

शुक्रयजुर्वेदप्रकाशनान्तरमीशप्रेरणया श्रीस्वामी-हरिप्रसाद-वैदिकमुनीनां प्रोत्साहनेन डाक्टरेत्युपपद्धारिभिः लालचन्द्रामिधैः शोभारामपुत्रैः सखूजाकुलभूपणैः पगनदप्रदेशान्तर्गत-सरगोधास्थानीय-शाहुपुरनिवासीभिः, साम्प्रतं हरिद्वारसमीपे ज्वालापुरक्षेत्रे वानप्रस्थाश्रमं स्वीकृत्य निवसद्भिर्वैदिकधर्मानुयायिभिर्द्विसहस्रपरिमिता रीप्यमुद्रा ऋग्वेदमुद्रणार्थं प्रदत्ताः । एतेन दानेन प्रोत्साहितः स्वाध्यायमण्डलस्यप्रबन्धकगणः ऋग्वेदस्य मुद्रणार्थमयतत ।

ऋग्वेदस्यान्तिमं संशोधनं केन कथं वा कर्तव्यमिति चिन्तायां भाग्यान्महाराष्ट्रिया वेदमूर्त्यो घनपाठिनो ब्राह्मणाः पुण्येऽस्मिन् संशोधनकर्मणि स्वाध्यायमण्डलस्य साहाय्यार्थं समागताः । ते वेदमूर्त्यः सखारामभट्ट-येष्टकरप्रमुखाः श्रुतिमहोदधयो वेदभास्कराः सर्वथात्र धन्यवादार्हाः संमानार्हाश्च । विशेषतया यैः पूण्यमूर्तिमी ऋग्वेदीयपत्रसंशोधनं व्यधायि, तेषां पुण्यश्लोकानामेतानि नामधेयानि—

वैदिकाः ।

- १ वेदमूर्त्यः सखारामभट्ट-वाळकृष्णभट्ट-येष्टकराः,
वेदाचार्या नृसिंहवाटिकास्थाः ।
- २ वेदमूर्त्यो गोविन्दभट्ट-भिकंभट्ट-काटकाः,
वेदाचार्या वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः पुण्यपत्तनस्थाः ।
- ३ वेदमूर्त्यः कृष्णभट्ट-रामचन्द्रभट्ट-प्रभुणे,
वेदाचार्या याज्ञिकभूपणाः पुण्यपत्तनीयाः ।
- ४ वेदमूर्त्यो बाळंभट्ट-वासुदेवभट्ट-माणगांवकराः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापका इचलकरंजीयाः ।
- ५ वेदमूर्त्यः शङ्करभट्ट-गङ्गारामभट्ट-कशाळीकराः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः सावन्तवाडीयाः ।
- ६ वेदवाचस्पतयः शास्त्रपञ्चानना महादेव-गोपाळभट्ट-पुरोहिताः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः मलकापुरदेशीयाः ।
- ७ वेदमूर्त्यः काशीनाथभट्ट-नारायणभट्ट-केळकराः,
वैदिकचूडामणयो वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः साङ्गलीयाः ।
- ८ वेदमूर्त्यो गोविन्दभट्ट-रामकृष्णशास्त्री-माण्डवगणे,
वेदपाठशालाध्यापकाः साङ्गलीयाः ।
- ९ वेदमूर्त्यो गणेशभट्ट-नारायणभट्ट-आठल्ये,
वेदाचार्याः साखपेंनिवासीया रत्नागिरीयाः ।
- १० वेदमूर्त्यः केशवभट्ट-कृष्णभट्ट-दामले,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापका रत्नागिरीयाः ।

शुक्रयजुर्वेदप्रकाशनान्तरमीशप्रेरणया श्रीस्वामी-हरिप्रसाद-वैदिकमुनीनां प्रोत्साहनेन जवनरेसुपदभादिभिः लालचन्द्रामिधैः शोभारामपुत्रैः सखूजाकुलभूषणैः पवनदेवदेवान्नर्गेन-सरगोपास्यानीय-साहुपुरनिवासीभिः, साम्प्रतं हरिद्वारसमीपे ज्वालापुरक्षेत्रे वानप्रस्थाश्रमे स्वीकृत्य निवसन्ति वैदिकधर्मानुयायिभिर्निर्वाह्यपरिमिता रागमुदा ऋग्वेदमुद्गार्थं प्रदत्ताः । एतेन दानेन प्रोत्साहितः स्वाध्यायमण्डलस्थप्रबन्धकगणः ऋग्वेदस्य मुद्गार्थमयत्तन ।

ऋग्वेदस्यान्तिमं संशोधनं केन कथं वा कर्तव्यमिति चिन्तायां भाग्यन्महाराष्ट्रीयो वेदमूर्तेयो घनपाठिनो ब्राह्मणाः पुण्येऽस्मिन् संशोधनकर्मणि स्वाध्यायमण्डलस्य साहाय्यार्थं समागताः । ते वेदमूर्तेयः सत्तारामभट्ट-येडूरकराः, धुतिमहोदययो वेदभास्कराः सर्वथात्र धन्यवादार्हाः संमानार्हाश्च । विशेषतया यैः पूज्यमूर्तिर्गी ऋग्वेदीयपत्रसंशोधनं व्यभाषि, तेषां पुण्यश्रेष्ठानामेतानि नामधेयानि—

वैदिकाः ।

- १ वेदमूर्तयः सत्तारामभट्ट-वाळकृष्णभट्ट-येडूरकराः,
वेदाचार्या नृसिंहाटिकास्थाः ।
- २ वेदमूर्तयो गोविन्दभट्ट-भिक्रंभट्ट-काटकाः,
वेदाचार्या वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः पुण्यपत्तनस्थाः ।
- ३ वेदमूर्तयः कृष्णभट्ट-रामचन्द्रभट्ट-प्रभुणे,
वेदाचार्या यार्जिकभूषणाः पुण्यपत्तनीयाः ।
- ४ वेदमूर्तयो वाळंभट्ट-वासुदेवभट्ट-माणगांवकराः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापका इचलकरंजीयाः ।
- ५ वेदमूर्तयः शङ्करभट्ट-गङ्गारामभट्ट-कशाळीकराः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः सावन्तवाडीयाः ।
- ६ वेदवाचस्पतयः शाखपवानना महादेव-गोपाळभट्ट-पुरोहिताः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः मलकापुरदेशीयाः ।
- ७ वेदमूर्तयः काशीनाथभट्ट-नारायणभट्ट-केळकराः,
वैदिकचूडामणयो वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः साङ्गलीयाः ।
- ८ वेदमूर्तयो गोविन्दभट्ट-रामकृष्णशास्त्री-माण्डवगणे,
वेदपाठशालाध्यापकाः साङ्गलीयाः ।
- ९ वेदमूर्तयो गणेशभट्ट-नारायणभट्ट-आठल्ये,
वेदाचार्याः साखपेनिवासीया रत्नागिरीयाः ।
- १० वेदमूर्तयः केशवभट्ट-कृष्णभट्ट-दामले,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापका रत्नागिरीयाः ।

शास्त्रिणः ।

११ वेदशास्त्रसम्पन्ना अनन्त-यज्ञेश्वरभट्ट-धूपकरा विद्यालङ्काराः,

विद्याविहारमन्दिरसंस्थापक, मासौल-गोमान्तकीयाः ।

संशोधकाः ।

१२ श्रीधृता नारायण-ध्रीपाद-सोनटके,

चिन्तामणि-गणेश-काशीकराः

ति०-सु०-वरदराजशर्मापिथ

वैदिक-संशोधनमण्डलस्थाः, सभाध्ये ऋग्वेदमुद्रणे कृतपरिश्रमाः

पुण्यपत्तनीयाः ।

अध्यापकाः ।

१३ श्रीधृता दत्तात्रेय-गोविन्द-पाध्ये

संस्कृताध्यापकः पुण्यपत्तनीयाः ।

एते सर्वेऽपि विद्वांसो धन्यवादाहो ! एभिः स्वाध्यायमण्डलस्थैः परिउत्तैश्च संशोधित एव ऋग्वेदः पाठशालां पुरस्तत्स्थाप्यते ।

आदर्श-ग्रन्थाः ।

(१) अल्प ऋग्वेदस्य सुव्रणसमये शार्ङ्गमण्डशोऽङ्गवैः पण्डितमोक्षमुदरमष्टैः आक्ससोऽप्रदेशाये पञ्चालये मुद्रितं ऋग्वेदपुस्तकं अतीवपरिशुद्धं सनीचीनमालया मुद्रितं चेति अनुसृतयाऽस्माकमालम्बनीयमस्ति । अल्प पुस्तकस्य प्रथमं शिर्षा च संस्करणमत्र आदर्शरूपत्वेनास्माभिः स्वीकृतम् ।

(२) सुम्भय्यां निर्णयतगराख्ये पञ्चालये मुद्रितं वेदशास्त्रैर्वैदिक-लक्षण-पण्डितैः संशोधितं पुस्तकं वैदिक-पाठशालया अनीय-मुद्रितम् । तत्रैव मुद्रितः पदपाठः कुम्भकोणप्रकाशितः परिशुद्ध एव । तथा च पं० मोक्षमुत्तरमण्डप्रकाशितं सुशोभमुद्रितं, ऋग्वेदस्य पदपाठमुद्रितं पुस्तकमपि सनीचीनमालया, मल्लारोचनपाध्ये राजारामशास्त्री-सोडसैः संशोधितं गणपति-टाण्णजी-पञ्चालयमुद्रितं ऋग्वेदपुस्तकं च । मुद्रितेषु अन्येष्वेत एव ग्रन्थाः सनीचीना इत्यस्मानिरुद्धता असन् ।

(३) लिखितेषु कतिपयेषु काशी-मासीक-ग्रन्थशेखर-सुम्भयण-वर्ग-मिरज-सागरी-दृमिद्वय-विषय-साधनपाठ्य-मौलानारादि-स्थानेषु अनीतानि वैदिकग्रन्थाः कुलपरम्परया परिशोधितानि वर्णनकरापूर्वं लिखितानि ऋग्वेदस्य सर्वशुद्धानि पुस्तकानि मन्त्रा-प-यत्तानस्माकं ऋग्वेदपरिशोधनरूपं यन्म अनीय सुकरं जातम् । वैदिकानि पुस्तकानि दत्तानि ते सर्वेऽपि धन्यवादार्हाः ।

ऋग्वेदस्य सुव्रणसमये पं० मोक्षमुत्तरमण्डप्रैः पुस्तके निर्धारिता मन्त्रपाठाः प्रकृतविशेषतः तेषां विदुषां साहाय्येन च निधिता इति मत्तऽस्माभिः प्रथमं तदेव पुस्तकं अन्तिममन्त्राद्यैः स्वीकृतमस्ति । परन्तु यथा यथा स्वाध्यायमण्डले ऋग्वेदमन्त्रोपनि मुद्रनं च प्रयत्नतः, तथा तथा तत्रापि पं० मोक्षमुत्तरमण्डप्रैः पुस्तके कतिपयानि स्थूलानि, कतिपये च सुमन्देयाः, कतिपयान्यध्यायानि सुव्रणसमयेऽपि मुद्रितानि च सन्ति हि सुस्तमस्तु । पं० मोक्षमुत्तरमण्डप्रैः पुनः पठ ऋग्वेदे सर्वत्र 'स्यन्त्र' इत्येवमस्ति, परन्तु वैदिकमन्त्रिणः पठः सर्वत्र, 'स्यन्त्र' इत्येव स्ति, तथा 'मन्त्रा राजास्सदिवना' (श्व० १।१८।१५) इत्यत्र 'मन्त्रा' इति पठस्तैः स्वीकृतः । यथा—

मोक्षमुद्धरपाठः ।

‘ स्यन्द्रा ’

१ महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा

(सं० ११९८०१९)

२ ते स्यन्द्रासो नोक्षणो०

(५१५२१३)

३ ते शुभे नरः प्र स्यन्द्राः

(५१५२१८)

४ प्र स्यन्द्रासो धुनीनाम् ।

(५१८७१३)

५ सद्यो यः स्यन्द्रो विषितो०

(६१९२१५)

६ धनं न स्यन्द्रं बहुलम् ।

(१०१४२१५)

‘ मथ्ना ’

१ मथ्ना रजांस्यश्विना वि धोपैः ।

(११९८११५)

शुद्धो वैदिकः पाठः ।

‘ स्पन्द्रा ’

महिना रथस्य प्र स्पन्द्रा

ते स्पन्द्रासो नोक्षणो०

ते शुभे नरः प्र स्पन्द्राः

प्र स्पन्द्रासो धुनीनाम् ।

सद्यो यः स्पन्द्रो विषितो०

धनं न स्पन्द्रं बहुलम् ।

‘ मथ्रा ’

मथ्रा रजांस्यश्विना वि धोपैः ।

ऋग्वेदे सर्वत्र शुद्धो वैदिकः पाठः ‘ स्पन्द्र० ’ इत्येव वर्तते, परन्तु पं० मोक्षमुद्धरमहैः ‘ स्पन्द्र० ’ इत्येव सर्वत्र स्वीकृतः ।

‘ मथ्रा रजांस्यश्विना ’ ((ऋ० ११९८११५) इत्यस्य स्थाने ‘ मथ्रा ’ इति पाठस्तैरनुमोदितः । अग्रतो गत्वा ‘ मथ्रा नेमि ’ (ऋ० ८१८६१२३) इत्यत्र च तैः शुद्धः पाठो ‘ मथ्रा ’ इत्येव स्वीकृतः, परन्तु प्रथमं (ऋ० ११९८११५ इत्यत्र) ‘ मथ्रा ’ इति अशुद्धः पाठो रक्षितः । तथाविधपाठस्वीकरणे च प्रमाणानि तैः स्वकीयप्रस्तावनायां वाऽन्यत्र वा कुत्रापि न दृश्यन्ति ।

पं० मोक्षमुद्धरानुयायिभिः पं० चन्द्रमणीलडमहोदयैः स्वकीये (Vedic Concordance) वैदिकपादानुक्रमणीग्रन्थे नैः शुद्धरूपानुसारा एव शुद्धा इति मत्वा स्वीकृताः । पं० विलसनमहोदयैः स्वकीये कोशेऽपि शुद्धम् ‘ स्पन्द्रा ’ इति पाठं दत्त्वा ऋग्वेदे ‘ स्पन्द्रा ’ एव दृश्यते इत्युक्तम् ।

वैदिकानां मन्त्रेषु शुद्धताः, अमेरिका-पातालनिवासिनो मट्टब्यूमफील्डाः, ग्रीर्वाणाटूलकोशकाराः विलसनाः, एते सर्वेऽपि वैदिकधनकर्मणि कुशलजनः कथं कर्मैव प्रमायेयुरिति मनस्यस्माकं महान् संदेहः प्रथमं संजातः । सर्वाण्येव वैदिकानां हस्त-लिखितानि, सर्वाणि वैदिकलिखितानि च ऋग्वेदपुस्तकानि खल्वैकमत्येन ‘ स्पन्द्र ’ इत्येव पाठमुररीकुर्वन्ति, नैकमपि वैदिकस्य पुस्तकं ‘ स्पन्द्र ’ इति पाठं स्वैः करोति न पश्यन्तो, नूनं वयं जानीमः ‘ स्पन्द्र ’ इति पाठो न सम्यगिति ।

‘ स्पन्द्र ’ इत्यस्य च शुद्धपाठस्य विनिश्चयार्थमस्माभिर्भारतवर्षे आ-काशि-रामेश्वरं विविधेषु नगरेषु निवसद्भ्यः शतादप्याधि-
केभ्यो वेदपाठिभ्यो माननीयब्राह्मणेभ्यः पत्राणि लिखितानि । तेषामध्ययनपरम्परार्यां कः पाठोऽभिमत इति च पृष्टास्ते सर्वेऽपि
ऐकमत्येन ‘ स्पन्द्र ’ इत्येव पाठः प्राचीनवैदिकपरम्पराभिमत इत्यत्र न कोऽपि व्युत्क्रमं कर्तुं शक्नोतीत्येवावोचन् । वैदिकानां
पुस्तकेषु वैदिकानां पठनपाठनपरम्परासु च ‘ स्पन्द्र ’ इति पाठस्याभावात्, ‘ स्पन्द्र ’ इत्यस्य सद्भावाच्च, ‘ स्पन्द्र ’ इति
भट्टमोक्षमुहुरादिभिरभिमतः पाठः सर्वथा अशुद्धोऽवैदिकोऽपपाठ इति, नास्त्यत्र सन्देहः । विद्वद्वरिष्ठैर्भट्टमोक्षमुहुरैः कथं नाम
सोऽपपाठः स्वीकृत इतीदानीं नैव ज्ञातुं शक्यते ।

एक एव पाठभेदः ।

ऋग्वेदे वैदिकैः सर्वैरपि वेदपाठिभिरेकं एव पदं पाठभेदेन स्वीक्रियते नान्यत्, यत्—

‘ ब्र॒ध्मं म॑ँश्च॒तोर्व॑रुणस्य व॒भ्रुं ’

इति वा

‘ ब्र॒ध्मं म॑ँश्च॒तोर्व॑रुणस्य व॒भ्रुं ’

(ऋ० ७।४।३)

इति वा । पाठद्वयेऽपि ‘ म॑ँश्चतोः ’ इति पाठो बहुसम्मत इति कृत्वास्माभिः स एव पाठोऽस्मिन् ऋग्वेदे स्वीकृतः । सम्पूर्णे
ऋग्वेदे नान्यः कोऽपि पाठभेदो वर्तते इति सर्ववैदिकैरेकमत्येन मन्यते । वस्तुतस्तु नैपोऽपि पाठभेदः किन्तु कम्पस्थैव सानुनासिकस्य
अकारस्य विवृतसंवृत-भेदेनोच्चारणवैचित्र्यमात्रमिति ।

विस्तरशो विवरणम् ।

अस्मिन् ऋग्वेदे ऋषि-देवता-छन्दांसि कात्यायनीयसर्वानुक्रमणीं शौनकीयबृहद्देवतां चानुगृत्य मुद्रितानि । अन्यत्रोल्लिखितानि
ऋषिदेवतादीनि भाष्यकारादिभिः स्वीकृतानि च सर्वाण्यपि परिशिष्टविभागे विस्तरशः प्रदर्शयिष्यामः । अस्मिन्विषये, ऋग्वेदस्य
शाखाभेदादिविषये च यत्किंचिदपि विशेषेण द्रष्टव्यं विचारयितव्यं चास्ति, तत्सर्वं वयं ‘ ऋग्वेदस्वाध्याय ’-नामके ग्रन्थे
विस्तरशो विवृतादिकरिष्यामः ।

सादरं निवेदनम् ।

वैदिकधर्मिणां पुरस्तादेष ऋग्वेदः सादरं समवस्थाप्यते । यावच्छक्यं तावत्संवत्सात्रं स्खलनाभावः साधितः । तथापि मानवरस्य
स्खलनशीलत्वादिपुत्रादि केचन प्रमादा भवेयुः, ते ‘ पुस्तकं संशोध्यं ब्रणिनोऽङ्गवदिति ’ न्यायेन संशोध्यं संशोध्यं,
पाठकैर्निवेदनीयाः । अस्य मुद्रणविषयेऽपि यदि किंचिदपि विशेषेण सूचनीयं स्यात्, तदपि निवेद्य चानुप्रार्थोऽयं स्वाध्यायमगदरथो
जनः सर्वैरपि पाठकप्रवरैरिति तस्मिन्मुक्त्वा विरमानः ।

प्रकाशकाः

श्रीपाद-दामोदरभट्ट-सान्तवलेकर-प्रमुखाः ।

मण्डलानुक्रमणिका ।

१ प्रथमं मण्डलम्	पृष्ठसंख्या १-१४८
२ द्वितीयं मण्डलम्	" १४९-१८४
३ तृतीयं मण्डलम्	" १८५-२३२
४ चतुर्थं मण्डलम्	" २३३-२७८
५ पञ्चमं मण्डलम्	" २७९-३३४
६ षष्ठं मण्डलम्	" ३३५-३९२
७ सप्तमं मण्डलम्	" ३९३-४६०
८ अष्टमं मण्डलम्	" ४६१-५६०
९ नवमं मण्डलम्	" ५६१-६२६
१० दशमं मण्डलम्	" ६२७-७६६

अष्टकानुक्रमणिका ।

१ प्रथमोऽष्टकः	पृष्ठसंख्या १- ९२
२ द्वितीयोऽष्टकः	" ९२-१९१
३ तृतीयोऽष्टकः	" १९१-२८५
४ चतुर्थोऽष्टकः	" २८६-३८१
५ पञ्चमोऽष्टकः	" ३८१-४७८
६ षष्ठोऽष्टकः	" ४७८-५७६
७ सप्तमोऽष्टकः	" ५७६-६६५
८ अष्टमोऽष्टकः	" ६६५-७६६

ऋग्वेदमन्त्राणामृषिदेवता-सूची ।

सूक्तं । मन्त्रसंख्या । ऋषिः । देवता । मन्त्रसंख्या । सूक्तं । मन्त्रसंख्या । ऋषिः । देवता । मन्त्रसंख्या

प्रथमं मंडलम् ।

१	९	मधुच्छंदा	१-९	अग्निः	९
		वैश्वामित्रः			
२	९	"	१-३	वायुः	३
			४-६	इन्द्रवायू	३
			७-९	मित्रावरुणौ	३
३	१२	"	१-३	अभिनवौ	३
			४-६	इन्द्रः	३
			७-९	विश्वे देवाः	३
			१०-१२	सरस्वती	३
४	१०	"	१-१०	इन्द्रः १०	२३
५	१०	"	१-१०	" १०	
६	१०	"	१-३	" ३	
			४	मरुतः	१
			५	इन्द्रमरुतः	१
			६	मरुतः	१
			७	इन्द्रमरुतः	१
			८-९	मरुतः	२
			१०	इन्द्रः १	५१
७	१०	"	१-१०	" १०	
८	१०	"	१-१०	" १०	
९	१०	"	१-१०	" १०	
१०	१२	"	१-१२	" १२	
११	८	जैता	१-८	" ८	
		माधुच्छंदसः			

१२	१२	मेधातिथिः काण्वः	१-५	अग्निः	५
			६	निर्मथ्याहव-	
				नीयावमी	१
			७-१२	अग्निः	६
१३	१३	"	१	समिद्धोऽग्निः*	१
			२	तनूनपात्	१
			३	नराशंसः	१
			४	इजः	१
			५	बर्हिः	१
			६	देवीद्वारः	१
			७	उपासानक्ता	१
			८	दैव्यौ होतासौ	
				प्रचेतसौ	१
			९	सरस्वतीळा-	
				भारत्यः	१
			१०	त्वष्टा	१
			११	वनस्पतिः	१
			१२	स्वाहाकृतयः	१
१४	१२	"	१-१२	विश्वे देवाः+	१२
१५	१२	"	१	इन्द्रः *	१
			२	मरुतः	१
			३	त्वष्टा	१
			४	अग्निः	१
			५	इन्द्रः	१
			६	मित्रावरुणौ	१
			७-१०	द्रविणोदा अग्निः	४

ॐ (१।१३।१) इष्मो वा ।

+ (१।१४।१-१२) (१-२) अग्निः २, (३) विश्वे देवाः १, (४-१२) अग्निः ९, एवं द्वादश । अत्र विशेषः-अस्य सूक्तस्य विद्वैदेवैः सहितोऽग्निर्देवता । (३) इन्द्रवायुवृहस्पतिमित्राग्निपूषभगादित्यमरुद्गणाः १ । (१०) विश्वदेवाम्नी-न्द्रवायुमित्रधामानि १; (११) अग्निः १ ।

ॐ (१।१५।१-१२) प्रत्येकं ऋतुसहितदेवताः ।

			११	अग्निः	१	२५	१५	सुतः	अग्नीमितिः	२१	३	
			१२	अग्निः	१				अग्निः		१	
१६	१	मेधाविधिः कावच.	१-२	इन्द्रः	२			३	मेधाविधिः		१	
१७	१	"	१-३	इन्द्रावकाशः	२			३-१०	वचनाः	१०	११	
१८	१	"	१-३	सत्यमग्निः	३	२५	२६	"	३-२२	"	२५	
			२	इन्द्रावकाशः		२६	२७	"	३-२३	अग्निः	१०	२७
				मोमा	१	२७	२८	"	३-२४	"	१०	
			"	सत्यमग्निः					३-२५	देवः		१
				मोमेन्द्राविधिः	१	२८	२	"	३-२६	देवः		५
			३-८	सत्यमग्निः	३				३-२७	सत्यमग्निः		७
			१	सत्यमग्निः	१				३-२८	सत्यमग्निः		७
१९	१	"	१-९	अग्नीमितिः	१				३-२९	अग्नीमितिः		१
(इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः)						२९	३	"	१-३०	देवः	५	२३
						३०	२०	"	१-३१	"	१५	
२०	८	"	१-८	अग्निः	८			१०-११	अग्नीमितिः		१	
२१	६	"	१-९	इन्द्रावकाशः	६			२०-२१	वचनाः		१	
२२	२१	"	१-१०	अग्नीमितिः	२५	३१	१८	इन्द्रावकाशः				
			५-८	अग्निः	२५			अग्नीमितिः	१-१८	अग्निः		१८
			१-१०	अग्निः	७	३०	१५	"	१-१९	इन्द्रः	१५	३०
			११	देवः	१	(इति प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः)						
			१२	इन्द्रावकाशः	३३	१५	"	१-१५	"	१५		
				वचनाः	१	३४	१०	"	१-१६	अग्नीमितिः		१०
			१३-१४	वावापुथिः	२	३५	११	"	१	अग्नीमितिः		१०
			१५	पुथिः	१					रात्रीपुथिः		१
			१६-१७	विष्णुः	३			१-११	अग्निः		१०	
२३	२४	"	१	वायुः	१	३६	२०	कण्वो घोरः	१-१२	अग्निः		१०
			२-३	इन्द्रावकाशः	२			१३-१४	युवाः		१	
			४-६	मित्रावरुणौ	३			१५-२०	अग्निः		६	
			७-९	मरुतः	३	३७	१५	"	१-१५	मरुतः	१५	४०
			१०-१२	विश्वे देवाः	३	३८	१५	"	१-१५	"	१५	
			१३-१५	युवा	३	३९	१०	"	१-१०	"	१०	
			१६-२०	आपः	७	४०	८	"	१-८	वसुधामितिः		८
			२३	अग्नीमितिः	१	४१	९	"	१-३	वसुधामितिः		३
			२४	अग्निः	१				४-६	आदित्याः		३

× (१।१८६-९) चतुर्णामपि वा सदसस्पतिः ।   ० (१।२२।१६) देवा वा । + (१।२३।७-९) महस्वानिन्द्र इति केचित् ।   × (१।२४।१-१५) शुनःशेष आजीगतिः स कृत्रिमो वैश्यामिप्रो देवरात ऋषिः ।
० (१।२४।५) भगभक्तस्येत्यस्य भगो वा ।   + (१।२८।९) अधिवयवचर्म वा देवता । सोमो वा ।

		७-९	वरुणमित्रार्यमणः ३	६३	९	नोधा गौतमः १-९	९
४२	१०	कण्वो गौरः १-१०	पूषा १०	६४	१५	" १-१५	मरुतः १५
४३	९	" १-९	रुद्रः ९	६५	१०	पराशरः शाकल्यः १-१०	अग्निः १० १३२
		३	रुद्रमित्रवरुणाः १	६६	१०	" १-१०	" १०
		४-६	रुद्रः ३	६७	१०	" १-१०	" १०
		७-९	सोमः ३	६८	१०	" १-१०	" १०
४४	१४	प्ररूपवः १-२	अग्न्यदभ्युपसः २	६९	१०	" १-१०	" १०
		काण्वः		७०	११	" १-११	" ११
		" ३-१४	अग्निः १२ २१	७१	१०	" १-१०	" १०
४५	१०	" १-९	" ९	७२	१०	" १-१०	" १०
		१०	अग्निदेवाः १	७३	१०	" १-१०	" १०
४६	१५	" १-१५	अश्विनौ १५ २५	७४	९	गौतमो राहुमणः १-९	" ९
(इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः)				७५	५	" १-५	" ५
४७	१०	" १-१०	" १०	७६	५	" १-५	" ५
४८	१६	" १-१६	उपसः १६ २०	७७	५	" १-५	" ५
४९	४	" १-४	" ४	७८	५	" १-५	" ५
५०	१३	" १-१३	सूर्यः १३	७९	१२	" १-१२ X	" १२
५१	१५	सव्य ओगिरसः १-१५	इन्द्रः १५ ७२	८०	१६	" १-१६	इन्द्रः १६ ५७
५२	१५	" १-१५	" १५	(इति प्रथमाष्टके पंचमोऽध्यायः)			
५३	११	" १-११	" ११	८१	९	" १-९	" ९
५४	११	" १-११	" ११	८२	६	" १-६	" ६
५५	८	" १-८	" ८	८३	६	" १-६	" ६
५६	६	" १-६	" ६	८४	२०	" १-२०	" २०
५७	६	" १-६	" ६	८५	१२	" १-१२	मरुतः १२ ३४
५८	९	नोधा गौतमः १-९	अग्निः ९	८६	१०	" १-१०	" १०
५९	७	" १-७	वैश्वानरोऽग्निः ७	८७	६	" १-६	" ६
६०	५	" १-५	अग्निः ५	८८	६	" १-६	" ६
६१	१६	" १-१६	इन्द्रः १६ ३८	८९	१०	" १-१०	+विश्वे देवाः १० १९
(इति प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः)				९०	९	" १-९	" ९
६२	१३	" १-१३	" १३				

० (१।७।९) सूर्यो मित्रावरुणौ च । X (१।७।१-३) मध्यमोऽग्निर्वा । (१।८०।१६) अथर्वामनुर्दध्यङ्च ।

+ (१।८०।१-४) विश्वे देवाः ४, (५) इन्द्रापूर्वणौ १, (६-९) विश्वे देवाः ४, (१०) अदितिः १, (१।९०।९) विश्वे देवाः ९ (एवं १९) (१।८९।१-१०) अथवा (१-२, ८-९) देवाः किंवा (१) क्रतुदेवाः १, (२) देवाः १, (३) भगमित्रादिति-दक्षार्यमवरुणसोमाश्वितरस्वत्यः १, (४) वातपृथिवीसुप्रवाश्वितः १, (५) ईशपूर्वणौ १, (६) इन्द्रपूषाताक्षर्यवृहस्पतयः १, (७) मरुतः १, (८-९) देवाः २, (१०) अदितिः १।

(१।९०।१-९) (१-३) वरुणमित्रार्यमणः ३, (४) इन्द्रमरुतपूर्वभगाः १, (५) पूषाविष्णू १, (६) वातसिन्धोपथयः १, (७) नक्तोषारजोद्यवः १, (८) वनस्पतिसूर्यगावः १, (९) मित्रवरुणार्यमेन्द्रवृहस्पतिविष्णवः १।

९१	२३	गोतमो राहूगणः १-२३	भोमः २३	१००	१३	मन्त्राणां गीत-
९२	१८	" १-१५	उपमः १५			मन्त्रेण भग-
		१६-१८	आश्विनौ ३			मानसुगणयो
९३	१२	" १-१२	आश्विनोर्मौ १२			नार्णोगिमाः १-१२ इति १२
९४	१६	कुत्स आगिरसः १-७	अग्निः ७	१०१	११	कुत्स आगिरसः १-११ " ११
		८	देवामो १	१०२	१२	" १-१२ " १२
		९-१५	अग्निः ७	१०३	८	" १-८ " ८
		१६	अग्निमित्रवरुणा-	१०४	९	" १-९ " ९
			दितिसिन्धु-	१०५	१०	त्रिण आगिरसः
			पृथिवीधामः १			कुत्स आगि-
						रगो वा १-१२ अग्निं देवाः १२ २२
(इति प्रथमाष्टके पद्योऽध्यायः।)				१०६	७	कुत्स आगिरसः १-७ " ७
९५	११	" १-११	आपसोऽग्निः ११	१०७	३	" १-३ " ३
९६	९	" १-९	द्रविणोदा अग्निः ९	१०८	१३	कुत्स आगिरसः १-१३ इंद्राग्नी १३ २१+
९७	८	" १-८	शुचिरग्निः ८	१०९	८	" १-८ " ८
९८	३	" १-३	धैश्वानरोऽग्निः ३	११०	९	" १-९ ऋभवः ९ १४
९९	१	कश्यपो मारीचः १	जातवेदा अग्निः १	१११	५	" १-५ " ५

+ (१।९४।१६) यद्वैवस्यं वा सूक्तमिति पक्षेऽग्निर्य देवता ।

× द्वे विरूप (१।९५) इत्यारभ्य जातवेदस (१।९९) इत्यंतं शुद्धोऽग्निर्विकल्पेन ।

✱ (१।१००।१-१९) इन्द्रो मरुत्वान् १८। (१९) इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः १।

(१।१०१।१-११) इन्द्रो मरुत्वान् १०। (११) मरुदिन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः १।

(१।१०२।११) इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः ।

(१।१०३।११) " "

* (१।१०५।१-१९) (१) रोदसीभ्यां सहिताश्चन्द्ररश्मयः १, (२) रोदसी १, (३) देवाः १, (४) अग्निः १, (५) देवाः १।

(६) देववरुणार्थमाणः १, (७) देवाः १, (८) इन्द्रः १, (९) रश्मयः १, (१०) इन्द्रवरुणान्ययर्ममवितारः (पञ्च उक्षणः) १, (११) सुपर्णाः, (रश्मयः) १, (१२) देवाः १, (१३) अग्निः १, (१४) अग्निः १, (१५) वरुणः १, (१६) आदित्यः १, (१७) वृहस्पतिः १, (१८) अरुणः चन्द्रः १, (१९) इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः १।

(१।१०६।१-७) (१) इन्द्रमित्रवरुणाग्निमरुददितयः १, (२) आदित्या देवाः १, (३) पितृयावापृथिव्यः १, (४) नराशंसपृथगौ १, (५) वृहस्पतिः १, (६) इन्द्रः १, (७) अदितिदेवप्रवितृभिन्नवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः १। (सर्वे वसुभिः सहिताः) (१।१०७।१-३) (१) आदित्याः १, (२) इन्द्रमरुददितयः १, (३) इन्द्रवरुणान्ययर्ममवितृभिन्न-

वरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः १।

* पक्षान्तरे (१।१०५) (१) विश्वे देवाः १, (२) रोदसी १, (३) विश्वे देवाः १, (४) अग्निरोदसी १, (५-९) विश्वे देवाः ३, (८) इंद्रोदसी १, (९) सूर्यरश्मीरोदसी १, (१०) विश्वे देवाः १, (११) सूर्यरश्मीरोदसी १, (१।१०६) (१) विश्वे देवाः १, (२-३) रोदस्यौ २, (४) वरुणोदसी १, (५-६) विश्वे देवाः २, (७) रोदसी १, (१।१०७।१-३) विश्वे देवाः ११ (एवं २९)

+ (१।१०८।१-१३) (१३) इन्द्राग्नीमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः १।

(१।१०९-१।१५) सर्वेषामेषां सप्त सूक्तानां अन्तिमस्य मन्त्रस्य मित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीधामः ।

११२	२५	कुक्षं आंगिरसः	१	चावापृथिव्य- मन्यधिनः	१	१२८	८	परुच्छेपो	१-८	"	८
								दैवोदासिः			
			२-२५	अधिनौ	२४	१२९	११	"	१-५	इंद्रः	५
(इति प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः।)									६	इंद्रुः	१
११३	२०	"	१	उपोरात्री	१				७-११	इंद्रः	५ २७
			२-२०	उपसः	१९	१३०	१०	"	१-१०	"	१०
११४	११	"	१-११	रुद्रः	११	१३१	७	"	१-७	"	७
११५	६	"	१-६	सूर्यः	६	१३२	६	"	१-५	"	+५
११६	२५	कक्षीवान् औशिजो							६	इंद्रापरिवर्तद्वाः	६
		दैर्घतमसः	१-२५	अधिनौ	२५	१३३	७	"	१-७	इंद्रः	७
११७	२५	"	१-२५	"	२५	१३४	६	"	१-६	वायुः	६ ९
११८	११	"	१-११	"	११	१३५	९	"	१-३	"	३
११९	१०	"	१-१०	"	१०				४-८	इंद्रवायू	५
१२०	१२	"	१-१२	"	१२				९	वायुः	१
१२१	१५	"	१-१५	इंद्रः	१५	१३६	७	"	१-५	मित्रावरुणौ	५
(इति प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः।)									६	सूर्यरोदसीमिश्र- वरुणरुद्रैर्द्वान्य-	
[इति प्रथमोऽष्टकः]										यमभगसोमाः	१
१२२	१५	"	१-१५	विश्वे देवाः	१५				७	देवमरुदग्निमिश्र- वरुणमघवानः	१
१२३	१३	"	१-१३	उपसः	१३	(इति द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः)					
१२४	१३	"	१-१३	"	१३	१३७	३	"	१-३	मित्रावरुणौ	३
१२५	७	"	१-७	स्वनयः	७	१३८	४	"	१-४	पूषा	४
१२६	१-५	"	१-५	भावयव्यः	५	१३९	११	"	१	विश्वे देवाः	१
		६ भावयव्यः	६	रोमता	१				२	मित्रावरुणौ	१
		७ रोमता मल्ल- वादिनी	७	भावयव्यः	१				३-५	अधिनौ	३
१२७	११	परुच्छेपो							६	इंद्रः	१
		दैवोदासिः	१-११	अग्निः	११ १९				७	अग्निः	१
									८	मरुतः	१

× (१।१२२) (१) रुद्रामरुतः १, (२) उपासानके १, (३) विश्वे देवाः १, (४) अधिनौ १, (५) विदवे देवाः १, (६) मित्रावरुणसिधवः १, (७-८) विदवे देवाः २, (९-१०) मित्रावरुणौ २, (११-१५) विदवे देवाः ५ (पूर्व १५)

× यद्वा (१।१२२) (१) रुद्रामरुतः १, (२) उपासानके १, (३) अग्नि- (आदित्य)-वानेन्द्रपरिवर्तदेवाः १, (४) अपा-
नपादरोरागमि १, (५) देवमरुतः १, (६) मिश्रवरुणसिधवः १, (७) वरुणमिश्रदेवाः १, (८) देवमरुतः १, (९-१०)
मित्रावरुणौ २, (११-१४) विश्वे देवाः ४, (१५) मित्रावरुणौ १।

(१।१२२) ६ प्रथमार्धस्य इन्द्रापरिवर्तौ, मध्यमस्य वज्रः, अन्त्यस्य इन्द्रः।

× (१।१२६) (६) सूर्यरोदसीमिश्रवरुणरुद्रैर्द्वान्ययमभगसोमाः १, (७) देवेन्द्रमरुदग्निमिश्रवरुणाः १। (१-५) देवाश्च ५।

(१।१२९) (९) द्यौर्दृष्टिः-प्रियमेधवज्रवाग्निमरुतः १।

	९	इन्द्राग्नी	१	१४४	७	दीर्घतमाः	१-७	"	७
	१०	बृहस्पतिः	१	१४५	५	"	१-५	"	५
	११	विश्वे देवाः	१	१४६	५	"	१-५	"	५
१४०	१३	दीर्घतमा		१४७	५	"	१-५	"	५
	औचध्यः	१-१३	अग्निः १३	२६	१४८	५	१-५	"	५
१४१	१३	"	१-१३	"	१४९	५	१-५	"	५
१४२	१३	"	१	समिद्धोऽग्निः	१	१५०	३	"	३
			२	तनूनपात्	१	१५१	९	"	१ मित्रः १
			३	नराशंसः	१				२-९ मित्रावरुणौ ८ १९
			४	इळः	१	१५२	७	"	१-७ " ७
			५	वर्हिः	१	१५३	४	"	१-४ " ४
			६	देवीर्द्वारः	१	१५४	६	"	१-६ विष्णुः ६
			७	उपासानक्ते	१	१५५	६	"	१-६ इन्द्राविष्णू ३
			८	देव्यौ होतारौ	१				४-६ विष्णुः ३ ८
				प्रचेतसौ	१	१५६	५	"	१-५ " ५
			९	सरस्वतीळा-		१५७	६	"	१-६ अश्विनौ ६ १२
				भारत्यः	१				(इति द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः)
			१०	स्वष्टा	१	१५८	६	"	१-६ " ६
			११	वनस्पतिः	१	१५९	५	"	१-५ द्यावापृथिवी ५ १०
			१२	स्वाहाकृतयः	१	१६०	५	"	१-५ " ५
			१३	इन्द्रः	१	१६१	१४	"	१-१४ ऋभवः १४
१४३	८	"	१-८	अग्निः ८	४३	१६२	२२	"	१-२२ अश्वः २२ ३५
						१६३	१३	"	१-१३ " १३

III (११५४) १-६ घृणवानि गृहाणि वा ।

IV (११६२) (१) मित्रावरुणार्यमवायिन्द्रप्रजापतिमरुतः १, (२) अजेन्द्रापूर्वणः १, (३) छागः, स्वष्टा १, (४) अश्वः १, (५) होत्रावर्यमोद्वावस्तुच्छंस्तृवहाणः १, (६) यूपसंस्कर्वाद्या ऋत्विजः १, (७) ऋयो ऋत्विजश्च १, (८) अद्रदामसाद्वेचनस्त्रीनवामाः १, (९) अद्रवक्रविः १, (१०) अद्रवोदर्यतृणानि १, (११) अश्वारुसः १, (१२) अश्वसं-
-रुह्याः १, (१३) मांसचनपात्रेदेनशास्त्रादीनि १, (१४) अश्वनिपदनादीनि १, (१५) देवाः १, (१६) वासोऽधिवास-
-नप्रदनादीनि १, (१७) अश्वः १, (१८) स्वधितिः विनास्तारः १, (१९) विनास्तुनियन्तृकुतुद्यावापृथिव्याः १,
- (२०) स्वधितिः विनास्तारः, २१ देवाः, २२ अदितिः । (एते अश्वेन सहिता देवाः)

(११६३) (२) यमवायिन्द्रगंधर्ववसवः १, (३) यमादित्यसोमाः १, (१०) नीयमाना अश्वः १, (१२) अज-
-न्तृवः ।

(११६४) (१) अग्निवायुसूर्याः १, (२-३) सूर्यरथः २, (४) इन्द्रवरः १, (५-८) आदित्यरूप आत्मा ४, (९) द्यावापृ-
-थिवी, वृष्टिः १, (१०) आदित्यः १, (११) आदित्यवक्रम् १, (१२-१४) संवत्सरचक्रम् ३, (१५) सप्ततवः १,
- (१६) स्थिनाः ज्ञानी वा १, (१७) गा १, (१८) विद्वान् १, (१९) सोमसूर्या १, (२०) जीवपरमात्मानौ १, (२१)
- आदित्यवक्रम्, आत्मा वा १, (२२) वृक्षरूप आदित्य आत्मा वा १, (२३) सवनप्रयच्छन्दस्त्रयविधानम् १,

१६४	५२	दीर्घतमाः	१-४१	विश्वे देवाः	४१	१७२	३	अगस्त्यः	१-३	मरुतः	३
			४२	वाक्समुद्राक्षरापः	१	१७३	१३	"	१-१३	इन्द्रः	१३ ४५
			४३	शक्रधूमसोमौ	१	१७४	१०	"	१-१०	"	१०
			४४	अग्निवायुसूर्याः	१	१७५	६	"	१-६	"	६
			४५	वाचः	१	१७६	६	"	१-६	"	६
			४६-४७	सूर्यः	२	१७७	५	"	१-५	"	५
			४८	कालचक्रम्	१	१७८	५	"	१-५	"	५
			४९	सरस्वती	१	१७९	६	१-२ लोपामुद्रा	१-६	रतिः	६
			५०	साध्याः	१			३-४ अगस्त्यो			
			५१	सूर्यः+	१			मैत्रावरुणः			
			५२	सरस्वान्	१			५-६ अगस्त्यशिष्यो			
१६५	१५		१-१५	मरुत्वानिन्द्रः	१५			ब्रह्मचारी			
	१, २, ४, ६	इन्द्रः				१८०	१०	अगस्त्य	१-१०	अश्विनौ	१० ३९
	८, १०-१२	"				१८१	९	"	१-९	"	९
	३, ५, ७, ९	मरुतः				१८२	८	"	१-८	"	८
	१३-१५	अगस्त्यो				१८३	६	"	१-६	"	६
		मैत्रावरुणः						(इति द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः।)			
						१८४	६	"	१-६	"	६
१६६	१५	अगस्त्यो				१८५	११		१-११	शावापृथिवी+	११
		मैत्रावरुणः	१-१५	मरुतः	१५	१८६	११	"	१-११	विश्वे देवाः	११
१६७	११	"	१	इन्द्रः	१	१८७	११	"	१-११	असं	११
			२-११	मरुतः	१० २०	१८८	११	"	१	समिद्धोऽग्निः	१
१६८	१०	"	१-१०	"	१०				२	तनूनपाय	१
१६९	८	"	१-८	इन्द्रः	८ १३				३	हवः	१
१७०	५ १, ३, ४, ६	इन्द्रः	१-५	"	५				४	यहिः	१
	२, ५, अगस्त्यो								५	देवीद्वारः	१
		मैत्रावरुणः							६	उपामानक्तं	१
१७१	६	"	१-२	मरुतः	२				७	दैर्घ्यो होतारो	१
			३-६	मरुत्वानिन्द्रः	४					प्रचेतमौ	१

(१।१६४) (२४) अक्षरम् १, (२५) जागतयन्तरगायत्रसामानि १, (२६) धेनुमवितारी १, (२७-२९) मवरमा गौः ३, (३०) गरीरं जीवश्च १, (३१) आदित्यः १, (३२) नप्पस्मानवाद्यदिष्यौ, आत्मा वा १, (३३) सुपृथिव्यादियवृष्टयः १, (३४-३५) वेदियज्ञसोममहानः २, (३६) आदित्यरश्मयः, महदहंकारपञ्चननाग्ररुपाणिः सप्तनवानि वा १, (३७) आत्मज्ञानम् १, (३८) देवामजीवात्मानौ १, (३९) अक्षरज्ञानिनः १, (४०) गौः १, (४१) नाप्यमिका वाक्, गौरी वा १।
 × (४८) संवत्सरः बालः । + (५१) पर्वन्पाप्मो वा । ८ (५२) सूर्यो वा । ११ ११९।१-८ मरुत्वानिन्द्रः ।
 + १।१८५।९ देवाश्च । = (१।१८६) (१-४) विश्वे देवाः ४, (५) अद्विष्टेऽप्यः १, (६) यथा १, (७) इन्द्रः १, (८-९) मरुतः २, (१०-११) विश्वे देवाः २ (पूर्व ११) × (१।१८७।१-११) ९ मोमः, १० कर्मनः ।

	९	इन्द्राग्नी	१	१४४	७	दीर्घतमाः	१-७	"	७
	१०	वृहस्पतिः	१	१४५	५	"	१-५	"	"
	११	विश्वे देवाः	१	१४६	५	"	१-५	"	५
१४०	१३	दीर्घतमा		१४७	५	"	१-५	"	५
	औचध्यः	१-१३	अग्निः १३	२६	१४८	५	"	१-५	"
१४१	१३	"	१-१३	" १३	१४९	५	"	१-५	"
१४२	१३	"	१	समिद्धोऽग्निः	१	१५०	३	"	३
			२	तनूनपात्	१	१५१	९	"	१ मित्रः १
			३	नराशंसः	१	२-९	मित्रावरुणौ ८	१९	
			४	इळः	१	१-७	"	७	
			५	वर्हिः	१	१-४	"	४	
			६	देवीद्वारः	१	१-६	विष्णुः	६	
			७	उपासानक्ते	१	१-३	इन्द्राविष्णू	३	
			८	दैव्यौ होतारौ	१	४-६	विष्णुः	३ ८	
			९	प्रचेतसौ	१	१-५	"	५	
			१०	सरस्वतीळा-		१-६	अश्विनौ	६ १२	
				भारत्यः	१	१-६	"	६	
			१०	स्वष्टा	१	१-५	द्यावापृथिवी	५ १८	
			११	वनस्पतिः	१	१-५	"	५	
			१२	स्वाहाकृतयः	१	१-१४	ऋभवः	१४	
			१३	इन्द्रः	१	१-२२	अश्वः	२२ ३५	
१४३	८	"	१-८	अग्निः ८	४३	१-१३	"	१३	

III (११५४) १-६ वैष्णवानि गृहाणि च।

ψ (११६२) (१) मित्रावरुणार्थमवायिन्द्रप्रजापतिमस्तः १, (२) अजेन्द्रापूर्वणः १, (३) छागः, स्वष्टा १, (४) अजः १, (५) होत्रध्वज्यग्नीद्वावस्तुच्छंस्तृमहाणः १, (६) यूपसंस्क्रांथा ऋत्विजः १, (७) ऋयो ऋत्विजश्च १, (८) अश्वदामपादवंधनखलीनघासाः १, (९) अश्वक्रविः १, (१०) अश्वोदयतृणानि १, (११) अश्वक्रासः १, (१२) अश्वसंस्कर्तारः १, (१३) मांस्पचनपात्रलेदनशस्त्रादीनि १, (१४) अश्वनिपदनादीनि १, (१५) देवाः १, (१६) वासोऽधिवासपात्रबन्वनादीनि १, (१७) अश्वः १, (१८) स्वधितिः विशास्तारः १, (१९) विशास्तुनियन्तृकुतुद्यावापृथिव्याः १, (२०) स्वधितिः विशस्तासिः, २१ देवाः, २२ अदितिः । (एते अश्वेन सहिता देवाः)

(११६३) (२) यमवाय्विन्द्रगंधर्ववसवः १, (३) यमादित्यसोमाः १, (१०) नीयमाना अश्वः १, (१२) अज ऋत्विजः ।

(११६४) (१) अग्निवायुसूर्याः १, (२-३) सूर्यरथः २, (४) इन्द्रवरः १, (५-८) आदित्यरूप आत्मा ४, (९) द्यावापृथिव्यौ, वृष्टिः १, (१०) आदित्यः १, (११) आदित्यचक्रम् १, (१२-१४) संवत्सरचक्रम् ३, (१५) सप्तर्षयः १, (१६) किरणाः ज्ञानी वा १, (१७) गौ १, (१८) विद्वान् १, (१९) सोमसर्व्यौ १, (२०) जीवपरमात्मानौ १, (२१) नद्वयविधानम् १,

१६४	५२	दीर्घतमा:	१-४१	विश्वे देवाः	४१	१७२	३	अगस्त्यः	१-३	मरुतः	३
			४२	वाक्समुद्राक्षरापः	१	१७३	१३	"	१-१३	इन्द्रः	१३ ४५
			४३	शकधूमसोमौ	१	१७४	१०	"	१-१०	"	१०
			४४	अग्निवायुसूर्याः	१	१७५	६	"	१-६	"	६
			४५	वाचः	१	१७६	६	"	१-६	"	६
		४६-४७	सूर्यः	२	१७७	५	"	१-५	"	५	
			४८	कालचक्रम्	१	१७८	५	"	१-५	"	५
			४९	सरस्वती	१	१७९	६	१-२ लोपामुद्रा	१-६	रतिः	६
			५०	साध्याः	१			३-४ अगस्त्यो			
			५१	सूर्यः+	१			मैत्रावरुणः			
			५२	सरस्वान्	१			५-६ अगस्त्यशिष्यो			
१६५	१५		१-१५	मरुत्वानिन्द्रः	१५			ब्रह्मचारी			
	१, २, ४, ६	इन्द्रः				१८०	१०	अगस्त्य	१-१०	अश्विनी १०	३९
	८, १०-१२	"				१८१	९	"	१-९	"	९
	३, ५, ७, ९	मरुतः				१८२	८	"	१-८	"	८
	१३-१५	अगस्त्यो				१८३	६	"	१-६	"	६
		मैत्रावरुणः						(इति द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः।)			
(इति द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः)						१८४	६	"	१-६	"	६
१६६	१५	अगस्त्यो				१८५	११		१-११	पावाप्रथिवी+	११
		मैत्रावरुणः	१-१५	मरुतः	१५	१८६	११	"	१-११	विश्वे देवाः	११
१६७	११	"	१	इन्द्रः	१	१८७	११	"	१-११	अस्रं	११
			२-११	मरुतः	१० २०	१८८	११	"	१	समिद्धोऽग्निः	१
१६८	१०	"	१-१०	"	१०				२	तनूनपाय	१
१६९	८	"	१-८	इन्द्रः	८ १३				३	इन्द्रः	१
१७०	५ १, ३, ४, ६	इन्द्रः	१-५	"	५				४	यहिः	१
	२, ५, अगस्त्यो								५	देवीर्द्वारः	१
		मैत्रावरुणः							६	उपामानसो	१
१७१	६	"	१-६	मरुतः	६				७	देव्यो होतारौ	१
			३-६	मरुत्वानिन्द्रः	४					प्रचेतसौ	१

(१११६४) (२४) अक्षरम् १, (२५) जागतरथन्तरगायत्रसामानि १, (२६) धेनुमावितारौ १, (२७-२९) मयमा गौः ३, (३०) गरीरं जीवक्ष १, (३१) आदित्यः १, (३२) मध्यस्थानवायवादिभ्यो, आत्मा वा १, (३३) सुष्टुधिरवादिभ्यवृष्टयः १, (३४-३५) वेदिदक्षसोममहानः २, (३६) आदित्यरश्मयः, महदहंकारस्य तन्माप्ररुणानि मत्तनावानि वा १, (३७) आत्मज्ञानम् १, (३८) देहात्मजीवात्मनौ १, (३९) अक्षरज्ञानिनः १, (४०) गौः १, (४१) माष्यमिका वारु, गौरी वा १।
 X (४८) मयमातरः कालः । + (५१) पञ्चमाक्षी वा । ४ (५२) सूर्यो वा । ४ १११६९। १-८ मरुत्वानिन्द्रः ।
 + १११८५। ९ देवाः । ८ (११८६) (१-४) विश्वे देवाः ४, (५) अहिर्बुध्न्यः १, (६) यथा १, (७) इन्द्रः १, (८-९) मरुतः २, (१०-११) विश्वे देवाः २ (एवं १६) X (११८७। १-११) ९ मोमः, १० वरुणः ।

		८ सरस्वतीका-		१०		६ गृह्यमदः शौनकः १-६		११	
		भारत्यः		१	११	२१	"	१-२१	११
		९ त्वष्टा		१	१२	१५	"	१-१५	१५
		१० वनस्पतिः		१	१३	१३	"	१-१३	१३
		११ स्वाहाकृतयः		१	१४	१२	"	१-१२	१२
		१२ अग्निः		८	१५	१०	"	१-१०	१०
		१३ बृहस्पतिः		८	१६	९	"	१-९	९
		१४ अन्वृगसूर्याः		१३	१७	९	"	१-९	९
		१५		१८	१८	९	"	१-९	९
		१६		१९	१९	९	"	१-९	९
		१७		२०	२०	९	"	१-९	९
		१८		२१	२१	६	"	१-६	६
		१९		२२	२२	४	"	१-४	४
		२०		२३	२३	१९	"	१-१९	१९
		२१		२४	२४	१९	"	१-१९	१९
		२२		२५	२५	१९	"	१-१९	१९
		२३		२६	२६	१९	"	१-१९	१९
		२४		२७	२७	१९	"	१-१९	१९
		२५		२८	२८	१९	"	१-१९	१९
		२६		२९	२९	१९	"	१-१९	१९
		२७		३०	३०	१९	"	१-१९	१९
		२८		३१	३१	१९	"	१-१९	१९
		२९		३२	३२	१९	"	१-१९	१९
		३०		३३	३३	१९	"	१-१९	१९
		३१		३४	३४	१९	"	१-१९	१९
		३२		३५	३५	१९	"	१-१९	१९
		३३		३६	३६	१९	"	१-१९	१९
		३४		३७	३७	१९	"	१-१९	१९
		३५		३८	३८	१९	"	१-१९	१९
		३६		३९	३९	१९	"	१-१९	१९
		३७		४०	४०	१९	"	१-१९	१९
		३८		४१	४१	१९	"	१-१९	१९
		३९		४२	४२	१९	"	१-१९	१९
		४०		४३	४३	१९	"	१-१९	१९
		४१		४४	४४	१९	"	१-१९	१९
		४२		४५	४५	१९	"	१-१९	१९
		४३		४६	४६	१९	"	१-१९	१९
		४४		४७	४७	१९	"	१-१९	१९
		४५		४८	४८	१९	"	१-१९	१९
		४६		४९	४९	१९	"	१-१९	१९
		४७		५०	५०	१९	"	१-१९	१९
		४८		५१	५१	१९	"	१-१९	१९
		४९		५२	५२	१९	"	१-१९	१९
		५०		५३	५३	१९	"	१-१९	१९
		५१		५४	५४	१९	"	१-१९	१९
		५२		५५	५५	१९	"	१-१९	१९
		५३		५६	५६	१९	"	१-१९	१९
		५४		५७	५७	१९	"	१-१९	१९
		५५		५८	५८	१९	"	१-१९	१९
		५६		५९	५९	१९	"	१-१९	१९
		५७		६०	६०	१९	"	१-१९	१९
		५८		६१	६१	१९	"	१-१९	१९
		५९		६२	६२	१९	"	१-१९	१९
		६०		६३	६३	१९	"	१-१९	१९
		६१		६४	६४	१९	"	१-१९	१९
		६२		६५	६५	१९	"	१-१९	१९
		६३		६६	६६	१९	"	१-१९	१९
		६४		६७	६७	१९	"	१-१९	१९
		६५		६८	६८	१९	"	१-१९	१९
		६६		६९	६९	१९	"	१-१९	१९
		६७		७०	७०	१९	"	१-१९	१९
		६८		७१	७१	१९	"	१-१९	१९
		६९		७२	७२	१९	"	१-१९	१९
		७०		७३	७३	१९	"	१-१९	१९
		७१		७४	७४	१९	"	१-१९	१९
		७२		७५	७५	१९	"	१-१९	१९
		७३		७६	७६	१९	"	१-१९	१९
		७४		७७	७७	१९	"	१-१९	१९
		७५		७८	७८	१९	"	१-१९	१९
		७६		७९	७९	१९	"	१-१९	१९
		७७		८०	८०	१९	"	१-१९	१९
		७८		८१	८१	१९	"	१-१९	१९
		७९		८२	८२	१९	"	१-१९	१९
		८०		८३	८३	१९	"	१-१९	१९
		८१		८४	८४	१९	"	१-१९	१९
		८२		८५	८५	१९	"	१-१९	१९
		८३		८६	८६	१९	"	१-१९	१९
		८४		८७	८७	१९	"	१-१९	१९
		८५		८८	८८	१९	"	१-१९	१९
		८६		८९	८९	१९	"	१-१९	१९
		८७		९०	९०	१९	"	१-१९	१९
		८८		९१	९१	१९	"	१-१९	१९
		८९		९२	९२	१९	"	१-१९	१९
		९०		९३	९३	१९	"	१-१९	१९
		९१		९४	९४	१९	"	१-१९	१९
		९२		९५	९५	१९	"	१-१९	१९
		९३		९६	९६	१९	"	१-१९	१९
		९४		९७	९७	१९	"	१-१९	१९
		९५		९८	९८	१९	"	१-१९	१९
		९६		९९	९९	१९	"	१-१९	१९
		९७		१००	१००	१९	"	१-१९	१९

इति प्रथमं मंडलम् ।

अथ द्वितीयं मंडलम् ।

गृह्यमदः

शौनकः X १-१३ अग्निः १६ २९

" १-१३ " १३

१ समिद्धोऽग्निः १

२ नगराग्नयः १

३ इजः १

४ बर्हिः १

५ देवीर्वाहः १

६ उपासानाग्नयः १

७ देव्या होतारो १

प्रवेत्तयो १

८ सरस्वतीका-

भारत्यः १

९ त्वष्टा १

१० वनस्पतिः १

११ स्वाहाकृतयः १

१२ अग्निः १

१३ बृहस्पतिः १

१४ अन्वृगसूर्याः १

१५

१६

१७

१८

१९

२०

२१

२२

२३

२४

२५

२६

२७

२८

२९

३०

(इति द्वितीयाष्टके पष्ठोऽध्यायः)

२४ १३

"

१ बृहस्पतिः १

२-९ अक्षगस्पतिः ८

१० बृहस्पतिः १

११ अक्षगस्पतिः १

१२ अक्षगस्पतिः १

१३ अक्षगस्पतिः १

१४ अक्षगस्पतिः १

१५ अक्षगस्पतिः १

१६ अक्षगस्पतिः १

१७ अक्षगस्पतिः १

१८ अक्षगस्पतिः १

२७	१७	गृहसमदः शौनकः	१-१७	आदित्याः ⁺	१७	३६	६	गृहसमदः शौनकः	१	इन्द्रः ^x	१	
२८	११	"	१-११	वरुणः ^N	११				२	मरुतः	१	
२९	७	"	१-७	विश्वे देवाः ^७	७				३	त्वष्टा	१	
३०	११	"	१-५	इन्द्रः	५				४	अग्निः	१	
				६	इन्द्रासोमौ	१			५	इन्द्रः	१	
				७	इन्द्रः	१			६	मित्रावरुणौ	१	
				८	सरस्वतीद्वौ	१			(इति द्वितीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः)			
				९	बृहस्पतिः	१	३७	६	"	१-४	द्रविणोदाः	४
				१०	इन्द्रः	१				५	अश्विनौ	१
				११	मरुतः	१				६	अग्निः	१
३१	७	"	१-७	विश्वे देवाः ^७	७	३८	११	"	१-११	सविता	११	
३२	८	"	१	द्यावापृथिव्यौ	१	३९	८	"	१-८	अश्विनौ	८	
			२-३	इन्द्रः	२	४०	६	"	१-५	सोमापूरणौ	५	
			४-५	राका	२					६	सोमापूरणा-	
			६-७	सिनीवाली	२						दितयः	१
			८	गुंगूसिनीवाली-		४१	२१	"	१-२	वायुः	२	
				राकासरस्वती-						३	इन्द्रपायू	१
				द्राणीवरुणानीः ^१						४-६	मित्रावरुणौ	३
३३	१५	"	१-१५	रुद्रः	१५				७-९	अश्विनौ	३	
३४	१५	"	१-१५	मरुतः	१५				१०-१२	इन्द्रः	३	
३५	१५	"	१-१५	अपानपात्	१५				१३-१५	विश्वे देवाः	३	

+ (२।२७) (१) मिथार्यमभगवरुणदक्षांताः १, (२) मिथार्यमवरुणादित्याः १, (७-८) अदितिश्च २, (१०) वरुणः १, (१४) इन्द्रः १, (१७) वरुणः १। (२।२७-२९) कूर्मो गार्त्तमदो वा क्रयिः ।

^ (२।२८) (३) आदित्याः १, (९) ऋणतासिनी १।

७ (२।२९) (१-६) विश्वे देवाः ६, (७) वरुणः १, (पूर्व ७) अथवा (१) आदित्यमित्रावरुणाः १, (३) वसुमित्रावरुणादिसीन्द्रमरुतः १, (७) वरुणः १।

(२।३०) (१) मध्यमा वाक् १।

८ (२।३१) (१) मित्रावरुणौ १, (२) विश्वे देवाः १, (३-४) विश्वे देवाः २, (५) उषासानना १, (६) द्यावापृथिवी १, (७) इन्द्रः १ (पूर्व ७)।

पद्म (२।३२) (१) मित्रावरुणौ १, (२) देवाः १, (३) इन्द्रः १, (४) त्वष्टाभगरोदःपुषादिवनः १, (५) उषासाननाद्यावापृथिव्याः १, (६) अहिर्बुध्न्याजैकपादिन्द्राः १।

(२।३३) ११ ऋगुपौ रुद्रः, १३ मरुतः ।

(२।३४) १ द्रविणोदा एषश्च, २ द्रविणोदा जलंश्च, ३ द्रविणोदा सहश्च, ४ द्रविणोदा सरस्वश्च, ५ आदिर्ना मयश्च, ६ अमिस्तस्वश्च इति केचित् । x (२।३६) इन्द्रमित्यादिनां पञ्चानुविंशत्येवं वा ।

५३	२४	"	१ इन्द्रावर्तः १	१	इति तृतीयं मण्डलम् ।				
			२-१४ इन्द्रः	१३	अथ चतुर्थं मण्डलम् ।				
			१५-१६ समर्परी वाक्	१	१ २० वामदेवो गौतमः	१	अग्निः	१	
			१७-२० रथांगानि	४	२-११ अग्निचरणी	४			
			२१-२४ इन्द्रोऽभिशापो वा ४		३-२० अग्निः	१५	३५		
५४	२२	प्रजापतिर्वैश्वामित्रः १-२२ विश्वे देवाः २२	५८		३ २०	"	१-२०	"	२०
५५	२२	" १-२२	" २२		३ १६	"	१ रथः		१
(इति तृतीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)							२-१६ अग्निः		१५
५६	८	" १-८	" ८		४ १५	"	१-१५ रक्षोहासिः		१५
५७	६	विश्वामित्रो गायितः १-६	" ६		(इति तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)				
५८	९	" १-९ अग्निनी	९		५ १५	"	१-१५ वैश्वानरोऽग्निः		१५
५९	९	" १-९ मित्रः	९		६ ११	"	१-११ अग्निः	११	७४
६०	७	" १-७ ऋभयः	७		७ ११	"	१-११	"	११
		" ५-७ इन्द्रभूः	३		८ ८	"	१-८	"	८
६१	७	" १-७ उपसाः	७		९ ८	"	१-८	"	८
६२	१८	" १-३ इन्द्रावरुणौ	३		१० ८	"	१-८	"	८
		" ४-६ वृहस्पतिः	३		११ ६	"	१-६	"	६
		" ७-९ पूषा	३		१२ ६	"	१-६	"	६
		" १०-१२ सविता	३		१३ ५	"	१-५	"	+ ५
		" १३-१५ सोमः	३		१४ ५	"	१-५	"	+ ५
		+ १६-१८ मित्रावरुणौ	३		१५ १०	"	१-३	"	६

(३।५३) १७-१८ अनहुहौ च । X (३।५४) (१) अग्निः १, (२-३) विश्वे देवाः २, (४) चावापृथिवी १, (५) विश्वे देवाः १, (६) सूर्यचावापृथिव्यः १, (७-८) चावापृथिवी २, (९) घौः १, (१०) विश्वे देवाः १, (११) सविता १, (१२-१३) विश्वे देवाः २, (१४) विष्णुः १, (१५) इन्द्रः १, (१६) अग्निनी १, (१७-२१) विश्वे देवाः ५, (२२) अग्निः १ । यद्वा (३।५४) (२) चावापृथिव्यौ १, (१०) चावापृथिव्यौ १, (१२) वृष्टृभयः १, (१३) मरुतः, सरस्वती १, (१७) देवेन्द्रभयः १, (१८) अर्यमादितिदेववरुणाः १, (१९) अग्निपृथिवीदृक्स्वसूर्यान्तरिक्षाणि १, (२०) पर्वतादित्यादितिमरुतः १, (२१) देवाः अग्निः १, (२२) अग्निः १ ।

(३।५५) (१) उपासाहनी १, (२-१०) अग्निः २, (११) अहोरात्रे १, (१२-१४) रोदस्यौ ३, (१५) अहोरात्रे रोदस्यौ वा १, (१६) दिशः १, (१७-१८) इन्द्रो वर्पन् २, (१९) त्वष्टृमवितारी १, (२०-२२) इन्द्रः ३ ।

(३।५६) (१-३) संवत्सरादित्याः ३, (४) सिधुः १, (५) सविता १ । यद्वा (३।५६) (१) देवाः १, (२-३) संवत्सरः २, (४) संवत्सरादित्याः १, (५) सिधुसंवत्सरेणासरस्वतीभारत्यः १, (६) सवितृधिपणे १, (७) सवितृ-मित्रवरुणाद्रोदांसि १, (८) अग्निवायुसूर्याः १ । (३।५७) (१-४) विश्वे देवाः ४, (५-६) अग्निः २ । यद्वा

(३।५७) (१) इन्द्राग्निदेवाः १, (२) इन्द्रपूषाधिविश्वेदेवाः १, (३) ओषधयः सूर्यमरीचयो वा १, (४) रोदोऽग्निदीप्तयः १, (५-६) अग्निः १ (एवं ५८) (३।६०) ३-४ इन्द्रश्च । + (३।६२।१६-१८) जमदग्निर्वा ऋषिः ।

(४।१) (१३-१६) अङ्गिरसः, १८ विश्वेदेवमित्रवरुणाः । (४।२) (४) अर्यमवरुणमित्रेन्द्राविष्णुमरुदक्षितः (१५) वामदेवस्यांगिरसिः संवादः (१७) अग्नीन्द्रांगिरसः (भा० ।) (४।३) (१४) रक्षोहासिः ।

+ (४।१३) (१) अग्निरधिवी च १, (२) सवितृवरुणमित्राः १, (३) सूर्यः १, (४) ऋभयः १, (५) सूर्यः १,

७-८ सोमकः २				२३-२४ इंद्राश्वौ २			
९-१० अश्विनौ २				(इति तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ।)			
१६ २१	१-२१ इंद्रः	२१	४२	३३ ११	वामदेवो गौतमः १-११ ऋभवः	११	४८
१७ २१	१-२१ "	२१		३४ ११	" १-११ "	११	
१८ १३ (२-३॥, ८-१३				३५ ९	" १-९ "	९	
वामदेवो गौतमः)	१ वामदेवः	१		३६ ९	" १-९ "	९	
(१ इंद्रः)	२-३ इंद्रः	२		३७ ८	" १-८ "	८	
४ (उत्तरोऽर्धर्चः				३८ १०	" १ घावापृथिवी	१	
७ अदितिः)	४ इंद्रवामदेवौ	१			२-१० दधिका	९	१९
	५-७ वामदेवः	३		३९ ६	" १-६ "	६	
	८-१३ इंद्रः	६	८०	४० ५	" १-४ "	४	
(इति तृतीयाष्टके षष्ठमोऽध्यायः ।)					५ सूर्यः	१	
१९ ११	वामदेवो गौतमः १-११	"	११	४१ ११	" १-११ इंद्रावरुणौ	११	
२० ११	" १-११	"	११	४२ १०	असदस्युः		
२१ ११	" १-११	"	११		पौरुकुस्यः १-६ असदस्युः	×	६
२२ ११	" १-११	"	११		७-१० इंद्रावरुणौ		४
२३ ११	" १-११	"	११	४३ ७	पुरुमीळहाज-		
२४ ११	" १-११	"	११		मीळहौ सौहोत्रौ १-७ अश्विनौ	७	२१
२५ ८	" १-८	"	८	४४ ७	" १-७ "	७	
२६ × ७	" १-३ इंद्राश्विनौ	३		४५ ७	" १-७ "	७	
	" ४-७ इयेनः	४	९	४६ ७	" १ वायुः	१	
२७ ७ ५	१-५ "	५			२-७ इंद्रवायू	६	
२८ ५	" १-५ " +	५	१८	४७ ४	" १ वायुः	१	
२९ ५	" १-५ "	५			२-४ इंद्रवायू	३	
३० २४	" १-८ इंद्रः	८		४८ ५	" १-५ वायुः	५	
	९-११ इंद्रोपसौ	३		४९ ६	" १-६ इंद्राष्टदस्पती	६	
	१२-२४ इंद्रः	१३	५०	५० ११	" १-९ ष्टदस्पतिः	९	
३१ १५	" १-१५ "	१५			१०-११ इंद्राष्टदस्पती	२	
३२ २४	" १-२२ "	२२		(इति तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)			

(४११४) (१) उपा १, (२) सवितावावापृथिविसूर्यान्तरिक्षसूर्यरश्मयः । (३) उपासूर्यरश्मयः १, (४) उपसः १, (५) दिवः रुक्मः सूर्यः १, (४११३-१४) प्रत्यग्नीतिस्वतद्वयेऽत्राय पाक्षिको देवताविभागः । (४११३) (१) अग्न्युपोऽश्विसूर्याः १, (२) सवित्रवरुणमित्रदेवाः १, (३) देवसूर्याः १, (४-५) सूर्यः २ । (४११४) (१) अग्न्युपोऽश्विनः १, (२) सूर्यः १, (३) उपाः १, (४) अदस्युपसः १, (५) सूर्यः १ । × (४११३) कथामहामिति स्वर्ते-त्प्राप्तिसृणां ऋतं वा देवता । × (४१२६) १-३ इन्द्रो वा ऋषिः । ७ इयेन देवताया अष्टर्चत्वे (४१२७५) अथश्वेत-मित्यस्यां इंद्रदेवता पाक्षिकी । + अथ (४१२८) त्वापुजेति पंचर्चं सूत्रे इन्द्राश्विनौ वा देवते । (४१३१) १५ सूर्यः (४०) । × (४१४२) (अहं राजा वरुणः ।) आत्मा वा । (४१५८) ७-९ पुनोहितकर्म ।

११	११	यामदेवां गौतमः १-११ उपाः	११	१८
१२	७	" १-७ "	७	
१३	७	" १-७ सविता	७	१३
१४	६	" १-६ "	६	
१५	१०	" १-१० विश्व देवाः	१०	१०
१६	७	" १-७ चात्राष्टमिवी	७	
१७	८	" १-८ क्षेत्रपतिः	८	
		४ जुनः	४	
		५ जुनासीरा	५	
		३-७ सीता	३	
		८ जुनासीरा	८	
१८	११	" १-११ अग्निः X	११	३७

(इति तृतीयं मण्डलम् ।)

अथ पंचमं मण्डलम् ।

१	१२	१-१२ अग्निः	१२	
२	१३	१-१३ अग्निः	१३	
३	१४	१-१४ अग्निः	१४	
४	१५	१-१५ अग्निः	१५	
५	१६	१-१६ अग्निः	१६	
६	१७	१-१७ अग्निः	१७	
७	१८	१-१८ अग्निः	१८	
८	१९	१-१९ अग्निः	१९	
९	२०	१-२० अग्निः	२०	
१०	२१	१-२१ अग्निः	२१	
११	२२	१-२२ अग्निः	२२	
१२	२३	१-२३ अग्निः	२३	
१३	२४	१-२४ अग्निः	२४	
१४	२५	१-२५ अग्निः	२५	
१५	२६	१-२६ अग्निः	२६	
१६	२७	१-२७ अग्निः	२७	
१७	२८	१-२८ अग्निः	२८	
१८	२९	१-२९ अग्निः	२९	
१९	३०	१-३० अग्निः	३०	

१	१	१ त्वष्टा	१	
२	१	१ वनस्पतिः	१	
३	१	१ स्वाहाकृतयः	१	
४	१०	१ वसुधृत आग्नेयः १-१० अग्निः	१०	१२७
५	१०	१ इष आग्नेयः १-१० "	१०	
६	७	१ " १-७ "	७	
(इति तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ।)				
७	७	१ गय आग्नेयः १-७ "	७	
८	७	१ " १-७ "	७	
९	६	१ सुतंभर आग्नेयः १-६ "	६	
१०	६	१ " १-६ "	६	
११	६	१ " १-६ "	६	
१२	६	१ " १-६ "	६	
१३	६	१ " १-६ "	६	
१४	५	१ धरुण आङ्गिरसः १-५ "	५	
१५	५	१ पुरुषाग्नेयः १-५ "	५	
१६	५	१ " १-५ "	५	
१७	५	१ द्विती मृक्त्वादा		
१८	५	१ आग्नेयः १-५ "	५	
१९	५	१ वज्रिराग्नेयः १-५ "	५	
२०	४	१ प्रयस्वन्त आग्नेयाः १-४ "	४	
२१	४	१ सम आग्नेयः १-४ "	४	
२२	४	१ विश्वामा आग्नेयः १-४ "	४	
२३	४	१ शुद्धो विश्ववर्षणि-		
२४	४	१ राग्नेयः १-४ "	४	
२५	४	१ यन्धुः सुयन्धुः		
२६	४	१ श्रुतयन्धुर्विप्रयन्धुश्च		
२७	४	१ क्रमेण गोपायना		
२८	४	१ लीपायना वा १-४ "	४	
२९	४	१ वसुधृत आग्नेयाः १-४ "	४	
३०	४	१ " १-४ "	४	
१ विश्व देवाः १				
३१	४	१ अयस्वन्त आग्नेयाः		
३२	४	१ अयस्वन्त आग्नेयाः		

१. अग्निः १, (१०) विश्व देवाः १, (पुन १०)
 २. अग्निः १, (१०) विश्व देवाः १, (पुन १०)
 ३. अग्निः १, (१०) विश्व देवाः १, (पुन १०)

अक्षमेघश्च

भारता राजानः + १-५ अग्निः ५

, ६ इंद्राग्नी ६

२८ ६ विश्ववारात्रेयी १-६ अग्निः ६

२९ १५ गौरिवीतिः शाक्यः १-१५ इंद्रः X १५ २६

३० १५ वभ्रुरात्रेयः १-११ ,, ११

१२-१५ ऋणचयैदौ ४

३१ १३ सवस्तुरात्रेयः १-८ इंद्रः ४

९ इंद्राकुत्सौ ९

१०-१३ इंद्रः ४ ६८

३२ १२ गानुरात्रेयः १-१२ ,, १२

(इति चतुर्थाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)

३३ १० संवरणः प्राजापत्यः १-१० ,, १०

३४ ९ ,, १-९ ,, ९

३५ ८ प्रभूवस्तुरात्रेयः १-८ ,, ८

३६ ६ ,, १-६ ,, ६

३७ ५ अग्निर्भोमः १-५ ,, ५

३८ ५ अग्निर्भोमः १-५ ,, ५

३९ ५ ,, १-५ ,, ५

४० ९ ,, १-९ ,, ९

५ सूर्यः १

६-९ अग्निः ४

४१ २० ,, १-२० विश्वे देवाः २० ३०

४२ १८ ,, १-१८ ,, १०

११ रुद्रः १

१२-१८ विश्वे देवाः ७ ५६

४३ १७ ,, १-१७ ,, १७

४४ १५ अवस्तारः

काश्यपः* १-१५ ,, १५

४५ ११ सदाष्टुण आत्रेयः १-११ ,, ११

४६ ८ प्रतिक्षत्र आत्रेयः १-६ ,, ६

७-८ देवपत्नी २

(इति चतुर्थाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)

+ (५।२७) अग्निर्भोम इति केचित् । X (५।२९।९) प्रथमपादस्य उशना वा । (५।३०) १२-१५ मध्यमोऽग्निर्वा (घृ०) । ७ (५।३।८) तृतीयपादस्य कुत्सो वा, चतुर्थपादस्य उशना वा ।

(५।४१) (१) मित्रावरुणौ १, (२) विश्वे देवाः १, (३) अश्विनौ १, (४) विश्वे देवाः १, (५) मरुतः १, (६) विश्वे देवाः १, (७) उपासानवता १, (८-९) विश्वे देवाः २, (१०) अग्निः १, (११-१२) विश्वे देवाः २, (१३) मरुतः १, (१४) विश्वे देवाः १, (१५) भूमिः १, (१६-१८) विश्वे देवाः ३, (१९) भूमिरिह्णा १, (२०) विश्वे देवाः १, (एवं २०) ।

(५।४२) (१४) हृहस्पतिः, पर्जन्याग्नी, पूषा, इन्द्रो, वैश्वानरो वा १ (घृ०) । यद्वा (५।४२) (१-२) विश्वे देवाः २, (३) सविता १ (४) इंद्रः १, (५) विश्वे देवाः १, (६) इंद्रः १, (७-९) बृहस्पतिः ३, (१०) मरुतः १, (११) रुद्रः १, (१२) विश्वे देवाः १, (१३-१४) पर्जन्यः २, (१५) मरुतः १, (१६-१७) विश्वे देवाः २, (१८) अश्विनौ १, (एवं १८) । (५।४३) ९ वायुः, (१०) अग्निर्देवाः १, (११) मध्यमा वाक् १, (१२) बृहस्पतिः १ । यद्वा (५।४३) (१) नदी १, (२) घावाष्टुधिषी १, (३) वायुः १, (४) सोमः १, (५) इंद्रः १, (६) अग्निः १, (७) घर्मः १, (८) अश्विनौ १, (९-१०) विश्वे देवाः २, (११) मरुतः १, (१२) बृहस्पतिः १, (१३-१५) अग्निः ३, (१६) विश्वे देवाः १, (१७) अश्विनौ १ (एवं १७) ।

(५।४४) (१-२) इंद्रः २, (३) अग्निः १, (४) सूर्यः १, (५) अग्निः १, (६) विश्वे देवाः १, (७) सूर्यः १, (८) अग्निः १, (९-१०) सूर्यः २, (११-१२) विश्वे देवाः २, (१३) सुतंभरः १, (१४-१५) अग्निः २ (एवं १५) । यद्वा (५।४४) १२ अवस्तारेण सह सदाष्टुण-यजत-बाहुवृक्ष-सुतविद्-उर्याः वा ऋषयः १३ सुतंभरश्च । यद्वा (१०) अथ-मनस-एवायद्-यजत-सग्नि-अवस्ताराः १, (११) विश्ववार-यजत-मायी-अयमारः १ ।

(५।४५) (१) इंद्रसूर्यौ १, (२-३) विश्वे देवाः २, (४) इंद्राग्नी १, (५-१०) विश्वे देवाः ६, (११) आपः १ एवं (११) । (५।४६) (१-६) विश्वे देवाः ६, (७-८) देवपत्नी २ (एवं ८) ।

४७ + ७ प्रतिरथ आग्नेयः १-७ विश्वे देवाः + ७ २५	६५ ६ रातहव्य आग्नेयः १-६ " ६
४८ ५ प्रतिभासु आग्नेयः १-५ " ५	६६ ६ " १-६ " ६
४९ ५ प्रतिप्रभ आग्नेयः १-५ " ५	६७ ५ यजत आग्नेयः १-५ " ५
५० ५ स्वस्त्याग्नेयः १-५ " ५	६८ ५ " १-५ " ५
५१ १५ " १-३ " ३	६९ ४ उरुचक्रिआग्नेयः १-४ " ४
४ इंद्रवायू १	७० ४ " १-४ " ४
५ वायुः १	७१ ३ बाहुवृक्त आग्नेयः १-३ " ३
६-७ इंद्रवायू २	७२ ३ " १-३ " ३
८-१५ विश्वे देवाः ८	७३ १० पौर आग्नेयः १-१० अश्विनौ १० ४८
५२ १७ इयावाश्च आग्नेयः १-१७ मरुतः १७ ९१	७४ १० " १-१० " १०
५३ १६ " १-१६ " १६	७५ ९ अवस्युराग्नेयः १-९ " ९
५४ १५ " १-१५ " १५	७६ ५ अत्रिभौमः १-५ " ५
५५ १० " १-१० " १०	७७ ५ " १-५ " ५
५६ ९ " १-९ " ९	७८ ९ सप्तवधिराग्नेयः १-९ " ९
५७ ८ " १-८ " ८	७९ १० सत्यश्रवा आग्नेयः १-१० उषा १० १६
५८ ८ " १-८ " ८	८० ६ " १-६ " ६
५९ ८ " १-८ " ८	८१ ५ इयावाश्च आग्नेयः १-५ सविता ५ १४
६० ८ " १-८ अनामरुतः X ८	८२ ९ " १-९ " ९
६१ १९ " १-४ मरुतः ४	८३ १० अत्रिभौमः १-१० पर्जन्यः १०
५-८ तरंतमहिषी	८४ ३ " १-३ पृथिवी ३
साक्षीयसी ४	८५ ८ " १-८ वरुणः ८
९ पुरुमीळइः १	८६ ६ " १-६ इंद्राग्नी ६
१० तरंतः १	८७ ९ एवयामरुदाग्नेयः १-९ मरुतः ९
११-१६ मरुतः ६	इति पंचमं मण्डलम् ।
१७-१९ स्थवीतिः ३	अथ षष्ठं मण्डलम् ।
६२ ९ श्रुतविदाग्नेयः १-९ मित्रावरुणौ ९ ५९	१ १३ भरद्वाजो
(इति चतुर्थोऽष्टके तृतीयोऽध्यायः)	बाह्वृष्यः १-१३ अग्निः १३ ५४
६३ ७ अर्चनाना आग्नेयः १-७ " ७	(इति चतुर्थोऽष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)
६४ ७ " १-७ " ७	२ ११ " १-११ " ११

+ (५।४७) (१) उषाः १, (२) सूर्यरश्मयः १, (३-५) सूर्यः ३, (६) विश्वे देवाः १, (७) मित्रावरुणाम्नयः १, (एवं ७) । (५।४८) (१) वैद्युतोऽग्निः १, (२) उषाः १, (३) इन्द्रसूर्यौ १, (४-५) अग्निः २, (एवं ५) । (५।४९) (१) विश्वे देवाः १, (२) सूर्यः १, (३-५) विश्वे देवाः ३ (एवं ५) । (५।५०) (१-२) सविता २, (३) विश्वे देवाः १, (४-५) सविता २, (एवं ५) । (५।५१) (१-२) अग्निः २, (३) विश्वे देवाः १, (४) इंद्रवायू १, (५) वायुः १, (६-७) इंद्रवायू २, (८-१५) विश्वे देवाः ८ (एवं १५)
X (५।६०) मरुतो वा । (८) पार्थिवमध्यमावप्ती मरुतश्च १ ।
* (५।७८।५-९ गर्मन्ताविष्णुपनिषद्) (७-९) गर्मः ।

३	८	भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-८	अग्निः	८	२	गर्वेदौ	१			
४	८	"	१-८	"	८	३-७	गावः	५		
५	७	"	१-७	"	७	८	गर्वेदौ	१		
६	७	"	१-७	"	७	(इति चतुर्थाष्टके पञ्चोऽध्यायः ।)				
७	७	"	१-७ वैश्वानरोऽग्निः ७	२१	२९	६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-६	इन्द्रः	६ १२८		
८	७	"	१-७	"	७	३०	५ "	१-५ "	५	
९	७	"	१-७	"	७	३१	५ सुहोत्रो भारद्वाजः १-५	"	५	
१०	७	"	१-७ अग्निः	७ ९८	३२	५ "	१-५ "	"	५	
११	६	"	१-६	"	६	३३	५ शुनहोत्रो भारद्वाजः १-५	"	५	
१२	६	"	१-६	"	६	३४	५ "	१-५ "	५	
१३	६	"	१-६	"	६	३५	५ नरो भारद्वाजः १-५	"	५	
१४	६	"	१-६	"	६	३६	५ "	१-५ "	५	
१५	१९	" +	१-१९	"	१९	३७	५ भरद्वाजो			
१६	४८	"	१-४८	"	४८	बार्हस्पत्यः X	१-५	"	५	
(इति चतुर्थाष्टके पंचमोऽध्यायः ।)					३८	५ "	१-५	"	५	
१७	१५	"	१-१५	इन्द्रः	१५ ६४	३९	५ "	१-५	"	५
१८	१५	"	१-१५	"	१५	४०	५ "	१-५	"	५
१९	१३	"	१-१३	"	१३	४१	५ "	१-५	"	५
२०	१३	"	१-१३	"	१३	४२	४ "	१-४	"	४
२१	१२	"	१-८	"	८	४३	४ "	१-४	"	४
		९	विश्वे देवाः	१	४४	२४ शंयुर्बाहस्पत्यः १-२४	"	२४		
		१०	इन्द्रः	१	४५	३३ "	१-३०	"	३०	
		११	विश्वे देवाः	१	४६	१४ "	१-१४	इन्द्रः	१४	
		१२	इन्द्रः	१ ५६	४७	३१ गगो भारद्वाजः १-५	सोमः	५		
२२	११	"	१-११	"	११	६-१९	इन्द्रः	१४		
२३	१०	"	१-१०	"	१०	२०	देवभूमिबृहस्पतीन्द्राः	१		
२४	१०	"	१-१०	"	१०	२१	इन्द्रः	१		
२५	९	"	१-९	"	९	२२-२५	प्रस्तोकः	४		
२६	८	"	१-८	"	८	२६-२८	रथः	३		
२७	८	"	१-७	"	७	२९-३०	हुंदुभिः	२		
		८	चायमानः	१	३१	हुंदुभिर्द्वौ	१			
२८	८	"	१	गावः	१	(इति चतुर्थाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)				

- X (६।३) नित्रावरुणौ निपातिनौ (वृ०) ।

+ (६।१५) वीतहन्त्र आक्षिरसो वा ।

(६।३।३) इन्द्रवायू, वायुनिपातभाग्वा (वृ०) (६।४।२२-२४) सोमो वा । (वृ०) (६।४।३३) शंयोः पिता । (वृ०)

(६।४।७) (५) इन्द्रः सोमो निपातभाक् १, (२०) (क्रमेणपादाः) देवः, भूमिः, बृहस्पतिः, इन्द्रः १,

(६।४।२२-२५) साजंयस्य प्रस्तोकस्य दानस्तुतिः । ४ (३१) (उत्तरार्धस्य) इन्द्रः । (वृ०)

४७ + ७ प्रतिरथ आग्नेयः १-७ विश्वे देवाः + ७ २५	६५ ६ रातहव्य आग्नेयः १-६ "
४८ ५ प्रतिभालुराग्नेयः १-५ " ५	६६ ६ " १-६ "
४९ ५ प्रतिप्रभ आग्नेयः १-५ " ५	६७ ५ यजत आग्नेयः १-५ "
५० ५ स्वस्त्याग्नेयः १-५ " ५	६८ ५ " १-५ "
५१ १५ " १-३ " ३	६९ ४ उरुचकिराग्नेयः १-४ "
४ इंद्रवायू १	७० ४ " १-४ "
५ वायुः १	७१ ३ बाहुवृक्त आग्नेयः १-३ "
६-७ इंद्रवायू २	७२ ३ " १-३ "
८-१५ विश्वे देवाः ८	७३ १० पौर आग्नेयः १-१० अश्विनौ
५२ १७ इयावाश्व आग्नेयः १-१७ मरुतः १७ ९१	७४ १० " १-१० "
५३ १६ " १-१६ " १६	७५ ९ अवस्युराग्नेयः १-९ "
५४ १५ " १-१५ " १५	७६ ५ अत्रिर्भौमः १-५ "
५५ १० " १-१० " १०	७७ ५ " १-५ "
५६ ९ " १-९ " ९	७८ ९ सप्तवधिराग्नेयः १-९ "
५७ ८ " १-८ " ८	७९ १० सत्यश्रवा आग्नेयः १-१० उषा
५८ ८ " १-८ " ८	८० ६ " १-६ "
५९ ८ " १-८ " ८	८१ ५ इयावाश्व आग्नेयः १-५ सविता
६० ८ " १-८ अग्नमरुतः X ८	८२ ९ " १-९ "
६१ १९ " १-४ मरुतः ४	८३ १० अत्रिर्भौमः १-१० पर्जन्यः
५-८ तरंतमहिषी ४	८४ ३ " १-३ पृथिवी
शशीयसी ४	८५ ८ " १-८ वरुणः
९ पुरुमीळः १	८६ ६ " १-६ इंद्राग्नी
१० तरंतः १	८७ ९ पृथ्यामरुदाग्नेयः १-९ मरुतः
११-१६ मरुतः ६	इति पंचमं मण्डलम् ।
१७-१९ रथवीतिः ३	अथ षष्ठं मण्डलम् ।
६२ ९ श्रुतविदाग्नेयः १-९ मित्रावरुणौ ९ ५९	१ १३ भरद्वाजो
(इति चतुर्थाष्टके तृतीयोऽध्यायः)	बार्हस्पत्यः १-१३ अग्निः
६३ ७ अर्चमाना आग्नेयः १-७ " ७	(इति चतुर्थाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)
६४ ७ " १-७ " ७	२ ११ " १-११ "

+ (५।४७) (१) उषाः १, (२) सूर्यरश्मयः १, (३-५) सूर्यः ३, (६) विश्वे देवाः १, (७) मित्रावरुणाः १, (८) अश्विनौ १, (९) अत्रिर्भौमः १, (१०) पृथिवी १, (११) वरुणः १, (१२) इंद्राग्नी १, (१३) इंद्रवायू १, (१४) वायुः १, (१५) इंद्रवायू २, (१६) विश्वे देवाः ८ (एवं १५)
(५।४८) (१) वैश्वतोऽग्निः १, (२) उषाः १, (३) इंद्रसूर्यौ १, (४-५) अग्निः २, (एवं ७) ।
(५।४९) (१) विश्वे देवाः १, (२) सूर्यः १, (३-५) विश्वे देवाः ३ (एवं ५) । (५।५०) (१-२) सविता २, (३) विश्वे देवाः १, (४-५) सविता २, (एवं ५) । (५।५१) (१-२) अग्निः २, (३) विश्वे देवाः १, (४-५) सविता २, (एवं ५) ।
(५।५२) (१) इंद्रवायू १, (२) वायुः १, (३-५) इंद्रवायू २, (६-१५) विश्वे देवाः ८ (एवं १५)
X (५।६०) मरुतो वा । (८) पार्थिवमध्यमावमी मरुतश्च १ ।
* (५।७८।७-९ गर्भं प्राविष्णुपनिषद्) (७-९) गर्भः ।

३	८	भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-८	अग्निः	८
४	८	"	१-८	" ८
५	७	"	१-७	" ७
६	७	"	१-७	" ७
७	७	"	१-७ वैश्वानरोऽग्निः ७	२१
८	७	"	१-७	" ७
९	७	"	१-७	" ७
१०	७	"	१-७ अग्निः ७	९८
११	६	"	१-६	" ६
१२	६	"	१-६	" ६
१३	६	"	१-६	" ६
१४	६	"	१-६	" ६
१५	१९	" +	१-१९	" १९
१६	४८	"	१-४८	" ४८
(इति चतुर्थाष्टके पंचमोऽध्यायः ।)				
१७	१५	"	१-१५ इन्द्रः	१५ ६४
१८	१५	"	१-१५	" १५
१९	१३	"	१-१३	" १३
२०	१३	"	१-१३	" १३
२१	१२	"	१-८	" ८
		९	विश्वे देवाः	१
		१०	इन्द्रः	१
		११	विश्वे देवाः	१
		१२	इन्द्रः	१ ५६
२२	११	"	१-११	" ११
२३	१०	"	१-१०	" १०
२४	१०	"	१-१०	" १०
२५	९	"	१-९	" ९
२६	८	"	१-८	" ८
२७	८	"	१-७	" ७
		८	चायमानः	१
२८	८	"	१	गावः १

	२	गर्वेदौ	१
	३-७	गावः	५
	८	गर्वेदौ	१
(इति चतुर्थाष्टके षष्ठोऽध्यायः ।)			
२९	६	भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-६	इन्द्रः ६ १२८
३०	५	" १-५	" ५
३१	५	सुहोत्रो भारद्वाजः १-५	" ५
३२	५	" १-५	" ५
३३	५	शुनहोत्रो भारद्वाजः १-५	" ५
३४	५	" १-५	" ५
३५	५	नरो भारद्वाजः १-५	" ५
३६	५	" १-५	" ५
३७	५	भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-५	" ५
३८	५	" १-५	" ५
३९	५	" १-५	" ५
४०	५	" १-५	" ५
४१	५	" १-५	" ५
४२	४	" १-४	" ४
४३	४	" १-४	" ४
४४	२४	शंयुर्बार्हस्पत्यः १-२४	" २४
४५	३३	" १-३०	" ३०
	३१-३३	द्युस्तक्षा	३
४६	१४	" १-१४	इन्द्रः १४
४७	३१	गर्गो भारद्वाजः १-५	सोमः ५
	६-१९	इन्द्रः	१४
	२०	देवभूमिबृहस्पतीन्द्राः १	
	२१	इन्द्रः	१
	२२-२५	प्रस्तोकः	४
	२६-२८	रथः	३
	२९-३०	हुंहुभिः	२
	३१	हुंहुमीन्द्रा	१
(इति चतुर्थाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)			

× (६।३) मित्रावरुणौ निपातिनौ (वृ०) । + (६।१५) वीतहव्य आद्विरसो वा ।

(६।३७।३) इन्द्रवायू, वायुर्निपातभावा (वृ०) (६।४४।२२-२४) सोमो वा । (वृ०) (६।४५।३३) शंयोः पिता । (वृ०)

(६।४७) (५) इन्द्रः सोमो निपातभाक् १, (२०) (क्रमेणपादाः) देवः, भूमिः, बृहस्पतिः, इन्द्रः १,

(६।४७।२२-२५) सार्जयस्य प्रस्तोकस्य दानस्तुतिः । ४ (३१) (उत्तरार्धस्य) इन्द्रः । (वृ०)

४८	२२ शंयुर्वाहस्पत्यः १-१० अग्निः १०	६८	११ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-११ इन्द्रावरुणौ ११
	११-१५ मरुतः ५	६९	८ " १-८ इन्द्राविष्णू ८
	१६-१९ पूषा ४	७०	६ " १-६ व्यावापृथिवी ६
	२०-२१ मरुतः २	७१	६ " १-६ सविता ६
	२२ व्यावाभूमिर्वा १	७२	५ " १-५ इन्द्रासोमौ ५
	पृथिवी १	७३	३ " १-३ बृहस्पतिः ३
४९	१५ कजिश्वा भारद्वाजः १-१५ विश्वे देवाः + १५ ६३	७४	४ " १-४ सोमारुद्रौ ४
५०	१५ " १-१५ " १५	७५	१९ पायुर्भारद्वाजः १ वर्म १
५१	१६ " १-१६ " १६		२ धनुः १
५२	१७ " १-१७ " १७		३ ज्या १
५३	१० भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-१० पूषा १० ३२		४ धनुष्कोटिः १
५४	१० " १-१० " १०		५ इपुधिः १
५५	६ " १-६ " ६		६ सारथिरश्मिः १
५६	६ " १-६ " ६		७ अश्वः १
५७	६ " १-६ इन्द्रापूषणौ ६		८ रयः १
५८	४ " १-४ पूषा ४		९ रथगोपाः १
५९	१० " १-१० इन्द्रासोमौ १० २५		१० ब्राह्मणपितृसोम-
६०	१५ " १-१५ " १५		व्यावापृथिविपूषाणः १
६१	१४ " १-१४ सरस्वती १४		११-१२ इपवः २
(इति चतुर्थाष्टके अष्टमोऽध्यायः ।)			१३ प्रतोदः १
६२	११ " १-११ अश्विनौ ११ २२		१४ हस्तप्राणः १
६३	११ " १-११ " ११		१५-१६ इपवः २
६४	६ " १-६ उषाः ६ १२		१७ युद्धभूमिकवच-
६५	६ " १-६ " ६		ब्राह्मणस्पत्यादयः १
६६	११ " १-११ मरुतः ११		१८ वर्मसोमवरुणाः १
६७	११ " १-११ मित्रावरुणौ ११		१९ देवमहागणि १

[इति पष्ठं मंडलं ।]

(३।४८) (१३-१५) लिङ्गोक्ताः ३, (१३) धेनुः । १ (१४) इन्द्र-वरुणा-वर्म-विष्णवः । १ (१५) मरुः पूषाः । १ (अग्निः शंयुर्वाहस्पत्यः, तृणपाणिः) ।

(६।४९) (१) अग्निमित्रावरुणाः १ (१४) सविता १, + यद्वा (६।४९) (१) विश्वे देवाः १, (२) अग्निः १, (३) अहोरात्रे १, (४) वायुः १, (५) अश्विनौ १, (६) विश्वे देवाः १, (७) सरस्वती १, (८) पूषा १, (९) अग्निस्वष्टारौ १, (१०) रुद्रः १, (११-१२) मरुतः २, (१३) विष्णुः १, (१४-१५) विश्वे देवाः २ (एवं १५) ।

(६।५०) (१) विश्वे देवाः १, (२) सूर्यः १, (३) व्यावापृथिवी १, (४-५) रोदसी, मरुतः २, (६) इन्द्रः १, (७) अश्वः १, (८) सविता १, (९) अग्निः १, (१०) अश्विनौ १, (११-१५) विश्वे देवाः ५ (एवं १५) (६।५१) (१-२) सूर्यः २, (३-१२) विश्वे देवाः १०, (१३) अग्निः १, (१४) सोमः १, (१५-१६) विश्वे देवाः २, (एवं १६) । (६।५२) (१-२) विश्वे देवाः २, (३) सोमः १, (४-११) विश्वे देवाः ८, (१२) अग्निः १, (१३-१५) विश्वे देवाः ३ (१६) अग्निवर्जन्वी १, (१७) विश्वे देवाः १, (एवं १७)

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

१	२५	वसिष्ठो मैत्रावरुणः १	अग्निः	२५	१६	१२	वसिष्ठो मैत्रावरुणः १-१२	अग्निः १२
(इति पंचमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)					१७	७	" १-७	" ७
२	११	" १	समिद्धोऽग्निः	१	१८	२५	" १-२१	इंद्रः २१
		२	नराशंसः	१			२२-२५	सुदाः पैजवनः ४
		३	इळः	१	१९	११	" १-११	इंद्रः ११ १२२
		४	बर्हिः	१	(इति पंचमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)			
		५	देवीद्वारः	१	२०	१०	" १-१०	" १०
		६	उपासानक्ते	१	२१	१०	" १-१०	" १०
		७	दैव्यौ होतारौ	१	२२	९	" १-९	" ९
			प्रचेतसौ	१	२३	६	" १-६	" ६
		८	सरस्वतीकाभारत्यः १	१	२४	६	" १-६	" ६
		९	खष्टा	१	२५	६	" १-६	" ६
		१०	वनस्पतिः	१	२६	५	" १-५	" ५
		११	स्वाहाकृतयः	१	२७	५	" १-५	" ५
३	१०	" १-१०	अग्निः	१० २०	२८	५	" १-५	" ५
४	१०	" १-१०	"	१०	२९	५	" १-५	" ५
५	९	" १-९	वैश्वानरोऽग्निः ९	१६	३०	५	" १-५	" ५
६	७	" १-७	"	७	३१	१२	" १-१२	" १२
७	७	" १-७	अग्निः	७ ३३	३२	२७	" १-२७	" २७
८	७	" १-७	"	७	३३	१४	१-९	१-९ वसिष्ठपुत्राः ^७
९	६	" १-६	"	६	१०-१४ वसिष्ठपुत्रः १०-१४ वसिष्ठः			
१०	५	" १-५	"	५	३४	२५	वसिष्ठो	५
११	५	" १-५	"	५	मैत्रावरुणिः १-१५ विश्वे देवाः ^४			
१२	३	" १-३	"	३	१६ अग्निः			
१३	३	" १-३	"	३	१७ अहिर्बुध्न्यः			
१४	३	" १-३	वैश्वानरोऽग्निः	३	१८-२५ विश्वे देवाः ^८			
१५	३	" १-३	अग्निः	३ ३	१-१५ " १५			
१५	१५	" १-१५	"	१५	(इति पञ्चमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)			

(१।७५) (१) वर्मा १, (८) क्षाण्डागारं १, (१२) कवचं १, (१५) [प्रथमपादे] दिग्भद्रपुः, [द्वितीयपादे] अयोमुग्धी, [तृतीयपादे] वाक्प्राग् १, (१६) धनुर्ध्वं इषुः १, (१७) कवचं १, (१८) युयुमुः १ ।

७ [७।३२] २६ ऋषिः— पूर्वाष्वस्तु दक्षिर्वासिष्ठो वा (नाट्यापने प्राद्वले), २६-२७ दक्षिर्वासिष्ठो वा (नाट्यापने प्राद्वले) ।

* (७।३१-९) इन्द्रो वा । × (७।३४) (१) देवाः १, (२) अरः १, (३-४) इंद्रः २, (५-७) यज्ञः २, (८-९) देवाः २, (१०) वरुणः १, (११-१२) देवाः २, (१३) अग्निः १, (१५) अपांनान् १, (१६) अग्निः १, (१७) अहिर्बुध्न्यः १ (१८-१९) देवाः २, (२०) देवपत्नीखष्टारो १, (२१) खष्टा १, (२२-२५) विश्वे देवाः ४ (एवं २५)

८ (७।३४।१८-२५) यज्ञा (१८-२०) विश्वे देवाः ३, (२१) खष्टा १, (२२) गेदमी १, (२३) धारः १, (२४) वरुणोद्-मरुतः १, (२५) इन्द्रवरुणप्राप्तिरूपधिमरुतः १ ।

३६	९	वसिष्ठो मित्रावरुणः १-९	विश्वे देवाः ९	५८	२	दत्तिलो मित्रावरुणः १-६	मय्यः ६
३७	८	" १-८	" ८	५९	२२	" १-११	" ११
३८	८	" १-६	सविता ६			१२	रक्षः १
		७-८	वासिनाः २	(इति पंचमाष्टके अनुगोप्यायः ।)			
३९	७	" १-७	विश्वे देवाः ७ १४	६०	१२	" १	सूर्यः १
४०	७	" १-७	" ७			२-१२	मित्रावरुणौ १२
४१	७	" १	अग्नीद्रिमित्रारुणा-	६१	७	" १-७	" ७
			भिभगपूषमहाग-	६२	६	" १-३	सूर्यः ३
			स्वतिसोमरुद्राः १			४-६	मित्रावरुणौ ३
		२-६	भगः ५	६३	६	" १-४	सूर्यः ४
		७	उपाः १			५	सूर्यमित्रावरुणाः १
४२	६	" १-६	विश्वे देवाः ६ ११			६	मित्रावरुणौ १ १४
४३	५	" १-५	" ५	६४	५	" १-५	" ५
४४	५	" १	दधिक्षांश्च्युपोऽग्नि-	६५	५	" १-५	" ५
			भर्गोदधिष्णुपूषमहा-	६६	१९	" १-३	" ३
			णस्पत्यादित्यधाया-			४-१३	आदित्यः १०
			प्रथिन्यापः १			१४-१६	सूर्यः ३
		२-५	दधिक्षाः ४			१७-१९	मित्रावरुणौ ३
४५	४	" १-४	सविता ४	६७	१०	" १-१०	अश्विनौ १० ५६
४६	४	" १-४	रुद्रः ४	६८	९	" १-९	" ९
४७	४	" १-४	आपः ४	६९	८	" १-८	" ८
४८	४	" १-४	क्रभवः ४	७०	७	" १-७	" ७
४९	४	" १-४	आपः ४	७१	६	" १-६	" ६
५०	४	" १	मित्रावरुणौ १	७२	५	" १-५	" ५
			२ अग्निः १	७३	५	" १-५	" ५
			३ विश्वे देवाः १	७४	६	" १-६	" ६
			४ नदी १	७५	८	" १-८	उपाः ८ ४०
५१	३	" १-३	आदित्याः ३ ६	७६	७	" १-७	" ७
५२	३	" १-३	" ३	७७	६	" १-६	" ६
५३	३	" १-३	धावाप्रथिवी ३	७८	५	" १-५	" ५
५४	३	" १-३	वास्तोष्पतिः ३ ४	७९	५	" १-५	" ५
५५	८	" १	" १	८०	३	" १-३	" ३
			२-८ प्रस्थापिनी (इन्द्रः) ७	८१	६	" १-६	" ६
५६	२५	" १-२५	मरुतः २५ ४९				
५७	७	" १-७	" ७	(इति पंचमाष्टके पंचमोऽध्यायः ।)			

* (७।३।६ उत्तरार्धः) भगो वा । * (७।४९।४) विश्वं देवाः वा ।

८१	१०	वसिष्ठो मैत्रावरुणिः १-१०	इन्द्रावरुणौ १० ३०	९९	७	वसिष्ठो मैत्रावरुणिः १-३	विष्णुः ३
८३	१०	" १-१०	" १०			४-६	इन्द्राविष्णू ३
८४	५	" १-५	" ५			७	विष्णुः १ ८
८५	५	" १-५	" ५	१००	७	" १-७	" ७
८६	८	" १-८	वरुणः ८ २७	(इति पंचमाष्टके षष्ठोऽध्यायः)			
८७	७	" १-७	" ७	१०१	६	"X १-६	पर्जन्याः ६ ९
८८	७	" १-७	" ७	१०२	३	"X १-३	" ३
८९	५	" १-५	" ५	१०३	१०	" १-१०	मंजूकाः १०
९०	७	" १-७	वायुः ७	१०४	२५	" १-७	इन्द्रासोमौ ७
		५-७	इन्द्रवायू ३			८	इन्द्रः १
९१	७	" १	वायुः १			९	सोमः १
		३	इन्द्रवायू १			१०	अग्निः १
		३	वायुः १			११	विश्वे देवाः १
		४-७	इन्द्रवायू ४			१२-१३	सोमः २
९२	५	" १	वायुः १			१४	अग्निः १
		३	इन्द्रवायू १			१५	इन्द्रासोमौ १
		३	वायुः १			१६	इन्द्रः १
		४	इन्द्रवायू १			१७	मावाणः १
		५	वायुः १			१८	मरुतः १
९३	८	" १-८	इन्द्रासौ ८ २०			१९-२२	इन्द्रः ४
९४	११	" १-११	" ११			२३	वसिष्ठासीःपृथि-
९५	६	" १-६	सरस्वती ६			२४-२५	इन्द्रासोमौ २
		३	सरस्वती ३	(इति सप्तमं मण्डलम् ।)			
९६	६	" १-६	" ६	अथाष्टमं मण्डलम् ।			
		४-६	सरस्वती ३	१ ३६	१-३	प्रतापः वायवः	
९७	१०	" १	इन्द्रः १			३-६९	मेघादिभिः-
		३	इन्द्रासोमौ ३			मेघादिभिः १-२९	इन्द्रः २९
		४	इन्द्रासोमौ ४			३०-३३	अग्निः ४
		४ ८	इन्द्रासोमौ ४			इन्द्रासोमौ ३०-३३	अग्निः ४
		९	इन्द्रासोमौ ९			इन्द्रासोमौ ३४-३७	अग्निः ४
९८	७	" १-७	इन्द्रः ७	२ ६०	१-६०	मेघादिभिः	
		७	इन्द्रासोमौ ७			वायवः विपश्चि-	
						वायवः १-६०	इन्द्रः ६०

X (७.१.०१.१.०३) वसिष्ठो मैत्रावरुणिः (इन्द्रावरुणौ) इन्द्रावरुणौ वा । (७.१.०३) पर्जन्याः वा ।

४१-४२ मेधातिथिः				१२	३० गोपतिः काण्वः १-३३	अग्निः	३३
काण्वः ४१-४२ विभिदुः					३५-३९	आदित्यः	३
३	२४ मेधातिथिः काण्वः १-२०	इन्द्रः	२०		३३-३७	वज्रपतिः गोपतिः	३
	२१-२४	वाक्पतिः	४	२०	२३	"	२-२३
४	२१ देवातिथिः काण्वः १-१८	इन्द्रः X	१८	(इति पञ्चमके सप्तमोऽध्यायः ।)			
	१९-२१	कुम्भः	३	२२	२८	"	१-२८
(इति पञ्चमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)							२७-२८
५	३९ मत्तातिथिः काण्वः १-३३	अभिनी	३३	२२	२८	"	१-२८
	३७	अभिकुम्भः	२	२३	३०	विजयः	
	३८-३९	कशः	२			वैजयः	१-३०
६	४८ चासः काण्वः १-४९	इन्द्रः	४९	२४	३०	"	१-२७
	४९-४८	तिमिदिरः	३				२८-३०
७	३६ पुनर्वसुः काण्वः १-३६	मरुतः	३६	२५	२४	"	१-२
८	२३ सध्वंसः काण्वः १-२३	अभिनी	२३ ५०				२०-२२
९	२१ द्वादशकणः काण्वः १-२१	"	२१				२३-२४
१०	६ प्रगाथो घोरः काण्वः १-६	"	६	२६	२५	"	१-२०
११	१० वत्सः काण्वः १-१०	अग्निः	१०				२०-२५
(इति पञ्चमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ।)				२७	२२	मनुर्वज्रः	१-२२
१२	३३ पर्वतः काण्वः १-३३	इन्द्रः	३३ १२१	२८	५	"	१-५
१३	३३ नारदः काण्वः १-३३	"	३३	२९	१०	"	१-१०
१४	१५ गोपूज्यश्चसुक्तिनौ			३०	४	"	१-४
	काण्वायनौ १-१५	"	१५	३१	१८	"	१-२
१५	१३ " १-१३	"	१३				३-४
१६	१२ इतिम्बिठिः						५-७
	काण्वः १-१२	"	१२				१०-१८
१७	१५ " १-१५	"	१५	(इति पञ्चाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)			
१८	२२ " १-३	आदित्याः	३	३२	३०	मेधातिथिः काण्वः १-३०	इन्द्रः
		४	अदितिः	१	३३	१९	"
		५	आदित्याः	१	३४	१८	नीपातिथिः काण्वः १-१५
		६-७	अदितिः	२	१६-१८ सहस्रं वसु-		
		८	अभिनी	१	रोचिपोऽक्षिरसः १६-१८		
		९	अमिसूर्यानिताः	१	३५	२४	इयावाश्च आग्नेयः १-२४
		१०-२२	आदित्याः	१२			अभिनी

X (८४।१५-१८) पूषा वा । (८।१२-१७) दौनकीयमते तु इन्द्रः ११९, (८।१७) (१४) वास्तोष्पतीद्वौ १, (१५) इन्द्रः १, इति विशेषः (पूर्वं १२१) । (८।१७।१४) वास्तोष्पतिर्वा । (८।२६) व्यश्नो वाक्षिरसः । (८।२९) कश्यपो मारीचो वा ।

३६	७ इषावाध आग्नेयः १-७	इन्द्रः	७ १४	६५	१२ प्रगाथः काण्वः १-१२	इन्द्रः	१२
३७	७ " १-७	"	७	६६	१५ कलिः प्रागाथः १-१५	"	१५
३८	१० " १-१०	इन्द्राग्नी	१०	६७	२१ मत्स्यः साम्मदः,		
३९	१० नाभाकः काण्वः १-१०	अग्निः	१०		मान्यो मैत्राव-		
४०	१२ " १-१२	इन्द्राग्नी	१२		रुणिः, वहवो वा		
४१	१० " १-१०	वरुणः	१० १३		मत्स्या जालनदाः १-९	आदित्याः	९
४२	६ " १-३	"	३		१०-१२	अदितिः	३
		४-६ अश्विनौ	३		१३-२१	आदित्याः	९
४३	३३ विरूप आह्निरसः १-३३	अग्निः	३३ ६३	(इति पष्ठाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)			
४४	३० " १-३०	"	३०	६८	१९ प्रियमेध		
४५	४२ त्रिशोकः काण्वः १	अश्विनौ	१		आह्निरसः १-१३	इन्द्रः	१३
	२-४२	इन्द्रः	४१ ६१		१४-१९	ऋक्षाश्वमेधौ	६
(इति पष्ठाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)				६९	१८ " १-१०	इन्द्रः	१०
४६	३३ वसोऽह्नयः १-२०	"	२०		११	विश्वदेववरुणाः	१
	२१-२४	पृथुश्रवाः कानीतः ४			१२	वरुणः	१
	२५-२८	वायुः	४		१३-१८	इन्द्रः	६ २१
	२९-३१	इन्द्रः	३	७०	१५ पुरुइन्मा		
	३२	वायुः	१		आह्निरसः १-१५	"	१५
	३३	इन्द्रः	१	७१	१५ सुदीतिपुरुमीळहौ १-१५	अग्निः	१५ ३३
४७	१८ त्रित आण्वयः १-१३	आदित्याः	१३	७२	१८ हर्यतः प्रागाथः १-१८	"	१८
	१४-१८	आदित्योपसः	५	७३	१८ गोपवन आग्नेयः		
४८+	प्रगाथो घोरः				सप्तपवधिरा १-१८	अश्विनौ	१८
	काण्वः १-१५	सोमः	१५	७४	१५ गोपवन आग्नेयः १-१२	अग्निः	१२
६०	२० भर्गः प्रागाथः १-२०	अग्निः	२०		१३-१५	ध्रुतवां आश्विनौ	३
६१	१८ " १-१८	इन्द्रः	१८ ४१	७५	१६ विरूप		
६२	१२ प्रगाथः काण्वः १-१२	"	१२		आह्निरसः १-१६	अग्निः	१६
६३	१२ " १-११	"	११	७६	१२ कुरुसुतिः काण्वः १-१२	इन्द्रः	१२ ३३
	१२	देवाः	१	७७	११ " १-११	"	११
६४	१२ " १-१२	इन्द्रः	१२ ३९	७८	१० " १-१०	"	१०

× अथ २७ विश्वश्रोतारं दम्भसूक्ते भेदपक्षे (८।२९) (१) सोमः १, (२) अग्निः १, (३) त्वष्टा १, (४) इन्द्रः १, (५) रुद्रः १, (६) पूषा १, (७) विष्णुः १, (८) अश्विनौ १, (९) मित्रावरुणौ १, (१०) अश्विनौ १, (पूर्व १०) (८।३१) (१-२) इन्द्रः २, (३-४) यजमानः २, (५-९) दंपती ५, (१०) यजमानपत्न्यादिभ्यः १, (११-१२) पूषा २, (१३) मित्रार्पणावरुणाः १, (१४) अग्निः १, (१५-१८) यजमानः ४ (पूर्व १८) ।

(+ अथ बालखिलपसूक्तानि सू. ४९-५९ न संगृहीतानि) ऋ (८।४२) अश्विनानां वाग्नेयः ।

+ अथैकादशसूक्तानामेकवालखिलपस्यापसु देवतान्वाधानमुनुत्पाद्यां (८।४२-५४) इन्द्रः ५०, (३-४) विश्वे देवाः २, (५-८) इन्द्रः १३, अग्निसूर्यौ १, अश्विनौ ४, विश्वे देवाः ३, रुद्रावरुणौ ७, इति ऋनः । परममिदुक्ताः स्वाहाकारे नेममुपनुजन्ति ।

(८।७१) सुदीतिपुरुमीळहावाह्निरसौ तपोर्वान्पतरः । (८।७२) हवीर्नि वः ।

१०१	१. कर्मभूमिः १-९	सोनः	९
१०२	१० कर्मभूमिः १-९	इन्द्रः	९
	१० देवाः	१	
१०३	१. कर्मभूमिः १-९	इन्द्रः	९ १८
(१०३ कर्मभूमिः संज्ञा-संग्रहः ।)			
१०४	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
१०५	१. कर्मभूमिः १-९	विष्णु देवाः	९
१०६	१. कर्मभूमिः १-९	अग्निः	९
	१०५ इन्द्रभक्तः	१	
१०७	१. कर्मभूमिः १-९	अग्निर्वा	९ २०
१०८	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
१०९	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११०	१. कर्मभूमिः १-९	इन्द्रः	९ २०
१११	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११२	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११३	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११४	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११५	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११६	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११७	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११८	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
११९	१. कर्मभूमिः १-९	"	९
१२०	१. कर्मभूमिः १-९	"	९

१८	१२ नृमेष आक्षिप्तः १-१२	इन्द्रः	१२
१९	८ " १-८	"	८
१००	१२ १-२, ६-१२		
	नेमो भार्गवः		
	४-५ इन्द्रः १-७	"	७
	८-१२ नेमः ८	सुपर्णः	१
		९ वज्रः	१
	१०-११ वाक्		१
	१२ इन्द्रः		१
१०१	१६ जमदग्निभार्गवः १-४	मित्रावरुणौ	४
	५ मित्रावरुणादिभ्याः		१
	६ आदिभ्याः		१
	७-८ आदिभ्याः		१
	९-१० वायुः		१
	११-१२ सूर्यः		१
	१३ उषाः		१
	१४ पवमानः		१
	१५-१६ गौः		१
१०२	२२ प्रयोगो भार्गवः १-२२	अग्निः	२२ ३५
१०३	१४ सोमसिः काण्वः १-१४	"	१४
	१४ अग्रामस्तः		१

[इति अष्टमं संस्कृतम् ।]

अथ नवमं मंडलम् ।

१	१० मधुच्छन्दा १-१०	पवमानः	१० ४०
	मैत्राग्निः	मोमः	
२	१० मैत्राग्निः काण्वः १-१०	"	१०
३	१० जमदग्निः भार्गवः		
	गर्भिः १-१०	"	१०
४	१० विष्णुपुत्रः		
	आग्निः १-१०	"	१०

१. कर्मभूमिः १-९ (१०३) विष्णु देवाः
 २. कर्मभूमिः १-९ (१०५) इन्द्रभक्तः
 ३. कर्मभूमिः १-९ (१०७) अग्निर्वा
 ४. कर्मभूमिः १-९ (१०९) अग्निः
 ५. कर्मभूमिः १-९ (१११) इन्द्रः
 ६. कर्मभूमिः १-९ (११३) मित्रावरुणौ
 ७. कर्मभूमिः १-९ (११५) आदिभ्याः
 ८. कर्मभूमिः १-९ (११७) आदिभ्याः
 ९. कर्मभूमिः १-९ (११९) वायुः
 १०. कर्मभूमिः १-९ (१२१) सूर्यः

५	११	असितः	१	समिद्धोऽसिः	१	१६	८	असितः	१-८	पवमानः सोमः	८
			२	तनूनवान्	१	१७	८	"	१-८	"	८
			३	हलः	१	१८	७	"	१-७	"	७
			४	षहिः	१	१९	७	"	१-७	"	७
			५	देवीद्वारः	१	२०	७	"	१-७	"	७
			६	उपासानके	१	२१	७	"	१-७	"	७
			७	दैव्यौ होतारौ	१	२२	७	"	१-७	"	७
				प्रचेतसां	१	२३	७	"	१-७	"	७
			८	सरस्वतीलाभारत्नः	१	२४	७	"	१-७	"	७
			९	खट्वा	१	२५	६	हलश्च्युत			
			१०	वनस्पतिः	१			भागस्थः	१-६	"	६
			११	स्वाहाकृतीः	१	२६		दैवधमवाहो		"	
६	९	"	१-९	पवमानः				दार्ढ्युतः	१-६	"	६
				सोमः	९ ५२५	२७		दैवमृमेध आक्षिरसः	१-६	"	६
७	९	"	१-९	"	९	२८		दैवप्रियमेध			
८	९	"	१-९	"	९			आक्षिरसः	१-६	"	६
९	९	"	१-९	"	९	२९		दैवमृमेध आक्षिरसः	१-६	"	६
१०	९	"	१-९	"	९	३०		दैवचिन्दुराक्षिरसः	१-६	"	६
११	९	"	१-९	"	९	३१		दैवगोतमो राहूगणः	१-६	"	६
१२	९	"	१-९	"	९	३२		दैवश्यावाश आग्नेयः	१-६	"	६
						३३		दैवत्रित आण्यः	१-६	"	६
						३४		दैव	१-६	"	६
						३५		दैवप्रभूवसुराक्षिरसः	१-६	"	६
						३६		दैव	१-६	"	६

(इति षष्ठाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)

(१५-२४) काश्यपो देवलो वा ।

(९) असिजवमे मण्डले सर्वा देवताः पवमानगुणविशिष्टाः । प्रायः सर्वत्र सोमो देवता, निपातभाजस्तु लिख्यन्ते ।

(१५) १, ९-१० इन्द्रः, ४ देवाः, ६ धन्वा । (१६) १, ९ इन्द्रः, ६ सूर्यः । (१७) ९ देवाः । (१८) ४ इन्द्रः, ५-६ सूर्यः । (१९) ९ इन्द्रप्रजापती, ११ विश्वे देवाः, वायुवृहस्पतिसूर्याग्निर्देवाः । (२०) ४, ७, ९ इन्द्रः । (२१) ७ वायव्य-न्द्राधिनः, ८ मित्रावरुणभगाः, ९ रोदसी । (२२) १, ३, ९ इन्द्रः, २ वायव्यधिनः, ५ देवाः । (२३) ३ छावापृथिव्यौ, ५ इन्द्रः । (२४) ५ इन्द्रोपोभगाः, ९ सूर्यः । (२५) ६, ८, ९ इन्द्रः । (२६) १-२ इन्द्रः । (२७) १, ८ इन्द्रः । (२८) ३ विश्वे देवाः । (२९) १ इन्द्रः । (३०) ३, ५ इन्द्रः । (३१) २ इन्द्रः, ५ सूर्यः । (३२) ३ विश्वे देवाः, ५-६ रोदसी । (३३) २ इन्द्रः । (३४) १ इन्द्रः । (३५) ६ इन्द्रदेवाः, ७ इन्द्रः । (३६) २, ३, ५ इन्द्रः । (३७) १ देवमरुदायवः, २ देवाः, ५-६ इन्द्रः । (३८) ६ इन्द्रः । (३९) २ इन्द्रवायु, ५ सूर्यः, ६ इन्द्रः । (४०) ५ सूर्यः । (४१) १ देवाः । (४२) ५-६ इन्द्रः । (४३) २ इन्द्रः । (४४) ३ इन्द्रवायुवरुणमरुद्विष्णवः । (४५) २ इन्द्रवायुवरुणमरुद्विष्णवः ।

३७	६	रहूगण आङ्गिरसः१-६	पवमानः सोमः६
३८	६	" १-६	" ६
३९	६	वृहन्मति- राङ्गिरसः १-६	" ६
४०	६	" १-६	" ६
४१	६	मेघधातिथिः काण्वः१-६	" ६
४२	६	" १-६	" ६
४३	६	" १-६	" ६

(इति पद्याष्टकेऽष्टमोऽध्यायः)

४४	६	अयास्य आङ्गिरसः१-६	" ६
४५	६	" १-६	" ६
४६	६	" १-६	" ६
४७	५	कविर्भागवः १-५	" ५
४८	५	" १-५	" ५
४९	५	" १-५	" ५
५०	५	उचध्य आङ्गिरसः १-५	" ५
५१	५	" १-५	" ५
५२	५	" १-५	" ५
५३	४	अवशमारः काश्यपः १-४	" ४
५४	४	" १-४	" ४
५५	४	अवशमारः काश्यपः१-४	" ४
५६	४	" १-४	" ४
५७	४	" १-४	" ४
५८	४	" १-४	" ४

५९	४	अवशमारः काश्यपः१-४	पवमानः सोमः४
६०	४	" १-४	" ४
६१	३०	अमहीयुराङ्गिरसः१-३०	" ३०
६२	३०	जमदग्निर्भागवः१-३०	" ३०
६३	३०	निधुविः काश्यपः१-३०	" ३०
६४	३०	कश्यपो मारीचः१-३०	" ३०

(इति सप्तमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)

६५	३०	भृगुर्वारुणिर्जम- दग्निर्भागवो वा१-३०	" ३०
६६	३०	शतं वैश्वानरः१-३०	" ३०
		१९-२१ अग्निः पवमानः ३	
		२२-३० पवमानः सोमः १३१	
६७x ३२	१-३	मरद्वाजो १-२२	" २२
		वार्हस्पत्यः४-६	
		कश्यपो मारीचः	
		७-९ गोतमो राहूगणः,	
		१०-१२ अग्निर्भागवः	
		१३-१५ विश्वामित्रो	
		गाथिनः १६-१८,	
		जमदग्निर्भागवः	
		१९-२१, वसिष्ठो	
		मैत्रावरुणिः	
		२२-३२, पवित्र २३-२७ अग्निः पवमानः ५	
		आङ्गिरसो वा २८-३० पवमानः सोमः ३	
		वसिष्ठो वा । ३१-३२ पवमानाध्येता ३	

(१।३०) ६ इन्द्रः । (१।३८) २ इन्द्रः । (१।३९) ५ इन्द्रः । (१।४२) ४-५ देवाः । (१।४३) २ इन्द्रः । (१।४४) १, ३ देवाः, ५ भगवायुदेवाः । (१।४५) १ इन्द्रः, २ इन्द्रदेवाः । (१।४६) ३, ६ इन्द्रः । (१।४८) ३-४ सुपर्णः । (१।५०) ४ देवाः, ५ इन्द्रः । (१।५१) १-२ इन्द्रः, ३ देवाः । (१।५३) ४ इन्द्रः । (१।५६) २ इन्द्रः, ४ इन्द्रविष्णुः । (१।६०) ३-४ इन्द्रः । (१।६१) ७ आदित्याः, ८ इन्द्रवायुसूर्यरश्मयः, ९ भगवायुपृथ्वरणाः, १२ इन्द्रवरुणमरुतः, १४-२५ इन्द्रः, १६ वैश्वानरः । (१।६२) ८, १४-१५, २९ इन्द्रः, २०-२१ देवाः । (१।६३) २-३, ५-६, ११-१२, १५, १७, २० इन्द्रः । (१।६४) १२, १५, २२ इन्द्रः, २४ मिथार्यमवरुणमरुतः । (१।६५) ३ देवाः, ८, १०, १४ इन्द्रः, २० इन्द्रवायुवरुणमरुद्विष्णवः । (१।६६) ७, १५, २९ इन्द्रः, २६ मरुतः । (१।६७) २, ७-८, १६ इन्द्रः ।

प्रथमा [१।६७] (१-९) पवमानः सोमः ९, (१०-१२) पवमानः पूषा वा ३, (१३-२२) पवमानः सोमः ११, (२३-२४) पवमानः सोमः ३, (२५) पवमानः मरुति वा १, (२६) पवमानाग्नि मरुतिवारः १, (२७) विश्वे देवाः वा १, (२८-३०) पवमानः सोमः ३, (३१-३२) पवमानाध्येता २।

४५-५८ कुस आहिरसः १-५८ प०मोमः५८	
९८ १२ अम्बरीषो वार्षागिरः,	
ऋजिश्वा भारद्वाजश्च १-१२ ,, १२	
९९ ८ रेमसून् काश्यपो १-८ ,, ८	
१०० ९ ,, १-९ ,, ९	
(इति सप्तमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः)	
१०१ १६ १-३ अन्वीगुः श्यावाश्विः	
४-६ ययातिर्नाहुषः	
७-९ नहुषो मानवः	
१०-१२ मनुः सांवरणः	
१३-१६ प्रजापतिर्विश्वामित्रो	
वाच्यो वा । १-१६ ,, १६	
१०२ ८ त्रित आप्यः १-८ ,, ८	
१०३ ६ द्वित आप्यः १-६ ,, ६	
१०४ ६ पर्वतनारदौ काण्वौ,	
शिक्षिण्डन्यावप्सरसौ	
काश्यपौ वा १-६ ,, ६	
१०५ ६ पर्वतनारदौ काण्वौ १-६ ,, ६	
१०६ १४ १-३, १८-१४ अग्निश्वाधुपः	
४-६ चक्षुर्मानवः	
७-९ मनुराप्सवः १-१४ ,, १४	
१०७ २६ सप्तर्षयः	
१ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः,	
२ कश्यपो मारीचः,	
३ गोतमो राह्वगणः,	

४ अग्निर्भूमिः,	
५ विश्वामित्रो गागिनः,	
६ जमदग्निर्भीमवः,	
७ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः । १-२६ प०मोमः२६	
१०८ १६ १-२ गौरीवीतिः शावत्यः,	
३, १४-१६ शक्तिर्वाभिष्टः,	
४-५ उरुराहिरसः,	
६-७ ऋजिश्वा भारद्वाजः,	
८-९ ऊर्ध्वस्रवा आहिरसः,	
१०-११ कृतयना आहिरसः	
१२-१३ ऋगंचयो राजर्षिः १-१३ ,, १३	
१०९ २२ अम्यो घिग्वा पेश्वराः १-२२ ,, २२	
११० १२ श्यरुगश्चतुष्पाः,	
प्रसदस्युः पौरुकुस्यः १-१२ ,, १२	
१११ ३ अनान्तः पारुच्छेपिः १-३ ,, ३	
११२ ४ निशुराहिरसः १-४ ,, ४	
११३ ११ कश्यपो मारीचः १-११ ,, ११	
११४ ४ ,, १-४ ,, ४	
(इति नवमं मंडलं समाप्तम् ।)	
अथ दशमं मंडलम् ।	
१ ७ त्रित आप्यः १-७ अग्निः ३ ५५	
२ ७ ,, १-७ ,, ७	
३ ७ ,, १-७ ,, ७	
४ ७ ,, १-७ ,, ७	
५ ७ ,, १-७ ,, ७	
(इति सप्तमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः)	

(११०८) ६, १० इंद्रः, ७ विश्वे देवाः । (११०९) ३, ८ इंद्रः, ९, ७ देवाः । (११००) ५ इंद्रमित्रवरुणाः, ६ इंद्रदेव-
विष्णवः । (११०१) ४ इंद्रदेवाः, ५, १६ इंद्रः । (११०२) ४ विश्वे देवाः । (११०३) ५ इंद्रः, ६ देवाः । (११०४) ३
मित्रवरुणाः । (११०५) ३ देवाः । (११०६) १-५ इंद्रः, ६ देवाः, ८ इंद्रदेवाः । (११०७) १५ मित्रावरुणाः, १७ इंद्रः
१८, २२, २३ देवाः । (११०८) १-२, १५, इंद्रः, १४ इंद्रमरुदयममगमित्रवरुणाः, १६ इंद्रमित्रवरुणवायवः ।
(११०९) १ इंद्रमित्रपूषमगाः, २ इंद्रविश्वदेवाः, ४ देवाः, ५ देवद्युष्टिभ्यः, १२ देवाः, १३ इंद्रः, १५ विश्वदेवाः
१८-२० इंद्रः । (१११०) ८, ११ इंद्रः । (११११) ३ इंद्रः । (१११२) इंद्रः । (१११३) इंद्रः । (१११४)
इंद्रः, ३ दिक्सूर्याग्निगात्रिणाः ।

दशमं मण्डलम् ।

(१०११) १ अग्निर्गोविष्मान् (आश्व. सू. ३, १२,) ३ विष्णुः, ५ अग्निरविधिः, ६-७ अग्निदेवाः । (१०१२) १-५ अग्नि-
देवाः, ३ अग्निः पयिक्नु (आ. श्रौ. ३, १०,) ४ अग्निर्वपतिः (आश्व. ६, १,) । (१०१३) ७ अग्निर्वह्मवान् (आश्व. ३, १)
(१०१५) ५ अग्निपूषा (उद्गी. मा.) ।

६ ७ त्रित आधः १-७ पवमानः सोमः ७		१३-१६ यमः ४	
७ ७ " १-७ " ७		१५ १४ शङ्खो यामायनः १-१४ पितरः १४	
८ ९ त्रिगिरास्त्वाष्ट्रः १-६ " ६		१६ १४ दमनो यामायनः १-१४ अग्निः १४	
७-९ इन्द्रः ३		१७ १४ देवध्रवा यामायनः १-२ सरण्युः २	
१० १४ १ यमी १ यमः १		३-६ पूषा ४	
२ यमः २ यमी		७-९ सरस्वती ३	
३ यमी ३ यमः ३		१०-१४ आपः ५	
४ यमः ४ यमी		१८ १४ संकुसुको	
५-७ यमी ५-७ यमः ३		यामायनः १-४ मरुतः ४	
८-१० यमः ८-१० यमी ३		५ धाता १	
११ यमी ११ यमः १		६ त्वष्टा १	
१२ यमः १२ यमी १		७-१४ पितृमेधाः ८	
१३ यमी १३ यमः १		(इति सप्तमाष्टके पण्डोऽध्यायः ।)	
१४ यमः १४ यमी १		१९ ८ मथितो यामायनः १ अग्नीषोमै १	
१५ यमः १५ यमी १		२-८ आपः ७	
१६ यमः १६ यमी १		२० १० विमद ऐन्द्रः १-१० अग्निः १० १८	
१७ यमः १७ यमी १		२१ ८ " १-८ " ८	
१८ यमः १८ यमी १		२२ १५ " १-१५ इन्द्रः १५ २५	
१९ यमः १९ यमी १		२३ ७ " १-७ " ७	
२० यमः २० यमी १		२४ ६ " १-३ " ३	
२१ यमः २१ यमी १		४-६ अश्विनौ ३	
२२ यमः २२ यमी १		२५ ११ " १-११ सोमः ११	
२३ यमः २३ यमी १		२६ ९ " १-९ पूषा ९	
२४ यमः २४ यमी १		२७ २४ वसुक्र ऐन्द्रः १-२४ इन्द्रः २४	
२५ यमः २५ यमी १			
२६ यमः २६ यमी १			
२७ यमः २७ यमी १			
२८ यमः २८ यमी १			
२९ यमः २९ यमी १			
३० यमः ३० यमी १			
३१ यमः ३१ यमी १			
३२ यमः ३२ यमी १			
३३ यमः ३३ यमी १			
३४ यमः ३४ यमी १			
३५ यमः ३५ यमी १			
३६ यमः ३६ यमी १			
३७ यमः ३७ यमी १			
३८ यमः ३८ यमी १			
३९ यमः ३९ यमी १			
४० यमः ४० यमी १			
४१ यमः ४१ यमी १			
४२ यमः ४२ यमी १			
४३ यमः ४३ यमी १			
४४ यमः ४४ यमी १			
४५ यमः ४५ यमी १			
४६ यमः ४६ यमी १			
४७ यमः ४७ यमी १			
४८ यमः ४८ यमी १			
४९ यमः ४९ यमी १			
५० यमः ५० यमी १			
५१ यमः ५१ यमी १			
५२ यमः ५२ यमी १			
५३ यमः ५३ यमी १			
५४ यमः ५४ यमी १			
५५ यमः ५५ यमी १			
५६ यमः ५६ यमी १			
५७ यमः ५७ यमी १			
५८ यमः ५८ यमी १			
५९ यमः ५९ यमी १			
६० यमः ६० यमी १			
६१ यमः ६१ यमी १			
६२ यमः ६२ यमी १			
६३ यमः ६३ यमी १			
६४ यमः ६४ यमी १			
६५ यमः ६५ यमी १			
६६ यमः ६६ यमी १			
६७ यमः ६७ यमी १			
६८ यमः ६८ यमी १			
६९ यमः ६९ यमी १			
७० यमः ७० यमी १			
७१ यमः ७१ यमी १			
७२ यमः ७२ यमी १			
७३ यमः ७३ यमी १			
७४ यमः ७४ यमी १			
७५ यमः ७५ यमी १			
७६ यमः ७६ यमी १			
७७ यमः ७७ यमी १			
७८ यमः ७८ यमी १			
७९ यमः ७९ यमी १			
८० यमः ८० यमी १			
८१ यमः ८१ यमी १			
८२ यमः ८२ यमी १			
८३ यमः ८३ यमी १			
८४ यमः ८४ यमी १			
८५ यमः ८५ यमी १			
८६ यमः ८६ यमी १			
८७ यमः ८७ यमी १			
८८ यमः ८८ यमी १			
८९ यमः ८९ यमी १			
९० यमः ९० यमी १			
९१ यमः ९१ यमी १			
९२ यमः ९२ यमी १			
९३ यमः ९३ यमी १			
९४ यमः ९४ यमी १			
९५ यमः ९५ यमी १			
९६ यमः ९६ यमी १			
९७ यमः ९७ यमी १			
९८ यमः ९८ यमी १			
९९ यमः ९९ यमी १			
१०० यमः १०० यमी १			

(१०१७) १ अग्निः स्वस्तिमान् (आध. २, ८,) ६ अग्निदेवाः । (१०१८) ६ अग्निर्मूर्धन्वान् (आध. २, १०,) । (१०१९) ९ अग्निदेवोदरः । (१०१२) १. ४ अग्निरुदरः, ४ अग्निदेवाः, ८ अग्निः । वरुणः । (१०१३) ३ यमपितृदेवाः । (१०१४) ६ पितरोऽङ्गिरोऽध्वैर्भृगवः । ७-९ प्रेताणाम्, १०-११ यमश्वाणाम्, १२ यमदूतानाम्, १५ यमः । पूर्वे ऋषयः । (१०१५) १. ५ पितरः सोमयन्तः (आध. २-१९,) २-४ पितरो बर्हिषदः ९, १२, १३ अग्निः कश्यपाहनः, १० पितृदेवेन्द्राग्रयः, ११ पितरोऽग्निष्वात्ताः, । (१०१६) ३. ७ देवः ६ सुवशीरान्, ९. ११ अग्निः कश्यपाहनः, १४ पृथिवी । (१०१७) १ अपः अग्नीषोमै, २ ऋषेणाम्, इन्द्रः अग्निः, ३ अग्निः (नृ), ६ इन्द्रः, ७ देवाः । (१०१८) १ मनः (वृद्धी) ६ अग्निदेवाः । (१०१९) १३-१४, २४ इन्द्र आदित्याणाम्, १४ इन्द्रो विपुदयः (वृद्धी) १५ इन्द्रः प्रजापतिरुतः मरुतः (वृ. दे.) । १६ पर्जन्यः (वृ. दे.) । १७ अग्नीन्द्रतोमाः पर्जन्यवायु (वृ. दे.) । १८ प्रजापतिः सविता, अग्निः (वृ. दे.) । १९ सूर्यः, २० वज्रः, २२ ऐन्द्रं धनुः, २६ पर्जन्यानितसूर्याः, सूर्यानिर्वा (वृ. दे.) । २७ इन्द्रोऽन्तराणाम्, इन्द्रः सूर्यो वा (वृ. दे.) ।

× (१०१३) विवस्वानादित्यो वा ऋषिः । ८ (१०१४) ७-९ लिगोऽग्निदेवाः पितरो वा । (१०१७) ११-१२ सोमो वा । (१०१८) १४ प्रजापतिर्वा । (१०१९) भृगुर्वाऽरिर्वा, पयवो भार्गवो वा ऋषिः । गायो वा । (१०१९) १ उषाधर्मैर्वध अग्नीषोमौ वा देवौ । (१०२०) २६ प्रजापत्यो वा, वसुहृदा वामुषः ऋषिः ।

२८	१२	१	इन्द्रस्तुता	१	इन्द्रः	१	२१	३२	२५	१	अथाः	१
			वसुमती	२	वसुक्तः	१				२	अभितः	१
			कपिका, २, ६, ८,							३	अथाः	१
			१०, १२ इन्द्रकपिः ३-१ इन्द्रः			३				४	अभितः	१
			३, ४, ५, ७, ९, ११							५	अथाः	१
			वसुक्तः	६	वसुक्तः	१				२०-२२	अभितः	१
			७ इन्द्रः			१				२०	अथाः	१
			८ वसुक्तः			१				२३	अभिः	१
			९ इन्द्रः			१				२४	अभितः	१
			१० वसुक्तः			१	३१	२५	इन्द्रो वसुक्तः	१	२५	विश्वे देवाः १५ २८
			११ इन्द्रः			१	३२	२५	"	२-२५	"	१५
			१२ वसुक्तः			१	३७	२२	अभितः गीर्वाः	१-२२	सूर्यः	१२
२९	८	वसुक्तः	२-८ इन्द्रः			८	३८	११	इन्द्रो वसुक्तः	२-११	इन्द्रः	५
३०	१५	कपिकः	१-१५ भावः			१५	३९	२५	सोमा कपिकः	१-२५	अभिनी	१५ ३१
३१	११	"	१-११ विश्वे देवाः			११	४०	२५	"	१-२५	"	१५
३२	९	"	१-९ इन्द्रः			९	४१	३	गुहस्तो सोमः	१-३	"	३
(इति सप्तमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)							४२	११	इन्द्रा अभितः	१-११	इन्द्रः	११ ३३
३३	९	"	१ विश्वे देवाः			१	४३	११	"	१-११	"	११
			२-३ इन्द्रः			२	४४	१२	वसुक्तः	१-१२	अभिः	१२ २२
			४-५ कुरुध्रवण-				(इति सप्तमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ।)					
			सामदस्यः			२	४६	१०	"	१-१०	"	१०
			६-९ उपमन्त्राः			४	४७	८	सप्तमुराभिः	१-८	इन्द्रो वसुक्तः	८

(१०।२८) ८, ११-१२ इन्द्रदेवाः । (१०।२९) १ अभिनी वा । (१०।३०) १ अपः मित्रावरुणौ, ७, १३ इन्द्रावः, १० अप आवृताः (कौ. मा. १२, १,) १३ अपः प्रतिष्ठाताः (कौ. मा. १२, १,) १४ अपः साधमानाः, १५ आपः सन्तः (कौ. मा.) । (१०।३१) ४ सवितृभगार्यमदेवाः ५, देवभंवाः, ७-८ दिरप्यगभं, ९ आदित्यवातप्रजापतिमित्रवरुणाः, १० शमी मोक्षेन रूपिता, ११ कपवः । (१०।३२) २ इन्द्रः प्रजापतिर्वा । (१०।३३) १, ८-९, १२ अक्षाः, २-५, १०-११ कितवनिन्दा, ६ कितवाक्षनिन्दा, ७, १४ अक्षनिन्दा, १३ कृपिः । (१०।३४) १ अमिषुपृथिविदेवाः, २ सुपृथिवीसिन्धुपर्वत सूर्योपःसोमाः, ३ सुपृथिव्युपोऽन्नयः, ४-५ उपासाग्रयः, ६ उपोऽन्नयश्चिनः, ७ सविता, चिद्वणा, अग्निः, ८ देवप्रवाचनम् । सूर्यः, अग्निः । ९, १२ आदित्याग्नी, १० देवेन्द्रमित्रवरुणभगाग्नीत्, ११ आदित्याः । चहस्पतिपुषाश्चिभगाग्नीत्, १३ मरुद्-द्राग्निदेवाः, १४ देवाः । (१०।३५) १ उपोक्तसुपृथिवीवरुणमित्रार्यमेन्द्रमरुत्पर्वतावादिशान्तरिक्षस्वर्गोः, २ धावा-पृथिवी । निरुक्तिः, ३ आदितिः । देवाः, ४ प्रावा । देवाः, ५ इन्द्रेन्द्रावृहस्पतिदेवाः, ६ अभिनी, ७ मरुद्गणः, ८ सोमः, ९-११ देवाः, १२ अग्निमित्रवरुणसवितारः, १३ देवाः, १४ सविता । (१०।३६) ५ सूर्यदेवाः, ६ सुपृथिव्यविन्द्रमरुत्सूर्याः, ११-१२ देवाः । (१०।३७) १० पतयः । (१०।३८) १ अभिरथः, ११ चहस्पतिः । इन्द्रः । (१०।३९) ९ वज्रः । वाक् । इन्द्रः । (१०।४०) ४ अग्निर्दावरूपः, अग्निः क्षामवान् (ऐ. मा. ३२।५,) १२ अग्निर्वैश्वानरः । धावापृथिवी, देवाः । (१०।४१) ६ सप्तगोः, स्ववर्णनम्, ८ धावापृथिव्यौ ।

४८	११	इंद्रो वैकुण्ठः	१-११	इंद्रः	११	२९	५९	१०	वन्धुः	१-३	निर्ऋतिः	३
४९	११	"	१-११	"	११					४	निर्ऋतिसोमौ	१
५०	७	"	१-७	"						५-६	असुनीतिः	१
५१	९	१ देवाः	१	अग्निः		१				७	पृथिवीद्यावंतरिक्ष-	
		२ अग्निः	२	देवाः		१					सोमपूपपथ्या-	
		३ देवाः	३	अग्निः		१					स्वस्तयः	१
		४ अग्निः	४	देवाः		१				८-९	द्यावापृथिवी	२
		५ देवाः	५	अग्निः		१				१०	इंद्रद्यावापृथिव्यः	१
		६ अग्निः	६	देवाः		१	६०	१२	"	१-४	असमातिः	४
		७ देवाः	७	अग्निः		१				५	इंद्रः	१
		८ अग्निः	८	देवाः		१				६	असमातिः	१
		९ देवाः	९	अग्निः		१				७-११	जीवः	५
५२	६	अग्निः सौचीकः	१-६	विश्वे देवाः		६				१२	हस्तः	१
५३	११	देवाः,	१-३	अग्निः		३	६१	२७	नाभानेदिष्टो			
	४-५	सौचीकोऽग्निः	४-५	देवाः		२			मानवः	१-२७	विश्वे देवाः	२७ ३४
			६-११	अग्निः		६			(इत्यष्टमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)			
५४	६	बृहदुक्थो वामदेव्यः	१-६	इन्द्रः		६	६२	११	"	१-७	"	७
५५	८	"	१-८	"		८				८-११	सविणिः	४
५६	७	"	१-७	विश्वे देवाः		७	६३	१७	गयः स्नातः	१-१४	विश्वे देवाः	१४
५७	६	वन्धुः क्षुतवन्धु-	१-६	"		६				१५-१६	पथ्यास्वस्तिः	२
		विप्रवन्धुर्गोपायनाः								१७	विश्वे देवाः	१ ४८
५८	१२	"					६४	१७	"	१-१७	"	१७
		"	१-१२	मनः		१२						

(१०।४८) ११ आदित्यवसुतुष्टे (मरुत) न्द्राः । (१०।५०) ४ इन्द्रो ज्येष्ठः (आश्वः ४. १३.) । (१०।५०) २ मिश्रावरुणौ, ४, ६ वरुणः । (१०।५२) २ मरुदक्षिचन्द्राः । (१०।५३) २ अग्निदेवाः, ३ अग्निः सुरभिमान् (ऐ. प्रा. ३२, ८.) ५ देवाः । पृथिव्यन्तरिक्षे, ६ प्रजापतिः अग्निस्तन्तुमान् (ऐ. प्रा. ८.), अहमन्वती नदी, ९ स्वष्टा, १० त्वष्टृसिष्यः । (१०।५५) ३ इंद्रः सूर्यात्मकः, ४ उषाः, ५ इंद्रः कालात्मकः, सूर्याचन्द्रमसौ (वृ. दे.) ६ इंद्रः सुपर्णात्मा, ७ इंद्रमरुतः । (१०।५६) १ अग्निवायुसूर्याः, प्राण आत्मा वा, २ पृथिवीदेवसूर्याः, ३ धुधर्मदेवादित्याः, ४ अङ्गिरसः क्रपेः पितरः, ७ बृहदुक्थः । (१०।५७) १ इंद्रः, २ तन्तुरग्न्याख्यः ३-५ पितरः मनआवर्जन् ६ सोमः । (१०।५९) ६ अनुमतिः (च.) (वृ. दे.) । (१०।६१) १-२ रुद्रः, ३-४ अश्विनौ, ५-६ रुद्रवृष्टिः, ७-८ रुद्रोवास्तोष्पतिः, ९ वास्तोष्पत्यग्नी, १० अङ्गिरसः ११-१३, २२, इंद्रः, १४, २० अग्निः, २५ नासत्येन्द्रा, १६ सोमः, १७ अग्निनिव्वरुणायमागः, १८ आदित्यद्यावौ, १९ माध्यामिकावाक्, नाभानेदिष्टः, २१ इंद्राग्नी, २३, २५ मिश्रावरुणौ, २४-२६ वरुणः, २७ देवाः । (१०।६२) गाराशराम् (नृणां स्तुतिः) गौ. प्रा. २३. ८, ७ विश्वे देवाः । (१०।६३) ९ इंद्राग्निनिव्वरुणायमागः, १० घां, अदितिः (वृ. दे.) १४ इंद्र देवाः, १७ विश्वदेवादितयः । (१०।६४) ३ नरागंसृजानिन्सूचं चन्द्रमौयमेन्द्रवायुपोराग्यश्चिन्तः, ४ अग्निबृहस्पत्यजैकपादहि-कुण्ड्याः, ५ आदित्यवर्मणा, ६ देवाद्याः, ७ वन्धिन्द्रागः, ८ पृकविशतिनदीवनस्पतिपर्वताग्निकृशान्वस्तृतिपरदाः, ९ एकाविंशतिनदाः, १० देवमातृ (देवदेवर्त्तनी) स्वमिन्द्रवायनगमरुतः, ११ मरुतः, १२ मरुदिन्द्रवरुणमित्राः १३ मरुतः । अदितिः, १४ द्यावापृथिव्यौ, १५ होमः, १६ गयः, १७ विश्वदेवादितयः ।

अपिदेवता-सूच

६-१६ सूर्याविवाहः	११	१४	अर्बुदः काद्रवेयः	
१७ देवाः	१		सर्पः	१-१४ मावाणः
१८ सोमाकौ	१		(इति अष्टमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः)	
१९ चंद्रमाः	१	१५	१८ १, ३, ६, ८-१०,	
२०-२८ सूर्यासावित्री भागीः	९	१	पुरुवाः	१ उर्वशी
२९-३० वधूवासः संस्पर्शनिंदा	२	२	उर्वशी	२ पुरुवाः
३१ दंपतीराजयक्षमहा	१	३	पुरुवाः	३ उर्वशी
३२-४७ सूर्यासावित्री	१६	४-५	उर्वशी	४-५ पुरुवाः
(इत्यष्टमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)		६	पुरुवाः	६ उर्वशी
८६ १३ १, ८, ११-१२, १४,		७	उर्वशी	७ पुरुवाः
१९-२२ इंद्रः		८-१०	पुरुवाः	८-१० उर्वशी
७, १३, २३ वृषा		११	उर्वशी	११ पुरुवाः
कपिर्देवः, २-६,		१२	पुरुवाः	१२ उर्वशी
९-१०, १५-१८		१३	उर्वशी	१३ पुरुवाः
इंद्राणी	१-२३ इंद्रः	१४	पुरुवाः	१४ उर्वशी
८७ २५ पायुभारिद्वाजः	१-२५ रक्षोहाग्निः	१५-१६	उर्वशी	१५-१६ पुरुवाः
८८ १९ मूर्धन्वानाङ्गिरसो,		१७	पुरुवाः	१७ उर्वशी
वामदेवो वा	१-१९ सूर्यवैश्वानरा	१८	उर्वशी	१८ पुरुवाः
८९ १८ रेणुवैश्वामित्रः	१-४ इंद्रः	१९	१३ गरुडाङ्गिरसः,	१-१३ इंद्रः (हरिः)
	५ इंद्रासोमौ	२०	२३ भिषगाथर्वणः	१-२३ ओषधयः
	६-१८ इंद्रः	२१	१२ देवापिराष्टिणेणः	(वृष्टिकामः) १-१२ देवाः
९० १६ नारायणः	१-१६ पुरुषः	२२	१२ वज्रोवैश्वानसः	१-१२ इंद्रः
९१ १५ अरुणो वसतहस्यः	१-१५ अग्निः	२३	१२ दुवस्युवान्दनः	१-१२ विश्वे देवाः १२ २४
९२ १५ दार्यातो मानवः	१-१५ विश्वे देवाः १५			
९३ १५ तान्वः पार्थः	१-१५			
इंद्रः, २६ पूषाश्विनः), २४-२८ वधूगृहान्द्रपथमाना (वृ. दे.), २६ भगार्थमसवितृपूराणः, ३७ पूषा, ३८-३९ अग्निः, ४०-४१ सोमगन्धर्वाग्नयः, ४३ प्रजापत्यार्थमाणा, ४५ इंद्रः, ४७ विश्वदेवाग्मातरिषधातृसरस्वत्यः । (१०१८६) ६-१३ इंद्राणी । (१०१८७) १५ देवाः, १८ सविता । (१०१८८) अग्निः सूर्यवैश्वानराः (वृ. दे.) । (१०१८९) सोमेन्द्रौ, सोम एव वा (पृ. दे.) । (१०१९०) १६ यज्ञोपास्तिः । (१०१९१) २-४ अग्निः, ५ अमरुदिन्द्रपर्जन्याः, ६ नरुद्रुग्निसिन्धुमेन्द्राः, ७ इंद्राग्न्या, ८ इंद्रः, ९ रुद्रः, १० रुद्ररतिसोमजाम्यधर्वदेवभृगवः, ११ दुष्टधिवीनरासंस्तयमादितिरिवष्टविणोदक्रमुरोदमीनरुद्रिणवः, १२ अहिर्बुध्न्यः, १३ चन्द्रमोष्टुधिण्याः । (१०१९२) १ पावापृथिव्या, ४ अर्धमभिषवरुद्रनरुद्रनरुद्रपृथग्भगाः, ५ अभिर्सूर्यचन्द्रमोऽहिर्बुध्न्याः, ६ सोमपृथिव्या । (१०१९३) १ पावापृथिव्या, ४ अर्धमभिषवरुद्रनरुद्रनरुद्रपृथग्भगाः, ५ अभिर्सूर्यचन्द्रमोऽहिर्बुध्न्याः, ६ सोमपृथिव्या । (१०१९४) १, २, ३ इंद्रमावाणः । (१०१९५) इंद्राक्षा । (१०१९६) १-३, ७ वृहत्सविः, ८-६ देवाः, ९ अग्निः । (१०१९७) १ इंद्रदेवसवितृसविदितयः (सर्वमादितिरस्येवाय सूक्ते,) २ इंद्रवायु, ३ सविदेवाः, ४ सोमौ, ५ इंद्रवृहत्सवितृसविदनुमनतयः, ६ इंद्राग्निपृथग्भगाः, ७ देवाः, ८ सवितृमावाणः, ९ मायः, १०-१२ इंद्रः ।				

१२३	८ वेनी भागवः	१-८ वेनः	८	१३५	७ कुमारी यामायनः	१-७ यमः	७
१२४	९ २-४ अग्निः १, ५-९ अग्निवरुण -सोमाः	१-४ अग्निः ५ वरुणः ६ सोमः ७-८ वरुणः ९ सोमैर्द्वौ	४ १ १ २ १	१३६	७ १ जूतिः, २ वात- जूतिः, ३ विप्रजूतिः ४ वृषाणकः, ५ करिकतः, ६ एतशः, ७ कथ्यशृङ्गः, एते वातरशना मुनयः	७	
१२५	८ वागामृगिः	१-८ आंशुजीवाकः	८	१३७	७ १ भरद्वाजः, २ कश्यपः, ३ गोतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जम-	७	
१२६	८ कुलमल्लवर्दिपः दौत्यपिः	१-८ विश्वे देवाः	८	१३८	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१२७	८ कुशिकः सौभरः	१-८ रात्रिः	८	१३९	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१२८	९ विद्वद्वा आगिरसः	१-९ विश्वे देवाः	९	१४०	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१२९	७ प्रजापतिः परमेष्ठी	१-७ भाववृत्तम्	७	१४१	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१३०	७ यज्ञः प्राजापत्यः	१-७	७	१४२	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१३१	७ मुनीतिः काक्षीयतः	१-६ इन्द्रः ४-५ अश्विनौ ६-७ इन्द्रः	६ ४ ४	१४३	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१३२	७ रावणो नामधः	१ पुण्डरीकभिनः २-६ मित्रावरुणौ	१ ६	१४४	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१३३	७ सुदाः पैजवनः	१-७ इन्द्रः	७	१४५	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
१३४	७ (१-५) माघघाता घावनाशः, ६ पूषाधिः माघघाता घावनाशः ६ वृषाधिः, ७ सोधा अपिषा	१-६ ५-७ सोधिः	६ ७	१४६	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
				१४७	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
				१४८	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
				१४९	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७
				१५०	६ अरुणः, ७ वसिष्ठः	१-७ विश्वे देवाः	७

[illegible]

१८४	३ खट्वा गर्भकर्ता	१ विष्णुत्वष्ट्रमजापति- धातारः	१८७	५ वस्त आग्नेयः	१-५ अग्निः	५
		२ सिनीवालिसरस्वद- धिनः	१८८	३ श्येन आग्नेयः	१-३ जातवेदोमिः	३
		३ आश्विनौ	१८९	३ सारंपराज्ञी	१-३ सूर्यः	३
१८५	३ सत्य एतिर्वाकणिः १-३	आदित्यः	१९०	३ भवमर्षणो		
१८६	३ उलो वातायनः १-३	वायुः		माधुच्छन्दसः	१-३ भाववृत्तम्	३
			१९१	४ संवनन आङ्गिरसः	१ अग्निः	१
					२-४ संज्ञानम्	३

(इति अष्टमाष्टके अष्टमोऽध्यायः)

इति दशमं मण्डलम् ।

(१०।१८५) मित्रार्यमवरुणाः (चू० दे०) । (१०।१८७) अग्निजातवेदाः (चू० मा०) । (१०।१८९) १ क्षितिस्थाना वाक्, २ अन्तरिक्षस्थाना वाक्, ३ पृथ्व्याना वाक् (चू० दे०) । (१०।१९०) १ ऋतसत्यतपोरात्रि-समुद्राः, २ समुद्र-संवत्सराहोरात्रविधानारः, ३ सूर्यचन्द्रमोधातुदिव्यष्टिच्यन्तरिक्षस्वः । (१०।१९१) २-४ स्रोतारः ऋषिवजो वा ।

अनुक्रमणिकानुक्तदेवतासूचिका मिता । कृता धूपकरेणैयं प्रीणानु परमेश्वरम् ॥

ऋग्वेदीयसर्वानुक्रमण्यनुक्तदेवता-तद्विशेष-सूची ।

नामाक्षराणि कथमप्यधिगम्य यस्मिन् । स्वीयान्यहमग्रधमिकानवलम्ब्य देवाः ॥

धावन्त्यर्धात्तिजनघाम्णितपूजाणाम् । तं वेदनादिममनादिमुपाक्षितोऽस्मि ॥

वाक्यायनेन मुनिना नानुक्रान्ताः कुत्रोऽपि याः । देवतास्ताः प्रदर्शयन्ते सायणोक्त्यनुसारतः ॥

कौपीनकर्मैतरेयाख्ये ब्राह्मणारण्यके तथा । आश्वलायनसूत्रं च बृहदेवनदा मठ ॥

अथारण्यकद्रव्याभिगच्छमाह्वीधमपि च कश्चिद् । हव्यार्थमनुसन्धाय लिखयन्त इह देवताः ॥

अनन्तयत्नेश्वरदामां, धूपकरः नद्यातालीशेष्टम्, गोवाः १८६३ नारायणं, ऋषिवज्रमी

प्रथमं मण्डलम् ।

(१) १ अग्निराहवनीयः, ५ अग्निर्वैःनहितः । (४) १ प्रजापतिः (चू० मा० १३।६), ४ (यजमानः, इंद्रः), ५ (ऋषिवजः, इंद्रः), ७ (यजमानः, इंद्रः) । (५) १ ऋषिवजः, इंद्रः, ५ सोमाः । (६) १ आदित्याग्निशायुनधयस्पर्षिद्रः, २ इंद्राद्यौ हवी, ३ आदित्यस्पर्षिद्रः, ६ (ऋषिवजः), ८ नरुतः, इन्द्रय । (८) ८ इन्द्रवाक् । (१२) ३ अग्निराग्निरावु (चू० मा० ३३।६), अग्निः सन्निहमातः (चू० मा० ८।६), ९ अग्निर्वैःति (चू० मा० ३३।६), १० अग्निः वायवः (चू० मा० ३।६), देवाः । (१३) इध्मादिरुषोऽग्निर्वैः (चू० दे०), १३ विधे देवाः (चू० लि०) (१४) १-२ देव्यः नरिषोऽग्निः, ६-८ इन्द्रवातुहृत्तविनिष्पत्तिरूपमग्निरिधममरुतः, ५ अग्निः, ६-९ अग्निः देवाश्च, १० देवाग्नोऽग्नि-वायुमिषाः, ११ अग्निः, १२ अग्निर्वैःवाक् । (१५) १ ऋतुनामरेन्द्रः, ३ ऋतुना नरुतः, ३ ऋतुना नरुतः, ४ ऋतुनाग्निः,

(११९) १-३ अश्विरथः । (१२०) १०-११ अश्विरथः । (१२२) रुद्रः, मरुतः, २ उपासानके, ३ अग्निरादित्यो वा, वातः । इन्द्रापूर्वतौ, देवाः, ४ अश्विनौ, अर्यो नपात्, अहोरात्रे, ५ अश्विनौ, पूषा, अग्निः, ६ मित्रावरुणौ, सिन्धुः, ७ वरुणमित्रौ, देवाः, ८ देवसहस्रः, ९-१०, १५ मित्रावरुणौ । (१२३) ११ दक्षिणा, ३ सविता । (१२९) १ इन्द्रोमरुतान् ३ इन्द्रपुरुदमित्रवरुणाः, ११ इन्द्रो रक्षोहा । (१३०) ९ सूर्यो वा । (१३२) ६ इन्द्रापूर्वतौ, वज्रः, इन्द्रः । (१३६) ३, ५ मित्रावरुणौ, अर्यमा च निपातभाक्, ४ मित्रावरुणौ, विद्वे देवाः (नि०), ६ दुरोदसीमित्रवरुणरुद्रैन्द्राग्न्यमभगसोमाः । ७ द्वेचन्द्रमरुदमित्रवरुणाः । (१३९) ९ दध्यङ्गुहिरः प्रियमेधकण्वाग्रिमनवः (वृ० दे०) । (१४०) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २५।१), ३ अरण्यौ, ४, ७-८ अग्नेर्ज्वाला, ५ स्कुलिह्नाः, ९ द्वावाभिः । (१४१) जातवेदाः (कौ० आ० २।१८) । (१४३) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २२।१) । (१४४) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २०।२) । (१४६) ३ पत्नीयजमानौ । (१५२) ४ आदित्यः । ६ धेनुवः अदितिः (वृ० दे०) । (१५४) १-५ विष्णुस्त्रिविक्रमः, ६ इन्द्राविष्णू (वृ० दे०), ३ विष्णोर्गृहाणि (वृ० दे०) । (१५५) विष्णुस्त्रिविक्रमः, ३ विष्णुरादित्यात्मा । (१५६) ४-५ विष्णुर्यजमाना । (१५७) १ अधिनी, सविता, ३ अश्विरथः । (१५८) ३ दीर्घतमाः । (१५९) ५ (पू०) सविता । (१६०) १ सूर्यः (ऐ० ब्रा० २७।४) । (१६१) १ अग्निः, २ क्रमवः, २ अग्निः । (१६२) १ मित्रवरुणार्यमवाचिन्द्रप्रजारतिमरुद्वाजिनः, ५ होधव्युप्रतिप्रस्थात्रोहावस्तुप्रणास्तृमहाणः, ६ अश्वयूपकर्तारः, १२ अश्वमांसकामा देवाः, १५ देवाः (नि०), २ इन्द्रापूर्वतौ (नि० वृ० दे०) ३ पूषा विद्वेदेवत्वष्टारः (नि०) ४ पूषा (नि०) । (१६३) २ वसवः, १० अश्वः (वृ० दे०) । (१६४) १ आदित्यवाचमयः, २ सूर्यरथचक्राश्वाः, ३ आदित्यमण्डलरश्मयः साययवं संवत्सरचक्रं वा, ४-६ द्रुतेर्ममादित्यसत्यम् ७ आदित्यसदृशमयः, ८ पृथिव्यादित्यौ, ९ पृथिवीवृष्टयः, १० आदित्यदेवाः, संवत्सररश्मयो वा, ११ आदित्यचक्राग्नी, १२-१४ संवत्सरचक्रम्, १५ सप्तर्षयः, १६ सूर्यरश्मयः तपविद्धा, १७ गौरुत्पिपाहुतिः, १८ अग्नादित्ययोर्गृहारेगोपामरुः, १९ लोमसुर्दक्षप्रमणानि, २० जीवपरमात्मनौ, २१ परमात्मा आदित्यात्मनो वा, २२ परमात्मा आदित्यो वा गृक्षरूपः, २३ अग्निवात्वादित्यपदाधानवेत्तारः, २४ अक्षरम्, २५ सूर्यगायमानौ, २६ गौरुत्पिपा, मेघवायू वा २७-२८ गौरः, २९ पशुगावौ, ३० वरीरजीवौ, ३१ आदित्यः परमात्मा, ३२ संसारः, ३३ पृथिवीन्द्रवृष्टयः, ३४ अश्वमेधकर्मोपजमानः (प्रस्थाः), ३५ होमादयः (प्रतिवचनानि), ३६ आदित्यरश्मयः, विष्णुर्वा भाक्, ३७ अनामज्ञः (तपविदेवम्) ३८ देहामपरमात्मनौ, ३९ आत्मज्ञानाज्ञाने, ४० गौरः, ४१ वाक् सापदिवा । (१६६) २ रुद्राः (भाक्काः) । (१६७) ३ ऋषिः, ८-९ रोदसी-मरुतश्च, १० इन्द्रः । (१६८) १ मरुतः रोदसी, ९ पृथिवीरश्मयः (पू०) । (१६९) इन्द्रो मरुतश्च (निपातितः) (वृ० दे०) । (१७०) २, ५ इन्द्रोमरुतश्च, ४ कविजः । (१७३) ३ अग्निः, ११ इन्द्रयज्ञमातृभिः, १२ इन्द्रोमरुतश्च । (१७४) १ इन्द्रदेवाः । (१७५) ५ सोमः, ३ अमरयः । (१८०) १० (अश्विरथः), (१८१) २ (अश्विरथः), ३ (अश्विरथः), ४ अग्नादित्यौ । (१८६) १ इन्द्राग्निमवितारः, २ मित्राद्यमवरुणदेवाः, ३ देवाग्निवरुणाः, ४ देवोपासनात्ताः (नि०) ५ अरिर्दुष्यः, सिन्धुः, अर्यो नपात्, ६ स्वष्टा इन्द्रः, ७ इन्द्रः, ८-९ मरुतः, १० अश्विनौ, पूषा विष्णुवाचिन्द्रदेवाः, ११ देवदीधितिः । (१८७) ९ सोमः, १० कर्मः । (१९१) ३ विष्णोर्गृहाणि, ३ तुलादि, ६-७ सर्पाः, ८-१० सर्पः ।

द्वितीयं मण्डलम् ।

(१) जातवेदाः [कौ० ब्रा० २१।४], अग्निदेवतारुः । (२) जातवेदाः [कौ० ब्रा० २२।३] । (३) जातवेदाः [कौ० ब्रा० २३।९] । (४) अग्निर्देवतारुः । ५ अग्निस्त्रिविक्रमः अश्वयुजः, ६ अश्वयुजः । ८ अग्नीन्द्रमोमदेवा । (९) १-२ अग्निः पत्नीयमानः [ऐ० ब्रा०], ३ अग्नितीक्ष्णत्वात् [आष्ट० सू० २।१८] । (११) इन्द्रो मरुतश्च [कौ० ब्रा० २०।३] [आष्ट० ७।११] । ८ सापदिवा वाक् । (१२) १ सोमरश्मः, २ रुद्राः, इन्द्रः, ३ यज्ञमात्मनोऽप्युपमण्डयः । (१८) १ इन्द्ररथः, पत्नी वा, २ वरुणः सोमो वा । (२१) १९ देवाः । (२५) ३-७ अश्विनः, १६ देवा । (२६) २ ऋषिः संवत्सी पुरः । (२७) मित्राद्यमभगसुविष्णुवरुणानां [वृ० दे०], ७ अदितिः [ऐ० ब्रा०], १० वसवः १०-१३ अदित्याः

परिचारको यजमानः, १५ (पूर्ववदेव), १४ इन्द्रः [तृ० पा० भाक्तः], १७ वरुणः । (२८) ३ आदित्याः । (२९) १ आदित्याः, वरुणमित्रदेवाः, २ देवाः, ३ वसवः, मित्रवरुणादितीन्द्रमरुतः, ४-६ देवाः, ७ वरुणः । (३०) ४ वृहस्पतिः (भाक्तः) । (३१) १ आदित्यरुद्रवसुसहितौ मित्रावरुणौ, २ देवाः, (३१) ३ इन्द्रो मरुत्वान्, ४ खष्टा, इलामगरोदः पूषाग्निः, ५ उपासानक्ता, छावापृथिव्यौ, ६ देवाहिर्बुध्न्याजैकपादिन्द्रसवित्रपांनपातः, ७ देवाः । (३२) ८ गुह्यगृसिनीवालीराकासः स्वतीन्द्राणीवरुणान्यः । (३३) ११ रुद्रो मृगरूपः, (३३) १३ मरुद्गुहा, (३४) १३ रुद्राः [भाक्ताः], (३५) ३ आपः समापतीः [कौ० ब्रा० १२।१], ५ तिस्रो देव्योऽपांनपाच्च, १५ अग्निः, देवाः, (३६) ३ ऋभवश्च (ऐ० ब्रा०), (३७) १ द्रविणोदा इपश्च, २ द्रविणोदा ऊर्जश्च, ३ द्रविणोदा सहश्च, ४ द्रविणोदा सहस्यश्च, ५ अश्विनौ तपाश्च, ६ अग्निः तपस्यश्च, (३८) ५ अग्निसवितारौ, ८ वरुणः, १० भगनराशंससवितारः

तृतीयं मण्डलम् ।

(१) अग्निरप्सुमात्र (ऐ० ब्रा०) । (५) आग्नेये एतदादिसूक्तत्रये (वृ० दे०) मतेन भाग्यार्थपयांलोचनेन च एता देवता निपातित्यो दृश्यन्ते- १-२ उपाः, ३-४ मित्रः, ७ छावापृथिव्यौ, ८ आपः, छावापृथिविमित्रवायुदेवाः । (६) १ कारवः, सुक्, २-५ छावापृथिव्यौ, ६-९ देवाः, १० रोदसी । (७) १, ६ पितरौ, ४ आपः, ७ देवाः, ८ देव्यौ होतारौ, ९ देवरोदांसि, १० उपाः । (८) १, ३ वनस्पतिः (वृ० दे०), ६ यूपाः, वनस्पतिः, ७ यूपाः, ८ आदित्यरुद्रवसुष्टुष्टुवि- र्वन्तरिक्षयूपाः, ११ वनस्पतिः । (९) १-२ अपांनपात् । ४ (१०) देवैः सहाग्निः । (११) ५ जातवेदाः (कौ० ब्रा० २६।१७) । ४ अग्निदेवाः । (१३) ३ अग्निर्दाता (आश्व० सू० ३।१३) । (१४) ३ अग्न्युपासानक्ताः, ४ अग्निः सूर्यश्च (भाक्तः) । (१७) अग्निदेवाः । (२०) १ अग्न्युपोऽश्विदधिकाः, ५ दधिकाग्न्युपोवृहस्पतिसवित्रश्चित्रवरुणभगवसुरुद्रादित्याः । (२२) ४ अग्नयो धिष्ण्याः (वृ० दे०) । (२३) १-३ अग्निर्मथितः । (२४) ५ अग्निर्दाता (आश्व० सू० ३।१३) । (२५) १ अग्निदेवाः, ३ अग्निच्छावापृथिव्यः । (२६) ९ विश्वामित्रोपाध्यायरोदस्यः । (२८) अग्निः पुरोळाशादः । (२९) १, ३ अग्न्यप्ययू, ५-६ अग्निरध्वर्याद्या ऋत्विजश्च, ७-९ अग्निदेवाः, १० अग्न्यरणी, १२ अग्निदेवाः, १३ ऋत्विगग्नयः, १५ अग्निकुशिकाः, १६ होता (भाक्तः) । (३०) इन्द्रसूर्यौ, १५-१७ इन्द्रो रक्षोहा । (३१) १ पुत्रिकाकरणम्, २ पुत्रिकायाः निवृत्तिषाप्तागित्वम्, ४ इन्द्रमरुदुपसः, ५ इन्द्राक्षिरसः, ६ सरमेन्द्रौ, ११ इन्द्रः, गौः । १६ इन्द्रापः, १७ इन्द्रच्छावा- पृथिव्यः, २० अग्निन्द्राः । (३२) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २२।९), २-३ इन्द्रमरुद्गुहाः । (३३) १-३ विपास्तुष्टुष्टौ, ६ इन्द्र- मवितारौ (वृ० दे०) । (३५) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २१।४) । (३८) ५-६ इन्द्रावरुणौ, ७ इन्द्रयष्टारः, ८ सविता ९ इन्द्रावरुणौ । (३९) १-२ इन्द्रस्तवक्, ३ अग्न्युपसः, ४-५ इन्द्राक्षिरसः, ७ इन्द्रः सूर्यात्मा, ८ सूर्यवसवः । (४०) ३ विश्वेदेवः महेन्द्रः । (४७) इन्द्रो मरुत्वान् । (५०) इन्द्रो मरुत्वान् । (५१) ७-९ इन्द्रो मरुत्वान्, (आश्व० श्री० ८।९) । (५२) इन्द्रः पुरोळाशादः । (५३) ३ अध्वर्युनिन्द्रश्च, ७ भोजाक्षिरोमरुतः, ९ विश्वामित्रेन्द्रौ, १० देवकुशिकाः, ११ कुतिकसुदासाः, १२ रोदसीन्द्राः, १७, १९ अनङ्ग्रेन्द्रौ, २० वनस्पतिः, कौशिकस्यात्मश्रेय आशंसा । (५४) १ अग्निः, २, ४-८ छावापृथिव्यौ, ३ छावापृथिव्यग्नयः, ९ घांः, १० रोदोमित्रवरुणादित्याः, ११ सविता, १२ खट्वरुभवं, १३ मरुमरुत्वयः, १४ विष्णुः, १५ इन्द्रः, १६ अदिषनी, १७ देवेन्द्रभवं, १८ अर्यमादितिदेववरुणः, १९ अग्निपृथिवीध्वपूर्यान्तरिक्षाणि, २० पर्वतादित्यादितिमरुतः, २१ अग्निदेवाः, २२ अग्निः । (५५) १ उपसः, (असिन् मृत्ते सर्वत्र देवाः मन्त्रेव), २-५ अग्निः, ६ सूर्यमित्रावरुणाः, ७ अग्निः सूर्यात्मा, ८ अग्निः, ९ अग्निसूर्यौ, १० विष्णवरुणौ, ११ अक्षोरात्रे, १२-१३ छावापृथिव्यौ, १४ भूम्यादित्यौ, १५ अक्षोरात्रे, छावापृथिव्यौ वा, १६ दिशः, मेधा वा १७ इन्द्रो वरुण, १८ इन्द्रः कात्यामा, १९ खष्टा, २०-२१ इन्द्रः, २२ इन्द्रः पजेन्यामा । (५६) १ देवाः, २-३ मरुमरुतः, ४ मरुमरुदित्यापः, ५ मित्रवृमवसवः (सूर्य) तिस्रो देव्यः, ६ सवितृधिपगे, ७ सवितृमित्रावरुणाब्रूदांसि, ८ अग्निरवायुपूराः । (५७) १ इन्द्राग्निदेवाः, २ इन्द्रपूषादिवदेवाः, ३ ओषधीन्द्राः, ४ रोदसी, अग्निदीप्तयः, ५ अग्नि- दिक्क विश्वे देवाः, ६ अग्निप्रसर्था । (५९) २-३ मित्रः सत्यः (आदव० सू० ४।११-१२) । (६०) ३-४ ऋभवः

इन्द्रश्च (नि० नृ० दे०) । (६१) ६ उषोऽग्नी । (६२) २ इन्द्रावरुणौ मरुद्भिर्द्यावापृथिविर्वाभ्यां च सहितौ, ३ इन्द्रवरुणमरु-
देवपत्नीभारतः, ७ पूषा आशुनिः, १८ मित्रावरुणावृतावृधौ ।

चतुर्थं मण्डलम् ।

(१) १६ अङ्गिरसः, १७ प्रातःकालः, १८ विश्वेदेवमित्रवरुणाः । (२) ३ अग्नेरश्वौ । अग्निः, ४ अग्निः (अर्यम-
वरुणमित्रेन्द्रविष्णुमरुदश्विनः, नि.), १४-१८ अग्न्यङ्गिरसः, १६ अग्निः क्षामवान् (ऐ० ब्रा० ३२।५), १९ अग्न्युपसः ।
(३) १० सूर्यः (च० पा०), ११ अग्न्यङ्गिरसः, १२ अग्निनद्याः, १४ अग्नी रक्षोहा । (४) ८ अग्निः क्षत्रभृत् (आश्व०
सू० ४-१), १० अग्नी रथवान् (कौ० ब्रा० ८, २), १२-१३ अग्निरश्मयः । (५) १३ उपसः । (६) ३ लुकृस्वरु-
स्वधितयः, ४ यज्ञकर्म, ९ अग्न्यश्वाः, १० अग्निरश्मयः । (८) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २६।१३) । (११) ६ अग्निः
स्वास्तिमान् (आश्व० सू० २.८) । (१२) ३ अग्निः क्षत्रभृत् (आ० सू० ४-१) । (१३) १ अग्न्युपसः, अश्विनौ, सूर्यः,
२ सविता, वरुणमित्रदेवाः, ३ देवसूर्याः, ४ सूर्यः, सूर्यरश्मयः, ५ सूर्यः । (१४) १ अग्न्युपसः, अश्विनौ, २ सूर्यः,
३ उषाः, ४ अश्विनौ, ५ सूर्यः । (१५) १-३ अग्निर्हवीषि परितः क्रियमाणः । (१६) ५ स्वर्गः, सूर्यः । (१८) ६ नद्याः,
११ विष्णुः । (२१) ३ इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २२-१ आ. सू. ७.१), ९ इन्द्रः प्रदाता (आ० सू० ३-१३) ।
(२४) ९ ऋषयिष्णवः पवहारानियमः, १० वामदेवस्य इन्द्रविचिकीपया प्रभः । (२५) ३ देवादित्यादिरवश्चीन्द्राग्नयः,
४ अग्नीन्द्रौ । (३०) ७ इन्द्रस्य मनुयुदूरीकरणम् (पू०) (नृ० दे०), २४ इन्द्रार्यमृषभगाः । (३१) १ कः
(आश्व० २-२७), ५-६ इन्द्रः ससूर्यः, १५ सूर्यः (नृ० दे०) । (३२) १९-२१ इन्द्रो भूविदाः । (३४) ६ ऋभव
इन्द्रवन्तः, ७ इन्द्रो वरुणमरुदतुरमास्तरनीसहितः, ८ ऋभव आदित्यपर्वतसवितृसिन्धुसहिताः, ११ ऋभव इन्द्रमरुदेवो-
पेताः । (३५) १, ७ इन्द्रर्भवः (सर्वा० आ०) । (३७) ६ इन्द्रर्भवः, ८ ऋषिन्द्राश्विनः । (३९) १ उपसः, २
मित्रावरुणौ, ३ अदितिमित्रवरुणाः (नि०), ४ वरुणमित्राग्नीन्द्राः, ५ दधिकामित्रवरुणाः । (४०) १ दधिक्राः,
उपसः । अदग्न्युपः सूर्यवृहस्त्रयाङ्गिरसजिष्णवः (नि०), ५ अग्निवायुसूर्याः (नृ० दे०) । (४२) १-६ वसदस्युः,
८ सप्त ऋषयः । (४३) १ कः, २ अश्विथः । (५०) ७-९ पुरोहितप्रशंसा (नृ० दे०), १० ऋभवः (ऐ० ब्रा०-
२८-४) । (५१) ११ उपसः, द्यावापृथिव्यौ । (५४) ४ सविता सत्यप्रसवः (आश्व० सू० ४-१३), ६ सविता,
इन्द्रशुषिर्विसिन्ध्वादिद्यादितयः (नि०) । (५५) १ देवशुभूमिपरुणमित्राः, २ देवाः, ३ अदितिस्सिन्धुस्वस्सुपासानक्ताः,
४ अर्यमवरुणाग्नीन्द्रविष्णवः, ५ पर्वतमरुद्भगवरुणमित्राः, ६ रोदस्पहिर्बुध्न्याः, ७ देवादित्येन्द्रमित्रवरुणाग्नयः, ८ अग्निः,
९ उषाः, १० सवितृभगवरुणमित्रार्यमेन्द्राः । (५७) ७ सीतेन्द्रपूषणः, ८ कृषिः, कर्पकाः, पर्जन्यः, धान्यप्राथना
(नृ०) । (५८) आदिः यो वा ।

पञ्चमं मण्डलम् ।

(१) ६ अग्निः सुरभिमान् (ऐ० ब्रा० ३२.८), ११ अग्निदेवाः । (२) ७ अग्निराहवनीयः (ऐ० ब्रा० ७-१७) ।
(४) २ अग्निर्मुहपतिः (आश्व० सू० १-१३), ४ अग्निदेवाः, १० अग्निः पुत्रीदः (आश्व० सू० २-८) । (५) ११ अग्नि-
वरुणेन्द्रमरुदेवाः । (८) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २०-४), ३ अग्निर्विविचिः (ऐ० ब्रा० ३२.५) । (११) जातवेदाः
(कौ० ब्रा० २१-२) । (१२) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २६-१०) । (१४) १ अग्निर्बुद्धिमान् (कौ० ब्रा० ३.४) । (२२)
१ अग्निदेवाः । (२५) ५-६ अग्निः पुत्रदः । (२६) १ अग्निः पावकः (आश्व० सू० २-१), १-२ अग्निः सदेवः, ४-५ अग्निः,
सदेवः । (२७) १-२ अरुणामी, ३ अरुणप्रसदस्वस्रयः, ४-६ अश्वमेधो राजा । (२८) अग्निः समिदः । (२९)
इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २२-४), ७ अग्नीन्द्रौ । (३०) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २१-३), १२-१५ ऋषयिन्द्राग्नयः
(नृ० दे०) । (३१) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २०-२) । (३३) ८ वसदस्त्रोदानम्, ९ विदथस्त्रदानम्, १० धन्वदस्त्र
दानम् । (३४) ९ सत्यमी (सतीन्द्रौ) । (३६) ६ श्रुतरस्त्रदानम्, मरुतः । (३७) १ इन्द्राग्न्युपसः, २ यज्ञमानाध्वर्युः

३ इन्द्राणीन्द्रौ, ४-५ इन्द्रयष्टुतुतिः । (३८) ३ इन्द्रमरुतः । (३९) ५ इन्द्रात्री (वृ० दे०) । (४१) १ मित्रावरुणौ, १ मित्रवरुणार्थमवाचिन्द्रमरुद्वाः, ३ अश्विनौ, रुद्रः, ४ वाताग्निपूषभगाः, ५ मरुतः, ६ वायुः, देवपत्न्यः, ७ उषासानके, ८ वासरोपतिवृष्टिपणावनस्पत्योपधयः, ९ पर्वताः, आपः (मेवादित्यौ), १० अवां नपात्, अग्निः, ११ मरु-
गात्रोपधिद्युवनगिरयः, १२ वायुः, आपः, १३ मरुतः, १४ मरुद्गर्भः, १५ मही, १६ मरुतः, अहिर्बुध्न्यः, १७ देवाः, निर्ऋतिः, १८ इन्द्र, १९ इन्द्रोर्वश्यौ, २० देवसङ्घः, उर्वशी, मरुद्गो वा, (४२) १ वरुणमित्रभगादितयः, वायुः, २ अदितिः, मित्रावरुणौ, ३ सविता (वृ० दे०), ४ इन्द्रः, ५ भगसवित्रंशेन्द्राः, ६ इन्द्रो मरुत्वान्, ७-९ बृहस्पतिः (वृ० दे०); १० मरुतः, ११ रुद्रः (वृ० दे०), १२ ऋभिन्द्रपत्नीनदीसरस्वतीराकाः, १३ इन्द्रः पर्जन्यो वा, १४ इन्द्रस्पतिः पर्जन्यामी
पूषा इन्द्रः, वैश्वानरो वा (वृ० दे०), १५ मरुतः (वृ० दे०), १६ पृथिव्यन्तरिक्षवनस्पत्योपधयः, १७ देवाः, १८ अश्विनौ (वृ० दे०) । (४३) १ एकधना आपः (ऐ० ब्रा० ८-२), २ द्यावापृथिव्यौ, ३ वायुः (वृ० दे०), ४ सोमः (वृ० दे०) इन्द्रो वा, ५ इन्द्रः (वृ० दे०), ६ अग्निः (वृ० दे०) मा वा, ७ घर्मः, अजयमानो महावीराख्यः पात्रविशेषः (ऐ० ब्रा०)
८ अश्विनौ (वृ० दे०), ९ पूषत्रायु (वृ० दे०), १० अग्निः, देवाः (वृ० दे०), मरुतः, ११ सरस्वती (वृ० दे०), १२ बृहस्पतिः (वृ० दे०), १३-१४ अग्निः, १५ अग्निः, पृथिवी (च० पा०), १६ देवाः, १७ अश्विनौ । (४४) १ सोम-
इन्द्रो देवाः प्रजापतिर्वा (वृ० दे०), २ इन्द्रः, ३ अग्निः, ४ अग्निरादित्यो वा, ५ अग्निः, ६ देवाः, ७-९-१० सूर्यः, ८ अग्निः सूर्यो वा, ११ मरुतः, १२ सदापृणयजतबाहुवृक्षधृतवित्तिर्देवाः, १३ सुतम्भरः, १४-१५ अग्निः । (४५) १ इन्द्रा-
भादित्याः, २ सूर्यः, उषाः, नद्यः, द्यौः, ३ पर्वतद्वयङ्गिरसः, ४ इन्द्राग्नी (मरुतश्च), ५-६ अङ्गिरसः, ७-८ अग्निः सरमाः, ९-१० सूर्यः, ११ देवाः । (४६) १ प्रतिक्षत्रानार्थमिणौ, २ अग्नीन्द्रवरुणमित्रदेवमरुद्विष्णुनासवरुद्रा-
पूषभगसरस्यस्यः, ३ इन्द्राग्निमित्रवरुणादित्यस्वः पृथिवीद्युमरुपर्वताग्निरिष्णुपूषभ्रह्मणस्पतिभगसवितारः, ४ विष्णुवातसोम-
अग्निः वषारः, ५ मरुद्वृहस्पतिपूषवरुणमित्रार्थमागः, ६ पर्वताः, नद्यः, भगः, अदितिः, ७-८ देवपत्न्यः (वृ० दे० ८) इन्द्राग्निभगस्यश्विनौरोदसीवरुणान्यः । (४७) १ उषाः, २ सूर्यरश्मयः, ३-५ सूर्यः, ६ सूर्य-सूर्यरश्मयः, ७ मित्रावरु-
णयः । (४८) १ अग्निर्वैद्युतः, २ उपसः, ३ इन्द्रः, इन्द्रात्मादित्यः, ४ अग्निः ५ अग्निवरुणसवितारः, (४९)
१ मयिगृभगश्विनः, २ सविता, ऋषेरात्मा, ३ पूषभगादितिसूर्येन्द्रविष्णुवरुणमित्राग्नयः, ४ सवितृनदीः
५ देवमित्रवरुणाः । (५०) १-२ नेता (सविता), ३ देवदेवपत्नीः, ४ अगनासवितारौ, ५ नेता (सविता) । (५१) १-३ अग्निदेवाः, ८ देवाश्च्युपोजनयः, ९ मित्रावरुणसोमविष्णुवग्भयः, १० आदित्यवस्विन्द्रवाचवग्भयः, ११ अश्विभगादि-
निरूपद्यावापृथिव्यः, १२ वायुसोमबृहस्पत्यादित्याः, १३ देवाग्न्युमुद्राः, १४ मित्रवरुणपथ्यास्वसीन्द्राग्न्यदितयः, १५ भवमवां तद्वन्धूनां चार्शसा (पत्न्याः) । (५६) ८ मरुद्वयत्रसदस्यौ (वृ० दे०), ९ मरुन्मीळहुष्यौ । (५७) १ रुद्राः (भाक्ताः) । (५८) ५ अग्निमरुत्वान् । (ऐ० ब्रा० ३२.८) । (५९) ८ द्व्यदित्युपोमरुतः । (६०) १, ६-८ अग्नमरुतः ।
८ पृथिवमध्यमाग्निमरुतः । (६१) १-४ ऋषेर्मरुद्विपयिणी जिज्ञासा, १७-१८ रात्री (वृ० दे०) । (६२) ७ मित्रावरु-
णो रथः । (६३) ४ मित्रवरुणसूर्यपर्जन्याः, ५, ६ मरुन्मित्रवरुणाः । (६४) ३ मित्रः । (६५) ४ मित्रः । (६६) ५ पृथिवी । (६७) १, ३, ४ वरुणमित्रार्थमणः । (६९) २ वरुणमित्रधेनुसिन्ध्वमित्रावादित्याः, ३ अदितिमित्रवरुणाः
४ मित्रवरुणदेवाः । (७५) ९ उपोऽग्न्यश्विनः । (७६) १ उपोऽग्न्यश्विनः, ७-९ गर्भः । (८२) १-३ भगो वा, ४-५ सविता दुःस्वप्नः, ६ अदितिसवितारौ, ७ सविता सत्यप्रमवः (आश्व० सू० ४-१३) । (८३) ६ मरुत्पर्जन्याः । (८४) सूनिमेध्यस्थाना । (८७) १ इन्द्रो विष्णुर्वा मरुत्वान्, मरुतः, ७ रुद्राः (भाक्ताः),

पठं मण्डलम् ।

१. १-३ अग्निः अश्ववान् । (आश्व० सू० ४-१) । (२) ९ अग्निर्धामच्छत्, ११ अग्निदेवाः । (३) १ अग्निः मित्रावरुणौ (मि. प्र.) । (४) १ अग्निदेवाः । (७) ७ अग्निः अश्ववान् । (आश्व० सू० ४-१) । (८) २ अग्निर्गत्पाः ।
२. १ अग्नीन्वे, द्यावापृथिव्यौ, २ यज्ञस्य वद्यात्मना रूपकम्, २-३ यज्ञस्य जगत्पृथ्वी दुर्जयत्वम् । (११) १

सप्तमं मण्डलम् ।

(१) अग्निर्जातवेदाः (ऐ० ब्रा० २६-५) । (५) ८ औरसपुत्रप्रसंता । (६) ९ अग्निः सद्भवसुः । (९) ५ विश्वदेवः सरस्वतीमरुदाद्व्यग्नयः । (१०) २ अग्निर्विबिचिः । (ऐ० ब्रा० ३२-५) ४ अग्नीन्द्ररुद्रादित्यवृहस्पतयः, (११) १-५ अग्निः सदेवः । (१४) ३ अग्निः सदेवः । (१५) ११ अग्निर्भगी (आश्व० सू० २-८), भगः, (निपा.), १२ अग्निसवितृभगादितयः । (१६) ४ अग्निदेवाः । (१७) २ अग्निर्द्वादित्याः, ३, ४, ६ अग्निर्द्वाः । (१९) ७ इन्द्रस्ताता (आश्व० सू० २-८) । (२१) ३ सोमामिषवज्रावाणः । (३०) ३ इन्द्राग्निदेवाः । (३१) ८ इन्द्र-वाण्यौ । (३२) १० इन्द्रो मरुत्वान् (ऐ० ब्रा० २६-१) (श्रौ० सू० ७-१), २२ सूर्यः (ऐ० ब्रा०) । (३४) १ देवाः, २ अपाः, ३-४ इन्द्रः, ५७ यज्ञः, ८-९ देवाः, १०-११ वरुणः, १२-१३ देवाः, १४ अग्निः, १५ आनिपात्, १६ अहिः, १७ अहिर्बुध्न्यः, १८-१९ देवाः, २० देवपत्नीत्वष्टारः, २१ त्वष्टा, २२ देवपत्नीरोदसीवरुणानीत्वष्टारः, २३ पर्वता-न्देवपत्नीयोषधिरुक्मन्स्वपन्तरिक्षद्यावापृथिव्यः, २४ पृथिवीवरुणमरुतः, २५ इन्द्रवरुणमित्रान्यवोषधिवृक्षमरुतः ।

(३५) १ इंद्राग्नी, इंद्रावरुणौ, इंद्रासोमौ, इंद्राभ्युषा, २ भगवतोऽग्निर्देवताभ्युषा, ३ आत्मानं पृथिवीमथर्व-
देवस्तुतयः, ४ अग्निमित्रावरुणाधिसुक्तवाताः, ५ चावाप्रथिनी, अन्वप्रिथम्, प्रोपप्रिथमाः, इंद्रः, ६ इंद्रावरुणवत्सव-
स्वष्ट्रदेवपत्नयः, ७ सोममहाभावनयज्ञयूपमित्योपभिवेद्यः, ८ सूर्यः, चाम्पे दिग्गः, पर्जन्या, मित्रावरुणः, ९ अग्निमरुद्विष्णु-
सवित्रावायवः, १० सविता, उपसः, पर्जन्यः, क्षेप्रवनिः, ११ देवमरुद्विष्णुमित्रावरुणवत्सवस्वष्ट्रदेवताभ्युषा, १२ सव-
पतयः, अर्वागायः, कभवः, पितरः, १३ अजैकपादहिरण्यमसुतापोनपाभ्युषा, १४ आदित्यमरुतसुरेताः, १५ देवदेवाः।
(३६) १ प्रह्म, सूर्यः, पृथिवी, अग्निः, २ मित्रावरुणौ, ३ चावा, पेनवः, पर्जन्याः, ४ इंद्रः, अर्वागा, ५ रुद्रः, ६ स-
स्वती, नद्यः, ७ मरुदाक्षः, ८ मही, पूषा, भगः, नाजः, ९ मरुद्विष्णुः । (३७) १-२ कभवः, ३-७ इंद्रः, ८ सविता,
पर्जन्यः, इंद्रः देवाः । (३८) ५ सवित्रहिरण्यमरुतसुतापोनपाभ्युषा, ६ सविनुभर्मा । (३९) १ अग्निः उपाः, पृथिवीयजमानौ, होता,
२ वह्निर्वीर्युपपणः, ३ वसुमरुतः, ४ विश्वेदेवाग्निभगासीन्द्राः, ५ मित्रावरुणोऽग्नीन्द्रार्णमादितिभिष्णुषासीमरुतः, ६ देवाः,
७ रोदसीवरुणमित्राग्निदेवाः । (४०) १ देवाः, सविता, २ मित्रावरुणोऽग्नीन्द्रार्णमादितिवायुभगाः, ३ मरुद्विष्णु-
स्वत्यः, ४ वरुणमित्रार्णमादितयः, ५ विष्णुः, रुद्रः, अश्विनी, ६ पूषामरुतनीदेवपत्नीतावयः, ७ रोदसीवरुणमित्राग्निदेवाः।
(४१) ४-५ भगदेवाः, ६ भगोपसी । (४२) १ अक्षिरसः, पर्जन्यः, नद्याः, पृथिवीयजमानौ, २ अग्निदेवाः, ३ देवाः,
होता, यजमानः, ४ अग्निः, ५ अग्निमरुद्विन्द्रासुतोमित्रावरुणाः, ६ अग्निदेवाः । (४३) १ देवतावापृथिव्यः, २ देव-
विंशत्यः, ३ देवाग्नयः, ४ देवाः ५ अग्निः, देवाः । (४४) १ दधिकारुद्रयोऽग्निभगेन्द्रविष्णुसुप्रत्यगदस्यादिवशु-
पृथिव्यप्सूर्याः, २ दधिकाः, यज्ञः, इळा, अश्विनी, ३ दधिकावाग्नुयःसूर्यगोत्रावरुणाभदेवाः, ४ दधिकावोयःसूर्यादिव-
वस्वक्षिरसः, ५ दधिकाग्निविश्वेदेवाः । (४५) २ सविदसूर्यो, ४ सविददेवाः । (४६) २-३ क्रतुद्विन्द्राः । (४७)
३ आदित्यमरुदेवविन्द्राग्न्यश्विनः । (४८) १ आदित्यमित्रावरुणचावापृथिव्यः, २ मित्रावरुणादित्याः, ३ सविनुवरु-
(प्रजापति) विश्वेदेवाः । (४९) २ चात्तापृथिव्या दैव्यजनमदितौ । (५०) २-४ सारमेयः, ५-६ वारुणो जनः, ७ सूर्यः
वारुणजनान्ध, ८ वारुण्यः स्त्रियः । (५१) १६ मरुतः प्रीतिनः । (आश्व. श्री. २-१९), २५ इन्द्रवरुणमित्रावरुणोप-
वृक्षमरुतः । (५२) १ देवाग्निवरुणमित्रार्णमरुतः, २ देवाः, ३-९ मरुतः सान्तपनाः । (आश्व० सू० २-१८-१९)
मरुतो गृहमेधाः, ११ मरुतः स्वतवसः । (६०) १ अर्वागा (उ०), २-३ सूर्यमित्रवरुणाः, ४-११ मित्रार्णमवरुणाः ।
(६१) मित्रवरुणसूर्याः, ४ यजवा (उ०) । (६२) २ मित्रवरुणार्णमाग्नयः (जि०), ३ वरुणमित्राग्नयः, ४ चावामृनी,
वरुणवायुमित्राः । (६३) ६ मित्रवरुणार्णमणः । (६४) १३-५ मित्रवरुणार्णमणः । (६५) २ मित्रवरुणाहोताग्निः ।
(६६) ४-६ मित्रार्णमसवितृभगाः, ७ मित्रवरुणार्णमणः, ९ वरुणमित्रौ, १० सूर्यः, (ऐ० ब्रा० ११-१२), मित्रवरुणार्णमणः ।
(६७) २ अग्निः, सूर्यः । (७२) ३ अश्विनोरोदस्यः, ४ अश्विन्युषःसवित्राग्नयः । (७६) ४-५ अक्षिरसः । (७७)
१ अग्न्युपसी । (७८) १ अग्न्युपसी । (७९) १ सूर्योपसी । (८१) २ सूर्योपसी । (८२) १० इंद्रवरुणमित्रार्ण-
मादितिसवितारः । (८३) ७ देवाः । (८७) ७ वरुणदेवाः । (८८) २ अग्निवरुणौ । (९०) ४ अक्षिरसः । (९१)
३ वायुनिर्युत्वान् (आश्व० सू०) । (९२) ५ वायुनिर्युत्वान् । (आश्व० सू०) । (९३) ७ अग्निमित्रवरुणेन्द्रार्णमादि-
तयः, १६ अग्नीन्द्रविष्णुमरुतः । (९९) ७ विष्णुः शिपिविष्टः (आश्व० सू० ३-१३) । (१००) ५ विष्णुः शिपिविष्टः
(आ० सू० ३-१३) । (१०४) वशिष्ठस्य शपथः ।

अष्टमं मण्डलम् ।

(१) ९ सोमः, १८ देवाः । (५) १ उषाः । (६) २९-३० इंद्रः सूर्यात्मा । (९) १६-१८ उषोऽश्विनः ।
 (१०) २ बृहस्पतिविश्वदेवेन्द्रविष्णवश्विनः । (११) १ आग्निग्रंथतपतिः (आश्व० सू०) । (१३) २० रुद्रः, २८ इंद्र-
 रुद्रमरुतः । (१७) १० इंद्रः प्रदाता (आश्व० सू० ३-२३) । (१८) ३ सवितृभगवरुणमित्रार्यमणः, १६ पर्वतामु-
 ण्यथिव्यः, २० इन्द्राश्विमित्रवरुणाः, २१ मित्रार्यमवरुणमरुतः । (१९) ३५ वरुणमित्रार्यमणः । (२१) १७ इंद्रसरस्वती-
 चित्राः (वृ० दे०) । (२३) ३० मित्रावरुणौ (नि०) । (२४) २८-३० उषाः (वृ० दे०) । (२५) १०

दित्यक्षिमरुतः, ११ मरुतः, १२ विष्णुः, १३ मित्रवरुणार्यमणः, १४-१५ पर्जन्यमरुद्देवीन्द्रविष्णवः, १६-१७-१८ मित्रः, १९ सूर्यरोदरुपः, २०-२४ वरोदानम् । (२६) ११ अश्विवरुणमित्रार्यमणः, १८ अश्विधेतयावर्यो । (२७) १ अग्नि-
रुद्रह्यगस्पतिदेवाः, २ अग्निः, विश्वे देवाः, ३ यज्ञादित्यवरुणमरुतः, ४ विश्वे देवाः, ५ देवमरुदादितयः, ६ मरुन्मित्रेन्द्र-
रुणादित्याः, ७ वरुणाद्या देवाः, ८ मरुद्विष्णवश्चिपूषाणः, इंद्रः, ९-११ देवा (वसवः), १२ मरुत्सवितारः, १३-१४
वेधे देवाः, १५ वरुणमित्रदेवाः, १६ देवाः, १७ अर्यममित्रवरुणाः, १८-२२ देवाः । (२८) १ त्रयस्त्रिंशद्देवाः, २-३
रुणमित्रार्यमाग्निदेवपत्नयः, ४ देवाः, ५ मरुतः । (२९) १ सोमः, २ अग्निः, ३ द्यष्टा, ४ इंद्रः, ५ रुद्रः, ६ पूषाः,
७ विष्णुः, ८ अश्विनौ, ९ मित्रावरुणौ, १० अग्नयः । (३१) १-२ यजमानेन्द्रो (वृ० दे०), ३ यजमानः, ४ इज्या,
११ पूषा, १२ पूषा, आदित्याः, १३ मित्रार्यमवरुणाः, १४ अग्निः (वृ० दे०) । (३२) २९-३० इंन्द्रेन्द्राक्षौ । (३३)
१९ ज्ञायोगिः, स्त्रीरूप इंद्रः (वृ० दे०) । (३५) [सूक्तेऽत्र, २१ पर्यन्तं तपःसूर्यसहितावश्विनौ, तन्मध्ये निपातिन्यस्तु
द्रुपन्ते,] १ अग्नीन्द्रवरुणविष्णवादित्यरुद्रवसवः, २ विश्वधीभुवनद्युष्टिव्यद्वयः, ३ त्रयस्त्रिंशद्देवाग्निमरुद्भृगवः, १३ मित्र-
वरुणधर्ममरुतः, १४ अङ्गिरोविष्णुमरुतः, १५ मरुतः । (३६) इंद्रो मरुत्वान् (आश्व० सू० ७-१) । (३८) १०
इन्द्राग्नी सरस्वतीवन्तौ । (४०) ९-११ इंद्रः । (४२) २ वरुणः, चावाष्टुधिन्यौ । (४३) ९ अग्निरप्सुमान् (ऐ०
मा० ३२-७-१४) अग्निरग्निमान् (ऐ० मा० ३२-५ २८), अग्निरप्सुमान् (आश्व० सू० ३-१३) । (४४) १ अग्नि-
रतिथिः । (ऐ० मा० ३-६) ३-१४ अग्निदेवः, १६ अग्निर्मूर्धन्वान् (आश्व० सू० २-११), १७ अग्निः शुचिः
(ऐ० मा०), अग्निउग्रोतिमान् (आश्व० सू० ३-१२), २१ अग्निः शुचिः (ऐ० मा० ३२-७) । (४६) ४-५
मरुदर्पममित्राः (वृ० दे०), २१-३३ पृथुध्रवसो दानप्रशंसा, ३३ कानीतदत्ता स्त्री, (२९-३१-३३ इंद्रः इति केचित्)
(४७) १ वरुणमित्रादित्याः, ५ इन्द्रादित्याः, ९ अदितिः (वृ० दे०) । (४८) १० सोमोन्द्रौ, १३ सोमः पितृमान्
(आश्व० सू० २-१९), १४ देवसोमाः । (६१) १३ इन्द्रोऽभयंकरः । (६३) १० इन्द्रो मरुत्वान् । (६५) १०-१२
इन्द्रदेवाः विश्वे देवा वा (वृ० दे०) । (६६) १५ कल्पः । (६७) २, ४ वरुणमित्रार्यमणः, १०-११ अदितिः (वृ० दे०)
१४-१८ आदित्यादित्याः । (६८) इन्द्रो मरुत्वान्, १४ ऋतवः (वृ० दे०) । (६९) २-इन्द्रः सूर्यपर्जन्यादिरूपी, ३
गायः, ११ इन्द्राग्निविश्वदेववरुणापः । (७१) ३ अग्निविश्वदेवाः । (७२) ३ रुद्रः (भातः), १२-१४ गायः,
इन्द्राग्नी, १६ वायुसूर्यवाचः, १७ मित्रावरुणौ । (७३) १६ उपाः, १८ सप्तवध्रिः । x

असुराः पणयः	पणयः असुराः
आगस्त्यः दृढहृद्युतः	दृढहृद्युतः आगस्त्यः
आग्नेयः कुमारः	कुमारः आग्नेयः
" केतुः	केतुः "
" वरसः	वरसः "
" श्येनः	श्येनः "
आंगिः हविर्धानः	हविर्धानः आंगिः
आंगिरसः अभीवर्तः	अभीवर्तः आंगिरसः
" अमहीयुः	अमहीयुः "
" अयास्यः	अयास्यः "
" उचप्यः	उचप्यः "
" ऊरुः	ऊरुः "
" ऊर्ध्वसन्ध्या	ऊर्ध्वसन्ध्या "
" कुत्सः	कुत्सः "
" कृतयशाः	कृतयशाः "
" कृष्णः	कृष्णः "
" घोरः	घोरः "
" तिरश्चीः	तिरश्चीः "
" दिव्यः	दिव्यः "
" धरुणः	धरुणः "
" ध्रुवः	ध्रुवः "
" नृमेधः	नृमेधः "
" पवित्रः	पवित्रः "
" पुरुमीळहः	पुरुमीळहः "
" पुरुमेधः	पुरुमेधः "
" पुरुहन्मा	पुरुहन्मा "
" पूतदक्षः	पूतदक्षः "
" प्रचेताः	प्रचेताः "
" प्रभूवसुः	प्रभूवसुः "
" प्रियमेधः	प्रियमेधः "
" वरुः	वरुः "
" बिन्दुः	बिन्दुः "
" बृहन्मतिः	बृहन्मतिः "
" मिथुः	मिथुः "
" मूर्धन्वान्	मूर्धन्वान् "
" रहूगणः	रहूगणः "

आंगिरसः विरूपः	विरूपः आंगिरसः
" विहव्यः	विहव्यः "
" वीतहव्यः	वीतहव्यः "
" व्यभ्यः	व्यभ्यः "
" शिशुः	शिशुः "
" शानहोत्रः (भार्गवः)	शानहोत्रः "
" श्रुतकक्षः	श्रुतकक्षः "
" संवननः	संवननः "
" संवर्तः	संवर्तः "
" सप्तगुः	सप्तगुः "
" सव्यः	सव्यः "
" सुकक्षः	सुकक्षः "
" सुदीतिः	सुदीतिः "
" हरिमन्तः	हरिमन्तः "
" हिरण्यस्तूपः	हिरण्यस्तूपः "
आंगिरसी शश्वती (ऋषिका)	शश्वती आंगिरसी ।
आजीगतिः शुनःशेषः	शुनःशेषः आजीगतिः ।
आग्नेयः अर्चनाना	अर्चनाना आग्नेयः ।
" अवस्युः	अवस्युः "
" इपः	इपः "
" उरुचक्रिः	उरुचक्रिः "
" एवयामरुत्	एवयामरुत् "
" कुमारः	कुमारः "
" गयः	गयः "
" गविष्ठिरः	गविष्ठिरः "
" गातुः	गातुः "
" गोपवनः	गोपवनः "
" घुम्नः विश्वचर्पणिः	घुम्नः विश्वचर्पणिः "
" द्वितः मृक्तवाहाः	द्वितः मृक्तवाहाः "
" पूरुः	पूरुः "
" पौरः	पौरः "
" प्रतिक्षत्रः	प्रतिक्षत्रः "
" प्रतिप्रभः	प्रतिप्रभः "
" प्रतिभानुः	प्रतिभानुः "
" प्रतिरथः	प्रतिरथः "
" बभ्रुः	बभ्रुः "
" बाहुवृक्तः	बाहुवृक्तः "

असुराः पणयः	पणयः असुराः	आंगिरसः विरूपः	विरूपः आंगिरसः
आगस्त्यः दण्डहृद्युतः	दण्डहृद्युतः आगस्त्यः	" विहव्यः	विहव्यः "
आग्नेयः कुमारः	कुमारः आग्नेयः	" वीतहव्यः	वीतहव्यः "
" केतुः	केतुः "	" व्यञ्ज्यः	व्यञ्ज्यः "
" वस्तः	वस्तः "	" शिशुः	शिशुः "
" इयेनः	इयेनः "	" शौनहोत्रः (भार्गवः)	शौनहोत्रः "
आंगिः हविर्धानः	हविर्धानः आंगिः	" श्रुतकक्षः	श्रुतकक्षः "
आंगिरसः अभीवर्तः	अभीवर्तः आंगिरसः	" संवननः	संवननः "
" अमहीयुः	अमहीयुः "	" संवर्तः	संवर्तः "
" अयास्यः	अयास्यः "	" सप्तगुः	सप्तगुः "
" उचध्यः	उचध्यः "	" सव्यः	सव्यः "
" ऊरुः	ऊरुः "	" सुकक्षः	सुकक्षः "
" ऊर्ध्वसद्मा	ऊर्ध्वसद्मा "	" सुदीतिः	सुदीतिः "
" कुत्सः	कुत्सः "	" हरिमन्तः	हरिमन्तः "
" कृतयशाः	कृतयशाः "	" हिरण्यस्तूपः	हिरण्यस्तूपः "
" कृष्णः	कृष्णः "	आंगिरसी शशती (कपिका)	शशती आंगिरसी ।
" घोरः	घोरः "	आजीगतिः शुनः शेषः	शुनः शेषः आजीगतिः ।
" तिरश्चीः	तिरश्चीः "	आग्नेयः अर्चनाना	अर्चनाना आग्नेयः ।
" दिव्यः	दिव्यः "	" अवस्युः	अवस्युः "
" धरुणः	धरुणः "	" इपः	इपः "
" ध्रुवः	ध्रुवः "	" उरुचक्रिः	उरुचक्रिः "
" नृमेधः	नृमेधः "	" एवयामरुत्	एवयामरुत् "
" पवित्रः	पवित्रः "	" कुमारः	कुमारः "
" पुरुमीळहः	पुरुमीळहः "	" गयः	गयः "
" पुरुमेधः	पुरुमेधः "	" गविष्टिरः	गविष्टिरः "
पुरुहन्मा	पुरुहन्मा "	" गातुः	गातुः "
पूतदक्षः	पूतदक्षः "	" गोपवनः	गोपवनः "
प्रचेताः	प्रचेताः "	" पुम्नः विश्वचर्पणिः	पुम्नः विश्वचर्पणिः "
प्रभूवसुः	प्रभूवसुः "	" द्वितः मृक्तवाहाः	द्वितः मृक्तवाहाः "
प्रियमेधः	प्रियमेधः "	" पूरुः	पूरुः "
वरुः	वरुः "	" पौरः	पौरः "
दिन्दुः	दिन्दुः "	" प्रतिक्षत्रः	प्रतिक्षत्रः "
हन्मतिः	हन्मतिः "	" प्रतिप्रभः	प्रतिप्रभः "
मिधुः	मिधुः "	" प्रतिभासुः	प्रतिभासुः "
मूर्धन्वान्	मूर्धन्वान् "	" प्रतिरथः	प्रतिरथः "
रुद्राणः	रुद्राणः "	" बभ्रुः	बभ्रुः "
		" बाहुवृक्तः	बाहुवृक्तः "

आग्नेयः बुधः	बुधः	आग्नेयः
" यजतः	यजतः	"
" रातहव्यः	रातहव्यः	"
" वधिः	वधिः	"
" वसुश्रुतः	वसुश्रुतः	"
" विश्वसामा	विश्वसामा	"
" श्यावाश्वः	श्यावाश्वः	"
" श्रुतवित्	श्रुतवित्	"
" सत्यश्रवाः	सत्यश्रवाः	"
" सदाष्टणः	सदाष्टणः	"
" सप्तवधिः	सप्तवधिः	"
" सप्तः	सप्तः	"
" सुतम्भरः	सुतम्भरः	"
" स्वस्ति	स्वस्ति	"
आग्नेयाः प्रयस्वन्तः	प्रयस्वन्तः	आग्नेयाः ।
" वसूयवः	वसूयवः	"
आग्नेयी अपाला	अपाला	आग्नेयी ।
" विश्ववारा	विश्ववारा	"
आथर्वणः बृहद्विदः	बृहद्विदः	आथर्वणः ।
" भिषक्	भिषक्	"
आदित्यः विवस्वान्	विवस्वान्	आदित्यः ।
आप्यः त्रितः	त्रितः	आप्यः ।
" द्वितः	द्वितः	"
" भुवनः	भुवनः	"
आप्तवः मनुः	मनुः	आप्तवः ।
आमहीयवः उरुक्षयः	उरुक्षयः	आमहीयवः ।
आम्बरीपः सिन्धुद्वीपः	सिन्धुद्वीपः	आम्बरीपः ।
आम्भृणी वाक्	वाक्	आम्भृणी ।
आयुः काण्वः ८।५२ । (१०) [१०]		
आर्बुदिः ऊर्ध्वयावाः (सर्पः)	ऊर्ध्वयावाः	आर्बुदिः (सर्पः)
आर्भवः सुनुः	सुनुः	आर्भवः ।
आर्दिपेणः देवापिः (वृष्टिकामः)	देवापिः	आर्दिपेणः (वृष्टिकामः)
आसंगः शायोगिः ८।१ । (३०-३३) [४]		
इष्टः मार्गवः १०।१७१ । (४) [४]		
इन्द्रः १।१६५ । १, २, ४, ६, ८, १०-१२, (८); १७० । १, ३, ४ (३); ४।१८ । १, ४		

उत्तमार्गः (१॥); ४।२६। १-३। (३); ८।१००। ४, ५ (२); १०।८६ । १, ८, ११, १२, १४, १९-२२ (९)। [२६॥]	
इन्द्रः ऋषिः १०।२८ । २, ६, ८, १०, १२ । [५]	
इन्द्राः सुक्तान् १०।३८ । (५) [५]	
इन्द्राः वैकुण्ठः १०।४८ । (११); ४९। (११); ५०। (७) [१९]	
इन्द्रप्रमतिः चासिष्ठः ९।९७ । ४-६ [३]	
इन्द्रमातरः देवजामयः, 'देवजामयः इन्द्रमातरः ।'	
इन्द्रस्तुपा वसुक्तवर्णी (ऋषिका) १०।२८ । १ [१]	
इन्द्राणी १०।८६ । २-६, ९, १०, १५-१८ (११); १४५। (६) [१३]	
इरिषिभिः काण्वः ८।१६ । (१२); १७ । (१५); १८ । (२२) [४९]	
इषः आग्नेयः ५७ । (१०); ८ । (७) [१७]	
इषमवाहः दार्द्व्युतः ९।२६ । (६) [६]	
उच्चप्यः आंगिरसः ९।५०। (५); ५१। (५); ५२। (५) [१५]	
उत्कीलः काण्वः ३।१५ । (७); १६ । (६) [१३]	
उपमन्युः चासिष्ठः ९।९७ । १३-१५ । [३]	
उपस्तुतः चाष्टिहव्यः १०।११५ । (९) [९]	
उरुक्षयः आमहीयवः १०।११८ । (९) [९]	
उरुचक्रिः आग्नेयः ५।६९ (४); ७०। (४) [८]	
उर्वशी (ऋषिका) १०।९५ । २, ४, ५, ७, ११, १३, १५, १६, १८ । [९]	
उलः वातायनः १०।१८६ । (३) [३]	
उशना काण्वः ८।८४ । (९); ९।८७। (९); ८८। (८); ८९। (७) । [३३]	
ऊरुः आंगिरसः ९।१०८ । ४, ५ । [२]	
ऊर्ध्वकृशानः यामायनः १०।१४४ । (६) [६]	
ऊर्ध्वप्राचा आर्बुदिः (सर्पः) १०।१७५ । (४) [४]	
ऊर्ध्वनाभा ब्राह्मः १०।१०९ । (७) [७]	
ऊर्ध्वसमा आंगिरसः ९।१०८ । ८-९ । [२]	
ऋजिश्व भारद्वाजः ६।४९-५२ । (६३); ९।९८ । (१२); १०८ । ६, ७ (२)। [७७]	
ऋज्राश्वः वार्पांगिर १।१०० (१९) [१९]	
ऋणचयः (राजपिः) ९।१०८ । १२, १३ । [२]	
ऋषभः वैराजः १०।१६६ । (५) [५]	

ऋषभः वैश्वामित्रः ३।१३।(७), १४।(७), २।७१।(९)। [२३]

" शाकरः १०।१६६।(५)। [५]

ऋषिः इन्द्रः इन्द्रः ऋषिः ।

" पुरुरवाः ऐलः पुरुरवाः ऐलः "

ऋषिः यमः वैवस्वतः यमः वैवस्वतः (ऋषिः)

" वसुक्तः वसुक्तः (ऋषिः)

ऋषयः सप्त ९।१०७।(२६) [२६]

ऋषिका अगस्त्यस्वसा अगस्त्यस्वसा (ऋषिका)

" अदितिः अदितिः "

" इन्द्रस्तुपा इन्द्रस्तुपा "

" उर्वशी उर्वशी "

" गोधा गोधा "

" नदी नदी "

" यमी वैवस्वती यमी वैवस्वती "

" शश्वती आंगिरसी शश्वती आंगिरसी (ऋषिका)

" सरमा देवशुनी सरमा देवशुनी "

" सूर्या सावित्री सूर्या सावित्री "

ऋष्यश्रृंगः (वातरशनः) १०।१३६।७। [१]

एकधूः नौधसः ८।८०।(१०)। [१०]

एतदाः (वातरशनः) १०।१३६।६। [१]

एरन्मदः देवमुनिः देवमुनिः एरन्मदः ।

एवयामरुव आग्नेयः ५।८७।(९)। [९]

एवावदः ५।४४।१०। [१]

ऐन्द्रः भप्रतिरयः भप्रतिरयः ऐन्द्रः ।

ऐन्द्रः जयः जयः ऐन्द्रः

" लवः १०।११९।(१३) [१३] लवः "

" वसुक्तः वसुक्तः "

" विमदः विमदः "

" वृषाकपिः वृषाकपिः "

" सर्वहरिः सर्वहरिः "

ऐरावतः जरत्कर्णः (सर्पः) जरत्कर्णः ऐरावतः (सर्पः)

ऐलः पुरुरवाः (ऋषिः) पुरुरवाः ऐलः (ऋषिः)

ऐल्लः कवपः कवपः ऐल्लः ।

ऐक्षराः धिष्ण्याः अमयः अमयः ऐक्षराः धिष्ण्याः ।

ऐपीरथिः कुशिकः कुशिकः ऐपीरथिः ।

औच्यः दीर्घतनाः दीर्घतनाः औच्यः ।

औरवः अरुः अरुः औरवः ।

औशजः दैर्घतमसः कक्षीवान् औशजः

कक्षीवान् दैर्घतमसः

औशीनरः शिविः शिविः औशीनरः

कक्षीवान् औशजः दैर्घतमसः १।११६-१२५।(१४६)

१२६।१-५ (५)। [१५१]

कक्षीवान् दैर्घतमसः ९।७४।(९) [९]

कण्वः घौरः १।३६-४३ (९६), २।९४।(५)। [१०१]

कतः वैश्वामित्रः ३।१७।(५), १८।(५) [१०]

कपोतः नैर्ऋतः १०।१६५।(५) [५]

करिकतः (वातरशनः) १०।१३६।५। [१]

कर्णश्रुत् वासिष्ठः ९।२७।२२-२४।३। [३]

कलिः प्रागायः ८।६६।(१५)। [१५]

कवपः ऐल्लः १०।३०-३४।(५८)। [५८]

कविः भार्गवः २।४७-४९।(१५), ७५-७९।(२५)। [४०]

कश्यपः मारीचः १।९९।(१), ८।२९।(१०); ९।६४।

(३०), ६७।४-६ (३), ९१।(६), ९२।

(६), ११३।(११), ११४।(४)। [७१]

मारीचः १०।१३७।२। [१]

" (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः-कश्यपः मारीचः ।

काक्षीवतः शयरः शयरः काक्षीवतः ।

" सुकीर्तिः सुकीर्तिः "

काक्षीवती घोषा घोषा काक्षीवती ।

काण्वः आयुः आयुः काण्वः

" हरिभिविः हरिभिविः "

" कुसीदी कुसीदी "

" कुरुमुतिः कुरुमुतिः "

" कृशः कृशः "

" मिशोकः मिशोकः "

" देवातिथिः देवातिथिः "

" नाभाकः नाभाकः "

" नारदः नारदः "

" नीपातिथिः नीपातिथिः "

" पर्वतः पर्वतः "

" पुनर्वसः पुनर्वसः "

" पुष्टिगुः पुष्टिगुः "

" पृथग्रः पृथग्रः "

" प्रगायः प्रगायः "

काण्वः प्रगाथः (घोरः)	प्रगाथः (घोरः) काण्वः ।
„ प्रस्कण्वः	प्रस्कण्वः काण्वः ।
„ ब्रह्मातिथिः	ब्रह्मातिथिः „
„ मातरिश्वा	मातरिश्वा „
„ मेघातिथिः	मेघातिथिः „
„ मेध्यः	मेध्यः „
„ मेघ्यातिथिः	मेघ्यातिथिः „
„ चरसः	चरसः „
„ दशकर्णः	दशकर्णः „
„ श्रुष्टिगुः	श्रुष्टिगुः „
„ सध्वंसः	सध्वंसः „
„ सुपर्णः	सुपर्णः „
„ सोभरिः	सोभरिः „

काण्वायनः अश्वसूक्ती	अश्वसूक्ती काण्वायनः ।
काण्वायनः गोपूक्ती	गोपूक्ती काण्वायनः ।
कात्यः उत्कीलः	उत्कीलः कात्यः ।
काद्रवेयः भवुंदः (सर्पः)	भवुंदः काद्रवेयः (सर्पः) ।
कामायनी श्रद्धा	श्रद्धा कामायनी ।
कार्णिः विश्वकः	विश्वकः कार्णिः ।
काच्यः उशना	उशना काच्यः ।

काशिराजः प्रतर्दनः १०।१७९।२ [१]
प्रतर्दनः काशिराजः ।

काश्यपः अवत्सारः	अवत्सारः काश्यपः ।
” असितः	असितः ”
” देवलः	देवलः ”
” निधुविः	निधुविः ”
” भूतांशः	भूतांशः ”
” रेभः	रेभः ”
” विग्रहा	विग्रहा ”

काश्यपौ रेभसून्   रेभसून्   काश्यपौ ।

" शिखण्डिन्याँ शिखण्डिन्याँ "

कुत्सः आंगिरसः १।९४-९८ । (४७), १०१-११५
(१६५), ९।९७।४५-५८ । (१४) । [२२६]

कुमार: आमेय: ७।१०१। (६), १०२। (३)। [९]

” आत्रेयः पार । (१२) । [१२]

” आमायनः १०।१३५।(७)। [७]

कुम्भजि: नाम: २१२५ । (२२), ७७ । (२२), ७७ ।
(२०) । [३३]

कुलमलवर्णिमः वैष्णविः २०१२२३ (८) (४)

कुजिक: ग्रेजीमि: ३३३१ (२२)। [२२]

" संमति: २०१२७। (८) [८]

कुम्भीरी काण्वः ८१८१। (१), ८१९। (१), ८२०। (१)।
[१३]

ક્રમ: ગાંધીનગર: ૨૧૨૭ ૧ (૧૭), ૨૮ ૧ (૧૧),
૨૩ ૧ (૭) ૧૩૫

" शुभमङ्गलः २।२७। (१७), २८। (११),
२९। (७)। [३३]

कृतमनाः आंगिरसः ०,१०८। १०,११। (२)। [२]

શ્રાવણ: માસ: ૨૧૭૯. (૩) । [૭]

कृतः काव्यः ८।११ [७] । (१) । [३]

कृष्णः आगिरसः ८८१ (१), ८६१ (५), ८७१ (६),
२०१४२१ (२२), ४३, (२२),
४४१ (२२) । [५३]

केतुः आग्नेयः २०१२५६ । (५) । [५]

कौत्सः दुमित्रः   दुमित्रः कौत्सः ।

सुमित्रः सुमित्रः

कौशिकः गाथी   गाथी कौशिकः ।

क्षयमनसः ५।३४ । २० । [२]

नयः आयेयः ५।९ । (७), १० (७) । [१४]

" स्नातः १०६३ । (१७), ६४ । (१७) । [३४]

गर्गः भारद्वाजः ६।४७। (३१)। [३१]

गर्भकर्ता त्वष्टा त्वष्टा गर्भकर्ता ।

गत्रिष्टिः आत्रेयः ५।१। (१२) । [१२]

गातुः " ५।३२ । (१२) । [१२]

गाथिनः विश्वामित्रः विश्वामित्रः गाथिनः ।

गाथी कौशिक: ३।१९-२२। (२०)। [२०]

गात्समदः कूर्मः   कूर्मः गात्समदः ।

गृहसमदः २।२७। (१७), २८। (११), २५। (७)। [३५]

गृहसमदः शौनकः (भांगिरसः शौनहोत्रः) भार्गवः

२१३-३१ (४०), ८-२६ । (१८८)

३०-४३। (१३५), ९।८६। ४६-४७।

(३)। [३५५]

गृहपतिः सहस्रपुत्रः ८।१०२ । (२२) । [२२]

गोनमः (सप्तर्षीणां एकः) १०१३७।३ [१]
 " गङ्गागमः १।७४-९३।(२०४), ९।३१।(६),
 ६७।७-७।(३)। [२१३]
 " " (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः गोनमो
 गङ्गागमः
 गोधा (प्रपिता) १०१३४।३ टत्तगार्धः ७। [१६]
 गोवधनः आग्रयः ८।७३।(१८), ७४।(१५)। [३३]
 गोपायनः चन्धुः चन्धुः गोपायनः।
 " विप्रचन्धुः विप्रचन्धुः "
 " ध्रुतचन्धुः ध्रुतचन्धुः "
 " सुचन्धुः सुचन्धुः "
 गोपूती काणवायनः ८।१४।(१५), १५।(१३)। [२८]
 गौतमः गोधा गोधा गौतमः।
 " वामदेवः वामदेवः "
 गोपायनः चन्धुः चन्धुः गोपायनः।
 " विप्रचन्धुः विप्रचन्धुः "
 " ध्रुतचन्धुः ध्रुतचन्धुः "
 गौरिवीतिः नाकस्यः ५।२९।(१५), ९।१०८।१-२(२),
 १०।७३।(१६), ७४।(६)। [३४]
 घर्मः तापसः १०।११४।(१०)। [१०]
 " सौर्यः १०।१८१।३। [१]
 घोरः आंगिरसः ३।३६।१०। [१]
 घोषा काक्षीयती १०।३९।(१४), ४०।(१४)। [२८]
 घौरः कण्वः कण्वः घौरः।
 घौरः काण्वः प्रगाथः प्रगाथः काण्वः घौरः।
 घौपेयः सुहस्त्यः सुहस्त्यः घौपेयः।
 चक्षुः मानवः १।१०६।४-६ (३)। [३]
 " सौर्यः १०।१५८।(५) [५]
 चाक्षुषः अग्निः अग्निः चाक्षुषः।
 चित्रमहा वातिष्ठः १०।१२२।(८)। [८]
 च्यवनः भार्गवः १०।१९।(८)। [८]
 जमदग्निः ३।६२।१६-१८ (३); १०।१३७।६
 (१)। [४]
 " भार्गवः ८।१०१।(१६); ९।६२।(३०); ६५।
 (३०), ६७।१६-१८ (३)। [७९]
 जमदग्निः भार्गवः (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः
 (६ जमदग्निः भार्गवः)

जमदग्निविश्वामित्रो १०।१३७।(२)। [२]
 जयः मेन्द्रः १०।१८०।(३)। [३]
 जगत्कर्माः ऐरावतः (सर्पः) १०।७६।(८)। [८]
 जगिना (गार्गाः) १०।१४२।१-२। [२]
 जानः वृषः वृषः जानः।
 जामदग्निः परशुरामः परशुरामः जामदग्निः।
 जामदग्न्यः रामः रामः जामदग्न्यः।
 जुहुः ब्रह्मजाया १०।१०९।(७)। [७]
 जूतिः (वातरक्षनः) १०।१३३।१। [१]
 जेता माधुच्छन्दसः १।११।(८)। [८]
 तपुर्मूर्धो बार्हस्पत्यः १०।१८२।(३)। [३]
 तयः ५।४४।१२ [१]
 तान्वः प्रार्थ्यः १०।९३।(१५)। [१५]
 तापसः अग्निः अग्निः तापसः।
 " घर्मः घर्मः "
 " मन्धुः मन्धुः "
 ताक्ष्यः अरिष्टनेमिः अरिष्टनेमिः ताक्ष्यः।
 " सुपर्णः सुपर्णः "
 तिरश्चीः आंगिरसः ८।९५।(९), ९६ (२१)। [३०]
 तृणपाणिः ५।४९।५ (१), ६।४८।(२२)। [२३]
 त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः ४।४२।(१०), ५।२७।(६),
 ९।११०।(१२)। [२८]
 त्रितः आप्यः १।१०५।(१९); ८।४७।(१८), ९।३३।
 (६), ३४।(६), १०२।(८); १०।१-७।
 (४९) [१०६]
 त्रिशिराः स्वाष्टः १०।८।(९), ९ (९)। [१८]
 त्रिशोकः काण्वः ८।४५।(४२)। [४२]
 त्रैवृष्णः व्यरुणः (भारतः राजा) व्यरुणः त्रैवृष्णः।
 व्यरुणः त्रैवृष्णः (भारतः राजा) ५।२७।(६),
 ९।११०।(१२)। [१८]
 स्वष्टा गर्भकर्ता १०।१८४।(३)। [३]
 स्वाष्टः त्रिशिराः त्रिशिराः स्वाष्टः।
 दक्षिणा प्राजापत्या १०।१०७।(११)। [११]
 दमनः यामायनः १०।१६ (१४)। [१४]
 दाक्षायणी अदितिः अदितिः दाक्षायणी।
 दार्ढ्युतः इधमवाहः इधमवाहः दार्ढ्युतः।
 दिव्यः आंगिरसः १०।१०७।(११) [११]

पुरुषेधः आंगिरसः ८।८३।(७), ९०।(६)। [१३]
 पुरुषावाः ऐलः (ऋषिः) १०।९५। (१.३, ६, ८-१०,
 १२, १४, १७)। [९]

पुरुषमा आंगिरसः ८।७०।(१५)। [१५]
 पुष्टिः काण्वः ८।५० [२]।(१०)। [१०]
 पूतदक्षः आंगिरसः ८।९४।(१२)। [१२]
 पूरणः वैश्वामित्रः १०।१६०।(५)। [५]
 पूरुः आत्रेयः ५।१६।(५), १७।(५)। [१०]
 पूथुः वैन्यः १।१४८।(५)। [५]
 पूषिदः अजाः ९।८६।(२१-३०, ३१-४०)।[२०]
 पूषधः काण्वः ८।५६ [८]।(५)। [५]
 पैजवनः सुदाः सुदाः पैजवनः ।
 पौरः आत्रेयः ५।७३।(१०), ७४।(१०)।[२०]
 पौरकुत्स्यः प्रसदस्युः प्रसदस्युः पौरकुत्स्यः ।
 पौलोमी शची १०।१५९।(६)। [६]
 प्रागाथः काण्वः ८।६३।(१२), ६४।(१२),
 ६५।(१२)। [३६]

प्रागाथः घौरः काण्वः ८।१।१.२ (२), १०।(६),
 ४८।(१५), ६२।(१२)। [३५]

प्रचेताः आंगिरसः १०।१६४।(५)। [५]
 प्रजापतिः परमेष्ठी १०।१२९।(७)। [७]
 प्रजापतिः वाच्यः ३।३८।(१०), ५४।(२२), ५५।
 (२२), ५६।(८), ९।८४।(५),
 १०६।१३-१६(४)। [७१]
 ,, वैश्वामित्रः ३।३८।(१०), ५४।(२२), ५५।
 (२२), ५६।(८), ९।१०६।
 १३-१६(४)। [३६]

प्रजावान् प्राजापत्यः १०।१८३।(३)। [३]

प्रतर्दनः काशिराजः १०।१७९।२। [१]

,, दैवोदानिः ९।९६।(२४)। [२४]

प्रतिक्षत्रः आत्रेयः ५।४६।(८)। [८]

प्रतिप्रभः ,, ५।४९।(५)। [५]

प्रतिमानुः ,, ५।४८।(५)। [५]

प्रतिरयः ,, ५।४७।(७)। [७]

प्रथः वासिष्ठः १०।१८१।(१), [१]

प्रभूवसुः आंगिरसः ५।३५।(८), ३६।(६), ९।३५।
 (६), ३६।(६)। [३६]

प्रयस्वन्तः आत्रेयाः ५।२०।(४)। [४]

प्रयोगः भार्गवः ८।१०२।(२२)। [२२]

प्रस्कण्वः काण्वः १।४४-५०।(८२), ८।४९ [१]।
 (१०), ९।२५।(५)। [२७]

प्रागाथः कलिः कलिः प्रागाथः ।

,, भर्गः भर्गः प्रागाथः

,, हर्यतः हर्यतः ,,

प्राजापत्यः पतङ्गः पतङ्गः प्राजापत्यः ।

,, प्रजावान् प्रजावान् ,,

,, यक्षमनाशनः यक्षमनाशनः ,,

,, यज्ञः यज्ञः ,,

,, विमदः विमदः ,,

,, विष्णुः विष्णुः ,,

,, संवरणः संवरणः ,,

,, हिरण्यगर्भः हिरण्यगर्भः ,,

प्राजापत्या दक्षिणा दक्षिणा प्राजापत्या ।

प्राथ्यः तान्वः तान्वः प्राथ्यः ।

प्रियमेधः आंगिरसः ८।२।१-४० (४०), ६८।(१९),
 ६९।(१८), ८७।(६), ९।२८।(६)। [८९]

प्रियमेधः सिन्धुक्षित् सिन्धुक्षित् प्रियमेधः ।

ज्ञातः गयः गयः ज्ञातः ।

ज्ञायोगिः आसंगः आसंगः ज्ञायोगिः ।

रन्धुः गोपायनः ५।२४।१। [१]

,, गोपायनः १०।५७-६०।(४०)। [४०]

,, लौपायनः ५।२४।(१)। [१]

रम्हः आत्रेयः ५।३०।(१५)। [१५]

ररुः आंगिरसः १०।९६।(१३)। [१३]

यार्हस्तरयः (अग्निः) ८।१०२।(२२)। [२२]

,, तपुर्मूर्धा तपुर्मूर्धा यार्हस्तरयः ।

,, भरद्वाजः भरद्वाजः ,,

,, संसुः संसुः ,,

यद्गुप्यकः (आत्रेयः) ५।४४।१२ (१), ५।७१।
 (३), ७२।(३)। [७]

विन्दुः आंगिरसः ८।९४।(१२), ९।३०।(६)। [१८]

विज्जात् मौदः १०।१७०।(४)। [४]

सुषः आत्रेयः ५।१।(१२)। [१२]

,, मौन्यः १०।१०१।(१२)। [१२]

१२१ (३), ५२ (८),
१२१ (३), [२१]

१२१ (३), [२]

१२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), [३२]

१२१ (३), [२]

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), [३२]

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), [२२]

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), [२२]

१२१ (३), [२]

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

१२१ (३), १२१ (३), १२१ (३),

भार्गवः कृतुः कृतुः भार्गवः ।
॥ गृहसमदः शौनकः गृहसमदः शौनकः भार्गवः ।

॥ आंगिरसः शौनहोत्रः ॥

चयचनः चयचनः भार्गवः ।

॥ जमदग्निः जमदग्निः ॥

॥ नेमः नेमः ॥

॥ प्रयोगः प्रयोगः ॥

॥ वेनः वेनः ॥

॥ सोमाहुतिः सोमाहुतिः ॥

॥ स्यूमरविमः स्यूमरविमः ॥

भार्गवः मुत्तलः मुत्तलः भार्गवः ।

भार्गवः चयचनः चयचनः भार्गवः ।

भार्गवः १२१६ । ६ । [१]

गिधुः भार्गवः १०१२७ । (९) । [३]

गिधुः भार्गवः १०१२७ । [२३] । [२३]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (५) । [५]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (११) । [११]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (३०), १०१२७ । (८) । [३०]

गुनः भार्गवः भार्गवः भार्गवः ।

गुनः भार्गवः गुनः भार्गवः ।

॥ गुनः गुनः ॥

गुनः भार्गवः १०१२७ । (११) । [११]

गुनः भार्गवः (गुनः भार्गवः) १०१२७ । (११) । [११]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (८) । [८]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

॥ गुनः गुनः ॥

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

गुनः भार्गवः १०१२७ । (१०) । [१०]

मानवः नामानेदिष्ठः मानवः
 " शार्यातः शार्यातः
 मान्धाता यौवनाश्वः १०१३४। १-५, ६पूर्वार्धः। [५॥]
 मान्यः मैत्रावरुणिः ८६७। (२१)। [२१]
 मायी ५॥४४। ११। [१]
 मारीचः कश्यपः मारीचः।
 मास्तः घुतानः घुतानः मास्तः।
 मापाः भकुष्टाः ९८६। १-१०, ३१-४० (२०) [२०]
 मुद्रलः भान्येद्वः १०१०२। (१२)। [१२]
 मुष्कवान् इंद्रः मुष्कवान्।
 मूर्धनवान् आंगिरसः १०१८८। (१९)। [१९]
 " वामदेव्यः १०१८८। (१९)। [१९]
 मृक्कवाहाः आत्रेयः द्वितः मृक्कवाहाः आत्रेयः।
 मृळीकः वासिष्ठः ९१९७। २५-२७ (३);
 १०१५०। (५)। [८]
 मेधातिथिः काण्वः ११२-२३। (१४३); ८। १।
 ३-२९ (२७); २। १-४२ (४२)।
 ३२। (३०); ९१२। (१०),
 ४१। (६), ४२। (६),
 ४३। (६)। [२७०]
 मेध्यः " ८५३ [५]। (८), ५७ [९]
 (४), ५८ [१०]। (३)। [१५]
 मेध्यातिथिः " ८११। ३-२९ (२७); ३। (२४);
 ३३। (१९), [७०]
 मैत्रावरुणः भगस्त्यः भगस्त्यः मैत्रावरुणः।
 मैत्रावरुणिः मान्यः मान्यः मैत्रावरुणिः
 " वासिष्ठः वासिष्ठः "।
 यक्ष्मनातनः प्राजापत्यः १०१६१। (५)। [५]
 यजतः ५॥४४। १०-१२ (३)। [३]
 यजतः आत्रेयः ५६७। (५), ६८। (५)। [१०]
 यज्ञः प्राजापत्यः १०१३०। (७)। [७]
 यमः वैवस्वतः (ऋषिः) १०। १०। २, ४, ६, ८, ९, १०,
 १२, १४ (८)। १४। (१६)। [२४]
 यमी वैवस्वती (ऋषिका) १०१०। १, ३, ५, ७
 १६, १३ (६), १५४। (५)। [११]
 यदातिः नाहुपः ९११०१। ४-६। [३]
 यविष्ठः सहस्रः दुष्टः ८१०२। (२२)। [२२]

यामायनः ऊर्ध्वकृशानः

" कुमारः
 " दमनः
 " देवश्रवाः
 " मथितः
 " शंखः
 " संकुसुकः

ऊर्ध्वकृशानः यामायनः।

कुमारः "
 दमनः "
 देवश्रवाः "
 मथितः "
 शंखः "
 संकुसुकः "
 मान्धाता यौवनाश्वः।

यौवनाश्वः मान्धाता

रक्षोहा ग्राह्यः १०१६२। (६) [६]
 रहुगणः आंगिरसः ९१३७। (६), ३८। (६) [१२]
 राजर्षिः ऋणचयः ऋणचयः राजर्षिः।
 रातहव्यः आत्रेयः ५६५। (६), ६६। (६) [१२]
 रात्रिः भारद्वाजी १०१२७। (८) [८]
 रामः जामदग्न्यः १०११०। (११) [११]
 राहुगणः गौतमः गौतमः राहुगणः।
 रेणुः वैश्वामित्रः ९१७०। (१०), १०१८९। (१८) [२८]
 रेभः काश्यपः ८१७७। (१५) [१५]
 रेभसूनुः काश्यपः ९१९९। (८), १००। (९) [१७]
 रेभसूनु काश्यपौ ९१९९। (८), १००। (९) [१७]
 रोमशा मल्लवादिनी ११२६। ७। [१]
 रौहिदश्वः वसुमताः रौहिदश्वः।
 लयः ऐन्द्रः १०११९। (१३) [१३]
 लुशः धानाकः १०३५। (१४), ३६। (१४) [२]
 लोपामुद्रः ११७९। १, २। [२]
 लौक्यः बृहस्पतिः बृहस्पतिः लौक्यः।
 लौपायनः वन्धुः वन्धुः लौपायनः।
 " विप्रवन्धुः विप्रवन्धुः "
 " ध्रुतवन्धुः ध्रुतवन्धुः "
 " सुवन्धुः सुवन्धुः "
 वस्तः आप्रेयः १०१८७। (५) [५]
 " काण्वः ८६। (४८), १६। (१०)
 वस्तमिः भालन्दनः ९१६८। (१०), १०१४५
 ४६। (१०) [३२]
 वसुः वैश्वानसः १०१९९। (२२) [२२]
 वरुणः अग्निः सोमः १०१२४। (१, ५-७)
 वरुणः आप्रेयः ५१९९। (५) [५]
 वराः कश्यपः ८१४६। (३३) [३३]

वसिष्ठः मैत्रावरुणिः ७।१-३२ । (२९२), ३३ । १-९
(९), ३४-१०४ । (५३५); ९।६७ ।
१९-२१ (३), ९० । (६), ९७ ।
१-३ (३) । [८४८]

वसिष्ठः ९।६७ । २२-३२ (११);
१०-१३७ । ७ (१) । [१२]

वसिष्ठः मैत्रावरुणिः (सप्तर्षिणां एकः) सप्तर्षयः ।

वसिष्ठपुत्राः ७।३३ । १०-१४ (५) । [५]

वसुः भारद्वाजः ९।८० । (५), ८१ । (५),
८२ । (५) । [१५]

वसुकर्णः वासुकः १०।६५ । (१५), ६६ । (१५) । [३०]

वसुकृत् वासुकः १०।२०-२६ । (६६) । [६६]

वसुकः ऋषिः १०।२८ । ३, ४, ५, ७, ९, ११ । [६]

॥ ऐन्द्रः १०।२७ । (२४), २९ । (८) । [३२]

॥ वासिष्ठः ९।९७ । २८-३० (३) । [३]

वसुकपली इन्द्रस्तुपा (ऋषिका) १०।२८ । १ । [१]

वसुमनाः रौहिदश्वः १०।१७९ । ३ । [१]

वसुरोचिषः अंगिरसः सहस्रम् ८।३४ । १६-१८ । [३]

वसुश्रुतः आग्नेयः ५।३ । (१२), ४ । (११), ५ ।
(११), ६ । (१०) । [४४]

वस्यवः आग्नेयाः ५।२५ । (९), २६ । (९) । [१८]

वाक् आम्भृणी १०।१२५ । (८) । [८]

वाच्यः प्रजापतिः प्रजापतिः वाच्यः ।

वाजम्भरः सप्तिः सप्तिः वाजम्भरः ।

वातजूतिः (वातरशनः) १०।१३६ । २ । [१]

वातरशनाः (१ ऋष्यशृङ्गाः, २ एतशः, ३ करिष्कतः, ४
जूतिः, ५ वातजूतिः, ६ विप्रजूतिः, ७ वृषा-
णकः ।) १०।१३६ । (७) । [७]

वातायनः अनिलः अनिलः वातायनः ।

॥ उलः उलः ॥

वाध्यश्वः सुमित्रः सुमित्रः वाध्यश्वः

वानन्दनः दुवस्युः दुवस्युः वानन्दनः ।

वामदेवः गौतमः ४।१-१७ । (२०६), १८ । २-३॥,
८-१३ (८॥), १९-४१ । (२३९),
४५-५८ । (१०७) । [५६०॥]

वामदेव्यः अहोमुक् अहोमुक् वामदेव्यः ।

॥ बृहदुक्थः बृहदुक्थः ॥

वामदेवः सूर्यन्वान् सूर्यन्वान् वामदेव्यः ।

वारुणिः भृगुः भृगुः वारुणिः ।

॥ सत्यश्रुतिः सत्यश्रुतिः ॥

वार्पागिरः अम्बरीषः अम्बरीषः वार्पागिरः ।

॥ ऋत्राश्वः ऋत्राश्वः ॥

॥ भयमानः भयमानः ॥

॥ सहदेवः सहदेवः ॥

॥ सुराधाः सुराधाः ॥

वाष्टिहव्यः उपस्तुतः उपस्तुतः वाष्टिहव्यः ।

वासिष्ठः इन्द्रप्रमतिः इन्द्रप्रमतिः वासिष्ठः ।

॥ उपमन्युः उपमन्युः ॥

॥ कर्णश्रुत् कर्णश्रुत् ॥

॥ चित्रमहाः चित्रमहाः ॥

॥ शुक्लीकः शुक्लीकः ॥

॥ प्रथः प्रथः ॥

॥ मन्युः मन्युः ॥

॥ मृलीकः मृलीकः ॥

॥ वसुकः वसुकः ॥

॥ वृषगणः वृषगणः ॥

॥ व्याघ्रपाद् व्याघ्रपाद् ॥

वासुकः वसुकर्णः वसुकर्णः वासुकः ।

॥ वसुकृत् वसुकृत् ॥

विप्रजूतिः (वातरशनः) १०।१३६ । ३ । [१]

विप्रबन्धुः गोपायनः ५।२४ । (४) । [४]

॥ गोपायनः १०।५७-६० । (४०) । [४०]

॥ लौपायनः ५।२४ । (४) । [४]

विमदः ऐन्द्रः १०।२०-२६ । (६६) । [६६]

॥ प्राजापत्यः १०।२०-२६ । (६६) । [६६]

विरूपः आंगिरसः ८।३३ । (३३), ४४ । (३०),
७५ । (१६) । [७९]

विवस्वान् आदित्यः १०।१३ । (५) । [५]

विवृहः काश्यपः १०।१६३ । (६) । [६]

विभ्राद् सौर्यः १०।१७० । (४) । [४]

विश्वकः कार्ष्णिः ८।८६ । (५) । [५]

विश्वकर्मा भौवनः १०।८१ । (७), ८२ । (७) । [१४]

विश्वचर्पणिः आग्नेयः युञ्जः युञ्जः विश्वचर्पणिः आग्नेयः ।

विश्वमनाः वैयश्वः ८।२३-२६ । (१०९), [१०९]

विश्ववारः ५।४४।११। [१]
 विश्ववारा आग्नेयी ५।२८।(६)। [६]
 विश्वसामा आग्नेयः ५।२२।(४)। [४]
 विश्वामित्रः गायिनः ३।१-१२ (१४०), २४-३२
 (११७), ३३।१-३, ५, ७, ९, ११-
 १३। (२), ३४। (११)। ३५।
 (११), ३६। १-९, ११। (१०),
 ३७-५३ (१४४)। ५७-६२।
 (५६)। ९। ६७। १३-१५
 (३)। [५०१]

विश्वामित्रः गायिनः (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः।
 विश्वामित्रः १०।१३७। ५। [१]
 विश्वामित्रः जमदग्निः १०।१६७। (४)। [४]
 विश्वामित्रः देवगन्धर्वः १०।१३९। (६)। [६]
 विष्णुः प्राजापत्यः १०।१०४। (३)। [३]
 विह्व्यः आंगिरसः १०।१२८। (९)। [९]
 वीतह्व्यः " ६।१५। (१९)। [१९]
 वृषः ज्ञानः ५।२। (१२)। [१२]
 वृषगणः वासिष्ठः ९।९७। ७-९ (३)। [३]
 वृषाकपिः पेन्द्रः १०।८६। ७, १३, २३ (३)। [३]
 वृषाणकः वातरथानः १०।१३६। ४। [४]
 वेनः भार्गवः ९।८५। (१२)। १०।१२३। (८)। [२०]
 वैकुण्ठः इन्द्रः इन्द्रः वैकुण्ठः।
 वैखानसः वसुः वसुः वैखानसः।
 वैखानसाः (शतम्) ९।६६। (३०)। [३०]
 वैतह्व्यः अरुणः अरुणः वैतह्व्यः।
 वैन्यः पृथुः पृथुः वैन्यः।
 वैयशः विश्वमनाः विश्वमनाः वैयशः।
 वैराजः ऋषभः ऋषभः वैराजः।
 वैरूपः अष्टादंष्ट्रः अष्टादंष्ट्रः वैरूपः।
 " नभःप्रभेदनः नभःप्रभेदनः "
 " शतप्रभेदनः शतप्रभेदनः "
 " सभिः सभिः "
 वैवस्वतः मनुः मनुः वैवस्वतः।
 " यमः यमः "
 वैवस्वती यमी यमी वैवस्वती।

वैश्वानरः अग्निः अग्निः वैश्वानरः।
 वैश्वामित्रः अष्टकः अष्टकाः वैश्वामित्रः।
 " ऋषभः ऋषभः "
 " कतः कतः "
 " देवरातः देवरातः "
 " पूरणः पूरणः "
 " प्रजापतिः प्रजापतिः "
 " मधुच्छन्दाः मधुच्छन्दाः "
 " रेणुः रेणुः "

व्यशः आंगिरसः ८।२६। (२५)। [२५]
 व्याघ्रपाद् वासिष्ठः ९।९७। १६-१८ (३)। [३]
 शंसुः बार्हस्पत्यः ६।४४। (२४), ४५। (३३), ४६
 (१४), ४८। (२२)। [९३]
 शकपूतः नार्मेधः १०।१३२। (७)। [७]
 शक्तिः वासिष्ठः ७।३२। २६। २७ (२), २९। २९-२१
 (३) १०।८। ३, १४-१६ (४)। [९]
 शंसः यामायनः १०।१५। (१४)। [१४]
 शची पौलोमी १०।१५९। (६)। [६]
 (शतम्) वैखानसाः वैखानसाः (शतम्)।
 शतप्रभेदनः वैरूपः १०।१२३। (१०)। [१०]
 शवरः काक्षीवतः १०।१६९। (४)। [४]
 शशकर्णः फाणवः ८।९। (२१)। [२१]
 शशती आंगिरसी (ऋषिका) ८।१। ३४। [१]
 शाक्यः गौरिवीतिः गौरिवीतिः शाक्यः।
 " पराशरः पराशरः "
 शाकरः ऋषभः ऋषभः शाकरः।
 शार्ङ्गः जारिता १-२
 " द्रोणः ३-४ १०।१४२। (८) [८]
 " सारिचक्रः ५-६
 " सप्तमित्रः ७-८

शार्यातः मानवः १०।९२। (१५)। [१५]
 शासः भारद्वाजः १०।१५२। (५)। [५]
 शिखिगिह्वर्यौ अप्सरसौ ९।१०४। (६)। [६]
 " कादयपौ
 शिबिः औत्तीनरः १०।१७९। (१)। [१]
 शिरिम्बिठः भारद्वाजः १०।१५५। (५)। [५]

शिशुः आंगिरसः १।१११। (४) । [४]
 शुनःशेषः आजीगतिः १।२५-३० (८२) ; १। ३। (१०) ।
 [९२]

शुनःशेषः आजीगतिः कृत्रिमः देवरातः वैश्वामित्रः वा-
 १।२४। (१५) । [१५]

शुनहोत्रः भारद्वाजः ६।३३। (५) । ३४। (५) ; [१०]
 शैरीपिः सुवेदाः सुवेदाः शैरीपिः ।

शैल्यपिः कुलमल्लवर्हिपः कुलमल्लवर्हिपः शैल्यपिः ।
 शौनकः गृत्समदः गृत्समदः शौनकः ।

शौनहोत्रः आंगिरसः आंगिरसः शौनहोत्रः ।
 श्यावाश्वः आत्रेयः ५।५२-६१ (११८) ; ८१। (५) ,
 ८२। (९) , ८।३५-३८। (४८) ,
 ९।३२। (६) । [१८६]

श्यावाश्विः अन्धीगुः अन्धीगुः श्यावाश्विः ।
 श्येनः आत्रेयः १०।१८८। (३) । [३]

श्रद्धा कामायनी १०।१५१। (५) । [५]

श्रुतकक्षः आंगिरसः ८।९२। (३३) । [३३]

श्रुतबन्धुः गौपायनः १०।५७। (६) , ५८। (१२) , ५९। (१०) ,
 ६०। (१२) । [४०]

" गोपायनः ५।२४। (३) । [३]

" लौपायनः ५।२४। (३) । [३]

श्रुतवित् ५।४४। १२ । [१]

" आत्रेयः ५।६२। (९) । [९]

श्रुष्टिगुः काण्वः ८।५१ [३]। (१०) । [१०]

संवननः आंगिरसः १०।१९१। (४) । [४]

संवरणः प्राजापत्यः ५।३३। (१०) ; ३४। (९) । [१९]

संवर्तः आंगिरसः १०।१७२। (४) । [४]

संकुसुकः सामायनः १०।१८। (१४) । [१४]

सत्यधृतिः वारुणिः १०।१८५। (३) । [३]

सत्यश्रवाः आत्रेयः ५।७९। (१०) । ८०। (६) । [१६]

सदाष्टुगः " ५।४४। १२ (१) , ४५। (११) । [१२]

सध्वंसः काण्वः ८।८। (२३) । [२३]

सध्रिः " ५।४४। १०। [१]

सध्रिः वैरूपः १०।११४। (१०) । [१४]

ससर्पयः ४अत्रिः मौमः

रेकदयपः मारीचः

रेगोतमः राहूगणः

देजमदग्निः भार्गवः

देभरद्वाजः भार्गवः

उनसिद्धः मैत्रावरुणिः

पनिष्ठाभिः गागिनः ९।१०७। (२६) । [१३]

ससगुः आंगिरसः १०।४७। (८) । [८]

ससवग्निः ८।७३। (१८) । [१८]

" आत्रेयः ५।७८। (९) । [९]

ससिः वाजम्भरः १०।७९। (७) , ८०। (७) । [१४]

सप्रयः भारद्वाजः १०।१८१। २। [१]

सरमा देवशुनी (ऋषिका) १०।१०८। २, ४, ६, ८, १०,
 ११, (६) । [६]

(सर्पः) अर्बुदः काद्वेयः अर्बुदः काद्वेयः सर्पः ।

" ऊर्ध्वप्राया आर्बुदिः ऊर्ध्वप्राया आर्बुदिः "

" ऐरावतः जरकर्णः ऐरावतः जरकर्णः "

सर्वहतिः ऐन्द्रः १०।९६। (१३) । [१३]

सन्धः आंगिरसः १।५१-५७। (७२) । [७२]

ससः आत्रेयः ५।२१। (४) । [४]

सहदेवः वार्षांगिरः १।१००। (१९) । [१९]

सहसःपुत्रः गृहपतिः गृहपतिः सहसःपुत्रः ।

" " यविष्ठः यविष्ठः " "

सहस्रम् वसुतोचिपः आंगिरसः ८।३४। १६-१८(३) । [३]

सांवरणः मनुः मनुः सांवरणः ।

सांख्यः अत्रिः अत्रिः सांख्यः ।

साधनः मौवनः १०।१५७। (५) । [५]

साम्मदः मत्स्यः मत्स्यः साम्मदः ।

सारिसृक्कः शार्ङ्गः १०।१४२ । ५, ६, (२) । [१]

सार्पराज्ञी १०।१८९ । (३) । [३]

सावित्री सूर्या (ऋषिका) सूर्या सावित्री ऋषिका ।

सिकता निवावरु ९।८६। ११-२०, ३१-४० २०। [१०]

सिन्धुक्षित् प्रैयमेधः १०।७५ । (९) । [९]

सिन्धुद्वीपः आम्बरीषः १०।९ । (९) । [९]

सुकक्षः आंगिरसः ८।९२। (३३) , ९३। (३४) । [६७]

सुकीर्तिः काक्षीवतः १०।१३१। (७) । [७]

सुतंभरः ५।४४ । १३ । [१]

सुतंभरः आत्रेयः ५।११। (६) , १२ः (६) , १३। (६) ,

१४। (६) । [२४]

पैजवनः	१०१३३ । (७) । [७]
दासः "	
दीतिः भांगिरसः	८७१ । (१५) । [१५]
सुपर्णः काण्वः	८५९ [११] । (७) । [७]
" तार्क्ष्यः	१०१४४ । (६) । [६]
सुबन्धुः नोपायनः	५२४ । २ । [१]
" लोपायनः	
सुमित्रः वाधपशुः	१०६९ । (१२), ७०१ ११ । [२३]
सुमित्रः कौत्सः	१०१०५ । ११ । [११]
सुराधाः वार्पागिरः	११०० । १९ । [१९]
सुवेदाः शैरीषिः	१०१४७ । (५) । [५]
सुहस्त्यः चौपेयः	१०४१ । (३) । [३]
सुहोत्रः भारद्वाजः	६३१ । (५), ३२ । (५) । [१०]
सूनुः आर्भवः	१०१७६ । (४) । [४]
सूर्या सावित्री ऋषिका	१०८५ । (४७) । [४७]
सौभरिः काण्वः	८१९-२२ । (९९), १०३ । (१४) । [१६३]
सोनः अग्निः वरुणः	१०१२४ । १, ५-९ । (६) । [६]
सोमाहुतिः भार्गवः	२१४ । (९), ५ । (८), ६ । (८), ७ । (६) । [३१]

सौचीकः अग्निः	अग्निः सौचीकः ।
सौभरिः काण्वः	काण्वः सौभरिः ।
सौम्यः पुषः ।	पुषः सौम्यः ।
सौर्यः अभितपाः	अभितपाः सौर्यः ।
" वर्मः	वर्मः "
" चक्षुः	चक्षुः "
" विश्राट्	विश्राट् "
सौहोत्रः अजमीळहः	अजमीळहः सौहोत्रः ।
" पुरुमीळहः	पुरुमीळहः "
सम्बन्धितः शार्ङ्गः	१०१४२ । ७, ८ (२) । [२]
स्यौरः अग्नियुतः	अग्नियुतः स्यौरः ।
" अग्नियूपः	अग्नियूपः "
स्वस्त्यात्रेयः	५१५० । (५), ५१ । (१५) । [२८]
हरिमन्तः भांगिरसः	९७२ । (९) । [९]
हयैतः प्रागायः	८७२ । (१८) । [१८]
हविर्धानः भांगिः	१०११ । (९), १२ । (९), १३ । (५) । [२३]
हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः	१०१२१ । (१०) । [१०]
हिरण्यस्तूपः भांगिरसः	१३६-३५ । (७१), ९१ । (१०), ६९ । (१०) । [९१]
हिरण्यस्तूपः अर्चन्	अर्चन् हिरण्यस्तूपः ।

॥ अनुवाकसूत्रम् ॥

अग्निमीळे, सुस्वपकृत्तु, मेन्द्रं सानसि, मग्निं दूतं, सोमानं स्वरेणं, कैस्व नूनं, त्वमग्ने
प्रथमः, प्र वो यत्तु, मग्ने विवस्व, दुमि त्वं मेघं, नू चित्सहोजाः, पुश्वा न तायु, मुपप्र-
ः, प्र ये शुभंते, इमं स्तोम, मिन्द्रं मित्रं वरुणं, नोसत्याभ्यां, कद्विथा, शिं होतारं,
मौ त्वा जुवो, वेदपदे, ज्वोध्यग्निः, कैयाशुभा, युवो रजांसि, त्वमग्ने द्युमि, यो जात
व, गणानां त्वा, ऽऽते पितुः, सोमस्य मा, प्र वो देवाये, च्छतित्वं, द्रं मतिरि, मे महे,
त्वां हग्ने, मेन्द्रंते, यन्त्रं ह्दः, प्र ऋभुभ्यो, ऽग्ने पिवा, ज्वोध्यग्निः, प्र वेधसे, मेहि महे,
विदां दिव, औ रुद्रासो, यदुद्य स्थः, त्वं हग्नि प्रथम, स्वमग्ने यजानां, वृषो मद्रो, ये
रयिवो, हुवे वः, स्तुपे नरा, गिं नर, त्वं ह यत्तु, प्र शुक्रैतु, कं इत्वंक्ता, अप स्वसु

प्रं वीर्याः, मी चिद्वन्य, न्हौ इन्द्र, इन्द्रः सुतेपु, वृंयमुत्वां, यौ यजाती, मै विप्रस्या,
 ह्ये आ योहि, यो राजा, ऽऽतू न इन्द्र क्षुमंतं, गौर्धयति; [] स्वादिष्टया, पूर्वस्व दक्षसाधनो,
 उयं वीनी, प्रं देवमच्छा, प्रं त आशवो, ऽस्य प्रेषा, सखायऽआ निर्पावता; ऽग्ने बृहन्,
 त्वंष्टा बृहन्ने, प्रं देवत्रा, ऽच्छां म इन्द्रमि, दामित्या, भद्रा अग्नेः, संत्येनोत्तमिता, सं
 जागृवन्ति. गिह्य ह्यः तमस्य द्यावापृथिवी, नोसंदासीत्, ह्योस इत्येत्यनुवाकाः पंचाशीतिः
 ॥८५॥

अनुवाकानुक्रमणी ।

अनु- वाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या
१ अग्निमिह	३ (१-३)	३०		
२ अग्निमिह दुर्वाये	४ (४-७)	४०		
३ अग्निमिह दुर्वाये	४ (८-११)	४०		
४ अग्निमिह दुर्वाये	५ (१२-१७)	५५		
५ अग्निमिह दुर्वाये	६ (१८-२३)	७७		
६ अग्निमिह दुर्वाये	७ (२४-३०)	९७		
७ अग्निमिह दुर्वाये	८ (३१-३७)	७१		
८ अग्निमिह दुर्वाये	९ (३८-४३)	९६		
९ अग्निमिह दुर्वाये	१० (४४-५०)	८७		
१० अग्निमिह दुर्वाये	११ (५१-५७)	७५		
११ अग्निमिह दुर्वाये	१२ (५८-६४)	७४		
१२ अग्निमिह दुर्वाये	१३ (६५-७१)	६६		
१३ अग्निमिह दुर्वाये	१४ (७२-७८)	६८		
१४ अग्निमिह दुर्वाये	१५ (७९-८५)	६८		
१५ अग्निमिह दुर्वाये	१६ (८६-९२)	६८		
१६ अग्निमिह दुर्वाये	१७ (९३-९९)	६८		
१७ अग्निमिह दुर्वाये	१८ (१००-१०६)	६८		
१८ अग्निमिह दुर्वाये	१९ (१०७-११३)	६८		
१९ अग्निमिह दुर्वाये	२० (११४-१२०)	६८		
२० अग्निमिह दुर्वाये	२१ (१२१-१२७)	६८		
२१ अग्निमिह दुर्वाये	२२ (१२८-१३४)	६८		
२२ अग्निमिह दुर्वाये	२३ (१३५-१४१)	६८		
२३ अग्निमिह दुर्वाये	२४ (१४२-१४८)	६८		
२४ अग्निमिह दुर्वाये	२५ (१४९-१५५)	६८		
२५ अग्निमिह दुर्वाये	२६ (१५६-१६२)	६८		
२६ अग्निमिह दुर्वाये	२७ (१६३-१६९)	६८		
२७ अग्निमिह दुर्वाये	२८ (१७०-१७६)	६८		
२८ अग्निमिह दुर्वाये	२९ (१७७-१८३)	६८		
२९ अग्निमिह दुर्वाये	३० (१८४-१९०)	६८		
३० अग्निमिह दुर्वाये	३१ (१९१-१९७)	६८		
३१ अग्निमिह दुर्वाये	३२ (१९८-२०४)	६८		
३२ अग्निमिह दुर्वाये	३३ (२०५-२११)	६८		
३३ अग्निमिह दुर्वाये	३४ (२१२-२१८)	६८		
३४ अग्निमिह दुर्वाये	३५ (२१९-२२५)	६८		
३५ अग्निमिह दुर्वाये	३६ (२२६-२३२)	६८		
३६ अग्निमिह दुर्वाये	३७ (२३३-२३९)	६८		
३७ अग्निमिह दुर्वाये	३८ (२४०-२४६)	६८		
३८ अग्निमिह दुर्वाये	३९ (२४७-२५३)	६८		
३९ अग्निमिह दुर्वाये	४० (२५४-२६०)	६८		
४० अग्निमिह दुर्वाये	४१ (२६१-२६७)	६८		
४१ अग्निमिह दुर्वाये	४२ (२६८-२७४)	६८		
४२ अग्निमिह दुर्वाये	४३ (२७५-२८१)	६८		
४३ अग्निमिह दुर्वाये	४४ (२८२-२८८)	६८		
४४ अग्निमिह दुर्वाये	४५ (२८९-२९५)	६८		
४५ अग्निमिह दुर्वाये	४६ (२९६-३०२)	६८		
४६ अग्निमिह दुर्वाये	४७ (३०३-३०९)	६८		
४७ अग्निमिह दुर्वाये	४८ (३१०-३१६)	६८		
४८ अग्निमिह दुर्वाये	४९ (३१७-३२३)	६८		
४९ अग्निमिह दुर्वाये	५० (३२४-३३०)	६८		
५० अग्निमिह दुर्वाये	५१ (३३१-३३७)	६८		
५१ अग्निमिह दुर्वाये	५२ (३३८-३४४)	६८		
५२ अग्निमिह दुर्वाये	५३ (३४५-३५१)	६८		
५३ अग्निमिह दुर्वाये	५४ (३५२-३५८)	६८		
५४ अग्निमिह दुर्वाये	५५ (३५९-३६५)	६८		
५५ अग्निमिह दुर्वाये	५६ (३६६-३७२)	६८		
५६ अग्निमिह दुर्वाये	५७ (३७३-३७९)	६८		
५७ अग्निमिह दुर्वाये	५८ (३८०-३८६)	६८		
५८ अग्निमिह दुर्वाये	५९ (३८७-३९३)	६८		
५९ अग्निमिह दुर्वाये	६० (३९४-४००)	६८		
६० अग्निमिह दुर्वाये	६१ (४०१-४०७)	६८		
६१ अग्निमिह दुर्वाये	६२ (४०८-४१४)	६८		
६२ अग्निमिह दुर्वाये	६३ (४१५-४२१)	६८		
६३ अग्निमिह दुर्वाये	६४ (४२२-४२८)	६८		
६४ अग्निमिह दुर्वाये	६५ (४२९-४३५)	६८		
६५ अग्निमिह दुर्वाये	६६ (४३६-४४२)	६८		
६६ अग्निमिह दुर्वाये	६७ (४४३-४४९)	६८		
६७ अग्निमिह दुर्वाये	६८ (४५०-४५६)	६८		
६८ अग्निमिह दुर्वाये	६९ (४५७-४६३)	६८		
६९ अग्निमिह दुर्वाये	७० (४६४-४७०)	६८		
७० अग्निमिह दुर्वाये	७१ (४७१-४७७)	६८		
७१ अग्निमिह दुर्वाये	७२ (४७८-४८४)	६८		
७२ अग्निमिह दुर्वाये	७३ (४८५-४९१)	६८		
७३ अग्निमिह दुर्वाये	७४ (४९२-४९८)	६८		
७४ अग्निमिह दुर्वाये	७५ (४९९-५०५)	६८		
७५ अग्निमिह दुर्वाये	७६ (५०६-५१२)	६८		
७६ अग्निमिह दुर्वाये	७७ (५१३-५१९)	६८		
७७ अग्निमिह दुर्वाये	७८ (५२०-५२६)	६८		
७८ अग्निमिह दुर्वाये	७९ (५२७-५३३)	६८		
७९ अग्निमिह दुर्वाये	८० (५३४-५४०)	६८		
८० अग्निमिह दुर्वाये	८१ (५४१-५४७)	६८		
८१ अग्निमिह दुर्वाये	८२ (५४८-५५४)	६८		
८२ अग्निमिह दुर्वाये	८३ (५५५-५६१)	६८		
८३ अग्निमिह दुर्वाये	८४ (५६२-५६८)	६८		
८४ अग्निमिह दुर्वाये	८५ (५६९-५७५)	६८		
८५ अग्निमिह दुर्वाये	८६ (५७६-५८२)	६८		
८६ अग्निमिह दुर्वाये	८७ (५८३-५८९)	६८		
८७ अग्निमिह दुर्वाये	८८ (५९०-५९६)	६८		
८८ अग्निमिह दुर्वाये	८९ (५९७-६०३)	६८		
८९ अग्निमिह दुर्वाये	९० (६०४-६१०)	६८		
९० अग्निमिह दुर्वाये	९१ (६११-६१७)	६८		
९१ अग्निमिह दुर्वाये	९२ (६१८-६२४)	६८		
९२ अग्निमिह दुर्वाये	९३ (६२५-६३१)	६८		
९३ अग्निमिह दुर्वाये	९४ (६३२-६३८)	६८		
९४ अग्निमिह दुर्वाये	९५ (६३९-६४५)	६८		
९५ अग्निमिह दुर्वाये	९६ (६४६-६५२)	६८		
९६ अग्निमिह दुर्वाये	९७ (६५३-६५९)	६८		
९७ अग्निमिह दुर्वाये	९८ (६६०-६६६)	६८		
९८ अग्निमिह दुर्वाये	९९ (६६७-६७३)	६८		
९९ अग्निमिह दुर्वाये	१०० (६७४-६८०)	६८		

अनुवाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या	अनुवाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या
१७(४) प्र ऋभुभ्यो	३८(५) ऋभं त्रिवा	१३(३३-४५)	१११	१३(४६-५८)	१००	५८	१३(३३-४५)	१११	१३(४६-५८)
३९(१) अबोधनिः	४०(२) प्र वेधसे	४१(३) महि महे	४२(४) विद्रा द्विबो	४३(५) आ रुद्रासः	४४(६) यद्यद्य स्वः	८७	१४(१-१४)	१२३	१८(१५-३२)
४५(१) त्वं ह्यग्ने	४६(२) स्वमग्ने यज्ञानां	४७(३) वृषा मदः	४८(४) यो रयिवो	४९(५) हुवे वो	५०(६) स्तुपे नरा	७५	१५(१-१५)	१२५	८(१६-२३)
५१(१) अग्निं नरो	५२(२) खे ह यत्	५३(३) प्र धुम्रेतु	५४(४) क ई व्यक्ता	५५(५) अप स्वसुः	५६(६) प्र वीरया	१०४	१७(१-१७)	१४५	१६(१८-३३)
७(१) ना चिदन्वद्य	१८(२) महो इन्द्रो	५९(३) इन्द्रः सुतेषु	६०(४) वयसु त्वाम्	६१(५) यो यजाति	६२(६) इमे विप्रस्य	१०४	५(१-५)	१३०	७(३-१२)
६३(७) अग्न आ	६४(८) यो राजा	६५(९) आ तू न	६६(१०) नौर्धयति			१०४	७३(१८-२३)	१४५	८(१६-२३)
७३(१) अग्ने वृहन्तु	७४(२) त्वष्टा दुहित्रे	७५(३) प्र देवत्रा	७६(४) अच्छा म	७७(५) इन्द्रमित्या	७८(६) भद्रा अग्नेः	१०४	७९(३)	१४५	८०(७) सत्येनोत्तमिता
८३(१) अग्ने वृहन्तु	८४(२) त्वष्टा दुहित्रे	८५(३) प्र देवत्रा	८६(४) अच्छा म	८७(५) इन्द्रमित्या	८८(६) भद्रा अग्नेः	१०४	८९(३)	१४५	९०(७) सत्येनोत्तमिता
९३(१) अग्ने वृहन्तु	९४(२) त्वष्टा दुहित्रे	९५(३) प्र देवत्रा	९६(४) अच्छा म	९७(५) इन्द्रमित्या	९८(६) भद्रा अग्नेः	१०४	९९(३)	१४५	१००(७) सत्येनोत्तमिता
१०३(१) अग्ने वृहन्तु	१०४(२) त्वष्टा दुहित्रे	१०५(३) प्र देवत्रा	१०६(४) अच्छा म	१०७(५) इन्द्रमित्या	१०८(६) भद्रा अग्नेः	१०४	१०९(३)	१४५	११०(७) सत्येनोत्तमिता

अथ ऋग्वेदीयो वाष्कलसंहिताक्रमः ।

गौतमादाशिजः कुत्सः परुच्छेपादपेः परः । कुत्सादीर्घतमा इत्येष तु वाष्कलकः क्रमः ॥२१॥
(अनुवाकानुक्रमणी)

ऋषयः	प्रारंभः	अन्ताः	ऋषयः
(मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः)	अग्निमीले ११११—	श्रुष्टिमन्तम् ११९३१२	(गौतमो राहूगणः)
(कक्षीवान् औशिजः)	नासत्याभ्यां ० १११६११—	जुषध्वम् ११३९११	(परुच्छेपो देवोदासिः)
(कुत्स आंगिरसः)	इमं स्तोमम् ० ११९४११—	उत द्यौः १११५१६	(कुत्स आंगिरसः)
(दीर्घतमा औचध्यः)	वेद्विपदे प्रियं ० १११४०११—	हरिश्चिर्यम् ८५०१०	(पुष्टिगुः काण्वः)
(अर्गः प्रागाथः)	अग्न आ याह्य ० ८६०११—	सोमस्य पीतये ८९४१२	(विन्दुराक्षिरसः)
(श्रुष्टिगुः काण्वः)	यथा मनौ सां ० ८५१११—	चन संनशे ८५५५५	(कुशः काण्वः)
(तिरश्चिरांगिरसः)	आ त्वा गिरो ८९५११—	विद्वने कम् १०८८१८	(मूर्धन्यानाक्षिरसः)
(मेध्यः काण्वः)	एक एवाग्निं ८५८१२—	सर्वम् ८५८१२	(मेध्यः काण्वः)
" "	यमृत्विजो ८५८११—	संवित् ८५८११	" "
(मूर्धन्यानाक्षिरसः)	यावन्मात्रमुपसो १०८८१९—	सुसहासति १०१९१४	(संवनन आक्षिरसः)
	संज्ञानमुशानां ० —	चतुर्णपदे [१५ ऋचः (परिशिष्टं ३६)]	

॥ इति ऋग्वेदीया वाष्कलसंहिता ॥

(३७) परिशिष्टम् ।

[७ निविदुपनिषदौ प्रह्लावादिन्यौ । अश्विनौ, ७ इन्द्रावरुणौ । शिष्टपु, ६ द्विपदा ।]

प्रधारयन्तु मधुनो घृतस्य	यद्विन्दथुः सुरीं उसियायाः ।	
मित्रावरुणौ भुवनस्य कारु	तावश्विनां जुपतां समीके	१
आवां रथं शतयावानमाहुं	प्रातर्यावाणं सुपदं हिरण्ययम् ।	
अतिष्ठद्यत्र दुहिता विवस्वतम्	तं मामर्वाञ्चमवसे करामहे	२
आवामश्वासो रथिरा विपश्चितो	वाग्धृपजः सुयुजो घृतश्रुतः ।	
येभिर्याथोप सूर्या वरेयं	तेभिर्नो दसाववतं समत्सु	३
यद्वा रतो अश्विना पोषयित्तु	यद्वासभो वधिमत्यै सुदानू ।	
यस्मान्जुजे देवकामः सुदक्षम्	स्तदस्यै दत्तं भिषजावमिद्यु	४
यद्वासत्या मेपजं चित्रमानू	येनावथुस्तोककामां च घोषाम्	
तदस्यै दत्तं त्रिषु पुंसुर्वध्यै	येनाविन्दुत्तनयं सा सुहस्त्यम्	५
वर्षद् वां दम्नावस्मिन् सुतो	नासत्या होता कृणोतु वेधाः	६
इन्द्रावरुणा सौमनसमर्हते	रायस्पोषं यजमानेषु धत्तम् ।	
इजां पृष्टिं मतिमस्मान् धत्तं	दीर्घायत्वाय प्र तिरतं न आर्यः	७

ऋग्वेद-संहिता ।

प्रथमं मण्डलम् ।

॥ प्रथमोऽष्टकः ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ वर्गाः १-३७]

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सूक्तानि १-३]

(१)

९ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

॥३॥ अग्निमीले पुरोहितं	यज्ञस्य देवसुत्विजम्	।	होतारं रत्नधातमम्	१
अग्निः पूर्वैर्भिरर्षिभि	रीड्यो नूतनैरुत	।	स देवाँ एह वक्षति	२
अग्निना रयिमश्रवत्	पोषमेव द्विवेदिवे	।	यशसं वीरवत्तमम्	३
अग्ने यं यज्ञमध्वरं	विश्वतः परिभूरसि	।	स इद् देवेषु गच्छति	४
अग्निर्होता कविक्रतुः	सत्यश्चित्रश्रवस्तमः	।	देवो देवेभिरा गमत्	५ [१]
यदुङ्ग द्वाशुपे त्वमग्ने	भद्रं करिष्यसि	।	तवेत् तत् सत्यमङ्गिरः	६
उप त्वाग्ने द्विवेदिवे	दोषावस्तधिया वयम्	।	नमो भरन्त एमसि	७
राजन्तमध्वराणां	गोपामृतस्य दीदिविम्	।	वर्धमानं स्वे दमे	८
स नः पितेर्व सूनवे	अग्ने सूपायनो भव	।	सचस्वा नः स्वस्तये	९ [२] (९)

(२)

९ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ वायुः । ४-६ इन्द्र-वायुः ।

७-९ मित्रा-वरुणौ । गायत्री ।

वायुवा याहि दर्शते	मे सोमा अरंकृताः	।	तेषां पाहि श्रुधी हवम्	१
वायं उक्थेभिर्जरन्ते	त्वामच्छां जरितारः	।	सुतसोमा अहविदेः	२
वायो तव प्रपृच्छती	धेनां जिगाति द्वाशुपे	।	उरुची सोमपीतये	३
इन्द्रवायू इमे सुता	उप प्रयोभिरा गतम्	।	इन्द्रवो वामुशन्ति हि	४
वायुविन्द्रश्च चेतथः	सुतानां वाजिनीवम्	।	तावा यातमुप द्रवत्	५ [३]
वायुविन्द्रश्च सुन्दत	आ यातमुप निष्कृतम्	।	मश्वि॑त्या धिया नरा	६ (१५)

मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशार्दसम् ।	धियं वृताचीं सार्धन्ता ७
ऋतेन मित्रावरुणा वृतावृधावृतस्पृशा ।	क्रतुं वृहन्तमाशायं ८
कुवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया ।	दक्षं दधाते अपसम् ९ [४](१८)

(३)

१२ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ अश्विनौ; ४-६ इन्द्रः; ७-९ विश्वे देवाः, १०-१२ सरस्वती । गायत्री ।

अश्विना यज्वरीरियो द्रवत्पाणी शुभस्पती ।	पुरुभुजा चनस्यतम् १
अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया ।	धिष्ण्या वनेतं गिरः २
दसा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तर्वाहिपः ।	आ यातं रुद्रवर्तनी ३
इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः ।	अण्वीभिस्तनां पूतासः ४
इन्द्रा याहि धियेपितो विप्रजूतः सुतावतः ।	उप ब्रह्माणि वायवतः ५
इन्द्रा याहि तूतुजान् उप ब्रह्माणि हरिवः ।	सुते दधिष्व नश्चनः ६ [५]

ओमांसश्चर्पणीधृतो विश्वे देवास आ गत ।	द्राश्वांसो द्रागुपः सुतम् ७
विश्वे देवासो अप्तरः सुतमा गन्त तूर्णयः ।	उसा इव स्वसराणि ८
विश्वे देवासो अस्मिध एहिषायासो अद्रुहः ।	मेधं जुपन्त वह्नयः ९
पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती ।	यज्ञं वदु धियावसुः १०
चोदुयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् ।	यज्ञं दधे सरस्वती ११
महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना ।	धियो विश्वा वि राजति १२ [६](३०)

(४)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ४-७]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

सुरुपकृतुसुतये सुदुर्वामिव गोदुहे ।	जुहुमसि द्यविद्यावि १
उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब ।	गोदा इद् रेवतो मदः २
अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् ।	मानो अति स्य आ गहि ३
परेहि विग्रमस्तृत मिन्द्रं पृच्छा विप्रश्चितम् ।	यस्ते सखिभ्य आ वरम् ४
उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत ।	दधाना इन्द्र इद् दुवः ५ [७]

उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कूटयः ।	स्यामेदिन्द्रस्य शर्माणि ६
एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् ।	पतयन् मन्दयत्सखम् ७
अस्य पीत्वा शतक्रतो वनो वृत्राणामभवः ।	प्रावो वाजेषु वाजिनम् ८

(३८)

[३]

१, अ० १, वं० ८]

तं त्वा वाजेषु वाजिनं
यो रायोऽवनिर्महान्

वाजयोमः शतक्रतो
सुपारः सुन्वतः सखा

धनानामिन्द्र सातये
तस्मा इन्द्राय गायत

१० [८] (४०)

(५)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वेता नि पीदते न्द्रमभि प्र गायत

तमं पुरुणा मीशानं वार्याणाम्

घा नो योग आ भुवत् स राये स पुरंध्याम्

वस्यं सुस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः

सुतपात्रे सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये

त्वं सुतस्य पीतये सुद्यो वृद्धो अजायथाः

आ त्वा विशन्त्वाश्वः सोमास इन्द्र गिर्वणः

त्वां स्तोमां अवीवृधन् त्वामुक्था शतक्रतो

अक्षितोतिः सनेद्रिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम्

मा नो मतां अभि ब्रुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः

(६)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ इन्द्रः ४, ६, ८, ९ मरुतः ।

५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्रः । गायत्री ।

पुञ्जन्ति ब्रध्मरूपं चरन्तं परि तस्थुषः

पुञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा स्थं

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मया अपेशसे

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरि

वीरु चिदारुजन्तुभि गुहां चिदिन्द्र वीहिभिः

देवयन्तो यथा मति मच्छा विद्वन्तु गिः

इन्द्रेण सं हि वृक्षे संजग्मानो अविग्नुषा

अनवयैरभिरुमि मरुतः सहस्रवर्चन्ति

अतः परिज्मन्ता गीहि दिवो वा गेजुनादधि

इतो वा सातिमीमे दिवो वा पार्थिवादधि

गेचन्ते गेजुना दिवि

शोणा धृष्ण नृवायिमा

समपन्ति गायथाः

वृधोना नाम युजिषम

अदिन्द्र इषिषा अनु

महामनुष्येन श्रुतम्

इन्द्र ममानवयमा

गुह्यमिन्द्रस्य काम्यैः

मममिन्द्रस्य गिः

इन्द्रं मतो वा गीमः

१० [१०] (५०)

(७)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रमिद्राथिनो बृह—दिन्द्रमर्केभिरर्किणः ।	इन्द्रं वाणीरनूपत	१
इन्द्र इन्द्रयोः सचा संमिश्र आ वचोयुजा ।	इन्द्रो वज्री हिरण्ययः	२
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद् दिवि ।	वि गोभिरद्विमैरयत्	३
इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च ।	उग्र उग्राभिरूतिभिः	४
इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे ।	युजं वृत्रेषु वज्रिणाम्	५ [१३]
स नो वृषन्नमं चरुं सत्रादावन्नपा वृधि ।	अस्मभ्यमप्रतिष्कृतः	६
तुश्चेतुश्चे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः ।	न विन्धे अस्य सुष्टुतिम्	७
वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियत्योर्जसा ।	ईशानो अप्रतिष्कृतः	८
य एकैश्वर्यणीनां वसूनामिरज्याति ।	इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्	९
इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः ।	अस्माकमस्तु केवलः	१० [१४]

(८)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ८-१]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सद्रासहम् ।	वर्षिष्ठमूतये भर	१
नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै ।	त्वोतासो न्यर्वता	२
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि ।	जयेम सं युधि स्पृधः	३
वयं शूरभिरस्तृभि—रिन्द्र त्वया युजा वयम् ।	सासह्याम पृतन्युतः	४
महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे ।	द्यौर्न प्रथिना शवः	५ [१५]
ममोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनिंतौ ।	विप्रासो वा धियायवः	६
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते ।	उर्वीरापो न काकुदः	७
एवा हास्य सृनुता विरपदी गोमती मही ।	पका शाखा न दाशुपे	८
एवा हि ते विमृतय ऊतय इन्द्र मावते ।	सद्यश्चित् सन्ति वाशुपे	९
एवा हास्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या ।	इन्द्राय सोमपीतये	१० [१६]

(९)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रेहि मन्मन्धमो विज्वमिः सोमपर्वभिः ।	महाँ अभिष्टिरोजसा	१
एमेन मृजता मृते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने ।	चक्रिं विश्वानि चक्रये	२

मत्स्वा सुशिप मन्दिभिः स्तोमैभिविष्वचर्षणे । सचैषु सवनेष्व ३
 असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वासुदहासत । अजोपा वृषभं पतिम् ४
 सं चोदय चित्रमर्वाग् राधे इन्द्र वरेण्यम् । असदित ते विभु प्रभु ५ [१७]

अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुर्विद्युम्न यशस्वतः ६
 सं गोमदिन्द्र वाजव द्रुस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ७
 अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रुथिनीरिपः ८
 वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गुणन्तं क्रुग्मियम् । होम गन्तारमुतये ९
 सुते सुते न्योकसे बृहद् बृहत् एदुरिः । इन्द्राय शूपमर्चति १० [१८] (१०)

(१०)

सोमो देवः सोमस्य,

१२ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

सोमो देवः

गायन्ति त्वा गायत्रिणो ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतु उद् वंशमिव येमिरे १
 यत् सानोः सानुमारुहद् भूर्यस्पष्ट कर्त्तव्यम् । तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति २
 युक्त्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा । अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ३
 एहि स्तोमो अभि स्वरा ऽभि गृणीहा रुव । व्रात्रं च नो वनो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ४
 उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्पिधे । शक्रो यथा सुतेषु णो गरुणत सम्येषु च ५
 तमिह सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये । स शक्र उत नः शक्रु दिन्द्रो वगु दयमानः ६ [१९]

सुविवृतं सुनिरज मिन्द्र त्वादातामिद्यशः । गवामपे यज्ञं वृधि कृणुष्व राधो अद्विवः ७
 नहि त्वा रोदसी उभे क्रवाचमाणमिन्वतः । जेपुः स्वदंतीरुपः सं गा अम्मभ्यं धनुहि ८
 आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्वभे गिरः । इन्द्र स्तोमगिर्मम कृष्या युजति च दन्तम ९
 विश्वा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवन्धृतम् । वृषन्तमन्य हम्ह ऊतिं सहयुमातमाम १०
 आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब । नवदमायुः प्र नृतिर कृधी महयुमासुधिम् ११
 परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धाद्यमनु वृद्धयो नृदा भवन्तु नृदयः १२ [२०]

(१०२)

(११)

८ जेता माधुच्छन्दसः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

इन्द्रं विश्वा अपीवृधन्त समुद्रवर्चसं गिरः । रुथिदं रुथितां वाजानां मन्दति पतिम् १
 सम्ये तं इन्द्र वाजिनो ना भेम शवस्तन्यते । त्वाहमि प्र पानुतो जेताममगाजितम् २
 पूर्वोदिन्द्रस्य रातयो न वि दन्पन्पुनयः । यदी वाजस्य सोमन्तः स्तोमस्यो मन्दे समम् ३

(१०३)

पुरां भिन्दुर्युवा कवि—रभितौजा अजायत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणा धृती वृत्ती पुनरुतः ४
 त्वं बलस्य गोमतो ऽपावरद्विषो विलम् । त्वां देवा अचिभ्युपय तुज्यमानास आग्निः ५
 तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् । उपातिष्ठन्त गिर्वणा विद्वे तस्य कारकः ६
 मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः । विद्वे तस्य मेधिगम् तेषां श्रवांस्युतिर ७
 इन्द्रमीशानमोजसा—भि स्तोमा अनूपत । सहस्रं यस्य गतय उत या सन्ति सूर्यसीः ८ [२१]
 (११०)

(१२)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १२-१७]

१२ मेधातिथिः काण्वः । अग्निः, ६ प्रथमपादस्य [निर्भश्याहवनीयो] प्रज्ञा । गायत्री ।

अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववन्दसम् । अस्य यज्ञस्य मुक्तुम् १
 अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्वपतिम् । हव्यवाहं पुनप्रियम् २
 अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तवर्हिषे । अग्निं होता न ईड्यः ३
 तौ उग्रतो वि बोधय यदग्रे यासि दृत्यम् । देवैरा ससि वर्हिषि ४
 घृताहवन दीद्विः प्रति प्म रिपतो दह । अग्ने त्वं रक्षस्विनः ५
 अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाद् जुहास्यः ६ [२२]
 कविमाग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीव चार्तनम् ७
 यस्त्वामग्ने हविर्षति—दूतं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव ८
 यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवांसति । तस्मै पावक मृळय ९
 स नः पावक दीद्विषो ऽग्ने देवाँ इहा वह । उप यज्ञं हविश्वं नः १०
 स नः स्तवान् आ भर गायत्रेण नवीयसा । रयिं वीरवतीमिपम् ११
 अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः । इमं स्तोमं जुपस्व नः १२ [२३] (१२३)

(१३)

१२ मेधातिथिः काण्वः । (आग्नीसूक्तं, अग्निरूपा देवताः=) १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ नराशंसः

४ इळः, ५ वर्हिः, ६ देवीर्द्वारः, ७ उपासान्ता, ८ दैव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो

दैव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः । गायत्री ।

सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते । होतः पावक यक्षि च १
 मधुमन्तं तनूनपाद् यज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणुहि वीतये २
 नराशंसमिह प्रिय मस्मिन् यज्ञ उप ह्वये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ३
 अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह । अग्निं होता मनुर्हितः ४
 स्तृणीत वर्हिरानुपग् घृतपृष्ठं मनीषिणः । यत्रामृतस्य चक्षणम् ५ (१२७)

अ० १, अ० १, व० २४]

[७]

[ऋग्वेदः । मं० १, सू० १२]

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः
नक्तोपासां सुपेशसा ऽस्मिन् यज्ञ उर्प ह्वये
ता सृजिह्वा उर्प ह्वये होतारो देव्याकुवी
ह्या सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः
इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुर्प ह्वये
अव सृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः
स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे

अद्या नूनं च यष्टवे ६ [२४]
इदं नो बृहिरासदे ७
यज्ञं नो यक्षतामिमम् ८
बृहिः सीदन्त्यसिधः ९
अस्माकमस्तु केवलः १०
प्र वृत्तुरस्तु चेतनम् ११
तत्र देवा उर्प ह्वये १२ [२५] (१३४)

(१४)

१२ मेधातिथिः काण्वः । विश्वे देवाः (विश्वेदेवैः सहितोऽग्निः), ३ इन्द्रवायुबृहस्पतिमित्रा-
श्रिपूषभगादित्यमरुद्गणाः, १० विश्वदेवाग्नीन्द्रवायुमित्रधामानि, ११ अग्निः । गायत्री ।

ऐभिर्गने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये
आ त्वा कर्णा अहूपत गृणन्ति विप्र ते धियः
इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम्
प्र वो ध्रियन्त इन्द्रवो मत्सरा मादयिष्णवः
ईळते त्वामवस्यवः कर्णासो वृक्तवर्हिषः
घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः

देवेर्भियाहि यक्षि च १
देवेर्भिरग्न आ गहि २
आदित्यान् मार्कतं गुणम् ३
वृप्सा मध्वश्चमूपदः ४
हविष्मन्तो अरंकृतः ५
आ देवान्तोसोमपीतये ६ [२६]
मध्वः सृजिह पायय ७
मधोर्गने यर्पद्वति ८
विप्रो होतह वक्षति ९
पिवा मित्रम्य धामभिः १०
सेमं नो अध्वरं यज ११
ताभिर्देवा इहा वह १२ [२७] (१३५)

तान् यजत्रां कृतावृधो ऽग्ने पत्नीवतस्कृधि
ये यजत्रा य ईड्यास् ते ते पिबन्तु जिह्वा
आकीं सूर्यस्य रोचनाद् विश्वान्देवा उर्पवृधः
विश्वेभिः सोम्यं मध्व-ऽग्न इन्द्रेण वायुना
वं होता मनुहिता ऽग्रे यज्ञेषु सीदसि
युक्षा ह्यरुपी रथे हरितो देव रोहितः

(१५)

१२ मेधातिथिः काण्वः । [प्रतिदैवतं ऋतुसहितम् =] १ इन्द्रः, २ मन्त्रः, ३ न्यषा, ४ अग्निः,
५ इन्द्रः, ६ मित्रावरुणौ, ७-१० द्रविणोदाः, ११ अश्विनौ, १२ अग्निः । गायत्री ।

इन्द्र सोमं पिब ऋतुना ऽऽ त्वा विशन्तिवन्द्यः
मरुतः पिबन्त ऋतुना पोत्राद् यज्ञं पुनीतन
अग्नि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टुः पिब ऋतुना
अग्रे देवा इहा वह नादया योनिषु त्रिषु
मन्त्रगन्तुर्नदीकमः
युवं हि द्या नृदानयः
त्वं हि गन्तव्यो अग्नि
पत्नी मयि पिब ऋतुना १ (१३६)

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिचा सोममृतेरनु
युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दृष्टभम्

। तपोहि सुप्रपममृताम् १
। क्रतुना यजमानाये ६ [२८]

द्विणोदा द्विणसो ग्रावहस्तासो अश्वे
द्विणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विर
द्विणोदाः पिपीपति जुहोत प्र च तिष्ठत
यत् त्वा तुरीयमृतुभिर्द्विणोदो यजामहे
अश्विना पित्रतं मधु दीद्यग्नी शुचिवता
गाहपत्येन सन्त्य क्रतुना यजनीरसि

। यजेतु देवमीळते ७
। देवेण ता यजामहे ८
। नेष्ट्रावतुभिर्गिन्यत ९
। अर्धस्या नो वृद्धिर्भव १०
। क्रतुना यजवाकसा ११
। देवान् देवयुते यज १२ [२९] (१५८)

(१६)

९ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये
इमा धाना धृतस्तुवो हरी इहोष वक्षतः
इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे
उषं नः सुतमा गंहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः
सेमं नः स्तोममा गृह्यपेदं सर्वनं सुतम्

। इन्द्रं त्वा सूर्यनक्षत्रः १
। इन्द्रं सुसर्तमे रथे २
। इन्द्रं सोमस्य पीतये ३
। सुते हि त्वा हवामहे ४
। गौरो न तृषितः पित्र ५ [३०]

इमे सोमासु इन्द्रवः सुतासो अधि ब्रह्मिणि
अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शंतमः
विश्वमित्सर्वनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति
सेमं नः काममा वृण गोभिरश्वैः शतक्रतो

। ताँ इन्द्र सहस्रं पित्र ६
। अथा सोमं सुतं पित्र ७
। वृत्रहा सोमपीतये ८
। स्तवाम त्वा स्वाध्यः ९ [३१] (१६७)

(१७)

९ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रावरुणौ । गायत्री, ४-५ पादनिचृत् (५ हसीयसी वा) गायत्री ।

इन्द्रावरुणयोरुहं सम्राजोरव आ वृणे
गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः
तर्पयेथा मिन्द्रावरुण राय आ
युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनाम्
इन्द्रः सहस्रदानां वरुणः शंस्यानाम्

। ता नो मृळत ईदृशे १
। धर्तारा चर्पणीनाम् २
। ता वां नेदिष्ठमीमहे ३
। भूयाम वाजदानाम् ४
। क्रतुर्भवत्युक्थ्यः ५ [३२]

तयोरिदंसा वयं सनेम नि च धीमहि

। स्यादुत प्रेरचनम् ६ (१७३)

इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे	।	अस्मान्तु जिग्युषस्कृतम् ७
इन्द्रावरुण नू नु वां सिपासन्तीषु धीष्वा	।	अस्मभ्यं शर्मं यच्छतम् ८
प्र वामश्रोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हुवे	।	यामूधायै सधस्तुतिम् ९ [३३] (१७३)

(१८)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० १८-२३]

९ मेधातिथिः काण्वः । १-३ ब्रह्मणस्पतिः, ४ इन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः सोमश्च, ५ ब्रह्मणस्पतिः सोम इन्द्रो दक्षिणा च, ६-८ सप्तसस्पतिः, ९ सप्तसस्पतिर्नराशंसो वा । गायत्री ।

सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते	।	कक्षीर्वन्तं य औशिजः १
यो रेवान् यो अमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्धनः	।	स नः सिपक्तु यस्तुरः २
मा नः शंसो अररूपो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य	।	रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ३
स या वीरो न रिप्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः	।	सोमो हिनोति मर्त्यम् ४
त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम्	।	दक्षिणा पान्वंहसः ५ [३४]
सप्तसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्	।	मनिं मेधामयासिपम् ६
यस्माद्वृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन	।	स धीनां योगमिन्वाति ७
आदध्नोति हविष्कृतिं प्राश्नं कृणोत्यध्वरम्	।	होत्रा देवेषु गच्छति ८
नराशंसं सुष्टुष्टममर्षयं सप्रथस्तमम्	।	दिवो न सप्तमससम् ९ [३५] (१७५)

(१९)

९ मेधातिथिः काण्वः । अग्निर्मरुतश्च । गायत्री ।

प्रति त्वं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति १
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति २
ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्भुतः	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ३
य उवा अर्कमानृचु रनाधृष्टासु ओजसा	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ४
ये शुभा घोर्वर्षसः सुक्षत्रासो विशादसः	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ५ [३६]
ये नाकस्यार्धि रोचने दिवि देवास आसते	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ६
य ईश्यान्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमण्विम	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ७
आ ये तन्वन्ति रुदिमभिन् तिरः समुद्रमोजसा	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ८
आमे त्वा पूर्वपीतये तूजामि सोम्यं मधु	।	मरुद्भिर्गन्तु आ गति ९ [३७] (१७७)

विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधंसः ।	सवितारं नृचक्षसम्	७
सखाय आ नि पीदत सविता स्तोम्यो नु नः ।	दाता राधांसि शुम्भति	८
अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ।	त्वष्टारं सोमपीतये	९
आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् ।	वरुत्रीं धिपणां वह	१० [५]
अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः ।	अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम्	११
इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये ।	अग्नार्यीं सोमपीतये	१२
मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम् ।	पिपृतां नो भरीमभिः	१३
तयोरिद्र धृतवत् पयो विप्रा रिहन्ति धीतिभिः ।	गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे	१४
स्योना पृथिवि भवा नृक्षरा निवेशनी ।	यच्छा नः शर्म सप्रथः	१५ [६]
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ।	पृथिव्याः सप्त धामभिः	१६
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् ।	समूहमस्य पांसुरे	१७
त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः ।	अतो धर्माणि धारयन्	१८
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे ।	इन्द्रस्य युज्यः सखा	१९
तद् विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः ।	द्विर्विच चक्षुराततम्	२०
तद् विप्रासो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।	विष्णोर्यत् परमं पदम्	२१ [७] (२२९)

(२३)

२४ मेधातिथिः काण्वः । १ वायुः; २-३ इन्द्रवायुः; ४-६ मित्रावरुणौ; ७-९ इन्द्रो मरुत्वान्; १०-१२ विश्वे देवाः; १३-१५ पूषा; १६-२२, २३ (पूर्वार्धस्य) आपः; २३ (उत्तरार्धस्य); २४ अग्निः ।
१-१८ गायत्री, १९ पुरउणिक्, २१ प्रतिष्ठा; २०, २२-२४ अनुष्टुप् ।

तीवाः सोमांस आ गह्या शीर्वन्तः सुता इमे ।	वायो तान् प्रस्थितान् पिब १	
उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे ।	अस्य सोमस्य पीतये	२
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रा हवन्त ऊतये ।	सहस्राक्षा धियस्पती	३
मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये ।	जज्ञाना पूतदक्षसा	४
ऋतेन यावृतावृधा वृतस्य ज्योतिर्पस्पती ।	ता मित्रावरुणा हुवे	५ [८]
वरुणः प्राविता भुवन् मित्रो विश्वाभिरूतिभिः ।	करतां नः सुरार्धसः	६
मरुत्वन्तं हवामहे इन्द्रमो सोमपीतये ।	सजूर्गणेन तृम्पतु	७
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्वणा देवांसः पूर्परातयः ।	विश्वे मम श्रुता हवाम	८
इत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सहसा युजा ।	मा नो दुःशंस ईशत	९
विश्वान् देवान् हवामहे मरुतः सोमपीतये ।	उग्रा हि पृश्निमातरः	१० [९] (२३२)

जयतामिव तन्यतु—मरुतामेति धृष्णया । यच्छुभं याथना नरः ११
हस्काराद् विद्युत्स्पर्श—सतो जाता अवन्तु नः । मरुतो मृलयन्तु नः १२
आ पूषश्चित्रवर्हिष—माधृषे धरुणं दिवः । आजा नष्टं यथा पशुम् १३
पूषा राजानमाधृषि—रपगूहं गुहा हितम् । अविन्दच्चित्रवर्हिषम् १४
उतो स मह्यमिन्दुभिः पद् युक्तो अनुसेपिधत् । गोभिर्यवं न चकृपत् १५ [१०]

अम्बयो यन्त्यध्वभि—जामयो अध्वरीयताम् । पृच्छतीर्मधुना पर्यः १६
अमूर्या उप सूर्ये यामिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् १७
अपो देवीरूपं ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः १८
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषज—मपासुत प्रशस्तये । देवा भवन्त वाजिनः १९
अप्सु मे सोमो अत्रवी—दन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशीभुव—मापश्च विश्वभेषजीः २० [११]

आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वेदं मम । ज्योक् च सूर्यं दृशे २१
इदमापः प्र वेहत यत् किं च दुरितं मयि । यद् वाहमभिदुद्रोह यद् वा शेष उत्तानृतम् २२
आपो अद्यान्वचारिणं रसेन समगस्महि । पर्यस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा २३
सं गग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः २४ [१२]

(२४)

[पष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० २४-३०]

१-५ आजीगतिः शुनःशेषः स कृतिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १ कः (प्रजापतिः); २ अग्निः, ३-५ सवितः,
५ भगो वा, ६-१५ वरुणः । १, २, ६-१५ त्रिष्टुप्, ३-५ गायत्री ।

कस्य नूनं कृतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।
को नो मया अदितये पुनर्दात् पितरं च हृशेयं मातरं च १
अग्नेइयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।
स नो मया अदितये पुनर्दात् पितरं च हृशेयं मातरं च २
अभि त्वा देव सवित—रीशानं वार्याणाम् । सदावन् भागमीमहे ३
यश्चिच्छि त इत्या भगः शशमानः पुरा निदः । अद्वेपो हस्तयोर्दधे ४
भगभक्तम्य ते वय—मुदंशे तवावसा । मूर्धानं राय आरभे ५ [१३]

इहि ते क्षत्रं न सहो न मनुं वयश्चुनामी पतर्यन्त आगुः ।
नेमा आपो अनिमिषं चरन्ती—न ये वातस्य प्रमिनन्त्यश्वम् ६
अनुक्ते गन्ता वर्चसा वनस्यो—र्ध्वं स्तूपं ददते पुतदक्षः ।
नीचीनाः स्तूपपतिं वृक्ष पपा—मस्मे अन्तर्निहिताः कृतवः स्युः ७ (२६०)

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ ।
 अपदे पादु प्रतिधातवेऽक रूतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ८
 शतं ते राजन् भिषजः सहस्रं मुवीं गभीरा सुमतिष्ठे अस्तु ।
 वार्धस्व हरे निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ९
 अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददंश्चे कुहं चिद दिव्यैः ।
 अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि विचाकंशच्चन्द्रमा नक्तमेति १० [१४]

तत् त्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस् तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।
 अहेळमानो वरुणेह बोध्यु रंशंस मा न आयुः प्र मोषीः ११
 तदिन्नक्तं तद् दिवा मह्यमाहुस् तदयं केतो हृद आ वि चष्टे ।
 शुनःशेषो यमहृद् गृभीतः सो अस्मान् राजा वरुणो मुमोक्तु १२
 शुनःशेषो ह्यहृद् गृभीतस् त्रिज्वादित्यं द्रुपदेष्टु वृद्धः ।
 अवैतं राजा वरुणः ससृज्याद् विद्रां अदब्धो वि मुमोक्तु पाशान् १३
 अव ते हेळो वरुण नमोभि र्व यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः ।
 क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि १४
 उरुत्तमं वरुण पाशमस्स द्वाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।
 अथा वयमादित्य व्रते तवा नागसो अदितये स्याम १५ [१५] (२६८)

(२५)

२१ आजीगर्तिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । वरुणः । गायत्री ।

यच्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिनीमासि यविद्यवि १
 मा नो बुधाय हृत्तवे जिहील्लानस्य रीरधः । मा हृणानस्य मुन्यवे २
 वि मृलीकाय ते मनो रथीरद्वं न संदितम् । गीर्भिवरुण सीमाहि ३
 परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यदृष्टये । वयो न वसतीरुप ४
 कदा क्षत्रश्रियं नर मा वरुणं करामहे । मृलीकायोरुचक्षसम् ५ [१६]
 तदित्र समानमाशाते वेनन्ता न प्र वृच्छतः । धृतव्रताय द्वाशुपे ६
 वेदा यो वीनां पद मन्तरिक्षेण पतताम् । वेद नावः समुद्रियः ७
 वेद मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः । वेदा य उपजार्यते ८
 वेदु वार्तस्य वर्तनि मुरोर्ऋष्यस्य बृहतः । वेदा ये अद्यासते ९
 नि पसाद धृतव्रतो वरुणः प्रस्त्याइस्वा । साम्राज्याय नृकतः १० [१७] (२७८)

अतो विश्वान्यद्भुता चिकित्वाँ अभि पश्यति ।	कृतानि या च कर्त्वा ११
स नो विश्वाहा सुकृतुं—रादित्यः सुपथां करन् ।	प्र ण आयूँपि तारिणन् १२
विभ्रद् द्रापिं हिरण्ययं वरुणो वस्त निणिजम् ।	परि स्पशो नि पदिरे १३
न यं दिप्सन्ति दिप्सवो न द्रुह्वाणो जनानाम् ।	न देवमभिमातयः १४
उत यो मानुषेष्वा यशश्चक्रे अस्मभ्या ।	अस्माकमुदरेष्वा १५ [१८]
परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरुन् ।	दृच्छन्तीरुचक्षसम् १६
सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वाभृतम् ।	होतव क्षदसे प्रियम् १७
दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमिं ।	एता जुपत मे गिरः १८
इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृळय ।	त्वामवस्युरा चके १९
त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च गमश्च राजसि ।	स यामानि प्रति श्रुधि २०
उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत ।	अवाधमानि जीवसे २१ [१९] (२०९)

(२६)

१० आजीगर्तिः शुनःशेषः स रुत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । अग्निः, गायत्री ।

वासिष्वा हि मियेध्यः वस्त्राण्यूर्जा पते ।	सेमं नो अध्वरं यज १
नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः ।	अग्नें द्विवित्मता वचः २
आ हि ष्मा सूनवे पिता—पिर्यजत्यापये ।	सखा सख्ये वरेण्यः ३
आ नो बर्ही रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा ।	सीदन्तु मनुषो यथा ४
पूर्व्यं होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च ।	इमा उ पु श्रुधी गिरः ५ [२०]
यच्चिन्द्रि शश्वता तना देवदेवं यजामहे ।	त्वे इच्छयते हविः ६
प्रियो नो अस्तु विश्वपतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः ।	प्रियाः स्वग्नयो वयम् ७
स्वग्नयो हि वार्यं देवासो दधिरे च नः ।	स्वग्नयो मनामहे ८
अथा न उभयेपा ममृत मर्त्यानाम् ।	मिथः सन्तु प्रशस्तयः ९
विश्वेभिरग्ने अग्निभिर्गमं यज्ञमिदं वचः ।	चनो धाः सहसो यहो १० [२१] (२१९)

(२७)

१३ आजीगर्तिः शुनःशेषः स रुत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-१२ अग्निः १३ देवाः । १-१२ गायत्री, १३ त्रिष्टुप् ।

अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः ।	सम्राजन्तमध्वराणाम् १
स या नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः ।	मीद्वौ अस्माकं बभूयात् २ (३०१)

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः । पाहि सद्रुमिद् विश्वायुः ३
इमम् पु त्वमस्माकं सनिं गांयत्रं नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ४
आ नो भज परमेज्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिक्षा वस्त्रो अन्तमस्य ५ [२२]

विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरुर्मा उपाक आ । सद्यो द्राशुषे क्षरसि ६
यमग्ने पृतसु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिपः ७
नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित्र । वाजो अस्ति श्रवाय्यः ८
स वाजं विश्वचर्षणि रवीन्द्रिस्तु तरुता । विप्रैभिरस्तु सनिता ९
जराबोध तद् विविद्धि विशेर्विशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् १० [२३]

स नो महां अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः । धिये वाजाय हिन्वतु ११
स रेवा इव विरपति दैव्यः केतुः शृणोतु नः । उक्थैरग्निर्वृहन्तुः १२
नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आशिनेभ्यः ।
यजाम देवान् यदि शक्रवाम मा ज्यायसः शंसुमा वृक्षि देवाः १३ [२४] (३१२)

(२८)

९ आजीगतिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-४ इन्द्रः, ५-६ उत्तरागलं, ७-८ उत्तरागलमुत्तलं,
९ प्रजापतिर्हरिश्चन्द्रः, (अधिपवण-) चर्म सोमो या । १-६ अनुष्टुप्, ७-९, गायत्री ।

यत्र यावा पृथुर्बुध ऊर्ध्वो भवति सोतवे । उत्तूखलमुताना मवेद्विन्द्र जलगुलः १
यत्र द्वाविं जघना धिपवण्या कृता । उत्तूखलमुताना मवेद्विन्द्र जलगुलः २
यत्र नार्यपच्यव मुपच्यवं च शिक्षते । उत्तूखलमुताना मवेद्विन्द्र जलगुलः ३
यत्र मन्था विवृधते रश्मीन् यमितया इव । उत्तूखलमुताना मवेद्विन्द्र जलगुलः ४
यच्चिद्धि त्वं गृहेगृहे उत्तूखलक युज्यसे । इह द्युमत्तमं वदु जयतामिव दृन्नुभिः ५ [२५]

उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित्र । अथो इन्द्राय पातव सुनु सोममृत्तुमल ६
आयजी वाजसातमा ता ह्युवा विजभृतः । हर्ग इवान्ध्यामि वपसा ७
ता नो अद्य वनस्पती ऋष्वदृष्वेभिः सोतृभिः । इन्द्राय मधुमत्त मृतम् ८
उच्छिष्टं चम्बोभर सोमं पवित्र आ नृज । नि धेहि गोर्गधि त्वचि ९ [२६] (३२१)

(२९)

७ आजीगतिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । इन्द्रः पतिः ।

यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशन्ता इव न्मनि ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वभ्येषु शुभ्रिषु सहस्रेषु नृवीमव १ (३२२)

शिप्रिन् वाजानां पते	शर्चीवस्तव दुंसना ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोप्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमव २
नि प्वापया मिथूहशा	सस्तामवुध्यमाने ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोप्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमव ३
ससन्तु त्या अरातयो	बोधन्तु शूर रातयः ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोप्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमव ४
समिन्द्र गर्दभं मृण	नूवन्तं पापयामया ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोप्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमव ५
पताति कुण्डूणाच्या	दूरं वातो वनादधि ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोप्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमव ६
सर्वं परिक्रोशं जहि	जम्भया कृकदाश्वम् ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोप्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमव ७ [२७] (३२)

(३०)

२२ आजीगतिः शुनःशेषः स रुद्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-१६ इन्द्रः, १७-१९ अश्विनौ, २०-२२ उपाः । १-१०, १२-१५, १७-२२ गायत्री, ११ पादनिचृद्गायत्री, १६ त्रिष्टुप् ।

आ व इन्द्रं क्रिषिं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् ।	मंहिष्ठं सिञ्च इन्द्रुभिः १
शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम् ।	एदुं निन्नं न रीयते २
सं यन्मदाय शुष्मिण एना ह्यस्योदरे ।	समुद्रो न व्यचो द्रुधे ३
अयमु ते समतसि कुपोत इव गर्भधिम् ।	वचस्तच्चित्र ओहसे ४
स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीरु यस्य ते ।	विभूतिरस्तु सूनृता ५ [२८]
ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये ऽस्मिन् वाजे शतक्रतो ।	समन्येषु ब्रवावहे ६
योगैयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे ।	सखाय इन्द्रमृतये ७
आ वा गमद्यादि श्रवत् सहस्रिणीभिस्तृतिभिः ।	वाजेभिरुप नो हवम् ८
अनुं प्रतस्यौकसो हुवे तुविप्रति नरम् ।	यं ते पूर्वं पिता हुवे ९
तं त्वा वयं विश्ववारा ऽऽ शास्महे पुरुहूत ।	सखे वसो जस्तिभ्यः १० [२९]

अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपात्राम् ।	सखे वज्रिन्सखीनाम् ११
तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन् तथा कृणु ।	यथा त उग्रमसीदये १२
रेवतीनः सधमाद् इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः ।	क्षुमन्तो यामिर्मदेम १३

आ घ त्वावान् त्मनातः स्तोतृभ्यो धृष्णावियानः । ऋणोरक्षं न चक्रयोः १४
 आ यद् दुवः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् । ऋणोरक्षं न शर्चीभिः १५ [३०]

शश्वदिन्द्रः पोषुथद्भिर्जिगाय नानद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि ।
 स नो हिरण्यरथं दुंसनावान् त्स नः सनिता सनये स नोऽदात् १६
 आश्विनावश्ववत्ये पा यातं शर्वीरया । गोमद् दसा हिरण्यवत् १७
 समानयोजनो हि वां रथो दसावमर्त्यः । समुद्रे अश्विनेयते १८
 न्युत्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते १९
 कस्त उपः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये । कं नक्षसे विभावरी २०
 वयं हि ते अमन्मह्याऽऽन्तादा पराकात । अश्वे न चित्रे अरुपि २१
 त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मे रथि नि धारय २२ [३१] (३५०)

(३१)

[सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥ सू० ३१-३५]

१८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस्तः । अग्निः । जगती; ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा ।
 तव व्रते कवयो विब्रानापसो ऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः १
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतम् ।
 विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिद्रायवे २
 त्वमग्ने प्रथमो मातरिष्वन आविर्भव सुक्रतुया विवस्वते ।
 अरेजितां रोदसी होतृवूर्ये ऽसन्नोभारमयजो महो वसो ३
 त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरुर्वसे सुक्रते सुक्रतरः ।
 श्वात्रेण यत् पित्रोर्मुच्यसे पर्या ऽऽ त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ४
 त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतसुचे भवसि श्रवाय्यः ।
 य आहुतिं परि वेष्टा वर्षदृक्कृति मेकायुरग्रे विश आविवांससि ५ [३२]

त्वमग्ने वृजिनवर्तनि नरं सक्मन् पिपर्षि विदथे विचर्षणे ।
 यः शूरसाता परितक्म्ये धने दुध्रेभिर्द्वित्व समृता हंसि भूर्यसः ६
 त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्तं दधासि श्रवसे द्विवेदिवे ।
 यस्तातृषाण उभवाय जन्मने मयः कृणोपि प्रय आ च सूर्ये ७

(३५७)

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा शमेस्य च शृङ्गिणो वज्रवानुः ।
सेदु राजा क्षयति चर्षणीना मरान् न नेमिः परि ता वभूव

१५ [३८] (३८)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३५]

(३३)

१५ हिरण्यस्तूप आद्विरसः । इन्द्रः । त्रिपुण्ड्रः ।

एतायामोषं गव्यन्त इन्द्रं मस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति ।

अनामृणः कृविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः १

उपेदुहं धनं दामप्रतीतं जुष्टां न श्येनो वसतिं पतामि ।

इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिर्कैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन २

नि सर्वसेन इषुधीरसक्त समर्यो गा अजति यस्य वधि ।

चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं मा पणिभूरस्मदधि प्रवृद्ध ३

वधीहि दस्युं धनिनं वनेन एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र ।

धनोराधि विपुणक् ते व्यायन्नयज्वानः सनकाः प्रेतिमीयुः ४

परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्रा ऽयज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः ।

प्र यद् द्विवो हरिवः स्थातरुगु निरवृतां अंधमो रोदस्योः ५ [१]

अयुयुत्सन्नवद्यस्य सेना मयातयन्त क्षितयो नवग्वाः ।

वृषायुधो न वध्र्यो निरंष्टाः प्रवद्विरिन्द्राच्चितयन्त आयन् ६

त्वमेतान् रुदतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे ।

अवाद्दहो द्विव आ दस्युमुच्चा प सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः ७

चक्राणार्सः परीणहं पृथिव्या हिरण्येन मणिना शुभ्रमानाः ।

न हिंवानार्सस्तिरुस्त इन्द्रं परि स्पर्शो अदधात् सूर्येण ८

परि यद्विन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् ।

अमन्यमानो अभि मन्यमानैर्निर्विहभिरधमो दस्युमिन्द्र ९

ये द्विवः पृथिव्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन् ।

युजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निज्योतिषा तमसो गा अदुक्षत् १० [२]

अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्या ऽवर्धत मध्य आ नाव्यानाम् ।

सध्रीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहन्नाभि द्यून् ११ (३९४)

यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध कृतादधि ।

तस्य प्रेयो दीदियुस्तमिमा ऋचस् तमग्निं वर्धयामसि ११
गुरुर्गृधि स्वधावोऽस्ति हि ते ऽग्ने देवेष्वाप्यम् ।
त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृळ महौ असि १२

ऊर्ध्व ऊ पु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सञ्चिता ।

ऊर्ध्वो वाजस्य सन्तिता यदुक्तिभिर्वावद्भिर्विह्वयामहे १३
ऊर्ध्वो नः पान्हमो नि केतुना विश्वं समन्त्रिणं दह ।
दुर्ध न ऊर्ध्वाश्रयाय जीवसे विदा देवेषु नो दुर्वः १४

इति नो अग्ने गृक्षसः पाहि धूर्तेर्रावणः ।

इति ईधेन यत् ता निर्वाणतो नर्त्तन्नामो मर्तिप्रज १५ [१०]

को वो वर्षिष्ठ आ नरो	दिवश्च गमश्च धूतयः ।	यत् सीमन्तं न धूनुथ	६
नि वो यामाय सानुपो	दध्र उग्राय मन्यवे	। जिहीत पर्वतो गिरिः	७
येषामज्मेपु पृथिवी	जुजुर्वो इव विश्वपतिः	। भिया यामेषु रेजते	८
स्थिरं हि जानमेपां	वयो मातुर्निरेतवे	। यत् सीमनु द्विता शवः	९
उदु त्ये सूनवो गिरः	काहा अज्मेष्वत्तत	। वाश्रा अभिजु यातवे	१० [१३]
त्यं चिद् वा द्वीर्धं पृथुं	मिहो नपातममृधम्	। प्र च्यावयन्ति यामभिः	११
मरुतो यद्ध वो बलं	जनो अचुच्यवीतन	। गिरिरचुच्यवीतन	१२
यद्ध यान्ति मरुतः	सं ह व्रुवतेऽध्वन्ना	। शृणोति कश्चिदेषाम्	१३
प्र यात शीर्भमाशुभिः	सन्ति कण्वेषु वो दुवः	। तत्रो पु मादयाध्वे	१४
अस्ति हि प्मा मदाय वः	स्मसिं प्मा वयमेषाम्	। विश्वं चिदायुर्जिवसे	१५ [१४] (४५६)

(३८)

१५ कण्वो घोरः । मरुतः । गायत्री ।

कद्ध नूनं कधप्रियः	पिता पुत्रं न हस्तयोः	। दृधिध्वे वृक्तवर्हिषः	१
क नूनं कद् वो अर्थं	गन्ता दिवो न पृथिव्याः	। क वो गावो न रणयन्ति	२
क वः सुम्ना नव्यांसि	मरुतः क सुविता	। कोऽ विश्वानि सौभगा	३
यद् ययं पृथिमातरो	मर्तासुः स्यातन	। स्तोता वो अमृतः स्यात्	४
मा वो मृगो न यवसे	जरिता भूदजोऽप्यः	। पथा यमस्य ग्रादुप	५ [१५]
मो पु णः परापरा	निक्रतिर्दुर्हणा वधीत्	। एद्रीष्ट तृष्ण्या सह	६
सत्यं त्वेषा अमवन्तो	धन्वाश्चिदा रुद्रियांसः	। मिहं कृण्वन्त्यवाताम्	७
वाश्रेव विद्युन्मिमाति	वत्सं न माता सिपक्ति	। यदेषां वृष्टिरसर्जि	८
दिवा चित् तमः कृण्वन्ति	पर्जन्येनोदवाहेन	। यत् पृथिवी व्युन्दन्ति	९
अर्धं स्वनान्मरुतां	विश्वमा सद्य पार्थिवम्	। अरेजन्त प्र मानुषाः	१० [१६]
मरुतो वीष्टपाणिभिश्च	चित्रा रोधस्वतीरनु	। यातेमासिद्रयासभिः	११
स्थिरा वः सन्तु नेमयो	स्था अश्वास एषाम्	। नुसंस्तृता अभीर्भवः	१२
अच्छा वडा तना गिरा	जराये ब्रह्मणस्पतिम्	। अग्निं मित्रं न दर्शनम्	१३
मिमीहि श्लोकमार्ये	पर्जन्य इव ततनः	। गार्ग गावश्चमुच्ययम्	१४
वन्दस्व मारुतं गुणं	त्वेपं पनस्युमर्किणम्	। अग्ने दृष्ट्वा अमन्त्रित	१५ [१७] (४७६)

यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध ऋतादधि ।

तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस् तमग्निं वर्धयामसि

११

रायस्पूर्धि स्वधावोऽस्ति हि ते ऽग्ने देवेष्वाप्यम् ।

त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृळ महाँ असि

१२

ऊर्ध्व ऊ पु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता ।

ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदुञ्जिभिर्वावद्भिर्विह्वयामहे

१३

ऊर्ध्वो नः पाहंहसो नि केतुना विश्वं समन्त्रिणं दह ।

कृधी न ऊर्ध्वोऽत्ररथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः

१४

पाहि नो अग्ने रक्षसः पाहि धूर्तेर्राव्णः ।

पाहि रीपत उत वा जिवांसतो बृहद्भानो यविष्ठय

१५ [१०]

यनेव विष्वग्वि जह्यराव्णस् तर्पुर्जम्भ यो अस्मधुक् ।

यो मर्त्यः शिशीति अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत

१६

अग्निर्वित्रे सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् ।

अग्निः प्रार्वन् मित्रोत मेध्यातिथिमग्निः साता उपस्तुतम्

१७

अग्निना तुर्वशं यदु परावत उग्रादेवं हवामहे ।

अग्निर्नयन्नववास्त्वं बृहद्रथं तुर्वीति दस्यवे सहः

१८

नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते ।

दीद्वि कण्व ऋतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः

१९

त्वेपासो अग्नेर्मवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये ।

ऋग्विभिनः सदृमिद यातुमावतो विश्वं समन्त्रिणं दह

२० [११] (४५)

(३७)

१५ कण्वो धौरः । मरुतः । गायत्री ।

क्रीळं वः शर्धो मारुतमनुर्वाणं स्थेगुर्मम् । कण्वा अभि प्र गायत ।

१

दे पुर्वीभिर्ऋग्भिः साकं वाशीभिर्ऋग्भिः । अजायन्त स्वमानवः

२

द्वेदेव शृण्व एतां कशा हस्तेषु यद वदान् । नि यामश्चित्रमृश्नते

३

प्र वः शर्धो वृष्ये त्वेष्वृन्नाय शृप्मिणं । देवत्तं ब्रह्म गायत

४

प्र भीमा गोवर्धय क्रीळं यच्छर्धो मारुतम् । जम्भे रसस्य वावृधे

५ [१२] (४५)

को वो वर्षिष्ठ आ नरो	दिवश्च रमश्च धूतयः ।	यत् सीमन्तं न धूनुय	६
नि वो यामाय सानुपो	दुध उग्राय मन्यवे	। जिहीत पर्वतो गिरिः	७
येषामज्मेषु पृथिवी	जुजुर्वी इव विस्पतिः	। भिया यामेषु रेजते	८
स्थिरं हि जानमेपां	वयो मातुर्निरेतवे	। यत् सीमन्तं द्विता शत्रुः	९
उदु त्वे सूनवो गिरः	काहा अज्मेष्वतत	। वाध्रा अभिजु यातवे	१० [१३]
त्यं चिद् वा दीर्घं पृथुं	गिहो नपातममृधम्	। प्र च्यावयन्ति यामभिः	११
मरुतो यद्ध वो बलं	जनौ अचुच्यवीतन	। गिरिरचुच्यवीतन	१२
यद्ध यान्ति मरुतः	सं हं नुवतेऽध्वन्ना	। शृणोति कश्चिदेषाम्	१३
प्र यात शीर्भमाशुभिः	सन्ति कण्वेषु वो दुवः	। तन्नो पु मादयाध्वे	१४
अस्ति हि प्मा मदाय वः	स्मसि प्मा वयमेषाम्	। विश्वं चिदायुर्जवसे	१५ [१४] (४५६)

(३८)

१५ कण्वो घोरः । मरुतः । गायत्री ।

कद्ध नूनं कंधप्रियः	पिता पुत्रं न हस्तयोः	। दुधिध्वे वृक्तवर्हिपः	१
कं नूनं कद् वो अर्थं	गन्ता दिवो न पृथिव्याः	। कं वो गावो न रणयन्ति	२
कं वः सुम्ना नव्यांसि	मरुतः कं सुविता	। कोऽं विश्वानि सौभगा	३
यद् यूयं पृथिमातरो	मर्तासः स्यातन	। स्तोता वो अमृतः स्यात्	४
मा वो मृगो न यवसे	जरिता भूदजोष्यः	। पथा यमस्य गादुप	५ [१५]
मो पु णः परापरा	निकृतिर्दुर्हणा वधीत्	। पृष्टीष्ट तृष्ण्या सह	६
सत्यं त्वेषा अमवन्तो	धन्वाश्चिदा रुद्रियासः	। मिहं कृण्वन्त्यवाताम्	७
वाश्वेव विद्युन्मिमाति	वृत्सं न माता सिपक्ति	। यदेषां वृष्टिरसंजि	८
दिवा चित् तमः कृण्वन्ति	पर्जन्येनोदवाहेन	। यत् पृथिवीं व्युन्दन्ति	९
अधं स्वनान्मरुतां	विश्वमा सद्ग पार्थिवम्	। अरेजन्त प्र मानुपाः	१० [१६]
मरुतो वीळुपाणिभिश्च	चित्रा रोधस्वतीरनु	। यातेमखिद्रयामभिः	११
स्थिरा वः सन्तु नेमयो	स्था अश्वास एषाम्	। सुसंस्कृता अर्भाश्वः	१२
अच्छा वद्वा तना गिरा	जराये ब्रह्मणस्पतिम्	। अग्निं मित्रं न दर्शनम्	१३
मिमीहि श्लोकमास्ये	पर्जन्य इव ततनः	। गायं गायत्रमुक्थ्यम्	१४
वन्दस्व मारुतं गुणं	त्वेपं पतस्युमकिर्णम्	। अस्ने वृद्धा अस्तन्नित	१५ [१७] (४७६)

(३९)

१० कण्वो ग्रौरः । मरुतः । प्रगाथः= विपमा वृहत्यः, समाः सतोवृहत्यः ।

प्र यद्वित्था परावतः शोचिनं मानमस्यथ ।

कस्य कत्वा मरुतः कस्य वर्षसा कं याथ कं ह धूतयः

१

स्थिरा वः सन्त्वायुधा पराणुदे वीळू उत प्रतिष्कभे ।

युष्माकमस्तु तविषी पर्नीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः

२

परा ह यत् स्थिरं ह्यथ नरो वर्तयथा गुरु ।

वि याथन वनिनः पृथिव्या व्याशाः पर्वतानाम्

३

नदि वः शत्रुविदिदे अधि द्यवि न भूम्यां रिशादसः ।

युष्माकमस्तु तविषी तना युजा रुद्रासो नू चिद्राधृपे

४

प्र धेयन्ति पर्वतान् वि विश्वन्ति वनस्पतीन् ।

प्रो आग्न मरुतो दुर्मदा इव देवासः सर्वया विशा

५ [१८]

उतो र्येन प्रपतीग्युग्ध्वं प्रदिग्दहति रोहितः ।

आ यो यमाय पृथिवी चिदश्रो दवीभयन्त मानुषाः

६

आ यो मक्ष तनाय कं रुद्रा अवां वृणीमहे ।

गन्ता नूनं नोऽवमा यथा पुरे तथा कण्वाय विभ्युपे

७

यन्नेपितो मरुतो मर्त्येपित आ यो नो अभ्य ईपते ।

वि नं युषोत शर्वमा व्योजमा वि युष्माकाभिरुतिभिः

८

असामि हि प्रयज्यवः कण्वं वृद्ध प्रचेतसः ।

असामिभिमन्त आ न ऊतिभि रगन्ता वृष्टि न विद्युतः

९

असाम्योजो विमृथा मुदानयो एसामि धूतयः शवः ।

अविद्विर्मन्तः परिमन्यव इयं न मृजत द्विपम

१० [१९] (४८)

(४०)

८ कण्वो ग्रौरः । वृषणस्पतिः । प्रगाथः= विपमा वृहत्यः, समाः सतोवृहत्यः ।

उन्निव वृषणस्पति इद्वयन्तस्त्वमहे ।

उत न वृन्त सन्तः मुदानव इन्द्रं प्राशुर्भवा सर्वा

१

अविद्विर्मन्तः परिमन्यव इयं न मृजत द्विपम

अविद्विर्मन्तः परिमन्यव इयं न मृजत द्विपम

२

(४९)

प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता ।

अच्छा वीरं नयं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ३

यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः ।

तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ४

प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।

यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ५ [२०]

तमिद् वोचेमा विदथेषु शंभुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् ।

इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद् वामा वो अश्ववत् ६

को देवयन्तमश्ववज् जनं को वृक्तवर्हिषम् ।

प्रम द्वाश्वान् पस्त्याभिरस्थिताऽन्तर्वावत् क्षयं दधे ७

उप क्षत्रं पृथ्वीत हन्ति राजभिर्भये चित् सुक्षितिं दधे ।

नास्य वृता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणः ८ [२१] (४८९)

(४१)

९ कण्वो घौरः । वरुणमित्रार्यमणः, ४-६ आदित्याः । गायत्री ।

यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नू चित् स दभ्यते जनः १

यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः । अरिष्टः सर्व एधते २

वि दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुरिता तिरः ३

सुगः पन्था अनृक्षर आदित्यास क्रतुं यते । नात्रावखादो अस्ति वः ४

यं यज्ञं नयथा नर आदित्या क्रजुना पथा । प्र वः स धीतये नशत् ५ [२२]

स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं लोकमुत त्मना । अच्छा गच्छत्यस्तृतः ६

कथा राधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यमणः । महि प्सरो वरुणस्य ७

मा वो घ्नन्तं मा शर्पन्तं प्रति वोचे देवयन्तम् । सुन्नैरिद् व आ विवासे ८

चतुरारिचिद् ददमानाद् विभीयादा निधातोः । न दुरुक्ताय स्पृहयेत् ९ [२३] (४९०)

(४२)

१० कण्वो घौरः । पूषा । गायत्री ।

सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात् । सश्वा देव प्र णस्पृगः १

यो नः पूषन्नघो वृको दुःशेव आदिदेशति । अर्प स्म तं पथा जहि २

(५००)

सृष्टो हि द्रुतो असि हव्यवाहनो ऽग्ने रथीरध्वराणाम् ।
सजूरश्विभ्यामुपसा सुवीर्यं मस्मे धेहि श्रवो बृहत्

अद्या द्रुतं वृणीमहे वसुमग्निं पुरुप्रियम् ।

धूमकेतुं भार्कजीकुं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वराश्रियम्
श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय द्राशुपे ।
देवाँ अच्छा यातवे जातवेदस मग्निमीळे व्युष्टिषु

स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन ।

अग्ने त्रातारममृतं मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन

सुशंसो वोधि गृणते यविष्ठय मधुजिह्वः स्वाहुतः ।

प्रत्कर्णवस्य प्रतिरत्रायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम्

होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते ।

स आ वह पुरुहूत प्रचेतसो ऽग्ने देवाँ इह द्रवत्

सवितारमुपसमश्विना भर्ग मग्निं व्युष्टिषु क्षपः ।

कण्वांसस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर

पतिर्ह्यध्वराणा मग्ने द्रुतो विशामसि ।

उपवृध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दशः

अग्ने पूर्वा अनुपसो विभावसो दीदेथ विश्वदर्शतः ।

असि ग्रामेष्वविता पुरोहितो ऽसि यज्ञेषु मानुषः

नि त्वा यज्ञस्य सार्धन मग्ने होतारमृत्विजम् ।

मनुष्वद् देव धीमहि प्रचेतसं जारं द्रुतममर्त्यम्

यद् देवानां मित्रमहः पुरोहितो ऽन्तरो यासि इत्यन ।

सिन्धोर्विव प्रस्वनितास ऊर्मयो ऽग्नेर्ज्ञान्ते अर्चयः

धुधि श्रुत्कर्णं वहिभि देवैरेते नृपावभिः ।

आ सीदन्तु इहिषि मित्रो अर्चना प्रतुर्वावापो अध्वरम्

शूषवन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवो ऽग्निजिह्वा कृतावृधः ।

पिबन्तु सोमं वरुणो धृतमनो ऽश्विभ्यामृत्पानं मरुः

शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि । अथो हारिद्रवेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि १२
उदगादयमादित्यो विश्वेन सहसा सह । क्षिपन्तं गर्ह्यं रन्धयन् मो अहं क्षिपते रधम् १३
[८] (५९९)

(५९१)

[दशमोऽनुवाकः ॥१०॥ सू० ५१-५३]

१५ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती. १४-१५ त्रिष्टुप् ।

अभि त्यं मेपं पुरुहूतमृगमिय—मिन्द्रं गीर्भिमदता वस्वो अर्णवम् ।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत ?
अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम् ।
इन्द्रं दक्षास ऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत २
त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपो—तात्रये शतदुरेषु गातुवित् ।
ससेन चिद् विमदायावहो वस्वा—जावद्वि वावसानस्य नर्तयन् ३
त्वमपामपिधानावृणोरपा—ऽधारयः पर्वते दानुमद् वसु ।
वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहि—मादित् सूर्यं दिव्यारोहयो हृशे ४
त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुह्वत ।
त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्वानं दस्युहत्येष्वाविथ ५ [९]

त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथा—ऽरन्धयोऽतिथिग्वाय शम्भरम् ।
महान्तं चिदबुद्धं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहत्याय जज्ञिषे ६
त्वे विश्वा तविषी सध्वग्निता तव राधः सोमपीथार्य हर्षते ।
तव वज्रश्रिकिते बाह्वोर्हितो वृश्वा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या ७
वि जानीह्यार्यान् ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान् ।
शाका भव यजमानस्य चोद्विता विश्वेत् ता ते सधमादेषु चाकन ८
अनुव्रताय रन्धयन्नपर्वता—नाभूमिरिन्द्रः श्रथयन्ननाभुवः ।
वृद्धस्य चिद् वर्धतो द्यामिर्नक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान सन्दिहः ९
तक्षद् यत् तं उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना वाधते शवः ।
आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः १० [१०]

मन्दिहृ यदुशने काव्ये सच्चो इन्द्रो वडूः वडूतराधि तिष्ठति ।

उग्रो ययिं निरुपः स्रोतसासृजद् वि शुष्णस्य हंहिता ऐरयत् पुरः

११ (६१०)

आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्चातस्य प्रभृता येषु मन्दसे ।

इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनो ऽनर्वाणं श्लोकमा रोहसे द्विवि १२

अर्द्धा अर्भो महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते ।

मेनाभवो वृषणश्वस्य सुक्रतो विश्वेत् ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या १३

इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पजेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः ।

अश्वयुग्यं रथयुर्वसूय रिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता १४

इदं नमो वृषभार्य स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि ।

अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत् सूरिभिस्तव शर्मन्त्याम १५

(५२)

१५ तस्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती । १३, १५ त्रिष्टुप् ।

त्वं सु मेपं महया स्वर्विदं ज्ञातं यस्य सुभ्वः साकमीरते ।

अत्यं न वाजं हवन्त्ययं रथ मेन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः १

त पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविपीषु वावृधे ।

इन्द्रो यद् वृत्रमवधीन्नदीवृतं सुजात्रणीति जहंपाणो अन्धसा २

स हि दूरो दूरिषु वत्र ऊर्ध्वनि चन्द्रइन्द्रो मर्दइन्द्रो मनीषिभिः ।

इन्द्रं तमहे स्वपस्यया धिया मंहिंशरति स हि पप्रिन्धसः ३

आ यं पूणन्ति द्विवि सप्रवर्हिपः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिदयः ।

तं वृत्रहत्ये अनुं तस्थुरुतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अहृतप्लवः ४

अभि स्ववृष्टिं मर्दं अस्य पुर्ध्वतो रथ्वीरिं प्रवृणे समुत्तयः ।

इन्द्रो यद् वृद्धी धूपमाणो अन्धसा भिनद इलस्य परिधीग्वि चितः ५

परीं पूणा चरति तिल्विषे शङ्गे ऽपो वृन्वी र्जनो वृत्रनामपत ।

वृत्रन्य पत्र प्रवृणे दुर्गुभिभ्वनो निजुवन्ध हन्वीग्विन्द्र तन्नुतम ६

मृदं न हि त्वा नृपन्तुर्मणे वानां गीन्द्र तव पानि वधेना ।

त्वधा चित् ते दुर्जं वावृधे मर्दन्तुतव वृत्रं निभ्वान्नम ७

ऊर्ध्वो वृ हरिभिः समुत्तय विन्द्र वृत्रं नृपे गानुत्तयः ।

अयं रथो जहोर्वज्रनापत मर्धायो विव्या मर्द इमे ८

बृहत् स्वश्चन्द्रममवद् यदुक्थ्यः ।—मकृण्वत् भियसा रोहणं दिवः ।

यन्मानुषप्रधाना इन्द्रसूतयः । स्वर्नृपाचो मरुतोऽमदुन्ननु

द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वना दयोयवीद् भियसा वज्र इन्द्र ते ।

वृत्रस्य यद् बद्धधानस्य रोदसी । मदे सुतस्य शवसाभिन्नच्छिरः

यदिन्विन्द्र पृथिवी दशभुजि रहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः ।

अत्राह ते मघवन् विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत्

त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः । स्वभूत्योजा अवसे धृपन्मनः ।

चकूपे भूमिं प्रतिमानमोजसो ऽपः स्वः परिभूरेण्या दिवम्

त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋण्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः ।

विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमन्द्रा नकिरन्यस्त्वावान्

न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः ।

नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकूपे विश्वमानुषक्

आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ विश्वे देवासो अमदुन्ननु त्वा ।

वृत्रस्य यद् भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं जघन्य

(५३)

११ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती, १०-११ त्रिष्टुप् ।

न्यूष्टे पु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदाने विवस्वतः ।

नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदुन्न दुष्टतिर्द्विणोदेषु शस्यते

दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।

क्षिप्रानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि

शचीव इन्द्र पुरुक्कृद् द्युमत्तम् तवेदिदमभितश्वेकिते वसु ।

संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः

नयुभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना ।

दस्युं दुरयन्त इन्दुमिर्युतद्वेपसः समिपा रभेमहि

मिन्द्र गया समिपा रभेमहि सं वाजोभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः ।

देव्या प्रमन्या वीग्शृण्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि

ते त्वा मदा अमदन् तानि वृण्व्या ते सोमांसो वृत्रहत्येषु सत्पते ।

यत् कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ६

युधा युधमुष घेदैषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा ।

नम्या यदिन्द्र सखा परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम् ७

त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधी स्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी ।

त्वं शता वज्रदस्याभिनत् पुरो ऽनानुदः परिपूता ऋजिश्चना ८

त्वमेताञ्जनराजो द्विर्दशा ऽबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः ।

षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ९

त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् ।

त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राजे यूने अरन्धनायः १०

य उहचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असां ।

त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्रार्घीय आयुः प्रतरं दधानाः ११ [१६] (६४०)

(५४)

११ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती; ६, ८-९, ११ त्रिष्टुप् ।

मा नो अस्मिन् मघवन् पूत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शवसः परीणशं ।

अक्रन्दयो नद्यो रोरुवद् वना कथा न क्षोणीभिचसा समारत १

अर्चो शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महर्षन्नभि पृंहि ।

यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृष्ट्वा वृषभो न्युञ्जते २

अर्चो दिवे बृहते शृण्वं वचः स्वक्षत्रं यस्य धृष्टो धृपन्मनः ।

बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो स्थो हि पः ३

त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयो ऽव त्मना धृष्टा शम्बरं भिनत् ।

यन्मायिनो वृन्दिना मृन्दिना धृषच्छिता गभास्तिमुशानि पृतन्पनि ४

नि यद् वृणाक्षि श्वसन्नस्य मूर्धनि शृण्वस्य चिद् वृन्दिना गेरुवद् वना ।

शाचीनेन मनसा बर्हणावता यदुद्या चित्र कृणवः कम्वा परि ५ [१७]

त्वमाविथ नयं तूर्वशं यद् त्वं तूर्वीति वृष्यं शतक्रतो ।

त्वं रथमेतं कृत्वये धने त्वं पुनो नवतिं दम्भशो नव ६ (६४६)

स वा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासुमिन्वति ।
उक्था वा यो अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते द्विवः

७

असमं क्षत्रमसमा मनीषा प्र सोमपा अपसा सन्तु नेमै ।

ये त इन्द्र द्रुपो वर्धयन्ति महि क्षत्रं स्थविरं वृष्ण्यं च

८

तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धाश्चमूपदश्चमसा इन्द्रपानाः ।

व्यश्रुहि तर्पया काममेपा मथा मनो वसुदेयाय कृष्व

९

अपामतिष्ठद्गुणह्वरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ।

अभीमिन्द्रो नद्यो वत्रिणा हिता विश्वा अनुठाः प्रवृणेषु जिघ्रते

१०

स शेवृधमधि धा द्युम्रमस्मे महि क्षत्रं जनापाळिन्द्र तव्यम् ।

रक्षा च नो मवोनः पाहि सूरिन् राघे च नः स्वपत्या इषे धाः

११ [१८] (६५)

(५५)

८ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

द्विवश्विदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मृता पृथिवी च न प्रति ।

भीमस्तुविष्माश्रुणिभ्य आतपः शिशीति वज्रं तेजसे न वंसंगः

१

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विथिता वरीमभिः ।

इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात् स युध्म ओजसा पनस्यते

२

त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यासि ।

प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः

३

स इद् वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रवृवाण इन्द्रियम् ।

वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षमेण धेना मघवा यदिन्वति

४

स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः ।

अधा च न श्रद् दधति त्विपीमत इन्द्राय वज्रं निवनिघ्नते वधम्

५ [१९]

स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्षमया वृधान ओजसा विनाशयन् ।

ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सतवा अपः सृजत्

६

द्वानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽवाश्वा हरी वन्दनश्रुदा कृधि ।

यमिष्ठासुः सारथ्यो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दम्भुवन्ति भूर्णयः

७ (६५८)

अप्रक्षितं वसु विभर्षि हस्तयो रपाह्निं सहस्तन्वि श्रुतो दधे ।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते कर्तव इन्द्र भूरयः

८ [२०] (६५२)

(५६)

६ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

एष प्र पूर्वीरव तस्य त्रिभिपो ऽत्यो न योपामुदयस्त भुर्वणिः ।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्त्या हरियोगमृभ्वंसम् १
तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः ।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा २
स तुर्वणिर्महौ अरेणु पौर्ये गिरेर्भूधिनं भ्राजते तुजा शवः ।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे बुध आभूषु रामयन्नि दामनि ३
देवी यद्वि तविपी त्वावृधोतय इन्द्रं सिर्षक्त्युपसं न सूर्यः ।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयति रेणु बृहदहंरिष्वणिः ४
वि यत् तिरो धरुणमच्युतं रजो ऽतिष्ठिपो द्विव आतासु बृहणा ।
स्वर्माह्वे यन्मद इन्द्र हर्ष्याहन् वृत्रं निरपामौजो अर्णवम् ५
त्वं द्विवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः ।
त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समयो पात्यारुजः ६ [२१] (६६५)

(५७)

६ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रवि सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे ।
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् १
अर्धते विश्वमनु हातद्विष्टय आपो निज्ञेव सर्वना हविष्मनः ।
यत् पर्वते न समशीत हर्षत इन्द्रस्य वज्रः भर्धिना हिगुण्ययः २
अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुक्र आ भगु पनीयमे ।
यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिर्ज्ञानि हग्नो नायमे ३
इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत वे त्वाग्न्य वग्नानि प्रनुवमो ।
नहि त्वदुन्यो निर्विलो गिरः सयव क्षोणीगिव प्रति नो हृद नह वचः ४ (६६९)

भूरिं त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मववन् काममा पृण ।

अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे

५

त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन् पर्वशश्र्वकतिथ ।

अवासृजो निर्वृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः

६ [२२] (६७)

[एकादशोऽनुवाकः ॥११॥ सू० ५८-६५]

(५८)

१. नोधा गौतमः । अग्निः । जगती, ६-९, त्रिष्टुप् ।

नू चितं सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यद् द्रुतो अमवद् विवस्वतः ।

वि सार्धिष्ठेभिः पृथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति

१

आ स्वमद्ग युवमानो अजरस्तृप्त्रविष्यन्नतसेषु तिष्ठति ।

अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते द्विवो न सानुं स्तनयन्नचिक्रदत्

२

क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता निपत्तो रयिषाळर्मत्यः ।

रथो न विक्ष्वञ्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋण्वति

३

वि वार्तजूतो अतसेषु तिष्ठते वृथा जुहूभिः सृण्या तुविष्वणिः ।

तुषु यदग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशदूर्मे अजर

४

तर्पुर्जम्भो वन आ वार्तचोदितो यूथे न साह्वौ अव वाति वंसंगः ।

अभिवज्रक्षितं पार्जसा रजः स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः

५ [२३]

बुधुद्धा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं सुहवं जनेभ्यः ।

होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं द्विव्याय जन्मने

६

होतारं सप्त जुहोऽयजिष्ठं यं वाचतो वृणते अध्वरेषु ।

अग्निं विश्वेपामरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्

७

अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तोतृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ ।

अग्ने गुणन्तमर्हस उरुप्यो जौ नपात् पूभिरार्यसीभिः

८

भवा वरुथं गृणते विभावो भवा मघवन् मघवञ्च्यः शर्म ।

उरुप्याग्ने अर्हसो गुणन्तं प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात्

९ [२४] (६८०)

(५९)

७ नोधा गौतमः । अग्निर्वैश्वानरः । त्रिष्टुप् ।

वया इदग्ने अग्रयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते । वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जना उपमिद् ययन्थ	१
मूर्धा दिवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः । तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदारीय	२
आ सूर्ये न रुश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि । या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा	३
बृहती इव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्योऽन दक्षः । स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वी वैश्वानराय नृत्तमाय यद्वाही	४
दिवश्चित् ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् । राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ	५
प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते । वैश्वानरो दस्युर्मग्निर्जघन्वा अधूनोत् काष्ठा अव शम्बरं भेत	६
वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा । शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सुनृतावान्	७ [२५] (६८७)

(६०)

५ नोधा गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योऽर्थम् । द्विजन्मानं रुयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद् भृगवे मातरिश्वा	१
अस्य शासुरुभयांसः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मतीः । दिवश्चित् पूर्वो न्यसादि होता ऽऽपृच्छयो विश्पतिर्विक्षु वेधाः	२
तं नव्यसी हृद् आ जायमान मुस्मत् सुक्तीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः । यमृविजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त	३
उशिक् पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधावि विक्षु । दर्शना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद् रयिपती रयीणाम्	४ (६९१)

सनाद् दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वर्गिर्विः ।

कृष्णेभिरक्तोपा रुशङ्गिर्वपुर्भिरा नरतो अन्यान्या

सनेमि सुख्यं स्वप्स्यमानः सनुर्दाधार शर्वसा सुदंसाः ।

आमासु चिद् दधिपे एकमन्तः पर्यः कृष्णासु रुशङ्ग रोहिणीपु

सनात् सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।

पुरु सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारे अह्नयाणम्

सनायुवो नमसा नव्यो अर्केर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः ।

पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन् मनीषाः

सनादेव तव रायो गर्भस्तौ न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म ।

द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शर्चीभिः

सनायते गोतम इन्द्र नव्यमर्तक्षद् ब्रह्म हरियोजनाय ।

सुनीथाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्

(६३)

९ नोधा गोतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

त्वं मुह्यँ इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यवा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः ।

यद्ध ते विश्वा गिर्यश्चिदभ्वा भिया हृल्लासः किरणा नैजन्

आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता ब्राह्मेर्धात ।

येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान् पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः

त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान् त्वमृमुक्षा नर्यस्त्वं पाद् ।

त्वं शुष्मा वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन्

त्वं ह त्यदिन्द्र चोद्रीः सखा वृत्रं यद् वज्रिन् वृषकर्मन्नुभ्नाः ।

यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूर्योनावकृतो वृथापाद्

त्वं ह त्यदिन्द्रारिपण्यन् हृल्लस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ ।

व्यस्मदा काष्ठा अर्वते वर्धनेव वज्रिञ्छथिह्यमित्रान्

त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मीह्वे नर आज्ञा हवन्ते ।

नर्व स्वधाव इयमा समर्य ऊतिवर्जेष्वतसाय्या भूत्

ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन् पुरो वज्रिन् पुरुकुत्साय ददः ।

सत् सुदासे वृथा वर्गहो राजन् वरिवः पूरवे कः

त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रा मिषमापो न पीपयः परिजम्न ।
 यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्वनमूर्जं न विश्वघ क्षरं धै
 अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्वह्नाण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।
 सुपेशंसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्

(६४)

१५ नोधा गौतमः । मरुतः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भयः ।
 अपो न धीरो मर्नसा सुहस्त्यो गिरः समक्षे विदथेष्वाभुवः
 ते जज्ञिरे दिव ऋष्वसं उक्ष्णो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।
 पावकासः शुचयः सूर्या इव सत्वानो न द्रप्तिनो घोरवर्षसः
 युवानो रुद्रा अजरा अभोग्यनो ववक्षुरधिगावः पर्वता इव ।
 हृद्वा चिद् विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्जना
 चित्रैरस्त्रिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्मां अधि येतिरे शुभे ।
 असेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः साकं जज्ञिरे स्वयया दिवो नरः
 ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान् विद्युतस्तविषीभिरक्रत ।
 दुहन्त्यूर्ध्वदिव्यानि धूर्तयो भूमिं पिबन्ति पर्यसा परिञ्चयः

पिबन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद् विदथेष्वाभुवः ।
 अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमाक्षितम्
 महिपासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुपदः ।
 मृगा इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीर्युग्ध्वम्
 सिंहा इव नानदति प्रचेतसः पिशा इव सुपिशो विश्ववेदसः ।
 क्षपो जिब्वन्तः पृषतीभिर्ऋदिभिः समित् सदाधः शवसाहिमन्यवः
 रोदसी आ वदता गणाश्रियो नृपाचः शूराः शवसाहिमन्यवः ।
 आ वन्धुरेष्वातिनं दर्शता विद्युत्र तस्यौ मरुतो रथेपु वः
 विश्ववेदसो रयिभिः समोक्तः संमिभ्तामस्तविषीभिर्विगृष्टिनः ।
 अस्तारु इषुं दधिरे गर्भस्त्यो गन्तुं शप्ता दृषवादयो नरः

होता निषत्तो, मनोरपत्ये स चित्रवासां, पतीं रयीगाम्
इच्छन्त रेतो, मिथस्तनूपु सं जानतु स्वैर्दक्षैरमूराः ॥४॥
पितुर्न पुत्राः, क्रतुं जुषन्त श्रोषन् ये अस्य, शासं तुरासः
वि रायं औणोद, दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं, स्तुमिर्दमूनाः ॥५॥

७
८
९
१० [१२] (७८५)

(६९)

१० पराशरः शाकत्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

शुक्रः शुशुक्रौ, उषो न जारः पप्रा समीची, दिवो न ज्योतिः
परि प्रजातः, कृत्वा बभूथ भुवो देवानां, पिता पुत्रः सन् ॥१॥
वेधा अहंसो, अग्निर्विजानन् ब्रूधुर्न गोनां, स्वाध्मा पितूनाम्
जने न शेव, आहूर्यः सन् मध्ये निषत्तो, रण्वो दुरोणे ॥२॥
पुत्रो न जातो, रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो, विशो वि तारीत्
विशो यदह्ने, नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा, विश्वान्यस्याः ॥३॥
नकिंष्ट एता, व्रता भिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः, श्रुष्टिं चकथ
तत् तु ते दंसो, यदहन्तस्मानै नृभिर्यद् युक्तो, विवे रपांसि ॥४॥
उषो न जारो, विभावोस्रः संजातरूपश्चिकेतदस्मै
त्मना वहन्तो, दुरो व्यृण्वन् नवन्त विश्वे, स्वर्हृशीके ॥५॥

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१० [१३] (७९५)

(७०)

११ पराशरः शाकत्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

वनेम पूर्वीर्यो मनीषा अग्निः सुशोको, विश्वान्यस्याः
आ दैव्यानि, व्रता चिकित्वा ना मानुषस्य, जनस्य जन्म ॥१॥
गर्भो यो अपां, गर्भो वनानां गर्भश्च स्थातां, गर्भश्च रथाम्
अर्द्रां चिदस्मा, अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो, अमृतः स्वाधीः ॥२॥
स हि क्षपावां, अग्नी रयीणां दाशद् यो अस्मा, अरं सूक्तैः
चिकित्वा, भूमा नि पाहि देवानां जन्म, मर्ताश्च विद्वान् ॥३॥
पूर्वीः, क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम्
होता, स्वर्निषत्तः कृण्वन् विश्वान्यपांसि सत्या ॥४॥
प्रशस्ति, वनेषु धिषे भरन्त विश्वे, बलिं स्वर्णः

१
२
३
४
५
६
७
८
९ (८०४)

पुरुत्रा संपर्यन् पितुर्न जिवेर्वि वेदो भरन्त ॥ ५ ॥
 रस्तेव शूरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु ॥ ६ ॥

१०

११ [१४] (८०६)

(७१)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

नृशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः ।
 वीमरुपीमजुषूत्रं चित्रमुच्छन्तीसुषसं न गावः
 ह्या पितरो न उक्थै राद्रिं रुजत्राङ्गिरसो रवेण ।
 हतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुखाः
 यत्रस्य धीति मादिदुर्यो दिधिष्वो विभृत्राः ।
 यसो यन्त्यच्छा देवाश्नन् प्रयसा वर्धयन्तीः
 विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत ।
 न सहीयसे सत्ता सत्ता दूत्यं भृगवाणो विवाय
 ई रसं द्विवे क र्व त्सरत् पृशन्त्यश्चिक्त्वान् ।
 पता दिद्युमस्मे स्वायां देवो दुहितरि त्विधिं धात
 तुभ्यं दम् आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून् ।
 यो अस्य द्विवर्हा यासद् राया सरथं यं जुनासि
 अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त युहीः ।
 वै चिकित्ते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिक्त्वान्
 पतिं तेज आनद् ह्युचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै ।
 ननवद्यं युवानं स्वाध्वं जनयत् सुदयच्च
 ध्वनः सद्य एत्येकः सत्ता सूरौ वस्व ईशे ।
 वावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा
 सद्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन् ।
 जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि

१

२

३

४

५

[१५]

६

७

८

९

१०

[१६] (८१६)

(७२)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

वेधसः शश्वतस्क हस्ते दधानो नर्या पुरुणि ।
 रयिपती रयीणां सत्ता चक्राणो अमृतानि विश्वा

१

(८१७)

होता निषत्तो, मनोरपत्ये स चित्रवासां, पती रयीणाम्
इच्छन्त रेतो, मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैरमूराः ॥४॥
पितुर्न पुत्राः, क्रतुं जुपन्त श्रोणन् ये अस्य, शासं तुरासः
वि राय और्णोद, दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं, स्तृभिर्दमूनाः ॥५॥

७
८
९
१० [१२] (७८)

(६९)

१० पराशरः शाक्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

शुक्रः शुशुक्राँ, उपो न जारः पप्रा समीची, दिवो न ज्योतिः
परि प्रजातः, क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां, पिता पुत्रः सन् ॥१॥
वेधा अहंसो, अग्निर्विजानन् ब्रूधर्न गोनां, स्वाध्मा पितृणाम्
जने न शेव, आहूर्यः सन् मध्ये निषत्तो, रण्वो दुरोणे ॥२॥
पुत्रो न जातो, रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो, विशो वि तारीत
विशो यदह्ने, नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा, विश्वान्यश्याः ॥३॥
नकिंष्ट एता, व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः, श्रुष्टिं चकथ
तत् तु ते दंसो, यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद् युक्तो, विवे रपांसि ॥४॥
उपो न जारो, विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै
त्मना वहन्तो, दुरो व्यृण्वन् नवन्त विश्वे, स्वर्हृशीके ॥५॥

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१० [१३] (७५)

(७०)

११ पराशरः शाक्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

वनेम पूर्वीर्यो मनीषा अग्निः सुशोको, विश्वान्यश्याः
आ दैव्यानि, व्रता चिकित्वा ना मानुषस्य, जनस्य जन्म ॥१॥
गर्भो यो अपां, गर्भो वनानां गर्भश्च स्थातां, गर्भश्च रथाम्
अद्रौ चिदस्मा, अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो, अमृतः स्वाधीः ॥२॥
स हि क्षपावाँ, अग्नी रयीणां दाशद् यो अस्मा, अरं सूक्तैः
एता चिकित्वा, भूमा नि पाहि देवानां जन्म, मतींश्च विद्वान् ॥३॥
वर्धन्यं पूर्वाः, क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम्
अराधि होता, स्वर्निषत्तः कृण्वन् विश्वान्यपांसि सत्या ॥४॥
गोषु प्रशस्तिं, वनेषु धिपे भरन्त विश्वे, बलिं स्वर्णः

१
२
३
४
५
६
७
८
९ (८०४)

वि त्वा नरः, पुरुत्रा संपर्यन् पितुर्न जित्रेर्वि वेदो भरन्त ॥ ५ ॥

१०

साधुर्न गृध्नुरस्तेव शूरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु ॥ ६ ॥

११ [१४] (८०६)

(७१)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः ।

स्वसारः श्यावीमरुषीमजुषूज् चित्रमुच्छन्तीमुपसं न गावः १

वीळु चिद् दृह्ला पितरो न उक्थै—रदिं रुजन्नाङ्गिरसो रवेण ।

चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुखाः २

दधन्तुतं धनयन्नस्य धीति—मादिदुर्यो दिधिष्वोऽ विभृत्राः ।

अतृष्यन्तीरुपसो यन्त्यच्छा देवाश्चन्म प्रयसा वर्धयन्तीः ३

मथीद् यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् ।

आदीं राजे न सहीयसे सत्वा सन्ना दूत्यं भृगवाणो विवाय ४

महे यत् पित्र ई रसं दिवे क—रव त्सरत् पृथन्याश्चिकित्वान् ।

सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विधिं धात् ५ [१५]

स्व आ यस्तुभ्यं दम् आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून् ।

वर्धो अग्रे वयो अस्य द्विवर्हा यासद् राया सरथं यं जुनासि ६

अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सुत युहीः ।

न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ७

आ यद्विपे नृपतिं तेज आनद् छुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके ।

अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्वं जनयत् सूदयच्च ८

मनो न योऽध्वनः सद्य एत्ये—कः सुत्रा सूरौ वस्व ईशे ।

राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोपु प्रियममृतं रक्षमाणा ९

मा नो अग्रे सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन् ।

नमो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि १० [१६] (८१६)

(७२)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

नि काव्या वेधसः शश्वतस्क—हस्ते दधानो नयां पूरुणि ।

अग्निर्भुवद् रयिपती रयीणां सन्ना चक्राणो अमृतानि विश्वा १

(८१७)

अस्मे वत्सं परि पन्तं न विन्द—त्रिच्छन्तो विश्वे अमृता अमूराः ।

श्रमयुवः पदव्यो धियं धा—स्तस्थुः पदे परमे चार्वग्नेः

२

तिस्रो यदग्ने शरदुस्त्वामि—च्छुचिं घृतेन शुचयः सपर्यान् ।

नामानि चिद् दधिरे यज्ञियान्य—सूदयन्त तन्वः१ः सुजाताः

३

आ रोदसी बृहती वेर्विदानाः प्र रुद्रिया जग्निरे यज्ञियासः ।

विदन्मतो नेमधिता चिकित्वा—नग्निं पदे परमे तस्थिवांसम्

४

संजानाना उप सीदन्नाभिजु पत्नीवन्तो नमस्यं नमस्यन् ।

रिरिक्वासंस्तन्वः कृण्वत स्वाः सखा सख्युर्निमिपि रक्षमाणाः

५

[१७]

त्रिः सप्त यद् गुह्यानि त्वे इत् पदाविदुन्निहिता यज्ञियासः ।

तेभी रक्षन्ते अमृतं सजोषाः पशूञ्च स्थातृञ्चरथं च पाहि

६

विद्वाँ अग्ने वयुनानि क्षितीनां व्यानुपक् दुरुधो जीवसे धाः ।

अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयाना—नतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाद्

७

स्वाध्वो दिव आ सप्त यही रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन् ।

विदद् गव्यं सुरमा हृह्लमूर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विद्

८

आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् ।

महा महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदितिर्धार्यसे वेः

९

अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन् दिवो यदुक्षी अमृता अकृण्वन् ।

अध क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुपीरजानन्

१०

[१८] (८२६)

(७३)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

रयिर्न यः पितृवितो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।

स्येनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतैव सन्न विधतो वि तारीत्

१

देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा ।

पुन्रगस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिपाय्यो भूत्

२

देवो न यः पृथिवी विश्वधाया उपक्षेति हितमिन्द्रो न राजा ।

पुःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी

३

(८२९)

तं त्वा नरो दम आ नित्यमिन्द्र—मग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु ।

अधि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन् भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम्

४

वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्व्यु—वि सूर्यो ददतो विश्वमायुः ।

सनेम वाजं समिथेज्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः

५ [१९]

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मद्वृद्धीः पीपयन्त द्युर्भक्ताः ।

परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया ससुराद्रिम

६

त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा द्विवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः ।

नक्ता च चक्रुरुपसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ।

७

यान् राये मतान्तुपूर्वो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च ।

ह्येव विश्वं भुवनं सिसक्ष्या—पप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम्

८

अर्वन्निश्वे अर्वतो नृभिर्नृन् वीरैर्वीरान् वनुयामा त्वोताः ।

ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्व्युः

९

एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च ।

शकेम रायः सुधुरो यमं ते ऽधि श्रवो देवर्भक्तं दधानाः

१० [२०] (८३६)

(७४)

[त्रयोदशोऽनुवाकः ॥ १३ ॥ सू० ७४-८४]

९ गीतमो राहणः । अग्निः । गायत्री ।

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाश्रये । आरे अन्मे च मृषवते १

यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु । अरेक्षद् वाशुषे गयम् २

उत भुवन्तु जन्तव उदृग्निर्वृत्रहाजनि । धनंजयो गणंगे ३

यस्य दूतो अस्ति क्षये वेपि हृव्यानि धीतये । दुम्भन् कृणोष्यध्वम् ४

तमित् सुहृव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यदो । जना आहुः सुवर्धिषम् ५ [२१]

आ च वहासि तां इह देवां उप प्रशस्तये । हृव्या सुध्वम् वीतये ६

न योरुपच्छिद्रदव्यः शृण्वे स्थन्त्य वर्यन्त । यदग्ने यमि दृव्यम् ७

त्वोतां वाज्यहृयो ऽभि पूर्वन्मादपः । न वाक्वा अग्ने अश्वयम् ८

उत द्युमत् सुवीर्य इहदग्ने विरासनि । इहदग्ने देव शम्भुः ९ [२२] (८४०)

अस्मे वत्सं परि पन्तं न विन्द—त्रिच्छन्तो विश्वे अमृता अमृगः ।

श्रमयुवः पदुव्यो धियुधा—स्तस्थुः पदे परमे चार्वमेः

२

तिस्रो यदग्ने शरदृस्त्वामि—च्छुचिं घृतेन शुचयः सपर्यान् ।

नामानि चिद् दधिरे यजियान्य—सूदयन्त तन्वः । सुजाताः

३

आ रोदसी बृहती वेधिदानाः प्र रुद्रिया जधिरे यजियासः ।

विदन्मतो नेमधिता चिकित्वा—नग्निं पदे परमे तस्थिवांसम्

४

संजानाना उप सीदन्नभिजु पत्नीवन्तो नमस्यं नमस्यन् ।

रिरिकांसस्तन्वः कृण्वत स्वाः सखा सख्युर्निमिषि रक्षमाणाः

५

[१७]

त्रिः सप्त यद् गुह्यानि त्वे इत् पदाविदुन्निहिता यजियासः ।

तेभी रक्षन्ते अमृतं सजोपाः पशूश्च स्थातृश्चरथं च पाहि

६

विद्वाँ अग्ने वयुनानि क्षितीनां व्यानुपक् दुरुधो जीवसे धाः ।

अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयाना—नतन्द्रे दूतो अमवो हविर्वाद्

७

स्वाध्वो दिव आ सप्त यही रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन् ।

विदद् गव्यं सरमा हृल्लमूर्ध येना नु कं मानुषी भोजते विद्

८

आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् ।

महा महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदितिर्धार्यसे वेः

९

अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन् द्विवो यदुक्षी अमृता अकृण्वन् ।

अर्ध क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुपीरजानन्

१०

[१८] (८२६)

(७३)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।

स्योनशीरतिथिर्न ग्रीणानो होतेव सद्यं विधतो वि तारीत्

१

देवो न यः सविता सत्यमन्मा कृत्वा निपाति वृजनानि विश्वा ।

पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शैवो दिधिपाय्यो भूत्

२

देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा ।

पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी

३

(८२७)

तं त्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवास्तु ।
अधि द्युमं नि दधुर्भूर्यस्मिन् भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम्
वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्व्युर्वि सूर्यो ददतो विश्वमायुः ।
सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः

४

५ [१९]

कृतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मद्वृद्धीः पीपयन्तु द्युमक्ताः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः सुमया ससुराद्रिम
त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा द्विवि श्रवो दधिरे यज्ञियांसः ।
नक्ता च चक्ररुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ।
यान् राघे मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च ।
ह्रायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम्
अवीन्द्रिग्रे अवतो नृभिर्नृन् वीरैर्वीरान् वनुयामा त्वोताः ।
ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूर्यः शतहिमा नो अश्व्युः
एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च ।
शकेम रायः सुधुरो यमं ते ऽधि श्रवो देवमक्तं दधानाः

६

७

८

९

१० [२०] (८३६)

(७४)

[ऋग्वेदमोऽनुयायः ॥१३॥ सू० ७४-८४]

९ गीतमो राहगणः । अग्निः । गायत्री ।

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्रये । अग्रे अग्ने च शृण्वसे १
यः स्नीहितीषु पूर्वः संजग्मानास्तु कृष्टिषु । अरक्षद् द्राष्टुषु गयम २
उत हुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि । धनंजयो गणंगणे ३
यस्य दूतो अस्ति क्षये वेपि हव्यानि वीतये । इम्मन कुमोप्यध्वम् ४
तमित् सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहस्रो यतो । जना आहुः सुदहिषम् ५ [२१]
आ च वहासि तां हृह देवां उप प्रशस्तये । हव्या सुधन्व वीतये ६
न योरुपदिदस्वः शृण्वे रथस्य वत्सन्त । यदग्ने यमि दुर्यम् ७
त्वोतो वाज्यहृदो ऽभि पूर्वन्मादपः । म द्राष्टो अग्ने अन्धान ८
उत द्युमन् सुवीर्यं हृदग्ने विमाननि । देवेभ्यो देव द्राष्टये ९ [२२] (८४४)

(७५)

५ गोतमो राहगणः । अग्निः । गायत्री ।

जुषस्व सप्रथस्तमं	वचो देवप्सरस्तमम्	। हव्या जुह्वान आसनि	१
अथा ते अङ्गिरस्तमा	ग्ने वेधस्तम प्रियम्	। वोचेम ब्रह्म सानसि	२
कस्ते जामिर्जनाना	मग्ने को दाश्वध्वरः	। को ह कस्मिन्नसि श्रितः	३
त्वं जामिर्जनाना	मग्ने मित्रो असि प्रियः	। सखा सखिभ्य ईड्यः	४
यजा नो मित्रावरुणा	यजा देवाँ ऋतं ब्रूहत्	। अग्ने यक्षि स्वं दमम्	५ [२३] (८५०)

(७६)

५ गोतमो राहगणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

का त उपेतिर्मनसो वराय	भुवदग्ने शंतमा का मनीषा ।	
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप	केन वा ते मनसा दाशेम	१
एह्यम इह होता नि पीदा	दधुः सु पुरता भवा नः ।	
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे	यजा महे सौमनसाय देवान्	२
प्र सु विश्वान् रक्षसो धक्ष्यग्ने	भवा यज्ञानामभिः शस्तिपावा ।	
अथा वह सोमपतिं हरिभ्या	मातिथ्यमस्मै चकृमा सुदात्रे	३
प्रजावता वचसा वह्निरासा	ऽऽ च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।	
वेपि होत्रमुत पोत्रं यजत्र	बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम्	४
यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भि	देवाँ अयजः कविभिः कविः सन् ।	
एवा होतः सत्यतर त्वमद्या	ग्ने मन्द्रया जुहा यजस्व	५ [२४] (८५५)

(७७)

५ गोतमो राहगणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

कथा दाशेमाग्रये कास्मै	देवर्जुष्टोच्यते भामिने गीः ।	
यो मर्त्येष्वमृतं ऋतावा	होता यजिष्ठ इत् कृणोति देवान्	१
यो अध्वरेषु शंतम ऋतावा	होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम् ।	
अग्रियद् वेर्मर्ताय देवा	न्त्स चा बोधाति मनसा यजाति	२
स हि क्रतुः स मर्यः स साधु	मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः ।	
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्ती	विश उप ब्रुवते वृस्पमारीः	३ (८५६)

स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निगिरीऽवसा वेतु धीतिम् ।

तना च ये मघवानः शर्विष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म

४

एवाग्निर्गोतमेभिर्कृतावा विप्रेभिरस्तोष्ट जातवेदाः ।

स एषु द्युम्नं पीपयत् स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान्

५ [२५] (८६०)

(७८)

५ गोतमो राहूगणः । अग्निः । गायत्री ।

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विवर्षणे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः १

तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्क्रामो दुवस्यति । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः २

तमु त्वा वाजसातम मङ्गिरुस्वद्ध्वामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ३

तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूरवधूनुषे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ४

अवोचाम रहूगणा अग्रे मधुमद् वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ५ [२६] (८६५)

(७९)

१२ गोतमो राहूगणः । १-३ अग्निः मध्यमोऽग्निर्वा ; ४-१२ अग्निः । १-३ त्रिष्टुप् ;

४-६ उष्णिक् ; ७-१२ गायत्री ।

हिरण्यकेशो रजसो विसारे ऽहिर्धुनिर्वात इव धर्जीमान् ।

शुचिभ्राजा उपसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः १

आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यद्रीदम् ।

शिवाभिर्न स्मर्यमानाभिरागात् पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा २

यदीमृतस्य पर्यसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।

अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृश्नन्त्युपरस्य योनौ ३

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहस्रो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ४

स ईधानो वसुष्कवि रग्निरीळेन्यो गिरा । रेवदुस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ५

क्षणे राजन्नत त्वनाग्ने वस्तोरुतोपसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ६ [२७]

अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभमणि । विश्वानु धीषु वन्द्य ७

आ नो अग्ने रुचिं भर सत्रासाहं वरेण्यम् । विश्वानु पृन्मु दुदरम् ८

आ नो अग्ने सुचेतुना रुचिं विश्वायुपोपसम् । माद्वीकं धेहि जीवसे ९

(८७४)

(७५)

५ गोतमो राहृगणः । अग्निः । गायत्री ।

जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम् । हव्या जुह्वान आसनि १
अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम् । वोचेम ब्रह्म सानसि २
कस्ते जामिर्जनाना यग्रे को दाश्वध्वरः । को ह कस्मिन्नसि श्रितः ३
त्वं जामिर्जनाना मग्ने मित्रो असि प्रियः । सखा सखिभ्य ईड्यः ४
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वं दमम् ५ [२३] (८५०)

(७६)

५ गोतमो राहृगणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शंतमा का मनीषा ।
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम १
एह्यग्र इह होता नि पीदा दधः सु पुरेता भवा नः ।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् २
प्र सु विश्वान् रक्षसो धक्ष्यग्ने भवा यज्ञानामभिशास्तिपावा ।
अथा वह सोमपतिं हरिभ्या मातिथ्यमस्मै चक्रमा सुदात्रे ३
प्रजावता वचसा वहिरासा ऽऽ च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितुर्वसूनाम् ४
यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन् ।
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व ५ [२४] (८५१)

(७७)

५ गोतमो राहृगणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

कथा दाशेमाग्रये कार्स्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः ।
यो मर्त्येष्वमृतं ऋतावा होता यजिष्ठ इत् कृणोति देवान् १
यो अध्वरेषु शंतम ऋतावा होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम् ।
अग्निर्यद् वेर्मर्ताय देवा न्तस चा बोधाति मनसा यजाति २
स हि क्रतुः स मर्यः स साधु मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः ।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्ती विशि उप ब्रुवते दुस्समारीः ३ (८५२)

स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निगिरीऽवसा वेतु धीतिम् ।

तना च ये मधवानः शविष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म

४

एवाग्निर्गोतमेभिर्जृतावा विप्रैर्भिरस्तोष्ट जातवेदाः ।

स एषु द्युम्नं पीपयत् स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान्

५[२५] (८६०)

(७८)

५ गोतमो राहगणः । अग्निः । गायत्री ।

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः १

तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्क्रामो दुवस्यति । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः २

तमु त्वा वाजसातम मङ्गिरस्वद्ध्रवामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ३

तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्त्रैर्वधूनुषे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ४

अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद् वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ५[२६] (८६५)

(७९)

१२ गोतमो राहगणः । १-३ अग्निः मध्यमेऽग्निर्वाः ४-१२ अग्निः । १-३ धिष्टुः

४-६ उष्णिक्; ७-१२ गायत्री ।

हिरण्यकेशो रजसो विसारे ऽहिर्धुनिर्वात द्रव धर्जीमान् ।

शुचिभ्राजा उपसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्वाः १

आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः कृष्णो नोताव वृषभो यद्विदम ।

शिवाभिर्न स्मरमानाभिरागाव पतन्ति मिहः स्तनपन्त्यभा २

यदीमृतस्य पर्यसा पिरानो नयन्नृतस्य पृथिभी गजैः ।

अयमा मित्रो वरुणः परिजमा त्वयं पृथ्व्युपगम्य योना ३

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो । अन्मे धेहि जातवेदा महि ध्रुवः ४

स ईधानो वसुष्कवि अग्निरीज्येयो गिरा । रुद्रदुम्नमयं पूर्वमीज दीदिहि ५

क्षणे राजन्नृत त्वनाग्ने वन्नोऽनुतापतः । न निगमजम् रुक्षमो द्रव प्रति ६ [२७]

अवा नो अग्न इतिभिर्नापुत्रस्य धर्ममसि । विश्वान् धीनु वन्य ७

आ नो अग्रे रुपि भर सन्नामाहं वरेण्यम् । विश्वान् द्युनु वृक्षम् ८

आ नो अग्रे रुद्रवृणा रुपि विश्वापुजेज्यम् । माह्विजं धेहि इतिभिर् ९

(८७४)

प्र पुतास्तिग्मशोचिषे वाचो गोतमाग्रये । भरस्व सुमन्युर्गिरः १०
यो नो अग्नेऽभिदासत्यन्ति दूरे पङ्कीष्ट सः । अस्माकमिदं वृधे मव ११
सहस्राक्षो विचर्षणि रभी रक्षांसि सेधति । होता गृणीत उक्थ्यः १२ [२८] (८७७)

(८०)

१६ गोतमो राहगणः । इन्द्रः, १६ इन्द्रः, (अथर्वा, मनुः दध्यङ् च) । पंक्तिः ।

इत्था हि सोम इन्मदे ब्रह्मा चकार वर्धनम् ।
शर्विष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निः शशा अहि मर्चन्ननु स्वराज्यम् १
स त्वामदुद वृषा मदुः सोमः श्येनाभृतः सुतः ।
येना वृत्रं निरुद्धयो जघन्थ वज्रिन्नोजसा चर्चन्ननु स्वराज्यम् २
प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि वंसते ।
इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपो ऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ३
निरिन्द्र भूम्या आधि वृत्रं जघन्थ निर्दिवः ।
सृजा मरुत्वतीरव जीवर्धन्या इमा अपो ऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ४
इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीळितः ।
अभिक्रम्याव जिघ्रते ऽपः समीय चोदय चर्चन्ननु स्वराज्यम् ५ [२९]

अधि सानो नि जिघ्रते वज्रेण शतपर्वणा ।
मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ६
इन्द्र तुभ्यमिदं द्विवो ऽनुत्तं वज्रिन् वीर्यम् ।
यद्द्व त्वं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधी चर्चन्ननु स्वराज्यम् ७
वि ते वज्रासो अस्थिर ब्रवाति नाज्याऽनु ।
महत तं इन्द्र वीर्यं ब्राह्मोस्ते वलं हित मर्चन्ननु स्वराज्यम् ८
सहस्रं साकर्मचत परि द्योमत विशतिः ।
शतैतमन्वन्नो नवु रिन्द्राय ब्रह्मोद्यत मर्चन्ननु स्वराज्यम् ९
इन्द्रो वृत्रस्य तविषीं निरुहन्तसहसा सहः ।
महत तदस्य पौंस्यं वृत्रं जघन्वा अमृज दर्चन्ननु स्वराज्यम् १० [३०]
इमे चित्र तव मन्यवे वेपंते मियसा मही ।
यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वा अवधी चर्चन्ननु स्वराज्यम् ११ (८८८)

मादयस्व सुते सचा शर्वसे शूर सधसे ।

विज्ञा हि त्वा पुखवसु सुप्र कामान्त्ससृज्महे ऽथा नोऽविता भव

८

एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।

अन्तर्हि ख्यो जनाना मर्या वेदो अदाशुपां तेषां नो वेद आ भर

१ [२] (१०२)

(८२)

६ गोतमो राहगणः । इन्द्रः । पंक्तिः ६ जगती ।

उपो पु शृणुही गिरो मयवन् मातया इव ।

यदा नः सूनृतावतः कर् आवृथयास इद् योजा न्विन्द्र ते हरी

१

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूपत ।

अस्तोषत् स्वभानवो विप्रा नविठया मृती योजा न्विन्द्र ते हरी

२

सुसंहेशं त्वा वयं मयवन् वन्दिषीमहि ।

प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशां अनु योजा न्विन्द्र ते हरी

३

स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम् ।

यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी

४

युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सुव्यः शतक्रतो ।

तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी

५

युनाज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिपे गर्भस्त्योः ।

उत् त्वा सुतासो रभसा अमन्दिपुः पूषण्वान् वञ्जिन्त्समु पत्न्यामदः

६ [३] (१०८)

(८३)

६ गोतमो राहगणः । इन्द्रः । जगती ।

अश्वावति प्रथमो गोपु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः ।

तमित् पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः

१

आपो न देवीरुपं यन्ति होत्रियं मवः पश्यन्ति विततं यथा रजः ।

प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव

२

अधि द्वयोर्दधा उक्थ्यं वचो यत्सुचा मिथुना या संपर्यतः ।

असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते

३

(१११)

आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वयं इन्द्राग्रयः शम्या ये सुकृत्यया । सर्वे एणेः समविन्दन्त भोजनं मश्वावन्तं गोमन्तुमा पशुं नरः	४
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि । आ गा आजदृशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे	५
बहिर्वा यत् स्वपत्याय वृज्यते ऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि । ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्यः—स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रणयति	६ [४] (९१४)

(८४)

२० गीतमो राहगणः । इन्द्रः । १-६ अनुष्टुप्; ७-९ उष्णिक्; १०-१२ पंक्तिः;
१३-१५ गायत्री; १६-१८ त्रिष्टुप्; (प्रगाथः=) १९ वृहती; २० सतोवृहती ।

असावि सोमं इन्द्र ते शर्विष्ठ धृष्णवा गहि । आ त्वा पृणाक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः	१
इन्द्रमिन्द्ररीं बहूतो ऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं च मानुषाणाम्	२
आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अवाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वरुना	३
इममिन्द्र सुतं पितृ ज्येष्ठममर्त्यं मदम् । शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन् धारां क्रतस्य सादने	४
इन्द्राय नूनमर्चतो—कथानि च ब्रवीतन । सुता अमत्सु रिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः	५ [५]
नकिद्वद् रथीतरो हरी यदिन्द्रं चच्छंसे । नकिद्वानु मज्जना नकिः स्वश्वं जानशे	६
य एक इद् विदयते वसु मताय द्वाशुपे । ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग	७
कदा मर्तमग्राधतं पदा क्षुम्भानिव न्मुग्ध । कदा नः शुभ्रवद् गिर इन्द्रो अङ्ग	८ (९३)

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवांसति ।

उग्रं तत् पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग

९

स्वादेरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।

या इन्द्रेण सयावरी वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम्

१० [६]

ता अस्य पशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।

प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सार्यकं वस्वीरनु स्वराज्यम्

११

ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।

व्रतान्यस्य सश्विरे पुत्राणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम्

१२

इन्द्रो इधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव

१३

इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद् विदच्छर्यणावति

१४

अथाह गोरमन्वत नाम त्वदुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे

१५ [७]

हो अय युक् भूरि मा कृतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायुन् ।

भामिनिभ्य युष्मसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत् स जीवात्

१६

हो मेरे नृपते हो विभाय को मेसते सन्तमिन्द्र को अन्ति ।

शक्तेतायु हो इभायुत गुये अधि प्रवत् तन्वेष्ट को जनाय

१७

मा जघिनीहि हविषा कृतं मुचा यजाता कृतुभिर्भुविभिः ।

जमे हुमा आ विदामनु होम् को मेसते धीतिहोत्रः मुनुवः

१८

रुद्रो न भगिषो नृपः शविषु प्रत्यम् ।

त इन्द्रो न भगिषो नृपः शविषु प्रत्यम् ।

१९

ता नृप रवि मा न कृतयो यमो अमान कदा युजा दभन ।

विन्दत न न उपनिरोहि मानुष यमुनि यपिगिभ्य आ

२० [८] (१५३)

(८५)

[यन्त्रितोऽयुनाको मर्यादा १०० ८५-१५३]

१२ यान्ते मर्यादा यन्त्रितोऽयुनाको मर्यादा १०० ८५-१५३

१३ यान्ते मर्यादा यन्त्रितोऽयुनाको मर्यादा १०० ८५-१५३

१४ यान्ते मर्यादा यन्त्रितोऽयुनाको मर्यादा १०० ८५-१५३

१५ यान्ते मर्यादा यन्त्रितोऽयुनाको मर्यादा १०० ८५-१५३

१६ यान्ते मर्यादा यन्त्रितोऽयुनाको मर्यादा १०० ८५-१५३

१

२

(१५३)

गोमातरो यच्छुभयन्ते अस्त्रिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः ।	
बाधन्ते विश्वमभिमातितमप वर्मान्येषामनु रीयते घृतम्	३
वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।	
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषवातासः पृषतीर्युग्ध्वम्	४
प्र यद् रथेषु पृषतीर्युग्ध्वं वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः ।	
उतारुषस्य वि प्यन्ति धाराश्चर्मवोदभिर्युन्दन्ति भूमं	५
आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात ब्राह्मभिः ।	
सीदता बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः	६ [९]
तेऽवर्धन्तु स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरु रू चक्रिरे सदः ।	
विष्णुर्यद्वावद् वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये	७
शूरा इवेद् युयुधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृतनासु येतिरे ।	
भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजान इव त्वेपसंहशो नरः	८
त्वष्टा यद् वज्रं सुकृतं हिरण्ययं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत् ।	
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवे ऽहन् वज्रं निरपामाजदर्णवम्	९
ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दाहृणां चिद् विभिर्भुवि पर्वतम् ।	
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदु सोमस्य रण्यानि चक्रिरे	१०
जिह्वं नुनुद्रेऽवतं तया विशासिश्चुत्सुं गोतमाय तुष्णजे ।	
आ गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः	११
या वः शर्म शशमानाय सन्ति जिघातूनि द्वाशुपे यच्छताधि ।	
अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रधि नो धत्त वृषणः सुवीरम्	१२ [१०] (१५२)

(८६)

१० गोतमो राहृगणः । मरुतः । गायत्री ।

मरुतो यस्य हि क्षये पाथा द्विवो विमहसः । न नुगोपातमो जनः	१
यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शुण्ठा हवम्	२
उत वा यस्य वाजिनो ऽनु विप्रमर्तसत । न गन्ता गोमन्ति वृजे	३
अस्य वीरस्य बर्हिषि स्रुतः सोमो दिविष्टिषु । उग्र्यं मदध्व शस्यते	४
अस्य भोषन्त्वा भुवो विश्वा यध्वर्षजातभि । नरं चित ननुषीरिषः	५ [११] (१५३)

पूर्वाभिर्हि दंशशिम	शरद्धिमरुतो वयम् । अयोभिर्धर्णीनाम्	६
सुभगः स प्रयज्यघो	मरुतो अस्तु मय्यैः । यस्य पर्णसि पर्णैः	७
शशमानस्य वा नरः	स्वैरस्य सत्यशयसः । विश कामस्य केनतः	८
यूयं तत् सत्यशयस	आविष्कृतं महित्वना । विश्वता विगृता स्वैः	९
गूहता गूह्यं तमो	वि यातु विश्वमविर्णम् । ज्योतिष्कृता यदुश्मसि	१० [१२] (९५५)

(८०)

६ गोतमो राहूगणः । मरुतः । जगती ।

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरिञ्चिनो	ऽनानता अविश्रुता ऋजीषिणः ।	
जुष्टमासो नृतमासो अस्त्रिभिर्ध्यानजे	के चिदुद्या इव स्तुभिः	१
उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं	वयं इव मरुतः केन चित् पथा ।	
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा	घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते	२
प्रेषामज्मेषु विधुरव रेजते	भूमिर्यमिषु यद्ध युञ्जते शुभे ।	
ते क्रीळ्यो धुनयो भ्राजद्वयः	स्वयं महित्वं पनयन्त धूर्तयः	३
स हि स्वसृत् पृषदश्चो युवा गणोऽ	ऽया ईशानस्तविपीभिरावृतः ।	
असि सत्य ऋणयावानेद्यो	ऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गृणः	४
पितुः प्रतस्य जन्मना वदामसि	सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।	
यदीमिन्द्रं शम्यकाण आशता	दिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे	५
थियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे	ते रश्मिभिस्त ऋकाभिः सुखादयः ।	
ते वाशीमन्त इप्मिणो अभीरवो	विदे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः	६ [१३] (९६२)

(८८)

६ गोतमो राहूगणः । मरुतः । त्रिष्टुप् १, ६ प्रस्तारपंक्तिः ५ विराड् रूपा ।

आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कै	रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिर्ध्वपणैः ।	
आ वर्षिष्ठया न इषा	वयो न पतता सुमायाः	१
तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः	शुभे कं यान्ति रथतूभिर्ध्वैः ।	
कुक्मो न चित्रः स्वर्धितवान्	पृथ्या रथस्य जङ्घनन्त भूम	२ (९६४)

श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।

युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युन्नासो धनयन्ते अदिम् ३

अहानि गृध्राः पर्या व आगुर्लिमां धियं वार्क्यी च देवीम् ।

ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अर्के रूध्वं ननुद्र उत्सधिं पिवध्वै ४

एतत् त्यन्न योजनमचेति सस्वर्हं यन्मरुतो गोतमो वः ।

पश्यन् हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान् विधार्वतो वराहून् ५

एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री प्रति द्योभति वाधतो न वाणी ।

अस्तोभयद् वृथासा मनु स्वधां गर्भस्योः ६ [१४] (१६८)

(८९)

१० गोतमो राहगणः । विश्वेदेवाः; (१-२, ८-९ देवाः, १० अदितिः) । जगती;
६ विराट्-स्थानाः ८-१० त्रिष्टुप् ।

आ नो भद्राः कर्तवो यन्तु विश्वतो ऽदंश्वासो अपरीतास उन्दिदः ।

देवा नो यथा सवमिद् वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे १

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।

देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे २

तान् पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमसिधम् ।

अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्कृत ३

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तव पिता द्यौः ।

तद् यावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ४

तमीशानं जगतस्तुष्टुपस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम् ।

एषा नो यथा वेदसामसद वृधे रक्षिता पायुरदंध्यः स्वस्तये ५ [१५]

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।

स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वन्ति नो बृहस्पतिर्दधानु ६

पुषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभेरावानो विद्वंषु जग्मयः ।

अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्ष्णो विश्वे नो देवा अवना गमद्विह ७

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षनिर्जनाः ।

स्त्रिंशं शिरसां धेनुमुवांसस्तनुभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ८

(१३६)

अग्नीमोक्षविनातिं नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातमुप नः सचा ११

अग्नीमोक्ष विपुनमवतो न आ प्यायन्तामुसिर्या हव्यसूदः ।

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुतिमन्तम् १२[२९](१०४०)

(९४) [पञ्चदशोऽनुवाकः ॥१५॥ सू० १४-१०५]

१३ हव्य अग्नेर्यस्यः । अग्निः (जातवेदः) ; ८ (जयः पादाः) देवाः, १६ उत्तरार्धस्य अग्निः,
निवन्धन्यादेतिसिन्धुपृथिवीसातो वा । जगतीः १५-१६ त्रिष्टुप् ।

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु रथामितु सं महिमा मनीषया ।

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव १

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने रथामितु इति मनीषया ।

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव २

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ३

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ४

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ५ [३०]

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ६

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ७

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ८

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव ९

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव

अग्ने वज्रोति नवर्वन्धु मम—अग्ने सुख्ये मा शिषामा वयं तव १० [३१](१०४०)

अर्धं स्वनादुत त्रिभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत् ते यवसादो व्यास्थिरन् ।	
सुगं तत् ते तावकेभ्यो रथेभ्यो ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	११
अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसे ऽवयातां मरुतां हेल्लो अद्भुतः ।	
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	१२
देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुर्ध्वरे ।	
शर्मन्स्याम तव सप्रथस्तमे ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	१३
तत् ते भद्रं यत् समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृळयत्तमः ।	
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुपे ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	१४
यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशो ऽनागास्त्वमदिते सर्वताता ।	
यं भद्रेण शर्वसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम	१५
स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	१६[३२](१०५६)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३२]

(९५)

११ कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः, औपसोऽग्निर्वा । सिन्धुः ।

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते ।	
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावान् लुको अन्यस्यां दृष्टो सुययाः	१
दशेवं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमतेन्द्रासो युवतयो विभृत्रम् ।	
तिग्मानीकं स्वयंशसं जनेषु विरोचमानं परि पीं नयन्ति	२
त्रीणि जाना परि भूपन्त्यस्य समुद्र एकं द्विव्येकमप्सु	
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामुतून् प्रशासद् वि दधावनुष्टु	३
क इमं वो निप्यमा चिकेत वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः ।	
वह्नीनां गर्भो अपसामुपस्थां न्महान् कविनिधिरति स्वधावान्	४
आविष्टयो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयंशा उपस्थे ।	
उभे त्वष्टुर्विभ्यतुर्जायमानात् प्रतीची सिहं प्रति जापयन्ते	५ [१]
उभे भद्रे जापयेते न मेने गावो न वावा उप तन्युर्ध्वः ।	
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूव अन्ति यं दक्षिणतो हर्षिभिः	६ (१०६२)

अशीपोमाविमानं नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातमुप नः सत्ता ११

अशीपोमा पिपुतमर्वतो न आ प्यायन्तामुयिया हव्यमुदः ।

अस्मे बलानि सुवर्वत्सु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुतिमन्तम् १२ [२१] (१०४०)

(१३)

[गन्धर्वाऽनुवाकः ॥ १५॥ सू० १३-१०१]

१६ कुत्स आहिरसः । अग्निः (जातवेदाः) ; ८ (त्रयः पादाः) देवाः, १६ उत्तरार्धस्य अग्निः,

मित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यानो वा । जगन्तीः १५-१६ विष्टुः ।

इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया ।

भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ?

यस्मै त्वमायजसे स साधत्यन्वा क्षेति दधत् सुवीर्यम् ।

स तूताव नैनमश्नोत्यंहति रग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव २

शुकेम त्वा समिधं साधया धियुस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ।

त्वमादित्या आ बहू तान् ह्युदमस्यग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ३

भराग्नेध्मं कृणवामा हवीषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् ।

जीवातवे प्रतुरं साधया धियो अग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ४

विशां गोषा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदकुभिः ।

चित्रः प्रक्रेत उपसो मह्यं अस्यग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ५ [३०]

त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः ।

विश्वा विद्राँ आत्विज्या धीर पुष्यस्यग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ६

यो विश्वतः सुप्रतीकः सहङ्कुसि दूरे चित् सन्तच्छिद्रिवार्ति रोचसे ।

रात्र्याश्चिदन्धो अतिं देव पश्यस्यग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ७

पूर्वो देवा भवतु सन्वतो रथो अस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः ।

तदा जानीतोत पुण्यता वचो अग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ८

वधैर्दुःशंसो अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिद्रुचिणः ।

अथा यज्ञार्य गृणते सुगं कुध्यग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव ९

यदयुक्था अरुषा रोहिता रथे वार्तजूता वृषभस्येव ते रवः ।

आदिन्वासि वनिनो धूमकेतुना अग्नें सुख्ये मा रिषामा वयं तव

१० [३१] (१०५०)

अर्धं स्वनादुत विभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत् ते यवसादौ व्यास्थिरन् ।	
सुगं तत् ते तावकेभ्यो रथेभ्यो ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	११
अयं मित्रस्य वरुणस्य धारसे ऽवयातां मरुतां हेळो अद्भुतः ।	
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	१२
देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुर्ध्वरे ।	
शर्मन्त्यासु तव सप्रथस्तमे ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	१३
तत् ते भद्रं यत् समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृळ्यत्तमः ।	
दधासि रत्नं द्रविणं च द्राशुषे ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव	१४
यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशो ऽनागास्त्वमदिते सर्वताता ।	
यं भद्रेण शर्वसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम	१५
स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्रा नस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत यौः	१६[३२](१०५६)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३२]

(९५)

११ कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः, औपसोऽतिर्वा । विष्टुप् ।

द्वे विरूपे चरतुः स्वर्थे अन्यान्या वृत्तमुप धापयेते ।	
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छु क्रो अन्यस्यां दृष्टो सुवर्चाः	१
दशेमं त्वष्टुर्जनयन्तु गर्भं मतन्द्रासो युवतयो विभृन्नम् ।	
तिग्मानीकं स्वयंशसं जनेषु विरोचमानं परि पीं नयन्ति	२
त्रीणि जाना परि भूपन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु	
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवाना मृतान् प्रशासद् वि दधावनुष्टु	३
क इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातृजनयत स्वधाभिः ।	
वह्नीनां गर्भो अपसांमुपस्था न्महान् कृविनिश्चरति स्वधावान्	४
आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयंशा उपस्थे ।	
उभे त्वष्टुर्विभ्यतुर्जायमानात् प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते	५ [१]
उभे भद्रे जोषयेते न मेने गात्रो न वात्रा उप तस्युर्ध्वः ।	
स दक्षाणां दक्षयतिर्बभूव अन्ति च दक्षिणतो दृशिभेः	६ (१०६८)

उद् ययमीति सवितेव शाहू उभे सिचां यतते मीम कञ्जन् ।
 उच्छ्रुक्रमत्कमजते सिमस्मा चवा मानुभ्यो वसना जहाति
 त्वेपं रूपं कृणुत उत्तरं यत् संपृथ्वानः सदनं गोभिर्गन्धिः ।
 कुविर्बुधं परि मरुज्यते धीः सा देवताता समितिर्वभूव
 उरु ते जयः पर्यति बुधं विरोचमानं महिषस्य धाम ।
 विश्वेभिरग्रे स्वयंशोभिरिन्द्रो ऽदधेभिः पायुभिः पाह्यस्मान्
 धन्वन्त्वोतः कृणुते गातुमूर्मि शुक्रैरुमिभिर्गमि नक्षति क्षाम् ।
 विश्वा सनानि जडरेपु धत्ते ऽन्तर्नवासु चरति प्रमृपु
 एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत् पावक श्रवसे वि भाहि ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दतिः सिन्धुः पृथिवी उत द्याः

७

८

९

१०

११[२](१०३५)

(९६)

१. कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः, द्रविणोदा अग्निर्वा । विष्टुः ।

स प्रजथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि वळधत्त विश्वा ।
 आपश्च मित्रं धिपणां च साधन् देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 स पूर्वया निविदां कुव्यतायो रिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् ।
 विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 तमीळत प्रथमं यज्ञसाधुं विश आरीराहुतमृत्तसानम् ।
 ऊर्जः पुत्रं भरतं सप्रदानुं देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टि विदेद् गातुं तनयाय स्ववित् ।
 विशां गोपा जनिता रोदस्यो देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 नक्तोपासा वर्णमाभेम्यानि धापयेते शिशुमेकं समीची ।
 द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम् ।

१

२

३

४

५ [३]

रायो बुधः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः ।
 अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् ।
 सतश्च गोपां भवतश्च भूरे देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् ।
 द्रविणोदा वीस्वतीमिपं नो द्रविणोदा रांसते वीर्वमायुः

६

७

८ (१०४०)

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत् पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

१ [४] (१०७६)

(९७)

८ कुत्स आक्षिरसः । अग्निः, शुचिरग्निर्वा । गायत्री ।

अप नः शोशुचदुघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम् । अप नः शोशुचदुघम् १
सुक्षेत्रिया सुगातया वसूया च यजामहे । अप नः शोशुचदुघम् २
प्र यद् भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकांसश्च सूरयः । अप नः शोशुचदुघम् ३
प्र यत् ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदुघम् ४
प्र यदुग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदुघम् ५
त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदुघम् ६
द्विपो नो विश्वतोमुखा तं नवेव पारय । अप नः शोशुचदुघम् ७
स नः सिन्धुमिव नावया तं पर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदुघम् ८ [५] (१०८४)

(९८)

३ कुत्स आक्षिरसः । अग्निः, वैश्वानरोऽग्निर्वा । विष्टुः ।

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम् राजा हि कं भुषनानामग्निधीः ।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण १
पृष्टो क्विवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीषा दिवसा ।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स ग्निः पातु नक्तम् २
वैश्वानर तव तत् सत्यम् स्त्वत्मान् रापो भुषानः सचन्तम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ३ [३] (१०८५)

(९९)

१ अक्षयसो भारयः । अग्निः, अक्षयेशोऽग्निर्वा । विष्टुः ।

जातयेदसे भुजवाम सोमं नयतीत्यतो नि दहति यदः ।
स नः पर्यदति दुर्गाणि दिव्या नवेव सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

१ [३] (१०८६)

(१००)

१९ वर्षागिराः ऋज्जाश्वाऽस्वरीप-सहदेव-भयमान-सुराधसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्यार्थं सम्राट् ।

सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती १

यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ।

वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवै मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती २

द्विवो न यस्य रेतसो दुवानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः ।

तरद्वेपाः सासहिः पौंस्येभि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ३

सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद् वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन् ।

ऋग्भिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ४

स सनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋग्वा नृपाह्ये सासह्यो अमित्रान् ।

सर्नाजिभिः श्रवस्यानि तूवंन् मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ५ [८]

स मंन्युमीः समर्दनस्य कर्ता ऽस्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत् ।

अस्मिन्नहन्तस्तपतिः पुरुद्वतो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ६

तमृतयो रणयुद्धरसाती तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम् ।

म विन्वम्य कृष्णस्येश एको मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ७

तमंजसन्त शर्वस उत्सवेषु नरो नरमवसि तं धनाय ।

सो अन्धं चित तमसि ज्योतिर्विदन् मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ८

म मुच्येन यमति बाधंतश्चित् स दक्षिणे संगृभीता कृतानि ।

म क्षीरिणां चित सनिता धनानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ९

म द्रोमेभिः सनिता स रथेभि विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्नृद्य ।

म पौंस्येभिर्गभिर्भरदास्ती मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती १० [९]

म जामिभिर्वत् समजाति मीद्वे ऽजामिभिर्वा पुरुद्वत एवैः ।

अपं तोकम्य तनयस्य जेपे मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ११

म वज्रमुद् दम्बुहा भीम उग्रः सहस्रचताः शतनीथ ऋग्वा ।

वज्रीनां न शर्वमा पार्श्वजन्यो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती १२ (११००)

तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत् स्वर्षा द्विवो न त्वेषो र्वथः शिमीवान् ।
 तं सचन्ते सनयस्तं धनानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती
 यस्याजस्रं शर्वसा मानमुक्थं परिभुजद् रोदसी विश्वतः सीम् ।
 स पारिपुत क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती
 न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शर्वसो अन्तमापुः ।
 स प्ररिक्वा त्वक्षसा क्षमो द्विवश्च मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती

१३

१४

१५ [१०]

रोहिच्छयावा सुमदंशुर्ललामी द्युक्षा राय ऊज्राश्वस्य ।
 वृषण्वन्तं विभ्रती धूर्षु रथं मन्द्रा चिकेत नाहुपीषु विश्व
 एतत् त्यत् त इन्द्र वृष्णा उक्थं वर्षागिरा अभि गृणन्ति राधः ।
 ऊज्राश्वः प्राष्ठभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः
 दस्युञ्जिष्ठभूर्ध्रश्च पुरुहूत एवै हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि वर्हीत् ।
 सनत् क्षेत्रं सखिभिः श्वित्नेभिः सनत् सूर्य सनदृपः सुवज्रः
 विश्वाहेन्द्रो अधिवृक्ता नो अस्त्वपरिहृताः सनुयाम् वार्जम् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

१६

१७

१८

१९ [११] (११०७)

(१०१)

११ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः (१ गर्भलाविष्णुपनिषद्) । जगती, ८-११ विष्णुः ।

प्र मुन्दिने पितुमर्दचता वचो यः कृष्णगर्भा निरहंनृजिभ्वना ।
 अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सखायं हवामहे
 यो व्यसं जाहपाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन् पिभुमव्रतम् ।
 इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणद् मरुत्वन्तं सखायं हवामहे
 यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद् यस्य व्रते वरुणो यस्य नृपः ।
 यस्वेन्द्रस्य सिन्धुवः सञ्चति व्रतं मरुत्वन्तं सखायं हवामहे
 यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणि कर्मणि स्थिरः ।
 वीजोश्चिदिन्द्रो यो अर्चन्वतो वृषो मरुत्वन्तं सखायं हवामहे
 यो विश्वस्य जगतः प्राणतस्पतिर् यो ब्रह्मणे प्रथमो मा अविन्दत् ।
 इन्द्रो यो दस्युरधरो अवातिस्व मरुत्वन्तं सखायं हवामहे

१

२

३

४

५

(१११२)

यः शूरेभिर्हव्यो यश्च भीरुभिर्—र्यो धावाद्भिर्हूयते यश्च जिग्युभिः ।
इन्द्रं यं विश्वा भुवनाभि संदधु—मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे

६ [१२]

रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योषां तनुते पृथु जयः ।
इन्द्रं मनीषा अभ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे

७

यद् वा मरुत्वः परमे सुधस्थे यद् वावुमे वृजने मादयासे ।

अत आ याह्यध्वरं नो अच्छा त्वाया हविश्चकृमा सत्यराधः

८

त्वायेन्द्र सोमं सुपुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।

अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भि—रस्मिन् यज्ञे बर्हिषि मादयस्व

९

मादयस्व हरिभिर्ये तं इन्द्र वि प्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।

आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तु शन् हव्यानि प्रति नो जुपस्व

१०

मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वार्जम् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

११ [१३] (१११८)

(१०२)

११ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगतीः ११ त्रिष्टुप् ।

इमां ते धियं प्र भरे महो मही—मस्य स्तोत्रे धिपणा यत् तं आनुजे ।

तमुत्सवे च प्रसवे च सासहि—मिन्द्रं देवासः शर्वसामदुन्नतु

१

अस्य श्रवो नद्यः सप्त विभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः ।

अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कर्मिन्द्र चरतो विततुरम्

२

तं स्मा रथं मघवन् प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे ।

आजा न इन्द्र मनसा पुरुषुत त्वायन्द्रयो मघवच्छर्मं यच्छ नः

३

वयं जयेम त्वया युजा वृतं मस्माकमंशमुदवा भरेभरे ।

अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन् वृष्ण्या रुज

४

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः ।

अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव

५ [१४]

बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मच्छतमूतिः खजंकरः ।

इन्द्रः प्रतिमानमोजसा—था जना वि ह्वयन्ते सिपासवः

६ (११२४)

उत् ते शतान्मघवन्नुच्च भूयस् ॥ उत् सहस्राद् रिरिचे कुष्टिषु श्रवः ।

अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे म ह्यधा वृत्राणि जिघ्रसे पुरंदर ७

त्रिविद्धिधातु प्रतिमानमोर्जस स्तिस्रो भूर्मानृपते त्रीणि रोचना ।

अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथा शत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि ८

त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः ।

सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिद् मिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः ९

त्वं जिगेथ न धनां रुरोधिथा भैव्राजा मघवन् महत्सु च ।

त्वामुग्रमवसे सं शिशीम् स्वथा न इन्द्र हवनेषु चोदय १०

विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिहृताः सनुयाम वाजम् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ११[१५](११२९)

(१०३)

८ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तत् त इन्द्रियं परमं पराचै रधारयन्त कुवयः पुरेदम् ।

क्षमेदमन्यद् दिव्यं न्यदस्य समीं पृच्यते समनेव केतुः १

स धारयत् पृथिवीं प्रथच्छ वज्रेण हृत्वा निरुपः संसर्ज ।

अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन् व्यसं मयवा शचीभिः २

स जातुर्मर्मा श्रद्धधान् ओजः पुरो विभिन्द्रन्नचरद् वि दासीः ।

विद्वान् वज्रिन् दस्येव हेतिमुस्याऽऽर्यं सहो वर्धया शुन्नमिन्द्र ३

तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मयवा नाम चिभ्रत् ।

उपप्रयन् दस्युहत्याय वज्री यन्द्रं सुनुः श्रवसे नामं कृधे ४

तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय ।

स गा अविन्दुत् सो अविन्दुदश्वान् त्स ओषधीः सो अपः स वनानि ५ [१६]

भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम् ।

य आहत्या परिपन्थीव शूरो ऽयञ्चनो विभजन्नेति वेदः ६

तदिन्द्र प्रेवं वीर्यं चक्रथ यत् ससन्तं वज्रेणावोधिरोऽहिम् ।

अनु त्वा पत्नीर्हपितं वर्यश्च विश्वे देवातो अमदुन्ननु त्वा ७

शुष्णं पिप्पुं कुर्यवं वृत्रमिन्द्र यदावधीवि पुरः शन्वरस्य ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ८ [१७](११३७)

(१०४)

९ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

येनिष्ठ इन्द्र निषदे अकारि तमा नि पीद स्वानो नार्वा ।
 विमुच्या वयोऽवसायाश्वाङ् द्वोपा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे १
 ओ त्ये नर इन्द्रमृतये गुनू चित् तान् तस्यो अर्ध्वनो जगम्यात् ।
 देवासो मन्युं दासस्य श्रमन्ते ते न आ वक्षन् त्सुविताय वर्णम् २
 अब त्मना भरते केतवेदुः अब त्मना भरते फेनमुदन् ।
 क्षीरेण स्नातः कुर्यवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवृणे शिफायाः ३
 युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्ट्रि शूरः ।
 अञ्जसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिन्वाना उदभिर्भरन्ते ४
 प्रति यत् स्या नीथादर्शि दस्यो रोको नाच्छा सदनं जानती गात ।
 अर्ध स्मा नो मघवश्चकृतादिन्मा नो मघेर्व निष्पृपी परा दाः ५[१८]

स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्सर्व नागास्त्व आ भञ्ज जीवशंसे ।
 मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ६
 अधा मन्ये श्रत् ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय ।
 मा नो अकृते पुरुहूत योना विन्द्र क्षुध्यन्द्रयो वय आसुतिं दाः ७
 मा नो वधीरिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ।
 आण्डा मा नो मघवच्छक्र निर्भेन्मा नः पात्रा भेत सहजानुपाणि ८
 अर्वाडेहि सोमकामं त्वाहु रयं सुतस्तस्य पिवा मदाय ।
 उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेर्व नः शृणुहि ह्यमानः ९[१९](११४६)

(१०५)

१९ त्रित आप्त्यः, कुत्स आङ्गिरसो वा । विश्वे देवाः । पंक्तिः

८ यवमध्या महावृहतीः १९ त्रिष्टुप् ।

चन्द्रमा अप्सर्वन्तरा सुपर्णो धावते द्विवि ।
 न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी १
 अर्थमिद् वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम् ।
 तुआते वृष्ण्यं पर्यः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी २ (११४८)

मो पु देवा अदः स्व॑—स्व॑ पादि द्विवस्परि॑ ।
 मा सोम्यस्य॑ शंभुवः॑ शूने॑ भूम कदा॑ चन वित्तं मे अस्य रोदसी ३
 यज्ञं पृच्छाम्यवमं॑ स तद् दूतो वि वोचति॑ ।
 के॑ ऋतं पूर्य॑ गतं कस्तद् विभर्ति॑ नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ४
 अमी॑ ये देवाः स्थनं॑ त्रिष्व॑ रोचने॑ दिवः ।
 कद् व॑ ऋतं कदनु॑तं के॑ प्रता व आहुति॑—वित्तं मे अस्य रोदसी ५[२०]

कद् व॑ ऋतस्य॑ धर्णासि॑ कद् वरुणस्य॑ चक्षणम् ।
 कदर्य॑म्णो महस्प॑था—ति॑ क्रामेम दूढ्यो॑ वित्तं मे अस्य रोदसी ६
 अहं॑ सो अस्मि॑ यः पुरा॑ सुते वदामि॑ कानि॑ चित् ।
 तं मा॑ व्यन्त्या॒धयो॑ऽ वृको॑ न तूष्णजं॑ मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी ७
 सं मा॑ तपन्त्या॒भितः॑ सपत्नी॑रिव॒ पशवः॑ ।

मूषो॑ न शिक्षा॒व्यदन्ति॑ मा॒ध्यः॑ स्तोतारं॑ ते शतक्रतो॑ वित्तं मे अस्य रोदसी ८
 अमी॑ ये सुप्त॒ रश्मय॑—स्तत्रा॑ मे नाभिरा॒तता॑ ।
 त्रितस्तद् वेदा॑प्त्यः॒ स जामित्वा॑य॒ रेभति॑ वित्तं मे अस्य रोदसी ९
 अमी॑ ये पञ्चो॒क्षणो॑ मध्ये॑ तस्थुर्महो॑ दिवः ।
 देव॒त्रा नु प्र॒वाच्यं॑ सधी॒वीना॑ नि वावृ॒तु—वित्तं मे अस्य रोदसी १०[२१]

सुप॑र्णा एत आ॒सते॑ मध्यं॑ आ॒रोधने॑ दिवः ।
 ते सं॒धन्ति॑ प॒थो वृ॒कं तर॑न्तं॒ य॒ह्वती॑रि॒पो वित्तं मे अस्य रोदसी ११
 नव्यं॑ तदु॒क्थ्यं॑ हितं॑ देवा॑सः सुप्रवा॒चनम् ।
 ऋत॑मर्पन्ति॒ सिन्ध॑वः॒ सत्यं॑ ता॒तान॒ सूर्यो॑ वित्तं मे अस्य रोदसी १२
 अग्ने॑ तव॒ त्यदु॒क्थ्यं॑ दे॒वेष्व॒स्त्याप्य॑म् ।
 स नः॑ सु॒तो म॑नुष्वदा॒ देवान् य॑क्षि विदु॒ष्टरो॑ वित्तं मे अस्य रोदसी १३
 सु॒तो हो॒ता म॑नुष्वदा॒ देवाँ अ॒च्छा विदु॒ष्टरः॑ ।
 अग्नि॑ह॒व्या सु॒षूदति॑ दे॒वो दे॒वेषु॑ मे॒धिरो॑ वित्तं मे अस्य रोदसी १४
 ब्र॒ह्मा कृ॑णोति॒ वरु॑णो गा॒तुवि॒दं तमी॑महे ।
 व्यू॒र्णोति॑ ह॒दा म॒तिं नव्यो॑ जायतामृतं॑ वित्तं मे अस्य रोदसी १५[२२]

असौ॑ यः प॒न्था आ॒दित्यो॑ दि॒वि प्र॒वाच्यं॑ कृतः ।
 न स॑ दे॒वा अ॒तिक्र॑मे॒ तं म॑र्ता॒सो न प॑श्य॒य वित्तं मे अस्य रोदसी १६ (११६२)

त्रितः कूपेऽवहितो देवान् हवत ऊतये ।

तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नहरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी १७

अरुणो मां सकृद् वृकः पथा यन्तं दृदर्श हि ।

उज्जिहीते निचाय्या तदेव पृथ्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी १८

एनाङ्गुणेण वयमिन्द्रवन्तो ऽभि ज्याम वृजने सर्ववीराः ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः १९ [२३] (११६५)

(१०६) [पोडशोऽनुवाकः ॥१६॥ सू० १०६-११५]

७ कुत्स आङ्गिरसः । विश्वे देवाः । जगतीः ७ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे ।

रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन १

त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शंभुवः ।

रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन २

अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा ।

रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ३

नराशंसं वाजिनं वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुमैरीमहे ।

रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ४

बृहस्पते सदुमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत् ते मनुहितं तदीमहे ।

रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ५

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निवाह्य कर्षिरह्वदुतये ।

रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ६

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ७ [२४] (११७२)

(१०७)

३ कुत्स आङ्गिरसः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

देवानां प्रत्येति सुन्न—मादित्यासो भवता मृळयन्तः ।

वोऽर्वाचीं सुमतिर्वृत्या—दुहोद्विच्य वरिवोवित्तरासन् १ (११७३)

उप नो देवा अवसा गेमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः ।
 इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिर्वादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् २
 तन्न इन्द्रस्तद् वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत् सविता चनो धात् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ३ [२५] (११७५)

(१०८)

१३ कुत्स आंगिरसः । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप् ।

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वासुभिर्विश्वानि भुवनानि चष्टे ।
 तेना यातं सुरथं तस्थिवांसाथ सोमस्य पित्रतं सुतस्य १
 यावद्विदं भुवनं विश्वमस्युरुव्यचा वरिमता गभीरम् ।
 तावा अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम् २
 चक्राथे हि सध्यङ्गाम भद्रं संधीचीना वृत्रहणा उत स्थः ।
 ताविन्द्राग्नी सध्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ३
 समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतसुचा बर्हिर् तस्तिराणा ।
 तीव्रैः सोमैः परिपिक्तेभिर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् ४
 यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि ।
 या वा प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पित्रतं सुतस्य ५ [२६]

यद्वचं प्रथमं वा वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।
 तां सुत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पित्रतं सुतस्य ६
 यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद् ब्रह्मणि राजानि वा यजत्रा ।
 अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पित्रतं सुतस्य ७
 यदिन्द्राग्नी यदुपु तुर्वशेषु यद् ब्रह्मण्युपु पुरुषु स्थः ।
 अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पित्रतं सुतस्य ८
 यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।
 अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पित्रतं सुतस्य ९
 यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः ।
 अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पित्रतं सुतस्य १० (११८५)

आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्धते नरः ।
 सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सक्षणिम् ३
 ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव ऊतय ऋभून् वाजान् मरुतः सोमपीतये ।
 उभा मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिघे ४
 ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिं समर्यजिद्वाजो अस्माँ अविष्टु ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ५ [३२] (१२१०)

(११२)

२५ कुत्स आङ्गिरसः । १ (आद्यपादस्य) द्यावापृथिव्यौ, १ (द्वितीयपादस्य) अग्निः,
 १ (उत्तरार्धस्य) अश्विनौ; २-२५ अश्विनौ । जगती; २४-२५ त्रिष्टुप् ।

ईळे द्यावापृथिवी पूर्वर्चित्तये ऽग्निं घर्मं सुरुचं यामञ्जिष्टये ।
 यामिर्भरे कारमंशाय जिन्वथ—स्ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् १
 युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे ।
 यामिर्धियोऽवथः कर्माञ्जिष्टये ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् २
 युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्जना ।
 यामिर्धेनुमस्वंगं पिन्वथो नरा ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ३
 यामिः परिज्मा तनयस्य मज्जना द्विमाता तूर्धु तरणिर्विभूषति ।
 यामिच्छिमन्तुरभेवद् विचक्षण—स्ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ४
 यामी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद् वन्दनमैरयतं स्वर्द्धशे ।
 यामिः कण्वं प्र सिर्पासन्तुमावतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ५ [३३]

यामिरन्तकं जसमानुमारणे भुज्युं यामिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः ।
 यामिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथ—स्ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ६
 यामिः शुचन्ति धनसां सुपंसदै तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये ।
 यामिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ७
 यामिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः ।
 यामिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ८
 यामिः सिन्धुं मयुमन्तमसञ्चतं वसिष्ठं यामिरजरावजिन्वतम् ।
 यामिः कुत्सं श्रुतयं नयमावतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ९ (१२१५)

याभिर्विशपलां धनसामथर्व्यं सहस्रमीह आजावजिन्वतम् ।
याभिर्विशमर्यं प्रेणिमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १० [३४]

याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत् ।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् ११

याभीं रसां क्षोदसोदः पिपिन्वथु रनश्वं याभी रथमावतं जिपे ।
याभिस्त्रिशोकं उस्त्रिया उदाजत ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १२

याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षेत्रपत्येष्वावतम् ।
याभिर्विभ्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १३

याभिर्महामतिधिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम् ।
याभिः पूभिर्द्ये त्रसदस्युमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १४

याभिर्विभ्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः ।
याभिर्व्यश्वसुत पृथिमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १५ [३५]

याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीपथुः ।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १६

याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मना गिर्नादीदेचित इन्द्रो अज्मन्ना ।
याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १७

याभिरङ्गिनो मनसा निरण्यथो ऽग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः ।
याभिर्मनुं शूरमिषा सुमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १८

याभिः पत्नीर्विमदाय न्यूहथु रा घं वा याभिरुणीरशिक्षतम् ।
याभिः सुदासं ऊहथुः सुदेव्यं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १९

याभिः शंताती भवथो द्वाशुपे भुज्युं याभिरवथो याभिरधिगुम् ।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २० [३६]

याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्युनो अर्वन्तुमावतम् ।
मधु प्रियं भरथो यत् सरद्भ्य स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २१

याभिर्नरं गोपुपुधं नृपाद्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः ।
याभी रथो अवथो याभिरवत स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २२

याभिः कुत्समाजुनेयं शतक्रतु प्र त्रिंशतिं प्र च दुर्भतिमावतम् ।
याभिर्ध्वस्तान्ति पुरुषान्तिमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २३ (३३३)

- ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुपसं मर्त्यांसः ।
 अस्माभिर्ह नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ११
- यावयद् द्वेषा ऋतुपा ऋतेजाः सुम्नावरीं सूनृता ईरयन्ती ।
 सुमङ्गलीर्विभ्रती देववीति मिहाद्योपः श्रेष्ठतमा व्युच्छ १२
- शश्वत् पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी ।
 अथो व्युच्छादुत्तरो अनु द्यू नजरामृता चरति स्वधाभिः १३
- व्युञ्जिभिर्दिव आतास्वद्यौ दप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः ।
 प्रवोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषा याति सुयुजा रथेन १४
- आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना ।
 ईयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोपा व्यश्वैत् १५ [३]
- उदीर्ध्वं जीवो असुर्न आगा दप प्रागात् तम् आ ज्योतिरेति ।
 आरैक् पन्थां यातवे सूर्याया गन्म यत्र प्रतिरन्तु आयुः १६
- स्पृमना वाच उदियति वह्निः स्तवानो रेभ उपसो विभातीः ।
 अद्या तदुच्छ गृणते मघो न्यस्मे आयुर्न दिदीहि प्रजावत् १७
- या गोमर्तारुपसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति द्वाशुपे मर्त्याय ।
 वायोरेव सूनृतानामुदुर्के ता अश्वदा अश्ववत् सोमसुत्वा १८
- माता देवानामदितेर्नीकं यज्ञस्य केतुर्वृद्धी वि भाहि ।
 प्रशस्तिकृद् ब्रह्मणे नो व्युच्छा नो जने जनय विश्ववारे १९
- यच्चित्रमग्र उपसो वहन्ती जानाय शशमानाय भद्रम् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्याः २० [४]

(११४)

११ कुत्स आङ्गिरसः । रुद्रः । जगताः १०-११ विष्टुः ।

- इमा रुद्राय तवसे कणदिने अयद्वीराय न भंगमहे नृतीः ।
 यथा शमसद् द्विष्टे चतुष्पदे दिश्वं एतं ग्रामे अग्निर्नानातुम् १
- मृष्टा नो रुद्रोत नो मरुतुधि अयद्वीराय ननसा विधेम ते ।
 यच्छं च योश्च ननुरायेने पिता तद्विपान् तव रुद्र प्रणीतिषु २

अश्याम ते सुमतिं देवयज्यया क्षयद्वीरस्य तव रुद्र मीढुः ।
 सुम्नायन्निद विशो अस्माकमा चरा रिवीरा जुह्वाम ते हविः ३
 त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसाधं वहुं कविमवसे नि ह्वयामहे ।
 आरे अस्मद् देव्यं हेळो अस्यतु सुमतिमिद् वयमस्या वृणीमहे ४
 द्विवो वराहमरुपं कपदिनं त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे ।
 हस्ते बिभ्रद् भेषजा वार्याणि शर्म वर्म च्छर्दिरस्मभ्यं यंसत ५ [५]

इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् ।
 रास्वा च नो अमृत मर्तभोजनं तमने तोकाय तनयाय मृळ ६
 मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् ।
 मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिपः ७
 मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोपु मा नो अश्वेषु रीरिपः ।
 वीरान् मा नो रुद्र भामितो वधी हविष्मन्तुः सदमित त्वां हवामहे ८
 उप ते स्तोमान् पशुपा इवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुन्नमस्मे ।
 भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयन्तमाथा वयमव इत् ते वृणीमहे ९
 आरे ते गोघ्नमुत पूरुपघ्नं क्षयद्वीर सुन्नमस्मे ते अस्तु ।
 मृळा च नो अर्धं च ब्रूहि देवाधा च नः शर्म यच्छ द्विवर्हाः १०
 अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ११ [६] (१२६६)

(११५)

६ कुत्स आङ्गिरसः । सूर्यः । त्रिष्टुप् ।

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
 आग्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्तस्थुषश्च १
 सूर्यो देवीमुपसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् ।
 यन्ना नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् २
 भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतन्वा अनुमाद्यासः ।
 नमस्यन्तो द्विव आ पृष्ठमस्थुः परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ३ (१२६९)

तत् सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार ।	
यदेदयुक्त हरितः सधस्था दाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै	४
तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे ।	
अनन्तमन्यद् रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्भरितः सं भरन्ति	५
अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	६ [७] (१२७२)

(११६) [सप्तदशोऽनुवाकः ॥१७॥ सू० ११६-१२०]

२५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

नासत्याभ्यां वर्हिर्वि प्र वृञ्जे स्तोमाँ इयम्यभ्रियेव वातः ।	
यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्यूहतु रथेन	१
वीळुपत्माभिराशुहेमभिर्वा देवानां वा जूतिभिः शाशदाना ।	
तद् रासभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य प्रधने जिगाय	२
तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रुयिं न कश्चिन्ममुवाँ अवाहाः ।	
तमूहथुनौभिरात्मन्वतीभि रन्तरिक्षप्रुद्धिरपोदकाभिः	३
तिस्रः क्षपस्त्रिरहातिवज्रि नासत्या भुज्युमूहथुः पतङ्गैः ।	
समुद्रस्य धन्वन्त्रार्दस्य पारे त्रिभी रथैः शतपङ्क्तिः पळ्ळैः	४
अनारम्भणे तदवीरयेथा मनास्थाने अग्रभणे समुद्रे ।	
यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम्	५ [८]
यमश्विना द्रुदथुः श्वेतमश्वं मुवाश्वाय शश्वदित् स्वस्ति ।	
तद् वां द्वात्रं महि कीर्तेन्यं भूत् पैद्वो वाजी सदमिन्द्रव्यो अर्यः	६
युवं नरा स्तुवते पञ्जियायं कृक्षीवते अरदतं पुरंधिम ।	
कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णाः शतं कुम्भाँ असिञ्चतं सुरायाः	७
हिमेनाग्निं घ्नन्तमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तम् ।	
ऊवीसे अत्रिमश्विनावनीत मुद्रिन्नाथुः सर्वगणं स्वस्ति	८
परावृतं नासत्यानुदेथा मुचावुध्रं चक्रथुजिह्ववारम् ।	
क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृप्यते गोतमन्य	९ (१२८१)

जुजुरुषो नासत्योत वाविं प्रामुञ्चतं द्वापिमिव च्यवानात् ।

प्रातिरतं जहितस्यायुर्दुस्मादित् पतिमकृणुतं कनीनाम्

१० [९]

तद् वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरुथम् ।

यद् विद्वांसा निधिमिवापगूळमुद् दर्शतादुपथुर्वन्दनाय

११

तद् वां नरा सनये दंस उग्रमाविष्कृणोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् ।

दुध्यद् ह यन्मध्वार्थवर्णो वा मश्वस्य शीर्ष्णां प्र यदीमुवाच

१२

अजोहवीन्नासत्या कुरा वां महे यामन् पुरुभुजा पुरंधिः ।

श्रुतं तच्छासुरिव वधिमत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम्

१३

आस्रनो वृकस्य वर्तिकामभीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम् ।

उतो कविं पुरुभुजा युवं ह कृपमाणमकृणुतं विचक्षे

१४

चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पूर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायाम् ।

सद्यो जह्वामायसीं विष्पलयि धने हिते सतवे प्रत्यधत्तम्

१५ [१०]

शतं मेपान् वृकये चक्षद्भानमृज्राश्वं तं पितान्धं चकार ।

तस्मा अक्षी नासत्या विचक्ष आधत्तं दसा भिपजावनर्वन्

१६

आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य कार्मेवातिष्ठद्वता जयन्ती ।

विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः समु श्रिया नासत्या सचेथे

१७

यदयातं दिवोदासाय वर्ति भ्ररद्वाजायाश्विना हर्यन्ता ।

रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिशुमारश्च युक्ता

१८

रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमावुः सुवीर्यं नासत्या वहन्ता ।

आ जुह्वावीं समनसोप वाजै स्त्रिरहो भागं दधतीमयातम्

१९

परिविष्टं जाहुपं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहथु रजोभिः ।

विभिन्दुना नासत्या रथेन वि पर्वतां अजरयू अयातम्

२० [११]

एकस्या वस्तोरावतं रणाय वशमश्विना सनये सहसा ।

निरहतं दुच्छुता इन्द्रवन्ता पृथुश्वसो वृषणावरातीः

२१

शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादृच्चा चक्रथुः पातवे वाः ।

शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरस्ये स्तथं पिप्यथुर्गाम्

२२

अवस्यते मृतवते कृष्णिषाय क्रजूयते नासत्या शचीभिः ।

प्रभुं न नृशमिव दर्शनाय विष्णाव्यं ददथुर्विश्वकाय

२३

(१२९५)

दश रात्रीराशिवेना नव द्यू नवनद्धं श्रद्धितमस्वः ।	
विभ्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोममिव सुवेण ।	२४
प्र वां दंसांस्यश्विनाववोचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः ।	
उत पश्यन्नश्ववन् दूर्धमायुरस्तमिवेज्जिमाणां जगम्बाम् ।	२५ [१२] (१२९७)

(११७)

२५ कक्षीवान् दैर्घतमस्त औशिजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रतो होता विवासते वाम् ।	
उहिष्मती रातिविश्रिता गीरिया यातं नासत्योप वाजैः ।	१
यो वामश्विना मनसो जवीयान् रथः स्वश्वो विश आजिगाति ।	
येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम् ।	२
ऋषिं नरावहंसः पाञ्चजन्यमूवीसादत्रिं मुञ्चथो गुणेन ।	
मिनन्ता दस्योराशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता ।	३
अश्वं न गृह्णामश्विना दुरेवैः ऋषिं नरा वृषणा रेभमुप्सु ।	
सं तं रिणीथो विभ्रुतं दंसांभिर्न वां जूर्यन्ति पूर्या कृतानि ।	४
सुपुष्पांसं न निकेतैरुपस्थे सूर्यं न दत्त्वा तमसि क्षियन्तम् ।	
शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुद्रूपधुराश्विना वन्दनाय ।	५ [१३]
तद् वां नरा शंस्यं पञ्जियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन् ।	
शफादश्वस्य वाजिनो जनाय शतं कुम्भां अतिश्रुतं मधूनाम् ।	६
युवं नरा स्तुवते कृष्ण्याय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ।	
घोषावै चित् पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम् ।	७
युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना ऋणवाय ।	
प्रवाच्यं तद् वृषणा कृतं वां यत्रापिदाय श्रवो अध्वधत्तम् ।	८
पुरु वपीस्यश्विना दधाना नि पेदव ऊहधुरागुमश्वम् ।	
सहस्रां वाजिनमप्रतीतमहिहर्न श्रवस्यं तरेत्रम् ।	९
एतानि वां श्रवस्या सुदानू ब्रह्माङ्ग्यं सदेन रोदस्योः ।	
यद् वां पञ्चासौ अश्विना हवन्ते यातमिया च विभ्रुं च वाजम् ।	१० [१४] (१३०७)

सूनोर्मनैनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता ।
 अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विश्पलां नासत्यारिणीतम् ११
 कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा ।
 हिरण्यस्येव कलशं निखाति मुदूषथुर्दशमे अश्विनाहन् १२
 युवं च्यवानमश्विना जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः ।
 युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नासत्यावृणीत १३
 युवं तुग्राय पूर्व्येभिरेवैः पुनर्मन्यावभवतं युवाना ।
 युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद् विभिरुहथुर्क्रेभिरश्वैः १४
 अजोहवीदश्विना तौड्यो वां प्रोह्लः समुद्रमन्यथिर्जगन्वान् ।
 निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा स्वस्ति १५ [१५]

अजोहवीदश्विना वर्तिका वा मास्नो यत् सीममुञ्चतं वृकस्य ।
 वि जयुषा ययथुः सान्वद्रे जतं विष्वाचो अहतं विषेण १६
 शतं मेपान् वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमश्विन पित्रा ।
 आक्षी ऋञ्जार्श्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे १७
 शुनमन्धाय भरमह्वयत् सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति ।
 जारः कुनीन इव चक्षुदान ऋञ्जार्श्वः शतमेकं च मेपान् १८
 मही वामुतिरश्विना मयोभू रूत स्नामं धिष्ण्या सं रिणीथः ।
 अथा युवामिदह्वयत् पुरंधि रागच्छतं सीं वृषणाववोभिः १९
 अधेनुं दस्त्रा स्तूर्यं विपक्ता मपिन्वतं शयवे अश्विना गाम् ।
 युवं शचीभिर्विमदाय जायां न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषाम् २० [१६]

यवं वृक्रेणाश्विना वपन्ते पं दुहन्ता मनुषाय दस्त्रा ।
 अभि दस्युं वकुरेणा धर्मन्तो रु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय २१
 आथर्वणायाश्विना दधीचे ऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् ।
 स वां मधु प्र वोचद्वतायन् त्वाद्रं यद् दस्त्रावपिकृक्ष्यं वाम् २२
 सदा कवी सुमतिमा चंके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे ।
 अस्मे रुयिं नासत्या बृहन्तं मपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम् २३
 हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वधिमत्या अदत्तम् ।
 त्रिधा ह श्यावमश्विना विकस्त मुज्जीवसं पेरयतं सुदान् २४ (१३२)

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूव्याण्यायवोऽवोचन् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरांसो विदधमा वंदेम

२५ [१७] (१३२२)

(११८)

११ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृलीकः स्ववो यात्वर्वाङ् ।

यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा वार्तरंहाः

१

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक् ।

पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे

२

प्रवद्यामना सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।

किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गर्मिष्ठा हुर्विप्रांसो अश्विना पुराजाः

३

आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गाः ।

ये अप्तुरो दिव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति

४

आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्टी नरा दुहिता सूर्यस्य ।

परि वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरूपा अभीके

५ [१८]

उद वन्दनमैरतं दुंसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः ।

निद्यौग्यं पारयथः समुद्रात् पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम्

६

युवमत्रयेऽवनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।

युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुदृतिं जुजुषाणा

७

युवं धेनुं शयवे नाधिताया पिन्वतमश्विना पूव्याय ।

अमुञ्चतं वर्तिकामहंसो निः प्रति जङ्घां विस्पलाया अधत्तम्

८

युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।

जोहूत्रमयो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीङ्मन्

९

ता वां नरा स्ववंसे सुजाता हवामहे अश्विना नार्धमानाः ।

आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम्

१०

आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे यातं नासत्या सजोपाः ।

हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उपसो व्युदौ

११ [१९] (१३३३)

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्याण्यायवोऽवोचन् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरांसो विदथमा वदेम

२५ [१७] (१३२२)

(११८)

११ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृत्लीकः स्ववो यात्वर्वाङ् ।

यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा वार्तरहाः

१

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाङ् ।

पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे

२

प्रवद्यामना सुवृता रथेन दसाविमं शृणुतं श्लोकमद्रैः ।

किमुङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा—हुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः

३

आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गाः ।

ये अप्तुरो दिव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति

४

आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदन्न जुष्टी नरा दुहिता सूर्यस्य ।

परि वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुपा अभीके

५ [१८]

उद् बन्दनमैरतं दुंसनाभि—रुद्रेभं दसा वृषणा शचीभिः ।

निष्ठौघ्यं पारयथः समुद्रात् पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम्

६

युवमन्त्रयेऽवनीताय तप्त—मूर्जभोमानमश्विनावधत्तम् ।

युवं कण्वायापरिस्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा

७

युवं धेनुं शयवे नाधिताया—पिन्वतमश्विना पूर्याय ।

अमुञ्चतं वर्तिकामहंसो निः प्रति जङ्घां विरपलाया अधत्तम्

८

युवं श्वेतं पेदुव इन्द्रजूत—महिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।

जोहूत्रमुर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीङ्मन्त्रम्

९

ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नार्धमानाः ।

आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम्

१०

आ श्येनस्य जवसा नूतनेता—स्मे यातं नासत्या सजोपाः ।

हृषे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उपसो व्युदौ

११ [१९] (१३३३)

विद्वांसाविद् दुरः पृच्छेद्विद्वान्निथापरो अचेताः । नू चिन्तु मर्ते अक्रौ २
 ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य । प्रार्चद् दयमानो युवाकुः ३
 वि पृच्छामि पात्र्या न देवान् वपद्भूतस्याद्भुतस्य दत्ता । प्रातं च सहस्रो युवं च रभ्यसो नः ४
 प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया वाचा यजति पञ्चियो वाम् । प्रैषयुर्न विद्वान् ५ [२२]

श्रुतं गांयत्रं तर्कवानस्याहं चिद्धि रिरेभांश्विना वाम् । आक्षी शुभस्पती दन् ६
 युवं ह्यास्तं महो रन् युवं वा यन्निरतंतंसतम् । ता नो वसू सुगोपा स्यातं प्रातं नो वृकादघ्रायोः ७
 मा कस्मै धातमभ्यामित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः । स्तनाभुजो अशिंश्वीः ८
 दुहीयन् मित्रधितये युवाकुं राये च नो मिमीतं वाजवत्यै । इपे च नो मिमीतं धेनुमत्यै ९
 अश्विनोरसन् रथमनश्वं वाजिनीवतोः । तेनाहं भूरि चाकन १०
 अयं समह मा तनू ह्याते जना अनु । सोमपेयं सुखो रथः ११
 अध स्वप्नस्य निर्विदे ऽभुञ्जतश्च रेवतः । उभा ता बस्त्रि नश्यतः १२ [२३] (१३५५)

(१२१) [अष्टादशोऽनुवाकः ॥१८॥ सू० १२१-१२६]

१५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । इन्द्रो विश्वे देवा वा । त्रिष्टुप् ।

कक्षिस्था नूः पात्रं देवयतां श्रवद् गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन् ।
 प्र यदानङ्गिश आ हर्मस्यो रु क्रंसते अध्वरे यजत्रः १
 स्तम्भीद्धि थां स धरुणं प्रपाय हभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः ।
 अनु स्वजां महिषश्चक्षत वां मेनामश्वस्य परिं ज्ञातरं गोः २
 नक्षद्धवमरुणीः पूर्य राट् तुरो विशामङ्गिरसामनु द्यून् ।
 तक्षद् वज्रं नियुतं तस्तम्भद् थां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे ३
 अस्य मदे स्वयं दा कृताया पीवृतमुस्त्रियाणामनीकम् ।
 यद्ध प्रसर्गे त्रिकुम्भिनवर्त दप दुहो मानुषस्य दुरो वः ४
 तुभ्यं पयो यत् पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणं भुरण्यू ।
 शुचि यत् ते रेक्ण आयजन्त सवर्दुवायाः पर्य उस्त्रियायाः ५ [२४]

अध प्र जज्ञे तुराणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उपतो न सूरः ।
 इन्दुर्येमिराट् स्वेदुहव्यैः सुवेणं सिश्चञ्चरणाभि धाम ६
 स्विध्मा यद् वनधितिरपस्यात् सूरौ अध्वरे परि रोधना गोः ।
 यद्ध प्रभासि कृत्व्या अनु द्यू नर्नविशे पश्विपे तुराय ७ (१३६२)

आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे ।
प्र वः पूष्णे द्वावन आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमुग्नेः

५ [१]

६

७

८

९

१० [२]

११

१२

१३

१४

१५ [३] १२५

(१२३)

१३ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । उवाः । विधुः ।

१४ स्थो दक्षिणाया अयोज्यै न देवासो अनुतासो अर्युः ।
गादुदस्थावृषो विहाया धिक्कित्तन्ती नानुपाय अयाय

पूर्वा विश्वस्माद् भुवनादबोधि जयन्ती वाजं ब्रूही सनुत्री ।
 उच्चा व्यस्यद् युवतिः पुनर्भू-रोपा अगन् प्रथमा पूर्वहूतो २
 यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उपो देवि मर्त्यत्रा सृजाते ।
 देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ३
 गृहंगृहमहना यात्यच्छा विवेदिवे अधि नामा दधाना ।
 सिपांसन्ती द्योतना शश्वदागा द्यमग्रमिद् भजते वसूनाम् ४
 भगस्य स्वसा वरुणस्य जामि-रुपः सूनृते प्रथमा जरस्व ।
 पश्वा स दद्या यो अवस्य धाता जयेम तं दक्षिण्या रथेन ५ [४]

उदीरतां सूनृता उत पुरन्धी रुदग्रयः शुशुचानासो अस्थुः ।
 स्पार्हा वसूनि तमसापगूह्या विष्कृण्वन्त्युपसो विभातीः ६
 अपान्यदेत्यभ्यन्यदेति विपुरुषे अहनी सं चरेते ।
 परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाक रथौदुपाः शोशुचता रथेन ७
 सहशीरुद्य सहशीरिदु श्वो दीर्वं संचन्ते वरुणस्य धाम ।
 अनवद्यास्त्रिंशतं योजना न्येकैका क्रतुं परि यन्ति सद्यः ८
 जानत्यहः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिट श्वितीची ।
 ऋतस्य योषा न मिनाति धामा हरहनिष्कृतमाचरन्ती ९
 कन्येव तन्वाः शशदाना एषि देवि देवमियक्षमाणम् ।
 संस्मर्यमाना युवतिः पुरस्ता द्वाविर्वक्षांसि कृणुपे विभाती १० [५]

ससंकाशा मातृमृष्टेव योषा विस्तन्व्यं कृणुपे हृशे कम ।
 भद्रा त्वमुपो वितरं व्युच्छ न तत् ते अन्या उपसो नशन्त ११
 अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य ।
 परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उपासः १२
 ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रंभद्रं क्रतुमस्मासु धेहि ।
 उपो नो अद्य सुहवा व्युच्छा स्मासु रायो मववत्सु च स्युः १३ [६] (१३९८)

(१२४)

१३ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

उपा उच्छन्ती समिधाने अग्रा उद्यन्तसूर्य उर्विवा ज्योतिरथेत ।
 देवो नो अत्र सविता न्वर्थ प्रासावीद् द्विपत् प्र चतुष्पादित्यै १ (१३९९)

अमिनती दैव्यानि वृतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि ।
 ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोपा व्यद्यौत् २
 एषा द्विवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समुना पुरस्तात् ।
 क्रतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति ३
 उपो अदर्शि शुन्ध्यवो न वक्षो नोधा इवाविरुक्त प्रियार्णि ।
 अन्नसन्न संसतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात् पुनरैयुषीणाम् ४
 पूर्वे अर्धे रजसो अपत्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र केतुम् ।
 व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पूणन्ती पित्रोरुपस्था ५ [७]

एवेदेषा पुरुतमा हृशे कं नाजामिं न परि वृणक्ति जामिम् ।
 अरेपसा तन्वा इ शशदाना नार्भादीपते न महो विभाती ६
 अन्नातेव पुंस एति प्रतीची गतारुगिव सनये धनानाम् ।
 जायेव पत्य उशती सुवासा उपा हृषेव नि रिणीति अप्सः ७
 स्वसा स्वस्ते ज्यायस्यै योनिमारै गपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव ।
 व्युच्छन्ती रुश्मिभिः सूर्यस्या ऊर्ज्यङ्के समनगा इव वाः ८
 आसां पूर्वासामहंसु स्वसृणा मपरा पूर्वामभ्येति पश्चात् ।
 ताः प्रत्नवन्नव्यसीर्नुनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उपासः ९
 प्र बोधयोपः पूणतो मघो न्यवुध्यमानाः पूणयः ससन्तु ।
 रेवदुच्छ मघवद्भ्यो मघोनि रेवत् स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती १० [८]

अवेयमश्वैद् युवतिः पुरस्ताद् युङ्क्ते गवामरुणानामनीकम् ।
 वि नूनमुच्छादसति प्र केतु गृहंगृहमुप तिष्ठते अग्निः ११
 उत ते वयश्चिद् वसतेरेपन्तन् नरश्च ये पितुभाजो व्युद्यौ ।
 अमा सते वहसि भूरि वाम मुपो देवि दाशुपे मर्त्याय १२
 अस्तोङ्गि स्तोम्या ब्रह्मणा मे र्वावृधध्वमुशतीरुपासः ।
 युष्मार्कं देवीरवसा सनेम सहसिणिं च शतिनं च वाजम् १३ [९] (१४११)

(१२५)

७ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । स्वनयस्य दानस्तुतिः । त्रिष्टुप्, ४-५ जगती ।

प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिक्त्वान् प्रतिगृह्या नि धत्ते ।
 तेन प्रजां वर्धयमान् आर्य रायस्पोषेण सचते सुवीरः

१ (१४१२)

सुगुरंसत् सुहिरण्यः स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति ।

यस्त्वायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेच्च पदिमुत्तिनार्ति

२

आयमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्ठेः पुत्रं वसुमता रथेन ।

अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सुनुताभिः

३

उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः ।

पूणन्तं च पर्पुंरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः

४

नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पूणाति स ह देवेषु गच्छति ।

तस्मा आपो घृतमर्पन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्वते सदा

५

दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां द्विवि सूर्यासः ।

दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः

६

मा पूणन्तो दुरितमेन आरन् मा जारिषुः सूरयः सुव्रतासः ।

अन्यस्तेषां परिधिस्तु कश्चिदपूणन्तमभि सं यन्तु शोकाः

७

[१०] (१४१८)

(१२६)

७ (१-५) कक्षीवान् दैर्घ्यतमस औशिजः, (६) स्वनयो भावयव्यः, (७) रोमशा । १-५ स्वनयो भावयव्यः,

६ रोमशा, ७ स्वनयो भावयव्यः । त्रिष्टुप्, ६-७ अनुष्टुप् ।

अमन्वान् त्तोमान् प्र भरे मनीषा सिन्धवधि क्षियतो भाव्यस्य ।

यो मे सहस्रमभिमीत सुवान्तूर्तो राजा श्रव इच्छमानः

१

शतं राजो नाधमानस्य निष्काञ्छतमश्वान् प्रयतान् त्वद्य आदम् ।

शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां द्विवि श्रवोऽजरमा ततान

२

उप मा श्यावाः स्वनयेन वृत्ता बधूमन्तो दश रथासो अस्थुः ।

पृष्ठिः सहस्रमनु गव्यमागात् सनत् कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्वाम्

३

चत्वारिंशद् दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति ।

मदच्युतः कृशनावतो अत्यान् कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पञ्चाः

४

पूर्वामनु प्रयतिमा ददे वृत्रीन् युक्तौ अटवरीधायसो गाः ।

सुवन्धवो ये विद्या इव वा अनस्वन्तः श्रव ऐपन्त पञ्चाः

५

आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे ।

ददाति मह्यं वादुरी याश्रूनां भोज्या शता

६

(१४१९)

उपोष मे परा मृश मा मे कुभ्राणि मन्यथाः ।
सर्वाहमस्मि रोमशा गुन्धारीणामिवाविका

७ [११](१४२५)

(१२७) [एकोनविंशोऽनुवाकः ॥१९॥ सू० १२७-१३३]

११ परुच्छेपो दैवोदासिः । अग्निः । अत्यष्टिः, ६ अतिधृतिः ।

अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सुनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।

य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।

धृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषा ऽऽजुह्वानस्य सर्पिषः १

यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रैभिः शुक्र मन्मभिः ।

परिजमानमिव द्यां होतारं चर्पणीनाम् ।

शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः २

स हि पुरु चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहन्तरः परशुर्न द्रुहन्तरः ।

वीळु चिद् यस्य समृतौ श्रुवद् वनेव यत् स्थिरम् ।

निष्पहमाणो यमते नार्यते धन्वासहा नार्यते ३

दृष्ट्वा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिरराणिभिर्द्राव्यवसे ऽग्नये द्राव्यवसे ।

प्र यः पुरुषाणि गाहते तक्षद् वनेव शोचिषा ।

स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ४

तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शितरो दिवातरा दप्रायुषे दिवातरान् ।

आदृत्वायुग्रभणवद् वीळु शर्म न सूनवे ।

भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्रयो व्यन्तो अजराः ५ [१२]

स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणि रप्रस्वतीपूर्वरास्विटनिरातनास्विटानः ।

आदृद्धव्यान्यादृदि यज्ञस्य केतुरहणा ।

अर्ध स्मास्य हर्षतो हर्षावतो विश्वे जुपन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थान् ६

द्विता यदीं क्रीस्तासो अभियवो नमस्यन्त उपदाचन्त भुगवो नमन्तो दृशा भुगवः ।

अग्निरीशे वसूनां शुचिर्यो धारिरेषाम् ।

मियाँ अपिर्षीर्वनिपीटु मेधिर आ वनिपीटु मेधिरः ७ (१३२)

विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दंपतिं भुजे सत्यगिर्वाहसं भुजे ।

अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यासया ।

अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः ८

त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये ।

शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युष्मिन्तम उत क्रतुः ।

अध स्मा ते परिं चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ९

प्र वो महे सहसा सहस्वत उपबुधे पशुषे नाग्ये स्तोमो बभूत्वग्नये ।

प्रति यदीं हविष्मान् विश्वासु क्षासु जोगुवे ।

अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूणिर्हीत ऋषूणाम् १०

स नो नेदिष्ठं दृढशान् आ भ्राग्ने देवेभिः सचंनाः सुचेतुनां महो रायः सुचेतुनां ।

महिं शविष्ठ नस्कृधि संचक्षे भुजे अस्यै ।

महिं स्तोतृभ्यो मघवन् त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शवसा ११ [१३] (१४१६)

(१२८)

८ पशुच्छेपो दैवोदासिः । अग्निः । अत्यष्टिः ।

अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमाग्निः स्वमनु व्रतम् ।

विश्वश्रुष्टिः सखायते रयिरिव श्रवस्यते ।

अदब्धो होता नि पदद्विळस्पदे परिवीत इळस्पदे १

तं यज्ञसाधमपि वातयामस्युतस्य पथा नमसा हविष्मता देवताता हविष्मता ।

स न ऊर्जामुपाभृत्यया कृपा न जूर्यति ।

यं मातरिश्वा मनवे परावतो देवं भाः परावतः २

एवेन सद्यः पर्यति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिकद्वद दधद रेतः कनिकदत् ।

शतं चक्षाणो अक्षाभिर्देवो वनेषु तुर्वणिः ।

सद्गो दधान उपरेषु सानुष्वग्निः परेषु सानुषु । ३

स सुक्रतुः पुरोहितो दमेदग्ने ऽग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य चेतति कत्वा यज्ञस्य चेतति ।

कत्वा वेधा इष्यते विश्वा जातानि पस्पशे ।

यतो वृत्तश्रीरतिथिरजायत वहिर्वेधा अजायत ४ (१४१७)

क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृथ्वते अग्रेखेण मरुतां न भोज्ये—षिराय न भोज्या ।

स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्जना ।

स नस्त्रासते दुरितादभिहृतः शंसादुघादभिहृतः

५ [१४]

विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिथ्रथ—च्छ्रवस्यया न शिथ्रथत् ।

विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे ।

विश्वस्मा इत् सुकृते वारमृण्व—त्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति

६

स मानुषे वृजने शंतमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विश्पतिः प्रियो यज्ञेषु विश्पतिः ।

स हव्या मानुषाणा—मिळा कृतानि पत्यते ।

स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्ते—महो देवस्य धूर्तेः

७

अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे हव्यवाहं न्येरिरे ।

विश्वार्युं विश्ववेदसं होतारं यजतं कृविम् ।

देवासो रणवमवसे वसूयवो गीर्भो रणवं वसूयवः

८ [१५] (१४३४)

(१२९)

११ परच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः, ६ इन्द्रुः । अत्यष्टिः, ८-९ अतिशक्यः, ११ अष्टिः ।

यं त्वं रथमिन्द्र मेधसांतये ऽपाका सन्तमिपिर प्रणर्यासि प्रानवध्य नर्यासि ।

सद्यश्चित्तमाभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् ।

सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसा—मिमां वाचं न वेधसाम्

१

स ध्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद् दृक्षाम्य इन्द्र भरहृतये नृभि—रसि प्रतृतये नृभिः ।

यः शूरैः स्वर्गः सन्तिता यो विप्रैर्वाजं तरुता ।

तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम्

२

वृस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद् यावीररुं शूर मर्त्यं परियुगाश्चि मर्त्यम् ।

इन्द्रोत तुभ्यं तद् द्विवे तद् रुद्राय स्वयंशसे ।

मित्रार्यं वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृच्छीकार्यं सप्रथः

३

अस्माकं व इन्द्रमुश्मत्सीष्टये सखायं विश्वार्युं प्रातदं युजं वाजेषु प्रातदं युजन् ।

अस्माकं ब्रह्मोतये ऽवां पृत्सुषु कासु चित् ।

नहि त्वा शत्रुः स्तरति स्तृणापि यं विश्वं शत्रुं स्तृणापि यम्

४

नि पू नमार्तिमतिं कर्षस्य चित् तेजिष्ठाभिरुगणिभिर्नोतिभि—रुद्याभिर्ब्रह्मोतिभिः ।

नोर्षि णो यथा पुरा—ऽनेनाः शूर मन्यसे ।

विश्वानि पुरोरर्षं पृषि बहि—राता बहिर्नो अच्छे

५ [१६] (१४३५)

अविन्दद् दिवो निहितं गुहा निधिं वेन गर्भं परिवीतमश्मं न्यनन्ते अन्तरश्मनि ।

व्रजं वज्री गवामिव सिधासुनाङ्गिरस्तमः ।

अपावृणोदिषु इन्द्रः परीवृता द्वार इषुः परीवृताः ३

द्राहृहाणो वज्रमिन्द्रो गर्भस्त्योः क्षदोव तिन्ममसनाय सं श्यं दहिहत्याय सं श्यं ।

संविव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्जता ।

तथैव वृक्षं वृनिनो नि वृश्वासि पर्श्वेव नि वृश्वासि ४

त्वं वृथा नद्य इन्द्र सतवे ऽच्छा समुद्रमसृजो रथा इव वाजयतो रथा इव ।

इत ऊतीर्युञ्जत समानमर्थमक्षितम् ।

धेनूर्निव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ५ [१८]

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिपुः सुन्नाय त्वामतक्षिपुः ।

शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम् ।

अत्यमिव शवसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ६

भिनत् पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि द्रागुपे नृतो वज्रेण द्रागुपे नृतो ।

अतिथिग्वाय शम्बरं गिरिरुग्रो अवाभरत् ।

महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ७

इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावृद् विश्वेषु शतमूर्तिराजिषु स्वर्माह्वेष्व्राजिषु ।

मनवे शासद्व्रतान् त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।

दक्षत्र विश्वं तनुषाणमोषति न्यशसानमोषति ८

सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुपायती शान आ मुपायति ।

उशना यत् परावतो ऽजगन्नृतये कवे ।

सुन्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणि रहा विश्वेव तुर्वणिः ९

स नो नव्योभिर्वृषकर्मन्नुकथैः पुरां दतः प्रायुभिः पाहि शुग्मैः ।

दिवोद्रासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिस्त्रि द्यौः १० [१९] १३३५

(१३१)

७ पदच्छेरो दैवोदासिः । इन्द्रः । मत्पटिः ।

इन्द्राय हि यौरुगो अनन्तं न्द्राय नही पृथिवी रसिन्मभि द्युन्मनां रसिन्मभिः ।

इन्द्रं विश्वे सजोपसो देवातो दधिरे पूरः ।

इन्द्राय विश्वा सवनानि नानुषा सतानि नन्तु नानुषा १

१३३६

प्र तद् वीचियं भव्यायेन्द्वे हव्यो न य इषवान् मन्म रेजति रक्षोहा मन्म रेजति ।
स्वयं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम् ।
अव सवेदुयशंसोऽवतुरमव क्षुद्रमिव सवेत ६

वनेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रण्वं सन्तं सुवीर्यम् ।
दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि ।
आ सत्याभिरिन्द्रं द्युन्नहतिभिर्यजत्रं द्युन्नहतिभिः ७

प्रभा वो अस्मे स्वयंशोभिरुती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन् दुर्मतीनाम् ।
स्वयं सा रिपयध्वै या न उपेये अत्रैः ।
हतेमसन्न वक्षति क्षिता जूर्णिर्न वक्षति ८

त्वं न इन्द्र राया परीणसा याहि पथाँ अनेहसा पुरो याह्यरक्षसा ।
सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तमीक आ ।
याहि नो दूरादारादुभिर्दिभिः सदा पाह्यभिर्दिभिः ९

त्वं न इन्द्र राया तल्पसो ग्रं चित् त्वा महिमा संक्षदवसे महे मित्रं नावसे ।
ओमिन् त्रातरयिता रथं कं चिदमर्त्य ।
अन्यमस्मद् रिषिः कं चिदद्रिवो रिषिद्वन्तं चिदद्रिवः १०

याहि न इन्द्र सुदुत सिधोः ऽवयाता सवुमिद् दुर्मतीनां देवः सन् दुर्मतीनाम् ।
दन्ता पापस्य रक्षसं स्याता विप्रस्य मार्ततः ।
अथा हि त्वा जनिता जीर्जनद् वसो रक्षोहणं त्वा जीर्जनद् वसो ११[१७](१४५५)

(१३०)

१० पदच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः । अत्यष्टिः १० त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं सुदुतं नः ऽवयाता नायमच्छा विद्वथानीव सत्पतिरस्तं राजेव सत्पतिः ।
द्वयमिह त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा ।
इन्द्रस्यो न दिनं वार्जमातये मर्दिष्टं वार्जमातये १
रिषि मीननिन्द्रं सुवानमर्दिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसंगस्तातृपाणो न वंसंगः ।
नदस्य इन्द्राव ते नुविष्टमाय धार्यसे ।
आ त्वा वच्छन्तु दृग्नि न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् २ (१४५५)

तत् तु प्रयः प्रतथा ते शुशुक्वन् यस्मिन् यज्ञे वारमकृण्वत् क्षयं—मृतस्य वारं सि क्षयम् ।

वि तद् वोचेरधं द्विता—ऽन्तः पश्यन्ति रुश्मिभिः ।

स वा विद्वे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिन्द्र्यो गवेषणः ३

नू इत्या ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप ब्रज—मिन्द्र शिक्षन्नप ब्रजम् ।

ऐभ्यः समान्या दिशा ऽस्मभ्यं जेपि योत्सि च ।

सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिद्व्रतं हृणायन्तं चिद्व्रतम् ४

सं यजनान् क्रतुभिः शूर ईक्ष्य—द्धने हिते तरुणन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त श्रवस्यवः ।

तस्मा आयुः प्रजावदिद् वार्धे अर्चन्त्योर्जसा ।

इन्द्र ओक्यं दिधिपन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ५

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तंतमिन्द्रतं वज्रेण तंतमिन्द्रतम् ।

दूरे चत्तारं च्छन्तस्द् गहनं यदिनक्षत् ।

अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दुर्मा दर्पोष्ट विश्वतः ६ [२१] (१४७८)

(१३३)

७ परुच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः । १ त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप्, ५ गायत्री, ६ धृतिः, ७ अष्टिः ।

उभे पुनामि रोदसी ऋतेन दुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः ।

अभिच्लग्य यत्र हुता अमित्रा वैलस्थानं परि तुह्या अशेरन् ७

अभिच्लग्या चिददिवः शीपां यातुमतीनाम् ।

छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा ८

अवासां मघवञ्जहि शर्धो यातुमतीनाम् ।

वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ९

यासां तिस्रः पञ्चाशतो ऽभिच्लङ्गैरुपावपः ।

तत् सु ते मनायति तत् सु ते मनायति १०

पिशङ्गभृष्टिमम्भुणं पिशाचिमिन्द्र सं नृण ।

सर्वं रक्षो नि बर्हय ११

अवर्मह इन्द्र दाहहि ध्रुधी नः शुशोच हि योः क्षा न भीषो अद्रिषो वृणात्र भीषो अद्रिषः ।

शुप्तिन्तो हि शुप्तिभिर्वधैरुग्रैर्निरीयसे ।

अपरूपघ्नो अप्रतीत शूर सत्वाभि—स्त्रिस्रतैः शूर सत्वाभिः १२ (१४८६)

विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुञ्जते । समानमेकं वृषमप्यवः पृथक् स्वः सनिप्यवः पृथक् ।
तं त्वा नावं न पर्षणि शूषस्य धुरि धीमहि ।

इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोभेभिरिन्द्रमायवः २

वि त्वा ततश्चे मिथुना अवस्यवो व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ।
यद् गव्यन्ता द्वा जना स्वयन्ता समूहसि ।

आविष्कर्त्तिह वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवं ३

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।
शासुस्तमिन्द्र मर्त्यं मर्यज्युं शवसस्पते ।

महीमसृग्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ४

आदित् ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन् मदेयु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ ।
चकर्थं कारभेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।

ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ५

उतो नो अस्या उपसो जुषेत ह्युर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्पाता हवीमभिः ।
यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषां वज्रिश्चिकेतसि ।

आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्मं श्रुधि नवीयसः ६

त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयु रमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम् ।
जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः ।

रिष्टं न यामन्नर्प भूतु दुर्मतिर्विश्वार्प भूतु दुर्मतिः ७ [२०] (१४७२)

(१३२)

६ पुरुच्छेपो देवोदासिः । इन्द्रः; ६ (१ अर्धर्चस्य) इन्द्रापर्वतो । अत्यष्टिः ।

त्वया वयं मघवन् पूर्ये धन इन्द्रत्वोताः सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतः ।
नेदिष्टे अस्मिन्नह न्यधि वोचा नु सुन्वते ।

अस्मिन् यज्ञे वि चयेमा भरे कुत वाजयन्तो भरे कुतम् १

स्वर्जेभे भरे आप्रस्य ववर्म न्युपवृधः स्वस्मिन्नजसि क्राणस्य स्वस्मिन्नजसि ।
अहन्निष्ठो यथा विदे शीष्णाशीष्णोपिवाच्यः ।

अस्मत्वा ते मध्यक् सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः २

(१४७४)

तत् तु प्रयः प्रतथा ते शुशुक्वन् यस्मिन् यजे वारमकृण्वत् क्षयं—मृतस्य वारं सि क्षयम् ।
वि तद् वोचेरधं द्विता—ऽन्तः पश्यन्ति रुमिभिः ।

स धा विद्रे अन्विन्द्रो गवेर्पणो बन्धुक्षिन्द्रयो गवेर्पणः ३

नू इत्या ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप ब्रज—मिन्द्र शिक्षन्नप ब्रजम् ।

ऐभ्यः समान्या दिशा ऽस्मभ्यं जेषि योत्सि च ।

सुन्वद्भयो रन्धया कं चिद्वत्तं हृणायन्तं चिद्वत्तम् ४

सं यजनान् क्रतुभिः शूर ईक्ष्य—द्धने हिते तरुणन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त श्रवस्यवः ।

तस्मा आयुः प्रजावदिद् वार्धे अर्चन्त्योर्जसा ।

इन्द्र ओक्यं दिधिपन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ५

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तंतमिन्द्रतं वज्रेण तंतमिन्द्रतम् ।

दूरे चत्तार्यं च्छन्त्सद् गहनं यदिनक्षत् ।

अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो कूर्मा दर्पीष्ट विश्वतः ६ [२१] (१४७८)

(१३३)

७ परच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः । १ त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप्, ५ गायत्री, ६ धृतिः, ७ अष्टिः ।

उभे पुनामि रोदसी क्रतेन दुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः ।

अभिः वल्य यत्र हुता अमित्रा वैलस्थानं परि तुङ्गा अशेरन् १

अभिः वल्यो चिदद्विवः शीर्षा यातुमतीनाम् ।

छिन्धि वंदूरिणा पदा महावंदूरिणा पदा २

अवासां मघवञ्छहि शर्धो यातुमतीनाम् ।

वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ३

यासां तिस्रः पञ्चाशतो ऽभिच्छ्रैरपावपः ।

तत् सु ते मनायति तत्कत् सु ते मनायति ४

पिशङ्गभृष्टिमम्भुणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण ।

सर्वं रक्षो नि बर्हय ५

अयमह इन्द्र दाहहि ध्रुधी नः शुशोच हि र्याः क्षा न भीषो अद्विवः दुग्गात्र भीषो अद्विवः ।

शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधरुशमिरीदसे ।

अपूरुपशो अपतीत शूर सत्वाभि—चित्तैः शूर सत्वाभिः ६

(१४७९)

वनोति हि सुन्वन् क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः ।

सुन्वान इत् सिंपासति सहस्रा वाज्यवृतः ।

सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम्

७ [२२] (१५८५)

(१३३)

[विंशोऽनुवाकः ॥२०॥ सू० १३४-१३९]

६ परुच्छेपो दैवोदासिः । वायुः । अत्यष्टिः, ६ अष्टिः ।

आ त्वा जुवो राखाणा अभि प्रयो वायो वहन्विह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्वपीतये ।

ऊर्ध्वा ते अनु सूनुता मनस्तिष्ठतु जानती ।

नियुत्वता रथेना याहि दावने वायो मुखस्य दावने

१

मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्द्वो ऽस्मत् क्राणासः सुकृता अभिद्यवो गोभिः क्राणा अभिद्यवः ।

यद्ध क्राणा इरध्वै दक्षं सचन्त ऊतयः ।

सध्रीचीना नियुतो दावने धिय उर्षं ब्रुवत ई धियः

२

वायुयुङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोह्वे वहिषा धुरि वोह्वे ।

प्र बोधया पुरंधिं जार आ संसतीमिव ।

प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वासयोषसः

३

तुभ्यमुपासुः शुचयः परावति भद्रा वक्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु चित्रा नव्येषु रश्मिषु ।

तुभ्यं धेनुः संवर्द्धया विश्वा वसूनि दोहते ।

अजनयो मरुतो वक्षणाभ्यो द्विव आ वक्षणाभ्यः

४

तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुवण्यपामिपन्त भुवणि ।

त्वां त्सारी दसमानो भर्गमीदृ तक्ववीये ।

त्वं विश्वस्माद् भुवनात् पासि धर्मणा ऽसुर्यात् पासि धर्मणा

५

त्वं नो वायवेषामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सूतानां पीतिमर्हसि ।

उतो विहुतमतीनां विशां ववर्जुपीणाम् ।

विश्वा इत् ते धेनवो दुह आशिरं घृतं दुहन्त आशिरम्

६ [२३] (१४९१)

(१३५)

९ परुच्छेपो दैवोदासिः । १-३, ९ वायुः; ४-८ इन्द्रवायू । अत्यष्टिः; ७-८ अष्टिः ।

१० ब्रह्मिषं नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते ।

हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे ।

सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन् मदाय कृत्वे अस्थिरन् ।

१

(१४९२)

तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पर्हा वसानः परि कोशमयति शुक्रा वसानो अयति ।
तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते ।

वह वायो नियुतो याह्यस्मयु जुषाणो याह्यस्मयुः २

आ नो नियुद्भिः श्रुतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप वाहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।
तवायं भाग ऋत्विघ्नः सरश्मिः सूर्ये सचा ।

अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ३

आ वां रथो नियुत्वान् वक्षदवसे ऽभि प्रचानि मुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।
पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम् ।

वायवा चन्द्रेण राधसा गतं मिन्द्रश्च राधसा गतम् ४

आ वां धियो ववृत्युरध्वरो उपे ममिन्दुं ममुजन्त वाजिनं नामुमत्यं न वाजिनम् ।
तेषां पिबतमस्मयु आ नो गन्तमिहोत्या ।

इन्द्रवायू सुतानामाद्रिभिर्युवं मदीय वाजदा युवम् ५ [२४]

इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहा ध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ।

एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशयः ।

पुत्रायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्युप्यया ६

अर्दशिं गातुरुखे वरीयसी पन्थां ऋतस्य समयंस्त रश्मिभि—श्चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः ।

द्युक्षं मित्रस्य सार्दन—मर्यम्णो वरुणस्य च ।

अथा दधाते बृहदुक्थ्यं वयं उपस्तुत्यं बृहद् वयः २

ज्योतिष्मतीमदिति धारयक्षितिं सर्व्वतीमा संचेते दिवेदिवे जागृवांसां दिवेदिवे ।

ज्योतिष्मत् क्षत्रमांशाते आवित्या दानुनस्पती ।

मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनो ऽर्यमा यातयज्जनः ३

अयं मित्राय वरुणाय शंतमः सोमो भूत्ववपानेष्वभगो देवो देवेष्वभगः ।

तं देवासो जुषेरत् विश्वे अद्य सजोषसः ।

तथा राजाना करथो यदीमह कृतावाना यदीमहे ४

यो मित्राय वरुणायविधुज्जनो ऽनर्वाणं तं परि पातो अंहसो दाश्वांसं मर्तमंहसः ।

तमर्यमाभि रक्ष—त्यृज्यन्तमनु व्रतम् ।

उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ५

नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीळुषे सुमृळीकाय मीळुषे ।

इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम् ।

ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती संचेमहि ६

ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयंशसो मरुद्भिः ।

अग्निमित्रो वरुणः शर्म यंसन् तदश्याम मघवानो वयं च ७ [२६] (१५७)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ वर्गाः १-२७]

(१३७)

३ परच्छेपो देवोदासिः । मित्रावरुणौ । अतिशक्करी ।

सुपुमा यातमद्रिमि—र्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमांसो मत्सरा इमे ।

आ राजाना दिविस्पृशा ऽस्मन्ना गन्तमुप नः ।

इमे वां मित्रावरुणा गवांशिरः सोमाः शुक्रा गवांशिरः १

इम आ यातमिन्द्रवः सोमांसो दध्यांशिरः सुतांसो दध्यांशिरः ।

उत वामुपसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।

सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये २

तां वां धेनुं न वांसरी—मंशुं दुहन्त्याद्रिभिः सोमं दुहन्त्याद्रिभिः ।

अस्मन्ना गन्तमुप नो ऽर्वाञ्चा सोमपीतये ।

अयं वां मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ३ [१] (१५१७)

(१३८)

४ परच्छेपो दैवोदासिः । पूषा । अत्यष्टिः ।

प्र प्र पूष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते ।

अर्चामि सुम्नयन्नहमन्त्यूतिं मयोभुवम् ।

विश्वस्य यो मन आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मखः १

प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोमेभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्ट्रो न पीपरो मृधः ।
हवे यत् त्वा मयोभुवं देवं सुख्याय मर्त्यः ।

अस्माकमाङ्गूषान् द्युम्निनस्क्रुधि वाजेषु द्युम्निनस्क्रुधि २

यस्य ते पूषन् त्मुख्ये विपन्यवः कत्वा चित् सन्तोऽवसा वुभुजिर इति कत्वा वुभुजिरे ।
तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे ।

अहेळमान उरुशंस सरी भव वाजेवाजे सरी भव ३

अस्या ऊ पु ण उप सातये भुवो अहेळमानो रविर्वा अजाश्व भवस्यतामजाश्व ।
ओ पु त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः ।

नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सुखमपद्भवे ४ [२] (१५१४)

(१३९)

११ परच्छेपो दैवोदासिः । १ विश्वे देवाः, २ मित्रावरुणा, ३-५ अश्विनौ, ६ इन्द्रः, ७ अग्निः, ८ मरुताः,

९ इन्द्राग्नी, १० वृहस्पतिः, ११ विश्वे देवाः । अत्यष्टिः, ५ वृद्धनी, ११ त्रिष्टुप् ।

अस्तु श्रौषद् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छधो दिव्यं वृणीमहे इन्द्रत्राय वृणीमहे ।

यद्ध क्राणा विवस्वति नाभां सुदायि नव्यंसी ।

अध प्र सू न उप यन्तु धीतयो देवा अच्छा न धीतयः १

यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्यादुदाधे अनृतं स्वनं मनुनुता दक्षस्य स्वनं मनुनुता ।

पूर्वोत्थिधाधि सद्यस्वपंशपान हिरण्यपम् ।

धीभिश्चन मनसा त्वेभिर्दक्षभिः सोमस्य त्वेभिर्दक्षभिः २

पूर्वां स्तोमेभिर्दुपन्तां अश्विना ऽऽधावपन्त इव भोक्तृत्वायसीं पूर्वां हव्यान्वाह्वयः ।

पुत्रोविभ्रा अधि धियः पृथंध विश्वदेवता ।

पुत्रापन्ते वां पुत्रो हिरण्यये रथं दत्ता हिरण्यये ३

(१५१५)

अर्चेति दस्रा व्यु॑नाकमृण्वथो यु॒ञ्जते॑ वां रथ॒युजो॑ दि॒विष्टि॑—प्वध्व॒स्मानो॑ दि॒विष्टि॑ ।

अधि॑ वां स्था॒म व॒न्धुरे॑ रथे॑ दस्रा हिर॒ण्यये॑ ।

पथे॒व यन्ता॑वन्नुशास॒ता रजो॑ ऽञ्ज॒सा शास॑ता रजः

४

शची॑भिर्नः शची॒विसू॑ दि॒वा नक्तं॑ दशस्यतम् ।

मा वां रा॒तिरु॑प॒ दस॒त् कदा॑ च॒ना—स्मद॑ रा॒तिः कदा॑ च॒न

५ [३]

वृषा॑न्निन्द्र वृषपा॒णांस॑ इन्द्र॒व इमे॑ सु॒ता अद्रि॑पु॒तास॑ उ॒द्भिदु॑—स्तुभ्यं॑ सु॒तास॑ उ॒द्भिदः॑ ।

ते त्वा॑ म॒न्दन्तु॑ द्रा॒वने॑ म॒हे चि॒त्राय॑ राध॒से ।

गी॒र्भिर्गि॒र्वाहः॑ स्तव॒मान॑ आ ग॒र्हि सु॒मृळी॑को न आ ग॒र्हि

६

ओ पू॒ णो॑ अग्ने॒ शृणु॑हि त्वमी॒ळितो॑ दे॒वेभ्यो॑ ब्र॒वसि॑ य॒ज्ञिये॑भ्यो॒ राज॑भ्यो॒ य॒ज्ञिये॑भ्यः ।

य॒न्द्र त्वा॒मङ्गि॑रोभ्यो॒ धेनुं॑ दे॒वा अ॒दत्त॑न ।

वि तां दु॒हे अ॒र्यमा॑ क॒र्तरी॑ सचा॑ ए॒ष तां वे॑द मे सचा॑

७

मो पु॒ वो अ॒स्मदु॑भि॒ तानि॑ पौ॒स्या स॒ना भू॒वन् द्यु॒म्नानि॑ मोत जा॒रिषु॑—र॒स्मत् पुरो॑त जा॒रिषुः॑ ।

यद् व॒श्चि॒त्रं यु॒गेयु॑गे॒ नव्यं॑ घोषा॒दम॑र्त्यम् ।

अ॒स्मासु॑ तन्म॒रुतो॑ यच्च॑ दुष्ट॒रं दि॒धृता॑ यच्च॑ दुष्ट॒रम्

८

दु॒ध्यङ् ह॑ मे ज॒नुपं॑ पूर्॒वा अ॒ङ्गिराः॑ प्रि॒यमे॑धः क॒ण्वो अ॒त्रिर्मु॑र्विदु॒स्ते मे॑ पूर्॒वे म॒नुर्वि॑दुः ।

तेषां॑ दे॒वेष्वा॒र्यति॑—र॒स्माकं॑ तेषु॒ नाभ॑यः ।

तेषां॑ प॒देन॑ म॒ह्या न॑मे गि॒रे—न्द्वा॒ग्नी आ न॑मे गि॒रा

९

होता॑ यक्षद् व॒निनो॑ वन्त॒ वार्यं॑ बृ॒हस्प॑तिर्य॒जति॑ वे॒न उ॒क्षभिः॑ पु॒रुवो॑र॒भिरु॒क्षभिः॑ ।

ज॒गृभ्मा॑ दूरआ॒दिशं॑ श्लो॒कम॑द्वे॒रध॑ त्मना॑ ।

अधा॑रयद॒रिन्दा॑नि सु॒क्रतुः॑ पु॒रु स॒द्मानि॑ सु॒क्रतुः॑

१०

ये दे॒वासो॑ दि॒व्येका॑द॒श स्थ॑ प्र॒थिव्या॑म॒ध्येका॑द॒श स्थ॑ ।

अ॒प्सुक्षि॑तो॒ महि॑नैका॒दश॑ स्थ॒ ते दे॒वासो॑ य॒ज्ञमि॑मं जु॒पध्व॑म्

११ [४] (१५२५)

(१४०) [एकविंशोऽनुवाकः॥२१॥ सू० १४०-१५६]

१३ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । जगती, १० त्रिष्टुप्वा, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

दे॒ प्रि॒यधा॑माय सु॒द्युते॑ धा॒सिमि॑व प्र भ॒रा योनि॑म॒ग्रये॑ ।

गे॒व वा॒सया॑ म॒न्मना॑ शु॒चि॑ ज्योती॒रथं॑ शु॒क्रव॑र्णं त॒मोह॑नम्

१ (१५२६)

अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः ।
 अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्यन्येन वनिनो मृष्ट वारुणः २
 कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सुक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम् ।
 प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृषुच्युतमा साच्यं कुरप्यं वर्धनं पितुः ३
 मुमुक्षोऽं मनवे मानवस्यते रघुदुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।
 असमना अजिरासो रघुष्यदो वार्तजूता उर्प युज्यन्त आशवः ४
 आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्षः करिंक्रतः ।
 यत् सीं महीमवनिं प्राभि मर्मश दभिश्वसन् तस्तनयन्नेति नानदत् ५ [५]

भूपन् न योऽधि वृषूषु नमते वृषेव पत्नीरभ्येति रोर्ववत् ।
 ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गृभिः ६
 स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीनित्य आ शये ।
 पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यं मन्यद् वर्षः पित्रोः कृण्वते सचा ७
 तमघुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वस्तिरस्थुर्मनुषीः प्रायवे पुनः ।
 तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति नानदुदसुं परं जनयन्तीवमस्तुतम् ८
 अधीवासं परि मातू रिहन्नहं तुविद्येभिः सत्वाभिर्याति वि जयः ।
 वयो दधत् पद्वते रोरिहत् सदाऽनु श्येनीं सचते वर्तनीरहं ९
 अस्माकमग्ने मुखवत्सु दीदि ह्यध श्वसीवान् वृषभो दमूनाः ।
 अवास्या शिशुमतीरदीदे र्वमेव युत्सु परिजर्भुराणः १० [६]

इदमग्ने सुधितं दुर्धितादधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रयो अस्तु ते ।
 यत् ते शुक्रं तन्वोऽं रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ११
 रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पद्वतीं रास्यग्ने ।
 अस्माकं वीरौ उत नो मुघोनो जनौश्च या पारयाच्छर्म या च १२
 अभी नो अग्न उर्यभिमिज्जुग्या द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वर्गूताः ।
 गव्यं यव्यं चन्तो दीर्वाहे पं वरमरूपयो वरन्त १३ [७] (१५३८)

(१४१)

१३ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । जगती, १२-१३ विष्णुः ।

बद्धित्वा तद् वर्षे धायि दर्शितं देवस्य भग्नः सहस्रो यतो जनि ।
 पद्मीषु हरेते साधते मतिः अतस्य धेना अनयन्त सन्तुतः

१ (१५३८)

पृक्षो वपुः पितुमान् नित्य आ शयि द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृपु ।
तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे दशप्रमतिं जनयन्त योषणः २

निर्यदां बुध्नान्महिषस्य वर्षस ईशानासः शर्वसा क्रन्त सूरयः ।
चर्द्धीमनु प्रदिवो मध्व आधवे गुहा सन्त मातरिश्वा मथायति ३

प्र यत् पितुः परमास्त्रीयते प र्या पृक्षुधो वीरुधो दंसु रोहति ।
उभा यदस्य जनपं यदिन्वत आदिद् यविष्ठो अभवद् वृणा शुचिः ४

आदिन्मानुराविशद् यास्वा शुचि र्हिंस्यमान उर्विया वि वावुधे ।
अनु यत् पूर्वा अरुहत् सन्नाजुधो नि नव्यसीष्ववरासु धावते ५ [८]

आदिन्द्रोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानासं क्रञ्जते ।
देवान् यत् कृत्वा मज्मना पुरुदुतो मत्तं शंसं विश्वथा वेति धायसे ६

वि यदस्याद् यजतो धातचोदितो ह्यारो न वक्रा जुरणा अनाकृतः ।
तस्य पानेन वृक्षुषः कुष्णजं हसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ७

यथा न ज्ञानः शिकभिः कृता यामङ्गेभिरूपेभिरीयते ।
आदिमृ न कृथासो इदि सूरयः अरस्येव त्येपथादीषते वयः ८

यथा शिष्टि यदयो धनवतो मित्रः शाश्वदे अर्यमा सुदानवः ।
यत् सुमनु क्रन्ता विन्वथा विभु रगन्त जेभिः परिभूरजायथाः ९

यस्यैव दशभुजाय मृन्वते त्वं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि ।
ये नो नु नव्ये महतो युवन् युवं भगं न कारे महिरत्न धीमहि १०

ये पुदि न स्वयं दमन्तसं भगं दक्षं न पपृचासि धर्णसिम् ।
ये वो वमन्ति नन्मनी उमे देवानां शंसमृत आ चं मुकतुः ११

ये नो मुद्येन्ता जोगश्वा होता मन्द्रः शुणवच्चन्द्ररथः ।
ये नो नुदन्तेनन्मन्ते अग्निवांमं मवितं वस्यो अच्छ १२

यस्यावुचिः विनीवन्निर्दः मात्राग्याय प्रतुरं दधानः ।
यथा वृ दे नुदन्तेनो वयं च निहं न मृगं अति निष्टेत्युः १३ [९] (१४१)

(१४२)

१३ दीर्घतमा औचध्यः । (आप्रीसूक्तं) = १ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ नराशंसः, ४ इल्लः, ५ बर्हिः, ६ देवीः द्वारः, ७ उपासानक्ता, ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतील्ला-भारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः, १३ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

समिद्धो अग्र आ वह देवाँ अद्य यतसुचे । तन्तुं तनुष्व पुर्व्यं सुतसोमाय द्वाशुषे १
 घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् । यज्ञं विप्रस्य भावतः शशमानस्य द्वाशुषः २
 शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति । नराशंसस्त्रिरा द्विवो देवो देवेषु यज्ञियः ३
 इल्लितो अग्र आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् । इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते ४
 स्तृणानासो यतसुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे । वृञ्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ५
 वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै देवेभ्यो महीः । पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरस्रध्वतः ६ [१०]

आ भन्दमाने उपकि नक्तोषासा सुपेशसा । यही ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हिंरा सुमत् ७
 मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमं सिधमद्य दिविस्पृशम् ८
 शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती । इल्ला सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ९
 तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना । त्वष्टा पोषाय वि प्र्यतु राये नाभा नो अस्मयुः १०
 अवसृजन्नप त्मना देवान् यक्षि वनस्पते । अग्निर्हव्या सुपूदति देवो देवेषु मेधिरः ११
 पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे । स्वाहा गावन्नवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन १२
 स्वाहाकृतान्या गृह्युप हव्यानि वीतये । इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे १३ [११]
 (१५६४)

(१४३)

८ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । जगती, ८ विष्टुप् ।

प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्रये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे ।
 अपां नपाद् यो वसाभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीद्वृत्त्वियः १
 स जायमानः परमे व्योमन्याविरागिरभवन्मातुरिभ्वने ।
 अस्य कृत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् २
 अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः सुसंहशः सृपतीकस्य सुद्युतः ।
 मात्वक्षसो अत्यकुर्न तिन्ध्वो अग्ने रजन्ते असंसन्तो अनराः ३
 (१०६५)

(१४५)

५ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

तं पृच्छता स जगामा स वेदु स चिकित्वा ईयते सा न्वीयते ।
 तस्मिन् त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्ठयः स वाजस्य श्वंसः शुष्मिणस्पतिः १
 तमिदं पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत ।
 न मृष्यते प्रथमं नापरं वचो ऽस्य कृत्वा सचते अप्रहृषितः २
 तमिदं गच्छन्ति जुह्वस्तमर्वती विश्वान्येकः शृणवद् वचांसि मे ।
 पुरुषैस्ततुरिर्यज्ञसाधनो ऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः ३
 उपस्थायं चरति यत् समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः ।
 अभि श्वान्तं मृशते नान्द्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम् ४
 स ईं मृगो अप्यो वनर्गुरूपं त्वच्युपमस्यां नि धायि ।
 व्यत्रवीद् वयुना मर्त्येभ्यो ऽग्निर्विद्वान् कृतचिद्धि सत्यः ५ [१४] (१५८४)

(१४६)

५ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्रिमूर्धानं सप्तरींश्च गृणीषे ऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थे ।
 निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रौचिनापप्रिवांसम् १
 उक्षा महां अभि ववक्ष एने अजरस्तथावितऊतिर्ऋष्वः ।
 उर्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्यूर्धो अरुपासो अस्य २
 समानं वत्समभि संचरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः सुमेके ।
 अनपवृज्यां अध्वनो मिमानि विश्वान् केतां अर्धं महो दधाने ३
 धीरांसः पदं क्वयौ नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्यम् ।
 सिपासन्तः पर्यपश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत् सूर्यो नृन् ४
 विहृक्षेण्यः परि काष्ठासु जैन्य ईळेन्यो महो अर्भाय जीवसे ।
 पुरुत्रा यदभवत् सूरह्येभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्वदर्शतः ५ [१५] (१५८५)

(१४७)

५ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

कथा ते अग्ने शुचयन्त आयो दंष्ट्राशुर्वीजैभिराशुपाणाः ।
 उभे यत् तोके तनये दधाना कृतस्य तामन् गुणयन्त देवाः १

बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।
 पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने
 ये प्रायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
 ररक्ष तान् त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद् रिपवो नाहं देभुः
 यो नो अग्ने अरिवाँ अद्यायु ररातीवा मर्चयति ह्येन ।
 मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः
 उत वा यः सहस्य प्रविद्वान् मतो मर्तं मर्चयति ह्येन ।
 अतः पाहि, स्तवमान स्तुवन्तु मग्ने मार्किर्नो दुरिताय धायीः

(१४८)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । विष्टुप् ।

मथीद् यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम् ।
 नि यं दधुमनुष्यासु विष्टु स्वर्णं चित्रं वपुषे विभावम्
 दुष्टानमिन्न ददभन्त मन्मा शिर्वत्थं मम तस्य चाकन् ।
 नृपन्त विश्वान्यम्य कर्मोपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः
 नित्यं चिन्तु यं सदनं जगृध्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियासः ।
 य नृ नयन्त गुभयन्त दुष्टा वश्वांसो न रथ्यो राखाणाः
 पुत्राणि दुम्ना नि रिणाति जम्भे राद् रंचते वन आ विभावा ।
 आदम्य वातो अनु वाति शोचिस्तुर्न शर्यामसनामनु यून्
 न यं रिपवो न रिपुष्यवो गर्भं सन्तं रेपणा रेपयन्ति ।
 अन्धा अप्रिया न दभन्नभिष्या नित्यास ई प्रेतारो अरक्षन्

(१४९)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । विराद् ।

महः म गृध एवते पतिर्दन्निन इतस्य वमनः पद् आ ।
 उर धनन्तमर्दयो विधन्तिन
 न दो दुषा नृगं न गेदम्याः श्रवोभिरस्ति जीवपीतसर्गः ।
 न दः मय्यानाः निश्चिन्त योता

आ यः पुरं नार्मिणीमदीदे दत्यः कविर्नभन्योऽ नार्वा ।

सूरो न रुरुकाञ्छतात्मा

३

अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् ।

होता यजिष्ठो अपां सधस्थे

४

अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दूधे वार्याणि श्रवस्या ।

मर्तो यो अस्मै सुतुको दूदाश

५ [१८] (१६०३)

(१५०)

३ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । उष्णिक् ।

पुरु त्वा वृश्वान् वोचे ऽरिरेये तव स्विदा । तोदस्येव शरण आ मुहस्य

१

व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदरूपः । कदा चन प्रजिगतो अदेवयोः

२

स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो वार्धन्तमो द्विवि । प्रपेत् ते अग्ने वनुषः स्याम

३ [१९] (१६०४)

(१५१)

९ दीर्घतमा औचध्यः । १ मित्रः, २-९ मित्रावरुणौ । जगती ।

मित्रं न यं शिष्या गोपु गव्यवः स्वाध्यां विदथे अणु जीजनन् ।

अरेजेतां रोदसी पाजसा गिरा पति प्रियं यजतं जनुषामवः

१

यद्ध त्यद् वा पुरुमीळ्हस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः ।

अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पुस्त्यावतः

२

आ वा भूपन् क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षते महे ।

यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्रया शिष्या वीथो अध्वरम्

३

प्र सा क्षितिरेत्तु या महि प्रिय क्रतावानावृतमा योपथो बृहन् ।

युवं द्विवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युषं युक्ताथे अपः

४

मही अत्र महिना वारमृण्वथो ऽरेणवस्तुज आ तक्षन् धेनवः ।

स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निमुचं उपतस्तक्ष्वीरिव

५ [२०]

आ वामुताय कुशिनीरनुषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चयः ।

अव त्मना सुजतं पिन्वतं पियो युवं विप्रन्तु नन्मनानिज्ययः

६

यो वा यज्ञैः शशमानो ह शशति रुविहोता यजानि नन्मनाधनः ।

उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वर नक्षत्रा गिरः नुनति गन्तनन्तु

७ [२१]

युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावान्ना मनसो न प्रयुक्तिषु ।
भरन्ति वां मन्मना संयता गिरो ऽहंप्यता मनसा रेवदाशाथे
रेवद् वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम् ।
न वां द्यावोऽहभिर्नोति सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशुर्मवम्

(१५२)

७ दीर्घतमा औचथ्यः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः ।
अवातिरतमनृतानि विश्वे ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे
एतच्चन त्वो वि चिकेतदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋतावान् ।
त्रिरथि हन्ति चतुरथिरुग्रो देवनिदो ह प्रथमा अजूर्यन्
अपादिति प्रथमा पद्वतीनां कस्तद् वां मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपत्यनृतं नि तारीत्
प्रयन्तमित् परि जारं कुनीनां पश्यामसि नोपनिषद्यमानम् ।
अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य वरुणस्य धाम
अनश्वो जातो अनभीशुर्वा कनिक्रदत् पतयदूर्ध्वसानुः ।
अचित्तं ब्रह्म जुजुषुर्यवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः
आ धेनवो मामतेयमवन्ती ब्रह्मप्रियं पीपयन् तस्मिन्नुधन् ।
पित्वा भिक्षेत वयुनानि विद्रा नासाविवासन्नदिति मुरुष्येत
आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा ववृत्याम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सहा अस्माकं वृष्टिद्विष्या सुपारा

(१५३)

४ दीर्घतमा औचथ्यः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

यनामहे वां सहः सजोषां हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः ।
दुतैर्वृतस्नु अथ यद् वामस्मे अध्वर्यवो न धीतिभिर्भरन्ति
प्रस्तुतिर्वा धाम न प्रयुक्तिर्यामि मित्रावरुणा सवृक्तिः ।
अनक्ति यद् वां विद्वेषु होता मुन्नं वां सुर्विषणाविर्यक्षन्

पीपायं धेनुरदितिर्ऋताय जनाय मित्रावरुणा हविर्दे ।
 हिनोति यद् वां विदथे सपर्यन् त्स रातहव्यो मानुषो न होता ३
 उत वां विश्व मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ।
 उतो नो अस्य पूर्व्यः पतिर्दन् वीतं पातं पर्यस उस्त्रियायाः ४ [२३] (१६२७)

(१५४)

६ दीर्घतमा औचध्यः । विष्णुः । त्रिष्टुप् ।

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
 यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः १
 प्र तद् विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।
 यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणे प्वधिक्षियन्ति भुवन्नानि विश्वा २
 प्र विष्णवे शूपमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे ।
 य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थमेको विममे त्रिमिरित् पदेभिः ३
 यस्य त्री पूर्णा मधुना पदा न्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति ।
 य उ त्रिधातुं पृथिवीसुत द्यामेको द्वाधार भुवन्नानि विश्वा ४
 तदस्य प्रियमभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति ।
 उरुक्रमस्य स हि वन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः ५
 ता वां वास्तुन्युश्मसि गर्मध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः ।
 अत्राहु तदुरुगायस्य वृष्णाः परमं पदमव भाति भूरि ६ [२४] (१६३३)

(१५५)

६ दीर्घतमा औचध्यः । विष्णुः, १-३ इन्द्राविष्णू । जगती ।

प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत ।
 या सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुरर्वतेव साधुना १
 त्वेषमित्था समरणं शिमीवतो रिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति ।
 या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः २
 ता ई वर्धन्ति मह्यस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे भुजे ।
 दधाति पुत्रोऽवरं परं पितु नर्मि तृतीयमधि रोचने विवः ३ (१६३६)

- तत्तदितदिदस्य पौंस्यं गृणीमसी नस्य त्रातुरवुकस्य मीळहुषः ।
यः पार्थिवानि त्रिभिरिद् विगामभि रुरु क्रमिठोरुगायाय जीवसे ४
- द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्हशो ऽभिरुयाय मर्त्यो मुरण्यति ।
तृतीयमस्य नकिरा दधर्षति वयश्चन पतर्यन्तः पतत्रिणः ५
- चतुर्भिः साकं नवति च नामभिश्चक्रं न वृत्तं व्यतीरवीविपत् ।
बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्रभिर्युवाकुमारः प्रत्येत्याहुवम् ६ [२५] (१११)

(१५६)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । विष्णुः । जगती ।

- भवा मित्रो न शेव्यो वृतासुति विभूतद्युम्न एवया उ सप्रथाः ।
अधा ते विष्णो विदुषा चिदध्यः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता १
- यः पूव्याय वेधसे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति ।
यो जातमस्य महतो महि ब्रवत् सेदु श्रवोभिर्युज्यं चिदभ्यसत् २
- तमु स्तोतारः पूव्यं यथा विद् क्रतस्य गर्भं जुनुषा पिपर्तन ।
आस्य जानन्तो नाम चिद् विवक्तन महस्ते विष्णो सुमति भजामहे ३
- तमस्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः ।
द्वाधार दक्षमुत्तममहर्विदं ब्रजं च विष्णुः सखिवा अपोर्णुते ४
- आ यो विवार्य सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृतरः ।
वेधा अजिन्वत् त्रिपधस्थ आर्य मृतस्य भागे यजमानमाभजत् ५ [२६] (११५)

(१५७) [द्वाविंशोऽनुवाकः ॥२२॥ सू० १५७-१६४]

६ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्विनौ । जगती, ५-६ त्रिष्टुप् ।

- अत्रोध्यग्निर्ज्म उदेति सूर्यो व्युत्पाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा ।
आयुक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद् देवः सविता जगत् पृथक् १
- यद् युञ्जाथे वृषणमश्विना रथं वृतेन नो मरुना क्षत्रमुक्षतम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि २ (१६४)

अवाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः ।	
त्रिवन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद् द्विपदे चतुष्पदे	३
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कश्या मिमिक्षतम् ।	
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सच्चाभुवा	४
युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।	
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीराश्विनावैरयेथाम्	५
युवं ह स्थो भिषजा भेषजेभि रथो ह स्थो रथ्याऽ रथ्येभिः ।	
अथो ह क्षत्रमधि धत्थ उग्रा यो वां हविष्मान् मनसा दृदाश	६ [२७] (१६५०)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२६]

(१५८)

६ दीर्घतमा औचध्यः । अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप् ।

वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यते नो वृषणावभिष्टौ ।	
दसा ह यद् रेक्णा औचध्यो वा प्र यत् ससाथे अर्कवाभिरुती	१
को वां दाशत् सुमतये चिदस्यै वसू यद् धेथे नमसा पदे गोः ।	
जिघृतमस्मे रेवतीः पुरंधीः कामप्रेणैव मनसा चरन्ता	२
युक्तो ह यद् वां तौट्याय पेक् वि मध्ये अर्णसो धायि पञ्जः ।	
उप वामवः शरणं गमेयं शूरो नाज्म पतयद्भिरेवैः	३
उपस्तुतिरौचध्यमुरुग्ये न्मा मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम् ।	
मा मामेधो दशतयश्चित्तो धाक् प्र यद् वां वृद्धस्त्वनि खादति क्षाम्	४
न मा गरन् नद्यो मातृतमा दासा यद्वीं सुसमुच्चमवाधुः ।	
शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत् स्वयं दास उरो अंसावपि गध	५
दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान दशमे युगे ।	
अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ।	६ [१] (१६५६)

(१५९)

५ दीर्घतमा औचध्यः । द्यावापृथिवी । जगती ।

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृधा नही स्तुपे विदथेपु प्रचंतसा ।	
देवेभिरे देवपुत्रे सुदंसन्ते त्वा धिया वार्याणि प्रभूपतः	१ (१६५७)

(१६२)

२२ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्वः । निष्ठुपः ३, ६ जगती ।

ना नो निद्रो वर्तणो अयमायु—रिन्द्रं कभुक्षा मरुतः परि ख्यन् ।

यद् वाजिनो देवजातस्य सतेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि १

वाजिनो रेकर्णमा प्रावृतस्य रातिं गुभीतां मुखतो नयन्ति ।

मृदाकुतो मेन्दं विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमर्प्येति पार्थः २

एष न्यागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ।

अग्निमिदं यन् पुरोद्याशमयीता त्वदेवेन सौभवसायं जिवन्ति ३

राक्षसिष्यवृषोः प्रियानं विमानीषाः पर्यश्रं नयन्ति ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ४

राक्षसपुत्रस्त जग्निमिन्धो प्रापणाम नृत शंस्ता सुविप्रः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ५ [७]

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ६

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ७

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ८

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ९

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः १० [८]

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ११

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः ।

यस्य वृषाः प्रियमा भाग एति यशं प्रेभ्यः पतिवेदयन्नृजः १२ [९]

- यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि ।
ऊष्मण्यापिधानां चरुणा मङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् १३
- निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमर्वतः ।
यच्च एषो यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु १४
- मा त्वाग्निध्वनयीद् धूमगन्धि मीखा भ्राजन्त्यभि विक्ल जग्निः ।
इष्टं वीतमभिगूर्तं वर्षद्भुतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् १५ [९]
- यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै ।
संदानमर्वन्तं पङ्क्तिं प्रिया देवेष्वामयन्ति । १६
- यत् ते सादे महसा शुकृतस्य पाण्यी वा कशया वा तुतोद् ।
सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि १७
- चतुस्त्रिंशद् वाजिनो देवबन्धोर्वङ्गीरश्वस्य स्वधितिः समेति ।
अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरुनुघुष्या वि शस्त १८
- एकस्त्वहुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ क्रतुः ।
या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ १९
- मा त्वा तपत् प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व आ तिष्ठिपत् ते ।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः २०
- न वा उ एतन्त्रियसे न रिष्यसि देवा इदेषि पयिभिः सुगेभिः ।
हरीं ते युञ्जा पृषती अभूता मुपास्थाद् वाजी धुरि रासभस्य २१
- सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्रा उत विश्वापुषं रुचिम् ।
अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोत क्षत्रं नो अश्वो वनतां हविष्मान् २२ [१०] (१००२)

(१६३)

१३ दीर्घतमा औचध्यः । अश्वः । त्रिष्टुप् ।

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन् त्समुद्राद्भुत वा पुरीपात् ।
र्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तृत्यं महिं जातं ते अर्वन् ? (१००३)

(१६२)

२२ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्वः । त्रिष्टुप् ; ३, ६ जगती ।

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायु—रिन्द्रं क्रभुक्षा मरुतः परिं ख्यन् ।

यद् वाजिनो देवजातस्य सतेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि १

यन्निर्णिजा रेकर्णसा प्रावृतस्य रातिं गृमीतां मुखतो नयन्ति ।

सुप्राङ्जो मेम्यद् विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पार्थः २

एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ।

अमिप्रियं यत् पुरोऽप्यशमर्वता त्वदेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ३

यन्द्रविष्यमुतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति ।

अत्रा पूष्णः प्रथमो माग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ४

होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः ।

तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पूणध्वम् ५ [७]

यूपमस्का उत ये यूपवाहाश्चपात्रं ये अश्वयुपाय तक्षति ।

ये चार्धते पचनं संभरन्त्युतो तेषामभिर्गूर्तिर्न इन्वतु ६

उप प्रागात् सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपुष्टः ।

अन्वेनं विशा क्रपयो मदन्ति देवानां पुष्टे चक्रमा सुवन्धुम् ७

यद् वाजिनो दामं संदानमर्वतो या शीर्षिण्या रशना रज्जुरस्य ।

यद् वा वास्य प्रभृतमास्येष्टं तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ८

यदश्वस्य कृविषो मक्षिकाश यद् वा स्वरौ स्वर्धितौ रितमास्ति ।

यन्द्रस्तयोः शमितुर्यन्त्रेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ९

यद्रव्यमुदरस्यापवाति य आमस्य कृविषो गन्धो अस्ति ।

मुकुता तच्छामितारः कृण्वन्तु त मेधं शृतपाकं पचन्तु १० [८]

यत् ते गात्रादग्निना पच्यमाना दुमि शूलं निहतस्यावधावति ।

ना तद् भून्वाना धिपुन्ना तृणेषु देवेभ्यस्तदुशन्द्वा रतमस्तु ११

ये वाजिनं प्रतिवेदयन्ति पृक्वं य ईमाहुः सूरभिर्निहरेति ।

ये चार्धतो नांमिक्षामुपासत उतो तेषामभिर्गूर्तिर्न इन्वतु १२ (१६१)

यज्ञीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि ।

ऊष्मण्यापिधानां चरुणा मृद्धाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्

१३

निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमवतः ।

यच्च ण्णौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु

१४

मा त्वाग्निध्वनयीद् धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्लु जघ्निः ।

इष्टं वीतमभिगूर्तं वर्षद्वृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम्

१५ [९]

यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै ।

संशानमवन्तं पङ्क्तिं प्रिया देवेष्वामयन्ति ।

१६

यत् तं सादे महसा शूकृतस्य पाण्यौ वा कशया वा तुतोद् ।

मुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि

१७

चतुस्त्रिंशद् वाजिनो देवबन्धोर्वङ्गीरश्वस्य स्वर्धितिः समेति ।

अच्छिद्वा गात्रां वयुना कृणोत परुष्परुनुघुष्या वि शस्त

१८

एकस्त्वहुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारां भवतस्तथ क्रतुः ।

या ते गात्राणामृतुधा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ

१९

मा त्वा तपत् प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वर्धितिस्तन्व आ तिष्ठिपत् ते ।

मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्वा गात्राण्यसिना मिथू कः

२०

न वा उ एतन्त्रियसे न रिण्यसि देवा इदं पि प्रविभिः सुगेभिः ।

ह्रीं ते पुञ्जा पृषती अभूता मुपास्थाद् वाजी धुरि रासभस्य

२१

मुगर्व्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्रा उत विश्वापुषं रविम् ।

अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोत क्षत्रं नो अश्वो यन्तां हविर्मान्

२२ [१०] १३०३

(१२३)

१३ दीर्घतना जैत्यः । १४२ । विष्टुः ।

यदश्वः प्रथमं जायमान उयन् त्समुद्राद्वा वा पुगेवान् ।

श्वेतस्य पक्षा हरिणस्य बाह्व उयन्त्यं महि ज्ञानं ते अर्धम्

२

१३०३

युमेन दूतं चित्तं एनमायुन—गिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ।

गन्धर्वो अस्य रक्षनामगृभ्णात् सूर्यादश्वं वसवो निरतष्ट २

असिं यमो अस्यादित्यो अर्व—न्नसिं चित्तो गुह्येन व्रतेन ।

असिं सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि द्विवि बन्धनानि ३

त्रीणि त आहुर्द्विवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे ।

उतेवं मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ४

इमा ते वाजिन्नवमार्जनीनामा शफानां सन्तितुर्निधानां ।

अत्रा ते भद्रा रक्षना अपश्य—मृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ५ [११]

आत्मानं ते मनसारादजाना—मवो दिवा पतर्यन्तं पतङ्गम् ।

शिरो अपश्यं पृथिभिः सुगेभि—रेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ६

अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः ।

यदा ते मर्तो अनु भोगमान—ळादिद् ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ७

अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्व—न्ननु गावोऽनु भर्गः कृनीनाम् ।

अनु व्रातांसस्तव सख्यमीयु—रनु देवा ममिरे वीर्यं ते ८

हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र आसीत् ।

देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ९

ईमन्तासुः सिलिकमध्यमासुः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः ।

हंसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिपुर्दिव्यमज्ममश्वाः १० [१२]

तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन् तव चित्तं वात इव ध्रजिमान् ।

तव शृङ्गाणि विधिता पुरुत्रा—रण्येषु जभुराणा चरन्ति ११

उप प्रागाच्छसनं वाज्यवीं देवद्रीचा मनसा दीध्यानः ।

अजः पुरो नीयते नाभिरस्या—नु पश्चात् कवयो यन्ति रेभाः १२

उप प्रागात् परमं यत् सधस्थ—मवीं अच्छा पितरं मातरं च ।

अद्या देवाञ्छृतमो हि गुम्या अथा शास्ते दाशुपे वार्याणि १३ [१३] [१३५]

(१६४)

५२ दीर्घतमा औचध्यः । १-४१ विश्वे देवाः; ४२ आद्यर्धर्चस्य वाक्, द्वितीयस्य आपः; ४३ आद्यर्धर्चस्य शकधूमः, द्वितीयस्य सोमः; ४४ केशिनः (अग्निः सूर्यो वायुश्च;) ४५ वाक्; ४६-४७ सूर्यः; ४८ संवत्सरकालचक्रम्; ४९ सरस्वती; ५० साध्याः; ५१ सूर्यः; पर्जन्याग्नयो वा; ५२ सरस्वान्, सूर्यो वा । विष्टुप्; १२, १५, २३, २९, ३६, ४१ जगती; ४२ प्रस्तारपंक्तिः; ५१ अनुष्टुप् ।

- अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्वः ।
 तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्पतिं सप्तपुत्रम् १
- सप्त पुत्रान्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्व यन्नेमा विश्वा भुवनार्धिं तस्थुः २
- इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वाः ।
 सप्त स्वसारो अभि सं नवन्ते यत्र गवां निहिता सप्त नाम ३
- को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था विभर्ति ।
 भूम्या असुरसृगात्मा कं स्वित्र को विद्रांसमुप गात्र प्रष्टुमेतत् ४
- पाकः पृच्छामि मनसाविजानन् देवानामिना निहिता पदानि ।
 वत्से वृष्कयेऽधि सप्त तन्तून् वि तन्तिरे कवय ओतवा उ ५ [१४]
- अचिकित्वाश्चिकितुषश्चिदन्न कवीन् पृच्छामि विद्वन्ते न विद्वान् ।
 वि यस्तस्तम्भ पल्लिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम् ६
- इह त्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः ।
 शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वृत्रिं वसाना उदुकं पृदापुः ७
- माता पितरमृत आ वभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जुग्मे ।
 सा वीभ्रत्सुर्गर्भरसा निविद्धा नमस्त्वन्त इदुपवाकमीयुः ८
- पुक्ता मातासीद् धुरि दक्षिणाया अतिष्ठद् गर्भो वृजुनीष्वन्तः ।
 अमीमेद् वत्सो अनु गार्मपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ९
- तिस्रो मातृस्त्रीन् पितृन् विभ्रदेकं ऊर्ध्वस्तन्ध्या नेमव गृहापयन्ति ।
 मन्त्रयन्ते द्विवो अमुष्यं पृष्ठे विश्वविद्रं वाचमविश्वमिन्वाम १० [१५]
- दार्दशारं नहि तज्जराय ववर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य ।
 आ पुत्रा अग्रे मिध्रनासो अत्र सप्त शतानि विश्रतिर्ध तन्धुः ११ (१५५)

पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं त्रिव आहुः परं अंधं पुगिणिगं ।

अथेम अन्य उपरे विचक्षणं मतर्चके पठरे आहुर्गर्भितम् १२

पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्युर्भुवनानि विश्वा ।

तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनाद्व न शयिते सनामिः १३

सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति ।

सूर्यस्य चक्षु रजसित्यावृतं तस्मिन्नापिता भुवनानि विश्वा १४

साकंजानां सतथमादुरेकजं पळिद् यमा ऋपयो देवजा इति ।

तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रजन्ते विकृतानि रूपशः १५ [१६]

स्त्रियः सतीस्तां उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षणाच्च वि चेतदुन्धः ।

कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात् स पितुष्पितासत् १६

अवः परेण पर एनावरेण पदा वृत्सं विभ्रती गौरुदस्थान् ।

सा कद्रीची कं स्विदर्थं परागात् कं स्वित् सूते नहि यूथे अन्तः १७

अवः परेण पितरं यो अस्या तुवेदं पर एनावरेण ।

कवीयमानः क इह प्र वोचद् देवं मनः कुतो अधि प्रजातम् १८

ये अर्वाञ्चस्तां उ पराच आहु र्ये पराञ्चस्तां उ अर्वाच आहुः ।

इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति १९

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परं पस्वजाते ।

तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति २० [१७]

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भागं मनिमेपं विदथाभिस्वरन्ति ।

इनो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकुमत्रा विवेश २१

यस्मिन् वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे ।

तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वये तन्नोन्नशयः पितरं न वेद २२

यद् गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद् वा त्रैष्टुभं निरतक्षत ।

यद् वा जगज्जगत्योहितं पदं य इत् तद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः २३

गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कं मर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् ।

वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदा ऽक्षरेण मिमते सप्त वाणीः २४

जगता सिन्धुं दिव्यस्तभायद् रथंतरे सूर्यं पर्यपश्यत् ।

गायत्रस्य समिधास्तिस्र आहुस्ततो मुह्य प्र रिंश्चे महित्वा २५ [

उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत वेंहदेनाम् ।	
श्रेष्ठं सवं सविता साविपन्नो ऽभीन्दो घर्मस्तदु पु प्र वोचम्	२६
हिङ्गुवती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।	
दुहामश्विभ्यां पयो अघ्नयेयं सा वर्धतां महते सौभगाय	२७
गौरमीमेदनु वत्सं मियन्तं मूर्धानं हिङ्गुकृणोन्मातवा उ ।	
सृकाणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः	२८
अयं स शिङ्गे येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता ।	
सा चित्तिभिनिं हि चकार मर्त्यं विद्युद् भवन्ती प्राति वव्रिमैहत	२९
अनच्छये तुरगातु जीव मेजद् भुवं मध्य आ पुस्त्यानाम् ।	
जीवो मृतस्य चरति स्वधाभि रमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः	३० [१९]

अपश्यं गोपामनिपद्यमान मा च परा च पृथिभिश्चरन्तम् ।	
स सधीचीः स विपूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः	३१
य ई चकार न सो अस्य वेदु य ई दृदर्श हिरुगिन्नु तस्मात् ।	
स मातुर्योना परिर्वीतो अन्त बहुप्रजा निरुतिमा विवेश	३२
द्यौर्मे पिता जन्विता नाभिरत्र बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम् ।	
उत्तानयोश्चस्वोऽयोनिरन्त रत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात्	३३
पूच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पूच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः ।	
पूच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पूच्छामि वाचः परमं व्योम	३४
इयं वेदुः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।	
अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मार्थं वाचः परमं व्योम	३५ [२०]

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति शुदिशा विधर्मणि ।	
ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्रतः	३६
न वि जानामि यदिवेदमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि ।	
यदा मार्गन् प्रथमजा कृतस्यादिद् वाचो अश्रुवे भागमस्याः	३७
अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतो ऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।	
ता शश्वन्ता विपुचीना विपन्ता न्यन्यं चिक्पुर्न नि चिक्पुर्न्यम्	३८
ऊचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अधि विश्वं निषेदुः ।	
यस्तन्न वेदु किमुचा करिष्याति य इत्त तद् विदुस्त इमे सनासते	३९ (१५४)

सूयवसाद् भगवती हि भूया अथो वयं भगवन्तः स्याम ।
अन्द्रि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिवं शुन्द्रमुदुकमाचरन्ती

४० [२१]

गौरीर्ममाय सलिलानि तक्ष—त्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।

अष्टार्पदी नवपदी बभूवुषीं सहस्राक्षरा परमे व्योमन् ४१

तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ।

ततः क्षरत्यक्षरं तद् विश्वमुप जीवति ४२

शक्रमयं धूममारादपश्यं विपूवतां पुर एनावरेण ।

उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरा—स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ४३

त्रयः केशिनं ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत् एकं एषाम् ।

विश्वमेको अभि चष्टे शचीभि—र्धाजिरेकस्य दृष्टो न रूपम् ४४

चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि विदुर्बाह्वणा ये मनीषिणः ।

गुहा त्रीणि—निहितां नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ४५

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहु—रथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।

एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ४६ [२२]

कृष्णं नितानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।

त आववृत्रन् त्सर्दनादृतस्या—दिद् घृतेन पृथिवी व्युद्यते ४७

द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत ।

तस्मिन् त्साकं त्रिशता न शङ्कवो ऽर्पिताः पृष्टिर्न चलाचलासः ४८

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभू—र्येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि ।

यो रत्नधा वसुविद् यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः ४९

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवा—स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ५०

समानमेतदुदुक—मुचैत्यव चाहभिः ।

भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्नयः ५१

दिव्यं सुपर्णं वायसं ब्रुहन्त—ष्पां गर्भं दर्शतमोषधीनाम् ।

अभीपतो वृदिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ५२ [२३] (१३३)

(१६५) [त्रयोविंशोऽनुवाकः॥२३॥ सू०१६५-१७९]

(१५) १, २, ४, ६, ८, १०-१२ इन्द्रः; ३, ५, ७, ९ मरुतः; १३-१५ अगस्त्यो
मैत्रावरुणिः । मरुत्वानिन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

कया शुभा सर्वयसः सनीलाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः ।

कया मती कुत एतास एते ऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया १

कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ वर्वत ।

श्येनाँ इव धजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम २

कुतस्त्वमिन्द्र माहि नः सन्नेको यासि सत्पते किं त इत्था ।

सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तत्रो हरिवो यत् ते अस्मे ३

ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयति प्रभृतो मे अद्रिः ।

आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थे मा हरीं बहतस्ता नो अच्छ ४

अतो वयमन्तमोभिर्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुभमानाः ।

महोभिरतो उप युजमहे न्विन्द्रं स्वधामनु हि नो बभूथ ५ [२४]

क स्या वो मरुतः स्वधासीद् यन्मामेकं समधत्ताहिहत्ये ।

अहं ह्युग्रस्तविपस्तुविष्मान् विश्वस्य शत्रोरनमं वधस्नैः ६

भूरि चकर्थ युज्येभिरस्मे समानोभिवृषभ पौंस्येभिः ।

भूरीणि हि कृणवामा शविष्ठेन्द्र क्त्वा मरुतो यद् वशाम ७

वधी वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान् ।

अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः ८

अनुत्तमा ते मघवन्नाकिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः ।

न जायमानो नशति न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृन्द्र ९

एकस्य चिन्मे विश्वस्त्वोजो या नु दधृष्वान् कृणवै मनीषा ।

अहं ह्युग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् १० [२५]

अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्मं चक्र ।

इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वे तनूभिः ११

एवेदेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यः श्रव एषो दधानाः ।

संचक्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे हृदयाथा च नूनम् १२

को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातन् सखीरच्छां सखायः ।

मन्मानि चित्रा अपिवातर्यन्त एषां भूत नवेदा म क्रतानान् १३

आ यद् दुवस्याद् दुवसे न कारु—रस्माश्चक्रे मान्यस्य मेधा ।

ओ पु वर्त मरुतो विप्रमच्छे—मा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत

१४

एष वः स्तोमो मरुत इयं गी—मान्यस्य कारोः ।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

१५ [२६] (१०८२)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२९]

(१६६)

१५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः । जगतीः १३-१५ विष्टुप् ।

तन्नृ वोचाम रभसाय जन्मन्ने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे ।

ऐधेव यामन् मरुतस्तुविष्वणो युधेवं शक्रास्तविपाणि कर्तन

१

नित्यं न सूनुं मधु विभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु वृष्वयः ।

नक्षन्ति रुद्रा अर्चसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वर्तवसो हविष्कृतम्

२

यस्मा ऊमासो अमृता अरांसत रायस्पोषं च हविषा दद्याशुषं ।

उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरु रजांसि पर्यसा मयोभुवः

३

आ ये रजांसि तविपीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयंतासो अध्रजन् ।

भयन्ते विश्वा भुवन्नानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयंतास्वृष्टिपुं

४

यत् त्वेपर्यामा नदयन्त पर्वतान् द्विवो वा पुठं नर्या अचुच्ययुः ।

विश्वो वो अजमन् भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः

५ [१]

यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुना ऽरिंद्यामाः सुमतिं पिपर्तन ।

यत्रा वो द्विद्युद् रदति क्रिविर्दती रिणार्ति पश्वः सुधितेव बृहणा

६

प्र स्क्रुभदेष्णा अनवभ्रराधसो ऽलातृणासो विदथेषु सुदृताः ।

अर्चन्त्यर्कं मद्गिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या

७

शतभुजिभिस्तमभिहृतेरुघात् पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत ।

जन् यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात् तनवस्य पुष्टिपुं

८

विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविपाण्याहिता ।

अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयो ऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते

९

भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः ।

अंसेष्वेताः पविपुं क्षुरा अधि वयो न पक्षान् व्यनु श्रियो धिरे

१० [२] (१०९२)

महान्तो महा विभ्वोऽ विभूतयो दूरेदृशो ये विव्या इव स्तुभिः ।
 मन्द्राः सृजिह्वाः स्वरितार आसभिः संमिश्रा इन्द्रे मरुतः परिपुभः ११
 तद् वः सुजाता मरुतो महित्वनं कूर्ध्वं वो वृत्रमर्दितेरिव व्रतम् ।
 इन्द्रश्चन त्यजसा वि हुणाति त जनाय यस्मै सुकृते अराध्वम् १२
 तद् वो जामित्वं मरुतः परं युगे पुरु यच्छंसममृतासु आवंत ।
 अया धिया मनवे श्रुदिमाव्या साकं नरो दुंसनैरा चिकित्विरे १३
 येन कूर्ध्वं मरुतः शूशवांम बुध्माकेन परीणसा तुरासः ।
 आ यत् ततनन् वृजने जनास एभिर्यज्ञेभिस्तदुभीदिमश्चाम १४
 एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्द्वार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
 एषा यासीष्ट तन्वे वया विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् १५

१५[३] (१७२, ७)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । १ इन्द्रः २-११ मरुतः । परिपुभः (१० पुग्लान्मयोतिः ।)

सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषां हरियो गृतर्तमाः ।
 सहस्रं रायो माद्वयध्वं सदासिण उप नो यन्तु वाजाः ।
 आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा वृत्रं दिवः सुभाषाः ।
 अध यदेपां निपुतः परमाः समुद्रस्य पिद धनवन्त एरे १
 मिम्यक्ष येषु सुधिता धृतायी हिरण्यनिणिगुपंश न इष्टिः ।
 गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सुभाषती विद्वंसेतु सं वाक् २
 परा शुभ्रा अयासो युव्या साधारण्येव मरुतो निमिषुः ।
 न रोदुसी अप मुदन्त घोरा जुषन्त दुधं मरुतार्य देवाः ३
 जोषद् यदीमसुर्या सुचध्वे विधितस्तुता रोदुनी नृजयाः ।
 आ तूपेव विपुतो रथं गाव त्वेयप्रतीक्षा नमसा नैव ४
 आरुधायन्त युवति युवानः शुभे निमिषां विद्वंसेतु उग्रान् ।
 अको यद् वो मरुतो हृदिष्णान् गावो यद्ये सुवतो नो दुदन्त ५
 य तं विषस्मि यन्मयो य एवा मरुता महिषा हारो यमि ६
 एषा यदीं वृत्रेणा अङ्गुः निष्ठा विम्वरिणे सुवता ७

पान्ति मित्रावरुणाववृद्धा चर्यंत ईमर्यमो अप्रशस्तान् ।

उत चर्यवन्ते अचर्युता ध्रुवाणि वावृध ईं मरुतो दातिवारः

८

नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्ताच्चिच्छवसो अन्तमापुः ।

ते धृष्णुना शर्वसा शूशुवांसो ऽर्णा न द्वेपो धृपता परि दुः

९

वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचिमहि समर्थे ।

वयं पुरा महि च नो अनु द्यून् तन्न क्रमुक्षा नरामनु प्यात्

१०

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दुर्यस्य मान्यस्य कारोः ।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

११ [५] (११०८)

(१६८)

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः । जगती; ८-१० त्रिष्टुप् ।

यज्ञार्यज्ञा वः समुना तुतुर्वणि धियं धियं वो देव्या उ दधिध्वे ।

आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्यो महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः

१

ववासो न ये स्वजाः स्वतवस इपं स्वरभिजायन्त धृतयः ।

सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा गावो वन्द्यासो नोक्षणः

२

सोमासो न ये सुतास्तृप्तांशवो हत्सु पीतासो दुवसो नासते ।

एषामंसेषु रम्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे

३

अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा ययु रमर्त्याः कश्या चोदत् तमना ।

अरेणवस्तुविजाता अचुच्यवु ह्वहानि चिन्मरुतो भ्राजद्वयः

४

को वोऽन्तर्मरुत कठिविद्युतो रेजति तमना हन्वेव जिह्वया ।

धन्वच्युत इषां न यामनि पुरुषैषा अहन्योऽ नैतशः

५ [६]

न स्विदस्य रजसो महस्परं कावरं मरुतो यस्मिन्नायय ।

चच्यावयथ विथुरेव संहितं व्यद्विणा पतथ त्वेपमर्णवम्

६

तिर्न वोऽमवती सर्वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती ।

द्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथुजयी असुर्येव जञ्जती

७

प्रति धोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदुभियां वाचमुद्रीरयन्ति ।

अव स्मयन्त विद्युतः पृथिव्यां यदी घृतं मरुतः प्रुणुवन्ति

८

(१८१६)

असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् ।

ते सप्तरासोऽजनयन्ताभ्वमादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन्

९

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्द्वार्यस्य मान्यस्य कारोः ।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्

१० [७] (१८१८)

(१६९)

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ चतुष्पदा विराट् ।

महश्चित् त्वमिन्द्र यत् एतान् महश्चिदसि त्यजसो वरुता ।

स नो वेधो मरुतां चिकित्वान् त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा

१

अयुञ्जन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विदानासो निष्पिधो मर्त्यत्रा ।

मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ

२

अभ्यक् सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति ।

अग्निश्चिद्विष्मातसे शुशुक्लानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि

३

त्वं तू न इन्द्र तं रयिं द्वा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ।

स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः

४

त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिद्वतायोः ।

ते पु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः

५ [८]

प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुपो नृन् महः पार्थिवे सदेने यतस्व ।

अधु यदेवां पृथुबुधास एतास्तीर्थे नार्यः पौस्यानि तस्थुः

६

प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुषद्भिः ।

ये मर्त्यं पृतनायन्तमूर्मैर्ऋणावानं न पृतयन्त सगैः

७

त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्त्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः ।

स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्

८ [९] (१८२६)

(१७०)

(५) १, ३, ४ इन्द्रः; (४ अगस्त्यो वाः) २, ५ अगस्त्यो मैत्रावरुणः । इन्द्रः । १ वृहती, २-४ अनुष्टुप्, ५ त्रिष्टुप् ।

न नूनमास्ति नो स्वः कस्तद् वेदं यदद्भुतम् ।

अन्यस्य चित्तमभि संचरेण्यमृताधीतं वि नदपति

१

(१८२७)

किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरौ मरुतस्तव ।	
तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः सुमरणे वधीः	२
किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नतिं मन्यसे ।	
विद्या हि ते यथा मनो ऽस्मभ्यमिन्द्र दिंत्ससि	३
अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः ।	
तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै	४
त्वमीशिपे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेठः ।	
इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्वाध प्राशान क्रतुथा हवींषि	५ [१०] (१८३१)
(१७१)	

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः ३-६ मरुत्वानिन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम् ।	
रराणता मरुतो वेद्याभिर्नि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान्	१
एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान् हुदा तद्यो मनसा धायि देवाः ।	
उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं हि धा नमस इद वृधासः	२
स्तुतासो नो मरुतो मृळयन्तु त स्तुतो मघवा शंभविष्ठः ।	
ऊर्ध्वा नः सन्तु क्रोम्या वना न्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा	३
अस्मादुहं तविषादीर्षमाण इन्द्राद् भिया मरुतो रेजमानः ।	
युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन् तान्यारे चक्रेमा मृळता नः	४
येन मानासश्चितयन्त उसा व्युद्विषु शवसा शश्वतीनाम् ।	
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थर्विरः सहोदाः	५
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नृन् भवा मरुद्भिर्वयातहेळाः ।	
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम्	६ [११] (१८३७)
(१७२)	

३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः । गायत्री ।

वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः । मरुतो अहिभानवः	१
सा वः सुदानवो मरुत क्रञ्चती शरुः । अरे अश्मा यमस्यथ	२
नु विशः पारि वृङ्क्ष सुदानवः । ऊर्ध्वान् नः कर्त जीवसे	३ [१२] (१८४०)

(१७३)

१३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्; ४ विरादस्थाना, विषमपदा वा ।

- गायत्र सामं नभ्यं यथा वे रचां तद् वावृधानं स्वर्वत् ।
 गावो धेनवो बर्हिष्यदधा आ यत् सद्धानं दिव्यं विवासान् १
- अर्चद् वृषा वृषभिः स्वेदुहव्यै मृगो नाशो अति यज्जुगुर्यात् ।
 प्र मन्द्युर्मनां गूर्तं होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः २
- नक्षद्रोता परि सदा मिता यन् भरद् गर्भमा श्रदः पृथिव्याः ।
 ऋनुदश्चो नयमानो रुवद् गौ रन्तर्दूतो न रोदसी चरद् वाक् ३
- ता कुमार्पतरास्मै प्र च्यौतानि देवयन्तो भरन्ते ।
 जुजोषदिन्द्रो दस्मर्वचा नासत्वेव सुगम्यो रथेष्ठाः ४
- तमु द्बृहीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः ।
 प्रतीचश्चिद् योर्धायान् वृषण्वान् वववृषश्चित्तमसो विहन्ता ५ [१३]
- प्र यद्वित्था महिना नृभ्यो अस्त्यरं रोदसी कुक्ष्येडं नास्मै ।
 सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति स्वधावा ओपशमिव द्याम् ६
- समत्सु त्वा शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परित्सयध्वै ।
 सजोषसु इन्द्रं मदं क्षोणीः सूरिं चिद् ये अनुमदन्ति वार्जैः ७
- एवा हि ते शं सर्वना समुद्र आपो यत् तं आसु मदन्ति देवीः ।
 विश्वा ते अनु जोष्या भूद् गौः सूरौश्चिद् यदि धिपा वेपि जनान् ८
- असाम् यथा सुपखाय एन स्वमिष्टयो नरां न शंसैः ।
 असद् यथा न इन्द्रो वन्दनेष्टा स्तुरो न कर्म नयमान उक्था ९
- विपर्धसो नरां न शंसै रस्माकासुदिन्द्रो वज्रहस्तः ।
 मित्रायुवो न पूर्पति सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः १० [१४]
- यज्ञो हि प्मेन्द्रं कश्चिद्वन्ध सुहुराणश्चिन्मनसा परियन् ।
 तीर्थे नाच्छा तातृपाणमोको वीर्वो न सिध्मा कृणोत्यध्वा ११
- मो पू ण इन्द्रात्र पुत्सु देवै रस्ति हि प्मा ते शुम्भित्तुयाः ।
 महश्चिद् यस्य मृद्धुपो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दन्ति गीः १२
- एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो दिदो नः ।
 आ नो ववृत्याः सुवितार्य देव विद्यानेषं वृजनं जीर्यानुम् १३ [१५] (१८३)

(१७४)

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

- त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नृन् पाह्यसुर त्वमस्मान् ।
 त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्र—स्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः १
- दन्नो विश इन्द्र मृधवाचः सप्त यत् पुरः शर्म शारदुर्दत्त ।
 ऋणोरपो अनवद्याणा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः २
- अजा वृत् इन्द्र शूरपत्नी—द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम् ।
 रक्षो अग्निमशुपं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ३
- शेषन् नु त इन्द्र सस्मिन् योन्नो प्रशस्तये पर्वारवस्य मृहा ।
 सृजदणीस्यव यद् युधा गा—स्तिष्ठद्वरी धृपता मृष्ट वाजान् ४
- वह कुत्सामिन्द्र यस्मिन्वाकन् त्सूम्न्यू ऋजा वातस्याश्वा ।
 प्र सूरश्चक्रं बृहतादुभीके ऽमि स्पृधो यासिपद् वज्रवाहुः ५ [१६]
- जघन्वाँ इन्द्र मित्रे—ओदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ।
 प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायो—स्त्वया श्रुता वहमाना अपत्यम् ६
- रपत् कुर्विरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपवर्हणीं कः ।
 करत् तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुर्यवाचं मृधि श्रेत् ७
- सन्ता ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः
 भिनत् पुरो न भिदो अदेवी—र्ननमो वधरदेवस्य पीयोः ८
- त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमती—ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः ।
 प्र यत् समुद्रमति शूर पर्षि पारया तूर्वशं यदुँ स्वस्ति ९
- त्वमस्माकमिन्द्र विश्वध स्या अवृकतमो नरां नृपाता ।
 स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् १० [१७] (१८६३)

(१७५)

१७५ वाँऽस्तु १ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । १ स्कंधोग्रीवी बृहती; २-५ अनुष्टुप्; ६ विष्टुप् ।

- आरे सा वः सुदानवः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः ।
 तूणस्कन्दस्य नु विशः—वाजी सहस्रसारतमः १
- वृषा मदो वरेण्यः । सहावाँ इन्द्र सानुसिः पृतनापाळमर्त्यः २ (१८६५)

तं हि शूरः सनिता चोदयो मनुष्यो रथम् । सहावान् दस्युमवृत—मोषः पात्रं न शोचिषां ३
 मृषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान् ओजसा । वह शुष्णाय वृधं कुत्सं वातस्याश्वैः ४
 शुष्मिन्तामो हि ते मदौ द्युम्निन्ताम उत क्रतुः । वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीडा अश्वसातमः ५
 यथा पूर्वभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयं इवापो न तृप्यते बभूवुः ।
 तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम् ६ [१८] (१८६२)

(१७६)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ; ६ त्रिष्टुप् ।

मत्सि नो वस्य इष्ट्य इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश ।
 ऋषायमाण इन्वासि शत्रुमन्ति न विन्दसि १
 तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम् ।
 अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कृषद् वृषा २
 यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु ।
 स्थाशयस्व यो अस्मधु—गृध्रव्येवाशानिर्जहि ३
 अमुन्वन्तं समं जहि वृणाशं यो न ते मयः ।
 अस्मभ्यमस्य वेदनं वृद्धि सूरिश्चिदोहते ४
 आवो यस्य द्विचर्हसो ऽर्केषु सानुपगसत् ।
 आज्ञाविन्द्रस्येन्द्रो प्रावो वाजेषु वाजिनम् ५

यथा पूर्वभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयं इवापो न तृप्यते बभूवुः ।
 तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम् ६ [१९] (१८६३)

(१७७)

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ चर्षणिषा वृषभो जनानां राजा कुहीनां पुरुषूत इन्द्रः ।
 सुतः श्रवस्त्वयवसोषं मद्वि—गृध्रत्वा हरी वृष्णा पातुवाद् १
 ये ते वृषणो वृषभास्त इन्द्र वृद्धपुत्रो वृषस्थातो अत्याः ।
 तौ आ तिष्ठ तेभिरा पातुवाद् हवामहे त्वा नून इन्द्र सोमे २
 आ तिष्ठ त्वं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः पतिपितृ ननुनि ।
 वृष्ट्वा वृषण्यां वृषभ क्षितीनां हरिण्यां पाहि वृन्तैर्न वृद्धि ३

(१७३)

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नृन् पाह्यसुर त्वमस्मान् ।
 त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्र—स्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः १
- दनो विश इन्द्र मृधवाचः सप्त यत् पुरः शर्म शारदीर्दत्त ।
 ऋणोरपो अनवद्यार्णा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः २
- अजा वृत् इन्द्र शूरपत्नी—र्या च येभिः पुरुहूत नूनम् ।
 रक्षो अभिमशुपं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपीसि वस्तेः ३
- शेषन् नु त इन्द्र सस्मिन् योनौ प्रशस्तये पर्वीरवस्य मुहा ।
 सृजदणस्यव यद् युधा गा—स्तिष्ठन्द्रीं धृपता मृष्ट वाजान् ४
- वह कुत्समिन्द्र यस्मिन्वाकन् त्सूम्न्यू ऋजा वातस्याश्वा ।
 प्र सूरश्चक्रं बृहतादुभीके ऽभि स्पृधो यासिपद् वज्रवाहुः ५ [१६]
- जघन्वाँ इन्द्र मित्रे—श्चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाश्चन् ।
 प्र ये पश्यन्नयमणं सचायो—स्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम् ६
- रपत् कविरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपवर्हणीं कः ।
 करत् तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुयोणे कुर्यवाचं मृधि श्रैत् ७
- सन्ता ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः
 भिनत् पुरो न भिदो अदेवी—र्ननमो वधरदेवस्य पीयोः ८
- त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमती—ऋणोरपः सीरा न सवन्तीः ।
 प्र यत् समुद्रमतिं शूर पर्षि पारया तूर्वशं यदुं स्वस्ति ९
- त्वमस्माकमिन्द्र विश्वध स्या अवृकतमो नरां नृपाता ।
 स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् १० [१७] (१८६३)

(१७५)

१ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । १ स्कंधोग्रीवी बृहती; २-५ अनुष्टुप्; ६ त्रिष्टुप् ।

अरे सा वः सुदानवः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः ।

तूणस्कन्दस्य नु विशः—र्वाजी सहस्रसार्तमः १

वृषा मदो वरेण्यः । सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनापाळमर्त्यः २ (१८६५)

अयं वृजो देव्या अयं मियेध इमा ब्रह्माण्यमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं ब्रह्मिणं तु शक्रं प्र याहि पिबन्निपद्य वि मुञ्चा हरी उह
ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वा—दुष ब्रह्माणि मान्यस्य क्रूरोः ।
विद्याम वस्तोरवसा गुणन्तो विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

४

५[२०](१८८)

(१०८)

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यद्ध स्या त इन्द्र भ्रष्टिरस्ति यया वृभूथं जस्तिभ्यं ऊती ।
मा नः कामं महयन्तमा धृ—ग्विभ्वा ते अश्यां पर्याप आयोः
न घा राजेन्द्र आ दमन्त्रो या नु स्वसारा कृणवन्त योनी ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेषन् गमन्त इन्द्रः सुख्या वयश्च
जेता नृभिरिन्द्रः पुत्सु शूरः श्रोता हवन् नाधमानस्य क्रूरोः ।
प्रभन्ता रथं दाशुप उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च तमना भूत्
एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पुक्षो अभि मित्रिणो भूत् ।
समर्थ इपः स्तवते विवाचि सत्राक्रूरो यजमानस्य शंसः
त्वया वयं मधवान्निन्द्र शत्रू—नभि प्याम महतो मन्यमानान् ।
त्वं ज्ञाता त्वम् नो वृधे भू—विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

१

२

३

४

५[२१](१८९)

(१०९)

(६) १-२ लोपामुद्रा; ३-४ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः; ५-६ अगस्त्यशिष्यो ब्रह्मचारी । रतिः । त्रिष्टुप्; ५ बृहती

पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा द्रोपा वस्तोरुपसो जरयन्तीः ।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूना—मप्यु नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः
ये चिद्धि पूर्वं ऋतसाप आसन् त्साकं देवेभिरवदन्नुतानि ।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः
न मृपां श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत् स्पृधो अभ्यश्नवाव ।
जयावेदत्र शतनीथमाजि यत् सम्यश्चा मिथुनावभ्यजाव
नदस्य मा रुधतः काम आग—क्षित आजतो अमुतः कुतश्चित् ।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम्

१

२

३

४

(१९०)

इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुपं ब्रुवे ।

यत् सीमार्गश्चकूमा तत् सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्यः

५

अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः ।

उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुंषोष सत्या द्वेवेष्वशिषो जगाम

६ [२२] (१८९६)

(१८०) [चतुर्विंशोऽनुवाकः ॥२४॥ सू० १८०-१२१]

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

युवो रजांसि सुयमांसो अश्वा रथो यद् वां पर्यणीसि दीयत् ।

हिरण्यया वां पवयः प्रुषायन् मध्वः पिबन्ता उपसः सचेथे

१

युवमत्यस्याव नक्षथो यद् विपत्मनो नयंस्य प्रयज्योः ।

स्वसा यद् वां विश्वगूर्तो भराति वाजायेडै मधुषाविषे च

२

युवं परं उस्त्रियायामधत्तं एकमायायामव पूर्य गोः ।

अन्तर्यद् वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान्

३

युवं हं घर्मं मधुमन्तमत्रये ऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेपे ।

तद् वां नरावश्विना पश्वेष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति मध्यः

४

आ वां दानाय ववृतीय दस्त्रा गोरोहेण तौद्यो न जिबिः ।

अपः क्षोणी संचते माहिना वां जूणो वामक्षुरहंसो यजत्रा

५ [२३]

नि यद् युवेथे नियुतः सुदानू उपं स्वधाभिः सृजधः पुंषिभ्य ।

प्रेषद् वेषद् वातो न सूरि रा महे दंदे सुव्रतो न वाजम्

६

वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि एणिहितावान् ।

अधा चिद्धि प्माश्विनावनिन्धा पाथो हि प्मा वृषणावन्तिदेवम्

७

युवां चिद्धि प्माश्विनावनु द्यून् विसृदस्य प्रत्नदस्य सता ।

अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयन् सुह्यः

८

प्र यद् वहेथे माहिना रथस्य प्र स्पन्द्रा राधो ननुषो न होता ।

धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वद्व्यं नास्तत्या रयिषाचः न्दाम

९

तं वां रथं वृषमद्या हुवेन् स्तोमैरश्विना सुविताय नम्यन् ।

अरिष्टनेमिं परि यामिमानं विटामेयं प्रजनं जीन्दामिन्

१० [२४] (१८९७)

अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं बहिरो तु शंक्र प्र याहि पिवा निपद्य वि मुचा हरी इह
ओ सुदुत इन्द्र याह्यर्वा इप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

४

५[२०](१८०)

(१३८)

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यन्द्र स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जस्तिभ्य ऊती ।
मा नः कामं महयन्तमा धृग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः
न वा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कुणवन्त योर्ना ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेपन् गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च
जेता नृभिरिन्द्रः पुत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः ।
प्रमर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च तमना भूत्
एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पुक्षो अभि मित्रिणो भूत् ।
समर्थ इपः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः
त्वया वयं मेववन्निन्द्र शत्रू नभि प्याम महतो मन्यमानान् ।
त्वं ज्ञाता त्वमु नो वृधे भू विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

१

२

३

४

५[२१](१८०)

(१३९)

(६) १-२ लोपामुद्रा; ३-४ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः; ५-६ अगस्त्यशिष्यो ब्रह्मचारी । रतिः । त्रिष्टुप्; ५ बृहती ।

पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा द्रोषा वस्तोरुपसो जरयन्तीः ।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूना मप्यु नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः
ये चिन्द्रि पूर्व ऋतसाप आसन् त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि ।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषाभिर्जगम्युः
न मृपां श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत् स्पृधो अभ्यश्नवाव ।
जयावेदत्र शतनीथमाजि यत् सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव
नदस्य मा रुधतः काम आगं ह्नित आजतो अमुतः कुतश्चित् ।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम्

१

२

३

४

(१८१)

किमत्र दत्ता कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते ।	
अति क्रमिष्टं जुरतं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे	३
जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना ।	
वाचैवाचं जरितू रत्तिनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम	४
युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्रयाय कम् ।	
येन देवत्रा मनसा निरुहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः	५ [२७]
अवविद्धं तौग्रयमप्स्वन्तं रनारम्भणे तमसि प्रविद्धम् ।	
चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदुश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति	६
कः स्विद वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्रयो नाधितः पर्यपस्वजत् ।	
पूर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम्	७
तद् वां नरा नासत्यावनुं प्याद् यद् वां मानास उचथमवोचन् ।	
अस्मादद्य सदसः सोम्यादा विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्	८ [२८] (१२१८)

(१८३)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अभिनौ । त्रिष्टुप् ।

तं पुञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।	
येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णेः	१
सुवृद् रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत् तिष्ठथः क्रतुमन्तानुं पृक्षे ।	
वपुर्वपुण्या सचतामियं गीर्द्विवो दुहित्रोपसां सचेथे	२
आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वा मनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।	
येन नरा नासत्येष्वध्वै वृतिर्याथस्तनयाय तमे च	३
मा वां वृक्षो मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्त्तनुत मातिं धक्तम् ।	
अयं वां भागो निहित इयं गीर्दत्ताविमे वां निधयो मधूनाम्	४
युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दत्ता हवतेऽवस्ते हविष्मान् ।	
दिशं न विष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम्	५
अतारिष्म तमसस्परमस्य प्रति वां स्तोमो अभिनावधादि ।	
एह यातं पृथिभिर्देवयानैर्विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्	६ [२९] (१२२४)

(१८१)

९ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

कटु प्रेष्ठाविषां रयीणां मध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् ।
 अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधितो अवितारा जनानाम् १
 आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वार्तरहसो दिव्यासो अत्याः ।
 मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु २
 आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान् त्सुप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
 वृष्णाः स्थातारा मनसो जवीया नहंपूर्वो यज्ञतो धिष्ण्या यः ३
 इहेह जाता समवावशीता मरेपसा तन्वाः नामभिः स्वैः ।
 जिष्णुर्वामन्यः सुमंसस्य सूरिर्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ४
 प्र वां निचेरुः ककुहो वशां अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः ।
 हरीं अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मथा रजांस्यश्विना वि घोपैः ५ [२५]

प्र वां शरद्वान् वृषभो न निष्पाद् पूर्वोरिषंश्चरति मध्वं इष्णन् ।
 एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेधन्तीरुध्वा नद्यो न आगुः ६
 असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळहे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती ।
 उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्जृणुतं हवं मे ७
 उत स्या वां रुशतो वप्ससो गीर्स्त्रिबर्हिषि सदसि पिन्वते नृन् ।
 वृषां वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ८
 युवां पूषेवाश्विना पुरंधिर्गग्निमुषां न जरते हविष्मान् ।
 हुवे यद् वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ९ [२६] (१९१०)

(१८२)

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । जगती; ६, ८ त्रिष्टुप् ।

अभूदिदं वयुनमो पु भूपता रथो वृषण्वान् मदता मनीषिणः ।
 धियंजिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिंवता १
 हि धिष्ण्या मरुत्तमा दुसा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा ।
 रथं वहथे मध्व आर्चितं तेन दाश्वांसमुप याथो अश्विना २ (१९११)

किमत्र दत्ता कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते ।
 अति क्रमिष्ठं जुरतं पुणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे
 जम्भयंतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्याश्विना ।
 वाचंवाचं जरितू रतिनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम
 युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्रयाय कम् ।
 येन देवत्रा मनसा निरुहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः

३

४

५ [२७]

अवविद्धं तौग्रयमस्वन्तं रनारम्भणे तमांसि प्रविद्धम् ।
 चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदृश्विभ्यामिपिताः पारयन्ति
 कः स्विद् वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्रयो नाधितः पर्यपस्वजत् ।
 पूर्णा मृगस्य पतरोरिवारम्भ उदृश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम्
 तद् वां नरा नासत्यावनुं प्याद् यद् वां मानांस उचथमवोचन् ।
 अस्माकृद्य सदर्सः सोम्यादा विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

६

७

८ [२८] (१९१८)

(१८३)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अभिनौ । मिष्टुप् ।

तं पुञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा वस्त्रिचक्रः ।
 येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पूर्णैः
 सुवृद् रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत् तिष्ठथः क्रतुमन्तानुं पृक्षे ।
 वपुर्वपुष्या संचतामियं गीर्द्विवो दुहित्रोपसां सचेथे
 आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वा मनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
 येन नरा नासत्येपयध्वै वृतिर्याथस्तनयाय त्मने च
 मा वां वृक्षो मा वृक्षीरा दधर्णीन्मा परि वर्तन्तु नानि धक्तम् ।
 अयं वां भागो निहित इयं गीर्द्विवाविमे वां निधसो नर्दनाम्
 सुवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दत्ता हवतेऽर्दसे हविष्मान् ।
 देशं न विष्टामृजुयेव यन्ता मे हयं नान्त्योपं यानम्
 ततारिष्म तमस्तस्पास्मस्य प्रति वां स्तोनों अश्विनाश्वादि ।
 ह यातं पृथिभिर्देवपानै विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

१

२

३

४

५

६ [२९] (१९२९)

[पञ्चमोऽध्यायः । ॥५॥ व० १-२९]

(१८३)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अग्निनो । त्रिष्टुप् ।

ता वा॑म॒द्य ताव॑परं हु॒वेमो॑ च्छन्त्या॑मुप॒सि वहि॑रु॒क्थैः ।	
नास॑त्या कु॒हं चि॒त् सन्ता॑व॒र्यो द्वि॒वो नपा॑ता सु॒दास्तरा॑य	१
अ॒स्मे ऊ पु वृ॑षणा मादयेथा॑ मु॒त् पूर्णो॑र्हतमू॒र्म्या म॑द॒न्ता ।	
श्रु॒तं मे अ॒च्छोक्ति॑भिर्मतीना॑ मे॒ष्टा नरा॑ निच॑तारा च॒ कर्णैः	२
श्रिये॑ पू॒षन्नि॑षु॒कृते॑व दे॒वा नास॑त्या ब॒ह॒तुं सूर्या॑याः ।	
व॒च्यन्ते॑ वां ककु॒हा अ॒प्सु जा॒ता यु॒गा जू॒र्णेव॑ वरु॒णस्य॑ भू॒रः	३
अ॒स्मे सा वां मा॒ध्वी रा॒तिर॑स्तु॒ स्तोमै॑ हि॒नोत॑ म॒न्यस्य॑ का॒रोः ।	
अनु॑ यद् वां श्रव॒स्या सु॒दानू सु॒वीर्या॑य च॒र्पण॑यो म॑द॒न्ति	४
ए॒ष वां स्तोमो॑ अ॒श्विनाव॑का॒रि माने॑भिर्म॒घवाना॑ सुवृ॒क्ति ।	
या॒तं वृ॒त्तिस्त॑नयाय॒ त्मने॑ चा॒गस्त्ये॑ नास॒त्या म॑द॒न्ता	५
अ॒तारि॑ष्म॒ तम॑स॒स्पार॑म॒स्य प्र॑ति॒ वां स्तोमो॑ अ॒श्विनाव॑धायि ।	
ए॒ह या॑तं प॒थिभि॑र्दे॒वयानै॑ वि॒द्यामे॑षं वृ॒ज्जनं॑ जी॒रदा॑नुम्	६ [१] (१९१०)

(१८५)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । द्यावापृथिव्यौ । त्रिष्टुप् ।

क॒तरा पूर्वा॑ क॒तरा॑परा॒योः क॒था जा॑ते क॒वयः॑ को वि वे॒द ।	
वि॒श्वं त्मना॑ विभृ॒तो य॒द्ध नाम॑ वि॒ वर्त॑ते अ॒हनी॑ च॒क्रिये॑व	१
भू॒रिं द्वे अ॑च॒रन्ती॑ च॒रन्तं॑ प॒द्वन्तं॑ ग॒र्भम॑पदी॑ द॒धाते॑ ।	
नि॒त्यं न सू॑नुं पि॒त्रोरु॑प॒स्थे द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॑ अ॒भ्वात्	२
अ॒नेहो॑ द्वा॒त्रम॑दि॒तेर॒नुर्वं हु॒वे स्व॑र्वद॒वधं॑ नम॒स्वत् ।	
तद् रो॑दसी॒ जन॑यतं ज॒रित्रे॑ द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॑ अ॒भ्वात्	३
अ॒तप्य॑माने॒ अव॑साव॒न्ती अनु॑ प्याम॒ रोद॑सी दे॒वपु॑त्रे ।	
उ॒भे दे॒वाना॑मु॒भये॑भिर॒ह्नां द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॑ अ॒भ्वात्	४
संग॑च्छ॒माने॒ युव॑ती स॒मन्ते॑ स्व॒सारा॑ जा॒मी पि॒त्रोरु॑प॒स्थे ।	
अ॒भिजि॑घ्रन्ती॒ भुव॑नस्य॒ नाभिं॑ द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॑ अ॒भ्वात्	५ [२] (१९१५)

उर्वी सन्ननी बृहती ऋतेन हुवे देवानामवसा जनित्री ।	
वृधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्	६
उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेअन्ते उप हुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् ।	
वृधाते ये सुभगे सुप्रतीति द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्	७
देवान् वा यच्चकुमा कच्चिदागः सखायं वा सद्मिज्जास्पर्ति वा ।	
इयं धीर्भूया अवयानमेषां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्	८
उभा शंसा नर्या मामविष्टा मुभे मामूती अवसा सचेताम् ।	
भूरि चिदुर्यः सुदास्तराये पा मदन्त इषयेम देवाः	९
ऋतं दिवे तद्वोचं पृथिव्या अभिश्रावाय प्रथमं सुमेधाः ।	
पातामवद्याद् दुरितादुभीके पिता माता च रक्षतामवोभिः	१०
इदं द्यावापृथिवी सत्यमस्तु पितृमतिर्यदिहोपब्रुवे वाम् ।	
भूतं देवानामवमे अवोभिर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्	११ [३] (१९५१)

(१८६)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु ।	
अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा	१
आ नो विश्व आस्का गमन्तु देवा मित्रो अयमा वरुणः सजोषाः ।	
भुवन् यथा नो विश्वे वृधासः करन्त्सुपाहा विथुरं न शवः	२
प्रेष्ठो वो अतिथिं गृणीषे ऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः सजोषाः ।	
असद् यथा नो वरुणः सुकीर्तिरिषश्च पर्यदरिगुतः सूरिः	३
उप व एषे नमसा जिगीषो पासानक्ता सुदुधेव धेनुः ।	
समाने अहन् विमिमानो अर्कं विषुरूपे पर्यसि सस्मिन्नूधन्	४
उत नोऽहिर्बुध्न्योऽमर्यस्कः शिशुं न पिप्युपीव वेति सिन्धुः ।	
येन नपातमेषां जुनाम मनोजुवो वृषणो यं वहन्ति	५ [४]

उत न ई त्वष्टा गन्त्वच्छा स्मत् सूरिभिर्भरिपित्वे सजोषाः ।

आ वृत्रहेन्द्रश्चरणिप्रा स्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः

६

(१९४७)

उत न ई मृतयोऽश्वयोगाः	शिशुं न गावस्तरुणं रिहन्ति ।	
तमीं गिरो जनयो न पत्नीः	सुरभिष्ठमं नरां नसन्त	७
उत न ई मरुतो वृद्धसेनाः	स्मद् रोदसी समनसः सदन्तु ।	
पृषदश्वासोऽवनयो न रथा	रिशार्दसो मित्रयुजो न देवाः	८
प्र नु यदेपां महिना चिक्कित्रे	प्र युञ्जते प्रयुजस्ते सुवृक्ति ।	
अथ यदेपां सुदिने न शरु	विश्वमेरिणं पुषायन्त सेनाः	९
प्रो अश्विनाववसे कृणुध्वं	प्र पूषणं स्वतवसो हि सन्ति ।	
अद्रेपो विष्णुर्वातं क्रभुक्षा	अच्छा सुन्नायं ववृतीय देवान्	१०
इयं सा वो अस्मे दीधितिर्वज्रा	अपिप्राणी च सदनी च भूयाः ।	
नि या देवेषु यतते वसूयु	विद्यामेपं वुजनं जीरदानुम्	११ [५] (१९५२)

(१८७)

११ भगस्त्यो मैत्रायणः । अश्वं । १ अनुष्टुप्गर्भा उष्णिक्; २, ५-७, ११ अनुष्टुप्; ११ बृहती वा;
२, ४, ८-१० गायत्री ।

पितुं नु म्नां पं	महा धर्माणं तविषीम्	। यस्य त्रितो व्योजसा	वुत्रं विपर्वमर्दयत्	१
म्यादो पितो मधो पितो	वयं त्वा ववृमहे ।	अस्माकमविता भव		२
उभ नः पितृया च	शिवः शिवाभिहितिभिः ।	मयोभुरद्विषेण्यः	सखा सुशेवो अद्वयाः	३
तव त्वे पितो रसा	रताम्यनु विविताः ।	विवि वाता इव त्रिताः		४
तव त्वे पितो इदं	म्वदित्व ते पितो ।	प्र म्याद्भानो रसानां	तुविषीवा इवेरते	५ [१]
त्वे पितो रुद्राणां	देवानां मनो हितम्	। अकारि चारुं केतुना	तवाहिमवसावधीत्	६
वृद्धो पितो अजगत्	विदम्ब पर्वतानाम्	। अत्रा चित्रो मधो पितो	उरं प्रक्षाय गम्याः	७
वृद्धमोषशीनां	पशिमामिदामहे	। वातापि पीव इद् भव		८
एव ते मोक्षमवाशिरो	ववाशिरो मनोमहे ।	वातापि पीव इद् भव		९
हृन्म ओषधे भव	पीवो वृक्क उदाग्रभिः ।	वातापि पीव इद् भव		१०
तं त्वा इयं पितो वचोनि	गर्वो न हव्या सुप्रदिम ।			
देवेन्द्रमवा मवनादं	हृन्मन्यं त्वा मवनादं			११ [७] (१९५१)

(१८८)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । आप्रीसूक्तं = [१ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इलः, ४ चर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीलाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः] । गायत्री ।

समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित् । दूतो हव्या कविर्वह १
तनूनपादृतं यते मध्वा यज्ञः समज्यते । दधत् सहासिणीरिपः २
आजुह्वानो न ईड्यो देवा आ वक्षि यज्ञियान् । अग्ने सहस्रसा असि ३
प्राचीनं बर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्या विराजन्थ ४
विराट् सम्राड्भिः प्रभ्वी बर्ह्वीश्च भूयसीश्च याः । दुरो घृतान्यक्षरन् ५ [८]

सुरुक्मे हि सुपेशसा ऽधि श्रिया विराजतः । उपासावेह सीदताम् ६
प्रथमा हि सुवाचसा होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमम् ७
भारतीळे सरस्वति या वः सर्वा उपब्रुवे । ता नश्चोदयत श्रिये ८
त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून् विश्वान् त्समानजे । तेषां नः स्फातिमा यज ९
उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज । अग्निर्हव्यानि सिष्वदत् १०
पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते । स्वाहाकृतीषु रोचते ११ [९] (१९७४)

(१८९)

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम १
अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान् त्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।
पूश्च पृथ्वी बह्वला न उर्वी भवा लोकाय तनयाय शं योः २
अग्ने त्वमस्मद् युयोध्यमीवा अर्नग्नित्रा अभ्यमन्त कृष्टीः ।
पुनरस्मभ्यं सुविताय देव क्षां विश्वेभिरमुतेभिर्यजत्र ३
पाहि नो अग्ने प्रायुभिरजसैरुत प्रिये सदन आ शुशुक्नान् ।
मा ते भयं जरितारं यविष्ठ नूनं विदुन्मापुंरं सहस्वः ४
मा नो अग्नेऽव सृजो अघाया ऽविष्यवे रिपवे द्रुक्षुनायै ।
मा वृत्वते दशति मादते नो मा रिपते सहसावन् परा दाः ५ [१०] (१९७५)

वि घृ त्वावाँ क्रतजात यंसद् गृणानो अग्नि तन्वेडे वरुथम् ।
 विश्वाद् रिरिक्षोरुत वा निनित्सो रभिह्रुतामसि हि देव विष्णु
 त्वं ताँ अग्ने उभयान् वि विद्वान् वेपि प्रपित्वे मनुषो यजत्र ।
 अभिपित्वे मनवे शास्यो भू र्मर्मजेन्य उशिग्भिर्नाक्रः
 अवोचाम निवर्चनान्यस्मिन् मानस्य सूनुः सहसाने अग्नौ ।
 वयं सहस्रमुपिभिः सनेम विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

६

७

८ [११] (१९८२)

(१९०)

८ अगस्त्यो मैत्रायणः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमर्कः ।
 गाथान्यः सुरुचो यस्य देवा आशुष्वन्ति नवमानस्य मर्ताः
 तमृत्विया उप वाचः सचन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि ।
 बृहस्पतिः स ह्यश्वो वरांसि विश्वाभवत् समृते मातरिश्वा
 उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च श्लोकं यंसत् सवितेव प्र ब्राह्म ।
 अस्य क्रत्वाहन्योडे यो अस्ति मृगो न भीमो अरक्षस्तुविष्मान्
 अस्य श्लोको द्विवीर्यते पृथिव्या मृत्यो न यंसद् यक्षभृद् विचेताः ।
 मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायाँ अभि द्यून्
 ये त्वा देवोस्त्रिकं मन्यमानाः प्रापा भद्रमुपजीवन्ति पञ्चाः ।
 न दूढयेडे अनु ददासि वामं बृहस्पते चयस इत् पियारुम्

१

२

३

४

५

[१२]

सुप्रैतुः सूयवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः ।
 अनर्वाणो अभि ये चक्षते नो ऽपीवृता अपोर्णवन्तो अस्थुः
 सं यं स्तुभोऽवनयो न यन्ति समुद्रं न स्रवतो रोधचक्राः ।
 स विद्वो उभयं चष्टे अन्त बृहस्पतिस्तर आपश्च गृध्रः

६

७

एवा महस्तुविजातस्तुविष्मान् बृहस्पतिर्वृषभो धायि देवः ।
 स नः स्तुतो वीरवद् धातु गोमद् विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम्

८

[१३] (१९९०)

(१९१)

१३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अप्तृणसूर्याः (विप्रघ्नोपनिषद्) । अनुष्टुप् ; १०-१२ महापंक्तिः, १३ महावृहती ।

कङ्कतो न कङ्कतो ऽर्थो सतीनकङ्कतः ।

श्रविति प्लूषी इति न्यहृष्टा अलिप्सत १

अहृष्टान् हन्त्यायत्यर्थो हन्ति परायती ।

अर्थो अवघ्नती हन्त्यायत्यर्थो पिनाष्टि पिंपती २

शरासः कुशरासो वृर्भासः सैर्या उत ।

मौआ अहृष्टा वैरिणाः सर्वे साकं न्यालिप्सत ३

नि गावो गोष्ठे अंसवृन् नि मृगासो अविक्षत ।

नि केतवो जनानां न्यहृष्टा अलिप्सत ४

एत उ त्वे प्रत्यहृश्रन् प्रदोषं तस्करा इव ।

अहृष्टा विश्वहृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन ५ [१४]

धौर्वः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः न्वसा ।

अहृष्टा विश्वहृष्टा स्तिष्ठतेत्येतान् नु कम् ६

ये अस्या ये अङ्गायाः सूचीका ये प्रकङ्कताः ।

अहृष्टाः किं चनेह वुः सर्वे साकं नि जल्पत ७

उत् पुरस्तात् सूर्यं एति विश्वहृष्टो अहृष्टा ।

अहृष्टान् तर्वाभ्रमयन् तर्वाभ्र पातुधान्यः ८

उदपतवृत्तौ सूर्यः पुरु विश्वानि जूयन् ।

आकृत्यः पर्वतेभ्यो विश्वहृष्टो अहृष्टा ९

सूर्ये विप्रमा संजामि इति सूर्यावतो मूढे ।

सो विप्रु न मरति नो उपं मंगलाऽऽने अन्तु गेयते इति वा ननु वा नमुदा वेदम् १० [१५]

इत्युक्तिका शङ्कान्तिका तस्मा जयान ते विप्रस ।

सो विप्रु न मरति नो उपं मंगलाऽऽने अन्तु गेयते इति वा ननु वा नमुदा वेदम् ११ [१६]

त्रिः सप्त विष्णुलिङ्गका विपस्य पुष्पमक्षन् ।

ताश्चिन्नु न मरन्ति नो वयं मरामाऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ?

नवानां नवतीनां विपस्य रोपुपीणाम् ।

सर्वासामग्रभं नामा—ऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार १३

त्रिः सप्त मयूर्यः सप्त स्वसारो अगुर्वः ।

तास्ते विषं वि जश्निर उवृकं कुम्भिनीरिव १४

इयत्तकः कुपुम्भक—स्तकं भिनदयश्मना ।

ततो विषं प्र वावृते पराचीरनु संवतः १५

कुपुम्भकस्तदब्रवीद् गिरेः प्रवर्तमानकः ।

वृश्चिकस्यारसं विष—मरसं वृश्चिक ते विषम्

१६ [१६] (२००)

॥ इति प्रथमं मण्डलं समाप्तम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-११]

१६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । जगती ।

- त्वमग्ने द्युभिस्त्वमांशुशुक्षणि—स्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
 त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्य—स्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः १
- त्वाग्ने होत्रं तव प्रोत्रमृत्वियं तव नेष्टं त्वमग्निहतायतः ।
 तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे २
- त्वमग्ने इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुरुगायो नमस्यः ।
 त्वं ब्रह्मा रयिविद् ब्रह्मणस्पते त्वं विधर्तः सचसे पुरन्ध्या ३
- त्वमग्ने राजा वरुणो धुतव्रत—स्त्वं मित्रो भवसि दुस्म ईड्यः ।
 त्वमर्यमा सत्यतिर्यस्य संभुजं त्वमंशो विदथे देव भाजयुः ४
- त्वमग्ने त्वष्टा विधते सुवीर्यं तव ग्रावो मित्रमहः सजात्यम् ।
 त्वमांशुहेमा ररिषे स्वह्व्यं त्वं नरां शर्धो असि पुरुवसुः ५ [१७]
- त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिव—स्त्वं शर्धो भारुतं पूक्ष ईशिषे ।
 त्वं वाँतरुणैर्यासि शंगय—स्त्वं पूषा विधतः पांसि नु त्मना ६
- त्वमग्ने द्रविणोदा अरंकृते त्वं देवः सविता रत्नधा असि ।
 त्वं भगो नृपते वस्वं ईशिषे त्वं पायुर्दमे यस्तेऽविधत् ७
- त्वमग्ने दम आ विश्पतिं विश—स्त्वां राजानं सुविद्वन्मृजते ।
 त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति ८
- त्वमग्ने पितरंमिष्टिभिर्नर—स्त्वां भ्रात्राय शम्या तनुरुचम् ।
 त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत् त्वं सखा सुशेवः पात्याधृषः ९

त्वमग्ने ऋभुराके नमस्य॑ ।—स्त्वं वाजस्य क्षुमतो राय ईशिपे ।
त्वं वि भास्यनु दक्षि द्वावने त्वं विशिक्षुरसि यज्ञमातनिः

१० [१८]

त्वमग्ने अदितिर्देव द्वाशुपे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा ।
त्वमिला शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती
त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयस्तव स्पार्हे वर्ण आ संहशि श्रियः ।
त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्वहुलो विश्वतस्पृथुः

११

१२

त्वमग्ने आदित्यास आस्यं॑ । त्वां जिह्वां शुचयश्चकिरे कवे ।
त्वां रतिपाचो अध्वरेषु सश्विरे त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्
त्वे अग्ने विश्वे अमृतासो अद्बुह आसा देवा हविरदन्त्याहुतम् ।
त्वया मतीसः स्वदन्त आसुति त्वं गर्भो धीरुधो जज्ञिषे शुचिः

१३

१४

त्वं तान् त्सं च प्रति चासि मज्मना ऽग्ने सुजात प्र च देव रिच्यसे ।
पृक्षो यदत्र महिना वि ते भुवदनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेपि वस्य आ बृहद् वंदेम विदथे सुवीराः

१५

१६ [१९] (१६)

(२)

११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । जगती ।

यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा ।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्पदम्
अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशिरे ऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः ।
दिव इवेदरतिमानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार संयतः
तं देवा बुध्रे रजसः सुदंससं दिवस्पृथिव्योररतिं न्येरिरे ।
रथमिव वेद्यं शुक्रशोचिषमग्निं मित्रं न क्षितिषु प्रशंस्यम्

१

२

३

२ । रजसि स्व आ दमे चन्द्रमिव सुरुचं ह्यार आ दधुः ।

४

२ । पतरं चितयन्तमुक्षभिः पाथो न पायुं जनसी उभे अनु
होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यैर्मनुष ऋञ्जते गिरा ।
वृधसानासु जभुरद द्यौर्न स्तुभिश्चितयद् रोदसी अनु

५ [२०] (२१)

स नो रेवत् समिधानः स्वस्तये संददुस्वान् रयिमस्मासु दीदिहि ।	
आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये	६
दा नो अग्ने बृहतो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं श्रुत्या अपां वृधि ।	
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि स्वर्णं शुक्रमुपसो वि दिद्युतुः	७
स इधान उपसो राम्या अनु स्वर्णं दीदेदरूपेण भानुना ।	
होत्राभिरभिर्मनुषः स्वध्वरो राजा विशामतिथिश्चारुणायवे	८
एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्य धीष्णीपाय बृहद् दिवेषु मानुषा ।	
दुहाना धेनुर्वृजनेषु कारवे तमना शतिनं पुरुरूपमिषणि	९
वयमग्ने अर्वता वा सुवीर्यं ब्रह्मणा वा चितयेमा जनां अति ।	
अस्माकं द्युन्नमधि पञ्च कृष्टिषूच्चा स्वर्णं शुशुचीत दुष्टरम्	१०
स नो वोधि सहस्य प्रशंस्यो यस्मिन् त्सुजाता इषयन्त सूरयः ।	
यमग्ने यजमुपयन्ति वाजिनो नित्ये तोके दीद्विवांसं स्वे दमे	११
उभयांसो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूरयश्च शर्मणि ।	
वस्रो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूर्यसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शाग्धि नः	१२
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।	
अस्माश्च तांश्च प्र हि नेपि वस्य आ बृहद् वंदेम विदथे सुवीराः	१३ [२१] (२९)

(३)

११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । आग्नीसूक्तं = [१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा,
२ नराशंसः, ३ इळः, ४ वह्निः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानका, ७ दैव्यौ होतारौ
प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा,
१० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः] । विष्टुप्, ७ जगती ।

समिद्धो अग्निर्निर्हितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात् ।	
होता पावकः प्रदिबः सुमेधा देवो देवान् यजत्वग्निरहेन्	१
नराशंसः प्रति धामान्यश्नन् तिस्रो दिवः प्रति मुह्य स्वाचिः ।	
घृतपुषा मनसा हुन्यमुन्दन् मूर्धन् यज्ञस्य समनक्तु देवान्	२
इष्टितो अग्ने मनसा नो अहेन् देवान् यक्षि मानुषान् पूर्वो अद्य ।	
स आ वह मरुतां शर्धो अच्युतमिन्द्रं नरो वहिषदं यजध्वम्	३

(३२)

देवो बर्हिर्वर्धमानं सुवीरं स्तीर्णं राये सुभरं वेद्यस्याम् ।
 घृतेनाक्तं वसवः सीदतेदं विश्वे देवा आदित्या यज्ञियांसः
 वि श्रयन्तामुर्विया हूयमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः ।
 व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्या वर्णा पुनाना यशसं सुवीरम्

४

५ [२२]

साध्वपांसि सनता न उक्षिते उपासानक्ता व्यथेव रणिवृते ।
 तन्तुं ततं संवर्यन्ती समीची यज्ञस्य पेशः सुदुधे पर्यस्वती

६

दैव्या होतारा प्रथमा विदुष्टर ऋजु यक्षतः समृचा वपुष्टरा ।

देवान् यजन्तावृतुथा समञ्जतो नामा पृथिव्या अधि सानुपु त्रिपु

७

सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः ।

तिस्रो देवीः स्वधया बर्हिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निपद्य

८

पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः ।

प्रजां त्वष्टा वि ज्यंतु नाभिर्मस्मे अथा देवानामप्येतु पार्थः

९

वनस्पतिरवसुजन्तुपं स्था दग्निर्हविः स्रदयाति प्र धीभिः ।

त्रिधा समक्तं नयतु प्रजानन् देवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम्

१०

घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिं घृते श्रितो घृतम्बस्य धाम ।

अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम्

११ [२३] (४०)

(४)

९ सोमाहुतिर्भार्गवः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्तिं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम् ।

मित्र इव यो दिधिपाय्यो भूद् देव आदेवे जने जातवेदाः

१

अपां सधस्थे द्वितादधुर्मृगवो विक्ष्वादेयोः ।

भ्यस्तु भूमा देवानामग्निरतिर्जीराश्वः

२

मानुषीपु विक्षु प्रियं धुः क्षेप्यन्तो न मित्रम् ।

आ दक्षाय्यो यो दास्वते दम आ

३

रुण्वा स्वस्येव पुष्टिः संहटिरस्य हियानस्य दक्षोः ।

यो भरिभ्रदोपधीपु जिह्वा मत्यो न रथ्यो दोधवीति वारान्

४

(४३)

आ यन्मे अर्धं वनदुः पनन्तो शिग्भ्यो नार्मिमीतु वर्णम् ।
स चित्रेण चिकिते रंसु भासा जुजुवी यो मुहुरा युवा भूत

५ [२४]

आ यो वना तातृषाणो न भाति वार्णं पथा रथ्येव स्वानीत् ।
कृष्णाध्वा तपू रण्वश्चिकेत द्यौरिव स्मर्यमानो नभोभिः
स यो व्यस्थादुभि दक्षदुर्वी पशुनैति स्वयुरगोपाः ।
अग्निः शोचिष्मं अतसान्युष्णन् कृष्णव्यधिरस्वदयन्न भूमं
नू ते पूर्वस्यावसो अर्धीतौ तृतीये विदथे मन्मं शंसि ।
अस्मे अग्ने संयद्वीरं बृहन्तं क्षुमन्तं वाजं स्वपत्यं रयिं दाः
त्वया यथा गृत्समदासो अग्ने गुहा वन्वन्त उपरां अमि प्युः ।
सुवीरासो अभिमातिपाहः स्मत् सूरिभ्यो गृणते तद् वयो धाः

६

७

८

९ [२५] (५२)

(५)

८ सोमाहुतिर्भाग्यः । अग्निः । अनुष्टुप् ।

होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य ऊतये ।
प्रयक्षश्चेन्यं वसु शक्रेम वाजिनो यमम्
आ यस्मिन् त्सु रश्मयस्तुता यज्ञस्य नेतरि ।
मनुष्वद् देव्यमष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति
बृधन्वे वा यदीमनु वोचद् ब्रह्माणि वेरु तत् ।
परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभयत्
साकं हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता क्रतुनाजनि ।
विद्वो अस्य वृता ध्रुवा वृथा इवानु रोहते
ता अस्य वर्णमापुषो नेष्टुः सचन्त धेनवः ।
कूपित तिसृभ्य आ वरं स्वसाणे वा इदं प्रुः
यदी मातुरुष स्वस्ता पुते भरन्त्यस्थित ।
तासामप्स्युरागता यदी पुष्टीर्वा मोदते
स्यः स्वाय धार्यते कृष्णतामसिगुदियम् ।
स्तोमं पशं चादरं पुनर्वा रजिना वृषभ
यथा विद्वो अरं करुद विधेय्यो यजुर्देव्यः ।
अयमसि त्वे अयि वे पुशं यजुमा इत्यम्

१

२

३

४

५

६

७

८ [२६] (५३)

(६)

८ सोमाहुतिर्भागवः । अग्निः । गायत्री ।

इमां मे अग्ने समिधं मिमामुपसदं वनेः	। इमा उ पु श्रुधी गिरः	१
अया ते अग्ने विधेमो जे नपादश्वमिष्टे	। एना सूक्तेन सुजात	२
ते त्वा गीर्भिमिर्वेणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः	। सपर्येर्म सपर्यवः	३
न वोधि नूरिमेववा वसुपते वसुदावन्	। युयोध्यस्मद् द्वेपांसि	४
न नो दृष्टिं द्विस्परि स नो वाजमनुर्वाणम्	। स नः सहस्रिणीरिपः	५
उर्यन्तायावस्ये यविष्ठ दूत नो गिरा	। यजिष्ठ होतुरा गहि	६
अन्तरीं उर्यसे विद्वान् जन्मोभया कवे	। दूतो जन्येव मित्र्यः	७
न विदं आ न पित्र्यो यक्षि चिकित्व आनुषक् । आ चास्मिन् त्सत्सि ब्रहिर्धि	८ [२७] (१५)	

(७)

९ सोमाहुतिर्भागवः । अग्निः । गायत्री ।

[पष्ठोऽध्यायः ॥ ३॥ व० १-३२]

(१.)

६ गृत्समद (आह्निरसः शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

नि होता होतापदं विद्वानस्त्वेषा दीद्विवाँ असदत् सुदक्षः ।

अदध्वतप्रमतिवसिष्ठः सहस्रमगः शुचिजिह्वा अग्निः १

त्वं दूतस्त्वमु नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता ।

अग्ने तोकस्य नस्तने तनुना मप्रयुच्छन् दीद्यद् वोधि गोपाः २

विधेम ते परमे जन्मन्नये विधेम स्तोमिस्वैर सधस्थे ।

यस्माद् योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे ३

अग्ने यजस्व हविषा यजीया ऋष्टी देणमभि गृणीहि राधः ।

त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य वचसो मनोता ४

उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दस्म ।

कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः ५

सैनानीकेन सुविद्वो अस्मे यदा देवाँ आयाजिष्ठः स्वस्ति ।

अदध्वो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद् दिदीहि ६ [१] (८३)

(१०)

६ गृत्समद (आह्निरसः शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

जोह्वो अग्निः प्रथमः पितेवे ऋस्पदे मनुषा यत् समिद्धः ।

श्रियं वसानो अमृतो विचेता मर्मजन्यः श्रवस्यः स वाजी १

श्रूया अग्निरिच्छन्मानुर्हवं मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेताः ।

स्यावा रथं वहतो रोहिता वो तारुषाहं चक्रे विभूत्रः २

उत्तानायामजनयन् त्सुपूतं भुवद्गुणिः पुरुपेशासु गर्भः ।

शिरिणायां चिदुक्तुना महोभि रपरीवृतो वसति प्रचेताः ३

जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा ।

पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्नै रभसं दृशानं ४

आ विश्वतः प्रत्यश्च जिघर्म्य रक्षसा मनसा तज्जुषेत ।

मर्यशीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमुशे तन्वा उ जर्भुराणः ५ (८८)

जेया भागं सहसानो वरेण त्वाद्रूतासो मनुवद् वंदेम ।
अनूनमग्निं जुह्वा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि

६ [२] (९)

(११)

१२ गृत्समद (आगिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । विराट्स्थाना; २१ त्रिष्टुप् ।

श्रुधी हवामिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते द्वावने वसूनाम् ।
इमा हि त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयवः सिन्धवो न क्षरन्तः
सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः परिधिता अहिना शूर पूर्वीः ।
अमर्त्यं चिद् दासं मन्यमानं मवाभिनदुक्थैर्वावृधानः
उक्थेष्विन्नु शूर येषु चाकन् त्सोमेष्विन्द्र रुद्रीयेषु च ।
तुभ्येदेता यासु मन्दसानः प्र वायवे सिस्रते न शुभ्राः
शुभ्रं नु ते शुभ्रं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाहोर्दधानाः ।
शुभ्रस्त्वामिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सह्याः
गुहां हितं गुह्यं गूळहमप्स्वपीवृतं मायिनं क्षियन्तम्
उतो अपो द्यां तस्तुभ्वांसु महन्नाहि शूर वीर्येण

१

२

३

४

५ [३]

स्तवा नु तं इन्द्र पूर्वा महा न्युत स्त्वाम नूतना कृतानि ।
स्तवा वज्रं बाहोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू
हरी नु तं इन्द्र वाजयन्ता घृतश्चुतं स्वारमस्वार्ताम् ।
वि समना भूमिरप्रथिताऽरंस्तु पर्वतश्चित् सरिष्यन्
नि पर्वतः साद्यप्रयुच्छन् त्सं मातृभिर्वावृशानो अक्रान् ।
दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रोपितां धमनिं पप्रथन् नि
इन्द्रो मह्यं सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरन्निः ।
अरंजेतां रोदसी भियाने कनिक्रदतो वृष्णो अस्य वज्रात्
अरोरवीद् वृष्णो अस्य वज्रो ऽमानुषं यन्मानुषो निजूर्वात् ।
नि मायिनो दानवस्य माया अपादयत् पपिवान् त्सुतस्य

६

७

८

९

१० [४]

पिवापिवेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः सुतासः ।

कुक्षी वर्धयन्ति तथा सुतः पौर इन्द्रमाव

११ (१००)

- ते इन्द्राण्यभूम विप्रा धियं वनेम क्रतुया सपन्तः ।
 अवस्यवो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्ते रायो कुवने स्याम १२
- स्याम ते तं इन्द्र ये तं ऊती अवस्यव ऊर्जी वर्धयन्तः ।
 शुष्मिन्तमं यं चाक्रनाम देवाऽस्मे रायि रासि वीरवन्तम् १३
- रासि क्षयं रासि मित्रमस्मे रासि शर्यं इन्द्र मारुतं नः ।
 सजोषसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः पान्त्यग्रणीतिम् १४
- व्यन्तिवृषेभु मन्दसानस्तुपत् सोमं पाहि द्रुह्यदिन्द्र ।
 अस्मान् त्वु पृत्स्वा तरुत्राऽवर्धयो द्यां बृहद्भिर्दुर्यैः १५ [५]
- बृहन्त इन्नु ये ते तरुत्रो कथेभिर्वा सुमन्माविवासान् ।
 स्तूणानासो बर्हिः पस्त्यावत् त्वोता इदिन्द्र वाजमगमन् १६
- उग्रेष्विन्नु शूर मन्दसानस्त्रिकटुकेषु पाहि सोममिन्द्र ।
 प्रदोधुवृच्छ्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्यं पीतिम् १७
- धिष्वा शवः शूर येन वृत्रमवाभिन्द दानुमौर्णवाभम् ।
 अपावृणोज्योतिरायाय नि सव्यतः सादि दस्युरिन्द्र १८
- सनेम ये तं ऊतिभिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध अर्येण दस्यून् ।
 अस्मभ्यं तत् त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः साख्यस्य त्रितायं १९
- अस्य सुवानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यवुदं वावृधानो अस्तः ।
 अवर्तयत् सूर्यो न चक्रं भिनद् वलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान् २०
- नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मवोनी ।
 शिक्षां स्तोतृभ्यो मातिं धग्भर्गो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः २१ [६] (११०)

(१२)

[द्वितीयोऽनुवाकः अ० ५ सू० १२-२०]

१५-शृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- यो ज्ञात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत् ।
 यस्य गुप्ताद् रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मृत्वा स जनासु इन्द्रः ?
- यः पृथिवीं व्यथमानामहंहद् यः पर्वतान् प्रकुपितं अरम्णात् ।
 यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तन्नात् स जनासु इन्द्रः २

जेया भागं सहसानो वरेण त्वादूतासो मनुवद् वदेम ।
अन्नमग्निं जुहा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि

६ [२] (८)

(११)

१२ गृत्समद (आगिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । विराट्स्थानाः ११ त्रिष्टुप् ।

श्रुधी हवमिन्द्र मा रिपण्यः स्याम ते दावने वसूनाम् ।
इमा हि त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयदः सिन्धवो न क्षरन्तः
सृजो महीरिन्द्र या अपिन्तुः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वाः ।
अमर्त्यं चिद् दासं मन्यमानं मर्वाभिनदुक्थैर्वावृधानः
उक्थेष्विन्तु शूर येषु चाकन् तस्तोमेष्विन्द्र रुदिर्येषु च ।
तुभ्येदेता यासु मन्दसानः प्र वायवे सिन्नते न शुभ्राः
शुभ्रं नु ते शुभ्रं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं ब्राह्मोर्दधानाः ।
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सह्याः
गुहां हितं गुहां गूळहमण्वपीवृतं मायिनं क्षियन्तम्
उतो अपो द्यां तस्तभ्वांसि महन्नाहि शूर वीर्येण

१

२

३

४

५ [३]

स्तवा नु त इन्द्र पूण्या महा न्युत स्त्वाम नूतना कृतानि ।
स्तवा वज्रं ब्राह्मोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू
हरी नु त इन्द्र वाजयन्ता घृतश्चुतं स्वारमस्वार्थाम् ।
वि समना भूमिरप्रथिता ऽरस्तु पर्वतश्चित् सरिष्यन्
नि पर्वतः साद्यप्रयुच्छन् त्सं मातृभिर्वावृशानो अक्रान् ।
दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रेषितां धमनिं पप्रथन् नि
इन्द्रो महां सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरन्निः ।
अरेजेतां रोदसी भियाने कनिकदतो वृष्णो अस्य वज्रात्
अरोरवीद् वृष्णो अस्य वज्रो ऽमानुषं यन्मानुषो निज्रूवात् ।
नि मायिनो दानवस्य माया अपादयत् पपिवान् त्सुतस्य

६

७

८

९

१० [४]

पिबापिवेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः सुतासः ।

कुक्षी वर्धयन्ति त्वा सुतः पौर इन्द्रमाव

११

(१००)

त्वे इन्द्राण्यभूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः ।

अवस्यवो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्ते रायो व्रावने स्याम १२

स्याम ते त इन्द्र ये त ऊती अवस्यव ऊर्जं वर्धयन्तः ।

शुष्मिन्तमं यं चाकनाम देवाऽस्मे रायि रासि वीरवन्तम् १३

रासि क्षयं रासि मित्रमस्मे रासि शर्धं इन्द्र मारुतं नः ।

सजोषसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः पान्त्यग्रणीतिम् १४

व्यन्विन्नु येषु मन्दसानस्तुपत् सोमं पाहि बृहदिन्द्र ।

अस्मान् त्व पृत्स्वा तरुत्राऽवर्धयो द्यां बृहद्भिरुर्कैः १५ [५]

बृहन् इन्नु ये ते तरुत्रो कथेभिर्वा सुममाविवासान् ।

स्तृणानासो बृहिः प्रस्त्यावत् त्वोता इदिन्द्र वाजमग्मन् १६

उग्रेष्विन्नु शूर मन्दसानस्त्रिकटुकेषु पाहि सोममिन्द्र ।

प्रदोर्ध्वच्छ्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्य पीतिम् १७

धिष्वा शर्वः शूर येन वृत्रमवाभिनद दानुमौर्णवाभम् ।

अपावृणोज्योतिरार्याय नि संव्यतः साद्वि दस्युरिन्द्र १८

सनेम ये त ऊतिभिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध ओर्येण दस्यून् ।

अस्मभ्यं तत् त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः सान्व्यस्य त्रितायं १९

अस्य सुवानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यबुद्धं वावृधानो अस्तः ।

अवर्तयत् सूर्यो न चक्रं भिनद बलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान् २०

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा भवोनी ।

शिक्षां स्तोतृभ्यो मार्तिं धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः २१ [६] (११०)

(१२)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १२-२३]

१५-गृत्समद (आक्षिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् कर्तुना पर्यभूषत् ।

यस्य शुष्माद् रोदसी अभ्यसेतां नृम्यास्यं मृता स जनास इन्द्रः ।

यः प्रथिवीं व्यथमानामहहद् यः पर्वतान् प्रकुपितो अरम्प्यात् ।

यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तन्नात् स जनास इन्द्रः ।

(१३)

१३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगती, १३ त्रिष्टुप् ।

ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्पतिं मधू ज्ञात आविशद यासु वर्धते ।	
तदाहना अभवत् पिप्युषी पयोः ऽशोः पीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम्	१
सुग्रीभा यन्ति परि विभ्रतीः पयोः विश्वप्स्न्याय प्र भरन्त भोजनम् ।	
समानो अध्वा प्रवतामनुप्यद्वे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः	२
अन्वेको वदति यद् ददाति तद् रूपा मिनन्तदपा एकं ईयते ।	
विश्वा एकस्य विनुदस्तितीक्षते यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः	३
शुजाभ्यः पुष्टिं विभर्जन्त आसते रुयिमिव पुष्टं प्रभवन्तमायते ।	
असिन्वन् दद्वैः पितुरन्ति भोजनं यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः	४
अर्धाकृणोः पृथिवीं संहशं दिवे यो धौतीनामहिहन्नारिणक् पथः ।	
तं त्वा स्तोमैभिरुदमिन् वाजिनं देवं देवा अजन्तु त्सास्युक्थ्यः	५ [१०]

यो भोजनं च दयसे च वर्धनं माद्रादा शुक्लं मधुमद् दुदोहिथ ।	
स शेषधिं नि दधिपे विवस्वति विश्वस्यैकं ईशिपे सास्युक्थ्यः	६
यः पुष्पिणीश्च प्रस्वश्च धर्मणा ऽधि दाने व्युवनीरधारयः ।	
यश्चासमा अजनो दिद्युतो दिव उरुर्वी अभितः सास्युक्थ्यः	७
यो नार्मरं सहवसुं निहन्तवे पृक्षार्यं च दासवेशाय चावहः ।	
ऊर्जयन्त्या अपरिविष्टमास्यं मुतैवाद्य पुरुकृत् सास्युक्थ्यः	८
ज्ञतं वा यस्य दशं साकमाद्य एकस्य श्रुद्यौ यद्वं चोदमाविध ।	
अरजौ दस्युन् त्समुनव्दुभीतये सुप्राव्यो अभवः सास्युक्थ्यः	९
विश्वेदनु रोधुना अस्य पौंस्यं दुदुरस्मै दधिरे कुलवे धनम् ।	
पश्वस्तन्ना विष्टिरः पश्वं संहशः परि परो अभवः सास्युक्थ्यः	१० [११]

गुप्राचनं तवं वीर वीर्यं यदेकेन कर्तुना विन्दते वनु ।	
जातुर्धिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकथं तेन विश्वास्तुक्थ्यः	११
अरमयः सरपसस्तराय कं तुवीतये च इप्पाप च सुतिम् ।	
नीचा सन्तमुदनयः परावृजं प्रान्धं श्रोणं ध्रुवपुन् त्सास्युक्थ्यः	१२
अस्मभ्यं तद् वंस्तो ज्ञानाय राधः तन्धयस्व बहु ते वनुमन् ।	
इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु यन् इन्द्र वनेन विदधे नृतीनां	१३ [१२]

(१४)

१२ गृत्समद (आक्षिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोम—मामत्रेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः ।
 कामी हि वीरः सदमस्य पीतिं जुहोत वृष्णे तदिद्रेष वटि १
 अध्वर्यवो यो अपो वन्निवांसं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम् ।
 तस्मा एतं भरत तद्वृषाय एष इन्द्रो अर्हति पीतिमस्य २
 अध्वर्यवो यो हभीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः ।
 तस्मा एतमन्तरिक्षे न वात—मिन्द्रं सोमैरोर्णुत जूर्न वर्यः ३
 अध्वर्यवो य उरणं जघान नवं चखांसं नवतिं च बाहून् ।
 यो अबुद्धमव नीचा ब्रह्मधे तमिन्द्रं सोमस्य भुथे हिनोत ४
 अध्वर्यवो यः स्वश्वं जघान यः शुष्णमशुषं यो व्यसम् ।
 यः पिपुं नमुचिं यो रुधिक्रां तस्मा इन्द्रायान्धसो जुहोत ५
 अध्वर्यवो यः शतं शम्बरस्य पुरो बिभेदाश्मनेव पूर्वीः ।
 यो वचिनेः शतमिन्द्रः सहस्र—मुपावपद् भरता सोममस्मै ६ [१३]

अध्वर्यवो यः शतमा सहस्रं भूम्या उपस्थेऽवपज्जघन्वान् ।
 कुत्सस्यायोरतिथिगवस्य वीरान् न्यावृणग् भरता सोममस्मै ७
 अध्वर्यवो यन्नरः कामयाध्वे श्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रे ।
 गर्भस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं यज्यवो जुहोत ८
 अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम् ।
 जुपाणो हस्त्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मदिरं जुहोत ९
 अध्वर्यवः पयसोध्वर्यथा गोः सोमैभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् ।
 वेदाहमस्य निभृतं म एतद् दित्सन्तं भूयो यजुतश्चिकेत १०
 अध्वर्यवो यो दिव्यस्य वस्वो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य राजा ।
 तमूर्दरं न पृणता यवनेन्द्रं सोमैभिस्तदपो वो अस्तु ११
 अस्मभ्यं तद् वसो दानाय राधुः समर्थयस्व बहू ते वसव्यम् ।
 यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून् बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १२ [१४] (१५०)

(१५)

१० गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र घा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् ।	
त्रिकद्वकेष्वपिबत् सुतस्यास्य मदे अहिमिन्द्रो जघान	१
अवंशे द्यामस्तभायद् ब्रुहन्तमा रोदसी अपुणदन्तरिक्षम् ।	
स धारयत् पृथिवीं पृथञ्च सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	२.
सद्येव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम् ।	
वृथासृजत् पृथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	३
स प्रवोळ्ळन् परिगत्पा दुभीते विश्वमधागायुधमिन्द्रे अग्नौ ।	
सं गोभिरश्वैरसृजद् रथेभिः सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	४
स ईं महीं धुनिमेतोररम्णात् सो अस्नातृनपारयत् स्वस्ति ।	
त उत्प्रायं रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	५ [१५]

सोदंष्ट्रं सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान् उपसः सं पिपेप ।	
अजवसो जविनीभिर्विवृश्वन् त्सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	६
स विद्वो अपगोहं कनीनामाविर्भवन्नृदतिष्ठत् परावृक् ।	
प्रति श्रोणः स्थाद् व्यनगचष्ट सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	७
मिनद् वलमङ्गिरोभिर्गुणानो वि पर्वतस्य दंहितान्यैरत् ।	
णिगोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	८
स्वमेनाभ्युप्या चुर्मुनिं धुनिं च जघन्थ दस्युं प्र दुभीतिमावः ।	
रुभी चिदत्र विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार	९
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीषदिन्द्र दक्षिणा मुघोर्नी ।	
शिक्षा स्तोतृभ्यो मातिं धग्मगो नो बृहद् वंदेम विदधे सुवीराः	१० [१६] (१६०)

(१६)

१ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जघतां; २ त्रिष्टुप् ।

प्र वः सुतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमुग्राविं सन्निधाने हविर्भर ।	
इन्द्रमजुयं जरयन्तमुक्षितं सुनाद् युवानुनवन्ते हवानदे	१
यस्मादिन्द्राद् बृहतः किं चनेनुते विश्वान्यन्निन् तन्भुताधि वीराः ।	
जउरे सोमं तन्वीडं सलो महो हस्ते वज्रं भरति शीरणि क्रतुम्	२ (१६२)

न क्षोणीभ्यां परिभवे त इन्द्रियं न समुद्रैः ।
 न ते वज्रमन्वश्नोति कश्चन यदाशुभिः पतसि
 विश्वे ह्यस्मै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृ-
 ष्पा यजस्व हविषा विदुष्टरः पिबेन्द्र सोमं
 वृष्णाः कोशः पवते मध्व ऊर्मि वृषभान्नाय
 वृषणाध्वर्यु वृषभासो अद्रयो वृषणं सोमं वृषभाय

वृषा ते वज्र उत ते वृषा रथो वृषणा हरी
 वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य
 प्र ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सर्वनेषु
 कुविन्नो अस्य वचसो निबोधिष दिन्द्रमुत्सं न वसुनः
 पुरा संवाधादभ्या ववृत्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य
 सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो सं पत्नीभिर्न वृषणो
 नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणां
 शिक्षां स्तोतृभ्यो मातिं धग्भगो नो बृहद् वदेम

(१७)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः २

तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चत शुष्मा यदस्य प्रत्थोदीरिते
 विश्वा यद् गोत्रा सहसा परीवृता मदे सोमस्य
 स भूतु यो ह प्रथमाय धायस ओजो मिमानो
 शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यत शीर्षिणि द्यां मति
 अधाक्रुणोः प्रथमं वीर्यं महद् यदुस्याग्रे
 रथेष्ठेन हर्यश्वेन विच्युताः प्र जीरयः सिम्
 अथा यो विश्वा भुवनामि
 आद् रोदसी ज्योतिषा वह्निरातनोत्
 स प्राचीनान् पर्वतान् हंहदोजसा
 अधारयत् पृथिवीं

सास्मा अरं ब्राहुभ्यां यं पिताकृणोद् विश्वस्मादा जनुषो वेदस्वरूपि ।	
येना पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्वे वज्रेण हृत्यवृणक् तुविष्वाणिः	६
अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदस्सस्त्वामिये भगम् ।	
कृधि प्रकृतमुप मास्या भर दृद्धि भागं तन्वोऽहे येन मामहः	७
भोजं त्वामिन्द्र वयं हुवेम दृदिष्टमिन्द्रापांसि वाजान् ।	
अविद्धीन्द्र चित्रया न ऊती कृधि वृषन्निन्द्र वस्यसो नः	८
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	९ [२०] (१७८)

(१८)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्राता रथो नवो योजि सस्ति—श्रतुयुगस्त्रिकशः सप्तर्हिमः ।	
दशारित्रो मनुष्यः स्वर्पाः स इष्टिर्ममतिभी रंघो भूत्	१
सास्मा अरं प्रथमं स द्वितीयं सुतो तृतीयं मनुषः स होता ।	
अन्यस्या गर्भमन्य ऊ जनन्त सो अन्येभिः सचते जेन्यो वृषा	२
हरी नु कुं रथ इन्द्रस्य योज मायै सूक्तेन वचसा नवेन ।	
मो पु त्वामत्र बृहवो हि विप्रा नि रीरमन् यजमानासो अन्ये	३
आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र या ह्या चतुर्भिरा पङ्क्तिर्यमानः ।	
आष्टाभिर्दशभिः सोमपेयं मुयं सुतः सुमत्त मा मृधस्कः	४
आ विंशत्या त्रिंशता याह्यर्वा ङा चत्वारिंशता हरिर्भिर्युजानः ।	
आ पञ्चाशता सुरथेभिरिन्द्रा ऽऽ पृष्ट्या सप्तत्या सोमपेयम्	५ [२१]
आशीत्या नवत्या याह्यर्वा ङा शतेन हरिभिरुद्यमानः ।	
अयं हि ते शुनहोत्रेषु सोम इन्द्र त्वाया परिषिक्तो मदाय	६
मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरी धुरि धिष्वा रथस्य ।	
पुरुत्रा हि विहव्यो बभूथा स्मिज्छूरं तवने मादयस्व	७
न मु इन्द्रेण सख्यं वि योष द्रुस्मभ्यमस्य दक्षिणा दुहीत ।	
उप ज्येष्ठे वरुथे गर्भस्तौ प्रायेप्राये जिगीवांसः स्याम	८
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	९ [२२] (१८३)

(१९)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अपा॒य्यस्यान्ध॑सो मदा॒य मनी॑षिणः सु॒वानस्य॑ प्रय॑सः ।
 यस्मिन्निन्द्रः प्र॒दिवि॑ वावृ॒धान ओ॒को वृ॒धे ब्र॑ह्मण्यन्त॑श्च नरः १
 अस्य॑ म॒न्दानो म॒ध्वो वज्र॑हस्तो ऽहि॒मिन्द्रो॑ अ॒णोवृ॑त्तं वि वृ॑श्चत् ।
 प्र यद् वयो॑ न स्व॒सरा॑ण्यच्छा प्रया॑सि च न॒दीनां॑ चक्र॑मन्त २
 स माहि॑न् इन्द्रो अ॒णो अ॒पां प्रै॑र्यदहि॒हाच्छा॑ समु॒द्रम् ।
 अर्ज॑नयत् सूर्यं वि॒दद् गा अ॒क्तुना॑ह्ना व॒युना॑नि साधत् ३
 सो अ॒प्रती॑न्ति मन॒वे पु॒रुषी॑न्द्रो दा॒शद् द्वा॒शुपे॑ हन्ति वृ॒त्रम् ।
 सद्यो॑ यो नृ॒भ्यो अ॒तसा॑ग्यो भूत् प॒स्पृधा॑नेभ्यः सूर्य॑स्य सा॒तो ४
 स सु॒व्रत॑ इन्द्रः सूर्य॑मा ऽऽ वे॒वो रि॑ण॒ङ्गात्प्रा॑य स्त॒वान् ।
 आ यद् रयि॑ गुह॒देव॑द्यमस्मै भर॒दंशं॑ नैत॒शो द॒शस्य॑न् ५ [२३]

स र॒न्धय॑त् स॒दिवः॑ सार॒थ्ये शु॒ष्णम॑शुपं क॒यवं॑ कु॒त्साय॑ ।
 दि॒वोदा॑साय नव॒ति च नवे॑न्द्रः पु॒रो व्यै॑र॒च्छन्व॑रस्य ६
 ए॒वा ते॑ इन्द्रोच॒थम॑हेम श्रव॒स्या न त्मना॑ वाज॒र्यन्तः॑ ।
 अ॒श्याम॑ तत् सा॒त्तमा॑शु॒षाणा न॒नसो॑ वध॒रदे॑वस्य पी॒योः ७
 ए॒वा ते॑ गृत्सम॒दाः शू॒र म॒न्मा व॒स्यवो॑ न व॒युना॑नि तक्षुः ।
 ब्र॒ह्मण्य॑न्त इन्द्र ते नवी॒य इ॒षमू॒र्जं सु॒क्षिति॑ सु॒न्नर्म॑शुः ८
 नूनं॑ सा ते प्रा॒ति वरं॑ ज॒रित्रे॑ दु॒हीय॑दिन्द्र दाक्षि॒णा म॒घोनी॑ ।
 शि॒क्षा स्तो॑तृभ्यो मा॒ति ध॒ग्भगो॑ नो बृ॒हद् व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑ ९ [२४] (१९६)

(२०)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्; ३ विराड् रूपा ।

वयं॑ ते वयं॑ इन्द्र वि॒द्धि पु॒णः प्र॑ भर॒महे॑ वाज॒युर्न रथ॑म् ।
 वि॒प॒न्यवो॑ दी॒ध्यतो॑ मनी॒षा सु॒न्नमि॑र्यक्षन्त॒स्त्वाव॑तो नृ॒न् १
 त्वं न॑ इन्द्र त्वाभि॒रुती॑ त्वा॒यतो॑ अ॒भिष्टि॑पासि जना॑न् ।
 त्वमि॒नो द्वा॒शुषो॑ व॒रुते॑ त्वा॒धीर॑भि यो नक्ष॑ति त्वा २ (१९८)

इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे ।
पोषं स्यीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्धानं वाचः सुदिनत्वमहाम्

६ [२७] (२११)

(२२)

४ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः ।

१ अष्टिः, २-३ अतिशक्तीः, ४ अष्टिः अतिशक्ती वा ।

त्रिकं द्रुकेषु महियो यवांशिरं तुविशुष्मं—स्तूपत् सोममपिचद् विष्णुना सुतं यथावशत् ।
स ईं ममाद् महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः १
अध त्विषीमां अभ्योजसा क्रिविं युधाभवं—दा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्र वावृधे ।
अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत् सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः २
साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः ।
दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ३
तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्यं दिवि प्रवाच्यं कृतम् ।
यद् देवस्य शवसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः ।
भुवद् विश्वमभ्यादेवमोजसा विदादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम्

४ [२८] (२१५)

(२३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० २३-३२]

१९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । बृहस्पतिः, १, ५, ९, ११, १७, १९,
ब्रह्मणस्पतिः । जगती, १५, १९ चिष्टुप् ।

अणानां त्वा गुणपतिं हवामहे क्विं कवीनामुपमश्रवस्तमम् ।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीदु सादनम् १
देवाश्चित् ते असुर्यं प्रचेतसो बृहस्पते यज्ञियं भागमानशुः ।
उसा इव सूर्यो ज्योतिषा महो विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि २
आ विवाध्या परिरापस्तमांसि च ज्योतिष्मन्तं रथमुतस्यं तिष्ठसि ।
बृहस्पते भीममभिन्नदम्भनं रक्षोहणं गोत्रभिर्दं स्वर्विदम् ३
सुनीतिभिर्नयासि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशान्न तमहो अश्रवत् ।
ब्रह्मद्विपस्तर्पनो मन्युमीरसि बृहस्पते महि तत् ते महित्वनम् ४
न तमहो न दुरितं कुतश्चन नारातयस्तितरुर्न द्वयाविनः ।
विश्वे इदस्माद् ध्वरसो वि वाधसे यं सुगोपा रक्षसि ब्रह्मणस्पते ५

[२९] (२२०)

त्वं नो गोपाः पथिकृद् विचक्षणस्तव व्रतार्थं मतिभिर्जरामहे ।	
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो वृधे स्वा तं मर्मर्तुं दुच्छुना हरस्वती	६
उत वा यो नो मर्चयादनागसो ऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः ।	७
बृहस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि	८
ज्ञातारं त्वा तनूनां हवामहे ऽवस्पतरधिवक्तारमस्मयुम् ।	९
बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उत्तरं सुन्नमुन्नशान्	१० [३०]
त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पार्हा वसुं मनुष्या ददीमहि ।	११
या नो दूरे तल्लितो या अरातयो ऽभि सन्ति जम्भया ता अनप्रसः	१२
त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते पप्रिणा सस्तिना युजा ।	१३
मा नो दुःशंसो अभिद्विप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिस्तारिषीमहि	१४
अनानुदो वृषभो जग्मिराहवन् निष्टप्ता शत्रुं पृतनासु सासहिः ।	१५ [३१]
असि सत्यं क्रणया ब्रह्मणस्पत उग्रस्य चिद् दमिता वीढ्युहर्षिणः	१६
अदेवेन मनसा यो रिष्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिवांसति ।	१७
बृहस्पते मा प्रणक्त् तस्य नो वृधो नि कर्म मन्युं दुरेवस्य शर्धतः	१८
भेषु हव्यो नमसोपसद्यो गन्ता वाजेषु सनिता धनं धनम् ।	१९
विश्वा इदुर्यो अभिद्विप्सोऽ मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथो इव	२०
तेजिष्ठया तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे दधिरे हृष्टवीर्यम् ।	२१
आविस्तत् कृष्व यदसत् त उक्थ्यं बृहस्पते वि परिपो अर्दय	२२
बृहस्पते अति यदुर्यो अर्हाद् द्युमद् विभाति क्रतुमज्जनेषु ।	२३
यद् दीदयच्छवसं क्रतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्	२४
मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि बृहस्पदे निरामिणो रिषवोऽन्नेषु जागृधुः ।	२५
आ देवानामोहते वि त्रयो हृदि बृहस्पते न परः सान्नो विदुः	२६
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनैभ्यस्परि त्वटार्जनुत् सान्नः सान्नः क्रुविः ।	२७
स क्रणचिह्णया ब्रह्मणस्पतिर्दुहो हन्ता मह क्रतस्य धर्तरि	२८
तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतो गवां गोत्रमुदसृजो यदङ्गिरः ।	२९
इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरपामौजो अण्वम्	३०
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य युन्ता सुक्तस्य वोधि तनयं च जिन्व ।	३१
विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वेदम् विदधे सुवीराः	३२ [३२] (२३४)

त्वं नो गोपाः पंथिकृद् विचक्षणस्तव व्रताय मतिभिर्जरामहे ।	
बृहस्पते यो नो अभि हरो वृधे स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना हरस्वती	६
उत वा यो नो मर्चयादनागसो ऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः ।	
बृहस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि	७
त्रातारं त्वा तनूनां हवामहे ऽवस्पतरधिवक्तारमस्मयुम् ।	
बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उत्तरं सुन्नमुन्नशन्	८
त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पाही वसु मनुष्या दंदीमहि ।	
या नो दूरे तल्लितो या अरातयो ऽभि सन्ति जम्भया ता अनप्रसः	९
त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते परिण्णा सस्मिना युजा ।	
मा नो दुःशंसो अभिदिप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिस्तारिपीमहि	१० [३०]
अनानुदो वृषभो जग्मिराहवं निष्टप्ता शत्रुं पृतनासु सासहिः ।	
असि सत्य ऋणया ब्रह्मणस्पत उग्रस्य चिद् दमिता वीर्युहर्षिणः	११
अदेवेन मनसा यो रिपुण्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति ।	
बृहस्पते मा प्रणक् तस्य नो वृधो नि कर्म मन्युं दुरेवस्य शर्धतः	१२
भरेषु हव्यो नमसोपसद्यो गन्ता वार्जेषु सनिता धनं धनम् ।	
विश्वा इदुर्यो अभिदिप्स्वोऽ मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथो इव	१३
तेजिष्ठया तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे दधिरे हृष्टवीर्यम् ।	
आविस्तत कृष्व यदसत त उक्थ्यं बृहस्पते वि परिणपो अर्दय	१४
बृहस्पते अति यदुर्यो अहीद्र द्युमद् विभाति क्रतुमज्जनेषु ।	
यद् कीदृयच्छवस क्रतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्	१५ [३१]
मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि बृहस्पदे निरामिणो रिपवोऽन्नेषु जागृधुः ।	
आ देवानामोहते वि वयो हृदि बृहस्पते न परः साशो विदुः	१६
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यस्परि त्वष्टार्जनुत् साशः साशः कुविः ।	
स ऋणचिह्णया ब्रह्मणस्पतिर्दृहो हन्ता मुह क्रतस्य धृतरि	१७
तव ध्रिये वृजिहीतु पर्वतो गवां गोवमुदमृजो यदङ्गिरः ।	
इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरपामाजो अर्णवम्	१८
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य पुन्ता सुक्तस्य शोधि तनयं च जिन्द ।	
विश्वं तद् भद्रं यदरन्ति देवा इह इदं विदुषं नृदीनाः	१९ [३२] (२३३)

[समसोऽध्यायः ७३१ व० १-२०]

(२३)

१६ गुह्यसमद (आह्निरसः शोमवोपः पश्चाद्) भागेवः योनिकः । प्रज्ञाणस्पतिः १, १७ इन्द्राणस्पतिः
१२ इन्द्राणस्पतिः । प्रज्ञाणः १२, १६ विष्णुः ।

सेमामविद्धि प्रभृतिं य इतिष्ठिः । अथा विधिम् नव्यया मृता मिग ।
यथा नो मीद्वान् त्वत्तये सत्ता तव वृहस्पते सीगंधः सोत नो मतिम १
यो नन्त्वान्यनमम्योर्जमोता द्युर्मन्नुता शम्भराणि वि ।
प्राच्यावयुदच्युता ब्रह्मणस्पतिरा चाप्रिशुर् वसुमन्तं वि पर्वतम २
तद् देवानां देवतमाय कथं मभ्यधन् बृहतामदन्त वीद्विता ।
उद् गा आजुदभिन्तद् ब्रह्मणा धृतमगूहन् तमा अचक्षयन् स्वः ३
अश्मास्यमवतं ब्रह्मणस्पतिमंधुधारमभि यमोजुसानुणन् ।
तमेव विश्वं पपिरे स्वर्दशो वृत्तं साकं सिंसिचुरुत्समुद्रिणम् ४
सन्ना ता का चिद् भुवना भवीत्वा गान्धिः शरद्विद्वरो वरन्त वः ।
अयतन्ता चरतो अन्यदैन्यदिद् या चकार ध्रुवना ब्रह्मणस्पतिः ५ [?]

अभिनक्षन्तो अभि ये तमानुशु निधिं पणानां परमं गुहां हितम् ।
ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यानृता पुनर्यत उ आयन् तदुदीयुराविशम् ६
कृतावानः प्रतिचक्ष्यानृता पुनरात आ तस्थुः कवयो महस्पथः ।
ते आहुभ्यां धमितमग्निमश्मन्ति नक्तिः पो अस्त्यरणो जुहुर्हि तम् ७
कृतज्येन क्षिप्रेण ब्रह्मणस्पतिर्यत्र वाटि प्र तदश्नोति धन्वना ।
तस्य साध्वीरिषवो याभिरस्यति नृचक्षसो वृशये कर्णयोनयः ८
स सैन्यः स विनयः पुरोहितः स सुदुतः स युधि ब्रह्मणस्पतिः ।
चाक्षमो यद् वाजं भरते मती धना ऽऽदित् सूर्यस्तपति तप्यतुर्वृथा ९
विभु प्रभु प्रथमं मेहनवतो बृहस्पतेः सुविद्व्राणि राध्या ।
इमा सातानि वेन्यस्य वाजिनो येन जना उभये भुञ्जते विशः १० [२]

योऽवरे वृजने विश्वथा विभु महामु रणवः शर्वसा ववक्षिथ ।
देवो देवान् प्रति पप्रथे पृथु विश्वेदु ता परिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ११
विश्वं सत्यं मयवाना युवोरिदा पश्चन् प्र मिनन्ति व्रतं वाम् ।
अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नो ऽन्नं युजेव वाजिना जिगातम् १२ (२४६)

- उताशिष्टा अनु शृण्वन्ति ब्रह्मयः सुभेयो विप्रो भरते मृती धना ।
 वीळ्वेष्टा अनु वशं कृणुमादृदिः स ह वाजी समिथे ब्रह्मणस्पतिः १३
- ब्रह्मणस्पतेरभवद् यथावशं सत्यो मन्युर्माहि कर्मा करिष्यतः ।
 यो गा उदाजत स द्विवे वि चाभजन् महीव रीतिः शर्वसास्रत पृथक् १४
- ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहा रायः स्याम रथ्योऽयं वयस्वतः ।
 वीरेषु वीरा उषं पृङ्क्ति नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेपि मे हवाम् १५
- ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ।
 विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १६ [३] (२५०)

(२५)

५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

- इन्धानो अग्निं वनवद् वनुष्यतः कृतब्रह्मा शशुवद् रातहव्य इत् ।
 जातेन जातमति स प्र संसृते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः १
- वीरेभिर्वीरान् वनवद् वनुष्यतो गोभीं रयिं पप्रथद् बोधति त्मना ।
 तोकं च तस्य तनयं च वर्धते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः २
- सिन्धुर्न क्षोदुः शिमीवाँ ऋघायतो वृषेव वधीरभि वृश्च्योजसा ।
 अग्नेरिव प्रासितिर्नाह वर्तवे ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ३
- तस्मा अर्पन्ति दिव्या असञ्चतः स सत्वाभिः प्रथमो गोपुं गच्छति ।
 अनिभृष्टविपिहन्त्योजसा ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ४
- तस्मा इदं विश्वे धुनयन्त सिन्धुवो ऽच्छिद्वा शर्मं दधिरे पुताणं ।
 देवानां सुन्ने सुभगः स एधते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ५ [४] (२५२)

(२६)

४ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

- ऋजुरिच्छंसो वनवद् वनुष्यतो देवयन्निददेवयन्तमभ्यस्त ।
 सुप्रवीरिद् वनवत् पृत्सु दुष्टं यज्वेदपञ्चोर्वि भजति भोजनम् १
- यजस्व वीर प्र विहि मनायतो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतुर्यं ।
 हविष्कृणुष्व सुभगो यथासति ब्रह्मणस्पतेरव आ कुणीन्हे २

स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वीजं भरते धना नृभिः ।
 देवानां यः पितरमाविवांसति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्
 यो अस्मै हव्यैर्वृतवद्भिरविधत् प्र तं प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः ।
 उरुप्यतीमंहसो रक्षती रिपोऽं ऽहोश्चिदस्मा उरुचक्रिरुद्धतः

३

४ [५] (२५९)

(२७)

१७ कुर्मो गात्समदो, गृत्समदो वा । आदित्याः । त्रिष्टुप् ।

इमा गिर आदित्येभ्यो वृतस्नूः सनाद् राजभ्यो जुह्वा जुहोमि ।
 शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो न स्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः
 इमं स्तोमं सक्रतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुपन्त ।
 आदित्यासः शुच्यो धारपूता अवृजिना अनवद्या अरिष्टाः
 त आदित्यासं उरवो गभीरा अदंघासो दिप्सन्तो भूर्यक्षाः ।
 अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा चिदन्ति
 धारयन्त आदित्यासो जगत् स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः ।
 दीर्घाधियो रक्षमाणा असुर्य मृतावानश्चयमाना ऋणानि
 विद्यामादित्या अवसो वो अस्य यदर्यमन् भय आ चिन्मयोभु ।
 युष्माकं मित्रावरुणा प्रणीतौ परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम्

१

२

३

४

५ [६]

सुगो हि वो अर्यमन् मित्र पन्था अनुक्षरो वरुण साधुरस्ति ।
 तेनादित्या अधि वोचता नो यच्छता नो दुष्परिहन्तु शर्म
 पिपर्तु नो अदिती राजपुत्रा ऽति द्वेषांस्यर्यमा सुगोभिः ।
 बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप स्याम पुरुवीरा अरिष्टाः
 तिस्रो भूमीर्धारयन् त्रीरुत द्यून् त्रीणि व्रता विदथे अन्तरैषाम् ।
 ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन् वरुण मित्र चारु
 त्री रौचिना द्विष्या धारयन्त हिरण्ययाः शुच्यो धारपूताः ।
 अस्वप्नजो अनिमिषा अदंघा उरुशंसा ऋजवे मर्त्याय
 त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ये च देवा असुर ये च मर्ताः ।
 शतं नो रास्य शरदो विचक्षे ऽश्यामार्यपि सुधितानि पूर्वा

६

७

८

९

१० [७] (२६१)

न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा । पात्र्या चिद् वसवो धीर्या चिद् युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्	११
यो राजभ्य ऋतुनिभ्यो वृदाश यं वर्धयन्ति पृथग्दत्तं नित्याः । स रेवान् याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः	१२
शुचिरपः सुयवसा अदध् उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः । नकिष्टं घनन्त्यन्तितो न दूराद् य आदित्यानां भवति प्रणीतौ	१३
अदिते मित्र वरुणोत मृळ यद् वो वयं चकुमा कच्चिदागः । उर्वश्यामभयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अभि नशन्तमिस्राः	१४
उभे अस्मै पीपयतः समीची द्विवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन् । उभा क्षयावाजयन् याति पूतसू भावधौ भवतः साधू अस्मै	१५
या वो माया अभिदुहे यजत्राः पाशा आदित्या रिपवे विवृत्ताः । अश्वीव तां अति येयं रथेनारिष्टा उरावा शर्मन् तस्याम	१६
माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदात्र आ विदुं शूनमापेः । मा रायो राजन् त्सुयमादव स्थां बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	१७ [८] (२७३)

(२८)

११ कूर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा । वरुणः (१० दुःस्वप्ननाशिनी ।) त्रिष्टुप् ।

इदं कुवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मृहा । अति यो मुन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरः	१
तव व्रते सुभगांसः स्याम स्वाध्यां वरुण तुदुवांसः । उपायन् उपसां गोमतीना मग्नयो न जरमाणा अनु धून्	२
तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मन्तुरुशंसस्य वरुण प्रणेतः । यूयं नः पुत्रा अदितेरदधा अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः	३
प्र सीमादित्यो असृजद् विधृतां ऋतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति । न श्राम्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पप्नु रयुया परिज्मन्	४
वि मच्छन्थाय रशनामिवागं ऋध्याम ते वरुण त्वामृतस्य । मा तन्नुश्छेदि वयतो धियं मे मा मात्रां शार्यपसं पुर ऋनोः	५ [१] (२८१)

अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत् सम्राळृतावोऽनु मा गृभाय ।

दामेव वत्साद् वि मुमुग्ध्यहो नहि त्वदुरे निमिपश्चनेशे ।

६

मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टावेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति ।

मा ज्योतिषः प्रवसथानि गन्म वि धू मृधः शिश्रथो जीवसे नः ।

७

नमः पुरा ते वरुणोत नूनमुतापरं तुविजात व्रवाम ।

त्वे हि कं पर्वते न श्रिता न्यप्रच्युतानि दूळभ व्रतानि ।

८

परं ऋणा सावीरध मत्कृतानि माहं राजन्नन्यकृतेन भोजम् ।

अव्युष्टा इच्छु भूर्यसीरुपास आ नो जीवान् वरुण तासु शाधि ।

९

यो मे राजन् युज्यो वा सखा वा स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमार्ह ।

स्तेनो वा यो दिप्सति नो वृको वा त्वं तस्माद् वरुण पाह्यस्मान् ।

१०

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदान् आ विदुं शूनमापेः ।

मा रायो राजन् त्सुयमादव स्थां बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ।

११ [१०] (१८७)

(२९)

७ कूर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा । विश्वेदेवाः । त्रिष्टुप् ।

धृतव्रता आदित्या इषिरा अरे मत् कर्त रहसूरिवागः ।

शृण्वतो वो वरुण मित्र देवा भद्रस्य विद्रां अवसे हुवे वः ।

१

युयं देवाः प्रमतिर्युयमोजो युयं द्वेषांसि सन्नुतर्युयोत ।

अभिक्षत्तारो अभि च क्षमध्वमद्या च नो मृळयतापरं च ।

२

किमु नु वः कृणवामापरिण किं सनेन वसव आप्येन ।

युयं नो मित्रावरुणादिते च स्वास्तिमिन्द्रामरुतो दधात ।

३

हवे देवा युयमिद्रापयः स्थ ते मृळत नाधमानाय मह्यम् ।

मा वो रथो मध्यमवाळृते भून्मा युष्मावत्स्वापिषु श्रमिष्म ।

४

प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा पितेव कितव्यं शशास ।

अरे पाशा अरे अवानि देवा मा मार्धि पुत्रे विमिव ग्रभीष्ट ।

५

अवाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् ।

त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्ताद्वपदो यजत्राः ।

६

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदान् आ विदुं शूनमापेः ।

मा रायो राजन् त्सुयमादव स्थां बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ।

७ [११] (२९४)

११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः, ६ इन्द्रासोमौ, ८ (पूर्वाऽर्धर्चस्य) सरस्वती, ९ बृहस्पतिः, ११ मरुतः । त्रिष्टुप्ः ११ जगती ।

ऋतं देवाय कृण्वते सवित्र इन्द्रायाहिघ्ने न रमन्तु आपः ।
अहरहर्थात्यक्तुरपां कियत्त्या प्रथमः सर्ग आसाम्
यो वृत्राय सिन्मत्राभरिष्यत् प्र तं जनित्री विदुषं उवाच ।
पथो रदन्तीरनु जोषमस्मै द्विवेदिवे धुनयो यन्त्यर्थम्
ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षे ऽधा वृत्राय प्र वधं जभार ।
मिहं वसान उप हीमदुद्रोत् तिगमार्युधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः
बृहस्पते तपुषाश्चैव विध्य वृकद्वरसो असुरस्य वीरान् ।
यथा जयन्थ धृषता पुरा चि देवा जहि शत्रुमस्माकमिन्द्र
अव क्षिप द्विवो अश्मानमुच्चा येन शत्रुं मन्दसानो निजूर्वाः ।
तोकस्य सातौ तनयस्य भूरे रस्माँ अर्धं कृणुतादिन्द्र गोनाम्

१

२

३

४

५ [१२]

६

७

८

९

१०

११ [१३]

प्र हि क्रतुं बृहथो यं वनुथो रुधस्य स्थो यजमानस्य चोदौ ।
इन्द्रासोमा युवमस्माँ अविष्ट मस्मिन् भयस्थे कृणुतमु लोकम्
न मा तमन्न श्रमन्नोत तन्द्रन्न वोचाम मा सुनोतेति सोमम् ।
यो मे पूणाद् यो ददुद् यो निवोधाद् यो मा सुन्वन्तमुप गोभिरायत
सरस्वति त्वमस्माँ अविद्धि मरुत्वती धृषती जेपि शत्रून् ।
त्यं चिच्छर्धन्तं तविषीयमाणमिन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम्
यो नः सनुत्य उत वा जिघत्सु रभिख्याय तं तिगितेन विध्य ।
बृहस्पत आयुधैर्जेपि शत्रून् ब्रूहे रीपन्तं परि धेहि राजन्
अस्माकैभिः सत्वाभिः शूर शूर वीर्या कृधि यानि ते कर्त्तव्यानि ।
ज्योग्भूवन्ननुधूपितासो हृत्वी तेषामा भरा नो वनूनि
तं वः शर्धं मारुतं सुम्नयुर्गिरो प ब्रूध नमस्ता देव्यं जनम् ।
यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अपत्यसाचं धृत्य द्विवेदिवे

(३१)

७ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । विश्वे देवाः । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

अस्माकं मित्रावरुणावतं रथं मादित्यै रुद्रेर्वसुभिः सचाभुवा ।	
प्र यद् वयो न पतन्वस्मन्स्परि श्रवस्यवो हर्षीवन्तो वनर्षदः	१
अर्धं स्मा न उदवता सजोपसो रथं देवासो अभि विक्षु वाजयुम् ।	
यदाशवः पद्याभिस्तिव्रतो रजः पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः	२
उत स्य न इन्द्रो विश्वर्षणि दिवः शर्धेन मारुतेन सुक्रतुः ।	
अनु नु स्थात्यवृकाभिस्तृतिभी रथं महे सनये वाजसातये	३
उत स्य देवो भुवन्स्य सक्षणि स्त्वष्टा आभिः सजोषा जूजुवद् रथम् ।	
इळा भगो बृहद्विवोत रोदसी पूषा पुरंधिरश्विनावधा पती	४
उत त्ये देवी सुभगे मिथूहशो पासानक्ता जगतामपीजुवा ।	
स्तुपे यद् वां पृथिवि नव्यसा वचः स्थातुश्च वयस्त्रिवंया उपस्तिरे	५
उत वः शंसमुशिजामिध रम स्यहिर्बुध्न्योऽज एकपादुत ।	
त्रित ऋभुक्षाः सविता चनो दधे ऽपां नपादागृहेमा धिया शर्मि	६
एता वो वश्म्युद्यता यजत्रा अर्तक्षन्नायवो नव्यसे सम् ।	
श्रवस्यवो वाजं चक्रानाः सप्तिर्न रथ्यो अह धीतिमश्याः	७ [१४] (३१)

(३२)

८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । १ द्यावापृथिवी, २-३ इन्द्रस्त्वष्टा वा, ४-५ राका, ६-७ सिनीवाली, ८ लिङ्गोक्ताः । जगती; ६-८ अनुष्टुप् ।

अस्य मे द्यावापृथिवी क्रतायतो भूतमन्वित्री वचसः सिपांसतः ।	
ययोरारुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसूयुवां महो दधे	१
मा नो गुह्या रिपं आयोरहन् दभन् मा न आभ्यो रीरधो दुच्छुनाभ्यः ।	
मा नो वि यौः सख्या विद्धि तस्य नः सुम्नायता मनसा तत् त्वेमहे	२
अहेळता मनसा श्रुष्टिमा बह दुहानां धेनुं पिप्युषीमसश्चतम् ।	
पद्याभिग्राशु वचसा च वाजिनं त्वां हिनोमि पुरुहूत विश्वहा	३
राकामहं सुहवां सुदुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधंतु त्वना	
सीव्यत्वर्षः सूच्याच्छिद्यमानया ददांतु वीरं शतदायमुक्थ्यम्	४ (३२)

यास्ते राके सुमतर्यः सुपेशसो याभिर्ददासि द्वाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमर्ता उपागहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा

५

सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा ।

जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिङ्घि नः

६

या सुवाहुः स्वङ्गुरिः सुपूमा बहुस्रवरी ।

तस्यै विश्वत्पत्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन

७

या गुङ्गुर्या सिनीवाली या राका या सरस्वती ।

इन्द्राणीर्मह ऊतये वरुणानीं स्वस्तये

८ [१५] (३२०)

(३२)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ३३-४३]

१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पदचाद्) भार्गवः शौनकः । रुद्रः । त्रिष्टुप् ।

आ ते पितर्मरुतां सुन्नमेतु मा नः सूर्यस्य संहशो युयोथाः ।

अभि नो वीरो अर्वाति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः

१

त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः ।

व्यर्त्तस्मद् द्वेपो वितुरं व्यंहो व्यर्मीवाश्वातयस्वा विपूचीः

२

भेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि तवस्तमस्तवसां वज्रवाहो ।

पपि णः प्रारमहंसः स्वस्ति विश्वा अर्भीती रपसो युयोधि

३

मा त्वा रुद्र चुक्रुधामा नमोभिर्मा दुष्टुती वृषभ मा सहती ।

उन्नो वीरो अर्पय भेषजेभिर्भिषक्तं त्वा निपजां शृणोमि

४

हवीमभिर्हवते यो हविभिर्ख स्तोमेभी रुद्रं दिपीय ।

ऋदुदरः सुहवो मा नो अस्यै वभुः सुशिरो रीरधन्मनायै

५ [१६]

उन्मा ममन्द वृषभो मरुत्वान् त्वक्षीयसा वरसा नाधनानन् ।

घृणीव च्छायामरणा अंशीयाऽऽ विवातेयं रुद्रस्य नुन्नम्

६

कः स्य ते रुद्र मृष्टयाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो जलापः ।

अपभती रपसो दैव्यस्यामी नु मा वृषभ चक्षनीथाः

७

प्र वभ्रवे वृषभाय श्वितीचे महो मही तुदतिनीरयानि ।

नमस्या कल्मलीकिनं नमोभिर्गुणीनति त्वेपं रुद्रस्य नाम

८

स्थिरेभिरङ्गैः पुरुषं उग्रो बभ्रुः शुक्रैर्भिः पिपिशे हिरण्यैः ।
ईशानादस्य भुवनस्य भूरे—र्न वा उ योषद् रुद्रादस्यैम्
अहंन् विभर्षि सार्यकानि धन्वा—हंन् निष्कं यजतं विश्वरूपम् ।
अहंन्निदं दयसे विश्वमभ्वं न वा ओजीयो रुद्र त्वदस्ति

९

१० [१७]

स्तुहि श्रुतं गतंसदं युवानं मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम् ।
मृळा जरित्रे रुद्र स्तवानो ऽन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः

११

कुमारश्चित् पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपयन्तम् ।
भूरेर्दातारं सत्पातिं गृणीषे स्तुतस्त्वं भेषजा रास्यस्मे

१२

या वो भेषजा मरुतः शुचीनि या शंतमा वृषणो या मयोभु ।
यानि मनुरवृणीता पिता न—स्ता शं च योश्च रुद्रस्य वशिम्

१३

परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः परि त्वेषस्य दुर्मतिर्मही गात्र ।
अव स्थिरा मयवन्द्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृळ

१४

एवा बभ्रो वृषभ चेकितान यथा देव न हृणीषे न हंसि ।
हवनश्रुत्रो रुद्रेह वोधि बृहद् वदेम विदथे सुवीराः

१५ [१८] (३३५)

(३४)

१५ गुप्तमद (आङ्गिरसः शौनहात्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । मरुत् । जगती । १५ त्रिष्टुप् ।

धारावरा मरुतो धुण्वोजसां मृगा न भीमास्तविपीभिरुचिर्नः ।
अग्रयो न शुशुचाना क्रेजीपिणो भूमिं धर्मन्तो अप गा अवृण्वत
द्यावो न स्तुभिश्चितयन्त खादिनो व्युभ्रिया न द्युतयन्त वृष्टयः ।
रुद्रो यद् वो मरुतो रुक्मवक्षसो वृषार्जनि पृश्न्याः शुक्र ऊर्धनि
उक्षन्ते अश्वो अर्यो इवाजिपु नदस्य कर्णेस्तुरयन्त आशुभिः ।
हिरण्यशिपा मरुतो दविध्वतः पृक्षं याथ पृषतीभिः समन्यवः
पृक्षे ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सद्गमा जीरदानवः
पृषदश्वासो अनवृध्राधस कजिप्यासो न वयुनेषु धुपदः
इन्द्रन्वभिर्धनुर्भी गृध्राधमि—रध्वस्मभिः पृथिभिर्ध्राजद्वयः ।
आ ईमासो न म्वसंगाणि गन्तन् मथोर्मदाय मरुतः समन्यवः

१

२

३

४

५ [१९] (३३७)

आ नो ब्रह्माणि मरुतः समन्यवो नरां न शंसः सर्वानानि गन्तव ।

अश्वामिव पिप्यत धेनुमूर्धनि कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम् ६

तं नो दात मरुतो वाजिनं रथं आपानं ब्रह्म चितयद् द्विवेदिवे ।

इयं स्तोतृभ्यो वृजनेषु कारवे सति मेधामरिष्टं दुष्टं सहः ७

यद् युञ्जते मरुतो रुक्मवक्षसो ऽश्वान् रथेषु भग आ सुदानवः ।

धेनुर्न शिष्वे स्वसरेषु पिन्वते जनाय रातहविषे महीमिषम् ८

यो नो मरुतो वृकताति मर्त्यो रिपुर्द्धे वसवो रक्षता रिषः ।

वर्तयत् तर्षुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा अशसो हन्तना वधः ९

चित्रं तद् वो मरुतो यामं चेकिते पूरन्या यदूधरण्यापयो दुहुः ।

यद् वा निदे नवमानस्य रुद्रिया छितं जराय जुरतामदाभ्याः १० [२०]

तान् वो महो मरुत एवयान्नो विष्णोरिषस्य प्रभूथे हवामहे ।

हिरण्यवर्णान् ककुहान् यतसुचो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं राध ईमहे ११

ते दशग्वाः प्रथमा यज्ञमूहिरे ते नो हिन्वन्तूपसो व्युष्टिषु ।

उषा न रामीरुणैरपोर्णुते महो ज्योतिषा शुचता गोअर्णसा १२

ते क्षोणीभिंरुणेभिर्नास्त्रिभी रुद्रा ऋतस्य सदेनेषु वावृधुः ।

निमेवमाना अत्येन पाजसा सुरचन्द्रं वर्णं दधिरे सुपेशसम् १३

तां ईयानो महि वरूथमतय उप वेदेना नमसा गृणीमासि ।

त्रितो न यान् पञ्च होतृनभिष्टय आववर्तदवराश्चक्रियावसे १४

यया रुधं पारयथात्यहो यया निदो मुञ्चथ वन्दितारम् ।

अर्वाची सा मरुतो या व ऊतिरो पु वाश्वेव सुमतिर्जिगातु १५ [२१] (३५०)

(३५)

१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पदचाद्) भार्गवः शौनकः । अपानपात् । त्रिष्टुप् ।

उपेमसाक्षि वाजयुर्ववस्यां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे ।

अपां नपादाशुहेमा कुविन् स सुपेशसस्करति जोषिपुष्टि १

इमं स्वस्मै हुद् आ सुतष्टं मन्त्रं वोचेम कुविदस्य वेदं ।

अपां नपादसुर्यस्य मुह्य विश्वान्युर्यो भुवना जजान २ (३५२)

- समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानसूवं नद्यः पृणन्ति ।
तम् शुचिं शुचयो दीदृवांसं—मपां नपातं परि तस्थुरापः ३
- तमस्मेरा युवतयो युवानं मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः ।
स शुक्लेभिः शिक्वभी रेवदस्मे दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु ४
- अस्मै तिस्रो अव्यथ्याय नारीं—देवाय देवीर्दिधिपन्त्यन्नम् ।
कृता इवोप हि प्रसर्से अप्सु स पीयूषं धयति पूर्वसूनाम् ५ [२२]
- अश्वस्यात्र जनिमास्य च स्व—र्दुहो रिपः संपृचः पाहि सूरीन् ।
आमासु पुरुषं पुरो अप्रमृष्यं नारातयो वि नश्चानातानि ६
- स्व आ दमे सुदुवा यस्य धेनुः स्वधां पीपाय सुभ्वन्नमत्ति ।
सो अपां नपादूर्जयन्नस्व—न्त—र्वसुदेयाय विधते वि भाति ७
- यो अप्स्वा शुचिन्ना दैव्येन कृतावाजस उर्विया विभाति ।
वया इदुन्या भुवनान्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजाभिः ८
- अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्वानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः ।
तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्ती—हिरण्यवर्णाः परि यन्ति युहीः ९
- हिरण्यरूपः स हिरण्यसंह—गपां नपात् सेदु हिरण्यवर्णः ।
हिरण्ययात् परि योनेर्निषिद्या हिरण्यदा ददुत्यन्नमस्मै १० [२३]
- तदस्यानीकमुत चारु नामा—पीच्यं वर्धते नप्तरपाम् ।
यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य ११
- अस्मै बहूनामवमाय सख्ये यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
सं सानु मार्जिम दिधिपामि बिलै—र्दधाम्यन्नैः परि वन्द क्रग्भिः १२
- स इ वृषाजनयत् तासु गर्भं स इ शिशुर्धयति तं रिहन्ति ।
सो अपां नपादनभिम्लातवर्णो—ऽन्यस्येवेह तन्वा विवेप १३
- अस्मिन् पदे परमे तस्थिवांसं—मध्वस्मभिर्विश्वहा दीदृवांसम् ।
आपो नप्त्रे घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमत्क्रैः परि दीयन्ति युहीः १४
- अयांसमग्ने सुक्षितिं जनाया—यांसमु मववन्द्ययः सुवृक्तिम् ।
विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १५ [२४] (३१५)

(३६)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ऋतुदेवताः- १ इन्द्रो मधुश्च, २ मरुतो माधवश्च, ३ त्वष्टा शुक्रश्च, ४ अग्निः शुचिश्च, ५ इन्द्रो नभश्च, ६ मित्रावरुणौ नभस्यश्च । जगती ।

तुभ्यं हिन्यानो वसिष्ठ गा अपो ऽधुक्षन् त्सीमविभिराद्रिभिर्नरः ।

पिवेन्द्र स्वाहा प्रहुतं वर्षदुतं होत्रादा सोमं प्रथमो य ईशिषे १

यज्ञैः संमिश्राः पृषतीभिर्ऋष्टिभि र्यामञ्जुभ्रासो अश्विषु प्रिया उत ।

आसर्था ब्रहिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः २

अमेव नः सुहवा आ हि गन्तुं नि ब्रहिर्षि सदतना रणिष्ठन ।

अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धस स्त्वर्ध्वेभिर्जनिभिः सुमर्दणः ३

आ वक्षि देवा इह विप्र यक्षि चो शन् होतनि पद्मा योनिषु त्रिषु ।

प्राति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिवाग्नीध्रात् तव भागस्य तृष्णुहि ४

एष स्य ते तत्त्वा नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिवि वाहोर्हितः ।

तुभ्यं सुतो मध्वन् तुभ्यमाभूत् स्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत् पिब ५

जुषेथा यज्ञं बोधतं हवस्य मे सत्तो होता निविदः पूर्या अनु ।

अच्छा राजाना नम एत्यावृतं प्रज्ञात्वादा पिबतं सोम्यं मधु ६ [२५] (३७१)

[अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व० १-२७]

(३७)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ऋतुदेवताः- १-४ द्रविणोदा ऋतवश्च, ५ अश्विनौ ऋतवश्च, ६ अग्निः ऋतुश्च । जगती ।

मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसो ऽध्वर्यवुः स पूर्णा वष्ट्यासिचम् ।

तस्मा एतं भरत तद्दृशो दृदिर्होत्रात् सोमं द्रविणोदुः पिबं ऋतुभिः १

यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो दृदियो नाम पत्यते ।

अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात् सोमं द्रविणोदुः पिबं ऋतुभिः २

मेघन्तु ते वह्नयो येभिरीयसे ऽरिपण्यन् वीळ्यस्वा वनस्पते ।

आयूया धृष्णो अभिगूया त्वं नेष्ट्रात् सोमं द्रविणोदुः पिबं ऋतुभिः ३

अपान्द्रोत्रादुत पोत्रादमत्तो त नेष्ट्रादजुषत् प्रयो हितम् ।

तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदुसः ४

(३७५)

अर्वाञ्चमग्र ययं नूवाहणं रथं युक्तायामिह तां विमोचनम् ।
 पुङ्कं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीधम् ५
 जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्तुं जोषि युद्धतिम् ।
 विश्वेभिर्विध्वोः क्रतुना वसो मह उशन् देवा उशतः पायया हविः ६ [१] (३७७)

(३८)

११ गृत्समद (आहिरसः शौनदोऽथः पश्चाद्) भागवतः शौनकः । सविता । त्रिष्टुप् ।

उदु प्य देवः सविता सुचार्यं शश्वत्तमं तदपा वह्निरस्थान् ।
 नूनं देवेभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजद् धीतिहोत्रं स्वस्ती १
 विश्वस्य हि श्रुष्ट्ये देव ऊर्ध्वः प्र ब्राह्वा पशुपाणिः सिसर्ति ।
 आपश्चिदस्य व्रत आ निमृग्या अयं चिद् वातो रमते परिज्मन् २
 आशुभिश्चिद्यान् वि मुचाति नूनमरीरमदतमानं चिदतोः ।
 अह्यर्षूणां चिन्त्ययां अविप्यामनु व्रतं सवितुर्मोक्षयागात् ३
 पुनः समव्यद् विततं वयन्ती मध्या कर्तोन्यधाच्छदम् धीरः ।
 उत् संहार्यास्थाद् व्यृत्तूरदधररमतिः सविता देव आगात् ४
 नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः शोको अग्नेः ।
 ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतमिपितं सवित्रा ५ [२]
 समाववर्ति विष्ठितो जिगीषुर्विश्वेपां कामश्चरताममाभूत् ।
 शश्वो अपो विकृतं हित्यागादनु व्रतं सवितुर्देव्यस्य ६
 त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः ।
 वनानि विभ्यो नकिरस्यतानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति ७
 याद्वाध्यं वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जभुराणः ।
 विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गात् स्थशो जन्मानि सविता व्याकः ८
 न यस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो व्रतमयमा न मिनन्ति रुद्रः ।
 नारातयस्तमिदं स्वस्ति हवे देवं सवितारं नमोभिः ९
 भगं धियं वाजयन्तः पुरंधि नराशंसो ग्रास्पतिर्नो अव्याः ।
 आये वामस्य संगथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम १० (३८७)

सम्यं तद् द्विवो अद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया कुतं काम्यं राध आ गात् ।

यत् स्तोतृभ्य आपये भवात्युरुशांस्य सवितर्जन्त्रे

११ [३] (३८८)

(३९)

८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

माणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेव वृक्षं निधिमन्तमच्छ ।

माणेव विदथं उक्थशासां दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा

१

र्यावाणा रथ्येव वीरा ऽजेव यमा वरसा सचेथे ।

इव तन्वांश् शुभ्रमाने दंपतीव क्रतुविद्रा जनेषु

२

नः प्रथमा गन्तमर्वाक् छफाविं जर्भुराणा तरोभिः ।

वाकेव प्रति वस्तोरुस्त्रा ऽर्वाश्वा यातं रथ्येव शक्रा

३

नः पारयतं युगेव नभ्येव न उपधीव प्रधीव ।

नेव नो अरिपण्या तनूनां खृगलेव विस्रसः पातमस्मान्

४

वाजुर्या नद्येव रीति रक्षी इव चक्षुषा यातमर्वाक् ।

ताविं तन्वेऽं शंभविष्ठा पादेव नो नयतं वस्यो अच्छ

५ [४]

ठाविव मध्वास्ते वदन्ता स्तनाविव पिप्यतं जीवसे नः ।

सेव नस्तन्वा रक्षितारा कर्णाविव सुधुता भूतमस्मे

६

तेव शक्तिमभि संदुदी नः क्षामेव नः समजतं रजांसि ।

गिरो अश्विना युष्मद्यन्तीः क्षणोत्रेणैव स्वयित्तिं सं शिशीतम

७

नि वामाश्विना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समद्रासो अक्रन् ।

नि नरा जुजुषाणोप यातं बृहद् वदेम विदधे सुवीराः

८ [५] (३९३)

(४०)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । सोमापूषणौ,
३ (अन्त्यार्धव्यस्य) अदितिः । त्रिष्टुप् ।

मापूषणा जनना रयीणां जनना द्विवो जनना पृथिव्याः ।

तौ विश्वस्य भुवनस्य गोषा देवा अङ्गुष्मन्मूर्तस्य नानिभ

१

तौ देवौ जारमानौ जुषन्ते तमांसि गृह्यन्तु देवा ।

भ्यामिन्द्रः पृक्वमासान्यन्तः सोमापूषणौ जनश्रुविदां

२

सोमापूषणा रजसो विमानं सप्तचक्रं रथमविश्वमिन्वम् ।
 विप्लवृतं मनसा युज्यमानं तं जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम्
 दिव्यान्यः सदनं चक्र उच्चा पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे ।
 तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुक्षुं रायस्पोषं विष्यतां नाभिस्मस्मे
 विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति ।
 सोमापूषणावर्ततं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम
 धियं पूषा जिन्वतु विश्वमिन्वो रयिं सोमो रयिपतिर्दधातु ।
 अवतु देव्यदितिरनर्वा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः

३

४

५

६ [६] (४०९)

(४१)

११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । १-२ वायुः, ३ इन्द्रवायू, ४-६ मित्रावरुणौ
 ७-९ अश्विनौ, १०-१२ इन्द्रः, १३-१५ विश्वे देवाः, १६-१८ सरस्वती, १९-२१ द्यावापृथिव्यौ
 हविर्धाने वाः (१९ तृतीयपादस्य अग्निर्वा) । गायत्री; १६-१७ अनुष्टुप्; १८ बृहती ।

वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि ।
 नियुत्वान् त्सोमपीतये
 नियुत्वान् वायवा गह्ययं शुक्रो अयामि ते ।
 गन्तासि सुन्वतो गृहम्
 शुक्रस्याद्य गवांशिर इन्द्रवायू नियुत्वतः ।
 आयातं पिबन्तं नरा
 अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा ।
 ममेद्दिह श्रुतं हवम्
 राजानावनभिद्रुहा ध्रुवे सदर्स्युत्तमे ।
 सहस्रस्थूण आसाते

१

२

३

४

५ [७]

ता सम्राजा घृतासुती आवित्या वानुनस्पती ।
 मन्त्रे अनवह्वरम्
 गोमन्त्रे यजुस्त्या श्वावद् यातमश्विना ।
 वृन्ति यजुस्त्या

(४०९)

[१८३]

अ० २, अ० ८, व० ८]

न यत् परो नान्तरं आवृधर्षेद वृषण्वसू ।
 दुःशंसो मर्त्यो रिपुः
 ता न आ वोळ्हमश्विना रयिं पिशङ्गसंदशम् ।
 धिष्ण्या वरिवोविदम्
 इन्द्रो अङ्ग महद् भय मभी पदपं चुच्यवत् ।
 स हि स्थिरो विचर्षणिः

इन्द्रश्च मूळयाति नो न नः पृश्नादृघं नशत् ।
 भद्रं भवति नः पुरः
 इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं कर्त ।
 जेता शत्रून् विचर्षणिः
 विश्वे देवास आ गतं शृणुता मं इमं हवम् ।
 एदं बर्हिर्नि षीदत
 तीव्रो वो मधुमौ अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः ।
 एतं पिबत काम्यम्
 इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूर्परातयः ।
 विश्वे मम श्रुता हवम्

अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।
 अग्रस्ता इव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि
 त्वे विश्वा सरस्वति श्रितार्यूपि देव्याम् ।
 शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिङ्कि नः
 इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति ।
 या ते मन्म गृत्समदा कृतावरि प्रिया देवेषु जुहति
 प्रेता यज्ञस्य शंभुवा युवामिदा वृणीमहे ।
 अग्निं च हव्यवाहनम् सिधमद्य दिविस्पृशम् ।
 द्यावा नः पृथिवी इमं
 यज्ञं देवेषु यच्छताम्
 आ वामुपस्थमदुहा देवाः
 इहाद्य सोमपीतये न्वियाः ।

८

९

१० [८]

११

१२

१३

१४

१५ [९]

१६

१७

१८

१९

२०

(४२)

३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । शकुन्तः (= कपिलरूपीन्द्रः) । विद्युप् ।

कर्निक्रदज्जनुपं प्रवृवाण इयति वाचमारितेव नावम् ।

सुमङ्गलंश्च शकुने भवसि मा त्वा का चिदभिभा विश्व्या विदत् १

मा त्वा श्येन उद् वधीन्मा सुपर्णो मा त्वा विदुर्दिपुमान् वीरो अस्ता ।

पित्र्यामनु प्रदिशं कर्निक्रदत् सुमङ्गलो भद्रवादी वदेह २

अव क्रन्द दक्षिणतो गृहाणां सुमङ्गलो भद्रवादी शकुन्ते ।

मा नः स्तेन ईशत माघशंसो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ३ [११] (४२)

(४३)

३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । शकुन्तः (= कपिलरूपीन्द्रः) ।

जगती; २ अतिशक्ती अपिवा ।

प्रदक्षिणिदुभि गृणन्ति कारवो वयो वदन्त ऋतुथा शकुन्तयः ।

उभे वाचौ वदति सामगा इव गायत्रं च त्रैष्टुभं चानु राजति १

उद्गातेव शकुने साम गायसि ब्रह्मपुत्र इव सर्वनेषु शंससि ।

वृषेव वाजी शिशुमतीरपीत्या सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद

विश्वतो नः शकुने पुण्यमा वद २

आवदुंस्त्वं शकुने भद्रमा वद तूष्णीमासीनः सुमतिं चिकिन्द्रि नः ।

यदुत्पतन् वदसि कर्करिर्यथा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ३ [१२] (४३)

॥ इति द्वितीयं मण्डलं समाप्तम् ॥२॥

मंत्रसंख्या—

प्रथममण्डलस्य मंत्रसंख्या २००६
द्वितीयमण्डलस्य मंत्रसंख्या ४२९
सर्वयोगः २४३५

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१२]

(१)

२३ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

तोमस्य मा तवसं वक्ष्ये वह्निं चकर्थ विदथे यजध्वै । १
 देवाँ अच्छा दीद्यद् युञ्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व २
 प्राश्नं यज्ञं चक्रुम वर्धतां गीः समिद्धिरग्निं नमसा हुवस्यन् । ३
 दिवः शशासुर्विदथा कवीनां गृत्साय चित् तवसे गातुर्गीषुः ४
 मयो दधे मेधिरः पूतदक्षो दिवः सुबन्धुर्जनुपा पृथिव्याः । ५
 अविन्दन्तु दर्शतमस्वः न्तर्देवासो अग्निमपसि स्वसृणाम् ६
 अवर्धयन् त्सुमं सप्त यहीः श्वेतं जज्ञानमरुपं महित्वा । ७
 शिशुं न ज्ञातमभ्यारुरश्वा देवासो अग्निं जनिमन् दपुष्यन् ८
 शुक्रेभिरङ्गै रजं आततन्वान् कर्तुं पुनानः कुविभिः पवित्रैः । ९
 शोचिर्वसान्तः पर्यायुरपां श्रियो मिमीते वृहतीरनूनाः १०

वव्राजा सीमनदतीरदध्या दिवो यहीरवसाना अनग्नाः । १
 सता अत्र युवतयः सयोनी रेकं गर्भं दधिरे सप्त वाणीः २
 स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा वृतस्य योनौ सुवथे सधूनाम् । ३
 अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही दुस्मस्व मातरा समीची ४
 वभ्राणः सूनो सहस्रो व्यद्यौद् दधानः शुक्रा रभसा दधुषि । ५
 श्रोतन्ति धारा मधुनो वृतस्य वृषा यत्र वावुधे काव्येन ६
 पितुश्चिदूर्ध्वजनुपा विवेदु व्यस्य धारो अतृजद् वि धेनाः ७
 गुहा चरन्तं सखिभिः शिवेभि दिवो यहीभिर्न गुहां बभूव ८

पितुश्च गर्भं जनितुश्च वधे पूर्वैरिक्तो अधयुन पीप्यानाः ।
वृष्णे सपत्नी शुचये सर्वन्ध्र उभे अस्मै मनुष्येष्टे नि पाहि

१० [१४]

उरो महीं अनिघाधे ववर्धा—ऽऽपो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः ।
ऋतस्य योनावशयद् दमूना जामीनामग्निपसि स्वमृणाम्
अक्रो न वाग्निः समिधे महीनां दिदृक्षेयः सूनवे भाक्कजीकः ।
उदुस्रिया जनिता यो जजाना—ऽपां गर्भो नृतमो युतो अग्निः
अपां गर्भं दर्शतमोपधीतां वना जजान सुभगा विरूपम् ।
देवासश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः पनिष्ठं जातं तवसं दुवस्यन्
बृहन्त इद भानवो भाक्कजीक—मग्निं संचन्त विद्युतो न शुक्राः ।
गुह्येव वृद्धं सर्वसि स्वे अन्त—रपार ऊर्ध्वे अमृतं दुहानाः
ईळे च त्वा यजमानो हविर्भि—रीळे सखित्वं सुमतिं निकामः ।
देवैरवो मिमीहि सं जरित्रे रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः

११

१२

१३

१४

१५ [१५]

उपक्षेतारस्तव सुप्रणीते ऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः ।
सुरेतसा श्वसा तुञ्जमाना अभि प्याम पृतनायूरदेवान्
आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि विद्वान् ।
प्रति मतीं अवासयो दमूना अनु देवान् रथिरो यासि साधन् ।
नि दुरोणे अमृतो मर्त्यानां राजा ससाद् विदथानि साधन् ।
घृतप्रतीक उर्विया व्यद्यौ—दुग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान्
आ नो गहि सख्येभिः शिवेभि—महान् महीभिरुतिभिः सरण्यन् ।
अस्मे शयिं बहुलं संतरुत्रं सुवाचं भागं यशसं कृधी नः
एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्याय नूतनानि वोचम् ।
महान्ति वृष्णे सर्वना कृतेमा जन्मन्जन्मन् निहितो जातवेदाः
जन्मन्जन्मन् निहितो जातवेदा विश्वाभिन्नेभिरिध्यते अजस्रः ।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्या—ऽपि भद्रे सौमनसे स्याम
इमं यज्ञं सहसावन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुक्रतो राराणः ।
प्र यंसि होतवृहतीरियो नो ऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व
इळामग्ने पुरुदसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिभूत्वस्ये

१६

१७

१८

१९

२०

२१

२२

२३ [१६] (१३)

गुचिं न यामन्निषिरं स्वर्द्धं केतुं दिवो रंवनस्थासुयुधम् ।
अग्निं मूधानं दिवो अर्पतिष्कुतं तर्मीमहे नमसा वाजिनं बृहत्
मन्द्रं होतारं गुचिनद्वयावित्तं दमूनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम् ।
रथं न चित्रं वसुधाय द्धतं ननुहितं सद्मिद् राय ईनहे

१४

24. [28] (26)

(3)

२२ गायित्रीः विश्वामित्रः । वैश्वानरोऽग्निः । जगती ।

वैश्वानरायं पृथुपाजने विषो रक्षां विधन्त ध्रुवेषु गातये ।
 अग्निहिं देवा अमृतो ब्रुवत्यथ धर्माणि मनता न दुहुषत् ।
 अन्नदत्ता गेदमी वृश्न ईषेते होता निपत्तो ननुयः पुगेहितः ।
 धाये ब्रुवन्तं परि मूरति द्युमि देवेभिर्गग्निर्विषितो धियावमः
 इमे पुनातां प्रियंस्तु नाथं विप्रास्तो अग्निं नहयन्त चित्तिभिः ।
 अवांसि अस्मिन्नधि मनुष्येभ्यस्तस्मिन्मुद्रानि यजमान आ चक्रे
 प्रिया पुनाननमृते विप्रयिता विमानमग्निंयुनं च वायताम् ।
 आ विप्रः गेदमी कपिरेता पुरप्रियो भन्कुते धामाभिः कविः
 अन्नमग्निं पुनःपुनः परिपते वैश्वानरायंयुषदं स्वाविदम ।
 प्रियायं अग्निं अग्निरेमिगदते भूमिं देवानां वृह सुधियं द्युः

?

12

3

2

4. [२०]

[illegible]

25.

5

...

2.

77 [77] (77)

(४)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । आप्रीसूक्तं [= १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः,
४ वहिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो दैव्यः
सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः] । त्रिष्टुप् ।

समित्समित सुमना बोध्यस्मे शुचाशुचा सुमतिं रांसि वस्वः ।	
आ देव देवान् यजथाय वक्षि सखा सखीन् त्सुमना यक्षयन्ने	१
यं देवासस्त्रिरहन्नायजन्ते दिवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः ।	
सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृधी न स्तनूनपाद् घृतयोनिं विधन्तम्	२
प्र दीधितिर्विश्ववारा जिगाति होतारमिळः प्रथमं यजध्वै ।	
अच्छा नमोभिर्वृषभं वन्दध्वै स देवान् यक्षद्विपितो यजीयान्	३
ऊर्ध्वो वा गातुरध्वरे अकायूर्ध्वा शोचीषि प्रस्थिता रजांसि ।	
द्विवो वा नामा न्यसाद्वि होता स्तृणीमहि देवव्यंवा वि वहिः	४
सप्त होत्राणि मनसा वृणाना इन्वन्तो विश्वं प्रति यन्नृतेन ।	
नृपेशसो विदथेपु प्र जाता अभीष्टमं यज्ञं वि चरन्त पूर्वाः	५ [२२]
आ भन्दमाने उपसा उपके उत स्मयेते तन्वाड विरूपे ।	
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोष दिन्द्रो मरुत्वा उत वा महोभिः	६
दैव्या होतारा प्रथमा न्युञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति ।	
ऋतं शंसन्त ऋतमित् त आहु रनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः	७
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः ।	
सरस्वती सारस्वतेभिरुवाक् तिस्रो देवीर्विहिरदं सदन्तु	८
तन्नस्तुरीपमर्ध पोषयितु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व ।	
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवक्तामः	९
वनस्पतेऽव सजोष देवा नग्निर्हविः शमिता सूदयाति ।	
सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद	१०
आ याह्यग्ने समिधानो अवादिन्द्रेण देवैः स्रथं तुरोभिः ।	
वृहिन आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्	११ [२३] (३०)

(५)

११ गाथिनो विद्वामित्रः । अग्निः । विष्टुप् ।

प्रत्यग्निरुपसश्चेकितानो ऽवोधि विप्रः पदुवीः कवीनाम् ।
 पृथुपाजा देवयद्भिः समिन्द्रो ऽप द्वारा तर्मसो वह्निरावः १
 प्रेद्वग्निर्वावृधे स्तोमेभिर्गाभिः स्तोतृणां नमस्य उक्थैः ।
 पूर्वीर्ऋतस्य संहशश्चकानः सं दूतो अद्यौदुपसो विरोके २
 अधाव्यग्निरानुपीषु विक्ष्वपां गर्भो मित्र ऋतेन साधन् ।
 आ हर्यतो यजतः सान्वस्था दभूदु विप्रो हव्यो मतीनाम् ३
 मित्रो अग्निर्भवति यत् समिन्द्रो मित्रो होता वरुणो ज्ञातवेदाः ।
 मित्रो अर्ध्वर्युरिषिरो दमूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम् ४
 पाति प्रियं रिपो अयं पदं वेः पाति यद्वश्वरणं सूर्यस्य ।
 पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः ५ [२४]

ऋभुश्चक्र ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो वयुनानि विद्वान् ।
 ससस्य चर्म वृतवत् पदं वेस्तदिदृशी रक्षत्यप्रयुच्छन् ६
 आ योनिमग्निर्वृतवन्तमस्थात् पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः ।
 दीद्यानः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनःपुनर्मातरा नव्यसी कः ७
 सद्यो ज्ञात ओषधीर्भववक्षे यदी वर्धन्ति प्रस्वो वृतेन ।
 आप इव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ८
 उदुष्टुतः समिधा यद्वो अद्यौद वर्ष्मन् द्विवो अधि नाभा पृथिव्याः ।
 मित्रो अग्निरिज्यो मातरिश्वा ऽऽ दूतो वक्षद् यजथाय देवान् ९
 उदस्तम्भीत् समिधा नाकमृष्वोद अग्निर्भवच्छुत्तमो रोचनानाम् ।
 यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे १०
 पुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 सनुस्तनयो बिजावा ऽग्रे सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ११ [२५] (७)

(६)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- प्र कारवो मनुना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः ।
 दुक्षिणावाङ् वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्रये घृताचीं १
 आ रोदसी अपृणा जायमान उत प्र रिक्था अधु नु प्रयज्यो ।
 दिवश्चिदग्रे महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः सप्तजिह्वाः २
 द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासो नि होतारं सादयन्ते दमाय ।
 यदी विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिः ३
 महान् त्सधस्थे ध्रुव आ निर्षत्तो ऽन्तर्यावा माहिने हर्यमाणः ।
 आस्त्रे सपत्नी अजरे अमृक्ते सवर्द्धये उरुगायस्य धेनू ४
 वृता ते अग्रे महतो महानि तव क्रत्वा रोदसी आ ततन्थ ।
 त्वं दूतो अम्बवो जायमानस्त्वं नेता वृषभ चर्षणीनाम् ५ [२६]
 क्रतस्य वा केशिना योग्याभिर्धृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व ।
 अथा वह देवान् देव विश्वान् त्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ६
 दिवश्चिदा ते रुचयन्त रोका उषो विभातीरनु भासि पूर्वीः ।
 अपो यदग्र उशध्रवनेषु होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवाः ७
 उरौ वा ये अन्तरिक्षे मर्दन्ति दिवो वा ये रोचन्ते सन्ति देवाः ।
 ऊमां वा ये सुहर्वासो यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्रे अश्वाः ८
 ऐभिरग्रे सरथं याह्यवाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः ।
 पत्नीवतास्त्रिशतं त्रींश्च देवा ननुष्वधमा वह मादयस्व । ९
 स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञयज्ञमभि वृधे गृणीतः ।
 प्राचीं अध्वरेव तस्थतुः सुमेके क्रतावरी क्रतजातस्य सत्ये १०
 इळामग्रे पुरुदंसं सुनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सनुस्तनयो विजावा ऽग्रे सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ११ [२७] (८२)

॥ इति द्वितीयोऽष्टकः ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयोऽष्टकः ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ व० १-३४ ॥]

(७)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य धासे रा मात्रा विविशुः सुत वाणीः ।
 परिक्षिता पितरा सं चरेते प्र संव्रति दीर्घमायुः प्रयक्षे १ (८३)

(५)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्रत्यग्निरुपसश्चेकितानो ऽवोधि विप्रः पदवीः कवीनाम् ।
 पृथुपाजा देवयन्त्रिः समिन्द्रो ऽप द्वारा तमसो वह्निरावः १
 प्रेहृगिर्वावृधे स्तोमेभिर्गीभिः स्तोतृणां नमस्य उक्थैः ।
 पूर्वाङ्गतस्य संहशश्चक्रानः सं दूतो अद्यौदुपसो विरोके २
 अधाय्यग्निर्मानुषीषु विश्वपां गर्भो मित्र ऋतेन साधन् ।
 आ हर्यतो यज्ञतः सान्वस्था दभूदु विप्रो हव्यो मतीनाम् ३
 मित्रो अग्निर्भवति यत् समिन्द्रो मित्रो होता वरुणो जातवेदाः ।
 मित्रो अध्वर्युरिषिरो दमूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम् ४
 पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं वेः पाति यज्ञश्चरणं सूर्यस्य ।
 पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः ५ [२४]

ऋभुश्चक्र ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो वयुनानि विद्वान् ।
 ससस्य चर्म घृतवत् पदं वेस्तदिदृशी रक्षत्यग्रयुच्छन् ६
 आ योनिर्मग्निर्युतवन्तमस्थात् पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः ।
 दीद्यानः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनःपुनर्मातरा नव्यसी कः ७
 सद्यो जात ओषधीभिर्ववक्षे यदी वर्धन्ति प्रस्वो घृतेन ।
 आप इव प्रवता शुम्भमाना उरूप्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ८
 उदु प्लुतः समिधा यज्ञो अद्यौद् वर्ष्मन् द्विवो अधि नाभा पृथिव्याः ।
 मित्रो अग्निरीज्यो मातरिश्वा ऽऽ दूतो वक्षद् यजथाय देवान् ९
 उदस्तम्भीत् समिधा नाकमृष्वोऽग्निर्भवच्चुत्तमो रोचनानाम् ।
 चदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे १०
 इज्यामग्ने पुरुदंसं सुनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते समुतिर्भूत्वस्मे ११ [२५] (७)

(६)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र कारवो मनना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः ।
 दक्षिणावाद् वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्र्ये घृताचीं १
 आ रोदसी अपृणा जायमान उत प्र रिक्था अध नु प्रयज्यो ।
 दिवश्चिदग्रे महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः सप्तजिह्वाः २
 द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियांसो नि होतारं सादयन्ते दमाय ।
 यदी विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिः ३
 महान् त्वधस्ये ध्रुव आ निर्पत्तो ऽन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः ।
 आस्क्रे सपत्नी अजरे अमृक्ते सवर्द्धये उरुगायस्य धेनू ४
 ब्रता ते अग्रे महतो महानि तव कृत्वा रोदसी आ ततन्थ ।
 त्वं द्रुतो अभवो जायमानस्त्वं नेता वृषभ चर्षणिनाम् ५ [२६]
 ऋतस्य वा केशिना योग्याभिर्घृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व ।
 अथा वह देवान् देव विश्वान् त्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ६
 दिवश्चिदा ते रुचयन्त रोका उपो विभातीरनु भासि पूर्वीः ।
 अपो यदग्र उशध्रग्वनेषु होतुर्मन्द्रस्य पुनयन्त देवाः ७
 उरौ वा ये अन्तरिक्षे मदन्ति दिवो वा ये रोचन्ते सन्ति देवाः ।
 ऊमा वा ये सुहवांसो यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्रे अश्वाः ८
 ऐभिरग्रे स्रथं याद्वर्वाद् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः ।
 पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवा ननुष्वधमा वह मादयस्व । ९
 स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञयज्ञमभि वृधे गृणीतः ।
 प्राचीं अध्वरेव तस्थतुः सुमेके ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये १०
 इळामग्रे पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावा ऽग्रे सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे

॥ इति द्वितीयोऽष्टकः ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयोऽष्टकः ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ व० १-३४ ॥]

(७)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य धासे रा मातरा विविदुः ॥
 परिक्षिता पितरा स चरेते प्र संवति दीर्घनायः ॥

द्विवक्षसो धेनवो वृष्णो अश्वौ देवीरा तस्थौ मधुमुद् वहन्तीः ।
 क्रतस्य त्वा सदासि क्षेमयन्तं पर्येका चरति वर्तनिं गौः २
 आ सीमरोहत् सुयमा भवन्तीः पतिश्चिकित्वान् रघिविद् रयीणाम् ।
 प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासे—स्ता अवासयत् पुरुधप्रतीकः ३
 महिं त्वाद्रूमूर्जयन्तीरजुयं स्तभूयमानं बृहतो वहन्ति ।
 व्यङ्गेभिर्दिद्युतानः सधस्थ एकांमिव रोदसी आ विवेश ४
 जानन्ति वृष्णो अरूपस्य शेव—मुत् ब्रध्नस्य शासने रणान्ति ।
 द्विवोरुचः सुरुचो रोचमाना इळा येषां गण्या माहिना गीः ५ [१]

उतो पितृभ्यां प्रविदानु घोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूपम् ।
 उक्षा ह यत्र परि धानमक्तो—स्तु स्वं धाम जस्तिर्ववक्ष ६
 अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
 प्राश्नो मदन्त्युक्षणां अजुर्या देवा देवानामनु हि वृता गुः ७
 देव्या होतारा प्रथमा न्युञ्जे सप्त पुक्षासः स्वधया मदन्ति ।
 क्रतं शंसन्त क्रतमित् त आहु—स्तु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ८
 वृषायन्ते मोह अत्याय पूर्वी—वृष्णे चित्राय रश्मयः सुयामाः ।
 देव होतमन्वतरश्चिकित्वान् महो देवान् रोदसी एह वक्षि ९
 पक्षयजो वधिणः सुवाचः सुकेतव उपसो रेवदूपुः ।
 उतो चिदग्रे महिता प्रथिव्याः कुतं चिदेनः सं महे दशस्य १०
 इळांमग्रे पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सनुस्तनयो विजावा ऽग्रे सा ते सुप्रतिभूत्वस्मे ११ [२] (१३)

(८)

११ माहिना विभ्यामिवः । यूपः, ६-१० यूपाः, ८ विश्वे देवा वा, ११ वदन्तः । त्रिष्टुप् ३, ७ अनुष्टुप् ।

अवन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पतं मधुना देव्येन ।
 यद्वन्ति त्वा वदिषेह वताद् यद् वा क्षयो मातृगस्या उपस्ये १
 मनिद्रस्व धवनायः पुम्नाद् वद्व वन्वानो अजरं सुवीर्यम् ।
 धासे अन्नदमतिं वाधमान उच्छ्रयस्व महते मीमगाय २ (१५)

उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्ष्मन् पृथिव्या अधि ।	
सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे	३
युवा सुवासाः परिवीत आगात् स उ श्रेयान् भवति जायमानः ।	
तं धीरांसः कुवय उन्नयन्ति स्वाध्वोऽ मनसा देवयन्तः	४
जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समय आ विदथे वर्धमानः ।	
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देव्या विश उदियति वाचम्	५ [३]
यान् वो नरो देवयन्तो निमिष्यु—वर्नस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष ।	
ते देवासः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदुस्मे दिधिपन्तु रत्नम्	६
ये वृक्णासो अधि क्षमि निर्मितासो यतसुचः ।	
ते नो व्यन्तु वायं देवत्रा क्षेत्रसार्धसः	७
आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।	
सजोपसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्य जेतुम्	८
हंसा इव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरयो न आगुः ।	
उन्नीयमानाः कविभिः पुरस्ताद् देवा देवानामपि यन्ति पार्थः	९
गृङ्गाणीवेच्छुङ्गिणां सं दहथे चपालवन्तः स्वरवः पृथिव्याम् ।	
वाघन्निर्वा विह्वे श्रोपमाणा अस्मां अपन्तु घृतनाज्येषु	१०
वर्नस्पते शतवल्गो वि रोह सहस्रवल्गो वि वृषं रंहेम ।	
यं त्वामयं स्वधितिस्तेजमानः प्रणिनायं महते सार्भगाय	११ [४] (१०३)

(१)

१ गाथितो विध्यानिधः । अतिः । वृत्तः । २ विष्टुः ।

सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास ऊतये ।	
अपां नपातं सुभगं सुदीदिति सुप्रतूर्तिमनेहस्तम्	१
कार्यमानो वृता त्वं यन्मातृरजगन्नपः ।	
न तत् ते अग्ने प्रभुषे निवर्तने यद् दूरे तद्विहामदः	२
अतिं तृष्टं ब्रवन्निधा—यैव सुमना आति ।	
प्रशान्ये यन्ति पर्यन्य आसते येषां मुखे अग्निं ह्रितः	३
इषिवांसमतिं विष्टुः शश्वतीरतिं सुभतः ।	
अन्धीनविन्दन् निचिरातो अद्रुतो अन्तु निचिर्निच ह्रितम्	४

द्विवक्षंसो धेनवो वृष्णो अश्वौ देवीरा तस्थौ मधुमद् बहन्तीः ।
 क्रतस्य त्वा सदासि क्षेमयन्तं पर्येका चरति वर्तनिं गोः २
 आ सीमरोहत् सुयमा भवन्तीः पतिश्चिकित्वान् रयिविद् रयीणाम् ।
 प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासेस्ता अवासयत् पुरुधप्रतीकः ३
 महिं त्वाद्भूमूर्जयन्तीरजुर्यं स्तभूयमानं बहतो बहन्ति ।
 व्यङ्गेभिर्दिद्युतानः सधस्थ एकांमिव रोदसी आ विवेश ४
 जानन्ति वृष्णो अरुपस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणान्ति ।
 द्विचोरुचः सुरुचो रोचमाना इच्छा येषां गण्या माहिना गीः ५ [१]

उतो पितृभ्यां प्रविदानु वोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूपम् ।
 उक्षा ह यत्र परि धानमक्तो रनु स्वं धाम जरितुर्ववक्ष ६
 अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विशाः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
 प्राश्नो मदन्त्युक्षणो अजुर्या देवा देवानामनु हि व्रता गुः ७
 देव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति ।
 क्रतं शंसन्त क्रतमित् त अद्विरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ८
 वृषायन्ते महे अत्याय पूर्वीवृष्णे चित्राय रश्मयः सुयामाः ।
 देव हातमन्द्रतरश्चिकित्वान् महो देवान् रोदसी एह वक्षि ९
 पुक्षमयनो दधिणः सुवाचः सुक्रेतव उपसो रेवद्रूपः ।
 उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कुतं चिदेनः सं महे दशस्य १०
 इच्छामग्ने पुनर्दसं मुनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 न्यान्नः मनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते समृतिर्भूत्वस्मे ११ [२] (१३)

(८)

११ नाथिनो विध्वानिवः । यूपाः, ६-१० यूपाः, ८ विश्वेदेवा वा, ११ वदचनः । विष्टुपः ३, ७ अनुष्टुपः ।

अञ्चन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पते मधुना देव्येन ।
 दधुर्धन्तिष्ठा दधिगोह धत्ताद् यद् वा क्षयो मानुरस्या उपस्थे १
 सनिष्ठस्य धर्मनामः पुस्ताद् ब्रह्म वन्द्याना अजरं सुवीर्यम् ।
 अरे अस्मदमतिं वार्धमान उच्छ्रयस्व महते सीमगाय २ (१४)

उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्ष्मन् पृथिव्या अधि ।	
सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे	३
युवा सुवासाः परिवीत आगात् स उ श्रेयान् भवति जायमानः ।	
तं धीरांसः कवय उन्नयन्ति स्वाध्वोऽं मनसा देवयन्तः	४
जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समर्य आ विदथे वर्धमानः ।	
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देव्या विप्र उदियति वाचम्	५ [३]
यान् वो नरो देवयन्तो निमिम्यु—र्वनस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष ।	
ते देवासुः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदुस्मे दिधिषन्तु रत्नम्	६
ये वृक्षणासो अधि क्षमि निर्मितासो यतस्तुचः ।	
ते नो व्यन्तु वार्य देवत्रा क्षेत्रसाधसः	७
आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।	
सजोपसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्यं जेतुम्	८
हंसा इव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः ।	
उन्नीयमानाः कविभिः पुरस्ताद् देवा देवानामपि यन्ति पार्थः	९
शृङ्गाणीवेच्छुङ्गिणां सं दहथे चपालवन्तः स्वरवः पृथिव्याम् ।	
वाघन्द्रिर्वा विह्वे श्रोपमाणा अस्माँ अवन्तु पृतनाज्येषु	१०
वनस्पते शतवल्गो वि रोह सहस्रवल्गा वि वयं रुहेम ।	
यं त्वामयं स्वधितिस्तेजमानः प्रणिनाय महते सौभगाय	११ [४] (१०५)

(९)

९ गायिनो विध्यामित्रः । अग्निः । वृहती, २ विष्टुप् ।

सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास ऊतये ।	
अपां नपातं सुभगं सुदीदिति सुप्रतूतिमनेहसन्	१
कार्यमानो वृना त्वं यन्मातृरजगन्नपः ।	
न तत् ते अग्ने प्रमृषे निवर्तन् यद् दूरे सखिहाभवः	२
अतिं तृष्टं ववक्षिधा—धैव सुमना असि ।	
प्रप्रान्ये यन्ति पर्यन्य आसते चेपां सुखे असि धितः	३
ईषिवांसमति विधुः शम्भ्वतीरति सुधतः ।	
अन्वीमविन्दन् निचिरासो अद्रुतो ऽप्सु सिंहभिर्व धितम्	४ (१०६)

दिवक्षंसो धेनुवो वृष्णो अश्वो देवीरा तस्थौ मधुमद् वहन्तीः ।
 क्रतस्य त्वा सदसि क्षेमयन्तं पर्येकां चराति वर्तनिं गौः २
 आ सीमरोहत् सुयमा भवन्तीः पतिंश्चिकित्वान् रयिविद् रयीणाम् ।
 प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासेस्ता अवासयत् पुरुधप्रतीकः ३
 महिं त्वाद्रूमूर्जयन्तीरजुर्यं स्तंभूयमानं वहतो वहन्ति ।
 व्यङ्गेभिर्द्विद्युतानः सुधस्थ एकांमिव रोदसी आ विवेश ४
 जानन्ति वृष्णो अरुपस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणान्ति ।
 द्विश्रोत्र्यः सुरुचो रोचमाना इच्छा येषां गण्या माहिना गीः ५ [१]

उता पितृभ्यां प्रविदानु वोपं महो महद्भ्यामनयन्त शुपम् ।
 उता न यद्य परि धानमक्तोऽनु स्वं धामं जस्रिर्ववक्ष ६
 अध्वर्युभिः पृथग्भिः सुत विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
 प्राध्वो मदन्त्युक्षयो अयुर्या देवा देवानामनु हि वृता गुः ७
 देवा देवतां प्रथमा व्यृक्षे सुत पुक्षासः स्वधया मदन्ति ।
 उतं शंसन्ता क्रतमित् त आद्विः रनु वृतं वृता दीध्यानाः ८
 पुत्राग्नें संतं अयाव पूर्वावृष्णो विद्याय रक्षयः सुयामाः ।
 देवं शंसन्त्युक्षश्चिकित्वान महो देवान् रोदसी एह वक्षि ९
 पुत्रायामा द्विभिः मुवाचः मुहेतव उपसो देवदूषुः ।
 उतो विदो महिना पृथिव्याः कुतं विदन्तः सं मुहे दशस्य १०
 उताग्ने पुत्रं मुनि गोः शश्वतमं हवमानाय साध ।
 अश्वः मुनुस्तनयो विजाधा उग्र सा ते मुप्रतिभूत्वस्मे ११ [२] (३)

(८)

११. अश्वः विदो विद्यामित्रः । यूषः, ६-१० यूषाः, ८ विद्येदेवा वा, ११ अद्वयः । विष्टुपुः ३, ७ अनुष्टुपः ।

उतं वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता ।
 उतं वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता ।
 उतं वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता ।
 उतं वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता वृता ।

उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्ष्मन् पृथिव्या अर्धि ।	
सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे	३
युवा सुवासाः परिवीत आगात् स उ श्रेयान् भवति जायमानः ।	
तं धीरांसः कुवय उन्नयन्ति स्वाध्योऽं मनसा देवयन्तः	४
जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समय आ विदथे वर्धमानः ।	
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देव्या विप्र उर्दियति वाचम्	५ [३]
यान्न वो नरो देवयन्तो निमिष्युर्वनस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष ।	
ते देवासः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदुस्मे दिधिषन्तु रत्नम्	६
ये वृक्णासो अधि क्षमि निमितासो यतस्युचः ।	
ते नो व्यन्तु वार्यं देवत्रा क्षेत्रसाधंसः	७
आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।	
सजोपसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कुण्वन्त्वध्वरस्यं क्रेतुम्	८
हंसा इव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः ।	
उन्नीयमानाः कविभिः पुरस्ताद् देवा देवानामपि यन्ति पार्थः	९
शृङ्गाणीवेच्छुङ्गिणां सं दहथे चपालवन्तः स्वरवः पृथिव्याम् ।	
वाचमिवा विह्वे श्रोपमाणा अस्माँ अवन्तु पृतनाज्येषु	१०
वनस्पते शतवल्गो वि रोह सहस्रवल्गा वि वयं रहेम ।	
यं त्वामयं स्वधितिस्तेजमानः प्रणिनाय महते सौभगाय	११ [४] (१०३)

(९)

१ नाथिनो विभ्यामिवः । अग्निः । दृढती, २ विष्टुम् ।

सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास्त ऊतये ।	
अपां नपातं सुभगं सुदीदिति सुप्रतीतिमनेहसन्	१
कार्यमानो वना त्वं यन्मातृरजगन्नपः ।	
न तत् ते अग्ने प्रमृषे निवर्तन् यद् दूरे सखिहामवः	२
अतिं तृष्टं ववाक्षिथा धैव सुमना अस्ति ।	
प्रप्रान्ये यन्ति पर्यन्य आसते देवाँ सुख्ये अस्ति श्रितः	३
इषिवांसमति सिधुः शश्वतीरति सुधृतः ।	
अन्वीमविन्दन् निचिरासो अद्रुहो ऽप्सु सिंहमिव श्रितम्	४ (१०८)

ससृवांसमिव तमना ऽग्निमित्था तिरोहितम् ।

ऐनं नयन्मातरिश्वा परावतो देवेभ्यो मथितं परि

५ [५]

तं त्वा मर्ता अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन ।

विश्वान् यद् यज्ञां अभिपासिं मानुष तव कृत्वा यविष्ठा

६

तद् भद्रं तव वृंसना पाकाय चिच्छदयति ।

त्वां यदग्ने पशवः समासते समिन्द्रमपिश्वरे

७

आ जुहोता स्वध्वरं शीरं पावकशोचिपम् ।

आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीड्यं श्रुष्टी देवं संपर्यत

८

त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नवं चासपर्यन् ।

औक्षन् घृतैरस्तृणान् बार्हिरस्मा आदिन्द्रोतारं न्यसादयन्त

९ [६] (११३)

(१०)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । उष्णिक् ।

त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं चर्यणीनाम् । देवं मर्तास इन्धते समध्वरे १

त्वां यज्ञेष्वृत्विज्मग्ने होतारमीलते । गोषा ऋतस्य दीदिहि स्वे दमे २

स वा यस्ते ददांशति समिधां जातवेदसे । सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स पुष्यति ३

स केतुरध्वराणां मग्निर्देवेभिरा गमत् । अञ्जानः सप्त होतृभिर्हविष्मते ४

प्र होत्रे पूर्व्यं वचो ऽग्नये भरता बृहत् । विषां ज्योतींषि विभ्रते न वेधसे ५ [७]

अग्निं वर्धन्तु नो गिरो यतो जायत उक्थ्यः । महे वाजाय द्रविणाय दर्शतः ६

अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान् देवयते यज । होता मन्द्रो वि राजस्यति सिधः ७

स नः पावक दीदिहि द्युमदुस्मे सुवीर्यम् । भवां स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ८

तं त्वा विषां विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते । हव्यवाहममर्त्यं सहोवृधम् ९ [८] (१२२)

(११)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निर्होता पुरोहितो ऽध्वरस्य विचर्यणिः । स वेदं यज्ञमानुषक् १

स हव्यवाहमर्त्यं उशिगदूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति २

धिया स चेतति केतुर्यज्ञस्य पूर्व्यः । अर्थं ह्यस्य तुरणि ३

सूनुं सनश्रुतं सहसो जातवेदसम् । वह्निं देवा अकृण्वत ४

(१२६)

३, अ० १, व० ९।

[१९५]

[ऋग्वेदः । मं० ३, सू० ११, मं० ५]

दाभ्यः पुराता विशामग्निर्मानुषीणाम् ।

साहान् विश्वा अभियुजः । क्रतुर्देवानाममृतः ।
अभि प्रयांसि वाहसा द्वाश्वा अञ्जोति मर्त्यः ।
परि विश्वानि सुधिता श्रेयस्याम् मन्मभिः ।
अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिषामहे ।

। तूर्णी रथः सदा नवः ५. [९]

अग्निस्तु विश्रवस्तमः ६

क्षयं पावकशोचिषः ७

विप्रांसो जातवेदसः ८

त्वे देवास एरिरे ९

[१०] (१३१)

(१२)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं । गोभिर्नभो वरेण्यम् ।
इन्द्राग्नी जरितुः सचा । यज्ञो जिगाति चेतनः ।
इन्द्रमग्निं कविच्छदा । यज्ञस्य जुत्या वृणे ।
तोशा वृत्रहणा हुवे । सजित्वानापरजिता ।
प्र वामचन्त्युक्थिनो । नीधाविदो जरितारः ।

अस्य पातं धियेधिता १

अया पातमिमं सुतम् २

ता सोमस्येह तृम्पताम् ३

इन्द्राग्नी वाजसातमा ४

इन्द्राग्नी इष आ वृणे ५

[११]

इन्द्राग्नी नवति पुरो । दासपत्नीरधुनुतम् ।

इन्द्राग्नी अपसस्पर्धुः । प्र यन्ति धीतयः ।

इन्द्राग्नी तविषाणि वा । सधस्थानि प्रयांसि च ।

इन्द्राग्नी रोचना दिवः । परि वाजेषु भूषधः ।

साममेकेन कर्मणा ६

ऋतस्य पद्याः अनु ७

युवोरप्सुर्वै दितम् ८

तद वा चेति प्र धीर्यम् ९

[१२] (१४०)

(१३)

[द्वितीयोऽध्यायः १०५ सू० १३-१९]

७ ऋषयो वैश्वामित्रः । अग्निः । अनुष्टुप् ।

प्र वां देवाग्रये । शहिंमर्चास्तै ।

गमद् देवेभिरा स नो । यजिष्ठो इहिता तद्वत् ।

ऋतावा यस्य रोदसी । दधं सचन्त ऋतयः ।

इविष्मन्तुस्तर्माञ्ज्ये । तं सन्निष्पन्तोऽवसे ।

स यन्ता विप्र एषां । स यज्ञानामधो हि यः ।

अग्निं तं वां दुरव्यत । दाता सो वनिता भूषन् ।

स नः शर्माणि धीतये । अग्निं यजन्तु शर्तना ।

यतो नः प्रप्यवद वन्तु । द्विषि हितिनो अग्न्या ।

दीदृवांसमपूर्व्यं वस्वीभिरस्य धीतिभिः ।

ऋक्काणो अग्निमिन्धते होतारं विस्पतिं विशाम्

५

उत नो ब्रह्मन्नविष उक्थेषु देवहूतमः ।

शं नः शोचा मरुद्वधो ऽग्ने सहस्रसातमः

६

नू नो रास्व सहस्रवत् तोक्वत् पुष्टिमद् वसु ।

द्युमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्टमनुपक्षितम्

७ [१३] (१४७)

(१४)

७ ऋपभो वैश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

आ होता मन्द्रो विदथान्यस्थात् सत्यो यज्वा कुवितमः स वेधाः ।

विद्युद्रथः सहस्रस्पुत्रो अग्निः शोचिष्केशः पूथिव्यां पाजो अश्रेत्

१

अयामि ते नमस्तुतिं जुषस्व ऋतावस्तुभ्यं चेतते सहस्वः ।

विद्वान् आ वक्षि विदुषो नि षत्सि मध्य आ बर्हिस्तुर्ये यजत्र

२

द्रवतां त उपसा वाजयन्ती अग्ने वातस्य पथ्याभिरच्छ ।

यत् सीमञ्जन्ति पूर्य हविर्भि—रा वन्धुरेव तस्थतुर्दुरोणे

३

मित्रश्च तुभ्यं वरुणः सहस्वो ऽग्ने विश्वे मरुतः सुममर्चन् ।

यच्छोचिषा सहस्रस्पुत्र तिष्ठा अभि क्षितीः प्रथयन् त्सूर्यो नृन्

४

वयं ते अद्य ररिमा हि काम—सुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ।

यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवा—नक्षेधता मन्मना विप्रो अग्ने

५

त्वद्वि पुत्र सहस्रो वि पूर्वा—र्देवस्य यन्त्युतयो वि वाजाः ।

त्वं देहि सहस्रिणं रयिं नो ऽद्रोवेण वचसा सत्यमग्ने

६

तुभ्यं दक्ष कविक्रतो यानीमा देव मर्तासो अध्वरे अकर्म ।

त्वं विश्वस्य सुरथस्य वोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्वदेह

७ [१४] (१५४)

(१५)

७ कात्य उत्कीलः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो वार्धस्व द्विपो रक्षसो अमीवाः ।

सुरार्मणो ब्रुहतः शर्माणि स्या—मग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतो

१

(१५५)

त्वं नो अस्या उपसो व्युष्टौ त्वं सूर उदिते वोधि गोपाः ।	
जन्मेव नित्यं तनयं जुषस्व स्तोमं मे अग्ने तन्वा सुजात	२
त्वं नुचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरूपो वि भाहि ।	
वसो नेपि च परि चात्यहः कृधी नो राय उशिजो यविष्ठ	३
अपाळ्हो अग्ने वृषभो दिदीहि पुरो विश्वाः सौभगा संजिगीवान् ।	
यज्ञस्य नेता प्रथमस्य पायो जतवेदो बृहतः सुप्रणीते	४
अच्छिद्वा शर्मं जरितः पुरुणि देवां अच्छ्वा दीद्यानः सुमेधाः ।	
स्थो न सस्त्रिभि वक्षि वाज मग्ने त्वं रोदसी नः सुमेके	५
प्र पीपय वृषभ जिन्व वाजा नग्ने त्वं रोदसी नः सुदोवे ।	
देवेभिर्देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्मतिः परि ठान्	६
इळोमग्ने पुरुदंसं सुनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।	
स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावा अग्ने सा ते सुमतिर्भूतवन्मे	७ [१५] (१३१)

(१३)

६ कात्य उत्कीलः । अग्निः । प्रगाथः (= १, २, ५, वृद्धीः २, ३, ६ सतो वृद्धी) ।

अयमग्निः सुवीर्यस्य—शो मुहः सौभगस्य ।	
राय ईशे स्वपत्यस्य गोमते ईशे वृत्रहृद्यानाम्	१
दुमं नरो मरुतः सधत्ता वृधं यस्मिन् रायः शैवृधातः ।	
अभि ये सन्ति पृतनासु दृष्ट्यो विश्वादा शत्रुनाशुः	२
स त्वं नो रायः शिशीहि भीक्षो अग्ने सुवीर्यस्य ।	
तुर्विशुम्न वरिष्ठस्य प्रजावतो ऽनसीवन्म्यं द्युमिणः	३
चक्षिषो विश्वा भूर्यताभि सांसहि—अकिंवेष्वा दुर्गः ।	
आ देवेषु पतंत आ सुवीर्य आ शंसं तुन नृणाम्	४
मा नो अग्नेऽमंतये मारीस्तापि गेस्यः ।	
मागोतापि सहस्ररुप्य मा निदे अयं द्वेषान्ना कृधि	५
आग्निं वाजस्य सुभग प्रजावतो अग्ने वृद्धो अमृते ।	
सं राया भूर्यता नृज मयोभुता दुर्विशुम्न यमस्वता	६ [१६] (१३२)

(१७)

५ कतो वैश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समक्तुभिरज्यते विश्ववारः ।
 शोचिष्केशो घृतनिर्णिक पावकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान् १
 यथायज्ञो होत्रमग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् ।
 एवानेन हविषा यक्षि देवान् मनुष्वद् यज्ञं प्र तिरेममद्य २
 त्रीण्यायूषि तवं जातवेदस्तिष्ठ आजानीरुपसंस्ते अग्ने ।
 ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वान् नथा भव यजमानाय शं योः ३
 अग्निं सुदीतिं सुदृशं गृणन्तो नमस्यामस्त्वेड्यं जातवेदः ।
 त्वां दूतमरतिं हव्यवाहं देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ४
 यस्त्वन्द्रोता पूर्वा अग्ने यजीयान् द्विता च सत्ता स्वधया च शंभुः ।
 तस्यानु धर्मं प्र यजा चिकित्वो ऽथा नो धा अध्वरं देववीतौ ५ [१७] (१७१)

(१८)

५ कतो वैश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः ।
 पुरुदुहो हि क्षितयो जनानां प्रतिं प्रतीचीर्दहतादरातीः १
 तपो ष्वग्ने अन्तरां अमित्रान् तपा शंसुमररूपः परस्य ।
 तपो वसो चिकित्तानो अचित्तान् वि ते तिष्ठन्तामजरा अयासः २
 इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तर्से वलाय ।
 यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ३
 उच्छ्रोचिषा सहसस्पुत्र स्तुतो बृहद् वर्यः शशमानेषु धेहि ।
 रेवदग्ने विश्वामित्रेषु शं यो मर्ममुज्मा ते तन्वंतु मूरि कृत्वः ४
 कूधि रत्नं सुसनिर्धनानां स वेदग्ने भवसि यत् समिद्धः ।
 स्तोतुर्दुरोणे सुभगस्य रेवत् सुप्रा कुरन्ता दधिषे वपूषि ५ [१८] (१७२)

(१९)

५ गार्गी कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कविं विश्वविद्रुममूरम् ।
 स नो यक्षद् देवताता यजीयान् राये वाजाय वनते मृवानि । १ (१७८)

प्र ते अग्ने हविष्मतीमिय—म्यच्छा सुद्युम्नां रातिनीं घृताचीम् ।	
प्रदुक्षिणिद् देवतातिमुराणः सं रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्वेत्	२
स तेर्जीयसा मनसा त्वोत् उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः ।	
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः	३
भूरीणि हि त्वे दधिरे अनीका ऽग्ने देवस्य यज्यवो जनांसः ।	
स आ वह देवतातिं यविष्ठ शर्धो यदुद्य दिव्यं यजासि	४
यत् त्वा होतारमनजन् मियेधे निषादयन्तो यजथाय देवाः ।	
स त्वं नो अग्नेऽवितेह बोध्य—धि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु	५ [१९] (१८२)

(२०)

५ गार्थी कौशिकः । अग्निः, १, ५ विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

अग्निमुपसमश्विना दधिकां व्युष्टिषु हवते वह्निरुक्थैः ।	
सुज्योतिषो नः शृण्वन्तु देवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः	१
अग्रे त्री ते वाजिना त्री पथस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः ।	
तिस्र उ ते तन्वो देववाता—स्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्	२
अग्रे भूरीणि तवं जातवेदो देवं स्वधावोऽमृतस्य नाम ।	
यार्श्वा माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संदुधुः पृष्टवन्धो	३
अग्निर्नेता भग इव क्षितीनां दैवीनां देव ऋतुपा ऋतावा ।	
स वृत्रहा सनयो विश्ववेदाः पर्षद् विश्वातिं दुरिता गूणन्तम्	४
दधिक्रामग्निमुपसं च देवीं बृहस्पतिं सवितारं च देवम् ।	
अश्विना मित्रावरुणा भगं च वसून् रुद्रां आदित्यां इह हुवे	५ [२०] (१८७)

(२१)

५ गार्थी कौशिकः । अग्निः । १ त्रिष्टुप्, २-३ अनुष्टुप्, ४ चिराद्भूपा, ५ सतोष्टुती ।

इमं नो यज्ञममृतेषु धेही—मा हव्या जातवेदो जुपस्व ।	
स्तोकानामग्रे मेदसो घृतस्य होतः प्राशानं प्रथमो निपद्य	१
घृतवन्तः पावक ते स्तोकाः श्रोतन्ति मेदसः ।	
स्वधर्मन् देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम्	२ (१८३)

- तुभ्यं स्तोका घृतश्चुतो ऽग्ने विप्राय सन्त्य ।
 ऋषिः श्रेष्ठः समिध्यसे यज्ञस्य प्राविता भव ३
- तुभ्यं श्रोतन्त्यग्निगो शचीवः स्तोकासो ऽग्ने मेदसो घृतस्य ।
 कविशस्तो बृहता भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर ४
- ओजिष्ठं ते मध्यतो मेदु उद्धृतं प्र ते वयं ददामहे ।
 श्रोतन्ति ते वसो स्तोका अधि त्वचि प्रति तान् देवशो विहि ५ [२१] (११२)
- (२२)

५ गार्गी कौशिकः । अग्निः; ४ पुरीष्या अग्नयः । त्रिष्टुप् । ४ अनुष्टुप् ।

- अयं सो अग्निर्यस्मिन् त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावज्ञानः ।
 सहस्रिणं वाजमत्यं न सति ससवान् त्सन् त्स्तूयसे जातवेदः १
- अग्ने यत् ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र ।
 येनान्तरिक्षमुर्वीततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः २
- अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ ऊचिपे धिष्ण्या ये ।
 या रोचने प्रस्तात् सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः ३
- पुरीष्यासो अग्रयः प्रावणोभिः सजोषसः ।
 जुपन्तां यज्ञमद्गहो ऽनमीवा इषो महीः ४
- इळामग्ने पुरुदंसं सुनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ५ [२२] (११७)
- (२३)

५ देवश्रवा देवचातश्च भारतौ । अग्निः । त्रिष्टुप्, ३ सतोवृहती ।

- निर्मथितः सुधित आ सुधस्थे युवां कविरध्वरस्य प्रणेता ।
 जूर्यत्स्वग्निरजरो वनेष्वत्रा दधे अमृतं जातवेदाः १
- अमन्थिष्टां भारता रेवदुग्निं देवश्रवा देवचातः सुदक्षम् ।
 अग्ने वि पश्य बृहताभि रायेपां नो नेता भवतादनु द्यून् २
- इश क्षिपः पूर्य सीमजीजनन् त्सुजातं मातृपुं प्रियम् ।
 अग्निं स्तुहि दैवचातं देवश्रवा यो जनानामसद् वशी ३ (२००)

पृथुपाजा अमर्त्यो वृतनिणिक् स्वाहुतः । अग्निर्यज्ञस्य हन्यवाद् ५ [२८]

तं सुबाधो यतसुच इत्था धिया यज्ञवन्तः । आ चंकुरग्निमृतये ६

होता देवो अमर्त्यः पुरस्तादिति मायया । विदथानि प्रचोदयन् ७

वाजी वाजेषु धीयते ऽध्वरेषु प्र णीयते । विषो यज्ञस्य साधनः ८

धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमा दधे । दक्षस्य पितरं तना ९

नि त्वा दधे वरेण्यं दक्षस्येळा सहस्कृत । अग्ने सुद्वीतिमुशिजम् १० [२९]

अग्निं यन्तुरमप्युरमृतस्य योगे वनुषः । विष्ठा वाजैः समिन्धते ११

ऊर्जो नपातमध्वरे दीद्विवांसमुष द्यावि । अग्निमीळे कविकेतुम् १२

ईळेन्यो नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा १३

वृषो अग्निः समिन्धते ऽध्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईळते १४

वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं बृहत् १५ [३०] २३३

(२८)

३ गाधिनो विश्वानित्रः । अग्निः । १-२, ३ गायत्री, ३ उष्णिक्, ४ त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

अग्ने जुषस्व नो हविः पुरोळाशं जातवेदः । प्रातःसवे धियावसो १

पुरोळा अग्ने पचतस्तुभ्यं वा घ्रा परिष्कृतः । तं जुषस्व यविष्ठ्य २

अग्ने वीहि पुरोळाशमाहुतं तिरोअह्वयम् । सहसः सनुरस्यध्वरे हितः ३

माध्यदिने सर्वने जातवेदः पुरोळाशमिह कवे जुषस्व ।

अग्ने यज्ञस्य तव भागधेयं न प्र मिनन्ति विदथेषु धीराः ४

अग्ने तृतीये सर्वने हि कानिषः पुरोळाशं सहसः सनवाहुतम् ।

अथा देवेष्वध्वरं विपुन्यया धा रजवन्तममृतेषु जागृविम् ५

अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः । जुषस्व तिरोअह्वयम् ६ [३१] २३४

(२९)

१३ गाधिनो विश्वानित्रः । अग्निः, ५ कत्वित्रो वा । त्रिष्टुप्;

१. ४. १०, १२ अनुष्टुप्; ३, ११, १४, १५ जगती ।

अस्तीदमधिमन्थन् नास्ति प्रजननं कुतम् ।

एतां विस्पलीना भग्नाग्निं मन्थाम पूर्वथा १

अरण्योनिर्हितो जातवेदा गर्भ इव सुधितो गुभिर्णाषु ।

विवेदिष्व ईळ्यो जागृवन्ति हविष्मन्निमन्तुष्येभिरग्निः २

उत्तानायामव भरा चिकित्वान् तस्यः प्रवीता वृषणं जजान ।

अरुपस्तूपो रुशंसस्य पाज इळायास्पुत्रो वयुनेऽजनिट्

३

इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि ।

जातवेदो नि धीम्—ह्यग्ने हव्याय वोळहेवे

४

मन्थता नरः कविमद्वयन्तं प्रचेतसममृतं सुप्रतीकम् ।

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्ता—दुग्धिं नरा जनयता सुशेवम्

५ [३२]

यद्वा मन्थन्ति बाहुभिर्वि रञ्चते ऽश्वो न वाज्यरूपो वनेष्वा ।

चित्रो न यामेक्ष्विनोरनिवृतः परि वृणक्त्यश्मेनस्तृणा दहनं

६

जातो अग्नी रञ्चते चेकितानो वाजी विप्रः कविशस्तः सुदानुः ।

यं देवास ईज्यं विश्वविदं हव्यवाहमदधुरध्वरेषु

७

सीदं होतः स्व उ लोके चिकित्वान् त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनी ।

देवावीर्देवान् हविषा यजा—स्यग्ने बृहद् यजमाने वयो धाः

८

कृणोत धूमं वृषणं सखायो ऽस्त्रेधन्त इतन् वाजमच्छ ।

अयमग्निः पृतनापाह सुवीरो येन देवासो असहन्त दस्यून्

९

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरञ्चथाः ।

तं जानन्नग्ने आ सीदा—था नो वर्धया गिरः

१० [३३]

तनूनपादुच्यते गर्भं आसुरो नराशंसो भवति यद् विजायते ।

मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वातस्य सर्गो अभवत् सरीमणि

११

सुनिर्मथा निर्माथितः सुनिधा निहितः कविः ।

अग्ने स्वध्वरा कृणु देवान् देवयुते यज

१२

अजीजनन्नमृतं मर्त्यासो ऽस्त्रेमाणं तरणिं वीळुजम्भम् ।

दश स्वसारो अयुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभन्ते

१३

प्र सप्तहोता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोचदूधनि ।

न नि मिषति सुरणो द्विवेदिवे यदसुरस्य जठरादजायत

१४

अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा ब्रह्मणो विश्वमिदं विदुः ।

युम्रवद् ब्रह्म कुशिकास एरिरं एकएको दमे अग्निं समीधिरे

१५

यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे अस्मिन् होतश्चिकित्वोऽवृणीमहीह ।

ध्रुवमेया ध्रुवमुताशमिष्ठाः प्रजानन् विद्वां उप याहि सोमम्

१६ [३४] (१५८)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥ २॥ व० १-२६]

(३०)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३॥ सू० ३०-३८]

२२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इच्छन्ति त्वा सोम्यासुः सर्वायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयांसि ।
 तितिक्षन्ते अभिशस्ति जनानां—मिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः १
 न ते दूरे परमा चिद् रजां—स्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम् ।
 स्थिराय वृष्णे सर्वना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने अग्नौ २
 इन्द्रः सुशिप्रो मधवा तरुत्रो महावातस्तुविकूर्मिकर्षावान् ।
 यदुग्रो धा बाधितो मर्त्येषु कर्त्तुं त्या ते वृषभ वीर्याणि ३
 त्वं हि ष्मा च्यावयन्नच्युता—न्येको वृत्रा चरसि जिघ्रमानः ।
 तव द्यावापृथिवी पर्वतासो ऽनु व्रताय निमितेव तस्थुः ४
 उताभये पुरुहूत श्रवाभि—रेको हृळ्हमवदो वृत्रहा सन् ।
 इमे चिदिन्द्र रोदसी अपारे यत् संगृभ्णा मधवन् काशिरितं ते ५ [१]

प्र सू तं इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमुणन्नेतु शत्रून् ।
 जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विश्वं सत्यं कृणुहि विष्टमस्तु ६
 यस्मै धायुरदधा मर्त्याया—भक्तं चिद् भजते गेह्यं सः ।
 भद्रा तं इन्द्र सुमतिर्घृताचीं सहस्रदाना पुरुहूत रातिः ७
 सहदानुं पुरुहूत क्षियन्त—महस्तमिन्द्र सं पिणक् कुणारुम् ।
 अभि वृत्रं वर्धमानं पियारु—मपादमिन्द्र तवसा जवन्ध ८
 नि सामिनामिषिरामिन्द्र भूमिं महीमपां सदेने ससत्थ ।
 अस्तभ्नाद् द्यां वृषभो अन्तरिक्ष—मर्षन्त्वापस्त्वयेह प्रसूताः ९
 अलातृणो वल इन्द्र व्रजो गोः पुरा हन्तोभयमानो व्यांर ।
 सुगान् पथो अकृणोन्निरजे गाः प्रावन् वाणीः पुरुहूतं धमन्तीः १० [२]

एको द्वे वसुमती समीची इन्द्र आ पप्रौ पृथिवीमुत द्याम् ।
 उतान्तरिक्षादुभि नः समीक इपो रथीः सपुजः शूर वाजान् ११
 दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा दिवेदिवे हर्यश्चप्रसूताः ।
 सं यदानञ्ध्वन् आदिदश्वं विमोर्चनं कृणुते तत्र त्वस्य १२
 दिदृक्षन्त उपसो यामन्नक्तो विवस्वत्या महि चित्रमनीकम् ।
 विश्वे जानन्ति महिना यदागा—दिन्द्रस्य कर्म नृहृता पुरुजि १३ (८)

महि ज्योतिर्निहितं वृक्षणा—स्वामा पक्वं चरति विभ्रती गौः ।
विश्वं स्वाद्भ्य संभृतमुखियायां यन् सीमिन्द्रो अर्धधाद् भोजनाय १४
इन्द्र हव्यं यामकोशा अभूवन् यज्ञाय शिक्ष गुणते सखिभ्यः ।
दुर्मयवो दुरेवा मन्यासो निषङ्गिणो रिपवो हन्त्वांसः १५ [३]

सं घोषः शृण्वेऽवमेरमित्रं—जही न्येष्वशनिं तपिष्ठाम् ।
वृश्चेमधस्ताद् वि रुजा सहस्व जहि रक्षो मघवन् रुन्धर्यस्व १६

उद् वृह रक्षः सहमूलमिन्द्र वृश्वा मध्यं प्रत्यग्रं शृणीहि ।
आ कीवतः सल्लूकं चकर्थ ब्रह्मद्विषे तपुषि हेतिमस्य १७

स्वस्तये वाजिभिश्च प्रणेतः सं यन्महीरिष आससि पूर्वाः ।
रायो वन्तारो वृहतः स्यामा—ऽस्मे अस्तु भग इन्द्र प्रजावान् १८

आ नो भर भगमिन्द्र युमन्तं नि ते देष्णस्य धीमहि प्रेके ।
ऊर्व इव पप्रथे कामो अस्मे तमा पूण वसुपते वसूनाम् १९

इमं कामं मन्दया गोभिरश्वै—श्चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च ।
स्वर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विशा इन्द्राय वाहः कुशिकासो अक्रन् २०

आ नो गोत्रा देहहि गोपते गाः समस्मभ्यं सनयो यन्तु वाजाः ।
द्विवक्षा असि वृषभ सत्यशुष्मो ऽस्मभ्यं सु मघवन् वोधि गोदाः २१

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु व्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् २२ [४] (२८७)

(३१)

२२ कुशिक पेपीरथिः, गाथिनो विश्वामित्रो वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

शासद् वह्निर्दुहितुर्नप्यं गाद् विद्रां क्रतस्य दीधितिं सपर्यन् ।
पिता यत्र दुहितुः सेकमृञ्चन् त्सं शग्म्येन मनसा दधन्वे १

न जामये तान्वो रिक्थमरैक् चकार गर्भं सनितुर्निधानम् ।
यदी मातरो जनयन्त वह्नि—मन्यः कर्ता सुकृतेरन्य ऋन्धन् २

अग्निर्जज्ञे जुह्वाद् रेजमानो महस्पुत्रां अरुपस्य प्रयक्षे ।
महान् गर्भो मह्या जातमेपां मही प्रवृद्धर्यश्वस्य यज्ञैः ३ (२८९)

अभि जैत्रीरसचन्त स्पृधानं महि ज्योतिस्तमसो निरंजानन् ।
 तं जानतीः प्रत्युदायन्नुषासः पतिर्गवामभवदेक इन्द्रः
 वीळौ सतीरभि धीरा अतृन्दन् प्राचाहिन्वन् मनसा सप्त विप्राः ।
 विश्वामविन्दन् पृथ्यामृतस्य प्रजानन्नित्ता नमसा विवेश

४

५ [५]

विदद् यदा सरमा रुग्णमद्रेर्महि पार्थः पूर्य सध्वक्कः ।
 अग्रं नयत् सुपद्यक्षराणां मच्छा रवं प्रथमा जानती गात
 अगच्छद्दु विप्रतमः सखीयन्नसृदयत् सुकृते गर्भमाद्रिः ।
 ससान् मर्यो युवभिर्मखस्यन्नथाभवदङ्गिराः सद्यो अर्चन्
 सतःसतः प्रतिमानं पुरोभू विश्वा वेदु जनिमा हन्ति शुष्णम् ।
 प्र णो द्विवः पद्वीर्गव्युरर्चन् तस्मा सखीरमुञ्चन्निरवद्यात्
 नि गव्यता मनसा सेदुरकैः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् ।
 इदं चिन्तु सदनं भूर्येषां येन मासो असिषासन्नृतेन
 संपश्यमाना अमदन्नाभि स्वं पर्यः प्रत्नस्य रेतसो दुधानाः ।
 वि रोदसी अतपद् घोष एषां जाते निःशामदधुर्गोषु वीरान्

६

७

८

९

१० [६]

स जातेभिर्वृत्रहा सेदु हव्यै रुदुसिया असृजदिन्द्रो अकैः ।
 उरुच्यस्मै घृतवद् भरन्ती मधु स्वाद्वं दुदुहे जेन्या गौः
 पित्रे चिच्चक्रुः सदनं समस्मै महि त्विषीमत् सुकृतो वि हि ह्यन् ।
 विष्कभ्रन्तः स्कम्भेनना जनित्री आसीना ऊर्ध्वं रभसं वि मिन्वन्
 मही यदि धिषणा जिभ्रथे धात् सद्योवृधं विभ्वं रोदस्योः ।
 गिरो यस्मिन्ननवद्याः समीची विश्वा इन्द्राय तविपीरनुत्ताः
 मह्या ते सख्यं वशिम शक्तीरा वृत्रघ्ने नियुतो यन्ति पूर्वाः ।
 महि स्तोत्रमव आगन्म सुरे रस्माकं सु मधवन् वोधि गोपाः
 महि क्षेत्रं पुरुश्चन्द्रं विविद्वा नादित् सखिभ्यश्चरथं समैरत् ।
 इन्द्रो नृभिर्जनद दीद्यानः साकं सूर्यमुपसं गातुमग्निम्

११

१२

१३

१४

१५ [७]

अपश्चिदेष विश्वोऽदमूनाः प्र सधीचीरमृजद् विश्वश्चन्द्राः ।
 मध्वः पुनानाः कविभिः पवित्रैर्द्युभिर्हिन्वन्त्यक्तुभिर्धनुत्रीः
 अनु कृष्णे वसुंधिती जिहाते उभे सूर्यस्य मंहता यजत्रे ।
 परि यत् ते महिमानं वृजध्वै सखाय इन्द्र काम्या ऋजिप्याः

१६

१७ (२१७)

पातिर्भव वृत्रहन् त्सूनृतानां गिरां विश्वार्युर्गृभो वयोधाः ।
 आ नो गहि सख्येभिः शिवेभिर्महान् महीभिरुतिभिः सरण्यन्
 तमङ्गिरस्वन्नमसा सपर्यन् नव्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम् ।
 ब्रुहो वि याहि बहुला अर्देवीः स्वश्च नो गववन् त्सातये धाः
 मिहः पावकाः प्रतता अभूवन् त्वस्ति नः पिपृहि पारमांसाम् ।
 इन्द्र त्वं रथिरः पाहि नो रिपो मक्षूमक्ष कृणुहि गोजितो नः
 अर्देदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णो अरूपैर्धामभिर्गात् ।
 प्र सूनृतां विशर्मान क्रतेन दुर्श्च विश्वा अवृणोदप स्वाः
 शुनं हुवेम मधवानमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतेम वाजसातो ।
 शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्

१८

१९

२०

२१

२२ [८] (३०२)

(३२)

१७ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्र सोमं सोमपते पिबेम माध्यंदिनं सवने चारु यत् ते ।
 प्रमुश्या शिप्रे मधवन्नृजीपिन् विमुच्या हरी इह मादयस्व
 गवांशिरं मन्थिनामिन्द्र शुक्रं पिवा सोमं ररिमा ते मदाय ।
 ब्रह्मकृता मारुतेना गुणेन सजोपा रुद्रेस्तुपदा वृषस्व
 ये ते शुष्मं ये तविधीमवर्धन्नर्चन्त इन्द्र मरुतस्तु ओजः ।
 माध्यंदिने सवने वज्रहस्त पिवा रुद्रेभिः सगणः सुशिप्र
 त इन्वस्य मधुमद् विविप्र इन्द्रस्य शर्धो मरुतो य आसन् ।
 येभिर्वृत्रस्येषितो विवेदा मर्मणो मन्यमानस्य मर्म
 मनुष्वदिन्द्र सवने जुषाणः पिवा सोमं शश्वते वीर्याय ।
 स आ ववृत्स्व हर्यश्व यज्ञैः सरण्युभिर्पो अर्णां सिसर्षि
 त्वमुपो यद्ध वृत्रं जघन्वाँ अत्यौ इव प्रासृजः सर्तवाजौ ।
 शयानमिन्द्र चरता वधेन वत्रिवांसं परि देवीरेदेवम्
 यजाम इन्नमसा वृद्धमिन्द्रं बृहन्तमृष्वमजरं युवानम् ।
 यस्य प्रिये ममतुर्यज्ञियस्य न रोदसी महिमानं मुमाते

१

२

३

४

५ [९]

६

७ (३०९)

इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुषि व्रतानि देवा न मिनन्ति विश्वे ।	
दाधार यः पृथिवीं द्यामुतेमां जजान सूर्यमुपसं सुदंसाः	८
अद्रोघ सत्यं तव तन्महित्वं सद्यो यज्जातो अपिबो ह सोमम् ।	९
न द्याव इन्द्र तवसस्त ओजो नाहा न मासाः शरदो वरन्त	
त्वं सद्यो अपिबो जात इन्द्र मदाय सोमं परमे व्योमन् ।	
यन्द्र द्यावापृथिवी आविवेशी रथाभवः पूर्यः कारुधायाः	१० [१०]
अहन्नहिं परिशयानमर्णं ओजायमानं तुविजात तव्यान् ।	
न ते महित्वमनु भूदध द्यौ र्यदुन्यया स्फिग्याः क्षामवस्थाः	११
यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूदुत प्रियः सुतसोमो मिवेधः ।	
यज्ञेन यज्ञमेव यज्ञियः सन् यज्ञस्ते वज्रमहित्वं आवत	१२
यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वा गैर्न सुन्नाय नव्यसे ववृत्याम् ।	
यः स्तोमेभिर्वावृधे पूर्येभि र्यो मध्यमेभिरुत नूतनेभिः	१३
विवेप यन्मा धिषणा जजान स्तव पुरा पार्यादिन्द्रमद्रः ।	
अंहसो यत्र पीपरद् यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते	१४
आपूर्णा अस्य कलशः स्वाहा सेक्तेव कोशं सिसिचे पिधंध्य ।	
समु प्रिया आववृचन् मदाय प्रदक्षिणिदुभि सोमान इन्द्रम्	१५
न त्वा गभीरः पुरुहूत सिन्धु नार्द्रयः परि पन्तो वरन्त ।	
इत्था सखिभ्य इषितो यद्विन्द्राः ऽऽहृहं चिदरुजो गव्यमूर्वम्	१६
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र मस्मिन् भरे नृतमं वाजसाता ।	
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	१७ [११] (३१९)

(३३)

१३ नाधिनो विश्वामित्रः ३, ३, ८, १० नद्यः क्रदिहाः । नद्यः ३, ८, १० विश्वामित्रः
३, ७ इन्द्रः । विष्टुष, १३ अनुष्टुप् ।

प्र पर्वतानामुशती उपस्था दध्वं दध्वं दिपिते हातनानि ।
गार्वेव शुभ्रे मातरा रिहाणे विषाद्वृत्तुदी यदंता जवेने
इन्द्रेषिते प्रसवं निक्षमाणे अच्छा तनुद्वं रुधेव दायः ।
समागणे जुनिभिः पिन्वनाने जुन्या वान्निन्यानप्येनि शुभ्रे

- अच्छा सिन्धुं मातृतमामयासं विपाशमुर्वो सुभर्गामगन्म ।
वत्समिव मातरां संरिहाणे समानं योनिमनु संचरन्ती ३
एना वयं पर्यसा पिन्वमाना अनु योनिं देवकृतं चरन्तीः ।
न वर्तये प्रसवः सर्गतक्तः कियुर्विप्रो नद्यो जोहवीति ४
रमध्वं मे वचसे सोम्याय कतावरीरुपं मुहूर्तमेवैः ।
प्र सिन्धुमच्छा वृहती मनीषा स्वस्युरह्ने कुशिकस्य सूनुः ५ [१२]
इन्द्रो अस्माँ अस्वद्वं वज्रं वाहु—रपाहन् वृत्रं परिधिं नदीनाम् ।
देवोऽनयत् सविता सुपाणि—स्तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीः ६
प्रवाच्यं शश्वधा वीर्यं त—दिन्द्रस्य कर्म यदहिं विवृश्वत् ।
वि वज्रेण परिपदो जघाना—ऽऽयन्नापोऽयं नमिच्छमानाः ७
एतद् वचो जरितुर्मापि मृश आ यत् ते घोषानुत्तरा युगानि ।
उक्थेषु कारो प्रति नो जुपस्व मा नो नि कः पुरुषत्रा नमस्ते ८
ओ पु स्वसारः कारवे गृणोत ययौ वो दूरादनसा रथेन ।
नि पू नमध्वं भवता सुपारा अंधोऽक्षाः सिन्धवः स्रोत्याभिः ९
आ ते कारो गृणवामा वचांसि ययार्थं दूरादनसा रथेन ।
नि ते नंसै पीप्यानेव योषा मर्यायेव कुन्या शश्वचै ते १० [१३]
यदुङ्ग त्वा भरताः संतरेयु—गव्यन् ग्रामं इषित इन्द्रजूतः ।
अर्पादहं प्रसवः सर्गतक्त आ वो वृणे सुमतिं यज्ञियां नाम् ११
अतारिपुर्भरता गव्यवः स—मर्भक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम् ।
प्र पिन्वध्वमिषयन्तीः सुराधा आ वक्षणाः पूणध्वं यात शीमम् १२
उद् व ऊर्मिः शम्या ह—न्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत ।
उ— व्येनसा ऽन्यौ गूनमारताम् १३ [१४] (३३२)

(३४)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- १४ पुर्भिर्दातिरुद् दासमर्कै—विद्वं वसुर्दयमानो वि शत्रून् ।
ब्रह्मजुतस्तन्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद् रोदसी उभे १
मत्सस्य ते तविपस्य प्र जूति—मिर्यमि वाचममृताय भूषन् ।
इन्द्रं क्षितीनामसि मानुषीणां विशां देवीनामुत पूर्वयावा २ (३३४)

न्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद् वर्षणीतिः ।

रहन् व्यसमुशध्रुग्वनेष्वाविर्धना अकृणोद् राम्याणाम् ३

न्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः ।

ारोचयन्मनवे केतुमह्ना मविन्दुज्ज्योतिर्वृहते रणांश्च ४

न्द्रस्तुजो वर्हणा आ विवेश नृवद् दधानो नर्यां पुरुणि ।

प्रचेतयद् धियं इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छ्रुकर्मासाम् ५ [१५]

महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ।

वृजनेन वृजिनान् त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यूरभिर्मृत्योजाः

ग्रधेन्द्रो मह्ना वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्धणिप्राः ।

वेवस्वतः सदेने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः क्रवयो गृणन्ति

सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वरपश्च देवीः ।

ससान् यः पृथिवीं द्यामुतेमा मिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः

ससानात्यां उत सूर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् ।

हिरण्ययमुत भोगं ससान हत्वी दुस्युन् प्रायं वर्णमावत् ९

इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरसनोदन्तरिक्षम् ।

विभेदं वलं नुनुदे विवाचोऽथाभवद् दमिताभिक्रतूनाम् १०

शुनं हुवेम मयवानमिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ११ [१६] (३४३)

(३५)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ ।

पिबास्यन्धो अभिसृष्टो अस्मे इन्द्र स्वाहा ररिमा ते मदाय १

उपाजिरा पुरुहृताय सप्ती हरी रथस्य धूर्वा युनज्मि ।

इवद् यथा संभृतं विश्वतरिचिदुपेमं यज्ञमा वहात इन्द्रम् २

उपो नयस्व वृषणा तपुष्पो तेमव त्वं वृषभ स्वधावः ।

ग्रसेतामश्वा वि मुचेह शोणां द्विवेदिवे सहशीरन्दि धानाः ३

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी सखाया सधमाद् आनू ।

स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन् प्रजानन् विद्वां उप याहि सोमम् ४

(३४४)

मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि रीरमन् यजमानासो अन्ये ।

अत्यार्याहि शश्वतो वयं ते ऽरं सुतेभिः कृणवाम सोमैः

५ [१७]

तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि ।

अस्मिन् यजे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र

६

स्तीर्णं ते बर्हिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अत्तवे ते हरिभ्याम् ।

तदोक्से पुरुशाकाय वृष्णे मरुत्वते तुभ्यं राता हवीर्षि

७

इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः सभिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमक्रन् ।

तस्यागत्या सुमना ऋष्व पाहि प्रजानन् विद्वान् पथ्याऽनु स्वाः

८

याँ आभजो मरुतं इन्द्र सोमे ये त्वामवर्धन्नभवन् गुणस्ते ।

तेभिरेतं सजोषा वावशानोऽग्नेः पिव जिह्या सोममिन्द्र

९

इन्द्र पिव स्वधया चित् सुतस्याऽग्नेर्वा पाहि जिह्या यजत्र ।

अध्वर्योर्वा प्रयतं शक्र हस्ताऽद्धोतुर्वा यज्ञं हविषो जुषस्व

१०

शुनं हुवेम मयवानमिन्द्र मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्

११ [१८] (३५४)

(३६)

११ गायिनो विश्वामित्रः, १० घोर आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इमाम् पु प्रभृतिं सातये धाः शश्वच्छश्वद्वृतिभिर्यादिमानः ।

सुतेसुते वावृधे वर्धनेभिर्यः कर्माभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत्

१

इन्द्राय सोमाः प्रदिवो विद्वाना ऋभुर्येभिर्वृषपर्वा विहायाः ।

प्रयम्यमानान् प्रति पू गृभायेन्द्र पिव वृषधूतस्य वृष्णः

२

पिवा वर्धस्व तव वा सुतास इन्द्र सोमांसः प्रथमा उतेमे ।

पुत्र्या इन्द्र सोमा एवा पाहि पन्यो अद्या नवीयान्

३

वृजने विरप्स्युः शवः पत्यते धृष्णवोजः ।

पृथिवी चनैनं यत् सोमासो हर्यश्वममन्दन्

४

उग्रो वावृधे वीर्याय समाचक्रे वृषभः काव्येन ।

तो भगो वाजुदा अस्य गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वाः

५ [१९] (३५९)

प्र यत् सिन्धवः प्रसवं यथायन्त्रापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः । अतश्चिदिन्द्रः सदसो वरीयान् यद्वीं सोमः पूणति दुग्धो अंशुः	६
समुद्रेण सिन्धवो यदमाता इन्द्राय सोमं सुपुतं भरन्तः । अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रैर्मध्वः पुनन्ति धारया पवित्रैः	७
हृदा इव कुक्षयः सोमधानाः सर्मा विव्याच सर्वना पुरुषिण । अन्ना यदिन्द्रः प्रथमा व्याश वृत्रं जघन्वा अवृणीत सोमम्	८
आ तू भरं मार्किरेतत् पारिं ठाद् विद्वा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् । इन्द्र यत् ते माहितं दत्तमस्त्यस्मभ्यं तद्व्यंश्च प्र यन्धि	९
अस्मे प्र यन्धि मधववृजीषिन्निन्द्रं रायो विश्ववारस्य भूरैः । अस्मे शतं शरदो जीवसे धा अस्मे वीराञ्छरवत इन्द्र शिप्रिन्	१०
शुनं हुवेम मधवानिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु श्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	११ [२०] (३६५)

(३७)

११ गायितो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री, ११ अनुष्टुप् ।

वार्त्रहत्याय शवसे पृतनापाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि	१
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्रं कृण्वन्तु वावतः	२
नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाह्ये	३
पुरुहूतस्य धामाभिः शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्पणीधृतः	४
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप हुवे । भरेषु वार्जसातये	५ [२१]
वाजेषु सासहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्रं वृत्राय हन्तवे	६
द्युन्नेषु पृतनाज्ये पृत्तुर्षु श्रवःसु च । इन्द्र सास्त्राभिमातिषु	७
शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युन्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो	८
इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पृथ्वसु । इन्द्र तानि त आ वृणे	९
अगनिन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत ते शुष्मं तिरामसि	१०

अर्वावतो न आ गुह्यथो शक्र परावतः ।

उ लोको यस्तं अद्रिव इन्द्रेह तत् आ गधि

११ [२२] (३६६)

मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि रीरमन् यजमानासो अन्ये ।

अत्यायाहि शश्वतो वयं ते ऽरं सुतेभिः कृणवाम सोमैः

५ [१७]

तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि ।

अस्मिन् यज्ञे वर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र

६

स्तीर्णं ते वर्हिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अर्त्तवे ते हरिभ्याम् ।

तदोक्ते पुरुशाकाय वृष्णे मरुत्वते तुभ्यं राता हवींषि

७

इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः समिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमकन् ।

तस्यागत्या सुमना ऋष्व पाहि प्रजानन् विद्वान् पथ्याऽ अनु स्वाः

८

यां आभजो मरुत इन्द्र सोमे ये त्वामवर्धन्नभवन् गणस्ते ।

तेभिरेतं सजोषा वावशानोऽ ऽग्नेः पिव जिह्वया सोममिन्द्र

९

इन्द्र पिव स्वधया चित् सुतस्या—ऽग्नेर्वा पाहि जिह्वया यजत्र ।

अश्वर्योर्वा प्रयतं शक्र हस्ता—द्धोतुर्वा यज्ञं हविषो जुषस्व

१०

शुनं हुवेम मवधानमिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसातौ ।

शृण्वन्तमग्रमूतये समत्सु व्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्

११ [१८] (१५५)

(३६)

११ गायिनो विश्वामित्रः, १० घोरे आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

ऽमान पु प्रभृति सातये धाः शश्वच्छश्वद्वृत्तिभिर्यादमानः ।

नृतेर्गुनं वायुधुं वर्धनेभि—यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत्

१

इन्द्राय सोमाः प्रदिवा विद्वाना ऋभुर्येभिर्वृषपवा विहायाः ।

इन्द्रमयमानान प्रति पु गुभाये—न्द्र पिव वृषधूतस्य वृष्णः

पिवा वर्धेन्व नवं वा मुताय इन्द्र सोमासः प्रथमा उतेमे ।

वशादिवः पुर्वा इन्द्र सोमौ पुवा पाहि पन्या अद्या नवीयान्

२

मुदा अमंत्रो धृजने विरुज्यु—ग्रं शक्रः पत्यते धृष्णवोक्तः ।

नाह विज्याच पृथिवी चर्नतं यन सोमासो हर्यश्चममन्दन्

३

मुदा उग्रो वायुधे वीर्याय सुमाचक्र वृषभः काव्येन ।

इन्द्रो भरो वातुदा अम्व गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वाः

४ [१९] (१५६)

प्र यत् सिन्धवः प्रसवं यथाय—न्नापः समुद्रे रथ्येव जग्मुः ।

अतश्चिदिन्द्रः सदसो वरीयान् यदीं सोमः पूणति दुग्धो अंशुः

६

समुद्रेण सिन्धवो यादमाना इन्द्राय सोमं सुपुतं भरन्तः ।

अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रै—र्ध्वः पुनन्ति धारया पवित्रैः

७

हृदा इव कुक्षयः सोमधानाः समीं विव्याच सर्वना पुरुषिणि ।

अन्ना यदिन्द्रः प्रथमा व्याश वृत्रं जघन्वाँ अवृणीत सोमम्

८

आ तू भर माकिरेत परिं षाद् विद्वा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् ।

इन्द्र यत् ते माहिनें दत्तम—स्त्यस्मभ्यं तद्वर्यंश्च प्र यन्धि

९

अस्मे प्र यन्धि मघवन्वृजीपि—न्निन्द्र रायो विश्ववारस्य भूरैः ।

अस्मे शतं शरदो जीवसे धा अस्मे वीराञ्छश्वत इन्द्र शिपिन्

१०

शुनं हुवेम मघवान्निन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्

११ [२०] (३६५)

(३७)

११ गाधिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री, ११ अनुष्टुप् ।

वार्त्रहेत्याय शवसे पृतनापाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि १

अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कृण्वन्तु वाचतः २

नामिन् ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाह्ये ३

पुरुदुतस्य धार्माभिः शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्पणीधृतः ४

इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुदुतमुप जुवे । भरेषु वाजसातये ५ [२१]

वाजेषु सासहिर्भेव त्वार्मीमहे शतक्रतो । इन्द्र वृत्राय हन्तवे ६

द्युन्नेषु पृतनाज्ये पृतसुतर्षु श्रवःसु च । इन्द्र साक्ष्वाभिमातिपु ७

शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ८

इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पृथ्वसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ९

अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत ते शुष्मं तिरामसि १०

अर्वावतो न आ गृह्यथो शक्र परावतः ।

उ लोको यस्तं अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि

११ [२२] (३७६)

(३८)

१० प्रजापतिर्वैद्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा, तावुभावपि वा गाथिनो विश्वामित्रो वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अभि तप्येव दीधया मनीषा मत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः ।
 अभि प्रियाणि मर्मगुत् पराणि कुवीरिच्छामि सुहृशे सुमेधाः १
 इनात पूच्छ जनिमा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तक्षत द्याम् ।
 इमा उ ते प्रणयोऽवर्धमाना मनोवाता अध नु धर्मणि गमन् २
 नि प्रीमिद्व गुह्या दधाना उत क्षत्राय रोदसी समञ्जन् ।
 मं मात्राभिर्ममिरे येमुरुवी अन्तर्मही समृते धार्यसे धुः ३
 अतिर्दन्तं परि विश्वे अभूय छिद्रयो वसानश्चरति स्वरोचिः ।
 मृद्व तद वृणो असुरस्य नामाऽऽ विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ ४
 अर्गुत् पूर्वी वृणो ज्याया निमा अस्य गुरुधः सन्ति पूर्वीः ।
 दिवो न गता दिदृश्य धीभिः क्षत्रं राजाना प्रदिवो दधाथे ५ [२३]

प्रीते गताना दिदृशे पुरुणि परि विश्वानि भूयथः सदांसि ।
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं व्रतं मन्धवी अपि वायुक्लेशान् ६
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं य नामभिर्ममिरे सक्म्यं गोः ।
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् ७
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं छिद्रययीममति यामशिञ्चित् ।
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं अपात्तु योपा जनिमानि वध ८
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं देवी स्तुतिः परि गाः स्यातम् ।
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं विश्वे पश्यन्ति मायिनः कुतानि ९
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं नृते नृते वार्जमाता ।
 नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं अन्तं वृत्राणि मृजितं धनानाम् १० [२४] (३९)

(३९)

[अतुयीऽनुवाकः पद्य सू० १९]

१. गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रः कविर्गुह्यं वा दधन्तानाः अन्तः पति स्तोत्रं तदा निगानि ।

१०. नर्दन्तं मर्ममा जगन्मानं नृते नृते वार्जमाता ।

१ (३९)

द्विवश्चिदा पूर्वा जायमाना वि जागृविर्विदथे शस्यमाना ।	
भद्रा वस्त्राण्यर्जुना वसाना सेयमस्मे सनजा पित्र्या धीः	२
यमा चिदत्र यमसूरसूत जिह्वाया अग्रं पतदा ह्यस्थात् ।	
वपुषि जाता मिथुना संचेते तमोहना तपुषो बुध्न एता	३
नकिरेषां निन्दिता मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोषु योधाः ।	
इन्द्र एषां दंहिता माहिनावा नुद् गोत्राणि ससृजे दुंसनावान्	४
सखा ह यत्र सखिभिर्नवगवै रभिश्वा सत्वभिर्गा अनुगमन् ।	
सत्यं तदिन्द्रो दुशभिर्दशगवैः सूर्यं विवेदु तमसि क्षियन्तम्	५ [२५]
इन्द्रो मधु संभृतमुस्रियायां पट्टद् विवेदु शफवन्नमे गोः ।	
गुहां हितं गुह्यं गूळहमप्सु हस्ते दधे दक्षिणे दक्षिणावान्	६
ज्योतिर्वृणीत तमसो विजानन्नारे स्याम दुरितादुभीकै ।	
इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारोः	७
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु ष्या दुरे स्याम दुरितस्य भूरैः ।	
भूरिं चिद्धि तुजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसवो बर्हणावत्	८
शुनं हुवेम मयवानमिन्द्र मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।	
शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	९ [२६] (३९५)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३१ ॥]

(४०)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्र त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः	१
इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत । पित्रा वृषस्व तातृपिम्	२
इन्द्र प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्दुवेभिः । तिर स्तवान विशपते	३
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । क्षयं चन्द्रास इन्द्रवः	४
दधिष्वा जठरं सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम् । तव द्युक्षास इन्द्रवः	५ [१]
गिर्विणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातमिद् यशः	६
अभि द्युम्नानि वनिन् इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावुधे	७
अर्वावतो न आ गाहि परावतश्च वृत्रहन् । इमा जुषस्व नो गिरः	८
यदन्तरा परावतं मर्वावतं च ह्यसे । इन्द्रेह तत् आ गाहि	९ [२] (४०४)

(४१)

९ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र मघ्न—ग्धुवानः सोमपीतये । हरिभ्यां याह्यद्रिवः १
 सत्तो होता न ऋत्विर्य—स्तिस्तुरे बर्हिर्गानुपक् । अयुञ्जन् प्रातरद्रयः २
 इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद । वीहि शूर पुरोळाशम् ३
 राग्निं सवनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेष्विन्द्र गिर्वणः ४
 मृतयः सोमपासुरं रिहन्ति शर्वसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न मातरः ५ [३]

स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ६
 वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे । उत त्वमस्मयुर्वसो ७
 मारे अस्मद् वि मुमुचो हरिप्रियावाङ् याहि । इन्द्रं स्वधावो मत्स्वेह ८
 अर्वाश्र्वं त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना । घृतस्नू बर्हिर्गसवे ९ [४] (४१)

(४२)

९ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवांशिरम् । हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः १
 तमिन्द्र मदुमा गहि बर्हिःषां ग्रावाभिः सुतम् । कुविन्वस्य तुष्णवः २
 इन्द्रमित्था गिरो ममा—च्छागुरिपिता इतः । आवृते सोमपीतये ३
 इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेभिः कुविद्गामत ४
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् दधिष्व शतक्रतो । जठरे वाजिनीवसो ५ [५]

विद्महि हि त्वा धनंजयं वाजेषु दधुषं कवे । अधां ते सुन्नमीमहे ६
 इममिन्द्र गवांशिरं यवांशिरं च नः पिव । आगत्या वृषभिः सुतम् ७
 तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्थेऽ सोमं चोदामि पीतये । एष ररन्तु ते हृदि ८
 त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे । कुशिकासो अवस्यवः ९ [६] (४२)

(४३)

८ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ याह्यर्वाङ्पु वन्धुरेष्ठा—स्तवेदन् प्रदिवः सोमपेयम् ।
 प्रिया सखाया वि मुचोप बर्हि—स्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते १ (४३)

आ याहि पूर्वार्तिं चर्षणीरौ अयं आशिष उप नो हरिभ्याम् ।

इमा हि त्वा मृतयः स्तोमं तश्च इन्द्र हवन्ते सुख्यं जुषाणाः २

आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभिर्याहि तूर्यम् ।

अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि वृत्तप्रयाः सधमादे मधूनाम् ३

आ च त्वामेता वृषणा वहतिो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा ।

धानावदिन्द्रः सर्वनं जुषाणः सखा सख्युः गृणवद् वन्दनानि ४

कुविन्मा गोषां कर्त्ते जनस्य कुविद् राजानं मयवन्नृजीपिन् ।

कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः ५

आ त्वा बृहन्तो हरयो युजाना अर्वागिन्द्र सधमादो बहन्तु ।

य ये द्विता विव ऋञ्जन्त्याताः सुसंमृदासो वृषभस्य मुराः ६

इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्णा आ यं ते द्येन उग्रते जुभारं ।

यस्य मदे च्यावरांसि य कुटी यस्य मदे अप गोत्रा वृवर्थ ७

युनं हुवेन मधवानमिन्द्र मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।

गृण्वन्तमुग्रसूतये समस्तु व्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ८ [७] (३३०)

(४३)

५ गायितो विश्वानित्रः । इन्द्रः । बृहती ।

अयं ते अस्तु हवतः सोम आ हरिभिः सुतः ।

जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ गुह्या तितु हरितं रथम् १

हवन्नुपसन्नचयः सूर्यो हवन्तरोचयः ।

विद्रांश्चिञ्चित्वान् हवन्स्व वधन्त इन्द्र विश्वा अमि त्रियः २

द्यानिन्द्रो हरिदायसं पृथिवीं हरिर्वपेत् ।

अधोत्पञ्चुरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्चरत् ३

जुजानो हरितो वृषा विश्वना भाति रोचनम् ।

हवन्तो हरितं वत्त आर्षुना वज्रं बाह्वोहरिम् ४

इन्द्रो हवन्तु नृजितं वज्रं दृक्कैरभीवृत्तम् ।

अराङ्गोऽपि हरिभिराग्निभिः सुतं नुद् गा हरिभिराजत ५ [८] (३३५)

(३१)

२ गायिनो विद्यामित्रः । इन्द्रः । गृध्रः ।

आ मन्दरिन्द्र हरिभिर्—याहि मयूरैरामभिः ।

मा त्वा के चिन्ति यमन्ति न पाशिनो ऽति धन्वेव तां इहि १

वृत्रखादो बलंरुजः पुरां क्रुमो अपामजः ।

स्थाता रथस्य हयोरभिस्त्वर इन्द्रो हृच्छा विदारुजः २

गम्भीरां उद्वृधौरिव कर्तुं पुष्यसि गा इव ।

प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा हृदं कुल्या इवाशत ३

आ नस्तुजं रयिं भरां—शं न प्रतिजानते ।

बुक्षं पक्कं फलमद्वीव धनुही—न्द्रं संपारणं वसु ४

स्वयुरिन्द्र स्वराळसि स्मद्विष्टिः स्वयंशस्तरः ।

स वावृधान ओजसा पुरुदुत भवा नः सुश्रवस्तमः ५ [९]

(३२)

५ गायिनो विद्यामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

युध्मस्य ते वृषभस्य स्वराज उग्रस्य यूनः स्थविरस्य वृध्वैः ।

अजूर्यतो वज्रिणो वीर्याङ्गी—न्द्रं श्रुतस्य महतो महानि १

महौ असि महिष वृष्ण्येभिर्धनस्पृदुग्य सहमानो अन्यान् ।

एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधया च क्षयया च जनान् २

प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र देवेभिर्विश्वतो अप्रतीतः ।

प्र मज्जनां दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षाद्वज्रीपी ३

उरुं गम्भीरं जनुपाभ्युग्रं विश्वव्यचसमवतं मतीनाम् ।

इन्द्रं सोमासः प्रदिवि सुतासः समुद्रं न स्रवत आ विशन्ति ४

यं सोममिन्द्र पृथिवीद्यावा गर्भं न माता विभृतस्त्वाया ।

तं ते हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्यध्वर्यवो वृषभ पातुवा उ ५ [१०] (३३५)

(४७)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- मरुत्वौ इन्द्र वृषभो रणांय पिवा सोममनुव्रधं मदाय ।
 आ सिंश्चस्व जठरे मध्व ऊर्मि त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम् १
- सजोषा इन्द्र सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिव वृत्रहा शूर विद्वान् ।
 जहि शत्रूरप मृधो नुदुस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः २
- उत ऋतुभिर्ऋतुपाः पाहि सोममिन्द्र देवेभिः सखिभिः सुतं नः ।
 यौ आभजो मरुतो ये त्वाऽन्वहन् वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ३
- ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्धन् ये शम्भुरे हरिवो ये गर्विष्ठौ ।
 ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमं सर्गणो मरुद्भिः ४
- मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम् ।
 विश्वासाहमवसे नूतनायोऽग्रं सहोदामिह तं हुवेम ५ [११] (४५०)

(४८)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः सुतस्य ।
 साधोः पिव प्रतिक्रामं यथा ते रसांशिरः प्रथमं सोम्यस्य १
- यज्जायथास्तदहरस्य कामेऽशोः पीयूषमपिवो गिरिष्ठाम् ।
 तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्दम आसिंश्चदग्रे २
- उपस्थार्य मातरमन्नमैड तिग्ममपश्यदुभि सोममूधः ।
 प्रयावयन्नचरद् गृत्सो अन्यान् महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः ३
- उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजा यथावशं तन्वं चक्र एषः ।
 त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूयाऽऽमुष्या सोममपिवच्चमूषु ४
- शुनं हुवेम मघवानिन्द्रमस्मिन् भरे नूतमं वार्जसातौ ।
 शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम् ५ [१२] (४५५)

(४९)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

शंसा॑ महा॒मिन्द्रं॑ यस्मिन् विश्वा॒ आ कृ॑ष्टयः सोम॒पाः काम॑मर्चयन् ।

यं सु॒क्रतुं॑ धि॒षणे॑ वि॒भ्वत॑ष्टं घ्नं वृ॒त्राणां॑ ज॒नय॑न्त दे॒वाः १

यं नु न॒क्षिः पृ॒तना॑सु स्व॒राजं॑ द्वि॒ता तर॑ति नृ॒तमं॑ हरि॒ष्ठाम् ।

इ॒नत॑मः स॒त्वभि॑र्यो ह॒ शू॒पैः पृ॒थु॒ज्या अ॑मि॒नादा॑यु॒र्दस्योः॑ २

स॒हावा॑ पृ॒त्सु त॒रणि॑न॒र्वा व्या॑न॒शी रो॑द॒सी मे॒हना॑वान् ।

भ॒गो न॑ क॒ारे ह॒व्यो म॑ती॒नां पि॑ते॒व चारुः॑ सु॒हवो॑ व॒योधाः॑ ३

ध॒र्ता दि॒वो रज॑स॒स्पृष्ट ऊ॒र्ध्वो र॒थो न॑ वा॒युर्वसु॑भिर्नियु॒त्वान् ।

क्ष॒पां व॒स्ता ज॑नि॒ता सूर्य॑स्य विभ॒क्ता भा॒गं धि॒षणे॑व वा॒जम् ४

शु॒नं हु॒वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑—म॒स्मिन् भ॑रे नृ॒तमं॑ वा॒जसा॑तौ ।

शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॑तये॒ सम॑त्सु घ्नन्त॑ वृ॒त्राणि॑ संजितं ध॒नाना॑म् ५ [१३] (४६०)

(५०)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रः॑ स्वाहा॑ पि॒वतु॑ यस्य सोमं॑ आ॒गत्या॑ तु॒म्रो वृ॑ष॒भो म॑रु॒त्वान् ।

ओरु॒व्यचाः॑ पृ॒णता॑मे॒भिर॒न्नै रा॑स्य॒ हवि॑स्त॒न्वः काम॑मृ॒ध्याः १

आ ते॑ स॒पर्य॑ ज॒वसे॑ यु॒नजि॑म॒ ययो॑र॒न्तु प्र॑दि॒वः श्रु॑ष्टि॒मावः॑ ।

इ॒ह त्वा॑ धे॒युर्हर॑यः सु॒शिप्र॑ पि॒वा त्व॑स्य सु॒पु॒तस्य॑ चारोः॑ २

गोभि॑र्मि॒मिक्षुं॑ दधि॒रे सु॒पा॒र—मि॒न्द्रं ज्यै॑ष्ठ्या॒य धा॑यसे गृ॒णानाः॑ ।

म॒न्दा॒नः सोमं॑ प॒पिवा॑ क॒ञ्जीपि॑न् त्स॒मस्म॑भ्यं पुरु॒धा गा॑ इ॒पण्य॑ ३

इ॒मं कामं॑ म॒न्दया॑ गोभि॒रश्वै॑श्च॒न्द्रव॑ता राध॒सा प॑प्रथ॒श्च ।

स्व॒र्यवो॑ म॒तिभि॑स्तु॒भ्यं वि॒प्रा इ॒न्द्राय॑ वा॒हः कु॑शिका॒सो अ॑क्रन् ४

शु॒नं हु॒वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑—म॒स्मिन् भ॑रे नृ॒तमं॑ वा॒जसा॑तौ ।

शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॑तये॒ सम॑त्सु घ्नन्त॑ वृ॒त्राणि॑ संजितं ध॒नाना॑म् ५ [१४] (४६५)

(५१)

१२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-३ जगती, १०-१२ गायत्री ।

चर्षणीधृतं मधवानमुक्थय ॥ मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत ।
 वावुधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिर्मर्त्यं जरमाणं द्विवेदिवे १
 शतक्रतुमर्णवं शाकिनं नरं गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः ।
 वाजसनिं पूभिदं तूष्णिमपुतुरं धामसाचमभिषाचं स्वविदम् २
 आक्रे वसोर्जरिता पनस्यते ऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति ।
 विवस्वतः सदेन आ हि पिप्रिये सत्रासाहमभिमातिहनं स्तुहि ३
 नृणामु त्वा नृतमं गीभिर्बुक्थैरभि प्र वीरमर्चता सत्रार्धः ।
 सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिव एके ईशे ४
 पूर्वोरस्य निष्पिधो मर्त्येषु पुरु वसूनि पृथिवी विभर्ति ।
 इन्द्राय द्याव ओषधीरुतापो रायं रक्षन्ति जीर्यो वनानि ५ [१५]

तुभ्यं ब्रह्माणि गिर इन्द्र तुभ्यं सत्रा दधिरे हरिवो जुषस्व ।
 वोध्याऽपिरवसो नूतनस्य सखे वसो जरितुभ्यो वयो धाः ६
 इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य ।
 तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः ७
 स वावज्ञान इह पाहि सोमं मरुद्धिरिन्द्र सखिभिः सुतं नः ।
 जातं यत् त्वा परि देवा अभूपन् महे भराय पुरुहूत विश्वे ८
 अप्तूर्ये मरुत आपिरेपो ऽमन्दान्निन्द्रमनु दार्तिवाराः ।
 तेभिः साकं पिबतु वृत्रखादः सुतं सोमं द्वाशुषः स्वे सुधस्ये ९
 इदं ह्यन्वोर्जसा सुतं राधानां पते । पित्रा त्वस्य गिर्विणः १०
 यस्ते अनु स्वधामसत् सुते नि यच्छ तन्वम् । त त्वा ममनु सोम्यम् ११
 प्र ते अश्रोतु कुक्षयोः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः । प्र ग्राह शूर राधसे १२ [१६] (५७७)

(५२)

८ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-३ गायत्री, ३ जगती ।

धानावन्तं करम्भिणामपुषवन्तमुक्थिनम् । इन्द्रं श्रान्तुं स्व नः १
 पुरोऽशं पञ्चत्वं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च । तुभ्यं हव्यानि तित्रते २ (५७९)

पुरोळाशं च नो वसो जोषयासे गिरश्च नः । वधूयुरिव योषणाम्	३
पुरोळाशं सनश्नुत प्रातःसावे जुषस्व नः । इन्द्र क्रतुर्हि ते बृहन्	४
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य धानाः पुरोळाशमिन्द्र कृष्येह चारुम् । प्र यत् स्तोता जरिता तूष्यर्थो वृषायमाण उप गीर्भिरीडे	५ [१७]
तृतीयं धानाः सर्वेन पुरुष्टुत पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः । ऋभुमन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिक्षेम धीतिभिः	६
पूषण्वते ते चक्रमा कर्मभं हरिवते हर्यश्वाय धानाः । अपूषमद्वि सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिव वृत्रहा शूर विद्वान्	७
प्रति धाना भरत तूयमस्मै पुरोळाशं वीरतमाय नृणाम् । द्विवेदिवे सदृशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो	८ [१८] (४८)

(५३)

२४ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः; १ इन्द्रापर्वतौ; १५, १६ वाक्, (ससर्परी); १७-२० रथाङ्गानि
२१-२४ अभिशापः । त्रिष्टुप्; १०, १६ जगती; १३ गायत्री;
१२, २०, २२ अनुष्टुप्; १८ बृहती ।

इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः । वीतं हव्यान्ध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भिरीळ्या मदन्ता	१
तिष्ठा सु कं मघवन् मा परा गाः सोमस्य नु त्वा सुपुतस्य वक्षि । पितुर्न पुत्रः सिचमा रभे त इन्द्र स्वादिष्ठया गिरा शचीवः	२
शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय वाहः कृणवाव जुष्टम् । एदं वर्हिर्यजमानस्य सीदाऽथा च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम्	३
जायेदस्तं मघवन् त्सेदु योनिस्तदित् त्वा युक्ता हरयो वहन्तु । यदा कदा च सुनवाम सोममग्निश्चा द्रुतो धन्वात्यच्छ	४
परा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र भ्रातरुभ्यत्रा ते अर्थम् । यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासभस्य	५ [१९]

अपाः सोममस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते ।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत्

- इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।
विश्वामित्राय ददतो मघानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः ७
रूपंरूपं मघवा वोभवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम् ।
त्रिर्यद् दिवः परि मुहूर्तमागात् स्वैर्मन्त्रैरनृतुपा कृतावा ८
महाँ ऋषिर्देवजा देवजूतो ऽस्तभ्नात् सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः ।
विश्वामित्रो यदवहत् सुदासमप्रियायत कुशिकेमिरिन्द्रः ९
हंसा इव कृणुथ श्लोकमद्रिभिर्मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा ।
देवेभिर्विप्रा ऋपयो नृचक्षसो वि पिचध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु १० [२०]
उप प्रेतं कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः ।
राजा वृत्रं जङ्घन्त प्रागपागुदुग्धा यजाते वर आ पृथिव्याः ११
य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमतुष्टवम् ।
विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् १२
विश्वामित्रा अरासत् ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे । करदिन्नः सुरार्धसः १३
किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो नाशिरं दुहे न तपन्ति घर्मम् ।
आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन् रन्धया नः १४
ससर्परीरमतिं बाधमाना बृहन्मिमाय जमदग्निदत्ता ।
आ सूर्यस्य दुहिता ततान् श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम् १५ [२१]
ससर्परीरभरत् तूर्यमेभ्यो ऽधि श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु ।
सा पक्ष्याः नव्यमायुर्दधाना यां मे पलस्तिजमदुग्नयो दुदुः १६
स्थिरौ गावौ भवतां वीळुरक्षो मेपा वि वहि मा युगं वि शारि ।
इन्द्रः पातल्ये ददतां शरीतो ररिष्टनेमे अभि नः सचस्व १७
बलं धेहि तनूषु नो बलमिन्द्रान्बलुत्तु नः ।
बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा असि १८
अभि व्ययस्व खड्गिरस्य सारमोजो धेहि स्पन्दुने शिंशपायाम् ।
अक्षं वीळो वीळित वीळ्यस्व मा यामादुस्मादव जीहिपो नः १९
अयमस्मान् वनस्पतिर्मा च हा मा च रीरिपत् ।
स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात् २० [२२] (५०५)

इन्द्रोतिभिर्वहुलाभिर्नो अद्य याच्छ्रेष्ठाभिर्मधवञ्छूर जिन्व ।	
यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु	२१
परशुं चिद् वि तपति शिम्बुलं चिद् वि वृश्चति ।	
उखा चिदिन्द्र येयन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति	२२
न सायकस्य चिकिते जनासो लोधं नयन्ति पशु मन्यमानाः ।	
नावाजिनं वाजिना हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वाञ्जयन्ति	२३
इम इन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं चिकितुर्न प्रपित्वम् ।	
हित्वन्त्यश्वमरणं न नित्यं ज्यावाजं परि णयन्त्याजौ	२४ [२३] (५१)

(५४)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ५३-६१]

२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विद्ये देवाः । विष्णुः ।

इमं महे विदुश्याय शूषं शश्वत् कृत्स्न ईड्याय प्र जभुः ।	
शृणोतु नो दम्योमिरनीकैः शृणोत्वग्निर्द्विच्यैरजस्रः	१
महिं महे द्विवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छश्चरति प्रजानन् ।	
ययोर्हि स्तोमं विदथेपु देवाः संपर्ययो मादयन्ते सचायोः	२
युवोक्तेत रोदसी सत्यमस्तु महे पु णः सुविताय प्र भूतम् ।	
इदं द्विवे नमो अग्ने पृथिव्यै संपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्	३
उतो हि वां पुण्या आविविद्र क्रतावरी रोदसी सत्यवाचः ।	
नरश्चिद् वां समिधे शूरसाता ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः	४
को अन्द्रा वेदु क इह प्र वोचद् देवां अच्छा पृथ्यादु का समेति ।	
इदंश्च एषामवृमा सदांसि परेषु या गुह्येषु व्रतेषु	५ [२४]

कविर्नुचक्षा अभि पमिचष्ट कृतस्य योना विवृते मर्दन्ती ।	
नानां चक्राते सदनं यथा वेः समानेन कर्तुना संविदुनि	६
समान्या विवृते दुरजन्ते ध्रुव पुदे तस्थतुजागुरुके ।	
उत स्वमाग इवती भवन्ती आदु वृवाते मिथुनाणि नाम	७
विश्वेदेते जनिना सं विविक्तो महा देवान् विव्रता न व्यथिते ।	
एतद् ध्रुव रथते विश्वमेकं चरन् पतत्रि विष्णुं वि ज्ञातम्	८ (५१)

सनां पुराणमध्यम्यारा—न्महः पितुर्जानितुर्जामि तन्नः ।

देवासो यत्र पनितार एवै—रुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः

९

इमं स्तोमं रोदसी प्र व्रवी—भ्युदूदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः ।

मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्यासः कवयः पप्रथानाः

१० [२५]

हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वा—स्त्रिरा द्विवो विदथे पत्यमानः ।

देवेषु च सवितुः श्लोकमश्रे—रादुस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम्

११

सुकृत् सुपाणिः स्ववाँ क्रतावा देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात ।

पूष्णवन्तं ऋभवो मादयध्व—मुध्वर्गवाणो अध्वरमतष्ट

१२

विद्युद्रथा मरुतं ऋष्टिमन्तो द्विवो मर्यां क्रतजाता अयासः ।

सरस्वती शृणवन् यज्ञियासो धाता रयिं सहवीरं तुरासः

१३

विष्णुं स्तोमांसः पुरुदुस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामानि गमन् ।

उरुक्रमः ककुहो यस्य पूर्वा—र्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः

१४

इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः पत्यमान उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ।

पुंदुरो वृत्रहा धृष्णुपेणः संगृभ्या न आ भरा भूरि पश्वः

१५ [२६]

नासत्वा मे पितरां बन्धुपृच्छां सजात्यमश्विनोश्चारु नाम ।

युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां द्वात्रं रक्षेथे अकवैरदंधा

१६

महत् तद् वः कवयश्चारु नाम यद्ध देवा भवथ विश्व इन्द्रे ।

सखं ऋभुभिः पुरुहूत प्रियेभि—रिमां धियं सातये तक्षता नः

१७

अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासो उदंधानि वरुणस्य वृतानि ।

युयोतं नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान् नः पशुमाँ अस्तु गातुः

१८

देवानां दूतः पुरुध प्रसूतो ऽनांगान् नो वोचतु सर्वताता ।

शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्वृन्तरिक्षम्

१९

शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षेमास इळया मदन्तः ।

आदित्यैर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम्

२०

सदा सुगः पितुमाँ अस्तु पन्था मध्वा देवा ओषधीः सं पिपृक्त ।

भर्गो मे अग्रे सख्ये न मृध्या उद् रायो अश्यां सदनं पुरुक्षोः

२१

स्वदस्व हव्या समिषो दिदी—ह्यस्मद्युक् सं मिमीहि श्रवांसि ।

विश्वो अग्रे पृत्सु ताञ्जेषि शत्रू—नहा विश्वा सुमना दीदिही नः

२२ [२७] (५३६)

इन्द्रोतिभिर्वहुलाभिर्नो अद्य याचक्षेत्राभिर्मयवञ्छूर जिन्य ।	
यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु	२१
परशुं चिद् वि तपति शिम्बुलं चिद् वि वृश्चति ।	
उखा चिदिन्द्र येयन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति	२२
न सार्यकस्य चिकिते जनासो लोथं नयन्ति पशु मन्यमानाः ।	
नावाजिनं वाजिना हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वाह्वयन्ति	२३
इम ईन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं चिकितुर्न प्रपित्वम् ।	
हिन्यन्त्यश्वमरणं न नित्यं ज्यावाजं परि णयन्त्याजौ	२४ [२३]

(५४)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ११ ॥ सू० १०-३]

२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विद्वे देवाः । विष्णुः ।

इमं महे विदुष्याय शूषं शश्वत् कृत्व ईड्याय प्र जभुः ।	
शूणोतु नो दम्येमिर्नोकैः शूणोत्वग्निर्दुव्यैरजस्रः	१
महिं महे द्विवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छश्चरति प्रजानन् ।	
ययोहिं स्तोमं विदथेपु देवाः संपर्यवो मादयन्ते सचायोः	२
युवोक्तं रोदसी सत्यमस्तु महे पु णः सुविताय प्र भूतम् ।	
इदं द्विवे नमो अग्ने पृथिव्यै संपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्	३
उतो हि वां पुण्या आविविद्र कृतावरी रोदसी सत्यवाचः ।	
नरश्चिद् वां समिधे गूरसातो ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः	४
को अन्द्रा वेदु क इह प्र वोचद् देवां अच्छो पृथ्याइ का समेति ।	
इदंश्च एषामवमा सदांसि परेषु या गुह्येषु व्रतेषु	५ [२४]

कविर्नुचक्षा अमि पीमचट कृतस्य योना विवृते मर्दन्ती ।	
नाना चक्राते मर्दन् यथा वेः समानेन कर्तुना संविदाने	६
समान्या विवृते दुरेअन्ते ध्रुवे पुदे तस्थतुर्जागृक्के ।	
उत स्वसाग वृवती भवन्ती आदु वृवाते मिथुनाणि नाम	७
विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान् विव्रन्ती न व्यथिते ।	
एतद् ध्रुवं पश्यते विश्वमेकं चरन् पतन्नि विपुणं वि ज्ञातम्	८ (११)

सनां पुराणमध्वेभ्यारान्महः पितुर्जनितुर्जामि तन्नः ।

देवासो यत्र पनितार एवैरुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः

९

इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवीम्यदुदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः ।

मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्यासः कवयः पप्रथानाः

१० [२५]

हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वस्त्रिरा द्विवो विदधे पत्यमानः ।

देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेरादुस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम्

११

सुकृत सुपाणिः स्ववाँ ऋतावाँ देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात ।

पूषण्वन्तं ऋभवो मादयध्वमूर्ध्वग्रावाणो अध्वरमत्तद

१२

विद्युद्रथा मरुतं ऋष्टिमन्तो द्विवो मर्यां ऋतजाता अयासः ।

सरस्वती शृणवन् यज्ञियांसो धाता रयिं सहवीरं तुरासः

१३

विष्णुं स्तोमांसः पुरुदुस्ममर्का भगस्येव कारिणो चामनि गमन् ।

उरुक्रमः कंकुहो यस्य पूर्वीर्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः

१४

इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः पत्यमान उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ।

पुरंदुरो वृत्रहा धृष्णुपेणः संगृभ्यां न आ भरा भूरि पश्वः

१५ [२६]

नासत्या मे पितरां बन्धुपुच्छां सजात्यमश्विनोश्चारु नाम ।

युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां द्वात्रं रक्षेथे अकवैरदंधा

१६

महत तद् वः कवयश्चारु नाम यद्ध देवा भवथ विश्व इन्द्रे ।

सखं ऋभुभिः पुरुहूत प्रियेभिर्मिमां धियं सातये तक्षता नः

१७

अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासो ऽदंधानि वरुणस्य वृतानि ।

युयोत नो अनपत्यानि गन्तोः शृजावान् नः पशुमौ अस्तु गातुः

१८

देवानां दूतः पुरुध प्रसूतो ऽनागान् नो वोचतु सपताता ।

शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैर्यन्तरिक्षम्

१९

शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो भुवक्षमास इन्द्रया मदन्तः ।

आदित्येर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शमं भद्रम्

२०

सदा सुगः पितुमौ अस्तु पन्था मध्वादेश ओपधीः सं पिपुक्त ।

भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद् रायो अस्यां तदनं पुरुक्षोः

२१

स्वदेस्व हुव्या समिपो दिदी ह्यस्मद्यज्जु सं निमीहि भवामि ।

विश्वं अग्ने पूतु तार्क्षेणि शत्रून्तहा विश्वां तुमनां दीदिही नः

२२ [२७] (२३)

(५१)

२२ प्रजापतिवैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विद्ये देवाः । विष्टुर ।

उपसः पूर्वा अध यद् व्यूषु—महद् वि जज्ञे अक्षरं पदे गोः ।

व्रता देवानामुप नु प्रभूर्पन् महद् देवानामसुरत्वमेकम् ?

मो पू णो अत्र जुहुरन्त देवा मा पूर्वं अग्ने पितरः पदुजाः ।

पुराण्योः सन्ननोः केतुरन्त—महद् देवानामसुरत्वमेकम् २

वि मे पुरुत्रा पतयन्ति कामाः शम्यच्छा दीद्ये पूर्याणि ।

समिन्द्वे अग्रावृतमिद् वंदेम महद् देवानामसुरत्वमेकम् ३

समानो राजा विभृतः पुरुत्रा शयं गयासु प्रयुतो वनानु ।

अन्या वत्सं भरति क्षेति माता महद् देवानामसुरत्वमेकम् ४

आक्षित् पूर्वास्वपरा अनूरुत् सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः ।

अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता महद् देवानामसुरत्वमेकम् ५ [२८]

शयुः परस्तादध नु द्विमाता ऽवन्धनश्चरति वत्स एकः ।

मित्रस्य ता वरुणस्य व्रतानि महद् देवानामसुरत्वमेकम् ६

द्विमाता होता विदथेषु सम्रा लन्वगं चरति क्षेति बुध्नः ।

प्र रण्यानि रण्यवाचो भरन्ते महद् देवानामसुरत्वमेकम् ७

शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं दृष्टे विश्वमायत् ।

अन्तर्मीतश्चरति निष्पिधं गो महद् देवानामसुरत्वमेकम् ८

नि वैवेति पलितो दूत आ स्वन्तर्महांश्चरति रोचनेन ।

वपूषि विभ्रदुभि नो वि चंटे महद् देवानामसुरत्वमेकम् ९

विष्णुर्गोपाः परमं पाति पार्थः प्रिया धामान्यमृता दधानः ।

अग्निश्च विश्वा भुव्नानि वेद महद् देवानामसुरत्वमेकम् १० [२९]

नाना चक्राते यम्याऽ वपूषि तयोरन्यद् रोचते कृष्णमन्यत् ।

श्यावी च यदरुपी च स्वसारौ महद् देवानामसुरत्वमेकम् ११

माता च यत्र दुहिता च धेनू संवर्दुधे धापयेते समीची ।

ऋतस्य ते सदसीले अन्त—महद् देवानामसुरत्वमेकम् १२

अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुर्दधः ।

ऋतस्य सा पर्यसापिन्वतेळा महद् देवानामसुरत्वमेकम् १३ (५३३)

पद्या वस्ते पुरुषा वपूँ—यूध्वा तस्थौ ज्यविं रेहिणा ।	
ऋतस्य सञ्ज वि चरामि विद्वान् महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१४
पदे इव निहिते कुस्मे अन्तस्तयोरन्यद् गुह्यमाविरन्यत् ।	
सधीचीना पथ्याऽं सा विषूची महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१५ [३०]
आ धेनवो धुनयन्तामशिंश्वीः सवर्तुधाः शश्या अप्रदुग्धाः ।	
नव्यान्व्या युवतयो भवन्ती महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१६
यदुन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन् यूथे नि दधाति रेतः ।	
स हि क्षपावान् त्स भगः स राजा महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१७
वीरस्य नु स्वश्व्यं जनासुः प्र नु वोचाम विदुरस्य देवाः ।	
पोळ्हा युक्ताः पञ्चपञ्चा वहन्ति महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१८
देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः पुपोषं प्रजाः पुरुधा जजान ।	
इमा च विश्वा भुवन्नान्यस्य महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१९
मही समैरच्चम्वी समीची उभे ते अस्य वसुना न्यूष्टे ।	
शृण्वे वीरो विन्दमानो वसुनि महद् देवानामसुरत्वमेकम्	२०
इमां च नः पृथिवीं विश्वधाया उप क्षेति हितमिञ्जो न राजा ।	
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा महद् देवानामसुरत्वमेकम्	२१
निष्पिध्वरीस्तु ओषधीरुतापो रयिं तं इन्द्र पृथिवी विभर्ति ।	
सखायस्ते वामभार्जः स्याम महद् देवानामसुरत्वमेकम्	२२ [३१] (५५३)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२५]

(५६)

८ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाज्यो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

न ता मिनन्ति मायिनो न धीरा वृता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि ।

न रोदसी अद्रुहा वेद्याभिर्न पर्वता निनमे तस्थिवांसः १ |

पद् भारौ एको अचरन् विभर्त्युतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः । |

तिम्रो महीरुपर्वास्तस्थुरत्या गुहा द्वे निहिते दर्शयता २ (५५५) |

(५१)

२२ प्रजापतिर्वेद्वामित्रः, प्रजापतिर्वाज्यो वा । विद्ये देवाः । त्रिष्टुप् ।

- उपसः पूर्वा अध यद् व्यूषु—महद् वि जज्ञे अक्षरं पदे गोः ।
 व्रता देवानामुष नु प्रभूर्पन् महद् देवानामसुरत्वमेकम् १
 मो पू णो अत्र जुहुरन्त देवा मा पूर्वं अग्ने पितरः पवृज्ञाः ।
 पुराण्योः सन्नानोः केतुरन्त—महद् देवानामसुरत्वमेकम् २
 वि मे पुरुत्रा पतयन्ति कामाः शम्यच्छा दीद्ये पूर्याणि ।
 समिद्धे अग्नावृतमिद् वंदेम महद् देवानामसुरत्वमेकम् ३
 समानो राजा विभ्रतः पुरुत्रा शयं शयासु प्रयुतो वनानु ।
 अन्या वत्सं भरति क्षेति माता महद् देवानामसुरत्वमेकम् ४
 आक्षित् पूर्वास्वपरा अनूरुत् सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः ।
 अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता महद् देवानामसुरत्वमेकम् ५ [२८]
 शयुः परस्तादध नु द्विमाता ऽवन्धनश्चरति वत्स एकः ।
 मित्रस्य ता वरुणस्य व्रतानि महद् देवानामसुरत्वमेकम् ६
 द्विमाता होता विदथेषु सन्ना—लन्वग्रं चरति क्षेति बुध्नः ।
 प्र रण्यानि रण्यवाचो भरन्ते महद् देवानामसुरत्वमेकम् ७
 शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं ददृशे विश्वमायत् ।
 अन्तर्मतिश्चरति निष्पिधं गो—महद् देवानामसुरत्वमेकम् ८
 नि वैवेति पलितो दूत आ—स्वन्तर्महांश्चरति रोचनेन ।
 वपूषि विभ्रदुभि नो वि चंटे महद् देवानामसुरत्वमेकम् ९
 विष्णुर्गोपाः परमं पाति पार्थः प्रिया धामान्यमृता दधानः ।
 अग्निष्ठा विश्वा भुवनानि वेद महद् देवानामसुरत्वमेकम् १० [२९]
 नाना चक्राते यम्याइ वपूषि तयोरन्यद् रोचते कृष्णमन्यत् ।
 श्यावी च यदरुपी च स्वसारौ महद् देवानामसुरत्वमेकम् ११
 माता च यत्र दुहिता च धेनू संवर्द्धये धापयेते समीची ।
 ऋतस्य ते सदर्सीळे अन्त—महद् देवानामसुरत्वमेकम् १२
 अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुर्बुधः ।
 ऋतस्य सा पर्यसापिन्वतेळा महद् देवानामसुरत्वमेकम् १३ (५४४)

पद्या वस्ते पुरुषा वपूँष्यूर्ध्वा तस्थौ ज्यविं रेहिणा ।
 ऋतस्य सद्य वि चरामि विद्वान् महद् देवानामसुरत्वमेकम् १४
 पदे इव निहिते कुस्मे अन्तस्तयोरन्यद् गुह्यमाविरन्यत् ।
 सधीचीना पथ्या उ सा विपूची महद् देवानामसुरत्वमेकम् १५ [३०]

आ धेनवो धुनयन्तामशिंश्वीः सवर्द्धाः शशया अप्रदुग्धाः ।
 नव्यान्व्या युवतयो भवन्ती महद् देवानामसुरत्वमेकम् १६
 यदुन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन् युथे नि दधाति रेतः ।
 स हि क्षपावान् त्स भगः स राजा महद् देवानामसुरत्वमेकम् १७
 वीरस्य नु स्वश्यं जनासः प्र नु वोचाम विदुरस्य देवाः ।
 षोळहा युक्ताः पञ्चपञ्चा वहन्ति महद् देवानामसुरत्वमेकम् १८
 देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः पुपोषं प्रजाः पुरुधा जजान ।
 इमा च विश्वा भुवनान्यस्य महद् देवानामसुरत्वमेकम् १९
 मही समैरच्चम्वा समीची उभे ते अस्य वसुना न्यूष्टे ।
 शृण्वे वीरो विन्दमानो वसूनि महद् देवानामसुरत्वमेकम् २०
 इमां च नः पृथिवीं विश्वधाया उप क्षेति हितमित्रो न राजा ।
 पुरःसदः शर्मसदो न वीरा महद् देवानामसुरत्वमेकम् २१
 निष्पिध्वरीस्त ओषधीरुतापो रयिं त इन्द्र पृथिवी विभर्ति ।
 सखायस्ते वामभाजः स्याम महद् देवानामसुरत्वमेकम् २२ [३१] (५५३)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२५]

(५६)

८ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

न ता भिनन्ति मायिनो न धीरा वृता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि ।
 न रोदसी अदुहा वेद्याभिर्न पर्वता निनमे तस्थिवांसः १
 पद् भारो एको त्रिष्टुप् त्र्युतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः ।
 तिस्रो तिष्ठन्ति गृहा द्वे निहिते दश्येका २

त्रिपाजस्यो वृषभो विश्वरूप उत त्र्युधा पुरुध प्रजावान् ।
 त्र्यनीकः पत्यते माहिनावान् त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम्
 अभीक आसां पदुवीर्यो ध्यादित्यानामहे चारु नाम ।
 आपश्चिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग् ब्रजन्तीः परि पीमवृश्नन्
 त्री पृथस्थां सिन्धवस्त्रिः कवीनामुत त्रिमाता विदथेपु सभ्राद् ।
 ऋतावरीर्योषणास्तिस्त्रो अप्यास्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानाः
 त्रिरा दिवः सवितुर्वीर्याणि दिवेदिव आ सुव त्रिर्नो अहः ।
 त्रिधातु राय आ सुवा वसूनि भगं त्रातार्धिषणे सातये धाः
 त्रिरा दिवः सविता सोपवीति राजाना मित्रावरुणा सुपाणी ।
 आपश्चिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्नं भिक्षन्त सवितुः सुवायं
 त्रिरुत्तमा दूणशा रोचनानि त्रयो राजन्त्यसुरस्य वीराः ।
 ऋतावान इषिरा दूळभासस्त्रिरा दिवो विदथे सन्तु देवाः

३

४

५

६

७

८ [१] (५६१)

(५७)

६ गाथिनो विश्वामित्रः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र मे विविक्तां अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोपाम् ।
 सद्यश्चिद् या दुदुहे भूरि धासे रिन्द्रस्तदग्निः पनितारो अस्याः
 इन्द्रः सु पूषा वृषणा सुहस्ता दिवो न प्रीताः शशयं दुदुहे ।
 विश्वे यदस्यां रणयन्त देवाः प्र वोऽन्नं वसवः सुममश्याम्
 या जामयो वृष्णा इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्तीर्जानते गर्भमस्मिन् ।
 अच्छा पुत्रं धेनवो वावशाना महश्चरन्ति विभ्रतं वपूषि
 अच्छा विवस्मि रोदसी सुमेके ग्रावणो युजानो अध्वरे मनीषा ।
 इमा उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा भवन्ति दर्शता यजत्राः
 या ते जिह्वा मधुमती सुमेधा अग्ने देवेपूच्यते उरुची ।
 तयेह विश्वा अवसे यजत्रा ना सादय पायया चा मधूनि
 या ते अग्ने पर्वतस्येव धारा सश्वन्ती पीपयद् देव चित्रा ।
 तामस्मभ्यं प्रमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्त्याम्

१

२

३

४

५

६ [२] (५६७)

(५८)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रतस्य काम्यं दुर्हाना ऽन्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः । आ द्यौतनिं वहति शुभ्रयामोपसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुयुग्ं वहन्ति प्रति वामूतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरेव मेधाः । जरेथामस्मद् वि ण्णेर्मनीषां युवोरवश्चकुमा यातमर्वाक्	२
सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दत्ताविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः । किमुङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोक्कजीका मधूनि प्र मित्रासो न ददुरुस्रो अग्रं	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां स्याङ्गपो वां मधवाना जनेषु । एह यातं पृथिभिर्देवयानैर्दत्ताविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोक्षः सख्यं शिवं वां युवोर्नरा द्रविणं जह्नाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू समानाः	६
अश्विना वायुना युवं सुदक्षा नियुद्धिश्च सजोपसा युवाना । नासत्या तिरोअह्नयं जुषाणा सोमं पिबतमसिधा सुदानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुचीरीयुर्गीर्भिर्यतमाना अमृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं दुरोणे । रथो ह वां भूरि वर्षः करिक्कत् सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति वृषाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कुटीरनिमिषाभि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति वृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमंहो अश्रोत्यान्तितो न दुरात्	२ (५७८)

अनमीवास इळ्या मदन्तो मितज्ञवो वरिमन्ना पृथिव्याः ।
 आदित्यस्य व्रतमुपक्षियन्तो वयं मित्रस्य सुमत्तौ स्याम ३
 अयं मित्रो नमस्यः सुशेवो राजा सुक्षत्रो अजनिष्ट वेधाः ।
 तस्य वयं सुमत्तौ यज्ञियस्याऽपि भद्रे सौमनसे स्याम ४
 महाँ आदित्यो नमसोपसद्यो यातयर्जनो गृणते सुशेवः ।
 तस्मा एतत् पन्यतमाय जुष्टमग्नौ मित्राय हविरा जुहोत ५ [५]

मित्रस्य चर्पणीधृतो ऽवो देवस्य सानसि । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ६
 अभि यो महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । अभि श्रवोभिः पृथिवीम् ७
 मित्राय पञ्च येमिरे जना अभिष्टिशवसे । स देवान् विश्वान् विभर्ति ८
 मित्रो देवेष्वायुषु जनाय वृक्तवर्हिषे । इप इष्टव्रता अकः ९ [६] (५८५)

(६०)

७ गाथिनो विश्वामित्रः । ऋभवः, ५-७ इन्द्र ऋभवश्च । जगती ।

इहेह वो मनसा बन्धुतां नर उशिजो जग्मुराभि तानि वेदसा ।
 याभिर्मायाभिः प्रतिजूतिवर्षसः सौधन्वना यज्ञियं भागमानश १
 याभिः शचीभिश्चमसां अपिशत् यया धिया गामरिणीत् चर्मणः ।
 येन हरी मनसा निरतक्षत् तेन देवत्वमृभवः समानश २
 इन्द्रस्य सख्यमृभवः समानशुर्मनोर्नपातो अपसो दधन्विरे ।
 सौधन्वनासो अमृतत्वमेरिरे विद्वी शर्मीभिः सुकृतः सुकृत्यया ३
 इन्द्रेण याथ सूर्यं सुते सचां अथो वशानां भवथा सह धिया ।
 न वः प्रतिमै सुकृतानि वायतः सौधन्वना ऋभवो वीर्याणि च ४
 इन्द्रं ऋभुभिर्वाजवन्निः समुक्षितं सुतं सोममा वृषस्वा गर्भस्त्योः ।
 मधवन् दाशुपो गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्वा नृभिः ५
 ऋभुमान् वाजवान् मत्स्वेह नो ऽस्मिन् त्सर्वज्ञे शच्यां पुरुदुत ।
 तुभ्यं स्वसराणि येमिरे व्रता देवानां मनुषश्च धर्मीभिः ६
 ऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरप याहि यज्ञियम् ।
 शतं केतंभिरिषिरेभिरायवे सहस्रणीथो अध्वरस्य होमनि ७ [७] (५९२)

(६१)

७ गाथिनो विश्वामित्रः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

उपो वार्जेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि ।	
पुराणी देवि युवतिः पुरंधि-रनु व्रतं चरसि विश्ववारे	१
उपो देव्यमर्त्या वि भाहि चन्द्रस्था सूनृता ईर्यन्ती ।	
आ त्वा वहन्तु सुयमांसो अश्वा हिरण्यवर्णा पृथुपार्जसो ये	२
उषः प्रतीची भुवनानि विश्वो-ध्वा तिष्ठस्यमृतस्य केतुः ।	
समानमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या ववृत्स्व	३
अव स्यूमेव चिन्वती मघो-न्युषा याति स्वसरस्य पत्नी ।	
स्वर्जनन्ती सुभगा सुदंसा आन्ताद् द्विवः पप्रथ आ पृथिव्याः	४
अच्छा वो देवीमुपसं विभातीं प्र वो भरध्वं नमसा सुवृक्तिम् ।	
ऊर्ध्वं मधुधा द्विवि पार्जो अश्रेत् प्र रोचना रुरुचे रण्वसंहक्	५
क्रतावरी द्विवो अकैरवो-ध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थान् ।	
आयतीमग्न उषसं विभातीं वाममेषि द्रविणं भिक्षमाणः	६
कृतस्य बुध्न उषसामिषण्यन् वृषा मही रोदसी आ विवेश ।	
मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा	७ [८] (५९९)

(६२)

१८ गाथिनो विश्वामित्रः, १६-१८ जमदग्निर्वा । १-३ इन्द्रावरुणौ, ४-६ बृहस्पतिः, ७-९ पूषा,
१०-१२ सविता, १३-१५ सोमः, १६-१८ मित्रावरुणौ । गायत्री, १-३ त्रिष्टुप् ।

इमा उ वां भूमयो मन्यमाना युवावन्ते न तुज्या अभूवन् ।	
क्वत्यदिन्द्रावरुणा यशो वां चेन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः	१
अयमु वां पुरुतमो रयीय-ज्जुश्वत्तममवसे जोहवीति ।	
सजोषाविन्द्रावरुणा मरुद्भिर्द्विवा पृथिव्या शृणुतं हवं मे	२
अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्या-दुस्मे रुयिमरुतः सर्ववीरः ।	
अस्मान् वरुत्रीः शरणैरव-न्त्वस्मान् होत्रा भारती दक्षिणाभिः	३ (६०२)

वृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य	। रास्व रत्नानि वृशुपे	४
शुचिमर्कैर्वृहस्पतिं मध्वरेषु नमस्यत	। अनाम्योज आ चके	५ [९]
वृषभं चर्षणीनां विश्वरूपमदाभ्यम्	। वृहस्पतिं वरेण्यम् ।	६
इयं ते पूषन्नावृणे सुदुतिर्देव नव्यसी	। अस्माभिस्तुभ्यं शस्यते	७
तां जुषस्व गिरं मर्म वाजयन्तीमवा धियम्	। वधूयुरिव योषणाम्	८
यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति	। स नः पूषाविता भुवत्	९
तत् सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि	। धियो यो नः प्रचोदयात्	१० [१०]
देवस्य सवितुर्वयं वाजयन्तः पुरंध्या	। भर्गस्य रातिर्मीमहे	११
देवं नरः सवितारं विप्रा यज्ञैः सुवृक्तिभिः	। नमस्यन्ति धियोपिताः	१२
सोमो जिगाति गातुविद् देवानामेति निष्कृतम्	। ऋतस्य योनिमासदम्	१३
सोमो अस्मभ्यं द्विपदे चतुष्पदे च पशवे	। अनमीवा इषस्करत्	१४
अस्माकमायुर्वर्धयन्नाभिर्मातीः सहमानः	। सोमः सधस्थमासदत्	१५
आ नो मित्रावरुणा वृत्तैर्गव्यूतिमुक्षतम्	। मध्वा रजांसि सुक्रतू	१६
उरुशंसा नमोवृधा मुह्ना दक्षस्य राजथः	। द्वाविंठाभिः शुचित्रता	१७
गृणाना जमदग्निना योनावृत्तस्य सीदतम्	। पातं सोममृतावृधा	१८ [११] (११)

॥ इति तृतीयं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

द्वितीयमंडलस्यान्तपर्यन्तं २३३५

तृतीय-मण्डलस्य ६१७

सर्वयोगः- ३०५२

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१०]

(१)

२० वामदेवो गौतमः । अग्निः, २-५ अग्नीवरुणौ वा । त्रिष्टुप्, १ अष्टिः, २ अतिजगती, ३ धृतिः ।

त्वां ह्यग्ने सदृमित् समन्यवो देवासो देवमरुतिं न्येरिरे इति कत्वा न्येरिरे ।

अमर्त्यं यजत मर्त्येष्वाम देवमादेवं जनत प्रचेतसं विश्वमादेवं जनत प्रचेतसम् ?

स भ्रातरं वरुणमग्र आ ववृत्स्व देवाँ अच्छा सुमती यज्ञवर्नसं ज्येष्ठं यज्ञवर्नसम् ।

ऋतावानमादित्यं चर्पणीधृतं राजानं चर्पणीधृतम् २

सखे सखायमुभ्या ववृत्स्वाशुं न चक्रं रथ्येव रंहास्मभ्यं दस्म रंहा ।

अग्ने मृच्छीकं वरुणे सचा विदो मरुत्सु विश्वभानुषु ।

तोकाय तुजे शुशुचानु शं कृध्यस्मभ्यं दस्म शं कृधि ३

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेळोऽव यासिसीधाः ।

यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत ४

स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उपसो व्युद्ये ।

अव यक्ष्व नो वरुणं राणो वीहि मृच्छीकं सुहवो न एधि ५ [१२]

अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य सुहव देवस्य चित्रतमा मर्त्येषु ।

शुचिं घृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा देवस्य मुहनेव धेनोः ६

त्रिरस्य ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः ।

अनन्ते अन्तः परिवीत आगाच्छुचिः शुक्रो अयो गेरुचानः ७

स द्रुतो विश्वेद्रुभि वष्टि सद्या होता हिरण्यरथो रनुजिह्वः ।

रोहिर्दश्वो वपुष्यो विभावा सदा रणवः पितृमतीव सन्त ८

स चेतयन्मनुषो यज्ञवन्धुः प्र तं मद्या रंजनया नयन्ति ।

स क्षत्पस्य दुर्पासु तार्धन् देवो मर्तस्य सधन्तिवनाप ९

- स तू नो अग्निर्नयतु प्रजानन्नच्छा रत्नं देवभक्तं यदस्य ।
धिया यद् विश्वे अमृता अकृण्वन् द्यौष्पिता जनिता सत्यमुक्षन् १० [१३]
- स जायत प्रथमः पुस्त्यासु महो बुध्ने रजसो अस्य योनौ ।
अपादशीर्षा गुहमानो अन्ता ऽऽयोर्युवानो वृषभस्य नीळे ११
- प्र शर्धं आर्तं प्रथमं विपन्यां ऋतस्य योनां वृषभस्य नीळे ।
स्पाहो युवा वपुष्यो विभार्व सप्त प्रियासोऽजनयन्त वृष्णे १२
- अस्माकमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सेदुर्कृतमाशुपाणाः ।
अदमव्रजाः सुदुवा वने अन्तरुदुसा आजन्मपसो हुवानाः १३
- ते मर्मजत दृह्वांसो अद्रिं तदेपामन्ये अभितो वि वोचन् ।
पश्वर्यन्त्रासो अभि कारमर्चन् विदन्त ज्योतिश्चकृपन्त धीभिः १४
- ते गव्यता मनसा हृधमुच्चं गा येमानं परि पन्तमद्रिम् ।
हृव्हं नरो वचसा दैव्येन व्रजं गोमन्तमुशिजो वि ववुः १५ [१४]
- ते मन्वत प्रथमं नाम धेनोऽस्त्रिः सप्त मातुः परमाणि विन्दन् ।
तज्जानतीरभ्यनूपत वा आविर्भुवदरुणीर्यशसा गोः १६
- नेशत् तमो दुधितं रोचत् द्यौरुद् देव्या उपसो भानुरते ।
आ सूर्यो वृहतस्तिष्ठदज्यौ ऋजु मतेषु वृजिना च पश्यन् १७
- आदित् पुश्वा बुवुधाना व्यस्यन्नादिद् रत्नं धारयन्त द्युभक्तम् ।
विश्वे विश्वासु दुर्यासु देवा मित्रं धिये वरुण सत्यमस्तु १८
- अच्छा वोचेय शुशुचानमग्निं होतारं विश्वभरसं यजिष्ठम् ।
गुच्युधो अतृणन्न गवा मन्धो न पूतं परिपिक्तमंशोः १९
- विश्वेषामदितिर्यज्ञियातां विश्वेषामर्तिथिमानुपाणाम् ।
अग्निर्देवानामव आवृणानः सुमृच्छीको मवतु जातवेदाः २० [१५] (१०)

(२)

२० चामदेवो गांतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यो मर्त्येषु मृतं ऋतावा देवो देवेष्वरतिनिधायि ।
होता यजिष्ठो मद्वा गुच्यै हव्यैरग्निमनुष ईर्यध्वै

? (११)

इह त्वं सू॒नो सहसो नो अ॒द्य जा॒तो जा॒ताँ उ॒भयौ अ॒न्तर॑ग्ने ।
 दू॒त ई॒यसे यु॒युजा॑न ऋ॒ष्व ऋ॒जुमु॑ष्कान् वृष॑णः शु॒क्रांश्च २
 अ॒त्या वृ॒धस्नु॒ रोहि॑ता घृ॒तस्नु॒ ऋ॒तस्य॑ मन्ये म॒नसा॑ ज॒वि॒ष्ठा ।
 अ॒न्तरी॑यसे अ॒रुषा॑ यु॒जानो॑ यु॒ष्मांश्च॑ दे॒वान् वि॒श आ च॑ म॒र्ता॒न् ३
 अ॒र्यम॑णं व॒रुणं॑ मि॒त्रमे॑षा—मि॒न्द्रावि॑ष्णू म॒रुतो॑ अ॒श्विनो॑त ।
 स्व॒श्वो अ॒ग्ने सु॒रथः॑ सु॒राधा॑ ए॒दं वह॑ सु॒हवि॑षे ज॒नाय॑ ४
 गो॒माँ अ॒ग्नेऽवि॑माँ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा स॒दमि॑दं प्र॒मूष्यः॑ ।
 इ॒ळावाँ ए॒षो अ॑सुर प्र॒जावा॑न् द्री॒र्घो र॒यिः पृ॒थुवृ॑क्षः स॒भावा॑न् ५ [१६]

य॒स्त इ॒ध्मं ज॒भर॑त् सि॒ष्विद॒नो मू॒र्धानं॑ वा त॒तर्प॑ते त्वा॒या ।
 भु॒वस्त॑स्य स्व॒तवाँः प्रा॒युर॑ग्ने वि॒श्वस्मा॑त् सी॒मया॑य॒त उ॑रु॒ण्य ६
 य॒स्ते भ॒राद॑न्नियते चि॒दन्नं॑ नि॒शिष॑न्म॒न्द्रम॑र्ति॒थिमु॑दीर॒न् ।
 आ दे॒वय॑रि॒नर्ध॑ते दुरो॒णे तस्मि॑न् र॒यिर्ध्रु॑वो अ॒स्तु दा॑स्वा॒न् ७
 य॒स्त्वा वृ॑षा य॒ उषा॑सि प्र॒शंसा॑त् प्रि॒यं वा॑ त्वा कृ॒णव॑ते ह॒विष्मा॑न् ।
 अ॒श्वो न स्वे द॑म् आ हे॒म्यावा॑न् तम॑ह॒सः पी॒परो॑ द्रा॒श्वांस॑म् ८
 य॒स्तुभ्य॑म॒ग्ने अ॒मृता॑य दा॒शद् दु॒वस्त्वे कृ॑णव॑ते य॒तसु॑क् ।
 न स रा॒या श॑श॒मानो॑ वि योषु॑—नै॒नम॑हः परि॑ व॒रद॑द्या॒योः ९
 य॒स्य त्वम॑ग्ने अध॒वुर॑ जु॒जोषो॑ दे॒वो म॑र्त॒स्य सु॑धि॒तं र॑रा॒णः ।
 प्री॒तिर्द॑सु॒द्धोत्रा॑ सा य॒विष्ठा—ऽसा॑म् य॒स्य वि॑ध॒तो वृ॑धासः १० [१७]

चि॒त्तिम॑चि॒त्तिं चि॒नव॑द् वि वि॒द्वान् पु॒ष्टेर्व॑ वी॒ता वृ॑जि॒ना च॑ म॒र्ता॒न् ।
 रा॒ये च॑ नः स्व॒पत्या॑य दे॒व दि॑तिं च रा॒स्वादि॑तिमु॒रुण्य॑ ११
 कु॒विं श॑शासुः क॒वयो॑ऽद॒धा नि॑धा॒रय॑न्तो दु॒र्या॑स्वा॒योः ।
 अ॒तस्त्वं दृ॒श्याँ अ॒ग्न ए॒तान् प॒ङ्क्तिः प॑श्ये॒रुद्ध॑ताँ अ॒र्य ए॒वैः १२
 त्वम॑ग्ने वा॒घते॑ सु॒प्रणी॑तिः सु॒तसो॑माय वि॒धते॑ य॒वि॒ष्ठ ।
 रत्नं॑ भ॒र श॑श॒मानाय॑ घृ॒प्वे पृ॒थुश्च॑न्द्रम॒वसे॑ च॒र्पणि॑षाः १३
 अ॒धा ह॒ यद् व॒यम॑ग्ने त्वा॒या प॒ङ्क्तिर्ह॑स्तो॒भिश्च॑ कृ॒मा त॒नूभिः॑ ।
 रथं॑ न क्र॒न्तो अ॑प॒सा भ्र॑रि॒जो—ऋ॒तं ये॑सुः सु॒ध्वं आ॑शु॒पाणाः॑ १४
 अ॒धा मा॒तुरु॑प॒सः स॒त वि॒शा जा॑ये॒महि॑ प्र॒थमा॑ वे॒धसो॑ नृ॒न् ।
 त्रि॒वस्पु॒त्रा अ॒ङ्गिर॑सो भवे॒मा—ऽङ्गि॑ र॒जेम॑ ध॒निर्न॑ शृ॒चन्तः॑ १५ [१८]

अधा यथा नः पितरः परांसः प्रत्तासो अग्र ऋतमाशुपाणाः ।	
शुचीदयन् दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रन्	१६
सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तो ऽग्नौ न देवा जनिमा धमन्तः ।	
शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रं मूर्धं गव्यं परिपदन्तो अगमन्	१७
आ यूथेव क्षुमतिं पश्वो अरुयद् देवानां यज्जनिमान्युग्र ।	
मर्तानां चिदुर्वशीरकृपन् वृधे चिदुर्य उपरस्यायोः	१८
अकर्म ते स्वपसो अभूम ऋतमवसन्नपसो विभातीः ।	
अनूनमग्निं पुरुधा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्मजतश्चारु चक्षुः	१९
एता ते अग्र उचथानि वेधो ऽवोचाम कवये ता जुषस्व ।	
उच्छोचस्व कृणुहि वस्यसो नो महो रायः पुरुवार प्र यन्धि	२० [१९]

(३)

१६ वामदेवो गौतमः । अग्निः, १ रुद्रः । विष्टुप् ।

आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योः ।	
अग्निं पुरा तनयितोरचित्ता द्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्	१
अयं योनिश्चकृमा यं वयं ते जायेव पत्य उशती सुवासाः ।	
अर्वाचीनः परिवीतो नि षीद्रे मा उ ते स्वपाक प्रतीचीः	२
आशृण्वते अहंपिताय मन्म नूचक्षसे सुमृळीकाय वेधः ।	
देवाय शस्तिममृताय शंस ग्रावेव सोता मधुपुद् यमीळे	३
त्वं चिन्नः शम्या अग्ने अस्या ऋतस्य बोध्यतचित् स्वाधीः ।	
कदा त उक्था संधमाद्यानि कदा भवन्ति सख्या गृहे ते	४
कथा ह तद् वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कन्न आगः ।	
कथा मित्राय मीळहुपे पृथिव्यै व्रवः कदर्यग्ने कद् भगाय	५ [२०]
कद् धिष्ण्यासु वृधसानो अग्ने कद् वाताय प्रतवसे शुभ्ये ।	
परिज्मने नासत्याय क्षे व्रवः कदग्ने रुद्राय नृग्ने	६
कथा महे पुष्टिभराय पूष्णे कद् रुद्राय सुमखाय हविर्दे ।	
कद् विष्णाव उरुगायाय रेतो व्रवः कदग्ने शरवे बृहत्यै	७

कथा शर्धाय मरुतामुताय कथा सूरं बृहते पुच्छयमानः ।	
प्रति जुवोऽदितये तुराय सार्धा द्विवो जातवेदश्चिकित्वान्	८
ऋतेन ऋतं नियतमीळ आ गो-रामा सचा मधुमत् पक्रमग्ने ।	
कृष्णा सती रुशता धासिनैषा जामर्येण पर्यसा पीपाय	९
ऋतेन हि ष्मा वृषभश्चिदुक्तः पुमां अग्निः पर्यसा पुण्येन ।	
अस्पन्दमानो अचरद् वयोधा वृषां शुक्रं दुदुहे पृश्निरूधः	१० [२१]
ऋतेनाहिं व्यसन् भिदन्तः समङ्गिरसो नवन्त गोभिः ।	
शुनं नरः परि पदन्नुपासमाविः स्वरंभवज्जाते अग्नौ	११
ऋतेन देविरमृता अमृक्ता अर्णोभिरापो मधुमन्दिरग्ने ।	
वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सदमिन् सवितवे दधन्युः	१२
मा कस्य युक्षं सदमिन्द्रो गा मा वेशस्य प्रमिनतो मापेः ।	
मा भ्रातुरग्ने अनृजोऽर्कं वे-र्मा सख्युर्दक्षं रिपोर्भुजिम	१३
रक्षां णो अग्ने तव रक्षणेभी रारक्षाणः सुमत् प्रीणानः ।	
प्रति प्फुर वि रुज वीङ्महो जहि रक्षो माहिं चिद् वावृधानम्	१४
एभिर्भव सुमना अग्ने अर्के रिमान् त्स्पृश मन्माभिः शूर वाजान् ।	
उत ब्रह्माण्याङ्गिरो जुपस्व सं ते शस्तिर्देववाता जरेत	१५
एता विश्वा विदुषे तुभ्यं वेधो नीथान्यग्ने निण्या वचांसि ।	
निवचना कुवये काव्या न्यशांसिपं मतिभिर्विप्र उक्थैः	१६ [२२] (५६)

(४)

१५ वामदेवो गौतमः । रक्षोहाऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवां इभेन ।	
तृष्णीमनु प्रसितिं दूणानो ऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः	१
तव भ्रमास आश्रया पतन्त्यनु स्पृश धृपता शोशुचानः ।	
तपूष्यग्ने जुहा पतङ्गा नसदितो वि सृज विष्वगुल्काः	२
प्रति स्पृशो वि सृज तूर्णीतमो भवा पायुर्विशो अस्या अर्द्धधः ।	
यो नो दूरे अवशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्पीत्	३ (५९)

उर्ध्वे तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्री ओषतात् तिग्महेते ।
यो नो अरातिं समिधान नृके तीना तं पश्यत्सं न गुणं नम

४

ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्वस्मन्नाविष्कृणुष्व वैभ्यान्ग्रहे ।
अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं न पुंणीहि शत्रून्

५ [२३]

स ते जानाति सुमतिं यंविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमेतत् ।
विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो युष्मान्युर्यो वि दुरो अभि यीत्

३

सेदंघ्रे अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थेः ।
पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना सासविष्टिः

७

अर्चामि ते सुमतिं योष्यर्वाक् सं ते वावाता जरतामियं गीः ।
स्वश्वास्त्वा सुरथां मर्जयेमाऽस्मे क्षत्राणि धारयेन्नु यून

८

इह त्वा भूर्या चरेदुष त्मन् दोषावस्तर्दीदृवांसमनु यून ।
क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाऽभि युष्मा तस्थिवांसो जनानाम्

९

यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्र उपयाति वसुमता रथेन ।
तस्य ज्ञाता भवसि तस्य सखा यस्तं आतिथ्यमानुषम् जुजोषत्

१० [२४]

महो रुजामि बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्विषाय ।
त्वं नो अस्य वचसाश्चिकिद्धि होतयविष्ठ सुक्रतो दमूनाः

११

अस्वप्रजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽबुका अश्रमिष्ठाः ।
ते प्रायवः सध्वश्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर

१२

ये प्रायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
ररक्ष तान् त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद रिपवो नाहं देभुः

१३

त्वया वयं सध्वन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम् वाजान् ।
उभा शंसां सूदय सत्यताते ऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण

१४

अया ते अग्ने समिधां विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय ।
वृहाशसो रक्षसः प्राह्यस्मान् ब्रह्मो निदो मित्रमहो अवद्यात्

१५ [२५] (७१)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-२६]

(५)

१५ वामदेवो गौतमः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

वैश्वानराय मीळ्हुषे सजोपाः कृथा दाशेमाग्रये बृहद् भाः ।	
अनूनेन बृहता वक्षथेनोप स्तभायदुपमिन्न रोधः	१
मा निन्दत य इमां मह्यं रातिं देवो दुदौ मर्त्याय स्वधावान् ।	
पाकाय गृत्सो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृतमो यत्नो अग्निः	२
सामं द्विर्हा माहिं तिग्मभृष्टिः सहस्रेता वृषभस्तुविष्मान् ।	
पदं न गोरपगूळ्हं विविद्वा नग्निर्मह्यं प्रेढुं वोचन्मनीषाम्	३
प्र तां अग्निर्वभसत् तिग्मजम्भस्तपिष्ठेन शोचिषा यः सुराधाः ।	
प्र ये मिनन्ति वरुणस्य धाम प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि	४
अभ्रातरो न योषणो व्यन्तः पतिरिपो न जनयो दुरेवाः ।	
पापासुः सन्तो अनुता असत्या इदं पदमजनता गभीरम्	५ [१]
इदं मे अग्रे कियते पावकाऽमिनते गुरुं भारं न मन्म ।	
बृहद् दधाथ धृषता गभीरं यत्नं पृष्ठं प्रयसा सप्तधातु	६
तमिन्वेद्वेव समना समानमभि क्रत्वा पुनती धीतिरश्याः ।	
ससस्य चर्मन्नधि चारु पृश्नेर्ये रूप आरुपितं जवारु	७
प्रवाच्यं वचसुः किं मे अस्य गुहा हितमुप निणिग् वदन्ति ।	
यदुस्त्रियाणामप वारिव वन् पार्ति प्रियं रूपो अयं पदं वेः	८
इदमु त्यन्महिं महामनीकुं यदुस्त्रिया सचत पूर्य गौः ।	
ऋतस्य पदे अधि दीद्यानं गुहा रघुप्यद् रघुयद् विवेद	९
अध द्युतानः पित्रोः सचासा ऽमनुत गुह्यं चारु पृश्नेः ।	
मातुष्पदे परमे अन्ति पद गोवृष्णः शोचिषः प्रयतस्य जिह्वा	१० [२]
ऋतं वोचि नमसा पुच्छयमानस्तवाशसा जातवेदो यद्विदम् ।	
त्वमस्य क्षयसि यद्ध विश्वं द्विवि यद् द्रविणं यत् पुथिव्याम्	११
किं नो अस्य द्रविणं कद्ध रत्नं वि नो वोचो जातवेदश्चिह्नित्वान् ।	
गुहाध्वनः परमं यत्नो अस्य रेकुं पदं न निद्राना अगन्न	१२ (२)

का मर्यादा वयुना कद्ध वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम् ।

कदा नो देवीरमृतस्य पत्नीः सूरौ वर्णेन ततननुपासः १३

अनिरेण वचसा फल्ग्वेन प्रतीत्येन कृधुनातृपासः ।

अधा ते अग्ने किमिहा वदन्त्यनायुधास आसता सचन्ताम् १४

अस्य श्रिये समिधानस्य वृष्णो वसोरनीकं दम आ रुरोच ।

रुशद् वसानः सुहृशीकरूपः क्षितिर्न राया पुरुवारो अद्यौत् १५ [३] (८

(६)

११ वामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

ऊर्ध्व ऊ पु णो अध्वरस्य होतॄरग्रे तिष्ठ देवताता यजीयान् ।

त्वं हि विश्वमभ्यासि मन्म प्र वेधसाश्चित् तिरासि मनीषाम् १

अमूरो होता न्यसादि विक्ष्वग्निर्मन्द्रो विदथेपु प्रचेताः ।

ऊर्ध्व भानुं सवितेवाग्नेन्मेतेव धुमं स्तभायदुप द्याम् २

यता संजुणी रातिनी घृताचीं प्रदक्षिणिद् देवतातिमुराणः ।

उदु स्वरुर्नवजा नाक्रः पश्वो अनाक्ति सुधितः सुमेकः ३

स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्ना ऊर्ध्वो अध्वर्युर्जुषाणो अस्थात् ।

पर्यग्निः पशुपा न होता त्रिविष्ट्येति प्रदिक् उराणः ४

परि त्मना मितद्वुरेति होता ऽग्निर्मन्द्रो मधुवचा क्रतावा ।

द्रवन्त्यस्य वाजिनो न शोका भयन्ते विश्वा भुवना यदभ्राद् ५ [४]

भद्रा ते अग्ने स्वनीकं सुहृग्घोरस्य सतो विपुणस्य चारुः ।

न यत् ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तन्वीड रेप आ धुः ६

न यस्य सातुर्जनितोरवारि न मातरापितरा नू चिद्विष्टौ ।

अधा सिन्नो न सुधितः पावकोऽग्निर्दीदाय मानुषीषु विश्व ७

द्वियं पञ्च जीर्जनन् त्वं वसानाः स्वसारो अग्निं मानुषीषु विश्व ।

उपवृधमथर्योऽन दन्तं शुक्रं स्वासं परशुं न तिग्मम् ८

तव त्वे अग्ने हरितो वृत्तस्त्रा रोहितास क्रज्वश्चः स्वश्चः ।

अरुपासो वृषणं क्रजमुष्का आ देवतातिमहन्त वृस्माः ९ (१५)

ये ह त्वे ते सहमाना अयासस्त्वेपासो अग्ने अर्चयश्चरन्ति ।

श्येनासो न दुवसनासो अर्थं तुविष्णवसो मारुतं न शर्धः

१०

अकारि ब्रह्म समिधानु तुभ्यं शंसात्युक्थं यजते व्यू धाः ।

होतारमग्निं मनुषो नि पेदुर्नमस्यन्त उशिजः शंसमायोः

११ [५] (९७)

(७)

११ चामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ जगती, २-६ अनुष्टुप् ।

अयमिह प्रथमो धायि धातुभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीज्यः ।

यमप्रवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेर्विशे

१

अग्ने कदा त आनुषग् भुवद् देवस्य चेतनम् ।

अधा हि त्वा जगृभ्रिरे मर्तासो विश्वीज्यम्

२

ऋतावानं विचेतसं पश्यन्तो द्यामिव स्तुभिः ।

विश्वेषामध्वराणां हस्कृतीरं दमेदमे

३

आशुं द्रुतं विवस्वतो विश्वा यश्चर्षणीरभि ।

आ जंभुः केतुमायवो भृगवाणं विशेर्विशे

४

तमीं होतारमानुषक् चिक्त्विसं नि पेदिरे ।

रण्वं पावकशोचिषं यजिष्ठं सप्त धामाभिः

५ [६]

तं शश्वतीषु मातृषु वन आ वीतमश्रितम् ।

चित्रं सन्तुं गुहा हितं सुवेदं कूचिदुर्थिनम्

६

सप्तस्य यद् वियुता सस्मिन्नूर्ध्वं नृतस्य धामन् रणयन्त देवाः ।

महाँ अग्निर्मसा रातहव्यो वेरध्वराय सद्रुमिहृतावा

७

वेरध्वरस्य द्रुत्यानि विद्वा नुभे अन्ता रोदसी संचिक्त्वान् ।

द्रुत ईयसे प्रदिर्व उराणो विदुष्टरो द्विव आरोधनानि

८

कृष्णं त एम रुशतः पुरो भा श्वरिण्वर्चिर्वपुषामिदेकम् ।

यदप्रवीता दधते ह गर्भं सद्यश्चिज्जातो भवसीदु द्रुतः

९

सद्यो जातस्य दहशानमोजो यदस्य वातो अनुवाति शोचिः ।

वृणक्ति तिग्मामतसेपु जिह्वां स्थिरा चिदन्ता दयते वि जम्भैः

१०

(१०७)

तृषु यदन्ना तृषुणा ववक्ष तृषु दूतं कृणुते यत्नो अग्निः ।
वार्तस्य मेळिं संचते निजूर्ध्वं चाशुं न वाजयते हिन्वे अर्वा

११ [७] (१)

(८)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । गायत्री ।

दूतं वो विश्ववेदसं हव्यवाहममर्त्यम् । यजिष्ठमृत्तसे गिरा	१
स हि वेदा वसुंधितिं महां आरोधनं दिवः । स देवाँ एह वक्षति	२
स वेद देव आनमं देवाँ क्रतायते दमे । दाति प्रियाणि चिद् वसु	३
स होता सेदु दूत्यं चिकित्वाँ अन्तरीयते । विद्वान् आरोधनं दिवः	४
ते स्याम ये अग्नये ददाशुर्हव्यदातिभिः । य ई पुष्यन्त इन्धते	५
ते राया ते सुवीर्यैः ससवांसो वि शृण्विरे । ये अग्ना दधिरे दुवः	६
अस्मे रायो दिवेदिवे सं चरन्तु पुरुस्पृहः । अस्मे वाजांस ईरताम्	७
स विप्रश्चर्षणीनां शर्वसा मानुषाणाम् । अतिं क्षिप्रेव विध्यति	८ [८] (१११)

(९)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । गायत्री ।

अग्ने मूल महां असि य ईमा देवयुं जनम् । इयेथ वहिरासदम्	१
स मानुषीषु दुलभो विक्षु प्राचीरमर्त्यः । दूतो विश्वेषां भुवत्	२
स सञ्च परि णीयते होता मन्द्रो दिविष्टिषु । उत पोता नि पीदति	३
उत गा अग्निरध्वर उतो गृहर्पतिर्दमे । उत ब्रह्मा नि पीदति	४
वेषि ह्यध्वरीयता मुपवक्ता जनानाम् । हव्या च मानुषाणाम्	५
वेपीद्वस्य दूत्यं । यस्य जुजोपो अध्वरम् । हव्यं मर्तस्य वोळ्हवे	६
अस्माकं जोष्यध्वर मस्माकं यज्ञमङ्गिरः । अस्माकं शृणुधी हवम्	७
परि ते दुलभो रथो ऽस्माँ अश्रोतु विश्वतः । येन रक्षसि वाशुपः	८ [९] (११४)

(१०)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । पदपङ्क्तिः; ४, ६, ७, उष्णिग्या, ५ महापदपङ्क्तिः, ८ उष्णिक् ।

अग्ने तमद्या ऽश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हविस्पृशम् । ऋध्यामा तु ओहिः १
अथा हग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीकृतस्य बृहतो ब्रमूथ २ (११५)

एभिर्नो अर्के—भवा नो अर्वाङ् स्वर्णं ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमन्ना अनीकैः ३
 आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गुणन्तो अग्ने दाशेम । प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः ४
 तव स्वादिष्ठा अग्ने संहृदि—रिदा चिदहं इदा चिदुक्तोः । श्रिये रुक्मो न रोचत उपाके ५
 घृतं न पूतं तनूरुरेपाः शुचि हिरण्यम् । तव ते रुक्मो न रोचत स्वधावः ६
 कृतं चिद्धिष्मा सनेमि द्वेषो अग्ने इनोपि मतीत् । इत्था यजमानाहतावः ७
 शिवा नः सख्या सन्तु भ्रात्रा अग्ने देवेषु युष्मे । सा नो नाभिः सदेने सस्मिन्नूर्ध्वन् ८ [१०] (१३२)

(११)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ११-२१]

६ वामदेवो गौतमः । अग्निः । विष्टुप् ।

भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीक—मुपाक आ रोचते सूर्यस्य ।
 रुशद् दृशे दृहशे नक्त्या चि—दरुक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् १
 वि पाह्यग्ने गुणते मनीषां खं वेपसा तुविजातु स्तवानः ।
 विश्वेभिर्यद् वाचनः शुक देवै—स्तत्रो रास्व सुमहो भूरि मन्म २
 त्वदेये काव्या त्वन्मनीषा—स्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि ।
 त्वदेति द्रविणं वीरपेशा इत्थाधिदे द्वाशुपे मर्त्याय ३
 त्वद् वाजी वाजंभरो विहाया अभिष्टिकृज्जायते सत्यशुष्मः ।
 त्वद् रयिर्देवजूतो मयोभु—स्त्वद्वाशुजूजुवाँ अग्ने अवा ४
 त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो देवं मतां अमृत मन्द्रजिह्वम् ।
 द्वेषोयुतमा विवासन्ति धीभि—र्दमूनसं गृहपतिममूरम् ५
 आरे अस्मदमतिमारे अहं आरे विश्वां दुर्मतिं चक्षिपासि ।
 द्रोणा शिवः संहसः सूनो अग्ने यं देव आ चित् सचसे स्वस्ति ६ [११] (१३८)

(१२)

६ वामदेवो गौतमः । अग्निः । विष्टुप् ।

यस्त्वामग्नं इनधते यतस्रक् त्रिस्ते अन्नं कृणवन् सन्मिन्नहन् ।
 स सु द्युन्नैरभ्यस्तु प्रसक्षत् तव कर्त्वा जातचेदधिरित्वान् १
 इध्मं यस्ते जभरच्छश्रमाणो महो अग्ने अनीकुना संपर्यन् ।
 स इधानः प्रति द्रोणामुपासं पुन्यन् रयिं सचते ब्रह्मभिर्बान् २ (१३९)

अग्निरीशे बृहतः क्षत्रियस्या—ऽग्निर्वाजस्य परमस्य रायः ।	
दधाति रत्नं विधुते यविष्ठो व्यानुपङ्गत्याय स्वधावान्	३
यच्चिद्धि ते पुरुपुत्रा यविष्ठा—ऽचित्तिभिश्चकृमा कच्चिद्भागः ।	
कूधी प्वस्माँ अदितेरनागान् व्येनाँसि शिश्रथो विष्वग्ने	४
महश्चिदग्न एनसो अभीक ऊर्वाद् देवानामुत मर्त्यानाम् ।	
मा ते सखायः सदमिद् रिषाम् यच्छां तोकाय तनयाय शं योः	५
यथा ह त्यद् वसवो गौर्यं चित् पदि पिताममुश्चता यजत्राः ।	
एवो प्वस्मन्मुश्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः	६ [१२] (१२३)

(१३)

५ वामदेवो गौतमः । अग्निः (लिङ्गोक्तदेवता इति एके) । विष्टुप् ।

प्रत्यग्निरुपसामग्रमख्यद् विभातीनां सुमना रत्नधेयम् ।	
यातमश्विना सुकृतो दुरोण—मुत् सूर्यो ज्योतिषा देव एति	१
ऊर्ध्वं भानुं सविता देवो अश्वेद् द्रुप्तं दविध्वद् गविषो न सत्त्वा ।	
अनु व्रतं वरुणो यन्ति मित्रो यत् सूर्यं दिव्यारोहयन्ति	२
यं सीमकृण्वन् तमसे विपृचे ध्रुवक्षेमा अनवस्यन्तो अर्थम् ।	
तं सूर्यं हरितः सुत यद्वीः स्पशं विश्वस्य जगतो वहन्ति	३
वहिष्ठेभिर्विहरन्त्यासि तन्तु—मवययन्नसितं देव वस्म ।	
दविध्वतो रश्मयः सूर्यस्य चमेवावाधुस्तमो अप्स्वऽन्तः	४
अनायतो अनिवद्धः कथायं न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न ।	
कया याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्	५ [१३] (१४३)

(१४)

५ वामदेवो गौतमः । अग्निः (लिङ्गोक्तदेवता इति एके) । विष्टुप् ।

प्रत्यग्निरुपसो जातवेदा अख्यद् देवो रोचमाना महोभिः ।	
आ नासत्योरुगाया रथेने—मं यज्ञमुप नो यातमच्छे	१
ऊर्ध्वं केतुं सविता देवो अश्वे—ज्ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वन् ।	
आप्ना यावापृथिवी अन्तरिक्षं वि सूर्यो रश्मिभिश्चेकितानः	२ (१५१)

आवहन्त्यरुणीज्योतिषागां नमही चित्रा रश्मिभिश्चेकिताना ।

प्रबोधयन्ती सुविताय देव्युषा ईयते सुयुजा रथेन ३

आ वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उषसो व्युष्टौ ।

इमे हि वां मधुपेयाय सोमा अस्मिन् यज्ञे वृषणा मादयेथाम् ४

अनायतो अनिवद्धः कथायं न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न ।

करा याति स्वधया को ददर्श द्विवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम् ५ [१४] (१५४)

(१५)

१० वामदेवो गौतमः । अग्निः, ७-८ सोमकः साहदेव्यः, ९-१० आश्विनौ । गायत्री ।

अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सन् परि णीयते । देवो देवेषु यज्ञियः १

परि त्रिविष्टयध्वरं यात्यग्नी रथीरिव । आ देवेषु प्रयो दधत् २

परि वाजपतिः कवि रग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद् रत्नानि द्वाशुपे ३

अयं यः सृञ्जये पुरो दैववाते समिध्यते । द्युमाँ अमित्रदम्भनः ४

अस्य घा वीर ईवतो ऽग्नेरीशीत् मर्त्यः । त्रिगमजम्भस्य मीळहुषः ५ [१५]

तमर्वन्तं न सानसि मरुपं न द्विवः शिशुम् । मर्मज्यन्ते द्विवेदिवे ६

बोधयन्मा हरिभ्यां कुमारः साहदेव्यः । अच्छा न हूत उदरम् ७

उत त्या यजता हरीं कुमारात् साहदेव्यात् । प्रयता सद्य आ ददे ८

एष वां देवावाश्विना कुमारः साहदेव्यः । दीर्घायुरस्तु सोमकः ९

तं युवं देवावाश्विना कुमारं साहदेव्यम् । दीर्घायुषं कृणोतन १० [१६] (१६४)

(१६)

२१ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ सत्यो यातु मयवाँ ऋजीपी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः ।

तस्मा इदन्धः सुषुमा सुदक्ष मिहाभिपित्वं करते गृणानः १

अव स्य शूराध्वनो नान्ते ऽस्मिन् नो अद्य सर्वने मन्दर्ध्व ।

शंसात्युक्थमुशनेव वेधा श्विक्त्रिपुषे असुर्याय मन्म २

कविर्न निण्यं विदधानि साधन् वृषा यत् सेकं विपिणानो अर्चात् ।

द्विव इत्था जीजनत् सप्त कारु नह्ना चिच्चकुर्वयुनां गुणन्तः ३ (१६५)

स्वयं वेदिं सुदृशीकमर्कं महि ज्योतीं रुच्यन्तु वस्तोः ।

अन्धा तमांसि दुर्धिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृत्तमो अभिद्यौ

ववक्ष इन्द्रो अमितमृजीं प्युभे आ पृथी रोदसी महित्वा ।

अतश्चिदस्य महिमा वि रे च्यमि यां विश्वा भुवना वभूव

विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वा नृपो रिरिच सखिभिर्निकमिभिः ।

अश्मानं चिद् ये चिभिर्दुर्वचोभिर्ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः

अपो वव्रं वव्रिवासं पराहन् प्रावत ते वज्रं पृथिवी सचंताः ।

प्राणांसि समुद्रियाण्येनोः पतिर्भवच्छवसा गूर धृष्णो

अपो यदद्रिं पुरुहूत ददं राविर्भुवत् सरमा पूर्यते ।

स नो नेता वाज्रमा दर्पि भूरि गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः

अच्छा कविं नृमणो गा अभिद्यौ स्वर्पाता मववन्नाधमानम् ।

ऊतिभिस्तमिपणो द्युन्नहूतौ नि मायावानवह्ना दस्युरतं

आ दस्युन्ना मनसा ग्राह्यस्तं भुवत ते कुत्सः सखे निकामः ।

स्वे योनौ नि पदतं सरुषा वि वां चिकित्सद्वतचिद् नारीं

यासि कुत्सेन सरथमवस्युस्तोदो वातस्य हर्योरीशानः ।

ऊजा वाजं न गध्यं युयूषन् कविर्यदहन् पार्याय भूपात्

कुत्साय शुष्णमशुषं नि वहीः प्रपित्वे अह्नः कुचवं सहसा ।

सद्यो दस्युन् प्र मृण कुत्स्येन प्र सररचक्रं वृहतादुभीके ।

त्वं पिशुं मृगयं शूशुवासं मुजिश्वने वैदथिनाय रन्धीः ।

पञ्चाशत् कृष्णा नि वपः सहसा इत्तं न पुरो जरिमा वि ददं

सूरं उपाके तन्वं दधानो वि यत् ते चेत्यमृतस्य वपः ।

मृगो न हस्ती तर्विषीमुपाणः सिंहो न भीम आयुधानि विभ्रत

इन्द्रं कामा वसूयन्तो अगमन् त्वर्मीच्छे न सर्वने चक्रानाः ।

श्रवस्यवः शशमानास उक्थै रोक्यो न रुष्वा सुदृशीव पुटिः

तमिद् व इन्द्रं सुहवं हुवेम यस्ता चकार नर्यां पुरुणि ।

यो मावते जरित्रे गध्यं चिन्मक्षू वाजं भरति स्पर्हराधाः

तिग्मा यदुन्तरानिः पताति कस्मिंश्चिच्छूर मुहुके जनानाम् ।

घोरा यदयं समृतिर्भवात्यथ स्मा नस्तन्वो बोधि गोपाः

४

५ [१७]

६

७

८

९

१० [१८]

११

१२

१३

१४

१५ [१९]

१६

१७ (१८१)

भुवोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातौ ।

त्वामनु प्रमतिमा जगन्मो—रुशंसौ जरित्रे विश्वधं स्याः १८

एभिर्नृभिर्निन्द्र त्वायुभिर्ह्वा मघवन्निर्मघवन् विश्व आजौ ।

द्यावो न द्युन्नैरभि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदश्च पूर्वीः १९

एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् ।

नू चिद् यथा नः सुख्या वियोष—दसन्न उग्रोऽविता तनूपाः २०

नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इपं जरित्रे नद्योऽं न पीपेः ।

अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः २१ [२०] (१८५)

(१७)

२१ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । विश्वपु, १५ एकपदा विराट् ।

त्वं मुहौ इन्द्र तुभ्यं हृ क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः ।

त्वं वृत्रं शर्वसा जघन्वान् त्सृजः सिन्धूरहिना जघसानान् १

तव त्विपो जनिमन् रेजत द्यौ रेजद् भूमिभिरेसा स्वस्य मन्योः ।

कृषायन्तं सुभ्वः पर्वतास आर्दन् धन्वानि सरयन्त आपः २

भिनद् गिरिं शर्वसा वज्रमिष्ण—न्नाविष्कृण्वानः सहनान ओजः ।

वधीद् वृत्रं वज्रेण मन्दसानः सरस्नापो जवता हतवृष्णीः ३

सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौ रिन्द्रस्य कृता स्वपन्तमो भूत ।

य ईं जजान स्वयं सुवज्र—मनपच्युतं सदासो न भूम ४

य एक इच्छ्यावयति प्र भूमा राजा कृष्टीनां पुंरुह इन्द्रः ।

सत्यमेनमनु विश्वे मदन्ति राति देवस्य गृणतो मघोनः ५ [२१]

सुत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे सुत्रा मदातो बृहतो नदिताः ।

सुत्राभवो वसुपतिर्वसूनां दत्ते विश्वा अधिधा इन्द्र कृष्टीः ६

त्वमथ प्रथमं जायमानो ऽमे विश्वा अधिधा इन्द्र कृष्टीः ।

त्वं प्रति प्रवत आशयान्—नहि वज्रेण मघवन् वि धुंथः ७

सुत्रारुणं दाधृषिं तुव्रानिन्द्र महानपारं वृषमं सुवज्रम् ।

इत्या यो वृत्रं सन्तितात वाजं दाता सुपानि मघवा सुगधाः ८ (१८६)

स्व॒र्यद वेदि॑ सु॒दृशी॑कम॒र्कैर्महि॑ ज्योतीं रुरुच॒र्यन्द्र वस्तोः ।

अ॒न्धा तमा॑सि दु॒धिता वि॒चक्षे नृ॒भ्यश्च॑कार नृ॒तमो अ॒भिष्टौ

४

व॒क्ष इन्द्रो अ॒मित॑मृ॒जीप्यु॑भे आ प॒णी रोद॑सी महि॒त्वा ।

अ॒तश्चि॑दस्य महि॒मा वि रे॑च्य॒भि यो वि॒श्वा भुव॑ना व॒भूव

५ [१७]

वि॒श्वा॒नि श॒क्रो न॒र्या॒णि वि॒द्रा नृ॒पो रि॒रेच॑ रा॒सिभि॑र्नि॒काभिः ।

अ॒श्मानं चि॒द् ये वि॑भि॒दुर्व॑चो॒भिर्ब्र॑जं गोम॑न्तमु॒शिजो वि व॑व्रुः

६

अ॒पो वृ॒त्रं व॑वि॒वांसं प॑रा॒हन् प्राव॑त् ते व॒ज्रं पृ॒थिवी स॑चे॒ताः ।

प्रा॒णा॑सि स॒मुद्रि॑या॒ण्येनोः प॑ति॒र्भव॑च्छ॒वसा शूर॑ धृ॒ष्णो

७

अ॒पो यद॑द्रि॒ पुरु॑हू॒त द॑र्द॒ रावि॑र्भुवत् स॒रमा पू॒र्य ते ।

स नो॑ ने॒ता वा॒जमा द॑र्पि भूरि॑ गो॒त्रा रु॒जन्न॑द्रि॒रोभि॑र्गृ॒णानः

८

अ॒च्छा क॒विं नृ॑म॒णो गा अ॒भिष्टौ स्व॑र्पा॒ता म॒घव॑न्ना॒र्धमान॑म् ।

ऊ॒तिभि॑स्तमि॒षणो द्यु॒न्नहू॑तौ नि मा॒यावान॑व॒ह्ना द॑स्यु॒रतं

९

आ द॑स्यु॒घ्ना म॑न॒सा या॒ह्यस्तं भुव॑त् ते कु॒त्सः सु॒ख्ये नि॒कामः ।

स्वे यो॒नौ नि प॑द॒तं स॒रूपा वि वा॑ चि॒कित्स॑द॒तचि॒द्ध नारी॑

१० [१८]

या॒सि कु॒त्सेन॑ स॒रथ॑म॒वस्यु॑स्तो॒दो वा॒तस्य॑ ह॒र्योरी॑शानः ।

क्र॒ज्जा वा॒जं न ग॑ध्यं यु॒यू॒पन् क॒विर्य॑द॒हन् पा॒र्याय॑ भू॒पात्

११

कु॒त्साय॑ शु॒ष्णम॑शु॒षं नि व॑र्हीः प्र॒पित्वे॑ अ॒ह्नः कुर्य॑वं स॒हस्रा॑ ।

स॒द्यो द॑स्यु॒न् प्र मृ॑ण कु॒त्स्येन॑ प्र सूर॑श्च॒क्रं वृ॑ह॒तादु॒भीकै ।

१२

त्वं पि॒पुं मृ॒गय॑ं शू॒शुवा॑स॒मृजि॑श्व॒ने वैद॑थि॒नाय॑ र॒न्धीः ।

प॒ञ्चाश॑त् कृ॒ष्णा नि व॑पः स॒हस्रा ऽत्कं॑ न पु॒रो ज॑रि॒मा वि द॑र्दः

१३

सूर॑ उ॒पाके॑ त॒न्वं द॑र्धानो वि यत् ते चे॒त्यमृ॑तस्य॒ वपः॑ ।

मृ॒गो न ह॑स्ती त॒र्विषी॑मु॒पाणः सि॒ंहो न भी॑म आ॒यु॒धानि वि॑भ्र॒त्

१४

इन्द्रं॑ का॒मा व॑स्य॒न्तो अ॑ग॒मन् त्स॑र्मा॒ळहे॑ न स॒र्वने॑ च॒क्रानाः ।

अ॒वस्य॑वः श॒शमा॑ना॒स उ॒क्थैरो॒क्रो न र॑ण्वा सु॒दृशी॑व पु॒ष्टिः

१५ [१९]

तमि॑द् व इन्द्रं॑ सु॒हवं॑ हु॒वेम् य॒स्ता च॑कार न॒र्या पुरु॑णि ।

यो मा॒वते॑ ज॒रित्रे॑ ग॒ध्यं चि॒न्मक्षू॑ वा॒जं भ॑रति स्पा॒र्ह्राधाः

१६

ति॒ग्मा यद॑न्त॒र॒शनिः प॑ता॒ति क॑स्मि॒श्चिच्छू॑र मु॒हुके॑ ज॒नाना॑म् ।

घो॒रा यद॑र्य॒ समृ॑ति॒र्भवा॑त्य॒ध॑ स्मा न॒स्तन्वा॑ बो॒धि गो॑पाः

१७

(१८)

भुवोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातौ । त्वामनु प्रमतिमा जगन्मोक्षंशो जरित्रे विश्वधं स्याः	१८
एभिर्नृभिर्दिन्द्र त्वायुभिर्द्वा मघवाद्भिर्मघवन् विश्वं आजौ । द्यावो न द्युमैरुभि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदश्च पूर्वीः	१९
एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् । नू चिद् यथा नः सखा वियोषदसन्न उग्रोऽविता तनूपाः	२०
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽं न पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः	२१ [२०] (१८५)

(१७)

२१ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । विश्विष्टुप्, १५ एकपदा विराट् ।

त्वं महौ इन्द्र तुभ्यं ह क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः । त्वं वृत्रं शर्वसा जघन्वान् त्सुजः सिन्धूरहिना जग्रसानान्	१
तव त्विपो जनिमन् रेजत द्यौ रेजद् भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः । ऊघायन्त सुभ्वः पर्वतास आर्दन् धन्वानि सरयन्त आपः	२
भिनद् गिरिं शर्वसा वज्रमिष्णन्नाविष्कृण्वानः सहसान ओजः । वधीद् वृत्रं वज्रेण मन्दसानः सरन्नापो जर्वसा हतवृष्णीः	३
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौ रिन्द्रस्य कृता स्वपस्तमो भूत् । य ईं जजान स्वयं सुवज्रमनपच्युतं सदसो न भूम्	४
य एक इच्छावर्यति प्र भूमा राजा कृष्टीनां पुरुहुत इन्द्रः । सत्यमेनमनु विश्वे मदन्ति रातिं देवस्य गृणतो मघोनः	५ [२१]
सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मदिष्टाः । सत्राभवो वसुपतिर्वसूनां दत्ते विश्वा अधिधा इन्द्र कुटीः	६
त्वमर्धं प्रथमं जायमानो ऽमे विश्वा अधिधा इन्द्र कुटीः । त्वं प्रति प्रवर्त आशयान् महिं वज्रेण मघवन् वि वृध्वः	७
सत्राहणं दार्धृषिं तुमामिन्द्रं महामपारं वृषभं सुवज्रम् । हन्ता यो वृत्रं सन्तिनोत वाजं दाता मघानि मघवा सुराधाः	८

(१९)

अयं वृत्तश्चातयते समीची—र्यं आजिगुं मघवां शुण्व एहः ।

अयं वाजं भरति यं सनोत्य—स्य प्रियास्तः सुख्ये स्याम

अयं गृण्वे अध जयन्वुत द्र—त्रयमुत प्र कृणुते गुधा गाः ।

यदा सत्यं कृणुते मन्युमिन्द्रो विश्वं द्रुक्कं भयत एजंरुमात

समिन्द्रो गा अजयत् सं हिरण्या समंश्रिया मघवा यो ह पूर्वीः ।

एभिर्नृभिर्नृतमो अस्य शाकै रायो विभक्ता संभरश्च वस्वः

कियत् सिदिन्द्रो अध्येति मातुः कियत् पितुर्जैन्नितुर्यो जजान ।

यो अस्य शुष्मं मुहुकैरियति वातो न जूतः स्तनयन्दिरभेः

क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं कृणोती—र्यति रेणुं मघवा समोहम् ।

विभञ्जनुरशानिर्मा इव द्यौ—रुत स्तोतारं मघवा वसी धात

अयं चक्रमिषणत् सूर्यस्य न्येतंशं रीरमत ससृमाणम् ।

आ कृष्ण ई जुहुराणो जिघति त्वचो बुधे रजसो अस्य योनी

असिक्न्यां यजमानो न होता

गव्यन्त इन्द्रं सुख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ।

जनीयन्तो जनिदामक्षितोति—मा च्यावयामोऽवृते न कोशम्

त्राता नो बोधि ददृशान आपि—रभिख्याता मर्दिता सोम्यानाम् ।

सखा पिता पितृतमः पितृणां कर्तेषु लोकमुशते वयोधाः

सखीयतामविता बोधि सखा गृणान इन्द्र स्तुवते वयो धाः ।

वयं ह्या ते चक्रुमा सबाध आभिः शर्भीभिर्महयन्त इन्द्र

स्तुत इन्द्रो मघवा यद्ध वृत्रा भूरीण्येको अप्रतीनि हन्ति ।

अस्य प्रियो जरिता यस्य शर्म—न्नकिर्द्वेवा वारयन्ते न मर्ताः

एवा न इन्द्रो मघवा विरप्शी करत् सत्या चर्पणीधृदन्वा ।

त्वं राजा जनुषा धेह्यस्मे अधि श्रवो माहिन्नं यज्जरित्रे

नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।

अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रुथ्यः सवासाः

३

१० [२२]

११

१२

१३

१४

१५ [२३]

१६

१७

१८

१९

२०

२१ [२४] (१०१)

(१८)

१३ वामदेवो गौतमः, १ इन्द्रः, ४ (उत्तरार्धर्वस्य), ७ अश्विनिः ।

१ वामदेवः, २-४ (पूर्वार्धर्वस्य), ८-१३ इन्द्रः, ४ (उत्तरार्धर्वस्य).

७ वामदेवः । त्रिष्टुप् ।

- अयं पन्था अनुवित्तः पुराणो यतो देवा उदजायन्त विश्वे ।
 अतोश्चिदा जनिषीष्ट प्रवृद्धो मा मातरममुया पत्तवे कः १
- नाहमतो निरया दुर्गहैतत् तिरश्चता पार्श्वान्निर्गमाणि ।
 ब्रह्मर्नि मे अकृता कर्त्तानि युध्यै त्वेन सं त्वेन पृच्छै २
- प्रायती मातरमन्वचष्ट न नानु गान्यनु नू गमानि ।
 त्वष्टुर्गृहे अपिबत् सोममिन्द्रः शतधन्यं चम्बोः सुतस्य ३
- किं स क्रधक् कृणवद् यं सहस्रं मासो जभार शरदश्च पूर्वीः ।
 नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तर्जातिपूत ये जानित्वाः ४
- अवधमिव मन्यमाना गुहाक रिन्द्रं माता वीर्येणा न्यृष्टम् ।
 अथोदस्थात् स्वयमत्कुं वसान आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ५ [२५]
- एता अर्पन्त्यललाभवन्ती कृतावरीरिव संक्रोशमानाः ।
 एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति कमापो अद्रिं परिधिं रुजन्ति ६
- किमु प्विदस्मै निविदो भनन्ते न्द्रस्यावद्यं दिधिपन्त आपः ।
 ममैतान् पुत्रो महता वधेन वृत्रं जघन्वाँ असृजद् वि सिन्धून् ७
- ममच्चुन त्वा युवतिः पुरास ममच्चुन त्वा कुपवा जगार ।
 ममच्चिदापः शिशवे ममृड्युर्ममच्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत् ८
- ममच्चुन ते मघवन् व्यंसो निविविध्वाँ अप हनू जघान ।
 अधा निविद्ध उत्तरो बभूवा जिह्रो दासस्य सं पिणग्वधेन ९
- गृष्टिः संसूव स्थविरं तवागा मनाधूप्यं वृषभं तुमुमिन्द्रम् ।
 अरीळ्हं वृत्सं चरथाय माता स्वयं गातुं तन्व इच्छमानम् १०
- उत माता महिपमन्ववेन कृमी त्वा जहति पुत्र देवाः ।
 अथाब्रवीद् वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन् त्सखे विष्णो वितुरं वि क्रमस्य ११ (२६)

कस्ते मातरं विधवामनक—च्युतं कन्यामभिधासुवन्ति ।

कस्ते देवो अर्थि माद्वीक आसीदं यन प्राभिणाः पितरं पातुगुणं

१२

अवत्यो युन अन्त्राणि पेने न देवेन विदिदे मन्त्रितारम् ।

अपश्यं ज्ञायाममर्हयमाना—मर्धा मे इमेनो मन्वा जभार

१३[२३](११)

[पष्ठोऽध्यायः अथर्व २-३०]

(१३)

११ वामदेवो मोतमः । इन्द्र । विष्णु ।

एवा त्वामिन्द्र वञ्चिन्नत्र विश्वे देवासः सुहर्षासु ऊमाः ।

महामुने रोदसी वृद्धमुष्यं निरकुमिदं गुणते वृद्धहृदये

१

अवामृजन्तु जिघ्रेशं न देवा भुवः सन्नास्तिन्द्र मृत्ययानिः ।

अहन्ताहिं परिशयान्तमणः प्र धत्तनीरस्यो विश्वधेनाः

२

अतृष्णुवन्तं विर्यतमवृध्य—मवृध्यमानं सुगुणामिन्द्र ।

सप्त प्रति प्रवत आशयान्—महिं वज्रेण वि रिणा अपर्धन्

३

अक्षोदयच्छर्वसा क्षामं वृधं वाणं वातस्तधिपीभिरिन्द्रः ।

दृक्त्वहान्याभ्रादुशमान ओजो स्वाभिनतं ककुभः पर्वतानाम्

४

आभि प्र दंष्टुर्जनयो न गर्भं रथा इव प्र ययुः साकमर्द्रयः ।

अतर्पयो विसृतं उज्ज ऊर्मान् त्वं वृतां अरिणा इन्द्र सिन्धून्

५[१]

त्वं महीमवनिं विश्वधेनां तुर्वीतये वृष्याय क्षरन्तीम् ।

अरमयो नमसैजदर्णः सुतरूणां अकृणोरिन्द्र सिन्धून्

६

प्रागुवो नमन्वोऽ न वक्ता ध्वसा अपिन्वद् युवतीर्कृतज्ञाः ।

धन्वान्यजौ अपृणक् तृणाणौ अघोगिन्द्रः स्तयीऽ दंसुपत्नीः

७

पूर्वीरुषसः शरदश्च गुता वृत्रं जवन्वां अमृजद् वि सिन्धून् ।

परिष्ठिता अतृणद् वद्धधानाः सीरा इन्द्रः सवितवे पृथिव्या

८

वृत्रीभिः पुत्रमगुवो अद्वानं निवेशनान्दरिव आ जभर्थ ।

व्युन्धो अख्यदहिमाद्वानो निर्भूदुखच्छित् समरन्तु पवं

९

प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्रा—ऽऽविद्वौ आह विदुषे करांसि ।

यथार्थथा वृष्ण्यानि स्वगुतां ऽपांसि राजन् नर्याविंवेपीः

१०

नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इपं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।

अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रुथ्यः सदासाः

११[२](२३०)

(२०)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । विष्णुः ।

आ न इन्द्रो दूरादा न आसा दंभिष्टिक्नुदवसे यासदुग्रः ।	
ओजिष्ठभिर्नूपतिर्वज्रचाहुः संगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून	१
आ न इन्द्रो हरिर्मियात्वच्छा—ऽर्वाचीनोऽवसे राधसे च ।	
तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शी—मं यज्ञमनु नो वाजसातौ	२
इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत् सनिव्यसि क्रतुं नः ।	
श्वघ्नीव वज्रिन् त्सनये धनातां त्वया व्यमर्थ आजिं जयेम	३
उशन्तु पु णः सुमना उपाके सोमस्य नु सुपुतस्य स्वधावः ।	
पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्धसा ममदः पृथगेन	४
वि यो ररप्श कर्षिभिर्नवेभि—र्वृक्षो न पक्वः सृण्यो न जेता ।	
मयीं न योषामभि मन्यमानो ऽच्छा विवक्त्रि पुरुहूतमिन्द्रम्	५ [३]

गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः सनादेव सहसे जात उग्रः ।	
आदतां वज्रं स्थाविरं न भीम उद्रेव कोशं वसुना न्यूष्टम्	६
न यस्य वर्ता जनुषा न्वस्ति न राधस आमरीता मघस्य ।	
उद्वावृषाणस्तविषीव उग्रा—ऽस्मभ्यं दद्वि पुरुहूत रायः	७
ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीना—मुत व्रजमपवर्तासि गोनाम् ।	
शिक्षानरः समिथेषु प्रहावान् वस्वो राशिर्माभिनेतासि भूरिम्	८
कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठो यया कृणोति मुहु का चिहृष्यः ।	
पुरु द्वाशुषे विचयिष्ठो अंहो ऽथा दधाति द्रविणं जरित्रे	९
मा नो मर्धिरा भरा वृद्धि तन्नः प्र द्वाशुषे दातवे भूरि यत्र ते ।	
नय्ये वृष्णे शस्ते आस्मिन् त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः	१०
नू हत इन्द्र नू गृणान इपं जरित्रे नयोऽं न पीपेः ।	
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नय्यं धिया स्वांम रुध्यः सदासाः	११ [४]

(२१)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । विष्णुः ।

आ याविन्द्रोऽवसे उषं न इह स्तुतः सध्मावन्तु द्यौः ।	
शत्रुधानस्तविषीर्यस्य पूर्वा—यैर्नि अन्नमभिर्नुवि पुण्याव	१

किमादमत्रं सुखं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम ।
 श्रिये सुहृशो वपुस्स्य सर्गाः स्वर्णं चित्रतममिष आ गोः
 दुहं जिघांसन् ध्वरसमनिन्द्रां तेतिक्ते तिग्मा तुजसे अनीका ।
 ऋणा चिद् यत्र ऋणया न उग्रो दूरे अज्ञाता उपसो ववाधे
 ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वा—ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति ।
 ऋतस्य श्लोको वधिरा ततर्दु कर्णा बुधानः शुचमान आयोः
 ऋतस्य हृद्धा धरुणानि सन्ति पुखाणि चन्द्रा वपुषे वपुषि ।
 ऋतेन दीर्घमिषणन्त पृक्षं ऋतेन गावं ऋतमा विवेशुः
 ऋतं येमान ऋतमिद् वनोत्यु—तस्य शुष्मस्तुरया उ गव्युः ।
 ऋताय पृथ्वी बहुले गभीरे ऋताय धेनू परमे दुहाते
 नू दुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।
 अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः

६

७

८

९

१०

११[१०](१७)

(२४)

११ चामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १० अनुष्टुप् ।

का सुदुतिः शवसः सुनुमिन्द्र—मर्वाचीनं राधस आ ववर्तत् ।
 वृदिहि वीरो गृणते वसूनि स गोपतिर्निष्पिधां नो जनासः
 स वृत्रहत्ये हव्यः स ईड्यः स सुदुत इन्द्रः सत्यराधाः ।
 स यामन्ना मधवा मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुष्वये वरिवो धात्
 तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके रिरिक्तांसस्तन्वः कृण्वत त्राम् ।
 मिथो यत् त्यागमुभयासो अगमन् नरस्तोकस्य तनयस्य सातौ
 क्रतूयन्ति क्षितयो योग उग्र—ऽऽशुप्राणासो मिथो अर्णसातौ ।
 सं यद् विशोऽववृचन्त युध्मा आदिन्नेम इन्द्रयन्ते अभीके
 आदिद्ध नेम इन्द्रियं यजन्त आदित् प्रक्तिः पुरोव्याशं रिरिच्यात् ।
 आदित् सोमो वि पपृच्यादमुष्वी—नादिज्जुजोष वृषमं यजध्वे

१

२

३

४

५[११]

कृणोत्यस्मै वरिवो य इत्ये—न्द्राय सोममुशते सुनोति ।
 सुभीचीनेन मनुसाविवेनन् तमित् सखायं कृणुते समत्सु

६

(२८)

य इन्द्राय सुनवत् सोममद्य पचात् पक्तीरुत भृज्जातिं धानाः ।

प्रातिं मनायोरुचथानि हर्यन् तस्मिन् दधद् वृषणं शुष्ममिन्द्रः ।

७

यदा समयं व्यचेहर्षावा कीर्षं यदाजिमभ्यस्यदुर्यः ।

आचिक्रदुद् वृषणं पत्न्यच्छा दुरोण आ निशितं सोमसुद्धिः ।

८

भूर्यसा वस्नमचरत् कनीयो ऽविक्रीतो अकानिपुं पुनर्यन् ।

स भूर्यसा कनीयो नारिरेचीद् कीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ।

९

क इमं दशभिर्ममेन्द्रं क्रीणाति धेनुभिः ।

यदा वृत्राणि जङ्घन दथैनं मे पुनर्ददत् ।

१०

नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।

अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ।

११ [१२] (२८५)

(२५)

८ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

को अद्य नर्यो देवकाम उशान्निन्द्रस्य सख्यं जुजोष ।

को वा महेऽर्वसे पार्याय समिन्द्रे अग्नौ सुतसोम ईडे ।

१

को नानाम् वचसा सोम्याय मनायुर्वा भवति वस्तं उसाः ।

क इन्द्रस्य युज्यं कः सखित्वं को भ्रात्रं वष्टि क्वये क ऊती ।

२

को देवानामवो अद्या वृणीति क आदित्याँ अदितिं ज्योतिरीडे ।

कस्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यां ऽशोः पिबन्ति मनसाविवेनम् ।

३

तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंस ज्योक् पश्यात् सूर्यमुच्चरन्तम् ।

य इन्द्राय सुनवामेत्याह नरे नर्याय नृतमाय नृणाम् ।

४

न तं जिनन्ति ब्रह्मो न दृभ्रा उर्वस्मा अदितिः शर्म यंसत् ।

प्रियः सुकृत् प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी ।

५ [१३]

सुप्राव्यः प्राशुपालेष् वीरः सुष्वेः पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः ।

नासुष्वेरापिर्न सखा न जामि दुष्प्राव्योऽवहन्तेदवाचः ।

६

न रेवतां पणिनां सख्यमिन्द्रो ऽसुन्वता सुतपाः सं गृणीति ।

आस्य वेदः खिदति हन्ति नम्रं वि सुष्वरे पक्ते केवलो भूत् ।

७

इन्द्रं परेऽर्वरे मध्यमास इन्द्रं यान्तोऽर्वसितास इन्द्रम् ।

इन्द्रं क्षियन्त उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाज्रपन्तो हवन्ते ।

८ [१४] ९

(२६)

७ धामदेवो गौतमः ; १-३ इन्द्रो वा । १-३ इन्द्रः, आत्मा वा, ४-७ इत्येनः । विष्टुप् ।

अहं मनुरमचं सूर्यश्चा—ऽहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः ।
 अहं कुत्समार्जुनेयं न्यूञ्जे ऽहं कविरुशना पश्यता मा
 अहं भूमिमददामायया—ऽहं वृष्टिं दृशुषु मर्त्याय ।
 अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन्
 अहं पुरो मन्दसानो ह्यरु नव साकं नवतीः शम्बरस्य ।
 शततमं वेद्यं सर्वताता दिवोदासमतिथिग्वं यदावम्
 प्र सु प विम्यो मरुतो विरस्तु प्र इत्येनः इत्येनेभ्य आशुपत्वा ।
 अचक्रया यत् स्वधया सृणो हव्यं भरन्मनवे देवर्जुष्टम्
 मरुद् यदि विरतो वेविजानः पृथोरुणा मनोजवा असनि ।
 तूर्यं ययौ मधुना सोम्येनो—त श्रवो विविदे इत्येनो अत्र
 ऋजीपी इत्येनो ददमानो अंशुं परावतः शकुनो मन्द्रं मर्दम् ।
 सोमं मरुद् दृष्टहाणो देवावान् दिवो अमुष्मादुत्तराद्वादाय
 आदाय इत्येनो अमरुत् सोमं सुहृदं सुवाँ अयुतं च साकम् ।
 अत्रा पुरंधिरजहादराती—मदे सोमस्य मुरा अमूरः

(२७)

५ धामदेवो गौतमः । इत्येनः, ५ इन्द्रो वा । विष्टुप्, ५ शक्वरो ।

गर्भे नु सन्नन्वेपामवेद—सहं देवानां जनिमानि विश्वा ।
 शतं मा पुर आर्यसीररक्ष—त्रधं इत्येनो जवसा निरदीयम्
 न वा स मामप जोषं जमारा—ऽमीमांस त्वक्षसा वीर्येण ।
 पुरंधिरजहादराती—वत वाताँ अतरच्छृशुवानः

यच्छेनो अस्वनीदध द्यो—र्वि यद् यदि वात ऊहुः पुरंधिम् ।
 मरुद् यदस्मा अव ह क्षिपज्यां कुशानुरस्ता मुरण्यन्
 ऋजिप्य इमिन्द्रावतो न मुन्यु इत्येनो जभार धिष्णोः ।
 अन्तः पतन् पतन्त्यस्य पूर्ण—मधु चामनि

अधं श्वेतं कलशं गोभिर्ऋक्ता मापिष्यान् मधवा शुक्रमन्धः ।

अध्वर्युभिः प्रयतं मध्वो अग्रमिन्द्रो मदायु प्रति धत् पिबध्वै शूरो मदायु प्रति धत् पिबध्वै ५

[१६] (३०५)

(२८)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । इन्द्रासोमौ वा । त्रिष्टुप् ।

त्वा युजा तव तत् सोम सुख्य इन्द्रो अपो मनवे सुसुतस्कः ।

अहन्नहिमरिणात् सप्त सिन्धू नपावृणोदपिहितेव खानि १

त्वा युजा नि खिवृत् सूर्यस्येन्द्रश्चक्रं सहसा सुद्य इन्द्रो ।

अधि ण्णुना बृहता वर्तमानं महो बृहो अर्प विश्वायु धाचि २

अहन्निन्द्रो अदहदुग्निरिन्द्रो पुरा दस्यून् मध्यंदिनादुभीकं ।

दुर्गे दुरोणे क्रत्वा न यातां पुरु सहस्रा शर्वा नि वर्हीत् ३

विश्वस्मात् सीमधुमां इन्द्र दस्युन् विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः ।

अवाधेयाममृणतं नि शत्रू नविन्देयामपचितिं वधत्रैः ४

एवा सत्यं मधवाना युवं तदिन्द्रश्च सोमोर्वमश्च्यं गोः ।

आदईतमपिहितान्यश्वा रिरिचथुः क्षार्थित् तवृद्वाना ५ [१७] (३१०)

(२९)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ नः स्तुत उप वाजेभिस्तुती इन्द्र याहि हरिभिर्मन्दसानः ।

तिरश्चिद्वर्यः सर्वना पुरुण्याङ्गुपेभिर्गृणानः सत्यराधाः १

आ हि प्सा याति नर्यश्चिकित्वान् हूयमानः स्तोतृभिरुप यज्ञम् ।

स्वखो यो अभीरुर्मन्यमानः सुष्वागेभिर्मदति सं ह वीरैः २

भ्रावयेदस्य कर्णा वाज्रयध्वै जुष्टामनु प्र दिशं मन्वयध्वै ।

उद्वावृषाणो राधसे तुविप्सान् करत्र इन्द्रः सुतीर्याभयं च ३

अच्छा यो गन्ता नार्धमानमूती इत्था विप्रं हवमानं गुणन्तम् ।

उप त्मानि दधानो धुर्याङ्गून् त्सहस्राणि शतानि वज्रं बाहुः ४

त्वोतासो मधवन्निन्द्र विप्रा वयं ते स्यान् सूरयो गुणन्तः ।

भेजानासो बृहद्विषस्य राय आजाप्यस्य द्वावने वृक्षोः ५ [१८] ३११

(३०)

२४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, १-११ इन्द्रोपसौ । गायत्री, ८, २४ अनुष्टुप् ।

नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो	न ज्यायाँ अस्ति वृत्रहन् । नकिरेवा यथा त्वम्	१
सत्रा ते अनु कुटयो	विश्वा चक्रेव वावृतुः । सत्रा महाँ असि श्रुतः	२
विश्वे चनेकुना त्वा	वेवास इन्द्र युयुधुः । यदहा नक्तमातिरः	३
यत्रोत वाधितेभ्य	श्चक्रं कुत्साय युध्यते । मुषाय इन्द्र सूर्यम्	४
यत्र देवाँ क्रवायतो	विश्वाँ अयुध्य एक इत् । त्वमिन्द्र वनूरहन्	५ [१९]
यत्रोत मर्याय क	मरिणा इन्द्र सूर्यम् । प्रावः शचीभिरेतशम्	६
किमादुतासि वृत्रहन्	मववन् मन्युमत्तमः । अत्राह दानुमातिरः	७
एतद् वेदुत वीर्यं	मिन्द्र चकर्थ पौंस्यम् । स्त्रियं यद् दुर्हणायुवं वर्धीर्दुहितरं द्विवः ८	८
द्विवश्चिद् वा दुहितरं	महान् महीयमानाम् । उपासमिन्द्र सं पिणक्	९
अयोपा अनसः सत्	संपिष्टादहं बिभ्युषी । नि यत् सीं शिश्रथद् वृषां	१० [२०]
एतदस्या अनः शये	सुसंपिष्टं विपाश्या । सुसारं सीं परावतः	११
इमं सिन्धुं विपाल्यं	वितस्थानामधि क्षमि । परि ण्ठा इन्द्र मायया	१२
इमं शुष्पं ग्ण शुष्पया	य मुक्षो अभिवेदनम् । पुरो यदस्य संपिणक्	१३
इमं दामं वीर्यितरं	वृद्धतः पर्वतादधि । अवाहन्निन्द्र शम्बरम्	१४
इमं दामस्य वीर्यिनः	सहस्राणि शतावधीः । अधि पथं प्रधीरिव	१५ [२१]
इमं त्वं पुत्रसुपुत्रः	परावृक्तं शतक्रतुः । उक्थेय्विन्द्र आभजत्	१६
इमं त्वा मुन्यशायद्	अम्नाताग शचीपतिः । इन्द्रो विद्वाँ अपारयत्	१७
इमं त्वा मुय आर्या	सुर्यातिन्द्र पारतः । अर्णाचिचरथावधीः	१८
अनु द्वा नक्षिता नक्षे	इन्धं श्रोणं च वृत्रहन् । न तत् ते सुसमद्वे	१९
अनन्यमन्यनीता	पुगमिन्द्रो व्यास्यत् । दिवोदासाय दाशुषे	२० [२२]
अस्वायद् कुमनिवे	सहस्रां त्रितानं हयैः । दासानामिन्द्रो मायया	२१
अ वेदुतमि वृत्रहन्	त्वज्जान इन्द्र गोपतिः । यस्ता विश्वानि चिच्युषे	२२
इमं नूनं वदित्विचं	करिष्या इन्द्र पौंस्यम् । अद्या नकिष्टदा भिजत्	२३
अभवेति न आदरे	देवो ददात्वयुना । वामं पूषा वामं भर्गो वामं देवः कर्कशती २४	[२४] (१९)

(३१)

१५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । गायत्री, ३ पादनिचृत् ।

कया नश्चित्र आ भुव—दूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता १
 कस्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः । हृळ्हा चिद्वारुजे वसु २
 अभी पु णः सखीना—मविता जरितृणाभ् । शतं भवास्यूतिभिः ३
 अभी न आ ववृत्स्व चक्रं न वृत्तमवतः । नियुद्धिश्चर्षणीनाम् ४
 प्रवता हि कर्तूना—मा हा पदेव गच्छसि । अभक्षि सूर्ये सचा ५ [२४]

सं यत् तं इन्द्र मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे । अध त्वे अध सूर्ये ६
 उत स्मा हि त्वामाहुरि—न्मघवानं शचीपते । दातास्मविदीधयुम् ७
 उत स्मा सद्य इत् परि शशमानाय सुन्वते । पुरु चिन्महसे वसु ८
 नहि ष्मा ते शतं चन राधो वरन्त आमुरः । न च्यौत्तानि करिष्युतः ९
 अस्माँ अवन्तु ते शत—मस्मान् त्सहस्रमूतयः । अस्मान् विश्वा अमिष्टयः १० [२५]

अस्माँ इहा वृणीष्व सुखाय स्वस्तये । महो राये द्विविर्मते ११
 अस्माँ अविद्धि विश्वहे—न्द्र राया परीणसा । अस्मान् विश्वाभिरुतिभिः १२
 अस्मभ्यं ताँ अपा वृधि व्रजाँ अस्तेव गोमतः । नवाभिरिन्द्रोतिभिः १३
 अस्माकं धृष्ण्या रथो द्युमाँ इन्द्रानपच्युतः । गन्धुराश्च्युरायते १४
 अस्माकमुत्तमं कृधि श्रवो देवेषु सूर्य । वर्षिष्ठं द्यामिवोपरि १५ [२६] (३५५)

(३२)

१४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, २३-२४ इन्द्राभ्यौ । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र वृत्रह—अस्माकमर्धमा गंहि । महान् महीभिरुतिभिः १
 भूमिंश्चिद् घासि तूतुजि—रा चित्र चिद्रिणीष्व । चित्रं कृणोष्युतयं २
 वृध्रेभिरिच्छशीवांसं हंसि वार्धन्तमोजसा । सखिभ्ये त्वे सचा ३
 वयमिन्द्र त्वे सचा वयं त्वाभि नोनुमः । अस्माँ अस्माँ इदुर्द्व ४
 स नश्चित्राभिरद्विवो अनवद्याभिरुतिभिः । अनाधुष्टाभिरा गंहि ५ [२७]

भूयामो पु त्वावतः सखाय इन्द्र गोमतः । पुत्रो वाजाय वृष्वधि ६
 त्वं ह्येक ईशिपु इन्द्र वार्जस्य गोमतः । स नो वन्धि महीनिर्मन् ७

(३६)

न त्वा वरन्ते अन्यथा यद् दित्ससि स्तुतो मुचम् ।	स्तोतुभ्य इन्द्र गिर्वणः	८
अभि त्वा गोतमा गिरा—ऽनूपत प्र वावने ।	इन्द्र वाजाय घृज्वये	९
प्र ते वोचाम वीर्यांश्च या मन्दसान आरुजः ।	पुरो दासीरभीत्य	१० [२८]
ता ते गृणन्ति वेधसो यानि चकथ पौंस्या ।	सुतेष्विन्द्र गिर्वणः	११
अवीवृधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोमवाहसः ।	रेषु धा वीरवद् यशः	१२
यच्चिद्धि शश्वतामसी—न्द साधारणस्त्वम् ।	तं त्वा वयं हवामहे	१३
अवाचीनो वसो भवा—ऽस्मे सु मत्स्वान्धसः ।	सोमानामिन्द्र सोमपाः	१४
अस्माकं त्वा मतीना—मा स्तोम इन्द्र यच्छतु ।	अवागा वर्तया हरी	१५
पुरोळाशं च नो वसो जोषयासे गिरेश्व नः ।	बधूयुरिव योषणाम्	१६ [२९]
सहस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीमहे ।	ज्ञतं सोमस्य स्वार्यः	१७
सहस्रां ते ज्ञता वयं गवामा च्यावयामसि ।	अस्मत्रा राध एतु ते	१८
दश ते कुलशानां हिरण्यानामधीमहि ।	भूरिदा असि वृत्रहन्	१९
भूरिदा भूरि देहि नो मा वृध्नं भूर्या भर ।	भूरि वेदिन्द्र दित्ससि	२०
भूरिदा ह्यसि श्रुतः पुरुत्रा शूर वृत्रहन् ।	आ नो भजस्व राधसि	२१
प्र ते बभू विचक्षणं शंसांमि गोषणो नपात् ।	माभ्यां गा अनु शिश्रथः	२२
कनीनकेवं विद्वधे नवे हृपदे अर्भके ।	बभू यामेषु शोभेते	२३
अरं म उन्नयाम्णे ऽर्मनुन्नयाम्णे ।	बभू यामेष्वसिधा	२४ [३०] (३५)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-२७]

(३३)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ३३-४१]

११ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप् ।

प्र ऋभुभ्यो दूतमिव वार्चमिष्य उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे ।	
ये वार्तजूतास्तरणिभिरैवैः परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः	१
यदारमकृन्नृभवः पितृभ्यां परिविष्टी वेपणा वंसनाभिः ।	
आदिद् देवानामुप सख्यमायन् धीरांसः पुष्टिमवहन् मुनायै	२
पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सना यूषेव जरणा शयाना ।	
ते वाजो विभ्वां ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुप्सरसो नोऽवन्तु यज्ञम्	३
यत् संवत्समृभवो गामरक्षन् यत् संवत्समृभवो मा अपिशन् ।	
यत् संवत्समभरन् भासो अस्या—स्ताभिः शमीभिरमृतत्वमाशुः	४ (३८१)

ज्येष्ठ आह चमुसा द्वा कुरेति कनीयान् त्रीन् कृण्वामेत्याह ।
कनिष्ठ आह चतुरंस्कुरेति त्वष्ट ऋभवस्तत् पतयद् वचो वः

५ [१]

सत्यमूर्चुर्नरं एवा हि चक्रुर्ननु स्वधामृभवो जग्मुरेताम् ।

६

विभ्राजमानांश्चमुसाँ अहेवाऽवेनत् त्वष्टा चतुरो दहृश्वान्

द्वादश द्यून् यदगोह्यस्याऽऽतिथ्ये रणान्मृभवः सुसन्तः ।

७

सुक्षेत्राकृण्वन्ननयन्त सिन्धून् धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमापः

रथं ये चक्रुः सुवृत्तं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् ।

८

त आ तक्षन्त्वृभवो रयिं नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः

अपो ह्येषामजुषन्त देवा अभि कृत्वा मनसा दीध्यानाः ।

९

वाजो देवानामभवत् सुकर्मेन्द्रस्य ऋभुक्षा वरुणस्य विभ्वा

ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा ।

१०

ते रायस्पोषं द्रविणान्यस्मे धत्त ऋभवः क्षेमयन्तो न मित्रम्

इदाहः पीतिमुत्त वो मदं धुर्न ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः ।

११ [२] (३८९)

ते नूनमस्मे ऋभवो वसूनि तृतीयै अस्मिन् त्सर्वने दधात

(३४)

११ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप् ।

ऋमुर्विभ्वा वाज इन्द्रो नो अच्छे मं युज्ञं रत्नधेयोप यात ।

१

इदा हि वो धिषणां देव्यहा मर्धात् पीतिं सं मदा अगमता वः

विद्वानासो जन्मनो वाजरता उत्त ऋतुभिर्ऋभवो मादयध्वम् ।

२

सं वो मदा अगमत् सं पुरंधिः सुवीरामस्मे रयिमेरयध्वम्

अयं वो युज्ञं ऋभवोऽकारि यमा मनुष्वत् प्रदिवो दधिध्वे ।

३

प्र वोऽच्छा जुजुषाणासो अस्थु रभूत् विश्वे अग्रियोत वाजाः

अभूदु वो विधुते रत्नधेय मिदा नरो दाशुषे मर्त्याय ।

४

पिवत् वाजा ऋभवो वृदे वो महिं तृतीयं सर्वनं मदाय

आ वाजा यातोप न ऋभुक्षा महो नरो द्रविणसो गृणानाः ।

आ वः पीतयोऽभिपित्वे अह्ना मिमा अस्तं नवस्व इव गमन्

५ [३]

आ नपातः शवसो यातनोपे मं युज्ञं नमसा हूयमानाः ।

सजोपसः सूरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः

६

(३९५)

सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः ।
 अग्नेषाभिर्ऋतुषाभिः सजोषा रनास्पतीभी रत्नधाभिः सजोषाः
 सजोषस आदित्यैर्मादयध्वं सजोषस क्रभवः पर्वतेभिः ।
 सजोषसो देव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुभी रत्नधेभिः
 ये अश्विना ये पितरा य ऊती धेनुं तत्तुशुर्कभवो ये अश्वा ।
 ये अंसत्रा य ऋधयोर्दसी ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः
 ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रयिं धृत्य वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।
 ते अग्नेषा क्रभवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणन्ति
 नापाभूत न वोऽतीतृषामा—ऽनिःशस्ता क्रभवो युजे अस्मिन् ।
 समिन्द्रेण मदथ सं मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः

७

८

९

१०

११ [४] (४००)

(३५)

९ वामदेवो गौतमः । क्रभवः । विष्टुष ।

इहोप यात शवसो नपातः सौधन्वना क्रभवो मापं भूत ।
 अस्मिन् हि वः सर्वेने रत्नधेयं गमन्तिवन्द्रमनु वो मदासः
 आगन्तृभूणामिह रत्नधेय—मभूत् सोमस्य सुषुतस्य पीतिः ।
 सुकृत्यया यत् स्वपस्यया च एकं विचक्र चमसं चतुर्धा
 व्यकृणोत् चमसं चतुर्धा सखे वि शिक्षेत्यत्रवीत ।
 अथैत वाजा अमृतस्य पन्थां गुणं देवानामृभवः सुहस्ताः
 क्रिमयः स्विच्चमस एष आस यं काव्येन चतुरो विचक्र ।
 अथा सुनुध्वं सर्वनं मदाय पात क्रभवो मधुनः सोम्यस्य
 शच्याकर्त पितरा युवाना शच्याकर्त चमसं देवपानम् ।
 शच्या हरी धनुतरावतष्टे—न्द्रवाहावृभवो वाजरताः
 यो वः सुनोत्यभिपित्वे अह्नां तीव्रं वाजासः सर्वनं मदाय ।
 तस्मै रयिमृभवः सर्ववीर—मा तक्षत वृषणो मन्दसानाः

१

२

३

४

५ [५]

६

प्रातः सुतमपिबो हर्यश्व माध्यंदिनं सर्वनं केवलं ते ।

समृभुभिः पिबस्व रत्नधेभिः सखीया इन्द्र चकृपे सुकृत्या

७

(४०१)

ये देवासो अभवता सुकृत्या इयेना इवेदधिं विवि निषेव ।
ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वना अभवतामृतांसः

८

पत् तृतीयं सर्वनं रत्नधेयं—मकृणुध्वं स्वपस्या सुहस्ताः ।
तद्भवः परिपिक्तं व एतत् सं मदेभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम्

९ [६] (४०९)

(३६)

९ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

अनश्वो जातो अनभीशुरुक्थ्योऽं रथंस्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः ।

महत तद् वो देव्यस्य प्रवाचनं द्यामृभवः पृथिवीं यच्च पुण्यंथ

१

रथं ये चक्रुः सुवृत्तं सुचेतसो ऽविह्वरन्तं मनसस्पारि ध्यायां ।

तां ऊ न्वस्य सर्वनस्य पीतय आ वो वाजा ऋभवो वेदयामासि

२

तद् वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं देवेषु विभ्वो अभवन्माहित्वनम् ।

जिब्री यत् सन्तां पितरां सनाजुरा पुनर्युवाना चरथाय तक्षथ

३

एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः ।

अथा देवेष्वमृतत्वमानश श्रुष्टी वाजा ऋभवस्तद् व उक्थ्यम्

४

ऋभुतो रुयिः प्रथमश्रवस्तमो वाजश्रुतासो यमर्जीजनन् नरः ।

विभ्वतदो विदथेषु प्रवाच्यो यं देवासोऽवथा स विचर्षणिः

५ [७]

स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्यया स शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरः ।

स रायस्पोषं स सुवीर्यं दधे यं वाजो विभ्वो ऋभवो यमाविषुः

६

भेष्टं वुः पेशो अधि धायि दर्शतं स्तोमो वाजा ऋभवस्तं जुजुष्टन ।

धीरासो हि ठा कवयो विपश्चितस्तान् व एना ब्रह्मणा वेदयामासि

७

युयमस्मभ्यं धिषणाभ्यस्परि विद्वांसो विश्वा नर्षाणि भोजना ।

युमन्तं वाजं वृषशुष्ममुत्तममा नो रुयिर्भवस्तक्षता वयः

८

इह प्रजामिह रुयिं रराणा इह श्रवो वीरव तक्षता नः ।

येन वयं चितयेमात्यन्यान् तं वाजं चित्रमृभवो ददा नः

९ [८] (४१८)

(३७)

८ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप्, ५-८ अनुष्टुप् ।

उप नो वाजा अध्वरमृभुक्षा देवा यात पथिभिर्देवयानैः ।
 यथा यज्ञं मनुषो विक्ष्वांसु दधिध्वे रणवाः सुदिनेष्वह्नाम्
 ते वो हृदे मनसे सन्तु यज्ञा जुष्टासो अद्य द्युतनिर्णिजो गुः ।
 प्र वः सुतासो हरयन्त पूर्णाः क्रत्वे दक्षांय हर्षयन्त पीताः
 त्र्युद्राय देवहितं यथा वः स्तोमो वाजा ऋभुक्षणो दुदे वः ।
 जुह्वे मनुष्वदुपरासु विश्व युष्मे सचा ब्रुहद्विषेणु सोमम्
 पीवोअश्वाः शुचद्रथा हि भूताऽयःशिप्रा वाजिनः सुनिष्काः ।
 इन्द्रस्य सूनो शवसो नपातो ऽनु वश्चेत्यग्रियं मदाय
 ऋभुमृभुक्षणो रयिं वाजं वाजिन्तं युजम् ।
 इन्द्रस्वन्तं हवामहे सदासातममश्विनम्

सेहमवो यमवथ युयमिन्द्रश्च मर्त्यम् ।
 स धीभिरस्तु सनिता मेधसांता सो अर्वता
 वि नो वाजा ऋभुक्षणाः पथश्चित्तन् यष्टवे ।
 अस्मभ्यं सूरयः स्तुता विश्वा आशास्तरिपणि
 तं नो वाजा ऋभुक्षण इन्द्र नासत्या रयिम् ।
 समश्वं चर्षणिभ्य आ पुरु शस्त मघत्तये

(३८)

१० वामदेवो गौतमः । दधिका, १ द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

उतो हि वो वृत्रा सन्ति पूर्वा या पुरुभ्यस्त्रसदस्युनिर्तोशे ।
 क्षेत्रासां ददथुरुर्वरासां वनं दस्युभ्यो अभिभूतिमुग्रम्
 उत वाजिनं पुरुनिष्पिध्वानं दधिक्रामु ददथुर्विश्वकृष्टिम् ।
 कजिप्यं श्येनं पुषितप्सुमाशु चकृत्यमर्यो नृपतिं न शूरम्
 यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं विश्वः पुरुर्मदति हर्षमाणः ।
 पङ्क्तिर्गृध्र्यन्तं मेधयुं न शूरं स्थतुरं वातमिव ध्रजन्तम्

यः स्मारुन्धानो गध्या समत्सु सनुतरश्चरति गोषु गच्छन् ।
आविक्रैज्जीको विदथा निचिकयत् तिरो अरतिं पर्याप आयोः
इत स्मैनं वस्त्रमर्थि न तायु—मनु क्रोशन्ति क्षितयो भेरपु ।
आचार्यमानं जसुरिं न श्येनं श्रवश्चाच्छा पशुमच्च यूथम्

४

५ [११]

१ स्मासु प्रथमः सरिष्यन् नि वेंवेति श्रेणिभी रथानाम् ।
अजं कृण्वानो जन्यो न शुभ्वा रेणुं रेरिहत् किरणं ददृश्वान्
उत स्य वाजी सहुरिर्कृतावा शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्थे ।
तुरं यतीषु तुरयं नृजिप्यो अधि भ्रुवोः किरते रेणुमृञ्चन्
उत स्मास्य तन्यतोरिव द्यो—र्कधायतो अभियुजो भयन्ते ।
यदा सहस्रमभि पीमयोधीद् दुर्वर्तुः स्मा भवति भीम ऋञ्चन्
उत स्मास्य पनयन्ति जना जूतिं कृष्टिप्रो अभिभूतिमाशोः ।
उतैनमाहुः समिधे वियन्तः परा दधिका असरत् सहस्रैः
आ दधिकाः शवसा पथ्र्व कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान् ।
सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पुणक्तु मध्वा समिमा वचांसि

६

७

८

९

(३९)

१० [१२] (४३६)

६ वामदेवो गौतमः । दधिकाः । त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप् ।

आशुं दधिकां तमु नु ष्वाम द्विस्पृथिव्या उत चकिराम ।
उच्छन्तीर्मासुपसः सद्यन्त्वति विश्वानि दुरितानि पर्यन्
महश्चैर्कर्म्यवतः क्रतुप्रा दधिकावणः पुरुवारस्य वृष्णः ।
यं पुरुभ्यो दीदृवांसं नाग्निं दृदधुमित्रावरुणा ततुरिम्
यो अश्वस्य दधिकावणो अकारित् समिद्धे अग्रा उपसो व्युष्टौ ।
अनागसं तमादितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोपाः
दधिकावण इय ऊर्जो महो य—दर्मन्माहि मरुतां नाम भद्रम् ।
स्वस्तये वरुणं मित्रमाग्निं हवामह इन्द्रं वज्रबाहुम्
इन्द्रमिवेदुभये वि ह्वयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः ।
दधिकामु स्रदन् मर्त्याय दृदधुमित्रावरुणा नो अश्वम्
दधिकावणो अकारिणं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयुं पि तारिपत्

१

२

३

४

५

(४०)

५ वामदेवो गौतमः । दधिकाः, ५ सूर्यः । जगती, १ त्रिष्टुप् ।

दधिकाणा इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुपसः सृदयन्तु ।
 अपामग्रेरुपसः सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः १
 सत्वा भग्नियो गविषो दुवन्यस चरुवस्याद्विष उपसस्तुरण्यसत् २
 नन्यो द्वो द्रवरः पतङ्गरो दधिकावेषमूर्ज स्वर्जनत २
 पुन स्नास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः ।
 द्येनस्येव धनतो अक्रुसं परि दधिकाणाः सहोर्जा तरित्रतः ३
 पुन स्व याजी शिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिक्क्ष आसनि ।
 स्ये दधिका अनु संनवीत्यन् पथामक्रुस्यन्वापनीफणत् ४
 यः भग्नियः पथेन्तगिद्धमद्भोता धेनुपदतिशिवुरोणसत् ।
 पुनः शिपिभ्यः श्वेभ्यः पूजा गोजा कृतज्ञा अक्षिजा कृतम् ५ [१४]

(४१)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रावरुणा । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता १
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता २
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ३
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ४
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ५ [१५]

इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।
 इन्द्रावरुणा मृधमाप सोमो दुविष्मो अमृतो न होता ।

युवामिन्द्रचवसे पूर्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी ।	
वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा महिष्ठा पितरेव शंभू	७
ता वां धियोऽवसे वाजयन्तीं राजिं न जग्मुर्युवयूः सुदानू ।	
श्रिये न गाव उप सोममस्थु रिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः	८
इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अगमन्नुप द्रविणमिच्छमानाः ।	
उपेमस्थुर्जोषार इव वस्वो रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः	९
अश्वस्य त्मना रथस्य पुष्टे नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।	
ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभि रस्मन्ना रायो नियुतः सचन्ताम्	१०
आ नो बृहन्ता बृहतीभिर्ब्रूती इन्द्रं यातं वरुणं वार्जसातौ ।	
यद् विद्यवः पृतनासु प्रकीळ्यान् तस्य वां स्याम सनितार आजैः	११ [१६] ४५८

(४२)

१० वसदस्युः पौरकुत्स्यः । वसदस्युः, ७-१० इन्द्रावरुणौ । विष्णुः ।

मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विश्वे अमृता यथा नः ।	
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वधेः	१
अहं राजा वरुणो मह्यं ता न्यसुर्याणि प्रथमा धारयन्त ।	
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वधेः	२
अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वो र्वी गभीरि रजसी सुजेजे ।	
त्वष्टेव विश्वा भुवन्नानि विद्वान् त्सनैरयं रोदसी धारयं च	३
अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं दिवं सदनं कृतस्य ।	
कृतेन पुत्रो अदितेर्कृतावो त त्रिधातुं प्रथयद् वि भूमं	४
मां नरः स्वश्वा वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते ।	
कृणोम्याजिं मघवाहमिन्द्र इयमि रेणुमभिभूत्वोजाः	५ [१७]

अहं ता विश्वा चकरं नकिर्मा देव्यं सहो वरते अर्पतिम् ।
यन्मा सोमासो मम इत्यदुष्यो मे भयेते रजसी अश्वे
विदुष्टे विश्वा भुवन्नानि तस्य ता प्र वरीषि वरुणाय देवः ।
त्वं वृत्राणि शृण्विषे जपुन्वान् त्वं वृतां अग्निना इन्द्रं निन्दुन्

अस्माकमत्र पितरस्त आसन् त्सत ऋषयो दीर्गहे ब्रुध्यमानि ।

त आयजन्त त्रसदस्युमस्या इन्द्रं न वृत्रतुरमर्धदेवम्

पुरुकुत्सानी हि वामदाश—द्व्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः ।

अथा राजानं त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददथुरर्धदेवम्

राया वयं संसवांसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः ।

तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीम्

८

९

१० [१८] (४६८)

(४३)

७ पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रौ । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

क उ श्रवत् कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुपाते ।

कस्येमां देवीममृतेषु प्रेष्ठां हुदि श्रेषाम सुदुतिं सुहव्याम्

को मृळाति कतम आगमिष्ठो देवानां सु कतमः शंभविष्ठः ।

रथं कमाहुर्द्ववदश्वमाशुं यं सूर्यस्य दुहितावृणीत

मक्षू हि प्मा गच्छथ ईवतो द्यू—निन्द्रो न शक्तिं परितक्मयायाम् ।

द्विव आजाता द्विव्या सुपुर्णा कया शचीनां भवथः शचिष्ठा

का वां भूदुपमातिः कया न आश्विना गमथो हूयमाना ।

को वां महाश्चित् त्यजसो अभीक उरुप्यतं माध्वी दत्ता न ऊती

उरु वां रथः परि नक्षति द्या—मा यत् समुद्रादुभि वर्तते वाम् ।

मध्वा माध्वी मधु वां पुपायन् यत् सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः

सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान् वृणा वयोऽरुपासः परि गमन् ।

तदु पु वामजिरं चेति यानं येन पती भवथः सूर्यायाः

इहेह यद् वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना ।

उरुप्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्

१

२

३

४

५

६

७ [१९] (४७५)

(४४)

७ पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रौ । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

ते वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुञ्जयमश्विना संगतिं गोः ।

यः सूर्या वहति वन्धुरायु—गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम्

१

(४७५)

युवं श्रियंमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः ।
 युवोर्वपुर्भि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत् ककुहासो रथे वाम्
 को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः ।
 ऋतस्य वा वनुये पूर्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत
 हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम् ।
 पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधते जनाय
 आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।
 मा वामन्ये नि यमन् देवयन्तः सं यद् वृदे नामिः पूर्या वाम्
 नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं दत्ता मिमाथामुभयेष्वस्मे ।
 नरो यद् वामश्विना स्तोममावन् त्सुधस्तुतिमाजमीळ्हासो अगमन्
 इहेह यद् वां समना पंपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरता ।
 उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्

(४५)

७ वामदेवो गौतमः । अश्विनौ । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

एष स्य भानुरुदियति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सानवि ।
 पृक्षासो अस्मिन् मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रंशते
 उद् वां पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उपसो व्युष्टिपु ।
 अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः
 मध्वः पिवतं मधुपेभिर्गसाभि रूत प्रियं मधुने युञ्जाथां रथम् ।
 आ वर्तन्ति मधुना जिव्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुमन्तमश्विना
 हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्त्रिधो हिरण्यपणी उहुव उपवुधः ।
 उदुमुतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मक्षः सर्वनानि गच्छथः
 स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्र्य उसा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना ।
 यन्निकहस्तस्तरणिर्विचक्षणः सोमं सुपाव मधुमन्तमद्रिभिः
 आकेनिपासो अहमिर्दिविध्वतः स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः ।
 सूरश्चिदश्वांन् युयुजान ईयते विश्वा अनु स्वधया चेतथस्पथः
 प्र वामवोचमश्विना धियंधा रथः स्वध्वो अजरो यो अस्ति ।
 येन स्रयः परि रजांसि ग्रथो हविष्मन्तं तरणिं भोजमच्छ

७ [२१] (४८२)

(४३)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ४३-५८]

७ वामदेवो गौतमः । इन्द्रवायू, १ वायुः । गायत्री ।

अग्रं पिबामधूनां सुतं वायो दिविष्टिषु	।	त्वं हि पूर्वपा असि	१
शतेना नो अभिष्टिभिर्नियुत्वाँ इन्द्रसाराथिः	।	वायो सुतस्य तृम्पतम्	२
आ वाँ सहस्रं हरय इन्द्रवायू अभि प्रयः	।	वहन्तु सोमपीतये	३
रथं हिरण्यवन्धुरमिन्द्रवायू स्वध्वरम्	।	आ हि स्थाथो दिविस्पृशम्	४
रथेन पृथुपार्जसा द्वाश्वांसमुप गच्छतम्	।	इन्द्रवायू इहा गतम्	५
इन्द्रवायू अयं सुतस्तं देवेभिः सजोयसा	।	पित्रतं द्वाशुषो गृहे	६
इह प्रयाणमस्तु वामिन्द्रवायू विमोचनम्	।	इह वाँ सोमपीतये	७ [२२] (४९६)

(४७)

४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रवायू, १ वायुः । अनुष्टुप् ।

वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु			
आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वाँ			१
इन्द्रश्च वायवेष्टां सोमानां पीतिमर्हथः ।			
युवाँ हि यन्तीन्द्रो निम्नमापो न सुध्वक्			२
वायविन्द्रश्च शुष्मिणाँ सुरथं शवसस्पती ।			
नियुत्वंन्ता न ऊतय आ यातुं सोमपीतये			३
या वाँ सन्ति पुरुस्पृहोँ नियुतो द्वाशुषे नरा ।			
अस्मे ता यज्ञवाहसेन्द्रवायू नि यच्छतम्			४ [२३] (५००)

(४८)

५ वामदेवो गौतमः । वायुः । अनुष्टुप् ।

विहि होत्रा अवीता विपो न रायो अयः ।			
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये			१
नियुवाणो अशस्तीर्नियुत्वाँ इन्द्रसाराथिः ।			
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये			२ (५०१)

अनु कृष्णे वसुधिते येमाते विश्वपेशसा ।
 वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये
 वहन्तु त्वा मनोयुजो युक्तासो नवतिर्नव ।
 वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये
 वार्यो शतं हरीणां युवस्व पोष्याणाम् ।
 उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा

३

४

५ [२४] (५०५)

(४९)

६ वामदेवो गौतमः । इन्द्रावृहस्पती । गायत्री ।

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्रावृहस्पती । उक्थं मदश्च शस्यते
 अयं वां परि पिच्यते सोमं इन्द्रावृहस्पती । चारुर्मदाय पीतये
 आ न इन्द्रावृहस्पती गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् । सोमपा सोमपीतये
 अस्मे इन्द्रावृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम् । अश्वावन्तं सहस्रिणम्
 इन्द्रावृहस्पती वयं सुते गीभिर्हिवामहे । अस्य सोमस्य पीतये
 सोममिन्द्रावृहस्पती पिवतं वाशुषो गृहे । मादयेथां तदोक्ता

१

२

३

४

५

६ [२५] (५११)

(५०)

११ वामदेवो गौतमः । वृहस्पतिः, १०-११ इन्द्रावृहस्पती । त्रिष्टुप्, १० जगती ।

यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान् वृहस्पतिस्त्रिपधस्थो रवेण ।
 तं प्रतास कर्षयो दीध्यानाः पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रजिह्वम्
 धुनेतयः सुप्रकेतं मदन्तो वृहस्पते अभि ये नस्ततस्त्रे ।
 पृषन्तं सुप्रमदब्धमूर्वं वृहस्पते रक्षतादस्य योनिम्
 वृहस्पते या परमा परावदत आ तं ऋतस्पृशो नि पेंदुः ।
 तुभ्यं खाता अवता अद्रिदुग्धा मध्वः ध्योतन्यभितो विरप्शम्
 वृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिपः परमे व्योमन् ।
 सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमन् तमांसि
 स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं ररोज फलिंगं रवेण ।
 वृहस्पतिरुत्तिवा हव्यसूवः कनिकद्द वावशतीरुदाजन्

१

२

३

४

५ [२६] (५१२)

एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञेर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
 बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्
 स इद् राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थावभि वीर्येण ।
 बृहस्पतिं यः सुभृतं विभर्ति वल्गूयति वन्दते पूर्वभाजम्
 स इत् क्षेति सुधित ओकसि स्वे तस्मा इच्छा पिबते विश्वदानीम् ।
 तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन् ब्रह्मा राजनि पूर्वं एति
 अप्रतीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सज्ज्या ।
 अवस्यवे यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्ति देवाः
 इन्द्रश्च सोमं पिबतं बृहस्पते ऽस्मिन् यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू ।
 आ वां विशन्तिवन्दवः स्वाभुवो ऽस्मे उयिं सर्ववीरं नि यच्छतम्
 बृहस्पत इन्द्र वर्धतं नः सचा सा वां सुमतिभूत्वस्मे ।
 अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधी—र्जस्तमर्यो वनुषामरातीः

६

७

८

९

१०

११ [२७] (५२२)

—३०६—

[अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व० १-२६]

(५१)

११ वामदेवो गौतमः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

इदमु त्यत् पुरुतमं पुरस्ता—ज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् ।
 नूनं दिवो दुहितरो विभाती—गातुं कृणवन्नृपसो जनाय
 अस्थुर चित्रा उपसः पुरस्ता—न्मिता इव स्वरवोऽध्वरेषु
 व्यू व्रजस्य तमसो द्वारे—च्छन्तीरवच्छुचयः पावकाः
 उच्छन्तीरद्य चितयन्त भोजान् राधोदेयायोपसो मघोनीः ।
 अचित्रे अन्तः पणयः सस—न्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये
 कुवित् स देवीः सनयो नवो वा यामो वभूयादुपसो वो अद्य ।
 येना नवगवे अङ्गिरे दशगवे ससास्ये रेवती रेवद्वप
 युयं हि देवीर्कृतयुग्मिरश्वैः परिप्रयाथ भुवनानि सद्यः ।
 प्रबोधयन्तीरुपसः ससन्तं द्विपाच्चतुष्पाच्चरथाय जीवम्
 क्व स्विदासां कतमा पुराणी यया विधाना विदधुर्कभूणाम् ।
 शुभं यच्छुभ्रा उपसश्चरन्ति न वि ज्ञायन्ते सदृशीरजुयाः

१

२

३

४

५ [१]

६

(५२८)

ता वा ता भद्रा उपसः पुरासु राभिष्टिद्युम्ना कृतजातसत्याः ।	
यास्वीज्ञानः शशमान उक्थैः स्तुवञ्छंसन् द्रविणं सद्य आप	७
ता आ चरन्ति समना पुरस्तात् समानतः समना पप्रथानाः ।	
कृतस्य देवीः सदर्शो बुधाना गवां न सर्गा उपसो जरन्ते	८
ता इह्वेव समना समानी रमीतवर्णा उपसश्चरन्ति ।	
गृहन्तीरभ्वमसितं रुशद्भिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः	९
रुपिं दिवो दुहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मासु देवीः ।	
स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम	१०
तद् वो दिवो दुहितरो विभाती रूपं नुव उपसो यज्ञकेतुः ।	
वयं स्याम यशसो जनेषु तद् द्यौश्च धत्तां पृथिवी च देवी	११ [२] (५३३)

(५२)

७ वामदेवो गौतमः । उपाः । गायत्री ।

प्रति प्या सुनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः ।	
दिवो अंदाशिं दुहिता	१
अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी ।	
सर्तामूदश्विनोरुपाः	२
उत सर्वास्यश्विनो रुत माता गवामसि ।	
उतोषो वस्व ईशिपे	३
यावयद्वैपसं त्वा चिकित्वित् सन्तृतावरि ।	
प्रति स्तोमैरभुत्स्माहि	४
प्रति भद्रा अदृक्षत गवां सर्गा न रुमयः ।	
ओषा अप्रा उरु जयः	५
आपप्रुषीं विभावरि व्यावज्योतिषा तमः ।	
उषो अनु स्वधामव	६
आ द्यां तनोपि रुदिमभि रान्तरिक्षमुरु प्रियम् ।	
उषः शुकेण शोचिषां	७ [३] (५३०)

(५३)

७ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती ।

तद् देवस्य सवितुर्वार्यं महद् वृणीमहे असुरस्य प्रचेतसः ।	
छर्दिर्न दाशुपे यच्छति तमना तन्नो महो उर्वयान् देवो अक्तुभिः	१
दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः पिशङ्गं द्वापिं प्रति मुञ्चते क्रुविः ।	
विचक्षणः प्रथयन्नापुणन्नुर्व जीजनत् सविता सुम्रमुक्थ्यम्	२
आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मणे ।	
प्र बाहू अस्माक् सविता सर्वाभ्यो निवेशयन् प्रसुवन्नक्तुभिर्जगत्	३
अदाभ्यो भुवनानि प्रचाकशद् व्रतानि देवः सविताभि रक्षते ।	
प्राप्ताग्बाहू भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतव्रतो महो अजमस्य राजति	४
त्रिरन्तरिक्षं सविता महित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना ।	
तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिष्ठ ईन्वति त्रिभिर्व्रतैरभि नो रक्षति तमना	५
बृहत्सुम्रः प्रसवीता निवेशनो जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी ।	
स नो देवः सविता शर्म यच्छ त्वस्मे क्षयाय त्रिवरुथमहंसः	६
आगन् देव ऋतुभिर्वर्धतु क्षयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम् ।	
स नः क्षपाभिरहभिश्च जिन्वतु प्रजावन्तं रयिमस्मे समिन्वतु	७ [४] (५४७)

(५४)

६ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती, ६ विष्टुप् ।

अभूद् देवः सविता वन्द्यो नु न इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः ।	
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा दधत्	१
देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्यो ऽमृतत्वं सुवासिं भागमुत्तमम् ।	
आदिद् द्रामानं सवितुर्व्यूष्णपे ऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः	२
अचिन्ती यच्चकुमा दैव्ये जने वृत्तिर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता ।	
देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः	३
न प्रमिये सवितुर्दैव्यस्य तद् यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति ।	
यत् पृथिव्या वरिमन्ना स्वङ्गुरि वर्ष्मन् दिवः सुवति सत्यमस्य तत्	४ (५५१)

इन्द्रज्यैष्ठान् बृहद्भ्यः पर्वतस्यः श्रयोः पृथ्व्यः सुवासि पृथ्व्यावितः ।

यथायथा पतयन्तो विषमिह पृथ्वं तन्धुः सविनः सुवायं ते

५

ये तु विग्रहन् तस्यितः सुवागो विधेद्विधुः सौभगमासुवन्ति ।

इन्द्रो व्यावापृथिवी सिन्धुर्गन्धिर्गोविन्धेनो अदितिः शर्म चंसन

६ [५] (५५३)

(५५१)

१० वामदेवो गौतमः । विश्वे देवाः । विष्णुश्च, ८-१० गायत्री ।

को वंछाता वंसवुः को वंछता व्यावाभूमी अदिते त्रासीथां नः ।

सर्हीयसो वरुण मित्र मर्तान् को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः

१

प्र ये धामानि पूर्याण्यर्चान् वि चदुच्छान् विद्योतारो अमूराः ।

विधातारो वि ते दधुर्जस्रा ऋतधीतयो रुचन्त दुस्माः

२

प्र पूर्यामर्चानि सिन्धुर्मर्कः स्वस्तिमीळे सखायं देवीम् ।

उभे यथा नो अहनी निपात उपासानक्तां करतामर्दधे

३

व्यर्पमा वरुणश्चेति पन्था मिपस्पतिः सुवितं गातुमग्निः ।

इन्द्रोविष्णू नृवदु पु स्तवान् शर्म नो यन्तममवद वरुथम्

४

आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य चातुरात्रि भगस्य ।

पात् पतिर्जन्यादंहसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत्

५ [६]

नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः ।

समुद्रं न संचरणे सनिष्यवो घर्मस्वरसो नद्योऽर्प वन

६

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवञ्छाता त्रायतामप्रयुच्छन् ।

नहि मित्रस्य वरुणस्य धासि मर्हामसि प्रमियं सान्वशेः

७

अग्निरीशे वसव्यस्याऽग्निर्महः सौभगस्य ।

तान्युस्मभ्यं रासते

८

उपो मघोन्या वहू सूनृते वार्या पुरु ।

अस्मभ्यं वाजिनीवति

९

तत् सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा ।

इन्द्रो नो राधसा गमत्

१० [७] (५६३)

(५३)

७ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती ।

तद् देवस्य सवितुर्वार्यं महद् वृणीमहे असुरस्य प्रचेतसः ।	
छर्दिर्येन दाशुपे यच्छति तम्ना तन्नो महौ उदयान् देवो अक्तुभिः	१
दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः पिशङ्गं द्वापिं प्रति मुञ्चते कविः ।	
विचक्षणः प्रथयन्नापुणन्नुर्व जीजनत् सविता सुन्नमुक्थ्यम्	२
आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मेणे ।	
प्र ब्राह्म अस्माक् सविता सर्वाभानि निवेशयन् प्रसुवन्नक्तुभिर्जगत्	३
अदाभ्यो भुवनानि प्रचाकशद् व्रतानि देवः सविताभि रक्षते ।	
प्रासाग्ब्राह्म भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतव्रतो महो अजमस्य राजति	४
त्रिरन्तरिक्षं सविता महित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना ।	
तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिष्ठ इन्वति त्रिभिर्व्रतैरभि नो रक्षति तम्ना	५
बृहत्सन्नः प्रसवीता निवेशनो जगतः स्थातुरुभयस्य यो वृशी ।	
स नो देवः सविता शर्म यच्छ त्वस्मे क्षयाय त्रिवरुथमंहसः	६
आगन् देव क्तुभिर्वर्धतु क्षयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम् ।	
स नः क्षपाभिर्हभिश्च जिन्वतु प्रजावन्तं रुयिमुस्मे समिन्वतु	७ [४] (५३)

(५४)

६ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती, ६ त्रिष्टुप् ।

अभूद् देवः सविता वन्द्यो नु न इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः ।	
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा दधत्	१
देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञिर्वेभ्यो ऽमृतत्वं सुवासं भागमुत्तमम् ।	
आदिद् इमानं सवितुर्व्यूणुषे ऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः	२
अचिन्तो चर्चकुमा देव्ये जने इनेर्दक्षैः प्रभृती प्ररुपत्वता ।	
देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः	३
न प्रनिये सवितुर्देव्यस्य तद् यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति ।	
यत् पृथिव्या वरिमुन्ना स्वङ्गुरि वर्ष्मन् दिवः सुवति सत्यमस्य तत्	४ (५४)

शुनासीराविमां वाचं जुषेथां यद् विवि चक्रथुः पर्यः ।
तेनेमामुप सिञ्चतम्

५

अर्वाचीं सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा ।
यथा नः सुभगासंसि यथा नः सुफलासंसि

६

इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानुं यच्छतु ।
सा नः पर्यस्वती दुहा मुत्तरामुत्तरां समां

७

शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं शुनं कीनाशां अभि यन्तु वहैः ।
शुनं पर्जन्यो मधुना पर्योभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्

८ [९] (५७८)

(५८)

११ वामदेवो गौतमः । अग्निः, सूर्यो वाऽऽपो वा गावो वा घृतस्तुतिर्वा । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदारु दुषांशुना सममृतत्वमानद् ।

घृतस्य नाम गृह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः

१

वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्याऽस्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः ।

उप ब्रह्मा गृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद् गौर एतत्

२

ब्रह्मरि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य ।

त्रिधा बुद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्याँ आ विवेश

३

त्रिधा हितं णणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वाविन्दन् ।

इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादेकं स्वधया निष्टतक्षुः

४

एता अर्पन्ति हव्यात् समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे ।

घृतस्य धारां अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्यं आताम्

५ [१०]

सम्पक् त्वन्ति सरितो न धेना अन्तर्द्विदा मनसा पूयमानाः ।

एते अर्पन्त्युर्मयो घृतस्य मृगा इव क्षिण्णोरीर्पमाणाः

६

सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यज्ञाः ।

घृतस्य धारां अरुपो न वाजी काष्ठां भिन्दन्निभिः पिन्वनानः

७

(५८)

(५६)

७ वामदेवो गौतमः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्, ५-७ गायत्री ।

मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे रुचा भवतां शुचयन्दिरकैः ।	
यत् सीं वरिष्ठे बृहती विमिन्वन् रुचन्दोक्षा पप्रथानेभिरेवैः	१
देवी देवेभिर्यजते यज्ञै रमिनती तस्थतुरुक्षमाणे ।	
ऋतावरी अद्भुहा देवपुत्रे यज्ञस्य नेत्री शुचयन्दिरकैः	२
स इत् स्वपा सुवनेष्वासु य इमे द्यावापृथिवी जुजान ।	
उर्वी गभीरे रजसी सुमेके अवंशे धीरः शच्या समैरत्	३
नू रोदसी बृहद्भिर्नो वरुथैः पत्नीवद्भिरिपयन्ती सजोषाः ।	
उरुची विश्वे यजते नि पातं धिया स्याम रथ्यः सदासाः	४
प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे ।	
शुची उप प्रशस्तये	५
पुनाने तुन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः ।	
ऊह्यार्थे सुनाहुतम्	६
मही मित्रस्य साधथ स्तरन्ती पिप्रती ऋतम् ।	
परि यज्ञं नि पदथुः	७ [८] (५७)

(५७)

८ वामदेवो गौतमः । १-३ क्षेप्रपतिः, ४ शुनः, ५, ८ शुनासीरौ, ६-७ सीता ।
अनुष्टुप्, ५ पुर उष्णिक्, २, ३, ८ त्रिष्टुप् ।

क्षेप्रस्य पतिना वयं हितेनैव जयामसि ।	
गामर्ध्वं पोषयित्वा स नो मृच्छातीदृशे	१
क्षेप्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुर्वि पयो अस्मासु धुक्ष्व ।	
मधुश्चुतं द्युतमिव मूर्तं मृतस्य नः पतयो मृच्छयन्तु	२
मधुमन्तमिषधिया वि आपो मधुमन्त्रो भवत्वन्तरिक्षम् ।	
क्षेप्रस्य पतिमधुमान् नो अस्व रण्यन्तो अन्वेनं चरेम	३
शुने बृहाः शुने नरः शुने कृपतु लाङ्गलम् ।	
शुने वृत्रा वन्द्यन्तां शुनमद्रामुद्विङ्म्य	४ (५८)

शुनासीराविमां वाचं जुषेथां यद् विवि चक्रथुः पर्यः ।

तेनेमामुप सिञ्चतम्

५

अर्वाचीं सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा ।

यथा नः सुभगासांसि यथा नः सुफलासांसि

६

इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानु यच्छतु ।

सा नः पर्यस्वती दुहा मुत्तरामुत्तरां समाम्

७

शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं शुनं कीनाशां अभि यन्तु वाहैः ।

शुनं पर्जन्यो मधुना पर्योभिः शुनासीरा शुनमस्मानु धत्तम्

८ [९] (५७८)

(५८)

११ वामदेवो गौतमः । अग्निः, सूर्यो वाऽऽपो वा गावो वा घृतस्तुतिर्वाः । विधुपः १२ जगती ।

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदार दुषांशुना सममृतत्वमानम् ।

घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः

१

वपं नाम प्र ब्रवामा घृतस्याऽस्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः ।

उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽयमीद गौर एतत्

२

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तांसो अम्भः ।

त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो भर्ता आ दिव्यः

३

त्रिधा हितं पुणिभिर्गुह्यमानं गर्वि देवासां पुनस्तर्पयिष्यति ।

इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेतादेकं स्पृष्टा विधुवः

४

एता अर्पन्ति हव्यान् समुद्राऽऽतर्पयन्ति पुण्या गावश्चरः ।

घृतस्य धारा अभि धारयामी एष्वप्यो वेतसो नन्दः जगत्

५ [१०]

सम्पक् संपन्ति हस्तिनो न धेना अन्तर्द्धा मन्त्रा पुराणतः

एते अर्पन्त्युर्मर्षो घृतस्य मृगा इव शिष्योर्मर्षोऽप्युत

६

सिन्धोरिव प्राग्धुने शृष्टिनाहो वातमग्निः एतस्मिन् शुभम् ।

घृतस्य धारा अक्षयो न धावो जगत् सिन्धुनाहो विदमना

७

ऋग्वेदः । अ० ३, अ० ६, व० ११]

[२७८]

[म० ४, पृ० ५८]

अभि प्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्यः स्मर्यमानासो अग्निम् ।
घृतस्य धाराः समिधो न सन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः
कन्या इव वहतुमेतवा उ अरुयञ्जाना अभि चाकशीमि ।
यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभि तत् पवन्ते
अभ्यर्पत सुदुतिं गव्यमाजि—मस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत् पवन्ते
धामन् ते विश्वं भुवन्मधि श्रित—मन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि ।
अपामनीके समिधे य आभूत—स्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम्

८

९

१०

११ [११] (५८)

॥ इति चतुर्थं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

तृतीयमंडलस्यान्तर्गम्यन्तं ३०५२

चतुर्थमंडलस्य ५८९

सर्वयोगः- ३६४१

आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्रे तिष्ठ यजुतेभिः समन्तम् ।

विद्वान् पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान् हविरग्राय वक्षि ११

अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषमाय वृष्णे ।

गविंष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ विर्विव रुक्ममुख्यश्चमश्रेत् १२ [१३] (११)

(२)

१२ कुमार आग्नेयः, वृशो वा जानः, उभौ वा; २, ९ वृशो जानः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १२ शक्यरी ।

कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहां बिभर्ति न ददाति पित्रे ।

अनीकमस्य न मिनज्जनांसः पुरः पश्यन्ति निहितमरुतौ १

कमेतं त्वं युवते कुमारं पेपी बिभर्षि महिषी जजान ।

पूर्वाहिं गर्भः शरदौ ववर्धाऽपश्यं जातं यदसूत माता २

हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमारात् क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम् ।

वृदानो अस्मा अमृतं विपृक्वत् किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुकथाः ३

क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद् यूथं न पुरु शोभमानम् ।

न ता अगृभ्रन्नजनिष्ट हि यः पलिक्नीरिद् युवतयो भवन्ति ४

के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणश्चिदास ।

य ईं जगृभुस्व ते सृजन्त्वाजाति पृथ्व उयं नश्चिकित्वान् ५

वसां राजानं वसति जनाना मरातयो नि दधुर्मर्त्येषु ।

ब्रह्माण्यत्रेस्व तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु ६ [१४]

शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद् यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि यः ।

एवास्मदग्रे वि मुमुग्धि पाशान् होतश्चिकित्व इह तू निपद्य ७

दृणीयमानो अप हि मद्वेयः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।

इन्द्रो विद्रो अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्रे अनुशिष्ट आगाम् ८

बृहता भात्यग्नि राविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।

सहते दुरेवाः शिशीति शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे ९

स्वानासो द्विवि पन्त्वग्रे स्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ ।

चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः १० (१२)

एतं ते स्तोमं तुविजातु विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् ।

यदीदृशे प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वीरिप एना जयेम

११

तुविगीवो वृषभो वावृधानो ऽशत्र्वर्चः समजाति वेदः ।

इतीममग्निममृता अवोचन् बृहिर्मते मनवे शर्मं यंस—बृविर्मते मनवे शर्मं यंसत् १२[१५] १३]

(३)

१२ वसुधुत आत्रेयः । अग्निः, ३ मरुद्रुद्रविष्णवः । त्रिष्टुप्, १ विराट् ।

त्वमग्ने वरुणो जायसे यत् त्वं मित्रो भवसि यत् समिन्द्रः ।

त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवा—स्त्वमिन्द्रो द्वाशुपे मर्त्याय

१

त्वमर्पमा भवसि यत् कुनीनां नाम स्वधावन् गुह्यं विभर्षि ।

अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभि—यद् दंपती समनसा कुणोरि

२

तव धिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत् ते जनिम् चारु चित्रम् ।

एदं यद् विष्णोरुपमं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम्

३

तव धिया सुहृशो देव देवाः पुरु धर्माना अमृतं सपन् ।

होतारमाग्निं मनुषो नि पेटु—र्दशस्यन्त उशिजः शंसनायाः

४

न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान् न काव्यैः पुरो अस्ति नवमः ।

विशश्च यस्या अतिथिर्भवसि स यज्ञेन यमपद् देव नान

५

वृषमग्ने वनुयाम त्वोता वसूयवो हविषा वृष्यमानाः ।

एवं समये विदधेऽप्यद्वा वयं शया सहसस्पुत्र मर्ताम्

६ [१६]

यो न आगो अभ्येनो भग—त्वधीकृषमपशंति दधान ।

प्रही चिकित्वो अभिशस्तिमेता—मग्ने यो नो मुदेयते वृषे

त्वामस्या व्युपि देव पूर्वो इतं गुणश्रुता अयजन्त कृषिः ।

संस्थे यदृश इयंसे रक्षीणां देवो मर्तव्यमिति प्रवदन्तः

अर्च स्पृधि पितरं योधि विशान् एते यत्ने कृता इतं इति ।

इति चिकित्वो अभि यंशते नो एते यत्ने कृता इति इति ।

भूरि नाम यदृशानो यथाति इति यत्ने कृता इति इति ।

इति यत्ने कृता इति इति इति इति इति इति इति ।

१७

१८

आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्रे तिष्ठ यजतोभिः समन्तम् ।
विद्वान् पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान् हविरग्राय वक्षि
अवोचाम कुवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषमाय वृष्णे ।
गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्री विर्विव रुक्ममुकुच्यश्चमथेत

११

१२ [१३] (१)

(२)

१२ कुमार आश्रयः, वृशो वा जानः, उभौ वा; २, ९ वृशो जानः । अग्निः । त्रिष्टुप्. १२ शक्यते ।

कुमारं माता युवतिः समुद्धं गुहां विभर्ति न ददाति पित्रे ।
अनीकमस्य न मिनज्जनांसः पुरः पश्यन्ति निहितमरुतौ
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेयीं विभर्षि महिषी जजान ।
पूर्वाहिं गर्भः शरदो ववर्धाऽपश्यं जातं यदसूत माता
हिरण्यदन्तं शुचिर्वर्णमारात् क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम् ।
वृदानो अस्मा अमृतं विपृक्वत् किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुकथाः
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद् युथं न पुरु शोभमानम् ।
न ता अगृभृन्नजनिष्ट हि यः पलिक्लीरिद् युवतयो भवन्ति
के मे मर्यकं वि यवन्त गोमिर्न येषां गोपा अरणाश्चिदास ।
य ईं जगुमुखं ते सृजन्त्वाजाति पृथ्व उयं नश्चिकित्वान्
वसां राजानं वसतिं जनानां मरुतयो नि दधुर्मर्त्येषु ।
ब्रह्माण्यत्रैव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु

१

२

३

४

५

६ [१४]

७

८

९

१०

(११)

शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद् यूपादमुश्चो अशमिष्ट हि यः ।
एवास्मदग्रे वि मुमुग्धि पाशान् होतश्चिकित्व इह तू निषद्य
हृणीयमानो अप हि मदयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्रो अनु हि त्वां चक्ष तेनाहमग्रे अनुशिष्ट आगाम्
वि ज्योतिषा बृहता मात्यग्निं राविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
प्रादेवीर्मायाः सहेते दुरेवाः शिशीते गृह्णे रक्षसे विनिक्षे
उत स्वानासो विवि पन्त्वग्रे स्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तुवा उ ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः

स्तं ते स्तोत्रं तुविजातु विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् ।

यदीदृशे प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वतीरुष एना जयेम

११

तुविगीवो वृषभो वावृधानो ऽशत्र्वर्यः समजाति वेदः ।

इतीममग्निममृता अवोचन् बहिर्भते मनवे शर्म यंस—ब्रुविर्भते मनवे शर्म यंसत् १२[१५] २३

(३)

११ वसुधुत आत्रेयः । अग्निः, ३ मरुद्ब्रुविष्णवः । त्रिष्टुप्, ३ विराट् ।

त्वमग्रे वरुणो जायसे यत् त्वं मित्रो भवसि यत् समिन्द्रः ।

त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवा—स्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय

२

त्वमग्निमा भवसि यत् कनीनां नाम स्वधावन् गुह्यं विभर्षि ।

अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभि—यद् दंपती समनसा कृणोषि

३

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत् ते जनिम चारु चित्रम् ।

एवं यद् विष्णोरूपमं निधापि तेन पासि गुह्यं नाम गोनान

४

तव श्रिया सुहृशो देव देवाः पुत्र दधाना अमृतं सयन् ।

होतारमाग्निं मनुषो नि पेटु—दशस्यन्त उशिजः शर्ममावाः

५

न त्वद्धोता पूर्वी अग्रे यजीयान् न कार्यः पुरो अस्ति यदसि ।

विशस्व यस्या अतिथिर्भवासि स यजेन यनपद देव भवत

इयमग्रे वनुयाम त्वोता यसूयवो हविषा पुष्यमानाः ।

इयं समये विदथेष्वाहा वयं राया सहसस्पुत्र मनवे

६

यो न आगो अभ्येनो भग—त्वधीरुपमपरीते दयाव ।

ब्रही चिक्त्वो अभिशस्तिमेता—मग्रे यो नो अययने दयाव

त्वामस्या स्पृषि देव पूर्वं इतं तुष्टाना अययने दयाव

संस्थे यदसि इयंसे र्याणां देवो भविष्यन्ति—मनवे

अथ स्पृषि पितरं योषि दिशन् पुत्रो यतो नरणा दयाव

इडा चिक्त्वो अभि यंससे नो यमे यतो नरणा दयाव

शूरो नाम यदग्नानो दयावि यतो यतो यदु नरणा दयाव

इतिर देवस्पु सहसा ययाना दयाव यतो यदु नरणा

आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतोभिः समन्तम् ।
विद्वान् पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान् हविस्थां वक्षि
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वृन्दारु वृषभाय वृष्णे ।
गविंष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ द्विर्विव रुक्ममुख्यश्चमथेत

११

१२ [१३] (१)

(२)

१२ कुमार आग्नेयः, वृशो वा जानः, उभौ वा; १, १ वृशो जानः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १२ शक्यरी ।

कुमारं माता युवतिः समुद्धं गुहां विभर्ति न ददाति पित्रे ।
अनीकमस्य न मिनज्जनांसः पुरः पश्यन्ति निहितमरुतौ
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेपीं विभर्षिं महिषी जजान ।
पूर्वीर्हि गर्भः शरदौ ववर्धाऽपश्यं जातं यदसूत माता
हिरण्यदन्तं शुचिर्वर्णमारात् क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम् ।
वृद्धानो अस्मा अमृतं विपृक्वत् किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद् यूथं न पुरु शोभमानम् ।
न ता अगृभृन्नजनिष्ट हि पः पलिक्नीरिद् युवतयो भवन्ति
के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणाश्चिदास ।
य ईं जगृभुस्व ते सृजन्त्वाजाति पश्व उर्यं नश्चिकित्वान्
वसां राजानं वसति जनानां मरातयो नि दधुर्मत्येषु ।
ब्रह्माण्यत्रैव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु

१

२

३

४

५

६ [१४]

शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद् यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि पः ।
एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान् होतश्चिकित्व इह तू निपद्य
हृणीयमानो अप हि मद्वेयः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्रां अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम्
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे
उत स्वानासो द्विवि पन्त्वग्ने स्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः

७

८

९

१०

(११)

एतं ते स्तोमं तुविजातु विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् ।

यदीदृशे प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वतीरप एना जयेम

११

तुविशीवो वृषभो वावृधानो ऽशत्र्वर्यः समजाति वेदः ।

इतीममग्निममृता अवोचन् बर्हिर्मते मनवे शर्म यंस—द्वविर्मते मनवे शर्म यंसत् १२[१५](२४)

(३)

१२ वसुधुत आत्रेयः । अग्निः, ३ मरुद्भुविष्णवः । त्रिष्टुप्, १ विराट् ।

त्वमग्ने वरुणो जायसे यत् त्वं मित्रो भवसि यत् समिद्धः ।

त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवा—स्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय

१

त्वमर्यमा भवसि यत् कुनीनां नाम स्वधावन् गुह्यं विभर्षि ।

अजान्ति मित्रं सुधितं न गोभि—र्यद् दर्पती समनसा कुणोषि

२

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत् ते जनिम् चारु चित्रम् ।

एदं यद् विष्णोरुपमं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम्

३

तव श्रिया सुहृशो देव देवाः पुरु धाना अमृतं सपन्त ।

होतारमाग्निं मनुषो नि षेदु—र्दशस्यन्त उशिजः शंसमायोः

४

न त्वद्धोता पूर्वी अग्ने यजीयान् न काव्यैः परो अस्ति स्वधावः ।

विशश्च यस्या अतिथिर्भवासि स यजेन वनवद् देव मर्तान्

५

वृषमग्ने वनुयाम त्वोता वसूयवो हविषा बुध्यमानाः ।

वयं समर्ये विदथेष्वाहा वयं राया सहसस्पुत्र मर्तान्

६ [१६]

यो न आगो अभ्येनो भरा—त्यधीदृघमघशंसे दधात ।

जही चिकित्वो अभिशस्तिमेता मग्ने यो नो मर्चयति ह्वयेन

७

त्वामस्या व्युषिं देव पूर्वं द्रुतं कृण्वाना अयजन्त हव्यैः ।

संस्थे यदग्र ईर्यसे रयिणां देवो मर्तेर्वसुभिरिध्यमानः

८

अव स्पृधि पितरं योषिं विद्वान् पुत्रो यस्तं सहसः सून ऊहे ।

कदा चिकित्वो अभि चक्षसे नो ऽग्रं ऊर्वां कृतचिद् यातयासे

९

भूरि नाम वन्दमानो दधाति पिता वंसो यद्वि तज्जोषयसे ।

कृविद् देवस्य सहसा चक्रानः तुमसमिर्वनते वावृधानः

१०

आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतेभिः समन्तम् ।
विद्वान् पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान् हविरद्याय वाक्षि
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे ।
गविंष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ विवीव रुक्ममुरुव्यश्रमश्रेत्

११

१२ [१३] (१)

(२)

१२ कुमार आत्रेयः, वृशो वा जानः, उभौ वा; २, ९ वृशो जानः । अग्निः । विष्टुप्, १२ शक्यरी ।

कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहां विभर्ति न ददाति पित्रे ।
अनीकमस्य न मिनज्जनांसः पुरः पश्यन्ति निहितमृतौ
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेपीं विभर्षिं महिषी जजान ।
पूर्वीर्हि गर्भः शरदो ववर्धाऽपश्यं जातं यदसूत माता
हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमारात् क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम् ।
वृदानो अस्मा अमृतं विपृक्वत् किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद् यूथं न पुरु शोभमानम् ।
न ता अगृभ्रन्नर्जनिष्ट हि षः पलिक्नीरिद् युवतयो भवन्ति
के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणाश्चिदास ।
य ईं जगृभुरव ते सृजन्त्वाजाति पृथ्व उप नश्चिकित्वान्
वसां राजानं वसतिं जनानां मरातयो नि दधुर्मर्त्येषु ।
ब्रह्माण्यत्रैव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु

१

२

३

४

५

६ [१४]

शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद् यूपादमुश्रो अशमिष्ट हि षः ।
एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान् होतश्चिकित्व इह तू निषद्य
हृणीयमानो अप हि मदयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्रो अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम्
वि ज्योतिषा बृहता भात्याग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
प्रदेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे
उत स्वानासो विवि पन्त्वग्ने स्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः

७

८

९

१०

(१)

यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् ।
अभिनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति

११ [१९] (३७)

(५)

११ वसुभृत आत्रेयः । आप्रीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इष्टः, ४ वहिः, ५ देवीर्वाङ्मिः
६ उपासानका, ७ देव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिनो देव्यः सरस्वतीकाभारत्यः,
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । गायत्री ।

सुमिन्द्राय शोचिषे	धृतं तीव्रं जुहोतन	।	अग्रये जातवेदसे	१
नराशंसः सुषुदती	मं यज्ञमदाभ्यः	।	कृविहिं मधुहस्त्यः	२
इन्द्रो अग्र आ वहे	न्द्रं चित्रमिह प्रियम्	।	सुखे रथेभिरुतये	३
अग्रप्रदा वि प्रथस्वा	ऽभ्यर्का अनुषत	।	भवा नः शुभ्र सातये	४
देवीर्वाङ्मि वि अयध्वं	सुप्रायणा न ऊतये	।	प्रप्र यज्ञं पूर्णीतन	५ [२०]

पुनर्वाके वयोवृधा	युक्ती कृतस्य मातरा	।	उपासुपासमीमहे	६
वातेभ्य पत्न्योऽजिता	देव्या होतारा मनुषः	।	इमं नो यज्ञमा गतम्	७
इष्टा सरस्वती मही	तिनो देवीर्मयोभुवः	।	वहिः सीदन्त्वाग्निधः	८
मिवस्त्वष्टरिहा गहि	विभुः पोष उत त्मना	।	यज्ञेयज्ञे न उदव	९
एव देव्य वनस्पते	देवानां गुह्या नामानि	।	तत्र हव्यानि गामय	१०
स्वाहाग्रे वरुणाय	स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः	।	स्वाहा देवेभ्यो हविः	११ [२१] (१८)

(३)

१० वसुभृत आत्रेयः । अग्निः । पङ्क्तिः ।

अग्निं ते नम्ये यो वसु रस्तं यं यन्ति धेनवः ।
अमृतवन्त आशवो ऽस्तं नित्यासो वाजिन इपं स्तोतुभ्य आ भर
नो अग्निर्यो वसुर्गुणे सं यमायन्ति धेनवः ।
ननर्वनो रघुदुवः सं सुजातासः सुरय इपं स्तोतुभ्य आ भर
अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।
अग्ने गुये स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिपं स्तोतुभ्य आ भर
अ ते अग्र इधीमाहि द्युमन्तं देवाजर्म् ।
इह स्ता ते पर्नीयसी समिद्धं दीदयति द्यवी यं स्तोतुभ्य आ भर

(३८)

त्वमङ्ग जरितारं यविष्ठ विश्वान्यग्ने दुरितातिं पपि ।

स्तेना अहश्नन् रिपवो जनासो ऽज्ञातकेता वृजिना अभूवन्

११

इमे यामासस्त्वद्विगभूवन् वसवे वा तदिदामो अवाचि ।

नाहायमग्निरभिर्शस्तये नो न रीर्यते वावृधानः परा दात

१२ [१७] (१३)

(४)

११ वसुधुत आग्नेयः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्वामग्ने वसुपतिं वसूनाम्भि प्र मन्दे अध्वरुषु राजन् ।

त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाऽभि प्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्

१

हव्यवाळग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे ।

सुगार्हपत्याः समिपो दिदीह्यस्मद्यक् सं मिमीहि श्रवांसि

२

विशां कविं विश्वपतिं मानुषीणां शुचिं पावकं वृतपृष्ठमग्निम् ।

नि होतारं विश्वविदं दधिध्वे स देवेषु वनते वार्याणि

३

जुषस्वाग्र इळया सजोषा यतमानो रश्मिभिः सूर्यस्य ।

जुषस्व नः समिधं जातवेद आ च देवान् हविरद्याय वक्षि

४

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् ।

विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्या शत्रूयतामा भरा भोजनानि

५ [१८]

वधेन दस्युं प्र हि चातर्यस्व वयः कृण्वानस्तन्वेऽस्वार्थै ।

पिपिर्षि यत् सहसस्पुत्र देवान् त्सो अग्ने पाहि नृतम् वाजं अस्मान्

६

वयं ते अग्न उक्थैर्विधेम वयं हव्यैः पावक भद्रशोचे ।

अस्मे रयिं विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि

७

अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम् ।

वयं देवेषु सुकृतः स्याम शर्मणा नस्त्रिवरूथेन पाहि

८

विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नवा दुरितातिं पपि ।

अग्ने अत्रिवन्नमसा गृणानोऽस्माकं बोध्यविता तनूनाम्

९

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो ऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि ।

जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्

१०

(४९)

यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् ।
अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति

११ [१९] (४७)

(५)

११ वसुधृत आत्रेयः । आप्रीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इन्द्रः, ४ वह्निः, ५ देवीर्द्वारः
६ उपासानका, ७ दैव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः,
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । नायत्री ।

मुसमिद्धाय शोचिषं घृतं तीव्रं जुहोतन	।	अग्नये जातवेदसे	१
नराशंसः सुषूदती मं यज्ञमदाभ्यः	।	कविर्हि मधुहस्त्यः	२
इन्द्रितो अग्र आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम्	।	सुरै रथेभिरुतये	३
ऊर्णमदा वि प्रथस्वाभ्यर्का अनूपत	।	भवा नः शुभ्र सातये	४
देवीर्द्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायणा न ऊतये	।	प्रप्र यज्ञं पृणीतन	५ [२०]

मुपतीके वयोवृधा यही ऋतस्य मातरा	।	द्रोपामुपासमीमहे	६
वार्तस्य परमन्नीळिता दैव्या होतारा मनुषः	।	इमं नो यज्ञमा गतम	७
इष्टा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः	।	वह्निः सीदन्त्वग्निषः	८
शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना	।	यज्ञेयज्ञे न उदय	९
यत्र वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि	।	तत्र हव्यानि नामय	१०
आहाग्रे वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः	।	स्वाहा देवेभ्यो रुधिः	११ [२१]

(६)

१० वसुधृत आत्रेयः । अग्निः । पशुतिः ।

अग्निं तं मन्ये यो वसु—रस्तं यं यन्ति धेनवः ।
अममवन्त आशवो ऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भं
सो अग्निर्यो वसुर्गुणे सं यमायन्ति धेनवः ।
ममवन्तो रघुद्ववः सं सुजातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भं
अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्ववर्षणिः ।
अग्ने गुपे स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्य—निषं स्तोतृभ्य आ भं
आ ते अग्र इधीमहि धुमन्तं देवाजरम् ।
एव स्वा ते पर्त्नीयसी समिद् व्रीदयति यवी—यं स्तोतृभ्य आ भं

आ ते अग्नं कृचा हविः शुक्रस्य शोचिपस्पते ।

सुश्वन्द्र दस्म विस्पते हव्यवाद् तुभ्यं हूयत इयं स्तोतृभ्य आ भर

५ [२२]

प्रो त्वे अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।

ते हिंन्विरे त इन्विरे त इपण्यन्त्यानुष—गिर्यं स्तोतृभ्य आ भर

६

तव त्वे अग्ने अर्चयो महिं ब्राधन्त वाजिनः ।

ये पत्वंभिः शफानां ब्रजा भुरन्त गोना—मिषं स्तोतृभ्य आ भर

७

नवां नो अग्न आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः ।

ते स्याम य आनृचु—स्त्वादृतासो दमेदम् इयं स्तोतृभ्य आ भर

८

उभे सुश्वन्द्र सर्पिषो दवीं श्रीणीप आसनि ।

उतो न उत पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इयं स्तोतृभ्य आ भर

९

एवाँ अग्निमजुर्यमु—गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक् ।

दधदस्मे सुवीर्यं—मुत त्यदाश्वश्च्य—मिषं स्तोतृभ्य आ भर

१० [२३] (६८)

(७)

१० इष आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, १० पङ्क्तिः ।

सखायः सं वः सम्यञ्च—मिषं स्तोमं चाग्नये ।

वर्षिष्ठाय क्षितीना—मूर्जो नष्ट्रे सहस्वते

१

कुत्रा चिद् यस्य समृतौ गुणा नरो नृषदने ।

अर्हन्तश्चिद् यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः

२

सं यद्विषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् ।

उत द्युमस्य शवसं क्रतस्यं रुश्मिमा ददे

३

ः स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद् दूर आ सते ।

ये यद् वनस्पतीन् प्र स्मा मिनात्यजरः

४

अव स्म यस्य वेपणे स्वेदं पथिषु जुहति ।

अभीमह स्वजेन्यं भूमा पुष्टेर्व रुरुहुः

५ [२४]

— ८९ — विदद् विश्वस्य धार्यसे ।

पितुना—मस्ततातिं चिदायवे

६ (७४)

स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः ।

हिरिश्मश्रुः शुचिदं नृभुरनिभृष्टतविषिः

७

शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत् प्र स्वर्धतीव रीयते ।

पुपूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम्

८

आ यस्ते सर्पिरासुते ऽग्रे शमस्ति धार्यसे ।

रेषु द्युन्नसुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः

९

इति चिन्मन्युमग्निजस्त्वादातमा पशुं ददे ।

आदग्रे अपूणतो ऽग्निः सासह्याद् दस्यू निपः सासह्यान्नृन्

१० [२५] (७८)

(८)

७ इय आत्रेयः । अग्निः । जगती ।

त्वामग्न ऋतायवुः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नासं ऊतये सहस्कृत ।

पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधार्यसं दमूनसं गृहर्पतिं वरेण्यम्

१

त्वामग्रे अतिथिं पूर्य विशः शोचिष्केशं गृहर्पतिं नि षेदिरे ।

बृहत्केतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्वर्वसं जरद्विषम्

२

त्वामग्रे मानुषीरीळते विशो होत्राविदुं विविचिं रत्नधातमम् ।

गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्वणसं सुयजं घृताश्रियम्

३

त्वामग्रे धर्णासि विश्वधा वयं गीभिर्गुणन्तो नमसोषं सेदिम ।

स नो जुपस्व समिधानो अङ्गिरो देवो मर्तस्य यशसां सृङ्गीतिभिः

४

त्वमग्रे पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि प्रत्नधां पुरुदुत ।

पुरुण्यन्ना सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विषाणस्य नाधुपं

५

त्वामग्रे समिधानं यविष्ठय देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम् ।

उरुज्यपसं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोदयन्मति

६

त्वामग्रे प्रदिव आहुतं घृतैः संमन्तायवः सुपनिधा समीधिरे ।

स वावृधान ओषधीभिरुक्षितोऽग्निं जरांसि पार्थिवा वि तिष्ठसे

७ [२३] (८१)

आ ते अग्नं कृचा हविः शुक्रस्य शोचिपस्पते ।

सुश्र्वन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाद् तुभ्यं हूयत इयं स्तोतुभ्य आ भर

५ [२२]

प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।

ते हिंन्विरे त इन्विरे त इपण्यन्त्यानुष—गिषं स्तोतुभ्य आ भर

६

तव त्ये अग्ने अर्चयो महिं ब्राधन्त वाजिनः ।

ये पत्वाभिः शफानां ब्रजा भुरन्त गोना—मिषं स्तोतुभ्य आ भर

७

नवां नो अग्न आ भर स्तोतुभ्यः सुक्षितीरिषः ।

ते स्याम य आनूचु—स्त्वाद्वासा दमेदम् इयं स्तोतुभ्य आ भर

८

उभे सुश्र्वन्द्र सर्पिषो दवीं श्रीणीष आसनि ।

उतो न उत पुपूया उक्थेपु शवसस्पत इयं स्तोतुभ्य आ भर

९

एवाँ अग्निमजुयमु—गीर्भिर्यज्ञैर्भिरानुषक् ।

दधं दुस्मे सुवीर्यं—मृत त्यदाश्वश्च्य—मिषं स्तोतुभ्य आ भर

१० [२३]

(७)

१० इयं आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, १० पङ्क्तिः ।

सखायः सं वः सम्यञ्च—मिषं स्तोमं चाग्रये ।

वर्षिषाय क्षितीना—मूर्जो नष्टे सहस्वते

१

कुत्रा चिद् यस्य समृतौ गुणा नरो नृपदेने ।

अहन्तश्चिद् यमिन्धते सँजनयन्ति जन्तवः

२

सं यद्विषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् ।

उत द्युमनस्य शवस ऋतस्य उश्मिमा ददे

३

सः स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद् दूर आ सते ।

पावको यद् वनस्पतीन् प्र स्मा मिनात्यजरः

४

अव स्म यस्य वेपणे स्वेदं पृथिषु जुहति ।

अभीमह स्वर्जेन्यं भूमा पृथेव रुरुहुः

५ [२४]

यं मत्यैः पुरुस्पृहं विदद् विश्वस्य धार्यसे ।

प्र स्वादने पितृना—मस्तताति चिदायवे

६ (७४)

स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः ।

हिरिश्मश्रुः शुचिदन्नुभुरनिभृष्टतविषिः

७

शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत् प्र स्वाधितीव रीयते ।

सुधूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम्

८

आ यस्ते सर्पिरासुते ऽग्ने शमस्ति धार्यसे ।

एषु द्युन्नमुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः

९

इति चिन्मन्युमभिजस्त्वादातमा पशुं ददे ।

आदग्ने अपूणतो ऽग्निः सासह्याद् दस्यू निषः सासह्यान्नृन्

१० [२५] (७८)

(८)

७ इष आत्रेयः । अग्निः । जगती ।

त्वामग्ने कृतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नासं ऊतये सहस्कृत ।

पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम्

१

त्वामग्ने अतिथिं पूर्य विशः शोचिष्केशं गृहपतिं नि पेंदिरे ।

बृहत्कैतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं जरद्विषम्

२

त्वामग्ने मानुषीरीळते विशो होत्राविदुं विविचिं रत्नधातमम् ।

गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्णुणसं सुयजं घृतश्रियम्

३

त्वामग्ने धर्णसिं विश्वधा वयं गोभिर्गुणन्तो नमसोर्पं सेदिम ।

स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरो देवो मर्तस्य यशसा सुदीतिभिः

४

त्वामग्ने पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि प्रत्थां पुरुदुत ।

पुरुष्यन्ना सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते त्विषिणस्य नाधूपं

त्वामग्ने समिधानं यविष्ठ्य देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम् ।

उरुञ्चर्यसं घृतयोनिमाहुतं त्वेपं चक्षुर्दधिरे चोदुपन्मति

५

त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतैः तुम्नायवः सुपमिधा समीधिरे ।

स वावुधान ओषधीभिरुक्षितोऽग्निं जरांसि पार्थिवा दि वि

६ [२६]

॥ अथ चतुर्थोऽष्टकः ॥४॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-३३]

(९)

७ गय आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप् ; ५, ७ पङ्क्तिः ।

त्वामग्ने हविष्मन्तो देवं मर्तास ईळते ।

मन्ये त्वा जातवेदसं स हव्या वक्ष्यानुपक् १

अग्निर्होता दास्वतः क्षर्यस्य वृक्तर्वाहिपः ।

सं यज्ञासश्चरन्ति यं सं वाजासः श्रवस्यवः २

उत स्म यं शिशुं यथा नवं जनिद्वारणी ।

धर्तारिं मानुषीणां विशामग्निं स्वध्वरम् ३

उत स्म दुर्गुभीयसे पुत्रो न ह्वार्याणाम् ।

पुरु यो दग्धासि वना ऽग्ने पशुर्न यवसे ४

अधं स्म यस्यार्चयः सम्यक् संयन्ति धूमिनः ।

यदीमहं त्रितो दिव्युप ध्मातेव धमति शिशीते ध्मातरी यथा ५

तवाहमग्ने ऊतिभिर्मित्रस्य च प्रशस्तिभिः ।

द्वेषोयुतो न दुर्हिता तुर्याम मर्त्यानाम् ६

तं नो अग्ने अभी नरो रुयिं सहस्व आ भर ।

स क्षेपयत् स पोषयद् भुवद् वाजस्य सातय उतैधि पृत्सु नो वृधे ७ [१] (११)

(१०)

७ गय आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप् ; ४, ७ पङ्क्तिः ।

अग्र ओजिष्टमा भर द्युमन्मस्मभ्यमाग्निगो ।

प्र नो राया परीणसा रत्सि वाजाय पन्थाम् १

त्वं नो अग्ने अद्भुत कत्वा दक्षस्य मंहना ।

त्वे असुर्यमारुहत् क्राणा मित्रो न यज्ञियः २

त्वं नो अग्र एषां गर्यं पुष्टिं च वर्धय ।

मित्रेः प्र सूरयो नरो मवान्यानुशुः ३

अग्ने चन्द्र ते गिरः शुम्भन्त्यश्वराधसः ।

मित्रेः शुष्मिणो नरो दिवश्चिद् येषां बृहत् सुकीर्तिर्वर्धति त्मना ४

(११)

तव त्वे अग्ने अर्च्यो भ्राजन्तो यन्ति धृष्णुया ।

परिजमानो न विद्युतः स्वानो रथो न वाजयुः ५

न नो अग्न ऊतये सवार्धसश्च रातये ।

अस्माकांसश्च सूर्यो विश्वा आशास्तरूपिणि ६

त्वं नो अग्ने अङ्गिरः स्तुतः स्तवान् आ भर ।

होतृर्विभ्वासहं रविं स्तोतृभ्यः स्तवसे च न उतैधि पूत्सु नो वुधे ७ [२] (९९)

(११)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । जगती ।

जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृवि रग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।

युतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद् वि भाति भरतेभ्यः शुचिः १

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं मग्निं नरस्त्रिषधस्थे समीधिरे ।

इन्द्रेण देवैः स्रथं स वर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः २

असंमृष्टो जायसे मात्रोः शुचिर्मन्द्रः कविरुदतिष्ठो विवस्वतः ।

युतेन त्वावर्धयन्नग आहुत धूमस्ते केतुरभवद् द्विवि श्रितः ३

अग्निर्नो यज्ञमुप वेतु साधुया अग्निं नरो वि भरन्ते गृहेगृहे ।

अग्निर्दूतो अभवद्व्यवाहनो अग्निं वृणाना वृणते कविक्रतुम् ४

तुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं वचस्तुभ्यं मनीषा इयमस्तु शं हृदे ।

त्वां गिरः सिन्धुमिवावनीर्महीरा पृणन्ति शवसा वर्धयन्ति च ५

त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहां हितमन्वविन्दजिह्वाश्रियाणं वनेवने ।

स जायसे मथ्यमानः सहो महत् त्वामाहुः सहस्रस्पृत्रमङ्गिरः ६ [३] (१०५)

(१२)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । विष्णुः ।

प्राग्रये बृहते यज्ञियाय ऊतस्य वृष्णे अन्तुराय नन्न ।

युतं न यज्ञ आस्पृष्टं सुपुतं गिरं भरे वृषभार्य प्रतीचीम् १

ऊतं चिकित्वा ऊतमिधिकिद्धयुतस्य धारा अनु तुन्धि पूर्वोः ।

नाहं यातुं सहसा न दूयेन ऊतं संपान्दरूपस्य वृष्णः २

कर्या नो अग्न ऋतयन्नुतेन	भुवो नवेदा उचथस्य नव्यः ।	
वेदा मे देव ऋतुपा ऋतूनां	नाहं पतिं सनितुरस्य रायः	३
के ते अग्ने रिपवे बन्धनासः	के प्रायवः सनिपन्त द्युमन्तः ।	
के धासिमग्ने अनृतस्य पान्ति	क आसतो वचसः सन्ति गोपाः	४
सखायस्ते विपुणा अग्न एते	शिवासः सन्तो अशिवा अभूवन् ।	
अधूर्पत स्वयमेते वचोभि	ऋजूयते वृजिनानि द्रुवन्तः	५
यस्ते अग्ने नमसा यज्ञमीदृ	ऋतं स पात्यरूपस्य वृष्णः ।	
तस्य क्षयः पृथुरा साधुरेतु	प्रसर्त्तानस्य नहुंपस्य शेषः	६ [४] (१११)

(१३)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । गायत्री ।

अर्चन्तस्त्वा हवामहे	ऽर्चन्तः समिधीमहि	। अग्ने अर्चन्त ऊतये	१
अग्नेः स्तोमं मनामहे	सिधमद्य दिविस्पृशः	। देवस्य द्रविणस्यवः	२
अग्निर्जुपत नो गिरो	होता यो मानुषेष्वा	। स यक्षद् दैव्यं जनम्	३
त्वमग्ने सप्रथा असि	जुष्टो होता वरेण्यः	। त्वया यज्ञं वि तन्वते	४
त्वामग्ने वाजसातमं	विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्	। स नो रास्व सुवीर्यम्	५
अग्ने नेमिरा इव	देवाँस्त्वं परिभूरसि	। आ राधश्चित्रमृञ्जसे	६ [५] (११७)

(१४)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं स्तोमेन बोधय	समिधानो अमर्त्यम्	। हव्या देवेषु नो दधत्	१
तमध्वरेष्वीळते	देवं मर्ता अमर्त्यम्	। यजिष्ठं मानुषे जने	२
तं हि शश्वन्त ईळते	सुचा देवं घृतश्चुता	। अग्निं हव्याय वोळहवे	३
अग्निर्जातो अरोचत	घ्नन् दस्युञ्जयोतिषा तमः	। अविन्दद् गा अपः स्वः	४
अग्निमीळेन्यं कविं	घृतपूष्ठं सपर्यत	। वेतु मे शृणवन्द्वाग्म	५
अग्निं घृतेन वावृधुः	स्तोमेभिर्विश्वचर्षणिम्	। स्वाधीभिर्वचस्युभिः	६ [६] (१११)

(१५)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १५-३२]

५ धरुण आङ्गिरसः । अग्निः । विष्टुप् ।

प्र वेधसे क्वये वेद्याय गिरं भरे यशसे पूर्व्याय ।	
धृतप्रसक्तो असुरः सुशेवो रायो धर्ता धरुणो वस्वो अग्निः	१
ऋतेन ऋतं धरुणं धारयन्त यज्ञस्य शाके परमे व्योमन् ।	
द्विवो धर्मन् धरुणे सेदुषो नृञ्जातैरजातां अभि ये ननक्षुः	२
अंहोयुर्वस्तुन्वस्तन्वते वि वयो महद् दुष्टं पूर्व्याय ।	
स संवतो नवजातस्तुत्यात् सिंहं न कुन्द्रमभितः परि ष्टुः	३
मातेव यद् भर्से पप्रथानो जनंजनं धार्यसे चक्षसे च ।	
वयोवयो जरसे यद् दधानः परि त्मना विपुरुषो जिगासि	४
वाजो नु ते शर्वसस्यात्वन्तं मुरुं दोषं धरुणं देव रायः ।	
पदं न तायुर्गुहा दधानो महो राये चितयन्नत्रिमस्पः	५ [७] (१२८)

(१६)

५ पूरुत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः ।

बृहद् वयो हि भानवे ऽर्वां वेवायाग्रये ।	
यं मित्रं न प्रशस्तिमिर्मर्तासो दधिरे पुरः	१
स हि द्युभिर्जनानां होता दक्षस्य ब्राह्मोः ।	
वि हव्यमग्निर्गानुषग्भगो न वारंमृण्वति	२
अस्य स्तोमे मघोनः सख्ये वृद्धशोचिषः ।	
विश्वा यस्मिन् तुविष्वाणि समये शुष्मनादुधुः	३
अधा ह्यग्र एषां सुवीर्यस्य मंहता ।	
तमिद् यद् न रोदसी परि श्रवां बभूवतुः	४
नू न एहि वार्यमग्रे गृणान आ भर ।	
ये वयं ये च सूरयः त्वस्ति धामहे सखे तधि प्लु नो वृधे	५ [८] (१३३)

(१७)

५ पूरुरात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः ।

आ यज्ञैर्देव मर्त्य इत्था तव्यांसमृतये ।

अग्निं कृते स्वध्वरे पूरुरीळीतावसे १

अस्य हि स्वयंशस्तर आसा विधर्मन् मन्यसे ।

तं नाकं चित्रशोचिषं मन्द्रं परो मनीषया २

अस्य वासा उ अर्चिषा य आयुक्त तुजा गिरा ।

द्विधो न यस्य रेतसा बृहच्छोचन्त्यर्चयः ३

अस्य क्रत्वा विचेतसो दुस्मस्य वसु रथ आ ।

अधा विश्वासु हव्यो ऽग्निर्विक्षु प्र शस्यते ४

नू न इन्द्रि वार्यमासा संचन्त सूरयः ।

ऊर्जो नपादुभिष्टये प्राहि शुग्धि स्वस्तय उत्तैधि पृत्सु नो बुधे ५ [९] (११८)

(१८)

५ द्वितो मुक्तवाहा आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः ।

प्रातरग्निः पुरुप्रियो विशः स्तवेतातिथिः ।

विश्वानि यो अमर्त्यो हव्या मर्तेषु रण्यति १

द्विताय मुक्तवाहसे स्वस्य दक्षस्य मंहना ।

इन्द्रं स धत्त आनुषक् स्तोता चित् ते अमर्त्य २

तं वो दीर्यायुशोचिषं गिरा हुवे मघोनाम् ।

अरिष्ते येषां रथो व्यश्वदावन्नीर्यते ३

चित्रा वा येषु दीधिति रासन्नुक्था पान्ति ये ।

स्तीर्णं बृहिः स्वर्णरे श्रवांसि दधिरे परि ४

ये मे पञ्चाशतं वृद्धा रश्वाणां सुधस्तुति ।

द्युमन्त्रे महि श्रवो बृहत् कृधि मघोनां नृवदमृत नृणाम् ५ [१०] (११९)

(१९)

५ वविरात्रेयः । अग्निः । गायत्री, ३-४ अनुष्टुप्, ५ विराड्रूपा ।

- अभ्यवस्थाः प्र जायन्ते प्र ववेर्वविश्रिकेत । उपस्थे मातुर्वि चष्टे १
 जुहुरे वि चितयन्तो ऽनिमिषं नृम्णं पान्ति । आ हृळ्हां पुरं विविशुः २
 आ श्वेत्त्रेयस्य जन्तवो द्युमद् वर्धन्त कृष्टयः ।
 निष्क्रीवो बृहदुक्थ एना मध्वा न वाजयुः ३
 प्रियं दुग्धं न काम्यमजामि जाम्योः सचा ।
 घर्मो न वाजजतरो ऽदंध्यः शश्वतो दमः ४
 क्रीळन् नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वेविदानः ।
 ता अस्य सन् धूपजो न तिग्माः सुसंशिता वक्ष्यो वक्षणेस्थाः ५ [११] (१४८)

(२०)

४ प्रयस्वन्त आत्रेयाः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

- यमग्ने वाजसातम् त्वं चिन् मन्यसे रयिम् ।
 तं नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम् १
 ये अग्ने नेरयन्ति ते वृद्धा जुगस्य शवसः ।
 अप द्वेषो अप हरो ऽन्यव्रतस्य सश्वरे २
 होतारं त्वा वृणीमहे ऽग्ने दक्षस्य सार्धनम् ।
 यज्ञेषु पुर्व्यं गिरा प्रयस्वन्तो हवामहे ३
 इत्था यथा त ऊतये सहसावन् दिवेदिवे ।
 राय कृताय सुकतो गोभिः प्याम सधमादो वीरैः स्याम सधमादः ४ [१२] (१५२)

(२१)

४ सप्त आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

- मनुष्वत् त्वा नि धीमहि मनुष्वत् समिधीमहि । अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान् देवयते यज १
 त्वं हि मानुषे जने ऽग्ने सुधीत इध्यसे । सुचस्त्वा यन्त्यानुषक् सुजात सर्पिरासुत २
 त्वां विश्वे सजोपसो देवासो दूतमकत । सपर्यन्तस्त्वा कवे यज्ञेषु देवमीळने ३
 देवं वो देवयज्यया ऽग्निमीळीत मर्त्यः ।
 समिद्धः शुक्र दीदित् तस्य योनिनासदः सप्तस्य योनिनासदः ४ [१३] (१५३)

(२२)

४ विश्वसामा आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

प्र विश्वसामन्नत्रिवर्चा पावकशोचिषे । यो अंध्वरेष्वीड्यो होता मन्द्रतमो विशि १
न्यग्निं जातवेदसं दधाता देवमृत्विजम् । प्र यज्ञ एत्वानुषगद्या देवव्यचस्तमः २
चिकित्विन्मनसं त्वा देवं मर्तास ऊतये । वरेण्यस्य तेऽर्वस इयानासो अमन्महि ३
अग्ने चिकित्स्वस्य न इदं वचः सहस्य ।
तं त्वा सुशिप्र दंपते स्तोमैर्वर्धन्त्यत्रयो गीर्भिः शुम्भन्त्यत्रयः ४ [१४] (१६०)

(२३)

४ द्युम्नो विश्वचर्षणिरात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम् । विश्वा यश्चर्षणीरभ्याङ्सा वाजेषु सासहत १
तमग्ने पृतनापहं रयिं सहस्व आ भर । त्वं हि सत्यो अर्जुतो द्राता वाजस्य गोमतः २
विश्वे हि त्वा सजोषसो जनासो वृक्तबर्हिषः । होतारं सन्नसु प्रियं व्यन्ति वार्या पुरु ३
स हि ण्मा विश्वचर्षणि रभिमाति सहो दुधे ।
अग्न एषु क्षयेष्वा रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत पावक दीदिहि ४ [१५] (१६१)

(२४)

४ गौपायना लौपायना वा वन्धुः सुवन्धुः श्रुतवन्धुर्विप्रवन्धुश्च । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

अग्ने त्वं नो अन्तम उत ज्ञाता शिवो भवा वरूथ्यः १
वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमं रयिं दाः ॥१॥ २
स नो बोधि श्रुधी हव मुरुष्या णो अवायतः समस्मात् ३
तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥२॥ ४ [१६] (१६८)

(२५)

९ वसूयव आत्रेयाः । अग्निः । अनुष्टुप् ।

अच्छा वो अग्निमवसे देवं गांसि स नो वसुः । १
पुत्र कपूणा मृतावा पर्यति द्विषः २
सत्यो यं पूर्वं चिद् देवासाश्चिद् यमीधिरे । ३
मन्द्रजिह्वमित सुदीतिमिर्विभावसुम् ४ (१७०)

स नो धीती वरिष्ठया श्रेष्ठया च सुमत्या ।
 अग्ने रायो दिङ्महि नः सुवृक्तिभिर्वरेण्य
 अग्निर्वेपु राजत्यग्निमर्तेष्वाविशन् ।
 अग्निर्नो हव्यवाहनो ऽग्निं धीभिः सर्पयत
 अग्निस्तुविभ्रवस्तमं तुविब्रह्माणमुत्तमम् ।
 अतूर्तं भ्राव्यत्पतिं पुत्रं ददाति वृशुषे
 अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो वृधा नृभिः ।
 अग्निरत्यं रघुप्यद्रं जेता रमपराजितम्
 यद् वाहिष्ठं तद्रुमये बृहदर्चं विभावसो ।
 माहिपीव त्वद् रुयिस्त्वद् वाजा उदीरते
 तव द्युमन्तो अर्चयो ग्रावेवोच्यते बृहत् ।
 उतो ते तन्यतुर्यथा स्वानो अर्तं त्मना विवः
 एवौ अग्निं वंसूयवः सहसानं ववन्दिम ।
 स नो विश्वा अति द्विपः पर्पन्नावेव सुक्रतुः

३

४

५ [१७]

६

७

८

९ [१८] (१७७)

(२६)

९ वसूयव आत्रेयाः । अग्निः, ९ विश्वे देवाः । गायत्री ।

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् वक्षि यक्षि च १
 तं त्वा घृतस्रवीमहे चित्रभानो स्वदर्शम् । देवाँ आ वीतर्ये वह २
 वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तर्मध्वरे ३
 अग्ने विश्वेभिरा गाहि देवेभिर्हव्यदातये । होतारं त्वा वृणीमहे ४
 यजमानाय सुन्वत आग्ने सुवीर्यं वह । देवैरा सत्सि बर्हिषि ५
 समिधानः सहस्रजि दग्ने धर्माणि पुष्यसि । देवानां द्रुत उक्थ्यः ६
 यज्ञि जातवेदसं होत्रवाहं यविष्मम् । दधाता देवमुत्विजम् ७
 यज्ञ एतानुष गद्या देवव्यचस्तमः । स्तृणीत बर्हिरासदे ८
 मरुतो अश्विना मित्रः सी वरुणः । देवासः सर्वया विशा ९

[१९]

९ [२०] (१८६)

(२७)

६ त्रैवृष्णस्यरुणः, पौरुकुत्सस्त्रसदस्युः, भारतोऽश्वमेधश्च राजानः; (अग्निर्भौम इति केचित्) । अग्निः ६ इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुप् ।

अनस्वन्ता सत्पतिर्मामहे मे गावा चेतिष्ठो असुरो मधोनः ।

त्रैवृष्णो अग्ने दशभिः सहस्रैर्वैश्वानर त्र्यरुणाश्चिकेत १

यो मे शता च विंशतिं च गोनं हरीं च युक्ता सुधुरा ददाति ।

वैश्वानर सुष्टुतो वावृधानो ऽग्ने यच्छ त्र्यरुणाय शर्म २

एवा ते अग्ने सुमतिं चक्रानो नविषाय नवमं त्रसदस्युः ।

यो मे गिरस्तुविजातस्य पूर्वीर्युक्तेनाभि त्र्यरुणो गृणाति ३

यो म इति प्रवोच त्वश्वमेधाय सूरये ।

ददहृचा सनि यते ददन्मेधामृतायते ४

यस्य मा परुषाः शत मुद्धर्यन्त्युक्षणाः ।

अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव त्र्याशिरः ५

इन्द्राग्नी शतदात्र्यश्वमेधे सुवीर्यम् ।

क्षत्रं धारयतं बृहद् दिवि सूर्यमिवाजरम् ६ [२१] (१११)

(२८)

६ विश्ववारात्रेयी । अग्निः । १, ३ त्रिष्टुप्, २ जगती, ४ अनुष्टुप्, ५-६ गायत्री ।

समिन्द्रो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत् प्रत्यङ्मुपसंमुर्विया वि भाति ।

एति प्राचीं विश्ववारा नमोभिर्वैवा ईळाना हविषा घृताचीं १

समिध्यमानो अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्तं सचसे स्वस्तये ।

विश्वं स धत्ते द्रविणं यमिन्व स्यातिथ्यमग्ने नि च धत्त इत् पुरः २

अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु ।

सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महांसि ३

समिन्द्रस्य प्रमहसो ऽग्ने वन्दे तव त्रियम् ।

असि समध्वरेष्विध्यसे ४

आहुत देवान् यक्षि स्वध्वर । त्वं हि हव्यवाळसि ५

द्वस्यता ऽग्निं प्रयत्यध्वरे । वृणीध्वं हव्यवाहनम् ६ [२२] (११२)

(२९)

१५ गौरिर्वीतिः शाक्त्यः । इन्द्रः, ९ (प्रथमपादस्य) उशना वा । त्रिष्टुप् ।

- त्र्ययमा मनुषो देवताता त्री रोचना दिव्या धारयन्त ।
 अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतदक्षा—स्त्वमेपाभृषिरिन्द्रासि धीरः १
- अनु यदीं मरुतो मन्दसान मार्चन्निन्द्रं पपिवांसं सुतस्य ।
 आदत्त वज्रमभि यदहिं ह—ज्ञपो गृहीरसृजत् सतुवा उ २
- उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुपुतस्य पेयाः ।
 तद्धि हव्यं मनुषे गा अविन्दु दहन्नाहिं पपिवां इन्द्रो अस्य ३
- आद् रोदसी वितरं वि ष्कभायत् संविन्यान्निश्चिद् भियसे मृगं कः ।
 निर्गतिमिन्द्रो अपजर्गुराणः प्रतिं श्वसन्तमव दानवं हन् ४
- अध क्रत्वा मघवन् तुभ्यं देवा अनु विश्वे अददुः सोमपेयम् ।
 यत् सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतंशे कः ५ [२३]
- नव यदस्य नवतिं च भोगान् त्साकं वज्रेण मघवा विवृश्वत् ।
 अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सुधस्थे त्रैष्टुभेन वचसा वाधत् धाम् ६
- सखा सख्ये अपचत् तूयमाग्नि—रस्य क्रत्वा महिषा त्री शतानि ।
 त्री साकमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुतं पिबद् वृत्रहत्याय सोमम् ७
- त्री यच्छता महिषाणामघो मा—स्त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः ।
 कारं न विश्वे अहन्त देवा भरमिन्द्राय यदहिं जघान ८
- उशना यत् सहस्यैर्यातं गृहमिन्द्र जूजुवानेभिरश्वैः ।
 वृन्वानो अत्र सुरथं ययाथ कुत्सेन देवैस्वनोर्ह शुष्णम् ९
- पान्यच्चक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यद् वरिवो यातवेऽकः ।
 अनासो दस्यूरमृणो वधेन नि दुयोण आवृणद् मुध्रवाचः १० [२४]
- स्तोमासस्त्वा गौरिर्वीतेरवर्ध—न्नरन्धयो वैदधिनाय पिष्टुम् ।
 आ त्वामृजिश्वा सख्याय चक्रे पचन् पक्तीरपिबुः सोममस्य ११
- नवगवासः सुतसोमास इन्द्रं दशगवासो अभ्यर्चन्त्यर्कः ।
 गव्यं चिदूर्वमपिधानवन्तं तं चिन्नरः शशमाना अप वन् १२
- कथो नु ते परिं चराणि विद्वान् वीर्या मघवन् या चक्रथं ।
 या चो नु नव्या कृणवः शविष्ठ भेदु ता तं विदथेषु ब्रवाम १३ (२११)

(२७)

६ त्रैवृष्णस्त्र्यरुणः, पौरुकुत्सस्त्र्यसदस्युः, भारतोऽश्वमेधश्च राजानः, (अत्रिर्भौम इति केचित्) । अग्निः ६ इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुप् ।

अनस्वन्ता सत्पतिर्मामहे मे गावा चेतिष्ठो असुरो मघोनः ।

त्रैवृष्णो अग्ने दृशभिः सहस्रैर्वैश्वानर त्र्यरुणाश्चिकेत १

यो मे शता च विंशतिं च गोनां हरीं च युक्ता सुधुरा ददाति ।

वैश्वानर सुष्टुतो वावृधानो ऽग्ने यच्छ त्र्यरुणाय शर्म २

एवा ते अग्ने सुमतिं चकानो नविषाय नवमं त्र्यसदस्युः ।

यो मे गिरस्तुविजातस्य पूर्वीर्युक्तेनाभि त्र्यरुणो गृणाति ३

यो म इति प्रवोच त्वश्वमेधाय सूरये ।

ददहृचा सनि यते ददन्मेधामृतायते ४

यस्य मा परुषाः शत मुद्धर्षयन्त्युक्षणः ।

अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव त्र्याशिरः ५

इन्द्राग्नी शतदात्र्यश्वमेधे सुवीर्यम् ।

क्षत्रं धारयतं बृहद् दिवि सूर्यमिवाजरम् ६ [२१] (१११)

(२८)

६ विश्ववारात्रेयी । अग्निः । १, ३ त्रिष्टुप्, २ जगती, ४ अनुष्टुप्, ५-६ गायत्री ।

समिन्द्रो अग्निर्दिवि शोचिरश्चेत् प्रत्यङ्मुपसमुर्विया वि भाति ।

एति प्राचीं विश्ववारा नमोभिर्वैवा ईळाना हविषा घृताचीं १

समिध्यमानो अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्तं सचसे स्वस्तये ।

विश्वं स धत्ते द्रविणं यमिन्व स्यातिथ्यमग्ने नि च धत्त इत् पुरः २

अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव द्युमन्युत्तमानि सन्तु ।

सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महांसि ३

समिन्द्रस्य प्रमहसो ऽग्ने वन्ते तव श्रियम् ।

द्युमन्वाँ असि समध्वरोष्विध्यसे ४

अग्न आहुत देवान् यक्षि स्वध्वर । त्वं हि हव्यवाळसि ५

दुवस्यता ऽग्निं प्रयत्यध्वरे । वृणीध्वं हव्यवाहनम् ६ [२२] (११८)

(२९)

१५ गौरिवीतिः शाक्त्यः । इन्द्रः, ९ (प्रथमपादस्य) उशना वा । त्रिष्टुप् ।

- अर्चयमा मनुषो देवताता त्री रौचना दिव्या धारयन्त ।
 अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतदक्षा स्त्वमेपा मृषिरिन्द्रासि धीरः १
- अनु यदी मरुतो मन्दसान मार्चन्तिन्द्रं पपिवांसं सुतस्य ।
 आदत्त वज्रमभि यदहिं ह न्नपो यद्दीरसृजत् सर्तवा उ २
- उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुपुतस्य पेयाः ।
 तद्धि हव्यं मनुषे गा अविन्दु दहन्नाहिं पपिवां इन्द्रो अस्य ३
- आद रोदसी वितरं वि ष्कभायत् संविन्यान्निश्चिद् भियसे मृगं कः ।
 जिर्गतिमिन्द्रो अपजर्गुराणः प्रतिं श्वसन्तमव दानवं हन् ४
- अध क्रत्वा मघवन् तुभ्यं देवा अनु विश्वे अद्भुः सोमपेयम् ।
 यत् सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतशे कः ५ [२३]
- नव यदस्य नवतिं च भोगान् त्साकं वज्रेण मघवा विवृश्वत् ।
 अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सधस्थे त्रैष्टुभेन वचसा वाधत् द्याम् ६
- सत्वा सख्ये अपचत् तूयमाग्नि रस्य क्रत्वा महिषा त्री शतानि ।
 त्री साकमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुतं पिबद् वृत्रहत्याय सोमम् ७
- त्री यच्छ्रुता महिषाणामघो मा स्त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः ।
 कारं न विश्वे अहन्त देवा भरमिन्द्राय यदहिं जघान ८
- उशना यत् सहस्यैरयातं गृहमिन्द्र जूजुवानेभिर्श्वैः ।
 वन्वानो अत्र सुरथं ययाध कुत्सेन देवैर्वनोहं शुष्णम् ९
- प्रान्यच्चक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यद् वरिवो यातवेऽकः ।
 अनासो दस्यूरमृणो वधेत् नि दुर्योण आवृणद् मुध्रवाचः १० [२४]
- स्तोमासस्त्वा गौरिवीतेरवर्धन्नरन्धयो वैदधिनाय पिपुम् ।
 आ त्वामृजिश्वा सुख्याय चक्रे पचन् एक्तीरपिबुः सोमस्य ११
- नववासः सुतसोमास इन्द्रं दशवातो अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।
 गव्यं चिदूर्वमपिधानवन्तं तं चित्ररः शशमाना अप व्रन् १२
- कथो नु ते परं चराणि विद्वान् वीर्यो मघवन् वा चक्रथ ।
 या चो नु नव्यां कुणवं शविष्ठ भेदु ता ते विदधेपु व्रवान् १३ (२१)

एता विश्वा चकृवाँ इन्द्र भूर्यपरीतो जनुषा वीर्येण ।
 या चिन्नु वज्रिन् कृणवो दधुष्वान् न ते वर्ता तविष्या अस्ति तस्याः १४
 इन्द्र ब्रह्म क्रियमाणा जुषस्व या ते शविष्ठ नव्या अकर्म ।
 वस्त्रेव भद्रा सुकृता वसू रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् १५ [२५] (१११)

(३०)

१५ वसुरात्रेयः । इन्द्रः, १२-१५ ऋणंचयेन्द्रौ । त्रिष्टुप् ।

कस्य वीरः को अपश्यदिन्द्रं सुखस्थमीयमानं हरिभ्याम् ।
 यो राया वज्री सुतसोममिच्छन् तदोको गन्ता पुरुहूत ऊती १
 अवाचचक्षं पदमस्य सुस्वरुग्रं निधातुर्न्वायमिच्छन् ।
 अपृच्छमन्याँ उत ते म आहु-रिन्द्रं नरो बुबुधाना अशेम २
 प्र नु वयं सुते या ते कृतानीन्द्र ब्रवाम यानि नो जुजोषः ।
 वेवदविद्वाञ्छृणवच्च विद्वान् वहतेऽयं मघवा सर्वसेनः ३
 स्थिरं मनश्चकृषे जात इन्द्र वेपीदेको युधये भूर्यसश्वित् ।
 अश्मानं चिच्छवसा दिद्युतो वि विदो गवामूर्वमुस्त्रियाणाम् ४
 पुरो यत् त्वं परम आजनिष्ठाः परावति श्रुत्यं नाम विभ्रत ।
 अतश्चिदिन्द्रादभयन्त देवा विश्वा अपो अजयद् दासपत्नीः ५ [२६]
 तुभ्येदेते मरुतः सुशेवा अर्चन्त्यर्कं सुन्वन्त्यन्धः ।
 अहिमोहानमप आशयानं प्र मायाभिर्मायिनं सक्षदिन्द्रः ६
 वि पू मृधो जनुषा दानमिन्वन्नहन् गवा मघवन् त्संचक्रानः ।
 अत्रा दासस्य नमुचेः शिरो य दवर्तयो मनवे गातुमिच्छन् ७
 युजं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन् ।
 अश्मानं चित् स्वर्यं वर्तमानं प्र चक्रियेव रोदसी मरुद्भ्यः ८
 स्त्रियो हि दास आयुधानि चक्रे किं मा करन्नबला अस्य सेनाः ।
 अन्तर्ह्यख्यदुभे अस्य धेने अथोप प्रैद् युधये दस्युमिन्द्रः ९
 समन्न गावोऽभितोऽनवन्ते हेह वत्सैर्विर्युता यदासन् ।
 सं ता इन्द्रो असृजदस्य शकैर्यदीं सोमासः सुपुता अमन्दन् १० [२७]

यदीं सोमा वध्रुधूता अमन्दन् नरोरवीद् वृषभः सादनेषु ।
 पुंरुरः पपिवाँ इन्द्रो अस्य पुनर्गवामददादुस्त्रियाणाम् ११ (२१३)

भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रुन् गवां चत्वारि ददतः सहस्रा ।	
ऋणंचयस्य प्रयता मृधानि प्रत्यग्रभीष्म नृतमस्य नृणाम्	१२
सुपेशंसं माव सृजन्त्यस्तं गवां सहस्रं रुशमांसो अग्ने ।	
तीव्रा इन्द्रमममन्दुः सुतासो ऽक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाः	१३
औच्छ्रुत् सा राज्ञी परितक्म्या याँ ऋणंचये राज्ञि रुशमानाम् ।	
अत्यो न वाजी रघुरज्यमानो बभ्रुश्चत्वार्यसनत् सहस्रा	१४
चतुःसहस्रं गव्यस्य पृथ्वः प्रत्यग्रभीष्म रुशमेष्वग्ने ।	
घमंश्चित् तप्तः प्रवृजे य आसीदयस्मयस्तम्बादाम् विप्राः	१५ [२८] २२८

(३१)

१३ अवस्युरात्रेयः । इन्द्रः, ८ तृतीयपादस्य कुत्सो वा, चतुर्थपादस्य उशना वा, ९ इन्द्राकुत्सौ । त्रिण्डुप् ।

इन्द्रो रथाय प्रवतं कृणोति यमध्यस्थान्मघवा वाजयन्तम् ।	
यूथेव पृथ्वो व्युनोति गोपा अरिंष्टो याति प्रथमः सिपांसन्	१
आ प्र द्रव हरिवो मा वि वैनः पिशङ्गराते अभि नः सचस्य ।	
नहि त्वदिन्द्र वस्यो अन्यदस्त्य मेनोश्चिज्जनिवतश्चकथ	२
उद्यत् सहः सहस्र आर्जनिष्ट देदिष्ट इन्द्र इन्द्रियाणि विश्वा ।	
प्राचोदयत् सुदुषा वृत्रे अन्तर्वि ज्योतिषा संववृत्वत् तमोऽवः	३
अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम् ।	
ब्रह्माण इन्द्रं मुहयन्तो अर्के रवर्धयन्नहवि हन्तवा उ	४
वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चा निन्दु थावाणो अदितिः सृजोषाः ।	
अनश्वासो ये प्रवयोऽरुधा इन्द्रोपिता अन्यवर्तन्तु दस्युन्	५ [२३]

प्र ते पूर्वाणि करणानि वोचं प्र नूतना मघवन् वा हृदये ।	
शक्तीवो यद् विभरा रोदसी उभे जपन्तो ननवे दानुवित्राः	६
तदिसु ते करणं दस्म विप्राऽहं यद् भ्रमोऽहो जवर्तितोऽयः ।	
भुष्णस्य चित् परि मारा अमृश्याः प्रवित्रं वसुतु इन्द्रिमेवः	७
त्वमपो यद्वि तुर्वष्टावाऽर्तमयः सुदुषाः पुन इन्द्र ।	
उग्रमपातुमर्षतो ह कुत्सं न ह यद् दानुश्चत्वारो वृत्राः	८

इन्द्राकुत्सा वहमाना रथेना—ऽऽ वामत्या अपि कर्णे वहन्तु ।
निः पीमन्त्यो धर्मथो निः पृथस्थान् मघोनो हवो वरथस्तमीसि
वार्तस्य युक्तान् त्सुयुजश्चिदश्वान् कविश्चित्रेणो अजगन्नवस्युः ।
विश्वे ते अत्र मरुतः सखाय इन्द्र ब्रह्माणि तविपीमवर्धन्

१

१० [३०]

सूराश्चिद् रथं परितक्म्यायां पूर्वं करदुपरं जूजुवांसम् ।
भरच्चक्रमेतशः सं रिणाति पुरो दधत् सनिष्यति क्रतुं नः
आयं जना अभिचक्षे जगामे—न्द्रः सखायं सुतसोममिच्छन् ।
वदन् प्रावाव वेदिं प्रियाते यस्य जीरमध्वर्यवश्चरन्ति ।
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मतीं अमृत मो ते अंह आरन् ।
वावान्धि यज्यूरुत तेषु धेह्यो—जो जनेषु येषु ते स्याम

११

१२

१३ [३१] (१४१)

(३२)

१२ गानुरात्रेयः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अदर्दुरुत्समसृजो वि खानि त्वमर्णवान् बद्धधानाँ अरम्णाः ।
महान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद् वः सृजो वि धारा अव दानवं हन्
त्वमुत्साँ ऋतुभिर्बद्धधानाँ अरंह ऊधः पर्वतस्य वज्रिन् ।
अहिं चिदुग्र प्रयुतं शयानं जघन्वाँ इन्द्र तविपीमधरथाः
त्यस्य चिन्महतो निर्मृगस्य वर्धर्जघान तविपीभिरिन्द्रः ।
य एक इदं प्रतिभन्यमान आदस्मादुन्यो अजनिष्ट तव्यान्
त्यं चिदेपां स्वधया मदन्तं मिहो नपातं सुवृधं तमोगाम् ।
दानवस्य भामं वज्रेण वज्री नि जघान शुष्णम्
क्रतुभिर्निर्पत्तम—मर्मणो विददिदस्य मर्म ।
प्रभृता मदस्य युयुत्सन्तं तमसि हर्म्ये धाः
कल्पयं शयानं मसूर्ये तमसि वावृधानम्
वृषभः सुतस्यो—च्चैरिन्द्रो अपगूर्याँ जघान

१

२

३

४

५

६ [३२]

महते दानवाय वधर्यमिष्ट सहो अप्रतीतम् ।
प्रभृतौ वृदाभ विश्वस्य जन्तोरधमं चकार

७

(१४८)

त्यं चिदर्णं मधुपं शयानि मसिन्वं वृवं महाददुयः ।
 अपादमत्रं महता वधेन नि दुर्योण आवृणद् मधुवाचम्
 को अस्य शुष्मं तविषीं वरात् एको धना भरते अप्रतीतिः ।
 इमे चिदस्य जयसो नु देवी इन्द्रस्यौजसो भियसा जिहाते
 न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीत इन्द्राय गातुरुज्ञातीव येमे ।
 सं यदौजो युवते विश्वमाभिरनु स्वधात्रे क्षितयो नमन्त
 एकं नु त्वा सत्पतिं पाञ्चजन्यं ज्ञातं शृणोमि यशसं जनेषु ।
 तं मे जगृभ्र आशसो नविष्ठं द्रोषा वस्तोर्हवमानास इन्द्रम्
 एवा हि त्वामृतुथा यातयन्तं मघा विप्रेभ्यो ददतं शृणोमि ।
 किं ते ब्रह्माणो गृहते सखायो ये त्वाया निदुधुः काममिन्द्र

८

९

१०

११

१२[३३](२५३)

—३३—

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-२८]

(३३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ३३-४४]

१० प्राजापत्यः संवरणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

महिं महे तवसे दीध्ये नृ निन्द्रयित्था तवसे अतव्यान् ।
 यो अस्मै सुमतिं वार्जसातौ स्तुतो जने समर्थश्चिकेत
 स त्वं न इन्द्र धियसानो अकैर्हरीणां वृषन् योक्त्रमग्रेः ।
 या इत्था मघवन्ननु जोषं वक्षो अभि प्रार्यः संक्षि जनान्
 न ते त इन्द्राभ्यस्मिहृष्वः सुयुक्तासो अत्रहता यदसन् ।
 तिह्वा रथमधि तं वज्रहस्ताऽऽ रुश्मिं देव यमसे स्वध्वः
 पुरु यत् त इन्द्र सन्त्युक्था गवे चक्रधोर्वरासु युध्यन् ।
 ततक्षे सूर्याय चिदोर्कसि स्वे वृषा समत्सु दासस्य नाम चित्
 वयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः ।
 आस्माञ्जगम्यादहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रभुधेषु चारुः

१

२

३

४

५. [१]

एषुक्षेप्यमिन्द्र त्वे ह्यौजो नुम्णानि च नूतमानो अमर्तः ।
 स न एनी वसवानो रयिं द्वाः प्रार्यः स्तुपे तुविमघस्य दानम्
 एवा न इन्द्रोतिभिस्व णाहि गृणतः शर कारुन् ।
 उत त्वच्च ददतो वार्जसातौ पिभीहि मध्वः सुपुतस्य चारोः

६

७

उत त्वे मा पौरुकुत्स्यस्य सुरे स्रसदस्योर्हिरणिनो रराणाः ।
 वहन्तु मा दश श्येतासो अस्य गैरिक्षितस्य क्रतुभिर्नु संश्रे
 उत त्वे मा मारुताश्वस्य शोणाः कत्वा मघासो विदथस्य राती ।
 सहसा मे च्यवतानो ददान आनूकमर्यो वपुषे नाचत
 उत त्वे मा ध्वन्यस्य जुष्टा लक्ष्मण्यस्य सुरुचो यतानाः ।
 मत्ता रायः संवरणस्य ऋषेर्वजं न गावः प्रयता अपि गमन्

८

९

१० [२] (११)

(३४)

९ प्राजापत्यः संवरणः । इन्द्रः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

अजातशत्रुमजरा स्वर्वित्यनु स्वधामिता दुस्मर्मायते ।
 सुनोतन पचत ब्रह्मवाहसे पुरुष्टुताय प्रतरं दधातन
 आ यः सोमै न जठरमपिप्रता ऽमन्दत मघवा मध्वो अन्धसः ।
 यदीं मुगाय हन्तवे महावधः सहस्रभृष्टिमुशना वधं यमत्
 यो अस्मै घ्नस उत वा य ऊधानि सोमं सुनोति भवति शुमाँ अह ।
 अपाप शक्रस्तनुनुष्टिमूहति तनूशुभ्रं मघवा यः कंवासुखः
 यस्यावधीत् पितरं यस्य मातरं यस्य शक्रो भ्रातरं नात ईषते ।
 वेतीद्वस्य प्रयता यतंकरो न कित्विषादीपते वस्व आक्ररः
 न पञ्चभिर्दुशभिर्विद्वारभं नासुन्वता सचते पुण्यता चन ।
 जिनाति वेदमुया हन्ति वा धुनि रा देवयुं भजति गोमति व्रजे

१

२

३

४

५ [३]

वित्वक्षणः समृतौ चक्रमासजो ऽसुन्वतो विपुणः सुन्वतो वृधः ।
 इन्द्रो विश्वस्य दमिता विभीषणो यथावशं नयति दासमार्यः
 समीं पुणेरजति भोजनं मुषे वि दाशुषे भजति सूनरं वसु ।
 दुर्गे चन धियते विश्व आ पुरु जनो यो अस्य तविषीमचुकुधत्
 सं यजनौ सुधनौ विश्वशर्धसा ववेदिन्द्रो मघवा गोपु शुभ्रिपु ।
 युजं ह्यन्यमकृत प्रवेप न्युक्तीं गव्यं सृजते सत्त्वभिर्धुनिः
 सहस्रसामाग्निवेशिं गृणीषे शत्रिमग्न उपमां क्रतुमर्यः ।
 तस्मा आपः संयतः पीयन्त तस्मिन् क्षत्रममवत् त्वेपमस्तु

६

७

८

९ [४] (१२)

(३५)

८ प्रभूवसुराङ्गिरसः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ८ पङ्क्तिः ।

यस्ते साधिष्ठोऽवसु इन्द्र क्रतुष्टमा भर ।

अस्मभ्यं चर्षणीसहं सस्ति वाजेषु दुष्टरम्

यदिन्द्र ते चर्तस्रो यच्छूर सन्ति तिस्रः ।

यद् वा पञ्च क्षितीनामवस्तत् सु न आ भर

आ तेऽवो वरेण्यं वृषन्तमस्य हूमहे ।

वृषजूतिर्हि जजिष आभूमिरिन्द्र त्वर्वाणिः

वृषा ह्यसि राधसे जजिषे वृष्णि ते शवः ।

स्वक्षत्रं ते धूषन्मनः सत्राहमिन्द्र पौंस्यम्

त्वं तमिन्द्र मर्त्यममित्रयन्तमद्विवः ।

सर्वरथा शतक्रतो नि याहि शवसस्पते

त्वामिद् वृत्रहन्तम् जनसो वृक्तवर्हिषः ।

उग्रं पूर्वेषु पूर्व्यं हवन्ते वाजसातये

अस्मार्कमिन्द्र दुष्टरं पुरोयावानमाजिषु ।

सयावानं धनेधने वाजयन्तमवा रथम्

अस्मार्कमिन्द्रेहि नो रथमवा पुरंध्या ।

वयं शविष्ठ वार्यं द्विवि श्रवो दधीमाहि द्विवि स्तोमं मनामहे

(३६)

६ प्रभूवसुराङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

स आ गर्मादिन्द्रो यो वरुतां चिकेतद् दातुं दामनो रयीणाम् ।

धन्वचरो न वंत्सगस्तृपाणश्चक्रमानः पिवतु दुग्धमंशुम्

आ ते हनू हरिवः शूड शिमे रुहव सोमो न पर्वतस्य पूठे ।

अनु त्वा राजन्नर्वतो न हिन्वन् ग्रीभिर्मदेम पुरुहूत विश्वे

चक्रं न वृत्तं पुरुहूत वेपते मनो भिया मे अमतरिद्विवः ।

ः रधादधि त्वा जगिता सदावृध कुवित्रु स्तोपन्मववन् पुरुवन्तः

(३७)

एष ग्रावेव जरिता त इन्द्रे—यतिं वाचं बृहदाशुपाणः ।
 प्र सव्येन मघवन् यंसि रायः प्र दक्षिणिन्द्ररिवो मा वि वैनः
 वृषा त्वा वृषणं वर्धतु द्यौर्वृषा वृषभ्यां वहसे हरिभ्याम् ।
 स नो वृषा वृषरथः सुशिप्र वृषक्रतो वृषा वज्रिन् भेरं धाः
 यो रोहितौ वाजिर्नो वाजिर्नीवान् त्रिभिः शतैः सचमानावर्दिष्ट ।
 यूने समस्मै क्षितयो नमन्तां श्रुतरथाय मरुतो दुवोया

४

५

६ [७] (१८३)

(३७)

५ भौमोऽग्निः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सं भानुना यतते सूर्यस्या—ऽऽजुह्वानो घृतपृष्ठः स्वश्वाः ।
 तस्मा अमृधा उपसो व्युच्छान् य इन्द्राय सुनवामेत्याह
 समिन्द्राग्निर्वनवत् स्तीर्णबर्हि—युक्तग्रावा सुतसोमो जराते ।
 ग्रावाणो यस्येधिरं वदन्त्य—यदध्वर्युर्हविषाव सिन्धुम्
 वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ई वहति महिषीमिषिराम् ।
 आस्यं श्रवस्याद् रथ आ च वोपात् पुरू सहस्रा परि वर्तयाते
 न स राजा व्यथते यस्मिन्निन्द्र—स्तीर्णं सोमं पिबति गोसंखायम् ।
 आ सत्वनैरजति हन्ति वृत्रं क्षेति क्षितीः सुभगो नाम पुष्यन्
 पुष्यात् क्षेमे अभि योगे भवा—त्युभे वृतां संयती सं जयाति ।
 प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवाति य इन्द्राय सुतसोमो ददाशत्

१

२

३

४

५ [८] (१९१)

(३८)

५ भौमोऽग्निः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

उरोष्ठे इन्द्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो ।
 अर्धा नो विश्वचर्षणे द्युम्ना सुक्षत्र मंहय
 यदीमिन्द्र श्रवाय्य—मिषं शविष्ठ दधिषे ।
 दीर्वश्रुत्तमं हिरण्यवर्णं दुष्टरम्
 ये ते अद्रिवो मेहना केतसापः ।
 देवावभिष्टये विवश्च गमश्च राजथः

१

२

३

(१९४)

उतो नो अस्य कस्य चिद् दक्षस्य तव वृत्रहन् ।
 अस्मभ्यं नृमणा भराऽस्मभ्यं नृमणस्यसे
 नू त आभिरभिष्टिभिस्तव शर्मच्छतक्रतो ।
 इन्द्र स्याम सुगोपाः शूर स्याम सुगोपाः

[३१]

(३९)

५ भौमोऽग्निः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः ।

यदिन्द्र चित्र मेहना ऽस्ति त्वादातमद्रिवः ।
 राधस्तन्नो विदद्वस उभयाहस्त्या भर
 यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्र द्युक्षं तदा भर ।
 विद्याम तस्य ते वयमकूपारस्य द्वावने
 यत् ते वित्तु प्रराध्यं मनो अस्ति श्रुतं ब्रूहत् ।
 तेन हृच्छा चिदद्रिव आ वाजं दपि सातये
 मंहिष्ठ वो मघोनां राजानं चर्पणीनाम् ।
 इन्द्रमुप प्रशस्तये पूर्वाभिर्जुजुषे गिरः
 अस्मा इत् काव्यं वच उक्थमिन्द्राय शंस्यम् ।
 तस्मा उ ब्रह्मवाहसे गिरौ वर्धन्त्यत्रयो गिरः शुम्भन्त्यत्रयः

[३२]

(४०)

९ भौमोऽग्निः । इन्द्रः, ५ सूर्यः, ६-९ अग्निः । १-३ उष्णिहः
 ५, ९ अनुष्टुप्; ४, ६-८ त्रिष्टुप्,

आ ग्राह्यादिभिः सुतं सोमं सोमपते पिब । वृषान्तिन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम्
 वृषा ग्रावा वृषा मघो वृषा सोमो अयं सुतः । वृषान्तिन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम्
 वृषा त्वा वृषणं दुधे वज्रिन्त्रिभिरभिरुतिभिः । वृषान्तिन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम्
 ऋजोषी वृजो वृषभस्तु रापाद् वृष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा ।
 प्रुक्त्वा हरिभ्यामुप यातुर्वाह माध्वेहि सवने मत्सदिन्द्रः
 यत् त्वा सूर्यं स्वर्भानुस्तमसा विपशानुः ।
 अक्षेत्रिदि यथा सुगो भुवनान्पदीरदुः

स्वर्भानोरध यदिन्द्र माया अत्रो द्विवो वर्तमाना अवाहन् ।
 गूळहं सूर्यं तमसापवतेन तुरीयेण ब्रह्मणाविन्दुद्वित्रिः
 मा मामिमं तव सन्तमत्र इरस्या दुग्धो मियसा नि गौरीत् ।
 त्वं मित्रो असि सत्यराधा स्तो मेहावतं वरुणश्च राजा
 ग्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः सपर्यन् कीरिणा देवान् नमसोपशिक्षन् ।
 अत्रिः सूर्यस्य द्विवि चक्षुराधात् स्वर्भानोरप माया अयुक्षत्
 यं वै सूर्यं स्वर्भानु स्तमसाविध्यदासुरः ।
 अत्रयस्तमन्वविन्दन् नह्यन्ये अशक्नुवन्

(४१)

२० भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६-१७ अतिजगती, २० एकपदा विराट् ।

को नु वां मित्रावरुणावृतायन् द्विवो वां महः पार्थिवस्य वा दे ।
 ऋतस्य वा सदेसि त्रासीथां नो यज्ञायते वां पशुपो न वाजान्
 ते नो मित्रो वरुणो अर्यमायु रिन्द्रं क्रभुक्षा मरुतो जुषन्त ।
 नमोभिर्वा ये दधते सुवृक्तिं स्तोमं रुद्राय मीळहुपे सजोषाः
 आ वां येषांश्विना हुवध्वै वातस्य पत्न्यन् रथ्यस्य पुटौ ।
 उत वां द्विवो असुराय मन्म ग्रान्धांसीव यज्यवे भरध्वम्
 प्र सक्ष्णो द्विन्यः कण्वहोता त्रितो द्विवः सजोषा वातो अग्निः ।
 पूषा भगः प्रभूथे विश्वभोजा आजिं न जग्मुराश्वश्चतमाः
 प्र वो रयिं युक्ताश्वं भरध्वं राय एषेऽवसे दधीत धीः ।
 सुशेव एवैरौशिजस्य होता ये व एवां मरुतस्तुराणाम्

प्र वो वायुं रथयुजं कृणुध्वं प्र देवं विप्रं पनितारमर्कैः ।
 व्यव ऋतसापः पुरंधीर्वस्वीर्नो अत्र पत्नीरा धिये धुः
 व एषे वन्द्येभिः शूषैः प्र यत्नी द्विवश्चितयान्दिरर्कैः ।
 उपासानक्ता विदुर्षीव विश्वमा हा वहतो मर्त्याय यज्ञम्
 अग्नि वो अर्चं प्रोष्यावतो नृन् वास्तोष्पतिं त्वष्टारं रराणः ।
 धन्या सजोषा धिपणा नमोभिर्वनस्पतीरोषधी राय एषे
 तुजे नस्तने पर्वताः सन्तु स्वैतवो ये वसवो न वीराः ।
 पनित आप्त्यो यजतः सदा नो वर्धान्नः शंसं नयो अभिष्टां

वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य गर्भं त्रितो नपातमुपां सुवृक्ति ।
गृणीते अग्निरेतरी न शुषैः शोचिष्केशो नि रिणाति वना

१० [१४]

कथा महे रुद्रियाय ब्रवाम् कद् राये चिकितुषे भगाय ।

आप ओषधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्वना गिरयो वृक्षकेशाः

११

गृणोतु न ऊर्जा पतिगिरिः स नभस्तरियाँ इषिरः परिज्मा ।

गृण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि सुचो बबृहाणस्याद्रैः

१२

विदा चिन्नु महान्तो ये व एवा ब्रवाम दस्मा वार्य दधानाः ।

वर्यश्चन सुभ्व आ व यन्ति क्षुभा मर्तमनुयतं वध्नैः

१३

आ दैव्यानि पार्थिवानि जन्माऽपश्चाच्छा सुमखाय वोचम् ।

वर्धन्तां द्यावो गिरश्चन्द्राग्रा उदा वर्धन्तामभिपाता अर्णाः

१४

पदेपदे मे जग्मा नि धायि वरुच्री वा शक्रा या पायुभिश्च ।

सिपक्तु माता मही रसा नः स्मत् सूरिभिर्कजुहस्तं क्रजुवनिः

१५ [१५]

कथा दाशेम नमसा सुदानू नेवया मरुतो अच्छोक्तौ प्रश्रवसो मरुतो अच्छोक्तौ ।

मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिपे धा दस्माकं भूदुपमातिवनिः

१६

इति चिन्नु प्रजार्यै पशुमत्यै देवासो वनन्ते मर्त्यो व आ देवासो वनन्ते मर्त्यो वः ।

अत्रा शिवां तन्वां धासिमस्या जरां चिन्मे निर्ऋतिर्जगसीत

१७

तां वो देवाः सुमतिमूर्जयन्ती मिपमश्याम वसवः शसा गोः ।

सा नः सुदानुर्मृळयन्ती देवी प्रति द्रवन्ती सुवितार्च गम्याः

१८

अभि न इळा यूथस्य माता स्मन्नदीभिरुर्वशी वा गृणातु ।

उर्वशी वा बृहद्दिवा गृणानाऽभ्युण्वाना प्रभूथस्यायोः

१९

सिपक्तु न ऊर्जव्यस्य पुष्टेः

२० [१६] ३३०)

(४२)

१८ भामोऽग्निः । विश्वे देवाः, ११ रुद्रः । चिष्टुप्, १७ एरुपदा विराट् ।

प्र शतमा वरुणं दीधितिं गो मित्रं भगमदिति नूनमश्याः ।

पुप्योनिः पश्वहोता गृणोत्व तूतपन्था असुरो मयोभुः

१

प्रति मे स्तोममदितिर्जगम्यात् सनुं न माता हयं सुशेवम् ।

ब्रह्म प्रियं देवहितं यदस्य हं मित्रे वरुणे यन्नयोभु

२

(३३२)

स्वर्भानोरधु यदिन्द्र माया अवो द्विवो वर्तमाना अवाहन् ।
 गूळहं सूर्यं तमसापव्रतेन तुरीयेण ब्रह्मणाविन्दुदन्निः
 मा मामिमं तव सन्तमत्र इरस्या दुग्धो मियसा नि गौरीत् ।
 त्वं मित्रो असि सत्यराधास्तौ मेहावतं वरुणश्च राजा
 ग्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः संपर्यन् कीरिणा देवान् नमसोपशिक्षन् ।
 अत्रिः सूर्यस्य द्विवि चक्षुराधात् स्वर्भानोरप माया अघुक्षत्
 यं वै सूर्यं स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः ।
 अत्रयस्तमन्वविन्दन् नह्यन्ये अशक्नुवन्

(४१)

२० भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६-१७ अतिजगती, २० एकपदा विराट् ।

को नु वा मित्रावरुणावृतायन् द्विवो वा महः पार्थिवस्य वा दे ।
 ऋतस्य वा सदासि त्रासीथां नो यज्ञायते वा पशुपो न वाजान्
 ते नो मित्रो वरुणो अर्यमायु-रिन्द्रं क्रमुक्षा मरुतो जुषन्त ।
 नमोभिर्वा ये दधते सुवृक्तिं स्तोमं रुद्राय मीळहुषे सजोपाः
 आ वां येष्ठाभ्विना हुवध्वे वातस्य पत्नम् रथ्यस्य पुष्टौ ।
 उत वा द्विवो अर्सुराय मन्म ग्रान्धासीव यज्यवे भरध्वम्
 प्र सक्षणां द्विव्यः कण्वहोता त्रितो द्विवः सजोषा वातो अग्निः ।
 पूषा भगः प्रभुधे विश्वभोजा आजिं न जग्मुराश्वंश्वतमाः
 प्र वां रयिं युक्ताश्वं भरध्वं राय एषेऽवसे दधीत धीः ।
 मुशेव एवराजिनस्य होता ये व एवा मरुतस्तुराणाम्

प्र वां वायुं रथ्ययुजं कृणुध्वं प्र देवं विप्रं पजितारुमर्कैः ।
 अथ ऋतसायः पुरंधी-वस्वीर्तो अत्र पत्नीरा धिये धुः
 व एषे वन्द्योभिः शूर्पः प्र युद्धी द्विवश्चितयान्निर्ऋकैः ।
 मानक्ता विदुषीव विश्व-मा हा वहतो मर्त्याय यज्ञम्
 अभि वां अर्चं पोष्यावतो नृन् वास्तोष्पतिं त्वष्टारं रराणः ।
 धन्यां सजोषा धियणा नमोभि-वन्तस्पतीरार्यधी राय एषे
 तुजे नृमन्त्रे पर्वताः सन्त स्वतत्रो ये वसत्रो न वीराः ।
 रजित आप्नो यजतः सदा नो वधाद्भिः शंसं नयीं अभिष्टा

वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य गर्भं त्रितो नपातमपां सुवृक्ति ।
गृणीते अग्निरेतरी न शुषैः शोचिष्केशो नि रिणाति वना

१० [१४]

कथा महे रुद्रियाय त्रवाम कद् राये चिक्वितुधे भगाय ।

११

आप ओषधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्वना गिरयो वृक्षकेशाः
शृणोतु न ऊर्जा पतिगिरिः स नभस्तरीया इषिरः परिजमा ।

१२

शृण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि सुचो ववृहाणस्याद्रैः
विदा चिन्नु महान्तो ये व एवा त्रवाम दस्मा वार्य दधानाः ।

१३

वयश्चन सुभ्वः आव यन्ति क्षुभा मर्तमनुयतं वधुत्तैः
आ दैव्यानि पार्थिवानि जन्माऽपश्चाच्छा सुमखाय वोचम् ।

१४

वर्धन्तां द्यावो गिरश्चन्द्राया उदा वर्धन्तामभिपाता अर्णाः
पदेपदे मे जरिमा नि धायि वरुत्री वा शक्रा या पायुभिश्च ।

१५ [१५]

सिषक्तु माता मही रसा नः स्मत् सुरभिर्कजुहस्त ऋजुवनिः

कथा दाशेम नमसा सुदानू नेवया मरुतो अच्छोक्तौ प्रश्रवसो मरुतो अच्छोक्तौ ।

मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषे धा दुस्माकं भूदुपमातिवनिः

१६

इति चिन्नु प्रजायं पशुमत्यै देवासो वनते मर्त्यो व आ देवासो वनते मर्त्यो वः ।

अत्रा शिवां तन्वो धासिमस्या जरां चिन्मे निक्वतिर्जग्रसीत

१७

तां वो देवाः सुमतिमूर्जयन्ती मिषमश्याम वसवः शसा गोः ।

सा नः सुदानुर्मृळयन्ती देवी प्रति द्रवन्ती सुविताय गम्याः

१८

अभि न इळा युधस्य माता स्मन्नदीभिर्वशी वा गृणातु ।

उर्वशी वा बृहद्दिवा गृणानाऽभ्यूर्णवाना प्रभूधस्यायोः

१९

सिषक्तु न ऊर्जन्यस्य पुटेः

२० [१६, ३३०]

(४२)

१८ भौमोऽग्निः । विश्वे देवाः, ११ रुद्रः । त्रिष्टुप्, १७ एकपदा विराट् ।

प्र शतमा वरुणं दीधिति गी मित्रं भगमदिति नूनमश्याः ।

पृषद्योनिः पश्वहोता शृणोत्व तूतपन्था असुरो मयोभुः

१

प्रति मे स्तोममदितिर्गृभ्यात् सूनुं न माता हृद्यं सुशेवम् ।

ब्रह्म प्रियं देवहितं यदस्त्य हं मित्रे वरुणे यन्मयोभु

२

(३३२)

स्वर्भानोरध यदिन्द्र माया अत्रो द्विवो वर्तमाना अवाहन् ।
 गूळ्हं सूर्यं तमसापवतेन तुरीयेण ब्रह्मणाविन्दुद्विः
 मा मामिमं तव सन्तमत्र इरस्या दुग्धो मियसा नि गौरीत् ।
 त्वं मित्रो असि सत्यराधा स्तो मेहावतं वरुणश्च राजा
 ग्रान्णो ब्रह्मा युयुजानः संपयन् कीरिणा देवान् नमसोपशिक्षन् ।
 अत्रिः सूर्यस्य द्विवि चक्षुराधात् स्वर्भानोरप माया अवुक्षत्
 यं वै सूर्यं स्वर्भानु स्तमसाविध्यदासुरः ।
 अत्रयस्तमन्वाविन्दन् नह्यन्ये अशक्नुवन्

(४१)

२० भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६-१७ अतिजगती, २० एकपदा विराट् ।

को नु वां मित्रावरुणावृतायन् द्विवो वां महः पार्थिवस्य वा दे ।
 ऋतस्य वा सदासि त्रासीथां नो यज्ञायते वा पशुपो न वाजान्
 ते नो मित्रो वरुणो अर्यमायु रिन्द्रं क्रभुक्षा मरुतो जुपन्त ।
 नमोभिर्वा ये दधते सुवृत्तिं स्तोमं रुद्राय मीळहुपे सजोषाः
 आ वां येषांश्विना हुवध्वै वारस्य पत्नम् रथ्यस्य पुटौ ।
 उत वां द्विवो असुराय मन्म ग्रान्धांसीव यज्यवे भरध्वम्
 प्र सुक्ष्णो द्विव्यः कण्वहोता त्रितो द्विवः सजोषा वारो अग्निः ।
 पूषा भर्गः प्रभूथे विश्वभोजा आजिं न जग्मुराश्वश्चतमाः
 प्र वो रयिं युक्ताश्वं भरध्वं राय एषेऽवसे दधीत धीः ।
 सुशेव एवैरौशिजस्य होता ये व एवा मरुतस्तुराणाम्

प्र वो वायुं रथयुजं कृणुध्वं प्र देवं विप्रं पन्नितारमर्कैः ।
 व्यव ऋतसापः पुरंधीर्वस्वीनो अत्र पत्नीरा धिये धुः
 व एषे वन्द्येभिः शूपैः प्र युह्वी द्विवश्चितयान्निर्कैः ।
 विदुर्षाव विश्वमा हा वहतो मर्त्याय यज्ञम्
 वो अर्चे पोष्यावतो नृन् वास्तोष्पतिं त्वष्टारं रराणः ।
 सजोषा धिपणा नमोभिर्वनस्पतीरोषधी राय एषे
 तुजे नस्तने पर्वताः सन्तु स्वैतवो ये वसवो न वीराः ।
 पन्नित आप्त्यो यजतः सदा नो वर्धान्नः शंसं नयो अभिष्टौ

वृष्णो अस्तोपि भूम्यस्य गर्भं त्रितो नपातमुपां सुवृक्ति ।
गृणीति अग्निरेतरी न शुषैः शोचिष्केशो नि रिणाति वना १० [१४]

कथा महे रुद्रियाय ब्रवाम कद् राये चिक्वितुषे भगाय ।
आप ओषधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्वना गिरयो वृक्षकेशाः ११
शृणोतु न ऊर्जा पतिगिरिः स नभस्तरियाँ इषिरः परिज्मा । १२
शृण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि सुचो ब्रवृहाणस्याद्रैः १२
विदा चिन्नु महान्तो ये व एवा ब्रवाम दस्मा वार्यं दधानाः ।
वयश्चन सुभ्वं आव यन्ति क्षुभा मर्तमनुयतं वधुसैः १३
आ दैव्यानि पार्थिवानि जन्माऽपश्चाच्छा सुमखाय वोचम् ।
वर्धन्तां द्यावो गिरिश्चन्द्राग्रा उदा वर्धन्तामभिपाता अर्णाः १४
पदेपदे मे जरिमा नि धायि वरुन्नी वा शक्रा या पायुभिश्च ।
सिपक्तु माता मही रसा नः स्मत् सूरिभिर्कजुहस्तं ऋजुवनिः १५ [१५]

कथा दाशेम नमसा सुदानू-नेवया मरुतो अच्छोक्तौ प्रश्रवसो मरुतो अच्छोक्तौ ।
मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिपे धा-दुस्माकं भूदुपमातिवनिः १६
इति चिन्नु प्रजार्यं पशुमत्यै देवासो वनते मर्त्यो व आ देवासो वनते मर्त्यो वः ।
अत्रा शिवां तुन्वो धासिमस्या जरां चिन्मे निर्कतिर्जग्रसीत १७
तां वो देवाः सुमतिमूर्जयन्ती मिषमश्याम वसवः शसा गोः ।
सा नः सुदानुर्मुळयन्ती देवी प्रति द्रवन्ती सुविताय गम्याः १८
अभि न इळा यूथस्य माता स्मन्नदीभिर्बुवशी वा गृणातु ।
उर्वशी वा ब्रह्मद्दिवा गृणानाऽभ्यूर्णाना प्रभूथस्यायोः १९
सिपक्तु न ऊर्ज्व्यस्य पुष्टेः २० [१६] ३३०)

(४२)

१८ भौमोऽग्निः । विभ्वे देवाः, ११ रुद्रः । त्रिष्टुप्, १७ एकपदा विराट् ।

प्र शंतमा वरुणं दीर्घिती गी-मित्रं भगमदिति नूनमश्याः ।
पृषद्योनिः पञ्चहोता शृणोत्व-तूर्तपन्था असुरो मयोभुः १
प्रति मे स्तोममदितिर्गृभ्यात् सूनुं न माता हृद्यं सुशेवम् ।
ब्रह्म मित्रं देवहितं यदस्त्य-हं मित्रे वरुणे यन्मयोभु २ (३३२)

उदीरय कवितमं कवीनामुनत्तैनमभि मध्वा घृतेन ।
 स नो वसूनि प्रयता हितानि चन्द्राणि देवः सविता सुवाति ३
 समिन्द्र णो मनसा नेपि गोभिः सं सूरिभिर्हरिवः सं स्वस्ति ।
 सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमत्या यज्ञियानाम् ४
 देवो भर्गः सविता रायो अंश इन्द्रो वृत्रस्य संजितो धनानाम् ।
 ऋभुक्षा वाज उत वा पुरंधि रवन्तु नो अमृतासस्तुरासः ५ [१७]

मरुत्वतो अप्रतीतस्य जिष्णो रजूर्यतः प्र ब्रवामा कुतानि ।
 न ते पूर्वं मघवन् नापरासो न वीर्यं नूतनः कश्चनाप ६
 उप स्तुहि प्रथमं रत्नधेयं बृहस्पतिं सनितारं धनानाम् ।
 यः शंसते स्तुवते शंभविष्ठः पुरुवसुरागमजोहुवानम् ७
 तयोतिभिः सचमाना अरिष्टा बृहस्पते मघवानः सुवीराः ।
 ये अश्वदा उत वा सन्ति गोदा ये वज्रदाः सुभगास्तेषु रायः ८
 विसर्माणं कृणुहि वित्तमेपां ये भुञ्जते अपृणन्तो न उक्थैः ।
 अपवतान् प्रसवे वावृधानान् ब्रह्मद्विपः सूर्याद् यावयस्व ९
 य ओहते रुक्षसो देववीता वचक्रेभिस्तं मरुतो नि यात ।
 यो वः शमीं शशमानस्य निन्दात् तुच्छयान् कामान् करते सिष्विद्वानः १० [१८]

तमुं बृहि यः स्विपुः सुधन्वा यो विश्वस्य क्षयति भेषजस्य ।
 यश्वा महे सामनुसाय रुद्रं नमोभिर्देवमसुरं दुवस्य ११
 दमनसो अपसो ये सहस्ता वृष्णः पत्नीर्निद्यो विश्वतटाः ।
 मरुन्वती बृहद्विवात राका दंशस्यन्तीविरिष्यन्तु शुभ्राः १२
 प्र सृ महे सुशरुणाय मेधां गिरं भरे नव्यसीं जायमानाम् ।
 य ओहना दृढितुर्वक्षणासु रुपा मिन्नानो अकृणोद्विदं नः १३
 प्र मुदतिः स्तनयन्तं रुवन्तं मिळस्पतिं जरितर्जुनमदयाः ।
 अचिन्मा उदनिमा इयति प्र विद्युता रोदसी उक्षमाणः १४
 यः स्तोमो मारुतं शशो अच्छा रुद्रस्य सुनैर्षुवन्त्यैरुददयाः ।
 जानो राये हवते मा स्वस्त्युप स्तुहि पृषदश्वा अयामः १५
 श्वपः स्तोमः पृथिवीमन्तरिक्षं वनस्पतीरेपथी राये अदयाः ।
 देवोदेवः सुहवां भूतु मद्यां मा नो माता पृथिवी दमन्ती धात १६

उरौ देवा अनिवाधे स्याम

१७

समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।

आ नो रुधिं बृहतमोत वीरा ना विश्वान्यमृता सौभगानि

१८ [१९] (३४८)

(४३)

१७ भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६ एकपदा विराट् ।

आ धेनवः पर्यसा तूर्यर्था अमर्धन्तीरुप नो यन्तु मध्वा ।

महो राये बृहतीः सप्त विप्रो मयोभुवा जरिता जोहवीति

१

आ सुष्टुती नमसा वर्तयध्वै द्यावा वाजाय पृथिवी अमृधे ।

पिता माता मधुवचाः सुहस्ता भरेभरे नो यशसावविष्टाम्

२

अध्वर्यवश्चकुवांसो मधूनि प्र वायवे भरत चारु शुक्रम् ।

होतैव नः प्रथमः पाह्यस्य देव मध्वा ररिमा ते मदाय

३

दश क्षिपो युञ्जते बाहू अद्विं सोमस्य या शमितारा सुहस्ता ।

मध्वो रसं सुगर्भस्तिर्गिरिषां चनिश्चदद् दुदुहे शुक्रमंशुः

४

असावि ते जुजुषाणाय सोमः क्रत्वे दक्षाय बृहते मदाय ।

हरी रथे सुधुरा योगे अर्वा गिन्द्र प्रिया कृणुहि हूयमानः

५ [२०]

आ नो महीमरमतिं सजोषा शां देवीं नमसा रातहव्याम् ।

मधोर्मदाय बृहतीमृतज्ञा माग्ने वह पृथिभिर्देवयानैः

६

अञ्जन्ति यं प्रथयन्तो न विप्रो वृषावन्तं नाग्निना तर्पन्तः ।

पितुर्न पुत्र उपसि प्रेष्ठ आ घर्मो अग्निमृतयन्त्रसादि

७

अच्छा मही बृहती शंतमा गीर्दूतो न गन्त्वश्विना हुवध्वै ।

मयोभुवा सरथा यातमर्वा गन्तं निधिं धुरमाणिर्न नाभिम्

८

प्र तव्यसो नमउक्तिं तुरस्याऽहं पूष्ण उत वायोरादिक्षि ।

या राधसा चोदितारा मतीनां या वाजस्य द्रविणोदा उत त्मन्

९

आ नार्मभिर्मरुतो वक्षि विश्वा ना रूपेभिर्जातवेदो हुवानः ।

यज्ञं गिरो जरितुः सुष्टुतिं च विश्वे गन्त मरुतो विश्वं ऊती

१० [२१]

आ नो द्विवो बृहतः पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् ।

हव देवी जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो वार्चमुशती शृणोतु

११ (३५९)

आ वेधसं नीलपृष्ठं बृहन्तं बृहस्पतिं सदने सादयध्वम् ।	
सादद्योनिं दम आ दीदुवासं हिरण्यवर्णमरुपं सपेम	१२
आ धर्णीसिर्वहर्द्वो रराणो विश्वेभिर्गन्त्वोर्मभिर्हुवानः ।	
ग्रा वसान् ओषधीरमृध्रिधिधातुगृङ्गो वृषभो वयोधाः	१३
मातुष्पदे परमे शुक्र आयो विपन्ववो रास्पिरासो अगमन् ।	
सुशेच्यं नर्मसा रातहव्याः शिशुं मृजन्त्यायवो न वासे	१४
बृहद् वयो बृहते तुभ्यमग्ने धियाजुरो मिथुनासः सचन्त ।	
देवोदेवः सुहवो भूतु मह्यं मा नो माता पृथिवी दुर्मतौ धातु	१५
उरो देवा अनिवाधे स्याम	१६
समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।	
आ नो रयिं बंहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि	१७ [२२]

(४४)

१५ तादयपोऽयत्साराः (१० क्षत्र-मनस-एवावद्-यजत-साधि-अवत्साराः ११ विश्ववार-यजत-अवत्साराः, १२ अवत्सारेण सह सदापृण-यजत-धातुवृक्त-श्रुतवित्-तर्याः, १३ सुतंभरश्च) । विश्वे देवाः । जगती, १४-१५ विष्णुप् ।

तं वृजयां पृथ्या विश्वयेमथा ज्येष्ठतांति बर्हिषदं स्वविदिम् ।	
पृथीर्याने वृजने देहसे गिरा ऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे	१
मिमे मुदशीतपरस्य याः स्व-धिराचमानः क्रकुभामचोदते ।	
सोऽपि जमि न दभाय मुक्तता परा प्रायाधिकृत आसु नाम ते	२
अयं कविः संवते सच्य धातु चा-ऽमिष्टमातुः स होता स होभरिः ।	
वृषभोऽपि अमुं बर्हिष्या शिशु-मध्ये युवाजरो विमुह्यं हितः	३
व रे पुते मुदता यामिष्टिद्वे नीचीमुर्मो यम्य कृतावुधः ।	
सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः क्रिवितामानि प्रवृणं मुपायति	४
सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।	
सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।	
सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।	५ [२३]

सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।
 सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।
 सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।
 सुस्तुभिः सवेतामरनीगुभिः कृतिगामो मुस्वदः ।

ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतुनं ऋषिस्वरं चरति यासु नाम ते ।	
यादृशमिन् धायि तमपस्यया विदुद् य उ स्वयं वहते सो अरं करत्	८
समुद्रमासामव तस्थे अग्रिमा न रिंष्यति सर्वनं यस्मिन्नायता ।	
अत्रा न हार्दिं क्रवणस्य रेजते यत्रा मतिर्विद्यते पूतवन्धनी	९
स हि क्षत्रस्य मनसस्य चित्तिभि रेवावदस्य यजतस्य सधेः ।	
अवत्सारस्य स्पृणवाम् रण्वभिः शविष्ठं वाजं विदुषा चिदध्वम्	१० [२४]
श्येन आसामादितिः कक्ष्योऽं मदो विश्ववारस्य यजतस्य मायिनः ।	
समन्यमन्यमर्थयन्त्येते विदुर्विषाणं परिपानमन्ति ते	११
सदापूणो यजतो वि द्विषो वधीद् बाहुवृक्तः श्रुतवित् तयो वः सचा ।	
उभा स वरा प्रत्येति भाति च यदी गुणं भजते सुप्रयार्वाभिः	१२
सुतुभरो यजमानस्य सत्यति विश्वांसामूधः स धियामुदध्वनः ।	
भरद् धेनू रसवच्छिष्ट्रिये पयोऽनुवृवाणो अध्येति न स्वपन्	१३
यो जागार तमृचः कामयन्ते यो जागार तमु सामानि यन्ति ।	
यो जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः	१४
अग्निर्जागार तमृचः कामयन्ते अग्निर्जागार तमु सामानि यन्ति ।	
अग्निर्जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः	१५ [२५] (३८०)

(४५)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ४५-५३]

११ सदापूण आत्रेयः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ९ पुरस्ताज्ज्योतिः ।

विदा द्विवो विष्यन्नद्रिमुक्त्यै रायत्या उपसो अर्चिनो गुः ।	
अपावृत व्रजिनीरुत् स्वर्गाद् वि दुरो मानुपीर्द्वेव आवः	१
।व सूर्यो अमतिं न श्रियं सादो वाद् गवां माता जानती गात्र ।	
धन्वर्णसो नद्यः खादो अर्णाः स्थूणेव सुमिता हंहत द्यौः	२
अस्मा उक्थाय पर्वतस्य गर्भो महीनां जनुपे पूज्यार्य ।	
वि पर्वतो जिहीत सार्धत द्यौ राविवांसन्तो दसयन्त भूम	३
सूक्तेभिर्वो वचोभिर्द्वेवजुष्टै रिन्द्रा न्वग्नी अवसे हुवध्वम् ।	
उक्थेभिर्हि प्मा कवयः सुयज्ञा आविवांसन्तो मरुतो यजन्ति	४ (३८४)

एतो न्वद्य सुध्योऽ भवामि प्र दुच्छुनां मिनवामां वरीयः ।
अरे द्वेपांसि सनुतर्धामाऽयाम् प्राश्नो यजमानमच्छ

५ [२६]

एता धियं कृणवामा सखायो ऽप या मातां ऋणुत व्रजं गोः ।
यया मनुर्विशिशिप्रं जिगाय यया वणिग्वङ्कुराणा पुरीषम्
अन्नोदन्न हस्तयतो अद्विरार्चन् येन दशं मासो नवग्वाः ।
ऋतं यती सरमा गा अविन्दुद् विश्वानि सत्याङ्गिराश्चकार
विश्वे अस्या व्युषि माहिनायाः सं यद् गोभिरङ्गिरसो नवन्त ।
उत्स आसां परमे सधस्थं ऋतस्य पथा सरमा विदुद् गाः

६

७

८

आ सूर्यो यातु सप्ताश्वः क्षेत्रं यदस्योर्विया दीर्घयाथे ।

रघुः श्येनः पतयदन्धो अच्छा युवा कविर्दीदयद् गोषु गच्छन्

९

आ सूर्यो अरुहच्छुक्रमणो ऽयुक्त यद्भरितो वीतपृष्ठाः ।

उद्गा न नावमनयन्त धीरा आशृण्वतीरापो अर्वागतिष्ठन्

१०

धियं वो अप्सु दधिपे स्वपां ययातुन् दशं मासो नवग्वाः ।

अया धिया स्याम देवगोपा अया धिया तंतुर्यामात्यंहः

११ [२७]

(४६)

८ प्रतिशत्र आत्रियः । विश्वे देवाः, ७-८ देवपत्न्यः । जगती; २, ८ त्रिष्टुप् ।

हयो न विद्रां अयुजि स्वयं धुरि तां ब्रह्मामि प्रतरणीमवस्युवम् ।

नास्यां वरिम विमुचं नावृतं पुनर्विद्वान् पथः पुरणत क्रजु नैपति

१

अग्र इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो ।

उभा नासत्या रुद्रो अध गाः पूषा भगः सरस्वती जुपन्त

२

इन्द्राग्नी मित्रावरुणादिति स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वता अपः ।

द्वे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शंसं सवितारमूतये

३

उत नो विष्णुरुत वातो अग्निधो ब्रविणोदा उत सोमो मयस्करत ।

उत ऋभवं उत राये नो अश्विनो त त्वष्टेत विभ्वानु मंसते

४

उत त्वष्टो मारुतं शर्ध आ गमद् दिविद्वयं यजतं ब्रह्मणस्पतिः ।

ब्रह्मणस्पतिः शर्म एषोत नो यमद् बह्व्यं वरुणो मित्रो अयमा

५

उत त्वे नः पर्वतासः सुशस्तयः सुदीतयो नद्यश्चामणे भुवन् ।

भर्गो विभक्ता शवसावसा गमदुरुव्यचा अदितिः श्रोतु मे हवम् ६

देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रवन्तु नस्तुजये वाजसातये ।

याः पार्थिवासो या अपामपि वृते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छत ७

उत मा व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्यग्नाय्यश्विनी राट् ।

आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम् ८ [२८] (३९९)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३१]

(४७)

७ प्रतिरथ आत्रेयः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्रयुञ्जती द्विव एति वृषाणा मही माता दुहितुर्वोधयन्ती ।

आविवांसन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सदेने जोहुवाना १

अजिरासस्तदप ईयमाना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम् ।

अन्नन्तास उरवो विश्वतः सीं परि द्यावापृथिवी यन्ति पन्थाः २

उक्षा समुद्रो अरुपः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश ।

मध्ये द्विवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ३

चत्वार ई विभ्रति क्षेमयन्तो दश गर्भं चरसे धापयन्ते ।

त्रिधातवः पर्मा अस्य गावो द्विवश्वरन्ति परि सद्यो अन्तान् ४

इदं वपुर्निवर्चनं जनासु श्वरन्ति यज्ञद्यस्तस्थुरापः ।

द्वे यदी विभूतो मातुरन्ये इहेह जाते यम्याइ सर्वन्धू ५

वि तन्वते धियो अस्मा अपांसि वस्त्रा पुत्राय मातरो वयन्ति ।

उपप्रक्षे वृषणो मोदमाना द्विवस्पथा वृध्वो यन्त्यच्छ ६

तदस्तु मित्रावरुणा तदग्रे शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् ।

अशीमाहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो द्विवे वृहते सादनाय ७ [१] (४०३)

(४८)

५ प्रतिभानुरात्रेयः । विश्वे देवाः । जगती ।

कर्तु प्रियाय धाम्ने मनामहे स्वक्षत्राय स्वयंशसे महे वयम् ।

आमेन्यस्य रजसो यदुभ्र आ अपो वृणाना वितनोति मायिनी १

ता अतत वयुनं वीरवक्षणं समान्या वृतया विश्वमा रजः ।

अपो अपाचीरपरा अपेजते प्र पूर्वाभिस्तिरते देवयुर्जनः २ (४०८)

आ ग्रावाभिरह्नयेभिरक्तुभिर्वरिष्ठं वज्रमा जिघर्ति मायिनि ।
 शतं वा यस्य प्रचरन् त्वे दमे संवर्तयन्तो वि च वर्तयन्नहा
 तामस्य रीतिं परशोरिव प्रत्यनीकमख्यं भुजे अस्य वर्षसः ।
 सचा यदि पितुमन्तमिव क्षयं रत्नं दधाति भरहृतये विशे
 स जिह्वया चतुरनीक ऋञ्जते चारु वसानो वरुणो यतन्नरिम् ।
 न तस्य विद्म पुरुषत्वता वयं यतो भगः सविता दाति वार्यम्

३

४

५ [२] (३११)

(३९)

५ प्रतिप्रभ आवेयः, (५ लृणपाणिः) । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

देवं वो अद्य सविताग्नेये भगं च रत्नं विमजन्तमायोः ।
 आ वा नरा पुरुभुजा ववृत्यां दिवेदिवि चिदश्विना सखीयन्
 प्राति प्रयाणमसुरस्य विद्वान् त्सूक्तैर्देवं सवितारं दुवस्य ।
 उप वृवीत नमसा विजानञ्जयेठं च रत्नं विमजन्तमायोः
 अदुञ्जया दयते वार्याणि पूषा भगो अदितिर्वस्त उन्नः ।
 इन्द्रो विष्णुर्वरुणो मित्रो अग्निरहानि मद्रा जनयन्त दुस्माः
 तन्नो अनुर्वा सविता वरुथं तत् सिन्धव इपयन्तो अनु गमन् ।
 उप यद् वोचै अध्वरस्य होता रायः स्याम पतयो वाजरत्नाः
 प्र ये वसुभ्य ईवदा नमो दुयै मित्रे वरुणे सूक्तवाचः ।
 अवैत्वम्वं कृणुता वरीयो दिवस्पृथिव्योरवसा मदेम

१

२

३

४

५ [३] (३१३)

(५०)

५ स्वस्त्याग्नेयः । विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, ५ पशुक्तिः ।

विश्वो देवस्य नेतुमतीं वुरीत सख्यम् ।
 विश्वो राय इषुध्याति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे
 ते ते देव नेतये चेमाँ अनुशसे ।
 ते राया ते ह्याष्टपृचे सचेमहि सचय्यैः
 अतो न आ नूनर्तिथी नतः पत्नीर्दिशस्यत ।
 आरे विश्वं पथेठां द्विपो युयोतु यूयुविः

१

२

३

(३१९)

यत्र वह्निरभिर्हितो दुद्रवद् द्रोण्यः पशुः ।

नृमणा वीरपुस्त्यो ऽर्णा धीरेव सनिता ४

एष ते देव नेता स्थस्पतिः शं रयिः ।

शं राये शं स्वस्तय इषुःस्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे ५ [४] (४२१)

(५१)

१५ स्वस्त्यात्रेयः । विश्वे देवाः; ४, ६-७ इन्द्रवायू, ५ वायुः । १-४ गायत्री;

५-१० उष्णिक्; ११-१३ जगती त्रिष्टुप्वा; १४-१५ अनुष्टुप् ।

अग्ने सुतस्य पीतये विश्वैरुमेभिरा गंहि । देवेभिर्हव्यदातये १

ऋतधीतय आ गत सत्यधर्माणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत जिह्वया २

विप्रेभिर्विप्र सन्त्य प्रातर्यावभिरा गंहि । देवेभिः सोमपीतये ३

अयं सोमश्चमू सुतो ऽमन्त्रे परि पिच्यते । प्रिय इन्द्राय वायवे ४

वायवा याहि वीतये जुषाणो हव्यदातये । पित्रा सुतस्यान्धसो अभि प्रयः ५ [५]

इन्द्रश्च वायवेषां सुतानां पीतिमर्हथः । ताञ्छुपेथामरुपसावुभि प्रयः ६

सुता इन्द्राय वायवे सोमांसो दध्याशिरः । निम्नं न यन्ति सिन्धवोऽभि प्रयः ७

सजूर्विश्वेभिर्देवेभि रश्विभ्यामुपसां सजूर् । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ८

सजूर्मित्रावरुणाभ्यां सजूर् सोमेन विष्णुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ९

सजूर्वादित्यैर्वसुभिः सजूरिन्द्रेण वायुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण १० [६]

स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्वणः ।

स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना ११

स्वस्तये वायुमुप त्रवामहे सोमं स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः

बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तये आदित्यासो भवन्तु नः १२

विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुराग्निः स्वस्तये ।

देवा अवन्तु भवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पात्वंहसः १३

स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति ।

स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि १४

स्वस्ति पन्थामनु चरेम सूर्याचन्द्रमसाविव ।

पुनर्ददुताघ्नता जानता सं गमेमहि १५ [७] (४३६)

ग्रावाभिरहन्येभिरक्तुभिर्वरिष्ठं वज्रमा जिघर्ति मायिनि ।
 वा यस्य प्रचरन् त्वे दमे संवर्तयन्तो वि च वर्तयन्नहा
 स्य रीतिं परशोरिव प्रत्यनीकमख्यं भुजे अस्य वर्षसः ।
 यदि पितुमन्तमिव क्षयं रत्नं दधाति भरहूतये विशे
 जेह्या चतुरनीक ऋञ्जते चारु वसानो वरुणो यतन्नरिम् ।
 स्य विद्म पुरुषत्वता वयं यतो भगः सविता दाति वार्यम्

३

४

५ [२] (४११)

(४९)

५ प्रतिप्रभ आत्रेयः, (५ तृणपाणिः) । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

वो अथ सविताउमेपे भगं च रत्नं विभजन्तमायोः ।
 वो नरा पुरुभुजा ववृत्यां द्विवेदिवे चिदाश्विना सखीयन्
 प्रयाणमसुरस्य विद्वान् त्सूक्तैर्देवं सवितारं दुवस्य ।
 वृवीत नमसा विज्ञानञ्जयेष्ठं च रत्नं विभजन्तमायोः
 त्रया दयते वार्याणि पूषा भगो अदितिर्वस्त उग्रः ।
 विष्णुर्वरुणो मित्रो अग्निरहानि भद्रा जनयन्त वस्माः
 अनवा सविता वरुथं तत् सिन्धव इपयन्तो अनु गमन् ।
 यद् वोचं अध्वरस्य होता रायः स्याम पतयो वाजरत्नाः
 वसुभ्य ईवदा नमो दुर्ये मित्रे वरुणे सूक्तवाचः ।
 त्वभ्वं कृणुता वरीयो विवस्पृथिव्योरवसा मदेम

१

२

३

४

५ [३] (४१२)

(५०)

५ स्वस्त्यात्रेयः । विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः ।

वो देवस्य नेतुमर्ती वुरीत सख्यम् ।
 वो राय ईपुध्याति द्युन्नं वृणीत पुण्यसे
 ते देव नेतुर्ये चेमा अनुशसे ।
 राया ते ह्याष्टपृचे सचेमहि सचथ्यैः
 तो न आ नूनतिथी नतः पत्नीदिशस्यत ।
 ते विश्वं पथैतां द्विपो युयोतु यूयुविः

१

२

३ (४१३)

अत्र वह्निरभिर्हितो दुद्रवद् द्रोण्यः पशुः ।

तुमणा वीरपस्त्यो ऽर्णा धीरेव सनिता

४

एष ते देव नेता स्थस्पतिः शं रयिः ।

शं राये शं स्वस्तये इष्टुस्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे

५ [४] (४२१)

(५१)

१५. स्वस्त्यात्रेयः । विश्वे देवाः; ४, ६-७ इन्द्रवायू, ५ वायुः । १-४ गायत्री;

५-१० उष्णिक्; ११-१३ जगती त्रिष्टुप्; १४-१५ अनुष्टुप् ।

अग्ने सुतस्य पीतये विश्वैरूमभिरा गंहि । देवेभिर्हव्यदातये १

ऋतधीतय आ गत सत्यधर्माणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत जिह्वया २

विप्रोभिर्विप्र सन्त्य प्रातर्याविभिरा गंहि । देवेभिः सोमपीतये ३

अयं सोमश्चमू सुतो ऽमत्रे परि पिच्यते । प्रिय इन्द्राय वायवे ४

वायवा याहि वीतये जुषाणो हव्यदातये । पिबा सुतस्यान्धसो अभि प्रयः ५ [५]

इन्द्रश्च वायवेषां सुतानां पीतिर्महथः । ताश्रुपेथामरेपसावभि प्रयः ६

सुता इन्द्राय वायवे सोमासो दध्याशिरः । निम्नं न यान्ति सिन्धवोऽभि प्रयः ७

सुजूर्विश्वेभिर्देवेभि रश्विभ्यामुषसां सुजूः । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ८

सुजूर्मित्रावरुणाभ्यां सुजूः सोमेन विष्णुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ९

सुजूरावित्वैर्वसुभिः सुजूरिन्द्रेण वायुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण १० [६]

स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनुर्वणः ।

स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुनां ११

स्वस्तये वायुमुषं व्रवामहे सोमं स्वस्ति भुवन्नस्य यस्पतिः

बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तये आदित्यासो भवन्तु नः १२

विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुराग्निः स्वस्तये ।

देवा अवन्तु भवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः प्रातर्वहसः १३

स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति ।

स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते क्रधि १४

स्वस्ति पन्थामनु चरेम स्याचन्द्रमसाविव ।

पुनर्ददुताग्रता जानता सं गमेमाहि

१५ [७] (४२६)

(५२)

१७ इयावाश्व आत्रेयः । मरुतः । अनुष्टुप्: ६, १६-१७ पङ्क्तिः ।

आवाश्व धृष्णुया ऽर्चां मरुद्भिर्ऋकभिः ।

द्वोवर्मनुष्वधं श्रवो मरुदन्ति यज्ञियाः

स्थिरस्य शर्वसः सखायः सन्ति धृष्णुया ।

मन्त्रा धृषद्विन्-स्मना पान्ति शश्वतः

मन्त्रासो नोक्षणो ऽतिं ऋन्दन्ति शर्वरीः ।

मध्या महो दिवि क्षमा च मन्महे

सु वो दधीमहि स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया ।

ये मानुषा युगा पान्ति मर्त्यं रिषः

तो ये सुदानवो नरो असांमिश्रवसः ।

ज्ञं यज्ञियेभ्यो दिवो अर्चां मरुद्भ्यः

आ रुक्मैरा युधा नरं ऋष्या ऋषीरसृक्षत ।

अन्वेनां अहं विद्युतो मरुतो जज्ञातीरिव भानुरतं त्मना दिवः

विबुधन्त पार्थिवा य उरावन्तरिक्ष आ ।

नै वा नदीनां सधस्थे वा महो दिवः

मरुतमुच्छंस सत्यश्रवसमृभ्वसम् ।

स्म ते शुभे नरः प्र स्पन्द्रा युजत त्मना

स्म ते परुष्ण्या-मूर्णा वसत शुन्ध्यवः ।

पुन्या रथाना-मद्रिं भिन्दुन्त्योर्जसा

पथयो विपथयो ऽन्तस्पथा अनुपथाः ।

भिर्मह्यं नामभि-र्यज्ञं विष्टार ओहते

नरो न्योहते ऽधा नियुत ओहते ।

या पारावता इति चित्रा रूपाणि दृश्या

दुःस्तुभः कुभन्यत्र उत्समा कीरिणो नृतुः

मे के चिन्न तायव ऊमा आसन् दृशि त्विषे

ऋष्या ऋषिर्विद्युतः कवयः सन्ति वेधसः ।

पि मरुतं गुणं नमस्या रमया गिरा

१

२

३

४

५

[८]

६

७

८

९

१०

[९]

११

१२

१३

(४४९)

अच्छं ऋषे मारुतं गणं दाना मित्रं न योषणा ।

दिवो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीभिरिष्यत १४

नू मन्वान एषां देवाँ अच्छा न वक्षणा ।

दाना सचेत सूरिभि र्यामश्रुतेभिरञ्जिभिः १५

प्र ये मे वन्ध्वेषे गां वोचन्त सूरयः पृश्निं वोचन्त मातरम् ।

अधा पितरमिष्मिणं रुद्रं वोचन्त शिर्कसः १६

सप्त मे सप्त शाकिन् एकमेका शता ददुः ।

यमुनायामधि श्रुतमुद् राधो गव्यं मृजे नि राधो अश्व्यं मृजे १७ [१०] (४५३)

(५३)

१६ दयावाभ्य आत्रेयः । मरुतः । १, ५, १०-११, १५ ककुप्; २ बृहती; ३ अनुष्टुप्, ४ पुरजणिक्,
६-७, ९, १३-१४, १६ सतोबृहती; ८, १२ गायत्री ।

को वेदु जानमेपां को वा पुरा सुन्नेष्वास मरुताम् ।

यद् युयुजे किलस्यः १

ऐतान् रथेषु तस्थुषुः कः शुश्राव कथा रयुः ।

कस्मै ससुः सुदासे अन्वापय इळाभिर्वृष्टयः सह २

ते मे आहुय आययु रूप युभिर्विभिर्मदे ।

नरो मर्या अरेपस इमान् पश्यन्निति प्नुहि ३

ये अत्रिषु ये वाशीषु स्वभानवः स्रक्षु रुक्मेषु रात्रिषु ।

श्रापा रथेषु धन्वसु ४

पुष्पाकं स्मा रथाँ अनु मृदे दधि मरुतो जीरदानवः ।

वृष्टी द्यावो यतीरिव ५ [११]

आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः ।

वि पर्जन्यं सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति इष्टयः ६

तनुवानाः सिन्धुवः क्षोदसा रजः प्र सत्तुष्टेनवाँ यथा ।

स्यन्ता अर्वा इवा ध्वनो विमोचन्ते वि पद वनन्त एवः ७

आ यात मरुतो दिव आन्तरिक्षाद्भादत ।

माव स्थान परादतः ८

मा वो रसानितभा कुभा कुमु—र्मा वः सिन्धुर्नि रीरमत् ।	
मा वः परि ण्ठात् सरयुः पुरीपिण्य—स्मे इत् सुम्नमस्तु वः	१
तं वः शर्धं रथानां त्वेपं गुणं मारुतं नव्यसीनाम् ।	
अनु प्र यन्ति वृष्टयः	१० [१२]
शर्धंशर्धं व एषां वातंवातं गुणंगणं सुशस्तिभिः ।	
अनु क्रामेम धीतिभिः	११
कस्मा अद्य सुजाताय रातहव्याय प्र ययुः ।	
एना यामेन मरुतः	१२
येन तोकाय तनयाय धान्यं वीजं वहध्वे अक्षितम् ।	
अस्मभ्यं तद् धत्तन् यद् व ईमहे राधो विश्वायु सौभगम्	१३
अतीयाम निदस्तिरः स्वस्तिभिर्हि—र्हिवावद्यमरातीः ।	
वृष्टी शं योराप उस्मि भेषजं स्याम मरुतः सह	१४
सुदेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः ।	
यं त्रायध्वे स्याम ते	१५
स्तुहि भोजान् त्स्तुवतो अस्य यामनि रणन् गावो न यवसे ।	
यतः पूर्वा इव सखीरनु ह्वय गिरा गृणीहि कामिनः	१६ [१३] (४६१)

(५३)

१५ श्यावाश्व आत्रेयः । मरुतः । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

प्र शर्धीय मारुताय स्वभानव इमां वाचमनजा पर्वतच्युते ।	
वर्मस्तुभे दिव आ पृष्ठयज्वने द्युम्नश्रवसे महि नृम्णमर्चत	१
प्र वो मरुतस्तविषा उदुन्यवो वयोवृधो अश्वयुजः परिज्रयः ।	
सं विद्युता दर्धति वाशति त्रितः स्वरन्त्यापोऽवना परिज्रयः	२
विद्युन्महसो नरो अश्मद्विद्यवो वातंविषो मरुतः पर्वतच्युतः ।	
अब्दया चिन्मुहुरा ह्लादुनीवृतः स्तनयदमा रभसा उदोजसः	३
व्यक्तून् रुद्रा व्यहानि शिकसो व्यन्तरिक्षं वि रजांसि धूतयः ।	
वि यदज्रा अजथ नाव ई यथा वि दुर्गाणि मरुतो नाह रिष्यथ	४ (४७१)

तद् वीर्यं वो मरुतो महित्वनं दूरीर्षं ततान् सूर्यो न योजनम् । एता न यामे अगृभीतशोचिषो ऽनश्वदां यज्ञययातना गिरिम्	५ [१४]
अभ्राजि शर्धो मरुतो यदर्णसं मोषथा वृक्षं कपनेव वेधसः । अर्धं स्मा नो अरमतिं सजोपस—श्चक्षुरिव यन्तमनु नेपथा सुगम् न स जीयते मरुतो न हन्यते न स्नेधति न व्यथते न रिण्यति । नास्य राय उप दस्यन्ति नोतय ऋषिं वा यं राजानं वा सुपूदथ नियुत्वन्तो ग्रामजितो यथा नरो ऽर्यमणो न मरुतः कवन्धिर्नः । पिन्वन्त्युत्सं यद्विनासो अस्वरन् व्युन्दन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धसा प्रवत्वतींयं पृथिवी मरुद्भयः प्रवत्वती द्यौर्भवति प्रयन्त्यः । प्रवत्वतीः पृथ्या अन्तरिक्ष्याः प्रवत्वन्तः पर्वता जीरदानवः यन्मरुतः सभरसः स्वर्णरः सूर्य उदिते मदथा दिवो नरः । न वोऽश्वाः श्रथयन्ताह सिस्रतः सद्यो अस्याध्वनः पारमश्रुथ	६ ७ ८ ९
अंसेषु व ऋदयः पत्सु खादयो वक्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुभः । अग्निभ्राजसो विद्युतो गर्भस्त्योः शिप्राः शीर्षसु वितता हिरण्ययीः तं नार्कमर्यो अगृभीतशोचिषं रुशत् पिप्पलं मरुतो वि धूनुथ । समच्यन्त वृजनातिं त्विषन्त यत् स्वरन्ति घोषं विततमृतायवः युष्मादत्तस्य मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्योऽं वयस्वतः । न यो युच्छति तिष्योऽं यथा दिवोऽं ऽस्मे रारन्त मरुतः सहस्रिणाम् । यूयं रयिं मरुतः स्पर्हवीरं यूयमृषिमवथ सामविप्रम् । यूयमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् तद् वो यामि द्रविणं सद्यऊतयो येना स्वर्णं ततनाम नूरभि । इदं सु मे मरुतो हर्यता वचो यस्य तरेम तरसा शतं हिमाः	१० [१५] ११ १२ १३ १४ १५ [१६] (४८४)

(५५)

१० श्यावाश्व आत्रेयः । मरुतः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

प्रयज्यवो मरुतो भ्राजद्वयो बृहद् वयो दधिरे रुक्मवक्षसः । ईयन्ते अश्वैः सुयमेभिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत स्वयं दधिध्वे तविषीं यथा विद् बृहन्महान्त उविया वि राजथ । उतान्तरिक्षं ममिरे व्योर्जसा शुभं यातामनु रथा अवृत्सत	१ २ (४८६)
---	-----------------

साकं जाताः सुन्वः साकमुक्षिताः धिये चिदा प्रतरं वावुधुर्नरः ।

विरोकिणः सूर्यस्येव रुमयः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ३

आभूयेष्यं वो मरुतो महित्वनं दिदृक्षेण्यं सूर्यस्येव चक्षेणम् ।

उतो अस्मौ अमृतत्वे दधातन् शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ४

उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः ।

न वो दद्या उप दस्यान्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ५ [१७]

यदध्वान् भूयं पुष्यतीर्युग्ध्वं हिरण्ययान् प्रत्यत्काँ अमुग्ध्वम् ।

विश्वे इव स्पृधो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ६

न पर्वता न नद्यो वरन्त वो यत्राचिध्वं मरुतो गच्छथेदु तत् ।

इत यावापृथिवी याथना परि शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ७

यन पुष्यं मरुतो यच्च नूतनं यद्व्यते वसवो यच्च शस्यते ।

विश्वस्य तस्य भवथा नवेदमः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ८

मृजन् नो मरुतो ना धधिदनाऽस्मभ्यं शर्म बहलं वि यन्तन ।

अग्निं सोमस्यं मुख्यस्यं गातन् शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ९

पूरुमस्तान नवन्त यस्यो अच्छा निरुतिभ्यो मरुतो गुणानाः ।

युक्ता नो रुद्रशोभि यजथा यूयं स्यान्त परयो रयीणाम् १० [१८] (अ०)

(५५)

१. यावापृथिवी । मरुतः । युद्धतीः ३, ७ समोवृद्धती ।

अग्निं शक्रेण साकं । दिष्टं रुद्रोभिः ।

विरोकिणः अथ सूर्यामयं यूयं । दिवश्चिद गच्छतादधि १

उतो अस्मौ अमृतत्वे दधातन् । नदिर्नमं जगन्मुशमः ।

इति नो दिष्टं रुद्रोभिः । यजथा । यानं येषां मोक्षमदृशः २

युक्ता नो रुद्रोभिः । युद्धतीः । युद्धतीः ।

युक्ता नो रुद्रोभिः । युद्धतीः । युद्धतीः । ३

युक्ता नो रुद्रोभिः । युद्धतीः । युद्धतीः ।

युक्ता नो रुद्रोभिः । युद्धतीः । युद्धतीः । ४ (११८)

उत् तिष्ठ नूनमेधां स्तोमैः समुक्षितानाम् ।

मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये

५ [१९]

युङ्गध्वं ह्यरुषी रथे युङ्गध्वं रथेषु रोहितः ।

युङ्गध्वं हरीं अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे

६

उत स्य वाज्यरुषस्तुविध्वणिं रिह स्म धायि दर्शतः ।

मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत् प्र तं रथेषु चोदत्

७

रथं नु मारुतं वयं श्रवस्युमा हुवामहे ।

आ यस्मिन् तस्थौ सुरणानि विभ्रती सचा मरुत्सु रोदसी

८

तं वः शर्धं रथेशुभं त्वेषं पनस्युमा हुवे ।

यस्मिन् तुजाता सुभगा महीयते सचा मरुत्सु मीळ्हुषी

९ [२०] (५०३)

(५७)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ५७-७२]

८ इयावाश्च आत्रेयः । मरुतः । जगती, ७-८ त्रिष्टुप् ।

आ रुद्रास इन्द्रवन्तः सजोषसो हिरण्यरथाः सुवितायं गन्तन ।

इयं वो अस्मत् प्रति हयते मतिस्तृष्णाजे न द्विव उत्सा उदून्यवे

१

वाशीमन्त ऋष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान् इपुमन्तो निपङ्गिणः ।

स्वश्वाः स्थ सुरथाः पृश्निमातरः स्वायुधा मरुतो याथना शुभम्

२

धुनुथ द्यां पर्वतान् दृशुषे वसु नि वो वना जिहते यामनो भिया ।

कोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः शुभे यदुग्राः पृषतीरयुग्धवम्

३

वातत्विषो मरुतो वर्षनिर्णिजो यमा इव सुसदृशः सुपेशसः ।

पिशङ्गान्श्वा अरुणाश्वा अरेपसुः प्रत्वक्षसो महिना द्यौरिवोरवः

४

पुरुद्वप्ता अश्विमन्तः सुदानवस्त्वेषसदृशो अनवभ्रराधसः ।

सुजातासो जनुषा रुक्मवक्षसो द्विवो अर्का अमृतं नानं भेजिरे

५ [२१]

ऋष्टयो वो मरुतो अंसयोरधि सह ओजो वाहोर्दो बलं हितम् ।

नृम्णा शीर्षस्वायुधा रथेषु वो विश्वा वः श्रीरधि तनूषु पिपिशे

६

गोमदश्वावद् रथवत् सुवीरं चन्द्रवद् राधो मरुतो ददा नः ।

प्रशस्ति नः कृणुत रुद्रियासो भक्षीय वोऽवसो दैवस्य

७

इये नरो मरुतो मूळता नस्तुर्वीमयासो अनुता क्तज्ञाः ।

सत्यधृतः ऊर्वयो पुर्वानो बृहदिरयो बृहदुत्तमाणाः

८ [२२] (५११)

(५८)

८ इयावाश्व आत्रेयः । मरुतः । विष्टुप् ।

तमुं नूनं तर्विषीमन्तमेपां	स्तुपे गुणं मारुतं नव्यसीनाम् ।	
य आश्वश्वा अमवद् वहन्त	उतेक्षिरे अमृतस्य स्वरजः	१
त्वेपं गुणं तवसं खादिहस्तं	धुनिव्रतं मायिनं दार्तिवारम् ।	
मयोभुवो ये अमिता महित्वा	वन्दस्व विप्र तुविरार्धसो नृन्	२
आ वो यन्तूदवाहासो अद्य	वृष्टिं ये विश्वे मरुतो जुनन्ति ।	
अयं यो अग्निर्मरुतः समिन्द्र	एतं जुषध्वं कवयो युवानः	३
युयं राजानमिष्यं जनाय	विश्वतदं जनयथा यजत्राः ।	
युष्मदेति मुष्टिहा बाहुजूतो	युष्मत् सदश्वो मरुतः सुवीरः	४
अरा इवेदचरमा अहेव	प्रप्र जायन्ते अकवा महोभिः ।	
पृथ्वेः पुत्रा उपमासो रभिष्ठाः	स्वया मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः	५
यत् प्रायासिष्ट पृषतीमिरश्वै	वीळुपविभिर्मरुतो रथेभिः ।	
क्षोदन्त आपो रिणते वना	न्यवोस्त्रियो वृषभः क्रन्दतु द्यौः	६
प्रथिष्ट यामन् पृथिवी चिदेपां	भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः ।	
वातान् ह्यश्वान् धुर्यायुयुजे	वर्षं स्वेदं चक्रिरे रुद्रियासः	७
हये नरो मरुतो मूळता न	स्तुर्वीमवासो अमृता क्रतज्ञाः ।	
सत्यश्रुतः कवयो युवानो	वृहद्विरयो वृहदुक्षमाणाः	८ [२३] (५९)

(५९)

८ इयावाश्व आत्रेयः । मरुतः । जगती, ८ विष्टुप् ।

प्र वः स्पलक्रन् त्सुविताय द्वावने	ऽर्चां द्विवे प्र पृथिव्या क्रतं भरे ।	
उक्षन्ते अश्वान् तरुपन्त आ रजो	ऽनु स्वं भानुं श्रथयन्ते अर्णवैः	१
अमादिपां म्रियसा भूमिरेजति	नौर्न पूर्णा क्षरति व्यथिर्यती ।	
दुरेदृशो ये चितर्यन्त एमभि	रन्तर्महे विदथे येतिरे नरः	२
गवामिव श्रियसे गृङ्गमुत्तमं	सूर्या न चक्षु रजसो विसर्जने ।	
अत्या इव सुभ्वश्चरवः स्थन	मर्या इव श्रियसे चेतथा नरः	३ (५९२)

को वो महान्ति महतामुदंश्वत् कस्काव्या मरुतः को ह पौंस्या ।	
यूयं ह भूमिं किरणं न रेजथ प्र यद् भरध्वे सुविताय द्वावने	४
अश्वा इवेदरूपासः सर्वन्धवः शूरा इव प्रयुधः प्रोत युयुधुः ।	
मर्या इव सुवृधो वावृधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र भिनन्ति वृष्टिभिः	५
ते अज्येष्ठा अकनिष्ठास उद्भिदो ऽमध्यमासो महसा वि वावृधुः ।	
सुजातासो जनुया पृश्निमातरो द्विवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन	६
वयो न ये श्रेणीः पप्तुरोजसा ऽन्तान् द्विवो बृहतः सानुनस्परि ।	
अश्वास एषामुभये यथा विदुः प्र पर्वतस्य नभनूरचुच्यवुः	७
मिमातु द्यौरदितिर्वीतये नः सं दानुचित्रा उपसो यतन्ताम् ।	
आचुच्यवुर्दिव्यं कोशमेत ऋषे रुद्रस्य मरुतो गृणानाः	८ [२४] (५२७)

(६०)

८ इयावाश्च आत्रेयः । मरुतोऽग्रामरुतौ वा । विष्टुप्; ७-८ जगती ।

ईले अग्निं स्ववसं नमोभि—रिह प्रसक्तो वि चयत् कृतं नः ।	
रथैरिव प्र भरे वाजयन्त्रिः प्रदक्षिणिन्मरुतां स्तोममृध्याम्	१
आ ये तस्थुः पृषतीषु श्रुतासु सुखेषु रुद्रा मरुतो रथेषु ।	
वना चिदुया जिहते नि वो भिया पृथिवी चिद् रेजते पर्वतश्चित्	२
पर्वतश्चित्नुमाहिं वृद्धो विभाय द्विश्चित् सानु रेजत स्वने वः ।	
यत् क्रीळथ मरुत ऋष्टिमन्त आप इव सध्वश्चो धवध्वे	३
वरा इवेद् रैवतासो हिरण्यै—रभि स्वधाभिस्तुन्वः पिपिधे ।	
भिये श्रेयांसस्तवसो रथेषु सत्रा महांसि चकिरे तनूषु	४
अज्येष्ठासो अकनिष्ठास एते सं भ्रातरो वावृधुः सौभगाय ।	
युवा पिता स्वर्षा रुद्र एषां सुदृषा पृश्निः सुदिना मरुतः	५
यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा यद् वात्रिमे सुभगासो द्विवि ४ ।	
अतो नो रुद्रा उत वा न्वस्या—ऽग्ने वित्ताद्भविषो यद् यजाम	६
अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो द्विवो बर्हध्व उत्तगदधि प्युभिः ।	
ते मन्दसाना धुनयो रिशादसो वामं धत्त यजमानाय सुन्वते	७
अग्ने मरुद्भिः शुभयद्भिर्ऋकभिः सोमं पिव मन्दसानो गन्धभिभिः ।	
पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरापुभिर्वैश्वानर इदिवा केतुनां ननुः	८ [२५] १३५

(३१)

१९ इयावाभ्य आत्रेयः । १-४, ११-१६ मरुतः, ५-८ तरन्तमहिषी शशीयसी; २ वैददाश्वः
पुरुमीळहः, १० वैददाश्विस्तरन्तः, १७-१९ दाभ्यो रथवीतिः । गायत्री,
३ निचृत्, ५ अनुष्टुप्, १ सतोवृहती ।

के वा नरः श्रेष्ठतमा य एकैक आयय । परमस्याः परावतः ?
क्वोऽश्वाः क्वाभीशवः कथं शोक कथा यय । पृष्ठे सदा नसोर्यमः २
ज्वने चोद एषां वि सक्थानि नरो यमुः । पुत्रकुथे न जनयः ३
परा वीरास एतन् मर्यासो भद्रजानयः । अग्रितपो यथासथ ४
सनत् साश्व्यं पशु-मुत गव्यं शतावयम् । इयावाश्वस्तुताय वा दोर्वीरायोपवृंहत ५ [

उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी । अदेवत्रादराधसः ६
वि या जानाति जसुरिं वि तृप्यन्तं वि कामिनम् । देवत्रा कृणुते मनः ७
उत या नेमो अस्तुतः पुमां इति नृवे पणिः । स वैरदेय इत् समः ८
उत मेऽरपद् युवतिर्ममन्दुषी प्राति इयावाय वर्तनिम् ।

वि रोहिता पुरुमीळहार्य येमतु विप्राय कीर्यशसे ९
यो मे धेनूनां शतं वैददाश्विर्यथा ददत् । तरन्त इव मंहना १० [२७]

य इ वहेन्त आशुभिः पिबन्तो मदिरं मधु । अत्र श्रवांसि दधिरे ११
येषां श्रियाधि रोदसी विभ्राजन्ते रथेष्व । दिवि रुक्म इवोपरि १२
युवा स मारुतो गुण-स्त्वेषरथो अनेद्यः । शुभयावाप्रतिष्कृतः १३
को वेद नूनमेषां यत्रा मदन्ति धूर्तयः । ऋतजाता अरेपसः १४
युयं मते विपन्यवः प्रणेतार इत्था धिया । श्रोतारो यामहृतिपु १५ [२८]

ते नो वसूनि काम्या पुरुश्चन्द्रा रिंशादसः । आ यज्ञियासो ववृत्तन १६
एतं मे स्तोममूम्यं दाभ्याय परा वह । गिरां देवि रथीरिव १७
उत मे वोचतादिति सुतसोमि रथवीति । न कामो अप वेति मे १८
एष मे रथवीति मयवा गोमतीरनु । पर्वतेष्वपश्रितः १९ [२९] (५५३)

(३२)

१ ध्रुवविदात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

हिः ध्रुवं वा सूर्यस्य यत्र विमुचन्त्यश्वां ।
सह तस्थुस्तदेकं देवानां श्रेष्ठं वपुषामपश्यम्

तत् सु वां मित्रावरुणा महित्वमीर्मा तस्थुपीरहभिर्दुहे ।
 विश्वाः पिन्वथः स्वसरस्य धेना अनु वामेकः प्रविरा वर्वर्त
 अधारयतं पृथिवीमुत द्यां मित्रराजाना वरुणा महोभिः ।
 वर्धयतमोर्ध्वीः पिन्वतं गा अव वृष्टिं सृजतं जीरदानू
 आ वामश्वासः सुयुजो वहन्तु यतरश्मय उप यन्त्वर्वाक् ।
 धृतस्य निर्णिगनुं वर्तते वा मुप सिन्धवः प्रदिवि क्षरन्ति
 अनु श्रुताममतिं वर्धदुर्वी वहिरिव यजुषा रक्षमाणा ।
 नमस्वन्ता धृतदृक्षाधि गर्ते मित्रासाथे वरुणेळास्वन्तः

२

३

४

५ [३०]

अक्रविहस्ता सुकृते परुषा यं त्रासाथे वरुणेळास्वन्तः ।
 राजाना क्षत्रमहणीयमाना सहस्रस्थूणं विभृथः सह द्वौ
 हिरण्यनिर्णिगयो अस्य स्थूणा वि भ्राजते दिव्यं श्वार्जनीव ।
 भद्रे क्षेत्रे निर्मिता तित्विले वा सुनेम मध्वो अधिगर्त्यस्य
 हिरण्यरूपमुपसो व्युष्टा वयःस्थूणमुदिता सूर्यस्य ।
 आ रोहथो वरुण मित्र गर्तं मतश्चक्षथे अदितिं दितिं च
 यद् बहिष्ठं नातिविधे सुदानू अच्छिष्टं शर्म भुवनस्य गोपा ।
 तेन नो मित्रावरुणावविष्टं सिषासन्तो जिगीवांसः स्याम

६

७

८

९ [३१] (५६३)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३३]

३३

७ अर्चनाना आत्रेयः । मित्रावरुणौ । जगती ।

ऋतस्य गोपावधिं तिष्ठथो रथं सत्यधर्माणा परमे व्योमनि ।
 यमत्र मित्रावरुणावथो युवं तस्मै वृष्टिर्मधुमत् पिन्वते दिवः
 सम्राजावस्य भुवनस्य राजथो मित्रावरुणा विदथे स्वर्देशा ।
 वृष्टिं वां राधो अमृतत्वमीमहे द्यावापृथिवी वि चरन्ति तन्ववः
 सम्राजा उग्रा वृषभा दिवस्पती पृथिव्या मित्रावरुणा विचर्यणी ।
 चित्रेभिर्धैरुप तिष्ठथो रथं द्यां वर्षयथो अनुरस्य मायया
 माया वां मित्रावरुणा दिवि श्रिता सूर्यो ज्योतिश्चरति चित्रमायुधम् ।
 तमुन्नेन वृष्ट्या गृहथो दिवि पर्जन्य वृष्टा मधुमन्त ईरते

१

२

३

४

(५६३)

रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गविंष्टिषु ।
 रजांसि चित्रा वि चरन्ति तन्ववो विवः सन्नाजा पर्यसा न उक्षतम् ५
 वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्याश्चित्रां वदति त्विषीमतीम् ।
 अभ्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्णयत मरुणामरेपसम् ६
 धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता वृता रक्षेथे असुरस्य मायया ।
 ऋतेन विश्वं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो विवि चित्र्यं रथम् ७ [१] (५०)

(६३)

७ अर्चनाना आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ७ पङ्क्तिः ।

वरुणं वो रिशादस—मृचा मित्रं हवामहे । परि व्रजेव ग्राहो जगन्वासा स्वर्णरम् १
 ता बाहवा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते । शैवं हि जार्यं वा विश्वांसु क्षासु जोगुवि २
 यन्नूनमश्यां गार्ति मित्रस्य यायां पथा । अस्य प्रियस्य शर्मण्य—हिंसानस्य सश्विरे ३
 युवाभ्यां मित्रावरुणो—पमं धेयामृचा । यद्ध क्षये मघोनां स्तोतृणां च स्पर्धसे ४
 आ नो मित्र सुद्रीतिभि—वरुणश्च सुधस्थ आ । स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे ५
 युवं नो येषु वरुण क्षत्रं बृहच्च विभुथः । उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये ६
 उच्छन्त्यां मे यजता देवक्षत्रे रुशद्भवि ।
 सुतं सोमं न हस्तिभि—रा पङ्क्तिर्धावतं नरा विश्रतावर्चनानसम् ७ [२] (५१)

(६५)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ६ पङ्क्तिः ।

यश्चिकेत स सुकृतु—देवत्रा स ब्रवीतु नः । वरुणो यस्य दर्शतो मित्रो वा वनते गिरः १
 ता हि श्रेष्ठवर्चसा राजाना दीर्घश्रुत्तमा । ता सत्पती क्रतावृध क्रतावाना जनैजने २
 ता वामियानोऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे सचा । स्वश्वासः सु चेतुना वाजो अभि प्र द्रावने ३
 मित्रो अंहोश्चिदादुरु क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि प्रतूर्वतः सुमतिरस्ति विधतः ४
 वयं मित्रस्यावसि स्याम सप्रथस्तमे । अनेहसस्त्वोतयः सत्रा वरुणशेषसः ५
 युवं मित्रेमे जनं यतथः सं च नयथः ।
 मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणां गोपीथे न उरुण्यतम् ६ [३] (५२)

(६६)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

चेकितान सुक्रतू देवौ मर्त रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे दधीत प्रयसे महे १
 हे क्षत्रमविहृतं सम्यगसुर्यमाशाति । अर्धं व्रतेव मानुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् २
 मेषे रथानां मुर्वी गव्यूतिमेषाम् । रातहव्यस्य सुष्टुतिं दुधृक् स्तोमैर्मनामहे ३
 हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिर्ऋता । नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ४
 पृथिवि बृहच्छ्रवण ऋषीणाम् । जयसानावरं पृथ्वति क्षरन्ति यामभिः ५
 यद् वामीयचक्षसा मित्रं वयं च सूरयः । व्यचिष्ठे बहुपाय्ये यतमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(६७)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

इत्या देव निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्यमन् वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे १
 यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सव्यः । धर्तारा चर्षणीनां यन्तं सुन्नं रिशादसा २
 स्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा । व्रता एदेव सश्चिरे पान्ति मर्त्ये रिपः ३
 हि सत्या ऋतस्पृशं ऋतावानो जनंजने । सुनीथासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
 नु वां मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तत् सु वामेपते मतिरत्रिभ्य एपते मतिः ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

वो मित्रार्य गायत वरुणाय विपा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् १
 म्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता २
 नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महि वां क्षत्रं देवेषु ३
 ऋतमृतेन सर्पन्ते पिरं दक्षमाशाते । अद्भुता देवौ वर्धते ४
 इष्टिद्यावा रीत्यापि पस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गर्तमाशाते ५ [६] (५९९)

(६९)

४ उरुचकिरात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

त्री रोचना वरुण त्रीरुत द्यून् त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।
 बावृथानावमर्ति क्षत्रियस्याऽनु व्रतं रक्षमाणावजुर्ग्रम्

१ (६००)

(६६)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

आ चिकितान सुकृतं देवौ मर्तं रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे दधीत प्रयसे महे १
 ता हि क्षत्रमविहृतं सम्यगसुर्यमाशाति । अध व्रतेव मानुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् २
 ता वामेषे रथानां मुर्वी गव्यूतिमेषाम् । रातहव्यस्य सुष्टुतिं दृधृक् स्तोमैर्मनामहे ३
 अथा हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिर्दुता । नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ४
 तद्वतं पृथिवि बृहच्छ्रवण्य ऋषीणाम् । जयसानावरं पृथ्वति क्षरन्ति यामभिः ५
 आ यद् वामीयचक्षसा मित्रं वयं च सूरयः । व्यचिष्ठे बहुपाथ्ये यतमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(६७)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

बद्धिस्था देव निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्यमन् वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे १
 आ यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सद्धः । धर्तारा चर्षणीनां यन्तं सुन्नं रिशादसा २
 विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा । व्रता पदेव सश्चिरे पान्ति मर्त्य रिपः ३
 ते हि सत्या ऋतस्पृशं ऋतावानो जनेजने । सुनीथासः सुदानवां ऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
 को नु वा मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तत् सु वामेषते मतिरात्रिभ्य एपते मतिः ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

प्र वो मित्रार्य गायत वरुणाय विषा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् १
 सम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता २
 ता नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महि वां क्षत्रं देवेषु ३
 ऋतमृतेन सपन्ते पिरं दक्षमाशाते । अद्भुता देवौ वर्धते ४
 बृहद्यावा रीत्यापि पस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गतमाशाते ५ [६] (५९९)

(६९)

४ उरुचकिरात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

त्री रीचिना वरुण त्रीरुत द्यून् त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।
 बावृधानावमार्ति क्षत्रियस्या ऽनु व्रतं रक्षमाणावजुयम् ।

रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गविंष्टिषु ।
 रजांसि चित्रा वि चरन्ति तन्यवो द्विवः सम्राजा पर्यसा न उक्षतम् ५
 वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्याश्चित्रां वदति त्विषीमतीम् ।
 अभ्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयत मरुणामरेपसम् ६
 धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता व्रता रक्षेथे असुरस्य मायया ।
 ऋतेन विश्वं भुवन्नं वि राजथः सूर्यमा धत्थो द्विवि चित्र्यं रथम् ७ [१] १००

(६४)

७ अर्चनाता आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ७ पङ्क्तिः ।

वरुणं वो रिशार्दस—मृचा मित्रं हवामहे । परि व्रजेव ब्राह्मो—जगन्वासा स्वर्णरम् १
 ता ब्राह्मं सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते । श्वं हि जायं वां विश्वासु क्षासु जोगुवे २
 यन्नमश्यां गतिं मित्रस्य यायां पथा । अस्य प्रियस्य शर्मण्य—हिंसानस्य सभ्रिरे ३
 युधान्यां मित्रावरुणो—पमं धेयामृचा । यद्ध क्षये मघोनां स्तोतृणां च स्पर्धसे ४
 आ नो मित्र सुदीतिभि—वरुणश्च सुधस्थ आ । स्वे क्षये मघोनां सखीनां च बुधसे ५
 युधं नो येषु वरुण क्षत्रं ब्रह्मर्चं विभुथः । उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये ६
 पुच्छन्त्यां मे यजता देवक्षेत्रे रुशद्भवि ।
 मृतं सोमं न हन्तिभि—रा पङ्क्तिर्धावतं नरा विभ्रतावर्चनानसम् ७ [२] १०१

(६५)

३ रानद्वय आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

अभिरेतु म मुक्तु—द्वित्रा स व्रीतु नः । वरुणो यस्य दर्शतो मित्रो वा वनते गिः १
 ता हि भेदवर्षा गजाना दीर्घश्रुतमा । ता सत्पती कृतावृधं कृतावाजा जनेजने २
 ता वानिदानोऽधमि दुवा उप वृधे सचा । स्वश्वासः सु चेतुना वाजो अभि प्र द्रावते ३
 मित्रो अहोश्चिदादुर्ग क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि प्रतूर्धतः सुमतिरस्ति विधुतः ४
 इदं मित्रम्यत्वंमि म्यामं सुप्रथममे । अनेदमस्त्वोर्तयः सूत्रा वरुणशेषसः ५
 इदं मित्रमे जतु यतयः सं च नयथः ।
 ना नृशतः परि कृतं नो अस्माकमुप्रीणां गोप्रीथे न उरुष्यतम् ६ [३] १०२

(६६)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

आ चिकितान सुकृतं देवौ मर्तं रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे दधीत प्रयसे महे १
 ता हि क्षत्रमविहृतं सम्यगसुर्यमाशाति । अर्धं व्रतेव मानुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् २
 ता वामेपे रथानां मुवीं गव्यूतिमेषाम् । रातहव्यस्य सुष्टुतिं दधृक् स्तोमैर्मनामहे ३
 अधा हि काव्या युवं दक्षस्य पूभिरेन्दुता । नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ४
 तहतं पृथिवि बृहच्छ्रवण्य ऋषीणाम् । जयसानावरं पृथ्वति क्षरन्ति यामभिः ५
 आ यद् वामीयचक्षसा मित्रं वयं च सूरयः । व्यचिष्ठे बहुपाय्ये यतेमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(६७)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

वसिष्ठा देवं निष्कृतमार्दित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्यमन् वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे १
 आ यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सदथः । धर्तारं चर्षणीनां यन्तं सुन्नं रिशादसा २
 विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा । व्रता पदेवं सश्चिरे पान्ति मर्त्यं रिपः ३
 ते हि सत्या ऋतस्पृशं ऋतावानो जनेजने । सुनीथासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
 ते नु वां मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तत् सु वामेपते मतिरत्रिभ्य एपते मतिः ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

वो मित्रार्य गायत वरुणाय विषा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् १
 गजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता २
 नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महिं वां क्षत्रं देवेषु ३
 मृतेन सर्पन्ते पिरं दक्षमाशाते । अद्रुहा देवौ वर्धते ४
 द्यावा रीत्यापि यस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गतमाशाते ५ [६] (५९९)

(६९)

४ उरुचक्रिरात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

चिना वरुण त्रीरुत द्यून् त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।
 नावमर्ति क्षत्रियस्याऽनु व्रतं रक्षमाणावजुर्म

१

(६००)

रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गविंष्टिषु ।
 रजांसि चित्रा वि चरन्ति तन्यवो दिवः संत्राजा पर्यसा न उक्षतम् ५
 वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्याश्चित्रां वदति त्विषीमतीम् ।
 अग्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयतमरुणामरेपसम् ६
 धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता व्रता रक्षेथे असुरस्य मायया ।
 कृतेन विश्वं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो दिवि चित्र्यं रथम् ७ [१]

(६४)

७ अर्चनाना आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ७ पङ्क्तिः ।

वरुणं वो रिशादस—मुचा मित्रं हवामहे । परि व्रजेव ब्राह्मो—जगन्वासा स्वर्णरम्
 ता ब्राह्मवा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते । शेवं हि जायं वां विश्वांसु क्षासु जोगुवे
 यन्ननमदयां गतिं मित्रस्य यायां पथा । अस्य प्रियस्य शर्मण्य—हिंसानस्य सन्निरे
 युवाभ्यां मित्रावरुणो—पुमं धेयामुचा । यद्ध क्षये मघोनां स्तोतृणां च स्पर्धसे
 आ नो मित्र मुनीतिभि—वरुणश्च सुधस्थ आ । स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे
 पुं नो येषु वरुण क्षत्रं ब्रह्मच विभुथः । उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये
 पुच्छन्त्यां मे यजता देवक्षेत्रे रुशद्वावि ।
 मुने मोमं न हस्तिभि—रा पद्धिधीवतं नरा विभ्रतावर्चनानसम् ७ [२]

(६५)

३ गानद्वय आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

यद्विकेतु म मुक्तु—देववा स व्रवीतु नः । वरुणा यस्य दर्शतो मित्रो वा वनते गिरः ?
 ना हि शेषवर्चसा राजाना दीर्घश्रुतमा । ता सर्पती कृतावृध कृतावाना जनेजने ?
 ता वामिप्राजोऽवसे पूर्वा उप ब्रुव सचा । स्वश्वांसु मु चेतुना वाजो अमि प्र द्रावते ?
 मित्रो अहोभिनुदादुरु क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि प्रतूर्धतः सूमतिरस्ति विधुतः ?
 इव मित्रस्यावसि म्याम सुप्रथस्तमे । अनेहसुस्वोर्तयः मुचा वरुणशेषसः ?
 पुं मित्रेने जने वतथः न च नयथः ।
 ना मुक्तेनः रति स्वतु नो अस्माकमुपीणां गोपीथे न उप्यतम् ६ [३]

(३६)

६ रातहव्य आत्रेयः। मित्रावरुणौ। अनुष्टुप्।

आ चिकितान सुकृतं देवौ मर्तं रिशादसा। वरुणाय कृतपेशसे दधीत प्रयसे महे १
ता हि क्षत्रमविहृतं सम्यगसुर्यमाशाति। अर्धं व्रतेव मानुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् २
ता वामेपे रथानां सुवीं गव्यूतिमेषाम्। रातहव्यस्य सुदृतिं दृधृक् स्तोमैर्मनामहे ३
अधा हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिर्दुता। नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ४
तहतं पृथिवि बृहच्छ्रवण्य ऋषीणाम्। जयसानावरं पृथ्वीति क्षरन्ति यामभिः ५
आ यद् वामीयचक्षसा मित्रवयं च सूरयः। व्यचिष्ठे बहुपाय्ये यतमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(३७)

५ यजत आत्रेयः। मित्रावरुणौ। अनुष्टुप्।

बद्धित्वा देवं निष्कृतमार्दित्या यजतं बृहत्। वरुण मित्रार्यमन् वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे १
आ यद् योनिं हिष्ण्ययं वरुण मित्र सद्धः। धर्तारं चर्षणीनां युन्तं सुन्नं रिशादसा २
विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा। व्रता पदेव सश्चिरे पान्ति मर्त्यं रिपः ३
ते हि सत्या कृतस्पृशं कृतावानो जनेजने। सुनीथासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
को नु वा मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम्। तत् सु वामेपते मतिरत्रिभ्य एपते मतिः ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेयः। मित्रावरुणौ। गायत्री।

म वो मित्रार्य गायत वरुणाय विषा गिरा। महिक्षत्रावृतं बृहत् १
सम्राजा या धृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च। देवा देवेषु प्रशस्ता २
ता नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो द्विव्यस्य। महि वां क्षत्रं देवेषु ३
कृतमृतेन सर्पन्ते पिरं दक्षमाशाते। अद्रुहा देवौ वर्धते ४
दृष्टिद्यावा रीत्यापि पस्पती दानुमत्याः। बृहन्तं गर्तमाशाते ५ [६] (५९६)

(६९)

४ उरुचक्रिआत्रेयः। मित्रावरुणौ। त्रिष्टुप्।

गी रोचना वरुण त्रीरुत द्यून् त्रीणि मित्र धारय्यो रजांसि।
वृधानावमर्ति क्षत्रियस्याऽनु व्रतं रक्षमाणावजुर्न

स्थं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गविष्टिषु ।
 रजांसि चित्रा वि चरन्ति तन्यवो दिवः संप्राजा पर्यसा न उक्षतम् ५
 वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्याश्चित्रां वदति त्विषीमतीम् ।
 अत्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयतमरुणामरेपसम् ६
 धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता व्रता रक्षेथे असुरस्य मायया ।
 क्रतेन विश्वं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो दिवि चित्र्यं रथम् ७ [१]

(६४)

७ अर्चनाना आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ७ पङ्क्तिः ।

वरुणं वो रिशादस—मुचा मित्रं हवामहे । परि व्रजेव ब्राह्मो—जंगन्वांसा स्वर्णरम् १
 ता ब्राह्मो मुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते । शेवं हि जार्यं वां विश्वांसु क्षासु जोगुवे २
 यन्नममुदयां गार्ति मित्रस्य यायां पथा । अस्य प्रियस्य शर्मण्य—हिंसानस्य सश्चिरे ३
 द्याभ्यां मित्रावरुणो—पमं धेयामुचा । यद्ध क्षये मघोनां स्तोतृणां च स्पुधसे ४
 आ नो मित्र मुदीतिभि—वरुणश्च सधस्थ आ । स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे ५
 पुधं नो येषु वरुण क्षयं बृहच्च विभुथः । उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये ६
 उरुच्यया मे यनुता कुवक्ष्ये रुशद्वि ।

ममं ममं न हस्तिभि—ग पद्धिर्धायितं नरा धिप्रतावर्चनानसम् ७ [२]

(६५)

३ गतदस्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

रविरेतु म मुकतु—द्वेवा म व्रवीतु नः । वरुणां यम्यं दर्शतो मित्रो वा वनंतु गिः १
 ना हि येवदसमा गजाना दीव्यश्रुतमा । ता मर्यती क्रतावृधं क्रतावाना जनंजनं २
 ना वागिदुतोदवसु इवा उप वृधे मचा । स्वश्वासः सु चेतुना वाजो अमि प्र द्यावते ३
 मित्रो अद्वैरिदुदादुह क्षयाय गतुं वनंत । मित्रस्य हि प्रतृधतः समतिरस्ति विधुतः ४
 इवे मित्रस्यवसि स्यान्नं समर्थस्तने । अनेहमस्वांतयः मुचा वरुणशेषः ५

दुवं मित्रेन ननु वनंतः स च नवथः ।

ना मुघोतः रति न्वतु नो अम्नाकमुपीणां गोपीये न उरुम्यतम् ६ [३]

(६६)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

आ चिकितान सुकतू देवौ मर्तं रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे दधीत प्रयसे महे १
 ता हि क्षत्रमविहृतं सम्यगसुर्यमाशाते । अर्धं व्रतेव मातुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् २
 ता वामेपे रथानां सुवीं गव्यूतिमेयाम् । रातहव्यस्य सुष्टुतिं दधृक् स्तोमैर्मनामहे ३
 अधा हि काव्या युवं दक्षस्य पूभिरेक्षता । नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ४
 तद्वतं पृथिवि बृहच्छ्रवण ऋषीणाम् । जयसानावरं पृथ्वीति क्षरन्ति यामभिः ५
 आ यद् वामीयचक्षसा मित्रं वयं च सूरयः । व्यचिष्ठे बहुपाग्ये यतेमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(६७)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

बद्धित्था देवं निष्कृतमार्दित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्यमन् वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे १
 आ यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सदथः । धर्तारा चर्षणीनां युन्तं सुन्नं रिशादसा २
 विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा । व्रता पदेव सश्चिरे पान्ति मर्त्यं रिषः ३
 ते हि सत्या ऋतस्पृशं ऋतावानो जनेजने । सुनिथासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
 को नु वां मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तत् सु वामेपते मतिरत्रिभ्य एपते मतिः ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

प्र वो मित्राय गायत वरुणाय विषा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् १
 सुम्राजा या वृत्तयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता २
 ता नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महिं वां क्षत्रं देवेषु ३
 ऋतमृतेन सपन्ते पिरं दक्षमाशाते । अनुहा देवौ वर्धते ४
 वृष्टिद्यावा रीत्यापि पस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गतमाशाते ५ [६] (५९९)

(६९)

४ उरुचकिरात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

त्री रौचना वरुण त्रीरुत द्यून् त्रीणि मित्र धारय्यो रजांसि ।

वावृथानावमर्ति क्षत्रियस्वाऽनु व्रतं रक्षमाणावजुर्म

१ (६००)

इरावतीवर्ण धेनवो वां मधुमद् वां सिन्धवो मित्र दुहे ।

त्रयस्तस्थुर्द्वेषभासस्तिष्ठणां धिषणानां रेतोधा वि द्युमन्तः २

प्रातर्देवीमर्दिति जोहवीमि मध्यादिन उदिता सूर्यस्य ।

गये मित्रावरुणा सर्वताते ॐ तोकाय तनयाय शं योः ३

या धृतांग रजसो रोचनस्यो तादित्या द्वित्र्या पार्थिवस्य ।

न वां देवा अमृता आ मिनन्ति व्रतानि मित्रावरुणा ध्रुवाणि ४ [७] (३०३)

(७०)

४ उत्तराक्षराधेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

पुरुषणा चिद्द्वयस्य वां नूनं वां वरुण । मित्र वांसि वां सुमतिम् १

ता वां मन्यगद्वृक्षाणे वमश्याम् धार्यसे । वयं ते रुद्रा स्याम २

पुनं नो रुद्रा प्रागुभि रूत त्रयिधां सुत्रावा । तुर्याम् दस्यूनं तनुभिः ३

मा तस्यामुतकृत् युक्षं भुजेमा तनुभिः । मा शोषसा मा तनसा ४ [८] (३०४)

(७१)

४ यादुपुत्र आधेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

ता नो भग्न मित्रावमा वरेण मित्रं वृद्धिणा । उपेमं चार्कमध्वरम् १

विश्वस्य हि वरुणमा वरेण मित्रं राजेयः । ईशाना पिप्यतं धियः २

इह मा मुममा गौ वरेण मित्रं द्वागृषः । अस्य सोमस्य पीतये ३ [९] (३०५)

(७२)

४ यादुपुत्र आधेयः । मित्रावरुणौ । अग्निकृ ।

ता नो भग्न वरेण वरुणो नितिवृद्धिर्मा अत्रिधत् । नि वृद्धिर्मा सद्गतं सोमपीतये १

ता नो भग्न वरुणो वरेण वरुणो वरुणो वरुणो । नि वृद्धिर्मा सद्गतं सोमपीतये २

ता नो भग्न वरुणो वरेण वरुणो वरुणो वरुणो । नि वृद्धिर्मा सद्गतं सोमपीतये ३ [१०] (३०६)

(७३)

[यथाऽनुवाकः १८ । सू० ३०-३१]

४ यादुपुत्र आधेयः । अत्रिधत् । अनुपुत्र ।

ता नो भग्न वरुणो वरुणो वरुणो वरुणो । वरुणो वरुणो वरुणो वरुणो । वरुणो वरुणो वरुणो वरुणो । १

ता नो भग्न वरुणो वरुणो वरुणो वरुणो । वरुणो वरुणो वरुणो वरुणो । वरुणो वरुणो वरुणो वरुणो । २

ईर्मान्यद् वपुषि वपुं—श्चक्रं रथस्य येमथुः । पर्यन्त्या नाहुषा युगा महा रजांसि दीयथः ३
तद् वु वामेना कुतं विश्वा यद् वामनु दवे । नानां ज्ञातावरेपसा समस्मे बन्धुमेयथुः ४
आ यद् वां सूर्या रथं तिष्ठद् रघुष्यद् सदा । परिं वामरूपा वयो वृणा वरन्त आतपः ५ [११]

युवोरत्रिंशिकेतति नरा सुन्नेन चेतसा । घर्म यद् वामरेपसं नासत्यास्ता भुरण्याति ६
उग्रो वां ककुहो यायिः शृण्वे यामेषु संतानिः । यद् वां दंसोभिरश्विना—ऽत्रिंनराववर्तति ७
मध्व ऊ पु मधूयुवा रुद्रा सिर्पक्ति पिप्युषी । यत् समुद्राति पर्यथः प्रकाः पृक्षो भरन्त वाम ८
सत्यामिद् वा उ अश्विना युवामाहुर्मयोभुवा । ता यामन् यामहृतमा यामन्ना मृळ्यतमा ९
इमा ब्रह्माणि वर्धना ऽश्विभ्यां सन्तु शंतमा । या तक्षाम रथो इवा—ऽवोचाम बृहन्नमः १० [१२]

(३२३)

(७४)

१० पौर आत्रेयः । अश्विनौ । अनुष्टुप्, ८ निवृत् ।

कूष्ठो देवावश्विना ऽद्या विवो मनावसू । तच्छ्रवथो वृषण्वसू अत्रिर्वामा विवासाति १
कुह त्या कुह नु श्रुता विवि देवा नासत्या । कस्मिन्ना यंतथो जने को वां नदीनां सचा २
कं याथः कं ह गच्छथुः कमच्छा युञ्जाथे रथम् । कस्य ब्रह्माणि रण्यथो वयं वामुश्मसीदये ३
पौरं चिद्भुवुपुतं पौरं पौराय जिन्वथः । यदीं गृभीततातये सिंहमिव द्रुहस्पदे ४
प्र च्यवानाज्जुजुरुषो वविमत्कं न मुञ्चथः । युवा यदीं कथः पुन—रा काममृण्वे बध्वः ५ [१३]

अस्ति हि वामिह स्तोता स्मसिं वां संहशिं श्रिये । नू श्रुतं म आ गतं—मवांभिर्वाजिनीवसू ६
को वामद्य पुरुषा—मा वन्ने मर्त्यानाम् । को विप्रो विप्रवाहसा को यज्ञैर्वाजिनीवसू ७
आ वां रथो रथानां येषो यात्वश्विना । पुरु चिदस्मयुस्तिर आङ्गुपो मत्येष्वा ८
शमू पु वां मधूयुवा ऽस्माकमस्तु चर्कुतिः । अर्वाचीना विचेतसा विभिः श्येनेव दीयतम् ९
अश्विना यद्वा कर्हि चि—च्छुश्रूयार्तमिमं हवम् । वस्वीरू पु वां भुजः पुश्चान्ति सु वां पुचः १० [१४]

(३२३)

(७५)

९ अवस्तुरात्रेयः । अश्विनौ । पङ्क्तिः ।

प्रति प्रियतमं रथं वृषणं वसुवाहनम् ।
स्तोता वामश्विनावृषिः स्तोमेन प्रति भूपति माध्वी मम श्रुतं हवम् १
अत्यायातमश्विना तिरो विश्वा अहं सना ।
दद्या हिरण्यवर्तनी सुपुम्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मम श्रुतं हवम् २

(३२५)

आ नो रत्नानि विश्रता वश्विना गच्छतं युवम् ।

रुद्रा हिरण्यवर्तनी जुषाणा वाजिनीवसु माध्वी मम श्रुतं हवम् ३

मुद्गमो वां वृषण्वसु रथे वाणीच्याहिता ।

उत वां ककुहो मुगः पृक्षः कृणोति वापुषो माध्वी मम श्रुतं हवम् ४

त्रोधिन्मनसा रथ्येऽपिरा हवन्श्रुता ।

विमिश्रयवानमश्विना नि यथो अद्वयाविनं माध्वी मम श्रुतं हवम् ५ [१५]

आ वां नरा मनोयुजो ऽश्वीसः पुषितप्सवः ।

वयो वहन्तु पीतये सह सुन्नेभिरश्विना माध्वी मम श्रुतं हवम् ६

अश्विनायेह गच्छतं नासत्या मा वि चैनतम् ।

तिग्भिर्दद्या पाणि वीरिणीतमदाभ्या माध्वी मम श्रुतं हवम् ७

जग्मिन जुषे जीमन्ता जगितारं जुभस्पती ।

जग्मन्मन्त्रिना जुषे गुणन्तमुप मूषथा माध्वी मम श्रुतं हवम् ८

मृगं द्या वदन्तमुः सावित्रेऽपामृत्विकः ।

जगितारं मा जुषामः स्यो द्यावामृतयो माध्वी मम श्रुतं हवम् ९ [१६] (१३१)

(७५)

१ नामोश्विना । अश्विना । विश्वदुप ।

२ नो नो रत्नानि विश्रता वश्विना गच्छतं युवम् ।

३ रुद्रा हिरण्यवर्तनी जुषाणा वाजिनीवसु माध्वी मम श्रुतं हवम् १

४ मुद्गमो वां वृषण्वसु रथे वाणीच्याहिता ।

५ उत वां ककुहो मुगः पृक्षः कृणोति वापुषो माध्वी मम श्रुतं हवम् २

६ त्रोधिन्मनसा रथ्येऽपिरा हवन्श्रुता ।

७ विमिश्रयवानमश्विना नि यथो अद्वयाविनं माध्वी मम श्रुतं हवम् ३

८ आ वां नरा मनोयुजो ऽश्वीसः पुषितप्सवः ।

९ वयो वहन्तु पीतये सह सुन्नेभिरश्विना माध्वी मम श्रुतं हवम् ४

१० अश्विनायेह गच्छतं नासत्या मा वि चैनतम् ।

११ तिग्भिर्दद्या पाणि वीरिणीतमदाभ्या माध्वी मम श्रुतं हवम् ५ [१७] (१३२)

(११)

१० सत्यश्रवा आत्रेयः । उपाः । पश्चिमः ।

- महे नो अथ बोधयोपो गये निविर्मती ।
यथा चित्तो अवोधयः सत्यश्रवसि वाप्ये मुजति अश्वसूनुते १
या सुनीये शीचिद्वये व्योच्छो दुहितर्दिवः ।
सा व्युच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वाप्ये मुजति अश्वसूनुते २
सा नो अद्याभस्सु व्युच्छा दुहितर्दिवः ।
यो व्योच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वाप्ये मुजति अश्वसूनुते ३
अभि ये त्वा विभावरी स्तेर्मिगुणन्ति वद्वयः ।
सुवैर्मघोनि सुभियो दामन्वन्तः सुरातयः मुजति अश्वसूनुते ४
यच्चिन्द्रि ते गुणा इमे हृदयन्ति मघत्तयः ।
परि चिद् वद्वयो दधुर्वद्वतो राधो अह्वयं मुजति अश्वसूनुते ५ [२१]
ऐपु धा वीरवद् यज्ञ उपो मघोनि सुरिषु ।
ये नो राधांस्यह्वया मघवानो अरांसत मुजति अश्वसूनुते ६
तेभ्यो व्युन्नं बृहद् यज्ञ उपो मघोन्या वह ।
ये नो राधांस्यश्व्या गव्या भजन्त सुरयः मुजति अश्वसूनुते ७
उत नो गोमतीरिष आ वह्ना दुहितर्दिवः ।
साकं सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रैः शोचन्द्रिरर्चिभिः मुजति अश्वसूनुते ८
व्युच्छा दुहितर्दिवो मा चिरं तनुथा अपः ।
नेत् त्वा स्तेनं यथा रिपुं तर्पाति सूरौ अर्चिषा मुजति अश्वसूनुते ९
एतावद् वेदुषस्त्वं भूर्यो वा दातुमर्हसि ।
या स्तोतृभ्यो विभावयुच्छन्ती न प्रमीर्यसे मुजति अश्वसूनुते १० [२२] (६७१)

(८०)

६ सत्यश्रवा आत्रेयः । उपाः । निष्ठुपः ।

- द्युतद्यामानं बृहतीमृतेन क्रुतावरीमरुणसुं विभातीम् १
देवीमुपसं स्वरावहन्ती प्रति विप्रांसो मतिभिर्जरन्ते
एषा जनं दर्शिता बोधयन्ती सुगान् पथः कृण्वती यात्यये ।
बृहद्वथा बृहती विश्वमिन्वोपा ज्योतिर्यच्छत्यग्रे अहाम् २ (६७२)

एषा गोभिररुणेभिर्युजानाः	ऽस्येधन्ती रुयिमप्रायु चक्रे ।	
पथो रदन्ती सुविताय देवी	पुरुषदुता विश्ववारा वि भाति	३
एषा व्येनी भवति द्वित्रर्हा	आविष्कृण्वाना तन्वं पुरस्तात् ।	
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु	प्रजानतीव न दिशो मिनानि	४
एषा शुभ्रा न तन्वो विद्वानो	ध्वेव स्नाती दृशये नो अस्थात् ।	
अप द्वेयो वार्धमाना तमांस्यु	पा द्विवो दुहिता ज्योतिषागात्	५
एषा प्रतीची दुहिता द्विवो नृन्	योषेव भद्रा नि रिणीते अप्सः ।	
व्युष्वती दृशुषे वार्याणि	पुनर्ज्योतिर्युवतिः पूर्वथाकः	६ [२३] (६७७)
(८१)		

५ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । जगती ।

युञ्जते मनं उत युञ्जते धियो	विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।	
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक	इन्मही देवस्य सवितुः परिप्लुतिः	१
विश्वो रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः	शासावीद् भद्रं द्विपदे चतुष्पदे ।	
वि नाकमख्यत् सविता वरेण्यो	ऽनु प्रयाणमुपसो वि राजति	२
यस्य प्रयाणमन्वन्य इदं ययु	र्देवा देवस्य महिमानमोजसा ।	
यः पार्थिवानि विममे स एतंशो	रजांसि देवः सविता महिम्बुना	३
उत यासि सवितुस्त्रीणि रोचनो	त सूर्यस्य रुश्मिभिः समुच्यसि ।	
उत रात्रौमुभयतः परीयस	उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः	४
उतेशिषि प्रसवस्य त्वमेक	इदुत पूषा भवसि देव वानभिः ।	
उतदेदं विश्वं भुवनं वि राजसि	इयावाभ्वस्ते सवितुः स्तोममानशे	५ [२४] (६८०)
(८२)		

१ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । नायत्री, २ अनुप्लुप् ।

तत् सवितुर्वृणीमहे	वृषं देवस्य भोजनम् । श्रेष्ठं सर्वधातुम् । तुरं भगस्य धीमहि १	
अस्य हि स्वयंशस्तरं	सवितुः कच्छन् प्रियम् । न मिनन्ति स्वराज्यम्	२
स हि रत्नानि दृशुषे	सुवार्ति सविता भगः । तं भागं चित्रमीमहे	३
अद्या नो देव सवितः	प्रजावत् साक्षीः सौभगम् । परा दुःस्वप्नं सुव	४
विश्वानि देव सवित	दुहितानि परा सुव । यद् भद्रं तन्न आ मुव	५ [२५]
अनागसो अदितये	देवस्य सवितुः सुवे । विश्वा दानानि धीमहि	६

आ विश्वेदेवं सत्पतिं सुकैरद्या वृणीमहे । सत्यसवं सवितारम् ७
 य इमे उमे अहनी पुर एत्यप्रयुच्छन् । स्वाधीर्देवः सविता ८
 य इमा विश्वा जाता न्यात्रावयन्ति श्लोकैर्न । प्र च सविति सविता ९ [२६] (१११)

(८३)

१० भौमोऽग्निः । पर्जन्यः । विष्टुप्, २-४ जगती, ९ अनुष्टुप् ।

अच्छा वद त्वसं गीर्भिराभिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवास ।
 कर्त्तिकदद् वृषभो जीरदान् रेतो दधात्योषधीषु गर्भम् १
 वि वृषान् हन्त्युत हन्ति रक्षसो विश्वं विभाय भुवनं महावधात् ।
 उतानांमा डेयते वृष्ण्यावतो यत् पर्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः २
 इयिष रुद्रायाश्च अभिक्षिपन्नाविर्दूतान् कृणुते वृष्योऽहं ।
 इमान् सिंसरं स्तनया उर्गन्ते यत् पर्जन्यः कृणुते वृष्यो नमः ३
 य इमा मग्निं पतयन्ति प्रियुत उदोषधीर्गिहोति पिबन्ति स्वः ।
 इमा विष्टुर्भु भुजाय जायते यत् पर्जन्यः पुष्टिर्वा रेतुसावति ४
 य इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ।
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ५ [२७]
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ।
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ६
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ७
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ८
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ९
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति १०
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ११
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति १२ [२८] (११२)

(८४)

१० भौमोऽग्निः । पर्जन्यः । विष्टुप्, २-४ जगती, ९ अनुष्टुप् ।

अच्छा वद त्वसं गीर्भिराभिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवास ।
 कर्त्तिकदद् वृषभो जीरदान् रेतो दधात्योषधीषु गर्भम् १
 वि वृषान् हन्त्युत हन्ति रक्षसो विश्वं विभाय भुवनं महावधात् ।
 उतानांमा डेयते वृष्ण्यावतो यत् पर्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः २
 इयिष रुद्रायाश्च अभिक्षिपन्नाविर्दूतान् कृणुते वृष्योऽहं ।
 इमान् सिंसरं स्तनया उर्गन्ते यत् पर्जन्यः कृणुते वृष्यो नमः ३
 य इमा मग्निं पतयन्ति प्रियुत उदोषधीर्गिहोति पिबन्ति स्वः ।
 इमा विष्टुर्भु भुजाय जायते यत् पर्जन्यः पुष्टिर्वा रेतुसावति ४
 य इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ।
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ५ [२७]
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ६
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ७
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ८
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ९
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति १०
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति ११
 इमा वृष्टिर्मा नमोति यस्मै वृते शक्रवज्रभूसिति १२ [२८] (११२)

स्तोमासस्त्वा विचारिणि
हृक्का चिद् या वनस्पतीन्

प्रति ह्योभन्त्युक्तुभिः । प्र या वाजं न हेपन्तं
क्षमया दध्न्योर्जसा । यत् ते अभस्य विद्युतो

पेरुमस्यस्यर्जुनि
द्विजो वर्षन्ति वृष्टयः ३

[२९] (७०४)

(८५)

८ भौमोऽविः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

प्र सम्राजं बृहदंर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय श्रुताय ।
वि यो जघान शमितेव चर्मो पस्तिरे पृथिवीं सूर्याय
वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पय उस्त्रियासु ।
हृत्सु कर्तुं वरुणो अप्सवृग्निं द्विवि सूर्यमदधात् सोममर्द्रां
नीचीनवारं वरुणः कवन्धं प्र ससर्ज रोदसी अन्तरिक्षम् ।
तेन विश्वस्य भुवनस्य राजा यवं न वृष्टिर्व्युनत्ति भूमं
उनत्ति भूमिं पृथिवीमुत द्यां यदा दुग्धं वरुणो वप्यादित् ।
समभ्रेण वसत् पर्वतास्तविषीयन्तः श्रथयन्त शिराः
इमामू प्वासुरस्य श्रुतस्य महीं मायां वरुणस्य प्र वोचम् ।
मानेनेव तस्थिवा अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सुदंष
इमामू नु कवितमस्य मायां महीं देवस्य नक्षिरा देदप ।
एकं यदुद्रा न पूजन्त्येनी रासिधन्तरीवनेवः सनुद्रम्
अर्यम्यं वरुण मित्र्यं वा सखायं वा सद्रुमिद् धानं वा ।
वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत् सीमार्गश्चक्षुना शिब्रुः स
कितवासो यद् शिरिषुर्न द्वीवि यद् धां धा सत्यमुत यद् रिष्ट ।
सर्वा ता वि प्यं शिथिरेव देवाऽर्धा ते न्याय वरुण मित्राः

(८६)

[३०] (७०५)

शिवं गुणत्सु विभुत्सु निषि गुणत्सु विभुत्सु

3 [12]

(23)

३. समानत्वसूत्रेण । भक्तः । अतिगमती ।

सुखं भवेत्तु मित्रेण पुण्यामृतम् ।

भक्तिवत्ताय शक्ति

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

... ..

SECRET

SECRET

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1. The first group of people who are interested in the study of the history of the United States are the people who are interested in the history of the United States.

... ..

... ..

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

[Faint handwritten notes at the bottom of page 7]

[Faint handwritten notes at the bottom of page 9]

[illegible]

... ..

... ..

• 4 •

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

9-2-2 2000

अथ षष्ठं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-३५]

१३ वाहेस्यान्यो नमस्वाजः । अग्निः । पिबेत् ।

- त्वं तृप्तिं प्रथमो मनोता । इत्या धियां अभ्यां दस्म होता ।
 त्वं सीं वृषन्नकृणादुष्टरीतु । सहा विश्वस्म सहस्रं सहस्रं
 अथा होता न्यसीदु यजीया । निजस्पद उपयन्तीत्युः सन् ।
 तं त्वा नरः प्रथमं देवयन्तो । महो राये चितयन्तो अनु ग्मन् ।
 वृतेषु यन्तं ब्रह्मभिर्वसव्ये । स्व्यं रुचिं जागृवांसो अनु ग्मन् ।
 रुशन्तमग्निं दशतं ब्रह्मन्तं । उपावन्तं विश्वहा दीदृवांसम् ।
 पदं देवस्य नमसा व्यन्तः । अवस्यवः अव आपन्नमुक्तम् ।
 नामानि चिद् दधिरे यज्ञियांनि । भद्रायां ते रणयन्तु संद्वैषौ ।
 त्वां वर्धन्ति क्षितयः पृथिव्यां । त्वां रायं उभयांसो जनानाम् ।
 त्वं ज्ञाता तरणे चेत्यो भूः । पिता माता सवृमिन्मानुषाणाम् ।
- सपर्येण्युः स प्रियो विश्वः । अग्नि-होता मन्द्रो नि पसावु यजीयान् ।
 तं त्वा वयं दम् आ दीदृवांस-मुषं जुवाधो नमसा सदेम ।
 तं त्वा वयं सुध्योऽ नव्यमग्ने । सुम्नायव ईमहे देवयन्तः ।
 त्वं विशो अनयो दीद्यानो । द्विवो अग्ने ब्रह्मता रोचनेन ।
 विशां कृविं विश्पतिं शश्वतीनां । नितोशनं वृषभं चर्षणीनाम् ।
 प्रतीपणिमिषयन्तं पावकं । राजन्तमग्निं यजतं रयीणाम् ।
 सो अग्ने ईजे शशमे च मर्तो । यस्तु आनद्र सुमिधा हव्यदातिम् ।
 य आहुतिं परि वेदा नमोभि-र्विश्वेत् स वामा दधते त्वोतः ।
 अस्मा उ ते महिं महिं विधेम । नमोभिरग्ने सुमिधोत् हव्यैः ।
 वेदीं सूनो सहसो गीर्भिरुक्थै-रा ते भद्रायां सुमतौ यतिम ।

१०

(१०)

एवेन्द्राग्निभ्यामहावि हव्यं शूष्यं धृतं न पूतमद्रिभिः ।

ता सूरिषु श्रवो बृहद् रयिं गृणत्सु दिधृतमिषं गृणत्सु दिधृतम्

६ [३२]

(८७)

९ एवयामरुद्रात्रेयः । मरुतः । अतिजगती ।

प्र वो महे मतयो यन्तु विष्णवे मरुत्वते गिरिजा एवयामरुत् ।

प्र शर्धाय प्रयज्यवे सुखादये तवसे भन्ददिष्टये धुनिव्रताय शर्वसे ?

प्र ये जाता महिना ये च नु स्वयं प्र विघ्नना द्रुवत एवयामरुत् ।

क्रत्वा तद् वो मरुतो नाधृषे शवो दाना मन्त्रा तदेष्टा मधृष्टासो नाद्रयः २

प्र ये दिवो बृहतः शृण्विरे गिरा सुशुक्लानः सुभ्य एवयामरुत् ।

न येषामिरी सुधस्थ ईष्ट आँ अग्नयो न स्वर्विद्युतः प्र स्पन्द्रासो धुर्नानाम् ३

स चक्रमे महतो निरुरुक्रमः समानस्मात् सद्स एवयामरुत् ।

यदायुक्त त्मना स्वादाधि ण्णुभिर्विष्ण्वर्धसो विमहसो जिगाति शेवृधो नृभिः ४

स्वनो न वोऽमवान् रेजयद् वृषा त्वेपो ययिस्तविष एवयामरुत् ।

येना सहन्त क्रञ्जत स्वरोचिषः स्थावर्मानो हिरण्ययाः स्वायुधास इष्मिणः ५ [३३]

अपारो वो महिमा वृन्द्रशवसस्त्वेषं शवोऽवत्वेवयामरुत् ।

स्थातारो हि प्रसितौ संहग्नि स्थन ते न उरुष्यता निदः शुशुक्लासो नाग्नयः ६

ते रुद्रासः सुमन्त्रा अग्नयो यथा तुविद्युन्ना अवन्त्वेवयामरुत् ।

दीर्घं पृथु पप्रथे सद्य पार्थिवं येषामज्मेष्वा महः शर्धास्यद्भुतैतसाम् ७

अद्वेपो नो मरुतो गातुमेतन् श्रोता हव जरितुरेवयामरुत् ।

विष्णोर्महः समन्यवो युयोतन् स्मद् रथ्योऽ न दुंसना ऽप द्वेपांसि सनुतः ८

गन्ता नो यज्ञं यज्ञियाः सुशामि श्रोता हवमरुक्ष एवयामरुत् ।

ज्येष्ठासो न पर्वतासो व्योमनि यूयं तस्य प्रचेतसः स्यात् दुर्धर्तवो निदः ९ [३४]

॥ इति पञ्चमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संहया

चतुर्थ-मण्डलस्यान्तपर्यन्तं ३

पञ्चम-मण्डलस्य

सर्वयोगः-

सूरो न यस्य दृशतिररेपा भीमा यदेति शुचतस्त आ धीः ।	
हेपस्वतः शुरुधो नायमक्तोः कुत्रा चिद् रणवो वसतिर्वनेजाः	३
तिग्मं चिदेम महि वर्षो अस्य भसदश्वो न यमसान आसा ।	
विजेहमानः परशुर्न जिह्वां द्रविर्न द्रावयति दारु धक्षत्	४
स इदस्तेव प्रति धादसिष्य छिशीति तेजोऽयसो न धाराम् ।	
चित्रध्रजतिररतिर्यो अक्तो वर्ने द्रुपद्वा रघुपत्नजंहाः	५ [३]
स ई रेभो न प्रति वस्त उसाः शोचिषा रारपीति मित्रमहाः ।	
नक्तं य ईमरुषो यो दिवा नृ नर्मत्यो अरुषो यो दिवा नृनृ	६
दिवो न यस्य विधुतो नवीनोद् वृषा रुक्ष ओषधीषु नूनोत् ।	
घृणा न यो ध्रजसा पत्नना यन्ना रोदसी वसुना दं सुपत्नी	७
धायोभिर्वा यो युज्येभिर्कैर्विद्युन्न दविद्योत् स्वेभिः शुभैः ।	
शर्धो वा यो मरुतां ततक्ष क्रभुर्न त्वेपो रमसानो अद्यौत्	८ [४] (३२)

(४)

८ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यथा होतुर्मनुषो देवताता युजेभिः सूनो सहसो यजांसि ।	
एवा नो अद्य समना समाना नुशन्नं उशतो यक्षि देवान्	१
स नो विभावा चक्षणिर्न वस्तो रग्निर्वन्दारु वेद्यश्चनो धात् ।	
विश्वायुर्यो अमृतो मर्त्येषू पर्भुद् भूदतिथिजतिवेदाः	२
द्यावो न यस्य पनयन्त्यभ्वं भासांसि वस्ते सूर्यो न शुक्रः ।	
वि य इनोत्यजरः पावको ऽश्रस्य चिच्छिश्नथत् पूर्याणि	३
वक्षा हि सूनो अस्यसद्वा चके अग्निर्जनुपाज्मानम् ।	
स त्वं न ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजेव जेखुके क्षेप्यन्तः	४
नितिक्ति यो वारुणमन्नमति वायुर्न राष्ट्रत्येत्यक्तून् ।	
तुषाम यस्त आदिशामराती रत्यो न हतः पततः परिहृत्	५ [५]
आ सूर्यो न भानुमद्भिर्कै रग्ने ततन्ध रोदसी वि भासा ।	
चित्रो नयत् परि तर्मास्युक्तः शोचिषा पत्नत्रौशिजो न दीर्यन्	६ (३८)

सूरो न यस्य ह॒शतिर॑रि॒षा भी॒मा यदेति॑ शु॒चतस्त॒ आ धीः ।	
हे॒ष॒स्वतः शु॒रुधो॑ ना॒यम॒क्तोः कुत्रा॑ चिद् र॒ण्वो व॑स॒तिर्व॑ने॒जाः	३
ति॒गमं॑ चि॒देम॑ म॒हि व॑र्षो॑ अ॒स्य भ॑स॒द॒श्वो न य॑म॒सान आ॒सा ।	
वि॒जेह॑मानः प॒र॒शुर्न जि॒ह्वां द्र॒विर्न द्रा॑वयति दारु॑ ध॒क्षत्	४
स इ॒दस्ते॑व॒ प्रति॑ धा॒दसि॑ष्य—जि॒ह्वां ते॒जोऽय॑सो न धा॒राम् ।	
चि॒त्रध॑जतिर॒रति॑र्यो अ॒क्तो—वे॒र्न द्रु॑प॒द्वा रघु॑प॒त्मज॑हाः	५ [३]
स ई॑ रे॒भो न प्र॑ति वस्त उ॒साः शो॒चिषा॑ रा॒रपी॑ति मि॒त्रम॑हाः ।	
न॒क्तं य ई॑म॒रुषो॑ यो दि॒वा नृ॒—न॒म॒त्यो अ॒रुषो॑ यो दि॒वा नृ॒न्	६
द्वि॒वो न यस्य॑ वि॒धतो॑ न॒वीनो॑द् वृषा॑ रु॒क्ष ओष॑धीषु नू॒नोत् ।	
घृ॒णा न यो ध॑ज॒सा प॒त्मना॑ य—न्ना रो॒द॒सी वसु॑ना दं सु॒प॒ती	७
धा॒योभि॒वा यो यु॒ज्येभि॒रुक्ते॑—वि॒द्युन्न द॑वि॒द्योत् स्वेभिः॑ शु॒ण्मैः ।	
श॒धो वा यो म॒रुतां॑ त॒तक्ष॑ ऋ॒भुर्न त्वे॒षो र॑म॒सानो अ॑द्यौत्	८ [४] (३२)

(४)

८ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यथा॑ होत॒र्मनु॑षो दे॒वता॑ता यु॒ज्ञेभिः॑ सू॒नो सह॑सो य॒जासि॑ ।	
ए॒वा नो॑ अ॒द्य स॑म॒ना स॑मा॒ना—नु॒शन्न॑ग उ॒शतो॑ य॒क्षि दे॒वान्	१
स नो॑ वि॒भावा॑ च॒क्षणि॑र्न वस्तो॑—र॒ग्निर्व॑न्दारु वे॒द्यश्च॑नो॒ धात् ।	
वि॒श्वायु॑र्यो अ॒मृतो॑ म॒र्त्येषू॑—प॒र्भुद् भू॑दति॒थिर्जा॑तवे॒दाः	२
द्या॒वो न यस्य॑ पु॒नय॑न्त्य॒श्वं भा॑सांसि वस्त॑ सू॒र्यो न शु॒क्रः ।	
वि य इ॒नोत्य॑जरः पा॒वको॑ ऽश्र॑स्य चि॒च्छि॒श्रथ॑त् पु॒न्याणि॑	३
वृ॒क्षा हि सू॒नो अ॒स्य॒द्यस॑द्वा च॒क्रे अ॒ग्निर्ज॑नुपा॒ज्मान॑न् ।	
स त्वं न॑ ऊ॒र्जस॑न् ऊ॒र्जं धा॑ रा॒जेव॑ जेर॒वृके॑ क्षे॒प्यन्तः॑	४
नि॒ति॒क्ति॒ यो वा॑रुणम॒न्नम॑तिं वा॒युर्न रा॑ष्ट्र॒त्येत्य॑क्तून् ।	
तु॒र्याम॑ यस्त॑ आ॒दि॒शा॒मरा॑ती—र॒त्यो न ह॒तः प॑त॒तः प॑रि॒हृत्	५ [५]
आ सू॒र्यो न भा॑नुम॒द्भि॒रुक्ते॑—र॒ग्ने त॑त॒न्ध रो॒द॒सी वि॑ भा॒ता ।	
चि॒त्रो न॑य॒त् प॑रि॒ तर्मा॑स्य॒क्तः शो॒चिषा॑ प॒त्मनो॑ऽग्नि॒जो न दी॑यन्	६ (३८)

त्वां हि मुन्द्रतममर्कशोकैर्ववृमहे महि नः श्रोष्यग्ने ।
 इन्द्रं न त्वा शर्वसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः
 नू नो अग्नेऽवृकेभिः स्वस्ति वेपि रायः पथिभिः पथ्यहः ।
 ता सूरिभ्यो गृणते रासि सुम्रं मदम शतहिमाः सुवीराः

७

८ [६] (४)

(५)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

हुवे वः सूनुं सहसो युवान्—मद्रोघवाचं मुतिभिर्यविष्ठम् ।
 य इन्वति द्रविणानि प्रचेता विश्ववाराणि पुरुवारो अधुक्
 त्वे वसूनि पुर्वणीक होत—दोषा वस्तेरेरिरे यज्ञियासः ।
 क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन् त्सं सौभगानि दधिरे पावके
 त्वं विश्व प्रदिवः सीद आसु क्रत्वा स्थीरभवो वार्याणाम् ।
 अत इनोपि विधुते चिकित्वो व्यानुषग्जातवेदो वसूनि
 यो नः सनुत्यो अभिदासदग्ने यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात् ।
 तमजरेभिर्वृषभिस्तव स्वै—स्तर्पा तपिष्ठ तर्पसा तर्पस्वान्
 यस्ते यज्ञेन समिधा य उक्थै—रकेभिः सूनो सहसो ददाशत् ।
 स मर्त्येष्वमृत प्रचेता राया द्युन्नेन शर्वसा वि भाति
 स तत् कृधीषितस्तूर्यमग्ने स्पृधो बाधस्व सहसा सहस्वान् ।
 यच्छस्यसे द्युभिर्क्तो वचोभि—स्तज्जुषस्व जरितुर्घोषि मन्म
 अश्याम तं काममग्ने तवोती अश्याम रयिं रयिवः सुवीरम् ।
 अश्याम वाजमभि वाजयन्तो अश्याम द्युन्ममजराजरं ते

१

२

३

४

५

६

७ [७] (४७)

(६)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र नव्यसा सहसः सूनुमच्छा यज्ञेन गातुमव इच्छमानः ।
 वृश्चद्वनं कृष्णयामं रुशन्तं वीती होतारं दिव्यं जिगाति
 स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदन्द्रिर्यविष्ठः ।
 . पावकः पुरुतमः पुरुणि पृथून्याग्निरनुयाति भवन्

१

२

(४९)

वि ते विष्णुवातजूतासो अग्रे भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति ।	
तुविभ्रक्षासो दिव्या नवग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः	३
ये ते शुक्रासः शुचयः शुचिष्मः क्षां वपन्ति विपितासो अश्वाः ।	
अथ भ्रमस्त उर्विया वि भाति यातर्यमानो अधि सानु पृश्नेः	४
अथ जिह्वा पापतीति प्र वृष्णो गोषुयुधो नाशनिः सृजाना ।	
शूरस्येव प्रसितिः क्षातिरग्ने दुर्वतुर्भीमो दयते वनानि	५
आ भानुना पार्थिवानि जयांसि महस्तोदस्य धृषता ततन्ध ।	
स बाधस्वाप भया सहोभिः स्पृधो वनुष्यन् वनुषो नि जूवं	६
स चित्र चित्रं चितर्यन्तमस्मे चित्रक्षत्र चित्रतमं वयोधाम् ।	
चन्द्रं रयिं पुरुवीरं ब्रह्मन् चन्द्रं चन्द्राभिर्गुणते युवस्व	७ [८] (५४)

(७)

७ चार्हस्पत्यो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप्, ६-७ जगती ।

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् ।	
कविं सम्राजमतिथिं जनानां मासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः	१
नाभिं यज्ञानां सदनं रयीणां महामाहावमभि सं नवन्त ।	
वैश्वानरं रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य कृतुं जनयन्त देवाः	२
त्वद् विप्रो जायते वाज्यग्रे त्वद् वीरासो अभिमातिपाहः ।	
वैश्वानर त्वमस्मात्तु धेहि वसूनि राजन् त्स्पृहयाप्याणि	३
त्वां विश्वे अमृतं जायमानं शिशुं न देवा अभि सं नवन्ते ।	
तव कर्तुभिरमृतत्वमायुन् वैश्वानर यत् पित्रोर्दीदेः	४
वैश्वानर तव तानि व्रतानि महान्यग्रे नक्रिरा दधर्प ।	
यज्जायमानः पित्रोरुपस्थे ऽविन्दः कृतुं वपुनेष्वह्नाम्	५

वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवो अमृतस्य कृतुनां ।	
तस्येद्दु विश्वा भुवनाधि मूर्धानं वया इव रुरुहुः सुप्त विमृहः	६
वि यो रजांस्यमिमीत सुकर्तु वैश्वानरो वि दिवो गेचुना कविः ।	
परि यो विश्वा भुवनानि पप्रथे ऽद्वयो गोपा अमृतस्य गक्षिता	७ [९] (३६)

त्वां हि मन्द्रतममर्कशोके—व्यूमहे माहि नः ओष्यश ।
 इन्द्रं न त्वा शर्वसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः
 नू नो अग्नेऽवुकेभिः स्वस्ति वेपि रायः पथिभिः पण्यहः ।
 ता सूरिभ्यो गृणते रासि सुमं मदेम शतहिमाः सुवीराः

७

८ [६] (३०)

(५)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

हुवे वः सूनुं सहसो युवान—मद्रोषवाचं मतिभिर्यविष्ठम् ।
 य इन्द्रंति द्रविणानि प्रचेता विश्ववाराणि पुरुवारो अधुक्
 त्वे वसूनि पूर्वणीक होत—द्वीपा वस्तोरेरिरे यज्ञियासः ।
 क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन् त्सं सौभंगानि दधिरे पावके
 त्वं विश्व प्रदिवः सीद आसु क्रत्वा रथीरभवो वार्याणाम् ।
 अत इनोपि विधते चिकित्वो व्यानुपगजातवेदो वसूनि
 यो नः सनुत्यो अभिदासदग्ने यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात् ।
 तमजरोर्भिर्वृषभिस्तव स्वै—स्तर्पा तपिष्ठ तर्पसा तर्पस्वान्
 यस्ते यज्ञेन समिधा य उक्थै—रुकोभिः सूनो सहसो ददाशत् ।
 स मर्त्येष्वमृत प्रचेता राया द्युन्नेन श्रवसा वि भाति
 स तत् कृधीषितस्तूर्यमग्ने स्पृधो वाधस्व सहसा सहस्वान् ।
 यच्छस्यसे द्युभिरुक्तो वचोभि—स्तज्जुपस्व जरितुर्घोषि मन्मं
 अश्याम तं काममग्ने तवोती अश्याम रयिं रयिवः सुवीरम् ।
 अश्याम वाजमभि वाजयन्तो अश्याम द्युममजराजरं ते

?

२

३

४

५

६

७ [७] (३१)

(६)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र नव्यसा सहसः सूनुमच्छा यज्ञेन गातुमव इच्छमानः ।
 वृश्चद्वेन कृष्णयामं रुशन्त वीती होतारं द्विव्यं जिगाति
 स श्वितानस्तन्यतु रोचनस्था अजरोभिर्नानदद्भिर्विष्ठः ।
 पावकः पुरुतमः पुरुणि पृथुन्यग्निरनुयाति भवन्

?

२

(३१)

(८)

७ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

पृक्षस्य वृष्णो अरुपस्य नू सहः प्र नु वोचं विदथा जातवेदसः ।
वैश्वानराय मतिर्नव्यसी शुचिः सोम इव पवते चारुरग्नये

१

स जायमानः परमे व्योमनि व्रतान्यग्निर्वृतपा अरक्षत ।

२

व्यन्तरिक्षममिमीत सुक्रतु वैश्वानरो महिना नार्कमस्पृशत्
व्यस्तभ्नाद् रोदसी मित्रो अद्भुतो ऽन्तर्वाविदकृणोज्ज्योतिषा तमः

३

वि चर्मणीव धिषणो अवर्तयद् वैश्वानरो विश्वमधत्त वृष्ण्यम्
अपासुपस्थे महिषा अगृभ्णत् विशो राजानमुप तस्थुर्ऋग्मियम् ।

४

आ दूतो अग्निमभरद् विवस्वतो वैश्वानरं मातरिश्वा परावतः
युगेयुगे विदुष्यं गृणज्यो ऽग्ने रयिं यशसं धेहि नव्यसीम् ।

५

पव्येव राजन्नघशंसमजर नीचा नि वृश्च वनिनं न तेजसा
अस्माकमग्ने मघवत्सु धारया ऽनामि क्षन्नमजरं सुवीर्यम् ।

६

वयं जयेम शतिनं सहस्रिणं वैश्वानरं वाजमग्ने तवोतिभिः
अदन्धेभिस्तव गोपाभिरिष्टे ऽस्माकं पाहि त्रिपथस्थ सुरीन् ।
रक्षा च नो दुदुषां शर्यो अग्ने वैश्वानर प्र च तारीः स्तवानः

७ [१०] (६८)

(९)

७ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप्, (७ प्रस्तारपंक्तिर्वा) ।

अहश्च कृष्णमहरजुनं च वि वर्तते रजसी वेद्याभिः ।
वैश्वानरो जायमानो न राजा ऽवातिरज्ज्योतिषाग्निस्तमांसि

१

नाहं तन्तुं न वि जानाम्योतुं न यं वर्यन्ति समरेऽतमानाः ।
कस्य स्वित्र पुत्र इह वक्त्वानि परो वृदात्यवरेण पित्रा

२

स इत् तन्तुं स वि जानात्योतुं स वक्त्वान्यृतुथा वृदाति ।
य इ चिकेतदमृतस्य गोपा अवश्वरन् परो अन्येन पश्यन्

३

अयं होता प्रथमः पश्यतेम—मिदं ज्योतिरमुतं मर्त्येषु ।
अयं स जज्ञे ध्रुव आ निप्रत्तो ऽमर्त्यस्तन्वा उ वधमानः

४

(७१)

ध्रुवं ज्योतिर्निर्हितं दृश्ये कं मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः ।
 विश्वे देवाः समनसः सकेता एकं क्रतुमभि वि यन्ति साधु
 वि मे कर्णा पतयतो वि चक्षुर्वीर्यं ज्योतिर्हृदय आहितं यत् ।
 वि मे मनश्चरति दूरआधीः किं स्विद् वक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये
 विश्वे देवा अनमस्यन् भियाना स्वामग्ने तमसि तस्थिवांसम् ।
 वैश्वानरोऽवतूतये नो ऽमर्त्योऽवतूतये नः

५

६

७ [११] (७५)

(१०)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप्; ७ द्विपदा विराट् ।

पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृत्तिं प्रयति यज्ञे अग्निमध्वरे दधिध्वम् ।
 पुर उक्थेभिः स हि नो विभावा स्वध्वरा करति जातवेदाः
 तमु द्युमः पुर्वणीक होत॒रग्रे अग्निभिर्मनुष इधानः ।
 स्तोमं चमस्मै मुमतेव शूपं घृतं न शुचिं मतयः पवन्ते
 पीपाय स श्रवसा मर्त्येषु यो अग्नये दृदाश विप्र उक्थैः ।
 चित्राभिस्तमूतिभिश्चित्रशोचिर्ब्रजस्य साता गोमतो दधाति
 आ यः पृथौ जायमान उर्वी दूरेदृशा भासा कृष्णाध्वा ।
 अथ बहु चित्र तम ऊर्म्याया स्तिरः शोचिषा दृदशे पावकः
 नू नश्चित्रं पुरुवाजाभिरुती अग्रे रयिं मघवज्यश्च धेहि ।
 ये राधसा श्रवसा चात्यन्यान् त्सुवीर्योभिश्चाभि सन्ति जनान्
 इमं यज्ञं चनो धा अग्न उशन् यं त आत्मानो जुहुते हविष्मान् ।
 भरद्वाजेषु दधिपे सुवृक्ति मवीर्वाजस्य गधस्य सातौ
 वि द्वेषासीनहि वर्धयेच्छां मदेम शतहिंसाः सुवीराः

१

२

३

४

५

त्वं होता मन्द्रतमो नो अधु—गन्तर्वेवो विदथा मर्त्येषु ।

पावकया जुह्वा वह्निरासा ऽग्ने यजस्व तन्वं । तव स्वाभ् २

धन्या चिद्धि त्वे धिषणा वष्टि प्र देवाञ्जन्म गृणते यजध्ये ।

वेपिष्ठो अङ्गिरसां यद्ध विप्रो मधु च्छन्दो भनति रेभ इष्टो ३

अदिद्युतत् स्वर्पाको विभावा ऽग्ने यजस्व रोदसी उरुची ।

आयुं न यं नमसा रातहंव्या अश्नन्ति सुप्रयसं पञ्च जनाः ४

वृक्षे ह यन्नमसा बर्हिरग्ना—वयामि सुगधुतवती सुवृक्तिः ।

अम्याक्षि सद्य सदेने पृथिव्या अश्रापि यज्ञः सूर्यं न चक्षुः ५

दुशस्या नः पुर्वणीक होत—र्वेभिर्गग्ने अग्निभिरिधानः ।

रायः सूनो सहसो वावसाना अतिं ससेम वृजन् नान्हः ६ [१३] (८८)

(११)

६ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् (६ पुरस्ताज्ज्योतिर्वा) ।

मध्ये होता दुरोणे बर्हिषो राळ—ग्निस्तोदस्य रोदसी यजध्ये ।

अयं स सूनुः सहसं क्रतावा दूरात् सूर्यो न शोचियां ततान १

आ यस्मिन् त्वे स्वर्पाके यजत्र यक्षद् राजन् त्सर्वतातेव नु द्यौः ।

त्रिषधस्थस्ततरुषो न जंहो हव्या मघानि मानुषा यजध्ये २

तेजिष्ठा यस्यारतिर्वनेराद् तोदो अध्वन् न वृधसानो अद्यौत् ।

अद्भो न द्रविता चेतति त्म—न्नमर्त्योऽवर्त्र ओषधीषु ३

सास्माकेभिरेतरी न शूषै—रग्निः द्रवे दम आ जातवेदाः ।

द्वेष्टो व्रन्वन् क्रत्वा नार्वी—सः पितेव जारयायि यज्ञैः ४

अधं स्मास्य पनयन्ति भांसो वृथा यत् तक्षदनुयाति पृथ्वीम् ।

यः स्पन्दो विपितो धवीया—नृणो न तायुरति धन्वा राद् ५

स त्वं नो अर्वन् निदाया विश्वेभिर्गग्ने अग्निभिरिधानः ।

पि रायो वि यासि दुच्छुना मदेम शतहिमाः सुवीराः ६ [१४] (९४)

(१३)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्वद् विश्वा सुभग सौभगा न्यग्ने वि यन्ति वनिनो न वयाः ।	
श्रुष्टी रयिर्वाजो वृत्रतूर्ये दिवो वृष्टिरीड्यो रीतिरपाम्	१
त्वं भगो न आं हि रत्नमिषे परिजमेव क्षयसि द्रुस्मर्वचाः ।	
अग्ने मित्रो न बृहत् ऋतस्याऽसि क्षत्ता वामस्य देव भूरः	२
स सत्पतिः शर्वसा हन्ति वृत्रमग्ने विप्रो वि पुणेर्भर्ति वाजम् ।	
यं त्वं प्रचेत ऋतजात राया सजोषा नप्त्रापां हिनोपिं	३
यस्ते सूनो सहसो गीर्भिरुक्थै र्यज्ञैर्मतो निशितिं वेद्यानद् ।	
विश्वं स देव प्रति वारमग्ने धत्ते धान्यं पत्यते वसव्यैः	४
ता नृभ्य आ सौश्रवसा सुवीराऽग्ने सूनो सहसः पुष्यसे धाः ।	
कृणोषि यच्छर्वसा भूरि पृश्नो वयो वृकायारये जसुरये	५
वद्मा सूनो सहसो नो विहाया अग्ने तोकं तनयं वाजि नो दाः ।	
विश्वामिगीर्भिरभि पूतिर्मश्यां मदम शताहिमाः सुवीराः	६ [१५] (१००)

(१४)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । अनुष्टुप्, ६ शकरी ।

अग्रा यो मर्त्यो दुवो धियं जुजोष धीतिभिः । भसन्तु प प्र पूर्य इपं वुरीतावसे	१
अग्निरिद्धि प्रचेता अग्निर्वेधस्तम् ऋषिः । अग्निं होतारमीजते यज्ञेषु मनुषो विशः	२
नाना ह्यग्नेऽवसे स्पर्धन्ते रायो अर्यः । तूर्वन्तो दस्युमायवो व्रतैः सीदन्तो अवतम्	३
अग्निरुप्तामृतीपहं वीरं ददाति सत्पतिम् । यस्य व्रतन्ति शर्वसः संचक्षि शर्ववो भिया	४
अग्निहिं विद्वाना निदो देवो मर्तमुरुष्याति । सहावा यस्यावृतो रयिर्वाजेष्ववृतः	५
अच्छा नो मित्रमहो देव देवा न्यग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः ।	
वीहि स्वस्ति सुभितिं दिवो नून द्विपो अहांसि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम	६

[१६] (१०१)

(१५)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजो, वीतहव्य आङ्गिरसो वा । अग्निः । जगती; ३, १५ शक्वरी;
६ अतिशक्वरी; १०-१४, १६, १९ चिष्टुप्, २० अनुष्टुप्; २८ गृहती ।

इमसू पु वो अतिथिमुपवृधं विश्वासां विशां पतिमृत्तसे गिरा ।
वेतीद् द्विवो जनुपा कच्चिदा शुचि—ज्योक् चिदत्ति गमो यदच्युतम् १
मित्रं न यं सुधितं भृगवो वृधु—र्वनस्पतावीड्यमूर्ध्वशोचिपम् ।
स त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रशस्तिभिर्महयसे द्विवेदिवे २
स त्वं दक्षस्यावृको वृधो भू—र्यः परस्यान्तरस्य तरुपः ।

रायः सूनो सहसो मर्त्येष्व्वा हृदिर्द्यच्छ वीतहव्याय सप्रथो भरद्वाजाय सप्रथः ३
द्युतानं वो अतिथिं स्वर्णर—मग्निं होतारं मनुपः स्वध्वरम् ।
विप्रं न द्युक्षवचसं सुवृक्तिभि—हव्यवाहमरतिं देवमृत्तसे ४
पावकया यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन् रुच उपसो न भानुना ।
तूर्वनं न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो वृणे न ततृपाणो अजरः ५ [१७]

अग्निमग्निं वः समिधा दुवस्यत प्रियंप्रियं वो अतिथिं गृणीपाणि ।
उप वो गीर्भिरमृतं विवासत देवो देवेषु वनते हि वार्यं देवो देवेषु वनते हि नो दुर्वः ६
समिन्द्रमग्निं समिधा गिरा गृणे शुचिं पावकं पुरो अश्वरे ध्रुवम् ।
विप्रं होतारं पुरुवारमद्भुहं कविं सुन्नैरीमहे जातवेदसम् ७
त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे पायुमीड्यम् ।
देवासश्च मर्तासश्च जागृविं विभुं विश्पतिं नमसा नि पेदिरे ८
विभूषन्नम् उभयां अनु व्रता दूतो देवानां रजसी समीयसे ।
यत् ते धीतिं सुमतिमावृणीमहे ऽधं स्मा नस्त्रिवरुथः शिवो भव ९
तं सुप्रतीकं सुदृशं स्वश्च—मविद्वांसो विदुदरं सपेम ।
यक्षद् विश्वा वयुनानि विद्वान् प्र हव्यमग्निरमृतं पु वोचत् १० [१८]

पास्युत तं पिपिर्षि यस्तु आनद् कवये शूर धीतिम् ।
वा निशितिं वोदितिं वा तमित पृणक्षि शर्वसोत राया ११
वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसावन्नवद्यात् ।
त्वां ध्वस्मन्वदुभ्येतु पाथुः सं रुयिः स्पृहयाय्यः सहस्री १२ (११८)

- अग्निर्होता गृहपतिः स राजा विश्वा वेदुर्जनिमा ज्ञातवेदाः ।
 देवानामुत यो मर्त्यानां यजिष्ठः स प्र यजतामृतावा १३
 अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतुः पार्वकशोचे वेष्टं हि यज्वा ।
 कृता यजासि महिना वि यद् भू-हृव्या वह यविष्ठ या ते अद्य १४
 अभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यो नि त्वा दधीत रोदसी यजध्वै ।
 अवा नो मघवन् वाजसाता वग्ने विश्वानि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम १५ [१९]
 अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूपावन्तं प्रथमः सीदु योनिम् ।
 कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु १६
 इममु त्यमथर्वव दग्निं मन्यन्ति वेधसः ।
 यमङ्कयन्तमानय नमूरं श्याव्याभ्यः १७
 जनिष्वा देवर्वातये सर्वताता स्वस्तये ।
 आ देवान् वक्ष्यमृतां कृतावृधो यज्ञं देवेषु पिस्पृशः १८
 वयमु त्वा गृहपते जनाना मग्ने अकर्म समिधा ब्रुहन्तम् ।
 अस्थुरि नो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सं शिशाधि १९ [२०] (१२५)

(१६)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १६-२३]

४८ गार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । गायत्रीः १, ६ वर्धमाना,
 २७, ४७-४८ अनुष्टुप्, ४६ त्रिष्टुप् ।

- त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवेभिर्मानुषे जने १
 स नो मुन्द्राभिर्ध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः । आ देवान् वक्षि यक्षि च २
 वेत्था हि वेधो अध्वनः पथश्च देवाञ्जसा । अग्ने यज्ञेषु सुकतो ३
 त्वामील्लि अर्धं द्विता भरतो वाजिभिः शुनम् । ईजे यज्ञेषु यज्ञियम् ४
 त्वमिमा वार्यां पुरु दिवोदासाय सुन्वते । भरद्वाजाय द्राक्षुषे ५ [२१]

- त्वं दूतो अमर्त्य आ ब्रह्मा दैव्यं जनम् । शृण्वन् विप्रस्य सुदुतिम् ६
 त्वमग्ने स्वाध्वोऽं मर्तासो देवर्वातये । यज्ञेषु देवमीज्यते ७
 तव प्र यक्षि संदृश मुत कर्तुं सुदानवः । विश्वे जुपन्त कामिनः ८
 त्वं होता मनुर्हितो वह्निरासा विदुदरः । अग्ने यक्षि दिवो विशः ९ (१३४)

अग्र आ याहि वीतये	गृणानो हव्यदातये	। नि होता सत्सि ब्रह्मिणि	१० [२२]
तं त्वा समिन्द्रिराङ्गिरो	वृतेन वर्धयामसि	। बृहच्छोचा यविष्ठ्य	११
स नः पृथु श्रवाय्यमच्छा	देव विवाससि	। बृहदग्ने सुवीर्यम्	१२
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा	निरमन्थत	। मूर्ध्ना विश्वस्य वाद्यतः	१३
तमु त्वा दध्यङ्गुषिः	पुत्र ईधे अथर्वणः	। बृत्रहर्णं पुरंदरम्	१४
तमु त्वा पाथ्यो वृषा	समीधे दस्युहन्तमम्	। धनंजयं रणोरणे	१५ [२३]
एह्यु पु ब्रवाणि ते	ऽग्रं कुत्थेतरा गिरः	। एभिर्वर्धास इन्दुभिः	१६
यत्र कं च ते मनो	दक्षं दधस उत्तरम्	। तत्रा सदैः कृणवसे	१७
नहि ते पूर्वमक्षिपद्	भुवन्नेमानां वसो	। अथा दुर्वो वनवसे	१८
आग्निरेगामि भारतो	बृत्रहा पुरुचेतनः	। दिवोदासस्य सत्पतिः	१९
स हि विश्वाति पार्थिवा	रयिं दाशन्महिब्रुना	। वन्वन्नवातो अस्तुतः	२० [२४]
स प्रत्नवन्नवीयसा	ऽग्रं शुम्भेन संयता	। बृहत् तंतन्थ भानुना	२१
प्र वः सखायो अग्रये	स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया	। अर्चं गायं च वेधसे	२२
न हि यो मानुषा युगा	सीदुन्द्रोतां कविक्रतुः	। दूतश्च हव्यवाहनः	२३
ता राजाना शुचिवता	ऽऽदित्यान् मार्ततं गुणम्	। वसो यक्षीह रोदसी	२४
वर्षी ते अग्रे संष्टि	रिपयन्ते मर्त्याय	। ऊर्गो नपादुमृतस्य	२५ [२५]
क्रान्ता दा अस्तु धेनो	ऽथ त्वा वन्वन् त्सुरेक्षणाः	। मर्तं आनाश सुवृक्तिम्	२६
ने नो अग्रे त्वाता	उपयन्तो विश्वप्रायुः	। तरन्तो अयो अराती—वन्वन्तो अयो अरातीः	२७
अग्निस्तिग्मं गोविषा	यासद् विश्वं न्यविणम्	। अग्निर्नो वनते रयिम्	२८
पृथिग् रयिमा नो	जानवेदा विचर्यणे	। नहि रक्षामि सुकतो	२९
ये नो पृथ्वेदो	जानवेदा अवायतः	। रक्षां णो ब्रह्मणस्कवे	३० [२६]
ये नो अग्रे कुव आ	मर्तो वधाय दाशति	। तस्मान्नः प्राह्यंहसः	३१
ये नो देव जिज्या	परि बाधस्व दुष्कृतम्	। मर्तो यो नो जिघांसति	३२
पृथ्वीयस्य सुवधः	धर्मं यच्छ महन्त्य	। अग्रं वीर्यं वसु	३३
अग्निर्विषमि नद्वानद	द्रविणस्युर्विपुन्यवा	। समिन्द्रः शुक्र आर्तुतः	३४
यमे नानः विद्विना	विद्विना नो अदरं	। मीद्वन्तस्य यन्निमा	३५ [२७]
ये नो अग्रे कुव आ	जानवेदा विचर्यणे	। अग्रे यद् दृढयद् दिवि	३६
ये नो अग्रे कुव आ	जानवेदा विचर्यणे	। अग्रे मसुम्भं गिरः	३७ [२८]

उप॑ च्छायामिव धृणे॑ रगन्म॑ शर्म॑ ते वयम् । अग्रे॑ हिरण्यसं॒दशः
य उग्र॑ इव शर्य॒हा तिग्मशृङ्गो॑ न वंसंगः । अग्रे॑ पुरो॑ रुरोजि॒थ
आ यं हस्ते॑ न खादिनं॑ शिशुं॑ जातं न विभ्रति । विशामग्निं॑ स्वध्वरं॑

३८

३९

४० [२८]

४१

४२

४३

४४

४५ [२९]

४६

४७

४८ [३०]

(१७३)

[पष्ठोऽध्यायः ॥ ३॥ व० १-२५]

—><—
(१७)

१५ बार्हस्पत्यो भगद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ; १५ छिपदा त्रिष्टुप् ।

पि॒वा सोम॑मभि॒ यमु॒ग्र तर्दं॑ ऊ॒र्व गव्यं॑ माहिं॑ गृ॒णान इन्द्र॑ ।
वि॒ यो धृ॑ष्णो॒ वर्धि॑षो वज्र॒हस्त॑ विश्वा॑ वृ॒त्रम॑मि॒त्रिया॑ शवो॑भिः
स ई॑ पाहि॒ य क॑ञ्जीपी॒ तरु॑त्रो॒ यः शि॑प्रवान् वृ॒षभो॑ यो म॒तीना॑म् ।
यो गो॑त्रभिद् व॒ज्रभृ॑द् यो ह॒रि॒ष्ठाः स इन्द्र॑ चि॒त्राँ अ॒भि तृ॑न्धि॒ वाजा॑न्
ए॒वा पा॑हि प्र॒त्नथा॑ मन्द॒तु त्वा श्रु॑धि ब्र॒ह्म वावृ॑धस्वो॒त गो॑भिः ।
आ॒विः सूर्य॑ कृ॒णुहि॑ पी॒पि॒ही॒षो ज॒हि शत्रूँ॑ग्भि॒ गा इन्द्र॑ तृन्धि
ते त्वा॑ मदा॒ बृ॒हादिन्द्र॑ स्वधा॒व इमे॑ पी॒ता उ॑क्षयन्त द्यु॒मन्त॑म् ।
म॒हाम॑नूनं॒ तव॑सं॒ विभू॑तिं॒ मत्स॑रासो॒ जह॑पन्त प्र॒साह॑म्
येभिः॑ सूर्य॑मुपसं॒ मन्द॑सानो॒ ऽवा॑स्योऽप॒ हृ॒व्हानि॑ दद्रे॒त् ।
म॒हाम॑द्भि॒ परि॑ गा इन्द्र॑ सन्तं॒ नु॒त्था अ॑च्यु॒तं तद॑स॒स्पारि॑ स्वा॒त
तव॑ कृ॒त्वा तव॑ तद् इ॒ंसना॑भि॒ रामा॑सु॒ पक्वं॑ श॒च्या नि॑ दी॒धः ।
औ॒र्णाँर्दुरि॑ उ॒त्ति॒याभ्यो॑ वि॒ हृ॒व्हो द॒वाद् गा॑ अ॒नृ॒जो अ॒दि॒न॒स्यान्

१

२

३

४

५ [१]

६

१७३

प्राथ क्षां महि दंसो व्युर्वीमुप द्यामुष्वो बृहदिन्द्र स्तभायः ।

अधारयो रोदसी देवपुत्रे प्रते मातरा यद्वा कृतस्य ७

अध त्वा विश्वे पुर इन्द्र देवा एकं तवसं दधिरे भराय ।

अदेवो यदभ्यौहिष्ठ देवान् त्वर्षाता वृणत इन्द्रमत्र ८

अध द्यौश्चित् ते अप सा नु वज्राद् द्वितानमद् भियसा स्वस्य मन्योः ।

अहिं यदिन्द्रो अभ्योर्हसानं नि चिद् विश्वायुः शयथे जघान ९

अध त्वष्टा ते मह उग्र वज्रं सहस्रभृष्टि ववृतच्छताश्रिम् ।

निकाममरमणसं येन नवन्तमहिं सं पिणगृजीपिन् १० [२]

वर्धान् यं विश्वे मरुतः सजोषाः पचच्छतं महिषां इन्द्र तुभ्यम् ।

पूषा विष्णुस्त्रीणि सरांसि धावन् वृत्रहणं मदिरमंशुर्मस्मै ११

आ क्षोद्रो महि वृतं नदीनां परिष्ठितमसृज ऊर्मिमपाम् ।

तासामनु प्रवत इन्द्र पन्थां प्रादयो नीचीरुपसः समुद्रम् १२

एवा ता विश्वा चक्रुवांसमिन्द्रं महामुग्रमंजुर्यं संहोदाम् ।

सुवीरं त्वा स्वायुधं सुवज्रमा ब्रह्म नव्यमवसे ववृत्यात् १३

स नो वाजाय श्रवस इपे च शये धेहि द्युमत इन्द्र विप्रान् ।

भरद्वाजे नुवत इन्द्र सुरीन् दिवि च स्मैधि पार्यं न इन्द्र १४

अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः १५ [३] (१८८)

(१८)

१५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तमुं युहि यो अभिभूत्योजा वृन्वन्नवातः पुरुहूत इन्द्रः ।

अपाव्हमुग्रं सहमानमाभिर्गीर्भिर्विधं वृषभं चर्षणीनाम् १

स युध्मः सत्वा खजकृत समद्रा तुविम्रक्षो नदनुमां कृजीपी ।

बृहद्रेणुश्चवन्नो मानुषीणा मेकः कृष्टीनामभवत् सहावा २

त्वं ह नु त्यददमायो दस्युं रेकः कृष्टीरवनोरायाय ।

अस्ति स्विन्नु वीर्यं तत् त इन्द्र न स्विदस्ति तद्वत्तथा वि वोचः ३

सदिन्द्रि ते तुविजातस्य मन्ये सहः सदिष्ठ तुरतस्तुरस्य ।

उग्रमुग्रस्य तवसस्तवीयो उग्रस्य रधतुरो बभूव ४ (१९१)

तन्नः प्रतं सुख्यमस्तु युष्मे इत्था वदन्निर्वलमङ्गिरोभिः ।
हन्नच्युतच्युद् दस्मेपर्यन्तमृणोः पुरो वि दुरो अस्य विश्वाः

५ [४]

स हि धीभिर्हव्यो अस्त्युग्र ईशानकृन्महति वृत्रतूर्ये ।
स लोकसाता तनये स वज्री वितन्तसाध्यो अभवत् समत्सु
स मज्जन्ता जनिम् मानुषाणां मर्मर्त्येन नाम्नाति प्र सर्वे ।
स द्युन्नेन स शर्वस्रोत राया स वीर्येण नृतमः समोकाः
स यो न मुहे न मिथू जतो भूत् सुमन्तुनामा चुमुरिं धुनिं च ।
वृणक् पिभुं शम्बरं शुष्णमिन्द्रः पुरां च्यौताय शयथाय नू चित्
उदार्वता त्वक्षसा पन्यसा च वृत्रहत्याय रथमिन्द्र तिष्ठ ।
धिष्व वज्रं हस्त आ दक्षिणत्रा ऽभि प्र मन्द पुरुदन्न मायाः
अग्निर्न शुष्कं वर्नमिन्द्र हेती रक्षो नि धक्ष्यशनिर्न भीमा ।
गम्भीरयं ऋष्वया यो रुरोजा ध्वानयद् दुरिता दम्भयञ्च

६

७

८

९

१० [५]

आ सहस्रं पृथिभिर्निन्द्र राया तुविद्युन्न तुविवाजेभिर्वाक् ।
चाहि स्रनो सहस्रो यस्य नू चिददेव ईशे पुरुहूत योतांः
प्र तुविद्युन्नस्य स्थविरस्य वृष्वे दिवो ररंशे महिमा पृथिव्याः ।
नास्य शत्रुर्न प्रतिमानमस्ति न प्रतिष्ठिः पुरुमायस्य सह्योः
प्र तत् ते अद्या करणं कृतं भूत् कुत्सं यदायुमतिथिग्वमस्मै ।
पुरु सहसा नि शिशा अभि क्षा मुत् तूर्वयाणं धृपता निनेथ
अनु त्वाहिध्ने अर्धं देव देवा मदुन् विश्वे कवितमं कवीनाम् ।
करो यत्र वरिवो शधिताय दिवे जनाय तुन्वे गृणानः
अनु द्यावापृथिवी तत् त ओजो ऽमर्त्या जिहत इन्द्र देवाः ।
कृप्वा कृत्तो अकृतं यत् ते अस्त्यु कथं नवीयो जनयस्व युज्ञैः

११

१२

१३

१४

१५ [६] (२०३)

(१९)

१३ चार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

महो इन्द्रो नृवदा चर्पणिप्रा उत द्विवर्हा अग्निः सहोभिः ।
अस्मद्यगवावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तुभिर्भूत्
इन्द्रमेव धिषणां सातये धाद् ब्रह्मन्तमृष्वनुजं युवानम् ।
अपाञ्चेन शर्वसा शशुवांसं स्याद्विचिद् यो वावृधे जसामि

पृथू कुरस्तां बहुला गर्भस्ती अस्मद्यक् सं मिमीहि श्रवांसि ।

यूथेवं पश्वः पशुपा दर्मूना अस्मां इन्द्राभ्या ववृत्स्वाजौ

३

तं व इन्द्रं चतितनमस्य शकैरिह नूनं वाजयन्तो हुवेम ।

यथा चित् पूर्वं जरितार आसु रनेद्या अनवद्या अरिष्टाः

४

धृतव्रतो धनदाः सोमवृद्धः स हि वामस्य वसुनः पुरुशुः ।

सं जग्मिरे पृथ्याङ् रायो अस्मिन् त्समुद्रे न सिन्धवो यादमानाः

५ [७]

शर्विष्ठं न आ भर शूर शव ओजिष्ठमोजौ अभिभूत उग्रम् ।

विश्वां द्युम्ना वृष्ण्या मानुषाणा मस्मभ्यं दा हरिवो माद्वयर्ध्यं

६

यस्ते मदः पृतनापाळमृध्र इन्द्र तं न आ भर शूश्रुवांसम् ।

येन तोकस्य तनयस्य सातौ मंसीमहि जिगीवांसस्त्वोताः

७

आ नो भर वृषणं शुष्ममिन्द्र धनुस्पतं शूश्रुवांसं सुदर्शम् ।

येन वंसां पृतनासु शत्रून् तवोतिभिर्भूत जामीरजामीन्

८

आ ते शुष्मो वृषभ एतु पश्वा दोत्तरादधरादा पुरस्तात् ।

आ विश्वतो अभि समेत्तुर्वा इन्द्र द्युम्नं स्वर्वद्वेह्यस्मे

९

नृवत् तं इन्द्र नृतमाभिखूती वंसीमहि वामं श्रोमतेभिः ।

ईक्षे हि वस्वं उभयस्य राजन् धा रत्नं महिं स्थूरं बृहन्तम्

१०

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधान मकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम् ।

विश्वासाहमवसे नृतनायो ग्रं सहोदामिह तं हुवेम

११

जनं वज्रिन् महिं चिन्मन्यमान मेभ्यो नृभ्यो रन्धया येष्वस्मि ।

अधा हि त्वा पृथिव्यां शूरसातौ हवामहे तनये गोष्वप्सु

१२

वयं त एभिः पुरुहूत सख्यैः शत्रोः शत्रोरुत्तर इत् स्याम ।

घ्नन्तो वृत्राण्युभयानि शूर राया मदेम बृहता त्वोताः

१३ [८] (२)

(२०)

१३ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ७ विराड् ।

द्यौर्न य इन्द्राभि भूमार्यस्तस्थौ रयिः शर्वसा पुत्सु जनान् ।

तं नः सहस्रभरमुर्वरासां दुद्धि सूनो सहसो वृत्रतुरम्

१ (२१७)

दिवो न तुभ्यमन्विन्द्र सन्ना ऽसुर्यं देवेभिर्धायि विश्वम् ।
 अहिं यद् वृत्रमपो वत्रिवांसं हवृजीपिन् विष्णुना सचानः २
 तूर्वज्ञोर्जीयान् तवसस्तवीयान् कृतव्रह्मेन्द्रो वृद्धमेहाः ।
 राजाभवन्मधुनः सोम्यस्य विश्वासां यत् पुरां दुर्लुमावत् ३
 शतैरपद्मन् एणयं इन्द्रात्र दशोणये कवयेऽर्कसातौ ।
 वधैः शुष्णस्याशुपस्य मायाः पित्वो नारिरेचीत् किं चन प्र ४
 महो द्रुहो अपं विश्वायु धायि वज्रस्य यत् पतन्ते पादु शुष्णाः ।
 उरु ष स्रथं सारथये कुरिन्द्रः कुत्साय सूर्यस्य सातौ ५ [९]

प्र श्येनो न मंदिरमंशुमस्मै शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन् ।
 प्रावृत्रमीं साप्यं सुसन्तं पूणयाया समिषा सं स्वस्ति ६
 वि पिप्रोराहिमायस्य इच्छाः पुरो वज्रिच्छवसा न ददः ।
 सुदांसन् तद् रेक्णो अप्रमुष्य मुजिष्वने दात्रं दाशुषं दाः ७
 स वेतुसं दशमायं दशोणिं तूतुजिमिन्द्रः स्वमिष्टिसुन्नः ।
 आ तुयं शश्वदिभं द्योतनाय मातुर्न सीमुप सृजा इयध्वै ८
 स ई स्पृधो वनते अप्रतीतो विभ्रद् वज्रं वृत्रहणं गर्भस्तौ ।
 तिष्ठद्दरी अध्वस्तेव गते वचोयुजा वहत इन्द्रमुष्वम् ९
 सुनेम तेऽवसा नव्यं इन्द्र प्र पुरवः स्तवन्त एना यज्ञैः
 सत यत् पुरः शर्म शारदीर्द्वं दर्न दासीः पुरुकुत्साय शिक्षन् १०
 त्वं वृध इन्द्र पूव्यो भू वरिवस्यन्नुशनं कान्याय ।
 परा नववास्त्वमनुदेयं महे पित्रे ददाथ त्वं नपातम् ११
 त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमती ऋणोरपः सीरा न तवन्तीः ।
 प्र यत् समुद्रमतिं शूर पपिं पारयां तुर्वशं यदुं स्वस्ति १२
 तव ह त्यदिन्द्र विश्वमाजौ सस्तो धुनीचुर्मरी या ह सिष्वप् ।
 इदयादितुं तुभ्यं सोमेभिः सुन्वन् द्रुमीतिरिध्मभूतिः पक्थ्युर्कैः १३ [१०] (२२९)

(२२)

१२ वाहेस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः ९, १२ विश्वे देवाः । विष्टुः ।

इमा उ त्वा पुरुतमस्य कारो हव्यं वीर हव्या हवन्ते ।

धियो रथेग्रामुजरं नवीयो रायिर्विभूतिरीयते वचस्या

१ (२३-

तमु स्तुष इन्द्रं यो विदानीं गिर्वाहसं गीर्भिर्यज्ञवृद्धम् ।	
यस्य दिवमर्तिं मृता पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महित्वम्	२
स इत् तमोऽवयुनं ततन्वत् सूर्येण वयुनवच्चकार ।	
कदा ते मर्ता अमृतस्य धामे—यक्षन्तो न मिनन्ति स्वधावः	३
यस्ता चकार स कुहं स्विदिन्द्रः कमा जनं चरति कामु विश्व ।	
कस्ते यज्ञो मनसे शं वराय को अर्क इन्द्र कतमः स होता	४
इदा हि ते वेधिपतः पुराजाः प्रत्तास आसुः पुरुकृत् सखायः ।	
ये मध्यमासं उत नूतनास उतावमस्य पुरुहूत वोधि	५ [११]
तं पृच्छन्तोऽवरासः पराणि प्रत्ता तं इन्द्र श्रुत्यानु येमुः ।	
अर्चामसि वीर ब्रह्मवाहो यादेव विन्न तात् त्वा महान्तम्	६
अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे महिं जज्ञानमभि तत् सु तिष्ठ ।	
तव प्रत्नेन युज्येन सख्या वज्रेण धृष्णो अप ता नुदस्व	७
स तु श्रुधीन्द्र नूतनस्य ब्रह्मण्यतो वीर कारुधायः ।	
त्वं ह्याऽपिः प्रदिवि पितृणां शश्वद् बभूथ सुहव एष्टौ	८
प्रोतये वरुणं मित्रमिन्द्रं मरुतः कृष्वावसे नो अद्य ।	
प्र पुषणं विष्णुमग्निं पुरंधिं सवितारमोषधीः पर्वतांश्च	९
इम उ त्वा पुरुशाक प्रयज्यो जरितारो अभ्यर्चन्त्यकैः ।	
श्रुधी हवमा हुवतो हुवानो न त्वावां अन्यो अमृत त्वदस्ति	१०
नू म आ वाचमुष याहि विद्वान् विश्वेभिः सूनो सहसो यजत्रैः ।	
ये अग्निजिह्वा क्रतुसाप आसु—र्ये मनुं चक्रुर्परं दसाय	११
स नो वोधि पुरेता सुगेपू—त दुर्गेषु पथिकृद् विदानः ।	
ये अश्रमास उरवो वहिष्ठा—स्तेभिर्न इन्द्राभि वक्षि वाजम्	१२ [१२] [१४१]

(२२)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

य एक इन्द्रव्यश्रर्षणीना—मिन्द्रं तं गीर्भिरभ्यर्च आभिः ।	
यः पत्यते वृषभो वृष्ण्यावान् त्सत्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान्	१
तमु नः पूर्वं पितरो नवग्वाः सप्त विप्रासो अभि वाजयन्तः ।	
नक्षद्भामं ततुरिं पर्वतेष्वा—मद्रोववाचं मृतिभिः शविष्ठम्	२ (१४३)

मीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नृवतः पुरुक्षोः ।
 १ अस्कृधोयुरजरः सर्वान् तमा भर हरिवो मादुयध्वै
 हो वि वोचो यदि ते पुरा चिज्जरितार आनुशुः सुन्नामिन्द्र ।
 २ स्ते भागः किं वयो दुध सिद्धः पुरुहूत पुरुवसोऽसुरघ्नः
 तं पुच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठा मिन्द्रं वेपी वक्वरी यस्य नू गीः ।
 तुविग्रामं तुविकूर्मि रभोदां गातुमिषे नक्षते तुभ्रमच्छ

३

४

५ [१३]

अया ह त्वं मायया वावृधानं मनोजुवां स्वतवः पर्वतेन ।
 अच्युता चिद् वीळिता स्वोजो रुजो वि हृळ्हा धृपता विराग्निन्
 तं वो धिया नव्यस्या शर्विष्ठं प्रतं प्रतुवत् परितंसयध्वै ।
 स नो वक्षदनिमानः सुवह्मेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि
 आ जनाय वृहणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तारिक्षा ।
 तपा वृषन् विश्वतः शोचिषा तान् ब्रह्मद्विपे शोचय क्षामपथं
 भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेषसंडक् ।
 धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुयं दयसे वि मायाः
 आ संयतमिन्द्र णः स्वस्ति शत्रुतूर्याय वृहतीममृधाम् ।
 यया दासान्यायाणि वृत्रा करो वज्रिन् सुतुका नाहुपाणि
 स नो नियुद्धिः पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो ।
 न या अदेवो वरते न देव आभिर्याहि तूयमा मद्रुद्रिक्

६

७

८

९

१०

११ [१४] २५२

(२३)

१० वाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सुत इत् त्वं निर्मिश्र इन्द्र सोमे स्तोमे वज्राणि शस्यमानं उद्ध्वे ।
 यद् वा युक्ताभ्यां मघवन् हरिभ्यां विभ्रद् वज्रं ब्रह्मेरिन्द्र दानि
 यद् वा विवि पायै सुष्विमिन्द्र वृत्रहृत्पेऽवन्ति शरसाता ।
 यद् वा दक्षस्य विभ्युषो अविभ्युषः दक्षधनुः शरित इन्द्र इत्युन्
 पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीरुग्रो जन्तारंमनी ।
 कर्ता धीराय सुष्वय उ लोकं दाना वसुं स्तुते शौर्यं चित्

१

२

३

गन्तेयान्ति सर्वना हरिभ्यां वृभिर्वज्रं पपिः सोमं दुर्दिगाः ।
कर्ता वीरं नयं सर्ववीरं श्रोता हवं गृणतः स्तोमवाहाः ।
अस्मै वयं यद् वावान तद् विविष्म इन्द्राय यो नः प्रदिवा अपस्कः ।
सुते सोमं स्तुमसि शंसदुक्थे—न्द्राय ब्रह्म वर्धनं यथासत्

४

५ [१५]

ब्रह्माणि हि चकूपे वर्धनानि तार्धत् त इन्द्र मतिभिर्विविष्मः ।
सुते सोमं सुतपाः शंतमानि रान्द्र्या क्रियास्म वक्षणाणि युज्ञैः
स नो बोधि पुरोळाशं रराणः पिवा तु सोमं गोक्कजीकमिन्द्र ।
एदं बर्हिर्यजमानस्य सीदो—रं कृधि त्वायत उं लोकम्
स मन्दस्वा ह्यनु जोषमुग्र प्र त्वा युज्ञास इमे अश्ववन्तु ।
प्रेमे हवासः पुरुहूतमस्मे आ त्वेयं धीरवस इन्द्र यम्याः
तं वः सखायः स यथा सुतेषु सोमैभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् ।
कथित तस्मा अस्ति नो भराय न सुष्टिमिन्द्रोऽवसे मृधाति
एवंदिन्द्रः सुतं अस्ताधि सोमं भरद्वाजेषु क्षयदिन्मघोनः ।
अमुद् यथा जग्नि उत सूरि—रिन्द्रो रायो विश्ववारस्य दाता

६

७

८

९

१० [१६] (२३२)

(२४)

[तृतीयोऽनुयाकः ॥३॥ सू० २४-४१]

१० वादस्पात्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यथा मद इन्द्रे श्लोकं उक्थ्या सया सोमेषु सुतपा कंजीपी ।
अयेव्यो मयवा नून्य उक्थ्य—यक्षो राजा गिरामक्षितोतिः
ननुमिगि नयो विचेताः श्रोता हवं गृणत उर्युतिः ।
यमुः सोमो नमं कान्धाया वाजी स्तुता विदथे दाति वाजम्
अक्षो न उक्थ्योः दूर बृहन् य ते मुद्धा रिन्धि रोदस्योः ।
बुधस्तु नु ते पुनहुत वया व्युदंतयो रुद्रुगिन्द्र पूर्वीः
भर्गवितस्ते पुनहाकु शाक्ता गदानिव युतयः मुचरणीः ।
उनातुं न तुनयस्म इन्द्र दामन्वन्तो अनामानः मृदामन
अन्नुद्य कदेनन्दु श्वा स्मन्नु मन्मृद्गुगुक्तिगिन्द्रः ।
जिह्वो नो अयु वरमश्च दया श्यो वशस्य पयैनास्ति

१

२

३

४

५ [१७] (२३३)

वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठा दुक्थेभिरिन्द्रानयन्त यज्ञैः ।	
तं त्वाभिः सुद्युतिभिर्वाजयन्त आजिं न जग्मुर्गिर्वाहो अश्वाः	६
न यं जरन्ति शरदो न मासा न द्याव इन्द्रमवकर्शयन्ति ।	
वृद्धस्य चिद् वर्धतामस्य तनूः स्तोमेभिरुक्थैश्च शस्यमाना	७
न वीळ्वे नमते न स्थिराय न शर्धते दस्युजूताय स्त्वान् ।	
अज्रा इन्द्रस्य गिर्यश्चिद्दृष्ट्वा गम्भीरे चिद् भवति गाधमस्मै	८
गम्भीरेण न उरुणामन्त्रिन् प्रेषो यन्धि सुतपावन् वाजान् ।	
स्था ऊ पु ऊर्ध्व ऊती अरिपण्यन्नक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाम्	९
सचस्व नायमवसे अभीकं इतो वा तमिन्द्र पाहि रिपः ।	
अमा चैनमरण्ये पाहि रिपो मदेम शतहिमाः सुवीराः	१० [१८] (२७२)

(२५)

९ याहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

या तं ऊतिरिवमा या परमा या मध्यमेन्द्र शुष्मिन्नस्ति ।	
तामिरु पु वृत्रहृत्येऽवीर्न एभिश्च वाजैर्महान् न उग्र	१
आभिः स्पृधो मिथुतीरिपण्यन्नमित्रस्य व्यथया मनुमुमिन्द्र ।	
आभिर्विश्वा अमियुजो विपूचीरार्याय विशोऽव तारीर्दार्सीः	२
इन्द्रं जामय उत येऽजामयो ऽर्वाचीनासो वनुषो युयुज्रे ।	
त्वमेपां विथुरा शर्वांसि जहि वृष्ण्यानि कृणुही पराचः	३
शूरो वा शूरं वनते शरीरैस्तनूरुचा तरुणि यत् कृण्वैते ।	
तोके वा गोषु तनये यदृप्सु वि कन्दसी उर्वरासु व्रवैते	४
नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णुर्न त्वा योधो मन्यमानो युयोध ।	
इन्द्र नकिंष्टा प्रत्यस्त्येषां विश्वा ज्ञातान्यभ्यसि तानि	५ [१९]

स पत्यत उभयोर्नुम्णमयो यदीं वेधसः समिधे हवन्ते ।	
वृत्रे वा महो नृवति क्षये वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्तुसैते	६
अथ स्मा ते चर्षणयो यदेजा निन्द्रं त्रातोत मवा वरुता ।	
अस्माकासो ये नृतमासो अयं इन्द्रं सूरयो दधिरे पुरो नः	७
अनु ते दापि मह इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्ये ।	
अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृपते	८

(२८०)

एवा नः स्पृधः समजा सम—स्विन्द्र रारुन्धि मिथुतीरदेवीः ।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो भरद्वाजा उत त इन्द्र नूनम्

१ [२०]

(२६)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

शुधी न इन्द्र हवामसि त्वा महो वाजस्य सातौ वावृषाणाः ।
सं यद् विशोऽयन्त गूरसाता उग्रं नोऽवः पार्ये अहन् दाः
त्वां वाजी हवते वाजिनेयो महो वाजस्य गव्यस्य सातौ ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं तरुत्रं त्वां चेटे मुष्टिहा गोषु युध्यन्
त्वं क्विं चोदयोऽर्कसातौ त्वं कुत्साय शुष्णं द्राशुषे वर्क ।
त्वं शिरो अमर्मणः पराह—न्नतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन्
त्वं स्थं प्र भरो योधमुष्व—मावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् ।
त्वं तुग्रं वेतसवे सचाहन् त्वं तुजिं गृणन्तमिन्द्र तूतोः
त्वं तदुक्थमिन्द्र वर्हणां कुः प्र यच्छता सहस्रां गूर दर्पि ।
अव गिरेर्दासं शम्बरं हन् प्रावो दिवोदासं चित्राभिहृती

१

२

३

४

५ [२१]

त्वं अन्द्राभिर्मन्दसानः सोमै—र्दभीतये चुमुरिमिन्द्र सिष्वप् ।
त्वं रुजिं पिठानसे दशस्यन् षष्टिं सहस्रा शच्या सचाहन्
अहं चन तत् सुरिभिरानश्यां तव ज्याय इन्द्र सुन्नमोजः ।
त्वया यत् स्तवन्ते सधवीर वीरा—स्त्रिवरुथेन नहुषा शविष्ठ
वयं ते अस्यामिन्द्र युन्नहृतौ सखायः स्याम महिन प्रेष्ठाः ।
प्रातर्दनिः क्षत्रधीरस्तु श्रेष्ठो वने वृत्राणां सनये धनानाम्

६

७

८ [२२] (२६)

(२७)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः, ८ अभ्यावर्तो चायमानः (दानं) । त्रिष्टुप् ।

किमस्य मदे किम्वस्य पीता—विन्द्रः किमस्य सख्ये चकार ।
रणां वा ये निपदि किं ते अस्य पुरा विविदे किमु नृतनासः
सदस्य मदे सद्रस्य पीता—विन्द्रः सदस्य सख्ये चकार ।
रणां वा ये निपदि सत् ते अस्य पुरा विविदे सद् नृतनासः

१

२ (११)

नहि नु ते महिर्मानः समस्य न मेधवन् मधवत्त्वस्य विद्म ।	
न राधसोराधसो नूतनस्येन्द्र नकिर्दृष्ट इन्द्रियं ते	३
एतत् त्यत् त इन्द्रियमचेति येनावधीर्वरशिखस्य शेषः ।	
वज्रस्य यत् ते निहतस्य शुष्मात् स्वनाञ्चिदिन्द्र परमो वृदारं	४
वधीदिन्द्रो वरशिखस्य शेषो ऽभ्यावर्तिने चायमानाय शिक्षन् ।	
वृचीर्वतो यद्धरियूषीयायां हन् पूर्वं अर्धं भियसापर्णे दत्तं	५ [२३]
त्रिंशच्छतं वर्मिणं इन्द्र साकं यन्वावर्त्यां पुरुहूत श्रवस्या ।	
वृचीर्वन्तः शरवे पत्यमानाः पात्रा भिन्द्वाना न्यथान्यायन्	६
यस्य गावावरुपा स्यवस्यू अन्तरू पु चरन्तो रेरिहाणा ।	
स सृज्याय त्वर्षं परादाद् वृचीर्वतो देववाताय शिक्षन्	७
द्वयौ अग्ने रथिनो विंशतिं गा वधूमतो मधवा मह्यं सम्राट् ।	
अभ्यावर्ती चायमानो ददाति दूणाशेयं दक्षिणा पार्थवानाम्	८ [२४] (२९७)

(२८)

८ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । गावः, २, ८ इन्द्रो गावो वा । त्रिष्टुप्, २-४ जगती, ८ अनुष्टुप् ।

आ गावो अगमन्नुत भद्रमक्रन् त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे ।	
प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युः रिन्द्राय पूर्वोरुपसो दुहानाः	१
इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्षत्युपेद् ददाति न स्वं मुपायति ।	
भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम्	२
न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासांमामित्रो व्यथिरा दधर्षति ।	
देवाँश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित् तामिः सचते गोपतिः सह	३
न ता अवीं रेणुककाटो अश्रुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि ।	
उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः	४
गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः ।	
इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीद्गुदा मनसा चिदिन्द्रम्	५
यूयं गावो मेदयथा कुशं चिदधीरं चित् कृणुधा सुप्रतीकम् ।	
भद्रं गृहं कृणुध भद्रवाचो बृहद् वो वयं उच्यते सभासु	६

(३०३)

प्रजावतीः सूयवसं रिशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।
मा वः स्तेन ईशत माघशंसः परि वो हेती रुद्रस्य वृज्याः
उपेदमुपपर्वनमासु गोपूषं पृच्यताम् ।
उपं ऋषभस्य रेतस्युपेन्द्र तव वीर्यं

७

८ [२५]

—३३६—

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३५]

(२९)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं वो नरः सख्यायं सेपुर्महो यन्तः सुमतये चक्रानाः ।
महो हि दाता वज्रहस्तो अस्ति महामुं रणवमवसे यजध्वम्
आ यस्मिन् हस्ते नर्या मिमिक्षुरा रथे हिरण्यये रथेष्टाः ।
आ रुश्मयो गर्भस्त्योः स्थूरयो राध्वन्नश्वासो वृषणो युजानाः
श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुर्धृष्णुर्वज्री शर्वसा दक्षिणावान् ।
वसानो अत्कं सुरमिं हृशे कं स्वर्णं नृतविपिरो बभूथ
स सोम आमिश्रतमः सुतो भूद् यस्मिन् पक्तिः पच्यते सन्ति धानाः ।
इन्द्रं नरः स्तुवन्तो ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो देववाततमाः
न ते अन्तः शर्वसो धाप्यस्य वि तु वावधे रोदसी महित्वा ।
आ ता सूरिः पूर्णति तूतुजानो युथेवाप्सु समीजमान ऊती
एवेदिन्द्रः सुहवं ऋषो अस्तूती अनूती हिरिशिप्रः सत्वा ।
एवा हि जातो असमात्योजाः पुरु च वृत्रा हनति नि दस्यून्

१

२

३

४

५

६ [१] (१)

(३०)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

भूय इद् वावृधे वीर्यायं एको अजुर्यो दयते वसूनि ।
प्र रिरिचे दिव इन्द्रः पृथिव्या अर्धमिदस्य प्रति रोदसी उभे
अर्धा मन्ये बृहदसुर्यमस्य यानि दाधार नक्रिरा मिनाति ।
दिवेदिवे सूर्यो दर्शतो भूद् वि सन्नान्युर्विया सुक्रतुर्धात्
अद्या चित्रू चित्र तदपो नदीनां यदाभ्यो अरदो गातुमिन्द्र ।
पर्वता अग्रसदो न सेदुस्त्वया हृब्धानि सुक्रतो रजांसि

१

२

३

(३१)

सत्यमित् तन्न त्वाँ अ॒न्यो अ॒स्ती॒न्द्र दे॒वो न म॒र्त्यो ज्यार्थान् ।

अ॒ह॒न्नहिं॑ परि॒श्या॒नुम॑र्णो ऽवा॒सृजो॑ अ॒पो अ॒च्छा॑ समु॒द्रम् ४

त्वम॑पो वि दुरो वि॒षू॒ची॒रिन्द्र॑ ह॒ळह॑र्मरु॒जः पर्व॑तस्य ।

राजा॑भवो जग॑तश्चर्ष॒णीनां॑ साकं सूर्यं॑ ज॒नय॑न् द्यामु॒पास॑म् ५ [२] (३१६)

(३१)

५ सुहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ४ शकरी ।

अ॒भूरे॑को रयि॒पते र॒थीणा॑मा ह॒स्तयो॑रधि॒था इन्द्र॑ कृ॒ष्टीः ।

वि तो॑के अ॒प्सु तन॑यि च सू॒रे ऽवा॑च॒न्त च॑र्ष॒णयो॑ वि॒वाचः॑ १

त्वद् भि॒येन्द्र॑ पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒श्वा ऽच्यु॑ता चि॒च्छ्याव॑यन्ते र॒जांसि॑ ।

द्यावा॑क्षामा पर्व॑तासो वना॑नि वि॒श्वं ह॒ळहं॑ भ॑यते अ॒ज्मन्ना॑ ते २

त्वं कु॒त्से॒न्नाभि॑ शु॒ष्णमिन्द्रा॑ ऽशु॒षं यु॒ध्य कु॒य्वं गवि॑ष्ठौ ।

दशं॑ प्र॒पित्वे॑ अध॒ सूर्य॑स्य मु॒पाय॑श्च॒क्रम॑वि॒वे रपा॑ंसि ३

त्वं ज्ञा॑तान्यव श॒म्वर॑स्य पुरो॑ जघ॒न्थाप्र॑ती॒नि द॑स्योः ।

आ॒शि॒क्षो य॒त्र श॒च्या श॒चीवो॑ दि॒वो॒दासा॑य सु॒न्वते सु॑त॒क्रे भ॒रद्वा॑जाय गृ॒णते॑ व॒सूनि॑ ४

स स॑त्यस॒त्त्वन् मह॑ते रणा॑य रथ॒मा ति॑ष्ठ तुवि॒नृम्ण॑ भी॒मम् ।

या॒हि प्र॑पथि॒न्नव॑सो॒ष म॒द्रिक् प्र च॑ श्रुत श्रावय च॑र्ष॒णिभ्यः॑ ५ [३] (३२१)

(३२)

५ सुहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अ॒पूर्व्या॑ पुरु॒तमा॑न्यस्मै म॒हे वी॒राय॑ तव॒से तुरा॑य ।

वि॒र॒प्ति॒ने वृ॒जिणे॑ श॒न्तमा॑नि वचा॑स्या॒सा स्थ॑वि॒राय॑ तक्षम् १

स मा॒तरा॑ सूर्ये॒णा क॒वीना॑मवा॒सय॑द् रु॒जद॑द्रिं गृ॒णानः॑ ।

स्वा॒धीभि॑र्क॒कभि॑र्वाव॒ज्ञान॑ उ॒दुत्त्रि॑या॒णाम॑सृ॒जान्नि॑दानम् २

स व॒ह्निभि॑र्क॒कभि॑र्गोषु श॒श्वन् मित॑ज्ञा॒भिः पुरु॑कृ॒त्वा जि॑गाय ।

पुरः॑ पुरो॒हा स॒र्विभिः॑ स॒खीय॑न् ह॒ळ्हा रु॑रोज कृ॒विभिः॑ कृ॒विः सन् ३

स नी॒व्याभि॑र्ज॒गितार॑म॒च्छा म॒हो वा॒जेभि॑र्म॒हन्दि॑श्च शु॒ष्मैः ।

पुरु॑व॒राभि॑र्वृष॒भ क्षि॒तीना॑मा गि॒र्वणः॑ सु॒वि॒ताय॑ प्र या॒हि ४ (३२५)

संस्कृत-विद्यापीठ, मुंबई, १९२३

१३

संस्कृत-विद्यापीठ, मुंबई, १९२३

संस्कृत-विद्यापीठ, मुंबई, १९२३

संस्कृत-विद्यापीठ, मुंबई, १९२३

संस्कृत-विद्यापीठ, मुंबई, १९२३

(३५)

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

कदा भुवन् रथक्षयाणि ब्रह्म	कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं दाः ।	
कदा स्तोमं वासयोऽस्य राया	कदा धियः करसि वाजंरत्नाः	१
कहिं स्वित्र तदिन्द्र यन्नभिर्नृन्	वीरैर्वीरान् नीळयासे जयाजीन् ।	
त्रिधातु गा अधि जयासि गोष्विन्द्र द्युम्नं स्वर्वद धेह्यस्मे		२
कहिं स्वित्र तदिन्द्र यज्जरित्रे	विश्वप्सु ब्रह्म कृणवः शविष्ठ ।	
कदा धियो न नियुतो युवासे	कदा गोमंघा हवन्तानि गच्छाः	३
स गोमंघा जरित्रे अश्वंश्चन्द्रा	वाजंश्रवसो अधि धेहि पृक्षः ।	
पीपिहीषः सुदुषामिन्द्र धेनुं	भरद्वाजेषु सुरुचो रुरुच्याः	४
तमा नूनं वृजनमन्यथा चिच्छरो यच्छक्र	वि दुरो गृणीषे ।	
मा निरंरं शुक्रदुघस्य धेनो	राङ्गिरुसान् ब्रह्मणा विप्र जिन्व	५ [७] (३४१)

(३६)

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

सुत्रा मदासस्तव विश्वजन्याः	सुत्रा रायोऽध ये पार्थिवासः ।	
सुत्रा वाजानामभवो विभक्ता	यद् देवेषु धारयथा असुर्यम्	१
अनु प्र येजे जन् ओजो अस्य	सुत्रा दधिरे अनु वीर्याय ।	
स्युमगृभे दुधयेऽर्वते च	क्रतुं वृञ्चन्त्यापि वृञ्चहत्ये	२
तं सधीर्चीरुतयो वृष्ण्यानि	पौंस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् ।	
समुद्रं न सिन्धव उक्थगुप्ता	उरुव्यचंसं गिर आ विशन्ति	३
स रायस्त्वामुप सृजा गृणानः	पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्वः ।	
पतिर्वभूधासंभो जनाना मेको	विश्वस्य भुवनस्य राजा	४
स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयु	द्यौर्न भूमाभि रायो अर्यः ।	
अतो यथा नः शवसा चक्रानो	युगेयुगे वयसा चेकिंतानः	५ [८] (३४६)

(३७)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

अवाग्रथं विश्ववारं त उग्रेन्द्र युक्तासो	हरयो वहन्तु ।	
कीरिशिचुद्धि त्वा हवते स्वर्वा	नृधीमाहि सधमादस्ते अय	१ (३४७)

प्रो द्रोणे हरयः कर्मग्मन् पुनानास ऋज्यन्तो अभूवन् ।
 इन्द्रो नो अस्य पुर्व्यः पपीयाद् द्युक्षो मदस्य सोम्यस्य राजा
 आसन्नाणासः शवसानमच्छेन्द्रं सुचक्रे रथ्यासो अश्वाः ।
 अभि श्रव ऋज्यन्तो वहेयुर्नू चिन्तु वायोरमृतं वि दस्येत्
 वरिष्ठो अस्य दक्षिणामियुतीन्द्रो मघोनां तुविकूर्मितमः ।
 यया वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृष्णो दयसे वि सूरिन्
 इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य दातेन्द्रो गीर्भिर्वर्धतां वृद्धमहाः ।
 इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा SS ता सूरिः पृणति तूतुजानः

(३८)

५ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अपादित उदु नश्चित्रतमो महीं भर्षद् द्युमतीमिन्द्रहूतिम् ।
 पन्यसीं धीतिं देव्यस्य यामञ्जनस्य रातिं वनते सुदानुः
 दूराच्चिदा वसतो अस्य कर्णा घोषादिन्द्रस्य तन्याति ब्रुवाणः ।
 एयमेनं देवहूतिर्ववृत्यान्मद्यगिन्द्रमियमृच्यमाना
 तं वो धिया परमया पुराजा मजरमिन्द्रमभ्यनूष्यकैः ।
 ब्रह्मा च गिरौ दधिरे समस्मिन् महाश्च स्तोमो अधि वर्धदिन्द्रे
 वर्धाद् यं यज्ञ उत सोम इन्द्रं वर्धाद् ब्रह्म गिरं उक्था च मन्म ।
 वर्धाहिनमुपसो यामन्नक्तो वर्धान् मासाः शरदो द्याव इन्द्रम्
 एवा जज्ञानं सहसे अतामि वावृधानं राधसे च श्रुताय ।
 महामुग्रमवसे विप्र नूनमा विवासेम वृत्रतूर्येषु

(३९)

५ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

मन्त्रस्य क्रोदित्यस्या वदे निष्पन्नस्यो वचनस्य मध्यः ।

अयं द्योतयद्व्युतो व्युक्तून् वृषा वस्तोः शरद्वु इन्दुरिन्द्र ।

इमं केतुमदधुनू चिदह्नां शुचिजन्मन उपसंश्चकार

३

अयं रोचयद्वरुचो रुचानोऽं स्यं वासयद् व्युतेन पूर्वीः ।

अयसीयत ऋतयुग्मिरश्वैः स्वविद्या नाभिना चर्षणिप्राः

४

नू गृणानो गृणते प्रत राज्ञिषः पित्व वसुदेवाय पूर्वीः ।

अप ओषधीरविषा वनानि गा अर्वतो नृनृचसे रीरीहि

५ [११] (३६१)

(४०)

५ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो मदायाऽव स्य हरी वि मुचा सखाया ।

उत प्र गाय गृण आ निषद्याऽथा यज्ञाय गृणते वयो धाः

१

अस्यं पिब यस्यं जज्ञान इन्द्र मदाय क्रत्वे अपिबो विरप्तिन् ।

तमु ते गावो नर आपो अद्विरिन्दुं समह्यन् पीतये समस्मै

२

समिन्द्रे अग्नौ सुत इन्द्र सोम आ त्वा वहन्तु हरयो वहिष्ठाः ।

त्वायता मनसा जोहवीमीन्द्रा याहि सुवितार्य महे नः

३

आ याहि शश्वद्वृशता ययाथेन्द्र महा मनसा सोमपेयम् ।

उप ब्रह्माणि शृणव इमा नोऽथा ते यज्ञस्तन्वेऽं वयो धात

४

यदिन्द्र द्विवि पार्ये यद्वधग्यद् वा स्वे सदेने यत्र वासि ।

अतो नो यज्ञमवसे नियुत्वान् त्सुजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः

५ [१२] (३६३)

(४१)

५ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अहेळमान उप याहि यज्ञं तुभ्यं पवन्त इन्द्रवः सुतासः ।

गात्रो न वज्रिन् त्वमोको अच्छेन्द्रा गहि प्रथमो यज्ञियांनाम्

१

या ते काकुत सुकृता या वरिष्ठा यया शश्वत् पिबसि मध्वं ऊमिमे ।

तया पाहि प्र ते अध्वर्युरस्थ्यात् सं ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गुन्युः

२

एष वृप्सो वृषभो विश्वरूप इन्द्राय वृष्णे समकारि सोमः ।

एतं पिब हविताः स्नातृणां यस्तेभिरे पतिवि गन्ते यन्ता

३

(३६५)

मुनः मेमो अमुनादिन् वर्या नयं श्रेयाश्चिकितुषे रणाय ।

पुनं निनिवृ उप याहि पुनं तेन विश्वास्तविपारा पुणस्व

3

द्वयमसि त्वेन्द्र पाद्व्या इरं ते सोमस्तु न्ये भवाति ।

अनेकतो नृदयैश्च मृत्यु प्राप्तां अत्र पृतनासु प्र विश्व

5. [23]

(੫੨)

३ महेश्वरः । भद्रः । अनुष्टुप्, ४ पदती ।

अथर्ववेदे विहितं विश्वानि विदुषे भर । अरुणमाय नगमये अपश्चाद्भजे तै
 रनेन वारुणे सौमेभिः सोमपातसम् । अमघेभिस्तेजीपेण—मित्रं सुतोभिरिन्द्रभिः
 पत्नी सुहृदिभिर्ब्रूमिः सौमेभिः पतिभूय । देवा विश्वेषु मेधिसो भुवत् तनुमिहति
 अथर्ववेदे विहितं अथर्ववेदे वेद्यमुदा । कुवितासामस्य जैनस्य शर्मितो अभिशस्तपुष्प

[१३]

(31)

3 11 2 22 11 11 22 11 1 1 22 11 1

[illegible]

57, 1-1-1(17) (1960) 411 10 14

1. The first group of people who are interested in the study of the history of the United States are the people who are interested in the history of the United States.

... ..

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

"...and I have been thinking about you very much."

Figure 1. The effect of the concentration of the *Agrobacterium* suspension on the transformation efficiency of *Agrobacterium* strains.

[illegible][illegible]

Journal of Management Studies, 19(6), 701-718.

[illegible]

यं वर्धयन्तीद् गिरः पतिं तुरस्य राधसः ।

तमिह्वस्य रोदसी देवी शुष्मं सपर्यतः

५ [१६]

तद् व उक्थस्य बर्हणे न्द्रापोपस्तृणीषणि ।

विपो न यस्योतयो वि यद् रोहन्ति सक्षितः

६

अविदुद् दक्षं मित्रो नवीयान् पपानो देवेभ्यो वस्यो अचैत् ।

ससवान् त्तौलाभिर्धौतरीभि रुरुष्या पायुरभवत् सखिभ्यः

७

ऋतस्य पथि वेधा अपायि श्रिये मनीसि देवासो अक्रन् ।

दधानो नाम महो वचोभि र्वर्षुर्हश्ये वेन्यो व्यावः

८

द्युमत्तमं दक्षं धेह्यस्मे सेधा जनानां पूर्वीररातीः ।

वर्षीयो वयः कृणुहि शचीभि र्धनस्य सातावस्मां अविड्वि

९

इन्द्र तुभ्यामिन्मघवन्नभूम वयं द्वात्रे हरिषो मा वि वेनः ।

नकिरापिर्ददृशे मर्त्यत्रा किमङ्ग रश्चोदनं त्वाहुः

१० [१७]

मा जस्वने वृषभ नो ररीथा मा ते रेवतः सख्ये रिषाम ।

पूर्वीष्ट इन्द्र निष्पिधो जनेषु जह्यसुष्वीन् प्र बृहापृणतः

११

उदुभ्राणीव स्तनयन्निघृती न्द्रो राधांस्यश्व्यानि गव्या ।

त्वमासि प्रदिवः कारुधाया मा त्वादामान् आ दभन् मघोनः

१२

अध्वर्यो वीर प्र महे सुताना मिन्द्राय भर स ह्यस्य राजा ।

यः पूर्व्याभिरुत नूतनाभि र्गीर्भिर्वीवृधे गृणतामृषीणाम्

१३

अस्य मदे पुरु वर्षीसि विद्वा निन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघान

तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मै सोमं वीराय शिप्रिणे पिवध्वै

१४

पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता वृत्रं वज्रेण मन्दसानः ।

गन्ता यज्ञं परावतश्चिदच्छा वसुधीनामविता कारुधायाः

१५ [१८]

इदं त्यत् पात्रमिन्द्रपान मिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि ।

मत्सद् यथा सौमनसाय देवं व्यस्मद् द्वेपो युववद् व्यंहः

१६

एता मन्दानो जहि शूर शत्रू आमिमजामि मघवन्नमित्रान् ।

अभिषेणा अभ्या इदेदिशानान् पराच इन्द्र प्र मृणा जही च

१७

आसु प्मा णो मघवन्निन्द्र पू त्वस्मभ्यं मेहि वरिवः सुगं कः ।

अपां तोकस्य तनयस्य जेप इन्द्र सूरान् कृणुहि स्मा नो अर्धम्

१८

(३१७)

आ त्वा हरंयो वृषणो युजाना वृषरथासो वृषरश्मयोऽस्याः ।

अस्मन्नाञ्चो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदाय सुयुजो वहन्तु

१९

आ ते वृषन् वृषणो द्रोणमस्थुर्वृतप्रुषो नोर्मयो मर्दन्तः ।

इन्द्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति वृषभाय सोमम्

२० [१९]

वृषासि द्विवो वृषभः पृथिव्या वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तिर्यानाम् ।

वृष्णे त इन्दुर्वृषभ पीपाय स्वाहू रसो मधुपेयो वराय

२१

अयं देवः सहसा जायमान इन्द्रेण युजा पुणिमस्तभायत् ।

अयं स्वस्य पितुरायुधानीन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः

२२

अयमक्रुणोद्वपसः सुपत्नीरयं सूर्ये अदधाज्ज्योतिरन्तः ।

अयं त्रिधातुं द्विवि रौचनेषु त्रितेषु विन्ददुमृतं निगूळ्हम्

२३

अयं द्यावापृथिवी वि ष्कभायद्वयं रथमयुनक् सत्तराशिमम् ।

अयं गोषु शच्या पक्रमन्तः सोमो दाधार दशयन्त्रमुत्सम्

२४ [२०] (४०३)

(४५)

३३ संयुवांश्चिद्वपसः । इन्द्रः, ३१-३३ वृषस्तथा । गायत्री, २९ अतिनिघृत,

३१ पादनिघृत, ३३ अनुष्टुप् ।

य आनयन् पगायतः सुनीती तुर्यशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा १

अविमं चिद्वपसो दधं दनाश्रुनां चिद्वयता । इन्द्रो जेता हितं धनम् २

महीरम्यु प्रणीतयः पूर्वाहृत प्रशस्तयः । नास्य क्षीयन्त ऊतयः ३

मगांशो वज्रवाहमे उच्यंत प्र च गायत । स हि नुः प्रमतिमिही ४

त्वमेकम्य वृत्रह त्रिविता द्वयोर्गसि । उतेहृशे यथा वयम् ५ [२१]

उदमीद्वि द्वियः कृणोष्वुदयशमिनः । नृभिः सुवीर उच्यसे ६

वृद्धाशं वज्रवाहमे गोभिः मगांशमग्निमयम् । गां न वृद्धसे ह्वये ७

वस्य विन्वाति हस्तयो वृचुर्वेमुनि नि द्विता । वीरस्य पृतनापहः ८

वि वृत्रहानि चिद्विवा जनानां शचीपते । वृह माया अनान्त ९

नोमसा इन्द्रं वाजानां पते । अहंमहि अत्रुष्यवः १० [२२]

पुनर्मिय यो वा नूनं हितं धनं । इन्द्रः स नो युवा सखा ११

(४०४)

धीभिर्वन्दिरवतो वाजो इन्द्र श्रवाय्यान् । त्वया जेष्ठा हितं धनम् १२
अभूरु वीर गिर्वणो महां इन्द्र धने हिते । भरे वितन्तसाय्यः १३
या त ऊतिरमित्रहन् मक्षूजवस्तुमासति । तया नो हिनुही रथम् १४
स रथेन रथीतमो ऽस्माकेनाभियुग्वना । जेषि जिष्णो हितं धनम् १५ [२३]

य एक इत् तमु ष्टुहि कृष्तीनां विचर्षाणिः । पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः १६
यो गृणतामिदासिंथा ऽऽपिरुती शिवः सखा । स त्वं न इन्द्र मृळय १७
धिष्व वज्रं गभस्त्यो रक्षोहत्याय वाज्रिवः । सासहीष्ठा अभि स्पृधः १८
प्रत्नं रयीणां युजं सखायं कीरिचोदनम् । ब्रह्मवाहस्तमं हुवे १९
स हि विश्वानि पार्थिवा एको वसूनि पत्यते । गिर्वणस्तमो अधिगुः २० [२४]

स नो नियुद्धिरा पृण कामं वाजेभिरश्वभिः । गोमन्दिर्गोपते धूषत् २१
तद् वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वेन । शं यद् गवे न शाकिने २२
न घा वसूनि रयमे दानं वाजस्य गोमंतः । यत् सीमुप श्रवद् गिरः २३
कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शर्चीभिरर्प नो वरत् २४
इमा उ त्वा शतक्रतो ऽभि प्र णोतुवुगिरः । इन्द्र वत्सं न मातरः २५ [२५]

दूणाशं सुख्यं तव गौरासि वीर गव्यते । अश्वो अश्वायते भव २६
स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः २७
इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः । वत्सं गावो न धेनवः २८
पुरुतमं पुरुणां स्तोतृणां विवाचि । वाजेभिर्वाजयताम् २९
अस्माकमिन्द्र भूतु ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । अस्मान् राये महे हिंसु ३०
अधि वृधुः पणीनां वर्षिष्ठे मुर्धन्नस्थात् । उरुः कक्षो न गाङ्ग्यः ३१
यस्य वायोरेव द्ववद् भद्रा रातिः सहस्रिणी । सद्यो दानाय महेते ३२
तत् सु नो विश्वे अयं आ सदा गृणन्ति कारवः । वृधुं सहस्रदातमं सूरिं सहस्रसातमम् ३३ [२६] (४३६)

(४६)

१४ शंयुर्वाहस्पत्यः । इन्द्रः । प्रगाथः (=विपमा गृहती, समा सतो गृहती) ।

त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्यंति नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः

?

(४३७)

- स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महः स्तवानो अद्रिवः ।
 गामश्वं रुध्यमिन्द्र सं किर सुत्रा वाजं न जिग्युषे २
- यः सत्राहा विचर्यणि—रिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।
 सहस्रमुष्क तुविनुम्ण सत्पते भवा समत्सु नो वृधे ३
 वार्यसे जनान् वृषभेव मन्युना वृषो मीळ्ह कंचीपम ।
 अस्माकं बोध्यविता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये ४
- इन्द्र ज्येष्ठं न आ मरं ओजिष्ठं पपूरि श्वः ।
 येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओमे सुशिष प्राः ५ [२७]

- त्वामग्रमवसे चर्यणीसहं राजन् देवेषु हूमहे ।
 विश्वा मु नो विश्वा पिञ्चुना वसो ऽमित्रान् त्सुपहान् कृधि ६
 यद्विन्द्र नानुगित्वा भोजो नुम्णं च कुण्डिषु ।
 नरा वा वर्यं शिर्षिनां युष्मता मरं सुत्रा विश्वानि पौंस्या ७
 नरा वा वृषो मयान रुद्यामा गते यत् पुरी कन्व वृष्ण्यम् ।
 अमन्ते नरा मिमिसे नृपाद्ये ऽमित्रान् पुत्सु तुर्यणे ८
- इन्द्र वि तर्तुं शत्रुं शिर्षिभ्यं स्वामिमान् ।
 तद्विन्द्र नरा वर्यं मय व यानया विगुमेभ्यः ९
 य मीन्द्रा मयान् यद्विन्द्रा मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया ।
 नरा मया वा मयमिन्द्रा मयिषा—स्तनूपा अन्तर्मा मय १० [२८]

- नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया ।
 नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया ११
 य मीन्द्रा मयान् यद्विन्द्रा मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया ।
 नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया १२
 नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया ।
 नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया १३
 नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया ।
 नरा मया वा वर्यं मयान् मयिषुमन्ति धृष्णुया १४ [२९] (१००)

(४७)

३१ गगो भारद्वाजः । इन्द्रः, १-५ सोमः, २० देव-भूमि-वृहस्पतीन्द्राः, २२-२५ सार्जयः प्रस्तोकः
(दानस्तुतिः), २६-२८ रथः, २९-३० दुन्दुभिः, ३१ दुन्दुभीन्द्रौ । त्रिष्टुप्; १९ वृहती, २३ अनुष्टुप्,
२४ गायत्री, २५ द्विपदा त्रिष्टुप्, २७ जगती ।

स्वादुष्किलायं मधुमां उतायं तीव्रः किलायं रसवां उतायम् ।
उतो न्वस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहवेषु
अयं स्वादुरिह मर्दिष्ठ आसु यस्येन्द्रो वृत्रहत्ये ममाद ।
पुरुणि यश्च्यौता शम्बरस्य वि नवति नव च देह्योऽहम्
अयं मे पीत उदियति वाचमयं मनीषामुशतीमजीगः ।
अयं पद्भ्योरमिमीत धीरो न याभ्यो भुवनं कच्चनार
अयं स यो वरिमाणं पृथिव्या वर्ष्माणं दिवो अकृणोदयं सः
अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु सोमो दाधारोर्वन्तरिक्षम्
अयं विदच्चित्रहशीकुमर्णः शुक्रसंज्ञानामुपसामनीके ।
अयं महान् महता स्कम्भेनोद् द्यामस्तभ्राद् वृषभो मरुत्वान्

१

२

३

४

५ [३०]

६

७

८

९

१० [३१]

११

१२

(४६२)

धूपत् पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् ।
माध्यंदिने सर्वन् आ वृषस्व रयिस्थानो रयिमस्मासु धेहि
इन्द्र प्र णः पुरएतेव पश्य प्र नो नय प्रतरं वस्यो अच्छ ।
भवा सुपारो अतिपाव्यो नो भवा सुनीतिरुत वामनीतिः
उरुं नो लोकमनु नेपि विद्वान् त्वर्वज्ज्योतिरभयं स्वस्ति ।
ऋष्या त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप स्थेयाम शरणा बृहन्ता
वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा वहिष्ठयोः शतावन्नश्वयोरा ।
इन्द्र मूल मत्तं जीवातुमिच्छ चोदय धियमर्यसो न धाराम् ।
यत् किं चाहं त्वायुरिदं वदामि तज्जुषस्व कृधि मा देववन्तम्
गातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवैहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् ।
यामि शक्रं पुरहुतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः
न्द्रः सुत्रामा स्ववां अवोभिः समृद्धीको भवतु विश्ववेदाः ।
धत्तां द्वेषो अभयं कृणोत सर्वार्यस्य तत्तम्

तस्य वयं सुमत्तौ यज्ञियस्याऽपि भद्रे सौमन्से स्याम ।

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्छिद द्वेपः सनुतर्युयोतु

१३

अव त्वे इन्द्र प्रवतो नोर्मिर्गिरी ब्रह्माणि नियुतो धवन्ते ।

उरू न राधः सर्वना पुरुष्यपो गा वज्रिन् युवसे समिन्द्रन्

१४

क ईं स्तवत् कः पृणात् को यजाते यदग्रमिन्मववा विश्वहावेत् ।

पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपरं शर्चाभिः

१५ [३२]

शृण्वे वीर उग्रमुग्रं दमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः ।

एधमानद्विष्टभ्यस्य राजा चोष्कूयते विश इन्द्रो मनुष्यान्

१६

परा पूर्वेपां सख्या वृणाक्ति वितर्तुराणो अपरोभिरेति ।

अनानुभूतीरवधून्वानः पूर्वोरिन्द्रः शरदस्तर्तीति

१७

रूपंरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्षणाय ।

इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते युक्ता ह्यस्य हरयः शता दश

१८

युजानो हरिता रथे भूरि त्वष्टेह राजति ।

को विश्वाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनेषु सूरिषु

१९

अगव्युति क्षेत्रमार्गन्म देवा उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत् ।

बृहस्पते प्र चिकित्सा गर्विष्ठा वित्था सते जरित्र इन्द्र पन्थाम्

२० [३३]

दिवेदिवे सदृशीरन्यमर्धं कृष्णा असेधदप सन्ननो जाः ।

अहन् दासा वृषभो वस्नयन्तो दवजे वर्चिनं शाम्बरं च

२१

प्रस्तोक इच्छु राधसस्त इन्द्र दश कोशयीदश वाजिनोऽदात् ।

दिवोदासादतिथिग्वस्य राधः शाम्बरं वसु प्रत्यग्रभीष्म

२२

दशाश्वान् दश कोशान् दश वस्त्रार्धिभोजना ।

दशो हिरण्यपिण्डान् दिवोदासादसानिषम्

२३

दश रथान् प्रष्टिमतः शतं गा अथर्वभ्यः । अश्वथः पायवेऽदात्

२४

महि राधो विश्वजन्यं दधानान् भरद्वाजान् त्साञ्जयो अभ्ययष्ट

२५ [३४]

वनस्पते वीङ्मो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः ।

गोभिः सन्नन्दो असि वीळ्यस्वाऽऽस्थाता ते जयतु जेत्वानि

२६

दिवस्पृथिव्याः पर्योज उन्द्रुतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः ।

अपामोऽन्मानं परि गोभिरावृतं मिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज

२७

(४७)

इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।

सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देवं रथं प्रति हव्या गृभाय २८

उप स्वास्य पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत् ।

स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद् दर्वीयो अपं सेधु शत्रून् २९

आ क्रन्द्य बलमोजो न आ धा निः ष्टनिहि दुरिता बाधमानः ।

अपं प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळ्यस्व ३०

आमूरजं प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद् दुन्दुभिर्वावदीति ।

समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरो ऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ३१ [३५] (४८१)

[अष्टमोऽध्यायः ॥ ८॥ व० १-३२]

(४८)

२२ शंयुर्वाहस्पत्यः (तृणपाणिः) । १-१० अग्निः; ११-१५, २०-२१ मरुतः (१३-१५ लिङ्गोक्ता वा); १६-२९ पूषा,

२२ द्यावाभूमौ वा पृथिवी । प्रगाथः = (१, ३ वृहती; २, ४ सतोवृहती; ५ वृहती, ६ महासतोवृहती; ७ महासतोवृहती,

८ महासतोवृहती; ९ वृहती, १० सतोवृहती; ११ ककुप्, १२ सतोवृहती), १३ पुरउणिक्, १४ वृहती, १५

अतिजगती, १६ ककुप्, १७ सतोवृहती, १८ पुरउणिक्, १९-२० वृहती, २१ महावृहती यवमध्या, २२ अनुष्टुप् ।

यज्ञायज्ञा वो अग्रये गिरागिरा च दक्षसे । प्रप्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिपम् १

ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मयुर्दक्षेम हव्यदातये ।

भुवद् वाजेष्वविता भुवद् बृध उत ज्ञाता तनूनाम् २

वृषा ह्यग्नि अजरो महान् विभास्यर्चिषा ।

अजसेण शोचिषा शोशुचच्छुचे सुदीतिभिः सु दीदिहि ३

महो देवान् यजसि यक्ष्यानुपक् तव क्रत्वोत दुंसना ।

अर्वाचिः सीं कृणुत्यग्नेऽवसे रास्व वाजोत वस्व ४

यमापो अद्रयो वना गर्भमृतस्य पिप्रति ।

सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानवि ५ [१]

आ यः पप्रौ भानुना रोदसी उभे धूमेन धावते द्विवि ।

तिरस्तमो ददश ऊर्म्यास्वा श्यावास्वरूपो वृषा श्यावा अरूपो वृषा ६

बृहद्भिरे अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा ।

भुवद्वाजे समिधानो यविष्य रेवन्नः शुक्र दीदिहि युमन् पायक दीदिहि ७

विश्वासां गृहर्पातिविशामसि त्वमेग्ने भानुपीणाम् ।

शतं पुभिर्वविष्ठ पात्यहंसः सनेद्धारं शतं हिमाः भानुभ्यो वे च ददति ८ (४८२)

त्वं नश्चित्र ऊत्या वसो राधांसि चोदय ।

अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरसि विदा गाधं तुचे तु नः

९

परिं तोकं तनयं पतृभिर्द्व—मदधैरप्रयुत्वभिः ।

अग्ने हेळांसि देव्या युयोधि नो ऽदेवानि ह्वरांसि च

१० [२]

आ सखायः सवर्द्धवां धेनुर्मजध्वमुप नव्यसा वचः । सृजध्वमनपस्फुराम् ११

या शर्धाय मारुताय स्वभानवे श्रवोऽमृत्यु धुक्षत । या मृच्छीके मरुतां तुराणां या सुन्नैरेव्यावरी १२

भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता । धेनुं च विश्वदोहस—मिषं च विश्वभोजसम् १३

तं व इन्द्रं न सुक्रतुं वरुणमिव मायिनम् । अर्यमणं न मन्द्रं सुप्रभोजसं विष्णुं न स्तुप आदिशे १४

त्वेपं शर्धो न मारुतं तुविष्व—प्यनर्वाणं पूषणं सं यथा ज्ञता ।

सं सहस्रा कारिषच्चर्षणिभ्य आं आविर्गुळ्हा वसू करत् सुवेदा नो वसू करत् १५

आ मां पूषन्नुप द्रव शंसिषं नु ते अपिकृण आवृणे । अघा अर्यो अरांतयः १६ [३]

मा काकुम्भीरमुद् वृहो वनस्पति—मशस्तीर्वि हि नीनशः ।

मोत सूरौ अह एवा च न ग्रीवा आदधते वेः

१७

दृतेरिव तेऽवृकमस्तु सुख्यम् । अच्छिद्रस्य दधन्वतः सुपूर्णस्य दधन्वतः १८

पुरो हि मर्त्यैरसि समो देवैरुत श्रिया । अभि स्यः पूषन् पृतनासु नस्त्व—मवां नूनं यथा पुरा १९

वामी वामस्य धूतयः प्रणीतिरस्तु सुनृता । देवस्य वा मरुतो मर्त्यस्य वे—जानस्य प्रयज्यवः २०

सद्यश्चिद् यस्य चर्कृतिः परि द्यां देवो नैति सूर्यः ।

त्वेपं शवो दधिरे नाम यज्ञियं मरुतो वृत्रहं शवो ज्येष्ठं वृत्रहं शवः २१

सकृद् द्यौरजायत सकृद् भूमिरजायत । पृश्न्या दुग्धं सकृत् पय—स्तदन्यो नानु जायते २२ [४]

(४९)

(५०३)

१५ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १५ शकरी ।

स्तुपे जनं सुव्रतं नव्यसीभि—गीभिर्मित्रावरुणा सुमन्यन्ता ।

त आ गमन्तु त इह श्रुवन्तु सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्निः

१

विशोविश ईड्यमध्वरे—ज्वहत्तक्रतुमरतिं युवत्योः ।

दिवः शिशुं सहसः सूनुमग्निं यज्ञस्य केतुमरुपं यजध्वै

२

अरुपस्य दुहितरा विरूपे स्तुभिरन्या पिपिशे सूरौ अन्या ।

मिथस्तुरा विचरन्ती पावके मन्म श्रुतं नक्षत ऋच्यमाने

३

(५०६)

(५१)

१६ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एतिं प्रियं वरुणयोरदधम् ।
 ऋतस्य शुचिं दर्शतगनीकं रुक्मो न दिव उदिता व्यद्यौत् १
 वेदु यस्त्रीणि विदधान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः ।
 ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नाभि चष्टे सूरौ अर्य एवान् २
 स्तुष उ वो मह ऋतस्य गोपा नदिंति मित्रं वरुणं सुजातान् ।
 अर्यमणं भगमदधधीती नच्छा वोचे सधन्यः पावकान् ३
 रिशादसः सत्पतीरदधान् महो राज्ञः सुवसनस्य दातृन् ।
 यूनः सुक्षत्रान् क्षयतो दिवो नृ नादित्यान् याम्यदिंति दुवोयु ४
 द्यौःषितः पृथिवि मातरधु गग्ने भ्रातर्वसवो मूळता नः ।
 विश्व आदित्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म ब्रह्मं वि यन्त ५ [११]

मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्राः ।
 यूयं हि ष्ठा रुथ्या नस्तनुनां यूयं दक्षस्य वर्चसो बभूव ६
 मा व एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत् कर्म वसवो यच्चर्यध्वे ।
 विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिषीष्ट ७
 नम इदुग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत याम् ।
 नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे ८
 ऋतस्य वो रुथ्यः पुतदक्षा नुतस्य पस्त्यसङ्गो अदधान् ।
 तौ आ नमोभिरुचक्षसो नृन् विश्वान्व आ नमे महो यजत्राः ९
 ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ न स्तिरो विश्वानि दुरिता नयन्ति ।
 सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्नि कृतधीतयो वक्मराजसत्याः १० [१२]

ते न इन्द्रः पृथिवी क्षामं वर्धन् पूषा भगो अदिंतिः पञ्च जनाः ।
 सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुत्रात्रासः सुगोपाः ११
 नू सञ्जानं दिव्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता ।
 आमानेभिर्यजमानो मियेधैर्देवानां जन्म वसुयुर्ववन्द १२
 अप त्वं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्वम् । इविष्टमस्य सत्पते कुधी सुगम् १३ (५३६)

सुज्योतिषः सूर्यं दक्षपितृ ननागास्त्वे सुमहो वीहि देवान् ।
 द्विजन्मानो य ऋतुसार्पः सत्याः सर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः २
 उत आवापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद् रोदसी शरणं सुपुत्रे ।
 महस्करथो वरिवो यथा नो ऽस्मे क्षयाय धिषणे अनेहः ३
 आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्ता मद्या हुतासो वसवोऽधृष्टाः ।
 यदीमर्भं महति वा हितासो वाधे मरुतो अह्वाम देवान् ४
 मिम्यक्ष येषु रोदसी नु देवी सिर्षक्ति पूषा अभ्यर्धयज्वा ।
 श्रुत्वा हवं मरुतो यद्ध याथ भूमा रेजन्ते अध्वनि प्रवित्ते ५ [८]

अभि त्वं वीरं गिर्वणसमर्चे न्द्रं ब्रह्मणा जरितुर्नवेन ।
 श्रवदिन्द्रवमुप च स्तवानो रासद् वाजाँ उप महो गृणानः ६
 ओमानमापो मानुषीरमुक्तं धातं तोकाय तनयाय शं योः ।
 यूयं हि ष्ठा भिषजो मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः ७
 आ नो देवः सञ्चिता त्रायमाणो हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात् ।
 यो दत्तवाँ उपसो न प्रतीकं व्यूर्णुते दाशुपे वार्याणि ८
 उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्त्याः ।
 स्पामहं ते सवृमिद गतो तव स्पामग्नेऽवसा सुवीरः ९
 उत त्या मे हवमा जगम्यातं नासत्या धीभिर्युवमङ्ग विषा ।
 अग्निं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूवंतं नरा दुरितादुभीकं १० [९]

ते नो गयो द्युमतो वाजवतो वृतारो भूत नृवतः पुरुक्षोः ।
 वृशस्पन्तो दिव्याः पार्थिवामो गोजाता अप्या मृच्छतां च देवाः ११
 ते नो रुद्रः सरम्बती मुजोपा मीळद्गुर्मेन्तो विष्णुर्मृच्छन्तु वायुः ।
 क्रमुधा वाजो देव्यो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः १२
 उत म्य देवः सञ्चिता भगो नो ऽपां नपाद्वतु दानु पप्रिः ।
 त्वष्टा देवभिर्जनिभिः मुजोपा द्यौर्दिवेभिः पृथिवी समुद्रः १३
 उत गोर्दिवेभ्यः वृषो त्वन एकपात्र पृथिवी समुद्रः ।
 विश्वे देवा कृतावृषो हुवानाः स्नुता मन्त्राः कविशमता अयन्तु १४
 एवा नरातो नम तस्य धीभिर्मेग्द्वीजा अभ्यर्चन्त्यर्कः ।
 मा हुतासो वसवोऽधृष्टा विश्वे स्नुतानो वृता यजत्राः १५ [१०] (११)

(५१)

१६ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उदु त्यच्चक्षुर्महिं मित्रयोरां एतिं प्रियं वरुणयोरदधम् ।
 ऋतस्य शुचिं दर्शतगनीकं रुक्मो न द्विव उदिता व्यद्यौत् १
 वेवु यस्त्रीणि विदथान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः ।
 ऋजु मतेषु वृजिना च पश्यन्नाभि चष्टे सूरौ अर्य एवान् २
 स्तुष उ वो मह ऋतस्य गोपा नदितिं मित्रं वरुणं सुजातान् ।
 अर्यमणं भगमदधधीती नच्छा वोचे सधन्यः पावकान् ३
 रिशार्दसः सत्पतीरदधान् महो राज्ञः सुवसनस्य दातृन् ।
 यूनः सुक्षत्रान् क्षयतो द्विवो नृनादित्यान् याम्यदिति दुवोयु ४
 द्यौःस्पितः पृथिवि मातरधुग्ने भ्रातर्वसवो मुळता नः ।
 विश्व आदित्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्त ५ [११]

मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्राः ।
 युयं हि प्ठा रथ्यो नस्तनूनां युयं दक्षस्य वचसो बभूव ६
 मा व एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत् कर्म वसवो यच्चयध्वे ।
 विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिपीष्ट ७
 नम इदुयं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत याम् ।
 नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे ८
 ऋतस्य वो रथ्यः पूतदक्षा नृतस्य पस्त्यसदो अदधान् ।
 तौ आ नमोभिरुरुचक्षसो नृन् विश्वान्व आ नमि महो यजत्राः ९
 ते हि श्रेष्ठवचसस्त उ न स्तिरो विश्वानि दुरिता नयन्ति ।
 सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्नि ऊतधीतयो वक्मराजसत्याः १० [१२]

ते न इन्द्रः पृथिवी क्षामं वर्धन् पूषा भगो अदितिः पञ्च जनाः ।
 सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुत्रात्रासः सुगोपाः ११
 नू सज्जानं द्विव्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता ।
 आसानेभिर्यजमानो मिचेधै देवानां जन्म वसूपुर्ववन्द १२
 अप त्वं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्नि दुराघ्यम् । इन्द्रिष्ठमस्य सत्पते कुधी सुगम् १३ (५३६)

सुज्योतिषः सूर्यं दक्षपितृ-ननागास्त्वे सुमहो वीहि देवान् ।
 द्विजन्मानो य ऋतुसापः सत्याः स्वर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः ।
 उत द्यावापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद् रोदसी शरणं सुपुत्रे ।
 महस्करथो वरिवो यथा नो ऽस्मे क्षयाय धिपणे अनेहः ।
 आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्ता मद्या हुतासो वसवोऽधृष्टाः ।
 यद्रीमर्भे महति वा हितासो वाधे मरुतो अह्वाम देवान् ।
 मिम्यक्ष येषु रोदसी नु देवी सिषांक्ति पूषा अभ्यर्धयज्वा ।
 श्रुत्वा हव्यं मरुतो यद्धं याथ भूमा रेजन्ते अध्वनि प्रविके ।

२

३

४

५ [८]

अभि त्वं वीरं गिर्वणसमर्चं न्दं ब्रह्मणा जरितर्नवेन ।
 श्रवदिन्द्रवमुषं च स्तवानो रासद् वाजो उप महो गृणानः ।
 ओमानमापो मानुपीरमृक्तं धातं तोकाय तनयाय शं योः ।
 यूयं हि ष्ठा भिपर्जो मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः ।
 आ नो देवः सविता त्रायमाणो हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात् ।
 यो दत्रवाँ उपसो न प्रतीकं व्यूणुते दाशुषे वार्याणि ।
 उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्याः ।
 स्यामहं ते सवृमिद् रातो तव स्यामग्नेऽवसा सुवीरः ।
 उत त्या मे हवमा जगम्यातं नासत्या धीभिर्बुधमङ्ग विप्रा ।
 अत्रिं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूवंतं नरा दुरितादुभीके ।

६

७

८

९

१० [९]

ते नो गयो धुमतो वाजवतो दातारो भूत नूवतः पुरुक्षोः ।
 कुशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासां गोजाता अप्या मृळतां च देवाः ।
 ते नो रुद्रः सरस्वती सजोपा मीळहुर्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः ।
 ऋभुक्षा वाजो देव्यां विश्रुता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः ।
 उत स्य देवः सविता भगो नो ऽपां नपादवतु दानु पापिः ।
 त्वष्टा देवभिर्जनिभिः सजोपा द्यौर्दिवेभिः पृथिवी समुद्रः ।
 उत नोऽर्हिर्बुध्वः गुणो त्वन एकपात् पृथिवी समुद्रः ।
 विश्वे देवा ऋतावृधो हुवानाः स्नुता मन्त्राः कविशस्ता अवनतु ।
 एवा नपातो नम तस्य धीभि मेग्द्राजा अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।
 मा हुतासो वसवोऽधृष्टा विश्वे स्नुतानो भृता यजत्राः ।

११

१२

१३

१४

१५ [१०] (११)

(५१)

१६ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एतिं प्रियं वरुणयोरदब्धम् ।	
ऋतस्य शुचिं दर्शतगनीकं रुक्मो न द्विव उदिता व्यद्यौत्	१
वेवृ यस्त्रीणि विदथान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः ।	
ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नाभि चष्टे सूरौ अर्य एवान्	२
स्तुष उ वो मह ऋतस्य गोपा नदिंति मित्रं वरुणं सुजातान् ।	
अर्यमणं भगमदब्धधीती नच्छा वोचे सधन्यः पावकान्	३
रिशार्दसः सत्पतीरदब्धान् महो राज्ञः सुवसनस्य दातृन् ।	
यूनः सुक्षत्रान् क्षयतो द्विवो नृ नादित्यान् याम्यदितिं दुवोयु	४
द्यौऽष्पितः पृथिवि मातरधु गग्ने भ्रातर्वसवो मूळता नः ।	
विश्व आदित्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म ब्रह्मलं वि र्यन्त	५ [११]

मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्राः ।	
यूयं हि ष्ठा रुथ्यो नस्तनुनां यूयं दक्षस्य वचसो वभूव	६
मा व एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत् कर्म वसवो यच्चर्यध्वे ।	
विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिपीष्ट	७
नम इदुग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत याम् ।	
नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे	८
ऋतस्य वो रुथ्यः पुतदक्षा नृतस्य पस्त्यसद्वो अदब्धान् ।	
ताँ आ नमोभिरुचक्षसो नृन् विश्वान्व आ नमे महो यजत्राः	९
ते हि श्रेष्ठवर्चस्त उ न स्तिरो विश्वानि दुरिता नयन्ति ।	
सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्निः कृतधीतयो वक्मराजस्त्याः	१० [१२]

ते न इन्द्रः पृथिवी क्षाम वर्धन् पूषा भगो अदितिः पञ्च जनाः ।	
सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुत्रात्रासः सुगोपाः	११
नू सन्नानं दिव्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता ।	
आस्मानेभिर्यजमानो मिवेधैर्देवानां जन्म वसूयुर्ववन्द	१२
अपु त्वं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । इष्टिर्मस्य सत्पते कुधी सुगम्	१३ (५४६)

सुज्योतिषः सूर्यं दक्षपितृ—ननागास्त्वे सुमहो वीहि देवान् ।
 द्विजन्मानो य ऋतुसार्पः सत्याः स्वर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः २
 उत द्यावापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद् रोदसी शरणं सुपुत्रे ।
 महस्करथो वरिवो यथा नो ऽस्मे क्षयाय धिपणे अनेहः ३
 आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्ता—मद्या हूतासो वसवोऽधृष्टाः ।
 यदीमर्भे महति वा हितासो बाधे मरुतो अह्वाम देवान् ४
 मिम्यक्ष येषु रोदसी नु देवी सिर्पाक्ति पूषा अभ्यर्धयज्वा ।
 श्रुत्वा हवं मरुतो यद्ध याथ भूमा रेजन्ते अध्वानि प्रविक्ते ५ [८]

अभि त्वं वीरं गिर्वेणसमर्च—न्तं ब्रह्मणा जरितुर्नवेन ।
 श्रवदिन्द्रवमुप च स्तवानो रासद् वाजो उप महो गृणानः ६
 ओमानमापो मानुषीरमृक्तं धातं तोकाय तनयाय शं योः ।
 यूयं हि ष्ठा भिषजो मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः ७
 आ नो देवः सविता त्रायमाणो हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात् ।
 यो दत्रवाँ उपसो न प्रतीकं व्यूणुते दाशुपे वार्याणि ८
 उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्याः ।
 स्यामहं ते सवमिद् रातौ तव स्यामग्नेऽवसा सुवीरः ९
 उत त्या मे हवमा जगम्यात् नासत्या धीभिर्बुवमङ्ग विप्रा ।
 अत्रिं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूर्वतं नरा दुरितादुभीके १० [९]

ते नो रायो द्युमतो वार्जवतो दातारो भूत नृवतः पुरुक्षोः ।
 वृशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता अप्या मृळता च देवाः ११
 ते नो रुद्रः सरस्वती सजोपा मीळहुर्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः ।
 ऋभुक्षा वाजो दैव्यो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः १२
 उत स्य देवः सविता भगो नो ऽपां नपादवतु दानु पप्रिः ।
 त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः सजोपा द्यौर्देवेभिः पृथिवी संमुद्रैः १३
 उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणो—त्वज एकपात् पृथिवी संमुद्रः ।
 विश्वं देवा ऋतावृधो हुवानाः स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु १४
 एवा नपातो मम तस्य धीभि—र्भरद्वाजा अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।
 मा हूतासो वसवोऽधृष्टा विश्वं स्तुतासो भूता यजत्राः १५ [१०] (५३३)

१६ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोः एति प्रियं वरुणयोरदधम् ।
 ऋतस्य शुचिं दर्शतगनीकं रुक्मो न दिव उदिता व्यद्यौत
 वेवु यन्त्रीणि विदधान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः ।
 ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नाभि चष्टे सूर्यो अर्य एवान्
 स्तुष उ वो मह ऋतस्य गोपा नदिंति मित्रं वरुणं सुजातान् ।
 अर्यमणं भगमदधधीती नच्छा वोचे सधन्यः पावकान्
 रिशार्दसः सत्पतीरदधान् महो राज्ञः सुवसनस्य दातृन् ।
 यूनः सुक्षत्रान् क्षयतो दिवो नृनादित्यान् याम्यदिंति दुवोयु
 द्यौःषितः पृथिवि मातरधुग्ने भ्रातर्वसवो मूळता नः ।
 विश्व आदित्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्त

१

२

३

४

५ [११]

६

७

८

९

१० [१२]

११

१२

१३

(५३६)

मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्राः ।
 यूयं हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां यूयं दक्षस्य वर्चसो वभूव
 मा व एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत् कर्म वसवो यच्चर्यध्वे ।
 विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिपीष्ट
 नम इदग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत द्याम् ।
 नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे
 ऋतस्य वो रथ्यः पूतदक्षा नृतस्य पस्त्यसदो अदधान् ।
 तौ आ नमोभिरुचक्षसो नृन् विश्वान् आ नम महो यजत्राः
 ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ नस्तिरो विश्वानि दुरिता नयन्ति ।
 सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्निः ऋतधीतयो वक्मराजसत्याः
 ते न इन्द्रः पृथिवी क्षामं वर्धन् पूषा भगो अदिंति पञ्च जनाः ।
 शमीणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुत्रात्रासः सुगोपाः
 नू सन्नानं विव्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता ।
 आसानेभिर्यजमानो मियेधे देवानां जन्म वसुयुर्ववन्द
 अप त्वं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । द्रुविष्ठमस्य सत्पते कुधी सुगम्

ग्रावाणः सोम नो हि कं सखित्वनाय वावशुः । जही न्यत्रिणं पणिं वृको हि यः १४
युयं हि प्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अमिद्यवः । कर्ता नो अध्वन्ना सुगं गोपा अमा १५
अपि पन्था मगन्महि स्वस्तिगामनेहसम् । येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु १६ [१३]
(५२)

१७ कजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ७-१२ गायत्री, १४ जगती ।

न तद् दिवा न पृथिव्यानु मन्ये न यज्ञेन नोत शमीभिराभिः ।
उजान्तु तं मुन्वः । पर्वतासो नि हीयतामतिराजस्य यष्टा १
अति वा यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यः क्रियमाणं निनिस्तात् ।
तर्पि तर्मे वृत्तिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषमाभि तं शोचतु द्यौः २
किमुक्त त्वा ब्रह्मणः सोम गोपां किमुक्त त्वाहुरभिः शस्तिपां नः ।
किमुक्त नः पश्यसि नियमानान् ब्रह्मद्विषे तर्पिणं हेतिमस्य ३
अयन्तु नानुरासो जायमाना अयन्तु मा सिन्धवः पिन्वमानाः ।
अयन्तु मा पर्वतासो ध्रुवासो अयन्तु मा पितरो वृवहृतौ ४
किमुक्तो गुप्तममः स्वाम पश्येम न सूर्यमुचरन्तम् ।
नया मरुतं यमपुत्रेभ्यो नो वृषो ओदातोऽवुसार्गमिष्ठः ५ [१४]

मरुतो नोदितममममिष्ठः मरुत्स्वती सिन्धुभिः पिन्वमाना ।
पर्वतासो नो जायमानममममिष्ठः मरुतासः मरुतवः पितवः ६
विश्वे देवासो आ गतं गुपता मं इमं हव्यम् । एदं ब्रह्मिणि पीडित ७
नो नो देवा वृवहृतौ हव्यं प्रतिभूयति । तं विश्व उपे मच्छथ ८
उपे नः सूर्यो गिरिः गुप्यन्वमृतस्य ये । मुमुक्षुका मेवन्तु नः ९
विश्वे देवाः कवचव्यं क्षतुर्निर्वधनश्रुतः । गुपन्तां युग्यं पर्यः १० [१५]

मरुतमिष्टो मरुतममममिष्ठः मरुतासः मरुतवः पितवः । इमा हव्या गुपन्त नः ११
इमे नो अग्ने अयन्तु देवव्युत्तरो येन । विह्वित्वान् देव्यं जनम १२
विश्वे देवाः वृवहृतौ हव्यं नो य अन्तर्दिशे य उपे द्यवि ष्ट । १३
ये अग्निनिदा इव वा वनवा अममममिष्ठः ब्रह्मिणि मादयथम १४
विश्वे देवा नन गुपन्तु वृत्तिना इमे मरुता अयो नपाच्यु मर्यम् । १५
नो नो देवानि वृवहृतौ वरुणं मरुतव्यं देवा अयन्तु मरुतम् १६ (५३)

ये के च जमा महिनो अहिमाया द्विवो जजिरे अपां सधस्थे ।	
ते अस्मभ्यमिषये विश्वमायुः क्षप उस्मा वरिवस्यन्तु देवाः	१५
अग्नीपर्जन्याववतं धियं मे ऽस्मिन् हवे सुहवा सुष्टुतिं नः ।	
इळामन्यो जनयद् गर्भमन्यः प्रजार्वतीरिष आ धत्तमस्मे	१६
स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्नौ सूक्तेन महा नमसा विवासे ।	
अस्मिन् नो अद्य विदथे यजत्रा विश्वे देवा हविषि मादयध्वम्	१७ [१६] (५६६)

(५३)

१० वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ८ अनुष्टुप् ।

वयमुं त्वा पथस्पते रथं न वार्जसातये । धिये पूषन्नयुजमाहि	१
अभि नो नयं वसु वीरं प्रयतदक्षिणाम् । वामं गृहर्पातिं नय	२
अदित्सन्तं चिदाघृणे पूषन् दानाय चोदय । पुणोरिचिद् वि म्रद्धा मनः	३
वि पथो वार्जसातये चिनुहि विमृधो जहि । साधन्तामुग्र नो धियः	४
परि तृन्धि पणीना मारया हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय	५ [१७]
वि पूषन्नारया तुद् पुणोरिच्छ हृदि प्रियम् । अथेमस्मभ्यं रन्धय	६
आ रिख किकिरा कृणु पणीनां हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय	७
यां पूषन् ब्रह्मचोदनी मारां विभर्ण्याघृणे । तया समस्य हृदय मा रिख किकिरा कृणु ८	
या ते अप्सा गोओपशा ऽऽघृणे पशुसाधनी । तस्यास्ते सुन्नमीमहे	९
उत नो गोपणिं धियं मश्वसां वाजसामुत । नृवत् कृणुहि वीतये	१० [१८] (४७६)

(५४)

१० वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

सं पूषन् विदुषां नय यो अञ्जसानुशासति । य एवेदमिति ब्रवत्	१
समुं पूष्णा गमेमाहि यो गृह्णा अभिशासति । इम एवेति च ब्रवत्	२
पूष्णाश्चक्रं न रिप्यति न कोशोऽव पद्यते । नो अस्य व्यथते पविः	३
यो अस्मै हविषाविधुन्न तं पूषापि मृष्यते । प्रथमो विन्दते वसु	४
पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वचेतः । पूषा वाजं सनोतु नः	५ [१९]
पूषन्ननु प्र गा इहि यजमानस्य सुन्वतः । अस्माकं स्तुवतामुत	६

(५८२)

माकिर्नैशन्माकीं रिपुन्माकीं सं शौरि केवटे । अथारिष्टाभिरा गंहि ७
 शृण्वन्तं पुषणं वयं मिर्यमनंष्टवेदसम् । ईशानं राय ईमहे ८
 पूषन् तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मासि ९
 परि पूषा पुरस्ताद्भस्ते दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमार्जतु १० [२०]

(५५)

६ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

एहि वां विमुचो नपादाघृणे सं सचावहै । रथीर्कृतस्य नो भव १
 रथीतमं कपर्दिनमीशानं राधसो महः । रायः सखायमीमहे २
 रायो धारास्याघृणे वसो राशिरजाश्व । धीर्वतोधीवतः सखा ३
 पूषणं न्वजाश्वमुप स्तोषाम वाजिनम् । स्वसुर्यो जार उच्यते ४
 मातुर्दिधिपुमत्रवं स्वसुर्जारः शृणोतु नः । भ्रातेन्द्रस्य सखा मम ५
 आजसः पूषणं रथे निशुम्भास्ते जनुश्रियम् । देवं वहन्तु बिभ्रतः ६ [२१]

(५६)

६ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ६ अनुष्टुप् ।

य एनमादिदेशति करुम्भादिति पूषणम् । न तेन देव आदिशे १
 उत वा स रथीतमः सख्या सत्पतिर्युजा । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते २
 उतादः परुषे गवि सूरश्चक्रं हिरण्यराम् । न्यैरयद् रथीतमः ३
 यदुद्य त्वा पुरुष्टुत त्रवाम दस्र मन्तुमः । तत् सु नो मन्म साधय ४
 इमं च नो गवेषणं सातये सीपधो गणम् । आरात् पूषन्नसि श्रुतः ५

आ ते स्वस्तिमीमह आरेअवामुपावसुम् । अद्या च सर्वतातये श्वश्च सर्वतातये ६
 [२२] (५७)

(५७)

६ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रापूषणौ । गायत्री ।

इन्द्रा नु पूषणा वयं सख्याय स्वस्तये । हुवेम वाजसातये १
 सोममन्य उपासदुत् पातवे चम्बोः सुतम् । क्रुम्भमन्य ईच्छति २
 अजा अन्यस्य वह्नयो हरी अन्यस्य संभृता । ताभ्यां वृत्राणि जिघ्रते ३
 यादिन्द्रो अनयद् रितो महीरपो वृषन्तमः । तत्र पूषाभ्युत् सचा ४

तां पूष्णः सुमतिं वयं वृक्षस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चारुभामहे
उत् पूष्णं युवामहे अभीशूरिव साराधिः । मह्या इन्द्रं स्वस्तये

(५८)

५

६ [२३] (६०८)

४ः वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । त्रिष्टुप्, २ जगती ।

शुक्रं ते अन्यद् यजतं ते अन्यद् विधुस्त्वे अहनी द्यौरिवासि ।
विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु
अजाश्वः पशुपा वाजपस्त्यो धियंजित्वो भुवने विश्वे अर्पितः
अष्टौ पूषा शिथिरामुद्वरीवृजत् संचक्षाणो भुवना देव ईयते
यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिंरण्यरीरन्तरिक्षे चरन्ति ।
ताभिर्यासि दुत्यां सूर्यस्य कामेन कृत श्रवं इच्छमानः
पूषा सुवन्धुर्दिव आ पृथिव्या इळस्पतिर्मघवा दुस्मवर्चाः ।
यं देवासो अर्दुः सूर्यायै कामेन कृतं तवसं स्वध्वम्

१

२

३

(५९)

४ [२४] (६०८)

१० वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । बृहती, ७-१० अनुष्टुप् ।

प्र नु वोचा सुतेषु वां वीर्या इ यानि चक्रथुः ।
हतासो वां पितरो देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवथो युवम्
बद्धित्था महिमा वा मिन्द्राग्नी पनिष्ठ आ ।
समानो वां जनिता भ्रातरा युवं यमाविहेहमातरा
ओकिवांतां सुते सचां अश्वा सती इवादने ।
इन्द्रा न्वग्नी अवसेह वज्रिणां वयं देवा हवामहे
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां स्तवत् तेषुतावृधा ।
जोषवाकं वदतः पञ्चहोषिणा न देवा भूतथश्चन
इन्द्राग्नी को अस्य वां देवौ मतीश्चिक्तेति ।
विषूचो अश्वान् युयुजान ईयत् एकः समान आ रथे

१

२

३

४

५ [२५]

इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वानां पृथ्वीभ्यः । हित्वा शिरो जित्वा वावदुच्चरत् त्रिशत् पदा न्यकमीत् द
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते नरो धन्वानि ब्रह्मोः । ना नो अग्निन् महाधने परावर्तु गविष्पि
७ (३१५)

माकिर्नेशन्माकीं रिषन्माकीं सं शारि केवटे । अथारिष्टाभिरा गहि	७
शृण्वन्तं पूषणं वयं मिर्यमनष्टवेदसम् । ईशानं राय ईमहे	८
पूषन् तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मांसि	९
परि पूषा परस्तान्द्रस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमार्जतु	१० [२०] (५८)

(५५)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

एहि वां विमुचो नपादावृणे सं संचावहै । रथीर्कृतस्य नो भव	१
रथीर्तमं कपर्दिनमीशानं राधसो महः । रायः सखायमीमहे	२
रायो धारास्यावृणे वसो राशिरजाश्व । धीवतोधीवतः सखा	३
पूषणं न्वजाश्वमुप स्तोषाम वाजिनम् । स्वसुर्यो जार उच्यते	४
मातुर्दिधिपुमव्रवं स्वसुर्जारः शृणोतु नः । भ्रातेन्द्रस्य सखा मम	५
आजासः पूषणं रथे निशृम्भास्ते जनुभिर्यम् । देवं वहन्तु विभ्रतः	६ [२१] (५९)

(५६)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ६ अनुष्टुप् ।

य एनमादिदेशति कर्मभादिति पूषणम् । न तेन देव आदिशे	१
उत वा स रथीर्तमः सख्या सत्पतिर्युजा । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते	२
उतादः परुषे गवि सूरश्चक्रं हिरण्ययम् । न्यैरयद् रथीर्तमः	३
यद्व्य त्वा पुरुष्टुत व्रवाम दस्र मन्तुमः । तत् सु नो मन्म साधय	४
इमं च नो गुवेषणं सातये सीपधो गुणम् । आरात् पूषन्नसि श्रुतः	५
आ ते स्वस्तिमीमह आरेअवामुपावसुम् । अद्या च सर्वतातये श्वश्च सर्वतातये ६	[२२] (५९)

(५७)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रापूषणौ । गायत्री ।

इन्द्रा नु पूषणा वयं सख्याय स्वस्तये । हुवेम वाजसातये	१
सोममन्य उपासद्वत् पातवे चम्बोः सुतम् । कर्मभमन्य ईच्छति	२
अजा अन्यस्य वह्नयो हरी अन्यस्य संमृता । ताभ्यां वृत्राणि जिघ्रते	३
यदिन्द्रो अनयद् रितो महीरुपो वृषन्तमः । तत्र पूषामवृत् सचा	४ (६०)

तां पूष्णः सुमतिं वयं वृक्षस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चा रभामहे ५
उत् पूषणं युवामहे ऽभीशूँरिव साराथिः । मुह्य इन्द्रं स्वस्तये ६ [२३] (६०४)

(५८)

४ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । विष्टुप्, २ जगती ।

शुक्रं ते अन्यद् यजतं ते अन्यद् विष्टुरूपे अहनी द्यौरिवासि ।
विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु १
अजाश्वः पशुपा वाजपस्त्यो धियंजिन्वो भुवने विश्वे अपितः
अष्टौ पूषा शिथिरामुद्वरीवृजत् संचक्षाणो भुवना देव ईयते २
यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति ।
ताभिर्यासि द्रुत्यां सूर्यस्य कामेन कृतं श्रवं इच्छमानः ३
पूषा सुवन्धुर्दिव आ प्रथिव्या इळस्पतिर्मववा दुस्मवर्चाः ।
यं देवासो अददुः सूर्याये कामेन कृतं तवसं स्वश्वम् ४ [२४] (६०८)

(५९)

१० वाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । वृद्धती, ७-१० अनुष्टुप् ।

प्र नु वोचा सुतेषु वां वीर्यांश्च यानि चक्रथुः ।
हतासो वां पितरो देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवथो युवम् १
वळित्था महिमा वा मिन्द्राग्नी पनिष्ठ आ ।
समानो वां जनिता भ्रातरा युवं यमाविहेहमातरा २
ओकिवांसां सुते सचां अश्वा सप्ती इवादने ।
इन्द्रा न्वग्नी अवसेह वज्रिणां वयं देवा हवामहे ३
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां स्तवत् तेष्वृतावृधा ।
जोषवाकं वदतः पञ्चहोषिणा न देवा भसथश्चन ४
इन्द्राग्नी को अस्य वां देवौ मर्ताश्चिकेतति ।
विपूचो अश्वान् युयुजान् ईयत् एकः समान आ रथे ५ [२५]

इन्द्राग्नी अपाद्वियं पूर्वागात् पृथ्वीभ्यः । हित्वी शिरो जिहया वावङ्गुच्चरन्तं त्रिशत् पदा न्यकनीत् ६
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते नरो धन्वानि ग्राहोः । मा नो अस्मिन् महाधने परा वक्तुं गविष्टिपु

७ (३३५)

इन्द्राग्नी तपन्ति मा—ऽवा अर्यो अरातयः । अप द्वेषांस्या कृतं युयुतं सूर्यादधि
इन्द्राग्नी युवोरपि वसुं दिव्यानि पार्थिवा । आ न इह प्र यच्छतं रयिं विश्वायुपोषसा
इन्द्राग्नी उक्थवाहसा स्तोमेभिर्हवनश्रुता । विश्वाभिर्गीर्भिरा गत—मस्य सोमस्य पीतये
[२६] (३)

(६०)

१५ वाईस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । गायत्री; १-३, १३ त्रिष्टुप्, १४ बृहती, १५ अनुष्टुप् ।

श्रथद् वृत्रमुत संनोति वाज—मिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात् ।
इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता १
ता योधिष्ठमभि गा इन्द्र नून—मपः स्वरूपसो अग्न ऊळ्हाः ।
दिशः स्वरूपस इन्द्र चित्रा अपो गा अग्ने युवसे नियुत्वान् २
आ वृत्रहणा वृत्रहभिः शुष्मै—रिन्द्रं यातं नमोभिरग्ने अर्वाक् ।
युवं राधोभिरकवेभिरिन्द्रा—ऽग्ने अस्मे भवतमुत्तमेभिः ३
ता हुवे ययोरिदं पग्ने विश्वं पुरा कृतम् । इन्द्राग्नी न मर्धतः ४
उया विंयनिना मुधं इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृळात ईदृशे ५ [२७]

हतो युवाण्यायां हतो दासानि सत्पती । हतो विश्वा अप द्विषः ६
इन्द्राग्नी युवामिमे—ऽभि स्तोमा अनूपत । पिबतं शंभुवा सुतम् ७
या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो कृशुपे नरा । इन्द्राग्नी ताभिरा गतम् ८
ताभिरा गच्छतं नरो—पेदं सर्वनं सुतम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ९
तर्माळिष्ठ यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजन्त । कृष्णा कृणोति जिह्वा १० [२८]

य इन्द्र आविर्वासति सुन्नमिन्द्रस्य मर्त्यः । युन्नाय सुतरा अपः ११
ता नो वानवतीरिष आचून् पिषृतमर्वतः । इन्द्रमग्निं च वोळ्हवे १२
उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह माद्वयध्वं ।
उभा इताराविषां रयीणा—मुभा वानस्य सातये हुवे वाम १३
आ नो गन्धोभिरुध्वै—वसुध्वैरुध्वं गच्छतम् ।

तत्तायो देवो सृष्ट्याय शंभुवे—न्द्राग्नी ता हवामहे १४
इन्द्राग्नी शृणुतं हवं यजमानस्य सुन्वतः । वीतं हव्यान्या गतं पिबतं सोम्यं मधु १५
[२९] (३३३)

(६१)

१४ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सरस्वती । गायत्री, १-२, १२ जगती; १४ त्रिष्टुप् ।

इयमददाद् रभसमृणच्युतं दिवोदासं वध्यश्वायं द्राक्षुषे ।

या शश्वन्तमाक्षुषादावसं पणिं ता ते द्राक्षाणि तविषा सरस्वति १

इयं शुष्मेभिर्विसखा इवारुजत् सानुं गिरीणां तविषेभिरुर्मिभिः ।

पारावतघ्नीमवसे सुवृक्षिभिः सरस्वतीमा विवासेम धीतिभिः २

सरस्वति देवनिदो नि बर्हय प्रजां विश्वस्य वृसयस्य मायिनः ।

उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो विषभेभ्यो असवो वाजिनीवाति ३

प्र णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवाती । धीनामविज्यवतु ४

यस्त्वा देवि सरस्वत्युपवृते धने हिते । इन्द्रं न वृत्रतूर्ये ५ [३०]

त्वं देवि सरस्वत्यवा वाजेषु वाजिनि । रदा पूषेवं नः सनिम् ६

उत स्या नः सरस्वती घोरा हिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नी वंष्टि सुष्ठुतिम् ७

यस्या अनुन्तो अहुतस्त्वेषश्चरिष्णुरणवः । अमश्चरति रोरुवत् ८

सा नो विश्वा अति द्विषः स्वसृरन्या ऊतावरी । अतन्नहेव सूर्यः ९

उत नः प्रिया प्रियासु सप्तस्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्या भूत् १० [३१]

आपमुषी पार्थिवा न्युरु रजो अन्तरिक्षम् । सरस्वती निदस्पातु ११

त्रिषधस्था सप्तधातुः पञ्च जाता वर्धयन्ती । वाजेवाजे हव्या भूत् १२

प्र या महिम्ना महिनासु चेकिते द्युन्नेभिरन्या अपसामपस्तमा ।

रथं इव बृहती बिभ्वने कृतोपस्तुत्या चिकितुषा सरस्वती १३

सरस्वत्यभि नो नेषि वस्यो मापं स्फरीः पर्यसा मा न आ धक् ।

जुपस्वं नः सख्या वेश्या च मा त्वत् क्षेत्राण्यरणानि गन्म १४ [३२] (६४७)

॥ इति चतुर्थोऽष्टकः ॥ ३ ॥

॥ अथ पञ्चमोऽष्टकः ॥ ५ ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-२७]

(६२)

[षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ६२-७५]

११ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

स्तुषे नरा विवो अस्य प्रसन्ता अश्विना हुवे जरमाणो अर्कैः ।

या सद्य उसा द्युषि ज्यो अन्तान् द्युयूपतः पर्युरु वरांसि १

ता यजमा शुचिभिश्चक्रमाणा रथस्य भानुं हरुचु रजोभिः ।

पुरु वरांस्यमिता मिमाना ऽपो धन्वान्यति याथो अजान् २

(६४३)

ता ह त्यद् वर्तिर्यदरधमुग्रे—त्या धिय ऊहथुः शश्वदश्वैः ।

मनोजवेभिरिपरैः शयध्वै परि व्यथिर्वाशुपो मर्त्यस्य ३

ता नव्यसो जरमाणस्य मन्मो—प भूपतो युयुजानसंती ।

शुभं पृक्षमिषमूर्जं वहन्ता होता यक्षत् प्रतो अध्वगुवाना ४

ता वल्गू वृक्षा पुरुशार्कतमा प्रता नव्यसा वचसा विवासे ।

या शंसते स्तुवते शंभविष्ठा बभूवतुर्गृणते चित्रराती ५ [१]

ता भुज्युं विभिरन्ध्रः समुद्रात् तुग्रस्य सूनूमूहथू रजोभिः ।

अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजन्ता पतत्रिभिरर्णसो निरुपस्थात् ६

वि जयुषां रथ्या यातमाद्रिं श्रुतं हवं वृषणा वधिमत्वाः ।

वृशस्यन्ता शयवे पिप्यथुर्गामिति च्यवाना सुमतिं भुरण्यू ७

रोदसी प्रदिवो अस्ति भूमा हेळो देवानामुत मर्त्यत्रा ।

इदित्या वसवो रुद्रियासो रक्षोयुजे तपुरवं दधात ८

य ई राजानावृतुथा विदधद् रजंसो मित्रो वरुणश्चिकेतत् ।

गम्भीराय रक्षसे हेतिमस्य द्रोवाय चिद् वचंस आनवाय ९

अन्तरैश्चक्रैस्तनयाय वर्तिर्द्युमता यातं नृवता रथेन ।

सनुत्येन त्यजसा मर्त्यस्य वनुष्यतामपि शीर्षा ववृक्तम् १०

आ परमाभिरुत मध्यमाभिर्नियुद्धिर्यातमवमाभिरर्वाक् ।

हृळहस्यं चिद् गोमतो वि व्रजस्य दुरो वर्त गृणते चित्रराती ११ [२] (६५८)

(६३)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप्, १ विराट्, ११ एकपदा त्रिष्टुप् ।

क१ त्या वल्गू पुरुहूताद्य दूतो न स्तोमोऽविदुन्नमस्वान् ।

आ यो अर्वाङ्गासत्या वर्तं प्रेष्ठा ह्यसंथो अस्य मन्मन् १

अरं मे गन्तं हवनायास्मै गृणाना यथा पिवाथो अन्धः ।

परि ह त्यद् वर्तिर्याथो रिपो न यत् परो नान्तरस्तुतुर्यात् २

अकारि वामन्धसो वरीमन्नस्तारि बर्हिः सुप्रायणतमम् ।

उत्तानहस्तो युवयुर्ववन्दा ऽऽ वां नक्षन्तो अद्रय आश्रन् ३ (६६१)

ऊर्ध्वो वामगिरिध्वरेष्वस्थात् प्र रातिरेति जूणिनीं घृताचीं ।

प्र होतां गूर्तमना उराणो ऽयुक्तं यो नासत्या हवीमन् ४

अधि श्रिये दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ पुरुभुजा शतोतिम् ।

प्र मायाभिर्मायिना भूतमन्नं नरां नृत्तुं जनिमन् यज्ञियानाम् ५ [३]

युवं श्रीभिर्दशताभिराभिः शुभे पुष्टिमूहथुः सूर्यायाः ।

प्र वां वयो वपुषेऽनुं पप्तन् नक्षद् वाणीं सुष्टुता धिष्ण्या वाम् ६

आ वां वयोऽश्वासो वहिष्ठा आभि प्रयो नासत्या वहन्तु ।

प्र वां रथो मनोजवा असर्जीपः पृक्ष इषिधो अनुं पूर्वीः ७

पुरु हि वां पुरुभुजा दुष्णं धेनुं न इषं पिन्वतमसक्राम् ।

स्तुतश्च वां माध्वी सुष्टुतिश्च रसाश्च ये वामनुं रातिमग्मन् ८

उत मं क्रजे पुर्यस्य रध्वी सुमीळहे शतं पेरुके च पक्वा ।

शाण्डो दाद्विरणिनः स्मदिष्टीन् दशं वशासो अभिपाचं क्रुष्वान् ९

सं वां शता नासत्या सहसा ऽश्वानां पुरुपन्थां गिरे दात् ।

भरद्वाजाय वीरं नू गिरे दां द्रुता रक्षांसि पुरुदंससा स्युः १०

आ वां सुन्ने वरिमन्तसूरिभिः व्याम् ११ [४] (६६९)

(६४)

६ चार्हस्पत्यो भरद्वाजः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

उदुं श्रिय उषसो रोचमाना अस्थुरपां नोर्मयो रुशन्तः ।

कृणोति विश्वा सुपथा सुगा न्यभूदु वस्वी दक्षिणा मघोनीं १

भद्रा ददृक्ष उर्विया वि भा स्युत् ते शोचिर्मानवो द्यामपत्तन् ।

आविर्वक्षः कृणुषे शुभमानो पो देवि रोचमाना महोभिः २

वहन्ति सीमरुणासो रुशन्तो गावः सुभगांमुर्विया प्रथानाम् ।

अपेजते शूरो अस्तेव शन्नून् वाधते तमो अजिरो न वोळ्हा ३

सुगोत ते सुपथा पर्वते प्ववाते अपस्तरसि स्वमानो ।

सा न आ वहं पृथुयामवृष्वे रयिं दिवो दुहितरिप्यध्वै ४

सा वहं योक्षभिरवातो पो वरं वहंसि जोपमनु ।

त्वं दिवो दुहितर्या हं देवी पूर्वहूतौ मंहनां दशता भूः ५

(६७४)

ता ह त्यद् वर्तिर्यदरधसुये—त्या धिय ऊहथुः शश्वदश्वैः ।

मनोजवेभिरिषिरैः शयध्वै परि व्यथिर्दुशुषो मर्त्यस्य

३

ता नव्यसो जरमाणस्य मन्मो—प भूषतो युयुजानसंती ।

शुभं पृक्षमिषमूर्जं वहन्ता होता यक्षत प्रतो अधुग्युवाना

४

ता वल्गू दुष्मा पुरुशाकतमा प्रता नव्यसा वचसा विवासे ।

या शंसते स्तुवते शंभविष्ठा वभूवतुर्गृणते चित्रराती

५ [१]

ता भुज्युं विभिरन्ध्रः समुद्रात् तुग्रस्य सूनुमूहथू रजोभिः ।

अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजन्ता पतत्रिभिरर्णसो निरुपस्थात्

६

वि जयुषां रथ्या यातमाद्रिं श्रुतं हवं वृषणा वधिमत्याः ।

वृशस्यन्ता शयवे पिप्यथुर्गा—मिति च्यवाना सुमतिं भुरण्यू

७

यद् रोदसी प्रदिवो अस्ति भूमा हेळो देवानामुत मर्त्यत्रा ।

तदादित्या वसवो रुद्रियासो रक्षोयुजे तपुर्वं दधात

८

य इ राजानावृत्तथा विदधद् रजसो मित्रो वरुणश्चिकेतत् ।

गम्भीराय रक्षसि हेतिमस्य द्रोवाय चिद् वचंस आनवाय

९

अन्तरिक्षकैस्तनयाय वर्ति—द्युमता यातं नुवता रथेन ।

सनुत्येन त्यजसा मर्त्यस्य वनुष्यतामपि शीर्षा ववृक्षतम्

१०

आ परमाभिरुत मध्यमाभि—नियुन्द्रियातमवुमाभिरुवाक् ।

हृव्हस्य चिद् गोमतो वि व्रजस्य दुरो वर्त गृणते चित्रराती

११ [२] (१५)

(६३)

११ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । अश्विनो । विश्वेषु, १ विराट्, ११ एकपदा त्रिष्टुप् ।

क्र० त्या वल्गू पुरुद्वृताद्य दूतो न स्तोमोऽविदुन्नमस्वान् ।

आ यो अर्वाङ्गार्सत्या ववर्त प्रेष्ठा ह्यसथो अस्य मन्मन्

१

अरं मे गन्तं हवनायास्मै गृणाना यथा पिवाथो अन्धः ।

परि ह त्यद् वर्तिर्याथो रिपो न यत् परो नान्तरस्तुतुयात्

२

अकारि वामन्यसो वर्गम—नस्तारि वृद्धिः सुप्रायणतमम् ।

उत्तानहन्तो युवयुवंन्द्रा ऽऽ वां नक्षन्तो अद्रय आञ्ज

३

(१६)

ऊर्ध्वो वामगिरिध्वरेष्वस्थात् प्र रातिरेति जूणिनी घृताची ।	
प्र होता गूर्तमना उराणो ऽयुक्त यो नासत्या हवीमन्	४
अधि श्रिये दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ पुरुभुजा शतोतिम् ।	
प्र मायाभिर्मायिना भूतमत्र नरा नृत्तु जनिमन् यज्ञियानाम्	५ [३]
युवं श्रीभिर्दंशताभिराभिः शुभे पुष्टिमूहथुः सूर्यायाः ।	
प्र वां वयो वपुषेऽनुं पप्तन् नक्षद् वाणी सुदृता धिषण्या वाम्	६
आ वां वयोऽश्वासो वहिष्ठा अभि प्रयो नासत्या वहन्तु ।	
प्र वां स्थो मनोजवा असर्जीपः पृक्ष इषिधो अनुं पूर्वीः	७
पुरु हि वां पुरुभुजा द्वेष्णं धेनुं न इषं पिन्वतमसक्राम् ।	
स्तुतश्च वां माध्वी सुदृतिश्च रसाश्च ये वामन्तु रातिमग्मन्	८
उत मं ऋज्रे पुरयस्य रध्वी सुमीळहे शतं पेरुके च पक्वा ।	
शाण्डो दांष्ट्रिणिनः स्मदिष्टीन् दशं वशासो अभिषाचं ऋष्वान्	९
सं वां शता नासत्या सहस्रा ऽश्वानां पुरुषन्थां गिरे दात ।	
भग्द्वाजाय वीर नू गिरे दांष्ट्रता रक्षांसि पुरुदंससा स्युः	१०
आ वां सुन्ने वरिमन्त्सूरिभिः व्याम्	११ [४] (६६९)

(६४)

६ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । उपाः । विष्टुप् ।

उदु श्रिय उपसो रोचमाना अस्थुरपां नोर्मयो रुशन्तः ।	
कृणोति विश्वा सुपथा सुगान्यभूदु वस्वी दक्षिणा मघोनी	१
भद्रा ददृक्ष उर्विया वि भास्युत् ते शोचिर्भानवो द्यामपत्तन् ।	
आविर्वक्षः कृणुषे शुम्भमानोपो देवि रोचमाना महोभिः	२
वहन्ति सीमरुणासो रुशन्तो गावः सुभगामुर्विया प्रथानाम् ।	
अपेजते शूरो अस्तेव शत्रून् बाधते तमो अजिरो न वोळ्हा	३
सुगोत ते सुपथा पर्वते प्ववाते अपस्तरसि स्वभानो ।	
सा न आ वह पृथुयामवृष्वे रयिं दिवो दुहितरिष्यध्यै	४
सा वह योक्षमिखातोपो वरं वहसि जोपमनु ।	
त्वं दिवो दुहितर्या ह देवी पूर्वहंतौ मंहना दंशता भूः	५ (६७४)

उत् ते वयश्चिद् वसतेरपन्तन् नरश्च ये पितृभाजो व्युष्टौ ।
अमा सते वहसि भूरि वाम—मुषो देवि दाशुषे मर्त्याय

६ [५] (३७५)

(६५)

६ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः क्षितीरुच्छन्ती मानुषीरजीगः ।

या भानुना रुशता राम्या—स्वज्ञायि तिरस्तमसश्चिद्वक्तून् १

वि तद् ययुररुणयुग्भिर्श्वै—श्चित्रं भान्युपसंश्चन्द्ररथाः ।

अग्रं यज्ञस्य बृहतो नयन्ती—र्वि ता वाधन्ते तम् ऊर्म्यायाः २

—वाजमिषमूर्जं वहन्ती—नि दाशुषं उपसो मर्त्याय ।

धोनीर्वीरवत् पत्यमाना अवो धात विधत्ते रत्नमद्य ३

इदा हि वो विधत्ते रत्नमस्ती—दा वीरायं दाशुषं उपासः ।

इदा विप्राय जरते यद्वक्था नि ष्म मावते वहथा पुरा चित् ४

इदा हि तं उपो अद्रिसानो गोत्रा गवामङ्गिरसो गृणन्ति ।

व्युर्केण बिभिद्वर्द्धाणा च सत्या नृणामभवद् देवर्हतिः ५

उच्छा दिवो दुहितः प्रत्नवन्नो भरद्वाजवद् विधत्ते मघोनि ।

सुवीरं रुयिं गृणते रिरिह्यु—रुगायमधि धेहि श्रवो नः ६ [६] (३८१)

(६६)

११ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

वपुर्नु तच्चिकितुषे चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम् ।

मर्तेष्वन्यद् दोहसे पीपायं सकृच्छ्रुक्रं दुदुहे पृश्निरुधः १

ये अग्रयो न शोशुचन्निधाना द्विर्यत् त्रिमरुतो वावुधन्त ।

अरेणवो हिरण्ययास एषां साकं नृमणैः पौंस्यैभिश्च भूवन् २

रुद्रस्य ये मीळहुषः सन्ति पुत्रा यांश्चो नु दाधुर्विर्भरध्वै ।

विदे हि माता महो मही पा सेत् पृश्निः सुभ्वेर्गर्भमाधात् ३

न य ईयन्ते जनुषोऽया न्व—ऽन्तः सन्तोऽवद्यानि पुनानाः ।

निर्यद् दुहे शुचयोऽनु जोष—मनु श्रिया तन्वमुक्षमाणाः ४ (३८५)

मक्ष न येषु दोहसे चिकुरा आ नाम धूष्णु मारुतं दधानाः । न ये स्तौना अयासो म्हा नू चित्र सुदानुरव यासदुग्रान्	५ [७]
त इदुग्राः शर्वसा धूष्णुषेणा उभे युजन्त रोदसी सुमेके । अर्ध स्मैषु रोदसी स्वशोचि रामवत्सु तस्थौ न रोकः	६
अनेनो वो मरुतो यामो अस्त्व नृश्वश्चिद् यमजृत्परथीः । अनवसो अनभीशू रजस्तू वि रोदसी पृथ्या याति सार्धन्	७
नास्य वर्ता न तरुता न्वस्ति मरुतो यमवथ वार्जसातौ । तोके वा गोषु तनये यमसु स व्रजं दर्ता पार्ये अध द्योः	८
प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् । ये सहांसि सहसा सहन्ते रेजते अग्रे पृथिवी मुखेभ्यः	९
त्विषीमन्तो अध्वरस्येव दिद्युत् तृषुच्यवसो जुहोः नाग्रेः । अर्चत्रयो धुनयो न वीरा भार्जजन्मानो मरुतो अधृष्टाः	१०
तं वृधन्तं मारुतं भार्जहृष्टिं रुद्रस्य सुनुं हवसा विवासे । विषः शर्धाय शुचयो मनीषा गिरयो नार्य उग्रा अस्पृधन्	११ [८] (६९२)
(६७)	

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठतमा गीर्भिर्मित्रावरुणा वावृधधै । सं या रश्मेव यमतुर्यमिष्टा द्वा जना असमा बाहुभिः स्वैः	१
इयं मद वां प्र स्तृणीते मनीषो प प्रिया नर्मसा बर्हिर्च्छ । यन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं हृदि र्यद् वां वरुथ्यं सुदानू	२
आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्यु प प्रिया नर्मसा हूयमाना । सं यावन्तः स्थो अपसेव जना ऋधीयतश्चिद् यतथो महित्वा	३
अश्वा न या वाजिना पूतवन्धू कृता यद् गर्भमदितिर्भरधै । प्र या महि महान्ता जार्यमाना घोरा मर्तीय रिपवे नि दीधः	४
विश्वे यद् वां मंहन्ता मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अर्धधुः सजोपाः । परि यद् भूथो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अर्धधासो अमूराः	५ [९]
ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु द्यून् हहेथे सानुमुपमादिव द्योः । हृहो नक्षत्र उत विश्वदेवो भूमिमातान् द्यां धासिनायोः	६ (६९८)

उत् ते वयंश्चिद् वसतेऽपस्तु नरेभ्य ये पितृभाजा अंष्टो ।
अमा सते वहमि मूर्ध्नि वाम—मूर्धो देवि वागुप मर्त्याय

(३९)

३ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । उपाः । विष्णुः ।

एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः द्वितीरुच्छन्ती मानुषीरजीगः ।
या भानुना रुशता राभ्या—स्वज्ञायि तिरस्तमसश्चिदुस्तु
वि तद् वयुरुणयुग्मिरश्व—श्चित्रं भान्युपसंश्रान्द्रथाः ।
अग्रं यज्ञस्य बृहतो नयन्ती—वि ता वाधन्ते तम् ऊर्म्यायाः
श्रवो वाजमिषमूर्जं वहन्ती—नि वागुपं उपसो मर्त्याय ।
मयोनीर्विखितं पत्यमाना अवो धात विधुते रत्नमद्य
इदा हि वो विधुते रत्नमस्ती—दा वीराय वागुपं उपासः ।
इदा विप्राय जरते यदुक्था नि ष्म मावते वहथा पुरा चित्
इदा हि तं उपो अद्रिसानो गोत्रा गवामग्निरसो गुणान्ति ।
व्यर्केण विभिद्वर्हणा च सत्या नृणामभवद् देवहृतिः
उच्छा दिवो दुहितः प्रत्नवन्नो भरद्वाजवद् विधुते मवोनि ।
सुवीरं रयिं गृणते रिरिह्य—रुगायमधि धेहि श्रवो नः

(४०)

११ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । मरुतः । विष्णुः ।

वपुर्नु तच्चिकितुषे चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम् ।
मर्तेष्वन्यद् दोहसे पीपायं सकृच्छ्रकं दुदुहे पृश्निरुधः
ये अग्रयो न शोशुचन्निधाना द्विर्यत् विर्मरुतो वावुधन्त ।
अरेणवो हिरण्ययास एषां साकं नृमणैः पौंस्येभिश्च भूवन्
रुद्रस्य ये मीळहुपः सन्ति पुत्रा यांश्चो नु दाधृविर्मरुधै ।
विदे हि माता महो मही पा सेत् पृश्निः सुभ्वेर्गर्भमाधात्

मक्ष्म न येषु क्रोहसे चिद्व्या आ नाम धूष्णु मारुतं दधानाः ।
न ये स्तौना अयासो मृहा नू चित् सुदानुस्व यासदुग्रान्

५ [७]

त इदुग्राः शर्वसा धूष्णुषेणा उभे युजन्त रोदसी सुमेके ।

६

अर्ध स्मैषु रोदसी स्वशोचि रामवत्सु तस्थौ न रोकः

अनेनो वो मरुतो यामो अस्त्व नश्वश्चिद् यमजत्यरथीः ।

७

अनवसो अनमीशू रजस्तू वि रोदसी पथ्या याति साधन्

नास्य वता न तरुता न्वस्ति मरुतो यमवथ वाजसातौ ।

८

तोके वा गोषु तनये यमसु स व्रजं दतां पार्ये अध द्योः

प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् ।

ये सहांसि सहसा सहन्ते रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः

९

त्विषीमन्तो अध्वरस्येव दिद्युत् तृपुच्यवसो जुहोः नाग्नेः ।

अर्चत्रयो धुनयो न वीरा भ्राजजन्मानो मरुतो अधृष्टाः

१०

तं वृधन्तं मारुतं भ्राजहृष्टिं रुद्रस्य सुनुं हवसा विवासे ।

द्विवः शर्धाय शुचयो मनीषा गिरयो नार्प उग्रा अस्पृधन्

११ [८] (६९२)

(६७)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । मित्रावरुणौ । त्रिण्डु५ ।

विश्वेषां वः सुतां ज्येष्ठतमा गीर्भिर्मित्रावरुणा वावृधधै ।

सं या रुश्मेव यमतुर्यमिष्टा द्वा जना असेमा बाहुभिः स्वैः

१

इयं मद वां प्र स्तृणीते मनीषो प प्रिया नमसा बर्हिर्च्छ ।

यन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं छर्दिर्यद् वां वरुथ्यं सुदानू

२

आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्यु प प्रिया नमसा हूयमाना ।

सं यावप्नःस्थो अपसेव जना ऋधुधीयतश्चिद् यतथो महित्वा

३

अश्वा न या वाजिना पूतवन्धू कृता यद् गर्भमदितिर्भरधै ।

प्र या महिं महान्ता जार्यमाना घोरा मतीय रिपवे नि दीधः

४

विश्वे यद् वां संहन्ता मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अर्धधुः सजोपाः ।

परि यद् भूथो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अर्धधासो अमूराः

५ [९]

ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु द्यून् हुंहेथे सानुमुपमादिव द्योः ।

हृहो नक्षत्र उत विश्वदेवो भूमिमातान् द्यां धासिनायोः

६

(६९८)

ता विग्रं धैथे जतरं पुणध्या आ यत् सद्म सभृतयः पुणन्ति ।
 न मृष्यन्ते युवतयोऽवाता वि यत् पयो विश्वजिन्वा भरन्ते
 ता जिह्वया सद्ममेदं सुमेधा आ यद् वां सत्यो अरतिर्कृते भूत ।
 तद् वां महित्वं वृतान्नावस्तु युवं द्वाशुषे वि चयिष्टमंहः
 प्र यद् वां मित्रावरुणा स्पर्धन् प्रिया धाम युवर्धिता मिनन्ति ।
 न ये देवास ओहसा न मर्ता अयज्ञसाचो अप्यो न पुत्राः
 वि यद् वाचं कीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के चिन्निविदो मन्तानाः ।
 आद् वां व्रवाम सत्यान्युक्था नकिर्देवोभिर्भयतथो महित्वा
 अवोरिथा वां छर्दिषो अभिष्टो युवोर्मित्रावरुणावस्कृधोयु ।
 अनु यद् गावः स्फुरानृजिप्यं धृष्णं यद् रणे वृषणं युनर्जन

(६८)

११ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, १-१० जग

श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः सजोषा मनुष्वद् वृक्तवर्हिषो यजधै ।
 आ य इन्द्रावरुणाविषे अद्य महे सुन्नाय मह आववर्तत
 ता हि श्रेष्ठा देवताता तुजा शूराणां शर्विष्ठा ता हि भूतम् ।
 मयोनां महिष्ठा तुविशुर्म कृतेन वृत्रतुरा सर्वसेना
 ता गृणीहि नमस्येभिः शूषेः सुन्नेभिरिन्द्रावरुणा चक्राना ।
 वज्रेणान्यः शर्वसा हन्ति वृत्रं सिपकत्यन्यो वृजनेषु विप्रः
 माश्च यत्नरश्च वावृधन्त विश्वे देवासो नरां स्वगृताः ।
 प्रैभ्य इन्द्रावरुणा महित्वा द्यौश्च पृथिवि भूतमुर्वी
 स इत् सुदानुः स्ववां कृतावेन्द्रा यो वां वरुण दाशति त्मन् ।
 उपा स द्विपस्तरिद् दास्वान् वंसद् रयिं रयिवर्तश्च जनान्

यं युवं द्वाश्वध्वराय देवा रयिं धृत्यो वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।
 अस्मे स इन्द्रावरुणावपि प्यात् प्र यो भनक्ति वनुषामशस्तीः

नू न इन्द्रावरुणा गृणाना पृङ्गं रयिं सौश्रवसाय देवा ।	
इत्था गृणन्तो महिनस्य शर्धो ऽपो न नावा दुहिता तरेम	८
प्र सम्राजे बृहते मन्म नु प्रियमर्चं देवाय वरुणाय सप्रथः ।	
अयं य उर्वी महिना महिन्नतः कृत्वा विभात्यजरो न शोचिषा	९
इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मद्यं धृतव्रता ।	
युवो रथो अध्वरं देववीतये प्रति स्वसरमुप याति पीतये	१०
इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णाः सोमस्य वृष्णा वृषेथाम् ।	
इदं वामन्धः परिषिक्तमस्मे आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयेथाम्	११ [१२] (७३४)

(६९)

८ तार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राविष्णू । त्रिष्टुप् ।

सं वां कर्मणा समिषा हिनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य ।	
जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैनः पृथिभिः पारयन्ता	१
या विश्वासां जनितारा मतीनामिन्द्राविष्णू कलशां सोमधानां ।	
प्र वां गिरः शस्यमाना अवन्तु प्र स्तोमांसो गीयमानासो अर्कैः	२
इन्द्राविष्णू मदपती मदानामा सोमं यातं द्रविणो दधाना ।	
सं वामञ्चन्वक्तुभिर्मतीनां सं स्तोमांसः शस्यमानास उक्थैः	३
आ वामश्वासो अभिमातिपाह इन्द्राविष्णू सधमादो वहन्तु ।	
जुषेथां विश्वा हवना मतीनामुप ब्रह्माणि शृणुतं गिरों मे	४
इन्द्राविष्णू तत् पनुयाय्यं वां सोमस्य मदं उरु चक्रमाधे ।	
अकृणुतमुन्तरिक्षं वरीयो ऽप्रथतं जीवसे नो रजांसि	५
इन्द्राविष्णू हविषा वावृधाना ऽग्राद्वाना नमसा रातहव्या ।	
घृतासुती द्रविणं धत्तमस्मे संमुद्रः स्थः कलशां सोमधानः	६
इन्द्राविष्णू पिबतं मध्वो अस्य सोमस्य दत्ता जुठरं पृषेथाम् ।	
आ वामन्धांसि मदिराण्यग्मन्नुप ब्रह्माणि शृणुतं हवें मे	७
उभा जिग्यधुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरध्वनैनाः ।	
इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृषेथां त्रेधा सहस्रं वि तदरयेथाम्	८ [१३] (७३५)

(७०)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । द्यावापृथिवी । जगती ।

घृतवती भुवन्नानामभिथियो र्वी पृथ्वी मधुदुधे सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा	१
असश्चन्ती भूरिधारे पर्यस्वती घृतं दुहाते सुकृते शुचित्रते । रार्जन्ती अस्य भुवनस्य रोदसी अस्मे रेतः सिञ्चतं यन्मनुर्हितम्	२
यो वामृजवे कर्मणाय रोदसी मर्तो दृदाश धिपणे स साधति । प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि युवोः सिक्ता विपुरुपाणि सव्रता	३
घृतेन द्यावापृथिवी अभीवृते घृतथिया घृतपृचा घृतावृधा । उर्वी पृथ्वी होतृवृथे पुरोहिते ते इदं विप्रा ईजते सुस्रमिष्ट्ये	४
मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षतां मधुश्चुता मधुदुधे मधुवते । दधाने यज्ञं द्रविणं च देवता माहि श्रवो वार्जमस्मे सुवीर्यम्	५
ऊर्जे नो द्यौश्च पृथिवी च पिन्वतां पिता माता विश्वविदा सुदंससा । संरराणे रोदसी विश्वशम्भुवा सनि वार्जे रयिमस्मे समिन्वताम्	६ [१४] (ज)

(७१)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सविता । जगती, ४-६ त्रिष्टुप् ।

उदु प्य देवः सविता हिरण्यया ब्राह्म अयंस्त सर्वनाय सुकृतुः । घृतेन पाणी अभि पुष्णुते मखो युवा सुदक्षो रजसो विधर्मणि	१
देवस्य वयं सवितुः सर्वामनि श्रेष्ठं स्याम वसुनश्च दावने । यो विश्वस्य द्विपदो यश्चतुष्पदो निवेशने प्रसवे चासि भूमनः	२
अदधेमिः सवितः पायुभिर्द्वं शिवेभिरुद्य परि पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अवशंस ईशत	३
उदु प्य देवः सविता दमूना हिरण्यपाणिः प्रतिदोषमस्थात् । अयोहनुर्यजतो मन्द्रजिह्व आ दाशुपे सुवति भूरि वामम्	४ (३१२)

उदू अयाँ उपवृक्तेव वाहू हिरण्यया सविता सुप्रतीका ।
 द्विवो रोहांस्यरुहत् पृथिव्या अरीरमत पतयत् कच्चिदभ्वम्
 वाममुद्य सवितर्वाममु श्वो द्विवेदिवे वाममुस्मभ्यं सावीः ।
 वामस्य हि क्षयस्य देव भूरे रया धिया वामभाजः स्याम

५

६ [१५] (७३४)

(७२)

५ चार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रासोमौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रासोमा महि तद् वां महित्वं युवं महानि प्रथमानि चक्रथुः ।
 युवं सूर्यं विविदथुंयुवं स्व॑—विश्व॑ तमांस्यहतं निदश्च
 इन्द्रासोमा वासयथ उपास॑—मुत् सूर्यं नयथो ज्योतिषा सह ।
 उप॑ द्यां स्कम्भथुः स्कम्भनेना॑—प्रथतं पृथिवीं मातरं वि
 इन्द्रासोमावाहिमपः परिष्ठां हथो वृत्रमनु वां द्यौरमन्यत ।
 प्राणाँस्यैरयतं नदीना॑—मा संमुद्राणि पप्रथुः पुरुषाणि
 इन्द्रासोमा एकमामास्वन्त॑—नि गवामिद् दधथुर्वक्षणासु ।
 जगृभथुरनपिनद्धमासु रुशच्चित्रासु जगतीष्वन्तः
 इन्द्रासोमा युवमुङ्गः तरुत्र॑—मपत्यसाचं श्रुत्यं रराथे ।
 युवं शुष्मं नयं चर्षणिभ्यः सं विन्वथुः पृतनापाहमुग्रा

१

२

३

४

५ [१६] (७३५)

(७३)

३ चार्हस्पत्यो भरद्वाजः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

यो अद्विमित् प्रथमजा कृतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् ।
 द्विवर्हज्मा प्राघर्मसत् पिता न आ रोदसी वृषभो रौरवीति
 जनाय चिद् य ईवंत उ लोकं बृहस्पतिर्विवर्हतौ चकार ।
 भन्र वृत्राणि वि पुरो दर्दरीति जयच्छत्रमित्रान् पूत्सु साहन्
 बृहस्पतिः समजयद् वसूनि महो व्रजान् गोमतो देव एषः ।
 अपः सिपांसन् त्वरप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमर्केः

१

२

३ [१७] (७३२)

(७४)

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सोमारुद्रौ । त्रिष्टुप् ।

सोमारुद्रा धारयेथामसुर्यं । प्र वामिष्टयोऽरमश्रुवन्तु ।

दमेदमे सप्त रत्ना दधाना शं नो भूतं द्विपदे शं चतुष्पदे १

सोमारुद्रा वि वृहत्तं विषूची ममीवा या नो गर्यमाविवेशं ।

आरे बधिथां निक्कंति पराचै रस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु २

सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् ।

स्यतं मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् ३

तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृळतं नः ।

प्र नो मुञ्चतं वरुणस्य पाशाद् गोपायतं नः सुमनस्यमाना ४ [१८] (७४६)

(७५)

१९ पायुभरद्वाजः । (संग्रामाशिषः) १ वर्म, २ धनुः, ३ ज्या, ४ आर्त्ता, ५ इषुधिः, ६ (पूर्वार्धः)

सारथिः, ६ (उत्तरार्धः) रश्मयः, ७ अश्वाः, ८ रथः, ९ रथगोपाः, १० ब्राह्मण-पितृ-सोम-द्यावा

पृथिवी-पूषाणः, ११-१२, १५-१६ इषवः, १३ प्रतोदः, १४ हस्तघ्नः,

१७ युद्धभूमि-कवच-ब्रह्मणस्पत्यादयः, १८ वर्म-सोम-वरुणाः,

१९ देवब्रह्माणि । त्रिष्टुप्, ६, १० जगती, १२, १३, १५, १६, १९

अनुष्टुप्, १७ पङ्क्तिः ।

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद् वर्मी याति समदामुपस्थे ।

अनाविद्धया तन्वा जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपेतु १

धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम ।

धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम २

वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिपस्वजाना ।

योपेव शिङ्गे वितताधि धन्व-क्षया इयं समने पारयन्ती ३ (७४९)

- ते आचरन्ती समनेव घोषा मातेव पुत्रं विभृतामुपस्थे ।
 अप शत्रून् विध्यतां संविद्वाने आतीं इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् ४
- ब्रह्मिणां पिता ब्रह्मरस्य पुत्रश्चिश्वा कृणोति समनावगत्य ।
 इषुधिः सङ्क्राः पृतनाश्च सर्वाः पुष्टे निनद्धो जयति प्रसूतः ५ [१९]
- रथे तिष्ठन् नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुपाराधिः ।
 अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु चच्छन्ति रश्मयः ६
- तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयो ऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः ।
 अवकामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणान्ति शत्रूरनपन्ययन्तः ७
- रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म ।
 तस्मा रथमुप शग्मं सदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः ८
- स्वादुषंसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेभितः शक्तीवन्तो गभीराः ।
 चित्रसेना इषुवला अमृधाः सतोर्वीरा उरवो वातसाहाः ९
- ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ।
 पूषा नः पातु दुरिताहतावृधो रक्षा मार्किर्नो अवशंस ईशत १० [२०]
- सुपर्णं वंस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता ।
 यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्मं यंसन् ११
- ऋजीते परि वृद्धि नो ऽश्मा भवतु नस्तनूः ।
 सोमो अर्धि ब्रवीतु नो ऽदितिः शर्मं यच्छतु १२
- आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघना उर्ष जिघ्रते ।
 अश्वाजनि प्रचेतसो ऽश्वान् त्समत्सु चोदय १३
- अहिंरिव भोगैः पर्येति ब्राहुं ज्यायां ह्येति परिवार्यमानः ।
 हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांसं परि पातु विश्वतः १४
- आलाक्ता या रुहशीष्पर्यथो यस्या अयो मुखम् ।
 इदं पर्जन्यरितसु इष्वै देव्यै बृहन्नमः १५ [२१] (७६२)

(७३)

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सोमाग्दो । त्रिष्टुप् ।

सोमारुद्रा धार्येथामसुर्यं । प्र वामिष्टयोऽरमश्रुवन्तु ।

दमेदमे सप्त रत्ना दधाना शं नो भूतं द्विपदे शं चतुष्पदे १

सोमारुद्रा वि वृहतं विपूची ममीवा या नो गर्यमाविवेश ।

आरे बाधेथां निर्कृतिं पराचै रस्मे भद्रा सीश्रुवसानि सन्तु २

सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूपु भेषजानि धत्तम् ।

अव स्यतं मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूपु वृद्धं कृतमेनो अस्मत् ३

तिग्मार्युधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृळ्यत नः ।

प्र नो मुञ्चतं वरुणस्य पाशाद् गोपायतं नः सुमनुस्यमाना ४ [१]

(७५)

१९ पायुर्भरद्वाजः । (संग्रामाशिपः) १ वर्म, २ धनुः, ३ ज्या, ४ आर्त्ता, ५ इषुधिः, ६ (

सारथिः, ६ (उत्तरार्धः) रश्मयः, ७ अश्वाः, ८ रथः, ९ रथगोपाः, १० ब्राह्मण-पितृ-सोम

पृथिवी-पूपाणः, ११-१२, १५-१६ इषवः, १३ प्रतोदः, १४ हस्तघ्नः,

१७ युद्धभूमि-कवच-ब्राह्मणस्पत्यादयः, १८ वर्म-सोम-वरुणाः,

१९ देवब्रह्माणि । त्रिष्टुप्, ६, १० जगती, १२, १३, १५, १६, १९

अनुष्टुप्, १७ पङ्क्तिः ।

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद् वर्मी याति समदामुपस्थे ।

अनाविद्धया तन्वा जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपेतु १

धन्वन्ता गा धन्वन्ताजिं जयेम धन्वन्ता तीव्राः समदो जयेम ।

धनुः शत्रोरपक्रामं कृणोति धन्वन्ता सर्वाः प्रदिशो जयेम २

वृक्षयन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं म्रियं सखायं परिपस्वजाना ।

योषेव शिङ्के वितताधि धन्व-ञ्जया इयं समने प्रारयन्ती ३

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१७]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । विराट्, १९-२५ त्रिष्टुप् ।

अग्निं नरो दीर्घितिभिररण्यो—हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । दूरेदृशं गृहपतिमथर्युम् १
 तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन् त्सुप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् । दृक्षाय्यो यो दम् आस नित्यः २
 प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नो ऽजंसया सुम्यां यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ३
 प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यत्रा नरः समासते सुजाताः ४
 दा नो अग्ने धिया रयिं सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम् । न यं यावा तरति यातुमावान् ५ [२३]

उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ६
 विश्वा अग्नेऽपं दुहाराती—येभिस्तपोभिरदहो जख्यम् । प्र निस्वरं चातयस्वामीवाम् ७
 आ यस्ते अग्न इधते अनीकं वसिष्ठ शुक्र दीदिवः पावक । उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ८
 वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मता नरः पित्र्यांसः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः ९
 इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि सन्तु मायाः । ये मे धियं पनयन्त प्रशस्ताम् १० [२४]

मा शूने अग्ने नि पदाम नृणां माशेषसोऽवीरन्ता परिं त्वा । प्रजावतीषु दुर्यासु दुर्य ११
 यमश्वी नित्यमुपयाति यज्ञं प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः । स्वजन्मना शेषसा वावृधानम् १२
 पाहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्टात् पाहि धूर्तररूपो अघ्रायोः । त्वा युजा पृतनार्यूरभि प्याम् १३
 सेदुग्निरग्निरत्यस्त्वन्यान् यत्र वाजी तनयो वीजुषाणिः । सहस्रपाथा अक्षरा समेति १४
 सेदुग्निर्यो वनुष्यतो निपाति समेद्धारमहंस उरुष्यात् । सुजातासः परिं चरन्ति वीराः १५ [२५]

अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिद्धिन्धे हविष्मान् । परि यमेत्यध्वरेषु होता १६
 त्वे अग्न आहवन्तानि भूरी—शानास आ जुहुयाम नित्या । उभा कृण्वन्तो बहू मियेधे १७
 इमो अग्ने वीततमानि हव्या ऽजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ । प्रति न ई सुरभीणि व्यन्तु १८
 मा नो अग्नेऽवीरते परां दा दुर्वाससेऽमत्ये मा नो अस्यै ।

मा नः क्षुधे मा रक्षसं ऋतावो मा नो दमे मा वन आ जुह्वथीः

१९ (१९)

अर्वसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते ।	
गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कं चनोच्छिपः	१६
यत्र बाणाः संपतन्ति कुमारा विशिखा इव ।	
तत्रा नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म यच्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु	१७
मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।	
उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु	१८
यो नः स्वो अरणो यश्च निष्ट्यो जिघांसति ।	
देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम्	१९ [२२] (७५)

॥ इति पष्ठं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

पञ्चममण्डलस्यान्तपर्यन्तं ४३६८

षष्ठमण्डलस्य

७३५

सर्वयोगः-

५१०३

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१७]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । विराट्, १९-२५ त्रिष्टुप् ।

अग्निं नरो दीर्घितिभिररण्यो हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । दूरेदृशं गृहपतिमथर्युम् १
 तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन् त्वप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् । दृक्षाय्यो यो दम् आसु नित्यः २
 मेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नो ऽजस्रया सुमर्या यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उर्ष यन्ति वाजाः ३
 प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यत्रा नरः समासते सुजाताः ४
 दा नो अग्ने धिया रयिं सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम् । न यं यात्रा तरति यातुमार्वान् ५ [२३]

उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ६
 विश्वा अग्नेऽप दुहाराती येभिस्तपोभिरदहो जरुथम् । प्र निस्वरं चातयस्वामीवाम् ७
 आ यस्ते अग्न इधते अनीकं वसिष्ठ शुक्र दीदिवः पार्वक । उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ८
 वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मतां नरः पित्र्यांसः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः ९
 इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि संन्तु मायाः । ये मे धियं पनयन्त प्रशस्ताम् १० [२४]

मा शूने अग्ने नि पदाम नृणां माशेषसोऽवीरन्ता परिं त्वा । प्रजावन्तीषु दुर्यासु दुर्य ११
 यमश्वी नित्यमुपयाति यज्ञं प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः । स्वजन्मना शेषसा वावृधानम् १२
 पाहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्टात् पाहि धूर्तररूपो अघायोः । त्वा युजा पृतनायूरभि प्याम् १३
 सेदृग्निरग्नीरत्यस्त्वन्यान् यत्र वाजी तनयो वीळुषाणिः । सहस्रपाथा अक्षरां समेति १४
 सेदृग्नियो वनुष्यतो निपातिं समेद्धारमहंस उरुष्यात् । सुजातासुः परिं चरन्ति वीराः १५ [२५]

अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिद्धिन्धे हविष्मान् । परि यमेत्यध्वरेषु होता १६
 त्वे अग्न आहव्नानि भूरी शानासु आ जुहुयाम नित्यां । उभा कृण्वन्तो वहतु म्रियेधे १७
 इमो अग्ने वीतर्तमानि हुव्या ऽजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ । प्रतिं न ई सुरभीणि व्यन्तु १८

मा नो अग्नेऽवीरन्ते परां दा दुर्वाससेऽमर्तये मा नो अस्यै ।

मा नः क्षुधे मा रक्षसं क्रतावो मा नो दमे मा वन आ जुह्वथाः

१९ (१९)

नू मे ब्रह्माण्यग्र उच्छशाधि त्वं देव मधवन्त्र्यः सुपूदः ।
रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

२० [२६]

त्वमग्ने सुहवो रणवसंहक् सुवीती सूनो सहसो दिदीहि ।
मा त्वे सचा तनये नित्य आ धृङ्गा वीरो अस्मन्नर्यो वि दासीत्
मा नो अग्ने दुर्भुतये सचैषु देवेन्द्रेष्वग्निषु प्र वोचः ।
मा ते अस्मान् दुर्मतयो भूमाच्चिद् देवस्य सूनो सहसो नशन्त
स मर्तो अग्ने स्वनीक रेवा नमर्त्ये य आजुहोति हव्यम् ।
स देवता वसुवर्नि दधाति यं सूरिरथो पृच्छमान एति
महो नो अग्ने सुवितस्य विद्वान् रयिं सूरिभ्य आ वहा बृहन्तम् ।
येन वयं सहसावन् मद्रेमा ऽर्विक्षितास आयुषा सुवीराः
नू मे ब्रह्माण्यग्र उच्छशाधि त्वं देव मधवन्त्र्यः सुपूदः ।
रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

२१

२२

२३

२४

२५ [२७] (२५)

— ३७५ —

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-३०]

(२)

११ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । आप्रीक्षुक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इच्छः, ४ बर्हिः,
५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यो होतारो प्रचेतसौ, ८ तित्थो देव्यः सरस्वतीन्नाभारत्यः,
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । त्रिष्टुप् ।

जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य शोचा बृहद् यजत धुममृण्वन् ।
उप स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः सं रश्मिभिस्ततनः सूर्यस्य
नराशंसस्य महिमानमेपा मुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः ।
ये सुक्रतवः शुचयो धियंधाः स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या
ईलेन्यं वो असुरं सुदक्षं मन्तर्दुतं रोदसी सत्यवाचम् ।
मनुष्वदग्निं मनुना समिद्धं समध्वराय सदुमिन्महेम
सपर्यवो भरमाणा अभिजु प्र वृञ्जते नमसा बर्हिरग्नौ ।
आजुह्वाना घृतपृष्ठं पृषद् दध्वर्यवो हविषा मर्जयध्वम्
स्वाध्यायं वि दुरो देवयन्तो ऽशिश्नू रथयुर्देवताता ।
पूर्वां शिशुं न मातरां रिहाणे समगुवो न समनेष्वञ्जन्
उत योषणे दिव्ये मही न उपासानक्ता सुदुधेव धेनुः ।
वर्हिषदा पुरुहूते मघोनी आ यज्ञिये सुविताय श्रेयताम्

१

२

३

४

५ [१]

६

(३१)

विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु कारु मर्त्ये वां जातवेदसा यजध्वै ।	
ऊर्ध्वं नो अध्वरं कृतं हवेषु ता देवेषु वनथो वार्याणि	७
आ भारती भारतीभिः सृजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः ।	
सरस्वती सारस्वतेभिर्वाक् तिस्रो देवीर्विहिरेदं सदन्तु	८
तन्नस्तुरीपमर्धं पोषयितु देवं त्वष्टाविं रराणः स्यस्व ।	
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः	९
वनस्पतेऽव सृजोषं देवा नग्निर्हविः शमिता सुदयाति ।	
सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेदं	१०
आ याह्यग्ने समिधानो अवा ङिन्द्रेण देवैः सरथं तुरोभिः ।	
बर्हिर्न आस्तामादितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्	११ [२] (३३)

(३)

१० मैत्रावरुणिर्वत्सिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्निं वो देवमग्निभिः सृजोषा यजिष्ठं द्रुतमध्वरे कृणुध्वम् ।	
यो मर्त्येषु निर्धुर्विर्कृतावा तर्पुर्मूर्धा घृतान्नः पावकः	१
प्रोथदध्वो न यवसेऽविष्यन् यदा महः संवरणाद् व्यस्थात् ।	
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरर्धं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति	२
उद् यस्य ते नवजातस्य वृष्णो ऽग्ने चरन्त्यजरा इधानाः ।	
अच्छा घामरूपो धूम एति सं द्रुतो अग्न इयसे हि देवान्	३
वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो अभ्रेत् तेषु यदन्ना समवृक्तं जम्भैः ।	
सेनैव स्रष्टा प्रसितिष्ट एति एवं न दस्म जुहा विवेक्षि	४
तमिद् द्रोषा तमुपसि यविष्ठ मग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः ।	
निशिर्शाना अतिथिमस्य योनौ दीदाय शोचिराहुतस्य वृष्णः	५ [३]

सुसंहकृ तै स्वनीकृ प्रतीकृ वि यद् रुक्मो न रोचस्त उपाके ।
 द्विवो न तै तन्यतुरेति शुष्म धिद्रो न सूरः प्रति चक्षि भानुम्
 यथा वः स्वाहाग्नये दाशेन परीक्षाभिर्धुतवद्विध्व हव्यैः ।
 तेभिर्नो अग्ने अमिर्तैर्महांभिः शतं पुभिरायन्तीभिर्नि पाहि

या वा ते सन्ति वाशुपे अधृष्टा गिरो वा यामिर्नृवर्तारुरुष्याः ।
 तामिनः सूनो सहसो नि पाहि स्मत् सूरिर्ऋतृर्ऋतवेदः
 निर्यत् पूतेव स्वर्धतिः शुचिर्गात् स्वया कृपा तन्वाद् रोचमानः ।
 आ यो मात्रोरुशेन्यो जनिष्ट देवयज्याय सुक्रतुः पावकः
 एता नो अग्रे सौभगा दिव्यीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।
 विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८

९

१० [४] (३६)

(४)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र वः शुक्राय भानवे भरध्वं हव्यं मतिं चाग्नये सुपूतम् ।
 यो देव्यानि मानुषा जनुंष्यन्तर्विश्वानि विद्वाना जिगाति
 स गृत्सो अग्निस्तरुणाश्चिदस्तु यतो यविष्ठो अजनिष्ट मातुः ।
 सं यो वना युवते शुचिदन् भूरि चिदज्ञा समिदन्ति सद्यः
 अस्य देवस्य संसद्यनीके यं मर्तांसः श्येत जंगुध्रे ।
 नि यो गुभं पौरुषेयीमुवोच दुरोकमग्निरायवे शुशोच
 अयं कविरकविषु प्रचेता मर्तव्यग्निरमृतो नि धायि ।
 स मा नो अत्र जुहुरः सहस्वः सदा त्वे सुमनसः स्याम
 आ यो योनिं देवकृतं ससादु क्रत्वा ह्यग्निरमृतो अतारीत् ।
 तमोर्पधीश्च वनिनश्च गर्भं भूमिश्च विश्वधायसं विभर्ति

१

२

३

४

५ [५]

ईशे ह्यग्निरमृतस्य भूरे—रीशे रायः सुवीर्यस्य दातोः ।
 मा त्वा वयं सहसावन्नवीरा माप्सवः परि पदाम मादुवः
 परिपद्यं हरणस्य रेवणो नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।
 न शेषो अग्ने अन्यजातमस्त्यचेतानस्य मा पथो वि दुक्षः
 नहि ग्रभारारणः सुशेवो ऽन्योदर्यो मनसा मन्तवा उ ।
 अधा चिदोकः पुनरित् स एत्या ऽऽ नो वाज्यभीषाळेतु नव्यः
 त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसावन्नवद्यात् ।
 सं त्वा ध्वस्मन्वदुभ्येतु पाथः सं रयिः स्पृहयाप्यः सहस्री

६

७

८

९

(५५)

एता नो अग्ने सौभगा दिङ्मिह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।

विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१० [६] (५६)

(५)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राज्ञये तवसे भरध्वं गिरं द्विवो अरतये पृथिव्याः ।

यो विश्वेषाममृतानामुपस्थे वैश्वानरो वावृधे जागृवद्भिः

१

पृष्टो द्विवि धार्याग्निः पृथिव्यां नेता सिन्धूनां वृषभः स्तिर्यानाम् ।

स मानुषीरभि विशो वि भाति वैश्वानरो वावृधानो वरेण

२

त्वद् भिया विश आयन्नसिक्ती रसमना जहतीर्भोजनानि ।

वैश्वानर पुरवे शोशुचानः पुरो यदग्ने दुरयन्नदीदेः

३

तव त्रिधातुं पृथिवी उत द्यौर्वैश्वानर व्रतमग्ने सचन्त ।

त्वं भासा रोदसी आ ततन्थाऽजस्रेण शोचिषा शोशुचानः

४

त्वामग्ने हरितो वावृजाना गिरः सचन्ते धुनयो घृताचीः ।

पतिं कृष्टीनां रथ्यं रयीणां वैश्वानरमुपसां केतुमह्वाम्

५ [७]

त्वे असुर्यं वसवो न्यृण्वन् क्रतुं हि ते मित्रमहो जुपन्त ।

त्वं दस्युरोक्तसो अग्र आज उरु ज्योतिर्जनयन्नार्याय

६

स जायमानः परमे व्योमन् वायुर्न पाथः परि पासि सद्यः ।

त्वं भुवना जनयन्नभि क्रन्नर्पत्याय जातवेदो दशस्यन्

७

तामग्ने अस्मे इषमेरयस्व वैश्वानर द्युमतीं जातवेदः ।

यया राधः पिन्वासि विश्ववार पृथु श्रवो दृशुषे मर्त्याय

८

तं नो अग्ने मघवन्त्यः पुरुक्षुं रयिं नि वाजं श्रुत्य युवस्व ।

वैश्वानर महि नः शर्म यच्छ रुद्रेभिर्मे वसुभिः सजोषाः

९ [८] (६५)

(६)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र सत्राजो असुरस्य प्रशस्तिं पुंसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य ।

इन्द्रस्येव प्र तवसंस्कृतानि वन्दे दारं वन्दमानो विवस्मि

१

(६६)

कविं केतुं धासिं भानुमदे—हिन्वन्ति शं राज्यं रोदस्योः ।
 पुण्डुरस्य गीर्भिरा विवासे ऽग्नेर्वतानि पुन्या महानि २
 न्यक्तून् ग्रथिनो मधुवाचः पणिरश्रद्धाँ अघुधौ अयज्ञान् ।
 प्र तान् दस्यूरग्निर्विवाय पूर्वश्चकारापरौ अयज्यून ३
 यो अपाचीने तमसि मदन्तीः प्राचीश्चकार नृतमः शर्चीभिः ।
 तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीषे ऽनानतं दुमयन्तं पृतन्यून ४
 यो देह्योऽ अनमयद वधस्ते—र्यो अर्यपत्नीरुपसश्चकार ।
 स निरुध्या नहुषो यत्नो अग्निर्विशश्चक्रे बलिहतः सहोभिः ५
 यस्य शर्मन्नुप विश्वे जनांस एवैस्तस्थुः सुमतिं भिक्षमाणाः ।
 वैश्वानरो वरमा रोदस्यो—राग्निः संसाद पित्रोरुपस्थम् ६
 आ देवो ददे बुध्याऽ वसूनि वैश्वानर उदिता सूर्यस्य ।
 आ समुद्रादवरादा परस्मा—दाग्निर्दे दिव आ पृथिव्याः ७ [९] (७१)

(७)

७ मैत्रावरुणिव्रसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र वो देवं चित् सहसानमग्निमश्वं न वाजिनं हिषे नमोभिः ।
 भवां नो दूतो अध्वरस्य विद्वान् तमनां देवेषु विविदे मितदुः १
 आ याह्यग्ने पथ्याऽ अनु स्वा मन्द्रो देवानां सख्यं जुषाणः ।
 आ सानु शुष्मैर्नदयन् पृथिव्या जम्भेभिर्विश्वमुशधृग्वनानि २
 प्राचीनो यज्ञः सुधितं हि बर्हिः प्रीणीते अग्निरीदितो न होता ।
 आ मातरा विश्ववारि हुवानो यतो यविष्ठ जज्ञिषे सुशेवः ३
 सद्यो अध्वरे रथिरं जनन्त मानुषासो विचेतसो य एषाम् ।
 विशामंधायि विश्रुतिदुरोणेऽ ऽग्निर्मन्द्रो मधुवचा क्रतावा ४
 असादि वृतो वह्निराजगन्वा नग्निर्व्रह्मा नृपदने विधर्ता ।
 द्यौश्च यं पृथिवी वावृधाते आ यं होता यजति विश्ववारम् ५
 एते द्युन्नेभिर्विश्वमातिरन्त मन्त्रं ये वारं नर्या अतक्षन् ।
 प्र ये विशस्तिरन्त श्रोपमाणा आ ये मे अस्य दीर्घयन्तस्य ६ (७८)

नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहस्रो वसूनाम् ।
इषं स्तोतृभ्यो मघवन्द्य आनङ् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

७ [१०] (७९)

(८)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रे राजा सम्यो नमोभिर्यस्य प्रतीकमाहुतं धृतेन ।
नरो हव्येभिरीळते सबाध आग्रिरग्र उपसामशोचि
अयमु ष्य सुमहौ अवोद्वि होता मन्द्रो मनुषो यद्वो अग्निः ।
वि भा अंकः ससृजानः पृथिव्यां कृष्णपविरोषधीभिर्वक्षे
कया नो अग्रे वि वंसः सुवृक्तिं कामुं स्वधामृणवः शस्यमानः ।
कदा भवेम पतयः सुदन्न रायो वन्तारो दुष्टरस्य साधोः
प्रप्रायमग्निर्मरतस्य गृण्वे वि यत् सूर्यो न रोचते बृहद् भाः ।
अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ द्युतानो दैव्यो अतिथिः शुशोच
असन्नित्वे आहवनानि भूरि भुवो विश्वेभिः सुमन्ना अनीकैः ।
स्तुतश्चिदग्रे गृण्वेषे गृणानः स्वयं वर्धस्व तन्वं सुजात
इदं वचः शतसाः संसहस्रमुदग्रये जनिषीष्ट द्विवर्हाः ।
शं यत् स्तोतृभ्य आपये भवति द्युमदमीव चार्तनं रक्षोहा
नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहस्रो वसूनाम् ।
इषं स्तोतृभ्यो मघवन्द्य आनङ् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३

४

५

६

७ [११] (८६)

(९)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अबोधि जार उपसामुपस्था द्योता मन्द्रः कवितमः पावकः ।
दधाति केतुमुभयस्य जन्तो हव्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु
स सुकृतुर्यो वि दुरः पणीनां पुनानो अकं पुरुभोजसं नः ।
होता मन्द्रो विशां दमूना स्तिरस्तमो ददृशे राम्याणाम्
अमूरः कविरदितिर्विवस्वान् त्सुसंसन्मित्रो अतिथिः शिवो नः ।
चित्रभानुरुपसां भात्यग्रे ऽपां गर्भः प्रस्व आ विवेश
इळेन्यो वो मनुषो युगेषु समन्ता अशुचज्जातवेदाः ।
सुसंहशा भानुना यो विभाति प्रति गावः समिधानं बुधन्त

१

२

३

४

(९०)

अग्ने याहि द्रुत्यं॑ मा रिषण्यो देवाँ अच्छा व्रतक्रता गुणेन ।
सरस्वतीं मरुतो अश्विनापो यक्षि देवान् रत्नधेयाय विश्वान्
त्वामग्ने समिधानो वसिष्ठो जरुथं हन् यक्षि राये पुरंधिम् ।
पुरुणीथा जातवेदो जरस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

५

६ [१२] (११)

(१०)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

उषो न जारः पृथु पाजो अश्रेद् द्रविद्युतद् दीद्यच्छोशुचानः ।
वृषा हरिः शुचिरा भाति भासा धियो हिन्वान उशतीरजीगः
स्वर्णं वस्तोरुपसामरोचि यज्ञं तन्वाना उशिजो न मन्म ।
देव आ वि विद्वान् द्रवद् द्रुतो देवयाद्या वनिष्ठः
गिरो मतयो देवयन्ती रग्निं यन्ति द्रविणं भिक्षमाणाः ।
सुसंहशं सुप्रतीकं स्वश्च हव्यवाहमरातिं मानुपाणाम्
इन्द्रं नो अग्ने वसुभिः सजोपा रुद्रं रुद्रेभिरा वहा बृहन्तम् ।
आदित्येभिरदितिं विश्वजन्त्यां बृहस्पतिमृक्कभिर्विश्ववारम्
मन्द्रं होतारमुशिजो यविष्ठ मग्निं विश ईळते अध्वरेषु ।
स हि क्षपावा अर्भवद् रयीणा मतन्द्रो द्रुतो यजथाय देवान्

१

२

३

४

५ [१३] (११)

(११)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

महाँ अस्यध्वरस्य प्रकेतो न क्रुते त्वदमृता मादयन्ते ।
आ विश्वेभिः सरथं याहि देवै न्यग्ने होता प्रथमः सवेह
त्वामीळते अजिरं द्रुत्याय हविष्मन्तुः सद्रुमिन्मानुपासः ।
यस्य देवैरासदो बर्हिरग्ने ऽहान्यस्मै सुदिना भवन्ति
त्रिश्चिदुक्तोः प्र चिकितुर्वसूनि त्वे अन्तर्दाशुषे मर्त्याय ।
मनुष्वदग्न इह यक्षि देवान् भवा नो द्रुतो अभिशस्तिपावा
अग्निरीशे बृहतो अध्वरस्या ऽग्निर्विश्वस्य हविषः कृतस्य ।
क्रतुं ह्यस्य वसवो जुषन्ता ऽथा देवा दधिरे हव्यवाहम्

१

२

३

४

(१०१)

आग्नें वह हविरद्याय देवा निन्द्रज्येष्ठास इह मादयन्ताम् ।
इमं युजं द्विवि देवेषु धेहि यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः

५ [१४] (१०२)

(१२)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अगन्म महा नमसा यविष्ठं यो क्रीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे ।
चित्रभानुं रोदसी अन्तरुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यश्वम्
स महा विश्वा दुरितानि साहा नग्निः पृथ्वे दम आ जातवेदाः ।
स नो रक्षिषद् दुरिताद्वृथा कुस्मान् गूणत उत नो मघोनः
त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मृतिभिर्वसिष्ठाः ।
त्वे वसु सुषणनानि सन्तु यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः

१

२

३ [१५] (१०५)

(१३)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राग्रये विश्वशुचं धियंधे ऽसुरघ्ने मन्म धीतिं भरध्वम् ।
भरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम्
त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः ।
त्वं देवा अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा
जातो यदग्ने भुवना व्यस्यः पशन् न गोपा इर्यः परिज्मा ।
वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः

१

२

३ [१६] (१०८)

(१४)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् । १ पृथ्वी ।

समिधा जातवेदसे देवाय देवहूतिभिः ।
हविर्भिः शुक्रशोचिषे नमस्विनो वयं दाशेनाग्रये
वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम तुष्टुती यजत्र ।
वयं घृतेनाध्वरस्य होत वयं देव हविषा भद्रशोचे
आ नो देवेभिरुप देवहूति मग्ने याहि वर्षद्वि जुषाणः ।
तुभ्यं देवाय दाशतः स्पाम यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः

१

२

३ [१७] (१११)

अग्ने॑ याहि॒ द्रुत्यं॑ । मा रि॒षण्यो॑ दे॒वाँ अ॒च्छा॑ ब्रह्म॒कृता॑ गुणेन ।
सर॑स्वतीं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॒पो यक्षि॑ दे॒वान् रत्न॑धेयाय वि॒श्वान्
त्वाम॑ग्ने समि॒धानो॑ वसि॒ष्ठो ज॒रुथं॑ हन् यक्षि॑ रा॒ये पु॒रंधि॑म् ।
पु॒रुणी॑था जा॒तवे॒दो जर॑स्व यूयं पा॒त स्व॒स्तिभिः॑ सदा॑ नः

५

६ [१२] (१२)

(१०)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

उ॒पो न जा॒रः पृ॒थु पा॒जो अ॒श्रेद् द॒र्विद्यु॑तद् दी॒द्यच्छो॑शु॒चानः॑ ।
वृ॒षा हरिः॑ शु॒चिरा॑ भा॒ति भा॒सा धियो॑ हि॒न्वान उ॑श॒तीर॑जीगः
स्व॒र्णं व॒स्तोरु॑प॒साम॑रोचि य॒ज्ञं त॑न्वा॒ना उ॒शिजो॑ न म॒न्म ।
अ॒ग्निर्ज॑न्मानि दे॒व आ वि॒द्वान् इ॒वद् दू॒तो दे॒वया॒वा व॑निष्ठः
अ॒च्छा गि॒रो म॒तयो॑ दे॒वय॑न्तीं रा॒ग्निं य॑न्ति द्र॒विणं॑ भि॒क्षमा॑णाः ।
सु॒सं॒दृशं॑ सु॒प्रती॑कं स्व॒ञ्च ह॒व्यवा॑ह॒मर॑तिं मा॒नु॒पाणा॑म्
इ॒न्द्रं नो॑ अ॒ग्ने वसु॑भिः स॒जोषा॑ रु॒द्रं रु॒द्रेभि॑रा व॒हा बृ॒हन्त॑म् ।
आ॒दित्ये॑भि॒रदि॑तिं वि॒श्वज॑न्यां बृ॒हस्प॑ति॒मृक॑भिर्वि॒श्ववा॑रम्
म॒न्द्रं हो॒तार॑मु॒शिजो॑ यवि॒ष्ठम॒ग्निं वि॒श ई॒ळते॑ अध्व॒रेषु॑ ।
स हि॑ क्षपा॒वाँ अभ॑वद् र॒यीणा॑ म॒तन्द्रो॑ दू॒तो य॒जथा॑य दे॒वान्

१

२

३

४

५ [१३] (११)

(११)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

म॒हो अ॑स्यध्व॒रस्य॑ प्र॒केतो॑ न ऋ॒ते त्व॑दु॒मृता॑ मा॒दय॑न्ते ।
आ वि॒श्वेभिः॑ स॒रथं॑ याहि दे॒वैर्न्य॑ग्ने होता॑ प्रथ॒मः स॒वेह
त्वामा॑ळते अ॒जिरं॑ द्रु॒त्याय॑ ह॒विष्म॑न्तः स॒दुमि॑न्मा॒नु॒पासः॑ ।
यस्य॑ दे॒वैरा॑स॒दो ब॒र्हिर्ग॑ग्ने ऽहान्य॒स्मै सु॒दिना॑ भ॒वन्ति
त्रि॒श्रि॒दु॒क्तोः प्र चि॑कितु॒र्वसू॑नि त्वे अ॒न्तर्दृ॑शु॒षे म॒र्त्याय॑ ।
म॒नु॒ष्वर्द॑ग्न इ॒ह य॑क्षि दे॒वान् भ॒वा नो॑ दू॒तो अ॑भि॒शस्ति॑पा॒वा
अ॒ग्निरी॑शे बृ॒हतो॑ अध्व॒रस्या॑ ऽग्निर्वि॒श्वस्य॑ ह॒विषः॑ कृत॒स्य ।
क्र॒तुं ह्य॑स्य वस॒वो जु॑प॒न्ता ऽथा॑ दे॒वा दधि॑रे ह॒व्यवा॑ह॒म्

१

२

३

४

(१०१)

त्वमग्ने गृहपति—स्त्वं होता नो अध्वरे ।

त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेपि च वार्यम्

५

कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वं हि रत्नधा असि ।

आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते

६ [२१]

त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूर्यः ।

यन्तारो ये मधवानो जनाना—मूर्वान् दर्यन्त गोनाम्

७

येषामिळा घृतहस्ता दुरोण आ अपि प्राता निषीदति ।

ताँस्त्रायस्व सहस्य द्रुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत्

८

स मन्द्रया च जिह्या वहिरासा विदुष्टरः ।

अग्ने रयि मघर्वन्नो न आ वह हव्यदातिं च सूदय

९

ये राधांसि द्रुत्यश्रया मघा कामेन श्रवसो महः ।

ताँ अंहसः पिपृहि पृथुभिष्टं शतं पूभिर्षेविष्ठ्य

१०

देवो वो द्रविणोदाः पूर्णा विवण्ट्यासिचम् ।

उद् वा सिञ्चध्वमुप वा पुणध्व—मादिद् वो देव ओहते

११

तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत ।

दधाति रत्नं विधते सुवीर्यं—मग्निर्जनाय दाशुपे

१२ [२२] (१३८)

(१७)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । उपश विष्टुम् ।

अग्ने भवं सुषमिधा समिद्ध उत वह्निर्विया वि स्तृणीताम्

१

उत द्वार उशतीर्वि श्रयन्ता—मुत देवा उशत आ बहेह

॥१॥

२

अग्ने बीहि हविषा यक्षि देवान् त्वध्वरा कुणुहि जातवेदः

३

स्वध्वरा करति जातवेदा यक्षद् देवाँ अमुतान् पिप्रयच्च

॥२॥

४

वंस्व विश्वा वार्याणि प्रचेतः सत्या भवन्तशशिषो नो अय

५

त्वाम् ते दधिरे हव्यवाहं देवातो अग्न ऊर्ज आ नशानम्

॥३॥

६

ते ते देवाय दाशतः स्याम महो नो रत्ना वि दध इयानः

॥४॥

७ [२३] (१३९)

(१५)

१५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । गायत्री ।

उपसद्याय मीळहुपं आस्ये जुहुता हविः	।	यो नो नेदिष्वृमाप्यम्	१
यः पञ्च चर्पणीराभि निपसाद् दमेदमे	।	कविर्गृहपतिर्युवा	२
स नो वेदो अमात्यमग्नी रक्षंतु विश्वतः	।	उतास्मान् पात्वंहसः	३
नवं नु स्तोममग्नये दिवः श्येनाय जीजनम्	।	वस्वः कुविद् वनाति नः	४
स्पार्हा यस्य श्रियो हृशे रयिर्वीरवतो यथा	।	अग्रे यज्ञस्य शोचतः	५ [१८]

सेमां वेतु वपङ्कतिमग्निर्जुपत नो गिरः	।	यजिष्ठो हव्यवाहनः	६
नि त्वा नक्ष्य विशपते द्युमन्तं देव धीमहि	।	सुवीरमग्न आहुत	७
क्षपं उल्लश्च दीदिहि स्वग्नयस्त्वया वयम्	।	सुवीरस्त्वमस्मयुः	८
उपं त्वा सातये नरो विप्रांसो यन्ति धीतिभिः	।	उपाक्षरा सहस्रिणी	९
अग्नी रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः	।	शुचिः पावक ईड्यः	१० [१९]

स नो राधास्या भरे शानः सहसो यहो	।	भगश्च दातु वार्यम्	११
त्वमग्ने वीरवद् यशो देवश्च सविता भगः	।	दितिश्च दाति वार्यम्	१२
अग्रे रक्षां णो अंहसः प्रति ष्म देव रीषतः	।	तपिष्ठैरजरो दह	१३
अधा मही न आयस्य नाधृष्टो नृपीतये	।	पूर्भवा शतभुजिः	१४
त्वं नः पाह्यंहसो दोषावस्तरवायतः	।	दिवा नक्तमदाभ्य	१५ [२०] [१३]

(१६)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । प्रगाथः (= विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

एना वो अग्निं नमसो ज्यो नपात्मा हुवे ।

प्रियं चेतिष्ठमरुतिं स्वध्वरं विश्वस्य द्रुतममृतम् १

स योजते अरुपा विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः ।

सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम् २

उदस्य शोचिरस्था दाजुह्वानस्य मीळहुपः ।

उद् धूमासो अरुपासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः ३

तं त्वा दूतं कृण्महे यशस्तमं देवा आ वीतये वह ।

विश्वा सूनो सहसो मर्तुभोजना रास्व तद् यत् त्वेमहे ४ (१३०)

त्वमग्ने गृहपति—स्त्वं होता नो अध्वरे ।	
त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेपि च वार्यम्	५
कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वं हि रत्नधा असि ।	
आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते	६ [२१]
त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः ।	
यन्तारो ये मघवानो जनाना—मूर्वान् दयन्त गोनाम्	७
येषामिळा घृतहस्ता दुरोण आँ अपि प्राता निषीदन्ति ।	
ताँस्त्रायस्व सहस्य द्रुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत्	८
स मन्द्रया च जिह्वया वह्निरासा विदुष्टरः ।	
अग्ने रयि मघवन्धो न आ वह हव्यदातिं च सूदय	९
ये राधाँसि ददुत्यश्व्या मघा कामेन श्रवसो महः ।	
ताँ अंहसः पिपृहि पृतृभिष्टं शतं पूभिर्यविष्ठ्य	१०
देवो वो द्रविणोदाः पूर्णा विवष्ट्यासिचम् ।	
उद् वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्व—मादिद् वो देव ओहते	११
तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत ।	
दधाति रत्नं विधते सुवीर्य—मग्निर्जनाय दाशुपे	१२ [२२] (१३८)

(१७)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । द्विपदा त्रिष्टुप् ।

अग्ने भव सुषमिधा समिद्ध उत वह्निर्विषया वि स्तृणीताम्	१
उत द्वार उशतीर्वि श्रयन्ता—मुत देवाँ उशत आ वहहेह	॥१॥ २
अग्ने वीहि हविषा यक्षि देवान् त्वध्वरा कृणुहि जातवेदः	३
स्वध्वरा करति जातवेदा यक्षद् देवाँ अमृतां पिप्रयच्च	॥२॥ ४
वंस्व विश्वा वार्याणि प्रचेतः सत्या भवन्त्वाशिपो नो अद्य	५
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहं देवासो अग ऊर्ज आ नपातम्	॥३॥ ६
ते ते देवाय दाशतः स्याम महो नो रत्ना वि दध इयानः	॥४॥ ७ [२३] (१३५)

(१५)

१५ मैत्रावरुणिवेसिष्ठः । अग्निः । गायत्री ।

उपसर्थाय मीळहुषं	आस्ये जुहुता हविः	१	यो नो नेदिष्ठुमाप्यम्	१
यः पञ्च चर्पणीरामि	निपुसाद् दमेदमे	१	कविर्गृहर्पतियुवा	२
स नो वेदो अमात्य-	मग्नी रक्षतु विश्वतः	१	उतास्मान् पात्वंहसः	३
नव नु स्तोममग्रये	दिवः श्येनार्य जीजनम्	१	वस्वः कुविद् वनाति नः	४
स्पर्हा यस्य श्रियो हुशे	रयिर्वीरवतो यथा	१	अग्रे यज्ञस्य शोचतः	५ [१८]

सेमां वेतु वपद्वृति-	मग्निर्जुपत नो गिरः	१	यजिष्ठो हव्यवाहनः	६
नि त्वा नक्ष्य विश्वपते	द्युमन्तं देव धीमहि	१	सुवीरमग्न आहुत	७
क्षप उन्नश्च दीदिहि	स्वग्नयस्त्वया वयम्	१	सुवीरस्त्वमस्मयुः	८
उप त्वा सातये नरो	विश्रांसो यन्ति धीतिभिः	१	उपाक्षरा सहस्रिणी	९
अग्नी रक्षांसि सेधति	शुक्रशोचिरमर्त्यः	१	शुचिः पावक ईड्यः	१० [१९]

स नो राधांस्या भरे-	शानः सहसो यहो	१	मर्गश्च दातु वार्यम्	११
त्वमग्ने वीरवद् यशो	देवश्च सविता भगः	१	दितिश्च दाति वार्यम्	१२
अग्रे रक्षा णो अंहसः	प्रति ण्म देव रीपतः	१	तर्पिष्ठैरुजरो दह	१३
अथा मही न आयस्य-	नाधृष्टो नृपीतये	१	पूमवा ज्ञतयुजिः	१४
त्वं नः पाव्हंहसो	दोषावस्तरवायतः	१	दिवा नक्तमदाम्य	१५ [२०] ११७

(१६)

१६ मैत्रावरुणिवेसिष्ठः । अग्निः । प्रगाथः (= विषमा वृद्धी, समा सतोवृद्धी) ।

एना वो अग्निं नमसो-	जो नपातमा हुवे ।	
प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं	विश्वस्य द्रुतममृतम्	१
स योजते अरुपा विश्वभोजसा	स दुद्रवत् स्वाहुतः ।	
सुवह्ना यज्ञः सुशमी वमृनां	देवं राधो जनानाम्	२
उदस्य शोचिरस्था	दानुह्वानस्य मीळहुषः ।	
उद् धूमासो अरुपासो दिविस्पृशः	समग्निमिन्धते नरः	३
तं त्वा द्रुतं कृण्वहे यशस्तमं	देवा आ वीतये वह ।	
विश्वो मृनो सहसो मर्तमोजना	रास्व तद् यत् त्वेमहे	४ (११७)

- वि सुद्यो विश्वा हंहितान्येषा—मिन्द्रः पुरः सहसा सप्त दर्दः ।
 व्यानवस्य तृत्सवे गयं भा—ग्जेष्म पूरुं विदथे मृधवाचम् १३
- नि गव्यवोऽनवो दुह्यवश्च पृष्टिः शता सुपुपुः पटू सहस्रा ।
 पृष्टिर्वीरासो अधि पटू दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्या कृतानि १४
- इन्द्रेणैते तृत्सवो वेविपाणा आपो न सृष्टा अध्वन्त नीचीः ।
 दुर्मित्रासः प्रकलविन्मिमांसा जहुर्विश्वा नि भोजना सुदासे १५ [२६]
- अर्ध वीरस्य शृतपामनिन्द्रं परा शर्धन्तं नुनुदे अभि क्षाम् ।
 इन्द्रो मन्युं मन्युस्यो मिमाय भेजे पथो वर्तनिं पत्यमानः १६
- आध्रेण चित् तद्वेकं चकार सिंहं चित् पेत्वेना जघान ।
 अव स्रक्तीर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः प्रायच्छद् विश्वा भोजना सुदासे १७
- शश्वन्तो हि शत्रवो रारधुष्टे भेदस्य चिच्छर्धतो विन्दु रन्धिम् ।
 मर्ता एनः स्तुवतो यः कृणोति त्रिगं तस्मिन् नि जहि वज्रमिन्द्र १८
- आवदिन्द्रं यमुना तृत्सवश्च प्रात्रं भेदं सर्वताता मुपायत् ।
 अजासश्च शिरवो यक्षवश्च बलिं शीर्षाणि जभ्रुश्रयानि १९
- न त इन्द्र सुमतयो न रायः संचक्षे पूर्वा उपसो न नूताः ।
 देवकं चिन्मान्यमानं जघन्था—ऽव त्मना बृहत् शम्बरं भेत् २० [२७]
- प्र ये गृहादममदुस्त्वाया पराशरः शतयातुर्वसिष्ठः ।
 न ते भोजस्य सुख्यं मृपृन्ता—ऽधा सूरिभ्यः सुदिना व्युच्छान् २१
- द्वे नप्तुर्द्वैवतः शते गो—र्धा रथा वधूमन्ता सुदासः ।
 अर्हन्नग्रे पैजवनस्य दानं होतेव सद्य पर्येमि रेभन् २२
- चत्वारो मा पैजवनस्य दानाः स्मर्दिष्टयः कृशनिनो निरेके ।
 ऋज्रासो मा पृथिविष्ठाः सुदास—स्तोकं तोकाय श्रवसे वहन्ति २३
- यस्य श्रवो रोदसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णीशीर्ष्णी विवभाजा विभक्ता ।
 सप्तेदिन्द्रं न स्रवतो गृणान्ति नि युध्यामधिर्मशिशदुभीके २४
- इमं नरो मरुतः सश्रतानु दिवोदासं न पितरं सुदासः ।
 अविष्टना पैजवनस्य केतं दृणाशं क्षत्रमजरं दुवोयु २५ [२८] (१७०)

(१८)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १८-३३]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः, २२-२५ सुदाः पैतवनः । त्रिष्टुप् ।

त्वे ह यत् पितरश्चिन्न इन्द्र विश्वा वामा जरितारो असन्वन् ।

त्वे गावः सुदुद्यास्त्वे ह्यश्वास्त्वं वसुं देवयते वसिष्ठः १

राजेष्व हि जनिभिः क्षेप्येवाऽव्युभिरभि विदुष्कृविः सन् ।

पिशा गिरो मयवन् गोभिरश्वैस्त्वायतः शिशीहि राये अस्मान् २

इमा उ त्वा पस्पृधानासो अत्र मन्द्रा गिरो देवयन्तीरुप स्थुः ।

अवीचीं ते पथ्या राय एतु स्याम ते सुमताविन्द्र शर्मन् ३

धेनुं न त्वां सूयवसे दुदुक्षन्नुप ब्रह्माणि समृजे वसिष्ठः ।

त्वामिन्मे गोपतिं विश्व आहा ऽऽ न इन्द्रः सुमतिं गन्त्वच्छ ४

अणीसि चित् पप्रथाना सुदास इन्द्रो गाधान्यकृणोत् सुपारा ।

शर्धन्तं शिष्यमुच्यथस्य नव्यः शापं सिन्धूनामकृणोदशस्तीः ५ [२४]

पुरोळा इत्तुर्वशो यक्षुरासीद् राये मत्स्यासो निशिता अपीव ।

श्रुष्टिं चक्रुर्भृगवो दुह्यवश्च सखा सखायमतर्द् विपूचोः ६

आ पक्थासो भलानसो भनन्ता ऽलिनासो विपाणिनः शिवासः ।

आ योऽनयत् सधमा आर्यस्य गव्या तृत्सुभ्यो अजगन् युधा नृन् ७

दुराध्योऽर्दिंति सेवयन्तो ऽचेतसो वि जंगृभ्रे परुष्णीम् ।

मह्नाविव्यक् पृथिवीं पत्यमानः पशुष्कविरशयच्चायमानः ८

इयुरथ न न्यर्थं परुष्णीमाशुश्चनेदभिपित्वं जंगाम ।

सुदास इन्द्रः सुतुकां अमित्रा नरन्धयन्मानुषे वधिवाचः ९

इयुर्गावो न यवसादगोपा यथाकृतमभि मित्रं चितासः ।

पृथ्निगावः पृथ्निनिप्रेषितासः श्रुष्टिं चक्रुर्नियुतो रन्तयश्च १० [२५]

एकं च यो विंशतिं च श्रवस्या वैकर्णयोर्जनान् राजा न्यस्तः ।

दुस्मो न सद्यन् नि शिंशाति बर्हिः शूरः सर्गमकृणोदिन्द्र एषाम् ११

अधं श्रुतं कवपं वृद्धमप्स्वन्तु दुह्यं नि वृणुग्वज्रबाहुः ।

वृणाना अत्र सख्याय सख्यं त्वायन्तो ये अमदन्तु त्वा १२ (१७)

- वि सद्यो विश्वा हंहितान्येषा—मिन्द्रः पुरः सहसा सप्त ददः ।
व्यानवस्य तृत्सवे गयं भा—ग्जेष्म पूरुं विदथे मध्रवाचम् १३
- नि गव्यवोऽनवो द्रुह्यवश्च षष्टिः शता सुपुपुः पद् सहस्रा ।
षष्टिर्वीरासो अधि पद् दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्या कृतानि १४
- इन्द्रैणैते तृत्सवो वेविषाणा आपो न सृष्टा अधवन्त नीचीः ।
दुर्मित्रासः प्रकलविन्मिमाणा जहुर्विश्वानि भोजना सुदासे १५ [२६]
- अर्धं वीरस्य शृतपामनिन्द्रं परा शर्धन्तं नुनुदे अभि क्षाम् ।
इन्द्रो मनुं मनुम्यो मिमाय भेजे पथो वर्तनिं पत्यमानः १६
- आध्रेण चित्र तद्वेकं चकार सिंहं चित्र पेत्वेना जघान ।
अव सृक्तीर्विश्यावृश्चदिन्द्रः प्रायच्छद् विश्वा भोजना सुदासे १७
- शश्वन्तो हि शत्रवो रारधुष्टे भेदस्य चिच्छर्धतो विन्दु रन्धिम् ।
मर्ता एनः स्तुवतो यः कृणोति तिग्मं तस्मिन् नि जहि वज्रमिन्द्र १८
- आवदिन्द्रं यमुना तृत्सवश्च प्रात्रं भेदं सर्वताता मुपायत् ।
अजासश्च शिग्रवो यक्षवश्च बलिं शीर्षाणि जभ्रुरश्व्यानि १९
- न तं इन्द्र सुमतयो न रायः संचक्षे पूर्वा उषसो न नूताः ।
देवकं चिन्मान्यमानं जघन्था—ऽव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् २० [२७]
- प्र ये गृहादममदुस्त्वाया पराशरः शतयातुर्वसिष्ठः ।
न ते भोजस्य सख्यं मृधन्ता—ऽधा सूरिभ्यः सुदिना व्युच्छान् २१
- द्वे नप्तुर्देववतः शते गो—र्धा रथा बधूमन्ता सुदासः ।
अहंन्ते पैजवनस्य दानं होतैव सद्य पर्यमि रेभन् २२
- चत्वारो मा पैजवनस्य दानाः स्मर्हिष्टयः कृशनिनो निरेके ।
ऋञ्जासो मा पृथिविष्ठाः सुदास—स्तोकं तोकाय श्रवसे वहन्ति २३
- यस्य श्रवो रोदसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णीशीर्ष्णी विवभाजा विभक्ता ।
सतेदिन्द्रं न स्रवतो गृणान्ति नि युध्यामधिमाशिशद्भीके २४
- इमं नरो मरुतः सश्चतानु दिवोदासं न पितरं सुदासः ।
अविष्टना पैजवनस्य केतं दूणाशं क्षत्रमजरं दुवोयु २५ [२८] (१७०)

(१९)

११ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्दीश्यावयति प्र विश्वाः ।

यः शश्वतो अदाशुषो गर्यस्य प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः १

त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्थ ।

दासं यच्छुष्णं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन् २

त्वं धृष्णो धृपता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरुतिभिः सुदासम् ।

प्र पौरुकुत्सि त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहर्त्येषु पुरुम् ३

त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि ।

त्वं नि दस्युं चुभुरिं धुनिं चाऽस्वापयो दृभीतये सुहन्तु ४

तव च्यौत्तानि वज्रहस्त तानि नव यत् पुरो नवति च सद्यः ।

निवेशने शततमाविषेपी रहश्च वृत्रं नमुचिमुताहन् ५ [२९]

सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे ।

वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक् वाजम् ६

मा ते अस्यां सहसावन् परिष्टा वधाय भूम हरिवः परादे ।

त्रायस्व नोऽवुकेभिर्वह्यै स्तव प्रियासः सूरिषु स्याम ७

प्रियास इत् ते मधवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः ।

नि तुर्वशं नि याद्वं शिशी ह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ८

सद्यश्चिन्तु ते मधवन्नभिष्टौ नरः शंसन्त्युक्थशासं उक्था ।

ये ते हवेभिर्वि पूर्णारदाश न्यस्मान् वृणीष्व युज्याय तस्मै ९

एते स्तोमा नरा नृतम् तुभ्य मस्मद्यश्चो ददतो मयानि ।

तेषामिन्द्र वृत्रहर्त्य जिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् १०

न इन्द्र शर स्तवमान ऊती ब्रह्मजतस्तन्वा वावृधस्व ।

उप नो वाजान् मिमीद्वृष स्तीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ११ [३०] (१०)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२०]

(२०)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

उग्रो जज्ञे वीर्याय स्वधावा—अक्रिणो नर्यो यत् करिष्यन् ।
जग्मिर्धुवा नृपदेनमवोभि—स्त्राता न इन्द्र एनसो मुहश्चित् १
हन्ता वृत्रमिन्द्रः शूशुवानः प्रावीन्तु वीरो जरितारंभूती ।
कर्ता सुदासे अह वा उं लोकं दाता वसु मुहुरा द्राशुपे भूत् २
युधमो अन्तर्वा खंजकृत् समद्वा शूरः सत्रापाद् अनुपेमर्षाळहः ।
व्यास इन्द्रः पृतनाः स्वोजा अधा विश्वं शत्रूयन्तं जघान ३
उभे चिदिन्द्र रोदसी महित्वा ऽऽ पंप्राथ तविषीभिस्तुविष्मः ।
नि वज्रमिन्द्रो हरिवान् मिमिक्षन् त्समन्धसा मर्देषु वा उवोच ४
वृषा जजान् वृषणं रणाय तमुं चित्रारी नर्यं ससूव ।
प्र यः सैनानीरध नृभ्यो अस्ती—नः सत्वा गवेषणः स धृष्णुः ५ [१]

नू चित् स भ्रेषते जनो न रेपन् मनो यो अस्य घोरमाविवासात् ।
यज्ञैर्य इन्द्रे दधते दुवांसि क्षयत् स राय क्रतुपा क्रतेजाः ६
यदिन्द्र पूर्वी अपराय शिक्ष—न्नयज्यायान् कनीयसो देष्णम् ।
अमृत इत् पर्यासीत दूर—मा चित्र चित्र्यं भरा रयिं नः ७
यस्त इन्द्र प्रियो जनो ददाश—दसन्निरेके अद्रिवः सखा ते ।
वयं ते अस्यां सुमतौ चनिष्ठाः स्याम वरुथे अन्नतो नृपीतौ ८
एष स्तोमो अचिक्रदृद् वृषा त उत स्तामुर्मधवन्नक्रपिष्ट ।
रायस्कामो जरितारं त आगन् त्वमङ्ग शक्र वस्व आ शको नः ९
स न इन्द्र त्वयताया इषे धा—स्मना च ये मघवानो जुनन्ति ।
वस्वी पु ते जरित्रे अस्तु शक्ति—र्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [२] (१९१)

(२१)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असावि देवं गोक्रंजीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो अनुपेमुवोच ।
वोधांसि त्वा हर्यश्व यज्ञै—वोधा नः स्तोममन्धसो मर्देषु १
प्र यन्ति यज्ञं विपर्यन्ति बर्हिः सोममादो विदथे दुधवाचः ।
न्यु भ्रियन्ते यशसो गुभादा दूरउपद्भो वृषणो नृपाचः २ (१९३)

(१९)

११ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्र्यावयति प्र विश्वाः ।

यः शश्वतो अदाशुषो गर्यस्य प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः

१

त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये ।

दासं यच्छृणुषं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन्

२

त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरुतिभिः सुदासम् ।

प्र पौरुकुत्सि त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पूरुम्

३

त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि ।

त्वं नि दस्युं चुमुर्णि धुनिं चाऽस्वापयो दृभीतये सुहन्तु

४

तव च्यौत्तानि वज्रहस्त तानि नव यत् पुरो नवतिं च सद्यः ।

निवेशने शततमाविषेपी रहश्च वृत्रं नमुचिमुताहन्

५ [२९]

सना ता त इन्द्र भोजनानि शतहव्याय दाशुषे सुदासे ।

वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक् वाजम्

६

मा ते अस्यां सहसावन् परिष्ठा वद्याय भूम हरिवः परादे ।

त्रायस्व नोऽवुकेभिर्वरुथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम

७

प्रियास इत् ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः ।

नि तुर्वशं नि याद्वं शिशी ह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन्

८

सद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टौ नरः शंसन्त्युक्थशास उक्था ।

ये ते हवैभिर्वि पूर्णारदाशन्नस्मान् वृणीष्व युज्याय तस्मै

९

एते स्तोमा नरां नृतम् तुभ्यमस्मद्यश्चो ददतो मवानि ।

तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम्

१०

नू इन्द्र शूर स्तवमान ऊती ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधस्व ।

उप नो वाजान् मिमीह्युप स्तीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

११ [३०] (१८१)

- भूरि हि ते सर्वना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् ।
 १ मारे अस्मन्मघवश्च योक् कः ६
 तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि ।
 २ त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि ७
 नू चिब्रु ते मन्यमानस्य कृस्मो दंशुवन्ति महिमानमुग्र ।
 ३ न वीर्यमिन्द्र ते न राधः ८
 ये च पूर्वे कर्षयो ये च नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्तु विप्राः ।
 ४ अस्मे ते सन्तु सुख्या शिवानि युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ९ [६] (२६०)

(२३)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । विश्वेदुः ।

- उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समये महया वसिष्ठ ।
 १ आ यो विश्वानि शर्वसा ततानो पश्रोता म ईवतो वचांसि
 अयामि घोषं इन्द्र देवजामि रिरज्यन्तु यच्छरुधो विवाचि ।
 २ नहि स्वमारुधिक्रिते जनेषु तानीदंहास्यति पप्यन्मान
 युजे रथं गवेषणं हरिभ्या मृष ब्रह्माणि जुजुषाणमन्युः ।
 ३ वि वाधिष्ठ स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रतो जयन्वान्
 आपश्चिन् पिप्युः स्तयोऽं न गावो नक्षत्रं जगितारस्त इन्द्र ।
 ४ याहि वायुर्न नियतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान्
 ते त्वा मदा इन्द्र नादयन्तु शुष्मिणं तुविराधस्तं जग्ने ।
 ५ एको देवत्रा दयसे हि मतो नृस्मिज्जहूर सर्वने नादयस्व
 एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अश्व्यवन्दुर्कः ।
 ६ स नः स्तुतो वीरवद् धातु गोमद युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६ [७] (२६१)

(२४)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । विश्वेदुः ।

- यानिष्ठ इन्द्र सदेने अकारि नसा नृभिः पुरुहुत म वाहि ।
 १ अतो रथा नोऽविता वृधे च द्यो वरुनि ननद्व नानिः २ [७] (२६२)

त्वमिन्द्र सवितॄणां अपस्कः परिष्णिता अहिना शूर पूर्वाः ।
 त्वद् वाक्के रथ्योऽ न धेना रेजन्ते विश्वा कृत्रिमाणि भीषा ३
 भीमो विवेपायुधेभिरेषा मपांसि विश्वा नर्याणि विद्वान् ।
 इन्द्रः पुरो जहंपाणो वि दूधोत् वि वज्रहस्तो महिना जवान् ४
 न यातव इन्द्र जूजुवुनो न वन्दना शविष्ठ वेद्याभिः ।
 स शर्धदुर्यो विपुणस्य जन्तोर्मा शिश्रदेवा अपि गुर्कतं नः ५ [३]

अभि क्रत्वेन्द्र मूरध जमन् न ते विव्यद् महिमानं रजांसि ।
 स्वेना हि वृत्रं शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद् युधा ते ६
 देवाश्चित् ते असुर्याय पूर्वे ऽनु क्षत्राय ममिरे सहांसि ।
 इन्द्रो मघानि दयते विपहो न्द्रं वाजस्य जोहुवन्त सातो ७
 कीरिश्चिन्द्रि त्वामवसे जुहावे शानमिन्द्र सौभगस्य भूरः ।
 अवो बभूथ शतमूते अस्मे अभिक्षत्तुस्त्वावतो वरुता ८
 सखायस्त इन्द्र विश्वहं स्याम नमोवुधासो महिना तरुव ।
 वन्वन्तु रमा तेऽवसा समीकेऽ ऽभीतिमर्यो वनुपां शवांसि ९
 स न इन्द्र त्वयताया इषे धा स्मनां च ये मववानो जुनन्ति ।
 पु ते जरित्रे अस्तु शक्तिर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [४] (१०१)

(२२)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । विराट्, ९ त्रिष्टुप् ।

पित्रा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुपाव हयश्वाद्रिः ।
 सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्या १
 यस्ते मद्रो युज्यश्चारुस्ति येन वृत्राणि हयश्च हंसि ।
 स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु २
 वोधा सु मे मघवन् वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अचन्ति प्रशस्तिम् ।
 इमा ब्रह्म सधमादे जुपस्व ३
 श्रुधी हवं विपिपानस्याद्रे वोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम् ।
 कृप्वा दुवांस्यन्तमा सचेमा ४
 न ते गिरो अपि मृष्ये तुरस्य न सुष्टुतिमसुर्यस्य विद्वान् ।
 सदा ते नाम स्वयशो विवक्मि ५ [५] (१०३)

भूरि हि ते सर्वना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् ।

मारे अस्मन्मघवृक्षयोक् कः

६

तुभ्येद्विमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि ।

त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि

७

नू चिन्तु ते मन्यमानस्य वृस्मो दक्षुवन्ति महिमानमुग्र ।

न वीर्यमिन्द्र ते न राधः

८

ये च पूर्व ऋषयो ये च नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः ।

अस्मे ते सन्तु सख्या शिवानि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

९ [६] (२१०)

(२१)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । विष्णुः ।

उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समये महया वसिष्ठ ।

आ यो विश्वानि शर्वसा ततानो पश्रोता म ईवतो वचांसि

१

अयामि घोषं इन्द्र देवजामि रिरज्यन्तु यच्छ्रुधो विवाचि ।

नहि स्वमारुक्षिकिते जनेषु तानीदंहांस्यति पर्ण्यस्मान्

२

युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुष ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः ।

वि बाधिष्ट स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान्

३

आपश्चित् पिप्युः स्तयो न गावो नक्षत्रतं जरितारस्त इन्द्र ।

याहि वायुन नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान्

४

ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविराधत्तं जहित्रे ।

एको देवत्रा दयसे हि मर्ता नस्मिञ्छूर सर्वने मादयस्व

५

एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्कः ।

स नः स्तुतो वीरवद् धातु गोमद यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

६ [७] (२१६)

(२३)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । विष्णुः ।

योनिष्ठ इन्द्र सदेने अकारि तमा नृभिः पुरुहूत प्र दाहि ।

असो यथा नोऽविता वृषे च द्यो वसूनि मनश्च सोमः

१

(२१७)

- गृभीतं ते मन इन्द्र द्विर्वाहः । सुतः सोमः परिपिक्ता मधूनि ।
 विसृष्टधेना भरते सुवृक्तिरियमिन्द्रं जोहुवती मनीषा २
- आ नो दिव आ पृथिव्या ऋजीपि—त्रिदं बर्हिः सोमपेयाय याहि ।
 वहन्तु त्वा हरयो मर्त्यश्च—माङ्गपमच्छा तवसं मदाय ३
- आ नो विश्वाभिरुतिभिः सजोषा ब्रह्म जुषाणो हर्यश्व याहि ।
 वरीवृजत् स्थविरेभिः सुशिप्रा—ऽस्मे दधद वृषणं शुष्ममिन्द्र ४
- एष स्तोमो मह उग्राय वाहे धुरीर्वात्यो न वाजयन्नधायि ।
 इन्द्र त्वायमर्क ईद्वे वसूनां दिवीव द्यामधि नः श्रोमतं धाः ५
- एवा न इन्द्र वार्यस्य पूधिं प्र ते महीं सुमतिं वेविदाम ।
 इयं पिन्व मघवन्धः सुवीरां युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६ [८]

(२५)

६ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

- आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत् समरन्तु सेनाः ।
 पताति द्युन्नयस्य बाह्वो—र्मा ते मनो विष्वद्युग्वि चारीत् १
- नि दुर्ग इन्द्र श्रथिह्यमित्रा—नभि ये नो मर्तासो अमन्ति ।
 आरे तं शंसं कृणुहि निनित्सो—रा नो भर संभरणं वसूनाम् २
- शतं ते शिपिन्नूतयः सुदासे सहस्रं शंसा उत रातिरस्तु ।
 जहि वर्धर्वनुषो मर्त्यस्या—ऽस्मे द्युन्नमधि रत्नं च धेहि ३
- त्वावतो हीन्द्र कृत्वे अस्मि त्वावतोऽवितुः शूर रातौ ।
 विश्वेदहानि तविपीव उग्रं ओकः कृणुष्व हरिवो न मर्धीः ४
- कुत्सा एते हर्यश्वाय शूष—मिन्द्रे सहो देवजूतमियाणाः ।
 सत्रा कृधि सुहना शूर वृत्रा वयं तरुत्राः सनुयाम वाजम् ५
- एवा न इन्द्र वार्यस्य पूधिं प्र ते महीं सुमतिं वेविदाम ।
 इयं पिन्व मघवन्धः सुवीरां युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६ [९]

(२६)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- न सोम इन्द्रमसुतो ममादु नात्रह्माणो मघवानं सुतासः ।
 तस्मा उक्थं जनये यज्जुजोषन्नृवन्नवीयः शृणवद् यथा नः १
- उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानं सुतासः ।
 यदीं सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवसे हवन्ते २
- चकार ता कृणवन्नूनमन्या यानि ब्रुवन्ति वेधसः सुतेषु ।
 जनीरिव पतिरेकः समानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः ३
- एवा तमाहुरुत शृण्व इन्द्र एको विभक्ता तरणिर्मघानाम् ।
 मिथस्तुर ऊतयो यस्य पूर्वीरस्मे भद्राणि सश्रत प्रियाणि ४
- एवा वसिष्ठ इन्द्रमुतये नृन् कृष्णीनां वृषभं सुते गृणाति ।
 सहस्रिण उप नो माहि वार्जान् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१०] (२३३)

(२७)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- इन्द्रं नरो नेमथिता हवन्ते यत् पार्या युनजते धियस्ताः ।
 शूरो नृपाता शवसश्चक्रान आ गोमति व्रजे भजा त्वं नः १
- य इन्द्र शुष्मो मघवन् ते अस्ति शिक्षा सखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः
 त्वं हि वृद्धा मघवन् विचेता अपा वृधि परिवृतं न राधः २
- इन्द्रो राजा जगत्श्रपणीनामधि क्षमि विपुरुषं यदस्ति ।
 ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोदुद् राध उपस्तुतश्चिदुवाक् ३
- नू चित्र इन्द्रो मघवा सहूती दानो वाजं नि यमते न ऊती ।
 अनूता यस्य दक्षिणा पीपाय वामं नृभ्यो अभिर्वीता सखिभ्यः ४
- नू इन्द्र राये वरिवस्कृधी न आ ते मनो ववृत्याम मघाय ।
 गोमदध्वावद् रथवद् व्यन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [११] (२३८)

(२८)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- ब्रह्मा ण इन्द्रोप याहि विद्वा—नर्वाश्चस्ते हरयः सन्तु युक्ताः ।
विश्वे चिद्धि त्वा विहवन्त मती अस्माकमिच्छृणुहि विश्वमिन्व १
- हवं त इन्द्र महिमा व्यानङ् ब्रह्म यत् पार्सि शवसिन्नुर्षीणाम् ।
आ यद् वज्रं दधिपे हस्त उग्र घोः सन् क्रत्वा जनिष्ठा अपाब्धः २
- तव प्रणीतीन्द्र जोहुवानान् त्सं यन्नृन् न रोदसी निनेथ ।
महे क्षत्राय शवसे हि जज्ञे स्तूतुजिं चित् तूतुजिरशिश्नत् ३
- एभिर्न इन्द्राहभिर्दशस्य दुर्मित्रासो हि क्षितयः पवन्ते ।
प्रति यच्चष्टे अनृतमनेना अवं द्विता वरुणो मायी नः सात् ४
- वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१२] (२४३)

(२९)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्व आ तु प्र याहि हरिस्तदोकाः ।
पिबा त्वस्य सुषुतस्य चारो—र्ददो मघानि मघवन्नियानः १
- ब्रह्मान् वीर ब्रह्मकृतिं जुषाणो सर्वाचीनो हरिभिर्याहि तूयम् ।
अस्मिन्न पु सर्वने मादयस्वो—प ब्रह्माणि शृणव इमा नः २
- का ते अस्त्यरंकृतिः सूक्तैः कदा नूनं ते मघवन् दाशेम ।
विश्वा मतीरा ततने त्वाया धा म इन्द्र शृणवो हवेमा ३
- उतो घा ते पुरुष्या इदासन् येषां पूर्वेषामशृणोर्ऋषीणाम् ।
अधाहं त्वा मघवओहवीमि त्वं न इन्द्रासि प्रमतिः पितेव ४
- वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः ।
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१३] (२४८)

(३०)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ नो देव शवसा याहि शुष्मिन् भवा वृध इन्द्र रायो अस्य ।

महे नृम्णाय नृपते सुवज्र महि क्षत्राय पौंस्याय शूर १

हवन्त उ त्वा हव्यं विवाचि तनूषु शूराः सूर्यस्य सातौ ।

त्वं विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्वं वृत्राणि रन्धया सुहन्तु । २

अहा यदिन्द्र सुदिना व्युच्छान् दधो यत् केतुमुपमं समत्सु ।

न्यग्निः सीदुदसुरो न होता हुवानो अत्र सुभगाय देवान् ३

वयं ते त इन्द्र ये च देव स्तवन्त शूर ददतो मृधानि ।

यच्छां सूरिभ्य उपमं वरूथं स्वाभुवो जरणामश्रवन्त ४

वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः ।

यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्टो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१४] (२५३)

(३१)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । गायत्री, १०-१२ विराट् ।

प्र वृ इन्द्राय मादन्तं हर्यश्वाय गायत । सखायः सोमपात्रे १

शंसेदुक्थं सुदानव उत द्युक्षं यथा नरः । चक्रुमा सत्यराधसे २

त्वं न इन्द्र वाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रतो । त्वं हिरण्ययुर्वसो ३

वयमिन्द्र त्वायवो ऽभि प्र णोनुमो वृषन् । विन्द्री त्वस्य नो वसो ४

मा नो निदे च वक्तव्ये ऽर्यो रन्धीरराज्ये । त्वे अपि क्रतुर्मम ५

त्वं वर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया प्रति ब्रुवे युजा ६

महाँ उतासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सहः । मुन्नाते इन्द्र रोदसी

तं त्वा मरुत्वती परि भुवद् वाणीं सयावरी । नक्षमाणा सह द्युभिः

ऊर्ध्वासुस्त्वान्विन्द्यो भुवन् दुस्ममुष द्यवि । सं ते नमन्त कृष्टदः

प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् ।

विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः

उरुव्यचसे महिने सुवृत्तिमिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः ।

तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः

११

इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव सत्रा राजानं दधिरे सहध्ये ।

हर्यश्वाय बर्हया समापीन्

१२ [१६] (३३५)

(३२)

२७ (१-२५) मैत्रावरुणिवर्षसिष्ठः, २६ पूर्वार्धचर्चस्य शक्तिर्वासिष्ठो वा (शाठ्यायने ब्राह्मणे),

२६-२७ शक्तिर्वासिष्ठो वा (ताण्डके ब्राह्मणे) । इन्द्रः । प्रगाथः- (वृहती,

सतोवृहती), ३ द्विपदा विराट् ।

मो पु त्वा वावतश्चनाऽऽरे अस्मन्नि रीरमन् ।

सधमादं न आ गहीह वा सन्नुप श्रुधि

१

हि ते ब्रह्मकृतः सुते सचा मधौ न मक्ष आसते ।

इन्द्रे कामं जरितारो वसूयवो रथे न पादुमा दधुः

२

रायस्कांमो वज्रहस्तं सुदक्षिणं पुत्रो न पितरं हुवे

३

इम इन्द्राय सुन्विरे सोमांसो दध्याशिरः ।

तां आ मदाय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां याह्योक आ

४

श्रवच्छ्रुत्कर्ण ईयते वसूनां नू चिन्नो मर्धिपद् गिरः ।

सद्यश्चिद् यः सहस्राणि शता ददुन्नकिर्दित्सन्तमा मिनत्

५ [१७]

स वीरो अप्रतिष्कृत इन्द्रेण शूशुवे नृभिः ।

यस्ते गभीरा सर्वनानि वृत्रहन् त्सुनोत्या च धावति

६

भवा वरुथं मघवन् मघोनां यत् समजांसि शर्धंतः ।

वि त्वाहेतस्य वेदनं भजेमह्या दूणाशो भरा गयम्

७

सुनोतां सोमपात्रे सोममिन्द्राय वज्रिणे ।

पचंता पक्तीरवसे कृणुध्वमित् पूणन्निदं पूणते मयः

८

मा धेधत सोमिनो दक्षता महे कृणुध्वं राय आनुजे ।

तरणिरिज्जयति क्षेति पुष्यति न देवासः कवत्तवे

९

नकिः सुदासो रथं पर्याप्तं न रीरमत् ।

इन्द्रो यस्याविता यस्य मरुतो गमत् स गोमति व्रजे

१० [१८] (३५५)

गमद् वाजं वाजयन्निन्द्र मर्त्यो यस्य त्वमविता भुवः ।

अस्माकं बोध्यविता रथानां मस्माकं शूर नृणाम् ११

उदिन्नवस्य रिच्यते ऽशो धनं न जिग्युषः ।

य इन्द्रो हरिवान् न दभन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि १२

मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशसं दधात यज्ञियेष्व ।

पूर्वीश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा भुवत् १३

कस्तमिन्द्र त्वावसु मा मर्त्यो दधर्षति ।

श्रद्धा इत् ते मघवन् पार्ये द्विवि वाजी वाजं सिपासति १४

मघोनः स्म वृत्रहत्येषु चोदय ये ददति प्रिया वसु ।

तव प्रणीती हर्यश्व सूरिभिर्विश्वा तरेम दुरिता १५ [१९]

तवेदिन्द्रावमं वसु त्वं पुण्यासि मध्यमम् ।

सत्रा विश्वस्य परमस्य राजसि नकिङ्क्षा गोपु वृण्वते १६

त्वं विश्वस्य धनदा आसि श्रुतो य इ भवन्त्याजयः ।

तवायं विश्वः पुरुहूत पार्थिवो ऽवस्युर्नाम भिक्षते १७

यदिन्द्र यावत्स्त्वमेतावद्वहमीशीय ।

स्तोतारमिद् दिधिषेय रदावसो न पापत्वाय रासीय १८

शिक्षेयमिन्महयते द्विवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे ।

नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन १९

तरणिरित् सिपासति वाजं पुरंध्या युजा ।

आ व इन्द्रं पुरुहूतं नमे गिरा नेमिं तप्तेव सुद्वम् २० [२०]

न दुष्टुती मर्त्यो विन्दते वसु न स्नेधन्तं रयिर्नेशत् ।

सुशक्तिरिन्मघवन् तुभ्यं मार्वते द्वेष्णं यत् पार्ये द्विवि २१

अभि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव घेनवः ।

ईशानमस्य जगतः स्वईशमीशानमिन्द्र तस्थुषः २२

न त्वावां अन्यो द्विव्यो न पार्थिवो न ज्ञातो न जानिष्यते ।

अश्वाचन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे २३

अभी एतस्तदा भरेन्द्र ज्यायः कनीयसः ।

पुरुवसुहिं मघवन् त्स्नादासि भरेभरे च हव्यः २४

(२८९)

परां णुदस्य मघवन्नमित्रान् त्सुवेदां नो वसू कृधि ।

अस्माकं बोध्यविता महाधने भवा वृधः सर्वाणाम्

२५

इन्द्र कर्तुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।

शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि

२६

मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्योऽ माशिवासो अर्च क्रमुः ।

त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपो ऽति शूर तरामसि

२७ [२१] (१११)

(३३)

१४ (१-९) मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः, १०-१४ वसिष्ठपुत्राः । १-९ वसिष्ठपुत्राः इन्द्रो वा;

१०-१४ वसिष्ठः । विष्टुर् ।

श्वित्यश्रो मा दक्षिणतस्कृपदा धियंजिन्वासो अभि हि प्रमन्दुः ।

उत्तिष्ठन् वोचे परि बर्हिषो नृन् न मे दूरादर्वितवे वसिष्ठाः

१

दूरादिन्द्रमनयन्ना सुतेन तिरो वैशान्तमति पान्तमुग्रम् ।

पार्श्व्युन्नस्य वायतस्य सोमात् सुतादिन्द्रोऽवृणीता वसिष्ठान्

२

एवेन्नु कं सिन्धुमेभिस्ततारुवेन्नु कं भेदमेभिर्जघान ।

एवेन्नु कं दाशराज्ञे सुदासं प्रावदिन्द्रो ब्रह्मणा वो वसिष्ठाः

३

जुष्टी नरो ब्रह्मणा वः पितृणा मक्षमव्ययं न किला रिपाथ ।

यच्छक्रीपु बृहता रवेणेन्द्रे शुष्ममदधाता वसिष्ठाः

४

उद् द्यामिवेत् तृणजो नाथितासो ऽदीधयुर्दाशराज्ञे वृतासः ।

वसिष्ठस्य स्तुवत इन्द्रो अश्रो दुरुं तृत्सुभ्यो अकृणोदु लोकम्

५ [२२]

दृण्डा इवेद् गोअर्जनास आसन् परिच्छिन्ना भरता अर्भकासः ।

अर्भवच्च पुरता वसिष्ठ आदितृत्सूनां विशो अप्रथन्त

६

त्रयः कृण्वन्ति भुवनेषु रेतस्त्रिस्तसः प्रजा आर्या ज्योतिरग्राः ।

त्रयो घर्मास उपसं सचन्ते सर्वा इत् तां अनु विदुर्वसिष्ठाः

७

सूर्यस्येव वक्षथो ज्योतिरिषां समुद्रस्येव महिमा गर्भीरः ।

वार्तस्येव प्रजवो नान्येन स्तोमो वसिष्ठा अन्वेतवे वः

८

त इन्निष्यं हृदयस्य प्रकेतैः सहस्रवल्शमभि सं चरन्ति ।

यमेन ततं परिधिं वयन्तो ऽप्सरस उप सेदुर्वसिष्ठाः

९

(३०१)

विद्युतो ज्योतिः परिं संजिहानं मित्रावरुणा यदपश्यतां त्वा ।
तत् ते जन्मोतैकं वसिष्ठाऽगस्त्यो यत् त्वा विश आजुभारं

१० [२३]

उतासिं मैत्रावरुणो वसिष्ठोर्वश्या ब्रह्मन् मनसोऽधि जातः ।

द्विप्तं स्कृन्नं ब्रह्मणा दैव्येन विश्वे देवाः पुष्करे त्वाददन्त

११

स प्रकेत उभयस्य प्रविद्वान् त्सहस्रदान उत वा सदानः ।

यमेन तत् परिधिं वयिष्यन्नप्सरसः परिं जज्ञे वसिष्ठः

१२

सत्रे ह जाताविषिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिपिचतुः समानम् ।

ततो ह मान उदियाय मध्यात् ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम्

१३

उक्थभूतं सामभूतं विभर्ति ग्रावाणं विभ्रत् प्र वदुत्यग्रे ।

उपैनमाध्वं सुमनस्यमाना आ वो गच्छाति प्रतृडो वसिष्ठः

१४ [२४] (३०३)

(३४)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ३४-५५]

२५ मैत्रावरुणवसिष्ठः । विश्वे देवाः, १६ अहिः, १७ अहिबुध्न्यः । द्विपदा विराट्, २२-२५ त्रिष्टुप् ।

प्र शुक्रैर्तु देवी मनीषा अस्मत् सुतंष्टो रथो न वाजी

१

विदुः पृथिव्या दिवो जनित्रं शृण्वन्त्यापो अध क्षरन्तीः

२

आपश्चिदस्मै पिबन्त पृथ्वीर्वृत्रेषु शूरा मंसन्त उग्राः

३

आ धूर्ध्वस्मै दधाताश्वा निन्दो न वृज्री हिरण्यवाहुः

४

अभि प्र स्थाताहेव यज्ञं यातेव पत्न्यन् त्मनां हिनोत

५

त्मनां समत्सु हिनोत यज्ञं दधात केतुं जनाय वीरम्

६

उदस्य शुष्माद् भानुर्नातं विभर्ति भारं पृथिवी न भूमं

७

ह्वयामि देवा अयातुरग्रे सार्धंभूतेन धियं दधामि

८

अभि वो देवा धियं दधिध्वं प्र वो देवत्रा वाचं कृणुध्वम्

९

आ चंष्ट आसां पार्थो नदीनां वरुण उग्रः सहस्रचक्षाः

१० [२५]

राजा राष्ट्रानां पेशो नदीनां मनुत्तमस्मै क्षत्रं विश्वायुं

११

अविष्टो अस्मान् विश्वांसु विक्ष्वयुं कृणोत शंसं निजित्तोः

१२

व्येतु द्विद्युद् द्विपामशेवा युपोत विष्वयपस्तनुनाम्

१३

अधीतो अग्निहोत्रमोभिः प्रेष्टो अस्मा अधावि स्तोत्रं

१४

सज्जुर्वोभिर्षां नपातं सखायं कृध्वं शिवो नो जन्तु

१५

अजामुक्थैराहिं गृणीषे वृद्धे नदीनां रजःसु पीदन्	१६
मा नोऽहिर्वृद्धयो रिषे धा—न्मा यज्ञो अस्य त्रिधत्तायोः	१७
उत न एषु नृषु श्रवो धुः प्र राये यन्तु शर्धन्तो अर्यः	१८
तपन्ति शत्रुं स्वर्णं भूमां महासेनासो अमेभिरेषाम्	१९
आ यन्नः पत्नीर्गमन्त्यच्छा त्वष्टा सुपाणिर्दधातु वीरान्	२० [२६]

प्रति नः स्तोमं त्वष्टा जुपेत् स्यादस्मे अरमतिर्वसूयुः	२१
ता नो रासन् रातिपाचो वसू—न्या रोदसी वरुणानीं शृणोतु ।	
वरुत्रीभिः सुशरणो नो अस्तु त्वष्टा सुदत्रो वि दधातु रायः	२२
तन्नो रायः पर्वतास्तन्न आप—स्तद् रातिपाच ओषधीरुत द्यौः ।	
वनस्पतिभिः पृथिवी सजोषां उभे रोदसी परि पासतो नः	२३
अनु तदुर्वी रोदसी जिहाता—मनु द्युक्षो वरुण इन्द्रसखा ।	
अनु विश्वे मरुतो ये महासो रायः स्याम धरुणं ध्रियध्वं	२४
तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्नि—राप ओषधीर्वनिनो जुपन्त ।	
शर्मन् तस्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	२५ [२७] (३३१)

(३५)

१५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । विश्वप् ।

शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहन्त्या ।	
शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्राप्पुषणा वाजसातौ	१
शं नो भगः शम् नः शंसो अस्तु शं नः पुराधिः शम् सन्तु रायः ।	
शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु	२
शं नो धाता शम् धर्ता नो अस्तु शं न उरुची भवतु स्वधाभिः ।	
शं रोदसी बृहती शं नो अद्भिः शं नो देवानां सुहवानि सन्तु	३
शं नो अग्निर्ज्योतिरिनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणावश्विना शम् ।	
शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभि वातु वातः	४
शं नो द्यावापृथिवी पूर्वहूतौ शमन्तरिक्षं दृशये नो अस्तु ।	
शं न ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसुस्पतिरस्तु जिष्णुः	५ [२८] (३३३)

शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो अस्तु	शमोदित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।	
शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलापः	शं नस्त्वष्टा ग्राभिर्हि शृणोतु	६
शं न सोमो भवतु ब्रह्म शं नः	शं नो यावाणः शमु सन्तु यज्ञाः ।	
शं नः स्वरूपां मितयो भवन्तु	शं नः प्रस्वः शम्बस्तु वेदिः	७
शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु	शं नश्चतस्रः प्रदिशो भवन्तु ।	
शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु	शं नः सिन्धवः शमु सन्त्वापः	८
शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः	शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः ।	
शं नो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु	शं नो भवित्रं शम्बस्तु वायुः	९
शं नो देवः सविता त्रायमाणः	शं नो भवन्तूपसो विभातीः ।	
शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः	शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शंभुः	१० [२९]

शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु	शं सरस्वती सह धीभिर्स्तु ।	
शर्मभिषाचः शमु रातिषाचः	शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः	११
शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु	शं नो अर्वन्तः शमु सन्तु गावः ।	
शं नः ऋभवः सुकृतः सुहस्ताः	शं नो भवन्तु पितरो हवेषु	१२
शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु	शं नोऽहिर्बुध्न्यः शं समुद्रः ।	
शं नो अपां नपात् पेरुरस्तु	शं नः पृथ्विर्भवतु देवगोपा	१३
आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्ते	दं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः ।	
शृण्वन्तु नो दिव्याः पार्थिवास्तो	गोजाता उत ये यज्ञियांसः	१४
ये देवानां यज्ञियां यज्ञियानां	मनोरथजत्रा अमृतां क्रतुज्ञाः ।	
ते नो रासन्तामुरुगायमद्य	यूयं पात स्वस्तिभिः तदा नः	१५ [३०] ३५६

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३०]

(३३)

९. मित्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । विष्टुः ।

प्र ब्रह्मन्तु सदेनाहतस्य	वि रुश्मिभिः समृजे सदा गाः ।	
वि सानुना पृथिवी संस उर्वी	पृथु प्रतीकमध्वेधे अग्निः	१
इमां वां मित्रावरुणा सुवृक्ति	मिथं न कृण्वे अमुगं नवीयः ।	
इतो पामन्यः पदवीरदंष्ट्रो	जनं च मित्रो पतति वृत्राणः	२
आ पार्तस्य धर्जतो रन्त इत्या	अपीपन्त धेनवो न मृदाः ।	
मृशे विवः सदेने जारमानो	ऽर्चिकदद वृषभः नस्मिन्धन्	३

अभि यं देवी निर्रतिश्रिदीशो नक्षन्त इन्द्रं शरदः सुपृक्षः ।

उप त्रिवन्धुर्जरदष्टिमे—त्यस्ववेशं यं कृणवन्तु मतीः

७

आ नो राधांसि सवितः स्तवध्या आ रायो यन्तु पर्वतस्य रातो ।

सदा नो विव्यः पायुः सिषक्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८ [४] (३६३)

(३८)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १-६ सविता, ६ उत्तरार्धस्य भगो वा, ७-८ वाजिनः । त्रिष्टुप् ।

उदृ प्य देवः सविता ययाम हिरण्ययीममतिं यामशिश्रेत् ।

नूनं भगो हव्यो मानुषेभि—वि यो रतां पुरुवसुर्दधाति

१

उदृ तिष्ठ सवितः श्रुध्यस्य हिरण्यपाणे प्रभृतावृतस्य ।

व्युर्वीं पृथ्वीममतिं सृजान आ नृभ्यो मर्तभोजनं सुवानः

२

अपि प्लुतः सविता देवो अस्तु यमा चिद् विश्वे वसवो गृणन्ति ।

स नः स्तोमान् नमस्यश्चनो धाद् विश्वेभिः पातु पायुभिर्नि सूरीन्

३

अभि यं देव्यदितिर्गुणातिं सवं देवस्य सवितुर्जुषाणा ।

अभि सुम्राजो वरुणो गृणन्त्यभि मित्रासो अर्यमा सजोषाः

४

अभि ये मिथो वनपः सर्पन्ते रातिं दिवो रातिषाचः पृथिव्याः ।

अहिर्बुध्न्य उत नः शृणोतु वरुण्येकधेनुभिर्नि पातु

५

अनु तन्नो जास्पतिर्मसीष्ट रतं देवस्य सवितुरियानः ।

भगमुग्रोऽवसे जोहवीति भगमनुग्रो अध याति रतम्

६

शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।

जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद् युयवन्नमीवाः

७

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विशा अमृता ऋतज्ञाः ।

अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः

८ [५] (३७१)

(३९)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

ऊर्ध्वो अग्निः सुमतिं वस्वो अश्रेत् प्रतीची जूणिर्देवतातिमेति ।

भेजाते अर्द्रा रथ्येव पन्था—मृतं होता न इषितो यजाति

१

प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषा—मा विश्पतीव वीरिष्ट इयाते ।

विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान्

२

(३७३)

जम्भया अन्नं वसवो रन्त देवाः	तुरावन्तरिक्षे मर्जयन्त शुभ्राः ।	
अर्वाक पथ उरुजयः कृणुध्वं	श्रोता दूतस्य जग्मुषो नो अस्य	३
ते हि यज्ञेषु यज्ञियांस ऊमाः	सुधस्थं विश्वे अभि सन्ति देवाः ।	
तां अध्वर उशतो यक्ष्यमे	श्रुष्टी भगं नासत्या पुरंधिम्	४
आग्ने गिरो दिव आ पृथिव्या	मित्रं वह वरुणमिन्द्रमग्निम् ।	
आर्यमणमर्दिति विष्णुमेषां	सरस्वती मरुतो मादयन्ताम्	५
रे हव्यं मतिभिर्यज्ञियाणां	नक्षत्र कामं मर्त्यानामसिन्वन् ।	
धाता रुचिमविदुस्यं सदासां	संक्षीमहि युज्येभिर्नु देवैः	६
नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठै	ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अकं	यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [६] (३७८)

(४०)

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

ओ श्रुष्टिर्विदुश्याऽ समेतु	प्रति स्तोमं दधीमहि तुराणाम् ।	
यकुद्य देवः सविता सुवाति	स्यामास्य रत्तिनो विभागे	१
मित्रस्तत्रो वरुणो रोदसी च	द्युभक्तमिन्द्रो अर्यमा ददातु ।	
दिदेष्टु देव्यर्दितो रेक्णो	वायुश्च यन्नियुवैते भगश्च	२
सेदुयो अस्तु मरुतः स शुष्मी	यं मर्त्यं पृषदश्वा अवाथ ।	
उतेमग्निः सरस्वती जुनन्ति	न तस्य रायः पर्यतास्ति	३
अयं हि नेता वरुण ऋतस्य	मित्रो राजानो अर्यमाणो धुः ।	
सुहवा देव्यर्दितिरनर्वा	ते नो अंहो अतिं पर्पन्नरिष्टान्	४
अस्य देवस्य मळिहुषो वया	विष्णोरिषस्य प्रभुथे हविर्भिः ।	
विदे हि रुद्रो रुद्रियं महित्वं	यासिष्टं वार्तिरश्विनाविरावत्	५
मात्रं पूषन्नावृण इरस्यो	वरुञ्जी यद् रातिपाचश्च रासन् ।	
मयोभुवो नो अर्वन्तो नि पान्तु	वृष्टिं परिज्मा वातो ददातु	६
नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठै	ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अकं	यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [७] (३८९)

(४१)

७ मैत्रावरुणर्वसिष्ठः । १ अग्नीन्द्रमित्रावरुणाश्विमगपूपत्रह्मणस्पतिसोमरुद्राः, २-६ भगः,
७ उपसः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना ।	
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हुवेम	१
प्रातर्जितं भर्गमुग्रं हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता ।	
आध्रश्चिद् यं मन्यमानस्तुरश्चिद् राजा चिद् यं भगं मक्षीत्याहं	२
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः ।	
भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम	३
उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् ।	
उतोदिता मघवन् त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम	४
भग एव भगवाँ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम ।	
तं त्वा भग सर्वं इज्जोहवीति स नो भग पुरेता भवेह	५
समध्वरायोपसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय ।	
अवाचीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु	६
अश्वावतीर्गोमतीर्न उपासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भुद्राः ।	
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [८] (३९२)

(४२)

६ मैत्रावरुणर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त प्र क्रन्दुनुर्नभन्यस्य वेतु ।	
प्र धेनवं उदुप्रतो नवन्त युज्यातामर्द्री अध्वरस्य पेशः	१
सुगस्ते अग्रे सनवितो अध्वा युक्ष्वा सुते हरितो रोहितश्च ।	
ये वा सद्यन्नरुपा वीरवाहो हुवे देवानां जनिमानि सत्तः	२
समु वो यज्ञं महयन् नमोभिः प्र होता मन्द्रो रिरिच उपाके ।	
यजस्व सु पुर्वणीक देवा ना युज्यामरमतिं ववृत्याः	३
यदा वीरस्य रेवतो दुरोणे स्योनशीरतिथिराचिकेतत् ।	
सुपीतो अग्निः सुधितो दम आ स विशे दाति वार्यमियत्यै	४ (३९६)

६ [९] (३९८)

आ

4 [20] (307)

347

4

14091

आ नो दधिकाः पृथ्यामन्क्त्वु—तस्य पन्थ्यामन्वेतुवा उ ।
 शृणोतु नो देव्यं शर्धो अग्निः शृण्वन्तु विश्वे महिषा अमूराः

५ [११] (४०८)

(४५)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । सविता । त्रिष्टुप् ।

आ देवो यातु सविता सुरतोऽन्तरिक्षप्रा वहमानो अश्वैः ।
 हस्ते दधानो नर्यां पुरुषाणि निवेशयश्च प्रसुवञ्च भूमं १
 उदस्य बाहू शिथिरा बृहन्ता हिरण्यया दिवो अन्तो अनष्टाम् ।
 नूनं सो अस्य महिमा पनिष्ट सूर्यश्चिदस्मा अनु दादपस्याम् २
 स घा नो देवः सविता सहावा ऽऽ साविपद् वसुपतिर्वसूनि ।
 विश्रयमाणो अमर्तिसुरुचीं मर्तभोजनमधं रासते नः ३
 इमा गिरः सवितारं सुजिह्वं पूर्णगंभस्तिमीळते सुपाणिम् ।
 चित्रं वर्यो बृहवुस्मे दधातु यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः ४

[१२] (४१२)

(४६)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । रुद्रः । जगती, ४ त्रिष्टुप् ।

इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः क्षिप्रेष्वे देवाय स्वधात्रे ।
 अपांज्हाय सहमानाय वेधसे त्रिमायुधाय भरता शृणोतु नः १
 स हि क्षयेण क्षम्यस्य जन्मनः साम्राज्येन दिव्यस्य चेतति ।
 अवन्नवन्तीरुपं नो दुरंश्वराऽनमीवो रुद्र जातु नो भव २
 या ते दिद्युदवंसृष्टा दिवस्पतिं क्षमया चरति परि सा वृणक्तु नः ।
 सहस्रं ते स्वपिवात भेषजा मा नस्तोकेषु तनयेषु रीरिषः ३
 मा नो वधी रुद्र मा परा द्वा मा ते भूम प्रसिता हीयिनस्य ।
 आ नो भज बृहिषि जीवशंसे यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः ४

४ [१३] (४१३)

(४७)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । जायः । त्रिष्टुप् ।

आपो यं वः प्रथमं देव्यन्तं इन्द्रयानं नूनिमं गृण्वन्तेऽऽ ।
 तं वो यूयं शुचिर्नस्मिन् य एतं नृपं न धूमन्तं इनेम

१

(४१४)

मन्त्रिन्द्रो वसुभिर्मादयाति तमश्याम देवयन्तो वो अद्य २

पवित्राः स्वधया मर्दन्ती देवीर्देवानामपि यन्ति पार्थः ।

इन्द्रस्य न मिनन्ति व्रतानि सिन्धुभ्यो हव्यं घृतवज्जुहोत ३

सूर्यो रश्मिभिराततान् याभ्य इन्द्रो अरदद् गातुमूर्मिम् ।

सैन्धवो वरिवो धातना नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१४] (४२०)

(४८)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । ऋभवः, ४ विश्वे देवा वा । त्रिष्टुप् ।

मुक्षणो वाजा मादयध्वमस्मे नरो मघवानः सुतस्य ।

वोऽर्वाचः कर्तवो न यातां विभ्वो रथं नयं वर्तयन्तु १

मुर्कुभुभिरभि वः स्याम विभ्वो विभुभिः शवसा शवांसि ।

जो अस्माँ अवतु वाजसाता विन्द्रेण युजा तरुपेम वृत्रम् २

चिद्धि पूर्वोरभि सन्ति शासा विश्वो अयं उपरताति वग्वन् ।

इन्द्रो विभ्वो ऋभुक्षा वाजो अयः शत्रोर्मिथ्या कृणवन् वि नृष्णम् ३

देवांसो वरिवः कर्तना नो भूत नो विश्वेऽवसे सजोपाः ।

मस्मे इधं वसवो ददीरन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१५] (४२४)

(४९)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आपः । त्रिष्टुप् ।

मुद्रज्येष्ठाः सलिलस्य मध्यात् पुनाना युन्त्यनिविशमानाः ।

इन्द्रो या वज्री वृषभो रराद् ता आपो देवीरिह मामवन्तु १

आपो दिव्या उत वा स्रवन्ति खनित्रिमा उत वा याः स्वयंजाः ।

मुद्रार्था याः शुचयः पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु २

सां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम् ।

युश्रुतः शुचयो याः पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ३

सु राजा वरुणो यासु सोमो विश्वे देवा यासूजं मर्दन्ति ।

वानरो यास्वग्निः प्रविष्टस्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ४ [१६] (४२८)

आ मां
अजका
यद् वि
अग्निष्ट
यच्छल
विश्वे
याः
ता

आदित
अनाग
आदित
अस्मा
आदित
इन्द्रो

आदित
समे
मिः
मा
तु
मिः

(५०)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १ मित्रावरुणौ, २ अग्निः, ३ विश्वे देवाः, ४ नद्यः ।
जगती, ४ अतिजगती शकरी वा ।

आ मां मित्रावरुणेह रक्षतं कुलाययद् विश्वयन्मा न आ गन् ।
अजकावं दुर्हशीकं तिरो दधे मा मां पथेन रपसा विदुत् त्सरुः १
यद् विजामन् परुषि वन्दनं भुवदष्टीवन्तौ परि कुल्फौ च देहव ।
अग्निष्टच्छोचन्नप वाधताम्रितो मा मां पथेन रपसा विदुत् त्सरुः २
यच्छैलमलौ भवति यन्नदीषु यदोपधीभ्यः परि जायते विषम् ।
विश्वे देवा निरितस्तत् सुवन्तु मा मां पथेन रपसा विदुत् त्सरुः ३
याः प्रवतो निवत उद्वत उदुन्वतीरनुदुकाश्च याः ।
ता अस्मभ्यं परसा पिन्वमानाः शिवा देवीरशिपदा भवन्तु सर्वा नद्यो अशिमिदा भवन्तु ४
[१७] (४३२)

(५१)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आदित्याः । त्रिष्टुप् ।

आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमाहि शर्मणा शंतमेन ।
अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः १
आदित्यासो अदितिर्मादयन्तां मित्रो अर्यमा वरुणो रजिष्ठाः ।
अस्माकं सन्तु भुवनस्य गोपाः पिबन्तु सोममवसे नो अद्य २
आदित्या विश्वे मरुतश्च विश्वे देवाश्च विश्वे ऋभवश्च विश्वे ।
इन्द्रो अग्निरश्विना तुष्टुवाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३ [१८] (४३५)

(५२)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आदित्याः । त्रिष्टुप् ।

आदित्यासो अदितयः स्याम पूर्व्वेत्रा वसवो मर्त्यत्रा ।
सनेम मित्रावरुणा सनन्तो भवेम धावापृथिवी भवन्तः १
मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्तु शर्म तोकाय तनयाय गोपाः ।
मा वो भुजेमान्यजातमेनो मा तत् कर्म वसवो यच्चयध्वे २
तुण्यवोऽङ्गिरसो नक्षन्तु रतं देवस्य सवितुरियानाः ।
पिता च तन्नो महान् यज्ञन्नो विश्वे देवाः समनसो जुषन्त ३ [१९] (४३८)

(५३)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः सबाध ईळे बृहती यजत्रे ।
ते चिद्धि पूर्वे कवयो गुणन्तः पुरो मही दधिरे देवपुत्रे १
प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदेने क्रतस्य ।
आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातुं महि वां वरूथम् २
उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरूणि द्यावापृथिवी सुदासे ।
अस्मे धत्तं यदसदस्कृधोयु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३ [२०] (४४१)

(५४)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप् ।

वास्तोष्पते प्रतिं जानीहिस्मान् त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः ।
यत् त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे १
वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि गयस्फानो गोभिरश्वेभिरिन्द्रो ।
अजरासस्ते सख्ये स्याम पितेर्व पुत्रान् प्रतिं नो जुषस्व २
वास्तोष्पते शग्मया संसदा ते सक्षीमहि रणवया गातुमत्या ।
णाहि क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३ [२१] (४४२)

(५५)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वास्तोष्पतिः, २-८ इन्द्रः (२-८ प्रस्वापिनी उपनिषद्) ।

१ गायत्री, २-४ उपरिष्ठाद्वृहती, ५-८ अनुष्टुप् ।

अमीवृहा वास्तोष्पते विश्वा रूपाण्याविशन् । सखा सुशेव एधि नः १
यदर्जुन सारमेय द्रुतः पिशङ्ग यच्छसे ।
वीव भ्राजन्त क्रुण्वन् उप स्रक्केषु वपसतो नि पु स्वप २
स्तेन राय सारमेय तस्करं वा पुनःसर ।
स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान् दुच्छुनायसे नि पु स्वप ३
त्वं सूकरस्य दर्दहि तव दर्दतु सूकरः ।
स्तोतृनिन्द्रस्य गयसि किमस्मान् दुच्छुनायसे नि पु स्वप ४ (४४३)

सस्तु माता सस्तु पिता सस्तु श्वा सस्तु विश्वपतिः ।

ससन्तु सर्वे ज्ञातयः सस्त्वयमभितो जनः

५

य आस्ते यश्च चरति यश्च पश्यति नो जनः ।

तेषां सं हन्मो अक्षाणि यथेदं हर्म्यं तथा

६

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् ।

तेना सहस्येना वयं नि जनान् त्वापयामसि

७

श्रोष्ठेशया वह्येशया नारीर्यास्तल्पशीवरीः

स्त्रियो याः पुण्यगन्धास्ताः सर्वाः स्वापयामसि

८ [२२] (४५२)

(५६)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ५६-७०]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । त्रिष्टुप्, १-२२ द्विपदा विराट् ।

क ई व्यक्ता नरः सनीळा रुद्रस्य मर्या अधा स्वश्वाः

१

नक्षिर्होषां जनुंषि वेदु ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम्

॥१॥ २

अभि स्वपूभिर्मिथो वपन्तु वातस्वनसः श्येना अस्पुध्रन्

३

एतानि धीरो निण्या चिकेत पृश्निर्यदूधो मही जभारं

॥२॥ ४

सा विट् सुवीरा मरुद्भिस्तु सनात् सहन्ती पुण्यन्ती नृष्णम्

५

यामं वेष्टाः शुभा शोभिष्ठाः श्रिया संमिश्रता ओजोभिरुग्राः

॥३॥ ६

उयं व ओजः स्थिरा शवांस्यधा मरुद्भिर्गुणस्तुविष्णान्

७

शुभ्रो वः शुष्मः कुष्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धृष्णोः

॥४॥ ८

सनेम्यस्मद् युयोतं दिद्यु मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ्गः

९

प्रिया वो नाम हुवे तुराणा मा यत् तूयन्मरुतो वावशानाः

॥५॥ १० [२३]

स्वायुधात् इप्मिणः सुनिष्का उत स्वयं तन्वः शुभ्रमाणाः

॥६॥ ११

शुची वो हव्या मरुतः शुचीनां शुचिं हिनोम्यध्वरं शुचिभ्यः ।

ऋतेन सत्यमृततार्प आय ऊरुचिजन्मानः शुचयः पावकाः

१२

अंसेष्वा मरुतः खादयो वो वसन्तु रुद्रमा उंषशिभिराणाः ।

वि विद्युतो न वृष्टिर्भी रुचाना अनु स्वधानावुधैर्यष्टमानाः

१३

प्र बुध्या व ईरते महंसि प्र नामानि प्रयज्यवन्तिरध्वम् ।

सहवियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम्

१४

(४६३)

(५३)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः स्रवाध ईळे बृहती यजत्रे ।

ते चिद्धि पूर्वे कवयो गुणन्तः पुरो मही दधिरे देवपुत्रे १

प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदेने क्रतस्य ।

आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातं महि वां वरूथम् २

उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरुणि द्यावापृथिवी सुदासे ।

अस्मे धत्तं यदसदस्कृधोयु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३ [२०] (४४१)

(५४)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप् ।

वास्तोष्पते प्रति जानीहिस्मान् त्स्वाविशो अनमीवो भवा नः ।

यत् त्वेमहे प्रति तन्नो जुपस्व शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे १

वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि गयस्फानो गोभिरश्वेभिरिन्द्रो ।

अजरासस्ते सख्ये स्याम पितेव पुत्रान् प्रति नो जुपस्व २

वास्तोष्पते शम्भया संसदा ते सक्षीमहि रण्वया गातुमत्या ।

पाहि क्षेमं उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३ [२१] (४४२)

(५५)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वास्तोष्पतिः, २-८ इन्द्रः (२-८ प्रस्वापिनी उपनिषद्) ।

१ गायत्री, २-४ उपरिष्ठाद्वृद्धती, ५-८ अनुष्टुप् ।

अमीवहा वास्तोष्पते विश्वा रूपाण्याविशन् । सखा सुशेव एधि नः १

यदर्जुन सारमेय दतः पिशङ्ग यच्छसे ।

वीच भ्राजन्त क्रुष्टय उप स्रक्पु वप्सतो नि पु स्वप २

स्तेनं राय सारमेय तस्करं वा पुनःसर ।

स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान् दुच्छुनायसे नि पु स्वप ३

त्वं मृकरस्य ददति तव ददतु मृकरः ।

स्तोतृनिन्द्रस्य गयसि किमस्मान् दुच्छुनायसे नि पु स्वप ४ (४४३)

निचेतारो हि मरुतो गृणन्तं प्रणेतारो यजमानस्य मन्म ।	
अस्मार्कमद्य विदथेयु बर्हि—रा वीतये सदत पिप्रियाणाः	२
नैतावदुन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभिः ।	
आ रोदसी विश्वपिशः पिशानाः समानमुख्यञ्जते शुभे कम्	३
ऋधक् सा वो मरुतो द्विद्युदस्तु यद् व आगः पुरुषता करांम ।	
मा वस्तस्यामपि भूमा यजत्रा अस्मे वो अस्तु सुमतिश्चनिष्ठा	४
कृते चिदत्र मरुतो रणन्ता—ऽनवद्यासः शुचयः पावकाः ।	
प्र णोऽवत सुमतिभिर्यजत्राः प्र वाजोभिस्तिरत पुण्यसे नः	५
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामभिर्नरो हवींषि ।	
ददांत नो अमृतस्य प्रजायै जिगृत रायः सूनृता मवानि	६
आ स्तुतासो मरुतो विश्वं ऊती अच्छासूरीन् त्सर्वताता जिगात ।	
ये नस्मना शतिनो वर्धयन्ति यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२७] (४८४)

(५८)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । विष्टुः ।

प्र साकुमुक्षे अर्चता गणाय यो दैव्यस्य धाम्नस्तुविष्मान् ।	
उत क्षोदन्ति रोदसी महित्वा नक्षन्ते नाकुं निर्क्षतेखंशात्	१
जूनश्चिद् वो मरुतस्त्वेष्ट्येण भीमास्तुविमन्यवोऽयांसः ।	
प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति विश्वो वो यामन् भयते स्वर्हक्	२
बृहद् वयो मघवन्धो दधात जुजोषन्निन्मरुतः सुष्टुतिं नः ।	
गतो नाध्वा वि तिराति जन्तुं प्र णः स्पार्हाभिरुतिभिस्तिरेत	३
युष्मोतो विप्रो मरुतः शतस्वी युष्मोतो अवां सहुँरिः सहस्री ।	
युष्मोतः सम्राद्धुत हन्ति वृत्रं प्र तद् वो अस्तु धूतयो देष्णाम्	४
तां आ रुद्रस्य मीळहुषो विवासे कुविन्नसन्ते मरुतः पुनर्नः ।	
यत् सस्वतां जिहीळिरे यदावि—ख तदेन ईमहे तुराणाम्	५
प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मघोना—मिदं सूक्तं मरुतो जुपन्त ।	
आराच्चिद् द्वेपो वृषणो युपोत यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [२८] (४९०)

यदि स्तुतस्य मरुतो अधीथे—तथा विप्रस्य वाजिनो हवीमन् ।
मक्ष्ण रायः सुवीर्यस्य दातु नू चिद् यमन्य आदभदरावा

अत्यासो न ये मरुतः स्वध्वो यक्षुहृशो न शुभयन्तु मर्याः ।
ते हर्म्यंष्टाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीळिनः पयोधाः
दृशस्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु वरिवस्यन्तो रोदसी सुमेके ।
आरे गोहा नृहा वधो वो अस्तु सुमेभिरस्मे वसवो नमध्वम्
आ वो होता जोहवीति सत्तः सत्रार्ची रातिं मरुतो गृणानः ।
य ईर्वतो वृषणो अस्ति गोपाः सो अद्वयावी हवते व उक्थैः
इमे तुरं मरुतो रामयन्ती—मे सहः सहस्र आ नमन्ति ।
इमे शंसं वनुष्यतो नि पान्ति गुरु द्वेपो अररुपे दधानि
इमे रुधं चिन्मरुतो जुनन्ति भूमिं चिद् यथा वसवो जुपन्त ।
अप वाधध्वं वृषणस्तमांसि धत्त विश्वं तनयं तोकमस्मे

मा वो द्वात्रान्मरुतो निरराम मा पश्चाद् दध्म रथ्यो विभागे ।
आ नः स्पार्हं भजतना वसव्येष्टं यदीं सुजातं वृषणो वो अस्ति
सं यद्वनन्त मन्युभिर्जनांसः शूरा यज्ञीष्वोषधीषु विश्व ।
अथ स्मा नो मरुतो रुद्रियास—स्त्रातारो भूत पृतनास्वर्यः
भूरि चक्र मरुतः पित्र्याण्यु—कथानि या वः शस्यन्ते पुरा चित् ।
मरुद्भिरुग्रः पृतनासु साळ्हा मरुद्भिरित् सनिता वाज्रमर्वा
अस्मे वीरो मरुतः शुष्म्यस्तु जनानां यो असुरो विधुर्ता ।
अपो येन मुक्षितये तरेमा—ऽध्व स्वमोको अभि वः स्याम
तत्र इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्नि—राप ओषधीर्वजिनो जुपन्त ।
शर्मन् तस्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

(५७)

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । मरुतः । विष्टुप् ।

मध्वो वो नाम मरुतं यजत्राः प्र युज्ञेपु शयसा मदन्ति ।

निचेतारो हि मरुतो गूणन्तं प्रणेतारो यजमानस्य मन्म ।

अस्मार्कमद्य विदथेषु बर्हि—रा वीतये सदत पिभियाणाः

२

नैतावदन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभिः ।

आ रोदसी विश्वपिशः पिशानाः समानमश्रुयञ्जते शुभे कम्

३

ऋधक् सा वो मरुतो विद्युदस्तु यद् व आगः पुरुषता करांम ।

मा वस्तस्यामपि भूमा यजत्रा अस्मे वो अस्तु सुमतिश्चनिष्ठा

४

कृते चिदत्र मरुतो रणन्ता—ऽनवद्यासः शुचयः पावकाः ।

प्र णोऽवत सुमतिभिर्यजत्राः प्र वाजेभिस्तिरत पुण्यसे नः

५

उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामभिर्नरो हवीर्पि ।

ददात नो अमृतस्य प्रजाये जिगृत रायः सूनृता मघानि

६

आ स्तुतासो मरुतो विश्वं ऊती अच्छा सूरिन् त्सर्वताता जिगात ।

ये नस्त्वना गतिनो वर्धयन्ति युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

७

[२७] (४८४)

(५८)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । मिष्टुर् ।

प्र साकुमुक्षे अर्चता गुणाय यो दैव्यस्य धाम्नुस्तुविष्मान् ।

उत क्षोदन्ति रोदसी महित्वा नक्षन्ते नाकुं निक्षीरवृंशान्

१

जूनृश्चिद् वो मरुतस्त्वेप्येण भीमास्तुविमन्यवोऽवासः ।

प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति विश्वो वो चामन् भयते स्वर्द्धक्

२

बृहद् वयो मघर्वस्यो दधात जुजोषन्निन्मरुतः सुप्सुति नः ।

गतो नाध्वा वि तिराति जन्तुं प्र णः स्पार्हाभिरुतिभिस्तिरत

३

पुष्पोतो विप्रो मरुतः शतस्वी पुष्पोतो अवा सहुरिः सहवी ।

पुष्पोतः सम्राज्यत हन्ति वृत्रं प्र तद् वो अस्तु धृतयो देष्णम्

४

तां आ रुद्रस्य मीळहुपो विवासे कुविदंसन्ते मरुतः पुनर्नः ।

यत् सस्वता जिहीष्ठिरे यद्रावि—ख तदेन ईमहे तुराणाम्

५

प्र ता वाचि सुप्सुतिर्मघोना—मिदं नृक्तं मरुतो जुपन्त ।

आराच्चिद् द्वेपो वृषणो पुषोत युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

६

[२८] (४८५)

यदिं स्तुतस्य मरुतो अधीथे—तथा विप्रस्य वाजिनो हवीमन् ।
मक्ष्ण रायः सुवीर्यस्य दात नू चिद् यमन्य आदभदरावा

१५ [२४]

अत्यासो न ये मरुतः स्वश्रोत्रो यक्षहृशो न शुभयन्त मर्याः ।
ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीळिनः पयोधाः
दृशस्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु वरिवस्यन्तो रोदसी सुमेके ।
आरे गोहा नृहा वधो वो अस्तु सुमेभिरस्मे वसवो नमध्वम्
आ वो होता जोहवीति सत्तः सूत्रार्ची रातिं मरुतो गृणानः ।
य ईवतो वृषणो अस्ति गोपाः सो अद्वयावी हवते व उक्थैः

१६

१७

१८

इमे तुरं मरुतो रामयन्ती मे सहः सहस्र आ नमन्ति ।
इमे शंसं वनुष्यतो नि पान्ति गुरु द्वेषो अररुपे दधानि
इमे रुधं चिन्मरुतो जुनन्ति भूमिं चिद् यथा वसवो जुपन्त ।
अप वाधध्वं वृषणस्तमांसि धत्त विश्वं तनयं तोकमस्मे

१९

२० [२५]

मा वो दृत्रान्मरुतो निरराम मा पश्चाद् दध्म रथ्यो विभागे ।
आ नः स्पार्हे भजतना वसव्येइ यदीं सुजातं वृषणो वो अस्ति
सं यद्वनन्त मन्युभिर्जनांसः शूरा यहीष्वापोधीषु विश्व ।
अध स्मा नो मरुतो रुद्रियास छातारो भूत पृतनास्त्रयः
भूरिं चक्र मरुतः पित्र्याण्युक्थानि या वः शस्यन्ते पुरा चित्र ।
मरुद्भिरुग्रः पृतनासु साळ्हा मरुद्भिरित् सनिता वाज्रमर्वा
अस्मे वीरो मरुतः शुष्म्यस्तु जनानां यो असुरो विधृता ।
अपो येन सुक्षितये तरेमाऽधु स्वमोको अभि वः स्याम
तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्नि राप ओषधीर्विनो जुपन्त ।
शर्मन् त्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

२१

२२

२३

२४

२५ [२६] (५७)

(५७)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

मध्वो वो नाम मारुतं यजत्राः प्र युज्ञेपु शर्वसा मदन्ति ।
ये रेजयन्ति रोदसी चिदुर्वी पिन्वन्त्युत्सं यदयासुरुग्राः

?

(५७)

(६३)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १-४ सूर्यः, ५ सूर्य-मित्रावरुणाः, ६ मित्रावरुणौ अर्यमा च । त्रिष्टुप् ।

उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम् ।
 चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्य देवश्चर्मैव यः समविव्यक् तमांसि
 उद्वेति प्रसवीता जनानां महान् केतुरर्णवः सूर्यस्य ।
 समानं चक्रं पर्याविवृत्सन् यदेतशो वहति धूर्ध्रु युक्तः
 विभ्राजमान उपसामुपस्थाद् रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः ।
 एष मे देवः सविता चच्छन्दः यः समानं न प्रमिनाति धामं
 द्विवो रुक्म उरुचक्षा उद्वेति दूरेअर्थस्तरणिभ्राजमानः ।
 नूनं जनाः सूर्येण प्रसूता अयन्नर्थानि कृणवन्नपांसि
 यत्रा चकुरमृता गातुमस्मै श्येनो न दीयन्नन्वेति पार्थः ।
 प्रति वां सूर उद्वेति विधेम नमोभिर्मित्रावरुणोत हव्यैः
 नू मित्रो वरुणो अर्यमा न स्तमने तोकाय वरिवो दधन्तु ।
 सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

(६४)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

द्विवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वां घृतस्य निर्णिजो ददीरन् ।
 हव्यं नो मित्रो अर्यमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुपन्त
 आ राजाना मह क्रतस्य गोषा सिन्धुपती क्षत्रिया यातमर्वाक् ।
 इळां नो मित्रावरुणोत वृष्टि-मव द्विव इन्वतं जीरदानू
 मित्रस्तत्रो वरुणो देवो अर्यः प्र सार्धिष्ठेभिः पृथिभिर्नयन्तु ।
 ब्रवद् यथा न आदुरिः सुदास इषा मदेम सह देवगोपाः
 यो वां गतं मनसा तक्षदित-मूर्ध्वा धीति कृणवद् धारयच्च ।
 उक्षेथां मित्रावरुणा घृतेन ता राजाना सुक्षितीस्तर्पयेथाम्
 एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि ।
 अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधी-यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

५ [६] (५३८)

प्र वां स मित्रावरुणावृताया विप्रो मन्मोनि दीर्घश्रुर्दियार्ति ।
यस्य ब्रह्माणि सुकृतू अवाथ आ यत् क्रत्वा न शरदः पुणैथ २
प्रोरोमित्रावरुणाः पृथिव्याः प्र दिव ऋष्याद् वृहतः सुदानू ।
स्पर्शो दधाथे ओषधीषु विश्वृ-धग्यतो अर्निमिषं रक्षमाणा ३
शंसा मित्रस्य वरुणस्य धाम शुष्मो रोदसी वदधे महित्वा ।
अयन् मासा अयज्वनामवीराः प्र यज्ञमन्मा वृजनं तिराते ४
अमूरा विश्वा वृषणाविमा वां न यासु चित्रं ददृशे न युक्षम् ।
दुहः सचन्ते अनृता जनानां न वां निष्यान्युचिते अभूवन् ५
समुं वां यज्ञं महयं नमोभि-ह्वे वां मित्रावरुणा सत्रार्थः ।
प्र वां मन्मान्युचसे नवानि कृतानि ब्रह्म जुजुपश्चिमानि ६
इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि
विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७

(६२)

६ मित्रावरुणर्वसिष्ठः । १-३ सूर्यः, ४-६ मित्रावरुणौ । विष्टुप् ।

उत् सूर्यो बृहदुच्चैष्यश्रेत् पुरु विश्वा जनिम् मानुषाणाम् ।
समो दिवा ददृशे रोचमानः क्रत्वा कृतः सुकृतः कर्तृभिर्भूत् १
स सूर्यं प्रति पुरो न उद् गा एभिः स्तोमैभिरेतशेभिरैवः ।
प्र नो मित्राय वरुणाय वोचो ऽनागसो अर्यम्णे अग्रये च २
वि नः सहस्रं शुरुधो रद-न्त्वृतावानो वरुणो मित्रो अग्निः ।
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्क-मा नः कामं पूषन्तु स्तवानाः ३
द्यावाभूमी अदिते त्रासीथां नो ये वां जुजुः सुजनिमान ऋष्वे ।
मा हेळे भूम वरुणस्य वायो-र्मा मित्रस्य प्रियतमस्य नृणाम् ४
प्र ब्राह्वांसि सृतं जीवसे न आ नो गव्यंतिमुक्षतं वृतेन ।
आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ५
नू मित्रो वरुणो अर्यमा न-स्मने तोकाय वरिवो दधन्तु ।
सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६

वि चे दधुः शरदं मासमादहं यज्ञमस्तुं चाहर्चम् ।
अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत

तद् वो अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिते ।
यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा यूयमृतस्य रथयः

कृतावान् कृतजाता कृतावृधो घोरासो अनृतद्विपः ।
तेषां वः सुन्ने सुच्छर्दिष्टमे नरः स्याम ये च सूरयः

उदु त्यद् दर्शतं वपुर्दिव एति प्रतिह्वरे ।
यदीमाशुर्वहति देव एतंशो विश्वस्मै चक्षसे अरम्

शीर्ष्णः शीर्ष्णो जगत्स्तस्थुस्त्पुष्पातिं समया विश्वमा रजः ।
सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति हरितो रथे

तच्चक्षुर्वहतिं शुक्रमुच्चरन् । पश्येम शरदः शतं जिवेम शरदः शतम्
कान्येभिरवृध्याः ५५ यातं वरुण द्युमत । मित्रश्च सोमपीतये

द्विवो धामभिर्वरुण मित्रश्चा यातमद्रुहा । पिबतं सोममानुजी
आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुतिं नरा । पातं सोममृतावृधा

(६७)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अभिनी । विष्टुप् ।

प्रति वां रथं नृपती जरध्वं हविष्मता भनसा एक्षिपेन ।
यो वां द्रुतो न धिष्ण्यावजीग रच्छां सुनुनं पितरां विवस्मि

अशोऽप्यग्निः समिधानो अस्मे उषो अहश्च न तमसाभिदन्ताः ।
अचोति केतुरुपसः पुरस्तां च्छिद्ये द्विवो दुहितुर्जापमानः

अभि वां नूनमश्विना सुहोता स्तोमैः सिषक्ति नासत्या विवस्मान् ।
पूर्वाभिर्यातं पृथ्याभिरवाक् स्वविद्वा रसुनता रथेन

अवोवां नूनमश्विना पुषाकु द्विवे यद् वां नृते नाध्वी वनृपुः ।
आ वां वहन्तु स्थाविरासो अश्वाः पिवाधो अस्मे नृपुता नृपानि

प्राचीनु देवाश्विना धियं मे उमुभां सातये कृतं वनृपुम् ।
विश्वो अविष्टं वाज आ पुरंधीन्ता नः शस्तं शचीपती शचीभिः

(३१)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

प्रति वां सूर उदिते सूक्ते—मित्रं हुवे वरुणं पूतयक्षम् ।
 ययोरसुर्यमक्षितं ज्येष्ठं विश्वस्य यामन्नाचिता जिगत्सु १
 ता हि देवानामसुरा तावया ता नः क्षितीः करतमूर्जयन्तीः ।
 अश्याम मित्रावरुणा वयं वां द्यावा च यत्र पीपयन्नहा च २
 ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू दुरत्येतू रिपवे मर्याय ।
 क्रतस्य मित्रावरुणा पथा वा मपो न नावा दुरिता तरम ३
 आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं द्रुतेर्गव्यतिमुक्षतमिच्छाभिः ।
 प्रति वामन्न वरमा जनाय पृणीतमुद्रो दिव्यस्य चारोः ४
 एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि ।
 अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधीर्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [७] (१)

(३३)

१९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ, ४-१३ आदित्याः, १४-१६ सूर्यः ।
 गायत्री; १०-१५ प्रगाथः = (समा वृद्धी, विपमा सतोवृद्धी,)
 १६ पुर उष्णिक् ।

प्र मित्रयोर्वरुणयोः स्तोमो न एतु श्रूयः । नमस्वान् तुविजातयोः १
 या धारयन्त देवाः सुदक्षा दक्षपितरा । असुर्याय प्रमहसा २
 ता नः स्तिपा तनूपा वरुण जरितृणाम् । मित्रं साधयतं धियः ३
 यदद्य सूर उदिते ऽनागा मित्रो अर्यमा । सुवातिं सविता भगः ४
 सुप्रावीरस्तु स क्षयः प्र नु यामन् त्सुदानवः । ये नो अंहोऽतिपिप्रति ५ [८]
 उत स्वराजो अदिति—रद्वधस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते ६
 प्रति वां सूर उदिते मित्रं गृणीषे वरुणम् । अर्यमणं रिशादसम् ७
 राया हिरण्यया मति—रियमवुकाय शर्वसे । इयं विप्रा मेधसांतये ८
 ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभिः सह । इयं स्वश्च धीमहि ९
 ब्रह्मः सूरचक्षसो ऽग्निजिह्वा कृतावृधः ।
 त्रीणि ये येमुर्विदधानि धीतिभिर्विश्वानि परिभूतिभिः १० [९] (५५)

वि ये द्रुधुः शरुं मासमादहं यज्ञमक्तुं चाहचम् ।
अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आह

तद् वो अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिति ।
यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा यूयमुतस्य रघुः

कृतावान कृतजाता कृतावृधो घोरासो अनृतद्विः
तेषां वः सुन्ने सुच्छर्दिष्टमे नरः स्याम ये च सुग

उदु त्यद् दर्शितं वपुर्द्विव एति प्रतिहरे ।
यदीमाशुर्वहति देव एतेशो विश्वस्मै चक्रे ज

शीर्ष्णःशीर्ष्णो जगतस्तस्थुपस्पतिं समया विश्वे न
सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति हरितो न्ये

तच्चक्षुर्विवहितं शुक्रमुचरत् । पदयेम ह्यग्नेः ह्यग्नेः
काव्येभिरद्वाभ्याः ५५ यातं वरुण द्युमन । निवृत्तः

द्विवो धार्मभिर्वरुण मित्रश्चा यातमदृहा । निवृत्तः
आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहति नयः । निवृत्तः

१० मन्त्रादयमेवेति

प्रति धां रथं नृपती जुरर्ध्वं त्रविर्मेता नृपः सुवि

यो धां द्रुतो न धिष्ण्यावर्जाग रच्छां नृपः सुवि

अशोच्यग्निः समिधानो अस्मे उषो अहन्त नृपः सुवि

अचेति केतुरपसः पुरस्ताच्छिवे द्विः सुवि

अभि धां नूनमभ्यन्ता सुहोता स्तेनः निवृत्तः

पूर्वाभिर्वाति पृथ्याभिर्वाक् सुवि

अयोधो नूनमभ्यन्ता पुनर्कु द्विः सुवि

आ धां वहन्त स्वविशतो अस्ते निवृत्तः

भावीसु पृथ्याभ्यन्ता द्विः सुवि

विश्वो अरिष्टं राज आ रथो नृपः सुवि

अविष्टं धीष्वाश्विना न आसु प्रजावद् रेतो अह्नयं नो अस्तु ।	
आ वां तोके तनये तूतुजानाः सुरत्तासो देववीतिं गमेम	६
एष स्य वां पूर्वगत्वेव सख्ये निधिर्हितो माध्वी रातो अस्मे ।	
अहेळता मनसा यातमर्वा गश्मन्ता हव्यं मानुषीषु विश्व	७
एकस्मिन् योगे भुरणा समाने परिं वां सप्त स्रवतो रथो गाव ।	
न वायन्ति सुभ्वो देवयुक्ता ये वां धूर्पु तरणयो वहन्ति	८
असश्चता मधवद्भयो हि भूतं ये राया मधदेयं जुनन्ति ।	
प्र ये बन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते गव्यां पृश्नन्तो अश्व्यां मवानि	९
नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत् ।	
धत्तं रत्नानि जरतं च सूरीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	१० [१३] (५)

(६८)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । विराट्, ८-९ त्रिष्टुप् ।

आ शुभ्रा यातमश्विना स्वश्वा गिरो दत्ता जुजुषाणा युवाकोः ।	
हव्यानि च प्रतिभृता वीतं नः	१
प्र वामन्धांसि मद्यान्यस्थुररं गन्तं हविषो वीतर्ये मे ।	
तिरो अर्यो हवनानि श्रुतं नः	२
प्र वां रथो मनोजवा इयति तिरो रजांस्यश्विना शतोतिः ।	
अस्मभ्यं सूर्यावसू इयानः	३
अयं ह यद् वां देवया उ अद्रिं रूध्वो विवक्ति सोमसुद् युवभ्याम् ।	
आ वल्गू विप्रो ववृतीत हव्यैः	४
चित्रं ह यद् वां भोजनं न्वस्ति न्यत्रये महिष्वन्तं युयोतम् ।	
यो वामोमानं दधते प्रियः सन्	५ [१४]

उत त्यद् वां जुरते अश्विना भूच्छ्यवानाय प्रतीत्यं हविर्दे ।

अधि यद् वर्षं इत ऊति धृत्यः

उत त्वं भुज्युमश्विना सखायो मध्ये जहुर्दुरेवासः समुद्रे ।

निरीं पर्षदरावा यो युवाकुः

६

७

(५३९)

वृकाय चिज्जसमानाय शक्त—सुत श्रुतं शयवे ह्ययमाना ।

यावद्वयामपिन्वतमपो न स्तयि चिच्छ्रक्त्यश्विना शचीभिः ८

एष स्य कारुर्जरते सूक्तै—रथे बुधान उपसां सुमन्मा ।

इषा तं वर्धद्वय्या पयोभि—यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ९ [१५] (५८१)

(६९)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वृषभिर्यात्वश्वैः ।

घृतवर्तनिः पविर्भी रुचान इषां वोळ्हा नृपतिर्वाजिनीवान् १

स पप्रथानो अभि पञ्च भूमा त्रिवन्धुरो मनसा यातु युक्तः ।

विशो येन गच्छथो देवयन्तीः कुत्रा चिद् याममश्विना दधाना २

स्वश्वा यशसा यातमर्वाग् दक्षा निधिं मधुमन्तं पिवाथः ।

वि वां रथो वध्वाड यादमानो ऽन्तान् दिवो बांधते वर्तनिभ्याम् ३

युवोः श्रियं परि योषावृणीत सूरौ दुहिता परितक्म्यायाम् ।

यद् देवयन्तमवथः शचीभिः परि घंसमोमना वां वयो गात ४

यो ह स्य वां रथिरा वस्त उसा रथो युजानः परियाति वर्तिः ।

तेन नः शं योरुपसो व्युष्टौ न्यश्विना वहतं यज्ञे अस्मिन् ५

नरा गौरव विद्युतं तृपाणा ऽस्माकमुद्य सवनोर्प यातम् ।

पुरुत्रा हि वां मतिभिर्हवन्ते मा वामन्ये नि यमन् देवयन्तः ६

युवं भुज्युमवाविद्धं समुद्र उदूहथुरणीसो अस्त्रिधानैः ।

एतत्रिभिश्चमैरव्यथिभिर्दुसनाभिरश्विना पारयन्ता ७

नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत् ।

धत्तं रत्नानि जरतं च सूरान् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ८ [१६] (५८२)

(७०)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ विश्ववाराश्विना गतं नः प्र तत् स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।

अश्वो न वाजी शुनपृष्ठो अस्था—दा यत् सेदधुवत्से न योनिम् ९ (५९०)

सिर्षकित् सा वां सुमतिश्च निष्ठा । स्तापि यमो मनुषो दुरोणे ।
 यो वां समुद्रान् त्सरितः पिपत्ये तग्वा चित्र सुयुजा युजानः
 यानि स्थानान्यश्विना दुधार्थे दिवो यद्वीष्वोषधीषु विश्वु ।
 नि पर्वतस्य मूर्धनि सदन्ते पं जनाय द्वाशुषे वहन्ता
 चनिष्टं देवा ओषधीष्वप्सु यद् योग्या अश्वैश्चे कर्षीणाम् ।
 पुरुषाणि रत्ना दधतौ न्यस्मे अनु पूर्वाणि चरुथुर्युगानि
 शुश्रुवांसां चिदश्विना पुरुषय भि ब्रह्माणि चक्षाथे कर्षीणाम् ।
 प्रति प्र यातं वरमा जनायाऽस्मे वामस्तु सुमतिश्च निष्ठा
 यो वां यज्ञो नासत्या हविष्मान् कुत ब्रह्मा समर्यो भवति ।
 प्र यातं वरमा वसिष्ठ मिमा ब्रह्माण्युच्यन्ते युवभ्याम्
 मनीषा इयमाश्विना गी रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् ।
 इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

(७१)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू०]

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

अप स्वसुरूपसो नग्जिहीति रिणक्तिं कृष्णीरूपाय पन्थाम् ।
 अश्वामद्या गोमद्या वां हुवेम दिवा नक्तं शरुमस्मद् युयोतम्
 उपायातं द्वाशुषे मर्त्याय रथेन वाममाश्विना वहन्ता ।
 युयुतमस्मदनिराममीवां दिवा नक्तं माध्वी त्रासीथां नः
 आ वां रथमवमस्यां व्युष्टौ सुम्नायवो वृषणो वर्तयन्तु ।
 स्यूमगभस्तिमृतयुग्मिरश्वैराश्विना वसुमन्तं वहेथाम्
 यो वां रथो नृपती अस्ति बोद्धा त्रिवन्धुरो वसुमां उन्नयामा ।
 आ न एना नासत्योष यात मभि यद् वां विश्वप्स्यो जिगाति
 युवं च्यवानं जरसोऽमुमुक्तं नि पेदय ऊहथुराशुमश्वम् ।
 निरहंसस्तमसः स्पर्तमग्निं नि जाद्विपं शिथिरे धातमन्तः
 इयं मनीषा इयमाश्विना गी रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् ।
 इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

(७२)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ गोमता नासत्या रथेना—ऽश्वावता पुरुश्चन्द्रेण यातम् ।	
अभि वां विश्वा नित्युतः सचन्ते स्पर्हया श्रिया तन्वा शुभाना	१
आ नो देवेभिरुप यातमर्वाक् सजोषसा नासत्या रथेन ।	
युवोर्हि नः सख्या पित्र्याणि समानो बन्धुरुत तस्य वित्तम्	२
उदु स्तोमासो अश्विनोरबुध—आमि ब्रह्माण्युपसश्च देवीः ।	
आविवासन् रोदसी धिष्ण्येमे अच्छा विप्रो नासत्या विवक्ति	३
वि चेदुच्छन्त्यश्विना उपासः प्र वां ब्रह्माणि कारवो भरन्ते ।	
ऊर्ध्व भानुं सविता देवो अश्वेद् बृहदुग्रयः समिधां जरन्ते	४
आ पश्वातान्नासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुदक्तात् ।	
आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	५ [१९] (३०७)

(७३)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

अतारिष्म तमसस्पास्मस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो दधानाः ।	
पुरुदंसा पुरुतमा पुराजा ऽमर्त्या हवते अश्विना गीः	१
न्यु प्रियो मनुषः साद्वि होता नासत्या यो यजते वन्दते च ।	
अश्रीतं मध्वो अश्विना उपाक आ वां वोचे विदथेपु प्रयस्वान	२
अहेम यज्ञं पथामुराणा इमां सुबुक्तिं वृषणा जुपेथाम् ।	
श्रुष्टीवेव प्रेपितो वामवोधि प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठः	३
उप त्या बर्ही गमतो विशं नो रक्षोहणा संभृता वीष्टृषाणी ।	
समन्धांस्परमत मत्सराणि मा नो मधिष्टमा गते शिवेन	४
आ पश्वातान्नासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुदक्तात् ।	
आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया स्वास्तिभिः सदा नः	५ [२०] ,

(७४)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । प्रगाथः=(विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

इमा उ वां दिविण्टय उसा हवन्ते अश्विना ।

अयं वामहेऽवसे शचीवसू विशंविशं हि गच्छथः १

युवं चित्रं ददथुर्भोजनं नरा चोदेथां सूनृतावते ।

अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतं पिबतं सोम्यं मधु २

आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना ।

पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मधिण्टमा गतम् ३

सो ये वामुप द्राशुषो गृहं युवां दीर्यन्ति विभ्रतः ।

मक्षुयुभिर्नरा हर्यभिरश्विना ऽऽ देवा यातमस्मयू ४

अधा ह यन्तो अश्विना पृक्षः सचन्त सूरयः ।

ता यंसतो मधवन्त्यो ध्रुवं यशश्छर्दिरस्मभ्यं नासत्या ५

प्र ये ययुरवुकासो रथा इव नृपातारो जनानाम् ।

उत स्वेन शवसा शूशुवुर्नर उत क्षियन्ति सुक्षितिम् ६ [२१]

(७५)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

व्युपा आवो दिविजा कृतेना ऽऽविष्कृण्वाना महिमानमागात् ।

अप दुहस्तम आवरजुण्टमङ्गिरस्तमा पृथ्वा अजीगः १

महे नो अद्य सुविताय वो ध्युषो महे सौभगाय प्र यन्धि ।

चित्रं रुधिं यशसं धेह्यस्मे देवि मर्तेषु मानुपि श्रवस्युम् २

एते त्वे भानवो दर्शतायाश्चित्रा उपसो अमृतांस आगुः ।

जनयन्तो देव्यानि व्रतान्यापृणन्तो अन्तरिक्षा व्यस्थुः ३

एषा स्या युजाना पराकात् पञ्च क्षितीः परि सद्यो जिगाति ।

अभिपर्यन्ती व्युना जनानां दिवो दुहिता भुवनस्य पत्नी ४

वाजिनीवती सूर्यस्य योषा चित्रामवा राय ईशो वसूनाम् ।

ऋषिण्डुता जरयन्ती मुखो न्युपा उच्छति वह्निभिर्गृणाना ५

प्रति द्युतानामरूपासो अश्वाश्चित्रा अहश्चक्षुषसं वहन्तः ।
 याति शुभ्रा विश्वपिशा रथेन दधाति रत्नं विधत्ते जनाय
 सत्या सत्येभिर्महती महद्भिर्देवी देवेभिर्यजता यजत्रैः ।
 रुजद् दृळ्हानि दददुस्त्रियाणां प्रति गावं उपसं वावशन्त
 नू नो गोमदं वीरवदं धोहि रत्नमुपो अश्वावत् पुरुभोजो अस्मे ।
 मा नो बर्हिः पुरुपता निदे कयूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

(७६)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

उदु ज्योतिरमृतं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अश्रेत् ।
 कृत्वा देवानामजनिष्ट चक्षुः राविरकुर्मुवनं विश्वमुषाः
 प्र मे पन्था देवयाना अहश्चक्षुर्मर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः ।
 अभूदु केतुरुपसः पुरस्तात् प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः
 तानीदहानि बहुलान्यासन् या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य ।
 यतः परि जार इवाचरन्त्युपो दहक्षे न पुनर्यतीव
 त इद् देवानां सधमाद आसन्नुतावानः कवयः पूर्वांसः ।
 गूळ्हं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन् तस्यमन्त्रा अजनयन्नुपासन्
 समान ऊर्वे अधि संगतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते ।
 ते देवानां न मिनन्ति व्रतान्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः
 प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठा उपबुधः सुभगे तुष्टुवांसः ।
 गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छोपः सुजाते प्रथमा जरस्व
 एषा नेत्री राधंसः सुनृतानामुषा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठ
 दीर्घश्रुतं रयिमस्मे दधाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

(७७)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । २ः

उपो रुरुचे युवतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्ती
 अभूदग्निः समिधे मानुषाणां मरुज्योतिर्विधामानः

विश्वं प्रतीची सप्रथा उदस्थाद् रुशद् वासो विभ्रती शुक्रमश्वेत् ।

हिरण्यवर्णा सुहृशीकसंहृग् गवां माता नेत्र्यहामरोचि २

देवानां चक्षुः सुभगा वहन्ती श्वेतं नयन्ती सुहृशीकमश्वम् ।

उपा अदशिं रश्मिभिर्यक्ता चित्रामघा विश्वमनु प्रभूता ३

अन्तिवामा दूरे अमित्रमुच्छोर्वी गव्यंतिमभयं कृधी नः ।

यावय द्वेष आ भरा वसूनि चोदय राधो गृणते मघोनि ४

अस्मे श्रेष्ठेभिर्भानुभिर्वि भाह्युपो देवि प्रतिरन्ती न आयुः ।

इपं च नो दधती विश्ववारे गोमदश्वावद् रथवच्च राधः ५

। त्वा दिवो दुहितर्वधयन्त्युपः सुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः ।

स्मासु धा रयिमृष्वं बृहन्तं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६ [२४] (६१)

(७८)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

प्रति केतवः प्रथमा अहश्चन्द्रध्वा अस्या अश्रयो वि श्रयन्ते ।

उपो अर्वाचा बृहता रथेन ज्योतिष्मता वाममस्मभ्यं वक्षि १

प्रति पीमग्निर्जरते समिन्द्रः प्रति विप्रांसो मतिभिर्गृणन्तः ।

उपा याति ज्योतिषा चार्धमाना विश्वा तमांसि दुरितापं देवी २

एता उ त्याः प्रत्यहश्नन् पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छन्तीरुपसो विभातीः ।

अजीजनन् तसूर्यं यज्ञमग्निमपाचीनं तमो अगादजुष्टम् ३

अचेति दिवो दुहिता मघोनी विश्वे पश्यन्त्युपसं विभातीम् ।

आस्थाद् रथं स्वधया युज्यमानमा यमश्वासः सुयुजो वहन्ति ४

प्रति त्वाद्य सुमनसो बुधन्ताऽस्माकांसो मघवानो वयं च ।

तिल्विल्लायध्वमुपसो विभातीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [२५] (६४)

(७९)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

व्युपा आवः पथ्यादं जनानां पश्चक्षितीमानुपीर्वाधयन्ती ।

सुसंहग्भिरुक्षभिर्भानुमश्रेद् वि सूर्यो रोदसी चक्षसावः १ (६४)

व्यञ्जते विद्यो अन्तर्ध्वस्तुन विद्यो न युक्ता उपसो यतन्ते ।	
मं ते गावस्तम आ यतयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति सवितेव वाहू	२
अभृदुषा इन्द्रतमा मयो न्यर्जाजनन मुखिताय श्रवांसि ।	
वि विद्यो वेद्यी दुहिता वेधा त्यङ्गिरस्तमा मुकृते वर्गूनि	३
तावदुषो राधो अस्मभ्यं रास्य याचन स्तोतृभ्या अर्यो गुणाना ।	
यां त्वा जजुष्यभस्या र्येण वि हव्यस्य द्यो अद्रेरीणाः	४
वेदंवेदं राधसे चोदयन्त्य स्मद्राक् सूनृता इर्यन्ती ।	
व्यच्छन्ती नः सनये धियो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [२६] (३३२)

(८०)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । विष्णुः ।

प्रति स्तोमेभिरूपसं वसिष्ठा गीभिर्विप्रासः प्रथमा अंबुधन् ।	
विवर्तयन्तीं रजसी समन्ते आविष्कृण्वतीं भुव्नानि विश्वा	१
एषा स्या नव्यमायुर्दधाना गृद्धी तमो ज्योतिषोषा अंबोधि ।	
अग्र एति युवतिरह्याणा प्राचिकितु सूर्यं यज्ञमग्निम्	२
अश्वावतीर्गार्मतीर्न उपासो वीरवतीः सदर्मुच्छन्तु भद्राः ।	
युतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२७] (३५२)

[अथ पष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-२५]

(८१)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । प्रगाथः= (विपमा वृद्धती, समा सतोवृद्धती) ।

प्रत्यु अदर्शयत्युच्छन्तीं दुहिता विवः ।	
अपो महि व्ययति चक्षसे तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी	१
उदुस्रियाः सृजते सूर्यः सचा उद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् ।	
तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च सं भुक्तेन गमेमहि	२
प्रति त्वा दुहितर्दिव उषो जीरा अमुत्समहि ।	
या वहांसि पुरु स्पाहं वनन्वति रत्नं न द्राशुषे मर्यः	३
उच्छन्ती या कृणोषि मंहना महि प्रख्ये देवि स्वहृंशे ।	
तस्यास्ते रत्नभाज ईमहे वयं स्याम मातुर्न सूनवः	४ (३५६)

तत्तु द्विषां तु हतमस्तु गोमन्त्रं तत् तत्स्व युवमस्तु
 श्रवः सुरिभ्यो अमृतं वसुत्वन्नं वाजो अस्मभ्यं गोमृतः ।
 चोदयित्री मघोनः सूनृतावत्युपा उच्छदप सिधः

६ [१] (३५८)

(८२)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

द्रावरुणा युवमध्वराय नो विशे जनाय महि शर्मं यच्छतम् ।
 र्वप्रयज्यमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दुह्यः
 राहन्यः स्वराहन्य उच्यते वां महान्ताविन्द्रावरुणा महावसू ।
 ध्वे देवासः परमे व्योमनि सं वामोजो वृषणा सं वलं दधुः
 वृषां खान्यतृन्तमोजसा सूर्यमैरयतं दिवि प्रभुम् ।
 द्रावरुणा मदे अस्य मायिनो अपिन्वतमपितः पिन्वतं धियः
 ामिद् यत्सु पृतनासु वह्नयो युवां क्षेमस्य प्रसवे मितज्ञवः ।
 ाना वस्य उभयस्य कारव इन्द्रावरुणा सुहवा हवामहे
 द्रावरुणा यदिमानि चुक्रथ विश्वा जातानि भुवनस्य मज्मनां ।
 मण मित्रो वरुणं दुवस्यति मरुद्भिरुग्रः शुभमन्य ईयते
 शल्काय वरुणस्य नु त्विष ओजो मिमाते ध्रुवमस्य यत् स्वम् ।
 जामिमन्यः श्रथयन्तमार्तिरद् दुभ्रेभिरन्यः प्र वृणोति भूर्यसः
 तमद्वो न दुरितानि मर्त्यं मिन्द्रावरुणा न तपः कुतश्चन ।
 न्य देवा गच्छथो वीथो अध्वरं न तं मर्त्यस्य नशते परिहृतिः
 वाङ्मनः दैव्येनावसा गतं शृणुतं हवं यदि मे जुजोषथः ।
 गोर्हि सख्यमुत वा यदाप्यं माडीकमिन्द्रावरुणा नि यच्छतम्
 स्माकमिन्द्रावरुणा भरेभरे पुरोयोधा भवतं कृष्ट्योजसा ।
 द वां हवन्त उभवे अथ स्पृधि नरस्तोकस्य तनयस्य सातिपुं
 स्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युमं यच्छन्तु महि शर्मं सप्रथः ।
 वधं न्योतिरदितेर्कतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे

१

२

३

४

५ [२]

६

७

८

९

१० [३] ३५८

(८३)

१० मैत्रावरुणिर्वासिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

युवां नरा पश्यमानास आप्यं प्राचा गृह्यन्तः पृथुपर्शिवो ययुः ।	
दासा च वृत्रा हतमार्याणि च सुदासमिन्द्रावरुणावसावतम्	१
यत्रा नरः समयन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं च न प्रियम् ।	
यत्रा भयन्ते भुवना स्वर्हशस्तत्रा न इन्द्रावरुणार्थं वोचतम्	२
सं भूम्या अन्ता ध्वसिरा अदृक्षते इन्द्रावरुणा द्विवि घोष आरुहत् ।	
अस्थुर्जनानामुष मामरातयो ऽर्वागवसा हवनध्रुता गतम्	३
इन्द्रावरुणा वृधनाभिरप्राति भेदं वृन्वन्ता प्र सुदासमावतम् ।	
ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तृत्सूनामभवत् पुरोहितिः	४
इन्द्रावरुणावभ्या तपन्ति मावान्युर्यो वनुषामरातयः ।	
युवं हि वस्व उभयस्य राजथो ऽधं स्मा नोऽवतं पायं द्विवि	५ [४]

युवां हवन्त उभयास आजिष्विन्द्रं च वस्वो वरुणं च सातयं ।	
यत्र राजभिर्दृशाभिर्निवाधितं प्र सुदासमावतं तृत्सुभिः सह	६
दश राजानः समिता अयज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः ।	
सत्या नृणामद्वासदामुपस्तुतिर्देवा एषामभवन् देवहूतिषु	७
दाशराज्ञे परिरत्ताय विश्वतः सुदास इन्द्रावरुणावशिक्षतम् ।	
श्वित्यश्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो असंपन्त तृत्सवः	८
वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्रते वृतान्यन्यो अभि रक्षते सदा ।	
हवामहे वां वृषणा सुवृक्तिभि रस्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छतम्	९
अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युमं यच्छन्तु महि शर्म सुप्रथः ।	
अवधं ज्योतिरादितैर्ऋतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे	१० [५] (६३८)

(८४)

५ मैत्रावरुणिर्वासिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । ध्रुवम् ।

आ वां राजानावधुरे ववृत्वा हव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः ।	
प्र वां घृताचीं ब्राह्मोर्धना परि त्मना विपुरुषा जिगाति	१ (६३९)

कृतं नो यज्ञं विदथेषु चारुं कृतं ब्रह्माणि सुरिषु प्रशस्ता ।
उपो रयिर्देवजूतो न एतु प्र णः स्पार्हाभिरुतिभिस्तिरेतम्
अस्मे इन्द्रावरुणा विश्ववारं रयिं धत्तं वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।
प्र य आदित्यो अनृता मिनात्यमिता शूरो दयते वसूनि
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत् तोके तनये तूतुजाना ।
सुरतासो देववीतिं गमेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

३

४

५ [६] (३८३)

(८५)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

पुनीषे वामरक्षसं मनीषां सोममिन्द्राय वरुणाय जुह्वत् ।
घृतप्रतीकामुषसं न देवीं ता नो यामन्त्रुरुष्यतामभीके
स्पर्धन्ते वा उ देवहूये अत्र येषु ध्वजेषु दिद्यवः पतन्ति ।
युवं तां इन्द्रावरुणावमित्रान् हतं पराचः शर्वा विषूचः
आपश्चिद्धि स्वयंशसः सदःसु देवीरिन्द्रं वरुणं देवता धुः ।
कृष्ठीरन्यो धारयति प्रविक्ता वृत्राण्यन्यो अप्रतीनि हन्ति
स सुक्रतुर्कृतचिदस्तु होता य आदित्य शर्वसा वां नमस्वान् ।
आववर्तदवसे वां हविष्मा नसदित् स सुविताय प्रयस्वान्
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत् तोके तनये तूतुजाना ।
सुरतासो देववीतिं गमेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३

४

५ [७] (३८४)

(८६)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

धीरा त्वस्य महिना जनूषि वि यस्तस्तम्भ रोदसी चिदुर्वी ।
प्र नार्कमृष्वं नुनुदे बृहन्तं द्विता नक्षत्रं प्रपथच्च भूर्म
उत स्वया तन्वाऽ सं वदे तत् कदा न्वन्तर्वरुणे मुवानि ।
किं मे हव्यमहणा नो जुपेत कदा मृळीकं सुमनां अभि ख्यम्

१

२

(३९९)

पृच्छे तदेनो वरुण विद्वक्ष्णो एमि चिकितुषो विपृच्छम् ।

समानमिन्मे कवयोऽश्विदाहुर्यं ह तुभ्यं वरुणो हृणीते

३

किमार्ग आस वरुण ज्येष्ठं यत् स्तोतारं जिघांससि सखायम् ।

प्र तन्मे वोचो दूळम स्वधावो ऽव त्वानेना नमसा तुर इयाम्

४

अव दुग्धानि पित्र्या सृजा नो ऽव या वयं चक्रुमा तनुभिः ।

अव राजन् पशुतृपं न तायुं सृजा वत्सं न दाम्नो वसिष्ठम्

५

न स स्वो दक्षो वरुण ध्रुतिः सा सुरा मन्युर्विभीदको अर्चितिः ।

आस्ति ज्यायान् कर्नीयस उपारे स्वप्नश्चनेदनुतस्य प्रयोता

६

अरं वृत्सो न मीळहुषे कराण्यहं देवाय भूर्णयेऽनागाः ।

अचेतयवृत्तिरो देवो अर्यो गृत्सं राये कवितरो जुनाति

७

अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावो हृदि स्तोम उपश्रितश्चिदस्तु ।

शं नः क्षेमे शमु योगे नो अस्तु युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८ [८] (३९३)

(८७)

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

रदत् पृथो वरुणः सूर्याय प्राणींसि समुद्रिया नदीनाम् ।

सर्गो न सुष्टो अर्वतीर्कृताय अकार महीरवनीरहभ्यः

१

आत्मा ते वातो रज आ नवीनोत् पशुर्न भूर्णिर्यवसे सस्रवान् ।

अन्तर्मही बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम वरुण प्रियाणि

२

परि स्पशो वरुणस्य स्मदिष्टा उभे पश्यन्ति रोदसी सुमेके ।

ऋतावानः कवयो यज्ञधीराः प्रचेतसो य इपर्यन्त मन्म

३

उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सप्त नामाभ्या विभति ।

विद्वान् पदस्य गुह्या न वोचद् युगाय विप्र उपराय शिक्षन्

४

तिस्रो द्यावो निहिता अन्तरस्मिन् तिस्रो भूमिरुपराः पङ्क्तिधानाः ।

गृत्सो राजा वरुणधक्क एतं त्रिवि प्रेक्षुं हिंरुण्ययं शुभे क्रम्

५

अव सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्थाद् इप्सो न श्वेतो मुगन्तुर्विप्नान् ।

गम्भीरशंसो रजसो विमानः सुपरक्षत्रः सतो अस्य राजा

६

यो मृळयाति चक्रुषे चिदागो वयं स्याम वरुणे अनागाः ।
अनु व्रतान्यदितेऋधन्तो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

७ [१] (३३)

(८८)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वरुणः, (७ पाशविमोचनी) । त्रिष्टुप् ।

प्र शुन्ध्युवं वरुणाय प्रेष्ठां मतिं वसिष्ठ मीळहुषे भरस्व ।
य ईमर्वाश्रं करते यजत्रं सहस्रामघं वृषणं बृहन्तम्
अधा न्वस्य संदृशं जगन्वा नग्नेरनीकं वरुणस्य मंसि ।
स्वयदशमन्नधिपा उ अन्धो ऽभि मा वपुर्दृश्ये निनीयात्
आ यद् रुहाव वरुणश्च नावं प्र यत् समुद्रमीर्याव मध्यम् ।
अधि यदुपां स्नुभिश्चराव प्र प्रेक्ष इह्यावहे शुभे कम्
वसिष्ठं ह वरुणो नान्याधा दृषिं चकार स्वपा महोभिः ।
स्तोतारं विप्रः सुदिनत्वे अह्नां यात्रु द्यावस्ततनन् यादुपासः
क्व त्यानि नौ सख्या बभूवुः सचावहे यद्वुकं पुरा चित् ।
बृहन्तं मानं वरुण स्वधावः सहस्रद्वारं जगमा गृहं ते
य आपिर्नित्यो वरुण प्रियः सन् त्वामागांसि कुणवत् सखा ते ।
मा तु एनस्वन्तो यक्षिन् भुजेम युन्धि प्मा विप्रः स्तुवते वरुथम्
ध्रुवासु त्वासु क्षितिषु क्षियन्तो व्यस्मत् पाशं वरुणो मुमोचत् ।
अवो वन्वाना अदितेरुपस्थाद् युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३

४

५

६

७ [१०] (३४)

(८९)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वरुणः । गायत्री, ५ जगती ।

मो पु वरुण मुन्मयं गृहं राजन्नहं गमम् । मृळा सुक्षत्र मृळयं
यदेमिं प्रस्फुरन्निव हतिर्न धमातो अद्रिवः । मृळा सुक्षत्र मृळयं
क्रत्वः समह दीनता प्रतीपं जगमा शुचे । मृळा सुक्षत्र मृळयं
अपां मध्ये तस्थिवांसं तृष्णाविदज्जरितारम् । मृळा सुक्षत्र मृळयं
यत् किं चेदं वरुण दैव्ये जने ऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि ।
अचिन्ती यत् तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिपः

१

२

३

४

५ [११] (३५)

(९०)

[पञ्चोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ९०-१०४]

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वायुः, ५-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

प्र वीरया शुचयो दाद्रे वा—मध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः ।	
वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिवा सुतस्यान्धसो मदाय	१
ईशानाय प्रहृतिं यस्त आनद्र शुचिं सोमं शुचिपास्तुभ्यं वायो ।	
कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्तं जातोजातो जायते वाज्यस्य	२
राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे राये देवी धिषणा धाति देवम् ।	
अध वायुं नियुतः सश्वत स्वा उत श्वेतं वसुधितिं निरेके	३
उच्छन्नृषसः सुदिना अरिप्रा उरु ज्योतिर्विविदुर्दीध्यानाः ।	
गव्यं चिदूर्वमुशिजो वि ववु—स्तेषामनुं प्रदिवः ससुरापः	४
ते सुत्येन मर्नसा दीध्यानाः स्वेन युक्तासुः क्रतुना वहन्ति ।	
इन्द्रवायू वीरवाहं रथं वा—मीशानयोऽभि पृक्षः सचन्ते	५
ईशानासो ये दधते स्वर्णो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यैः ।	
इन्द्रवायू सूरयो विश्वमायु—रवीन्द्रिर्वीरैः पृतनासु सद्युः	६
अर्वन्तो न श्वसो भिक्षमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः ।	
वाजयन्तः स्ववसे हुवेम यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	७ [१२] (७२२)

(९१)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १, ३ वायुः, २, ४-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

कुविदुङ्ग नमसा ये वृधासः पुरा देवा अनवद्यासु आसन् ।	
ते वायवे मनवे वाधिताया—स्वांसयन्नृपसं सूर्येण	१
उशन्ता दूता न दभाय गोपा मासश्च पाथः शरदश्च पूर्वीः ।	
इन्द्रवायू सुष्टुतिर्वामियाता भार्डीकमीडे सुदितं च नव्यम्	२
पीवाञ्जनां राधिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिपञ्जित नियुतामभित्रीः ।	
ते वायवे समनसो वि तस्थु—विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः	३
पावत तरस्तन्वो—पावदोजो पावन्नरश्चक्षसा दीध्यानाः ।	
शुचिं सोमं शुचिपा पातमस्मे इन्द्रवायू सदा न इहिन्द्रम्	४ (७२३)

यद् दधिषे प्रदिवि चार्चनं द्विवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि ।	
उत हृदोत मनसा जुषाण उशन्निन्द्र प्रस्थितान् पाहि सोमान्	२
जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच ।	
एन्द्र पप्रार्थोर्वन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथं	३
यद् योधया महतो मन्यमानान् त्साक्षाम् तान् बाहुभिः शाशदानान् ।	
यद् वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम	४
प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नूतना मयवा या चकार ।	
यदेददेवीरसाहिष्ट माया अथाभवत् केवलः सोमो अस्य	५
तवेदं विश्वमभितः पशव्यं यत् पश्यासि चक्षसा सूर्यस्य ।	
गवामसि गोपतिरेक इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः	६
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्यैशाथे उत पार्थिवस्य ।	
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२३] (अ)

(९९)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विष्णुः, ४-६ इन्द्राविष्णू । त्रिष्टुप् ।

परो मात्रया तन्वा वृधान न ते महित्वमन्वश्नुवन्ति ।	
उभे ते विद्म रजसी पृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्य वित्से	१
न ते विष्णो जायमानो न जातो देव महिन्नः परमन्तमाप ।	
उदस्तभ्ना नाकमुष्वं बृहन्तं दाधर्थं प्राचीं ककुभं पृथिव्याः	२
इरावती धेनुमती हि भूतं सूर्यवसिनी मनुषे दशस्या ।	
व्यस्तभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थं पृथिवीमभितो मयूखैः	३
उरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकं जनयन्ता सूर्यमुपासमग्निम् ।	
दासस्य चिद् वृषशिप्रस्य माया जुग्युर्नरा पृतनाज्येषु	४
इन्द्राविष्णू हंहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं च श्रथिष्टम् ।	
शतं वर्चिनः सहस्रं च साकं हथो अप्रत्यसुरस्य वीरान्	५
इयं मनीषा बृहती बृहन्तो रुक्रमा तवसा वर्धयन्ती ।	
ररे वां स्तोमं विदथेषु विष्णो पिन्वतमिषो वृजनेष्विन्द्र	६
वपद् ते विष्णवांस आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।	
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२४] (अ)

(१००)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विष्णुः । त्रिष्टुप् ।

नू मर्तो दयते सन्निध्यन् यो विष्णव उरुगायाय दाशत् ।	
प्र यः सुत्राचा मनसा यजात एतावन्तं नयमाविवासात्	१
त्वं विष्णो सुमतिं विश्वजन्या मप्रयुतामेवयावो मतिं दाः	
पचो यथा नः सुवितस्य भूरे रश्वावतः पुरुश्चन्द्रस्य रायः	२
त्रिदेवः पृथिवीमेष एतां वि चक्रमे शतर्चसं महित्वा ।	
प्र विष्णुरस्तु तवसस्तवीयान् त्वेषं ह्यस्य स्थविरस्य नामं	३
वि चक्रमे पृथिवीमेष एतां क्षेत्राय विष्णुर्मनुषे दशस्यन् ।	संख्या केन स संख्या,
ध्रुवासो अस्य कीरयो जनांस उरुक्षितिं सुजनिमा चकार	४ पीछनेर ।
प्र तत् ते अद्य शिपिविष्ट नामा ऽयः शंसामि वयुनानि विद्वान् ।	
तं त्वा गृणामि तवसमर्तव्यान् क्षयन्तमस्य रजसः पराके	५
किमित् ते विष्णो परिचक्ष्यं भूत् प्र यद् ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि ।	
मा वर्षो अस्मदप गूह एतद् यदन्यरूपः समिथे बभूथ	६
वर्षद् ते विष्णवांस आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।	
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२५] (७२७)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३३]

(१०१)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः (वृष्टिकामः), कुमार आग्नेयो वा । पर्जन्यः । त्रिष्टुप् ।

तिस्रो वाचः प्र वदु ज्योतिरग्रा या एतद् दुहे मधुदोवमूर्धः ।	
स वृत्सं कृण्वन् गर्भमोषधीनां सुद्यो जातो वृषभो रोरवीति	१
यो वर्धन ओषधीनां यो अपां यो विश्वस्य जगतो देव ईशे ।	
स त्रिधातुं शरणं शर्म यंसत् त्रिवर्तु ज्योतिः स्वमिष्ट्यस्मे	२
स्तरीरं त्वद् भवति सूर्त उ त्वद् यथावशं तन्वं चक्र एषः ।	
पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः	३
यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्थु स्तिस्रो द्यावच्छेधा ससुरार्षः ।	
त्रयः कोशांस उपसेचनासो मध्वः श्रोतन्त्यभितो विरुशम्	४
इदं वचः पर्जन्याय स्वराजे हृदो अस्त्वन्तरं तज्जुजोपत् ।	
मयोभुवो वृष्टयः सन्त्वस्मे सुपिप्पला ओषधीर्देवगोपाः	५

(८०२)

रेतोधा वृषभः शश्वतीनां तस्मिन्नात्मा जगतस्तस्थुर्पथ ।

नमः कृतं पातु शतशारदाय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

६ [१] (८०३)

(१०२)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः (वृष्टिकामः), कुमार आग्नेयो वा । पर्जन्यः । गायत्री, २ पादनिवृत् ।

जर्न्याय प्र गायत दिवस्पुत्राय मीळहुपे । स नो यवसमिच्छतु १

यो गर्भमोषधीनां गवां कृणोत्यवताम् । पर्जन्यः पुरुषीणाम् २

स्मा इदुस्ये हविर्जुहोता मधुमत्तमम् । इळां नः संयतं करत ३ [२] (८०३)

(१०३)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मण्डूकाः (पर्जन्यः) । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप् ।

संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।

वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डूकां अवादिषुः १

द्वया आपो अभि यदेनमायन् दृतिं न शुष्कं सरसी शयानम् ।

वामह न मायुर्वत्सिनीनां मण्डूकानां वग्नुरत्रा समेति २

दीमेनो उशतो अभ्यवर्षति तुष्यावतः प्रावृष्यागतायाम् ।

उखलीकृत्या पितरं न पुत्रो अन्यो अन्यमुप वदन्तमेति ३

अन्यो अन्यमनु गृभ्णात्येनो रपां प्रसुर्गे यदमन्दिपाताम् ।

मण्डूको यदुभिवृष्टः कनिष्कन् पृश्निः संपृङ्के हरितेन वाचम् ४

देपामन्यो अन्यस्य वाचं शाक्तस्येव वदति शिक्षमाणः ।

वर्षं तदेपां समृधेव पर्व यत् सुवाचो वदथ्यनाध्यप्सु ५ [३]

गोमायुरेको अजमायुरेकः पृश्निरेको हरित एक एषाम् ।

गमानं नाम विभ्रतो विहृषाः पुरुत्रा वाचं पिपिशुर्वदन्तः ६

ग्राह्यणासो अतिरात्रे न सोमे सरो न पूर्णमभितो वदन्तः ।

संवत्सरस्य तदहः परि ष्ट यन्मण्डूकाः प्रावृषीणं बभूव ७

ग्राह्यणासः सोमिनो वाचमक्रत बह्व कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् ।

अध्वर्यवो धूमिणः सिष्विद्वाना आविर्भवन्ति गुह्या न के चित् ८

वहिति जुगुप्सुर्दशस्य कृतुं नरो न प्र मिनन्त्येते ।

संवत्सरे प्रावृष्यागतायां तता धर्मा अश्रुवते विसुर्गम् ९

गोमायुग्दादुजमायुग्दात् पृश्निरेद्वन्द्वरितो नो वर्मनि ।

वर्मा मण्डूका ददतः शतानि सहस्रमावे प्र तिरन्त आयुः १० [४] (८०३)

(१०४)

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । (राक्षोघ्नं) इन्द्रासोमौ; ८, १६, १९-२२ इन्द्रः; ९, १२-१३ सोमः;
१०, १४ अग्निः, ११ देवाः, १७ ग्रावाणः, १८ मरुतः, २३ (पूर्वार्धस्य) वासिष्ठाशीः, (उत्तरार्धस्य)
पृथिव्यन्तरिक्षे । त्रिष्टुप्; १-६, १८, २१, २३ जगती; ७ जगती त्रिष्टुप्वा; २५ अनुष्टुप् ।

इन्द्रासोमा तर्पतं रक्षं उज्जतं न्यर्पयतं वृषणा तमोवृधः ।
परां शृणीतमचितो न्योषतं हतं नुदेथां नि शिशीतमत्रिणः १
इन्द्रासोमा समघशंसमभ्युधं तर्पयस्तु चरुरग्निवाँ इव ।
ब्रह्माद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने २
इन्द्रासोमा दुष्कृतो ववे अन्तर्नारम्भणे तर्मासि प्र विध्यतम् ।
यथा नातुः पुनरेकेश्वनोदयत् तद् वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ३
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्या अघशंसाय तर्हणम् ।
उत् तक्षतं स्वयं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वथः ४
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्ष्य ग्नितोभिर्युवमश्महन्मभिः ।
तर्पुर्वधेभिरजरेभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तु निस्वरम् ५ [५]

इन्द्रासोमा परिं वां भूतु विश्वत इयं मतिः क्रक्ष्याश्वेव वाजिना ।
यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधये मा ब्रह्माणि नृपतीव जिन्वतम् ६
प्रति स्मरेथां तुजयद्विरेवै हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः ।
इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूद यो नः क्रुदा चिदभिदासति द्रुहा ७
यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः ।
आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वृक्ता ८
ये पाकशंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः ।
अहये वा तान् प्रददातु सोम आ वा दधातु निक्कतेरुपस्थे ९
यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने यो अश्वानां यो गवां यस्तनूनाम् ।
रिपुः स्तेनः स्तेयकृद् द्रुभ्रमेतु नि प हीयतां तन्वाड तनां च १० [६]

परः सो अस्तु तन्वाड तनां च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः ।
प्रति शुण्यतु यशो अस्य देवा यो नो दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ११
सुविज्ञानं चिक्त्रिपे जनाय सच्चासच्च वचसी पस्पृधाते ।
तयोर्यत् सत्यं यतरहर्जीयस्तदित् सोमोऽवति हन्त्यासत् १२

(८२८)

- न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुना धारयन्तम् ।
हन्ति रक्षो हन्त्यासद् वदन्त—मुभाविन्द्रस्य प्रसिंती शयाते १३
- यदि वाहमनृतदेव आस मोघं वा कुवाँ अप्यूहे अग्ने ।
किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीषे द्रोघुवाचस्ते निरुथं संचन्ताम् १४
- अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यत्रि वायुस्ततप पूरुषस्य ।
अद्या स वीरैर्विशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह १५ [७]
- यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह ।
इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोर्धमस्पदीष्ट १६
- प्र या जिगाति स्वर्गलेव नक्त—मप द्रुहा तन्वं गृहमाना ।
वृवाँ अनन्ताँ अव सा पदीष्ट ग्रावाणो ब्रन्तु रक्षसं उपुच्छेः १७
- वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्ष्विच्छत गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन ।
वयो ये भूत्वा पतर्यन्ति नक्तभि—र्यं वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे १८
- प्र वर्तय दिवो अश्मानमिन्द्र सोमंशितं मयवन् त्सं शिशाधि ।
प्राक्तादपाक्तादधरादुदक्ता—दुभि जहि रक्षसः पर्वतेन १९
- एत उ त्ये पतर्यन्ति श्वयातव इन्द्रं दिप्सन्ति दिप्सवोऽर्धम्यम् ।
शिशीति शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदृशनिं यातुमर्ह्यः २० [८]
- इन्द्रो यातूनामभवत् पराशरो हविर्मथीनामभ्याहविवांसताम् ।
अभीर्दु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव मिन्दन् त्सत एति रक्षसः २१
- उलूकयातुं शुशूलूकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् ।
सुपूर्णयातुमुत गृध्रयातुं हृषदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र २२
- मा नो रक्षो अभि नज्यातुमावता—मपोच्छतु मिथुना वा किमीदिना ।
पृथिवी नः पार्थिवात् पात्वंहसो ऽन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान् २३
- इन्द्र जहि पुमांसं यातुधानं—मुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् ।
विगीवासो मूरदेवा क्रदन्तु मा ते दृशन् त्सूर्यमुच्चरन्तम् २४
- प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वे—न्द्रश्च सोम जागृतम् । रक्षोभ्यो वधमस्यत—मशनिं यातुमर्ह्यः २५ [९]

॥ इति सप्तमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

पष्ठमण्डलस्यान्तपर्यन्तं ५१

सप्तममण्डलस्य

सर्वयोगः— ५९३

अथाष्टमं मण्डलम् ।

(२)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-५]

(३४) १-२ प्रगाथो (घौरः) काण्वः, ३-२९ मेघातिथि-मेघ्यातिथी काण्वो, ३०-३३ प्लायोगि-
रासङ्गः, ३४ आङ्गिरसी शश्वती ऋषिका । इन्द्रः, ३०-३४ आसङ्गः । १-४ प्रगाथः=
(विषमा बृहती, समा सतोबृहती), ५-३२ बृहती, ३३-३४ त्रिष्टुप् ।

मा चिदुन्यद् वि शंसत सखायो मा रिषण्यत ।

इन्द्रमित् स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुर्बुक्था च शंसत १

अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुरं गां न चर्षणीसहम् ।

विद्वेषणं संवर्ननोभयंकरं मंहिष्ठमुभयाविर्नम् २

यच्चिद्धि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतये ।

अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु ते ऽहा विश्वा च वर्धनम् ३

वि तर्तूर्यन्ते मघवन् विपश्चितो ऽर्यो विषो जनानाम् ।

उप क्रमस्व पुरुरूपमा भरु वाजं नेदिष्ठमूतये ४

महे चन त्वामद्रिवः परा शुल्काय देयाम् ।

न सहस्राय नायुताय वज्रिवो न शताय शतामघ ५ [१०]

वस्यो इन्द्रासि मे पितु रूत भ्रातुरमुञ्जतः ।

माता च मे छदयथः समा वसो वसुत्वनाय राधसे ६

केयथ केदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः ।

अलर्पि युध्म खजकृत् पुरंदर प्र गायत्रा अंगासिपुः ७

प्रास्मै गायत्रमर्चत वावातुर्यः पुरंदरः ।

यामिः काण्वस्योषं बर्हिस्तदं वासद् वञ्जी भिनत् पुरः ८

ये ते सन्ति दशग्विनः शतिनो ये सहस्रिणः ।

अश्वानो ये ते वृषणो रघुद्वस्तेभिर्नस्तुप्रमा गहि ९

(९)

- आ त्व॑द्य स॒ब्रु॒र्ध॒वां हु॒वे गा॒य॒त्रवे॑पसम् ।
इन्द्रं॑ धे॒नुं सु॒दु॒घा॒म॒न्यामिष॑—मुरु॒धारा॑मरु॒कृत॑म् १० [११]
- यत् त॒दत् सूर॑ एत॒शं व॒ङ्कू॒ वात॑स्य प॒र्णिना॑ ।
व॒ह॒त् कु॒त्स॑मा॒र्जुने॑यं श॒तक्र॑तुः त्सर॑द् गन्ध॒र्वम॑स्तृ॒तम् ११
- य ऋ॒ते चि॑दा॒भि॒शिषि॑ः पुरा ज॒न्नुभ्य॑ आ॒तृदः॑ ।
सं॒धा॒ता सं॒धिं म॒घवा॑ पुरु॒वसु॑—रिष्क॑र्ता वि॒ह्रु॒तं पुनः॑ १२
- मा भू॑म॒ नि॒क्ष्या॑ इ॒वेन्द्र॑ त्वद॒रेणा॑ इव ।
वना॑नि न प्र॒जहि॑तान्य॒द्रिवो॑ दुरो॒षासो॑ अमन्महि १३
- अम॑न्म॒हीद॑ना॒शवो॑ ऽनु॒ग्रास॑श्च वृ॒त्रह॑न् ।
स॒कृत् सु॒ ते म॒हता॑ शूर॒ राध॑सा ऽनु॒ स्तोमं॑ मुदी॒महि १४
- यदि॑ स्तोमं॑ मम श्रव॑—दु॒स्माक॑मिन्द्र॒मिन्द्र॑वः ।
तिरः॑ प॒वित्रं॑ स॒सृवा॑स आ॒शवो॑ मन्द॑न्तु तु॒ष्ट्यावृ॑धः १५ [१२]
- आ त्व॑द्य स॒धस्तु॑तिं वा॒वातुः॑ सख्युरा ग॒हि ।
उप॑स्तुति॒र्मघो॑नां प्र त्वाव॑—त्वधा॑ ते व॒श्मि सु॒ष्टुति॑म् १६
- सोता॑ हि सोम॒मद्रि॑भि॒रेमे॑न॒मप्सु॑ धा॒वत ।
ग॒व्या व॒खेव॑ वा॒सय॑न्त इ॒न्नरो॑ निर्धु॒क्षन् व॒क्षणा॑भ्यः १७
- अध॑ ज॒मो अध॑ वा दि॒वो बृ॑हतो रो॒चना॑दधि ।
अ॒या वर्ध॑स्व त॒न्वा गिरा॑ ममा ऽऽ जा॒ता सु॑क्रतो पृ॒ण १८
- इन्द्रा॑य सु मदि॒न्तमं॑ सोमं॑ सोता॒ वरे॑ण्यम् ।
श॒क्र ए॒णं पी॑पय॒द् विश्व॑या धि॒या हि॑न्वानं न वा॒जयु॑म १९
- मा त्वा॑ सोम॑स्य ग॒त्तया॑ स॒दा गा॑च॒न्नहं॑ गिरा ।
भूर्णि॑ मृ॒गं न॑ सव॒नेषु॑ चु॒क्रुधं॑ क ई॒शानं॑ न याचि॑पत २० [१३]
- मदे॑ने॒षितं॑ म॒दमु॒ग्रमु॒ग्रेण॑ शव॑सा ।
वि॒श्वेषां॑ तरु॒तारं॑ म॒द्वच्यु॑तं म॒द्रे हि॑ प्सा द॒दाति॑ नः २१
- शे॒वारि॑ वा॒यी पुरु॑ दे॒वो म॑र्तीय दृ॒शुषे॑ ।
स सु॑न्वते च॑ स्तु॒वते च॑ रा॒सते॑ वि॒श्वगू॑र्तो अ॒रि॒ष्टुतः॑ २२
- ए॒न्द्र या॒हि म॒त्स्व चि॒त्रेण॑ दे॒व रा॑ध॒मा ।
सरो॑ न प्रा॒प्युद॑रं म॒पीति॑भि॒र्ग सोम॑भि॒रुरु॑ स्फि॒रम् २३

आ त्वा सहस्रमा गतं युक्ता रथे हिरण्यये ।

॥ १॥ ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सोमपीतये

आ त्वा रथे हिरण्यये हरी मयूरशेण्या ।

॥ २॥ शितिपृष्ठा वहतां मध्वो अन्धसो विवर्क्षणस्य पीतये

पित्रा त्वस्य गिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव ।

॥ ३॥ परिष्कृतस्य रसिन इयमांसुतिश्चारुर्मदाय पत्यते

य एको अस्ति वृंसना महौ उग्रो अभि व्रतैः ।

॥ ४॥ गमत् स शिप्री न स योषदा गमच्छ्रवं न परि वर्जति

त्वं पुरं चरिष्वं वधैः शुष्णस्य सं पिणक् ।

॥ ५॥ त्वं भा अनु चरो अर्ध द्विता यद्विन्द्र हव्यो भुवः

मम त्वा सूर उदिते मम मध्यादिने द्विवः ।

॥ ६॥ मम प्रपित्वे अपिशवरे वस वा स्तोमांसो अवृत्सत

स्तुहि स्तुहीद्वेते या ते मंहिष्ठासो मयोनाम् ।

॥ ७॥ निन्विताश्वः प्रपृथी परमज्या मयस्य मेध्यातिथे

आ यदश्वान् वनन्वतः श्रद्धयाहं रथे रुहम् ।

॥ ८॥ उत वामस्य वसुनश्चिकेतति यो अस्ति याद्वः पशुः

य क्रज्जा मह्यं मामहे सह त्वचा हिरण्यया ।

एष विश्वान्यभ्यस्तु सौभगा ऽऽ संगस्य स्वन्दधः

अध प्रायोगिरति दासदन्वा नासंगो अग्ने कुशाभिः सहस्रैः ।

अधोक्ष्णो दश मयं रुशन्तो नञ्चा इव सरसो निरतिष्ठन्

अन्वस्य स्थूरं दहशे पुरस्ता दनुस्थ ऊरुखरम्बनाणः ।

शश्वती नार्यभिचक्ष्वाह सुमद्रमर्ष भोजनं विभर्षि

(४६) १-४० मेधानिधिः काण्वः, आहिरस्तः प्रियनेधधः, ४१-४२ मेधानिधिः काण्वः ।

(४)

३४ [१३] (३५)

इयं वसो नुतमन्यः पित्रा नुपुर्गनुदरम्

नुभिर्धृतः नुतो अक्षैरव्यो वारिः परित्तः

तं ते ययं यथा गोभिः स्वादुनकर्म धृगन्तः

। अनाभिदिन् गृणिना ने

। अश्वो न निर्यो मदीयु

। इन्द्र त्वारिन् त्वदनाय

इन्द्र इत् सोमपा एक इन्द्रः सुतपा विश्वायुः । अन्तर्देवान् मर्त्याश्च	४
न यं शुक्रो न दुराशीर्न तृपा उरुव्यचसम् । अपस्पृण्वते सुहार्दम्	५ [१७]
गोभिर्यदीमन्ये अस्मन् मुगं न वा मुगयन्ते । अभित्सरन्ति धेनुभिः	६
त्रय इन्द्रस्य सोमाः सुतासः सन्तु देवस्य । स्वे क्षये सुतपात्रः	७
त्रयः कोशासः श्रोतन्ति तिस्रश्चम्बुः सुपूर्णाः । समाने अधि भार्मन्	८
शुचिरसि पुरुनिष्ठाः क्षीरैर्मध्यत आशीर्तः । दृष्ट्वा मन्दिष्ठुः शूरस्य	९
इमे तं इन्द्र सोमास्तीव्रा अस्मे सुतासः । शुक्रा आशिरं याचन्ते	१० [१८]

तां आशिरं पुरोळाशमिन्द्रेमं सोमं श्रीणीहि । रेवन्तं हि त्वां शृणोमि	११
हृत्सु पीतासो युध्यन्ते दुर्मदासो न सुरायाम् । ऊधनं नृणां जरन्ते	१२
रेवाँ इद् रेवतः स्तोता स्यात् त्वावतो मघोनः । प्रेदुं हरिवः श्रुतस्य	१३
उक्थं च न शस्यमानमगोररिरा चिकेत । न गायत्रं गीयमानं	१४
मा न इन्द्र पीयत्नवे मा शर्धते परा दाः । शिक्षा शचीवः शचीभिः	१५ [१९]

वृयमु त्वा तदिदंथा इन्द्र त्वायन्तुः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते	१६
न धेमन्यदा पपन्न वज्रिन्नपसो नविण्टौ । तवेदु स्तोमं चिकेत	१७
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्रायं स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादुर्मतन्द्राः	१८
ओ पु प्र याहि वाजंभिर्मा हृणीथा अभ्यस्मान् । महौ इव युर्वजानिः	१९
मो ध्वद्य दुर्हणावान् त्सायं करदुरे अस्मत् । अश्रीर इव जामाता	२० [२०]

विद्वा ह्यस्य वीरस्य भूरिदावरीं सुमतिम् । त्रिषु जातस्य मनांसि	२१
आ तू पिंश्च कण्वमन्तं न धा विद्वा शवसानात् । यशस्तरं शतमूतेः	२२
ज्येष्ठेन सोतुरिन्द्राय सोमं वीराय शक्राय । भरा पिबन्नयाय	२३
यो वेदिष्ठो अव्यथिष्वश्वावन्तं जरितृभ्यः । वाजं स्तोतृभ्यो गोमन्तम्	२४
पन्यंपन्यमित् सोतार आ धावत् मद्याय । सोमं वीराय शूराय	२५ [२१]

पाता वृत्रहा सुतमा धा गमुन्नारे अस्मत् । नि यमते शतमूतिः	२६
एह हरीं ब्रह्मयुजां शग्मा वक्षतुः सखायम् । गीभिः श्रुतं गिर्विणसम्	२७

स्वादवः सोमा आ याहि श्रीताः सोमा आ याहि ।	२८
शिप्रिन्नृपीवः शचीवो नायमच्छां सधुमादम्	२९
स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति महे राधसे नृम्णाय । इन्द्रं कारिणं वृधन्तः	२९

गिरश्च यास्ते गिवाहि उक्था च तुभ्यं तानि । सत्रा दधिरे शवांसि ३० [२२]

एवेदेष तुविकूर्मिर्वाजाँ एको वज्रहस्तः । सनादमृत्तो दयते ३१

हन्ता वृत्रं दक्षिणेनेन्द्रः पुरु पुरुहूतः । महान् महीभिः शचीभिः ३२

यस्मिन् विश्वाश्रवण्य उत च्यौता जयांसि च । अनु घेन्मन्दी मघोनः ३३

एष एतानि चकारेन्द्रो विश्वा योऽति शृण्वे । वाजदावा मघोनाम् ३४

प्रभर्ता रथं गन्वन्तं मपाकाच्चिद् यमवति । इनो वसु स हि वोळ्हा ३५ [२३]

सन्तिता विप्रो अवंद्मिर्हन्ता वृत्रं नृभिः शूरः । सत्योऽविता विधन्तम् ३६

यजध्वैनं प्रियमेधा इन्द्रं सत्राचा मनसा । यो भूत् सोमैः सत्यमद्वा ३७

गाथश्रवसं सत्पाति श्रवस्कामं पुरुत्मानम् । कण्वांसो गात वाजिनम् ३८

य ऋते चिद् गारुपदेभ्यो दात् सखा नृभ्यः शचीवान् । ये अस्मिन् काममाश्रियन् ३९

इत्था धीवन्तमद्रिवः काण्वं मेध्यातिथिम् । मेपो भूतोऽभि यन्नयः ४०

शिक्षा विभिन्दो अस्मै चत्वार्ययुता ददत् । अष्टा परः सहस्रा ४१

उत सु त्वे पयवृधा माकी रणस्य नप्त्या । जनिव्वनार्य मामहे ४२ [२४] (७३)

(३)

२४ मेध्यातिथिः काण्वः । इन्द्रः, २१-२४ कौरयाणः पाकस्यामा । प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती), २१ अनुष्टुप्, २२-२३ गायत्री, २४ वृहती ।

पिवा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमंतः ।

आपिनो बोधि सधमाद्यो वृधेऽस्माँ अवन्तु ते धियः १

भूयाम ते सुमतौ वाजिनो वयं मा नः स्तरभिमातये ।

अस्माञ्चित्राभिरवतादुभिष्टिभि रा नः सुन्नेपु यामय २

इमा उ त्वा पुरुवसो गिरो वर्धन्तु या मम ।

पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितो अभि स्तोमैरनूपत ३

अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे ।

सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विश्रान्ये ४

इन्द्रमिद् देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।

इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये ५ [२५] (८१)

- इन्द्रो म॒हा रोद॑सी पप्रथ॒च्छव॑ इन्द्रः सूर्यमरोचयत् ।
 इन्द्रे॑ ह विश्वा भुव॑नानि येमि॒र इन्द्रे॑ सुवा॒नास॑ इन्द्रवः ६
- भि त्वा॑ पूर्वापी॒तय॑ इन्द्र स्तोमे॑भिरायवः ।
 भीची॑नास॒ क्रभवः॑ समस्वरन् रु॒द्रा गृ॑णन्त॒ पूर्व्यम् ७
- अ॒स्येदिन्द्रो॑ वावृ॒धे वृ॑ष्ण्यं शवो॒ मदे॑ सुतस्य॒ विष्णा॑वि ।
 अ॒द्या तम॑स्य॒ महि॑मानमायवो॒ ऽनु॑ णुवन्ति॒ पूर्वथा॑ ८
- त्वा॑ यामि सुवीर्यं॒ तद् ब्र॑ह्म॒ पूर्वचि॑त्तये ।
 या॒ यति॑भ्यो भृग॒वे धने॑ हिते॒ येन॑ प्रस्क॑ण्वमावि॒थ ९
- येना॑ समु॒द्रम॑सृजो म॒हीर॑प॒स्तदिन्द्र॑ वृ॒ष्णि ते शवः॑ ।
 सद्यः॑ सो अस्य॒ महि॑मा न संन॒शे यं क्षो॑णीरनुचक्र॒दे १० [२६]
- ग॒धी न इन्द्र॑ यत् त्वा॑ र॒यिं यामि॑ सुवीर्यम् ।
 ग॒धि वाजा॑य प्रथ॒मं सि॑पासते॒ शग्धि॑ स्तोमा॒य पू॒र्व्य ११
- श॒ग्धी नो॑ अ॒स्य यन्द्र॑ पौरमावि॒थ धियं॑ इन्द्र॒ सिपा॑सतः ।
 श॒ग्धि यथा॑ रु॒शमं॑ श्याव॒कं कृ॑प॒मिन्द्र॑ प्रावः॒ स्वर्ण॑रम् १२
- न्नव्यो॑ अत॒सीनां॑ तुरो गृ॒णीत॑ मर्त्यः ।
 ही न्व॑स्य॒ महि॑मानमिन्द्रि॒यं स्व॑र्गुणन्त॒ आन॑शुः १३
- क॒र्तु॑ स्तुवन्त॒ क्रत॑यन्त॒ केव॑त् क॒पिः को वि॑प्र ओहते ।
 क॒दा हव॑म॒ मघ॑वन्निन्द्र॒ सुन्व॑तः॒ कर्तु॑ स्तुव॒त आ ग॑मः १४
- तु॒ त्ये म॑धु॒मत्त॑मा॒ गिरः॑ स्तोमा॒स ई॑रते ।
 वा॒जितो॑ धन॒सा अ॑क्षितोतयो॒ वाज॑यन्तो रथा॒ इव १५ [२७]
- क॒ण्वा इव॑ भृग॒वः सूर्या॑ इव॒ विश्व॑मिद् धी॒तमा॑नशुः ।
 इन्द्रं॑ स्तोमे॑भिर्मह॒र्यन्त॑ आ॒यवः॑ प्रि॒यमे॑धासो अस्वरन् १६
- त्वा हि॑ वृ॒त्रह॑न्तम॒ हरी॑ इन्द्र॒ परा॑वतः ।
 वा॒चीनो॑ म॒घव॑न् त्सोम॒पीत॑य॒ उग्र॑ क्र॒ध्वेभिरा॑ ग॒हि १७
- इमे॑ हि ते॒ कार॑वो वावृ॒शुर्धिया॑ वि॒प्रासो॑ मे॒धसा॑तये ।
 स त्वं॑ नो॒ मघ॑वन्निन्द्र॒ गिर्व॑णो॒ वेनो॑ न शृ॒णुधी॑ हव॑म १८
- रिन्द्र॑ वृ॒हती॑भ्यो॒ वृ॒त्रं ध॑नु॒भ्यो अ॑स्फुरः ।
 र॒वृ॒दस्य॑ भृग॒वस्य॑ मा॒यिनो॑ निः पर्व॑तस्य॒ गा आ॑जः १९

निरुग्र्यो रुरुचुर्निरु सूर्यो निः सोम इन्द्रियो रसः ।

निरुन्तरिक्षादधमो महामहिं कूपे तदिन्द्र पौंस्यम्

२० [२८]

यं मे दुरिन्द्रो मरुतः पार्कस्थामा कौरयाणः ।

विश्वेषां तमना शोभिष्टुमुपेव द्विवि धावमानम्

२१

रोहितं मे पार्कस्थामा सुधुरं कक्ष्यग्राम् ।

अदाद् रायो विवोधनम्

२२

यस्मा अन्ये दश प्रति धुरं वहन्ति वह्नयः ।

अस्तं वयो न तुर्यम्

२३

आत्मा पितुस्तनूवांस ओजोदा अभ्यर्जनम् ।

तुरीयमिदं रोहितस्य पार्कस्थामानं भोजं द्रुतारमव्रवम्

२४ [२९] (१००)

(४)

२१ देवातिथिः काण्वः । इन्द्रः, १५-१८ पूषा वा, १९-२१ कुरुङ्गः । प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती), २१ पुर उष्णिक् ।

यदिन्द्र प्रागपागुवुङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः ।

सिमां पुरु नृपूतो अस्यान्वे ऽसिं प्रशर्धं तुर्वशे

१

यद् वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे सचा ।

कण्वांसस्त्वा ब्रह्मभिः स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्वा गंहि

२

यथा गौरो अपा कृतं तृप्यन्नेत्यवेरिणम् ।

आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमा गंहि कण्वेषु सु सचा पिवं

३

मन्दन्तु त्वा मघवन्निन्द्रेन्दवो राधोदेयाय सुन्वते ।

आमुष्या सोममपिवश्चमू सुतं ज्येष्ठं तद् दधिपे सहः

४

प्र चक्रे सहसा सहो वृभर्जं मनुमोजंसा ।

विश्वे त इन्द्र पृतनायवो यहो नि वृक्षा इव येमिरे

५ [३०]

सहस्रेणैव सचते यवीयुधा यस्त आनृपस्तुतिम् ।

पुत्रं प्रावर्गं कृणुते सुवीर्ये द्रुश्रोति नमउक्तिभिः

६

मा भेम मा श्रमिप्मो ग्रस्यं सख्ये तव ।

महत् ते वृष्णो अभिचक्ष्यं कृतं पश्येम तुर्वशं यदुम्

७

(१००)

- सुन्यामनु स्फिग्यं वावसे वृषा न दानो अस्य रोषति ।
मध्वा संपृक्ताः सारधेण धेनवस्तूयमेहि द्रवा पिब ८
- अश्वी रथी सुरूप इद गोमाँ इदिन्द्र ते सखा ।
श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रो याति सभामुप ९
- ऋयो न तृष्यन्नवपानमा गहि पिवा सोमं वशाँ अनु ।
निमेघमानो मधवन् दिवेदिव ओजिष्ठं दधिषे सहः १० [३१]
- अध्वर्यो द्वावया त्वं सोममिन्द्रः पिपासति ।
उप नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा ११
- स्वयं चित् स मन्यते दाशुरिर्जनो यत्रा सोमस्य तुम्पसि ।
इदं ते अन्नं युज्यं समुक्षितं तस्येहि प्र द्रवा पिब १२
- रथेष्ठायाध्वर्यवः सोममिन्द्राय सोतन ।
अधि वृधस्याद्रयो वि चक्षते सुन्वन्तो दाश्वध्वरम् १३
- उप वृधं वावाता वृषणा हरी इन्द्रमपसु वक्षतः ।
अर्वाश्च त्वा सतयोऽध्वरथ्रियो वहन्तु सवनेदुप १४
- प्र पूषणं वृणीमहे युज्याय पुरुवसुम् ।
स शक्र शिक्ष पुरुहूत नो धिया तुजे राये विमोचन १५ [३२]
- सं नः शिशीहि भुरिजोरिव क्षुरं रास्व रायो विमोचन ।
त्वे तन्नः सुवेदमस्रियं वसु यं त्वं हिनोपि मर्त्यम् १६
- वेमि त्वा पूषन्नुक्षसे वेमि स्तोतव आवृणे ।
न तस्य वेम्परणं हि तद् वसो स्तुपे पञ्चाय साधे १७
- परा गात्रो यवसं कचिदावृणे नित्यं स्वर्णो अमर्त्य ।
अस्माकं पूषन्नविता शिवो भव मंहिष्ठो धार्जसातये १८
- स्युरं रावः ज्ञताश्वं कुरुङ्गस्य दिविष्टिषु ।
राजस्त्वेपस्व सुभगस्य रातिषु त्वंशध्वमन्महि १९
- धीभिः सातानि ज्ञाण्वस्य वाजिनः प्रियमधिरमिद्युभिः ।
वृष्टिं मह्यान् निर्मनामजे नियुथानि गत्रामृषिः २०
- वृशाश्विन्मे अभिहित्वे अगण्णुः ।
मां भजन्त मेहना ऽश्वं भजन्त मेहना २१ [३३]

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-३६]

(५)

३९ ब्रह्मातिथिः काण्वः । अश्विनौ, ३७ (उत्तरार्धस्य)-३९ चैद्यः कशुः ।
गायत्री, ३७-३८ बृहती, ३९ अनुष्टुप् ।

द्वरादिहेव यत् स	त्यरुणसुराशिंश्चितत्	१ वि भानुं विश्वधातनत्	१
नृवद् दक्षा मनोयुजा	रथेन पृथुपाजसा	१ सचेथे अश्विनोपसम्	२
युवाभ्यां वाजिनविसू	प्रति स्तोमां अदक्षत	१ वाचं द्रुतो यथोहिषे	३
पुरुमिया णं ऊतये	पुरुमन्दा पुरुवसू	१ स्तुषे कण्वांसो अश्विना	४
महिष्ठा वाजसातमे	पर्यन्ता शुभस्पती	१ गन्तारा द्वाशुषो गृहम्	५ [१]
ता सुद्वेवाय द्वाशुषे	सुमेधामवितारिणीम्	१ धृतैर्गव्यंतिमुक्षतम्	६
आ नः स्तोममुप द्रवत्	तूर्यं श्येनोभिराशुभिः	१ यातमश्वेभिराश्विना	७
येभिस्तिष्ठः परावतो	द्विवो विश्वानि रोचना	१ त्रीरकून् परिदीयथः	८
उत नो गोमन्तीरिष	उत सातीरिहर्विदा	१ वि पृथः सातये सितम्	९
आ नो गोमन्तमश्विना	सुवीरं सुरथं रयिम्	१ वोळ्ळमश्वावतीरिषः	१० [२]
वावुधाना शुभस्पती	दक्षा हिरण्यवर्तनी	१ पिवंतं सोम्यं मधुं	११
अस्मभ्यं वाजिनीवसू	मयवच्यश्च सप्रथः	१ छर्दिर्यन्तमदाभ्यम्	१२
नि पु ब्रह्म जनानां	याविष्णं तूयमा गतम्	१ मो घ्वान्यां उपास्तम्	१३
अस्य पिबतमश्विना	युवं मदस्य चारुणः	१ मध्वो रातस्य विष्णवे	१४
अस्मे आ वहतं रयिं	शतवन्तं सहस्रिणम्	१ पुरुषं विश्ववन्दतम्	१५
पुरुत्रा चिद्धि वां नरा	विह्वयन्ते मनीषिणः	१ वादन्ति यन्ति यन्ति	१६
जनांसो वृक्तवाहिपो	हविष्मन्तो अरंकृतः	१ युवं हव्यो जन्ति	१७
अस्माकमद्य वामयं	स्तोमो वाहिष्यो अन्तः	१ युवं हव्यो जन्ति	१८
यो ह वां मधुनो हति	राहितो रथचर्यजे	१ युवं हव्यो जन्ति	१९
तेन नो वाजिनीवसू	पश्वे तोकाय शं न्वे	१ युवं हव्यो जन्ति	२०
उत नो दिव्या इषं	उत सिन्धुर्हविः	१ युवं हव्यो जन्ति	२१
कदा वां तौग्यो विधत्	समुद्रे वज्रिणे क	१ युवं हव्यो जन्ति	२२
युवं कण्वाय नासत्या	परिचितम् इव	१ युवं हव्यो जन्ति	२३
तामिरा यातमूतिमि	दक्षिणेति युवाभ्यां	१ युवं हव्यो जन्ति	२४

यथा चित् कण्वमावतं प्रियमेधमुपस्तुतम् । आत्रिं शिश्तारमश्विना
यथोत कृत्वये धने—ऽशुं गोष्वगस्त्यम् । यथा वाजेषु सोमरिम्
एतावद् वां वृषण्वसू अतो वा भूयो अश्विना । गृणन्तः सुम्नमीमहे
रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्याभीशुमश्विना । आ हि स्थार्यो दिविस्पृ
हिरण्ययीं वां रभि—रीपा अक्षो हिरण्ययः । उभा चक्रा हिरण्यया
तेन नो वाजिनीवसू परावर्तश्चिदा गतम् । उपेमां सुष्टुतिं मम

आ वहेथे पराकात् पूर्विरश्नन्तावश्विना । इपो दासीरमर्त्या
आ नो द्युन्नैरा श्वोभि—रा राया यातमश्विना । पुरुश्चन्द्रा नासत्या
एह वां प्रुषितप्सवो वयो वहन्तु पर्णिनः । अच्छा स्वध्वरं जनम्
रथं वामनुगायसं य इषा वर्तते सह । न चक्रमभि बाधते
हिरण्ययेन रथेन द्रवत्पाणिभिरश्वैः । धीजवना नासत्या

युवं मृगं जागृवांसं स्वदथो वा वृषण्वसू । ता नः पृङ्गमिषा शयिम्
ता मे अश्विना सनीनां विद्यातं नवानाम् ।
यथा चिच्चैद्यः कशुः शतमुष्ट्रानां ददत् सहस्रा दश गोनाम्
यो मे हिरण्यसंहशो दश राज्ञो अमंहत ।
अधस्पदा इच्चैद्यस्य कृष्टय—श्मन्ना अभितो जनाः
माकिरेना पथा गाद् येनेमे यन्ति चेदयः ।
अन्यो नेत् सुरिरोहति भूरिदावत्तरो जनः

(६)

[द्वितीयोऽनुवाकः]

४८ वत्सः काण्वः । इन्द्रः , ४६-४८ तिरिन्द्रिरः पार्श्व्यः । गायत्री

महौ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे
प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद् भरन्त बर्हयः । विप्रां ऋतस्य वारहा
कण्वा इन्द्रं यदकृत स्तोमैर्यज्ञस्य सार्धनम् । जामि जुवत आयुधम्
समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायैव सिन्धवः
ओजस्तदस्य तित्विष उमे यत् समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मैव रोदसी

वि निद वत्सस्य ओजसा तनेना वावृधेना । विप्रां विप्रेत वृष्टिना

इमा अभि प्र णोनुमो विषामग्रेषु धीतयः । अग्नेः शोचिर्न द्विद्युतः	७
गुहा सतीरुप त्मना प्र यच्छोचन्त धीतयः । कण्वा ऋतस्य धारया	८
प्र तमिन्द्र नशीमहि शयि गोमन्तमश्विनम् । प्र ब्रह्म पूर्वचित्तये	९
अहमिद्वि पितुष्वरि मेधामृतस्य जग्रभ । अहं सूर्य इवाजनि	१० [१०]
अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः शुष्ममिदं दुधे	११
ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुः कर्षयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्व सुष्टुतः	१२
यदस्य मन्युरध्वनीद् वि वृत्रं पर्वशो रुजन् । अपः समुद्रमैरयत्	१३
नि शुष्ण इन्द्र धर्णासि वज्रं जघन्थ दस्यवि । वृषा ह्यग्रं शृण्विषे	१४
न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । न विव्यचन्त भूमयः	१५ [११]
यस्त इन्द्र महीरुपः स्तभूयमान आशयत् । नि तं पद्यांसु शिश्रथः	१६
य इमे रोदसी मही समीची समजग्रभीत् । तमोभिरिन्द्र तं गुहः	१७
य इन्द्र यतयस्त्वा भृगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुग्रं श्रुधी हवम्	१८
इमास्त इन्द्र पृश्नयो धृतं दुहत् आशिरम् । एनामृतस्य पिण्युषीः	१९
या इन्द्र प्रस्वस्त्वा ऽऽसा गर्भमचक्रिन् । परि धर्मेव सूर्यम्	२० [१२]
त्वामिच्छेवसरूपते कण्वा उक्थेन वावृधुः । त्वां सुतास इन्द्रवः	२१
तवेदिन्द्र प्रणीतिपूत प्रशस्तिरद्विवः । यज्ञो वितन्तुसार्यः	२२
आ न इन्द्र महीमिषं पुरं न दधि गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम्	२३
उत त्यदाश्वश्रुयं यदिन्द्र नाहुषीष्वा । अग्रे विश्वे प्रदीदयत्	२४
अभि वृजं न तन्तिषे सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मूळ्यासि नः	२५ [१३]
यदुङ्ग तंविषीयस इन्द्र प्रराजसि क्षितीः । महौ अपार ओजसा	२६
तं त्वा हविष्मतीर्विश उप वुवत् ऊतये । उरुव्रतमिन्दुभिः	२७
उपह्वरे गिरीणां संग्रहे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत	२८
अतः समुद्रमुदत् श्रिक्रित्वा अव पश्यति । यतो विपान एजति	२९
आदित प्रत्स्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासुरम् । परो यद्विध्यते दिवा	३० [१४]
कण्वास इन्द्र ते मतिं विश्वं वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ठ वृष्ण्यम्	३१
इमां म इन्द्र सुष्टुतिं जुषस्व प्र सु मानव । उत प्र वर्धया मतिम्	३२
उत वृष्ण्या वृषं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । विप्रो अतश्च जीवसं	३३
अभि कण्वा अनुपता ऽऽपो न प्रवता एतोः । इन्द्रं वनन्वती मतिः	३४ [१५]

इन्द्रमुक्थानि वावृधुः समुद्रमिव सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम्
आ नो याहि परावतो हरिभ्यां हर्यताभ्याम् । इमामिन्द्र सुतं पिव
त्वामिद् वृत्रहन्तम् जनासो वृकतर्हिपः । हवन्ते वार्जसातये
अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं न वर्त्येतशम् । अनु सुवानास इन्द्रवः
मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति । मत्स्वा विवस्वतो मती
वावृधान उप द्यवि वृषा वज्ररोरवीत् । वृत्रहा सोमपातमः

अपिर्हि पूर्वजा अस्येक ईशान ओजसा । इन्द्रं चोष्कृत्यसे वसु
अस्माकं त्वा सुतो उप वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वहन्तु हरयः
इमां सु पूर्या धियं मधोर्धृतस्य पिप्युषीम् । कणा उक्थेन वावृधुः
इन्द्रमिद् विमहीनां मेधे वृणीतु मर्त्यः । इन्द्रं सन्निप्युक्तये
अर्वाञ्च त्वा पुरुषुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः
शतमहं तिरिन्दिरे सहस्रं पर्शावा ददे । राधांसि याद्वानाम्
त्रीणि शतान्यर्वतां सहस्रा दश गोनाम् । दृदुष्पञ्चाय सान्ने
उदानद् ककुहो दिवमुप्राश्चतुर्युजो ददत । श्वसा याद्वं जनम्

(७)

३६ पुनर्वत्सः काण्वः । मरुतः । गायत्री ।

प्र यद् वेस्त्रिण्डुभमिषं मरुतो विप्रो अक्षरत् । वि पर्वतेषु राजथ
यदुङ्ग तंविपीयवो यामं शुभ्रा अर्चिध्वम् । नि पर्वता अहासत
उदीरयन्त वायुभिर्वाश्रासः पृथिमातरः । धुक्षन्त पिप्युषीमिषम्
वपन्ति मरुतो मिहं प्र वेपयन्ति पर्वतान् । यद् यामं यान्ति वायुभिः
नि यद् यामाय वो गिरिर्नि सिन्धवो विधर्मणे । महे शुभ्राय येमिरे

युष्माँ उ नक्तमृतये युष्मान् दिवा हवामहे । युष्मान् प्रयत्यध्वरे
उदु त्ये अरुणस्वश्चित्रा यामेभिरीरते । वाश्रा अधि ण्णुना विवः
सृजन्ति रुश्मिओजसा पन्थां सूर्याय यातवे । ते भानुभिर्वि तस्थिरे
इमां मे मरुतो गिरिर्मिमं स्तोममुमुक्षुणः । इमं मे वनता हवम्
त्रीणि सरांसि पृथ्व्यो दृदुहे वज्रिणे मधु । उत्सं कर्वन्धमुद्रिणम्

मरुतः । युष्मायन्तो हवामहे । आ नू न उप गन्तन

हि ष्ठा सुदानवो रुद्रा ऋभुक्षणो दमे । उत प्रचेतसो मदे १२
 नो रयिं मदच्युतं पुरुक्षुं विश्वधायसम् । इयतां मरुतो दिवः १३
 धीव यद् गिरीणां यामं शुभ्रा अचिध्वम् । सुवानैर्मन्दध्व इन्दुभिः १४
 आवतश्चिदेपां सुम्रं भिक्षेत मर्त्यः । अदाभ्यस्य मन्मभिः १५ [२०]

द्वप्सा इव रोदसी धमन्त्यनु वृष्टिभिः । उत्सं दुहन्तो अक्षितम् १६
 दु स्वानेभिरीरत उद् रथैरुदु वायुभिः । उत स्तोमैः पृश्निमातरः १७
 नाव तुर्वशं यदुं येन कण्वं धनस्पृतम् । राये सु तस्य धीमाहि १८
 मा उ वः सुदानवो घृतं न पिप्युषीरिषः । वर्धान् काण्वस्य मन्मभिः १९
 नूनं सुदानवो मदथा वृक्तवर्हिषः । ब्रह्मा को वः सपर्यति २० [२१]

तहि ष्म यद्ध वः पुरा स्तोमैर्भिवृक्तवर्हिषः । शर्धो ऋतस्य जिन्वथ २१
 समु त्वे मंहतीरपः सं क्षोणी समु सूर्यम् । सं वज्रं पर्वशो दधुः २२
 वि वृत्रं पर्वशो ययुर्वि पर्वतां अराजिनः । चक्राणा वृष्णि पौंस्यम् २३
 अनु त्रितस्य युध्यतः शुष्ममावन्नत क्रतुम् । अन्विन्द्रं वृत्रतूर्यं २४
 विद्युद्धस्ता अभिद्यवः शिप्राः शीर्पन् हिरण्ययीः । शुभ्रा व्यञ्जत त्रिये २५ [२२]

उशना यत् परावत उक्ष्णो रन्ध्रमयातन । द्यौर्न चक्रदद् भिया २६
 आ नो मखस्य द्वावने ऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः । देवास उप गन्तन २७
 यदेपां पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहितः । यान्ति शुभ्रा रिणन्नपः २८
 सुपोमे शर्यणाव त्यार्जिके प्रस्त्यावति । ययुर्निचक्रया नरः २९
 कदा गच्छाथ मरुत इत्था विप्रं हवमानम् । माङ्गीकेभिर्नार्धमानम् ३० [२३]

कद्ध नूनं कंधप्रियो यदिन्द्रमजहातन । को वः सखित्व ओहते ३१
 सहो पु णो वज्रहस्तैः कण्वांसो अग्निं मरुद्भिः । स्नुपे हिरण्यवाशीभिः ३२
 ओ पु वृष्णः प्रयज्यूना नव्यसे सुविताय । ववृत्यां चित्रवाजान् ३३
 गिर्यश्चिन्नि जिहते पर्शानासो मन्यमानाः । पर्वताश्चिन्नि यमिरे ३४
 आक्ष्णयावानो वह न्यन्तरिक्षेण पततः । धातारः स्तुवते वयः ३५
 अग्निर्हि जानि पूर्व्यं शृण्वो न सूरौ अर्चिषा । ते भानुभिर्वि तस्थिरे ३६ [२४] (२४४)

यन्नासत्या परावति यद् वा स्थो अध्यम्बरे ।

अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना १४

यो वा नासत्यावृषिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ।

तस्मै सहस्रनिर्णिजमिषं धत्तं घृतश्रुतम् १५ [२७]

प्रास्मा ऊर्जं घृतश्रुतमश्विना यच्छतं युवम् ।

यो वा सुम्नाय तुष्टवद् वसूयाद् दानुनस्पती १६

आ नो गन्तं रिशादसेमं स्तोमं पुरुभुजा ।

कृतं नः सुश्रियो नरेमा दातमभिष्टये १७

आ वां विश्वाभिरूतिभिः प्रियमेधा अहूषत ।

राजन्तावध्वराणामश्विना यामहूतिपु १८

आ नो गन्तं मयोभुवाऽश्विना शंभुवा युवम् ।

यो वां विपन्तू धीतिभिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् १९

याभिः कण्वं मेधातिथिं याभिर्वशं दशव्रजम् ।

याभिर्गोशर्यमावतं ताभिर्नोऽवतं नरा २० [२८]

याभिर्नरा वसदस्युमावतं कृत्वये धने ।

ताभिः प्वस्माँ अश्विना प्रावतं वाजसातये २१

प्र वां स्तोमाः सुवृक्तयो गिरो वर्धन्त्वश्विना

पुरुत्रा वृत्रहन्तमा ता नो भूतं पुरुस्पृहा २२

त्रीणि पदान्यश्विनो राविः सान्ति गुहा परः ।

कवी ऋतस्य पत्न्यभिर्वाग्जीविभ्यस्परि २३ [२९] (२६७)

(९)

२१ शशकर्णः काण्वः । अश्विनौ । अनुष्टुप्; १, ४, ६, १४-१५ बृहती; २, ३, २०, २१ गायत्री;

५ ककुप्; १० निष्टुप्; ११ विराट्; १२ जगती ।

आ नूनमश्विना युवं वत्सस्यं गन्तमवसे ।

प्रास्मै यच्छतमवृकं पृथु च्छर्दि युयुतं या अरातयः ?

यदुन्तरिक्षे यद् द्विवि यत् पञ्च मानुषाँ अनु । नृम्णां तद् धत्तमश्विना २

ये वां दंसाँस्यश्विना विप्रांसः परिमामृशुः । एवेत क्काण्वस्यं बोधतम् ३

(२७०)

(८)

२३ सध्वंसः काण्वः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

आ नो विश्वाभिरूतिभिः—रश्विना गच्छतं युवम् ।

दसा हिरण्यवर्तनी पिवतं सोम्यं मधु १

आ नूनं यातमश्विना रथेन सूर्यत्वचा ।

भुजी हिरण्यपेशसा कवी गम्भीरचेतसा २

आ यातं नहुषस्पर्षा ऽऽन्तरिक्षात् सुवृक्तिभिः ।

पिवाथो अश्विना मधु कण्वानां सर्वने सुतम् ३

आ नो यातं दिवस्पर्षा ऽन्तरिक्षादधप्रिया ।

पुत्रः कण्वस्य वामिह सुषाव सोम्यं मधु ४

आ नो यातमुपश्रुत्यश्विना सोमपीतये ।

स्वाहा स्तोमस्य वर्धना प्र कवी धीतिभिर्नरा ५ [२५]

यच्चिद्धि वां पुर ऋषयो जुहुरेऽवसे नरा ।

आ यातमश्विना गतमुपेमां सुष्टुतिं मम ६

दिवश्चिद् रोचनादध्या नो गन्तं स्वविदा ।

धीभिर्वत्सप्रचेतसा स्तोमैर्भिर्हवनश्रुता ७

किमन्ये पर्यासते ऽस्मत् स्तोमैभिरश्विना ।

पुत्रः कण्वस्य वामृषिर्गर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ८

आ वां विप्र इहावसे ऽह्वत् स्तोमैभिरश्विना ।

अरिप्रा वृत्रहन्तमा ता नो भूतं मयोभुवा ९

आ यद् वां योषणा रथमतिष्ठद् वाजिनीवसू ।

विश्वान्यश्विना युवं प्र धीतान्यगच्छतम् १० [२६]

अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना ।

वत्सो वां मधुमुद् वचो ऽशंसीत् काव्यः कविः ११

पुरुमन्द्रा पुष्टवसू मनोतरा रयीणाम् ।

स्तोमं मे अश्विनाविममभि वहीँ अनूपाताम् १२

आ नो विश्वान्यश्विना धत्तं राधांस्यह्वया ।

कृतं न ऋत्विवावतो मा नो रीरथतं निदे १३ (१११)

यदुपो यासि भानुना	सं सूर्येण रोचसे ।	
आ हायमश्विनो रथो	वर्तिर्याति नृपाप्यम्	१८
यदापीतासो अंशवो	गावो न दुह ऊर्धभिः ।	
यद् वा वाणीरनूपत्	प्र देवयन्तो अश्विना	१९
प्र द्युम्नाय प्र शर्वसे	प्र नृपाहाय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा	२०
यन्नूनं धीभिरश्विना	पितुर्योना निषीदथः । यद् वा सुम्नेभिरुक्थ्या	२१ [३३] (२८८)

(१०)

६ प्रगाथो (घोरः) काण्वः । अश्विनौ । १ वृहती, २ मध्येज्योतिः, ३ अनुष्टुप् (पिंगलमतेन-शंकुमती),
४ आस्तारपंक्तिः, ५-६ प्रगाथः = (५ वृहती, ६ सतोवृहती) ।

यत् स्थो दीर्घप्रसन्नानि	यद् वादो रोचने दिवः ।	
यद् वा समुद्रे अध्याकृते गृहे	ऽत आ यातमश्विना	१
यद् वा यज्ञं मनवे संमिमिक्षथु	रेवेत् काण्वस्य बोधतम् ।	
वृहस्पतिं विश्वान् देवाँ अहं हुव	इन्द्राविष्णू अश्विनावाशुहेपसा	२
त्या न्वश्विना हुवे	सुदंससा गुभे कृता ।	
ययोरस्ति प्र णः सख्यं	देवेष्वध्याप्यम्	३
ययोरधि प्र यज्ञा	अंसुरे सन्ति सूरयः ।	
ता यज्ञस्याध्वरस्य प्रचेतसा	स्वधाभिर्या पित्रतः सोम्यं मधु	४
यदुद्याश्विनावपाग्	यत् प्राक् स्थो वाजिनीवसू ।	
यद् द्रुह्यव्यनवि तुर्वशे यदा	हुवे वामथ मा गतम्	५
यदुन्नरिक्षे पतथः पुरुभुजा	यद् वेमे रोदसी अनु ।	
यद् वा स्वधाभिरधितिष्ठथो	स्थमत आ यातमश्विना	६ [३४] (२९४)

(११)

१० यत्सः काण्वः । अग्निः । गायत्री, १ प्रतिष्ठा, २ वर्धमाना, ३ चिष्टुप् ।

त्वमग्ने वतुषा असि	देव आ मर्त्येष्व	। त्वं यज्ञेष्वीज्यः	१
त्वमासि प्रशस्यो	विदधेपु सहन्त्य	। अग्ने रधीरध्वराणाम्	२
स त्वमुस्मदप द्विपो	युयोधि जातवेदः	। अदेवीस्ये अरातीः	३ (२९५)

- अयं वाँ वृमो अश्विना स्तोमेन परि पिच्यते ।
 अयं सोमो मधुमान् वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ४
 यदुप्सु यद् वनस्पतौ यदोषधीषु पुरुदंससा कृतम् ।
 तेन माविष्टमश्विना ५ [३०]
- यन्नासत्या भुरण्यथो यद् वाँ देव भिपज्यथः ।
 अयं वाँ वत्सो मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छेथः ६
 आ नूनमश्विनोर्ऋषिः स्तोमं चिकेत वामया ।
 आ सोमं मधुमत्तमं वृमं सिञ्चादथर्वणि ७
 आ नूनं रघुवर्तनि रथं तिष्ठथो अश्विना ।
 आ वाँ स्तोमा इमे मम नभो न चुच्यवीरत ८
 यदुद्य वाँ नासत्यो कथैराचुच्यवीमहि ।
 यद् वा वाणीभिरश्विने वेत् काण्वस्य बोधतम् ९
 यद् वाँ कक्षीवाँ उत यद् व्यश्व ऋषिर्यद् वाँ दीर्घतमा जुहाव ।
 पृथी यद् वाँ वैन्यः सार्दनेष्वे वेदतो अश्विना चेतयेथाम् १० [३१]
- यातं छर्दिष्पा उत नः परस्पा भूतं जगत्या उत नस्तनूपा ।
 वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम् ११
 यदिन्द्रेण सुरथं याथो अश्विना यद् वाँ वायुना भवथः समोकसा ।
 यदादित्योभिर्ऋभुभिः सजोषसा यद् वा विष्णोर्विक्रमणेषु तिष्ठथः १२
 यदुद्याश्विनावहं हुवेय वार्जसातये ।
 यत् पृत्सु तुर्वणे सह स्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः १३
 आ नूनं यातमश्विने मा हव्यानि वाँ हिता ।
 इमे सोमासो अर्घिं तुर्वणे यदा विमे कण्वेषु वामथ १४
 यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति भेषजम् ।
 तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम् १५ [३२]
- अभुत्सु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः ।
 व्यावर्देव्या मतिं वि रातिं मर्त्येभ्यः १६
 प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि सूनूते महि ।
 प्र यज्ञहोतरानुपक् प्र मदाय श्रवो बृहत् १७ (१८१)

यदुधो यासि भानुना सं सूर्येण रोचसे ।	
आ हायमश्विनो रथो वर्तिर्याति नृपाप्यम्	१८
यदार्णीतासो अंशवो गावो न दुह्य ऊर्धभिः ।	
यद् वा वाणीरनूषत् प्र देवयन्तो अश्विना	१९
प्र द्युम्नाय प्र शर्वसे प्र नृपाहाय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा	२०
यन्नून धीभिराश्विना पितुर्योना निषीदथः । यद् वा सुन्नेभिरुक्थ्या	२१ [३३] (२८८)

(१०)

६ प्रगाथो (घौरः) काण्वः । अश्विनौ । १ वृहती, २ मध्येज्योतिः, ३ अनुष्टुप् (पिंगलमतेन-शंकुमती),
४ आस्तारपङ्क्तिः, ५-६ प्रगाथः = (५ वृहती, ६ सतीवृहती) ।

यत् स्थो क्रीर्घप्रसङ्गानि यद् वादो रोचने दिवः ।	
यद् वा समुद्रे अध्याकृते गृहे ऽत आ यातमश्विना	१
यद् वा यज्ञं मनवे संमिमिक्षथु रेवेत् काण्वस्य बोधतम् ।	
वृहस्पतिं विश्वान् देवां अहं हुव इन्द्राविष्णू अश्विनावाशुहेयसा	२
त्या न्वश्विना हुवे सुदंससा गृभे कृता ।	
ययोरस्ति प्र णः सुख्यं देवेष्वध्याप्यम्	३
ययोरधि प्र यज्ञा असूरे सन्ति सूरयः ।	
ता यज्ञस्याध्वरस्य प्रचेतसा स्वधाभिर्या पिवतः सोम्यं मधुं	४
यदुद्याश्विनावपाय यत् प्राक् स्थो वाजिनीवसू ।	
यद् दुह्यव्यनवि तुर्वशे यदौ हुवे वामथ मा गतम्	५
यदन्तरिक्षे पतथः पुरुमुजा यद् वेमे रोदसी अनु ।	
यद् वा स्वधाभिरधितिष्ठथो रथं नत आ यातमश्विना	६ [३४] (२९४)

(११)

१० वत्सः काण्वः । अग्निः । गायत्री, १ प्रतिष्ठा, २ वर्धमाना, १० त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वाम् । त्वं यज्ञेष्वीज्यः	१
त्वमसि प्रशस्यो विदर्थेषु सहन्त्य । अग्ने रथीरध्वराणाम्	२
स त्वमस्मदप द्विषो युयोधि जातवेदः । अदेवीस्मे अरांतीः	३ (२९५)

अन्ति चित् सन्तमहं	यज्ञं मर्तस्य रिपोः	। नोप वेपि जातवेदः	४
मर्ता अमर्त्यस्य ते	भूरि नाम मनामहे	। विप्रासो जातवेदसः	५ [३५]
विप्रं विप्रासोऽवसे	देवं मर्तास ऊतये	। अग्निं गीर्भिह्वामहे	६
आ ते वत्सो मनो यमत्	परमाचित् सधस्थात् । अग्रे त्वांकामया गिरा		७
पुरुत्रा हि सहङ्कुसि	विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा ह्वामहे		८
समत्स्वग्निमवसे	वाजयन्तो ह्वामहे	। वाजेषु चित्रराधसम्	९
प्रतो हि कमीड्यो अध्वरेषु	सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।		
स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रयस्वा	ऽस्मभ्यं च सौभगमा यजस्व		१० [३६] (१:३)

[इति पंचमोऽष्टकः ॥५॥]

[अथ षष्ठोऽष्टकः ॥६॥]

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-४०]

(१२)

३३ पर्वतः काण्वः । इन्द्रः । उष्णिक्, ३३ शंकुमती (पिंगलमतेन) ।

य इन्द्र सोमपातमो	मदः शविष्ट चेताति	। येना हंसि न्यत्रिणं तर्मीमहे	१
येना दशग्वमधिगुं	वेपयन्तं स्वर्णरम्	। येना समुद्रमाविथा तर्मीमहे	२
येन सिन्धुं महीरपो	रथा इव प्रचोदयः	। पन्थांमृतस्य यातवे तर्मीमहे	३
इमं स्तोममभिष्टये	वृतं न पुतमद्रिवः	। येना नु सद्य ओजसा ववक्षिथ	४
इमं जुपस्व गिर्वणः	समुद्र इव पिन्वते	। इन्द्र विश्वाभिह्वतिभिर्ववक्षिथ	५ [१]
यो नो देवः परावतः	सखित्वनाय मामहे	। द्विवो न वृष्टिं प्रथयन् ववक्षिथ	६
ववक्षुरस्य केतव उत वज्रो	गभस्तयोः	। यत् सूर्यो न रोदसी अवर्धयत्	७
यदि प्रवृद्ध सत्पते	सहस्रं महिषां अघः	। आदित् त इन्द्रियं महि प्र वावृधे	८
इन्द्रः सूर्यस्य रुश्मिभि	न्यर्शसानमोषति	। अग्निर्वनेव सासहिः प्र वावृधे	९
इयं तं ऋत्विषावती	धीतिरेति नवीयसी	। सपर्यन्ती पुरुप्रिया मिमीत इत्	१० [२]
गर्भो यज्ञस्य देवयुः	क्रतुं पुनीत आनुपक्	। स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमीत इत्	११
सनिर्मित्रस्य पप्रथ	इन्द्रः सोमस्य पीतये	। प्राची वाशीव सुन्वते मिमीत इत्	१२
यं विप्रा उक्थवाहसो	ऽभिप्रमन्दुरायवः	। वृतं न पिप्य आसन्वृतस्य यत्	१३
उत स्वराजे अदितिः	स्तोममिन्द्राय जीजनत् । पुरुप्रशस्तमृतयं क्रतस्य यत्		१४
अभि वह्नय ऊतये	ऽनूपत् प्रशस्तये	। न देव विव्रता हरीं क्रतस्य यत्	१५ [३]
यत् सोममिन्द्र विष्णावि	यद् वा वञ्चित आप्ये । यद् वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः		१६
यद् वा शक्र परावति	समुद्रे अघि मन्दसे । अस्माकमिह सुते रणा समिन्दुभिः		१७ (१:३)

यद् वासिं सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते । उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः १८	
देवदेवं वोऽवस इन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि । अथा यज्ञाय त्वर्षणे व्यानशुः १९	
यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं सोमेभिः सोमपातमम् । होत्राभिरिन्द्रं वावृधुर्यानशुः २० [४]	
महीरस्य प्रणीतयः पूर्वोरुत प्रशस्तयः । विश्वा वसूनि द्वाशुषे व्यानशुः २१	
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे देवासो दधिरे पुरः । इन्द्रं वाणीरनूपता समोजसे २२	
महान्तं महिना वयं स्तोमेभिर्हवनश्रुतम् । अर्कैरभि प्र णोतुमः समोजसे २३	
न यं विविक्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि वृजिणम् । अमादिदस्य तित्विषे समोजसेः २४	
यदिन्द्र पृतनाज्ये देवास्त्वा दधिरे पुरः । आदित ते हर्यता हरीं ववक्षतुः २५ [५]	
यदा वृत्रं नदीवृतं शवसा वज्रिन्नवधीः । आदित ते हर्यता हरीं ववक्षतुः २६	
यदा ते विष्णुरोजसा व्रीणिं पदा विचक्रमे । आदित ते हर्यता हरीं ववक्षतुः २७	
यदा ते हर्यता हरीं वावृधाते दिवेदिवे । आदित ते विश्वा भुवन्नानि येमिरे २८	
यदा ते मारुतीर्विश्वस्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे । आदित ते विश्वा भुवन्नानि येमिरे २९	
यदा सूर्यमसुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः । आदित ते विश्वा भुवन्नानि येमिरे ३०	
इमां त इन्द्र सुष्टुतिं विप्र इयति धीतिभिः । जामिं पदेव पिप्रतीं प्राध्वरे ३१	
यदस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् । नामां यज्ञस्य क्रोहना प्राध्वरे ३२	
सुवीर्यं स्वर्ग्यं सुगत्यमिन्द्र दद्धि नः । होतैव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ३३ [६] (३३७)	

(३३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १३-२०]

३३ नारदः काण्वः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

इन्द्रः सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीत उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षसो महान् हि पः १	
स प्रथमे ज्योमानि देवानां सदेने वृधः । सुषारः सुश्रवस्तमः समण्सुजित २	
तमहे वाजसातय इन्द्रं भराय शुष्मिणम् । भवां नः सुते अन्तमः सखा वृधे ३	
इयं त इन्द्र गिर्वणो रातिः क्षरति सुन्वतः । मन्दानो अस्य वृहिपो वि राजसि ४	
नूनं तदिन्द्र दद्धि नो यत् त्वा सुन्वन्त ईमहे । रुपिं नश्चित्रमा भरा स्वाविदम् ५ [७]	
स्तोता यत् ते विचर्षणि रतिप्रशर्धयद् गिरः । वया इवानु रोहते जुपन्त यत् ६	
प्रलवर्जनया गिरः शृणुधी जन्तिर्हवम् । नदमदे ववक्षिया सुकृत्वने ७	
कीर्लन्त्यस्य सुवृता आपो न प्रवता यतीः । अया धिया य उच्यते पतिर्दिवः ८	
उतो पतिर्य उच्यते कृष्तीनामेक इद वशी । नमोवृधैर्वन्धुभिः सुते रण ९ (३३३)	

अन्ति चित् सन्तमहं यज्ञं मर्तस्य रिपोः । नोप वेपि जातवेदः
 मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मनामहे । विप्रासो जातवेदसः
 विप्रं विप्रासोऽवसे देवं मर्तास ऊतये । अग्निं गीर्भिर्हवामहे
 आ ते वत्सो मनो यमत् परमाच्चित् सधस्थात् । अग्रे त्वां कामया गिरा
 पुरुत्रा हि सहङ्कुसि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे
 समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्राधसम्
 प्रतो हि कृमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।
 स्वां चाग्निं तन्वं पिप्रयस्वाऽस्मभ्यं च सौभगमा यजस्व

[इति पंचमोऽष्टकः ॥५॥]

[अथ षष्ठोऽष्टकः ॥६॥]

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-२०]

(१२)

३३ पर्वतः काण्वः । इन्द्रः । उष्णिक्, ३३ शंकुमती (पिंगलमते

य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेताति । येना हंसि न्यत्रिणं तं
 येना दशग्वमधिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविथा तमी
 येन सिन्धुं महीरपो रथो इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे तमी
 इमं स्तोममभिष्टये धृतं न पूतमद्रिवः । येना नु सद्य ओजसा व
 इमं जुपस्व गिर्वणः समुद्र इव पिन्वते । इन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्विव
 यो नो देवः परावतः सखित्वनार्य मामहे । दिवो न वृष्टिं प्रथयन् व
 ववक्षुरस्य केतव उत वज्रो गर्भस्त्योः । यत् सूर्यो न रोदसी अव
 यदि प्रवृद्ध सत्पते सहस्रं महिषो अवः । आदित् तं इन्द्रियं महि प्र
 इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिर्न्यर्शसानमोपति । अग्निर्वनेव सासहिः प्र वा
 इयं तं ऋत्वियावती धीतिरेति नवीयसी । सपर्यन्ती पुरुप्रिया मिमीत
 गर्भो यज्ञस्य देवयुः क्रतुं पुनीत आनुषक् । स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमी
 सनिर्मित्रस्य पप्रथ इन्द्रः सोमस्य पीतये । प्राची वाशीव सुन्वते मिमी
 यं विप्रा उक्थवाहसो ऽभिप्रमन्दुरायवः । धृतं न पिप्य आसन्युतस्य
 उत स्वराजे अदितिः स्तोममिन्द्राय जीजनत् । पुरुप्रशस्तमृतयं क्रतस्य यत्
 अभि वह्नय ऊतये ऽनूपत् प्रशस्तये । न देव विवता हरी क्रतस्य

शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यद्वहं गोपतिः स्याम् २
 धेनुष्टं इन्द्र सुनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषीं दुहे ३
 न ते वर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यद् दित्ससि स्तुतो मयम् ४
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयद् यद् भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं द्विवि ५ [१४]

वावुधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ६
 व्यन्तरिक्षमतिरन्मद्रे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिन्द वलम् ७
 उद् गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहासतीः । अर्वाश्वं नुनुदे वलम् ८
 इन्द्रेण रोचना द्विवो हृच्छानि हंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ९
 अपामूर्मिमदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिपुः १० [१५]

त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतृणामुत भद्रकृत् ११
 इन्द्रमित् केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप वृजं सुरार्धसम् १२
 अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजयः स्पृधः १३
 मायाभिर्नुत्सिर्नुत्सत इन्द्र धामारुरुक्षतः । अव इस्वरूधूनुधाः १४
 असुन्वामिन्द्र संसद्वं विपूचीं व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् १५ [१६] (१८५)

(१५)

१३ गोपूक्यदवस्तुक्तिर्ना काण्वायना । इन्द्रः । उभिन् ।

तम्वाभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतं । इन्द्रं गीभिन्तप्रिपमा विवास्त १
 यस्य द्विवहंसो बृहत् सहो दुधार रोदसी । गिरिरात्रो अपः स्वपुपत्यना २
 स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा अवस्था च यन्तये ३
 तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पुत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्विवो हरिभिर्यम ४
 येन ज्योतीष्यायवे मनेवे च विवेदिथ । मन्त्रानो अस्य इहिषो वि गजमि ५ [१७]

तदुद्या चित् त उक्थिनो ऽनु दुवन्ति पूर्व्या । वृषपञ्जीरुषो जया विवेदिथ ३
 तप त्यदिन्ध्रियं बृहत् तव शुष्मंमुत कर्तुम् । वज्रं शिशानि धिपया वरेण्यम् ५
 तव धीर्लिङ्ग पौरुषं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामासुः एवनासथ दिन्दिरो ८
 त्वां जिष्णुर्बृहन् क्षयो मित्रो गुणानि बहणः । त्वां शयो नदुत्वनु नाहेतम ९
 त्वं वृषा जनानां नेहिष्ट इन्द्र जज्ञिषे । नृवा विश्वा न्वपुन्यानि दृशिषे १० [१८]

नृवा त्वं पुरुष्टुतं एको वृत्राणि तोशसे । नान्य इन्द्राव कर्तुं भूय इन्वति ११ (१८६)

इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं विश्वस्येशान् ओजसा । वृत्राणि वृत्रहञ्जहि ९
 दीर्घस्ते अस्त्वङ्कुशो येना वसु प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते १० [२३]

अयं त इन्द्र सोमो निरूतो अर्घि वहिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ११
 शाचिङ्गो शाचिपूजना—ऽयं रणाय ते सुतः । आखण्डल प्र ह्वयसे १२
 यस्ते शृङ्गवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डुषाम्यः । न्यस्मिन् दध्ना आ मनः १३
 वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणां—ऽसत्रं सोम्यानाम् ।

द्वप्सो भेत्ता पुरां शश्वतीना—मिन्द्रो मुनीनां सखा १४
 प्रदाकुसानुर्यजतो गवेषण एकः सन्नाभि भूर्यसः ।
 भूणिमश्वं नयत् तुजा पुरो गृभे—न्द्वं सोमस्य पीतये १५ [२४] (४२५)

(१८)

२२ इरिम्बिठिः काण्वः । आदित्याः ४, ६, ७, अदितिः ८ अदिवनौः ९ अग्निसूर्यान्तिलाः । उष्णिक् ।

इदं ह नूनमेपां सुन्नं भिक्षेत् मर्त्यः । आदित्यानामपूर्व्यं सर्वांमनि १
 अनर्वाणो ह्येषां पन्था आदित्यानाम् । अदन्धाः सन्ति पायवः सुगेवृधः २
 तत् सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्मं यच्छन्तु सप्रथो यदीमहे ३
 देवेभिर्दिव्यद्विते ऽरिष्टभर्मन्ना गहि । स्मत् सूरिभिः पुरुप्रिये सुशर्मभिः ४
 ते हि पुत्रासो अदिते—विदुर्द्वेषांसि योतवे । अंहोश्चिदुरुचक्रयोऽनेहसः ५ [२५]

अदितिर्नो दिवा पशु—मदितिर्नक्तमद्वयाः । अदितिः पात्वंहसः सुदावृधा ६
 उत स्या नो दिवा मति—रदितिरुत्या गमत् । सा शंताति मयस्करदपु सिधः ७
 उत त्या दैव्या भिषजा शं नः करतो अश्विना । युयुयातामितो रपो अप सिधः ८
 शमग्निरग्निभिः कर—च्छं नस्तपतु सूर्यः । शं वार्तो वात्वरपा अप सिधः ९
 अपामीवामप सिध—मप सेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो युयोतना नो अंहसः १० [२६]

युयोता शरुमस्मदौ आदित्यास उतामतिम् । ऋध्रद्वेषः कृणुत विश्ववेदसः ११
 तत् सु नः शर्मं यच्छता—ऽऽदित्या यन्मुमोचति । एनस्वन्तं चिदेनसः सुदानवः १२
 यो नः काश्चिद् रिरिक्षति रक्षस्त्वेन मर्त्यः । स्वैः प एवै रिरिपीष्ट युर्जनः १३
 समित तमघर्मश्रवद् दुःशंसं मर्त्यं रिपुम् । यो अस्मन्ना दुर्हणां उप द्रुयुः १४
 पाकृत्रा स्थन देवा हस्तु जानीय मर्त्यम् । उप द्रुयुं चाद्र्युं च वसवः १५ [२७]

आ शर्म पर्वताना—मोतापां वृणीमहे । यावाक्षामारे अस्मद् रपस्कृतम् १६

ते नो भद्रेण शर्मणा युष्माकं नावा वंसवः । अति विश्वोनि दुरिता पिपर्तन १७
 तुचे तनाय तत् सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे । आदित्यासः सुमहसः कुणोतेन १८
 यज्ञो हीळो वो अन्तर आदित्या अस्ति मूळत । युष्मे इद् वो अपि षमसि सजात्ये १९
 बृहद् वरुथं मरुतां देवं त्रातारमश्विना । मित्रमीमहे वरुणं स्वस्तये २०
 अनेहो मित्रार्यमन् नृवद् वरुण शंस्यम् । त्रिवरुथं मरुतो यन्त नश्छर्दिः २१
 ये चिद्धि मृत्युबन्धव आदित्या मनवः स्मसि । प्र सू न आयुर्जीवसे तिरेतन २२ [२८] (५०)

(१९)

३७ सोमरिः काण्वः । अग्निः, ३४-३५ आदित्याः, ३६-३७ वसदस्युः पौरुकुत्स्यः ।

१-२६ प्रगाथः = (विपमा ककुप्, समा सतोवृहती), २७ द्विपदा विराट्,

२८-३३ प्रगाथः = (समा ककुप्, विपमा सतोवृहती), ३४ उष्णिक्,

३५ सतोवृहती, ३६ ककुप्, ३७ पङ्क्तिः ।

तं गूर्धया स्वर्णरं देवासो देवमरतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमोहिरे १
 विभूतरातिं विप्र चित्रशोचिप—मग्निमीळिष्व यन्तुरम् ।
 अस्य मेधस्य सोम्यस्य सोमरे प्रेमध्वराय पूर्व्यम् २
 यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ३
 ऊर्जो नपाति सुभगं सुदीदिति—मग्निं श्रेष्ठशोचिपम् ।
 स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपा—मा सुभ्रं यक्षते द्विवि ४
 यः समिधा य आहुती यो वेदेन दृदाश मर्तो अग्रये । यो नमसा स्वध्वरः ५ [२९]
 तस्येदर्वन्तो रंहयन्त आशव—स्तस्य द्युम्नितमं यशः ।
 न तमहो देवकृतं कुतश्चन न मर्त्यकृतं नशत् ६
 स्वग्रयो वो अग्निभिः स्याम सूनो सहस ऊर्जा पते । सुवीरस्त्वमस्मयुः ७
 प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियो ऽग्नी रथो न वेद्यः ।
 त्वे क्षेमासो अपि सन्ति साधव—स्त्वं राजा रयीणाम् ८
 सो अन्द्रा दाश्वध्वरो ऽग्रे मर्तः सुभग स प्रशंस्यः । स धीभिरस्तु सनिता ९
 यस्य त्वमूर्ध्वो अध्वराय तिष्ठसि क्षयद्वीरः स साधते ।
 सो अर्वाङ्घ्रिः सनिता स विपन्युभिः स शूरैः सनिता कृतम् १० [३०]
 यस्याग्निर्वपुर्गुहे स्तोमं चनो दधीत विश्ववार्यः । हव्या वा वेविपद् विपः ११ (३१)

विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यहो मक्षूतमस्य रातिर्षु ।
 अबोदेवमुपरिमर्त्यं कृधि वसो विविदुषो वचः १२
 यो अग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदर्क्षमाविवांसति । गिरा वाजिरशोचिपम् १३
 समिधा यो निशिती दाशददिति धामभिरस्य मर्त्यः ।
 विश्वेत् स धीभिः सुभगो जनां अति द्युन्नैरुद्र इव तारिपत् १४
 तदग्ने द्युन्ममा भर यत् सासहत् सदनं कं चिद्विनिर्णम् । मुन्युं जनस्य दुह्यः १५ [३१]

येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमा येन नासत्या भगः ।
 वयं तत् ते शवसा गातुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि १६
 ते धेदग्ने स्वाध्वोऽं ये त्वा विप्र निदधिरे नृचक्षसम् । विप्रांसो देव सुक्रतुम् १७
 त इद् वेदिं सुभग त आहुतिं ते सोतुं चक्रिरे दिवि ।
 त इद् वाजंभिर्जिग्युर्महद् धनं ये त्वे कामं न्येरिरे १८
 भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अंधुरः । भद्रा उत प्रशस्तयः १९
 भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सु सासहः ।
 अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमा ते अभिष्टिभिः २० [३२]

ईळे गिरा मनुहितं यं देवा द्रुतमराति न्येरिरे । यजिष्ठं हव्यवाहनम् २१
 तिग्मजम्भाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्यग्रये ।
 यः पिंशते सूनृताभिः सुवीर्यमग्निर्धुतेभिराहुतः २२
 यदी धृतेभिराहुतो वाशीमग्निभरत उच्चाव च । असुर इव निणिजम् २३
 यो हव्यान्यैरयता मनुहितो देव आसा सुगन्धिना ।
 विवांसते वार्याणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यः २४
 यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्वामहं मित्रमहो अमर्त्यः । सहसः सूनवाहुत २५ [३३]

न त्वा रासीयाभिर्शस्तये वसो न पापत्वार्य सन्त्य ।
 न मे स्तोतामतीवा न दुहितः स्यादग्ने न पापवा २६
 पितुर्न पुत्रः सुभृतो दुरोण आ देवा एतु प्र णो हविः २७
 तवाहमग्न ऊतिभिर्नोदिष्ठाभिः सचेय जोषमा वसो । सदा देवस्य मर्त्यः २८
 तव क्रत्वा सनेयं तव रातिभिर्न्ये तव प्रशस्तिभिः ।
 त्वामिदाहुः प्रमतिं वसो ममाग्ने हर्षस्व दातवै २९
 प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजभर्मभिः । यस्य त्वं सुखमावरः ३० [३४] (३५५)

तव द्रुप्तो नीलवान् वाश ऋत्विय इन्धानः सिष्णवा ददे ।

त्वं महीनामुपसामसि प्रियः क्षपो वस्तुषु राजसि ३१

तमागन्म सोभरयः सहस्रमुष्कं स्वमिष्टिमवसे । सम्राजं त्रासदस्यवम् ३२

यस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय उपक्षितो वया इव ।

विषो न द्युम्ना नि युवे जनानां तव क्षत्राणि वर्धयन् ३३

यमादित्यासो अद्रुहः पारं नयथ मर्त्यम् । मघोनां विश्वेषां सुदानवः ३४

यूयं राजानः कं चिच्चर्षणीसहः क्षयन्तं मानुषाँ अनु ।

वयं ते वो वरुण मित्रार्यमन् तस्यामेहतस्य रथः ३५

अदान्मे पौरुकुत्स्यः पञ्चाशतं त्रसदस्युर्वधूनाम् । मंहिष्ठो अर्यः सत्पतिः ३६

उत मे प्रयियोर्वयियोः सुवास्त्वा अधि तुर्ग्वानि ।

तिसृणां सप्ततीनां श्यावः प्रणेता भुवद् वसुर्दियानां पतिः ३७ [३५] (५०)

(२०)

३६ सोभरिः काण्वः । मरुतः । प्रगाथः = (विपमा ककुप्, समा सतोवृद्धी), १४ सतो विराद ।

आ गन्ता मा रिपण्यत प्रस्थावानो मापं स्थाता समन्यवः । स्थिरा चिन्ममिष्णवः ?

धीवृषविभिर्मरुत ऋभुक्षणा आ रुद्रासः सुवीतिभिः ।

इषा नो अद्या गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः २

विज्ञा हि रुद्रियाणां शुष्ममग्रं मरुतां शिमीचताम् । विष्णोरिपस्य मीळ्वहुषाम् ३

वि द्वीपानि पापतनु तिष्ठद् दुच्छ्रुतो मे युजन्त रोदसी ।

प्र धन्वान्यैस्त शुभ्रवाद्यो यदेनथ स्वभानवः ४

अच्युता चिद वो अज्मन्ता नानदति पर्वतासो वनस्पतिः । भूमियामिषु रजते ५ [३६]

अनाय वो मरुतो यान्वि द्यौर्निर्हीत उत्तरा बृहत् ।

वज्रा नगं ददंशते तनुष्व त्वक्षांसि ब्रह्मो नसः ६

स्वधामनु त्रियुं नगं महि तेषा अमवन्ता वृषंमवः । बर्हन्त अर्हृतमवः ७

मोमिर्विष्णो अज्यन्त सोममिणां म्ये कांशे हिरण्यये ।

मोमंमवः सृजतामं इषे मृजे मृद्वान्तो नः स्पर्शं नु ८

ते वो वृषद्वयो वृष्णे नधीय माकताय अश्वम् । हव्या वृषंययाजं ९

(५१)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥१२॥ व० १-४०]

(२१)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १-३१]

१८ सोमरिः काण्वः । इन्द्रः १७-१८ चित्रः । प्रगाथः = (विपमा ककुप्, समा सतोद्गती) ।

वयमु त्वामपूज्य स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोऽवस्यवः । वाजं चित्रं हवामहे ?

उप त्वा कर्मन्नुतये स नो युवो—ग्रथक्राम यो धुपत् ।

त्वामिन्द्रयवितारं ववुमहे सखाय इन्द्र सानुसिम् २

आ याहीम इन्दुवो ऽश्वपते गोपत उर्वरापते । सोमं सोमपते पिब ३

वयं हि त्वा वन्धुमन्तमवन्धवो विप्रांस इन्द्र येमिम् ।

या ते धामानि वृषभ तेभिरा गहि विश्वेभिः सोमपीतये ४

सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीति मर्धा मद्विरे विवक्षणे । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ५ [१]

अच्छा च त्वेना नमसा वदामसि किं मुहुश्चिद् वि दीधयः ।

सन्ति कामासो हस्वो दुद्विहं स्मो वयं सन्ति नो धियः ६

नृणा इदिन्द्र ते वय—मूती अभूम नहि नू ते अद्रिवः । विद्या पुरा परीणसः ७

प्रिया सणित्वमुत शूर भोज्य—मा ते ता वञ्चित्रीमहे ।

उतो सभस्मिन्ना शिशीहि नो वसो वाजं सुशिशु गोमति ८

यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु वः स्तुपे । सखाय इन्द्रमूतये ९

हर्षस्य मर्षति चर्षणीमहं स हि ण्मा यो अमन्दत ।

आ नु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् १० [२]

स्वर्गं ह म्विद युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ वृधीमहि । संस्थे जर्तस्य गोमतिः ११

मयेम कोर पुनद्वृत क्षाणिं—ऽभि तिष्ठेम दुह्यः ।

नृनिवृत्तं हन्याम शुशुयाम चा—ऽवेमिन्द्र प्र णो धियः १२

अश्वतुवो अजा त्व—मनापिमिन्द्र अनुपा मनादसि । युधदापित्वमिच्छसं १३

महो विवन्तं मुह्ययं विन्देम पीयन्ति ते मुगध्वः ।

दुश कुमोषि नदुतुं समूहस्या—दिन पितव इयम १४

मा ते अनातुगं यथा नृगमं इन्द्र मुख्ये त्वायतः । नि पदाम मवा मुन १५ [३]

मा ते मोदत विगमन्त मघस इन्द्र मा ते मुह्यमहि ।

अच्छा विदुवः प्र मुह्यन्वा जे—न ते नृप्रान् आदधे १६

वा वेदिमन्वधं मग्ध्वती वा मुनगां दुद्विहं—त्वं वा चित्र नृभूषे १७

चित्र इद् राजा राजका इदंन्यके युके सरस्वतीमनु ।

पर्जन्य इव ततनद्धि वृष्ट्या सहस्रमयुता ददत

१८ [४] (५२८)

(२२)

१८ सोमरिः काण्वः । अश्विनौ । १-६ प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), ७ बृहती, ८ अनुष्टुप्, ११ ककुप्, १२ मध्येज्योतिः, प्रगाथः = (९, १३, १५, १७ ककुप्; १०, १४, १६, १८ सतोबृहती) ।

ओ त्यमह्व आ रथ—मद्या दंसिष्ठमूतये ।

यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी आ सूर्यायै तस्थयुः

१

पूर्वापुषं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् ।

सचनावन्तं सुमतिभिः सोमरे विद्वेषसमनेहसम्

२

इह त्या पुरुभूतमा देवा नमोभिःश्विना ।

अर्वाचीना स्ववसे करामहे गन्तारा द्वाशुषो गृहम्

३

युवो रथस्य परि चक्रमीयत ईमान्यद् वामिपण्यति ।

अस्माँ अच्छाँ सुमतिवीं शुभस्पती आ धेनुरिव धावतु

४

रथो यो वाँ त्रिवन्धुरो हिरण्याभीशुरश्विना ।

परि द्यावापृथिवी भूर्यति श्रुतस्तेन नासत्या गतम्

५ [५]

वृशस्यन्ता मनवे पूर्व्यं द्विचि यवं वृकेण कर्पथः ।

ता वामद्य सुमतिभिः शुभस्पती अश्विना प्र स्तुवीमहि

६

उप नो वाजिर्नावस्र यातमुतस्य पृथिभिः ।

येभिस्तुक्षिं वृषणा त्रासदस्यवं महे क्षत्राय जिन्वथः

७

अवं वामद्रिभिः सुतः सोमो नरा वृषणवस्र ।

आ यातुं सोमपीतये पिवंतं द्वाशुषो गृहे

८

आ हि रुहतमश्विना रथे कोशे हिरण्यये वृषणवस्र । युञ्जाथां पीवरीरिपः

९

यामिभिः पृथमवथो यामिराधिगुं यामिर्विभुं विजोषसम् ।

तामिर्नो मक्षू तूर्यमश्विना गतं मिपज्यतं यदातुस्म

१० [६]

यदधिगावो अधिगू इदा चिदहो अश्विना हवामहे । वयं गीर्भाविपन्यवः

११

तामिरा यातं वृषणोप मे हवं विश्वसुं विश्ववार्यम् ।

इषा महिष्ठा पुरुभूतमा नरा यामिः क्रिर्वि वावृधुस्तामिरा गतम्

१२

(५३३)

ताविदा चिदहानां तावश्विना वन्दमान उषं ब्रुवे । ता ऊ नमोभिरीमहे १३
 ताविद् द्रोपा ता उपसिं शुभस्पती ता यामन् रुद्रवर्तनी ।
 मा नो मर्ताय रिपवे वाजिनीवसू पुरो रुद्रावर्ति ख्यतम् १४
 आ सुगम्याय सुगम्यं प्राता रथेनाश्विना वा सुक्षणी । हुवे पितेव सोमरी १५ [७]
 मनोजवसा वृषणा मदच्युता मधुगुमाभिहृतिभिः ।
 आराताच्चिद् भूतमस्मे अवसे पूर्वाभिः पुरुभोजसा १६
 आ नो अश्वविदश्विना वर्तिर्यासिष्टं मधुपातमा नरा । गोमद् दद्या हिरण्यवत् १७
 सुप्रावर्गं सुवीर्यं सुष्ठु वार्य—मनाधृष्टं, रक्षस्विना ।
 अस्मिन्ना वामायाने वाजिनीवसू विश्वा वामानि धीमहि १८ [८]

(२३)

३० विश्वमना वैयश्वः । अग्निः । उष्णिक् ।

ईलिष्वा हि प्रतीव्यं । यजस्व जातवेदसम् । चरिष्णुधूममगृभीतशोचिपम् १
 द्रामानं विश्वचर्षणे अग्निं विश्वमनो गिरा । उत स्तुपे विष्पर्धसो रथानाम् २
 येषामानाध क्रग्नियं इपः पृक्षश्च नियमे । उपविद्वा वह्निर्विन्दते वसु ३
 उदस्य शोचिरस्थाद् दीदियुपो व्यज्रम् । तर्पुर्जम्भस्य सुद्युतो गणत्रियः ४
 उदु तिष्ठ स्वध्वर स्तवानो देव्या कृपा । अभिस्त्या भासा बृहता शुशुक्रनिः ५ [९]

अग्ने याहि सुशस्तिभिर्हव्या जुह्वान आनुयक् । यथा दूतो बभूव हव्यवाहनः ६
 अग्निं वः पूर्य हुवे होतारं चर्षणीनाम् । तमया वाचा गृणे तमु वः स्तुपे ७
 यज्ञेभिरुद्धतक्रतुं यं कृपा सुदयन्त इत् । मित्रं न जने सुधितमृतावनि ८
 कृतावानमृतायवो यज्ञस्य सार्धनं गिरा । उपो एनं जुजुषुर्नमसस्पदे ९
 अच्छा नो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संयतः । होता यो अस्ति विश्वा यशस्तमः १० [१०]

अग्ने तव त्वे अजरे न्धानासो बृहद् माः । अश्वा इव वृषणस्तविषीयवः ११
 स त्वं न ऊर्जा पते रयिं रास्व सुवीर्यम् । प्रायं नस्तोके तनये समत्त्वा १२
 यद् वा उ विस्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि । विश्वेदग्निः प्रति रक्षांसि सेधति १३
 शुष्क्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विस्पते । नि माविनस्तपुषा रक्षसो दह १४
 तस्य मायया चन रिपुरीशीत मर्त्यः । यो अग्रये दुदाशं हव्यदातिभिः १५ [११]
 वसुविद् सुक्षण्युरप्रीणादपिः । महो राये तमु त्वा समिधीमहि १६ (५३)

इशना काव्यस्त्वा नि होतारमसादयत् । आयजिं त्वा मनवे जातवेदसम् १७
 वेध्वे हि त्वा सजोषसो देवासो दूतमकृत । श्रुष्टी देव प्रथमो यज्ञियो भुवः १८
 मं घा वीरो अमृतं दूतं कृण्वीतु मर्त्यः । पावकं कृष्णवर्तनिं विहायसम् १९
 हुवेम यतसुचः सुभासं शुक्रशोचिषम् । विशामग्निमजरं प्रत्नमीड्यम् २० [१२]

यो अस्मै हव्यदातिभि—राहुतिं मर्तोऽविधत् । भूरि पोषं स धत्ते वीरवद् यशः २१
 यथमं जातवेदस—मग्निं यज्ञेषु पूर्वम् । प्रति सुगेति नमसा हविर्मती २२
 आभिर्विधेमाग्ने ज्येष्ठाभिव्यश्ववत् । मंहिष्ठाभिर्मतिभिः शुक्रशोचिषे २३
 नूनमर्चं विहायसे स्तोमेभिः स्थूरयूपवत् । ऋपे वैयश्व दम्यायाग्रये २४
 अतिथिं मानुषाणां सूनुं वनस्पतीनाम् । विप्रां अग्निमवसे प्रत्नमीळते २५ [१३]

महो विश्वां अभि पतोऽं अभि हव्यानि मानुषा । अग्ने नि पत्सि नमसाधि बर्हिषि २६
 वंस्वा नो वार्या पुरु वंस्व रायः पुरुस्पृहः । सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वतः २७
 त्वं वीरो सुषाम्णे अग्ने जनाय चोदय । सदा वसो रातिं यविष्व शश्वते २८
 त्वं हि सुप्रतूरसि त्वं नो गोमतीरिपः । महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि २९
 अग्ने त्वं यशा अ—स्या मित्रावरुणा वह । ऋतावाना सम्राजा पूतदक्षसा ३० [१४] (५७३)

(२४)

३० विश्वमना वैयश्वः । इन्द्रः, २८-३० वरुः सौपाम्निः । उष्णिक्, ३० अनुष्टुप् ।

सखाय आ शिषामहि ब्रह्मेन्द्राय वृजिणे । स्तुष ऊ पु वो नृतमाय धृष्णवे १
 शर्वसा ह्यसि श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा । मघैर्मघोनो अतिं शूर दाशसि २
 स नः स्तवान् आ भर रायं चित्रश्रवस्तमम् । निरेके चिद् यो हरिवो वसुदुदिः ३
 आ निरेकमुत प्रिय—मिन्द्र दारि जनानाम् । धृपता धृष्णो स्तवमान आ भर ४
 न ते सव्यं न दक्षिणं हस्तं वरन्त आमुरः । न परिवार्यो हरिवो गर्विन्दिषु ५ [१५]

आ त्वा गोभिर्विव व्रजं गोभिर्ऋणोम्यद्रिवः । आ स्मा कामं जरितुरा मनः पूण ६
 विश्वानि विश्वमनसो धिया नो वृत्रहन्तम् । उग्रं प्रणेतुरधि पू वसो गहि ७
 वयं ते अस्य वृत्रहन् विधाम शूर नव्यसः । वसोः स्पर्हस्य पुरुहूत राधसः ८
 इन्द्र यथा ह्यस्ति ते अपरीतं नृतो शर्वः । अमृक्ता रातिः पुरुहूत वाशुपे ९
 आ वृपस्व महामह महे नृतम् राधसे । हृच्छ्विद् दृह्य मघवन् मघत्तये १० [१६]

नू अन्यत्रा चिद्विदस्त्वन्नो जग्मुराशंसः । मघवच्छग्धि तव तन्न ऊतिभिः ११ (५८३)

नह्यङ्ग नृतो त्वदुन्यं विन्दामि राधसे
एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पित्राति सोम्यं मधु
उपो हरीणां पतिं दक्षं पृश्नन्तमववम्
नह्यङ्ग पुरा चन जज्ञे वीरतरस्त्वत्

। राये द्युम्नाय शर्वसे च गिर्वणः १२
। प्र राधसा चोदयाते महित्वना १३
। नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्वस्य १४
। नर्का राया नैवथा न भन्दना १५ [११]

एदु मध्वो मदिन्तरं सिञ्च वाध्वर्यो अन्धसः ।
इन्द्रं स्थातर्हरीणां नर्किष्टे पूर्यस्तुतिम् ।
तं वो वाजानां पतिमहमहि श्रवस्यवः ।
एतो न्विदं स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् ।
अगोरुधाय गविषं द्युक्षाय दस्म्यं वचः ।

। एवा हि वीरः स्तवते सदावृधः १६
। उदानंश शर्वसा न भन्दना १७
। अप्रायुमिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् १८
। कृष्ठीर्यो विश्वा अभ्यस्तयेक इत् १९
। धृतात् स्वादीयो मधुनश्च वोचत २० [१२]

वस्यामितानि वीर्याङ्ग न राधः पर्येतवे
स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदनुमि वाजिनं यमम्
एवा नूनमुप स्तुहि वैर्यश्व दशमं नवम्
येत्या हि निष्कृतीनां वयंहस्त पविर्जम्
तस्मिन्ना आ भर् येना दंसिष्ठ कृत्वेन

। ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा २१
। अर्यो गयं मंहमानं वि द्वाशुपं २२
। सुविद्वांसं चकृत्यं चरर्णानाम् २३
। अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव २४
। द्विता कुत्साय शिश्वथो नि चोदय २५ [१३]

तमुं वा नूनमीमो नय्यं दंसिष्ठ सन्यसे
य कथादंसो मुचद् यो वायोन सुत सिन्धुपु
यया रगे मुपाग्यो मुनिन्यु आर्धहो रुपिम्
आ नरेभ्यु दक्षिणा व्यश्वो एतु सोमिनः
यत्त वा पुच्छादीनामः कृत्या कृत्याकृतं ।

। स त्वेनो विश्वा अभिमातीः मक्षणिः २६
। वर्धक्रीसस्य तुविनुष्ण नीनमः २७
। व्यश्वेभ्यः गुमगे वाजिनीवति २८
। स्थूरं च राधः शतवत् महग्रवन् २९
। एषो अपथितो वृत्रो गोमृतीमयं निष्कृति ३० [१४]

(२५)

१-२ विन्वन्ता वैवदाः । मित्रावरुणा, १०-१२ विद्वं देवाः । अग्निह, २३ अग्निमानो ।

१-३ विन्वन्ता विता देवा देवर्षि यज्ञिया
४-५ वा नृतो न ह्यङ्ग दक्षिणा वध्वं मुकतुः
६-७ एतु दक्षिणा दक्षिणा वध्वं मुकतुः
८-९ एतु दक्षिणा दक्षिणा वध्वं मुकतुः
१०-११ एतु दक्षिणा दक्षिणा वध्वं मुकतुः

। कृतावांना यजमे पुनर्दक्षमा १
। सनात मुत्राणा ननया पुनर्दक्षमा २
। मुदी नन्यानादिति कृतावर्ग ३
। कृतावांनायनना चोयना ४
। मुपदानु दक्षिणा वध्वं मुकतुः ५ [१५]

१-२ विन्वन्ता विता देवा देवर्षि यज्ञिया

। ननयवर्ग

मधि या वृंहतो दिवोऽ	ऽभि युधेव पश्यतः ।	कृतावाना सुम्राजा नमसे हिता	७
कृतावाना नि पेंदुः	साम्राज्याय सुकृतं ।	धृतवता क्षत्रिया क्षत्रमाशतुः	८
भक्षणाश्चिद् गात्रवित्तरा	ऽनुत्पणेन चक्षसा ।	नि चिन्मिषन्ता निचिरा नि चिन्म्यतुः	९
इत नो देव्यदिति	रुरुष्यतां नासत्या ।	उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशवसः	१० [२२]
ते नो नावमुरुष्यत	दिवा नक्तं सुदानवः ।	अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि	११
अश्वे विष्पवि वय	मरिष्यन्तः सुदानवे ।	श्रुधि स्वयावन् स्निग्धो पूर्वचित्तये	१२
तद् वार्यं वृणीमहे	वरिष्ठं गोपयत्यम् ।	मित्रो यत् पान्ति वरुणो यदयेमा	१३
उत नः सिन्धुरपां	तन्मरुतस्तदुश्विना ।	इन्द्रो विष्णुर्मिद्वंसः सजोषसः	१४
ते हि प्मा वनुपो नरो	ऽभिमांतिं करस्य चित् ।	तिग्मं न क्षोदः प्रतिगन्ति भूण्यः	१५ [२३]
अयमेकं इत्था पुरु	रु चप्टे वि विष्पतिः ।	तस्य कृतान्यनु वध्वरामसि	१६
अनु पूर्वाण्योक्त्या	सान्नाज्यस्य सश्विन	मित्रस्य कृता वरुणस्य वीघेभ्यु	१७
परि यो रश्मिनां दिवो	ऽन्तान् ममे पृथिव्याः ।	उभे आ पशौ रोदसी महित्वा	१८
उदु प्य शरणे दिवो	ज्योतिरयस्त नृयः ।	अग्निं शक्रः सन्निधान आहुतः	१९
वचो वीघप्रसङ्गनी	शे वाजस्य गोमतः ।	इंशे हि दिवोऽविपस्यं वयमे	२० [२४]
तत् नृयं रोदसी उभे	द्रोषा वस्तोरुपं हुवे ।	भोजेप्सुन्मा अनुयंरा तशं	२१
कृच्चमुक्षण्यायने	रजतं हरयाणे ।	रथं युक्तमन्तनान नृपामणि	२२
ता मे अश्व्यानां	हरीणां नितोशना ।	उतो नु कृन्मनां नृपारुमा	२३
स्मदभीशु कशावन्ता	विश्रा नविष्ठया मती ।	महो मजिनायर्नन्ता नयामनम	२४ [२५] (३०)

(२३)

२५ विश्रमता वैयदरः, अश्वयो वाहिरस्तः । अदिनो, २०-२१ शत्रुः । उदिनः ।

२६-२९ २३, २४ वाचनीः २० अनुष्टुप् ।

पुशोरु पु रथं हुवे	सुपस्तुत्वाय सुरिषु ।	अर्तुर्दक्षा वृषणा वृषण्वन्	१
पुषं पशौ नृपाम्नी	महे तने नासत्या ।	अश्वेभिर्दक्षो वृषणा वृषण्वन्	२
ता वानुय हंसामहे	हम्पेभिर्वाजिनीवन् ।	पूर्वाणि वृषण्वन्वावति अयः	३
आशं वाहिष्ठो अभिना	रथो यानु भ्रुतो नरा ।	उरु स्तेनान् वृन्मन् वृन्मयः प्रिये	४
अश्वया विदध्विना	ऽऽ नरेषां वृषण्वन् ।	पुषं हि मृता ररेदो अति द्विः	५ [२६]
इता हि विश्वं नानुपद	कृश्रभिः रविर्दिव्यः ।	विश्वं निवा ननुपदो वृन्मन्मन्	६

उप नो यातमश्विना राया विश्वपुषा सह । मघवाना सुवीरावनपच्युता ७
 आ मे अस्य प्रतीव्यः । मिन्द्रनासत्या गतम् । देवा देवेभिर्य सचनस्तमा ८
 वयं हि वां हवामह उक्षण्यन्तो व्यश्ववत् । सुमतिभिरुप विप्रविहा गतम् ९
 अश्विना स्वृषे स्तुहि कुवित ते श्रवतो हवम् । नेदीयसः कूळयातः पर्णारुत १० [२७]

वैयश्वस्य श्रुतं नरो तो मे अस्य वेदथः । सजोर्पसा वरुणो मित्रो अर्यमा ११
 युवादत्तस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः । अहरहर्वृषणा मह्यं शिक्षतम् १२
 यो वां यज्ञेभिरावृतो ऽधिवस्त्रा वधूरिव । सपर्यन्ता शुभे चक्राते अश्विना १३
 यो वामुरुव्यचस्तमं चिकेतति नृपाय्यम् । वर्तिराश्विना परि यातमस्मयू १४
 अस्मभ्यं सु वृषण्वसू यातं वर्तिनृपाय्यम् । विपुदुहेव यज्ञमूहथुर्गिरा १५ [२८]

वाहिंष्ठो वां हवानां स्तोमो दूतो हुवन्नरा । युवाभ्यां भूत्वश्विना १६
 यदुदो द्विवो अर्णव इपो वा मदथो गृहे । श्रुतमिन्मे अमर्त्या १७
 उत स्या श्वेतयावरी वाहिंष्ठा वां नदीनाम् । सिन्धुर्हिरण्यवर्तनिः १८
 स्मदेतयां सुकीर्त्या ऽश्विना श्वेतयां धिया । वहथे शुभ्रयावाना १९
 युक्ष्वा हि त्वं रथासहा युवस्व पोण्या वसो ।
 आन्नो वायो मधु पित्रा ऽस्माकं सवना गहि २० [२९]

तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरुद्भुत । अवांस्या वृणीमहे २१
 त्वष्टुर्जामातरं वयं मीशानं राय ईमहे । सुतावन्तो वायुं द्युम्ना जनांसः २२
 वार्यो याहि शिवा द्विवो वहस्वा सु स्वश्व्यम् । वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे २३
 त्वां हि सुप्सरस्तमं नृपदनेपु हुमहे । ग्रावाणं नाश्वपृष्ठं मंहना २४
 स त्वं नो देव मनसा वार्यो मन्वानो अग्रियः । कृधि वाजां अपो धियः २५ [३०] (३१)

(२७)

२२ मनुर्वचस्वतः । विश्वे देवाः । प्रगाथः = (विपमा बृहती, समा सतो बृहती) ।

अग्निरुक्थे पुरोहितो ग्रावाणो बर्हिरध्वरे ।
 यामि मरुतो ब्रह्मणस्पतिं देवां अत्रो वरेण्यम् १
 आ पशुं गांसि पृथिवीं वनस्पतीं नृपासा नक्तमोषधीः ।
 विश्वे च नो वसवो विश्ववेदसो धीनां भूत प्रावितारः २ (३२)

१ न एत्वध्वरोऽग्निं देवेषु पूज्यः ।

देवेषु प्र वरुणे धृतव्रते मरुतुं विश्वमानुषु

विश्वे हि ष्मा मनवे विश्ववेदसो भुवन् वृधे रिशादसः ।

अरिष्टेभिः पायुभिर्विश्ववेदसो यन्ता नोऽवृकं हृदिः

नो अद्य समनसो गन्ता विश्वे सजोपसः ।

११ गिरा मरुतो देव्यदिते सदनं पस्त्ये महि

अभि प्रिया मरुतो या वो अश्व्या हव्या मित्र प्रयाथन ।

आ बर्हिरिन्द्रो वरुणस्तुरा नर आदित्यासः सदन्तु नः

वो वृक्तवर्हिषो हितप्रयस आनुयक् ।

सोमासो वरुण हवामहे मनुष्वद्विन्द्राग्रयः

१२ भा प्र यातु मरुतो विष्णो अश्विना पूषन् मार्कीनया धिया ।

न्द्र आ यातु प्रथमः सनिष्युभिर्वृषा यो वृत्रहा गुणे

नो देवासो अद्भुतो ऽच्छिष्टं शर्म यच्छत ।

यद् दूराद् वसवो नू चिदन्तितो वरुथमादुधर्षति

अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो अस्त्याप्यम् ।

१३ प्र णः पूर्वस्मै सुविताय वोचत मक्षू सुन्नाय नव्यसे

हि व उर्पस्तुतिमिदा वामस्य भुक्तये ।

वो विश्ववेदसो नमस्यु राँ असृक्ष्यन्यामिव

१४ उदु प्य वः सविता सुप्रणीतयो ऽस्थाद्वर्धो वरेण्यः ।

ने द्विपादुश्चतुष्पादो अर्थिनो ऽविश्रन् पतयिष्णवः

देवं वोऽवसे देवंदेवमभिष्टये ।

देवं हुवेम वार्जसातये गुणन्तो देव्या धिया

देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकं सरातयः ।

१५ नो अद्य ते अपरं तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः

वः शंसाम्यद्भुतः संस्थ उर्पस्तुतीनाम् ।

१६ तं धूर्तिवरुण मित्र मर्त्यं यो वो धामभ्योऽविधत्

प्र स क्षयं तिरते वि महीरिपो यो वो वराय दाशति ।

१७ प्र प्रजाभिर्जायते सर्व एधते

३

४

५ [३१]

६

७

८

९

१० [३२]

११

१२

१३

१४

१५

१६

उप नो यातमश्विना राया विश्वपुषा सह । मघवाना सुवीरावनपच्युता
आ मे अस्य प्रतीव्य । मिन्द्रनासत्या गतम् । देवा देवेभिरद्य सचनस्तमा
वयं हि वां हवामह उक्षण्यन्तो व्यश्ववत् । सुमतिभिरुप विप्रविहा गतम्
अश्विना स्वृषे स्तुहि कुवित ते श्रवतो हवम् । नेदीयसः कूळयातः प्रणीरुत

वैयश्वस्य श्रुतं नरोतो मे अस्य वेदथः । सजोषसा वरुणो मित्रो अर्यमा
युवादत्तस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः । अहरहवृषणा मह्यं शिक्षतम्
यो वां यज्ञेभिरावुतो अधिवस्त्रा वधूरिव । सपर्यन्ता शुभे चक्राते अश्विना
यो वामुरुव्यचस्तमं चिकेतति नृपाय्यम् । वर्तिराश्विना परि यातमस्मयू
अस्मभ्यं सु वृषण्वसू यातं वर्तिनृपाय्यम् । विपुदुहेव यज्ञमूहथुर्गिरा

वाहिष्ठो वां हवानां स्तोमो दूतो हुवन्नरा । युवाभ्यां भूत्वश्विना
यवदो द्विवो अर्णव इपो वा मदथो गृहे । श्रुतमिन्मे अमर्त्या
उत स्या श्वेतयावरी वाहिष्ठो वां नदीनाम् । सिन्धुर्हरण्यवर्तनिः
स्मद्वेतया सुकीर्त्या अश्विना श्वेतया धिया । वहथे शुभ्रयावाना
युक्ष्वा हि त्वं रथासहा युवस्व पोण्या वसो ।
आन्नो वायो मधु पित्राऽऽस्माकं सवना गहि

तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरुदुत । अवांस्या वृणीमहे
त्वष्टुर्जामातरं वयं मीशानं राय ईमहे । सुतावन्तो वायुं द्युम्ना जनांसः
वायो याहि शिवा द्विवो वहस्या सु स्वश्व्यम् । वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे
त्वां हि सुप्सरस्तमं नृपदनेषु द्रुमहे । यावाणां नाश्वपृष्ठं मेहना
म त्वं नो देव मर्तसा वायो मन्दानो अग्रियः । कुधि वाजो अपो धियः

(२७)

२२ मदुर्वचस्वनः । विदेवे देवाः । प्रगाथः = (विपमा वृद्धी, समा सतोवृद्धी)

अथ पुनोदितो यावाणां वर्तिरश्वे ।
। वांमि नक्तो वद्वान्स्पतिं देवां अवा वरेण्यम्
आ पुनं गांसि पृथिवी वनस्पती नृपासा नक्तमोषधीः ।
विश्वे च नो वमवा विश्वेदमो धीनां भव शक्तिराः

पृथ एकः पीपाय तस्करो यथा एष वेद निधीनाम्
 त्रीण्येकं उरुगायो वि चक्रमे यत्र देवासो मदन्ति
 विभिर्द्वा चरत एकया सह प्र प्रवासेव वसतः
 सवो द्वा चक्राते उपमा विवि सम्राजा सुपिरोसुती
 अर्चन्त एके महि साम मन्वत तेन सूर्यमरोचयन्

॥३॥ ६

॥४॥ ७

॥५॥ ८

१० [३६] (६९२)

(३०)

४ मनुर्वैवस्वतः । विश्वे देवाः । १ गायत्री, २ पुरउष्णिक्, ३ बृहती, ४ अनुष्टुप् ।

नहि वो अस्त्यर्भको देवासो न कुमारकः । विश्वे सतोमहान्त इव
 इति स्तुतासो असथा रिशादसो ये स्थ त्रयश्च त्रिंशच्च । मनोर्देवा यज्ञियासः १
 ते नस्त्राध्वं तैऽवत त उ नो अधि वोचत ।
 मा नः पृथः पित्र्यान्मानवाधिं दूरं नैष्ट परावतः
 ये देवास इह स्थन् विश्वे वैश्वानरा उत ।
 अस्मभ्यं शर्म सप्रथो गवेऽश्वाय यच्छत ३

(३१)

४ [३७] (६९३)

१८ मनुर्वैवस्वतः । १-४ यज्ञः यजमानश्च, ५-९ दंपती, १०-१८ दंपत्याशिरः ।
 गायत्री, ९, १४ अनुष्टुप्, १० पादनिचृत्, १५-१८ पङ्क्तिः ।

[पञ्चमोऽनुयाकः ॥५॥ सू० ३१-४२]

य यजाति यजात इव सुनर्वच्च पचाति च । ब्रह्मेदिन्द्रस्य चाकनत्
 यो अस्मै सोमं ररत आशिरम् । पादित तं शुक्रो अंहसः
 यं द्युमां असद् रथो देवजूतः स शशुवत् । विश्वा वन्वन्नमित्रिया
 यं प्रजावती गृहे ऽसश्नन्ती त्रिवेदिवे । इष्टा धेनुमतीं दुहे
 दंपती समनसा सुनुत आ च धावतः । देवासो नित्यं याशिरा

१

२

३

४

५ [३८]

प्राश्र्याँ इतः सम्यश्वा बर्हिर्शाते । न ता वाजेषु वायतः
 वानामाषि हुतः सुमतिं न जुगुक्षतः । ध्रुवो बृहद् विवास्ततः
 ता कुमारिणा विश्वमापुर्व्यभुतः । उभा हिरण्यपेशता
 तेहोत्रा कृतद्वसू दशस्यन्तामृताय कम् । समूर्धो रोमुगं हनो देवेषु कृणुतो दुवः १
 र्म पर्वतानां वृणीमहे नदीनाम् । आ विष्णोः सचाभुवः
 पूषा रविर्भगः स्वस्ति सर्वधातमः । उरुध्वा स्वस्तये

१० [३९]

?? (७३)

ऋते स विन्दते युधः सुगोभिर्यात्यध्वनः ।

अर्यमा मित्रो वरुणः सरांतयो यं त्रायन्ते सजोषसः

१७

अत्रे चिदस्मै कृणुथा न्यश्चनं दुर्गे चिदा सुसरणम् ।

एषा चिदस्मादुशानिः पुरो नु सास्रधन्ती वि नश्यतु

१८

यदुद्य सूर्य उद्यति प्रियक्षत्रा ऋतं दध ।

यन्निमृचिं प्रमुधि विश्ववेदसो यद् वा मध्यंदिने दिवः

१९

यद् वाभिपित्वे असुरा ऋतं यते छर्दिर्मम वि दाशुपे ।

वयं तद् वो वसवो विश्ववेदस उप स्थेयाम् मध्य आ

२०

यदुद्य सूर उदिते यन्मध्यंदिन आतुचि ।

वामं धृत्य मनवे विश्ववेदसो जुह्वानाय प्रचेतसे

२१

वयं तद् वः सम्राज आ वृणीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् ।

अश्याम तदादित्या जुह्वतो हविर्येन वस्योऽनशामहे

२२ [३४] (१०)

(२८)

५ मनुर्ववस्वतः । विश्वे देवाः । गायत्री, ४ पुरउष्णिक् ।

ये त्रिंशति त्रयस्पुरो देवासो बहिरासदन् । विदन्नहं द्वितासनन्

१

वरुणो मित्रो अर्यमा स्मद्रातिपाचो अग्रयः । पत्नीवन्तो वयद्रक्ताः

२

ते नो गोपा अपाच्यास्त उदृक्त इत्था न्यक् । पुरस्तात् सर्वया विशा

३

यथा वशन्ति देवास्तथेदस्त तदेपां नकिरा मिनत् । अरावा चन मर्त्यः

४

सप्तानां सप्त ऋष्टयः सप्त द्युम्नान्येषाम् । सप्तो अधि श्रियो धिरे

५ [३५] (११)

(२९)

१० मनुर्ववस्वतः, कश्यपो वा मारीचः । विश्वे देवाः । द्विपदा विराट् ।

बभुरेको विपुणः सुनरो युवाञ्ज्यङ्के हिरण्ययम्

१

योनिमेक आ संसादु द्योतनो ऽन्तर्द्वेषु मेधिरः

॥१॥ २

विभर्ति हस्त आयसीमन्तर्द्वेषु निधुविः

३

विभर्ति हस्त आहितं तेन वृत्राणि जिघ्रते

॥२॥ ४

विभर्ति हस्त आयुधं शुचिरुग्रो जलापमेपजः

५

आयन्तारं महि स्थिरं पृतनासु श्रवोजितम् । भूरेरीशान्मोजसा	१४
नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् । नकिर्वक्ता न द्वादिति	१५ [३]
न नूनं ब्रह्मणामृणं प्राशूनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पपे	१६
पन्य इदुप गायत पन्य उक्थानि शंसत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत	१७
पन्य आ दर्दिरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्वनो वृधः	१८
वि पू चर स्वधा अनु कृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्र पित्र सुतानाम्	१९
पित्र स्वर्धनवाना—मुत यस्तुष्टये सचा । उतायमिन्द्र यस्तव	२० [४]
अतीहि मन्युपाविणं सुपुवांसमुपारणे । इमं रातं सुतं पित्र	२१
इहि तिस्रः परावत इहि पञ्च जना अति । धेना इन्द्रावचाकेशत	२२
सूर्यो रश्मि यथा सृजा ऽऽ त्वा यच्छन्तु मे गिरः । निक्षमापो न सध्वक्	२३
अध्वर्धवा तु हि पित्र सोमं वीराय शिप्रिणे । भरा सुतस्य पीतये	२४
य उद्रः फल्लिगं भिन—रूपक् सिन्धूस्वसृजत । यो गोषु पक् धारयत	२५ [५]
अहन वृत्रमृचीपम और्णवाभर्महीशुवम् । हिमेनाविध्यद्वृद्धम्	२६
प्र व उग्राय निन्दुरे ऽपाळ्हाय प्रसक्षिणे । देवत्तं ब्रह्मा गायत	२७
यो विश्वान्यभि वृता सोमस्य मदे अन्धसः । इन्द्रो देवेषु चेतति	२८
इह त्या सध्वमाद्या हरी हिरण्यकेश्या । वोळ्हामभि प्रयो हितम्	२९
अर्वाञ्च त्वा पुरुषुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः	३० [६] (७४४)

(३३)

१९ मेध्यातिथिः काण्यः । इन्द्रः । वृहती, १६-१८ गायत्री, १९ अनुष्टुप् ।

वयं व त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तवर्हिषः ।	
एवित्रस्य प्रसवणेषु वृत्रहन् परि स्तोतार आसते	१
स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।	
कदा सुतं तृपाण ओक आ गम् इन्द्र स्वद्धीव वंसंगः	२
कण्वेभिर्धृष्णावा धुषद् वाजं दर्पि सहस्रिणम् ।	
पिशङ्गं मघवन् विचर्षणे मक्ष गोमन्तमीमहे	३
पाहि गायान्धसो मद्र इन्द्राय मेध्यातिथे ।	
यः संमिश्रो हयोर्यः सुते सचा वृज्जी रथो हिरण्ययः	४ (७४८)

अरमतिरनर्वणो विश्वो देवस्य मनसा । अदित्यानामनेह इत्	१२
यथा नो मित्रो अर्यमा वरुणः सन्ति गोपाः । सुगा ऋतस्य पन्थाः	१३
अग्निं वः पूर्य गिरा देवमाल्लि वसूनाम् ।	
सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम्	१४
मक्षू देववर्तो रथः शूरो वा पृत्सु कासु चित् ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्	१५
न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्	१६
नकिष्टं कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्	१७
असदन्न सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चर्यम् ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्	१८ [४०] मं०

— ४१८ —

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-४९]

(३२)

३० मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्र कृतान्यृजीपिणः कण्वा इन्द्रस्य गार्थया । मदे सोमस्य वोचत	१
यः सृविन्दुमनर्शनिं पिपुं दासमहीशुवम् । वर्धीदुगो रिणन्नपः	२
न्यवृन्दस्य विष्टपं वर्ष्माणं बृहतस्तिर । कूपे तदिन्द्र पौंस्यम्	३
प्रति श्रुताय वो धूषत् तूर्णांशं न गिरैरधि । हुवे सुशिप्रमूतये	४
स गोरश्वस्य वि व्रजं मन्दानः सोम्येभ्यः । पुरं न शूर दर्पासि	५ [१]
दि मे सराणः सुत उक्थे वा दधसे चनः । आरादुपं स्वधा गंहि	६
वा ते अपि प्मसि स्तोतारं इन्द्र गिर्वणः । त्वं नो जिन्व सोमपाः	७
नः पितुमा भर संरराणो अविक्षितम् । मध्वन्न भूरिं ते वसु	८
उत नो गोमर्तस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः । इळाभिः सं रभेमहि	९
वृवदुक्थं हवामहे सूप्रकरस्रमूतये । साधुं कृण्वन्तमवसे	१० [२]
संस्थे चिच्छतक्रतुरादीं कृणोति वृत्रहा । जरितृभ्यः पुरुवसुः	११
न शक्रश्चिदा शक्रद् दानवां अन्तराभरः । इन्द्रो विश्वाभिरुतिभिः	१२
देवानिर्महान् त्सुपारः सुन्वतः सखा । तमिन्द्रमभि गायत	१३ (५२५)

आयन्तारं महि स्थिरं पृतनासु श्रवोजितम् । भूरेरीशान्मोजसा	१४
नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् । नकिर्वक्ता न द्वादिति	१५ [३]
न नूनं ब्रह्मणामृणं प्राशूनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पपे	१६
पन्य इदुषं गायत पन्य उक्थानि शंसत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत्	१७
पन्य आ दर्दिरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्वनो बुधः	१८
वि पू चर स्वधा अनु कृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्र पित्र सुतानाम्	१९
पित्र स्वर्धनवानाम्—मुत यस्तुष्टये सचा । उतायमिन्द्र यस्तव	२० [४]

अतीहि मन्युपाणिं सुपुवांसमुपारणे । इमं रातं सुतं पित्र	२१
इहि तिस्रः परावत इहि पञ्च जना अति । धेना इन्द्रावचाकशत्	२२
सूर्यो रश्मि यथा सुजा ऽऽ त्वा यच्छन्तु मे गिरः । निम्नमापो न सध्यक्	२३
अध्वर्यवा तु हि पित्र सोमं वीराय शिप्रिणे । भरा सुतस्य पीतये	२४
य उद्रः फलिंगं भिन—यक् सिन्धूरवासृजत् । यो गोषु पृक्तं धारयत्	२५ [५]

अहन् वृत्रमुचीपम और्णवाभर्महीशुवम् । हिमेनाविध्यद्वुदम्	२६
प्र व उग्रार्य निन्दुरे ऽपाळ्हाय प्रसृक्षिणे । देवत्तं ब्रह्मा गायत	२७
यो विश्वान्युभि वृता सोमस्य मदे अन्धसः । इन्द्रो देवेषु चेतति	२८
इह त्या संधमाद्या हरी हिरण्यकेरया । वोळ्हामभि प्रयो हितम्	२९
अर्वाञ्च त्वा पुरुषुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः	३० [६] (७४४)

(३३)

१९ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रः । वृहती, १६-१८ गायत्री, १९ अनुष्टुप् ।

वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्षतर्वहिपः ।	
एवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परि स्तोतार आसते	१
स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।	
क्वदा सुतं तृपाण ओक् आ गम् इन्द्रं स्वन्दीव वंसगः	२
कर्णवेभिर्धृण्णवा ध्रुपद् वाजं दधि सहस्रिणाम् ।	
पिशङ्गरूपं मघवन् विचर्षणे मुक्षू गोर्मन्तमीमहे	३
पाहि गायान्धसो मद्र इन्द्राय मेधातिथे ।	
यः संमिश्रलो हयोर्यः सुते सचा वृज्री रथो हिरण्ययः	४ (७४८)

यः सुपुत्र्यः सुशशिण इतो यः सुकतुर्गुणे ।

य आहुरः गृहसा यः श्रुतामय इतो यः पुभिर्गुणितः

५ [३]

यो धृषितो योऽवृत्तो यो अस्ति श्मश्रुपु धितः ।

विभूतयुग्मनश्चर्वनः पुरुषुतः कत्वा गीरिव शाकिनः

६

क ई वेद सुते सत्वा पिबन्तं कद् वयो दधे ।

अयं यः पुरो विमिनत्त्योजसा मन्त्रानः शिष्यध्वंसः

७

वाना मुगो न वारणः पुंश्चा चरथं दधे ।

नकिंद्वा नि यमदा सुते गमो महोश्चरस्योजसा

८

य उग्रः सन्ननिष्ठतः स्थिरो रणाणु संस्कृतः ।

यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्भवं नेन्द्रो योपत्या गमत

९

सत्यमित्था वृषेदसि वृषजूतिर्नोऽवृत्तः

वृषा ह्युग्र शृण्विषे परावति वृषो अर्वावति श्रुतः

१० [८]

वृषणस्ते अभीश्वो वृषा कशा हिरण्ययी ।

वृषा रथो मघवन् वृषणा हरी वृषा त्वं शतक्रतो

११

वृषा सोता सुनोतु ते वृषञ्चजीपिन्ना भर ।

वृषा दधन्ते वृषणं नदीष्व्वा तुभ्यं स्थातर्हरीणाम्

१२

एन्द्रं याहि पीतये मधु शविष्ठ सोम्यम् ।

नायमच्छा मघवा शृणवद् गिरो ब्रह्मोक्था च सुकतुः

१३

वहन्तु त्वा रथेष्ठा मा हरयो रथयुजः

तिरश्चिदुर्य सर्वनानि वृत्रह न्नन्येषां या शतक्रतो

१४

अस्माकं मद्यान्तंमं स्तोमं धिष्व महामह ।

अस्माकं ते सर्वना सन्तु शतमा मदाय द्युक्ष सोमपाः

१५ [९]

नहि पस्तव नो मम शास्त्रे अन्यस्य रण्यति । यो अस्मान् वीर आनयत

१६

इन्द्रश्चिद् वा तदववीत् स्त्रिया अंशास्यं मनः । उतो अह कतुं रयुम्

१७

सतीं चिद् वा मदुच्युता मिथुना वहतो रथम् । एवेद् धूर्वुष्ण उत्तरा

१८

अधः पश्यस्व मोपरि संतरां पादुकौ हर ।

मा ते कशप्लुकौ हंशन् त्वी हि ब्रह्मा वृभूविध

१९ [१०]

(३४) :

(१८) १. १५ नीपानिधिः काण्वः, १६-१८ सहस्रं वसुरोचिपोऽन्निरसः । इन्द्रः ।
अनुष्टुप्, १६-१८ गायत्री ।

एन्द्र याहि हरिभि—रुप कण्वस्य सुप्नुतिम् ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो १
आ त्वा ग्रावा वदन्निह सोमी घोषेण यच्छतु ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो २
अत्रा वि नेमिरंषा—मुरां न धूनुते वृकः ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ३
आ त्वा कण्वा इहावसे हवन्ते वाजसातये ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ४
दधामि ते सुतानां वृष्णे न पूर्वपाय्यम् ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ५ [११]

स्मत्पुंरंधिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ६
आ नो याहि महेमते सहस्रोते शतामघ ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ७
आ त्वा होता मनुर्हितो देवत्रा वक्षदीज्यः ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ८
आ त्वा मदृच्युता हरी श्येनं पक्षेवं वक्षतः ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ९
आ याह्यर्य आ परि स्वाहा सोमस्य पीतये ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो १० [१२]

आ नो याह्यपंश्रु—त्युक्थेपु रणया इह ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ११
सख्यैरा सु नो गहि संभृतिः संभृताश्वः ।
द्विवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो १२ (७५५)

आ याहि पर्वतेभ्यः समुद्रस्याधिं विष्टपः ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो

१३

आ नो गव्यान्यश्वा सहस्रा शूर ददहि ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो

१४

आ नः सहस्रशो भरा—ऽयुतानि शतानि च ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो

१५

आ यदिन्द्रश्च ददहे सहस्रं वसुरोचिपः । ओजिष्ठमश्व्यं पशुम्

१६

य ऋज्रा वातरंहसो ऽरुपासो रघुष्यदः । भ्राजन्ते सूर्या इव

१७

पारावतस्य रातिपुं द्वचक्रेष्वाशुषु । तिष्ठं वनस्य मध्य आ

१८ [१३]

(३५)

२४ इयावाश्व आत्रेयः । अश्विनौ । उपरिष्ठाज्ज्योतिः (त्रिष्टुप्), २२, २४ पदक्तिः, २३ महाबृहती ।

अग्निनेन्द्रेण वरुणेन विष्णुना ऽऽदित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना

१

विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेन वाजिना दिवा पृथिव्याद्रिभिः सचाभुवा ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना

२

विश्वैर्दुवैस्त्रिभिर्कादुशैरिहा—ऽन्निर्मरुन्निर्भृगुभिः सचाभुवा ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना

३

जुपेथां यज्ञं बोधतं हवस्य मे विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च—पं नो वोळ्हमश्विना

४

स्तामं जुपेथां युवशेवं कन्यनां विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च—पं नो वोळ्हमश्विना

५

सो जुपेथामध्वरं जुपेथां विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च—पं नो वोळ्हमश्विना

६ [१४]

हारिद्वेवं पतथो वनेदुप सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना

७

दिव पतथो अध्वगाविव सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।

सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना

८

श्येनाविव पतथो हव्यदातये सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवृत्तिर्यातमश्विना ९

पित्रतं च तृष्णुतं च च गच्छतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना १०

जयतं च प्र स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना ११

हतं च शत्रून् यततं च मित्रिणः प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना १२ [१५]

मित्रावरुणवन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चाऽऽदित्यैर्यातमश्विना १३

अङ्गिरस्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चाऽऽदित्यैर्यातमश्विना १४

ऋभुमन्ता वृषणा वाजवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चाऽऽदित्यैर्यातमश्विना १५

ब्रह्म जिन्वतमुत जिन्वतं धियो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना १६

क्षत्रं जिन्वतमुत जिन्वतं नृन् हतं रक्षांसि सेधतममीवाः ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना १७

धेनूजिन्वतमुत जिन्वतं विशो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः

सुजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना १८ [१६]

अत्रेतिव शृणुतं पूर्व्यस्तुतिं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चाऽश्विना तिरोअह्न्यम् १९

सर्गा इव सृजतं सृष्टुतीरुप श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चाऽश्विना तिरोअह्न्यम् २०

रश्मीरिव यच्छतमध्वरा उप श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सुजोषसा उपसा सूर्येण चाऽश्विना तिरोअह्न्यम् २१

अवाग् रथं नि यच्छतं पित्रतं सोम्यं मधु ।

आ यातमश्विना गतमवस्पुर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि द्राशुषे

२२ (८०३)

नमोवाके प्रस्थिते अश्वे नरा विश्वेणस्य पीतये ।

आ यातमश्विना गतमवस्युर्वीमहं हविषं प्रतं स्वानि प्राशुणे

स्वाहाकृतस्य तृष्पतं सुतस्य वेद्यवर्धसः ।

आ यातमश्विना गतमवस्युर्वीमहं हविषं प्रतं स्वानि प्राशुणे

(३६)

७ इयावाश्वा आगेयः । इन्द्रः । शक्नी । ७ महापङ्क्तिः ।

अश्वितासिं सुन्वतो वृक्षतर्हिणः पित्रा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समं सुजिन्मरुत्वा इन्द्र

प्राव स्तोतारं मधवन्तव त्वां पित्रा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समं सुजिन्मरुत्वा इन्द्र

ऊर्जा वृवां अवस्यो जसा त्वां पित्रा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समं सुजिन्मरुत्वा इन्द्र

जनिता द्विवो जनिता पृथिव्याः पित्रा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समं सुजिन्मरुत्वा इन्द्र

जनिताश्वानां जनिता गवामसि पित्रा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समं सुजिन्मरुत्वा इन्द्र

अत्रीणां स्तोममद्विवो महस्कृधि पित्रा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समं सुजिन्मरुत्वा इन्द्र

इयावाश्वस्य सुन्वतस्तस्थां शृणु यथाशृणो रत्रेः कर्माणि कृण्वतः ।

प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्द्रपाह्य इन्द्र ब्रह्माणि वर्धयन्

(३७)

७ इयावाश्वा आगेयः । इन्द्रः । महापङ्क्तिः, १ अतिजगती ।

प्रेदं ब्रह्म वृत्रतूर्यैष्वाविथ प्र सुन्वतः शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।

माध्यंदिनस्य सर्वानस्य वृत्रहन्नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः

उग्र पृतना अभि दुहः शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।

विश्वामित्रा वज्रिवः

- एकुरालस्य भुवनस्य राजसि शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।
 माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ३
 सस्थावाना यवयसि त्वमेक इच्छचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।
 माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ४
 क्षेमस्य च प्रयुजश्च त्वमीशिपे शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।
 माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ५
 क्षत्राय त्वमवासि न त्वमाविथ शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।
 माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ६
 श्यावाश्वस्य रेभंतस्तथा शृणु यथाशृणो रत्रेः कर्माणि कृण्वतः ।
 प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्नुषाह्य इन्द्र क्षत्राणि वर्धयन् ७ [१९] (८१९)

(३८)

१० श्यावाश्व आवेयः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

- यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्ती वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् १
 तोशासा रथ्यावाना वृत्रहणापराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् २
 इदं वां मदिरं मध्वधुक्षत्रादिभिर्नरः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ३
 जुपेथां यज्ञमिष्टये सुतं सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ४
 इमा जुपेथां सर्वना येभिर्हव्यान्युहयुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ५
 इमां गायत्रवर्तनिं जुपेथां सुष्टुतिं मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ६ [२०]
 प्रातर्यावभिरा गतं देवेभिर्जन्यावसु । इन्द्राग्नी सोमपीतये ७
 श्यावाश्वस्य सुन्वतो ऽत्रीणां शृणुतं हवम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ८
 एवा वामह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः । इन्द्राग्नी सोमपीतये ९
 आहं सरस्वतीवतो रिन्द्राग्न्योरवां वृणे । याभ्यां गायत्रमुच्यते १० [२१] (८२२)

(३९)

१० नाभाकः काण्वः । अग्निः । महापङ्क्तिः ।

अग्निमस्तोप्यग्मिर्यमग्निमीळा यजध्वे ।

अग्निर्देवां अनक्तु न उभे हि विदधे ऋचिरन्तश्चरति द्रुत्यं । नभन्तामन्युके समे ? (८३०)

न्यग्रे नव्यसा वचस्तनूपु शंसमेपाम् ।
न्यराती ररावणां विश्वा अर्यो अरातीरितो युच्छन्त्वामुरो नभन्तामन्य
अग्रे मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि ।
स देवेषु प्र चिकिद्धि त्वं ह्यसि पूर्यः शिवो द्रुतो विवस्वतो नभन्ताम
तत्तदग्निर्वयो दधे यथायथा कृण्वयति ।
ऊर्जाहुतिर्वसूनां शं च योश्च मयो दधे विश्वस्ये देवहृत्ये नभन्तामन्य
स चिकेत सहीयसा ऽग्निश्चित्रेण कर्मणा ।
स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिरभीवृत इनोति च प्रतीव्यं नभन्तामन्य
अग्निर्जाता देवानां मग्निर्वेदु मतीनामपीच्यम् ।
अग्निः स द्रविणोदा अग्निर्द्वारा व्यूर्णुते स्वाहुतो नवीयसा नभन्तामन्य
अग्निर्देवेषु संवसुः स विश्वु यज्ञियास्वा ।
स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमेव पुण्यति देवो देवेषु यज्ञियो नभन्ताम
यो अग्निः सप्तमानुषः श्रितो विश्वेषु सिन्धुषु ।
तमागन्म त्रिपस्त्यं मन्धातुर्दस्युहन्तमग्निं यज्ञेषु पूर्य नभन्तामन्यके स
अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्त्या क्षेति विदथा कविः ।
स त्रीरेकादशां इह यक्षश्च पिप्रयश्च नो विप्रो द्रुतः परिष्कृतो नभन्तामन्य
त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्य वस्व एक इरज्यसि ।
त्वामापः परिस्रुतः परि यन्ति स्वसेतवो नभन्तामन्यके संमे

(४०)

१२ नाभाकः काण्वः । इन्द्राग्नी । महर्षिः, २ शकरी, १२ त्रिष्टुप

इन्द्राग्नी युवं सु नः सहन्ता दासथो रयिम् ।
येन हृव्हा समत्स्वा वीळु चित्र साहिपीमह्यग्निर्वेद वात इ नभन्तामन्य
नहि वां वव्रयामहे ऽथेन्द्रमिदं यजामहे शविष्ठं नृणां नरम् ।
स नः कदा चिद्वेता गमदा वार्जसातये गमदा मेधसातये नभन्तामन्य
ता हि मध्यं भराणां मिन्द्राग्नी अधिक्षितः ।
न न क्विन्तना कवी पच्छयमाना सखीयते सं धीतमश्रुतं नरा नभन्ताम

अभ्यर्च नभाकव दिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।

ययोर्विश्वमिदं जगं द्रियं द्यौः पृथिवी मधुः पस्थे विभूतो वसु नभन्तामन्यके संमे ४

प्र ब्रह्माणि नभाकव दिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।

या सप्तबुधमर्णवं जिह्वारमपोर्णुत इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके संमे ५

अपि वृश्च पुराणवद् व्रततेरिव गुष्पितमोजो दासस्य दम्भय ।

वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजेमहि नभन्तामन्यके संमे ६ [२४]

यदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना गिरा ।

अस्माकेभिर्नुभिर्वयं सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतो नभन्तामन्यके संमे ७

या नु श्वेताववो द्विव उच्चरात उप शुभिः ।

इन्द्राग्न्योरनु व्रतमुहाना यन्ति सिन्धवो यान् त्सीं बुन्धादमुञ्चतां नभन्तामन्यके संमे ८

पूर्वीष्ट इन्द्रोपमातयः पूर्वोरुत प्रशस्तयः सूनो हिन्वस्य हरिवः ।

वस्वो वीरस्यापृचो या नु सार्धन्त नो धियो नभन्तामन्यके संमे ९

तं शिशीता सुवृक्तिभिस्त्वेयं सत्वानमुग्निरयम् ।

उतो नु चिद् य ओजसा शुष्णस्याण्डानि भेदति जेपत् स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे १०

तं शिशीता स्वध्वरं सत्यं सत्वानमुत्त्विरयम् ।

उतो नु चिद् य ओहत आण्डा शुष्णस्य भेदत्यज्ञैः स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे ११

एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मन्धातुवदङ्गिरस्वदवाचि ।

त्रिधातुना शर्मणा पातमस्मान् वयं स्याम पतयो रथीणाम् १२ [२५] (८५३)

(४१)

१० नाभाकः काण्वः । वरुणः । मदापङ्क्तिः ।

अस्मा ऊ पु प्रभूतये वरुणाय मरुत्वो ऽर्वा विदुष्टरेभ्यः ।

यो धीता भानुपाणां पश्वो गा इव रक्षति नभन्तामन्यके संमे १

तमू पु संभुना गिरा पितृणां च मन्मभिः ।

नाभाकस्य प्रशस्तिभिर्यः सिन्धूनामुपोदये सप्तस्वसा स मध्यमो नभन्तामन्यके संमे २

स क्षपः परि पस्वजे न्युत्तो मायया दधे स विश्वं परि दर्शतः ।

तस्य वेनीरनु व्रतमुपस्तिन्नो अवर्धयन् नभन्तामन्यके संमे ३ (८५४)

यः ककुभो निधारयः पृथिव्यामधि दर्शतः ।

स माता पुर्व्यं पदं तद् वरुणस्य सप्त्यं स हि गोपा इवेयो नभन्तामन्यके समे ४

यो धर्ता भुवनानां य उस्त्राणामपीच्याद् वेदु नामानि गुह्या ।

स कविः काव्या पुरु रूपं द्यौरिव पुण्यति नभन्तामन्यके समे ५ [२६]

यस्मिन् विश्वानि काव्या चक्रे नाभिरेव धिता ।

त्रितं जूती संपर्यत व्रजे गावो न संयुजे युजे अश्वौ अयुक्षत नभन्तामन्यके समे ६

य आस्वत्कं आशये विश्वा जातान्येषाम् ।

परि धामानि मर्मशद् वरुणस्य पुरो गये विश्वे देवा अनु व्रतं नभन्तामन्यके समे ७

स समुद्रो अपीच्यस्तुरो द्यामिव रोहति नि यदासु यजुर्दधे ।

स माया अर्चिना पदा ऽस्तृणांन्नाक्रमारुह नभन्तामन्यके समे ८

यस्य श्वेता विचक्षणा तिस्रो भूमीरधिक्षितः ।

त्रिरुत्तराणि पुन्रतु वरुणस्य ध्रुवं सदुः स सप्तानामिरज्यति नभन्तामन्यके समे ९

यः श्वेतां अधिनिर्णिजश्चक्रे कृष्णां अनु व्रता ।

स धाम पुर्व्यं ममे यः स्कम्भेन वि रोदसी अजो न द्यामधारय नभन्तामन्यके समे १०

[२७] (८१)

(४२)

६ नामाकः काण्वः, अर्चनाना आत्रेयो वा । १-३ वरुणः, ४-६ अश्विनौ । १-३ त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुप् ।

अस्तभ्नाद् द्यामसुरो विश्ववेदा अमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।

आसीदुद् विश्वा भुवनानि सम्राड् विश्वे तानि वरुणस्य व्रतानि १

एवा वन्दस्व वरुणं बृहन्तं नमस्या धीरममृतस्य गोपाम् ।

स नः शर्म त्रिवह्यं वि यंसत् पातं नो द्यावापृथिवी उपस्थे २

इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुणं सं शिशाधि ।

ययाति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावं रुहेम ३

आ वां ग्रावाणो अश्विना धीभिर्विप्रा अचुच्यवुः ।

नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके समे ४

यथा वामत्रिरश्विना गीभिर्विप्रो अजोहवीत् ।

नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके समे ५ (८१)

एवा वामह्व ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।
नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके समे

६ [२८] (८६७)

(४३)

[पद्योऽनुवाकः ॥६॥ सू० ४३-४८]

३३ विरूप आङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

इमे विप्रस्य वेधसो ऽग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरः स्तोमांस ईरते १
अस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे । अग्ने जनामि सुष्टुतिम् २
आरोका इव घेदहं तिग्मा अग्ने तव त्विषः । वृद्धिर्वनानि वप्सति ३
हरयो धूमकेतवो वार्तजूता उप द्यावि । यतन्ते वृथगग्रयः ४
एते त्ये वृथगग्रय इन्द्रासः समहक्षत । उपसामिव केतवः ५ [२९]

कृष्णा रजांसि पत्सुतः प्रयाणे जातवेदसः । अग्रियद् रोधति क्षमिं ६
धासिं कृण्वान ओषधीर्वप्सदग्निर्न वायति । पुनर्यन् तरुणीरपिं ७
जिह्वाभिरह नन्नम दूर्चिषां जक्षणाभवन् । अग्निर्वनेपु रोचते ८
अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ९
उदग्ने तव तद् घृता दूर्ची रोचत आहुतम् । निंसानं जुहोते मुखे १० [३०]

उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेसाग्रये ११
उत त्वा नमसा वयं होतवरेण्यक्रतो । अग्ने समिद्धिरीमहे १२
उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदग्र आहुत । अङ्गिरस्वद्ध्वामहे १३
त्वं ह्यग्ने अग्निना विशो विप्रेण सन् त्सता । सखा सख्या समिध्यसे १४
स त्वं विप्राय द्वाशुषे रविं देहि सहस्रिणाम् । अग्ने वीरवतीमिषम् १५ [३१]

अग्ने भ्रातुः सहस्कृत रोहिदश्व शुचिव्रत । इमं स्तोमं जुषस्व मे १६
उत त्वाग्नि मम स्तुतो वाश्रव्य प्रतिहर्यते । गोष्ठं गाव इवाशत १७
तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने कामाय येमिरे १८
अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः । अन्नसद्याय हिन्विरे १९
तं त्वामज्मेपु वाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम् । वह्निं होतारमीळते २० [३२]

पुरुत्रा हि सदङ्गुलि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे २१
तमीळिष्व य आहुतो ऽग्निर्विभ्राजते घृतैः । इमं नः शृण्वद्ध्वम् २२
तं त्वा वयं हवामहे शृण्वन्तं जातवेदसम् । अग्ने शन्तमप द्विषः २३

विशां राजानमद्भुतमर्ध्यक्षं धर्मणामिमम् । अग्निमीळे स उ श्रवत् २४	
अग्निं विश्वायुवेपसं मर्यं न वाजिनं हितम् । सप्तिं न वाजयामसि २५ [३३]	
घ्नन् मुध्राण्यप द्विषो दहन् रक्षांसि विश्वहा । अग्ने तिग्मेन दीदिहि २६	
यं त्वा जनांस इन्दते मनुष्वदङ्गिरस्तम । अग्ने स वोधि मे वचः २७	
यदग्ने दिविजा अस्यप्सुजा वा सहस्कृत । तं त्वा गीर्भिर्वामहे २८	
तुभ्यं वेत्ते जना इमे विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । धासिं हिन्वन्त्यत्तवे २९	
ते घेदग्ने स्वाध्यो ऽहा विश्वा नृचक्षसः । तरन्तः स्याम दुर्गहा ३० [३४]	
अग्निं मन्द्रं पुरुप्रियं शीरं पावकशोचिपम् । हृद्धिर्मन्देभिरीमहे ३१	
स त्वमग्ने विभावंसुः सृजन् त्सूर्यो न रुहिभिः । शर्धन् तमांसि जिघ्रसे ३२	
तत ते सहस्व ईमहे वानं यन्नोपदस्यति । त्वदग्ने वार्यं वसु ३३ [३५]	

(४४)

३० विरूप आङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

समिधाग्निं दुवस्यत घृतेर्वाधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन १	
अग्ने स्तामं जुपस्व मे वर्धस्यानेन मन्मना । प्रति सुक्तानि हर्य नः २	
अग्निं द्रुतं परो दधे हव्यवाहमुपं जुवे । देवाँ आ सादयादिह ३	
उत ते ब्रुहन्तो अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रास ईरते ४	
उप त्वा जुहोऽममं घृतार्चयन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुपस्व नः ५ [३६]	
मन्द्रं होतारमुत्विजं चित्रभानुं विभावंसुम् । अग्निमीळे स उ श्रवत् ६	
प्रतं होतारमीडयं जुष्टमग्निं कृधिकेतुम् । अध्वराणामभिश्रियम् ७	
जुषाणां अङ्गिरस्तमेमा हव्यान्यानुषक् । अग्ने यज्ञं नय क्रतुथा ८	
समिधान उ सन्त्य शुक्रशोच इहा बह । चिकित्वान् देव्यं जनम् ९	
विभं होतारमुदुहं धुमकेतुं विभावंसुम् । यज्ञानां केतुमीमहे १० [३७]	
अग्ने नि पाहि नस्त्वं प्रति पम देव रीपतः । मिन्धि द्वेषः सहस्कृत ११	
अग्निः श्वेतेन मन्मना शुभमानस्तन्वं स्वाम् । कुविधयेण वावृधे १२	
ऊर्जो नपांतमा हव्ये अग्निं पावकशोचिपम् । अस्मिन् यज्ञे स्वध्वर १३	
स नो निवमहस्त्वमग्ने नृकर्म शोचिपा । दुधरा संसि ब्रुहिषि १४	

अग्निर्मूर्धा विवः कुकुत् पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतोसि जिन्वति १६
उदग्ने शुच्यस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीष्यर्चयः १७
ईशिषि वार्यस्य हि द्वात्रस्याग्निं स्वर्पतिः । स्तोता स्यां तव शर्मणि १८
त्वामग्ने मनीषिणस्त्वां हिंन्वन्ति चित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः १९
अदब्धस्य स्वधावतो दूतस्य रेभतः सदा । अग्नेः सख्यं वृणीमहे २० [३९]
अग्निः शुचिं वततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुचीं रोचत आहुतः २१
उत त्वां धीतयो मम गिरों वर्धन्तु विश्वहा । अग्नें सख्यस्य बोधि नः २२
यदग्ने स्यामहं त्वं त्वं वा घा स्या अहम् । स्युष्टे सत्या इहाशिषः २३
वसुर्वसुपतिर्हि क—मस्यग्ने विभावसुः । स्याम ते सुमतावपि २४
अग्ने धृतव्रताय ते समुद्रायैव सिन्धवः । गिरों वाभ्रास ईरते २५ [४०]
युवानं विष्पतिं कविं विश्वादं पुरुवेपसम् । अग्निं शुम्भामि मन्माभिः २६
यज्ञानां रथ्ये वयं तिग्मजम्भाय वीळवे । स्तोमैरिषिमाग्नये २७
अयमग्ने त्वे अपि जरिता भूतु सन्त्य । तस्मै पावक मृळय २८
धीरो ह्यस्यग्रसद् विप्रो न जागृविः सदा । अग्नें वृदीर्यासि द्यविं २९
पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मुधेभ्यः कवे । प्र ण आयुर्वसो तिर ३० [४१] (१३०)
(४५)

४२ विशोकः काण्वः । इन्द्रः । १ अश्वान्द्रौ । गायत्री ।

आ घा ये अग्निर्मिन्धुते स्तृणन्ति ग्रहिरानुपक् । वेणामिन्द्रो युवा सखा १
बृहन्निदिधम एषां भूरिं शुस्तं पृथुः स्वरुः । वेणामिन्द्रो युवा सखा २
अयुंन्द्र इद युधा वृतं शूर आजति सत्वाभिः । वेणामिन्द्रो युवा सखा ३
आ बुन्दं वृत्रहा ददे जातः पृच्छद् वि नातरम् । क उग्राः के ह शृण्वरे ४
प्रति त्वा शवसी वदद् गिरावप्सो न योधिपत् । यस्ते शत्रुत्वनाचके ५ [४२]
उत त्वं मपवज्जृणु यस्ते वष्टि ववाक्षि तत् । यद् वीळ्यासि वीळु तत् ६
यज्ञाजि यात्याजिकृ—दिन्द्रः स्वध्वयुरप । रथीर्तमो रथीनाम् ७
वि पु विश्वा अभिपुजो वज्रिन् विष्पृग्यधा बृह । भवा नः सुश्रवन्तमः ८
अस्माकं नु रथं पुर इन्द्रः कृणोतु सातये । न यं धुवन्ति धनयः ९
वृज्याम ते परि दिपो ऽरं ते शक शवने । गुमेनेदिन्द्र गोमतः १० [४३] (१३०)

शनैश्चिद् यन्तो अद्विवो ऽश्वावन्तः शतग्विनः । विवक्षणा अनेहसः ११	
ऊर्ध्वा हि ते दिवेदिवे सहस्रा सुनृता शता । जरितृभ्यो विमंहेते १२	
विद्या हि त्वा धनंजय—मिन्द्र हृळ्हा चिदारुजम् । आदारिणं यथा गयम् १३	
ककुहं चित् त्वा कवे मन्दन्तु धृष्णविन्दवः । आ त्वा पणिं यदीमहे १४	
यस्ते रेवाँ अदाशुरिः प्रममर्षं मवत्तये । तस्य नो वेद् आ भर १५ [४४]	
इम उ त्वा वि चक्षते सखाय इन्द्र सोमिनः । पुष्टावन्तो यथा पशुम् १६	
उत त्वावधिं वयं शुल्कर्णं सन्तमूतये । दुरादिह हवामहे १७	
यच्छुश्रूया इमं हवं दुर्मर्षं चक्रिया उत । भवैरापिनो अन्तमः १८	
यच्चिन्द्रि ते अपि व्यथि—जगन्वांसो अमन्महि । गोदा इदिन्द्र बोधि नः १९	
आ त्वा रम्भं न जित्रयो ररम्भा शवसस्पते । उश्मसि त्वा सधस्थ आ २० [४५]	
स्तोत्रमिन्द्राय गायत पुरुनृम्णाय सत्त्वे । नक्रियं वृण्वते युधि २१	
अभि त्वा वृषभा सुते सुतं सृजामि पीतये । तुम्पा व्यश्रुही मदम् २२	
मा त्वा मुरा अविष्यवो मोपहस्वान् आ दभन् । माकीं ब्रह्मद्विषो वनः २३	
इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब २४	
या वृत्रहा परावति सना नवा च चुच्युवे । ता संसत्सु प्र वोचत २५ [४६]	
अपिचत् क्रदुवः सुत—मिन्द्रः सहस्रवाहे । अत्रादिदिष्ट पौंस्यम् २६	
सत्यं तत् तुर्वशे यदौ विदानो अहवाप्यम् । व्यानत् तुर्वणे शमि २७	
तरणिं वो जनानां त्रदं वाजस्य गोमंतः । समानमु प्र शंसिपम् २८	
ऋभुक्षणं न वर्तव उक्थेषु तुष्टयावृधम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते २९	
यः कृन्तदिद् वि योन्यं त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोभ्यो गातुं निरेतवे ३० [४७]	
यद् दधिपे मनस्यासि मन्दानः प्रेदियक्षासि । मा तत् करिन्द्र मृळय ३१	
दुभ्रं चिन्द्रि त्वावतः कृतं शृण्वे अधि क्षामि । जिगात्विन्द्र ते मनः ३२	
तवेदु ताः सुकीर्तयो ऽसंचुत प्रशस्तयः । यदिन्द्र मृळयासि नः ३३	
मा न एकस्मिन्नागांसि मा द्वयोरुत त्रिषु । वधीर्मा शूर भूरिषु ३४	
विभया हि त्वावत उग्रादभिप्रभङ्गिणः । दुस्मादुहृतीपहः ३५ [४८]	
मा सख्युः शूनमा विदे मा पुत्रस्य प्रभूवसो । आवृत्वद् भूतु ते मनः ३६	
को नु मर्या अमिथितः सखा सखायमववीत् । जहा को अस्मदीपते ३७	
एवारं वृषभा सुते ऽसिन्वन् भूर्यावयः । श्वघ्नीव निवता चरन् ३८	

आ त एता वंचोयुजा	हरीं गृभ्णे सुमद्रथा	। यदीं ब्रह्मभ्य इददः	३९
भिन्धि विश्वा अप द्विपः	परि वार्धो जही मृधः	। वसुं स्पार्हं तदा भर	४०
यद्वीळाविन्द्र यत् स्थिरे	यत् पर्शानि परामृतम्	। वसुं स्पार्हं तदा भर	४१
यस्य ते विश्वमानुषो	भूरर्द्धत्तस्य वेदति	। वसुं स्पार्हं तदा भर	४२ [४९] (९७२)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-५४]

(४३)

३३ वशोऽद्वयः । इन्द्रः २१-२४ कानीतः पृथुध्रवाः २५-२८, ३२ वायुः । गायत्री, १ पादनिचृत्ः
 ५ ककुप्, ७ बृहती, ८ अनुष्टुप्, ९ सतोबृहती, ११-१२ विपरीतोत्तरः प्रगाथः = (बृहती, विपरीता),
 १३ द्विपदा जगती, १४ बृहती पिपीलिकमध्या, १५ ककुम्बकुशिरा, १६ विराट्, १७ जगती,
 १८ उपरिष्टाद् बृहती, १९ बृहती, २० विपमपदा बृहती; २१, २४ पङ्क्तिः २२ संस्तारपङ्क्तिः,
 २५-२८ प्रगाथः = (बृहती, सतोबृहती), ३० द्विपदा विराट्, ३१ उष्णिक्, ३२ पङ्क्तिः ।

त्वार्वतः पुरुवसो	व्यामिन्द्र प्रणेतः	। स्मर्त्तिं स्यातर्हरीणाम्	१
त्वां हि सत्यमाद्रिवो	विद्वा द्वातारमिपाम्	। विद्वा द्वातारं रयीणाम्	२
आ यस्य ते महिमानं	शतमूते शतक्रतो	। गीर्भिर्गुणन्ति क्रारवः	३
सुनीथो वा स मर्त्यो	यं मरुतो यमयमा	। मित्रः पान्त्यदुर्हः	४
दधानो गोमदश्ववत्	सुवीर्यमाद्रित्यजूत एधते । सदा राया पुंरुम्युदा		५ [१]

तमिन्द्रं दानमीमहे	शवसानमभीर्वम्	। ईशानं राय ईमहे	६
तास्मिन् हि सन्त्यूतयो	विश्वा अभीरवः सया ।		
तमा बहन्तु सतयः	पुरुवसुं मदाय हरयः सुतम्		७
यस्ते मद्रो वरेण्यो	य इन्द्र वृत्रहन्तमः ।		
य आद्रुदिः स्वर्नाभिः	यः पृतनासु वृष्टरः		८
यो वृष्टरो विश्ववार	भ्रवाण्यो बाजेष्वाप्ति तरुना ।		
स नः शविष्ठु सवना	वसो गहि गुमेसु गोमति वृजे		९
गुव्यो पु णो यथा पुरा	ऽभ्युषोत रथया । इन्द्रिभ्य महेमह		१० [२]

नहि ते धूर राधसो	ऽन्ते इन्द्रानि सुत्रा ।		
वृशस्या नो मयउसू	चिद्विदो पिरो बाजेभिगाविध		११
य क्रुष्यः प्रायपत्तया	विश्वे स वेदु जतिना पुरुष्टुतः ।		
ते विश्वे नानुषा	पुगेन्द्र हवन्ते तद्विषं पुनर्बुधः		१२
स नो बाजेष्वाप्ति	पुरुवसुः पुगन्ध्याता । मद्रवा वृत्रहा मुदत		१३

- अभि वो वीरमन्धसो मदेपु गाय गिरा महा विचेतसम् ।
इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा १४
- दुदी रेकर्णस्तन्वे दुर्दिवसु दुर्दिवजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नूनमथ १५ [३]
- विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासह्रांसं चिदस्य वर्षसः । कृपयतो नूनमत्यथ १६
- महः सु वो अरमिषे स्तवामहे मीळहुषे अरंगमाय जग्मये ।
यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुषां मरुता मियक्षसि गायं त्वा नमसा गिरा १७
- ये पातर्यन्ते अजमभिर्गिरीणां स्नुभिरेषाम् ।
यज्ञं महिष्वणीनां सुन्नं तुविष्वणीनां प्राध्वरे १८
- प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्रं शविष्ठा भर । रयिमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं चोदयन्मते १९
- सन्तितः सुसन्तिरुग्र चित्र चेतिष्ठ सूनृत ।
प्रासहा सम्राट् सहुरिं सहन्तं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् २० [४]
- आ स एतु य ईवदौ अदेवः पुर्तमाददे ।
यथा चिद्वशो अश्व्यः पृथुश्रवसि कानीतिः स्या व्युष्याददे २१
- पष्टिं सहस्राश्व्यस्यायुतासन्नमुष्ट्राणां विंशतिं ज्ञता ।
दश श्यावीनां ज्ञता दश ज्यरुषीणां दश गवां सहस्रा २२
- दश श्यावा क्रधद्रयो वीतवारास आश्वः । मथ्रा नेमिं नि वावृतुः २३
- दानासः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुरार्धसः ।
रथं हिरण्यं ददुन्महिष्ठः सूरिरभुर्द्विष्टमकृत श्वः २४
- आ नो वायो महे तने याहि मखाय पाजसे ।
वयं हि ते चक्रुमा भूरि दावने सद्यश्चिन्महि दावने २५ [५]
- यो अश्वेभिर्वहते वस्तं उस्त्रास्त्रिः सप्त सप्ततीनाम् ।
एभिः सोमेभिः सोमसुद्धिः सोमपा दानाय शुक्रपूतपाः २६
- यो म इमं चिदु त्मना मन्दच्चित्रं दावने ।
अरद्वे अक्षे नहुषे सुकृत्वानि सुकृत्तराय सुकृतुः २७
- उचथ्येऽवपुषि यः स्वराळुत वायो वृतसाः ।
अश्वेपितं रजेपितं शुनेपितं प्राज्म तद्विदं नु तव २८ (१०००)

धं प्रियमिंपिरायं पृष्टिं सहस्रासनम् । अश्वानामिन्न वृष्णांम्
 गावो न यूथमुप यन्ति वधय उप मा यन्ति वधयः
 अध यच्चारथे गणे शतमुष्ट्रं अचिकेदत् । अध श्वितेषु विंशतिं शता
 शतं दासे बल्लूथे विप्रस्तरुक्ष आ ददे ।
 ते ते वायविमे जना मदन्तीन्द्रगोपा मदन्ति देवगोपाः
 अध स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्वयम् । अधिरुक्मा वि नीयते

२९

३०

३१

३२

३३[६] (१०)

(४७)

१८ वित आप्त्यः । आदित्याः, १४-१८ आदित्योपसः (दुःश्वप्रभ्र) । महापङ्क्तिः ।

महिं वो महतामवो वरुण मित्रं दाशुषे ।
 यमादित्या अभि ब्रुहो रक्षथा नेमघं नश दनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १
 विदा देवा अघाना मादित्यासो अपाकृतिम् ।
 पक्षा वयो यथोपरि व्यस्मे शर्म यच्छता नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः २
 व्यस्मे अधि शर्म तत् पक्षा वयो न यन्तन ।
 विश्वानि विश्ववेदसो वरुथ्या मनामहे ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ३
 यस्मा अरास्त क्षयं जीवातुं च प्रचेतसः ।
 मनोर्विश्वस्य घेद्विम आदित्या राय ईशते ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ४
 परिं णो वृणजन्नघा दुर्गाणि रुथ्यो यथा ।
 स्यामेदिन्द्रस्य शर्म ण्यादित्यानामुतावस्य नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ५ [७]
 परित्वतेदुना जनो युष्मार्दत्तस्य वायति ।
 देवा अर्धमाश वो यमादित्या अहेतना नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ६
 न तं त्रिमं चन त्यजो न दासदुभि तं गुरु ।
 यस्मा उ शर्म नुप्रथ आदित्यासो अराध्व मनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ७
 युष्मे देवा अपि प्मति युध्वन्त इव वर्मसु ।
 युयं महो न एनसो युयमर्भोदुरुष्यता नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ८

(१०१३)

अभि वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महा विचैतसम् ।
 इत्तं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा १४
 दुदी रेकर्णस्तन्वे दुदिर्वसु दुदिर्वाजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नूनमथ १५ [१]

विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासह्रांसं चिदस्य वर्षसः । कुपयतो नूनमत्यथ १६
 महः सु वो अरमिषे स्तवामहे मीळ्हुर्ये अरंगमाय जग्मये ।

यज्ञभिर्गीभिर्विश्वमनुषां मरुतामियक्षसि गायं त्वा नमसा गिरा १७
 ये पातयन्ते अज्मभिर्गिरीणां स्तुभिरेषाम् ।

यज्ञं महिष्वणीनां सुज्ञं तुविष्वणीनां प्राङ्मुखे १८
 यमज्ञं वृमेतीनामिन्द्रं शविष्ठा भर । शयिमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं चोदयन्मते १९

सन्निवः सुसन्नितरुम् चित्रं चेतिष्ठ सूनृत ।
 प्रागता सघ्नात् सहुंरिं सहन्तं भुज्युं वाजेषु पूर्यम् २० [१]

आ ग र्णु य इन्द्रो अर्धवः पृतेमोवृद्धे ।
 यथा विद्वशो अश्वयः पृथुश्रवसि कानीति इन्द्रस्या व्युष्यावृद्धे २१

इति मरुताभ्यस्यागुतासन्नमुष्नीनां विंशतिं श्रुता ।
 इमं यथावीनां श्रुता दश त्र्यरुषीणां दश गवां सहस्रा २२

इमं यथा सशर्द्रयो वीतवागस आशवः । मथा नेमि नि वावृनुः २३
 इमावः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुगर्धसः ।

यं शिष्यस्य सुमहोदधः सुमिम्—द्विपिण्डमाकृतं श्रवः २४
 आ ग र्णु य इन्द्रो अर्धवः पृतेमोवृद्धे ।

यथा विद्वशो अश्वयः पृथुश्रवसि कानीति इन्द्रस्या व्युष्यावृद्धे २५ [१]

इति मरुताभ्यस्यागुतासन्नमुष्नीनां विंशतिं श्रुता ।
 इमं यथा वीनां श्रुता दश त्र्यरुषीणां दश गवां सहस्रा २६

इमं यथा सशर्द्रयो वीतवागस आशवः । मथा नेमि नि वावृनुः २७
 इमावः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुगर्धसः ।

यं शिष्यस्य सुमहोदधः सुमिम्—द्विपिण्डमाकृतं श्रवः २८
 आ ग र्णु य इन्द्रो अर्धवः पृतेमोवृद्धे ।

धं प्रियमिपिरायं पृष्टिं सहस्रांसनम् । अश्वानामिन्न वृष्णाम्	२९
गावो न यूथमुप यन्ति वध्रय उष मा यन्ति वध्रयः	३०
अध यच्चारथे गुणे शतमुष्ट्रौ अचिक्रदत् । अध श्वितेषु विंशतिं शता	३१
शतं द्रासे वल्बुधे विप्रस्तरक्ष आ दंदे ।	
ते ते वायविमे जना मवृन्तीन्द्रगोषा मदन्ति देवगोपाः	३२
अध स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्वम् । अधिरुक्ता वि नीयते	३३[६] (२००५)

(४७)

१८ त्रित आप्त्यः । आदित्याः, १४-१८ आदित्योपसः (दुःस्वप्नसः) । महापञ्क्तिः ।

तत्रै

- महिं वो महतामवो वरुण मित्रं द्राशुपे ।
यमादित्या अभि ब्रुहो रक्षथा नेमघं नेश—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः १
विदा देवा अघाना—मादित्यासो अपाकृतिम् ।
; पक्षा वयो यथोपरि व्यस्मे शर्म यच्छता—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः २
व्यस्मे अधि शर्म तत् पक्षा वयो न यन्तन ।
; विश्वानि विश्ववेदसो वरुथया मनामहे—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः ३
; यस्मा अरांसत क्षयं जीवातुं च प्रयतमः ।
मनोर्विश्वस्य वेदुम आदित्या राय ईशते—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः ४
; परि णो वृणजन्नघा दुर्गाणि रथ्यो यथा ।
स्यामेदिन्द्रस्य शर्म—प्यादित्यानामृतायस्य—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः ५ [७]
; परिदुतेदुना जनो यूपमादित्यस्य यायति ।
देवा अदधमाश वो यमादित्या अहंतता—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः ६
; न तं त्रिमं वृन त्यजो न द्रांसिदुभि ते गृह ।
यस्मा उ शर्म स्रमथ आदित्यासो अराव—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः ७
; यूपे देवा अरिं प्पन्ति यूप्यन्त इव वमन् ।
युपं भुहो न पन्तो यूपमभोरुष्यता—नेहमो व ऊतयः मुऊतयो व ऊतयः ८

- अभि वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महा विचेतसम् ।
इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा १४
- दुदी रेक्णस्तन्वे दुर्दिवसु दुर्दिवाजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नूनमथ १५ [३]
- विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासुह्रांसं चिदस्य वर्षसः । कृपयतो नूनमत्यथ १६
- महः सु वो अरामिषे स्तवामहे मीळ्हुपे अरंगमाय जग्मये ।
यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुषां मरुतामियक्षसि गायं त्वा नमसा गिरा १७
- ये पातयन्ते अजमभिर्गिरीणां स्नुभिरेषाम् ।
यज्ञं महिष्वणीनां सुभ्रं तुविष्वणीनां प्राङ्वरे १८
- प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्र शविष्ठा भर । सयिमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं चोदयन्मते १९
- सन्तितः सुसन्तिरुग्र चित्र चेतिष्ठ सूनृत ।
प्रासहा सम्राट् सहुरिं सहन्तं भुज्यं वाजेषु पूर्व्यम् २० [४]
- आ स एतु य ईवदाँ अदेवः पुतमादुदे ।
यथा चिद्वशो अश्व्यः पृथुश्रवसि कानीतिः ऽस्या व्युष्यादुदे २१
- पण्डिं सहस्राश्व्यस्यायुतासनमुष्ट्रानां विंशतिं शता ।
दश श्यावीनां शता दश त्र्यरुषीणां दश गवां सहस्रा २२
- दश श्यावा क्रधद्रयो वीतवारास आशवः । मथ्रा नेमि नि वावृतुः २३
- दानासः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुराधंसः ।
रथं हिरण्यं दजुन्महिष्ठः सूरिरभू द्वर्षिष्ठमकृत श्रवः २४
- आ नो वायो महे तने याहि मखाय पाजसे ।
वयं हि ते चक्रमा भूरिं दावने सद्यश्चिन्महिं दावने २५ [५]
- यो अश्वेभिर्वहते वस्तं उस्मास्त्रिः सप्त सप्ततीनाम् ।
एभिः सोमेभिः सोमसुद्धिः सोमपा दानाय शुक्रपूतपाः २६
- यो म इमं चिदु त्मनामन्दाच्चित्रं दावने ।
अरद्वे अक्षे नहुगे सुक्रत्वानि सुक्रतराय सुक्रतुः २७
- उचथ्येऽवपुषि यः स्वराद्धृत वायो घृतस्त्राः ।
अश्वेपितं रजेपितं शुनेपितं प्राज्म तद्विदं नु तत् २८

पां सोमममृता अभूमा—गन्म ज्योतिरविदाम देवान् ।	
नूनमस्मान् कृणवदरातिः किमु धृतिरमृत मर्त्यस्य	३
नो भव हृद् आ पीत इन्द्रो पितेव सोम सूनवे सुशेवः ।	
खेव सख्य उरुशंस धीरः प्र ण आयुर्जीवसे सोम तारीः	४
मे मा पीता यशस उरुष्यवो रथं न गावः समनाह पर्वसु ।	
मा रक्षन्तु विस्रसंश्चरित्रा—दुत मा सामाद्यवयन्त्विवन्दवः	५ [११]
मग्निं न मा मथितं सं दिदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसो नः ।	
मथा हि ते मदु आ सोम मन्ये रेवां इव प्र चरा पुष्टिमच्छ	६
पिरेण ते मनसा सुतस्य भक्षीमाहि पित्र्यस्येव रायः ।	
सोमं राजन् प्र ण आयूषि तारी—रहानीव सूर्यो वासराणि	७
सोमं राजन् मृळ्या नः स्वस्ति तव स्मसि ब्रूयाइस्तस्य विद्धि ।	
अर्लति दक्ष उत मनुयुरिन्द्रो मा नो अर्यो अनुकामं परा दाः	८
व हि नस्तन्वः सोम गोपा गात्रेगात्रे निपसत्था नृचक्षाः ।	
पत् ते वयं प्रमिनाम ब्रूतानि स नो मृळ सुपखा देव वस्यः	९
रुदूदरेण सख्या सचेय यो मा न रिष्येन्द्रयश्व पीतः ।	
अयं यः सोमो न्यधाद्यस्मे तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यायुः	१० [१२]
अप त्या अस्थुरनिरा अमीवा निरत्रसन् तमिषीचिरभैपुः	
आ सोमो अस्मा अरुहद् विहाया अगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः	११
यो न इन्द्रः पितरो हृत्सु पीतो ऽमर्त्यो मर्त्यो आविवेश ।	
तस्मै सोमाय हविषा विधेम मृळीके अस्य सुमतौ स्याम	१२
त्वं सोम पितृभिः संविदानो ऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ ।	
तस्मै त इन्द्रो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो रयीणाम्	१३
त्रातारो देवा अधि वोचता नो मा नो निद्रा ईशत मोत जल्पिः	
वयं सोमस्य विश्वहं प्रियासः सुवीरांसो विदथमा वदेम ।	१४
त्वं नः सोम विश्वतो वयोधा—स्त्वं स्वविदा विशा नृचक्षाः ।	
त्वं न इन्द्र ऊतिभिः सजोषाः प्राहि पुश्वातादुत वा पुरस्तात्	१५ [१३] (१०३८)

अदितिर्न उरुष्यत्व—दितिः शर्मं यच्छतु ।
 माता मित्रस्य रेवतो ऽर्धम्णो वरुणस्य चा—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १
 यदेवाः शर्मं शरणं यद्भद्रं यदनातुरम् ।
 त्रिधातु यद्वैरुथ्यं तदस्मासु वि यन्तना—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १०

आदित्या अब हि ग्यता—धि कूलादिव स्पशः ।
 मूर्तार्यमवतो यथा—नु नो नेपथा सुग—मनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ११
 नेह भद्रं रक्षस्विने नावयै नोपया उत ।
 गये च भद्रं धेनुवे वीराय च भवस्यते ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १२
 यद्वायवेयं धीच्यं देवासो अस्ति दुष्कृतम् ।
 तिमि तादित्याप्य ओर अस्मद् वधातना—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १३
 यद्वा गोर्धुष्यस्य यच्चास्मे दुहितर्दिवः ।
 तिसासु तद्विमाताया—प्यासु परा वदा—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १४
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।

तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।
 तिसासु ता कृपाया यदेवा दुहितर्दिवः ।

(३८)

१०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

(५०) [२]

१० पुष्टिगुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

सु श्रुतं सुरार्धसु मर्ची शकमभिष्टये ।

सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणेषु मंहते १

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिपो महीः ।

गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिन्वते यदी सुता अमन्दिपुः २

दी सुतासु इन्द्रवो ऽभि प्रियममन्दिपुः ।

आपो न धायि सर्वनं म आ वसो दुर्वाड्वोषं द्राशुपे ३

अनेहसं वो हवमानमूतये मध्वः क्षरन्ति धीतयः ।

आ त्वा वसो हवमानासु इन्द्रव उपं स्तोत्रेषु दधिरे ४

रा नः सोमे स्वध्वर इयानो अत्यो न तोशते ।

ते स्वदावन् त्वदन्ति गूर्तयः पौरे छन्दयसे हवम् ५ [१६]

प्र वीरमुग्रं विविचिं धनस्पृतं विभूतिं राधसो महः ।

उद्रीव वज्रिन्नवतो वसुत्वना सदा पीपेथ द्राशुपे ६

इन्द्रं नूनं परावति यद् वा पृथिव्यां द्विवि ।

गुजान इन्द्र हरिभिर्महेमत ऋण्व ऋण्वेभिरा गंहि ७

रथिरासो हरयो ये ते अस्मिध ओजो वातस्य पिप्रति ।

येभिर्नि दस्युं मनुषो निघोषयो येभिः स्वः परीयसे ८

एतावतस्ते वसो विद्याम शूर नव्यसः ।

यथा प्राव एतं कृत्वये धने यथा वशं दर्शवजे ९

यथा कण्वे मघवन् मेधे अध्वरे कीर्धनीधि दमनासि ।

यथा गोशर्ये अतिपासो अद्रिवो मयि गोत्रं हरिभिर्यम १० [१७] १०५८

(५१) [३]

१० धुष्टिगुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

यथा मनो सांवरणौ सोममिन्द्रापिंवः नूतम् ।

नीपातिथौ मघवन् मेधातिथौ पुष्टिगौ धुष्टिगौ सत्वा १

(१०५९)

अथ वालखिल्यम् ।

(४९) [१]

१० प्रस्कण्वः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः= (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

अभि प्र वः सुराधस—मिन्द्रमर्चं यथा विदे ।

यो जरितृभ्यो मधवा पुरुवसुः सहस्रेणैव शिक्षति

शतानीकेव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृत्राणि द्वाशुपे ।

गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः

आ त्वा सुतास इन्द्वो मदा य इन्द्र गिर्वणः ।

आपो न वज्रिन्नन्वोक्थं सरः पूणन्ति शूर राधसे

अनेहसं प्रतरणं विवक्षणं मध्वः स्वादिष्ठमी पिव ।

आ यथा मन्दसानः किरासि नः प्र क्षुद्रेव त्मना धूपत्

आ नः स्तोममुप द्वव—द्वियानो अश्वो न सोतृभिः ।

यं ते स्वधावन् त्वदयन्ति धेनव इन्द्र कण्वेषु रातयः

उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम विभूतिमक्षितावसुम् ।

उद्रीव वज्रिन्नवतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः

यन्द्र नूनं यद्वा यज्ञे यद्वा पृथिव्यामार्धं ।

अतो नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेभिरा गंहि

अजिरासो हरयो ये त आशवो वाता इव प्रसक्षिणः ।

येभिरपत्यं मनुषः परीयसे येभिर्विश्वं स्वर्हृशे

एतावतस्त ईमह इन्द्र सुम्रस्य गोमतः ।

यथा प्रावो मववन् मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने

यथा कण्वे मववन् त्रसदस्यवि यथा प्रकथे दशवजे ।

यथा गोशर्यं असनोऽर्जिष्वनीन्द्र गोमन्द्रिरण्यवत्

१०[१५]

यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिञ्छतक्रतो ।
तं त्वा वयं सुदुष्मामिव गोदुहो जुहुमसिं भवस्यवः ४

नो दाता स नः पिता महो उग्र ईशानकृत् ।
गोमन्त्रग्रो मधवा पुरुवसु—गोर्ध्वस्य प्र दातु नः ५ [२०]

यस्मै त्वं वंसो दानाय महंसे स रायस्पोषमिन्वति ।
वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ६

तं च न प्र चुञ्छस्यु—भे नि पांसि जन्मनी ।

यादित्य हवनं त इन्द्रिय—मा तस्थावमृतं द्विवि ७

यस्मै त्वं मधवन्निन्द्र गिर्वणः शिक्षो शिक्षसि द्वाशुपे ।
अस्माकं गिर उत सुन्दुतिं वंसो कण्ववच्छृणुधी हवाम् ८

स्तोत्रि मन्म पूर्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत ।

र्कितस्य बृहतीरनूपत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ९

समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सं क्षोणी समु सूर्यम् ।

सं शुक्रासः शुचयः सं गवांशिरः सोमा इन्द्रममन्दिपुः १० [२१] (१०७८)

(५३) [५]

८ मेध्यः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाधः = (विपना वृद्धता, समा सतोवृद्धता) ।

मं त्वा मघोनां ज्येष्ठं च वृषभाणाम् ।

भेत्तमं मधवन्निन्द्र गोविदु—मीशानं राय ईमहे १

य आयुं कुत्समतिथिग्वमर्दयो वावृधानो द्विवेदिवे ।

तं त्वा वयं हर्षश्वं शतक्रतुं वाज्रयन्तो हवामहे २

नो विश्वेषां रसं मध्वः सिञ्चन्त्वर्धयः ।

परावतिं सुन्विरे जनेष्वा ये अवावतीन्द्रवः ३

विभ्वा द्वेपांसि जहि चाव चा कृषि विश्वे सन्वन्त्वा वनु ।

शीष्टेषु चित्ते मदिरासो अंशवो यत्रा तोर्मस्य तृमसि ४ [२२]

इ नेदीय एदिहि मितमंधाभिरुतिभिः ।

शतम शतमाभिरभिष्टिभि—रा स्वापे स्वापिभिः ५ (१०८३)

पापिद्राणः प्रस्कण्वं समसादय च्छयानिं जिविमुद्धितम् ।

सहस्राण्यासिपासद् गवामुपि स्त्वोतो दस्यवे वृकः

य उक्थेभिर्न विन्धते चिकिच्य कृणोदः ।

इन्द्रं तमच्छा ववृ नव्यस्या मृत्य रियन्तं न भोजसे

यस्मा अंकं सप्तशीर्षाणमानुचु स्त्रिधातुमुत्तमे पदे ।

स त्विमा विश्वा भुवनानि चिकवृ दादिर्जनिष्ट पौंस्यम्

यो नो दाता वसूना मिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।

विद्वा ह्यस्य सुमतिं नवीयसीं गमेम गोमति वजे

यस्मै त्वं वसो दानाय शिक्षसि स रायस्पोषमश्नुते ।

तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि वाशुपे ।

उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते

प्र यो ननक्षे अभ्योजसा क्रिवि वधैः शुष्णं निघोपयन् ।

यदेदस्तम्भीत् प्रथयन्नमूं दिव मादिर्जनिष्ट पार्थिवः

यस्यायं विश्व आर्यो दासः शेवधिषा अरिः ।

तिरश्चिदुर्ये रुशमि पवीरवि तुभ्येत् सो अज्यते रयिः

तुरण्यवो मधुमन्तं घृतश्चुतं विप्रासो अर्कमानुचुः ।

अस्मे रयिः पप्रथे वृष्णयं शवो ऽस्मे सुवानास इन्द्रवः

(५२) [४]

१० आयुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

यथा मनौ विवस्वति सोमं शुक्रापिबः सुतम् ।

यथा त्रिते छन्द इन्द्र जुजोषस्या यौ मादयसे सचा

पृषधे मेधे मातरिष्वनी न्द्र सुवाने अमन्दथाः ।

यथा सोमं दशशिषे दशोण्ये स्यूमरश्मावृजूनासि

य उक्था केवला दधे यः सोमं धृषितापिबत् ।

यस्मै विष्णुस्त्रीणि पदा विचक्रम उप मित्रस्य धर्मभिः

- यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिच्छतक्रतो ।
 तं त्वा वयं सुदुधामिव गोदुहो जुहूमसि भवस्यवः ४
- । नो दाता स नः पिता महो उग्र ईशानकृत ।
 योमन्त्रो मघवा पुरुवसु गोरिष्वस्य प्र दातु नः ५ [२०]
- यस्मै त्वं वंसो दानाय मंहसे स रायस्पोषमिन्वति ।
 वसूयवो वसुपति शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ६
- दा चत प्र युच्छस्युभे नि पोसि जन्मनी ।
 गीयादित्य हवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं द्विवि ७
- यस्मै त्वं मघवन्निन्द्र गिर्वणः शिक्षो शिक्षसि द्वाशुषे ।
 अस्माकं गिर उत सुष्टुतिं वंसो कण्ववच्छृणुधी हवम् ८
- स्तावि मन्म पूर्य ब्रह्मेन्द्राय वोचत ।
 वीक्षितस्य बृहतीरनूषत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ९
- समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सं क्षोणी समु सूर्यम् ।
 सं शुक्रासः शुचयः सं गवांशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः १० [२१] (१०७८)

(५३) [५]

८ मेध्यः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाधः = (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

- एमं त्वा मघोनां ज्वेष्टं च वृषभाणाम् ।
 भेत्तमं मघवन्निन्द्र गोविदमीशानं राय ईमहे १
- य आयुं कुत्समतिथिग्वमर्दयो वावृधानो द्विवेदिवे ।
 तं त्वा वयं हर्यश्वं शतक्रतुं वाजयन्तो हवामहे २
- । नो विश्वेषां रसं मध्वः सिञ्चन्त्वद्रयः ।
 परावति सन्विरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्द्रवः ३
- विश्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे सन्वन्त्वा वसु ।
 शीष्टेषु चित्ते मदिरासो अंशवो यत्रा तोमस्य तुम्पांसि ४ [२२]
- । न्द नेदीय एदिहि मितमेधाभिरुतिभिः ।
 । शतं शतमाभिरभिष्टिभिः स्वापे स्वापिभिः ५ (१०८३)

पापिद्राणः प्रस्कृण्वं समसादय च्छयानं जित्रिमुद्धितम् ।

५२

सहस्राण्यासिपासद् गवामृपि स्त्वोतो दस्यवे वृकः

२

तं

य उक्थेभिर्न विन्धते चिकिच्य कपिचोदनः ।

यो नो

इन्द्रं तमच्छा वदु नव्यस्या मृत्य रिप्यन्तं न भोजसे

३

या

यस्मा अर्कं सप्तशीर्षाणमानुचु स्त्रिधातुमुत्तमे पदे ।

यस्मै

स त्विमा विश्वा भुवनानि चिक्रदु दादिर्जनिष्ट पार्थिवम्

४

युद्ध

यो नो दाता वसूना मिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।

कदा चन

विद्वा ह्यस्य सुमतिं नवीयसीं गमेम गोमति व्रजे

५ [१८]

युद्ध

यस्मै

यस्मै त्वं वसो दानाय शिक्षसि स रायस्पोषमश्रुते ।

६

युद्ध

तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे

अस्तावि

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सश्वासि दाशुपे ।

७

उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते

सं

प्र यो ननुक्षे अभ्योजसा क्रिवि वधैः शुष्णं निवोपयन् ।

८

यदेदस्तम्भीत प्रथयन्नमूं दिव मादिर्जनिष्ट पार्थिवः

यस्यायं विश्व आर्यो दासः शेवाधिपा अरिः ।

९

तिरश्चिदुर्ये रुशमि पवीरवि तुभ्येत् सो अज्यते रायिः

तुरण्यवो मधुमन्तं वृतश्रुतं विप्रासो अर्कमानुचुः ।

१० [१९]

अस्मे रायिः पप्रथे वृष्णयं शवो ऽस्मे सुवानास इन्द्रवः

युष्मं त्वा

शुभितमं

य आयुं

तं त्वा

आ नो

ये रायमति

विश्वा

शोच्यु

इन्द्र नेदयि

आ शोतम्

अ० ६

(५२) [४]

१० आयुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

यथा मनो विवस्वति सोमं शक्रापिबः सुतम् ।

यथा त्रिते छन्द इन्द्र जुजोपस्या यौ मादयसे सचा

१

पृषधे मेघ्ये मातरिष्वनीन्द्र सुवाने अमन्दथाः ।

२

यथा सोमं दशशिप्रे दशोण्ये स्यूमरश्मावृजूनासि

य उक्था केवला वुधे यः सोमं धृषितापिबत् ।

३

यस्मै विष्णुस्त्रीणि पदा विचक्रम उप मित्रस्य धर्मभिः

यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिञ्छतक्रतो ।
तं त्वा वयं सुदुर्घामिव गोदुहो जुहुमसिं श्रवस्यवः
नो दाता स नः पिता महौ उग्र ईशानकृत् ।
यामनुग्रो मघवा पुरुवसु गोरिश्वस्य प्र दातु नः

४

५ [२०]

यस्मै त्वं वंसो वानाय महंसे स रायस्पोषमिन्वति ।
वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे
दा चनं प्र युञ्छस्यु मे नि पोसि जन्मनी ।
पियादित्य हवनं त इन्द्रिय मा तस्थावमृतं द्विवि
यस्मै त्वं मघवन्निन्द्र गिर्वणः शिक्षो शिक्षसि दाशुषे ।
अस्माकं गिर उत सुष्टुतिं वंसो कण्ववच्छृणुधी हवाम्
स्तावि मन्म पुन्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत ।
कीर्तितस्य बृहतीरनूपत स्तोतुर्मधा असृक्षत
समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सं क्षोणी समु सूर्यम् ।
सं शुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः

६

७

८

९

१० [२१] (१०७८)

(५३) [५]

८ मेध्यः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाधः = (विपना वृहती, समा सतोवृहती) ।

गुमं त्वा मघोनां ज्येष्ठं च वृषभाणां ।
भेत्तमं मघवन्निन्द्र गोविदु मीशानं राय ईमहे
य आयुं कुत्समतिथिग्वमर्दयो वावृधानो द्विवेदिवे ।
तं त्वा वयं हर्यश्वं शतक्रतुं वाजयन्तो हवामहे
नो विश्वेषां रसं मध्वः सिञ्चन्वद्वयः ।
परावतिं हन्विरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्द्वः
विश्वे द्वेपोसि जहि चाव चा कुधि विश्वं तन्वन्वा वसु ।
शीष्टेषु चित्ते मदिरासो अंशवो यत्रा सोमस्य तुम्यसि
नेदीय एदिहि मितमेधाभिरुतिभिः ।
शान्तं शान्तमाभिरुतिभिः रा स्वापि स्वापिभिः

१

२

३

४ [२२]

५

(१०८३)

आजितुरं सत्पतिं विश्वचर्षणिं कृधि प्रजास्वामंगम् ।
 प्र मृ तिग शर्चीभिर्ये तं उक्थितः कर्तुं पुनत आनुषक्
 स्ते साधिष्ठोऽवसे ते स्याम भरेषु ते ।
 यं होत्राभिरुत देवहूतिभिः ससवांसो मनामहे
 अहं हि ते हरित्रो ब्रह्म वाजयु—राजिं यामि सद्योतिभिः ।
 त्वामिदेव तममे समंश्चयु—मंयुरग्रे मथीनाम्

६

७

८

[२३] (१५४)

(५३) [६]

८ मतादिशा कायः । इन्द्रः, ३-४ निश्च देवाः । प्रगाथः = (विप्रमा बृहती, समा सतोपुषां) ।

न त इन्द्र गेयं गीभिर्गुणन्ति कार्वः ।
 गीर्भन्तु कर्त्तव्यं नृपं धीमहिः
 नृपं इन्द्रमयं मुह्यन्तु देवां मुतेषु मन्दसि ।
 नृपं नृपं नृपं यथा नृपं पुत्राय इन्द्र मत्स्य
 नृपं नृपं नृपं देवां गन्तव्यं नः
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं

१

२

३

४

[२४]

नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं
 नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं नृपं

५

६

७

८

[२५]

(५५) [७]

५ कुशः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च । गायत्री, ३, ५ अनुष्टुप् ।

भूरीदिन्द्रस्य वीर्यं व्यस्यमभ्यारयति । राधस्ते दस्यवे वृकः १

शतं श्वेतासं उक्ष्णो विवि तारो न रोचन्ते । मुह्यो दिवं न तस्तभुः २

शतं वेणूञ्छतं शुनः शतं चर्माणि म्लातानि ।

शतं मे बल्वजस्तुका अरुषीणां चतुःशतम् ३

सुवेवाः स्थ काण्वायना वयोवयो विचरन्तः । अश्वसो न चङ्क्रमत ४

आदित् सातस्य चकिरे—ज्ञानूनस्य महि श्रवः ।

श्यावीरतिभ्वसन् पथ—श्रक्षुपा चन संनशे ५ [२६] (१०९९)

(५६) [८]

५ पूषधः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च ५ अशिसूर्यौ । गायत्री, ५ पङ्क्तिः ।

प्रति ते दस्यवे वृकः राधो अदृश्यह्वयम् । द्यौर्न प्रथिना शवः १

दश मह्यं पौतक्रतः सहस्रा दस्यवे वृकः । नित्याद्वायो अमंहत २

शतं मे गर्दभानां शतमूणीवतीनाम् । शतं द्रासां अति स्रजः ३

तन्नो अपि प्राणीयत पूतक्रतायै व्यक्ता । अश्वानामिन्द्र यूथ्याम् ४

अचेत्यग्निश्चिकितु—हव्यवाट् स सुमद्रथः ।

अग्निः शुक्रेण शोचिषा बृहत् सूर्यो अरोचत विवि सूर्यो अरोचत ५ [२७] (११०४)

(५७) [९]

५ मेध्यः काण्वः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

युवं देवा क्रतुना पूर्येण युक्ता रथेन तविषं यजत्रा ।

आगच्छतं नासत्या शर्चाभि—रिदं तृतीयं सर्वं पिवायः १

युवां देवाः एकादशासः सत्याः सत्यस्य दृष्टो पुरस्तात् ।

अस्माकं यज्ञं सर्वं जुषाणा पातं सोममभ्विना दीयन्ती २

पनायं तदभ्विना कृतं वां वृषभो द्वयो रजसः पृथिव्याः ।

सहस्रं शंसो व्रत ये गविष्टौ सर्वो इत् तौ उप याता पिपय्ये ३ (११०५)

यं वां भागो निहितो यजत्रे—मा गिरो नासत्योप यातम् ।
वतं सोमं मधुमन्तमस्मे प्र वृश्वांसमवतं शचीभिः

४ [२८] (११०)

(५८) [१०]

३ मेध्यः काण्वः । विश्वे देवाः, १ ऋत्विजो वा । त्रिष्टुप् ।

ऋत्विजो बहुधा कल्पयन्तः सचेतसो यज्ञमिमं वहन्ति ।

अनूचानो ब्राह्मणो युक्त आसीत् का स्वित् तत्र यजमानस्य संविद् १

एवाग्निर्बहुधा समिद्ध एकः सूर्यो विश्वमनु प्रभूतः ।

कृषोपाः सर्वमिदं वि भा—त्येकं वा इदं वि बभूव सर्वम् २

योतिष्मन्तं केतुमन्तं त्रिचक्रं सुखं रथं सुपदं भूरिवारम् ।

चामघा यस्य योगेऽधिजज्ञे तं वां हुवे अतिं रिक्तं पिबध्ये ३ [२९] (१११)

(५९) [११]

७ सुपर्णः काण्वः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

पानिं वां भागधेयानि सिस्त्र इन्द्रावरुणा प्र महे सुतेषु वाम् ।

तेयज्ञे ह सर्वना भुरण्यथो यत् सुन्वते यजमानाय शिक्षथः १

ष्विध्वरीरोषधीराप आस्ता—मिन्द्रावरुणा महिमानमाशत ।

सिस्त्रतू रजसः पारे अध्वनो ययोः शत्रुर्नकिरादेव ओहते २

यं तदिन्द्रावरुणा कुशस्य वां मध्वं ऊर्मिं दुहते सप्त वाणीः ।

भिर्दृश्वांसमवतं शुभस्पती यो वामदधो अभि पाति चित्तिभिः ३

तुष्टुपः सौम्या जीरदानवः सप्त स्वसारः सदन ऋतस्य ।

ह वामिन्द्रावरुणा घृतश्रुत—स्ताभिर्धत्तं यजमानाय शिक्षतम् ४ [३०]

वोचाम महते सौभगाय सत्यं त्वेषाभ्यां महिमानमिन्द्रियम् ।

स्मान् त्विन्द्रावरुणा घृतश्रुत—स्त्रिभिः साप्तेभिरवतं शुभस्पती ५

द्रावरुणा यदृषिभ्यो मनीषां वाचो मतिं श्रुतमदत्तमग्रे ।

नि स्थानान्यसृजन्त धीरा यज्ञं तन्वानास्तपसाभ्यपश्यम् ६

द्रावरुणा सौमनसमहंस रायस्पोषं यजमानेषु धत्तम् ।

तां पुष्टिं भूतिमस्मासु धत्तं दीर्घायुत्वाय प्र तिरतं न आयुः ७ [३१] (११२)

॥ इति वालखिल्यं समाप्तम् ॥

—१०—

अग्र

आ

अग्ने

मन्द्रो

अग्र

—

त्वमित

त्वां

—

—

—

यथा

एवा

मा

—

पाहि नो

पाहि

पाहि

—

आ नो

रास्त्रा च

येन

स त्वं

शिशानो

तिग्मा अस्

२० भर्गः प्रागाधः । अग्निः । प्रागाधः = (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

अग्र आ याह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिःसदे

अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अङ्गिरः सुचश्चरन्त्यध्वरे ।

ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहे ऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्वम्

अग्ने कविर्वेधा असि होता पावक यक्षयः ।

मन्द्रो यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यो विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः

अद्रोघिमा बहोशतो यविष्ठ्य देवाँ अजस्र वीतर्ये ।

अभि प्रयांसि सुधिता वंसो गहि मन्दस्व धीतिभिर्हितः

त्वमित्प्रप्रथा अस्यग्ने ज्ञातर्कतस्कविः ।

त्वां विप्रांसः समिधान दीदिव आ विवासन्ति वेधसः

शोचा शोचिष्ठ दीदिवि विशे मयो रास्वं स्तोत्रे महां असि ।

देवानां शर्मन् मम सन्तु सुरयः शत्रूपाहः स्वग्रयः

यथा चिद् वृद्धमतसमग्ने संजुर्वसि क्षमि ।

एवा दह मित्रमहो यो अस्मधुग् दुर्मन्मा कश्च येनति

मा नो मर्ताय रिपवे रक्षस्विने मायशसाय रीरधः ।

असंधन्निस्तराणिभिर्यविष्ठ्य शिवेभिः पाहि पाशुभिः

पाहि नो अग्र एकया पात्युत द्वितीयया ।

पाहि ग्रीभिस्तिनृभिर्रुजां पते पाहि चतनृभिर्वसो

पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अराव्याः प्र स्म राजेषु नोऽय ।

त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवतातय आपि नक्षामहे वृधे

आ नो अग्ने वयोवृधं रुचिं पावक शस्त्वम् ।

रास्या च न उपमाते पुरुस्पृहं सुनीति त्वरमन्तम

येन वंसां पृतनानु शर्धन् स्तरन्तो अयं अदिमः ।

स त्वं नो वधुं प्रयसा शचीवसा जित्वा पिपो वसुविदः

शिशानो वृषभो यथाग्निः शुक्ले शर्विष्य ।

विभ्वा अस्व हन्तो न प्रतिपुषं नृजन्तः महतो वृधः

नहि ते अग्ने वृषभ प्रतिधृषे जम्भासो यद्वितिष्ठसे ।

स त्वं नो होतः सुहुतं हविष्कृधि वंस्वा नो वार्या पुरु १४

शेषे वनेषु मात्रोः सं त्वा मर्तास इन्धते ।

अतन्द्रो हुन्या वहसि हविष्कृत आदिद् देवेषु राजसि १५ [३४]

सप्त होतारस्तमिदीलते त्वा ऽग्ने सुत्यजमह्वयम् ।

भिनत्स्यद्विं तर्पसा वि शोचिषा प्राग्ने तिष्ठ जनो अति १६

अग्निर्मग्निं वो अधिगुं हुवेम वृक्तवर्हिषः ।

अग्निं हितग्रयसः शश्वतीप्वा ऽऽ होतारं चर्षणीनाम् १७

केतेन शर्मन् त्सचते सुषामण्यग्ने तुभ्यं चिकित्वना ।

इषण्यया नः पुरुषपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये १८

अग्ने जरितर्विहपति स्तेपानो देव रक्षसः ।

अप्रोषिवान् गुहपतिर्महां असि दिवस्पायुर्दुराणयुः १९

मा नो रक्ष आ वंशीदावृणीवसो मा यातुर्यातुमावताम् ।

परोगव्यत्यनिरामप क्षुधमग्ने सेध रक्षस्विनः २० [३५] (१११)

(६१)

१८ भर्गः प्रागाथः । इन्द्रः । प्रागाथः = (विपमा वृद्धती, समा सतोवृद्धती,) १७ शंकुमर्ता ।

उभयं दूणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः ।

मन्त्राच्या मयवा सोमपीतये धिया शविष्ठ आ गमत १

तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसं धिपणो निष्ठतक्षतुः ।

उतोप्रमानो प्रथमो नि पीदसि सोमकामं हि ते मनः २

आ वृषस्व पुढ्वसो मुतस्येन्द्रान्वसः ।

विद्वा हि त्वा हरिवः पुत्सु सामहि मधृष्टं चिद् दधुष्यणिम् ३

अप्रामिसत्य मयवन् तथेदसं दिष्ट क्त्वा यथा वशीः ।

मनेम वाजं तव शिप्रिन्नवसा मश्च चिद्यन्तो अद्रिवः ४

शारव्युर्धु शचीपत इन्द्र विश्वाभिद्यतिभिः ।

भग्ने न हि त्वा युगमं वमुविदुमनु शार चर्गममि ५ [३६] (११२)

पौरो अश्वस्य पुरुकृद् गवाम्—स्युत्सो देव हिरण्ययः ।

नकिर्हि दानं परिमर्धिषत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर

६

त्वं होहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये ।

उद् वावृषस्व मघवन् गर्विष्ठस्य उद्दिन्द्राश्वमिष्टये

७

त्वं पुरु सहस्राणि शतानि च यूथा वृणाय मंहसे ।

आ पुरंदुरं चक्रुः विप्रवचस इन्द्रं गायन्तोऽर्वसे

८

अविप्रो वा यदविध—द्विप्रो वेन्द्र ते वचः ।

स प्र ममन्दत् त्वाया शतक्रतो प्राचांमन्यो अहंसन

९

उग्रवाहुर्भक्षकृत्वा पुरंदुरो यदि मे शृणुवद्धर्वम् ।

वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे

१० [३७]

न पापासो मनामहे नारायासो न जल्हवः ।

यदिन्निन्द्रं वृषणं सचा सुते सखायं कुणवामहे

११

उग्रं युयुज्म प्रतनासु सासहि मृणकांतिमदाभ्यम् ।

वेदा भूमं चित् सनिता रथीतमो वाजिनं यमिदु नशत्

१२

यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।

मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतिभिर्वि द्विपो वि मृधो जहि

१३

त्वं हि राधस्पते राधसो महः क्षयस्यासि विधतः ।

तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे

१४

इन्द्रः स्पष्टुत वृत्रहा परस्पा नो वरेण्यः ।

स नो रक्षिषच्चरुमं स मध्यमं स पश्चात् पातु नः पुरः

१५ [३८]

त्वं नः पश्चादधरादुत्तरात् पुर इन्द्र नि पाहि विश्वतः ।

अरे अस्मत् कृणुहि दैव्यं भयमारे हेतीरदेवीः

१६

अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र त्रास्व परे च नः ।

विश्वा च नो जरितृन् त्सत्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः

१७

प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः समिंश्लो वीर्याय कम् ।

उभा ते ब्राह्म वृषणा शतक्रतो नि चा वज्रं निमिक्षतुः

१८ [३९] (११५३)

(६२)

१२ प्रगाथो घौरः काण्वः । इन्द्रः । पङ्क्तिः, ७-९ बृहती ।

- प्रो अस्मा उपस्तुतिं भरता यज्जुजोषति ।
 उक्थैरिन्द्रस्य माहिं वयो वर्धन्ति सोमिनो भद्रा इन्द्रस्य रातयः १
 अयुजो असमो नृभिरेकः कुष्ठीरयास्यः ।
 पूर्वीरति प्र वावृधे विश्वा जातान्योजसा भद्रा इन्द्रस्य रातयः २
 अहितेन चिदर्वता जीरदानुः सिषासति ।
 प्रवाच्यामिन्द्र तत् तव वीर्याणि करिष्यतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ३
 आ याहि कृणवाम तु इन्द्र ब्रह्माणि वर्धना ।
 येभिः शविष्ठ चाकनो भद्रमिह श्रवस्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ४
 धृपतश्चिद् धृपन्मनः कुणोषीन्द्र यत् त्वम् ।
 तीवैः सोमैः सपर्यतो नमोभिः प्रतिभूषतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ५
 अव चष्ट कचीपमो ऽवुताँ इव मानुषः ।
 जुद्धी दक्षस्य सोमिनः सखायं कृणुते युजं भद्रा इन्द्रस्य रातयः ६ [४०]

- विश्वे त इन्द्र वीर्यं देवा अनु कर्तुं ददुः ।
 भुवो विश्वस्य गोपतिः पुरुषुत भद्रा इन्द्रस्य रातयः ७
 गृणे तदिन्द्र ते शव उपमं देवतातये ।
 यद्धंसि वृत्रमौजसा शचीपते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ८
 समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा ।
 विदे तदिन्द्रश्चेतनमर्धं श्रुतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ९
 उज्जातमिन्द्र ते शव उत त्वामुत तव कर्तुम् ।
 भूरिगो भूरि वावृधुर्मववन् तव शर्मणि भद्रा इन्द्रस्य रातयः १०
 अहं च त्वं च वृत्रहन्त्सं युज्याव सुनिभ्य आ ।
 अरातीवा चिदद्विवो ऽनु नौ शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ११
 मयमिद् वा उ तं वयमिन्द्रं स्तवाम नानृतम् ।
 महो अमुन्वतो वयो भूरि ज्योतीषि मुन्वतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः १२ [४१]

(६३)

१२ प्रगाथः काण्वः । इन्द्रः । १२ देवाः । गायत्रीः । १, ४-५, ७ अनुष्टुप् ; १२ त्रिष्टुप् ।

स पूर्यो महानां वेनः कर्तुभिरानजे । यस्य द्वारा मनुष्यिता देवेषु धियं आनुजे १
 इवो मानं नोत्सदन् त्सोमपृष्ठासो अद्रयः । उक्था ब्रह्म च शंस्या २
 विद्रो अङ्गिरोभ्य इन्द्रो गा अवृणोदप । स्तुपे तदस्य पौंस्यम् ३
 स प्रतथा कविवुध इन्द्रो वाकस्य वक्षणिः । शिवो अर्कस्य होमं न्यस्मन्ना गुन्त्ववसे ४
 आदू नु ते अनु क्रतुं स्वाहा वरस्य यज्यवः । श्वान्नमर्का अनूपते न्द्रं गोत्रस्य द्वावेन ५
 इन्द्रे विश्वानि वीर्या कृतानि कर्त्तानि च । यमर्का अध्वरं विदुः ६ [४२]

यत् पाञ्चजन्यया विशेन्द्रे घोषा असृक्षत । अस्तृणाद्बृहणा विपोऽ ७ यो मानस्य स क्षयः ७
 इयमु ते अनुष्टुतिं श्रुकूपे तानि पौंस्या । प्रावश्चक्रस्य वर्तनिम् ८
 अस्य वृष्णो व्योदन उरु क्रमिष्ट जीवसे । यवं न पश्व आ ददे ९
 तदधाना अवस्यवो युष्माभिर्दक्षपितरः । स्याम मरुत्वतो वृधे १०
 चळुत्विर्वाय धाम्न कर्कभिः शूर नोनुमः । जेषामिन्द्र त्वया युजा ११
 अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरद्वातौ सजोषाः ।
 यः शंसते स्तुवते धारिं पञ्च इन्द्रज्येष्ठा अस्मां अवन्तु देवाः १२ [४३] (११८०)

(६४)

१२ प्रगाथः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

उत् त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अवं ब्रह्मद्विपो जहि १
 पदा पूर्णोऽराधसो नि बाधस्व मुहो असि । नहि त्वा कश्चन प्रति २
 त्वमीशिषे सुताना मिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ३
 एहि प्रेहि क्षयो दिव्याऽघोषश्चर्षणीनाम् । ओभे पृणासि रोदसी ४
 त्वं चित् पर्वतं गिरिं शतवन्तं सहस्रिणाम् । वि स्तोतृभ्यो हरोजिह्व ५
 वयमु त्वा दिवा सुते वयं नक्तं हवामहे । अस्माकं काममा पृण ६ [४४]
 कः स्य वृषभो युवा तुविधीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं संपर्यति ७
 कस्य स्वित् सर्वं वृषा जुजुष्वो अवं गच्छति । इन्द्रं क उं स्विदा चके ८
 कं ते दाना असक्षत वृत्रहन् कं सुवीर्या । उक्थे क उं स्विदन्तमः ९ (११८१)

अयं ते मानुषे जने	सोमः पूरुषु सूयते	। तस्येहि प्र द्रवा पित्र	१०
अयं ते शर्यणावति	सुपोमायामधि प्रियः	। आर्जकीये मदिन्तमः	११
तमद्य राधसे महे	चारुं मदाय वृष्वये	। एहीमिन्द्र द्रवा पित्र	१२ [४५] (१११)

(३५)

१२ प्रगाथा काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्र प्रागपागुदुद्	न्यग्वा ह्यसे नृभिः	। आ याहि त्रयमाशुभिः	१
यद्वा प्रसवणे दिवो	मादयासे स्वर्णरे	। यद्वा समुद्रे अन्धसः	२
आ त्वा गीर्भिर्महामुरुं	हुवे गामिव भोजसे	। इन्द्र सोमस्य पीतये	३
आ तं इन्द्र महिमानं	हरयो देव ते महः	। रथे वहन्तु विभ्रतः	४
इन्द्रं गृणीष उ स्तुपे	महौ उग्र ईशानकृत्	। एहि नः सुतं पित्र	५
सुतावन्तस्त्वा वयं	प्रयस्वन्तो हवामहे	। इदं नो बर्हिःसदे	६ [४६]

यच्चिन्द्रि शश्वतामसीन्द्र	साधारणस्त्वम्	। तं त्वा वयं हवामहे	७
इदं ते सोम्यं मध्व	धुक्षन्नाद्रिभिर्नरः	। जुषाण इन्द्र तत् पित्र	८
विश्वो अर्यो विपश्चितो	ऽति ख्यस्तूयमा गहि	। अस्मे धेहि श्रक्ने बृहत्	९
दाता मे पूर्पतीनां	राजा हिरण्यवीनाम्	। मा देवा मववा रिपत्	१०
सहसे पूर्पतीनामधि	श्चन्द्रं बृहत् पृथु	। शुक्रं हिरण्यमा ददे	११
नपातो दुर्गहस्य मे	सहस्रेण सुराधंसः	। श्रवो देवेष्वक्रत	१२ [४७] (११२)

(६६)

१५ कलिः प्रागाथः । इन्द्रः । प्रगाथः= (विपमा बृहती, समा सतोबृहती), १५ अनुष्टुप् ।

तरोभिर्वो विदद्रसुमिन्द्रं	सुबाधं ऊतये ।		
बृहद्वायन्तः सुतसोमे अध्वरे	हुवे भरं न कारिणम्		१
न यं दुधा वरन्ते न स्थिरा मुरो	मदे सुशिप्रमन्धसः ।		
य आहृत्या शशमानाय सुन्वते	दाता जरित्र उक्थ्यम्		२
यः शक्रो मृक्षो अश्वयो	यो वा कीजो हिरण्ययः ।		
स्य रेजयत्यपावृतिमिन्द्रो	गव्यस्य वृत्रहा		३
चिद्यः पुरुसंभूतं वसु	दिद्वपति दाशुपे ।		
सुशिप्रो हर्यश्च इत् करदिन्द्रः	कत्वा यथा वशत्		४ (१२०८)

॥ ग्रावन्थं पुरुहुत पुरा चिच्छूर नृणाम् ।

॥ वयं तव तं इन्द्र सं भ्रमामसि यज्ञसुख्यं तुरं वचः

॥ सचा सोमेषु पुरुहुत वज्रिवो मदाय द्युक्ष सोमपाः ।

त्वमिन्द्रि ब्रह्मकृते काम्यं वसु देष्टः सुन्वते भुवः

वयमेनामिदा ह्यो ऽपीपेमेह वज्रिणाम् ।

तस्मा उ अद्य समना सुतं भ्रा ऽऽ नूनं भूपत भ्रुते

वृकाश्चिदस्य वारुण उरामथि रा वयुनेषु भूपति ।

सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया

कद्रु न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् ।

केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे जनुपः परि वृत्रहा

कद्रु महीरधृष्टा अस्य तविपीः कद्रु वृत्रघ्नो अस्तृतम् ।

इन्द्रो विश्वान् वेकनादौ अहर्हश उत क्रत्वा पूर्णारभि

वयं घा ते अपूर्व्येन्द्र ब्रह्माणि वृत्रहन् ।

पुरुतमासः पुरुहुत वज्रिवो भृतिं न प्र भ्रमामसि

पूर्वीश्चिन्द्रि त्वे तुविकूर्मिन्नाशसो हवन्त इन्द्रोतयः ।

तिराश्चिदुर्यः सवना वसो गति शविष्ठ भ्रुधि मे हवम

वयं घा ते त्वे इन्द्रिन्द्र विषा अपि प्मसि ।

नाहि त्वदुन्यः पुरुहुत कश्चन मघवन्नस्ति मर्हिता

त्वं नो अस्या अमतेरुत क्षुधोऽभिर्शस्तेर्य स्पृधि ।

त्वं न ऊती तव चित्रया धिया शिक्षा शविष्ठ गातुषि

सोम इदं सुतो अस्तु कर्लयो मा विभीतन ।

अपेक्वेप ध्वस्मारयति स्वयं ध्रुपो अपायाति

५ [४८]

६

७

८

९

१० [४९]

११

१२

१३

१४

१५ [५०] (१२६)

(६७)

६१ मास्यः सास्यः, मैत्रावरुणिनः, ५८ सोम मास्यः वा. य. य. ६१ ।
आदिष्याः १०-१२ अदिभिः । वा. य. ६१ ।

त्यान् नु क्षत्रियो अर्वा आदित्यान् राक्षसानहे । ननुर्वाको अभिष्वे
मित्रो नो अर्वाभित्ति परेणः सर्वद्वयमा । आदित्यान् यथा विदुः
तेषां हि चित्रमुख्यं वरुणमस्ति शत्रुं । आदित्यान् यथा विदुः

(१२६)

अये ते सान्निध्यं जने	मोमेः पुनर्गुं स्यात्	। अन्त्याये व इमं तिर	११
अये ते अर्चनायति	सुभायामुमतिं विनाः	। अर्चनायति अर्चिनाः	१२
तस्यैव सार्धमेव	वाते मर्दितं पुनर्गुं	। एतौमिन्द इमं तिर	१३ [१५]

(११)

१२ प्रगाथः काण्डः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्र प्रागाथगुह	न्यसा हूयमे मुभिः	। आ यदि तूर्णमागुभिः	१
यद्वा प्रययणे विवो	साध्यामे सययि	। यद्वा समुदे अन्त्यसः	२
आ त्वा गीभिमेहामुह	द्वे गामिनु भोजसे	। इन्द्र सोमस्य पीतये	३
आ तं इन्द्र महिमानं	हरेणो देव ते महः	। एते बहन्तु विधतः	४
इन्द्रं गुणीष उं स्तुते	महो लुप्त देशानुक्त	। एति नः गुतं विव	५
सुतायन्तस्त्वा युयं	अयस्वान्तो हवामहे	। इदं नो बुद्धिगमेद	६ [४३]
यच्चिन्द्रि शन्वतामसी	न्द्र साध्याणस्त्वाम्	। तं त्वा युयं हवामहे	७
इदं ते सोम्यं मध्य	भुञ्जन्तिभिर्नरैः	। जुषाण इन्द्र तत् पिब	८
विश्वो अयो विपश्चितो	ऽति मयस्तूयमा गति	। अस्मे भेति अये बृहत्	९
कृता मे पूर्पतीनां	राजा हिरण्यवीनाम्	। मा देवा मयवा रिपत्	१०
सहये पूर्पतीनां	मधि अन्द्रं बृहत् पृथु	। अकं हिरण्यमा देदे	११
नपातो दुर्गहस्य मे	सहयेण सुरार्धसः	। अयो देवेर्ब्रह्मत	१२ [४७] (११)

(१२)

१५ कलिः प्रागाथः । इन्द्रः । प्रागाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), १५ अनुष्टुप् ।

तरोभिर्वो विदद्वसु	मिन्द्रं सचाधं ऊतये ।	
बृहद्वायन्तः सुतसोमे	अध्वरे हुवे भरं न कारिणम्	१
न ये दुध्रा वरन्ते न स्थिरा	मुरो मदे सुशिप्रमन्धसः ।	
य आहत्या शशमानाय	सुन्वते दाता जरित्र उक्थ्यम्	२
यः शक्रो मृक्षो अश्वयो	यो वा कीजो हिरण्ययः ।	
स ऊर्वस्य रेजयत्यपावृति	मिन्द्रो गव्यस्य वृत्रहा	३
निखातं चिद्यः पुरुसंभृतं	वसु दिद्वपति वाशुपे ।	
वज्री सुशिप्रो हर्षश्च	इत् करदिन्द्रः कत्वा यथा वशत्	४

(१२०)

महिं वो महतामवो वरुण मित्रार्यमन् । अवांस्या वृणीमहे	४
जीवान् नो अभि धेतनाऽऽदित्यासः पुरा हथात् । कद्धं स्थ हवनश्रुतः	५ [५१]
यद्वः श्रान्ताय सुन्वते वरुथमस्ति यच्छ्रदिः । तेना नो अधि वोचत	६
अस्ति देवा अंहोरुर्वस्ति रत्नमनागसः । आदित्या अन्द्रुतैनसः	७
मा नः सेतुः सिपेदयं महे वृणक्तु नस्परि । इन्द्र इन्द्रि श्रुतो वशी	८
मा नो मृचा रिपूणां वृजिनानामविष्यवः । देवा अभि प्र मृक्षत	९
उत त्वामदिते म ह्यहं देव्युप जुवे । सुमृळीकामभिष्टये	१० [५२]
परिं दीने गर्भीर आ उर्यपुत्रे जिघांसतः । मार्किस्तोकस्य नो रिषत्	११
अनेहो न उरुवज्ज उरुचि वि प्रसर्तवे । कूधि तोकाय जीवसे	१२
ये मूर्धानः क्षितीना मदध्यासः स्वयंशसः । वृता रक्षन्ते अद्रुहः	१३
ते न आस्रो वृकाणा मादित्यासो मुमोचत । स्तेनं वृद्धमिवादिते	१४
अपो पु ण इयं शरु रादित्या अप दुर्मतिः । अस्मदेत्वज्जन्तुपी	१५ [५३]
शश्वन्दि वः सुदानव आदित्या ऊतिभिर्वियम् । पुरा नूनं बुभुज्महे	१६
शश्वन्तं हि प्रचेतसः प्रतियन्तं चिदेनसः । देवाः कृणुथ जीवसे	१७
तत् सु नो नव्यं सन्यस आदित्या यन्मुमोचति । वृन्धाद्वृद्धमिवादिते	१८
नास्माकमस्ति तत् तर आदित्यासो अतिष्कदे । यूयमस्मभ्यं मृळत	१९
मा नो हेतिर्विवस्वत आदित्याः कृत्रिमा शरुः । पुरा नु जरसो वधीत्	२०
वि पु द्वेपो व्यंहति मादित्यासो वि संहितम् । विष्वग्वि वृहता रपः	२१

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-३८]

(६८)

१९ प्रियमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः, १४-१९ ऋक्षाश्वमेधौ । गायत्री, अनुष्टुप्मुखः
(अनुष्टुप्+गायत्र्यौ) १, ४, ७, १० अनुष्टुप्, १६ शंकुमती ।

आ त्वा रथं यथोतये सुन्नायं वर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीपह मिन्द्र शर्विण
तुर्विशुष्म तुर्विक्रतो शचीवो विश्वया मते । आ पंप्राथ महित्वना २
यस्य ते महिना महः परि ज्मायन्तमीयतुः । हस्ता वज्रं हिरण्ययम् ३
विश्वानरस्य वस्पति मनांनतस्य शर्वसः । एवैश्च चर्पणीना मूती हुये ४
अभिष्टये सदावृधं स्वर्मावहेषु यं नरः । नाना हवन्त ऊतये ५
पुरोमात्रमृचीपम् मिन्द्रमुग्रं सुरार्धसम् । ईशानं चिद्रसूनाम् ६
तंतमिद्रार्धसे मह इन्द्रं चोदामि पीतये । यः पूर्व्यामनुपुति मीशे कृष्टी

यस्य ते शवसान सख्यमानंश मर्त्यः । नक्तिः शवांसि ते नशत्	८
तेतास्रस्त्वा युजा ऽप्सु सूर्ये महद्धनम् । जयेम पुत्सु वज्रिवः	९
तं त्वा यज्ञेभिरीमहे तं गीर्भिर्गिर्वणस्तम ।	
इन्द्र यथा चिदाविथ वाजेषु पुरुमाप्यम्	१० [२]
स्य ते स्वादु सख्यं स्वाद्वी प्रणीतिरादिवः । यज्ञो वितन्तसाप्यः	११
रुणस्तन्वेऽतनं उरु क्षयाय नस्कृधि । उरु णो यन्धि जीवसे	१२
रुं नृभ्य उरुं गव उरुं रथाय पन्थाम् । देववीतिं मनामहे	१३
प मा पङ्क द्वाद्वा नरः सोमस्य हृष्या । तिष्ठन्ति स्वादुरातयः	१४
ह्यविन्द्रोत आ ददे हरी ऋक्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहिता	१५ [३]
सुरथा आतिथिग्वे स्वभीशूराक्षे । आश्वमेधे सुपेशसः	१६
ळश्व आतिथिग्व इन्द्रोते वधूमतः । सचा पुतकतौ सनम्	१७
पु चेतद्वृषण्व त्यन्तर्ज्येष्वरुपी । स्वभीशुः कशावती	१८
। युष्मे वाजवन्धवो निनित्सुश्चन मर्त्यः । अवद्यमधि दीधरत्	१९ [४] (१२५९)

(६९)

१८ प्रियमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः, ११ (अर्धर्चस्य) विध्ये देवाः, ११ (उत्तरार्धस्य)- १२ वरुणः ।

अनुष्टुप्, २ उष्णिक्, ४-६ गायत्री, ११, १६ पङ्क्तिः, १७-१८ युहती ।

म वस्त्रिष्टुभमिषं मन्दर्वायानेन्दवे । धिया वो मेधसांतये पुरंध्या धियासति	१
नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्यानां धेनूनामिपुध्यसि	२
ता अस्य सूर्वादोहसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।	
जन्मन् देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने विवः	३
अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्यतिम्	४
आ हरयः समृजिरे ऽरुषीरधि वृहिषि । यत्राभि संनवानहे	५ [५]
इन्द्राय गावं आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपहरे विदत्	६
उद्यद्वभस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वाहि ।	
मध्वः पीत्वा संचेवाहि त्रिः सप्त सख्युः पुदे	७
अर्चतु प्राचतु प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुरं न धुष्यवर्चत	८
अव स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् ।	
पित्वा परि चनिष्कृद्दिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम्	९ (१२६८)

आ यत् पतन्त्येन्यः सुदुवा अनपस्फुरः । अपस्फुरं गृभायत् सोममिन्द्राय पातवे १० [६]

अपादिन्द्रो अपाकुशि—विश्वे देवा अमत्सत ।

वरुण इविह क्षयत् तमापो अभ्यनूयत वत्सं संशिश्वरीरिव ११
सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्षरन्ति काकुदं सूर्म्यं सुपिरामिव १२
यो व्यतीरफाणयत् सुयुक्तां उप कुशुपे । तक्रो नेता तदिद्वपु—रुपमा यो अमुच्यत १३
अतीदु शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विपः ।

भिनत् कनीन ओदुनं पच्यमानं परो गिरा १४
अर्भको न कुमारको ऽधि तिष्ठन् नवं रथम् । स पक्षन्महिषं मृगं पित्रे मात्रे विभुक्रतुम् १५

आ तू सुशिप दंपते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् ।

अध द्युक्षं सचेवहि सहस्रपादमरुपं स्वस्तिगामनेहसम् १६
तं धेमिथा नमस्विन उप स्वरार्जमासते ।

अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति द्वावने १७
अनु प्रत्तस्यौकसः प्रियमेधास एयाम् ।

पूर्वामनु प्रयति वृक्तवर्हिषो हितप्रयस आशत १८ [७] (११५)

(७०)

[अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥ सू० ७३-८५]

१५ पुरुहन्मा आङ्गिरसः । इन्द्रः । वृहती; १-६ प्रगाथाः= (विपमा वृहती, समा सतोवृहती)
१२ शंकुमती, १३ उष्णिक्, १४ अनुष्टुप्, १५ पुरुषष्णिक् ।

यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः ।

विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गुणे १

इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्नवसे यस्य द्विता विधर्तरि ।

हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः २

नकिण्टं कर्मणा नश—द्यश्चकार सदावृधम् ।

इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वस—मधृष्टं धृण्वोजसम् ३

अपाळ्हमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन् महीरुञ्जयः ।

सं धेनवो जायमाने अनोनवु—द्याविः क्षामो अनोनवुः ४

यदद्याव इन्द्र ते शतं शतं भूर्मीरुत स्युः ।

न त्वा वज्रिन् त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ५ [८] (११८)

आ पंप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा शविष्ठ शर्वसा ।	
अस्माँ अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रिश्चित्राभिरुतिभिः	६
न सीमदेव आप-दिपं दीर्घायो मर्त्यः ।	
एतग्वा चिद्य एतंशा युयोजते हरी इन्द्रो युयोजते	७
तं वो महो महाय्य-मिन्द्रं वृणार्य सक्षणिम् ।	
यो गाधेषु य आरणेषु हव्यो वाजेष्वस्ति हव्यः	८
उदू पु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे ।	
उदू पु महौ मघवन् मघत्तय उदिन्द्र शर्वसे महे	९
त्वं न इन्द्र क्रतयु-स्त्वानिदो नि तृप्सि ।	
मध्ये वसिष्व तुविनृम्णोर्वो-र्नि वृसं शिक्षथो हथैः	१० [९]

अन्यव्रतममानुष-मयज्वानुमदेवयुम् ।	
अव स्वः सखा दुधुवीत पर्वतः सुन्नाय दस्यु पर्वतः	११
त्वं न इन्द्रासां हस्ते शविष्ठ दावने । धानानां न सं गृभायास्मयु-र्द्धिः सं गृभायास्मयुः	१२
सखायः क्रतुमिच्छत कथा राधाम शरस्य । उपस्तुतिं भोजः सूरियो अह्नयः	१३
भूर्भिभिः समह कर्पिभि-र्बर्हिष्मन्दिः स्तविष्यसे ।	
यवित्यमेकमेकमि-च्छर वत्सान् पराददः	१४
कर्णगृह्या मघवा शौरदेव्यो वत्सं नस्त्रिभ्य आनयत् । अजां सूरिन धातवे	१५ [१०] (१२९२)

(७१)

१५ सुदीति-पुरुमील्लावाङ्गिरसौ, तयोर्वान्यतरः । अग्निः । गायत्री,
१०-१५ प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

त्वं नो अग्रे महोभिः प्राहि विश्वस्या अरातेः । उत द्विपो मर्त्यस्य	१
नहि मन्युः पौरुषेय ईशे हि वः प्रियजात । त्वमिदं क्षपावान्	२
स नो विश्वेभिर्वेभि-रूर्जो नपान्द्रशोचे । रयिं देहि विश्ववारम्	३
न तमग्रे अरातयो मर्ते युवन्त रायः । यं त्रायसे वृश्वांसम्	४
यं त्वं विप्र मेधसाता-वग्रे हिनोपि धनाय । स तवोती गोपु गन्ता	५ [११]
त्वं रयिं पुरुवीर-मग्रे वृशुपे मर्ताय । य णो नय वस्यो अच्छ	६
उरुण्या णो मा परा दा अघायते जातवेदः । दुराधयेदं मर्ताय	७ (१२९२)

अग्ने माकिण्टे देवस्य रातिमदेवो युयोत । त्वर्माशिपु व
स नो वस्व उप मा—स्यूजो नपान्माहि नस्य । सस्ये वसो जा
अच्छा नः शीरशोचिपं गिरो यन्तु दर्शतम् ।
अच्छा यज्ञासो नमसा पुरुवसुं पुरुप्रशस्तमृतये

अग्निं सूनुं सहसो जातवेदसं दानाय वार्याणाम् ।
द्विता यो भूदमृतो मर्त्येष्व्वा होता मन्द्रतमो विशि
अग्निं वो देवयज्यया ऽग्निं प्रयत्यध्वरे ।
अग्निं धीषु प्रथममग्निमर्व—त्यग्निं क्षेत्राय साधसे
अग्निरिषां सख्ये ददातु न ईशे यो वार्याणाम् ।
अग्निं तोके तनये शश्वदीमहे वसुं सन्तं तनूपाम्
अग्निमीळिष्वारसे गाथाभिः शीरशोचिपम् ।
अग्निं राये पुरुमीळ्ह श्रुतं नरो ऽग्निं सुदीतये ह्यर्दः
अग्निं द्वेपो योतवै नो गृणीम—स्यग्निं शं योश्च दातवै ।
विश्वांसु विश्ववितेव हव्यो भुवद्रस्तुर्कपूणाम्

(७२)

१८ हर्यतः प्रागायः । अग्निः हवीषि वा । ग

हविष्कृणुध्वमा गम—दध्वर्युर्वनते पुनः । विद्रो अस्य प्र
नि तिग्ममभ्यं शुं सीदुद्धोता मनावधि । जुषाणो अस्य
अन्तरिच्छन्ति तं जने रुद्रं परो मनीषया । गृभ्णन्ति जिह
जाम्यतीतपे धनुर्वयोधा अरुहद्वनम् । हुपदं जिह्वाय
चरन् वत्सो रुशस्त्रिह निदातारं न विन्दते । वेति स्तोतव

उतो न्वस्य यन्मह—दश्वावद्योजनं बृहत् । दामा रथस्य
दुहन्ति सत्तैका—मुप द्वा पञ्च सृजतः । तीर्थे सिन्धोरा
आ दशभिर्विवस्वत इन्द्रः कोशमचुच्यवीत् । खेदया त्रिवृता
मर्त्ये जिह्वाय—मर्त्ये जिह्वाय मर्त्यागमी । मध्वा होतारो

गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा ।	उभा कर्णा हिरण्यया	१२
मा सुते सिञ्चत अयं रोदस्योरभिभिर्यम् ।	रसा दधीत वृषभम्	१३
। जानत स्वमोक्यं सं वत्सासो न मातृभिः ।	मिथो नसन्त जामिभिः	१४
उप स्रक्केषु वप्सतः कृण्वते धरुणं द्विवि ।	इन्द्रे अग्रा नमः स्वः	१५ [१६]
अधुक्षत पिप्युषीमिषू—मूर्जं सप्तपदीमरिः ।	सूर्यस्य सप्त रश्मिभिः	१६
रोमस्य मित्रावरुणो—दिता सूर आ ददे ।	तदातुरस्य भेषजम्	१७
उतो न्वस्य यत् पदं हर्षतस्य निधान्यम् ।	परि द्यां जिह्वयातनत्	१८ [१७] (१३२५)

(७३)

१८ गोपवन आत्रेयः सप्तवधिरा । अश्विनौ । गायत्री ।

उदीराधामृतायते युञ्ज्वाथामश्विना रथम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१
नेमिषाञ्चिज्जवीयसा रथेना यातमश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	२
उप स्तृणीतमत्रये हिमेन धर्ममश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	३
कुहं स्थः कुहं जग्मथुः कुहं श्येनेव पेतथुः ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	४
यवद्य कर्हि कर्हि चिच्छुश्रूयातमिमं हवम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	५ [१८]
अश्विना यामहूतमा नेदिष्ठं याम्याप्यम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	६
अवन्तमत्रये गृहं कृणुतं युवमश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	७
वरथे अग्निमातपो वदते वल्गवत्रये ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	८
प्र सप्तवधिराशसा धारामग्रेरशायत ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	९
इहा गतं वृषण्वसू गृणुतं म इमं हवम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१० [१९]

किमिदं वां पुराणवज्जरतोरिव शस्यते ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	११
समानं वां सजात्यं समानो बन्धुरश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१२
यो वां रजांस्यश्विना रथो विषाति रोदसी ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१३
आ नो गव्येभिरश्व्यः सहस्रैरुप गच्छतम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१४
मा नो गव्येभिरश्व्यः सहस्रेभिराति ह्यतम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१५
अरुणप्सुरुपा अभूदकुज्योतिर्ऋतावरी ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१६
अश्विना तु विचाकश—दृक्षं परशुमा इव ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१७
पुरं न धृष्णावा रुज कृष्ण्या वाधितो विशा ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१८ [२०] (१३३३)

(७४)

११ गोपयन् आनेयः । अग्निः, १३-१५ आर्क्षः श्रुतर्वा । १-१२ अनुष्टुप् ।
प्रगाथः = (अनुष्टुप् + गायत्री), १३-१५ अनुष्टुप् ।

विशोविंशो वो अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् ।

अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुपे शूषस्य मन्मभिः

यं जनासो हविर्मन्तो मित्रं न सर्पिरासुतिम् । प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः

पन्यांसं जातवेदसं यो देवतात्युद्यता । हव्यान्येरेयद्विवि

आगन्म वृत्रहन्तमं ज्येष्ठमग्निमानवम् ।

यस्य श्रुतर्वा बृहन्नाक्षो अनीक एधते

अमृतं जातवेदसं तिरस्तमांसि दर्शतम् । वृताहवन्मीज्यम्

सवाधो यं जना इमेष्टं अग्निं हव्येभिरीळते । जुह्वानासो यतसुचः

इयं ते नव्यसी मतिरग्रे अधाय्यस्मदा ।

मन्द्र सुजात सुकृतो ऽमूरु दस्मातिथे

सा ते अग्रे शंतमा चनिष्ठा भवतु प्रिया । तया वर्धस्व सुष्टुतः

सा द्युमैद्युन्निनी बृहदुपोष श्रवसि श्रवः । दर्शत वृत्रतूर्यं

अश्वमिद्रां रथप्रां त्वेपमिन्द्रं न सत्पतिम् ।

यस्य श्रवांसि तूर्वथ पन्यंपन्यं च कृष्टयः

यं त्वा गोपर्वनो गिरा चनिष्ठदग्ने अङ्गिरः । स पावक श्रुधी हवम्

यं त्वा जनास ईळते सवाधो वाजसातये । स बोधि वृत्रतूर्यं

अहं हुवान आर्क्षे श्रुतर्वाणि मदच्युति ।

शर्धासीव स्तुकाविनी मृक्षा शीर्षा चतुर्णाम्

मां चत्वार आशवः शर्विष्ठस्य द्रवितवः ।

सुरथासो अग्नि प्रयो वक्षन् वयो न तुभ्यम्

सत्यमित् त्वा महेनदि परुण्यव देदिशम् ।

नेमापो अश्वदातरः शर्विष्ठादस्ति मर्त्यः

(७५)

१६ विरूप आङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

युक्त्वा हि देवहूतमां अश्वान् अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सन्दः

उत नो देव देवां अच्छा वोचो विदुष्टरः । शद्विश्वा वार्या कृधि

त्वं ह यद्यविष्टय सहस्रः सूनवाहुत ।	कृतावा यज्ञियो भुवः	३
अयमग्निः सहस्रिणो वार्जस्य शतिनस्पतिः ।	मूर्धा कवी रथीणाम्	४
तं नेमिभुवो यथा ऽऽ नमस्व सहतिभिः ।	नेदीयो यज्ञमङ्गिरः	५ [२४]
तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया ।	वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम्	६
कमुं प्विदस्य सेनया ऽग्नेरपाकक्षसः ।	पुणिं गोपुं स्तरामहे	७
मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोत्साः ।	कृशं न हासुरध्याः	८
मा नः समस्य दूद्यः पदिषसो अंहतिः ।	ऊर्मिर्न नावमा वधीत्	९
नमस्ते अग्न ओजसे गुणन्ति देव कृष्टयः ।	अमैरमित्रमर्दय	१० [२५]
कुवित् सु नो गविष्टये ऽग्ने संवेपिपो रुचिम् ।	उरुक्रुदुरु णस्कृधि	११
मा नो अस्मिन् महाधने परा वर्गभारभृद्यथा ।	संवर्गं सं रुचिं जय	१२
अन्यमस्मद्विया इयमग्रे सिपक्तु दुच्छुना ।	वधी नो अमवच्छवः	१३
यस्याजुपन्नमस्विनः शमीमदुर्मत्तस्य वा ।	तं घेदुग्निर्वुधावति	१४
परस्या अधि संवतो ऽवरां अभ्या तर ।	यत्राहमस्मि तां अंव	१५
विद्या हि ते पुरा वयमग्रे पितुर्यथावसः ।	अधा ते सुन्नमीमहे	१६ [२६] (१३७५)

(७६)

१२ कुरुसुतिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

इमं नु मायिनं हुव इन्द्रमीशानुभोजसा ।	मरुत्वन्तं न वृश्त्रसे	१
अयमिन्द्रो मरुत्सखा वि वृत्रस्याभिनुच्छिरः ।	वज्रेण शतपर्वणा	२
वावृधानो मरुत्सखेन्द्रो वि वृत्रमैरयत् ।	सृजन् त्समुद्रिया अपः	३
अयं ह येन वा इदं स्वमरुत्वता जितम् ।	इन्द्रेण सोमपीतये	४
मरुत्वन्तमृजीपिणमोजस्वन्तं विराप्तिनम् ।	इन्द्रं गीभिर्हवामहे	५
इन्द्रं प्रतेन मन्मना मरुत्वन्तं हवामहे ।	अस्य सोमस्य पीतये	६ [२७]
मरुत्वो इन्द्र मीढुः पित्रा सोमं शतक्रतो ।	अस्मिन् वृत्रे पुंरुष्टुत	७
तुभ्येदिन्द्र मरुत्वते सुताः सोमासो अदिवः ।	हुदा ह्वयन्त उक्विधनः	८
पिबेदिन्द्र मरुत्सखा सुतं सोमं दिविष्टिपु ।	वज्रं शिशानु ओजसा	९
उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिष्रे अवेपयः ।	सोममिन्द्र वम सुतम्	१०
अनु त्वा रोदसी उभे कर्क्षमाणमकृपेतान् ।	इन्द्र यदस्यहामेवः	११
वारचमृष्टापदीमहं नवसक्तिमृतस्पृशम् ।	इन्द्रान् परि तन्वं ममे	१२ [२८] (१३८३)

(७७)

११ कुरुसुतिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री, १०-११ प्रगाथाः= (वृहती, सतोवृहती) ।

जज्ञानो नु शतक्रतुर्वि पृच्छदिति मातरम्	। क उग्राः के ह शृण्विरे	१
आदीं शवस्यं ब्रवीदौर्णवाभर्महीशुवम्	। ते पुत्र सन्तु निष्ठुरः	२
समित तान् वृत्रहास्विदुत् खे अराँ इव खेदया	। प्रवृन्द्रो दस्युहाभवत्	३
एकया प्रतिधापिबत् साकं सरांसि त्रिंशतम्	। इन्द्रः सोमस्य काणुका	४
आभि गन्धर्वमृतृण दबुधेषु रजःस्वा	। इन्द्रो ब्रह्मभ्य इदृधे	५ [२९]

निराविध्यद्गिरिभ्य आ धारयत् एकमौदुनम्	। इन्द्रो बुन्दं स्वाततम्	६
शतब्रध्न इषुस्तव सहस्रपणं एक इत्	। यमिन्द्र चकूपे युजम्	७
तेन स्तोतृभ्य आ भर नृभ्यो नारिभ्यो अत्तवे	। सद्यो जात क्रभुष्ठिर	८
एता च्यौत्तानि ते कृता वर्षिष्ठानि परीणसा	। हृदा वीङ्गधारयः	९

विश्वेत् ता विष्णुराभर दुरुक्रमस्त्वेपितः ।

शतं महिषान् क्षीरपाकमौदुनं वराहमिन्द्र एमुषम्
तुविक्षं ते सुकृतं सुमयं धनुः साधुबुन्दो हिरण्ययः ।
उभा ते बाहू रण्या सुसंस्कृत ऋदूपे चिहद्वुवधा

१०

११ [३०] ११११

(७८)

१० कुरुसुतिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री, १० वृहती ।

पुरोळाशं नो अन्धसु इन्द्र सहस्रमा भर	। शता च शूर गोनाम्	१
आ नो भर व्यञ्जनं गामश्वमभ्यञ्जनम्	। सचा मना हिरण्यया	२
उत नः कर्णशोभना पुरुणि धृष्णवा भर	। त्वं हि शृण्विरे वंसो	३
नकीं वृधीक इन्द्र ते न सुपा न सुदा उत	। नान्यस्त्वच्छूर वावतः	४
नकीमिन्द्रो निकर्तवे न शक्रः परिशक्तवे	। विश्वं शृणोति पश्यति	५ [३१]

स मुन्यु मर्त्याना मर्दधो नि चिकीपते	। पुरा निदश्चिकीपते	६
कत्व इत् पूर्णमुदरं तुरस्यास्ति विधतः	। वृत्रघ्नः सोमपात्रः	७
त्वे वसन्ति संगता विश्वा च सोम सौभगा	। सुदात्वपरिहृता	८
त्वामिद्यं वयुर्मम कामो गत्युहिरण्ययुः	। त्वामश्वयुरेपते	९

तवेदिन्द्राहमाशसा हस्ते दात्रं चना देदे ।

दिनस्य वा मघवन् त्संभृतस्य वा पृथि यवस्य काशिना

१० [३२] ११२१

(७९)

९ कृत्तुर्भागवः । सोमः । गायत्री, ९ अनुष्टुप् ।

अयं कृत्तुरगृभीतो विश्वजिदुद्भिदित् सोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येन १
 अभ्यूणीति यन्नग्रं भिषक्ति विश्वं यत् तुरम् । प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो भूतः २
 त्वं सोम तनुकृद्भयो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः । उरु यन्तासि वस्त्यम् ३
 त्वं चित्ती तव दक्षैर्द्विव आ पृथिव्या ऋजीपिन् । यावीरघस्य चिद् द्वेषः ४
 अर्थिनो यन्ति चेदर्थं गच्छानिहृदुषो रातिम् । ववृज्युस्तृप्यतः कामम् ५ [३३]

विदद्यत् पूर्वं नष्टमुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुस्तारीर्दीर्घम् ६
 सुशेवो नो मृळयाकु रद्वैतक्रतुरवातः । भवा नः सोम शं हृदे ७
 मा नः सोम सं वीविजो मा वि वीभिपथा राजन् । मा नो हार्दि त्विषा वधीः ८
 अव यत् स्वे सधस्ये देवानां दुर्मतीरीक्षे ।
 राजन्नप द्विषः सेध मीढो अप सिधः सेध ९ [३४] (१४१३)

(८०)

१० एकधूर्नोधसः । इन्द्रः, १० देवाः । गायत्री, १० ध्रिष्टुप् ।

नह्यन्यं ब्रह्मकरं मडितारं शतक्रतो । त्वं न इन्द्र मृत्प १
 यो नः शश्वत् पुराविथाऽमृधो वाजसातये । स त्वं न इन्द्र मृत्प २
 किमङ्ग रध्रचोदनः सुन्वानस्यावितेदसि । कुवित् स्विन्द्र णः शकः ३
 इन्द्र प्र णो रथमव पश्चाच्छित् सन्तमद्रिवः । पुरस्तादिनं मे कृधि ४
 हन्तो नु किमाससे प्रथमं नो रथं कृधि । उपमं वाज्यु श्रवः ५ [३५]

अवा नो वाज्युं रथं सुकरं ते किमित् परि । अस्मान् त्सु जिग्युषंस्कृधि ६
 इन्द्र दृष्टस्व पूरसि भद्रा त एति निष्कृतम् । इयं धीर्द्विषावती ७
 मा सीमवद्य आ भागुर्वी काष्ठा हितं धनम् । अपावृक्ता अरजयः ८
 तुरीयं नाम श्रियं पुदा कस्तदुर्मसि । आदिन् पतिर्न ओहमे ९

अवीकृषदो अमृता अमन्दी देकृद्युदेवा उत राध्व देवाः ।

तस्मा उ राधः कृणुत प्रशस्तं श्रतमभू धियावन्नुर्जगन्नात

१० [३६] १४१३

(८१)

[नवमोऽनुवाकः ॥९॥ सू० ८१-९१]

९ कुसीदी काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं चित्रं ग्राभं सं गृभाय	। महाहस्ती दक्षिणेन	१
विद्वा हि त्वा तुविकूर्मिं तुविदेष्णं तुवीमवम्	। तुविमात्रमवोभिः	२
नहि त्वा शूर देवा न मर्तासो दित्सन्तम्	। भीमं न गां वारयन्ते	३
एतो न्विन्द्रं स्तवामे—शानं वस्वः स्वराजम्	। न राधसा मधिषन्नः	४
प्र स्तोषदुषं गासिष—च्छवत् सामं गीयमानम्	। अभि राधसा जुगुस्त	५ [३७]

आ नो भर दक्षिणेना—ऽभि सव्येन प्र मृश	। इन्द्र मा नो वसोर्निर्भीकृ	६
उषं क्रमस्वा भर धृषता धृष्णो जनानाम्	। अदःशूष्टरस्य वेदः	७
इन्द्र य उ नु ते अस्ति वाजो विप्रैभिः सन्तित्वः	। अस्माभिः सु तं संनुहि	८
सद्योजुर्वस्ते वाजा अस्मभ्यं विश्वश्चन्द्राः	। वशैश्च मक्षू जरन्ते	९ [३८] (१११)

[पष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-३८]

(८२)

९ कुसीदी काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ प्र द्रव परावतो ऽर्वावतंश्च वृत्रहन्	। मध्वः प्रति प्रभर्मणि	१
तीव्राः सोमास आ गहि सुतासो मादयिष्णवः	। पिवा वृधृग्यथोचिपे	२
इषा मन्वस्वादु ते ऽरं वराय मन्यवे	। भुवत् त इन्द्र शं हृदे	३
आ त्वंशत्रवा गहि न्युपस्थानि च हूयसे	। उपमे रोचने दिवः	४
तुभ्यायमद्रिभिः सुतो गोभिः श्रीतो मदाय कम्	। प्र सोमं इन्द्र हूयते	५ [१]

इन्द्रं श्रुधि सु मे हव मस्मे सुतस्य गोमंतः	। वि पीतिं तुप्तिमंश्रुहि	६
य इन्द्र चमसेष्वा सोमंश्चमूषु ते सुतः	। पिचेदस्य त्वमीशिपे	७
यो अप्सु चन्द्रमा इव सोमंश्चमूषु दहंशे	। पिचेदस्य त्वमीशिपे	८
यं ते श्येनः पदाभरत् तिरो रजांस्यस्पृतम्	। पिचेदस्य त्वमीशिपे	९ [२] (११२)

(८३)

९ कुसीदी काण्वः । विद्ये देवाः । गायत्री ।

देवानामिदवो महत् तदा वृणीमहे वयम्	। वृष्णामस्मभ्यमृतये	१
ते नः सन्तु युजः सदा वरुणो मित्रो अर्यमा	। वृधासंश्च प्रचेतसः	२
अतिं नो विष्पिता पुरु नोभिरपो न पर्यथ	। यूयमृतस्य रथ्यः	३ (११३)

वामं नो अस्त्वयमन् वामं वरुण शंस्यम् । वामं ह्यवृणीमहे ४	
वामस्य हि प्रचेतस ईशानासो रिशादसः । नेमादित्या अघस्य यत् ५ [३]	
वयमिद्वः सुदानवः क्षियन्तो यान्तो अध्वन्ना । देवा वृधाय हूमहे ६	
अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतो अश्विना ७	
प्र भ्रातृत्वं सुदानवो ऽध द्विता समान्या । मातुर्गर्भे भरामहे ८	
युयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः । अधा चिद्व उत नुवे ९ [४] (१४५३)	

(८४)

९ उशना काव्यः । अग्निः । गायत्री ।

प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुपे मित्रमिव प्रियम् । अग्निं रथं न वेद्यम् १	
कविमिव प्रचेतसं यं देवासो अध द्विता । नि मर्त्येष्वदधुः २	
त्वं यविष्ठ वृशुषो नूः पाहि शृणुधी गिरः । रक्षा लोकमुत त्मना ३	
कया ते अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम् । वराय देव मन्यवे ४	
दाशंस कस्य मनसा यज्ञस्य सहसो यहो । कर्तु वोच इदं नमः ५ [५]	

अथा त्वं हि नस्करो विश्वा अस्मभ्यं सुक्षितीः । वाजद्रविणसो गिरः ६	
कस्य नूनं परीणसो धियो जिन्वसि दंपते । गोपाता यस्य ते गिरः ७	
तं र्मजयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिपुं । स्वेपु क्षयेपु वाजिनम् ८	
क्षेति क्षेमैभिः साधुभिर्नक्रियं न्नन्ति हन्ति यः । अग्ने सुवीर एधते ९ [६] (१४६२)	

(८५)

९ कृष्ण आङ्गिरसः । अश्विनौ । गायत्री ।

आ मे हवं नासत्या ऽश्विना गच्छतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये १	
इमं मे स्तोममश्विने मं मे शृणुतं हवम् । मध्वः सोमस्य पीतये २	
अयं वां कृष्णो अश्विना हवते वाजिनीवसू । मध्वः सोमस्य पीतये ३	
शृणुतं जरितुर्हवं कृष्णस्य स्तुवतो नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ४	
छर्दियन्तमदाभ्यं विप्राय स्तुवते नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ५ [७]	
गच्छतं वृशुषो गृह मिथा स्तुवतो अश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ६	
युआथां रासभं रथं वीङ्क्ते वृषण्वसू । मध्वः सोमस्य पीतये ७ (१४६९)	

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेना यातमश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ८
न मे गिरो नासत्या ऽश्विना प्रावतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ९ [८] ।

(८६)

५ कृष्ण आङ्गिरसः, विद्यको वा कार्णिः । अश्विनौ । जगती ।

उभा हि कुसा म्रियजा मयोभुवो—भा दक्षस्य वचंसो बभूवथुः ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सखा मुमोचतम् १
कथा नूनं वां विमना उप स्तव—युवं धियं ददथुर्वस्यइष्टये ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सखा मुमोचतम् २
युवं हि प्मा पुरुमुजेममैधतुं विष्णाप्ये ददथुर्वस्यइष्टये ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सखा मुमोचतम् ३
उत त्वं वीरं धनसामृजीपिणं दूरे चित् सन्तमवसे हवामहे ।
यस्य स्वादिष्ठा सुमतिः पितुर्यथा मा नो वि यौष्टं सखा मुमोचतम् ४
ऋतेन देवः सविता शमायत ऋतस्य शृङ्गमुर्विया वि पप्रथे ।
ऋतं सासाह महिं चित् प्रतन्यतो मा नो वि यौष्टं सखा मुमोचतम् ५ [९] ।

(८७)

६ कृष्ण आङ्गिरसो, वासिष्ठो वा युञ्जीकः, प्रियमेव आङ्गिरसो वा । अश्विनौ ।
प्रगाथः = (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

युञ्जी वां स्तोमो अश्विना क्रिविर्न सेक आ गतम् ।
मध्वः सुतस्य स द्विवि प्रियो नरा पातं गौराद्विवेरिणे १
पिबतं वमं मधुमन्तमश्विना ऽऽ ब्रहिः सीदतं नरा ।
ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ नि पातं वेदसा वयः २
आ वां विश्वामिरुतिभिः प्रियमेधा अहूपत ।
ता वृतिर्यातिमुप वृक्तब्रहिणो जुष्टं यज्ञं दिविष्टिपु ३
पिबतं सोमं मधुमन्तमश्विना ऽऽ ब्रहिः सीदतं सुमत् ।
ता ब्रवृधाना उप सुष्टुतिं द्विवो गन्तं गौराद्विवेरिणम् ४
नूनं यातमश्विना ऽश्वेभिः प्रुषितसुभिः ।
५ तर्न शुमस्पती पातं सोममृतावृधा

वयं हि वां हवामहे विपन्यवो विप्रांसो वाजसातये ।

ता वल्गू दुस्ता पुरुदंससा धिया ऽश्विना शुष्ट्या गतम्

६ [१०] (१४८२)

(८८)

६ नोधा गौतमः । इन्द्रः । प्रगाथः= (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

तं वो दुस्ममृतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।

अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीभिर्नवामहे

१

द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।

क्षुमन्तं वाजं श्रुतिर्न सहस्रिणं मक्षू गोर्मन्तमीमहे

२

न त्वा बृहन्तो अद्र्यो वरन्त इन्द्र वीळ्वः ।

यद्वित्सांसि स्तुवते मावते वसु नक्षिष्टदा मिनाति ते

३

योन्द्रांसि कत्वा शर्वसोत दुंसता विश्वा जाताभि मज्जमा ।

आ त्वायमर्क ऊतये ववर्तति यं गोतमा अजीजनन्

४

प्र हि रिरिक्ष ओजसा द्विवो अन्तेभ्यस्परि ।

न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमनु स्वधां ववक्षिथ

५

नक्तिः परिष्टिर्मघवन् मघस्य ते यद्वाशुपे दशस्यसि ।

अस्माकं बोध्युचथस्य चोदिता मंहिष्टो वाजसातये

६ [११] (१४८८)

(८९)

७ नृमेध-पुरुमेधावाङ्गिरसां । इन्द्रः । १-४ प्रगाथः= (विपमा बृहती, समा सतोबृहती),

५-६ अनुष्टुप्, ७ बृहती ।

बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् ।

येन ज्योतिरजनयन्वृतावृधो देवं देवाय जागृवि

१

अपाधमदुभिर्शस्तिरशस्तिहा ऽधेन्द्रो द्युक्र्यामवत् ।

देवास्त इन्द्र सखाय येमिरे बृहद्भानो मरुद्भण

२

प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत ।

वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वाणा

३

अभि प्र भर धृषता धृषन्मनुः श्वधित् ते अस्तदुहत् ।

अपेन्वापो जवन्ता वि मातरो हनो वृत्रं जया स्वः

४

(१४९०)

यज्ञायथा अपूर्व्यं सर्ववन् वृत्रहत्याय ।

तत् पृथिवीमप्रथय—स्तदस्तभ्रा उत धाम्

५

तत् ते यज्ञो अजायत तदुर्क उत हस्कृतिः ।

तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम्

६

आमासु पक्रमैर्य आ सूर्य रोहयो विवि ।

धर्मं न सामन् तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे ब्रूहत्

७ [१२]

(१०)

६ नृमेघ-पुत्रमेघावाहिरसौ । इन्द्रः । प्रगाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु ।

उय भद्राणि सर्वनानि वृत्रहा परमज्या कर्चीपमः

१

ये माता प्रयमो राधसाम—स्यसि सत्य ईशानुकुल ।

नृमिधुमस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शर्वसो महः

२

न मां त इन्द्र मिणिः क्रियन्ते अनतिन्नुता ।

आ नृपमा हव्यस्य गोत्रेन्द्र या ते अर्पन्महि

३

४ ति मृत्या मन्तुनामन्तो वृत्रा भूरि नृपसो ।

न मे अविष्ट वज्रदन्त मृशुषे उवाचो गृयिमा कृधि

४

५ इन्द्र वृत्रा अस्पृन्मिणी क्षमममन्त ।

६ इन्द्रा मे देवपुत्रिण्येक इन्द्र—मेता नपणीधृता

५

७ इन्द्रा मे नृपन्मृ प्रवेतमं गयो मामभिर्महं ।

८ इन्द्रा मे नृपन्मृ प्रवेतमं गयो मामभिर्महं ।

६ [१३]

(११)

२ नविषा नपात्रा । इन्द्रः । नृपन्मृ २-२ पक्षिका ।

इन्द्रा मे नृपन्मृ प्रवेतमं गयो मामभिर्महं ।

इन्द्रा मे नृपन्मृ प्रवेतमं गयो मामभिर्महं ।

इन्द्रा मे नृपन्मृ प्रवेतमं गयो मामभिर्महं ।

इन्द्रा मे नृपन्मृ प्रवेतमं गयो मामभिर्महं ।

आ च॒न त्वा॑ चिकित्सा॒मो ऽधि॑ च॒न त्वा॑ नेम॒सि ।

शनै॑रिव शन॒कैरिवेन्द्रा॑यिन्द्रो परि॑ भव ३

कुवि॑च्छक॒त् कुवि॑त् कर॒त् कुवि॑न्नो वस्य॑स॒स्कर॑त् ।

कुवि॑त् प॒तिद्वि॑पो य॒ती-रि॒न्द्रेण॑ संग॒माम॑है ४

इ॒मानि॑ त्रीणि॒ विष्ट॑पा तानी॑न्द्र वि रो॒हय॑ ।

शि॒रस्त॑तस्योर्व॒रा-मा॑वि॒दं म॒ उपो॑दरे ५

अ॒सौ च॒ या न॑ उर्व॒रा-दि॑मां तन्वं॑ म॒म ।

अथो॑ त॒तस्य॑ यच्छि॒रः सर्वा॑ ता रो॒मशा॑ कृ॒धि ६

खे रथ॑स्य॒ खेऽन॑सः॒ खे यु॑गस्य॒ शत॑क्रतो ।

अ॒पा॒ला॒मिन्द्र॑ त्रिष्णू॒त्यकृ॑णोः॒ सूर्य॑त्वचम् ७ [१४] (१५०८)

(९२)

३३ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा आङ्गिरसः । इन्द्रः । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

पान्त॑मा वो अन्ध॑स॒ इन्द्र॑म॒भि प्र॑ गा॒यत॑ । वि॒श्वा॒साहं॑ श॒तक्र॑तुं म॒हिष्ठं॑ च॒र्यणी॑नाम् १

पु॒रु॒हूतं॑ पु॒रु॒ष्टुतं॑ गा॒थान्य॑ । स॒न॒श्रुत॑म् । इन्द्र॑ इति॒ ब्रवी॑तन २

इन्द्र॑ इन्नो॒ महानो॑ दा॒ता वा॒जा॒नां नृ॒तुः । म॒हो॑ अ॒भि॒श्वा य॑म॒त् ३

अ॒पा॒तु शि॒ष्यन्ध॑सः सु॒दक्ष॑स्य प्र॒होषि॑णः । इन्द्रो॑रिन्द्रो॒ यवा॑शि॒रः ४

त॒म्व॒भि प्रा॑च॒ते-न्धं॑ सोम॑स्य पी॒तये॑ । तदिन्द्र॑थस्य॒ वर्ध॑नम् ५ [१५]

अ॒स्य पी॒त्वा म॑दा॒नां दे॒वो दे॒वस्यो॑ज॒सा । वि॒श्वा॒भि भु॑व॒ना भु॑व॒त् ६

त्य॒मु वः॑ स॒त्रासा॑हं वि॒श्वा॒सु गी॑र्वा॒य॒तम् । आ॒ च्या॑व॒यस्यु॑तये॒ ७

यु॒धम॑ स॒न्तम॑नु॒वाणि॑ सोम॑पाम॒नप॑च्युतम् । न॒रम॑वा॒य॒क॒तुम् ८

शि॒क्षा ण॑ इन्द्र॒ रा॒य आ॒ पु॒रु वि॒द्वो क॑चीप॒म । अ॒वा नः॑ पा॒र्ये ध॑ने ९

अ॒त॒श्चिदिन्द्र॑ ण॒ उ॒पा ऽऽ या॑हि श॒तवा॑ज॒या । इ॒पा स॒हस्र॑वाज॒या १० [१६]

अ॒या॒म धी॑व॒तो धि॒यो ऽवी॑न्द्रिः श॒क गो॑दरे । ज॒येम॑ पु॒त्सु व॑ञ्चि॒वः ११

व॒य॒मु त्वा॑ श॒तक्र॑तो गा॒वो न॑ च॒र्वसे॑ष्वा । उ॒क्थे॑पु॒ रण॑याम॒सि १२

वि॒श्वा हि॑ म॒र्त्यत्वे॒ना ऽनु॑क्रामा श॒तक्र॑तो । अ॒र्गन्म॑ वञ्चि॒न्नाश॑सः १३

त्वे नु॑ पु॒त्र श॒वसो॑ ऽवु॒त्रन् का॑म॒कात॑यः । न त्वा॒मिन्द्रा॑ति॒ रिच्य॑ते १४

स नो॑ वृ॒षन् त्सा॑नि॒ष्ठया॑ सं गे॒रया॑ द्र॒वित्वा॑ । धि॒यावी॑ङ्मि॒ पुर॑ध॒या १५ [१७] (१५०९)

न्द्रः स दामने कुत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः ८
 गेरा वज्रो न संभृतः सर्वलो अनपच्युतः । ववक्ष ऋष्वो अस्तृतः ९
 गे चिन्नः सुगं कृधि गृणान इन्द्र गिर्वणः । त्वं च मघवन् वशः १० [२२]

रस्य ते नू चिदादिशं न मिनन्ति स्वराज्यम् । न देवो नाधिर्गुर्जनः ११
 अधा ते अप्रतिष्कृतं देवी शुष्मं सपर्यतः । उभे सुशिप्र रोदसी १२
 त्वमेतदधारयः कृष्णासु रोहिणीषु च । परुष्णीषु रुशत पर्यः १३
 वि यदहेरधं त्विपो विश्वे देवासो अक्रमुः । विदन्मृगस्य तां अमः १४
 आर्दु मे निवरो भुव दृष्टहादिष्ट पौंस्यम् । अजातशत्रुरस्तृतः १५ [२३]

श्रुतं वो वृत्रहन्तमं प्र शर्धं चर्षणीनाम् । आ शुपे राधसे महे १६
 अया धिया च गव्यया पुरुणामन् पुरुष्टुत । यत् सोमसोम आभवः १७
 बोधिन्मना इदंस्तु नो वृत्रहा भूर्यासुतिः । शुणोतु शक्र आशिषम् १८
 कया त्वं न ऊत्या ऽभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आ भर १९
 कस्य वृषां सुते सचा निबुत्वान् वृषभो रणत । वृत्रहा सोमपीतये २० [२४]

अभी पु णस्त्वं रविं मन्दसानः सहस्रिणाम् । प्रयन्ता बोधि दृशुपे २१
 पत्नीवन्तः सुता इम उशन्तो यन्ति वीतये । अषां जग्मिनिचुम्पुणः २२
 इष्टा होत्रा असृक्षते न्द्रं वृधासो अध्वरे । अच्छावभूथमोजसा २३
 इह त्या सधमाद्या हरी हिरण्यकेश्या । वोळ्हामभि प्रयो हितम् २४
 तुभ्यं सोमाः सुता इमे स्तीर्णं बर्हिर्विभावसो । स्तोतृभ्य इन्द्रमा वह २५ [२५]

आ ते दक्षं वि रोचना दधद्रत्ना वि दृशुपे । स्तोतृभ्य इन्द्रमर्चत २६
 आ ते दधार्मान्द्रिय मुक्या विश्वा शतक्रतो । स्तोतृभ्य इन्द्र मृळ्य २७
 भद्रंभद्रं न आ भरे प्रमूर्जं शतक्रतो । यदिन्द्र मृळयासि नः २८
 स नो विश्वान्या भर सुवितानि शतक्रतो । यदिन्द्र मृळयासि नः २९
 त्वामिद्वृत्रहन्तम् सुतावन्तो हवामहे । यदिन्द्र मृळयासि नः ३० [२६]

उप नो हरिभिः सुतं ग्राहि मदानां पते । उप नो हरिभिः सुतम् ३१
 द्विता यो वृत्रहन्तमो विद इन्द्रः शतक्रतुः । उप नो हरिभिः सुतम् ३२
 त्वं हि वृत्रहन्तेषां पाता सोमानामसि । उप नो हरिभिः सुतम् ३३
 इन्द्र इपे ददातु न ऋभृक्षणमृभुं रयिम् । वाजी ददातु वाजिनम् ३४ [२७] (१५५५)

एतो न्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन सान्ना ।
 शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वासं शुद्ध आशीर्वात् समत्तु
 इन्द्रं शुद्धो न आ गहि शुद्धः शुद्धाभिरुतिभिः ।
 शुद्धो रयिं नि धारय शुद्धो ममद्वि सोम्यः
 इन्द्रं शुद्धो हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि वाशुपे ।
 शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं सिपाससि

७

८

९ [३१] (१५९६)

(९६)

११ तिरदचीराङ्गिरसो, धुतानो वा मारुतः । इन्द्रः, १४ इन्द्रामरुतः १५ इन्द्रावृहस्पती ।
 त्रिष्टुप्, ४ विराट्, २१ पुरस्ताज्ज्योतिः ।

अस्मा उपास आतिरन्त याम्—मिन्द्राय नक्तमूर्ध्याः सुवाचः ।
 अस्मा आपो मातरः सप्त तस्थुर्नृभ्यस्तराय सिन्धवः सुपाराः
 अतिविद्धा विधुरेणा चिदस्त्रा त्रिः सप्त सानु संहिता गिरीणाम् ।
 न तद्देवो न मर्त्यस्तुतुर्याद्यानि प्रवृद्धो वृषभश्चकार
 इन्द्रस्य वज्रं आयसो निमिश्ल इन्द्रस्य बाह्वोर्भूर्यिष्टमोजः ।
 शीर्षन्निन्द्रस्य क्रतवो निरेक आसन्नेपन्तु श्रुत्या उपाने

१

२

३

मन्ये त्वा यज्ञियं यज्ञियांनां मन्ये त्वा च्यवनमच्युतानाम् ।

मन्ये त्वा सत्त्वनामिन्द्र केतुं मन्ये त्वा वृषभं चर्पणीनाम्

४

आ यद्वज्रं बाह्वोरिन्द्र धत्से मदच्युतमहये हन्तुवा उ ।

प्र पर्वता अनवन्त प्र गावः प्र ब्रह्माणो अभिनक्षन्त इन्द्रम्

५ [३२]

तमुं ष्टवाम य इमा जजान विश्वा जातान्यवराण्यस्मात् ।

इन्द्रेण मित्रं दिधिपेम गीर्भिरूपो नमोभिर्वृषभं विशेम

६

वृत्रस्य त्वा श्वसथादीर्षमाणा विश्वे देवा अजहुये सखायः ।

मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्वथेमा विश्वाः पृतना जयासि

७

त्रिः पुष्टिस्त्वा मरुतो वावृधाना उवा इव राशयो यज्ञियांसः ।

उप त्वेमः कृधि नो भागधेयं शुष्मं त एना हविषा विधेम

८

तिग्ममार्युधं मरुतामनीकं कस्त इन्द्र प्रति वज्रं दधर्ष ।

अनायुधास्तो असुरा अदेवाश्चक्रेण तां अपं वप ऋजीपिन्

९

मह उघाय तवसे सुवस्ति प्रेरय शिवतमाय एभ्यः ।

गिर्वाहसे गिर इन्द्राय पूर्वाधेहि त्वं कुविदुः वेदन्

१० [३३] (१६०६)

(१३)

[दशमोऽनुवाकः ॥ १०॥ सू० ११-११]

१२ विन्दुः पूतदक्षो वा आङ्गिरसः । मरुतः । गायत्री ।

गोर्धयति मरुतां श्रवस्युर्माता मघोनाम्	। युक्ता बह्वी रथानाम्	१
रस्या देवा उपस्थे वृता विश्वे धारयन्ते	। सूर्यामासा हुशे कम्	२
तत् सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः । मरुतः सोमपीतये		३
अस्ति सोमो अयं सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः	। उत स्वराजो अश्विना	४
पिबन्ति मित्रो अर्यमा तना पूतस्य वरुणः	। त्रिपधस्थस्य जावतः	५
उतो न्वस्य जोषमाँ इन्द्रः सुतस्य गोमंतः	। श्रातर्होतेव मत्सति	६ [२८]
कद्विपन्त सूर्य—स्तिर आप इव सिधः	। अर्पन्ति पूतदक्षसः	७
कद्वो अद्य महानां देवानामवो वृणे	। त्मना च दुस्मवर्चसाम्	८
आ ये विश्वा पार्थिवानि पप्रथन् रोचना द्विवः । मरुतः सोमपीतये		९
त्यान् नु पूतदक्षसो द्विवो वो मरुतो हुवे	। अस्य सोमस्य पीतये	१०
त्यान् नु ये वि रोदसी तस्तभुर्मरुतो हुवे	। अस्य सोमस्य पीतये	११
त्यं नु मारुतं गृणं गिरिष्ठां वृषणं हुवे	। अस्य सोमस्य पीतये	१२ [२९]

(१५)

९ तिरश्चीराङ्गिरसः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

आ त्वा गिरो रथीरिवा—ऽस्थुः सुतेषुं गिर्वणः ।		
अभि त्वा समनूषते—न्द्र वृत्सं न मातरः		१
आ त्वा शुक्रा अचुच्यवुः सुतासं इन्द्र गिर्वणः ।		२
पित्रा त्वस्यान्धस इन्द्र विश्वासु ते हितम् ।		३
पित्रा सोमं मदाय क—मिन्द्र इयेनाभृतं सुतम् ।		४
त्वं हि शश्वतीनां पती राजा विशामसि		५ [३०]
श्रुधी हवं तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति ।		६
सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पूधि महौ असि		
इन्द्र यस्ते नवीयसीं गिरं मन्द्रामजीजनत् ।		
चिकित्विन्मनसं धियं प्रतामृतस्य पिप्युषीम्		
तमुं प्टवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावुधुः ।		
पुरुण्यस्य पौस्या सिर्पासन्तो वनामहे		

- ॥ मिन्द्र दधिपे त्वमश्वं गां भागमव्ययम् ।
 ॥ जमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा णौ २
 ॥ इन्द्र सस्त्यव्रतो ऽनुष्वापमदेवयुः ।
 ॥ वैः ष एवैर्मुमुरत् पोष्यं रयिं सन्तुतर्धेहि तं ततः ३
 ॥ यच्छक्रासिं परावति यदवावति वृत्रहन् ।
 ॥ अतस्त्वा गीर्भिर्द्युगादिन्द्र केशिभिः सुतावां आ विवासति ४
 ॥ यद्वासिं रोचने दिवः समुद्रस्याधि विष्टपिं ।
 ॥ यत् पार्थिवे सदेने वृत्रहन्तम् यदन्तरिक्ष आ गहि ५ [३६]
 ॥ स नः सोमेषु सोमपाः सुतेषु शवसरूपते ।
 ॥ मादयस्व राधसा सूनृतावतेन्द्र राया परीणसा ६
 ॥ मा न इन्द्र परा वृणु रभवा नः सधुमाद्यः ।
 ॥ त्वं न ऊती त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परा वृणक् ७
 ॥ अस्मे इन्द्र सचा सुते नि षदा पीतये मधु ।
 ॥ कृधी जग्निरे मधवृत्रवो मह वस्मे इन्द्र सचा सुते ८
 ॥ न त्वा देवास आशत न मर्त्यासो अद्रिवः ।
 ॥ विश्वा जातानि शर्वसाभिभूरसि न त्वा देवास आशत ९
 ॥ विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजुनुश्च राजसे ।
 ॥ कत्वा वरिष्ठं वरं आमुर्मुतो ग्रमोजिष्ठं त्वसं तरस्विनम् १० [३७]
 ॥ समी रेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।
 ॥ स्वर्पति यदी वुधे धृतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः ११
 ॥ नेमिं नमन्ति चक्षसा मेपं विप्रा अभिस्वरा ।
 ॥ सुदीतयो वो अद्रुहो ऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्भिः १२
 ॥ तमिन्द्रं जोहवीमि मधवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि ।
 ॥ महिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो ववर्तद्वाये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री १३
 ॥ त्वं पुर इन्द्र चिकिर्देना व्योजसा शविष्ठ शक्र नाशयध्वं ।
 ॥ त्वद्विश्वानि भुवनानि वज्रिन् द्यावा रेजेते पृथिवी च भीषा १४
 ॥ तन्म ऊतमिन्द्र शूर चित्र पात्वपो न वज्रिन् दुरितातिं परि भूरि ।
 ॥ कदा न इन्द्र राय आ दशस्ये विश्वस्स्यस्य स्पृहाय्यस्य राजन् १५ [३८, ३६३२]

उक्थवाहसे विभ्वे मनीषां द्रुणा न पारमीरया नदीनाम् ।	
नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य जुष्टतरस्य कुविदुङ्ग वेदत	११
तद्विविद्धि यत् त इन्द्रो जुजोषत् स्तुहि सुष्टुतिं नमसा विवास ।	
उप भूष जरितर्मा रुवण्यः आवया वाचं कुविदुङ्ग वेदत	१२
अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठ—दियानः कृष्णो वृशभिः सहस्रैः ।	
आवत् तमिन्द्रः शच्या धमन्त—मप स्नेहितीर्नुमणा अधत्	१३
द्रप्समपश्यं विपुणे चरन्त—मुपह्वरे नद्यो अंशुमत्याः ।	
नभो न कृष्णमवतस्थिवांस—मिष्यामि वो वृषणो युध्यताजो	१४
अध द्रप्सो अंशुमत्या उपस्थे ऽधारयत् तन्वं तित्विषाणः ।	
विशो अदेवीरभ्याइचरन्ती—वृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे	१५ [३४]
त्वं ह त्यत् सप्तभ्यो जायमानो ऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र ।	
गूळहे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमन्द्र्यो भुवनेभ्यो रणं धाः	१६
त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन् धृषितो जघन्थ ।	
त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रै—स्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्द्रः	१७
त्वं ह त्यद्वृषभ चर्षणीनां घ्नो वृत्राणां तविषो बभूथ ।	
त्वं सिन्धूरसृजस्तस्तभानान् त्वमपो अजयो दासपत्नीः	१८
स सुक्रतू रणिता यः सुतेष्व—नुत्तमन्युर्यो अहेव रेवान् ।	
य एक इन्नर्यपांसि कर्ता स वृत्रहा प्रतीदुन्यमाहुः	१९
स वृत्रहेन्द्रश्चर्षणीधृत् तं सुष्टुत्या हव्यं हुवेम ।	
स प्राविता मुघवा नोऽधिवक्ता स वाजस्य श्वस्यस्य दाता	२०
स वृत्रहेन्द्र ऋभुक्षाः सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूव ।	
कृष्णवन्नपांसि नर्यां पुरुणि सोमो न पीतो हव्यः सखिभ्यः	२१ [३५] (१११)

(१७)

१५ रेभः काश्यपः । इन्द्रः । वृहती, १०, १३ अतिजगती, ११-१२ उपरिष्टाद्वृहती,
१४ त्रिष्टुप्, १५ जगती ।

या इन्द्र भुज आभरः स्ववी असुरेभ्यः
स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तवर्हिपः

१

(११२)

मिन्द्रं दधिपे त्वमश्वं गां भागमव्ययम् ।

जमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा णो

२

इन्द्रं सस्त्यन्नतोऽनुष्वापमदेवयुः ।

त्रैः प एवैर्मुमुरन् पोष्यं रधिं सन्नुतर्धेहि तं ततः

३

शच्छक्रासिं परावति यदवावति वृत्रहन् ।

अतस्त्वा गीर्भिर्युगदिन्द्रं केशिभिः सुतावाँ आ विवासति

४

यद्वासिं रोचने द्विवः समुद्रस्याधिं विष्टपिं ।

यत् पार्थिवे सदेने वृत्रहन्तम् यदन्तरिक्ष आ गहि

५ [३६]

स नः सोमेषु सोमपाः सुतेषु शवसस्पते ।

मादयस्व राधसा सूनृतावतेन्द्रं राया परिणसा

६

मा न इन्द्र परा वृणग्भवा नः सधमाद्यः ।

त्वं न ऊती त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परा वृणक्

७

अस्मे इन्द्र सचा सुते नि पदा पीतये मधु ।

कुधी जरित्रे मयवन्नवो मह दुस्मे इन्द्र सचा सुते

८

न त्वा देवास आशत न मर्त्यासो अद्रिवः ।

विश्वा जातानि शर्वसाभिभूरसि न त्वा देवास आशत

९

विश्वाः पुतना अभिभूतरं नरं सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।

क्रत्वा वरिष्ठं वरं आमुर्मुतो ग्रमोजिष्ठं त्वसं तरस्विनम्

१० [३७]

समीं रेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।

स्वर्पतिं यदीं बुधे धृतवतो ह्योजसा समूतिभिः

११

नेमिं नमन्ति चक्षसा मेघं विप्रा अभिस्वरा ।

सुदीतयो वो अद्भुहोऽपि कर्णे तरस्विनः समूकभिः

१२

तमिन्द्रं जोहवीमि मयवानमुग्रं सुत्रा दधानमप्रतिष्कुतं शवांसि ।

महिष्ठो गीभिरा च यज्ञियो ववर्तद्वाये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री

१३

त्वं पुर इन्द्र चिकिदेता व्योजसा शविष्ठ शक्र नाशयध्वै ।

त्वद्विश्वानि भुवनानि वज्रिन् द्यावा रेजेते पृथिवी च भीषा

१४

तन्म क्रतामिन्द्र शूर चित्र पात्वपो न वज्रिन् दुरितातिं पपि भूरि ।

कुदा न इन्द्र राय आ दशस्ये विश्वस्न्यस्य स्पृहायव्यस्य राजन्

१५ [३८] (१६३२)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३९]

(९८)

१२ नृमेध आह्निरसः । इन्द्रः । उष्णिक् ७, १०-११ ककुपः ९, १२ पुरउष्णिक् ।

इन्द्राय सामं गायत विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे १
 त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महां असि २
 विभ्राजश्च्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं विवः । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे ३
 एन्द्र नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः । गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्विवः ४
 अभि हि सत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो बृधः पतिर्विवः ५
 त्वं हि शश्वतीनामिन्द्रं कृता पुरामसि । हुन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्विवः ६[१]

अथा हीन्द्र गिर्वण उप त्वा कामान् महः संसृज्महे । उदेव यन्त उदभिः ७
 वार्षा त्वा यव्यामिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावुध्वांसं चिदद्रिवो दिवेदिवे ८
 युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गार्थयो रौ रथं उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोयुजा ९
 त्वं न इन्द्रा भरे ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनापहम् १०
 त्वं हि नः पिता वंसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अथा ते सुम्नमीमहे ११
 त्वां शुष्मिन् पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् १२[२]

(९९)

८ नृमेध आह्निरसः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विपमा बृहती, समा सतो बृहती) ।

त्वामिदा ह्यो नरो ऽपीप्यन् वज्रिन् भूर्णीयः
 स इन्द्र स्तोमवाहसामिह श्रुध्युप स्वसरमा गहि १
 मत्स्वा सुशिप्र हरिव्रस्तदीमहे त्वे आ भूषन्ति वेधसः । २
 तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्या सुतोष्विन्द्र गिर्वणः
 श्रायन्त इव सूर्य विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । ३
 वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम ४
 अर्नशराति वसुदामुप स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः । ५
 सो अस्य कामं विधृतो न रोपति मनो वानार्य चोदयन् ६
 त्वमिन्द्र प्रतीतिष्वभि विश्वा असि स्पृधः । ७
 अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ८

अनु ते शुभ्रं तुरयन्तमीयतुः क्षोणीं शिशुं न मातरा ।
 विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वासि ६
 ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।
 शू जेतारं हेतारं रथीतम् मतूतं तुष्ट्यावृधम् ७
 इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूतिं शतक्रतुम् ।
 समानमिन्द्रमवसे हवामहे वसवानं वसूजुवम् ८ [३] (१६५२)

(१००)

(१२) १-३, ६-१२ नेमो भार्गवः, ४-५ इन्द्रः । इन्द्रः, ८ सुपर्णः, ९ वज्रो वा, १०-११ वाक् ।
 त्रिष्टुप्, ६ जगती, ७-९ अनुष्टुप् ।

यं त एमि तन्वा पुरस्ता द्विष्वे देवा अभि मा यन्ति पश्चात् ।
 दा मह्यं दीधरो भागमिन्द्राऽऽदिन्मया कृणवो वीर्याणि १
 धामि ते मधुनो भक्षमग्रे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः ।
 सश्च त्वं दक्षिणतः सखा मे ऽधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि २
 सु स्तोमं भरत वाजयन्त इन्द्राय सत्यं यदि सत्यमस्ति ।
 न्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ई ददर्श कमभि ण्टवाम ३
 अयमस्मि जरितः पश्य मेह विश्वा ज्ञातान्यभ्यास्मि मुह्य ।
 क्रतस्य मा प्रदिशो वर्धयन्त्यादर्शिरो भुवना ददर्शमि ४
 आ यन्मा वेना अरुहन्तस्यै एकमासीनं हर्यतस्य पुष्टे ।
 मर्नश्चिन्मे हृद आ प्रत्यवोच दक्षिणदृच्छिशुमन्तः सखायः ५
 विश्वेत् ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या या चकर्थं मयवान्निन्द्र सुन्वते ।
 पारावतं यत् पुरुसंभूतं व स्वपावृणोः शरभाय ऋषिचन्धवे ६ [४]

प्र नूनं धावता पृथङ् नेह यो वो अवावरीत् ।
 नि पी वृतस्य मर्माणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत् ७
 मनोज्ञा अयमान आयसीमतरत् पुरम् ।
 दिवं सुपर्णो गत्वाय सोमं वज्रिण आभरत् ८
 समुद्रे अन्तः शयत् उद्रा वज्रो अभीवृतः ।
 भरन्त्यस्मै संयतः पुरःप्रसवणा बलिम् ९

यद्वाग्वदन्त्याविचेतनानि राक्षीं देवानां निपसादं मन्द्रा ।
 चतस्र ऊर्जं दुदुहे पर्यासि कं स्विदस्याः परमं जंगाम १०
 देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति ।
 सा नो मन्द्रेषमूर्जं दुर्हाना धेनुर्वागस्मानुष सुष्टुतैर्तु ११
 सत्वे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्देहि लोकं वज्राय विष्कभे ।
 हनाव वृत्रं गिणचाव सिन्धू निन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः १२ [५]

(१०१)

१३ जमदग्निर्नागेव । मित्रावरुणौ, ५ मित्रावरुणादित्याः, ३ आदित्याः, ७-८ अश्विनौ, १-१० गावः
 ११-१२ सूर्यः, १३ उषाः सूर्यप्रभा वा, १४ पवमानः, १५-१६ गौः । १-२ प्रगाथाः =
 (१८ गौः, सतोवृद्धती), ३ गायत्री, ४ सतोवृद्धती, ५-१३ प्रगाथाः = (विषमा वृद्धती,
 समा सतोवृद्धती) १४-१६ त्रिष्टुप् ।

मममिष्या म मर्त्यः शशमे वृचतातये ।

नो मुने मित्रावरुणाभिमिष्य आचक्रे तुव्यदातये १

ममिष्यताम उरुचक्षमा नग राजाना दीव्यश्रुतमा ।

ना ममिष्य न इमसां ग्ययतः साकं सूर्यस्य रुदिमभिः २

नो न मित्रावरुणा अग्निमे कृता अर्द्धवत् । अयःशीघ्री मर्दरधुः ३

नो न ममिष्य न पुनर्देवीतवि न सत्वादाव गतं ।

ममिष्यो अय ममिष्यतुव्यतः साहस्यो न उरुष्यतम् ४

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ५ [६]

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य नो न ममिष्य ।

वेत्यध्वर्युः पथिभी रजिष्ठैः प्रति हव्यानि वीतये ।

अधा नियुत्व उभयस्य नः पिब शुचिं सोमं गवाशिरम्

१० [७]

बण्महाँ अंसि सूर्यं बळादित्य म्हाँ अंसि ।

महस्ते सतो महिमा पनस्यते ऽन्द्रा देव म्हाँ अंसि

११

बद्र सूर्यं श्रवसा म्हाँ अंसि सत्रा देव म्हाँ अंसि ।

महा देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम्

१२

इयं या नीच्यकिणीं रूपा रोहिण्या कृता ।

चित्रेव प्रत्यदर्शयत्युन्तर्दशसु बाहुषु

१३

प्रजा ह तिस्रो अत्यायमीयुर्न्युन्या अर्कमभितो विविश्रे ।

बृहद्भू तस्थौ भुवनेष्वन्तः पवमानो हरित आ विवेश

१४

माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः ।

प्र नु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनांगामर्दिति वधिष्ठ

१५

वचोविदं वाचमुदीरयन्तीं विश्वाभिर्धीभिरुपतिष्ठमानाम् ।

देवी देवेभ्यः पर्ययुषीं गा मा मावृक्त मर्त्यो दध्रचेताः

१६ [८] (१३८०)

(१०२)

२२ भार्गवः प्रयोगः, अग्निर्वाहस्पत्यः, पावको वा, सहस्रः पुत्रो गृध्रपति-यविष्ठौ
तयोर्वान्यतरः । अग्निः । गायत्री ।

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे ।

कविर्गृहपतिर्युवा

१

स न ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा ।

चिकिद्भिभानवा बह

२

त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदिष्ठेन यविष्ठ्य ।

अभि ण्मो वाजसातये

३

और्वभृगुवच्छुचिं मप्रवानवदा हुवे ।

अग्निं समुद्रवाससम्

४

हुवे वार्तस्वनं कविं पर्जन्यकन्ध्यं सहैः ।

अग्निं समुद्रवाससम्

५ [९] (१३८५)

यद्वाग्वदन्त्याविचेतनानि राष्ट्रीं देवानां निपसादं मन्द्रा ।
 चतस्र ऊर्जं दुदुहे पर्यासि कं सिवदस्याः परमं जंगाम
 देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति ।
 सा नो मन्द्रेपमूर्जं दुहाना धेनुर्वागस्मानुप सुष्टुतैतु
 सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्देहि लोकं वज्राय विष्कभे ।
 हनाव वृत्रं रिणचाव सिन्धूनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः

१०

११

१२ [५] (१११)

(१०१)

१६ जमदग्निर्भागवः । मित्रावरुणौ, ५ मित्रावरुणादित्याः, ६ आदित्याः, ७-८ अश्विनौ, ९-१० वायुः,
 ११-१२ सूर्यः, १३ उषाः सूर्यप्रभा वा, १४ पचमानः, १५-१६ गौः । १-२ प्रगाथः =
 (बृहती, सतोबृहती), ३ गायत्री, ४ सतोबृहती, ५-१३ प्रगाथः = (विपमा बृहती,
 समा सतोबृहती), १४-१६ त्रिष्टुप् ।

ऋधंगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये ।

यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय आचक्रे हव्यदातये

१

वर्षिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दीर्घश्रुत्तमा ।

ता बाहुता न वृंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः

२

प्र यो वां मित्रावरुणा ऽजिरो दूतो अद्रवत् । अयःशीर्षा मदेरघुः

३

न यः संपृच्छे न पुनर्हवीतवे न संवादाय रमते ।

तस्मान्नो अद्य समृतेरुरुष्यतं बाहुभ्यां न उरुष्यतम्

४

प्र मित्राय प्रार्थम्णे सचश्चर्मृतावसो ।

वरुथ्यं वरुणे छन्द्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत

५ [६]

ते हिंन्विरे अरुणं जेन्यं वस्वेकं पुत्रं तिसृणाम् ।

ते धामान्यमृता मर्त्यानामदधा अभि चक्षते ।

६

आ मे वचांस्युद्यता द्युमत्तमानि कर्त्वा ।

७

उभा यातं नासत्या सजोपसा प्रति हव्योनिं वीतये

रातिं यद्वामरक्षसं हवामहे युवाभ्यां वाजिनीवसू ।

८

प्राचीं होत्रां प्रतिरन्तावितं नरा गृणाना जमदग्निना

नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः ।

९

(१११)

पवित्रं उपरि श्रीणानोऽं ऽयं शुक्रो अयामि ते

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारुणि कुम्भासि ।

ता जुषस्व यविष्ठ्य

२०

यदत्सुर्पजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति ।

सर्वं तदस्तु ते घृतम्

२१

अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत् मर्त्यः ।

अग्निमीधे विवस्वाभिः

२२ [१२] (१७०२)

(१०३)

१३ सोभरिः काण्वः । अग्निः १४ अन्नामस्तः । गृहती; ५ विराड् रूपा; ७, ९, ११, १३ सतो गृहती;
८, १२ ककुप्; १० हसीयसी; १४ अनुष्टुप् ।

अदशिं गातुवित्तमो यस्मिन् व्रतान्यादधुः ।

उपो पु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षन्त नो गिरः

१

प्र दैवोदासो अग्निर्वैवाँ अच्छा न मज्मना ।

अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नाकस्य सार्ववि

२

यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चकृत्यानि कृण्वतः ।

सहस्रसां मेधसाताविव त्मना अग्निं धीभिः संपर्यत

३

प्र यं राये निनीषसि मतो यस्ते वसो दाशत् ।

स वीरं धत्ते अग्न उक्थशांसिनं त्मना सहस्रणोपिणम्

४

स हृळ्हे चिवुभि नृणां वाजमर्वता स धत्ते अक्षिति श्रवः ।

त्वे देवचा सदा पुरुवसो विश्वा वामानि धीमाहि

५ [१३]

यो विश्वा दयते वसु होता मुन्द्रो जनानाम् ।

मधोर्न पात्रा प्रथमान्वस्मै प्र स्तोमा यन्वयग्रये

६

अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मज्यन्ते देवयवः ।

उभे लोके तनये दस्म विश्पते पपि राधो मयोनाम्

७

प्र महिष्ठाय गायत अतात्रे बृहते शुक्रशोचिपे ।

उपस्तुतासो अग्रये

८

आ वंसते मधवा वीरवद्यशः समिन्द्रो द्युम्यार्हुतः ।

कुवित्रो अस्य सुमतिर्नवीयस्य च्छा वाजेभिरागमत्

९

(१७११)

आ स॒वं स॒वितुर्य॒था भ॒गस्ये॒व भु॒जिं हु॒वे ।

अ॒ग्निं स॒मु॒द्र॒वा॒स॒सम्

अ॒ग्निं वो॑ वृ॒धन्त॑ म॒ध्व॒राणां॑ पु॒रु॒त॒मम् ।

अ॒च्छा न॒ष्ट्रे स॒ह॒स्व॒ते

अ॒यं यथा॑ न आ॒भु॒वत् त्व॒ष्टा रू॒पे॒व तक्ष॑या ।

अ॒स्य क॒त्वा यश॑स्व॒तः ।

अ॒यं वि॒श्वा अ॒भि श्रियो॑ ऽग्निर्वे॒पु प॒त्यते॑ ।

आ वा॒जैरु॒प नो॑ ग॒मत्

वि॒श्वे॒षामि॒ह स्तु॒हि हो॒त॒वृ॒णां य॒श॒स्त॒मम् ।

अ॒ग्निं य॒ज्ञे॒षु पू॒र्व्यम्

शी॒रं पा॒व॒क॒शो॒चि॒पं ज्ये॒ष्ठो यो द॒मे॒ष्वा ।

द्वी॒दाय॑ दी॒र्घ॒श्रु॒त॒मः

त॒मर्व॑न्तं न सा॒न॒सिं गृ॒णी॒हि वि॒प्र शु॒ष्मि॒णम् ।

मि॒त्रं न या॑त॒य॒ज्जन॑म्

उ॒प त्वा ज्ञा॒म॒यो गि॒रो दे॒दि॒श॒ती॒र्ह॒वि॒ष्कृतः॑ ।

वा॒यो॒र॒नी॒के अ॒स्थि॒रन्

यस्य॑ त्रि॒धा॒त्ववृ॑तं ब॒र्हि॒स्त॒स्था॒व॒सं॒दि॒नम् ।

आ॒प॒श्चि॒न्नि द॒धा प॒दम्

प॒दं दे॒वस्य॑ मी॒ळ॒हु॒पो ऽना॑धृ॒ष्टाभि॒रु॒तिभिः॑ ।

भ॒द्रा सूर्य॑ इ॒वो॒प॒हक्

अ॒ग्ने घृ॒तस्य॑ धी॒तिभि॑ स्ते॒पा॒नो दे॒व शो॒चि॒षा ।

आ दे॒वान् वा॒क्षि॒ यक्षि॑ च

तं त्वा॒ज॒न॒न्त मा॒तरः॑ क॒विं दे॒वा॒सो अ॒ङ्गिरः॑ ।

ह॒व्य॒वा॒ह॒म॒म॒र्त्यम्

प्र॒चे॒त॒सं त्वा क॒वे ऽग्ने॑ दू॒तं व॒रे॒ण्यम् ।

ह॒व्य॒वा॒हं नि॑ पे॒दि॒रे

न॒हि मे॑ अ॒स्त्य॒घ्न्या न॑ स्व॒धि॒तिर्व॑न॒न्वति॑ ।

अथै॒ता॒ह॒ग॒भ॒रा॒मि ते

६

७

८

९

१० [१०]

११

१२

१३

१४

१५ [११]

१६

१७

१८

१९ (१३१)

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दाहणि बृध्मासि ।

ता जुषस्व यविष्णु

२०

यदस्युपजिह्विका यदग्नो अतिसर्पति ।

सर्वं तदस्तु ते घृतम्

२१

अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेतु मर्त्यः ।

अग्निमीधे विवस्वभिः

२२ [१२] (१७०२)

(१०३)

१४ सोमरिः काण्वः । अग्निः १४ अग्रामरुतः । वृहतीः ५ विराड् रूपाः ७, ९, ११, १३ सतो वृहतीः
८, १२ ककुप् ; १० हसीयसी ; १४ अनुष्टुप् ।

अर्दशि गातुवित्तमो यस्मिन् व्रतान्यावुधुः ।

उपो पु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षन्त नो गिरः

१

प्र देवादासो अग्निर्वैवाँ अच्छा न मज्मना ।

अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थो नाकस्य सानवि

२

यस्माद्वेजन्त कृण्व्यश्चकृत्यानि कृण्वतः ।

सहस्रसां मेधसाताविव त्मना अग्निं धीभिः संपर्यत

३

प्र यं राये निनीषसि मतो यस्तं वसां दाशेत् ।

स वीरं पते अग्न उक्थशंसिनं त्मना सहस्रपापिणाम

४

स हव्यहे चिबुभि तृणसि वाजमर्वता स पते अक्षिति वरः ।

त्ये देवद्या सदा पुरवसो विश्वा वामानि धीमहि

५ [१३]

यो विश्वा दयते वसु होता मन्त्रो जनानाम् ।

मघानि पात्रा प्रथमान्वस्मि प्र स्तोमा यन्तुघ्नये

६

अभ्यं न गीर्भी रुष्यं सुशान्वी ममृज्यन्तं देवपदः ।

तुमे होके तनये इरम शिषते पयि राधा मुधोनाम

७

प्र महिष्ठाय गावत अतामं हवने मुकरोपचिवे ।

उपमृतासो अग्रवे

८

आ वसते मघना वीरवृधः सवित्रो दुम्नराहुः ।

अवित्रो अस्य मुकृतिर्नदीरुस्य च्छा वाजमिपुनते

९

(१७०३)

प्रेष्टमु प्रियाणां स्तुह्यासावातिथिम् ।
अग्निं रथानां यमम्

१० [१४]

उदिता यो निदिता वेदिता व—स्वा यज्ञियो ववर्तति ।

दृष्टरा यस्य प्रवणे नोर्मयो धिया वाजं सिषासतः

११

मा नो हृणीतामतिथि—र्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः ।

यः सुहोता स्वध्वरः

१२

मो ते रिपुन्ये अच्छोक्तिभिर्वसो ऽग्ने केभिश्चिदेवैः ।

क्रोरिभिन्द्रि त्वामीडे दुत्याय रातहव्यः स्वध्वरः

१३

आग्ने याहि मरुत्सजा रुद्रेभिः सोमपीतये ।

सोमंशो उप सुप्रति मादयस्व स्वर्णरे

१४ [१५] ॥

॥ इत्यष्टमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

सप्तममण्डलमन्त्राणां १५५
अष्टममण्डलस्य (वाल्मीक्यवेदिता) १५६
" (वाल्मीक्यवेदिता १५६३)
सप्तममण्डलस्य १५६

अथ नवमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥ १॥ सू० १-२४]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया	। इन्द्राय पातवे सुतः	१
रक्षोहा विश्वचर्षणि रभि योनिमर्योहतम्	। द्रुणां सुधस्थमासदत्	२
वरिवोधातमो भव मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः	। पर्षि राधो मघोनाम्	३
अभ्यर्ष महानां देवानां वीतिमन्धसा	। अभि वार्जमुत श्रवः	४
त्वामच्छा चरामसि तदिदर्थं दिवेदिवे	। इन्द्रो त्वे न आशसः	५ [१६]
पुनाति ते परिस्रुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता	। वारेण शश्वता तना	६
तमीमण्वीः समर्य आ गृण्णन्ति योपणो दश	। स्वसारः पार्ये द्विवि	७
तमीं हिवन्त्ययुवो धर्मान्ति वाकुरं दृतिम्	। त्रिधातुं वारणं मधुं	८
अभीष्टममद्रया उत श्रीणान्ति धेनवः शिशुम्	। सोममिन्द्राय पातवे	९
अस्येदिन्द्रो मदेष्वा विश्वा वृत्राणि जिघ्रते	। शूरो मघा च महेते	१० [१७] (१०)

(२)

१० मेधातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व देववीरतिं पवित्रं सोम रथा	। इन्द्रमिन्द्रो वृषा विंश	१
आ वच्यस्व महि प्सरो वृषेन्दो द्युम्रवन्तमः	। आ योनिं धणसिः सद्गः	२
अधुक्त प्रियं मधु धारां सुतस्य वेधसः	। अपो वसिष्ठ सुक्रतुः	३
महान्तं त्वा महीरन्वापो अर्पन्ति सिन्धवः	। यदोभिर्वासादिप्यसे	४
समुद्रो अप्सु मामृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः	। सोमः पवित्रं अस्मदुः	५ [१८]
अचिक्रवृदृषा हरिं महान् मित्रो न दंशतः	। सं सूर्येण रोचते	६
गिरस्त इन्द्र ओजसा मर्मज्यन्ते अपस्ववः	। यामिनिर्वाय मुन्मसे	७
तं त्वा मदाय घुष्वय उ लोककुलुमीनहे	। तव प्रशस्तयो नहीः	८
अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रियु नैध्वः पवस्व धारया	। पर्जन्यां वृष्टिना इव	९
गोषा इन्द्रो नृपा अस्य श्वता वाजस्ता उत	। आत्मा प्रहस्य प्रव्यः	१० [१९] (१०)

वेदेषु विद्यमानं मन्त्राणां वातिथिम् ।

अथैव गणनं यत्नम् ।

१३३

वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

इन्द्रो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

१४

मा वेदो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

१५

मा वेदो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

१६

मा वेदो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

मा वेदो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

१७

मा वेदो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

मा वेदो यज्ञो यज्ञो वेदेषु यो विद्यमानो वेदेषु वा स्वा यज्ञियो वृत्तंति ।

अथैव गणनं यत्नम् ॥

अथैव गणनं यत्नम्

अथैव गणनं यत्नम्

अथैव गणनं यत्नम्

अथैव गणनं यत्नम्

अथैव गणनं यत्नम्

अथ नवमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-२४]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स्वादिष्ठया मदिष्ठया	पवस्व सोम धारया	१ इन्द्राय पातवे सुतः	१
रक्षोहा विश्वचर्षणि	रुभि योनिमयोहतम्	२ द्रुणां सुधस्थमासदत्	२
वरिवोधातमो भव	मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः	३ पर्षि राधो मघोनाम्	३
अभ्यर्ष्य महानां	देवानां वीतिमन्धसा	४ अभि वाजमुत श्रवः	४
त्वामच्छा चरामसि	तदिदर्थं द्विवेदिवे	५ इन्द्रो त्वे न आशसः	५ [१६]

पुनाति ते परिस्रुतं	सोमं सूर्यस्य दुहिता	६ वारेण शश्वता तना	६
तमीमण्वीः समर्ष आ	गृभ्णन्ति योषणो दश	७ स्वसारः पार्ये द्विवि	७
तमीं हिन्वन्त्यगुवो	धमन्ति वाकुरं वृत्तिम्	८ त्रिधातुं वारुणं मधुं	८
अभीर्धममद्र्या उत	श्रीणन्ति धेनुवः शिशुम्	९ सोममिन्द्राय पातवे	९
अस्योदिन्द्रो मदेष्वा	विश्वा वृत्राणि जिघ्रते	१० शूरो मया च मंहते	१० [१७] (१०)

(२)

१० मेधातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व देववीरतिं	एवित्रं सोमं रंहा	१ इन्द्रमिन्द्रो वृषा विंश	१
आ वच्यस्व महि प्सरो	वृषेन्द्रो वृत्रवत्तमः	२ आ योनिं धर्णासिः सदः	२
अधुक्षत प्रियं मधु	धारां सुतस्य वेधसः	३ अपो वसिष्ठ सुक्रतुः	३
महान्तं त्वा मुहीर	न्वापो अर्पन्ति सिन्धवः	४ यदोभिर्वासयिष्यसे	४
समुद्रो अप्सु मामृजे	विष्टम्भो धरुणो द्विवः	५ सोमः एवित्रं अस्मयुः	५ [१८]

अचिक्रवृद्रुपा हरिं	महान् मित्रो न दर्शतः	६ सं सूर्येण रोचते	६
गिरस्त इन्द्रो ओजसा	मर्मज्यन्ते अप्स्युवः	७ याभिर्मदाय शुम्भसे	७
तं त्वा मदाय घृष्य	उ लोककृतुर्मीनहे	८ तव प्रशस्तयो मुहीः	८
अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्र्यु	मध्वः पवस्व धारया	९ पुर्जन्यां वृष्टिमा इव	९
गोपा इन्द्रो नृपा अस्य	श्वसा वाजसा उत	१० आत्मा यज्ञस्य पुत्र्यः	१० [१९] (१०)

(३)

१० आजीगर्तिः शुनःशेषः, कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष देवो अमर्त्यः	पर्णवीरिव दीयति	। अभि द्रोणान्यासदम्	१
एष देवो विपा कृतो	ऽति ह्वरांसि धावति	। पवमानो अदाभ्यः	२
एष देवो विपन्युभिः	पवमान क्रतायुभिः	। हरिर्वाजाय मृज्यते	३
एष विश्वानि वार्या	शूरो यन्निव सत्त्वभिः	। पवमानः सिषासति	४
एष देवो रथर्यति	पवमानो दशस्यति	। आविष्कृणोति वग्वनुम्	५ [२०]
एष विप्रैरभिष्टुतो	ऽपो देवो वि गाहते	। दधद्रतानि वृशुषे	६
एष दिवं वि धावति	तिरो रजांसि धारया	। पवमानः कर्निकदत्	७
एष दिवं व्यासरत्	तिरो रजांस्यस्पृतः	। पवमानः स्वध्वरः	८
एष प्रत्नेन जन्मना	देवो देवेभ्यः सुतः	। हरिः प्रवित्रे अर्पति	९
एष उ स्य पुरुवतो	जज्ञानो जनयन्निषः	। धारया पवते सुतः	१० [२१] (॥

(४)

१० हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सना च सोम जेपि च	पवमान महि श्रवः	। अथा नो वस्यसस्कृधि	१
सना ज्योतिः सना स्वः	विश्वा च सोम सौभगा	। अथा नो वस्यसस्कृधि	२
सना दक्षमुत क्रतु	मर्ष सोम मृधो जहि	। अथा नो वस्यसस्कृधि	३
पर्वीतारः पुनीतन	सोममिन्द्राय पातवे	। अथा नो वस्यसस्कृधि	४
त्वं सूर्ये न आ भञ्ज	तव क्रत्वा तवोतिभिः	। अथा नो वस्यसस्कृधि	५ [२२]
क्रत्वा तवोतिभि	ज्योक् पश्येम् सूर्यम्	। अथा नो वस्यसस्कृधि	६
स्वायुध	सोम द्विवहंसं रयिम्	। अथा नो वस्यसस्कृधि	७
पानपच्युतो	रयिं समत्सु सासहिः	। अथा नो वस्यसस्कृधि	८
यज्ञैरवीवृधन्	पवमान विधमणि	। अथा नो वस्यसस्कृधि	९
नश्चित्रमश्विन	मिन्द्रो विश्वायुमा भर	। अथा नो वस्यसस्कृधि	१० [२३] (१३)

(५)

११ काश्यपोऽसितो देवलो वा । अग्नीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानकता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्याः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । गायत्री, ८-११ अनुष्टुप् ।

समिद्धो विश्वतस्पतिः	पर्वमानो वि राजति । प्रीणन् वृषा कर्निकदत्	१
तनूनपात् पर्वमानः	शृङ्गे शिशानो अर्पति । अन्तरिक्षेण रारजत्	२
इळैन्युः पर्वमानो	रयिर्वि राजति द्युमान् । मधोर्धाराभिरोजसा	३
बर्हिः प्राचीनमोजसा	पर्वमानः स्तूणन् हरिः । देवेषु देव ईयते	४
उदातिर्जिहते बृहद्	द्वारो देवीर्हिरण्ययीः । पर्वमानेन सुदृताः	५ [२४]
सुशिल्पे वृहती मही	पर्वमानो वृषण्यति । नक्तोपासा न दर्शते	६
उभा देवा नृचक्षसा	होतारा दैव्या हुवे । पर्वमान इन्द्रो वृषा	७
भारती पर्वमानस्य	सरस्वतीळा मही ।	
इमं नो यज्ञमा गमन्	तिस्रो देवीः सुपेशसः	८
त्वष्टारमग्रजां गोपां	पुरोयावानमा हुवे ।	
इन्द्ररिन्द्रो वृषा हरिः	पर्वमानः प्रजापतिः	९
वनस्पतिं पवमान	मध्वा समङ्गिध्रि धारया ।	
सहस्रवल्गं हरितं	भ्राजमानं हिरण्ययम्	१०
विश्वे देवाः स्वाहाकृतिं	पर्वमानस्या गत ।	
वायुर्वृहस्पतिः सूर्यो	ऽग्निरिन्द्रः सजोषसः	११ [२५] (५१)

(६)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

भन्द्रया सोम धारया	वृषा पवस्व देवयुः । अद्यो वारं वस्मयुः	१
अभि त्वं मद्यं मद्रु	मिन्द्रविन्द्र इति क्षर । अभि वाजिनो अर्वतः	२
अभि त्वं पूर्यं मदं	सुवानो अर्प पवित्र आ । अभि वार्जमुत श्रवः	३
अनु वृप्तास इन्द्रव	आपो न प्रवतासरन् । पुनाना इन्द्रमाशत	४
यमत्यमिव वाजिनं	मृजन्ति योषणो दश । वने क्रीडन्तमत्यविम	५ [२६]
तं गोभिर्वृषां रसं	मदाय देवर्षीतये । सुतं भराय सं भुञ्ज	६

देवो देवाय धारयेन्द्राय पवते सुतः । पयो यदस्य पीपयत् ७
 आत्मा यजस्य रंहा सुध्राणः पवते सुतः । श्रुतं नि पाति काव्यम् ८
 पुत्रा पुत्रान इन्द्राय मर्दं मदिष्ठ वीतये । गुहां चिद्वधिषे गिरः ९ [१३]

(७)

१ कादयपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अमृष्टमिन्दवः प्रया धमेक्षुतस्य सुभियः । विवृता अस्य योजनम् १
 न धाम मध्वो अग्रियो महीरपो वि गाहते । हविर्हविष्पु वन्द्यः २
 न पुत्रो मन्त्रो अग्रियो वृषाव चक्रवृद्धे । सद्भाभि सत्यो अध्वरः ३
 नैव पव काव्यो हविर्नृणा वसानो अपैति । स्वर्वाङ्गी सिपासति ४
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो विज्ञो गन्तव्य सीदति । यदीमुष्यन्ति वेधसः ५ [१८]

नैव पव मन्त्रो अग्रियो हविर्नृणा सीदति । रेभो वनुष्यते मती १
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो महीरपो वि गाहते । एषा यो अस्य धर्मभिः ७
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो महीरपो वि गाहते । विवृता अस्य योजनम् ८
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो महीरपो वि गाहते । यदीमुष्यन्ति वेधसः ९ [२३]

(८)

१ कादयपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अमृष्टमिन्दवः प्रया धमेक्षुतस्य सुभियः । विवृता अस्य योजनम् १
 न धाम मध्वो अग्रियो महीरपो वि गाहते । हविर्हविष्पु वन्द्यः २
 न पुत्रो मन्त्रो अग्रियो वृषाव चक्रवृद्धे । सद्भाभि सत्यो अध्वरः ३
 नैव पव काव्यो हविर्नृणा वसानो अपैति । स्वर्वाङ्गी सिपासति ४
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो विज्ञो गन्तव्य सीदति । यदीमुष्यन्ति वेधसः ५ [१८]

नैव पव मन्त्रो अग्रियो महीरपो वि गाहते । एषा यो अस्य धर्मभिः ७
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो महीरपो वि गाहते । विवृता अस्य योजनम् ८
 नैव पव मन्त्रो अग्रियो महीरपो वि गाहते । यदीमुष्यन्ति वेधसः ९ [२३]

(९)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रिया दिवः कृविर्वयांसि नृप्योर्हितः । सुवानो याति कृविकृतुः १
 प्रप्र क्षयाय पन्यसे जनाय जुष्टो अद्भुहे । वीत्यर्षं चनिष्ठया २
 स सुनुर्मातरा शुचिर्जातो जाते अरोचयत् । महान् मही क्रेतावृधा ३
 स सप्त धीतिमिहितो नद्यो अजिन्वद्बुधः । या एकमक्षि वावृधुः ४
 ता अभि सन्तमस्तृतं महे युवानमा दधुः । इन्दुमिन्द्र तव व्रते ५ [३२]

अभि वह्निरमर्त्यः सप्त पश्यति वावहिः । क्रिविर्देवीरतर्पयत् ६
 अवा कल्पेषु नः पुमस्तमांसि सोम योध्या । तानि पुनान जङ्घनः ७
 नू नव्यसे नवीयसे सूक्ताय साधया पथः । प्रत्नवद्रोचया रुचः ८
 पवमान महि श्रवो गामश्वं रासि वीरवत् । सना मेधां सना स्वः ९ [३३] (८७)

(१०)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र स्वानासो रथा इवाऽर्वन्तो न श्रवस्ववः । सोमासो राये अक्रमुः १
 हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गर्भस्थोः । भरांसः कारिणामिव २
 राजानो न प्रशस्तिभिः सोमासो गोभिरञ्जते । यज्ञो न सप्त धातुभिः ३
 परि सुवानास इन्दवो मदाय ब्रह्मणा गिरा । सुता अर्पन्ति धारया ४
 आपानासो विवस्वतो जनन्त उपसो भगम् । सूर्य अण्वं वि तन्वते ५ [३४]

अप द्वारा मतीनां भूता क्रण्वन्ति कारवः । वृष्णो हरस आयवः ६
 समीचीनास आसते होतारः सप्तजामयः । पदमेकस्य पिप्रतः ७
 नाभा नाभि न आ देवे चक्षश्चित् सूर्ये सचा । कवेरपत्यमा वृहे ८
 अभि प्रिया दिवस्पदमध्वर्युभिर्गृहा हितम् । सूरः पश्यति चक्षसा ९ [३५] (९३)

(११)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उपास्मै गायता नरः पवमानयेन्दवे । अभि देवा इयक्षते १
 अभि ते मधुना पयोऽर्धवाणो अशिश्रुयुः । देवं देवाय देवयु २
 स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमवते । शं राज्ञोर्धधीभ्यः ३

(९६)

बभ्रवे नु स्वतवसे ऽरुणाय दिविस्पृशे । सोमाय गाथमर्चत	४
हस्तच्युतेभिरद्रिभिः सुतं सोमं पुनीतन । मधावा धावता मधु	५ [३६]
नमसेदुर्प सीदत दुभेदुभि श्रीणीतन । इन्दुमिन्द्रे दधातन	६
अमित्रहा विचर्षणिः पर्वस्व सोमं शं गवे । देवेभ्यो अनुकामकृत्	७
इन्द्राय सोम पातवे मदाय परि पिच्यसे । मनश्चिन्मनसरूपतिः	८
पर्वमान सुवीर्यं रयिं सोमं रिरिहि नः । इन्दुविन्द्रेण नो युजा	९ [३७] (१)

(१२)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमा असृग्रमिन्दवः सुता ऋतस्य सार्दने । इन्द्राय मधुमत्तमाः	१
अभि विप्रा अनूपत् गावो वत्सं न मातरः । इन्द्रं सोमस्य पीतये	२
मदुच्युत क्षेति सार्दने सिन्धोरुर्मा विपश्चित् । सोमो गौरी अधि श्रितः	३
त्रिवो नाभा विचक्षणो ऽव्यो वारं महीयते । सोमो यः सुकतुः कविः	४
यः सोमः कलशेष्वौ अन्तः पवित्र आहितः । तमिन्दुः परि पस्वजे	५ [३८]
प्र याचमिन्दुरिष्यति समुद्रस्याधि विष्टपि । जिन्वन् कोशं मधुश्रुतम्	६
नित्यंस्तोत्रो वनस्पतिर्धनामन्तः सवर्दुवः । हिन्वानो मानुषा युगा	७
अभि प्रिया त्रिवस्पदा सोमो हिन्वानो अर्पति । विप्रस्य धारया कविः	८
आ पर्वमान धारय रयिं सहस्रवर्चसम् । अस्मे इन्दो स्वाभुवम्	९ [३९] (१)

[नवमोऽध्यायः ॥ ८॥ व० १-३३]

(१३)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमः पुनानो अर्पति सहस्रधागे अत्यविः । वायोस्मिन्दस्य निष्कृतम्	१
पर्वमानमवस्यवा विप्रमभि प्र गायत । सुध्राणं देववीतये	२
पर्वन्तु वानमातये सोमाः सहस्रपाजसः । गुणाना देववीतये	३
तु नो वानमातये पर्वस्व बृहतीरिषः । युमदिन्दो सुवीर्यम्	४
न नो मद्रिषिणं रयिं पर्वन्तामा सुवीर्यम् । सुवाना वृधाम् इन्दवः	५ [१]
अस्या दिव्याना न हेतुभिर्मयं वानमातये । वि धारमव्यमाशयः	६
सुधा अविन्तीन्दो अमि वृत्तं न ध्रुवः । दृधन्विर गमस्त्रयोः	७
मुष्ट इन्द्राय नमस्यः पर्वमान कनिकदन्त । विख्या अपु द्विषो जहि	८
अस्मन्तो अरयन्तः पर्वमानाः स्वर्दशः । यानावृतस्य सीदत	९ [२] (१)

(१४)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रासिष्यदत् कुविः सिन्धोर्ह्रमावधिं श्रितः । कारं विभ्रतं पुरुस्पृहम् ?
 गिरा यद्वी सर्वन्धवः पञ्च व्राता अपस्यवः । परिकृण्वन्ति धर्णसिम् २
 आदस्य शुष्मिणो रसे विश्वे देवा अमत्सत । यद्वी गोभिर्वसायते ३
 निरिणानो वि धावति जहृच्छर्याणि तान्वा । अत्रा सं जिघ्रते युजा ४
 नृसीभिर्यो विवस्वतः शुभ्रो न मामूजे युवा । गाः कृण्वानो न निर्णिजम् ५ [३]

अतिं श्रिती तिरश्चता गन्वा जिगात्यण्ड्या । वग्नुभिर्यतिं यं विदे ६
 अभि क्षिपुः समगमत मर्जयन्तीरिस्पतिम् । पूष्ठा गृभ्णत वाजिनः ७
 परि दिव्यानि मर्मृशद् विश्वानि सोम पार्थिवा । वसूनि याह्यस्मयुः ८ [४] (१३१)

(१५)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष धिया यात्यण्ड्या शूरो रथेभिराशुभिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ?
 एष पुरु धियायते बृहते देवतातये । यत्रामृतास आसते २
 एष हितो वि नीयते ऽन्तः शुभ्रावता पथा । यदी तुञ्जन्ति भूर्णयः ३
 एष शृङ्गाणि दोधुवन्च्छिरीति यूथ्योऽ वृषा । नृम्णा दधान ओजसा ४
 एष रुक्मिभिरीयते वाजी शुभ्रेभिराशुभिः । पतिः सिन्धूनां भवन् ५
 एष वसूनि पिबुना परुषा ययिवा अति । अव शादेषु गच्छति ६
 एतं मृजन्ति मर्ज्यं मुप द्रोणेष्वायवः । प्रचक्राणं महीरिपः ७
 एतमु त्वं दश क्षिपो मृजन्ति सप्त धीतर्यः । स्वायुधं मुदिन्तमम् ८ [५] (१३२)

(१६)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते सोतारं ओण्योऽ रसं मदाय घृष्वये । सगो न तृक्त्वेतशः ?
 कत्वा दक्षस्य रथ्यं मुपो वसानमन्यसा । गोपानर्ष्वेषु सधिम २
 अनतमप्सु दुष्टं सोमं पवित्रं आ सृज । पुनीहीन्द्राय पातवे ३
 प्र पुनानस्य चेतसा सोमः पवित्रं अर्पति । कत्वा सुवस्यनासदत् ४

(१३३)

प्र त्वा नमोभिरिन्द्व इन्द्र सोमा असृक्षत । गृहे भराय कारिणः ५
 पुनानो रूपे अज्यये विश्वा अर्पन्तुभि धियः । शूरो न गोपु तिष्ठति ६
 दिवो न सानु पिप्युषी धारा सुतस्य वेधसः । वृथा पवित्रे अर्पति ७
 त्वं सोम विपश्चितं तना पुनान आयुषु । अज्यो वारं वि धावसि ८ [६]

(१७)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र निम्नेनैव सिन्धवो व्रन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा असृग्रमाश्वः १
 अभि सुवानास इन्दवो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन् २
 अत्यूर्मिर्मत्सरो मदुः सोमः पवित्रे अर्पति । विव्रन् रक्षांसि देवयुः ३
 आ कुलशेषु धावति पवित्रे परि पिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ४
 अति त्री सोम रोचना रोहन् न भ्राजसे दिवम् । इष्णन् त्सूर्यं न चोदयः ५
 अभि विप्रा अनूपत मूर्धन् यज्ञस्य कारवः । दधानाश्चक्षांसि प्रियम् ६
 तमु त्वा वाजिनं नरो धीभिर्विप्रा अवस्यवः । मुजन्ति देवतातये ७
 मधोर्धारा मनु क्षर तीव्रः सुधस्थमासदः । चारुर्ऋताय पीतये ८ [७] (१८)

(१८)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि सुवानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षाः । मदेषु सर्वधा असि १
 त्वं विप्रस्त्वं कविर्मधु प्र जातमन्धसः । मदेषु सर्वधा असि २
 तव विश्वे सजोषसो देवासः पीतिमाशत । मदेषु सर्वधा असि ३
 आ यो विश्वानि वार्या वसूनि हस्तयोर्दुधे । मदेषु सर्वधा असि ४
 य इमे रोदसी मही सं मातरैव दोहते । मदेषु सर्वधा असि ५
 परि यो रोदसी उभे सद्यो वाजैभिरर्पति । मदेषु सर्वधा असि ६
 स शुष्मी कुलशेषा पुनानो अचिक्रदत् । मदेषु सर्वधा असि ७ [८] (१९)

(१९)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यत् सोम चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तन्नः पुनान आ भर १
 युवं हि स्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोपती । ईशाना पिप्यत धियः २ (१९३)

वृषा पुनान आयुषु	स्तनयनाधिं वृहिषि	१ हरिः सन् योनिमासदत्	३
अवावशान्त धीतयो	वृषभस्याधि रेतसि	१ सूनोर्वत्सस्य मातरः	४
कुविद्विष्यन्तीभ्यः	पुनानो गर्भमादधत्	१ याः शुक्रं दुहते पर्यः	५
उप शिक्षापतस्थुषो	भियसमा धेहि शत्रुषु	१ पर्वमान विदा रयिम्	६
नि शत्रोः सोम वृष्ण्यं	नि शुष्मं नि वयस्तिर । दूरे वा सतो अन्ति वा	७ [९] (१६९)	

(२०)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र कविर्देववीतये	ऽव्यो वारोभिरर्पति	१ साह्वान विश्वा अभि स्पृधः	१
स हि प्मा जरितृभ्य आ	वाजं गोर्मन्तुमिन्वति । पर्वमानः सहस्रिणाम्		२
परि विश्वानि चेतसा	मृशसे पर्वसे मती	१ स नः सोम श्रवो विदः	३
अभ्यर्पे वृहद्यशो	सुवर्वन्धो ध्रुवं रयिम्	१ इपं स्तोतृभ्य आ भर	४
त्वं राजेव सुव्रतो	गिरः सोमा विवेशिथ	१ पुनानो वहे अद्भुत	५
स वहिरिप्सु दुष्टरो	मृज्यमानो गर्भस्त्योः	१ सोमश्चमूपु सीदति	६
क्रीडुर्मखो न मह्युः	पवित्रं सोम गच्छसि	१ दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	७ [१०] (१७३)

(२१)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते धावन्तीन्दवः	सोमा इन्द्राय घृष्वयः	१ मत्सरासः स्वविदः	१
प्रवृण्वन्तो अभियुजः	सुष्वये वरिवोविदः	१ स्वयं स्तोत्रे वयस्मृतः	२
वृथा कीळन्त इन्दवः	सुधस्थमभ्येकमिन्	१ सिन्धोऽर्मा व्यक्षरन्	३
एते विश्वानि वार्या	पर्वमानास आशत	१ हिता न सतयो रयं	४
आस्मिन् पिशङ्गमिन्दवो	दधाता वेनमादिशे	१ यो अन्मभ्यनरावा	५
ऋभुर्न रथ्यं नवं	दधाता केतमादिशे	१ शुक्राः पवध्वमर्षसा	६
एत उ त्वे अवीवशन्	काष्ठां शानिनां अकत	१ सुतः प्रासादिसुमतिम्	७ [११] १८०

(२२)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते सोमास आशशो	रथा द्य प्र वाजिनः	१ नगाः सुष्टा अहिपत	१
एते वार्ता श्योर्वः	पर्जन्यस्त्वेव वृष्टयः	१ अग्नेरिव भूना वृषा	२

ऋग्वेदः । अ० ६, म० ८, व० ६]

[५६८]

प्र त्वा नमोभिरिन्द्व इन्द्र सोमा असृक्षत । महे भराय कारिण
पुनानो ह्ये अन्यये विश्वा अर्पन्नाभिं श्रियः । शूरो न गोषु तिष्ठ
द्विवो न सानु पिप्युषी धारा सुतस्य वेधसः । वृथा पवित्रे अर्पति
त्वं सोम विपश्चितं तना पुनान आयुषु । अन्यो वारं वि धावति

(१७)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री
प्र निघ्नेनेव सिन्धवो व्रन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा असृग्रमाश्रवः
अभि सुवानास इन्दवो वृष्टयः पृथिवीर्मिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन्
अत्यूर्मिर्मत्सरो मदुः सोमः पवित्रे अर्पति । विघ्नन् रक्षांसि देवयुः
आ कुलशेषु धावति पवित्रे परि पिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते
अति त्री सोम रोचना रोहन् न भ्राजसे दिवम् । इष्णन् त्सूर्यं न चोदयः
अभि विप्रो अनूपत मूर्धन् युज्ञस्य कारवः । दधानाश्चक्षांसि प्रियम्
तमु त्वा वाजिनं नरो धीभिर्विप्रो अवस्यवः । मुजन्ति देवतातये
मधार्धागमनु क्षर तीवः सुधस्थमासदः । चारुर्कृताय पीतये

(१८)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।
परि सुवानां पिपिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षः । मर्देषु सर्वथा असि १
त्वं विप्रस्यं कवि-मधु प्र ज्ञातमन्धसः । मर्देषु सर्वथा असि २
तव विश्वे मनोपमा देवासः पीतिमाश्रत । मर्देषु सर्वथा असि ३
आ वा विश्वानि वायां वसूनि हस्तयोर्दधे । मर्देषु सर्वथा असि ४
य इमे गर्दमा मदी मं मातर्यु देहति । मर्देषु सर्वथा असि ५
एष वो गर्दमा उमे मद्यो वाजैर्भिर्गति । मर्देषु सर्वथा असि ६
न शुष्नी कुलशेषा पुनानो अचिक्रदत । मर्देषु सर्वथा असि ७ [८]

(१९)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।
यस सोम विवमुदथ्य दिव्यं पार्थिवं वधु । तन्नः पुनान आ अर्प १
द्वे वि न्यः स्वेरती इन्द्रश्च सोम गोपनी । इक्षाना विवमुदथ्य २

पुनान आयुषं स्तनयनाधिं ब्रिहिषि । हरिः सन् योनिमासदत् ३
 वावशन्त धीतयो वृषमस्याधि रेतसि । सूनोर्वत्सस्य मातरः ४
 विद्वेषण्यन्तीभ्यः पुनानो गर्भमादधत् । याः शुक्रं दुहते पयः ५
 उप शिक्षापतस्थुषो भियसुमा धेहि शत्रुषु । पर्वमान विदा रयिम ६
 ने शत्रोः सोम वृण्यं नि शुष्मं नि वयस्तिर । दूरे वा सतो अन्ति वा ७ [९] (१६९)

(२०)

७ काश्यपोऽस्तितो देवलो वा । पयमानः सोमः । गायत्री ।

प्र कुविर्देववीतये ऽव्यो वारैभिरपति । साह्वान विश्वा अभि स्पृधः १
 स हि प्मा जरितृभ्य आ वाजं गोमन्तुमिन्वति । पर्वमानः सहस्रिणाम् २
 परि विश्वानि चेतसा मृशसे पर्वसे मती । स नः सोम श्रवो विदः ३
 अभ्यर्षं बृहद्यशो मघवद्भ्यो ध्रुवं रयिम । इषं स्तोतृभ्य आ भर ४
 त्वं राजेव सुव्रतो गिरः सोमा विवेशिथ । पुनानो बद्धे अद्भुत ५
 । वहिरप्सु दुष्टरो मृज्यमानो गर्भस्त्योः । सोमश्चमृषु सीदति ६
 कीदृमखो न मंहयुः पवित्रं सोम गच्छसि । दधत् स्तोत्रे मृधीयम् ७ [१०] (१७३)

(२१)

७ काश्यपोऽस्तितो देवलो वा । पयमानः सोमः । गायत्री ।

एते धावन्तीन्दवः सोमा इन्द्राय वृष्वयः । मत्सरातः न्युविदः १
 प्रवृण्वन्तो अभियुजः सुष्वये वरिवाविदः । स्वयं स्तोत्रे यवन्कृतः २
 वृथा क्रीळन्त इन्दवः सधस्थमभ्येकमिन् । सिन्धोस्तुता य्वंभन् ३
 एते विश्वानि वार्या पर्वमानास्त आशत । हिता न सतयो रथ ४
 आस्मिन् पिशङ्गमिन्दवो दधाता वेनमादिशे । यो अन्मभ्युनर्गवा ५
 क्रमुर्न रथं नवं दधाता केतमादिशे । शुक्राः पवध्वनर्गवा ६
 एत उ त्वे अवीवशन् काष्ठां वाजिनो अकृत । सुतः दासादिमुर्नतिम ७ [११] १८०

(२२)

७ काश्यपोऽस्तितो देवलो वा । पयमानः सोमः । गायत्री ।

एते सोमास्त आशतो रथा इषु प्र वाजिनः । सगाः नृप्या अहिभ्य १
 एते वार्ता इजोर्वः पर्जन्यस्तेषु वृष्टयः । अग्नेर्वि नृना वृथा २

प्र त्वा नमोभिरिन्द्व इन्द्र सोमा असुक्षत । महे भराय कारिणः ५
 पुनानो रूपे अव्यये विश्वा अर्पन्मि धियः । शूरो न गोपु तिष्ठति ६
 द्विवो न सानु पिप्युषी धारा सुतस्य वेधसः । वृथा पवित्रे अर्पति ७
 त्वं सोम विपश्चितं तना पुनान आयुषु । अव्यो वारुं वि धावसि ८ [६] (१३८)

(१७)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र निम्नेनैव सिन्धवो व्रन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा असृग्रमाश्रवः १
 अभि सुवानास इन्द्वो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन् २
 अत्यूर्मिर्मत्सरो मरुः सोमः पवित्रे अर्पति । विन्नन् रक्षांसि देवयुः ३
 आ कुलशेषु धावति पवित्रे परि पिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ४
 अति त्री सोम रोचना रोहन् न भ्राजसे दिवम् । इष्णन् त्सूर्यं न चोदयः ५
 अभि विप्रा अन्नपत मूर्धन् यज्ञस्य कारवः । दधानाश्चक्षसि प्रियम् ६
 तमु त्वा वाजिनं नरो धीभिर्विप्रा अवस्यवः । मुजान्ति देवतातये ७
 मधोर्धारामनु क्षर तीव्रः सधस्थमासदः । चारुर्कृताय पीतये ८ [७] (१३९)

(१८)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि सुवानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षाः । मदेषु सर्वधा असि १
 त्वं विप्रस्त्वं कविर्मधु प्र जातमन्धसः । मदेषु सर्वधा असि २
 तव विश्वे सजोषसो देवासः पीतिमाशत । मदेषु सर्वधा असि ३
 आ यो विश्वानि वार्या वसूनि हस्तयोर्वुधे । मदेषु सर्वधा असि ४
 य इमे रोदसी मही सं मातरैव दोहते । मदेषु सर्वधा असि ५
 परि यो रोदसी उभे सद्यो वार्जेभिरर्पति । मदेषु सर्वधा असि ६
 स शुष्मी कुलशेषा पुनानो अचिक्रदत् । मदेषु सर्वधा असि ७ [८] (१४०)

(१९)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोम चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तन्नः पुनान आ भर १
 वं हि स्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोर्पती । ईशाना पिप्यतं धियः २ (१४१)

एते १
 एते वाता

। देवैः शोभते वृषा	कुर्योर्नावधिं प्रियः	। वृत्रहा देववीतमः	३
वैश्वा रूपाण्याविशन्	पुनानो याति हर्यतः	। यत्रामृतास आसते	४
मरुषो जनयन् गिरः	सोमः पवत आयुषक्	। इन्द्रं गच्छन् कविक्रतुः	५
आ पवस्व मदन्तिम	पवित्रं धारया कवे	। अर्कस्य योनिमासदम्	६ [१५] (२१०)

(२६)

६ इध्मवाहो दार्ढ्युतः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तममृक्षन्त वाजिनं	मुपस्थे अदितेरधिं	। विप्रासो अण्व्या धिया	१
तं गावो अभ्यनूयत	सहस्रधारमक्षितम्	। इन्द्रं धतरिमा द्विवः	२
तं वेधां मेधयाहयन्	पवमानमाधि द्यविं	। धर्णसिं भूरिधावसम्	३
तमह्यन् भुरिजोर्धिया	संवसानं विवस्वतः	। पतिं वावो अदाभ्यम्	४
तं सानावधिं जामयो	हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः	। हर्यतं भूरिचक्षसम्	५
तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः	पवमान गिरावृधम्	। इन्द्रविन्द्राय मत्सुरम्	६ [१६] (२१६)

(२७)

६ नृमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष कविरभिष्टुतः	पवित्रे अधिं तोशते	। पुनानो घ्नन्पु सिधः	१
एष इन्द्राय वायवे	स्वजित् परि पिच्यते	। पवित्रे दक्षसार्धनः	२
एष नृभिर्वि नीयते	द्विवो मूर्धा वृषा सुतः	। सोमो वनेषु विश्ववित्	३
एष गन्धुराचिक्रवृत्	पवमानो हिरण्ययुः	। इन्द्रुः सत्राजिदस्वृतः	४
एष सूर्येण हासते	पवमानो अधि द्यविं	। पवित्रे मत्सुरो मदः	५
एष शुष्म्यसिष्यद	दुन्तरिक्षे वृषा हरिः	। पुनान इन्द्रुरिन्द्रमा	६ [१७] (२२२)

(२८)

६ प्रियमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष वाजी हितो नृभिः	विश्वविन्मनसस्पातिः	। अय्यो वारं वि धावति	१
एष पवित्रे अक्षरत्	सोमो देवेभ्यः सुतः	। विश्वा धामान्याविशन्	२
एष देवः शुभायते	ऽधि योनावमर्त्यः	। वृत्रहा देववीतमः	३
एष वृषा कनिकद	दृशभिर्जामिभिर्यतः	। अभि द्रोणाणि धावति	४ (२२६)

एते पूता विपुश्चितः सोमासो दध्याशिरः । विपा व्यानशुभ्रियः
 एते मुष्टा अमर्त्याः ससुवांसो न शश्रमुः । इयक्षन्तः पृथो रजः
 एते पुष्टानि रोदसो विप्रियन्तो व्यानशुः । उतेदमुत्तमं रजः
 तन्तुं तन्वानमुत्तममनु प्रवत आशत । उतेदमुत्तमाय्यम्
 त्वं सोम पुणिभ्य आ वसु गन्यानि धारयः । ततं तन्तुमचिक्रदः

(२३)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमा असृग्रमाशवो मधोर्मर्दस्य धारया । अभि विश्वानि कान्या
 अनु प्रतास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे जनन्त सूर्यम्
 आ पवमान नो भराऽर्यो अदाशुषो गर्यम् । कृधि प्रजावतीरिषः
 अभि सोमास आयवः पर्वन्ते मय्यं मदम् । अभि कोशं मधुश्चुतम्
 सोमो अर्पति धर्णसि र्दधान इन्द्रियं रसम् । सुवीरो अभिशस्तिपाः
 इन्द्राय सोम पवसे देवेभ्यः सधमाद्यः । इन्द्रो वाजं सिपाससि
 अस्य पीत्वा मदाना मिन्द्रो वृत्राण्यप्रति । जवानं जवनच्च नु

(२४)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमासो अधन्विषुः पर्वमानास इन्द्रवः । श्रीणाना अण्डु मृजत
 अभि गावो अधन्विषु रापो न प्रवता यतीः । पुनाना इन्द्रमाशत
 प्र पवमान धन्वसि सोमेन्द्राय पातवे । नृभिर्यतो वि नीयसे
 त्वं सोम नृमार्दनः पर्वस्व चर्पणीसहे । सस्त्रियो अनुमाद्यः
 इन्द्रो यदङ्गिभिः सुतः पवित्रं परिधार्वासि । अरमिन्द्रस्य धात्रे
 पर्वस्व वृत्रहन्तमो कथेभिरनुमाद्यः । शुचिः पावको अद्भुतः
 शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतस्य मध्वः । देवावीरवशंसहा

(२५)

६ दृळ्हच्युत आगस्त्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पर्वस्व दक्षसार्धनो देवेभ्यः पीतये हरे । मरुद्भ्यो वायवे मदः
 पर्वमान धिया हितोऽभि योनिं कर्निकदत् । धर्मणा वायुमा विश

सं देवैः शोभते वृषा	कविर्योनावधिं प्रियः । वृत्रहा देववीर्यतमः	३
विश्वा रूपाण्याविशन्	पुनानो याति हर्यतः । यत्रामृतास आसते	४
अरुणो जनयन् गिरः	सोमः पवत आयुषक् । इन्द्रं गच्छन् कविकेतुः	५
आ पवस्व मदन्तिम	पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम्	६ [१५] (२१०)

(२६)

६ इधमवाहो दाढेच्युतः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तममृक्षन्त वाजिनं	मुपस्थे अदितेरधि । विप्रसो अण्व्या धिया	१
तं गावो अभ्यनूपत	सहस्रधारमाक्षितम् । इन्द्रं धर्तारमा दिवः	२
तं वेधां मेधयाहच्यन्	पवमानमाधि द्यवि । धर्णसिं भूरिधायसम्	३
तमह्यन् भुरिजोर्धिया	संवसानं विवस्वतः । पतिं वाचो अदाभ्यम्	४
तं सानावधिं जामयो	हरिं हिन्वन्त्यद्विभिः । हर्यतं भूरिचक्षसम्	५
तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः	पवमान गिरावृधम् । इन्द्रविन्द्राय मत्सरम्	६ [१६] (२१६)

(२७)

६ नृमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष कविरभिष्टुतः	पवित्रे अधि तोशते । पुनानो ब्रह्मण सिधः	१
एष इन्द्राय वायवे	स्वर्जितं परि पिच्यते । पवित्रे दक्षसाधनः	२
एष नृभिर्वि नीयते	दिवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु विश्ववित्	३
एष गव्युराचिक्रदुत्	पवमानो हिरण्ययुः । इन्द्रः सत्राजिदस्तुतः	४
एष सूर्येण हासते	पवमानो अधि द्यवि । पवित्रे मत्सरो मदः	५
एष शुष्मसिष्यद	दन्तरिक्षे वृषा हरिः । पुनान इन्द्रुरिन्द्रमा	६ [१७] (२२२)

(२८)

६ प्रियमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष वाजी हितो नृभि	र्विश्वविन्मनसस्पातिः । अच्यो वारं वि धावति	१
एष पवित्रे अक्षरत्	सोमो देवेभ्यः सुतः । विश्वा धामान्याविशन्	२
एष देवः शुभायते	ऽधि योनावर्मन्वः । वृत्रहा देववीर्यतमः	३
एष वृषा कर्तिकद	दृशभिर्जामिभिर्वतः । अभि द्रोणानि धावति	४ (२२३)

एष सूर्यमरोचयन् पर्वमानो विचर्षणिः । विश्वा धामानि विश्ववित ५
एष शुष्म्यदाभ्यः सोमः पुनानो अर्पति । देवावीर्यशंसहा ६ [१८] (११)

(२९)

६ नृमेध आहिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्रास्य धारा अक्षरन् वृष्णः सुतस्योजसा । देवाँ अनु प्रभूषतः १
सर्षि मृजन्ति वेधसो गुणन्तः कारवो गिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यम् २
सुपहा सोम तानि ते पुनानाय प्रभूवसो । वर्धा समुद्रमुक्थ्यम् ३
विश्वा वसूनि संजयन् पर्वस्व सोम धारया । इनु द्वेपांसि सुध्यक् ४
रक्षा सुनो अररूपः स्वनात् संस्य कस्य चित् । निदो यत्र मुमुचमहे ५
एन्दो पार्थिवं रयिं दिव्यं पर्वस्व धारया । द्युमन्तं शुष्ममा भर ६ [१९] (१२)

(३०)

६ विन्दुराहिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र धारा अस्य शुष्मिणो वृथा पवित्रे अक्षरन् । पुनानो वाचमिष्यति १
इन्दुर्हियानः सोतृभिर्मृज्यमानः कनिक्रदत् । इयति वग्नुमिन्द्रियम् २
आ नः शुष्मं नृपाह्यं वीरवन्तं पुरुस्पृहम् । पर्वस्व सोम धारया ३
प्र सोमो अति धारया पर्वमानो असिष्यदत् । अभि द्रोणान्यासदम् ४
अप्सु त्वा मधुमत्तमं हरिं हिन्वन्त्यद्विभिः । इन्दुविन्द्राय पीतर्ये ५
सुनोता मधुमत्तमं सोममिन्द्राय वृजिणे । चारुं शर्धाय मत्सरम् ६ [२०] (१३)

(३१)

६ गोतमो राहृगणः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमासः स्वाध्यः पर्वमानासो अक्रमुः । रयिं कृण्वन्ति चेतनम् १
स्पृथिव्या अधि भवेन्दो द्युमन्वर्धनः । भवा वाजानां पतिः २
तुभ्यं वाता अभिप्रियस्तुभ्यमर्षन्ति सिन्धवः । सोम वर्धन्ति ते महः ३
आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् । भवा वाजस्य संगथे ४
तुभ्यं गावो द्यूतं पयो वभ्रौ दुदुह्ने अक्षितम् । वरिष्ये अधि सानवि ५
स्वायुधस्य ते सतो भुवनस्य पते वयम् । इन्दो सखित्वमुश्मासि ६ [२१] (१४)

(३२)

६ श्यावाश्व आत्रेयः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमांसो मद्व्युतः	श्रवसे नो मधोनः ।	सुता विदथे अक्रमुः	१
अदीं त्रितस्य योषणो	हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः ।	इन्दुमिन्द्राय पीतये	२
अदीं हंसो यथा गुणं	विश्वस्यावीवशनमितिम् ।	अत्यो न गोभिरज्यते	३
उभे सोमावचाकंशन	मृगो न तक्तो अर्पसि ।	सीदन्नृतस्य योनिमा	४
अभि गावो अनूपत्	योषां जारमिव प्रियम् ।	अगन्नाजिं यथा हितम्	५
अस्मे धेहि द्युमद्यशो	मधवर्चश्च मह्यं च ।	सुनिं मेधामुत श्रवः	६ [२२] (२५२)

(३३)

६ त्रित आप्त्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमांसो विपश्चितो	ऽपां न यन्त्युर्मयः ।	वनानि महिषा इव	१
अभि द्रोणानि वृध्रवः	शुक्रा क्रतस्य धारया ।	वाजं गोमन्तमक्षरन्	२
सुता इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुच्यः ।	सोमा अर्पन्ति विष्णवे	३
तिस्रो वाच उदीरते	गावो मिमन्ति धेनवः ।	हारीरति कर्निकदत्	४
अभि ब्रह्मीरनूपत	यह्नीकृतस्य मातरः ।	मर्मज्वन्ते द्विवः शिशुम्	५
रायः समुद्राश्चतुरो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः ।	आ पवस्य सहायिणः	६ [२३] (२५८)

(३४)

६ त्रित आप्त्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सुवानो धारया तने	न्दुहिन्वानो अर्पति ।	रुजइच्छा व्योजसा	१
सुत इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुच्यः ।	सोमो अर्पति विष्णवे	२
धृषाणं धृषभिर्यतं	सुन्यन्ति सोममद्रिभिः ।	इहन्ति शक्मना पयः	३
भुवत् त्रितस्य भर्षो	भुवदिन्द्राय मत्सरः ।	से हृषैरज्यते हरिः	४
अभीमूतस्य विष्टपं	दुहते पृश्निमातरः ।	चारुं प्रियतमं हविः	५
समेनमहुता इमा	गिरा अर्पन्ति ससुतः ।	हेनर्वाभो अवीवशन	६ [२४] (२६३)

(३५)

६ प्रभृत्पुनराक्षिरस्तः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आ नः पवस्य धारया	पवमान इति पुन	परा ज्योतिर्विद्वानि नः	१
इन्द्रो समुद्रमीक्ष्य	पवस्य विश्वमेजय	रायो धर्ता न ओजसा	२

(२६६)

त्वया वीरेण वीरवो ऽभि प्याम पृतन्यतः । क्षरा णो अभि वार्यम् ३
 प्र वाजमिन्दुरिष्यति सिषासन् वाजसा ऋषिः । व्रता विद्वान आयुधा ४
 तं गीर्भैर्वाचमीह्वय पुनानं वासयामसि । सोमं जनस्य गोर्पतिम् ५
 विश्वो यस्य व्रते जनो द्वाधार धर्मणस्पतेः । पुनानस्य प्रभूवसोः ६ [२५] (१)

(३६)

६ प्रभूवसुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

असंजि रथ्यो यथा पवित्रे चम्बोः सुतः । कार्पमन् वाजी न्यक्रमीत १
 स वह्निः सोम जागृविः पवस्व देववीरतिं । अभि कोशं मधुश्रुतम् २
 स नो ज्योतींषि पूर्य पवमान वि रोचय । कृत्वे दक्षाय नो हिनु ३
 शुम्भमानं क्रतायुभिर्मृज्यमानो गर्भस्त्योः । पवते वारं अव्यये ४
 स विश्वा दाशुषे वसु सोमो दिव्यानि पार्थिवा । पवतामान्तरिक्षा ५
 आ दिवस्पृष्ठमश्वयुर्गव्ययुः सोम रोहसि । वीर्युः शंसस्पते ६ [२६] (१)

(३७)

६ रहूगण आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स सुतः पीतये वृषा सोमः पवित्रे अर्पति । विघ्नन् रक्षांसि देवयुः १
 स पवित्रे विचक्षणो हरिरर्पति धर्णासिः । अभि योनिं कनिकदत् २
 स वाजी रोचना दिवः पवमानो वि धावति । रक्षोहा वारमव्ययम् ३
 स त्रितस्याधि सानवि पवमानो अरोचयत् । जामिभिः सूर्यं सह ४
 स वृत्रहा वृषा सुतो वरिवोविददाभ्यः । सोमो वाजमिवासरत् ५
 स देवः कविर्नैषितोऽभि द्रोणांनि धावति । इन्दुरिन्द्राय मंहना ६ [२७] (१)

(३८)

६ रहूगण आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष उ स्य वृषा रथो ऽव्यो वारंभिरर्पति । गच्छन् वाजं सहस्रिणाम् १
 एतं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये २
 एतं त्वं हरितो दश मर्मज्यन्ते अपस्वुवः । यामिमदाय शुम्भते ३
 एष स्य मानुषीष्वा श्येनो न विश्व सीदति । गच्छन् आरो न योषितम् ४
 एष स्य मद्यो रसो ऽव चष्टे दिवः शिशुः । य इन्दुर्वारमाविशत् ५
 एष स्य पीतये सुतो हरिरर्पति धर्णासिः । कन्दुन् योनिमभि प्रियम् ६ [२८] (१)

(३९)

३ बृहन्मतिराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आशुर्यं बृहन्मते	परि प्रियेण धान्ता	। यत्र देवा इति ब्रवं	१
परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं	जनाय यातयन्निर्षः	। वृष्टिं दिवः परि स्रव	२
सुत एति पवित्र आ	त्विषिं दधान ओजसा	। विचक्षाणो विरोचयन्	३
अयं स यो दिवस्परि	रघुयामा पवित्र आ	। सिन्धोरुर्मा व्यक्षरत्	४
आविवासन् परावतो	अथो अर्वावतः सुतः	। इन्द्राय सिच्यते मधु	५
समीचीना अनूपत	हरिं हिन्वन्त्यादिभिः	। योनावृतस्य सीदत	६ [२९] (२९४)

(४०)

३ बृहन्मतिराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पुनानो अक्रमीदुभि	विश्वा मृधो विचर्षणिः	। शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः	१
आ योनिमरुणो रुह	द्रमदिन्द्रं वृषा सुतः	। ध्रुवे सदासि सीदति	२
नू नो रयिं महामिन्द्रो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः	। आ पवस्व सहस्रिणाम्	३
विश्वा सोम पवमान	द्युन्नानीन्दुवा भर	। विदाः सहस्रिणीरिपः	४
स नः पुनान आ भर	रयिं स्तोत्रे सुवीर्यम्	। जरितुर्वध्या गिरः	५
पुनान इन्दुवा भर	सोम द्विवर्हसं रयिम्	। वृषन्निन्द्रो न उक्थ्यम्	६ [३०] (३००)

(४१)

३ मेघ्यातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ये गावो न भूर्णय	स्त्वेषा अयासो अक्रमुः	। घ्नन्तः कृष्णामप त्वचम्	१
सुवितस्य मनामहे	ऽति सेतुं दुरान्यम्	। सार्ह्वसो दस्युमव्रतम्	२
शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः	पवमानस्य शुष्मिणः	। चरन्ति विद्युतो दिवि	३
आ पवस्व महीमिषं	गोमदिन्द्रो हिण्यवत्	। अश्वान्द्राजवत् सुतः	४
स पवस्व विचर्षण	आ मही रोदसी पूण	। उपाः सुशो न रश्मिभिः	५
परि णः शर्मयन्त्या	धारया सोम विश्वतः	। सरा रसेव विष्टपम्	६ [३१] (३०६)

(४२)

३ मेघ्यातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

जनयन् रोचना दिवो	जनयन्नष्ट सूर्यम्	। वसानो गा अपो हरिः	१
एष प्रजेन मन्मना	देवो देवेभ्यस्परि	। धारया पवते सुतः	२ (३०८)

वावृधानाय तूर्वाये पर्वन्ते वाजसातये । सोमाः सहस्रपाजसः ३
 द्रुहानः पुनमिन् पर्यः पवित्रे परि पिच्यते । क्रन्दन् देवाँ अजीजनत् ४
 अमि विश्वानि वार्याः अमि देवाँ क्रतावृधः । सोमः पुनानो अर्धति ५
 गोमन्त्रः सोम वीग्वु—दश्वावृद्धाजवत् सुतः । पर्वस्व बृहतीरिपः ६ [३२] ७

(४३)

३ मेध्यातिथिः काण्वः । पचमानः सोमः । गायत्री ।

यो अन्य उव मुज्यते गोभिर्मदाय हर्यतः । तं गीर्भिर्वासयामसि १
 तं तो विश्वा अवस्युवो गिरः शुम्भन्ति पूर्वथा । इन्दुमिन्द्राय पीतये २
 पुनानो वानि हर्यतः सोमो गीर्भिः परिष्कृतः । विप्रस्य मेध्यातिथेः ३
 पचमान विप्र गयि—मुष्मभ्यं सोम सुभिर्यम् । इन्द्रो सहस्रवर्चसम् ४
 इन्दुस्यो न पतिमुत्त रुनिष्कन्ति पवित्र आ । गदक्षारणि देवयुः ५
 पचमान वाजसातये विप्रस्य गृणतो पुधे । सोम गम्बं मुवीर्यम् ६ [३२] ७

१ ३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७

—२२५—

१ ३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७

विप्रस्य गृणतो पुधे । सोम गम्बं मुवीर्यम्

(४४)

३ अयास्य आहिष्मन्तः पचमानः सोमः । गायत्री ।

यो अन्य उव मुज्यते गोभिर्मदाय हर्यतः । तं गीर्भिर्वासयामसि १
 तं तो विश्वा अवस्युवो गिरः शुम्भन्ति पूर्वथा । इन्दुमिन्द्राय पीतये २
 पुनानो वानि हर्यतः सोमो गीर्भिः परिष्कृतः । विप्रस्य मेध्यातिथेः ३
 पचमान विप्र गयि—मुष्मभ्यं सोम सुभिर्यम् । इन्द्रो सहस्रवर्चसम् ४
 इन्दुस्यो न पतिमुत्त रुनिष्कन्ति पवित्र आ । गदक्षारणि देवयुः ५
 पचमान वाजसातये विप्रस्य गृणतो पुधे । सोम गम्बं मुवीर्यम् ६ [३२] ७

(४५)

३ अयास्य आहिष्मन्तः पचमानः सोमः । गायत्री ।

यो अन्य उव मुज्यते गोभिर्मदाय हर्यतः । तं गीर्भिर्वासयामसि १
 तं तो विश्वा अवस्युवो गिरः शुम्भन्ति पूर्वथा । इन्दुमिन्द्राय पीतये २
 पुनानो वानि हर्यतः सोमो गीर्भिः परिष्कृतः । विप्रस्य मेध्यातिथेः ३
 पचमान विप्र गयि—मुष्मभ्यं सोम सुभिर्यम् । इन्द्रो सहस्रवर्चसम् ४
 इन्दुस्यो न पतिमुत्त रुनिष्कन्ति पवित्र आ । गदक्षारणि देवयुः ५
 पचमान वाजसातये विप्रस्य गृणतो पुधे । सोम गम्बं मुवीर्यम् ६ [३२] ७

(४६)

६ अयास्य आह्निरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

असृग्रन् देववीतये	ऽत्यासः कृत्या इव	। क्षरन्तः पर्वतावृधः	१
परिष्कृतास इन्दवो	योधैव पित्र्यावती	। वायुं सोमा असृक्षत	२
एते सोमास इन्दवः	प्रयस्वन्तश्चमू सुताः	। इन्द्रं वर्धन्ति कर्मभिः	३
आ धावता सुहस्त्यः	शुक्रा गृभीत मन्थिना	। गोभिः श्रीणीत मत्सरम्	४
स पवस्व धनंजय	प्रयन्ता राधसो महः	। अस्मभ्यं सोम गातुवित्	५
एतं मृजन्ति मर्ज्यं	पवमानं दश क्षिपः	। इन्द्राय मत्सरं मदम्	६ [३] (३३६)

(४७)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अया सोमः सुकृत्या	महश्चिदुभयवर्धत	। मन्दान उदृपायते	१
कृतानीदस्य कर्त्वा	चेतन्ते दस्युतर्हणा	। ऋणा च धृष्णुश्चयते	२
आत् सोम इन्द्रियो रसो	वज्रः सहस्रसा भुवत्	। उक्थं यदस्य जायते	३
स्वयं कविर्विधर्तरि	विप्राय रत्नमिच्छति	। यदी मर्ज्यते धियः	४
सिषासतू रयीणां	वाजेष्वर्वतामिव	। भरेणु जिग्युषामसि	५ [४] (३४१)

(४८)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तं त्वा नृम्णानि विश्रतं	सुधस्थेषु महो द्विवः	। चारुं सुकृत्ययेमहे	१
संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यं	महामहिन्नतं मदम्	। ज्ञतं पुरो रुरुक्षाणिम्	२
अतस्त्वा रयिमभि	राजानं सुक्रतो द्विवः	। सुपर्णो अन्वयिर्भरत्	३
विश्वस्मा इत् स्वर्हृशे	साधारणं रजस्तुरम्	। गोपामृतस्य विभरत्	४
अधा हिन्वान इन्द्रियं	ज्यायो महित्वमानशे	। अभिष्टिकृद्विचर्षणिः	५ [५] (३४६)

(४९)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व वृष्टिमा सु नो	ऽपामूर्तिं द्विवस्परि	। अयक्ष्मा बृहतीरिषः	१
तया पवस्व धारया	यया गाव इहागमन्	। जन्यास उष नो गृहम्	२
घृतं पवस्व धारया	यज्ञेषु देववीतमः	। अस्मभ्यं वृष्टिमा पव	३
स न ऊर्जे व्यय्ययं	पवित्रं धाव धारया	। देवासः शृणवन् हि कम्	४
पवमानो असिप्यदु	द्रक्षांस्यपजङ्घनत्	। प्रलवद्रोचयन् रुचः	५ [६] ( )

(५०)

५ उच्यथ आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उत् ते शुष्मांस ईरते	सिन्धोरुर्मैरिव स्वनः ।	वाणस्य चोदया पविम्	१
प्रसवे त उदीरते	तिस्रो वाचो मखस्युवः ।	यदव्य एषि सानवि	२
अव्यो वारे परि प्रियं	हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः ।	पवमानं मधुश्रुतम्	३
आ पवस्व मदिन्तम्	पवित्रं धारया कवे ।	अर्कस्य योनिमासदम्	४
स पवस्व मदिन्तम्	गोभिरञ्जानो अक्तुभिः ।	इन्दुविन्द्राय पीतये	५ [७] (३१)

(५१)

५ उच्यथ आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं	सोमं पवित्र आ सृज ।	पुनीहीन्द्राय पातवे	१
दिवः प्रीयूषमुत्तमं	सोममिन्द्राय वज्रिणे	सुनोता मधुमत्तमम्	२
तव त्य इन्दो अन्धसो	देवा मधोर्व्यश्नते	पवमानस्य मरुतः	३
त्वं हि सोम वर्धयन्	त्सुतो मदाय भूर्णये	वृषन् त्सुतोतारमूतये	४
अभ्यर्ष विचक्षण	पवित्रं धारया सुतः	अभि वाजमुत श्रवः	५ [८] (३१)

(५२)

५ उच्यथ आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि द्युक्षः सनद्रयि	भरद्वाजं नो अन्धसा	सुवानो अर्प पवित्र आ	१
तव प्रलेभिरध्वभि	रव्यो वारे परि प्रियः	सहस्रधारो यात् तना	२
चरुर्न यस्तमीह्वये	न्दो न दानमीह्वय	वधैर्वधस्रवीह्वय	३
नि शुष्ममिन्दवेपां	पुरुहूत जनानाम्	यो अस्माँ आदिदेशति	४
शतं न इन्द ऊतिभिः	सहस्रं वा शुचीनाम्	पवस्व मह्यद्रयिः	५ [९] (३१)

(५३)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उत् ते शुष्मांसो अस्थू	रक्षो मिन्दन्तो अद्रिवः ।	नुदस्व याः परिस्पृधः	१
अया निजघ्निरोजसा	रथसङ्गे धने हिते	स्तवा अविभ्युपा वृदा	२
नि नाधृपे	पवमानस्य दूढ्या	रुज यस्त्वा पृतन्यति	३
मदुच्युतं	हरिं नदीपु वाजिनम्	इन्दुमिन्द्राय मत्सरम्	४ [१०] (३२)

(५४)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अस्य प्रतामनु द्युतं शुक्रं दुंदुहे अह्नयः । पर्यः सहस्रसामृषिम्	१
अयं सूर्य इवोपहृग्यं सरांसि धावति । सप्त प्रवतु आ दिवम्	२
अयं विश्वानि तिष्ठति पुनानो भुव्नोपरि । सोमो देवो न सूर्यः	३
परि णो देववीतये वाजं अर्पसि गोमतः । पुनान इन्द्रविन्द्रयुः	४ [११] (३७४)

(५५)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यव्यवं नो अन्धसा पुष्टं पुष्टं परि स्रव । सोम विश्वा च सौभगा	१
इन्द्रो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धसः । नि ग्रहिषि प्रिये सद्दः	२
उत नो गोविदंश्चवित पवस्व सोमान्धसा । मक्षतमेभिरहंभिः	३
यो जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुमभीत्य । स पवस्व सहस्रजित्	४ [१२] (३७८)

(५६)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि सोमं ऋतं ब्रूह द्वाशुः पवित्रं अर्पति । विघ्नन् रक्षांसि देवयुः	१
यत् सोमो वाजमर्पति शतं धारा अपस्युवः । इन्द्रस्य सख्यमाविशन्	२
अभि त्वा योषणो दशं जारं न क्रुन्यान्नुषत । मृज्यसे सोम सातये	३
त्वमिन्द्राय विष्णवे स्वादुरिन्द्रो परि स्रव । नृन् त्तोतृन् प्राह्यहंसः	४ [१३] (३८२)

(५७)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते धारा असश्चतो द्विवो न यन्ति वृष्टयः । अच्छा वाजं सहस्रिणम्	१
अभि प्रियाणि काव्या विश्वा चक्षाणो अर्पति । हरिस्तुज्ञान आयुधा	२
स मर्मज्ञान आयुभि रभो राजेव सुव्रतः । श्येनो न वंसु पीदति	३
स नो विश्वा द्विवो वसूतो पृथिव्या आधि । पुनान इन्द्रवा भर	४ [१४] (३८६)

(५८)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तरत् स मन्दी धावति धारा सुतस्वान्धसः । तरत् स मन्दी धावति	१
उम्रा वेदु वसूना मर्तस्य देव्यवसः । तरत् स मन्दी धावति	२ (३८८)

ध्वस्रयोः पुरुषन्त्यो—रा सहस्राणि दद्वहे । तस्त् स मन्दी धावति ३
आ ययोस्त्रिंशत् तना सहस्राणि च दद्वहे । तस्त् स मन्दी धावति ४ [१५] (३)

(५९)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व गोजिदश्वजि—द्विश्वजित् सोम रण्यजित् । प्रजावद्वत्तुमा भर १
पवस्वान्द्वयो अदाभ्यः पवस्वौषधीभ्यः । पवस्व धिषणाभ्यः २
त्वं सोम पवमानो विश्वानि दुरिता तर । कविः सीदु नि वृर्हिपि ३
पवमान स्वर्विदो जायमानोऽभवो महान् । इन्द्रो विश्वा अभीदसि ४ [१६] (३)

(६०)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री, ३ पुरजणिक ।

प्र गायत्रेण गायत पवमानं विचर्षणिम् । इन्द्रु सहस्रचक्षसम् १
तं त्वा सहस्रचक्षस—मथो सहस्रभर्गसम् । अति वारमपाविपुः २
अति वारान् पवमानो असिष्यदत् कलशां अभि धावति । इन्द्रस्य हार्याविशन् ३
इन्द्रस्य सोम राधसे शं पवस्व विचर्षणे । प्रजावद्वेत् आ भर ४ [१७] (३)

(६१)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ११-१३]

३० अमहीयुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अया वीती परि स्रव यस्त इन्द्रो मदेष्वा । अवाहन् नवतीर्नव १
पुरः सद्य इत्थार्धिये दिवोदासाय शम्बरम् । अध त्यं तुर्वशं यदुम् २
परि णो अश्वमश्ववि—द्रोमदिन्द्रो हिरण्यवत् । क्षरा सहस्रिणीरिपः ३
पवमानस्य ते वयं पवित्रमभ्युन्दुतः । सखित्वमा वृणीमहे ४
ये ते पवित्रमूर्मयोऽभिक्षरन्ति धारया । तेभिर्नः सोम मृळय ५ [१८]

स नः पुनान आ भर रयिं वीरवतीमिषम् । ईशानः सोम विश्वतः ६
एतमु त्यं दश क्षिपो मुजन्ति सिन्धुमातरम् । समावृत्त्येभिरेख्यत ७
समिन्द्रेणोत वायुना सुत एति पवित्र आ । सं सूर्यस्य रुदिमभिः ८
स नो भगाय वायवे पूष्णे पवस्व मधुमान् । चारुमित्रे वरुणे च ९
उच्चा ते जातमन्यसो द्विवि पद्भ्या ददे । उग्रं शर्म महि श्रवः १० [१९]

॥ विश्वान्युर्य आ द्युन्नानि मानुषाणाम् । सिपांसन्तो वनामहे ११ (३)

स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुत्यः । वरिवोवित् परि स्रव १२
 उपो षु जातमप्सुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः १३
 तमिद्वर्धन्तु नो गिरो वत्सं संशिश्वरीरिव । य इन्द्रस्य हृदंसनिः १४
 अर्षा णः सोमं शं गवे ध्रुक्षस्व पिप्युषीमिषम् । वर्धा समुद्रमुक्थ्यम् १५ [२०]

पर्वमानो अजीजन द्विवाश्वित्रं न तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् १६
 पर्वमानस्य ते रसो मदो राजन्नदुच्छ्रुतः । वि वारुमव्यमर्षति १७
 पर्वमान रसस्तव दक्षो वि राजति द्युमान् । ज्योतिर्विश्वं स्वर्हृशे १८
 यस्ते मदो वरेण्यस्तेना पवस्वान्धसा । देवावीरघशंसहा १९
 जग्निर्वृत्रममित्रियं सस्तिर्वाजं द्विदिदे । गोषा उ अश्वसा असि २० [२१]

समिश्रो अरुषो भव सूपस्थाभिर्न धेनुभिः । सीदच्छयेनो न योनिमा २१
 स पवस्व य आविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे । वन्निवासं महीरपः २२
 सुवीरासो वयं धना जयेम सोम मीढुः । पुनानो वर्ध नो गिरः २३
 त्वोतासस्तवारसा स्याम वन्वन्त आमुः । सोमं वृतेषु जागृहि २४
 अपघ्नन् पवते मृधो ऽप सोमो अरावणः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् २५ [२२]

महो नो राय आ भर पर्वमान जही मृधः । रास्वेन्दो वीरवद्यशः २६
 न त्वा शतं चन ह्रुतो राधो दित्तान्तमा भिनन् । यत् पुनानो मवस्वसे २७
 पवस्वेन्दो वृषा सुतः कुधी नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि २८
 अस्य ते सख्ये वयं तवेन्दो द्युम्न उत्तमे । सासह्याम पृतन्यतः २९
 या ते भीमान्यायुधा तिग्मानि सन्ति धूर्वणे । रक्षा समस्य नो निदः ३० [२३] (४२८)

(६२)

३० जमदग्निर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते असृग्मिन्दवस्तिरः पवित्रमाशवः । विश्वान्यभि सौभंगा १
 विघ्नन्तो दुरिता पुरु सुगा तोकार्य वाजिनः । तना कृण्वन्तो अर्वते २
 कृण्वन्तो वरिवो गवे ऽभ्यर्षन्ति सुष्टुतिम् । इळामस्मभ्यं संयतम् ३
 असाव्यं शुर्मदाया ऽप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । श्येनो न योनिमासदत् ४
 शुभ्रमन्धो देववात मप्सु धृतो नृभिः सुतः । स्वदन्ति गावः पयोभिः ५ [२४]

आङ्गीमश्वं न हेतारो ऽशूशुभन्नमृताय । मध्वो रसं सधमादे ६

(४३३)

यास्ते धारा मधुश्चुतो ऽसृग्मिन्द ऊतयं । तामिः पवित्रमासदः	७
सो अर्पेन्द्राय पीतये तिर्रो रोमाण्यव्या । सीदन् याना वनेष्वा	८
त्वमिन्दो परि स्रव स्वादिष्टो अङ्गिरोभ्यः । वरिवोविद्धृतं पर्यः	९
अयं विचर्षणिर्हितः पर्वमानः स चेतति । हिन्वान आप्यं ब्रूत	१० [२५]
एष वृषा वृषव्रतः पर्वमानो अशस्तिहा । करद्वसूनि दृशुषे	११
आ पर्वस्व सहस्रिणं रुयि गोमन्तमश्विनम् । पुरुश्चन्द्रं पुरुस्पृहम्	१२
एष स्य परि पिच्यते मर्मज्यमान आयुमिः । उरुगायः कविक्रतुः	१३
सहस्रोतिः शतामवो विमानो रजसः कविः । इन्द्राय पवते मरुः	१४
गिरा जात इह स्तुत इन्दुरिन्द्राय धीयते । वियोना वसुतावित्र	१५ [२६]
पर्वमानः सुतो नृमिः सोमो वाजमिवासरत् । चमूपु शक्मनासदम्	१६
तं त्रिपृष्ठे त्रिवन्धुरे रथे युञ्जन्ति यातवे । कर्षाणां सुत धीतिमिः	१७
तं सोतारो धनस्पृतं मागुं वाजाय यातवे । हरिं हिनोत वाजिनम्	१८
आविशन् कलशं सुतो विश्वा अर्पेन्नामि श्रियः । शूरो न गोषु तिष्ठति	१९
आ तं इन्द्रो मदाय कं पर्यो दुहन्त्यायवः । देवा देवेभ्यो मधुं	२० [२७]
आ नः सोमं पवित्र आ सुजता मधुमत्तमम् । देवेभ्यो देव्युत्तमम्	२१
एते सोमा असुक्षत गृणानाः श्रवसे महे । सदिन्तमस्य धारया	२२
अमि गव्यानि वीतये नुम्णा पुनानो अर्पसि । सनद्वाजः परि स्रव	२३
उत नो गोमतीरिणो विश्वा अर्पं पण्डुमः । गृणानो नमदग्निना	२४
पर्वस्व वाचा अग्रियः सोमं चित्रार्मिन्नुतिमिः । अमि विश्वानि काव्या	२५ [२८]
त्वं सैमुद्रिया अपां ऽग्रिया वाचं ईरयन् । पर्वस्व विश्वमेजय	२६
तुन्येमा मुवेना कवे महिन्ने सोमं तस्थिर । तुन्यमर्पन्ति सिन्धवः	२७
म ते दिवा न वृष्ट्यो धारा वन्यसुश्रतः । अमि शूकामृपस्तिरम्	२८
इन्द्रायिन्दुं पुनीतनो यं दक्षाय सार्धनम् । ईशानं वीतिगधसम्	२९
पर्वमान ऊतः कविः सोमः पवित्रमासदन् । दधन् स्तोत्रे मुवीर्यम्	३० [२९]

(३३)

३० निधुविः काश्यपः । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

आ पर्वस्व सहस्रिणं रुयि सोमं मुवीर्यम् । अस्मे श्रवांसि धाय
इन्दुर्न च रिन्दम् इन्द्राय नमनुग्निमः । चमूष्वा नि पीदमि

त इन्द्राय विष्णवे सोमः कुलशे अक्षरत् । मधुमाँ अस्तु वायवे ३
ते असृग्माश्वो ऽति हरांसि बभ्रवः । सोमां ऋतस्य धारया ४
द्वं वर्धन्तो अप्तुरः कृण्वन्तो विश्वमार्यम् । अपन्नन्तो अराव्णः ५ [३०]
ता अनु स्वमा रजो ऽभ्यर्षन्ति बभ्रवः । इन्द्रं गच्छन्तु इन्द्रवः ६
या पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषीरपः ७
युक्त सूर एतशं पर्वमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ८
त त्या हरितो दश सूर्यो असुक्त यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ९
रीतो वायवे सुतं गिर इन्द्राय मत्सरम् । अव्यो वारेषु सिञ्चत १० [३१]

वमान विदा रयि—मस्मभ्यं सोम दुष्टरम् । यो दूणाशो वनुष्यता ११
भ्यर्ष सहस्रिणं रयिं गोमन्तमश्विनम् । अभि वाजमुत श्रवः १२
सोमो देवो न सूर्यो ऽद्विभिः पवते सुतः । दधानः कुलशे रसम् १३
इते धामान्यायां शुक्रा ऋतस्य धारया । वाजं गोमन्तमक्षरन् १४
सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमांसो दध्याशिरः । पवित्रमत्यक्षरन् १५ [३२]
प्र सोम मधुमत्तमो राये अर्धं पवित्र आ । मद्रो यो देववीतमः १६
तमीं मृजन्त्यायवो हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् १७
आ पवस्व हिरण्यव—दश्वावत् सोम वीरवत् । वाजं गोमन्तमा भर १८
परि वाजे न वाजयु—मव्यो वारेषु सिञ्चत । इन्द्राय मधुमत्तमम् १९
काविं मृजन्ति मर्ज्यं धीभिविप्रां अवस्यवः । वृषा कनिकदर्पति २० [३३]

वृषणं धीभिरप्तुरं सोममुतस्य धारया । मती विप्राः समस्वरन् २१
पवस्व देवायुष—गिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमा रोह धर्मेणा २२
पर्वमान नि तोशसे रयिं सोम श्रवाग्यम् । प्रियः समुद्रमा विश २३
अपन्नं पवसे मृधः क्रतुवित सोम मत्सरः । नुदस्वादेवयुं जनम् २४
पर्वमाना असृक्षत सोमाः शुक्रास इन्द्रवः । अभि विश्वानि काव्या २५ [३४]
पर्वमानास आशवः शुभ्रा असृग्मिन्द्रवः । न्नन्तो विश्वा अप द्विपः २६
पर्वमाना द्विस्व—यन्तरिक्षादसृक्षत । पृथिव्या अधि सानंवि २७
पुनानः सोम धारये—न्दो विश्वा अप सिधः । जहि रक्षांसि सुक्रतो २८
अपन्नं त्सोम रक्षसो ऽभ्यर्ष कनिकदत् । द्युमन्तं शुष्ममुत्तमम् २९
अस्मे वसूनि धारय सोम दिव्यानि पार्थिवा । इन्दो विश्वानि वार्या ३० [३५] (४८८)

(६४)

३० कश्यपो मारीचः । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

वृषा सोम द्युमाँ अंसि	वृषा देव वृषव्रतः	। वृषा धर्माणि दधिपे	१
वृष्णस्ते वृष्ण्यं शवो	वृषा वनं वृषा मदः	। सत्यं वृष्णं वृषेदसि	२
अश्वो न चक्रदो वृषा	सं गा इन्दो समर्वतः	। वि नो राये दुरो वृधि	३
असृक्षत प्र वाजिनो	गव्या सोमासो अश्वया	। शुक्रासो वीर्याशवः	४
शुभमाना क्रतायुभिर्	मृज्यमाना गर्भस्त्योः	। पर्वन्ते वारं अव्यये	५ [३६]

ते विश्वा दाशुपे वसु	सोमा दिव्यानि पार्थिवा	। पर्वन्तामान्तरिक्ष्या	६
पर्वमानस्य विश्ववित्	प्र ते सर्गा असृक्षत	। सूर्यस्येव न रश्मयः	७
केतुं कृण्वन् दिवस्पति	विश्वा रूपाभ्यर्पसि	। समुद्रः सोम पिन्वसे	८
हिन्वानो वार्चमिष्यसि	पर्वमान विधर्माणि	। अक्रान् देवो न सूर्यः	९
इन्दुः पविष्ट चेतनः	प्रियः कवीनां मती	। सृजदश्वं रथीरिव	१० [३७]

ऊर्मिर्यस्ते पवित्र आ	देवावीः पर्यक्षरत्	। सीदन्नृतस्य योनिमा	११
स नो अर्प पवित्र आ	मदो यो देववीतमः	। इन्दुविन्द्राय पीतये	१२
इधे पवस्व धारया	मृज्यमानो मनीषिभिः	। इन्दो रुचाभि गा इहि	१३
पुनानो वरिवस्कुध्यै	जृ जनाय गिर्वणः	। हरे सृजान आशिरम्	१४
पुनानो देववीतय	इन्द्रस्य याहि निष्कृतम्	। द्युतानो वाजिभिर्भृतः	१५ [३८]

प्र हिन्वानास इन्दुवो	ऽच्छा समुद्रमाशवः	। धिया जुता असृक्षत	१६
मर्मजानास आयवो	वृथा समुद्रमिन्दवः	। अग्मन्नृतस्य योनिमा	१७
परि णो याह्यस्मयु	विश्वा वसून्यो जसा	। पाहि नः शर्म वीरवत्	१८
मिमाति वह्निरेतशः	पदं युजान क्रकभिः	। प्र यत् समुद्र आर्हितः	१९
आ यद्योनिं हिरण्यय	माशुक्रतस्य सीदति	। जहात्यप्रचेतसः	२० [३९]

अभि वेना अनूपते	यक्षन्ति प्रचेतसः	। मज्जन्त्याविचेतसः	२१
इन्द्रायेन्दो मरुत्वते	पवस्व मधुमत्तमः	। क्रतस्य योनिमासदम्	२२
तं त्वा विप्रा वचोविदुः	परिष्कृण्वन्ति वेधसः	। सं त्वा मृजन्त्यायवः	२३
रसं ते मित्रो अर्यमा	पिबन्ति वरुणः कवे	। पर्वमानस्य मरुतः	२४
त्वं सोम विपश्चितं	पुनानो वार्चमिष्यसि	। इन्दो सहस्रभर्णसम्	२५ [४०] (५१)

उतो सहस्रभर्णसं वाचं सोम मखस्युवम् । पुनान इन्दुवा भर	२६
पुनान इन्दवेष्टां पुरुहूत जनानाम् । प्रियः समुद्रमा विश	२७
दविद्युतत्या रुचा परिष्टोभन्त्या कृपा । सोमाः शुक्रा गवांशिरः	२८
हिन्वानो हेतुभिर्यत आ वाजं वाज्यक्रमीत् । सीदन्तो वनुयो यथा	२९
ऋधक् सोम स्वस्तये संजग्मानो दिवः ऋविः । पवस्व सूर्यो हृशे	३० [४१] (५१८)

-३०८-

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-३३]

(६५)

३० भृगुर्वारुणिर्जर्मदग्निर्भार्गवो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

हिन्वान्ति सूरमुष्यः स्वसारो जामयस्पर्तिम् । महामिन्दुं महीयुवः	१
पवमान रुचारुचा देवो देवेभ्यस्पर्तिम् । विश्वा वसून्वा विश	२
आ पवमान सुष्ठुति वृष्टिं देवेभ्यो दुवः । इषे पवस्व संयतम्	३
वृषा ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वाध्यः	४
आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः स्वायुध । इहो ष्विन्दुवा गंहि	५ [१]
यद्वद्भिः परिपिच्यसे मृज्यमानो गर्भस्तयोः । तृणां सधस्थमश्रुपे	६
प्र सोमाय व्यश्नवत् पवमानाय गायत । महे सहस्रचक्षसे	७
यस्य वर्णं मधुश्चुतं हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये	८
तस्य ते वाजिनो वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । सखित्वमा वृणीमहे	९
वृषा पवस्व धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान ओजसा	१० [२]
तं त्वा धृतरामोण्योऽः पवमान स्वर्हशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम्	११
अया चित्तो विपानया हरिः पवस्व धारया । युजं वाजेषु चोदय	१२
आ न इन्द्रो महीमिषं पवस्व विश्वदर्शतः । अस्मभ्यं सोम गातुवित्	१३
आ ऋलशां अनुपतेन्द्रो धाराभिरोजसा । एन्द्रस्य पीतये विश	१४
यस्य ते मद्यं रसं तीव्रं द्रुहन्त्यद्रिभिः । स पवस्वाभिमातिहा	१५ [३]
राजा मेधाभिरीयते पवमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे	१६
आ न इन्द्रो शतग्विन्तं गवां पोषं स्वर्ग्यम् । ब्रह्मा भर्गन्तिभूतये	१७
आ नः सोम सहो जुवो रूपं न वचसे भर । सुष्वाणो देववीतये	१८
अपां सोम द्युमत्तमो ऽभि द्रोणानि रोहवत् । सीदंश्छयेनो न योनिमा	१९
अप्ता इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुत्यः । सोमो अर्पति विष्णवे	२० [४] (५३८)

इपं तोकाय नो दध—दुस्मभ्यं सोम विश्वतः । आ पंवस्व सहस्रिणाम् २१
 ये सोमांसः पगवति ये अवावति मुन्विरे । ये वादः शंर्यणावति २२
 य अर्जिकिषु कृत्वम् ये मध्ये पस्त्यानाम् । ये वा जनेषु पञ्चम् २३
 ते नो वृष्टिं दिवस्पति पवन्तामा सुवीर्यम् । सुवाना देवास इन्द्रवः २४
 पवन्ते हर्यतो हरि—गुणानो जमदग्निना । हिन्वानो गोरधि त्वनि २५ [५]

प्र शुक्रासो वयोजुवो हिन्वानासो न सतयः । श्रीणाना अप्सु मृञ्जत २६
 तं त्वा सुतेष्वामुवो हिन्विरे देवतांतये । स पवस्यानया रुचा २७
 आ ते दक्षं मयोभुवं वहिमया वृणीमहे । पान्तमा पुरुस्पृहम् २८
 आ मन्द्रमा वरेण्य—मा विप्रमा मनीषिणाम् । पान्तमा पुरुस्पृहम् २९
 आ रुयिमा सुचेतुन—मा सुकतो तनुष्वा । पान्तमा पुरुस्पृहम् ३० [६] (२०)

(६६)

३० शतं वैश्वानसाः । पवमानः सोमः, १९-२१ अग्निः पवमानः । गायत्री, १८ अनुष्टुप् ।

पवस्व विश्वचर्पणे ऽभि विश्वानि काव्या । सखा सखिम्य ईड्यः १
 ताभ्यां विश्वस्य राजसि ये पवमान धामनी । प्रतिची सोम तस्थतुः २
 परि धामानि यानि ते त्वं सोमासि विश्वतः । पवमान क्रतुभिः कवे ३
 पवस्व जनयन्निषो ऽभि विश्वानि वाया । सखा सखिम्य ऊतये ४
 तव शुक्रासो अर्चयो दिवस्पृष्टे वि तन्वते । पवित्रं सोमं धामभिः ५ [७]

तवेमे सप्त सिन्धवः प्रशिषं सोम सिम्रते । तुभ्यं धावन्ति धेनवः ६
 प्र सोम याहि धारया सुत इन्द्राय मत्सरः । दधानो अक्षिति श्रवः ७
 समु त्वा धीभिरस्वरन् हिन्वतीः सप्त जामयः । विप्रमाजा विवस्वतः ८
 मृजन्ति त्वा समग्रुवो ऽव्यं जीरावधि प्वणि । रेभो यदुज्यसे वने ९
 पवमानस्य ते कवे वाजिन् त्सर्गा असृक्षत । अर्वन्तो न श्रवस्यवः १० [८]

अच्छा कोशं मधुश्रुत—मसृग्रं वारं अव्यये । अवावशन्त धीतयः ११
 अच्छा समुद्रमिन्द्रवो ऽस्तं गावो न धेनवः । अगमन्मृतस्य योनिमा १२
 प्र ण इन्द्रो महे रण आपो अर्पन्ति सिन्धवः । यद्गोभिर्वासयिष्यसे १३
 अस्य ते सख्ये वय—मिरक्षन्तस्त्वोतयः । इन्द्रो सखित्वमुश्मसि १४
 आ पवस्व गर्विष्ठये महे सोम नुचक्षसे । एन्द्रस्य जठरे विश १५ [९] (२१)

: मुहौ असि सोम ज्येष्ठ उयाणामिन्दु ओजिष्ठः । युध्वा सञ्छुश्वजिगेथ १६
 : य उग्रेभ्यश्चिदोर्जीया ज्दुरेभ्यश्चिद्वरतरः । भूरिदाभ्यश्चिन्मंहीयान् १७
 : त्वं सोम सूर एष स्तोक्तस्य साता तनूनाम् । वृणीमहे सखाय वृणीमहे युज्याय १८
 : अग्र आयुषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे वाधस्व दुच्छुनाम् १९
 : अग्रिक्रयिः पर्वमानः पार्श्वजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् २० [१०]
 : अग्रे पर्वस्व स्वर्ण अस्मे वचः सुवीर्यम् । दधद्वयि मायि पोषम् २१
 : पर्वमानो अति सिधो ऽभ्यर्पति सुदुतिम् । सूरौ न विश्वदर्शतः २२
 : स मर्मज्ञान आयुभिः प्रयस्वान् प्रयसे हितः । इन्दुरत्यो विचक्षणः २३
 : पर्वमान ऋतं बृहच्छुक्रं ज्योतिरजीजनत् । कृष्णा तमांसि जङ्घनत् २४
 : पर्वमानस्य जङ्घतो हरेश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशोचिपः २५ [११]
 : पर्वमानो रथीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः । हरिश्चन्द्रो मरुद्वणः २६
 : पर्वमानो व्यश्वव इरिमिर्वाजिसातमः । दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम् २७
 : सुवान इन्दुरक्षाः पवित्रमत्यव्ययम् । पुनान इन्दुरिन्द्रमा २८
 : एष सोमो अर्धि त्वचि गवां क्रीष्ट्यद्रिभिः । इन्द्रं मदाय जोहुवत् २९
 : यस्य ते द्युन्नवत् पयः पर्वमानाभृतं द्विः । तेन नो मृष्ट जीवसे ३० [१२] (५७८)

(६७)

(१-३२) १-३ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः, ४-६ कश्यपो भारीचः, ७-९ सोतमो राहुगणः, १०-१२
 अत्रिर्भूमिः, १३-१५ विश्वामित्रो गाधिनः, १६-१८ जनदग्निर्भाग्यः, १९-२१ वसिष्ठो
 मैत्रावरुणिः, २२-२४ पवित्र आङ्गिरसो वा वसिष्ठो वा उभौ वा । पर्वमानः सोमः
 १०-१२ पर्वमानः पूषा वा, २३-२७ पर्वमानोऽग्निः, २५ पर्वमानः सविता वा,
 २६ पर्वमानाग्निस्तवितारः, २७ विश्वे देवा वा, ३१-३२ पर्वमानाभ्यधेता । गायत्री,
 १६-१८ नित्यद्विपदा गायत्री, ३० पुरउष्णिक्, ३७, ३१, ३२, अनुष्टुप् ।
 सोमासि धारयुर्मन्द्र ओजिष्ठो अध्वरे । पर्वस्व मंहयद्राविः ?
 सुतो नृमादनो दधन्वान् मत्सरिन्तमः । इन्द्राय तुरिरन्धता ?
 सुप्वाणो अद्रिभिर्भ्यर्पु कर्निकदत् । द्युमन्तं शुष्मसुत्तनम् ?
 हिन्वानो अर्पति त्रिरो वाराण्यव्यया । हरिर्वाजमचिक्रदत् ?
 व्यव्यमर्षसि वि धवांसि वि सौभगा । वि वाजान् त्वां गोमनः ? [१३]
 इन्द्रो शतग्विनं श्रियं गोमन्तमभ्विनम् । भरां सोम ननुविणम् ?
 गान् इन्द्रं स्तिरः पवित्रनाशवः । इन्द्रं वानेभिर्गानत ?

इपं तोकाय नो दध—दुस्मभ्यं सोम विश्वतः	। आ पवस्व सहस्रिणाम्	२१
ये सोमांसः परावति ये अवावति सुन्विरे	। ये वादः शर्यणावति	२२
य अर्जीकेषु कृत्वसु ये मध्ये पस्त्यानाम्	। ये वा जनेषु पञ्चसु	२३
ते नो वृष्टिं दिवस्पति पवन्तामा सुवीर्यम्	। सुवाना देवास इन्द्रवः	२४
पवते हर्यतो हरि—गृणानो जमदग्निना	। हिन्वानो गोरधि त्वचि	२५ [५]

प्र शुक्रासो वयोजुवो हिन्वानासो न सतयः	। श्रीणाना अप्सु मृक्षत	२६
तं त्वा सुतेष्वाभुवो हिन्विरे देवतांतये	। स पवस्वानया रुचा	२७
आ ते दक्षं मयोभुवं वह्निमद्या वृणीमहे	। पान्तमा पुरुस्पृहम्	२८
आ मन्द्रमा वरेण्य—मा विप्रमा मनीषिणाम्	। पान्तमा पुरुस्पृहम्	२९
आ रयिमा सुचेतुन—मा सुक्रतो तनूष्वा	। पान्तमा पुरुस्पृहम्	३० [६] (५)

(६६)

३० शतं वैखानसाः । पवमानः सोमः, १९-२१ अग्निः पवमानः । गायत्री, १८ अनुष्टुप् ।

पवस्व विश्वचर्पणे ऽभि विश्वानि काव्यां	। सखा सखिभ्य ईड्यः	१
ताभ्यां विश्वस्य राजसि ये पवमान धामनी	। प्रतीची सोम तस्थतुः	२
परि धामानि यानि ते त्वं सोमासि विश्वतः	। पवमान क्रतुभिः कवे	३
पवस्व जनयन्निषो ऽभि विश्वानि वार्यां	। सखा सखिभ्य ऊतये	४
तव शुक्रासो अर्चयो दिवस्पृष्टे वि तन्वते	। पवित्रं सोम धामभिः	५ [७]

तवेमे सप्त सिन्धवः प्रशिषं सोम सिन्नते	। तुभ्यं धावन्ति धेनवः	६
प्र सोम याहि धारया सुत इन्द्राय मत्सरः	। दधानो अक्षिति श्रवः	७
समु त्वा धीभिरस्वरन् हिन्वतीः सप्त जामयः	। विप्रमाजा विवस्वतः	८
मृजन्ति त्वा समग्रुवो ऽव्यं जीरावधि प्वणि	। रेभो यदुज्यसे वने	९
पवमानस्य ते कवे वाजिन् त्सर्गा असृक्षत	। अर्वन्तो न श्रवस्यवः	१० [८]

अच्छा कोशं मधुश्चुत—मसृगं वारं अव्यये	। अवावशन्त धीतर्यः	११
अच्छा समुद्रमिन्दुवो ऽस्तं गावो न धेनवः	। अगमन्नुतस्य योनिमा	१२
प्र ण इन्द्रो महे रण आपो अर्पन्ति सिन्धवः	। यदोभिर्वासिप्यसे	१३
अस्य ते सख्ये वय—मिर्यक्षन्तस्त्वोतयः	। इन्द्रो सखित्वमुद्रमसि	१४
आ पवस्व गविन्द्रये महे सोम नुचक्षसे	। एन्द्रस्य जठरे विश	१५ [९] (५)

॥ यहाँ असि सोम ज्येष्ठ उयाणामिन्दु ओजिष्ठः । युध्वा सञ्छश्वाजिगेथ १६
 ॥ य उग्रेभ्यश्चिदोर्जीया ज्दूरेभ्यश्चिच्छूरतरः । भूरिदाभ्यश्चिन्मर्हीयान् १७
 ॥ त्वं सोम सूर एष स्तोक्तस्य साता तनूनाम् । वृणीमहे सखाय वृणीमहे युज्याय १८
 ॥ अग्र आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे वाधस्व दुच्छुनाम् १९
 ॥ अग्निर्कषिः पर्वमानः पार्श्वजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् २० [१०]
 ॥ अग्रे पर्वस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दधद्वायिं मायि पोषम् २१
 ॥ पर्वमानो अति सिधो ऽभ्यर्पति सुदुतिम् । सूरौ न विश्वदर्शतः २२
 ॥ स मर्मज्ञान आयुभिः प्रयस्वान् प्रयसे हितः । इन्दुरत्यो विचक्षणः २३
 ॥ पर्वमान कृतं ब्रह्मच्छुक्रं ज्योतिरजीजनत् । कृष्णा तमांसि जङ्घनत् २४
 ॥ पर्वमानस्य जङ्घतो हरेश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशोचिपः २५ [११]
 ॥ पर्वमानो रधीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः । हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः २६
 ॥ पर्वमानो व्यक्षव द्रश्मिभिर्वाजसातमः । दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम् २७
 ॥ प्र सुवान इन्दुरक्षाः पवित्रमत्यव्ययम् । पुनान इन्दुरिन्द्रमा २८
 ॥ एष सोमो अधि त्वचि गवां क्रीळित्यादिभिः । इन्द्रं मदाय जोहुवत् २९
 ॥ यस्य ते द्युन्नवत् पयः पर्वमानाभृतं द्विः । तेन नो मृच्छ जीवसे ३० [१२] (५७८)

(६७)

(१-६२) १-३ भरद्वाजो वाहस्पत्यः, ४-६ कदयपो भारीचः, ७-९ गोतमो राजगणः १०-१२
 अत्रिर्भौमः, १३-१५ विश्वामित्रो गाथिनः, १६-१८ जनदग्निर्भार्गवः, १९-२१ वासिष्ठो
 मैत्रावरुणिः, २२-२४ पवित्र आक्षिरसो वा वसिष्ठो वा उभौ वा । पवमानः सोमः,
 २५-२७ पवमानः पूषा वा, २८-३० पवमानोऽग्निः, ३१ पवमानः सविता वा,
 ३२ पवमानाग्निस्तवितारः, ३३ विश्वे देवा वा, ३४-३६ पावमान्यध्वेना । गायत्री,
 ३७-४० नित्यद्विपदा गायत्री, ४१ पुरोहितः, ४२, ४३, ४४, अनुष्टुप ।

॥ य सोमासि धारयु मन्द्र ओजिष्ठो अध्वरे । पर्वस्व मह्यद्राविः ?
 ॥ सुतो नृमादने दधन्वान् मत्सरिन्तमः । इन्द्राय नूरिन्द्वना ?
 ॥ सुष्वाणो अद्रिभि रभ्यर्ष कनिकदत् । द्युमन्तं शुम्भमुत्तमम् ?
 ॥ दुर्हिन्वानो अर्पति तिरो वाराण्यव्यया । हस्तिर्वाजिनचिकदत् ?
 ॥ यो व्यर्च्यमर्पति वि भवांसि वि सौभगा । वि वाजान् त्नाम गोमन्तः ? [१३]
 ॥ न इन्द्रो शतग्विनं रुषिं गोमन्तमुश्विनम् । भरां नोम नदधिगाम ?
 ॥ नाना इन्द्रं न्तिरः पवित्रमाशवः । इन्द्रं पानेभिर्गदत ?

क्रुहः सोम्यो रस	इन्द्रिन्द्राय पूज्यः	। आयुः पवत आयवे	८
हिन्वन्ति सूरमुग्रयः	पर्वमानं मधुश्रुतम्	। अमि गिरा समस्वरत्	९
अविता नो अजाश्वः	पूषा यामनियामनि	। आ भक्षत् कन्यासु नः	१० [११]
अयं सोमः कपर्दिनं	वृतं न पवते मधु	। आ भक्षत् कन्यासु नः	११
अयं तं आवृणे सुतो	वृतं न पवते शुचि	। आ भक्षत् कन्यासु नः	१२
वाचो जन्तुः कवीनां	पर्वस्व सोम धारया	। देवेषु रत्नधा असि	१३
आ कलशेषु धावति	श्येनो वर्म वि गाहते	। अमि द्रोणा कनिकदत्	१४
परि प्र सोम ते रसो	ऽसजिं कलशं सुतः	। श्येनो न तक्तो अपति	१५ [१५]

पर्वस्व सोम मन्दय	न्निन्द्राय मधुमत्तमः		१६
असृग्रन् देववीतये	वाजयन्तो रथा इव		१७
ते सुतासो मुदिन्तमाः	शुक्रा वायुर्मसृक्षत		१८
ग्राव्णा तुन्नो अभिष्टुतः	पवित्रं सोम गच्छसि	। दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	१९
एष तुन्नो अभिष्टुतः	पवित्रमतिं गाहते	। रक्षोहा वारमव्ययम्	२० [१६]
यदन्ति यच्च दूरके	भयं विन्दति मामिह	। पर्वमानं वि तज्जहि	२१
पर्वमानः सो अद्य नः	पवित्रेण विचर्षणिः	। यः पोता स पुनातु नः	२२
यत् ते पवित्रमर्चिष्य	ग्रे विततमन्तरा	। ब्रह्म तेन पुनीहि नः	२३
यत् ते पवित्रमर्चिव	दग्रे तेन पुनीहि नः	। ब्रह्मसवैः पुनीहि नः	२४
उभाभ्यां देव सवितः	पवित्रेण सुवेनं च	। मां पुनीहि विश्वतः	२५ [१७]
त्रिभिर्द्वं देव सवितु	र्वर्षिष्ठैः सोम धामभिः	। अग्रे दक्षैः पुनीहि नः	२६
पुनन्तु मां देवजनाः	पुनन्तु वसवो धिया		२७
विश्वे देवाः पुनीत मा	जातवेदः पुनीहि मां		२८
प्र प्यायस्व प्र स्यन्दस्व	सोम विश्वेभिरंशुभिः	। देवेभ्य उत्तमं हविः	२९
उप प्रियं पतिप्रतं	युवानमाहुतीवृधम्	। अगन्म विभ्रतो नमः	३०
अलाप्यस्य परशुर्ननाश	त मा पर्वस्व देव सोम	। आसुं चिदेव देव सोम	३१
म रिये	त्युषिभिः संभृतं रसम्		३२ [१८]
नाति	स्वदितं मातरिष्वना		
अध्ये	त्युषिभिः संभृतं रसम्		
सरस्वती दुहे	क्षीरं सर्पिमघूदकम्		

(६८)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ६८-८५]

१० वत्सप्रिर्भालन्दनः । पवमानः सोमः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

- देवमच्छा मधुमन्त इन्दुवो ऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः ।
 हिधिदो वचनावन्त ऊर्धभिः परिसुतमुस्त्रिया निणिजं धिरे १
- रोरुवदुभि पूर्वा अचिक्रद दुषारुहः श्रथयन् त्स्वादते हरिः ।
 तेरः पवित्रं परियन्नुरु ज्रयो नि शर्याणि दधते देव आ वरम् २
- वे यो ममे यम्या संयती मदः साकुंवृधा पर्यसा पिन्वदक्षिता ।
 मही अपारे रजसी विवेविद दभिवज्रक्षितं पाज आ ददे ३
- स मातरा विचरन् वाजयन्नपः प्र मेधिरः स्वधया पिन्वते पदम् ।
 अंशुर्यवेन पिपिशे यतो नृभिः सं जामिभिर्नसते रक्षते शिरः ४
- सं दक्षेण मनसा जायते कविर्ऋतस्य गर्भो निहितो यमा परः ।
 यूना ह सन्ता प्रथमं वि जज्ञतुर्गुहा हितं जनिम नेममुद्यतम् ५ [१९]
- मन्द्रस्य रूपं विविदुर्मनीषिणः श्येनो यदन्थो अभरत् परावतः ।
 तं मर्जयन्त सुवृधं नदीष्वा उशन्तमंशुं परियन्तमृगिमयम् ६
- त्वां मृजन्ति दश योषणः सुतं सोम ऋपिभिर्मतिभिर्धोतिभिर्हितम् ।
 अव्यो वारंभिरुत देवहूतिभिर्नृभिर्यतो वाजमा दपि सातये ७
- परिप्रयन्तं वृष्यं सुषंसदं सोमं मनीषा अभ्यनूपत स्तुभः ।
 यो धारया मधुमाँ ऊर्मिणा दिव इयति वाचं रयिपाळमर्त्यः ८
- अयं दिव इयति विश्वमा रजः सोमः पुनानः कुलशेषु सीदति ।
 अन्द्रिगोभिर्मृज्यते अद्रिभिः सुतः पुनान इन्दुर्वरिवो विदत् प्रियम् ९
- एवा नः सोम परिपिच्यमानो वयो दधच्चित्रतमं पवस्व ।
 अद्वेपे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् १० [२०] (६२०)

(६९)

१० हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती, ९-१० त्रिष्टुप् ।

- इपुर्न धन्वन् प्रति धीयते मतिर्वत्सो न मातुरुषं सज्यूर्धनि ।
 उरुधरिव दुहे अग्र आयत्यस्य व्रतेष्वपि सोमं इष्यते १
- उपो मतिः पूच्यते सिच्यते मधु मन्द्रार्जनी चोदते अन्तरासनि ।
 पवमानः संतुनिः प्रघ्नतामिव मधुमान् दृप्तः परि वारंमर्षति २ (६२०)

अव्ये वधूयुः पवते परि त्वचि श्रथनीते नप्तीरदितेऋतं यते ।
 हरिरक्रान् यजतः संयतो मदो नृम्णा शिशानो महिपो न शोभते ३
 उक्षा मिमाति प्रति यन्ति धेनवो देवस्य देवीरूपं यन्ति निष्कृतम् ।
 अत्यक्रमीदर्जुनं वारमव्ययमत्कं न निवृतं परि सोमो अव्यत ४
 अमृक्तेन रुशता वाससा हरिरमर्त्यो निर्णिजानः परि व्यत ।
 दिवस्पृष्ठं बृहणा निर्णिजे कृतोऽपस्तरणं चम्बोर्नभस्मयम् । ५ [२१]

सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयितवो मत्सरासः प्रसुपः साकमीरते ।
 तन्तुं ततं परि सर्गास आशवो नेन्द्राहते पवते धाम किं चन ६
 सिन्धोरिव प्रवणे निम्न आशवो वृषच्युता मदासो गातुमाशत ।
 शं नो निवेशे द्विपदे चतुष्पदे ऽस्मे वाजाः सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ७
 आ नः पवस्व वसुमद्विरण्यवदश्वावद्गोमद्यवमत् सुवीर्यम् ।
 यूयं हि सोम पितरो मम स्थनं दिवो मुर्धानः प्रस्थिता वयस्कृतः ८
 एते सोमाः पवमानास इन्द्रं रथा इव प्र ययुः सातिमच्छ ।
 सुताः पवित्रमतिं युन्त्यव्यं हित्वी वृत्रिं हरितो वृष्टिमच्छ ९
 इन्दुविन्द्राय बृहते पवस्व सुमृच्छीको अनावद्यो रिशादाः ।
 भरा चन्द्राणि गृणते वसूनि देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः १० [२२]

(७०)

१० रेणुर्वैश्वामित्रः । पवमानः सोमः । जंगती, १० त्रिष्टुप् ।

त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुहे सत्यामाशिरं पूर्ये व्योमानि ।
 चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारुणि चक्रे यहतैरवर्धत १
 स भिक्षमाणो अमृतस्य चारुण उभे द्यावा काव्येना वि शश्वथे ।
 तेजिष्ठा अपो मंहना परि व्यत यदा देवस्य श्रवसा सदो विदुः २
 ते अस्य सन्तु केतवोऽमृत्यवो ऽदाभ्यासो जनुपी उभे अनु ।
 भिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृणत ३
 दुशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमासु मातृपुं प्रमे सचा ।
 पानो अमृतस्य चारुण उभे नृचक्षा अनु पश्यते विशां ४
 इन्द्रियाय धार्यस ओभे अन्ता रोदसी हर्षते हितः ।
 शुष्मेण वाधते वि दुर्मती रादेदिशानः शयहेव शुरुधः ५ [२३]

स मातरा न दृष्टान्तां उच्यते नानन्देति मरुतामिव स्वतः ।	
जानन्तुतं प्रथमं यत् स्वर्णं प्रशस्तये कर्मवृणीत सुक्रतुः	६
रुवति भीमो वृषभस्ताविष्यया शुङ्गे शिशानो हरिणी विचक्षणः ।	
आ योनिं सोमः लुङ्गुतं नि पीदति गव्ययी त्वग्भवति निणिगव्ययी	७
शुचिः पुनानस्तन्वमरेपस मव्ये हरिर्न्यधाविष्ट सानवि ।	
जुष्टो मित्राय वरुणाय वाचवे त्रिधातु मधु क्रियते सुक्रमंभिः	८
पर्वस्व सोम द्वेवीतये वृषे न्द्रस्य हार्दं सोमधानमा विश ।	
पुरा नो बाधाद्वृत्तातिं पारय क्षेत्रविद्धि दिश आहा विपुच्छते	९
हितो न सतिरामि वाजमर्षे न्द्रस्येन्द्रो जठरमा पर्वस्व ।	
नावा न सिन्धुमतिं पारि विद्धा जठरो न बुध्यन्नव न लिङ्गः स्यः	१० [२४] (६३०)

(७१)

१ ऋषभो वैश्वामित्रः । पयमानः सोमः । जगन्तो, १ विद्युत् ।

आ दक्षिणा सृज्यते शुष्मयाऽसवुं वेति द्रुहो रुक्षतः पानि जागृविः ।	
हरिरोपशं कृणुते नभस्पय उपस्तिरं चम्बोऽर्धत्त्र निणिजं	१
प्र कृष्टिहेव शूष एति रोख दसूर्यं वर्णं नि णिणीति अमृ नन ।	
जहाति वृत्रि पितुरेति निष्कृत मुपप्रुतं कृणुते निणिजं नना	२
अद्रिभिः सुतः पर्वते गर्भस्तयो वृषायते नभसा पर्वते मुनी ।	
स मोदते नसते सार्धते गिरा नेनिकते अप्सु पर्वते परीनापि	३
परि द्युक्षं सहसः पर्वतावुधं मध्वः सिद्धान्ति हर्मस्य सुधर्मिम् ।	
आ यस्मिन् गावः सुहुताङ्ग ऊधानि सूर्यदहीणन्वद्विरे दर्शनाभिः	४
समी रथं न भुरिजोऽरहेवत् दश स्वसाति अदिनेरुवस्य आ ।	
जिगादुर्ष जयति गोरपीत्यं पदं पदस्य मनुष्या अजीजनत्	५ [२५]

स्येनो न योनिं सदनं प्रिया कृतं हिण्यपयनासदं देव एरति ।	
ए रिणान्ति वृद्धिं प्रियं गिरा ऽश्वो न देवो अयेति द्रुहिरः	६
एग व्यक्तो अरुषो द्विषः अवि उषा विपुष्टो अनाविष्टु ना जामि ।	
इहर्षणीतिपतिः एगपती देवो न इहर्षस्यो वि गवति	७
उषं रूपं कृणुते पणो अमृ स पयार्धत्त ननुता नयति द्विषः ।	
अप्सा वाणि मध्या दस्य जने नो सुमुतो ननुते न मोदयन्	८ (६३१)

उक्षेवं युथा परियन्नरावी दधि त्विपीरधित सूर्यस्य ।

दिव्यः सुपर्णोऽव चक्षत क्षां सोमः परि कर्तुना पश्यंत जाः

१ [

(७२)

१ हरिमन्त आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

हरिं मृजन्त्यरूपो न युज्यते सं धेनुभिः कलशे सोमो अज्यते ।

उद्वाचमीरयति हिन्वते मती पुरुषुतस्य कति चित् परिप्रियः

१

साकं वदन्ति ब्रह्मो मनीषिण इन्द्रस्य सोमं जठरे यदाद्बुधुः ।

यदी मृजन्ति सुगमस्तयो नरः सनीळामिदंशभिः काम्यं मधु

२

अरममाणो अत्येति गा अभि सूर्यस्य प्रियं दुहितुस्तिरो रवम् ।

अन्वस्मै जोषममराद्विनंगुसः सं दृयीभिः स्वसृभिः क्षेति जामिभिः

३

नृधूतो अद्रिपुतो बर्हिषि प्रियः पतिर्गवां प्रदित्र इन्दुर्देवियः ।

पुरंधिवान् मनुष्यो यज्ञसाधनः शुचिधिया पवते सोम इन्द्र ते

४

नृबाहुभ्यां चोदितो धारया सुतोऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते ।

आप्राः क्रतुन् त्समजैरध्वरे मतीर्वेन दुषच्चम्बोऽरासदृद्धरिः

५ [२]

अंशुं दुहन्ति स्तनयन्तुमाक्षितं कविं कवयोऽपसो मनीषिणः ।

समी गावो मतयो यन्ति संयतं ऋतस्य योना सदनं पुनर्मुवः

६

नामा पृथिव्या धरुणो महो दिवोऽऽपामुर्मौ सिन्धुष्वन्तरिक्षितः ।

इन्द्रस्य वज्रो वृषमो विमूर्वसुः सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः

७

स तू पवस्व परि पार्थिवं रजः स्तोत्रे शिक्षन्नाध्वन्वते च सुक्रतो ।

मा नो निर्माग्वसुनः सादनस्पृशो रायि पिशङ्गं बहुलं वंसीमहि

८

आ तू न इन्द्रो शतद्रात्वश्यं सहस्रदातु पशुमद्विरण्यवत् ।

उप मास्व ब्रह्मती रेवतीरियोऽधि स्तोत्रस्य पवमान नो गहि

९ [२८]

(७३)

१ पवित्र आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

सक्रो दुप्सस्य धर्मतः समस्वर नृतस्य योना समरन्त नामयः ।

त्स मूर्ध्ना असुरश्चक्र आरमे सत्यस्य नावः सुक्रतमपीपरन्

१

सम्यक् सम्यञ्चो महिषा अहेपत् सिन्धोर्ह्रमावधि वेना अवीविपत् ।
मधोर्धाराभिर्जनयन्तो अर्कमिह प्रियामिन्द्रस्य तन्वमवीवृधन् ।
पुवित्रवन्तः परि वाचमासते पितृपां पुत्रो अभि रक्षति व्रतम् ।
महः संमुद्रं वरुणस्तिरो दधि धीरा इच्छेत्कुर्धरुणेष्वारभम् ।
सहस्रधारेऽव ते समस्वरन् द्विवो नाके मधुजिह्वा असञ्चतः ।
अस्य स्पशो न नि सिपन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवः ।
पितुर्मातुरध्या ये समस्वरं ब्रूवा शोचन्तः सुदहन्तो अव्रतान् ।
इन्द्रद्विष्टामर्ष धमन्ति मायया त्वचमसिक्नीं मूर्मनो द्विवस्परि ।
पुतान्मानादध्या ये समस्वरं ज्योत्स्नान्नासो रभसस्य सन्तवः ।
अपानक्षासो बधिरा अहासत क्रतस्य पन्थां न तरन्ति दुष्कृतः ।
सहस्रधारे वितते पुवित्र आ वाचं पुनन्ति कुवयो मनीषिणः ।
रुद्रास एषामिषिगसो अद्रुतः स्पशः स्वञ्चः मुह्यो नृचक्षनः ।
क्रतस्य गोपा न दभाय सुकतुः श्री प पुवित्रा दृष्टुं न्नग दधे ।
विद्वान् तस विश्वा भुवनाभि पश्यन्त्यवानुष्टान विश्वति दुर्भे अत्रकान् ।
क्रतस्य तन्नुर्विततः पुवित्र आ जिह्वाया अग्रे वर्णय मायया ।
धीराश्चित तत समिनक्षन्त आश्रताऽर्वा क्रतमर्ष पशुवर्गम् ।

२
३
४
५ [२९]
६
७
८
९ [३०]

(७०)

१ वाक्षीयान् दर्शनमस्त । पश्यतां स्तोत्रं कृतम् । वाक्षीयान् ।
शिथुर्न जातोऽयं चक्रद्वन्द्वे स्वर्गपशुवर्गयः सिपन्ति ।
द्विवो रेतसा सचते पयोवृथा तमीमिह मूर्मनो रभ सन्तवः ।
द्विवो यः स्कुम्भो पुरुषः स्वातन्त्र्य आर्षो वेदः उर्वेति द्विवन्द्यः ।
महो मही रोदसी यक्षमुपता समोपति वापाय समिहः इन्द्रः ।
हि पश्यः सुकृतं सोमं मधुः वां मधुनिरोदितेन उने ।
यो यो पश्येति ज्ञापितो वृषा उपां तेषां वृषाणि द्विवन्द्यः ।
मन्त्रमर्षो दृष्टते पूत पश्यन्त्यवानुष्टान विश्वति द्विवन्द्यः ।
मीयताः मृशानयः शोणन्ति तेषां नृचक्षन्ते द्विवन्द्यः ।
विश्वेभ्यः सर्वज्ञानं ज्ञापिता वेदमर्षो मन्त्रमर्ष द्विवन्द्यः ।
वि मन्त्रमर्षिणः पश्य आ वेन वेदो यः सन्तवः द्विवन्द्यः ।

१
२
३
४
५
६
७
८
९

सहस्रधारेऽव ता अगुश्चत—स्तुतीये सन्तु रजसि प्रजावतीः ।
 चतस्रो नाभो निहिता अवो द्विवो हविर्भरन्त्यमृतं वृतश्रुतः
 श्वेतं रूपं कृणुते यत् सिपासति सोमो मीढुं अगुरो वेदु भूमनः ।
 धिया शर्मा सचते सेमभि प्रवद्—द्विवस्त्वन्धमव दर्पदुद्रिणम्
 अथ श्वेतं कलशं गोभिरुक्तं काष्मन्त्रा वाज्यक्रमीत सस्रवान् ।
 आ हिन्विरे मनसा देवयन्तः कक्षीवते शतहिमाय गोनाम्
 अद्भिः सोम पृष्ठानस्य ते रसो ऽव्यो वारं वि पवमान धावति ।
 स मृज्यमानः कविभिर्मदन्तिम् स्वदुस्वेन्द्राय पवमान पीतये

(७१)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अभि प्रियाणि पवते चनोहितो नामानि यद्वो अधि येषु वर्धते ।
 आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नाधि स्थं विष्वश्चमरुहद्विचक्षणः
 ऋतस्य जिह्वा पवते मधु प्रियं वक्ता पतिर्धियो अस्या अदाग्न्यः ।
 दधाति पुत्रः पित्रोरपीच्यं नाम तृतीयमधि रोचने द्विवः
 अव द्युतानः कलशाँ अचिक्रदु—नृभिर्यमानः कोश आ हिरण्यये ।
 अभीमृतस्य देहना अनूपता—ऽधि त्रिपुण्ड उपसो वि राजति
 अद्भिभिः सुतो मतिभिश्चनोहितः प्ररोचयन् रोदसी मातरा शुचिः ।
 रोमाण्यद्या समया वि धावति मधोर्धारा पिन्वमाना द्विवेदिवे
 परि सोम प्र धन्वा स्वस्तये नृभिः पुनानो अभि वांसयाशिरम् ।
 ये ते मदा आहनसो विहायस—स्तेभिरिन्द्रं चोदय दातवे मधम्

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२६]

(७६)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

धर्ता द्विवः पवते कृत्व्यो रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः ।
 हरिः सृजानो अत्यो न सत्त्वभि—र्वथा पाजाँसि कृणुते नदीष्व
 शूरो न धत्त आर्युधा गर्भस्त्योः स्वः सिपांसन् रथिरो गविष्टिपु ।
 शुष्ममीरयन्नपस्युभि—रिन्दुर्हिन्वानो अज्यते मनीषिभिः

इन्द्रस्य सोम पवमान ऊर्मिणां तविष्यमाणो जठरेष्व विंश ।
 प्र णः पिन्व विद्युदुभ्रेव रोदसी धिया न वाज्रां उप मासि शश्वतः
 विश्वस्य राजा पवते स्वर्दश कृतस्य धीतिमृषिपाञ्चवीवशत् ।
 यः सूर्यस्यासिरेण मूजयते पिता मतीनामसमष्टकाव्यः
 वृषेव यूथा परि कोशमर्ष स्यपासुपस्थे वृषभः कनिकदत् ।
 स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम समिधे त्वोतयः

३

४

५ [१] (६८६)

(७७)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

एष प्र कोशे मधुमां आचिकदु दिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टरः ।
 अभीमूतस्य सुदुघा घृतश्रुतो वाध्रा अर्पन्ति पयसेव धेनवः
 स पूर्यः पवते यं दिवस्परि श्येनो मध्यादिपितस्तिरो रजः ।
 स मध्व आ युवते वेविजान इत् कुशानोरस्तुर्मनसाह विभ्युपा
 ते नः पूर्वास उपरास इन्द्रो महे वाजाय धन्वन्तु गोमते ।
 ईक्षेण्यासो अह्यो न चारवो ब्रह्मन्तु ये जुजुषुर्हविर्हविः
 अयं नो विद्वान् वनवद्वनुष्यत इन्द्रः सुत्राचा मनसा पुरुष्यतः
 इनस्य यः सदेने गर्भमादुधे गवामुरुजमभ्यर्पति ब्रजम्
 चक्रिर्दिवः पवते कृत्वो रसो महौ अदधो वरुणो हुरुग्यते ।
 असावि मित्रो वृजनेषु यज्ञियो इत्यो न यूथे वृषयुः कनिकदत्

१

२

३

४

५ [२] (६९१)

(७८)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

प्र राजा वाचं जनयन्नसिष्यदुपो वसानो अभि गा ईयक्षति ।
 गृभ्णाति रिभ्रमाविरस्य तान्वा शुद्धो देवानामुप याति निष्कृतम्
 इन्द्राय सोम परि पिच्यते नृभिर्नृचक्षा ऊर्मिः कविरज्यसे वने ।
 पूर्वाहि ते सुतयः सन्ति यातवे सहस्रमवा हरयश्चनुषदः
 समुद्रिया अप्सरस्तो मनीषिणा मातीना अन्तरभि सोममक्षरम् ।
 ता ई हिन्वन्ति हर्मस्य लक्षणिं याचन्ते सुत्रं पवमानमक्षितम्

१

२

३

गोजिन्नः सोमो रथजिद्धिरण्यजित् स्वर्जिद्वजित् पवते सहस्रजित् ।
यं देवासंश्चक्रिरे पीतये मदं स्वादिष्टं द्रुप्समरुणं मयोभुवम्
एतानि सोम पवमानो अस्मयुः सत्यानि कृण्वन् द्रविणान्यर्षसि ।
जहि शत्रुमन्तिके दूरके च य उर्वी गव्यतिमभयं च नस्कृधि

४

५ [३] (११)

(७९)

५ कविर्भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र सुवानासो बृहद्विवेषु हरयः ।
वि च नशन् न इषो अरातयो ऽर्यो नशन्त सनिपन्त नो धियः
प्र णो धन्वन्तिवन्दवो मदच्युतो धना वा येभिर्यतो जुनीमसि ।
तिरो मर्तस्य कस्य चित् परिहृतिं वयं धनानि विश्वधा भरेमहि
उत स्वस्या अरात्या अरिहिं प उतान्यस्या अरात्या वृको हि पः ।
धन्वन् न तृष्णा समरीत तां अभि सोम जहि पवमान दुराध्यः
दिवि ते नाभा परमो य आदुदे पृथिव्यास्ते रुरुहुः सानवि क्षिपः ।
अद्रयस्त्वा वप्सति गोरधिं त्वच्यप्सु त्वा हस्तैर्दुहुर्मनीषिणः
एवा त इन्दो सुभ्वं सुपेशंसं रसं तुञ्जन्ति प्रथमा अभिथियः ।
निदंनिदं पवमान नि तारिष आविस्ते शुभो भवतु प्रियो मदः

१

२

३

४

५ [४] (१२)

(८०)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृचक्षस ऋतेन देवान् हवते दिवस्परि ।
बृहस्पते र्वथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वनानि विव्यचुः
यं त्वा वाजिन्नद्वया अभ्यनूषता ऽर्योहतं योनिमा रोहसि द्युमान् ।
मघोनामायुः प्रतिरन् महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः
एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदिन्तम ऊर्जं वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।
प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे कीळन् हरिरत्यः स्यन्दते वृषा
तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं नरः सहस्रधारं दुहते दश क्षिपः ।
नृभिः सोम प्रच्युतो ग्रावाभिः सुतो विश्वान् देवा आ पवस्वा सहस्रजित्
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः ।
इन्द्रं सोम मादयन् दैव्यं जनं सिन्धोरियोर्मिः पवमानो अर्षसि

१

२

३

४

५ [५] (१३)

(८१)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

१ सोमस्य पवमानस्योर्मय इन्द्रस्य यन्ति जुठरं सुपेशसः ।

दुध्रा यद्वीमुन्नीता यशसा गवां दानाय शूरमुदमन्दिपुः सुताः १

अच्छा हि सोमः कलशाँ असिष्यदुदत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृषा ।

अथा देवानामुभयस्य जन्मनो विद्वाँ अश्रोत्यमुत इतश्च यत् २

आ नः सोम पवमानः किरा वस्विन्दो भव मघवा राधसो महः ।

शिक्षा वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गर्वमारे अस्मत् परा सिचः ३

आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।

बृहस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ४

उभे द्यावापृथिवी विश्वमिन्वे अयमा देवो अदितिर्विधाता ।

भगो नृशंस उर्वान्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुपन्त ५ [६] (७१२)

(८२)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

असावि सोमो अरुपो वृषा हरी राजेव दुस्मो अभि गा अचिक्रद्व ।

पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं धृतयन्तमामदम् १-

कविर्वधस्या पर्यपि माहिन्मत्यो न मृष्टो अभि धार्जनधमि ।

अपसेधन् दुरिता सोम मृळय धृतं वसानः परि यासि निधिजम् २

पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षवं दधे ।

स्वसार आपो अभि गा जुतासरन् तसं धारमिर्तसेत इति अश्रुर ३

जायेव पत्यावधि शेवं महसे पञ्चाया गर्भे भृणुहि वशीमि ते ।

अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसे अग्निन्यो वृजने सोम जागृहि ४

यथा पूर्वेष्वः शतसा अमृधः सहस्रताः एवेता राजन्निन्दो ।

एषा पपस्व सुप्रियाय नव्यसे तव व्रतमन्वारः नचन्त ५ [७] (७१३)

(८३)

५ पवित्र जातिस्तः । पवमानः सोमः । जगती ।

पृथिवी ते पितरं वरुणस्पते प्रभुर्वाजाऽपि पर्यपि विश्वतः ।

अतस्ततनूनं तशमो अर्धुते शूताम इहहन्तुमनत्र ननामत्र १

गोजिन्नः सोमो रथजिद्धिरण्यजित् स्वर्जिद्वजित् पवते सहस्रजित् ।
यं देवासश्चक्रिरे पीतये मदं स्वादिष्टं द्रुप्तमरुणं मयोभुवम्
एतानि सोम पवमानो अस्मयुः सत्यानि कृण्वन् द्रविणान्यर्पसि ।
जहि शत्रुमन्तिके दूरके च य उर्वी गव्यूतिमभयं च नस्कृधि

४

५ [३] (मं०)

(७९)

५ कविर्भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र सुवानासो बृहद्विवेषु हरयः ।
वि च नशन् न इपो अरातयो ऽर्यो नशन्त सन्निपन्त नो धियः
प्र णो धन्वन्तिवन्दवो मदच्युतो धना वा येभिर्यतो जुनीमसि ।
तिरो मर्तस्य कस्य चित् परिह्वति वयं धनानि विश्वधा भरेमहि
उत स्वस्या अरात्या अरिर्हि प उतान्यस्या अरात्या वृको हि पः ।
धन्वन् न तृष्णा समरीत तां अभि सोम जहि पवमान दुराध्यः
द्विवि ते नाभा परमो य आदृदे पृथिव्यास्ते रुरुहुः सानवि क्षिपः ।
अद्रयस्त्वा वप्सति गोरधि त्वच्यप्सु त्वा हस्तैर्दुहुर्मनीषिणः
एवा त इन्द्रो सुभ्वं सुपेशंसं रसं तुञ्जन्ति प्रथमा अभिथियः ।
निदंनिदं पवमान नि तारिष आविस्ते शुष्मो भवतु प्रियो मदः

१

२

३

४

५ [४] (मं०)

(८०)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृचक्षस ऋतेन देवान् हवते दिवस्परि ।
बृहस्पते र्वथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वनानि विव्यचुः
यं त्वा वाजिन्नश्या अभ्यनूषता ऽर्योहतं योनिमा रोहसि द्युमान् ।
मयोनामार्युः प्रतिरन् महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः
एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदिन्तम् ऊर्जं वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।
प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन् हरित्यः स्यन्दते वृषा
तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं नरः सहस्रधारं दुहते दश क्षिपः ।
नृभिः सोम प्रच्युतो ग्रावभिः सुतो विश्वान् देवा आ पवस्वा सहस्रजित्
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः ।
इन्द्रं सोम मादयन् दैव्यं जनं सिन्धोर्विद्योर्मिः पवमानो अर्पसि

१

२

३

४

५ [५] (मं०)

(८१)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

प्र सोमस्य पवमानस्योर्मय इन्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशसः ।

दुधा यदीमुन्नीता यशसा गवां दानाय शूरमुदमन्दिपुः सुताः १

अच्छा हि सोमः कुलशां असिष्यदुदत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृपा ।

अथा देवानामुभयस्य जन्मनो विद्वां अश्रोत्यमुत इतश्च यत् २

आ नः सोम पवमानः किरा वस्विन्दो भव मघवा राधसो महः ।

शिक्षा वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गयमारे अस्मत् परां सिचः ३

आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।

बृहस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ४

उभे द्यावापृथिवी विश्वमिन्वे अर्यमा देवो अदिंतिविधाता ।

भगो नृशंस उर्वन्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुपन्त ५ [६] (७११)

(८२)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दुस्मो अभि गा अचिक्रदत् ।

पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम् १-

कुविर्वेधस्या पर्येपि माहिनमत्यो न मृष्टो अभि वार्जमर्षसि ।

अपसेधन् दुरिता सोम मृळय घृतं वसानः परि यासि निर्णिजम् २

पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे ।

स्वसार आपो अभि गा उतासरन् त्सं ग्रावभिर्नसते वीते अध्वरे ३

जायेव पत्यावधि शेवं महसे पत्राया गर्भं शृणुहि त्रवीमि ते ।

अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसे ऽनिन्द्यो वृजनें सोम जागृहि ४

यथा पूर्वैभ्यः शतसा अमृधः सहस्रसाः पर्यया वार्जमिन्दो ।

एवा पवस्व सुविताय नव्यसे तव व्रतमन्वापः सचन्ते ५ [७] (७१६)

(८३)

५ पवित्र आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येपि विश्वतः ।

अतस्ततनूर्न तद्रामो अश्रुते श्रुतास इद्वहेन्तस्तत् समाशत १

(७१७)

गोजिन्नः सोमो रथजिद्विरण्यजित् स्वर्जिद्वजित् पवते सहस्रजित् ।
यं देवासश्चक्रिरे पीतये मयं स्वादिष्टं द्रप्समरुणं मयोभुवम्
एतानि सोम पवमानो अस्मयुः सत्यानि कुण्वन् द्रविणान्यर्पसि ।
जहि शत्रुमन्तिके दूरके च य उर्वी गव्यतिमभयं च नस्कृधि

४

५ [३] (५३)

(७९)

५ कविर्भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र सुवानासो बृहद्विवेषु हरयः ।
वि च नशन् न इपो अरांतयो ऽर्यो नशन्त सनिपन्त नो धियः
प्र णो धन्वन्तिवन्दवो मदच्युतो धना वा येमिर्खतो जुनीमसि ।
तिरो मर्तस्य कस्य चित् परिहृतिं वयं धनानि विश्वधा भरेमहि
उत स्वस्या अरांत्या अरिर्हि प उतान्यस्या अरांत्या वृको हि पः ।
धन्वन् न तृष्णा समरीत तां अभि सोम जहि पवमान दुराध्यः
दिवि ते नाभा परमो य आदुदे पृथिव्यास्ते रुरुहुः सान्वि क्षिपः ।
अद्र्यस्त्वा वप्सति गोरधि त्वच्यप्सु त्वा हस्तैर्दुहुर्मनीषिणः
एवा त इन्दो सुभवं सुपेशसं रसं तुञ्जन्ति प्रथमा अभिश्रियः ।
निदंनिदं पवमान नि तारिष आविस्ते शुष्मो भवतु प्रियो मदः

१

२

३

४

५ [४] (५४)

(८०)

५ वसुभारिद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृचक्षस ऋतेन देवान् हवते दिवस्परि ।
बृहस्पते रवथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वनानि विव्यचुः
यं त्वा वाजिन्नद्वया अभ्यनूषता ऽयोहतं योनिमा रोहसि द्युमान् ।
मघोनामायुः प्रतिरन् महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः
एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदन्तम ऊर्ज वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।
प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन् हरिरत्यः स्यन्दते वृषा
तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं नरः सहस्रधारं दुहते दश क्षिपः ।
नृभिः सोम प्रच्युतो ग्रावभिः सुतो विश्वान् देवा आ पवस्वा सहस्रजित्
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः ।
इन्द्रं सोम मादयन् दैव्यं जनं सिन्धोरिवोर्मिः पवमानो अर्पसि

१

२

३

४

५ [५] (५५)

(८१)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ विष्टुप् ।

- प्र सोमस्य पवमानस्योर्म्य इन्द्रस्य यन्ति जुठरं सुपेशसः ।
 दुध्रा यद्वीमुन्नीता यशसा गवां दानाय शूरमुदमन्दिपुः सुताः १
 अच्छा हि सोमः कलशाँ असिष्यवृ—दत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृषा ।
 अथा देवानामुभयस्य जन्मनो विद्वौ अंश्रोत्यमुत इतश्च यत् २
 आ नः सोम पवमानः किरा व—स्विन्दो भव मघवा राधसो महः ।
 शिक्षा वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गर्यमारे अस्मत् परा सिचः ३
 आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोपसः ।
 बृहस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ४
 उभे द्यावापृथिवी विश्वमिन्वे अयमा देवो अदितिर्विधाता ।
 भगो नृशंस उर्वरन्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुपन्त ५ [६] (७१२)

(८२)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ विष्टुप् ।

- असावि सोमो अरूपो वृषा हरी राजेय दुस्मो अभि गा अचिक्रत ।
 पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं धृतवन्तमामर्शम् १
 कुर्विधस्या पर्यपि माहिन्—मत्यो न भूष्यो अभि वाजमर्पणि ।
 अपसेधन् दुरिता सोम मृळय धृतं पसानुः परि यानि निषिजम् २
 पर्जन्यः पिता महिषस्य पुणिनो नामा पृथिव्या गिरिषु क्षये दरे ।
 स्वसार आपो अभि गा उतासरन् त्सं धावमिन्सं वि ज— ३
 जायेत् पत्यावधि शैव भरेसे पञ्चाया गर्भं शृणुहि मर्शानि न ।
 अन्तर्याणीषु प्र चरा तु जीवसे अग्निषो वृजने सोम जागृहि ४
 यथा पूर्वयः शतसा अभुधः सहस्रसाः पूर्वसा वाजमिन्द्रा ।
 पूषा परस्व सुविताष्ट नव्यसे तव हुतमन्वापः मयन्ते ५ [७] (७१३)

(८३)

५ पवमानः सोमः । पवमानः सोमः । जगती, ५ विष्टुप् ।

- एविप्रं तु विरतं ब्रह्मणस्वते प्रभुर्भावाद्यो रयेपि विन्दवः ।
 अतस्ततनूनं तदुगमो अर्धुते भूतान् इदृशन्तुन्वत ममाः १

गोजिन्नः सोमो रथजिद्विरण्यजित् स्वर्जिद्विजित् पवते सहस्रजित् ।
यं देवासश्चक्रिरे पीतये मदं स्वादिष्टं वृप्समरुणं मयोमुवम
एतानि सोम पवमानो अस्मयुः सत्यानि कुण्वन् द्रविणान्यपंसि ।
जहि शत्रुमन्तिके दूरके च य उर्वी गव्यतिममयं च नस्कृधि

१

५ [३] ॥

(७२)

५ कविभार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्तिवन्द्वः प्र सुधानासो बृहद्विषेपु हरयः ।
वि च नशन् न इषो अरातयो ऽर्यो नशन्त सनिपन्त नो धियः
प्र णो धन्वन्तिवन्द्वो मदच्युतो धना वा येभिरवतो जुनीमसि ।
तिरो मर्तस्य कस्य चित् परिहृतिं वयं धनानि विश्वधा भरेमहि
उत स्वस्या अरात्या अरिर्हि प उतान्यस्या अरात्या वृको हि पः ।
धन्वन् न वृष्णा समरीत तां अभि सोम जहि पवमान दुराध्यः
द्विवि ते नाभा परमो य आद्वे पृथिव्यास्ते रुरुहुः सानवि क्षिपः ।
अद्र्यस्त्वा वप्सति गोरधि त्वच्यप्सु त्वा हस्तैर्दुहुर्मनीषिणः
एवा त इन्द्रो सुभ्वं सुपेशंसं रसं तुञ्जन्ति प्रथमा अमिथियः ।
निदंनिदं पवमान नि तारिष आविस्ते शुष्मो भवतु प्रियो मदः

१

२

३

४

५ [४] ॥

(८०)

५ वसुभार्द्राजः । पवमानः सोमः । जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृचक्षस ऋतेन देवान् हवते द्विवस्परिं ।
बृहस्पते रुवथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वनानि विव्यचुः
यं त्वा वाजिन्नया अभ्यनूषता ऽयोहतं योनिमा रोहसि द्यमान् ।
मघोनामायुः प्रतिरन् महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः
एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदिन्तम ऊर्जं वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।
प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन् हरित्यः स्यन्दते वृषा
तं त्वा देवेभ्यो मयुमत्तमं नरः सहस्रधारं दुहते दश क्षिपः ।
तृभिः सोम प्रच्युतो ग्रावाभिः सुतो विश्वान् देवा आ पवस्वा सहस्रजित्
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः ।
इन्द्रं सोम मादयन् देव्यं जन् सिन्धोरिवोभिः पवमानो अर्पसि

१

२

३

४

५ [५] ॥

[५९७]

७, अ० ३, व० ६]

(८१)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।
 दुग्धा यदीमुन्नीता यशसा गवां दानाय शूरसुदमन्दिषुः सुताः
 अच्छा हि सोमः कलशाँ असिष्यदु दत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृषा ।
 अथा देवानां मुभयस्य जन्मनो विद्वाँ अश्रोत्यमुत इतश्च यत्
 नः सोम पवमानः किरा वस्विन्दो भवं मघवा राधसो महः ।
 क्षा वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गर्यमारे अस्मत् परां सिचः
 नः पूषा पवमानः सुरगतयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।
 हस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती
 उभे द्यावापृथिवी विश्वमिन्वे अर्यमा देवो अदितिर्विधाता ।
 भगो नृशंस उर्वन्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुषन्त
 (८२)

१

२

३

४

५ [६] (७११)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दुस्मो अभि गा अचिक्रदत् ।
 पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम्
 कृविर्वधस्या पर्येपि माहिन् मत्यो न मृष्टो अभि वाजर्मपसि ।
 अपसेधन् दुरिता सोम मृळय घृतं वसानः परि यासि निणिजम्
 पर्जन्यः पिता महिषस्यं पणिनो नाभां पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे ।
 स्वसार आपो अभि गा उतासरन् तसं ग्रावभिर्नसते वीते अध्वरे
 जायेव पत्यावधि शेवं महसे पञ्चाया गर्भं शृणुहि ब्रवीमि ते ।
 अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसे ऽनिन्द्यो वृजनं सोम जागृहि
 यथा पूर्वभ्यः शतसा अमृधः सहस्रसाः पर्या वाजमिन्द्रो ।
 वा पवस्व सुविताय नव्यसे तव व्रतमन्वारपः सचन्ते
 (८३)

१-

२

३

४

५ [७]

५ पवित्र आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

वित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येपि विश्वतः ।
 शतं तनूनं तदामो अंशुते शूतास इदहन्तुस्तत् समं शत

१

तपोष्पवित्रं चित्तं द्विस्पृष्टे शोचन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् ।
 अवन्त्यस्य पवीतारमाशवो द्विस्पृष्टमधि तिष्ठन्ति चेतसा २
 अह्वचदुपसः पृथिरग्रिय उक्षा विभर्ति मुवनानि वाजयुः ।
 मायाविनो ममिरे अस्य मायया नूचक्षसः पितरो गर्भमा दधुः ३
 गन्धर्व इत्या पदमस्य रक्षति पार्ति देवानां जनिमान्यद्भुतः ।
 गुण्याति रिपुं निधया निधापतिः सुकुत्तमा मधुनो भक्षमांशत ४
 हविर्हविष्मो महि सद्म देव्यं नभो वसानः परि यास्यध्वरम् ।
 राजा पवित्ररथो वाजमारुहः सहस्रभृष्टिर्जयसि श्रवो ब्रूहत् ५ [८]

(८३)

५ वाच्यः प्रजापतिः । पवमानः सोमः । जगती ।

पवन्त्य देवमादन्तो विचरंषणि—रुप्सा इन्द्राय वरुणाय वायवे ।
 दुर्धा नो अथ वसिः स्वस्तिम—दुरुक्षितो गुणीहि देव्यं जनम् १
 ना पस्तस्यो भुजानान्यमेन्यो विश्वानि सोमः परि तान्यर्पति ।
 दुर्धमं संयुतं विगुणमभिष्टय इन्दुः सिपक्युपमं न सूर्यः २
 ना नो गोभिः सुययु आर्षधीष्या देवानां सुत इषयद्युषावसुः ।
 ना विद्युतं पदो धारया मृत इन्दुं सोमो मादयन् देव्यं जनम् ३
 ना नो मातः परेत महस्पति—द्विर्ग्यानां धार्चमिषिगर्भपुधुधम् ।
 इन्दुः समुद्रमुदिरानि वायुनि—गन्धर्व्यु हार्दि कुलक्षेपु सीदति ४
 ननि नो मातः परेया द्योवुधु सोमं श्रीणन्ति मुतिभिः स्युर्विदम् ।
 ननि नो रेत इत्येव सोमो विषेः क्षविः कार्येना स्वर्चनाः ५ [९]

(८४)

५ विषो नान्यथा पवमानः सोमः । जगती, ११-१२ विद्युः ।

इन्द्राय नो देव्युः पवन्त्य देवमादन्तो विचरंषणि—रुप्सा इन्द्राय वरुणाय वायवे ।
 ना पस्तस्यो भुजानान्यमेन्यो विश्वानि सोमः परि तान्यर्पति ।
 दुर्धमं संयुतं विगुणमभिष्टय इन्दुः सिपक्युपमं न सूर्यः ।
 ना नो गोभिः सुययु आर्षधीष्या देवानां सुत इषयद्युषावसुः ।
 ना विद्युतं पदो धारया मृत इन्दुं सोमो मादयन् देव्यं जनम् ।
 ना नो मातः परेत महस्पति—द्विर्ग्यानां धार्चमिषिगर्भपुधुधम् ।
 इन्दुः समुद्रमुदिरानि वायुनि—गन्धर्व्यु हार्दि कुलक्षेपु सीदति ।
 ननि नो मातः परेया द्योवुधु सोमं श्रीणन्ति मुतिभिः स्युर्विदम् ।
 ननि नो रेत इत्येव सोमो विषेः क्षविः कार्येना स्वर्चनाः ।

[मं० ७, मं० ३, वं० १०]

अदध इन्दो पवसे मदन्तिम आत्मेन्द्रस्य भवसि धासिरुत्तमः । ३
 अमि स्वरन्ति ब्रह्मो मनीषिणो राजानस्य भुवनस्य निंसेते ४
 सहस्रणीथः शतधरो अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु । ४
 जयन् क्षेत्रमभ्यर्षा जयन्नप उरुं नो गातुं कृणु सोम मीढुः ५
 कर्तिक्रदत् कुलशे गोभिरज्यसे रिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः ५
 मर्मज्यमानो अत्यो न सानसि स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने । ६ [१०]
 स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मेने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने ७
 स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमा अदाभ्यः ७
 अत्यं मृजन्ति कुलशे दश क्षिपः प्र विप्राणां मतयो वाच ईरते । ८
 पर्वमाना अभ्यर्षन्ति सुष्टुतिमेन्द्रं विशन्ति मदिरास इन्द्रवः ८
 पर्वमानो अभ्यर्षा सुवीर्यं मुवी गव्यूतिं महि शर्म सप्रथः । ९
 मार्किर्नो अस्य परिपूतिरीजते न्दो जयेम त्वया धनं धनम् ९
 अधि द्यामस्थाद्वप्रभो विचक्षणो स्वरुचद्वि दिवो रञ्चना कविः । १०
 राजा पवित्रमत्येति रोरुवद् दिवः पीयूषं दुहते नृचक्षसः १०
 दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतो वेना दुहन्त्युक्ष्णां गिरिष्ठां । ११
 अप्सु वृप्तं वावृधानं समुद्र आ सिन्धोरुर्मा मधुमन्तं पवित्र आ ११
 नाके सुपर्णमुपपत्तिवांसं गिरौ वेनानामकृपन्त पूर्वीः । १२
 शिशुं रिहन्ति मतयः परिप्रतं हिरण्ययं शकुनं क्षामणि स्थाम् १२
 ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थाद् विश्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य । १२
 भानुः शुक्रेण शोचिया व्यद्यौत् प्रारुरुचद्रोदसी मातरा शुचिः १२
 (८६) [पञ्चमोऽनुवाकः १५]

(१-४८) १-१० अकृष्टा मापाः, ११-२० सिकता निवावरी, २१-३० पृथिव्योऽजाः, ३१-४० खयः, ४१-४५ भौमोऽग्निः, ४६-४८ गृत्तमदः शौनकः । पवमानः सोमः । ज

प्र ते आशवः पवमान धीजवो मदा अर्पन्ति रयुजा इव त्मना ।
 दिव्याः सुपर्णा मधुमन्त इन्द्रवो मदन्तिमासुः परि कोदांमासते
 प्र ते मदांसो मदिरास आशवो स्मृक्षत रथांसो यथा पृथक् ।
 धेनुर्न वत्सं परस्ताभि वज्रिण मिन्द्रमिन्द्रवो मधुमन्त ऊर्ध्वयः

१ वो धियो मन्त्रयुवो विपन्युवः पनस्युवः संवसनेष्वक्रमुः ।
 सोमं मनीषा अभ्यन्तूषत स्तुभो ऽभि धेनवः पयसेमशिथयुः १७
 प्रा नः सोम संयतं पिप्युपीमिष मिन्द्रो पर्वस्व पर्वमानो अस्मिधम् ।
 ग नो दोहते त्रिरहन्नसश्चुपी क्षुमद्वाजवन्मधुमत् सुवीर्यम् १८
 वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नः प्रतरीतोपसो द्विवः ।
 क्राणा सिन्धूनां कलशौ अवीवश दिन्द्रस्य हाद्या विशन् मनीषिभिः १९
 मनीषिभिः पवते पूर्यः कवि नृभिर्यतः परि कोशौ अचिक्रदत् ।
 त्रितस्य नाम जनयन् मधु क्षर दिन्द्रस्य वायोः सख्याय कर्तवे २० [१५]

अयं पुनान उपसो वि रोचय द्युयं सिन्धुभ्यो अभवदु लोककृत् ।
 अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः २१
 पर्वस्व सोम दिव्येषु धामसु सृजान इन्द्रो कलशे पवित्र आ ।
 सीदुन्निन्द्रस्य जठरे कर्निकदु नृभिर्यतः सूर्यमारोहयो द्विवि २२
 अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र औ इन्दुविन्द्रस्य जठरेष्वविशन् ।
 त्वं नुचक्षा अभवो विचक्षण सोम गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरप २३
 त्वां सोम पर्वमानं स्वाध्याः ऽनु विप्रासो अमदन्नवस्यवः ।
 त्वां सुपूर्ण आभरद् दिवस्परीन्द्रो विश्वाभिर्मतिभिः परिष्कृतम् २४
 अव्ये पुनानं परि वार ऊर्मिणा हरिं नवन्ते आभि सप्त धेनवः ।
 अपामुपस्थे अध्यायवः कवि मृतस्य योना महिषा अहपत २५ [१६]

इन्द्रुः पुनानो अति गाहते मृधो विश्वानि कृण्वन् त्सुपथानि यज्यवे ।
 गाः कृण्वानो निषिजं हयतः कवि रत्यो न कीञ्चिन् परि वारमर्पति २६
 असञ्चतः शतधारा अभिश्रियो हरिं नवन्तेऽव ता उदुन्युवः ।
 क्षिपो मृजन्ति परि गोभिरावृतं तृतीयं पुष्टे अर्धे रोचने द्विवः २७
 तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतसस्त्वं विश्वस्य भुवनस्य राजसि ।
 अयेदं विश्वं पवमान ते वशे त्वमिन्द्रो प्रथमो धामधा असि २८
 त्वं समुद्रो असि विश्वावित् कवे तवेमाः पञ्च प्रदिशो विधर्मणि ।
 त्वं द्यां च पृथिवीं चार्ति जन्त्रिषे तव ज्योतीषि पवमान सूर्यः २९
 त्वं पवित्रे रजसो विधर्मणि देवेभ्यः सोम पवमान पूयसे ।
 त्वामुशिजः प्रथमा अंगुण्यात् तुन्येमा विश्वा भुवनानि येमिरे ३० [१७] (७३८)

- प्र रेभ एत्यति वारमव्ययं वृषा वनेष्वव चक्रवृद्धिः ।
 सं धीतयो वावशाना अनूपत शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्रतम् ३१
- स सूर्यस्य रुदिमाभिः परि व्यत तन्तुं तन्वानस्त्रिवृतं यथा विदे ।
 नयन्तृतस्य प्रशिषो नवीयसीः पतिर्जनीनामुप याति निष्कृतम् ३२
- राजा सिन्धूनां पवते पतिर्दिव क्रतस्य याति पृथिभिः कनिकदत् ।
 सहस्रधारः परि पिच्यते हरिः पुनानो वाचं जनयन्नुपावसुः ३३
- पर्वमान मह्यर्णो वि धावसि सूर्यो न चित्रो अव्ययानि पर्वया ।
 गर्भस्तिपूतो नृभिराद्रिभिः सुतो महे वाजाय धन्याय धन्वसि ३४
- इपमूर्जं पवमानाभ्यर्पसि श्येनो न वंसु कलशेषु सीदसि ।
 इन्द्राय मद्रा मद्यो मदः सुतो दिवो विष्टम्भ उपमो विचक्षणः ३५ [१८]
- सत स्वसारो अभि मातरः शिशुं नवं जज्ञानं जेन्यं विपश्चितम् ।
 अपां गन्धर्वं द्विव्यं नृचक्षंसं सोमं विश्वस्य भुवनस्य राजसे ३६
- ईशान इमा भुवनानि वीर्यसे युजान इन्द्रो हरितः सुपुण्यः ।
 तास्ते क्षरन्तु मधुमद्धृतं पयस्तव व्रते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ३७
- त्वं नृचक्षा असि सोम विश्वतः पर्वमान वृषभ ता वि धावसि ।
 स नः पवस्व वसुमद्विरण्यवद् वयं स्याम भुवनेषु जीवसे ३८
- गोवित् पवस्व वसुविद्विरण्यविद् रेतोधा इन्द्रो भुवनेष्वर्पितः ।
 त्वं सुवीरो असि सोम विश्ववित् तं त्वा विशा उप गिरेम आसते ३९
- उन्मध्व ऊर्मिर्वनना अतिष्ठिष द्रुपो वसानो महिपो वि गाहते ।
 राजा पवित्ररथो वाजमारुहत् सहस्रभृष्टिर्जयति श्रवो ब्रूहत् ४० [१९]
- स भुन्दना उदियति प्रजावती विश्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि ।
 ब्रह्म प्रजावद्वयिमश्वपस्त्यं पीत इन्द्रविन्द्रमस्मभ्यं याचतात् ४१
- सो अग्रे अह्नां हरिर्हर्यतो मद्रः प्र चेतसा चेतयते अनु शुभिः ।
 द्वा जना यातर्यन्तरीयते नरा च शंसं देव्यं च धर्तरि ४२
- अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यञ्जते ।
 सिन्धोरुच्छ्रवासे पतर्यन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमांस गृभ्णते ४३
- विपश्चिते पर्वमानाय गायत मही न धारात्यन्धो अर्पति ।
 अहिर्न जुर्णामति सर्पति त्वचमत्यो न कील्लन्नसरद्रुषा हरिः ४४

अग्नेगो राजाप्यस्तविष्यते विमानो अह्नां भुवनेष्वर्पितः ।
परिधृतस्तुः सुदृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओक्थः

४५ [२०]

प्रसर्जिं स्क्रुम्भो द्विव उद्यतो मदः परि त्रिधातुर्भुवनान्यर्पति ।
अंशुं रिहन्ति मतयः पतिप्रतं गिरा यदि निर्णिर्जमृग्मिणो ययुः
तं धारा अत्यण्वानि मेघ्यः पुनानस्य संयतो यन्ति रंहयः ।
यद्गोभिरेन्दो चम्बोः समज्यस आ सुवानः सोम कलशेषु सीदसि
मवस्व सोम क्रतुविन्न उक्थ्यो ऽव्यो वारे परि धाव मधुं प्रियम् ।
जहि विश्वान् रक्षस इन्दो अत्रिणो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः

४६

४७

४८ [२१] (७८६)

(८७)

१ उशना काव्यः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्र तु द्रव परि कोशं नि पीदु नृभिः पुनानो अभि वाजमर्ष ।
अश्वं न त्वा वाजिनं मर्जयन्तो ऽच्छा बर्ही रशनाभिर्नयन्ति
स्वायुधः पवते देव इन्दु रशस्तिहा वृजन्तं रक्षमाणः ।
पिता देवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो द्विवो धरुणः पृथिव्याः
कपिर्विप्रः पुरएता जनानां मृभुर्धिर उशना काव्येन ।
स चिद्विवेदु निहितं यदासा मपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम्
एष स्य ते मधुमां इन्द्र सोमो वृषा वृष्णे परि पवित्रे अक्षाः ।
सहस्रसाः शतसा भूरिदावा शश्वत्तमं बर्हीरा वाज्यस्थात्
एते सोमा अभि गव्या सहस्रा महे वाजायामृताय श्रवांसि ।
पवित्रेभिः पवमाना असृग्र ऋवस्यवो न पृतनाजो अत्याः

१

२

३

४

५ [२२]

परि हि प्मा पुरुहूतो जनानां विश्वासरुद्रोजना पूयमानः ।
अथा भर श्येनभृत प्रयांसि रयिं तुश्रानो अभि वाजमर्ष
एष सुवानः परि सोमः पवित्रे सर्गो न सुष्टो अदधावदवा ।
तिग्मे शिशानो महिषो न शृङ्गे गा गव्यन्नाभि शूरो न सत्वा
एषा ययौ परमावृन्तरुद्रेः कूचिन्तु सतीरुर्वे गा विवेद ।
द्विवो न विद्युत् स्तनयन्त्यधैः सोमस्य ते पवत इन्द्र धारा
उत स्म राशिं परि यासि गोना मिन्द्रेण सोम सरथं पुनानः ।
पूर्वोरिपो बृहतीर्जोददानी शिक्षा शचीवस्तु ता उपपृत्

६

७

८

५ [२३]

मधुपृष्ठं घोरमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र कृण्वम् ।

स्वसार ईं जामयो मर्जयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति ४

चतस ईं घृतदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निपताः ।

ता ईमर्षन्ति नमसा पुनानास्ता ईं विश्वतः परि पन्ति पूर्वीः ५

विष्टम्भो द्विवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्ते अस्य ।

असत् त उत्सो गृणते नियुत्वान् मध्वो अंशुः पवत इन्द्रियार्य ६

वन्वन्नवातो अभि देववीतिमिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व ।

शग्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ७ [२५] (८१०)

(९०)

६ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्र हिंन्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिष्यन्नयासीत् ।

इन्द्रं गच्छन्नायुधा संशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः १

अभि त्रिपुष्ठं वृषणं वयोधा माङ्गवाणामवावशन्तु वाणीः ।

वना वसानो वरुणो न सिन्धून् वि रत्नधा दयते वार्याणि २

शर्यामः सर्ववीरः सहावा अता पवस्व सनिता धनानि ।

तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्व पाळ्हः साह्वान् पृतनासु शत्रून् ३

उरुगव्यूतिरभयानि कृण्वन् त्समीचीने आ पवस्वा पुरंधी ।

अपः सिपासन्नपसुः स्वर्गाः सं चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ४

मत्सि सोम वरुणं मत्सि मित्रं मत्सीन्द्रमिन्द्रो पवमान विष्णुम् ।

मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि महामिन्द्रमिन्द्रो मदाय ५

एवा राजेव क्रतुमां अमेन विश्वा घनिघ्नहुरिता पवस्व ।

इन्द्रो सुक्ताय वचसे वयो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६ [२६] (८१६)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२८]

(९१)

६ कदयपो मातीचः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

असर्जि वक्त्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी ।

दश स्वसारो अधि सानो अग्रे ऽजन्ति वह्निं सदनान्यच्छे १

वीती जनस्य दिव्यस्य कृच्यै रधि सुवानो नहुष्येभिरिन्दुः ।

प्र यो नृभिरमृतो मर्त्येभिर्ममृजानोऽविभिर्गोभिरिन्द्रिः २

(८१८)

वृषा वृष्णे रोरुवदंशुरस्मै पवमानो रुशदीर्ति पयो गोः ।
 सहस्रमृका पथिभिर्वचोविदध्वस्मभिः सूर्यो अण्वं वि याति
 रुजा हृळ्हा चिद्वक्षसः सदांसि पुनान इन्द्र ऊर्णुहि वि वाजा
 वृश्चोपरिष्ठात् तुजता वधेन ये अन्ति दूरादुपनायमेयाम्
 स प्रतनवन्नव्यसे विश्ववार सूक्ताय पथः कृणुहि प्राचः ।
 ये दुष्पहासो वनुषा बृहन्तस्तास्ते अश्याम पुरुकृत् पुरुक्षो
 एवा पुनानो अपः स्वर्गा अस्मभ्यं तोका तनयानि मूरि ।
 शं नः क्षेत्रमुरु ज्योतीषि सोम ज्योङ्गः सूर्यं हृशये रिरिहि

(९२)

६ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः ।

परि सुवानो हरिरंशुः पवित्रे रथो न सर्जि सनये हियानः ।
 आपच्छ्लोकमिन्द्रियं पूयमानः प्रति देवाँ अजुपत् प्रयोभिः
 अच्छा नृचक्षा असरत् पवित्रे नाम दधानः कविरस्य योनौ
 सीदन् होतेव सदेन चमूपूपेममन्त्रूपयः सप्त विप्राः
 प्र सुमेधा गातुविद्विष्वदेवः सोमः पुनानः सद् एति नित्यम् ।
 भुवद्विष्वेषु काव्येषु रन्ता ऽनु जनान् यतते पञ्च धीरः
 तव त्ये सोम पवमान निण्ये विश्वे देवास्त्रय एकादृशासः ।
 दशं स्वधाभिरधि सानो अव्ये मृजन्ति त्वा नद्यः सप्त यहीः
 तन्न सत्यं पवमानस्यास्तु यन्न विश्वे कारवः संनसन्त ।
 ज्योतिर्यदह्ने अकृणोदु लोकं प्रावन्मनुं दस्यवे करभीकम्
 परि सद्येव पशुमान्ति होता राजा न सत्यः समितीरियानः ।
 सोमः पुनानः कुलशाँ अयासीत् सीदन् मृगो न महिषो वनेषु

(९३)

५ नोधा गौतमः । पवमानः सोमः । त्रि

अ० ७, अ० ४, व० ३]

[३०७]

[अथर्ववेदः । मं० ९, सू० १३, मं० ३]

उत प्र पिप्य ऊधुरघ्न्याया इन्दुर्धाराभिः सचते सुमेधाः ।
मूर्धानं गावः पर्यसा चमूष्वभि श्रीणन्ति वसुभिर्न निवतैः
स नो देवेभिः पवमान रदेन्दो रयिमश्विनं वावशानः ।
रथिरायतामुशती पुरंधि रस्मद्यगा द्वावने वसूनाम्
नू नो रयिमुप मास्व नूवन्तं पुनानो वाताप्यं विश्वश्चन्द्रम् ।
प्र वन्वितुरिन्दो तार्यायुः प्रातर्मधू धियावसुर्जगम्यात्

(९४)

५ कण्वो घौरः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अधि यदस्मिन् वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः ।
अपो वृणानः पवते कवीयन् व्रजं न पशुवर्धनाय मनम्
द्विता व्युष्वर्धनमृतस्य धाम स्वर्दिदे भुवनानि प्रथन्त ।
धियः पिन्वानाः स्वसरे न गावः कृतायन्तीरभि वावश्च इन्दुम्
परि यत् कविः काव्या भरते शूरो न स्थो भुवनानि विश्वा ।
देवेषु यशो मर्ताय भूषन् दक्षाय रायः पुरुभूषु नव्यः
अधिये जातः अयि आ निरियाय अयि वयो जरितृभ्यो दधाति ।
अयि वसाना अमृतत्वमायन् भवन्ति सत्या समिथा मितदौ
इषमूर्जमभ्यर्षाश्च गा मुरु ज्योतिः कृणुहि मत्सि देवान् ।
विश्वानि हि सुषहा तानि तुभ्यं पवमान वार्धसे सोम शत्रून्

(९५)

५ प्रस्कण्वः काण्वः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

कर्निकान्ति हरिरा सुज्यमानः सीदन् वनस्य जठरे पुनानः ।
नृभिर्घृतः कृणुते निणिजं गा अतो मृतीर्जनयत स्वधाभिः
हरिः सृजानः पृथ्यामृतस्य यतिं वार्चमरितेव नावम् ।
देवो देवानां गुह्यानि नामाः विष्कृणोति शर्हिपि प्रवाचं
अणामिवेदूर्मयस्ततुराणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ ।
नमस्त्यन्तीरुप च यन्ति सं चाः विशन्त्युशतीरुशन्तम्

तं मर्मजानं महिषं न साना—वंशुं दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम् ।
 तं वावजानं मतयः सचन्ते त्रितो त्रिभर्ति वरुणं समुद्रे ४
 इष्यन् वाचमुपवक्तेव होतुः पुनान इन्द्रो वि ष्या मनीषाम् ।
 इन्द्रश्च यत् क्षयथः सौभगाय सुवीर्यस्य पतयः स्याम ५ [५] (अ)

(२६)

२४ दैवोदासिः प्रतर्दनः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्र सैनानीः शूरो अग्रे रथानां गव्यन्नोति हर्षते अस्य सेना ।
 भद्रान् कृण्वन्निन्द्रहवान् त्सखिभ्य आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते १
 समस्य हरिं हरयो मृजन्त्य—श्वहृयैरनिशितं नमोभिः ।
 आ तिष्ठति रथमिन्द्रस्य सखा विद्रा एना सुमतिं यात्यच्छ २
 स नो देव देवताते पवस्व महे सोम प्सरस इन्द्रपानः ।
 कृण्वन्नपो वर्षयन् धामुतेमा—मुरोरा नो वरिवस्या पुनानः ३
 अजीतयेऽहंतये पवस्व स्वस्तये सर्वतातये बृहते ।
 तदुशन्ति विश्व इमे सखाय—स्तदुहं वंश्मि पवमान सोम ४
 सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः
 जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोत विष्णोः ५ [६]

ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीना—मृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्
 श्येनो मृधाणां स्वधितिर्वनानां सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ६
 प्रावीविपद्वाच ऊर्मि न सिन्धु—गिरः सोमः पवमानो मनीषाः ।
 अन्तः पश्यन् वृजनेमावरा—ण्या तिष्ठति वृषभो गोपुं जानन् ७
 स मत्सरः पुत्सु वृन्वन्नवातः सहस्रेता अभि वार्जमर्ष ।
 इन्द्रायेन्द्रो पवमानो मनी—ष्यं शोरूमिमीरय गा इष्ययन् ८
 परि प्रियः कलशे देववात इन्द्राय सोमो रण्यो मदाय ।
 सहस्रधारः शतवाज इन्दु—वाजी न सप्तिः समना जिगाति ९
 स पूर्यो वसुविजार्जमानो मृजानो अप्सु दुदुहानो अद्रो ।
 अभिशस्तिपा भुवनस्य राजा विदद्रातुं ब्रह्मणे पूयमानः १० [७]

— हि नः पितरः सोम पूर्वं कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः ।

— : परिधीर्योर्णु वीरेभिरश्वमववा भवा नः

- यथापवथा मनवे वयोधा अमित्रहा वरिवोविद्धविष्मान् । १२
- एवा पवस्व द्रविणं दधान इन्द्रे सं तिष्ठ जनयायुधानि १३
- पवस्व सोम मधुमां कृतावा ऽपो वसानो अधि सानो अन्ये । १४
- अव द्रोणानि घृतवान्ति सीद मदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः १५[८]
- वृष्टिं दिवः शतधारः पवस्व सहस्रसा वाजयुर्वेवती । १६
- सं सिन्धुभिः कलशे वावशानः समुस्त्रियाभिः प्रतिरन् न आयुः १७
- एव स्य सोमो मतिभिः पुनानो ऽत्यो न वाजी तरतीदरातीः । १८
- पयो न दुग्धमदितेरिषिर मुर्विव गातुः सुयमो न वोळ्हा १९
- स्वायुधः सोतृभिः पूयमानो ऽभ्यर्षं गुह्यं चारु नाम । २०[९]
- अभि वाजं सतिरिव श्रवस्या ऽभि वायुमाभि गा देव सोम २१
- शिर्शुं जज्ञानं हव्यं मृजन्ति शुम्भन्ति वह्निं मरुतो गृणेन । २२
- कविर्गोभिः कान्वयेना कविः सन् त्सोमः पवित्रमत्येति रेभन् २३
- ऋषिमना य कषिकृत् स्वर्षाः सहस्रणीथः पदवीः कवीनाम् । २४
- तृतीयं धाम महिषः सिपांसन् त्सोमो विराजमानं राजति षुष् २५
- चमूपच्छयेनः शकुनो विभृत्वा गोविन्दुर्द्रप्स आयुधानि विभ्रत । २६
- अपामूर्मिं सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति २७
- मयो न शुभ्रस्तन्वं मृजानो ऽत्यो न सृत्वा सनये धनानाम् । २८
- वृषेव यूथा परि कोशमर्पन् कर्निकदच्चम्बोऽरा विवेश २९
- पवस्वेन्द्रो पवमानो महोभिः कर्निकदृत् परि वाराण्यर्ष । ३०
- क्रीळश्चम्बोऽरा विश पूयमान इन्द्रं ते रसो मदुरो ममत्तु ३१
- प्रास्य धारां बृहतीरसृग्र नृक्तो गोभिः कलशो आ विवेश । ३२
- सामं कृण्वन् त्सामन्यो विपश्चित् क्रन्दन्नेत्यभि सख्युर्न जामिम ३३
- अपन्नैषि पवमान शत्रून् प्रियां न जारो अभिगीत इन्दुः । ३४
- सीदन् वनेषु शकुनो न पत्वा सोमः पुनानः कलशेषु सत्ता ३५
- आ ते रुचः पवमानस्य सोम योषेव यन्ति सुदुधाः सुधाराः । ३६
- हरिरानीतः पूरुवारो अण्वस्व चिक्रदत् कलशे देवयूनाम् ३७

(९७)

[पद्योऽनुवाकः ॥३॥]

(५८) १-३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः, ४-६ वासिष्ठ इन्द्रप्रमतिः, ७-९ वासिष्ठो बृहस्पतिः
१०-१२ वासिष्ठो मन्युः, १३-१५ वासिष्ठ उपमन्युः, १६-१८ वासिष्ठो व्याघ्रपतिः
१९-२१ वासिष्ठः शक्तिः, २२-२४ वासिष्ठः कर्णश्रुद्, २५-२७ वासिष्ठो मृद्वीकः
२८-३० वासिष्ठो वसुकः, ३१-४४ पराशरः शाक्यः, ४५-५८ कुक्षि
आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अस्य प्रेषा हेमनां पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्त रसम् ।
सुतः पवित्रं पर्येति रेभन् मितेव सद्यं पशुमान्ति होता
भद्रा वस्त्रा समन्याः वसानो महान् कविर्निर्वचनानि शंसन् ।
आ वच्यस्व चम्बोः पूयमानो विचक्षणो जागृर्विद्वर्वीतौ
समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे ।
अभि स्वरं धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः
प्र गायताभ्यर्चामि देवान् त्सोमं हिनोत महते धनाय ।
स्वादुः पवाते अति वारमव्यमा सीदाति कलशं देवयुनः
इन्दुर्वेवानामुप सख्यमायन् त्सहस्रधारः पवते मदाय ।
नृभिः स्तवानो अनु धाम पूर्वं मगन्निन्द्रं महते सौभगाय

स्तोत्रे राये हरिरर्षा पुनान इन्द्रं मदो गच्छतु ते भराय ।
देवैर्याहि सरथं राधो अच्छा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः
प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।
महिं वतः शुचिं वन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन्
प्र हंसासस्तुपलं मन्युमच्छा मादस्तं वृषगणा अयासुः ।
आङ्गूयं पवमानं सखायो दुर्मपं साकं प्र वदन्ति वाणम्
स रहत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीळन्तं मिमते न गावः ।
परीणसं कृणुते तिग्मशृङ्गो दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृञ्जः
इन्दुर्वाजी पवते गोन्योघा इन्द्रे सोमः सह इन्वन् मदाय ।
हन्ति रक्षो वार्धते पर्यरातीर्वरिवः कृण्वन् वृजनस्य राजा

अथ धारया मध्वा पृचानस्तिरो रोमं पवते अद्रिदुग्धः ।
इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुपाणो देवो देवस्य मत्सरो मदाय

- मि प्रियाणि पवते पुनानो देवो देवान् त्वेन रसेन पुञ्चन् ।
 न्दुर्धर्माण्युतथा वसानो वश क्षिपो अज्यत सानो अज्ये १२
- रा शोणो अभिकर्निकृद्धा नदयन्नेति पृथिवीमुत धाम् ।
 न्द्रस्येव वृगुरा शृण्व आजौ प्रचेतयन्नेति वाचमेमाम् १३
- साय्यः परसा पिन्वमान इरयन्नेषि मधुमन्तमंशुम् ।
 वमानः संतनिमेषि कृण्वन्निन्द्राय सोम परिषिच्यमानः १४
- वा पवस्व मदुरो मर्शयो वृथाभस्य नमयन् वध्नैः ।
 रि वर्ण भरमाणो रुशन्तं गृच्युनो अप परि सोम सिक्तः १५ [१३]
- इद्दी न इन्द्रो सुपथा सुगान्युरौ पवस्व वरिवांसि कृण्वन् ।
 एनेव विष्वग्दुरितानि विन्नन्नधि प्युना धन्व सानो अज्ये १६
- इष्टि नो अप दिव्या जिगत्सु मित्रावतीं शंगयीं जीरदानुम् ।
 स्तुकेव वीता धन्वा विचिन्वन् वन्धूरिमां अवरो इन्द्रो वायुन् १७
- ग्रन्थि न वि प्य ग्रथितं पुनान क्रतुं च गातुं वृजिनं च सोम ।
 अत्यो न क्रदो हरिरां संजानो नयो देव धन्व एस्त्यावान् १८
- जुष्टो मर्शय देवतात इन्द्रो परि प्युना धन्व सानो अज्ये ।
 सहवधारः सुरभिरदग्धः परि सव वार्जसातौ नुपद्ये १९
- अरश्मानो चेऽरुधा अयुक्ता अत्यासो न संसृजानास आजौ ।
 एते शुक्रासो धन्वन्ति सोमा देवास्तुतां उप वाता पिबन्त्ये २० [१४]
- एवा न इन्द्रो अभि देववीति परि सव नभो अर्णध्रुमुपु ।
 सोमो अस्मभ्यं काम्यं बृहन्तं रायि वंशतु वीरवन्तमुग्रम् २१
- तक्षयद्दी मनसो वेनतो वाग् ज्येष्ठस्य वा धर्मसि क्षोर्त्नीके ।
 आर्दीमायन् वरुना वावशाना जुष्टं पति क्रुद्धो गाव इन्तुम् २२
- प्र दानुशो दिव्यो दानुस्त्रिन्व क्रतुमुतार्प पवते सुमेधाः ।
 धर्मा भुवदृजन्त्यस्य राजा प्र रश्मिभिर्दशभिर्भारि भूम २३
- एवित्रेभिः पर्वनानो नृचक्षा राजा देवानामुत मत्यानाम् ।
 द्विता भुवदृजिपती रयिना मृतं भर्तुं तुभुतं चाविन्दुः २४
- अवो इव धवसे नातिनष्टे न्द्रस्य वायोऽभि वीनिर्नद ।
 त नः बृहवा इजनीरिपो वा भवा सोम द्रविणोदित इतानः २५ [१५]

(९७)

[पद्योऽनुवाकः ॥३॥ सू०]

(५८) १-३ मैत्रावरुणिवसिष्ठः, ४-६ वासिष्ठ इन्द्रप्रमतिः, ७-९ वासिष्ठो वृषगणः,
१०-१२ वासिष्ठो मन्युः, १३-१५ वासिष्ठ उपमन्युः, १६-१८ वासिष्ठो व्याघ्रपाद्,
१९-२१ वासिष्ठः शक्तिः, २२-२४ वासिष्ठः कर्णश्रुद्, २५-२७ वासिष्ठो मृळीकः,
२८-३० वासिष्ठो वसुक्, ३१-४४ पराशरः शाक्यः, ४५-५८ कुत्स
आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अस्य प्रेषा हेमनां पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्त रसम् ।
सुतः पवित्रं पर्येति रेभन् मितेव सद्यः पशुमान्ति होता ।
भद्रा वस्त्रा समन्याः वसानो महान् कविनिर्वचनानि शंसन् ।
आ वच्यस्व चुम्बोः पूयमानो विचक्षणो जागृविर्देववीतौ ।
समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे ।
अभि स्वर धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ।
प्र गायताभ्यर्चाम देवान् त्सोमं हिनोत महते धनाय ।
स्वादुः पवाते अति वारमव्यमा सीदाति कलशं देवयुनः ।
इन्दुर्ववानामुप सख्यमायन् त्सहस्रधारः पवते मदाय ।
नुभिः स्तवानो अनु धाम पूर्वमगन्निन्द्रं महते सौभगाय ।

स्तोत्रे राये हरिरिषा पुनान इन्द्रं मदो गच्छतु ते भराय ।
देवैर्याहि सरथं राधो अच्छा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ।
प्र काव्यमुशनेव वृषाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।
महिषतः शुचिवन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ।
प्र हंसासस्तुपलं मन्युमच्छा मादस्तं वृषगणा अयासुः ।
आङ्गप्यं पवमानं सखायो दुर्मपं साकं प्र वदन्ति वाणम् ।
स रहत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीळन्तं मिमते न गावः ।
परीणसं कृणुते लिग्मशृङ्गे दिवा हरिर्दृष्टो नक्तमृजः ।
इन्दुर्वाजी पवते गोन्योद्या इन्द्रे सोमः सह इन्वन् मदाय ।
हन्ति रक्षो बाधते पर्यराती वरिवः कृण्वन् वृजनस्य राजा ।
अथ धारया मध्वा पृचानस्तिरो रोमं पवते अद्रिदुग्धः ।
इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुषाणो देवो देवस्य मत्सरो मदाय ।

- ।कान् त्समुद्रः प्रथमे विधर्म—अनयन् प्रजा भुवनस्य राजा ।
 यां पवित्रे अधि सानो अय्ये बृहत् सोमो वावृधे सुवान इन्दुः ४० [१८]
- हत् तत् सोमो महिषश्चकारा—ऽपां यद्गर्भोऽवृणीत देवान् ।
 ।दधादिन्द्रे पर्वमान ओजो ऽजनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ४१
- ।त्ति वायुमिष्टये राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः ।
 ।त्ति शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि द्यावापृथिवी देव सोम ४२
- हजुः पवस्व वृजिनस्य हन्ता ऽपामीवां वार्धमानो मृधश्च ।
 ।भिमिश्रीणन् पयः पर्यसाभि गोता—मिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः ४३
- मध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्सं वीरं च न आ पवस्वा भगं च ।
 स्वदुस्वेन्द्राय पर्वमान इन्दो रयिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ४४
- सोमः सुतो धारयात्यो न हित्वा सिन्धुर्न निम्नमाभि वाज्यक्षाः ।
 आ योनिं वन्यमसदत् पुनानः समिन्दुर्गोभिस्सरत् समद्भिः ४५ [१९]
- एष स्य ते पवत इन्द्र सोम—श्चमूप धीरं उशते तवस्वान् ।
 स्वर्चक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कामो न यो देवयतामसजि ४६
- एष प्रत्नेन वयसा पुनान—स्तिरो वर्षासि दुहितुर्दधानः ।
 वसानः शर्म त्रिवरुथमप्सु होतैव याति समनेषु रेभन् ४७
- नू नस्त्वं रथिरो देव सोम परि सव चम्बोः पूयमानः ।
 अप्सु स्वादिष्टो मधुमां क्रतावां देवो न यः सविता सत्यमन्मा ४८
- अभि वायुं वीत्यर्पा गृणानोऽभि मित्रावरुणा पूयमानः ।
 अभी नरं धीजवनं रथेष्ठा—मभीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम् ४९
- अभि वस्त्रां सुवसनान्यर्पा—ऽभि धेनूः सुदुघाः पूयमानः ।
 अभि चन्द्रा भर्तवे नो हिरण्या ऽभ्यभ्वान् रथिनो देव सोम ५० [२०]
- अभी नो अर्प द्विष्वा वसू—न्यभि विश्वा पार्थिवा पूयमानः
 अभि येन द्रविणमश्रवाभा—ऽभ्यर्षियं जमदग्निवन्नः ५१
- अया एवा पवस्वैना वसूनि माँश्चत्व इन्दो सरसि प्र धन्व ।
 अश्विदत्र वातो न जूतः पुरुमेधाश्चित् तर्कवे नरं दात ५२
- उत न एना पवसा पवस्वा—ऽर्धि ध्रुते भ्रवाप्यस्य तीर्थे ।
 एष्टिं सहसा नैगुतो जसन्ति वृक्षं न पुञ्जं धनवद्वर्णाय ५३

क्रान् त्समुद्रः प्रथमे विधर्म—अनयन् प्रजा भुवनस्य राजा ।
 वा पवित्रे अधि सानो अव्ये बृहत् सोमो वावृधे सुवान इन्दुः
 हत् तत् सोमो महिषश्चकारा—ऽपां यद्गर्भोऽवृणीत देवान् ।
 रदधादिन्द्रे पर्वमान ओजो ऽर्जनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुः
 मत्सि वायुमिष्टये राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः ।
 मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि द्यावापृथिवी देव सोम
 हनुः पवस्व वृजिनस्य हन्ता ऽपामीवां वार्धमानो मृधश्च ।
 अभिभीणन् पयः पर्यसाभि गोना मिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः
 रध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्सं वीरं च न आ पवस्वा भर्गं च ।
 स्वदुस्वेन्द्राय पर्वमान इन्दो रयिं च न आ पवस्वा समुद्रात्
 सोमः सुतो धारयात्यो न हित्वा सिन्धुर्न निम्नमाभि वाज्यक्षाः ।
 आ योनिं वन्यमसदत् पुनानः समिन्दुर्गोभिस्सरत् समन्द्रिः
 एष स्य ते पवत् इन्द्र सोम—श्चमूप धीर उशते तवस्वान् ।
 स्वर्चक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कामो न यो देवयतामसर्जि
 एष प्रत्नेन वयसा पुनान—स्तिरो वर्षासि दुहितुर्दधानः ।
 वसानः शर्म त्रिवरूथमप्सु होतैव याति समनेषु रेभन्
 नू नस्त्वं रथिरो देव सोम परि स्रव चम्बोः पूयमानः ।
 अप्सु स्वादिष्ठो मधुमा कृतावा देवो न यः सविता सत्यमन्मा
 अभि वायुं वीत्यर्षा गृणानोऽं ऽभि मित्रावरुणा पूयमानः ।
 अभी नरं धीजवनं रथेष्ठा मभीन्द्रं वृषेणं वज्रवाहुम्
 अभि वक्त्रा सुवसनान्यर्षा—ऽभि धेनूः सुदुधाः पूयमानः ।
 अभि चन्द्रा भर्तवे नो हिरण्या ऽभ्यश्वान् रथिनो देव सोम
 अभी नो अर्ष दिव्या वसू—न्यभि विश्वा पार्थिवा पूयमानः
 अभि येन द्रविणमश्रवासा—ऽभ्यर्षेयं जमदग्निवन्नः
 अया एवा पवस्वेना वसूनि माँश्च त्व इन्द्रो सरसि प्र धन्व ।
 ब्रध्नश्चिदन्न वातो न जूतः पुरुमेधाश्चित् तर्कवे नरं दात्
 उत न एना पवया पवस्वा—ऽधि श्रुते श्रवाय्यस्य तीर्थे ।
 पृष्टिं सहस्रा नैगुतो वसूनि वृक्षं न एकं धूनवदृणाय

४० [१८]

४१

४२

४३

४४

४५ [१९]

४६

४७

४८

४९

५० [२०]

५१

५२

५३

वाँ युजेषु मानवी इन्दुर्जनिष्ट रोदसी ।
 वो देवी गिरिष्ठा असेधन् तं तुविष्वर्णि
 इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने परि विच्यसे ।
 नरे च दक्षिणावते देवाय सदनासदे
 ते प्रत्नासो व्युष्टिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन् ।
 अपप्रोथन्तः सनुतर्हुरश्वितः प्रातस्ताँ अप्रचेतसः
 ते सखायः पुरोरुचै यूनं वयं च सूरयः ।
 अश्याम वाजगन्धं सनेम वाजपस्यम्

९

१०

११

१२ [२४] (१३७)

(१९)

८ रेभस्सू काश्यपौ । पवमानः सोमः । अनुष्टुप्, १ वृद्धती ।

१

२

३

४

५ [२५]

६

७

८ [२६]

आ हर्यताय धृष्णावे धनुस्तन्वन्ति पौंस्यम् ।
 शुक्रां वयन्त्यसुराय निणिजं विषामघ्रे महीयुवः
 अर्ध क्षपा परिष्कृतो वाजाँ अभि प्र गाहते ।
 यदी विवस्वतो धियो हरिं ह्रिन्वन्ति यातवे
 तमस्य मर्जयामसि मद्रो य इन्द्रपातमः ।
 चं गाव आसभिर्दुधुः पुरा नूनं च सूरयः
 तं गार्थया पुराण्या पुनानमभ्यनूपत ।
 उतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम विश्रंतीः
 तमुक्षमाणमव्यये वारं पुनन्ति धर्णासिम् ।
 दूतं न पूर्वचित्तय आ शासते मनीषिणः

स पुनानो मदिन्तमः सोमश्चमूपु सीदति ।
 पशौ न रेत आदधत पतिर्वचस्यते धियः
 स मृज्यते सुकर्मभिर्देवो देवेभ्यः सुतः ।
 विदे यदासु संवदि महीरपो वि गाहते
 सुत इन्दो पवित्र आ नृभिर्यतो वि नीयसे ।
 इन्द्राय मत्सरिन्तमश्चमूष्या नि पीदसि

(222)

[illegible][illegible]

~~CONFIDENTIAL~~

(३०३)

(१०३)
 (१) १-२ अर्थः। यथावत्। ४-५ यथानिर्वाहक, ७-८ तदुक्तं मतम्। ९-१० ननु
 ११-१२ यथानिर्वाहक्यो वा प्रजापतिः। त्वन्तः सोमः। त्वन्तः, १३-१४ त्वन्तः

पुनर्जिगीवी वा अन्वयः पुनराय नाशित्रिवे ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
मन्त्राणां शिरोमणिः ।

यः शब्दाः सन्तु क्त्वा सम्पुष्पन्त्ये मयः । इत्यादि न त्वः ।

॥ गणेशाय नमः ॥ सर्वत्र विजयते ॥

तासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । वेत्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः	४
दुरिन्द्राय पवतु इति देवासो अनुवन् । चस्पतिर्मखस्यते विश्वस्येशान ओजसा	५ [१]
हस्तधारः पवते समुद्रो वाचमीङ्गयः । सोमः पती रयीणां सखेन्द्रस्य द्विवेदिवे	६
यं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो अर्पति । तिर्विश्वस्य भूमनो व्यस्यद्रोदसी उभे	७
सु प्रिया अनूपतु गावो मदाय वृष्वयः । सोमांसः कृण्वते पृथः पर्वमानास इन्द्रवः	८
ओजिष्ठस्तमा भरु पर्वमान श्रवाय्यम् । पञ्च चर्षणीग्भि रयिं येन वनामहे	९
सोमाः पवन्तु इन्द्रोऽस्मभ्यं गातुवित्तमाः । मित्राः सुवाना अरिपसः स्वाध्यः स्वाविदः	१० [२]
सुष्वाणासो व्यद्रिभिश्चिताना गोरधिं त्वचि । इषमस्मभ्यमभितः समस्वरन् वसुविदः	११
एते पूता विपश्चितः सोमासो दध्याशिरः । सूर्यासो न दर्शितासो जिगृह्वो ध्रुवा घृते	१२
प्र सुन्वानस्यान्धसो मतो न वृतं तद्वचः । अप ध्वानमराधसं हुता मुखं न भृगवः	१३
आ जामिरत्के अव्यत भुजे न पुत्र ओणयोः सरज्जरो न योषणां वरो न योनिमासदम्	१४
स वीरो दैक्षसाधनो वि यस्तुस्तम्भ रोदसी । हरिः पृथिव्ये अव्यत देवा न योनिमासदम्	१५
अव्यो वारोभिः पश्यते सोमो गव्ये अर्पि त्वचि । कनिकानुदृषा हरिन्द्रिस्तम्भेति निष्कृतम्	१६ [३]

(१०५)

३ पर्वतनारदौ काण्वौ । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

तं वः सखायो मदाय पुनानमभि गायत । शिशुं न यज्ञैः स्वदयन्त गूर्तिभिः १
 सं वत्स इव मातृभि-रिन्दुर्हिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो मतिभिः परिष्कृतः २
 अयं दक्षाय सार्धनो ऽयं शर्धाय वीतये । अयं देवेभ्यो मधुमत्तमः सुतः ३
 गोमन्त्र इन्द्रो अश्ववत् सुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वर्णमधि गोपुं दीधरम् ४
 स नो हरीणां पत् इन्द्रो देवप्सरस्तमः । सखेव सख्ये नयो रुचे भव ५
 सनेमि त्वमस्मदां अदेवं कं चिद्विणिग्म । साह्वो इन्द्रो परि बाधो अपद्दुमुद [८] (१९३)

(१०६)

(१४) १-३, १०-१४ अग्निध्याक्षुपः. ४-६ चक्षुर्मानवः, ७-९ मनुराप्सवः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

इन्द्रमच्छ सुता इमे वृषणं चन्तु हरयः । श्रुष्टी ज्ञातास इन्द्रवः स्वर्विदः १
 अयं भराय सानसि-रिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विदे २
 अस्त्येदिन्द्रो मदेष्वा ग्रामं गृभ्णीत सानसिम् । वज्रं च वृषणं भरत समस्तुजित् ३
 प्र धन्वा सोम जागृवि-रिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव । द्युमन्तं शुष्ममा भरा स्वर्विदम् ४
 इन्द्राय वृषणं मदुं पर्वस्व विश्वदर्शितः । सहस्रयामा पथिऋद्विचक्षणः ५ [९]

अस्मभ्यं गातुवित्तमो देवेभ्यो मधुमत्तमः । सहस्रं याहि पृथिभिः कनिऋदन् ६
 पर्वस्व देववीतय इन्द्रो धाराभिरोजसा । आ रुदशं मधुमान् त्सोम नः सदः ७
 तव दृप्ता उदुमुत इन्द्रं मदाय वावृधुः । त्वां देवासो अमृताय कं पयुः ८
 आ नः सुतास इन्द्रवः पुनाना धावता रुविम् । वृष्टिद्यावो रीत्यापः स्वर्विदः ९
 सोमः पुनान ऊर्मिणा ऽय्यो वारं वि धावति । अग्रे वाचः पवमानः कनिऋदन् १० [१०]

धीभिर्हिन्वन्ति वाजिनं वने क्रीळन्तमत्यविम् । अग्निं त्रिपुष्टं मतयुः समस्वरन् ११
 अतांजि रुदशौ अग्नि मीळहे तप्तिर्न वाजयुः । पुनानो वाचं जनयन्नसिप्यदन् १२
 पवते हयतो हरि-रति हरांसि रद्यां । अम्बपेन् त्सोतृभ्यो वीरव्यशः १३
 अया पर्वस्व देवपु-र्मधोधरार् अनुक्षत । रेभन् एवित्रं पर्वेपि विश्वनः १४ [११] (१०१०)

(१०२)

८ त्रित आप्त्यः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

क्राणा शिशुर्महीनां हिन्वन्नृतस्य दीधितिम् । विश्वा परि प्रिया भुवदधं द्विता १
उप त्रितस्य पाण्योऽरभक्त यदुहा पदम् । यज्ञस्य सप्त धामभिरधं प्रियम् २
त्रीणि त्रितस्य धारया पूष्ठेर्वरया रयिम् । मिमीते अस्य योजना वि सुकृतुः ३
जज्ञानं सप्त मातरो वेधामशासत श्रिये । अयं ध्रुवो रयीणां चिकेत यत् ४
अस्य व्रते सजोषसो विश्वे देवासो अद्रुहः । स्पर्हा भवन्ति रन्तयो जुपन्त यत् ५ [४]

यमी गर्भमृतावृधो हृशे चारुमजीजनन् । कविं मंहिष्ठमध्वरे पुरुस्पृहम् ६
समीचीने अभि त्मना युही ऋतस्य मातरा । तन्वाना यज्ञमानुष्यदञ्जते ७
क्रत्वा शुक्रेभिरक्षभिर्ऋणोरप व्रजं दिवः । हिन्वन्नृतस्य दीधितिं प्राध्वरे ८ [५] (१५)

(१०३)

६ द्वित आप्त्यः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वच उद्यतम् । भृतिं न भरा मतिभिर्जुजोषते १
परि वाराण्यव्यया गोभिरञ्जानो अर्षति । त्री पृथस्था पुनानः कृणुते हरिः २
परि कोशं मधुश्रुतं मव्यये वारे अर्षति । अभि वाणीर्ऋषीणां सप्त नूपत ३
परि णेता मतीनां विश्वदेवो अदाभ्यः । सोमः पुनानश्चम्वोर्विशिद्धरिः ४
परि देवीरनु स्वधा इन्द्रेण याहि सरथम् । पुनानो वाघहाघद्विरमर्त्यः ५
परि सप्तिर्न वाजयुर्देवो देवेभ्यः सुतः । व्यानशिः पवमानो वि धावति ६ [६] (१६)

(१०४)

[सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥ सू० १०४-१११]

६ पर्वतनारदौ काण्वौ, कादयण्यौ शिखण्डिन्यावप्सरसौ वा । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

सखाय आ नि पीदत पुनानाय प्र गांयत । शिशुं न यज्ञे परि भूषत श्रिये १
समी वृत्सं न मातृभिः सृजतां गयसार्धनम् । देवाव्यं मदमभि द्विशवसम् २
दक्षसार्धनं यथा शर्धाय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शतमः ३
भ्यं त्वा वसुविदं मुभि वाणीरनूपत । गोभिष्टे वर्णमभि वासयामसि ४
नो मदानां पत् इन्दो देवप्सरा असि । सखेव सख्ये गातुवित्तमो भव ५
कृध्यस्मदा रक्षसं कं चिद्विणिगम् । अपादेवं द्रुयुमहो युयोधि नः ६ [७] (११)

- आ ह॑र्यतो अ॒र्जुने अ॒त्के अव्यत प्रियः सु॒नुर्न म॒र्ज्यः ।
तमी॑ हि॒न्वन्त्य॒पसो यथा रथं नदी॒ष्वा गर्भ॑स्त्योः १३
- अ॒भि सोमा॑स आ॒यवः प॒र्वन्ते म॒द्यं म॒दम् ।
स॒मुद्र॑स्याधि॒ विष्टा॑पि॒ मनी॑षिणो॒ मत्स॒रासः स्व॑र्विदः १४
- तर॑त् स॒मुद्रं प॒र्वमान॑ ऊ॒र्मिणा॑ राजा॒ देव॑ ऊ॒तं बृ॒हत् ।
अ॒र्धेन्मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ ध॒र्मणा॑ प्र हि॒न्वान॑ ऊ॒तं बृ॒हत् १५ [१४]
- नृ॒भिर्ये॒मानो ह॑र्यतो वि॒चक्ष॑णो राजा॒ देवः स॑मु॒द्रियः १६
- इन्द्रा॑य पवते म॒दुः सोमो॑ म॒रुत्व॑ते सु॒तः ।
स॒हस्र॑धारो अत्य॒व्यम॑र्षति॒ तमी॑ मृज॒न्त्याय॑वः १७
- पु॒नान॑श्च॒मू ज॒नय॑न् म॒तिं क॒विः सोमो॑ दे॒वेषु॑ रण्यति ।
अ॒पो व॑सानः॒ परि॒ गोभि॑रु॒त्तरः॑ सी॒दुन् वने॑ष्वव्यत १८
- तवा॑हं सोम॒ रार॑ण स॒ख्य इ॒न्दो द्वि॒वेदिवे॑ ।
पु॒रुणि॑ व॒भ्रो नि च॑रन्ति॒ मामव॑ परि॒धीर॑ति ताँ इ॒हि १९
- उ॒ताहं॑ न॒क्तमु॑त सोम॒ ते दि॒वा स॒ख्याय॑ व॒भ्र ऊ॒र्धानि॑ ।
घृ॒णा त॑प॒न्तम॑ति॒ सूर्यं॑ प॒रः श॑कु॒ना इ॒व प॑सिम २० [१५]
- प॒ज्यमा॑नः सु॒हस्य॑ स॒मुद्रे॑ वाच॒मिन्व॑सि ।
ये पि॒शङ्गः॑ ब॒हुलं॑ पु॒रुस्पृ॑हं प॒र्वमा॑नाभ्य॒र्षसि २१
- मु॒जानो॑ वारे प॒र्वमानो॑ अव्यये वृ॒पाव॑ चक्र॒दो वने॑ ।
दे॒वानां॑ सोम॒ पव॑मान निष्कृ॒तं गोभि॑र॒ञ्जानो॑ अ॒र्षसि २२
- सु॒व वाज॑सातये ऽभि वि॒श्वानि॑ का॒व्या ।
सु॒द्रं प्र॑थ॒मो वि॒ धार॑यो दे॒वेभ्यः॑ सोम॒ मत्स॒रः २३
- तू प॑र्वस्व॒ परि॒ पार्थि॑वं रजो॒ दि॒व्या च॑ सोम॒ धर्म॑भिः ।
वि॒प्रासो॑ म॒तिभिर्वि॑चक्षण॒ शुभ्रं॑ हि॒न्वन्ति॑ धी॒तिभिः॑ २४
- ता अ॑सृक्षत॒ पवि॑त्रम॒ति धार॑या ।
तो म॑त्स॒रा इ॒न्द्रिया॑ ह॒या मे॒धाम॑भि प्रया॒सि च २५
- ता व॑सानः॒ परि॒ कोश॑म॒र्षती॑ नृ॒हिया॑नः सो॒तृभिः॑ ।
पु॒ञ्ज्योति॑र्म॒न्दना॑ अवीव॒शद् गाः॑ कृ॒ण्वानो॑ न नि॒र्णिज॑म् २६ [१६] (१०३३)

(१०७)

२६ सप्तर्षयः (१ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः, २ कश्यपो मारीचः, ३ गौतमो राहुगणः, ४ मौनोर्जिः,
५ विश्वामित्रो गायिनः, ६ जमदग्निर्भागवः, ७ मैत्रावरुणिवीसिष्ठः) । पवनानः सोमः ।

प्रगाथः = (१, ४, ६, ८, ९, १०, १२, १४, १७ वृद्धतीः २, ५, ७, ११, १३,
१५, १८ सतोवृद्धतीः) ३, १६ द्विपदा विराट्; १९-२६ प्रगाथः =
(विपमा वृद्धतीः समा सतोवृद्धतीः) ।

परीतो पिंश्चता सुतं सोमो य उत्तमं हविः ।

दधन्वाँ यो नर्यो अप्स्व॑न्तरा सुपाव सोममद्रिभिः ।

१

नूनं पुनानोऽविभिः परि स्रवा॑-ऽर्धः सुरभितरः ।

२

सुते चित् त्वाप्सु मदामो अन्धसा श्रीणन्तो गोमिरुत्तरम् ।

३

परि सुवानश्चक्षसे देवमार्दनः क्रतुरिन्दुर्विचक्षणः ।

पुनानः सोम धारया॑ ऽपो वसानो अर्पसि ।

आ रत्न॑धा योनिमुतस्य सीदु॑-स्युत्सो देव हिरण्ययः ।

४

दुहान ऊर्ध्वदिव्यं मधु॑ प्रियं प्रत्नं सधस्थमासदत् ।

आपृच्छ॑यं धरुणं वाज्य॑र्षति नृभिर्धृतो विचक्षणः ।

५ [१२]

पुनानः सोम जागृ॑वि-रव्यो वारे परि प्रियः ।

त्वं विप्रो अभवोऽङ्गिरस्तमो॑ मध्वा॑ युजं मिमिक्ष नः ।

६

सोमो मी॒द्वान् पवते॑ गातुवित्तम् ऋषि॑विप्रो विचक्षणः ।

त्वं क॒विर्भवो॑ देववी॒तम् आ सूर्य॑ रोहयो द्विवि

७

सोम उ पु॒वाणः सोतृ॑भि-राधि॑ ष्णुभि॒रवीनाम् ।

अश्व॑येव हरिता॑ याति॒ धारया॑ म॒न्द्रया॑ याति॒ धारया॑

८

अ॒नूपे गो॒मान् गोभि॑रक्षाः सोमो॑ दुग्धाभि॒रक्षाः ।

स॒मुद्रं न स॑व॒रणान्यग्मन् म॒न्दी मदा॑य तोशते

९

आ सोम सु॒वानो अद्रि॑भि-स्तिरो वारा॑ण्यव्यया ।

ज॒नो न पु॒रि च॒म्बोर्विश॑न्द्रिः सदो॑ वनेषु दधिपे ।

१० [१३]

स मा॒मृजे॑ तिरो अण्वानि मे॒ष्यो मी॒ळहे स॒प्तिर्न वा॑ज्युः ।

११

इ॒धः प॒र्वमानो॑ मनी॒पिभिः सोमो॑ वि॒प्रैर्मि॒र्कका॑भिः

सोम॑ दे॒ववी॑तये॒ सिन्धु॑र्न पि॒प्ये अ॑र्णसा ।

येः पर्य॑सा मद्विरो न जागृ॑वि-रच्छा॒ कोशं॑ मधु॒श्रुत॑म्

१२ (१०१)

आ ह॑र्यतो अ॒र्जुने॑ अत्के॑ अव्यत॒ प्रियः॑ सु॒नुर्न म॑र्ज्यः ।
तमी॑ हि॒न्वन्त्य॒पसो॑ यथा॒ रथं॑ न॒दीप्त्वा ग॑र्भ॒स्त्योः

अ॒भि सोमा॑स अ॒यवः॑ प॒र्वन्ते॑ म॒द्यं म॑र्द॒म ।
स॒मुद्र॑स्याधि॒ विष्टा॑पि॒ मनी॑षिणो॒ मत्स॑रासः॒ स्वर्वि॑दः

त॒रत् स॒मुद्रं॑ प॒र्वमा॑न ऊ॒र्मिणा॑ राजा॑ दे॒व क॑तं बृ॒हत् ।
अ॒र्प॑न्मि॒त्रस्य॑ व॒रुण॑स्य ध॒र्मणा॑ प्र हि॒न्वान॑ क॑तं बृ॒हत्

१३

१४

१५ [१४]

१६

१७

१८

१९

२० [१५]

२१

२२

२३

२४

२५

२६ [१३] (२००३)

मृ॒ज्यमा॑नः सु॒हस्त्य॑ स॒मुद्रे॑ वाच॒मिन्व॑सि ।
र॒पि पि॑शङ्गं॒ बह॑लं पु॒रुस्पृ॑हं प॒र्वमा॑नाभ्य॒र्पसि॑

मृ॒जानो॑ वा॒रे प॑र्वमा॒नो अ॒व्यये॑ वृ॒षाव॑ च॒क्रुः व॑ने ।
दे॒वानां॑ सोम॒ पव॑मान निष्कृ॒तं गो॑भि॒र॒जानो॑ अ॒र्पसि॑

प॒र्वस्व॑ वाज॒सात॑ये ऽभि वि॒श्वानि॑ का॒व्या ।
त्वं स॒मुद्रं॑ प्र॒थमो॑ वि धा॒रयो॑ दे॒वेभ्यः॑ सोम॒ मत्स॑रः

स तू प॒र्वस्व॑ परि पा॒र्ध्वं र॑जा॒ द्वि॒या च॑ सोम॒ धने॑भिः ।
त्वां वि॒प्रासो॑ म॒तिभिर्वि॑चक्षण॒ शुभ्रं॑ हि॒न्वन्ति॑ धी॒तिभिः॑

प॒र्वमा॑ना अ॒नुक्ष॑त ए॒वित्र॑न॒ति धा॑र॒या ।
म॒श्व॑न्तो म॒त्सरा॑ इ॒न्द्रिया॑ ह॒वा मे॒धान॑भि प्र॒दासि॑ च

अ॒पो व॑सानः॒ परि॑ को॒शम॑र्प॒ती न॒दी॒ह्रानः॑ लो॒तुभिः॑ ।
ज॒न॒प॒त्योति॑म॒न्दना॑ अ॒वीव॑श॒द्गाः कु॑प॒शानो॑ न नि॒र्जिन॑म

(१०८)

(१-१६) १-२ गौरिवीतिः शाक्त्यः, ३, १४-१६ शक्तिर्वासिष्ठः, ४-५ ऊरुराङ्गिरसः,
 ६-७ ऋजिश्वा भारद्वाजः, ८-९ ऊर्ध्वसया आङ्गिरसः, १०-११ कृतयशा आङ्गिरसः,
 १२-१३ ऋणंचयो राजर्षिः । पवमानः सोमः । काकुभः प्रगाथः = (विपमा
 ककुप्, समा सतोवृहती), १३ यवमध्या गायत्री ।

पर्वस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महिं द्युक्षतमो मदः १
 यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायते ऽस्य पीता स्वर्विदः ।
 स सुप्रकेतो अभ्यक्रमीदिपो ऽच्छा वाजं नैतशः २
 त्वं ह्यङ्ग देव्या पवमान जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय द्योपयः ३
 येना नवगवो दृध्यङ्गुपोणुते येन विप्रांस आपिरे ।
 देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्यानुशुः ४
 एष स्य धारया सुतो ऽव्यो वारोभिः पवते मदिन्तमः । क्रीळन्नूमिरिपाभिव ५ [१७]
 य उस्मिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अकृन्तदोर्जसा ।
 अभि व्रजं तन्निषे गव्यमश्व्यं वर्मीवि धृष्णवा रुज ६
 आ सोता परि पिञ्चता—ऽश्वं न स्तोममप्तुरं रजस्तुरम् । वनक्रक्षमुदुप्रुतम् ७
 सहस्रधारं वृषभं पयोवृधं प्रियं देवाय जन्मने ।
 ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं बृहत् ८
 अभि द्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ९
 आ वंच्यस्व सुदक्ष चम्बोः सुतो विशां वह्निर्न विशर्तिः ।
 वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपां जिन्वा गविष्टये धियः १० [१८]
 एतमु त्वं मदुच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि बिभ्रतम् ११
 वृषा वि जज्ञे जनयन्नमर्त्यः प्रतपञ्ज्योतिषा तमः ।
 स सुष्टुतः कविभिर्निर्णिजं दधे त्रिधात्वस्य दंससा १२
 स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इळानाम् । सोमो यः सुक्षितीनाम् १३
 यस्य न इन्द्रः पिबाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः ।
 आ येन मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे १४
 इन्द्राय सोम पातवे नृभिर्यतः स्वायुधो मदिन्तमः । पर्वस्व मधुमत्तमः १५
 इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश समुद्रमिव सिन्धवः ।
 जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्टम्भ उत्तमः १६ [१९] (१०५)

(१०९)

२२ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः । पवमानः सोमः । द्विपदा विराट् ।

हरि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय	१	
इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः	॥१॥	२
वामृताय महे क्षाय स शुक्रो अर्ष दिव्यः पीयूषः		३
पवस्व सोम महान् त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम	॥२॥	४
शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजायै		५
दिवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन् वाजी पवस्व	॥३॥	६
पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो महामवीनामनु पूर्यः		७
नृभिर्येमानो जज्ञानः पूतः क्षरद्विश्वा नि मन्द्रः स्वर्वित्	॥४॥	८
इन्दुः पुनानः प्रजामुराणः करद्विश्वा नि द्रविणानि नः		९
पवस्व सोम क्रत्वे दक्षाय—ऽश्वो न निक्तो वाजी धनाय	॥५॥	१० [२०]
तं ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युम्नाय		११
शिशुं जज्ञानं हरिं मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम्	॥६॥	१२
इन्दुः पविष्ट चारुर्मदाय—ऽपामुपस्थे कविर्मगाय		१३
विभर्ति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान	॥७॥	१४
पिवन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः शीतस्य नृभिः सुतस्य		१५
प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधार—स्तिरः पवित्रं वि वारमन्यम्	॥८॥	१६
स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अन्दिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः		१७
प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमानो अद्रिभिः सुतः	॥९॥	१८
असर्जि वाजी तिरः पवित्र—मिन्द्राय सोमः सहस्रधारः		१९
अश्रन्त्येनं मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्णा इन्दुं मदाय	॥१०॥	२०
देवेभ्यस्त्वा वृथा पाजसे ऽपो वसानं हरिं मृजन्ति		२१
इन्द्रुरिन्द्राय तोशते नि तोशते श्रीणन्नुगो रिणन्नपः	॥११॥	२२ [२१] (१०७३)

(१०८)

(१-१३) १-२ गौरिवीतिः शाक्यः, ३, १३-१६ शक्तिर्वासिष्ठः, १७-२० अत्र
२-७ ऋजिश्वा भागद्वाजः, ८-९ ऊर्ध्वसया वाङ्मिरसः, १०-११ कृतयशा वाङ्मिरः
१२-१३ ऋषेयस्य राजर्षिः । पयमानः सोमः । काकुमः प्रगाथः (विपना
ककुप, समा सतोवृद्धता), १३ यवमध्या गायत्री ।

पर्वस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि व्युक्षतमो मदः १
यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायते ऽस्य पीता स्वविदः ।
स सुप्रकेतो अस्म्यक्रमीदिपो ऽच्छा वाजं नेतशः २
त्वं ह्यङ्ग देव्या पवमान जनिमानि धूमतमः । अमृतत्वाय घोषयः ३
येना नवग्वो दुध्यकुपोणुते येन विप्रांस आपिरे ।
देवानां सुन्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवोऽस्यानुशुः ४
एष स्व धारया सुतो ऽव्यो वारंभिः पवते मदिन्तमः । क्रीडन्नुमिरेपामिव ५
य उम्रिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गो अकृन्तुदोजसा ।
अमि व्रजं तद्विषे गव्यमश्व्यं वर्मावि धृष्णवा रुज ६
आ सोता परि पिञ्चता ऽश्वं न स्तोममप्युतं रजस्तुरम् । वनक्रक्षमुदुमुतम् ७
सहस्रधारं वृषभं पयोवृधं प्रियं देवाय जन्मने ।
ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं ब्रुहन् ८
अमि धुन्नं ब्रुहद्यश इपस्पते दिदीहि देवं देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ९
आ वच्यस्व सुदक्ष चुम्बोः सुतो विशां वह्निर्न विदपतिः ।
वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपां जिन्वा गर्विष्टये धियः १०
एतमु त्वं मदुच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवो ब्रुहुः । विश्वा वसूनि विव्रतम् ११
वृषा वि जज्ञे जनयन्नमर्त्यः शतपञ्च्योर्तिपा तमः । १२
स सुपुतः कविर्मिर्निर्णिजं दधे त्रिधात्वस्य दंससा १३
स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानिता य इच्छानाम् । सोमो यः सुक्षितीनाम् १४
यस्य न इन्द्रः पिवाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा मगः । १५
आ येन मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे १६
इन्द्राय सोम पातवे नृमिर्यतः स्वायुधो मदिन्तमः । पर्वस्व मधुमत्तमः १७
इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विशा समुद्रमिव सिन्धवः । १८
जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्टम् उत्तमः १९

(१०९)

२२ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः । पवमानः सोमः । द्विपदा विराट् ।

रि प्र धन्वेन्द्राय सोम	स्वादुमित्राय पूष्णे भगाय	१
न्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः	क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः	॥१॥ २
वामृताय महे क्षाय स शुक्रो अर्ष दिव्यः पीयूषः		३
वस्व सोम महान् त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम		॥२॥ ४
शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजायै		५
देवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन् वाजी पवस्व		॥३॥ ६
वस्व सोम द्युन्नी सुधारो महामवीनामनु पूर्यः		७
नृभिर्येमानो जज्ञानः पूतः क्षरद्विश्वा नि मन्द्रः स्वर्वित्		॥४॥ ८
इन्दुः पुनानः प्रजामुराणः करद्विश्वा नि द्रविणानि नः		९
पवस्व सोम क्रत्वे दक्षाय ऽश्वो न निक्तो वाजी धनाय		॥५॥ १० [२०]

तं ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युन्नाय	११
शिगुं जज्ञानं हरिं मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम्	॥६॥ १२
इन्दुः पविष्ट चारुर्मदाय ऽपामुपस्थे कुविर्मगाय	१३
विभर्ति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जवानं	॥७॥ १४
पिवन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य	१५
प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधार स्तिरः पवित्रं वि वारमन्यम्	॥८॥ १६
स वाज्यक्षाः सहस्ररता अन्द्रिर्मुजानो गोभिः श्रीणानः	१७
प्र सोम वाहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमानो अद्रिभिः सुतः	॥९॥ १८
असर्जि वाजी तिरः पवित्र मिन्द्राय सोमः सहस्रधारः	१९
अञ्जन्त्येनं मध्वो रसेने न्द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय	॥१०॥ २०
देवेभ्यस्त्वा वृथा पार्जते ऽपो वसानं हरिं मृजन्ति	२१
इन्दुरिन्द्राय तोशते नि तौशते श्रीणन्नुग्रो रिणन्नपः	॥११॥ २२ [२१] (२०७)

(१०८)

(१-१३) १-२ गौरिवीतिः शान्त्यः, ३, १३-१३ शक्तिर्वासिष्ठः, ४-५ ऊर्ध्वस्रग्भिः
६-७ ऋजिश्वा भारद्वाजः, ८-९ ऊर्ध्वस्रग्भिः वाहिरस्रः, १०-११ कृतयशा वाहिरस्रः
१२-१३ ऋणचयो राजर्षिः । पवमानः सोमः । काकुनः प्रगाथः (विपना
ककुप, समा सतोवृद्धी), १३ यवमच्या गायत्री ।

पर्वस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि युक्षतमो मदः १
यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायते ऽस्य पीता सुविदः ।
स सुप्रकेतो अर्भ्यकमीदिपो ऽच्छा वाजं नैतशः २
त्वं ह्य॑ङ्ग देव्या पवमान जनिमानि धुमत्तमः । अमृतत्वाय योययः ३
येना नवग्वो दृध्यङ्गुषोणुते येन विप्रास आपिरे ।
देवानां सुप्ते अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्यानुशुः ४
एष स्य धारया सुतो ऽच्यो वारोमिः पवते मदिन्तमः । कीळन्नुमिरेपामिव ५ [१५]
य उम्रिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गो अकुन्तुदोजसा ।
अमि व्रजं तन्निषे गव्यमर्घ्यं वर्मीवं धृष्णावा रुज ६
आ सोता परि पिञ्चता ऽश्वं न स्तोममप्सुरं रजुन्तुरम् । वनक्रक्षमुदुमुतम् ७
सहस्रधारं वृषभं पयोवृधं प्रियं देवाय जन्मने ।
ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं बृहव ८
अमि युञ्जं बृहद्यश इपस्पते दिङ्मीहि देव देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ९
आ वच्यस्व सुदक्ष चम्बोः सुतो विशां वह्निर्न विस्पतिः ।
वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमुपां जिन्वा गर्विष्ये धियः १० [३८]
एतमु त्वं मदुच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि विप्रतम ११
वृषा वि जज्ञे जनयन्नमर्त्यः प्रतपुञ्ज्योतिषा तमः ।
स सुपुतः कविभिर्निर्णिजं दधे त्रिधात्वस्य दंससा १२
स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इळांनाम् । सोमो यः सुक्षितानाम् १३
यस्य न इन्द्रः पित्रायस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः ।
आ येन मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे १४
इन्द्राय सोम पातवे नृमिर्यतः स्वायुधो मदिन्तमः । पर्वस्व मधुमत्तमः १५
इन्द्रस्य हार्दिं सोमधानमा विश समुद्रमिव सिन्धवः ।
जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्णुम्भ उत्तमः १६ [१९]

(१०९)

२२ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः । पवमानः सोमः । द्विपदा विराट् ।

रि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय	१
न्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः	॥१॥ २
वामृताय महे क्षाय स शुक्रो अर्प दिव्यः पीयूषः	३
वस्व सोम महान् त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम	॥२॥ ४
शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजायै	५
देवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन् वाजी पवस्व	॥३॥ ६
वस्व सोम द्युम्नी सुधारो महामवीनामनु पूर्यः	७
नृभिर्भ्यमानो जज्ञानः पूतः क्षरद्विश्वा नि मन्द्रः स्वर्वित्	॥४॥ ८
इन्दुः पुत्तानः प्रजामुराणः करद्विश्वा नि द्रविणानि नः	९
पवस्व सोम क्रत्वे दक्षाय ऽश्वो न निक्तो वाजी धनाय	॥५॥ १० [२०]
तं ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युम्नार्य	११
शिङ्गुं जज्ञानं हरिं मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम्	॥६॥ १२
इन्दुः पविष्ट चारुर्मदाय ऽपामुपस्थे कृविर्भगाय	१३
विर्मर्ति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा ज्वान	॥७॥ १४
पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रितस्य नृभिः सुतस्य	१५
प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधार स्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम्	॥८॥ १६
स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अन्दिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः	१७
प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्भ्यमानो अद्रिभिः सुतः	॥९॥ १८
असर्जि वाजी तिरः पवित्र मिन्द्राय सोमः सहस्रधारः	१९
अञ्जन्त्येनं मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय	॥१०॥ २०
देवेभ्यस्त्वा वृथा पाजसे ऽपो वसानं हरिं मृजन्ति	२१
इन्दुरिन्द्राय तोशते नि तोशते श्रीणन्नुयो रिणन्नपः	॥११॥ २२ [२१] (१०७३)

(१०८)

(१-१६) १-२ गौरिवीतिः शाक्त्यः; ३, १४-१६ शक्तिर्वासिष्ठः; ४-५ ऊरुताङ्गः

६-७ ऋजिश्वा भारद्वाजः, ८-९ ऊर्ध्वसन्ना आङ्गिरसः, १०-११ कृतयशा आङ्गिरसः

१२-१३ ऋणचयो राजर्षिः । पवमानः सोमः । काकुमः प्रगाथः= (विपमा

ककुप्, समा सतोवृद्धती), १३ यवमध्या गायत्री ।

पर्वस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि द्युक्षतमो मदः ?

यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायते ऽस्य पीता स्वविदः ।

स सुप्रकैतो अभ्यक्रमीदियो ऽच्छा वाजं नैतशः २

त्वं ह्यङ्ग देव्या पवमान जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयः ३

येना नवगवो दध्यङ्गुपोर्णुते येन विप्रास आपिरे ।

देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्यानुशुः ४

एष स्य धारया सुतो ऽव्यो वारोभिः पवते मुदिन्तमः । क्रीळन्मिरेपामिव ५ [१]

य उम्रिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अक्रुन्तदोर्जसा ।

अभि व्रजं तन्निषे गव्यमश्न्यं वर्मवि धृष्णवा रुज ६

आ सोता परि पिश्रुता ऽश्वं न स्तोममप्सुरं रजस्तुरम् । वनक्रक्षमुदुप्तम् ७

सहस्रधारं वृषभं पयोवृधं प्रियं देवाय जन्मने ।

ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं बृहत् ८

अभि द्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ९

आ वच्यस्व सुदक्ष चम्बोः सुतो विशां वह्निर्न विश्पतिः ।

वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपां जिन्वा गर्विष्टये धियः १० [१०]

एतमु त्वं मदच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि विभ्रतम् ११

वृषा वि जंजे जनयन्नमर्त्यः प्रतपञ्ज्योतिषा तमः ।

स सुपुतः कविर्मिनिणिजं दधे त्रिधात्वस्य दंससा १२

स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इच्छानाम् । सोमो यः सुक्षितानाम् १३

यस्य न इन्द्रः पित्राद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भर्गः ।

आ येन मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे १४

इन्द्राय सोम पातवे नृमिर्यतः स्वायुधो मुदिन्तमः । पर्वस्व मधुमत्तमः १५

इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश समुद्रमिव सिन्धवः ।

जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्टुम्भ उत्तमः १६ [१६]

(१११)

३ अनानतः पारुच्छेपिः । पवमानः सोमः । अत्यष्टिः ।
सूरो न स्वयुग्वभिः ।

या रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि तरति स्वयुग्वभिः ।
तारा सुतस्य रोचते पुनानो अरुणो हरिः ।
वेश्वा यदूपा परियात्यृकभिः सप्तास्यैभिर्कृकभिः ।
वै त्यत् पणीनां विदो वसु सं मातृभिर्मर्जयसि स्व आ दमं ऋतस्य धीतिभिर्दमे ।
रावतो न साम तद् यत्रा रणान्ति धीतयः ।
त्रेधातुभिररुषीभिर्वयो दधे रोचमानो वयो दधे
पूर्वामनु प्रदिशं याति चेकितत् सं रश्मिभिर्यतते दर्शतो रथो दैन्यो दर्शतो रथः ।
अग्नेन्नुक्थानि पौंस्ये नृजैत्राय हर्षयन् ।
वज्रश्च यन्द्रवथो अनपच्युता समत्स्वनपच्युता

(११२)

४ शिशुराक्षिरसः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

नानानं वा उ नो धियो वि व्रतानि जनानाम् ।
तक्षा रिष्टं रुतं भिषग् ब्रह्मा सुन्वन्तमिच्छतीन्द्रायिन्द्रो परि स्रव
जर्तमीरोषधीभिः पूर्णेभिः शकुनानाम् ।
कार्मारो अश्मभिर्द्युभिर्हिरण्यवन्तमिच्छतीन्द्रायिन्द्रो परि स्रव
कारुरहं ततो भिष गुणलप्रक्षिणीं नना ।
नानाधियो वसूयवो ऽनु गा इव तस्थिमेन्द्रायिन्द्रो परि स्रव
अश्वो वोळ्हा सुखं रथं हसनामुपमन्त्रिणः ।
शेषो रोमण्वन्तौ भेदौ वारिन्मण्डूक इच्छतीन्द्रायिन्द्रो परि स्रव

(११३)

११ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

शर्यणावति सोम मिन्द्रः पिवतु वृत्रहा ।
बलं दधान आत्मनि करिष्यन् वीर्यं मह दिन्द्रायिन्द्रो परि स्रव
आ पवस्व दिशां पत आर्जीकात् सोम मीढुः ।
ऋतवाकेन सत्येन श्रद्धया तपसा सुत इन्द्रायिन्द्रो परि स्रव
पर्जन्यवृद्धं महिषं तं सूर्यस्य दुहिताभरत ।
तं गन्धर्वाः प्रत्यगृण्यन् तं सोमे रसमादधु रिन्द्रायिन्द्रो परि स्रव

ऋतं वदन् वृतद्युम्न सत्यं वदन् त्सत्यकर्मन् ।

अद्भ्रां वदन् त्सोम राजन् धात्रा सोमं परिष्कृत इन्द्रायिन्द्रो परि सव ४

सत्यमुग्रस्य बृहतः सं स्रवन्ति संस्रवाः ।

सं यन्ति रसिनो रसाः पुनानो ब्रह्मणा हर इन्द्रायिन्द्रो परि सव ५ [२६]

यत्र ब्रह्मा पवमान छन्दस्यां वाचं वदन् ।

ग्राव्णा सोमं महीयते सोमैनानन्दं जनयन् इन्द्रायिन्द्रो परि सव ६

यत्र ज्योतिरजस्रं यस्मिन् लोके स्वरहितम् ।

तास्मिन् मां धेहि पवमानाऽमृतं लोके अक्षित इन्द्रायिन्द्रो परि सव ७

यत्र राजा वैवस्वतो यत्रावरोधनं दिवः ।

यत्रामूर्यहतीरापस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायिन्द्रो परि सव ८

यत्रानुकामं चरणं त्रिनाके त्रिदिवे दिवः ।

लोका यत्र ज्योतिष्मन्तस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायिन्द्रो परि सव ९

यत्र कामा निकामाश्च यत्र ब्रध्नस्य विष्टपम् ।

स्वधा च यत्र तृप्तिश्च तत्र माममृतं कृधीन्द्रायिन्द्रो परि सव १०

यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते ।

कार्मस्य यत्राप्ताः कामास्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायिन्द्रो परि सव ११ [२७] ॥१॥

(११४)

४ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

य इन्द्रोः पवमानस्याऽनु धामान्यक्रमीत् ।

तमाहुः सुप्रजा इति यस्ते सोमाविधन्मन् इन्द्रायिन्द्रो परि सव १

ऋषे मन्त्रकृतां स्तोमैः कश्यपो हृधयन् गिरः ।

सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधां पतिरिन्द्रायिन्द्रो परि सव २

सप्त दिशो नानासूर्याः सप्त होतार ऋत्विजः ।

देवा आदित्या ये सप्त तेभिः सोमाभि रक्ष न इन्द्रायिन्द्रो परि सव ३

यत् ते राजञ्जुतं हविस्तेन सोमाभि रक्ष नः ।

अरातीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनाममदिन्द्रायिन्द्रो परि सव ४ [२८] ॥१॥

॥ इति नवमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या

अष्टममण्डलस्यान्तपर्यन्तं ३११

नवममण्डलस्य ११६

सर्वयोगः ४२७

अथ दशमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१६]

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्ने बृहन्नुपसामूध्वो अस्था—त्रिर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।

अग्निर्मानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः

१

३ जातो गर्भो असि रोदस्यो—रग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ।

चेन्नः शिशुः परि तमांस्यक्तून् प्र मातृभ्यो अधि कर्निकदद्वाः

२

विष्णुरित्था परममस्य विद्वा—ज्ञातो बृहन्नाभि पाति तृतीयम् ।

आसा यदस्य पयो अकृत स्व सचेतसो अभ्यर्चन्त्यन्न

३

अत उ त्वा पितृभृतो जनित्री—रन्नावृधुं प्राति चरन्त्यन्नैः ।

ता ई प्रत्येपि पुनरन्यरूपा असि त्वं विश्व मानुषीषु होता

४

होतारं चित्ररथमध्वरस्य यज्ञस्ययज्ञस्य केतुं रुशन्तम् ।

प्रत्यार्थं देवस्यदेवस्य मुह्य श्रिया त्वं—अग्निमतिथिं जनानाम्

५

स तु वस्त्राण्यध पेशनानि वसानो अग्निर्नाभा पृथिव्याः ।

अरुपो जातः पद इळायाः पुरोहितो राजन् यक्षीह देवान्

६

आ हि द्यावापृथिवी अग्न उभे सदा पुत्रो न मातरा ततन्थ ।

प्र याह्यच्छोशतो यविष्ठा—ऽथा वह सहस्येह देवान्

७ [२९] (७)

(२)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

पिप्रीहि देवाँ उशतो यविष्ठ विद्वाँ ऋतूँऋतुपते यजेह ।

ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिर्रग्ने त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः

१

वेपि होत्रमुत पोत्रं जनानां मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा ।

स्वाहा वयं कृणवांमा हवीषि देवो देवान् यजत्वग्निर्हन्

२

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छ्रक्तवाम तदनु प्रवोळ्हुम् ।

अग्निर्विद्वान् त्स यजात् सेदु होता सो अध्वरान् त्स ऋतून् कल्पयाति

३

(१०)

ऋतं वदन्नृतद्युम्न सत्यं वदन् त्सत्यकर्मन् ।

श्रद्धां वदन् त्सोम राजन् धात्रा सोमं परिष्कृत इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ४

सत्यमुग्रस्य बृहतः सं स्रवन्ति संस्रवाः ।

सं यन्ति रसिनो रसाः पुनानो ब्रह्मणा हर इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ५ [२६]

यत्र ब्रह्मा पवमान छन्दस्यां वाचं वदन् ।

ग्राव्णा सोमे महीयते सोमेनानन्दं जनय त्रिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ६

यत्र ज्योतिरजसं यस्मिन् लोके स्वरहितम् ।

तास्मिन् मां धेहि पवमानाऽमृतं लोके अक्षित इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ७

यत्र राजा वैवस्वतो यत्रावरोधनं द्विवः ।

यत्रामूर्यहतीरापस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ८

यत्रानुकामं चरणं त्रिनाके त्रिदिवे द्विवः ।

लोका यत्र ज्योतिष्मन्तस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ९

यत्र कामा निकामाश्च यत्र ब्रध्नस्य विष्टपम् ।

स्वधा च यत्र तृप्तिश्च तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव १०

यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते ।

कामस्य यत्राप्ताः कामास्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ११ [२७]

(११४)

४ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

य इन्द्रोः पवमानस्याऽनु धामान्यक्रमीत् ।

तमाहुः सुप्रजा इति यस्ते सोमाविधुन्मन् इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव १

ऋषे मन्त्रकृतां स्तोमैः कश्यपोऽर्धयन् गिरः ।

सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधां पतिरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव २

सप्त दिशो नानासूर्याः सप्त होतार ऋत्विजः ।

देवा आदित्यां ये सप्त तेभिः सोमाभि रक्ष न इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ३

यत् ते राजञ्छृतं हविस्तेन सोमाभि रक्ष नः ।

अरातीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनामम दिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ४ [२८]

॥ इति नवमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या

अष्टममण्डलस्यान्तपर्यन्तं ७३

नवममण्डलस्य ११४

सर्वयोगः ८४८

अथ दशमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१६]

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- अग्ने बृहन्नृपसामूर्ध्वो अस्था—निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।
 अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सन्नान्यप्राः १
 र जातो गर्भो असि रोदस्यो—रग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ।
 चित्रः शिशुः परि तमांस्यक्तून् प्र मातृभ्यो अधि कनिकदद्गाः २
 वेष्णुस्तिथा परममस्य विद्वा—ज्ञातो बृहन्नाभि पाति तृतीयम् ।
 आसा यदस्य पयो अकृत स्वं सचेतसो अभ्यर्चन्त्यत्र ३
 अत उ त्वा पितृभृतो जनित्री—रन्नावृधं प्रति चरन्त्यन्नैः ।
 ता ई प्रत्येपि पुनरन्यरूपा असि त्वं विश्व मानुषीषु होता ४
 होतारि चित्रस्थमध्वरस्य यज्ञस्ययज्ञस्य केतुं रुशन्तम् ।
 प्रत्यर्धि देवस्यदेवस्य मद्गा श्रिया त्वग्निमतिथिं जनानाम् ५
 स तु वस्त्राण्यध पेशनानि वसानो अग्निर्नाभा पृथिव्याः ।
 अरुपो जातः पद इळायाः पुरोहितो राजन् यक्षीह देवान् ६
 आ हि द्यावापृथिवी अग्न उभे सदा पुत्रो न मातरा ततन्थ ।
 प्र ग्राह्यच्छोशतो यविष्ठा—ऽथा वह सहस्येह देवान् ७ [२९] (७)

(२)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- पिश्रीहि देवाँ उशतो यविष्ठ विद्वाँ ऋतूँऋतुपते यजेह ।
 ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिर्ग्ने त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः १
 वेपि होत्रमुत पोत्रं जनानां मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा ।
 स्वाहा वयं कृणवामा हवीषि देवा देवान् यजत्वग्निर्हन् २
 आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छ्रुक्त्वाम तदनु प्रवोळ्हुम् ।
 अग्निर्विद्वान् त्स यजात् सेदु होता सो अध्वरान् त्स ऋतून् कल्पयाति ३ (१०)

यद्वो वयं प्रमिनामं व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः ।
 अग्निष्टद्विष्वमा पृणाति विद्वान् येभिर्देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति ४
 यत् पाकत्रा मनसा दीनदक्षा न यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः ।
 अग्निष्टद्वोतां क्रतुविद्विजानन् यजिष्ठो देवाँ ऋतुशो यजाति ५
 विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जुजान् ।
 स आ यजस्व नृवतीरनु क्षाः स्पर्हा इयः क्षुमतीर्विश्वजन्याः ६
 यं त्वा द्यावापृथिवी यं त्वापस्त्वष्टा यं त्वा सुजनिमा जुजान् ।
 पन्थामनु प्रविद्वान् पितृयाणं द्युमदग्ने समिधानो वि भाहि ७ [३०] (१)

(३)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

इनो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दक्षाय सुपुमाँ अदशि ।
 चिकिद्भि भाति भासा बृहता ऽसिक्तीमेति रुशतीमपाजन् १
 कृष्णां यदेनीमभि वर्षसा भूज्जनयन् योषां बृहतः पितुर्जाम् ।
 ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन् दिवो वसुभिररतिर्वि भाति २
 भद्रो भद्रया सचमान आगात् स्वसारं जारो अभ्येति पश्चात् ।
 सुप्रकेतैद्युभिरग्निर्वितिष्ठन् रुशन्दिर्वर्णैरभि राममस्थान् ३
 अस्य यामासो बृहतो न वग्नूनिन्धाना अग्नेः सख्युः शिवस्य ।
 ईड्यस्य वृष्णो बृहतः स्वासो भामासो यामश्नक्तर्वाथकित्रे ४
 स्वना न यस्य भामासः पर्वन्ते रोचमानस्य बृहतः सुदिवः ।
 ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैः क्रीलुमद्भिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षति द्याम् ५
 अस्य शुष्मासो ददृशानपवेर्जेहमानस्य स्वनयन् नियुद्धिः ।
 प्रतेभिर्यो रुशन्दिर्देवतमो वि रेभन्दिररतिर्भाति विभ्वा ६
 स आ वक्षि महिं न आ च सत्सि द्विस्प्रथिव्योररतिर्युवत्योः ।
 अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वै रभस्वन्द्भी रभस्वाँ एह गम्याः ७ [३१] (२)

(४)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र ते यक्षि प्र त इयमि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु ।
 धन्वास्त्रिव प्रपा असि त्वमग्ने इयक्षवे पूर्व्वे प्रत्न राजन् १

१

(२)

यं त्वा जनांसो अभि संचरन्ति गाव उष्णमिव वृजं यविष्ठ ।
 दूतो देवानामसि मर्त्यानां मन्तर्महौश्वरसि रोचनेन २
 शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता विभर्ति सचनस्यमाना ।
 धनोराधि प्रवता यासि हर्यं—अग्निर्गीपसे पशुर्वावसृष्टः ३
 मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्रे त्वमङ्ग वित्से ।
 शयं वविश्वरति जिह्वायदन् रेरिह्यते युवतिं विरपतिः सन् ४
 कूर्चिञ्जायते सनयासु नव्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः ।
 अस्नातापो वृषभो न प्र वेति सचेतसो यं प्रणयन्तु मतीः ५
 तनूत्यजेव तस्करा वनर्गू रक्षानाभिर्दुशभिर्भ्यधीताम् ।
 इयं ते अग्रे नव्यसी मनीषा युक्ष्वा रथं न शुचयद्विरद्वैः ६
 ब्रह्म च ते जातवेदो नमश्चे—यं च गीः सदुमिद्वर्धनी भूत् ।
 रक्षा णो अग्रे तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ७ [३२] (१८)

(५)

७ छित आपयः । अग्निः । विष्टुप् ।

एकः समुद्रो धरुणो रयीणा—मस्मद्भृदो भूरिजन्मा वि चष्टे ।
 सिपुक्त्यूधनिर्णयोरुपस्थ उत्सस्य मध्ये निहितं पदं वेः १
 समानं नीळे वृषणो वसानाः सं जग्मिरे माहिषा अयंतीभिः ।
 क्रतस्य पदं कवयो नि पान्ति गुहा नामानि दधिरे पराणि २
 क्रतायिनीं मायिनीं सं दधाते मित्वा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती ।
 विश्वस्य नाभिं चरतो ध्रुवस्य कवेधित्व तन्तुं मनसा वियन्तः ३
 क्रतस्य हि वर्तनयः सुजात—मिषो वाजाय प्रदिवः सचन्ते ।
 अपीवासं रोदसी वावसाने घृतेरक्षैर्वावधाते मधूनाम् ४
 सप्त स्वसुररूपीर्वायशानो विद्वान् मध्व उज्जभारा हृशो कम् ।
 अन्तर्यमे अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन् वविमविदन् पूषणस्य ५
 सप्त सूर्यादीः कपयस्ततक्षु—स्तासामेकामिदुभ्यंहूतो गान् ।
 आयोर्ह स्वम्भ उपमस्य नीळे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ६
 अस्तस्य सद्य परमे व्योमन् दक्षस्य जन्मनादितेरुपस्थं ।
 अग्निं नः प्रथमजा क्रतस्य पूर्व जायन्ति वृषभश्च धेनुः ७ [३३] (३०)

[पञ्चोऽध्यायः ॥ अ० ७, व० १-२८]

(६)

७ वित आन्त्यः । अन्तिः । विष्टुप् ।

अयं स यस्य शर्मन्नवोमि रग्नेरेवेति जग्नितामिष्ट्या ।
 न्येष्टेमिथो मानुर्मिर्कृष्णां पर्येति परिर्वतो विमावा ।
 यो मानुर्मिर्विमावा विमा त्यग्निर्देवेर्मिर्कृन्तावाजन्नः ।
 आ यो विवाय मन्था सन्विभ्यो ऽपग्निहृतो अत्यो न सतिः ।
 इष्टो यो विश्वस्या देववर्ति गेष्टो विश्वायुर्गुप्तो व्युष्टो ।
 आ यस्मिन् मना हवींष्यग्ना वरिष्ठरथः स्कुभानि शृषेः ।
 शृषेभिर्बुधो जुगागो अर्के बुधो अच्छा ग्युपन्वा जिगाति ।
 मन्त्रो होता स जुहात यजिष्ठः संमिथ्यो अग्निग जिर्वानि देवान् ।
 तन्मगामिष्टं न रजमान मग्निं सीभिर्नमोमिग कृणुध्वम ।
 आ यं विवोमो मुनिमिगुगन्ति जातवदसं जुहं महानाम ।
 स यस्मिन् दिव्या यमुनि तस्मै वाजे नाश्वाः सर्वावन्त पयः ।
 अग्ने इतीग्निर्देवातना अर्वावीना अय आ कृणुध्व ।
 अथा इष्टे मृदा निपद्या मद्यो रज्जाना हव्यो वमुय ।
 स इ देवो अत केरमाय न्नयावधन्त प्रथमाम अमाः ।

(७)

७ वित आन्त्यः । अन्तिः । विष्टुप् ।

अयं स यस्य शर्मन्नवोमि रग्नेरेवेति जग्नितामिष्ट्या ।
 न्येष्टेमिथो मानुर्मिर्कृष्णां पर्येति परिर्वतो विमावा ।
 यो मानुर्मिर्विमावा विमा त्यग्निर्देवेर्मिर्कृन्तावाजन्नः ।
 आ यो विवाय मन्था सन्विभ्यो ऽपग्निहृतो अत्यो न सतिः ।
 इष्टो यो विश्वस्या देववर्ति गेष्टो विश्वायुर्गुप्तो व्युष्टो ।
 आ यस्मिन् मना हवींष्यग्ना वरिष्ठरथः स्कुभानि शृषेः ।
 शृषेभिर्बुधो जुगागो अर्के बुधो अच्छा ग्युपन्वा जिगाति ।
 मन्त्रो होता स जुहात यजिष्ठः संमिथ्यो अग्निग जिर्वानि देवान् ।
 तन्मगामिष्टं न रजमान मग्निं सीभिर्नमोमिग कृणुध्वम ।
 आ यं विवोमो मुनिमिगुगन्ति जातवदसं जुहं महानाम ।
 स यस्मिन् दिव्या यमुनि तस्मै वाजे नाश्वाः सर्वावन्त पयः ।
 अग्ने इतीग्निर्देवातना अर्वावीना अय आ कृणुध्व ।
 अथा इष्टे मृदा निपद्या मद्यो रज्जाना हव्यो वमुय ।
 स इ देवो अत केरमाय न्नयावधन्त प्रथमाम अमाः ।

गुभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रत्तमृत्विजमध्वरस्य जारम् ।
 शहृभ्यामग्निमायवोऽजनन्त विक्षु होतारं न्यसादयन्त
 स्वयं यजस्व द्विवि देवं देवान् किं ते पाकः कृणवदप्रचेताः ।
 यथायज क्रतुभिर्देवं देवा नेवा यजस्व तन्वं सुजात
 भवा नो अग्नेऽवितो गोपा भवा वयस्कृदुत नो वयोधाः ।
 रास्वा च नः सुमहो हव्यदातिं त्रास्वोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन्

५

६

७ [२] (४९)

(८)

१ त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः । अग्निः, ७-९ इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र केतुना बृहता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरवीति ।
 द्विविश्चिदन्ता उपमां उदान लपामुपस्थे महिषो ववर्ध
 सुमोदु गर्भो वृषभः ककुद्वा नसेमा वत्सः शिमीवा अरावीत् ।
 स देवतात्युद्यतानि कृण्वन् त्वेषु क्षयेषु प्रथमो जिगाति
 आ यो मूर्धानं पित्रोरन्ध न्यध्वरे दधिरे सूरौ अर्णः ।
 अस्य पत्नरूपीरश्ववृद्धा क्रतस्य योनौ तन्वो जुपन्त
 उपउपो हि वसो अग्रमेपि त्वं यमयोरभवो विभावा ।
 क्रताय सप्त दधिषे पदानि जनयन् मित्रं तन्वेऽस्वायै
 भुवश्शर्कर्मह क्रतस्य गोपा भुवो वरुणो यदृताय वेधि ।
 भुवो अपां नपाज्जातवेदो भुवो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः

१

२

३

४

५ [३]

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसि शिवाभिः ।
 द्विवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृपे हव्यगार्हम्
 अस्य त्रितः क्रतुना वव्रे अन्त रिच्छन् धीतिं पितुरेवै परस्य ।
 सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे जामि जुवाण आयुधानि वेति
 स पित्र्याणायुधानि विद्वा निन्द्रेषित आप्त्यो अभ्ययुध्यत् ।
 त्रिशीर्षाणि सप्तर्षिं जघन्वान् त्वाष्ट्रस्य चिन्निः संसृजे त्रितो गाः
 भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्मोजो ऽवाभिनत् सत्यतिर्मन्यमानम् ।
 त्वाष्ट्रस्य चिद्दिश्वरुपस्य गोना माचक्राणस्त्रीणि शीर्षा परा वर्क

६

७

८

९ [४] (५५)

[पष्ठोऽध्यायः ॥ ६॥ व० १-२८]

(६)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अयं स यस्य शर्मन्नर्वाभि—रग्नेरेधते जरिताभिष्टौ ।
 ज्येष्ठेभिर्व्यो भानुभिर्ऋषूणां पर्येति परिवीतो विभावा
 यो भानुभिर्विभावा विभा—त्यग्निर्देवेभिर्ऋतावाजस्रः ।
 आ यो विवायं सख्या सखिभ्यो ऽपरिहृतो अत्यो न सतिः
 ईशे यो विश्वस्या देववीति—रीशे विश्वायुर्ऋषसो व्युष्टौ ।
 आ यस्मिन् मना हवींष्यग्ना—वरिष्ठरथः स्कभ्राति शूषैः
 शूषेभिर्वृधो जुषाणो अर्के—र्देवाँ अच्छां रघुपत्वा जिगाति ।
 मन्द्रो होता स जुह्वा—यजिष्ठः संमिष्ठो अग्निरा जिघर्ति देवान्
 तमुसामिन्द्रं न रेजमान—मग्निं गीर्भिर्नमोभिरा कृणुध्वम् ।
 आ यं विप्रसो मतिभिर्गुणन्ति जातवेदसं जुह्वं सहानाम्
 सं यस्मिन् विश्वा वसूनि जग्मु—र्वाजे नाश्वाः सतीवन्त एवैः ।
 अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना अग्र आ कृणुष्व
 अधा ह्यग्ने मत्ता निपत्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूथ ।
 तं ते देवासो अनु केतमाय—न्नधावर्धन्त प्रथमास ऊमाः

(७)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धहि यजथाय देव ।
 सचमहि तव दम्भ प्रकेतं—ऋष्या ण उरुभिर्देव शंसैः
 इमा अग्ने मनयस्तुभ्यं जाता गोभिरश्वेभ्यं गुणन्ति राधः ।
 यदा ते मर्तो अनु भोगमानङ्—वसो दधानो मतिभिः सुजात
 अग्निं मन्ये पितरमाग्निमापि—मग्निं भ्रातरं सदृमिन् सखायम् ।
 अग्नेर्नाकं बृहत्तः संपर्यं द्विवि शुकं यजतं सूर्यस्य
 मिथा अग्ने धियो अस्मे सनेवी—र्यं त्रायंम दम् आ निर्यहाता ।
 कृतावा म रेहिर्दश्वः पुरुशु—युभिर्गमा अहंभिर्नाममस्तु

धाम कटुं ब्रव आहनो वीच्या नृन् ६
 म आगन् त्समाने योनौ सहशेय्याय ।
 ज्यां वि चिद्वहेव रथ्येव चक्रा ७
 न्त्येते देवानां स्पर्श इह ये चरन्ति ।
 तूयं तेन वि बृह रथ्येव चक्रा ८
 रथ्येत् सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् ।
 सचन्धू यमीर्यमस्य त्रिभूयादजामि ९
 युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।
 हु मन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् १० [७]

वाति किमु स्वप्ना यन्निर्कृतिर्निगच्छात् ।
 तन्वा मे तन्वं सं पिपृग्धि ११
 सं पृच्छ्यां पापमाह्वयः स्वसारं निगच्छात् ।
 पयस्व न ते भ्राता सुभगे वण्ट्येतत् १२
 ते मनो हृदयं चाविदाम् ।
 रथ्येव युक्तं परि प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् १३
 उ त्वां परि प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ।
 स वा तवाऽर्धा कृणुष्व संविदं सुभद्राम् १४ [८] (८१)

(११)

९ आङ्गिर्हविर्धानः । अग्निः । जगती, ७-९ त्रिष्टुप् ।
 दिवः पयांसि युहो अदितेरदाभ्यः ।
 रथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियो ऋतून् १
 रणा नृदस्य नादे परि पातु मे मनः ।
 धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वीचति २
 यशस्व त्युषा उवाप्त मनवे स्वर्वती ।
 ऋतु मग्निं होतारं विदधाय जीर्जनम् ३ (८२)

(०.)

९. त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः, सिन्धुद्वीप आश्वरीणो वा । आपः । गायत्री, १ वर्धमाना गायत्री ।
७ प्रतिष्ठा गायत्री, ८-९ अनुष्टुप् ।

आपो हि ष्ठा मय्योमुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे १
यो वः शिवर्तमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः २
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ३
शं नो द्वेवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः ४
ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् ५
अप्सु मे सोमो अन्नवी दन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशंमुवम् ६
आपः पूणीत भेषजं वरूथं तन्वेष्टु मम । ज्योक् च सूर्यं हृशे ७
इदमापः प्र वहत यत् किं च दुरितं मयि ।
यद्वाहर्मभिद्रोह यद्वा शेष उतानृतम् ८
आपो अद्यान्वचारिणं रसेन समगस्माहि ।
पर्यस्वानग्र आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ९ [५]

(१०)

१४ नवमीवर्ज्यानामयुजां पण्ड्याश्च वैवस्वती यमी ऋषिका । यमः । पण्डीवर्ज्यानां
युजां नवम्याश्च वैवस्वतो यमः ऋषिः । यमी । त्रिष्टुप्, १३ विरादस्थाना ।

ओ चित् सखायं सख्या ववृत्यां तिरः पुरु चिदर्णवं जगन्वान् । १
पितुर्नपातमा दधीत वेधा अघि क्षमिं प्रतरं दीध्यानः २
न ते सखा सख्यं वण्टयेतत् सलक्ष्मा यद्विपुरुषा भवति ।
महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा द्विवो धर्तार उर्विया परि ख्यन् ३
उशन्ति घा ते अमृतांस एत देकस्य चित् त्यजसं मर्त्यस्य ।
नि ते मनो मनसि धाय्यस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः ४
न यत् पुरा चकृमा कद्ध नूनमृता वदन्तो अनृतं रोपम् ।
गन्धर्वो अण्डस्वर्ष्या च योषा सा नो नाभिः परमं जामि तन्नो ५
गर्भे नु नो जनिता दंपती कर्द्वेवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः ।
नकिरस्थ प्र मिनन्ति वृतानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः ५ [६]

तो अस्य वेदं प्रथमस्याहः क ईं ददर्श क इह प्र वोचत् ।
हन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कर्तुं त्रव आहनो वीच्या नृन् ।
[मस्य] मा यम्यं काम आगन् त्समाने योनौ सहशेय्याय ।
[येव पत्ये] तन्वं रिरिच्यां वि चिद्वहेव रथेव चक्रा
तिष्ठन्ति न नि मिपन्त्येते देवानां स्पर्श इह ये चरन्ति ।
अन्येन मदाहनो चाहि तूयं तेन वि वृह रथेव चक्रा
त्रीभिरस्मा अहभिर्दशस्येत् सूर्यस्य चक्षुर्महुरुन्मिमीचात् ।
देवा पृथिव्या मिथुना सर्वन्धू यमीर्यमस्य विभृयादजामि
आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।
उप वृहहि वृषभाय बाहु मन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत्

कै भ्रातासद्यदन्नाथं भवन्ति किमु स्वसा यन्निर्कृतिर्निगच्छात् ।
काममूता ब्रूतेऽतद्रूपामि तन्वा मे तन्वं सं पिपृग्धि
न वा उ ते तन्वा तन्वं सं पृपृच्यां पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् ।
अन्येन मत् प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वप्स्येतत् ।
वतो वतासि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम ।
अन्या किल त्वां कक्ष्येव युक्तं परि प्वजाते लिङ्गजेव वृक्षम् ।
अन्यमू पु त्वं यम्यन्य उ त्वां परि प्वजाते लिङ्गजेव वृक्षम् ।
तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवाऽधा कृणुष्व संविदं सुभद्राम्

(११)

१ आङ्गिर्हविर्धानः । अग्निः । जगती, ७-९ त्रिष्टुप् ।

१ वृषा वृष्णे दृढहे दोहसा द्विवः पयांसि यद्वा अदितेर्दाम्यः ।
विश्वं स वेदु वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियो ऋतून् ।
२ रपदन्धवीर्या च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः ।
इहस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति
३ सो विश्व भद्रा क्षुमती यशस्व तृपा उवाप्त मनवे स्ववती ।
यदीमुशान्तमुशताननु कर्तुं मामिं होतारं विदधाय जीर्जनम्

अध त्वं द्रुप्सं विभ्वं विचक्षणं विराभरदिपितः श्येनो अध्वरे ।
यदी विशो वृणते दुस्ममार्या अग्निं होतारमध धीरजायत
सदासि रण्वो यवसेव पुण्यते होत्राभिरग्रे मनुषः स्वध्वरः ।
विप्रस्य वा यच्छशमान उक्थ्यं वाजं ससुवाँ उपयासि भूरिभिः

उदीरय पितरां जार आ भग—मिर्यक्षति हर्यतो हृत्त इण्यति ।
विवंक्ति वाहिः स्वपस्यते मख—स्तविण्यते असुरो वेपते मती

यस्ते अग्रे सुमतिं मतो अक्षत् सहसः सूनो अति स प्र गृण्वे ।
इषं दधानो वहमानो अश्वै—रा स द्युमाँ अमवान् भूपति द्यून्
यदग्न एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र ।
रतां च यद्विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं वीतात्
श्रुधी नो अग्रे सदेने सुधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः

(१२)

९ आङ्गिर्हविर्धानः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

द्यावां ह क्षामां प्रथमे ऋतेना—ऽभिश्वावे भवतः सत्यवाचा ।
देवो यन्मर्तान् यजथाय कृण्वन् त्सीदुद्धोतां प्रत्यङ् स्वमसुं यन्
देवो देवान् परिभूऋतेन वहा नो हव्यं प्रथमश्चिक्त्वान् ।
धूमकेतुः समिधा भार्कजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान्
स्वावृग्देवस्यामृतं यदी गो—रतो जातासो धारयन्त उर्वी ।
विश्वे देवा अनु तत् ते यजुर्गु—द्वहे यदेनीं दिव्यं घृतं वाः
अर्चामि वां वर्धायापो घृतस्नू द्यावांभूमी गृणुतं रोदसी मे ।
अहा यद् द्यावोऽसुनीतिमयन् मध्वा नो अत्र पितरां शिशीताम्
किं सिंघ्नो राजा जगृहे कदस्या—ऽति व्रतं चक्रमा को वि वैद ।
मित्रश्चिद्धि र्मा जुहुराणो देवा—ऽङ्गोको न यातामपि वाजो अस्ति
दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विपुरुषा भवाति ।
यमस्य यो मनवते सुम—न्त्वग्रे तमृष्य पाह्यप्रयुच्छन्

स्मेन् देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदेने धारयन्ते ।

१ ज्योतिरदधुर्मास्यः कून् परि द्योतनिं चरतो अजस्रा

७

स्मेन् देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्येऽ न वयमस्य विद्म ।

२ नो अत्रादितिरनागान् त्सविता देवो वरुणाय वोचत्

८

धी नो अग्रे सदेने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।

३ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः

९ [१२] (९९)

(१३)

५ आङ्गिर्हविर्धानः, विवस्वानादित्यो वा । हविर्धाने । त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

जे वां ब्रह्म पूर्ण्य नमोभिर्वि श्लोक एतु पृथ्येव सूरैः ।

१ ण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः

१

मे इव यतमाने यदैतं प्र वां भरन् मानुषा देवयन्तः ।

२ मा सीदतं स्वमु लोकां विदानी स्वासस्थे भवतमिन्दवे नः

२

३ अत्र पदानि रूपो अन्वरोहं चतुष्पदीमन्वोमि व्रतेन ।

४ अक्षरेण प्रति मिम एतामृतस्य नाभावधि सं पुनामि

३

विभ्यः कमवृणीत मृत्युं प्रजायै कममृतं नावृणीत ।

५ बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वत ऋषिं प्रियां यमस्तन्वं प्रारिरेचीत्

४

सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वन्ते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवतन्मृतम् ।

६ उभे इदस्योभयस्य राजत उभे यतते उभयस्य पुण्यतः

५ [१३] (१०४)

(१४)

१६ चैवस्वतो यमः । यमः, ६ अङ्गिरःपित्रथर्वभृगुसोमाः, ७-९ लिङ्गोक्तदेवताः, पितरो वा,

१०-१२ ध्वानौ । त्रिष्टुप्, १३, १४, १६, अनुष्टुप्, १५ गृहती ।

परेयिवासं प्रवतो महीरन् बहुभ्यः पन्थामनुपस्पृशानम् ।

१ वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य

१

२ यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यतिरपमर्तवा उ ।

यत्रा नः पूर्वे पितरः परेषु रेना जज्ञानाः पथ्याऽ अनु स्वाः

२

३ मातली कव्यैर्मो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋकं भिर्वावृधानः ।

यैश्च देवा वावृधुर्ये च देवान् त्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति

३

(१०५)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदा—ऽङ्गिरोभिः पितृभिः संविद्वानः ।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता बह—न्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व
अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियेभि—र्यम वैरूपैरिह मादयस्व ।
विवस्वन्तं हुवे यः पिता ते ऽस्मिन् यज्ञे ब्रह्मिण्या निषद्य

४

५ [१४]

अङ्गिरसो नः पितरो नवर्गवा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ।
तेषां वयं सुमतौ यज्ञियाना—मपि भद्रे सौमनसे स्याम
प्रेहि प्रेहि पथिभिः पूर्व्येभि—र्यत्रा नः पूर्वं पितरं परेयुः ।
उभा राजाना स्वधया मदन्ता यमं पर्यासि वरुणं च देवम्
सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेने—ष्टापुर्तेन परमे व्योमन् ।
हित्वायावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवर्चाः
अपेत वीत वि चं सर्पतातो ऽस्मा एतं पितरो लोकमक्रन् ।
अहोभिरद्भिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्यवसानमस्मै
अति द्रव सारमेयौ श्वानौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा ।
अथा पितृन् त्सुविदत्राँ उपेहि यमेन ये संधमादुं मदन्ति

६

७

८

९

१० [१५]

यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षौ नृचक्षसौ ।
ताभ्यामेनं परि देहि राजन् त्वस्ति चास्मा अनमीवं च धेहि
उरुणसावसुतृषा उदुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो जनाँ अनु ।
तावस्मभ्यं हृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम्

११

१२

यमाय सोमं सुनुत यमाय जुहुता हविः ।

१३

यमं ह यज्ञो गच्छ—त्यग्निदूतो अरंकृतः

यमाय घृतवद्भुवि—जुहोत प्र चं तिष्ठत ।

१४

स नो देवेष्वा यमद् दीर्घमायुः प्र जीवसे

यमाय मधुमत्तमं राज्ञे हव्यं जुहोतन ।

१५

इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृन्धः

त्रिकंदुकेभिः पतति पलुर्वीरेकमिदुहव ।

१६ [१६]

त्रिपदुग्गायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आहिता

(१५)

१४ शहो यामायनः । पितरः । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

स्तामर्वर उत परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।

। य ईगुरवृका क्रतुज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु १

पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उररास ईयुः ।

गार्थिबे रजस्या निपत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विश्व २

हं पितृन् त्सुविद्व्रां अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।

। पदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः

इषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चक्रमा जुषध्वम् ।

आ गतावसा शंतमेनाऽर्था नः शं योररपो दधात ४

मृताः पितरः सोम्यासो वहिष्वेषु निधिषु प्रियेषु ।

आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि वृवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ५ [१७]

। च्या जानु दक्षिणतो निपद्ये मं यज्ञमभि गृणीत विश्वे ।

। हिंसिष्ट पितरः केतं चिन्नो यद्वा आगः पुरुषता कराम ६

। सीनासो अरुणीनामुपरथे रयिं धत्त द्वागृषु मत्यांय ।

। त्रिभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोजी दधात ७

। नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः ।

। भिर्यमः संरगणो हवीष्युः शत्रुशत्रिः प्रतिज्ञाममन्तु ८

। ये तातृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदुः स्तोमंतद्यासो अरिः ।

। आग्ने याहि सुविद्वेभिरर्वाङ् सत्यैः वर्यैः पितृभिर्धर्मसन्धिः ९

। ये सत्यासो हविरदे हविष्या हव्रेण देवैः सूर्यं दधानाः ।

। आग्ने याहि सुहस्रं देववन्दैः पृथः पृथैः पितृभिर्धर्मसन्धिः १० [१८]

। अग्निप्यास्ताः पितर एह गच्छतु तदः सतः सदन मुमणीतयः ।

। अत्ता हवीषि प्रयतानि हविष्यो रयिं मर्द्वेन दधान ११

। त्वमेव शक्तिर्जातदेवोऽवाहृष्यानि सुभूषाणि वृन्दी ।

। प्रादाः पितृभ्यः स्तुपदा ते अक्षः सुदि त्वं देव प्रयता हवीर्दि १२

। ये सेह पितरो ये न नेह यौधं विज यौ दे न मंदि १३

। त्वं देव यति ते जातदेवः स्तुपाभिर्भुजं सुहृते सुदस्य १४

(१३)

द्वप्सश्चस्कन्द प्रथमौ अनु द्यूनिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः ।

समानं योनिमनु संचरन्तं द्वप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ।

११

यस्ते द्वप्सः स्कन्दति यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिपणाया उपस्थात ।

अध्वर्योर्वा परि वा यः पवित्रात् तं ते जुहोमि मनसा वर्षद्रुतम् ।

१२

यस्ते द्वप्सः स्कन्दो यस्ते अंशुर्ववश्च यः परः सुचा ।

अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चतु राधसे ।

१३

पर्यस्वतीरोषधयः पर्यस्वन्मामक्रं वचः ।

अपां पर्यस्वदित् पयस्तेन मा सह शुन्धत ।

१४ [२५]

(१८)

१४ संकुसुको यामायनः । १-४ मृत्युः, ५ धाता, ६ त्वष्टा, ७-१२ पितृमेधा, १३ प्रजापतिर्वा ।
त्रिष्टुप्, ११ प्रस्तारपङ्क्तिः, १३ जगती, १४ अनुष्टुप् ।

परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानात् ।

चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरियो मोत वीरान् ।

१

मृत्योः पदं योपयन्तो यदैत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ।

आप्यायमानाः प्रजया धनेन शुद्धाः पुता भवत यज्ञियासः ।

२

इमे जीवा वि मूतराववृत्र नमूद्रा देवहृतिर्नो अद्य ।

प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ।

३

इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमितम् ।

शतं जीवन्तु शरदः पुरुची रन्तमृत्युं दधतां पर्वतेन ।

४

यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथं कृतव कृतुभिर्यन्ति साधु ।

यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातरायूपि कल्पयेपाम् ।

५ [२६]

आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति ष्ठ ।

इह त्वष्टा सुजनिमा सजोषा दीर्घमायुः कराति जीवसे वः ।

६

इमा नारीरविध्रुवाः सुपत्नी राञ्जनेन सर्पिणा सं विशन्तु ।

अनश्रवोऽनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमये ।

७

उदीर्ष्व नार्यमि जीवलोकं गतासुमितमुषं शेष एहि ।

हस्तग्रामस्य दिधिपोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमामि सं वमूय ।

८

तुर्हस्ताद्वाददानो मृतस्याऽस्मे क्षत्राय वर्चसे बलाय ।

त्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वाः स्पृधो अभिमातीर्जयेम

९

रं सर्प मातरं भूमिमेता मरुव्यचंसं पृथिवीं सुशेवाम् ।

प्रांमदा युवतिर्दक्षिणावत एषा त्वा पातु निःकैतेरुपस्थात्

१० [२७]

उच्छ्वश्च स्व पृथिवि मा नि बाधथाः सूपायनास्मै भव सूपवश्चना ।

माता पुत्रं यथा सिचा ऽभ्येनं भूम ऊर्णुहि

११

च्छ्वश्च माना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् ।

गृहासो घृतश्चुतो भवन्तु विश्वार्हास्मै शरणाः सन्त्वत्र

१२

उत् ते स्तभ्रामि पृथिवीं त्वत् परीमं लोमं निदधन्मो अहं रिपम् ।

एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यमः सादना ते मिनोतु

१३

तीचीने मामहनी ज्वाः पूर्णमिवा दधुः ।

तीची जग्रभा वाचमश्वं रजानया यथा

१४ [२८] (१७६)

सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३०]

(१९)

८ मथितो यामायनः, भृगुर्वारुणिर्वा, भार्गवश्च्यवनो वा । आपः, गावो वा,

९ उत्तरार्धर्चस्य अग्नीषोमौ । अनुष्टुप्, ६ गायत्री ।

ने वर्तध्वं मानु गाताऽस्मान् त्रिपक्त रेवती ।

अग्नीषोमा पुनर्वसू अस्मे धारयत रयिम्

१

तिरेता नि वर्तय पुनरेता न्या कुरु ।

न्द्र एणा नि यच्छ त्वग्निरेता उपाजतु

२

पुनरेता नि वर्तन्ता मस्मिन् पुण्यन्तु गोपती ।

हैवाग्ने नि धारये ह तिष्ठतु या रयिः

३

गन्नियानं न्ययनं संज्ञानं यत् प्रायणम् ।

आवर्तनं निवर्तनं यो गोषा अपि ते हुवे

४

य उदानद् व्ययनं य उदानद् प्रायणम् ।

आवर्तनं निवर्तनं मपि गोषा नि वर्तन्तु

५

आ निवर्तु नि वर्तय पुनरेता न्या कुरु ।

६

परि वो विश्वतो दध ऊर्जा वृतेन पर्यया ।

ये देवाः के च युजियास्ते रय्या सं गृजन्तु नः ।

आ निर्वर्तन वर्तय नि निर्वर्तन वर्तय ।

भूम्याश्वातसः प्रदिशस्ताभ्य एना नि वर्तय ।

(२०)

१० ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । अग्निः । गायत्री, १ एकपदा क्रिद
(एष मन्त्रः शाल्यार्थः) । १ अनु० ५५, १ विराट् १० विष्टुप् ।

भद्रं नो अपि वातय मनः ।

अग्निमीळे भुजां यविष्ठं शासा मित्रं दुर्धरीतुम् ।

यस्य धर्मन् त्वरेनीः सपर्यन्ति मातुरुधः ।

यमासा कृपनीळं मासाकेतुं दुर्धर्यन्ति । भ्राजते श्रेणिदन् ।

अर्यो विशां गातुरेति प्र यदानद् द्विवो अन्तान् । कविरभ्रं दीद्यानः ।

जुपद्भुव्या मानुपस्यो ध्वस्तस्थावृभ्या यजे । मिन्वन् त्सद्रं पुर एति ।

स हि क्षेमो हविर्यज्ञः श्रुण्डीदस्य गातुरेति । अग्निं देवा वाशीमन्तम् ।

यज्ञासाहं दुर्व इषे ऽग्निं पूर्वस्य शेवस्य । अद्रेः सूनमायुमाहुः ।

नरो ये के चास्मदा विश्वेत् ते वाम आ स्युः । अग्निं हविषा वर्धन्तः ।

कृष्णः श्वेतोऽरुपो यामो अस्य ब्रध क्रध उत शोणो यशस्वान् ।

हिरण्यरूपं जनिता जजान ।

एवा ते अग्ने विमदो मनीषा मूर्जो नपाद्मृतेभिः सजोषाः ।

गिर आ वक्षत सुमतीरियान इपमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ।

(२१)

८ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । अग्निः । आस्तारपङ्क्तिः ।

आग्निं न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

यज्ञाय स्तीर्णबहिषे वि वो मदे शीरं पावकशोचिपं विवक्षसे ।

त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यश्वराधसः ।

वेति त्वामुपसेचनी वि वो मदु ऋजीतिरग्र आहुतिर्विवक्षसे ।

त्वे धर्माण आसते जुह्वभिः सिञ्चतीरिव ।

कृष्णा रूपाण्यर्जुना वि वो मदे विश्वा अधि भिर्यो धिषे विवक्षसे ।

से रुचिं सहस्रावन्नमर्त्य ।

जसातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा भरा विवक्षसे

४

अथर्वणा विद्विष्वानि काव्या ।

वस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे

५ [४]

ऋते ऽग्ने प्रयत्यध्वरे ।

काम्या वि वो मदे विश्वा दधासि द्वाशुपे विवक्षसे

६

त्विजं चारुमग्रे नि पेदिरे ।

मनुषो वि वो मदे शुक्रं चेतिष्ठमक्षामिविवक्षसे

७

शोचिषोरु प्रथयसे बृहत् ।

वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे

८ [५] (२०)

(::)

वेमदः प्राजापत्यो वा, पातुप्रो वस्तुलता । इन्द्रः । पुनस्तादृहती ५. ३. ६ अतएव ३. १५ विष्णुः ।

इन्द्रः कस्मिन्नद्य जने मित्रो न धूयते ।

१ यः क्षये गुहा वा चर्यते मित्र

१

न्द्रो अस्मे अद्य स्तये द्रष्टृर्चापमः ।

२

ये जनेया चशश्चक्रो अस्माग्वा

तिः शर्वसो अस्माग्या मतो नृगणस्य हतुतिः ।

त्य धृष्णोः पिता पुत्रमिदं प्रियम

३

श्वा पातस्य धृतीं देवो देवस्य वज्रिणः ।

या विश्वमता सृजानः स्तोत्रधर्तनः

४

१ विद्वान्मयाश्वागां कुक्षा मता वर्धते ।

यो न भव्यो पुनता नविदिवाप्यः

५ [६]

होमनां पूजने ह्यं वर्धयां ह्यं वा पूजते ।

धुः परावार विपक्ष समक्ष मर्त्ये

६

इन्द्र पृथगे अस्माकं वज्रोदरम् ।

यं पातारोहः शुक्रं वस्तुलतादृह

७

(२१)

अकृर्मा दस्युरभि नो अमन्तु रन्यधतो अमानुषः ।

त्वं तस्यामित्रहन् वर्धर्वासस्य दम्भय

त्वं न इन्द्र शूर शूररूत त्वोतासो वर्हणा ।

पुरुत्रा ते वि पूर्तयो नवन्त क्षोणयो यथा

त्वं तान् वृत्रहत्ये चोदयो नृन् कार्पाणे शूर वज्रिवः ।

गुहा यदी कवीनां विशां नक्षत्रशवसाम्

मक्ष ता त इन्द्र द्रानाप्रस आक्षणे शूर वज्रिवः ।

यन्द्र गुणस्य दम्भयो जातं विश्वं स्यावभिः

माकुर्धगिन्द्र शूर वस्वीरस्मे भूवन्नभिष्टयः ।

वयवयं त आसां सुम्ने स्याम वज्रिवः

अस्मे ता त इन्द्र सन्तु सत्या ऽहिंसन्तीरुपस्पृशः ।

विद्याम यासां भुजो धेनूनां न वज्रिवः

अहस्ता यदुपद्री वर्धत क्षाः शर्चीभिर्विद्यानाम् ।

शुष्णं पारि प्रदक्षिणिद् विश्वायवे नि शिश्रथः

पिवापिवेदिन्द्र शूर सोमं मा रिपण्यो वसवान् वसुः सन् ।

उत त्रायस्व गृणतो मघोनो महश्च रायो रेवतस्कुधी नः

(२३)

७ ऐन्द्रो विमदः प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृदा । इन्द्रः । जगती, १, ७ त्रिष्टुप्, ५ अभिसारिणी ।

यजामह इन्द्रं वज्रदक्षिणं हरीणां रथ्यं विव्रतानाम् ।

प्र श्मश्रु दोर्ध्रुवदूर्ध्वथा भूद् वि सेनाभिर्दयमानो वि राधसा

हरी न्वस्य या वने विदे वस्विन्द्रो मघैर्मघवा वृत्रहा भुवत् ।

ऋभुर्वाज ऋभुक्षाः पत्यते शवो ऽव क्षणौमि दासस्य नाम चित्

यदा वज्रं हिरण्यमिदधा रथं हरी यमस्य वर्हतो वि सूरिभिः ।

आ तिष्ठति मघवा सनश्नुत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवसस्पतिः

चिन्नु वृष्टिर्यथाऽस्वा सचाँ इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि प्रुणुते ।

वेति सुक्षयं सुते मधूदिद्वृनोति वातो यथा वनम्

यो वाचा विवाचो मृधवाचः पुरु सहस्राशिवा जघान ।

तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसि पितेव यस्तर्विपीं वावृधे शवः

न्द्र विमदा अजीजन—नूपूर्व्यं पुरुतमं सुदानवे ।

य भोजनमिनस्य य—दा पुशुं न गोपाः करामहे

६

एना सख्या वि यौपु—स्तव चेन्द्र विमदस्य च क्रपेः ।

हि ते प्रमतिं देव जाम्बिव—दुस्मे तं सन्तु सख्या शिवांनि

७ [९] (२२४)

(२४)

६ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुरुद्धा । इन्द्रः, ४-६ अश्विनौ ।

आस्तारपङ्क्तिः, ४-६ अनुष्टुप् ।

मेमं पिबु मधुमन्तं चमू सुतम् ।

नि धारय वि वो मदे सहासिणं पुरुवसो विवक्षसे

१

रुक्थै—रुपं हव्योभिरीमहे ।

चीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वार्यं विवक्षसे

२

पिणा—मसि रुधस्य चोद्विता ।

णामविता वि वो मदे द्विपो नः प्राह्यहंसो विवक्षसे

३

ता मायाविना समीची निरमन्थतम् ।

यदील्लिता नासत्या निरमन्थतम्

४

देवा अकृपन्त समीच्योर्निष्पतन्त्योः ।

ववुवन् देवाः पुनरा वहतादिति

५

मे परारणं मधुमत् पुनरायेनम् ।

देवा देवतया युवं मधुमतस्कृतम्

६ [१०] (२२०)

(२५)

११ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुरुद्धा । सोमः । आन्तारपङ्क्तिः ।

पिं वातय मनो दक्षमुत कर्तुम् ।

सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणान् गावो न यवसे विवक्षसे

१

ल आसते विश्वेषु सोम धामसु ।

मा दमे मम वि वो मदे वि तिष्ठन्ते वसुधं विवक्षसे

२

नै सोम ते प्राहं मिनामि प्राच्या ।

व सूनवे वि वो मदे सूच्या नो जामि चिद्वधाद्विदक्षसे

३

(२३३)

समु प्र यन्ति धीतयः सर्गांसोऽवृताँ इव ।

क्रतुं नः सोम जीवसे वि वो मदे धारया चमसाँ इव विवक्षसे

तव त्ये सोम शक्तिभिर्निकामासो व्युष्टिरे ।

गृत्सस्य धीरास्तवसो वि वो मदे व्रजं गोमन्तमश्विनं विवक्षसे

पशुं नः सोम रक्षसि पुरुत्रा विष्टितं जगत् ।

समाकृणोपि जीवसे वि वो मदे विश्वा संपश्यन् भुवना विवक्षसे

त्वं नः सोम विश्वतो गोपा अदाभ्यो भव ।

सेधं राजन्नप सिधो वि वो मदे मा नो दुःशंसं ईशता विवक्षसे

त्वं नः सोम सुक्रतुर्वयोधेयाय जागृहि ।

क्षेत्रवित्तरो मनुषो वि वो मदे द्रुहो नः पाह्यंहसो विवक्षसे

त्वं नो वृत्रहन्तमेन्द्रस्येन्दो शिवः सखा ।

यत् सीं हवन्ते समिधे वि वो मदे युध्यमानास्तोकसाती विवक्षसे

अयं व स तुरो मद्रु इन्द्रस्य वर्धत प्रियः ।

अयं कक्षीवतो महो वि वो मदे मतिं विप्रस्य वर्धयद्विवक्षसे

अयं विप्राय द्वाशुपे वाजाँ इयति गोमंतः ।

अयं सप्तभ्य आ वरं वि वो मदे प्रान्धं श्रोणं च तारिपद्विवक्षसे

(२६)

९ पेन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृत्वा । पूषा । अनुष्टुप्; १, ४ उष्णिक् ।

प्र ह्यच्छा मनीषाः स्पार्हा यन्ति नियुतः ।

प्र द्रुक्षा नियुद्रथः पूषा अविष्टु माहिनः

यस्य त्यन्महित्वं वाताप्यमयं जनः ।

विप्र आ वंसद्भीतिभिश्चिकेत सुष्टुतीनाम्

स वेद सुष्टुतीनामिन्द्रं पूषा वृषा ।

अभि प्सुरः प्रुपायति व्रजं न आ प्रुपायति

मंसीमहि त्वा वयमस्माकं देव पूषन् ।

मतीनां च साधनं विप्राणां चाध्वम्

धैर्यज्ञानामश्वहयो रथानाम् ।

स यो मनुहितो विप्रस्य यावयत्सखः

शन्तः ।	
या सुहस्ताः	२
जध्वम् ।	
सुनोत	३
जे अध्वरेषु ।	
वायुधे वीर्याय	४
भयुवतिभिर्न मयः ।	
आश्वा ओषधीभिः पृनीतान	५ [२४]
तिरित्यच्छ ।	
यवां धिपणापश्च द्रुवीः	६
यो वां मृगा अभिर्गन्तेमुश्चन ।	
मार्दन् प्र हिणोतनापः	७
मो यो वः सिन्धवो मध्य उभयः ।	
वेचतीः शृणुता हव मे	८
मूर्भि प्र हेत य उभे दृष्टि ।	
परि जितन्तु विचरन्तमुगम	९
गोण्वृधो न निघ्नं चरन्तीः ।	
तोरुषो दन्द्यव सुदृष्टः मरोमीः	१० [२५]
चुवथा हिमोत मत्तं सुनवे धर्माताम ।	
उमूषः श्रुतीवर्गिर्नवानमर्धमापः	११
वि पश्यः सतु य मर्द विमुञ्चतुं य ।	
चरन्तही सतुंयते दयो धाव ।	१२
यति विरुतिर्गुणि ।	
वि सौहृदं सतुंयते धर्मातामः	१३
विदः सुदन्द्यव मयापः ।	
वि मेदिद्वानम मयापः	१४
वि सतुंयते धर्मातामः ।	
वि सतुंयते धर्मातामः	१५ [२६]

10/10/10
10/10/10
10/10/10

तेभ्यो गोधा अयथं कर्षितये ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यन्नैः ।

मिम उष्णोऽवसृष्टाँ अदन्ति स्वयं बलानि तन्वः शृणानाः
 पुन शमीभिः सुशमी अभूवन् ये हिंन्विरे तन्वः सोम उग्रथैः ।
 नृवद्द्रुष्टुं नो माहि वाजान् द्विवि श्रवो दधिपे नाम वीरः

(२२)

८ ऐन्द्रो वसुताः । इन्द्रः । निष्ठुम् ।

ते न वा यो न्यधापि चाक—उच्छुचिर्वा स्तोमो भुरणावजीगः ।

नृणां नर्यो नृत्तमः क्षपावान्

नृती स्याम नृतमस्य नृणाम् ।

अथ विप्रोक्तः अनमनोवृत्तः कृत्स्नेन रथो यो असौ सप्तयानः

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ आत्मा शरीरसमुच्चयं राधा अर्पितः

क्या प्रिया कामें कर आगन ।

अक्षरं समग्रं यन्मूलं मनीषाः

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

... ..

... ..

... ..

... ..

$\frac{1}{\sqrt{2}} \begin{pmatrix} 1 & i \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$

32

10/11/1912

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

... 3-10-1941 ...

... ..

हविर्गन्तो हि भूताऽच्छाप इतोऽशतीरुशन्तः ।	
। ष्टे अरुणः सुपर्णस्तमार्यध्वमूर्मिमद्या सुहस्ताः	२
। ऽप इता समुद्रमपां नपातं हविषा यजध्वम् ।	
। द्दार्मिमद्या सुपर्णं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत	३
। ध्मो दीदयद्वस्वन्तर्यं विप्रस ईळते अध्वरेषु ।	
। पान्मधुमतीरपो द्वा याभिरिन्द्रो वावुधे वीर्याय	४
। सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्युवतिभिर्न मर्यः ।	
। वर्यो अपो अच्छा परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात्	५ [२४]
। युवतयो नमन्त यदीमुशान्तुशतीरेत्यच्छ ।	
। नते मनसा सं चिकित्ते ऽध्वर्यवो धिषणापश्च देवीः	६
। वृताभ्यो अकृणोदु लोकं यो वो मद्या अभिशस्तेरमुश्चत ।	
। इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादन् प्र हिणोतनापः	७
। हिनोत मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्सः ।	
। प्त्तमीड्यमध्वरेष्वाऽऽपो रेवतीः शृणुता हवं मे	८
। सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानमूर्मिं प्र हेतु य उभे इयति ।	
। व्युतमीशानं नभोजां परि त्रितनुं विचरन्तमुत्सम्	९
। ध्वततीरध नु द्विधारा गोपयुधो न नियवं चरन्तीः ।	
। जानित्रीर्भुवनस्य पत्नीरपो वन्दस्व सवृधः सयानीः	१० [२५]
। नोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्मं सनये धनानाम् ।	
। तस्य योगे वि प्र्यध्वमूधः श्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः	११
। ऽपो रेवतीः क्षरथा हि वस्वः क्रतुं च भद्रं विभूथामृतं च ।	
। यश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्वती तदृणते वयो धात ।	१२
। ति यदापो अहश्चमायतीर्धृतं पर्यासि बिभ्रतीर्मधूनि ।	
। ध्वर्युभिर्मनसा संविद्वाना इन्द्राय सोमं सुपर्णं भरन्तीः	१३
। मा अगमन् रेवतीर्जीवधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः ।	
। ने बर्हिषि धत्तन सोम्यासो ऽपां नप्रां संविद्वानास एनाः	१४
। भग्मुत्तारं उशतीर्बर्हिरेदं न्यध्वरे असदन् देवयन्तीः ।	
। अध्वर्यवः सुनतेन्द्राय सोममभूद्वः सुशका देवयज्या	१५ [२६] (३००)

(३१)

११ कवप ऐलूपः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ नो देवानामुप वेतु शंसो विश्वेभित्तरैरवसे यजत्रः ।
 तेभिर्वयं सुप्रखायो भवेम तरन्तो विश्वा दुरिता स्याम
 परि चिन्मतेर्द्विविणं ममन्या हृतस्य पथा नमसा विवासेत् ।
 उत स्वेन क्रतुना सं वदेत् श्रेयांसं दक्षं मनसा जगृभ्यात्
 अधायि धीतिरसंसृग्रमंशा स्तीर्थे न दुस्ममुप यन्त्यूमाः ।
 अभ्यानश्म सुवितस्य शूषं नवेदसो अमृतानामभूम
 नित्यंश्चाकन्यात् स्वपतिर्दमूना यस्मा उ देवः सविता जजान ।
 भर्गो वा गोभिर्यमेमनज्यात् सो अस्मै चारुश्छदयदुत स्यात्
 इयं सा भूया उपसामिव क्षा यद्ध क्षुमन्तः शर्वसा समार्यन् ।
 अस्य स्तुतिं जरितुर्भिक्षमाणा आ नः शग्मास उप यन्तु वाजाः

अस्येदेषा सुमतिः पप्रथाना ऽभवत् पूर्व्या भूमना गौः ।
 अस्य सनीळा असुरस्य योनौ समान आ भरणे बिभ्रमाणाः
 किं स्वद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निष्ठतक्षुः ।
 संतस्थाने अजरे हतऊती अहानि पूर्वीरुपसो जरन्त
 नेतावदेना परो अन्यर्द स्त्युक्षा स द्यावापृथिवी विभर्ति ।
 त्वचं पवित्रं कृणुत स्वधावान् यदीं सूर्यं न हरितो वहन्ति
 स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वीं मिहं न वातो वि ह वाति भूम ।
 मित्रो यत्र वरुणो अज्यमानो ऽग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम्
 स्तुरीर्यत् सृतं सद्यो अज्यमाना व्यथिरव्यथीः कृणुत स्वगोपा ।
 पुत्रो यत् पूर्वः पित्रोर्जनिष्ठ शम्यां गौर्जगार यद्ध पृच्छान्
 उत कण्वं नृपदः पुत्रमाहु रूत श्यावो धनमादत्त वाजी ।
 प्र कृष्णाय रुद्रादपिन्वतोर्धं क्रतमत्र नकिरस्मा अपीपेत्

(३२)

१ कवप ऐलूपः । इन्द्रः । जगती, ६-९ त्रिष्टुप् ।

गमन्तां धियसानस्यं सक्षणिं दरेभिर्वयं अभि पु प्रसीदतः ।
 नाना लमिन्द्र उभयं जुजोषति यत् सोम्यस्यान्धसो ब्रुवोधाति

इन्द्र यासि दिव्यानि रोचना वि पार्थिवानि रजसा पुरुष्युत ।	
। त्वा वहन्ति सुहृदध्वरा उष ते सु वन्वन्तु वग्वना अगधसः	२
। दिन्मे छन्तसद्रूपो वर्षुष्टरं पुत्रो यजानं पित्रोर्धीयति ।	
गाया पतिं वहति वग्वना सुमन पुंस इन्द्रो वहतुः परिष्कृतः	३
तदित् सुधस्थमभि चारु दीधय गावो यच्छासन् वहतुं न धेनवः ।	
माता यन्मन्तुर्धृथस्य पूज्या ऽभि वाणस्य सप्तधातुरिजनः	४
प्र वोऽच्छां रिरिचे देवयुष्पद मेको रुद्रेभिर्याति तुर्वणिः ।	
जरा वा येष्वामृतं पु द्रावन्ते परि व ऊर्मेभ्यः सिञ्चता मधु	५ [२९]
निधीयमानमर्गूळहमप्सु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।	
इन्द्रो विद्वो अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्रे अनुशिष्ट आगाम्	६
अक्षेत्रवित् क्षेत्रविदुं ह्यप्रात् स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः ।	
एतद्वै भद्रमनुशासनस्योत सुतिं विन्दत्यञ्जसीनाम्	७
अद्येदु प्राणीदममग्निमाहा ऽपीवृतो अधयन्मातुरुधः ।	
एमेनमाप जरिमा युवान्महेष्टन् वसुः सुमना वभूव	८
एतानि भद्रा कलश क्रियाम् कुरुश्रवण ददतो मघानि ।	
दान इद्वो मघवानः सो अस्त्वयं च सोमो हृदि यं विभर्भि	९ [३०] (३३०)

—ॐ—

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-२९]

(३३)

९ कवप पेल्लपः । १ विश्वे देवाः, २-३ इन्द्रः, ४-५ कुरुश्रवणस्त्रासदस्यवः, ६-९ उपमथवा मैत्रातिथिः ।
१ त्रिष्टुप्; प्रगाथः= (२ बृहती, ३ सतोबृहती), ४-९ गायत्री ।

प्र मां युयुजे प्रयुजो जनानां वहामि स्म पूषणमन्तरेण ।	
विश्वे देवासो अध मामरक्षन् दुःशासुरागादिति घोष आसीत्	१
सं मां तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पशवः ।	
नि बाधते अमर्तिर्नृशत्रा जसुर्वैनं वैवीयते मतिः	२
मूपो न शिक्षा व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो ।	
सकृत् सु नो मघवन्निन्द्र मृळ्या ऽधा पितेर्व नो भव	३
कुरुश्रवणमावृणि राजानं त्रासदस्यवम् । मंहिष्ठं वाघतामृषिः	४
यस्य मा हरितो रथे तिस्रो वहन्ति साधुरा । स्तवै सहस्रदक्षिणे	५ [१] (३३४)

(३१)

११ कवप पेल्लपः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ नो देवानामुप वेतु शंसो विश्वेभिस्तुरैरवसे यजत्रः ।
 तेभिर्वयं सुषखायो भवेम तरन्तो विश्वा दुरिता स्याम
 परि चिन्मर्तो द्रविणं ममन्या हृतस्य पथा नमसा विवासेत् ।
 उत स्वेन क्रतुना सं वदेत् श्रेयांसं दक्षं मनसा जगृभ्यात्
 अधायि धीतिरसंसृगमंशा स्तीर्थे न दृस्ममुप यन्त्यूमाः ।
 अभ्यानेश्म सुवितस्य शूषं नवेदसो अमृतानामभूम
 नित्यंश्चाकन्यात् स्वपतिर्दमूना यस्मा उ देवः संविता जजान ।
 भगो वा गोभिर्यमेमनज्यात् सो अस्मै चारुश्छदयदुत स्यात्
 इयं सा भूया उपसामिव क्षा यद्ध क्षुमन्तः शर्वसा समायन् ।
 अस्य स्तुतिं जरितुर्भिक्षमाणा आ नः शग्मास उप यन्तु वाजाः

अस्येदेपा सुमतिः पप्रथाना ऽभवत् पूर्या भूमना गौः ।
 अस्य सनीळा असुरस्य योनौ समान आ भरणे बिभ्रमाणाः
 किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निण्डतक्षुः ।
 संतस्थाने अजरे इतऊती अहानि पूर्वीरुपसो जरन्त
 नैतावदेना परो अन्यदस्त्युक्षा स द्यावापृथिवी बिभर्ति ।
 त्वचं पवित्रं कृणुत स्वधावान् यदीं सूर्यं न हरितो वहन्ति
 स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वीं मिहं न वातो वि ह वाति भूम ।
 मित्रो यत्र वरुणो अज्यमानो ऽग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम्
 स्तरीर्यत् सूत सद्यो अज्यमाना व्यथिरव्यथीः कृणुत स्वगोपा ।
 पुत्रो यत् पूर्वः पित्रोर्जनिण्ड शम्यां गौर्जगार यद्ध पृच्छान्
 उत कण्वं नृपदः पुत्रमाहु रूत श्यावो धनमार्दत्त वाजी ।
 प्र कृष्णाय रुशदपिन्वतोर्ध कृतमत्र नकिरस्मा अपीपेत्

(३२)

१ कवप पेल्लपः । इन्द्रः । जगती, ६-९ त्रिष्टुप् ।

प्र मु गमन्ता धियसानस्य सुक्षणि वरेभिर्वरा अभि पु प्रसीदतः ।
 अस्माकमिन्द्र उभयं जुजोपति यत् सोम्यस्यान्धसो बुयोधति

१२ राजा प्रातस्य प्रथमा बभूव ।
 हणध्मि दशाहं प्राचीस्तहृतं वदामि
 कृपस्व वित्ते रमस्व बृहु मन्यमानः ।
 माया तन्मे वि चण्टे सवितायमर्यः
 मा नो मा नो घोरेण चरताभि धृष्णु ।
 ततिरन्यो बभूणां प्रसितौ न्वस्तु

१२

१३

१४ [५] (३५२)

(३५)

३ लुशो धानाकः । विश्वे देवाः । जगती, १३-१४ त्रिष्टुप् ।

अग्रयो ज्योतिर्भरन्त उपसो व्युष्टिषु ।
 ामपो ऽद्या देवानामव आ वृणीमहे १
 गीमहे मातृन् त्सिन्धून् पर्वताञ्छर्युणावतः ।
 गीमहे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कृणोतु नः २
 अनागसो मही त्रायेतां सुविताय मातरा ।
 ामघं स्वस्त्य॒ग्निं समिधानमीमहे ३
 व्यं रेवत् सनिभ्यो रेवती व्युच्छतु ।
 गीमहि स्वस्त्य॒ग्निं समिधानमीमहे ४
 रश्मिभिर्ज्योतिर्भरन्तीरुपसो व्युष्टिषु ।
 युच्छत स्वस्त्य॒ग्निं समिधानमीमहे ५ [६]

रन्तु न उदग्रयो जिहतां ज्योतिषा बृहत् ।
 जिं रथं स्वस्त्य॒ग्निं समिधानमीमहे ६
 रेण्यं भागमा सुव स हि रत्नधा असि ।
 पृ बुवे स्वस्त्य॒ग्निं समिधानमीमहे ७
 र्चनं देवानां यन्मनुष्याऽऽ अमन्महि ।
 १ सूर्यः स्वस्त्य॒ग्निं समिधानमीमहे ८

(३६०)

यस्य प्रस्वादसो गिरि उपमश्रवमः पितुः । क्षेत्रं न शृण्वमृचुपे ६
अधि पुत्रोपमश्रवो नपान्मित्रातिथेगति । पितुष्टे अस्मि वन्विता ७
यदीशीयामृतानामुत वा मर्त्यानाम् । जीवेदिन्मयवा मम ८
न देवानामति व्रतं श्रुतात्मा च न जीवति । तस्या युजा वि वावृते ९ [२]

(३४)

१४ कथप ऐन्द्रपः अश्वो मौजवान् वा । १, ७, ९, १२ अक्षः, १३ रुषिः, १४-१६, ८, १०, ११

१४ अक्ष-कितव-निन्दा । विष्टुप्, ७ जगती ।

प्रावेपा मां बृहतो मादयन्ति प्रवातेजा इरिणे ववृतानाः ।
सोमस्येव मौजवतस्य मक्षो विभीर्दको जागृविर्मह्यमच्छान् १
न मां मिमेष न जिहीळ एषा शिवा सखिभ्य उत मह्यमासीत् ।
अक्षस्याहमेकपरस्य हेतो रनुवतामप जायामरोधम् २
द्वेष्टि श्वश्रुरप जाया रुणाद्धि न नाथितां विन्दते मडितारम् ।
अश्वस्येव जर्तो वस्यस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम् ३
अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य यस्यागृध्रेदने वाज्यक्षः ।
पिता माता भ्रातर एनमाहु न जानीमो नयता वृद्धमेतम् ४
यदादीध्ये न दविपाण्येभिः परायद्भ्योऽव हीये सखिभ्यः ।
न्युप्ताश्च वध्रवो वाचमक्रतु एमीर्देयां निष्कृतं जारिणीव ५ [३]
सभामेति कितवः पृच्छमानो ज्ञेयामीति तन्वाष्ट शूशुजानः ।
अक्षसो अस्य वि तिरन्ति कामं प्रतिदीत्रे दधत आ कृतानि ६
अक्षस इदं दुशिर्नो नितोदिनो निक्त्वा नस्तर्पनास्तापयिष्णवः ।
कुमारदेष्णा जयतः पुनर्हणो मध्वा संपृक्ताः कितवस्य वृहणा ७
त्रिपञ्चाशः कीलति व्रात एषा देव इव सविता सत्यधर्मा ।
उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते राजां चिदेभ्यो नम इत् कृणोति ८
नीचा वर्तन्त उपरि स्फुरन्त्य हस्तासो हस्तवन्तं सहन्ते ।
द्विष्या अङ्गारा इरिणे न्युप्ताः शीताः सन्तो हृदयं निर्दहन्ति ९
जाया तप्यते कितवस्य हीना माता पुत्रस्य चरतः कं स्वित् ।
कृणावा विभ्यद्धनमिच्छमानो ऽन्येषामस्तमुप नक्तमेति १० [४] (११)

लेयं हृद्वायं कितव तंतापा—ऽन्येषां जायां सुकृतं च योनिम् वाले अश्वान् युजुजे हि बभूव त्सो अग्रेरन्ते वृषलः पपाद	११
गे वः सेनानीर्महतो गणस्य राजा वार्तस्य प्रथमो बभूव । रस्मै कृणोमि न धना रुणधिम दशाहं प्राचीस्तद्वत् वदामि	१२
अक्षैर्मा दीव्यः कृषिमित् कृषस्व वित्ते रसस्व बहु मन्यमानः । तत्र गावः कितव तत्र जाया तन्मे वि चष्टे सवितायमयः	१३
मित्रं कृणुध्वं खलु मृळता नो मा नो घोरेण चरताभि धृष्णु । नि वो नुःमन्युर्विशतामराति—रन्यो बभूणां प्रसितौ न्वस्तु	१४ [५] (३५२)

(३५)

१४ लुशो धानाकः । विश्वे देवाः । जगती, १३-१४ त्रिष्टुप् ।

अवुधमु त्य इन्द्रवन्तो अग्रयो ज्योतिर्भरन्त उपसो व्युष्टिषु । मही द्यावापृथिवी चेततामपो ऽद्या देवानामव आ वृणीमहे	१
वृषस्पृथिव्योस्व आ वृणीमहे मातृन् त्सिन्धून् पर्वताञ्छर्यणावतः । अनागास्त्वं सूर्यमुपासमीमहे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कृणोतु नः	२
द्यावा नो अद्य पृथिवी अनागसो मही त्रयितां सविताय मातरा । उपा उच्छन्त्यर्प वाधतामव स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	३
इयं न उक्षा प्रथमा सुदेव्यं रेवत् सनिभ्यो रेवती व्युच्छतु । आरे मन्युं दुर्विद्वत्स्य धीमहि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	४
प्र याः सिवते सूर्यस्य रश्मिभि—ज्योतिर्भरन्तीरुपसो व्युष्टिषु । भद्रा नो अद्य श्रवसे व्युच्छत स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	५ [६]

अनमीवा उपस आ चरन्तु न उदग्रयो जिहतां ज्योतिषा बृहन् । आयुक्षातामश्विना तूतुजिं रथं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	६
श्रेष्ठं नो अद्य सवितर्वरेण्यं भागमा सुव स हि रत्नधा अमि । रायो जनित्री धिष्णामृषं ब्रुवे स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	७
पिपेतुं मा तद्वत्स्य प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्याः अमन्महि । विश्वा इदृताः स्पृष्टेति सूर्यः स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	८ (३६०)

अद्वेपो अद्य बर्हिषः स्तरीमाणि ग्राणां योगे मन्मनः सार्धं ईमहे ।

आदित्यानां शर्माणि स्था भुरण्यसि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे

१

आ नो बर्हिः सधमादे बृहद्विवि देवाँ ईळे सादया सप्त होतृन् ।

इन्द्रं मित्रं वरुणं सातये भगं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे

१० [७]

त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो यज्ञमवता सजोपसः ।

बृहस्पतिं पूषणमश्विना भगं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे

११

तन्नो देवा यच्छत सुप्रवाचनं छर्दिरादित्याः सुभरं नृपाय्यम् ।

पश्वे तोकाय तनयाय जीवसे स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे

१२

विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिन्द्राः ।

विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे

१३

यं देवासोऽवथ वाजसातो यं त्रायध्वे यं पिपृथात्यंहः ।

यो वो गोपीथे न भयस्य वेदु ते स्याम देववीतये तुरासः

१४ [८] (१३३)

(३६)

१४ लुशो धानाकः । विश्वे देवाः । जगती, १३-१४ त्रिष्टुप् ।

उपासानक्ता बृहती सुपेशसा द्यावाक्षामा वरुणो मित्रो अर्यमा ।

इन्द्रं हुवे मरुतः पर्वता अप आदित्यान् द्यावापृथिवी अपः स्वः

१

द्यौश्च नः पृथिवी च प्रचेतस ऋतावरी रक्षतामहंसो रिपः ।

मा दुर्विदत्रा निक्कतिर्न ईशत तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे

२

विश्वस्मान्नो अदितिः पात्वहंसो माता मित्रस्य वरुणस्य रेवतः ।

वृज्जो नशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे

३

वदुन्नप रक्षांसि सेधतु दुण्वग्न्यं निक्कतिं विश्वमत्रिणम् ।

शर्म मरुतामशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे

४

एन्द्रो बर्हिः सीदतु पिन्वतामिळा बृहस्पतिः सामभिर्क्रको अर्चतु ।

सुप्रकेत जीवसे मन्म धीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे

५ [१]

द्विविस्पृशी यज्ञमस्माकमश्विना जीराध्वरं कृणुत सुम्रमिष्टये ।

प्राचीनरश्मिमाहुतं धृतेन तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे

६

(१३३)

उप हव्ये सुहवं मारुतं गणं पावकमृष्वं सखायं शंभुवम् ।
 तयस्पोषं सौश्रवसाय धीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे
 अपां पेहं जीवधन्यं भरामहे देवाव्यं सुहवमध्वरश्रियम् ।
 सुराग्निं सोममिन्द्रियं यमीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे
 सनेम तत् सुसन्तितां सन्तिवभिर्वयं जीवा जीवपुत्रा अनागसः
 ब्रह्मद्विषो विष्णवेनो भरेरतु तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे
 ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते शृणोतन यद्वा देवा ईमहे तद्देदातन ।
 जैत्रं क्रतुं रयिमद्वीरवद्यशस्तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे

१० [१०]

महदुद्य महतामा वृणीमहे ऽवो देवानां बृहतामनवर्णाम् ।
 यथा वसु वीरजातं नशामहे तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे
 महो अग्नेः समिधानस्य शर्म ण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये ।
 श्रेष्ठे स्याम सवितुः सर्वामनि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे
 ये सवितुः सत्यसंवस्य विश्वे मित्रस्य व्रते वरुणस्य देवाः ।
 ते सौमगं वीरवद्वोमदप्नो दधातु द्रविणं चित्रमस्ये
 सविता पश्चातात् सविता पुरस्तात् सवितोत्तरातात् सविताधरातात् ।
 सविता नः सुवतु सर्वतातिं सविता नो रासतां दीर्घमार्युः

(३७)

१२ सौर्योऽभितपाः । सूर्यः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं संपर्यत ।
 दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत
 सा मा सत्योक्तिः परि पातु विश्वतो द्यावा च यत्र ततनुन्नहानि च ।
 विश्वमन्यन्ति विशते यदेजति विश्वाहापो विश्वाहोर्जति सूर्यः
 न ते अदेवः प्रदिवो नि वासते यदेतशेभिः पतुरै र्युर्यसि ।
 प्राचीनमन्यदनु वतते रज उदुन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य
 येन सूर्य ज्योतिषा वाधसे तमो जगच्च विश्वमुद्रियार्षि भानुना ।
 तेनास्माद्विश्वामनिगमनाहुति मपामीवामप दुप्पवज्यं सुव
 विश्वस्य हि प्रेषितो रक्षसि व्रत मह्यपन्नृचरसि स्वधा अनु ।
 यदुद्य त्वा सूर्योपन्नवामहे तं नो देवा अनु मंतीरतु क्रतुम्

तं नो द्यावापृथिवी तन्न आप इन्द्रः शृण्वन्तु मरुतो हव्यं वचः ।
मा शूने भूम सूर्यस्य संहृशि भद्रं जीवन्तो जरणामशीमहि

६ [१२]

विश्वाहा त्वा सुमनसः सुचक्षसः प्रजावन्तो अनमीवा अनागसः ।
उद्यन्तं त्वा मित्रमहो दिवेदिवे ज्योग्जीवाः प्रति पश्येम सूर्य
महि ज्योतिर्विभ्रतं त्वा विचक्षण भास्वन्तं चक्षुषेचक्षुषे मयः ।
आरोहन्तं बृहतः पाजसस्परि वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य
वस्य ते विश्वा भुव्नानि केतुना प्र चरेते नि च विशन्ते अक्तुभिः ।

७

८

९

अनागास्त्वेन हरिकेश सूर्याऽह्नाह्ना नो वस्यसावस्यसोर्दिहि
शं नो भव चक्षसा शं नो अह्ना शं भानुना शं हिमा शं घृणेन ।

१०

यथा शमध्वञ्छमसद् दुरोणे तत् सूर्यं द्रविणं धेहि चित्रम्
अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शमी यच्छत द्विपदे चतुष्पदे ।

११

अदत् पिबदुर्जयमानमाशितं तदुस्मे शं योररपो दधातन
यद्वा देवाश्चक्रम जिह्वा गुरु मनसो वा प्रयुती देवहेलनम् ।

१२ [१३]

अग्रा यो नो अमि दुच्छुनायते तस्मिन् तदेनो वसवो नि धेतन

(३८)

५ मुक्तवानिन्द्रः । इन्द्रः । जगती ।

अग्निम न इन्द्र पुंसुनो यजाम्यति शिमीयति क्रन्दमि प्रावं सातयं ।
यद्य गोपता धृष्टिर्पु म्यादिषु विष्वक् पतन्ति द्विचवो नृपाह्यं
न नो क्षमन्ते मदेन व्यृणुहि गोअर्णमं गयिमिन्द्र श्रवाय्यम ।
यजामे ते जवयः शक्र मेदिना यथा वयमुद्यमि तद्रसो कृधि
यो नो दास आर्यो वा पुरुषुनाऽदेव इन्द्र युधयं चिकेतति ।
अस्मान्निदे सुवहाः सन्तु शत्रवस्त्वया वयं नान वनुयाम संग्रम
यो दुष्टेर्निदेवो यश्च भृगिमि यो अर्भीके वगिवाविच्रपाह्यं ।
नो मिवादे मयिभुव्य धुने नः मुवाभूमिन्द्रमवमे कगमदे
सुवृत्तं हि त्वाभूमिन्द्र श्रुवा नानुदं वृषम श्रुचादनम ।
न मेवन्त परि कुम्मादिहा गदि किम त्वावान् मुक्तवानिन्द्र आसमे

१

२

३

४

५ [१४]

१४ काक्षीवती घोषा । अश्विनौ । जगती. १४ त्रिष्टुप् ।

यो वां परिज्मा सुवृद्धिना रथो जुषामुणासो हव्यो हविष्मता ।
 अश्वत्तमासस्तमु वामिदं वयं पितुर्न नाम सुहवं हवामहे
 चोदयंतं सूनताः पित्रतं धिय उत पुरंधीरीरयतं तदुश्मसि ।
 यशसं भागं कृणुतं नो अश्विना सोमं न चारं सयवत्सु नस्कृतम्
 अमाजुराश्विद्भवथो युवं भगो ऽनाशोश्चिद्वितारापमस्य चित ।
 अन्धस्य विन्नासत्या कृशस्य चिद्युवामिदाहुभिषजा रुतस्य चिन
 युवं च्यवानं सूनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षथुः ।
 निष्पौड्यमूहथुरन्ध्र्यस्परि विश्वेत ता वां सर्वनेषु प्रवाच्या
 पुराणा वां वीर्यां प्र ब्रवा जने ऽथो हासथुभिषजा मयोभुवा ।
 ता वां नु नव्याववसे करामहे ऽयं नासत्या श्रृरिथ्या दधंत

इयं वामहे कृणुतं मे अश्विना पुत्रायैव पितरा मह्यं शिक्षतम् ।
 अनापिरज्ञा असजात्यामितिः पुरा तस्यां अभिशन्तेरयं स्पृतम्
 युवं रथेन विमदायं शुन्ध्युवं न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषणाम ।
 युवं हवं वधिमत्या अगच्छतं युवं सुपतिं चक्रथुः पुरंधये
 युवं विप्रस्य जरणामपेयुषः पुनः कलेरकृणुतं युद्धयः ।
 युवं वर्न्दनमृष्यदादुपथुयुवं सद्यो विष्पलमेतवे क्रथः
 युवं हे रेभं वृषणा गुहां हित मुदैरयतं ममूवांसमश्विना ।
 युवमूवीसंमुत ततमत्रय ओमन्वन्तं चक्रथुः सतवधये
 युवं श्वेतं पेद्रवेऽश्विनाश्वं नवभिर्वाजिनवनी च वाजिनम् ।
 चक्रथुं ददथुर्दादयत्सखं भगं न नृभ्यो हव्यं मयोभुवाम

न तं राजानावदिते कुतश्चन नाहो अश्रोति दुग्निं नक्षिभ्यय ।
 यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोदधं कृणुथः एन्त्या सुह
 आ तेन यातुं मनसो जवीयसा रथं च दानुभर्दधुर्गश्विना ।
 यस्य योनें इतिता जायते दिव उमे अहनी मुदिनं दिवन्वतः
 ता वृत्तिर्यातं जपुषा वि पर्वत नरिन्वन्तं शयवे धेनुतश्विना ।
 वृक्षस्य विहृतिं कामन्तरान्यायुवं मन्वीभिर्गमिनाममुश्नम्

तं नो द्यावापृथिवी तन्न आप इन्द्रः शृण्वन्तु मरुतो हवं वचः ।
सा शूने भूम सूर्यस्य संहृति मद्रं जीवन्तो जरुणामशीमहि

६ [१२]

विश्वाहा त्वा सुमर्त्तसः सुचक्षसः प्रजावन्तो अनमीवा अनागसः ।
उद्यन्तं त्वा मित्रमहो दिवेदिवे ज्योग्जीवाः प्रति पश्येम सूर्य
महि ज्योतिर्विश्रतं त्वा विचक्षण भास्वन्तं चक्षुषेचक्षुषे मयः ।
आरोहन्तं बृहतः पार्जसस्परि वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य
वस्य ते विश्वा भुवनानि केतुना प्र चरेते नि च विशन्ते अकतुभिः ।
अनागास्त्वेन हरिकेश सूर्याऽह्नाह्ना नो वस्यसावस्यसोदिहि

७

८

९

शं नो भव चक्षसा शं नो अह्ना शं भानुना शं हिमा शं वृणेत ।
यथा शमध्वञ्छमसद् दुरोणे तत सूर्य द्रविणं धेहि चित्रम्
अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शर्म यच्छत द्विपदे चतुष्पदे ।
अदत् पिबदुर्जयमानमाशितं तदुस्मे शं चोरुरपो दधातन
यद्वो देवाश्चक्रम जिह्वा गुरु मर्त्तसो वा प्रयुती देवहेळनम् ।
अरावा यो नो अभि दुच्छुनायते तस्मिन् तदेनो वसवो नि धेतन

१०

११

१२ [१३]

(३८)

५ मुष्कवानिन्द्रः । इन्द्रः । जगती ।

अस्मिन् न इन्द्र पृत्सुतो यशस्वति शिमीवति क्रन्दसि प्राव सातये ।
यत्र गोपाता धृषितेषु खादिषु विष्वक् पतन्ति दिद्यवो नृपाह्ये
स नः क्षुमन्तं सदेनै व्यूर्णहि गोअर्णसं रयिमिन्द्र श्रवाय्यम् ।
न्याम ते जयतः शक्र मेदिनो यथा वयमुष्मसि तद्रसो कृधि
यो नो दाम आर्यो वा पुरुषुताऽदेव इन्द्र युधये चिकेतति ।
अस्माभिष्टे सुपहाः सन्तु शत्रवस्त्वया वयं तान् वनुयाम संग्राम
यो दुधेभिर्हव्या यश्च भूरिभिर्वा अमीके वरिवोविनृपाह्ये ।
तं दिवादे सन्निमद्य श्रुतं नरं सर्वाश्चमिन्द्रमवसे करामहे
स्त्ववृत्तं हि त्वामहमिन्द्र शुश्रवा नानुदं वृषभ रथचोदनम् ।
प्र मुञ्चस्व परि कुन्सादिहा गहि किमु त्वावान् मुष्कयोर्विन्द्र आसते

१

२

३

४

५ [१४]

ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यवे ।
 कृतं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथेष्ठामपं दुर्मतिं हतम्
 कं स्विदुथ कतमास्वश्विना विक्षु द्रुसा माङ्गयेते शुभस्पती ।
 क इ नि येमे कतमस्य जग्मतु विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम्

१३

१४ [२०] (४२५)

(४१)

३ सुहस्यो ग्रौपेयः । अश्विनौ । जगती ।

समानम् त्वं पुरुहूतमुदथ्यं रथं त्रिचक्रं सर्वना गतिगन्तम् ।
 परिज्मानं विदुथ्यं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उपसो हवामहे
 प्रातर्गुजं नानुत्यार्थि तिष्ठथः प्रातर्गवाणं मधुवाहनं रथम् ।
 विशो येन गच्छथो यज्वरीनरा कीरेश्विद्यज्ञं होतुमन्तमश्विना
 अश्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्यं माग्निं वा धुतर्दक्षं दसूतसम्
 विप्रस्य वा यत् सर्वनाति गच्छथो ऽनु आ यानं मधुपेयमश्विना

१

२

३ [२१] (४२८)

(४२)

११ कृष्ण आदिगन्तः । इन्द्रः । विष्टर ।

अस्तेषु सु प्रतरं लायमस्यन् भूपस्त्रिव प्र भग्न रतेर्ममस्मै ।
 वाचा विशास्तरत् वार्वमयो नि रांसय जगितः सोम इन्द्रम्
 दोहेन गामुषं शिक्षा सखायं प्र दोधय जनिर्जगमिदम् ।
 कोशं न पूर्णं वसुना नृपुष्टना र्वापय मष्टेपातु इन्द्रं
 किमुद्ग त्वा मयपन् भोजमातुः मिमीहि मा मिश्रये त्वां शुभेभि ।
 अग्रश्वती मम धीरन्तु शक्र वसुविष्टं भगमिन्ना भग नः
 त्वां जना ममसत्येपिन्द्र संतन्धाना नि हवन्ते मनीषि ।
 अत्रा सुवं कृणुते यो हविष्मान् नानुगता सुगवे वेति इन्द्रः
 धत्तं न स्युर्न धत्तं यो अस्मै वीजान् सोमो आमुनेति प्रवक्ष्यन् ।
 तस्यै शक्यं सुवृक्षान् प्रावक्षी नि स्वर्गान् सुवृक्षि इति सुवृक्ष

१

२

३

४

५ [२२]

यस्मिन् एवं वृष्टिमा संकल्पिते यः विश्वं कुरुत कार्मणम् ।
 आगस्त्रिव मम भवतामस्तु मधु—सोमो वृक्षा जगता ममनाम्

६

(४३५)

एतं वां स्तोममश्विनावकुर्मा तक्षाम भृगवो न रथम् ।
न्यमृक्षाम योषणां न मर्यं नित्यं न सूनुं तनयं दधानाः

१४ [१७]

(४०)

१४ काक्षीवती घोषा । अश्विनौ । जगती ।

रथं यान्तं कुह को ह वां नरा प्रतिं द्युमन्तं सुवितार्य भूपति ।
प्रातर्यावाणं विभ्वं विशेविंशे वस्तोर्वस्तोर्वहमानं धिया शर्मि १
कुह स्विद् द्रोपा कुह वस्तोर्श्विना कुहामिपित्वं करतः कुहोपतुः ।
को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषां कृणुते सुधस्थ आ २
प्रातर्जरेथे जरणेव कार्पया वस्तोर्वस्तोर्यजता गच्छथो गृहम् ।
कस्य ध्वसा भवथः कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवनाव गच्छथः ३
युवां मृगेव वारुणा मृगण्यवो द्रोपा वस्तोर्हविषा नि ह्वयामहे ।
युवं होत्रामृतुथा जुह्वते नरेपुं जनाय वहथः शुभस्पती ४
युवां ह घोषा पर्यश्विना यती राज्ञ ऊचे दुहिता पृच्छे वां नरा ।
भूतं मे अहं उत भूतमक्तवे ऽश्ववाते रथिने शक्तमवते ५ [१८]

युवं कवी ष्टः पर्यश्विना रथं विशो न कुत्सो जरितुर्नशायथः ।
युवोर्ह मक्षा पर्यश्विना मध्वासा भरत निष्कृतं न योषणा ६
युवं ह भुज्यं युवमश्विना वशं युवं शिञ्जारमुशानामुपारथुः ।
युवो ररावा परिं सुख्यमासते युवोरुहमवसा सुममा चके ७
युवं ह कुशं युवमश्विना शयुं युवं विधन्तं विधवामुरुण्यथः ।
युवं सुनिभ्यः स्तनयन्तमश्विना ऽपं व्रजमूर्णथः सप्तास्यम् ८
जनिष्ठ योषा पतयत् कनीनको वि चारुहन् वीरुधो दुंसना अनु ।
आस्मै रीयन्ते निवनेव सिन्धवो ऽस्मा अहं भवति तत् पतित्वनम् ९
जीवं रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे दीर्घामनु प्रसितिं दीधियुनरः ।
वामं पितृभ्यो य इदं संभरिरे मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे १० [१९]

न तस्य विद्य तदु पु प्र वोचत् युवां ह यद्युवत्याः क्षेति योनिषु ।
प्रियोस्त्रियस्य वृषभस्य रेतिनो गृहं गमेमाश्विना तदुश्मसि ११
आ वामगन् त्सुमतिर्वाजिनीवसू न्यश्विना हृत्सु कामा अयंसत ।
अभूतं गोषा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्था अशीमाहि १२

ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यवे ।
 कृतं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणं पथेष्ठा मर्षं दुर्मतिं हतम्
 कं स्विदुद्य कतमास्वाश्विना विश्वं दुस्त्रा मादयेते शुभस्पती ।
 क ई नि येमे कतमस्य जग्मतुर्विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम्

१३

१४ [२०] (४२५)

(४१)

३ सहस्यो घौपेयः । अश्विनौ । जगती ।

समानम् त्वं पुरुहूतमुक्थ्यं रथं त्रिचक्रं सर्वना गनिगमतम् ।
 परिज्मानं विदुथ्यं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उपसौ हवामहे
 प्रातर्युजं नासत्याधि तिष्ठथः प्रातर्यावाणं मधुवाहनं रथम् ।
 विशो येन गच्छथो यज्वरीनरा कीरोश्चिद्यज्ञं होतुमन्तमश्विना
 अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्यं मग्निं वा धृतदक्षं दसूनसम्
 विप्रस्य वा यत् सर्वानानि गच्छथो ऽत आ यातं मधुपेयमश्विना

१

२

३ [२१] (४२८)

(४२)

११ कृष्ण आक्षिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन् भूपन्निव प्र भरा स्तोममस्मै ।
 वाचा विप्रास्तरत् वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम्
 दोहेन गामुषं शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् ।
 कोशं न पूर्णं वसुना न्युष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम्
 किमङ्ग त्वा मघवन् भोजमाहुः शिशिहि मां शिशयं त्वा शृणोमि ।
 अप्रस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविजुं भर्गमिन्द्रा भरा नः
 त्वां जना ममसुत्येष्टिन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ।
 अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मान् नासुन्वता सत्यं वष्टि शूरः
 धनं न स्पन्दं घृहलं यो अस्मै तीक्ष्णं त्सोमा आसुनोति प्रयस्वान् ।
 तस्मै शत्रून् त्सुतुकान् प्रातरहो नि स्वप्नान् युवति हन्ति वृधम्

१

२

३

४

५ [२२]

यस्मिन् वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिशायं मघवा काममस्मे ।
 आराचिवन् सन् भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै दृष्टा जन्वा नमन्ताम्

६

(४३४)

एतं वां स्तोममश्विनाचक्रमा—तक्षाम भृगवो न रथम् ।
न्यमृक्षाम योषणां न मर्यं नित्यं न स्रुतं तनयं दधानाः

१४ [१७]

(४०)

१४ काश्रीवती गोपा । अश्विनौ । जगती ।

रथं यान्तं कुह को ह वां नरा प्रति शुमन्तं सुविताय भूपति ।
प्रातर्यावाणं विश्वं विशेविशे वस्तोर्वस्तोर्वहमानं धिया शर्मि
कुहं स्विद् दोषा कुह वस्तोरश्विना कुहामिपित्वं करतः कुहोपतुः ।
को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषा कृणुते सधस्थ आ
प्रातर्जरथे जरणेव कार्पया वस्तोर्वस्तोर्यजता गच्छथो गृहम् ।
कस्य ध्वसा भवथः कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवनाय गच्छथः
युवां भृगवे वारणा मृगण्यवो दोषा वस्तोर्हविषा नि ह्वयामहे ।
युवं होत्रामृतुथा जुहते नरे—पं जनाय वहथः शुभस्पती
युवां ह योषा पर्यश्विना यती राज ऊचे दुहिता पृच्छे वां नरा ।
भूतं मे अहं उत भूतमक्तवे ऽश्वावते रथिने शक्तमवते

१

२

३

४

५ [१८]

युवं कुवी ष्ठः पर्यश्विना रथं विशो न कुत्सो जरितुर्नशायथः ।
युवोर्ह मक्षा पर्यश्विना मध्वा—सा भरत निष्कृतं न योषणा
युवं ह भुज्युं युवमश्विना वशं युवं शिञ्जारमुजानामुपारथुः ।
युवो ररावा परि सख्यमासते युवोरुहमवसा सुस्रमा चके
युवं ह कृशं युवमश्विना शयुं युवं विधन्तं विधवामुरुण्यथः ।
युवं सनिभ्यः स्तनयन्तमश्विना ऽप ब्रजमूर्णुथः सप्तास्यम्
जनिष्ठा योषा पतयत् कनीनको वि चारुहन् वीरुधो दुंसना अनु ।
आस्मै रीयन्ते निवनेव सिन्धवो ऽस्मा अहं भवति तत् पतित्वनम्
जीवं रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे कृीर्चामनु प्रसितिं दीधियुर्नरः ।
वामं पितृभ्यो य इदं संभरिरे मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे

६

७

८

९

१० [१९]

न तस्य विद्म तदु पु प्र वोचत युवां ह यद्युवत्याः क्षेति योनिषु ।
प्रियोस्त्रियस्य वृषभस्य रेतिनो गृहं गमिमाश्विना तदुश्मसि
आ वामगन् त्सुमतिर्वाजिनीवसू न्यश्विना हृत्सु कामा अयंसत ।
अभूतं गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्था अशीमाहि

११

१२

(४१)

ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यवे ।

कृतं तीर्थं सुप्रणामं शुभस्पती स्थाणुं पथेष्ठामप दुर्मतिं हतम्

१३

कं स्विदुद्य कतमास्वश्विना विक्षु दुस्सा मादयेते शुभस्पती ।

क ई नि येमे कतमस्य जगमुर्विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम्

१४ [२०] (४२५)

(४१)

३ सुहस्त्यो घौपेयः । अश्विनौ । जगती ।

समानम् त्वं पुरुहूतमुक्थ्यं रथं त्रिचकं सर्वना गनिर्गमतम् ।

परिजमानं विदुथ्यं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उपसो हवामहे

१

प्रातर्युजं नासुत्याधि तिष्ठथः प्रातर्यावाणं मधुवाहनं रथम् ।

विशो येन गच्छथो यज्वरीनरा कीरोश्चिद्यज्ञं होतुमन्तमश्विना

२

अध्वर्यु वा मधुपाणिं सुहस्त्यमग्निधं वा धृतदक्षं दमूनसम्

विप्रस्य वा यत् सर्वनानि गच्छथो ऽत आ यातं मधुपेयमश्विना

३ [२१] (४२८)

(४२)

११ कृष्ण आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्तेव सु प्रतरं लाघमस्यन् भूपन्निव प्र भरा स्तोममस्मै ।

वाचा विप्रास्तरत् वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम्

१

दोहेन गामुप शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् ।

कोशं न पूर्णं वसुना न्युष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम्

२

किमुङ्ग त्वा मघवन् भोजमाहुः शिशिहि मां शिशयं त्वां शृणोमि ।

अप्रस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदुं भर्गमिन्द्रा भरा नः

३

त्वां जना ममसुत्येष्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ।

अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मान् नासुन्वता सुखं वष्टि शूरः

४

धनं न स्पन्दं घृहलं यो अस्मै तीवान् त्सोमा आसुनोति प्रयस्वान् ।

तस्मै शत्रून् त्सुतृकान् प्रातरहो नि स्वप्नान् युवति हन्ति वृत्रम्

५ [२२]

यस्मिन् वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिशार्य मघवा काममस्मे ।

आराच्चित् सन् भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै दृक्षा जन्या नमन्ताम्

६

(४३४)

आराच्छत्रुमर्षं वाधस्व दुर—सुग्रीो यः शम्भ्यः पुरुहूत तेन ।
 अस्मे धेहि यवमदोर्मदिन्द्र कूधी धियं जरित्रे वार्जरत्नाम् ७
 प्र यमन्तवृषसवासो अगमन् तीव्राः सोमा बहुलान्तांस इन्द्रम् ।
 नाहं दामानं मघवा नि यंस—त्रि सुन्वते वहति भूरि वामम् ८
 उत प्रहामतिदीव्या जयाति कृतं यच्छुभी विचिनोति काले ।
 यो देवक्रामो न धना रुणद्धि समित् तं राया सृजति स्वधावान् ९
 गोभिष्टरेमार्मतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा धना—न्यस्मार्केन वृजनेना जयेम १०
 बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चा—दुतोत्तरस्मादधरादवायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ११ [२३] (३१)

(२६)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥२॥ सू० २१-३३]

११ कृष्ण आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती, १०-११ त्रिष्टुप् ।

अच्छां म इन्द्रं मंतयः स्वविदः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूपत ।
 परि प्वजन्ते जनयो यथा पतिं मर्थं न शुन्ध्युं मघवानमूतये १
 न वा त्वद्रिगर्षं वेति मे मन—स्त्वे इत् कामं पुरुहूत शिश्रय ।
 राजेव दस्म नि षडोऽधि बर्हि—प्यस्मिन् त्सु सोमेऽवपानमस्तु ते २
 विष्वदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स वत् ववा वस्व ईशते ।
 तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो व—वपभस्यं शुष्मिणः
 वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन् त्सो—मुः ।
 प्रेषामनीकं शवसा दर्विद्युत—द्विदत् ३
 कृतं न श्वभी वि चिनोति देवने जयत
 न तत् ते अन्यो अनु वीर्यं शक्र—

विशंविशं मघवा पर्यशायत जनाना
 वस्याहं शक्रः सर्वनेषु रण्यति स त
 आपो न सिन्धुमभि
 विप्रा महो

न कुद्धः पंतयद्रजःस्वा यो अर्यपेत्नीरकृणोद्विमा अपः ।	
मुन्वते मधवा जीरदानवे ऽविन्दृज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते	८
रीयतां परशुज्योतिषा सह भुया क्रतस्य सुदुर्घा पुराणवत ।	
रौचतामरूपो भानुना शुचिः स्वर्णं शुक्रं शुशुचीत सत्पतिः	९
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।	
वयं राजभिः प्रथमा धना न्यस्माकैन वृजनेना जयेम	१०
वृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघ्रायोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु	११ [२५] (४५०)

(४४)

११ कृष्ण आक्षिप्तः । इन्द्रः । जगतां, १-३, १०-११ त्रिष्टुप् ।

आ याव्विन्द्रः स्वर्पतिर्मदाय यो धर्मेणा तूतुजानन्तुविष्मान् ।	
प्रत्वक्षाणो अति विश्वा सहांस्य पारेण महता वृष्णयेन	१
सुष्णामा रथः सुयमा हरीं ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गर्भन्तो ।	
शीमं राजन् त्सुपथा याह्रवाद् वधीम ते पृपुषो वृष्ण्यानि	२
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रवाहु मुग्रमुग्रार्सस्तविषार्स एतम ।	
प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्म मेमस्मन्ना सधमादो वहन्तु	३
त पतिं द्रोणसाजं सचेतस मूर्जः रुद्रभं धरुण आ वृषायमे ।	
जः कृष्ण सं गृभाय त्वे अप्यसौ यथा केनिपानामिनो वृधे	४
मैत्र्यस्म वसुन्या हि शंसिषं स्वाशिषं भग्मा याहि सोमिनः ।	
मीशिषे सास्मिन्ना सन्ति इहिष्य नाधृष्या तद पात्राणि धर्मेणा	५ [२६]

यक् प्रायन् प्रथमा वृवर्हृतयो ऽकृण्वत ध्वन्यानि वृष्टगं ।	
ये शोकुर्यजियां नावमारहा मीमेद ते न्यविशन्त केपदः	६
वेवाणामपरे सन्तु वृष्टयो ऽश्वा येषां वृष्टुर्ज आधुष्टे ।	
तथा ये प्राणेषु सन्ति शवनें पुरुणि यत्र वृष्टानि भोजनं	७
गिरिष्ठान् रेजमानां अधारद्वयं यैः क्रन्दन्तुन्निशाणि ज्ञायन्त ।	
सीचीने धिपणे वि प्रहभापति वृष्णः सिन्धो मर्द इवधानि शंसति	८ (४५८)

इमं विभर्मि सुकृतं ते अङ्कुशं येनारुजासि मघवच्छफारुजः ।
 अस्मिन् त्सु ते सर्वने अस्त्वोक्त्यं सुत इष्टौ मघवन् बोध्याभंगः
 गोभिष्टरेमार्मतिं दुस्त्रां यवेन शुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा धना न्यस्माकेन वृजनेना जयेम
 बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु

१

१०

११ [२७] (४)

(४५)

१२ वत्सप्रिभालिन्दनः । अग्निः । विष्टुप ।

द्विषम्परि प्रथमं जज्ञे अग्निं रस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः ।
 तृतीयं मम नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः
 विज्ञा ते अग्ने धेधा वृषाणि विज्ञा ते धाम विभृता पुरुत्रा ।
 विज्ञा ते नाम परमं गुहा यद्विज्ञा तमुत्सं येत आजगन्थ
 समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्यन्त नृचक्षा ईधे द्विवो अग्रे ऊर्ध्वम् ।
 तृतीयं त्वा रजसि तस्थिर्वांसं मपामुपस्थं महिषा अवर्धन्
 अकन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेहिह्रीरुधः समञ्जन ।
 रुद्रो जज्ञानो वि हीमिन्द्रो अग्न्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः
 धीमामुद्रो धरणां रयीणां मनीषाणां प्रापणाः सोमगोपाः ।
 वसुः सवः सवसो अप्म राजा वि भान्यग्रं उपसामिधानः
 विश्वस्य केतुर्मुवैतस्य गमे आ रोदसी अपृणोज्जायमानः ।
 ईदं विद्विन्मभितत पश्यन्त यदग्निमयजन्त पञ्च

१

२

३

४

५

६ [२८]

इति ह पदेका अग्निः सुमथा मनेष्वग्निरमुता नि धायि ।
 इति ह नृमनेन मरिष्टुदुच्छ्रकणां शोचिषा द्यामिन्शन
 इति ह रुद्रम ईदं वा वयं द दूर्मयमायुः श्रियं रजानः ।
 अग्निमुने अमवद्वेदो विवेदं द्यामिन्शन सुमताः
 वसुः सवः सवसो अप्म राजा वि भान्यग्रं उपसामिधानः
 इति ह पदेका अग्निः सुमथा मनेष्वग्निरमुता नि धायि ।

७

८

९

तं भज सौश्रवसेष्वग्ने उक्थउक्थ आ भज शस्यमनि ।

यः सूर्ये प्रियो अग्ना भवा त्वुज्जातेन मिनदुज्जानित्वैः

१०

मग्ने यजमाना अनु धून् विश्वा वसुं दधिरे वार्याणि ।

वयां सह द्रविणामिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः

११

स्ताव्यग्निर्नरां सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः ।

द्वेपे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम्

१२ [२९] (४७३)

इति सप्तमोऽष्टकः ॥७॥

अथाष्टमोऽष्टकः ॥८॥

अथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-३०]

(४६)

१० वत्सप्रिर्भालन्दनः । अग्निः । विष्टुप् ।

होता जातो महान् नभोवि नृपद्वा सीदद्रूपामुपस्थे ।

धिर्यो धायि स ते वयांसि यन्ता वसूनि विधुते तनूपाः

१

मं विधन्तो अपां सुधस्थे पशुं न नष्टं पदैर्तु गमन् ।

हा चतन्तमुशिजो नमोभि रिच्छन्तो धीरा भृगवोऽविन्दन्

२

मं त्रितो भूर्यविन्दुच्छिन् वैभूवसो मूर्धन्यद्रवायाः ।

शेवृधो जात आ हर्म्येषु नाभिर्युवा भवति रोचनस्य

३

मन्द्रं होतारमुशिजो नमोभिः प्राञ्चं यज्ञं नेतारमध्वराणाम् ।

वेशामकृण्वन्नरातिं पावकं हव्यवाहं दधतो मानुषेपु

४

मूर्जयन्तं महां विपोधां मूरा अमूरं पुरां दुर्माणम् ।

नर्यन्तो गर्भं वनां धियं धु हिरिश्मश्च नावांणं धनं चम्

५ [१]

ने पत्स्यासु त्रितः स्तभूयन् परिवीतो योनां सीदद्वन्तः ।

अतः संगृभ्या विशां दमूना विधर्मणा पुन्त्रैरीयते नृन्

६

अस्याजरासो दमामुरित्रा अर्चद्भूमासो अग्नयः पावकाः ।

श्चितीचयः स्वात्रासो भुरण्यवो दनुर्पदो वापदो न सोमाः

७

प्र जिह्वा भरते वेपो अग्निः प्र वृणानि चेतता पृथिव्याः ।

तमायवः शुचयन्तं पावकं मन्द्रं होतारं दधिरे रजिष्ठम्

८

द्यावा रमाग्निं पृथिवी जनिष्ठा नापस्तवष्टा भृगो ये स होभिः ।

इमेन्यं प्रथमं मातरिश्वा देवास्ततश्चुनन्तं ये यजन्त्रम्

९

ये त्वा देवा दधिरे हव्यवाहं पुरन्दृष्टो मानुषासो यजन्त्रम् ।

स्त पार्श्वग्रे स्तुक्ते वयो धाः प्र वैवृणन् उमन्तः न हि पुर्वोः

१० [२] (४८३)

(४७)

८ सप्तगुगंगिरसः । वैकुण्ठ इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

जगृभ्मा ते दक्षिणामिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम् ।
 विद्वा हि त्वा गोपतिं शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः १
 स्वायुधं स्ववसं सुनीथं चतुःसमुद्रं धरुणं रयीणाम् ।
 चकृत्यं शंस्यं भूरिवारमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः २
 सुव्रह्माणं देववन्तं बृहन्तं मरुं गभीरं पृथुवृक्षमिन्द्र ।
 श्रुतक्रपिमुग्रमभिमातिपाहमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ३
 सनद्राजं विप्रवीरं तरुत्रं धनस्पृतं शूशुवांसं सुदक्षम् ।
 दुस्युहनं पूभिर्दमिन्द्र सत्यमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ४
 अश्ववन्तं रथिनं वीरवन्तं सहस्रिणं शतिनं वार्जमिन्द्र ।
 भद्रव्रातं विप्रवीरं स्वर्णमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ५ [३]

प्र सप्तगुप्तधीतिं सुमेधां बृहस्पतिं सुतिरच्छा जिगाति ।
 य आङ्गिरसो नमसोपसद्योऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ६
 वनीवानो मम दूतास इन्द्रं स्तोमाश्चरन्ति सुमतीरियानाः ।
 हृदिस्पृशो मनसा वच्यमाना अस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ७
 यत् त्वा यामिं दुद्धि तन्न इन्द्र बृहन्तं क्षयमसं जनानाम् ।
 अभि तद् द्यावापृथिवी गृणीतामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ८ [४] (४१)

(४८)

११ वैकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जगती; ७, १०-११ त्रिष्टुप् ।

अहं भुवं वसुनः पूर्व्यस्पतिं रंहं धनानि सं जयामि शश्वतः ।
 मां हवन्ते पितरं न जन्तवोऽहं द्राशुषे वि भजामि भोजनम् १
 अहमिन्द्रो रोधो वक्षो अथर्वणस्त्रिताय गा अजनयमहेरधि ।
 अहं दस्युभ्यः परि नृमणमा ददे गोत्रा शिक्षन् दधीचे मातरिश्वने २
 मह्यं त्वष्टा वज्रमतक्षदायसं मयि देवासोऽवृजन्नपि क्रतुम् ।
 सूर्यस्येव दुष्टरं मामार्यन्ति कृतेन कर्त्वेन च ३ (४२)

अहमेतं गव्ययमश्वयं पशुं पुरीषिणं सारयकेना हिरण्ययम् ।

पुरु सहस्रा नि शिशामि द्राशुषे यन्मा सोमांस उक्थितो अमन्दिपुः

४

अहमिन्द्रो न परा जिग्य इन्द्रं न मृत्यवेऽव तस्थे कदा चन ।

सोमामिन्मा सुन्वन्तो याचता वसु न मे पूरवः सुख्ये रिपाथन

५ [५]

अहमेताञ्छाश्वसतो द्वाद्वे न्द्वे ये वज्रं युधयेऽङ्गुणवत ।

आह्वयमानो अव हन्मनाहनं हृच्छा वदुन्नतमस्युर्नमस्वितः

६

अभीदमेकमेको आस्मि निष्पाळमी द्वा किमु त्रयः करन्ति ।

खले न पर्षान् प्रति हन्मि भूरि किं मां निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्दाः

७

अहं गुह्यभ्यो अतिथिगवमिष्करमिषं न वृत्रतुरं विक्षु धारयम् ।

यत् पर्णयन्न उत वा करञ्जहे प्राहं महे वृत्रहस्ये अशुश्रवि

८

प्र मे नमी साप्य इषे भुजे भूद्वामेषे सखा कृणुत हिता ।

द्विद्युं यदस्य समिथेषु मंहय मादिदेनं शंस्यसुक्थ्यं करम्

९

प्र नेमास्मिन् दृष्टो सोमो अन्तर्गोपा नेममादिरस्था कृणोति ।

स तिग्मशृङ्गं वृषभं युयुत्सन् दृहस्तस्थी बहुले वृद्धो अन्तः

१०

आदित्यानां वसूनां रुद्रियाणां देवो देवानां न भिनामि धाम ।

ते मां भद्राय शवसे ततक्षु रपराजितमन्तृतमपाळहम्

११ [६] (५०३)

(६५)

११ वैकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जयन्तोः २, ११ विष्णुः ।

अहं दां गृणते पूर्वं वस्व हं ताम्रं कृणवं मातुं वधेनम ।

अहं भुवं यजमानस्य चोद्धिताऽयज्वनः साक्षि दिग्बन्तिन् भे

१

मां धुरिष्टं नाम देवतां विदधु रमधापां च जन्तवः ।

अहं हरी वृषणा विवता रघू अहं वज्रं शवसे धूमन्ता ददे

२

अहमसौ कपये शिष्यं हर्षं हं कुर्त्तामादन्नामिहितिभिः ।

अहं शुष्पान्यु भर्षिता वधेनमं न यो रु आहं नाम इन्द्रं

३

अहं पितेव देतुमैरभिष्टदे तुभं वृक्तां रन्दिनें च नन्दनम् ।

आं भुवं यजमानस्य गजनि प्र यन्तरे तजरे न विद्यादरे

४

(५०४)

अहं रन्धयं मृगयं श्रुतर्वणे यन्माजिहीत वयुना चनानुपक् ।

अहं वेशं नम्रमायवेऽकर—महं सव्याय पङ्क्तिभिरन्धयम्

५ [७]

अहं स यो नववास्त्वं बृहद्वथं सं वृत्रेव दासं वृत्रहारुजम् ।

यद्वर्धयन्तं प्रथयन्तमानुषगू—दूरे पारे रजसो रोचनाकरम्

६

अहं सूर्यस्य परि याम्याशुभिः प्रैतशेभिर्वहमान ओजसा ।

यन्मा सावो मनुष आह निर्णिज ऋधक् कृषे दासं कृत्वयं हथैः

७

अहं सप्तहा नहुषो नहुष्टरः प्राश्नावयं शवसा त्वंशं यदुम्

अहं न्ययं सहसा सहस्करं नव वार्धतो नवतिं च वक्षयम्

८

अहं सप्त स्रवतो धारयं वृषा द्रवित्वः पृथिव्यां सीरा अधि ।

अहमणींसि वि तिरामि सुकतु—र्युधा विदुं मनवे गातुमिष्टये

९

अहं तदासु धारयं यदासु न देवश्चन त्वष्टाधारयदुशात् ।

स्पाहं गवामूधःसु वक्षणास्वा मधोर्मधु श्वाज्यं सोममाशिरम्

१०

एवा देवा इन्द्रो विव्ये नृन् प्र च्यौत्तेन मुववा सत्यराधाः ।

विश्वेत् ता ते हरिवः शचीवो ऽभि तुरासः स्वयशो गृणन्ति

११ [८] (११)

(५०)

७ वैकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जगतीः ३, ४ अभिसारिणी, ५ त्रिष्टुप् ।

प्र वो महे मन्दमानायान्धसो ऽर्चा विश्वानराय विश्वाभुवे ।

इन्द्रस्य यस्य सुमखं सहो महि श्रवो नृमणं च रोदसी सपर्यतः ।

१

सो चिन्तु सख्या नर्य इनः स्तुत—श्चकृत्य इन्द्रो मारुते नरे ।

विश्वासु धृषु वाजकृत्येषु सत्पते वृत्रे वाप्स्वभि शूर मन्दसे

२

के ते नर इन्द्र ये त इषे ये ते सुन्न सधन्यमियक्षान् ।

के ते वाजायामुर्वाय हिन्विरे के अप्सु स्वासूर्वासु पौंस्यं

३

मुवस्वामिन्द्र ब्रह्मणा महान् भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः ।

भुवो नृदृच्योक्तो विश्वस्मिन् भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचरणे ।

४

अवा नु कं ज्यायान् यजर्वनसो महीं त ओमात्रां कृष्टयो विदुः ।

ने नु कं मनो वर्धाश्च विश्वेदेता सर्वना तृता कृषे

५

(११)

एता विश्वा सर्वना तूतुमा कृषे स्वयं सूनो सहस्रो यानि दधिपे ।

वराय ते पात्रं धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यतं वचः

६

ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सचा वसूनां च वसुनश्च द्वावने ।

प्र ते सुमनस्य मनसा पथा भुवन् मदं सुतस्य सोम्यस्यान्धसः

७ [९] (५२०)

(५१)

(९) १, ३, ५, ७, ९ देवाः; २, ४, ६, ८ सौचीकोऽग्निः । २, ४, ६, ८ देवाः;
१, ३, ५, ७, ९ अग्निः । त्रिष्टुप् ।

महत् तदुत्वं स्थविरं तदासी—द्येनाविष्टितः प्रविवेशिथापः ।

विश्वा अपश्यद्बहुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वो देव एकः

१

को मा ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहुधा पर्यपश्यत् ।

क्वाह मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वाः सुमिधो देवयानीः

२

ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदुः प्रविष्टमग्ने अप्स्वोपधीषु ।

तं त्वा यमो अचिकेच्चित्रमानो दशान्तरुण्यादतिरोचमानम्

३

होत्रादुहं वरुण विभ्यदायं नेदेव मा युनजन्नत्र देवाः ।

तस्य मे तन्वो बहुधा निविष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्निः

४

एहि मनुर्देवयुयज्ञकामो ऽरंक्रत्या तमसि क्षेप्यग्ने ।

सुगान् पथः कृणुहि देवयानान् वहं हव्यानि सुमनस्यमानः

५ [१०]

अग्नेः पूर्वं भ्रातरो अर्थमेतं रथीवाध्वानमन्वावरीवुः ।

तस्माद्भिया वरुण दूरमायं गौरो न क्षेप्रोरविजे ज्यायाः

६

कुर्मस्तु आयुर्जरं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो न रिप्याः ।

अथा वहासि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषः सुजात

७

प्रयाजान् मे अनुयाजांश्च केवलानूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम् ।

घृतं चापां पुरुषं चौपधीनामग्नेश्च दीर्घमायुर्स्तु देवाः

८

तव प्रयाजा अनुयाजाश्च केवल ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः ।

तवाग्ने यजोऽयमस्तु सर्वस्तुभ्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रः

९ [११] (५२९)

(५२)

६ सौचीकोऽग्निः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

विश्वे देवाः शास्तन मा यथेह होता वृतो मनवे यज्ञिष्य ।
 म मे ब्रूत भागधेयं यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि १
 अहं होता न्यसीदुं यजीयान् विश्वे देवा मरुतो मा जुनन्ति ।
 अहरहरश्विनाध्वर्यवं वां ब्रह्मा समिन्द्रवति साहुतिर्वाम् २
 अयं यो होता किरु स यमस्य कमप्यूहे यत् समञ्जन्ति देवाः ।
 अहरहरजायते मासिमास्यथा देवा दधिरे हव्यवाहम् ३
 मां देवा दधिरे हव्यवाहमपम्लुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम् ।
 अग्निर्विद्वान् यज्ञं नः कल्पयाति पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् ४
 आ वो यक्षयमृतत्वं सुवीरं यथा वो देवा वरिवः कराणि ।
 आ ब्राह्मोर्वज्रमिन्द्रस्य धेया मथेमा विश्वाः पृतना जयाति ५
 त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ।
 औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिस्समा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ६ [१२]

(५३)

११ देवाः, ४-५ सौचीकोऽग्निः । अग्निः, ४-५ देवाः । १-५, ८ त्रिष्टुप्; ६-७, ९-११ जगती ।

यमैच्छाम मनसा सोऽयमागाद्यज्ञस्य विद्वान् परुषश्चिकित्वान् ।
 स नो यक्षद् देवताता यजीयान् नि हि पत्सदन्तरः पूर्वी अस्मत् १
 अराधि होता निपदा यजीया नभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यत् ।
 यजामहै यज्ञियान् हन्त देवाँ ईळामहा ईड्याँ आज्येन २
 साध्वीर्मकर्द्वेववीति नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम् ।
 स आयुरागात् सुरभिर्वसानो मद्रामकर्द्वेवह्वीति नो अद्य ३
 तदुद्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुराँ अभि देवा असाम ।
 ऊर्जीद उत यज्ञियासः पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम् ४
 पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत ये यज्ञियासः ।
 पृथिवी नः पार्थिवात् पात्वंहसो ऽन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान् ५ [१३]

तन्तुं तन्वन् रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पृथो रक्ष धिया कृतान् ।	
अनुत्पणं वयत् जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्	६
अक्षानहो नह्यतनोत सौम्या इष्कृणुध्वं रक्षना ओत पिंशत ।	
अष्टावन्धुरं वहतामितो रथं येन देवासो अनयन्नाभि प्रियम्	७
अश्मन्वती रीयते सं रभध्व मुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।	
अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान् वयमुत्तरेमाभि वाजान् ।	८
त्वष्टा माया वेदुपसासपस्तमो विभ्रत् पात्रा देवपानानि शंतमा ।	
शिशीति नूनं परशुं स्वायसं येन वृश्वादेतशो ब्रह्मणस्पतिः	९
सतो नूनं कवयः सं शिशीत वाशीभिर्याभिरमृताय तक्षथ ।	
विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन् येन देवासो अमृतत्वमानशुः	१०
गर्भे योपामदधुर्वत्समास न्यपीच्येन मनसोत जिह्वया ।	
स विश्वाहा सुमना योग्या अभि सिंषासन्निर्वनते कार इज्जितिम्	११ [१४] (५४६)

(५४)

६ बृहदुक्त्यो वामदेव्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तां सु ते कीर्तिं मघवन् महित्वा यत् त्वा भीते रोदसी अह्वयेताम् ।	
प्रावो देवा आतिरो दासमोजः प्रजायै त्वस्यै यदशिक्ष इन्द्र	१
यदचरस्तन्वा वावृधानो वलानीन्द्र प्रवृवाणो जनेषु ।	
मायेत् सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाद्य शत्रुं ननु पुरा विवित्से	२
क उ नु ते महिमनः समस्याऽस्मत् पूर्व ऋपयोऽन्तमापुः ।	
यन्मातरं च पितरं च साक मर्जनयथास्तन्वः स्वायाः	३
चत्वारि ते असुर्याणि नामाऽदाभ्यानि महिपस्य सन्ति ।	
त्वमङ्ग तानि विश्वानि वित्से येभिः कर्माणि मघवश्चकथ	४
त्वं विश्वा दधिषे केवलानि यान्पाविर्या च गुहा वसूनि ।	
काममिन्मे मघवन् मा वि तारिस्त्वमाज्ञाता त्वमिन्द्रासि दृता	५
यो अर्द्धाज्ज्योतिषि ज्योतिरन्त यो असृजन्मधुना सं मधूनि ।	
अर्धं प्रियं शूषमिन्द्राय मन्म ब्रह्मकृतो बृहदुक्थादवाचि	६ [१५] (५५६)

(५५)

८ बृहदुक्तथो वामदेव्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

दूरे तन्नाम गुह्यं पराचैर्यत् त्वाभीते अह्वयेतां वयोधे ।
 उदस्तभ्राः पृथिवीं ग्रामभीके भ्रातुः पुत्रान् मन्वन् तित्वियाणः ।
 महत् तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृग् येन भूतं जनयो येन मन्व्यम् ।
 प्रत्नं जातं ज्योतिर्यदस्य प्रियं प्रियाः समविशन्त पञ्च ।
 आ रोदसी अपृणादोत मध्यं पञ्च देवाँ क्रतुशः सप्तसप्त ।
 चतुस्त्रिंशता पुरुधा वि चष्टे सरूपेण ज्योतिषा विव्रतेन ।
 यदुप औच्छः प्रथमा विभाना मर्जनयो येन पुण्डस्य पुण्डम् ।
 यत् ते जामित्वमवर्ं परस्या महन्महत्या असुरत्वमेकम् ।
 विधुं दद्वानं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जंगार ।
 देवस्य पश्य काव्यं महित्वा ऽद्या ममार स ह्यः समान

१

२

३

४

५ [१६]

६

७

८ [१७] (५५)

शाकर्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीलः ।
 यच्चिकेत सत्यमित् तन्न मोघं वसुं स्पार्हमुत जेतोत दाता ।
 ऐभिर्ददे वृष्ण्या पौस्यानि येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय वज्री ।
 ये कर्मणः क्रियमाणस्य मह क्रतेकर्ममुदजायन्त देवाः ।
 युजा कर्माणि जनयन् विश्वौजा अशस्तिहा विश्वमनास्तुरापाद् ।
 पीत्वी सोमस्य दिव आ वृधानः शूरो निर्युधार्धमदस्यून

(५६)

७ बृहदुक्तथो वामदेव्यः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ४-६ जगती ।

इदं त एकं पर ऊं त एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विंशस्व ।
 संवेशने तन्वश्वाँरुरोधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ।
 तनूष्टे वाजिन् तन्वं नयन्ती वाममस्मभ्यं धातु शर्म तुभ्यम् ।
 अहृतो महो धरुणाय देवान् दिवीव ज्योतिः स्वमा भिमीयाः ।
 वाज्यासि वाजिनेना सुवेनीः सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः ।
 सुवितो धर्मं प्रथमानु सत्या सुवितो देवान् त्सुवितोऽनु पत्नं ।
 महिम्न एषां पितरश्चनेशिरे देवा देवेष्वधुरपि कर्तुम् ।
 समविव्यचुरुत यान्यत्विषुरैषां तनूषु नि विविशुः पुनः

१

२

३

४

(५६)

सहोभिर्विश्वं परि चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मिमांसाः ।

तनूषु विश्वा भुवना नि यैमिरे प्रासारयन्त पुरुष प्रजा अनु ५

द्विधा सूनवोऽसुरं स्वाविदु मास्थापयन्त तृतीयैः कर्मणा ।

स्वां प्रजां पितरः पित्र्यं सह आवरेण्वदधुस्तन्तुमाततम् ६

नावा न क्षोदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।

स्वां प्रजां बृहदुक्थो महित्वा ऽऽवरेण्वदधादा परेषु ७ [१८] (५६७)

(५७)

६ वन्धुः श्रुतवन्धुर्विप्रवन्धुर्गौपायनाः । विश्वे देवाः । गायत्री ।

मा प्र गाम पृथो वयं मा युज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्तः स्थुर्नो अरातयः १

यो युज्ञस्य प्रसाधन स्तन्तुर्देवेष्वार्ततः । तमाहुतं नशीमहि २

मनो न्वा हुवामहे नाराज्ञसेन सोमेन । पितॄणां च मनमभिः ३

आ त एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं हृशे ४

पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातं सचेमहि ५

वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु विभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ६ [१९] (५७३)

(५८)

१२ वन्धुः श्रुतवन्धुर्विप्रवन्धुर्गौपायनाः । मन आवर्तनम् । अनुष्टुप् ।

यत् ते यमं वैवस्वतं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे १

यत् ते दिवं यत् पृथिवीं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे २

यत् ते भूमिं चतुर्भृष्टिं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ३

यत् ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ४

यत् ते समुद्रमर्णवं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ५

यत् ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ६ [२०]

यत् ते अपो यदोषधीं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ७

यत् ते सूर्यं यदुषसं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ८

यत् ते पर्वतान् बृहतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ९

यत् ते दिश्वमिदं जगन्मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे १०

यत् ते पराः परावतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे ११

यत् ते भूतं च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसी ह क्षयाय जीवसे १२

[२१] (५८५)

(५९)

१० वन्धुः श्रुतवन्धुर्विप्रवन्धुर्गौपायनाः । १-३ निर्ऋतिः, ४ निर्ऋतिः सोमश्च, ५-६ असुनीतिः,
७ पृथिवी-द्वयन्तरिक्ष-सोम-पृथ-पृथ्या-स्वस्तयः, ८-१० द्यावापृथिवी, १० (पूर्वार्धस्य)
इन्द्र-द्यावापृथिव्यः । जिह्नुप्, ८ पङ्क्तिः, ९ महापङ्क्तिः, १० पङ्क्त्युत्तरा ।

प्र तार्यायुः प्रतरं नवीयुः स्थातरिव क्रतुमता रथस्य ।
अध च्यवान् उत् त्वीत्यर्थं परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् १
सामन् नु राये निधिमन्वन्तं करामहे सु पुरुध श्रवांसि ।
ता नो विश्वानि जरिता ममत्तु परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् २
अभी प्वर्यः पौर्यैर्भवेम द्यौर्न भूमिं गिरयो नाजान् ।
ता नो विश्वानि जरिता चिकेत परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ३
मो पु णः सोम मृत्यवे परा द्वाः पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् ।
द्युर्भिर्हितो जरिमा सू नो अस्तु परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ४
असुनीते मनो अस्मासु धारय जीवातवे सु प्र तिरा न आयुः
शरान्धि नः सूर्यस्य संहर्शि द्यूतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व ५ [२२]
असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् ।
ज्योक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्तं मनमते मूळया नः स्वस्ति ६
पुनर्नो असु पृथिवी ददातु पुनर्द्यौर्दिवी पुनरन्तरिक्षम् ।
पुनर्नः सोमस्तन्वं ददातु पुनः पूषा पृथ्यां इ या स्वस्तिः ७
शं रोदसी सुबन्धवे यद्वाही क्रतस्य मातरा ।
भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् ८
अव हुके अव त्रिका दिवश्चरन्ति भेषजा ।
क्षमा चरिण्वेककं भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् ९
समिन्द्रेरय गार्मन्द्वाहं य आवहदुशीनराण्या अनः ।
भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् १० [२३] (५९)

(६०)

१२ वन्धुः श्रुतवन्धुर्विप्रवन्धुर्गौपायनाः, ६ अगस्त्यस्वसा एषा माता ऋषिका । १-४, ६ असमातिः,
५ इन्द्रः, ७-११ जीवः, १२ हस्तः । अनुष्टुप्, १-५ गायत्री, ८-९ पङ्क्तिः ।

। जनं त्वेपसंहर्शं माहीनानामुपस्तुतम् । अगन्म विभ्रतो नमः १
असमातिं नितोशनं त्वेपं निययिनं रथम् । मजेरथस्य सत्पतिम् २ (५९)

पिता यत् स्वां दुहितरमधिष्कन् क्षमया रेतः संजग्मानो नि पिञ्चत ।
 स्वाध्वोऽजनयन् ब्रह्म देवा वास्तोष्पतिं व्रतपां निरतक्षन् ७
 स ई वृषा न फेनमस्यदाजौ स्मदा परैर्दपं दुभ्रचेताः ।
 सरत् पदा न दक्षिणा परावृद्ध न ता नु मे पृश्नयौ जगृध्रे ८
 मक्ष्म न वह्निः प्रजाया उपव्दि—रग्निं न नम उर्प सीदुदूधः ।
 सनितेध्मं सनितोत वाजं स धर्ता जज्ञे सहसा यवीयुत् ९
 मक्ष्म कृनायाः सख्यं नवग्वा ऋतं वदन्त ऋतयुक्तिमग्मन् ।
 द्विर्वहसो य उर्प गोपमार्गु—रदक्षिणासो अच्युता दुदुक्षन् १० [२७]

मक्ष्म कृनायाः सख्यं नवीयो राधो न रेत ऋतमित तुरण्यन् ।
 शुचि यत् ते रेक्ण आर्यजन्त सवर्दुधायाः पर्य उस्त्रियायाः ११
 पश्वा यत् पश्वा विर्युता बुधन्ते—तिं ब्रवीति वृक्तरी रराणः ।
 वसोर्विसुत्वा कारवोऽनेहा विश्वं विवेष्टि द्रविणमुप क्षु १२
 तदिह्रवस्य परिपद्धानो अग्मन् पुरु सदर्न्तो नार्पदं विभित्सन् ।
 वि चुष्णस्य संग्रथितमनर्वा विदत् पुरुप्रजातस्य गुहा यत् १३
 भर्गो ह नामोत यस्य देवाः स्वर्णं ये त्रिपधस्थे निपेदुः ।
 अग्निह नामोत जातवेदाः शुधी नो होतर्ऋतस्य होताधुक् १४
 उत त्या मे रोद्रावर्चिमन्ता नासत्याविन्द्र गूर्तये यजध्वै ।
 गनुष्वद्वक्तवर्हिषे रराणा मन्द्र हितप्रयसा विक्षु यज्यू १५ [२८]

अयं स्तुतो गजा वन्दि वेधा अपश्च विप्रस्तरति स्वसेतुः ।
 स कुशीर्वन्तं रेजयत् सो अग्निं नेमिं न चक्रमर्वतो रघुद्रु १६
 स द्विवर्धुर्वेतरणो यष्टा सवर्धु धेनुमस्वं दुहध्वै ।
 सं यन्मित्रावरुणा वृश्त्र उक्थे—ज्येष्ठेमिर्यमणं वरुथेः १७
 तद्वन्धुः सृगिर्द्वि ते धियंथा नामानेदिष्टो रपति प्र वेनेन् ।
 मा नो नाभिः परमास्य वा द्या—ऽहं तत् पश्वा कतिथश्चिदास १८
 द्यं मे नाभिर्हि मे मधस्य—मिमं मे देवा अयमस्मि सर्वः ।
 द्विजा अद्र प्रथमजा ऋतस्ये—दं धेनुर्दुहज्जायमाना १९
 अर्धानु मन्द्रो अगुनिर्दिमावा ऽव स्यति द्विवर्तनिर्वेनपात्र ।
 ऊर्ध्वा वन्द्रेणिर्न शिशुर्दन् मक्ष्म स्थिरं शैवृधं मृत माता २० [२९]

अधा गाव उपमातिं कनाया अनु' श्वान्तस्य कस्य चित् परेयुः ।

भुधि त्वं सुद्रविणो नस्त्वं या' लाश्वघ्नस्य वावृधे सुनृताभिः

अध त्वमिन्द्र विद्धय'स्मान् महो राये नृपते वज्रवाहुः ।

रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरि ननेहसस्ते हरिवो अभिष्टौ

अध यद्राजाना गाविंष्टौ सरत् सरण्युः कारवे जरण्युः ।

विप्रः प्रेष्ठः स ह्येषां बभूव परा च वक्षदुत पर्यदेनान्

अधा न्वस्य जेन्यस्य पुष्टौ वृथा रेभन्त ईमहे तद्रु नु ।

सरण्युरस्य सुनुरश्वो विप्रश्चासि श्रवसश्च सातौ

युवोर्यदि सरयायास्मे शर्धाय स्तोमं जुजुषे नमस्वान् ।

विश्वत्र यस्मिन्ना गिरः समीचीः पूर्वीव गातुर्दाशत् सुनृतायि

स गृणानो अन्द्रिर्वेववानिति सुबन्धुर्नमसा सूक्तैः ।

वर्धदुक्थैर्वचोभिरा हि नूनं व्यध्वैति पर्यस उस्त्रियायाः

त ऊ पु णो महो यजत्रा भूत देवास ऊतये सजोपाः ।

ये वाजा अनयता वियन्तो ये स्था निचेतारो अमूराः

— ३०८ —

[द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ व० १-२४]

(६२)

११ नामानेदिष्ठो मानवः । विश्वे देवाः, १-६ अङ्गिरसो वा, ८-११ सावर्णेर्दानम् । जगती; ५, ८, ९ अनुष्टुप्; प्रगाथः= (६ बृहती, ७ सतोबृहती); १० गायत्री, ११ त्रिष्टुप् ।

ये यजेन दक्षिण्या समक्ता इन्द्रस्य सख्यममृतत्वमानुश ।
तेभ्यो भद्रमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः
य उदाजन् पित्रो गोमयं वस्व तेनाभिन्दन् परिवत्सरे वलम् ।

दीर्घायुत्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः
य ऋतेन सूर्यमारोहयन् दिव्य प्रथयन् पृथिवीं मातरं वि ।

सुप्रजास्त्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः
अयं नाभा वदति वल्गु वो गृहे देवपुत्रा ऋपयस्तच्छृणोतन ।

विरूपास इहपयस्त इद्रमभिरवेपसः । ते अङ्गिरसः सुनवस्ते अग्नेः पारि जज्ञिरे ५ [१]
अग्नेः पारि जज्ञिरे विरूपासो दिवत्परि ।
ग्वो नु दशग्वो अङ्गिरस्तमः सचा देवेपु मंहते

इन्द्रेण युजा निः सृजन्त वाचतो व्रजं गोमन्तमश्विनम् ।

सहस्रं मे ददतो अष्टकर्ण्यः श्रवो देवेष्वकत

७

प्र नूनं जायतामयं मनुस्तोक्मेव रोहतु । यः सहस्रं ज्ञाताश्वं सद्यो वृणाय मंहते ८
न तमश्नोति कश्चन दिव इव सान्वारभम् ।

सावर्ण्यस्य दक्षिणा वि सिन्धुरिव पप्रथे

९

उत दासा परिविषे स्मर्हिष्ठी गोपरीणसा । यदुस्तुर्वश्च मामहे

१०

सहस्रदा ग्रामणीर्मा रिपन्मनुः सूर्येणास्य यतमानैतु दक्षिणा

सार्वर्णेर्देवाः प्र तिरन्त्वायु—र्यस्मिन्नश्रान्ता असनाम वाजम्

११ [२]

(६३)

१७ गयः प्लातः । विश्वे देवाः; १५-१६ पथ्या स्वस्तिः । जगती, १५ त्रिष्टुप्वा; १६-१७ त्रिष्टुप् ।

परावतो ये दिधिपन्त आप्यं मनुप्रीतासो जनिमा विवस्वतः ।

ययातेर्ये नहुष्यस्य बर्हिषि देवा आसते ते अधि ब्रुवन्तु नः

१

विश्वा हि वो नमस्यानि वन्द्या नामानि देवा उत यज्ञियानि वः ।

ये स्थ जाता अदितेरज्यस्परि ये पृथिव्यास्ते म इह श्रुता हवम्

२

येभ्यो माता मधुमत् पिबन्ते पर्यः पीयूषं द्यौरदितिरद्विर्वाहाः ।

उक्थशृण्वान् वृषभरान् त्वप्रस—स्तां आदित्यां अनु मदा स्वस्तये

३

नृचक्षसो अर्निमिषन्तो अर्हणा बृहदेवासो अमृतत्वमानशुः ।

ज्योतीरथा अहिमाया अनागसो द्विवो वर्ष्माणं वसते स्वस्तये

४

सम्राजो ये सुवृधो यज्ञमाययु—रपरिहृता दधिरे द्विवि क्षयम् ।

आ विवास नमसा सुवृक्तिभि—महो आदित्यां अदितिं स्वस्तये

५ [३]

वः स्तोमं राधति यं जुजोपथ विश्वे देवासो मनुषो यति ण्वन ।

को वोऽश्वुरं तुविजाता अरं करुद् यो नः पर्पदत्यंहः स्वस्तये

६

येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः समिन्द्राग्निर्मनसा सप्त होतृभिः ।

त आदित्या अमयं शर्म यच्छत सुगा नः कर्त सुपथा स्वस्तये

७

य ईशिरि भुवनस्य प्रचेतसो मन्तवः ।

ते नः कृतादकृतादेनसस्पर्श—या स्वस्तये

८

(२१)

ध्विन्द्रं सुहवं हवामहे—ऽहोमुचं सुकृतं दैव्यं जनम् ।

मे मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये

९

गामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदिति सुप्रणीतिम् ।

॥ नावं स्वरित्रामनागस—मस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये

१० [४]

ध्वे यजत्रा अधि वोचतोतये त्रायध्वं नो दुरेवाया अभिहृतः ।

त्यया वो देवहूत्या हुवेम शृण्वतो देवा अवसे स्वस्तये

११

पामीवामप विश्वामनाहुति—मपाराति दुर्विदत्रामघायतः ।

तरे देवा द्वेषो अस्मद्युयोतनो—रु णः शर्म यच्छता स्वस्तये

१२

मरिष्टः स मर्तो विश्वं एधते प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि ।

मादित्यासो नयथा सुनीतिमि—रति विश्वानि दुरिता स्वस्तये

१३

देवासोऽवथ वाजसातौ यं शूरसाता मरुतो हिते धने ।

तार्यावाणं रथमिन्द्र सानसि—मरिष्यन्तमा रुहेमा स्वस्तये

१४

स्वस्ति नः पृथ्यासु धन्वसु स्वस्त्यप्सु वृजने स्वर्वति ।

स्वस्ति नः पुत्रकृथेषु योनिषु स्वस्ति राये मरुतो दधातन

१५

स्वस्तिरिद्धि प्रपथे श्रेष्ठा रेक्णस्वत्वमि वा वाममेति ।

सा नो अमा सो अरणे नि पातु स्वावेशा भवतु देवगोपा

१६

एवा प्लुतेः सुनुरवीवृधद्वो विश्वं आदित्या अदिते मनीषी ।

ईशानासो नरो अमर्त्येना—ऽस्तावि जनो दिव्यो गयेन

१७ [५] (६६२)

(६४)

१७ गयः ह्यातः । विश्वे देवाः । जनतीः १२, १६, १७ त्रिष्टुप् ।

कथा देवानां कतमस्य यामनि सुमन्तु नाम शृण्वतां मनामहे ।

को मुञ्जाति कतमो नो मयस्करत् कतम ऊती अभ्या ववर्तति

१

क्रतूपन्ति कर्तवो ह्रस्वु धीतयो वेनन्ति वेनाः पतयन्त्या दिशः ।

न मर्हिता विद्यते अन्य एभ्यो देवेषु मे अयि कामा अवसत

२

नरा वा शंसं पूषणमगोह्य—मग्निं देवेन्द्रमभ्यर्चसे गिरा ।

सूर्यामासा चन्द्रमसा यमं दिवि त्रितं वारतमुपसमुक्तमभ्विना

३

(६६५)

- कथा कविस्तुवीरवान् कया गिरा बृहस्पतिर्वावृधते सुवृक्तिभिः ।
अज एकपात् सुहवेभिर्ऋकभिर्ऋहिः शृणोतु बुधयोऽह्वीमनि ४
दक्षस्य वादिते जन्मनि वृते राजाना मित्रावरुणा विवाससि ।
अतूर्तपन्थाः पुरुरथो अर्यमा सप्तहोता विपरुषेषु जन्मसु ५ [६]
ते नो अर्धन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे गृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः ।
सहस्रसा मेधसातावित्र त्मना महो ये धनं समिथेषु जश्निरे ६
प्र वो वायुं रथ्ययुजं पुरंधिं स्तोमैः कृणुध्वं सखायं पूषणम् ।
ते हि देवस्य सवितुः सवीमनि क्रतुं सचन्ते सचितुः सचेतसः ७
त्रिः सप्त सप्ता नद्यो महीरपो वनस्पतीन् पर्वतां अग्निमूतये ।
कृशानुमस्तृन् तिष्यं सधस्थ आ रुद्रं रुद्रेषु रुद्रियं हवामहे ८
सरस्वती सरयुः सिन्धुरुमिभिर्महो महीरवसा यन्तु वक्षणीः ।
देवीरापो मातरः सृष्टयित्वो बृतवत् पयो मधुमन्नो अर्चत ९
उत माता बृहद्दिवा शृणोतु न स्वप्ता देवेभिर्जनिभिः पिता वचः ।
ऋभुक्षा वाजो रथस्पतिर्भगो रणवः शंसः शशमानस्य पातु नः १० [७]
रणवः संहृष्टौ पितुमां इव क्षयो भद्रा रुद्राणां मरुतामुपस्तुतिः ।
गोभिः ज्याम यशसो जनेष्वा सदा देवास इळ्या सचेमहि ११
यां मे धियं मरुत इन्द्र देवा अर्ददात वरुण मित्र युयम् ।
तां पीपयत् पर्यसेव धेनुं कुविद्विरो अधि रथे वहाथ १२
कुविद्वङ्ग प्रति यथा चिदस्य नः सजात्यस्य मरुतो बुवोऽधथ ।
नाभा यत्र प्रथमं संनसामहे तत्र जामित्वमर्दितिर्दधातु नः १३
ते हि द्यावापृथिवी मातरा मही देवी देवाश्चन्मना यज्ञिये इतः ।
उभे विभृत उभयं भरीमाभिः पुरु रतांसि पितृभिश्च सिञ्चतः १४
वि पा होत्रा विश्वमश्नोति वार्यं बृहस्पतिरर्मतिः पनीयसी ।
ग्रावा यत्र मधुपुटुच्यते बृहदवीवशन्त मतिभिर्मनीपिणः १५
एवा कविस्तुवीरवां क्रतुज्ञा द्रविणस्युर्द्रविणसश्चक्रानः ।
उक्थेभिरत्र मतिभिश्च विप्रोऽपीपयद्भयो दिव्यानि जन्म १६
एवा प्लुतेः सूनुरवीवृधद्वो विश्वं आदित्या अदिते मनीषी ।
ईशानासो नरो अर्मत्येनाऽस्तावि जनो दिव्यो गर्येन १७ [८] (६३)

(६५)

१५ वसुकर्णो वासुकः । विश्वे देवाः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

- अग्निर्द्वो वरुणो मित्रो अर्यमा वायुः पूषा सरस्वती सजोषसः ।
 आदित्या विष्णुर्मरुतः स्वर्बृहत् सोमो रुद्रो आदितिर्वह्मणस्पतिः १
- इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु सत्पती मिथो हिंन्वाना तन्वाँ समोकसा ।
 अन्तरिक्षं मह्या पप्रुरोजसा सोमो घृतश्रीर्महिमानमीरयन् २
- तेषां हि मह्ना महतामनर्वणां स्तोमाँ इर्यमृतज्ञा कृतावृधाम् ।
 ये अंप्सवमर्णवं चित्राधसस्ते नो रासन्तां महये सुमित्र्याः ३
- स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूमीं पृथिवीं स्कम्भुरोजसा ।
 पूषा इव महयन्तः सुरातयो देवाः स्तवन्ते मनुपाय सूरयः ४
- मित्रार्य शिक्ष वरुणाय दाशुषे या सम्राजा मनसा न प्रयुच्छेतः ।
 ययोर्धाम धर्मेणा रोचते बृहद् ययोरुभे रोदसी नाधसी वृताँ ५ [९]
- या गोर्वीर्तनिं पर्येति निष्कृतं पयो दुहाना व्रतनीरवारतः ।
 सा प्रवृवाणा वरुणाय दाशुषे देवेभ्यो दाशञ्जविषा विवस्वते ६
- दिवक्षसो अग्निजिह्वा कृतावृध कृतस्य योनिं विमृशन्त आसते ।
 द्यां स्कमित्व्युप आ चक्रुरोजसा यज्ञं जन्तिव्ती तन्वीँ नि मामृजुः ७
- परिक्षितां पितरां पूर्वजावरी कृतस्य योना क्षयतः समोकसा ।
 द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते घृतवत् पयो महिपाय पिन्वतः ८
- एजन्त्यावाता वृषभा पुरीषिणेन्द्रवायू वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 देवाँ आदित्याँ अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो दिव्यासो अप्सु ये ९
- त्वष्टारं वायुमृभवो य ओहते देव्या होतारा उपसं स्वस्तये ।
 बृहस्पतिं वृत्रखादं सुमेधसं मिन्द्रियं सोमं धनुसा उ ईमहे १० [१०]
- ब्रह्म गामश्वं जनयन्त ओषधीर्वनस्पतीन् पृथिवीं पर्वताँ अपः ।
 सूर्यं शिवि रोहयन्तः सुदानव आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि ११
- भुञ्जमहेसः पिपृथो निरश्विना श्यावं पुत्रं वधिमत्या अजिन्यतम् ।
 वसुधैव विमदायोहथुर्यं विष्णाप्यं विश्वंकायाव सृजथः १२
- पादीरदी तन्यतुरेकपावृजो द्वियो धर्ता सिन्धुरापः समद्रियः ।
 दिश्वे देवांसः शृण्वन् यचांसि मे सरस्वती सह धीभिः पुरंध्या १३ (६९८)

विश्वे देवाः सह धीभिः पुरंध्या मनोर्यजत्रा अमृता कृतज्ञाः ।

रातिपाचो अभिपाचः स्वर्दिदुः स्वर्गिरो ब्रह्म सूक्तं जुपेरत

१४

देवान् वसिष्ठो अमृतान् ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः ।

ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१५ [११]

(६६)

१५ वसुकर्णो वासुकः । विश्वे देवाः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

देवान् हुवे बृहच्छ्रवसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतो अध्वरस्य प्रचेतसः ।

ये वावृधुः प्रतरं विश्ववेदस इन्द्रज्येष्ठासो अमृता कृतावृधः

१

इन्द्रप्रसूता वरुणप्रशिष्टा ये सूर्यस्य ज्योतिषो भागमानशुः ।

मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहि माघेनि यज्ञं जनयन्त सूर्यः

२

इन्द्रो वसुभिः परि पातु नो गर्यमादित्यैर्नो अदितिः शर्म यच्छतु ।

रुद्रो रुद्रेभिर्देवो मृळयाति न स्त्वष्टा नो आग्निः सुविताय जिन्वतु

३

अदितिर्द्यावापृथिवी कृतं महदिन्द्राविष्णू मरुतः स्वर्बृहत् ।

देवा आदित्या अवसे हवामहे वसून् रुद्रान् त्सवितारं सुदंससम्

४

सरस्वान् धीभिर्वरुणो धृतव्रतः पूषा विष्णुर्महिमा वायुरश्विना ।

ब्रह्मकृतो अमृता विश्ववेदसः शर्म नो यंसन् त्रिवरुथमहंसः

५ [१२]

वृषा यज्ञो वृषणः सन्तु यज्ञिया वृषणो देवा वृषणो हविष्कृतः ।

वृषणा द्यावापृथिवी कृतावरी वृषा पर्जन्यो वृषणो वृषस्तुभः

६

अग्नीषोमा वृषणा वाजसातये पुरुप्रशस्ता वृषणा उप ब्रुवे ।

यावीजिरे वृषणो देवयज्यया ता नः शर्म त्रिवरुथं वि यंसतः

७

धृतव्रताः क्षत्रिया यज्ञनिष्कृतो बृहद्दिवा अध्वराणामभिभ्रियः ।

अग्निहोतार कृतसापो अद्भुतो ऽपो असृजन्ननु वृत्रतूर्ये

८

द्यावापृथिवी जनयन्नभि व्रता ऽऽपो ओषधीर्विनिनानि यज्ञिया ।

अन्तरिक्षं स्वरा पप्रुतये वशं देवासस्तन्वीड नि मामृजुः

९

धर्तारो दिव क्रभवः सुहस्ता वातापर्जन्या महिषस्य तन्यतोः ।

आप ओषधीः प्र तिरन्तु नो गिरो भगो रातिर्वाजिनो यन्तु मे हवम

१० [१३]

समुद्रः सिन्धू रजो अन्तरिक्षमज एकपात् तनयितुर्णवः ।
 अहिर्बुध्न्यः शृणवद्वांसि मे विश्वे देवास उत सूर्यो मम
 स्याम वो मनवो देववीतये प्राञ्च नो यज्ञं प्र णयत साधुया ।
 आदित्या रुद्रा वसवः सुदानव इमा ब्रह्म शस्यमानानि जिन्वत
 दैन्या होतारा प्रथमा पुरोहित ऋतस्य पन्थामन्वोमि साधुया ।
 क्षेत्रस्य पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान् देवाँ अमृताँ अप्रयुच्छतः
 वसिष्ठासः पितृवद्वाचमक्रत देवाँ ईळांना ऋषिवत् स्वस्तये ।
 प्रीता इव जातयः काममेत्याऽस्मे देवासोऽव धूनुता वसु
 देवान् वसिष्ठो अमृतान् ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः ।
 ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः

११

१२

१३

१४

(६७)

१५ [१४] (७०९)

इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत् ।
 तुरीयं त्विज्जनयद्विश्वजन्यो ऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन्
 ऋतं शंसन्त ऋजु दीर्घाना द्विस्पृत्रासो असुरस्य वीराः ।
 विप्रं पृथमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्त
 हंसैरिव सखिभिर्वावदन्ति रदमन्मयानि नहन्ता व्यस्यन् ।
 बृहस्पतिरभिकनिक्नुद्रा उत प्रास्तौदुच्चं विद्राँ अगायत् ।
 अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेता ।
 बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छन्नुद्रा आक्रुर्वि हि तित्र आवः
 विभिद्या पुरं शयथेमपाचीं निस्त्रीणि साकर्मदधेरकृन्तत ।
 बृहस्पतिरुपसं सूर्य गा मुक्तं विवेद स्तनयन्निव द्यौः
 इन्द्रो बलं रक्षितारं दुर्धानां करेणैव वि चकृता रवेण ।
 स्वेदाग्निमिराशिरमिच्छमानो ऽरोदयत् णिमा गा अमुष्णान्

१

२

३

४

५

६ [१५]

७

८

(७१)

स इँ सत्येभिः सखिभिः शुचान्निर्गोधावसं वि धनुसैरददः ।
 ब्रह्मणस्पतिर्वृषाभिर्वराहैर्धर्मस्वेदेभिर्द्रविणं व्यानद्
 ते सत्येन मनसा गोपतिं गा ईयानास इपणयन् धीभिः ।
 बृहस्पतिर्मिथो अवयपोभि रदुन्निर्या अमृजत स्वयग्निः

सोषामविन्दुत् स स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि ब्रवाधे तमोसि ।

बृहस्पतिर्गोवपुषो वलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ९

हिमेव पर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिनाकूपयद्बलो गाः ।

अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात् सूर्यामासा मिथ उच्चरातः १०

अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो द्यामपिशन् ।

रात्र्यां तमो अदधुर्ज्योतिरहन् बृहस्पतिर्भिनदद्भिं विदद्भिः ११

इदमकर्म नमो अभियाय यः पूर्वोर्न्वानोनवीति ।

बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धात् १२ [१८] (७३३)

(६९)

[पष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ६९-८४]

१२ सुमित्रो वाध्यश्वः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १-२ जगती ।

भद्रा अग्नेर्वध्यश्वस्य संहशो वामी प्रणीतिः सुरणा उपेतयः ।

यदीं सुमित्रा विशो अग्रं इन्धते घृतेनाहुतो जरते दविद्युतत् १

घृतमग्नेर्वध्यश्वस्य वर्धनं घृतमज्रं घृतम्वस्य मेदनम् ।

घृतेनाहुत उर्विया वि पप्रथे सूर्य इव रोचते सर्पिरासुतिः २

यत् ते मनुर्यदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तद्विदं नवीयः ।

स रेवच्छोच स गिरो जुपस्व स वाजं दर्पि स इह श्रवो धाः ३

यं त्वा पूर्वमीळितो वध्यश्वः समीधे अग्ने स इदं जुपस्व ।

स नः स्तिपा उत भवा तनूपा द्वात्रं रक्षस्व यद्विदं ते अस्मे ४

भवा द्युम्नी वाध्यश्वोत गोपा मा त्वा तारीदुभिर्मातिर्जनानाम् ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनः सुमित्रः प्र नु वोचं वाध्यश्वस्य नाम ५

समज्या पर्वत्या इ वसूनि दासा वृत्राण्यया जिगेथ ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनो जनानां त्वमग्ने पृतनायूरभि प्याः ६ [१९]

वृथितन्तुर्वहदुक्षायमग्निः सहस्रस्तरीः शतनीथ क्रम्वा ।

द्युमान् द्युमत्सु नृभिर्मृज्यमानः सुमित्रेण दीदयो देवयत्सु ७

त्वे धेनुः सुदुषा जातवेदो ऽसुश्चतेव समना संवर्धुक् ।

त्वं नृभिर्दक्षिणावज्जिग्मे सुमित्रेभिरिध्यसे देवयन्दिः ८

देवाश्चित् ते अमृता जातवेदो महिमानं वाध्यश्व प्र वोचन् ।

यत् संपृच्छं मानुषीर्विश आपन् त्वं नृभिरजयस्त्वावृधेभिः ९ (७४६)

वनस्पते रक्षानया नियूया देवानां पाथ उषं वक्षि विद्वान् ।

स्वदाति देवः कृणवन्तुवीर्यवतां द्यावापृथिवी हवँ मे

१०

आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्रं दिवो मरुतो अन्तरिक्षात् ।

सीदन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्

११ [२२] (७५६)

(७६)

११ बृहस्पतिराहिरसः । ज्ञानम् । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत् प्रेरत नामधेयं दधानाः ।

यदेषां श्रेष्ठं यदप्रिमासीत् प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः

१

सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र धीरा मनसा वाचमकृत ।

अत्रा सखायः सख्यानि जानते भद्रैषां लक्ष्मीर्निहिताधि वाचि

२

यज्ञेन वाचः पद्वीयमायन् तामन्वविन्दुवृषिषु प्रविष्टाम् ।

तामाभृत्या व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते

३

उत त्वः पश्यन् न ददर्श वाचं मुत त्वः शृण्वन् न शृणोत्येनाम् ।

उतो त्वस्मै तन्वं वि संसे जायेव पत्य उशती सुवासाः

४

उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुर्नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु ।

अधेन्वा चरति माययेष वाचं शुश्रुवाँ अफलामपुष्णाम्

५ [२३]

यस्तित्याज सचिविदुं सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति ।

यदीं शृणोत्यलकं शृणोति नहि प्रवेदं सुकृतस्य पन्थाम्

६

अक्षण्वन्तः कर्णवन्तः सखायो मनोजवेष्वसमा बभूवुः ।

आदृघ्रासं उपकक्षासं उ त्वे हृदा इव स्रात्वा उ त्वे ददृशे

७

हृदा तप्तेषु मनसो जवेषु यद्वाग्निणाः संयजन्ते सखायः ।

अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभि रोहन्वाणां वि चरन्त्यु त्वे

८

इमे ये नार्वाङ्गं प्रश्नरन्ति न ब्राह्मणासो न सुतेकरासः ।

त एते वार्वमभिषद्य पापया सिरीस्तन्वं तन्वते अर्पजज्ञयः

९

सर्वे नन्दन्ति यशसागतेन सभासाहेन सख्या सखायः ।

किलिप्स्पृत् पितृपणिर्होषा मरं हितो भवति वाजिनाय

१०

ऊचां त्वः पोषमास्ते पुपुष्वान् गावत्रं त्वो गायति शर्करीषु ।

ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि सिमीत उ त्वः

११ [२४] (७६७)

पितेर्व पुत्रमग्निभरुपस्थे त्वामग्ने वध्यश्वः संपर्यन् ।
 जुषाणो अस्य समिधं यविष्ठो त पूर्वा अवनोर्वाधतश्चित्
 शश्वदृग्निर्वध्यश्वस्य शत्रून् नृभिर्जिगाय सुतसोमवद्भिः ।
 समनं चिददहश्चित्रमानो ऽव वाधन्तमभिनद्वधश्चित्
 अयमग्निर्वध्यश्वस्य वृत्रहा संनकात् प्रेष्ठो नर्मसोपवाक्यः ।
 स नो अजामीरुत वा विजामी नमि तिष्ठ शर्धतो वाध्यश्व

१०

११

१२ [२०]

(७०)

११ सुमित्रो वाध्यश्वः । आग्नीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इहो
 ४ वहिः, ५ देवीर्हारा, ६ उवासानक्ता, ७ दैव्यो होतारो प्रचेतसो, ८ तिस्रो देवा
 सरस्वतीलाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । शिष्टम् ।

इमां मे अग्ने समिधं जुषस्वे—लस्पदे प्रातिं हर्या घृताचीम् ।
 यष्मन् पृथिव्याः सुदिनत्वे अह्ना—मूर्ध्वो भव सुकृतो देवयज्या
 आ देवानामग्रयावेह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरश्वः ।
 कृतस्य पथा नर्मसा मियेधो देवेभ्यो देवर्तमः सुपूदत
 शश्वतमर्माजते हव्याय हविष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।
 वहिर्हाराः सुवृता रथेना ऽऽ देवान् वक्षि नि पदेह होतारो
 वि प्रथतां देवर्षेण तिरश्चा क्रीर्य द्वाध्मा सुरभि भूत्वस्मे ।
 अजेयता मनसा देव वहि—गिन्द्रज्येष्ठो उगतो रक्षि देवान्
 द्विवो वा मानु स्पृशता वर्गीयः पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् ।
 उगतर्द्धागे महिना मदद्भिर्देवं रथं श्रयध्वीयध्वम्

१

२

३

४

५ [२१]

देवा द्विवो इति नरा मुशिल्ले उपामानक्ता मदतां नि योनी ।
 आ वा देवाम उगता उगन्त उगो मीदन्तु मुमंग उपरुथं
 इध्वो मादा बृहदग्निः समिन्द्रः प्रिया धामान्यदिनरुपस्थे ।
 पुगेतिरावृत्तिना यजे अस्मिन् विदुर्धरा द्रविणमा रजयथास
 तिस्रो देवर्षेण तिरश्चा क्रीर्य द्वाध्मा सुरभि भूत्वस्मे ।
 अजेयता मनसा देव वहि—गिन्द्रज्येष्ठो उगतो रक्षि देवान्
 द्विवो वा मानु स्पृशता वर्गीयः पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् ।
 उगतर्द्धागे महिना मदद्भिर्देवं रथं श्रयध्वीयध्वम्

६

७

८

९

वनस्पते रक्षानया नियूया देवानां पाथ उप वक्षि विद्वान् ।

स्वदाति देवः कृणवद्भवीं ष्यवतां द्यावापृथिवी हवं मे

१०

आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्रं दिवो मरुतो अन्तरिक्षात् ।

सीदन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्

११ [२२] (७५६)

(७६)

११ बृहस्पतिराहिरसः । हानम् । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत् प्रैरत नामधेयं दर्शनाः ।

यदेषां श्रेष्ठं यदरिप्रमासीत् प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः

१

सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र धीरा मनसा वाचमकृत ।

अत्रा सखायः सख्यानि जानते भूदेषां लक्ष्मीर्निहिताधि वाचि

२

यज्ञेन वाचः पदवीयमायन् तामन्वविन्दुर्नृपिषु प्रविष्टाम् ।

तामाभृत्या व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते

३

उत त्वः पश्यन् न ददर्श वाचं मुत त्वः शृण्वन् न शृणोत्येनाम् ।

उतो त्वस्मै तन्वं वि संसे जायेव पत्य उशती सुवासाः

४

उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुर्नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु ।

अधेन्वा चरति माययैष वाचं शुश्रुवा अफलामपुष्पाम्

५ [२३]

यस्तित्याज सचिविदुं सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति ।

यदीं शृणोत्यलकं शृणोति नहि प्रवेदं सुकृतस्य पन्थाम्

६

अक्षण्वन्तुः कर्णवन्तुः सखायो मनोजवेष्वसमा बभूवुः ।

आदृग्नास उपकक्षास उ त्वे हृदा इव सात्वा उ त्वे दहथे

७

हृदा तृष्टेषु मनसो ज्वेषु यद्वाह्यणाः संयजन्ते सखायः ।

अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभि रोहब्रह्माणो वि चरन्त्यु त्वे

८

इमे ये नार्वाङ्ग परश्चरन्ति न ब्राह्मणास्तो न सुतेकरासः ।

त एते वाचमभिपद्य पापया सिरीस्तन्वं तन्वते अप्रजज्ञयः

९

सर्वे नन्दन्ति यशसागतेन सभासाहेन सख्या सखायः ।

किलिषस्पृत् पितृपणिर्होषा मरं हितो भवति वाजिनाय

१०

ऋचां त्वः पोषमास्ते पुषुष्वान् गायत्रं त्वो गायति शक्ररीषु ।

ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः

११ [२४] (७६७)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२८]

(७२)

९ लोक्यो बृहस्पतिः, बृहस्पतिराङ्गिरसो वा, दाक्षायणी अदितिर्वा । देवाः । अनुष्टुप् ।

देवानां नु वयं जाना प्र वोचाम विपन्यया ।

उक्थेपुं शस्यमानेषु यः पश्यादुत्तरि युगे

ब्रह्मणस्पतिरेता सं कर्मारं हवाधमत ।

देवानां पूर्व्ये युगे ऽसतः सदर्जायत

देवानां युगे प्रथमे ऽसतः सदर्जायत ।

तदाशा अन्वजायन्त तदुत्तानपर्वस्परि

भूर्जज्ञ उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ।

अदितेर्दक्षो अजायत दक्षाददितिः परि

अदितिर्ह्यजनिष्ट दक्ष या दुहिता तव ।

तां देवा अन्वजायन्त मद्रा अमृतबन्धवः

यदेवा अदः सलिले सुसंरब्धा अतिष्ठत ।

अत्रा वो नृत्यतामिव तीव्रो रेणुरपायत

यदेवा यतयो यथा भुवन्नान्यपिन्वत ।

अत्रा समुद्र आ गूळह मा सूर्यमजभर्तन

अण्डौ पुत्रासो अदिते र्ये जातास्तन्वस्परि ।

देवां उप प्रैत् सप्तभिः परा मार्ताण्डमास्यत्

सप्तभिः पुत्रैरदिति रूप प्रैत् पूर्व्य युगम् ।

प्रजायै मृत्यवे त्वत् पुनर्माताण्डमाभरत्

(७३)

११ गौरिवीतिः शाक्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः ।

अवर्धन्निन्द्रं मरुताश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा

दुहो निर्पत्ता पृशनी चिदैवैः पुरु शंसेन वावृधुष्ट इन्द्रम् ।

अभीवृतेव ता महापदेन ध्वान्तात् प्रपित्वादुदरन्त गर्भाः

ऋष्या ते पादा प्र यजिगा स्यवर्धन् वाजा उत्त ये चिदत्र ।

त्वमिन्द्र सालावृकान् त्सहस्र मासन् दधिषे अश्विना ववृत्याः

समना तूष्णीरुपं चासि यज्ञमा नासत्या सख्याय वक्षि ।
 वसाव्यामिन्द्र धारयः सहस्रा ऽश्विना शूर ददतुर्मघानि
 मन्दमान क्रतादधि प्रजायै सखिभिरिन्द्र इपिरेभिरर्थम् ।
 आभिर्हि माया उप दस्युमागा न्मिहः प्र तस्मा अवपत् तमोसि

४

५ [३]

सनामाना चिद्धवसयो न्यस्मा अवाहन्निन्द्र उपसो यथानः ।
 ऋष्वैरगच्छः सखिभिर्निकामैः साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्थ
 त्वं जघन्थ नमुचिं मखस्युं दासं कृण्वान ऋषये विमायम् ।
 त्वं चकर्थ मनवे स्योनान् पथो देवत्राअसेव यानान्
 त्वमेतानि पप्रिषे वि नामे शान इन्द्र दधिषे गर्भस्तौ ।
 अनु त्वा देवाः शवसा मद न्त्युपरिबुध्नान् वनिनश्चकर्थ
 चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्त मुतो तदस्मै मध्विञ्चच्छयात् ।
 पृथिव्यामतिपितं यदूधः पयो गोष्वदधा ओषधीषु
 अम्वादिषायेति यद्वदु न्त्योर्जसो जातमुत मन्य एनम् ।
 मन्योरिषाय हर्म्येषु तस्थौ यतः प्रजज्ञ इन्द्रो अस्य वेद
 वयः सुपर्णा उप सदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः ।
 अप ध्वान्तमूर्णुहि पूधि चक्षुः सुमुग्ध्यस्मान् निधयेव वृद्धान्

६

७

८

९

१०

११ [४] (७८७)

(७८)

६ गौरिवीतिः शाक्यः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

वसूनां वा चकृषु इयक्षन् धिया वा यज्ञैर्वा रोदस्योः ।
 अर्वन्तो वा ये रयिमन्तः सातौ वनं वा ये सुध्रुणं सुश्रुतो धुः
 हव एषामसुरो नक्षत द्यां श्रवस्यन्ता मनसा निस्त क्षाम् ।
 चक्षाणा यत्र सुवितार्य देवा द्यौर्न वारोभिः कृणवन्तु स्वैः
 इयमेषाममृतानां गीः सर्वतांता ये कृषणन्तु रत्नम् ।
 धियं च यज्ञं च साधन्तु स्ते नो धान्तु वत्स्यन्तु मतामि
 आ तत् तं इन्द्रायवः पनन्ता ऽभि य ऊर्व गोमन्तुं तितृत्सान् ।
 सकृत्त्वं ये पुरुषूत्रां महीं सहस्रधारां वृहतीं दुदक्षन्

१

२

३

४

(७८९)

一、本月生产情况：本月生产各种产品，共计完成计划百分之九十五。其中：主要产品A，完成计划百分之九十八；主要产品B，完成计划百分之九十二。次要产品C，完成计划百分之九十。其他产品D，完成计划百分之九十五。

二、本月生产计划完成情况

产品名称	计划产量	实际产量	完成率
主要产品A	10000件	9800件	98%
主要产品B	8000件	7360件	92%
次要产品C	5000件	4500件	90%
其他产品D	3000件	2850件	95%

本月生产计划完成情况良好，主要产品A和B的完成率均达到90%以上。次要产品C的完成率为90%，其他产品D的完成率为95%。本月生产计划完成情况良好，主要产品A和B的完成率均达到90%以上。次要产品C的完成率为90%，其他产品D的完成率为95%。

(७६)

८ सर्पं पेरावतो जरत्कर्णः । ग्रावाणः । जगती ।

आ वं ऋक्षस ऊर्जा व्युष्टि—ष्विन्द्रं मरुतो रोदसी अनक्तन ।	
उभे यथा नो अहनी सचाभुवा सदःसदो वरिवस्यातं जुद्धिदां	१
तदु श्रेष्ठं सर्वनं सुनोतना—ऽत्यो न हस्तयतो अद्रिः सोतरि ।	
विदद्ध्यर्च्यो अभिभूति पौंस्थं महो राये चित् तरुते यदर्वतः	२
तदिद्व्यर्चस्य सर्वनं विवेरपो यथा पुरा मनवे गातुमश्रैत् ।	
गोअर्णसि त्वाप्ते अश्वनिणिजि प्रेमध्वरेष्वध्वरो अशिश्युः	३
अप हत रक्षसो भङ्गुरावतः स्कभायत् निक्कितिं सेधतामतिम् ।	
आ नो रयिं सर्ववीरं सुनोतन देवाव्यं भरत श्लोकमद्रयः	४
द्विवश्विदा वोऽमवत्तरेभ्यो विभ्वना चिदाश्वपस्तेभ्यः ।	
वायोश्विदा सोमरभस्तरेभ्यो ऽग्नेश्विदर्व पितृकृत्तरेभ्यः	५ [८]

भुरन्तु नो यज्ञसः सोत्वन्धसो ग्रावाणो वाचा द्विवितां द्विवित्मता ।	
नरो यत्र दुहते काम्यं मध्वा—घोपयन्तो अभितो मिथस्तुरः	६
सुन्वान्ति सोमं राधिरासो अद्र्यो निरस्य रसं गविषो दुहन्ति ते ।	
दुहन्त्यूर्ध्वरुपसेचनाय कं नरो हुव्या न मर्जयन्त आसभिः	७
एते नरः स्वर्पसो अभूतन् य इन्द्राय सुनुथ सोममद्रयः ।	
वामंवांमं वो द्विव्याय धाम्ने वसुवसु वः पार्थिवाय सुन्वते	८ [९] (८१०)

(७७)

८ स्यूमरदिमर्भागवः । मरुतः । त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

अभ्रप्रुपो न वाचा प्रुषा वसुं हविष्मन्तो न यज्ञा विजानुषः ।	
सुमारुतं न ब्रह्माणमर्हसे गणमस्तोप्येषां न शोभसे	१
श्रिये मर्यासो अर्जोरकृण्वत सुमारुतं न पूर्विरति क्षपः ।	
द्विवस्पुत्रास्त एता न येतिर आदित्यासस्ते अक्रा न वावृधुः	२
प्र ये द्विवः पृथिव्या न वर्हणा त्मनां रिरिज्रे अभ्रान्न सूर्यः ।	
पाजस्वन्तो न वीराः पंतस्यवो रिशादसो न मर्यां अभिद्यवः	३ (८१३)

शचीं च इन्द्रमवसे कृणुध्व—मनानतं दुमयन्तं पृतन्यून ।

ऋमुक्षणे मघवानं सुवृत्तिं भर्ता यो वज्रं नयं पुरुक्षुः

५

यद्वावानं पुरुतमं पुराषा—ळा वृत्रहेन्दो नामान्यथाः ।

अचेति प्रासहस्पतिस्तुविष्मान् यदीमुश्मसि कर्तव्ये करतु तत्

६ [५]

(७१)

१ सिन्धुक्षित् प्रैयमेधः । नद्यः । जगती ।

प्र मु ये आपो महिमानमुत्तमं कारुर्वोचाति सदेने विवस्वतः ।

१

प्र सप्तमं वेधा ति चक्रमुः प्र सृत्वंरीणामति सिन्धुरोर्जसा

य मेऽमुद्रंणो यानवे पथः सिन्धो यद्वाजौ अभ्यद्रवस्त्वम् ।

२

रम्यं अपि प्रतां यामि सानुना यद्वैपामग्रं जगतामिर्ज्यसि

रिति यानः याने मृध्याप—र्यन्तं शुष्ममुर्दियति भानुना ।

३

यानेति प्र सप्तमं वेधा ति चक्रमुः सिन्धुरोर्जसा

य मेऽमुद्रंणो यानवे पथः सिन्धो यद्वाजौ अभ्यद्रवस्त्वम् ।

४

रम्यं अपि प्रतां यामि सानुना यद्वैपामग्रं जगतामिर्ज्यसि

रिति यानः याने मृध्याप—र्यन्तं शुष्ममुर्दियति भानुना ।

५ [६]

यानेति प्र सप्तमं वेधा ति चक्रमुः सिन्धुरोर्जसा

य मेऽमुद्रंणो यानवे पथः सिन्धो यद्वाजौ अभ्यद्रवस्त्वम् ।

६

रम्यं अपि प्रतां यामि सानुना यद्वैपामग्रं जगतामिर्ज्यसि

रिति यानः याने मृध्याप—र्यन्तं शुष्ममुर्दियति भानुना ।

७

यानेति प्र सप्तमं वेधा ति चक्रमुः सिन्धुरोर्जसा

य मेऽमुद्रंणो यानवे पथः सिन्धो यद्वाजौ अभ्यद्रवस्त्वम् ।

८

रम्यं अपि प्रतां यामि सानुना यद्वैपामग्रं जगतामिर्ज्यसि

रिति यानः याने मृध्याप—र्यन्तं शुष्ममुर्दियति भानुना ।

९ [७]

यानेति प्र सप्तमं वेधा ति चक्रमुः सिन्धुरोर्जसा

(७९)

७ सौचीकोऽग्निर्वैश्वानरो वा, सप्तिर्वाजंभरो वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- अपश्यमस्य महतो महित्वममर्त्यस्य मर्त्यासु विश्व ।
 नाना हनू विभूते सं भरेते असिन्वती वप्सती भूर्यतः १
 गुहा शिरो निहितमृधगक्षी असिन्वन्नत्ति जिह्वा वनानि ।
 अत्राण्यस्मै पद्भ्यः सं भरन्त्युत्तानहस्ता नमसाधि विश्व २
 प्र मातुः प्रतरं गुह्यमिच्छन् कुमारो न वीरुधः सर्पदुर्वीः ।
 ससं न एकमविदच्छुचन्तं रिरिह्वासं रिप उपस्थे अन्तः ३
 तद्वाप्तं रोदसी प्र व्रीमि जायमानो मातरा गर्भो अत्ति ।
 नाहं देवस्य मर्त्याश्चिकेताऽग्निरङ्ग विचेताः स प्रचेताः ४
 यो अस्मा अन्नं तृप्ताग्धधात्याज्यैर्धृतैर्जुहोति पुष्यति ।
 तस्मै सहस्रमक्षमिर्वि चक्षेऽग्ने विश्वतः प्रत्यङ्मसि त्वम् ५
 किं देवेषु त्यज एनश्चकृथाऽग्ने पृच्छामि नु त्वामविद्वान् ।
 अक्रीळन् क्रीळन् हरिरत्तवेऽदन् वि पर्वशश्चकर्तु गामिवासिः ६
 विपूचो अश्वान् युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रानाभिर्गृभीतान् ।
 चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानृधे पर्वभिर्वावृधानः ७ [१४] (८३३)

(८०)

७ सौचीकोऽग्निः वैश्वानरो वा, सप्तिर्वाजंभरो वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- अग्निः सप्तिं वाजंभरं ददात्यग्निर्वीरं श्रुत्यं कर्मनिःश्राम् ।
 अग्नी रोदसी वि चरत् समञ्जन्नाग्निर्नारी वीरकुक्षिं पुरंधिम् १
 अग्नेरप्रसः समिदस्तु भद्राऽग्निर्मही रोदसी आ विवेश ।
 अग्निरैकं चोदयत् समत्स्वर्गिर्वृत्राणि दयते पुरुषि २
 अग्निहं त्वं जरतः कर्णमावाऽग्निरुद्भयो निरदहजहथम् ।
 अग्निरत्रि घर्म उरुण्यदन्तः अग्निर्मधे प्रजयामृजन् सम ३
 अग्निर्वाद् द्रविणं वीरपेशा अग्निरपि यः सहस्रां सनोति ।
 अग्निर्द्वि हव्यमा ततानाऽग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा ४ (८३७)

युष्माकं बुध्रे अपां न यामानि विथुर्यति न मही अथुर्यति ।
 विश्वप्सुर्यज्ञो अर्वाग्यं सु वः प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत ४
 यूयं धूर्षु प्रयुजो न रुग्मिभिर्ज्योतिष्मन्तो न भासा व्युष्टिषु ।
 श्येनासो न स्वयंशसो रिशादसः प्रवासो न प्रसितासः परिप्रुषः ५ [१०]
 प्र यद्गृहध्वे मरुतः पराकाद् यूयं महः संवरणस्य वस्वः ।
 विद्वानासो वसवो राध्यस्याऽऽराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोत ६
 य उहचि यज्ञे अध्वरेष्ठा मरुद्भ्यो न मानुषो ददाशत ।
 रेवत् स वयो दधते सुवीरं स देवानामपि गोपीथे अस्तु ७
 ते हि यज्ञेषु यज्ञियांस ऊमा आदित्येन नाम्ना शंभविष्ठाः ।
 ते नोऽवन्तु रथतूर्मनीषां महश्च यामन्नध्वरे चक्रानाः ८ [११]

(७८)

८ स्युमरदिमर्भार्गवः । मरुतः । त्रिष्टुप्, २, ५-७ जगती ।

विप्रासो न मन्मभिः स्वाध्यो देवान्योऽ न यज्ञैः स्वप्नसः ।
 राजानो न चित्राः सुसंहशः क्षितीनां न मर्या अरेपसः १
 अग्निं ये भ्राजसा रुक्मवक्षसो वातासो न स्वयुजः सद्य ऊतयः ।
 प्रजातारो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सुशर्माणो न सोमा क्रतं यते २
 वातासो न ये धुनयो जिगत्तवोऽग्नीनां न जिह्वा विरोकिणः ।
 वर्मण्वन्तो न योधाः शिर्मावन्तः पितॄणां न शंसाः सुरातयः ३
 रथानां न येराः सनाभयो जिगीवांसो न शूरा अभिद्यवः ।
 वरेयवो न मर्या वृतप्रुषोऽभिस्वतारो अर्कं न सुष्टुभः ४
 अश्वासो न ये ज्येष्ठास आशवो दिधिषवो न रुथ्यः सुदानवः ।
 आपो न निन्नैरुदभिर्जिगत्तवो विश्वरूपा अङ्गिरसो न सामभिः ५ [१२]
 ग्रावाणो न सूरयः सिन्धुमातर आदर्दिरासो अद्रयो न विश्वहा ।
 शिशूला न क्रीळर्यः सुमातरौ महाग्रामो न यामन्नुत त्रिषा ६
 उपसां न केतवोऽध्वरथ्रियः शुमंयवो नास्त्रिभिर्व्यश्चितन् ।
 सिन्धवो न ययियो भ्राजहृष्टयः परावतो न योजनानि ममिरे ७
 सुभागात्रो देवाः कृणुता सुरता नस्मान् त्स्तोतृन् मरुतो वावृधानाः ।
 अथिं स्तोत्रस्य सख्यस्य गात सनाद्धि वो रत्नधेयानि सन्ति ८ [१३]

(७९)

७ सौचीकोऽग्निर्वैश्वानरो वा, सतिर्वाजंभरो वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अपश्यमस्य महतो महित्वमर्मर्त्यस्य मर्त्यासु विश्व ।	
नाना हनु विभृते सं भरेते असिन्वती वर्णसती भूर्यतः	१
गुहा शिरो निहितमृधगक्षी असिन्वन्नति जिह्या वनानि ।	
अत्राण्यस्मै पद्भिमिः सं भरन्त्युत्तानहस्ता नमसाधि विश्व	२
प्र मातुः प्रतरं गुह्यमिच्छन् कुमारो न वीरुधः सर्पद्विः ।	
ससं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिह्वासं रिप उपस्थे अन्तः	३
तद्रामृतं रोदसी प्र ब्रवीमि जायमानो मातरा गर्भो अस्ति ।	
नाहं देवस्य मर्त्यश्चिकेताऽगिरङ्ग विचेताः स प्रचेताः	४
यो अस्मा अन्नं तृप्वाधधा त्याज्यैर्घृतैर्जुहोति पुष्यति ।	
तस्मै सहस्रमक्षभिर्वि चक्षे ऽग्रे विश्वतः प्रत्यहसि त्वम्	५
किं देवेषु त्यज एनश्चक्रुर्धाऽग्रे पृच्छामि नु त्वामविद्वान् ।	
अकीळन् क्रीळन् हरिरत्तवेऽदन् वि पर्वशश्चक्रन् गामिवांसिः	६
विपूचो अश्वान् युयुजे वनेजा कर्जीतिभी रशनाभिर्गृभीतान् ।	
चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानुधे पर्वभिर्वावृषानः	७ [१४] (८३३)

(८०)

७ सौचीकोऽग्निः वैश्वानरो वा, सतिर्वाजंभरो वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्निः सतिं वाजंभरं ददात्यग्निर्वीरं ध्रुव्यं कर्मनिःशाम् ।	
अग्नी रोदसी वि चरत समुत्तन्नग्निर्नारी वीरवृद्धिं पुरंधिभ	१
अग्नेरप्रसः समिदस्तु भद्राऽग्निर्मही रोदसी आ विवेश ।	
अग्निरैकं चोदयत समस्तुग्निर्वृषाणि दयते पुरुषि	२
अग्निर्ह त्वं जर्तुः कर्णमावाऽग्निरुद्रो निरदहज्जरुधम् ।	
अग्निरग्निं पुमं उरुष्यदुन्तग्निर्दुमेधे प्रजयांसुदन्त सम	३
अग्निर्वा द्रविणं वीर्येणाऽग्निरैकं यः सहसा मुनोति ।	
अग्निर्वि विष्पमा तनानाऽग्नेर्यामानि विभृता पुरुषा	४ (८३३)

अग्निमुक्थैर्ऋषयो वि ह्वयन्ते ऽग्निं नरो यामनि वाधितासः ।
 अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तो ऽग्निः सहस्रा परि याति गोनाम्
 अग्निं विश ईळते मानुषीर्या अग्निं मनुषो नहुषो वि जाताः ।
 अग्निगान्धर्वी पथ्यामृतस्या ऽग्नेर्गव्यतिवृत आ निषत्ता
 अग्नये ब्रह्म ऋभवस्ततक्षुरग्निं महामवोचामा सुवृक्तिम् ।
 अग्ने प्राव जरितारं यविष्ठा ऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व

५

६

७ [१५] (१)

(८१)

७ विश्वकर्मा भौवनः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, २ विराड् रूपा ।

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्व हविर्होता न्यसीदत् पिता नः ।
 स आशिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवरा आ विवेश
 किं सिंदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत् स्वित् कथासीत् ।
 यतो भूमिं जनयन् विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः
 विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।
 सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रै र्यावाभूमीं जनयन् देव एकः
 किं सिद्धनं क उ स वृक्ष आसु यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः ।
 मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद् यदुध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्
 या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा ।
 शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः
 विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।
 मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनास इहास्माकं मववा सूरिरस्तु
 वाचस्पतिं विश्वकर्माणामृतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम ।
 स नो विश्वानि हवनानि जोषद् विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा

१

२

३

४

५

६

७ [१६] (१)

(८२)

७ विश्वकर्मा भौवनः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप् ।

चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो वृतमेनि अजनन्नघ्रमाने ।
 यदेदन्ता अददहन्त पूर्व आदिद्व्यावापृथिवी अग्रथेताम्
 विश्वकर्मा विमना आद्रिहाया धाता विधाता परमेत मंडक् ।
 तेषामिष्टानि ममिया मदन्ति यत्रा सतक्रपीन् पर एकमाहुः

१

२

(१)

यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेदु भुवनानि विश्वा ।

यो देवानां नामधा एक एव तं संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्वा ३

त आर्यजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना ।

असूर्ते सूर्ते रजसि निष्ठे ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ४

परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति ।

कं स्विद्वर्भं प्रथमं दध आपो यत्र देवाः समर्पयन्त विश्वे ५

तमिद्वर्भं प्रथमं दध आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे ।

अजस्य नामावध्येकमर्पितं यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्थुः ६

न तं विदाध य इमा जजानाऽन्यद्युष्माक्रमन्तरं बभूव ।

नीहारेण प्रावृता जल्प्या चाऽसुतृष उक्थशासश्चरन्ति ७ [१७] (८५४)

(८३)

७ मन्युस्तापसः । मन्युः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुण्यति विश्वमातृपक् ।

साह्याम दातुमार्थं त्वया युजा सहस्क्रुतेन सहसा सहस्वता १

मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।

मन्युं विश ईक्षते मारुपीर्याः प्राहि नो मन्यो तर्पसा सजोपाः २

अर्भीहि मन्यो तवस्तस्तवीयान् तर्पसा युजा वि र्जहि शत्रून् ।

अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या मरा त्वं नः ३

त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिप्राहः ।

विश्वर्चर्षणिः सहुरिः सहावा नस्मास्वोजः पृतनासु धेहि ४

अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव कृत्वा तविपस्यं प्रचेतः ।

तं त्वा मन्यो अकृतुर्जिहीष्ठा हं स्वा तनूवैल्लदेवाय मेहि ५

अयं ते अस्म्युप मेष्टुर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वधायः ।

मन्यो वज्रिभि मामा ववृत्स्व हनाव दस्यूकृत बोध्यापेः ६

अभि मेहि दक्षिणतो मवा मे ऽधा वृत्राणि जह्वनाव मूरि ।

जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रं सुमा उपांशु प्रथमा पिबाव ७ [१८] (८६१)

(८४)

७ मन्युस्तापसः । मन्युः । जगती, १-३ त्रिष्टुप् ।

त्वया मन्यो सुरथमारुजन्तो हर्षमाणासो धृषिता मरुत्वः ।

तिग्मेपव आयुधा संशिशाना अभि प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः ।

अग्निरिव मन्यो त्विषितः सहस्व सेनानीर्नः सहुरे हूत एधि ।

हत्वाय शत्रून् वि भजस्व वेद ओजो मिमानो वि मृधो नुदस्व ।

सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मे रुजन् मृणन् प्रमृणन् प्रेहि शत्रून् ।

उग्रं ते पाजो नन्वा रुरुधे वशी वशी नयस एकज त्वम् ।

एको बहुनामसि मन्यवील्लितो विशंविशं युधये सं शिशाधि ।

अकृत्तरुक् त्वया युजा वयं द्युमन्तं घोषं विजयाय कृण्महे ।

विजेपकृदिन्द्र इवानवब्रवोऽऽस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।

प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्वा तमुत्सं यत आब्रूथ ।

आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो विभर्ष्यभिभूत उत्तरम् ।

क्रत्वा नो मन्यो सह मेद्येधि महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ।

संसृष्टं धनमुभयं समाकृत मस्मभ्यं दत्तां वरुणश्च मन्युः ।

भियं दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लयन्ताम् ।

(८५)

[सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७॥ सू० ८५]

४७ सावित्री सूर्या ऋषिका । १-५ सोमः, ६-१६ सूर्याविवाहः, १७ देवाः, १८ सोमाकां, १९ चन्द्रमा ।

२०-२८ नृणां विवाहमन्त्रा आशीः प्रायाः, २९-३० वधूवासः संस्पर्शनिन्दा ।

३१ दम्पत्योर्यक्ष्मनाशनं, ३२-४७ सूर्या सावित्री । अनुष्टुप् : १४, १९-२१, २३-२४, २६, ३६-३७, ४४ त्रिष्टुप् ; १८, २७, ४३ जगती ; ३४ उरोबृहती ।

सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः ।

ऋतेनावित्यास्तिष्ठन्ति द्विवि सोमो अयि श्रितः ।

सोमेनावित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही ।

अथो नक्षत्राणामेषा मुपस्थे सोम आहितः ।

सोमं मन्यते पपिवान् यत् संपिपन्त्योपधिम् ।

सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति कश्चन ।

आच्छद्विधानैर्गुपितो बर्हितः सोम रक्षितः ।

ग्राव्णामिच्छृण्वन् तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः ।

यत् त्वा देव प्रापिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।
वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः

५ [२०]

रभ्यासीदनुदेयीं नाराशंसी न्योचनी । सूर्यायां भद्रमिद्वारो गार्थयेति परिष्कृतम् ६
चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यर्त्तनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद् यदयात् सूर्या पतिम् ७
स्तोमा आसन् प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।

सूर्यायां अश्विना वरा ऽग्निरासीत् पुरोगवः

८

सोमो बधूयुरभवद्दश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत् पत्ये शंसन्तीं मनसा सविताददात् ९
मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः । शुकावन्द्वाहावास्तां यदयात् सूर्या गृहम् १० [२१]

ऋक्सामाभ्यामाभिहितौ गार्वा ते सामनावितः ।

श्रोत्रं ते चक्रे आस्तां द्विवि पन्थाश्चराचरः

११

शुचीं ते चक्रे घात्या व्यानो अक्ष आहतः । अनों मनस्मयं सूर्या ऽऽरोहत प्रयती पतिम् १२

सूर्यायां बहतुः प्रागात् सविता यमवासृजत् । अघासु हन्यन्ते गावो ऽर्जुन्योः पर्युह्यते १३

यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण बहतुं सूर्यायाः ।

विश्वे देवा अनु तद्वामजानन् पुत्रः पितराववृणीत पूषा

१४

यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप । कैकं चक्रं वामासीत् कं देष्टार्य तस्थयुः १५ [२२]

इ ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं ऋतुथा विदुः । अथैकं चक्रं यदुहा तदंद्घातय इद्विदुः १६

सूर्याये देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च । ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरं नमः १७

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीळन्तौ परि यातो अध्वरम् ।

विश्वान्यन्यो भुवनामिचष्टं ऋतूरन्यो विदधंजायते पुनः

१८

तवोनवो भवति जायमानो ऽह्नां केतुरुपसमित्यग्रम् ।

प्रागं देवेभ्यो वि दधात्यायन् प्र चन्द्रमास्तिरते द्वाधमायुः

१९

मुक्तिंशुकं शल्मलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुव्रतं सुचक्रम् ।

आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पत्ये बहतुं कृणुष्व

२० [२३]

उद्दीर्घातः पतिवती ह्येष्टया विश्वावसुं नमसा गीभिरीळे ।

अन्यामिच्छ पितृषु व्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि

२१

उद्दीर्घातो विश्वावसो नमसेळामहे त्वा ।

अन्यामिच्छ प्रफुल्लं सं जायां पत्यां सृज

२२

(८१०)

अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्था येभिः सखायो यन्ति नो वरेयम् ।
 समर्थमा सं भर्गो नो निनीयात् सं जास्पत्यं सुयममस्तु देवाः
 प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वावध्नात् सविता सुशेवः ।
 ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके ऽरिष्टां त्वा सह पत्या दधामि
 प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबुद्धाममुतस्करम् ।
 यथेयमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रा सुभगासति

२३

२४

२५ [२४]

पूषा त्वेतो नयतु हस्तगृह्या—ऽश्विनां त्वा प्र वहतां रथेन ।
 गृहान् गच्छ गृहपत्नी यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वंदासि
 इह प्रियं प्रजया ते समृध्यता—मास्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।
 एना पत्या तन्वं सं सृजस्वा—ऽधा जिवी विदथमा वंदाथः
 नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।
 एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु वध्यते
 परां देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भजा वसु ।
 कृत्यैषा पद्वती भूत्वा जाया विशते पतिम्
 अश्रीरा तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।
 पतिर्यद्वध्वोऽ वाससा स्वमङ्गमभिधित्सते

२६

२७

२८

२९

३० [२५]

ये वध्वश्चन्द्रं वहतु यक्ष्मा यन्ति जनादनु ।
 पुनस्तान् यज्ञिया देवा नयन्तु यत् आगताः
 मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती ।
 सुगेभिर्दुर्गमतीता—मप द्रान्त्वरतयः
 सुमङ्गलोरियं वधू—रिमां समेत पश्यत ।
 सौभाग्यमस्यै दुत्वाया—ऽथास्तं वि परेतन
 तृष्टमेतत् कर्तुमेतत् दपाण्वद्विपवन्नैतदत्तवे ।
 सूर्या यो ब्रह्मा विद्यात् स इद्राधूयमर्हति
 आशसनं विशसनं—मथो अधिविकर्तनम् ।

३१

३२

३३

३४

३५ [२६]

यः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा तु शुन्धति

गृभ्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जरद्विष्यथासः ।
 भर्गो अर्यमा सविता पुण्डि—मह्यं त्वाद्रुर्गार्हपत्याय देवाः

३६

तां पूषजिह्वतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याई वपन्ति ।

या न ऊरु उशती विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहराम शेषम्

३७

तुभ्यमग्रे पर्यवहन् त्सूर्या वहतुना सह ।

पुनः पतिभ्यो जायां दा अग्रे प्रजया सह

३८

पुनः पत्नीमग्निरुदा दायुषा सह वर्चसा ।

वीर्यायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शतम्

३९

सोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविदु उत्तरः ।

तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः

४० [२७]

सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो दददुग्रये ।

रयिं च पुत्रांश्चादा दुग्निर्मह्यमथो इमाम्

४१

इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यश्रुतम् ।

क्रीळन्तौ पुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौ स्वे गृहे

४२

आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजरसाय समनक्त्वयमा ।

अदुर्मङ्गलीः पतिलोकमा विंश शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे

४३

अघोरचक्षुरपतिभ्योधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

वीरसूदैवकांमा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे

४४

इमां त्वमिन्द्र मीढुः सुपुत्रां सुभगां कृणु ।

दशास्यां पुत्राना धेहि पतिमेकादशं कृधि

४५

सुम्राज्ञी श्वशुरि भव सुम्राज्ञी श्वश्रवां भव ।

ननान्दरि सुम्राज्ञी भव सुम्राज्ञी अधि देवृषु

४६

समञ्जन्तु विश्वे देवाः समापो हृदयानि नौ ।

सं मातरिश्वा सं धाता समु देप्सी दधातु नौ

४७ [२८] ६९५

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-६६]

(८६)

(६६) इन्द्रः ७, ६६, २६ ऐन्द्रो वृषाकपिः २-६, ९-१०, १५-१८ इन्द्राणी । इन्द्रः । पशुभिः ।

वि हि सोतोःसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत ।

यत्रामदृष्टृषाकपि रयः पुष्टेपु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः

?

(६६३)

अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्था येभिः सखायो यन्ति नो वरेयम् ।

समर्थमा सं भर्गो नो निनीयात् सं जास्पत्यं सुयममस्तु देवाः

प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वावध्नात् सविता सुशेवः ।

ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके ऽरिष्टां त्वा सह पत्या दधामि

प्रेतो मुञ्चामि नामृतः सुवज्जाममुतस्करम् ।

यथेयमिन्द्र मीढः सुपुत्रा सुभगासन्ति

पुषा त्वेतो नयतु हस्तगृह्या—ऽश्विना त्वा प्र वहतां रथेन ।

गृहान् गच्छ गृहपत्नी यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वंदासि

इह प्रियं प्रजयां ते समृध्यता—मास्मिन् गृहे गार्हिपत्याय जागृहि ।

एना पत्या तन्वं—सं सृजस्वा—ऽधा जिघ्रीं विदथमा वंदाथः

नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।

एधन्ते अस्या जातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते

परां देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भंजा वसु ।

कृत्यैषा पद्मती भुक्त्या जाया विंशते पतिम्

अश्रीरा तनूर्भवति रुशती प्रापयामुया ।

पतिर्यद्वध्वोऽ वाससा स्वमङ्गमभिधित्सते

ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनादनु ।

पुनस्तान् यजियां देवा नयन्तु यत् आगताः

मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती ।

सुगोभिर्दुर्गमतीता—मर्षं द्रान्त्वरातयः

सुमङ्गलीरियं वधू—रिमां समेत पश्यत ।

सौभाग्यमस्यै वृत्वाया—ऽथास्तं वि परेतन

तृष्टमेतत् कर्तुमेत—दपाण्डवद्विपवन्नैतदत्तवे ।

सूर्या यो ब्रह्मा विद्यात् स इद्राधूयमर्हति

आशमनं विशमन—मथो अधिविकर्तनम् ।

सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा तु शुन्धति

गृणामि ते सौमगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदन्त्रियथासः ।

भर्गो अयमा सविता पुंरधि—मह्यं त्वादुर्गाहपत्याय देवाः

तां पूषञ्छिवतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याः वर्पन्ति ।

या न ऊरु उशती विश्रयाते यस्यामुशन्तः प्रहराम शोषम्

३७

तुभ्यमग्रे पर्यवहन् त्सूर्या बहनुना सह ।

पुनः पतिभ्यो जायां दा अग्रे प्रजया सह

३८

पुनः पत्नीमग्निरेदा दायुषा सह वर्चसा ।

वीर्यायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शतम्

३९

सोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविदु उत्तरः ।

तृतीयो अग्निष्ठे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः

४० [२७]

सोमो दददन्धर्वाय गन्धर्वो दददग्रये ।

राये च पुत्राँश्वादा दुग्निर्मह्यमथो इमाम्

४१

इहैव स्तं मा वि चौष्टं विश्वमायुर्व्यश्रुतम् ।

क्रीळन्तौ पुत्रैर्नष्टृभिर्मोदमानौ स्वे गृहे

४२

आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजरसाय समनक्त्वयमा ।

अदुर्मङ्गलीः पतिलोकमा विश शं नो भव ह्रिपदे शं चतुष्पदे

४३

अघोरचक्षुरपतिष्ठयेधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

वीरसूदेवकामा स्योना शं नो भव ह्रिपदे शं चतुष्पदे

४४

इमां त्वमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रां सुभगां कृणु ।

दशास्यां पुत्राना धेहि पतिमेकादशं कृधि

४५

सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञी श्वश्र्वां भव ।

ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अधि देवृषु

४६

समञ्जन्तु विश्वे देवाः समाणो हृदयानि नौ ।

सं मातरिश्वा सं धाता समु देप्स्री दधातु नौ

४७ [२८] ३५

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३६]

(८३)

(२३) इन्द्रः ७, ६३, २३ ऐन्द्रो वृषाकपिः २-३, ९-१०, १५-१८ इन्द्रानिः इन्द्रः । पञ्चभिः ।

वि हि सोतोःसृक्षत नेन्द्रं देवमंसत ।

यत्रामदृष्टपाकपि रयः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्दु उन्नः

१

२

- परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यथिः ।
 नो अह प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २
- किमयं त्वां वृषाकपि—श्चकार हरितो मृगः ।
 यस्मा इरस्यसीदु न्वर्यो वा पुष्टिमदसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ३
- यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि ।
 श्वा न्वस्य जाम्भिय—दपि कर्णे वराहयु—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ४
- प्रिया तृष्टानि मे कृपि—व्यक्ता व्यदृदुषत् ।
 शिरो न्वस्य राविपं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ५ [१]
- न मत स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् ।
 न मत प्रतिच्यवीयसी न सक्थ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ६
- उवे अम्ब सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति ।
 भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ७
- किं सुवाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजावने ।
 किं शूरपति नस्त्व—मभ्यमीपि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ८
- अवीरामिव मामयं शरारुरभि मन्यते ।
 उताहमस्मि वीरिणी—न्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ९
- संहोत्रं स्म पुरा नारी समनं वाव गच्छति ।
 वेधा ऋतस्य वीरिणी—न्द्रपत्नी महीयते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १० [२]
- इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगा महमश्रवम् ।
 नहस्या अपरं चन जुरसा भरते पति—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ११
- नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्कृते ।
 यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १२
- वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुस्तुषे ।
 यसंत त इन्द्र उक्षणाः प्रियं काचित्करं हवि—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १३
- उक्ष्णो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् ।
 उताहमग्नि पीव इ—दुभा कुक्षी पूणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १४
- वृषभो न तिग्मशृङ्गो ऽन्तर्यूथेषु शेरुवत् ।
 मन्थस्तं इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयु—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १५ [३] (१३)

न सेशे यस्य रम्बते	ऽन्तरा सक्थ्याऽ कपूत् ।	
सेदीशे यस्य रोमशं	निपेदुषो विजृम्भते	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १६
न सेशे यस्य रोमशं	निपेदुषो विजृम्भते ।	
सेदीशे यस्य रम्बते	ऽन्तरा सक्थ्याऽ कपूद्	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १७
अयमिन्द्र वृषाकपिः	परस्वन्तं हतं विदत् ।	
असिं सूनां नवं चरु	मादेधस्यान् आचितं	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १८
अयमेमि विचाकशद्	विचिन्वन् दासमार्यम् ।	
पित्रामि पाकसुत्वानो	ऽभि धीरमचाकशं	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १९
धन्वं च यत् कृन्तत्रं च	कर्ति स्वित् ता वि योजना ।	
नेदीयसो वृषाकपे	ऽस्तुमेहिं गृह्णां उप	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २०
पुनरोहिं वृषाकपे	सुविता कल्पयावहै ।	
य एष स्वप्ननशनो	ऽस्तुमेधिं पथा पुन	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २१
यदुर्दशो वृषाकपे	गृहमिन्द्राजगन्तन ।	
कर्त्तव्यं पुत्त्रयो मृगः	कर्मगञ्जनयोपतो	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २२
पशुर्हि नाम मानवी	साकं संसूय विंशतिम् ।	
भद्रं भल त्वस्या अभूद्	यस्या उदरमामयद्	विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २३ [४] (१३८)

(८७)

२५ पायुर्भारद्वाजः । रक्षोहान्निः । त्रिष्टुप्, २२-२५ अनुष्टुप् ।

रक्षोहणं वाजिनमा जिघमि	मित्रं प्रथिष्वमुषं यामि शर्म ।	
शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः	स नो दिवा स रिपः पातु नक्तम्	१
अयोर्दहो अर्चिषां यातुधाना	नुषं स्पृश जातवेदः समिद्धः ।	
आ जिह्वया मूर्देवान् रभस्व	क्रव्यादो वृक्त्वयपि धत्स्वासन्	२
उभोर्भयावित्रुषं धेहि दंष्ट्रा	हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च ।	
उतान्तर्हिंसे परिं याहि राज	अम्भैः सं धेह्यभि यातुधानान्	३
यज्ञैरिषूः संनममानो अग्ने	वाचा शल्यो अशनिभिर्दिहानः ।	
ताभिर्विध्य हृदये यातुधानान्	प्रतीचो ब्राह्मन् प्रति भद्रध्येषाम्	४
अग्ने त्वचं यातुधानस्य मिन्धि	हिंसाशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।	
प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि	क्रव्यात् क्रविष्णुर्वि चिनोतु वृक्णम्	५ [५] (१४३)

यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदः—स्तिष्ठन्तमग्रं त्वत् या चरन्तम् ।
यद्दान्तरिक्षे पृथिभिः पतन्तं तमस्तां विध्य जग्मं शिजानः ।
उत्तार्लब्धं स्पृणुहि जातवेदः आलेभानादृष्टिर्मियातुधानां ।
अग्ने पूर्वां नि जहि शोशुचान् आमातुः विवृतास्तमदुन्वेनीः ।
इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो य इदं कुणोति ।
तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षुमक्षायुषे रन्धयेनम् ।
तीक्ष्णेनग्निं चक्षुषा रक्ष यजं प्राश्रं वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।
हिंसं रक्षांस्यग्निं शोशुचान् मा त्वा दभन् यातुधानां नृचक्षः ।
नृचक्षा रक्षः परि पश्य त्रिक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणीष्यथा ।
तस्याग्ने पृष्ठीहरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च ।

६

७

८

९

१० [६]

त्रियातुधानः प्रसितिं त ए—त्वृतं यो अग्ने अनृतेन हन्ति ।
तमर्चिषां स्फूर्जयश्चातवेदः समक्षमेनं गृणते नि वृद्धिं ।
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजं येन पश्यसि यातुधानम् ।
अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योप ।
यदग्ने अद्य मिथुना शर्पातो यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।
मन्योर्मनसः शरव्याऽऽ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ।
परां शृणीहि तर्पसा यातुधानान् पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि ।
परार्चिषा मूर्देवाऽऽशृणीहि परांसुतृपो अभि शोशुचानः ।
पराद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यर्गेनं शपथां यन्तु तृष्टाः ।
वाचास्तेनं शरव कच्छन्तु मर्मन् विश्वस्यैतु प्रसितिं यातुधानः ।

११

१२

१३

१४

१५ [७]

यः पौरुषेयेण कृविषां समङ्गे यो अश्व्येन पशुनां यातुधानः ।
यो अधन्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च ।
संवत्सरीणं पर्य उस्त्रियाया—स्तस्य माशीद्यातुधानो नृचक्षः ।
पीयूषमग्ने यतमस्तिवृप्सात् तं प्रत्यश्चमर्चिषां विध्य मर्मन् ।
विषं गवां यातुधानां पिबन्त्वा वृश्च्यन्तामदितये दुरेवाः ।
परैरान् देवः सविता ददातु परां भागमोर्पधीनां जयन्ताम् ।
मृणसि यातुधानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः ।
दह सहमूरान् कृव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ।

१६

१७

१८

१९

त्वं नो अग्ने अधरादुदक्तात् त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।

प्रति ते ते अजरासस्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु

२० [८]

पश्चात् पुरस्तादधरादुदक्तात् कृविः काव्येन परि पाहि राजन् ।

सखे सखायमजरो जरिम्णे अग्ने मर्ता अमर्त्यस्त्वं नः

२१

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।

धूपद्वर्णं द्विवेदिं हुन्तारं भङ्गुरावताम्

२२

विषेणं भङ्गुरावतः प्रति पम रक्षसो दह ।

अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपूरयाभिर्ऋषिभिः

२३

प्रत्यग्ने मिथुना दह यातुधानां किमीदिना ।

सं त्वां शिशामि जागृह्यदधं विप्र मन्माभिः

२४

प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणीहि विश्वतः प्रति ।

यातुधानस्य रक्षसो बलं वि रुज वीर्यम्

२५ [९] (९६३)

(८८)

१९ आह्निरसो मूर्धन्वान् वामदेव्यो वा । सूर्य-वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

११ हविष्पान्तमजरं स्वविदिं दिविस्पृश्याहुतं जुष्टमग्नौ ।

तस्य भर्मणि भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त

१

११ गीर्णं भुवनं तमस्तापगूळह माविः स्वरभवज्जाते अग्नौ ।

तस्य देवाः पृथिवी द्यौरुतापो अरण्यन्नोषधीः सख्ये अस्य

२

११ देवेभिर्निषितो यज्ञियेभि रग्निं स्तोषाण्यजरं बृहन्तम् ।

यो भानुना पृथिवीं द्यामुतेमा मातृतान् रोदसी अन्तरिक्षम्

३

११ यो होतासीत् प्रथमो देवजुष्टो यं समाश्रुन्नाज्येना वृणानाः ।

स पतन्नीत्वरं स्था जगद्यच्छात्रमग्निर्कृणोज्जातवेदाः

४

यजातवेदो भुवनस्य मूर्धन्नतिष्ठो अग्ने सह रोचनेन ।

११ तं त्वाहेम मतिभिर्गीभिरुक्थैः स यज्ञियो अमवो रोदसिप्राः

५ [१०]

११ मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् ।

मायामू तु यज्ञियानामेता मपो यत् तृणैश्चरति प्रजानन्

६

११ हृशेन्यो यो महिना समिद्धो अरोचत दिवियोनिर्दिभावा ।

तस्मिन्नग्नौ सूक्तवाकेन देवा हविर्विश्व जाजुहवुस्तनुपाः

७

(९७०)

सूक्तवाकं प्रथममादिदृशि—मादिद्दुर्विरजनयन्त देवाः ।
 स एषां यज्ञो अभवत् तनूपास्तं द्यौर्वेदु तं पृथिवी तमापः
 यं देवासोऽर्जनयन्ताग्निं यस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानि विश्वा ।
 सो अर्चिषा पृथिवीं द्यामुतेमा—मृजयमानो अतपन्महित्वा
 स्तोमेन हि द्विवि देवासो अग्निं—गर्जाजनञ्छक्तिभी रोदसिप्राम् ।
 तमू अकृण्वन् त्रेधा भुवे कं स ओषधीः पचति विश्वरूपाः

८

९

१० [११]

यदेदेनमदधुर्यज्ञियासो द्विवि देवाः सूर्यमादितेयम् ।
 यदा चरिष्णू मिथुनावभूता—मादित प्रापश्यन् भुवनानि विश्वा
 विश्वस्मा अग्निं भुवनाय देवा वैश्वानरं केतुमहामकृण्वन् ।
 आ यस्ततानोपसो विभाती—रपो ऊर्णोति तमो अर्चिषा यन्
 वैश्वानरं कवयो यज्ञियासो ऽग्निं देवा अर्जनयन्तजुर्यम् ।
 नक्षत्रं प्रतममिनच्चरिष्णु यक्षस्याध्यक्षं तविषं ब्रुहन्तम्
 वैश्वानरं विश्वहा दीदृवांसं मन्त्रैरग्निं कविमच्छा वदामः ।
 यो महिम्ना परिवभूवोर्वी उतावस्तादुत देवः परस्तात्
 द्वे सुती अंशृणवं पितृणा—महं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
 ताभ्यामिदं विश्वमेजत् समेति यदन्तरा पितरं मातरं च

११

१२

१३

१४

१५ [१२]

द्वे समीची विभृतश्चरन्तं शीर्षतो जातं मनसा विमृष्टम् ।
 स प्रत्यङ् विश्वा भुवनानि तस्था—वप्रयुच्छन् तरणिभ्राजमानः
 यत्रा वदेते अवरः परश्च यजन्योः कतरो नौ वि वेद ।
 आ शैकुरित् सधमादुं सखायो नक्षन्त यज्ञं क इदं वि वोचत्
 कत्यग्रयः कति सूर्यासः कत्युपासः कत्यु स्विदापः ।
 नोपस्पिजं वः पितरो वदामि पृच्छामि वः कवयो विद्वन्ने कम्
 यावन्मात्रमुपसो न प्रतीकं सुपण्योऽं वसते मातरिश्चः ।
 तावद्दधात्युप यज्ञमायन् ब्राह्मणो होतुस्वरो निपीदन्

१६

१७

१८

१९ [१३] (१)

(८९)

१८ रेणुवैश्वामित्रः । इन्द्रः, ५ इन्द्रासोमौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं स्तवा नृतमं यस्य मुहा विवचाधे रोचना वि ज्मो अन्तान् ।
 आ यः प्रपौ चर्पणीधृद्वरोभिः प्र सिन्धुभ्यो रिरिचानो महित्वा

१

(९)

स सूर्यः पर्युरु वरांस्येन्द्रो ववृत्याद्रथ्येव चका ।	
अतिष्ठन्तमपस्यं न सर्गं कृष्णा तमांसि त्विष्या जघान	२
समानमस्मा अनपावृदर्व क्षमया द्विवो असमं ब्रह्म नव्यम् ।	
वे यः पृष्ठेव जनिमान्यर्य इन्द्रश्चिकाय न सखायमीषे	३
इन्द्राय गिरो अर्निशितसर्गा अपः प्रेरयं सर्गरस्य बुध्नात् ।	
यो अक्षेणैव चक्रिया शर्चीभिर्विष्वक् तस्तम्भं पृथिवीमुत द्याम्	४
आपांन्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमौ ऋजीषी ।	
सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः	५ [१४]
न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्षं नाद्रयः सोमो अक्षाः ।	
पदस्य मन्युरधिनीयमानः शृणोति वीळु रुजति स्थिराणि	६
जघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव रुरोज पुरो अरदुन्न सिन्धून् ।	
वेभेदं गिरिं नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्भिः	७
त्वं ह त्वष्टण्या इन्द्र धीरो ऽसिर्न पर्व वृजिना शृणासि ।	
प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जनां मिनन्ति मित्रम्	८
प्र ये मित्रं प्रार्यमणं दुरेवाः प्र संगिरः प्र वरुणं मिनन्ति ।	
न्यमित्रेषु वधमिन्द्र तुभ्यं वृषन् वृषाणमरुपं शिंशीहि	९
इन्द्रो दिव इन्द्र ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इत् पर्वतानाम् ।	
इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मोधिंराणां मिन्द्रः क्षेमे योगे हव्य इन्द्रः	१० [१५]
प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहंभ्यः प्रान्तरिक्षात् प्र संमुद्रस्य धासेः ।	
प्र वार्तस्य प्रथसः प्र ज्मो अन्तात् प्र सिन्धुभ्यो रिरिचे प्र क्षितिभ्यः	११
प्र शोशुचत्या उपसो न केतु रसिन्वा ते वर्ततामिन्द्र हेतिः ।	
अश्मेव विध्य दिव आ सृजानस्तर्पिष्ठेन हेषसा द्रोधमित्रान्	१२
अन्वह मासा अन्विद्वन्तान्यन्वोर्षधीरनु पर्वतासः ।	
अन्विन्द्रं रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्	१३
कहिं स्वित् सा त इन्द्र चेत्यासं दृघस्य यद्विनदो रक्ष एषत् ।	
मित्रक्रवो यच्छसन्ते न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते	१४
शत्रूयन्तो अभि ये नस्ततस्ते माहि बार्धन्त ओगुणास इन्द्र ।	
अन्धेनामित्रास्तमसा सचन्तां सुज्योतिषो अक्तवस्तां अभि प्युः	१५ (९९७)

पुरुणि हि त्वा सर्वना जनानां ब्रह्माणि मन्दन् गृणतामृषीणाम् ।
 इमामाघोपन्नवसा सहस्रंति तिरो विश्वाँ अर्चतो याह्यर्वाङ् ।
 एवा ते वयमिन्द्र भुञ्जतीनां विद्याम सुमतीनां नवानाम् ।
 विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विश्वामित्रा उत ते इन्द्र नूनम् ।
 शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र मस्मिन् भरे नृतंसं वार्जसातो ।
 शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ।

१६

१७

१८ [१६]

(९०)

१६ नारायणः । पुरुषः । अनुष्टुप्, १६ त्रिष्टुप् ।

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
 स भूमिं विश्वतो ब्रूत्वा इत्यतिष्ठद्वशाङ्गुलम् ।
 पुरुष एवेदं सर्वं यद्धूतं यच्च भव्यम् ।
 उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ।
 एतावानस्य महिमा इतो ज्यायँश्च पूरुषः ।
 पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ।
 त्रिपादूर्ध्व उदैत् पुरुषः पादोऽस्येहाभवत् पुनः ।
 ततो विष्वङ् व्यक्रामत् साशनानग्ने अभि ।
 तस्माद्विराळजायत विराजो अधि पूरुषः ।
 स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ।

१

२

३

४

५ [१७]

यत् पुरुषेण हविषा देवा यज्जमतन्वत ।
 वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्भुविः ।
 तं यजं बर्हिषि प्रोक्षन् पुरुषं जातमग्रतः ।
 तेन देवा अयजन्त साध्या कर्षयश्च ये ।
 तस्माद्यज्ञात् सर्वहुतः संभूतं पृथ्वाज्यम् ।
 पृथ्वी तौश्वके वायव्या नारण्यान् ग्राम्याश्च ये ।
 तस्माद्यज्ञात् सर्वहुतः कचः सामानि जज्ञिरे ।
 छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ।
 तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादृतः ।
 गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः ।

६

७

८

९

१० [१८] [१९]

पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।

किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते

११

प्रणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।

तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत

१२

द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।

आदिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत

१३

भ्यां आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।

इयां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् तथा लोकाँ अकल्पयन्

१४

तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

यद्यज्ञं तन्वाना अवधन् पुरुषं पशुम्

१५

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाकं महिमानः सचन्त यन्न पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः

१६

(९१)

[अष्टमोऽनुवाकः ॥]

१५ अरुणो वैतहव्यः । अग्निः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

। जागृवद्भिर्जरमाण इध्यते दमे दमूना इपर्यन्निष्ठस्पदे ।

वैश्वस्य होता हविषो वरेण्यो विभुर्विभावा सुपर्वा सखीयते

१

। दर्शतु श्रीरतिथिर्गृहेगृहे वनेवने शिश्रिये तद्वत्तुवीरिव ।

नैनं जन्म जन्मो नाति मन्यते विश आ क्षेति विश्योऽं विशं विशम्

२

मुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुरग्रे कविः काव्येनासि विश्ववित् ।

सुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इद् द्यावा च यानि पृथिवी च पुण्यतः

३

। ज्ञानन्त्रे तव योनिर्मृत्वियमिळायास्पदे घृतवन्तमासदः ।

। आ ते चिकित्र उपसामिवेतयो ऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः

४

तव श्रियो वर्णस्येव विद्युतश्चित्रार्थिकित्र उपसां न केतवः ।

। यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिंतुषे अन्नमास्ये

५

तमोपधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः ।

। तमित् संमानं वनिर्नश्च वीरुधो ऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा

६

वातोपधूत इपितो वशां अनु तृषु यदज्ञा वेविपद्वितिष्ठसे ।

। आ ते यतन्ते रथ्योऽं यथा पृथक् शर्धास्पशे अजराणि धक्षतः

७

मेधाकारं विदथस्य प्रसार्धनं मग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।

तमिदमे हविष्या समानमित तमिन्महे वृणते नान्यं त्वत्

त्वामिदत्र वृणते त्वायवो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः ।

यदेवयन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तवर्हिषः

तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निद्वितायतः ।

तव प्रज्ञाञ्च त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे

यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दाशदुत वा हविष्कृति ।

तस्य होता भवसि यासि दूत्यः सुपे वूपे यजस्यध्वरीयसि

इमा अस्मै मृतयो वाचो अस्मदाँ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समग्मत ।

वसूयवो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिद्वर्धनो यासु चाकनत्

इमा प्रताय सुष्टुतिं नवीयसी वोचेयमस्मा उग्रते शृणोतु नः ।

भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे जायेव पत्य उग्रती सुवासाः

यस्मिन्नश्वसं ऋषभासं उक्ष्णो वशा मेपा अवसुष्टास आहुताः ।

कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनये चारुमग्रये

अहाव्यग्ने हविरास्ये ते सुवीव घृतं चूर्वाव सोमः ।

वाजसाने रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम्

(९२)

१५ शार्यातो मानवः । विद्ये देवाः । जगती ।

यजस्य वो रथ्यं विदपतिं विशां होतारमक्तोरतिथिं विमार्चसुम् ।

शोचञ्छृङ्कासु हरिणीषु जर्भुरद् वृषां केतुर्यजतो धामशायत

इममञ्जस्पासुभये अकृण्वत धर्माणमग्निं विदथस्य सार्धनम् ।

अक्तुं न युहमुपसः पुरोहितं तनूनपातमरूपस्य निंसेते

वळस्य नीथा वि ण्णेश्वं मन्महे वया अस्य प्रहुता आसुरत्तवि ।

यदा घोरासो अमृतत्वमाशता दिज्जनस्य देव्यस्य चकिरन्

क्तस्य हि प्रसितिर्द्यौरु व्यचो नमो मह्यः रमतिः पर्नीयसी ।

इन्द्रो मित्रो वरुणः सं चिकिचिरे ऽथो मगः सविता पुनर्दक्षसः

प्र रोहिणी यन्ति सिन्धुवस्तिरो महीमरमतिं दधन्विरे ।

ये परिवचरु जयो वि रोहवज्जटरे विश्वमृक्षते

८

९

१० [११]

११

१२

१३

१४

१५ [११]

१

२

३

४

५ [२३]

तृणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो दिवः श्येनासो असुरस्य नीलयः ।

भिश्चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमेन्द्रो देवेभिरर्वशेभिरर्वशः ६

इहे भुजं शशमानास आशत सूरौ दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।

ये न्वस्यार्हणा ततक्षिरे युजं वज्रं नृपदनेषु कारवः ७

सूरश्चिदा हरितो अस्य रीरम्—दिन्द्रादा कश्चिद्भयते तवीयसः ।

रीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो दिवेदिवे सहुरिः स्तन्नवाधितः ८

तोमं वो अद्य रुद्राय शिक्से क्षयद्वीराय नर्मसा दिदिष्टन ।

येभिः शिवः स्ववा एवयावाभिर्दिवः सिपक्ति स्वयंशा निकामभिः ९

ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषभः सोमजामयः ।

यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि धारय देवा दक्षैर्भृगवः सं चिकित्रिरे १०

ते हि द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः ।

देवस्त्वष्टा द्रविणोदा ऋभुक्षणः प्र रोदसी मरुतो विष्णुराहिरे ११

उत स्य न उशिजामुर्विया कवि—राहिः शृणोत बुध्योर्हृवीमनि ।

सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिता धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् १२

प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्यो ऽपां नपादवतु वायुरिष्ट्ये ।

आत्मानं वस्यो अभि वातमर्चत तदश्विना सुहवा यामानि श्रुतम् १३

विशामासामभयानामधिक्षितं ग्रीभिर्हृ स्वयंशंसं गृणीमसि ।

शामिर्विश्वाभिरदितिमनर्वण—मक्तोर्युवानं नृमणा अधा पातिम् १४

रेभद्वं जनुषा पूर्वो अङ्गिरा द्यावाण ऊर्ध्वा अभि चक्षुरध्वरम् ।

येभिर्विहाया अभवद्विचक्षणः पाथः सुमेकं स्वधित्विर्वनन्वति १५

(९३)

१५ तान्वः पार्थ्यः । विश्वे देवाः । प्रस्तारपंक्तिः; २, ३, १३ अनुष्टुप्; ९ अक्षरैः

११ न्यङ्कुसारिणी, १५ पुरस्ताद्बृहती ।

माहिं द्यावापृथिवी भूतमुर्वी नारीं यद्वी न रोदसी सदै नः ।

तेभिर्नः पातं सद्यस एभिर्नः पातं शृणणि

यज्ञेयं स मर्त्यो देवान् त्सर्पयति । यः सुहृद्विंशुत्तम आविवासात्येनान्

विश्वेषामिरज्यवो देवानां वामहः । विश्वे हि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यति

मेधाकारं विदथेस्य प्रसारथनं मग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।

तमिदमे हविष्या समानमित् तमिन्महे वृणते नान्यं त्वत्

त्वामिदम्वृणते त्वायवो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः ।

यदेव्यन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तवर्हिषः

तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्विचं तव नेष्ट्रं त्वमग्निर्हतायतः ।

तव प्रज्ञास्त्वं त्वमध्वरीयासि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे

यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दाशदुत वा हविष्कृति ।

तस्य होता भवसि यासि दूत्यं सुपर्णेषु यजस्यध्वरीयासि

ब्रह्मा अस्मै मतयो वाचो अस्मदाँ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समग्मत ।

वसुधवो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिदर्थनो यामु चाकनत

इमां प्रत्ताय सुष्टुतिं नवीयसीं वोचेयमस्मा उग्रते शृणोतु नः ।

भुया अन्तर्ग हव्यस्य निस्पृशे जायेव पत्य उग्रती सुवासाः

पश्मिन्नस्वाम कपमास उक्ष्णो वशा मेपा अवमृष्टासु आहुताः ।

वीर्यायुषं सोममृष्टाय वेधसे हृदा मतिं जनये चारुमग्र्यं

अश्विनये हविगुम्ये ते सूर्याय वृतं चर्म्याय सोमः ।

राजमानि गयिमस्मे सुधीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम

(१०)

११ शार्यानां मानवः । विदेव देवाः । जगती ।

यजस्य वो रुध्रं विदथानि विद्यां होताग्म्यन्तोर्गर्निथिं विभार्वगुम ।

अवसृष्टासु दर्शितासु जभृष्टं वृषां केतुयंजनां आर्मशायत

अवसृष्टासु अङ्गुयन्त धर्माणामग्निं विदथेस्य सार्धनम ।

अवसृष्टं न यदवसृष्टः पुनर्हितं तनुनयानमवसृष्टं निगन्त

वसवः नृपया वि पुनश्च मन्त्रं वृषा अयं प्रवृत्ता आगुर्नय ।

हृदा होतारो अवसृष्टमाहुता दिग्जलस्य देवस्य चर्द्धिम्

हृतासु वि अमिर्दिर्दिक् व्युत्तं नयो मृताग्नेनिः पनीयया ।

उत्तं विदं वन्यः सं विद्विजिह्वं श्या मताः मयिना पुनर्दयः

अवसृष्टं वृद्धिः अन्ति विद्विजिह्वं श्या मताः मयिना पुनर्दयः

विद्विजिह्वं श्या मताः मयिना पुनर्दयः

क्राणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो दिवः श्येनासो असुरस्य नील्यः ।

तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अयमेन्द्रो देवेभिर्वशेभिरर्वशः ६

इन्द्रे भुजं शशमानास आशत सूर्यो दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।

प्र ये न्वस्याहणा ततक्षिरे युजं वज्रं नृपदनेषु कारवः ७

सूर्यश्चिदा हरितो अस्य रीरम् दिन्द्रादा कश्चिद्भयते तवीयसः ।

भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्चसो दिवेदिवे सहुरिः स्तन्नवाधितः ८

स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिक्से क्षयद्वीराय नमसा दिदिष्टन ।

येभिः शिवः स्ववा एवयावभिर्दिवः सिर्षक्ति स्वयंशा निकामभिः ९

ते हि प्रजाया अभरन्तु वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषभः सोमजामयः ।

यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि धारय देवा दक्षैर्भृगवः सं चिकित्रिरे १० [२४]

ते हि द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः ।

देवस्त्वष्टा द्रविणोदा क्रभुक्षणः प्र रोदसी मरुतो विष्णुराहिरे ११

उत स्य न उशिजामुर्विया क्विरहिः शृणोतु बुध्यो हवीमनि ।

सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिता धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् १२

प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्यो ऽपां नपादवतु वायुरिष्ट्ये ।

आत्मानं वस्यो अभि वार्तमर्चत तदश्विना सुहवा यामानि श्रुतम् १३

विशामासामभयानामधिक्षितं गीभिर्ब्रु स्वयंशसं गृणीमसि ।

शामिर्विश्वाभिरदितिमनुर्वण मत्तोयुवानं नृमणा अधा पतिम् १४

रेभदत्र जनुषा पूर्वो अङ्गिरा गावाण ऊर्ध्वा अभि चक्षुरध्वरम् ।

येभिर्विहाया अभवद्विचक्षणः पार्थः सुमेकं स्वधितिर्वनन्वति १५ [२५] (१०४६)

(९३)

१५ तान्वः पार्थ्यः । विश्वे देवाः । प्रस्तारपंक्तिः, २, ३, १३ अनुष्टुप्; ९ अक्षरैः पंक्तिः,

११ न्यङ्कुसारिणी, १५ पुरस्ताद्वहती ।

माहि द्यावापृथिवी भूतमुर्वी नारी यद्वा न रोदसी सदे नः ।

तेभिर्नः पातं सहस एभिर्नः पातं शूषणि १

यज्ञेयज्ञे स मर्त्यो देवान् त्सर्पयति । यः सुनैर्दिविश्रुतम् आविवासात्येनान् २

विश्वेषामिरज्यवो देवानां वारहः । विश्वे हि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञियाः ३ (१०४९)

ते घा राजानो अमृतस्य मन्द्रा अयिमा मित्रो वरुणः परिज्मा ।

कद्रुद्रो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः

४

उत नो नक्तमपां वृषण्वसू सूर्यामासा सदेनाय सधन्या ।

सचा यत् साद्येपा महिर्वृक्षेषु बुध्यः

५ [२६]

उत नो देवावश्विना शुभस्पती धामभिर्मित्रावरुणा उरुप्यताम् ।

महः स राय एषते ऽति धन्वेव दुरिता

६

उत नो रुद्रा चिन्मूलतामश्विना विश्वे देवासो रथस्पतिर्मगः ।

ऋभुर्वार्ज ऋभुक्षणः परिज्मा विश्ववेदसः

७

ऋभुर्ऋभुक्षा ऋभुर्विधतो मद आ ते हरी जूजुवानस्य वाजिना ।

दुष्टरं यस्य साम चिद्वधंयज्ञो न मानुषः

८

कृधी नो अह्नयो देव सवितः स च स्तुपे मघोनाम् ।

सहो न इन्द्रो वह्निभिर्न्येषां चर्पणीनां चक्रं रश्मिं न योयुवे

९

ऐषु द्यावापृथिवी धातं महदुस्मे वीरेषु विश्वचर्पणि श्रवः ।

पृक्षं वाजस्य सातये पृक्षं रायोत त्वर्णे

१० [२७]

एतं शंसमिन्द्रास्मयुद्धं कूचित् सन्तं सहसावज्ञमिष्टये सदा पाह्यमिष्टये ।

मेदतां वेदतां वसो

११

एतं मे स्तोमं तुना न सूर्ये द्युतद्यामानं वावृधन्त नृणाम् ।

संवर्ननं नाश्व्यं तष्टेवानपच्युतम्

१२

वावर्त येषां राया युक्तैषां हिरण्ययी । नेमर्धिता न पौंस्या वृथेव विष्टान्ता १३

प्र तद्दुःशीमे पृथ्वाने वेने प्र रामे वोचमसुरे मघवत्सु ।

ये युक्त्वाय पश्च श्रुता स्मयु पथा विश्राव्येषाम्

१४

अधीच्ववत्र सप्ततिं च सप्त च ।

सद्यो दिदिष्ट तान्वः सद्यो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः

१५ [२८] (१३)

(९४)

१४ अर्चुदः काद्रवेयः सर्पः । ग्रावाणः । जगती, ५, ७, १३ त्रिष्टुप् ।

वदन्तु प्र वयं वदाम् ग्रावभ्यो वाचं वदता वदन्त्यः ।

पर्वताः साकमाशवः श्लोकं घोषं भरथेन्द्राय सोमिनः

१ (१३)

एते वदन्ति शतवत सहस्रव दुभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः ।

विद्धी ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्या होतुश्चित् पूर्वं हविरर्द्यमाशत

२

एते वदुन्त्यविदन्नाना मधु न्यूह्यन्ते अधि पक्क आमिपि ।

वृक्षस्य शाखामरुणस्य वृषस्तस्ते सुभवा वृषभाः प्रेमराविपुः

३

बृहद्वदन्ति मदिरेण मन्दिने न्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नाना मधु ।

सुरभ्या धीराः स्वसृभिरनर्तिपु राघोषयन्तः पृथिवीमुपवृद्धिभिः

४

सुपर्णा वार्चमक्रतोप द्यव्या खरे कृष्णा इषिरा अनर्तिपुः ।

न्यङ्ङि यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्चितः

५ [२९]

उग्रा इव प्रवहन्तः समायसुः साकं युक्ता वृषणो विश्रतो धुरः ।

यच्छसन्तो जग्रसाना अराविपुः शृण्व एपां प्रोथथो अर्वतामिव

६

दशावनिभ्यो दशकक्ष्येभ्यो दशयोक्त्रेभ्यो दशयोजनेभ्यः ।

दशाभीशुभ्यो अर्चताजरेभ्यो दश धुरो दश युक्ता वहद्भ्यः

७

ते अद्र्यो दशयन्त्रास आशव स्तेषामाधानं पर्येति हर्यतम् ।

त ऊं सुतस्य सोम्यस्यान्धसोऽशोः पीयूषं प्रथमस्य भेजिरे

८

ते सोमादो हरी इन्द्रस्य निसर्तेऽशुं दुहन्तो अध्यासते गर्वि ।

तेभिर्दुग्धं पपिवान् सोम्यं मध्विन्द्रो वर्धते प्रथते वृषायते

९

वृषा वो अंशुर्न किला रिपाथने लावन्तः सङ्गमित स्थनाशिताः ।

रैवत्येव महसा चारवः स्थन यस्य ग्रावाणो अजुपध्वमध्वरम्

१० [३०]

तुङ्गिला अतृदिलासो अद्र्योऽश्रमणा अश्रुथिता असृत्यवः ।

अनातुरा अजराः स्थार्मविष्णवः सुपीवसो अतृपिता अतृष्णजः

११

ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे क्षेमकामासुः सदर्शो न युञ्जते ।

अजुयासो हरिपाचो हरिद्रव आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रुतुः

१२

तदिद्वन्द्वयो विमोचने यामन्नञ्जस्पा इव वेदुषवृद्धिभिः ।

वपन्तो वीजमिव धान्याकृतः पृथ्वन्ति सोमं न मिनान्ति वृषस्तः

१३

सुते अध्वरे अधि वार्चमक्रता ऽऽ क्रीळ्यो न मातरं तुदन्तः ।

वि पू मुञ्चा सुपुवृषो मनीषां वि वर्तन्तामद्र्यश्वायमानाः

१४ [३१] (१००)

ते वा राजानो अमृतस्य मन्द्रा अयिमा मित्रो वरुणः परिजमा ।

कद्रुद्रो नृणां स्तुतो मरुतः पुषणो भगः

४

उत नो नक्तमपां वृषण्वसू सूर्यामासा सदर्नाय सधन्या ।

सचा यत् साद्येपा महिर्वृक्षेषु बुध्नयः

५ [२६]

उत नो देवावश्विना शुभस्पती धार्माभिर्मित्रावरुणा उरुप्यताम् ।

महः स राय एषते ऽति धन्वेव दुरिता

६

उत नो रुद्रा चिन्मृळतामश्विना विश्वे देवासो रथस्पतिर्भगः ।

ऋभुर्वार्ज ऋभुक्षणः परिजमा विश्ववेदसः

७

ऋभुर्ऋभुक्षा ऋभुर्विधतो मद आ ते हरी जूजुवानस्य वाजिना ।

दुष्टरं यस्य सामं चि—द्वर्धग्यज्ञो न मानुषः

८

कृधी नो अह्नयो देव सवितुः स च स्तुपे मयोनाम् ।

सहो न इन्द्रो वह्निभिर्न्येषां चर्पणीनां चक्रं रुदिमं न योधुवे

९

एषु द्यावापृथिवी धातं मह दुस्मे वीरेषु विश्वचर्पणि श्रवः ।

पृक्षं वाजस्य सातये पृक्षं रायोत त्वर्षणे

१० [२७]

एतं शंसमिन्द्रास्मयुद्धं कूचिन् सन्तं सहसावज्ञमिष्टये सदा पाह्यमिष्टये ।

मेदतां वेदतां वसो

११

एतं मे स्तोमं तना न सूर्यं द्युतद्यामानं वावृधन्त नृणाम् ।

संवर्नन् नाद्वयं तप्तेवानपच्युतम्

१२

वावर्तु चेपां राया युक्तैपां हिरण्ययी । नेमर्धिता न पौस्या वृथेव विष्टान्ता १३

प्र तद्गुःशीमे पृथ्वाने वेने प्र रामे वोचमसुरे मवर्त्तु ।

ये युक्त्वाय पञ्च गता स्मयु पथा विश्रान्येषाम्

१४

अधीन्वव्र सप्ततिं च सत च ।

सद्यो दिदिष्ट तान्वः सद्यो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः

१५ [२८] (१५)

(९४)

१४ अर्बुदः काट्वेयः सर्पः । आवाणः । जगतीः ५, ७, १४ त्रिष्टुप् ।

दिदन्तु प्र वयं वदाम् आवर्म्यो वाचं वदता वदन्त्यः ।

ः पर्वनाः साकमागवः श्लोकं वापं मरुथेन्द्राय मीमिनः

१ (१५)

एते वदन्ति शतवत् सहस्रवद्भूमि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः ।

त्रिद्वी ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्यया होतुश्चित् पूर्वं हविरद्यमाशत २

एते वदन्त्यविदन्नना मधु न्युह्यन्ते अधि पक्क आमिपि ।

वृक्षस्य शाखामरुणस्य वृक्षस्तस्ते सूभवा वृषभाः प्रेमराविपुः ३

बृहद्वदन्ति मदुरेण मन्दिने न्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नना मधु ।

सुरभ्या धीराः स्वसृभिरनर्तिषु राघोपयन्तः पृथिवीमुपवृद्धिभिः ४

सुपर्णा वार्चमक्रतोष द्यव्यां स्त्रे कृष्णा इपिरा अनर्तिषुः ।

न्युह्यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरु रतो दधिरे सूर्यश्चितः ५ [२९]

उग्रा इव प्रवहन्तः समायसुः साकं युक्ता वृषणो विभ्रतो धुरः ।

यच्छसन्तो जग्रसाना अराविपुः शृण्व एषां प्रोथ्यो अवतामिव ६

दशाविनिभ्यो दशकक्षेभ्यो दशयोक्त्रेभ्यो दशयोजनेभ्यः ।

दशाभीशुभ्यो अर्चताजरेभ्यो दश धुरो दश युक्ता वहन्द्रयः ७

ते अद्रयो दशयन्त्रास आशवस्तेषामाधानं पर्येति हर्यतम् ।

त ऊं सुतस्य सोम्यस्यान्धसोऽशोः प्रियूषं प्रथमस्य भेजिरे ८

ते सोमाद्रो हरी इन्द्रस्य निसर्तेऽशुं दुहन्तो अध्यासते गवि ।

तेभिर्दुग्धं पपिवान् सोम्यं मध्विन्द्रो वर्धते प्रथते वृषायते ९

वृषा वो अंशुर्न किला रिपाधने जावन्तः सद्रुमिव स्थनाशिताः ।

रैवत्येव महसा चारवः स्थन् यस्य ग्रावाणो अजुपध्वमध्वरम् १० [३०]

तृदिला अतृदिलासो अद्रयो ऽश्रमणा अश्रुथिता अमृत्यवः ।

अनातुरा अजराः स्थामविष्णवः सुपीवसो अतृपिता अतृष्णजः ११

ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे क्षेमकामासुः सद्रुसो न युञ्जते ।

अजुर्यासो हरिपाचो हरिद्रव आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रुवुः १२

तदिह्यन्त्यद्रयो विमोचने यामन्नञ्जस्पा इव घेदुपवृद्धिभिः ।

वर्पन्तो बीजमिव धान्याकृतः पृथ्वन्ति सोमं न मिनन्ति वृक्षतः १३

सुते अध्वरे अधि वार्चमक्रता ऽऽक्रीळ्यो न मातरं तुदन्तः ।

वि पू मुञ्चा सुपुवृषो मनीषां वि वर्तन्तामद्र्यश्चायमानाः १४ [३१] (१०७)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-२७]

(९५)

१८ पेलः पुरुरवाः । उर्वशी देवता । २, ४-५, ७, ११, १३, १५-१६, १८,
उर्वशी ऋषिका । पुरुरवा देवता । त्रिष्टुप् ।

हये जाये मनसा तिष्ठ घोरे वचांसि मिश्रा कृणवावहै नु ।
न नौ मन्त्रा अनुदितास एते मयस्करन् परंतरे चनाहन्
किमेता वाचा कृणवा तवाहं प्राक्रमिपमुषसांमग्रियेव ।

१

पुरुरवः पुनरस्तं परेहि दुरापना वार्त इवाहमस्मि

२

इपुर्न श्रिय इपुधेरसना गोषाः शंतसा न रंहिः ।

अवीरे क्रतौ वि दविद्युतन्नोरा न मायुं चितयन्त धुनयः

३

सा वसु दधती श्वशुराय वय उपो यदि वण्ड्यन्तिगृहात् ।

अस्तं ननक्षे यस्मिश्चाकन् दिवा नक्तं श्रथिता वैतसेन

४

त्रिः स्म माह्नः श्रथयो वैतसेनो त स्म मेऽन्वत्यै पूणासि ।

पुरुरवोऽनु ते केतमायं राजा मे वीर तन्वस्तदासीः

५ [१]

या सुजृणिः श्रेणिः सुम्रआपि हृदेचक्षुर्न ग्रन्थिनीं चरण्युः ।

ता अश्रयोऽरुणयो न संसुः श्रिये गावो न धेनवोऽनवन्त

६

समस्मिश्चायमान आसतु मा उतेमवर्धन् नद्यः स्वर्गताः ।

महे यत् त्वा पुरुरवो रणाया स्वर्धयन् दस्युहत्याय देवाः

७

सचा यदासु जहतीष्वत्क ममानुपीषु मानुषो निषेवे ।

अप स्म मत् तुरसन्ती न भुज्युस्ता अत्रसन् रथस्पृशो नाश्वाः

८

यदासु मर्तो अमृतासु निस्पृक् सं क्षोणीभिः क्रतुभिर्न पुङ्क्ते ।

ता आतयो न तन्वः शुम्भतु स्वा अश्वांसो न क्रीळयो दन्दशानाः

९

विद्युन्न या पतन्ती दविद्योऽन्नन्ती मे अप्या काम्यानि ।

जनिष्ठो अपो नयः सुजातः प्रोर्वशीं तिरत दीर्घमायुः

१० [२]

जजिप इत्या गोपीश्याय हि दुधाथ तत् पुरुरवो म ओजः ।

अशांसं त्वा विदुषी सस्मिन्नहन् न म आशृणोः किममुर्वदासि

११

कुदा मनुः पितरं जात ईच्छा चक्रन्नाशु वर्तयद्विजानन् ।

को दंती समनसा वि द्यो दध यदग्निः श्वशुरेष्प दीर्घयन्

१२

(१००)

प्रति ब्रवाणि वर्तयते अशु चक्रन् न क्रन्दन्नाध्वे शिवायै । १३
 प्र तत् ते हिनवा यत् ते अस्मे परेह्यस्तं नहि सूर मापः १४
 सुदेवो अद्य प्रपतेदनावृत परावतं परमां गन्तवा उ । १५ [३]
 अधा शयीत निर्रतेरुपस्थे ऽधेनं वृका रभसासो अद्युः १६
 पुंरुवो मा मृथा मा प्र पन्तो मा त्वा वृकासो अशिवास उ क्षन् । १७
 न वै स्त्रैणानि सख्यानि सन्ति सालावृकाणां हृदयान्येता १८ [४] (१०९३)
 यद्विरूपाचरं मर्त्ये ~~ष्ववसं~~ रात्रीः शरदुश्चतस्रः ।
 घृतस्य स्तोत्रं सकृदहं आश्रान् तादेवेदं तातृपाणा चरामि
 अन्तरिक्षप्रां रजसो विमानी मुप शिखाम्युर्वशीं वसिष्ठः ।
 उप त्वा रातिः कुकृतस्य तिष्ठा त्रि वर्तस्व हृदयं तप्यते मे
 इति त्वा देवा इम आहुरैल्ल यथेमेतद्भवसि मृत्युर्वन्धुः ।
 प्रजा ते देवान् हविषा यजाति स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे
 (९६)

१३ चरुाङ्गिरसः, सर्वहरिर्वापेन्द्रः । हरिः । जगती, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

प्र ते महे विदथे शंसिपं हरी प्र ते वन्वे वनुषो हर्यतं मर्दम् । १
 घृतं न यो हरिमिश्वाकृ सेचत आ त्वा विशन्तु हरिर्वर्षसं गिरः २
 हरिं हि योनिमामि ये सुमस्वर्गन् हिन्वन्तो हरीं दिव्यं यथा सद्गः । ३
 आ यं पूणन्ति हरिर्भिर्न धेनव इन्द्राय शूपं हरिवन्तमर्चत ४
 सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरिर्निकामो हरिरा गर्भस्त्वोः । ५
 द्युम्नी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे ६
 दिवि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यचद्वज्रो हरितो न रंहा । ७
 तुददहिं हरिशिप्रो य आयसः सुहृत्तशोका अभवद्भरिभरः ८
 त्वं त्वमहर्यथा उपस्तुतः पूर्वैभिरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः । ९
 त्वं हर्षसि तव विश्वमुक्थ्य । मतामि राधो हरिजात हर्यतम् १०
 ता वज्रिणं मन्दिनं स्तोम्यं मद्र इन्द्रं रथे वहतो हर्यता हरी । ११
 पुरुष्यस्मै सर्वनानि हर्षत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे १२
 अरं कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन् हरयो हरीं तुरा । १३
 अवद्विष्यो हरिमिर्जोषमीर्यति तो अस्य कामं हरिवन्तमानशे १४

हरिदमशाहृरिकेश आयस—स्तुरस्पेये यो हरिपा अवर्धन ।
 अर्वाद्धियो हरिभिर्वाजिनीवसु—रति विश्वा दुग्िता पारिपुद्धरी
 सुवेद्य यस्य हरिणी विपेततुः शिमे वाजाय हरिणी दर्विध्वतः ।
 प्र यत् कृते चमसे मर्मजुद्धरी पीन्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः
 उत स्म सदा हर्यतस्य पस्त्योऽ—रन्यो न वाजं हरिर्वा अचिक्रदत् ।
 मही चिन्दि धिपणाहर्यदोजसा बृहद्वयो दधिपे हर्यतश्चिदा

१० [६]

आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा नव्यंनव्यं हर्यसि मन्म नु प्रियम् ।
 प्र पस्त्यमसुर हर्यतं गो—राविष्कृधि हरये स्रयाय
 आ त्वा हर्यन्तं प्रयुजा जनानां रथे वहन्तु हरिशिप्रमिन्द्र ।
 पिवा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्यन् यज्ञं सधमादे दशोणिम्
 अपाः पूर्वेपां हरिवः सुताना—मथो इदं सर्वन् केवलं ते ।
 ममन्दि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सुवा वृषञ्चठर आ वृषस्व

११

१२

१३ [७]

(९७)

२३ आथर्वणो मियग् । ओषधयः । अनुष्टुप् ।

या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा ।
 मनै नु बभूणामहं शतं धामानि सप्त च
 शतं वो अम्बु धामानि सहस्रमुत वो रुहः ।
 अधो शतक्रत्वो यूय—मिमं मे अगदं कृत
 ओषधीः प्रति मोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः ।
 अश्वा इव सजित्वरी—र्वीरुधः पारयिष्णवः
 ओषधीरिति मातर—स्तद्धो देवीरुपं ब्रुवे ।
 सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष
 अश्वत्थे वो निपदनं पर्णे वो वसतिष्कृता ।
 गोभाज इव किलासथ यत् सनवथ पूरुषम्

१

२

३

४

५ [८]

समर्गमत् राजानः समिताविव ।
 मियग् रक्षोहामीवचातनः

६ (१११)

अ० ८, अ० ५, व० ९]

[७१५]

[क्रवेदः । मं० १०, व० ९७, मं० ७

अश्वावतीं सोमावतीं मूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्ति सर्वा ओषधी रस्मा अरिष्टतातये ७
उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवरेते । धनं सनिष्यन्तीना मात्मानं तव पूरुष ८
इष्टकृतिर्नाम वो माता द्यौं यूयं स्थ निष्कृतीः । ९
सीराः पतत्रिणीः स्थन यदामयति निष्कृथ ९
अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमकमुः । ओषधीः प्राचुच्यवु यत् किं च तन्त्रोऽ रपः १०[९]

यदिमा वाजयन्तह मोषधीर्हस्त आदुधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ११
यस्यौषधीः प्रसर्पथा जग्मङ्गं परुष्परुः । ततो यक्ष्मं वि बाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव १२

साकं यक्ष्म प्र पत चापेण किकिदीविना । १३
साकं वार्तस्य धाज्या साकं नश्य निहाकया १४
अन्या वो अन्यामव त्वन्यान्यस्या उपावत ।
ताः सर्वाः संविद्वाना इदं मे प्रावता वचः
याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः १५[१०]
बृहस्पतिप्रसूता स्ता नो मुञ्चन्त्वहंसः

मुञ्चन्तु मा शपथ्याऽ द्यौं वरुण्यादुत । १६
अथो यमस्य पङ्क्तिं शात सर्वस्मादेवकित्विषात १७
अवपतन्तीरवदन् दिव ओषधयस्परि । यं जीवमश्ववामहै न स रिष्याति पूरुषः । १८
या ओषधीः सोमराज्ञी ब्रह्मीः शतविचक्षणाः । तासां त्वमस्युत्तमा रं कामाय शं हृदे १९
या ओषधीः सोमराज्ञी विण्डिताः पृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसूता अस्यै सं दत्त वीर्यम् २०
मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः । द्विपञ्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् २१
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः । सर्वाः संगत्य वीरुधो अस्यै सं दत्त वीर्यम् २२
ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राजा । यस्मै कृणोति ब्राह्मण स्तं राजन् पारयामसि २३
त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तयः । २४
उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्मां अभिदासति

(९८)

१२ अतिपेणो देवापिः (वृष्टिकामः) । देवाः । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पते प्रति मे देवतामिहि मित्रो वा यद्गुरुणो वासि पूषा ।
आदित्यैर्वा यद्गुरुभिर्मरुत्वान् तत् पर्जन्यं शतंनवे वृषाय

आ देवो दूतो अजिरश्चिकित्वान् त्वद्देवापे अभि मामगच्छत् ।

प्रतीचीनः प्रति मामा ववृत्स्व दधामि ते द्युमतीं वार्चमासन् १

अस्मे धेहि द्युमतीं वार्चमासन् बृहस्पते अनमीवामिपिराम् ।

यया वृष्टिं शंतनवे वनाव दिवो द्रप्सो मधुमां आ विवेश ३

आ नो द्रप्सा मधुमन्तो विशन्तिवन्द्रं देहाधिरथं सहस्रम् ।

नि पीद होत्रमृतुथा यजस्व देवान् देवापे हविषा सपर्य ४

आष्टिषेणो होत्रमृपिर्निपीदन् देवापिर्देवसुमतिं चिकित्वान् ।

स उत्तरस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या असृजद्वर्ष्या अभि ५

अस्मिन् त्समुद्रे अध्युत्तरस्मिन्नापो देवेभिर्निवृता अतिष्ठन् ।

ता अद्रवन्नाष्टिषेणेन सृष्टा देवापिना प्रेषिता मृक्षिणीषु ६ [१२]

यद्देवापिः शंतनवे पुरोहितो होत्राय वृतः कृपयन्नर्दीधेत् ।

देवश्रुतं वृष्टिवनिं रराणो बृहस्पतिर्वार्चमस्मा अयच्छत् ७

यं त्वा देवापिः शुशुचानो अग्र आष्टिषेणो मनुष्यः समीधे ।

विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानः प्र पर्जन्यमीरया वृष्टिमन्तम् ८

त्वां पूर्वं कर्षयो गीभिरीयन् त्वामध्वरेषु पुरुहूत विश्वे ।

सहस्राण्यधिरथान्यस्मे आ नो यज्ञं रोहिदुश्वोप याहि ९

एतान्यग्ने नवतिर्नव त्वे आहुतान्यधिरथा सहस्रा ।

तेभिर्वर्धस्व तन्वः शूर पूर्वी दिवो नो वृष्टिमिपितो रिरिहि १०

एतान्यग्ने नवतिं सहस्रा सं प्र यच्छ वृष्ण इन्द्राय भागम् ।

विद्वान् पथ ऋतुशो देवयानानप्यौलानं द्विवि देवेषु धेहि ११

अग्ने वार्धस्व वि मृधो वि दुर्गहा ऽपामीवामप रक्षांसि सेध ।

अस्मात् समुद्राद्बृहतो दिवो नो ऽपां भूमानमुप नः सृजेह १२ [१३]

(९९)

१२ वस्रो वैखानसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

कं नश्चित्रमिपण्यासि चिकित्वान् पृथुगमानं वाश्रं वावृधर्ध्ये । १

कत् तस्य दातु शर्वसो व्युष्टौ तक्षद्वज्रं वृत्रतुरमपिन्वत् ।

स हि द्युता विद्युता वेति सामं पृथुं योनिमसुरत्वा संसाद । २

स सर्नात्रिभिः प्रसहानो अस्य भ्रातुर्न ऋते सप्तथस्य मायाः ॥

स वाजं यातापदुष्पद्वा यन् त्वर्षाता परि पदत् सन्निष्यन् ।
 अनर्वा यच्छतदुरस्य वेदो घञ्जिह्वश्चदेवाँ अभि वर्षसा भूत
 स यद्वयोऽवनीर्गोष्वर्वा ऽऽ जुहोति प्रधन्यासु ससिः ।
 अपादो यत्र युज्यासोऽस्था द्रोण्यश्वास ईरते घृतं वाः
 स रुद्रेभिरशस्तवार ऋभ्वा हित्वी गर्गमरेअवद्य आगात् ।
 वस्रस्य मन्ये मिथुना विवन्त्री अन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन्
 स इहासं तुवीखं पतिर्दन् पल्लक्षं त्रिशीर्षाणं दमन्यत् ।
 अस्य त्रितो न्वोर्जसा वृधानो विषा वराहमयोअग्रया हन्

स द्रुहणे मनुष ऊर्ध्वसान आ साविपदर्शसानाय शरम् ।
 स नृत्तमो नहुषोऽस्मत सुजातः पुरोऽभिनदहन् दस्युहत्ये
 सो अभ्रियो न यवस उदून्यन् क्षयाय गातुं विदन्नो अस्मे ।
 उप यत् सीवृदिन्दुं शरीरैः श्येनोऽयोपाण्डिहन्ति दस्यून्
 स वार्धतः शवसानेभिरस्य कुत्साय शुष्णं कृष्णे परादात् ।
 अयं कविर्मनयच्छस्यमान मत्कं यो अस्य सन्तितो नृणाम्
 अयं दशस्यन् नयोभिरस्य दुस्मो देवेभिर्वरुणो न मायी ।
 अयं कनीनं ऋतुपा अवेद्यमिमीतारुं यश्चतुष्पात्
 अस्य स्तोमेभिरौशिज ऋजिश्वा वृजं दस्यवृषभेण पिषाः ।
 सुत्वा यद्यजतो वीदयद्दीः पुरं इयानो अभि वर्षसा भूत
 एवा महो असुर वक्षथाय वस्रकः पङ्क्तिरुप सर्पदिन्द्रम् ।
 स इयानः करति स्वस्तिमस्मा इषमूर्जं नुक्षिति विश्वमाभाः

(१००)

[नयमोऽनुवाकः १९]

१९ दस्युर्वान्दनः । विश्वे देवाः । जगती, १९ त्रिष्टुप् ।

इन्द्र इत्यं मयवन् त्वावृदिन्द्रज इह स्तुतः स्तुतया बोधि नो बूधे ।
 देवेभिर्नः सविता प्रादतु भूतमा सुवर्नातिनदिनि इणीमहे
 भराय सु भग्न भागमुत्विदं प्र वायवे रुचिपे कृन्दिपिन्दे ।
 गौरस्य यः परसः पीनिमानश आ सुवर्नातिनदिनि इणीमहे

आ नो देवः सविता साविपुत्र्यं कृज्यते यजमानाय सन्वते ।
यथा देवान् प्रतिमूर्धम पाकवदा सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ३
इन्द्रो अस्मे सुमना अस्तु विश्वहा राजा सोमः सुवितस्याध्वेतु नः ।
यथायथा मित्रधितानि संदधुर्ग सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ४
इन्द्रं उक्थेन शर्वसा परुदधे बृहस्पते प्रतरीतास्यायुषः ।
यज्ञो मनुः प्रमतिनः पिता हि कृमा सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ५
इन्द्रस्य तु सुकृतं देव्यं सहो ऽग्निगृहे जग्निता मेधिरः कृविः ।
यज्ञश्च मूद्विदधे चारुरन्तम आ सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ६ [१६]

न वो गुहा चक्रम भूरि दुष्कृतं नाविष्ट्यं वसवो देवहेजनम् ।
मार्किर्नो देवा अनृतस्य वर्षस आ सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ७
अपामीवां सविता साविपुत्र्यं ग्वरीय इदं सेधन्त्वद्रयः
गवा चत्र मधुपुदुच्यते बृहदा सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ८
ऊर्ध्वो गवा वसवोऽस्तु सोतरि विश्वा द्वेपांसि सनुतयुयोत ।
स नो देवः सविता पायुरीड्य आ सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ९
ऊर्जं गावो यवसे पीवो अत्तन क्रतस्य याः सद्रजे कोशे अदध्वे ।
तनूरेव तन्वो अस्तु भेषजमा सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे १०
क्रतुप्रावा जरिता शश्वतामव इन्द्र इन्द्रा प्रमतिः सुतावताम् ।
पूर्णमूर्धर्दिव्यं यस्य सिक्तय आ सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे ११

चित्रस्ते मानुः क्रतुप्रा अमिष्टिः सन्ति स्पृधो जरणिप्रा अधृष्टाः ।
रजिष्ठया रज्या पृथ्व आ गोस्तूतूपति पर्यगं दुवस्यः

१२ [१७]

(१०६)

१२ वृधः सौम्यः । विदधे देवा, कृत्विजो वा । चिष्टपुः ४, ६ गायत्री; ५ बृहती; ९, १२ जगती ।

उद्ध्वध्वं समनसः सखायः समग्निमिन्ध्वं बृहवः सनीळाः ।
दधिक्रामग्निमुषसं च देवी मिन्द्रावतोऽवसे नि ह्वये वः १
मुन्द्रा कृणुध्वं धिय आ तनुध्वं नार्वमरिष्वपरणीं कृणुध्वम् ।
इकृणुध्वमायुधारं कृणुध्वं प्राञ्चं यज्ञं प्र णयता सखायः २ [१८]

मं० ८, सू० ५, व० १८]

युनक्तु सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम् ।
 गिरा च श्रुष्टिः समरा असन्नो नेदीय इत् सूर्यः प्रक्रमेयात्
 सीरा युञ्जन्ति कुवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुमन्या
 निराहावान् कृणोतन् सं वरत्रा दधातन ।
 सिञ्चामहा अवतमुद्रिणं वयं सुषेकमनुपक्षितम्
 इष्कृताहावमवतं सुवरत्रं सुषेचनम् । उद्रिणं सिञ्चे अक्षितम्

प्रीणीताश्वान् हितं जयाथ स्वस्तिवाहं स्थमित् कृणुध्वम् ।
 द्रोणाहावमवतमश्मचक्र मंसत्रकोशं सिञ्चता नृपाणाम्
 व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वसं सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।
 पुरः कृणुध्वमायसीरधृष्टा मा वः सुसोच्चमसो दंहता तम्
 आ वो धियं यज्ञियां वर्त ऊतये देवा देवीं यज्ञतां यज्ञियामिह ।
 सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पर्यसा मही गौः
 आ तू पिञ्च हरिमीं द्रोणस्थे वाशीभिस्तक्षताश्मन्मयीभिः ।
 पारि प्वजध्वं दश कक्ष्याभि रुमे धुरौ प्रति वह्निं युनक्त
 उमे धुरौ वह्निरापिन्दमानो ऽन्तर्योनिव चरति द्विजानिः ।
 वनस्पतिं वन आस्थापयध्वं नि पू दधिध्वमखनन्त उत्सम्
 कपृन्नरः कपृथमुदधातन चोदयत खुदत वार्जसातये ।
 निष्प्रियः पुत्रमा न्यावयोतय इन्द्रं सवार्ध इह सोमपीतये

(१०२)

१२ सुब्रह्मो भार्गवः । द्रुघण, इन्द्रो वा । विष्टुप् १, ३, १२ बृहती ।

प्र ते रथं मिथूकृत मिन्द्रोऽवतु धृष्णुया ।
 अस्मिन्नाजौ पुरुहूत श्रवाप्ये धनभक्षेषु नोऽव
 उत स्म वातो वहति वासो अरूया अधिरथं यदजयत सहस्रम् ।
 स्थीरभून्मुद्गलानी गविष्ठौ भरे कृतं व्यवेदिन्द्रसेना
 अन्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्रामिदासतः ।
 दासस्य वा मघवन्नार्यस्य वा सनुतयंवया वधम्

प्र० ८, सू० ५, व० २२]

वृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रौ अपवारधमानः ।
ममञ्जन्तेनाः प्रमूणो युधा जयं नृस्माकमेध्यविता रथानाम्
बलविजायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः ।
अभिर्वीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्
गोत्रमिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमूणन्तमोजसा ।
इमं संजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रं सखायो अनु सं रभध्वम्

अभि गोत्राणि सहसा गार्हमानो ऽदृयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः ।
दुश्च्यवनः पृतनापाल्युध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु
इन्द्र आसां नेता वृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।
देवसेनानामभिमञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम्
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्ध उग्रम् ।
महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्
उद्धर्षय मघवन्नार्युधा न्युत् सत्त्वनां मामकानां मनांसि ।
उद्धृत्रहन् वाजिनां वाजिना न्युदथानां जयतां यन्तु घोषाः
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजे ष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माँ उ देवा अवता हवेषु
अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यत्वे परेहि ।
अभि प्रेहि निर्देह हत्सु शोकै रन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम्
प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु ।
उग्रा वः सन्तु बाहवो ऽनाधृण्या यथासथ

(१०४)

११ अष्टको वैदवामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असावि सोमः पुरुहूत तुभ्यं हरिभ्यां यज्ञमुप याहि तूयम् ।
तुभ्यं गिरो विप्रवीरा इयाना दधन्विर इन्द्र पिवा सुतस्य
अप्सु धूतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जतरं पूणस्व ।
मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदमुक्थवाहः
प्रोग्रां पीतिं वृष्णा इयमिं सत्यां प्रयै सुतस्य हर्यश्च तुभ्यम् ।
इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विन्वाभिः शच्या गृणानः

ऊती शचीवस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिज कतज्ञाः ।

प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गुणन्तः सधमाद्यासः

प्रणीतिभिष्टे हर्यश्व सुष्टोः सुपुमस्य पुरुचो जनासः ।

मंहिष्ठासूति वितिरे दधानाः स्तोतार इन्द्र तव सुनुताभिः

उप ब्रह्माणि हरिवो हरिभ्यां सोमस्य याहि पीतये सुतस्य ।

इन्द्र त्वा यज्ञः क्षममाणमानद्ध द्वाश्वौ अस्यध्वरस्य प्रक्रेतः

सहस्रवाजमभिमातिपाहं सुतेरणं मधवानं सुवृक्तिम् ।

उप भूपन्ति गिरो अप्रतीतमिन्द्रं नमस्या जस्तिः पनन्त

सप्तापो देवीः सुरणा अमृक्ता यामिः सिन्धुमतर इन्द्र पूभित ।

नवतिं स्रोत्या नवं च सर्वन्ती देवेभ्यो गातुं मनुषे च विन्दः

अपो महीरभिर्गस्तेरमुत्रो ऽजागरास्वधि देव एकः

इन्द्र यास्त्वं वृत्रतूर्यं चकथ ताभिर्विश्वायुस्तन्वं पुपुण्याः

वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः सुशस्तिरुतापि धेना पुरुहूतमीडि ।

आदयद्ब्रमकृणोतु लोकं ससाहे शक्रः पृतना अभिष्टिः

शूने हवम मधवानमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतमं वाजसातो ।

शूण्यन्तमुग्रमृतये समत्सु व्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्

(१०५)

११ कान्ता दुर्मित्रा सुमित्रा वा । इन्द्रः । उष्णिक् । १ गायत्री वा । २, ७ विष्णोर्लोकमध्या । ११ विष्णो

कदा व्रमो स्तोत्रं हयंत आव इमुशा रुधुद्राः । वीर्यं सुतं वाताप्याय

हृदि यस्य सुयुता विव्रता वे-रुवन्तानु शर्पा । उमा रजी न केशिना पतिव्रत

अप योमिन्द्रः पार्यन् आमर्ता न शशमाणो विभीषान । शुभे यद्युपुनं तविषीवान

मन्त्रायोमिन्द्रश्चक्रे औ उपातसः संपर्यन् । नदयोर्विव्रतयोः शूर इन्द्रः

अत्रि यस्तुस्थो केशवन्ता व्यचस्यन्ता न पुष्ट्ये । वृनोति शिप्रोभ्यां विषिणीवान

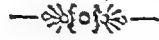
प्रान्ताद्विषाजा ऋषेभिस्ततश्च शूरः शर्वया । ऋषुनं क्रतुमिमांशुगिवा

वहं वश्चक्रे मुहर्ताव दस्यव हिर्ममशो हिर्ममान । अकतदनुर्मुनं न रजः

अवं नो वृद्धिना शिष्टी-हृत्वा वनयानुचः । नावृद्धा यज्ञ कश्चनोपति ये

हृत्वा यत् नो वृद्धिनी म-युजस्य धृष्टं यद्यन । मुहर्ताव स्वयंशयं मन्त्रायाः

ये ते पृश्निरूपसेचनी भू-च्छिद्ये दर्विरेपाः । यया स्वे पात्रे सिञ्चस उत १०
 शतं वा यदसुर्यं प्रति त्वा सुमित्र इत्थास्तौदुर्मित्र इत्थास्तौत् ।
 आवो यदस्युहत्ये कुत्सपुत्रं प्रावो यदस्युहत्ये कुत्सवत्सम् ११ [२७] (१२२४)

पञ्चोऽध्यायः ॥६॥ व० १-२७]

(१०६)

११ भूतांशः काश्यपः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

भा उ नूनं तदिदर्थयेथे वि तन्वाथे धियो वस्त्रापसेव ।
 धीचीना यातवे प्रेमजीगः सुदिनेव पृक्ष आ तंसयेथे १
 प्यारेव फर्वरेषु श्रयेथे प्रायोगेव श्वाभ्यां शासुरेथः ।
 नेव हि प्लो यशसा जनेषु मापं स्थातं महिषेवावपानात् २
 अंक्युजां शकुनस्येव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुरा गमिष्टम् ।
 अग्निरेव देवयोर्दीदृवांसा परिजमानेव यजथः पुरुत्रा ३
 अपी वो अस्मे पितरेव पुत्रोऽग्रेव रुचा नृपतीव तुर्ये ।
 येव पुष्ट्यै किरणेव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्टम् ४
 सगेव पूष्यां शिम्वाता मित्रेव कृता शतरा शातपन्ता ।
 अजेवोच्चा वयसा घर्म्येष्टा मेपेवेपा संपर्याष्टे पुरीपा ५ [१]
 ण्येव जर्भरीं तुर्फरीं नैतोशेव तुर्फरीं पर्फरीकां ।
 इदुन्यजेव जेर्भना मदेरु ता मे जराय्वजरं मरायु ६
 ज्जिव चर्चरं जारं मरायु क्षत्रेवार्थेषु तर्तरीथ उथा ।
 हभू नापत् खरमजा खरजुं वार्युर्न पर्फरत् क्षयद्रयीणाम् ७
 यर्भेव मधु जठरे सनेरु भगेविता तुर्फरी फारिवारम् ।
 यतरेव चचरा चन्द्रनिणिं छनक्रङ्गा मनन्याष्टे न जग्मी ८
 हृहन्तेव गम्भरेषु प्रतिष्ठां पादेव गाधं तरते विदाथः ।
 कर्णेव शासुरनु हि स्मराथोऽशेव नो भजतं चित्रमप्रः ९
 आरङ्गरेव मध्वरेयेथे सारधेव गवि नीचीनवारे ।
 कीनारेव स्वेदमासिष्विद्वाना क्षामेवोर्जा सूयवसात् सचेथे १०
 क्रध्याम स्तोमं सनुयाम वाजमा नो मन्त्रं सुरथेहोर्प यातम् ।
 यशो न एकं मधु गोप्वन्तरा भूतांशो अश्विनोः काममप्राः ११ [२] (१२३५)

(१०७)

११ दिव्य आङ्गिरसः, दक्षिणा वा प्राजापत्या । दक्षिणा, दक्षिणादातारो वा ।
शिष्टप्, ४ जगती ।

आविरभून्महि मार्घानमेषां विश्वं जीवं तमसो निरमोचि ।
महि ज्योतिः पितृभिर्दत्तमागा दुरुः पन्था दक्षिणाया अदशि
उच्चा द्विवि दक्षिणावन्तो अस्थुर्ये अश्वदाः सह ते सूर्येण ।
हिरण्यदा अमृतत्वं भजन्ते वासोदाः सोम प्र तिरन्त आयुः
दैवी पूर्तिर्दक्षिणा देवयज्या न कवारिभ्यो नहि ते पूणन्ति ।
अथा नरः प्रयतदक्षिणासो ऽवद्यमिया ब्रह्मः पूणन्ति

ज्ञतधारं वायुमकं स्वर्विदं नृचक्षस्ते अभि चक्षते हविः ।
ये पूणन्ति प्र च यच्छन्ति संगमे ते दक्षिणां दुहते सप्तमातरम्
दक्षिणावान् प्रथमो हूत एति दक्षिणावान् ग्रामणीरग्रमेति ।
तमेव मन्ये नृपतिं जनानां यः प्रथमो दक्षिणामाविवाय

तमेव ऋषिं तमु ब्रह्माणमाहु र्यजन्यं सामगामुक्थशासम् ।
स शुक्रस्य तन्वो वेद तिस्रो यः प्रथमो दक्षिणया रुराध
दक्षिणाश्वं दक्षिणा गां ददाति दक्षिणा चन्द्रमुत यद्विरण्यम् ।
दक्षिणान्नं वनुते यो न आत्मा दक्षिणां वर्मं कृणुते विजानन्
न भोजा ममूर्न न्यर्थमीयु न रिप्यन्ति न व्यथन्ते ह भोजाः ।
इदं यद्विश्वं भुवनं स्वश्चैतत् सर्वं दक्षिणैभ्यो ददाति
भोजा जिग्युः सुरभिं योनिमग्रे भोजा जिग्युर्वध्वं या सुवासाः ।
भोजा जिग्युरन्तःपेयं सुराया भोजा जिग्युर्ये अहताः प्रयन्ति
भोजायाश्वं सं मृजन्त्याशुं भोजायास्ते कन्या इ शुभमाना ।
भोजस्येदं पुष्करिणीं व वेश्म परिष्कृतं देवमानेव चित्रम्
भोजमश्वाः सुष्टुवाहो वहन्ति सुवृद्धो वर्तते दक्षिणायाः ।
भोजं देवासोऽवता भरेणु भोजः शत्रून्त्समनीकेषु जेता

११ [४] (१२)

(१०८)

११ पणयोऽसुराः । सरमा देवता । २, ४, ६, ८, १०-११ सरमा देवशुनी ऋषिका ।
पणयो देवता । त्रिष्टुप् ।

मिच्छन्तीं सरमा प्रेदमानद् दूरे ह्यध्वा जगुरिः पराचैः ।	
स्मेहिंतिः का परितक्म्यासीत् कथं रसाया अतरः पयांसि	१
द्रस्य दूतीरिपिता चरामि मह इच्छन्तीं पणयो निधीन् वः ।	
तेज्जदो भियसा तन्न आवत् तथा रसाया अतरं पयांसि	२
द्वङ्गिन्द्रः सरमे का दृङ्गीका यस्येदं दूतीरसरः पगकात् ।	
। च गच्छान्मित्रमेना दधामा—ऽथा गवां गोपतिर्नो भवति	३
हं तं वेदु दभ्यं दभत् स यस्येदं दूतीरसरं पगकात् ।	
तं गृहन्ति स्रवतो गभीरा हुता इन्द्रेण पणयः शयध्वे	४
। गार्वाः सरमे या ऐच्छः पारि द्विवो अन्तान् सुभगे पतन्ती ।	
स्त एना अव सृजादधुध्व्य तास्माकमायुधा नन्ति निग्मा	५ [५]
सेन्या वः पणयो वचांस्य निपव्यास्तन्वः सन्तु पापीः ।	
धृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभय न मृजान	६
यं निधिः सरमे अद्रिबुध्नो गोभिरभ्वेभिर्दस्भिर्दृष्टः ।	
क्षन्ति तं पणयो ये सुगोषा रेकु पदमलंकृता जगन्ध	७
ह गमन्धृष्यः सोमशिता अयास्यो अङ्गिमो नदन्वाः ।	
एतमूर्ध्व वि भजन्त गोना मधैतद्वचः पणयो वनाहित	८
वा च त्वं सरम आजगन्ध प्रदाहिता सहसा दैत्येन ।	
वसारं त्वा वृणवै मा पुनर्गा अर्ष ते गवां सुभगे भजान	९
ताहं वेद भातवं नो स्वसृत्व मिन्द्रो विदुरङ्गिन्नध्व द्याताः ।	
गोकारा मे अष्टद्वन् पदाष्टमपात इत पणयो वरिदः	१०
रमित पणयो वरीष्ट उद्रादो सन्तु निवृत्तिर्मेन ।	
धृष्यदियां अङ्गिन्मिर्गव्याः सोमो आवातु कर्षन्ध दिग्वाः	११ [६] (१०५)

(१०९)

७ जुह्वंज्ञजाया, ज्ञाताः ऊर्ध्वनाभा वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ६-७ अनुष्टुप् ।

तेऽवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषे ऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।
 वीळुहरास्तप उग्रो मयोभू-रापो देवीः प्रथमजा क्रतेन १
 सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रायच्छदहणीयमानः ।
 अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसी-दग्निर्होता हस्तगृह्या निनाय २
 हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेयमिति चेदवोचन् ।
 न दूतार्यं प्रह्ये तस्थ एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ३
 देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसे ये निषेदुः ।
 भीमा जाया ब्राह्मणस्योपनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमन् ४
 ब्रह्मचारी चरति वेविषद्विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।
 तेन जायामन्वविन्दुर्दृहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वं न देवाः ५
 पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या उत ।
 राजानः सत्यं कृण्वाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ६
 पुनर्दयि ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिषम् ।
 ऊर्जं पृथिव्या भक्त्वायो-रुगायमुपासते ७ [७]

(११०)

११ जमदग्निर्भार्गवः, जामदग्न्यो रामो वा । आप्रीसूक्तं = (१ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात् ३ इळः, ४ वह्निः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । त्रिष्टुप् ।

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान् यजसि जातवेदः ।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान् त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः १
 तनूनपात् पथ क्रतस्य यानान् मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व ।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमून्धन् देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः २
 जुह्व ईड्यो वन्द्यश्वा ऽऽ याह्यग्रे वसुभिः सजोषाः ।
 देवानामसि यह्व होता स एनान् यक्षीषितो यजीयान् ३
 वह्निः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम् ।
 व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ४

। च स्वतीरुर्विद्या वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुभमानाः ।

। ईद्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः

५ [८]

॥ सुष्वयन्ती यजते उपाके उपासानक्ता सदतां नि योनौ ।

। व्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधानि

६

। व्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमांसा यज्ञं मनुषो यजध्वै ।

। चोदयन्ता विदथेषु कारु प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशां दिशन्तां

७

। रा नो यज्ञं भारती तूयमे त्विळां मनुष्वदिह चेतयन्ती ।

। तस्रो देवीर्बाहिरेदं स्योनं सरस्वती स्वर्षसः सद्मन्तु

८

। इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशुर्वनानि विश्वा ।

। मद्य होतरिपितो यजीयान् देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान्

९

। इषावसृज त्मन्यां समञ्जन् देवानां पार्थ क्रतुधा हवीषि ।

। रत्नस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदेन्तु हव्यं मधुना वृतेन

१०

। मद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञं मग्निर्देवानां भवन पुगेनाः ।

। अस्य होतुः प्रदिशयतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविर्देन्तु देवाः

११ [९] (१२७५)

(१६१)

१० धेनुषोऽष्टादेष्टुः । इन्द्रः । शिवः ।

मनीषिणः प्र भरध्वं मनीषां यथायथा मतयः सन्ति नृणां ।

। इन्द्रं सत्यैरेरयामा कृतेभिः स हि धीरो गिर्दणस्त्वर्दिनः

१

। क्रतुर्य हि सदर्शो धीतिर्योनं सं गार्ह्यो हृष्टो गोभिर्गन्तुः ।

। उदतिष्ठत तविषेणा रवेण सप्तानि चित न विद्याया रजांसि

२

। इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य वेदुः स हि जिष्णुः पथिहन्त नृणां ।

। आन्मेनां कृण्वन्त्युपेतो भुवतोः पतिर्दिवः सतृजा अर्पनीतः

३

। इन्द्रो मत्ता महतो अर्णवरयं हताग्निनाशितैर्मिर्गुणतः ।

। पुरुषि सिद्धि तताना रजांसि द्याधा यो धृमो नृणां

४

। इन्द्रो प्रियः प्रतिमानं पृथिव्या विश्वा वेदुः सतृजा हविर्गुणतः ।

। मही सिद्धि पामातनोत् सवेण चान्वरन् चित रजमन्तु रजमन्तु

५ [१०]

। यजेण हि हृष्टा इममन्तु रवेन्तु मनुष्यान्तु नृणां ।

। दि धेनुषो अर्धं धृता जहन्त्याऽधानो नृणां हविर्गुणतः

६

(१६८)

सचन्त यदुपसः सूर्येण चित्रामस्य केतवो रामविन्दन् ।
 आ यन्नक्षत्रं ददृशे दिवो न पुनर्यतो नकिरन्द्वा नु वेद
 दूरं किल प्रथमा जग्मुरासा—मिन्द्रस्य याः प्रसवे ससुरारपः ।
 कं स्विदग्रं कं ब्रध्न आसा—मापो मध्यं कं वो नूनमन्तः
 सृजः सिन्धूरहिता जग्रसानां आदिदेताः प्र विविज्जे ज्वेन ।
 मुमुक्षमाणा उत या मुमुञ्चे ऽधेदेता न रमन्ते नितित्ताः
 सधीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन् त्सनाज्जार आरितः पूभिदासाम् ।
 अस्तमा ते पार्थिवा वसू—न्यस्मे जग्मुः सूनृता इन्द्र पूर्वीः

(११२)

१० वैरूपो नभःप्रभेदनः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्र पिवं प्रतिक्रामं सुतस्य प्रातःसावस्तव हि पूर्वपीतिः ।
 हर्षस्व हन्तवे शूर शत्रू—नुक्थेभिंटे वीर्यां प्र ब्रवाम
 यस्ते रथो मनसो जवीया—नेन्द्र तेन सोमपेयाय याहि ।
 तूयमा ते हरयः प्र द्रवन्तु येभिर्यासि वृषभिर्मन्दमानः
 हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठै रूपैस्तन्वं स्पर्शयस्व ।
 अस्माभिरिन्द्र सखिभिर्हुवानः सधीचीनो मादयस्वा निषद्य
 यस्य त्यत् ते महिमानं मदे—ष्विमे मही रोदसी नाविंविक्राम ।
 तदोक् आ हरिभिरिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्नमच्छं
 यस्य शश्वत् पपिवाँ इन्द्र शत्रू—ननानुकृत्या रण्यां चकर्थ ।
 स ते पुरंधिं तविपीमिर्यति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः

इदं ते पात्रं सनवित्तमिन्द्र पिवा सोममेना शतक्रतो ।
 पूर्णं आहावो मदिरस्य मध्वो यं विश्व इदमिहयन्ति देवाः
 वि हि त्वामिन्द्र पुरुधा जनांसो हितप्रयसो वृषभ ह्वयन्ते ।
 अस्माकं ते मधुमत्तमानी—मा मुवन्तस्वन्ना तेपुं हर्य
 त इन्द्र पूज्याणि प्र नूनं वीर्यां वोचं प्रथमा कृतानि ।
 सतीनमन्युरश्रथायो अद्रिं सुवेदनामकृणोर्वह्मणे गाम्

(११३)

पु सीद गणपते गुणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम् ।

कृते त्वत् क्रियते किं चनारे महामर्कं मघवश्चित्रमर्च

९

मिख्या नो मघवन् नाधमानान् त्सखे बोधि वसुपते सखीनाम् ।

॥ कृधि रणकृत् सत्यशुष्मा ऽभक्ते चिदा भजा राये अस्मान्

१० [१३] (१२९५)

(११३)

[दशमोऽनुषाकः ॥१०॥ सू० ११३-१२८]

१० वैरूपः शतप्रभेदनः । इन्द्रः । जगती, १० प्रिष्टु ।

मस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्देवैरनु शुष्ममावताम् ।

दैतृ कृण्वानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य कर्तुमाँ अवर्धत

१

मस्य विष्णुर्महिमानमोर्जसां ऽशुं दधन्वान् मधुनो वि रंशते ।

देवेभिरिन्द्रो मघवा स्यावभिर्वृत्रं जघन्वाँ अभवद्वरेण्यः

२

वृत्रेण यदहिना बिभ्रदायुधा समस्थित्या युधये शंसमाविदे ।

विश्वे ते अत्र मरुतः सह तमना ऽवर्धन्वृग्र महिमानमिन्द्रियम्

३

जज्ञान एव व्यसाधत स्पृधः प्रापश्यद्दीरो अभि पौंस्यं रणम् ।

अवृश्चदद्विमव सस्यदः सृज दस्तन्नाच्चाकं स्वपस्यया पृथुम्

४

आदिन्द्रः सत्रा तविषीरपत्यत वरीयो द्यावापृथिवी अवाधत ।

अवाभरद्वृषितो वज्रमायसं शेवं मित्राय वरुणाय दाशुपे

५ [१४]

इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यो विरंशिनं ऋघायतो अरंहयन्त मन्यवे ।

वृत्रं यदुग्रो व्यवृश्चदोर्जसा ऽपो विभ्रतं तमसा परीवृतम्

६

या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेमिर्यतमानौ समीयतुः ।

ध्वान्तं तमोऽव दध्वसे हत इन्द्रो मृक्ता पूर्वहृतावपत्यत

७

विश्वे देवासो अध वृण्वानि ते ऽवर्धयन्तसोमवत्या वचस्यया ।

रुद्धं वृत्रमहिमिन्द्रस्य हन्मना ऽग्निर्न जम्भैस्तुष्वन्नमावयत्

८

भूरि दक्षेभिर्वचनेभिर्ऋकभिः सख्येभिः सख्यानि प्र वोचत ।

इन्द्रो धुनिं च चुमुरिं च दुम्भयं ञ्छ्रद्धामनस्या शृणुते दूमीतये

९

त्वं पुरुण्या भरा स्वश्वया येभिर्मसै निवर्चनानि शंसन् ।

सुगोमिर्विश्वा दुरिता तरेम विदो पु ण उर्विया गाधमद्य

१० [१५] (१३०५)

(११४)

१० वैरूपः सधिः, तापसो यमो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ४ जगती ।

धर्मा समन्ता त्रिवृतं व्यापतु—स्तयोर्जुष्टि मातरिश्वा जगाम ।

दिवस्पयो दिधिषाणा अवेपन् विदुर्देवाः सहसामानमर्कम् १

तिस्रो देष्ट्राय निर्कृतीरुपासते दीर्घश्रुतो वि हि जानन्ति बह्वयः ।

तासां नि चिक्व्युः कवयो निदानं परेषु या गुह्येषु ब्रूतेषु २

चतुष्कपदा युवतिः सुपेशा वृतप्रतीका वयुनानि वस्ते ।

तस्यां सुपर्णा वृषणा नि पेटतु—र्यत्र देवा दधिरे भागधेयम् ३

एकः सुपर्णः स समुद्रमा विवेश स इदं विश्वं भुवनं वि चण्डे ।

तं पाकेन मनसापश्यमन्तित—स्तं माता रेळ्हि स उ रेळ्हि मातरम् ४

सुपर्णं विप्राः कवयो वचोभि—रेकं सन्तं बहुधा कल्पयन्ति ।

छन्दांसि च दधतो अध्वरेषु ग्रहान्तसोमस्य मिमते द्वादश ५ [१६]

पद्त्रिंशोश्च चतुरः कल्पयन्त—छन्दांसि च दधत आद्वावुशम् ।

यज्ञं विमाय कवयो मनीष क्वसामाभ्यां प्र रथं वर्तयन्ति ६

चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्र णयन्ति सत ।

आप्राप्तं तीर्थं क इह प्र वोच—द्येन पथा प्रपिबन्ते सुतस्य ७

सहस्रधा पञ्चदशान्युक्था यावद् व्यावापृथिवी तावदित तत ।

सहस्रधा महिमानः सहस्रं यावद्ब्रह्म विष्ठितं तावती वाक् ८

कश्छन्दसां योगमा वेदु धीरः को धिष्ण्यां प्रति वाचं पपाद ।

कमूत्विजामष्टमं शूरमाहु—हरी इन्द्रस्य नि चिकाय कः स्वित्र ९

भूम्या अन्तं पर्येके चरन्ति रथस्य धूर्पु युक्तासो अस्थुः ।

श्रमस्य दायं वि भजन्त्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः १० [१७]

(११५)

९ वाष्टिहव्य उपश्रुतः । अग्निः । जगती, ८ त्रिष्टुप्, ९ शकरी ।

चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे ।

अनूधा यद्वि जीर्जनदधा च नु ववक्षं सद्यो महि द्रुत्यं चरन् १

अग्निर्ह नाम धायि दन्नपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना कृता ।

अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इनो न प्रोथमानो यवसे वृषा २

वो विं न द्रुषदं द्रुवमन्धस इन्दुं प्रोथन्तं प्रवर्पन्तमर्णवम् ।
 सा वह्निं न शोचिषां विरिञ्चिनं महिषतं न सरजन्तमध्वनः ३
 यस्य ते ज्यसांनस्याजर धक्षोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः ।
 रणवासो युयुधयो न सत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिपन्त इष्टये ४
 इदृग्निः कण्वतमः कण्वसखा ऽयः परस्यान्तरस्य तरुणः ।
 अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरि नृशिर्ददातु तेषामवो नः ५ [१८]

जिन्तमाय सहस्रे सुपिञ्च तूषु च्यवानो अनु जातवेदसे ।
 अनुदे चिद्यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ६
 वाग्निर्मतेः सह सूरिभिर्वसुः ष्वे सहसः सूनरो नृभिः ।
 मेत्रासो न ये सुधिता क्रतायवो द्यावो न द्युन्नैरभि सन्ति मानुषान् ७
 ऊर्जो नपात् सहसावन्निति त्वोपस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक् ।
 त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा दार्शय आयुः प्रतरं दधानाः ८
 इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उपस्तुतास् ऋषयोऽवोचन् ।
 तौश्च पाहि गृणतश्च सूरिन् वपद्वपळित्यूध्वासो अनक्षन् नमो नम इत्यूध्वासो अनक्षन् ९ [१९]

(११६)

(१३२४)

९ स्यौरोऽग्नियुतः स्यौरोऽग्नियूपो वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

पिवा सोमं महत इन्द्रियाय पिवा वृत्राय हन्तवे शविष्ठ ।
 पिब राये शवसे हूयमानः पिब मध्वस्तुपदिन्द्रा वृषस्व १
 अस्य पिब क्षुमतः प्रस्थितस्येन्द्र सोमस्य वरमा सुतस्य ।
 स्वस्तिदा मनसा मादयस्वाऽर्वाचीनो रेवते सौभगाय २
 ममत्तु त्वा दिव्यः सोम इन्द्र ममत्तु यः सूयते पार्थिवेषु ।
 ममत्तु येन वरिवश्चकथं ममत्तु येन निरिणासि शत्रून् ३
 आ द्विर्वा अमिनो यात्विन्द्रो वृषा हरिभ्यां परिषिक्तमन्धः ।
 गव्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वः सत्रा खेदामरुहा वृषस्व ४
 नि त्रिगमानि आशयन् आस्यान्यव स्थिरा तनुहि यातुजूनाम् ।
 उग्रार्य ते सहो बलं दशमि प्रतीत्या शत्रून् विगदेषु वृश्च ५ [२०] (१३५०)

व्य॒र्य इ॒न्द्र तनु॑हि श्रवा॑स्यो—जः स्थि॑रेव धन्व॑नोऽभि॑मातीः
 अ॒स्मद्ग॑वावृ॒धानः सहो॑मि—रनि॑मृण्वस्तन्वं वावृ॑धस्व
 इदं ह॒विर्म॑घवन् तुभ्यं रा॒तं प्रा॑ति स॒म्राळ॑हणानो गृ॒भाय ।
 तुभ्यं सु॒तो म॑घवन् तुभ्यं प॒क्वोऽ॒ ऽन्दी॑न्द्र पि॒त्रं च प्र॑स्थितस्य
 अ॒न्दीदि॑न्द्र प्र॒स्थिते॑मा ह॒वींषि च॑नो दधि॒ष्व प॑चतो॒त सोम॑म् ।
 प्रय॑स्वन्तः प्रा॒ति ह॑र्यामसि त्वा स॒त्याः सं॑न्तु यज॑मानस्य का॒माः
 प्रे॒न्नाग्नि॑भ्यां सुव॒चस्या॑मि॒यार्मि सि॒न्धावि॒व प्रे॑रयं नाव॑म॒र्कैः ।
 अया॑ इव परि॑ चरन्ति दे॒वा ये अ॒स्मभ्यं ध॑न॒दा उ॒द्भिद॑श्च

(११७)

१ भिक्षुराक्षिरसः । धनाग्नदानं । विष्टुप्, १-२ जगती ।

न वा उ॒ दे॒वाः क्षु॒धमि॒द्वधं द॑दु—रुता॑शितमुप॑ गच्छन्ति मृत्य॑वः ।
 उ॒तो र॒यिः पृ॒णतो॑ नोप॑ दस्य—त्यु॒तापू॑णन् म॒र्द्धितारं॑ न वि॒न्दते
 य आ॒धाय॑ चक॒मानाय॑ पि॒त्वो ऽन्न॑वान्त॒सन् र॑फितायो॒पज॑ग्मुषे ।
 स्थि॒रं मनः॑ कृ॒णुते॑ सेव॒ते पुरो॑—तो चि॒त् स म॑र्द्धितारं॑ न वि॒न्दते
 स इ॒न्द्रो जो॑ यो गृ॒ह्वे द॑दा—त्यन्न॑कामाय चर॒ते कु॑शा॒य ।
 अ॒रम॑स्मै भव॒ति या॑म॒हूता उ॒ताप॑रीषु॑ कृ॒णुते॑ सखा॒यम्
 न स स॒खा यो न द॑दा॒ति सख्ये॑ स॒चाभु॑वे स॒चमा॑नाय पि॒त्वः ।
 अ॒पास्मा॑त् प्रे॒यान्न॑ तदो॒क्तो अ॑स्ति पू॒णन्त॑म॒न्यम॑रणं चिदि॒च्छेत्
 पू॒णीया॑दि॒न्नाध॑मानाय॑ तव्यान् द्रा॒घीयां॑सम॒नु प॑श्येत् पन्था॒म् ।
 ओ हि वर्त॑न्ते रथ्ये॒व च॒क्रा ऽन्य॑म॒न्यमु॑प॒ तिष्ठ॑न्त॒ रायः॑

मोघमन्नं विन्दते अप्रचेताः सत्यं ब्रवीमि वृध इत् स तस्य ।
 नार्यमणं पुष्यति नो सखायं केवलाघो भवति केवलादी
 कृपाञ्जित् फाल आशितं कृणोति यन्नध्वानमुप वृद्धक्ते चरित्रैः ।
 वदन् ब्रह्मावदतो वनीयान् पूणन्नापिरपूणन्तमाभिष्यात्
 द्विपदो विचक्रमे द्विपात् त्रिपादमभ्येति पश्चात् ।
 चतुष्पादेति द्विपदामभिस्वरे संपश्यन् पद्धक्तीरुपतिष्ठमानः

नौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः संसारो चित्रं समं वृहाते ।
 ययोश्चित्रं समा वीर्याणि ज्ञाती चित्रं सन्तौ न समं पृणीतः

९ [२३] (१३४२)

(११८)

९ उरुक्षय आमहीयवः । रक्षोहाऽग्निः । गायत्री ।

ये हंसि न्यत्रिणं दीद्यन्मर्त्येष्वाम् । स्वे क्षये शुचिब्रत १
 तिष्ठसि स्वाहुतो वृतातिं प्रति मोदसे । यत् त्वा सुचः समस्थिरन् २
 आहुतो वि रोचते ऽग्निरीक्षेभ्यो गिरा । सुचा प्रतीकमज्यते ३
 तेनाग्निः समज्यते मधुप्रतीक आहुतः । रोचमानो विभावसुः ४
 तमाणाः समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन । तं त्वा हवन्त मर्त्याः ५ [२४]

मर्ता अमर्त्यं वृतेनाग्निं संपर्यत । अदाभ्यं गृहपतिम् ६
 मदाभ्येन शोचिषा ऽग्ने रक्षस्त्वं देह । गोपा कृतस्य दीदृहि ७
 त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योप यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यन्त ८
 त्वा गीर्भिरुरुक्षया हव्यवाहं समिधिरे । यजिष्ठं मानुषे जने ९ [२५] (१३५१)

(११९)

१३ ऐन्द्रो जयः । आत्मा (इन्द्रः) । गायत्री ।

इति वा इति मे मनो गामभ्यं सनुयामिति । कुर्वित सोमन्यायामिति १
 प्र याता इव दोधत उन्मा पीता अयंसत । कुर्वित सोमन्यायामिति २
 उन्मा पीता अयंसत रथमश्वा इवाश्वदः । कुर्वित सोमन्यायामिति ३
 उष मा मतिरन्धित वाश्वा पुत्रमिव प्रियम् । कुर्वित सोमन्यायामिति ४
 अहं तप्येव बन्धुरं पर्यचामि हृदा मतिम् । कुर्वित सोमन्यायामिति ५
 नहि मे आक्षिपच्छना ऽच्छान्त्सुः पथं कृष्टयः । कुर्वित सोमन्यायामिति ६ [२६]

नहि मे रोदसी जमे अन्यं पथं नूनं प्रति । कुर्वित सोमन्यायामिति ७
 अमि यां मतिना भुवः समीदृगां पृथिवीं मतिम् । कुर्वित सोमन्यायामिति ८
 एन्नाहं पृथिवीमिमां नि दधानीह देह वा । कुर्वित सोमन्यायामिति ९
 ओषामि पृथिवीमहं जहनामीह देह वा । कुर्वित सोमन्यायामिति १०
 द्विपि मे अन्यः पथोऽथो अन्यमयीकृष्टम् । कुर्वित सोमन्यायामिति ११

(१३६३)

अहमस्मि महामहोऽभिनभ्यमुदीपितः
गृहो याम्यरंकृतो देवेभ्यो हव्यवाहनः

। कुवित् सोमस्यापामिति १२
। कुवित् सोमस्यापामिति १३ [२७]

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३०]

(१२०)

१ आधर्वणो बृहद्विषः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तदिदांस भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेपनृम्णः ।

सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रून् ननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः

१

वावृधानः शर्वसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति ।

अव्यनच्च व्यनच्च सस्ति सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु

२

त्वे क्रतुमपि वृश्नन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः ।

स्वादोः स्वादीयः स्वादुनां सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः

३

इति चिद्धि त्वा धना जयन्तं मदमेदे अनुमदन्ति विप्राः ।

ओर्जीयो धृष्णो स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् यातुधानां दुरेवाः

४

त्वया वयं शाश्वद्गहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।

चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयंसि

५ [१]

स्तुपेय्यं पुरुषर्षसमृभ्वमिनतममाप्त्यमाप्त्यानाम् ।

आ दर्पते शर्वसा सप्त दानून् प्र साक्षते प्रतिमानानि भूरि

६

नि तर्दधिपेऽवरं परं च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे ।

आ मातरां स्थापयसे जिगत्सू अत इनोपि कर्वरा पुरुणि

७

इमा ब्रह्म बृहद्विषो विवक्तीन्द्राय श्रुपमग्निः स्वर्गाः ।

महो गोत्रस्य क्षयाति स्वराजो दुरेश्व विश्वा अवृणोदप स्वाः

८

एवा महान बृहद्विषो अथर्वा ऽवोचत स्वां तन्वमिन्द्रमेव ।

स्वसग्ने मानिर्भ्वर्गिगग्निरा हिन्वन्ति च शर्वसा वर्धयन्ति च

९ [१] (१११)

(१२१)

१० द्विरण्यगर्भः प्राजापत्यः । कः (प्रजापतिः) । त्रिष्टुप् ।

द्विरण्यगर्भः समवर्तनाय भूतस्य ज्ञानः पतिरेक आसीत् ।

स दाधार पृथिवीं आमुनेमां कर्म देवाय हविषा विधेम

य अन्मदा वयदा यस्य विश्वं उपार्मते प्रदिपुं यस्य देवाः ।

यस्य द्यावामृतं यस्य मृत्युः कर्म देवाय हविषा विधेम

प्राणतो निमिषतो महित्वै क इद्राजा जगतो बभूव ।	
ईशो अस्य द्विपदुश्चतुष्पदुः कस्मै देवाय हविषा विधेम	३
स्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया सहाहुः ।	
स्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम	४
येन द्यौरुग्रा पृथिवी च हृळ्हा येन स्वः स्तमितं येन नाकः ।	
शो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम	५ [३]
यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने ।	
यत्राधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम	६
आपो ह यदृहतीर्विश्वमायन् गर्भं दधाना जनयन्तीरग्निम् ।	
ततो देवानां समवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम	७
यश्चिदापो महिना पर्यपर्यद् दक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम् ।	
यो देवेष्वधि देव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम	८
मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यधर्मा जुजान् ।	
यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान् कस्मै देवाय हविषा विधेम	९
प्रजापते न त्वेतेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव ।	
यत् कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्वाम पतयो रयीणाम्	१० [४] (११८३)

(१२२)

८ विप्रमहा वासिष्ठः । अग्निः । जगतीः १, ५ पितृदुष्ट ।

वसुं न चित्रमहसं गृणीषे वामं शेवमतिथिमद्विषेणम् ।	
स रासते शुरुधो विश्वधायसो अग्निहोता गृहपतिः सुवीर्यम्	१
जुषाणो अग्ने प्रति हर्य मे वचो विश्वानि विद्वान् वयुनानि सुक्रता ।	
पृतनिणिंश्चक्षणे गातुमेरय तव देवा अजनयन्तु हुतम्	२
सप्त धामानि परियन्नमत्यो दाशद्वामुषे सुकृते मानहन्व ।	
सुवीरेण रुचिणाग्ने स्वाभुवा यन् आन्द्र समिधा नं जुन्दन्	३
यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविर्मान् ईजते सप्त वाजिनम् ।	
गृण्वन्तमग्निं द्रुतपृष्ठदक्षणे पुणन्तं देवं पृथगे सुवीर्यम्	४ (११८३)

त्वं दूतः प्रथमो वरेण्यः स हूयमानो अमृताय मत्स्व ।
 त्वां मर्जयन् मरुतो दाशुपो गृहे त्वां स्तोमेभिर्भृगवो वि रुरुचुः ।
 इषं दुहन्त्सु दुधां विश्वधांसं यज्ञप्रिये यजमानाय सुकतो ।
 अग्ने घृतस्नुस्त्रिर्कृतानि दीद्य—द्विर्त्यज्ञं परियन्त्सुकृतयसे
 त्वामिदस्या उपसो व्युष्टिषु दूतं कृण्वानां अयजन्त मानुषाः ।
 त्वां देवा महयाय्याय वावृधु—राज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे
 नि त्वा वसिष्ठा अहन्त वाजिनं गृणन्तो अग्ने विदथेषु वेधसः ।
 रायस्पोषं यजमानेषु धारय यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः

(१२३)

८ वेनो भार्गवः । वेनः । त्रिष्टुप् ।

अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने ।
 इममुपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभीं रिहन्ति
 समुद्रादूर्मिमुदियति वेनो नभोजाः पूष्ठं हर्यतस्य दार्शि ।
 ऋतस्य सान्नावधिं विष्टपि भ्राद्र समानं योनिमभ्यनूपत वाः
 समानं पूर्वारभि वावशाना—स्तिष्ठन् वत्सस्य मातरः सनीळाः ।
 ऋतस्य सान्नावधिं चक्रमाणा रिहन्ति मध्वो अमृतस्य वाणीः
 जानन्तो रूपमकृपन्त विप्रा मृगस्य घोषं महिषस्य हि गमन् ।
 ऋतेन यन्तो अधि सिन्धुमस्थु—विदद्वन्धवो अमृतानि नाम
 अप्सरा जारमुपसिष्मियाणा योपां विभर्ति परमे व्योमन् ।
 चरन् प्रियस्य योनिषु प्रियः सन् त्सीदत् पक्षे हिरण्यये स वेनः
 नाकं सुपर्णमुप यत् पतन्तं हृदा घेनन्तो अभ्यर्चक्षत त्या ।
 हिरण्यपक्षं वर्णस्य दूतं यमस्य योनीं शकुनं भुरण्युम्
 ऊध्वो गन्धर्वो अधि नाकं अस्थान् प्रत्यङ् चित्रा बिभ्रद्वस्यायुधानि ।
 ११० अत्कं सुरभिं हृशे कं स्वर्गं नाम जनत प्रियाणि
 समुद्रमभि यज्ञिगानि पश्यन् गृध्रस्य चक्षणा विधमन् ।
 मुक्रेण शोचिषा चक्रान—स्मृनीयं चक्रे रजसि प्रियाणि

(१२४)

१ अग्निः, २, ५-१ अग्नि-वरुण-सोमाः । १ अग्निः; २-४ अग्नेरात्मा; ५, ७-८ वरुणः
६ सोमः, ९ इन्द्रः । शिष्टुप्, ७ जगती ।

इमं नो अग्र उषं यज्ञमेहि पथ्र्यामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् ।
असौ हव्यवाहृत नः पुरोगा ज्योगेव क्षीर्यं तम आशयिष्ठाः १
अदेवाद्देवः प्रचता गुहा यन् प्रपश्यमानो अमृतत्वमेमि ।
शिवं यत् सन्तमशिवो जहामि स्वात् सखादरणीं नामिमेमि २
पर्यत्रान्यस्या अतिथिं वयाया ऋतस्य धाम वि मिमे पुरुणि ।
शंसांमि पित्रे असुराय शेवं मयजियाद्यजियं मागमेमि ३
ब्रह्मीः समा अकरमन्तरस्मिन्निन्द्रं वृणानः पितरं जहामि ।
अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवन्ते पर्यावर्द्धां तदवाभ्यायन् ४
निर्माया उ त्वे असुरा अमूवन् त्वं च मा वरुण कामयासि ।
ऋतेन राजन्नर्तुं विविशन् मम राट्स्याधिपत्यमेहि ५ [९]

इदं स्वरिदमिदास वाममयं प्रकाश उर्वरन्तरिक्षम् ।
हनाव वृत्रं निरोहि सोम हविष्ठा सन्तं हविषा यजाम ६
कविः कवित्वा द्विवि रूपमासज्जदप्रभूती वरुणो निरुषः सुजत् ।
क्षेमं कृण्वाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभ्रति ७
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं सचन्ते ता ईमा क्षेति स्वधया मदन्तीः ।
ता ई विशो न राजानं वृणाना बीभत्सुवो अप वृत्रादतिष्ठन् ८
बीभत्सूनां सयुजं हंसमाहु रूपां द्विपानां सख्ये चरन्तम् ।
अनुष्टुभमनु चर्चुर्यमाणमिन्द्रं नि चिक्पुः कवयो मनीषा ९ [१०]

(१२५)

८ वागाम्बुजा । आन्ना । शिष्टुप्, ९ जगती ।

अहं रुदेभिर्वसुभिश्चरा न्यहमादित्यैरुत विश्वेदेवैः ।
अहं मित्रावरुणोमा विम न्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोमा १
अहं सोममाहनसं विम न्यहं त्वष्टारुत पूषणं मरुतम् ।
अहं दधामि द्रविणं हविष्मते सुधाव्येह यजमानाय सुन्वते २

अहं राष्ट्रीं संगमनी वसूनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञिर्यानाम् ।
तां मां देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यावेशयन्तीम्
मया सो अन्नमति यो विपश्यति यः प्राणिति य ईं शृणोत्युक्तम् ।
अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रद्धिवं ते वदामि
अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवेभिरुत मानुषेभिः ।
यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम्

अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ ।
अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश
अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन् मम योनिरप्स्वन्तः समुद्रे ।
ततो वि तिष्ठे भुवनानु विश्वोतामूं द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि
अहमेव वात इव प्र वाम्या रभमाणा भुवनानि विश्वा ।
परो दिवा पर एना पृथिव्यै तावती महिना सं बभूव

(१२६)

८ शैलपिः कुलमलवर्हिपो, वामदेव्यांऽहोमुखा । विश्वे देवाः । उपरिष्ठाद्बृहती,

न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् ।
सजोपसो यमर्यमा मित्रो नयन्ति वरुणो अति द्विषः
तद्धि वयं वृणीमहे वरुण मित्रार्यमन् ।
येना निरंहसो यूयं पाथ नेथा च मर्त्यमति द्विषः
ते नूनं नोऽयमृतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।
नयिष्ठा उ नो नेपणि पयिष्ठा उ नः पर्षण्यति द्विषः
यूयं विश्वं परि पाथ वरुणो मित्रो अर्यमा ।
युष्माकं शर्मणि प्रिये स्याम सुप्रणीतयोऽति द्विषः
आदित्यासो अति मिथो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
उग्रं मरुद्ग्री रुद्रं हवमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः
नेतार ऊ पु णास्मिरो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
अति विश्वानि दृग्ना गजानश्चर्षणीनामति द्विषः
शूनमस्मभ्यमृतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।
जने यच्छन्तु सप्रथं आदित्यासो यशमेह अति द्विषः

यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित् पदि पितामसुञ्चता यजत्राः ।

एवो ष्वस्मन्मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः

८ [१३] (१४२४)

(१२७)

८ कुशिकः सौभरः, रात्रिर्वा भारद्वाजी । रात्रिः । गायत्री ।

रात्री व्यख्यदायती पुरुत्रा देव्यक्षभिः । विश्वा अधि श्रियोऽधित १

ओर्विप्रा अमर्त्या निवतो देव्युद्धतः । ज्योतिषा बाधते तमः २

निरु स्वसारमस्कृतोपसं देव्यायती । अपेदु हासते तमः ३

सा नो अद्य यस्या वयं नि ते यामन्नविक्षमहि । वृक्षे न वसति वयः ४

नि ग्रामासो अविक्षत नि पद्वन्तो नि पक्षिणः । नि श्येनासंश्चिदर्थिनः ५

यावया वृक्षं वृकं यवयं स्तेनमूर्ध्ने । अथा नः सुतरां भव ६

उप मा पोषिशत् तमः कृष्णं व्यक्तमस्थित । उप ऋणेव यातय ७

उप ते गा इवाकरं वृणीष्व दुहितर्दिवः । रात्रि स्तोमं न जिग्युषे ८ [१४] (१४३२)

(१२८)

९ विहव्य आङ्गिरसः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

ममाग्नि वचो विहवेर्ष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुपेम ।

मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम १

मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुराग्निः ।

ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् २

मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः ।

दैव्या होतारो वनुपन्तु पूर्वे ऽरिष्ट्याः स्याम तन्वा सुवीराः ३

मह्यं यजन्तु मम यानि हव्या ऽऽकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु ।

एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता नः ४

देवीः पलुर्वीरुरु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम् ।

मा हास्महि प्रजया मा तनुभिर्मा रंधाम द्विपते सोम राजन् ५ [१५]

अग्ने मनुं प्रतिनुदन् परेषा मर्दधो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् ।

प्रत्यश्रो यन्तु निगुतः पुनस्ते ईमेषां चित्तं प्रवृथां वि नेशत् ६

(१४३८)

धाता धातृणां भुवनस्य यस्पतिं—द्वेवं ज्ञातारममिमातिपाहम् ।

इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिं—द्वेवाः पान्तु यजमानं न्यथति ।

उरुव्यचा नो महिषः शर्म यंस—दृस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुधुः ।

स नः प्रजायै हर्यश्व मृच्छये—न्द मा नो रीरिपो मा परा दाः ।

ये नः सपत्ना अप ते भवन्ति—न्नाग्रिम्यामव वाधामहे तान् ।

वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोघं चेत्तारमधिगजमक्रन् ।

(१२९) [एकादशोऽनुवाकः ॥११० सू० १११-११५]

७ प्रजापतिः परमेष्ठी । भाववृत्तम् । त्रिष्टुप् ।

नासदासीन्नो सदासीत् तदानीं नासीद्रजो नो व्योमा परो यत् ।

किमावरीवः कुह कस्य शर्म—न्नम्मः किमासीद्रहनं गभीरम् ।

न मृत्युरासीदमृतं न तर्हि न रात्र्या अहं आसीत् प्रकेतः ।

आनीदवातं स्वधया तदेकं तस्मान्द्वान्यन्न परः किं चनासं

तम आसीत् तमसा गूळ्हमग्रे ऽप्रकेतं संलिलं सर्वमा इदम् ।

तुच्छयेनाभ्वर्षिहितं यदासीत् तपस्तन्महिनाजायतैकम्

कामस्तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।

सतो बन्धुमसति निरविन्दन् हृदि प्रतीप्या कुवयो मनीषा

तिरश्चीनो विततो रुदिमेरषा—मधः स्विदासीदुपरि स्विदासीत् ।

रेतोधा आसन् महिमानं आसन् त्वधा अवस्तात् प्रयतिः परस्तात्

को अन्द्रा वेदु क इह प्र वोचत् कुत आजाता कुत इयं विसृष्टिः ।

अवाग्देवा अस्य विसर्जनेना—ऽथा को वेदु यत् आब्रूव

इयं विसृष्टिर्यत् आब्रूव यदि वा दुधे यदि वा न ।

यो अस्याध्यक्षः परमे व्योमन् त्सो अङ्ग वेदु यदि वा न वेद

(१३०)

७ यज्ञः प्राजापत्यः । भाववृत्तम् । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यो यज्ञो विश्वतस्तन्तुमिस्तुत एकंशतं देवकर्ममिरायतः ।

भवन्ति पितरो य आययुः प्र वृषार्प वृषेत्यासते तते

- १ ॐ एनं तनुत् उत कृणत्ति पुमान् वि तत्ने अधि नाके अस्मिन् ।
 इमे मयूखा उषं सेदुरु सद्गुः सामानि चक्रुस्तसराण्योतवे २
 कासीत् प्रमा प्रतिमा किं निदान—माज्यं किमासीत् परिधिः क आसीत् ।
 छन्दुः किमासीत् प्रउगं किमुक्थं यद्देवा देवमयजन्त विश्वे ३
 अग्नेर्गायत्र्यभवत् सयुग्वो—णिहया सविता सं बभूव ।
 अनुष्टुभा सोम उक्त्यैर्महस्वान् बृहस्पतेर्बृहती वार्वमावत् ४
 विराणिमित्रावरुणयोरभिथी—रिन्द्रस्य त्रिष्टुबिह भागो अह्नः ।
 विश्वान् देवाश्चगत्या विवेश तेन चाकलम् ऋषयो मनुष्याः ५
 चाकलमे तेन ऋषयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पुराणे ।
 पश्यन् मन्ये मनसा चक्षसा तान् य इमं यज्ञमयजन्त पूर्वे ६
 सहस्तोमाः सहछन्दस आवृतः सहप्रमा ऋषयः सुप्त दैव्याः ।
 पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा अन्वालोभिरे रथ्योऽ न रश्मीन् ७ [१८] (१४५५)

(१३१)

७ सुकीर्तिः काक्षीवतः । इन्द्रः, ४-५ अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

- अप प्राच इन्द्र विश्वा अमित्रा—नपापांचो अभिभूते नुदस्व ।
 अपोदीचो अप शूराधराच उरौ यथा तव शर्मन् मर्देम १
 कुविदुङ्ग यवमन्तो यवं चि—यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय ।
 इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः २
 नहि स्थूयंतुथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संग्रमेषु ।
 गव्यन्त इन्द्रं सुख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ३
 युवं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।
 विपिणाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ४
 पुत्रमिव पितरावश्विनोभे—न्द्रावधुः काव्यैर्दुसर्नाभिः ।
 यत् सुरामं व्यपिबुः शचीभिः सरस्वती त्वा नयवन्नमिष्णक् ५
 इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः नुमुद्रीको नवतृ विश्ववेदाः ।
 चार्पता द्वेषो अर्भयं कृणोत सुवीर्यं पन्थः व्याम ६ (१४६१)

तस्य वयं सुमतौ यजियस्याऽपि भद्रे सौमनसे स्याम ।

स सुत्रामा स्ववौ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद् द्वेषः सनुतयुयोतु

७ [११]

(१३२)

७ शकपूतो नामधेयः । मित्रावरुणौ, १ धुभूम्यश्विनः । विराड्रूपा, १ न्यङ्कुसारिणी,
२, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः, ७ महासतोवृहती ।

इजानमिद् द्यौर्गुतावसु—रीजानं भूमिरभि प्रभूपणि ।

इजानं देवावश्विना—वभि सुमैरवर्धताम्

१

ता वा मित्रावरुणा धारयत्क्षिती सुपुत्रेपितृत्वता यजामसि ।

युवोः क्राणाय सख्यै—रभि प्याम रक्षसः

२

अधा चित्रु यद्विधिपामहे वा—मभि प्रियं रेकणः पत्यमानाः ।

दुष्टौ वा यत् पुण्यति रेकणः सम्वारन् नकिरस्य मघानि

३

असाव्न्यो असुर सूयत द्यौ—स्त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ।

मूर्धा रथस्य चाकुन् नेतावतैनसान्तकधुक

४

अस्मिन्त्स्वेतच्छकपूत एनो हिते मित्रे निर्गतान् हन्ति वीरान् ।

अवोत्रा यन्द्रात् तनूष्ववः प्रियासु यजियास्वर्वा

५

युवोर्हि मातादिति विचेतसा द्यौर्न भूमिः पर्यसा पुपूतनि ।

अत्र प्रिया दिदिष्टन् सूर्यो निनिक्त रश्मिभिः

६

युवं ह्यप्नगजावसीदतं तिष्ठद्वधुं न धूर्पदं वनर्पदम् ।

ता नः कण्ठकयन्ती—नुमेधस्तत्रे अंहसः सुमेधस्तत्रे अंहसः

७ [२०]

(१३३)

७ सुधाः पञ्चवनः । इन्द्रः । शक्रः, ४-६ महापङ्क्तिः, ७ त्रिष्टुप ।

शो ध्वर्यो पुंगुथ—मिन्द्राय शृणुमर्चन ।

अर्माके चिद् लोककृत संगं समन्तं वृत्रहा उम्माके बाधि चावृता

१

नमन्तामन्यकेषां न्याका अधि धन्वम्

त्वं मिन्धुर्वाप्तो ध्रुवाच्च अहन्नहिम् ।

अश्विन्द्र जज्ञिष विश्वं पुण्यमि धार्यं तं न्या परि ध्वजामदं

२

नमन्तामन्यकेषां न्याका अधि धन्वम्

। षु विश्वा अरांतयो ऽर्यो न॑ शन्त नो धियः ।

स्तासि शत्रवे वधं यो न॑ इन्द्र जिघांसति या ते॑ रातिर्दुर्दिवसु
भन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

यो न॑ इन्द्राभितो जनो वृकायुरादिदेशति ।

अधस्पदं तर्मी कृधि वित्राधो असि सासहि नभन्तामन्यकेषां ज्या

यो न॑ इन्द्राभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ट्यः ।

अव तस्य बलं तिर महीव द्यौरध त्मना नभन्तामन्यकेषां ज्याका

व्यमिन्द्र त्वायवः सखित्वमा रमामहे ।

ऋतस्य नः पथा नया ऽति विश्वानि दुरिता नभन्तामन्यकेषां ज्या

अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्र तां शिक्ष या दोहते प्रति वरं जज्ञिरे ।

अच्छिद्रोष्ठी पीपयद्यथा नः सहस्रधारा पर्यसा मही गौः

(१३४)

७, १-६ (पूर्वार्धस्य) मान्धाता यौवनाश्वः, ६ (उत्तरार्धस्य)- ७ गोधा प्र
महापदक्तिः, ७ पंक्तिः ।

उभे यदिन्द्र रोदसी आप्प्राथोपा इव ।

महान्तं त्वा महीनां सम्राजं चर्यणीनां देवी जनित्र्यजीजन ऋद्रा जनि

अव स्म दुर्हणायतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् ।

अधस्पदं तर्मी कृधि यो अस्मां आदिदेशति देवी जनित्र्यजीजन ऋद्रा

अव त्या बृहतीरिपो विश्वश्चन्द्रा अमित्रहन् ।

शचीभिः शक्र धूनुहीन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजन ऋद्रा

अव यत् त्वं शतक्रतु विन्द्र विश्वानि धूनुषे ।

रयिं न सुन्वते सचा सहस्रिणीभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजन ऋद्रा

अव स्वेदा इवाभितो विष्वक् पतन्तु दिद्यवः ।

दूर्वाया इव तन्तवो व्यस्मदेतु दुर्मतिर्देवी जनित्र्यजीजन ऋद्रा जनि

दूर्ध्वं ह्यङ्कुशं यथा शक्तिं विभर्षि मन्तुमः ।

पूर्वेण मघवन् पदा ऽजो वयां यथा यमो देवी जनित्र्यजीजन ऋद्रा

नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रुव्यं चरामसि ।

पक्षेभिरपि कक्षेभि रज्जामि सं रमामहे

(१३५)

७ कुमारो यामायनः । यमः । अनु० ३५ ।

यस्मिन् वृक्षे सुपलाशे वृक्षैः संपिबन्ते यमः ।

अत्रा नो विस्पतिः पिता पुराणौ अनु वेनति

पुराणौ अनुवेनन्तं चरन्तं पापयामुया । असूयन्नभ्यचाकशं तस्मा अस्पृहयं पुनः
यं कुमार नवं रथं मचक्रं मनुसाकृणोः । एकैषं विश्वतः प्राञ्च मपश्यन्नधि तिष्ठति
यं कुमार प्रावर्तयो रथं विप्रैभ्यस्परि । तं सामानु प्रावर्तत समितो नाव्याहितम्
कः कुमारमजनय द्रथं को निरवर्तयत् । कः स्वित् तवृद्ध नो ब्रूया दनुदेयी यथामेव
यथामेवदनुदेयी ततो अग्रमजायत । पुरस्ताद्बुध आततः पश्चान्निरयणं कृतम्
इदं यमस्य सार्दनं देवमानं यदुच्यते ।

इयमस्य धम्यते नाली रयं ग्रीभिः परिष्कृतः

७ [२३] ॥

(१३६)

[७] १ जूतिः, २ वातजूतिः, ३ विप्रजूतिः, ४ वृषाणकाः, ५ करिकताः, ६ एतशः, ७ अग्नयः
(एते वातरशना मुनयः) । केशिनः= अग्नि-सूर्य-वायवः । अनु० ३५ ।

केश्यग्निं केशी विषं केशी बिभर्ति रोदसी ।

केशी विश्वं स्वर्द्धशे केशीदं ज्योतिरुच्यते

मुनेयो वातरशनाः पिशङ्गा वसते मला ।

वातस्यानु धार्जि यन्ति यहेवासो अविक्षत

उन्मदिता मौनेयेन वाता आ तस्मिन्मा वयम् ।

शरिम्बुम्माकं युयं मर्तामा अभि पश्यथ

अन्तर्दिष्टा पतन्ति विश्वा रूपावचाकशत ।

मुनिर्द्वयस्येदवस्य मौकृत्याय सखा हितः

वातस्याश्वो वायोः सखा ऽथा देवपिता मुनिः ।

उमा संमुद्रावा धेति यश्च पूर्वं उतापमः

अधमस्मो गन्धर्वाणां मुगाणां चरणे चरन् ।

केशी केतस्य विद्वान् न्यखा स्वादुर्मदिर्नमः

वातस्यानु उन्मन्थन पिनादि स्मा कुनज्या ।

केशी विस्पृ पश्येत् यदुदेयापिबन् मृद

७ [२३] ॥

(१३७)

७, १ भरद्वाजः, २ कश्यपः, ३ गोतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जमदग्निः,
७ वसिष्ठः । विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।

उतागश्चकुपं देवा देवा जीवयथा पुनः ।

द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।

दक्षं ते अन्य आ वातु परान्यो वातु यद्रपः ।

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।

त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत ईर्यसे

आ त्वागमं शन्तातिभि रथो अरिष्टतातिभिः

दक्षं ते भद्रमाभार्षि परा यक्षं सुवामि ते

त्रायन्तामिह देवा स्त्रायतां मरुतां गणः ।

त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत

आप इहा उ भेषजी रापो अमीवचार्तनीः ।

आपः सर्वस्य भेषजी स्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम्

हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।

अनामयिलुभ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि

(१३८)

६ अद्भ औरचः । इन्द्रः । जगती ।

तव त्व इन्द्र सख्येषु वह्नय ऋतं मन्वाना व्यदार्दिरुर्वलम् ।

यत्रा दशस्यन्नुपसो रिणन्नपः कुत्साय मन्मन्नह्यश्च कुंसयः ।

अवाचुजः प्रस्वः श्वश्रयो गिरी नुदाज उस्ता अपिचो मधु प्रियम् ।

अवर्धयो वनिनो अस्य दंससा शुशोच सूर्यं ऋतजातया गिरा

वि सूर्यो मध्ये अमृचद्रथं दिवो विदद्वासाय प्रतिमानमार्यः ।

हृक्कहानि पिश्रोस्तुरस्य मायित इन्द्रो व्यास्यच्चक्रवाँ ऋजिभ्वना

अनाधृष्टानि धृषितो व्यास्य त्रिधीरदेवाँ अमृणद्वयास्यः ।

मातेव सूर्यो वसु पुर्यमा ददे गृणानः शत्रौरशृणाद्विरुक्मता

अयुद्धसेनो विश्वा विभिन्दुता दार्शद्वृहा तुज्यानि तेजते ।
इन्द्रस्य वज्रादविभेदभिश्चयः प्राक्तागच्छन्धूरजहादुपा अनः
एता त्या ते श्रुत्यानि केवला यदेक एकमकृणोस्यज्ञम् ।
मासां विधानमदधा अधि अवि त्वया विभिन्नं भगति प्रधि पिता

५

६ [२६] (१५)

(१३९)

६ देवगन्धर्वो विश्वावसुः । सविता, ४-६ आत्मा । विष्टुप् ।

सूर्यरश्मिहंरिकेशः पुरस्तात् सविता ज्योतिरुदयाँ अर्जसम् ।
तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान् त्संपश्यन् विश्वा भुव्नानि गोपाः
नृचक्षाँ एष द्विवो मध्य आस्त आपप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् ।
स विश्वाचीरभि चण्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्
रायो बुधः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चण्टे शचीभिः ।
देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम्
विश्वावसुं सोम गन्धर्वमापो ददृशुपीस्तद्वतेना व्यायन् ।
तदुन्ववैदिन्द्रो रारहाण आसां परि सूर्यस्य परिधीरंपश्यत्
विश्वावसुरभि तन्नो गृणातु दिव्यो गन्धर्वो रजसो विमानः ।
यद्वा वा सत्यमुत यन्न विद्म धियो हिन्वानो धिय इन्नो अव्याः
सस्मिन्विन्दुच्चरणे नदीनामपावृणोदुरो अश्मन्नजानाम् ।
प्रासां गन्धर्वो अमृतानि वोच दिन्द्रो दक्षं परि जानादुहीनाम्

१

२

३

४

५

६ [२७] (१५)

(१४०)

६ अग्निः पाषकः । अग्निः । सतोवृहती, १-२ विष्टारपङ्क्तिः, ६ उपरिष्ठाज्योतिः ।

अग्ने तव श्रवो वयो महिं भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो ।
बृहद्भानो शर्वसा वार्जमुक्थ्यं दधासि द्वाशुपे कवे
पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियार्षि भानुना ।
पुत्रो मातरां विचरन्नुपावसि पूषाक्षि रोदसी उभे
ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।
त्वे इषः सं दधुर्भूरिवर्षसश्चित्रोतयो वामजाताः

१

२

३

(१५१)

इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिर्—रस्मे रायो अमर्त्य ।
 स दर्शितस्य वपुषो वि राजसि पूणाक्षि सानसिं क्रतुम्
 इष्कृत्तरिमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तं राधसो महः ।
 रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिं रयिम्
 क्रतावानं महिषं विश्वदर्शितमग्निं सुम्रायं दधिरे पुरो जन
 भुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा

(१४१)

६ अग्निस्तापसः । विश्वे देवाः । अनु

अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।
 प्र नो यच्छ विशस्पते धनुदा असि नुस्त्वम्
 प्र नो यच्छत्वर्चमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।
 प्र देवाः प्रोत सूनृता रायो देवी ददातु नः
 सोमं राजानमवसे अग्निं गीभिर्हवामहे ।
 आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्
 इन्द्रवायू बृहस्पतिं सुहवेह हवामहे ।
 यथा नः सर्व इज्जनः संगत्यां सुमना असन्
 अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।
 वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम्
 त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।
 त्वं नो देवतातये रायो दानाय चोदय

(१४२)

८ शार्ङ्गाः— १-२ जरिता, ३-४ द्रोणः, ५-६ सारिखकः, ७
 त्रिष्टुप्, १-२ जगती, ७-८ अनुष्टुप्

अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि सहसः सूनो नृत्वा न्यदस्त्या
 भद्रं हि शर्म त्रिवर्धमस्ति त आरे हिंसां नामप दिद्युमा
 प्रवत् ते अग्ने जानिमा पितृयतः साचीव विश्वा भुवन्ता न्य
 प्र सप्तयः प्र सानिपन्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुषा इव त

उत वा उ परि वृणक्षि बप्स—द्वहोरस उलपस्य स्वधावः ।

उत खिल्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेतिं तविषीं चुक्रुधाम ३

यदुद्धतो निवतो यासि बप्सत् पृथगेपि प्रगार्धनीव सेना ।

यदा ते वातो अनुवाति शोचि—र्वसेव श्मश्रु वपसि प्र भूम ४

प्रत्यस्य श्रेणयो ददृश्व एकं नियानं ब्रह्मो रथासः ।

बाहू यदग्ने अनुमर्मृजानो न्यदुत्तानामन्वेपि भूमिम् ५

उत ते शुष्मा जिहतामुत ते अर्चि—रुत ते अग्ने शशमानस्य वाजाः ।

उच्छ्वस्व नि नम वर्धमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सदन्तु ६

अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् ।

अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेन याहि वशाँ अनु ७

आयने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः ।

हृदाश्च पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे ८ [३०] १०

[अष्टमोऽध्यायः ॥ ८॥ व० १-४९]

(१४३)

६ अङ्गिः सांख्यः । अश्विनो । अनुष्टुप् ।

रथं चिदत्रिमृतजुर—मर्थमश्वं न यातवे ।

कक्षीवन्तं यदी पुना रथं न कृणुथो नवम् १

रथं चिदश्वं न वाजिनं मरेणवो यमन्तत ।

हृळ्हं ग्रन्थि न वि पर्यत—मत्रिं यविष्ठमा रजः २

नरा दंसिष्ठावत्रये शुभ्रा सिपासतं धियः ।

अथा हि वाँ दिवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे ३

चिते तद्वाँ सुराधसा रातिः सुमतिराश्विना ।

आ यन्नः सदेने पृथौ समने पर्यथो नरा ४

युवं भुज्युं समुद्र आ रजसः पार ईक्षितम् । ५

यातमच्छा पतत्रिभिर्नासत्या सातये कृतम्

आ वाँ सुमैः शंग्रू इव मंहिष्ठा विश्ववेदसा ।

समस्मे भूपतं नरो—त्सं न पिप्पुपीरिपः ६ [१] ११

(१४४)

६ तार्क्ष्यः सुपर्णः, यामायन ऊर्ध्वकशनो वा । इन्द्रः । गायत्री, २ बृहती,
५ सतोबृहती, ६ विष्टारपङ्क्तिः ।

अयं हि ते अमर्त्य इन्द्रत्यो न पत्यते । दक्षो विश्वार्युर्वेधसे १

अयमस्मासु काव्यं ऋभुर्वज्रो दास्वते ।

अयं विभर्त्यूर्ध्वकृशन् मर्द—मृभुर्न कृत्वयं मर्दम् २

घृषुः श्येनाय कृत्वन आसु स्वासु वंसगः । अव दीधेदहीशुवः ३

यं सुपर्णः परावतः श्येनस्य पुत्र आभरत् । शतचक्रं योऽह्यो वर्तनिः ४

यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभर—दरुणं मानमन्धसः ।

एना वयो वि तार्यायुर्जीवस एना जागार बन्धुता ५

एवा तदिन्द्र इन्दुना देवेषु चिद्धारयाते महि त्यजः ।

क्रत्वा वयो वि तार्यायुः सुक्रतो क्रत्वायमस्मदा सुतः ६ [२] (१५४८)

(१४५)

६ इन्द्राणी । सपत्नीवाघनम् (उपनिषत्) । अनुष्टुप्, ६ पङ्क्तिः ।

इमां खनाम्योषधिं वीरुधं बलवत्तमाम् ।

यया सपत्नीं बाधते यया संविन्दते पतिम् १

उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति ।

सपत्नीं मे परा धम् पतिं मे केवलं कुरु २

उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः ।

अथा सपत्नी या ममा—ऽधरा साधराभ्यः ३

नहस्या नाम गृभ्णामि नो अस्मिन् रमते जने ।

परमिव परावतं सपत्नीं गमयामसि ४

अहमस्मि सहमाना ऽथ त्वमसि सासहिः ।

उभे सहस्वती भूत्वी सपत्नीं मे सहावहै ५

उप तेऽधां सहमाना—मभि त्वाधां सहीयसा ।

मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु ६ [३] (१५५५)

(१४६)

६ ऐरम्मदो देवमुनिः । अरण्यानी । अनुष्टुप् ।

अरण्यान्यरण्या न्यसौ या प्रेव नश्यसि ।

कथा ग्रामं न पृच्छसि न त्वा भीरिव विन्दतीऽ

१

वृषारवाय वदते यदुपावति चिच्चिकः ।

आघाटिभिरिव धावयन्नरण्यानिर्महीयते

२

उत गाव इवादन्त्युत वेश्मेव दृश्यते ।

उतो अरण्यानिः सायं शकुटीरिव सर्जति

३

गामङ्गैः प आ ह्वयति दारुङ्गैः पो अपावधीत् ।

वसन्नरण्यान्यां सायमकुक्षदिति मन्यते

४

न वा अरण्यानिर्हन्त्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति ।

स्वादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पद्यते

५

आञ्जनगन्धिं सुरभिं बह्वन्नामकुपीवलाम् ।

प्राहं मृगाणां मातरमरण्यानिमंशांसिपम्

६ [४] (१४७)

(१४७)

५ सुवेदाः जैरीपिः । इन्द्रः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

शक्ते दधामि प्रथमाय मन्यवे ऽहन्यद्वृत्रं नर्यं विवेरपः ।

उभे यत्त्वा भवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात् पृथिवी चिदद्रिवः

१

त्वं मायाभिर्नवद्य मायिनं श्रवस्यता मनसा वृत्रमर्दयः ।

त्वामिन्नरो वृणते गर्विष्टिषु त्वां विश्वासु हव्यास्विष्टिषु

२

प्रेषु चाकन्धि पुरुहूत सूरिषु वृधासो ये मघवन्नानुशुर्मघम् ।

अर्चन्ति तोके तनये परिष्टिषु मेधसाता वाजिनमह्वये धने

३

स द्रु रायः सुमृतस्य चाकनन्मदं यो अस्य रंहं विकेतति ।

त्वावृधो मघवन् द्वाश्वध्वरो मश्रु स वाजं मस्ते धना नृभिः

४

त्वं शर्धाय महिना गृणान उरु कृधि मघवञ्जग्धि रायः ।

त्वं नो जिजो वरुणो न मायी पित्वो न दस्म दयसे विमक्रता

१ (१४८)

(१४८)

५ पृथुर्वैन्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

ज्वाणसं इन्द्र स्तुमसिं त्वा सस्रवांसश्च तुविनृम्णं वार्जम् ।

॥ नो मर सुवितं यस्य चाकन् तमना तना सनुयाम त्वोताः १

ःष्वस्वमिन्द्र शूर जातो दासीर्विशः सूर्येण सहाः ।

हा हितं गुह्यं गूळहमप्सु विभूमसि प्रसवणे न सोमम् २

रयो वा गिरो अभ्यर्च विद्वा नृपीणां विप्रः सुमतिं चक्रानः ।

। स्याम ये रणयन्तु सोमै रेनोत तुभ्यं रथोळ्ह भक्षैः ३

मा ब्रह्मेन्द्र तुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः ।

।भिर्भव सकृत्तुयेषु चाकन्नुत त्रायस्व गृणत उत स्तीन् ४

मुधी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्याकैः ।

आ यस्ते योनिं धृतवन्तमस्वा रुमिर्त निवैर्द्रवयन्त वक्ताः ५

(१४९)

५ अर्चन् हरण्यस्तूपः । सविता । त्रिष्टुप् ।

।सविता यन्त्रैः पृथिवीमरम्णा दस्कम्भने सविता द्यामहं हत् ।

अश्वमिवाधुक्षद्भुनिमन्तरिक्षं मूर्ते वृद्धं सविता समुद्रम् १

यत्रा समुद्रः स्कम्भितो व्यौन दपां नपात् सविता तस्य वेद ।

अतो भूर्त आ उत्थितं रजो अतो द्यावापृथिवी अप्रथेताम् २

पश्चेदमन्यदभवद्यजत्रं समर्त्यस्य भुवनस्य भूना ।

सुपर्णो अङ्ग सवितुर्गत्मान् पूर्वी जातः स उ अस्यानु धर्म ३

गाव इव ग्रामं यूयधिर्वाश्वान् वाग्नेव वृत्तं सुमना दुहाना ।

पतिरिव आयाममि नो न्येतु धर्ता दिवः सविता विश्ववारः ४

हिरण्यस्तूपः सवितुर्धधा त्वा ऽऽङ्गिरसो जुह्वे वार्जे अस्मिन् ।

एवा त्वार्चस्त्वसे वन्दमानः सोमस्येवांशुं प्रति जागराहम् ५

(१५०)

५ मृच्छीको वासिष्ठः । अग्निः । गृहती, ४-५ उपरिष्टाज्योतिः, ४ जगती व

समिद्धश्चित् समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन ।

आदित्यै रुद्रैर्वसुभिर्न आ गहि मृच्छीकार्यं न आ गहि

(१४६)

६ ऐरम्मदो देवमुनिः । अरण्यानी । अनुष्टुप् ।

अरण्यान्यरण्या—न्यसौ या प्रेव नश्यसि ।
 कथा ग्रामं न पृच्छसि न त्वा भीरिव विन्दतीऽ
 वृषारवाय वदते यदुपावति चिच्चिकः ।
 आघातिभिरिव धावयन्नरण्यानिर्महीयते ।
 उत गाव इवादन्त्युत वेष्टमेव दृश्यते ।
 उतो अरण्यानिः सायं शंकटीरिव सर्जति
 गामङ्गेय आ ह्वयति दार्वङ्गेयो अपावधीत् ।
 वसन्नरण्यान्यां सायमक्रुक्षदिति मन्यते
 न वा अरण्यानिहन्त्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति ।
 स्यादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पश्यते
 आश्रनगन्धिं सुरभिं बह्वन्नामकृषीवलाम् ।
 प्राहं मृगाणां मातरमरण्यानिर्मशंसिपम् ।

१
२
३
४
५
६ [४]

(१४७)

५ सुवेदाः शरीपिः । इन्द्रः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

अने दधामि प्रथमार्य मन्यवे ऽहन्यद्वृत्रं नर्यं विवेरुषः ।
 उमे यन्वा मवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात् पृथिवी चिददिवः
 न्यं मायाभिर्नवद्य मायिनं श्रवस्यता मनसा वृत्रमर्दयः ।
 त्वामिन्नगे वृणतं गविष्टिषु त्वां विश्वासु हव्यास्त्रिंष्टिषु
 तेषु चाकन्धि पुरुहूत मृष्टिषु वृधामो ये मववन्नानुशर्मवम ।
 अचन्ति तोकं तर्नयं परिष्टिषु मेधसाता वाजिनमह्वये धने
 स इन्द्र गुयः मृमृतस्य चाकनन्मदं यो अस्य गृहं चिकेतति ।
 त्वावृधो मववन द्वाश्वध्वगे मृश्व स वाजं मरुतं यना नृभिः
 न्वं मर्शय महिना गृणान उरु कृधि मववज्जग्धि गुयः ।
 न्वं नो पित्रो वरुणो न मायी पित्वां न दस्म दयमे विमन्ता

१
२
३
४
५ [१]

वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।

वि मनुमिन्द्र वृत्रह मित्रस्याभिदासतः

३

वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।

यो अस्माँ अभिदास त्वधरं गमया तमः

४

अपेन्द्र द्विषतो मनो ऽप जिज्यासतो वृधम् ।

वि मन्योः शर्म यच्छ वरीयो यवया वृधम्

५ [१०] (१५९)

(१५३)

५ देवजामय इन्द्रमातरः । इन्द्रः । गायत्री ।

ईङ्क्षर्यन्तीरपुस्युव इन्द्रं जातमुपासते । भेजानासः सुवीर्यम्

१

त्वमिन्द्र बलादधि सहस्रो जात ओजसः । त्वं वृषन् वृषेदसि

२

त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्यन्तिरिक्षमातरः । उद् द्यामस्तम्ना ओजसा

३

त्वमिन्द्र सजोषस मुकं विभर्षि बाहोः । वज्रं शिशान ओजसा

४

त्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा जातान्योजसा । स विश्वा भुव आभवः

५ [११] (१५९)

(१५४)

५ यमी वैवस्वती । भाववृत्तम् । धनुष्टुप् ।

सोम एकैभ्यः पवते धृतमेक उपासते ।

येभ्यो मधु प्रधावति ताँश्चिद्वेवार्पि गच्छताव

१

तर्पसा ये अनाधृष्यास्तर्पसा ये स्वर्ययुः ।

तपो ये चक्रिरे महस्ताँश्चिद्वेवार्पि गच्छताव

२

ये युध्वन्ते प्रधनेषु शरास्तो ये तनूत्यजः ।

ये वा सहस्रदक्षिणास्ताँश्चिद्वेवार्पि गच्छताव

३

ये चित् पूर्वं क्रतुसार्प क्रतावान क्रतावृधः ।

पितृन् तर्पस्वतो यम ताँश्चिद्वेवार्पि गच्छताव

४

सहस्रणीधाः रुवयो ये गोपादन्ति ह्ययम् ।

कृषीन् तर्पस्वतो यम तपोजाँ अपि गच्छताव

५ [१२] (१६०)

(१५५)

५ शिरिम्बिठो भारद्वाजः । अलक्ष्मीघ्नस्, २-३ ब्रह्मणस्पतिः, ५ विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

अरायि काणे विकीट गिरिं गच्छ सदान्वे ।
 शिरिम्बिठस्य सत्त्वभिस्तेभिर्द्वा चातयामसि
 चत्तो इतश्चत्तामुतः सर्वा भूणान्यारूपी ।
 अराय्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गोदृषन्निहि
 अदो यदारु पृवते सिन्धोः पारे अपूरुषम् ।
 तदा रभस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम्
 यद्ध प्राचीरजगन्तो रौ मण्डूरधाणिकीः ।
 हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धदयाशिवः
 परीमे गार्मनेपत् पर्यग्निर्महपत् ।
 देवेष्वक्रतु भवः क इमा आ दधर्षति

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१३] (१५)

(१५६)

५ केतुराश्वेयः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सप्तिमाशुमिवाजिषु
 यया गा आकरामहे सेनयाग्रे तवोत्था
 आग्नें स्थूरं रुधिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम्
 अग्रं नक्षत्रमजरमा सूर्यं रोहयो द्विवि
 अग्रं केतुर्विशामसि प्रेष्टः श्रेष्ठ उपस्थसत्

। तेन जेष्म धनं धनम् १
 । तां नो हिन्व मघर्तये २
 । अङ्घ्रि खं वर्तया पणिम ३
 । दधुज्ज्योतिर्जनेभ्यः ४
 । बोधा स्तोत्रे वयो दधते ५ [१४] (१५)

(१५७)

५ भुवन आश्वेयः, साधनो वा भाषनः । विश्वे देवाः । त्रिपदा त्रिष्टुप् ।

इमा नु कं भुवना सीपधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः
 यजं च नस्तन्वं च प्रजां चाऽऽदित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति
 आदित्यैरिन्द्रः सर्गाणो मरुद्भिर्ऋत्माकं भूत्वविता तनूनाम
 । देवा अमृगान् यदार्यन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः
 । देवाः । अमृगान् यदार्यन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१५] (१५)

[॥ ८, अ० ८, व० १६]

[७५५]

[ऋग्वेदः । सं० १०. सू० १५८. सं० १]

(१५८)

५ चक्षुः सूर्यः । सूर्यः । नायत्री, २ स्वराद ।

वातो अन्तर्निक्ष्वात । अग्निर्नः पार्थिवैभ्यः १
जोषा सवितर्यस्य ते हरः शतं सुवाँ अहंति । पाहि नो द्विघृतः पतन्त्याः २
क्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उत पर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः ३
क्षुर्नो धेहि चक्षुषे चक्षुर्विस्व्यं तनूभ्यः । सं चेदं वि च पश्येम ४
सुसंहशं त्वा वयं प्रति पश्येम सूर्यं । वि पश्येम तूचक्षुसः ५ [१६] (१३००)

(१५९)

३ पालोमी शर्चा । शर्चा (आत्मानं तुदाच) । अनुदाच ।

१ उदसौ सूर्यो अगा—दुदयं मामको भर्गः ।
अहं तद्विह्वला पति—मभ्यसाक्षि विषासुहिः
२ अहं केतुर्हं मृधां सप्तम्यो विवाचनी ।
समेदनु कर्तुं पतिः सेतानाया उपार्चनम्
३ मम पुत्राः शत्रूहणो ऽथो मे इतिना विगद ।
उताहमस्मि संजया पत्न्या मे श्लोत्री उत्तमः
येनेन्द्रो हविषा वृत्तय—मेवद पुत्रमृतायः ।
इदं तद्विहि देवा अमपत्ता विलाभृदम्
अमपत्ता संपत्तुमी जयन्त्यभिभूदनी ।
आवृक्षमन्यासां वस्यो गधो अमपत्तामिद
समजिपमिमा आं सपत्नीरभिभूदनी ।
यथाहमस्य दीरयं विसर्जानि जनेभ्य व

पत्नी ।
जोषा धनं धनम्
मे हित्वा सुवर्ग
हं सुवर्गो पुत्रः
ज्योतिर्नो देवा
या श्लोत्री वयो देवा
॥ ११ ॥
॥ १२ ॥
॥ १३ ॥
॥ १४ ॥
॥ १५ ॥
॥ १६ ॥
॥ १७ ॥
॥ १८ ॥
॥ १९ ॥
॥ २० ॥
॥ २१ ॥
॥ २२ ॥
॥ २३ ॥
॥ २४ ॥
॥ २५ ॥
॥ २६ ॥
॥ २७ ॥
॥ २८ ॥
॥ २९ ॥
॥ ३० ॥
॥ ३१ ॥
॥ ३२ ॥
॥ ३३ ॥
॥ ३४ ॥
॥ ३५ ॥
॥ ३६ ॥
॥ ३७ ॥
॥ ३८ ॥
॥ ३९ ॥
॥ ४० ॥
॥ ४१ ॥
॥ ४२ ॥
॥ ४३ ॥
॥ ४४ ॥
॥ ४५ ॥
॥ ४६ ॥
॥ ४७ ॥
॥ ४८ ॥
॥ ४९ ॥
॥ ५० ॥
॥ ५१ ॥
॥ ५२ ॥
॥ ५३ ॥
॥ ५४ ॥
॥ ५५ ॥
॥ ५६ ॥
॥ ५७ ॥
॥ ५८ ॥
॥ ५९ ॥
॥ ६० ॥
॥ ६१ ॥
॥ ६२ ॥
॥ ६३ ॥
॥ ६४ ॥
॥ ६५ ॥
॥ ६६ ॥
॥ ६७ ॥
॥ ६८ ॥
॥ ६९ ॥
॥ ७० ॥
॥ ७१ ॥
॥ ७२ ॥
॥ ७३ ॥
॥ ७४ ॥
॥ ७५ ॥
॥ ७६ ॥
॥ ७७ ॥
॥ ७८ ॥
॥ ७९ ॥
॥ ८० ॥
॥ ८१ ॥
॥ ८२ ॥
॥ ८३ ॥
॥ ८४ ॥
॥ ८५ ॥
॥ ८६ ॥
॥ ८७ ॥
॥ ८८ ॥
॥ ८९ ॥
॥ ९० ॥
॥ ९१ ॥
॥ ९२ ॥
॥ ९३ ॥
॥ ९४ ॥
॥ ९५ ॥
॥ ९६ ॥
॥ ९७ ॥
॥ ९८ ॥
॥ ९९ ॥
॥ १०० ॥

॥ १०० ॥
॥ १०१ ॥
॥ १०२ ॥
॥ १०३ ॥
॥ १०४ ॥
॥ १०५ ॥
॥ १०६ ॥
॥ १०७ ॥
॥ १०८ ॥
॥ १०९ ॥
॥ ११० ॥
॥ १११ ॥
॥ ११२ ॥
॥ ११३ ॥
॥ ११४ ॥
॥ ११५ ॥
॥ ११६ ॥
॥ ११७ ॥
॥ ११८ ॥
॥ ११९ ॥
॥ १२० ॥
॥ १२१ ॥
॥ १२२ ॥
॥ १२३ ॥
॥ १२४ ॥
॥ १२५ ॥
॥ १२६ ॥
॥ १२७ ॥
॥ १२८ ॥
॥ १२९ ॥
॥ १३० ॥
॥ १३१ ॥
॥ १३२ ॥
॥ १३३ ॥
॥ १३४ ॥
॥ १३५ ॥
॥ १३६ ॥
॥ १३७ ॥
॥ १३८ ॥
॥ १३९ ॥
॥ १४० ॥
॥ १४१ ॥
॥ १४२ ॥
॥ १४३ ॥
॥ १४४ ॥
॥ १४५ ॥
॥ १४६ ॥
॥ १४७ ॥
॥ १४८ ॥
॥ १४९ ॥
॥ १५० ॥
॥ १५१ ॥
॥ १५२ ॥
॥ १५३ ॥
॥ १५४ ॥
॥ १५५ ॥
॥ १५६ ॥
॥ १५७ ॥
॥ १५८ ॥
॥ १५९ ॥
॥ १६० ॥
॥ १६१ ॥
॥ १६२ ॥
॥ १६३ ॥
॥ १६४ ॥
॥ १६५ ॥
॥ १६६ ॥
॥ १६७ ॥
॥ १६८ ॥
॥ १६९ ॥
॥ १७० ॥
॥ १७१ ॥
॥ १७२ ॥
॥ १७३ ॥
॥ १७४ ॥
॥ १७५ ॥
॥ १७६ ॥
॥ १७७ ॥
॥ १७८ ॥
॥ १७९ ॥
॥ १८० ॥
॥ १८१ ॥
॥ १८२ ॥
॥ १८३ ॥
॥ १८४ ॥
॥ १८५ ॥
॥ १८६ ॥
॥ १८७ ॥
॥ १८८ ॥
॥ १८९ ॥
॥ १९० ॥
॥ १९१ ॥
॥ १९२ ॥
॥ १९३ ॥
॥ १९४ ॥
॥ १९५ ॥
॥ १९६ ॥
॥ १९७ ॥
॥ १९८ ॥
॥ १९९ ॥
॥ २०० ॥

(१५१)

५ शिरिम्बिठो भारद्वाजः । अलक्ष्मीघ्नम्, २-३ ब्रह्मणस्पतिः, ५ विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

अरायि काणे विकटे गिरिं गच्छ सदान्वे ।
 शिरिम्बिठस्य सत्त्वमिस्तेभिर्द्वा चातयामसि
 चत्तो इतश्चत्तामुतः सर्वा भूणान्यारुपी ।
 अराय्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गोदृषन्निहि
 अदो यद्वारु पूर्वते सिन्धोः पारे अपूरुषम् ।
 तदा रभस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम्
 यद्ध प्राचीरजगन्तो रौ मण्डूरधाणिकीः ।
 हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धदयाशवः
 परीमे गार्मनेषत् पर्यग्निर्महपत ।
 देवेण्वक्तु श्रवः क इमां आ दधर्षति

१

२

३

४

५ [१३] (१५१)

(१५६)

५ केतुराश्रेयः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सतिमाशुमिवाजिषु । तेन जेष्म धनं धनम् १
 यया गा आकरामहे सेनयाग्रे तवोत्या । तां नो हिन्व मघत्तये २
 आग्ने स्थूरं रथिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम् । अङ्घ्रि खं वर्तया पणिम् ३
 अग्ने नक्षत्रमजरुमा सूर्यं रोहयो दिवि । दधज्ज्योतिर्जनैभ्यः ४
 अग्ने केतुर्विशामसि प्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत् । वोधा स्तोत्रे वयो दधत ५ [१४] (१५६)

(१५७)

५ भुवन आप्तयः, साधनो वा भौवनः । विश्वे देवाः । छिपदा त्रिष्टुप् ।

इमा नु कं भुवना सीपधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः
 यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चाऽऽदित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति
 आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भि रस्माकं भूत्वविता तनूनाम्
 हत्वायं देवा असुरान् यदार्यन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः
 प्रत्यश्रमकर्मनयञ्छचीभि रादित् स्वधामिषिरा पर्यपश्यन्

१

॥ १ ॥ २

३

॥ २ ॥ ४

॥ ३ ॥ ५ [१५] (१५७)

(१६५)

५ नैर्ऋतः कपोतः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

देवाः कपोतं इषितो यद्विच्छन् दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।
तस्मा अर्चाम कूणवाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे १
शिवः कपोतं इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहेषु ।
अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु २
हेतिः पक्षिणी न दंभात्यस्मान्नाष्ट्यां पदं कृणुते अग्निधाने ।
शं नो गोभ्यश्च पुरुषेभ्यश्चास्तु मा नो हिंसीद्विह देवाः कपोतः ३
यदुलूको वदति मोघमेतद्यत् कपोतः पदमग्नौ कृणोति ।
यस्य दूतः प्रहित एष एतत् तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ४
ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदुमिधं मर्दन्तः परि गां नयध्वम् ।
संयोपयन्तो दुरितानि विश्वा हित्वा न ऊर्जं प्र पतात् पतिष्ठः ५ [२३]

(१६६)

५ ऋषभो वैराजः, ऋषभः आकरो वा । सपत्न्यम् । अनुष्टुप्, ५ महापङ्क्तिः ।

ऋषभं मा समानानां सपत्नानां विषासहिम् ।
हुन्तारं शत्रूणां कृधि विराजं गोपतिं गवाम् १
अहमास्मि सपत्नहेन्द्र इवारिष्टो अक्षतः ।
अधः सपत्ना मे पदोऽस्मि सर्वे अभिष्ठिताः २
अत्रैव वोऽपि नह्याम्युभे आत्नी इव ज्यया ।
वाचस्पते नि षेधेमान् यथा मदधरं वदान् ३
अभिभूरहमार्गमं विश्वकर्मण धाम्ना ।
आ वञ्चित्तमा वो व्रतमा वोऽहं समितिं ददे ४

योगक्षेमं व आदायाऽहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धानमकमीम् ।
अधस्पदान्म उर्द्वदत्त मण्डूका इवोदुका न्मण्डूका उदुका इव ५ [२४]

(१६७)

४ विश्वामित्र-जमदग्नी । इन्द्रः, ३ सोम-चरण-गृहस्पति-अनुमति-
मघवत्-घाता-विधातारः । जगती ।

तुभ्येदमिन्द्र परि पिच्यते मधु त्वं सुतस्य कलशस्य राजसि ।
त्वं रयिं पृथुवीर्यम् नस्कृधि त्वं तपः परितप्याजयः स्वः १

वैधि मापं च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलिः ।

इ इवेह ध्रुवस्तिष्ठे ह राष्ट्रमु धारय

२

मिन्द्रो अदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।

मै सोमो अधि ब्रवत् तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः

३

ग द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वतो इमे ।

वं विश्वमिदं जगद् ध्रुवो राजा विशामयम्

४

वं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।

वं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम्

५

वं ध्रुवेण हविषा ऽभि सोमं मृशामसि ।

थो त इन्द्रः केवली विशो बलिहतस्करत्

६ [३१] (१६९३)

(१७४)

५ अभीवर्त आद्विरस्तः । राजा । अनुष्टुप् ।

अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।

नास्मान् ब्रह्मणस्पते ऽभि राष्ट्राय वर्तय

१

अभिवृत्य सपत्ना नभि या नो अरातयः ।

अभि पृतन्यन्तं तिष्ठतः ऽभि यो न इरस्यति

२

अभि त्वा देवः सविता ऽभि सोमो अवीवृतत् ।

अभि त्वा विश्वा भूता न्यभीवर्तो यथासंसि

३

येनेन्द्रो हविषा कृत्य भवद् द्युम्युत्तमः ।

इदं तदकि देवा असपत्नः किलाभुवम्

४

असपत्नः सपत्नहा ऽभिराष्ट्रो विपासहिः ।

यथाहमेपां भूतानां विराजानि जनस्य च

५ [३२] (१६९८)

(१७५)

४ ऊर्ध्वग्रावा सर्प आर्यदिः । ग्रावाणः । गायत्री ।

सविता देवः सुवत्तु धर्मेणा । धूपुं युज्यध्वं सुनुत

१

अपं बुच्छुना मपं सेधत । उक्षाः कर्तन भेषजम्

२

(१७००)

(१७०)

४ विभ्राद् सौर्यः । सूर्यः । जगती, ४ आस्तारपञ्चमिः ।

विभ्राद् बृहत् पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् ।
 वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोप पुरुधा वि राजति
 विभ्राद् बृहत् सुभृतं वाजसातमं धर्मेन् दिवो धरुणे सत्यमर्पितम् ।
 अमित्रहा वृत्रहा दस्युहंतमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा संपत्नहा
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिह्वं नजिदुच्यते बृहत् ।
 विश्वभ्राद् भ्राजो महि सूर्यो हृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतम्
 विभ्राजञ्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः ।
 येनेमा विश्वा सुर्वानान्याभृता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता

१
२
३
४ [१५]

(१७१)

४ इदो भार्गवः । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं त्यमिदतो रथमिन्द्र प्राचः सुतावतः । अशृणोः सोमिनो हवम्
 त्वं मुखस्य दोधतः शिरोऽव त्वचो भरः । अगच्छः सोमिनो गृहम्
 त्वं त्यमिन्द्र मर्त्यमास्त्रबुधाय वेन्यम् । मुहुः शस्त्रा मनस्यवे
 त्वं त्यमिन्द्र सूर्यं पश्वा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम्

१
२
३
४ [१६]

(१७२)

४ संयत आद्विरसः । उपाः । द्विपदा विराट् ।

आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनिं यदूर्ध्वमिः
 आ याहि वसूया धिया मंहिष्ठो जारयन्मखः सुदानुमिः
 पिनुभृतो न तन्नुमिन् सुदानवः प्रति दध्मो यजामसि
 उपा अप स्वमुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता

१
२
३
४ [१७]

(१७३)

६ ध्वय आद्विरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

आ त्वाहापमन्नेर्गधि ध्रुवस्निष्टाविचाचलिः ।
 विजाम्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राट्मधि अशान्

१

मापं च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलिः ।

वेह ध्रुवास्तिष्ठे ह राष्ट्रमु धारय

२

द्रो अदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।

सोमो अधि ब्रवत् तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः

३

गोध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वतो इमे ।

श्वसिद् जगद् ध्रुवो राजा विशामयम्

४

राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।

इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम्

५

वेण हविषा ऽभि सोमं मृशामसि ।

त इन्द्रः केवली विशो बलिहृतस्करत्

६ [३१] (१६९३)

(१७३)

५ अभीवर्त आङ्गिरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।

मान् ब्रह्मणस्पते ऽभि राष्ट्राय वर्तय

१

कृत्य सपत्ना नमि या नो अरातयः ।

पृतन्यन्तं तिष्ठत ऽभि यो न इरस्यति

२

त्वा देवः सविता ऽभि सोमो अवीवृतत् ।

त्वा विश्वा भूतान्यभीवृता यथासंसि

३

द्रो हविषा कृत्य भवद् द्युम्युत्तमः ।

इदं देवा असपत्नः किलाभुवम्

४

पुनः सपत्नहा ऽभिराष्ट्रो विपासहिः ।

हमेपां भूतानां विराजानि जनस्य च

५ [३२] (१६९८)

(१७५)

४ ऊर्ध्वग्राया सर्प आर्दुदिः । ग्रावाणः । गायत्री ।

ग्रावाणः सविता देवः सुवत्तु धर्मणा ।

ध्रुवं युज्यध्वं सुनुत

१

गणो अपं दुच्छता सर्प सेधत दुर्मतिम् ।

उक्षाः कर्तन मेयजम्

२

(१७००)

(१७०)

४ विभ्राद् सौर्यः । सूर्यः । जगती, ४ आस्तरपङ्क्तिः ।

विभ्राद् बृहत् पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् ।
 वार्तजूतो यो अभिरक्षति त्वना प्रजाः पुंषोष पुरुधा वि रंजति
 विभ्राद् बृहत् सुभृतं वाजसातमं धर्मन् दिवो धरुणे सत्यमर्पितम् ।
 अमित्रहा वृत्रहा दस्युहंतमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा संपत्नहा
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्धं नजिदुच्यते बृहत् ।
 विश्वभ्राद् भ्राजो महि सूर्यो हृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतम्
 विभ्राजञ्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः ।
 येनेमा विश्वा भुवनान्याभृता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता

(१७१)

४ इटो भार्गवः । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं त्यमिडतो रथ—मिन्द्र प्रावः सुतावतः । अशृणोः सोमिनो हवम्
 त्वं मखस्य दोधतुः शिरोऽव त्वचो भरः । अगच्छः सोमिनो गृहम्
 त्वं त्यमिन्द्र मर्त्य—मास्त्रबुधाय वेन्यम् । मुहुः श्रद्धा मनस्यवे
 त्वं त्यमिन्द्र सूर्यं पश्चा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम्

(१७२)

४ संवर्त आङ्गिरसः । उपाः । छिपदा विराट् ।

आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनिं यदूधभिः
 आ याहि वस्या धिया मंहिष्ठो जारयन्मखः सुदानुभिः
 पितृभृता न तन्तुमिह सुदानवः प्रति दध्मो यजामसि
 उपा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता

(१७३)

६ छव आङ्गिरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

आ त्वाहार्पमन्तरेधि ध्रुवस्निष्ठाविचाचलिः ।
 विशस्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्वाट्ममधि भ्रशत

गर्पं न्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलिः ।

ध्रुवस्तिष्ठे ह राष्ट्रमु धारय २

अदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।

सो अधि ब्रवत् तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः ३

ध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वतो इमे ।

मिदं जगद् ध्रुवो राजा विशामयम् ४

जा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।

न्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ५

हविषा ऽभि सोमं मृशामसि ।

इन्द्रः केवली विशो बलिहृतस्करत् ६ [३१] (१६९३)

(१७४)

५ अभीवर्त आक्षिरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।

ब्रह्मणस्पते ऽभि राष्ट्राय वर्तय १

सपत्ना नमि या नो अरातयः ।

न्यन्तं तिष्ठा ऽभि यो न इरुवति २

देवः सविता ऽभि सोमो अवीवृतत् ।

विश्वा भूता न्यभीवर्तो यथासंसि ३

हविषा कृत्वय भवद् द्युमन्युत्तमः ।

ते देवा असपत्नः किलाभुवम् ४

सपत्नहा ऽभिराप्नो विषासहिः ।

तां भूतानां विराजानि जनस्य च ५ [३२] (१६९८)

(१७५)

४ ऊर्ध्वग्रावा सर्प आर्युदिः । ग्रावाणः । गायत्री ।

वाणः सविता देवः सुवतु धर्मणा । धूर्पु युज्यध्वं सुनुत १

अपं दुच्छुता मर्प सेधत दुर्मतिम् । उताः कर्तन भेषजम् २

ग्रावाण उपरेण्वा महीयन्ते सजोपसः । वृणो दधन्तो वृणयम् ३
ग्रावाणः सविता नु वो देवः सुवतु धर्मेणा । यजमानाय सुन्वते ४ [३३]

(१७६)

४ सुनुगर्भेवः । १ ऋभयः, २-४ अग्निः । अनुष्टुप्, २ गायत्री ।

प्र सूनव क्रभूणां बृहन्नवन्त वृजना ।
क्षामा ये विश्वधायसो ऽश्वन् धेनुं न मातरम् १
प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् ।
हव्या नो वक्षदानुपक् २
अयमु प्य प्र देवयु ह्येता यज्ञाय नीयते ।
स्थो न योरभीवृत्तो घृणीवाश्चेताति त्मना ३
अयमग्निरुप्यत्यमृतादिव जन्मनः ।
सहसश्चित् सहीयान् देवो जीवातवे कृतः ४ [३४]

(१७७)

३ पतङ्गः प्राजापत्यः । मायाभेदः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

पतङ्गमक्तमसुरस्य मायया हृदा पश्यन्ति मनसा विपश्चितः ।
समुद्रे अन्तः कुवयो वि चक्षते मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः १
पतङ्गो वाचं मनसा विभर्ति तां गन्धर्वोऽवदुर्द्धमे अन्तः ।
तां द्योतमानां स्वयं मनीषा मृतस्य पदे कुवयो नि पान्ति २
अपश्यं गोपामनिपद्यमान मा च परां च पथिमिश्रन्तम् ।
स सधीचीः स विपूचीर्वसान् आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ३ [३५]

(१७८)

३ अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः । तार्क्ष्यः । त्रिष्टुप् ।

त्यमू पु वाजिनं देवजूतं सहावानं तरुतारं रथानाम् ।
अरिष्टनेमिं पृतनार्जमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम १
इन्द्रस्येव रातिमाजोहुवानाः स्वस्तये नार्वमिवा रुहेम ।
उर्वी न पृथ्वी बहुले गर्भीरे मा वामेतौ मा परेतौ रिपाम २ [३६]

सद्यश्चिद्यः शर्वसा पञ्च कृष्ठीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान् ।
सहस्रसाः शतसा अस्य रहि—ने स्मा वरन्ते युवति न शयीम्

३ [३६] (१७१२)

(१७९)

३ क्रमेण- शिविरौशीनरः, काशिराजः प्रतर्दनः, रौहिदश्वो वसुमनाः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् । १ अनुष्टुप् ।

उत्तिष्ठताव पश्यते—न्द्रस्य भागमृत्विचम् ।

यदि श्रातो जुहोतन् यद्यश्रातो ममत्तन

१

श्रातं हविरो विन्दु प्र याहि जगाम सूरौ अध्वनो विमध्यम् ।

परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपतिं चरन्तम्

२

श्रातं मन्य ऊर्ध्वानि श्रातमग्नौ सुश्रातं मन्ये तद्वतं नवीयः ।

माध्यंदिनस्य सर्वनस्य दुधः पिबेन्द्र वज्रिन् पुरुकृज्जुपाणः

३ [३७] (१७१५)

(१८०)

३ जय ऐन्द्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र संसाहिपे पुरुहूत शत्रू—ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु ।

इन्द्रा भर दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्

१

मृगो न भीमः कुचुरो गिरिष्ठाः परावत आ जगन्था परंन्याः ।

सूक्तं संशार्य प्रविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून् ताळ्हि वि मृधो नृदम्

२

इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजो ऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।

अपानुवो जनममिन्नयन्तं—मुरुं देवेभ्यो अवृणोर लोकम्

३ [३८] (१७१८)

(१८१)

३ क्रमेण- प्रथो वासिष्ठः, सप्रथो भागहाजः, धर्मः नौगः । त्रिष्टुप् देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामा—ऽऽनुष्टुभस्य हविषो हविर्धन ।

धातुर्धृतानाव सवितुश्च दिष्णो रथन्तुग्मा जमाना वसिष्ठः

१

अविन्दन्ते अतिहितं यदासी—यन्तस्य धाम परमं गृह्य यत ।

धातुर्धृतानाव सवितुश्च दिष्णो—भरद्वाजो दृष्टदा चक्र अग्नेः

२

तेऽपिन्तुन् मनसा दीप्तिना यदुः क्लृप्तं प्रथमं देवपानम् ।

धातुर्धृतानाव सवितुश्च दिष्णो—रा नृपादिभ्यन् एममेते

३ [३९] (१७२१)

(१८२)

३ तपुर्मूर्धा वार्हस्पत्यः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा तिरः पुनर्नपद्वधशंसाय मन्म ।
क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं ह त्रथा कर्द्यजमानाय शं योः
नराशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं नो अस्त्वनुयाजो हवेषु ।
क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं ह त्रथा कर्द्यजमानाय शं योः
तपुर्मूर्धा तपतु रक्षसो ये ब्रह्मद्विपः शरवे हन्तवा उ ।
क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं ह त्रथा कर्द्यजमानाय शं योः

१

२

३ [४०] (१८३)

(१८३)

३ प्रजावान् प्राजापत्यः । १ यजमानः, २ यजमानपत्नी, ३ होत्रादिपः । त्रिष्टुप् ।

अपश्यं त्वा मनसा चेकितानं तर्पसो जातं तर्पसो विभूतम् ।
इह प्रजामिह रयिं रराणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम
अपश्यं त्वा मनसा दीर्घ्यानां स्वायां तनू कृत्ये नार्धमानाम् ।
उप मामुच्चा युवतिर्वभूयाः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकामे
अहं गर्भमदधामोषधीं प्वहं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।
अहं प्रजा अजनयं पृथिव्यामहं जनिभ्यो अपरीपु पुत्रान्

१

२

३ [४१] (१८४)

(१८४)

३ त्वष्टा गर्भकर्ता, विष्णुर्वा प्राजापत्यः । १ विष्णु-त्वष्ट-प्रजापति-धातारः, २ सिनीवाली-सरस्वत्यादिवनः, ३ अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिंशतु ।
आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते
गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।
गर्भं ते अश्विनौ देवा वा धत्ता पुष्करस्रजा
हिरण्ययी अरणी यं निर्मन्थतो अश्विनौ ।
तं ते गर्भं हवामहे दशमे मासि सूतवे

१

२

३ [४२] (१८५)

(१८५)

३ सत्यधृतिवर्णिः । आदित्यः (स्वस्त्ययनम्) । गायत्री ।
महिं त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्याग्निष्ठाः । दुराधर्षं वरुणस्य

१

हि तेषाममा चन नाध्वंसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशंसः २
स्मै पुत्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ३ [४३] (१७३३)

(१८६)

३ वातायन उलः । वायुः । गायत्री ।

त आ वातु भेषजं शंसु मयोभु नो हृदे । प्र ण आर्यैषि तारिषत् १
त वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा । स नो जीवातवे कृधि २
द्वदो वात ते गृहेऽऽमृतस्य निधिर्हितः । ततो नो देहि जीवसे ३ [४४] (१७३६)

(१८७)

५ आग्नेयो वत्सः । अग्निः । गायत्री ।

आग्नेये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः १
रः परस्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः २
गे रक्षांसि निजूर्वेति वृषा शुक्रेण शोचिषा । स नः पर्षदति द्विषः ३
गे विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विषः ४
गे अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ५ [४५] (१७४१)

(१८८)

३ आग्नेयः द्येनः । जातवेदा अग्निः । गायत्री ।

प्र नूनं जातवेदसु मश्वं हिनोत वाजिनम् । इदं नो बर्हिःसदे १
अस्य प्र जातवेदसो विप्रवीरस्य मीळहुषः । महीमियमि सुष्टुतिम् २
या रुचो जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः । ताभिर्नो यज्ञमिन्वतु ३ [४६] (१७४६)

(१८९)

३ सार्षपाही । आत्मा, सूर्यो वा । गायत्री ।

आयं गौः पृश्निरक्री दत्तदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः १
अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपान्ती । व्यंख्यन्महिषो दिवम् २
त्रिंशद्धाम वि राजति वाक् पतङ्गार्य धीयते । प्रति वस्तोरुह द्युभिः ३ [४७] (१७४७)

(२३०)

३ माधुच्छन्दसोऽयमर्पणः । माधुच्छन्दसम् । अनुष्टुप् ।

ऊतं च सत्यं चाभीज्ञानं तपसोऽध्यजायत । ततो रात्र्यजायत ततः समुद्रो अर्णवः ।
समुद्रादर्णवादिधिं संवत्सरो अजायत । अहोरात्राणि विदधुः विश्वस्य मिथतो वृषी २
सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत । दिवं च पृथिवीं चाऽन्तरिक्षमथो स्वः ३ [४८] [१५०]

(२०२)

४ संयनन आहिरमः । १ अग्निः, २-४ संजानम् । अनुष्टुप्, ३ विष्टुप् ।

संसमिधुयसे वृष्त्रग्रे विश्वान्यर्य आ ।

इलस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर १

सं गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।

देवा भ्रातृं यथा पूर्वैः संजानाना उपासते २

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।

समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ३

समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहसति ४ [४९] [१५१]

॥ इति दशमं मण्डलं समाप्तम् ॥

॥ ऋग्वेदसंहिता समाप्ता ॥

मन्त्रसंख्या	८३९८
नवममण्डलस्यान्तपर्यन्तं	१५५४
दशममण्डलस्य	१०५५२
(बालखिल्यसहितः) सर्वयोगः	८०
बालखिल्यमन्त्राः	१०४९२
(बालखिल्यसहितः) सर्वयोगः	

ऋग्वेदे मण्डलानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

मण्डलानि ।	सूक्तसंख्या ।	मन्त्रसंख्या ।
प्रथममण्डलस्य	१९१	२००६
द्वितीयमण्डलस्य	४३	४२९
तृतीयमण्डलस्य	६२	६१७
चतुर्थमण्डलस्य	५८	५८९
पञ्चममण्डलस्य	८७	७२७
षष्ठमण्डलस्य	७५	७६५
सप्तममण्डलस्य	१०४	८४१
अष्टममण्डलस्य	९२	१६३६
नवममण्डलस्य	११४	११०८
दशममण्डलस्य	१९१	१७५४
	<u>१०१७</u>	<u>१०४७२</u>
वालिखित्यसूक्तानाम्	११	८०
	<u>१०२८</u>	<u>१०५५२</u>

अष्टकानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

अष्टकानाम् ।	सूक्तानि ।	वर्गाः ।	ऋचः ।	अक्षराणि ।
प्रथमाष्टकस्य	१२१	२६५	१३७०	४८९३१
द्वितीयाष्टकस्य	११९	२२१	११४७	५१७१८
तृतीयाष्टकस्य	१२२	२२५	१२०९	४७६३६
चतुर्थाष्टकस्य	१४०	२५०	१२८९	४२७३२
पञ्चमाष्टकस्य	१२९	२३८	१२६३	४८०२२
षष्ठाष्टकस्य	१२४	३१३	१६५०	४८४१२
सप्तमाष्टकस्य	११६	२४८	१२६३	४७५६२
अष्टमाष्टकस्य	१४६	२४६	१२८१	५२१७८
	<u>१०१७</u>	<u>२००६</u>	<u>१०४७२</u>	<u>३९४२२१</u>
वालिखित्यसूक्तानाम्	११	१८	८०	३०४४
	<u>१०२८</u>	<u>२०२४</u>	<u>१०५५२</u>	<u>३९७२६५</u>

ऋग्वेदे गायत्र्यादिछन्दसां मन्त्रसंख्या ।

छन्दोनामानि ।	अक्षरसंख्या ।	छन्दसां मन्त्रसंख्या ।	अक्षराणि ।
१ गायत्री	२४	२४४३	५८,७७०
२ उष्णिक्	२८	३३८	११,१४४
३ अनुष्टुप्	३२	८१८	२७,४५६
४ बृहती	३६	३७१	१३,३०६
५ पङ्क्तिः	४०	४३८	१९,९१०
६ त्रिष्टुप्	४४	४२५१	१,८७,००४
७ जगती	४८	१३४६	६४,६०८
८ अतिजगती	५२	१७	८८४
९ शकरी	५६	१९	१,०६४
१० अतिशकरी	६०	१०	६००
११ अष्टिः	६४	७	४४८
१२ अत्यष्टिः	६८	८२	५,५७६
१३ धृतिः	७२	२	१४४
१४ अतिधृतिः	७६	१	७६
१५ द्विपदा गायत्री	१६	३	४८
१६ द्विपदा विराट्	२०	१३९	२,७८०
१७ द्विपदा त्रिष्टुप्	२२	१४	३०८
१८ द्विपदा जगती	२४	१	२४
१९ एकपदा विराट्	१०	५	५०
२० एकपदा त्रिष्टुप्	११	१	११
		<u>१</u>	<u>३,९४,२२१</u>
		१०४७२	

वाल्खिल्यादि सूक्तानां छन्दसां मन्त्रसंख्या ।

छन्दोनामानि ।	अक्षरसंख्या ।	छन्दसां मन्त्रसंख्या ।	अक्षराणि ।
१ गायत्री	२४	७	१६८
२ अनुष्टुप्	३२	२	६४
३ बृहती	३६	५६	२१२८
४ पङ्क्तिः	४०	१	४०
५ त्रिष्टुप्	४४	७	३०८
६ जगती	४८	७	३३६
		<u>८०</u>	<u>३०४४</u>
			३९७२५५

सर्वयोगः १०५५२

अथ परिशिष्टानि ।

(अथ खिलसूक्तानि ।)

(१) [क० अ० १-४-८] [क० अ० १११०]

शनेभिर्दद्य सूर्येणाऽऽदित्येन सहोयसा । अहं यशस्विनां यशो विद्यारूपमुपा द
उद्यन्नद्य वि नो भज पिता पुत्रेभ्यो यथा । व्रीर्घायुत्वस्य हेर्शिपे तस्य नो धेहि
उद्यन्तं त्वा मित्रमह आरोहन्तं विचक्षण । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतं

(२) [क० अ० २-५-१६] [ऋग्वेदस्य प्रथमः]

मा त्रिभेर्न मरिष्यसि परि त्वा पामि सर्वतः । घनेन हन्मि वृश्चिकं महिं दृण्डेनागं
आदित्यरथवेगेन विष्णुवाहुवलेन च । गुरुदंष्ट्रपक्षनिपातेन भूमिं गच्छ महायशा
गुरुदंष्ट्र पातमात्रेण त्रयो लोकाः प्रकंपिताः । प्रकंपिता मही सर्वा सशैलवनक
गगनं नन्दचन्द्रार्कं ज्योतिषं न प्रकाशति ।

देवता भयभीताश्च मारुतो न प्लवारयति [मारुतो न प्लवारयत्यो नमः]
भो सर्प भद्रं भद्रं ते दूरं गच्छ महाविप । जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर
आस्तीकवचनं श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा भिद्यते मूर्धा शिशवृक्षफलं य
नर्मदृष्टे नमः प्रातर्नर्मदायै नमो निशि । नमोऽस्तु नर्मदे तुभ्यं त्राहि मां विषसर्प
यो जरत्कारुणा जातो जरत्कारुणा महायशाः । तस्य स्मरामि भद्रं ते दूरं गच्छ महा
[असितं चार्थसिद्धिं च सुनीतिं चापि यः स्मरेत् । दिवा वा यदि वा रात्रौ नास्ति सर्प
अगस्तिमार्धवश्चैव मुचुकुंदो महामुनिः । कपिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैतै सुसुशायि

खिलक्षणः " परशाखीयं स्वशाखायामपेक्षावशात्पठ्यते तत्खिलमुच्यते । "

[म० भा० शां० ३२३।१० (कुं०) नीलकंठः]

सू० १ पाठभेदाः— १ शनैर्दित्यसूर्येण आ० । ०रूपाण्या ददे । २ । देहि (तै० ब्रा० ७।१०)

सू० २ पाठभेदाः— १-०महं दण्डेना० । [१ घनेन० । अथर्व० १०।४।९] ३ जातमात्रेण । ४

५ महायशाः । जनमेजयस्य । १० अगस्त्यो माधव० । [१-१० बहुषु पुस्तकेषु नोपलभ्यते]

(५-६ महाभारते आदि० ५८।२५-२६ कुं०)—

सर्पापसर्प भद्रं ते गच्छ सर्प महाविप । जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर

आस्तीकस्य वचः श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा भिद्यते मूर्धा शिशवृक्षफलं

८ जरत्कारुणाज्जातो; जगत्कारुणाज्जातो । भूमिं गच्छ । महायशाः ।

(महाभारते आदि० ५८।२४ कुं०) यो जरत्कारुणा जातो जरत्कारौ महायशाः ।

८-९ हरेत् । (महाभारते आदि० ५८।२३ कुं०)

असितं चार्थमन्तं च सुनीथं चापि यः स्मरेत् । दिवा वा यदि रात्रौ वा नास्य सर्पभयं

आदित्यवर्णे तपसोऽर्धं जातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः ।

तस्य फलानि तपसा नुदन्तु या अन्तरा याश्च ग्राह्या अलक्ष्मीः

उपैतु मां देवसखः—कीर्तिश्च मणिना सह । प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिमृद्धिं च

क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठा—मलक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अभूतिमसंमृद्धिं च सर्वा निर्णुद मे

गन्धद्वारां दुराधर्षा नित्यपुष्टां करीषिणीम् । ईश्वरी सर्वभूतानां तामिहोप ह्वये

मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां य

कर्दमेन प्रजा भूता मयि संभव कर्दम । श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनी

आपः सृजन्तु स्निग्धानि चिकीर्त वस मे गृहे । नि च देवीं मातरं श्रियं वासय

आर्द्रा पुष्करिणीं पुष्टिं पिङ्गलां पद्ममालिनीम् । चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म

आर्द्रा यः करिणीं यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् । सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म

तां म आ वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् ।

यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान् विन्देयं पुरुषानहम्

यः शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम् । सूक्तं पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सत

पद्मानने पद्मविपद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि ।

विश्वप्रिये विष्णुमनोऽनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सं नि धत्स्व

पद्मानने पद्मऊरु पद्माक्षि पद्मसंभवे । तन्मे भजसि पद्माक्षि येन सौख्यं लभाम

अश्वदायै गोदायि धनदायि महाधने । धनं मे जुगतां देवि सर्वकामांश्च देहि मे

पुत्रपौत्रधनं धान्यं हस्त्यश्वाश्वतरी रथम् । प्रजानां भवसि माता आयुष्मन्तं कृ

धनमग्निधनं वायु—धनं सूर्यो धनं वसुः । धनमिन्द्रो बृहस्पति—वरुणो धनमश्विना

वैनतेय सोमं पिव सोमं पिवतु वृत्रहा । सोमं धनस्य सोमिनो मह्यं ददातु सोमिः

न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।

भवन्ति कृतपुण्यानां भक्त्या श्रीसूक्तजार्पिणाम् ।

६ मा यान्तरा०, ममान्तरा । ७ भूतःसु, ० भूतोऽस्तु, ० भूतोऽसि । ऋद्धि, वृद्धि ।

१२ स्रजन्तु, स्रजन्ति । १३ यष्करि० । यष्टीं, पुष्टीं० । पिङ्गलां पद्म०, चन्द्रां हिर० । ममा घट
पुष्करिणीं यष्टीं, यः करिणीं यष्टिं, पुष्करिणीं पुष्टीं, पुष्करिणीं पुष्टिं । १५, लक्ष्मी मल
१६ धियः पद्म० । १८ पद्माक्षने पद्म । पद्मिनि पद्मपात्रे० । १९ अश्वदायै च गोदायै धन
२० हस्त्यश्वादिगर्प्यडकम् । क्षतो मां । २१ वरुणं धनमस्तु मे, वरुण धनममस्तु ते,
२२ मघं । २३ धीसूक्तजपकारिणाम् : भक्त्या श्रीसूक्तं जपेत् ।

सरसिजनिलये सरोजहस्ते धवलतरांशुकगंधमाल्यशोभे ।
 भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञे त्रिभुवनभूतिकरि प्र सीद मह्यम् २४
 विष्णुपत्नीं क्षमां देवीं माधवीं माधवप्रियाम् । लक्ष्मीं प्रियसखीं भूमिं नमाम्यच्युतवल्लभाम् २५
 महालक्ष्म्यै च विद्महे—विष्णुपत्न्यै च धीमहि । तन्नो लक्ष्मीः प्र चोदयात् २६
 आनंदः कर्दमः श्रीद—श्रिकृती इति विद्युताः । कर्पयः श्रियः पुत्राश्च श्रीर्देवीर्देवता मताः २७
 कर्णरोगादिदारिद्र्य—पापक्षुदपमृत्यवः । भयंशोकमनस्तापा नश्यन्तु मम सर्वदा २८ [५]
 श्रीवचस्वमायुष्यमारोग्यमाविधा—च्छोभमानं महीयते । २९
 धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं दीर्घमायुः

॥ इति श्रीसूक्तम् ॥ x

२४ धवलतरा । शुभगन्धमाल्यशोभे, ०शुकगन्धमाल्यशो(शु)भे । ०भूतिकरी । २५ विष्णोः प्रियः ।
 २६ महादेव्यै । २७ मा विधाच्छुभमानं, ०माविधाच् शुभमानं । २८ आनन्दकर्दमश्रीदचि० । २९ रोगशोकः ।

x श्रीसूक्तस्यान्ते एते श्लोकाः केपुचित्पुस्तकेषु दृश्यन्ते—

(१)

शिवर विरूपाक्ष विश्वरूप सदाशिव । शरणं भव भूतेश करुणाकर शंकर १
 शंभो महादेव विश्वेशामरवल्लभ । शिव शंकर सर्वात्मन् नीलकंठ नमोऽस्तु ते २
 रुद्राय नीलकंठाय शंभवे । अमृतेशाय शर्वाय महादेवाय ते नमः ३
 शिवनामानि यः पठेन्नियतः सकृत् । नास्ति मृत्युभयं तस्य पापरोगादि किंचन ४

(२)

यज्ञेशाच्युत गोविन्द माधवानन्त केशव । कृष्ण विष्णो हृषीकेश वासुदेव नमोऽस्तु ते १
 कृष्णाय गोपिनाथाय चक्रिणे मुखैरिणे । अमृतेशाय गोपाय गोविन्दाय नमो नमः २
 एतान्यनन्तनामानि मण्डलान्ते (सदा) पठेत् । ३

(३)

वासनाद् वासुदेवोऽसि वासितं ते जगत्त्रयं । सर्वभूतनिवासोऽसि वासुदेव नमोऽस्तु ते १
 दश सप्त च नामानि मण्डलान्तेषु यः पठेत् । स शिवस्य पदं गत्वा शिवलोके महीयते २

एतानि शिवनामानि मण्डलान्ते सकृत्पठेत् ।

(१) ३ श्रीमहादेवाय० ।

(१२) [क्र० अ० ४-७-२०] [क्र० सं० ६।४४ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

चक्षुश्च श्रोत्रं च मनश्च वाक् च प्राणापानौ देह इदं शरीरम् ।

द्वौ प्रत्यश्चावनुलोमौ विसर्गवितं तं मन्ये दशयन्त्रमुत्सम् १

नखश्च पूणश्च करौ च बाहू जघे चोरु उदरं शिरश्च ।

रोमाणि मांसं रुधिरास्थिमज्जमेतच्छरीरं जलबुद्बुदोपमम् २

भुवौ ललाटे च तथा च कर्णौ हनू कपोलौ छुबुकस्तथा च ।

ओष्ठी च वृन्ताश्च तथैव जिह्वा मे तच्छरीरं मुखरत्नकोशम् ३

(१३) [क्र० अ० ४-८-४] [क्र० सं० ६।४८ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्रा—विरिणे वोदुकेऽपि वा । यदुस्तृणैरधीतं तत् तृणानि भवति ध्रुवम् १

वापीकूपतडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [अग्निं गच्छ स्वाहा] २

(१४) [क्र० अ० ५-३-३०] [क्र० सं० ७।३१ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

शंवतीः पारयन्त्येते तं पृच्छन्ति वचो युजा । अभ्यारं तं यमाकैतुं य एवेदमिति ब्रवन् १

भासाकैतुं परिसृतं भारतीर्ब्रह्मवर्धनीः । संजानाना मही माता य एवेदमिति ब्रवत् २

इन्द्रस्तं किं विभुं प्रभुं भानुनेयं सरस्वतीम् । येन सूर्यमरोचय—येनेमे रोदसी उभे ३

जुपस्वाग्ने अङ्गिरः काण्वं मेध्यातिथिम् । मा त्वा सोमस्य बर्धहन् सुतस्य मधुमत्तमः ४

त्वमग्ने अङ्गिरः शोचस्व देववीतमः । आ शंतम् शंतमाभि—रभिष्टिभिः शान्तिः स्वस्तिमकुर्वत ५

शं नः कर्निकदद देवः पर्जन्यो अभि वर्षतु ।

शं नो द्यावापृथिवी शं प्रजाभ्यः शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे ६

(१५) [क्र० अ० ५-४-२२] [क्र० सं० ७।५५ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

स्वप्न स्वप्नाधिकरणे सर्वं नि त्वापया जन्मम् । आसूर्यमन्यान् त्वापया—व्युत्पं जाग्रियामहम् १

अजगरो नाम सर्पः सर्पिरविपो महान् । तस्मिन् हि सर्पः सुधितु—न्तेन त्वा स्वापयामसि २

सर्पः सर्पो अजगरः सर्पिरविपो महान् । तस्य सर्पात् सिन्धव—स्तस्य गाधर्मशीमहि ३

सू० १२ पाठभेदाः— २ डरक्ष पृष्टक्ष, डरक्ष पृष्टक्ष, डरक्ष पृष्टिद्व । लोमानि । ३ हनुः ।

सू० १३ पाठभेदाः— १ यस्तृणैरप्ययनं तदधीति २; यस्तृणैरप्ययनस्तदधीति स्तृणानि भयते भव । स्तृणान्य ० । यत् स्तृणैरप्ययनं ० । सूक्तान्ते स्तृणान्यशौ ॥ २ ॥ (पश्य पद्यं पतिसिष्टम्)

सू० १४ पाठभेदाः— १ यन्त्येते तं, यन्त्येतेतं । अभ्यारं सं । ब्रवन् । २ पुनरुदसी । ३ सरस्वती । ५ शान्तिं स्वः शान्तिं स्वः ।

सू० १५ पाठभेदाः— १ स्वमः यामिनं । ब्रह्मपुं यद्ब्रह्म । ३ तस्य मुष्कान्तिधवः ।

कालिको नाम सर्पो नवनागसहस्रबलः । यमुनहृदे ह सो जातोऽ यो नारायणवाहनः
 यदि काःकालिकाद्भयात् ।
 जन्मभूमिर्मतिक्रान्तो निर्विषो याति कालिकः
 आ याहीन्द्र पृथिविरीलितेभिर्—र्यज्ञमिमं नो भागधेयं जुपस्व ।
 तृप्तां जहृर्मातुलस्येव योषां भागस्ते पैतृष्वसेयीं व्यामिव
 यशस्करं बलवन्तं प्रभुत्वं तमेव राजाधिपतिर्वभूव ।
 संकीर्णनागाश्वपतिर्नराणां सुमंगल्यं सततं दीर्घमायुः
 कर्कोटको नाम सर्पो यो दृष्टीविष उच्यते । तस्य सर्पस्य सर्पत्वं तस्मै सर्प नमोऽस्तु ते ८
 येऽदो रौचने द्विवो ये वा सूर्यस्य रुद्रिषु । येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ९
 या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीननु । ये वावृष्टेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः १०
 नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे ये द्विवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ११
 उग्रायुधाः प्रमतिनः प्रवीरा मायाविनो बलिनो मिच्छमानाः ।
 ये देवानसुराः परामेवन् तांस्त्वं वज्रेण मघवन् निवारय १२

(१६) [क्र० अ० ५।३।२०] [क्र० सं० ७।१६ सूक्तपाठः]

यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्तु आपः ।
 यस्य व्रतं पुष्टिपतिर्निर्विष्टुस्तं सरस्वन्तमवसे हुवेम

(१७) [क्र० अ० ५।७।१३] [क्र० सं० ७।१०३ सूक्तपाठः]

उपव्रत मण्डकि वर्षमा वंद तादुरि । मध्यं हृदस्य प्लवस्वं निगृह्य चतुरः पदः

(१८) [क्र० अ० ७।१।१८] [क्र० सं० ९।६७ सूक्तपाठः]

पावमानाः स्तुत्ययनीः सुदृष्टा हि घृतश्रुतः । कर्पिभिः संमृतो रसो ब्राह्मणेष्वमृतं हितम् १
 पावमानोर्दिशन्तु न इमं लोकमर्थो अमुम् । कामान् त्समर्थयन्तु नो देवीर्दुधैः समार्जिताः २
 येन देवाः प्रवित्रेणात्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारिणा पावमान्यः पुनन्तु माम् ३

१ यामुनहृदे संजातो ह । २ काकालिकाद्भयात्, काकालिकाद्भयम्, काःकालिकाद्भयम् । ३ भूमिर्मातुलस्येव ।
 x ९-११ ये वामी (वा० य० १३-८, ७, ६) । (१६) १ [श्री० सू० १० अ० ३।८]
 सू० १७ पश्येदाः- १ उपव्रत । मण्डकी । प्लवस्य । विगृह्य । पदः ।
 सू० १८ पश्येदाः- २ म इमे । देवदेवीः । ३ सदस्रेण धारिणा ।

- प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिरण्यमयम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे ४
- इन्द्रः पुनीती सह मा पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या ।
- यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा ज्ञातवेदा मूर्जयन्त्या पुनातु ५
- ऋषयस्तु तपस्तेषुः सर्वे स्वर्गजिगीषवः । तपन्तस्तपसोऽग्रेण पावमानीर्ऋचोऽनुवन् ६ [१]
- यन्मे गर्भे वसतः पापमुग्रं यज्जायमानस्यं च किञ्चिदन्यत् ।
- ज्ञातस्यं च यच्चापि च वर्धतो मे तत् पावमानीभिर्हं पुनामि ७
- मातापित्रोर्यन्न कृतं वचो मे यत् स्थावरं जुद्धममावभूव ।
- विश्वस्य तत् प्रहृषितं वचो मे तत् पावमानीभिर्हं पुनामि ८
- गोघ्नात् तस्करत्वात् स्त्रीवधायच्च कित्विषम् ।
- पापकं च चरणेभ्यस् तत् पावमानीभिर्हं पुनामि ९
- ब्रह्मवधात् सुरापानात् स्वर्णस्तेयाद् वृषलिगमनमैथुनसंगमात् ।
- गुरोर्द्वाराधिगमनाच्च तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १०
- बालघ्नान्मातृपितृवधाद्भूतितस्करात् सर्ववर्णगमनमैथुनसंगमात् ।
- प्रापेभ्यश्च प्रतिग्रहात् सद्यः प्रहरति सर्वदुष्कृतं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि ११
- क्रयविक्रयाद्योनिदोषाद् भक्षान्द्रोज्यात् प्रतिग्रहात् ।
- असंभोजनाच्चापि नृशंसं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १२
- दुर्यष्टं दुरधीतं पापं यच्चाज्ञानतो कृतम् ।
- अयजिताश्वासंयोज्यास् तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १३
- अमन्त्रमन्त्रं यत् किञ्चिद्द्रुयते च हुताशने ।
- सर्वत्सरकृतं पापं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १४
- कृतस्य योनयोऽमृतस्य धाम विश्वा देवेभ्यः पुण्यगन्धाः ।
- ता न आपः प्र वहन्तु पापं शुद्धा गच्छामि सुकृतांसु लोकं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १५ [२]
- पावमानीः स्वस्त्ययनी र्याभिर्गच्छति नान्दुनम् ।
- पुण्यांश्च भक्षान् भक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति १६
- पावमानीः पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वतीम् । पितृंस्तस्योप वर्तेत क्षीरं सर्पिर्मधूदुक्कम् १७

५ पुनीती, पुनीहि । मां । मोर्जयन्त्या, ऊर्जयन्त्या । १० वृषलि(ली)गमन० । १० दारादि ग०, दाराभिग० ।
१७ पावमानीः, पावमानी, पावमानं । ऋषींस्तस्योप तिष्ठे० ।

कालिको नाम सर्पो नवनागसहस्रबलः । यमुनहृदे ह सो जातो ३ यो नारायणवाहनः ४
यदि कालिकदूतस्य यदि काःकालिकाद्भयात् ।
जन्मभूमिर्मतिक्रान्तो निर्विषो याति कालिकः ५
आ याहीन्द्र पृथिविरीळितेभिर्—यज्ञमिमं नो भागधेयं जुपस्व ।
तृतां जहृर्मातुलस्येव योषा भागस्ते पैतृष्वसेयी वपामिव ६
यशस्करं बलवन्तं प्रभुत्वं तमेव राजाधिपतिर्वभूव ।
संकीर्णनागाश्वपतिर्नराणां सुमंगल्यं सततं दीर्घमायुः ७
कर्कोटिको नाम सर्पो यो हृष्टीविष उच्यते । तस्य सर्पस्य सर्पत्वं तस्मै सर्प नमोऽस्तु ते ८
येऽदो रोचने द्विवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु । येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ९
या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीननु । ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः १०
नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे ये द्विवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ११
उग्रायुधाः प्रमत्तिनः प्रवीरा मायाविनो बलिनो मिच्छमानाः ।
ये देवानसुराः पराभवन् तांस्त्वं वज्रेण मववन् निवारय १२

(१६) [क्र० अ० ५।६।२०] [क्र० मं० ७।२६ सूक्तस्यान्तः]

यस्य व्रतं पञ्चवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः ।
यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हुवेम

(१७) [क्र० अ० ५।७।४] [क्र० मं० ७।२०३ सूक्तस्यान्तः]

उपपुत्रत मण्डूकि वर्णमा वद तादुरि । मध्ये हृदस्य प्लवस्वं निगृह्य चतुरः पदः

(१८) [क्र० अ० ७।२।२८] [क्र० मं० ९।६७ सूक्तस्यान्तः]

पावमानीः स्वस्त्ययनीः सुदुष्टा हि घृतश्रुतः । ऋषिभिः संमृतो रसो ब्राह्मणेष्वामृतं हितम् ?
पावमानीर्दिशन्तु न इमं लोकमर्थो अमुम् । कामान् त्समर्धयन्तु नो देवीर्देवेः सुमार्हिताः ?
येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनन्तु माम् । ३

४ यामुनहृदे संजातो ह । ५ काकालिकाद्भयात्, काकालिकाद्भयम्, काकालिकाद्भयम् । ० भूमिपतिः ।
x ९-११ ये वामी (वा० य० १३-८, ७, ६) । (१६) १ [श्री० सू० १० अ० ३।८]
सू० १७ पाठभेदाः— १ उपपुत्रत । मण्डूकी । प्लवस्य । निगृह्य । पदः ।
सू० १८ पाठभेदाः— २ म इमं । देवीर्देवीः । ३ सहस्रेण धारेण ।

- प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिशुण्मयम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे ४
- इन्द्रः पुनीती सह मां पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या । ५
- यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा ज्ञातवेदा मूर्जयन्त्या पुनातु ६ [१]
- ऋषयस्तु तपस्तेषुः सर्वे स्वर्गजिगीषवः । तपन्तस्तपसोऽग्रेण पावमानीर्हचोऽवृषन् ७
- यन्मे गर्भे वसंतः प्रापमुग्रं यज्जायमानस्यं च किञ्चिदन्यत् । ८
- ज्ञातस्यं च यच्चापि च वर्धतो मे तत् पावमानीभिर्हं पुनामि ९
- मातापित्रोर्यन्न कृतं वचो मे यत् स्थावरं जङ्गममाव्रभूव । १०
- विश्वस्य तत् प्रहृषितं वचो मे तत् पावमानीभिर्हं पुनामि ११
- गोघ्नात् तस्करत्वात् स्त्रीवधाद्यच्च किल्बिषम् । १२
- पापकं च चरणेभ्यस् तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १३
- ब्रह्मवधात् सुरापानात् स्वर्णस्तेयाद् वृषलिगमनमैथुनसंगमात् । १४
- गुरोर्द्वाराधिगमनाच्च तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १५
- बालघ्नान्मातृपितृवधाद्भूमितस्करात् सर्ववर्णगमनमैथुनसंगमात् । १६
- पापेभ्यश्च प्रतिग्रहात् सद्यः प्रहरति सर्वदुष्कृतं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १७
- कर्यविक्रयाद्योनिदोषाद् भक्षान्द्रोज्यात् प्रतिग्रहात् । १८
- असंभोजनाच्चापि नृशंसं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि १९
- दुर्यष्टं दुरधीतं पापं यच्चाज्ञानतो कृतम् । २०
- अराजिताश्वासंयाज्यास् तत् पावमानीभिर्हं पुनामि २१
- अमन्त्रमन्त्रं यत् किञ्चिद्धूयते च हुताशने । २२
- संवत्सरकृतं पापं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि २३
- ऋतस्य चोर्नयोऽमृतस्य धाम विश्वा देवेभ्यः पुण्यगन्धाः । २४
- ता न आपः प्र वहन्तु पापं शूद्रा गच्छामि सुकृतांशु लोकं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि २५ [२]
- पावमानीः स्वस्त्ययनी र्याभिर्गच्छति नान्द्रुनम् । २६
- पुण्यांश्च भक्षान् भक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति २७
- पावमानीः पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सुरस्वतीम् । पितृस्तस्योप वर्तेत क्षीरं सर्पिर्मधूद्रुकम् २८

५ पुनीती, पुनीहि । मां । मूर्जयन्त्या, ऊर्जयन्त्या । १० वृषलि(ली)गमनः । १० दारादि ग०, दाराभिग० । १७ पावमानीः, पावमानी, पावमानं । कर्यस्तस्योप तिष्ठेः ।

पावमानं परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनम् । ऋषिस्तस्योप तिष्ठेत क्षीरं सर्पिर्मधूद्रुक्म् १८
पावमानं परं ब्रह्म ये पठन्ति मनीषिणः । सतं जन्म भवेद्विप्रो धनाढ्यो वेदुपारगः १९
दशोत्तराण्युचांश्चैव पावमानीः शतानि पठ् । एतज्जुह्वन्जपेन् मन्त्रं घोरमृत्युमयं हतम् २०
एतत्पुण्यं पापहरं श्रेयसं भूयःपहम् । पठतां शृण्वतां चैव बुद्धिर्गतिं परमां गतिम् । २१[३]

(१९) [अ० अ० ६।३।२०] [अ० मं० १।३।१ मन्त्रस्यानन्तरम्]

इत्येव वामनु वस्तां घृतेन यस्याः पदे पुनते देवयन्तः ।
घृतपद्वी शक्ररी सोमपृष्ठो—प यज्ञमस्थित वैश्वदेवी
वैश्वदेवी पुनती देव्या गा—यस्यामिमा ब्रह्मचस्तन्वां वीतपृष्ठः ।
तया मदन्तः सधमादेपु वयं स्याम पतयो रथीणाम्

(२०) [अ० अ० ७।१।२८] [अथर्ववेदस्य तवमनङ्गलस्यान्ते]

यत्र तत् परमं पदं विष्णोर्लोकं महीयते ।
देवैः सुकृतकर्मभि—स्तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्दो परिं स्रव
यत्र तत् परमाप्यं भूतानामधिपतिम् ।
भावभावी च योगीश्च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्दो परिं स्रव
यत्र लोकास्तनूत्यजः श्रद्धया तर्पसा जिताः ।
तेजश्च यत्र ब्रह्म च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्दो परिं स्रव
यत्र देवा महात्मानः सेन्द्राश्च समरुद्राणाः ।
ब्रह्मा च यत्र विष्णुश्च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्दो परिं स्रव
यत्र गंगा च यमुना च यत्र प्राची सुरस्वती ।
यत्र सोमेश्वरो देव—स्तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्दो परिं स्रव
यत्र तद्विष्णुर्महीयते नराणामधिपतिम् ।
यत्र शङ्खचक्रगदाधरस्मरणं मुक्तिश्च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्दो परिं स्रव

(२१) [अ० अ० ७।३।१५] [अ० मं० १०।९ सुकृतस्यानन्तरम्]

ससुषीस्तदपसो दिवा नक्तं च ससुषीः । वरेण्यक्रतूरहमा देवीरवसे हुवे

१८ पितृस्तस्योप वर्ते । १९ सतजन्मा । २० ऽण्युचश्चैव; घोरं मृ० । सू० १९ पाठभेदाः— १ इति ।
पदेपु न । ऽणुष्टो । सू० २० पाठभेदाः— २ ऽमाव्यं । भूतानामधिपतिः, देवानामधिपतिः, भूतानामधिपतिः ।
भावभावि । च योगी च, वयो गीश्च । ३ त्यजाः । ब्रह्मा । ४ ब्रह्म च । [१९।२] (वा० य० १२।४४)

(२२) [क्र०अ०८।३।६] [क्र० १०।७।५ मन्त्रस्थानन्तरम् ।]

सितासिते सरिते यत्र संगथे तत्रापुतासो दिवमुत्पतन्ति ।

ये वै तन्वं वि सृजन्ति धीरास्ते जनासो अमृतत्वं भजन्ते

१

(२३) [क्र०अ०८।३।२८] [क्र०मं० १०।८५ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

अविधवा भव वर्षाणि शतं साग्रं तु सुव्रता । तेजस्वी च यशस्वी च धर्मपत्नी पतिव्रता १
जनयद्बहुपुत्राणि मा च दुःखं लभेत् क्वचित् । भर्ता ते सोमपा नित्यं भवेद्धर्मपरायणः २
अप्पुत्रा भव त्वं च सुभगा च पतिव्रता । भर्तुश्चैव पितुर्भ्रातु हृदयानंदिनी सदा ३
इन्द्रस्य तु यथेन्द्राणीं श्रीधरस्य यथा श्रिया । शंकरस्य यथा गौरीं तद्भर्तुरपि भर्तारि ४
अत्रैर्यथानुस्रया स्याद् वसिष्ठस्याप्यरुन्धती । कौशिकस्य यथा सतीं तथा त्वमपि भर्तारि ५
ध्रुवैधि पोष्या मयि मह्यं त्वाद्वाद्बृहस्पतिः । मया पत्या प्रजावती सं जीव शरदः शतम् ६

(२४) [क्र०अ०८।५।२३] [क्र०मं० १०।१०३ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

असौ या सेना मरुतः परेषामभ्यैति न ओजसा स्पर्धमाना ।

तां गूह्यतमसापव्रतेन यथामीषामन्यो अन्यं न जानात्

१

अन्धा अमित्रा भवता शीर्षाणा अहंय इव ।

तेषां वो अग्निर्दग्धाना मग्निमूळहानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम्

२

(२५) [क्र०अ०८।६।२] [क्र०मं० १०।१०६ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

हविर्भिरेके स्वरितः सचन्ते सुन्वन्त एके सर्वेनेषु सोमान् ।

शचीर्मदन्त उत दक्षिणाभिर्नैज्जिह्वायन्त्यो नरके पताम

१

(२६) [क्र०अ०८।७।१४] [क्र०मं० १०।१२७ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

॥ अथ रात्रिस्तुक्तम् ॥

आ रात्रि पार्थिवं रजः पितरः प्रायु धार्मभिः ।

दिवः सदांसि बृहती वि तिष्ठत् आ त्वेषं वर्तते तमः

१

ये ते रात्रि नृचक्षसो युक्तासो नवतिर्नव । अशीतिः संत्वष्टा उतो ते सप्त सप्ततीः २

रात्रौ प्र पथे जुननीं सर्वभूतनिवेशनीम् । भद्रां भगवतीं कृष्णां विश्वस्य जगतो निशाम ३

सू० २२ पाठभेदाः- १ सरितो । संगते ।

सू० २३ पाठभेदाः- ३ अनंदिनी । [सू० २४] १ यथानीषा अन्यो । १ [अथ० ३।३।६; वा० य० १७२७; साम० १८६०] २ [अथ० ३।६।७२; साम० १८७१] [सू० २५] नरकं । सू० २६ पाठभेदाः- १ पितुः प्रायि, पितरप्रायु, पितुरप्रायि, पितुरः प्रायु । २ सन्त्यष्टा । समतिः, समति । ३ दिशां ।

संवेशिनीं संयमिनीं ग्रहनक्षत्रमालिनीम् ।

प्रपन्नोऽहं शिवां रात्रीं भद्रे पारमशीमहि [भद्रे पारमशीमह्यो नमः]

स्तोष्यामि प्रयतो देवीं शरण्यां बहुचप्रियाम् ।

सहस्रसंमितां दुर्गां जातवेदसे सुनवाम सोमम्

शान्त्यर्थं तद् द्विजातीनां मृषिभिः सोमपाश्रिताः ।

ऋग्वेदे त्वं समुत्पन्नाऽरातीयतो नि दहाति वेदः

ये त्वां देवि प्र पद्यन्ति ब्राह्मणा हव्यवाहनीम् ।

अविद्या बहुविद्या वा स नः पर्यदति दुर्गाणि विश्वा

ये अग्निवर्णां शुभां सौम्यां कीर्तयिष्यन्ति ये द्विजाः ।

तांस्तारयति दुर्गाणि नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः

दुर्गेषु विषमे घोरं संग्रामं रिपुसंकटे । अग्निचोरनिपातेषु दुष्टग्रहनिवारिणि

दुर्गेषु विषमेषु त्वं संग्रामेषु वनेषु च ।

मोहयित्वा प्र पद्यन्ते तेषां मे अभयं कुरु [तेषां मे अभयं कुर्वो नमः]

केशिनीं सर्वभूतानां पृथ्वीति च नाम च ।

सा मां समा निशा देवीं सर्वतः परि रक्षतु [सर्वतः परि रक्षत्वो नमः]

तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टां ।

दुर्गां देवीं शरणमहं प्र पद्ये सुतरसि तरसे नमः सुतरसि तरसे नमः

दुर्गां दुर्गेषु स्थानेषु शं नो देवीरभिष्टये । य इमं दुर्गास्तवं पुण्यं रात्रीरात्री सदा पठेत्

[रात्रिः कुशिकः सोमरो रात्रिर्वा भारद्वाजो रात्रिस्तवो गायत्री ।]

रात्रीसूक्तं जपेन्नित्यं तत्कालमुपपद्यते ।

न योनिं पुनरायाति सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

सू० २३ पाठभेदाः— ४ संवेशनीं, संयमनीं । गृह० । ६ समुपाश्रिताः । ७ त्वां देव । प्रपद्यन्ते । सा नः । ८ अग्निवर्णां सौम्यां । ९ दुष्टग्रहनिवारण, ० पु सर्वग्रहनिवारणे, अग्निचोरनिपाते च सर्वग्रह-निवारण (रिणि) सर्व (दुष्ट) ग्रहनिवार (रि) ण्यो नमः । १० त्वां? कृणु; तपां मे अभयं कुर्वो (कृण्वो) नमः । ११ तामुत देवीं देवी । १३ युग्यं । रात्रीसूक्तं जपेत्सदा । १४ रात्रिः कुशिकः सोमरो रात्रिस्तवो गायत्री । सोमरो रात्रिर्वा भारद्वाजो रात्रिस्तवो गायत्री; रात्रिः कुशिकसोमरो रात्रिस्तवो गायत्री ।

क्षीरेण स्नापिता दुर्गा चन्दनेन विलेपिता
त्रिल्वपन्नकृतापीडा नमो दुर्गे नमो नमः १५ [३]

सर्वभूतपिशाचेभ्यः सर्वसर्पसुरीसृपैः ।
दैवेभ्यो मानुषेभ्यश्च उभयेभ्योऽभिरक्ष माम् १६

या ऋग्वेदे स्तुता देवी काश्यपेन उदाहृता ।
जातवेदप्रभा गौरी जातवेदसे सुनवाम सोमम् १७

सुरासुरैर्द्विजवरैः पिशाचैरग्राक्षसैः ।
अरातिभय उत्पन्ने अरातीयतो नि दहाति वेदः १८

गजद्वारेऽपथे घोरे संग्रामेषु च गौतमी ।
सर्वं रक्षतु दुरितं स नः पर्षदाति दुर्गाणि विश्वा १९

महाभये समुत्पन्ने स्मरन्ति च जपन्ति च ।
सर्वं तारयते दुर्गा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः २० [४]

य इमं दुर्गास्तवं पुण्यं शृण्वन्ति च जपन्ति च ।
त्रिषु लोकेषु विख्यातं त्रिषु लोकेषु पूजितम् २१

अपुत्रो लभते पुत्रान् धनहीनो धनं लभेत् ।
अर्चक्षुर्लभते बुध्नुर्बुद्धो मुच्येत बन्धनात् २२

व्याधितो मुच्यते रोगा दूरीगी श्रियमाप्नुयात् ।
ददाति कामितं सर्वं कात्यायनि नमोऽस्तु ते २३ [५]

[उलूकयातुं शुशुलूकयातुं जुहि श्वयातुमुत कोकयातुम् ।
सुपूर्णयातुमुत गृध्रयातुं हृषदेव प्रमृण रक्ष इन्द्र [क्र० सं० ७/१०५/००] १
पिशंगभृष्टिमभृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण । सर्वं रक्षो निर्वहेत्] [क्र० सं० १/१३३/५] २

(२५) [क्र० सं० १/१३३/५] [क्र० सं० १/१३३/५] [क्र० सं० १/१३३/५]

११ सनव-सनन्दन-सनाननादयः । शिरपम् । अहुहुरः ५, ८-९ विहुरः ३ अन्तिहरी, ११ उतरी ।

आयुष्यं वृचस्वयं रायस्वोपमाद्विदम् । इदं हिरेण्यं दक्षेभ्यः जैत्राया विजतादिभ्यः १
उच्यैर्बाजि घृतनापाद् नभामाहं धनं जपम् ।
सदाः समग्रा क्रद्धो हिरेण्येऽस्मिन् नमोहिताः २

[उलूकयातुं १-२ इती मन्त्री क्रवेदयः विहेतु मन्त्रिणं च कोटी ।]

सू० २७ पाठभेदः- १ विजताहु मन्त्रः । बा० दः ३/१५०] २ सनादिताः ।

संवेशिनीं संयमिनीं ग्रहनक्षत्रमालिनीम् ।

प्रपन्नोऽहं शिवां रात्रीं भद्रे पारमशीमहि [भद्रे पारमशीमह्यो नमः]

स्तोष्यामि प्रयतो देवीं शरण्यां बहुचप्रियाम् ।

सहस्रसंमितां दुर्गां जातवेदसे सुनवाम सोमम्

शान्त्यर्थं तद् द्विजातीनामृषिभिः सोमपार्श्विताः ।

ऋग्वेदे त्वं समुत्पन्नाऽरातीयतो नि दहाति वेदः

ये त्वां देवि प्र पद्यन्ति ब्राह्मणा हव्यवाहनीम् ।

अविद्या बहुविद्या वा स नः पर्पदति दुर्गाणि विश्वा

ये अग्निवर्णां शुभां सौम्यां कीर्तयिष्यन्ति ये द्विजाः ।

तांस्तारयति दुर्गाणि नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः

दुर्गेषु विषमे घोरं संग्रामं रिपुसंकटे । अग्निचोरनिपातेषु दुष्टग्रहनिवारिणि

दुर्गेषु विषमेषु त्वं संग्रामेषु वनेषु च ।

मोहयित्वा प्र पद्यन्ते तेषां मे अभयं कुरु [तेषां मे अभयं कुर्वो नमः]

केशिनीं सर्वभूतानां पञ्चमीति च नाम च ।

सा मां समा निशा देवीं सर्वतः परि रक्षतु [सर्वतः परि रक्षत्वो नमः]

तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टां ।

दुर्गां देवीं शरणमहं प्र पद्ये सुतरसि तरसे नमः सुतरसि तरसे नमः

दुर्गां दुर्गेषु स्थानेषु शं नो देवीरभिष्टये । य इमं दुर्गास्तवं पुण्यं रात्रीरात्री सदा पठेत्

[रात्रिः कुशिकः सोमरो रात्रिर्वा भारद्वाजो रात्रिस्तवो गायत्री ।]

रात्रीसूक्तं जपेन्नित्यं तत्कालमुपपद्यते ।

न योनिं पुनरायाति सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

सू० २६ पाठभेदाः— ४ संवेशिनीं, संयमिनीं । गृह० । ६ समुपार्श्विताः । ७ त्वां देवि । प्रपद्यन्ते । सा मां । ८ अग्निवर्णां सौम्यां । ९ दुष्टग्रहनिवारण, ८पु सर्वग्रहनिवारण, अग्निचोरनिपाते च सर्वग्रह-निवारिणि । सर्व (दुष्ट) ग्रहनिवार (रि) ण्यो नमः । १० त्वां? कृणु; तेषां मे अभयं कुर्वो (कृण्वो) नमः । ११ नामुत । समां दिशां देवीं देवी । १२ युग्यं । रात्रीसूक्तं जपेत्सदा । १३ रात्रिः कुशिकः सोमरो रात्रिस्तवो गायत्री । रात्रिः कुशिकः सोमरो रात्रिर्वा भारद्वाजो रात्रिस्तवं गायत्री; रात्रिः कुशिकसोमरो रात्रिस्तवो गायत्री । तत्काल उपपद्यते ।

६० अ० ८।७।१६; सं० १०।१२८]

येन दिष्टेह वहसि प्रतिकूलमुघार्थिनि ।
तमेवेतो निर्वर्तस्व मास्मान् मृच्छो अनागसः
अभिवर्तस्व कर्तारं निरस्तास्माभिरोजसा ।
आयुरस्य निकृन्तस्व प्रजां च पुरुषादिनि
यस्त्वा कृत्ये चकारेह तं त्वं गच्छ पुनर्नवे ।
अरातीः कृत्ये नाशय सर्वांश्च यातुधान्यः

क्षिप्रं कृत्ये निर्वर्तस्व कर्तुरेव गृहान् प्रति ।
पशूँश्चैवास्य नाशय वीरांश्चास्य नि बर्हय
यस्त्वा कृत्ये प्रजिघाय विद्राँ अविदुषो गृहान् ।
तस्यैवेतः परेत्याशु तनुं कृधि परुष्परुः
प्रतीचीं त्वापसेधतु ब्रह्म रोचिष्वमित्रहा ।
अग्निश्च कृत्ये रक्षोहा रिग्रहा चाजं एकपात
यथा त्वाङ्गिरसः पूर्वं भृगवश्चापं सेधिरे ।
अत्रयश्च वसिष्ठाश्च तथैव त्वापं सेधिम
यस्ते परं पितृ सन्दधौ रथस्येव विभुषिया ।
तं गच्छ तत्र तेऽयं मज्जातस्ते अयं जनः

यो नः कश्चिद्गुणस्थो वा कश्चिद्द्वान्योऽभि हिंसति ।
तस्य त्वं द्रोहिर्वेद्धोऽग्नि स्तनूमृच्छस्व हेळिता
भवांश्चा देवहेळि मस्यत पापकृत्त्वने ।
हर्षस्वती त्वं च कृत्ये मोच्छिपस्तस्य किञ्चन
यो नः कश्चिद्गुहाराति मर्नसा प्रतिभूषति ।
दूरस्थो वान्तिकस्थो वा तस्य हृद्यमसृक् पित्र
येनासि कृत्ये प्रहिता द्रुह्येनास्मज्जिघांसया ।
तस्य व्यानच्चाव्यानञ्च हिनस्तु हर्साशनिः
ये नः शिवासः पन्थानः परायन्ति परावर्तम् ।
तैर्देवि राज्याः कृत्या नो गमयस्वानुकृत्तये
यद्वि वैषिं द्विपद्यस्मान् यदि वैषिं चतुष्पदी ।
निरस्तेतो ब्रजास्माभिः कर्तुरण्डापदी गृहान्

३

४

५ [१]

६

७

८

९

१० [२]

११

१२

१३

१४

१५ [३]

१६

शुनमहं हिरण्यस्य पितुर्मानैव जग्रभं । तेन मां सूर्यत्वचमकरं पूरुषं प्रियम्
 सम्राजं च विराजं चाभिष्टिर्या च मे ध्रुवा ।
 लक्ष्मी राष्ट्रस्य या मुखे तया मामिन्द्र सं सृज
 अग्नेः प्रजातं परि यद्विरण्यममृतं यज्ञे आधि मर्त्येषु ।
 य एनद्वेदु स इदेनमर्हति जरामृत्युर्भवति यो विभर्ति
 यद्वेदु राजा वरुणो यदु देवी सरस्वती । इन्द्रो यद्वृत्रहा वेदु तन्मे वर्चस आयुषे
 न तद्रक्षांसि न पिशाचाश्चरन्ति देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् ।
 यो विभर्ति दाक्षायणा हिरण्यं स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घं
 यदावधन् दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्यमाना ।
 तन्न आ बंधामि शतशारदाया युष्मान् जरदंष्ट्रिथासत्
 घृतादुलुप्तं मधुमत्सुवर्णं धनंजयं धरुणं धारयिष्णु ।
 ऋणक् सपत्नादधरांश्च कृण्वदाऽऽरोह मां महते सौभगाय
 प्रियं मां कुरु देवेषु प्रियं राजसु मा कुरु । प्रियं विश्वेषु गोप्त्रेषु मयि धेहि रुचा रुच
 आग्निर्येन विराजति सूर्यो येन विराजति ।
 विराज्येन विराजति तेनास्मान् ब्रह्मणस्पते विराज समिधं कुरु

(२८) [क्र० अ० ८।७।१६] [क्र० मं० १।१२८ सूक्तम्]

(विहव्य आंगिरसः । इन्द्रः । जगती ।)

अवाञ्चामिन्द्रममृतो हवामहे यो गोजिन्द्रं जिदंश्चजिद्यः ।
 इमं नो हव्यं विहवे जुपस्वाऽऽस्म कुलो हरिवो मेदिनं त्वा

(२९) [क्र० अ० ८।७।१६] [क्र० मं० १०।१२८ सूक्तम्]

यां कुल्पयन्ति नोऽरयः क्रूरां कृत्यां वधूमिव ।
 तां ब्रह्मणार्प निर्णुन्नः प्रत्यक्कृतारमृच्छतु
 शीर्षण्वतीं कर्णवतीं विपुरुषां भयंकुरीम् ।
 यः प्राहिणोद्दिहाद्य त्वां वि तं त्वं योजयामुभिः

[२७] ३ हिरण्यस्य पितुर्मानैव । ० नमिव । पुरुषप्रियं । ५ इदेनमर्हति, इदेनमर्हति, इदेनमर्हति, इदेनमर्हति ।
 ७ दाक्षायणं हिरण्यं । (वा० य० ३२।५१) ८ ०मानाः । तन्म आ, तत्त, तदा । यथासन्, ० सन्, ० सन् ।
 यथासन् । (वा० य० ३२।५२) ९ घृतादुलुप्तं, घृतादुलुप्तं । सपत्नानयः । (अथ० ११।२१।१) १० गोत्रेषु
 ११ विराज्येन । [तै० सं० २।७।१२।३, तै० ब्रा० १।२।३।३]

येन दिष्टेह वहसि	प्रतिकूलमुघायिनि ।	३
तमेवेतो निर्वर्तस्व	मास्मान् मृच्छो अनागसः	
अभिवर्तस्व कर्तारं	निरस्तास्माभिरोजसा ।	४
आयुरस्य निकृन्तस्व	प्रजां च पुरुषादिनि	
यस्त्वा कृत्ये चकारेह	तं त्वं गच्छ पुनर्नवे ।	५ [१]
अरातीः कृत्ये नाशय	सर्वाश्च यातुधान्यः	
क्षिप्रं कृत्ये निर्वर्तस्व	कर्तुरेव गृहान् प्रति ।	६
पशूँश्चैवास्य नाशय	वीरांश्चास्य नि बर्हय	
यस्त्वा कृत्ये प्रजिघाय	विद्वाँ अविदुषो गृहान् ।	७
तस्यैवेतः परेत्याशु	तनुं कृधि परुष्परुः	
प्रतीचीं त्वापसेधतु	ब्रह्म रोचिष्णवमित्रहा ।	८
अग्निश्च कृत्ये रक्षोहा	रिग्रहा चार्ज एकपात	
यथा त्वाङ्गिरसः पूर्वे	भृगवश्चार्प सेधिरे ।	९
अत्रयश्च वसिष्ठाश्च	तथैव त्वार्प सेधिम	
यस्ते पलायि सन्दधौ	रथस्येव विभुर्धिया ।	१० [२]
तं गच्छ तत्र तेऽयं न	मृज्जातस्ते अयं जनः	
यो नः कश्चिद्गुणस्थो वा	कश्चिद्द्वान्योऽभि हिंसति ।	११
तस्य त्वं द्रोर्निवेन्दोऽग्नि	स्तनूमृच्छस्व हेळिता	
भवांशुर्वा देवहेळि	मस्यत पापकृत्वने ।	१२
हरस्वती त्वं च कृत्ये	मोच्छिष्टपस्तस्य किञ्चन	
यो नः कश्चिद्गुहाराति	मनसा प्रतिभूयति ।	१३
दूरस्थो वान्तिकस्थो वा	तस्य हृद्यमसृक् पिव	
येनासि कृत्ये प्रहिता	दूह्येनास्मज्जिघांसया ।	१४
तस्य व्यानच्चाव्यानच्च	हिनस्तु हरसाशनिः	
ये नः शिवासः पन्थानः	परायन्ति परावतम् ।	१५ [३]
तैर्दीवि राज्याः कृत्या नो	गमयस्वानुकृत्ये	
यद्वि वैपिं द्विपद्यस्मान्	यदि वैपि चतुष्पदी ।	१६
निरस्तेतो व्रजास्माभिः	कर्तुरप्यापदी गृहान्	

यो नः शपादशपतो यश्च नः शपतः शपात् ।
 वृक्षमिव विद्युदाशु तमामूलादनु शोषय १७
 यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्ट्यघायुर्यश्च नः शपात् ।
 शुने पिष्टमिव क्षामं तं प्रत्यस्य स्वमृत्यवे १८
 यश्च सापत्नः शपथो यश्च यामी शपाति नः ।
 ब्रह्मा च यत् कुन्दः शपात् सर्वं तत् कृध्यधस्पदम् १९
 सर्वन्धुश्चाप्यवन्धुश्च यो अस्मां अभि दासति ।
 तस्य त्वं मिन्ध्यधिष्ठाय पदा विस्फूर्य तच्छिरः २० [४]

अभि प्रेहिं सहस्राक्षं युक्त्वा तु शपथं रथे ।
 शन्नूनन्विच्छती कृत्ये वृकीवाविमतो गृहान् २१
 परि णो वृद्धाधि शपथान् दहन्नाग्निरिव हृदम् ।
 शन्नूनेवाभितो जहि दिव्या वृक्षमिवाशनिः २२
 शन्नून मे प्रोथ शपथात् कृत्याश्च सुहृदोऽसुहृत् ।
 जिह्माः श्लक्षणाश्च दुर्हृदुः समिद्धं जातवेदसम् २३
 असपत्नं पुरस्तान्नः शिवं दक्षिणतः कृधि ।
 अभयं सततं पश्चात् भद्रमुत्तरतो गृहे २४
 परेहि कृत्ये मा तिष्ठ विद्धस्यैव पदं नय ।
 मृगस्य हि मृगारिप्रो न त्वा नीकर्तुमर्हति २५ [५]

अघ्न्यास्यैव घोररूपे विपुरुषेऽविनाशिनि ।
 जृम्भिता प्रतिगृष्णीष्व स्वयमादाय चाद्धृतम् २६
 त्वमिन्द्रो यमो वरुणस्त्वमापोऽग्निरथानिलः ।
 त्वं ब्रह्मा चैव रुद्रश्च त्वष्टा चैव प्रजापतिः २७
 आवर्तध्वं निर्वर्तध्वं मृतवः परिवत्सराः ।
 अहोरात्राश्चाव्दाश्च त्वं दिशः प्रदिशश्च मे २८
 त्वं यमं वरुणं सोमं त्वमापोऽग्निमथानिलम् ।
 अत्राहृत्य पशूंश्चैव मुत्पादयसि चाद्धृतम् २९

ये मे दमे दारुगर्भे शयानं धिया सहितं पुरुषं निजह्नुः ।
 कुम्भीपाकं नरकं ग्रीवबद्धं हता एवं पुरुपासो यमस्य

अभ्यक्ताक्ता स्वलङ्कृता सर्वं नो दुरितं दह ।	
जानीथाश्चैव कृत्यानां कर्तृन् नृन् पापचेतसः	३१
यथा हन्ति पुरासीनं तथैवेष्वा सुकृन्नरः ।	
तथा त्वया युजा वयं निकृण्म स्थास्तु जङ्गमम्	३२
उत्तिष्ठैव परेहीतो ऽज्ञति किमिहेच्छसि ।	
ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ चा—ऽभि कर्त्स्यामि विद्रव	३३
स्वायसाः सन्ति नोऽसयो विद्रव चैव परापि ते ।	
तैस्ते निकृण्मस्तान्युग्रे यदि नो जीवयस्वरीन्	३४
मास्योच्छिषो द्विपदं मोतु किञ्चित्चतुष्पदम् ।	
मा ज्ञातीननुजान् पूर्वान् मा वैशि प्रतिवेशिनौ	३५ [७]

शत्रुयुता प्रहितासि दूढ्येनाभि यथायतः ।	
ततस्तथा त्वा नुदतु योऽयमन्तर्मयि श्रितः	३६
एवं त्वं निकृतास्माभि—ब्रह्मणा देवि सर्वशः ।	
यथेतमाश्रिता गत्वा पापधीनिव नो जाहि	३७
यथा विद्युद्धतो वृक्ष आमूलादनु शुण्यति ।	
एवं स प्रतिशुण्यतु यो मे पापं चिकीर्षति	३८
यथा प्रतिशुको भूत्वा तमेव प्रतिधावति ।	
पापं तमेवं धावतु यो मे पापं चिकीर्षति	३९
यो नः स्वो अरणो यश्च निष्ठ्यो जिघांसति ।	
देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम्	+ ४० [८]

उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अर्च ब्रह्मद्विषो जाहि	४१
कुर्वेत् ते मुखं रौद्रं नुन्दिन्नानन्दमावह ।	
ज्वरमृत्युभयं घोरं विश नाशय मे ज्वरम्	४२
यो मे करोति प्रहारे यो गृहे यो निवेशने ।	
यो मे केशनखे कुर्या दृष्टनै दन्तधावने	४३
प्रतिसर प्रतिधाव कुमारीव पितुर्गृहान् ।	
मूर्धानमेपां स्फोटय पदमेपां कुले कृधि	४४

+ [२९।४०] क्र० ६।७।१९; अघ० १।१९।३ (पाठभेदेन)

यो नः शपादशपतो यश्च नः शपतः शपात् ।
वृक्षमिव विद्युदाशु तमामूलादनु शोषय १७
यं द्विप्मो यश्च नो द्वे—प्ट्यघायुर्यश्च नः शपात् ।
शुने पिष्टमिव क्षामं तं प्रत्यस्य स्वमृत्यवे १८
यश्च सापत्नः शपथो यश्च यामी शपाति नः ।
ब्रह्मा च यत् क्रुद्धः शपात् सर्वं तत् कृध्यधस्पदम् १९
सर्वन्धुश्चाप्यवन्धुश्च यो अस्मां अभि दासति ।
तस्य त्वं भिन्ध्यधिष्ठाय पदा विस्फूर्य तच्छिरः २० [४]

अभि प्रेहि सहस्राक्षं युक्त्वा तु शपथं रथे ।
शत्रून् नन्विच्छती कृत्ये वृकीवाविमतो गृहान् २१
परि णो वृद्धि शपथान् दहन्नाग्निरिव हृदम् ।
शत्रून् नो विमतो जहि दिव्या वृक्षमिवाशनिः २२
शत्रून् मे प्रोथ शपथात् कृत्याश्च सुहृदोऽसुहृत् ।
जिह्वाः श्लक्ष्णाश्च दुर्हृदुः समिद्धं जातवेदसम् २३
असपत्नं पुरस्तान्नः शिवं दक्षिणतः कृधि ।
अभयं सततं पश्चात् भद्रमुत्तरतो गृहे २४
परेहि कृत्ये मा तिष्ठ विन्द्रस्यैव पदं नय ।
मृगस्य हि मृगारिप्रो न त्वा नीकर्तुमर्हति २५ [५]

अधन्यास्यैव घोररूपे विपुरुषेऽविनाशिनि ।
जृम्भिता प्रतिगृम्भीष्व स्वयमादाय चाद्धतम् २६
त्वमिन्द्रो यमो वरुणस्त्वमापोऽग्निरथानिलः ।
त्वं ब्रह्मा चैव रुद्रश्च त्वष्टा चैव प्रजापतिः २७
आवर्तध्वं निवर्तध्वं—मृतवः परिवत्सराः ।
अहोरात्राश्चाब्दाश्च त्वं दिशः प्रदिशश्च मे २८
त्वं यमं वरुणं सोमं त्वमापोऽग्निमथानिलम् ।
अत्राहृत्य पशूंश्चैव मुत्पादयसि चाद्धतम् २९

ये मे दमे दारुगर्भे शयानं धिया सहितं पुरुषं निजह्नुः ।
कुम्भीपाकं नरकं ग्रीवबद्धं हता एवं पुरुषासो यमस्य

यन्ताक्ता न्यलङ्घिता सर्वे नो दुरितं देह ।	
अथैव कृत्यानां कर्तुं नृन् पापचेतसः	३१
। हन्ति पुगसीति तथैवैवा सुकृत्तरः ।	
। त्वया युजा वयं निकृण्म स्यान्तु जङ्गमम्	३२
तैष्वेव परेहीतो ऽजति किमिहेच्छसि ।	
वन्ते कृत्ये पादौ चा—ऽभि कर्त्यामि विद्वं	३३
। यथाः सन्ति नोऽस्यो विद्म चैव परेषु ते ।	
ते निकृण्मस्तान्युग्रे यदि नो जीवयस्वरीन्	३४
स्योच्छिपो द्विपदं मोतु किञ्चित्त्वतुष्वदम् ।	
जातीननुजान् पूर्वान् मा वैशि प्रतिवेशिनी	३५ [७]
वृषता प्रहितासि दूह्येनाभि यथावतः ।	
स्तथा त्वा नुदतु योऽयमन्तर्मयि श्रितः	३६
। त्वं निकृतास्माभिर्ब्रह्मणा देवि सर्वशः ।	
प्रेतमाश्रिता गत्वा पापधीनिव नो जाहि	३७
शं विद्युद्धतो वृक्ष आमूलादनु शुष्यति ।	
। स प्रतिशुष्यतु यो मे पापं चिकीर्षति	३८
या प्रतिशुको भूत्वा तमेव प्रतिधावति ।	
पं तमेवं धावतु यो मे पापं चिकीर्षति	३९
। नः स्वो अरणो यश्च निष्ठयो जिघांसति ।	
वास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम्	+ ४० [८]
उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विषो जाहि	४१
। वैरे ते मुखं रौद्रं नुन्दिन्नानन्दमावह ।	
चरमृत्युभयं घोरं विश नाशय मे ज्वरम्	४२
। ते मे कुरोति प्रहारे यो गृहे यो निवेशने ।	
। ते मे केशनखे कुर्यादुञ्चनै दन्तधावने	४३
। रतिसरु प्रतिधाव कुमारीव पितुर्गृहान् ।	
। गूर्धानमेषां स्फोटय पदमेषां कुले कृधि	४४

+ [२९।४०] अ० ६।७।१९; अथ० १।१९।३ (पाठभेदेन)

ये नो रयिं दुश्चरितासो अग्ने जुहुर्मर्तासो अमृतं वदन्तः ।
 तेषां वर्षूप्यर्चिषा जातवेदः शुष्कं न वृक्षमभि सं दहस्व
 कृष्णवर्णे महद्रूपे बृहत्कर्णे महद्भये । देवि देवि महादेवि मम शत्रून् विनाशय ४
 खट् फट् जहि महाकृत्ये विधूमाग्निसमप्रभे ।
 जहि शत्रून्त्रिशूलेन कुध्यस्व पितृ शोणितम्
 ये दुह्युर्जवे मह्यमग्ने कदाधियो दुर्मदा अश्मनासः ।
 आवध्वैतान् शोचिषा विध्य तन्तून् वैवस्वतस्य सदनं नयस्व ४८

(३०) [अ० अ० ८१७३०] [अ० अ० १०११२२ सूक्तानाम्]

हिमस्य त्वा जरायुणा शाले परि व्ययामसि । [उत हृदो हि नो धियो ऽग्निर्ददातु मेपजम्*]
 शीतहृदो हि नो धियो ऽग्निर्ददातु मेपजम् । अन्तिकामग्निमजनय दूर्वादः शत्रुहागमय ३
 अजातपुत्रपक्षाया हृदयं मम दूयते । विपुलं वनं ब्रह्माकाशं चर जातवेदः कामाय ४
 मां च रक्ष पुत्रांश्च शरणमभूत तव । पिंगाक्ष लोहितर्याव कृष्णवर्ण नमोऽस्तु ते ५
 अस्मान्निवर्हस्येनां सागरस्योर्मयो यथा । इन्द्रः क्षत्रं ददातु वरुणमभि पिचतु ६
 शत्रवो निधनं यान्तु जय त्वं ब्रह्मतेजसा । ६ [१]

कपिलजटीं सर्वभक्षं चाग्निं प्रत्यक्षदैवतम् ॥
 वरुणं च वशाम्यग्रे मम पुत्रांश्च रक्षतु [मम पुत्रांश्च रक्षत्वो नमः ।] ७
 साग्रं वर्षशतं जीव पितृ खाद च मोद च ८
 दुःखितांश्च द्विजांश्चैव प्रजां च पशु पालय ९
 यावदादित्यस्तपति यावद्भ्राजति चन्द्रमाः । यावद्वायुः पृथायति तावज्जीव जया जय १०

सू० ३० पाठभेदाः— १ जरायुणान्ते । भुवोऽग्निः, तुवोऽग्निः, भवोऽग्निः, भियोऽग्निः । २ शीतहृदो । ३ शीतहृदः । ० जरदूर्वादः, ० जनयदूर्वासः, ० जनपूर्वादः, ० जनयदूर्वादः ० जनयदूर्वादः । शिशुगणनम् ।
 ४ धूयते, हूयते । ५ मांश्च । ५ अस्माद्धि वर्ह स्योनां, अस्यान्निवर्हस्योनां, अस्माग्नि वर्हस्योनां, अस्यान्नि वर्हस्योनां, अस्यान्नि वर्हस्योनां । इन्द्रः, इन्द्र शस्त्रं । ६ जयस्व, जय त्वं । १० दुर्मदा
 १०, ० तान् । ११ वायुः प्रवाजति । जय तावज्जीव जया जय ।
 * [३०१३] नैप मन्त्रस्य मागः, पाठभेद पृथः ।

येन केन प्रकारेण को हि नाम नु जीवति ।

परेषामुपकारार्थं यज्जीवति स जीवति । एतां वैश्वानरीं सर्वदेवानामोऽस्तु ते

१२

न चोरभयं न च सर्पभयं न च व्याघ्रभयं न च मृत्युभयम् ।

यस्यापमृत्युर्न च मृत्युः सर्वं लभते सर्वं जयते

१३ [२]

(३१) [क्र०अ० ८।८।९] [क्र०सं० १०।१५१ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

अथ मेधा-सूक्तम् ।

मेधां मह्यमङ्गिरसो मेधां सप्त ऋषयो ददुः । मेधामिन्द्रश्चाग्निश्च मेधां धाता ददातु ते १
मेधां ते वरुणो राजा मेधां देवी सरस्वती । मेधां ते अश्विनौ देवा वा धत्तां पुष्करस्रजा २
या मेधा अप्सरस्तु गन्धर्वेषु च यन्मनः । देवी या मातृपी मेधा सा मामा विशतादिमाम् ३
यन्मे नोक्तं तद्रमतां शक्यं यदनुबुवे ।

निशामतं नि शामहै मयि व्रतं सह व्रतेषु भूयासं ब्रह्मणा सं गमेमहि

४

शरीरं मे विचक्षणं वाङ् मे मधुमद् दुहाम् ।

अवृद्धमहमसौ सूर्यो ब्रह्मणानी स्थः श्रुतं मे मा प्र हासीः

५ [१]

मेधां देवीं मनसा रजमानां गन्धर्वजुष्टां प्रति नो जुपस्व ।

मह्यं मेधां वदु मह्यं श्रियं वद मेधावी भूयासमजराजिष्णु

६

सदसस्पतिमजुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सुनिं मेधामयासिपम्

७

यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासन्ते । तया मामद्यमेधयाऽग्रे मेधाविनं कुरु

८

मेधाव्यग्रहं सुमनाः सुप्रतीकः श्रद्धामनाः सत्यमतिः सुशेवः ।

महायज्ञा धारायिष्णुः प्रवक्ता भूयासमसौ शरया प्रयोगे

९

सू० ३० पाठभेदाः-१२ विनामनु, दि नाम न, चीनामनु, हीनमनु । वैश्वानरं, वैश्वानरं देवं सर्वदेव ।
अग्निं वैश्वानरं वन्दे सर्वदेव नमोऽस्तु ते । १३ यस्यापि मृ० । स सर्वं लभते स सर्वं जयते ।

सू० ३० पाठभेदाः- १ मेधां मह्यं दधातु ते, ददातु मे । २ मेधां मे । ३ अप्सरास्तु, अप्सरास्तो, अप्सरेषु ।
मातृपी युना । सा माया; मेधा विशतादुमां, मामा विशतादिह । ४ तद्रमतां । यदनुबुवे । निशामतं
मयि व्रतं सह ब्रह्मणा संगमेमहि, निशानमयि मयि... प्रियेण भूयासं व्र० । ५ विचक्षण, मधुमददुहा,
ममृष्टा, ममृष्टां, मधुमत्तमा । अवृतम० । प्र हासीत् । ६ देवीमनसो, देवीं समनसां । मेधावि ।
जिष्णुः । ८ मेधया मेधा०, मामाद्यमेधान्ते मेधाविनं ९ समनाः, मेधाव्यंगगणः, मेधाव्यं
सुमनः । समनाः सत्यमुपः सु०, समनास्यप्रमतिं सुवीरः । प्रवक्ता-भूयान्नस्ये, समये, न्यधया प्रयोगे ।

३१।७-८ (वा० य० ३२।१३-१४) = (वा० य० ३२।१५ सटशः)

नाशायित्री पलाशस्या—रुपसौ पश्चिकामस्तु । अथो ततस्य यक्ष्माण—मपापा रोगनाशिनी
ब्रह्मवृक्ष पलाश त्वं श्रद्धां मेधां च देहि मे । वृक्षाधिप नमस्तेऽस्तु अत्र त्वं संनिधौ भव ।

(३२) [क्र० अ० ८।८।११] [क्र० मं० १०।१६१ सूक्तान्त]

ऊर्ध्वरेखा प्र दहन्ते विष्णुरिममिन्द्राग्नी अमृतं जुपेथाम् ।
मह्यं दधाना उप दीर्घमायुरस्मे धत्तं पुरुभुजा पुरन्धिः ।

(३३) [क्र० अ० ८।८।२४] [क्र० मं० १०।१६१ सूक्तान्त]

येनेदं भूतं भुवनं भविष्यत् परि गृहीतममृतेन सर्वम् ।
येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु १
येन कर्माण्युपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेपु धीराः ।
यदपूर्वं यक्षमन्तःप्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २
यज्याग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवेति ।
दूरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ३
यत् प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ।
यस्मान्न ऋते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ४
यस्मिन्नृचः साम यजूंषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाः
यस्मिंश्चित्तं सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ५
सुपारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान् नेनीयतेऽभीशुभिर्वाजिन इव ।
हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं यर्विष्ठं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ६ [१]

ये पञ्च पञ्चाशतः शतं च सहस्रं च नियुतं चार्बुदं च ।
ते यज्ञचित्तेष्टकाटं शरीरं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ७
वेदाहमेतं पुरुषं महान्तं—मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तस्य योनिं परिपश्यन्ति धीरा—स्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ८
येन कर्माणि प्रचरन्ति धीरा विप्रा वाचा मनसा कर्मणा वा ।
यत् स्वां दिशमनु संयन्ति प्राणिनस्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ९
ये मे मनो हृदयं ये च देवा ये अन्तरिक्षं बहुधा कल्पयन्ति ।
ये श्रोत्रं च चक्षुषी संचरन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु १०

येनेदं धीराः पुनन्ति कुवयो स्थावरं जङ्गमं च द्यौराकाशं	ब्रह्माणमेतं व्यावृणत इन्दुम् । तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	११ [२]
येन द्यौराग्र्या पृथिवी चान्तरिक्षं येनेदं सर्वं जगद्व्याप्तं प्रजान्	येन पर्वताः प्रदिशो दिशश्च । तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१२
अव्यक्तं चाप्रमेयं च व्यक्ताव्यक्तपुरं शिवम् । सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरं ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१३
कैलासशिखरे रम्ये शंकरस्य गृहालयम् । देवतास्तत् प्रमोदन्ते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१४
आदित्यवर्णं तपसा ज्वलन्तं यत् पश्यसि गुहासु जायमानः । शिवरूपं शिवसुदितं शिवालयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१५
येनेदं सर्वं जगतो बभूव यद्देवा अपि महतो जातवेदाः । यद्देवाश्च तपसो ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१६ [३]
गोभिर्जुष्टो धनेन ह्यायुषा च बलेन च । प्रजया पशुभिः पुष्करार्धं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१७
योऽसौ सर्वेषु वेदेषु पश्यतेऽनन्द ईश्वरः । अकार्यो निर्व्रणो ह्यात्मा तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१८
यो वेदादिषु गायत्री सर्वव्यापी महेश्वरः । तदुक्तं च यदा ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		१९
प्रयत्नप्राणं ओंकारं प्रणवं च महेश्वरम् । यः सर्वं यस्य चित् सर्वं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२०
यो वै वेद महादेवं प्रणवं पुरुषोत्तमम् । ओंकारं परमात्मानं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२१ [४]
ओंकारं चतुर्भुजं लोकनाथं नारायणम् । सर्वस्थितं सर्वगतं सर्वव्याप्तं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२२
तत् परात् परतो ब्रह्मा तत् परात् परतो हरिः । परात् परतरं ज्ञानं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२३
य इदं शिवसंकल्पं सुदधीयन्ति ब्राह्मणाः । ते परं मोक्षमाप्नुयन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२४

अस्ति नास्ति शयित्वा सर्वमिदं नास्ति पुनस्तथैव दृष्टं ध्रुवम् ।
अस्ति नास्ति हितं मध्यमं पदं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु
अस्ति नास्ति विपरीतो प्रवादो ऽस्ति नास्ति गुह्यं वा इदं सर्वम् ।
अस्ति नास्ति परात् परो यत् परं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु

२५

२६ [५]

(३४) [अ० अ० ८।८।२५] [अ० मं० १०।१८४ सूक्तवाक्यम्]

त्वष्टारूपकर्ता (नेजमेयः) । विष्णुः । अनुष्टुप् ।

नेजमेय परा पत सुपुत्रः पुनरा पत । अस्य मे पुत्रकामाय गर्भमा धेहि यः पुमान्
यथेयं पृथिवी मत्सु—त्ताना गर्भमादुधे । एवं तं गर्भमा धेहि दशमे मासि सूतवे
विष्णोः श्रेष्ठेन रूपेणा—ऽस्यां नार्यां गवीन्याम् । पुमांसं पुत्राना धेहि दशमे मासि सूतवे

(३५) [अ० अ० ८।८।२५] [अ० मं० १०।१८५ सूक्तवाक्यम्]

यत्स आग्नेयः । अग्निः । गायत्री ।

अनीकवन्तमृतयेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे । स नः पर्यदति द्विषः

(३६) [अ० मं० ८।८।२५] [ऋग्वेदस्थ इत्येतमष्टकवाक्यम्]

संज्ञानमुशनावदत् संज्ञानं वरुणोऽवदत् । संज्ञानमिन्द्रश्चाग्निश्च संज्ञानं सवितावदत्
संज्ञानं वः स्वेभ्यः संज्ञानमरणेभ्यः । संज्ञानमश्विना युव मिहास्मासु नि यच्छताम्
यत् कक्षीवां संवननं पुत्रो अङ्गिरसां भवेत् । तेन नोऽद्य विश्वे देवाः सं प्रियां समजीजनन्
सं वो मनांसि जानतां सुमाकृतिर्मनामसि । असौ यो विमना मनः सं सुमावर्तयामसि
नैर्हस्त्यं सेनादरणं परि वर्तेतु यद्विः । तेनामित्राणां बाहून् हविषा शोषयामसि
परिवर्त्मान्येषामिन्द्रः पूषा च सस्रतुः ।
तेषां वो अग्निर्दधानामग्निर्मूळहाना मिन्द्रो हन्तु वरं वरम्
ऐषु नह्यवृषाजिनं हरिणस्य धियं यथा । परां अमित्रां ऐष त्व—वाचीं गौरुपाजतु
प्राध्वराणां पते वसो होतवरेण्यक्रतो । तुभ्यं गायत्रमृच्यते

सू० ३४ पाठभेदः— १ दशास्यां पुत्राना ।

सू० ३६ पाठभेदाः— १ वः स्वेभ्यः, वस्वभ्यः, नः स्वेभ्यः । ३ वः संवनतो, वान्संवनतो । ४ सान्ते
० सान्तेवत् समचीचरन् । ४ नमामसि । ५ जनस्तं समावर्त० ।

लोकामो अन्नकामः प्रजाकाम उत कश्यपः ।

भूतं भविष्यत् प्रस्तौति सह ब्रह्मैकमक्षरं बहुब्रह्मैकमक्षरम् ९

यदुक्षरं भूतकृतं विश्वेदेवा उपासते । महं ऋषिमस्य गोप्तारं जमदग्निर्कुर्वतम् १०

जमदग्निराप्यायते छन्दोभिश्चतुरुत्तरैः । राजा सोमस्य भक्षेण ब्रह्मणा वीर्योवता ११

शिवा नः प्रदिशो दिशः सत्या नः प्रदिशो दिशः ।

अजो यत् तेजो ददृशे शुक्रं ज्योतिः परो गुहा १२

यदृषिः कश्यपः स्तौति सत्यं ब्रह्म चराचरं ध्रुवं ब्रह्म चराचरम् ।

त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ऽगस्त्यस्य त्र्यायुषम् १३

यद्वेवानां त्र्यायुषं तन्मे अस्तु त्र्यायुषं सर्वमस्तु शतायुषं वृत्तायुषम् । १४

तच्छ्रियोरा वृणीमहे गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतये ।

दैवीं स्वस्तिरस्तु नः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ।

ऊर्ध्वं जिगातु भेषजं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे १५

॥ इति परिशिष्टानि ॥

अष्टौ विकृतयः ।

संहितालक्षणम् ।

परः सन्निकर्षः संहिता । (अष्टाध्याय्यां १।४।१०२ पाणिनिः) (यणानामविशयिनः संनिधिः संहितामन्त्रः स्यात्)

[१] संहितामन्त्रः ।

ओषधयः संवदन्ते सोमेन सह राज्ञा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि ॥

(क्र० अष्टक ८, अ० ५, व० ११; मं० १०, सू० ९७, मं० ११)

(पदच्छेदपूर्वको) मन्त्रपाठः ।

ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस् तं राजन् पारयामसि ॥

पदसंहितालक्षणम् ।

पदविच्छेदोऽसंहितः ॥ (प्रातिशाख्यसूत्रे कात्यायनः)

[२] पदपाठः ।

ओषधयः । सं । वदन्ते । सोमेन । सह । राज्ञा ।

१ २ ३ ४ ५ ६

यस्मै । कृणोति । ब्राह्मणः । तं । राजन् । पारयामसि ॥ १ ॥

७ ८ ९ १० ११ १२

क्रमलक्षणम् ।

क्रमेण पदद्वयस्य पाठः । क्रमपाठो 'योगरूढा संहिता' इत्युच्यते । 'क्रमः स्मृतिप्रयोजनः' (प्रा०सू० ४।१८ कात्यायनः)

[३] क्रमपाठः ।

ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ॥

१ २ २ ३ ३ ४ ४ ५ ५ ६ ६

यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ।

७ ८ ८ ९ ९ १० १० ११ ११ १२

पारयामसीति पारयामसि ॥ १ ॥

१२

१२

[४] पञ्चसन्धिः ।

पञ्चसन्धिलक्षणम् ।

अनुक्रमश्चोत्क्रमश्च व्युत्क्रमोऽभिक्रमस्तथा । संक्रमश्चेति पञ्चैते जटायां कथिताः क्रमाः ॥

क्रमः= १ + २; २ + ३ । उत्क्रमः= २ + २; ३ + ३ । व्युत्क्रमः= २ + १; ३ + २ ।

अभिक्रमः= १+१; २ + २ । संक्रमः= १ + २; २ + ३ ।

(क्रमः)	(उत्क्रमः)	(व्युत्क्रमः)	(अभिक्रमः)	(संक्रमः)
१-२	२-२	२-१	१-१	१-२
ओर्षधयः सं ।	सं सं ।	समोर्षधयः ।	ओर्षधय ओर्षधयः ।	ओर्षधयः सं ।
१ २	२ २	२ १	१ १	१ २
सं वदन्ते ।	वदन्ते वदन्ते ।	वदन्ते सं ।	सं सं ।	सं वदन्ते ।
१ ३	३ ३	३ २	२ २	२ ३
वदन्ते सोमेन ।	सोमेन सोमेन ।	सोमेन वदन्ते ।	वदन्ते वदन्ते ।	वदन्ते सोमेन ।
३ ४	४ ४	४ ३	३ ३	३ ४
सोमेन सह ।	सह सह ।	सह सोमेन ।	सोमेन सोमेन ।	सोमेन सह ।
४ ५	५ ५	५ ४	४ ४	४ ५
सह राज्ञा ।	राज्ञा राज्ञा ।	राज्ञा सह ।	सह सह ।	सह राज्ञा ।
५ ६	६ ६	६ ५	५ ५	५ ६
राज्ञेति राज्ञा ।				
६ ६				

—०—

‘ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । ’ (क० ४० ३।१।२०, मं० ३।३।२०) इत्यम्—

पञ्चसन्धिः ।

तत्सवितुः ।	सवितुस्तसवितुः ।	सवितुस्तत् ।	तत्तत् ।	तत्सवितुः ।
सवितुर्वरेण्यं ।	वरेण्यं वरेण्यं ।	वरेण्यं सवितुः ।	सवितुस्तसवितुः ।	सवितुर्वरेण्यं ।
वरेण्यं भर्गः ।	भर्गो भर्गः ।	भर्गो वरेण्यं ।	वरेण्यं वरेण्यं ।	वरेण्यं भर्गः ।
भर्गो देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य भर्गः ।	भर्गो भर्गः ।	भर्गो देवस्य ।
देवस्य धीमहि ।	धीमहि धीमहि ।	धीमहि देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य धीमहि ।
धीमहिर्धि धीमहि ।				

(पञ्चसन्धिः)

विकृति-लक्षणानि ।

शैशिरीये समाम्नाये व्यालिनैव महर्षिणा ।
जटाया विकृतीरष्टौ लक्ष्यन्ते नातिविस्तरम् ॥ १ ॥
जटा माला शिखा रेखा ध्वजो दण्डो रथो घनः ।
अष्टौ विकृतयः प्रोक्ताः क्रमपूर्वा महर्षिभिः ॥ २ ॥

अष्टौ विकृतयः क्रमपूर्वा भवन्ति । तामु जटा-दण्डसंज्ञके द्वे विकृती मुख्ये । यत एताभ्यामेव
विकृतयः संभवन्ति । तत्र जटां शिखाऽनुसरति । तथा च दण्डं माला-रेखा-ध्वज-रथा अनुसरति ।
घनस्तु जटादण्डावनुसरति ।

[१] जटा ।

प्रथमं जटालक्षणम् ।

अनुलोमविलोमाभ्यां विचारं हि पठेत् क्रमम् । विलोमे पदवत्संधिः अनुलोमे यथाक्रमम् ॥

द्वितीयं जटालक्षणम् ।

क्रमे यथोक्ते पदजातमेव द्विरभ्यसेदुत्तरमेव पूर्वम् ।
अभ्यस्य पूर्वं च तथोत्तरे पदे ऽवसानमेवं हि जटामिधीयते ॥

जटा= अनुलोमः १-२ + विलोमः २-१ + अनुलोमः १-२ ॥ [क्रमः १-२ + श्रुत्क्रमः २-१ + संक्रमः १-२]

जटापाठः ।

ओषधयुम् सं, समोषधयु, ओषधयुम् सम् ॥	सं वदन्ते, वदन्ते सं, सं वदन्ते ॥
१ २ २ १ १ २	२ ३ ३ २ २ ३
वदन्ते सोमेन, सोमेन वदन्ते, वदन्ते सोमेन ॥	सोमेन सह, सह सोमेन, सोमेन सह ॥
३ ४ ४ ३ ३ ४	४ ५ ५ ४ ४ ५
सह राज्ञा, राज्ञा सह, सह राज्ञा ॥	राज्ञेति राज्ञा ॥
५ ६ ६ ५ ५ ६	६ ६
यस्मै कृणोति, कृणोति यस्मै, यस्मै कृणोति ॥	
७ ८ ८ ७ ७ ८	
कृणोति ब्राह्मणो, ब्राह्मणः कृणोति, कृणोति ब्राह्मणः ॥	
८ ९ ९ ८ ८ ९	
ब्राह्मणस्तं, तं ब्राह्मणो, ब्राह्मणस्तं ॥	तं राजन्, राजन्स्तं, तं राजन् ॥
९ १० १० ९ ९ १०	१० ११ ११ १० १० ११
राजन्पारयामसि, पारयामसि राजन्, राजन्पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ॥ १ ॥	
११ १२ १२ ११ ११ १२	१२ १२

[२] माला ।

मालाया ह्रीं भेदौ पुष्पमाला-क्रममाला चेति । तत्र क्रममालायाः लक्षणम्-

क्रम-मालालक्षणम् ।

भूयात्क्रमविपर्यासावर्धवर्चस्यादितोऽन्ततः । अन्तं चादि नयेदेवं क्रममालेति गीयते ॥

(१ क्रम-माला)

ओषधयः सं । राज्ञेति राज्ञा ॥ सं वदन्ते । राज्ञा सह ॥ वदन्ते सोमेन । सह सोमेन ॥
 १ २ ६ ६ २ ३ ६ ५ ३ ४ ५ ४
 सोमेन सह । सोमेन वदन्ते ॥ सह राज्ञा । वदन्ते सं ॥ राज्ञेति राज्ञा । समोषधयः ॥
 ४ ५ ४ ३ ५ ६ ३ २ ६ ६ २ १
 यस्मै कृणोति । पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति ब्राह्मणः । पारयामसि राजन् ॥
 ७ ८ १२ १२ ८ ९ १२ ११
 ब्राह्मणस्तं । राज्ञस्तं ॥ तं राजन् । तं ब्राह्मणः ॥ राजन्पारयामसि । ब्राह्मणः कृणोति ॥
 ९ १० ११ १० १० ११ १० ९ ११ १२ ९ ८
 पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति यस्मै ॥
 १२ ११

+ क्रम-माला

ओषधयः सं । १ राज्ञेति राज्ञा
 सं वदन्ते । ३ ४ राज्ञा सह ।
 वदन्ते सोमेन । ५ ६ सह सोमेन ।
 सोमेन सह । ७ ८ सोमेन वदन्ते ।
 सह राज्ञा । ९ १० वदन्ते सं ।
 राज्ञेति राज्ञा । ११ १२ समोषधयः ।
 यस्मै कृणोति । १३ १४ पारयामसीति पारयामसि ।
 कृणोति ब्राह्मणः । १५ १६ पारयामसि राजन् ।
 ब्राह्मणस्तं । १७ १८ राज्ञस्तं ।
 तं राजन् । १९ २० तं ब्राह्मणः ।
 राजन् पारयामसि । २१ २२ ब्राह्मणः कृणोति ।
 पारयामसीति पारयामसि । २३ २४ कृणोति यस्मै ।

+ क्रममालायाः पठनक्रमोऽग्राह्यः प्रदर्शितः ।

[४] रेखा ।

रेखा-लक्षणम् ।

क्रमाद् द्वित्रिचतुष्पञ्चपदक्रममुदाहरेत् । पृथक्पृथग्विपर्ययस्य लेखामाहुः पुनः क्रमाद् ॥

पूर्वार्धस्य—

२ (पदद्वयं) = ओषधयः सं । समोषधयः । ओषधयः सं ॥

३ (पदत्रयं) = सं वदन्ते सोमेन । सोमेन वदन्ते सं । सं वदन्ते ॥

४ (पदचतुष्कं) = वदन्ते सोमेन सह राजा । राजा सह सोमेन वदन्ते । वदन्ते सोमेन
सोमेन सह । सह राजा । राज्ञेति राजा ॥

उत्तरार्धस्य—

२ = यस्मै कृणोति । कृणोति यस्मै । यस्मै कृणोति ॥

३ = कृणोति ब्राह्मणस्तं । तं ब्राह्मणः कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः ॥

४ = ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि । पारयामसि राजंस्तं ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं
तं राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ॥

[यद्वा सर्वस्य मन्त्रस्य]

२ (पदद्वयं) = ओषधयः सं । समोषधयः । ओषधयः सम् ॥

३ (पदत्रयं) = सं वदन्ते सोमेन । सोमेन वदन्ते सं । सं वदन्ते ॥

४ (पदचतुष्कं) = वदन्ते सोमेन सह राजा । राजा सह सोमेन वदन्ते । वदन्ते सोमेन ॥

५ (पदपञ्चकं) = सोमेन सह राजा यस्मै कृणोति । कृणोति यस्मै राजा सह सोमेन । सोमेन सह ।

६ (पदषड्कं) = सह राजा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं । तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै राजा सह ।
सह राजा ॥

७ (पदसप्तकं) = राजा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि ।

पारयामसि राजंस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै राजा । राजा यस्मै ॥
यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ।
पारयामसीति पारयामसि ॥

[५] ध्वजः ।

ध्वज-लक्षणम् ।

भूयादादेः क्रमं सम्यगन्तादुत्तारयेद्यदि । वगो च क्वात्रि वा यत्र पठनं स ध्वजः स्मृतः ॥

(आदेः क्रमः)

(अन्तादुत्तारणं)

१ ओषधयः सं ।	२ पारयामसीति पारयामसि ।
३ सं वदन्ते ।	४ राजन् पारयामसि ।
५ वदन्ते सोमेन ।	६ तं राजन् ।
७ सोमेन सह ।	८ ब्राह्मणस्तं ।
९ सह राज्ञा ।	१० कृणोति ब्राह्मणः ।
११ राज्ञेति राज्ञा ।	१२ यस्मै कृणोति ।
१३ यस्मै कृणोति ।	१४ राज्ञेति राज्ञा ।
१५ कृणोति ब्राह्मणः ।	१६ सह राज्ञा ।
१७ ब्राह्मणस्तं ।	१८ सोमेन सह ।
१९ तं राजन् ।	२० वदन्ते सोमेन ।
२१ राजन् पारयामसि ।	२२ सं वदन्ते ।
२३ पारयामसीति पारयामसि ।	२४ ओषधयः सं ।

अत्र विशेषः ।

१ अत्र ध्वजस्य पदसंज्ञा मोक्षे । प्रदर्शितः ।

२ यथा सप्तर्षिर्ब्रह्मदेवं ध्वजो भवति, तथैव वाच-यजु-सह-सप्तर्षिर्ब्रह्म देवमादेवदेव ध्वजो भवति ।

तत्र वर्तादित्यस्य पदस्यस्य वर्तास्यस्य पदेन द्विवर्तनेति वाचस्पतिना च संबद्धो ज्ञातः ।

यथा 'अग्निमीले...आ पतति' इति वाचस्पतिना च संबद्धो ज्ञातः ।

३ इति वा कति वा वाः स्थापयितुं स ध्वजः स्मृतः । इति वा वाचस्पतिना ।

[६] दण्डः ।

दण्ड-लक्षणम् ।

कममुक्त्वा विपर्यस्य पुनश्च कममुत्तरम् । अर्धर्चादेवमुक्तोऽयं कमदण्डोऽभिधीयते ॥

पूर्वार्धस्य—

२ = ओषधयः सं ॥ समोषधयः ।

३ = ओषधयः सं । सं वदन्ते ॥ वदन्ते समोषधयः ।

४ = ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन ॥ सोमेन वदन्ते समोषधयः ।

५ = ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह ॥ सह सोमेन वदन्ते समोषधयः ।

६ = ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राजा ॥

राजा सह सोमेन वदन्ते समोषधयः ।

ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राजा ॥ राजेति राजा ।

उत्तरार्धस्य—

२ = यस्मै कृणोति ॥ कृणोति यस्मै ।

३ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः ॥ ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

४ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं ॥ तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

५ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् ॥ राजन् ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

६ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ॥

पारयामसि राजन् ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ॥

पारयामसीति पारयामसि ।

[७] रथः ।

रथ-लक्षणम् ।

पादशोऽर्धचशो वापि सहोक्त्या दण्डवद्ग्रथः ।

रथमिदं । द्वित्रिको रथोऽर्धचशो भवति । त्रिकस्तु रथः प्रतिपादे समानपद-
संख्यायुतस्य गायत्रीलन्दरकस्यैव मन्त्रस्य भवति । चतुश्चको रथस्तु पादत्रय एव भवति ।

(१) द्वित्रिको रथः (अर्धचशः)

(पूर्वार्धः) (उत्तरार्धः)

[१] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(प्रथम एकपाठकः)

समोषधयः । कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[२] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(द्वितीयो द्विपाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

वदन्ते समोषधयः । ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[३] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(तृतीयस्त्रिपाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्तं ।

”

सोमेन वदन्ते समोषधयः । तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[४] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(चतुर्थश्चतुष्पाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्तं ।

”

(४) सोमेन सह । तं राजन् ।

”

सह सोमेन वदन्ते समोषधयः । राजस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[५] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(पञ्चमः पञ्चपाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्तं ।

”

(४) सोमेन सह । तं राजन् ।

”

(५) सह राजा । राजन् पारयामसि ।

”

राज्ञेति राजा । पारयामसीति पारयामसि ।

(समाप्तिः)

(२) द्विचक्रो रथः ।

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् ॥
अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया । अकारि रत्नधातमः ॥

क्र० १।१।१

क्र० १।२०।१

मन्त्रद्वयस्य सहोपत्याऽपि द्विचक्रो रथो भवति । सहोक्तिपाठभेदेन स द्विधा विभज्यते । तत्र प्रथमः—

(क्र० १।१।१) (क्र० १।२०।१)

[१] अग्निमीळे । अयं देवाय ॥

ईळेऽग्निं । देवायाय ॥

[२] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं ॥ अयं देवाय । देवाय जन्मने ॥

पुरोहितमीळेऽग्निं । जन्मने देवायाय ॥

[३] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य ॥ अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः

यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं । स्तोमो जन्मने देवायाय ॥

[४] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्य देवं ॥

अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः । स्तोमो विप्रेभिः ॥

देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥ विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायाय ॥

[५] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्य देवं ।

देवमृत्विजं ॥

अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः । स्तोमो विप्रेभिः । विप्रेभिरासया ॥

ऋत्विजं देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥ आसया विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायाय ॥

[६] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्य देवं ।

देवमृत्विजं ॥

अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः । स्तोमो विप्रेभिः । विप्रेभिरासया ।

ऋत्विजमित्यृत्विजं । आसयेत्यासया ॥

[७] होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥

रत्नधातमं होतारं । रत्नधातमोऽकारि ॥

होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥

रत्नधातममिति रत्नऽधातमं । रत्नधातम इति रत्नऽधातमः ॥

(३) द्विचक्रो रथः ।

पूर्वोक्तयोर्द्वयोर्मन्त्रयोः सहोक्तया द्विचक्रो रथो भवति । तस्य द्वितीयः प्रकारो यथा—

(क्र० ११११)	(क्र० ११२०११)	(क्र० ११११)	(क्र० ११२०११)
[१](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	[५](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥
ईळेऽग्निं	। देवाययं ॥	(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥
[२](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	‘पुरोहितमिति पुरःऽहितं’ ।	
पुरोहितमीळेऽग्निं	। जन्मने देवाययं ॥	(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रैभिः ॥
[३](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(५) देवमृत्विजं	। विप्रैभिरासया ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	ऋत्विजं देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ।	
(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥	आसया विप्रैभिः स्तोमो जन्मने देवाययं ।	
यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥		[६](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥
स्तोमो जन्मने देवाययं ॥		(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥
[४](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	‘पुरोहितमिति पुरःऽहितं’ ।	
(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥	(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रैभिः ॥
‘पुरोहितमिति पुरःऽहितं’ ।		(५) देवमृत्विजं	। विप्रैभिरासया ॥
(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रैभिः ॥	(६) ऋत्विजमित्यूत्विजं	। आसयेत्यासया ॥
देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥		[७](१) होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥	
विप्रैभिः स्तोमो जन्मने देवाययं ॥		रत्नधातमं होतारं । रत्नधातमोऽकारिः ॥	
		होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥	
		रत्नधातममिति रत्नऽधातमं ।	
		रत्नधातम इति रत्नऽधातमः ॥	

(४) त्रिचक्रो रथः ।

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ब्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ (ऋ० १२२।११)

इत्यस्य विपदागायत्रीछन्दस्कस्य मन्त्रस्य प्रतिपादं समानपदसंख्यत्वात्त्रिचक्रो रथो भवति, यथा—

(प्रथमः पादः) (द्वितीयः पादः) (तृतीयः पादः)

[१] (१) विष्णोः कर्माणि । यतो ब्रतानि । इन्द्रस्य युज्यः । (प्रथमः ऋ०)
कर्माणि विष्णोः । ब्रतानि यतः । युज्य इन्द्रस्य । (द्वितीयः ऋ०)

[२] (१) विष्णोः कर्माणि । यतो ब्रतानि । इन्द्रस्य युज्यः । (द्वितीयः ऋ०)
(२) कर्माणि पश्यत । ब्रतानि पस्पशे । युज्यः सखा ।

पश्यत कर्माणि विष्णोः । पस्पशे ब्रतानि यतः । सखा युज्य इन्द्रस्य । (तृतीयः ऋ०)

(प्रथमः पादः) विष्णोः कर्माणि । कर्माणि पश्यत । पश्यतेति पश्यत । (प्रथमः ऋ०)

(द्वितीयः ") यतो ब्रतानि । ब्रतानि पस्पशे । पस्पश इति पस्पशे । (द्वितीयः ऋ०)

(तृतीयः ") इन्द्रस्य युज्यः । युज्यः सखा । सखेति सखा । (तृतीयः ऋ०)

(५) चतुश्चक्रो रथः ।

चतुश्चक्रो रथश्चतुष्टयान्मन्त्रस्य पादशो भवति, यथा—

(प्रथमः पादः) (द्वितीयः पादः) (तृतीयः पादः) (चतुर्थः पादः)

[१] (१) ओषधयः सं । सोमेन सह । यस्मै कृणोति । तं राजन् । (प्रथमः ऋ०)
सोषधयः । सह सोमेन । कृणोति यस्मै । राजन्तं । (द्वितीयः ऋ०)

[२] (१) ओषधयः सं । सोमेन सह । यस्मै कृणोति । तं राजन् । (द्वितीयः ऋ०)
(२) सं वदंत । सह राजा । कृणोति ब्राह्मणः । राजन्पारयासमि ।

वदंत सोषधयः । राजा सह सोमेन । ब्राह्मणः कृणोति यस्मै । पारयासमि राजन्तं । (तृतीयः ऋ०)

(प्रथमः पादः) ओषधयः सं । सं वदंत । वदंत इति वदन्तं । (प्रथमः ऋ०)

(द्वितीयः ") सोमेन सह । सह राजा । राजन्ति राजा । (द्वितीयः ऋ०)

(तृतीयः ") यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मण इति ब्राह्मणः । (तृतीयः ऋ०)

(चतुर्थः ") तं राजन् । राजन्पारयासमि । पारयासमिति पारयासमि । (चतुर्थः ऋ०)

[८] घनः ।

घनश्चतुर्विधः । घनो घनवह्नुमश्च । तौ च प्रत्येकं द्विधा भवतः ।

[१] प्रथमं घन-लक्षणम् ।

अन्तात्क्रमं पठेत्पूर्वमादिपर्यन्तमानयेत् । आदिक्रमं नयेदन्तं घनमाहुर्मनीषिणः ॥

(१) पूर्वार्धस्य (अन्तादादिपर्यन्तम्)

[१] राज्ञेति राज्ञा । सह राज्ञा । सोमेन सह । वदन्ते सोमेन । सं वदन्ते । ओषधयः सं-

(आदितोऽन्तपर्यन्तम्)

सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ।

(२) उत्तरार्धस्य (अन्तादादिपर्यन्तम्)

[२] पारयामसीति पारयामसि । राजन् पारयामसि । तं राजन् । ब्राह्मणस्तं । कृणोति ब्राह्मणः ।

यस्मै कृणोति-

(आदितोऽन्तपर्यन्तम्)

कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ।

[२] द्वितीयं घनलक्षणम् ।

शिखामुक्त्वा विपर्यस्य तत्पदानि पुनः पठेत् । अयं घन इति प्रोक्तः [इत्यष्टौ विकृतीः पठेत्] ॥

[१]

←	शिखापाठः	→	←	तस्य विपर्यासः	→	←	तत्पदानां पुनःपाठः	→
ओषधयः सं	समोषधय	ओषधयः सं वदन्ते	वदन्ते	समोषधय	ओषधयः सं वदन्ते॥			
सं वदन्ते	वदन्ते सं	सं वदन्ते सोमेन	सोमेन	वदन्ते सं	सं वदन्ते सोमेन ॥			
वदन्ते सोमेन	सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन सह	सह	सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन सह ॥			
सोमेन सह	सह सोमेन	सोमेन सह राज्ञा	राज्ञा	सह सोमेन	सोमेन सह राज्ञा ॥			
सह राज्ञा	राज्ञा सह	सह राज्ञा	॥	राज्ञेति राज्ञा ॥				

[२]

यस्मै कृणोति कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणः ॥
 कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं तं ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं ॥
 ब्राह्मणस्तं तं ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तं राजन् राजन् ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तं राजन् ॥
 तं राजन् राजन्स्तं तं राजन् पारयामसि पारयामसि राजन्स्तं तं राजन् पारयामसि ॥
 राजन् पारयामसि पारयामसि राजन् । राजन् पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ।

घनपाठः ।

द्वितीयघनलक्षणस्यान्यदुदाहरणम् ।

(१ शिखापाठः, २ गङ्गाविपर्ययः, ३ तत्पदानां च पुनः पाठो घनः ।)

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।

ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतु उद्वंशमिव येमिरे ।

(क० १११०११)

(१) प्रथमोऽर्धः ।

[१] गायंति त्वा, त्वा गायंति, गायंति त्वा, गायत्रिणो; गायत्रिणस्त्वा गायंति । गायंति गायत्रिणो

[२] त्वा गायत्रिणो, गायत्रिणस्त्वा, त्वा गायत्रिणो,ऽर्चन्त्य;—ऽर्चन्ति गायत्रिणस्त्वा । त्वा गायत्रिणोऽर्चन्ति

[३] गायत्रिणोऽर्चन्त्य,—ऽर्चन्ति गायत्रिणो, गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कम—ऽर्कमर्चन्ति गायत्रिणो । गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कम

[४] अर्चन्त्यर्कम—ऽर्कमर्चन्त्य—ऽर्चन्त्यर्कम—ऽर्किणो;ऽर्किणोऽर्कमर्चन्त्य—ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ॥ अर्चन्त्यर्कमर्किणः ॥

[५] अर्कमर्किणो,—ऽर्किणोऽर्कम—ऽर्कमर्किणः ॥ अर्किण इत्यर्किणः ॥

(२) द्वितीयोऽर्धः ।

[१] ब्रह्माणस्त्वा, त्वा ब्रह्माणो, ब्रह्माणस्त्वा, शतक्रतो; शतक्रतो त्वा ब्रह्माणो, ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतो

[२] त्वा शतक्रतो, शतक्रतो त्वा, त्वा शतक्रतु, उदु—च्छतक्रतो त्वा । त्वा शतक्रतु उदु ॥

[३] शतक्रतु उदुच्छतक्रतो, शतक्रतु उद्वंशमिव; वंशमिवोच्छतक्रतो, शतक्रतु उद्वंशमिव शतक्रतो इति शतक्रतो

[४] उद्वंशमिव, वंशमिवोदुद्वंशमिव, येमिरे; येमिरे वंशमिवोदु—द्वंशमिव येमिरे ॥

[५] वंशमिव येमिरे, येमिरे वंशमिव, वंशमिव येमिरे ॥

वंशमिवेति वंशमऽइव । येमिर इति येमिरे ॥

पञ्चसन्धियुक्तो घनपाठः ।

(घनबहुभः)

पदद्वयस्य क्रमोत्क्रमव्युत्क्रमाभिक्रमसंक्रमैः पञ्चसन्धिपाठो भवति । अनुलोमविलोमानुलोमैर्जटापाठो जायते । जटया सहोत्तरपदपाठेन शिखापाठो भवति । क्रममुत्तथा, विपर्यय, पुनश्च क्रमपाठे कृते ध्वजो भवति । जटादण्डाभ्यां घनपाठः सिद्ध्यति । सर्वमेवैतत्पञ्चसंधियुक्ते घनपाठे घनबहुभे समुच्चयेन संगच्छते । पञ्चसंधियुक्तेन अन्तादादि-
पर्यन्तमादेरन्तपर्यन्तं च पाठेन द्वितीयो घनबहुभः सिद्ध्यति ।

परां मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरन्तु ।

इच्छन्तीरुरुचक्षसम् ॥

(क्र० ११२५।१६)

[१] परां मे । मे मे । मे परां । परा परां । परां मे ॥

परां मे, मे परा, परां मे, यन्ति; यन्ति मे परा, परां मे यन्ति ॥

[२] मे यन्ति । यन्ति यन्ति । यन्ति मे । मे मे । मे यन्ति ॥

मे यन्ति, यन्ति मे, मे यन्ति, धीतयो; धीतयो यन्ति मे, मे यन्ति धीतयः ॥

[३] यन्ति धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो यन्ति । यन्ति यन्ति । यन्ति धीतयः ॥

यन्ति धीतयो, धीतयो यन्ति, यन्ति धीतयो, गावो; गावो धीतयो यन्ति, यन्ति धीतयो गावः ॥

[४] धीतयो गावः । गावो गावः । गावो धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो गावः ।

धीतयो गावो, गावो धीतयो, धीतयो गावो. नः न गावो धीतयो, धीतयो गावो न ॥

[५] गावो न । न न । न गावः । गावो गावः । गावो न ॥

गावो न, न गावो, गावो न, गव्यूतीः—गव्यूतीर्न गावो, गावो न गव्यूतीः ॥

[६] न गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीर्न । न न । न गव्यूतीः ।

न गव्यूती, गव्यूतीर्न, न गव्यूतीर—ऽन्वः—ऽनु गव्यूतीर्न, न गव्यूतीरन्तु ॥

[७] गव्यूतीरन्तु । अन्वन्तु । अनु गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीर्न ॥

गव्यूतीरन्व—ऽनुगव्यूती—गव्यूतीरन्तु ॥ अन्वित्वन्तु ॥

[८] इच्छन्तीरुरुचक्षसं । उरुरुचक्षसुरुचक्षसं । उरुरुचक्षसमिच्छन्तीः । इच्छन्तीर्मिच्छन्तीः ।

इच्छन्तीरुरुचक्षसं ॥

इच्छन्तीरुरुचक्षसं—गुरुचक्षसमिच्छन्ती—मिच्छन्तीरुरुचक्षसं ॥

उरुरुचक्षसमित्पुरुचक्षसं ॥

पञ्चसन्धियुक्तो जटापाठः ।

← पञ्चसन्धिपाठः → ← जटापाठः →

[१] परा मे । मे मे । मे परा । परा परा । परा मे ॥ परा मे, मे परा, परा मे ॥

[२] मे यंति । यंति यंति । यंति मे । मे मे । मे यंति ॥ मे यंति, यंति मे, मे यंति ॥

[३] यंति धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो यंति । यंति यंति । यंति धीतयः ॥

यंति धीतयो, धीतयो यंति, यंति धीतयो

[४] धीतयो गावः । गावो गावः । गावो धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो गावः ॥

धीतयो गावो, गावो धीतयो, धीतयो गावो

[५] गावो न । न न । न गावः । गावो गावः । गावो न ॥ गावो न, न गावो, गावो न

[६] न गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीर्न । न न । न गव्यूतीः ॥ न गव्यूतीर्गव्यूतीर्न न

[७] गव्यूतीरनु । अन्वनु । अनु गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीरनु ॥

गव्यूतीरन्वनु गव्यूतीर्गव्यूतीरनु ॥ अन्वित्यनु ॥

[८] इच्छंतीरुचक्षंसं । उरुचक्षंसमुरुचक्षंसं । उरुचक्षंसमिच्छंतीः । इच्छंतीरिच्छंतीः ।

इच्छंतीरुचक्षंसं

इच्छंतीरुचक्षंसमुरुचक्षंसमिच्छंतीरिच्छंतीरुचक्षंसं

उरुचक्षंसमित्युरुचक्षंसं ॥

[एवमेव पञ्चसन्धियुक्ताः सर्वा अपि विकृतयः पद्यन्ते वेदविदिः ।]

पदक्रमविशेषज्ञो वर्णक्रमविचक्षणः ।

स्वरमात्राविशेषज्ञो गच्छेदाचार्यसंपदम् ॥

संहितापाठतः पुण्यं द्विगुणं पदपाठतः ।

त्रिगुणं क्रमपाठेन जटापाठेन पद्गुणम् ॥ (वराहपुण्ड्र)

अथ भगवत्कात्यायनविरचिता ऋग्वेद-सर्वानुक्रमणी ।

अथ ऋग्वेदात्मने शाकलके सूक्तप्रतीकऋक्संख्यक्रयिदैवतच्छन्दांसनुक्रमिष्यामो यथोपदेशं । न ह्येतज्ज्ञानमृते श्रौतस्मार्तकर्मप्रसिद्धिः । मंत्राणां ब्राह्मणार्पेयच्छन्दोदैवतविद् याजनाश्यापनाभ्यां श्रेयोऽधिगच्छतीति । एताभ्यामेवानेवंविदो यातयामानि च्छन्दांसि भवन्ति । स्थाणुं चच्छति, गतं वा पात्यते, प्रमीयते वा, पापीयान्भवतीति विज्ञायते ॥१॥ [१]

अथ ऋषयः ॥१॥ तत्तत्त्विन आये मंडलं, ऽये क्षुद्रसूक्तमहासूक्ता, मध्यमेषु माध्यमाः ॥२॥ ऋचिक्रयंचिद्विशेषितं ब्रह्मर्षिमास्त्रियमनुक्तगोत्रमांगिरसं विद्यात् ॥३॥ यस्य वाक्यं स ऋषिः ॥४॥ या तेनोच्यते सा देवता ॥५॥ यदक्षरपरिमाणं तच्छन्दः ॥६॥ अर्थेऽस्य ऋपयो देवताश्छन्दोभिरभ्यधावन् ॥७॥ तिस्र एव देवताः क्षित्वांतरिक्षघुस्थाना, अमिवांयुः सूर्य इति ॥८॥ एवं व्याहृतयः प्रोक्ता व्यक्ताः ॥९॥ समस्तानां प्रजापतिः ॥१०॥ ओंकारः सर्वदेवत्वः, पारमेष्ठ्यो वा ब्राह्मो, देव, आध्यात्मिकः ॥११॥ तत्तत्स्थाना अन्यदेवतास्तद्विभूतयः ॥१२॥ कर्मपृथक्त्वाद्दि पृथगभिधानस्तुतयो भवन्ति ॥१३॥ एकैव वा महानात्मा देवता ॥१४॥ स सूर्य इत्याचक्षते ॥१५॥ स हि सर्वभूतात्मा ॥१६॥ तदुक्तमृषिणा 'सूर्य आत्मा जगतस्तत्स्थु- पश्चेति' ॥१७॥ तद्विभूतयोऽन्या देवताः ॥१८॥ तदप्येतदचोक्तं ॥१९॥ 'इंद्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरिति' ॥२०॥ यथाभिधानं त्वनुक्रमिष्यामः ॥२१॥ प्रायेणैन्द्रे मरुतः ॥२२॥ राज्ञां च दानस्तुतयः ॥२३॥ [२]

अथ च्छन्दांसि ॥१॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्बृहतीपंक्तिविष्टुब्जगत्यतिजगतीशक्यतिशक्यपञ्चः यष्टीधृत्यतिधृतयः ॥२॥ चतुर्विंशत्यक्षरादीनि चतुरत्तराणि ॥३॥ जनाधिकेनैकेन निचृद्भुरजौ ॥४॥ द्वाभ्यां विराट्स्वराजौ ॥५॥ पादपूरगार्धं तु क्षैप्रसंयोगैकाक्षरीभावान्मयूहेत् ॥६॥ आद्ये तु सप्तवर्गे पादविशेषास्तंज्ञाविशेषाः ॥७॥ ताननुक्रामंत एवोदाहरिष्यामः ॥८॥ विराड्स्वरा विराट्स्थानाश्च यदूना अपि त्रिष्टुभ एवेत्युद्देशः ॥९॥ तत्र दशैकादशद्वादशाक्षराणां वैराजत्रैष्टुभजागता इति संज्ञाः ॥१०॥ अनादेशोऽष्टाक्षराः पादाः ॥११॥ चतुष्पदाश्चर्चः ॥१२॥ [३]

प्रथमं छंदस्त्रिपदा गायत्री ॥१॥ पंचकाक्षत्वारः पट्कक्षैकशतुर्थशतुष्को वा पदपंक्तिः ॥२॥ पट्सप्तैकादशा उष्णिगर्भा ॥३॥ त्रयः सप्तकाः पादनिचृत् ॥४॥ मध्यमः पट्कक्षैकशतनिचृत् ॥५॥ दशकक्षैकशतमध्या ॥६॥ यस्यास्तु पट्कसप्तकाष्टकाः सा वर्धमाना ॥७॥ विपरीता प्रतिष्ठा ॥८॥ द्वौ पट्कौ सप्तकश्च हसीयसी ॥९॥ [४]

द्वितीयमुष्णिक् त्रिपदालो द्वादशकः ॥१॥ आद्यश्चेत्पुरउष्णिक् ॥२॥ मध्यमश्चेत्कुप् ॥३॥ त्रैष्टुभजागतचतुष्काः ककुन्म्यंकुशिरा ॥४॥ एकादशिनोः परः पट्कस्तुशिरा ॥५॥ मध्ये चैरिपीलिकमध्या ॥६॥ आद्यः पंचकस्तयोऽष्टका अनुष्टुगर्भा ॥७॥ चतुःसप्तकोऽपिनेव ॥८॥ [५]

तृतीयमनुष्टुप् ॥१॥ पंच पंचकाः पट्कक्षैको महापदपंक्तिः ॥२॥ जागतावष्टकश्च कृतिः ॥३॥ मध्ये चेदष्टकः पिपीलिकमध्या ॥४॥ नवकयोर्मध्ये जागतः काविराट् ॥५॥ नववैराजत्रयोदशैर्नष्टरूपी ॥६॥ दशकास्तयो विराट् ॥७॥ एकादशका वा ॥८॥ [६]

चतुर्थं बृहती तृतीयो द्वादशकः ॥१॥ आद्यश्चेत्पुरस्त्राद्बृहती ॥२॥ द्वितीयश्चेन्म्यंकुसारिण्युष्टुवृहती वा स्कंधोमीवी वा [१] ब्राह्मण आपेयः । स श्रेयोऽधिगच्छतीत्येतान्या० । अधिगच्छति । भवंत्यधस्तु विपरीते । स्थाणुमुच्छति । [२] क्षुद्रसूक्ता । (३) ब्रह्म ऋषिः । (४) देवताश्छन्दोभिरभ्यधावन् । (१०) आपं तु प्रजापतिः । (११) आध्या-त्मिकः । पारमेष्ठ्यो वा । (१२) तत्तत्स्थाना अन्यदेवतास्तद्विभूतयः । (१७) ऋ० १११५।१ । (२०) ऋ० १११६।४।६ [३] (२) अथ सूत्रस्यानन्तरमेव मंत्रो दध्यते । 'कृतिः प्रकृतिराकृतिर्विकृतिः संकृतिस्तथा । पृष्टी चानिकृतिर्नाम सप्तन्युकृतिरुच्यते ॥' (ऋ० प्राति०) (४) एकेनोनाधिकेन । [४] (९) सप्तकक्षेति । [५] (१) द्वादश ।

१४ कस्य पंचोनाजीगतिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्यामित्रो देवरातो चारुगं तु त्रैष्टुभमादौ काय्यामेत्यौ
जावित्रस्तुचो गायत्रोऽस्यांत्वा भागी वा । २५ यच्चित्तैका । २६ वसिष्ठ दशमेयं तु । २७ अथ सतीना गायत्रेऽस्या
देवी त्रिष्टुप् । २८ यत्र प्रावा नव-पल्लुपुष्टादि यच्चिद्वैल्लुल्लयौ परे मौसल्यौ च प्रजापतेर्हविश्वं द्रव्यांत्वा चर्मप्रसांसा वा ।
२९ यच्चित्तस पाकं । ३० आ वो व्यधिकास्माकं पादनितृच्छत्रिष्टुप्परौ तुषावाधिनोपत्यौ । ३१ त्वममे ह्यूना
हिरण्यस्तूप आमेयं त्रिष्टुयंत्वाष्टमीपोल्यौ च । ३२ इन्द्रस्य पंचोना ॥ [२] (मन्त्राः १८९)

३३ एत । ३४ त्रिश्विद्वाद्वाधिनं नवम्यंत्वे त्रिष्टुभौ । ३५ ह्ययान्येकादश सावित्रं नवमी जगत्याद्या च सा ङिगो-
वतदैवतपादा । ३६ प्र वो विंशतिः कण्वो घौर आमेयं प्रागायमूर्ध्व ऊ पु यौष्यौ । ३७ कीलं पंचोना मारुतं हि गायत्रं
तु । ३८ कद् । ३९ प्र यद्वा प्रागायं तु । ४० उक्तिष्टाष्टौ मासगस्त्वत् । ४१ यं रक्षति नव वरुणमित्रावर्यणां मध्ये तुच
आदित्येभ्यो गायत्रं हि । ४२ सं पृषन्दश पौष्णं । ४३ कडुदाय नव रौद्रं तृतीया मैत्रावरुणी चांयत्तुचः सौम्योऽयानुष्टुप् ।
४४ अमे पल्लुना प्रस्कण्वः काण्व आमेयं तु प्रागायमाद्यो हृचोऽन्युपसां च । ४५ त्वममे दशानुष्टुभमर्धचोऽन्यौ देवः ।
४६ गुपो पंचोनाधिनं तु गायत्रं ॥ [३] (मन्त्राः १९३)

४७ अयं दश प्रागायं तु । ४८ सह पोळ्योपत्यं तु । ४९ उपश्वतुष्कतानुष्टुभं तु । ५० उतु एवं सतीना सौम्यं
नवाद्या गायत्रोऽन्यस्तुचो रोगान् उपनिपत् । ५१ आभि एवं पंचोना मय्यो द्वित्रिष्टुयं । अंगिरा इन्द्रतुल्यं पुनर्मित्रस्तभ्य-
ध्यायस्तस्य इतींद्र एवास्य पुत्रोऽजायत । ५२ एवं तु त्रयोदशयंत्वे त्रिष्टुभौ । ५३ न्यू प्वेकादशांये त्रिष्टुभौ । ५४ मा
नोऽस्या त्रिष्टुप् पष्टममी नवमी च । ५५ दिवश्चिद्वैती जातं हि । ५६ एष प्र पद् । ५७ प्र मेदिष्टार । ५८ नू चित्तव
नोधा गौतम आमेयं हि चतुस्त्रिष्टुयं । ५९ वया ह्यस्त वैश्वानरीयं । ६० वादि पंच । ६१ अस्मा दनु पोळन ॥ [४]
(मन्त्राः १९९)

६२ प्र सतीना । ६३ एवं नव । ६४ कृष्णे पंचोना मारुतं त्रिष्टुयं । परमांयेमिन्द्रा । ६५ यथा दम पराजयः
सायत्यो द्वैपदं तद्य । ६६ रयिः । ६७ वनेषु । ६८ श्रीमन् । ६९ नुयः । ७० वनेमिन्द्रादम । ७१ उप प्र दम ।
७२ नि पाय्या । ७३ रयिनं । ७४ उपमयंतो नव गोवमो गार्गमो गायत्रं तु । ७५ नुयस्य पंच । ७६ ता मे ।
७७ कथा । ७८ आभि त्वा गायत्रं तु । ७९ हिरण्यवेतो द्वादशाष्टौ तृचो त्रिष्टुभौऽपिर्हो द्रव्यांत्वा या गायमाय । ८०
इथा पोळ्योद्वं पावतं हि यामित्यरयो निपातिनो दृष्यन्मनुष्यधर्मां केत ॥ [५] (मन्त्राः २०५)

८१ इन्द्रो नय । ८२ उवो पु पद् जगयंतं । ८३ अथानि जगते । ८४ अथानि विजति । पञ्चमम पंक्तिः
गायत्रैष्टुभास्तृचाः प्रगायः । ८५ प्र ये द्वादश मारुतं त पंचम्यंत्वे त्रिष्टुभौ । ८६ मय्यो दम गायतं । ८७ प्र यथा
पद् जागते । ८८ आ विष्टुमन्त्रिणांये प्रत्यापवेत्री पंचमी विराद्वसतः । ८९ आ नो वन विष्टुं तं तु पंच या गायतं
च जगायः पष्टी विराद्वसता । ९० कडुमीनी नव गायत्रोपास्तुत् । ९१ एवं सौम्य इन्द्रिरा सौम्यं पंचम्यानि
गायत्रो द्वादशोभिश्च । ९२ एता उ त्वा हृद्वोपरं चतुर्जगयति चतुर्जगति तृचोऽपि अथिनः । ९३ अथिनां
द्वादशाष्टौषोमीदमातामिनोऽनुष्टुभ उपांसावित्रो गायत्रोऽष्टमी जगती च । ९४ इमे सौम्य इन्द्रावमोऽपि त्रिष्टुभः ।
पूर्वो देवास्तपः पादा देवास्तपो मिमोऽप्येतां विमोऽवदेवो पदेवत् ता नूयः । [६] (मन्त्राः २१३)

९५ द्वे एवादर्शापसाय सायवे । ९६ स प्रमथान नव द्विजोऽस्ते । ९७ अद्विजोऽपि त्रिष्टुभं नव । ९८ यथा
तुचं वैश्वानरीयं । ९९ जातवेदस एवा जातवेदस्यमेवानीमेवमूर्ध्वमि सुवन्तमानीहवन्तः । १०० म यो द्विजो
षार्पागिरा कज्जधोऽरीपसह देवमयमानुषधमः । १०१ प्र मेदिन एवास्तु तुच आता मय्योऽपि त्रिष्टुभः ।
(१०२) अथानिः (१०३) वसिष्ठाः । १०४ वसिष्ठाः (१०५) इन्द्रावर्ध्वं-पत्यं (१०६) जगयते (१०७) विमोऽपि-
पादस्तपः देवास्तपः (१०८) धेयः । (१०९) उपनिपत् सतीनेषोऽपि ह्युक्तं विमोः । (११०) देवमोऽपि त्रिष्टुभः ।
नदेवो । पदेवत् । (१११) एवास्तुपसाय । (११२) सुवन्तमानीहवन्तः । (११३) तु जगयति त्रिष्टुभः ।
ममंयति त्रिष्टुभः ।

१८३ हमी सेवना सिन्दूर । १८३ सनेली । १८४ मोविनेव । १८५ पंगमा एकीभायमितवी पावैश्वर्यदिपा ।
 सिन्दूरपदी मवावृहवी यमयपवा । १८६ इंदं मिने मम सिन्दूरने । १८७ यमयवृव । १८८ य इंद्रापी यमो
 व । १८९ वि सली । १९० सने मवायैव सु पंगमने सिन्दूरमी । १९१ मवायैववा सिन्दूर । १९२ इंदं
 यमयवृवमी पावै विमोहनेववायैव सिन्दूरमी ॥ [३] (मन्त्राः १५९)

२२३ इदं विमलिकाम्बुं द्वितीयोत्पत्तौ गणेशः । २२४ इमा एकादश गौर्द्विमुक्ताः । २२५ त्रिं पद्मं
२२६ त्र्यम्बकं पञ्चभिः कथितं त्रैलोक्ये त्रिमूर्तयुतं त्रिभिः । २२७ मन्त्रः । २२८ आवासेकादशः ।
आवासेभ्यो दश जायते । २२९ का राषट्काद्यां गृह्यमन्त्राभ्यामावासी द्वितीया ककुत्स्थीयाचतुर्थी त्रि-
मूर्तयो पञ्चमी मनुमिश्रपञ्चमैतिसिद्धिदा कृदनी कृतिविग्राहिन्यो गायत्र्यः । २२१ कदिगा पञ्चोत्ता वैदवेदेव वा ।
(मन्त्राः १३५) [इति मयामोऽङ्कः । मन्त्राः १३७०]

१२२ प्र मो वैचित्र्येण मो विहास्ये । १२३ प्रपुः सप्तोपपत्तं तु । १२४ उपा उच्यते । १२५ कदा
सप्त सप्तमस्य दानमुनिव्यजमानः । १२६ अमदाभित्ति कश्चोपादानमुपुः पंचभिर्मात्रयसं तुष्टावांसे अनुष्टुभी मा
व्यरोमनोद्वंयोः संवादः । १२७ अभिगोकार्ज पञ्चमेवो द्वौपात्रिसाक्षेण तु पाकच्छेप सप्तमायत्तं तत्रातिष्ठतिः प
१२८ अमं जायताही । १२९ मं त्रमेकादश पञ्चदशी मत्रा मोऽभिजातपंचातिष्ठत्या । १३० पंद्र माहि द्वांस्या त्रि
१३१ द्वंदाय सप्त । १३२ एषा पञ्चपुषंमंद्वापंचोऽर्थेः । १३३ उमे सप्तदौ त्रिदुत्तिष्ठोऽनुष्टुभी गायत्री द्युति
१३४ आ एषा पञ्चमायसं संप्रवाष्टिः । १३५ द्वीयं नव पञ्चपंचायाः पंचांशोऽर्थे अष्टी । १३६ प्र मु सप्त मैत्रा
संयं विगोक्तदेवसं संया त्रिद्व ॥ [९] (मन्त्राः १३५)

१३७ सुपुम तृचमवित्तकर्त्तुः । १३८ प्र चतुर्धं वीर्यं । १३९ अस्तु श्रीवज्रकादत वैश्वदेवी मैत्रावरुणायि
 स्तित्र ऐंमासेवी मारुत्यंदासो वांहरवसा वैश्वदेव्यसा प्रिष्टुर्चमी वृद्धता वैश्वदेवमेतदेवमन्यासासवि सूक्तवयोगे वैश्वदेव
 सूक्तभेदप्रयोगे यत्तिं स देवता । १४० येदिवदे सतोना दीर्घतमा औच्य आसेन तु द्विप्रिष्टुर्धं तु विष्टुदन्मी वा
 १४१ यत्तिः । १४२ समिद्ध आयि आनुष्टुभर्मत्यं । १४३ प्र तत्त्वमीमष्टायानेवं तु तत्तिष्टुर्धं । १४४ इ
 प्र सप्त जागतं । १४५ तं पृच्छत पंचांथा प्रिष्टुर् । १४६ प्रिष्टुर्धं । १४७ कथा । १४८ मयीयत् । १४९
 मष्टः स चराजं । १५० पुरु तृचमीमिष्टुर् । १५१ मित्रं तव मैत्रावरुणं हि जागतं मैत्राया । १५२ सुवं सत् । १५३
 यजामहे चतुर्धं । १५४ विष्टोः पृष्टुर्धं हि । १५५ प्र वो जागतं त्वं द्यायस्तुवः । १५६ नव पंच । १५७
 अत्रोधि पलाशिनं त्वंस्ये प्रिष्टुर्धं ॥ [१०] (मन्त्रः १४३)

१५८ वसू भत्यानुष्टुप् । १५९ प्रधावा पंचधावापृथिवीयं तु जागत्वं तु । १६० ते हि । १६१ ऋषिः
पठ्नाभवं त्रिष्टुवं । १६२ मा नो ह्यधिकाश्चस्तुतिस्तु तृतीयापष्ट्यां जगत्स्यै । १६३ यदकंदः ससोना । १६४ अस्तु
द्विपंचाशदुपस्तवं स्वेतस्संशयोत्थापनप्रक्षप्रतिवाक्यान्यत्र प्रायेण ज्ञानमोक्षाक्षरप्रशंसा च पंचपादं साकंजानं ब्रह्मप्रवे
स शिष्यते सप्तार्धगर्भा गौरीरिति जगत्स्यः । एतदंतं वैश्वदेवं तस्याः समुद्रा इति वाचः समुद्रा नागोऽक्षरं सा प्रस्तर-
पंकितः शकमयमिति शकधूम उक्षाणं पृथिमिति सोमस्त्रयः केतिन इत्यग्निः सूर्यो वायुश्च केतिनश्चत्वारि वाग्वाच इदं
मित्रं सूर्यौ द्वादशेति संवत्सरसंस्थं कालचक्रवर्णनं यस्ते सरस्वत्यै यज्ञेन साध्येभ्यः परानुष्टुप्सौरी पञ्चन्यासिदेवता वांसा
सरस्वते सूर्याय वा । १६५ कया पंचोना संवाद्गोणस्त्येन्द्रमरुतां तृतीयापष्ट्युजो मरुतां वाक्यमंत्यस्तृतीयापष्ट्युजो मरुतां
इंद्रस्यैकादशी च मरुतांस्त्रिंशद्गो देवता ॥ [११] (मन्त्राः १३३)

इद्रस्यैकादशी च मस्तुवास्तिवद्वो देवता ॥ [११] (मन्त्राः १३३)

(१०५) श्रिष्टुवंत । (११०) पंचम्यंते । (१२०) पंचम्यौ । का राघद्वादशांश्या दुःस्वप्ननाशिनी गायत्रानुष्टुमैगिद्वा
विष्टारवृहती कृतिर्विराट् तित्तो गायत्र्यो द्वितीयोऽग्निर्या तृतीयाचतुर्थ्यौ काविराणष्टरूप्यौ पंचमी तनुतिरावा ।
(१२५) उप चरंति । (१२९) अतिशक्त्याप्यंश्या । (१३२) त्वया वयं । (१३६) ऽदेवते । (१३८) मयीव । (१५१)
घावाष्टुथिव्यं । (१६४) ऽएतदंतं तु । (१६५) ऽसंवादसूकीयाद्याऽगं । ऽसंवादस्तृतीयां । च श्रियां ।

घावापृथिव्यं । (१६४) ० एतदंतं तु । (१६५) ० संवादसूक्तीयाद्याऽग० । ० संवादस्तृतीया० । ०

१६६ तन्त्रगस्थो मारुतं हि द्वित्रिष्टुवंतं मित्रावरुणयोर्दक्षितयोर्दक्षीमप्सरसं दृष्ट्वा वासतीवरे कुंभे रेतोऽपतत्ततोऽ-
गस्थ-वसिष्ठात्रजायेतां । १६७ सहस्रमेकादशाद्यैत्री । १६८ यज्ञापज्ञा दश त्रिष्टुवंतं । १६९ महोऽष्टौ द्वितीया
विराट् । १७० न नूनं पंचागस्थेनैन्द्रे हविषि मरुतामुद्यत इन्द्रागस्थयोः संवाद पेन्द्रस्त्राद्या तृतीया चन्द्रवाक्यं चतुर्थी
चादौ बृहती तिस्रोऽनुष्टुभः । १७१ प्रति वः पण्मारुतं तु चतस्रोऽस्या मरुवतीयाः । १७२ चित्रस्तृचं गायत्रं ।
१७३ गायत्रसोना । १७४ त्वं राजा दश । १७५ मत्सि पलाजुष्टुभं तु त्रिष्टुवंतं त्वाद्या स्कंधोमीवा । १७६ मत्सि नः ।
१७७ आ चर्पणि प्राः पंच । १७८ यद् स्या । १७९ पूर्वाः पद् जाया-पत्योलोपासुद्राया अगस्थस्य च द्विचाम्भ्यां रत्यथं
संवादं ध्रुवतिवासी ब्रह्मचार्यस्ये बृहत्पादी अपश्यत् । १८० युवोर्दशाश्विनं वै । १८१ कटु नव । १८२ अभूदिदमष्टौ
पप्यंत्ये त्रिष्टुभौ । १८३ तं जुंजाथां पद् ॥ [१२] (मन्त्राः १४२)

१८४ ता वा । १८५ कतरैकादश द्यावापृथिवीयं । १८६ आ नो वैश्वदेवं । १८७ पितुं न्वस्त्रस्तुतिर्गायत्रं त्वाद्या-
नुष्टुभार्मा तृतीया पंचम्याद्यश्च तिस्रोऽनुष्टुभोऽस्या च बृहती वा । १८८ समिद्ध आप्रियः । १८९ अग्ने नयाष्टावानेयं ।
१९० अनवर्णं बार्हस्पत्यं । १९१ कंकतः पोलशोपनिपदानुष्टुभमन्त्रणसौम्यं विपशंकावानगस्थः प्राग्ब्रीहशम्याद्यास्तिस्रो
महापंकयोः महाबृहती च ॥

॥ शतार्चिनां मण्डलं तु समासं प्रथमं त्विति ॥ [प्रथममण्डलस्य मन्त्राः २००६]

य आंगिरसः शौनहोत्रो भूत्वा भार्गवः शौनकोऽभवत्स गृत्समदो द्वितीयं मंडलमपश्यत् । १ त्वमग्ने जागतं तु ।
२ यज्ञेन ससोना । ३ समिद्ध एकादशाग्रं सप्तमी जगती । ४ हुवे नव सोमाहुतिर्भागवो ह । ५ होताष्टावानुष्टुभं ।
६ इमां मे गायत्रं हि । ७ धेष्टं पद् । ८ वाजयसिवांत्यानुष्टुप् ॥ [१३] (मन्त्राः १५९)

९ नि होता । १० जोहूत्रः । ११ ध्रुवि सैकेंद्रं विराट्स्थानमृतैः स्यां । १२ यो जातः पंचोना । १३ ऋतुः
ससोनांत्या त्रिष्टुप् । १४ अध्वर्यवो द्वादश । १५ प्र ष दश । १६ प्र वो नवांत्या त्रिष्टुप् । १७ तदस्मै द्वित्रिष्टुवंतं ।
१८ प्रातः । १९ अपायि । २० वयं ते स नो विराटरूपा । २१ विश्वजिते पद् त्रिष्टुवंतं । २२ त्रिकटुकेषु चतुष्क-
मप्यंत्यतिशक्रमंत्याष्टिवां । २३ गणानामेकोना ब्राह्मणस्त्यं ह बार्हस्पत्यास्तु द्युलिंगाः पंचदश्यंत्ये त्रिष्टुभौ ॥ [१४]
(मन्त्राः १५७)

२४ सेनां पोलशांत्या त्रिष्टुद्वादशी च सैद्री च । २५ इंधानः पंच जागतं तु । २६ ऋजुश्वतृष्कं । २७ इमा-
रूपूना कूर्मो गार्गसमदो हि वादित्येभ्यः । २८ इदमेकादश वारुणं । २९ धृतम्रताः सप्त वैश्वदेवं । ३० ऋतमेकादश
जगद्यंतं पृथैद्रासौमी सरस्वति त्वमिति सारस्वतोऽर्धर्चो यो नो बार्हस्पत्या तं वो मारुती । ३१ अस्माकं सप्त वैश्वदेवं
त्रिष्टुवंतं । ३२ अस्य मेऽष्टौ जागतं न्यनष्टुवंतं द्यावापृथिव्यैका द्वे ऐंद्र्यौ त्वाष्ट्र्यौ वा द्वे द्वे राकासिनीवात्योरन्या लिंगोक्त
देवता । ३३ आवे पंचोना रौद्रं । ३४ धारावरा मारुतं त्रिष्टुवंतं । ३५ उपेमपोनप्त्रीयं । ३६ तुभ्यं पलूतस्यं तु
जागतं तु ॥ [१५] (मन्त्राः १३७)

३७ मंदस्व । ३८ उडु ष्ट एकादश सावित्रं । ३९ प्रावागेवाष्टाश्विनं । ४० सोमापूषणा पद् सोमापौषगमंत्योऽ-
र्धर्चोऽप्यदितेः । ४१ वायो सैका गायत्रमुक्ता देवताः प्रउगेणाद्ये तु तृचैः शर्थेद्रवापयो द्यावापृथिव्योऽप्यस्त्रचो ह्यविधानो
वा तृतीयः पादो वामेयोऽदितमेऽनुष्टुभौ बृहती च । ४२ कनिक्कदृचं । ४३ प्रदक्षिगिज्जागतं मध्येऽतिशक्रार्पष्टिवां ।
पुताभ्यामृषिरप्यनि वाऽयमानं शकुंतं तुष्टाव ॥

॥ इति गार्गसमदं द्वितीयं मंडलं समाप्तम् ॥ [द्वितीयमण्डलस्य मन्त्राः ४२९]

(१६९) विराट्संकिः । (१७०) वार्दो च बृहती । (१८३) ऋग्विधाने, १२६६६॥ नृतीयांये । ०३श्या बृहती-
पानुष्टुभा । (१९१) ०६सम्याद्यश्च तिस्रो । ०निपदपृणसौम्यमानुष्टुभं ।

(३) पप्यंति जगत्स्यः जगत्स्यौ । (२३) ब्राह्मणस्त्यं ह । (२७) इमा गिरः वादित्यं । (२८) वादगमुपांश्या
दुःस्वप्ननाशिनी । (२९) पप्यंतिद्रासौमी..... नो बृहस्पतिस्त्वोऽन्या । (३५) ०नप्त्रीयं, ०नप्यं ।

मस्याभिनावायुरयाचत । १६ आ सत्यः सैकेंद्रं । १७ एवं महौ असिक्न्यामेकपदा । १८ अयं पंथाः सप्तोना संवाद
इंद्रादितिचामदेवानां ॥ [२१] (मन्त्राः १४८)

१९ एवैकादश । २० आ नः । २१ आ यातु । २२ यत्तः । २३ कथोपांत्यास्तिस्रः ऋतदेव्यो वा । २४ का
सुष्टुतिरुपांत्यानुष्टुप् । २५ को अघाष्टौ । २६ अहं मनुः सप्ताद्याभिस्तिसृभिर्द्रुमिवात्मानमृषिस्तुष्टावेन्द्रो वात्मानं
परा नवाष्टौ वा इयेनस्तुतिः । २७ गर्भे नु पंचांत्या शक्नोती । २८ एवा युजैद्रासोमं वा । २९ आ नः स्तुतः । ३०
नकिंश्रुतिर्विशतिर्वाक्षित्तुच उपस्यश्च गायत्रं ह्यष्टम्यंसे अनुष्टुभौ । ३१ कया पंचोनाभी पु पादनिचूत् । ३२ आतू नश्र-
तुर्विशतिरंस्याभ्यामिन्द्राभौ स्तुतौ ॥ [२२] (मन्त्राः १५९)

३३ प्र ऋभुभ्य एकादशार्भवं वै । ३४ ऋभुर्विभ्वा । ३५ इहोप नव । ३६ अनशोऽत्या त्रिष्टुप् । ३७ उप नोऽष्टौ
चतुरनुष्टुपंतं । ३८ उतो हि दश दाधिकं हि घावाष्टयिन्याया । ३९ आशुं पळंत्यानुष्टुप् । ४० दधिक्राव्णः पंच चतस्रो-
त्या जगत्योऽस्या सौरी । ४१ इंद्रा को वामेकादशैद्रावरुणं तु । ४२ मम दिता दश त्रसदस्युः पौरकुत्स्यः पळाघा
आत्मस्तवः । ४३ क उ भ्रवस्तस पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोश्रौ त्वाश्विनं हि । ४४ तं वां । ४५ एष स्य त्रिष्टुपंतं ।
४६ अग्रं वायव्याघैद्रवायवं तु गायत्रं । ४७ वायो चतुष्कमाघा वायव्यानुष्टुभं तु । ४८ विहि पंच वायव्यं । ४९ इदं
वां पळैद्रावार्हस्पत्यं गायत्रं । ५० यस्तस्तंमैकादश वार्हस्पत्यमंये ऐंश्रौ चोपांत्या जगती ॥ [२३] (मन्त्राः १४४)

५१ इदमुपस्यं तु । ५२ प्रति प्या सप्त गायत्रं । ५३ तद्देवस्य सावित्रं तु जागतं । ५४ अभूदेवः पट् त्रिष्टुपंतं ।
५५ को वा दश वैश्वदेवं त्रिगायत्र्यंतं तु । ५६ मही सप्त घावाष्टयिनीयं । ५७ क्षेत्रस्याष्टौ तिस्रः क्षेत्रपंथाः शुना-
यैका परा पुरउजिक् सात्या च शुनासीराभ्यामुपांत्ये सीतायै ते चानुष्टुभावाघाचतुर्थ्यौ च । ५८ समुद्रादेकादशाग्नेयं
जगत्यंतं सौर्यं वापं वा गन्धं वा घृतस्तुतिर्वा ॥

॥ इति वामदेव्यं चतुर्थं मंडलं समाप्तम् ॥ [चतुर्थमण्डलस्य मन्त्राः ५८९]

नमोऽग्निभ्यो नमोऽग्निः पंचमे मंडलेऽनुष्णगोत्रमाग्नेयं विद्यात्वंकयंतस्य च सूक्तस्य शेषमानुष्टुभं । १ अथोधि द्वादश
बुधगविष्टिरौ । २ कुमारं कुमारो वृत्तो वा जान उभौ वा शक्नोतं कं वीत्यृचोस्तु वृश एव । ३ त्वमग्ने वसुधुतः + । ४
त्वामग्ने एकादश । ५ सुसमिद्धायाग्रं गायत्रं । ६ अग्निं तं दश पांक्तं । ७ सत्ताय इयः पंक्त्यंतं । ८ त्वामग्ने सप्त
जागतं ॥ [२४] (मन्त्राः १५२) [इति तृतीयोऽष्टकः । मन्त्राः १२०९]

९ त्वामग्ने गयोऽस्यापंचन्यौ पंक्ती । १० अग्न ओजिष्मंत्याचतुर्थ्यौ च । ११ जनस्य पट् सुतंभरो जागतं । १२
प्राग्नयेः । १३ अचंतो गायत्रं तु । १४ अग्निं स्तोमेन । १५ प्र वेधसे पंचांगिरसो धरुणः । १६ गृहस्पृहः पंक्त्यंतं
हि । १७ आ यज्ञः । १८ प्रातर्मुक्तवाहा दितः । १९ अम्यवस्था यत्रिगायत्र्यावनुष्टुभौ विरादरूपा । २० यमग्ने
चतुष्कं प्रयस्वंतः पंक्त्यंतं ह । २१ मनुष्वत्ससः । २२ प्र विश्वसानान्विश्वसाना । २३ अग्ने घुमो विश्वचर्पणिः ।
२४ अग्ने एवं गौपायना लौपायना वा यंधुः सुयंधुः ध्रुतयंधुर्विप्रयंधुश्चैकचा द्वैपदं । २५ अस्था वो नव वसुधव आनु-
ष्टुभं । २६ अग्ने गायत्रमन्त्या लिंगोक्तदेवता । २७ अग्नस्वंता पट् त्रैवृष्णपौरकुत्स्यौ द्वौ धरुणग्रसदस्यू राजानौ भारत-
स्त्राश्वमेधोऽस्यास्तिस्रोऽनुष्टुभो नात्मात्मने दद्यादिति सर्वास्वग्निं केचिदंत्यैद्रावनी । २८ समिद्धो विश्ववाराग्नेयो त्रिष्टुगजगती
त्रिष्टुयनुष्टुगायत्र्यौ । २९ न्ययमा पंचोना गौरीवीतिः शाक्य ऐंद्रमुशना यदौशनसो वा पादः । ३० क स्य यभृक्कृगं-

(२८) युजैद्रासोमं । (३०) ह्यष्टम्यंते । (४२) आत्मस्तवः । (४७) ० मानुष्टुभं एवाघा वापया ।
(५७) आघा चतुर्थी च; ते अनुष्टुभावाघा च चतुर्थी च ।

+ (३) आघा विराद् तृतीया मारुतरौद्रावैष्णवी ।

(१०) अंत्या चतुर्थी च । (२१) मनुष्वत्ससः । (२२) प्र विश्वसाना । (२६) अंथा वैश्वदेवी; अंथा
वैश्वदेवी वा । (२७) वृष्णिपौरकुत्स्यौ । त्रैवृष्णाः पौरकुत्स्यौ ।

चयोऽप्यत्र राजा स्तुतः । ३१ इंद्रो रथाय ससोनावस्युरुमिति कौत्स्यौशनसौ वा पादौ परेंद्राकौसी । ३२ अरंदां
गातुः ॥ २५ ॥ (मन्त्राः १६८)

३३ महि दश प्राजापत्यः संवरणः । ३४ अजातशत्रुं नव त्रिष्टुवंतं । ३५ यस्तेऽष्टौ प्रभूवसुरागिरसः पंक्त्यंतं । ३६
स आ गमत् पट् तृतीया जगती । ३७ सं भानुना पंचात्रिः । ३८ उरोरानुष्टुभं । ३९ यदिद्र पंक्त्यंतं । ४०
याहि नव त्र्युष्णिगाद्यंत्यानुष्टुम्मध्ये च सा सौरी तदादीतिहासः स्तुतिकर्मत्वाद्भिर्देवैव । ४१ को नु विंशतिर्विंशदेवं नैव
पोळ्वाद्यतिजगत्यावंलैकपदा । ४२ प्र शंतमा ह्यूनैकादशी रौद्री । ४३ आ धेनवस्न्यूना । पृतयोरांलैकपदा । ४४
तं प्रनथा पंचोना काश्यपोऽवत्सारोऽन्ये च ऋषयोऽत्र दृष्टलिंगा द्वित्रिष्टुवंतं । ४५ विदा एकादश सदाष्टुणः । ४६ ह्योऽ
प्रतिश्रुचोऽस्त्यो हृचो देवपत्नीस्तवोऽस्त्या त्रिष्टुद्वितीया च ॥ [२६] (मन्त्राः १४६)

४७ प्रयुजंती सप्त प्रतिरथः । ४८ कटु पंच प्रतिभानुर्जागतं । ४९ देवं वः प्रतिप्रभोऽस्त्या तृणपाणिः । ५० विभः
स्वस्यात्रेयः पंक्त्यंतं । ५१ अग्ने पंचोना चतस्रो गायत्र्यः पल्लुगिहस्तिस्रो जगत्यास्त्रिष्टुभो वात्ये भनुष्टुभौ । ५२
इयावाइव श्यूना इयावाशो मारुतं ह तत्पंक्तिः पष्टयंसे च । ५३ को वेद पोळश ककुब्जहस्यनुष्टुप्पुरवधिक ककुब्जो-
नृदत्तौ गायत्री सतोवृहती ककुभौ गायत्री सतोवृहत्तौ ककुप्सतोवृहती । ५४ प्र शर्धाय पंचोना जागतमुपांस्या त्रिष्टु
५५ प्रयज्यवो दशांस्या त्रिष्टुप् । ५६ अग्ने नव चार्हतं तृतीयासप्तम्यौ सतोवृहत्तौ । ५७ आ रुद्रासोऽष्टौ द्वित्रिष्टुवंतं ।
५८ तसु । ५९ प्र चरितष्टुवंतं । ६० इंके द्विजगर्थंतमाग्नेयं च वा । ६१ के छेकोना गायत्रे इयावाइवोऽत्र वैद्वरती
मरंतपुरगीक्री दाल्भ्यं रथयोतिं मरुतश्च दानतुष्टः प्रशांसं बुद्ध्वा च तरंतमहिषीं शशीयसीं पंचम्यनुष्टुप्प्रगमी सतोवृहती ।
६२ कतेन नव श्रुतविन्मैत्रावरुणं वै तत् ॥ २७ ॥ (मन्त्राः १६४)

६३ ऋतस्य सप्तार्चनाना जागतं । ६४ वरुणं पंक्त्यंतं तु । ६५ यश्चित्त पडातहव्यः । ६६ आ चिक्किमानुष्टुभं
तु । ६७ वक्रिथा पंच यजतः । ६८ प्र वो गायत्रे । ६९ त्री रोचना चतुष्कसुरचकिः । ७० पुरुक्का गायत्रे तु ।
७१ आ नमृचं बाहुवृक्तः । ७२ आ मित्र औणिहं । ७३ यदश दश पौर आधिर्न तदानुष्टुभं तु । ७४ कृत् ।
७५ प्रवि नदावस्युः पंक्तिः । ७६ आ भाति पंचात्रिः । ७७ प्रातयांवाणा । ७८ अभिनी नय सप्तपारिस्वृणिगादि
चतुर्थी त्रिष्टुपंचानुष्टुभोऽस्त्याः पंच गर्भस्ताधिप्युपनिपत् । ७९ माहे दश सत्यश्रवा उपस्थं तु पंक्तिः । ८० तुपुमागं
पट् । ८१ युजं पंच इयावाइवः सावित्रे तु जागनं । ८२ तस्यवितुनैव गायत्रमाद्यानुष्टुप् । ८३ अष्टदशतिः पात्रेय-
मुपांस्यांशो अनाय उपोऽयानुष्टुप् । ८४ वक्रिथा तृचं पार्थिवमानुष्टुभं । ८५ प्र यम्रजिष्टौ चारुणं । ८६ इंद्रापी
परेंद्राग्रमानुष्टुभं विगष्टपूर्वां । ८७ प्र वो नवैवयामरुमाग्नमनिजागतं ।

॥ इति आत्रेयं पंचमं मंडलं समाप्तम् ॥ [पञ्चममण्डलस्य मन्त्राः ७२७]

अथर्ववेदी अष्टात्रः पद्यं मंडलमपश्यत् । १ एवं अग्ने ससोना ॥ [२८] (मन्त्राः १७७)

२ एवं इंद्रादसानुष्टुभं शक्यंतं । ३ अग्नेऽष्टौ । ४ यथा होतः । ५ हुवे यतः । ६ प्र नयता । ७ युजंती
वैश्वदेवो वि द्विजगर्थं । ८ पृथस्यांस्या त्रिष्टुप् । ९ अदश । १० पुरो वो द्विजती । ११ गायत्रे पट् । १२
नये । १३ स्वहिषा । १४ अग्ना य श्रानुष्टुभं शक्यंतं । १५ ह्यमस्य पंचोना यौतहस्य अग्निं जागं प्राददाता-
स्तुतिर्नवदशैः शक्यं पष्टयतिशक्यंनुष्टुप्युहाया उपोऽये । १६ तस्यमैष्टाच्यार्तिनाहागं वरंमानागा यद्वि च मम-
विद्वद्वर्त्तयन्तुर्वै शक्ये ॥ [२९] (मन्त्राः १६०)

(२८) इंद्रादसानुष्टुभः म० । अत्रेयं देवः । (२९) १ पंचोना अनुष्टुप्युहाया यामयै इंद्रावर्त्तयन्तुर्वै शक्यं ।

२ १० पुरो वो द्विजती । (३१) त्रिष्टुपंचोऽस्त्या अनुष्टुभो गर्भस्ताधिप्यः । त्रिष्टुपंचानुष्टुभं ।

(३) वैश्वदेवः ।

१७ पिब पंचोनेंद्रं त्रैष्टुभं द्विपदांतं । १८ तमु द्रुहि । १९ महान्ससोना । २० घौर्न वि पिप्रोर्विराद् । २१ इमा उ द्वादश नवम्येकादशयौ वैश्वदेव्यौ । २२ य एक एकादश । २३ सुत हृदश । २४ घृषा । २५ या ते नव । २६ क्षुधी नोष्टौ । २७ किमस्यांस्या चायमानस्याभ्यावर्तिनो दानस्तुतिः । २८ आ गावो गव्यं द्वितीयैर्द्वी वांत्पश्र पादो-
ऽस्यानुष्टुब्जागतस्तृचो द्वितीयादिः ॥ [३०] (मन्त्राः १३२)

२९ इंद्रं पद् । ३० भूयः पंच । ३१ अभूरेकः सुहोत्रस्तु चतुर्थी शकरी । ३२ अपूर्या । ३३ य ओजिष्ठः शुन-
होत्रस्तु । ३४ सं च त्वे । ३५ कदा नरस्तु । ३६ सत्रा । ३७ अर्वाक् । ३८ अपात् । ३९ मंद्रस्य । ४० इंद्रं पिब । ४१ अहेळमानः । ४२ प्रत्यस्मै चतुष्कमानुषुभं बृहस्पतं । ४३ यस्त्योष्णिहं । ४४ यो रयिवश्चतुर्विंशतिः
शंयुर्बाह्वत्यो ह्यादौ पळनुष्टुभस्तिस्रश्च विराजो मध्यमैव वासां । ४५ य आनयस्त्रयस्त्रिंशद्वायत्रं पुरुतममतिनिचू-
दधि ब्रुवः पादनिचूदं पानुष्टुप्चैस्त्ये बृबुस्तक्षा दैवतं । ४६ त्वामिदि पळूना प्रागायं । ४७ स्वादुरेकत्रिंशद्गर्गः पंचादौ
सौम्योऽगव्यूत्यर्धेचो लिंगोक्तदेवतः प्रस्तोक इति त्रिष्टुबनुष्टुब्गायत्री द्विपदा साङ्ग्यस्य प्रस्तोकस्य दानस्तुतिः परौ तृचौ
रयदुष्टुभिदेवत्यावैर्द्वौऽस्त्योऽर्धेचो युजानो बृहती त्रिष्टुभमहि द्विपदा दिवस्पृथिव्या जगती ॥ [३१] (मन्त्राः १७६)

४८ यज्ञायज्ञा यधिका शंयुस्तृणपाणिक् पृथिसूक्तं प्रगायौ बृहती महासतोबृहती महाबाह्वत्योर्वाहती प्रगाथात्रित्याग्नेच्यः
काकुभः प्रगाथः पुरउष्णिगबृहस्पतिजगतीति मारुःस्योऽस्यास्तिस्त्रो वासां लिंगोक्तदेवताः काकुभः प्रगाथः पुरउष्णिगबृहतीति
पौष्ण्यो बृहती महाबृहती यवमभ्यांस्यानुष्टुम्मारुःस्योऽस्या घावाभूम्योर्वा पृथेर्वा । ४९ स्तुपे पंचोन क्रजिष्ठा ह वैश्वदेवं ह
शक्यतं । ५० हुवे चः । ५१ उदुत्पयोळश श्युणिगनुष्टुभं । ५२ न तत्प्यूना सप्तम्याद्याः पद्गायत्र्यश्चतुर्दशी जगती ।
सुहोत्रादयोऽनुक्तगोत्रा भारद्वाजाः पौशा बृहस्पतेर्दोःपंतेर्वा भरतस्य । ५३ वयं दश पौणं तद्गायत्रं यै यां पूषन्ननुष्टुप् ।
५४ सं पूषन् । ५५ एहि वां पद् । ५६ य एनमंत्पानुष्टुप् । ५७ इंद्रा न्वैंद्रं च । ५८ शुक्रं चतुष्कं द्वितीया
जगती । ५९ प्र नु दशैर्द्राग्नं तु बाह्वंतं चतुरनुष्टुभं । ६० अयत्वंचोना गायत्रं तु त्रिष्टुबादि त्रिष्टुबृहस्पनुष्टुभं ।
६१ इयं पळूना सारस्वतं त्रिजगत्यादि जगती त्रिष्टुभं ॥ [३२] (मन्त्राः १६६) [इति चतुर्थोऽष्टकः । मन्त्राः १२८९]

६२ स्तुप एकादशाधिनं तु । ६३ क्व त्वैकपदांतं त्रैष्टुभं । ६४ उदु भिये पळपस्पं तु । ६५ एषा स्या । ६६
वपुर्वैकादश नारुतं । ६७ विशेपां नैत्रावरुणं । ६८ क्षुधी वामैत्रावरुणसुपांये जगत्यौ । ६९ सं वामघावैर्द्रावैष्णवं ।
७० घृतवती पद् घावापृथिवीयं जागतं । ७१ उदु प्य सावित्रं त्रिष्टुभं । ७२ इंद्रासोमा पंचैद्रासोमं । ७३ यो
अदिमिष्टुचं बाह्वत्स्यं । ७४ सोनारुद्रा चतुष्कं सौनारौद्रं । ७५ जीमूतस्यैवैकोना पायुर्भारद्वाजः संप्रामां गान्धर्वकोऽ-
भितुष्टाव चर्न धनुर्ज्यानालीं इषुधिं जगत्पथं साराधिनं रश्मीनश्चान् रथं रयगोराजगत्याद्या लिंगोक्तदेवता द्वाभ्यामिष्टुन्
प्रतोदं हस्तरां द्वाभ्यामिष्टुन् पराः पंस्यादयो लिंगोक्तदेवताः संप्रामानास्त्रिषोऽस्यानुष्टुबुजीत आलाकतेति च द्वे द्वे ॥

॥ इति भारद्वाजं पष्ठं मंडलं समाप्तम् ॥ (पष्ठमण्डलस्य मन्त्राः ७३५)

सप्तमं मंडलं × यस्तिष्ठोऽपश्यत् । १ अग्निं पंचाधिका विराजोऽष्टादशाद्याः ॥ [३३] (मन्त्राः १४३)

२ सुपस्वैकादशाग्रं । ३ अग्निं वो दश । ४ प्र वः । ५ प्राग्नये नव वैश्वानरीयं तु । ६ प्र सत्राजः सप्त । ७
प्र वो देवं । ८ इंघे । ९ अशोधि पद् । १० उपो न पंच । ११ महान् । १२ अगन्नं तृचं । १३ प्राग्नये
वैश्वानरीयं । १४ समिधा बृहस्पदि । १५ उपसपाय पंचोना गायत्रं । १६ एना वो द्वादश प्रागायं । १७ अग्ने
भव सप्त द्वैपदं त्रैष्टुभं । १८ त्वे ह पंचाधिकैर्द्रं सुदासः पैंजवनस्योवाश्वत्सो दानस्तुतिः । १९ यस्तिग्मशृंग एका-
दश ॥ [३४] (मन्त्राः १६६)

(२८) द्वितीयैर्द्वी वांत्पश्र । (४७) बृहती त्रिष्टुब्द्विपदा । (६३) त्रैष्टुभं आपा विराद् । (७३) सोनारौद्रं ।
(७५) गोराजगत्यादि । साम्यामिष्टुः । × योऽद्व्यः संभूतो वसवीवरीषु गृध्रमागानु पुष्करे स्थितवान्मयवर्नः पुष्करं
तत्रं विश्वदेवा अथाप्यनुत्पारपचतो नहत्तपश्चकाराष्टमिन्द्रमन्त्रैर्ऋषिभिर्नो दृष्ट्वांस्तपसा पूर्वं त्वोमभागान्परितुष्टः शक्रः
प्रभूते परप स शुनवो नाम जडे वसतः धैष्ट्यकर्मनः स ।

२० उग्रो दश । २१ असावि । २२ पिय नव वैराजसृतेऽस्यां । २३ उदु पद् । २४ योनिः । २५ आ नः । २६ न सोमः पंच । २७ इंद्रं नरः । २८ महागणः । २९ अयं सोमः । ३० आ नः । ३१ प्र चो द्वादश गायत्रिचिरालंतं । ३२ सो पु ससाधिका प्रागाथं तृतीया द्विपदा सौदासैरनं प्रक्षिप्यमाणः दक्षितस्यं प्रगाथमालेमे सोऽयं उक्तेऽदह्यत । तं पुत्रोक्तं वसिष्ठः समापयतेति शाट्वायनकं वसिष्ठस्यैव हतपुत्रस्यापमिति तांडकं । ३३ श्वित्यं चः पञ्च संस्तवो वसिष्ठस्य सपुत्रस्येद्रेण वा संवादः । ३४ प्र शुक्रा पंचाधिका वैश्वदेवं हाद्या एकविंशतिद्विपदा अत्रामहं उक्तरोऽहिर्बुध्न्याय । ३५ श नः पंचोना शान्तिः ॥ [३५] (मन्त्राः १५५)

३६ प्र वल्ल नव । ३७ आ योऽष्टौ । ३८ उदु १५ सावित्रमंथे वाजिन्यां भगमिति मागो वाचं च । ३९ ऊर्ध्वः स वैश्वदेवं तु । ४० ओ ध्रुष्टिः । ४१ प्रातर्भागं जगत्याद्या लिंगोक्तदेवतां त्योपस्या । ४२ प्र ब्रह्माणः पद् वैश्वदेवं तु । ४३ प्र वः पंच । ४४ दधिकां दाधिकं जगत्याद्या लिंगोक्तदेवता । ४५ आ देवश्चतुष्कं सावित्रं । ४६ इमा त्रिष्टुवंतं । ४७ आपो यमापं । ४८ ऋभुक्षण आर्भवं मंथ्या वैश्वदेवी वा । ४९ समुद्रज्येष्ठा आपं । ५० आ मो मैत्रावरुणयानेयी वैश्वदेवी नदीस्तुतिर्जागतमंस्थातिजगती शक्ती वा । ५१ आदित्यानां तृचमादित्यं तु । ५२ आदित्यास्तः । ५३ प्र छावा छावापृथिवीयं । ५४ वास्तोष्पते वास्तोष्पत्यं । ५५ अमीवहाष्टौ वास्तोष्पत्याद्या गायत्री तेषां स्युपरिष्टाद्बृहत्यादयोऽनुष्टुभः प्रस्वापिन्य उपनिपत् । ५६ क ई पंचाधिका मारुतं हाद्या एकादश द्विपदाः । ५७ मरुतः सप्त । ५८ प्र साकमुक्षे पद् । ५९ यं ग्रायं ध्वे द्वादश त्रिप्रगाथादि नवम्याद्या गायत्र्योऽत्यानुष्टुप्त्रौ द्वौ सृष्टुविमोचनी ॥ [५९] (मन्त्राः १५९)

६० यदद्य मैत्रावरुणं तु वै सौर्याद्या । ६१ उदां सप्त । ६२ उत्सूर्यः पळाद्यास्तित्तः सौर्यः । ६३ उद्देतीति वाचं पंचमाः । ६४ द्विधि पंच । ६५ प्रति वां । ६६ प्र मित्रयोरेकोना गायत्रं दशम्यादयस्त्रयः प्रगाथाः पुरदणिकं च त्र्याद्या दशादित्यास्तित्तः सौर्यः । ६७ प्रति वां दशाश्विनं तु तत् । ६८ आ शुभ्रा नव सप्तद्या विराजः । ६९ आ वा रथोऽष्टौ । ७० आ विश्ववारा सप्त । ७१ अप स्वसुः पद् । ७२ आ गोमता पंच । ७३ अवारिधम । ७४ इमा उ वां पद् प्रागाथं । ७५ व्युषा अष्टा उपस्यं तु वै । ७६ उदु सप्त । ७७ उपो रुहचे पद् । ७८ प्रति पंच । ७९ व्युषाः । ८० प्रति तृचं ॥ [७७] (मन्त्राः १५०)

८१ प्रत्यु पद् प्रागाथं । ८२ इंद्रावरुणा दशैद्रावरुणं ह जागतं तु । ८३ युवां नरा । ८४ आ वां पंच । ८५ पुनीपे । ८६ धीराष्टौ वारुणं ह । ८७ रदत्सप्त । ८८ प्र शुंध्युवमंथ्या पादाविमोचनी । ८९ सो पु पंच गायत्रं वगत्स्यंतं । ९० प्र वीरया सप्त वायव्यं ह्यंश्र या द्विदुक्ताः । ९१ कुविदंग । ९२ आ वायो पंच । ९३ शुवि न्द्रा-वैदंगं तु । ९४ इयं वां द्वादश गायत्रमंथ्यानुष्टुप् । ९५ प्र क्षोदसा पद् सारस्वतं तु तृतीया सरस्वते । ९६ वृष्टु प्रगाथः प्रस्तारपांक्तिः परास्तित्तो गायत्र्यः सरस्वते । ९७ यजे दशैद्यादि चार्हस्पत्यमंथ्येद्वौ च तृतीयानवम्यावैद्व्याप्राङ्गस्ये । ९८ अध्वर्यवः ससोक्तदेवतांस्या । ९९ परो वैष्णवं त्रुमिर्त्येयंश्र तित्तः । १०० नू मर्तः ॥ [९८] (मन्त्राः १४५)

१०१ तित्तः पद् पार्जन्यं तु । १०२ पर्जन्याय तृचं गायत्रं । एते कुमार आग्नेयोऽपश्यदसिष्ठ पुत्र वा बुष्टिकामः । १०३ संवत्सरं दश पर्जन्यस्तुतिसंहृष्टान्मंद्कांस्तुष्टावाद्यानुष्टुप् । १०४ इंद्रासोमा पंचाधिकैद्रासोमं राशोतं शापामि-शापप्रायं पद् सप्त वाद्या जगत्य एकविंशतिप्रयोविंश्यां चाष्टादशी मारुजी च दशमी चतुर्दश्यावानेयौ वैष्णवकादश्यानुष्टु-न्नवमी द्वादशी त्रयोदशी सौम्यः सप्तदशी प्राण्यपमिपोळश्यावैद्यौ प्र वर्तयेति चतस्र एष्टो मा नोरक्ष इत्युपेयामन आसी-रुत्तरोऽर्धचः पृथिव्यंतरिक्षदैवतः ॥

॥ इति वासिष्ठं सप्तमं मंडलं समाप्तं ॥ (सप्तममण्डलस्य मन्त्राः ८४१)

परं गायत्रं प्राग्वत्समेः । ऋषिश्चातुष्कगोत्रः प्राङ्वात्स्यात्काण्वः । १ मा चिच्चतुर्विंशशान्मेधातिथिनेध्यातिथी पेंद्रं बाह्वं

(३२) प्रगाथमारमे । (५४) वास्तोर्वास्तोष्पत्यम् । (१०२) गायत्रं द्वितीया पादनिवृत् । (१०३) पर्जन्यस्तुतिः । (१०४) पंचाधिकैद्रासोमं । (१) प्रायोगिद्वांसो ।

द्विप्रगाथादि द्वित्रिष्टुबंतमाष्टं द्रुवंच प्रगाथोऽपश्यत्त प्रौरः सन्नातुः कण्वस्य पुत्रतामगात् हाद्योगिद्वालंगो यः स्त्रीभूत्वा
पुमान्मूल्य मेधातिथये दानं दत्त्वा स्तुहि स्तुहीति चतसृभिरात्मानं नृष्टाव पत्नी चार्यांगिरसी राक्षसी पुंस्यमुपलभ्यैतं
प्रीतात्मना नृष्टाव । २ इदं वतो द्विवचरिदाम्नेधातिथिरांगिरसश्च प्रियमेधः स्वाद्वोऽनुष्टुबंदाभ्यां मेधातिथिर्विभिदोदानं
नृष्टाव । ३ रिच चतुर्विंशतिर्मेधातिथिः प्रगाथं चतुष्टुर् गायत्री बृहती चोत्थाः कौरमागश्च पाकस्थानो दानस्तुतिः ।
४ यद्विद्व सैका देवातिथिस्तुचोऽप्यः पुरवपिगतः कुरुंगदय दानस्तुतिस्तत्पूर्वाश्चतसः पौण्यो वा ॥ [३९]
(मन्त्राः ३३५)

५ द्वाद्विकोत्तवारिगद् मन्नातिथिराक्षिने द्विदृष्ट्यनुष्टुबंतोऽद्याः पंचार्धवीद्वैधस्य करोदानस्तुतिः । ६ मर्हो इंदोऽ-
ष्टावचरिदाम्नास्तुचोऽप्यसितरिंदिरस्य पामोऽप्यस्य दानस्तुतिः । ७ प्र यद्वाः षड्विंशत्यनुर्वक्षो मातुं । ८ आ नरस्यधिका
सर्वसं भाक्षिनं ह्यानुष्टुभं तु । ९ आ नूनं सैका मशकगोऽप्ये गायत्र्या उपाने चाद्या चतुर्थी पक्षी चतुर्दशथे च नृष्टयः
पंचमी कुरुवदाम्नागात्रिष्टुविवाद् जगत्स्यः । १० यस्त्यः षट् प्रगाथोऽनदद् बृहती मध्येऽथोतिस्तुष्टुवास्तारोतिः
प्रगाथः । ११ त्वनने ददा वात आग्नेदे गायत्रोऽप्यः दैवी त्रिष्टुवागा प्रतिष्ठीनाया वर्षमाना ॥ [४०] (मन्त्राः १८३)
[इति पञ्चमोऽष्टकः । मन्त्राः १२३३]

१२ य इन्द्र प्रसस्तिमत्तवत औपिगं तु । १३ इन्द्रः सुपेसु मातुः । १४ यद्विद्व पंचोना गोपूतयश्चक्षुर्वै कायरा-
यनी । १५ त्वमभि ससोर्लोपिहं । १६ प्र मन्त्रार्ज द्वाद्योतिविधिः । १७ आ यानि पंचोना प्रगाथानि । १८ इदं न
मधिकदित्यमौपिहृत्नष्टम्यधिमं परागिस्तुमंतिनामं देवेभिर्गदितेगदिनिर् इति च हे हे । १९ तं गूयं सप्तविंशत्योम-
रिजनेवं वाहुनं प्रगाथं ह पितुं द्विपदांये वहुत्वंतो अमद्वयोदितेगुतिराधूँ उतिवमयेवृत्तावातिरेयः ।
२० आ गंगा षड्विंशतिर्नरितं ॥ [४१] (मन्त्राः २०६)

२१ यद्यसु हृत्तांये द्रुवंचे चित्रस्य दानस्तुतिः । २२ औ नमगधिनं विप्रगाथादि दृष्ट्यनुष्टुबंतोऽद्याः कुरुमथे-
व्योतिथी । २३ इतिव प्रिद्विषमना वैधस्य अष्टोदमौपिहं । २४ मन्त्रार्जचोऽप्यः सौवमश्च करोदानस्तुतिः
मुष्टुष्टु । २५ आ वा चतुर्विंशतिर्मेधावरतं दाम्नागात्रिथिने वैधवेन्द्र उर्योतिरिगमो । २६ गुरो पंचातिरावश्यो
वांगिरस्य आरिचनं विरददा वायव्यारवद्वोद्विवासी गायत्रीऽनद्विद्वी य विरदमुष्टु । २७ अथिगधो मयिगः
मनुर्वैववतो वैद्वेदेवं ह प्रगाथं । २८ ये प्रिद्विपि पंचोना वा पुष्टिः । २९ यद्वेन्द्र करोतो वा मयिगी हेरं ।
३० नति यद्वेष्टुषं पुष्टिगध्याऽनुष्टुबंतं । ३१ यो यानि दृष्ट्योऽनद्वेन्द्रो दाम्नागात्रिगधो वैधवेन्द्र यो द्वातीः
मिद्वानातिथिपोऽनुष्टुष्टु यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । [४२] (मन्त्राः २०७)

३३ प्र वृत्तानि प्रिद्वामेधविधिः । ३४ यदे प्रिद्वोना सैका विरिदंने प्रिद्वानाऽनुष्टुबंतं । ३५ पुष्टिगधो यो
नोपविधितानुष्टुभं एवोऽप्यो गायत्रार्जं सहा वसुवेतिथोतिमोऽनुष्टुबंतं । ३६ अथिगधो चतुर्विंशतिः दाम्नागात्रि
पुष्टिगधोऽप्येतिदं एतिमहापूतीद्वेष्टुबंतं । ३७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ३८ यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ३९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४१ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४२ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४३ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४४ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४५ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४६ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४८ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ४९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५१ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५२ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५३ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५४ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५५ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५६ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५८ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ५९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६१ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६२ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६३ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६४ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६५ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६६ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६८ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ६९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७१ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७२ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७३ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७४ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७५ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७६ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७८ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ७९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८१ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८२ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८३ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८४ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८५ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८६ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८८ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ८९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९१ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९२ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९३ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९४ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९५ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९६ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९७ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९८ अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । ९९ अथिगधो यद्वेष्टुषं यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु । १०० अथिगधो यद्वेष्टुषं
यनं यद्वेष्टुष्टुगमो यद्विद्वष्टुष्टु ।

४६ स्वावत्तस्प्रयस्त्रिंशद्दशोऽक्ष्य आ स आदि कानीतस्य पृथुश्वसो दानस्तुतिराभाः पादनिचृत् पंचम्यादि
वृहत्यनुष्टुप् सतोवृहती गायत्री विपरीतोत्तरः प्रगाथो द्विपदा चतुर्विंशिका वृहती पिपीलिकमध्या ककुम्भं कुशिरा ।
परिष्टाद्वृहतीवृहत्यौ विपमपदोत्तरे पंक्ती गायत्री पंक्तिः प्रगाथौ च वायव्यौ गायत्री द्विपदोष्णिक् पंक्तिर्वायव्या गायत्री
४७ महि वो द्व्यूना त्रित आप्त्य आदित्येभ्योऽस्याः दुःस्वप्नः पंचोषसेऽपि महापांक्तं । ४८ स्वादोः पंचोना प्रगाथः
त्रैष्टुभं पंचमी जगती । ४९ अभि प्र दश प्रस्कण्वः प्रागाथं तत् । ५० प्र सुश्रुतं पुष्टिगुः । ५१ यथा मनौ श्रुतिः
५२ यथा मनावायुः । ५३ उपमं स्वाष्टौ मेध्यः । ५४ एतत्ते मातरिश्वा नो विश्व इति वैश्वदेवः प्रगाथः । ५५ भूरीश्वरः
प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिर्गायत्रं तृतीयापंचम्यावनुष्टुभौ । ५६ प्रति ते पृथ्व्योऽस्याग्निस्तौरी पंक्तिः । ५७ युवं देवा चतुर्मे
आश्विनं त्रैष्टुभं । ५८ यमृत्विजस्तु चैश्वदेवमाद्य कृत्विक्तुतिर्वा । ५९ इमानि वां सप्त सुपर्णं द्वावरुणं जागतं । ६०
आ विंशतिर्भर्गः प्रागाथ अग्नेयं प्रागाथं तु । ६१ उभयं द्व्यूना । ६२ प्रो अस्मै द्वादश प्रगाथः पांक्तं सप्तम्या
स्तिस्रो वृहत्यः । ६३ स पूर्यो गायत्रमाद्या चतुर्थ्यादिद्वे सप्तमी चानुष्टुभोऽस्या देवी गायत्रोऽस्या देवी त्रिष्टुप् । ६४ राता ।
६५ यद्विद्र । ६६ तरोभिः पंचोना कलिः प्रागाथः प्रागाथमंत्यानुष्टुप् । ६७ त्याजु सैका मत्स्याः सोमदो भैत्रावरुणिर्मायो
वा बहवो वा मत्स्या जालनद्धा आदित्यानस्तुवन् दशम्याद्यास्तिस्रोऽप्यदितेः ॥ [४४] (मन्त्राः १६८)

६८ आ त्वंकोना प्रियमेध आदावनुष्टुम्मुखास्तृचाश्चवारोऽस्याः पल्लुक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिः । ६९ प्रम द्व्यूनानुष्टुभं
द्विवृहत्यंतं द्वितीयोष्णिक् चतुर्थ्यास्तिस्रो गायत्र्यः पोलक्ष्येकादश्या पंक्ती अपाद्वैश्वदेवोऽध्वं चैत्रयो वारुणाः । ७० नो
राजा पंचोना पुरहन्मा बार्हतं त्रिप्रगाथास्तुष्टिगनुष्टुप्पुराणिगंतं । ७१ एवं नः सुदीतिपुरमीळी तयोवांनपतर आग्नेवं
तु त्रिप्रगाथांतं । ७२ हविर्द्व्यूना हयंतः प्रागाथो हविषां स्तुतिर्वा । ७३ उदीराथां गोपवन आग्नेयः सप्तप्रिर्वाहितं ।
७४ विनो विनो वः पंचोनाग्नेयं त्वनुष्टुम्मुखास्तृचाश्चवारोऽस्यास्तिस्रोऽनुष्टुभ आर्क्षस्य श्रुतवर्णो दानस्तुतिः । ७५ गुणा
दि पोलक्ष विरूपः । ७६ इमं तु द्वादश कुरुतिः काण्वः । ७७ जज्ञान एकादश प्रगाथांतं । ७८ पुरोक्षां वः
बृहत्यंतं । ७९ अयं कृतुर्नव कृतुर्भागीयः सीम्यमंत्यानुष्टुप् । ८० न ह्यन्यं दशैकशूर्नोऽधसो गायत्रोऽस्या देवी त्रिष्टुप् ।
८१ आ तू नो नव कुमीदी काण्वः ॥ [४५] (मन्त्राः १९५)

८२ आ प्र । ८३ देवानां वैश्वदेवं । ८४ प्रेष्ठमुशना काण्व आग्नेयं । ८५ आ मे कृष्ण आश्विनं हि । ८६
उगा हि पंच प्रिद्वको वा काण्विर्जागतं । ८७ शुष्नी पद्वासिष्ठो वा शुष्नीकः प्रियमेधो वा प्रागाथं ह । ८८ नो
दम्भं नोधाः । ८९ यद्विद्राय सप्त त्रैष्टुभपुरमेधो द्वानुष्टुब्बृहत्यंतं । ९० आ नो विश्वासु पद । ९१ कणावा
ममत्रैरपदास्त्रिंशद्दश एदं आनुष्टुभं द्विपंचम्यादि । ९२ पातं त्रयस्त्रिंशत् श्रुतक्षः मुकक्षो वाचानुष्टुप् । ९३ उड नव
विश्वमुकक्षोऽर्धेऽर्धमधी । ९४ गोर्धपनि द्वादश विदुः पूतदक्षो वा मारुतं । ९५ आ त्वा नव निरद्विशीर्गिरम आनुष्टुभौ
९६ अस्मै सैका सुनातो वा मारुतिर्त्रैष्टुभं चतुर्थी विराजिष्यामीति मारुतः पादः परैर्द्वादशैस्परया । ९७ वा इमं पंचोना भिः
वायव्यो बार्हतमनिजगन्नुष्टुपरिष्टाद्वृहत्यावनितजगती त्रिष्टुब्जगतीत्यंततः ॥ [४६] (मन्त्राः १९७)

९८ द्वादश द्वादश त्रैष्टुभ आग्निर्दं सप्तम्युपाये च ककुम्भोऽपानयम्वौ पुराड्यिगो । ९९ स्वाभिदाश्री प्रागाथं । १००
अदं न द्वादश नेमी आग्नेयस्त्रैष्टुभं पण्डी जगती परास्त्रिष्टुभोऽनुष्टुभोऽपमिति द्वाभेनेत आमानमर्गादुपाये तावती ।

(४६) पृथ्विती पंक्तिः । द्वाविती संस्वारपंक्तिः साद्रापांक्तं । विपमपदोत्तरा पंक्तिः संस्वारपंक्तिः । प्रगाथो वायव्यौ । वायव्यौ सूक्ष्मौ च । (५६) अंथा मौरी । (६३) य पृथं आगा
चतुर्विंशिके सप्तमी चानुष्टुभौ गायत्रोऽस्या देवी त्रिष्टुप् । स पूर्यो गायत्रमाद्या चतुर्थ्यादिद्वे सप्तमी चानुष्टुभौ
गायत्रोऽस्या देवी त्रिष्टुप् । (६७) आदित्यानस्तुवन् दशम्याद्यास्तिस्रोऽप्यदितेः । (७१) एवं न सुदीति पुरमीळी तयोवांनपतर
आग्नेवं तु त्रिप्रगाथांतं । (७२) आद्वैश्य । (७३) द्वादश विदुः । (७५) निरद्विशी
नवद्विशी । (७६) यद्विद्र । (१००) आमानमर्गादुष्टरी मं.पत्री (गोपत्री) त्रपती वज्रपांशुनिर्माणे काण्वोः

१०१ कृष्णकृष्णलश जमदग्निर्भागवो मैत्रावरुणं प्रागाथं त्रिप्रिष्टुवंतं तृतीयादि गांधर्वी परा सेतोवृहती स्तोत्रं राजस्वृक्सपादादि-
नाशिवन्वौ वायव्ये सौर्यौ बृहत्पुषस्या सूर्यप्रभास्तुतिर्वा पावमानी गम्ये । १०२ त्वमग्ने ह्यधिकं भार्गवः प्रयोगो बार्ह-
त्तरस्यो वामिः पावकः सहस्रः सुतयोर्वान्योर्गृहपतियविष्ठयोर्वान्यतर आभियं तु । १०३ अदाशिं पक्ता सोमरिर्वाहंतं
चामी विराड् रूपा सप्तम्याद्युजः सतोवृहत्पुष्योऽष्टम्यादि युजः ककुभ्रसीयसी ककुबनुष्टुभ्यामिमारुती ।

॥ इत्यष्टमं मंडलं समाप्तं ॥ [अष्टममण्डलस्य मन्त्राः १७१६]

नवमं मंडलं पावमानं सौम्यं । १ स्वादिष्ठ्या दश सधुच्छंदाः । २ पवस्व मेधातिथिः । ३ एष शुनःशेषः । ४
सन हिरण्यस्त्वपः । ५ समिद्ध एकादश काश्यपोऽसितो देवलो वा विंशतिः सूक्तान्याद्यमाप्रिमश्वतुरनुष्टुबंतं । ६ मंद्रया
नव । ७ असृमं । ८ एते सोमाः । ९ परि प्रिया । १० प्र स्वानासः । ११ उपास्मै । १२ सोमा असृमं ॥ [४७]
(मन्त्राः १९८)

१३ सोमः । १४ परि प्राप्यौ । १५ एष धिया । १६ प्र ते । १७ प्र निसेनेव । १८ परि सुवानः सप्त
१९ यत्सोम । २० प्र कविः । २१ एते धावंति । २२ एते सोमासः । २३ सोमा असृमं । २४ प्र सोमासः ।
२५ पवस्व पद् दृढश्च्युत भागस्यः । २६ तममृक्षंतेधमवाहो दार्दच्युतः । २७ एष कविर्नृमेघः । २८ एष वाजी
प्रियमेघः । २९ प्रास्य नृमेघः । ३० प्र धारा विंदुः । ३१ प्र सोमासो गीतमः । ३२ प्र सोमासः श्यावाश्वः ।
३३ प्र सोमासजितः । ३४ प्र सुवानः । ३५ आ नः पवस्व प्रभूवसुः । ३६ असर्वि । ३७ स सुतो रहूगणः ।
३८ एष उ स्यः । ३९ आशुरर्षे बृहन्मतिः । ४० पुनानः । ४१ प्र वे गावो मेघ्यातिथिः । ४२ जनयन् । ४३ यो
अस्य इव ॥ [४८] (मन्त्राः २०४) [इति पद्योऽष्टकः । मन्त्राः १७३०]

४४ प्र जोऽपात्यः । ४५ स पवस्व । ४६ असृमन् । ४७ अया सोमः पंच कविर्भागवः । ४८ तं स्वा । ४९
पवस्व । ५० उक्ते शुष्मास उचध्यः । ५१ अध्वर्यो । ५२ परि पुक्षः । ५३ उक्ते चतुष्कमवत्सारः । ५४ अस्य
प्रज्ञा । ५५ चर्वयव । ५६ परि सोमः । ५७ प्र ते धाराः । ५८ तरसः । ५९ पवस्व । ६० प्र गायत्रेगोपात्या
पुरडणिक् । ६१ अया वीती प्रिशादमहीयुः । ६२ एते असृमं जमदग्निः । ६३ आ पवस्व मिधुविः काश्यपः । ६४
घृषा सोम कश्यपः ॥ [४९] (मन्त्राः २००)

६५ हिन्वंति भृगुर्वाणिजर्मदग्निर्वा । ६६ पवस्व दातं वैखानसा अष्टादश्यनुष्टुप्परास्तिष्ठ आग्नेर्यः । ६७ एवं
सोमासि द्वाग्निश्चन्द्रद्वाजः कश्यपो गीतमोऽग्निर्विन्धामिधो जमदग्निर्वसिष्ठ इतीह तृचाः सप्त ऋषयः शेषे पवित्रो वसिष्ठो
घोभौ वा पवस्व सोम तिस्रो निर्यद्विपदा गायत्र्योऽविता नस्तिस्तः पौण्ड्यो वा सत्ते पवित्रं पंचाग्नेर्यः सावित्र्यमिषाविश्वी
धैश्वदेवी वातामंस्याशिरी पुरडणिक् सप्तविंश्यनुष्टुबंत्ये च ते पावमान्दध्येतृस्तृती । जागवमूर्ध्वं प्रागुदानसः । ६८ प्र देव
दश यत्समिर्भालेदनस्त्रिष्टुबंतं ह । ६९ इष्टुर्न हिरण्यस्त्वोऽदे प्रिष्टुमौ । ७० प्रिरस्ते रेणुः । ७१ आ दक्षिणा नय
ऋषभः । तौ वैश्वामिधौ । ७२ हरि हरिमंतः । ७३ सक्ते पवित्रः । ७४ शिशुर्न कक्षीर्वास्त्रिष्टुबन्तौ । ७५ भाभि
प्रियाणि पंच कविः ॥ [५०] (मन्त्राः १६३)

७६ धर्ता । ७७ एषः । ७८ प्र राजा । ७९ अचोदसः । ८० सोमस्य वसुभारद्वाजः । ८१ प्र सोमस्य । ८२
अलावीति त्रिष्टुबंतं । ८३ पवित्रं ते पवित्रः । ८४ पवस्व चाप्यः प्रजापतिः । ८५ इन्द्राय द्वादश वेनो भार्गवो
द्विप्रिष्टुबंतं । ८६ प्र तेऽष्टाचारिंसापिगणा दशर्चा अष्टा नापाः प्रथमे सिकता निवांदरी द्वितीये पृथगोऽज्ञास्तृतीयेऽ-

(१०२) गृहपतियविष्ठः । (१०३) पंचम्याद्युजः । ककुभ्रसीयसी, ककुभ्र नायत्री ।

(५८) तरसः । (६८) यत्समिर्भालेदनस्त्रिष्टुबंतं । (६९) हिरण्यस्त्वोऽदे । (८३) अज्ञान्मृतीये प्रयः ।
पंचाया निर्यः ।

अथर्वतुर्गं अग्निः पंचाशत्या गृहसमदः । ८७ प्र तु नवो जना । ८८ अयं सोमोऽष्टौ । ८९ प्रो स्य सप्त । ९० प्र रिभ्यः पङ्क्तवसिष्ठा ॥ [५१] (मन्त्राः १३५)

११ असजिं कश्यपः । १२ परि सुवानः । १३ साकमुशः पंच नोषाः । १४ अयि यत्कण्वः । १५ कनिषः प्रकण्वः । १६ प्र सेनानीधनुर्विशतिर्द्वौदासिः प्रगर्जनः । १७ अस्य प्रेषाष्टारं चातदायं तृचं वसिष्ठोऽपश्यदुक्ता पृथग्वासिष्ठा इन्द्रप्रमतिर्वृषगणो गन्धुर्वसमन्धुर्व्यामराच्छक्तिः कर्णश्चन्मृत्कीको वसुक इति चतुर्दश पराशरौऽज्याः कुम्भः । अग्निं नो द्वादशां वरीष कजिष्ठा चानुष्टुभं ह गृहयुपांत्या । १९ आ हयतायाष्टौ रेभसून् काश्यपो बृहत्याया । २० अग्नी नवंते नव ॥ [५२] (मन्त्राः १३८)

१०१ पुरोजिती पोलशांघीगुः श्यावाश्विर्यवातिर्नाहुषो नहुषो मानवो मनुः सांवरण इति तृचाः शेषे प्रजापतिस्तथा गायत्री । १०२ कणाप्यौ प्रित औषिगहं वै । १०३ प्र पुनानाय पद् द्वित आप्यः । १०४ सत्तायः पर्वतनाहं काश्यपो द्वे शिखंडिन्यौ चाप्तरसौ । १०५ तं च । १०६ इन्द्रमच्छ पङ्क्तनामिश्राक्षुयश्चभुमानवो मनुराप्सव इति तृचः पंचाभिः । १०७ परीतः पङ्क्तिवसिः सप्त ऋषयः प्रागायं तृतीयापोलश्या द्विपदे अपट्म्याये बृहत्या । १०८ पर्वतः पोलश गौरिधीतिद्वयं च शक्तिरेकामूरुसंजिष्ठोऽर्धसप्रा कृतयशा ऋणंचय इत्युपयो द्विचास्तिस्तः शक्तिः काकुमाः प्रगायः सुन्वे गायत्री यवमध्या । १०९ परि प्र व्यधिकाप्रयो धिष्ण्या ऐश्वर्यो द्वैपदं । ११० पर्यु पु द्वादश व्यस्यत्रसस्त राजानी तिस्रोऽनुष्टुभः पिपीलिकमध्याः पङ्क्त्यवृहत्यस्तिस्रश्च विराजः । १११ अया रुचा तुचमनानंतः पारुष्ठेरिरात्यष्टौ ११२ नानानं चतुष्कं शिशुः पांक्तं हि । ११३ शर्यणावत्येकादश कश्यपः । ११४ य इंदोश्चतुष्कं ॥

॥ इति नवमं मंडलं समाप्तं ॥ (नवममण्डलस्य मन्त्राः ११०८)

१ अग्ने सप्त प्रितः । २ पिपीहि । ३ इनः । ४ प्र ते । ५ एकः ॥ [५३] (मन्त्राः १८९)

६ अयं । ७ स्वस्ति । ८ प्र केतुना नव त्रिनिरास्वाष्टुचौऽथ ऐदः । ९ आपो हि सिंधुद्वीपो वां वरीष आं गायत्रं द्व्यनुष्टुवंतं पंचमी वर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठा । १० ओ चित्पङ्क्तना वैवस्वतयोर्धमयस्योः संवादः पङ्क्त्यनुमिष्यमी मिथुनार्थं यमं प्रोवाच स तां नवमीयुग्मिभरनिच्छन् प्रत्याचष्टे । ११ वृषा नवांगिर्हविर्धानं आग्नेयं तु त्रिप्रिष्टुवंतं । १२ घावा । १३ युजे पंच विवस्वानादित्यो हाविर्धानं जगत्यंतं । १४ परेविर्धानं पोलश यमो यामं पण्डी द्विगोक्तेवरा पराश्च तिस्रः पित्र्या वा तिस्रः इवभ्यां परा अनुष्टुभो बृहत्यापांत्या । यामायनाः परे पंच । १५ उंदीरौ पङ्क्तना पंचः पित्र्यं जगत्येकादशी । १६ मेनं दमन आग्नेयं चतुरनुष्टुवंतं । १७ त्वष्टा देवश्रवा द्वे सरण्यूदेवते पौष्णयश्चतस्रः सारस्वत्यस्तिस्रः पंचाप्यो द्रप्सस्तिस्रः सौम्यो वांत्ये अनुष्टुभा उपांत्या पुरस्ताद्बृहती वा । १८ परं मृत्यो संकुमुद्वचनो मृत्युदेवताः परा घात्री परा त्वाष्ट्री पराः पितृमेधा एकादशी प्रस्तारपंक्तिर्जगत्युपांत्यानुष्टुप् प्राजापत्या वा सानिरुका ॥ [५४] (मन्त्राः १४१)

१९ नि वर्तध्वमष्टौ मथितो भृगुर्वां णिर्भागं वश्यवनो वापं गव्यं वानुष्टुभममीपोमीयो द्वितीयोऽर्धचः षष्ठी गायत्री । सप्तोत्तराण्यैद्वौ विमदः प्राजापत्यो वा वासुको वसुरुद्रा । २० भद्रं दशमेयं तु गायत्रमाद्यैकपदा पाद एव वा शर्यवः परानुष्टुवंत्ये विराट् त्रिष्टुभौ । २१ आग्निं नाष्टावास्तारपांक्तं । २२ कुह पंचोना पुरस्ताद्वाहंतं त्रिष्टुवंतं त्वं त्या विदा नस्तवं नोऽनुष्टुभः । २३ यजामहे सप्ताद्यात्ये त्रिष्टुभौ पंचम्याभिसारिणी । २४ इंद्र सोमं पळास्तारपांक्तं स्वाध्विन्योऽस्त्यास्तिस्रोऽनुष्टुभः । २५ भद्रमेकादश सौम्यं । २६ प्र हि नव पौष्णमानुष्टुभमाद्याचतुर्थ्या उणिहौ । २७ असंनु

(१०१) श्यावाश्विर्यधीगुः । (१०८) यवमध्या परा सतोबृहती । (१०९) ऐश्वर्या द्वैपदं ।

(११) तु त्रिप्रिष्टुवंतं । (१३) विवस्वानादित्यो । हाविर्धानं, हाविर्धानं । (१७) वांते । (१९) वानुष्टुभम-ग्निपोमीयो वा । द्वितीयोऽर्धचः आनुष्टुभं पण्डी । पण्डी गायत्र्यैद्वौ च । प्राजापत्यो वासुकपुत्रो वा । (२६) आपा चतुर्थी च ।

सन्त्रा: १२६३]

(२८) युजः श्रेयाः । (४१) सुहस्तो । (४५) वस्तमिः । (४७) पुत्रमिच्छन्ति तपस्तेषु तस्याः । (४९) दाम्ब्योपाधे च, दाम्ब्योपाधे च त्रिष्टुभौ । (५१) महत्तम्य तत्र । (५४) वामदेव्यः वा । (५६) प्राणाना-
चिक्षिपतुरथ अस्य भातरः । (५९) चार्धर्चेन । (६०) द्वादशर्चमानुष्टुभं । (६३) सा सहोत्तरया; चोत्तरया;
सहोत्तरया । (७१) ज्ञानं वृ शिष्या ।

७९ अपद्यं सप्त साँचीकोऽमिर्वैश्वानरो वा सहिर्वा वाजंभर आप्रेयं तु । ८० अग्निः संहि । ८१ य इमाः ।
मौवनो वैश्वकर्माणं तु द्वितीया विराड्रूपा । ८२ चक्षुषः । ८३ यस्ते मन्योः सन्त्युस्तापसो मान्यवं स्वाद्या जगती ।
स्वया मन्यो चतुर्जगत्यंतं । ८५ सत्येन सप्तचत्वारिंशत्सावित्री सूर्यात्मदैवतमानुष्टुभं पंचभिः सोममस्त्रैः पराभिः ।
सप्तदश्या देवान्परया सोमार्कौ परया चंद्रमसं परा नृणां विवाहमंत्रा आशीः प्रायाः परा देहीति द्वे वधूवासः संस्तव्ये
परा यक्षमनाशिनी दंपत्योर्नवोनवस्तिस्त्रोऽनृक्षरा गृण्यामीति द्वे द्वे यदश्विना पूषावोरचक्षुरिति त्रिष्टुभस्त्रिष्टुभोऽनृक्षरी
परमिह प्रियमा नः प्रजां जगत्यः ॥ [५९] (मन्त्राः १४८)

८६ वि हि व्यधिकेंद्रो वृषाकपिर्दिग्गोऽथ समृद्धिरे पांक्तं । ८७ रक्षोहणं पंचाधिका पायुराग्नेयं रक्षोर्जनं चतुस्तुष्टु
८८ हविरेकोनांगिरसो मूर्धन्वान्वामदेव्यो वा सौर्यवैश्वानरीयं । ८९ इंद्रं स्वव द्यूना रेणुः पंचम्येंद्रासोमी ।
सहस्रशीर्षा पोकश नारायणः पौरुषमानुष्टुभं त्रिष्टुवंतं तु । ९१ स जागृवद्भिः पंचोनारणो वैतहव्य आप्रेयं ।
यज्ञस्य शायान्तो मानवो वैश्वदेवं तु जागतं । ९३ महि तान्वः पार्यः प्रास्तापसांक्तं पुरस्ताद्वृहत्यंतं त्रयोदशयुगं
ष्टुभो नवम्यक्षरैः पंक्तिरेकादशी न्यंकुसारिणी । ९४ प्रते पळ्ना सर्पाः बुद्धः काद्रवेयो प्राणोऽस्त्रीः पंचम्यंत्ये त्रिष्टुभो सत्यं
च ॥ [६०] (मन्त्राः १६०)

९५ हये द्यूनोर्वशीमैलः पुरुरवाः पूर्वोपितां कामात्युनरासाद्यावरोदुमैच्छत्सा तमनिच्छंती प्रत्याचष्टे इव द्यूनां
मुदेवांश्चरिष्यां सचेति तिस्रश्चैलवाक्यं शिष्टा उर्वश्याः । ९६ प्र ते सप्तोना वरुः सर्वहरिवेंद्रो हरिस्तुविर्दिग्गोऽथ
९७ या ओषधीर्यधिकार्यवर्णो मिपनोपधिस्तुतिरातुष्टुभं । ९८ वृहस्पते द्वादशाष्टिपेणो देवाविष्टिकामो देवः
ष्टाव । ९९ कं नो वज्रो वैश्वानसः । १०० इंद्रं दुवस्युवांदनो वैश्वदेवं तु त्रिष्टुवंतं । १०१ उद्वक्ष्यं वृषः सौम
क्रथिक्स्तुतिर्वा नवम्यंत्ये जगत्यौ पंचमी वृहती गायत्र्योर्मध्ये । १०२ प्र ते सुदलो भाम्येंद्रो वृषणेन क्रपमेन वा
जिगायेति द्रौवणं वाद्या तृतीयांश्वा च वृहत्यः । १०३ आशुः सत्तेर्नंद्रोऽप्रतिरयश्चतुर्थ्या बार्हस्पत्योपात्यावादेव्यं त्रिष्टुभं
म्मारुवी वा । १०४ असाव्येकादशाष्टको वैश्वामित्रः । १०५ कदा कौत्सो दुर्मित्रो नाम्ना सुमित्रो गुणतः सुमित्रो वा
नाम्ना दुर्मित्रो गुणत औणिहं हरी वज्रं पिपीलिकमध्ये त्रिष्टुवंत्याद्या गायत्री वा ॥ [६१] (मन्त्राः १४९)

१०६ उभौ मूतांशः काश्यप आश्विनं । १०७ आविर्दिग्गो दक्षिणा वा प्राजापत्या दक्षिणां तदातृणां सौम्यं
जगती । १०८ किमिच्छंती पाणिभिरसुरैर्निरूद्धा गा अन्वेष्टुं सरमा देवशुनीमिंद्रेण प्रतितामयुभिः पण्यो निरीरमः
प्रोचुः सा तान्युर्मात्याभिरनिच्छंती प्रत्याचष्टे । १०९ तेष्वदेवसप्त जुह्वंस्तजाया माहो वोध्वनाभा वैश्वदेवं द्यूनं
११० समिद्ध एकादश जमदग्निस्तस्मिन् वा राम आप्रियः । परे चत्वारो वैरूपाः । १११ मनीषिणो दगाद्यादष्टः ।
११२ इंद्रं पिब नमः प्रमेदनः । ११३ तमस्य शतप्रमेदनांश्वा त्रिष्टुप । ११४ घमां सप्रिस्तापसो वा घमां वैश्वदेवं
चतुर्थ्या जगती । ११५ चित्र इक्षव बार्हिहव्य उपस्तुत आग्नेयं जागतं त्रिष्टुप्ताक्यंतं । ११६ पिब स्यौराग्नियुनोः
ग्नियूयो वा । ११७ न वा उ मिश्रुर्वनाश्वदानप्रशंसाद्ये जगत्यौ । ११८ अग्ने हंस्युदक्षयआमहीव आग्नेयं राक्षो
गायत्रं तु । ११९ इति वै सत्तेर्नंद्रो लब्ध आत्मानं तुष्टाव ॥ [६२] (मन्त्राः १४०)

१२० उद्विषवायवर्णो वृहद्विः । १२१ हिरण्यगर्भो दश हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः कार्यं । १२२ यमुं नाडी विप्रमश
वासिष्ठ आप्रेयं जागवमाद्यां पंचमी चर्त्तं । १२३ अयं वेनो वैश्यं । १२४ हमं नो नवैद्व्युत्तमा निह्वोऽग्निरयनोनामा

(८५) विवाहमंत्राः प्रायाः; विवाहमंत्राः प्रायाः । संस्तवोनिर्दार्यः, संस्तवोमौवन्यो; परा देहीः पूषा
वधूवासः स्तवोनिदा । यक्षमनाशिनी परा । (८९) पंचम्येंद्रासोमी । (९१) वीरद्वय । (९३) पार्यः ।
चतुस्तुष्टुमी । (९५) पूर्वोपिताव । (१००) र्यस्या त्रिष्टुप । (१०२) वृषणेन वृषमेव । तृतीयांश्वा वृहत्यः ।
(१०३) दक्षिणा; दक्षिणाः । (१०८) निगृह्णाः । प्रवित्रा अयुभिः । प्रोचुः सा । तान्युर्मातभिः । (१११)
दगाद्यादष्टः । (११२) त्रिष्टुवंतं । (११६) स्यौलः; स्यौवः । अग्नियूना । (११७) मिश्रुर्वनाश्वदानप्रशंसा
वाद्यं । (११९) सत्तेर्नंद्रो लब्ध ।

आधासेयी तिस्रश्चासेरात्मस्तवः शिष्टा यथानिपातं सप्तमी जगती । १२५ अहमष्टौ घागाभृजी आत्मानं तुष्टाव द्वितीया जगती । १२६ न तं शैलपिः कुलमलबर्हिषो वामदेव्यो वाहोमुग्वैश्वदेवसुपरिष्टाद्व्याहृतमंत्या त्रिष्टुप् । १२७ रात्री कुशिकः सौभरो रात्रिर्वा भारद्वाजी रात्रिस्तवं गायत्रं । १२८ ममाग्ने नव विहन्यो वैश्वदेवं जगत्यंतं । १२९ नासस्तस्य प्रजापतिः परमेष्ठी भावयुतं तु । १३० यो यज्ञो यज्ञः प्राजापरयो जगत्याद्या । १३१ अप प्राचः सुकीर्तिः काक्षीवतो मध्येऽनुष्टुप्सोत्तरा चाश्विनौ । १३२ ईजानं शक्रपूतो नार्मेधो मैत्रावरुणमाद्या लिंगोक्तदेवता न्यंकुसारिप्यंत्या महासतो- बृहत्यापाद्योपांये प्रस्तासंपंकी शेषा विराड्रूपाः । १३३ प्रो पु सुदाः पैजवनः शाकरमहापांक्तावाद्यौ वृत्रौ त्रिष्टुवंत्या । १३४ उभे यन्मांधाता यौवनाश्वो महापांक्तं पंक्तिरंत्या तामध्यर्धा गोषाऽपश्यत् । १३५ यस्मिन्कुमारो यामायनो याममा- नुष्टुभं हि । १३६ केशी मुनयो वातरशना जूतिर्वातजूतिर्विप्रजूतिर्बुधाणकः करिष्कत एतश ऋष्यशृंगश्चैकर्चाः कैशिनं । १३७ उत देवाः सप्त ऋषय एकर्चा वैश्वदेवं । १३८ तव त्वे पळंग औरयो जागतं । १३९ सूर्यराश्मिर्देवगंधर्वो विश्वा- यसुरात्मानमस्तौत्पूर्वार्धं सवितारं । १४० अग्ने तवाम्निः पावक क्षाम्यं विष्टारपंक्तिस्तस्यः सतोबृहत्या उपरिष्टाज्ज्योतिः । १४१ अग्ने अष्टाग्निस्तापतो वैश्वदेवमानुष्टुभं हि । १४२ अयमष्टौ द्रुचाः शार्ङ्गा जरिता द्रोणः सारिष्कः स्तंवमित्र- श्वाग्नेयमाद्यो जगत्यौ चतस्रश्च त्रिष्टुभः ॥ [६३] - (मन्त्राः १७९)

१४३ त्वं पद् सांख्योन्निराश्विनं । १४४ अयं हि ताक्ष्यपुत्रः सुपर्णो यामायनो वोषर्बकृशनो गायत्री बृहती गायत्र्यो सतोबृहती विष्टारपंक्तिः । १४५ इमामिन्द्रायुपतिपत्सपत्नीबाधनमानुष्टुभं तु पंक्यंतं । १४६ अरण्यान्यैरमदो देवमुनि- ररण्यानीं तुष्टाव । १४७ अन्ते पंच सुवेदाः तैरीपिष्विष्टुव्रतं । १४८ सुष्वाणासः पृथुर्वैन्यः । १४९ सवितार्चनैररण्य- स्तूपः सावित्रं । १५० समिद्धो वासिष्ठो मृळीक आग्नेयं बार्हत्तमंत्ये उपरिष्टाज्ज्योतिषी जगत्युपांत्या वा । १५१ श्रद्धया भद्रा कामायनी भ्रात्रमानुष्टुभं तु । १५२ दासः शासो भारद्वाजः । १५३ ईक्षत्यंतीर्देवजामय इन्द्रमातरो गायत्रं । १५४ सोमो यनी भाववृत्तमानुष्टुभं तु । १५५ अरायि शिरिविरो भारद्वाजोऽलक्ष्मीर्ग द्वितीयातृतीये मालागस्पत्ये अंत्या वैश्वदेवी । १५६ अग्निं केतुराग्नेय आग्नेयं गायत्रं । १५७ इमा तु कं भुवन आप्त्यः साधनो वा भौवनो वैश्वदेवं द्वैपदं त्रैष्टुभं । १५८ सूर्यो नक्षत्रः सौर्यः सौर्यं गायत्रं । १५९ उदसौ पद् पीलोमी शच्यारमानं तुष्टावानुष्टुभं । १६० सीमस्य पंच पूरणो वैश्वामित्रः । १६१ मुंचामि प्राजापरयो यक्षमनाशनो राजयक्षमांत्यानुष्टुप् । १६२ प्रलगा पद् मालो रसोहा गर्भसंस्त्रावे-प्रायश्चित्तमानुष्टुभं हि । १६३ अक्षीभ्यां विवृहा काश्यपो यक्षमांतं । १६४ अपेहि पंच प्रचेता दुःस्वप्नं पंत्यंतं त्रिष्टुभमध्यं । १६५ देवा नैर्ऋतः कपोतः कपोतोपहतां प्रायश्चित्तं वैश्वदेवं । १६६ ऋषभभृगुभो वैराजः शाङ्गो वा सपत्न्यमानुष्टुभं महापंक्यंतं । १६७ तुभ्येदं चतुरकं विश्वामित्रजमदसी जागतं तृतीया लिंगोक्तदेवता । १६८ वातस्यानिलो वातावनो वायव्यः । १६९ मयोभूः तपसः काक्षीवतो गन्धः । १७० विश्वाविभ्राद् सौर्यः सौर्यं जागत्रमास्तारपंक्यंतं । १७१ त्वं त्वमितो भार्गवो गायत्रं । १७२ आ याहि संवत उपस्यं द्वैपदं । १७३ आ स्वा षट् ध्रुवो राक्षः स्तुतिस्वानुष्टुभं तु । १७४ अभीवर्तेन पंचाभीवर्तः । १७५ प्र षट्पुष्कमूर्ध्वप्रावा सपोऽऽनुदिर्मांगोऽस्तौ- द्रापत्रं । १७६ प्र सूनवः सुतारमव आग्नेयमानुष्टुभं द्वितीया गायत्र्यापार्भवी । १७७ पतंगं तृचं पतंगः प्राजापरयो मायाभेदं जगत्यादि । १७८ त्वमू प्वरिष्टनेमिस्त्राहयंस्ताहयं । १७९ उचित्तं तर्कचाः शिविरौशीनरः काशिराजः प्रत- र्दनो रौहिदश्वो वसुमना आद्यानुष्टुप् । १८० प्र ससाहिषे जय ऐंद्रः । १८१ प्रथश्चैकर्चाः प्रयो वासिष्ठः सप्रथो भार- द्वाजो धर्मः सौर्यो वैश्वदेवं । १८२ पृहस्पतिस्त्वपुर्मूर्धा बार्हस्पत्यो बार्हस्पत्यं । १८३ अपश्यं प्रजावान्मजापयोऽनुचं यजमानपत्नी-होत्रातिपः । १८४ विष्णुस्त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापरयो गर्भार्थोत्तोलिगोक्तदेवतमानुष्टुभं ।

(११६) न तं शैलपिः । कुलमलबर्हिषो । (१२७) रात्रिः भारद्वाजो । (१३३) त्रिष्टुव्रतम् । (१३५) याममानुष्टुभं हि । (१३९) पूर्वाधि । (१४०) आद्ये विष्टारपंक्तीः आद्या विष्टारपंक्तिः । (१४२) सारिष्कः । (१४४) वोषर्बकृशानो । (१४९) सवितार्चिनो ह्यरण्यस्तूपः सवितार्चनैररण्यः । सवितार्चन्तोः । (१५०) मृळीको वासिष्ठः । (१५५) द्वितीया तृतीया । (१६५) प्रायश्चित्तनिर्द्धं वैश्वदेवं । (१६७) लिंगोक्तदेवता वा । (१६९) तपसः । (१७३) द्वितीयं गायत्र्यापार्भवी । (१७९) शिविरौशीनरः । रौहिदश्वो । (१८४) लिंगोक्तदेवतमानुष्टुभं ।

१८१ महि सत्यश्रुतिर्गणिगदित्यं स्वस्ययनं मायत्रं नै । १८२ वातो मातायन उलो नायन्यं । १८३ प्राप्ते
मास आनेयं तु । १८८ प्र नूनं नृचमातोयः इवेगो जातवेदस्यं । १८९ भायं गौः सार्पराज्यात्मदेवतं सौर्षं वा ।
यत्तं च माधुच्छंदसोऽमर्षगो भाववृत्तमानुष्ठभं तु । १९२ संसं चतुर्कं संवननः संज्ञानमागानेयी तृतीया त्रिष्टुप्
त्रिष्टुप् । [६४] (मन्त्राः २१८) (ह्यष्टमाष्टकः । मन्त्राः १२८२)

इति दशमं मण्डलम् । (दशममण्डलस्य मन्त्राः १७१४)

॥ इति कार्यायनमुनिकृता सर्वानुक्रमणी समाप्ता ॥

—७३०५५—

॥ अथ शौनकाचार्यकृतानुवाकानुक्रमणी ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

सर्वं कर्म सफलं यत्र तुष्टेऽतुष्टे न किञ्चित्तमहं नमामि ।
विनायकं गिरिराजेंद्रपुत्रीमहेश्वरप्रियसूनुं घृणाद्धि
बभ्रुवानां जनानां तु शौनकस्य प्रसादतः । अनुवाकानुक्रमणीरूपं किञ्चिद्वचनं
पितृदेवर्षिभ्रातृभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च सर्वशः । आचार्येभ्यो गुरुभ्यश्च प्रणम्य प्रयतः शुचिः
मधुच्छंदः प्रभृतिभिर्ऋषिभिर्हि तपोयलात् । दद्यानामनुवाकानामृत्तु वक्ष्याम्यतद्वित्तः
सूक्तादिपरिमाणं तु संख्यां च क्रममेव च । मंडले मंडले चैव यावंतो हि समीरिताः
सूक्तसंख्यानुवाकानां सूक्तानामृक्समाहिता । पदाक्षरसमाज्ञायं छंदस्येव प्रतिष्ठितं
एकैकमनुवाकं तु खिलानि ब्राह्मणानि च । संयासरे संवसरे पठेदहरहः शुचिः
श्रावणस्य तु मासस्य पौर्णमास्यामुपक्रमः । समाप्य तर्पयेद्देवानृषीन्पितृनुक्रमान्
कर्मवेदे शैशिरीयायां संहितायां यथाक्रमं । प्रमाणमनुवाकानां सूक्तैः शृणुत शाकलाः

आप्रीद्व्याहः ।

१ कण्वाऽगिरोऽगस्त्यशुनका २ विश्वामिश्रोऽग्निरेव च । ३ वसिष्ठकश्यपवाष्पश्वा ४ जमदग्निरोत्तरं १०

आप्रीसूक्तानि ।

श्लोकस्यास्य यथासंख्यं सूक्तानि दश वै विदुः । न आ वहा, १ अ आ वहा, २ अ राजसी, ३ अस्मिन्, च ११
समिस्समिस्सु, ४ शोचिषे, ५ जुषस्य, ६ विश्वतस्तथा । इमां मे, अथ मन्विमा यथापिपक्ष भाषियः १२
वसिष्ठशुनकौ विना समिद्धसर्वपक्षता । जुषस्वादिद्वितीयया तन्नेनपोद्दिरोधिता ।

यजुः श्रुतौ तथाश्रुतेः समिद्धसूक्तमध्यतः १३

प्रजापतेः पशोः सदा भवेयुरथ मन्विमाः । इतीरितं हि बह्वृचैर्यथयिं वेति सूत्रतः १४

(१) कर्मफलं । (२) पितृदेवर्षिभ्रातृभ्योः पितृदेवर्षिसिद्धेभ्यो, पितृदेवर्षिसिद्धेभ्यो । (४) मधुच्छंदः प्रभृतिभिर्ऋषिभिर्हि, दद्यानामनुवाकानामृत्तु । दद्यानामनुवाकानां संख्यां च क्रममेव च
(११) यथासंख्यं, राजसीत्यस्मिन्निहितः । [१०-१२] (१) क्र० १।१३; (२) क्र० १।१४२ (दीर्घतमा); (३)
क्र० १।१८८; (४) क्र० २।३; (५) क्र० ३।४; (६) क्र० ५।५; (७) क्र० ७।२; (८) क्र० ९।५; (९)
क्र० १०।७०; (१०) क्र० १०।११०; (१३) जुषस्व द्वितीयया यजू याद्विरोधिनां, जुषस्व द्वितीयया यजू, यद्विरोधिनां
यजुः श्रुतौ । (१४) यथो, यशो, यशः । यदा ।

अधानुवाकाः ।

(१) अग्निमीळे त्रिसुक्तस्तु (२) सुरुषै (३) द्र चतुःसुक्तौ । (४) अग्निं (५) सोमानमित्येतौ पदकौ (६) कस्येति सप्तकः १५
 (७) स्वमसे पंचकं विद्यात् (८) प्र वो यन्महापृष्टकं । (९) अग्ने विवस्वद् (१०) मि त्वं (११) नू चित्ते सप्तकाग्रयः १६
 (१२) पश्चा न नवकं विद्यात् (१३) पप्रयंतो दशकं च । खैलिकानामनदेशोऽस्मिन्मंत्र्येऽनुवाकानां १७
 यस्तु चर्चापते वेदे तस्य संख्येति नः श्रुतिः । (१४) प्र ये शुभंते नवक (१५) मिमं द्वादशकं विद्यात् १८
 (१६) इदं मिमं दशैवाध- (१७) नासत्याभ्यां तु पंचकं । (१८) कदित्या पद् परः सप्ता (१९) मिमा (२०) त्वा जुवः पदकं १९
 (२१) वेदिपदे सप्तदशा (२२) बोधीः यद्यै सूक्तानि ! (२३) कया त्रिपंचसुक्तस्तु (२४) युवोर्द्वादशकं विद्यात् २०
 ह्याये मण्डले दृष्टाश्चत्वारो विंशतिश्चैव ।

प्रथमे मण्डले चाप्लकसंहिताक्रमः ।

गौतमादौशितः कुम्भः परस्तेपादवेः परः । कुम्भादीर्घतमा इत्येयं तु चाप्लकः क्रमः २१

द्वितीयादिमण्डलानामनुवाकाः ।

(२५) एवं (२६) यो (२७) गणानामा (२८) ते दश तृतीय एकादशाग्रयः परे ।
 (२९) सोमस्य मा तवसं द्वादशोक्तं (३०) प्र वो देवावेति सप्तदशकं तु विद्यात् २२
 (३१) इच्छंति त्वा नवै (३२) द्रं मतिस्त्रिपंचको नवक (३३) इमं महे ।
 (३४) एवं अग्ने दश (३५) अग्ने (३६) यस्तस्वेकादशकाधुभाविसौ
 त्रयोदशाग्रं (३७) प्र क्रमुष्य ईरितो (३८) अं पिबेतिष चापि त्रयोदश ।
 (३९) अक्षोप्यमिः समिधा चतुर्दशातः परोऽष्टादशकः (४०) प्र वेधसे २४
 (४१) महि महे द्वादशको (४२) विदास्तथा (४३) ऽऽरुद्रासः पौलन (४४) परिप्रपंचकः ।
 (४५) एवं अग्ने पंचदश (४६) त्वमर्धा (४७) त्वा महो विंशति (४८) यो रपिचस्तु पदकः २५
 द्विष्टद् (४९) दुवे (५०) स्तुपेऽथ द्विसप्तकः पष्टः पष्टे मंडले योऽनुवाकाः ।
 (५१) अग्निं नतः सप्तदशाथ पौलन (५२) त्वे ह (५३) प्र शुक्रा अथिवा तु विंशतिः २६
 (५४) क ई श्यताः पंचदशोना विंशतिर (५५) प स्वस्तुः पंचदश (५६) प्र धीरया ।
 (५७) मा चिन् (५८) महो इन्द्र (५९) इन्द्रः सुतेषु पंचाथ सप्ताष्ट (६०) परं द्विपंचकः २७
 (६१) यो यजाति द्वादशो (६२) मे ह पदको (६३) अग्ने दशैकादशको (६४) य द्युत ।
 त्रयोदशा (६५) तु न इन्द्र क्षुभंतमतः परो दशको (६६) गौर्धन्यत्वसं २८
 (६७) स्वादिष्टया षष्ठसुक्तः (६८) पवस्व विंशत्यपदकः परः सप्तको (६९) ऽथा ।
 (७०) प्राप्यादौर्वादादशकः (७१) प्र ते (७२) ऽस्य त्रेधा-सप्तकादशकः (७३) मन्वायः २९
 (७४) अग्ने दृष्टन् पौलनकश्चतयोदश (७५) त्वष्टा (७६) प्र देवमेति चाष्टादशा (७७) ऽथ ।
 अष्टा (७८) विदं पौलनकवस्तु (७९) भद्राः (८०) नयेत पद् (८१) मे नवै (८२) द्र त्रयोदश ३०
 (८३) तमस्य द्वावाशुषिषी षष्ठकः परस्तेविंशति (८४) नासदामीन् ।

(१५) एतत्पदकं । (१७) उपप्रयंतो दशैवे च, विद्यादुर्द्वादशकं तथा । अग्निमन्त्र्येऽनुवाकानामिह मन्त्रः ।
 (१८) न श्रुतिः । नवकमिदं । द्वादशकं त्रिषुः द्वादशवे द्वितुः । (१९) उवपपदकं, उवपथ पद् । (२०) मन्त्र-
 दत्ताबोधीः वेदोऽष्टसुक्तः । द्वितुः । (२१) विंशतिस्त्रिपंचकं, विंशतिस्त्रिपंचकः । (२२) सप्तकाग्रयः सप्तकाग्रयः । (२५)
 बोधता । सप्तिकाग्रयः सप्त पंचकः । सप्तिकाग्रयः पद् । (२६) द्विपंचकं, द्विपंचकं । द्विः पदस्तु य । पददश । त्वे ह यद् ।
 (२७) पंचदश ... .. उना विंशतिर । पंचदशैकोऽविंशतिर, पंचदशैको नू विंशतिर । (२८) इत्यत्र इत्य । इन्द्र ...
 भक्त । (२९) सप्तकोऽथा । प्राप्यादौर्वादादशकः । (३०) बोधतावच्छेदोदश । चाष्टादशा । चाष्टादशाथ । चाष्टादश ।

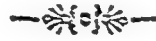

॥ अथ च्छन्दःसंख्या ॥

एकपञ्चाशत्सर्वे गायः शक्येयः । सहस्रद्वितयं चैव चत्वार्येव शतानि तु	॥ १ ॥
त्रीणि शतानि सैकानि चत्वारिंशत्तयोऽपि । अनुष्टुभां शतान्यष्टौ पञ्चाशत्संयुता	॥ २ ॥
बृहतीनां शतं त्रैचमेकाशीत्यधिकं पुनैः । शतानि त्रीणि पञ्चीनां द्वादशान्यधिकानि तु	॥ ३ ॥
पञ्चाशत्त्रिष्टुभः प्रोक्तास्तिस्रश्चैव ततोऽधिकाः । सहस्राण्येव चत्वारि विज्ञेयं तु शतद्वयं	॥ ४ ॥
चत्वारिंशत्तथाष्टौ च तथा चापि शतत्रयं । जगतीनामियं संख्या सहस्रं तु प्रकीर्तितं	॥ ५ ॥
दशैवातिरिक्तस्योऽपि तथा सप्त न संशयः । शक्योऽपि तथैवोक्तास्तथा नव विचक्षणैः	॥ ६ ॥
नव चैवातिरिक्तैः पल्लवैः प्रकीर्तिताः । भरीतिश्च चतस्रश्च तथात्यष्टिश्चः स्मृताः	॥ ७ ॥
छतिद्वयं विनिर्दिष्टमेकाविष्टतिरेव च । एकपदास्तु षट् प्रोक्ता द्विपदा दश सप्त च	॥ ८ ॥
प्रगाथा बार्हता येऽत्र तेषां शतमुदाहृतं । चतुर्नवतिरेवोक्तास्तद्वद् दृष्ट्वास्वसंशयः	॥ ९ ॥
काकुमानो तु पञ्चाशद्विज्ञेया पञ्चसंयुता । महाबार्हत एवैक एवं सार्धं शतद्वयं	॥ १० ॥
एवं दश सहस्राणि शतानां तु चतुष्टयं । क्त्वां न्यधिकमाख्यातकृषिभिस्तत्तद्वर्तिभिः	॥ ११ ॥

॥ इति छन्दः संख्या समाप्ता ॥

परिभाषा—खण्डौ ।

(१३)

गोमा घोषा विश्वारा, ऽगालोपनिषत्सिप ॥ मल्लजाया जुहूर्नामागस्त्यस्य स्पृतादिति ॥
 इन्द्रागौ चन्द्रमाता च सरना रोमशोर्वशी ॥ लोपामुद्रा च नक्षत्र यमी नारी च शम्भवी ॥
 श्रीर्लक्षा सारंगानी वाक् धृष्टा मेधा च दक्षिणा ॥ रात्री सूर्या च नावित्री मल्लवादिन्य ईरिताः ॥ १३ ॥ ✖

(१४)

पादा नविजगत्यां तु श्रयो द्वादशकाः परौ ॥ अष्टौ शक्तीपादाः सप्तशष्टाक्षराः स्मृताः ॥
 अतिशब्दपादौ द्वावादितः पौष्टकाक्षरौ + ॥ जागतश्चाष्टकाष्टिपादाः पौष्टकाक्षराः ॥
 अष्टौ चात्यष्टिपादौ जागतौ चाष्टकाक्षरः ॥ जागतश्चाष्टकाक्षरा छतिपादौ तु जागतौ ॥
 पादाक्षरोऽष्टकाक्षरा पौष्टकाक्षर एव च ॥ अष्टकाक्षरातिष्ठती द्वौ पादौ जागतौ ततः ✖ ॥
 त्रयोऽष्टका जागतश्च तथैवाष्टक द्वयदि ✖ ॥ परः सप्तकापादास्तु प्रसंगात्स्वयमीरिताः ॥ १४ ॥

✖ धीः लाक्षा मेधा चेति विज्ञानं मन्त्रः संख्यायां न दृश्यते । तथा च (१) काश्यप्यौ शिखण्डिन्यौ
 अप्सरसौ (१।१०४) (२) इन्द्रस्तुषा वसुक्रमती (१०।२।१), (३) पौलोमी शर्वा (१०।१०९),
 (४) नीषावरी सिकता (१।८६।११-२०, पृथ्व्योऽजाः ३१-४०) सत्र संश्रिता न दृश्यन्ते ।

(६) ० ह्यत्र ते । (+) ० पादौ द्वौ कर्तव्यौ पौष्टकाक्षरौ । (✖) जागत पौष्टकाक्षराः ।
 ✖ तथैवाप्यस्यदिति ।

अथ छन्दसांमुदाहरणानि ।

अ॒यं दे॒वाया॒ ।—उ॒ऽभिष्टे॑ अ॒द्या, —उ॒ऽम॒द्य, ता॑ मे अ॒श्यानां॑, त्वा॒वतः॑, पु॒न॒तमं॑
मे सु॒न्वे च॑, ई॒शाना॑, आ॒पः पृ॒णीत॑, प्रे॒ष्ठं द॒श ॥ ४ ॥ (१)

य इन्द्र, युजंति हरी, शर्धंशर्धं वो, दुर्वी रेक्णः, प्र या घोषे, हरी यम्यं, पिं
न, भंसीमह्यर्णो ॥ ५ ॥ (२)

संक्षेपः	लक्ष- संख्या	शरणा- शराणि	सूत्रं	उदाहरणसंग्रहप्रतीकः।	प्रकाशना म० सू० म०

१ (५) सातवी

१. यक्षी ४	२२	८१८१८	(प्रथमं छंदः) निपत्ता मागधी । अयं देवाय ० ।	१ १० ३
२. यक्षी ४	२३	८१८१८१८	पंचकाश्चकारः पदकश्चैकः पदपंक्तिः । आशिष्टे अयं ० ।	४ १० ३
३. यक्षी ४	२४	८१८१८१८१८	(वा) चतुर्भुजपदकः पदपंक्तिः । अग्ने तमसा ० ।	४ १० ३
४. यक्षी ४	२५	८१८१८१८१८१८	पदपंक्तिः पदकाश्चकारः । ता मे अद्वयानि ० ।	८ ११ ३
५. यक्षी ४	२६	८१८१८१८१८१८१८	अथ मागकाः पादनिवृत्तः । त्वापतः पुरुषमी ० ।	८ ४१ ३
६. यक्षी ४	२७	८१८१८१८१८१८१८१८	मध्यमः पदकश्चैकः अतिनिवृत्तः । पुरुषमी पुरुषमी ० ।	५ ४१ ३
७. यक्षी ४	२८	८१८१८१८१८१८१८१८१८	पदकश्चैकः पदमप्या । स ह्युभे यो वरमी ० ।	१ १० ३
८. यक्षी ४	२९	८१८१८१८१८१८१८१८१८१८	पदपंक्तिः पदमागकाश्चकारः मा वरमाणा । ईशाना वारमी ० ।	१० १ ३
९. यक्षी ४	३०	८१८१८१८१८१८१८१८१८१८१८	विपरीता प्रविष्टा । आपा पूणीत भेषमी ० ।	१० १ ३
१०. यक्षी ४	३१	८१८१८१८१८१८१८१८१८१८१८१८	विपरीता वसन्तः पदमीवमी । प्रेष्टुः प्रियामी ० ।	८ १० ३
११. यक्षी ४	३२	८१८१८१८१८१८१८१८१८१८१८१८१८	पदकश्चैकः पदमप्या । इन्द्रः महत्प्रियामी ० ।	१ ११ ३

• **Prevalence** = the proportion of a population that has a disease at a particular point in time

१. १. १.	१. १. १.	विहीनम्, विहीनम् प्रियवर्तमानम् । य इन्द्र मीमांसते । १. १. १.
१. १. २.	१. १. २.	आयत्तम् पुनर्विहीनम् । य इन्द्र मीमांसते । १. १. २.
१. १. ३.	१. १. ३.	य यमप्रेतम् कुरु । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ३.
१. १. ४.	१. १. ४.	विहीनम् आयत्तम् पुनर्विहीनम् । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ४.
१. १. ५.	१. १. ५.	य यमप्रेतम् कुरु । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ५.
१. १. ६.	१. १. ६.	विहीनम् आयत्तम् पुनर्विहीनम् । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ६.
१. १. ७.	१. १. ७.	य यमप्रेतम् कुरु । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ७.
१. १. ८.	१. १. ८.	विहीनम् आयत्तम् पुनर्विहीनम् । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ८.
१. १. ९.	१. १. ९.	य यमप्रेतम् कुरु । य इन्द्र मीमांसते । १. १. ९.
१. १. १०.	१. १. १०.	विहीनम् आयत्तम् पुनर्विहीनम् । य इन्द्र मीमांसते । १. १. १०.

[illegible]

अ॒ग्न ओजि॑ष्ठं, त॒व स्वा॑कुष्ठं, मा॒ कस्मै॑, पर्यु॑ पु, ता॒ वि द्वां॑सा, वि॒ पृच्छा॑मि,
प्रे॒क्षो अ॒ग्ने, अ॒ग्निं नरो॑ऽप्यौ ॥ ६ ॥ (३)

मा॒ चिद्व॑न्यन्, म॒हो य॑स्पति॒, ई॒जान॑मिद॒द्यौ, ये॒ पात॑यन्ते, यु॒वं ह्या॑स्त, म॒ध
य॒दिमे, अ॒ग्निं वो॑ वी॒रं, स॒नित॑स्, तं त्वा॒ वयं॑ पि॒तो न॒व ॥ ७ ॥ (४)

छंदोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म०सू०मं०

३ (६) अनुष्टुप्

भनुष्टुप्	३२	८।८।८।८	(तृतीयम्) भनुष्टुप् ।	अ॒ग्न ओजि॑ष्ठमा॒ भर० ।	५ १० १
महापदपांक्तिः	३१	५।५।५।५।५।५	पंचपंचकाः षट्कश्चैको महापदपांक्तिः ।	तव॒ स्वादि॑ष्टा० ।	४ १० ५
कृतिः	३२	१२।१२।८	जागतावष्टकश्च कृतिः ।	मा॒ कस्मै॑ धा॒तम॑भ्य० ।	१ १२० ८
पिपीलिकमध्या	३२	१२।८।१२	मध्ये चेदष्टकः पिपीलिकमध्या ।	पर्यु॑ प॒ प्र ध॒न्व वा॑जसा० ।	९ ११० १
काविराट्	३०	९।१२।९	नवकयोर्मध्ये जागतः काविराट्	ता॒ वि॒द्वां॑सा॒ हवाम॑हे० ।	१ १२० ३
नष्टरूपी	३२	९।१०।१३	नव वैराजस्त्रयोदशो नष्टरूपी ।	वि॒ पृच्छा॑मि पा॒क्या० ।	१ १२० ४
विराट्	३०	१०।१०।१०	दशकास्त्रयो विराट् ।	प्रे॒क्षो अ॒ग्ने दी॑दिहि० ।	७ १ ३
विराट्	३३	११।११।११	एकादशका (वा) ।	अ॒ग्निं नरो॑ दी॒धिति॑ ।	७ १ १

४ (७) बृहती

बृहती	३६	८।८।१२।८	(चतुर्थे) बृहती तृतीयो द्वादशकः ।	मा॒ चिद्व॑न्य॒ष्टि शं० ।	८ १ १
पुरस्ताद्बृहती	३६	१२।८।८।८	आषष्ठेपुरस्ताद्बृहती ।	म॒हो य॑स्पति॒ शव० ।	१० २२ ३
१ न्यंकुसारिणी	३६	८।१२।८।८	द्वितीयश्चेत् (१) न्यंकुसारिणी	ई॒जान॑मिद॒ द्यौः० ।	१० १३२ १
२ उरोबृहती वा + ,	"	"	(२) उरोबृहती वा	" "	"
३ स्कंधोप्रीवी वा	"	"	(३) स्कंधोप्रीवी वा ।	" "	"
उपरिष्ठाद्बृहती	३६	८।८।८।१२	अंस्त्यश्चेत् उपरिष्ठाद्बृहती ।	ये॒ पात॑यन्ते अ॒जम० ।	८ ४६ १८
विष्टारबृहती	३६	८।१०।१०।८	अष्टिनोर्मध्ये दशकौ विष्टारबृहती ।	यु॒वं ह्या॑स्तं म॒हो र॑न् ।	१ १२० ७
ऊर्ध्वबृहती	३६	१२।१२।१२	त्रिजागतोर्ध्वबृहती ।	अ॒ध य॑दिमे॒ पव॑मा० ।	९ ११० ९
पिपीलिकमध्या	३४	१३।८।१२	त्रयोदशिनोर्मध्येऽष्टकः पिपीलिकमध्या ।	अ॒भि वो॑ वी॒रम॑न्ध॒स्तो० ।	८ ४६ १४
विषमपदा	३६	९।८।११।८	नवकाष्ट्येकादश्याष्टिनो विषमपदा ।	स॒नितः॑ सु॒स॒नित० ।	८ ४६ २०
बृहती	३६	९।९।९।९	चतुर्नवका बृहती एव ।	तं त्वा॒ वयं॑ पि॒तो व॑चो०	१ १८७ ११

+ एतं शंसमिन्द्रास्मदुः० । (मं० १०, सू० ९३, मं० ११)

,, रुष्टमेतत्कटुकमेतत्० । (मं० १०, सू० ८५, मं० ३४)

,, मत्स्यपायि मे महः । (मं० १, सू० १७५, मं० १)

॥ शुनमस्मभ्यमृतये० । (मं० १०, सू० १२६, मं० ७)

अथ छन्दसामुदाहरणानि ।

अयं देवाय॥—ऽऽभिन्ने अया,—ऽऽ तमय, ता मे अद्यानां, त्वावतः, पूरुतमं,
सं सुन्वे य, ईशाना, आपः पूणीत, प्रेष्ठे दर्ज ॥ ४ ॥ (१)

य इन्द्र, युजंति हरी, शर्धशर्ध वी, दृवी रेकणः, प्र या घोषे, हरी यस्य, जिं
नु, मंसीमहाष्टी ॥ ५ ॥ (२)

छन्दोभेदः	अक्षर- संख्या	सरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म० सू० श्ल०
१ (४) गायत्री					
गायत्री +	२४	८।८।८	(प्रथमं छन्दः) विपदा गायत्री ।	अयं देवाय० ।	१ १० ७
पदपंक्तिः ५	२६	११।११।११	पंचकाशिकाः पदकदिका पदपंक्तिः ।	आमिष्टे अय० ।	४ १० ४
पदपंक्तिः	२५	११।११।११	(या) पञ्चमं पदकः पदपंक्तिः ।	अग्ने तमय० ।	४ १० १
उणिगमभां	२४	६।७।११	पदकदिका उणिगमभां ।	ता मे अद्यानां० ।	८ १५ ११
पादनिचूर्ण	२१	७।७।७	प्रथः ममकाः पादनिचूर्ण ।	त्वाघतः पुरुवसो० ।	८ ४६ १
अतिनिचूर्ण	२०	७।६।७	मध्यमः पदकदिके अतिनिचूर्ण ।	पूरुतमं पूरुणां० ।	६ ४१ ११
ययमध्या	२४	७।१०।७	दशकदिके ययमध्या ।	सं सुन्वे यो वसुनां० ।	९ १०८ ११
वर्धमाना	२६	६।७।८	यस्यास्तु पदकदिकाः सा वर्धमाना ।	ईशाना वार्याणां० ।	१० ९ ५
प्रतिष्ठा	२१	८।७।६	विपरीता प्रतिष्ठा ।	आपः पूणीत भेषजं० ।	१० ९ ७
ऋसीयसी	१९	६।६।७	ऋ पदकी मसकदिके ऋसीयसी ।	प्रेष्ठमु प्रियाणां० ।	८ १०३ १०
[विपरीता ऋसीयसी]		७।६।६	,,	इन्द्रः सहस्रदाता० ।	१ १७ ५

२ (५) उणिक्

उणिक्	२८	८।८।१२	(द्वितीयम्) उणिक् त्रिपदायो द्वादश ।	य इन्द्र सोम पातमः ।	८ ११ १
पुरउणिक्	२८	११।८।८	आद्यश्वेत् पुरउणिक् ।	युजंति हरी इधिर० ।	८ १८ ९
ककुप्	२८	८।११।८	मध्यमश्वेत् ककुप् ।	शर्धशर्ध व पर्वा० ।	५ ५३ ११
ककुब्ज्यंकुशिरा	२७	११।११।१४	तृष्टुभजागतचतुष्काः ककुब्ज्यंकुशिरा ।	दृवी रेकणस्तन्वे० ।	८ ४६ १५
तनुशिरा	२८	११।११।६	एकादशिनोः परः पदकस्तनुशिरा ।	प्र या घोषे भृगवा० ।	१ १२० ५
पिपीलिकमध्या	२८	११।६।११	मध्ये चेत् पिपीलिकमध्या ।	हरी यस्य सुयुजा० ।	१० १०५ १
अनुष्टुप् गर्भा	२९	५।८।८।८	आद्यः पंचकदिकोष्टका अनुष्टुप् गर्भा ।	पितुं तु स्तोत्रं० ।	१ १८७ १
उणिक् x	२८	७।७।७।७	चतुः सप्तकोणिगोव ।	मंसीमहि त्वा वयं० ।	१० २६ ४

+ ओमासश्रवणी० (म० १, सू० ३, म० ७) । ५ मृते न पूर्तं । (म० ४, सू० १०, म० ६) । [उणिगा]

५ तदं व ओदतीनां । (म० ८, सू० ६९, म० २) ।

अग्र ओजिष्ठं, तत्र स्वादिष्ठं, मा कस्मै, पर्युष, ता विद्वांसः, वि पृच्छामि,
प्रेक्ष्यो अग्रे, अग्निं नरोऽप्यौ ॥ ६ ॥ (३)

मा चिबुन्यन्, महो यस्पातिः, रीजानमिद्वयौ, ये पातयन्ते, युवं ह्यास्त, मधु
यक्षिमे, अग्निं वो वीरं, सन्तितुम, तं त्वा वयं पितो नव ॥ ७ ॥ (४)

संज्ञाभिः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	व्याहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म०सू०म०

३ (६) अनुष्टुप्

अनुष्टुप्	३३	८।८।८।८	(वृत्तीयम्) अनुष्टुप् ।	वन्न लोजिष्ठमा भर० ।	१ १० १
महापदपंक्तिः	३१	५।५।५।५।५	पञ्चपदकाः पदकश्चैवो महापदपंक्तिः ।	तत्र स्वादिष्टाः ।	४ १० ५
वृत्तिः	३२	१२।१२।८	जागतावच्छेदक वृत्तिः ।	मा कस्मै धातमभ्य० ।	१ १०० ८
निरील्लिखमध्या	३२	१२।८।१२	मधे चेद्वकः निरील्लिखमध्या ।	पर्युष प्रधन्व वाजसाः ।	१ १२० १
काविराट्	३०	१।१२।९	नवकयोर्मध्ये जागतः काविराट् ।	ता विद्वांसः एवामहे० ।	१ १२० ३
नष्टस्त्री	३२	१।१८।१२	नव कैमलमयोऽष्टो नष्टस्त्री ।	वि पृच्छामि पातया० ।	१ १२० ४
विराट्	३०	१०।१०।१०	द्व्यक्षराद्यो विराट् ।	प्रेक्ष्यो अग्ने होदिष्टिः ।	७ १ ३
विराट्	३३	११।११।११	एकाक्षराद्या (का) ।	अग्निं नरो द्योषितिः ।	७ १ २

४ (७) वृद्धती

वृद्धती	३६	८।८।१२।८	(चतुर्थी) वृद्धती वृद्धयोः वृद्धती ।	मा विद्वयति हो० ।	८ १ १
वृद्धतावृद्धती	३६	१२।८।८।८	आप्तयेष्टा वृद्धतावृद्धती ।	महो यस्पातिः जातः ।	१० १० ३
१ स्ववृत्तारिणी	३६	८।१२।८।८	निरील्लिख (१) स्ववृत्तारिणी ।	रीजानमिद्वयौ ।	१० १३५ ३
२ त्रयोवृद्धती वा +	..	..	२) त्रयोवृद्धती वा ।	..	..
३ वृद्धयोऽपीदी वा	..	..	३) वृद्धयोऽपीदी वा ।	..	..
नववितावृद्धती	३६	८।८।८।१२	नववितावृद्धती वृद्धयोः वृद्धती ।	ये वृद्धतावृद्धतावृद्धती ।	८ १५ १८
वितावृद्धती	३६	८।१०।१०।८	अग्निमेभिरे वृद्धी वितावृद्धती ।	तुवं ह्यास्तं मरो वृद्धः ।	१ १२० ३
उपवृद्धती	३६	१२।१२।१२	वितावृद्धतावृद्धती ।	अथ सन्ति नववृद्धः ।	१ १२० ४
निरील्लिखमध्या	३६	१२।८।१२	महो यस्पातिः वृद्धयोः वृद्धती निरील्लिखमध्या ।	अग्निं हो होयमासमोऽथ ।	८ १५ ३५
वितावृद्धता	३६	१।८।१२।८	नववितावृद्धतावृद्धती वितावृद्धता ।	अग्निं नववृद्धः ।	८ १५ ३०
वृद्धती	३६	१।१२।१२	वृद्धतावृद्धता वृद्धयोः वृद्धती ।	मं नव वृद्धी वितावृद्धता ।	१ १२० ३५

- + तत्र वृद्धतावृद्धतावृद्धता (म० १८, सू० १३, म० १३)
 .. वृद्धतावृद्धतावृद्धता (म० १८, सू० ८५, म० ३३)
 .. नववृद्धतावृद्धता (म० १८, सू० १३५, म० ३३)
 .. वृद्धतावृद्धतावृद्धता (म० १८, सू० १३३, म० ३३)

दानासो, वि पिप्रो, रायं नरो, य ऋष्वस, तस्याः समुद्रा, आग्निं न, पृथि
सहस्रा, — स्तीर्याम निदोऽण्डो ॥ ८ ॥ (५)

कस्य नूनं, यूपवस्का, ये वाजिनं, यो वाचा, स्वस्ति न इन्द्रः, श्रुधी हव्यं, श्रुतं
मे, अग्निर्नैवेण, तामिरा यातं, नवानां, सं मा तपन्त्ये, वेदोऽग्निम्यां द्वादश ॥ ९ ॥ (६)

छंदोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म० सू० मं०

५ (८) पंक्तिः

पंक्तिः ॐ	४०	दादादादाद	(पंचमं) पंक्तिः पंचपदा ।	दानासः पृथुश्रवसः ।	८ ४५ १३
विराट्	४०	१०१०१०१०	अथ चतुष्पदा विराट् दशकैः ।	वि पिप्रोरहिमायस्य० ।	६ १० ७
सतोवृहती	४०	१२१०१२१०	अयुजौ जागतौ सतोवृहती ।	आ यं नरः सुदानवो० ।	५ ५३ ६
विपरीता	४०	०१२१००१२	युजौ चेत् विपरीता ।	य ऋष्वः श्रावयत्स० ।	८ ४६ ११
प्रस्तारपंक्तिः	४०	१२११२१०१०	आद्यौ चेत् प्रस्तारपंक्तिः ।	तस्याः समुद्रा अधि० ।	१ १६३ ४१
आस्वारपंक्तिः	४०	०१०१२११२	अंत्यौ चेत् आस्वारपंक्तिः ।	आग्निं न स्ववृ० ।	१० २१ १
संस्वारपंक्तिः	४०	१२१०१०१२	आद्यांत्यौ चेत् संस्वारपंक्तिः ।	पृथि सहस्रा० ।	८ ४६ ११
विष्टारपंक्तिः +	४०	०१२११२१०	मध्यमौ चेत् विष्टारपंक्तिः ।	अतीर्याम निदस्तिरः ।	५ ५३ १३

६ (९) त्रिष्टुप्

त्रिष्टुप् ॐ	४४	११११११११११	(पठं) त्रिष्टुप् त्रैष्टुभपदा ।	कस्य नूनं कतमस्या० ।	१ २४ १
जगती	४६	१११११११११२	द्वौ जागतौ यस्याः सा जागते जगती ।	यूपवस्का उत ये यू० ।	१ १११ ६
त्रिष्टुप्	४६	१२११११११११	त्रैष्टुभे त्रिष्टुप् ।	(सनेमि वक्रमजरं० ।	१ १६३ १४)
		१११११११११२ वा	” ”	ये वाजिनं परिप० ।	१ १६३ १२
अभिसारिणी	४४	१०१०१२११२	वैराजौ जागतौ च अभिसारिणी ।	यो वाचा विवाचो० ।	१० २३ ५
	३९	१०१०१०११	विराट्स्थाना ।	स्वस्ति न इन्द्रः ।	१ ८९ ६
[वैराजत्रिष्टुप्	३९	१०१०१११२	नवकौ वैराजस्त्रैष्टुभश्च ।	शमं नु ते शमं व० ।	१ ११ ४]
विराट्स्थाना	४०	१०१०१०१११	द्वौ वा वैराजौ नवकः त्रैष्टुभश्च	श्रुधी हवमित्र मारि० ।	१ ११ १
			विराट्स्थाना ।		
[विपरीता विराट्स्था	४१	०१११११११११		कील्लभो रश्म मा० ।	५ ११ ५]
विराटरूपा	४१	११११११११०	एकादाशिनस्त्रयोऽष्टकश्च विराटरूपा ।	श्रुतं मे मित्रावरुणा० ।	१ १२२ ६
ज्योतिष्मती	४३	१२११२११११०	द्वादशिनस्त्रयोऽष्टकश्च ज्योतिष्मती ।	अग्निर्नैवेण वरुणेन० ।	८ ३५ १

ॐ इत्या हि सोम इन्मदे । (मं० १, सू० ८०, मं० १

अमे तव श्रवो वयः । १०११४०११

सो चिन्तु वृष्टिर्युष्या० । (मं० १०, सू० २३, मं० ४)

प्र देवमच्छा, ऽऽयः प्रपा, विंयत्तिका, तदन्नाय चत्वारि ॥ १० ॥

अयं वा, मा संखायो, बृहद्भिरग्ने, न हि ते शूरा, ऽऽत्वा रथं पञ्च ॥ ११ ॥

छंदोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म०सू० मं०
ज्योतिः ×	४४	१२।८।१२।१२	यतोऽष्टकस्ततो ज्योतिः ।	ताभिग यातं वृषणो० ।	८ २२ १२
महाबृहती	४४	८।८।८।१२	चत्वारोऽष्टका जागतश्च महाबृहती ।	नवानां नवतीनां० ।	१ १९१ १३
यवमध्या	४४	८।८।१२।८।८	मध्ये चेत् यवमध्या ।	सं मा तपन्त्यमितः ।	१ १०५ ८
पंक्त्युत्तरा	४४	१०।१०।८।८।८	साधौ दशकावष्टकाः स्यः पंक्त्युत्तरा	एवेद्भान्निभ्यामहा० ।	५ ८६ ६
विराट्पूर्वा			विराट्पूर्वा वा ।		

(१०) जगती

जगती	४८	१२।१२।१२।१२	(सप्तमं) जगती जागतपदा ।	प्र देवमच्छा मधुमं० ।	९ ६८ १
महासतोबृहती	४८	१२।८।१२।८।८	अष्टिनस्यः स्वौ च द्वौ महासतोबृहती ।	आ यः पप्रौ भानुना० ।	६ ४८ ६
महापंक्तिः	४८	८।८।८।८।१०।९	अष्टकौ सप्तकः षट्को दशको नवकश्च ।	इयत्तिका शकुंति० ।	१ १९१ ११
„	„	८।८।८।८।८	षट्ष्टका वा महापंक्तिः ।	तदन्नाय तदपसे० ।	८ ४७ १६

(११) प्रगाथाः

बार्हतः प्रगाथः	७६	८।८।१२।८= ३६	अथ प्रगाथा बृहतीसतोबृहत्यौ बार्हतः ।	अयं वां मधुमत्तमः० ।	१ ४७ १
((३६+४०)	१२।८।१२।८=४०			त्रिषन्धुरण त्रिघृता० ।	२)
काकुभः प्रगाथः	६८	८।१२।८= २८	ककुप् चेत्पूर्वा काकुभः ।	आ सखायः सवर्तु० ।	६ ४८ १२
((२८+४०)	१२।८।१२।८=४०			या शर्थाय मादताय० ।	१२)
महाबार्हतः प्रगाथः	९२	८।८।१२।८।८=४४	महाबृहतीमहासतोबृहत्यौ महाबार्हतः ।	बृहद्भिरग्ने अर्वि० ।	६ ४८ ७
((४४+४८)	१२।८।१२।८।८=४८			विश्वासां गृहपतिः० ।	८)
विपरीतोत्तरः	७६	८।८।१२।८= ३६	बृहतीविपरीते विपरीतोत्तरः ।	नहि-त शूर राधसः० ।	८ ४६ ११
प्रगाथः ((३६+४०)	८।१२।८।१२= ४०			य ऋत्विः धावयत्० ।	१२)
भानुष्टुभः	८०	८।८।८।८= ३२	भानुष्टुभ्याप्यौ भानुष्टुभः ।	आ स्वा रथं ययौत० ।	८ ६८ १
(गायम्यौ) ((३२+२४)	८।८।८= २४			तुविशाम् नृदिशतो० ।	२)
प्रगाथः	+२४	„ २४		यस्य ते महिना महः ।	३)

× पुरस्ताज्योतिः, मन्त्रेज्योतिः, उपरिहाज्योतिः ।

प्र वो महे, प्रोष्वसी, साकं जात, — प्रिकदके, — प्रुमिं होतार, — मयर्मह इद्र, स हि शर्धो न रात ॥ १२ ॥

छंदोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- श्रृंगणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।

(१२) संकीर्णम्

१ अतिजगती	५२	१२१२२१२२१८८	पादा अनिजगतां तु प्रयो- दादराकाः परी भवती ।	प्र वो महे मतयो यंतु० । ५ ८७ ।
२ जगती	५६	८८८८८८८८८८	जगतीपादाः संज्ञायाश्चराश्रते ।	प्रो ष्वस्मै पुरोरथं० । १० १३३ ।
३ अतिजगती	६०	१६१६१२२१८८	अतिजातापारी ही आवितः कर्तव्यौ पोकताशरी जागतश्चाष्टकौ ।	साकं जातः क्रतुना० । २ २२ ।
४ अष्टिः	६४	१६१६१६१८८	अष्टिपादाः पोकताकाश्रयः अष्टकी च ।	प्रिकदुकेषु माहयो० । २ २२ ।
५ अष्टिः	६८	१२१२२१८८८८१२८	अष्टिपादी जागती चाष्टकाश्रयः जागतश्चाष्टकश्च ।	अग्निं होतारं मन्ये वा० । १ १२७ ।
६ अष्टिः	७२	१२१२२१८८८८१६८	अष्टिपादी तु जागती । पादाश्रयोष्टकाश्रयः पोकताश्रयः एव च अष्टकश्च ॥	अवर्मह इद्र वाडहि० । १ १३३ ।
७ अतिअष्टिः	७६	१२१२२१८८८८१२१८८	अतिअष्टिः जागती । त्रयोऽष्टका जागतश्च त्रयोऽष्टकौ ह्यपि ।	स हि शर्धो न मावतं तु० । १ १३३ ।

१ कृतिः—	(त्रिशुभमो विभातु मे० । तै० आ० ४।२१।१)	[८० अक्षराणि]
२ प्रकृतिः—	(भगो अनुप्रयुक्तं ।)	[८४ "]
३ आकृतिः—	(तद्यक्षुर्देवहितं० । तै० आ० ४।३५।२२; वा० सं० ३४।२४)	[८८ "]
४ विकृतिः—	(हमे सोमाः सुरामाणः० । वा० सं० २१।४२)	[९२ "]
५ संकृतिः—	(देवो अग्निः स्विष्टकृत्० । तै० आ० ३।५।११)	[९६ "]
६ अभिकृतिः—	(देवो अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षत्० । वा० सं० २१।५८)	[१०० "]
७ उत्कृतिः—	(छागस्य हविष आत्तामघ । वा० सं० २१।४३)	[१०४ "]

ऋग्वेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

अंशुं दुहन्ति स्तनयन्तं ९, ७२, ६
 अंसेषु व ऋषयः ५, ५४, ११
 अंसेष्वा मरुतः खादयो ७, ५६, १३; तै. ब्रा. २, ८, ५, ५
 अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयः ५, १५, ३
 अकर्म ते स्वपसो अभूम ४, २, १९, अथर्व. १८, ३, २४
 अकर्मा दस्युरभि नो भमन्तु १०, २२, ८
 अकारि त इन्द्र गोतमेभिः १, ६३, ९
 अकारि मल्ल समिधान तुभ्यं ४, ६, ११
 अकारि वामन्धसो ६, ६३, ३
 अक्रन्ददमिस्तनयन् १०, ४५, ४; वा. य. १२, ६; तै. सं. १, ३, १४, २; ४, २, १; २, २, २
 अक्रविहस्ता सुकृते ५, ६२, ६
 अक्रान्तसमुद्रः प्रथमे ९, ९७, ४०; साम. ५२९; १२५३;
 तैत्ति. भार. १०, १, १५; नि. १४, १६
 अक्रो न अग्निः समिये ३, १, १२; नि. ६, १७
 अक्षपन्तः कर्णयन्तः सखायो १०, ७१, ७; नि. १, ९
 अक्षत्तमीमदं ह्यव १, ८२, २; साम. ४१५; वा. य. ३, ५१; तै. सं. १, ८, ५, २
 अक्षानहो नक्षतनोतं १०, ५३, ७
 अक्षास इदं कुशिनः १०, ३४, ७
 अक्षितोति स्नेदिमं १, ५, ९; अथर्व. २०, ६९, ७
 अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां १०, १६३, १; अथर्व. २, ३३, १;
 २०, ९६, १७
 अक्षेप्रविक्षेप्रविदं १०, ३२, ७
 अक्षैर्मा दीप्यः कृषिमिव १०, ३४, १३
 अक्षोदयच्छवसा क्षाम ४, १९, ४; तै. ब्रा. २, ४, ५, २
 अक्षो न चक्रयोः शूर ६, २४, ३; नि. १, ४
 अक्ष्णाश्चिद्रातुवित्तरा ८, २५, ९
 अगच्छतं कृपमाणं परावति १, ११९, ८
 अगच्छद्दु विप्रतमः सखीयन् ३, ३१, ७
 अगस्निन्द्र ध्रुवो बृहवरे ३७, १०; अथर्व. २०, २०, ३; २०, ५७, ६
 अगन्म महा नमसा ७, १२, १; साम. १३०४; तै. ब्रा. ३, ११, ६, २
 अगन्युति क्षेप्रमागन्म ६, ४७, २०
 अगस्त्यः खनमानः खनिष्ठः १, १७९, ६
 अगस्त्यस्य नक्षयः १०, ६०, ६

अगोरुधाय गविषे ८, २४, २०; अथर्व. २०, ६५, २
 अग्न आ याहि वीतये ६, १६, १०; साम. १; ६६०; तै. सं. २, ५, ७, ३; ८, १; तै. ब्रा. ३, ५, २, १
 अग्न आ याज्ञमिभिः ८, ६०, १; साम. १५५२; अथर्व. २०, १०३, २
 अग्न आयुषि पवसे ९, ६६, १९; साम. ६२७; १४६४; १५१८;
 वा. य. १९, ३८; ३५, १६; तै. ब्रा. २, ६, ३, ४; तै. आ. २, ५, १; तै. सं. १, ३, १४, ७; ४, २९, १; ५, ५, १, ६, ६, २
 अग्न इळा समिध्यसे ३, २४, २
 अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः ५, ४६, २; वा. य. ३३, ४८
 अग्न इन्द्रश्च दाक्षुषो ३, २५, ४
 अग्न ओजिष्ठमा भर ५, १०, १; साम. ८१
 अग्नये ब्रह्म ऋमवः १०, ८०, ७
 अग्ना यो मर्यां दुवो ६, १४, १
 अग्निं यंतुरमप्सुरं ३, २७, ११
 अग्निं वः पूर्यं हुवे ८, २३, ७
 अग्निं वः पूर्यं गिरा ८, ३१, १४; तै. सं. १, ८, २२, ३
 अग्निं वर्धन्तु नो गिरः ३, १०, ६
 अग्निं विश ईळते १०, ८०, ६
 अग्निं विश्वा अभि पृशः १, ७१, ७
 अग्निं विश्वायुवेपसं ८, ४३, २५
 अग्निं वो देवमग्निभिः ७, ३, १; साम. १२१९
 अग्निं वो देवयज्यया ८, ७१, १२
 अग्निं वो वृषन्तं अश्वरागाम् ८, १०२, ७; साम. २१; ९४६
 अग्निं सुदीतिं सुदत्तं ३, १७, ४; तै. ब्रा. ३, ६, ९, १
 अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनः ३, २, ५
 अग्निं सूनुं सनधुतं ३, ११, ४
 अग्निं सूनुं सहसो जातवेदसं ८, ७१, ११; साम. १५५५
 अग्निं त्र्योमेन बोधय ५, १४, १; वा. य. २२, १५;
 तै. सं. ४, १, ११, ४
 अग्निं हिन्वंतु नो धियः १०, १५६, १; साम. १५२७
 अग्निं होतारमीळते वसुधितिं १, १२८, ८
 अग्निं होतारं प्र बृजे ३, १९, १
 अग्निं होतारं मन्ये दास्वंतं १, १२७, १; साम. ४६५;
 १८१३; अथर्व. २०, ६७, ३; वा. य. १५, ४७;
 तै. सं. ४, ४, ४, ८; निरुक्तं ६, ८

प्र वो महे, प्रोष्वस्मै, साकं जात, म्रिकद्रुके, प्रुमिं होतार, मवर्मह इंद, स हि शर्धो न सप्त ॥ १२ ॥

छंदोभेदः ।	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।

(१२) संकीर्णम्

१ अतिजगती	५२	१२।१२।१२।८।८	पादा अतिजगतीनां तु प्रयो- द्रादृशकाः परौ अष्टकौ ।	प्र वो महे मतयो यंतु० । १० ११ १२
२ जगती	५३	८।८।८।८।८।८	जगतीपादाः संसवाष्टाक्षराश्च ते ।	प्रो ष्वस्मै पुरोरथं० । १० ११ १२
३ अतिशक्ती	६०	१३।१३।१२।८।८	अतिशक्तीपादाः द्वौ आदितः कर्त्तव्या पोल्लशाक्षरौ जागत्तश्चाष्टकौ ।	साकं जातः क्रतुना० । २ २२ ३
४ अष्टिः	६४	१३।१३।१३।८।८	अष्टिपादाः पोल्लशाक्षराः अष्टकौ च ।	म्रिकद्रुकेषु महियो० । २ २२ ३
५ अष्ट्यष्टिः	६८	१२।१२।८।८।८।१२।८	अष्ट्यष्टिपादाः जागत्तौ चाष्टकाश्च जागत्तश्चाष्टकश्च ।	अग्निं होतारं मन्येदा० । १ ११ ३
६ धृतिः	७२	१२।१२।८।८।८।१३।८	धृतिपादाः तु जागत्तौ । पादास्त्रयोष्टकाश्चाथ पोल्लशाक्षर एव च अष्टकश्च ॥	अचर्मह इंद दाडहि० । १ ११ ३
७ अतिधृतिः	७६	१२।१२।८।८।८।१२।८।८	अतिधृतिपादाः जागत्तौ । त्रयोऽष्टका जागत्तश्च त्रयोऽष्टकौ इत्यपि ।	स हि शर्धो न मावतं तु० । १ ११ ३

१ कृतिः-	(त्रिशुग्धसो विभातु मे० । तै० आ० ४।२१।१)	[८० अक्षराणि]
२ प्रकृतिः-	(भगो अनुप्रयुक्तं० ।)	[८४ "]
३ आकृतिः-	(तच्चक्षुर्देवहितं० । तै० आ० ४।३५।३२; वा० सं० ३४।२४)	[८८ "]
४ विकृतिः-	(इमे सोमाः सुरामाणः० । वा० सं० २१।४२)	[९२ "]
५ संकृतिः-	(देवो अग्निः स्विष्टकृत्० । तै० आ० ३।५।११)	[९६ "]
६ अभिकृतिः-	(देवो अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षन्० । वा० सं० २१।५८)	[१०० "]
७ उत्कृतिः-	(जागत्तस्य हविष आत्तामघ । वा० सं० २१।४३)	[१०४ "]

ऋग्वेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

अंशं दृष्टान्ति रत्नयन्त्रं १, ७२, ३
 अंतेषु व क्रमः ५, ५४, ११
 अंतेषु नरतः खादयो ७, ५३, १३; तै. मा. २, ८, ५, ५
 अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयः ५, १५, ३
 अहर्मा ते स्वपसो अहूम ४, २, १९, अथर्व. १८, ३, २४
 अहर्मा दत्सुरभि नो अमन्तु १०, २२, ८
 अकारि त इन्द्र गोतमेभिः १, ६३, ९
 अकारि मल समिधान तुभ्ये ४, ६, ११
 अकारि वानन्वसो ६, ६३, ३
 अक्रन्दमिस्तनयन् १०, ४५, ४; वा. य. १२, ६; तै. सं. १, ३, १४, १; ४, २, १; २, २, २
 अक्रविहृता सुकृते ५, ६२, ६
 अक्रान्तसमुद्रः प्रथमे ९, ९७, ४०; साम. ५२९; १२५३;
 तैत्ति. कार. १०, १, १५; नि. १४, १६
 अक्रो न यन्निः समिधे ३, १, १२; नि. ६, १७
 अक्षवन्तः कर्णवन्तः सखायो १०, ७१, ७; नि. १, ९
 अक्षत्तमीमदं व १, ८२, २; साम. ४१५; वा. य. ३५१; तै. सं. १, ८, ५, २
 अक्षानहो नहृतनीव १०, ५३, ७
 अक्षत इदं कुक्षिनः १०, ३४, ७
 अक्षितोति सनेदिनं १, ५, १; अथर्व. २०, ६९, ७
 अक्षीम्यां वे नासिकान्यां १०, १६३, १; अथर्व. २, ३३, १;
 २०, ९६, १७
 अक्षेयविक्षेयविदं १०, ३२, ७
 अक्षैर्मा दीप्यः कृषिमित् १०, ३४, १३
 अक्षोदपच्छवसा क्षान ४, १२, ४; तै. मा. २, ४, ५, २
 अक्षो न चक्रयोः शूर ६, २४, ३; नि. १, ४
 अक्ष्णाक्षिद्रातुवित्तरा ८, २५, ९
 अगच्छतं कृपमाणं परावति १, ११९, ८
 अगच्छदु विप्रतमः सखीयन् ३, ३१, ७
 अगच्छिन्द्र ध्रुवो बृहत् ३, ३७, १०; अथर्व. २०, २०, ३; २०, ५७, ६
 अगन्म महा नमसा ७, १२, १; साम. १३०४; तै. मा. ३, ११, ६, २
 अगप्युति क्षेममागन्म ६, ४७, २०
 अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः १, १७९, ६
 अगस्त्यस्य नक्षत्रः १०, ६०, ६

अगोक्षाय गविरे ८, २४, २०; अथर्व. २०, ६५, २
 अग सा याहि वीतये ३, १३, १०; साम. १, ३६०; तै. सं. २, ५, ७, ३; ८, १; तै. मा. ३, ५, २, १
 अग सा याह्यभिभिः ८, ६०, १; साम. १५५२; अथर्व. २०, १०३, २
 अग आयूनि पवसे ९, ६६, १९; साम. ६२७; १४६४; १५१८;
 वा. य. १९, ३८; ३५, १३; तै. मा. २, ६, ३, ४; तै. वा. २, ५, १; तै. सं. १, ३, १४, ७; ४, २९, १; ५, ५, १, ३, ६, २
 अग इळा समिष्यसे ३, २४, २
 अग इन्द्र वरुण मित्र देवाः ५, ४३, २; वा. य. ३३, ४८
 अग इन्द्रश्च दागुषो ३, २५, ४
 अग ओषिष्टमा भर ५, १०, १; साम. ८१
 अगये मल क्रमवः १०, ८०, ७
 अग्रा यो नयौ दुवो ६, १४, १
 अग्निं यंतुरमप्युरं ३, २७, ११
 अग्निं वा पूर्य हुवे ८, २३, ७
 अग्निं वः पूर्य गिरा ८, ३१, १४; तै. सं. १, ८, २२, ३
 अग्निं वर्धन्तु नो गिरः ३, १०, ३
 अग्निं विश ईळते १०, ८०, ६
 अग्निं विशा वामि पृतः १, ७१, ७
 अग्निं विशायुवेपसं ८, ४३, २५
 अग्निं वो देवनभिभिः ७, ३, १; साम. १२१९
 अग्निं वो देवयजया ८, ७१, १२
 अग्निं वो वृधन्तं अश्वरागां ८, १०२, ७; साम. ११; ९४३
 अग्निं सुदीति सुदशं ३, १७, ४; तै. मा. ३, ६, ९, १
 अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनः ३, २, ५
 अग्निं सूनुं सन्धुतं ३, ११, ४
 अग्निं सूनुं सहसो जातवेदसं ८, ७१, ११; साम. १५५५
 अग्निं त्र्योमेन बोधय ५, १४, १; वा. य. २२, १५;
 तै. सं. ४, १, ११, ४
 अग्निं हिन्वंतु नो धियाः १०, १५६, १; साम. १५२७
 अग्निं होतारमीळते वसुधितिं १, १२८, ८
 अग्निं होतारं प्र वृणे ३, १९, १
 अग्निं होतारं मन्ये दाखंतं १, १२७, १; साम. ४३५;
 १८१३; अथर्व. २०, ६७, ३; वा. य. १५, ४७;
 तै. सं. ४, ४, ४, ८; निरुक्तं ६, ८

ऋग्वेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

अंशुं दुहन्ति स्तनयन्तं ९, ७२, ६
 अंसेषु व ऋषयः ५, ५४, ११
 अंसेष्वा मरुतः खादयो ७, ५६, १३; तै. मा. २, ८, ५, ५
 अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयः ५, १५, ३
 अकर्म ते स्वपसो अमूम ४, २, ११३, अथर्व. १८, ३, २४
 अकर्मा दस्युरभि नो अमन्तु १०, २२, ८
 अकारि त इन्द्र गोतमेभिः १, ६३, ९
 अकारि ब्रह्म समिधान तुभ्यं ४, ६, ११
 अकारि वामन्धसो ६, ६३, ३
 अक्रन्ददमिस्तनयन् १०, ४५, ४; वा. य. १२, ६; तै. सं. १, ३, १४, २; ४, २, १; २, २, २
 अक्रविहस्त्य सुकृते ५, ६२, ६
 अक्रान्तसमुद्रः प्रथमे ९, ९७, ४०; साम. ५२९; १२५३;
 तैत्ति. भार. १०, १, १५; नि. १४, १६
 अक्रो न चजिः समिधे ३, १, १२; नि. ६, १७
 अक्षण्वतः कर्णवन्तः सखायो १०, ७१, ७; नि. १, ९
 अक्षत्तमोमदेत ह्यत्र १, ८२, २; साम. ४१५; वा. य. ३, ५६; तै. सं. १, ८, ५, २
 अक्षानहो नक्षतनोत १०, ५३, ७
 अक्षास इदं कुशिनः १०, ३४, ७
 अक्षितोति सनेदिमं १, ५, ९; अथर्व. २०, ६९, ७
 अक्षीन्धांते नासिकान्धां १०, १६३, १; अथर्व. २, ३३, १;
 २०, ९६, १७
 अक्षेप्रविक्षेप्रविदं १०, ३२, ७
 अक्षैर्मा दीप्यः कृषिमिव १०, ३४, १३
 अक्षोदयच्छवसा क्षाम ४, १९, ४; तै. मा. २, ४, ५, २
 अक्षो न चक्रयोः शूर ६, २४, ३; नि. १, ४
 अक्षगक्षिद्रातुवित्तरा ८, २५, ९
 अगच्छतं कृत्वामाणं परावति १, ११९, ८
 अगच्छतु विप्रतमः सखीयन् ३, ३१, ७
 अगक्षिन्द्र ध्रुवो बृहवरे ३७, १०; अथर्व. २०, २०, ३, २०, ५७, ६
 अगन्म महा नमसा ७, १२, १; साम. १३०४; तै. मा. ३, ११, ६, २
 अगप्युति क्षेप्रमागन्म ६, ४७, २०
 अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः १, १७९, ६
 अगस्त्यस्य नक्षत्रः १०, ६०, ६

अगोरुधाय गविषे ८, २४, २०; अथर्व. २०, ६५, २
 अग आ याहि वीतये ६, १६, १०; साम. १, ६६०; तै. सं. २, ५, ७, ३; ८, १; तै. मा. ३, ५, २, १
 अग आ याह्यमिभिः ८, ६०, १; साम. १५५२; अथर्व. २०, १०३, २
 अग आयूषि पवसे ९, ६६, १९; साम. ६२७, १४६४; १५१८;
 वा. य. १९, ३८; ३५, १६; तै. मा. २, ६, ३, ४; तै. आ. २, ५, १ तै. सं. १, ३, १४, ७; ४, २९, १; ५, ५, १६, ६, २
 अग इळा समिध्यसे ३, २४, २
 अग इन्द्र वरुण मित्र देवाः ५, ४६, २; वा. य. ३३, ४८
 अग इन्द्रश्च दाशुषो ३, २५, ४
 अग ओजिष्ठा भर ५, १०, १; साम. ८१
 अगये ब्रह्म ऋमवः १०, ८०, ७
 अग्रा यो नश्यो दुवो ६, १४, १
 अग्निं संतुमप्सुरं ३, २७, ११
 अग्निं वाः पूर्य हुवे ८, २३, ७
 अग्निं वाः पूर्य गिरा ८, ३१, १४; तै. सं. १, ८, २२, ३
 अग्निं वर्धन्तु नो गिरः ३, १०, ६
 अग्निं विशा ईकते १०, ८०, ६
 अग्निं विश्वा अग्निं वृष्टः १, ७१, ७
 अग्निं विश्वायुवेपसं ८, ४३, २५
 अग्निं वो देवनमिभिः ७, ३, १; साम. १२१९
 अग्निं वो देवयज्यया ८, ७१, १२
 अग्निं वो वृषन्तं अश्वरागाम् ८, १०२, ७; साम. ५१; ९४३
 अग्निं सुदीति सुहसं ३, १७, ४; तै. मा. ३, ६, ९, १
 अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनः ३, २, ५
 अग्निं सूतं सन्धुतं ३, ११, ४
 अग्निं सूतं सहसो जानवेदसं ८, ७१, ११; साम. १५५५
 अग्निं स्रोमेन वोधय ५, १४, १; वा. य. २२, १५;
 तै. सं. ४, १, ११, ४
 अग्निं हिन्तु नो धियः १०, १५३, १; साम. १५२७
 अग्निं होतारमीकते वसुधिति १, १२८, ८
 अग्निं होतारं प्र वृषे ३, १९, १
 अग्निं होतारं मन्ये दास्ये १, १२७, १; साम. ४३५;
 १८१३; अथर्व. २०, ६७, ३; वा. य. १५, ४७;
 तै. सं. ४, ४, ४, ८; निष्कं ३, ८

अग्निः पूर्वभिर्कपिभिः १, १, २; नि. ७, १६
 अग्निः प्रत्नेन मन्मना ८, ४४, १२; साम. १७११ तै. ब्रा.
 ३, ५, ६, १
 अग्निः शुचिघ्नतमः ८ ४४, २१, तै. सं. १, ३, १४, ८;
 ५, ५, ३
 अग्निः सनोति वीर्याणि ३, २५, २
 अग्निः ससिं वाजंभरं १०. ८०. १
 अग्निं घृतेन वावृषुः ५, १४, ६
 अग्निनाग्निः समिध्यते १, १२, ६; साम. ८४४; तै. सं.
 १. ४ ४६, ३; ३. ५. ११, ५; तै. ब्रा. २. ७. १२, ३
 अग्निना तुर्वश यदुं १, ३६, १८
 अग्निना रथिमश्वत् १, १. ३; तै. सं. ३, १, ११. १;
 ४, ३, १३, ५
 अग्निनेन्द्रेण वरुणेन ८, ३५, १; नि. ५, ५
 अग्निं तं मन्ये यो वसुः ५, ६ १; साम. ४२५; १७३७;
 वा. य. १५, ४१
 अग्निं दूतं घृणीमहे १, १२, १; साम. ३: ७९०; अथर्व
 २०, १०१, १; तै. सं. २, ५, ८, ५; तै. ब्रा. ३, ५, २, ३
 अग्निं दूतं पुरो दधे ८, ४४, ३
 अग्निं दूतं प्रति यदमवीत न १, १६१, ३
 अग्निं देवासो अग्निं ६, १६, ४८
 अग्निं देवासो मानुषीषु विक्षु २, ४. ३
 अग्निं द्वेषां योतयै नो गृणीमहि ८ ७१, १५
 अग्निं धीभिर्मनीषिणः ८, ४३, १९
 अग्निं न मा मथितं सं दिदीपः ८, ४८, ६
 अग्निं नरो दीधितिभिः ७ १. १; साम. ७२; १३७३;
 नि. ५. १०
 अग्निमग्निं वः समिधा ६, १५, ६
 अग्निमग्निं वो अग्निं ८ ६०, १७
 अग्निमग्निं हवामभिः १ १२. २; साम. ७९१; अथर्व.
 २०, १०१. २; तै. सं. ४. ३, १३, ८
 अग्निमच्छा देवयता ५, १, ४
 अग्निमस्तोष्युग्मिन् ८ ३९, १; नि. ५, २३
 अग्निमिधानो मनसा ८, १०२. २२; साम. १९
 अग्निमीक्षिष्यासे ८ ७१. १२; साम. ४९; अथर्व.
 २०, १०३. १
 अग्निमीक्षेन्व कवि ५, १४, ५
 अग्निमीक्षिं पुरोहितं १, १, १; तै. सं. ४, ३, १३, ३;
 नि. ७. १५
 अग्निमीक्षे भुजां यविष्ठं १०. २०, २
 अग्निमुर्व्वक्षयः १०, ८०, ५

अग्निमुपसमन्विता ३, २०, १
 अग्निं मंत्रं पुरुषिन् ८. ४३, ३१
 अग्निं मन्ये पितरमग्निमापि १०, ७, ३
 अग्निरग्निं भग्नाजं १०. १५०, ५
 अग्निग्न्यामृतीपदं ६, १४, ४
 अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा ३, २६, ७; वा. य. १८, १
 नि. १४, २
 अग्निरिद्धिं प्रचेता ६, १४, २
 अग्निरिद्धो वरुणो मित्रः १०, ६५, १
 अग्निरिव मन्यो विधितः १०, ८४, २; अथर्व. ४, ११,
 नि. १, १७
 अग्निरिषां सख्ये ददातु नः ८, ७१, १३
 अग्निरीशे वृद्धतः क्षत्रियस्य ४, १२, ३
 अग्निरीशे वृद्धतो अध्वरस्य ७, ११, ४
 अग्निरीशे वसवस्य ४, ५५, ८
 अग्निरुक्थे पुरोहितः ८. २७. १; साम. ४८
 अग्निरुक्थेः पवमानः ९, ६६. २०; साम. १५११; वा. य.
 २, ६, ९; तै. आ. २. ५. २
 अग्निर्जले जुह्वाश्च रजमानः ३ ३१. ३
 अग्निर्जोर्गारतमृचः कामयन्ते ५ ४४ १५; साम. १८१७
 अग्निर्जोता देवानां अग्निः ८ ३९, १
 अग्निर्जोतो अथर्वणः १०. २१, ५
 अग्निर्जोतो भरोचत ५ १४, ४
 अग्निर्जुपत नो गिरः ५, १३, ३; साम. १४०६
 अग्निर्देवानि सपतिं ५ २५, ६
 अग्निर्देवो द्रविणं १०, ८०, ४; तै. सं. २, २, ११, १
 अग्निर्देवभिर्मनुष्यश्च जंतुभिः ३, ३, ६
 अग्निर्देवेषु राजति ५ २५, ४
 अग्निर्देवेषु मंत्रसुः ८. ३९, ७
 अग्निर्देवो देवानामभवत् १०, १५०, ४
 अग्निर्यावापृथिवी ३. २५, ३
 अग्निर्यावा स चेतति ३. ११, ३
 अग्निं ये भ्राजसा १०. ७८, २; नि. ३, १५
 अग्निं यो वन आ ९, ८८, ५
 अग्निं शुष्कं वनं ६, १८, १०
 अग्निर्नता मग हव ३. २०, ४
 अग्निं यज्ञमुप घेतु साधुया ५. ११, ४
 अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् ८, ४४, १६; साम. २७; १५३०;
 वा. य. ३, १२; १३. १४, १५, २०; तै. सं.
 १, ५, ५, १, ४. ४. १, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, १
 अग्निर्मूर्धा मूर्धार्यमग्निः १. ३३, १७

अग्निर्हृत्प्राणिजघनत् ६, १६, ३४; साम. ४; १३९६;
 वा. य. ३३, ९; तै. सं. ४, ३, १३, १; तै. ब्रा. ३, ५, ६, १
 अग्निर्हृत्स्यं जरतः कर्णम् १०, ८०, ३
 अग्निर्हृत् नाम धायि १०, ११५, २
 अग्निर्हृत् जानि पूर्यः ८, ७, ३६
 अग्निर्हृत् वाजिनं विशे ५, ६, ३; साम. १७३८; तै. ब्रा.
 ३, ११, ६, ४
 अग्निर्हृत् विघ्नना निदः ६, १४, ५
 अग्निर्हृत्ता कविक्रतुः १, १, ५
 अग्निर्हृत्ता गृहपतिः ६, १५, १३; तै. ब्रा. ३, ५, १२, १
 अग्निर्हृत्ता दास्वतः ५ ९ २
 अग्निर्हृत्ता नो अघ्वरे ४, १५ १; तै. ब्रा. ३, ६, ४.१
 अग्निर्हृत्ता न्यसीदत् ५, १, ६; तै. ब्रा. १, ३, १४, १
 अग्निर्हृत्ता पुरोहितो ३, ११, १
 अग्निश्च यन्मरुतो ५, ६०, ७
 अग्निभियो मरुतो ३, २६, ५; तै. ब्रा. २, ७, १२, ३
 अग्निपवाताः पितरः १०, १५, ११; अथर्व. १८, ३, ४४;
 वा. य. १९, ५९; तै. सं. २, ६, १२, २
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा ६, १६, २८; साम. २२; वा. य.
 १७, १६; तै. सं. ४, ६, १, ५
 अग्निस्तुविध्वस्ततमं ५, २५, ५
 अग्निस्त्रीणि मिधातुनि ८, ३९ ९; तै. सं. ३, २, ११ ३
 अग्नीपर्जन्याघवतं ६, ५२, १६
 अग्नी रक्षांसि सैधति ७, १५, १०; अथर्व. ८, ३, २६;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ६
 अग्नीपोमा चेति तद् १, ९३, ४; तै. ब्रा. २, ८, ७, १०
 अग्नीपोमा पिष्टं १, ९३, १२
 अग्नीपोमा य आहुतिं १, ९३, ३; तै. ब्रा. २, ८, ७, १०
 अग्नीपोमा यो अघ वां १, ९३, २; तै. ब्रा. २, ८, ७, ९
 अग्नीपोमावनेन वां १, ९३, १०
 अग्नीपोमाविमं सु मे १, ९३, १; तै. सं. २, ३, १४, २
 अग्नीपोमाविमानि नो १, ९३, ११
 अग्नीपोमा वृषणा वाजं १०, ६६, ७
 अग्नीपोमा सवेदसा १, ९३, ९; तै. सं. २, ३, १४, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, २
 अग्नीपोमा हविषः पस्थितस्य १, ९३, ७; तै. सं. २, ३, १४, २
 अग्ने अष्टा घदेह नः १०, १४१, १; अथर्व. ३, २०, २;
 वा. य. ९, २८; तै. सं. १, ७, १०, २
 अग्ने अषां समिप्यसे ३, २५, ५
 अग्ने पूर्वं आतरो १०, ५१, ६
 अग्ने इष्टा समिप्यसे ३, २४, २

अग्ने कदा त आनुयक् ४, ७, २
 अग्ने कविर्वेधा असि ८, ६०, ३
 अग्ने केतुर्विशामसि १०, १५६, ५; साम. १५३१
 अग्ने घृतस्य धीतिभिः ८, १०२, १६
 अग्ने विकिद्धस्य नः ५, २२, ४
 अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुनि ३, ३, ७
 अग्ने जरितविशपतिः ८, ६०, १९; साम. ३९
 अग्ने जुषस्व नो हविः ३, २८, १
 अग्ने जुषस्व प्रति हर्यं तद्वचः १, १४४, ७
 अग्ने तमद्याधं न स्तोमैः ४, १०, १; साम. ४३४; १७७७;
 वा. य. १५, ४४; १७, ७७; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 अग्ने तव त्यदुक्थ्यं १, १०५, १३
 अग्ने तव त्ये अजरा ८, २३, ११
 अग्ने तव अत्रो वयः १०, १४०, १; साम. १८१६; वा. य.
 १२, १०६; तै. सं. ४, २, ७, २
 अग्ने तृतीयो सवने हि ३, २८, ५
 अग्ने त्री ते वाजिना ३, २०, २; तै. सं. ३, २, ११, १
 अग्ने त्वं यशा अस्या ८, २३, ३०
 अग्ने त्वचं यातुधानस्य १०, ८७, ५; अथर्व. ८, ३, ४
 अग्ने त्वं नो अंतमः ५, २४, १; साम. ४४८; ११०७;
 वा. य. ३, २५; १५, ४८; २५, ४७; तै. सं.
 १, ५, ६, २; ४, ४, ४, ८
 अग्ने त्वमस्त्युयोधि १, १८९, ३; तै. ब्रा. २, ८, २, ४
 अग्ने त्वं पारया नव्यः १, १८९, २; तै. सं. १, १, १४, ४;
 तै. ब्रा. २, ८, २, ५; तै. ब्रा. १०, २, १
 अग्ने दा दाशु रे रयि ३, २४, ५; तै. सं. २, २, १२, ६
 अग्ने दिवः सूरुरसि ३, २५, १
 अग्ने दिवो अर्गमच्छा ३, २२, ३; वा. य. १२, ४९;
 तै. सं. ४, २, ४, २
 अग्ने देवो इहा वह जज्ञानः १, १२, ३; साम. ७९२;
 अथर्व. २०, १०१, ३; तै. ब्रा. ३, ११, ६, २
 अग्ने देवो इहा वह सादया १, १५, ४
 अग्ने धुम्नेन जागृवे ३, २४, ३
 अग्ने घृतमताय ते ८, ४४, २५
 अग्ने नक्षत्रमजरं १०, १५६, ४; साम. १५३०
 अग्ने नय सुतया राये १, १८९, १; वा. य. ३, ३६; ७, ४३
 ४०, १६; तै. सं. १, १, १४, ३; ४, ४३, १;
 तै. ब्रा. २, ८, २, ३; तै. ब्रा. १, ८, ८, रात. ब्रा.
 १४, ८, ३, १
 अग्ने नि पाहि नस्तु ८, ४४, ११
 अग्ने नेमिरा इव ५, १३, ६; तै. सं. २, ५, ९, ३

अतीयाम निदस्तिरः ५, ५३, १४
 अतीहि मन्थुपाविणं ८, ३२, २६; साम. २२३
 अतृणुयंतं वियतम ४, १२, ३
 अतो देवा अवन्तु नः १, २२, १६; साम. १६७४
 अतो न आ नूनतिथी ५, ५०, ३
 अतो वधमंतमभिर्भुजानाः १, १६५, ५
 अतो विश्वान्यजुता १, २५, ११
 अत्यं हविः सचते सद्य धातु-५, ४४, ३
 अत्यं मृजंति कलशे २, ८५, ७
 अत्यायातमश्विना ५, ७५, २; साम. १७४४
 अत्या घृधस्नू रोहिता ४, २, ३
 अत्यासो न ये मरुतः ७, ५६, १६; तै. सं. ४, ३, १३, ७
 अत्या हियाना न हेतुभिः ९, १३, ६; साम. ११९१
 अत्यू पवित्रमक्रमीत् ९, ४५, ४
 अत्यूर्मिर्मत्सरो मदः ९, १७, ३
 अत्यो न हियानो अभि ९, ८६, ३
 अत्यो नाजमन्त्सर्गप्रतक्तः १, ६५, ६
 अत्रा ते रूपमुत्तमं १, १६३, ७; वा. य. २९, १८;
 तै. सं. ४, ६, ७, ३; नि. ६, ८
 अत्रा वि नेमिरेपां ८, ३४, ३; साम. १८०८
 अत्राह गोरमन्वत १, ८४, १५; साम. १४७; ९१५
 अथर्व. २०, ४१, ३; तै. ब्रा. १, ५, ८, १; नि. ४, २५
 अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं १, १३५, ८
 अत्राह ते हरिवस्ता उ ४, २२, ७
 अत्रिमनु स्वराज्यं २, ८, ५
 अत्रिर्यद्वामवरोहन् ५, ७८, ४
 अत्रीणां स्तोममद्विवो मह ८, ३६, ६
 अत्रेदु मे मंससे सत्यमुक्तं १०, २७, १०
 अत्रेरिव शृणुतं पूर्वस्तुतिं ८, ३५, १९
 अत्रैव वोपि नह्यामि १०, १६६, ३
 अथा ते अंगिरस्तमः १, ७५, २
 अथा ते अन्तमानाम् १, ४, ३; साम. १०८९; अथर्व.
 २०, ५७, ३; ६८, ३
 अथा न उभयेपां १, २६, ९
 अदत्रया दयते वार्याणि ५, ४९, ३
 अददा अभां महते वचस्यवे १, ५१, १३
 अदब्ध इदो पवसे ९, ८५, ३
 स्वधावतः ८, ४४, २०
 िः सवितः ६, ७१, ३; वा. य. ३३, ६९, ८४;
 तै. सं. १, ४, २४, १; तै. ब्रा. २, ४, ४, ७
 गोपाभिः ६, ८, ७

अदर्वैरुत्तमसूजो वि शानि ५, ३२, १; साम. ३१५;
 नि. १०, ९
 अदर्शि गातुस्ववे वरीयसी १, १३६, २
 अदर्शि गातुचित्तमः ८, १०३, १; साम. ४७; १५१५
 अदान्मे पौरकुत्स्यः ८, १९, ३६
 अदाम्यः पुरण्ता ३, ११, ५; साम. १५५६; तै. ब्रा.
 २, ४, ८, १
 अदाम्येन गोधिपा १०, ११८, ७
 अदाम्यो भुवनानि ४, ५३, ४
 अदितिर्द्यौवापृथिवी क्रतुं १०, ६६, ४
 अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षं १, ८९, १०; अथर्व. ७, ६, १;
 वा. य. २५, २३; तै. आ. १, १३, २; नि. ४, १३
 अदितिर्न उरुण्यतु ८, ४७, ९; तै. सं. १, ५, ११, ५
 अतिदिर्नो दिवा ८, १८, ६
 अदितिर्द्यौजनिष्ट १०, ७२, ५
 अदिते मित्र वरुणोत् २, २७, १४
 अदित्संतं चिदाष्टमे ६, ५३, ३
 अदिद्युतत्त्वपाको ६, ११, ४; अथर्व. ३, ३, १
 अदश्रमस्य केतवः १, ५०, ३; अथर्व. १३, २, १८;
 २०, ४७, १५; वा. य. ८, ४०
 अदष्टान्हंत्यायती १, १९१, २
 अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गोः ३, ३१, २१
 अदेवाद्देवः प्रचता १०, १२४, २
 अदेवेन मनसा २, २३, १२
 अदो यद्गुरु स्रवते १०, १५५, ३
 अद्वीदिन्द्र प्रस्थितेमा १०, ११६, ८; नि. ६, १६
 अग्निः सोम पृष्ठानस्य ९, ७४, ९
 अद्या चिन्नु चित्तदपो ६, ३०, ३; नि. ४, १७
 अद्या दूतं वृणीमहे १, ४४, ३
 अद्या देवा उदिता सूर्यस्य १, ११५, ६; वा. य. ३३, ४१;
 तै. ब्रा. २, ८, ७, २
 अद्याद्या श्वः इन्द्रः ८, ६१, १७; साम. १४५८
 अद्या नो देव सवितः ५, ८२, ४; साम. १४१; तै. ब्रा.
 २, १४, ६, ३; तै. आ. १०, १०, २
 अद्या सूरिय यदि यातुधानः ७, १०४, १५; अथर्व. ८, ४, १५;
 नि. ७, ३
 अद्येदु प्राणीदममन्निमा १०, ३२, ८
 अद्रिणा ते मन्दिनः १०, २८, ३
 अद्रिभिः सुतः पवते गभस्त्योः ९, ७१, ३
 अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र ९, ८६, २३
 अद्रिभिः सुतो मतिभिः ९, ७५, ४

अद्रोघमा चहोदातो यविष्ट्य ८, ६०, ४
 अद्रोघ सत्त्वं तव तन्महित्वं ३, ३२, ९
 अद्रो विदस्मा अन्तर्दुरोगे १, ७०, ४
 अद्रोपो अथा यहिपः १०, ३५, ९
 अद्रोपो नो मरुतो गातुं ५, ८७, ८
 अधः पश्यस्व नोपरि ८, ३३, १९
 अध क्रत्वा मघवन्तुभ्यं देवाः ५, २९, ५
 अध क्षपा परिष्कृतः ९, ९९, २; साम. १६३१
 अध र्मता नहुपो हवं चरेः १, १२२, ११
 अध र्मतोशना पृच्छतेवां १०, २२, ६
 अध जिह्वा पापतीति ६, ६, ५; नि. ४, १७
 अध उभो अध वा दिवः ८, १, १८; साम. ५२
 अध ते विश्वमनु हासदिष्ट १, ५७, २; अथर्व. २०, १५, २
 अध त्वं द्रष्टुं विश्वं विचक्षणं १०, ११, ४; अथर्व. १८, १, २१
 अध त्वमिन्द्र विद्धि १०, ६१, २२
 अध त्वष्टा ते महः ६, १७, १०
 अध त्वा विश्वे पुरः ६, १७, ८
 अध त्विषीमो अम्योजसा २, २२, २; साम. १४८८
 अध घृजानः पित्रोः ४, ५, १०
 अध योषिते अपसा ६, १७, ९
 अध द्रष्टो अंशुमत्या उपत्ये ८, ९६, १५; अथर्व. २०, १३७, ९
 अध धारया मध्वा ९, ९७, ११; साम. १०२०
 अध प्र जहो तरणिर्ममघु १, १२१, ६
 अध प्रियमिदिराय ८, ४६, २९
 अध ह्यायोगिरति दासदन्वान् ८, १, ३३
 अध यद्याये गये ८, ४६, ३१
 अध यदिमे पवमान ९, ११०, ९; साम. १४९६
 अध यद्राजाना गविष्टौ १०, ६१, २३
 अध धुतं कवपं कुदं ७, १८, १२
 अध श्वेतं कलशं ९, ७४, ८
 अध श्वेतं कलशं गोभिरक्तम् ४, २७, ५
 अध स्म यस्यार्चयः ५, ९, ५
 अध स्मा ते चर्पणयो ६, २५, ७
 अध स्मा न उद्वता २, ३१, २
 अध स्मा नो वृधे भव ६, ४६, ११
 अध स्माह्य पतयन्ति ६, १२, ५
 अध स्वा घोषणा मही ८, ४६, ३३
 अध स्वनादुत दिव्युः १, ९४, ११
 अध स्वान्मरुतां विश्व १, ३८, १०
 अध स्वप्नस्य निर्विद्धे १, १२०, १२
 अधाकृगोः पृथिवीं २, १३, ५

क्र० १०६

अधाकृगोः प्रथमं वीर्यं २, १७, ३
 अधा गाव उपमातिं १०, ६२, २१
 अधा चिन्तु याद्विषयामहे १०, १३२, ३
 अधा ते अप्रतिष्कृतं ८, ९३, १२
 अधा त्वं हि नरकरः ८, ८४, ६; साम. १५५१
 अधा नरो न्योहतेऽथा ५, ५२, ११
 अधा नो विश्वयोमग १, ४२, ६
 अधा न्वस्य जेन्वस्य १०, ६१, २४
 अधा न्वस्य संदशं जगन्नाम् ७, ८८, २
 अधा मन्ये यूहदसुर्धम् ६, ३०, २
 अधा मन्ये धत्ते अस्मा अधा १, १०४, ७
 अधा मही न आयस्यता ७, १५, १४
 अधा मातुरुपसः सप्त विप्रा ४, २, १५
 अधा यथा नः पितरः परासः ४, २, १६; अथर्व. १८, ३, २१;
 वा. य. १९, ६९, तै. सं. २, ६, १२, ४
 अधायि धीतिरससुधं १०, ३१, ३
 अधा यो विश्वा सुवनाभिः २, १७, ४
 अधाय्यनिर्नामुपीषु विष्णु ३, ५, ३
 अधारयतं पृथिवीं ५, ६२, ३
 अधारयतं बह्वयः १, २०, ८
 अधासु मन्द्रो अरतिः १०, ६१, २०
 अधा ह यद्वयमसं त्वया ४, २, १४
 अधा ह यन्तो अश्विना ७, ७४, ५
 अधा हि काव्या युवं ५, ६६, ४
 अधा हिन्वान इन्द्रियं ९, ४८, ५; साम. ८३९
 अधा हि विद्वोदयोऽसि ६, २, ७
 अधा हीन्द्र गिर्वजः ८, ९८, ७; साम. ४०६; ७१०; अथर्व.
 २०, १००, १
 अधा होतान्यनीदो ६, १, २; तै. ब्रा. ३, ६, १०, १
 अधा ह्यस एषां ५, १६, ४
 अधा ह्यसो भद्रस्य ४, १०, २; साम. १७७८; वा. य.
 १५, ४५; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 अधा ह्यसो महा निपथा १०, ६, ७
 अधि घामस्याद् वृषभो ९, ८५, ९
 अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचः १, ८३, ३; अथर्व. २०, २५, ३
 अधि न हन्त्रैषां ८, ८३, ७; वा. य. ३३, ४७
 अधि पुत्रोपमश्रवः १०, ३३, ७
 अधि पेसांसि वपते नृत्तरिव १, ९२, ४
 अधि वृषुः पणीनां ६, ४५, ३१
 अधि यदस्मिन्वाजिनीव ९, ९४, १; साम. ५३९, तै. सं.
 ७, १, २०, १

अधि यस्तस्थौ केशवन्ता १०, १०५, ५
 अधि या बृहतो दिवः ८, २५, ७
 अधि श्रियं नि दधुश्चा १, ७२, १०
 अधि श्रिये दुहिता ६, ६३, ५
 अधि सानौ नि जिघ्रते १, ८०, ६
 अधीन्वन्न सप्ततिं च सप्त च १०, ९३, १५
 अधीव यद्विरीणां ८, ७, १४
 अधीवांसं परि मातू १, १४०, ९
 अधुक्षत प्रियं मधु ९, २, ३; साम. १०३९
 अधुक्षपिप्युपीमिपं ८, ७२, १६
 अधेनुं दत्ता स्तयं वि पत्ताम् १, ११७, २०
 अध्वर्यवः कर्तना २, १४, ९
 अध्वर्यवः पयसोधरं २, १४, १०
 अध्वर्यवश्चक्रवांसो मधूनि ५, ४३, ३
 अध्वर्यवा तु हि पिञ्ज ८, ३२, २४
 अध्वर्यवोऽप इता समुद्रं १०, ३०, ३
 अध्वर्यवो भरतेन्द्राय २, १४, १; नि. ५, १
 अध्वर्यवो य उरणं २, १४, ४
 अध्वर्यवो यः दातं शंयरस्य २, १४, ६
 अध्वर्यवो यः दातं २, १४, ७
 अध्वर्यवो यः स्वशनं २, १४, ५
 अध्वर्यवो यं नरः २, १४, ८
 अध्वर्यवो यो अपो वधियांसं २, १४, २
 अध्वर्यवो यो दिव्यस्य २, १४, ११; नि. ३, २०
 अध्वर्यवो यो वृभीकम् २, १४, ३
 अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशु ७, ९८, १; अथर्व. २०, ८७, १
 अध्वर्यवो हविष्मान्तो हि १०, ३०, २
 अध्वर्युं वा मधुपाणिं १०, ४१, ३
 अध्वर्युभिः पंचभिः ३, ७, ७
 अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं ९, ५१, १; साम. ४९९; १२२५;
 वा. य. २०, ३१
 अध्वर्यो द्रावया त्वं ८, ४, ११; साम. ३०८
 अध्वर्यो वीर प्र महे ६, ४४, १३
 अनच्छये नुरगातु जीवं १, १६४, ३०; अथर्व. ९, १०, ८
 अनसमन्तु दुष्टुरं ९, १६, ३
 अनमीवा उपस आ १०, ३५, ६
 अनमीवास दृष्टया मदन्तो ३, ५९, ३; तै. सं. २, ८, ७, ५
 अनवाणं वृषभं मंजिहं १, १९०, १; नि. ६, २३
 अनवाणो ह्येषा पन्था ८, १८, २
 अनशरातिं वसुदासुप स्तुहि ८, ९९, ४; साम. १३२०;
 अथर्व. २०, ५८, २; नि. ६, २३

अनवद्यैरभि युभिः १, ६, ८; अथर्व. २०, ४०, २
 अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् ५, ३१, ४; सा. ४३९, ४
 तै. सं. १, ६, १२, ६
 अनश्वो जातो अगमीशुखा १, १५२, ५
 अनश्वो जातो अनमीशु ४, ३६, १
 अनस्वन्ता सप्ततिर्माहमे ५, २७, १
 अनागसो अदितये ५, ८२, ६
 अनाश्रुष्टानि धूपितः १०, १३८, ४
 अनाशुदो वृषभो जग्मिः २, २३, ११
 अनाशुदो वृषभो दोषतः २, २१, ४
 अनायतो अनिवद्धः कयायं ४, १३, ५; ४, १४, ५
 अनारम्भणे तदवीरयेथा १, ११६, ५
 अनिरेण वचसा फल्ग्वेन ४, ५, १४
 अनुकामं तर्पयेथां १, १७, ३
 अनु कृष्णे वसुधितो जिहाते ३, ३१, १७
 अनु कृष्णे वसुधितो येमाते ४, ४८, ३
 अनु तदुर्वी रोदसी ७, ३४, २४
 अनु तन्नो जास्पतिः ७, ३८, ६
 अनु ते दाधि मह इन्द्रियाय ६, २५, ८; तै. सं. १, ६, ११
 तै. ब्रा. २, ८, ५, ७
 अनु ते शुष्मं तुर्यतमीयतुः ८, ९९, ६; साम. १३३
 अथर्व. २०, १०५, २; वा. य. ३३, ६७
 अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्तु १, १६५, ९; वा. य. ३३, ७७
 अनु त्रितस्य युध्यतः ८, ७, २४
 अनु त्वा मही पाजसी अचके १, १२१, ११
 अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन् १, १६३, ८; वा. य. ३३, ११
 तै. सं. ४, ६, ७, ३
 अनु त्वा रोदसी उभे कक्षमाणं ८, ७६, ११; साम. ९८
 अथर्व. २०, ४२, २
 अनु त्वा रोदसी उभे चकं ८, ६, ३८
 अनु त्वाहिमे अध देव ६, १८, १४
 अनु द्यावापृथिवी ६, १८, १५
 अनु द्रष्टास इंदवः ९, ६, ४
 अनु द्वा जहिता नयः ४, ३०, १९
 अनु पूर्वाण्योक्या ८, २५, १७
 अनु प्रतनस्यौकसः ८, ६९, १८; अथर्व. २०, ९२, १५
 अनु प्रतनस्यौकसः १, ३०, ९; साम. ७४३; अथर्व. २०, ९६, १
 अनु प्रतनास आयवः ९, २३, २; साम. ५०२
 अनु प्र येजे जन आजो ६, ३६, २
 अनु यद्रीं मरुतो मन्दसानं ५, २९, ६
 अनु यत्ताय रन्ध्रयन्नप्रता १, ५२, ९

अनु क्षुताममतिं वर्धत ५, ६२, ५
 अनुस्पष्टो भवत्येषः १०, १६०, ४; अथर्व. २०, ९६, ४
 अनु स्वधामक्षरत्वापो १, ३३, ११; तै. ब्रा. २, ८, ३, ४
 अनु हि त्वा सुतं सोम ९, ११०, २; साम. ४३२; १३६६
 अनुनोदत्र हस्तयतो अद्रि ५, ४५, ७
 अनुपे गोमान्गोभिरक्षाः ९, १०७, ९; साम. ९९८; नि. ५, ३
 अनुक्षरा ऋजवः १०, ८५, २३; अथर्व. १४, १, ३४
 अनेनो वो मरुतः ६, ६६, ७
 अनेहसं चो हवमानमूतये ८, ५०, ४
 अनेहसं प्रतरणं वि वक्षणे ८, ४९, ४
 अनेहो दाग्रमदितेरनवं १, १८५, ३
 अनेहो न उरुयजे ८, ६७, १२
 अनेहो मित्रार्यमन् ८, १८, २१
 अन्तरिक्षमां रजसो १०, ९५, १७
 अन्तरिक्षेण पतति १०, १३६, ४; अथर्व. ६, ८०, १
 अन्तरिक्षे पथिभिः १०, १६८, ३
 अन्तरिक्षेति तं जने ८, ७२, ३
 अन्तरिक्षमैस्तनयाय ६, ६२, १०
 अन्तर्दूतो रोदसी द्रुम ईयते ३, ३, २
 अन्तर्यच्छ जिघांसतः १०, १०२, ३
 अन्तर्धाम ईयसे २, ६, ७
 अन्तश्च प्रागा अदितिर्भया ८, ४८, २
 अन्तश्चरति रोचना १०, १८९, २; साम. १३७७; अथर्व.
 ६, ३६, १; २०, ४८, ५; वा. य. ३, ७, १; तै. सं.
 १, ५, ३, १
 अन्ति चिपु संसमाह ८, १६, ४
 अन्तिवामा हुरे अभिप्रमुत्त ७, ७७, ४
 अन्यदद्य कर्षेरमन्दु ६, २४, ५
 अन्यमरमद्भिषा ह्यम् ८, ७५, १३; तै. सं. २, ६, ११, ३
 अन्यम् पु र्वं यम्यन्यः १०, १०, १४; अथर्व. १८, १, १६;
 नि. ११, ३४
 अन्यमतममानुषं ८, ७०, ११
 अन्यस्या घासं रिहती ६, ५५, १३
 अन्या यो अन्यामवतु १०, ९७, १४; वा. य. १२, ८८;
 तै. सं. ४, २, ६, ३
 अन्ये जायां परिशुसंखरय १०, ३४, ४
 अन्योऽयमनु शुग्णाति ७, १०३, ४
 अन्यदां स्वधाममोजसा ७, ८६, ३
 अन्यदत्त रधुरं दत्तो पुररत्नात् ८, १, ३४
 अन्यत् माया अन्विष्टानि १०, ८९, १६; तै. सं. १, ७, १३, १
 अन्येनो धरति यदशनि २, १६, ३

अपहन्तो अराणः ९, १३, ९; साम. ११९५
 अपहन्नेषि पवमान ९, ९६, २३
 अपहन्पवते मृधः ९, ६१, २५; साम. ५१०; १२१३
 अपहन्पवसे मृधः ९, ६३, २४; साम. ४९२; १२३७
 अपहन्सोम रक्षसः ९, ६३, २९
 अप ज्योतिषा तमो १०, ६८, ५; अथर्व. २०, १६, ५
 अप त्वं वृजिनं रिपुं ६, ५१, १३; साम. १०५
 अप त्वं परिपंथिनं १, ४२, ३
 अप त्या अस्थुरनिरा ८, ४८, ११
 अप त्वे तायवो यथा १, ५०, २; अथर्व. १३, २, १७;
 २०, ४७, १४
 अप द्वारा मतीनां ९, १०, ६; साम. ११२४
 अप नः शोभुचद्वं १, ९७, १-८; अथर्व. ४, ३३, १; तै. आ.
 ६, १०, १; ११, १
 अप प्राच इन्द्र विश्वान् १०, १३१, १; अथर्व. २०, १२५, १;
 तै. ब्रा. २, ४, १, २
 अप योरिन्द्रः पापने १०, १०५, ३
 अपश्चिदेप विम्बो दमूनाः ३, ३१, १६
 अपश्य गोषामनिपद्यमानं १, १६४, ३१; १०, १७७, ३;
 तै. आ. २, ६, अथर्व. ९, १०, ११; वा. य. ३७, १७;
 तै. आ. ४, ७, १; नि. १४, ३
 अपश्यं प्रामं यदमानं १०, २७, १९
 अपश्यं त्या मनसा चेक्षितानं १०, १८३, १
 अपश्यं त्या मनसारीष्यानां १०, १८३, २
 अपश्यमरय महतः १०, ७९, १; नि. ६, ४
 अप स्वमुत्पन्नो नगितर्हीन ७, ७१, १
 अप हत रक्षसो अंगुरायनः १०, ७६, ४
 अपाः पूर्वेषां हरिवः १०, ९६, १३; अथर्व. १०, ३२, ३
 अपाः सोमनरतमिन्द्र ३, ५३, ६
 अपागृह्यन्तुतां १०, १७, २; अथर्व. १८, २, ३३;
 नि. १२, १०
 अपां गर्भं दग्धम् ३, १, १३
 अपाद् प्रादेति स्वधया १, १६४, ३८; तै. आ. २, ८, अथर्व.
 ९, १०, १६; नि. १४, ३३
 अपादहन्तो अहन्त्यन् १, ३२, ७
 अपादित उरु नक्षित्रतमः ६, ३८, १
 अपादिष्टो अपादितः ८, ६९, १३; अथर्व. १०, ९३, ८
 अपादित्वं धमः ८, ९२, ४; साम. ११५
 अपादेति प्रपन्नाहन्तीनां १, १५२, ३; अथर्व. ९, १०, ३३
 अपादोऽहन्त पञ्चादम ३, ३७, ४
 अपादन्तमिन्द्राय ८, ८९, २; वा. य. ३३, ६५

अपां नपातमयसे १, २२, ६
 सपां नपादा ह्यस्यादुपस्थं २, ३५, ९; तै. सं. २, ५, २२, १
 अपान्यदेत्यभ्या १ न्यदेति १, १२३, ७
 अपामतिष्ठद्वरुणह्नां तमः १, ५४, १०
 अपाम सोमममृता अभूम ८, ४८, ३; तै. सं. ३, २, ५, ४
 अपामिदं न्ययनं १०, १४२, ७; अथर्व. ६, १०६, २; तै. सं.
 ४, ६, १, ३; वा. य. १७, ७
 अपामिवदूर्नयस्तुराणाः ९, ९५, ३; साम. ५४४
 अपामीचां सविता १०, १००, ८
 अपामीवामप विश्वा १०, ६३, १२
 अपामीवाप स्निघ ८, १८, १०; साम. १०४७
 अपासुपस्थे महिषा ६, ८, ४; नि. ७, २६
 अपामूर्ध्वमर्द्धक्षिप ८, १४, १०; अथर्व. २०, २८, ४; ३९, ५
 अपां पेरं जीवधन्यं १०, ३६, ८
 अपां फेनेन नमुचेः ८ १४, १३; साम. २११; अथर्व.
 २०, २९, ३; वा. य. १९, ७१
 अपां मध्ये तस्थिवांस ७, ८९, ४
 अपाथ्यस्यान्धसः २, १९, १
 अपारो वो महिमा ५, ८७, ६
 अपि पंथामगन्महि ६, ५१, १६; वा. य. ४, २९; तै. सं.
 १, २, ९, १
 अपिचत्कद्रुवः सुतम् ८, ४५, २६; साम. १३१
 अपि वृश्च पुराणवत् ८, ४०, ६; अथर्व. ७, ९०, १
 अपि द्युतः सविता ७, ३८, ३
 अपूर्वा पुस्तमानि ६, ३२, १; साम. ३२२
 अपेत वीत वि च सर्पतातः १०, १४, ९; अथर्व. १८, १, ५५;
 वा. य. १२, ४५; तै. सं. ४, २, ४, १; तै. ब्रा.
 १, २, १, १६; तै. आ. १, २७, ५; ६, ६, १
 अपेद्र द्विपतो मनः १०, १५२, ५; अथर्व. १, २१, ४
 अपोहि मनसस्पते १०, १६४, १; अथर्व. २०, ९६, २३;
 नि. १, १७
 अपो देवीरुपह्वये १, २३, १८; अथर्व. १, ४, ३
 अपो महीरभिदास्तः १०, १०४, ९
 अपो यदाद्रिं पुरुहूत ४, १६, ८; अथर्व. २०, ७७, ८
 अपो वसानः पयिकोशमर्षति २, १०७, २६
 अपो वृत्रे वाग्निवांस ४, १६, ७; अथर्व. २०, ७७, ७
 अपोषा अनसः सरत्सं ४, ३०, १०; नि. ११, ४७
 अपो पु ण ह्यं शरुः ८, ६७, १५
 १ सुम्यक्ष वरुण २, २८, ६; नि. १३, १
 १ ह्येपान्नुपंत देवाः ४, ३३, ९
 १ मरुत आपिः ३, ५१, ९

अमस्वतीमश्विना वाचम् १, ११२, २४; वा. य. ३४
 अमशितं वसु विभर्षि हस्तयो १, ५५, ८
 अमतीतो जयति सं धनानि ४, ५०, ९
 अमयुच्छन्न प्रयुच्छद्भिः १, १४३, ८
 अमामिमस्य मववन् ८, ६१, ४
 अमसरसां गंधर्वाणां १०, १३६, ६
 अमसरा जारमुपसिग्मियाणा १०, १२३, ५
 अमसा इन्द्राय वायवे ९, ६५, २०; साम. ९९५
 अमसु त्वा मधुमत्तमं ९, ३०, ५
 अमसु धूनस्य हरिवः १०, १०४, २; अथर्व. २०, ३
 अमसु मे सोमो अन्नवीत् १, २३, २०; १०, ९, ६;
 १, ६, २; तै. ब्रा. २, ५, ८, ६
 अमस्वग्ने सधिष्टव ८, ४३, ९; वा. य. १२, ३६;
 ४, २, ३, २; ११, ३
 अमस्वन्तरमृतममसु भेषजं १, २३, १९; अथर्व. १, ४
 वा. य. ९, ६; तै. सं. १, ७, ७, १
 अमुत्ते राजा वरुणो वनस्य १, २४, ७
 अमुध्रमु त्व इन्द्रवतः १०, ३५, १
 अयोधि जार उपसां ७, ९, १
 अयोधि होता यजयाय ५, १, २; साम. १७४७, नि. ६
 अयोध्यन्तिः समिधा ५, १, १; साम. ७३; १७४६; आ.
 १३, २, ४६; वा. य. १५, २४; तै. सं.
 ४, ४, ४, १
 अयोध्यग्निजर्म उदेति सूर्यः १, १५७, १; साम. १७५८
 अज्जामुक्यैरहिं ७, ३४, १६; नि. १०, ४४
 अभागः सन्नप परेतः १०, ८३, ५; अथर्व. ४, ३२, ५
 अमि कण्वा अनूयत ८, ६, २४
 अमि क्रवेन्द्र मूरध ७, २१, ६; तै. सं. ७, ४, १५, १
 अमि क्रदन्कलशं ९, ८६, ११; साम. १०३२
 अमि क्रद स्तनयं ५, ८३, ७; तै. सं. ३, १, ११, ६;
 अथर्व. ४, १५, ६
 अमि क्षिपः समरमत ९, १४, ७
 अमिह्या नो मववन् १०, ११६, १०
 अमि गंधर्वमनृणत् ८, ७७, ५
 अमि गन्धानि वीतये ९, ६२, २३; साम. १०६२
 अमि गावो अधन्विषुः ९, २४, २; साम. ९६२
 अमि गावो अनूयत योषा ९, ३२, ५
 अमि गोत्राणि सहसा १०, १०३, ७; साम. १८५५; अथर्व.
 १९, १३, ७; वा. य. १७, २९; तै. सं. ४, ६, ४,
 अमि जंत्रीरसचंत स्पृधानं ३, ३१, ४
 अमि तष्टेव दीधया मनीषां ३, ३८, १

अभि ते मधुना पयः ९, ११, २; साम. ६५२
 अभि त्वं वीरं निर्घणसं ६, ५०, ६
 अभि त्वं गावः पयसा ९, ८४, ५
 अभि त्वं पूर्यं मदं ९, ६, ३
 अभि त्वं मलयं मदं ९, ६, २
 अभि त्वं मेपं पुरुहूतमृमयं १, ५१, १; साम. ३७६
 अभि त्रिपृष्ठं वृषणं ९, ९०, २; साम. ५२८; १४०८
 अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदः १, ७८, १
 अभि त्वा गोतमा गिरानूपत ४, ३२, ९
 अभि त्वा देवः सवितः १०, १७४, ३; अथर्व. १, २९, ३
 अभि त्वा देव सवितः १, २४, ३; तै. सं. ३, ५, ११, ३
 अभि त्वा नक्षीरूपसः २, २, १, २
 अभि त्वा पाजो रक्षसः ६, २१, ७
 अभि त्वा पूर्वपीतये ८, ३, ७; साम. २५६; १५७३;
 अथर्व. २०, ९९, १
 अभि त्वा पूर्वपीतये १, १९, ९; नि. १०, ३७
 अभि त्वा घोषणो दश ९, ५६, ३
 अभि त्वा वृषभा सुते ८, ४५, २२; साम. १६१; ७३८;
 अथर्व. २०, २२, १
 अभि त्वा शूर नोनुमः ७, ३२, २२; साम. २३३; ६८०;
 अथर्व. २०, १२१, १; वा. य. २७, ३५; तै. सं.
 २, ४, १४, २
 अभि त्वा सिंधो शिशुमिद १०, ७५, ४
 अभि यो महिना भुवं १०, ११९, ८
 अभि धुन्नं वृहद्यशः ९, १०८, ९; साम. ५७९; १०११
 अभि धुम्नानि चनिनः ३, ४०, ७; अथर्व. २०, ६, ७
 अभि द्रोणानि वज्रवः ९, ३३, २; साम. ७६५
 अभि द्विजन्मा प्रिवृद् १, १४०, २
 अभि द्विजन्मा ग्री रोचनानि १, १४९, ४; साम. १७७५
 अभि न इळा वृहत्स माता ५, ४१, १९; नि. ११, ४९
 अभि नक्षंतो अभि ये तं २, २४, ६
 अभि नो देवीरवसा १, २२, ११
 अभि नो नर्यं वसु ६, ५३, २
 अभि नो वाजसातमं ९, ९८, १; साम. ५४९; १२३८
 अभि प्र गोपतिं गिरा ८, ६९, ४; साम. १६८; १४८९;
 अथर्व. २०, २२, ४; ९२, १
 अभि प्र दद्रुजंतयो न ४, १९, ५
 अभि प्र भर षपता षपत् ८, ८९, ४
 अभि प्रयांसि वाहसा ३, ११, ७; साम. १५५७
 अभि प्रयांसि सुधितानि ६, १५, १५

अभि प्र वः सुगधसः ८, ४९, १; साम. २३५; ८११;
 अथर्व. २०, ५१, १
 अभि प्रयंत समनेव ४, ५८, ८; वा. य. १७, ९६; नि. ७, १७
 अभि प्र स्याताहेव ७, ३४, ५
 अभि प्रियाणि काव्या २, ५७, २; साम. १७६२
 अभि प्रियाणि पवते ९, ७५, १; साम. ५५४; ७००
 अभि प्रियाणि पवते पुनानः ९, ९७, १२; साम. १०२१
 अभि प्रिया दिवस्पदं ९, १०, ९; साम. ११२७
 अभि प्रिया दिवस्पदा ९, १२, ८; साम. १२०४
 अभि प्रिया मरुतो या ८, २७, ६
 अभि प्रेहि दक्षिणतः १०, ८३, ७; अथर्व. ४, ३२, ७
 अभि मल्लोरनूपत ९, ३३, ५; साम. ८७०
 अभि भुवेऽभिभंगाय २, २१, २
 अभिभूरहमागमं १०, १६६, ४
 अभि यज्ञं गृगीहि नः १, १५, ३; वा. य. २६, २१
 अभि यं देवी निर्ऋतिः ७, ३७, ७
 अभि यं देव्यदितिः ७, ३८, ४
 अभि ये त्वा विभावरी ५, ७९, ४
 अभि ये मिथो वनुषः ७, ३८, ५
 अभि यो महिना दिवं ३, ५९, ७; वा. य. ३८, १७; तै. सं.
 ४, १, ६, ३; तै. आ. ४, ३, १
 अभि वच्चा सुवसनानि ९, ९७, ५०; साम. १४२७
 अभि वह्नय ऊतये ८, १२, १५
 अभि वह्निरमर्यः ९, ९, ६
 अभि वां नूतमग्निना ७, ६७, ३
 अभि वायुं वीत्यर्पा ९, ९७, ४५; साम. १४२६
 अभि विप्रा अनूपत गावः ९, १२, २; साम. ११९७
 अभि विप्रा अनूपत मूर्धन् ९, १७, ६
 अभि विश्वानि वार्या ९, ४२, ५
 अभिवृत्य सपत्नान् १०, १७४, २; अथर्व. १, २९, २
 अभि वेना अनूपत ९, ६४, २१
 अभि वो अर्चे पोष्यावतो ५, ४१, ८
 अभि वो देवीं धियं ७, ३४, ९
 अभि वो वीरमन्थसो मदेपु ८, ४६, १४; साम. ९१५
 अभि ध्ययस्य खदिरस्य ३, ५३, १९
 अभि व्रजं न तक्षिपे ८, ६, २५
 अभिव्लग्या चिद्विद्वः १, १३३, २
 अभि श्यावं न कृशनेभिः १०, ६८, ११; अथर्व. २०, १६, ११
 अभिष्टने ते अद्विवः १, ८०, १४
 अभिष्टये सदावृषं ८, ६८, ५

अपां नपातमवसे १, २२, ६
 अपां नपादा ह्यस्थानुपस्थं २, ३५, ९; तै. सं. २, ५, २२, १
 अपान्यदेत्यभ्याः न्यदेति १, १२३, ७
 अपामतिष्ठद्वरुणह्नां तमः १, ५४, १०
 अपाम सोमममृता अभूम ८, ४८, ३; तै. सं. ३, २, ५, ४
 अपामिदं न्ययनं १०, १४२, ७; अथर्व. ६, १०६, २; तै. सं.
 ४, ६, १, ३; वा. य. १७, ७
 अपामिवेदूर्मयस्ततुराणाः ९, ९५, ३; साम. ५४४
 अपामीवां सविता १०, १००, ८
 अपामीवामप विश्वां १०, ६३, १२
 अपामीवाप स्निध ८, १८, १०; साम. १०४७
 अपामुपस्थे महिषा ६, ८, ४; नि. ७, २६
 अपामूर्मिर्मदन्निव ८, १४, १०; अथर्व. २०, २८, ४; ३९, ५
 अपां पेरुं जीवधन्यं १०, ३६, ८
 अपां फेनेन नमुचेः ८ १४, १३; साम. २११; अथर्व.
 २०, २९, ३; वा. य. १२, ७१
 अपां मध्ये तस्थिघांस ७, ८९, ४
 अपायस्यान्धसः २, १९, १
 अपारो वो महिमा ५, ८७, ६
 अपि पंथामगन्महि ६, ५१, १६; वा. य. ४, २९; तै. सं.
 १, २, २, १
 अपिवत्कट्टवः सुतम् ८, ४५, २६; साम. १३१
 अपि वृद्ध पुराणवत् ८, ४०, ६; अथर्व. ७, ९०, १
 अपि पुतः सविता ७, ३८, ३
 अपूर्वां प्रुतमानि ६, ३२, १; साम. ३२२
 अपेत वीत वि च सर्पतातः १०, १४, ९; अथर्व. १८, १, ५५;
 वा. य. १२, ४५; तै. सं. ४, २, ४, १; तै. ब्रा.
 १, २, १, १६; तै. आ. १, २७, ५; ६, ६, १
 अपेद्र द्विपतो मनः १०, १५२, ५; अथर्व. १, २१, ४
 अपेहि मनसस्पते १०, १६४, १; अथर्व. २०, ९६, २३;
 नि. १, १७
 अपो देवीरुपहये १, २३, १८; अथर्व. १, ४, ३
 अपो महीरभिदासः १०, १०४, २
 अपो यदाद्रिं पुरुहूत ४, १६, ८; अथर्व. २०, ७७, ८
 अपो वसानः परिक्रीडामर्षनि ९, १०७, २६
 अपो वृत्रं वाघ्रिवांमं ४, १६, ७; अथर्व. २०, ७७, ७
 अपोषा अतसः सरस्मं ४, ३०, १०; नि. ११, ४७
 अपो पुण इयं शरः ८, ६७, १५
 अपो सुव्यश वरुण २, २८, ६; नि. १३, १
 अपो ह्यपान-क्षुपेव देवाः ४, ३३, ९
 अपूर्वै नरुत आपिः ३, ५१, ९

अमस्वतीमश्विना वाचम् १, ११२, २४; वा. य. ३
 अमश्रितं वसु विभर्षि हस्तयो १, ५५, ८
 अमतीतो जयति सं धनानि ४, ५०, ९
 अमयुच्छन्न प्रयुच्छन्निग्ने १, १४३, ८
 अप्रामिसत्य मघवन् ८, ६१, ४
 अप्रसरां गंधर्वाणां १०, १३६, ६
 अप्रसरा जारमुपसिग्मियाणा १०, १२३, ५
 अप्रसा इन्द्राय वायवे ९, ६५, २०; साम. ९९५
 अप्सु त्वा मधुमत्तमं ९, ३०, ५
 अप्सु धृतस्य हरिवः १०, १०४, २; अथर्व. २०,
 अप्सु मे सोमो अद्वीत् १, २३, २०; १०, ९, ६;
 १, ६, २; तै. ब्रा. २, ५, ८, ६
 अपस्वग्ने सधिष्टव ८, ४३, ९; वा. य. १२, ३६;
 ४, २, ३, २; ११, ३
 अपस्वन्तरमृतमप्सु मेपजं १, २३, १९; अथर्व. १,
 वा. य. ९, ६; तै. सं. १, ७, ७, १
 अबुध्ने राजा वरुणो वनस्य १, २४, ७
 अबुध्नु त्य इन्द्रवंतः १०, ३५, १
 अबोधि जार उपसां ७, ९, १
 अबोधि होता यजथाय ५, १२, १; साम. १७४७; नि. ६
 अबोधयमिः समिधा ५, १, १; साम. ७३; १७४६; अ
 १३, २, ४६; वा. य. १५, २४; तै. सं.
 ४, ४, ४, १
 अबोधयग्निर्जमे उदेति सूर्यः १, १५७, १; साम. १७५८
 अब्रजामुकथैरहिं ७, ३४, १६; नि. १०, ४४
 अभागः सन्नप परेतः १०, ८३, ५; अथर्व. ४, ३१, ५
 अभि कषवा अनूयत ८, ६, ३४
 अभि कृत्वेन्द्र भूध ७, २१, ६; तै. सं. ७, ४, १५, १
 अभि क्रदन्कलशं ९, ८६, ११; साम. १०३१
 अभि क्रद स्तनयं ५, ८३, ७; तै. सं. ३, १, ११, ६
 अथर्व. ४, १५, ६
 अभि क्षिपः समरमत ९, १४, ७
 अभिगया नो मघवन् १०, ११६, १०
 अभि गंधर्वमनृणत् ८, ७७, ५
 अभि गद्यानि वीगये ९, ६२, २३; साम. १०६९
 अभि गावो अधन्विषुः ९, २४, २; साम. ९६२
 अभि गावो अनूयत योषा ९, ३२, ५
 अभि गोत्राणि सधमा १०, १०३, ७; साम. १०५५; अ
 १०, १३, ७; वा. य. १७, ३९; तै. सं. ४, १, ४,
 अभि जंघीरमवत स्पृधानं ३, ३१, ४
 अभि नष्टेव दीधया मनीषी ३, ३८, १

अभि सिध्मो अग्निमात १, ३३, १३; तै. मा. २, ८, ४, ४;
नि. ६, १६

अभि सुवानास इन्द्रः १, १७, २

अभि सुययसं नय १, ४२, ८

अभि सोमास आययः १, २३, ४

अभि सोमास आययः १, १०७, १४; साम. ५२८; ८१६

अभि स्वर्गमिर्मिमाः ७, ५६, ३

अभि स्वर्गु ने तय ८, १३, २८

अभि स्वर्गु मदे अस्य युष्म १, ५२, ५

अभि ति सत्य सोमपाः ८, ९८, ५; साम. १२४८; अथर्व.
२०, ६४, २

अभीक आसां पदवीः ३, ५६, ४

अभीरुमेकमेकः १०, ४८, ७; नि. ३, १०

अभी न आ वयुस्व ४, ३१, ४

अभी नघंते अद्भुतः १, १००, १; साम. ५५०

अभी नो अग्न उक्थम् १, १४०, १३

अभी नो अर्पा दिव्या १, ९७, ५१; साम. १४२८

अभीरुममन्या उत १, १, ९

अभीमवन्वन्स्वभिष्टमृतयः १, ५१, २

अभीमृतस्य दोहना अक्षुपत १, १४४, २

अभीमृतस्य विष्टपं १, ३४, ५

अभीवर्तेन हविषा १०, १७४, १; अथर्व. १, २९, १

अभीवृत्तं कृशनेर्विष्टरूपं १, ३५, ४; तै. मा. २, ८, ६, १

अभी पतस्तदाभर ७, ३२, २४; साम. ३०९

अभी पु णः सखीनां ४, ३१, ३; साम. ६८४; अथर्व.
२०, १२४, ३; वा. य. २७, ४१; ३६, ६; तै. भा.
४, ४२, ३

अभी पु णस्त्वं रयिं ८, ९३, २१

अभीष्वर्यः पौर्यैः १०, ५९, ३

अभीहि मन्यो तवसः १०, ८३, ३; अथर्व. ४, ३२, ३

अभुस्तु प्र देव्या ८, ९, १६; अथर्व. २०, १४२, १

अभूदिदं वयुनमो पु भूयत १, १८२, १

अभूदु पारमेतवे १, ४६, ११

अभूदु भा उ अंशवे १, ४६, १०

अभूदु वो विधते रत्नधेयं ४, ३४, ४

अभूदुपा इन्द्रतमा मघोनी ७, ७९, ३

५७ रुतस्वः ५, ७५, ९

सविता वंशः ४, ५४, १; तै. मा. ३, ७, १३, ४

गिरिर्वाणः ६, ४५, १३

रयिपते ६, ३१, १

आयुः १०, ९७, ७

अभ्यभि दि अयसा १, ११०, ५; साम. १५०३; नि. ५

अभ्यचे नभारुनम् ८, ४०, ४

अभ्यर्चनं सुष्टुतिं गन्धम् ४, ५८, १०; अथर्व. ७, ८४,
वा. य. १७, ९८

अभ्यर्चं गृहजनः १, २०, ४; साम. ०७१

अभ्यर्चं मदानां १, १, ४

अभ्यर्चं विचक्षण १, ५१, ५

अभ्यर्चं सद्गमिणं १, ६३, १२

अभ्यर्चं स्वायुध १, ४, ७; साम. १०५३

अभ्यर्चानपच्युतः १, ४, ८; साम. १०५४

अभ्यवस्थाः प्रजायते ५, १९, १

अभ्यारमिद्भ्यः ८, ७२, ११; साम. १६०३

अभ्युर्णोति यक्ष्मन् ८, ७२, २

अक्षुप्तो न वाचा १०, ७७, १

अभ्राजि शर्धो मरुतः ५, ५४, ६; नि. ६, ४

अभ्रातरो न योषणः ४, ५, ५

अभ्रातृभ्यो अना त्वं ८, २१, १३; साम. ३९९; १३८१

अथर्व. २०, ११४, १

अभ्रातेव पुंस एति १, १२४, ७; नि. ३, ५

अमंथिष्टां मारता ३, २३, २

अमंदन्मा मरुत स्तोमः १, १६५, ११

अमंदान्तोमान्प्र भेरम १, १२६, १; नि. ९, १०

अमन्महीदनाशवः ८, १, १४; अथर्व. २०, ११६, १

तांढ्यया १, १०, १

अमातुरश्चिद्वचयो युवं १०, ३९, ३

अमातूरिव पित्रोः २, १७, ७

अमादिषां भियसा ५, ५९, २

अमाय चो मरुतः ८, २०, ६

अमित्रहा विचर्षणिः १, ११, ७; साम. १४४७

अमित्रायुषो मरुतामिव ३, २९, १५

अमिनती देव्यानि व्रतानि १, १२४, २

अमो य ऋक्षानि हितासः १, २४, १०; तै. मा. १, ११, २

नि. ३, २०

अमो ये देवा स्थन १, १०५, ५; साम. ३६८

अमो ये पंचोक्षणाः १, १०५, १०

अमो ये सप्त रश्मयः १, १०५, ९

अमोवहा वास्तोष्पते ७, ५५, १; नि. १०, १७

अमीषो चित्तं प्रति १०, १०३, १२; साम. १८६१; अथर्व.

३, २, ५; वा. य. १७, ४४; नि. ६, १२; ९, ३३

अमूरः कविरदितिः ७, ९, ३

अमूरा विश्वा वृषणाविमा ७, ६१, ५

अमूरो होतान्यसादि ४, ६, २
 अमूर्या उप सूर्ये १, २३, १७; अथर्व. १, ४, २; वा. य. ६, २४
 अमृक्तेन रुशता ९, ६९, ५
 अमृतं जातवेदसं ८, ७४, ५
 अमेव नः सुहवा २, ३६, ३; वा. य. २६, २४
 अम्यो यन्त्यध्वभिः १, २३, १६; अथर्व. १, ४, १
 अम्यितमे नदीतमे २, ४१, १६
 अम्यक्सा त इन्द्र ऋषिरस्मे १, १६९, ३; नि. ६, १५
 अयं यः संजये पुरः ४, १५, ४
 अयं यज्ञो देवया अयं १, १७७, ४
 अयं यथा न आ भुक्त्वा ८, १०२, ८; साम. ९४७
 अयं यो निश्चक्रमायं वयन्ते ४, ३, २
 अयं यो वज्रः पुरुषा १०, २७, २१
 अयं यो होता किरु स १०, ५२, ३; नि. ६, ३५
 अयं रोष्यदरुचः ६, ३९, ४
 अयं वां कृष्णो अश्विना ८, ८५, ३
 अयं वां घर्मो अश्विना ८, ९, ४; अथर्व. २०, १३९, ४
 अयं वामद्विभिः सुतः ८, २२, ८
 अयं वां परि पिच्यते ४, ४९, २; तै. आ. ३, ३, ११, १
 अयं वां भागो निहितः ८, ५७, ४
 अयं वां मधुमक्षतः १, ४७, १; साम. ३०६
 अयं वां मित्रावरुणा २, ४१, ४; साम. ९१०; वा. य. ७, १९;
 तै. सं. १, ४, ५, १
 अयं विचर्षणिहितः ९, ६२, १०; साम. ५०८
 अयं विदक्षिप्रदृशीकं ६, ४७, ५
 अयं विप्राय दाक्षुपे १०, २५, ११
 अयं विश्वा अभि धियः ८, १०२, ९; साम. ९४८
 अयं विश्वानि विष्टति ९, ५४, ३; साम. ७५७
 अयं वृत्श्चातयते ४, १७, ९
 अयं वेनक्षोदयत् १०, १२३, १; वा. य. ७, १६; तै. सं.
 १, ४, ८, १; नि. १०, ३९
 अयं वो यज्ञ क्रभवः ४, ३४, ३
 अयं ऋग्वे अधजयन्तुत ४, १७, १०; तै. घा. २, ८, ३, ३
 अयं समह मा तनू १, १२०, ११
 अयं स यस्य शर्मन् १०, ६, १
 अयं स यो दिवस्परि ९, ३९, ४; साम. ९००
 अयं स यो वरिमाणं ६, ४७, ४
 अयं स शिंके १, १६४, २९; अथर्व. ९, १०, ७; नि. २, ९
 अयं सहस्रसृषिभिः ८, ३, ४; साम. १६०८; अथर्व.
 २०, १०४, २; वा. य. ३३, ८३
 अयं स होता यो द्विजन्मा १, १४९, ५; साम. १७७६

अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावः ७, ८६, ८
 अयं सूर्यं हवोपटक् ९, ५४, २; साम. ७५६
 अयं सो अग्निराहुतः ७, १, १६
 अयं सो अग्निर्यस्मिन् ३, २२, १; वा. य. १२, ४७; तै. सं.
 ४, २, ४, २
 अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्वे ७, २९, १
 अयं सोम इन्द्र-तुभ्यं ९, ८८, १; साम. १४७१
 अयं सोमः कपर्दिने ९, ६७, ११
 अयं सोमश्चसुतो ५, ५१, ४
 अयं स्तुतो राजा वंदि १०, ६१, १६
 अयं स्वाहुरिह मदिष्टः ६, ४७, २
 अयं ह यद्वां देवया उ ७, ६८, ४
 अयं ह येन वा इदं ८, ७६, ४
 अयं हि ते अमर्त्यः १०, १४४, १
 अयं हि नेता वरुणः ७, ४०, ४
 अयं होता प्रथमः ६, ९, ४
 अयं कविरकविषु ७, ४, ४
 अयं कृत्स्नगृभीतः ८, ७९, १; तै. घा. २, ४, ७, ६
 अयं घ स तुरो मदः १०, २५, १०
 अयं चक्रमिषणत्सूर्यस्य ४, १७, १४
 अयं जायत मनुषो धरीमणि १, १२८, १
 अयं त आ घृणे सुतः ९, ६७, १२
 अयं त इन्द्र सोमः ८, १७, ११; साम. १५९; ७२५
 अथर्व. २०, ५, ५
 अयं त एमि तन्वा ८, १००, १
 अयं ते अस्तु हर्यतः ३, ४४, १
 अयं ते अस्म्युपमेह्यवो १०, ८३, ६; अथर्व. ४, ३२,
 अयं ते मानुषे जने ८, ६४, १०
 अयं ते योनिर्ऋत्विजः ३, २९, १०; अथर्व. ३, २०, १; वा. य.
 ३, १४; १२, ५२; १५, ५६; तै. सं. १, ५, ५, ३
 ४, २, ४, ३; ७, १३, ५; तै. घा. १, २, १, १६
 २, ५, ८, ८
 अयं ते शर्यणावति ८, ६४, ११
 अयं ते स्तोमो अभियः १, १६, ७
 अयं दक्षाय साधनः ९, १०५, ३; साम. ११००
 अयं दशस्यसूर्यभिः १०, ९९, १०
 अयं दिव इत्यति विश्वं ९, ६८, ९
 अयं दीर्घाय चक्षते ८, १३, ३०
 अयं देवः सहसा ६, ४४, २२
 अयं देवानामपसामपत्त १, १६०, ४
 अयं देवाय जन्मने १, २०, १

अभि सिध्मो भजिमात १, ३३, १३; तै. मा. २, ८, ४, ४;
नि. ६, १६

अभि सुवानास इद्वः १, १७, २

अभि सुयवसं नय १, ४२, ८

अभि सोमास आयवः १, २३, ४

अभि सोमास आयवः १, १०७, १४; साम. ५२८, ८५६

अभि स्तूपूर्वमिगः ७, ५६, ३

अभि स्वरं तु मे तय ८, १३, २८

अभि स्तुष्टिं मदे अस्या युध्व १, ५२, ५

अभि हि सत्य सोमपाः ८, ९८, ५; साम. १२४८; अथर्व.
२०, ६४, २

अभीक आसां पदवीः ३, ५६, ४

अभीक्ष्मेकमेकः १०, ४८, ७; नि. ३, १०

अभी न आ वचुरस्य ४, ३१, ४

अभी नवते अद्भुतः १, १००, १; साम. ५५०

अभी नो अग्न उक्थम् १, १४०, १३

अभी नो अपां दिव्या १, ९७, ५१; साम. १४२८

अभीक्ष्ममन्या उत १, १, ९

अभीमवन्वन्स्त्रभिष्टमृतयः १, ५६, २

अभीमृतस्य दोहना अनुपत १, १४४, २

अभीमृतस्य विष्टपं १, ३४, ५

अभीवर्तेन हविषा १०, १७४, १; अथर्व. १, २९, १

अभीवृत्तं कृशनेर्धिश्वरूपं १, ३५, ४; तै. मा. २, ८, ६, १

अभी पतस्तदाभर ७, ३२, २४; साम. ३०९

अभी पु णः सखीनां ४, ३१, ३; साम. ६८४; अथर्व.
२०, १२४, ३; वा. य. २७, ४१; ३६, ६; तै. आ.
४, ४२, ३

अभी पु णस्त्वं रयिं ८, ९३, २१

अभीष्वार्यः पौर्यैः १०, ५९, ३

अभीहि मन्यो तवसः १०, ८३, ३; अथर्व. ४, ३२, ३

अभुस्तु प्र देव्या ८, ९, १६; अथर्व. २०, १४२, १

अभूदिदं वयुनमो पु भूपत १, १८२, १

अभूदु पारमेतवे १, ४६, ११

अभूदु भा उ अंतावे १, ४६, १०

अभूदु वो विधत्ते रत्नधेयं ४, ३४, ४

अभूदुपा इन्द्रतमा मघोनी ७, ७९, ३

अभूदुपा रुतापशुः ५, ७५, २

अभूदेवः सविता वंशः ४, ५४, १; तै. मा. ३, ७, १३, ४

वीर गिर्वणः ६, ४५, १३

रयिपते ६, ३१, १

क्षीव्युः आयुः १०, २७, ७

अभ्यभि हि अयसा १, ११०, ५; साम. १५०७; नि.

अभ्यर्चनं नमाकनम् ८, ४०, ४

अभ्यर्चनं सुष्टुतिं गन्धम् ४, ५८, १०; अथर्व. ७, ८१

ना. य. १७, ९८

अभ्यर्चनं मुद्रागजः १, २०, ४; साम. ९७१

अभ्यर्चनं मदानां १, १, ४

अभ्यर्चनं विचक्षण १, ५१, ५

अभ्यर्चनं सहस्रिणं १, ६३, १२

अभ्यर्चनं स्वायुध १, ४, ७; साम. १०५३

अभ्यर्चनं पानपच्युतः १, ४, ८; साम. १०५४

अभ्यवस्थाः प्रजायन्ते ५, १९, १

अभ्यारमिद्वयः ८, ७२, ११; साम. १६०३

अभ्यूर्णांति यज्ञग्नं ८, ७२, २

अभ्युपो न वाचा १०, ७७, १

अभ्राजि दार्धो मरुतः ५, ५४, ६; नि. ६, ४

अभ्रातरो न योयणः ४, ५, ५

अभ्रातृव्यो अना त्वं ८, २१, १३; साम. ३९९; १३९

अथर्व. २०, ११४, १

अभ्रातेव पुंस एति १, १२४, ७; नि. ३, ५

अमंथिष्टां भारता ३, २३, २

अमंदन्मा मरुत स्तोमः १, १६५, ११

अमंदान्स्तोमान्म भरेम १, १२६, १; नि. १, १०

अमन्महीदनाशवः ८, १, १४; अथर्व. २०, ११६, १

तां ह्यमा १, १०, १

अमाजुरश्चिद्वययो युवं १०, ३९, ३

अमाजूरिव पित्रोः २, १७, ७

अमादेपां भियसा ५, ५९, २

अमाय वो मरुतः ८, २०, ६

अमित्रहा विचर्पणिः १, ११, ७; साम. १४४७

अमित्रायुधो मरुतामिव ३, २९, १५

अमिनती देव्यानि व्रतानि १, १२४, २

अमी य ऋक्षानि हितासः १, २४, १०; तै. आ. १, ११, १

नि. ३, २०

अमी ये देवा स्थन १, १०५, ५; साम. ३६८

अमी ये पंचोक्षणः १, १०५, १०

अमी ये सप्त रश्मयः १, १०५, १

अमीवहा वास्तोष्पते ७, ५५, १; नि. १०, १७

अमीवो चित्तं प्रति १०, १०३, १२; साम. १८६१; अथर्व.
३, २, ५; वा. य. १७, ४४; नि. ६, १२; ९, ३३

अमूरः कविरदितिः ७, ९, ३

अमूरा विश्वा वृषणाविमा ७, ६१, ५

अमुरो होतान्ययादि ४, ६, २
 अमुरा उप सूर्य १, २३, १७; अथर्व. १, ४, २; वा. य. ६, २४
 अमृतो न रताता ९, ६९, ५
 अमृतं जातवेदम् ८, ७४, ५
 अमेव नः सुहवा २, २६, ३; वा. य. २६, २४
 अमृदयो यन्मध्वभिः १, २३, १६; अथर्व. १, ४, १
 अग्निमतने नदीतमे २, ४१, १६
 अग्न्यवता त इन्द्र ऋषिरग्ने १, १६९, ३; नि. ६, १५
 अग्नं याः सृजये पुरः ४, १५, ४
 अग्नं यज्ञो देवया अग्नं १, १७७, ४
 अग्नं यथा न सा भुयस् ८, १०२, ८; साम. ९४७
 अग्नं यो निधकृमायं घयन्ते ४, ३, २
 अग्नं यो वज्रः पुरुषा १०, २७, २१
 अग्नं यो होता किरु स १०, ५२, ३; नि. ६, ३५
 अग्नं रोचयद्रुचः ६, ३९, ४
 अग्नं वां कृणो अग्निना ८, ८५, ३
 अग्नं वां घर्मो अग्निना ८, ९, ४; अथर्व. २०, १३९, ४
 अग्नं वामद्विभिः सुतः ८, २२, ८
 अग्नं वां परि पिच्यते ४, ४९, २; तै. सा. ३, ३, ११, १
 अग्नं वां भागो निहितः ८, ५७, ४
 अग्नं वां नमुमत्तनः १, ४७, १; साम. ३०६
 अग्नं वां मिश्रावरुणा २, ४१, ४; साम. ९१०; वा. य. ७, १९;
 तै. सं. १, ४, ५, १
 अग्नं विचपंगिहितः ९, ६२, १०; साम. ५०८
 अग्नं विदक्षिप्रहशीकं ६, ४७, ५
 अग्नं विप्राय दातुपे १०, २५, ११
 अग्नं विषा अग्नि ध्रियः ८, १०२, ९; साम. ९४८
 अग्नं विष्मनि तिष्ठति ९, ५४, ३; साम. ७५७
 अग्नं वृत्तश्चातयते ४, १७, ९
 अग्नं वेनक्षोदयत् १०, १२३, १; वा. य. ७, १६; तै. सं.
 १, ४, ८, १; नि. १०, ३९
 अग्नं वो यज्ञ ऋभवः ४, ३४, ३
 अग्नं ऋषवे अधजयन्नुत ४, १७, १०; तै. मा. २, ८, ३, ३
 अग्नं समह मा तनू १, १२०, ११
 अग्नं स यस्य शर्मन् १०, ६, १
 अग्नं स यो दिवस्परि ९, ३९, ४; साम. ९००
 अग्नं स यो वरिमाणं ६, ४७, ४
 अग्नं स शिंके १, १६४, २९; अथर्व. ९, १०, ७; नि. २, ९
 अग्नं सहस्रमृषिभिः ८, ३, ४; साम. १६०८; अथर्व.
 २०, १०४, २; वा. य. ३३, ८३
 अग्नं स होता यो द्विजन्मा १, १४९, ५; साम. १७७६

अग्नं सु शुभ्यं वयस्य स्यावः ७, ८३, ८
 अग्नं सूर्यं ह्योपचक्ष् ९, ५४, २; साम. ७५६
 अग्नं सो अग्निराहुतः ७, १, १६
 अग्नं सो अग्निरग्निमन् ३, २२, १; वा. य. १२, ४७; तै. सं.
 ४, २, ४, २
 अग्नं सोम इन्द्र शुभ्यं सुन्वे ७, २९, १
 अग्नं सोम इन्द्रशुभ्यं ९, ८८, १; साम. १४७१
 अग्नं सोमः कपदिने ९, ६७, ११
 अग्नं सोमश्चमू सुतो ५, ५१, ४
 अग्नं स्तुतो राजा वंदि १०, ६१, १६
 अग्नं स्यादुरिह मदिष्टः ६, ४७, २
 अग्नं ह यज्ञां देवया उ ७, ६८, ४
 अग्नं ह येन वा इदं ८, ७३, ४
 अग्नं हि ते समर्त्यः १०, १४४, १
 अग्नं हि नेता वरुणः ७, ४०, ४
 अग्नं होता प्रथमः ६, ९, ४
 अग्नं कविरकविषु ७, ४, ४
 अग्नं कृणुगृभीतः ८, ७९, १; तै. मा. २, ४, ७, ६
 अग्नं घ स तुरो मदः १०, २५, १०
 अग्नं चक्रमिपणात्सूर्यस्य ४, १७, १४
 अग्नं जायत मनुषो धरीमणि १, १२८, १
 अग्नं त जा घृणे सुतः ९, ६७, १२
 अग्नं त इन्द्र सोमः ८, १७, ११; साम. १५९; ७२५;
 अथर्व. २०, ५, ५
 अग्नं त एमि तन्वा ८, १००, १
 अग्नं ते अस्तु हर्यतः ३, ४४, १
 अग्नं ते अस्त्युपमेह्यवाङ् १०, ८३, ६; अथर्व. ४, ३२, ६
 अग्नं ते मानुषे जने ८, ६४, १०
 अग्नं ते योनिर्ऋत्विजः ३, २९, १०; अथर्व. ३, २०, १; वा. य.
 ३, १४; १२, ५२; १५, ५६; तै. सं. १, ५, ५, २;
 ४, २, ४, ३; ७, १३, ५; तै. मा. १, २, १, १६;
 २, ५, ८, ८
 अग्नं ते शर्यणावति ८, ६४, ११
 अग्नं ते स्तोमो अग्निः १, १६, ७
 अग्नं दक्षाय साधनः ९, १०५, ३; साम. ११००
 अग्नं दशस्यस्यैभिः १०, ९९, १०
 अग्नं दिव ह्यति विश्वं ९, ६८, ९
 अग्नं दीर्घाय चक्षसे ८, १३, ३०
 अग्नं देवः सहसा ६, ४४, २२
 अग्नं देवानामपसामपस १, १६०, ४
 अग्नं देवाय जन्मने १, २०, १

अथ देवेभ्यो जामुनिः १, ४२, ३
 अथ दानाद्विषी ६, ४५, २४
 अथ दौतवद्विषी ६, ३३, ३
 अथ दाना वदति जामुनिः १०, ३२, ४
 अथ निषिः सरमे १०, १०८, ७
 अथ नो निषिः १, ७७, ४
 अथमहोदधयः ६, ४५, २३
 अथमनिः गदमिः ८, ७५, ४; वा. य. १५, २१; नि. सं. ३, ३, ११, ११, ४, ४, ४, ४
 अथमनिः सुवीर्यमे ३, १३, १; साम. ६०
 अथममिहवति १०, १०६, ४; ति. सं. ३, ५, १२, १
 अथममिहवद्विषी १०, ६९, १२
 अथममे जरिता १०, १४२, १
 अथममे रवे अति ८, ४४, २८
 अथमरमानवस्वतिः ३, ५३, २०
 अथमरमासु काश्यः १०, १४४, २
 अथमरि जरितः पश्य ८, १००, ४
 अथमिन्द्र गुणकविः १०, ८६, १८; अथर्व. २०, १२६, १८
 अथमिन्द्रो नरुत्तमा ८, ७६, २
 अथमिह प्रथमो धावि ४, ७, १; वा. य. ३, १५, १५, २६, ३३, ६; ति. सं. १, ५, ५, १
 अथसु ते ममत्ति १, ३०, ४; साम. १८३, १५९९; अथर्व. २०, ४५, १; नि. १, १०
 अथसु ते सरस्वति वसिष्ठः ७, ९५, ६
 अथसु रवा विचर्षणे ८, १७, ७; अथर्व. २०, ५, १
 अथसु वां पुरतमो रयीणां ३, ६२, २
 अथसुशानः पर्यदि ६, ३९, २
 अथसु व्य प्र देवयुः १०, १७६, ३; ति. सं. ३, ५, ११, १
 अथसु व्य सुमहौ ७, ८, २
 अथमेक इथा पुरुष ८, २५, १६
 अथमेमि विचाकशात् १०, ८६, १९; अथर्व. २०, १२६, १९
 अथ पंथा अनुविताः ४, १८, १
 अथ पुनान उपसः ९, ८६, २१; साम. ८२३
 अथ पूषा रथिर्भगः ९, १०१, ७; साम. ५४६; ८१८
 अथ भराय सानसिः ९, १०६, २; साम. ६९५
 अथ मतवान्धकुनः ९, ८६, १३
 अथ मातायं पिता १०, ६०, ७
 अथ मित्रस्य वरुणस्य १, ९४, १२
 अथ मित्राय वरुणाय शंतमः १, १३६, ४
 अथ मित्रो नमस्यः ३, ५९, ४; ति. वा. २, ८, ७, ५
 अथ मे पीत उदियति ६, ४७, ३

अथ मे हयो भगवान् १०, ३० १२; अथर्व. २
 अथर्वमते सुविषी ३, ७५, १५
 अथ निषी विषानया ९, ३५, १२; साम. ८०५
 अथ ने जमे विषीमे ३, ६, २
 अथ ने जमे सामिना ४, ४, १५; नि. सं. १, २, ३, २१
 अथ निषा न ममया ८, ९३, १७; साम. १८८
 अथ निमिषीमेतया ९, ५३, २; साम. १९१५
 अथ पश्य देवयुः ९, १०६, १४; साम. ७९२
 अथ पश्य भाग्या ९, ६३, ७; साम. ४९३; १५
 अथ पथ पश्यता ९, ९७, ५२; साम. ५४१; १
 अथान पीपनो विषः ८, ९२, ११
 अथमि पोष इज ७, २३, २; अथर्व. १०, १२, २
 अथमि ने नमर्त्ति ३, १४, २
 अथ रवा हरिषा ९, १११, १; साम. ४६३, १५९
 अथ वाजं देवदितं ३, १७, १५; साम. ४५४; ५
 १९, १२, १, २०, ६३, ३; १२४, ६
 अथ वीणि परि साय ९, ६१, १; साम. ४३५; १२१
 अथ सोमः सुहृत्तया ९, ४७, १; साम. ५०७
 अथ ह स्वं मायया वातृधानं ६, २२, ६; अथर्व. २०, १६
 अथुक्त सप्त गुणयुः १, ५०, ९; अथर्व. १३, २, ३
 २०, ४७, २१; ति. वा. २, ४, ५, ४
 अथुक्त सप्त हरितः ७, ६०, ३
 अथुक्त सूर एतशं ९, ६३ ८; साम. १२१७
 अथुक्तो असमो नृभिः ८ ६२, २
 अथुक्तं इन्द्र विश्वकृष्टीः १, १६९, २
 अथुक्त इष्टया वृत्तं ८, ४५ ३; साम. १३४०
 अथुक्तसेनो विश्वा १०, १३८, ५
 अथुक्तसन्नवद्यस्य सेनां १, ३३, ६
 अथो दंष्ट्रो अर्चिया १०, ८७, २; अथर्व. ८, ३, २
 अथोद्वेह दुर्मद आ हि जुह्वे १, ३२, ६; ति. वा. २, ५, ४, १
 नि. ६, ४
 अरं हि रमा सुतेषु नः ८, ९२, २६
 अरं कामाय हरयः १०, ९६, ७; अथर्व. २०, ३१, २
 अरं कृष्णं वेदि १, १७०, ४
 अरं क्षयाय नो महे ८, १५, १३
 अरण्यान्यरण्यानि १०, १४६, १; ति. वा. २, ५, ५, ३
 नि. ९, ३०
 अरण्योर्निहितो जातवेदाः ३, २९, २; साम. ७९
 अरं त इन्द्र कुक्षये ८, ९२, २४; साम. १६६२
 अरं दासो न मीढुषे कराणि ७, ८६, ७

अरमतिरनर्वगो ८, ३१, १२
 अरममगो अत्येति ९, ७२, ३
 अरमयः सरपतः २, १३, १२
 अरमशाय गायति ८, ९२, २५; साम. ११८
 अरं न उत्तयाम्ग ४, ३२, २४
 अरं मे गन्तं हवनायात्मै ३, ६३, २
 अरमनानो येऽस्या ९, ९७, २०
 अरा हवेदचरमा ५, ५८, ५; तै. भा. २, ८, ५, ७
 अराधि होता निपदा १०, ५३, २
 अराधि होता स्वनिपत १, ७०, ८
 अराधि काने विकटे १०, १५५, १; नि. ३, ३०
 अरावीदंशुः सचमानः ९, ७४, ५
 अरित्रं वां दिवस्तृधु १, ४३, ८
 अरिष्टः स नवीं विष १०, ६३, १३
 अरुणानुवा सभूत ८, ७२, १३
 अरुणो ना सङ्गृह्य वृकाः १, १०५, १८; नि. ५, २१
 अरुणस्य दुहितरा ३, ४९, ३
 अरुणो जनमगिरो ९, २५, ५
 अरुणवदुपतः दृष्टिः ९, ८२, ३; साम. ८७७
 अरोरवीद् वृणो अत्य २, ११ १०
 अर्चत प्राचत ८, ६९, ८; साम. ३३२; अथर्व. २०, ९२, ५
 अर्चद् वृषा वृषभिः १, १७३, २
 अर्चत एके नहि साम नन्वत ८, ३९, १०
 अर्चतस्वा हवानहे ५, १३, १
 अर्चन्ति नारीरपतो न विष्टिभिः १, ९२, ३; साम. १७५७
 अर्चा दिवे वृहते शूर्यं १, ५४, ३; नि. ६, १८
 अर्चामि ते सुमति ४, ४, ८; तै. सं. १, २, १४, ३
 अर्चामि वां अर्घ्यायासो १०, १२, ४; अथर्व. १८, १, ३३
 अर्चा शक्राय शक्तिने शची १, ५४, ३
 अर्णाति चित्रप्रधाना ७, १८, ५
 अर्धमिष्टा उ अर्धिन १, १०५, २
 अर्धिनो यंति चेदयं ८, ७९, ५
 अर्धं वीरस्य शूतर्ना ७, १८, १६
 अर्धनी न कुमारः ८, ६९, १५; अथर्व. २०, ९२, १२
 अर्धननं वरनं मित्रमेवां ४, २, ४
 अर्धननं वृहस्पतिं १०, १४१, ५; अथर्व. ३, २०, ७;
 वा. द. ९, २७; तै. सं. १, ७, १०, २
 अर्धना पो अर्धिभिः ३, ५४, १८
 अर्धनं वरनं मिष्टं वा ५, ८५, ७
 अर्धो वा गितो सन्धर्व १०, १४८, ३
 अर्धो दिवां गानुते १०, २०, ४

अ. १०७

अर्वाक्षिमे सर्वतो नृभिः १, ७३, ९
 अर्वातो न अयसो भिक्षमागा ७, ९०, ७; ९१, ७
 अर्वाग्र्यं विश्ववारं ते ६, ३७, १
 अर्वाग्र्यं नि यच्छतं ८, ३५, २२
 अर्वादिहि सोमकामं स्वाहुः १, १०४, ९; अथर्व. २०, ८, २
 अर्वाद् द्विचक्रो मधुवाहनो १, १५७, ३; साम. १७३०
 अर्वाङ्गनरा दैव्येनावसा ७, ८२, ८
 अर्वाचीनं तु ते मनः ३, ३७, २; अथर्व. २०, १९, २
 अर्वाचीनो वसो भव ४, ३२, १४
 अर्वाचीसुभगे भव ४, ५७, ६; अथर्व. ३, १७, ८; तै. भा.
 ६, ६, २
 अर्वाचं स्वा पुरुषुत ८, ६, ४५; ३२, ३०
 अर्वाचं स्वा सुते रये ३, ४१, ९; अथर्व. २०, २३, ९
 अर्वाचं दैव्यं जनं १, ४५, १०
 अर्वाचमघ ययं नृवाहनं २, ३७, ५
 अर्वाचा वां सस्यो १, ४७, ८
 अर्वाच्यो अघा भवता २, २९, ६; वा. द. ३३, ५१
 अर्वा हव अयसो साति ९, ९७, २५
 अर्वावतो न आ गहि परा ३, ४०, ८; अथर्व. २०, ६, ८
 अर्वावतो न आ गद्ययो शक्र ३, ३७, ११; अथर्व. २०, २०, ४;
 ५७, ७
 अर्वा ना सोम दां गये ९, ६१, १५; साम. १३३७
 अर्वा सोम पुनस्यो ९, ६५, १९; साम. ५०३; ९२४
 अर्वातो ये सुदानवः ५, ५२, ५
 अर्वादिभवि सापकानि २, ३३, १०; तै. भा. ४, ५, ७
 अर्वाङ्गनो वर इन्द्र ३, ३०, १०; नि. ३, ३
 अर्वायस्य परगुर्नना ९, ६७, ३०
 अर्वादे पामस्तमापद् २, १५, २
 अर्वाः परेण पर एवा १, १६४, १७; अथर्व. ९, ९, १७
 अर्वाः परेण निरं यः १, १६४, १८; अथर्व. ९, ९, १८
 अर्वादिभिर् वृषभं ययारं ८, १, २; साम. १३३१; अथर्व.
 २०, ८५, २
 अर्वा क्रन्द दक्षिणतो गृह्यानां २, ४२, ३
 अर्वा क्षिप दिवो अर्वाभनं २, ३०, ५
 अर्वा वष्ट अर्वाभनो ८, ६३, ३
 अर्वा ते हेतो वरन नमोभिः १, २४, १४; तै. सं. १, ५, ११, ३
 अर्वा रत्ना भवते वेदवेदाः १, १०४, ३
 अर्वा स्वा वृहतीरिपो १०, १३४, ३
 अर्वा स्वे इन्द्र प्रवती ३, ४७, १४
 अर्वादिभ मन्वमाना ४, १८, ५
 अर्वा वृषाः वरुणा ९, ७५, ३; साम. ७००

अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठ ८, ९६, १३; साम. ३२३;

अथर्व. २०, १३७, ७; तै. आ. १, ६, ३

अव द्रुघानि पित्र्या सृजानो ७, ८६, ५

अव द्वेके अव त्रिका १०, ५९, ९

अव नो वृजिना शिशिहि १०, १०५, ८

अवन्तसत्रये गृहे ८, ७३, ७

अवन्तु नः पितरः सुप्रवाच १, १०६, ३

अवन्तु मासुपसो ६, ५२, ४

अवपतन्तीरवदन् १०, ९७, १७; वा. य. १२, ९१; तै. सं.

४, २, ६, ५

अव यच्छयेनो अस्वनीद् ४, २७, ३

अव यस्त्वं शतक्रतव १०, १३४, ४

अव यस्त्वे सदस्ये ८, ७९, ९

अवर्त्या शुन आत्राणि ४, १८, १३

अवर्धयन् सुभगं सप्त यज्ञीः ३, १, ४

अवर्मह ह्यद्र दादहि ध्रुवी नः १, १३३, ६

अवर्षिर्वर्षेमुद् ५, ८३, १०

अवविद्धं तौग्यमप्सु १, १८२, ६

अव वेदिं होत्राभिर्यजेत ७, ६०, ९

अव सिंधुं वरुणो ज्यौरिव ७, ८७, ६

अवसृजन्नुप तमना १, १४२, ११

अवसृज पुनरग्ने १०, १६, ५; अथर्व. १८, २, १०; तै. आ.

६, ४, २

अव सृजा वनस्पते १, १३, ११

अवसृष्टा परा पत्त ६, ७५, १६; साम. १८६३; अथर्व. ३, १९, ८;

वा. य. १७, ४५; तै. सं. ४, ६, ४, ४; तै. ब्रा. ३, ७, ६, २३

अव सृष्टि पितरं योधि ५, ३, ९

अव स्म दुर्हणायतः १०, १३४, २; साम. १०९२

अव स्म यस्य वेपणे ५, ७, ५

अवस्यते स्तुवते कृष्णिषाय १, ११६, २३

अव स्य शूराध्वनो नान्ते ४, १६, २; अथर्व. २०, ७७, २

अव स्थूमेव चिन्वती ३, ६१, ४

५ स्वयुक्ता दिव आ वृथा १, १६८, ४

स्वराति गर्गरो ८, ६९, ९; अथर्व. २०, ९२, ६

अव स्वेदा इवामितो १०, १३४, ५

अवा कल्पेपु नः पुमः ९, ९, ७

अवा चक्षं पदमस्य सत्तः ५, ३०, २

अवा जु १०, ५०, ५

अवा निः १, ७९, ७; साम. १५२४

८, ८०, ६

९, १९, ४

अवासां मयवजहि १, १३३, ३

अवासृजः प्रथः श्वयः १०, १३८, २

अवासृजंत जिमयो न ४, १९, २

अविता नो अजायः ९, ६७, १०

अवितासि सुन्वतो ८, ३६, १

अविदृक्षं मित्रो ६, ४४, ७

अविन्दृहिवो निहितं १, १३०, ३

अविन्दं ते अतिहितं १०, १८१, २

अविप्रे चिद्वयो दधत् ६, ४५, २

अविप्रो वा यद्विधत् ८, ६१, ९

अविष्टं धीध्वनिना ७, ६७, ६; तै. ब्रा. २, ४, ३, ७

अविष्टो अस्मान्विश्वासु ७, ३४, १२

अवीशो अग्निर्हव्यान् ७, ३४, १४

अवीरामिव मामयं १०, ८६, ९; अथर्व. २०, ११६, १

नि. ६, ३१

अवीवृधद्वो अमृता ८, ८०, १०

अवीवृधन्त गोतमा ४, ३२, १२

अवेयमश्वैद्युवतिः १, १२४, ११

अवोचाम कवये ५, १, १२; वा. य. १५, २५; तै. सं. ४, ४, ११

अवोचाम नमो अस्मा १, ११४, ११

अवोचाम निवचनानि १, १८९, ८

अवोचाम महवे सौभगाय ८, ५९, ५

अवोचाम रहूगणा १, ७८, ५

अवो द्वाभ्यां पर एकया १०, ६७, ४; अथर्व. २०, ९१, ४

अवोरित्या वां छर्दिषः ६, ६७, ११

अवोवां नूनमधिना युवाकः ७, ६७, ४

अव्ये पुनानं परि वार ९, ८६, २५

अव्ये वधूयुः पवते ९, ६९, ३

अव्यो वारे परि प्रियं ९, ५०, ३; साम. १२०७

अव्यो वारे परि प्रियो ९, ७, ६; साम. ११३३

अव्यो वारेभिः पवते ९, १०१, १६

अशोच्यग्निः समिधानो ७, ६७, २

अश्नापिनद्धं मधु १०, ६८, ८; अथर्व. २०, १६, ८; नि. १०, १९

अश्मन्वती रीयते १०, ५३, ८; अथर्व. १९, २, २६; वा. य.

३५, १०; तै. आ. ६, ३, २

अश्मास्यमवतं ब्रह्मणः २, २४, ४; नि. १०, १३

अश्याम सं काममग्ने ६, ५, ७; वा. य. १८, ७४; तै. सं.

१, ३, १४, ३

अश्याम ते सुमतिं देव १, ११४, ३

अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां १, १०९, २; तै. सं. १, १, १४, १

नि. ६, ९

अक्षीरा तन्मूर्धवति १०, ८५, ३०; अथर्व. १४, १, २७
 अक्षस्थे वो निपदनं १०, ९७, ५; वा. य. १२, ७९; ३५, ४;
 तै. सं. ४, २, ६, २
 अक्षं न गीर्मा रथं ८, १०३, ७; साम. १५८४
 अक्षं न गृहहमध्विना १, ११७, ४
 अक्षं न खा वारवन्तं १, २७, १; साम. १७; १६३४;
 ति. १, २०
 अक्षमिह्रां रथमां ८, ७४, १०
 अक्षस्यात्र जनिमास्य २, ३५, ६
 अक्षा हवेदरुपासः ५, ५९, ५
 अक्षादियायति यद्दन्ति १०, ७२, १०
 अक्षा न या वाजिना ६, ६७, ४
 अक्षापन्तो गव्यन्तो १०, १६०, ५; अथर्व. २०, ९६, ५;
 तै. मा. २, ५, ८, १२
 अक्षावति प्रथमो गोपु १, ८३, १; अथर्व. २०, २५, १
 अक्षावती सोमावती १०, ९७, ७; वा. य. १२, ८१; तै. सं.
 ४, २, ६, ४
 अक्षावतीगोमतीनं ७, ४६, ७; ८०, ३; अथर्व. ३, १६, ७;
 वा. य. ३४, ४०; तै. मा. २, ८, ९, ९
 अक्षावतीगोमतीविंश्वारा १, १२३, १२
 अक्षावतीगोमतीविंश्वसुविदो १, ४८, २
 अक्षावन्तं रथिनं वीरा १०, ४७, ५
 अक्षासो न ये ज्येष्ठास १०, ७८, ५
 अक्षासो ये वासुप ७, ७४, ४
 अक्षिना परि चामिशः ३, ५८, ८
 अक्षिना पिबतं मधु १, १५, ११; तै. मा. २, ७, १२, १
 अक्षिना पुदंससा १, ३, २
 अक्षिना मधुमत्तमं १, ४७, ३
 अक्षिना मधुपुत्तमो ३, ५८, ९
 अक्षिना यश्वरीरिपः १, ३, १
 अक्षिना यद्द कहिचिव ५, ७४, १०
 अक्षिना यामहूतमा ८, ७३, ६
 अक्षिना यविरसदा १, ९३, १६; साम. १७३४
 अक्षिना याजिनीवसु ५, ७८, ३
 अक्षिना वायुना युवं ३, ५८, ७
 अक्षिनावेह गच्छतं ५, ७५, ७; ति. ३, २०
 अक्षिनावेह गच्छतं ५, ७८, १
 अक्षिना सु विपाकसा ८, ७३, १७
 अक्षिना स्वये स्तुहि ८, २६, १०
 अक्षिना हरिणावि ५, ७८, २
 अक्षिनोरसतं रथं १, १२०, १०

अक्षी रथी सुरूप इत् ८, ४, २; साम. २७७
 अक्षेव चित्रारुपी ४, ५२, २; साम. १७२६
 अक्षो न क्रदो वृषभिः ९, ९७, २८
 अक्षो न क्रदन्जनिभिः ३, २६, ३
 अक्षो न चक्रदो वृषा ९, ६४, ३
 अक्षो वोढा सुखं ९, ११२, ४; ति. ९, २
 अक्षस्य त्मना रथस्य ४, ४१, १०
 अक्षयो वारो अभवः १, ३२, १२
 अषाढं युस्तु पृतना १, ९१, २१; वा. य. ३४, २०; तै. मा.
 २, ४, ३, ८; ७, ४, १
 अषाढसुगं पृतनासु ८, ७०, ४; साम. ११५३; अथर्व.
 २०, ९२, १९
 अषाढो जग्ने वृषभो ३, १५, ४
 अष्टा महो दिवो १, १२६, ८
 अष्टौ पुत्रासो अदितेः १०, ७२, ८; तै. मा. १, १३, २;
 तांड्य मा. २४, १२, ६
 अष्टौ व्यत्यत् ककुभः १, ३५, ८; वा. य. ३४, २४
 असद्य सद्य परमे व्योमन् १०, ५, ७
 असस्तु मे जरितः १०, २७, १
 असद्य सुवीर्यं ८, ३१, १८
 असत्तिये आहवनानि ७, ८, ५
 असपलः सपलहा १०, १७४, ५; अथर्व. १, २९, ६
 असपल सपलवती १०, १५९, ५
 असमं क्षत्रमसमा मनीषा १, ५४, ८
 असमानि नितोतनं १०, ६०, २
 असंसृष्टो जायसे मायोः ५, ११, ३; तै. मा. २, ८, ३, ३
 अत्तजि कलशो जनि ९, १०३, १२; साम. ९४०
 अत्तजि रथो यथा ९, ३३, १; साम. ४९०
 अत्तजि वक्षा रथे ९, ९१, १; साम. ५४३
 अत्तजि वो स्थविरा वेधमा १, १८१, ७
 अत्तजि वाजो निरः पवित्रं ९, १०९, १९
 अत्तजि रथभो दिव ९, ८३, ४३
 अत्तक्षतः दातधारा ९, ८६, २७
 अत्तक्षता मयवज्जो हि ७, ६३, ९
 अत्तक्षन्नी भूरिधरो ३, ७०, २; ति. ५, २
 अत्तादि वृष्टो बलिः ७, ७, ५
 अत्तान यथा मुदगाद १, १५३, ९
 अत्तानि हि प्रयत्नवः १, ३३, ९
 अत्ताभ्यो विष्ण्या १, ३९, १०; ति. ३, २३
 अत्ताभ्यो अत्ता १०, १३०, ६

अव द्रुप्तो अंशुमतीमतिष्ठ ८, ९६, १३; साम. ३२३;
 अथर्व. २०, १३७, ७; तै. आ. १, ६, ३
 अव दुरधानि पिश्या सृजानो ७, ८६, ५
 अव द्वके अव त्रिका १०, ५९, ९
 अव नो वृजिना शिशीहि १०, १०५, ८
 अवन्तमत्रये गृहं ८, ७३, ७
 अवन्तु नः पितरः सुप्रवाच १, १०६, ३
 अवन्तु मामुपसो ६, ५२, ४
 अवपतन्तीरवदन् १०, ९७, १७; वा. य. १२, ९१; तै. सं.
 ४, २, ६, ५
 अव यच्छयेनो अस्वनीद् ४, २७, ३
 अव यस्वं शतक्रतव १०, १३४, ४
 अव यस्वे सदस्ये ८, ७९, ९
 अवर्त्या शुन आत्राणि ४, १८, १३
 अवर्धयन् सुभगं सप्त यज्ञीः ३, १, ४
 अवर्मह हं द्र दादहि धृधी नः १, १३३, ६
 अवर्षावर्षसुदु ५, ८३, १०
 अवविद्धं तौग्यमप्सु १, १८२, ६
 अव वेदिं होत्राभिर्यजेत ७, ६०, ९
 अव सिंधुं वरुणो द्यौरिव ७, ८७, ६
 अवसृजन्नुप त्मना १, १४२, ११
 अवसृज पुनरग्रे १०, १६, ५; अथर्व. १८, २, १०; तै. आ.
 ६, ४, २
 अव सृजा वनस्पते १, १३, ११
 अवसृष्टा परा पत ६, ७५, १६; साम. १८६३; अथर्व. ३, १९, ८;
 वा. य. १७, ४५; तै. सं. ४, ६, ४, ४; तै. ब्रा. ३, ७, ६, २३
 अव सृष्टि पितरं योधि ५, ३, ९
 अव स दूर्हणायतः १०, १३४, २; साम. १०९२
 अव स यस्य वेपणे ५, ७, ५
 अवस्यते स्तुवते कृष्णिषाय १, ११६, २३
 अव स्य शूराध्वनो नान्ते ४, १६, २; अथर्व. २०, ७७, २
 अव स्यूमेव चिन्वती ३, ६१, ४
 अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा १, १६८, ४
 अव स्वराति गर्गरो ८, ६९, ९; अथर्व. २०, ९२, ६
 अव स्वेदा इवामितो १०, १३४, ५
 अवा कल्पेषु नः पुमः ९, ९, ७
 अवा चक्षं पदमस्य सत्त्वः ५, ३०, २
 अवा नु कं ज्यायान् १०, ५०, ५
 अवा नो अग्न ऊतिभिः १, ७३, ७; साम. १५२४
 अवा नो वाज्यं रथं ८, ८०, ६
 अवावसांत धीतयो ९, १९, ४

अवासां मघवजहि १, १३३, ३
 अवासृजः प्रश्नः श्वचयः १०, १३८, २
 अवासृजंत जिप्रयो न ४, १९, २
 अविता नो अजायः ९, ६७, १०
 अवितासि सुन्वतो ८, ३६, १
 अविददक्षं मित्रो ६, ४४, ७
 अविन्दद्विवो निहितं १, १३०, ३
 अविन्दं ते अतिहितं १०, १८१, २
 अविप्रे चिद्वयो दधत् ६, ४५, २
 अविप्रो वा यदविधत् ८, ६१, ९
 अविष्टं धीपवधिना ७, ६७, ६; तै. ब्रा. २, ४
 अविष्टो अस्मान्निश्वासु ७, ३४, १२
 अवीश्रो अग्निर्हव्यान् ७, ३४, १४
 अवीरामिव मामयं १०, ८६, ९; अथर्व. २
 नि. ६, ३१
 अवीवृधद्वो अमृता ८, ८०, १०
 अवीवृधन्त गोतमा ४, ३२, १०
 अव्येयमश्वैद्युवतिः १, १२४, ११
 अवोचाम कवये ५, १, १२; वा. य. १५, २५; तै. सं.
 अवोचाम नमो अस्मा १, ११४, ११
 अवोचाम निवचनानि १, १८९, ८
 अवोचाम महवे सौभगाय ८, ५९, ५
 अवोचाम रहूगणा १, ७८, ५
 अवो द्वाभ्यां पर एकया १०, ६७, ४; अथर्व. २०
 अवोरिस्था वां छर्दिपः ६, ६७, ११
 अवोर्वा नूनमधिना युवाकुः ७, ६७, ४
 अव्ये पुनानं परि वार ९, ८६, २५
 अव्ये वधूयुः पवते ९, ६९, ३
 अव्यो वारे परि प्रियं ९, ५०, ३; साम. ११०७
 अव्यो वारे परि प्रियो ९, ७, ६; साम. ११३३
 अव्यो वारेभिः पवते ९, १०१, १६
 अशोच्यग्निः समिधानो ७, ६७, २
 अश्नापिनद्धं मधु १०, ६८, ८; अथर्व. २०, १६, ८; नि. १०
 अश्मन्वती रीयते १०, ५३, ८; अथर्व. ११, १, २६; वा.
 ३५, १०; तै. आ. ६, ३, २
 अश्मास्यमवतं ब्रह्मणः २, २४, ४; नि. १०, १३
 अश्याम तं काममग्ने ६, ५, ७; वा. य. १८, ७४; तै.
 १, ३, १४, ३
 अश्याम ते सुमतिं देव १, ११४, ३
 अश्वं हि भूरिदावत्तरा वां १, १०९, १; तै. सं. १, १, १४
 नि. ६, ९

अस्माकमग्रे मधवस्तु दीदिराध १, १४०, १०
 अस्माकमग्रे मधवस्तु धात्वा ६, ८, ६; तै. सं. १, ५, ११, २
 अस्माकमत्र पितरः ४, ४२, ८
 अस्माकमत्र पितरो मनुष्या ४, १, १३
 अस्माकमद्य वामयं ८, ५, १८
 अस्माकमपान्तमं ८, ३३, १५
 अस्माकमायुर्वर्धय ३, ६२, १५
 अस्माकमित्तु शृणुहि ४, २२, १०
 अस्माकमिन्द्रः समृतेषु १०, १०३, ११; साम. १८५९;
 अथर्व. १९, १३, ११; वा. य. १७, ४३; तै. सं.
 ४, ६, ४, ३
 अस्माकमिन्द्र दुष्टं ५, ३५, ७
 अस्माकमिन्द्र भूत ते ६, ४५, ३०
 अस्माकमिन्द्रावरुणा भरे ७, ८२, ९
 अस्माकमिन्द्रेहि नो ५, ३५, ८
 अस्माकमुत्तमं कृषि ४, ३१, १५
 अस्माकसूजां रयं १०, २६, ९
 अस्माकं मिश्रावरुणावस्तु २, ३१, १
 अस्माकेभिः सध्वभिः २, ३०, १०
 अस्मादहं तविपादीपमाणः १, १७१, ४
 अस्मां सवतु ते शवं ४, ३१, १०
 अस्मां अविद्वि विश्वेन्द्र ४, ३१, १२
 अस्मां इहा वृणीष्व ४, ३१, ११
 अस्मान्तमयं पवमान ९, ८५, २
 अस्मान्तु तत्र बोदय १, ९, ६; अथर्व. २०, ७१, १२
 अस्मिन्न इन्द्र पृच्छतौ १०, ३८, १
 अस्मिन्पदे परमे २, ३५, १४
 अस्मिन्पदे अदान्ता ५, ७५, ८
 अस्मिन्तमुद्रे अधुत्तर १०, २८, ६
 अस्मिन्त्वेवच्छकपूत १०, १३२, ५
 अस्मे वा वहतं रयिं ८, ५, १५
 अस्मे इन्द्र सत्वा सुवे ८, ९७, ८
 अस्मे इन्द्रावृहस्तवी ४, ४९, ४; तै. सं. ३, ३, ११, १
 अस्मे इन्द्रावरुणा विश्वारं ७, ८४, ४
 अस्मे इन्द्रो वरुणो ७, ८२, १०; ८३, १०
 अस्मे क पु वृषणा १, १८४, २
 अस्मे तदिन्द्रावरुणा ३, ६२, ३
 अस्मे वा त इन्द्र सन्तु १०, २२, १३
 अस्मे धेहि दुनतीं १०, ९८, ३
 अस्मे धेहि दुनदसो ९, ३२, ६
 अस्मे धेहि श्वो बृहद् १, ९, ८; अथर्व. २०, ७१, १४

अस्मे प्र यंधि मधवम् ३, ३६, १०; नि. ६, ७
 अस्मे रयिं न स्वयं १, १४१, ११
 अस्मे रापो दिवेदिवे ४, ८, ७
 अस्मे रुद्रा मेहना ८, ६३, १२; वा. य. ३३, ५०
 अस्मे वसं परि पतं १, ७२, २
 अस्मे वरिष्ठा कृणुहि ४, २२, ९
 अस्मे वस्तुनि धारय ९, ६३, ३०
 अस्मे वीरो नरतः ७, ५६, २४
 अस्मे श्रेष्ठेभिर्भानुभिः ७, ७७, ५
 अस्मे सा वां माषवी रातिः १, १८४, ४
 अस्मे सोम धियमधि १, ४३, ७
 अस्मै तिस्रो लव्यध्याय २, ३५, ५
 अस्मै ते प्रतिहर्यते ८, ४३, २
 अस्मै बहुनामवसाय २, ३५, १२
 अस्मै सीमाय नमसा १, ५७, ३; अथर्व. २०, १५, ३
 अस्मै वयं यद्वावान ६, २३, ५
 अस्त्य ऋत्वा विचेतसो ५, १७, ४
 अस्त्य वा वीर ईवतो ४, १५, ५
 अस्त्य ते सद्ये वयं ९, ६१, २९; साम. ७७९
 अस्त्य ते सद्ये वयमियक्षंतः ९, ६६, १४
 अस्त्य श्रिवः ऋतुना १०, ८, ७
 अस्त्य त्वेषा अजरा अस्त्य १, १४३, ३
 अस्त्य देवस्य मीळहुषः ७, ४०, ५
 अस्त्य देवस्य संसदि ७, ४, ३
 अस्त्य विव क्षुमतः १०, ११६, २
 अस्त्य पियतमधिना ८, ५, १४
 अस्त्य पिय यस्य जज्ञान ६, ४०, २
 अस्त्य पीत्वा मदानां देवो ८, ९२, ३
 अस्त्य पीत्वा मदानामिन्द्रो ९, २३, ७
 अस्त्य पीत्वा शतक्रतो १, ४, ८; अथर्व. २०, ६८, ८
 अस्त्य प्र जातवेदसो १०, १८८, २
 अस्त्य प्रजावती गृहे ८, ३१, ४
 अस्त्य प्रत्नामनु द्रुवं ९, ५४, १; साम. ७५५; वा. य.
 ३, १६; तै. सं. १, ५, ५, १
 अस्त्य प्रेषा हेमना ९, ९७, १; साम. ५२३; १३९९
 अस्त्य मदे पुरु वर्षासि ६, ४४, १४
 अस्त्य मदे स्वयं दा क्रताय १, १२१, ४
 अस्त्य मदानो मध्वो २, १९, २
 अस्त्य मे घावाश्रयिणी २, ३२, १
 अस्त्य यामातो वृद्धो १०, ३, ४
 अस्त्य त्वा स्तरयव पुष्टिः २, ४, ४

असावि ते जुजुपाणाय ५, ४३, ५
 असावि देवं गोक्रजीकं ७, २१, १; साम. ३१३
 असावि सोम इन्द्र ते १, ८४, १; साम. ३४७; १०२८;
 तै. सं. १, ४, ३९, १
 असावि सोमः पुरुहूत १०, १०४, १
 असावि सोमो अरुयो ९, ८२, १; साम. ५६२; १३१६
 असाव्यं शुर्मदायाप्सु ९, ६२, ४; साम. ४७३; १००८
 अस्विक्न्यां यजमानो ४, १७, १५
 असि यमो अस्यादित्यः १, १६३, ३; वा. य. २९, १४;
 तै. सं. ४, ६, ७, १
 असि हि वीर सेन्यो १, ८१, २; साम. १००३; अथर्व.
 २०, ५६, २
 असुनीते पुनरस्मासु १०, ५९, ६
 असुनीते मनो अस्मासु १०, ५९, ५; नि. १०, ४०
 असुन्वन्तं समं जहि १, १७६, ४
 असुन्वामिन्द्र संसदं ८, १४, १५; अथर्व. २०, २९, ५
 असुत पूर्वो वृषभो ३, ३८, ५
 असुतं पृश्निर्महते १, १६८, ९
 असृक्षत प्र वाजिनो ९, ६४, ४; साम. ४८२; १०३४
 असृग्रन्देववीतये ९, ४६, १
 असृग्रन्देववीतये वाजयन्तो ९, ६७, १७; साम. १८१२
 असृग्रमिन्द्रवः पथा ९, ७, १; साम. ११२८
 असृग्रमिन्द्र ते गिरः १, ९, ४; साम. २०५; अथर्व.
 २०, ७१, १०
 असेन्या वः पणयो १०, १०८, ६
 असौ च या न उर्वराद् ८, ९१, ६
 असौ य एषि वीरको ८, ९१, २
 असौ यः पथा आदित्यो १, १०५, १६
 अस्त्राद्यामसुरो ८, ४२, १; वा. य. ४, ३०; तै. सं.
 १, २, ८, १
 अस्त्रावी मन्म पूर्य ८, ५२, ९; साम. १६७७; अथर्व.
 २०, ११९, १
 अस्त्राव्यग्निः शिमीवज्जिः १, १४१, १३
 अस्त्राव्यग्निर्नरां सुशोचो १०, ४५, १२; वा. य. १२, २९
 अस्ति देवा अंहोः ८, ६७, ७
 अस्ति सोमो अयं सुतः ८, ९४, ४; साम. १७४; १७८५
 अस्ति हि वः सजात्यं ८, २७, १०; नि. ६, १४
 अस्ति हि वामिह स्तोवा ५, ७४, ६
 अस्ति हि वमा मदाय १, ३७, १५
 अस्तीदमधिमन्थनं ३, २९, १
 अस्तु ध्रौपद् पुरो १, १३९; १; साम. ४६१

अस्तेव सु प्रतरं १०, ४२, १; अथर्व. २०, ८९, १
 अस्तोद्वं स्तोम्या १, १२४, १३
 अस्थुर चित्रा उपसः ४, ५१, २
 अस्मभ्यं रोदसी रयि ९, ७, ९; साम. ११३६
 अस्मभ्यं वाजिनीवसू ८, ५, १२
 अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्र १०, १३३, ७
 अस्मभ्यं सु वृषण्वसू ८, २६, १५
 अस्मभ्यं गातुवित्तमः ९, १०६, ६
 अस्मभ्यं तद्विदो अद्भ्यः २, ३८, ११
 अस्मभ्यं तद्वसो दानाय २, १३, १३; १४, १२
 अस्मभ्यं तौ अपा वृधि ४, ३१, १३
 अस्मभ्यं त्वा वसुविदं ९, १०४, ४; साम. ५७५
 अस्मभ्यमिदं विद्रयुः ९, २, ९; साम. १०४६
 अस्मा-अस्मा इदं न्यसो ६, ४२, ४; साम. १४४३
 अस्मा इकाव्यं वचः ५, ३९, ५
 अस्मा इदु र्नाश्चिद् १, ६१, ८; अथर्व. २०, ३५, ८
 अस्मा इदु त्यदसु १, ६१, १५; अथर्व. २०, ३५, १५
 अस्मा इदु त्यसुपमं १, ६१, ३; अथर्व. २०, ३५, ३
 अस्मा इदु त्वष्टा तक्षत् १, ६१, ६; अथर्व. २०, ३५, ६
 अस्मा इदु प्र तवसे तुराय १, ६१, १; अथर्व. २०, ३५, १
 नि. ५, ११
 अस्मा इदु प्र भरा १, ६१, १२; अथर्व. २०, ३५, ११
 नि. ६, २०
 अस्मा इदु प्रय इव १, ६१, २; अथर्व. २०, ३५, २
 अस्मा इदु सतिमिव १, ६१, ५; अथर्व. २०, ३५, ५
 अस्मा इदु स्तोमं १, ६१, ४; अथर्व. २०, ३५, ४
 अस्मा उक्थाय पर्वतस्य ५, ४५, ३
 अस्मा उ ते महि महे ६, १, १०; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ४
 अस्मा उपास आतिरंतं ८, ९६, १
 अस्मा ऊ पु प्रभूतये ८, ४१, १
 अस्मा एतद्विष्य चैव ६, ३४, ४
 अस्मा एतन्महागृपं ६, ३४, ५
 अस्माकं व इन्द्रमुदमसि १, १२९, ४
 अस्माकं शिप्रिणीनां १, ३०, ११
 अस्माकं सु रथं पुर ८, ४५, ९
 अस्माकं जोष्यध्वरं ४, ९, ७
 अस्माकं त्वा मतीनां ४, ३२, १५
 अस्माकं त्वा सुतौ उप ८, ६, ४२
 अस्माकं देवा उभयाय १०, ३७, ११
 अस्माकं घृष्णुया रथो ४, ३१, १४
 अस्माकमग्ने अध्वरं ५, ४, ८

सहमेतं गव्ययमङ्ग्यं १०, ४८, ४
 सहमेताष्टाश्वसतो १०, ४८, ६
 सहमेव वात इव १०, १२५, ८; अथर्व. ४, ३०, ८
 सहमेव स्वयमिदं १०, १२५, ५; अथर्व. ४, ३०, ३
 सहं पितेव वेतसु १०, ४९, ४
 सहं पुरो मंदसानो ४, २६, ३
 सहं प्रत्नेन मन्मना ८, ६, ११; साम. १५०१; अथर्व.
 २०, ११५, २
 सहं भुवं वसुनः १०, ४८, १
 सहं भूमिमददामार्याय ४, २६, २
 सहं मनुभवं सूर्यश्चाहं ४, २६, १
 सहश्च कृष्णमहरक्षुनं ६, ९, १; नि. २, २१
 सहस्ता यदपदी १०, २२, १४
 सहानि गृध्राः पर्याव १, ८८, ४
 सहा यन्दिन्द्र सुदिना ७, ३०, ३
 सहाग्न्यग्ने हविरास्ये १०, ९१, १५; वा. य. २०, ७९;
 तै. मा. १, ४, २, १
 सहितेन चिद्वता ८, ६२, ३
 सहिरिव भोगैः पर्येति ६, ७५, १४; वा. य. २९, ५१;
 तै. सं. ४, ६, ६, ५; नि. ९, १५
 सहेकता मनसा श्रुति २, २३, ३
 सहेकमान उप वाहि ६, ४१, १; तै. मा. २, ४, ३, १२
 सहेम यज्ञं पथामुराणा ७, ७३, ३
 सहेयांशारं कमपश्यदं १, ३२, १४
 आकरे यसोर्जिता ३, ५१, ३
 आ कलसा अनूपत ९, ६५, १४
 आ कलसोषु धावति पवित्रे ९, १७, ४
 आ कलसोषु धावति रसेनः ९, ६७, १४
 आर्क्षी सूर्यस्य रोचनाय १, १४, ६
 आ हृत्पणेन रजसा वर्तमानः १, २५, २; वा. य. ३६, ४३;
 ६४, ३१; तै. सं. ३, ४, ११, २
 आबेनिपासी अहभिः ४, ४५, ६
 आ ग्रन्थय कलमोजो ६, ४७, ३०; अथर्व. ६, १२६, २;
 वा. य. २९, ५६; तै. सं. ४, ६, ७, ७
 आक्षिप्यर्हात्यपरा ६, ५५, ५
 आ क्षोदो मति पृत्ते ६, १७, १२
 आरजयावानो वरुणि ८, ७, ३५
 आरुधिता परिगधिता १, १२६, ६; नि. ५, १५
 आ गच्छा मा रिपयत्त ८, २०, १; साम. ४०१
 आगन्देव कनुभिर्वधेत् ४, ५३, ७
 आगन्तुभूजासि ४, ३५, २

आगन्म वृत्रहन्तमं ८, ७४, ४; साम. ८९
 आ गावो अगमन्नुत ६, २८, १; अथर्व. ४, २१, १;
 तै. मा. २, ८, ८, ११
 आ गोमता नासत्या रथेन ७, ७२, १
 आ ग्ना अग्न इहावसे १, २२, १०
 आग्निं न स्ववृक्तिभिः १०, २१, १; साम. ४२०
 आग्निरगामि भारतो ६, १६, १९
 आग्ने गिरो दिव आ ७, २९, ५
 आग्ने याहि मरुसखा ८, १०३, १४
 अग्ने वह वरुणं १०, ७०, ११
 आग्ने वह हविरघाय ७, ११, ५
 आग्ने सूर्यं रथि भर १०, १५६, ३; साम. १५२९
 आगमसाप उशतीर्थहिः १०, ३०, १५
 आ प्रावभिरहन्त्रेभिः ५, ४८, ३
 आ घ त्वावो वमना १, ३०, १४; साम. १०८५; अथर्व.
 २०, १२२, २
 आ घा गमघदि श्रवत् १, ३०, ८; साम. ७४५; अथर्व.
 २०, २६, २
 आ घा ता गच्छानुसरा १०, १०, १०; अथर्व. १८, १, ११;
 नि. ४, २०
 आ घा ये अग्निमिन्धते ८, ४५, १; साम. १३३; १३३८;
 वा. य. ७, ३२; तै. मा. २, ४, ५, ७; नि. ६, १४
 आ घा घोपेय सूतरो १, ४८, ५
 आ घ त्वामेता वृपना ३, ४३, ४
 आ घन राग विस्मिमानो ८, ९१, ३
 आ घ नो वहिः सदा ७, ५९, ६
 आ घर्षणिना वृषभो १, १७७, १; तै. मा. २, ४, ३, ११
 आ घ वतानि तौ इह १, ७४, ६
 आ घट श्यामां पायो ७, ३४, १०; नि. ६, ७
 आ चिकित्वात मयन् ५, ६६, १
 आत्वा आतु दक्षिणो १०, १५, ६; अथर्व. १८, १, ५४;
 वा. य. १९, ६३
 आरुद्रिष्यन्तेरुद्रिः १०, ८५, ४; अथर्व. १४, १, ५
 आ विद्वन्ति सान्विदां ६, ७५, १३; वा. य. २९, ५०;
 तै. सं. ४, ६, ५; नि. ६, २०
 आ उने रवेदमंदो १०, ६०, १
 आ उनाप वृहते ६, २३, ८; अथर्व. २०, ३६, ८
 आ ऊरुविदिम ऊरा ६, ९७, ३३; साम. १३५७
 आ ऊने ऊरुवेदमि ६, १६, ४२; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 आ ऊनिरवे अमर ६, १०१, १४; साम. १३८७
 आरामः दृग्ने रवे ६, ५५, ६
 आरिद्रं सारुद्रि विद्य ८, ५३, ६

आजिपते नृपते त्वमिह ८, ५४, ६
 आ जुहोता दुवस्यता ५, २८, ६; तै. ब्रा. ३, ५, २, ३
 आ जुहोता स्वध्वरं ३, ९, ८; नि. ४, १४
 आजुहान इह्यो वधः १०, ११०, ३; अथर्व. ५, १२, ३;
 वा. य. २९, २८; तै. ब्रा. ३, ६, ३, २; नि. ८, ८
 आजुहानो न इह्यो देवो १, १८८, ३
 आजानगन्धिं सुराभिं १०, १४६, ६; तै. ब्रा. २, ५, ५, ७
 आ त इन्द्रो मद्राय कं ९, ६२, २०
 आ त इन्द्र महिमानं ८, ६५, ४
 आ त एता वचोयुजा ८, ४५, २९
 आ त एतु मनः पुनः १०, ५७, ४; वा. य. ३, ५४; तै. सं. १, ८, ५, २
 आ तक्षत्र साविमस्मस्यं १, १११, ३
 आ तच्च इन्द्रायवः १०, ७४, ४; वा. य. ३३, २८
 आ तत्ते दसमंतुमः १, ४२, ५
 आ तं भज सौश्रवेण १०, ४५, १०; वा. य. १२, २७;
 तै. सं. ४, २, २, ३
 आ तिष्ठतं सुवृत्तं यो रयः १, १८३, ३
 आतिष्ठन्तं परि विन्धे ३, ३८, ४; अथर्व. ४, ८, ३; वा. य. ३३, २२; तै. ब्रा. २, ७, ८, १
 आ तिष्ठ रयं वृषणं १, १७७, ३
 आ तिष्ठ वृत्रहर्षयं १, ८४, ३; वा. य. ८, ३३; तै. सं. १, ४, ३७, १
 आ तू गहि प्र तु द्व ८, १३, १४
 आ तू न इन्द्रो शतदातु ९, ७२, ९
 आ तू न इन्द्र कौशिक १, १०, ११
 आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं ८, ८१, १; साम. १६७; ७२८
 आ तू न इन्द्र मद्यग् ३, ४१, १; अथर्व. २०, २३, १
 आ तू न इन्द्र वृत्रहन् ४, ३२, १; साम. १८१; वा. य. ३३, ६५
 आ तू भर माकिरेत ३, ३६, ९; तै. सं. १, ७, १३, ३
 आ तू पिब कण्वमतं ८, २, २२
 आ तू पिब हरिमिन्द्रो १०, १०१, १०; नि. ४, १९
 आ तू सुशिप्र दम्पते ८, ६९, १६; अथर्व. २०, ९२, १३
 आ ते अन्न इधीमहि ५, ६, ४; साम. ४१९; १०२२; अथर्व. १८, ४, ८८; तै. सं. ४, ४, ४, ६
 आ ते अन्न ऋचा हविः ५, ६, ५; साम. १०२३; तै. सं. ४, ४, ४, ६
 आ ते अन्न ऋचा हविः ६, १६, ४७
 आ ते कारो शृणवामा ३, ३३, १०; नि. २, २७
 आ ते दक्षं वि रोचना ९३, २६

आ ते दक्षं मयोमुखं ९, ६५, २८; साम. ४१८; १
 आ ते द्यामीन्द्रियं ८, ९३, २७
 आ तेन यातं मनसो १०, ३२, १२
 आ ते पितृमस्तां सुत २, ३३, १; तै. ब्रा. २, ८, १
 आ ते मह इन्द्रोऽयुग्र ७, २५, १; तै. सं. १, ७, १३
 आ ते रयस्य पूषन् १०, २६, ८
 आ ते रुचः पवमानस्य ९, ९६, २४
 आ ते वत्सो मनो यमन् ८, ११, ७; साम. ८, ११
 वा. य. १२, ११५
 आ तं वृषन् वृषणो ६, ४४, २०
 आ तेऽग्नौ वरेण्यं ५, ३५, ३
 आ ते शुष्मो वृषम एतु ६, १९, ९; तै. ब्रा. २, ५, ८, १
 ८, ५, ९
 आ ते सपयं जवसे ३, ५०, २
 आ ते सिद्धामि कुक्ष्योः ८, १७, ५; अथर्व. २०, ४, १
 आ ते सुपर्णा अभिनन्तं पूर्वः १, ७३, २; तै. सं. ३, १, ११, १
 आ ते स्वस्तिमीमह ६, ५६, ६
 आ ते हनू हरिवः शूरशिप्रे ५, ३६, २
 आत्मन्वन्नमो दुह्यते ९, ७४, ४
 आत्मा ते वातो रज ७, ८७, २
 आत्मा देवानां भुवनस्य १०, १६८, ४
 आत्मानं ते मनसा रादजा १, १६३, ६; वा. य. २३, ११
 तै. सं. ४, ६, ७, २
 आत्मा पितृभृतांसः ८, ३, २४
 आत्मा यज्ञस्य रक्षा ९, ६, ८
 आ त्वं सचस्तुतिं ८, १, १६
 आ त्वं सचस्तुतिं ८, १, १०; साम. २९५
 आ त्वं सचस्तुतिं ८, ८२, ४
 आ त्वा कण्वा अहूपत १, १४, २
 आ त्वा कण्वा द्वावसे ८, ३४, ४
 आ त्वागमं शान्ताविभिः १०, १३७, ४; अथर्व. ४, १३, ५
 आ त्वा गिरोरथीरिवास्तुः ८, ९५, १; साम. ३४१
 आ त्वा गीर्भिमं हामुर् ८, ६५, ३
 आ त्वा गोमिरिव व्रजं ८, २४, ६
 आ त्वा प्रावा वदसिह ८, ३४, २; साम. १८९
 आ त्वा जुवो राहगा आभि १, १३४, १
 आ त्वा वृद्धन्तो हरयो ३, ४३, ६
 आ त्वा वृद्धन्तो हरयो ८, १७, २; साम. ६६७; अथर्व. २०, ३, २; ३८, २; ४७, ८
 आ त्वा मदयुता हरी ८, ३४, १

आ त्वा रथं यथोतये ८, ६८, १; साम. ३५४; १७७१;
 नि. ५, ३
 आ त्वा रथे हिरण्यये ८, १, २५; साम. १३९२
 आ त्वा रथं न जिमयो ८, ४५, २०; नि. ३, २१
 आ त्वा वहन्तु हरयो १, १६, १
 आ त्वा विमा अमुच्यवुः १, ४५, ८
 आ त्वा विशन्वाशवः १, ५, ७; अथर्व. २०, ६९, ५
 आ त्वा विशन्विन्दवः ८, ९२, २२; साम. १९७; १६६०
 आ त्वा शुक्रा अमुच्यवुः ८, ९५, २
 आ त्वा सहस्रमा दत्तम् ८, १, २४; साम. २४५; १३९१
 आ त्वा सुतास इन्दवो ८, ४९, ३
 आ त्वा हरयो वृषणो ६, ४४, १९
 आ त्वा हयंते प्रयुजो १०, ९६, १२; अथर्व. २०, ३२, २
 आ त्वाहार्यमेतरेधि १०, १७३, १; अथर्व. ६, ८७, १;
 वा. य. १२, ११; तै. सं. ४, २, १, ४; तै. मा.
 २, ४, २, ८
 आ त्वा होता मनुहिंतो ८, ३४, ८
 आ त्वेता नि पीदत १, ५, १; साम. १६४; ७४०; अथर्व.
 २०, ६८, ११
 आत्सोम इन्द्रियो रतो ९, ४७, ३
 आयवर्णायाश्विना दधीचे १, ११७, २२
 आ दक्षिणा सृजते ९, ७१, १
 आदक्षिराः ग्रंथं दधिरे १, ८३, ४; अथर्व. २०, २५, ४
 आ दधिकाः शवसा ४, ३८, १०; तै. सं. १, ५, ११, ४;
 नि. १०, ३१
 आ दशमिविंस्वत् ८, ७२, ८
 आदस्य ते भवसयवो १, १४०, ५
 आदस्य शुष्मिणो रते ९, १४, ३
 आ दस्तुमा मनसा ४, १६, १०
 आदह स्वधामनु १, ६, ४; साम. ८५१; अथर्व. २०, ४०, ३;
 ६९, १२
 आदाय इदेनो अभरत् ४, २६, ७; नि. ११, १
 आदारो वां मतीनां १, ४६, ५
 आदिते अस्य वीर्यस्य १, १२१, ५; अथर्व. २०, ७५, ३
 आदिते विश्वे क्रतुं १, ६८, ३
 आदित्यश्चा सुमुधाना ४, १, १८
 आदित्यस्य रेतसो ८, ६, २०; साम. २०
 आदित्या अथ हिरण्यता ८, ४७, ११
 आदित्यानां वसूनां १०, ४८, ११
 आदित्यानामवसा ७, ५१, १; तै. सं. २, १, ११, ६
 आदित्या रत्ना वसवो वृणीया ३, ८, ८

॥० १०८

आदित्या रुद्रा वसवो ७, ३५, १४; अथर्व. १९, ११, ४
 आदित्या विश्वे महतश्च ७, ५१, ३
 आदित्यासो अति सिधो १०, १२६, ५
 आदित्यासो अदितयः ७, ५२, १
 आदित्यासो अदितिः ७, ५१, २
 आदित्यैरिन्द्रः सगणो १०, १५७, ३; साम. १११२; अथर्व.
 २०, ६३, २; १२४, ५; तै. आ. १, २७, १
 आदित्यास्य चर्किरन् ८, ५५, ५
 आदिद्ध नेम इन्द्रियं ४, २४, ५
 आदिद्वोतारं वृणते १, १४१, ६
 आदिन्द्रः सम्रा तविपीर १०, ११३, ५
 आदिन्मातृगविराद् १, १४१, ५
 आ दिवस्पृष्टमश्वयुः ९, ३६, ६
 आर्दो शवस्यमवीद् ८, ७७, २
 आर्दो हंसो यथा गणम् ९, ३२, ३; साम. ७७०
 आर्दो के चित्पश्यमानास ९, ११०, ६; साम. १४९५
 आर्दो प्रितस्य चोपगो ९, ३२, २; साम. ७७१
 आर्दीमथ न हेतारो ९, ६२, ६; साम. १०१०
 आर्द्र ने निवरो भुवत् ८, ९३, १५
 आर्द्रु तु ते अनु क्रतुं ८, ६३, ५
 आरुणोति हविष्कृतिं १, १८, ८
 आ देवानामप्रयावेह १०, ७०, २
 आ देवानामपि पन्थां १०, २, ३; अथर्व. १९, ५९, ३;
 तै. सं. १, १, १४, ३
 आ देवानामभवः केतुराते ३, १, १७
 आ देवो ददे पुण्या ७, ६, ७
 आ देवो दूतो अतिरः १०, ९८, ०
 आ देवो यानु सविता ७, ४५, १; तै. मा. २, ८, ६, १
 आ देव्यानि पाथिवाणि ५, ४१, १४
 आ देव्यानि प्रता चिकित्वा १, ७०, २
 आ देव्या वृणीमहे ७, ९७, २
 आद्य रथं भानुनो ५, १, ११
 आ यां तनोपि रदिमभिः ४, ५२, ७
 आद्रोदत्तो वितरं विष्टेन्मा ५, २९, ४
 आ द्राम्यां हरिभ्यां २, १८, ४; नि. ७, ६
 आ द्विर्दो वनिनो १०, ११६, ४
 आ धर्मसिर्द्विद्वो ५, ४३, १३
 आ धावता सुहस्तः ९, ४३, ४; नि. २, ५
 आधीयमानायाः पतिः १०, २६, ६
 आ धुर्वैरमं दधाता ७, ३४, ४
 आ धेनवः पदम् ५, ४३, १

आ धेनवो धुनयन्ताम् ३, ५५, १६
 आ धेनवो मामतेयं १, १५२, ६
 आध्रेण चित्तद्वेकं ७, १८, १७
 आ न इन्द्राभिर्विदधे १, १८६, १; वा. य. ३३, ३४, ४७
 आ न इन्द्रो महीमिपं ९, ६५, १३
 आ न इन्द्रो शतग्विनं ९, ६७, ६
 आ न इन्द्रो शतग्विनं गवां ९, ६५, १७; साम. ८३५
 आ न इन्द्र पृक्षसे १०, २२, ७
 आ न इन्द्र महीमिपं ८, ६, २३
 आ न इन्द्रावृहस्पती ४, ४९, ३
 आ न इन्द्रो दूरादा ४, २०, १; वा. य. २०, ४८
 आ न इन्द्रो हरिभिर्वा ४, २०, २; वा. य. २०, ४९
 आ न ऊजं वहतमग्निना युवं १, १५७, ४
 आ नः पवस्व धारया ९, ३५, १
 आ नः पवस्व वसुमद् ९, ६९, ८
 आ नः पूषा पवमानः ९, ८१, ४
 आ नः प्रजां जनयतु १०, ८५, ४३
 आ नः शुष्मं नृपाद्यं ९, ३०, ३
 आ नः सहस्रदो भरा ८, ३४, १५
 आ नः सुतास इन्द्रवः ९, १०६, ९; साम. १३२८
 आ नः सोम पवमानः किरा ९, ८१, ३
 आ नः सोमं पवित्र आ ९, ६२, २१
 आ नः सोम संयतं ९, ८६, १८; साम. ११५४
 आ नः सोम सहो जुवो ९, ६५, १८; साम. ८३४
 आ नः सोमे स्वध्वर ८, ५०, ५
 आ नपातः शवसो ४, ३४, ६
 आ नस्तुजं रयिं ३, ४५, ४
 आ नस्ते गन्तु मत्सरः १, १७५, २; साम. १४३३
 आ न स्तुत उप वाजेभिः ४, २९, १
 आ न स्तोममुप द्रवत् ८, ५, ७
 आ न स्तोममुप द्रविध्यानो ८, ४९, ५
 आ नामभिर्मरुतो वक्षि ५, ४३, १०
 आ नार्थस्य दक्षिणा ८, २४, २९
 आ नासत्या गच्छतं हूयते १, ३४, १०
 आ नासत्या त्रिभिः १, ३४, ११; वा. य. ३४, ४७
 आ निरेकमुत त्रियं ८, २४, ४
 आ निवर्तनं वर्तय १०, १९, ८; तै. सं. ३, ३, १०, १
 आ निवर्तं नि वर्तय पुनः १०, १९, ६
 आ नूनं यातमग्निना रथेन ८, ८, २
 आ नूनं यातमग्निना रथेन ८, ८, २

आ नूनं रघुवर्तनि ८, ९, ८; अथर्व. २०, १४
 आ नूनमग्निना युवं ८, ९, १; अथर्व. २०, १
 आ नूनमग्निनोर्ऋषिः ८, ९, ७; अथर्व. २०, १
 आ नो अग्ने रयिं भर १, ७९, ८; साम. १५२
 आ नो अग्ने वयोवृधं ८, ६०, ११; साम. ४३
 आ नो अग्ने सुचेतना १, ७९, ९; साम. १५२
 २, ४, ५, ३
 आ नो अघ समनसो ८, २७, ५
 आ नो अश्वावदग्निना ८, २२, १७
 आ नो अग्निना त्रिवृता १, ३४, १२
 आ नो गन्तं रिशादसा ५, ७१, १
 आ नो गन्तं रिशादसेमां ८, ८, १७
 आ नो गन्तं मयोभुवा ८, ८, १९
 आ नो गन्थान्यश्न्या ८, ३४, १४
 आ नो गन्थेभिरश्न्यैः ८, ७३, १४
 आ नो गन्थेभिरश्न्यैर्वसुभ्यैः ६, ६०, १४
 आ नो गहि सख्येभिः शिवे ३, १, १९
 आ नो गोत्रा दर्हि गोपते ३, ३०, २१
 आ नो गोमन्तमग्निना ८, ५, १०
 आ नो दधिकाः पथ्यां ७, ४४, ५
 आ नो दिव आ पृथिव्या ७, २४, ३
 आ नो दिवो बृहतः ५, ४३, ११; तै. सं. १, ८,
 आ नो देवः सविता प्रायमाणो ६, ५०, ८
 आ नो देवः सविता साविशद् १०, १००, ३
 आ नो देव शवसा ७, ३०, १
 आ नो देवानामुप चेत् १०, ३१, १
 आ नो देवेभिरुप देवहूतिं ७, १४, ३
 आ नो देवेभिरुप यातं ७, ७२, २
 आ नो द्युम्नैरा श्रवोभिः ८, ५, ३२
 आ नो द्रप्सा मधुमन्तो १०, ९८, ४
 आ नो नावा मतीनां १, ४६, ७
 आ नो नियुद्धिः शक्तिनीभिः ७, ९२, ५; वा. य. १
 तै. घा. २, ८, १, २
 आ नो नियुद्धिः शक्तिनीभिः १, १३५, ३
 आ नो बर्हिः सधमादे १०, ३५, १०
 आ नो बर्हिं रिशादसो १, २६, ४
 आ नो बृहन्ता बृहतीभिः ४, ४१, ११
 आ नो ब्रह्माणि मरुतः २, ३४, ६
 आ नो भज परमेयु १, २७, ५; साम. १४९९
 आ नो भज परमेयु १, २७, ५; साम. १४९९

आ नो भर दक्षिणेनाभि ८, ८१, ६
 आ नो भर भगसिद्ध ३, ३०, १९; तै. मा. २, ५, ४, १;
 नि. ६, ७
 आ नो भर वृषणं शुष्मं ६, १९, ८
 आ नो भर व्यंजनं ८, ७८, २
 आ नो मल्लस्य दावने ८, ७, २७
 आ नो महीमरमतिं ५, ४३, ६
 आ नो मित्र सुदीतिभिः ५, ६४, ५
 आ नो मित्रावरुणा घृतैः ३, ६२, १६; साम. २२०; ६६३;
 वा. य. २१, ८; तै. सं. १, ८, २२, ३
 आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं ७, ६५, ४; तै. मा. २, ८, ६, ७
 आ नो यज्ञं दिविस्पृशं ८, १०१, ९; वा. य. ३३, ८५
 आ नो यज्ञं नमोवृषं ३, ४३, ३
 आ नो यज्ञं भारती १०, ११०, ८; अथर्व. ५, १२, ८;
 वा. य. २९, ३३; तै. मा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १३
 आ नो यज्ञाय तक्षत १, १११, २
 आ नो यातं दिवस्पृशं ८, ८, ४
 आ नो यातं दिवो अच्छा ४, ४४, ५; अथर्व. २०, १४३, ५
 आ नो यातमुपश्रुति ८, ८, ५
 आ नो याहि परावतो ८, ६, ३६
 आ नो याहि महेमते ८, ३४, ७
 आ नो याहि सुतावतो ८, १७, ४; अथर्व. २०, ४, १
 आ नो याष्टुपश्रुति ८, ३४, ११
 आ नो यत्नानि विभ्रता ५, ७५, ३; साम. १७४५
 आ नो रयि मदच्युतं ८, ७, १३
 आ नो राधांसि सवित ७, ३७, ८
 आ नो रद्रक्ष्य सूनवो ६, ५०, ४
 आ नो वायो महे वने ८, ४६, २५
 आ नो विश्व आस्त्रा १, १८६, २; तै. मा. २, ८, ६, ३
 आ नो विश्वान्यश्विना ८, ८, १३
 आ नो विश्वामिरुतिभिः सलोपा ७, २४, ४; तै. मा.
 २, ४, ३, ६; ७, १३, ४
 आ नो विश्वामिरुतिभिरश्विना ८, ८, १
 आ नो विश्वास्तु हव्य ८, ९०, १; साम. २६९; १४९२;
 अथर्व. २०, १०४, ३
 आ नो विश्वेषां रसं ८, ५३, ३
 आ नो विश्वे सजोपतो ८, ५४, ३
 आ नोऽवोनिर्मरुतो १, १६७, २
 आग्नेभ्यस्ते १०, १६३, ३; अथर्व. २, ३३, ४; २०, ९६, २०
 आन्यं दिवो मातरिश्वा १, ९३, ६; तै. सं. २, ३, १४, २
 आप इडा उ भेषजी १०, १३७, ६; अथर्व. ३, ७, ५; ६, ९१, ३

आपः पृणीत भेषजं १, २३, २१; १०, ९, ७; अथर्व.
 १, ६, ३
 आपवथासो भलानसो ७, १८, ७
 आपययो विपययो ५, ५२, १०
 आप्राध महिना ८, ७०, ६; साम. ८६३; अथर्व.
 २०, ८१, २; ९२, २१
 आपमुषी पार्थिवान्युरु ६, ६१, ११
 आपमुषी विभावरी ४, ५२, ६
 आप्रौ पार्थिवं १, ८१, ५
 आप्रमाभिरुत ६, ६२, ११
 आप्रवतस्य मरुतां ४, ५५, ५
 आप्रवमान धारय ९, १२, ९; साम. १२०३
 आप्रवमान नो भरायो ९, २३, ३
 आप्रवमान सुष्टुति ९, ६५, ३; साम. ९०६
 आप्रवस्व गविष्टये ९, ६६, १५
 आप्रवस्व दिशां पत ९, ११३, २
 आप्रवस्व मदिन्तम ९, २५, ६; ५०, ४; साम. १२०८
 आप्रवस्व महीमिषं ९, ४१, ४; साम. ८९५
 आप्रवस्व सहस्रिणे रयिं सोम ९, ६३, १; साम. ५०१
 आप्रवस्व सहस्रिणे रयिं गोमन्तं ९, ६२, १२
 आप्रवस्व सुवीर्यं ९, ६५, ५; साम. ७८३
 आप्रवस्व हिरण्यवद् ९, ६३, १८; वा. य. ८, ६३
 आप्रुं गांसि पृथिवीं ८, २७, २
 आप्रश्नाताज्ञासत्या ७, ७२, ५; ७३, ५
 आप्रश्निरिष्यु स्यां ७, २३, ४; अथर्व. २०, १२, ४;
 वा. य. ३३, १८
 आप्रश्निरुतं पिन्वन्त ७, ३४, ३
 आप्रश्निरुतं स्वयदासः ७, ८५, ३
 आप्रानासो विवस्वतो ९, १०, ५; साम. ११२३
 आप्रान्तमन्युः १०, ८९, ५; तै. सं. २, २, १२, ३;
 तै. आ. १०, १, ९; नि. ५, १२
 आप्री यो अस्मि पित्रेव १०, १०३, ४
 आप्रुतासो न मातरं ७, ४३, ३
 आप्रुतां अस्य कल्पाः ३, ३२, १५; अथर्व. २०, ८, ३
 आप्रुत्प्रिप्रहर्षि १, २३, १३
 आप्रो अप्रान्वचारिणं १, २३, २३; १०, ९, ९; वा. य.
 २०, २३; तै. सं. १, ४, ४५, ३; ४६, २; तै. मा.
 २, ६, ६, ५
 आप्रो अस्मान्मातरः १०, १७, १०; अथर्व. ६, ५६, ६;
 वा. य. ४, २; तै. सं. १, २, १, १
 आप्रो न देवीतर संति १, ८३, २; अथर्व. २०, २५, ३

आपो न सिंधुमभि यत् १०, ४३, ७; अथर्व. २०, १७, ७
 आपो भूयिष्ठा इत्येको १, १६१, ९
 आपो यं वः प्रथमं ७, ४७, १
 आपो रेवतीः क्षयथा १०, ३०, १२
 आपो ह यद् बृहतीर्विथ १०, १२१, ७; अथर्व. ४, २, ६;
 वा. य. २७, २५, ३२, ७; तै. सं. २, २, १२, १;
 ४, १, ८, ५; तै. आ. १, २३, ८
 आपो हि ष्ठा मयोभुवः १०, ९, १; साम. १८३७; अथर्व.
 १, ५, १; वा. य. ११, ५०; ३६, १४; तै. सं.
 ४, १, ५, १; ५, ६, १, ४; ७, ४, १९, ४; तै. आ.
 ४, ४२, ४; १०, १, ११; नि. ९, २७
 आ प्यायस्व मदिन्तम १, ९१, १७; वा. य. १२, ११४;
 तै. सं. १, ४, ३२, १; तै. आ. ३, १७, १
 आ प्यायस्व समेतु १, ९१, १६; ९, ३१, ४; वा. य.
 १२, ११२; तै. सं. ३, २, ५, ३; ४, २, ७, ४;
 तांश्च वा. १, ५, ८
 आ प्र ऋव परावतो ८, ८२, १
 आ प्र ऋव हरिवो ५, ३१, २; नि. ३, २१
 आ प्र यात मरुतो ८, २७, ८
 आप्रा रजामि दिव्यानि ४, ५३, ३
 आगुपायन्मधुन १०, ६८, ४; अथर्व. २०, १६, ४
 आ तुन्दे वृत्रहा ८, ४५, ४; साम. २१६
 आ भन्दमाने उपाके १, १४२, ७
 आ भन्दमाने उपसा ३, ४, ६
 आ भरनं निक्षनं वज्रवाह १, २०९, ७; तै. वा. ३, ६, ११, १
 आ भान्यग्निरूपसां ५, ७६, १; साम. १७५२
 आ भानुना पार्थिवानि ६, ६, ६
 आ भारती भारतीभिः ३, ४, ८; ७, २, ८
 आभिविधिमाग्नये ८, २३, २३
 आभिष्ट अद्य गीभिः ४, १०, ४; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 आनि सृष्टो मिथयीः ६, २५, २; तै. वा. २, ८, ३, ३
 आमृत्या महता वज्र १०, ८४, ६; अथर्व. ४, ३१, ६
 आभूयेयं वो मरुतो ५, ५५, ४
 आभोतयं प्र १, ११०, २
 आ मध्वो अस्मा असिचन् १०, २९, ७; अथर्व. २०, ७६, ७
 आ मनीषामन्वविशस्य १, ११०, ६
 आ मन्द्रमा वरेण्यं ९, ६५, २९; साम. ११३८
 आ मन्द्रस्य मनिर्यतो ३, २, ४
 आ मंत्रं हि हरिभिः ३, ४५, १; साम. २४६; १७१८;
 आ मंत्रं हि हरिभिः ३, ४५, १; साम. २४६; १७१८;

आ मन्येथामा गतं ३, ५८, ४
 आ मा पूषन्नुप ऋव ६, ४८, १६
 आ मां मित्रावरुणे ७, ५०, १
 आमामु पक्कमैरय ८, ८९, ७; साम. १४३१
 १, ६, १२, २; नि. ६, १४
 आ मित्रावरुणा भगं ९, ७, ८; साम. ११३५
 आ मित्रे वरुणे वयं ५, ७२, १
 आमूरज प्रत्यावर्तये ६, ४७, ३१; अथर्व. ६,
 वा. य. २९, ५७; तै. सं. ४, ६, ६, ७
 आ मे अस्य प्रतीव्यं ८, २६, ८
 आ मे वचांस्युद्यता ८, १०१, ७
 आ मे हव्यं नासत्याश्विना ८, ८५, १
 आ यं हस्ते न खादिनं ६, १६, ४०; तै. सं. ३,
 आ यः पप्रौ जायमान ६, १०, ४
 आ यः पप्रौ भानुना ६, ४८, ६
 आ यः पुरं नार्मिणीम् १, १४९, ३; साम. १७
 आ यः सोमेन जठरं ५, ३४, २
 आ यः स्वर्णं भानुना २, ८, ४
 आयं गौः पृश्नीरकमीत् १०, १८९, १; साम. ६३०
 अथर्व. ६, ३१, १; २०, ४८, ४; वा. य.
 तै. सं. १, ५, ३, १
 आयजी वाजसातमा १, २८, ७; नि. ९, ३६
 आ यज्ञेर्देव मर्त्य ५, १७, १
 आयं जना अभिचक्षे ५, ३१, १२
 आ यत्पतंत्येन्यः ८, ६९, १०; अथर्व. २०, ९१, ७
 आ यत्साकं यदासो ७, ३६, ६
 आ यदश्वान्वनन्वतः ८, १, ३१
 आ यदिद्वश्च दद्वदे ८, ३४, १६
 आ यदिपे नृपतिं तेज आनत् १, ७१, ८; वा. य.
 तै. सं. १, ३, १४, ६
 आ यद् हुवः शतक्रतो १, ३०, १५; साम. १०८६
 २०, १२२, ३
 आ यद् हुवस्याद् हुवसे न कारः १, १६५, १४
 आ यद्धरी इन्द्र विमता १, ६३, २
 आ यद्योनिं दिरण्ययं वरुण ५, ६७, २
 आ यद्योनिं दिरण्ययं आशुः ९, ६४, २०
 आ यद्गहाव वरुणश्च नावं ७, ८८, ३
 आ यद्गत्रे इन्द्र असे ८, ९६, ५
 आ यद्गो योपगा रथं ८, ८, १०
 आ यद्गो योपगा रथं ८, ८, १०

आगने ते परागने १०, १४२, ८; अथर्व. ६, १०६, १
 आगन्तारं महि गिरं ८, ३३, १४
 आ गतः पत्नीर्गमन् ७, ३४, २०
 आ ये नरः सदानवो ५, ५३, ३; तै. सं. २, ४, ८, १
 आ यन्मा चेना अरुहन्तस्य ८, १००, ५
 आ यन्मे अयं २, ४, ५; नि. ६, १७
 आयमप मुकृतं प्रातरिच्छ १, १३५, ३
 आ यं पृथन्ति दिवि १, ५३, ४
 आ ययोस्त्रिशतं वना ९, ५८, ४; साम. १०६०
 आ यस्तन्म रोदसी ६, १, ११; तै. गा. ३, ६, १०, ५
 आ यस्तस्यो भुवनानि ९, ८४, ३
 आ यस्ते अम इधते ७, १, ८
 आ यस्ते सपिरासुते ५, ७, ९
 आ यस्मिन्ते स्वपाके ६, १०, २
 आ यस्मिन्सस रदनयः २, ५, २
 आ यस्मिन्हस्ते नवी ६, २९, २
 आ यस्य ते महिमानं ८, ४३, ३
 आ यातं नहुपत्सरि ८, ८, ३
 आ यात नखो दिव ५, ५३, ८
 आ यातसुप भूपतं ७, ७४, ३; वा. य. ३३, १८
 आ यातं मिश्रावरुणा जुषाणा ७, ६६, १९
 आ यातं मिश्रावरुणा सुदासि ६, ६७, ३
 आ यात्विन्द्रः स्वपतिः १०, ४४, १; अथर्व. २०, ९४, १
 आ यात्विद्रो दिव आ ४, २१, ३
 आ यात्विद्रोऽवस उप ४, २१, १; वा. य. २०, ४७
 आ याहि कृगवाम त ८, ६२, ४
 आ याहि पर्वतेभ्यः ८, ३४, १३
 आ याहि पूर्वोरति ३, ४३, २
 आ याहि वनसा सह १०, १७२, १; साम. ४४३
 आ याहि वत्स्या धिया १०, १७२, २
 आ याहि शश्वदुदात ६, ४०, ४
 आ याहि सुपुमा हि ते ८, १७, १; साम. १९१; ६६६, अथर्व.
 २०, ३, १; ३८, १; ४७, ७
 आ याहीम इन्द्रवो ८, २१, ३; साम. ४०२
 आ यास्ये पथ्या जनु ७, ७, २
 आ यास्ये समिधानो अवा ३, ४, ११; ७, २, ११
 आ यास्यदिभिः सुतं ५, ४०, १
 आ यास्य आ परि ८, ३४, १०
 आ यास्यार्वा उप ३, ४३, १
 आयुर्विश्रायुः परि १०, १७, ४; अथर्व. १८, २, ५५;
 तै. आ. ६, १, २

आ युवानः कवयो ६, ४९, ११
 आ यूथेव धुमति पथा ४, २, १८; अथर्व. १८, ३, २३
 आ ये तन्वन्ति राशिभिः १, १९, ८
 आ ये तस्युः पृथतीषु ५, ६०, २
 आ ये रजांसि तपिपीभिः १, १६६, ४
 आ ये विश्वा पाथिंवानि ८, ९४, ९
 आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्युः १, ७२, ९; तै. गा. २, ५, ८, १०
 आ यो गोभिः सृज्यत ९, ८४, ३
 आ योनिमप्रिष्टवन्तम ३, ५, ७
 आ योनिमरणो रुहव ९, ४०, २; साम. ९२५
 आ यो मूर्धानं पिप्रोः १०, ८, ३
 आ यो योनिं देवकृतं ७, ४, ५
 आ यो वना तातृषाणो २, ४, ६
 आ यो विवाय सचथाय १, १५६, ५
 आ यो विश्वानि वार्या ९, १८, ४
 आरङ्गरेव मध्वे १०, १०६, १०
 आ रयिमा सुचेतुनं ९, ६५, ३०; साम. ११३९
 आराच्छमुमप बाधस्य १०, ४२, ७; अथर्व. २०, ८९, ७;
 तै. गा. २, ८, २, ७; नि. ५, २४
 आ राजाना मह क्रतस्य ७, ६४, २
 आ रिख किकिरा कृणु ६, ५३, ७
 आ रुन्मैरा युधा ५, ५२, ६; नि. ६, १६
 आ रुद्रास इन्द्रवतः ५, ५७, १; नि. ११, १५
 आरे अवा को निवस्था १०, १०२, १०
 आरे अस्मदमतिमारे ४, ११, ६
 आरे ते गोमसुत १, ११४, १०; तै. सं. ४, ५, १०, ३
 आरे सा वः सुदानवो १, १७२, २
 आरोका इव वेदहो ८, ४३, ३
 आ रोदसी अष्टगदा स्वः ३, २, ७; वा. य. ३३, ७५
 आ रोदसी अष्टगदा जायमान ३, ६, २
 आ रोदसी अष्टगदातो १०, ५५, ३
 आ रोदसी वृहती वेविदानः १, ७२, ४
 आ रोदसी हर्यमाणो १०, ९६, ११; अथर्व. २०, ३२, १
 आ रोहत्यायुः १०, १८, ६; अथर्व. १२, २, २४; तै. आ.
 ६, १० १
 आर्चघ्नत्र भरतः १, ५२, १५
 आर्धियेणो होत्रम् १०, ९८, ५; नि. २, ११
 आलाका या रुदसीर्णां ६, ७५, १५
 आ व इन्द्रं किंवि यथा १, ३०, १; साम. २१४
 आ व क्रतस्य ऊनां १०, ७६, १; नि. ६, २१

आपो न सिंधुमभि यत् १०, ४३, ७; अथर्व. २०, १७, ७
 आपो भूयिष्ठा इत्येको १, १६१, ९
 आपो ये वः प्रथमं ७, ४७, १
 आपो रेवतीः क्षयथा १०, ३०, १२
 आपो ह यद् बृहतीर्विथ १०, १२१, ७; अथर्व. ४, २, ६;
 वा. य. २७, २५, ३२, ७; तै. सं. २, २, १२, १;
 ४, १, ८, ५; तै. आ. १, २३, ८
 आपो हि षा मयोभुवः १०, ९, १; साम. १८३७; अथर्व.
 १, ५, १; वा. य. ११, ५०; ३६, १४; तै. सं.
 ४, १, ५, १; ५, ६, १, ४; ७, ४, १९, ४; तै. आ.
 ४, ४२, ४; १०, १, ११; नि. ९, २७
 आ प्यायस्व मद्भिन्तम १, ९१, १७; वा. य. १२, ११४;
 तै. सं. १, ४, ३२, १; तै. आ. ३, १७, १
 आ प्यायस्व समेतु १, ९१, १६; ९, ३१, ४; वा. य.
 १२, ११२; तै. सं. ३, २, ५, ३; ४, २, ७, ४;
 गान्ध. घा. १, ५, ८
 आ प्र द्वय परावतो ८, ८२, १
 आ प्र द्वय हरिवो ५, ३१, २; नि. ३, २१
 आ प्र यात मरुतो ८, २७, ८
 आप्रा रजामि दिव्यानि ४, ५३, ३
 आप्रपायन्मधुन १०, ६८, ४; अथर्व. २०, १६, ४
 आ पुन्दं वृत्रहा ८, ४५, ४; साम. २१६
 आ भन्दमाने उपाके १, १४२, ७
 आ भन्दमाने उपमा ३, ४, ६
 आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू १, १०९, ७; तै. घा. ३, ६, ११, १
 आ भाग्यग्निरुपमां ५, ७३, १; साम. १७५२
 आ भानुना पार्थिवानि ६, ६, ६
 आ भारती भारतीभिः ३, ४, ८; ७, २, ८
 आभिर्विधेमाग्नये ८, २३, २३
 आभिष्टे अथ गीभिः ४, १०, ४; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 आभिः सृष्टो मिथयीः ६, २५, २; तै. घा. २, ८, ३, ३
 आभूत्या महता वज्र १०, ८४, ६; अथर्व. ४, ३१, ६
 आभूतेष्वं यो मरुतो ५, ५५, ४
 आभोग्यं प्र १, १६०, २
 आ मध्वो अस्मा अमिचन् १०, २९, ७; अथर्व. २०, ७६, ७
 आ मनीषामन्वश्चिह्नस्य १, ११०, ६
 आ मन्त्रमा वरेण्यं ९, ६५, २९; साम. ११३८
 आ मन्त्रस्य मन्त्रिण्यो ३, २, ४
 आ मन्त्रिण्यं हरिभिः ३, ४५, १; साम. २४६; १७१८;
 अथर्व. ७, ११७, १; वा. य. २०, ५३; तै. आ.
 १, १२, २

आ मन्येथामा गतं ३, ५८, ४
 आ मा पूषन्नुप द्रव ६, ४८, १६
 आ मां मित्रावरुणेह ७, ५०, १
 आमासु पक्कमैरय ८, ८९, ७; साम. १४३१; तै. सं.
 १, ६, १२, २; नि. ६, १४
 आ मित्रावरुणा भगं ९, ७, ८; साम. ११३५
 आ मित्रे वरुणे वयं ५, ७२, १
 आमूरज प्रत्यावर्तये ६, ४७, ३१; अथर्व. ६, १२६, ३;
 वा. य. २९, ५७; तै. सं. ४, ६, ६, ७
 आ मे अस्य प्रतीव्यं ८, २६, ८
 आ मे पचांस्युद्यता ८, १०१, ७
 आ मे हवं नासत्याग्निना ८, ८५, १
 आ ये हस्ते न खादिनं ६, १६, ४०; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 आ यः पप्रौ जायमान ६, १०, ४
 आ यः पप्रौ भानुना ६, ४८, ६
 आ यः पुरं नार्मिणीम् १, १४९, ३; साम. १७७४
 आ यः सोमेन जठरं ५, ३४, २
 आ यः स्वर्णं भानुना १, ८, ४
 आर्यं गौः पृथ्वीरकमीत् १०, १८९, १; साम. ६३०, १३७६;
 अथर्व. ६, ३१, १; २०, ४८, ४; वा. य. ३, ६;
 तै. सं. १, ५, ३, १
 आर्यजी वाजसातमा १, २८, ७; नि. ९, ३६
 आ यज्ञैर्देव मर्त्यं ५, १७, १
 आर्यं जना अभिचक्षे ५, ३१, १२
 आ यस्पतंलेन्यः ८, ६९, १०; अथर्व. २०, ९१, ७
 आ यस्पाकं यशसो ७, ३६, ६
 आ यदध्वान्वनन्वतः ८, १, ३१
 आ यदिदश्च ददृहे ८, ३४, १६
 आ यदिपे नृपतिं तेज आनत् १, ७१, ८; वा. य. ३३, ११;
 तै. सं. १, ३, १४, ६
 आ यद् दुवः शतक्रतु १, ३०, १५; साम. १०८६; अथर्व.
 २०, १२२, ३
 आ यद् दुवस्याद् दुवसे न कारः १, १६५, १४
 आ यद्वरी इन्द्र विमता १, ६३, २
 आ यद्योनिं हिरण्ययं वरुण ५, ६७, २
 आ यद्योनिं हिरण्ययं आशुः ९, ६४, २०
 आ यदुहाव वरुणश्च नावं ७, ८८, ३
 आ यद्वज्रं इन्द्र धार्य ८, ९६, ५
 आ यद्वानं योपणा रथं ८, ८, १०
 आ यद्वानं सूर्या रथं ५, ७३, ५
 आ यद्वामीयवधगा ५, ६६, ६

आद्यमे ते परादमे १०, १४२, ८; अथर्व. ३, १०३, १
 आद्यन्तरं मणि निरं ८, ३२, १४
 आ यत्तः पत्नीर्वमन् ७, ३४, २०
 आ ये नरः सदानयो ५, ५३, ३; तै. सं. २, ४, ८, १
 आ यन्मा येना अमन्मन्त्रस्य ८, १००, ५
 आ यन्मे अमन् २, ४, ५; नि. ६, १७
 आयमद्य सुकृतं प्रातरिन्द्र १, १२५, ३
 आ ये दृग्मन्ति दिवि १, ५२, ४
 आ यपोक्षितानं तना ९, ५८, ४; साम. १०३०
 आ यस्तन्म रोदसी ६, १, ११; तै. मा. ३, ६, १०, ५
 आ यस्तस्य भुवनानि ९, ८४, ३
 आ यस्ते अम इधते ७, १, ८
 आ यस्ते सपिरासुते ५, ७, ९
 आ यस्मिन्ते स्वराफे ६, १२, २
 आ यस्मिन्मस रश्मयः २, ५, २
 आ यस्मिन्मले नयां ६, २९, २
 आ यस्य ते महिमानं ८, ४६, ३
 आ यातं नहुपत्सरि ८, ८, ३
 आ यात नरलो दिव ५, ५३, ८
 आ यातनुप भूपतं ७, ७४, ३; वा. य. ३३, १८
 आ यातं मित्रावरुणा जुषाणा ७, ६६, १९
 आ यातं मित्रावरुणा सुरासि ६, ६७, ३
 आ यात्विद्रः स्वराभिः १०, ४४, १; अथर्व. २०, ९४, १
 आ यात्विद्रो दिव आ ४, २१, ३
 आ यात्विद्रोऽवस उप ४, २१, १; वा. य. २०, ४७
 आ याहि कृगवाम त ८, ६२, ४
 आ याहि पर्वतेभ्यः ८, ३४, १३
 आ याहि पूर्वोरति ३, ४३, २
 आ याहि वनसा सह १०, १७२, १; साम. ४४३
 आ याहि वस्त्या धिया १०, १७२, २
 आ याहि शश्वदुसत ६, ४०, ४
 आ याहि सुपुमा हि ते ८, १७, १; साम. १९१; ६६६, अथर्व.
 २०, ३, १; ३८, १; ४७, ७
 आ याहीम इन्द्रो ८, २६, ३; साम. ४०२
 आ याहमे पथ्या जनु ७, ७, २
 आ याहमे समिधानो अर्वा ३, ४, ११; ७, २, ११
 आ याहद्रिभिः सुतं ५, ४०, १
 आ याहर्ष आ परि ८, ३४, १०
 आ याहर्षा उप ३, ४३, १
 आयुर्विश्रायः परि १०, १७, ४; अथर्व. १८, २, ५५;
 तै. मा. ६, १, २

आ युतानः कपयो ६, ४२, ११
 आ यूयन् धुमनि पथां ४, २, १८; अथर्व. १८, ३, २३
 आ ये तन्मन्त्रि राशिमाभिः १, १९, ८
 आ ये तस्युः प्रवतीषु ५, ६०, २
 आ ये रजोभि तपिनीभिः १, १६६, ४
 आ ये विश्वा पाणिवानि ८, ९४, ९
 आ ये विश्वा स्वयन्मानि तस्युः १, ७२, ९; तै. मा. २, ५, ८, १०
 आ यो गोभिः सृज्यत ९, ८४, ३
 आ योनिमप्रिष्टवन्तम ३, ५, ७
 आ योनिमरुणा रुद्र ९, ४०, २; साम. ९२५
 आ यो मूर्धानं पिप्रोः १०, ८, ३
 आ यो योनिं देवकृतं ७, ४, ५
 आ यो यना तातृषाणो २, ४, ६
 आ यो विवाय सचधाय १, १५६, ५
 आ यो विश्वानि वार्या ९, १८, ४
 आरङ्गरेव मध्वे १०, १०६, १०
 आ रयिमा सुचेतुनं ९, ६५, ३०; साम. ११३९
 आराच्छमुप बाधस्व १०, ४२, ७; अथर्व. २०, ८९, ७;
 तै. मा. २, ८, २, ७; नि. ५, २४
 आ राजाना मह क्रतस्य ७, ६४, २
 आ रिस् किकिरा कृणु ६, ५३, ७
 आ रुक्मैरा युधा ५, ५२, ६; नि. ६, १६
 आ रुद्रास इन्द्रवन्तः ५, ५७, १; नि. ११, १५
 आरे अघा को न्वित्था १०, १०२, १०
 आरे अत्तमदमतिनारे ४, ११, ६
 आरे ते गोमसुत १, ११४, १०; तै. सं. ४, ५, १०, ३
 आरे सा वः सुदानवो १, १७२, २
 आरोका इव वेदहो ८, ४३, ३
 आ रोदसी अष्टगदा त्वः ३, २, ७; वा. य. ३३, ७५
 आ रोदसी अष्टगदा जायमान ३, ६, २
 आ रोदसी अष्टगदादोत १०, ५५, ३
 आ रोदसी वृहती वेविदानः १, ७२, ४
 आ रोदसी हर्यमाणो १०, ९६, ११; अथर्व. २०, ३२, १
 आ रोहयायुः १०, १८, ६; अथर्व. १२, २, २४; तै. मा.
 ६, १० १
 आर्चन्नर सरतः १, ५२, १५
 आर्ष्टिपेगो होत्रम् १०, ९८, ५; नि. २, ११
 आलाका वा रुक्सीर्ष्णी ६, ७५, १५
 आ व इन्द्रे किंवि यथा १, ३०, १; साम. २१४
 आ व क्रजस ऊर्जा १०, ७३, १; नि. ६, २६

आ वंसते मघवा वीरवद्यश ८, १०३, ९; साम. ८७९
 आवः कुत्समिन्द्र यस्मिन् १, ३३, १४
 आवः शमं वृषभं तुग्न्या १, ३३, १५
 आ वक्षि देवां इह विप्र २, ३६, ४; अथर्व. २०, ६७, ५
 आ वच्यस्व महि प्सरो ९, २, २; साम. १०३८
 आ वच्यस्व सुदक्ष ९, १०८, १०; साम. १०१२
 आवदंस्त्वं शकुने भद्रमां २, ४३, ३
 आवद्विद्रं यमुना ७, १८, १९
 आववृत्ततीरध नु १०, ३०, १०
 आवहन्ती पोष्या वार्याणि १, ११३, १५
 आवहन्यरुणीर्जोतिषा ४, १४, ३
 आ वहथे पराकात् ८, ५, ३१
 आ वां वेष्टाश्विना ५, ४१, ३
 आ वां रथं युवतिः १, ११८, ५
 आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य १, ११६, १७
 आ वां रथमवस्यां न्युष्टौ ७, ७१, ३
 आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं १, ११९, १
 आ वां रथो अश्विना १, ११८, १
 आ वां रथो नियुत्वान्वक्षद १, १३५, ४
 आ वां रथो रथानां ५, ७४, ८
 आ वां रथो रोदसी ७, ६९, १; तै. ब्रा. २, ८, ७, ६
 आ वां रथोऽवनिर्न १, १८१, ३
 आ वां राजानावध्वरे ७, ८४, १
 आ वां वयोऽश्वासो ६, ६३, ७
 आ वां वहिष्ठा इह ते ४, १४, ४
 आ वां वाहिष्ठो अश्विना ८, २६, ४
 आ वां विप्र इहावसे ८, ८, ९
 आ वां विश्वामिरुतिभिः ८, ८७, ३
 आ वां विश्वामिरुतिभिः ८, ८, १८
 आ वां श्येनासो अश्विना वह १, ११८, ४
 आ वां सहस्रं हरय ४, ४६, ३
 आ वां सुम्ने वरिमन् ६, ६३, ११
 आ वां सुम्नैः शंसू इव १०, १४३, ६
 आ वां ग्रावाणो अश्विना ८, ४२, ४
 आ वाजा यातोप न ऋभुः ४, ३४, ५
 आ वात वाहि भेपजं १०, १३७, ३; अथर्व. ४, १३, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ७; तै. आ. ४, ४२, १
 आ वातस्य भ्रजतो ७, ३६, ३
 आ वां दानाय ववृतीय दत्ता १, १८०, ५
 आ वां धियो ववृत्पुत्रध्वरा १, १३५, ५
 आ वां नरा मनोयुजो ५, ७५, ६

आ वामगन्सुमतिर्वा १०, ४०, १२; अथर्व. १४, २, ५
 आ वामश्वासः शुचयः १, १८१, २
 आ वामश्वासः सुयुजो ५, ६२, ४
 आ वामश्वासो अभिमातिपाह ६, ६९, ४
 आ वामुपस्थमद्रुहा २, ४१, २१; नि. ९, ३७
 आ वामृताय केशिनीरनुप १, १५१, ६
 आ वां भूपन्क्षितयो जन्म १, १५१, ३
 आ वां मित्रावरुणा हव्यं १, १५२, ७; तै. ब्रा. २, ८, ६, ५
 आ वायो भूप शुचिपा ७, ९२, १; वा. य. ७, ७; तै. सं.
 १, ४, ४, १; ३, ४, २, १
 आ विश्वा मित्रता २, १८, ५
 आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः १, ८८, १; नि. ११, १४
 आ विवाध्या परिरापः २, २३, ३
 आविरभून्महि माघोर्न १०, १०७, १
 आ विवासनपरावतो ९, ३९, ५; साम. ९०२
 आविशन्कलशं सुतो ९, ६२, १९; साम. ४८९
 आ विश्वतः प्रत्यङ्मा २, १०, ५; वा. य. ११, २४; तै. सं.
 ४, १, २, ५
 आ विश्वदेवं सत्पतिं ५, ८२, ७; तै. सं. ३, ४, ११, २
 आ विश्ववाराश्विना गतं नः ७, ७०, १
 आ विष्ट्यो वर्धते चारुसा १, ९५, ५; तै. ब्रा. २, ८, ७, ४;
 नि. ८, १५
 आ वृत्रहणा वृत्रहभिः ६, ६०, ३; तै. ब्रा. ३, ६, ८, १
 आ वृषस्व पुरुवसो ८, ६१, ३
 आ वृषस्व महामह ८, २४, १०
 आ वेधसं नीलघृष्टं बृहन्तं ५, ४३, १२; तै. ब्रा. २, ५, ५, ४
 आ वो धियं यज्ञियां १०, १०१, ९
 आ वो मक्षुतनाय कं १, ३९, ७
 आ वो यक्ष्यमृतत्वं १०, ५२, ५
 आ वो यन्तुद्वाहासो ५, ५८, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ३
 आ वो यस्य द्विर्वहसो १, १७६, ५
 आ वो राजानं अध्वरस्य ४, ३, १; साम. ६९; तै. सं.
 १, ३, १४, १
 आ वो रुवण्युमोदिजो १, १२२, ५
 आ वो वहंतु सप्तयो रघुप्यदः १, ८५, ६; अथर्व. २०, १३, १
 आ वो वाहिष्ठो वहतु ७, ३७, १
 आ वो होता जोहवीति ७, ५६, १८
 आ शर्मं पर्वतानां वृणीमहे ८, ३१, १०
 आ शर्मं पर्वतानामोवापां ८, १८, १६
 आदासनं विदासनं १०, ८५, ३५; अथर्व. १४, १, २८
 आदीत्या नवत्याया २, १८, ६

आशुः शिशानो वृषभो १०, १०३, १; साम. १८४९;
 अथर्व. १९, १३, २; वा. य. १७, ३३; तै. सं.
 ४, ६, ४, १; नि. १, १५
 आशुं दधिको तसु नुष्ट ४, ३९, १
 आशुं वृतं विवस्वतो ४, ७, ४
 आशुभिर्धियानि २, ३८, ३
 आ शुभा यातमभिता ७, ६८, १
 आशुरर्षं बृहन्मते ९, ३९, १; साम. ८९८
 आ ऋण्वते अदापिता ४, ३, ३
 आ इयेनस्य जवसा १, ११८, ११; नि. ६, ७
 आश्रुक्कणं श्रुधी हवं १, १०, ९; नि. ७, ६
 आश्विनावश्वावत्येषा १, ३०, १७
 आ श्वैत्रेयस्य जंतवो ५, १९, ३
 आ स एतु य ईवदा ८, ४६, २१
 आ संयतमिन्द्र नः ६, २२, १०; अथर्व. २०, ३६, १०
 आ सखायः सवर्दुषां ६, ४८, ११
 आ सत्यो यातु मघवन् ४, १६, १; अथर्व. २०, ७७, १
 आ सवं सवितुर्पथा ८, १०२, ६; तै. सं. ३, १, ११, ८
 आसत्ताणासः शवसानं ६, ३७, ३; नि. १०, ३
 आ सहस्रं पथिभिर्निन्द्र ६, १८, ११
 आसां पूर्वास्तानहस्तु १, १२४, ९
 आसीनासो अरुणीनां १०, १५, ७; अथर्व. १८, ३, ४३;
 वा. य. १९, ६३
 आ सीनरोहस्तुयना ३, ७, ३
 आ सुगन्दाय सुगन्धं ८, २२, १५
 आ सुते सिंघत ध्रिवं ८, ७२, १३; साम. १४८०; वा. य.
 ३३, २१
 आ सुष्ठुतो नमसा वर्तयध्वै ५, ४३, २
 आशु ष्मा णो मघवन् ६, ४४, १८
 आ सुष्वयन्ती यजते १०, ११०, ६; अथर्व. ५, १२, ६; वा. य.
 २९, ३१; तै. मा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, ११
 आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासः १, ५२, ३
 आ सूर्यो अरुहच्छुक्रं ५, ४५, १०
 आ सूर्यो न आनुमन्त्रिः ६, ४, ६
 आ सूर्यो यातु सखायः ५, ४५, ९
 आ सोता परि पिंषठा ९, १०८, ७; साम. ५८०; १३६४
 आ सोम सुवानो आद्रिभिः ९, १०७, १०; साम.
 ५१३; १६८९
 आ सुवालो मरुतो ७, ५७, ७
 आस्त्रायन्तं सुवति सुवानः १, १६७, ६
 आश्वो वृक्षस्य वारिकां १, ११६, १४

आ स्मा रथं वृषपाणेपु १, ५१, १२
 आस्मिन्पिशंगमिन्द्रवो ९, २१, ५
 आ स्वमघ युवमानो अजरः १, ५८, २
 आहं सरस्वतीवतोः ८, ३८, १०
 आहं पितृन्सुविद्वद्वा १०, १५, ३; अथर्व. १८, १, ४५;
 वा. य. १९, ५६; तै. सं. २, ६, १२, ३
 आ हरयः ससृजिरे ८, ६९, ५; साम. १४९०; अथर्व.
 २०, २२, ५; ९२, २
 आ हर्यताय घृण्वे ९, ९९, १; साम. ५५१
 आ हर्यतो अर्धुने अक्के ९, १०७, १३; साम. ७६८
 आहार्यं त्वाविदं त्वा १०, १६१, ५; अथर्व. ८, १, २०;
 २०, ९६, १०
 आ हि घावापृथिवी भग्न १०, १, ७
 आ हि रुहतमभिता ८, २२, ९
 आ हि ष्मा याति नर्यः ४, २९, २
 आ हि ष्मा सुनवे पिता १, २६, ३
 आ होता मन्द्रो विदधानि ३, १४, १
 इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु १, ६८, ८
 इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखा ३, ३०, १; वा. य. ३४, १८
 इच्छन्ति देवाः सुन्वतं ८, २, १८; साम. ७२१; अथर्व.
 २०, १८, ३
 इच्छस्तस्य यच्छिरः १, ८४, १४; साम. ९१४; अथर्व.
 २०, २१, २; तै. मा. १, ५, ८, १
 इक्ष्माम्ने पुष्टदंसं ३, १, २३; ५, ११; ६, ११; ७, ११;
 १५, ७; २२, ५; २३, ५; साम. ७६; वा. य.
 १२, ५१; तै. सं. ४, २, ४, ३
 इक्ष्वायस्त्वा पदे वयं ३, २९, ४; वा. य. ३४, १५; तै. सं.
 ३, ५, ११, १
 इत्वा सरस्वती मही १, १३, ९; ५, ५, ८
 इत ऊरी वो अजरं ८, ९९, ७; साम. २८३; अथर्व.
 २०, १०५, ३
 इति चिदि त्वा घना १०, १२०, ४; अथर्व. ५, २, ४
 इति चिन्तु प्रजापे ५, ४१, १७
 इति चिन्मन्तुमभ्रिजः ५, ७, १०
 इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य १०, ११५, ९
 इति त्वा देवा इम १०, २५, १८
 इति वा इति मे मनो १०, ११९, १
 इति स्तुतासो अस्तया ८, ३०, २
 इतो वा सावि १, ६, १०; अथर्व. २०, ७०, ६
 इत्या धीवन्तमद्रिः ८, २, ४०; नि. ३, १६

ऐहिया लैन यवा
 धीक्षाने ।

इत्था यथा त ऊतये ५, २०, ४
 इत्था हि सोम इन्मदे १, ८०, १; साम. ४१०
 इदं यमस्य सादनं १०, १३५, ७
 इदं वचः पर्जन्याय ७, १०१, ५; तै. आ. १, २९, १
 इदं वचः शतसाः ७, ८, ६
 इदं वपुर्निवचनं ५, ४७, ५
 इदं वसो सुतमंधः ८, २, १; साम. १२४; ७३४
 इदं वामास्ये हविः ४, ४९, १; तै. सं. ३, ३, ११, १
 इदं वां मदिरं मधु ८, ३८, ३; साम. १०७५
 इदं विष्णुर्वि चक्रमे १, २२, १७; साम. २२२; १६६९;
 अथर्व. ७, २६, ४; वा. य. ५, १५; तै. सं.
 १, २, १३, १; नि. १२, १९
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच् १, ११३, १; साम. १७४९;
 नि. २, १९
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं १०, १७०, ३; साम. १४५५
 इदं सु मे जरितः १०, २८, ४; नि. ५, ३
 इदं स्वरिदमिद १०, १२४, ६
 इदं ह नूनमेपां ८, १८, १
 इदं हविर्मघवन् १०, ११६, ७; नि. ७, ६
 इदं हि वां प्रदिवि ५, ७६, ४
 इदं छन्वोजसा ३, ५१, १०; साम. १६५; ७३७
 इदं कवेरादित्यस्य २, २८, १
 इदं त एकं पर ऊत १०, ५६, १; साम. ६५; अथर्व.
 १८, ३, ७; तै. ब्रा. ३, ७, १, ३; तै. आ. ६, ३, १, ४, २
 इदं ते पात्रं सनवित्तं १०, ११२, ६
 इदं ते सोम्यं मधु ८, ६५, ८
 इदं व्यत्पात्रमिन्द्रपानं ६, ४४, १६
 इदं छावापृथिवी सत्यं १, १८५, ११; तै. ब्रा. २, ८, ४, ८
 इदं नमो वृषभाय १, ५१, १५
 इदमकर्म नमो १०, ६८, १२; अथर्व. २०, १६, १२
 इदममे सुधितं १, १४०, ११
 इदमापः प्र वहत १, २३, २२; १०, ९, ८; अथर्व. ७, ८९, ३;
 वा. य. ६, १७
 इत्था रौद्रं १०, ६१, १
 इदसु त्यप्पुरुतमं ४, ५१, १; नि. ४, २५
 इदसु त्यन्महि महां ४, ५, ९
 इदमुदकं पिबतेति १, १६१, ८
 इदं पितृभ्यो नमो अस्तु १०, १५, २; अथर्व. १८, १, ४६;
 वा. य. १९, ६८; तै. सं. २, ६, १२, ४
 इदं पित्रे मरुतां १, ११४, ६
 इदं मे अग्ने कियते ४, ५, ६

इदा हि त उपो अत्रिसानो ६, ६५, ५
 इदा हि ते वेविषतः ६, २१, ५
 इदा हि व उपस्तुतिं ८, २७, ११
 इदा हि वो विषते ६, ६५, ४
 इदाहः पीति ४, ३३, १११
 इध्मं यस्ते जभर ४, १२, २
 इध्मेनाम इच्छमानो ३, १८, ३; अथर्व. ३, १५, ३
 इनोत पृच्छ ३, ३८, २
 इनो राजन्नरतिः १०, ३, १; साम. १५४६
 इनो वाजानां पतिः १०, २६, ७
 इन्द्रविंम्राय बृहते ९, ६९, १०
 इन्द्रं रिहति महिषा ९, ९७, ५७
 इन्द्रः पविष्ट चारुमदाय ९, १०९, १३; साम. ४३१
 इन्द्रः पविष्ट चेतनः ९, ६४, १०; साम. ४८१
 इन्द्रः पुनानः प्रजां ९, १०९, ९
 इन्द्रः पुनानो अति ९, ८६, २६
 इन्द्रुरसो न वाजसूत ९, ४३, ५
 इन्द्रुरिन्द्राय तोषाते ९, १०९, २२
 इन्द्रुरिन्द्राय पवत ९, १०१, ५; साम. ८७३; अथर्व.
 २०, १३७, ५
 इन्द्रुर्देवानामुपसर्त्य ९, ९७, ५
 इन्द्रुर्वाजी पवते ९, ९७, १०; साम. ५४०; १०१९
 इन्द्रुर्हिंन्वानो अर्पति ९, ६७, ४
 इन्द्रुर्हियानः सोतृभिः ९, ३०, २
 इन्द्रो यथा तव स्तवो ९, ५५, २; साम. ९७६
 इन्द्रो यदर्थिभिः सुतः ९, २४, ५; साम. ९६४
 इन्द्रो व्यव्यमर्षसि ९, ६७, ५
 इन्द्रो समुद्रमीक्ष्य ९, ३५, २
 इन्द्र आशाभ्यस्परि २, ४१, १२; अथर्व. २०, २०, ५
 ५७, १०; तै. ब्रा. २, ५, ३, १; नि. ६, १
 इन्द्र आसां नेता १०, १०३, ८; साम. १८५६; अथर्व.
 १९, १३, २; वा. य. १७, ४०; तै. सं. ४, ६, ४, ३
 इन्द्र इत्सोमपा एक ८, २, ४
 इन्द्र इक्ष्वयोः १, ७, २; साम. ५९७; ७९७ अथर्व.
 २०, ३८, ५; ४७, ५; ७०, ८; तै. ब्रा. १, ५, ८, १
 इन्द्र इज्ञो महानां ८, ९२, ३; साम. ७१५
 इन्द्र इषे दवातु नः ८, ९३, ३४; साम. १९९
 इन्द्र उक्थेन शवसा १०, १००, ५
 इन्द्र ऋभुभिर्वाजवद्भिः ३, ६०, ५
 इन्द्र ऋभुभिर्वाजिभिः ३, ६०, ७
 इन्द्र ऋभुमन्वाजवान् ३, ६०, ६

न्द्र ओषधीरसनो ३, ३४, १०; अथर्व. २०, ११, १०
 न्द्र वयं महाधन १, ७, ५; साम. १३०; अथर्व.
 २०, ७०, ११; तै. मा. २, ७, १३, १
 न्द्र वर्षतो नो गिर ८, १३, १६
 न्द्र वर्षतो अपुरः ९, ६३, ५
 न्द्र बाणीरनुत्तमन्पुमेव ७, ३१, १२; साम. १७९५
 न्द्र विश्वा अवीवृधन् १, ११, १; साम. ३४३; ८२७;
 वा. य. १२, ५६; १५, ६१, १७, ६१; तै. सं.
 ४, ६, ३, ४; तै. मा. २, ७, १५, ५
 न्द्र वृत्राय हन्तवे देवसो ८, १२, २२
 न्द्र वृत्राय हन्तवे पुरुहूतं ३, ३७, ५; अथर्व. २०, १९, ५
 न्द्र वो नरः सख्याय ६, २९, १
 न्द्र वो विश्वतः परि १, ७, १०; साम. १६२०; अथर्व.
 २०, ३९, १; ७०, १६; तै. सं. १, ६, १२, १
 न्द्रं सोमस्य पीतये ३, ४२, ४; अथर्व. २०, २४, ४
 न्द्रं स्वा नृतमं १०, ८९, १
 न्द्रः किल श्रुत्या अस्य १०, १११, ३
 न्द्रः पूर्वमिदातिरद् ३, ३४, १; अथर्व. २०, ११, १; नि. ४, १७
 न्द्रः स दामने कृत ८, ९३, ८; साम. १२२३; अथर्व.
 २०, ४७, २; १३७, १३; तै. मा. १, ५, ८, ३
 न्द्रः समस्तु यजमानं १, १३०, ८
 न्द्रः सहस्रदामां १, १७, ५
 न्द्रः सीतां नि ४, ५७, ७; अथर्व. ३, १७, ४
 न्द्रः सुतेपु सोमेपु ८, १३, १; साम. ३८१, ७४३
 न्द्रः सुप्रामा स्वर्षो ६, ४७, १२; १०, १३१, ६; अथर्व.
 ७, ९१, १, २०, १२५, ६; वा. य. २०, ५१;
 तै. सं. १, ७, १३, ४
 न्द्रः सु एषा वृषणा ३, ५७, २
 न्द्रः सुसिमो मघवा ३, ३०, ३
 न्द्रः सूर्यस्य राहिमिः ८, १२, ९
 न्द्रः स्वर्षा जनयन् ३, ३४, ४; अथर्व. २०, ११, ४;
 तै. मा. १, ४, ३, ६
 न्द्रः स्वारा पितृ ३, ५०, १
 न्द्रः ऋतुं न वा भर ७, १२, २६; साम. २५९; १४५६;
 अथर्व. १८, ३, ६७; २०, ७९, १; तै. सं. ७, ५, ७, ४
 न्द्रः ऋषिर्द सुतं ३, ४०, २; अथर्व. २०, ३, २; ७, ४
 न्द्रः अन्नमि दानं १०, १८०, ३; अथर्व. ७, ८४, २;
 तै. सं. १, ६, १२, ४
 न्द्रः अन्नासमाहिपु १०, ६०, ५
 न्द्रः तुलीय ए सुदे ८, ६५, ५
 न्द्रः बाना वसुन्तो ४, १६, १५
 ५०० १०९

न्द्रं कुत्सो वृत्रहणं १, १०६, ६
 न्द्रं जहि पुमांसं ७, १०४, २४; अथर्व. ८, ४, २४
 न्द्रं जामय उत ये ६, २५, ३
 न्द्रं ज्येष्ठं न वा भरं ६, ४६, ५; अथर्व. २०, ८०, १
 न्द्रज्येष्ठान्द्रहृत्तयः ४, ५४, ५
 न्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा १, २३, ८; २, ४१, १५
 न्द्रतमा हि धिष्ण्या १, १८२, २
 न्द्रं तुभ्यमिदद्विवो १, ८०, ७; साम. ४१२
 न्द्रं तुभ्यमिन्मघवन् ६, ४४, १०
 न्द्रं त्रिधातु शरणं ६, ४६, ९; साम. २६६; अथर्व. २०, ८३, १
 न्द्रं त्वमवितेदसो ८, १३, २६
 न्द्रं त्वा वृषभं वयं ३, ४०, १; अथर्व. २०, १, १; ६, १
 न्द्रं त्वोतास आ वयं १, ८, ३; अथर्व. २०, ७०, १९
 न्द्रं दद्या मघवन् १०, १००, १
 न्द्रं दद्या जामकोशा ३, ३०, १५
 न्द्रं दद्यास पुरासि ८, ८०, ७
 न्द्रं नेदीय पदिहि ८, ५३, ५; साम. २८२
 न्द्रं तं शुभं ८, ७०, २; साम. ९३४; अथर्व. २०, ९२, १७;
 १०५, ५
 न्द्रं नरो नेमधिता ७, २७, १; साम. ३१८; तै. सं. १, ६, १२, १
 न्द्रं नो अग्ने वसुभिः ७, १०, ४
 न्द्रं विव तुभ्यं सुतो ६, ४०, १
 न्द्रं विव प्रतिकामं १०, ११२, १
 न्द्रं विव वृषधृतस्य ३, ४३, ७
 न्द्रं विव स्वधया चिन्मुत्रस्य ३, ३५, १०
 न्द्रं प्र णः पुरण्वेव ६, ४७, ७
 न्द्रं प्र णो धितावानं ३, ४०, ३; अथर्व. २०, ३, ३
 न्द्रं प्र णो रथमव ८, ८०, ४
 न्द्रं प्रसूता वरुणमिष्टा १०, ६६, २
 न्द्रं मेहि पुरस्वं ८, १७, ९; अथर्व. २०, ५, ३
 न्द्रं मद्र क्षिपमाना उपस्व ५, २९, १५
 न्द्रमसि कविच्छदा ३, १२, ३; साम. ६७१
 न्द्रमच्छ सुता इमे ९, १०३, १; साम. ५३६; ६९४
 न्द्रं नस्तव इह पाहि ३, ५१, ७; वा. य. ७, ३५, १; तै. सं.
 १, ४, १८, १
 न्द्रनिर्वेदिता हवी ८, १४, १२; अथर्व. २०, ६०, २
 न्द्रनिष्ठा निरो ३, ४०, ३; अथर्व. २०, २४, ३
 न्द्रनिष्ठाभिर्नो दृष्ट १, ७, १; साम. १९८, ७७३; अथर्व.
 २०, ३८, ३; २७, २; ७०, ७ तै. सं. १, ६, १२, २;
 तै. मा. १, ५, ८, १; नि. ७, २

इन्द्रमिद्वेतातय ८, २, ५; साम. २४९; १५८७; अथर्व.
२०, ११८, ३
इन्द्रमिद्वरी वहतो १, ८४, २; साम. १०३०; वा. य. ८, ३५;
तै. सं. १, ४, ३८, १
इन्द्रमिद्विमहीनां ८, ६, ४४
इन्द्रमिवेदुभये ४, ३९, ५
इन्द्रमीशानमोजसाभि १, ११, ८; साम. १२५२
इन्द्रमुक्थानि वायुधुः ८, ६, ३५
इन्द्र मृळ मयं ६, ४७, १०
इन्द्रमेव धिपणा ६, १९, २
इन्द्र परेऽवरे ४, २५, ८
इन्द्रं प्रत्नेन सन्मना ८, ७६, ६
इन्द्रं प्रातर्हवामह १, १६, ३
इन्द्रं मतिर्हृद आ ३, ३९, १
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः १, १६४, ४६; अथर्व.
९, १०, २८; नि. ७, १८
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये १, १०६, १
इन्द्र य उ तु ते अस्ति ८, ८१, ८
इन्द्र यथा ह्यस्ति ते ८, २४, ९
इन्द्र यस्ते नवीयसीं ८, ९५, ५; साम. ८८४
इन्द्र वाजेषु नोऽव १, ७, ४; साम. ५९८; ७९८;
अथर्व. २०, ७०, १०; तै. ब्रा. १, ५, ८, २
इन्द्रवायू अयं सुतः ४, ४६, ६
इन्द्रवायू इमे सुता १, २, ४; वा. य. ७, ८; ३३, ५६;
तै. सं. १, ४, ४, १
इन्द्रवायू वृहस्पति सुहवेह १०, १४१, ४; अथर्व. ३, २०, ६;
वा. य. ३३, ८६
इन्द्रवायू वृहस्पति मित्राग्निम् १, १४, ३; वा. य. ३३, ४५
इन्द्रवायू मनोजुवा १, २३, ३
इन्द्र शविष्ट सत्पते ८, १३, १२
इन्द्र शुद्धो न आ गहि ८, ९५, ८; साम. १४०३
शुद्धो हि नो रयि ८, ९५, ९; साम. १४०४
इन्द्रश्च मृळयाति नः २, ४११, ११; अथर्व. २०, २०, ६; ५७, ९
इन्द्रश्च वायवेपां सुतानां ५, ५१, ६
इन्द्रश्च वायवेपां सोमानां ४, ४७, २; साम. १६२९
इन्द्रश्च सोमं पिबतं ४, ५०, १०; अथर्व. २०, १३, १
इन्द्रश्चिदातदन्नवीत् ८, ३३, १७
इन्द्र शुधि सु मे हवं ८, ८२, ६
इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि २, २१, ६
इन्द्र सोमं सोमपते ३, ३२, १
इन्द्र सोममिमं पिब १०, २४, १

इन्द्र सोमं पिब ऋतुना १, १५, १
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव ३, ४०, ४; अथर्व. २०, ६, ४
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् ३, ४२, ५; अथर्व. २०, २४, ५
इन्द्रस्तुजो वहणा आ ३, ३४, ५; अथर्व. २०, ११, ५
इन्द्रस्ते सोम सुतस्य ९, १०९, २; साम. १३६९
इन्द्र स्यातर्हरीणां ८, २४, १७; साम. १६८५; अथर्व.
२०, ६४, ५
इन्द्रः स्पलुत वृत्रहा ८, ६१, १५
इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ३, ३२, ८
इन्द्रस्य वृत्तीरिपिता १०, १०८, २
इन्द्रस्य तु वीर्याणि प्रवोचं १, ३२, १; साम. ६१२; अथर्व.
२, ५, ५; तै. ब्रा. २, ५, ४, १; नि. ७, २
इन्द्रस्य तु सुकृतं देव्यं १०, १००, ६
इन्द्रस्य वज्र आयसो निमि ८, ९६, ३
इन्द्रस्य वज्रो मरुतां ६, ४७, २८; अथर्व. ६, १२५, ३;
वा. य. २९, ५४; तै. सं. ४, ६, ६, ६
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १०, १०३, ९; साम. १८५७; अथर्व.
१९, १३, १०; वा. य. १७, ४१; तै. सं. ४, ६, ४, ३
इन्द्रस्य सद्यमृभवः ३, ६०, ३
इन्द्रस्य सोम पवमानं ९, ७६, ३; साम. १२३०
इन्द्रस्य सोम राघसे पुनानो ९, ८, ३; साम. ११८०
इन्द्रस्य सोम राघसे ९, ६०, ४
इन्द्रस्य हादि सोमधानं ९, १०८, १६
इन्द्रस्यागिरसां चेष्टौ १, ६२, ३
इन्द्रस्यान्न तविपीम्यः १०, ११३, ६
इन्द्रस्येव रातिमा १०, १७८, २
इन्द्राकुत्सा वहमाना रयेन ५, ३१, ९
इन्द्रा को वां वरुणा ४, ४१, १
इन्द्राग्नी अपसस्पर्धुष ३, १२, ७; साम. १५७७; १६९४
इन्द्राग्नी अपादियं ६, ५९, ६; साम. २८१; वा. य. ३३, ९३
इन्द्राग्नी अवसागतं ७, ९४, ७
इन्द्राग्नी आगतं सुतं ३, १२, १; साम. ६६९; वा. य. ७, ३१;
तै. सं. १, ४, १५, १
इन्द्राग्नी आहि तन्वते ६, ५९, ७
इन्द्राग्नी उक्थवाहसा ६, ५९, १०
इन्द्राग्नी को अस्य वां ६, ५९, ५
इन्द्राग्नी जरितुः सचा ३, १२, २; साम. ६७०
इन्द्राग्नी तपति माघा ६, ५९, ८
इन्द्राग्नी तविपाणि वां ३, १२, ८; साम. १५७८; १६९५
इन्द्राग्नी नवति पुरो ३, १२, ६; साम. १५७६; १७०४;
तै. सं. १, १, १४, १

इंद्रामी मित्रावरुणादिति ५, ४६, ३; वा. य. ३३, ४९
 इंद्रामी यमवध उभा ५, ८६, १
 इंद्रामी युवं सु नः ८, ४०, १
 इंद्रामी युवामिमे ६, ६०, ७; साम. ९९१
 इंद्रामी युवोरपि ६, ५९, ९
 इंद्रामी रोचना दिवः ३, १२, ९; साम. १६९३, तै. सं.
 ४, २, ११, १; तै. मा. ३, ५, ७, ३
 इंद्रामी वृत्रहत्वे १०, ६५, २
 इंद्रामी शतदानि ५, २७, ६
 इंद्रामी शृणुतं हव ६, ६०, १५
 इंद्राणीमासु नारिषु १०, ८६, ११; अथर्व. २०, १२६, ११;
 तै. सं. १, ७, १३, १; नि. ११, ३८
 इंद्रासु पूषणा वयम् ६, ५७, १; साम. २०२
 इंद्रापर्वता दृहता रथेन ३, ५३, १; साम. ३३८
 इंद्रायृहत्पती वयं ४, ४९, ५
 इंद्राय गाव आतिरं ८, ६९, ६; साम. १४९१; अथर्व.
 २०, २२, ६; ९२, ३; तै. मा. २, ७, १३ ४; नि. ६, ८
 इंद्राय गिरो अनिशित १०, ८९, ४; साम. ३३९; तै. मा.
 २, ४, ५, २
 इंद्राय नूनमर्चतो १, ८४, ५; साम. ९५१
 इंद्राय पवते मदः ९, १०७, १७; साम. ५२०
 इंद्राय मद्ने सुतं ८, ९२, १९; साम. १५८, ७२२; अथर्व.
 २०, ११०, १
 इंद्राय घृणं मदं ९, १०६, ५
 इंद्राय साम गापत ८, ९८, १; साम. ३८८; १०२५;
 अथर्व. २०, ६२, ५; नि. ७, २
 इंद्राय सु नदितमं ८, १, १९
 इंद्राय सोम परि पिप्पसे ९, ७८, २
 इंद्राय सोम पवसे ८, २६, ६
 इंद्राय सोम पातवे नृभिः ९, १०८, १५
 इंद्राय सोम पातवे मदाय ९, ११, ८; साम. १४८८
 इंद्राय सोम पातवे वृद्धने ९, ९८, १०; साम. १३३१, १३३२
 इंद्राय सोम सुपुतः ९, ८५, १; साम. ५३१
 इंद्राय सोमाः प्र दिवो ३, ३९, २; तै. मा. २, ४, ३, १०
 इंद्राय रि सोमसुते अन्नदा १, १३१, १
 इंद्रा याति विप्रभातो १, १, ६; साम. ११६३; अथर्व.
 २०, ८४, १; वा. य. २०, ८७
 इंद्रा याति वृषकाः १, १, ६; साम. ११६८; अथर्व.
 २०, ८६, १; वा. य. २०, ८९
 इंद्रा याति विद्विदो १, १, ७; साम. ११६९; अथर्व.
 २०, ८६, २; वा. य. २०, ८८

इंद्रा युवं वरुणा ४, ४१, ४
 इंद्रा युवं वरुणा भूतं ४, ४१, ५
 इंद्रायेंदुं पुनीतनो ९, ६२, २९
 इंद्रायेंदो मरुत्वते ९, ६४, २२; साम. ४७२
 इंद्रावरुण नू सु वां १, १७, ८
 इंद्रावरुणयोरहं १, १७, १; तै. सं. २, ५, १
 इंद्रावरुण वामहं १, १७, ७
 इंद्रावरुणा मधुमत्तमस्य ६, ६८, ११; अथर्व.
 इंद्रावरुणा यद्विमानि चक्रधुः ७, ८२, ५
 इंद्रावरुणा वदपिभ्यो ८, ५९, ६
 इंद्रावरुणा युवमध्वरायो नः ७, ८२, १; तै. सं. २,
 तै. मा. २, ८, ४, ५; नि. ५, २
 इंद्रावरुणा वधनाभिरप्रति ७, ८३, ४
 इंद्रावरुणावम्वा तपति ७, ८३, ५
 इंद्रावरुणा सुतपाविमं ६, ६८, १०; अथर्व. ७, ५
 इंद्रावरुणा सौमनसं ८, ५९, ७
 इंद्राविष्णु तरुनयात्यं ६, ६९, ५
 इंद्राविष्णु रंजिताः गंधार्य ७, ९९, ५; तै. सं. ३, २, १
 इंद्राविष्णु विवर्तं ६, ६९, ७
 इंद्राविष्णु मदपरी ६, ६९, ३
 इंद्राविष्णु हविषा ६, ६९, ६
 इंद्रासोमा गरतं रथ उज्जतं ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४
 इंद्रासोमा दुष्करो ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, ३
 इंद्रासोमा पदमामासु ६, ७२, ४
 इंद्रासोमा परि वां भूत वि ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, ३
 इंद्रासोमा नहि नृणां ६, ७२, १
 इंद्रासोमा सुवर्मा ६, ७२, ५
 इंद्रासोमा वर्तमनं दिवस्वति ७, १०४, ५; अथर्व. ८, ४, ५
 इंद्रासोमा वर्तमनं दिवो ७, १०४, ६; अथर्व. ८, ४, ६
 इंद्रासोमा इतिमरा ६, ७२, ३
 इंद्रासोमा वामवध ६, ७२, ३
 इंद्रासोमा ममवर्मा ७, १०४, २; अथर्व. ८, ४, २
 नि. ६, १२
 इंद्रा ह नो वरुणा ६, ४१, ४
 इंद्रा ह नो वरुणा ६, ४१, ५
 इंद्रिणी नमस्ते ३, ३९, ९; अथर्व. २०, २०, २
 ७५, ५; नि. ६, १, ६, १२, १
 इंद्रो कदा नरो हवति ७, ६२, २; साम. ८००
 इंद्रो यथा मारुतं ६, ६०, ६
 इंद्रो यथा निमज्जत १०, ८९, ५
 इंद्रो नोचना दिवो ८, ११, ६; अथर्व. २०, ८६, ३; ३९, ३

इन्द्रमिहेवतातय ८, ३, ५; साम. २४९; १५८७; अथर्व. २०, ११८, ३
 इन्द्रमिहरी वहतो १, ८४, २; साम. १०३०; वा. य. ८, ३५; तै. सं. १, ४, ३८, १
 इन्द्रमिह्रीमहीनां ८, ६, ४४
 इन्द्रमिवेदुभये ४, ३९, ५
 इन्द्रमीशानमोजसामि १, ११, ८; साम. १२५२
 इन्द्रमुक्थानि वावृधुः ८, ६, ३५
 इन्द्र मृळ मल्यं ६, ४७, १०
 इन्द्रमेव धिपणा ६, १९, २
 इन्द्र परेऽवरे ४, २५, ८
 इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना ८, ७६, ६
 इन्द्रं प्रातर्हवामह १, १६, ३
 इन्द्रं मतिर्हद आ ३, ३९, १
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः १, १६४, ४६; अथर्व. ९, १०, २८; नि. ७, १८
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमृतये १, १०६, १
 इन्द्र य उ तु ते अस्ति ८, ८१, ८
 इन्द्र यथा ह्यस्ति ते ८, २४, ९
 इन्द्र यस्ते नवीयसीं ८, ९५, ५; साम. ८८४
 इन्द्र वाजेषु नोज्य १, ७, ४; साम. ५९८; ७९८; अथर्व. २०, ७०, १०; तै. ब्रा. १, ५, ८, २
 इन्द्रवायू अयं सुतः ४, ४६, ६
 इन्द्रवायू इमे सुता १, २, ४; वा. य. ७, ८; ३३, ५६; तै. सं. १, ४, ४, १
 इन्द्रवायू बृहस्पति सुहवेह १०, १४१, ४; अथर्व. ३, २०, ६; वा. य. ३३, ८६
 इन्द्रवायू बृहस्पति मिशामिम् १, १४, ३; वा. य. ३३, ४५
 इन्द्रवायू मनोजुवा १, २३, ३
 इन्द्र शविष्ठ सत्पते ८, १३, १२
 इन्द्र शुद्धो न आ गहि ८, ९५, ८; साम. १४०३
 इन्द्र शुद्धो हि नो रयि ८, ९५, ९; साम. १४०४
 इन्द्र मृळयाति नः २, ४१, ११; अथर्व. २०, २०, ६; ५७, ९
 इन्द्रश्च वायवेपां सुतानां ५, ५१, ६
 इन्द्रश्च वायवेपां सोमानां ४, ४७, २; साम. १६२९
 इन्द्रश्च सोमं पिवत्रं ४, ५०, १०; अथर्व. २०, १३, ६
 इन्द्रश्चिद्रातदन्नवीन् ८, ३३, १७
 इन्द्र श्रुधि सु मे हवं ८, ८२, ६
 इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि २, २१, ६
 इन्द्र सोमं सोमपते ३, ३२, १
 इन्द्र सोममिमं पिव १०, २४, १

इन्द्र सोमं पिव ऋतुना १, १५, १
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तव ३, ४०, ४; अथर्व. २०, ६, ४
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् ३, ४२, ५; अथर्व. २०, २४, ५
 इन्द्रस्तुजो वर्हणा आ ३, ३४, ५; अथर्व. २०, ११, ५
 इन्द्रस्ते सोम सुतस्य ९, १०९, २; साम. १३६९
 इन्द्र स्यातर्हरीणां ८, २४, १७; साम. १६८५; अथर्व. २०, ६४, ५
 इन्द्रः स्पलुत वृत्रहा ८, ६१, १५
 इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ३, ३२, ८
 इन्द्रस्य वृतीरिपिता १०, १०८, २
 इन्द्रस्य तु वीर्याणि प्रवोचं १, ३२, १; साम. ६१२; अथर्व. २, ५, ५; तै. ब्रा. २, ५, ४, १; नि. ७, २
 इन्द्रस्य तु सुकृतं दैव्यं १०, १००, ६
 इन्द्रस्य वज्र आयसो निमि ८, ९६, ३
 इन्द्रस्य वज्रो मरुतां ६, ४७, २८; अथर्व. ६, १२५, ३; वा. य. २९, ५४; तै. सं. ४, ६, ६, ६
 इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १०, १०३, ९; साम. १८५७; अथर्व. १९, १३, १०; वा. य. १७, ४१; तै. सं. ४, ६, ४, ३
 इन्द्रस्य सख्यमृभवः ३, ६०, ३
 इन्द्रस्य सोम पवमानं ९, ७६, ३; साम. १२३०
 इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो ९, ८, ३; साम. ११८०
 इन्द्रस्य सोम राधसे ९, ६०, ४
 इन्द्रस्य हार्दिं सोमधानं ९, १०८, १६
 इन्द्रस्यांगिरसां चैष्टो १, ६२, ३
 इन्द्रस्यात्र तविपीभ्यः १०, ११३, ६
 इन्द्रस्येव रातिमा १०, १७८, २
 इन्द्राकुत्सा वहमाना रयेन ५, ३१, ९
 इन्द्रा को वां वरुणा ४, ४१, १
 इन्द्राग्नी अपसस्पयुष ३, १२, ७; साम. १५७७; १६९३
 इन्द्राग्नी अपादियं ६, ५९, ६; साम. २८१; वा. य. ३३, ९३
 इन्द्राग्नी अवसागतं ७, २४, ७
 इन्द्राग्नी आगतं सुतं ३, १२, १; साम. ६६९; वा. य. ७, ३१; तै. सं. १, ४, १५, १
 इन्द्राग्नी आहि तन्वते ६, ५९, ७
 इन्द्राग्नी उक्थवाहसा ६, ५९, १०
 इन्द्राग्नी को अस्य वां ६, ५९, ५
 इन्द्राग्नी जरितुः सचा ३, १२, २; साम. ६७०
 इन्द्राग्नी तपंति मावा ६, ५९, ८
 इन्द्राग्नी तविपाणि वां ३, १२, ८; साम. १५७८; १६९५
 इन्द्राग्नी नयति पुरो ३, १२, ६; साम. १५७६; १७०३; तै. सं. १, १, १४, १

इंद्राक्षी मिश्रावरुणादिनि ५, ४६, ३; वा. य. ३३, ४९
 इंद्राक्षी यमवध उभा ५, ८६, १
 इंद्राक्षी युवं सु नः ८, ४०, १
 इंद्राक्षी युवामिमे ६, ६०, ७; साम. ९९१
 इंद्राक्षी युवोरपि ६, ५९, ९
 इंद्राक्षी रोचना दिवः ३, १२, ९; साम. १६९३; तै. सं.
 ४, २, ११, १; तै. मा. ३, ५, ७, ३
 इंद्राक्षी वृत्रहत्येषु १०, ६५, २
 इंद्राक्षी शतदाम्नि ५, २७, ६
 इंद्राक्षी शृणुतं हवं ६, ६०, १५
 इंद्राक्षीमासु नारिषु १०, ८६, ११; अथर्व. २०, १२६, ११;
 तै. सं. १, ७, १३, १; नि. ११, ३८
 इंद्रानु पण्णा वयम् ६, ५७, १; साम. २०२
 इंद्रापर्वता बृहता रथेन ३, ५३, १; साम. ३३८
 इंद्रावृहस्पती वयं ४, ४९, ५
 इंद्राय गाव आशिरं ८, ६९, ६; साम. १४९१; अथर्व.
 २०, २२, ६; ९२, ३; तै. मा. २, ७, १३, ४; नि. ६, ८
 इंद्राय गिरो अतिशित १०, ८९, ४; साम. ३३९; तै. मा.
 २, ४, ५, २
 इंद्राय नूनमर्चतो १, ८४, ५; साम. ९५१
 इंद्राय पवते मदः ९, १०७, १७; साम. ५२०
 इंद्राय मद्दने सुतं ८, ९२, १९; साम. १५८; ७२२; अथर्व.
 २०, ११०, १
 इंद्राय वृषणं मदं ९, १०६, ५
 इंद्राय साम गायत ८, ९८, १; साम. ३८८; १०२५;
 अथर्व. २०, ६२, ५; नि. ७, २
 इंद्राय सु मर्दितं ८, १, १९
 इंद्राय सोम परि पिप्यसे ९, ७८, २
 इंद्राय सोम पवसे ९, २३, ६
 इंद्राय सोम पातवे नृभिः ९, १०८, १५
 इंद्राय सोम पातवे मदाय ९, ११, ८; साम. १४४८
 इंद्राय सोम पातवे वृद्धे ९, ९८, १०; साम. १३३१; १६७९
 इंद्राय सोम सुषुतः ९, ८५, १; साम. ५६१
 इंद्राय सोमाः प्र दिवो ३, ३६, २; तै. मा. २, ४, ३, १२
 इंद्राय हि शीरसुरो अन्तरा १, १३१, १
 इंद्रा याहि चित्रभानो १, ३, ४; साम. ११४६; अथर्व.
 २०, ८४, १; वा. य. २०, ८७
 इंद्रा याहि वसुजानः १, ३, ६; साम. ११४८; अथर्व.
 २०, ८४, ३; वा. य. २०, ८९
 इंद्रा याहि धियोपितो १, ३, ५; साम. ११४९; अथर्व.
 २०, ८४, ३; वा. य. २०, ८८

इंद्रा युवं वरुणा ४, ४१, ४
 इंद्रा युवं वरुणा भूतं ४, ४१, ५
 इंद्रायैदं पुनीतनो ९, ६२, २९
 इंद्रायैदो मरुत्वते ९, ६४, २२; साम. ४७२; १०७६
 इंद्रावरुण नू तु वां १, १७, ८
 इंद्रावरुणयोरहं १, १७, १; तै. सं. २, ५, १२, २
 इंद्रावरुण वामहं १, १७, ७
 इंद्रावरुणा मधुमत्तमस्य ६, ६८, ११; अथर्व. ७, ५८, २
 इंद्रावरुणा यद्विमानि चक्रुः ७, ८२, ५
 इंद्रावरुणा यद्विपिभ्यो ८, ५९, ६
 इंद्रावरुणा युवमध्वरायो नः ७, ८२, १; तै. सं. २, ५, १२, २;
 तै. मा. २, ८, ४, ५; नि. ५, २
 इंद्रावरुणा वधनाभिरप्रति ७, ८३, ४
 इंद्रावरुणावभ्या तपति ७, ८३, ५
 इंद्रावरुणा सुतपाविमं ६, ६८, १०; अथर्व. ७, ५८, १
 इंद्रावरुणा सौमनसं ८, ५९, ७
 इंद्राविष्णु तत्पनयाय्यं ६, ६९, ५
 इंद्राविष्णु रंहिताः शंघास् ७, ९९, ५; तै. सं. ३, २, ११, ३
 इंद्राविष्णु पिचतं ६, ६९, ७
 इंद्राविष्णु मदपती ६, ६९, ३
 इंद्राविष्णु हविषा ६, ६९, ६
 इंद्रासोमा तपतं रक्ष उज्जतं ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, १
 इंद्रासोमा दुष्कृतो ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, ३
 इंद्रासोमा पक्वामासु ६, ७२, ४
 इंद्रासोमा परि वां भूतु वि ७, १०४, ६; अथर्व. ८, ४, ६
 इंद्रासोमा महि तद्वां ६, ७२, १
 इंद्रासोमा युवमंग ६, ७२, ५
 इंद्रासोमा वर्तयतं दिवस्तरि ७, १०४, ५; अथर्व. ८, ४, ५
 इंद्रासोमा वर्तयतं दिवो ७, १०४, ४; अथर्व. ८, ४, ४
 इंद्रासोमावहिमनः ६, ७२, ३
 इंद्रासोमा वासपय ६, ७२, २
 इंद्रासोमा समपयसं ७, १०४, २; अथर्व. ८, ४, २;
 नि. ६, ११
 इंद्रा ह यो वरुणा ४, ४१, २
 इंद्रा ह रत वरुणा ४, ४१, ३
 इंद्रियाणि शतक्रतो ३, ३७, ९; अथर्व. २०, २०, २;
 ५९, ५; तै. सं. १, ६, १२, १
 इंद्रे अक्षा नमो वृद्ध ७, ९४, ४; साम. ८००
 इंद्रेन दाय मरुध सुते ३, ६०, ४
 इंद्रेन सुजा निमृशेन १०, ६२, ७
 इंद्रेन रोचना दिवो ८, १४, ९; अथर्व. २०, २८, ३; ३९, ४

इन्द्रमिहेवतातय ८, ३, ५; साम. २४९; १५८७; अथर्व. २०, ११८, ३
 इन्द्रमिहरी वाहते १, ८४, २; साम. १०३०; वा. य. ८, ३५; तै. सं. १, ४, ३८, १
 इन्द्रमिहमहीनां ८, ६, ४४
 इन्द्रमिवेदुभये ४, ३९, ५
 इन्द्रमीशानमोजसाभि १, ११, ८; साम. १२५२
 इन्द्रमुक्थानि वायुधुः ८, ६, ३५
 इन्द्र मृळ मलं ६, ४७, १०
 इन्द्रमेव धिपणा ६, १९, २
 इन्द्र परेऽवरे ४, २५, ८
 इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना ८, ७६, ६
 इन्द्रं प्रातर्हवामह १, १६, ३
 इन्द्रं मतिर्हृद आ ३, ३९, १
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः १, १६४, ४६; अथर्व. ९, १०, २८; नि. ७, १८
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमृतये १, १०६, १
 इन्द्र य उ नु ते अस्ति ८, ८१, ८
 इन्द्र यथा ह्यस्ति ते ८, २४, ९
 इन्द्र यस्ते नवीयसीं ८, ९५, ५; साम. ८८४
 इन्द्र वाजेषु नोऽव १, ७, ४; साम. ५९८; ७९८; अथर्व. २०, ७०, १०; तै. ब्रा. १, ५, ८, २
 इन्द्रवायू अयं सुतः ४, ४६, ६
 इन्द्रवायू इमे सुता १, २, ४; वा. य. ७, ८; ३३, ५६; तै. सं. १, ४, ४, १
 इन्द्रवायू वृहस्पति सुहवेह १०, १४१, ४; अथर्व. ३, २०, ६; वा. य. ३३, ८६
 इन्द्रवायू वृहस्पति मिश्रामिम् १, १४, ३; वा. य. ३३, ४५
 इन्द्रवायू मनोजुवा १, २३, ३
 इन्द्र शविष्ट सत्पते ८, १३, १२
 इन्द्र शुद्धो न आ गहि ८, ९५, ८; साम. १४०३
 इन्द्र शुद्धो हि नो रयि ८, ९५, ९; साम. १४०४
 इन्द्रश्च मृळयाति नः २, ४१, ११; अथर्व. २०, २०, ६; ५७, ९
 इन्द्रश्च वायवेपां सुतानां ५, ५१, ६
 इन्द्रश्च वायवेपां सोमानां ४, ४७, २; साम. १६२९
 इन्द्रश्च सोमं पियतं ४, ५०, १०; अथर्व. २०, १३, १
 इन्द्रश्चिदातद्वधीव ८, ३३, १७
 इन्द्र श्रुधि सु मे हवं ८, ८२, ६
 इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि २, २१, ६
 इन्द्र सोमं सोमपते ३, ३२, १
 इन्द्र सोममिमं पिव १०, २४, १

इन्द्र सोमं पिव ऋतुना १, १५, १
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तान ३, ४०, ४; अथर्व. २०, ६, ४
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् ३, ४२, ५; अथर्व. २०, २४, ५
 इन्द्रस्तुजो ग्रहणा आ ३, ३४, ५; अथर्व. २०, ११, ५
 इन्द्रस्ते सोम सुतस्य ९, १०९, २; साम. १३६९
 इन्द्र स्यातर्हरीणां ८, २४, १७; साम. १६८५; अथर्व. २०, ६४, ५
 इन्द्रः स्पृक्षत वृत्रहा ८, ६१, १५
 इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ३, ३२, ८
 इन्द्रस्य कृतीरिपिता १०, १०८, २
 इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्रवोचं १, ३२, १; साम. ६१२; अथर्व. २, ५, ५; तै. ब्रा. २, ५, ४, १; नि. ७, २
 इन्द्रस्य नु सुकृतं देव्यं १०, १००, ६
 इन्द्रस्य वज्र आयसो निमि ८, ९६, ३
 इन्द्रस्य वज्रो मरुतां ६, ४७, २८; अथर्व. ६, १२५, ३; वा. य. २९, ५४; तै. सं. ४, ६, ६, ६
 इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १०, १०३, ९; साम. १८५७; अथर्व. १९, १३, १०; वा. य. १७, ४१; तै. सं. ४, ६, ४, ३
 इन्द्रस्य सद्यमृभवः ३, ६०, ३
 इन्द्रस्य सोम पयमानं ९, ७६, ३; साम. १२३०
 इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो ९, ८, ३; साम. ११८०
 इन्द्रस्य सोम राधसे ९, ६०, ४
 इन्द्रस्य हार्दिं सोमधानं ९, १०८, १६
 इन्द्रस्यांगिरसां चेष्टौ १, ६२, ३
 इन्द्रस्यात्र तवियीभ्यः १०, ११३, ६
 इन्द्रस्येव रातिमा १०, १७८, २
 इन्द्राकृत्सा वहमाना रथेन ५, ३१, ९
 इन्द्रा को वां वरुणा ४, ४१, १
 इन्द्राग्नी अपसस्वर्युप ३, १२, ७; साम. १५७७; १६९४
 इन्द्राग्नी अपादियं ६, ५९, ६; साम. २८१; वा. य. ३३, ९३
 इन्द्राग्नी भवसागतं ७, २४, ७
 इन्द्राग्नी आगतं सुतं ३, १२, १; साम. ६६९; वा. य. ७, ३१; तै. सं. १, ४, १५, १
 इन्द्राग्नी आहि तन्वते ६, ५९, ७
 इन्द्राग्नी उक्थवाहसा ६, ५९, १०
 इन्द्राग्नी को अस्य वां ६, ५९, ५
 इन्द्राग्नी जरितुः सचा ३, १२, २; साम. ६७०
 इन्द्राग्नी तपति माघा ६, ५९, ८
 इन्द्राग्नी तविपाणि वां ३, १२, ८; साम. १५७८; १६९५
 इन्द्राग्नी नवतिं पुरो ३, १२, ६; साम. १५७६; १७०४; तै. सं. १, १, १४, १

इंद्राभी मित्रावरुणादिति ५, ४६, ३; वा. य. ३३, ४९
 इंद्राभी यमवध उभा ५, ८६, १
 इंद्राभी युवं सु नः ८, ४०, १
 इंद्राभी युवामिमे ६, ६०, ७; साम. ९९१
 इंद्राभी युवोरपि ६, ५९, ९
 इंद्राभी रोचना दिवः ३, १२, ९; साम. १६९३; तै. सं.
 ४, २, ११, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, ३
 इंद्राभी वृत्रहृत्पु १०, ६५, २
 इंद्राभी शतदामि ५, २७, ६
 इंद्राभी शृणुतं हवं ६, ६०, १५
 इंद्राणीमासु नारिषु १०, ८६, ११; अथर्व. २०, १२६, ११;
 तै. सं. १, ७, १३, १; नि. ११, ३८
 इंद्रानु पूषणा वयम् ६, ५७, १; साम. २०२
 इंद्रापर्वता बृहता रथेन ३, ५३, १; साम. ३३८
 इंद्रावृहस्पती वयं ४, ४९, ५
 इंद्राय गाव आशिरे ८, ६९, ६; साम. १४९१; अथर्व.
 २०, २२, ६; ९२, ३; तै. ब्रा. २, ७, १३, ४; नि. ६, ८
 इंद्राय गिरो अनिशित १०, ८९, ४; साम. ३३९; तै. ब्रा.
 २, ४, ५, २
 इंद्राय नूनमर्चतो १, ८४, ५; साम. ९५१
 इंद्राय पवते मदः ९, १०७, १७; साम. ५२०
 इंद्राय नदने सुते ८, ९२, १९; साम. १५८; ७२२; अथर्व.
 २०, ११०, १
 इंद्राय वृषणं नदं ९, १०६, ५
 इंद्राय साम गायत ८, ९८, १; साम. ३८८; १०२५;
 अथर्व. २०, ६२, ५; नि. ७, २
 इंद्राय सु मदितमं ८, १, १९
 इंद्राय सोम परि पिच्यते ९, ७८, २
 इंद्राय सोम पवसे ९, २३, ६
 इंद्राय सोम पातवे नृभिः ९, १०८, १५
 इंद्राय सोम पातवे नदाय ९, ११, ८; साम. १४४८
 इंद्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने ९, ९८, १०; साम. १३३१; १६७९
 इंद्राय सोम सुषुतः ९, ८५, १; साम. ५६१
 इंद्राय सोमाः प्र दिवो ३, ३६, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १२
 इंद्राय हि घौरसुरो अनसृत १, १३१, १
 इंद्रा याहि चित्रभानो १, ३, ४; साम. ११४६; अथर्व.
 २०, ८४, १; वा. य. २०, ८७
 इंद्रा याहि वृत्तजानः १, ३, ६; साम. ११४८; अथर्व.
 २०, ८४, ३; वा. य. २०, ८९
 इंद्रा याहि धिदेपितो १, ३, ५; साम. ११४७; अथर्व.
 २०, ८४, २; वा. य. २०, ८८

इंद्रा युवं वरुणा ४, ४१, ४
 इंद्रा युवं वरुणा भूतं ४, ४१, ५
 इंद्रायेंदुं पुनीतनो ९, ६२, २९
 इंद्रायेंदो मरुवते ९, ६४, २२; साम. ४७२; १०७६
 इंद्रावरुण नू नु वां १, १७, ८
 इंद्रावरुणयोरहं १, १७, १; तै. सं. २, ५, १२, २
 इंद्रावरुण वामहं १, १७, ७
 इंद्रावरुणा मधुमत्तमस्य ६, ६८, ११; अथर्व. ७, ५८, २
 इंद्रावरुणा यद्विमानि चक्रयुः ७, ८२, ५
 इंद्रावरुणा यद्विभ्यो ८, ५९, ६
 इंद्रावरुणा युवमध्वरायो नः ७, ८२, १; तै. सं. २, ५, १२, २;
 तै. ब्रा. २, ८, ४, ५; नि. ५, २
 इंद्रावरुणा वधनाभिरप्रति ७, ८३, ४
 इंद्रावरुणावभ्या तपति ७, ८३, ५
 इंद्रावरुणा सुतपाविमं ६, ६८, १०; अथर्व. ७, ५८, १
 इंद्रावरुणा सौमनसं ८, ५९, ७
 इंद्राविष्णू तत्पनयाय्यं ६, ६९, ५
 इंद्राविष्णू दंदिताः शंवास् ७, ९९, ५; तै. सं. ३, २, ११, ३
 इंद्राविष्णू पिचतं ६, ६९, ७
 इंद्राविष्णू मदपती ६, ६९, ३
 इंद्राविष्णू हविषा ६, ६९, ६
 इंद्रासोमा तपतं रक्ष उज्जतं ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, १
 इंद्रासोमा दुष्कृतो ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, ३
 इंद्रासोमा पक्वमामासु ६, ७२, ४
 इंद्रासोमा परि वां भूत वि ७, १०४, ६; अथर्व. ८, ४, ६
 इंद्रासोमा महि तद्वां ६, ७२, १
 इंद्रासोमा युवमेग ६, ७२, ५
 इंद्रासोमा वर्तयतं दिवस्परि ७, १०४, ५; अथर्व. ८, ४, ५
 इंद्रासोमा वर्तयतं दिवो ७, १०४, ४; अथर्व. ८, ४, ४
 इंद्रासोमावहिमपः ६, ७२, ३
 इंद्रासोमा वासयय ६, ७२, २
 इंद्रासोमा समघरांसं ७, १०४, २; अथर्व. ८, ४, २;
 नि. ६, ११
 इंद्रा ह वो वरुणा ४, ४१, २
 इंद्रा ह रत्नं वरुणा ४, ४१, ३
 इंद्रियाणि शतक्रतो ३, ३७, ९; अथर्व. २०, २०, २;
 ५७, ५; तै. सं. १, ६, १२, १
 इंद्रे अग्ना ननो वृद्ध ७, ९४, ४; साम. ८००
 इंद्रेण वायु सरथं सुते ३, ६०, ४
 इंद्रेण सुजा निःसृजत १०, ६२, ७
 इंद्रेण रोचना दिवो ८, १४, ९; अथर्व. २०, २८, ३; ३९, ४

इन्द्रमिहेवतातय ८, ३, ५; साम. २४९; १५८७; अथर्व. २०, ११८, ३
 इन्द्रमिहरी वहतो १, ८४, २; साम. १०३०; वा. य. ८, ३५; तै. सं. १, ४, ३८, १
 इन्द्रमिहमहीनां ८, ६, ४४
 इन्द्रमिवेहुभये ४, ३९, ५
 इन्द्रमीशानमोजसामि १, ११, ८; साम. १२५२
 इन्द्रमुक्थानि वायुधुः ८, ६, ३५
 इन्द्र मृक मलं ६, ४७, १०
 इन्द्रमेव धिपणा ६, १९, २
 इन्द्र परेऽवरे ४, २५, ८
 इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना ८, ७६, ६
 इन्द्रं प्रातर्हवामह १, १६, ३
 इन्द्रं मतिर्हद आ ३, ३९, १
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः १, १६४, ४६; अथर्व. ९, १०, २८; नि. ७, १८
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमृतये १, १०६, १
 इन्द्र य उ तु ते अस्ति ८, ८१, ८
 इन्द्र यथा हस्ति ते ८, २४, ९
 इन्द्र यस्ते नवीयसीं ८, ९५, ५; साम. ८८४
 इन्द्र वाजेषु नोऽव १, ७, ४; साम. ५९८; ७९८; अथर्व. २०, ७०, १०; तै. ब्रा. १, ५, ८, २
 इन्द्रवायू अयं सुतः ४, ४६, ६
 इन्द्रवायू इमे सुता १, २, ४; वा. य. ७, ८; ३३, ५६; तै. सं. १, ४, ४, १
 इन्द्रवायू बृहस्पति सुहवेह १०, १४१, ४; अथर्व. ३, २०, ६; वा. य. ३३, ८६
 इन्द्रवायू बृहस्पति मित्राग्निम् १, १४, ३; वा. य. ३३, ४५
 इन्द्रवायू मनोजुवा १, २३, ३
 इन्द्र शविष्ठ सत्पते ८, १३, १२
 इन्द्र शुद्धो न आ गहि ८, ९५, ८; साम. १४०३
 इन्द्र शुद्धो हि नो रयि ८, ९५, ९; साम. १४०४
 इन्द्र मृळयातिनः २, ४१, ११; अथर्व. २०, २०, ६; ५७, ९
 इन्द्रश्च वायवेपां सुतानां ५, ५१, ६
 इन्द्रश्च वायवेपां सोमानां ४, ४७, २; साम. १६२९
 इन्द्रश्च सोमं पिवतं ४, ५०, १०; अथर्व. २०, १३, १
 इन्द्रश्चिद्धातदन्नवीच ८, ३३, १७
 इन्द्र श्रुधि सु मे हवं ८, ८२, ६
 इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि २, २१, ६
 इन्द्र सोमं सोमपते ३, ३२, १
 इन्द्र सोममिमं पिव १०, २४, १

इन्द्र सोमं पिव ऋतुना १, १५, १
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तव ३, ४०, ४; अथर्व. २०, १३, १
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् ३, ४२, ५; अथर्व. २०, १३, १
 इन्द्रस्तुजो वर्हणा आ ३, ३४, ५; अथर्व. २०, १३, १
 इन्द्रस्ते सोम सुतस्य ९, १०९, २; साम. १३६९
 इन्द्र स्यात्तर्हरीणां ८, २४, १७; साम. १६८५; अथर्व. २०, ६४, ५
 इन्द्रः स्पृकृत वृत्रहा ८, ६१, १५
 इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ३, ३२, ८
 इन्द्रस्य कृतीरिपिता १०, १०८, २
 इन्द्रस्य तु वीर्याणि प्रवोचं १, ३२, १; साम. ६१२; अथर्व. २, ५, ५; तै. ब्रा. २, ५, ४, १; नि. ७, ९
 इन्द्रस्य तु सुकृतं दैव्यं १०, १००, ६
 इन्द्रस्य वज्र आयसो निमि ८, ९६, ३
 इन्द्रस्य वज्रो मरुतां ६, ४७, २८; अथर्व. ६, १२५, ३; वा. य. २९, ५४; तै. सं. ४, ६, ६, ६
 इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १०, १०३, ९; साम. १८५७; अथर्व. १९, १३, १०; वा. य. १७, ४१; तै. सं. ४, ६, ४, १
 इन्द्रस्य सद्यमृभवः ३, ६०, ३
 इन्द्रस्य सोम प्रवमानं ९, ७६, ३; साम. १२३०
 इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो ९, ८, ३; साम. ११८०
 इन्द्रस्य सोम राधसे ९, ६०, ४
 इन्द्रस्य हार्दिं सोमधानं ९, १०८, १६
 इन्द्रस्यांगिरसां चेतौ १, ६२, ३
 इन्द्रस्यात्र तविपीभ्यः १०, ११३, ६
 इन्द्रस्येव रातिमा १०, १७८, २
 इन्द्राकुत्सा वहमाना रथेन ५, ३१, ९
 इन्द्रा को वां वरुणा ४, ४१, १
 इन्द्राग्नी अपसस्पर्धुप ३, १२, ७; साम. १५७७; १६९४
 इन्द्राग्नी अपादियं ६, ५९, ६; साम. २८१; वा. य. ३३, ९३
 इन्द्राग्नी अवसागतं ७, २४, ७
 इन्द्राग्नी आगतं सुतं ३, १२, १; साम. ६६९; वा. य. ७, ३१; तै. सं. १, ४, १५, १
 इन्द्राग्नी आहि तन्वते ६, ५९, ७
 इन्द्राग्नी उक्थवाहसा ६, ५९, १०
 इन्द्राग्नी को अस्य वां ६, ५९, ५
 इन्द्राग्नी जरितुः सचा ३, १२, २; साम. ६७०
 इन्द्राग्नी तर्पति माघा ६, ५९, ८
 इन्द्राग्नी तविपाणि वां ३, १२, ८; साम. १५७८; १६९५
 इन्द्राग्नी नवति पुरो ३, १२, ६; साम. १५७६; १७०४; तै. सं. १, १, १४, १

इमं त्रितो भूर्यविंदव १०, ४६, ३
 इमं नराः पर्वतास्तुभ्यमापः ३, ३५, ८
 इमं नरो मरुतः सश्वता ७, १८, २५
 इमं नरो मरुतः सश्वता वृधं ३, १६, २
 इमं नु मायिनं हुव ८, ७६, १
 इमं नु सोममंतितो १, १७९, ५; नि. ६, ४
 इमं नो अग्न उप यज्ञं १०, १२४, १
 इमं नो अग्ने अध्वरं होतः ६, ५२, १२
 इमं नो अग्ने अध्वरं उपस्व ७, ४२, ५
 इमं नो यज्ञममृतेषु ३, २१, १; तै. ब्रा. ३, ६, ७, १
 इममग्ने चमसं मा वि १०, १६, ८; अथर्व. १८, ३, ५३;
 तै. आ. ६, १, ४
 इममंजस्पासुभये १०, ९२, २
 इममिंद्र गवाशिरं ३, ४२, ७; अथर्व. २०, २४, ७
 इममिंद्र सुतं पिब १, ८४, ४; साम. ३४४; ९४९
 इममिंद्रो अदीधरत् १०, १७३, ३; अथर्व. ६, ८७, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, २, ९
 इमसु त्वमथर्ववद् ६, १५, १७
 इमसू पु त्वमस्माकं १, २७, ४; साम. २८; १४९७;
 तै. आ. ४, ११, ८
 इमसू पु वो अतिथि ६, १५, १
 इमं विनामिं सुकृतं ते १०, ४४, ९; अथर्व. २०, ९४, ९
 इमं महे विदध्याय ३, ५४, १
 इमं मे गंगे १०, ७५, ५; तै. ब्रा. १०, १, १३; नि. ९, २६
 इमं मे वरुण धुधि १, २५, १९; साम. १५८५; वा. य.
 २१, १; तै. ब्रा. २, १, ११, ६
 इमं मे सोममश्विना ८, ८५, २
 इमा अग्ने मतयस्तुभ्यं १०, ७, २
 इमा अभि प्र णोनुमो ८, ६, ७
 इमा अस्मै मतयो वाचो १०, ९१, १२
 इमा अत्य प्रतृतयः ८, १३, २९
 इमा इंद्रं वरुणं मे ४, ४१, ९
 इमा उ त्वा पस्पृधाना ७, १८, ३
 इमा उ त्वा पुरतमस्य ६, २१, १
 इमा उ त्वा पुरसाक ६, २१, १०
 इमा उ त्वा पुरुवसो ८, ३, ३; साम. २५०; १६०७;
 अथर्व. २०, १०४, १; वा. य. ३३, ८१
 इमा उ त्वा द्यतक्रतो ६, ४५, २५; साम. १४६
 इमा उ त्वा सुवेसुते ६, ४५, २८
 इमा उ वः सुदानवो ८, ७, १९
 इमा उ वां दिविद्वयः ७, ७४, १; साम. ३०४; ७५३
 इमा उ वां भृमयो मन्यमा ३, ६२, १; नि. ५, ५

इमां वा मित्रावरुणा ७, ३६, २
 इमां सुपुण्यां धियं ८, ६, ४३
 इमां गावः सरमेयाः १०, १०८, ५
 इमा गिर आदित्येभ्यो २, २७, १; नि. १२, ३६
 इमा गिरः सवितारं ७, ४५, ४
 इमां खनाभ्योपधि १०, १४५, १; अथर्व. ३, १८, १
 इमां गायत्रवर्तनि ८, ३८, ६
 इमा जुपेधां सवना ८, ३८, ५
 इमा जुहाना युष्मदावनो ७, ९५, ५; तै. ब्रा. २, ४, ६, १
 इमां च नः पृथिवीं ३, ५५, २१
 इमा ते वाजित्व माजैना १.१६३, ५; वा. य. २९, १६;
 तै. सं. ४, ६, ७, २
 इमा धाना घृतस्तुवो १, १६, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १०
 इमा नारीरविधवाः १०, १८, ७; अथर्व. १२, २, ३१;
 १८, ३, ५७; तै. आ. ६, १०, २
 इमानि त्रीणि विष्टपा ८, ९१, ५
 इमानि वां भागधेयानि ८, ५९, १
 इमा नु कं भुवना १०, १५७, १; साम. ४५२; १११०
 अथर्व. २०, ६३, १; १२४, ४; वा. य. २५, ४६;
 तै. आ. १, २७, १
 इमां त इंद्र सुष्टुति ८, १२, ३१
 इमां ते धियं प्र भरे महोमहीम् १, १०२, १; वा. य. ३३, २९;
 तै. ब्रा. २, ७, १३, ४
 इमां ते वाचं वसूयंत भायवो १, १३०, ६
 इमां त्वमिंद्र मीद्वः १०, ८५, ४५
 इमां धियं शिक्षमाणस्य देव ८, ४२, ३; तै. सं. १, २, २, २
 इमां धियं सप्तरीर्णाम् १०, ६७, १; अथर्व. २०, ९१, १
 इमा ग्रस बृहद्विवो १०, १२०, ८; अथर्व. ५, २, ८;
 २०, १०७, ११
 इमा ग्रस ग्रसवाहः ३, ४१, ३; अथर्व. २०, २३, ३
 तै. ब्रा. २, ४, ६, २; नि. ४, १९
 इमा ग्रस सरस्वति २, ४१, १८
 इमा ग्रसाणि वर्धना ५, ७३, १०
 इमा ग्रसेंद्र तुभ्यं दासि १०, १४८, ४
 इमानग्ने शरणि मीमृषः १, ३१, १६; अथर्व. ३, १५, ४;
 नि. ६, २०
 इमा नु पु सोमसुतिनुप नः ७, ९३, ६
 इमाम् नु कवितमस्य ५, ८५, ६; नि. ६, १३
 इमाम् पु प्रभृति सातये धाः ३, ३६, १
 इमाम् त्वासुरस्य ५, ८५, ५
 इमां प्रजाप सुष्टुति १०, ९१, १३

इन्द्रेण सं हि दक्षसे १, ६, ७; साम. ८५०; अथर्व. २०, ४०, १;
 ७०, ३; नि. ४, १२
 इन्द्रेणैते नृत्सवो ७, १८, १५; नि. ६, ६; ७, २
 इन्द्रे भुजं दाशमानासः १०, ९२, ७
 इन्द्रे विश्वानि वीर्या ८, ६३, ६
 इन्द्रेपिते प्रसवं भिक्षमाणे ३, ३३, २
 इन्द्रेहि मत्स्यंधसो १, ९, १; साम. १८०; अथर्व. २०, ७१, ७;
 वा. य. ३३, २५
 इन्द्रो अंग महद्भय २, ४१, १०; साम. २००; अथर्व.
 २०, २०, ५; ५७, ८
 इन्द्रो अश्रायि सुष्यो निरेके १, ५१, १४; नि. ६, ३१
 इन्द्रो अस्मां अरदद्वज्राहुः ३, ३३, ६; नि. २, २६
 इन्द्रो अस्मे सुमना अस्तु १०, १००, ४
 इन्द्रोतिभिर्वहुलाभिर्नो ३, ५३, २१; अथर्व. ७, ३१, १
 इन्द्रो दधीचो अस्थभिः १, ८४, १३; साम. १७९; ९१३;
 अथर्व. २०, ४१, १; तै. ब्रा. १, ५, ८, १
 इन्द्रो दिव इन्द्र इंदो १०, ८९, १०; नि. ७, २
 इन्द्रो दिवः प्रतिमानं १०, १११, ५
 इन्द्रो दीर्घाय चक्षसे १, ७, ३; साम. ७९९; अथर्व.
 २०, ३८, ६; ४७, ६; ७०, ९; तै. ब्रा. १, ५, ८, २
 इन्द्रो न यो महा कर्माणि ९, ८८, ४
 इन्द्रो नेदिष्ठमवसा ६, ५२, ६
 इन्द्रो ब्रह्मं क्रपिः ८, १६, ७
 इन्द्रो मदाय वावृधे १, ८१, १; साम. ४११; १००२;
 अथर्व. २०, ५६, १
 इन्द्रो मधु संभृतमुस्त्रियायां ३, ३९, ६
 इन्द्रो महां सिंधुमाशया २, ११, ९
 इन्द्रो महा महतो १०, ६७, १२; अथर्व. २०, ९१, १२
 इन्द्रो महा महतो १०, १११, ४
 इन्द्रो महा रोदसी पप्रथच्छव ८, ३, ६; साम. १५८८; अथर्व.
 २०, ११८, ४
 इन्द्रो यज्वने पृणते ६, २८, २; अथर्व. ४, २१, २; तै. ब्रा.
 २, ८, ८, ११
 इन्द्रो यातुनामभवत्पराश ७, १०४, २१; अथर्व. ८, ४, २१;
 नि. ३, २०, ६, ३०
 इन्द्रो यातो वसितस्य राजा १, ३२, १५; तै. ब्रा. २, ८, ४, ३
 इन्द्रो रथाय प्रवतं कृणोति ५, ३१, १
 इन्द्रो राजा जगतः ७, २७, ३; अथर्व. १९, ५, १; तै. ब्रा.
 २, ८, ५, ८
 इन्द्रो वलं रक्षितारं १०, ६७, ६; अथर्व. २०, ९१, ६
 इन्द्रो वसुभिः परि पातु १०, ६६, ३

इन्द्रो वा घेदियन्मघं ८, २१, १७
 इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य ६, ३७, ५
 इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः ३, ५४, १५
 इन्द्रो नृप्रमवृणोच्छर्धनीतिः ३, ३४, ३; अथर्व. २०, ११, ३;
 वा. य. ३३, २६
 इन्द्रो वृत्रस्य तविर्षी १, ८०, १०
 इन्द्रो वृत्रस्य द्यौधतः १, ८०, ५
 इन्द्रो हरी युयुजे अश्विना रथं १, १६१, ६
 इन्द्रो हर्यतमर्जुनं ३, ४४, ५
 इन्द्रो न्वभिर्धनुभिः २, ३४, ५
 इन्द्रो नो अग्निं वनवत् २, २५, १; तै. ब्रा. २, ८, ५, २
 इन्द्रो राजा समर्थो ७, ८, १; साम. ७०
 इम आ यातमिद्वः १, १३७, २
 इम इन्द्र भरतस्य ३, ५३, २४
 इम इन्द्राय सुनिवरे ७, ३२, ४; साम. २९३
 इम उ त्वा पुरुशाक ६, २१, १०
 इम उ त्वा वि चक्षते ८, ४५, १६; साम. १३६
 इमं यज्ञं सहसावन् ३, १, २२
 इमं यज्ञं चनो धा ६, १०, ६
 इमं यज्ञं त्वमस्माकं ४, २०, ३
 इमं यज्ञमिदं वचो १०, १५०, २
 इमं यज्ञमिदं वचो १, ९१, १०
 इमं यम प्रस्तरमा हि १०, १४, ४; अथर्व. १८, १, ६०;
 तै. सं. २, ६, १२, ६
 इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः १, १६४, ३; अथर्व. ९, १, ३
 इमं विधंतो अपां सधस्थे द्विता २, ४, २
 इमं विधंतो अपां सधस्थे पशुं १०, ४६, २
 इमं स्तोमं रोदसी ३, ५४, १०
 इमं स्तोमं सक्रतवो २, २७, २
 इमं स्तोममभिये ८, १२, ४
 इमं स्तोममर्हते जातवेदसे १, ९४, १; साम. ६६; १०६४;
 अथर्व. २०, १३, ३
 इमं स्वसौ हृद आ सु तष्ट २, ३५, २
 इमं कामं मंदया गोभिरश्वैः ३, ३०, २०; ३, ५०, ४;
 तै. ब्रा. २, ५, ४, १
 इमं वा वीरो अमृतं ८, २३, १९
 इमं च नो गवेपणं ६, ५६, ५
 इमं जीवेभ्यः परिधिं १०, १८, ४; अथर्व. १२, २, २३;
 वा. य. ३५, १५; तै. ब्रा. ३, ७, ११, ३; तै. आ. ६, १०, २
 इमं जुषस्व गिर्वेणः ८, १२, ५
 इमं तं पश्य वृषभस्य १०, १०२, ९; नि. ९, २४

इमं त्रितो भूर्यविद्वत् १०, ४६, ३
 इमं नराः पर्वतास्तुभ्यमापः ३, ३५, ८
 इमं नरो मरुतः सश्वता ७, १८, २५
 इमं नरो मरुतः सश्वता वृधं ३, १६, २
 इमं नु मायिनं हुव ८, ७६, १
 इमं नु सोममंतितो १, १७९, ५; नि. ६, ४
 इमं नो भस्म उप यज्ञं १०, १२४, १
 इमं नो भस्मे अध्वरं होतः ६, ५२, १२
 इमं नो भस्मे अध्वरं उपस्व ७, ४२, ५
 इमं नो यज्ञमसृतेषु ३, २१, १; तै. ब्रा. ३, ६, ७, १
 इमममे चमसं मा वि १०, १६, ८; अधर्व. १८, ३, ५३;
 तै. आ. ६, १, ४
 इममंजस्पासुभये १०, ९२, २
 इममिन्द्र गवाशिरं ३, ४२, ७; अधर्व. २०, २४, ७
 इममिन्द्र सुतं पिब १, ८४, ४; साम. ३४४; ९४९
 इममिन्द्रो अदीधरत् १०, १७३, ३; अधर्व. ६, ८७, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, २, ९
 इमसु स्यमयवैवद् ६, १५, १७
 इमसु पु स्वमस्माकं १, २७, ४; साम. २८; १४९७;
 तै. आ. ४, ११, ८
 इमसु पु वो अगिथिं ६, १५, १
 इमं विभर्ति सुकृतं ते १०, ४४, ९; अधर्व. २०, ९४, ९
 इमं मदे विदध्याय ३, ५४, १
 इमं मे गंगे १०, ७५, ५; तै. आ. १०, १, १३; नि. ९, २६
 इमं मे वरुण भुधि १, २५, १९; साम. १५८५; वा. य.
 २१, १; तै. ब्रा. २, १, ११, ६
 इमं मे स्तोममश्विना ८, ८५, २
 इमा भस्मे मतयस्तुभ्यं १०, ७, २
 इमा अग्निं प्र णोनुमो ८, ६, ७
 इमा अस्मै मतयो घाचो १०, ९१, १२
 इमा अस्व प्रतर्तयः ८, १३, २९
 इमा इन्द्रं वरुणं मे ४, ४१, ९
 इमा उ त्वा पस्वधाना ७, १८, ३
 इमा उ त्वा पुरवमस्य ६, २१, १
 इमा उ त्वा पुरस्ताक ६, २१, १०
 इमा उ त्वा पुरुवसो ८, ३, ३; साम. २५०; १३०७;
 अधर्व. २०, १०४, १; वा. य. ३३, ८१
 इमा उ त्वा वातक्रतो ६, ४५, २५; साम. १४६
 इमा उ त्वा सुतेसुते ६, ४५, २८
 इमा उ या सुदानवो ८, ७, १९
 इमा उ वां दिविष्टयः ७, ७४, १; साम. ३०४; ७५३
 इमा उ वां शुनयो मरुता ३, ६२, १; नि. ५, ५

इमां वा मित्रावरुणा ७, ३६, २
 इमां सुपुण्यां धियं ८, ६, ४३
 इमां गावः सरमेयाः १०, १०८, ५
 इमा गिर आदित्येभ्यो २, २७, १; नि. १२, ३६
 इमा गिरः सवितारं ७, ४५, ४
 इमां सनाम्नोपधिं १०, १४५, १; अधर्व. ३, १८, १
 इमां गायत्रवर्तनिं ८, ३८, ६
 इमा जुषेधां सवना ८, ३८, ५
 इमा जुहाना युष्मदावनो ७, ९५, ५; तै. ब्रा. २, ४, ६, १
 इमां च नः पृथिवीं ३, ५५, २१
 इमा ते वाजिज्ञव मार्जनानि १, १६३, ५; वा. य. २९, १६;
 तै. सं. ४, ६, ७, २
 इमा धाना घृतस्तुवो १, १६, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १०
 इमा नारीरविधवाः १०, १८, ७; अधर्व. १२, २, ३१;
 १८, ३, ५७; तै. आ. ६, १०, २
 इमानि घ्रीणि विष्टया ८, ९१, ५
 इमानि वां भागधेयानि ८, ५९, १
 इमा नु कं भुवना १०, १५७, १; साम. ४५२; १११०
 अधर्व. २०, ६३, १; १२४, ४; वा. य. २५, ४६;
 तै. आ. १, २७, १
 इमां त इन्द्र सुष्टुतिं ८, १२, ३१
 इमां ते धियं प्र भरे महोमहोम् १, १०२, १; वा. य. ३३, २९;
 तै. ब्रा. २, ७, १३, ४
 इमां ते वाचं वसुधंत आययो १, १३०, ६
 इमां त्वमिन्द्र मीद्वः १०, ८५, ४५
 इमां धियं शिक्षमाणस्य देव ८, ४२, ३; तै. सं. १, २, २, २
 इमां धियं सप्तनीर्णां १०, ६७, १; अधर्व. २०, ९१, १
 इमा मरुतं वृहद्विो १०, १२०, ८; अधर्व. ५, २, ८;
 २०, १०७, ११
 इमा मरुतं मरुताहः ३, ४१, ३; अधर्व. २०, २३, ३
 तै. ब्रा. २, ४, ६, २; नि. ४, १९
 इमा मरुतं सास्वति २, ४१, १८
 इमा मरुतानि वधेना ५, ७३, १०
 इमा मरुतं तुभ्यं शोमि १०, १४८, ४
 इमानमे वारिणि मील्यः १, ३१, १६; अधर्व. ३, १५, ४;
 नि. ६, २०
 इमा नु पु सोमसुमिस्तु २: ७, ९३, ६
 इमान् नु कश्चिदमस्य ५, ८५, ३; नि. ६, १३
 इमान् नु प्रवृत्तिं माग्दे धाः ३, ३३, १
 इमान् स्वास्तुस्य ५, ८५, ५
 इमां प्रमथ्य सुहृतिं १०, ९१, १३

इमां म इन्द्र सुष्टुति ८, ६, ३२
 इमां मे अग्ने सामिधं जुषस्व १०, ७०, १
 इमां मे अग्ने सामिधमिमां २, ६, १
 इमां मे मरुतो गिरं ८, ७, ९
 इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने १, ११४, १; वा. य. १६, ४८;
 तै. सं. ४, ५, १०, १
 इमा रुद्राय स्थिरधन्वने ७, ४६, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, ८;
 नि. १०, ६
 इमान् इन्द्र पृथ्वी ८, ६, १९; साम. १८७
 इमे चित्तव मन्यवे १, ८०, ११
 इमे चेतारो अनृतस्य भूरे ७, ६०, ५
 इमे जीवा वि मृतेः १०, १८, ३; अथर्व. १२, २, २२; तै. भा.
 ६, १०, २
 इमे न इन्द्र ते वयं पुरपुत १, ५७, ४; साम. ३७३;
 अथर्व. २०, १५, ४
 इमे न इन्द्र गोमाः ८, २, १०
 इमे युग्म मरुतो ७, ५३, १९; तै. ब्रा. २, ८, ५, ६
 इमे दिवो अनिमिषा ७, ६०, ७; नि. ६, २०
 इमे नगो वृषहन्तु ७, १, १०
 इमे भोजा अगिरमो ३, ५३, ७
 इमे मा दीना यजम उरुध्रवः ८, ४८, ५
 इमे मिषो वरुणो दृढभाषो ७, ६०, ६
 इमे यामासम्भ्वदिगभूवन् ५, ३, १२
 इमे ये ते मृ वायो याज्ञाजमः १, १३५, ९
 इमे ये नारो न परः १०, ७१, ९
 इमे रथ विष्मरयो ७, ५३, २०
 इमे वा गोमा आम्ना मुता १, १३५, ६
 इमे विप्रस्य वेधयो ८, ४३, १
 इमे गोमास इन्द्रयः १, १६, ६
 इमे दि ते कास्यो वायुशुभि ८, ३, १८
 इमे दि ते वृषहन्त ७, ३०, २; साम. १६७६
 इमे अग्ने वीर्यमग्नि ७, १, १८; तै. सं. ४, ३, १३, ६
 इमे देवी आरुमाता युर्वत ७, ४०, २; तै. सं. १, ८, २२, ५
 इमे वा दीव्यदिमी ८, १०१, १३
 इमे वामस्य जन्मव ७, ९४, १; साम. ९१६
 इमे वामदे श्वयुक्ते १०, ३०, ३
 इमे वा वृषहन्त मृष्टिः ७, ९७, ९
 इमे विमृष्टिमेत आ १०, १००, ७; तै. ब्रा. २, ८, ९, ६
 इमे वेदि गोमेत १, १६६, ३०; अथर्व. ९, १०, १४;
 वा. य. २३, ६०
 इमे वृष्टिनिमित्तम ३, ६१, २; तै. ब्रा. २, ८, ६, ८; नि. ६, २०

इयं सा भूया उपसामिव क्षाः १०, ३१, ५
 इयं सा वो अस्मे द्यौधितिः १, १८६, ११
 इयत्तकः कुपुम्भकः १, १९१, १५
 इयत्तिका शकुतिका १, १९१, ११
 इयं त इन्द्र गिर्वणो ८, १३, ४
 इयं त ऋषियावती ८, १२, १०
 इयं ते नग्यसी मतिः ८, ७४, ७
 इयं ते पूषन्ना घृणे ३, ६२, ७
 इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां ७, ६०, १२; ६१, ७
 इयं न उक्ता प्रथमासु १०, ३५, ४
 इयमवदाद्रभसं ६, ६१, १
 इयमिन्द्रं वरुणमष्टमे गीः ७, ८४, ५; ८५, ५
 इयसु ते अनुष्टुतिः ८, ६३, ८
 इयमेपा मृतानाम् १०, ७४, ३
 इयं मद्रां प्र स्तुणीते ६, ६७, २
 इयं मनीषा इयमग्निना गीः ७, ७०, ७, ७१, ६
 इयं मनीषा वृहती वृहंतः ७, ९९, ६
 इयं मे नाभिरिह मे १०, ६१, १२
 इरज्यशो प्रथमस्य १०, १४०, ४; साम. १८१९
 वा. य. १२, १०९; तै. सं. ४, २, ७, १
 इरावती धेनुमती ७, ९९, ३; वा. य. ५, १६; तै. सं.
 १, २, १३, १; तै. भा. १, ८, १
 इरावतीवरुण धेनवो वा ५, ६९, २
 इरं तोकाय नो दधत् ९, ६५, २१; साम. ९९१
 इयं हुहन्सुदुर्वा १०, १२९, ६
 इयमूर्तं च पित्र्यम ९, ६३, २
 इयमूर्तमभ्यपो ९, ९४, ५
 इयमूर्तं पयमान ९, ८६, ३५
 इया मंदस्माद् ते ८, ८२, ३
 इयिरिण ने मनमा मुनस्य ८, ४८, ७; नि. ४, ७
 इयुने भन्वन्प्रति ९, ६९, १
 इयुने त्रिय इयुधेः १०, ९५, ३
 इये पयस्य धारया ९, ६४, १३; साम. ५०५; ८४१
 इष्टनारिसध्वस्य १०, १४०, ५; साम. १८७०; वा. य.
 १३, ११०; तै. सं. ४, २, ७, ३
 इष्टनारिसनिष्ठने मद्रहन् ८, ९९, ८
 इष्टनाश्वसवने १०, १०१, ६; तै. सं. ४, २, ५, ५
 इष्टनिनाम वो माता १०, ९७, ९; वा. य. १०, ८३;
 तै. सं. ४, २, ६, ७
 इष्टा होवा अगृध्र ८, ५३, ४३; साम. १०१
 इष्टावा अगृध्र ९, ९९, १०

उक्षा महौ अभि ववक्ष पुने १, १४६, २
 उक्षा मिमाति प्रति ९, ६९, ४; साम. १३७२
 उक्षा समुद्रो अरुपः ५, ४७, ३; वा. य. १७, ६०; तै. सं. ४, ६, ३, ३
 उक्षेव यूथा परियन् ९, ७१, ९
 उक्ष्णो हि मे पंच दश १०, ८६, १४; अथर्व. २०, १२६, १४
 उग्रं युयुज्म पृतनासु सास ८, ६१, १२
 उग्रं व धोजः स्थिरा ७, ५६, ७
 उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम ८, ४२, ६
 उग्रबाहुर्भक्ष कृत्वा पुरंदर ८, ६१, १०
 उग्रस्तुरापाळभि भूत्योजा ३, ४८, ४
 उग्रा इव प्रवहंतः समा यमुः १०, ९४, ६
 उग्रा विघनिता मृध ६, ६०, ५; साम. ८५४; वा. य. ३३, ६१
 उग्रा संता हवामह १, २१, ४
 उग्रेष्व शूर इन्तु २, ११, १७
 उग्रो जज्ञे वीर्याय ७, २०, १
 उग्रो वां ककुहो ययिः ५, ७३, ७
 उच्ये घपुपि यः स्वराद् ८, ४६, २८
 उक्षा ते जातमंधसो ९, ६१, १०; साम. ४६७; ६७२; वा. य. २६, १६
 उक्षा दिवि दक्षिणावंतो १०, १०७, २
 उच्छिष्टं चम्बोर्भर १, २८, ९
 उच्छुष्मा ओषधीनां १०, ९७, ८; वा. य. १२, ८२; तै. सं. ४, २, ६, ३
 उच्छोचिपा सहसस्पृज ३, १८, ४
 उच्छ्रयस्त्र वनस्पते ३, ८, ३; तै. ब्रा. ३, ६, १, १
 उच्छ्रयंचमाना पृथिवी १०, १८, १२; अथर्व. १८, ३, ५१; तै. आ. ६, ७, १
 उच्छ्रवंचस्त्र पृथिवि १०, १८, ११; अथर्व. १८, ३, ५०; तै. आ. ६, ७, १
 उच्छ्रंती या कृणोति मेहना ७, ८१, ४
 उच्छ्रंतीरघ चितयंत ४, ५१, ३
 उच्छ्रंत्यां मे यजता ५, ६४, ७
 उच्छ्रन्नुपसः सुदिना अरिषाः ७, ९०, ४
 उच्छ्रा दिवो दुहितः ६, ६५, ६
 उज्जातमिद्र ते शव ८, ६२, १०
 उजायतां परमुः १०, ४३, ९; अथर्व. २०, १७, २
 उत ऋतुमिर्ऋतुपाः ३, ४७, ३
 उत कण्वं नृपदः १०, ३१, ११
 उत गाव इवादेवि १०, १४६, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ६
 उत मा अभिरचर ४, ९, ४

उत मा व्यंतु देवपत्नीः ५, ४६, ८; अथर्व. ७, ४९, २; तै. ब्रा. ३, ५, १२, १; नि. १२, ४६
 उत वा नेमो अस्तुतः ५, ६१, ८
 उत वा स रथीतमः ६, ५६, २
 उत ते सुष्टुता हरी ८, १३, २३
 उत त्वं वीरं धनसामृजीयिणं ८, ८६, ४
 उत त्वं चमसं नवं १, २०, ६
 उत त्वदा स्वभ्यं ८, ६, २४; तै. ब्रा. २, ७, १३, २
 उत त्वद्वां जुरते ७, ६८, ६
 उत त्वस्रो माहंतं शार्ध ५, ४६, ५
 उत त्वं पुत्रमग्रुवः ४, ३०, १६
 उत त्वं भुज्युमश्विना सखा ७, ६८, ७
 उत त्या तुर्वशायद् ४, ३०, १७
 उत त्या दैन्या भिपजा ८, १८, ८; तै. ब्रा. ३, ७, १०, ५
 उत त्या मे यदासाश्चतनार्यं १, १२२, ४; नि. ६, २१
 उत त्या मे रौद्रावचिमन्ता १०, ६१, १५
 उत त्या मे हवमा जग्म्यातं ६, ५०, १०
 उत त्या यजता हरी ४, १५, ८
 उत त्या सद्य भार्या ४, ३०, १८
 उत त्या हरितो दश २, ६३, ९; साम. १२१८
 उत त्वे देवी सुभगे २, ३१, ५
 उत त्वे नः पर्वतासः सुनास ५, ४६, ६
 उत त्वे नो मरुतो ७, ३६, ७
 उत त्वे मा घ्न्यस्य जुष्टाः ५, ३३, १०
 उत त्वे मा पौरुक्षस्य सुरेः ५, ३३, ८
 उत त्वे मा मारुताश्च ५, ३३, ९
 उत त्वं सख्ये स्थिरपीतं १०, ७१, ५; नि. १, ८, १०
 उत त्वं सूनो सहसो ६, ५०, २
 उत त्वः पदपन्न ददर्श १, ७१, ४; नि. १, ८, ११
 उत त्वं मघवश्च्युत ८, ४५, ६
 उत त्वाग्ने मम स्तुतो ८, ४३, १७
 उत त्वा धीतयो मम ८, ४४, २०
 उत त्वा नमसा वयं ८, ४३, १०
 उत त्वा वधिरं वयं ८, ४५, १७
 उत त्वा भृगुवच्युते ८, ४३, १३
 उत त्वा मदिते महि ८, ६७, १०
 उत त्वा मरुणं वयं ९, ४५, ३
 उत त्वा स्त्री दासीयमी ५, ६१, ६
 उत दासं कौलितरं ४, ३०, १४
 उत दासस्य वधिनः ४, ३०, १५
 उत दाया परित्रिये १०, ६२, २

[illegible]

उत स्मिन् वस्त्रमर्थि नता ४, ३८, ५; नि. ४, २४
 उत स्य देवः सविता ६, ५०, १३
 उत स्य देवो भुवनस्य २, ३१, ४
 उत स्य न द्वंद्वो विश्व २, ३१, ३
 उत स्य न उतिजामुर्विया १०, ९२, १२
 उत स्य वाजी क्षिपणिं ४, ४०, ४; वा. य. ९, १४; तै. सं.
 १, ७, ८, ३; नि. २, २८
 उत स्य वाजी सहुरिर्शता ४, ३८, ७
 उत स्य वाज्यरूपः ५, ५६, ७
 उत स्या नः सरस्वती घोरा ६, ६१, ७
 उत स्या नः सरस्वती जुषाणोप ७, ९५, ४
 उत स्या नो दिवा ८, १८, ७; साम. १०२; तै. मा.
 ३, ७, १०, ४
 उत स्या वां रशतो वप्ससो १, १८१, ८
 उत स्या वां मधुमन्मक्षिकार १, ११९, ९
 उत स्या श्वेतयावरी ८, २६, १८
 उत स्वया तन्वा ३ सं वदे तत् ७, ८६, २
 उत स्वराजे अदितिः स्तोमं ८, १२, १४
 उत स्वराजो अदितिः ७, ६६, ६; साम. १३५३
 उत स्वस्य शरायः ९, ७२, ३
 उत स्वानासो दिवि ५, २, १०; तै. सं. १, २, १४, ७
 उतादः परुषे गवि ६, ५६, ३; नि. २, ६
 उताभये पुरुहूत श्रवोभिः ३, ३०, ५; नि. ६, १, ७, ६
 उतायातं संगवे प्रातः ५, ७६, ३; साम. १७५४
 उतालब्धं स्पृणुहि १०, ८७, ७; अथर्व. ८, ३, ७
 उताशिष्टा अनु शृण्वन्ति २, २४, १३
 उतासि मैत्रावरुणो ७, ३३, ११; नि. ५, १४
 उताहं नक्तमुत सोम ते दिवा ९, १०७, २०; साम. ९२३
 उतेदानीं भगवन्तः ७, ४१, ४; अथर्व. ३, १६, ४; वा. य.
 ३४, ३७; तै. ब्रा. २, ८, ९, ८
 उतोशिषे प्रसवस्य ५, ८१, ५
 उतो वा ते पुरुष्या ७, २९, ४
 उतो नो अस्य कस्यचित् ५, ३८, ४
 उतो नो अस्या उपसो जुपेत १, १३१, ६; अथर्व. २०, ७२, ३
 उतो न्वस्य जोषमौ ८, ९४, ६; साम. १७८७
 उतो न्वस्य यत्पदं ८, ७२, १८
 उतो न्वस्य यन्महत् ८, ७२, ६
 उतो पतिर्य उच्यते ८, १३, ९
 उतो पितृभ्यां प्रविदामु ३, ७, ६
 उतो स महामिन्दुभिः १, २३, १५
 उतो सहस्रमर्णसं ९, ६४, २६

उतो हि वां रत्नधेवानि ७, ५३, ३
 उतो हि वां द्यात्रा संति ४, ३८, १
 उतो हि वां पूर्या आ विविद्र ३, ५४, ४
 उत्तराहसुत्तरः १०, १४५, ३; अथर्व. ३, १८, ४
 उत्तानपर्णे सुभगे १०, १४५, २; अथर्व. ३, १८, १
 उत्तानायामजनयन् २, १०, ३
 उत्तानायामव भरा ३, २९, ३; वा. य. ३४, १४
 उत्तिष्ठाव पश्यते १०, १७९, १; अथर्व. ७, ७२, १
 उत्तिष्ठ नूनमेषां ५, ५६, ५
 उत्तिष्ठन्नो जसा सह ८, ७६, १०; साम. ९८८; अथर्व.
 २०, ४२, ३; वा. य. ८, ३९; तै. सं. १, ४, ३०, १
 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते १, ४०, १; वा. य. ३४, ५६; तै. मा.
 ४, २, २
 उत्तिष्ठसि स्वाहुतो १०, ११८, २
 उत्ते बृहन्तो अर्चयः ८, ४४, ४; साम. १५४१
 उत्ते वयश्चिद्रसतेरपसन् १, १२४, १२; ६, ६४, ६
 उत्ते दातान्मघघन्तुश्च भूय १, १०२, ७
 उत्ते शुष्मा जिहतां १०, १४२, ६
 उत्ते शुष्मास ईरते ९, ५०, १; साम. १२०५
 उत्ते शुष्मासो अस्थुः ९, ५३, १; साम. १७१४
 उत्ते स्तन्नामि पृथिवीं १०, १८, १३; अथर्व. १८, ३, ५१;
 तै. मा. ६, ७, १
 उ त्वा मदंतु स्तोमाः ८, ६४, १; साम. १९४; १३५४;
 -अथर्व. २०, ९३, १
 उत्पुस्तास्य १, १९१, ८; अथर्व. ५, २३, ६
 उत्पूषणं युवामहे ६, ५७, ६
 उत्सूर्यो बृहदचीप्यश्वेत् ७, ६२, १
 उत्स वातो बहति १०, १०२, २
 उदगादयमादित्यो १, ५०, १३; तै. ब्रा. ३, ७, ६, २३
 उदग्ने तव तद् घृतात् ८, ४३, १०
 उदग्ने तिष्ठ प्रत्यावतुष्व ४, ४४, ४; वा. य. १३, १२; तै. सं.
 १, २, १४, २
 उदग्ने भारत शुमत ६, १६, ४५; साम. १३८५
 उदग्ने शुचयस्तव ८, ४४, १७; साम. १५३४; तै. सं.
 १, ३, १४, ८; ५, ५, ३; २, ४, १४, ४
 उदपप्तदसौ सूर्यः १, १९१, ९; अथर्व. ६, ५२, १
 उदपप्तन्नरुणा भानवो बृथा १, ९२, २; साम. १७५६
 उदमुतो न वयो १०, ६८, ६; अथर्व. २०, १६, १; तै. सं.
 ३, ४, ११, ३
 उदभ्राणीव स्तनयन् ६, ४४, १६
 उदसौ सूर्यो भगात् १०, १५९, १; अथर्व. १, ३९, ५

उदस्य बाहू शिथिरा ३, ५, १०
 उदस्य शुष्माङ्गानुः ७, ३४, ७
 उदस्य शोचिरस्थादाजुहा ७, १६, ३; तै. सं. ४, ४, ४, ५
 उदातैर्जिह्वे बृहद् १, ५, ५
 उदानम्कुहो दिवं ८, ६, ४८
 उदावता त्वक्षसा ६, १८, ९
 उदिता यो निदिता वेदिता ८, १०३, ११
 उदिन्वस्य रिच्यते ७, ३२, १२; अथर्व. २०, ५९, ३
 उदीरतां सुनुता उत १, १२३, ६
 उदीरतामवर उत १०, १५, १; अथर्व. १८, १, ४४;
 वा. य. १९, ४९; तै. मा. २, ६, १२, ३; नि. ११, १८
 उदीरय कवितमं ५, ४२, ३
 उदीरयथा मरुतः ५, ५५, ५; तै. सं. २, ४, ८, २
 उदीरयन्त वायुभिः ८, ७, ३
 उदीरय पितरा १०, ११, ६; अथर्व. १८, १, २३; नि. ३, १६
 उदीरायामृतायते ८, ७३, १
 उदीरध्वं जिवो अनुः १, ११३, १६
 उदीर्ष्व नार्यभि १०, १८, ८; अथर्व. १८, २, २; तै. मा. ६, १, ३
 उदीर्ष्वान्तः पतिपती १०, ८५, २१; अथर्व. १४, २, ३३
 उदीर्ष्वान्तो विश्वावसो १०, ८२, २२; अथर्व. १४, २, ३३;
 मा. मा. १४, ९, ४, १८
 उद्योतिरमृतं ७, ७६, १; नि. ११, १०
 उद्युतिष्ठ सवितः धुधि ७, ३८, २
 उद्युतिष्ठ स्वधावर ८, २३, ५; वा. य. ११, ४१; तै. सं.
 ४, १, ४, १
 उद्युतं वरुण १, २४, १५; अथर्व. ७, ८२, ३; १८, ४, ६९;
 वा. य. १२, १२; तै. सं. १, ५, ११, ३; ४, २, १, ३;
 नि. २, १३
 उद्युतं सुमुग्धि नो १, २५, २१; तै. मा. २, ४, २, ६
 उद्युतधुर्मही ६, ५१, १
 उद्युतवेदसं १, ५०, १; साम. ३१; अथर्व. १३, २, १६;
 १०, ४७, १३; वा. य. ७, ४१, ८, ६१, ३३, ३१;
 तै. सं. १, २, ८, २; ४, ४३, १; नि. १२, १५
 उद्युतं वरुणः ७, ६६, १४
 उद्युतमव ८, ७, ७
 उद्युतमा गिरा ८, ३, १५; साम. २५१; १३३३;
 उद्युतं २०, १०, १, ५९, १
 उद्युतं गिरा १, ३७, १०; साम. ३२१
 उद्युतं ७, ३३, १; साम. ३३०; अथर्व. २० १२, १

उद्यु श्रिय उपसो ६, ६४, १
 उद्यु पृतः समिधा ३, ५, ९
 उद्यु प्य देवः सविता दमूना ६, ७१, ४
 उद्यु प्य देवः सविता ययाम ७, ३८, १
 उद्यु प्य देवः सविता सवाय २, ३८, १
 उद्यु प्य देवः सविता हिरण्यया ६, ७१, १
 उद्यु प्य वः सविता ८, २७, १२
 उद्यु प्य शरणे दिवो ८, २५, १९
 उद्यु सोमासो अधिनोः ७, ७२, ३
 उद्युसियाः सृजते सूर्याः ७, ८१, २; साम. ७५२; तै. मा.
 ३, १, ३, २
 उद्यु स्यानेभिरीरत ८, ७, १७
 उद्यु भर्वा उपक्तेव ६, ७१, ५
 उद्यु पु णो वसो महे ८, ७०, ९
 उद्यु आजदङ्गिरोभ्य ८, १४, ८; साम. १६४१; अथर्व.
 २०, २८, २; ३९, ३
 उद्यु तातेव शकुने २, ४३, २
 उद्येदभि श्रुतामर्षं ८, ९३, १; साम. १२५; १४५०;
 अथर्व. २०, ७, १
 उद्यु तामिवेव वृणजो ७, ३३, ५
 उद्यु प्य मघवन् १०, १०३, १०; साम. १८५८; वा. य.
 १७, ४२; तै. सं. ४, ६, ४, ४
 उद्यु हृदमविद्वजर्हाराणः १०, १०२, ४
 उद्यु पुष्यधम् १०, १०१, १
 उद्यु सतः सहस ५, ३१, ३
 उद्यु दिन्द्रो महते दानवाय ५, ३२, ७
 उद्यु द्रुमस्य विष्टं ८, ६९, ७; अथर्व. २०, ९२, ४
 उद्यु स्य निग्रम १, ५०, ११; तै. मा. ३, ७, ३, २३
 उद्यु स्यनीति १, ६५, ७
 उद्यु स्य ते नदजातस्य ७, ३, ३; साम. १२०१
 उद्यु तामिः शम्भा ३, ३३, १३; अथर्व. १३, २, १३
 उद्यु त्वरमा अहमीतना १, १३१, ११; नि. ११, १३
 उद्यु त्वरमैरतम् १, १३८, ३
 उद्यु तं तममरुति १, ५०, १२; अथर्व. ७, ५३, ७; वा. य.
 २०, २१, २७, १०; ३५, १३; ३८, २४; तै. सं. ४, १, ७, २;
 तै. मा. २, ४, ८, ९; ३, ६, ८; तै. मा. ६, ३, २
 उद्यु तं वसुधैव ७, ३१, १
 उद्यु तं वसुधैव नृणाम् १, १३, २
 उद्यु तं वसुधैव नृणाम् ७, ३३, २
 उद्यु तं वसुधैव नृणाम् ७, ३३, २
 उद्यु तं वसुधैव नृणाम् ७, ३३, २

उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः ७, ६३, १
 उनत्ति भूमिं पृथिवीं ५, ८५, ४
 उन्मदिता मौनेयेन १०, १३६, ३
 उन्मध्व ऊर्मिर्वनना ९, ८६, ४०
 उन्मा पीता अयंसत १०, ११९, ३
 उन्मा ममंद् वृषभो २, ३३, ६
 उप क्रमस्वा भर ८, ८१, ७
 उप क्षत्रं पृचीत हंति १, ४०, ८
 उप क्षरंति सिंघवो मयोभुवः १, १२५, ४; तै.सं. १, ८, २२, ४
 उपक्षेतारस्तव सुप्रणीते ३, १, १६
 उप च्छायामिव घृणेः ६, १६, ३८; तै. मा. २, ४, ४, ६
 उप ते गा इवाकरं १०, १२७, ८; तै. मा. २, ४, ६, १०
 उप तेऽघां सहमाना १०, १४५, ६; अथर्व. ३, १८, ६
 उप ते स्तोमान्पशुपा इवाकरं १, ११४, ९
 उप त्मन्या वनस्पते १, १८८, १०
 उप त्या घृही गमतो विशदः ७, ७३, ४
 उप त्रितस्य पाण्योः ९, १०२, २; साम. १०१४
 उप त्या कर्मन्तये. ८, २१, २; साम. ७०९; अथर्व.
 २०, १४, २; ६२, २
 उप त्याप्ते दिवेदिने १, १, ७; साम. १४; वा. य. ३, २२;
 तै. सं. १, ५, ६, २
 उप त्या जामयो गिरो ८, १०२, १३; साम. १३; १५७०;
 तै. मा. १, ८, ८, १
 उप त्या नृद्धोऽसम ८, ४४, ५; साम. १५४२
 उप त्या रण्यमर्दनं ६, १३, ३७; साम. १७०५
 उप त्या मातये नरो ७, १५, ९
 उप नः दितवा चर १, १८७, ३
 उप नः सवना गदि १, ४, २; साम. १०८८; अथर्व.
 २०, ५७, २; ६८, २
 उप नः सुतमागतम् ५, ७१, ३
 उप नः सुतमा गदि सोमं ३, ४२, १; अथर्व. २०, २४, १
 उप नः सुतमा गदि दग्निः १, १६, ४
 उप नः सुतवो गिरः ३, ५२, ९; साम. १५९५; वा. य.
 ३३, ७७; तै. सं. २, ४, १४, ५
 उप नो देवा अत्रमा गमंतु १, १०७, ७
 उप नो वातमदिता ८, २६, ७
 उप नो वाता अप्वर ४, ३७, १
 उप नो वातिनीवम् ८, २२, ७
 उप नो दग्निः सुतं ८, ९३, ३१; साम. १५०; १५९०
 उप न विन्दन्नुदनीः १, ७१, १

उपप्रयंतो अध्वरं १, ७४, १; साम. १३७९; वा. य. ३, ११
 तै. सं. १, ५, ५, १
 उप प्रागाच्छसनं वाज्यवां १, १६३, १२; वा. य. २९, १३
 तै. सं. ४, ६, ७, ४
 उप प्रागात्परमं यत्सधस्यं १, १६३, १३; वा. य. २९, १४
 तै. सं. ४, ६, ७, ५
 उप प्रागात्सुमन्मे धायि म १, १६२, ७; वा. य. २५, १०
 तै. सं. ४, ६, ८, ३; नि. ६, २२
 उप प्रियं पनिप्लतं ९, ६७, २९; अथर्व. ७, ३२, १
 उप प्रेत कुशिकाश्चेतय ३, ५३, ११; नि. ७, १
 उप ब्रह्मं वावाता वृषणा हरी ८, ४, १४
 उप ब्रह्माणि हरिवो १०, १०४, ६
 उपमं त्वा सघोनां ८, ५३, १
 उप मा पेपिपुत्तमः १०, १२७, ७
 उप मा मतिरस्थित १०, ११९, ४
 उप मा इयावाः स्वनयेन १, १२६, ३
 उप मा पद् द्वा द्वा ८, ६८, १४
 उप यमेति युवतिः ७, १, ६; तै. सं. ४, ३, १४, ६
 उप यो नमो नमसि ४, २१, ५
 उप व एपे नमसा जिगीषा १, १८६, ४
 उप व एपे वंघोभिः श्रूयैः ५, ४१, ७
 उप शिक्षाय तस्थुयः ९, १२, ६; साम. ७६१
 उप श्वासय पृथिवीं ६, ४७, २९; अथर्व. ६, ११६, १;
 वा. य. २९, ५५; तै. सं. ४, ६, ६, ६; नि. ९, १३
 उपसधाय मीळ्हुपः ७, १५, १
 उप सर्पं मानरं भूमिं १०, १८, १०; अथर्व. १८, ३, ४९;
 तै. मा. ६, ७, १
 उपस्तुतिं नमंस उद्यतिं च १, १९०, ३
 उपस्तुतिरौचध्यमुख्ये १, १५८, ४
 उपस्तुतिं प्रथमं रानधेय ५, ४२, ७
 उपस्तुतिं नमस्रये ८, ७३, ३
 उपस्यायं चरति याममात १, १४५, ४
 उपस्याय मातरमन्नं ३, ४८, ३
 उपस्तुक्रो वृषमतः ८, ७०, १५; साम. १४८२
 उपस्तुताः नितराः सोम्यायः १०, १५५, १; अथर्व. १८, ३, ४५;
 वा. य. १९, ५७; तै. सं. २, ६, १४, ३
 उप द्वये सुदुवां धेनुमेतां १, १३३, ६३; अथर्व. ७, ७३, १
 ९, १०, ४; नि. ११, ४३
 उप द्वये सुदुवं मातरं १०, ३३, ७
 उपद्वे गिगीषां ८, ६, ४८; साम. १४३; वा. य. २९, १५
 उपद्वे यदध्विन्नं १, ८७, २; तै. सं. ४, ३, १३, ७

उपाजिरा पुरुहूताय सतिः ३, ३५, २
 उपायातं दाशुषे मर्त्याय ७, ७१, २
 उपावसृज सम्या १०, ११०, १०; अथर्व. ५, १२, १०;
 वा. य. २९, ३५; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १७
 उपासै गायता नरः ९, ११, १; साम. ६५१; ७६३; वा. य.
 ३३, ६२; तै. ब्रा. १, ५, ९, ७
 उपेदमुपपचनं ६, २८, ८; अथर्व. ९, ४, २३; तै. ब्रा.
 २, ८, ८, १२
 उपेदहं धनदामप्रतीत १, ३३, २
 उपेमे सुक्षि वाजयुः २, ३५, १
 उपो भद्रशिं शुन्धुषो न वक्षः १, १२४, ४; नि. ४, १६
 उपो नयस्व वृषणा वसुणोतेनम ३, ३५, ३
 उपोप ने परा मृश मा मे १, १२६, ७; नि. ३, २०
 उपो मतिः पृच्यते ९, ६९, २; साम. १३७१
 उपो रथेषु पृथतीरयुग्मं १, ३९, ६
 उपो रुरुचे युवतिर्न योषा ७, ७७, १
 उपो पु जातमधुरं ९, ६१, १३; साम. ४८७; ७६२;
 १३३५
 उपो पु शृणुही गिरः १, ८२, १; साम. ४१६
 उपो ह वह्निदयं वाजिनो गुः ७, ९३, ३; तै. ब्रा. ३, ६, १२, १
 उपो हरीणां पतिं ८, २४, १४; साम. १५१०
 उभयं शृणवच्च नो ८, ६१, १; साम. २९०; १२३३; अथर्व.
 २०, ११३, १
 उभयतः पदमानस्य ९, ८६, ६; साम. ८८७
 उभयं ते न क्षीयते २, ९, ५
 उभयासौ जातवेदः स्वाम २, २, १२
 उभा ह नूनं तदिदं १०, १०६, १
 उभा जिग्यधुर्न परा ६, ६९, ८; अथर्व. ७, ४४, १; तै. सं.
 ३, १, ११, २; ७, १, ६, ७
 उभा देवा दिवि स्पृता १, २३, २
 उभा देवा नृचक्षसा ९, ५, ७
 उभा विवतमक्षिता १, ४६, १५; वा. य. ३४, २८
 उभाभ्यां देव सवितः ९, ६७, २५; वा. य. १९, ४३;
 तै. ब्रा. १, ४, ८, २; २, ६, ३, ४
 उभा वामिन्द्रासौ आहुषया ६, ६०, १३; वा. य. ३, १३;
 तै. सं. १, १, १४, १; ५, ५, १
 उभा सोमा नयामामविष्टा १, १८५, ९
 उभा हि दत्ता भिपञ्जामसौ ८, ८३, १
 उभे अस्मै दीदयतः ३, २७, १५
 उभे विदिह रोदसी ७, २०, ४
 उभे वासाहृषिषी विदमिन्दे ९, ८१, ५

उभे धुरौ वह्निरा पिबदमानः १०, १०१, ११
 उभे पुनामि रोदसी कृतेन १, १३३, १
 उभे भद्रे जोषयेते न मेने १, ९५, ६
 उभे यत्ते महिना शुभे अंध ७, ९६, २
 उभे यदिह रोदसी १०, १३४, १; साम. ३७२; १०९०
 उभे सुश्रद्धं सर्पिषो ५, ६९, ९; साम. १०२४; वा. य. १५, ४३;
 तै. सं. २, २, १२, ७; ४, ४, ४, ६
 उभे सोमावचाकशन् ९, ३२, ४
 उभोभयाविन्नुपघेहि १०, ८७, ३; अथर्व. ८, ३, ३
 उरं यज्ञाय चक्रधुहि ७, ९९, ४
 उरं हि राजा वरुणश्चकार १, २४, ८; वा. य. ८, २३;
 तै. सं. १, ४, ४५, १
 उरं गन्धर्विभयानि ९, ९०, ४; साम. १४१०
 उरं गभीरं जनुषा ३, ४६, ४
 उरं णस्तन्वे ३ तने ८, ६८, १२
 उरं ते ज्ञयः पर्वति शुभ १, ९५, ९
 उरं नृभ्य उरं गव ८, ६८, १३
 उरं नो लोकमनु मेधि ६, ४७, ८; अथर्व. १९, १५, ४;
 तै. सं. २, ७, १३, ३; नि. ७, ६
 उरं यां रयः परि नक्षति ४, ४३, ५
 उरग्यचंसा महिनी असश्च १, १६०, २
 उरग्यचसे महिने ७, ३१, ११; साम. १७२४
 उरग्यचा नो महिपः १०, १२८, ८; अथर्व. ५, ३, ८;
 तै. सं. ४, ७, १४, ३
 उरसांसा नमोवृधा ३, ६२, १७; साम. ६६४
 उरसा नो अभिनासेः १, ९१, १५
 उरसा नो मा परा दाः ८, ७१, ७
 उरसावसुतृषा १०, १४, १२; अथर्व. १८, २, १३;
 तै. ब्रा. ६, ३, १
 उरोष्ठ इन्द्र रायसो ५, ३८, १; साम. ३३६
 उरौ देवा अनिवाधे स्वाम ५, ४२, १७; ४३, १३
 उरौ नहौ अनिवाधे स्वयं ३, १, ११
 उरौ वा ये अत्ररिभे नदंति ३, ६, ८
 उर्वी पृथिवी बह्वे दूरे १, १८५, ७; तै. ब्रा. २, ८, ४, ८
 उर्वी सद्यन्ती सुहृती अनेन १, १८५, ६
 उरुक्पातं सुसुतृक्पातं ७, १०४, २२; अथर्व. ८, ४, ४६
 उदाच मे वरुणी मेधिराय ७, ८७, ४
 उदामोदा वरुणा १, ४८, ३
 उवे अन्नं सुहृदिने १०, ८३, ७; अथर्व. २०, १६६, ७
 उदोदिय हि मयवत् ७, ६७, ३
 उदना वायव्यं ८, २३, १७

उक्षाना यत्परावत् ८, ७, २६
 उक्षाना यत्सहरयैः ५, २९, ९
 उक्षान्तस्वा नि धीमहि १०, १६, १२, अथर्व. १८, १, ५६,
 वा. य. १९, ७०; तै. सं. २, ६, १२, १
 उक्षान्ता दूता न दमाय गोपा ७, ९१, २
 उक्षान्ति घा ते अमृतास १०, १०, ३; अथर्व. १८, १, ३
 उक्षान्तु पु णः सुमना उपाके ४, २०, ४
 उक्षिन्पावको अरतिः १०, ४५, ७; वा. य. १२, २४;
 तै. सं. ४, २, २, २
 उक्षिन्पावको वसुर्मा नु १, ६०, ४
 उप भा भाहि भानुना १, ४८, ९
 उप उपो हि वसो अग्रं १०, ८, ४
 उपः प्रतीची भुवनानि ३, ६१, ३
 उपसः पूर्वा अध यत् ३, ५५, १
 उपसां न केतवो १०, ७८, ७
 उपस्तच्चित्रमा भरा १, ९२, १३; साम. १७३१; वा. य.
 ३४, ३३; नि. १२, ६
 उपस्तमइयां यक्षसं सुवीरं १, ९२, ८
 उपा अप स्वसुस्तमः १०, १७२, ४; साम. ४५१; अथर्व.
 १९, १२, १
 उपा उच्छन्ती समिधाने १, १२४, १
 उपासानक्ता बृहती १०, ३६, १
 उपो अद्येह गोमति १, ९२, १४; साम. १७३२
 उपो देव्यमर्था वि भाहि ३, ६१, २
 उपो न जारः पृथुपाजो ७, १०, १
 उपो न जारो विभावो १, ६९, ९
 उपो भद्रेभिरा गहि १, ४९, १
 उपो मघोन्या वह सूनुते ४, ५५, ९
 उपो यदग्निं समिधे चकर्थ १, ११३, ९
 उपो यदद्य भानुना १, ४८, १५
 उपो ये ते प्र यामेषु १, ४८, ४
 उपो वाजं हि वंस्त्र १, ४८, ११
 उपो वाजेन वाजिनी प्रचेता ३, ६१, १
 उष्टारेव फर्वरेषु १०, १०६, २
 उक्ता वेद वसूनां ९, ५८, २; साम. १०५८
 ऊती देवानां वयमिन्द्रवंतः १, १३६, ७
 ऊती शचीवस्तव १०, १०४, ४; अथर्व. २०, ३३, ३
 ऊरभ्यां ते अधीवद्भ्यां १०, १६३, ४; अथर्व. २, ३३, ५;
 २०, ९६, २०
 ऊर्जा गावो यवसे १०, १००, १०

ऊर्जं नो शीघ्र पृथिवी ६, ७०, ६
 ऊर्जा देवां अवस्योजसा स्वां ८, ३६, ३
 ऊर्जा नपाजातवेदः १०, १४०, ३; साम. १८१८; वा.
 १२, १०८; तै. सं. ४, २, ७, २
 ऊर्जा नपातं स हिनायं ६, ४८, २; साम. ७०४; वा. य.
 २७, ४४
 ऊर्जा नपातं सुभगं ८, १९, ४; साम. १४१४
 ऊर्जा नपातमध्वरे ३, २७, १२
 ऊर्जा नपातमा हुवे ८, ४४, १३; साम. १७१२
 ऊर्जा नपातसहसावन् १०, ११५, ८
 ऊर्णम्रदा वि प्रयस्त्राम्य ५, ५, ४
 ऊर्ध्व ऊपु ण ऊतये १, ३६, १३; साम. ५७; वा. य.
 ११, ४२; तै. सं. ४, १, ४, २; तै. ब्रा. ३, ६, १, १
 ऊर्ध्व ऊ पु णो अध्वरस्य ४, ६, १
 ऊर्ध्व केतुं सविता देवो ४, १४, २
 ऊर्ध्व नुनुद्रेवतं त ओजसा १, ८५, १०
 ऊर्ध्व भानुं सविता देवो ४, १३, २
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये १, ३०, ६; साम. १६०१; अथर्व.
 २०, ४५, ३
 ऊर्ध्व धीतिः प्रत्यस्य प्रयाम १, ११९, २
 ऊर्ध्व यत्ने श्रैतिनी मूत् १०, १०५, ९
 ऊर्ध्वसस्त्वान्विन्द्रवः ७, ३१, ९
 ऊर्ध्व हि ते दिवेदिवो ८, ४५, १२
 ऊर्ध्व अग्निः सुमति ७, ३९, १
 ऊर्ध्व गन्धर्वो अधि १०, १२३, ७; साम. १८४४
 ऊर्ध्व गन्धर्वो अधि नाके ९, ८५, १२
 ऊर्ध्व प्रावा बृहदग्निः १०, ७०, ७
 ऊर्ध्व प्रावा वसवो १०, १००, ९
 ऊर्ध्व नः पादं हसो १, ३६, १४; तै. ब्रा. ३, ६, १, २
 ऊर्ध्व भव प्रति विध्या ४, ४, ५; वा. य. १३, १३;
 तै. सं. १, २, १४, २
 ऊर्ध्व चां गातुरध्वरे अकारि ३, ४, ४
 ऊर्ध्व वामस्तिरध्वरेषु ६, ६३, ४
 ऊर्ध्व ब्रह्मादध्यन्तरिक्षे २, ३०, ३
 ऊर्मिर्ध्वस्ते पवित्र आ ९, ६४, ११
 ऊर्ध्वसामाभ्यामभिहितौ १०, ८५, ११; अथर्व. १४, १, ११
 ऊर्चा कपोतं तुदत १०, १६५, ५; अथर्व. ६, २८, १
 ऊर्चा त्वः पोपमास्ते १०, ७१, ११; नि. १, ८
 ऊर्चो अक्षरे परमे न्योमन् १, १६४, ३९; अथर्व. ९, १०, १८;
 तै. ब्रा. ३, १०, ९, १४; तै. आ. २, ११, १;
 नि. १३, १०

कृत्विष्य ईमिन्द्रावतो ४, २७, ४
 कृत्जीते परि वृद्धि ६, ७५, १२; वा. य. २९, ४९, तै. सं.
 ४, ६, ६, ४
 कृत्जीत्वेनी रुयतो १०, ७५, ७
 कृत्जीषी इयेनी ददमानो ४, २६, ६
 कृत्जीषी वज्री वृषभस्तुरापाद् ५, ४०, ४; अथर्व. २०, १२, ७
 कृत्तुः पवस्व वृजिनस्य ९, ९७, ४३
 कृत्तुनीती नो वरुणो १, ९०, १; साम. २१८; नि. ६, २१
 कृत्तरिच्छंसो वनवत् २, २६, १
 कृत्तमुक्षण्यापने ८, २५, २२; नि. ५, १५
 कृत्त्राविन्द्रोत आ ददे ८, ६८, १५
 कृतं येमान कृतमिन्द्रो ४, २३, १०
 कृतं वदन्तुतद्युम्न ९, ११३, ४
 कृतं वोचे नमसा पृच्छय ४, ५, ११
 कृतं दंसन्त कृतुदीध्यानाः १०, ६७, २; अथर्व. २०, ११, २
 कृतयेन क्षिमेण २, २४, ८
 कृतं च सत्यं चाभीक्षाव १०, १९०, १; तै. सा. १०, १, १३
 कृतं चिक्षिय कृतमित् ५, १२, २
 कृतधीतय आ गत ५, ५१, १
 कृतं दिवे तद्वोचं पृथिव्यै १, १८५, १०
 कृतं देवाय कृषवते २, ३०, १
 कृतमृतेन सपन्तेपिरं ५, ६८, ४; साम. १४६६
 कृतस्य गोपा न दभाय ९, ७३, ८
 कृतस्य गोपावधि ५, ६३, १
 कृतस्य क्षिप्ता पवते मधु ९, ७५, २; साम. ७०१
 कृतस्य तन्तुविततः ९, ७३, ९
 कृतस्य इक्ष्वा धर्यानि ४, २३, ९
 कृतस्य देवा अनु मता १, ६५, १
 कृतस्य पथि वेधा ६, ४४, ८
 कृतस्य मेधा कृतस्य धीतिः १, ६८, ५
 कृतस्य रुध्न उपसामिपय २, ६१, ७
 कृतस्य रश्मिमनुयच्छमाना १, १२६, १३
 कृतस्य वा केतिना द्योग्यानि २, ६, ६
 कृतस्य यो रथः पूत ६, ५१, ९
 कृतस्य हि धेरयो दायमानः १, ७३, ६
 कृतस्य हि महिर्लियोः १०, २२, ४
 कृतस्य हि वर्तनयः १०, ५, ४
 कृतस्य हि कुरथः सति ४, २३, ८; नि. ६, १६; १०, ४३
 कृतस्य हि सरतो १०, १११, १
 कृतवित्री मदिनी १०, ५, ६
 कृतवरी दिरो अर्धवोय ३, ६१, ६

कृतावान कृतजाता कृतावृधो ७, ६६, १३
 कृतावानं यक्षिणं विप्रमुक्यं ३, २, १३
 कृतावानं विचेतसं ४, ७, ३
 कृतावानः प्रतिचक्ष्या २, २४, ७
 कृतावानमुवायवो ८, २३, ९
 कृतावानं महिषं १०, १४०, ६; साम. १८२१; वा. य.
 १२, १११; तै. सं. ४, २, ७, ३
 कृतावाना नि वेदतुः ८, २५, ८
 कृतावा यस्य रोदसी ३, १३, २
 कृतुर्जनित्री तस्या २, १३, १
 कृतेन कृतं धरुणं धारयन्त ५, १५, २
 कृतेन कृतं नियतमीक ४, ३, ९
 कृतेन कृतमपिहितं ५, ६२, १
 कृतेन देवः सविता शमायत ८, ८३, ५
 कृतेन देवीरमृता ४, ३, १२
 कृतेन मित्रावरुणा १, २, ८; साम. ८४८
 कृतेन यावृतावृषा १, २३, ५; साम. ७९४
 कृतेन हि पना वृषभधिरुणः ४, ३, १०
 कृतेनाद्रिं व्यसन्मिदन्तः ४, ३, ११
 कृते स विन्दते सुधः ८, २७, १७
 कृदूदरेण सत्या मघेन ८, ४८, १०; तै. सं. २, २, १२, ३;
 नि. ३, ४
 कृधक्ष्मा वो नरयो ७, ५७, ४
 कृधक्ष्मोम स्वसरे ९, ६४, २०; साम. ६५६
 कृधक्ष्मिथा स मर्याः ८, १०१, १; वा. य. ३३, ८७
 कृधक्ष्मो सुदानवे ६, २, ४; साम. ३३५
 कृधक्ष्म रतोमं सन्ध्याम १०, १०६, ११
 कृधुध्मो न वर्तव ८, ४५, २९
 कृधुध्मामिन्द्रो हव ऊयते १, १११, ४
 कृधुध्मो वाजा ७, ४८, १
 कृधुनी रविः सपतक्ष ४, ३३, ५
 कृधुनन्ता वृध्वा वाजवन्ता ८, ३५, १५
 कृधुधुध्मो रविः ४, ३३, ५
 कृधुधुध्मा कृधुधुध्मः १०, ६३, ८
 कृधुधुध्मिभि वा ७, ४८, १; नि. ५, १
 कृधुधुध्मः सपतक्ष १, ११०, ३
 कृधुधुध्मं नवं ९, ३१, ६
 कृधुधुध्मं स विनातु मणि १, १११, ५
 कृधुधुध्मा वाज ह्यो ४, ३४, १
 कृधुधुध्म इति सपतक्ष ३, ५, ६
 कृधुधुध्मं सपतक्ष ८, ४, १०

उशना यत्परावत् ८, ७, २६
 उशना यत्सहस्यैः ५, २९, ९
 उशन्तस्त्वा नि धीमहि १०, १६, १२; अथर्व. १८, १, ५६;
 वा. य. १९, ७०; तै. सं. २, ६, १२, १
 उशन्ता दूता न दभाय गोपा ७, ९१, २
 उशन्ति वा ते अमृताम् १०, १०, ३; अथर्व. १८, १, ३
 उशन्तु पु णः सुमना उपाके ४, २०, ४
 उशिक्षपावको अरतिः १०, ४५, ७; वा. य. १२, २४;
 तै. सं. ४, २, २, २
 उशिक्षपावको वसुर्मा तु १, ६०, ४
 उप आ भाहि भानुना १, ४८, ९
 उप उपो हि वसो अग्रं १०, ८, ४
 उपः प्रतीची भुवनानि ३, ६१, ३
 उपसः पूर्वा अध यत् ३, ५५, १
 उपसां न केतवो १०, ७८, ७
 उपस्तच्चित्रमा भरा १, ९२, १३; साम. १७३१; वा. य.
 ३४, ३३; नि. १२, ६
 उपस्तमइयां यशसं सुवीरं १, ९२, ८
 उपा अप स्वसुस्तमः १०, १७२, ४; साम. ४५१; अथर्व.
 १९, १२, १
 उपा उच्छन्ती समिधाने १, १२४, १
 उपासानक्ता बृहती १०, ३६, १
 उपो अघेह गोमति १, ९२, १४; साम. १७३२
 उपो देव्यमर्त्या वि भाहि ३, ६१, २
 उपो न जारः पृथुपाजो ७, १०, १
 उपो न जारो विभावो १, ६९, ९
 उपो भद्रेभिरा गहि १, ४९, १
 उपो मघोन्या वह सूनुते ४, ५५, ९
 उपो यदग्निं समिधे चकर्थ १, ११३, ९
 उपो यदय भानुना १, ४८, १५
 उपो ये ते प्र यामेषु १, ४८, ४
 उपो वाजं हि वंस्र १, ४८, ११
 उपो वाजेन वाजिनी प्रचेता ३, ६१, १
 उष्टारेव फर्वरेषु १०, १०६, २
 उक्ता वेद वसूनां ९, ५८, २; साम. १०५८
 ऊती देवानां वयमिन्द्रवतः १, १३६, ७
 ऊती शचीवस्तव १०, १०४, ४; अथर्व. २०, ३३, ३
 ऊरुभ्यां ते अष्टीवज्यां १०, १६३, ४; अथर्व. २, ३३, ५;
 २०, ९६, २०
 ऊर्जं गावो यवसे १०, १००, १०

ऊर्जं नो गोश्र पृणिनी ६, ७०, ६
 ऊर्जा देवो अवस्योजसा स्वां ८, ३६, ३
 ऊर्जो नपाज्जातवेदः १०, १४०, ३; साम. १८१८; वा.
 १२, १०८; तै. सं. ४, २, ७, २
 ऊर्जो नपातं स दिनार्यं ६, ४८, २; साम. ७०४; वा.
 २७, ४४
 ऊर्जो नपातं सुभगं ८, १९, ४; साम. १४१४
 ऊर्जो नपातमध्वरे ३, २७, १२
 ऊर्जो नपातमा हुवे ८, ४४, १३; साम. १७१२
 ऊर्जो नपात्सहसावन् १०, ११५, ८
 ऊर्णग्रदा वि प्रयस्त्राम्य ५, ५, ४
 ऊर्ध्व ऊपु ण ऊतये १, ३६, १३; साम. ५७; वा. य.
 ११, ४२; तै. सं. ४, १, ४, २; तै. ब्रा. ३, ६, १, १
 ऊर्ध्व ऊपु णो अध्वरस्य ४, ६, १
 ऊर्ध्व केतुं सविता देवो ४, १४, २
 ऊर्ध्व तुनुदेवतं त ओजसा १, ८५, १०
 ऊर्ध्व भानुं सविता देवो ४, १३, २
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये १, ३०, ६; साम. १६०१; अथर्व.
 २०, ४५, ३
 ऊर्ध्वो धीतिः प्रत्यस्य प्रयाम १, ११९, २
 ऊर्ध्वो यत्ते त्रेतिनी भूत् १०, १०५, ९
 ऊर्ध्वोसस्त्वान्विन्दवः ७, ३१, ९
 ऊर्ध्वो हि ते दिवेदिवो ८, ४५, १२
 ऊर्ध्वो अग्निः सुमति ७, ३९, १
 ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि १०, १२३, ७; साम. १८४४
 ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके ९, ८५, १२
 ऊर्ध्वो प्रावा बृहदग्निः १०, ७०, ७
 ऊर्ध्वो प्रावा वसवो १०, १००, ९
 ऊर्ध्वो नः पादंहसो १, ३६, १४; तै. ब्रा. ३, ६, १, २
 ऊर्ध्वो भव प्रति विध्या ४, ४, ५; वा. य. १३, १३;
 तै. सं. १, २, १४, २
 ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे अकारि ३, ४, ४
 ऊर्ध्वो वामसिरध्वरेषु ६, ६३, ४
 ऊर्ध्वो ह्यस्यादध्यन्तरिक्षे २, ३०, ३
 ऊर्मिर्यस्ते पवित्र आ ९, ६४, ११
 ऊरुसामाभ्यामभिहितौ १०, ८५, ११; अथर्व. १४, १, ११
 ऊचा कपोतं तुदत १०, १६५, ५; अथर्व. ६, २८, १
 ऊचां त्वः पोपमास्ते १०, ७१, ११; नि. १, ८
 ऊचो अक्षरे परमे व्योमन् १, १६४, ३९; अथर्व. ९, १०, १८;
 तै. ब्रा. ३, १०, ९, १४; तै. आ. २, ११, १;
 नि. १३, १०

कृजिष्य ईमिन्द्रावतो ४, २७, ४
 कृजीते परि वृद्धि ६, ७५, १२; वा. य. २९, ४९, तै. सं.
 ४, ६, ६, ४
 कृजीत्येनी रुशती १०, ७५, ७
 कृजीषी इधेनो ददमानो ४, २६, ६
 कृजीषी वज्री वृषभस्तुरापाद् ५, ४०, ४; अथर्व. २०, १२, ७
 कृजुः पवस्व वृजिनस्य ९, ९७, ४३
 कृजुनीती नो वरुणो १, ९०, १; साम. २१८; नि. ६, २२
 कृजुरिच्छंसो वनवत् २, २६, १
 कृज्रमुक्षण्यायने ८, २५, २२; नि. ५, १५
 कृज्राविन्द्रोत वा ददे ८, ६८, १५
 कृतं येमान कृतमिद्वो ४, २३, १०
 कृतं वदन्तृतघुम्न ९, ११३, ४
 कृतं वोचे ननसा पृच्छय ४, ५, ११
 कृतं शंसन्त कृजुदीध्यानाः १०, ६७, २; अथर्व. २०, ९१, २
 कृतज्येन क्षिप्रेण २, २४, ८
 कृतं च सत्यं घामीह्यात् १०, १९०, १; तै. सा. १०, १, १३
 कृतं चिकित्स्व कृतमित् ५, १२, २
 कृतधीतय आ गत ५, ५१, २
 कृतं दिवे तद्वचोचं पृथिव्यै १, १८५, १०
 कृतं देवाय कृण्वते २, ३०, १
 कृतसूतेन सपन्तेपिरं ५, ६८, ४; साम. १४६६
 कृतस्य गोपा न दमाय ९, ७३, ८
 कृतस्य गोपावधि ५, ६३, १
 कृतस्य जिह्वा पवते मधु ९, ७५, २; साम. ७०१
 कृतस्य तन्नुर्विततः ९, ७३, ९
 कृतस्य इच्छा धृत्वाणि ४, २३, ९
 कृतस्य देवा अनु यता १, ६५, ३
 कृतस्य एधि वेधा ६, ४४, ८
 कृतस्य मेधा कृतस्य धीतिः १, ६८, ५
 कृतस्य दुध्न उपसामिपय ३, ६१, ७
 कृतस्य रश्मिमनुषवत्माना १, १२३, १३
 कृतस्य वा वेदिना दोग्दामि ३, ६, ६
 कृतस्य वो रथः दूत ६, ५१, ९
 कृतस्य हि धेनुवो वायसानः १, ७३, ६
 कृतस्य हि प्रसिद्धिर्धोः १०, ९६, ४
 कृतस्य हि यत्नयः १०, ५, ४
 कृतस्य हि क्षुरयः सन्ति ४, २३, ८; नि. ६, १६; १०, ४१
 कृतस्य हि सरसो १०, १११, २
 कृतसिनी मादिनी १०, ५, ३
 कृतसिनी दिवो रुचैरतोषा ३, ६१, ६

कृतावान कृतजाता कृतावृधो ७, ६६, १३
 कृतावानं यक्षिणं विप्रमुक्थं ३, २, १३
 कृतावानं विचेतसं ४, ७, ३
 कृतावानः प्रतिचक्ष्वा २, २४, ७
 कृतावानस्तुतायवो ८, २३, ९
 कृतावानं महियं १०, १४०, ६; साम. १८२३; वा. य.
 १२, १११; तै. सं. ४, २, ७, ३
 कृतावाना नि षेदतुः ८, २५, ८
 कृतावा यस्य रोदसी ३, १३, २
 कृतुर्जनित्री तस्या २, १३, १
 कृतेन कृतं धरुणं धारयन्त ५, १५, २
 कृतेन कृतं नियतमीळ ४, ३, ९
 कृतेन कृतमपिहितं ५, ६२, १
 कृतेन देवः सविता शमायत ८, ८३, ५
 कृतेन देवीरमुता ४, ३, १२
 कृतेन मित्रावरुणा १, २, ८; साम. ८४८
 कृतेन वाहतावृषा १, २३, ५; साम. ७९४
 कृतेन हि त्मा वृषभधिरुक् ४, ३, १०
 कृतेनाद्रि व्यसम्भिदन्तः ४, ३, ११
 कृते स विन्दते सुधः ८, २७, १७
 कृद्वद्रेण सरसा गच्छेत् ८, ४८, १०; तै. सं. २, २, १२, ३,
 नि. ६, ४
 कृपयसा वो नरयो ७, ५७, ४
 कृपयसोम सारवे ९, ६४, २०; साम. ६५६
 कृपयिष्या स मयः ८, १०१, १; वा. य. ३३, ८१
 कृपयस्ते सुदानवे ६, २, ४; साम. ३६५
 कृपयान स्त्रोमं सनुयान १०, १०६, ११
 कृपयानं न वनं ८, ४५, २९
 कृपयामिदमा हुव ऊतये १, ११३, ४
 कृपयानो वाजा ७, ४८, १
 कृपुतो रनिः प्रथमयव ४, ३३, ५
 कृपुनन्ता वृषणा वातवन्ता ८, ३५, १
 कृपुमुक्ष्मन्तो रधि ४, ३७, ५
 कृपुर्जमुषा कृपुविषाः १०, ९३, ८
 कृपुर्कृत्स्निभिः वा ७, ४८, १; नि. ५, २
 कृपुर्न ह्यदः सत्यमय १, ११०, ३
 कृपुर्न गये नवं ९, २१, ६
 कृपुर्नय स सिद्धान्त सन्ति १, १११, ५
 कृपुर्विषा वात ह्यतो ४, ३४, १
 कृपुव्य ईरं कृत साम ३, ५, ६
 कृपुवो न सत्यमय ८, ४, १०

अपभं मा समानानां १०, १६६, १
 अपि नरावंहसः पांचजन्यं १, ११७, ३
 अपिमना य अपिकृत ९, ९६, १८; साम. ११७६
 अपिर्न स्तुवा विष्णु प्रशस्तः १, ६६, ४
 अपिर्विप्रः पुरएता ९, ८७, ३; साम. ६७२
 अपिर्हि पूर्वजा असि ८, ६, ४१
 अपे संव्रकृतां स्तोमैः ९, ११४, २
 अपथो वो मरुतो ५, ५७, ६
 अप्वस्वमिन्द्र शूर जातः १०, १४८, २
 अप्वा ते पादा प्र यजिगासी १०, ७३, ३

एक एवाग्निर्वहुधा ८, ५८, २

एकं वि चक्र चमसं चतुर्व्यम् ४, ३६, ४

एकः समुद्रो धरुणः १०, ५, १

एकः सुपर्णः स समुद्रं १०, ११४, ४; ऐ. आ. ३, ६;
 नि. १०, ४६

एकं चमसं चतुरः कृणोतन १, १६१, २

एकं च यो विंशति ७, १८, ११

एकं नु स्वा सत्पति पांचजन्यं ५, ३२, ११

एकपाद्भ्यो द्विपदो १०, ११७, ८; अथर्व. १३, २, २७; ३, २५

एकया प्रतिधापिवत् ८, ७७, ४; नि. ५, १०

एकराजस्य भुवनस्य राजसि ८, ३७, ३

एकस्वष्टरश्वस्याविशस्ता १, १६२, १९; वा. य. २५, ४२;
 तै. सं. ४, ६, ९, ३

एकस्मिन्योगे भुरणा समाने ७, ६७, ८

एकस्य चिन्मे विभ्वस्वोजः १, १६५, १०

एकस्या वस्तोरावतं रणाय १, ११६, २१

एकाचेतस्सरस्वती नदीनां ७, ९५, २

एको द्वे वसुमती समीची ३, ३०, ११

एको बहूनामसि मन्यवीळि १०, ८४, ४; अथर्व. ४, ३१, ४
 एत उ त्वे अवीवशन् ९, २१, ७

एत उ त्वे पतयन्ति श्रया तवः ७, १०४, २०; अथर्व. ८, ४, २०

एत उ त्वे प्रत्यदश्रन् १, १९१, ५

एतं वां स्तोममश्विना १०, ३९, १४

एतं संसमिद्रामस्मयुष्ट्वं १०, ९३, ११

एतं शर्धं धाम यस्य सूरः १, १२२, १२

एतच्चन त्वो विचिकेतदेयाम् १, १५२, २

एतच्च इन्द्र वीर्यम् ८, ५४, १

एतस्यच इन्द्र वृष्ण उक्थं १, १००, १७

एतस्यच इन्द्रियं ६, २७, ४

एतस्यच योजनमचेति १, ८८, ५; नि. ५, ४

एतदस्या अनः शये ४, ३०, ११; नि. ११, ४

एतद्वेदुत वीर्यं ४, ३०, ८

एतद्वचो जरितर्मापि मृष्टाः ३, ३३, ८

एतं ते स्तोतं तुविजात ५, २, ११; तै. ब्रा. २

एतं त्वं हरितो दश ९, ३८, ३; साम. १२७९

एतं त्रितस्य योषणो ९, ३८, २; साम. १२७५

एतमु त्वं दश क्षिपो ९, १५, ८; साम. १२७३

एतमु त्वं दश क्षिपः ९, ६१, ७; साम. १०८१

एतमु त्वं मदच्युतं सहस्रा ९, १०८, ११; साम.

एतं मृजन्ति मज्यं पवमानं ९, ४६, ६

एतं मृजन्ति मज्यंमुप द्रोणे ९, १५, ७; साम.

एतं मे स्तोमं तना १०, ९३, १२

एतं मे स्तोममूर्धन्यं ५, ६१, १७

एता अग्न आशुपाणास इष्टीः ७, ९३, ८

एता अर्पन्ति हव्यान् ४, ५८, ५; वा. य. १

१३, ३८

एता अर्पन्त्यलला भवन्ती ४, १८, ६

एता उ त्या षपसः १, ९२, १; साम. १७५५; नि.

एता उ त्याः प्रत्यदश्रन् ७, ७८, ३

एता चिकित्वो भूमा १, ७०, ६

एता चीत्नानि ते कृता ८, ७७, ९

एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि १, ७३, १०

एता ते अग्न उचथानि वेधोऽवोचम ४, २, २०

एता ते अग्ने जनिमा ३, १, २०

एता त्व्यां ते श्रुत्यानि १०, १३८, ६

एता धियं कृणवामा ५, ४५, ६

एतानि धीरो निण्या चिकेत ७, ५६, ४

एतानि मद्रा कलश १०, ३२, ९

एतानि वां श्रवस्या १, ११७, १०

एतानि वामश्विना वर्धनानि २, ३९, ८

एतानि वामश्विना वीर्याणि १, ११७, २५

एतानि सोम पवमानो ९, ७८, ५

एता नो अग्ने सौमगा ७, ३, १०; ४, १०

एताभ्यग्ने नवतिं सहस्रा १०, ९८, ११

एताभ्यग्ने नवतिर्नव १०, ९८, १०

एतायामोप गव्यन्त १, ३३, १

एतावताश्विदेयां सुभं ८, ७, १५

एतावतस्त इमह इन्द्र ८, ४९, ९

एतावतस्ते वसो विधाम ८, ५०, ९

एतावद्वा वृषण्वस् ८, ५, २७

एतावद्वेदुपम् ५, ७९, १०

एतावानस्य महिमा १०, ९०, ३; अथर्व. १९, ६, ३;
 वा. य. ३१, ३; तै. आ. ३, १२, १
 एता विश्वा चक्रुर्वो ५, २९, १४
 एता विश्वा विदुषे ४, ३, १६
 एता विश्वा सवना द्युतुमा १०, ५०, ६; नि. ५, २५.
 एता वो वङ्मयुद्यता २, ३१, ७
 एति प्र होता व्रतमस्य १, १४४, १
 एते अक्षप्रमाशचो ९, ६३, ४
 एते अक्षप्रमिन्द्रवः ९, ६२, १; साम. ८२०
 एते त इन्द्र जन्तवो १, ८१, ९; अथर्व. २०, ५६, ६
 एते स्ये भानवो दर्शतायाः ७, ७५, ३
 एते स्ये वृथगमय ८, ४३, ५
 एते धुक्तेभिविंश ७, ७, ६
 एते धामान्यार्या ९, ६३, १४
 एते धावन्तीन्द्रवः ९, २१, १
 एते नरः स्वपसो १०, ७६, ८
 एतेनामे प्रहणा १, ३१, १८
 एते पूता विपश्चितः (०। विपा) ९, २२, ३
 एते पूता विपश्चितः (०। सूर्यासो) ९, १०१, १२; साम. ११०२
 एते पृष्ठानि रोदसोः ९, २२, ५
 एते नृष्टा भमत्प्याः ९, २२, ४
 एते वदन्ति शतवत् १०, ९४, २
 एते वदन्त्यविदज्ञता १०, ९४, ३
 एते वाता ह्योरवः ९, २२, २
 एते विश्वानि वार्या ९, २१, ४
 एते शनीभिः सुशमी १०, २८, १२
 एते सोमा अति वाराण्यया ९, ८८, ६
 एते सोमा अभि गह्या ९, ८७, ५
 एते सोमा अभि प्रियं ९, ८, १; साम. ११७८
 एते सोमा असृक्षत ९, ६२, २२; साम. १०६१
 एते सोमाः पवमानास ९, ६९, ९
 एते सोमास आशवो ९, २२, १
 एते सोमास इन्द्रवः ९, ४६, ३
 एते स्तोमा नरां नृत्तम ७, १९, १०; अथर्व. २०, ३७, १०
 एतो न्वध सुष्यो ५, ४५, ५
 एतोन्विन्द्रं सवाम शुद्धं ८, ९५, ७; साम. ३५०; १४०२
 एतो न्विन्द्रं सवाम सण्यायः ८, २४, १९; अथर्व.
 २०, ६५, १
 एतो न्विन्द्रं सवानमेपानं ८, ८१, ४
 एतौ मे गावो प्रमरस्य १०, २७, २०
 एदं मरुतो अश्विना ५, २६, ९

क्र० १११

एदु मध्वो मदिन्तरं ८, २४, १६; साम. ३८५; १६८४;
 अथर्व. २०, ६४, ४
 एनाङ्गुपेण वयमिन्द्रवन्तो १, १०५, १९; नि. ५, ११
 एना मन्दानो जहि शूर ६, ४४, १७
 एना वयं पयसा ३, ३३, ४
 एना विश्वान्यय आ ९, ६१, ११; साम. ५९४; ६७४;
 वा. य. २६, १८
 एना वो अग्निं नमसो ७, १६, १; साम. ४५; ७४९;
 वा. य. १५, ३२; तै. सं. ४, ४, ४, ४; नि. ३, २१
 एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत ८, २४, १३; साम. ३८६; १५०९
 एन्द्रो पार्थिवं रयिं ९, २९, ६
 एन्द्र नो गधि प्रियः ८, ९८, ४; साम. ३९३; १२४७;
 अथर्व. २०, ६४, १
 एन्द्र याहि पीतये ८, ३३, १३
 एन्द्र याहि मस्य ८, १, २३
 एन्द्र याहि हरिभिः ८, ३४, १; साम. ३४८; १८०७
 एन्द्र याह्युप नः १, १३०, १; साम. ४५९
 एन्द्रवाहो नृपतिं १०, ४४, ३; अथर्व. २०, ९४, ३
 एन्द्र सानसिं रयिं १, ८, १; साम. १२९; अथर्व. २०, ७०, १७;
 तै. सं. ३, ४, ११, ३; तै. ब्रा. ३, ५, ७, ३
 एन्द्रस्य कुक्षा पचते ९, ८०, ३
 एन्द्रो यहिः सीदतु १०, ३६, ५
 एभिर्धुभिः सुमना १, ५३, ४; अथर्व. २०, २१, ४
 एभिर्न इन्द्राहभिः ७, २८, ४
 एभिर्नृभिस्त्रिन् त्वायुभिः ४, १६, १९
 एभिर्नो अकैर्भवा ४, १०, ३; साम. १७७३; वा. य.
 १५, ४६; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 एभिर्भवं सुमना अग्ने ४, ३, १५
 एमा अग्नश्चवतीः १०, ३०, १४
 एमाशुमाशवे १, ४, ७; अथर्व. २०, ६८, ७
 एमेनं स्रजता १, ९, २; अथर्व. २०, ७१, ८; नि. १, १०
 एमेनं प्रत्येतन ६, ४२, २; साम. १४४१
 एवो अग्निं वसुयवः ५, २५, ९
 एवो अग्निमधुर्वसुः ५, ६, १०
 एवा कविस्तुवीरवो १०, ६४, १६
 एवाग्निं सहस्यं ७, ४२, ६
 एवाग्निर्गोतनेभिर्भृतावा १, ७७, ५
 एवाग्निर्मतेः सह १०, ११५, ७
 एवा च त्वं सरम १०, १०८, ९
 एवा जज्ञानं सहसे ६, ३८, ५
 एवा त इन्द्रो सुम्बम् ९, ७९, ५

एवा त इन्द्रोच्चयमहेम २, १९, ७
 एवा तदिन्द्रं इन्दुना १०, १४४, ६
 एवा तमाहुस्त ७, २६, ४
 एवा ता विश्वा चक्रवांसं ६, १७, १३
 एवा ते अग्ने विमदो १०, २०, १०
 एवा ते अग्ने सुमतिं ५, २७, ३
 एवा ते गृत्समदाः २, १९, ८
 एवा ते वयामिन्द्र भुजतीनां १०, ८९, १७
 एवा ते हारिष्योजना १, ६१, १६; अथर्व. २०, ३५, १६
 एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नव ४, १९, १
 एवा देव देवताते ९, ९७, २७
 एवा देवो इन्द्रो विषये १०, ४९, ११
 एवा न इन्द्रो अभि ९, ९७, २१
 एवा न इन्द्र वार्यस्य ७, २४, ६; २५, ६
 एवा न इन्द्रोतिभिरव ५, ३३, ७
 एवा न इन्द्रो मघवा ४ १७, २०
 एवा नः सोम परिपिच्यमान आ पवस्य ९, ९७, ३६;
 साम. ८६१
 एवा नः सोम परिपिच्यमानो घयो ९, ६८, १०
 एवा नपातो सम तस्य ६, ५०, १५
 एवा न रतृधः सम ६, २५, ९
 एवा नूनसुव रति ८, २४, २३; अथर्व. २०, ६६, २
 एवा नृनिरिन्द्रः सुधवस्या १, १७८, ४
 एवा नो अंसं अगुनेषु २, २, ९
 एवा नो अग्ने विद्या ७, ४३, ५
 एवा नो अग्ने ममिधा १, ९५, ११; ९६, ९
 एवा पति षोणसाचं १०, ४४, ४; अथर्व. २०, ९४, ४
 एवा पवस्य मदिरो ९, ९७, १५; साम. ८०८
 एवा पति प्रवधा ६, १७, ३; अथर्व. २०, ८, १; त. मा.
 २, ५, ८, ११
 एवा पित्रे विश्वेवाय ४, ५०, ६; अथर्व. २०, ८८, ६;
 त. मा. १, ८, २०, २
 एवा पुनात इन्द्रयुः ९, ६, ६
 एवा पुनातो अतः सः ९, ९१, ६
 एवा पुनरिन्द्रः १०, ६३, १७; ६४, १७
 एवा पुनरिन्द्रः १०, ६३, १५; त. मा. २, ८, ६, ९
 एवा पुनरिन्द्रः १, १९०, ८
 एवा पुनरिन्द्रः १०, १९०, ९; अथर्व. ५, २, ९;
 २०, १९०, १०
 एवा पुनरिन्द्रः १०, ९९, १०; त. मा. २, ३
 एवा पुनरिन्द्रः १०, ९९, ३; साम. १३६८

एवा राजेव क्रतुमौ ९, ९०, ६
 एवा रातिस्तुवीमघ ८, ९२, २९; साम. ८२५; भा.
 २०, ६०, २
 एवारे वृषभा सुते ८, ४५, ३८
 एवा वृन्दस्व वरुणं वृद्धन्तं ८, ४२, २; त. मा. २, ५, ८
 एवा वसिष्ठ इन्द्रं ७, २६, ५
 एवा वस्वः इन्द्रः सत्यः ४, २१, १०
 एवा वामह ऊतये (०। इन्द्राग्नी) ८, ३८, ९
 एवा वामह ऊतये (०। नासत्या) ८, ४२, ६
 एवा सत्यं मघवाना युवं ४, २८, ५
 एवा हि ते विभूतय १, ८, ९; अथर्व. २०, ६०, ५; ७१
 एवा हि ते श सवना १, १७३, ८
 एवा हि त्वामृतुथा यातयन्त ५, ३२, १२
 एवा हि मां तवसं वर्धयन्ति १०, २८, ६
 एवा हि मां तवसं जजुः १०, २८, ७
 एवा ह्यसि वीरयुः ८, ९२, २८; साम. २३२; ८१४
 अथर्व. २०, ६०, १
 एवा ह्यस्य काम्या १, ८, १०; अथर्व. २०, ६०, ६; ७१, ६
 एवा ह्यस्य सृजता १, ८, ८; अथर्व. २०, ६०, ४; ७१, ६
 एवेदिन्द्रं वृषणं ७, २३, ६; अथर्व. २०, १२, ६; त. मा.
 २०, ५४
 एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि ६, २३, १०
 एवेदिन्द्रः सुहव ६, २९, ६
 एवेदिन्द्राय वृषभाय ४, १६, २०
 एवेदेतं प्रति मा १, १६५, १२
 एवेदेप तुविकृमिः ८, २, ३१
 एवेदेपा पुनरमा दशकं १, १२४, ६
 एवेद्युने युवतयो नमन्त १०, ३०, ६
 एवेन मघाः पर्यन्ति १, १२८, ३
 एवेन्द्राग्निम्यामहावि ५, ८६, ६
 एवेन्द्राग्निम्यां पितृवन् ८, ४०, १२
 एवेन्द्राग्नी पविषांवा १, १०८, १३
 एवेन्नु कं सिन्धुमेभिः ७, ३३, ३
 एवेवायामपरं १०, ४४, ७; अथर्व. २०, ९४, ७
 एव इन्द्राय वायवं ९, २७, २; साम. १२८७
 एव तस्य पुनरयो ९, ३, १०; साम. १२८७
 एव तस्य वृषाग्यो ९, ३८, १; साम. १२७५
 एव एतानि अक्रोन्द्रो ८, ४, ३४
 एव कनिगनिपुनः ९, २७, १; साम. १२८६
 एव श्वेति रथवीनिः ५, ६१, १९
 एव मधुराचक्रन् ९, २७, ३; साम. १२८७

एष ग्रावेव जरिता ५, ३६, ४
 एष च्छागः पुरो १, १६२, ३; वा. य. २५, २६; तै. सं.
 ४, ६, ८, १
 एष तुल्लो अभिष्टुतः ९, ६७, २०
 एष ते देव नेता ५, ५०, ५
 एष दिवं वि धावति ९, ३, ७; साम. १२६२
 एष दिवं व्यासरत् ९, ३, ८; साम. १२६३
 एष देवः शुभायते ९, २८, ३; साम. १२८२
 एष देवो भमर्त्यः ९, ३, १; साम. १२५६
 एष देवो रथर्यति ९, ३, ५; साम. १२५९; नि. ६, २८
 एष देवो विपन्त्युभिः ९, ३, ३; साम. १२६०
 एष देवो विषा कृतो ९, ३, २; साम. १२६१
 एष द्रष्टो वृषभो ६, ४१, ३
 एष धिया यात्यग्न्या ९, १५, १; साम. १२६६
 एष नृभिर्वि नीयते ९, २७, ३; साम. १२८८
 एष पवित्रे अक्षरत् ९, २८, २; साम. १२८१
 एष पुनानो मधुर्माँ ९, ११०, ११
 एष पुरु धियायते ९, १५, २; साम. १२६७
 एष म कोशे मधुर्माँ ९, ७७, १; साम. ५५६
 एष प्रत्नेन जन्मना ९, ३, ९; साम. ७५८; १२६४
 एष प्रत्नेन मन्मना ९, ४२, २; साम. ७५९
 एष प्रत्नेन वयसा ९, ९७, ४७
 एष म पूर्वात् १, ५६, १
 एष रुक्मिभिरीयते ९, १५, ५; साम. १२७०
 एष वसूनि पिबन्ना ९, १५, ६; साम. १२७२
 एष व स्तोमो मरुत इयं १, १६५, १५; १६६, १५;
 १६७, ११; १६८, १०
 एष वः स्तोमो मरुतो नमस्तान् १, १७१, २
 एष वां स्तोमो अश्विनावकारि १, १८४, ५
 एष वाजी हितो नृभिः ९, २८, १; साम. १२८०
 एष वां देवावश्विना ४, १५, ९
 एष विप्रैरभिष्टुतो ९, ३, ६; साम. १२५७
 एष विश्ववित्पवते ९, ९७, ५६
 एष विश्वानि वार्या ९, ३, ४; साम. १२५८
 एष वृषा कनिष्ठादव ९, २८, ४; साम. १२८३
 एष वृषा वृषमतः ९, ६२, ११
 एष शुष्मदाग्न्यः ९, २८, ६; साम. १२९१
 एष शुष्मसिष्पदव ९, २७, ६; साम. १२९०
 एष श्रद्धाणि दोषुवत् ९, १५, ४; साम. १२७१
 एष सुवानः परि सोमः ९, ८७, ७
 एष सूर्यमरोषवत् ९, २८, ५; नाम. १२८४

एष सूर्येण हासते ९, २७, ५; साम. १२८५
 एष सोमो अधि त्वाचि ९, ६६, २९
 एष स्तोम इन्द्र तुभ्य १, १७३, १३
 एष स्तोमो अचिक्रद्व ७, २०, ९
 एष स्तोमो मह उग्राय ७, २४, ५; ऐ. आ. १, २१
 एष स्तोमो मारुतं शशौं अच्छ ५, ४२, १५
 एष स्तोमो वरुण मित्र ७, ६४, ५; ६५, ५
 एष स्य कारुर्जरते ७, ६८, ९
 एष स्य ते तन्त्रो २, ३६, ५; अथर्व. २०, ६७, ६
 एष स्य ते पवत ९, ९७, ४६
 एष स्य ते मधुर्माँ ९, ८७, ४; साम. ५३१
 एष स्य धारया सुतो ९, १०८, ५; साम. ५८४
 एष स्य परि पिच्यते ९, ६२, १३
 एष स्य पीतये सुतो २, ३८, ६; साम. १२७८
 एष स्य भानुरुदिवति ४, ४५, १
 एष स्य मद्यो रसो ९, ३८, ५; साम. १२७७
 एष स्य भानुपीष्वा ९, ३८, ४; साम. १२७६
 एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षाः ७, ६०, २
 एष स्य वां पूर्वगत्वेव सद्ये ७, ६७, ७
 एष स्य सोमः पवते ९, ८४, ४
 एष स्य सोमो मतिभिः ९, ९६, १५
 एष हितो वि नीयते ९, १५, ३; साम. १२६९
 एषा गोभिररुग्णेभिः ५, ८०, ३
 एषा जनं दर्शता बोधयन्ती ५, ८०, २
 एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिः १, १२४, ३
 एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती १, ११३, ७
 एषा नेत्री राधनः ७, ७३, ७
 एषा प्रतीची दुहिता ५, ८०, ६
 एषा ययौ परमादन्तः ९, ८७, ८
 एषायुक्त परावतः १, ४८, ७
 एषा व्येनी भवति ५, ८०, ४
 एषा शुभ्रा न तन्त्रो ५, ८०, ५
 एषा स्या नव्यमायुर्दधाना ७, ८०, २
 एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः ६, ६५, १
 एषा स्या युजाना ७, ७५, ४
 एषा स्या वो मरुतोऽनुमर्त्रो १, ८८, ६
 एषो उषा अयुष्या १, ४६, १; साम. १७८; १७२८
 एह गमन्त्ययः सोम १०, १०८, ८
 एह देवा नद्योमुवा १, ६२, १८; नाम. १७३५
 एह वां मुषित्पवो ८, ५, ३६

एवा त इन्द्रोचथमहेम २, १९, ७
 एवा तदिन्द्रं इन्द्रुना १०, १४४, ६
 एवा तमाहुस्त ७, २६, ४
 एवा ता विश्वा चक्रवांसं ६, १७, १३
 एवा ते अग्ने विमदो १०, २०, १०
 एवा ते अग्ने सुमतिं ५, २७, ३
 एवा ते गृत्समदाः २, १९, ८
 एवा ते वयामिन्द्र भुजतीनां १०, ८९, १७
 एवा ते हारियोजना १, ६१, १६; अथर्व. २०, ३५, १६
 एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नव ४, १९, १
 एवा देव देवताते ९, ९७, २७
 एवा देवाँ इन्द्रो विव्ये १०, ४९, ११
 एवा न इन्द्रो अग्नि ९, ९७, २१
 एवा न इन्द्र वार्यस्य ७, २४, ६; २५, ६
 एवा न इन्द्रोतिभिरव ५, ३३, ७
 एवा न इन्द्रो मघवा ४, १७, २०
 एवा नः सोम परिपिच्यमान आ पवस्व ९, ९७, ३६;
 साम. ८६१
 एवा नः सोम परिपिच्यमानो वयो ९, ६८, १०
 एवा नपातो मम तस्य ६, ५०, १५
 एवा न स्पृधः सम ६, २५, ९
 एवा नूनमुप स्तुहि ८, २४, २३; अथर्व. २०, ६६, २
 एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या १, १७८, ४
 एवा नो अग्ने अमृतेषु २, २, ९
 एवा नो अग्ने विक्ष्वा ७, ४३, ५
 एवा नो अग्ने समिधा १, ९५, ११; ९६, ९
 एवा पतिं द्रोणसाचं १०, ४४, ४; अथर्व. २०, ९४, ४
 एवा पवस्व मदिरो ९, ९७, १५; साम. ८०८
 एवा पाहि प्रलया ६, १७, ३; अथर्व. २०, ८, १; तै. ब्रा.
 २, ५, ८, ११
 एवा पित्रे विश्वदेवाय ४, ५०, ६; अथर्व. २०, ८८, ६;
 तै. सं. १, ८, २२, २
 एवा पुनान इन्द्रयुः ९, ६, ९
 एवा पुनानो अपः स्वः ९, ९१, ६
 एवा ऋतेः सूरुवीवृधदः १०, ६३, १७; ६४, १७
 एवा वज्रो वृषभ २, ३३, १५; तै. ब्रा. २, ८, ६, ९
 एवा महस्तुविजातः १, १९०, ८
 एवा महानृहृद्विो १०, १२०, ९; अथर्व. ५, २, ९;
 २०, १०७, १२
 एवा महो असुर १०, ९९, १२; नि. ५, ३
 एवामृताय महे क्षयाय ९, १०९, ३; साम. १३६८

एवा राजेय क्रतुमौ ९, ९०, ६
 एवा रातिस्तुयीमघ ८, ९२, २९; साम. ८२५; अथर्व.
 २०, ६०, २
 एवारे वृषभा सुते ८, ४५, ३८
 एवा वृन्दस्व वरुणं वृहन्तं ८, ४२, २; तै. ब्रा. २, ५, ८, ४
 एवा वसिष्ठ इन्द्रं ७, २६, ५
 एवा वस्वः इन्द्रः सत्यः ४, २१, १०
 एवा वामह ऊतये (०। इन्द्राग्नी) ८, ३८, ९
 एवा वामह ऊतये (०। नासत्या) ८, ४२, ६
 एवा सत्यं मघवाना युवं ४, २८, ५
 एवा हि ते विभूतय १, ८, ९; अथर्व. २०, ६०, ५; ७१, ५
 एवा हि ते शं सवना १, १७३, ८
 एवा हि त्वामृतया यातयन्त ५, ३२, १२
 एवा हि मां तवसं वर्धयन्ति १०, २८, ६
 एवा हि मां तवसं जघ्नुः १०, २८, ७
 एवा ह्यसि वीरयुः ८, ९२, २८; साम. २३२; ८२४;
 अथर्व. २०, ६०, १
 एवा ह्यस्य कान्या १, ८, १०; अथर्व. २०, ६०, ६; ७१, ६
 एवा ह्यस्य सनुवा १, ८, ८; अथर्व. २०, ६०, ४; ७१, ४
 एवेदिन्द्रं वृषणं ७, २३, ६; अथर्व. २०, १२, ६; वा. व.
 २०, ५४
 एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि ६, २३, १०
 एवेदिन्द्रः सुहव ६, २९, ६
 एवेदिन्द्राय वृषभाय ४, १६, २०
 एवेदेते प्रति मा १, १६५, १२
 एवेदेप तुविकृमिः ८, २, ३१
 एवेदेपा पुस्तमा दशोकं १, १२४, ६
 एवेधूने युवतयो नमन्त १०, ३०, ६
 एवेन सद्यः पर्येति १, १२८, ३
 एवेन्द्राग्निम्यामहावि ५, ८६, ६
 एवेन्द्राग्निम्यां पितृवन् ८, ४०, १२
 एवेन्द्राग्नी पपिवांसा १, १०८, १३
 एवेन्नु कं सिंघुमेभिः ७, ३३, ३
 एवेवापागपरे १०, ४४, ७; अथर्व. २०, ९४, ७
 एव इन्द्राय वायवे ९, २७, २; साम. १२८७
 एव उ स्य पुरुवतो ९, ३, १०; साम. १२६५
 एव उ स्य वृषा रथो ९, ३८, १; साम. १२७३
 एव एतानि चकारेन्द्रो ८, २, ३४
 एव कविरभिष्टुतः ९, २७, १; साम. १२८६
 एव क्षेति रथवीतिः ५, ६१, १९
 एव गव्युरचक्रदत् ९, २७, ४; साम. १२८९

कथा महामहृषिकस्य होतुः ४, २३, १
 कथामहे पुष्टि भराय पुणे ४, ३, ७
 कथामहे रुद्रियाय प्रवाम ५, ४१, ११
 कथा राधाम सखाय १, ४१, ७
 कथा शर्धाय मरुतामृताय ४, ३, ८
 कथा श्रुणोति ह्यमानमिन्द्र ४, २३, ३
 कथा सबाधः दशमानो अस्य ४, २३, ४
 कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने ४, ३, ५
 कथो नु ते परिचराणि विद्वान् ५, २९, १३
 कदखिपन्त सुरयः ८, ९४, ७
 कदा क्षत्रधिये नरं १, २५, ५
 कदा गच्छाथ मरुतः ८, ७, ३०
 कदा चन प्रयुच्छस्य ८, ५२, ७; वा. य. ८, ३; तै. सं. १, ४, २२, १
 कदा चन स्त्रीरसि ८, ५१, ७; साम. ३००; वा. य. ३, ३४; ८, २; तै. सं. १, ४, २२, १; ५, ६, ४
 कदा त इन्द्र गिर्वण ८, १३, २२
 कदा भुवप्रथक्षयाणि ब्रह्म ६, ३५, १
 कदा मर्तमराधसं १, ८४, ८; साम. १३४३; अथर्व. २०, ६३, ५; नि. ५, १७
 कदा वसो स्त्रोत्रं हर्षतः १०, १०५, १; साम. २२८; नि. ५, १२
 कदा वां तौन्यो विध्व ८, ५, २२
 कदा सुनुः पितरं जात इच्छात् १०, ९५, १२
 कदित्था नूः पात्र देवयतां १, १२१, १
 कदु पुष्टमिन्द्र स्वावतो नूनं १०, २०, ४; अथर्व. २०, ७६, ४
 कदु भियाय धास्ते मनामहे ५, ४८, १; नि. ५, ५
 कदु मेष्टा विषां रयीणां १, १८१, १
 कदु सुवतं क्रतयन्त देवता ८, ३, १४; अथर्व. २०, ५०, २
 कदु न्वः स्याकृतं ८, ६६, ९; अथर्व. २०, ९७, ३
 कदु महीरपृष्टा अस्य सविषोः ८, ६६, १०; नि. ६, २६
 कदु नूनं कथप्रियः पिता १, ३८, १
 कदु नूनं कथप्रियो दत् ८, ७, ३१
 कद्विण्यासु वृधमानो अग्ने ४, ३, ६
 कदुद्राय प्रचेतसे १, ४३, १; तै. आ. १०, १७, १
 कद्व क्रतस्य धर्मसि १, १०५, ६
 कद्वो अय महानां ८, ९४, ८
 कनिष्कद्वजमुपं प्रमुवाणः २, ४२, १; नि. ९, ४
 कनिष्कद्वजस्य गोमिरज्ज ९, ८५, ५
 कनिष्कद्वजस्य पन्थास्तस्य ९, ९७, ३२
 कनिष्कानि हरिरा सृष्टमानाः ९, ९५, १; साम. ५३०

कनीनकेव विद्वधे ४, ३२, २३; नि. ४, १५
 कं ते दाना असक्षत ८, ६४, ९
 कस्यो भतसीनां ८, ३, १३; अथर्व. २०, ५०, १
 कं नश्चित्रमिषण्यसि १०, ९९, १
 कन्या इव वहतु मे तवा उ ४, ५८, ९; वा. य. १७, ९७
 कन्याश् वारवायती ८, ९१, १
 कन्येव तन्वाश् शासदाना १, १२३, १०
 कष्टतरः कष्टमुद्घातन १०, १०१, १२; अथर्व. २०, १३७, २
 कमु शिदस्य सेनयामेः ८, ७५, ७; तै. सं. २, ६, ११, २
 कमेतं त्वं युवते कुमारं ५, २, २
 कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठ ४, २०, ९
 कया ते अग्ने अक्षिरः ८, ८४, ४; साम. १५४९
 कया त्वं न ऊत्याभि ८, ९३, १९; साम. १५८६; वा. य. ३६, ७
 कया नश्चित्र आ भवद्वति ४, ३६, १; साम. १६९; ६८२; अथर्व. २०, १२४, १; वा. य. २७, ३९; ३६, ४; तै. सं. ४, २, ११, २; तै. आ. ४, ४२, २
 कया नो अम क्रतयन्तुतेन ५, १२, ३
 कया नो अग्ने वि वसः ७, ८, ३
 कया शुभा सवयसः १, १६५, १
 करंभ ओपधे भव १, १८७, १०
 कर्णगृह्या मघवा शौरदेव्यः ८, ७०, १५
 कर्हिस्त्रिचिन्द्र वज्रगिरे ६, ३५, ३
 कर्हिस्त्रिचिन्द्र यन्मृभिर्नूनं ६, ३५, २
 कर्हिस्त्रिस्ता त इन्द्र चेत्पासत् १०, ८९, १४
 कर्वि शशासुः कवयो दद्या ४, २, १२
 कविः कविषा दिवि रूपमास १०, १२४, ७
 कर्वि केतुं धामिं भानुमघ्रे ७, ६, २
 कविमप्रिनुप स्तुहि १, १२, ७; साम. ३२
 कविमिव प्रचेतसं ८, ८४, २; साम. १२४५
 कर्वि नृजन्ति मर्त्यं ९, ६३, २०
 कविर्न निष्यन् ४, ६६, ३; अथर्व. २०, ७७, ३
 कविर्नृचक्षा सनि पीमचष्ट ३, ५४, ६
 कविर्वेधस्ता पर्येयि ९, ८२, २; साम. १३१८
 कवी नो निग्रावरुणा १, २, ९; साम. ८४९
 कद्वजन्दसां योगं १०, ११४, ९
 कस्त उपः कथप्रिये १, ३०, २०
 कस्तमिन्द्र स्वावसुं ७, ३२, १४; साम. २८०; १३८२
 कस्ते जामिर्जानां १, ७५, ३; साम. १५३५
 कस्ते नद इन्द्र रन्तो १०, २९, ३; अथर्व. २०, ७६, ३
 कस्ते नाकरं विषवानचिष्ट ४, १८, १२

एक हरी वल्लभयुजा ८, २, २७; साम. १३५८
 एहि प्रेहि धियो दिनीवि ८, ६५, ४
 एहि मनुर्देवयुः १०, ५१, ५
 एहि नां विमुञ्चो ६, ५५, १; नि. ५, ९
 एहि स्तोमो अभि स्वराभिः १, १०, ४
 एतामन इह होता नि १, ७३, २
 एतु पु मवाग्नि ६, १६, १६; साम. ७:७०५; वा. य. २६, १३
 ऐच्छाम एवा बहुधा १०, ५१, ३;
 ऐताज्येषु तस्थुः ५, ५३, २
 ऐतु पूषा रयिमंगः ८, ३१, ११
 ऐभिरग्ने तुनो गिरो १, १४, १
 ऐभिरग्ने सरगं ३, ६, २; अथर्व. २०, १३, ४
 ऐभिर्देवै वृष्ण्या पौंस्यानि १०, ५५, ७; साम. १७८४
 ऐषु चाकन्धि पुरुहूत १०, १४७, ३
 ऐषु चेतद् वृषण्वरी ८, ६८, १८
 ऐषु धावापृथिवी १०, ९३, १०
 ऐषु धा वीरवधनाः ५, ७९, ६
 ओकिपांसा सुते सचौ ६, ५९, ३
 ओ चित्सखायं तस्या १९, १०, १; साम. ३४०;
 अथर्व. १८, १, १
 ओजस्तदस्य तिरिष्ये ८, ६, ५; साम. १८२; १६५३; अथर्व.
 २०, १०७, २
 ओजिष्ठं ते मध्यतो ३, २१, ५; तै. मा. ३, ६, ७, २
 १ त्वमह आ रथं ८, २२, १
 ओ त्वे नर इन्द्र मृतये १, १०४, २
 ओमानमापो मानूपी ६, ५०, ७
 ओमासश्चर्षणीधृतो १, ३, ७; ऐ. आ. १, ४; वा. य.
 ७, ३३; तै. सं. १, ४, १६, १; नि. १२, ४०
 ओर्वप्रा अमत्यां १०, १२७, २
 ओ ध्रुष्टिर्विदध्या ७, ४०, १
 ओपधयः सं वदन्ते १०, ९७, २२; वा. य. १२, ९६;
 तै. सं. ४, २, ६, ५
 ओपधीः प्रति मोदध्वं १०, ९७, ३; वा. य. १२, ७७;
 तै. सं. ४, २, ६, १
 ओपधीरिति मातरः १०, ९७, ४; वा. य. १२, ७८; तै. सं.
 ४, २, ६, १; नि. ६, ३
 ओपमितृपृथिवीमहं १०, ११९, १०
 ओ पु वृष्टिवराधसो ७, ५९, ७
 ओ पु म याहि वाजेभिः ८, २, १९; साम. २२७
 पु वृष्णाः प्रयज्यन् ८, ७, ३३

ओ पु स्वमागः काग्रे शृगोत ३, ३३, ९
 ओ पू णो अग्रे शृगुदि त्वं १, १३९, ७
 ओष्ठाणि मध्यान्ते तदन्ता २, ३३, ६
 ओ सुपुन इन्द्र याहि १, १७७, ५
 औंस्त्रया रात्री परिवारया ५, ३०, १४
 औंस्त्रयान्शुनि ८, १०२, ४; साम. १८; तै. सं.
 ३, १, ११, ८
 क इमं नो निष्णमा निकेत १, ९५, ४
 क इमं दशभिर्मम ४, २४, १०
 क इ मेव सुते मता ८, ३३, ७; साम. २९७; १६९६
 अथर्व. २०, ५३, १; ५७, ११
 क इ व्यक्ता नरः सनीलाः ७, ५६, १; साम. ४३३
 क इ स्तवरकः पृणाःको यजाते ६, ४७, १५
 क इपते तुज्यते १, ८४, १७; नि. १४, २६
 क उ नु ते महिमानः समस्या १०, ५४, ३
 क उ श्रवरक्तमो यज्ञियानां ४, ४३, १
 कं याथाः कं ह गच्छथः कः ५, ७४, ३
 कः कुमारमजनयत् १०, १३५, ५
 कः स्विद् वृक्षो निष्ठितो मध्ये १, १८२, ७
 ककदंभे वृषभो युक्त आसीत् १०, १०२, ६
 ककुहः सोम्यो रस ९, ६७, ८
 ककुहं चित्वा कवे ८, ४५, १४
 कंकतो न कङ्कतो १, १९१, १
 कण्वा इन्द्रं यदकृत ८, ६, ३; साम. १३०८; अथर्व.
 २०, १३८, ३
 कण्वा इव शृगवः सूर्या इव ८, ३, १६; साम. १३६३;
 अथर्व. २०, १०, २; ५९, २
 कण्वास इन्द्र ते मति ८, ६, ३१
 कण्वेभिर्धृण्णवा धृपत् ८, ३३, ३; ८६६; अथर्व. २०, ५२, ३;
 ५७, १६
 कतरा पूर्वा कतरा परायोः १, १८५, १; नि. ३, २२
 कत्यमयः कति सूर्यांसः १०, ८८, १८
 कथा कदस्या उपसो ४, २३, ५
 कथा कविस्तुवीरवान्कथा १०, ६४, ४
 कथा त एतदहमा चिकेतं १०, २८, ५
 कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोः १, १४७, १
 कथा दाशेम नमसा सुदान् ५, ४१, १६
 कथा दाशेमाग्ने १, ७७, १
 कथा देवानां कतमस्यं याम १०, ६४, १
 कथा नूनं वां विमना उपस्तव ८, ८६, २

कथा महामहृषिकस्य होतुः ४, २३, १
 कथामहे पुष्टिं भराय पूणे ४, ३, ७
 कथामहे रुद्रियाय व्रवाम ५, ४१, ११
 कथा राधाम सखाय १, ४१, ७
 कथा शर्षाय मरुतामृताय ४, ३, ८
 कथा शृणोति हूयमानमिन्द्र ४, २३, ३
 कथा सबाधः दशमानो अस्य ४, २३, ४
 कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने ४, ३, ५
 कथो नु ते परिचराणि विद्वान् ५, २९, १३
 कदस्विपन्त सूर्यः ८, ९४, ७
 कदा क्षप्रधियं नरं १, २५, ५
 कदा गच्छाय मरुतः ८, ७, ३०
 कदा चन प्रयुच्छस्य ८, ५२, ७; वा. य. ८, ३; तै. सं. १, ४, २२, १
 कदा चन स्तरीरसि ८, ५१, ७; साम. ३००; वा. य. ३, ३४, ८, २; तै. सं. १, ४, २२, १; ५, ६, ४
 कदा त इन्द्र तिवर्ण ८, १३, २२
 कदा भुवप्रथक्षयाणि मल ६, ३५, १
 कदा मर्तमराधत्वं १, ८४, ८; साम. १३४३; अथर्व. २०, ६३, ५; नि. ५, १७
 कदा यसो स्तोत्रं हर्यतः १०, १०५, १; साम. ३२८; नि. ५, १२
 कदा पां तौम्यो विधत् ८, ५, २२
 कदा सुनुः पितरं जात हृष्यात् १०, ९५, १२
 कदिधा नूः पात्र देवयतां १, १२१, १
 कदु सारमिन्द्र स्वावतो नृत् १०, २९, ४; अथर्व. २०, ७६, ४
 कदु भियाय धांस मनामहे ५, ४८, १; नि. ५, ५
 कदु म्रंष्टा विषां रयीणां १, १८१, १
 कदु रनुयंत घातयन्त देवता ८, ६, १४; अथर्व. २०, ५०, ३
 कदु स्वहरयाहृतं ८, ६६, ९; अथर्व. २०, ९७, ३
 कदु महीरुष्टा भयस तविषीः ८, ६६, १०; नि. ६, २६
 कदु नूनं वधप्रियाः पिता १, ६८, १
 कदु नूनं वधप्रियो यद् ८, ७, ६१
 कदिष्ण्यासु दृषवानो अग्ने ४, ६, ६
 कहुमाय प्रलेप्ते १, ६६, १; तै. सं. १, ९, १७, १
 कदु कतरय अरिणि १, १०५, ६
 कदो अय मतावी ८, ९४, ८
 कदिशरुद्रुषं प्रहृषातः १, ६२, १; नि. १, ६
 कदिशरुद्रुषो सोमिन्द्र १, ८५, ५
 कदिशरुद्रुषं स्यादश्व १, १९, ३०
 कदिशरुद्रुषो स्यादश्व १, १९, १; साम. ५६०

कनीनकेव विद्रुधे ४, ३२, २३; नि. ४, १५
 कं ते दाना असक्षत ८, ६४, ९
 कन्नयो अतसीनां ८, ३, १३; अथर्व. २०, ५०, १
 कं नश्चित्रमिषण्यसि १०, ९९, १
 कन्या हव वहतु मे तवा उ ४, ५८, ९; वा. य. १७, ९७
 कन्याः वारवायती ८, ९१, १
 कन्येव तन्वाः शासदाना १, १२३, १०
 कपृवरः कपृथमुद्घातन १०, १०१, १२; अथर्व. २०, १३७, २
 कसु शिदस्य सेनयाम्नेः ८, ७५, ७; तै. सं. २, ६, ११, २
 कमेतं स्वं युवते कुमारं ५, २, २
 कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठ ४, २०, ९
 कया ते अग्ने अक्षिरः ८, ८४, ४; साम. १५४९
 कया त्वं न ऊदामि ८, ९३, १९; साम. १५८६; वा. य. ३६, ७
 कया नश्चित्र आ भवदूति ४, ३१, १; साम. १६९, ६८२; अथर्व. २०, १३४, १; वा. य. २७, ३९; ३६, ४; तै. सं. ४, २, ११, २; तै. भा. ४, ४२, २
 कया नो अग्र ज्ञानयन्तेन ५, १२, ३
 कया नो अग्र नि दमः ७, ८, ३
 कया शुभा मयदमः १, १६५, १
 कयं अरिषे भव १, १८७, १०
 कयं नृणां मयदा शीरश्चरः ८, ७०, १५
 कदिमिन्द्रिन्द्र दन्तवि ६, ३५, ३
 कदिमिन्द्रिन्द्र दन्तनिर्दन् ६, ३५, ६
 कदिमिन्द्रा त इन्द्र विप्रायम् १०, ८२, १४
 कदि दन्तानुः कयो दन्ता ४, २, १०
 कदि कदिवा दिवि स्यमान १०, १०४, ७
 कदि केनु धामि अशुभम् ७, ६, ६
 कदिमिन्द्रुत रुद्रि १, १०, ७; साम. ३०
 कदिमिन्द्र प्रलेप्ते ८, ८२, २; साम. १०५५
 कदि सुभिम नारि ९, ३३, २०
 कदिमिन्द्रिन्द्र ४, १६, ३; अथर्व. २०, ७७, ३
 कदिमिन्द्रा अग्ने सोमिन्द्र ३, ५४, ३
 कदिमिन्द्रा देवि १, ८१, २; साम. १३१८
 कदी नो मिन्द्राय १, ३, ९; साम. ८२६
 कदन्तानुः कयो १०, १०४, ९
 कदन्तानुः कयो १, ३०, ३०
 कदन्तानुः कयो ३, ३३, १३; साम. १६८६
 कदन्तानुः कयो १, ७५, ३; साम. १६८६
 कदन्तानुः कयो १०, १०४, ३; अथर्व. २०, १३, ३
 कदन्तानुः कयो १०, १०४, ३

कस्त्वा सत्यो मदानां ४, ३१, २; साम. ६८३; अथर्व. २०, १२४, २; वा. य. २७, ४०; ३६, ५; तै. आ. ४, ४२, ३
 कस्मा अद्य सुजाताय ५, ५३, १२
 कस्य नूनं कतमस्यामृतानां १, २४, १
 कस्य नूनं परीणसो ८, ८४, ७; साम. ३४
 कस्य ब्रह्माणि जुहुषुर्युवा १, १६५, २
 कस्य वृषा सुते सचा ८, ९३, २०; तै. ब्रा. २, ४, ५, १; ७, १३, १
 कस्य स्विस्सवनं वृषा ८, ६४, ८
 का त उपेतिर्मनसो १, ७६, १
 का ते अस्त्यरंकृतिः सूक्तैः ७, २९, ३
 का मर्यादा वयुना कद्ध वामं. ४, ५, १३
 कामस्तदग्ने समवर्तताधि १०, १२९, ४; तै. ब्रा. २, ४, १, १०; ८, ९, ४; तै. आ. १, २३, १
 कायमानो वनास्त्वां ३, ९, २; साम. ५३; नि. ४, १४
 का राधद्धोग्राधिना १, १२०, १
 कारुरहं ततोऽभिपक् ९, ११२, ३; नि. ६, ६
 का वां भृदुपमातिः कयानः ४, ४३, ४
 काव्येऽभिरदाम्या ७, ६६, १७
 कासीध्रमा प्रतिमा १०, १३०, ३
 का सुष्टुतिः शवसः सूनुमिन्द्रः ४, २४, १
 किं स ऋधक् कृणवद्य सहस्रं ४, १८, ४
 किं सुबाहो स्तंगुरे १०, ८६, ८; अथर्व. २०, १२६, ८
 किं स्विदासीदधिष्ठानमारंभ १०, ८१, २; वा. य. १७, १८; तै. सं. ४, ६, २, ४
 किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस (०। मनीषिणो) १०, ८१, ४; वा. य. १७, २०; तै. सं. ४, ६, २, ५; तै. ब्रा. २, ८, ९, ६
 किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस (०। संतस्थाने) १०, ३१, ७
 किं स्विधो राजा जगृहे १०, १२, ५; अथर्व. १८, १, ३३
 कितवासो यद्विरिपुर्न ५, ८५, ८; तै. सं. ३, ४, ११, ६
 किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावः ३, ५३, १४; नि. ६, ३२
 किं देवेषु त्यज पुनश्चकथं १०, ७९, ६
 किं न इन्द्र जिघांससि १, १७०, २
 किं नो अत्य द्रविणं कद्ध रत्नं ४, ५, १२
 किं नो भ्रातरगस्य १, १७०, ३
 किमंग त्वा मल्लगः सोम ६, ५२, ३
 किमंग त्वा मघवन्मोजमाहुः १०, ४२, ३; अथर्व. २०, ८०, ३
 किमङ्ग रभचोदनः ८, ८०, ३
 किमत्र दत्ता कृणुयः १, १८२, ३
 किमभ्ये पर्यासते ८, ८, ८

किमयं त्वां वृषाकपिः १०, ८६, ३; अथर्व. २०, १२४, २
 किमस्य मदे किम्वस्य ६, २७, १
 किमाग आस वरुण ज्येष्ठं ७, ८६, ४
 किमादमत्रं सत्यं सखिभ्यः ४, २३, ६
 किमादुतासि वृत्रहन् ४, ३०, ७
 किमिच्छंती सरमा प्रेदमान १०, १०८, १; नि. ११, २
 किमित्ते विष्णो परि चक्ष्यं भूत् ७, १००, ६; साम. १६३
 तै. सं. २, २, १२, ५; नि. ५, ८
 किमिदं वां पुराणवत् ८, ७३, ११
 किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठान आ १, १६१, १
 किमु प्विदस्मै निविदो ४, १८, ७
 किमु नु वः कृणवामा २, २९, ३
 किमेता वाचा कृणवा तवाहं १०, ९५, २; शत. ब्रा. ११, ५, १, ७
 किं भ्रातासद्यद्वनार्थ भवाति १०, १०, ११; अथर्व. १८, १, १
 किमयः श्विचमस एष आस ४, ३५, ४
 कियती योपा मर्यतो वधूयो १०, २७, १२
 कियत्स्विदिन्द्रो अध्वेति ४, १७, १२
 कियात्या यत्समया भवाति १, ११३, १०
 कीदृङ्दिन्द्रः सरमे का दशीका १०, १०८, ३
 कीरिश्चिद्धि त्वामवसे जुहाव ७, २१, ८
 कुतस्त्वामिन्द्र माहिनः १, १६५, ३; वा. य. ३३, २७
 कुत्राचिद्यस्य सम्यतो ५, ७, २; तै. सं. २, १, ११, ३
 कुत्सा एते हर्यश्वाय शृपं ७, २५, ५
 कुत्साय शुष्णमशुषं निवर्हो ४, १६, १२
 कुमारं माता युवतिः समुन्धं ५, २, १
 कुमारश्चिरपितरं २, ३३, १२
 कुरुध्रवणमावृणि १०, ३३, ४
 कुर्मस्त आयुरजरं यदग्ने १०, ५१, ७
 कुविच्छककुविरकरत् ८, ९१, ४
 कुविरस देवीः सनयो नवो ४, ५१, ४
 कुविरसस्य प्र हि मजं ६, ४५, २४; साम. १६६८; अथर्व. २०, ७८, ३
 कुवित्सु नो गविष्टये ८, ७५, ११; साम. १६४९; तै. सं. २, ६, ११, ३
 कुविदङ्ग नमसा ये वृषासः ७, ९१, १
 कुविदङ्ग प्रति यथा चिदस्थान १०, ६४, १२
 कुविदङ्ग यवमन्तो यवंचित् १०, १३१, २; अथर्व. २०, १२५, १
 वा. य. १०, ३२, १९, ६; २३, ३८, १, २
 १, ८, २१, १; ५, २, ११, २; तै. ब्रा. २, ६, १, ३
 कुविद् वृषण्यम्तीभ्यः २, १९, ५

ऋत्वा महौ अनुष्वधं १, ८१, ४; साम. ४२३
 ऋत्वा यदस्य तविपीपु १, १२८, ५
 ऋत्वा शुक्रभिरक्षभिः २, १०२, ८
 ऋत्वा हि द्रोणे अज्यसे ६, २, ८
 ऋत्वे दक्षाय नः कवे ९, १००, ५
 ऋत्यादमामि प्र द्विणोमि १०, १६, ९; अथर्व. १२, २, ८;
 वा. य. ३५, १९

क्राणा रुद्रा मरुतो १०, ९२, ६
 क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः १, ५८, ३
 क्राणा शिशुर्महीनां १, १०२, १; साम. ५७०; १०१३
 क्रीळं वः शार्धो १, ३७, १; तै. सं. ४, ३, १३, ६; नि. ७, २
 क्रीळ्यस्य सनृता ८, १३, ८
 क्रीळन्नो रश्म ५, १९, ५
 क्रीळुर्मखो ९, २०, ७; साम. ९७४
 क्रा० त्यानि नौ सख्या ७, ८८, ५
 क्व० त्या वल्लू पुरुहूताद्य ६, ६३, १
 क्व० ग्री चक्रा त्रिधृतो १, ३४, ९
 क्व नूनं सुदानवो ८, ७, २०
 क्व नूनं कट्वो अर्थ १, ३८, २
 क्व वः सुम्ना नव्यांसि १, ३८, ३
 क्व० वोऽश्वाः क्वा० भीशवः ५, ६१, २
 क्व० स्य ते रुद्र मृळयाकुः २, ३३, ७
 क्व० स्य वीरः को अपश्यद् ५, ३०, १
 क्व० स्य वृषमे युवा ८, ६४, ७; साम. १४२
 क्व० स्या वो मरुतः १, १६५, ६; तै. ब्रा. २, ८, ३, ५
 क्व सिद्ध कतमास्त्रिणा १०, ४०, १४
 क्व स्विदस्य रजसो महः १, १६८, ६
 क्व स्विदासां कतमा पुराणी ४, ५१, ६
 क्वेयथ क्वेदसि ८, १, ७; साम. २७१

क्षत्रं जिन्वतमुत ८, ३५, १७
 क्षत्राय त्वं श्रवसे १, ११३, ६
 क्षत्राय त्वमवलि ८, ३७, ६
 क्षप उरश्च दीदिहि ७, १५, ८
 क्षपो राजन्नुत १, ७९, ६; साम. १५६३; वा. य. १५, ३७;
 तै. सं. ४, ४, ४. ५
 क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं ४, १७, १३
 क्षेति क्षेमेभिः साधुभिः ८, ८४, ९
 क्षेत्रमिव वि मसुः १, ११०, ५
 क्षेत्रस्य पतिना वयं ४, ५७, १; तै. सं. १, १, १४, २;
 नि. १०, १५

क्षेत्रस्य पते मधुमन्तं ४, ५७, २; तै. सं. १, १, १४, ३
 नि. १०, १६
 क्षेत्रादपश्यं सजुतः ५, २, ४
 क्षेत्रस्य च प्रयुजश्च ८, ३७, ५
 क्षेमो न साधुः १, ६७, २
 स्वे रथस्य स्वेऽनसः ८, ९१, ७; अथर्व. १४, १, ४१
 गच्छतं दाशुपो गृहं ८, ८५, ६
 गणानां त्वा गणपतिं २, २३, १; तै. सं. २, ३, १४, ३
 गंता नो यज्ञं यज्ञियाः ५, ८७, ९
 गन्तारा हि स्योऽवसे १, १७, २
 गंतैयान्ति सवना हरिभ्यां ६, २३, ४
 गन्धर्व इत्या पदमस्य रक्षति ९, ८३, ४
 गमद्वाजं वाजयन्निन्द्र मर्त्यः ७, ३२, ११
 गमन्नसे वसुन्या हि शंसिपं १०, ४४, ५; अथर्व. २०, ९४, ५
 गंभीरां उदधीरिव ३, ४५, ३; साम. १७२०
 गंभीरेण न उरुणामन्निन्ध्रेपः ६, २४, ९
 गयस्फानो अमीवहा १, ९१, १२; तै. सं. ४, ३, १३, ५
 गर्भं धेहि सिनीवालि १०, १८४, २; अथर्व. ५, २५, ३;
 शत. ब्रा. १४, ९, ४, २०
 गर्भे तु नौ जनिता दंपती कः १०, १०, ५; अथर्व. १८, १, ५
 गर्भे तु सं नन्वेपामवेद ४, २७, १; ऐ. आ. २, २४
 गर्भे मातुः पितृत्पिता ६, १६, ३५; साम. १३९७
 गर्भे योपामदधुर्वत्समासनि १०, ५३, ११
 गर्भो यज्ञस्य देवयुः ८, १२, ११
 गर्भो यो अपां गर्भः १, ७०, ३
 गवामिव श्रियसे शृंगमुत्तमं ५, ५९, ३
 गवाशिरं मन्यिनमिन्द्र शुक्रं ३, ३२, २
 गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्राः ४, १७, १६
 गव्यो यु णो यथा पुरा ८, ४६, १०; साम. १८६
 गाथपतिं मेघपतिं १, ४३, ४
 गाथश्रवसं सत्यतिं ८, २, ३८
 गामर्क्षेप आ ह्वयति १०, १४६, ४; तै. ब्रा. २, ५, ५, ७
 गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कं १, १६४, २४; अथर्व. ९, १०, १
 गायत्साम नभन्यं १, १७३, १
 गायन्ति त्वा गायत्रिणो १, १०, १; साम. ३४२; १३४४;
 तै. सं. १, ६, १२, २; नि. ५, ५
 गार्हपत्येन संत्य १, १५, १२
 गाव इव ग्रामं यूयुधिरिवाश्वा १०, १४९, ४
 गाव उपावतावतं ८, ७२, १२; साम. ११७; १६०१;
 वा. य. १३, १९; ७१

गावश्चिद्धा समन्यवः ८, २०, २१; साम. ४०४
 गावो न यथमुप यन्ति ८, ४६, ३०
 गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छा ६, २८, ५; अथर्व.
 ४, २१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ८, १२
 गावो यवं प्रयुता अयो अक्षन् १०, २७, ८
 गिर्याक्षिणि जिहते ८, ७, ३४
 गिरश्च यास्ते गिर्वाहः ८, २, ३०
 गिरस्त इदं भोजसा ९, २, ७; साम. १०४३
 गिरा जात इह स्तुत ९, ६२, १५
 गिरा य एता युनजद्धरी ते ७, ३६, ४
 गिरा यदो संबंधवः ९, १४, २
 गिरा मज्जी न संभृतः ८, ९३, २; साम. १२२४; अथर्व.
 २०, ४७, ३; १३७, १४; तै. ब्रा. १, ५, ८, ३
 गिरिर्न यः स्वतर्वा ऋष्व इन्द्रः ४, २०, ६
 गिरौज्राज्रेजमानो आधारय १०, ४४, ८; अथर्व. २०, ९४, ८
 गिरो जुषेधामध्वरं जुषेधो ८, ३५, ६
 गिर्वेणः पाहि नः सुतं ३, ४०, ६; साम. १९५; अथर्व. २०, ६, ६
 गीणं भुवनं तमसापगृह्ण १०, ८८, २
 गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमान ७, ९३, ४; तै. ब्रा. ३, ६, ९, १
 गुहा तितो निहितमृगक्षी १०, ७९, २
 गुहा सतीरुप त्मना ८, ६, ८
 गुहा हितं गुप्तं गृह्ण २, ११, ५
 गृह्णातु गुप्तं तमो १, ८६, १०
 गृणाना जमदग्निना ३, ६२, १८; साम. ६६५
 गृणानो अक्षिरोभिर्दस् १, ६२, ५
 गृणे तदिन्द्र ते शव ८, ६२, ८; साम. ३९१
 गृभीतं ते मन इन्द्र द्विर्वाः ७, २४, २
 गृष्णामि ते सोमगावाय हस्तं १०, ८५, ३६; अथर्व. १४, १, ५०
 गृष्टिः सखः स्वविर् तवागो ४, १८, १०
 गृहं गृहमहना दाल १, १३३, ४
 गृमेधास आगत ७, ५९, १०; तै. सं. ४, ३, १३, ५
 गृतो दाम्यरंक्तो १०, ११९, १३
 गोजिता दाह अमितकृतः १, १०२, ६
 गोजिहः सोमो रथजिह् ९, ७८, ४
 गोद्रभिदं गोविदं वज्राहुं १०, १०३, ६; साम. १८५४;
 अथर्व. ६, ९७, ६; १९, १६, ६; या. य. १७, ३८;
 तै. सं. ४, ६, ४, २
 गोभिर्मिधुं रथिरे कुपारं ३, ५०, ३
 गोभिर्वदीमन्दे अक्षर ८, २, ६; ति. ५, ३
 गोभिर्दालो अयते सोमो ८, १०, ८

४०१११

गोभिरेमामतिं दुरेवां १०, ४२, १०
 अथर्व. ७, ५०, ७; २०, १७, १
 गोमदश्चावद्रथवत्सुवीरं ५, ५७, ७
 गोमदं तु नासत्या २, ४१, ७; वा.
 गोमदिरण्यवद्भु ७, ९४, ९
 गोमस इन्द्रो अश्वव ९, १०५, ४;
 गोमसः सोम वीरवद् ९, ४२, ६
 गोमातरो यच्छुभयन्ते १, ८५, ३
 गोमो अग्नेर्विमो अक्षो यज्ञः ४, २,
 ३, १, ११, १
 गोमायुरदादजमायुरदा ७, १०३, १
 गोमायुरेको अजमायुरेकः ७, १०३, ६
 गोवित्पवस्व वसुविदिरण्य ९, ८६, ३
 गोषा इन्द्रो नृषा ९, २, १०; साम.
 गोषु प्रशस्ति वनेषु धिपे १, ७०, ९
 गौरीमेदेषु वस्तं मिपतं १, १६४, २
 १, ८; ति. ११, ४२
 गौरीर्मिमाय सलिलानि १, १६४, ४
 १३, १, ४२; तै. ब्रा. २, ४, ६, १
 ति. ११, ४०
 गौर्धपति महतां ८, ९४, १; साम. १३
 ग्राक्ष दक्षस्य पावृषन्त ६, ६८, ४
 ग्रन्थि न वि ष्य ग्रथितं ९, ९७, १८
 ग्रावाण उपरेण्वा १०, १७५, ३
 ग्रावाणः सविता नु वो १०, १७५, ४
 ग्रावाणः सोम नो हि कं ६, ५१, १४
 ग्रावाणेषु तदिदं जरेपे २, ३९, १
 ग्रावाणो अप दुष्पुनां १०, १७५, ६
 ग्रावाणो न सूरयः सिन्धुमाव १०, ७८, ८
 ग्रावा वदस्व रक्षांति संधतुः १०, ३६, ६
 ग्रावा तुष्टो अभि हतः ९, ६७, १९
 ग्रावो ग्राहा सुयुजानः सपदं ५, ४०, ८
 ग्रीवाभ्यस्त उणिगाभ्यः १०, १६३, २;
 २०, ९६, १८
 ग्रनेव विष्वक्वि वट १, ३६, १६
 ग्र्नां समन्ता दिशून् स्मारतुः १०, ११४
 ग्र्नेव मधु जरे मनेत् १०, १०३, ८
 ग्र्ने न दृन् हनूरेताः ४, १०, ६; तै. सं.
 ग्र्नेष्टा मनोदुष्टो १, १४, ६
 ग्र्नेष्टो व ऋतव्य १, १३३, ७; तै. सं.
 ग्र्नेष्टः सोमो ८, ५६, ४

घृतसंघर्षयस्य पार्श्वे १०, ६९, २
 घृतं पक्वस्य धारया ९, ४९, ३; साम. १४३७
 घृतं मिमिक्षे घृतस्य २, ३, ११; वा. य. १७, ८८; तै. आ.
 १०, १०, २
 घृतवती भुवनानामभिधि ६, ७०, १; साम. ३७८;
 वा. य. ३४, ४५
 घृतवन्तः पायकं ते ३, २१, २; तै. मा. ३, ६, ७, १
 घृतवन्तमुप मासि १, १४२, २
 घृताहवन दीदिवः १, १२, ५
 घृताहवन संत्येमा १, ४५, ५
 घृतेन पाचापृथिवी भभीगृते ६, ७०, ४
 घृतेनाग्निः समज्यते १०, ११८, ४
 घृषुः श्येनाय कृत्वा १०, १४४, ३
 घृषुं पायकं यानिनं १, ६४, १२
 गतो घृत्रमतरप्रोदसी १, ३६, ८
 गन्मृधाणयप द्विपो ८, ४३, २६
 चकार ता कृणवन्तु नमन्या ७, २६, ३
 चक्र्यांत क्रभवस्तदपृच्छत १, १६१, ४
 चक्रं यदस्याप्त्वा निपत्तं १०, ७३, ९; साम. ३३१
 चक्रं न घृतं पुरुहूत वेपते ५, ३६, ३
 चक्राणासः परीणहं पृथिव्या १, ३३, ८
 चक्राथे हि सधयद् नाम भद्रं १, १०८, ३
 चाक्रिर्दिवः पचते कृत्वा रसः ९, ७७, ५
 चक्रियो विश्वा भुवना ३, १६, ४
 चक्षुर्नो देवः सविता १०, १५८, ३
 चक्षुर्नो वेहि चक्षुषे १०, १५८, ४
 चक्षुषः पिता मनसा हि धीरः १०, ८२, १; वा. य. १७, २५;
 तै. सं. ४, ६, २, ४
 चतस्र ई घृतदुहः सचंते ९, ८९, ५
 चतुःसहस्रं गव्यस्य ५, ३०, १५
 चतुरश्रिदमानात् १, ४१, ९; नि. ३, १६
 चतुर्दशान्य महिमानो अस्य १०, ११४, ७
 चतुर्भिः साकं नवतिं च नाम १, १५५, ६
 चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेक्षाः १०, ११४, ३; तै. मा.
 १, २, १, २७; ३, ७, ६, ५; ७, १४
 च्छिन्नाजिनो देव १, १६२, १८; वा. य. २५, ४१;
 तै. सं. ४, ६, ९, ३
 चत्ते हतश्चत्तामुतः १०, १५५, २
 चत्वार ई विभ्रति क्षेमयन्तः ५, ४७, ४
 चत्वारिंशदशरथस्य १, १२६, ४
 चत्वारिंशते असुर्याणि नाम १०, ५४, ४

चत्वारि चात्पयिभिना पदानि १, १६४, ४५;
 ९, २०, २७; तै. मा. २, ८, ८, ५; गत.
 ४, २, ३, १७; नि. १३, २
 चत्वारि शृंगा त्रयो अस्य पादा ४, ५८, ३; वा. य. १७, १;
 तै. आ. १०, १०, २; नि. १३, ७
 चत्वारो मा येजवनस्य दानाः ७, १८, २३
 चत्वारो मा मजशोरस्य १, १२२, १५
 चनिष्टं देवा ओपवीतु ७, ७०, ४
 चन्द्रमसि चन्द्रस्य हरिमतं ३, ३, ५
 चन्द्रमा अप्सन्तरा १, १०५, १; साम. ४१७; अथर्व.
 १८, ४, ८९; वा. य. ३३, ९०
 चन्द्रमा मनसो जातः १०, ९०, १३; अथर्व. १९, ६, ७;
 वा. य. ३१, १२; तै. आ. ३, १२, ६
 चमूपच्छेयनः शकुनो ९, ९६, १९; साम. ११७७
 चान्वयसो रुद्राणि ८, ७२, ५
 चरित्रं हि वेरिवाच्छेदियं १, ११६, १५
 चरुं यस्तर्मीत्यय ९, ५२, ३
 चर्क्यं मरुतः पृषु १, ६४, १४
 चर्यणीष्टं मघवानमुत्थं ३, ५१, १; साम. ३७४
 चाकल्ये तेन ऋषयो मनुष्याः १०, १३०, ६
 चिकित्स्विन्मनसं ५, २२, ३
 चिते तद्वां सुरापसा १०, १४३, ४
 चित्तिमचित्तिं चिनवद् ४, २, ११; तै. सं. ५, ५, ४, ४
 चित्तिरपां दमे विश्वायुः १, ६७, १०
 चित्तिरा उपवर्णं १०, ८५, ७; अथर्व. १४, १, ६
 चित्र इच्छिशोस्त्रस्य १०, ११५, १; साम. ६४
 चित्र इन्द्राजा राजका इदम्यके ८, २१, १८
 चित्रं ह यद्वां भोजनं न्वस्ति ७, ६८, ५
 चित्रं तद्वा मरुतो याम २, ३४, १०
 चित्रं देवानामुदगादनीकं १, ११५, १; ऐ. आ. ३, १; अथर्व.
 १३, २, ३५; २०, १०७, १४; वा. य. ७, ४१;
 १३, ४६; तै. सं. १, ४, ४३, १; २, ४, १४, ४; तै. मा.
 २, ८, ७, ३; तै. आ. १, ७, ६; २, १३, १; नि. ११, १६
 चित्रस्ते मालुः ऋतुप्रा अभि १०, १००, १२
 चित्रा वा येषु दीधितिः ५, १८, ४
 चित्रैरंजिभिर्वपुषे १, ६४, ४
 चित्रो यदभ्राद् धेतो न विष्णु १, ६६, ६
 चित्रो वोऽस्तु यामः १, १७२, १
 चोदयतं सृजताः पिन्वतं धिय १०, ३९, २
 चोदयित्री सृजतानां १, ३, ११; वा. य. २०, ८५; तै. सं.
 ४, १, ११, २

रुद्रस्तुभः कुम्भन्यवः ५, ५२, १२
 र्द्विर्वन्तमदाम्यं ८, ८५, ५
 रगता सिन्धुं दिव्यस्तभाय १, १६४, २५; अथर्व. ९, १०, ३
 रगृन्मा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं १०, ४७, १; साम. ३१७;
 तै. मा. २, ८, २, ५
 रघवे चोद एषां ५, ६१, ३
 रघवर्वा इन्द्र मित्रेरुज्जोद० १, १७४, ६
 रघवर्वां व हरिभिः संभृत १, ५२, ८
 रघवान वृत्रं स्वधितिवनेव १०, ८९, ७
 रमिर्बुध्नममित्रियं ९, ६६, २०; साम. ८१६
 रज्ञान एव व्यवधात सृष्टयः १०, ११३, ४
 रज्ञानं सप्तमावरो ९, १०२, ४; साम. १०१
 रज्ञानः सोमं सहसे पपाय ७, ९८, ३; अथर्व. २०, ८७, ३
 रज्ञानो नु शतक्रतुः ८, ७७, १
 रज्ञानो हरितो वृषा ३, ४४, ४
 रज्जिप इत्या गोपीध्याय हि १०, ९५, ११
 रजं वज्रिन्महि चिन् ६, १९, १२
 रजयप्रोचना दिवो ९, ४२, १
 रजन्य गोपा अजनिष्ट ५, ११, १; साम. ९०७; या. य.
 १५, २७; तै. सं. ४, ४, ४, २
 रजनाय विष्ट इंवत उ लोकं ६, ७३, २; अथर्व. २०, ९०, २
 रजनासो अग्निं दधिरे सहः १, ३६, २
 रजनासो वृक्षवर्हिपो ८, ५, १७
 रजनिता दिवो रजनिता पृथिव्या ८, ३६, ४
 रजनिताशानां रजनिता नवां ८, ३६, ५
 रजनिष्ट दोषा पतयत्कनीनक १०, ४०, ९
 रजनिष्ट हि जेन्दो अग्ने अद्वा ५, १, ५; तै. सं. ४, १, ३, ४
 रजनिष्टा उग्रः सहसे तुराय १०, ७३, १; या. य. ३३, ६४;
 तै. मा. २, ८, ३, ४
 रजनिष्ठा देवदीतये ६, १५, १८
 रजनीयन्तो स्वयमयः ७, ९६, ४; साम. १४६०; अथर्व.
 १४, २, ७२
 रज्ज्विहो महत्सवेष्टेण ७, ५८, २
 रजे न शेव आहूयः १, ६९, ४
 रजो वो निद्रावरणा १, १२२, ६
 रज्जमज्जमसिंहितो जातवेदा ३, १, २१
 रजमयतममिहो १, १८२, ४
 रजतं य म रुचं य ८, ६५, ११
 रजतानिब तन्मयः १, २३, १६
 रजेन बरो रुद्रकृत वारिणः ८, २१, १३

जरतीमिरोपधीभिः ९, ११२, २
 जरमाणः समिधयसे १०, ११८, ५
 जरायोध तद्विषद्वि १, २७, १०; साम. १५; १६६३;
 नि. १०, ८
 जातवेदसे सुनवाम सोममराति १, ९९, १; तै. मा. १०, २, १;
 नि. १४, ३३
 जातो अग्नी रोचते ३, २९, ७
 जातो जायते सुदिनवे ३, ८, ५; तै. मा. ३, ६, १, ३
 जातो यदग्ने भुवना व्यस्यः ७, १३, ३; तै. सं. १, ५, ११, २
 जानस्यहः प्रथमस्य १, १२३, ९
 जानन्ति वृष्णो अरुत्स्य ३, ७, ५
 जानन्तो रूपमकृन्त विप्राः १०, १२३, ४
 जामिः सिंधूनां आतवे १, ६५, ७
 जाम्यतीतवे धनुः ८, ७२, ४
 जाया तप्यते कितवस्य होना १०, ३४, १०
 जायेदस्तं मघवन्सेदयो मिः ३, ५३, ४
 जायेव पत्यावधि शेषं संहसे ९, ८२, ४
 जिघर्षामि हविषा २, १०, ४; या. य. ११, २३; तै. सं.
 ४, १, २, ४
 जिघं नुनुद्देश्यतं तथा १, ८५, ११
 जिह्मरं चरितवे मयोनी १, ११३, ५
 जिह्माभिरह नजमद् ८, ४३, ८
 जीमूतस्त्रेव भवति प्रतीकं ६, ७५, १; या. य. २९, ३८;
 तै. सं. ४, ६, ६, १
 जीवं रुद्रमि वि नयन्ते १०, ४०, १०; अथर्व. १४, १, ४३
 जीवासो अग्नि धेनवा ८, ६७, ५; नि. ६, २७
 जुहुषो नासत्यो वनि १, ११३, १०
 जुषद्गया मानुदस्य १०, २०, ५
 जुषस्व नः समिधमग्ने अय ७, २, १
 जुषस्व समयस्तमं १, ७५, १; तै. मा. ३, ६, ७, १
 जुषस्वाम इष्टया सजीपाः ५, ४, ४
 जुषानो अग्ने प्रति हवमेव १०, १२२, ३
 जुषानो अहिरस्तमेना ८, ४४, ८
 जुषेयां दक्षमिष्टे ८, ६८, ४
 जुषेयां वस्त्रं दोषं हवस्व मे विष्टे ८, ३५, ४
 जुषेयां वस्त्रं दोषं हवस्व मे सरो ३, ३३, ३
 जुष्ट इन्द्राय नमः ९, १३, ८; साम. ११९४
 जुष्टी नरो मरुता यः विदुर्वा ७, ३३, ४; तै. मा. २, ४, ३, १
 जुष्टो दनुना अविष्टिर्होमे ५, ४, ५; अथर्व. ७, ५३, ९;
 तै. मा. २, ४, १, १; नि. ४, ५
 जुष्टो नराय देवनाम इन्द्रो ९, ९५, १०

जुष्टो हि दूतो अस्ति १, ४४, २; साम. १७८१
 जुष्टो न हन्तो सुपथा सुगानि ९, ९७, १६
 जुष्टाणां चिदध्विना ८, २६, ५
 जुष्टे वि चितयन्तो ५, १९, २; नि. ४, १९
 जेतानृभिर्निद्रः प्रसु धूरः १, १७८, ३
 जोषद्यक्षीमसूर्या सचध्ये १, १६७, ५
 जोषा सवितर्यस्य ते १०, १५८, २
 जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुति २, ३७, ६
 जोहृत्रो अग्निः प्रथमः २, १०, १
 ज्ञेया भागं सहसा नो २, १०, ६
 जमया अग्र प्रसवो रन्त वेया ७, ३९, ३; नि. १२, ४३
 ज्यायांसमस्य यत्तुनस्य केतु ५, ४४, ८; नि. ६, १५
 ज्येष्ठ आह चमसाह्वाकरेति ४, ३३, ५
 ज्येष्ठेन सोतरिन्द्राय सोमं ८, २, २३
 ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधुप्रियं ९, ८६, १०; साम. १०३१
 ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु ३, ३९, ८
 ज्योतिर्घृणीत तमसो विजान ३, ३९, ७
 ज्योतिष्मतीमदिति धारयत् १, १३६, ३
 ज्योतिष्मन्तं केतुमन्तं ८, ५८, ३

त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत १, १०६, २
 त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो १०, ३५, ११
 त आदित्यास उरवो २, २७, ३
 त आयजन्त द्रविणं समस्या १०, ८२, ४; वा. य. १७, २८;
 तै. सं. ४, ६, २, २; नि. ६, १५
 त इदुमाः शवसा हृष्णुपेणाः ६, ६६, ६
 त इदेवानां सधमाद आसन् ७, ७६, ४
 त इद्वेदिं सुभग त आहुति ८, १९, १८
 त इन्निण्यं हृदयस्य प्रकेतैः ७, ३३, ९
 त इन्वस्य मधुमद्वि विप्र ३, ३२, ४
 त उक्षितासो महिमानं १, ८५, २
 त उग्रास वृषण ८, २०, १२
 त ऊ पु णो महो यजत्राः १०, ६१, २७
 तं यज्ञं वर्हिषि १०, ९०, ७; अथर्व. १९, ६, ११; वा. य.
 ३१, ९; तै. आ. ३, १२, ३
 तं यज्ञसाधमपि १, १२८, २
 तं युजाथां मनसो यो १, १८३, १
 तं युवं देवावध्विना ४, १५, १०
 तं व हन्तं चतिनं ६, १९, ४
 व हन्तं न सुकतुम् ६, ४८, १४
 वः शर्धं रथानाम् ५, ५३, १०

तं वः शर्धं रथेभ्युभम् ५, ५६, ९
 तं वः शर्धं मरुतं २, ३०, ११
 तं वः सखायः सं ६, २३, ९
 तं वः सखायो मदाय ९, १०५, १; साम. ५६९; १०
 तं वर्धयन्तो मतिभिः १०, ६७, ९; अथर्व. २०, ९१, ९
 तं वज्राग्रा १, ६६, ९; नि. १०, २१
 तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुजयम् ४, ४४, १; अथर्व.
 २०, १४३, १
 तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैः १, १८०, १०
 तं वृधन्तं मारुतं ६, ६६, ११
 तं वेधां मेधयाह्वान् ९, २६, ३
 तं वो दस्समृतीपहम् ८, ८८, १; साम. २३६; ६८५
 अथर्व. २०, २, १; ४९, ४; वा. य. २६, ११
 तं वो दीर्घायुशोचिपं ५, १८, ३
 तं वो धिया नव्यस्या ६, २२, ७; अथर्व. २०, ३६, ७
 तं वो धिया परमया ६, ३८, ३
 तं वो महो महारयम् ८, ७०, ८
 तं वो वाजानां पतिं ८, २४, १८; साम. १६८६; अथर्व.
 २०, ६४, ६
 तं वो विं न द्रुपदम् १०, ११५, ३
 तं शग्मासो अरुपासो ७, ९७, ६
 तं शश्वतीषु मातृषु ४, ७, ६
 तं शिशीता सुवृक्षिभिः ८, ४०, १०
 तं शिशीता स्वध्वरम् ८, ४०, ११
 तं शुभ्रमग्निमवसे ३, २६, २
 तं सखायः पुरोरुचम् ९, ९८, १२; साम. १६८०; नि. ५, १५
 तं सध्रोचीरुतयो ६, ३६, ३; तै. आ. २, ४, ५, २
 तं सवाधो यतस्तुच ३, २७, ६; तै. आ. ३, ६, १, ३
 तं सानावधि जामयो ९, २६, ५
 तं सिन्धवो मारुतं १०, ३०, ९
 तं सुप्रतीकं सुदशम् ६, १५, १०; तै. सं. २, ५, १२, ५
 तं सुपुष्या विवासे ८, १६, ३; अथर्व. २०, ४४, ३
 तं सोतारो धनस्पृतं ९, ६२, १८
 तं स्था रथं मघवन् १, १०२, ३
 तं हिन्वन्ति मदव्युतं ९, ५३, ४; साम. १७१७
 तं हि शश्वन्त ईळते ५, १४, ३; तै. सं. ४, ३, १३, ८
 तं हि स्वराजं वृषभं ८, ६१, २; साम. १२३४; अथर्व.
 २०, ११३, २
 तं हुवेम यतस्तुचः ८, २३, २०
 तं होतारमध्वरस्य ७, १६, १२; साम. १५१४
 तका न भूर्णिः १, ६६, २

तक्षयत्त उशाना १, ५१, १०
 तक्षयदी मनसो ९, ९७, २२; साम. ५३७
 तक्षसासत्याभ्यां १, २०, ३
 तक्षप्रथं सुवृत्तं १, १११, १
 तं गाथया पुराण्या ९, ९९, ४; साम. १६३३
 तं गावो अभ्यनूपत ९, २६, २
 तं गीर्भिर्वाचमीह्वयम् ९, ३५, ५
 तं गूर्तयो नेमसिपः १, ५६, २
 तं गूर्धया ८, १९, १; साम. १०९; १६८७
 तं गोभिर्दृषणं रसं ९, ६, ६
 तं घेमित्था (०। अर्थं चिद्) ८, ६९, १७; अथर्व. २०, ९२, १४
 तं घेमित्था (०। होत्राभिः) १, ३६, ७
 तक्षधुर्देवहितं ७, ६६, १६; वा.य. ३६, २४; तै. आ. ४, ४२, ५
 तक्षित्रं राध आ भरोपो ७, ८१, ५
 तत्तं मे अपः १, ११०, १; तै. ब्रा. ३, ७, ११, २
 तत्तुर्विरो नयो विचिताः ६, २४, २
 तत्तुदानाः सिन्धवः ५, ५३, ७
 तत्त इन्द्रियं परमं पराचैः १, १०३, १
 तत्तद्विधयो दधे ८, ३९, ४
 तत्तदिदधिनोः १, ४६, १२
 तत्तदिदस्य पौंस्यं १, १५५, ४
 तत्तु ते दंसो १, ६९, ८
 तत्तु प्रयः प्रत्यथा ते १, १३२, ३
 तत्तु भद्रं यत् १, ९४, १४
 तत्ते यज्ञो अजायत ८, ८९, ६; साम. १४३०
 तत्ते सहस्व ईमहे ८, ४३, ३३
 तत्त्वा यामि ग्रहणा १, २४, ११; वा.य. १८, ४९; २१, २;
 तै. सं. २, १, ११, ६
 तत्त्वा यामि सुवीर्यम् ८, ३, ९; अथर्व. २०, ९, ३; ४९, ६
 तत्रो अपि प्राणीयत ८, ५६, ४
 तत्सविता वोऽनृतत्वं १, ११०, ३
 तत्सवितुर्वरेण्यम् ३, ६२, १०; साम. १४६२; वा.य. ३, ३५;
 २२, ९; ३०, २; ३६, ३; तै. सं. १, ५, ६, ४;
 ४, १, ११, १; तै. आ. १, ११, २
 तत्सवितुर्वृणीमहे वयं ५, ८२, १; तै. आ. १, ११, ३
 तत्सु नः शर्म यच्छतां ८, १८, १२
 तत्सु नः सविता भगो (०। इन्द्रो) ४, ५५, १०
 तत्सु नः सविता भगो (०। शर्म) ८, १८, ३
 तत्सु नो नयं सन्यस ८, ६७, १८
 तत्सु नो विश्वे (०। ऋतुम्) ६, ४५, ३३
 तत्सु नो विश्वे (०। नरुतः) ८, ९४, ३

तत्सु वां मित्रावरुणा ५, ६२, २; तै. ब्रा. २, ८, ६, ६
 तत्सूर्य रोदसी उभे ८, २५, २१
 तत्सूर्यस्य देवतं १, ११५, ४; अथर्व. २०, १२३, १;
 वा. य. ३३, ३७; तै. ब्रा. २, ८, ७, १; नि. ४, ११
 तथा तदस्तु सोमपाः १, ३०, १२
 तदमे चक्षुः प्रति १०, ८७, १२; अथर्व. ८, ३, २१
 तदमं शुभमा भर ८, १९, १५; साम. ११३
 तदद्य वाचः प्रथमं १०, ५३, ४; नि. ३, ८
 तदद्या चित्त उक्थिनो ८, १५, ६; साम. ८८२; अथर्व.
 २०, ६१, ३
 तदज्ञाय तदपसे ८, ४७, १६
 तदस्तु मित्रावरुणा ५, ४७, ७; अथर्व. १९, ११, ६
 तदस्मै नयमङ्गिरस्वद् २, १७, १
 तदस्य प्रियमभि १, १५४, ५; तै. ब्रा. २, ४, ६, २
 तदस्यानीकमुत चारु २, ३५, ११
 तदस्येदं पश्यता १, १०३, ५
 तद्विस्मयस्यमभि चारु १०, ३२, ४
 तद्विस्मानमाशाते १, २५, ६
 तदिदास भुवनेषु १०, १२०, १; ऐ. आ. १, १२, अथर्व.
 ५, २, १; २०, १०७, ४; नि. १४, २४
 तदिद्वयस्य सवनं विवरपः १०, ७६, ३
 तदिद्वयस्य चेतति ८, १३, २०
 तदिद्वदन्यद्रयो विमोचने १०, ९४, १३
 तदिन्द्र प्रेव वीर्यं १, १०३, ७
 तदिन्द्राव आ भर ८, २४, २५
 तदिशक्तं तदिवा मद्यमाहुः १, २४, १२
 तदिन्तु ते करणं ५, ३१, ७
 तदिन्वस्य परिपद्मानो १०, ६१, १३
 तदिन्वस्य वृषभस्य ३, ३८, ७
 तदिन्वस्य सवितुः ३, ३८, ८
 तदिन्मे च्छन्सहृदुषो १०, ३२, ३
 तदु प्रयक्षतमस्य १, ६२, ६
 तदु श्रेष्ठं सवनं १०, ७६, २
 तद्वृक्षुपे मातुपेमा १, १०३, ४
 तदु पु वामेना कृतं ५, ७३, ४
 तदत्तं शृण्वि वृष्ट ५, ६६, ५
 तदधाना अवस्यवो ८, ६३, १०
 तदेवस्य सवितुर्वायं ४, ५३, १
 तदेवानां देवतमाय २, २४, ३
 तदि वयं वृणीमहे १०, १२६, २
 तद्वन्धुः सूरिर्दिवि १०, ६१, १८

तद्धर्मं तव दंसना ३, ९, ७
तद्वाधो अग सवितुर्वरेणं १, १५०, ५
तद् उक्थय बर्हणे ६, ४४, ६
तद्गः सुजाता मरुतो १, १३६, १२
तद्गो नरा नासत्यावनुष्पात् १, १८२, ८
तद्गो नरा शंसं राधं १, ११६, ११
तद्गो नरा शंसं पञ्जिमेण १, ११७, ६
तद्गो नरा सनये १, ११६, १२
तद्गामृतं रोदसी प्र मवीमि १०, ७९, ४
तद्गार्थं गृणीमहे ८, २५, १३; नि. ५, १
तद्विप्रासो धिपन्थवो १, २२, २१; साम. १६७३; वा. य. ३४, ४४
तद्विधिद्विष्टि यत्त इन्द्रो जुजोषत् ८, ९६, १२
तद्विष्णोः परमं पदं १, २२, २०; साम. १६७२; अथर्व.
७, २६, ७; वा. य. ६, ५; तै. सं. १, ३, ६, २; ४, २, ९, ३
तद्वीर्यं वो मरुतो ५, ५४, ५
तद्गो अथ मनामहे ७, ६६, १२
तद्गो गाय सुते सचा ६, ४५, २२; साम. ११५, १६६६;
अथर्व. २०, ७८, १
तद्गो जामिधं मरुतः १, १६६, १३
तद्गो दिवो दुहितरो विभातोः ४, ५१, ११
तद्गो यामि द्रविणं ५, ५४, १५
तद्गो वाजा ऋभवः ४, २६, ३
तनूत्यजेव तस्करा १०, ४, ६; नि. ३, १४
तनूनपात्पथ ऋतस्य १०, ११०, २; अथर्व. ५, १२, २; वा. य.
२९, २६; तै. मा. ३, ६, ३, १; नि. ८, ६
तनूनपात्पथमानः ९, ५, २
तनूनपादुच्यते ३, २९, ११
तनूनपादतं यते १, १८८, २
तनूष्टे वाजिन्तन्वं १०, ५६, २
तं तमिद्राधसे मह ८, ६८, ७
तन्तुं तन्वव्रजसो १०, ५३, ६; तै. सं. ३, ४, २, २
तन्तुं तन्वानमुत्तमं ९, २२, ६
तं ते मदं गृणीमसि ८, १५, ४; साम. ३८३; ८८०; अथर्व.
२०, ६१, १
तं ते यवं यथा गोभिः ८, २, ३; साम. ७३६
तं ते स्तोतारो रसं मदाय ९, १०९, ११; साम. १३३३
तं त्रिष्टुष्टे त्रिवंशुरे ९, ६२, १७
तं त्वा गीर्भिरुक्षया १०, ११८, ९
तं त्वा गीर्भिरिर्वणसं २, ६, ३
तं त्वा घृतस्य बीमहे ५, २६, २; साम. १५२२
तं त्वाजनन्त मातरः ८,

तं त्वा मृतं कृमहे ७, १३, ४
तं त्वा देवेभ्यो मनुमनमं ९, ८०, ४
तं त्वा धनोऽधोऽधोः ९, ६१, ११; साम. ८०४
तं त्वा नरो यम आ १, ७३, ४
तं त्वा नृम्यानि विभनं ९, ४८, १; साम. ८३६
तं त्वा मरुतेषु ८, ४३, २०
तं त्वा मयाग नृम्याग ९, २, ८; साम. १०४४
तं त्वा मरुतानी परि ७, ३१, ८
तं त्वा मतो अमृत्तग ३, ९, ६
तं त्वा यजेभिरीमहे ८, ६८, १०
तं त्वा ययं निगारा १, ३०, १०
तं त्वा ययं सुधो ६, १, ७; तै. मा. ३, ६, १०, १
तं त्वा ययं हवामहे ८, ४३, २३
तं त्वा ययं पतिं १, ६०, ५
तं त्वा ययं पितो १, १८७, ११
तं त्वा वाजेषु वाजिनम् १, ४, ९; अथर्व. २०, ६८, १
तं त्वा विप्रा वचोविदः ९, ६४, २३; साम. १०७४
तं त्वा विप्रा धिपन्थवो ३, १०, ९
तं त्वा शोचिष्ठा दीदिवः ५, २४, ४; साम. ११०९; वा.
३, २६; १५, ४८; तै. सं. १, ५, ६, ३; ४, ४, ४, ६
तं त्वा समिन्निरङ्गिरो ६, १६, ११; साम. ६६१; वा. य. १, १
तै. सं. २, ५, ८, १; तै. मा. १, २, १, १०; ३, ५, १
तं त्वा सहस्रचक्षसं २, ६०, २
तं त्वा सुतेष्वाभुवो ९, ६५, २७
तं त्वा हविष्मतीः ८, ६, २७
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तं ९, ८०, ५
तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः ९, २६, ६
तं दुरोपमभी नरः ९, १०१, ३; साम. ६९९
तं देवा बुधे रजसः २, २, ३
तस्य इन्द्रस्तद्वरुणः १, १०७, ३
तस्य इन्द्रो वरुणो ७, ३४, २५; ५६, २५
तस्य प्रत्नं सण्यं ६, १८, ५
तं नव्यसी हृद आ १, ६०, ३
तस्यस्तुरीपमद्भुतं १, १४२, १०; वा. य. २७, २०; तै. सं.
४, १, ८, ३; नि. ६, ११
तस्यस्तुरीपमध ३, ४, ९; ७, २, ९; तै. सं. ३, १, ११, १
तं नाकमयो ५, ५४, १२
तन्नु चोचाम रभसाय १, १६६, १
तन्नु सत्यं पवमानस्यास्तु ९, ९२, ५
तं नेमिभृमवो यथा ८, ७५, ५; तै. सं. २, ६, ११, १
तं नो अग्ने अभि नरो ५, ९, ७

[८३५]

तद्भद्रं तव दंसना ३, ९, ७
तद्वाधो अथ सवितुर्वरेण्यं १, १५९, ५
तद् उक्थस्य बर्हणे ६, ४४, ६
तद्वाः सुजाता मरुतो १, १६६, १२
तद्वां नरा नासत्यावनुष्यात् १, १८२, ८
तद्वां नरा शंस्यं राध्वं १, ११६, ११
तद्वां नरा शंस्यं पञ्जियेण १, ११७, ६
तद्वां नरा सनये १, ११६, १२
तद्वामृतं रोदसी प्र प्रवीमि १०, ७९, ४
तद्वायं वृणीमहे ८, २५, १३; नि. ५, १
तद्विप्रासो विपन्यवो १, २२, २१; साम. १६७३; वा. य. ३४, ४४
तद्विबिड्विड यत्त इन्द्रो जुजोषत् ८, ९६, १२
तद्विष्णोः परमं पदं १, २२, २०; साम. १६७२; अथर्व.
७, २६, ७; वा. य. ६, ५; तै. सं. १, ३, ६, २; ४, २, ९, ३
तद्वीर्यं वो मरुतो ५, ५४, ५
तद्वो अथ मनामहे ७, ६६, १२
तद्वो गाय सुते सचा ६, ४५, २२; साम. ११५; १६६६;
अथर्व. २०, ७८, १
तद्वो जामिस्त्वं मरुतः १, १६६, १३
तद्वो दिवो द्रुहितरो विभातीः ४, ५१, ११
तद्वो यामि द्रविणं ५, ५४, १५
तद्वो वाजा ऋभवः ४, २६, ३
तनूत्यजेव तदकरा १०, ४, ६; नि. ३, १४
तनूनपापथ ऋतस्य १०, ११०, २; अथर्व. ५, १२, २; वा. य.
२९, २६; तै. ब्रा. ३, ६, ३, १; नि. ८, ६
तनूनपापचमानः ९, ५, २
तनूनपादुष्यते ३, २९, ११
तनूनपादतं यते १, १८८, २
तनूष्टे वाजिन्तन्त्रं १०, ५६, २
तं तमिद्राधसे मह ८, ६८, ७
तन्तुं तन्वत्रजसो १०, ५३, ६; तै. सं. ३, ४, २, २
तन्तुं तन्वानमुत्तमं ९, २२, ६
तं ते मदं गृणीमसि ८, १५, ४; साम. ३८३; ८८०; अथर्व.
२०, ६१, १
तं ते यवं यया गोभिः ८, २, ३; साम. ७३६
तं ते सोतारो रसं मदाय ९, १०९, ११; साम. १३३३
तं त्रिष्टुष्टे त्रिवंशुरे ९, ६२, १७
तं त्वा गोभिर्हृक्षया १०, ११८, ९
तं त्वा गोभिर्निर्वणसं २, ६, ३
तं त्वा वृत्तं वीनहे ५, २६, २; साम. १५२२
तं त्वाजन्तं नानरः ८, १०२, १७

तं त्वा दूतं कृण्महे ७, १६, ४
तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं ९, ८०, ४
तं त्वा धर्तारमोष्योः ९, ६५, ११; साम. ८०४
तं त्वा नरो दम आ १, ७३, ४
तं त्वा नृम्णानि विभ्रतं ९, ४८, १; साम. ८३६
तं त्वा मग्नेषु ८, ४३, २०
तं त्वा मदाय घृण्वय ९, २, ८; साम. १०४४
तं त्वा मरुत्वती परि ७, ३१, ८
तं त्वा मर्ता अगृभत ३, ९, ६
तं त्वा यज्ञेभिरीमहे ८, ६८, १०
तं त्वा वयं विश्ववारा १, ३०, १०
तं त्वा वयं सुध्यो ६, १, ७; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ३
तं त्वा वयं हवामहे ८, ४३, २३
तं त्वा वयं पतिं १, ६०, ५
तं त्वा वयं पितो १, १८७, ११
तं त्वा वाजेषु वाजिनम् १, ४, ९; अथर्व. २०, ६८, १
तं त्वा विप्रा वचोविदः ९, ६४, २३; साम. १०७७
तं त्वा विप्रा विपन्यवो ३, १०, ९
तं त्वा शोचिष्ठा दीदिवः ५, २४, ४; साम. ११०९; वा. य.
३, २६; १५, ४८; तै. सं. १, ५, ६, ३; ४, ४, ४, ८
तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो ६, १६, ११; साम. ६६१; वा. य. ३, १
तै. सं. २, ५, ८, १; तै. ब्रा. १, २, १, १०; ३, ५, १, १
तं त्वा सहस्रचक्षसं ९, ६०, २
तं त्वा सुतेष्वाभुवो ९, ६५, २७
तं त्वा हविष्मतीः ८, ६, २७
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तं ९, ८०, ५
तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः ९, २६, ६
तं दुरोपमसी नरः ९, १०१, ३; साम. ६९९
तं देवा बुधे रजसः २, २, ३
तन्न इन्द्रस्तद्वरुणः १, १०७, ३
तन्न इन्द्रो वरुणो ७, ३४, २५; ५६, २५
तन्न प्रत्नं सएयं ६, १८, ५
तं नव्यसी हृद आ १, ६०, ३
तन्नस्तुरीपमधुतं १, १४२, १०; वा. य. २७, २०; तै. सं.
४, १, ८, ३; नि. ६, २१
तन्नस्तुरीपमध ३, ४, ९; ७, २, ९; तै. सं. ३, १, ११, १
तं नाकमर्यो ५, ५४, १२
तन्नु वोचाम रभसाय १, १६६, १
तन्नु सत्यं पवमानस्यास्तु ९, ९२, ५
तं नेमिभृमवो यया ८, ७५, ५; तै. सं. २, ६, ११, १
तं नो भस्ते भमि नरो ५, ९, ७

तमु त्वा दध्यद् कृपिः ६, १६, १४; वा. य. ११, ३३; तै. सं. ३, ५, ११, ३; ४, १, ३, २
तमु त्वा नूनमसुर ८, ९०, ६; साम. १४१२; नि. ५, २२
तमु त्वा नूनमीमहे ८, २४, २६
तमु त्वा पाथ्यो वृषा ६, १६, १५; वा. य. ११, ३४; तै. सं. ३, ५, ११, ४; ४, १, ३, ३
तमु त्वा यः पुरासिथ ६, ४५, १२
तमु त्वा वाजसातमं १, ७८, ३
तमु त्वा वाजिनं नरो ९, १७, ७
तमु त्वा वृत्रहन्तमं १, ७८, ४
तमु त्वा सत्य सोमपा ६, ४५, १०
तमु धुमः ६, १०, २
तमु नः पूर्वे पितरो ६, २२, २; अथर्व. २०, ३६, २
तमु नूनं तविपीमन्तमेपां ५, ५८, १
तमु एवाम य इमा जजान ८, ९६, ५
तमु एवाम यं गिर ८, ९५, ६; साम. ८८५
तमु एहि यः स्विषुः सुधन्वा ५, ४२, ११
तमु एहि यो अभिमूल्योजाः ६, १८, १; तै. मा. २, ८, ५, ८
तमु एहीन्द्रं यो ह १, १७३, ५
तमु स्तुप इन्द्रं यो विद्वानः ६, २१, २
तमु स्तुप इन्द्रं तं गृणीषे २, २०, ४
तमु स्तोतारः पूज्यं १, १५६, ३; तै. मा. २, ४, ३, ९
तमुस्त्रामिन्द्रं न १०, ६, ५
तमृतयो रणयन्च्छूरसार्ता १, १००, ७
तमूर्मिमापो ७, ४७, २
तमृ पु समना गिरा ८, ४१, २; नि. १०, ५
तमृत्विषा उप वाचः १, १९०, २
तमेव कृपिं तमु १०, १०७, ६
तमोपधीर्दधिरे गर्भमृत्विष्यं १०, ९१, ६; साम. १८२४
तं पृच्छवा स १, १४५, १
तं पृच्छन्ति वज्रहस्तं ६, २२, ५; अथर्व. २०, ३६, ५
तं पृच्छन्तोऽवरासः ६, २१, ६
तं प्रख्या पूर्वया ५, ४४, १; वा. य. ७, १२; तै. सं. १, ४, ९, १; नि. ३, १६
तं मजंयन्ता सुक्रतुम् ८, ८४, ८; तै. सं. ३, ५, ११, ५
तं मतां अनस्यं १०, ११८, ६
तं ममृजानं महिषं ९, ९५, ४
तन्वनि प्रगायत ८, १५, १; साम. ३८२; अथर्व. २०, ६१, ४; ६२, ८
तन्वनि प्राचंतेन्द्रं ८, ९२, ५
तया पवस्व धारया यया पितो ९, ४५, ६

तयोऽरिदमवच्छ्रवः ५, ८६, ३
तयोऽरिदवसा वयं १, १७, ६
तयोऽरिद् घृतवत्पयः १, २२, १४
तरणिं वो जनानां ८, ४५, २८; साम. २०४
तरणिरिषिपासति ७, ३२, २०; साम. २३८, ८६७
तरणिविश्वदर्शतो १, ५०, ४; अथर्व. १३, २, ११; २०, ४७, १६; वा. य. ३३, ३६; तै. सं. १, ४, ३१, १; तै. मा. ३, १६, १
तरस मन्दी धावति १, ५८, १; साम. ५००; १०५७; नि. १३, ६
तरस्समुद्रं पवमान ऊर्मिणा ९, १०७, १५; साम. ८५७
तरोभिर्वो विद्वद्भुं ८, ६६, १; साम. २३७; ६८७
तव क्रत्वा तव तद्वसनाभिः ६, १७, ६
तव क्रत्वा तवोत्तिभिः २, ४, ६; साम. १०५२
तव क्रत्वा सनेयं ८, १९, २९
तव च्याँस्तानि वज्रहस्त ७, १९, ५; अथर्व. २०, ३७, ५
तव त्य इन्द्रो अन्वसो ९, ५१, ३; साम. १२२६
तव त्य इन्द्र सत्येषु वह्नयः १०, १३८, १; नि. ४, २५
तव त्यदिन्द्रियं बृहत् ८, १५, ७; साम. १६४५; अथर्व. २०, १०६, १
तव त्यस्यं २, २२, ४, साम. ४६६
तव त्ये अग्ने अर्चयो आजन्तो ५, १०, ५
तव त्ये अग्ने अर्चयो महि ५, ६, ७
तव त्ये अग्ने हरिवो ४, ६, ९
तव त्ये पितो ददतः १, १८७, ५
तव त्ये पितो रसा १, १८७, ४
तव त्ये सोम पवमान ९, ९२, ४
तव त्ये सोम शक्तिभिः १०, २५, ५
तव त्रिधातु पृथिवी ७, ५, ४
तव त्विपो जनिम ४, १७, २
तव धुमन्तो अर्चयो ५, २५, ८
तव धोरिन्द्र पौंसं ८, १५, ८; साम. १६४६; अथर्व. २०, १०६, २
तव द्रप्सा उदमुत ९, १०६, ८; साम. १३२७
तव द्रप्सो नीलवाद् ८, १९, ३१; साम. १८२३
तव प्रणीवीन्द्र जोहुवानाद् ७, २८, ३
तव प्रणेभिरज्वलिः ९, ५२, २
तव प्र यक्षि संस्तो ६, १६, ८
तव प्रयाजा अनुयाजाश्च १०, ५१, ९; नि. ८, २२

तव अनास वायुया ४, ४, २: वा. य. १३, १०; तै. सं.

१, २, १४, १

तव धातुवृत्तस्य ८, २६, २११ वा. य. २७, ३४

तव विश्वे सजोपतो ९, १८, ३: साम. १०९५

तव मते सुभगासः २, २८, २

तव शरीरं पतयिष्यवन् १, १६३, ११: वा. य. २९, २२;

तै. सं. ४, ६, ७, ४

तव शुक्लासो अर्चयो दिवः ९, ६६, ५

तव श्रिया सुदृशो ५, ३, ४

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त ५, ३, ३

तव श्रिये व्यजिहीत २, २२, १८

तव श्रियो वर्यस्येव १०, ९१, ५; साम. ९८२

तव स्थानं पुनर्वीरस्य २, २८, ३

तव स्वादिप्यामे ४, १०, ५

तव ह स्पदिन्द्र विश्वमाजो ६, २०, १२

तवान्मे होत्रं तव २, १, २; १०, ९१, १०

तवायं सोमस्त्वमेष्टवांश्च ३, ३५, ६; वा. य. २६, २३

तवाहं शूर रातिभिः १, ११, ६

तवाहं सोम रारण ९, १०७, १९: साम. ५१६; ९१२;

तांश्च द्या, १२, ९, ३

तवाहमस्र जतिभिर्नैदिपाभिः ८, १९, २६

तवाहमस्र जतिभिर्मिप्रस्र ५, ९, ६

तवेदं विश्वमभितः पदाभ्यं ७, ९८, ६; अथर्व. १०, ८७, ६;

तै. मा. २, ८, २, ६

तवेदिन्द्र प्रणीतिपूत ८, ६, २२

तवेदिन्दायमं वसु ७, ६२, १६; साम. २७०

तवेदिन्द्राहमासा ८, ७८, १०

तवेष्टु साः सुवीर्यो ८, ४५, ३६

तवेसाः प्रसा दिव्यस्य रेतसः ९, ८६, २८

तदेमे सप्त सिन्धवाः ९, ६६, ६

तद्योतिभिः सप्तमाया ५, ६१, ८

तस्या अग्निभोरत ४, २५, ६

तस्या अग्निं तामास धी १०, ९, ३: साम. १८३९; अथर्व.

१, ५, ३: वा. य. ११, ५२; ३६, १८: तै. सं. १, १,

५, १; ५, ६, १, १; ७४, १९, १: तै. मा. ३, ३३, ३;

१०, १, १२

तस्या अग्निं विरपा २, २५, ६

तस्या हृदाये हवि ७, १०२, ३; तै. मा. ३, ३, ७, ६

तस्या हृदि हृदये २, २०, ७

तस्याहं अनास वा १०, ९०, १० अथर्व. १९, ६, १२;

वा. य. ११, ८, ३: तै. मा. १, १३, ५

अ. ११३

तस्याहं अनास वा १०, ९०, ९; अथर्व. १९, ६, १२;

वा. य. ३१, ७, तै. मा. ३, १२, ४

तस्याहं अनास वा १०, ९०, ८; अथर्व. १९, ६, १४;

वा. य. ३१, ६, तै. मा. ३, १२, ४

तस्याहं अनास वा १०, ९०, ५; अथर्व. १९, ६, ९; वा. य.

३१, ५; तै. मा. ३, १२, २

तस्मिन्ना वेशया गिरो १, १७६, २

तस्मिन्नि सन्तपूतयो ८, ४६, ७

तस्मै तवत्यमनु २, २०, ८

तस्मै नूनमभिषवे ८, ७५, ६; तै. सं. २, ६, ११, २

तस्य ते वाजिनो वयं ६, ६५, ९

तस्य दूर्मा असदयो ८, ३१, ३

तस्य वज्रः श्रेयसि १, १००, १२

तस्य वयं सुमती ६, ४७, १३: १०, १३१, ७; अथर्व.

७, ९२, १: २०, १२५, ७; वा. य. २०, ५२; तै. सं.

१, ७, १३, ५; नि. ३, ७

तस्याः ससुद्रा १, १६४, ४२: तै. मा. २, ४, ११; नि. ११, ४२

तस्येदं वयं श्रेयसि ८, १९, ६

तस्येदिह सव्यं हृदयानि ४, २१, ३

ता अनास वसु ५, ४८, २

ता अग्निं सप्तमाया २, ९, ५

ता अग्निं सप्तमाया १०, ११३, ८

ता अग्निं सप्तमाया १, ८४, १२; साम. १००७; अथर्व.

२०, १०९, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, ८४, ११; साम. १००३; अथर्व.

२०, १०९, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, ४, ५

ता अग्निं सप्तमाया ८, ३९, ३; वा. य. ११, ५२, ३; तै. सं.

३, ३, ३, ३; तै. मा. ३, १३, ३, ३

ता अग्निं सप्तमाया २, ५२, ८

ता अग्निं सप्तमाया २, ५३, ६

ता अग्निं सप्तमाया १, १२५, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया ५, ६३, १८

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता अग्निं सप्तमाया १, १३३, ३

ता तू ते सत्या त्रुवि ४, २२, ६
 ता ते गुणन्ति वेधसो ४, ३२, ११
 ता न आ वोळ्ळमखिना २, ४१, ९; वा. य. २०, ८३
 ता नः शक्तं पार्थिवस्य ५, ६८, ३; साम. ११४५, १४६५
 ता नः स्त्रिषा वनूपा ७, ६६, ३
 ता नव्यसो जरमाणस्य ६, ६२, ४
 ताँ आ रुद्रस्य मीळ्ळुपो ७, ५८, ५; नि. ४, १५
 ताँ आशिरं पुरोवादां ८, २, ११
 ताँ हवानो महि २, ३४, १४
 तानीद्रुहानि बहुलान्यासन् ७, ७६, ३
 ताँ दशतो वि बोधय १, १२, ४
 ता नृभ्य आ सौश्रवसा ६, १३, ५
 ता नो अद्य वनस्पती १, २८, ८
 ता नो रासन्नाविपाचो ७, ३४, २२; नि. ६, १४
 ता नो वाजवतीरिप ६, ६०, १२; साम. ११५१
 तान्पूर्वया निविद्रा १, ८९, ३; वा. य. २५, १६
 तान्यजत्राँ फ्रणावृचो १, १४, ७
 तान्वन्दस्य मरुतस्ताँ ८, २०, १४
 तान्यो महो मरुत २, ३४, ११
 ता वाहवा सुवेनुना ५, ६४, २
 तामिरा गच्छतं नरो ६, ६०, ९; साम. ९९३
 तामिरायातं वृषगोप ८, २२, १२
 तामिरायातमृतिभिः ८, ५, २४
 ता भुज्युं विभिरद्भ्यः ६, ६२, ६
 ता भृगिपाशावन्-स्य ७, ६५, ३
 तान्यो विश्वस्य राजसि ९, ६६, २
 तानग्ने अस्ते इयं ७, ५, ८
 ता मन्दमाना मनुषो १०, ४०, १३; अथर्व. १४, २, ६
 तामस्य रीति ५, ४८, ४
 ता महान्ता मदस्वती १, २१, ५
 ता माता विश्वेदसा ८, २५, ३
 ता मिश्रस्य प्रशस्तये १, २१, ३
 ता मे अश्विता मनीनां ८, ५, ३७
 ता मे अश्विनां ८, २५, २३
 ताँ इन्द्रिष्ठवत्मान् १०, ८५, ३७; अथर्व. १४, २, ३८
 नि. ३, २१
 ताँ इन्द्रः सुमतिं वय ६, ५७, ६
 ता यज्ञसा शुचिभिश्चक्रमा ६, ६२, २
 ता वहेषु य संमदे १, २१, २
 ता वोहिष्ठमनि ता ६, ६०, २
 : गच्छता शुचिमतः ६, १६, २४

ता वज्रिगं मन्दिनं १०, ९६, ६; अथर्व. २०, ३१, १
 तावदुपो रावो अस्मभ्यं ७, ७३, ४
 ता वसिंथांतं जयुषा १०, ३९, १३
 ता वल्लू-वृक्षा पुरु ६, ६२, ५
 ता वां वास्तून्पुष्टमसि १, १५४, ६; वा. य. ३, ३, १, ३, ३, ३; नि. २, ७
 ता वां विश्वस्य गोपा ८, २५, १
 ता वां सम्यगदुह्याणि ५, ७०, २; साम. ९८६
 ता वां गीभिर्विपन्यत्रः ७, ९४, ६; साम. ८०९
 ता वां त्रियोजसे ४, ४१, ८
 ता वां नरा स्ववसे १, ११८, १०
 ता वामद्य तावपरं १, १८४, १
 ता वामद्य हवामहे ८, २६, ३
 ता वामियानीजसे ५, ६५, ३
 ता वामेपे स्थानां इन्द्राग्नी ५, ८६, ४
 ता वामेपे स्थानां तर्वांसु ५, ६६, ३
 ता वां मिश्रावरुणा १०, १३२, २
 ता त्रिभं धेये ६, ६७, ७
 ताविदा त्रिदहानां ८, २२, १३
 ताविदुशंसं मय्यं ७, ९४, १२
 ताविदोपा ता उपसि ८, २२, १४
 ता त्रिदोषा हवामहे वा १, १२०, ३
 ता वृषन्वावतु वृत् ५, ८६, ५
 ता सघ्राता वृषामुनी २, ४१, ६; साम. ९१२; नि. २, ११
 ता सानसो शवमाना ७, ९३, २
 ता सुजिह्वा उप ह्वये १, १३, ८
 ता सुदेवाय दातुये ८, ५, ६
 ता ह त्यद्विष्यंद् ६, ६२, ३
 ता हि क्षत्रं धारयेथे ६, ६७, ६
 ता हि क्षत्रमविहृतं ५, ६६, २
 ता हि देवानाममुगा ता ७, ६५, २
 ता हि मय्यं मराणां ८, ४०, ३
 ता हि दाधंत इत्यव ७, ९४, ५; साम. ८०१
 ता हि श्रेष्ठवर्चसा ५, ६५, २
 ता हि श्रेष्ठा देवताता ६, ६८, २
 ता हुवे ययोरिदं ६, ६०, ४; साम. ८५३
 तिरमज्जमाय तरुणाय ८, १३, २२
 तिरमं चिदेम ६, ३, ४
 तिरममायुधं मरुतां ८, ९३, ९
 तिरममेधो त्रिमतिं ८, २९, ५
 तिरता यदन्तरातिः ४, १६, १७

तुभ्यं दक्ष कविक्रतो ३, १४, ७
 तुभ्यमग्रे पर्यवहन् १०, ८५, ३८, अधर्व. १४, २, १
 तुभ्यमुपासः शुचयः १. १३४, ४
 तुभ्यं पयो यत् १, १२१, ५
 तुभ्यं ग्रहाणि गिर ३, ५१, ६
 तुभ्यं भरन्ति क्षितयो ५, १, १०; तै. ब्रा. २, ४, ७, ९
 तुभ्याद्यं सोमः परिप्लो १. १३५, २
 तुभ्यायमद्रिभिः सुतो ८, ८२, ५
 तुभ्येदमग्रे मधुमत्तमं ५, ११, ५
 तुभ्येदमिदं परि विव्यते १०, १६७, १
 तुभ्येदिदं मरुतवते ८, ७३, ८
 तुभ्येदिदं स्व ओक्वये ३, ४२, ८, अधर्व. २०, २४, ८
 तुभ्येदिमा सवना ७, २२, ७; अधर्व. २०, ७३, १
 तुभ्येदेते बहुला १, ५४, ९
 तुभ्येदेते मरुतः ५, ३०, ६
 तुभ्येना भुवना कवे ९, ६२, २७; साम. ७७७
 तुरण्यवोऽङ्गिमो ७, ५२, ३
 तुरण्यवो मधुमत्तं ८, ५१, १०; साम. १६१०; अधर्व.
 २०, ११९, २
 तुरीये नाम यज्ञियं ८, ८०, ९
 तुर्विर् ते सुहर्ते ८, ७७, ११; नि. ६, ३३
 तुर्विमीवो वपीदराः ८, १७, ८; भाष्य. २०, ५, ६
 तुर्विमीवो वृषभो वाह्यानी ५, २, १२
 तुविमुष्म तुविष्मो ८, ६८, २; साम. १७७२
 तुवृणानो महेमते ८, १३, ११
 तुर्वती जीघात् ६, २०, ३
 तुवृणंदरन तु विताः १, १३२, ३
 तुवृदि धानाः सवने ३, ५०, ६
 तुदिला अतुदिलामो १०, २४, ११
 तुदु यदला तृणानां ४, ७, ११
 तुदमेवतुदमेवतु १०, ८५, ३४; भाष्य. १४, १, २६
 तुदामया प्रथमे १०, ७५, ३
 ते अतदेता अतन्मिषाम ५, ५९, ३
 ते अतृयो दग्धवान् १०, ६३, ८
 ते अतृवरे नरे १, १०, ३
 ते अतृव मरुत वेद्यो ९, ७०, ३; साम. १२०७
 ते अतृवरी मरुतेव ३, ७५, ४; भा. २, २९, ११;
 तै. मी. ३, ३, २; नि. ६, ३०
 ते अतृवरी मरुतेव ३, ७५, ४
 ते अतृवरी मरुतेव ३, ७५, ४
 ते अतृवरी मरुतेव ३, ७५, ४

ते घेदमे स्वाध्याये ये द्वा ८, १९, १७
 ते घेदमे स्वाध्यायेऽहा विशा ८, ४३, ३०
 ते चिद्धि पूर्वैरभि ७, ४८, ३
 ते जज्ञिरे दिव ऋष्यास १, ६४, २
 ते जानत स्वमोक्यं ८, ७२, १४; साम. १४८१
 तेजिष्ठया तपनी २, २३, १४
 तेजिष्ठा यस्यासतिः ६, १२, ३
 ते ते अमे खोता ६, १६, २७
 ते ते देव नेतः ५, ५०, २
 ते ते देवाय दादातः ७, १७, ७
 ते द्वा मदा भमदन् १, ५३, ६; अथर्व. २०, २१, ६
 ते द्वा मदा इंद्र मादयन्तु ७, २३, ५; अथर्व. २०, १२, ५
 ते द्वा मदा गृहविंद ६, १७, ४
 ते ददास्वाः प्रथमा २, ३४, १२
 ते न आस्नो वृकाणां ८, ६७, १४
 ते न इंद्रः पृथिवी ६, ५१, ११
 ते नः पूर्वास उपरास ९, ७७, ३
 ते नः सन्तु युजः सदा ८, ८३, २
 ते नः सहस्रिणं रथि ९, १३, ५; साम. ११९२
 तेन नासत्या गतं १, ४७, ९
 तेन नो वाजिनीवस् परावतः ८, ५, ३०
 तेन नो वाजिनीवस् पथे ८, ५, २०
 तेन सत्येन जागृत्वम् १, २१, ६
 तेन स्तोत्रभ्य आ भर ८, ७७, ८
 ते नसाध्वं ते ८, ३०, ३
 ते नूनं नोऽयमृतये १०, १२६, ३
 ते नो अर्वतो हवनश्रुतो १०, ६४, ६; वा. य. ९, १७;
 तै. सं. १, ७, ८, २
 ते नो गृणाने महिनी १, १६०, ५
 ते नो गोपा अपाच्यः ८, २८, ३
 ते नो नावमुक्यत ८, २५, ११
 ते नो भद्रेण शर्मणा ८, १८, १७
 ते नो मित्रो वरुणो अर्यमा ५, ४१, २
 ते नो रत्नानि धत्तन १, २०, ७
 ते नो रायो धुमतो वाजवतः ६, ५०, ११
 ते नो रुद्रः सरस्वती ६, ५०, १२
 ते नो वसूनि काम्या ५, ६१, १६
 ते नो वृष्टिं दिवस्परि २, ६५, २४; साम. ११६५
 ते प्रत्नासो व्युष्टिपु ९, ९८, ११
 तेभ्यो गोधा अयथं १०, २८, ११
 तेभ्यो धुम्नं वृहद्यशः ५, ७९, ७

ते म आहुयं आययुः ५, ५३, ३
 ते मन्तत प्रथमं नाम जेनोः ४, १, १६
 ते मर्ज्जन दृढांसो अग्निं ४, १, १४
 ते मायिनो ममिरे १, १५९, ४
 ते राया ते सुवीर्यैः ४, ८, ६
 तेऽग्नेभिर्वरमागैः १, ८८, २
 ते रुद्रासः सुमन्त्रा ५, ८७, ७
 तेऽवदन् प्रथमा १०, १०९, १; अथर्व. ५, १७, १
 तेऽवर्धन्त स्वतवसो १, ८५, ७; तै. सं. ४, १, ११, ३
 तेऽविदन्मनसा १०, १८१, ३
 ते विशा दाशुपे वसु ९, ६४, ६; साम. १०३६
 ते वो हरे मनसे ४, ३७, २
 तेषां हि विप्रमुक्यं ८, ६७, ३
 तेषां हि मन्त्रा महतां १०, ६५, ३
 ते सत्येन मनसा गोपतिं १०, ६७, ८; अथर्व. २०, ११, ६
 ते सत्येन मनसा दीध्यानाः ७, ९०, ५
 ते सीपन्त जोषम् ७, ४३, ४
 ते सुतासो मदन्तिमाः ९, ६७, १८; साम. १८११
 ते सुनयः स्वपसः १, १५९, ३
 ते सोमादो हरी १०, ९४, ९; नि. २, ५
 ते स्पंदासो नोक्षणो ५, ५२, ३
 ते स्याम देव वरुण ७, ६६, ९; साम. १०६९
 ते स्याम ये अग्नये ४, ८, ५
 ते हि चावापृथिवी भूरिरेतसः १०, ९२, ११
 ते हि चावापृथिवी मातरा १०, ६४, १४
 ते हि चावापृथिवी विश्व १, १६०, १
 ते हिन्विरे अरुणं ८, १०१, ६
 ते हि पुत्रासो अदितेः ८, १८, ५
 ते हि प्रजाया अभरन्त १०, ९२, १०
 ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमा आदित्येन १०, ७७, ८
 ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमाः सधस्यम् ७, ३९, ४; नि. ६, १३
 ते हि वत्सो वसवानाः १, ९०, २
 ते हि श्रेष्ठवर्चसः ६, ५१, १०
 ते हि यमा वनुयो नरो ८, २५, १५
 ते हि सत्या ऋतस्पृश ५, ६७, ४
 ते हि स्थिरस्य शवसः ५, ५२, २
 तोके हिते तनय ४, ४१, ६
 तोशा वृत्रहणा हुवे ३, १२, ४; साम. १७०२
 तोशासा रथयावाना ८, ३८, २; साम. १०७४
 रमना वहन्तो १, ६२, १०
 रमना समस्तु हिनोत ७, ३४, ६

मेयं १, ५२, १; साम. ३७७
 तत्पर्वतं गिरिं ८, ६४, ५
 दक्षिणमुत्तरं १०, १४३, १
 दर्प ५, ३२, ८
 दक्ष १०, १४३, २
 दस्य क्रतुभिः ५, ३२, ५
 दिव्या कल्पयं ५, ३२, ६; नि. ६, ३
 देशां स्वधया ५, ३२, ४
 द्वा दीर्घ १, ३७, ११
 मारुतं नगं ८, ९४, १२
 सत्रसाहं ८, ९२, ७; साम. १७०; १६४२
 ओ अग्रहणं ६, ४४, ४; साम. ३५७
 वाजिनं १०, १७८, १; साम. ३३२; अथर्व. ७, ८५, १;
 नि. १०, २८
 नमहतो निर्मृगस्य ५, ३२, ३
 क्षत्रियां ८, ६७, १; तै. सं. २, १, ११, ५
 पूतदक्षसो ८, ९४, १०
 ये वि रोदसी ८, ९४, ११
 भेना हुवे ८, १०, ३
 दस्य सोमाः ८, २, ७
 पवन्ति भुवनेषु ७, ३३, ७
 क्षिण १, १६४, ४४; अथर्व. ९, १०, २६; नि.
 १२, २७
 दासश्चोत्तन्ति ८, २, ८
 तयो मधुयाहने १, ३४, २
 यो धि ददक्षान ४, १७, १७
 द्वा तनूनां २, २३, ८
 वेन्द्रमयितारामिन्द्रं ६, ४७, ११; साम. ३३२; अथर्व.
 ७, ८६, १; वा. य. २०, ५०; तै. सं. १, ६, १६, ५
 देवा अधि वोचता ८, ४८, १४
 मिह देवाः १०, १३७, ५; अथर्व. ४, १६, ४
 तं घमिण ६, २७, ६
 न वि राजति १०, १८९, १; साम. ६३२; १३७८
 अथर्व. ६, ३१, ६; २०, ४८, ६; वा. य. ३, ८
 सं. १, ५, १, १
 द्वा मरुतो ८, ९६, ८
 मरुतः १, १९१, १४
 दक्षिणानि १, ७१, ६
 दक्षिणलिङ्गा १, १९१, १३
 मरुता मरुतो १०, ६४, ८
 माहः १०, ९५, ५; नि. ३, २६

त्रिकलुकेभिः पतति १०, १४, १६; अथर्व १८, २, ६;
 तै. आ. ६, ५, ३
 त्रिकलुकेषु चेतनं १० नो गिराः ८, ९२, २१; साम. ७२४;
 अथर्व. २०, ११०, ३
 त्रिकलुकेषु १० नो गिराः सदावृधम् ८, १३, १८; नि. १, १०
 त्रिकलुकेषु महियो २, २२, १; साम. ४५७; १४८६;
 अथर्व. २०, ९५, १; तै. आ. २, ५, ८, ९
 त्रितः कूपे १, १०५, १७; नि. ६, २७
 त्रिधा हितं पणिभिः ४, ५८, ४; वा. य. १७, ९२; तै. आ.
 १०, १०, २
 त्रिपञ्चाशः क्रीळति १०, ३४, ८
 त्रिपाजस्यो वृषभो ३, ५६, ३
 त्रिपादूर्ध्व १०, ९०, ४; अथर्व. १९, ६, २; वा. य.
 ३१, ४; तै. आ. ३, १२, २
 त्रिभिः पवित्रैरुषां ३, २६, ८
 त्रिभिर्ध्वं देव सवितः ९, ६७, २६
 त्रिमूर्धानं सप्तार्द्धम् १, १४६, १
 त्रिरन्तरिक्षं सविता ४, ५३, ५
 त्रिराशिना सिंधुभिः १, ३४, ८
 त्रिरसौ सप्तधेनवो ९, ७०, १; साम. ५६०; १४२३
 त्रिरस्य ता परमा ४, १, ७
 त्रिरा दिवः सवितर्वापांजि ३, ५६, ६
 त्रिरा दिवः सविता सोपवीति ३, ५६, ७
 त्रिरुत्तमा वृणता ३, ५६, ८
 त्रिर्देवः पृथिवी ७, १००, ३; तै. आ. २, ४, ३, ५
 त्रिर्नो अग्निना दिव्यानी १, ३४, ६
 त्रिर्नो अग्निना यजता १, ३४, ७
 त्रिर्नो रयिं वहतमग्निना १, ३४, ५
 त्रिर्पातुधानः प्रमिति १०, ८७, १६; अथर्व. ८, ३, ११
 त्रिर्वर्तिपातं त्रिरनुमते १, ३४, ४
 त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण १, ११८, ६
 त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन यातं ८, ५८, ८
 त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुवेदमा १, ४७, २
 त्रिविष्टपातु प्रतिमानं १, १०६, ८
 त्रिचिदस्योऽऽ चिद्विः ७, ११, ३
 त्रिचिदो अया १, ३४, १
 त्रिदधरमा मरुधातुः ६, ६६, १२
 त्रिदधरये बर्हिदि १, ४७, ४
 त्रिणि जाना परि १, ६५, ३
 त्रिणि स कादृशिवि १, १६३, ४; वा. य. ३, २६
 ६, ६, ७, ३

श्रीणि त्रितस्य धारया ९, १०२, ३; साम. १०१५
 श्रीणि पदान्वयिनोः ८, ८, २३
 श्रीणि पदा वि चक्रमे १, २२, १८; साम. १६७०; अथर्व.
 ७, २६, ५; वा. य. ३४, ४३; तै. ब्रा. २, ४, ६, १
 श्रीणि राजाना विदधे ३, ३८, ६
 श्रीणि दाता त्री सहस्राणि ३, ९, ९; १०, ५२, ६; वा. य.
 ३३, ७; तै. ब्रा. २, ७, १२, २
 श्रीणि दातान्यवर्धतां ८, ६, ४७
 श्रीणि सगांसि पृथगो ८, ७, १०
 त्रीण्यायुषि तव ३, १७, ३; तै. सं. ३, २, ११, २
 त्रीण्येक वरुणायो ८, २९, ७
 त्री यच्छता महिषाणाम् ५, २९, ८
 त्री रोचना दिव्या धारयंत २, २७, ९
 त्री रोचना वरुण ५, ६९, १
 त्री पधस्थ्या सिंधवः ३, ५६, ५
 ध्यवकं यजामहे ७, ५९, १२; अथर्व. १४, १, १७; वा. य.
 ३, ६०; तै. सं. १, ८, ६, २; नि. १४, ३५
 ध्ययमा मनुषो ५, २९, १
 ध्युदायं देवहितं ४, ३७, ३
 त्वं यविष्ठ दाशुषो ८, ८४, ३; साम. १२४६; वा. य.
 १३, ५२; १८, ७७
 त्वं रथं प्र भरो ६, २६, ४
 त्वं रथि पुरुवीरं ८, ७१, ६
 त्वं राजेन्द्र ये च १, १७४, १
 त्वं राजेव सुव्रतो ९, २०, ५; साम. ९७२
 त्वं वरुण उत मित्रो ७, १२, ३; साम. १३०६; तै. ब्रा.
 ३, ५, २, ३; ६, १, ३
 त्वं वरो सुपाग्णे ८, २३, २८
 त्वं वर्मांसि सप्रयः ७, ३१, ६; अथर्व. २०, १८, ६
 त्वं वलस्य गोमतो १, ११, ५; साम. १२५१
 त्वं विक्षु प्रादिवः सीद ६, ५, ३
 त्वं विप्रस्त्वं कविः ९, १८, २; साम. १०९४
 त्वं विश्वस्य जगतश्चक्षुः १०, १०२, १२
 त्वं विश्वस्य घनदा ७, ३२, १७
 त्वं विश्वस्य मेधिरः १, २५, २०
 त्वं विश्वा दधिपे १०, ५४, ५
 त्वं विश्वेषां वरुणांसि २, २७, १०
 त्वं विष्णो सुमतिं विश्व ७, १००, २
 त्वं वृषा नष्ट इन्द्र १, १३०, ५
 त्वं वृष इन्द्र पृथ्वी ६, २०, ११
 त्वं वृषा जनानां ८, १५, १०

त्वं दातान्यव शम्बरस्य ६, ३१, ४
 त्वं शर्धाय महिना १०, १४७, ५
 त्वं श्रद्धाभिर्मन्दमानः ६, २६, ६
 त्वं सस्य इन्द्र धृष्ट्योऽग्रा १, ६३, ३
 त्वं सस्यो अविशो जान ३, ३२, १०
 त्वं समुद्रिया अयो ९, ६२, २६; साम. ७७६
 त्वं समुद्रो अमि विश्ववित् ९, ८६, २९
 त्वं सिधूयासुतो १०, १३३, २; साम. १८०२; अथर्व.
 २०, ९५, ३; नि. १, १५
 त्वं सुनस्य पीतये १, ५, ६; अथर्व. २०, ६९, ४; तै. सं.
 ३, ४, ११, ४
 त्वं सुतो नृमादनो ९, ६७, २; साम. १३२४
 त्वं सुष्वागो अद्रिभिः ९, ६७, ३; साम. १३२५
 त्वं सुकरस्य ददंहि ७, ५५, ४
 त्वं सुगो हरिणो रामयो १, १२१, १३
 त्वं सूर्ये न आ भज ९, ४, ५; साम. १०५१
 त्वं सोम क्रतुभिः १, ९१, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, ८
 त्वं सोम तनूकृद्यो ८, ७९, ३; वा. य. ५, ३५; तै. सं.
 १, ३, ४, १
 त्वं सोम नृमादनः ९, २४, ४; साम. ९६५
 त्वं सोम यणिम्य आ ९, २२, ७
 त्वं सोम पवमानो ९, ५९, ३
 त्वं सोम पित्रुभिः संविदानो ८, ४८, १३; वा. य. १९, ५४;
 तै. सं. २, ६, १२, २
 त्वं सोम प्र चिकित्ते १, ९१, १; वा. य. १९, ५२; तै. सं.
 २, ६, १२, १
 त्वं सोम महे १, ९१, ७; तै. ब्रा. २, ४, ५, ३
 त्वं सोम विपश्चितं तना ९, १६, ८
 त्वं सोम विपश्चितं पुनानो ९, ६४, २५
 त्वं सोम सूर एषस्तोक्त्य ९, ६६, १८
 त्वं सोमांसि धाग्युः ९, ६७, १; साम. १३२३
 त्वं सोमांसि सापतिः १, ९१, ५; तै. सं. ४, ३, १३, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ६, १
 त्वं ह त्वाप्तसम्भो जायमानो ८, ९६, १६; साम. ३२६;
 अथर्व. २०, १३७, १०
 त्वं ह त्वाप्तप्रतिमानमोजः ८, ९६, १७; अथर्व. २०, १३७, ११
 त्वं ह त्वादिन्द्र कुत्तमावः ७, १९, २; अथर्व. २०, ३७, २
 त्वं ह त्वादिन्द्र चोद्रीः १, ६३, ४
 त्वं ह त्वादिन्द्र सप्त १, ६३, ७
 त्वं ह त्वादिन्द्रा रिपण्यन् १, ६३, ५
 त्वं ह त्वादिन्द्रा इन्द्र १०, ८९, ८

त्वं ह त्वद्वृषभ ८, १६, १८
 त्वं ह तु त्वददमायो ६, १८, ३
 त्वं ह ययविष्ठय ८, ७५, ३; तै. सं. २, ६, ११, १
 त्वं हि क्षैतव्यशो ६, २, १; साम. ८४
 त्वं हि नः पिता वसो ८, ९८, ११; साम. ११७०; अथर्व.
 २०, १०८, २
 त्वं हि नस्तन्वः सोमगोपाः ८, ४८, ९
 त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजा १०, ८३, ४; अथर्व. ४, ३२, ४
 त्वं हि मानुषे जने ५, २१, २
 त्वं हि राधस्पते ८, ६१, १४; साम. १३२२
 त्वं हि विश्वतोमुख १, ९७, ६; अथर्व. ४, ३३, ६;
 तै. ब्रा. ६, ११, २
 त्वं हि वृद्धहस्तपां ८, ९३, ३३; साम. १७९२
 त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र ८, ९८, ६; साम. १२४९; अथर्व.
 २०, ६४, ३
 त्वं हि शूरः सनिता १, १७५, ३; साम. १४३४
 त्वं हि य्मा व्यावयज्युता ३, ३०, ४
 त्वं हि तस्यो मघवस्तानतः ८, ९०, ४
 त्वं हि सुप्रतूरसि ८, २३, २९
 त्वं हि सोम वर्धयन् ९, ५१, ४
 त्वं हि स्तोमवर्धन ८, १४, ११; अथर्व. २०, २९, १
 त्वं होता मनुर्हितोऽसि १, १४, ११
 त्वं होता मनुर्हितो बहिः ६, १६, ९
 त्वं होता मन्द्रवतो ६, ११, २
 त्वं ह्यग्ने अग्निना ८, ४३, १४; तै. सं. १, ४, ४६, ३;
 ३, ५, ११, ५
 त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य १, १४४, ६
 त्वं ह्यग्ने प्रथमो ६, १, १; तै. ब्रा. ३, ६, १०, १
 त्वं ह्यङ्ग दैव्या ९, १०८, ३; साम. ५८३, ९३८
 त्वं शोक ईसिप ४, ३२, ७
 त्वं ह्यहि चेरवे ८, ६१, ७; साम. २४०, १५८१
 त्वं काञ्जमुव १, ५३, ८; अथर्व. २०, २१, ८
 त्वं कवि चोदयो ६, २६, ३
 त्वं कुम्भं शुष्णहस्तेषु १, ५१, ६
 त्वं कुम्भेनाभि शुष्णं ६, ३१, ३
 त्वं नोऽग्रमङ्गिरोन्मो १, ५१, ३
 त्वं व सोम नो वसो १, ९६, ६; तै. सं. १, ४, ११, १
 त्वं चित्ती तव दक्षैः ८, ७२, ४
 त्वं चिह्नः दान्वा ४, ३, ४
 त्वं जघन्य ननुचि १०, ७३, ७
 त्वं जामिर्वतानां १, ७५, ४; साम. १५३६

त्वं जिगेथ न घना १, १०२, १०
 त्वदग्ने काव्या ४, ११, ३
 त्वद्धि पुत्र सहसो ३, १४, ६
 त्वद्भिया विश आयससि ७, ५, ३
 त्वद्भियेन्द्र पार्थिवानि ६, ३१, २
 त्वद्वाजी वाजंभरो ४, ११, ४
 त्वद्विप्रो जायते ६, ७, ३
 त्वद्विधा सुभगा ६, १३, १
 त्वं तदुक्थं हन्द्र ६, २६, ५
 त्वं तं देव जिह्या ६, १६, ३२
 त्वं तमग्ने अमृतत्वं १, ३१, ७
 त्वं तमिन्द्र पर्वतं न १, ५५, ३
 त्वं तमिन्द्र पर्वतं महो १, ५७, ६; अथर्व. २०, १५, ६
 त्वं तमिन्द्रमर्त्यं ५, ३५, ५
 त्वं तमिन्द्र वावृधानो १, १३१, ७
 त्वं तं ब्रह्मणस्तते १, १८, ५
 त्वं तस्य द्वाविनो १, ४२, ४
 त्वं तौ अन्न उभयान्वि १, १८९, ७
 त्वं तौ इन्द्रोभर्यो ६, ३३, ३
 त्वं तान्वृग्रहत्वे १०, २२, १०
 त्वं तान्सं च प्रति चासि २, १, १५,
 त्वं तु न इन्द्र तं १, १६९, ४
 त्वं त्वत्पणीनां विदो ९, १११, २; साम. १५९२
 त्वं त्वमिदतो रथं १०, १७१, १
 त्वं त्वमिन्द्र नर्वन् १०, १७१, ३
 त्वं त्वमिन्द्र सूर्यं १०, १७१, ४
 त्वं त्वा चिदच्युताग्ने ६, २, ९; तै. सं. ३, १, ११, ३
 त्वं त्वा चिदातस्यासा १०, २२, ५
 त्वं त्वां न इन्द्र देव १, ६३, ८
 त्वं धोभिरा गहि १, ३०, २२
 त्वं त्वमहयथा १०, २६, ५; अथर्व. २०, ३०, ५
 त्वं दाता प्रथमो ८, ९०, २; साम. १४९३; अथर्व.
 २०, १०४, ४
 त्वं दिवो धरुनं धिप १, ५३, ३
 त्वं दिवो वृद्धः सातु १, ५४, ४
 त्वं दूतः प्रथमो १०, १२२, ५
 त्वं दूतस्त्वसु नः २, ९, २; तै. सं. ३, ५, ११, २
 त्वं दूतो अमर्त्यं सा ६, १६, ६
 त्वं देवि सरस्वत्या ६, ६१, ६
 त्वं दां च नहिम्रव ९, १००, ९; साम. १०१८
 त्वं धिपं मनोयुजं ९, १००, ३

एवं धुनिरिन्द्र १, १७४, ९; ६, २०, १२
 एवं धृष्णो धृपता ७, १९, ३; अथर्व. २०, ३७, ३
 एवं न इन्द्र ऋतयुः ८, ७०, १०
 एवं न इन्द्र स्वाभिरुत्ती २, २०, २
 एवं न इन्द्र राया तरुपसो १, १२९, १०
 एवं न इन्द्र राया परीणसा १, १२९, ९
 एवं न इन्द्र वाजयुः ७, ३१, ३; साम. ७१८
 एवं न इन्द्र शूर १०, २२, ९
 एवं न इन्द्रा भरौ ओजो ८, ९८, १०; साम. ४०५; ११६९;
 अथर्व. २०, १०८, १
 एवं न इन्द्रासां हस्ते ८, ७०, १२
 एवं नः पश्चादधराद् ८, ६१, १६
 एवं नः पाद्वहसो जातवेदो ६, १६, ३०
 एवं नः पाद्वहसो दोषावस्ताः ७, १५, १५
 एवं नः सोम विश्वतो गोपा १०, २५, ७
 एवं नः सोम विश्वतो रक्षा १, ९१, ८; तै. सं. २, ३, १४, १
 एवं नः सोम विश्वतो वयोधाः ८, ४८, १५
 एवं नः सोम सुक्रतुः १०, २५, ८
 एवं नश्चिन्न जत्या ६, ४८, ९; साम. ४१; १६२३
 एवं नृचक्षा असि सोम ९, ८६, ३८; साम. ९५६
 एवं नृचक्षा वृषभानु ३, १५, ३
 एवं नृभिर्नृमणो ७, १९, ४; अथर्व. २०, ३७, ४; तै. ब्रा.
 २, ५, ८, १०
 एवं नो अग्न आयुषु ८, ३९, १०
 एवं नो अग्न एषां ५, १०, ३
 एवं नो अग्ने अग्निभिः १०, १४१, ६; साम. १५०५; अथर्व.
 ३, २०, ५
 एवं नो अग्ने अङ्गिर स्तुतः ५, १०, ७
 एवं नो अग्ने अमृत ५, १०, २
 एवं नो अग्ने अधराद् १०, ८७, २०; अथर्व. ८, ३, १९
 एवं नो अग्ने तव देव १, ३१, १२; वा. य. ३४, १३
 एवं नो अग्ने पित्रोरुपस्थे १, ३१, ९
 एवं नो अग्ने महोभिः ८, ७१, १; साम. ६
 एवं नो अग्ने वरुणस्य ४, १, ४; वा. य. २१, ३; तै. सं.
 २, ५, १२, ३
 एवं नो अग्ने सनये १, ३१, ८
 एवं नो असि भारताग्ने २, ७, ५
 एवं नो अस्या अमवेरुत ८, ६६, १४
 एवं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः १, १२१, १४
 एवं नो अस्या उपसो ३, १५, २
 एवं नो गोपाः पथिहृद् २, २३, ६

एवं नो वायवेपामपूर्यः १, १३४, ६
 एवं नो वृत्रहन्तमे १०, २५, ९
 त्वमग्ने इन्द्रो वृषभः २, १, ३
 त्वमग्ने ईळितो जातवेदो १०, १५, १२; अथर्व. १८, ३, ४१
 वा. य. १९, ६६; तै. सं. २, ६, १२, ५
 त्वमग्ने उरुशंसाय १, ३१, १४
 त्वमग्ने ऋभुराके २, १, १०
 त्वमग्ने अदितिर्वेव २, १, ११
 त्वमग्ने गृहपतिः ७, १६, ५; साम. ६१
 त्वमग्ने त्वष्टा २, १, ५
 त्वमग्ने शुभिस्त्वमा २, १, १; वा. य. ११, २७; तै. सं.
 ४, १, २, ५; तै. आ. १०, ७६, १; नि. ६, १, १३, १
 त्वमग्ने ब्रविणोदा २, १, ७
 त्वमग्ने पुरुषो ५, ८, ५
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः १, ३१, २
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा १, ३१, १; वा. य. ३४, १२
 त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्चन १, ३१, ३
 त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं १, ३१, १०
 त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं १, ३१, १५
 त्वमग्ने बृहद्वयो ८, १०२, १; तै. सं. ३, ४, ११, १
 त्वमग्ने मनवे घाम् १, ३१, ४
 त्वमग्ने यज्ञानां ६, १६, १; साम. २; १४७४
 त्वमग्ने यज्यवे पायुः १, ३१, १३
 त्वमग्ने राजा वरुणो २, १, ४
 त्वमग्ने रुद्रो असुरो २, १, ६; तै. सं. १, ३, १४, १; तै. ब्रा.
 ३, ११, २, १
 त्वमग्ने वनुष्यतो ६, १५, १२; ७, ४, ९
 त्वमग्ने वरुणो जायसे ५, ३, १
 त्वमग्ने वसूरिह १, ४५, १; साम. ९६
 त्वमग्ने वाघते ४, २, १३
 त्वमग्ने वीरवद्यशो ७, १५, १२
 त्वमग्ने वृजिनवर्तनि १, ३१, ६
 त्वमग्ने वृषभः १, ३१, ५
 त्वमग्ने व्रतपा असि ८, ११, १; अथर्व. १९, ५९, १; वा. य.
 ४, १६; तै. सं. १, १, १४, ४; २, ३, १
 त्वमग्ने शशमानाय १, १४१, १०
 त्वमग्ने शोचिषा चानः ७, १३, २; तै. सं. १, ५, ११, २
 त्वमग्ने सप्रथा असि ५, १३, ४; साम. १४०७; तै. ब्रा.
 २, ४, १, ६; नि. ६, ७
 त्वमग्ने सहसा १, १२७, ९
 त्वमग्ने सुभृत २, १, १२

स्वममे सुहवो ७, १, २१
 स्वमह्ना जरितारं ५, ३, ११
 स्वमह्ना प्र शंसिपो १, ८४, १९; साम. २४७; १७२३;
 वा. य. ६, ३७; नि. १४, २८
 स्वमध प्रथमं जायमानः ४, १७, ७
 स्वमध्वर्युक्त होतासि १, ९४, ६
 स्वमपानपिधाना वृणोरप १, ५१, ४
 स्वमपो यदवे तुर्वशाय० ५, ३१, ८
 स्वमपो यद्ध वृत्रं जघन्वान् ३, ३२, ६
 स्वमपो वि दुरो ६, ३०, ५
 स्वमर्षना भवसि यत् ५, ३, २
 स्वमसि प्रशस्तो ८, ११, २
 स्वमस्माकमिन्द्र विश्वध १, १७४, १०
 स्वमस्य पारे रजसो १, ५२, १२
 स्वमायसं प्रति १, १२१, ९
 स्वमाविध नयं तुर्वशं १, ५४, ६
 स्वमाविध सुभवसं १, ५३, १०; अथर्व. २०, २१, १०
 स्वमिस्त्रप्रथा कस्य ८, ६०, ५; साम. ४२
 स्वमिन्द्रो परि स्व ९, ६२, ९; साम. ९८१
 स्वमिन्द्र नयो यौ १, १२१, १२
 स्वमिन्द्र प्रवृत्तिषु ८, ९९, ५; साम. ३११; १६३७; अथर्व.
 २०, १०५, १; वा. य. ३३, ६६
 स्वमिन्द्र बलादधि १०, १५३, २; साम. १२०; अथर्व.
 २०, ९३, ५; नि. ७, २
 स्वमिन्द्र यथा कसि ८, ९०, ५; साम. २४८; १४११
 स्वमिन्द्र सजोपसं १०, १५३, ४; अथर्व. २०, ९३, ७
 स्वमिन्द्र सविवा कपस्कः ७, २१, ३
 स्वमिन्द्र स्वयशा कमुधाः ७, ३७, ४
 स्वमिन्द्राभिभूरसि एवं सूर्यं ८, ९८, २; साम. १०२६;
 अथर्व. २०, ६२, ६
 स्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा १०, १५३, ५; अथर्व. २०, ९३, ८
 स्वमिन्द्राय विष्णवे ९, ५६, ४
 स्वमिन्द्रासि वृत्रहा १०, १५३, ३; अथर्व. २०, ९३, ६
 स्वमिन्ना सोपधीः सोम १, ९१, २२; वा. य. ३४, २२;
 तै. मा. २, ८, ३, १
 स्वमिन्मा वार्या पुरु ६, १६, ५
 स्वमीशिये वसुपते वसूनां १, १७०, ५
 स्वमीशिये सुतानां ८, ६४, ३; साम. १३५६; अथर्व.
 २०, ९३, ३
 स्वमुत्तनास्तोपधे १०, ९७, २३; अथर्व. ६, १५, १; वा. य.
 १२, १०१
 ५० ११४

स्वमुत्तो कतुभिर्ब्रह्मणो ५, ३२, २
 स्वमेकस्य वृत्रहन् ६, ४५, ५
 स्वमेतदधारयः ८, ९३, १३
 स्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशा १, ५३, ९; अथर्व. २०, २१, ९
 स्वमेतानि प्रपिपे १०, ७३, ८
 स्वमेतान्कृतो जक्षतः १, ३३, ७
 एवं पवित्रे रजसो विश्वमणि ९, ८६, ३०
 एवं पाहीन्द्र सहीयसो नूनं १, १७१, ६
 एवं पिपुं मृगयं ४, १६, १३
 एवं पुर इन्द्र चिकिद् ८, ९७, १४
 एवं पुरं चरिण्वं ८, १, २८
 एवं पुरुषया भरा १०, ११३, १०
 एवं पुरु सहस्राणि शतानि च ८, ६१, ८; साम. १५८२
 एवं भगो न आ हि ६, १३, २
 एवं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या १, ५२, १३
 एवं मखस्य दोधतः १०, १७१, २
 एवं महौ इन्द्र तुभ्यं ४, १७, १
 एवं महौ इन्द्र यो १, ६१, १
 एवं महीमवनिं विश्वधेनां ४, १९, ६
 एवं सानेभ्य इन्द्र विश्वजन्वा १, १६९, ८
 एवं मायाभिरनवद्य १०, १४७, २
 एवं मायाभिरप १, ५१, ५
 स्वया मन्यो सरयं १०, ८४, १; अथर्व. ४, ३१, १ तै. मा.
 २, ४, १, १०; नि. १०, ३०
 स्वया यथा गृत्तमदासो २, ४, ९
 स्वया वयं शाश्वते १०, १२०, ५; अथर्व. ५, २, ५;
 २०, १०७, ८
 स्वया वयं सधन्यस्त्वोताः ४, ४, १४; तै. सं. १, २, १४, ६;
 नि. ५, १५
 स्वया वयं सुवृधा २, २३, २; नि. ३, ११
 स्वया वयमुत्तमं २, २३, १०
 स्वया वयं पवमानेन सोम ९, २७, ५८
 स्वया वयं मघवसिद् १, १७८, ५
 स्वया वयं मघवन्सूर्ये १, १३२, १; नि. ५, २
 स्वया वीरेण वीरवो ९, ३५, ३
 स्वया ह त्विपुजा वयं चोदिष्टेन ८, १०२, ३
 स्वया ह त्विपुजा वयं प्रति ८, २१, ११; साम. ४०३
 स्वया हितमप्यनप्सु २, ३८, ७
 स्वया हि नः दितरः ९, ९६, ११; वा. य. १९, ५३; तै. सं.
 २, ६, १२, १
 स्वया इमे वरुणो घृतव्रतो १, १४१, ९

स्वयेदिन्द्र युजा ययं ८, १२, ३२
 स्वष्टा युजिषे वदन्तुं १०, १७, १; अमनं. १८, १, ५३;
 ३, ३१, ५; नि. १२, ११
 स्वष्टा माया वेदयमा १०, ५३, ९
 स्वष्टा यद्वज्रं सुहृत् १, ८५, ९
 स्वष्टारं वायुमृभयो १०, ६५, १०
 स्वष्टारं अमरजा गोपां ९, ५, ९
 स्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः १, १८८, ९
 स्वष्टुर्जानागरं ययं ८, २६, २२
 स्वां यज्ञेभिद्वयैः १०, २४, ६
 स्वां यज्ञेष्वीकते १०, २१, ६
 स्वां यज्ञेष्पृथिविजं चामं १०, २१, ७
 स्वां यज्ञेष्पृथिविजं अमं ३, १०, २
 स्वां यज्ञेष्वायुधन् ९, ४, ९; साम. १०५५
 स्वां रिहन्ति मातरो ९, १००, ७; साम. १०१७
 स्वां वर्धति क्षितयः पृथिव्या ६, १५, १; तै. ब्रा. ३, ६, १०, २
 स्वां वाजी हयते वाजिनयो ६, २६, २
 स्वां विश्वे अमृत जायमानं ६, ७, ४; साम. ११४१
 स्वां विश्वे यज्ञोपसो ५, २६, ३
 स्वां विष्णुर्दृष्टन्क्षयो ८, १५, ९; साम. १६४७, अथर्व.
 २०, १०६, ३
 स्वां शुविमन्पुत्रहृत वाजयं ८, ९८, १२; साम. ११७१; अथर्व.
 २०, १०८, ३
 स्वां सुतस्य पीतये ३, ४२, ९; अथर्व. २०, २४, ९
 स्वां सोम पवमानं स्वाध्यः ९, ८६, २४
 स्वां स्तोमा अवीवृधन् १, ५, ८; अथर्व. २०, ६९, ६
 स्वां ह स्वदिन्द्राणसातां १, ६३, ६
 स्वां हि मंद्रतममर्कशोकैः ६, ४७; वा. य. ३३, १३; नि. १, १७
 स्वां हि ण्मा चर्पणयो ६, २, २
 स्वां हि सत्यमद्विचो ८, ४६, २
 स्वां हि सुप्तरस्त्वमं ८, २६, २४
 स्वां हीन्द्रावसे विवाचो ६, ३३, २
 स्वां ह्यमे सद्गमित्समन्यवः ४, १, १
 स्वां चित्रश्रवस्तम १, ४५, ६; वा. य. १५, ३१; तै. सं.
 ४, ४, ४, ३
 स्वां जना ममसत्योष्विन्द्र १०, ४२, ४; अथर्व. २०, ८९, ४
 स्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः २, ३३, २; तै. ब्रा. २, ८, ६, ८
 स्वां दूतमग्ने अमृतं युगयुगे ६, १५, ८; साम. १५६८
 स्वां देवेषु प्रथमं हवामहे १, १०२, ९
 स्वामग्न आदित्यासः २, १, १३; तै. ब्रा. २, ७, १२, ६
 स्वामग्न ऋतायवः समीधि ५, ८, १

स्वामग्ने अहिमो गृहा दिने ५, ११, ६; साम. १५
 वा. य. १५, २८; तै. सं. ४, ४, ४, ९
 स्वामग्ने अहिनि पुरं पिता ५, ८, २
 स्वामग्ने दम वा पिता २, २, ८
 स्वामग्ने पणोमि विषया ययं ५, ८, ४
 स्वामग्ने पितृमहिभिः २, १, ९
 स्वामग्ने पुत्रमायि ३, १३, १३; साम. ९; वा. य. ११, ३
 १५, २२; तै. सं. ३, ५, ११, ३; ४, १, ३, ३
 ४, ४, १
 स्वामग्ने प्रथमं देवमन्तो ४, ११, ५
 स्वामग्ने प्रथममायुम् १, ३१, ११
 स्वामग्ने प्रदिव आहुत ५, ८, ७; तै. ब्रा. १, २, १, १
 स्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं ३, १०, १
 स्वामग्ने मनीषिणस्यम् ८, ४४, १९
 स्वामग्ने मानुषीरीकते ५, ८, ३; तै. सं. ३, ३, ११, १
 स्वामग्ने यजमाना अनुयुम् १०, ४५, ११; वा. य. ११, १६
 तै. सं. ४, २, २, ४
 स्वामग्ने यमुपति यमुनां ५, ४, १; तै. सं. १, ४, ४, १
 स्वामग्ने वाजसातमं ५, १३, ५; तै. सं. १, ४, ४, १
 स्वामग्ने समिधानं यविष्टव ५, ८, ६; तै. ब्रा. १, २, १, १
 स्वामग्ने समिधानो यमिष्टो ७, ९, ६; नि. ६, १७
 स्वामग्ने स्वाधो ६, १६, ७
 स्वामग्ने हरितो वावसाना ७, ५, ५
 स्वामग्ने हविमन्तो ५, ९, १; तै. ब्रा. २, ४, १, ४
 स्वामग्ने चरामसि ९, १, ५
 स्वामस्या न्युपि देव पूर्व ५, ३, ८
 स्वामिच्छवमस्यते ८, ६, २१
 स्वामिदग्र युगते त्वायवः १०, २१, ९
 स्वामिदस्या उपमो न्युष्टिषु १०, १२२, ७
 स्वामिदा ह्यो नरो ८, ९९, १; साम. ३०२; ८१३
 स्वामिद्धि त्वावयो ८, ९२, ३३
 स्वामिद्धि सहसस्पुत्र १, ४०, २
 स्वामिद्धि हवामहे साता ६, ४६, १; साम. २३४; ८०१
 अथर्व. २०, ९८, १; वा. य. २७, ३७; तै. सं.
 २, ४, १४, ३
 स्वामिद्यवयुमं ८, ७८, २
 स्वामिद् वृत्रहन्तमं (०१ उग्रम्) ५, ३५, ६
 स्वामिद् वृत्रहन्तमं (०१ हवन्ते) ८, ६, ३७
 स्वामिद् वृत्रहन्तमं सुवायन्तो ८, ९३, ३०
 स्वामीकते अजिरे ७, ११, २; तै. ब्रा. ३, ६, ८, २
 स्वामीके अथ द्विवा ६, १६, ४

वासुप्रमवसे चर्षणी सह ६, ४६, ६; अथर्व. २०, ८०, २
 वासु जातवेदसं १०, १५०, ३
 वासु ते दधिरे हव्यवाहं ७, १७, ६
 वासु ते स्वाधुवः १०, २१, २
 वां पूर्वा ऋषयो १०, २८, ९
 वां नृजन्ति दश ९, ६८, ७
 वा युजा तव तत्सोम सख्यः ४, २८, १
 वा युजा नि विदत्सूर्यस्य ४, २८, २
 स्वायेन्द्र सोमं सुषुषा सुदक्ष १, १०१, ९
 स्वावतः पुरुवसो ८, ४६, १; साम. १९३
 स्वावतो हीन्द्र ऋवे सन्ति ७, २५, ४
 विषीमन्तो अश्वरूपेव हि ६, ६६, १०
 त्वे अग्न साहवतानि ७, १, १७
 त्वे अग्ने विश्वे अमृततासो २, १, १४
 त्वे अग्ने सुमतिं भिक्ष १, ७३, ७; तै. ब्रा. २, ७, १२, ५
 त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः ७, १६, ७; साम. ३८; वा. य.
 ३३, १४
 त्वे असुर्य वसवो न्यृण्वन् ७, ५, ६
 त्वे इदग्ने सुभगे १, ३६, ६
 त्वे इन्द्राण्यभूम विभ्रा २, ११, १२
 त्वे क्रतुमपि वृक्षन्ति विश्वे १०, १२०, ३; साम. १४८५;
 अथर्व. ५, २, ३, २०, १०७, ६; ऐ. सा. १, १२;
 तै. सं. ३, ५, १०, १
 त्वे धर्माग आसते १०, २१, ३
 त्वे धेनुः सुषुषा जातवेदः १०, ६९, ८
 त्वे पितो महानां देवानां १, १८७, ६
 त्वे राय इन्द्र तोषतमाः १, १६९, ५
 त्वे वसुनि पुर्वणीक ६, ५, २; तै. सं. १, ३, १४, २
 त्वे वसुनि संगता ८, ७८, ८
 त्वे विश्वा तविषी सष्टदधि १, ५१, ७
 त्वे विश्वा सगस्वती २, ४१, १७
 त्वेयं रूपं कुक्षुत उत्तरं यव १, ९५, ८
 त्वेयं रूपं कुक्षुने घर्षो अरप ९, ७१, ८
 त्वेयं ययं ययं ययमायं १, ११४, ४
 त्वेयं ययौ न साहते तुविष्व ६, ४८, १५
 त्वेयं ययं तवसं ५, ५८, २
 त्वेयमिषा समारं सिमी १, १५५, २; त्रि. ११, ७
 त्वेयसो धृम ऋषयि ६, २, ६; साम. ८३; अथर्व.
 १८, ४, ५९
 त्वेपासो अग्नेः सवन्तो १, ३६, २०
 त्वे सु इम ययसो ८, ९२, १४; तै. सं. १, ४, ४६, ६

त्वे सोम प्रथमा वृक्षवर्हिषः ९, ११०, ७; साम. १५०६
 त्वे ह यधितरक्षिन् ७, १८, १
 त्वोतासस्तवावसा ९, ६१, २४
 त्वोतासस्वा युजासु ८, ६८, ९
 त्वोतासो मघवतिन्द्र विभ्राः ४, २९, ५
 त्वोतो वाज्यहवो १, ७४, ८
 दृक्षस्य वादिते जन्मनि १०, ६४, ५; त्रि. ११, २३
 दक्षिणावतामिदमानि १, १२५, ६
 दक्षिणावान्प्रथमो १०, १०७, ५
 दक्षिणांश्च दक्षिणा १०, १०७, ७
 दण्डा इवेदोभजनास ७, ३३, ६
 ददानमित्त ददभन्त १, १४८, २
 ददि रेव्यस्तन्वे ददिर्वसु ८, ४६, १५
 दधन्तुं धनयन्तस्य १, ७१, ३
 दधन्वे वा यदीमनु २, ५, ३; साम. ९४; तै. सं. ३, ३, ३, ३
 दधानो गोमदश्चवत् ८, ४६, ५
 दधामि ते मधुनो ८, १००, २
 दधामि ते सुतानां ८, ३४, ५
 दधिकां यः प्रथम ७, ४४, १
 दधिकामग्निमुपसं ३, २०, ५
 दधिकासु नमसा दोषयन्तः ७, ४४, २
 दधिकावागं सुषुधानो ७, ४४, ३
 दधिकावा प्रथमो वाज्यया ७, ४४, ४
 दधिकाग्न इदु नु ४, ४०, १
 दधिकाग्न इप जगो ४, ३९, ४
 दधिकाग्नो अकारिणं ४, ३९, ६; मान. ३५८; अथर्व.
 २०, १३७, ३; वा. य. २३, ३२; तै. सं. १, ५, ११, ४;
 ७, ४, १९, ४; तांठ्य मा. १, ३, १७
 दधिषा जग्रे सुनं ३, ४०, ५; अथर्व. २०, ६, ५
 दधुवा अगवो नासुरे वा १, ५८, ३
 दधन् ह मे जसुरं दधो १, १३९, ९
 दधो विता इन्द्र १, १७४, २; त्रि. ६, ३१
 दधं विदि स्वावतः ८, ४५, ३२
 दधमिद्विष्णुमीयानं ४, ३२, ३
 दधुवसो अरयो ये सुतयाः ५, ४०, १२
 दधो नु विदुर्दधं १, २५, १८
 दधोवय अरयो अग्निदत्त १०, ३७, ३
 दधिषावा रवा ९, ६२, २८; मान. ३५४
 दधमिदः दधं मीम ३, ३३, ३
 दधमिदो सुतये वत् ५, ३३, ४
 दध ते वज्रपादां ४, ३२, १९

दश मर्त्यं पौतकृतः ८, ५६, २
 दश मासान्छशयानः ५, ७८, ९
 दश रथान् प्रष्टिमतः ६, ४७, २४
 दश राजानः समिता अयज्य ७, ८३, ७
 दश राजीराशिबेनानवचून् १, ११६, २४
 दश श्यावा ऋधद्रयो ८, ४६, २३
 दशस्यन्ता मनवे पृथ्व्यं ८, २२, ६
 दशस्यन्तो नो मरुतो मृलन्तु ७, ५६, १७
 दशस्या नः पुर्वणीक होतः ६, ११, ६
 दशानामेकं कपिलं समानं १०, २७, १६
 दशावनिभ्यो दश कक्षेभ्यः १०, ९४, ७; नि. ३, ९
 दशाश्वान्दश कोशान् ६, ४७, २३
 दशेभ्यं श्वष्टुर्जनयन्त गर्भं १, ९५, २; तै. ब्रा. २, ८, ७, ४
 दस्यो हि ष्मा वृषणं १, १२९, ३
 दस्युन्निष्ठम्यैश्च पुरुहूत एवैः १, १००, १८
 दस्ता युवाकवः सुता १, ३, ३; वा. य. ३३, ५८
 दस्ता हि विश्वमात्रुपङ् ८, २६, ६
 दाता मे पृथतीनां ८, ६५, १०
 दादहाणो वज्रमिन्द्रो १, १३०, ४
 दाधार क्षेमं १, ६६, ३
 दाना मृगो न वारणः ८, ३३, ८; साम. १६९७; अथर्व.
 २०, ५३, २; ५७, १२
 दानाय मनः सोमपावन्न १, ५५, ७
 दानासः पृथुश्रवसः ८, ४६, २४
 दा नो अग्ने धिया रथि ७, १, ५
 दा नो अग्ने वृहतो दाः २, २, ७; तै. सं. २, २, १२, ६
 दामानं विश्वचर्पणे ८, २३, २
 दाशराज्ञे परियत्ताय विश्व ७, ८३, ८
 दाशेम कस्य मनसा ८, ८४, ५; साम. १५५०
 दासपत्नीरहिगोपा १, ३२, ११; नि. २, १७
 दिदक्षन्त उपसो ३, ३०, १३
 दिदक्षेभ्यः परि काष्ठासु १, १४६, ५
 दिवः पीयूषमुत्तमं २, ५१, २; साम. १२२७
 दिवः पीयूषं पृथ्व्यं ९, ११०, ८; साम. १४२४
 दिवक्षसो अक्षिजिह्वा १०, ६५, ७
 दिवक्षसो धेनवो ३, ७, २
 दिवश्चित्ते वृहतो जातवेदः १, ५९, ५
 श्रिदस्य वरिमा १, ५५, १
 श्रिदा ते रुचयन्त ३, ६, ७
 श्रिदा पुण्यां ३, ३९, २
 वशिदा वोऽमवन्नेभ्यो १०, ७६, ५

दिवश्चिद् वा दुहितरं ४, ३०, ९
 दिवश्चिद्वोचनादधि ८, ८, ७
 दिवस्कणवास इन्द्रो १, ४६, ९
 दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निः १०, ४५, १; वा. य. १२, १
 तै. सं. १, ३, १४, ५; ४, २, २, १; नि. ४, २४
 दिवस्पृथिव्या अधि भवेन्दो ९, ३१, २
 दिवस्पृथिव्या पर्याज ६, ४७, २७; अथर्व. ६, १२५,
 वा. य. २९, ५३; तै. सं. ४, ६, ६, ५
 दिवस्पृथिव्योरव वा १०, ३५, २
 दिवा चित्तमः कृण्वन्ति १, ३८, ९; तै. सं. २, ४, ८,
 दिवा यान्ति मरुतो भूम्यामि १, १६१, १४
 दिवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां ७, ६४, १
 दिवि ते नाभा परमो य ९, ७९, ४
 दिवि न केतुरधि १०, ९६, ४; अथर्व. २०, ३०, ४
 दिवि मे अन्यः पक्षो १०, ११९, ११
 दिविस्पृशं यज्ञमस्माकं १०, ३६, ६
 दिवि स्वनो यतते भूम्योप १०, ७५, ३
 दिवेदिवे सदशीरन्यमर्धं ६, ४७, २१
 दिवो धर्ता भुवनस्य ४, ५३, २
 दिवो धर्तांसि शुक्रः पीयूषः ९, १०९, ६; साम. १२४३
 दिवो धामभिर्वरुण ७, ६६, १८
 दिवो न तुभ्यमन्विन्द्र ६, २०, २
 दिवो न यस्य रेतसो दुधानाः १, १००, ३
 दिवो न यस्य विधतो ६, ३, ७
 दिवो न सर्गा असृष्टमह्नां २, ९७, ३०
 दिवो न सानु पिप्युषी ९, १६, ७
 दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्र २, ८६, ९
 दिवो नाके मधुजिह्वा ९, ८५, १०
 दिवो नाभा विचक्षणो ९, १२, ४; साम. १६९९
 दिवो नो वृष्टिं मरुतो ५, ८३, ६; तै. सं. ३, १, ११, ७
 दिवो मानं नोत्सदन् ८, ६३, २
 दिवो य स्कम्भो धरुणः २, ७४, २
 दिवो रुक्म उरुचक्षा ७, ६३, ४; तै. ब्रा. २, ८, ७, ३
 दिवो वराहरूपं १, ११४, ५
 दिवो वा सानु स्पृशता १०, ७०, ५
 दिव्यं सुपणं वायसं १, १६४, ५२; अथर्व. ७, ३९, १
 तै. सं. ३, १, ११, ३
 दिव्यः सुपणोऽव चक्षि ९, ९७, ३३
 दिव्यन्यः सदनं २, ४०, ४; तै. ब्रा. २, ८, १, ५
 दिव्या आप अभि यदेनम् ७, १०३, २
 दिताः सूर्यो न मिनाति ३, ३०, १२

दीदिवांसमपूर्णं ३, १३, ५
 दीर्घं झङ्कुशं १०, १३४, ६; साम. १०९१
 दीर्घतन्तुर्द्विदुक्षायमग्निः १०, ६९, ७
 दीर्घतमा मामतेयो १, १५८, ६
 दीर्घस्ते अस्वद्कुशो ८, १७, १०; अथर्व. २०, ५, ४
 दुग्धो अदितिं स्वेव्यन्तो ७, १८, ८
 दुरो अश्वस्य १, ५३, २; अथर्व. २०, २१, २
 दुरोकशोचिः क्रतुर्न १, ६६, ५
 दुर्गे चित्तः सुगं कृषि ८, ९३, १०
 दुर्मन्त्रम्रासुतस्य नाम १०, १२, ६; अथर्व. १८, १, ३४
 दुहन्ति ससैकमुप ८, ७२, ७
 दुहान ऊधर्विष्यं ९, १०७, ५; साम. ६७६
 दुहानः प्रत्नमिष्य ९, ४२, ४; साम. ७६०
 दुहीयन्मिष्यधितये युवाकुः १, १२०, ९
 दूणाशं सख्यं तव ६, ४५, २६
 दूतं वो विश्ववेदसं ४, ८, १; साम. १२
 दूरं किल प्रथमा १०, १११, ८
 दूरमित पणयो वरीयः १०, १०८, ११
 दूराधिदा वसतो ६, ३८, २
 दूरादिन्द्रमनयसा ७, ३३, २
 दूरादिहव यस्सती ८, ५, १; साम. २१९
 दूरे तस्मान् गुह्यं पराचैः १०, ५५, १
 दृक्का चिदस्मा अनु दुः १, १२७, ४
 दृक्का चिद्या वनस्पतीन् ५, ८४, ३
 दृतेरिव तेऽवृकमस्तु ६, ४८, १८
 दृष्टान रुक्म उर्विया १०, ४५, ८; वा. य. १२, १; २५;
 तै. सं. १, ३, १४, ५; ४, १, १०, ४; २, २, ४
 दृष्टेन्यो वो महिना १०, ८८, ७
 देवं वो अथ सवितारमेपे ५, ४९, १
 देवं वो देवयज्यया ५, २१, ४
 देव त्वष्टर्पद्म १०, ७०, ९
 देवदेवं राक्षसे चोदयन्ति ७, ७९, ५
 देवदेवं वोऽवस हन्त्रं हन्त्रं ८, १२, १९
 देवदेवं वोऽवस देवदेवं ८, २७, १३; वा. य. ३३, ९१
 देवं नरः सवितारं ३, ६२, १२
 देवं बहिवर्धमानं २, ३, ४
 देवयन्तो यथा मति १, ६, ६; अथर्व. २०, ७०, २
 देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः ३, ५५, १९; नि. १०, ३४
 देवस्य ययं सविताः सवीमनि ६, ७१, २; नि. ६, ७
 देवस्य सविहर्षयं ३, ६२, ११
 देवहितं जगुर्ग्राह्यस्य ७, १०३, ९

देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे १०, १०९, ४; अथर्व. ५, १७, ६
 देवाः कपोत इषितो १०, १६५, १; अथर्व. ६, २७, १;
 नि. १, १७
 देवानां युगे प्रथमे १०, ७२, ३
 देवानां चक्षुः सुभगा वहन्ति ७, ७७, ३
 देवानां दूतः पुरुष ३, ५४, १९
 देवानां तु वयं जाना १०, ७२, १
 देवानामिद्वो महत् ८, ८३, १; साम. १३८
 देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु ५, ४६, ७; अथर्व. ७, ४९, १;
 तै. प्रा. ३, ५, १२, १; नि. १२, ४५
 देवानां भद्रा सुमतिर्कञ्ज १, ८९, २; वा. य. २५, १५;
 नि. १२, ३९
 देवानां माने प्रथमातिष्ठ १०, २७, २३; नि. २, २२
 देवान्वसिष्ठो अस्तान् १०, ६५, १५; ६६, १५
 देवान्वा यचाकृमा १, १८५, ८
 देवान्नुवे मृहच्छ्रवसः १०, ६६, १
 देवाव्यो नः परिषिष्यमानाः ९, ९७, २६
 देवाश्रिते अमृता जातवेदः १०, ६९, ९
 देवाश्रिते असुर्य २, २३, २
 देवाश्रिते असुर्याय पूर्वे ७, २१, ७
 देवास आयन् परशूरविभ्रन् १०, २८, ८
 देवास्त्वा वरुण मित्रो १, ३६, ४
 देवासो हि ऽस्मा मनवे ८, २७, १४; वां. य. ३३, ९४
 देवी वाचमजनयन्त देवाः ८, १००, ११; तै. प्रा. २, ४, ६, १०;
 नि. ११, २९
 देवीः पल्लुर्वीरु नः क्रुणोत १०, १२८, ५; अथर्व. ५, ३, ६;
 तै. सं. ४, ७, १४, २
 देवी दिवो दुहितरा मुनि १०, ७०, ६
 देवी देवस्य रोदसी जनित्री ७, २७, ८
 देवी देवेभिर्यजते यजत्रैः ४, ५६, २
 देवी यदि तविषी १, ५६, ४
 देवीर्द्वांसो वि धयध्वम् ५, ५, ५
 देवेन नो मनसा देव १, ९१, २३; वा. य. ३४, २३
 देवेभिर्देव्यदिते ८, १८, ४
 देवेभिर्निर्वदितो यज्ञियभिः १०, ८८, ३
 देवेभ्यः कमवृणीत मृत्यु १०, १३, ४; अथर्व. १८, ३, ४१
 देवेभ्यस्त्वा मदाय कं ९, ८, ५; साम. ११८३
 देवेभ्यस्त्वा कृया पाजसे ९, १०९, २२
 देवेभ्यो हि प्रथमं ४, ५४, २; वा. य. ३३, ५४
 देवेभ्यो देव्यदितिर्नि पातु (०। मन) १, १०६, ७
 देवेभ्यो देव्यदितिर्नि पातु (०। नदि) ४, ५५, ७

देवी देवानामसि मित्रो १, ९४, १३
 देवो देवान्परिभूक्ततेन १०, १२, २; अथर्व. १८, १, ३०;
 नि. ६, ४
 देवो देवाय धारयेन्द्राय ९, ६, ७
 देवो न यः पृथिवीं १, ७३, ३
 देवो न यः सविता १, ७३, २
 देवो भगः सविता रायो ५, ४२, ५
 देवो वो द्रविणोदाः ७, १६, ११; साम. ५५; १५१३
 देवी पुतिर्दक्षणा देवयज्वा १०, १०७, ३
 देव्या होतारा प्रथमा न्युक्ते ३, ४, ७, ७, ८
 देव्या होतारा प्रथमा पुगेहित १०, ६६, १३
 देव्या होतारा प्रथमा विदुष्टा २, ३, ७
 देव्या होतारा प्रथमा सुवाचा १०, ११०, ७; अथर्व. ५, १२, ७;
 वा. य. २९, ३२; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, १२
 दोहेन गामुप शिक्षा सत्तायं १०, ४२, २; अथर्व. २०, ८९, २
 द्यामिन्द्रो हरिषायमं ३, ४४, ३
 द्यावा चिदम्नं पृथिवी २, १२, १३; अथर्व. २०, ३४, १४
 द्यावा नः पृथिवी ह्यमं २, ४१, २०; तै. सं. ४, १, ११, ४;
 नि. ९, ३८
 द्यावा नो अय पृथिवी १०, ३५, ३
 द्यावापृथिवी जनयसमि १०, ६६, ९
 द्यावाभूमी अदिने ७, ६२, ४
 द्यावा यमसि पृथिवी १०, ४६, ९
 द्यावा न क्षामा प्रथमे १०, १२, १; अथर्व. १८, १, २९
 द्यावो न यमय जनयन्ति ६, ४, ३
 द्यावो न नृभिश्चिन् २, ३४, २
 द्युधं मुद्रानुं नयिषीन्निशानुं ८, ८८, २; साम. ६८६; अथर्व.
 २०, ९, २; ४९, ५
 द्युधमायं द्युधमीमदेन ५, ८०, १
 द्युधमे वो सविधिं स्वयमे ६, १५, ४
 द्युधिरादुभि पवित्रावम १, ११२, ५; वा. य. ३४, ३०;
 तै. आ. ४, ४२, ३
 द्युधिरितं मिथमिव प्रयगे १०, ७, ५
 द्युधमं द्युधं विदामे ६, ४४, ०
 द्युधो वं श्वेदी अश्विरा ८, ८९, १
 द्युधेषु द्युधमादे ३, ३३, ७; अथर्व. २०, १०, ७
 द्युधं न द्युधमि द्युधमः ६, २०, १
 द्युधं दित्ता उदित्ता नमि १, ११२, ३३; अथर्व. ९, १०, १०;
 नि. १०, २१
 द्युधं दित्ता द्युधमः १, ११२, ३
 द्युधमं दित्ता द्युधमः ३, ३, ३

द्यौश्च नः पृथिवी च प्रचेतसा १०, ३६, २
 द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः १, ५२, १०
 द्यौष्पितः पृथिवीमातर ६, ५१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ६, ५
 द्युधसः समुद्रमभि यजिगा १०, १२३, ८; साम. १८४
 द्युधसमपश्यं विपुणे चरन्तं ८, ९६, १४; अथर्व. २०, १३१, १
 द्युधसश्चरुन्द प्रथमो १०, १७, ११; अथर्व. १८, ४, १६
 वा. य. १३, ५; तै. सं. ३, १, ८, ३; ४, १, १, १
 ९, ५; तै. आ. ६, ६, १
 द्युधतान्त उपसा ३, १४, ३
 द्युधिणोदाः पिपीपति १, १५, ९; वा. य. २६, २२
 द्युधिणोदा ददातु नो १, १५, ८
 द्युधिणोदा द्युधिणस्तुस्य १, ९६, ८
 द्युधिणोदा द्युधिणसो द्यावा १, १५, ७; नि. ८, ९
 द्यापि वसानो यजतो दिवि ९, ८६, १४
 द्युधं जिघांसं धवरसमं ४, २३, ७
 द्युधो निपताष्टगनीचिद्वेः १०, ७३, ९
 द्युधसः सर्पिरासुतिः २, ७, ६; वा. य. ११, ७०; तै. सं.
 ४, १, ९, २
 द्युधो अमे रथिनो विंशति ६, २७, ८
 द्यादश द्युधदगोष्टस्य ४, ३३, ७
 द्यादश प्रथयश्वा १, १६४, ४८; अथर्व. १०, ८, ४; नि. ४, ११
 द्यादशारं नदि तजाराय १, १६४, ११; अथर्व. ९, ९, ११
 नि. ४, २७
 द्याधिमो वातो याताः १०, १३७, २; अथर्व. ४, १३, १
 तै. ब्रा. २, ४, १, ७; तै. आ. ४, ४२, १
 द्या सुपर्णा मयुजा सत्याया १, १६४, २०; अथर्व. ९, ९, ११
 नि. १४, ३०
 द्विता यदी कीमामो १, १२७, ७
 द्विताय मृक्तवाहमे ५, १८, २
 द्विता यो वृत्रघ्नतमो ८, ९३, ३२; साम. १७१, १; तै. ब्रा.
 २, ७, १३, २
 द्विता वि वामं यनजा १, ६२, ७
 द्विता द्युधवन्मृगस्य ९, ९४, २
 द्विता मूनयोऽमुं सविधिं १०, ५३, ६
 द्विमाना होता निदमे ३, ५१, ७
 द्वियं पत्रा जीतनम्ययमा ४, ६, ८
 द्वियं पत्रा सवयमं ९, ९८, ६; साम. १३३०
 द्वियो नो विपिनोमुवा १, ९, १, १; अथर्व. ४, ३३, २
 तै. आ. ३, ११, ६
 द्वे इदस्य यमो स्वयंजा १, १०५, १०
 द्वे देवते द्युधं १०, ८५, १३; अथर्व. १३, १, १३

द्वे नप्तुर्देववतः ७, १८, २२
 द्वे विरूपे चरतः स्वर्ग १, ९५, १; वा. य. ३३, ५; तै. मा.
 २, ७, १२, २
 द्वेष्टि श्वश्रुप जाया १०, ३४, ३
 द्वे समीची विभृतधरतं १० ८८, १६
 द्वे सुती सशृणवं पितृणां १०, ८८, १५; वा. य. १९, ४७;
 तै. मा. १, ४, २, ३; २, ६, ३, ५; वा. मा. १४, २, १, ४
 धनं न सन्द्दं बहुलं यो सन्ते १०, ४२, ५; अथर्व. २०, ८९, ५
 धनुर्हस्तादाददानी १०, १८, ९; अथर्व. १८, २, ५९-६०;
 तै. मा. ६, १, ३
 धन्वा चिद्धि त्वे धिपणाव ६, ११, ३
 धन्व च दत्कृन्तत्रं च १०, ८६, २०; अथर्व. २०, १२६, २०
 धन्वना ना धन्वनाजि जये ६, ७५, २; वा. य. २९, २९;
 तै. सं. ४, ६, १; नि. ९, १७
 धन्वन्स्त्रोतः कृणुते गातुं १, ९५, १०
 धर्ता दिवः पवते कृत्स्नोरसः ९, ७६, १; साम. ५५८; १२२८
 धर्ता दिवो रजसस्पृष्ट ऊ ३, ४९, ४
 धर्तारो दिव क्रमवः १०, ६६, १०
 धर्मना मिधावरुणा ५, ६३, ७
 धाता धातृणां भुवनस्य १०, १२८, ७; अथर्व. ५, ३, ९;
 तै. सं. ४, ७, १४, ३
 धानावन्तं कार्मिन्नां ३ ५२, १; साम. २१०; वा. य. २०, २९
 धामन्ते विश्वं भुवनमधि ४, ५८, ११; वा. य. १७, ९९
 धायोभिर्वा यो दुज्येभिरर्के ६, ३, ८
 धारयन्त आदित्यासो २, २७, ४; तै. सं. २, १, ११, ४
 धारावरा नरुहो २, ३४, १; तै. मा. २, ५, ५, ४
 धासिं कृण्वान ओषधीः ८, ४३, ७
 धियं वो अप्सु दधिपे स्वर्पा ५, ४५, ११
 धियं पूषा सिन्धुतु २, ४०, ६; तै. मा. २, ८, १, ६
 धिया चक्रे वरेण्यो ३, २७, ९; साम. १४७९
 धिया ददि धिपण्यन्तः ४, २१, ६
 धिष्व वज्रं गमस्त्वो ६, ४५, १८
 धिष्व शवः शूर ये नः २, ११, १८
 धीभिः सातानि कापवस्य ८, ४, २०
 धीभिरर्वहिरर्वतो ६, ४५, १२
 धीभिर्हिन्वन्ति वाजिनं ९, १०६, ११; साम. ९४१
 धीरा स्वस्य महिना जर्नैपि ७, ८६, १
 धीरासः पदे कवयो नयन्ति १, १४६, ४
 धीरो हस्तप्रसद ८, ४४, २९
 धुनेतयः सुमर्के ४, ५०, १; अथर्व. २०, ८८, २

धूनुय चां पर्वतां दाशुपे ५, ५७, ३
 धृतमता आदित्या हपिरा २, २९, १
 धृतमताः क्षत्रिया १०, ६६, ८
 धृतमतो धनदाः सोमशृद्धः ६, १९, ५
 धृपतश्चिद्रूपन्मनः ८, ६२, ५
 धृपत्पिब कलशे ६, ४७, ६; अथर्व. ७, ७६, ६
 धेनुः प्रत्नस्य काम्यं ३, ५८, १
 धेनुं न त्वा सुयवसे दुदुक्ष्व ७, १८, ४
 धेनुष्ट इन्द्रं सुवृत्ता ८, १४, ३; साम. १८३६; अथर्व.
 २०, २७, ३
 धेनूजिन्वतमुत ८, ३५, १८
 ध्रुव ज्योतिर्निहितं ६, ९, ५
 ध्रुवं ते राजा वरुणो १०, १७३, ५; अथर्व. ६, ८८, २
 ध्रुवं ध्रुवेण हविषा १०, १७३, ६; अथर्व. ७, ९४, १; वा. य.
 ७, २५; तै. सं. ३, २, ८, ६
 ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे १०, ९४, १२
 ध्रुवा योधुवा पृथिवी १०, १७३, ४; अथर्व. ६, ८८, १;
 तै. मा. २, ४, २, ८
 ध्रुवास्तु स्वास्तु क्षितिषु ७, ८८, ७
 ध्वत्तयोः पुरुषन्त्योः ९, ५८, ३; साम. १०५९
 नकिः परिष्टिर्मघवन् ८, ८८, ६
 नकिः सुदासो तथं ७, ३२, १०
 नकिरस्य शचीनां ८, ३२, १५
 नकिरस्य सहन्त्य १, २७, ८; साम. १४१६
 नकिरिन्द्रं स्वदुत्तरो ४, ३०, १; साम. २०३
 नकिरेषां निद्रिता मर्त्येषु ३, ३९, ४
 नकिर्देवा ननीमसि १०, १३४, ७; साम. १७६
 नकिर्होषां जर्नैपि ७, ५६, २
 नकिष्ट एता मता १, ६९, ७
 नकिष्टं कर्मणा नदाद्यन् ८, ७०, ३; साम. २४३; ११५५;
 अथर्व. २०, ९२, १८
 नकिष्टं कर्मणा नदाद्य प्र ८, ३१, १७; तै. सं. १, ८, २२, ४
 नकिष्टवद्रथीवतो १, ८४, ६; साम. ९४०
 नकीं वृधोक इन्द्रं ते ८, ७८, ४
 नकीमिन्द्रो निकर्तव्य ८, ७८, ५
 नकीरेवन्तो सत्याय विन्दसे ८, २१, १४; साम. १३९०;
 अथर्व. २०, ११४, २
 नक्षोपासा वर्जनामेग्यानि १ ९६, ५; वा. य. १२, २, १७, ७०;
 तै. सं. ४, १, १०, ४; ६, ५, २, ७, १२, ३
 नक्षोपासा सुरेरासांमिन् १, १३, ७
 नक्षद्वयमरणीः पूर्णं राद १, १६१, ३

देवो देवानामसि मित्रो १, ९४, १३
 देवो देवान्परिभृञ्जेतेन १०, १२, २; अथर्व. १८, १, ३०;
 नि. ६, ४
 देवो देवाय धारयेन्द्राय ९, ६, ७
 देवो न यः पृथिवीं १, ७३, ३
 देवो न यः सविता १, ७३, २
 देवो भगः सविता रायो ५, ४२, ५
 देवो वो द्रविणोदाः ७, १६, ११; साम. ५५; १५१३
 देवी पूर्तिर्दक्षणा देवयज्ञा १०, १०७, ३
 देव्या होतारा प्रथमा न्यूजे ३, ४, ७, ७, ८
 देव्या होतारा प्रथमा पुगोहित १०, ६६, १३
 देव्या होतारा प्रथमा विदुष्टा २, ३, ७
 देव्या होतारा प्रथमा सुवाचा १०, ११०, ७; अथर्व. ५, १२, ७;
 वा. य. २९, ३२; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, १२
 दोहेन गानुप शिक्षा सखायं १०, ४२, २; अथर्व. २०, ८९, २
 धामिन्द्रो हरिधा यसं ३, ४४, ३
 धावा चिदस्मै पृथिवी २, १२, १३; अथर्व. २०, ३४, १४
 धावा नः पृथिवी इमं २, ४१, २०; तै. सं. ४, १, ११, ४;
 नि. ९, ३८
 धावा नो अय पृथिवी १०, ३५, ३
 धावापृथिवी जनयज्ञभि १०, ६६, ९
 धावाभूमी अदिते ७, ६२, ४
 धावा यमसि पृथिवी १०, ४६, ९
 धावा ह क्षामा प्रथमे १०, १२, १; अथर्व. १८, १, २९
 धावो न यस्य पनयन्ति ६, ४, ३
 धावो न स्तुभिश्चित २, ३४, २
 धुक्षं सुदातुं तविशीमिरावृतं ८, ८८, २; साम. ६८६; अथर्व.
 २०, ९, २; ४९, ५
 धुतलामानं वृहतीमृतेन ५, ८०, १
 धुतानं वो अतिथिं स्वर्णं ६, १५, ४
 धुभिरक्वभिः परिपातम १, ११२, २५; वा. य. ३४, ३०;
 तै. आ. ४, ४२, ३
 धुभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं १०, ७, ५
 धुमत्तमं दक्षं धेह्यस्मे ६, ४४, ९
 धुम्नी वां स्तोमो अश्विना ८, ८७, १
 धुम्नेषु पृतनाज्ये ३, ३७, ७; अथर्व. २०, १९, ७
 धौनं य इन्द्राभि भूमार्यः ६, २०, १
 धौमं पिता जनिता नाभि १, १६४, ३३; अथर्व. ९, १०, १२;
 नि. ४, २१
 धौवः पिता पृथिवी १, १९१, ६
 धौश्च खा पृथिवी यज्ञियासः ३, ६, ३

धौश्च नः पृथिवी च प्रचेतसा १०, ३६, २
 धौश्चिदस्यामवो अहेः १, ५२, १०
 धौष्पितः पृथिवीमातर ६, ५१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ६;
 द्रप्सः समुद्रमभि यजिगा १०, १२३, ८; साम. १८४
 द्रप्समपश्यं विष्णुणे चरन्तं ८, ९६, १४; अथर्व. २०, ११३
 द्रप्सश्चस्कन्द प्रथमौ १०, १७, ११; अथर्व. १८, ४, १
 वा. य. १३, ५; तै. सं. ३, १, ८, ३; ४, २, ८;
 ९, ५; तै. आ. ६, ६, १
 द्रवतान्त उपसा ३, १४, ३
 द्रविणोदाः पिपीपति १, १५, ९; वा. य. २६, २२
 द्रविणोदा ददातु नो १, १५, ८
 द्रविणोदा द्रविणस्तुरस्य १, ९६, ८
 द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावा १, १५, ७; नि. ८, ९
 द्रापिं वसानो यजतो दिवि ९, ८६, १४
 द्रुहं जिवांसं ध्वरसमं ४, २३, ७
 द्रुहो निपत्ताष्टगनीचिदेवैः १०, ७३, २
 द्रवसः सर्पिरासुतिः २, ७, ६; वा. य. ११, ७०; तै. सं.
 ४, १, ९, २
 द्रव्यं अग्ने रथिनो विंशतिं ६, २७, ८
 द्वादश धून्यदगोह्यस्य ४, ३३, ७
 द्वादश प्रथयक्षक १, १६४, ४८; अथर्व. १०, ८४; नि. ४, १
 द्वादशारं नहि तज्जराय १, १६४, ११; अथर्व. ९, ९, ११
 नि. ४, २७
 द्वाविमौ वातौ वातः १०, १३७, २; अथर्व. ४, १३, १
 तै. ब्रा. २, ४, १, ७; तै. आ. ४, ४२, १
 द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया १, १६४, २०; अथर्व. ९, ९, १०
 नि. १४, ३०
 द्विता यदीं कीस्तासो १, १२७, ७
 द्विताय मृक्कवाहसे ५, १८, २
 द्विता यो वृषहन्तमो ८, ९३, ३२; साम. १७९, १; तै. ब्रा.
 २, ७, १३, २
 द्विता वि वग्ने सनजा १, ६२, ७
 द्विता व्यूषवेन्नमृतस्य ९, ९४, २
 द्विधा सूनवोऽसुरं स्वविदं १०, ५६, ६
 द्विमाता होता विदयेषु ३, ५५, ७
 द्वियं पञ्च जीजनन्संवसा ४, ६, ८
 द्वियं पञ्च स्वयशंसं ९, ९८, ६; साम. १३३, ०
 द्विपो नो विश्वतोमुखा १, ९७, ७; अथर्व. ४, ३३, ७
 तै. आ. ६, ११, २
 द्वे इदस्य क्रमणे स्वदेवो १, १५५, ५
 द्वे ते चक्रे सूर्ये १०, ८५, १६; अथर्व. १४, १, १६

नमो महामयो नमो १, २७, १३; नि. ३, २०
 नमो मित्रस्य वरुणस्य १०, ३७, १; वा. य. ४, ३५;
 तै. सं. १, २, ९, १
 नमो वाके प्रस्थिते ८, ३५, २३
 न य इषन्ते जनुषोऽया ६, ६६, ४
 न यं रिपवो न रिपयवो १, १४८, ५
 न यं विविक्तो रोदसी ८, १२, २४
 न यं शुक्रो न दुर्गासी ८, २, ५
 न यं हितन्ति धीतयो ६, ३४, ३
 न यः संशुच्ये न पुनर्हवीतवे ८, १०१, ४
 न यजमान रिप्यसि ८, ३१, १६; तै. सं. १, ८, २२, ४
 न यं जरन्ति शरदो ६, २४, ७
 न यत्परो नान्तर २, ४१, ८; वा. य. २०, ८२
 न यत्परा चक्रमा कथ नूनं १०, १०, ४; अथर्व. १८, १, ४
 न यं द्विप्तस्ति १, २५, १४
 न यं दुष्मा वरन्ते ८, ६६, २; साम. ६८८
 नयसीद्विति द्विपः ६, ४५, ६
 न यस्य ते शवसान ८, ६८, ८
 न यस्य देवा देवता १, १००, १५
 न यस्य पावाष्टयिषी भुव १, ५२, १४
 न यस्य पावाष्टयिषी न धन्व १०, ८९, ६; नि. ५, ३
 न यस्य यतो जनुषा न्वस्ति ४, २०, ७
 न यस्य सावर्जितो ४, ६, ७
 न यस्तेन्द्रो वरुणो २, ३८, ९
 यत्तस्य इन्द्र शत्रुघ्नः ७, २१, ५; नि. ४, १९
 यत्तुमे वाजयन्धवो ८, ६८, १९
 यत्तु दिवः दृधिष्या १, ३३, १०
 यत्तु रश्मिभ्यः १, ७४, ७
 यत्तु मरुतो १, १४३, ५
 यत्तु विष्णुं कृपाणा ७, ६९, ६
 यत्तु वरुणो १०, १४३, १
 यत्तु संपन्नमगोहं १०, ६४, ३
 यत्तु जिनं वाजयन्ति १, १०६, ४
 यत्तु एतमं १, १८, ९
 यत्तु तिष्ठामासि २, १, १
 यत्तु एतं ५, ५, २
 यत्तु ए. १३, १; साम. १३६९
 यत्तु तिष्ठामासि ७, १, १; वा. य. १३, १; तै. सं. १, ८, ७
 यत्तु १०, १८०, २
 यत्तु सारवन्ति ४, २५, ७

नरो ये के चास्तदा १०, २०, ८
 नवम्बातः सुतसोमास इन्द्रं ५, २९, १२
 नवं तु रतोमममये ७, १५, ४; तै. मा. २, ४, ८
 नव यदस्य नवतिं च भोगान् ५, २९, ६
 नव योनवतिं पुरो ८, ९३, २; साम. १४५१; अथर्व. २०, ७
 न वा अरण्यानिर्हन्ति १०, १४६, ५; तै. मा. २, ५, ५
 न वा व एतन्मित्रस्य १, १६२, २१; वा. य. २३, १६
 २५, ४४; तै. सं. ४, ६, ९, ४; तै. मा. ३, ७, ७, १४
 न वा च ते तन्वा तन्वं १०, १०, १२; अथर्व. १८, १, १३-१४
 न वा उ देवाः क्षुधमिद्वधं १०, ११७, १
 न वा उ मां वृजन्ते वारयन्ते १०, २७, ५
 न वा उ सोमो वृजितं ७, १०४, १३; अथर्व. ८, ४, १३
 नवानां नवतीनां १, १९१, १३
 नवा नो लग्न ता भर ५, ६, ८
 न वि जानामि १, १६४, २७; अथर्व. ९, १०, १५; नि.
 ७, ३; १४, २२
 न वीर्ये नमते न स्थिराय ६, २४, ८
 न वेपता न तन्वतेन्द्रम् १, ८०, १९
 न वो गुहा चक्रम १०, १००, ७
 नवोनवो भवति जायमानो १०, ८५, १९; अथर्व.
 ७, ८१, २; १४, १, २४; तै. सं. २, ३, ५, २, १
 ४, १४, १; नि. ११, ६
 नव्यं तदुक्थ्यं हितं १, १०५, १९
 न संहरं प्र मिमीतो ५, ७३, १; साम. १७५३
 न स जीवते नरो ५, ५४, ७
 न स राजा इष्यते मरिचम् ५, ३७, ४
 न स सता वो न इदानीं मरि १०, ११७, ४
 न स रशो दशो वरुणभुवि ७, ८३, ६
 न सावस्त विदिने जन्मः ३, ५३, २३; नि. ४, १४
 न सीमदेव आनदिपं ८, ७०, ७; साम. १३८
 न सीमो वरुण इन्द्रो १०, ८३, १३; अथर्व. २०, १३६, १३
 न सीमो वरुण सीमो १०, ८३, १३; अथर्व. २०, १३६, १३
 न सीम इन्द्रो वरुणो ७, २३, १
 नदि प्रजापताः सुनिधः ७, ६, ८; नि. ३, ३
 नदि के वने इन्द्रो ८, ८०, १४
 नदि के वने नरो १, १३, ६
 नदि के वने वरुणो १, १३, ६; साम. ७०७
 नदि के वने वरुणो ८, ८३, १३
 नदि के वने वरुणो १०, १०, १; वा. य. ३, ३
 नदि के वने वरुणो १, १३, ६
 नदि के वने वरुणो ८, ८३, १; साम. ७०७

नक्षत्रोक्ता परि सप्त १, १७३, ३
 नक्षन्त इन्द्रमवसे ८, ५४, २
 न क्षोणीभ्यां परिभवे २, १६, ३
 न वा त्वाद्रिगप १०, ४३, २; अथर्व. २०, १७, २
 न वा राजेन्द्र आ दभक्षः १, १७८, २
 न वा वसुनि यमते ६, ४५, २३; साम. १६६७; अथर्व.
 २०, ७८, २
 न वा स मामप जोषं जभार ४, २७, २
 न घेमन्यदा पपन ८, २, १७; साम. ७२०; अथर्व. २०, १८, २
 न जामये तान्वो रिक्थमा ३, ३१, २; नि. ३, ६
 न त इन्द्र सुमतयो न रायः ७, १८, २०
 न तं राजानावदिते कुतश्चन १०, ३९, ११
 न तं विदाय य इमा जजान १०, ८२, ७; वा. य. १७, ३१;
 तै. सं. ४, ६, २, २; नि. १४, १०
 न तं जिनन्ति बहवो न दध्ना ४, २५, ५
 न तद्दिवा न पृथिव्या ६, ५२, १
 न तं त्रिगं चन त्यजो ८, ४७, ७
 न तमँहो न दुरितां कुतः २, २३, ५
 न तमँहो न दुरितं देवासो १०, १२६, १; साम. ४२६
 न तमँहो न दुरितानि ७, ८२, ७
 न तममे अरास्यो ८, ७१, ४
 न तमश्नोति कश्चन १०, ६२, ९
 न तस्य मायया चन ८, २३, १५; साम. १०४
 न तस्य विज्ञा तदु पु १०, ४०, ११
 न ता अर्वा रेणुककटो अश्नुते ६, २८, ४; अथर्व. ४, २१, ४;
 तै. ब्रा. २, ४, ६, ९
 न ता नशन्ति न दभाति ६, २८, ३; अथर्व. ४, २१, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, ६, ९
 न ता भिनन्ति मायिनो ३, ५६, १
 न तिष्ठन्ति न नि १०, १०, ८; अथर्व. १८, १, २; नि. ५, २
 न ते अदेवः प्रदिवो निवासते १०, ३७, ३
 न ते अन्तः शवसो धाव्यस्य ६, २९, ५
 न ते गिरो अपि मृष्ये तुरस्य ७, २२, ५; साम. १७९९
 न ते त इन्द्राभ्यस्मद्वृष ५, ३३, ३; वा. य. १०, २२
 न ते दूरे परमा चिद्रजांसि ३, ३०, २; वा. य. ३४, १९
 न ते वर्तास्ति राधस ८, १४, ४; अथर्व. २०, २७, ४
 न ते विष्णो जायमानो ७, ९९, २
 न ते सखा सख्यं वष्टयेत् १०, १०, २; अथर्व. १८, १, २
 न ते सख्यं न दक्षिण ८, २४, ५
 न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने ५, ३, ५
 न त्वा गभीरः पुरुहूत सिन्धुः ३, ३२, १६

न त्वा देवास आशत ८, ९७, ९
 न त्वा वृहन्तो अद्रयो ८, ८८, ३; साम. २९६
 न त्वा रासीयाभिशास्तये ८, १९, २६
 न त्वा वरन्ते अन्यथा ४, ३२, ८
 न त्वावाँ अन्यो दिव्यो ७, ३२ २३; साम. ६८१; अथर्व.
 २०, १२१, २; वा. य. २७, ३६
 न त्वा शतं चन हुतो ९, ६१, २७; साम. १२१५
 नदं व ओदतीनां ८, ६९, २; साम. १५१२; ऐ. ब्रा. १, ११;
 न दक्षिणा वि चिकिते २, २७, ११; तै. सं. २, १, ११, ५
 नदं न भिक्षममुया १, ३२, ८
 नदस्य मा रुधतः काम १, १७३, ४; नि. ५, २
 न दुष्टी मर्यो विन्दते ७, ३२, २१; साम. ८६८
 न देवानामति घतं १०, ३३, ९
 न देवानामपिहुतः ८, ३१, ७
 न द्याव इन्द्रमोजसा ८, ६, १५
 न नूनमस्ति नोऽश्वः १, १७०, १; नि. १, ६
 न नूनं ब्रह्मणामृणं ८, ३२, १६
 न पञ्चभिर्दशभिः ५, ३४, ५
 न पर्वता न नद्यो ५, ५५, ७
 नपाता शवसो महः ८, २५, ५
 नपातो दुर्गहस्य मे ८, ६५, १२
 न पापासो मनामहे ८, ६१, ११; नि. ६, २५
 न पूषणं मेथामसि १, ४२, १०
 नसीभिर्यो विवस्वतः ९, १४, ५
 न प्रमिये सवितुर्देवस्य ४, ५४, ४
 न भोजा मरुर्न १०, १०७, ८
 नम इदुमं नम आ विचासे ६, ५१, ८
 न म इन्द्रेण सख्यं २, १८, ८
 नमः पुरा ते वरुणोत २, २८, ८
 न मस्त्री सुमंसतरा १०, ८६, ६; अथर्व. २०, १२६, ६
 नमसेदुप सीदत ९, ११, ६; साम. १४४६
 नमस्ते अग्न भोजसे ८, ७५, १०; साम. ११; १६४८;
 तै. सं. २, ६, ११, २
 नमस्यत हव्यद्रातिं स्वध्वं ३, २, ८
 न मा गरक्ष्यो मातृवमा १, १५८, ५
 न मा तमन्न श्रमन्नोत २, ३०, ७
 न मा मिमेथ १०, ३४, २
 न मृग्युरासीदमृतं न १०, १२९, २; तै. ब्रा. २, ८, १, ४;
 नि. ७, ३
 न मृषा श्रान्तं यद्वन्ति देवाः १, १७९, ३
 नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां १, १३३, ६

नहि त्वा शूरो न तुरो ६, २५, ५
 नहि देवो न मर्या १, १९, २
 नहि तु ते महिमनः समस्या ६, २७, ३
 नहि तु यादधीमसि १, ८०, १५
 नहि मन्थुः पीरुपेय ८, ७१, २
 नहि मे भक्षिपञ्चन १०, ११९, ६
 नहि मे अस्यधन्या ८, १०२, १९
 नहि मे रोदसी उभे १०, ११९, ७,
 नहि व ऊतिः घृतनासु ७, ५९, ४
 नहि वः शत्रुर्विविदे १, ३९, ४
 नहि वश्रमं चन ७, ५९, ३; साम. २४१
 नहि वां वज्रयामहे ८, ४०, २
 नहि वामस्ति दूरके १, २२, ४
 नहि वो अस्यभंको ८, ३०, १
 नहि पक्षव नो मम ८, ३३, १६
 नहि षम यद्ध वः पुरा ८, ७, २१
 नहि षमा ते द्वातं चन ४, ३१, ९
 नहि स्थूर्धुतुथा यातमस्ति १०, १३१, ३; अथर्व. २०, १२५, ३
 नही तु वो मरुतो अन्त्यसे १, १६७, ९
 नष्टं नृतो त्वत् ८, २४, १२
 नष्टं पुरा चन ८, २४, १५; साम. १५११
 नष्टान्यं वल्लकरं ८, ८०, १
 नष्टास्या नाम गृष्णामि १०, १४५, ४; अथर्व. ३, १८, ३
 नाकस्य पृष्ठे अधि १, १२५, ५
 नाके सुपर्णमुपपत्तिवांसं ९, ८५, ११
 नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तं १०, १२३, ६; साम. ३२०, १८४६;
 अथर्व. १८, ३, ६६; तै. ब्रा. २, ५, ८, ५; तै. आ. ६, ३, १
 नाना चक्राते यम्या ३, ५५, ११
 नानानं वा उ नो धियो ९, ११२, १
 नाना हि त्वा हवमाना १, १०२, ५
 नाना ह्यग्नेऽवसे ६, १४, ३
 नानाकांसि दुयौ २, ३८, ५
 नापाभूत न वो ४, ३४, ११
 नाभा नाभिं न आ ददे ९, १०, ८; साम. ११२६
 नाभा पृथिव्या धरुणो ९, ७२, ७
 नाभिं यज्ञानां सदनं ६, ७, २; साम. ११४२
 नाभ्या आसीदन्तरिक्षं १०, ९०, १४; अथर्व. १९, ६, ८;
 वा. य. ३१, १३; तै. आ. ३, १२, ६
 नामानि ते शतक्रतो ३, ३७, ३; अथर्व. २०, १९, ३
 नाया न क्षोदः प्रदिशः १०, ५६, ७
 नावेच नः पारयन्तं २, ३९, ४

नासत्याभ्यां बर्हिर्विव १, ११६, १
 नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा ३, ५४, १६
 नासदासीन्नो १०, १२९, १; तै. ब्रा. २, ८, ९, ३; स. ब्रा.
 १०, ५, ३, २
 नास्माकमस्ति तत्तरः ८, ६७, १९
 नासौ विद्युन्न तन्यतुः १, ३२, १३
 नास्य वतां न वरुता ६, ६६, ८
 नाहं वेद आतृत्वं नो १०, १०८, १०
 नाहं तं वेद दम्यं दभस्सः १०, १०८, ४
 नाहं तं वेद य इति द्यवीति १०, २७, ३
 नाहं तन्तुं न वि जानाम्योतुं ६, ९, २
 नाहमतो निरया ४, १८, २
 नाहमिन्द्राणि राण १०, ८६, १२; अथर्व. २०, ११६, ११
 तै. सं. १, ७, १३, २; नि. ११, ३९
 नि काव्या वेधसः शश्वत् १, ७२, १; तै. सं. २, २, ११, १
 नि क्रमणं निपदनं विवर्तनं १, १६२, १४; वा. य. २५, १८
 तै. सं. ४, ६, ९, १
 निखातं चिष्टाः पुरुषभृतं ८, ६६, ४
 नि गव्यता मनसा सेदुरकैः ३, ३१, ९
 नि गव्यवोऽनवो हृद्यश्च ७, १८, १४
 नि गावो गोष्ठे असदन् १, १९१, ४; अथर्व. ६, ५२, १
 नि ग्रामासो अविक्षत १०, १२७, ५
 निचेतारो हि मरुतो गृणन्तं ७, ५७, १
 नि तद्दधिपेऽवरं परं च १०, १२०, ७; अथर्व. ५, १, ६;
 २०, १०७, ९
 नितिकि यो वारणमजम् ६, ४, ५
 नि तिरममभ्यंशुं ८, ७२, २
 नि तिरमानि आशयन् १०, ११६, ५
 नित्यं न सुतुं मधु विभ्रत १, १६६, २
 नित्यश्चाकन्यास्वपतिर्दमू १०, ३१, ४
 नित्यस्तोत्रो वनस्पतिः ९, १२, ७; साम. ११०२
 नित्ये चिन्तु यं सदनं १, १४८, ३
 नि त्वा दधे वर आ ३, २३, ४
 नि त्वा दधे वरेण्यं ३, २७, १०
 नि त्वा नक्ष्य विक्षपते ७, १५, ७; साम. २६
 नि त्वा मम मनुर्दधे १, ३६, १९; साम. ५४
 नि त्वा यज्ञस्य साधनं १, ४४, ११; तै. ब्रा. २, ७, ११, ३
 नि त्वा वसिष्ठा अहन्त १०, १२२, ८
 नि त्वा होतारमृत्विजं १, ४५, ७
 नि दुरोणे अमृतो मर्यानां ३, १, १८
 नि दुर्गे इन्द्र अयिष्मिन्ना ७, २५, ३

नू नो रयि रयं चरिगिर्मा ६, ४३, १५
 नू नो रयि वप मास ९, ९३, ५; नि. ६, २८
 नू नो रयि पुरुषीरं वृद्धनं ४, ४३, ६; अथर्व. २०, १४३, ६
 नू नो रयि महाभिन्ने ९, ४०, ३; साम. ९२३
 नू नो रास्य सहस्रवत् ३, १७, ७
 नू म आ वाचमुव याहि ६, २१, ११
 नू मन्वान एषो ५, ५२, १५
 नू मर्तो दयते सगिद्वन् ७, १००, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, ४
 नू मित्रो वरुणो अयमा नः ७, ६२, ६; ६३, ६
 नू मे गिरो नातराधिना ८, ८५, ९
 नू मे महापद्म उक्तमाधि ७, १, २०, २५
 नू मे हवमा मृणुनं युवाना ७, ६७, १०; ६९, ८
 नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठः ७, ३९, ७, ४०, ७
 नू रोदसी अहिना पुञ्जेन ४, ५५, ६
 नू रोदसी नृक्षिर्ना ४, ५६, ४
 नू एत इन्द्र नू गृगानः ४, १६, २१, १७, २१, १९, ११,
 २०, ११, २२, ११, २२, ११, २३, ११, २४, ११
 नू छिंरं मरुतो धीरवन्तं १, ६४, १५
 नू सद्मानं दिव्यं ६, ५१, १२
 नृचक्षसं स्वा वयं ९, ८, ९; साम. ११८५
 नृचक्षसो अनिमिपन्तो १०, ६३, ४
 नृचक्षा एष दिवो मध्य १०, १३९, २; वा. य. १७, ५९;
 तै. सं. ४, ६, ३, ३
 नृचक्षा रक्षः परि पश्य १०, ८७, १०; अथर्व. ८, ३, १०
 नृणामु स्वा नृतमं गीर्भिः ३, ५१, ४
 नृधृत्तो अद्रिपुतो वहिषि ९, ७२, ४
 नृवाहुभ्यां चोदितो धारया ९, ७२, ५
 नृभिर्धृतः सुतो ८, २, २; साम. ७३५
 नृभिर्धृतो जज्ञानः पूतः ९, १०९, ८
 नृभिर्धृतो हर्यतो विचक्ष ९, १०७, १६; साम. ८५८
 नृवत्त इन्द्र नृतमाभिस्तुति ६, १९, १०; नि. ६, ६
 नृवहस्ता मनोयुजा ८, ५, २
 नृवहस्तो सदमिद्धेष्टस्मे ६, १, १२; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ५
 नेतार ऊ पु णस्तिरो १०, १२६, ६
 नेमिं नमन्ति चक्षसा ८, ९७, १२; साम. ९३१; अथर्व.
 २०, ५४, ३
 नेशत्तमो दुधितं ४, १, १७
 नेह भद्रं रक्षस्विने ८, ४७, १२
 नैतावदन्ये मरुतो यथेमे ७, ५७, ३
 नैतावदेना परो अन्यदस्ति १०, ३१, ८
 न्यक्तुन्मथिनो ७, ६, ३

न्यक्तुन्मथिनो १०, १०२, ५; नि. ९, २३
 न्यासि जाननेरमं होत्रा ५, २६, ७
 न्यासि जाननेरमं वृषाणा ५, २२, २
 न्याग्ने नन्वगा ननः ८, ३९, २
 न्याग्नातोऽन गानि १०, ६०, ११; अथर्व. ६, ९१, १
 न्याग्नेरस्य मूर्धनि १, ३०, १९
 न्याग्नेरस्य विष्टनं ८, ३२, ३
 न्यस्मी देवी स्वभित्तिर्निरीत ५, ३२, १०
 न्याविष्पदिलीविजसा १, ३३, १२; नि. ६, १९
 न्यु मित्रो मनुषः ७, ७३, २
 न्यु पु तानं १, ५३, १; अथर्व. २०, २१, १
 एषेव चर्चरं जारं १०, १०६, ७
 पद्म जना मम होत्रं गुणतां १०, ५३, ५
 पद्म पदानि एषो अन्वरोहम् १०, १३, ३; अथर्व. १८, ३, ४०
 पद्मगादं पितरं द्वादनाकृति १, १६४, १२; अथर्व. ९, ९, ११
 पद्मारे चक्रे परिवर्तमाने १, १६४, १३; अथर्व. ९, ९, ११
 नि. ४, २७
 पतङ्गमक्षमसुरस्य १०, १७७, १; तै. ब्रा. ३, ११, १०
 पतङ्गो वाचं मनसा १०, १७७, २; तै. ब्रा. ३, ११, ११
 पताति कुण्डलाच्या १, २९, ६; अथर्व. २०, ७४, ६
 पतिर्भव मृगहन्तुनृत्तानां ३, ३१, १८
 पतिर्धृत्वागां १, ४४, ९
 पत्तो जगार प्रत्यञ्चं १०, २७, १३; नि. ६, ६
 पत्नीवन्तः सुता इम ८, ९३, २२; नि. ५, १८
 पत्नीव पूर्वहृति १, १२२, २
 पथ एकः पीपाय तस्करो ८, २९, ६
 पथस्पथः परिपति ६, ४२, ८; वा. य. ३४, ४२; तै. सं.
 १, १, १४, २; नि. १२, १८
 पदं देवस्य नमसा ६, १, ४; तै. ब्रा. ३, ६, १०, २;
 नि. ४, १९
 पदं देवस्य मीळहुपो ८, १०२, १५; साम. १५७२
 पदापणौराराधसो ८, ६४, २; साम. १३५५; अथर्व. २०, ९३, १
 पदे इव निहिते दसं ३, ५५, १५
 पदेपदे मे जरिमा निधायि ५, ४१, १५
 पद्या वस्ते पुररूपाः ३, ५५, १४
 पनायं तदग्निना ८, ५७, ३; अथर्व. २०, १४३, ९
 पन्य आ वार्दिरच्छता ८, ३२, १८
 पन्य इदुप गायत ८, ३२, १७
 पन्यं पन्यमितोतारः ८, २, २५; साम. १२३; १६५७
 पन्यासं जातवेदसं ८, ७४, ३; साम. १५६६

पशुक्षेप्यमिन्द्र त्वे होजः ५, ३३, ६
 पप्राघ सां महि ६, १७, ७
 पयस्वतीरोपधयः १०, १७, १४; अथर्व. ३, २४, १;
 १८, ३, ५६; तै. सं. १, ५, १०, २
 पर ऋणा सावीः २, २८, ९
 परः सो अस्तु तन्वा ७, १०४, ११; अथर्व. ८, ४, ११
 परं मृत्यो अनु १०, १८, १; अथर्व. १२, २, २१; वा. य.
 ३५, ७; तै. मा. ३, ७, १४, ५; तै. आ. ३, १५, २;
 ६, ७, ३; नि. ११, ८
 परशुं चिद्धि तपति ३, ५३, २२
 परस्या अधि संवतो ८, ७५, १५; वा. य. ११, ७१; तै. सं.
 २, ६, ११, ३; ४, १, ९, २
 पराकाशाच्चिदद्रिवः ८, ९२, २७
 परा गावो यवसं कश्चिद् ८, ४, १८
 परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्र १, ३३, ५
 परा शुद्रस्व मघवक्षमित्रान् ७, ३२, २५
 परा देहि शामुत्वं १०, ८५, २९; अथर्व. १४, १, २५
 पराण देवा वृजिनं १०, ८७, १५; अथर्व. ८, ३, १४
 परा पूर्वेषां सख्या वृणक्ति ६, ४७, १७
 परा मे यन्ति धीतयो १, २५, १६
 परायतीनामन्वेति पाथः १, ११३, ८
 परायतीं मातरं ४, १८, ३
 परा याहि मघवन् ३, ५३, ५
 परावतं नासत्या २, ११६, ९
 परावतो ये दिधिपन्तं १०, ६३, १
 परा वीरास एतन ५, ६१, ४
 परा ग्यक्तो अरुपो ९, ७१, ७
 परा शुभ्रा अयासो १, १६७, ४
 परा शृगीहि तपसा १०, ८७, १४; अथर्व. ८, ३, १३
 परा ह यत्स्थिरं १, ३९, ३
 परा हि मे विमन्यवः १, २५, ४
 परा हीन्द्र धावसि १०, ८६, २; अथर्व. २०, १२६, २
 परि कोरा मधुदच्युतं ९, १०३, ३; साम. ५७७
 परिक्षिता पितरा १०, ६५, ८
 परि चिन्मतो द्रविणं १०, ३१, २
 परि णः शर्मयन्त्या ९, ४१, ६; साम. ८९७
 परि णेता महीनां ९, १०३, ४
 परि णो अक्षमश्चिव ९, ६१, ३; साम. १२१२
 परि णो देववीतये ९, ५४, ४
 परि णो याज्ञस्वयुः ९, ६४, १८
 परि णो वृणजकृषा ८, ४७, ५

परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः २, ३३, १४; वा. य. १६, ५०;
 तै. सं. ४, ५, १०, ४
 परि तृन्धि पणीनां ६, ५३, ५
 परि ते जिग्युषो यथा ९, १००, ४
 परि ते वृळभो रथो ४, ९, ८; वा. य. ३, ३६
 परि त्मना मितद्वरेति ४, ६, ५
 परि त्पं ह्येतं हरिं ९, ९८७; साम. ५५२; १३२९; १६८१
 परि त्रिधातुरध्वरं ८, ७२, ९
 परि त्रिषिष्टध्वरं ४, १५, २; तै. मा. ३, ६, ४, १
 परि त्वा गिर्वणो गिर १, १०, १२; वा. य. ५, २९; तै. सं.
 १, ३, १, २
 परि त्वाग्ने पुरं वयं १०, ८७, २२; अथर्व. ७, ७१, १;
 ८, ३, २२; वा. य. ११, २६; तै. सं. १, ५, ६, ४;
 ४, १, २, ५
 परि दिव्यानि ममृशात् ९, १४, ८
 परि दैवीरनु स्वधा ९, १०३, ५
 परि द्युक्षं सहसः ९, ७१, ४
 परि द्युक्षः सनद्रथिः ९, ५२, १; साम. ४९६
 परि धामानि यानि ते ९, ६६, ३
 परि पूषा पुरस्ताद् ६, ५४, १०; अथर्व. ७, ९, ४
 परि प्रजातः ऋता १, ६९, २
 परि प्र धन्वेन्द्राय सोम ९, १०९, १; साम. ४२७; १३६७
 परिप्रयन्तं वरुणं सुपंसदं ९, ६८, ८
 परि प्र सोम ते रसो ९, ६७, १५
 परि प्रासिप्यदत्कविः ९, १४, १; साम. ४८६
 परि प्रियः कलशे ९, ९६, ९
 परि प्रिया दिवः कविः ९, ९, १; साम. ४७६; ९३५
 परि यत्कविः काव्या ९, ९४, ३
 परि यत्काव्या कविः ९, ७, ४; साम. ११३१
 परि यदिन्द्र रोदसी उभे १, ३३, ९
 परि यदेयामेको १, ६८, २
 परि यो रश्मिना दिवो ८, २५, १८
 परि यो रोदसी उभे ९, १८, ६
 परि वाजपतिः कविः ४, १५, ३; साम. ३०; वा. य. ११, ५५;
 तै. सं. ४, १, २, ५; तै. मा. ३, ६, ४, १
 परि वाजे न वाजयुं ९, ६३, १९
 परि वाराण्यग्रपा ९, १०३, २
 परि विश्वानि चेतसा ९, २०, ३; साम. ९७०
 परि विश्वानि सुधितामः ३, ११, ८
 परि विष्टं जाह्नवं विश्वतः १, ११६, २०
 परि वृक्षे पतिविष्टं १०, १०६, ११

परि चो विस्ततो दध १०, १९, ७
 परिपरां वारणस्य ७, ४, ७; नि. ३, २
 परिष्कृतवसतिष्कृतं ९, ३९, २; साम. ८९९
 परिष्कृतास इन्द्रो योनेन ९, ४३, २
 परि ण्य सुवानो भक्ष इन्द्रुः ९, ९८, ३; साम. १२४०
 परि ण्य सुवानो भग्नयं ९, ९८, २
 परि सग्नेव पशुमान्ति ९, ९२, ६
 परि सतिर्न वाजयुः ९, १०३, ३
 परि सुवानश्रससे ९, १०७, ३; साम. १३६५
 परि सुवानास इन्द्रो ९, १०, ४; साम. ४८५; १६२२
 परि सुवानो गिरिष्ठाः ९, १८, १; साम. ४७५; १०९३
 परि सुवानो हरिरंशुः ९, ९२, १
 परि सोम कृतं वृहत् ९, ५६, १
 परि सोम प्र धन्वा ९, ७५, ५; नि. ४, १५
 परि स्पशो वरुणस्य ७, ८७, ३
 परि हि ष्मा पुरुहूतो ९, ८७, ६
 परिहृतेदना जनो ८, ४७, ६
 परीं घृगा चरति १, ५२, ६
 परीतो वायवे सुतं ९, ६३, १०
 परीतो पिप्पत्ता सुतं सोमो ९, १०७, १; साम. ५१२;
 १३१३; वा.य. १९, २; तै. मा. २, ६, १, १
 परीमे गामनेपत १०, १५५, ५; अथर्व. ६, २८, २; वा.य.
 ३५, १८
 परेयिवांसं प्रवतो १०, १४, १; अथर्व. १८, १, ४९; तै. आ.
 ६, १, १; नि. १०, २०
 परेहि विप्रमस्तृतं १, ४, ४; अथर्व. २०, ६८, ४
 परो दिवा पर एता १०, ८२, ५; वा. य. १७, २९; तै. सं.
 ४, ६, २, २
 परो मात्रमृचीपमं ८, ६८, ६
 परो मात्रया तन्वा ७, ९९, १; तै. मा. २, ८, ३, २
 परो यश्चं परम आ जनिष्ठाः ५, ३०, ५
 परो हि मल्लैरसि ६, ४८, १९
 पर्जन्यः पिता महिपस्य ९, ८२, ३; साम. १३१७
 पर्जन्यवाता वृषभा ६, ४९, ६
 पर्जन्यवृद्धं महिषं ९, ११३, ३
 पर्जन्याय प्र गायत ७, १०२, १; तै. मा. २, ४, ५, ५;
 तै. आ. १, २९, १
 पर्जन्यावाता वृषभा १०, ६५, २
 पर्युं पुप्र धन्व वाजसातये ९, ११०, १; साम. ४२८, १३६४;
 अथर्व. ५, ६, ४
 पर्वतभिन्महि वृद्धो विभाय ५, ६०, ३; तै. सं. ३, १, ११, ५;

पर्युं दे नाम मानवी १०, ८३, २३; अथर्व. २०, १३१
 पर्णि लोकं ननयं पर्णमिहं ६, ४८, १०; साम. १३१
 पर्णि दीने गभीर आ ८, ६७, ११
 पवने हर्मनो हरिरसि ९, १०३, ३; साम. ५७३;
 पवने हर्मनो हरिमृगानो ९, ६५, २५
 पवन्ते नाजसातये ९, १३, ३; साम. ११८३; तां. मा. ४,
 पवमान कृतः कतिः ९, ६२, ३०
 पवमान कृतं वृहत् ९, ६६, २४
 पवमानः सुतो नृभिः ९, ६२, १६
 पवमानः सो भय नः ९, ६७, २२; वा. य. १९, ४९
 पवमान धिया हितो ९, २५, २; साम. ९२१
 पवमान नि तोशसे ९, ६३, २३; साम. १२३६
 पवमानमवस्था ९, १३, २; साम. ११८८
 पवमान महि श्रवश्रिमेभिः ९, १००, ८
 पवमान महि श्रवो गाम् ९, ९, ९
 पवमान मद्यगां ९, ८३, ३४; नि. ५, ६
 पवमान रसस्तय ९, ६१, १८; साम. ८९०
 पवमान रुचारुया ९, ६५, २; साम. ९०५
 पवमान विदा रयिमस्म्यं सोम दुष्टरम् ९, ६३, ११
 पवमान विदा रयिमस्म्यं सोम सुश्रियम् ९, ४३, ४
 पवमान सुवीर्यं ९, ११, ९; साम. १४४९
 पवमानस्य जहृम्वो ९, ६६, २५; साम. १३१०
 पवमानस्य ते कवे ९, ६६, १०; साम. ६५७
 पवमानस्य ते रसो ९, ६१, १७; साम. ८९१
 पवमानस्य ते वयं ९, ६१, ४; साम. ७८७
 पवमानस्य विश्ववित् ९, ६४, ७; साम. ९५८
 पवमाना स्वर्विदो ९, ५९, ४
 पवमाना अक्षत पवित्रमति ९, १०७, २५; साम. ५१
 पवमाना अक्षत सोमाः ९, ६३, २५; साम. १६९९
 पवमाना दिवस्पति ९, ६३, २७; साम. १७००
 पवमानास आशवः ९, ६३, २६; साम. १७०१
 पवमानास इन्द्रः ९, ६७, ७
 पवमानो अजीजनद् ९, ६१, १६; साम. ४८४, ८८९
 पवमानो अति स्त्रियो ९, ६६, २२
 पवमानो अभि स्त्रियो ९, ७, ५; साम. ११३२
 पवमानो अन्वर्षा सुवीर्यम् ९, ८५, ८
 पवमानो अतिप्यद्वक्षांसि ९, ४९, ५; साम. १४३९
 पवमानो रथीतमः ९, ६६, २६; साम. १३११
 पवमानो व्यसवत् ९, ६६, २७; साम. १३१२
 पवस्व गोजिद्वज्रि ९, ५९, १
 पवस्व जनयस्त्रियो ९, ६६, ४

पवस्व दक्षसाधनो ९, २५, १; साम. ४७४; ९१९
 पवस्व देवमादुनो ९, ८४, १
 पवस्व देववीतय इन्द्रो ९, १०६, ७; साम. ५७१, १३२६
 पवस्व देववीरति ९, २, १; साम. १०३७
 पवस्व देवायुषा ९, ६३, २२; साम. ४८३, १२३५
 पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय ९, १०८, १; साम. ५७८, ६९२
 पवस्व वाचो अग्रियः ९, ६२, २५; साम. ७७५
 पवस्व वाजसातमः ९, १००, ६; साम. १०१६
 पवस्व वाजसातयेभिर्विश्वानि ९, १०७, २३; साम. ५२१
 पवस्व वाजसातये विप्रस्य ९, ४३, ६
 पवस्व विश्वचर्पणे ९, ६६, १
 पवस्व वृष्रहन्तमोकथेभिः ९, २४, ६; साम. ९६६
 पवस्व वृष्टिमा सु नो ९, ४९, १; साम. १४३५
 पवस्व सोम ऋतुविन् ९, ८६, ४८
 पवस्व सोम ऋग्वे दक्षाय ९, १०९, १०; साम. ४३०, १३३२
 पवस्व सोम दिव्येषु ९, ८६, २२
 पवस्व सोम देववीतये ९, ७०, ९
 पवस्व सोम घुम्नी सुधारो ९, १०९, ७; साम. ४३६
 पवस्व सोम मधुमो ९, ९६, १३; साम. ५३२
 पवस्व सोम मन्द्यन् ९, ६७, १६; साम. १८१०
 पवस्व सोम महान्समुद्रः ९, १०९, ४; साम. ४२९, १२४१
 पवस्वाद्भ्यो अदान्यः ९, ५९, २
 पवस्वेन्द्रो पवमानो ९, ९६, २६
 पवस्वेन्द्रो वृषा सुतः ९, ६१, २८; साम. ४७९; ७७८
 पवित्रं वे विततं ९, ८३, १; साम. ५६५; ८७५; तै. आ.
 १, ११, १; ताण्ड्य ब्रा. १, २, ८
 पवित्रवन्तः परि वाचं ९, ७३, ३; तै. आ. १, ११, १; नि.
 १२, ३२
 पवित्रेभिः पवमानो ९, ९७, २४
 पवीतारः पुनीतन ९, ४, ४; साम. १०५०
 पशुं नः सोम रक्षसि १०, २५, ६
 पशुं चित्रा सुभगा १, ९२, १२
 पश्चात्पुरस्तादधरात् १०, ८७, २६; अथर्व. ८, ३, २०
 पश्चेदमन्यद्भवत् १०, १४९, ३
 पश्यन्त्यस्या अविधिं १०, १२४, ३
 पश्चा न तासुं गुहा १, ६५, १
 पश्चा दत्पश्चा विमुता १०, ६१, १२
 पाकः घृष्टाभि ननस्ता १, १६४, ५; अथर्व. ९, ९, ६
 पाकश्चा स्यन देवा ८, १८, १५
 पातं नो रक्षा पादुभिः ५, ७०, ३; साम. ९८७
 पाता वृष्रहा सुतं ८, २, २६; साम.

पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता ६, ४४, १५
 पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीः ६, २३, ३
 पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं ३, ५, ५
 पान्तं आ वो अन्धस ८, ९२, १; साम. १५५; ७१३
 पान्ति मिश्रावरुणाववधात् १, १६७, ८
 पारावतस्य रातिषु ८, ३४, १८
 पार्षद्वाणः प्रस्कण्वं ८, ५१, २
 पावकया यश्चिन्तया ६, १५, ५; वा. य. १७, १०; तै. सं.
 ४, ६, १, २
 पावकवर्चाः शुक्रवर्चाः १०, १४०, २; साम. १८१७; वा. य.
 १२, १०७; तै. सं. ४, २, ७, ३
 पावकशोचे सव हि क्षयं ३, २, ६
 पावका नः सरस्वती १, ३, १०; साम. १८९; वा. य.
 २०, ८४; तै. ब्रा. २, ४, ३, १; नि. ११, २६
 पावमानौयो अध्येति ९, ६७, ३२; साम. १२९९
 पावीरवी कन्या चित्रायुः ६, ४९, ७; तै. सं. ४, १, ११, २
 पावीरवी तन्यतुरेकपादयः १०, ६५, १३; नि. १२, ३०
 पाहि गापान्धसो मदे ८, ३३, ४; साम. २८९
 पाहि न इन्द्र सुष्टुत १, १२९, ११
 पाहि नो अग्र एकया ८, ६०, ९; साम. ३६; १५४४;
 वा. य. २७, ४३
 पाहि नो अग्रे पायुभिः १, १८९, ४
 पाहि नो अग्रे रक्षसः पाहि १, ३६, १५
 पाहि नो अग्रे रक्षसो अस्तुष्टात् ७, १, १३
 पाहि विश्वस्माद्रक्षसो ८, ६०, १०; साम. १५४५
 पिता यज्ञानामसुरो ३, ३, ४; नि. ५, २
 पिता यस्वां दुहितरं १०, ६१, ७
 पितुः प्रसस्य जन्मना १, ८७, ५
 पितुं तु स्रोपं महो १, १८७, १; वा. य. ३४, ७; नि.
 ९, २५
 पितुश्चतो न तन्तुमिव १०, १७२, ३
 पितुर्न पुत्रः सुष्टुतो ८, १९, २७
 पितुर्न पुत्राः ऋतुं १, ६८, ९
 पितुर्मातुरप्या ये ९, ७३, ५
 पितुश्च गर्भं जनितुश्च ३, १, १०
 पितुश्चिद्वर्जनुपा ३, १, ९
 पितेव पुत्रमयिनः १०, ६९, १०
 पित्रे विष्णुः सदनं समस्तं ३, ३६, १६
 पित्रवन्तसो नरवः सुदान १, ६४, ६; तै. सं. ३, १, ११, ७
 पितुं नो अदिती राजपुत्रा २, २७, ७
 पितुं ना तवत्स १०, ३५, ८

परि वो विश्वतो दध १०, १९, ७
 परिपणं वारणस्य ७, ४, ७; नि. ३, ६
 परिष्कृष्वसनिष्कृतं ९, ३९, २; साम. ८९०
 परिष्कृतास इन्द्रवो योवेव ९, ४६, २
 परि प्य सुवानो भक्ष इन्द्रुः ९, ९८, ३; साम. १२४०
 परि प्य सुवानो भग्नयं ९, ९८, २
 परि सधेव पशुमान्ति ९, ९९, ६
 परि सतिर्न वाजयुः ९, १०३, ६
 परि सुवानश्रक्षसे ९, १०७, ३; साम. १३१५
 परि सुवानास इन्द्रवो ९, १०, ४; साम. ४८५; १२२२
 परि सुवानो गिरिष्ठाः ९, १८, १; साम. ४७५; १०९३
 परि सुवानो हरिंशुः ९, ९२, १
 परि सोम क्रतं वृहत् ९, ५६, १
 परि सोम प्र धन्वा ९, ७५, ५; नि. ४, १५
 परि स्पशो वरुणस्य ७, ८७, ३
 परि हि प्मा पुरुहूतो ९, ८७, ६
 परिहृतेदना जनो ८, ४७, ६
 परी घृणा चरति १, ५२, ६
 परीतो वायवे सुतं ९, ६३, १०
 परीतो पिप्पत्ता सुतं सोमो ९, १०७, १; साम. ५१२;
 १३१३; वा.य. १९, २; तै. मा. २, ६, १, १
 परीमे गामनेपत १०, १५५, ५; अथर्व. ६, २८, २; वा.य.
 ३५, १८
 परीयिवाँसं प्रवतो १०, १४, १; अथर्व. १८, १, ४९; तै. आ.
 ६, १, १; नि. १०, २०
 परेहि विग्रमस्तुतं १, ४, ४; अथर्व. २०, ६८, ४
 परो दिवा पर एता १०, ८२, ५; वा. य. १७, २९; तै. सं.
 ४, ६, २, २
 परो मात्रमृचीपमं ८, ६८, ६
 परो मात्रया तन्वा ७, ९९, १; तै. मा. २, ८, ३, २
 परो यत्वं परम आ जनिष्ठाः ५, ३०, ५
 परो हि मल्लैरसि ६, ४८, १९
 पर्जन्यः पिता महिषस्य ९, ८२, ३; साम. १३१७
 पर्जन्यवाता वृषभा ६, ४९, ६
 पर्जन्यवृद्धं महिषं ९, ११३, ३
 पर्जन्याय प्र गायत ७, १०२, १; तै. मा. २, ४, ५, ५;
 तै. आ. १, २९, १
 पर्जन्यावाता वृषभा १०, ६५, २
 पयू पु प्र धन्वा वाजसातये ९, ११०, १; साम. ४२८; १३६४;
 अथर्व. ५, ६, ४
 पयंतश्चिन्महि वृद्धो विर्माय ५, ६०, ३; तै. सं. ३, १, ११, ५;

पयुंते नाम मानवी १०, ८३, २३; अथर्व. २०, १२३
 परि तोक्तं तनयं पयुंमिष्टं ६, ४८, १०; साम. १३१
 परि दीने गभीर आ ८, ६७, ११
 पवते हयंतो हरिरनि ९, १०६, १३; साम. ५७३; ७
 पवते हयंनो हरिर्गृणानो ९, ६५, २५
 पवन्ते वाजसातये ९, १३, ३; साम. ११८९; तां मा. ४, ३
 पवमान क्रतः कनिः ९, ६२, ३०
 पवमान क्रतं वृहत् ९, ६६, २४
 पवमानः सुतो नृभिः ९, ६२, १६
 पवमानः सो अद्य नः ९, ६७, २२; वा. य. १९, ४१
 पवमान धिया हितो ९, २५, २; साम. ९२१
 पवमान नि तोशसे ९, ६३, २३; साम. १२३६
 पवमानमवस्यवो ९, १३, २; साम. ११८८
 पवमान महि श्रवश्चिरेभिः ९, १००, ८
 पवमान महि श्रवो गाम् ९, ९, ९
 पवमान मय्यर्णो ९, ८६, ३४; नि. ५, ६
 पवमान रसस्तव ९, ६१, १८; साम. ८९०
 पवमान रुचारुचा ९, ६५, २; साम. ९०५
 पवमान विदा रयिमस्त्वयं सोम वृष्टम् ९, ६३, ११
 पवमान विदा रयिमस्त्वयं सोम सुश्रियम् ९, ४३, ४
 पवमान सुवीर्यं ९, ११, ९; साम. १४४९
 पवमानस्य जङ्घवो ९, ६६, २५; साम. १३१०
 पवमानस्य ते कवे ९, ६६, १०; साम. ६५७
 पवमानस्य ते रसो ९, ६१, १७; साम. ८९१
 पवमानस्य ते वयं ९, ६१, ४; साम. ७८७
 पवमानस्य विश्ववित् ९, ६४, ७; साम. ९५८
 पवमाना स्वविंदो ९, ५९, ४
 पवमाना असृक्षत पवित्रमति ९, १०७, २५; साम. ५१२
 पवमाना असृक्षत सोमाः ९, ६३, २५; साम. १६९९
 पवमाना दिवस्परि ९, ६३, २७; साम. १७००
 पवमानास आशवः ९, ६३, २६; साम. १७०१
 पवमानास इन्द्रवः ९, ६७, ७
 पवमानो अजीजनद् ९, ६१, १६; साम. ४८४; ८८९
 पवमानो अति लिघो ९, ६६, २२
 पवमानो अभि स्पृधो ९, ७, ५; साम. ११३२
 पवमानो अभ्यर्षा सुवीर्यम् ९, ८५, ८
 पवमानो असिप्यदद्रक्षांसि ९, ४९, ५; साम. १४३९
 पवमानो रथीतमः ९, ६६, २६; साम. १३११
 पवमानो व्यस्रवत् ९, ६६, २७; साम. १३१२
 पवस्व गोजिदश्वजिद् ९, ५९, १
 पवस्व जनयन्मियो ९, ६६, ४

पवस्व दक्षसाधनो ९, २५, १; साम. ४७४; ९१९
 पवस्व देवमादनो ९, ८४, १
 पवस्व देववीतय इन्द्रो ९, १०६, ७; साम. ५७१, १३२६
 पवस्व देववीरति ९, २, १; साम. १०३७
 पवस्व देवायुपर्ग ९, ६३, २२; साम. ४८३, १२३५
 पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय ९, १०८, १; साम. ५७८, ६९२
 पवस्व वाचो अग्निः ९, ६२, २५; साम. ७७५
 पवस्व वाजसातमः ९, १००, ६; साम. १०१६
 पवस्व वाजसातयेऽभिर्विश्वानि ९, १०७, २३; साम. ५२१
 पवस्व वाजसातये विप्रस्य ९, ४३, ६
 पवस्व विश्वचर्पणे ९, ६६, १
 पवस्व वृद्धहन्तमोकथेभिः ९, २४, ६; साम. ९६६
 पवस्व वृष्टिमा सु नो ९, ४९, १; साम. १४३५
 पवस्व सोम ऋतुविन् ९, ८६, ४८
 पवस्व सोम ऋते दक्षाय ९, १०९, १०; साम. ४३०, १३३२
 पवस्व सोम दिव्येषु ९, ८६, २२
 पवस्व सोम देववीतये ९, ७०, ९
 पवस्व सोम पुष्टी सुधारी ९, १०९, ७; साम. ४३६
 पवस्व सोम मन्दयन् ९, ६७, १६; साम. १८१०
 पवस्व सोम महान्तसमुद्रः ९, १०९, ४; साम. ४३९; १२४१
 पवस्वाह्वयो अदाभ्यः ९, ५९, २
 पवस्वेन्द्रो पवमानो ९, ९६, ११
 पवस्वेन्द्रो हृषा सुतः ९, ६१, २८; साम. ४७९; ७७८
 पवित्रं ते विततं ९, ८३, १; साम. ५६५; ८७५; तै. आ.
 १, ११, १; साण्ड्य मा. १, २, ८
 पवित्रवन्तः परि याचं ९, ७३, ३; तै. आ. १, ११, १; नि.
 ११, १२
 पवित्रेभिः पवमानो ९, ९७, २४
 पवीतारः हुनीतन ९, ४, ४; साम. १०५०
 पशुं नः सोम रक्षति १०, १५, ६
 पशून् पित्रा सुभगा १, ९१, ११
 पश्यातुः सादपराद् १०, ८७, ११; अथर्व. ८, ३, २०
 पशेदमन्दमदत् १०, १४९, १
 पश्वन्मदरा अतिथि १०, १२४, ३
 पश्या अतापुं सुता १, ६५, १
 पश्या यमश्वा विदुः १०, ६१, ११
 पाशः दुष्टानि ममसा १, ११४, ५; अथर्व. ९, ९, ६
 पाशका श्वर देवा ८, १८, १५
 पातं नो रक्षा पातुभिः ५, ७०, १; साम. १८९
 पाता इवता सुतं ८, १, १६; साम. १६५९

पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता ६, ४४, १५
 पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेताः ६, २३, ३
 पाति मियं रिपो अग्रं पदं ३, ५, ५
 पान्तं धा वो अन्वस ८, ९२, १; साम. १५५; ७१३
 पान्ति मिश्रावरुणाववपाद् १, १६७, ८
 पारावतस्य रातिषु ८, ३४, १८
 पार्षद्वाणः प्रस्कण्वं ८, ५१, २
 पावकया यस्विन्तया ६, १५, ५; वा. य. १७, १०; तै. सं.
 ४, ६, १, २
 पावकवर्चाः शुक्रवर्चाः १०, १४०, २; साम. १८१७; वा. य.
 १२, १०७; तै. सं. ४, २, ७, ३
 पावकरोचे यव हि क्षयं ३, २, ६
 पावका नः सरस्वती १, ३, १०; साम. १८९; वा. य.
 २०, ८४; तै. मा. २, ४, ३, १; नि. ११, २६
 पावमानीयो अध्येति ९, ६७, ३२; साम. १२९९
 पावीरवी कन्या चित्रासुः ६, ४९, ७; तै. सं. ४, १, ११, २
 पावीरवी तन्वतुरेव्यादयः १०, ६५, १३; नि. १२, ३०
 पाहि गायान्वसो मदे ८, ३३, ४; साम. २८९
 पाहि न इन्द्र मुष्टुत १, १२९, ११
 पाहि नो अम एरया ८, ६०, ९; साम. ३६, १५४४;
 वा. य. २७, ४३
 पाहि नो अम पातुभिः १, १८९, ४
 पाहि नो अम रक्षतः पाहि १, ३६, १५
 पाहि नो अम रक्षसो अष्टाष्ट ७, १, १३
 पाहि विश्वरमादशसो ८, ६०, १०; साम. १५४५
 पिला दशानामसुतो ३, ३, ४; नि. ५, २
 पिला यारवां दुहितरं १०, ६१, ७
 पितुः प्रहस्य जन्मता १, ८७, ५
 पितुं दु सौम्यं मही १, १८७, १; वा. य. ३४, ७; नि.
 ९, १५
 पितृभ्यो न तन्वति १०, १७२, ३
 पितृर्न दुःखः सुष्टो ८, १९, १३
 पितृर्न दुःखः मद् १, ६८, ९
 पितृर्न दुःखो मे १, ७३, ५
 पितृश्च ममं जन्तिश्च ३, ३, १०
 पितृभिर्दुष्टवर्तुण ३, ३, ६
 पितृश्च दुष्टमविना १०, ६९, १०
 पितृ विश्वं मरुत मरुतं ३, ३३, १०
 पितृभ्यो नरयाः सुष्टु १, ६६, ६; तै. सं. ३, ३, ३३, ७
 पितृं नो अतिथि पातुषा ३, ३३, ७
 पितृं न तन्वस १०, १५, ८

पिपीले अंशुर्मद्यो न ४ २२, ८
 पिपीहि देवाँ उशतो १०, २१; तै. सं. ४, ३, १३, ४; तै. ब्रा.
 ३, ५, ७, ५; ६, ११, ४
 पिबतं सोमं मधुमन्तं ८, ८७, ४
 पिबतं घर्मं मधुमन्तम् ८, ८७, २
 पिबतं च कृष्णुतं च ८, ३५, १०
 पिबन्ति मिघ्रो अर्यमा ८, ९४, ५; साम. १७८६
 पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो ९, १०९, १५
 पिब स्वधेनवानां ८, ३२, २०
 पिबा त्वस्य गिर्वणः ८, १, २६; साम. १३९३
 पिबापिवेदिन्द्र दूर सोमं मन्दन्तु २, ११, ११
 पिबापिवेदिन्द्र दूर सोमं मा रिपण्यो १०, २२, १५
 पिबा वर्धस्व तव घा सुतासः ३, ३६, ३
 पिबा सुतस्य रासिनो ८, ३, १; साम. २३९; १४२१
 पिबा सोममभि यमुग्रतः ६, १७, १
 पिबा सोममिन्द्र मन्वतु ७, २२, १; साम. ३९८; ९२७;
 अथर्व. २०, ११७, १; तै. सं. २, ४, १४, ३
 पिबा सोममिन्द्र सुवानम् १, १३०, २
 पिबा सोमं मदाय कं ८, ९५, ३
 पिबा सोमं महत १०, ११६, १
 पिबेदिन्द्र मरुत्सखा ८, ७६, ९
 पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं १, १३३, ५
 पिशङ्गरूपः सुमरो २, ३, ९; तै. सं. ३, १, ११, २
 पीपाय धेनुर्दितिः १, १५३, ३
 पीपाय स श्रवसा मर्त्येषु ६, १०, ३
 पीपिवांसं सरस्वत ७, ९६, ६; तै. सं. ३, १, ११, २
 पीवानं मेपमपचन्त १०, २७, १७
 पीवोभर्त्रा रयिवृधः ७, ९१, ३; वा. य. २७, ३३; तै. ब्रा.
 २, ८, १, १
 पीवोभर्त्राः शुचद्रया ४, ३७, ४
 पुत्रमिव पितरा १०, १३१, ५; अथर्व. २०, १२५, ५; वा. य.
 १०, ३४; २०, ७७; तै. ब्रा. १, ४, २, १
 पुत्रिणा ता कुमारिणा ८, ३१, ८
 पुत्रो न जातो रण्वो १, ६९, ५
 पुनः पत्नीमग्निरदाद् १०, ८५, ३९; अथर्व. १४, २, २;
 नि. ४, २५
 पुनः पुनर्जायमाना १, ९२, १०
 पुनः समव्यद्वितं २, ३८, ४; नि. ४, ११
 पुनन्तु मां देवजनाः ९, ६७, २७; वा. य. १९, ३९; तै. ब्रा.
 १, ४, ८, १; २, ६, ३, ४
 पुनरेता नि वर्तन्ताम् १०, १९, ३

पुनरेता नि वर्तय १०, १९, २
 पुनरेहि पृथाकपे १०, ८६, २१; अथर्व. २०, १२३, ११;
 नि. १२, २८
 पुनर्वाय ग्रहजायां १०, १०९, ७; अथर्व. ५, १७, ११
 पुनर्नः पितरो मनो १०, ५७, ५; वा. य. ३, ५५; तै. सं.
 १, ८, ५, ३
 पुनर्नो असुं पृथिवी १०, ५९, ७
 पुनर्नं चक्रुः पितरा युवाना ४, ३३, ३
 पुनर्वं देवा अद्भुः १०, १०९, ६; अथर्व. ५, १७, १०
 पुनाता दक्षसाधनं ९, १०४, ३; साम. ११५९
 पुनाति ते परिश्रुतं ९, १, ६; वा. य. १९, ४; तै. सं.
 १, ८, २१, १; तै. ब्रा. २, ६, १, २
 पुनान इन्द्रवा भर (०) एवं वसूनि (०) ९, १००, २
 पुनान इन्द्रवा भर (०) वृषन् (०) ९, ४०, ६
 पुनान इन्द्रवेपां पुरुहूत ९, ६४, २७
 पुनानः कलशेषा ९, ८, ६; साम. ११८३
 पुनानः सोम जागृविः ९, १०७, ६; साम. ५१९
 पुनानः सोम धारयापो ९, १०७, ४; साम. ५११; ६५५
 पुनानः सोम धारयेन्दो ९, ६३, २८
 पुनानश्चमू जनयन् ९, १०७, १८
 पुनानासश्चमूपदो ९, ८, २; साम. ११७९
 पुनाने तन्वा मियः ४, ५६, ६; साम. १५९७
 पुनानो अक्रमीदभि ९, ४०, १; साम. ४८८; ९२४
 पुनानो देववीतय ९, ६४, १५; साम. ८४३
 पुनानो याति हर्यतः ९, ४३, ३
 पुनानो रूपे अभ्यये ९, १६, ६
 पुनानो वरिवस्कुधि ९, ६४, १४; साम. ८४२
 पुनीपे वामरक्षसं मनीषां ७, ८५, १
 पुमो एनं तनुत उक् १०, १३०, २; अथर्व. १०, ७; ४३-४४
 पुरः सद्य हृत्पाधिये ९, ६१, २; साम. १२११
 पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्ता १, १०९, ८
 पुरं न घृण्णवा रुज ८, ७३, १८
 पुराप्ते दुरितेभ्यः ८, ४४, ३०
 पुराणमोकः सख्यम् ३, ५८, ६
 पुराणो अनुवेनन्तं १०, १३५, २
 पुराणा वां वीर्या १०, ३९, ५
 पुरां भिन्दुर्युवा कविः १, ११, ४; साम. ३५९; १२५०
 ताल्य ग्रा. १४, १२, ३
 पुरा यस्वरस्तमसो अपीतेः १, १२१, १०
 पुरा संवाधादभ्याववृत्स २, १६, ८

पुरीपदासो अमयः ३, २२, ४: वा. य. १२, ५०; तै. सं.

४, २, ४, ३

पुरुकुलानी हि वामदाशत् ४, ४२, ९

पुरा चिद्धि वां नरा ८, ५, १६

पुरा हि सङ्ख्यसि ८, ११, ८: ४२, २१; साम. ११६७;

तै. मा. २, ४, ४, ४

पुर त्वा दाघान्वोचे १, १५०, १; साम. ९७: नि. ५, ७

पुरदप्ता अजिमन्तः ५, ५७, ५

पुरमिया न कतये ८, ५, ४

पुरमन्दा पुरुवत् ८, ८, १२

पुरा एवेदं सर्वं १०, ९०, २; साम. ६१९, अथर्व. १९, ६, ४;

वा. य. ३१, २; तै. भा. ३, १२, १

पुरहृतस्य धामनिः ३, ३७, ४; अथर्व. २०, १९, ४

पुर हि वां पुरुमुजा ६, ६३, ८: नि. ६, २९

पुरकृतं पुरुहृते ८, ९२, २: साम. ७१४

पुरकृतो वाः पुरुतूतः ६, ३४, २

पुरणि दत्तो नि रिणाति १, १४८, ४

पुरणि हि त्वा सवना १०, ८९, १६

पुरुषमि पुरुषा त्वाया ६, १, १३; तै. मा. ३, ६, १०, ५

पुरुषमं पुरुषां स्तोतृणां ६, ४५, २९

पुरुषमं पुरुषामीशानं १, ५, २; साम. ७४१; अथर्व.

२०, ६८, १२

पुरु वत् एव सन्पुवया ५, ३३, ४

पुरुवो ना स्या १०, ९५, १५; वात. मा. ११, ५, १, ९

पुरुषा चिद्धयसि ५, ७०, १; साम. ९८५

पुरुषास्त्रिभिर्ना दधाना १, ११७, ९

पुरीषा अग्निदेवानां १, १८८, ११

पुरीषिती यो अन्धसः ९, १०१, १; साम. ५४५, ६९७

पुरीषा अमं पयसः ३, २८, २; नि. ६, १६

पुरीषा इत्युपरी ७, १८, ६

पुरीषां यो अर्यं सोमं ८, ११, २

पुरीषां सद्युत ६, ५२, ४

पुरीषां न सो यसो ६, ५१, ३; ४, ३२, १६

पुरीषां यो अन्धस ८, ७८, १

पुरीषां पयसं ६, ५२, १

पुरी यो मग्निं दिवं सुहृदि ६, १०, १

पुरीषं एवा विविदि १, ६५, ५

पुरीषां अग्निदेवे ५, ३३, ५

पुरीषां यानो १०, ८५, १८: अथर्व. ७, ८१, १, ३३, ३, ३३, ३

१३, १, ३३; तै. मा. ३, ७, ११, २, ८, ९, ३

पुरीषं सुतं पुरीषं ८, २३, २

अ. ११६

पूर्वामनु प्रदिशं चाति ९, १११, ३; साम. १५९१

पूर्वामनु प्रयतिम् १, १२६, ५

पूर्वा विषस्त्राहुवनाद् १, १२३, २

पूर्वाभिर्हि ददाशिम १, ८६, ६; तै. सं. ४, ३, १२, ५

पूर्वस्य निष्पिषो ३, ५२, ५

पूर्वाहं शरदः शश्रमाया १, १७९, १

पूर्वादिदस्य रातयो १, ११, ३; साम. ८२९

पूर्वस्य शरदश्च ४, १९, ८

पूर्वाधिद्धि त्वे तुविकृमि ८, ६६, १२

पूर्वाद् हन्द्रोपनातयः ८, ४०, ९

पूर्वं अर्घं रत्नसो १, १२४, ५

पूर्वं देवा भवतु १, ९४, ८

पूर्वं होतरस्य नो १, २६, ५

पूषणं न्वजासं ६, ५५, ४

पूषवते ते चकृना ३, ५२, ७

पूषवते महवते १, १४२, १२

पूषवत्य मते ययं ६, ५४, ९; अथर्व. ७, ९, ३; वा. य.

३४, ४१; तै. मा. ३, ५, ५, ५

पूषवत्य म ना इति ६, ५४, ६

पूषा ना अन्वेतु नः ६, ५४, ५; तै. सं. ४, १, ११, २;

तै. मा. ३, ४, १, ५

पूषा एतेदस्यपयसु १०, १३, ३; अथर्व. १८, २, ५४;

तै. भा. ३, १, १; नि. ७, ९

पूषा एतेतो नयसु १०, ८५, २३; अथर्व. १४, १, २०

पूषा राक्षसादग्निः १, २३, १४

पूषा निष्पुर्वं मे ८, ५४, ४

पूषा सुपुर्वि ६, ५८, ४; तै. मा. ३, ८, ५, ४

पूषेना आता अतु वेद १०, १३, ५; अथर्व. ७, ९, २;

तै. मा. ३, ४, १, ५; तै. भा. ३, १, १

पूषधम न विदमि ६, ५४, ३

पूषधमो द्विजः ३, ७, २०

पूषधम एतौ अरधम ६, ८, १

पूषे ता विष्वा सुवना ३, ३४, ३

पूषो वसु विदमन् १, १४१, ३

पूषानि त्वा दानवो १, १४१, ३३; अथर्व. ९, १०, १३;

वा. य. ३३, ३३

पूषो एतेतो वसु ७, ८३, ३

पूषो विष्वा सुवना ३, ३४, ३

पूषो वसु विदमन् १, १४१, ३३; अथर्व. ९, १०, १३;

वा. य. ३३, ३३

पूषो एतेतो वसु ७, ८३, ३

प्रति प्रियतमं रथं ५, ७५, १; साम. ४१८; १७४३
 प्रति प्रवाणि वर्तयते १०, ९५, १३
 प्रति भद्रा अदक्षत ४, ५२, ५
 प्रति मे स्तोममदितिर्जगृ ५, ४२, २
 प्रति यस्या नीया दक्षि १, १०४, ५; नि. ५, १६
 प्रति यदापो अदक्ष १०, ३०, १३
 प्रति वा एना नमसाहमेमि १, १७१, १
 प्रति वां रथं वृषती जरथ्यै ७, ६७, १
 प्रति वां सूर उदिते मित्रं ७, ६६, ७; साम. १०६७
 प्रति वां सूर उदिते सूक्तैः ७, ६५, १
 प्रति वो वृषदक्ष्ये ८, २०, ९
 प्रति ध्रुताय वो ध्रुपत् ८, ३२, ४; नि. ५, १६
 प्रति वीममिर्जरते समिद्धः ७, ७८, २
 प्रति द्योभन्ति सिंधवः १, १६८, ८
 प्रति प्या सुनरी जनी ४, ५२, १; साम. १७२५
 प्रति स्तोमेभिरुपसं वसिष्ठाः ७, ८०, १
 प्रति स्पशो वि सृज ४, ४, ३; वा. य. १३, ११; तै. सं. १, २, १४, १
 प्रति स्त्रेथां तुजयद्भिरेवैः ७, १०४, ७; अथर्व. ८, ४, ७
 प्रतीचीने मामहनी १०, १८, १४
 प्र तु द्रव परि कोष्ठी ९, ८७, १; साम. ५२३; ६७७
 प्र तुष्टिपुस्तस्य स्थविरस्य ६, १८, १२
 प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं ७, १, ४
 प्र ते अग्ने हविष्मती ३, १९, २
 प्र ते अभोतु कुक्षयोः ६, ५१, १२; साम. ७३९
 प्र ते अस्या उपसः १०, २९, २; अथर्व. २०, ७६, २
 प्र ते दिवो न वृष्टयो २, ६२, २८
 प्र ते धारा अत्यण्वानि ९, ८६, ४७
 प्र ते धारा असध्वतो ९, ५७, १; साम. १७६१
 प्र ते धारा मधुमतीः ९, ९७, ३१; साम. ५३४
 प्र ते नाचं न समने २, १६, ७
 प्र ते पूर्वाणि करणानि विमा ४, १९, १०
 प्र ते पूर्वाणि करणानि चोचं ५, ३१, ६
 प्र ते बभू विषक्षण ४, ३२, २२
 प्र ते मदासो मदिरास ९, ८६, २
 प्र ते महे विद्ये ससिधं १०, ९६, १; अथर्व. २०, ३०, १;
 तै. ब्रा. २, ४, ३, १०; ३, ७, ९, ६
 प्र ते सक्षि प्र त इयमि १०, ४, १; तै. सं. २, ५, १२, ४
 प्र ते रथं मिष्टहृतं १०, १०६, १
 प्र तेऽददहरो दातवे १०, ७५, २
 प्र ते योचाम धीदां ४, ३२, १८

प्र ते सोतार ओण्योः ९, १६, १
 प्र तं रयीणां युजं ६, ४५, १९
 प्र तं होतारमीळ्यं ८, ४४, ७
 प्र त्ववज्जनया गिरः ८, १३, ७
 प्र त्वान्मानादध्या ये ९, ७३, ६
 प्र त्वो हि कमीक्यो अध्वरेषु ८, ११, १०; तै. आ. १०, २, १
 प्र त्वमिरुषसश्चेकितानो ३, ५, १
 प्र त्वमिरुषसामग्रम् ४, १३, १
 प्र त्वमिरुषसो जातवेदा ४, १४, १
 प्र त्वमे मिथुना १०, ८७, २४
 प्र त्वमे हरसा हरः १०, ८७, २५; साम. ९५; नि. ४, १९
 प्र त्वह् देवानां विशाः १, ५०, ५; अथर्व. १३, २, २०;
 २०, ४७, १७; नि. १२, २४
 प्र त्वज्जमर्कमनयन् १०, १५७, ५; अथर्व. २०, ६३, ३;
 १२४, ६
 प्र त्वर्चोऽहशदस्या १, ९२, ५
 प्र त्वर्धिर्यज्ञानां १०, २६, ५
 प्र त्वस्यै पिपियते ६, ४२, १; साम. ३५२; १४४०; तै. मा. ३, ७, १०, ६
 प्र त्वस्य धेणयो ददध १०, १४२, ५
 प्र त्सु अदश्यायती ७, ८१, १; साम. ३०३; ७५१; तै. मा. ३, १, ३, १
 प्र त्वक्षतः प्र त्वसो १, ८७, १
 प्र त्वा दृतं वृणीमहे १, ३६, ३
 प्र त्वा नमोभिरिन्द्य ९, १६, ५
 प्र त्वा मुन्वामि वरुणस्य १०, ८५, २४; अथर्व. १४, १, १९, ५८
 प्र थमं जातवेदसमामि ८, २३, २२
 प्र थमभासं यशसं वयोधां ६, ४६, ९
 प्र थमा हि सुवाचसा १, १८८, ७
 प्र थश्च यस्य सप्रथश्च १०, १८१, १
 प्र थिष्ट यस्य वीरकर्म १०, ६१, ५
 प्र थिष्ट दानमृथिवी चिदेपां ५, ५८, ७
 प्र दक्षिणिदभि गुणन्ति २, ४३, १
 प्र दातुदो दिव्यो दातु ९, ९७, ३३
 प्र दीधितिर्विध्ववारा ३, ४, ३
 प्र देवप्रा प्र ह्ये १०, ३०, १
 प्र देवं देववीतये ६, १६, ४१; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 प्र देवं देव्या धिया १०, १७६, २; तै. सं. ३, ५, ११, १
 प्र देवमरुता नमुमन्त ९, ६८, १; साम. ५६३
 प्र देवोदासो अग्निः ८, १०६, २; साम. ५१, १५१७
 प्र द्यावा दक्षैः पृथिवी क्रतावृषा १, १५६, १

पृथू करसा बङ्गला ६, १९, ३
 पृथू रथो दक्षिणाया १, १२३, १
 पृदाकुसालुर्यजतो गवेणः ८, १७, १५
 पृषदश्वा मरुतः पृभि १, ८९, ७; वा. ग. २५, २०
 पृषध्रे मेध्ये मातरिभ्यः ८, ५२, २
 पृष्टो दिवि धाव्यमिः ७, ५, २
 पृष्टो दिवि पृष्टो अमिः १, ९८, २; वा. ग. १८, ७३, तै. सं.
 १, ५, ११, १; तै. मा. ३, ११, ६, ४
 पौरं चिद्धयुदमुतं ५, ७४, ४
 पौरो अश्वस्य पुरुकु ८, ६१, ६; साम. १५८०, अथर्व.
 २०, ११८, २
 प्र क्रभुभ्यो दूतामिव ४, ३३, १
 प्र कविर्देववीतये ९, २०, १; साम. ९६८
 प्र कारयो मनना ३, ६, १; तै. मा. २, ८, २, ५
 प्र काव्यमुदानेव ९, ९७, ७; साम. ५२४; १११६
 प्र कृतान्यृजीपिणः ८, ३२, १
 प्र कृष्टिहेव शूष एति ९, ७१, २
 प्र केतुना बृहता यात्यमिः १०, ८, १; साम. ७१; अथर्व.
 १८, ३, ६५; तै. आ. ६, ३, १
 प्र क्षोदसा धायसा ७, ९५, १
 प्र गायताभ्यर्चाम् ९, ९७, ४; साम. ५३५
 प्र गायत्रेण गायत ९, ६०, १
 प्र वा न्वस्य महतो २, १५, १
 प्र चक्रे सहसा सहो ८, ४, ५
 प्र चर्पणिभ्यः पृतना १, १०९, ६; तै. सं. ४, २, ११, १
 प्र चित्रमर्कं गृणते ६, ६६, ९; तै. सं. ४, १, ११, ३; तै. मा.
 २, ८, ५, ५; नि. ३, २१
 प्रचेतसं त्वा कवे ८, १०२, १८
 प्र च्यवानाञ्जुजुष्यो ५, ७४, ५
 प्रजानञ्जसे तव योनिं १०, ९१, ४
 प्रजापतिर्मह्यमेता १०, १६९, ४; तै. सं. ७, ४, १७, २
 प्रजापते न त्वदेतानि १०, १२१, १०; अथर्व. ७, ७९, ४;
 ८०, ३; वा. ग. १०, २०; २३, ६५; तै. सं.
 १, ८, १४, २, ३, २, ५, ६; तै. मा. २, ८, १, २,
 ३, ५, ७, १; नि. १०, ४३
 प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजंत २, १३, ४
 प्रजामृतस्य पिप्रतः ८, ६, २; साम. १३०९; अथर्व.
 २०, १३८, २
 प्रजावता वचसा १, ७६, ४
 प्रजावतीः सूयवसं ६, २८, ७; अथर्व. ४, २१, ७; तै. मा.
 २, ८, ८, १२

प्रजा ह तिस्रो अत्यायम् ८, १०१, १४; तै. आ. २, १, अथर्व.
 १०, ८, ३
 प्र जिह्वा भरने वेपो १०, ४६, ८
 प्र ण इन्द्रो महे तन ९, ४४, १; साम. ५०९
 प्र ण इन्द्रो महे रण ९, ६६, १३
 प्रणीतिभिष्टे हयंश १०, १०४, ५
 प्र णु त्वं विप्रमध्वरेषु सातुं ५, १, ७
 प्रणेतां वस्यो अच्छा ८, १६, १०; अथर्व. २०, ४६, १
 प्र णो देवी सरस्वती ६, ६१, ४; तै. सं. १, ८, २२, १
 प्र णो धन्यविन्दयो ९, ७९, २
 प्र त आशवः पवमान ९, ८६, १
 प्र त आश्विनीः पवमान ९, ८६, ४; साम. ८८६
 प्र त इन्द्र पूष्योणि १०, ११२, ८
 प्र तं विधिविम् १, १६७, ७
 प्र तत्त अघ त्रिपिष्टि ७, १००, ५; साम. १६२६; तै. सं.
 २, २, १२, ५; नि. ५, ९
 प्र तसे अघा कारणं कृतं भूत् ६, १८, १३
 प्र तद्दुःशीमे पृथवाने १०, ९३, १४
 प्र तद्विष्णु स्तवते १, १५४, २; अथर्व. ७, २३, १-३
 तै. मा. २, ४, ३, ४; नि. १, २०
 प्र तद्दोचेयं भग्याये १, १२९, ६; नि. १०, ४२
 प्र तमिन्द्र नशीमहि ८, ६, ९
 प्र तव्यसीं नव्यसीं १, १४३, १
 प्र तव्यसो नमठकिंत तुरस्य ५, ४३, ९
 प्र तौ अग्निर्यभसत् ४, ५, ४
 प्र तार्यायुः प्रतरं १०, ५९, १
 प्रति केतवः प्रथमा अहन्न ७, ७८, १
 प्रति घोराणामेतानाम् १, १६९, ७
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वे ७, १०४, २५; अथर्व. ८, ४, २५
 प्रति ते दस्यवे वृक ८, ५६, १
 प्रति त्वं चारुमध्वरं १, १९, १; साम. १६; नि. १०, ३६
 प्रति त्वा दुहितर्दिवः ७, ८१, ३
 प्रति त्वाद्य सुमनसो ७, ७८, ५
 प्रति त्वा शवसी वद्व ८, ४५, ५
 प्रति त्वा स्तोमैरीकते ७, ७६, ६
 प्रति शुतानामरुपासो ७, ७५, ६
 प्रति धाना भरत ३, ५२, ८
 प्रति न स्तोमं त्वाद्य जुपेत ७, ३४, २१
 प्रति प्रयाणमसुरस्य विद्वान् ५, ४९, २
 प्रति प्र याहीन्द्र मीळुहो नृत् १, १६९, ६
 प्रति प्राशव्यो हतः ८, ३१, ६

प्रति प्रियतमं रथं ५, ७५, १; साम. ४१८; १७४३
 प्रति ब्रवाणि वर्तयते १०, ९५, १३
 प्रति भद्रा अदक्षत ४, ५२, ५
 प्रति मे स्तोममदितिर्जगृ ५, ४२, २
 प्रति यस्या नीथा दक्षि १, १०४, ५; नि. ५, १६
 प्रति यदापो अदक्ष १०, ३०, १३
 प्रति वा एना नमसाहमेमि १, १७१, १
 प्रति वां रथं नृपती जरथ्य ७, ६७, १
 प्रति वां सूर उदिते मित्रं ७, ६६, ७; साम. १०६७
 प्रति वां सूर उदिते सूर्यः ७, ६५, १
 प्रति वो वृषदक्ष्ये ८, २०, ९
 प्रति धुताय वो धृषत् ८, ३२, ४; नि. ५, १६
 प्रति वीममिर्जरते समिद्धः ७, ७८, २
 प्रति शोभन्ति सिंघवः १, १६८, ८
 प्रति प्या चुनरी जनी ४, ५२, १; साम. १७२५
 प्रति स्तोमेभिरुपसं वसिष्ठाः ७, ८०, १
 प्रति त्पक्षो वि सृज ४, ४, ३; वा. य. १३, ११; तै. सं.
 १, २, १४, १
 प्रति स्तरेथां तुजपद्भिरेवैः ७, १०४, ७; अथर्व. ८, ४, ७
 प्रतीचीने नामहनी १०, १८, १४
 प्र तु द्रव परि कोष्ठा ९, ८७, १; साम. ५२३; ६७७
 प्र तुविष्टस्य स्वविरस्य ६, १८, १२
 प्र ते अमयोऽग्निन्यो वरं ७, १, ४
 प्र ते अमे हविष्मती ३, १९, २
 प्र ते अश्वोतु कुक्षयोः ३, ५१, १२; साम. ७३९
 प्र ते अस्या उपसः १०, २९, २; अथर्व. २०, ७६, २
 प्र ते दिवो न वृष्टयो ९, ६२, २८
 प्र ते धारा अत्यपवानि ९, ८६, ४७
 प्र ते धारा असश्चतो ९, ५७, १; साम. १७६१
 प्र ते धारा मधुमतीः ९, ९७, ३१; साम. ५३४
 प्र ते नावं न समने २, १६, ७
 प्र ते पूर्वानि करणानि विमा ४, १९, १०
 प्र ते पूर्वानि करणानि योचं ५, ३१, ६
 प्र ते बभू विचक्षण ४, ३२, २२
 प्र ते मदासो मदिरास ९, ८६, २
 प्र ते महे विद्वे संसिर् १०, ९६, १; अथर्व. २०, ३०, १;
 तै. भा. २, ४, ३, १०; ३, ७, ९, ६
 प्र ते दक्षि प्र त इयमि १०, ४, १; तै. सं. ३, ५, १२, ४
 प्र ते रथं मिथुहर्त १०, १०२, १
 प्र ते अददरणी दादवे १०, ७५, २
 प्र ते योषाम षोढां ४, ३२, १०

प्र ते सोतार ओण्योः ९, १६, १
 प्र तं रयीणां युजं ६, ४५, १२
 प्र तं होतारमीळं ८, ४४, ७
 प्र त्ववज्जनया गिरः ८, १३, ७
 प्र त्वान्मातादध्या ये ९, ७३, ६
 प्र त्नो हि कमीळ्यो अध्वरेषु ८, ११, १०; तै. भा. १०, २, १
 प्र त्वमिह्यसश्चेकितानो ३, ५, १
 प्र त्वमिह्यसाममम् ४, १३, १
 प्र त्वमिह्यसो जातवेदा ४, १४, १
 प्र त्वमे मिथुना १०, ८७, २४
 प्र त्वमे हरता हरः १०, ८७, २५; साम. ९५; नि. ४, १९
 प्र त्वह देवानां विशः १, ५०, ५; अथर्व. १३, २, २०;
 २०, ४७, १७; नि. १२, २४
 प्र त्वमर्कमनयन् १०, १५७, ५; अथर्व. २०, ६३, २;
 १२४, ६
 प्र त्वर्चोऽश्वदस्या १, ९२, ५
 प्र त्वर्थैर्यज्ञानां १०, २६, ५
 प्र त्वस्ये पिपीपते ६, ४२, १; साम. ३५२; १४४०; तै. भा.
 ३, ७, १०, ६
 प्र त्वस्थ अंगयो दक्ष १०, १४२, ५
 प्र त्सु अददर्षायती ७, ८१, १; साम. ३०३; ७५१; तै. भा.
 ३, १, ३, १
 प्र त्वक्षसः प्र त्वसो १, ८७, १
 प्र त्वा दूनं घृणीमहे १, ३६, ३
 प्र त्वा नमोभिनिन्द्य ९, १३, ५
 प्र त्वा सुन्वामि वरुणस्य १०, ८५, २४; अथर्व. १४, १, १९; ५८
 प्र त्वमं जातवेदसमिं ८, २३, २२
 प्र त्वमनात्रं यशसं वदोषां ३, ४९, ९
 प्र त्वना हि सुवाचता १, १८८, ७
 प्र त्वथ यस्य नमप्रथ १०, १८१, १
 प्र तिष्ठ यस्य वीर्यमं १०, ६१, ५
 प्र तिष्ठ याननृपिषो चिदेषां ५, ५८, ७
 प्र दक्षिनिदभि शृगनि २, ४३, १
 प्र दातुदो दिव्यो दातु ९, ९७, २३
 प्र दीपिनिविध्वारा ३, ४, ३
 प्र देवशा प्र हने १०, ३०, १
 प्र देवं देववीनये ६, १६, ४१; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 प्र देवं देव्या पिदा १०, १७३, २; तै. सं. ३, ५, ११, १
 प्र देवमरुता मधुमन् ९, ६८, १; साम. ५३६
 प्र देवोदासो अग्निः ८, १०३, २; साम. ५१, १५७
 प्र दावा यज्ञैः श्रुतिवी ऋतायुषा १, १५९, १

प्रवाहवा सिखतं ७, ६२, ५; वा. य. २१, ९; १, ८, २२, ३; तै. ब्रा. २, ७, १५, ६; ८, प्र बुण्या व ईरते ७, ५६, १४; तै. सं. ४, ३, १३, प्र बोधयोपः गृणतो १, १२४, १०
प्र बोधयोपो अश्विता ८, ९, १७; अथर्व. २०, १४३, प्र मल्लाणि नभाक्वद् ८, ४०, ५
प्र मल्लाणो अङ्गिरसो नक्षन्त ७, ४२, १
प्र मल्लैतु सदानादृतस्य ७, ३६, १
प्रभङ्गं दुर्मतीनां ८, ४६, १९
प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः ८, ६१, १८; साम. ११
प्रभतो रथं गव्यन्त ८, २, ३५
प्र भूतर्थन्तं महां १०, ४६, ५; साम. ७४
प्र भ्रातृस्य सुदानवो ८, ८३, ८
प्र मंहिषाय मायत ८, १०३, ८; साम. १०७, ८७
प्र मंहिषाय वृहते त १, ५७, १; अथर्व. २०, १५, १
प्र मन्दिने पितुमर्चवा १, १०१, १; साम. ३८०
४, २४
प्र मन्महे शवसानाय १, ६२, १; वा. य. ३४, १६
प्र मातुः प्रतरं गुह्यं १०, ७९, ३; नि. ५, ३
प्र माप्राभी रिरिचे ३, ४६, ३
प्र मा युयुजं प्रयुजो १०, ३३, १
प्र मित्रयोर्वेक्षणयो ७, ६६, १
प्र मित्राय प्रार्यंणे ८, १०१, ५; साम. २५५
प्र मे नभी माय १०, ४८, ९
प्र मे पंथा देवयाना अदधन् ७, ७६, २
प्र मे धिविर्गो अनिदन् ३, ५७, १
प्र य आतः विनिष्टस्य ३, ७, १
प्र यं राये निमीयमि ८, १०३, ४; साम. ५८
प्र यजं पनु ह्यं न समिः ७, ४३, ७
प्र यजं पनुपद ५, ४६, ८
प्र यजयवो मरुतो आतदधः १, १०१, १
प्र यजे अग्ने मृग्यो १, ९७, ४; अथर्व. ४, ३३, ५; नि. ५
६, ११, १
प्र यजितुः परमात्र ३, १३३, १
प्र यजितव्यः प्रयत्नं ३, ३३, ३; नि. मा. ४, ४, ३, १
प्र यजते मरुतयो १, ९७, ४; अथर्व. ४, ३३, ५; नि. ५
६, ११, १
प्र यजितो परमात्र ३, १३३, १
प्र यजितो मरुतयो १, ९७, ४
प्र यजितो मरुतयो १, ९७, ४; अथर्व. ४, ३३, ५; नि. ५
६, ११, १

प्र वः पान्तमन्त्राय १, ८१, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ७, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय १८, ७७, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १८०, ९
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ८७, ९
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १५२, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, २६, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय ३, २६, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, ८२, ८; अथर्व. २०, ८९, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, ८५, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १६८, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, ५६, ८; नि. ८, २३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, १०८, १७; अथर्व. ८, ८, १७
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, ३७, १८
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ९६, ३; वा. य. २७, २७;
 तै. मं. ६, २, १६, ७
 प्र वः पान्तमन्त्राय ६, ६६, १६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ९, ७, ३; साम. १६३०
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ८७, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय ९, ८६, १; साम. ८९१, ८९२
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, १८, २६; नि. ६, ३०
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ८७, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, ७७, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ८७, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ४, ५५, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, ८९, ९
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ५२, १६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ४, ७७, ६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ८९, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, ८५, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ५१, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, १०६, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ९, ७८, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, ९२, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय ९, ८६, ३६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ८९, ३; साम. २५७; वा. य. ३३, ९६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ३६, १; साम. १५६; ७६६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ३२, २७
 प्र वः पान्तमन्त्राय २, २९, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ४४, ४
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १२२, १

प्र वः पान्तमन्त्राय १, १५२, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, २७, १५
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, ३७, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ८, १; तै. मं. २, ८, २, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ३, २६, २२
 प्र वः पान्तमन्त्राय २, २६, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, २६, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, १८२, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ५८, ९
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १६८, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, १०८, १९; अथर्व. ८, ८, १९
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ५६, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ६८, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १८१, ६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ६१, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ८, २२
 प्र वः पान्तमन्त्राय ९, १२, ६; साम. १२०६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ५, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय ३, ३३, ७
 प्र वः पान्तमन्त्राय २, ३५, ८
 प्र वः पान्तमन्त्राय १०, १६९, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, ८३, ४; तै. मं. ६, ६, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १६६, २५
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १८१, ५
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ६८, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय ३, १२, ५; साम. १५७५; १७०३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ४, ४५, ७
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १७, ९
 प्र वः पान्तमन्त्राय ४, ५६, ५; साम. १५९६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ६, ४९, ४; वा. य. ३३, ५५; तै. मं. २, ८, १, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ३९, २; वा. य. ३३, ४४;
 नि. ५, २८
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, २२, १
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, १५४, ३
 प्र वः पान्तमन्त्राय ८, ५०, ६
 प्र वः पान्तमन्त्राय ७, ९०, १; वा. य. ३३, ७०
 प्र वः पान्तमन्त्राय ६, ४९, १२
 प्र वः पान्तमन्त्राय ९, २१, २
 प्र वः पान्तमन्त्राय ५, १५, १; तै. मं. १, २, १, ९
 प्र वः पान्तमन्त्राय १, ३२, ५; तै. मं. २, ४, ४, ३

प्र छावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः ७, ५३, १
 प्र शुभ्राय प्र शवसे ८, ९, २०; अथर्व. २०, १४२, ५
 प्र धन्वा सोम जागृविः ९, १०६, ४; साम. ५६७
 प्र धारा अस्य शुभिमणो ९, ३०, १
 प्र धारा मध्वो अग्रियो ९, ७, २; साम. ११२९
 प्र नः पूवा चरथं विश्वदेव्यः १०, ९२, १३
 प्र नव्यसा सहसः सूनुं ६, ६, १
 प्र निज्ञेनेव सिन्धवो ९, १७, १
 प्र तु यदेपां महिना १, १८६, ९
 प्र तु वयं सुते या ५, ३०, ३
 प्र तु वोचा सुतेषु वां ६, ५९, १
 प्र नूनं जातवेदसे १०, १८८, १; नि. ७, २०
 प्र नूनं जायतामयं १०, ६२, ८
 प्र नूनं धायता पृथक् ८, १००, ७
 प्र नूनं प्रज्ञास्पतिः १, ४०, ५; वा. य. ३४, ५७
 प्र नू महित्वं वृषभस्य १, ५९, ६; नि. ७, २३
 प्र नू स मर्तः शवसा १, ६४, १३
 प्र नेमग्निन्ददशे १०, ४८, १०
 प्र नो यच्छव्ययमा १०, १४१, २; अथर्व. ३, २०, ३;
 वा. य. ९, २९; तै. सं. १, ७, १०, २
 प्र यथे पथामजनिष्ट १०, १७, ६; अथर्व. ७, ९, १; तै. ब्रा.
 २, ८, ५, ३
 प्र पर्वतानामुदासी उपस्था ३, ३३, १; नि. ९, ३९
 प्र पयमान धन्वमि ९, २४, ३; साम. ९६३
 प्र पस्यामदिनि सिन्धुम् ४, ५५, ३
 प्र पीपय वृषभ त्रिन्व वाजानमे ३, १५, ६
 प्र पुनानस्य चेतसा ९, १६, ४
 प्र पुनानाय धेधसे ९, १०३, १; साम. ५७३
 प्र पुनान्निगमशोचिषे १, ७९, १०
 प्र पूर्वजे रितरा नव्यसीभिः ७, ५३, २; तै. सं. ४, १, ११, ४;
 तै. ब्रा. २, ८, ४, ७
 प्र पूरगे वृणीमहे ८, ४, १५
 प्र पूवास्त्य प्र स्यन्त्य ९, ६७, २८
 प्र पू शवाय पन्वसे ९, ९, २; साम. ९३७
 प्र पू स्यन्त्युपिवायस्य १, १३८, १
 प्र पू वस्तिपुंसे ८, ६९, १; साम. ३६०
 प्र पूवायनजिमेनस्य ७, ८, ४; वा. य. १२, ३४; तै. सं.
 २, ५, १२, ४; ४, २, ३, २
 प्र पू वो जन्ते १, १२६, ८; नि. ३, ४
 प्र पू वस्ते वृषभाय २, ३३, ८

प्र पूवाहा सिन्धुतं ७, ६२, ५; वा. य. २१, ९; तै. सं.
 १, ८, २२, ३; तै. ब्रा. २, ७, १५, ६; ८, ६, ७
 प्र पूव्या व ईरते ७, ५६, १४; तै. सं. ४, ३, १३, ६
 प्र वोधयोपः पृणतो १, १२४, १०
 प्र वोधयोपो अश्विना ८, ९, १७; अथर्व. २०, १४२, १
 प्र मल्लाणि नभाकवद् ८, ४०, ५
 प्र मल्लाणो अङ्गिरसो नक्षन्त ७, ४२, १
 प्र मल्लैतु सदानादृतस्य ७, ३६, १
 प्र मङ्गं दुर्मतीनां ८, ४६, १९
 प्र मङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः ८, ६१, १८; साम. १४५९
 प्र भर्ता रथं गव्यन्त ८, २, ३५
 प्र भूजयन्तं महां १०, ४६, ५; साम. ७४
 प्र आतृत्वं सुदानवो ८, ८३, ८
 प्र मेहिष्ठाय गायत ८, १०३, ८; साम. १०७, ८७
 प्र मेहिष्ठाय वृहते त १, ५७, १; अथर्व. २०, १५, १
 प्र मन्दिने पितुमदर्चता १, १०१, १; साम. ३८०; नि.
 ४, २४
 प्र मन्महे शवसानाय १, ६२, १; वा. य. ३४, १६
 प्र मातुः प्रतरं गुह्यं १०, ७९, ३; नि. ५, ३
 प्र माप्राभी रिरिचे ३, ४६, ३
 प्र मा युयुजं प्रयुजो १०, ३३, १
 प्र मित्रयोर्वदणयो ७, ६६, १
 प्र मित्राय प्रार्यंणे ८, १०१, ५; साम. २५५
 प्र मे नमी साप्य १०, ४८, ९
 प्र मे पंथा देवयाना अदधन् ७, ७६, २
 प्र मे धिचिष्ठां अविदन् ३, ५७, १
 प्र य आरुः नितिपृष्ठस्य ३, ७, १
 प्र यं राये निनीपसि ८, १०३, ४; साम. ५८
 प्र यज्ञ एतु हेत्यो न ससिः ७, ४३, २
 प्र यज्ञ एवातुपक् ५, २६, ८
 प्र यज्ययो मरुतो आजदधयः ५, ५५, १
 प्र यत्ते अग्ने सूरयो १, २७, ४; अथर्व. ४, ३३, ४; तै. ब्रा.
 ६, ११, १
 प्र ययितुः परमात्र १, १४१, ४
 प्र ययिमन्धवः प्रसवे ३, ३६, ६; तै. ब्रा. २, ४, ३, ११
 प्र ययमेः महस्वतो १, ९७, ५; अथर्व. ४, ३३, ५; तै. ब्रा.
 ६, ११, १
 प्र यद्विथा परायमः १, ३९, १
 प्र यद्विथा मदिना वृष्यो १, १७३, ६
 प्र यद्विनिष्ट एषो १, ९७, ३; अथर्व. ४, ३३, ३; तै. ब्रा.
 ६, ११, १

- प्र सोमाय ग्यश्वत् ९, ६५, ७
 प्र सोमासः स्वाध्यः ९, ३१, १
 प्र सोमासो अधन्विषुः ९, २४, १, साम. ९६१
 प्र सोमासो मदच्युतः ९, ३२, १; साम. ४७७; ७६२
 प्र सोमासो विपश्चितो ९, ३३, १; साम. ४७८; ७६४
 प्र सोमो अति धारया ९, ३०, ४
 प्र स्कन्मदेण्या भनवअ १, १६६, ७
 प्रस्तुतिर्वा धाम १, १५३, २
 प्रस्योक इन्दु राधसस्त इन्द्र ६, ४७, २२
 प्र स्योपदुष गासिपत् ८, ८१, ५
 प्र स्वानासो रया इवार्वन्तो ९, १०, १; साम. १११९
 प्र हंसासस्तुपलं मन्वुं ९, ९७, ८; साम. १११७
 प्र हि ऋतुं वृहयो २, ३०, ६
 प्र हि त्वा पूषन् १, १३८, २
 प्र हिन्वानास इन्द्रवो ९, ६४, १६
 प्र हिन्वानो जनिता ९, ९०, १; साम. ५३६
 प्र हि रिरिक्ष ओजसा ८, ८८, ५; साम. ३१२
 प्र होता जातो महान् १०, ४६, १; साम. ७७
 प्र होत्रे पूषन् वचो ३, १०, ५; साम. ९८; तै. सं. ३, २, ११, १
 प्र शष्ठा ननीपा १०, २६, १
 प्राक्नुभ्य इन्द्रः प्र १०, ८९, ११
 प्राप्स्ये तवसे भरध्वं ७, ५, १
 प्राप्स्ये बृहते यज्ञियाय ५, १२, १
 प्राप्स्ये वाचमीरय १०, १८७, १; अथर्व. ६, ३४, १
 प्राप्स्ये विश्वमुचे धियं ७, १३, १
 प्राप्स्यो नभन्वो ४, १९, ७
 प्राचीनां गहिः प्रदिशा १०, ११०, ४; अथर्व. ५, १२, ४; वा. य. २९, २९; तै. मा. ३, ६, ३, १; नि. ८, ९
 प्राचीनं बहिरोजसा १, १८८, ४
 प्राचीनो यज्ञः सुधितं ७, ७, ३
 प्राचीनु देवाश्विना धियं ७, ६७, ५
 प्राप्स्यं यज्ञं चक्रम वर्षतां नीः ३, १, २
 प्रातः सुतमदिशो ४, ३५, ७
 प्रातरग्निः पुरप्रियो ५, १८, १; साम. ८५
 प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं ७, ४१, १; अथर्व. ३, १६६, १; वा. य. ३४, ३४; तै. मा. १, ८, ९, ७
 प्रातर्जये जरयेव १०, ४०, ३
 प्रातर्जिते भगसुप्रं हुवेन ७, ४१, १; अथर्व. ३, १६६, १; वा. य. ३४, ३५; तै. मा. ३, ८, ९, ७; नि. ११, १४
 तद्वर्षानदिति जोहवीनि ५, ६६, ३
 प्रातर्यजध्वमश्विना ५, ७७, २; तै. मा. २, ४, ३, १३; नि. १२, ५
 प्रातर्यावभिरागतं ८, ३८, ७
 प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं ५, ७७, १; तै. मा. २, ४, ३, १३
 प्रातर्यावाणा रथ्येव २, ३९, २
 प्रातर्याग्णः सहस्कृत १, ४५, ९
 प्रातर्युजं नासत्याधि तिष्ठतः १०, ४१, २
 प्रातर्युजा वि बोधय १, २२, १; तै. सं. १, ४, ७, १; तै. मा. २, ४, ३, १३; नि. १२, ४
 प्राता रतं प्रातरिखा १, १२५, १
 प्राता रथो नवो २, १८, १
 प्रान्यश्चक्रमवृहः सूर्यस्य ५, २९, १०
 प्राव स्तोतारं मघवस्तव ८, ३६, २
 प्रावीविपद्वाच ऊर्मि ९, ९६, ७; साम. ९४५
 प्रावेपा मा बृहतो १०, ३४, १; नि. ९, ८
 प्रासौहृष्वौजा ऋष्येभिः १०, १०५, ६
 प्रास्ता ऊर्जं धृतश्चुतं ८, ८, १६
 प्रासौ गायत्रमर्चत ८, १, ८
 प्रासौ हिनोत मधुमन्तं १०, ३०, ८
 प्रास्य धारा अक्षरन् ९, २९, १; साम. १७६५
 प्रास्य धारा बृहतीः ९, ९६, २२
 प्रियं अद्दे ददतः १०, १५१, २; तै. मा. २, ८, ८, ६
 प्रियं दुग्धं न काम्यं ५, १९, ४
 प्रियमेधवदप्रिवत् १, ४५, ३; नि. ३, १७
 प्रिया तष्टानि मे कपिः १०, ८६, ५; अथर्व. २०, १२६, ५
 प्रिया पदानि पथो १, ६७, ६
 प्रिया वो नाम हुवे तुराणां ७, ५६, १०; तै. सं. २, १, ११, १
 प्रियास हृत्ते मघवस्तभिष्टौ ७, १९, ८; अथर्व. २०, ३७, ८
 प्रियो नो अस्तु विदरतिः १, २६, ७; साम. १६१९
 प्रीणीताश्वान्हिते जयाथ १०, १०१, ७; नि. ५, २६
 प्रेता यज्ञस्य शम्भुवा २, ४१, १९
 प्रेता जयता नरः १०, १०३, १३; साम. १८३२; अथर्व. ३, १९, ७; वा. य. १७, ४६; तै. सं. ४, ६, ४, ४
 प्रेता सुंचानि नामुतः १०, ८५, २५; अथर्व. १४, १, १८
 प्रेदं मस्य इन्द्रयैष्वाविय ८, ३७, १
 प्रेदो ममे दीदिहि पुरो ७, १, ३; साम. १३५५; वा. य. १७, ७६; तै. सं. ४, ६, ५, ४
 प्रेहमिर्वाहुषे स्तोनेभिः ३, ५, २
 प्रेदस्य वोचं प्रथमा वृत्तानि ७, ९८, ५; अथर्व. २०, ८७, ५
 प्रेदाग्निनां सुवचस्तां १०, ११६, ९
 प्रेत्य स्रो अर्थं न १०, २६, ५; अथर्व. २०, ७६, ५
 प्रेहं वो अतिथिं स्तुपे ८, ८४, १; साम. ५; १२४४

प्र वो प्रावाणः सविता १०, १७५, १
 प्र वोऽच्छा रिरिचे देवयुः १०, ३२, ५
 प्र वो देवं चित्सहसानमसि ७, ७, १
 प्र वो देवायामये ३, १३, १; आश्व. श्री. ५, ९, २१
 प्र वो धियो मन्द्रयुवो ९, ८६, १७; साम. ११५३
 प्र वो अत्रयन्त इन्द्रवो १, १४, ४
 प्र वो मरुत्सविषा ५, ५४, २
 प्र वो महीमरमतिं कृणुष्वं ७, ३६, ८
 प्र वो महे मतयो यन्तु ५, ८७, १; साम. ४६२
 प्र वो महे मन्दमानायान्वसः १०, ५०, १; वा. य. ३३, २३;
 नि. ११, ९
 प्र वो महे महि नमो १, ६२, २; वा. य. ३४, १७
 प्र वो महे महि नृषे भरष्वं ७, ३१, १०; साम. ३२८, १७९३;
 अथर्व. २०, ७३, ३
 प्र वो महे सहसा १, १२७, १०
 प्र वो मित्राय गायत ५, ६८, १; साम. ११४३
 प्र वो यज्ञेषु देवयज्ञो अर्चन् ७, ४३, १
 प्र वो गहं पुष्पां १, ३६, १; साम. ५९
 प्र वो रवि युक्ताथं भरष्वं ५, ४१, ५
 प्र वो वाजा अभिगयो ३, २७, १; तै. सं. २, ५, ७, २;
 तै. मा. ३, ५, २, १
 प्र वो वायुं रथयुजं कृणुष्वं ५, ४१, ६
 प्र वो वायुं रथयुजं पुरंधिम् १०, ६४, ७
 प्र वो यमो अनिनिर्गं ८, १९, ८
 प्र वो यो योऽवयं १, ३७, ५
 प्र वो यमो वरुणं ५, ४२, १
 प्र वो यमो प्रथमं ४, १, १२
 प्र वो यमो यमोय ५, ५४, १
 प्र वो यमो यमोय ९, ६५, २६
 प्र वो यमो यमोय ७, ३२, १; तै. आ. ४, ७, १;
 तै. मा. १, ७, ७
 प्र वो यमो यमोय ७, ८८, १
 प्र वो यमो यमोय १०, ८९, १०
 प्र वो यमो यमोय ५, ५४, १
 प्र वो यमो यमोय ३, २०, ६
 प्र वो यमो यमोय ५, ४१, ४
 प्र वो यमो यमोय ८, २७, १६
 प्र वो यमो यमोय ५, १, ९; तै. मा. २, ७, १०
 प्र वो यमो यमोय १०, ६९, ३
 प्र वो यमो यमोय ८, ७३, ९
 प्र वो यमो यमोय ३, २७, ३२

प्र स मित्र मतो अस्तु ३, ५९, २; तै. सं. ३, ४, ११, ५
 नि. २, १३
 प्र सत्राजं चर्षणीनां ८, १६, १; साम. १४४; अथर्व. २०, ४४
 प्र सत्राजे बृहते मन्मनु ६, ६८, ९
 प्र सत्राजे बृहदर्चा गभीरं ५, ८५, १
 प्र सत्राजो असुरस्य प्रशस्तिं ७, ६, १; साम. ७
 प्र सवे त उदीरते ९, ५०, २; साम. १२०६
 प्र ससाहिषे पुरुहूत १०, १८०, १; तै. सं. ३, ४, ११, ४
 तै. मा. २, ६, ९, १; ३, ५, ७, ४
 प्र साकमुक्षे अर्चता गणाय ७, ५८, १
 प्र सा क्षितिरसुर १, १५१, ४
 प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मघोनां ७, ५८, ६
 प्र सीमाविषो असृजत् २, २८, ४; नि. १, ७
 प्र सु रमन्ता धियसानस्य १०, ३२, १
 प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां १, १३६, १
 प्र सुव्यानस्यान्धसो ९, १०१, १३; साम. ५५३; ७७४
 १२८६
 प्र सुमेधा गातुविष ९, ९२, ३
 प्र सु व भापो महिमानं १०, ७५, १
 प्र सुवान इन्द्ररक्षाः ९, ६६, २८
 प्र सुवानो अक्षाः सहस्र ९, १०९, १६; साम. ११६०
 प्र सुवानो धारया ९, ३४, १
 प्र सु विश्वाप्रक्षसो १, ७६, ३
 प्र सु श्रुतं सुराधमं ८, ५०, १; अथर्व. २०, ५१, ३
 प्र सु प विष्यो महतो ४, २६, ४
 प्र सुष्टुतिः स्तनयमं रुवंतं ५, ४२, १४
 प्र सु स्तोमं भरत वाजयंतः ८, १००, ३
 प्र सू त इन्द्र प्रवता हरिभ्यां ३, ३०, ६; अथर्व. ३, १, ४
 प्र सूतो भक्षमकरं १०, १६७, ४
 प्र सू त एवधरो ८, २७, ३
 प्र सूतयः कर्मणां १०, १७६, १
 प्र सू महे सुतराणाय ५, ४२, १३
 प्र मेनानीः द्यौः अमे ९, ९६, १; साम. ५३३
 प्र यो अमे तयोनिभिः ८, १९, ३०; साम. १०८, १८००
 तै. सं. ३, २, ११, १
 प्र योना जिरो अथर्वे ७, ९२, ७
 प्र योम देववीर्ये ९, १०७, १२; साम. ५१४; ७६५
 प्र योम मनुमजो ९, ३३, १३
 प्र योम यादि धारया ९, ३३, ७
 प्र योम यादीन्द्रस्य कृथा ९, १०९, १८; साम. ११३५
 प्र योम यमोयमानोयमा ९, ८१, १

प्र सोमाय स्वश्ववत् ९, ६५, ७
 प्र सोमासः स्वाध्यः ९, ३१, १
 प्र सोमासो भधन्विषुः ९, २४, १; साम. ९६१
 प्र सोमासो मदच्युतः ९, ३२, १; साम. ४७७; ७६९
 प्र सोमासो विपश्चितो ९, ३३, १; साम. ४७८; ७६४
 प्र सोमो अति धारया ९, ३०, ४
 प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ १, १६६, ७
 प्रस्तुतिर्वा धाम १, १५३, २
 प्रस्योक इन्नु राधसस्त इन्द्र ६, ४७, २२
 प्र स्रोषदुष गासिपव ८, ८१, ५
 प्र स्वानासो रथा इवारन्तो ९, १०, १; साम. १११९
 प्र हंसासस्तृणं मन्युं ९, ९७, ८; साम. १११७
 प्र हि क्रतुं वृहयो २, ३०, ६
 प्र हि त्वा पूषन् १, १३८, २
 प्र हिन्वानास इन्द्रवो ९, ६४, १६
 प्र हिन्वानो जनिता ९, ९०, १; साम. ५३६
 प्र हि रिषिश् भोजसा ८, ८८, ५; साम. ३१२
 प्र होवा जावो महान् १०, ४६, १; साम. ७७
 प्र होत्रे पून्यं वचो ३, १०, ५; साम. ९८; तै. सं. ३, २, ११, १
 प्र ह्यष्टा ननीया १०, २६, १
 प्राक्नुभ्य इन्द्रः प्र १०, ८९, ११
 प्राप्नये तवसे भरष्वं ७, ५, १
 प्राप्नये बृहते यज्ञियाय ५, १२, १
 प्राप्नये वाचमीरय १०, १८७, १; अथर्व. ६, ३४, १
 प्राप्नये विश्वशुचे धियं ७, १३, १
 प्राप्नुवो नभन्वो ४, १९, ७
 प्राचीनां बहिः प्रदिशा १०, ११०, ४; अथर्व. ५, १२, ४;
 वा. य. २९, २९; तै. मा. ३, ६, ३, २; नि. ८, ९
 प्राचीनं बहिरोजसा १, १८८, ४
 प्राचीनो यज्ञः सुधितं ७, ७, ३
 प्राचीसु देवाभित्ता धियं ७, ६७, ५
 प्राप्त्वं यज्ञं चक्रम वर्षतां गीः ३, १, २
 प्रातः सुतमदिवो ४, ३५, ७
 प्रातरभिः पुरुप्रियो ५, १८, १; साम. ८५
 प्रातरभिः प्रातरिन्द्रं ७, ४१, १; अथर्व. ३, १६, १; वा. य. ३४, ३४; तै. मा. २, ८, ९, ७
 प्रातर्जरेषे जरणेष १०, ४०, ३
 प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम ७, ४१, २; अथर्व. ३, १६, २;
 वा. य. ३४, ३५; तै. मा. २, ८, ९, ७; नि. ११, १४
 प्रातर्देवादिर्निजो हवीभि ५, ६२, २

प्रातर्यजध्वमभित्ता ५, ७७, २; तै. मा. २, ४, ३, १३; नि. १२, ५
 प्रातर्यावभिरागतं ८, ३८, ७
 प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं ५, ७७, १; तै. मा. २, ४, ३, १३
 प्रातर्यावाणा रण्येव २, ३९, २
 प्रातर्याग्णः सहरकृत १, ४५, ९
 प्रातर्युजं नासत्याधि तिष्ठतः १०, ४१, २
 प्रातर्युजा वि बोधय १, २२, १; तै. सं. १, ४, ७, १; तै. मा. २, ४, ३, १३; नि. १२, ४
 प्राता रत्ने प्रातरित्वा १, १२५, १
 प्राता रथो नवो २, १८, १
 प्रान्यश्चक्रमवृहः सूर्यस्य ५, २९, १०
 प्राव स्रोतारं मघवन्नव ८, ३६, २
 प्रावीविपद्वाच ऊर्मि ९, ९६, ७; साम. ९४५
 प्रावेपा सा बृहतो १०, ३४, १; नि. ९, ८
 प्रासौहृन्वौजा ऋष्वेभिः १०, १०५, ६
 प्रासा ऊर्जं घृतभुतं ८, ८, १६
 प्रासै गायत्रमर्चत ८, १, ८
 प्रासै हिनोत मधुमन्तं १०, ३०, ८
 प्रास्य धारा अक्षरन् ९, २९, १; साम. १७६५
 प्रास्य धारा बृहतीः ९, ९६, २२
 प्रियं श्रद्धे ददतः १०, १५१, २; तै. मा. २, ८, ८, ६
 प्रियं दुग्धं न काम्यं ५, १९, ४
 प्रियमेधवदप्रिवव १, ४५, ३; नि. ३, १७
 प्रिया तष्टानि मे कषिः १०, ८६, ५; अथर्व. २०, १२६, ५
 प्रिया पदानि पञ्चो १, ६७, ६
 प्रिया वो नाम हुवे तुराणां ७, ५६, १०; तै. सं. २, १, ११, १
 प्रियास इत्ते मघवन्नभिष्टौ ७, १९, ८; अथर्व. २०, ३७, ८
 प्रियो नो अस्तु विस्पतिः १, २६, ७; साम. १६१९
 प्रीणीताश्वान्हितं जयाथ १०, १०१, ७; नि. ५, २६
 प्रेतां यज्ञस्य शम्भुवा २, ४१, १९
 प्रेता जयता नराः १०, १०३, १३; साम. १८६२; अथर्व. ३, १९, ७; वा. य. १७, ४६; तै. सं. ४, ६, ४, ४
 प्रेतो मुंचामि नामुतः १०, ८५, २५; अथर्व. १४, १, १८
 प्रेदं प्रह वृत्रत्येष्वाविष ८, ३७, १
 प्रेक्षो अग्ने दीदिहि पुरो ७, १, ३; साम. १३७५; वा. य. १७, ७६; तै. सं. ४, ६, ५, ४
 प्रेहमिर्वाह्ये स्तोमेभिः ३, ५, २
 प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा श्रुतानि ७, ९८, ५; अथर्व. २०, ८७, ५
 प्रेन्द्रामिन्द्र्यां सुवचस्यां १०, ११६, ९
 प्रेरय स्रो अयं न १०, २९, ५; अथर्व. २०, ७६, ५
 प्रेहं वो सतिथिं स्तुपे ८, ८४, १; साम. ५; १२४४

[illegible]

बृहस्पतिर्नः परि पातु १०, ४२, ११; ४३, ११; ४४, ११;
अथर्व. ७, ५१, १; २०, १७, ११; ८९, ११; ९४, ११;
तै. सं. ३, ३, ११, १

बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा १०, १८२, १

बृहस्पते अति यदयो २, २३, १५; वा. य. २६, ३; तै. सं.
१, ८, २२, २

बृहस्पते क्षुपस्व नो ३, ६२, ४; तै. सं. १, ८, २२, २

बृहस्पते तपुपासेव २, ३०, ४

बृहस्पते परि दीया १०, १०३, ४; साम. १८५२; अथर्व.
१९, १३, ८; वा. य. १७, ३६; तै. सं. ४, ६, ४, १

बृहस्पते प्रति मे देवताम् १०, ९८, १

बृहस्पते प्रथमं वाचो १०, ७१, १; ऐ. आ. १, ११, १४

बृहस्पते या परमा परावत् ४, ५०, ३; अथर्व. २०, ८८, ३

बृहस्पते सुबमिन्द्रश्च ७, ९७, १०; ९८, ७; अथर्व.
२०, १७, १२; ८७, ७; तै. ब्रा. २, ५, ६, ३

बृहस्पते सदमिहः १, १०६, ५

बोधयन्मा हरिभ्यो ४, १५, ७

बोधा मे अस्म्य वचसो १, १४७, २; वा. य. १२, ४२;
तै. सं. ४, २, ३, ४; नि. ३, २०

बोधा सु मे नषवन्वाचनेनां ७, २२, ३; साम. ९२९;
अथर्व. २०, ११७, ३

बोधिन्मनसा रघ्ये ५, ७५, ५

बोधिन्मना इदस्तु नो ८, ९३, १८; साम. १४०

ब्रह्म गानधं जनयन्त १०, ६५, ११

ब्रह्म च ते जातवेदो १०, ४, ७

ब्रह्मचारी चरति १०, १०९, ५; अथर्व. ५, १७, ५

ब्रह्म जित्वतमुत्त जित्वतं ८, ३५, १६

ब्रह्मणस्पतिरेता १०, ७२, २

ब्रह्मणस्पते स्वमस्य यन्ता २, २३, १९; २४, १६; वा. य.
३४, ५८; तै. ब्रा. २, ८, ५, १

ब्रह्मणस्पतेरभवधया २, २४, १४; तै. ब्रा. २, ८, ५, २

ब्रह्मणस्पते क्षुपमस्य २, २४, १५; तै. ब्रा. २, ८, ५, २

ब्रह्मणाभिः संविदानो १०, १६२, १; अथर्व. २०, ९६, ११

ब्रह्मना ते ब्रह्मयुजा ३, ३५, ४; अथर्व. २०, ८६, १

ब्रह्मवीर ब्रह्महृति क्षुपाय ७, २९, २

ब्रह्म ब्रजावदा भर ६, १६, ३६; साम. १३९८

ब्रह्मा कुजोऽति यरुनो १, १०५, १५

ब्रह्मा न इन्द्रोऽयं वाहि ७, २८, १

ब्रह्मानं ब्रह्मवाहसं ६, ४५, ७

ब्रह्मणस्त्वा वयं युवा ८, १७, ३; साम. ६६८; अथर्व.
२०, ३, ३; ३८, ३; ४७, ९

क्र० ११७

ब्रह्माणि मे मतयः १, १६५, ४; वा. य. ३३, ७८

ब्रह्माणि हि चक्रुषे वर्षनानि ६, २३, ६

ब्रह्मा त इन्द्र गिर्वर्णः ८, ९०, ३

ब्रह्मा देवानां पदवीः ९, ९६, ६; साम. ९४४; तै. सं.
३, ४, १२, १; तै. आ. १०, १०, १; नि. १४, १३

ब्रह्मगादिन्द्र राधसः १, १५, ५; साम. २२९

ब्रह्मणासः पितरः ६, ७५, १०; वा. य. २९, ४७;
तै. सं. ४, ६, ६, ३

ब्रह्मणासः सोमिनो वच ७, १०३, ८

ब्रह्मणासो अतिरात्रे ७, १०३, ७

ब्रह्मणोऽस्य मुखमासीत् १०, ९०, १२; अथर्व. १९, ६, ६;
वा. य. ३१, ११; तै. आ. ३, १२, ५

भग एव भगवो अस्तु देवाः ७, ४१, ५; अथर्व. ३, १६, ५;
वा. य. ३४, ३८; तै. ब्रा. २, ५, ५, १; ८, ९, ८

भगं धियं वाजयन्तः २, ३८, १०; तै. ब्रा. २, ८, ६, ३

भग प्रणेतर्भग सत्यराधः ७, ४१, ३; अथर्व. ३, १६, ३;
वा. य. ३४, ३६; तै. ब्रा. २, ५, ५, २; ८, ९, ८

भगभक्त्यस्ते वयं १, २४, ५

भगस्य स्वसा वरुणस्य १, १२३, ५

भजन्त विश्वे देवत्वं १, ६८, ४

भद्रं वै वरं वृणते १०, १६४, २

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम १, ८९, ८; साम. १८७४; वा. य.
२५, २१; तै. आ. १, १, १

भद्रं ते अग्ने सहस्रिन् ४, ११, १; तै. सं. ४, ३, १३, १

भद्रं नो अपि वातय मनः १०, २०, १

भद्रं नो अपि वातय मनो १०, २५, १; साम. ४२२

भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रन् ५, ३०, १२

भद्रमिन्द्रा ७, ९६, ३

भद्रंभद्रं न आ भर ८, ९३, २८; साम. १७३

भद्रं मनः कृणुष्व सुप्रतप्ये ८, १९, २०; साम. १५६०;
वा. य. १५, ३९-४०

भद्रा अग्नेर्वज्रपथस्य १०, ६९, १

भद्रा अथा हरितः सूर्यस्य १, ११५, ३; तै. ब्रा. २, ८, ७, १

भद्रा ते अग्ने स्वनीक ४, ६, ६; तै. सं. ४, ३, १३, १

भद्रा ते हस्ता सुकृणोत ४, २१, ९

भद्रा दत्ता उर्विषा ६, ६४, २

भद्रा वखा समन्या ९, ९७, २; साम. १४००

भद्रो नो अग्निगदुनो ८, १९, १९; साम. १११; १५५९;
वा. य. १५, ३८-३९

भद्रो भद्रया सचमान १०, ३, ३; साम. १५४८

भरदि विरवो ४, २६, ५

भरद्वाजाय सप्रथः ६, १६, ३३
भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता ६, ४८, १३
भरासेधमं कृणवा १, २४, ४; साम. १०६५
भराय सु भरत सागं १०, १००, २
भरेषु हव्यो नमस्तोष २, २३, १३
भरेष्विन्द्रं सुहवं १०, ६३, ९; तै. सं. २, १, ११, १; तै. ब्रा. २, ७, १३, ३

भर्गो ह नामोत यस्य १०, ६१, १४
भवा धुम्नी चाध्वश्चोत १०, ६९, ५
भवा नो अग्नेऽवितोत १०, ७, ७
भवा नो अग्ने सुमना उपेतो ३, १८, १
भवा मित्रो न दोष्यो १, १५६, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, ८
भवा वरुथं गृणते १, ५८, ९
भवा वरुथं सववन्मघोनां ७, ३२, ७
भारतीछे सरस्वति १, १८८, ८
भारती पवमानस्य ९, ५, ८
भास्वती नेत्री सन्तुतानां दिव १, ९२, ७
भास्वती नेत्री सन्तुतानामचेति १, ११३, ४
भिनत्पुरो नवति इन्द्र १, १३०, ७
भिनद्भिर् नवसा ४, १७, ३
भिनद्बलमद्भिरोभिः २, १५, ८; तै. सं. २, ३, १४, ५
भिंधि विश्वा अपद्विषः ८, ४५, ४०; साम. १३४; १०७०;
अथर्व. २०, ४३, १

भीताय नाधमानाय ५, ७८, ६
भीमो विवेपायुवेभिरेपां ७, २१, ४
भुज्युमंहसः पिपृथो १०, ६५, १२
भुरन्तु नो यशसः १०, ७६, ६
भुवत्प्रितस्य मज्यो ९, ३४, ४
भुवनस्य पितरं गीमिराभिः ६, ४९, १०
भुवश्चक्षुर्मह क्रतस्य १०, ८, ५
भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा १०, ५०, ४; तै. सं. ३, ४, ११, ४
भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा ६, २२, ९; अथर्व. २०, ३६, २
भुवो यज्ञस्य रजसश्च १०, ८, ६; वा. य. १३, १५;
१५, २३; तै. सं. ४, ४, ४, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, १
भुवोऽविता वामदेवस्य ४, १६, १८
भूम्या अन्तं पथं के चरन्ति १०, ११४, १०
भूय इष्टावृधे वीर्या ६, ३०, १
भूयसा वस्तनचरत् ४, २४, ९
भूयान ते सुमतां ८, ३, २; साम. १४२२
भूयामो पु त्वावतः ४, ३२, ३
भूरिकर्मणे वृषभाय १, १०३, ६

भूरि चकथं युज्येभिः १, १३५, ७; नि. ६, ७
भूरि चक्र मरुतः पिण्याणि ७, ५६, २३
भूरि त इन्द्र वीर्यं १, ५७, ५; अथर्व. २०, १५, ५
भूरि दग्धेभिर्वचनेभिः १०, ११३, ९
भूरिदा भूरि देहि ४, ३२, २०
भूरिदा क्षसि श्रुतः पुरुवा ४, ३२, २१
भूरि नाम वन्दमानो दधाति ५, ३, १०
भूरि द्वे अचरंती चरंतं १, १८५, २; तै. ब्रा. २, ८, ४
भूरिभिः समह क्रपिभिः ८, ७०, १४
भूरि हि ते सवना मानुषे ७, २२, ६; साम. १८०
भूरीणि भद्रा नयेषु १, १६६, १०
भूरीणि हि त्वे दधिरे ३, १२, ४
भूरीदिन्द्र उद्दिनश्चत १०, ८, ९
भूरिदिन्द्रस्य वीर्यं ८, ५५, १
भूजंज उत्तानपदः १०, ७२, ४
भूपन्न योऽधि यधूपु १, १४०, ६
भूमिश्चिद्रासि वतुजिः ४, ३२, २
भोजं त्वामिन्द्र २, १७, ८
भोजमग्नाः सुधुवाहः १०, १०७, ११
भोजा जिग्युः सुराभिः १०, १०७, ९
भोजायाम् समृजन्ति १०, १०७, १०; नि. ७, ३

भूंसीमहि त्वा वयं १०, २६, ४; नि. ६, २९
मंहिष्टं वो मघोनां ५, ३९, ४
मंहिष्टा वाजसावमेपा ८, ५, ५
मक्षु कनायाः सख्यं नवववा १०, ६१, १०
मक्षु कनायाः सख्यं नवीयो १०, ६१, ११
मक्षु ता त इन्द्र दानामस १०, २२, ११
मक्षु देववतो रयः ८, ३१, १५; तै. सं. १, ८, २२, ३
मक्षु न येपु दोहसे चिद्रया ६, ६६, ५
मक्षु न वह्निः प्रजाया १०, ६१, ९
मक्षु हि ष्मा गच्छय ईवतोष्ट ४, ४३, ३
मखस्य ते तविपस्य प्रजृति ३, ३४, २; अथर्व. २०, ११, १
मघोन आ पवस्व नो २, ८, ७; साम. ११८४
मघोनः स्म वृत्रहृत्वेपु चोदय ७, ३२, १५; साम. १६८
मवयः सोमपासुरं ३, ४१, ५; अथर्व. २०, २३, ५
मती जुष्टो धिया हितः ९, ४४, २
मत्सि नो वस इष्टये १, १७६, १
मत्सि वायुमिष्टये ९, ९७, ४२; साम. १२५४
मत्सि सोम वरुणं ९, ९०, ५
मत्स्यपायि ते महः १, १७५, १; साम. १४३२
मात्सा सुशिप्र मंदिभिः १, ९, ३; अथर्व. २०, ७१, ९

मा सुशिप्र हरिवस्तदीम ८, ९९, २; साम. ८१४
 यदीं विन्तुतो १, ७१, ४
 यदीं विष्टो मा १, १४८, १
 युक्तेति सादने ९, १२, ३; साम. ११९८
 यितं मदं ८, १, २१
 ये हि नो ददि: १, ८१, ७; अथर्व. २०, ५६, ४;
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ७
 नक्तुनोपसो १, ९०, ७; वा. य. १३, २८; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. आ. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, १२
 नो छावापृथिवी ६, ७०, ५
 दृष्टं घोरमयासं ९, ८९, ४
 मतीरोपधीर्घाव आप: ४, ५७, ३; अथर्व. २०, १४३, ८
 मन्तं तनूनपाद् १, १३, २; साम. १३४८
 मन्मे परायणं १०, २४, ६
 मुनासो वनस्पति: १, ९० ८; वा. य. १३, २९; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. आ. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, १३
 वाता क्रतायते १, ९०, ६, वा. य. १३, २७; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. आ. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, ११
 योर्धारामनु क्षर ९, १७, ८
 या यत्कर्त्तव्यमभवत् १०, ६१, ६
 ये होता दुरोगे वर्द्धिपोरा ६, १२, १
 यत्तु न धृष्टुवा ५, ७३, ८
 यव: पितृत्वं मधुरेमिरास ४, ४५, ३
 यव: सुदं पवस्व ९, ९७, ४४
 यव: सोमस्याश्विना १, ११७, १
 यवो वो नाम माहृतं ७, ५७, १
 नीपिण: प्र भरध्वं १०, १११, १
 नीपिभि: पवते पुन्य: ९, ८३, २०; साम. ८२२
 नुष्वत्वा नि धीमहि ५, २१, १; तै. ब्रा. ३, ११, ६, ३
 नुष्वदसो अङ्गीरस्वदक्षिण: १, ३१, १७
 नुष्वदिन्द्र सवने लुषाण: ३, ३२, ५
 नो अह्ना अन आसीत् १०, ८५, १०; अथर्व. १४, १, १०
 नोजवता वृषणा मरुधुं ८, २२, १६
 नोजवा अयमान ८, १००, ८
 नो न वेपु हवनेषु १०, ६१, ३; वा. य. ७, १७
 नो न योऽप्वन: १, ७१, ९
 नो न्वा हुवानहे १०, ५७, ३; वा. य. ३, ५३; तै. सं.
 १, ८, ५, २

मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशसं ७, ३२, १३; अथर्व. २०, ५९, ४
 मंथता नर: कविमह्यन्तं ३, २९, ५
 मन्दन्तु त्वा मघवत्तिन्द्रेन्दव: ८, ४, ४; साम. १७२२
 मन्दन्तु त्वा मन्दिनो १, १३४, २
 मन्दमान क्रतादधि १०, ७३, ५
 मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धस: २, ३७, १
 मन्दस्वा सु स्वर्णर ८, ६, ३९
 मन्दामहे दशतयस्य १, १२२, १३
 मन्दिष्ठ यदुशने काव्ये १, ५१, ११
 मन्द्रं होतारं शुचिमद्वया ३, २, १५
 मन्द्रं होतारमुशिजो नमोभि: १०, ४६, ४
 मन्द्रं होतारमुशिजो यविष्ठं ७, १०, ५
 मन्द्रं होतारमृत्विजं ८, ४४, ६; साम. १५४३
 मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणि: १, १४२, ८
 मन्द्रया सोम धारया ९, ६, १; साम. ५०६
 मन्द्रस्य कवेर्विष्यस्य ६, ३९, १
 मन्द्रस्य रूपं विविदु: ९, ६८, ६
 मन्द्रा कृणुध्वं धिय १०, १०१, २
 मन्द्रो होता गृहपति: १, ३६, ५
 मन्त्रुन्दिरो मन्त्रुवास १०, ८३, २; अथर्व. ४, ३२, २;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ११
 मन्ये त्वा यक्षिं यक्षियानां ८, ९६, ४
 ममघन ते मघवन् ४, १८, ९
 ममघन त्वा युवति: ४, १८, ८
 ममत्तु त्वा दिव्य: सोम: १०, ११६, ३
 ममत्तु न: परिजमा १, १२२, ३; तै. सं. २, १, ११, १
 मम त्वा सूर उदिते ८, १, २९
 मम देवा विहये सन्तु १०, १२८, २; अथर्व. ५, ३, ३;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य ४, ४२, १
 मम पुत्रा: दामुह्यो १०, १५९, ३
 मम महेन्द्र याह्यच्छ २, १८, ७
 मनासो वचो विहवेषु १०, १२८, १; अथर्व. ५, ३, १;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 मया सो अन्नमत्ति १०, १२५, ४; अथर्व. ४, ३०, ४
 मयि देवा इविणन् १०, १२८, ३; अथर्व. ५, ३, ५;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 मयो द्यौ मेधिर: पूदक्ष: ३, १, ३
 मयोभूर्वागो अग्नि दातु १०, १३६, १; तै. सं. ७, ४, १७, १;
 ति. १, १७
 मरुत: पितृव क्रतुना १, १५, २

भरद्वाजाय सप्रथः ६, १६, ३३
 भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता ६, ४८, १३
 भरासेधमं कृणवा १, २४, ४; साम. १०६५
 भराय सु भरत भागं १०, १००, २
 भरेषु हव्यो नमस्तोप २, २३, १३
 भरेष्विन्द्रं सुहवं १०, ६३, ९; तै. सं. २, १, ११, १; तै. ब्रा. २, ७, १३, ३
 भर्गो ह नामोत यस्य १०, ६१, १४
 भवा धुम्नी वाध्यश्चोत १०, ६९, ५
 भवा नो अग्नेऽवितोत १०, ७, ७
 भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ ३, १८, १
 भवा मित्रो न शोव्यो १, १५६, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, ८
 भवा वरुथं गुणते १, ५८, ९
 भवा वरुथं मघवन्मघोनां ७, ३२, ७
 भारतीळे सरस्वति १, १८८, ८
 भारती पवमानस्य ९, ५, ८
 भास्वती नेत्री सुनृतानां दिव १, ९२, ७
 भास्वती नेत्री सुनृतानामचेति १, ११३, ४
 भिनत्पुरो नवति इन्द्र १, १३०, ७
 भिनद्विरिं शवसा ४, १७, ३
 भिनद्वलमद्भिरोभिः २, १५, ८; तै. सं. २, ३, १४, ५
 भिंधि विश्वा अपद्विपः ८, ४५, ४०; साम. १३४; १०७०, अथर्व. २०, ४३, १
 भीताय नाधमानाय ५, ७८, ६
 भीमो विवेपायुधेभिरेपां ७, २१, ४
 भुज्युमंहसः पिपृथो १०, ६५, १२
 भुरन्तु नो यशसः १०, ७६, ६
 भुवत्त्रितस्य मज्यो ९, ३४, ४
 भुवनस्य पितरं गीर्भिराभिः ६, ४९, १०
 भुवश्चक्षुर्मह क्रतस्य १०, ८, ५
 भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा १०, ५०, ४; तै. सं. ३, ४, ११, ४
 भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा ६, २२, ९; अथर्व. २०, ३६, २
 भुवो यज्ञस्य रजसश्च १०, ८, ६; वा. य. १३, १५; १५, २३; तै. सं. ४, ४, ४, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, १
 भुवोऽविता वामदेवस्य ४, १६, १८
 भूम्या अन्तं पर्यंके चरन्ति १०, ११४, १०
 भूय इद्वावृधे वीर्यां ६, ३०, १
 भूयसा वस्नमचरत् ४, २४, ९
 भूयाम ते सुमर्ता ८, ३, २; साम. १४२२
 भूयामो पु त्वावतः ४, ३२, ६
 भूरिकर्मणे वृषमाय १, १०३, ६

भूरि चकर्थं युज्येभिः १, १६५, ७; नि. ६, ७
 भूरि चक्र मरुतः पित्र्याणि ७, ५६, २३
 भूरि त इन्द्र वीर्यं १, ५७, ५; अथर्व. २०, १५, ५
 भूरि दक्षेभिर्वचनेभिः १०, ११३, ९
 भूरिदा भूरि देहि ४, ३२, २०
 भूरिदा द्यसि श्रुतः पुरुषा ४, ३२, २१
 भूरि नाम वन्दमानो दधाति ५, ३, १०
 भूरि द्वे अचरंती चरंतं १, १८५, २; तै. ब्रा. २, ८, ४, ८
 भूरिभिः समह क्रपिभिः ८, ७०, १४
 भूरि हि ते सवना मानुषेपु ७, २२, ६; साम. १८००
 भूरीणि भद्रा नयेंपु १, १६६, १०
 भूरीणि हि त्वे दधिरे ३, १९, ४
 भूरीदिन्द्र उदिनक्षत १०, ८, ९
 भूरिदिन्द्रस्य वीर्यं ८, ५५, १
 भूर्जं उत्तानपदः १०, ७२, ४
 भूपन्न योऽधि वधूषु १, १४०, ६
 भूमिश्चिद्वासि त्तुजिः ४, ३२, २
 भोजं त्वामिन्द्र २, १७, ८
 भोजमश्वाः सुषुवाहः १०, १०७, ११
 भोजा जिग्युः सुरभि १०, १०७, ९
 भोजायाम् सप्तजन्ति १०, १०७, १०; नि. ७, ३
 मंसीमहि त्वा वयं १०, २६, ४; नि. ६, २९
 मंहिष्ठं वो मघोनां ५, ३९, ४
 मंहिष्ठा वाजसातमेपा ८, ५, ५
 मक्षू कनायाः सख्यं नवग्वा १०, ६१, १०
 मक्षू कनायाः सख्यं नवीयो १०, ६१, ११
 मक्षू ता त इन्द्र दानामस १०, २२, ११
 मक्षू देववतो रथः ८, ३१, १५; तै. सं. १, ८, २२, ३
 मक्षू न येषु दोहसे चिदया ६, ६६, ५
 मक्षू न वह्निः प्रजाया १०, ६१, ९
 मक्षू हि पमा गच्छय ईवतोष्ट ४, ४३, ३
 मखस्य ते तविपस्य प्रजृति ३, ३४, २; अथर्व. २०, ११, २
 मघोन आ पवस्व नो ९, ८, ७; साम. ११८४
 मघोनः स्म वृत्रहत्येषु चोदय ७, ३२, १५; साम. १६८३
 मतयः सोमपासुरं ३, ४१, ५; अथर्व. २०, २३, ५
 मती जुष्टो धिया हितः ९, ४४, २
 मसि नो वस्य इष्टये १, १७६, १
 मसि वायुमिष्टये ९, ९७, ४२; साम. १२५४
 मसि सोम वरुणं ९, ९०, ५
 मत्स्यपायि ते महः १, १७५, १; साम. १४३२
 मत्सा सुमिप्र मंदिभिः १, ९, ३; अथर्व. २०, ७१, ९

मत्वा सुशिप्र हरिवस्तदीम ८, ९९, २; साम. ८१४
 मयीयदीं विन्नुतो १, ७१, ४
 मयीयदीं विष्टो मा १, १४८, १
 मदच्युत्सेति सादने ९, १२, ३; साम. ११९८
 मदेनेपितं मदं ८, १, २१
 मदेमदे हि नो इदि: १, ८१, ७; अथर्व. २०, ५६, ४;
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ७
 मधु नक्तुनोपसो १, ९०, ७; वा. य. १३, २८; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. ब्रा. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, १२
 मधु नो छावापृथिवी ६, ७०, ५
 मधुपृष्ठं घोरमवासं ९, ८९, ४
 मधुमतीरोपधीर्घाव आप: ४, ५७, ३; अथर्व. २०, १४३, ८
 मधुमन्तं तनूनपाद् १, १३, २; साम. १३४८
 मधुमन्मे परायणं १०, २४, ६
 मधुमाज्ञो वनस्पति: १, ९० ८; वा. य. १३, २९; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. ब्रा. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, १३
 मधु वाता ऋतायते १, ९०, ६; वा. य. १३, २७; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. ब्रा. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, ११
 मधोर्धारांमनु क्षर ९, १७, ८
 मध्या यत्कत्वंमभवत् १०, ६१, ६
 मध्ये होता दुरोगे वहिषोरा ६, १२, १
 मध्व ऊ पु मधुयुवा ५, ७३, ८
 मध्व: पिबते मधुपेभिरास ४, ४५, ३
 मध्व: सूदं पवस्व ९, ९७, ४४
 मध्व: सोमत्वाभिवमा १, ११७, १
 मध्वो वो नाम माह्वं ७, ५७, १
 मनीषिण: प्र भरध्वं १०, १११, १
 मनीषिभि: पवते पूर्व: ९, ८३, २०; साम. ८२२
 मनुष्यत्वा नि धीमहि ५, २१, १; तै. ब्रा. ३, ११, ६, ३
 मनुष्यदमे अग्नीरस्वदक्षिण: १, ३१, १७
 मनुष्यदिन्द्र सवने ह्युपान: ३, ३२, ५
 मनो अस्मा अन आसीत् १०, ८५, १०; अथर्व. १४, १, १०
 मनोजवसा ह्युपाना मधुपुं ८, २२, १६
 मनोजवा अयमान ८, १००, ८
 मनो न वेत्तु ह्यवेत्तु १०, ६१, ३; वा. य. ७, १७
 मनो न योऽप्यन: १, ७१, ९
 मनो न्वा ह्यवानहे १०, ५५, ३; वा. य. ३, ५३; तै. सं.
 १, ८, ५, २

मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशसं ७, ३२, १३; अथर्व. २०, ५९, ४
 मंथता नर: कविमह्यन्तं ३, २९, ५
 मन्दन्तु त्वा मधवसिन्द्रेन्दव: ८, ४, ४; साम. १७२२
 मन्दन्तु त्वा मन्दिनो १, १३४, २
 मन्दमान ऋतादधि १०, ७३, ५
 मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धस: २, ३७, १
 मन्दस्वा सु स्वर्णर ८, ६, ३९
 मन्दामहे दशतयस्व १, १२२, १३
 मन्दिष्ठ यदुशने काव्ये १, ५१, ११
 मन्द्रं होतारं शुचिमद्वया ३, २, १५
 मन्द्रं होतारमुशितो नमोभि: १०, ४६, ४
 मन्द्रं होतारमुशितो यविष्ठं ७, १०, ५
 मन्द्रं होतारमृत्विजं ८, ४४, ६; साम. १५४३
 मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणि: १, १४२, ८
 मन्द्रया सोम धारया ९, ६, १; साम. ५०६
 मन्द्रस्य कवेर्दिष्यस्व ६, ३९, १
 मन्द्रस्य रूपं विविदु: ९, ६८, ६
 मन्द्रा कृणुष्वं धिय १०, १०१, २
 मन्द्रो होता गृहपति: १, ३६, ५
 मन्युरिन्द्रो मन्धुरेवास १०, ८३, २; अथर्व. ४, ३२, २;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ११
 मन्ये त्वा यक्षिपं यक्षिपानां ८, ९३, ४
 मनघ्न ते मधवन् ४, १८, ९
 मनघ्न त्वा युवति: ४, १८, ८
 मनसु त्वा दिव्य: सोम: १०, ११३, ३
 मनसु न: परिज्मा १, १२२, ३; तै. सं. २, १, ११, १
 मन त्वा नूर उदिते ८, १, २९
 मन देवा विह्वये सन्तु १०, १२८, २; अथर्व. ५, ३, ३;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 नम द्विता राष्ट्रं क्षप्रियस्व ४, ४२, १
 नम पुत्रा: दायुःपुत्रो १०, १५६, ३
 नम महेन्द्र वासश्च २, १८, ७
 ननामे वचो विह्वेषु १०, १२८, १; अथर्व. ५, ३, १;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 नया नो अयमति १०, १२५, ४; अथर्व. ४, ३०, ४
 नयि देवा द्रविणन् १०, १२८, ३; अथर्व. ५, ३, ५;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 नयो दधे नेदित: दत्तदा: ३, १, ३
 नयोर्नृवागो हनि वतु १०, १३३, १; तै. सं. ७, ४, १७, १;
 वि. १, १५
 नयत: सिध्व ऋतुना १, १५, २

मरुतो मारुतस्य न ८, २०, २३
 मरुतो यद्द वो दिवः ८, ७, ११; तै. सं. १, ५, ११, ४
 मरुतो यद्द वो बलं १, ३७, १२
 मरुतो यस्य हि क्षये १, ८६, १; अथर्व. २०, १, २; वा. य.
 ८, ३१; तै. सं. ४, २, ११, १
 मरुतो वीक्षुपाणिभिः १, ३८, ११
 मरुत्वतो अप्रतीतस्य ५, ४२, ६
 मरुत्वन्तं वृषभं ३, ४७, ५; ६, १९, ११; वा. य. ७, ३६;
 तै. सं. १, ४, १७, १; तै. ब्रा. २, ८, ३, ४
 मरुत्वन्तं हवामह १, २३, ७
 मरुत्वन्तमृजीपिणं ८, ७६, ५
 मरुर्वो इन्द्रमीदृवः ८, ७६, ७
 मरुर्वो इन्द्र वृषभो ३, ४७, १; वा. य. ७, ३८; तै. सं.
 १, ४, १९, १; नि. ४, ९
 मरुमु वो दधीमहि ५, ५२, ४
 मरुतोयस्य घृजनस्य १, १०१, ११
 मरुतोयस्य नृतयो रुक्मवक्ष ८, २०, २२
 मरुतां अमर्यस्य ते ८, ११, ५
 मरुतां ते वर्मणा ६, ७५, १८; साम. १८७०; अथर्व.
 ७, ११८, १; वा. य. १७, ४९; तै. सं. ४, ६, ४.५
 मरुजानास धायवो ९, ६४, १७
 मरुतां न शुभ्रस्तन्यं ९, ९६, २०
 मरु उग्राय तयसे सुवृ क्तं ८, ९६, १०
 मरुः स राय मयसे १, १४९, १
 मरुः सु वो अरानिषे स्तवान ८, ४६, १७
 मरुतामो मो महिषः ९, ९७, ४१; साम. ५४२; १२५५;
 नि. १४, १७
 मरुत्तुष्टुर्धं स्वधिरं १०, ५१, १; नि. ६, ३५
 मरुत्तुष्टुः कवयः ३, ५४, १७
 मरुत्तुष्टुम सुखं पुरुष्टुष्टु १०, ५५, २
 मरुत्तुष्टु मरुतानामृजीमहे १०, ३६, ११
 मरुत्तुष्टुर्धं वनः कृत्वाः ४, ३९, २
 मरुत्तुष्टुर्धं वनः कृत्वाः १, १६९, १
 मरुत्तुष्टुर्धं वनः ४, १२, ५
 मरुतो कृत्वा वनः कृत्वा ३, ३६, ४; नि. ६, २३
 मरुतो अग्नि मरुता ३, ४३, २
 मरुतो अग्नि मरुता ९, ६६, १६
 मरुतो अग्नि मरुता ७, ११, १
 मरुतो अग्नि मरुता ३, ५२, ५; तै. सं. २, ८, ७, ६
 मरुतो अग्नि मरुता १, ८, ५; साम. १२६; अथर्व. २०, ७१, १

मरुतो इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा ६, १९, १; वा. य. ७, ३६;
 तै. सं. १, ४, २१, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, ४; नि. ६, १६-१
 मरुतो इन्द्रो य ओजसा ८, ६, १; साम. १३०७; अथर्व.
 २०, १३८, १; वा. य. ७, ४०; तै. सं. १, ४, २०,
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, ४
 मरुतो उग्रो वावृषे वीर्याय ३, ३६, ५
 मरुतो उतासि यस्य ते ७, ३१, ७
 मरुतो ऋषिदेवजा ३, ५३, ९
 महान्तं कोशमुदवा ५, ८३, ८; अथर्व. ४, १५, १६
 महान्तं त्वा महीरुतु ९, २, ४; साम. १०४०
 महान्तं महिना वयं ८, १२, २३
 महान्ता मित्रावरुणा ८, २५, ४
 महान्तो मह्ना विश्वो १, १६६, ११
 महान्तस्यस्ये ध्रुव आनिष ३, ६, ४
 महिकेरव ऊतये १, ४५, ४
 महि क्षेत्रं पुरुष्टुष्टुं विविद्वान् ३, ३१, १५; तै. ब्रा. २, ७, १३, ३
 महि ज्योतिर्विहितं वक्षणा ३, ३०, १४
 महि ज्योतिर्विभ्रतं त्वा १०, ३७, ८
 महि त्रीणामवोऽस्तु १०, १८५, १; साम. १९२;
 वा. य. ३, ३१
 महि त्वाष्टुर्जयन्तीरजुयं ३, ७, ४
 महि यावापृथिवी भूतं १०, ९३, १
 महि पसरः सुकृतं सौम्यं ९, ७४, ३
 महि महे तवसे दीध्ये नृन् ५, ३३, १
 महि महे दिवे अर्चा ३, ५४, २
 महिष्ट पृषा पितरः १०, ५६, ४
 महि राधो विश्वजन्यं ६, ४७, २५
 महि वो महतामवो वरुण मित्र दाशुपे ८, ४७, १
 महि वो महतामवो वरुण मित्रायमन् ८, ६७, ४
 महिषामो सायिनश्चिप १, ६४, ७
 मही अत्र महिना १, १५१, ५
 मही यावापृथिवी इह जयेष्ट ४, ५६, १
 मही घाः पृथिवी चतः १, २२, १३; वा. य. ८, ३२; १३, ३३;
 तै. सं. ३, ३, १०, २; ५, ११, ३; ४, २, ९, ३
 मही मित्रस्य साधयः ४, ५६, ७; साम. १५९८
 महीमे अस्य नृपनाम ९, ९७, ५२; साम. ११०६
 मही यदि धिपणा शिष्टये ३, ३१, १३
 महीरस्य प्रगीतयः (नानास्य) ६, ४५, ३
 महीरस्य प्रगीतयः (नानास्य वसुभिः) ८, १२, ११
 मही वसुभिः प्रगीतयः १, ११७, १९

ही समैरञ्जम्वा ३, ५५, २०
 हे चन त्वामदिवः ८, १, ५; साम. २९१
 हे नो अय बोधयोषो ५, ७९, १; साम. ४२१; १७४०
 हे नो अय सुविताय बोधि ७, ७५, २
 हे यत्पित्र ई रसं १, ७१, ५
 हे शुल्काय वरुणस्य ७, ८२, ६
 हो भग्नेः समिधानस्य १०, ३६, १२; वा. य. ३३, १७
 हो भर्गः सरस्वती १, ३, १२; वा. य. २०, ८६; नि. ११, २७
 हो देवान्यजसि यक्ष्यातु ६, ४८, ४
 महो द्रुहो भप विश्वायु ६, २०, ५
 महो नो भग्ने सुवितस्य ७, १, २४
 महो नो राय आ भर ९, ६१, २६; साम. १२१४
 महो महानि पनयन्त्यस्य ३, ३४, ६; अथर्व. २०, ११, ६
 महो यस्पतिः शवसो १०, २२, ३
 महो रुजामि बन्धुता ४, ४, ११; तै. सं. १, २, १४, ४
 महो विश्वां अभि पतो ८, २३, २६
 मह्यं यजन्तु मम १०, १२८, ४; अथर्व. ५, ३, ४; तै. सं. ४, ७, १४, २
 मह्यं त्वष्टा वज्रमतक्षव १०, ४८, ३
 मह्या ते सख्यं ३, ३१, १४
 मा कस्यै धातमन्यमिन्निगे १, १२०, ८
 मा कस्य नो भरुषो ७, ९४, ८
 मा कस्य यक्षं सदमिव ४, ३, १३
 मा कस्यास्तुतम्ब ५, ७०, ४
 मा काकम्बीरमुदहरो ६, ४८, १७
 माकिरेना पथा गाव ८, ५, ३९
 माकिर्न एना सरया १०, २३, ७
 माकिर्नैदान्माकी ६, ५४, ७
 माकुश्यागिन्द्र शूर वस्वीः १०, २२, १२
 मा चिदन्यद्दि शंसत ८, १, १; साम. २४२; १३६०; अथर्व. २०, ८५, १; नि. ७, २
 मा ष्टेष्ट रश्मीरिति १, १०९, ३; तै. मा. ३, ६, ९, १
 मा जस्वने वृषभ ६, ४४, ११
 मां चत्वार आदायः ८, ७४, १४
 मातली कर्चयमो १०, १४, ३; अथर्व. १८, १, ४७; तै. सं. २, ६, १२, ५
 माता च यत्र दुहिता ३, ५५, १२
 माता देवानामदिनेः १, ११३, १९
 माता वितरन्तु आ भव १, १६४, ८; अथर्व. ९, ६, ८
 माता रुद्राणां दुहिता ८, १०१, १५; तै. मा. ६, १२, १

मातुर्दिधिपुम् ६, ५५, ५; नि. ३, १६
 मातुष्पदे परमे ५, ४३, १४
 मा ते अमाजुरो यथा ८, २१, १५
 मा ते अस्यां सहसावन्परि ७, १९, ७; अथर्व. २०, ३७, ७;
 तै. सं. १, ६, १२, ५
 मा ते गोदत्र निरराम राधसः ८, २१, १६
 मा ते राधांसि मा त ऊतयो १, ८४, २०; साम. १७२४;
 नि. १४, ३७
 मातेव यज्जरसे पप्रयानः ५, १५, ४
 मा ते हरि वृषणा वीतष्टा ३, ३५, ५
 मात्र पूषन्नामृण इरस्यः ७, ४०, ६
 मात्रे नु ते सुमिते १०, २९, ६; अथर्व. २०, ७६, ६
 मा त्वामिध्वनयीदूमगंधिः १, १६२, १५; वा. य. २५, ३७;
 तै. सं. ४, ६, ९, २
 मा त्वा तपप्रिय आत्मापि १, १६२, २०; वा. य. २५, ४३;
 तै. सं. ४, ६, ९, ३
 मा त्वा मूरा अविष्यवो ८, ४५, २३; साम. ७३२; अथर्व. २०, २२, २
 मा त्वा रुद्र सुकुषामा नमो २, ३३, ४
 मा त्वा श्येन उद्वधीन् २, ४२, २
 मा त्वा सोमस्य गल्दया ८, १, २०; साम. ३०७;
 नि. ६, २४
 मादयस्व सुते सचा १, ८१, ८; अथर्व. २०, ५६, ५
 मादयस्व हरिभिः १, १०१, १०; नि. ६, १७
 माध्यन्दिनस्य सवनस्य धानाः ३, ५२, ५
 माध्यन्दिने सवने जातयेदः ३, २८, ४
 मा न इन्द्र परा वृणक् ८, ९७, ७; साम. २६०
 मा न इन्द्र पीयलवे ८, २, १५; साम. १८०६
 मा न इन्द्राम्यादिराः ८, २२, ३१; साम. १२८
 मा न एकलिषागति ८, ४५, ३४
 मा नः शंसो भरुषो १, १८, ३; वा. य. ३, ३०
 मा नः समस्त दूयः ८, ७५, ९; तै. सं. २, ६, ११, ६;
 नि. ५, २३
 मा नः सेतुः सिपेदयं ८, ६७, ८
 मा नः सोमपरिवाधो १, ४३, ८
 मा नः सोम सं वीविजो ८, ७२, ८; तै. सं. ३, २, ५, २
 मा नः स्तेनेन्दो ये अभि २, २३, १६
 मा नस्तोये तनये १, ११४, ८; वा. य. १३, १६; तै. सं. ३, ४, ११, २; ४, ५, १०, ३
 मा निन्दत य इमां ४, ५, २
 मा नो रुद्रो दुष्टंये ७, १, २२

मा नो अग्नेऽमतये ३, १६, ५
 मा नो अग्नेऽवसृजो १, १८९, ५
 मा नो अग्नेऽवीरते परादा ७, १, १९
 मा नो अग्ने सख्या १, ७१, १०
 मा नो अज्ञाता वृजना ७, ३२, २७; साम. १४५७; अथर्व. २०, ७९, २; तांढ्य ब्रा. ४, ७, ५, ६
 मा नो अरातिरीशत २, ७, २
 मा नो अस्मिन्मघवन् १, ५४, १
 मा नो अस्मिन्महाधने ८, ७५, १२; साम. १६५०; तै.सं. २, ६, ११, ३
 मा नो गव्येभिरश्वैः ८, ७३, १५
 मा नो गुह्या रिप आयोरहन्द २, ३२, २
 मा नो देवानां विशः ८, ७५, ८; तै. सं. २, ६, ११, २
 मा नो निदे च वक्तवे ७, ३१, ५; अथर्व. २०, १८, ५
 मा नो मर्ता अभि हुहन् १, ५, १०; अथर्व. २०, ६९, ८
 मा नो मर्ताय रिपवे ८, ६०, ८
 मा नो मर्धारा भरा ४, २०, १०; तै. सं. १, ७, १३, ३
 मा नो महान्तमुत १, ११४, ७; वा. य. १६, १५; तै.सं. ४, ५, १०, २
 मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुः १, १६२, १; वा. य. २५, २४; तै. सं. ४, ६, ८, १; नि. ९, ३
 मा नो मृचा रिपूणां ८, ६७, ९
 मा नो रक्ष आ वेशीदाघृणीव ८, ६०, २०
 मा नो रक्षो अभि नह्यातु ७, १०४, २३; अथर्व. ८, ४, २३
 मा नो वधाय हरनवे १, २५, २
 मा नो वधीरिन्द्र मा १, १०४, ८
 मा नो वधी रुद्र मा ७, ४६, ४
 मा नो वधैर्वरुण २, २८, ७
 मा नो वृक्षाय वृक्षे समस्य ६, ५१, ६
 मा नो हिमीमनिता १०, १२१, ९; वा. य. १२, १०२; तै. सं. ४, २, ७, १
 मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिपेधात् ७, ३२, १७; नि. १०, ४५
 मा नो हृणीनामविधिर्वसु ८, १०३, १२; साम. ११०
 मा नो हेतिविब्रस्वत् ८, ६७, २०
 मां देव दधिरे हव्यवाहं १०, ५२, ४
 मां धुरिन्द्रं नाम देवता १०, ४९, २
 मां नरः स्वस्था वाजयन्तः ४, ४२, ५
 मा पातवाय नो नरेन्द्राग्नी ७, ९४, ३; साम. ९१८
 मा हृगन्तो हुग्विम् १, १२५, ७
 मा न गान् पयो वयं १०, ५७, १; अथर्व. १३, १, ५९

मा भूम निष्ट्या हवे ८, १, १३; अथर्व. २०, १
 तांढ्य ब्रा. ९, १०, १
 मा भेम मा अमिष्मो ८, ४, ७; साम. १६०५
 मा मामिमं तव ५, ४०, ७
 मायाभिरिन्द्र मायिनं १, ११, ७
 मायाभिरुत्तिष्ठत्सत् ८, १४, १४; अथर्व. २०, २९
 माया वां मित्रावरुणा दिवि ५, ६३, ४
 मारे अस्मद्दि सुसुचो ३, ४१, ८; अथर्व. २०, २३, ८
 मार्जान्यो मृज्यते स्वे ५, १, ८
 मा व एनो अन्यकृतं भुजेम ६, ५१, ७
 मा वां वृको १, १८३, ४
 मा विदन्परिपथिनो १०, ८५, ३२; अथर्व. १४, २, १
 मा वो घ्नन्तं मा क्षपन्तं १, ४१, ८
 मा वो दात्रान्मरुतो ७, ५६, २१
 मा वो मृगो न यवसे १, ३८, ५
 मा वो रसानितभा ५, ५३, ९
 मा वो रिपत्त्वनिता १०, ९७, २०; वा. य. १२, ११
 तै. सं. ४, २, ६, ५
 मा शूने अग्ने नि पदाम नृणां ७, १, ११
 मा सख्युः शूनमा विदे ८, ४५, ३६
 मा सा ते अस्मासुमतिर्विद १, १२१, १५
 मा सीमवध आ भागू ८, ८०, ८
 मा क्षेधत सोमिनो दक्षता ७, ३२, ९
 माहं मघोनो वरुण २, २७, १७; २८, ११, २९, ७
 मित्रं वयं हवामहे १, २३, ४; साम. ७९३
 मित्रं हुवे पूतदक्षं १, २, ७; साम. ८४७; वा. य. ३३, ५७
 मित्रं कृणुध्वं खलु १०, ३४, १४
 मित्रं न यं शिष्या गोपु १, १५१, १; तै. ब्रा. २, ८, ७, १
 मित्रं न यं सुधितं ६, १५, २
 मित्रश्च तुभ्यं वरुणः ३, १४, ४
 मित्रश्च नो वरुणश्च ५, ७२, ३
 मित्रस्तन्नो वरुणो देवो अर्यः ७, ६४, ३
 मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त ७, ५२, २
 मित्रस्तन्नो वरुणो रोदरी ७, ४०, २
 मित्रस्य चरणीष्टतो ३, ५९, ६; वा. य. ११, ६२, तै. म.
 ३, ४, ११, ५; ४, १, ६, ३; तै. ब्रा. ४, ३, २
 मित्रा सना न रथ्या ८, २५, २
 मित्राय पञ्च येमिरे ३, ५२, ८
 मित्राय मित्र वरुणाय १०, ६५, ५
 मित्रावरुणयन्ता उत ८, ३५, १३
 मित्रो अहोश्चिदाहु ५, ६५, ४

मित्रो अग्निर्भवति यत् ३, ५, ४
 मित्रो जनान्यातयति ३, ५९, १; तै. सं. ३, ४, ११, ५;
 तै. ब्रा. ३, ७, २, ३; नि. १०, २२
 मित्रो देवेष्वायुषु ३, ५९, ९
 मित्रो नो अत्यंहति ८, ६७, २
 मिमाति वह्निरेतदाः ९, ६४, १९
 मिमातु पौरादितिर्वातये नः ५, ५९, ८
 मिमीहि श्लोकमाले १, ३८, १४
 मिम्यक्ष येपु रोदसी ३, ५०, ५; नि. ६, ६
 मिम्यक्ष येपु बुधिता १, १६७, ३
 निहः पात्रकाः प्रतता अभूव ३, ३१, २०
 नीळहुष्मतीव पृथिवी ५, ५६, ३
 सुब्रान्तु मा द्रपच्याद् १०, ९७, १६; अथर्व. ६, ९६, २;
 ७, ११२, २; वा. य. १२, ९०
 सुब्रानि त्वा हविषा जीवनाय १०, १६१, १; अथर्व.
 ३, ११, १; २०, ९६, ६
 सुतयो वातरक्षणाः १०, १३६, २
 सुसुक्ष्मो मनवे १, १४०, ४
 सुमोद गर्भो धूपभः १०, ८, २
 सुपाय सूर्यं कथे १, १७५, ४
 मूरा भमूरा न वयं १०, ४, ४; नि. ६, ८
 मूर्धा दिवो नाभिरग्निः १, ५९, २
 मूर्धानं दिवो अरतिं ६, ७, १; साम. ६७; ११४०; वा. य.
 ७, २४; ३३, ८; तै. सं. १, ४, १३ १
 मूर्धां भुवो भवति नक्तं १०, ८८, ६; नि. ७, २७
 मूर्धो न शिभा व्यदन्ति १०, ३३, ३
 मृगो न भीमः कुचरो गिरि १०, १८०, २; साम. १८७३;
 अथर्व. ७, ८४, ६; वा. य. १८, ७६; तै. सं.
 १, ६, १३, ४
 मृजति त्वा दरा क्षिपो ९, ८, ४; साम. ११८१
 मृजति त्वा समसुवो ९, ६६, ९
 मृजानो वारे एवमानो ९, १०७, २२; साम. १०८०
 मृजमानः सुहस्य ९, १०७, २१; साम. ५१७; १०७९
 मृजत नो मरतो मा वपि ५, ५५, ९
 मृणा नो ह्योत १, ११६, १; तै. सं. ६, ५, १०, २
 मृषोः एषं योयमयो १०, १८, ३, अथर्व. १२, ३, ३०;
 तै. ब्रा. ८, १०, ३
 मेघान्ते ते वपुषो ३, ६४, ३; नि. ८, ३
 मेघावां विदधत १०, ९१, ८; साम. ९८३; तै. ब्रा.
 १, ११, १, ३
 मेघान्ते ते वपुषो १०, १११, ५; अथर्व. २०, ९६, २६

मैनममे वि दहो १०, १६, १; अथर्व. १८, २, ४; तै. ब्रा.
 ६, १, ४
 मोषमसं विन्दते १०, ११७, ६; तै. ब्रा. २, ८, ८, ३;
 नि. ७, ३
 मो ते रिषन्त्ये अच्छोक्तिभिः ८, १०३, १३
 मो पु णः परापरा १, ३८, ६
 मो पु णः सोम मृत्यवे १०, ५९, ४
 मो पु त्वा वाघतश्चनारे ७, ३२, १; साम. २८४; १६७५
 मो पु देवा वदः स्वर १, १०५, ३
 मो पु मल्लव ८, ९२, ३०; साम. ८२६; अथर्व. २०, ६०, ३
 मो पु वरुण मृणमयं ७, ८९, १
 मो पु वो अस्मदमि तानि १, १३९, ८; अथर्व. २०, ६७, २
 मो पु ण इन्द्रात्र पृच्छु १, १७३, १२; वा. य. ३, ४६
 मो पु णो अत्र जुहुन्त ३, ५५, २
 मो ष्वघ जुहुणाव ८, २, २०
 य आमदा वलदा वस्त १०, १२१, २; अथर्व. ४, २, १;
 १२, ३, २४; वा. य. २५, १३; तै. सं. ४, १, ८, ४;
 ७, ५, १७, १
 य आधाय पञ्चमानाय १०, ११७, २
 य आतदायरायतः ६, ४५, १; साम. ११७
 य आसिर्गितो वरुण नियः ७, ८८, ६
 य आसुं ह्यममिषिण ८, ५३, २
 य आसुं हिषु ह्यमसु ९, ६५, २३; साम. ११३५
 य आसेपथ वरि ७, ५५, ३; अथर्व. ४, ५, ५
 य आस्ताव आसो ८, ४३, ७
 य इत् आसिर्गमि ६, ३०, ११; साम. ११५०
 य इन्द्रो वरुणममसु ९, ११७, १
 य इन्द्र वरुणेश्वरः ८, ८०, ७; साम. ११३
 य इन्द्र वरुणेश्वरः ८, ६, १८
 य इन्द्र वपुषो नानाभिः अग्नि ७, ६७, २; तै. ब्रा. २, ८, ५, ७
 य इन्द्र ममममो ८, ९७, ३
 य इन्द्र मोमममो ८, १३, १; साम. ३६५, अथर्व.
 २०, ६३, ७
 य इन्द्राग्नि विरुणो नो १, १०८, १
 य इन्द्राग्नि मृषु वो ६, ५९, ४; नि. ५, ३०
 य इन्द्राग्नि वपुषो १, २०, २
 य इन्द्राग्नि वपुषो १, २३, ७
 य इन्द्राग्नि वपुषो ५, ८२, ९
 य इन्द्राग्नि वपुषो १०, ८१, १; वा. य. १३, १०
 य इन्द्राग्नि वपुषो १, २, १

य इमे उभे अहनी ५, ८२, ८
य इमे धावापृथिवी जनित्री १०, ११०, ९; अथर्व. ५, १२, ९; वा. य. २९, ३४; तै. मा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १४
य इमे रोदसी उभे अहं ३, ५३, १२
य इमे रोदसी मही समीची ८, ६, १७
य इमे रोदसी मही सं मातरेव ९, १८, ५
य ई राजानावृतुथा ६, ६२, ९
य ई वहन्त आशुभिः ५, ६१, ११
य ईक्षयन्ति पर्वतान् १, १९, ७
य ई चकार न सो अस्य १, १६४, ३२; अथर्व. ९, १०, १०; नि. २, ८
य ई चिकेत गुहा १, ६७, ७
य ईशिरे भुवनस्य १०, ६३, ८
य उक्था केवला दधे ८, ५२, ३
य उक्थेभिर्न विन्धते ८, ५१, ३
य उग्र इव शर्यहा ६, १६, ३९; साम. १७०७; तै. सं. २, ६, ११, ४
य उग्रः सन्ननिष्टुतः ८, ३३, ९; साम. १६९८; अथर्व. २०, ५३, ३; ५७, १३
य उग्रा अर्कमानृचुः १, १९, ४
य उग्रेभ्यश्चिदोजियान् ९, ६६, १७
य उदाजन्पितरो १०, ६२, २
य उदानद् व्ययनं १०, १९, ५; अथर्व. ६, ७७, २
य उदचि यज्ञे अध्वरेषा १०, ७७, ७
य उदचीन्द्र देवगोपाः १, ५३, ११; अथर्व. २०, २१, ११
य उद्गः फलिगं भिनत् ८, ३२, २५
य उशता मनसा सोमं १०, १६०, ३; अथर्व. २०, २६, ३
य उ श्रिया दमेष्वा २, ८, ३
य उखिया अप्या अन्तः ९, १०८, ६; साम ५८५
य ऋक्षादंहसो मुचत् ८, २४, २७
य ऋज्जामहं मामहे ८, १, ३२
य ऋज्जा वातरंहसो ८, ३४, १७
य ऋते चिदमिश्रिपः ८, १, १२; साम. २४४; अथर्व. १४, २, ४७; तै. मा. ४, २०, १; कात्या. श्रौ. सू. २५, ५, ३०; ताण्ड्य. मा. ९, १०, १
य ऋते चित्रास्पदेभ्यः ८, २, ३९
य ऋतेन सूर्यमारोहन् १०, ६२, ३
य ऋष्वः धावयस्सत्ता ८, ४६, १२
य ऋष्वा रिष्टिविपुतः ५, ५२, १३
य एक इच्छयावयती ४, १७, ५

य एक इत्तमु पुहि ६, ४५, १६
य एक इद्वन्यश्रपणीनां ६, २२, १; अथर्व. २०, ३६, १
य एक इद्विदयते १, ८४, ७; साम. ३८९; १३४१; अथर्व. २०, ६३, ४; नि. ४, १७
य एकश्रपणीनाम् १, ७, ९; अथर्व. २०, ७०, १५
य एको अस्ति दंसता ८, १, २७
य एनमादिदेशति ६, ५६, १
य ओजिष् इन्द्र तं ६, ३३, १
य ओजिष्स्तमा भर ९, १०१, ९; साम. ८२०
य ओहते रक्षसो देववीती ५, ४२, १०
यं यज्ञं नयथा नरः १, ४१, ५
यं युवं दाश्वध्वराय देवा ६, ६८, ६
यं रक्षन्ति प्रचेतसो १, ४१, १; साम. १८५
यं वर्धयन्तीद्विरः ६, ४४, ५
यं विप्रा उक्थवाहसो ८, १२, १३
यं वै सूर्य स्वर्मानुः ५, ४०, ९
यं सीमकृष्वन्तमसे ४, १३, ३
यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं ४, ३८, ३
यं सुपर्णः परावतः १०, १४४, ४
यं सोममिन्द्र पृथिवीं ३, ४६, ५
यं स्मा पृच्छन्ति कुह २, १२, ५; अथर्व. २०, ३४, ५
यः ककुभो निधारयः ८, ४१, ४
यः कुक्षिः सोमपातमः १, ८, ७; अथर्व. २०, ७१, ३
यः कृन्तदिद्वि योन्यं ८, ४५, ३०
यः पंचचर्षणीरभि ७, १५, २
यः परस्याः परावतः १०, १८७, २; अथर्व. ६, ३४, ३; नि. ५, ५
यः पावमानोरध्येति ९, ६७, ३१; साम. १२९८
यः पुष्पिणीश्च २, १३, ७
यः पूर्याय वेधसे १, १५६, २; तै. मा. २, ४, ३, ९
यः पृथिवीं व्ययमानाम् २, १२, २; अथर्व. २०, ३४, १
यः पौरुषेयेण ऋषिषा १०, ८७, १६; अथर्व. ८, ३, १५
यः प्राणतो निमिषतो १०, १२१, ३; अथर्व. ४, २, १
वा. य. २३, ३; २५, ११; तै. सं. ४, १, ८, ४; ७, ५, १६, १
यः शक्रो मृक्षो अश्व्यः ८, ६६, ३
यः शग्मस्तुविशग्म ते ६, ४४, २
यः शग्मं पर्वतेषु २, १२, ११; अथर्व. २०, ३४, ११
यः शश्वतो मन्त्रेनो २, १२, १०; अथर्व. २०, ३४, १०
यः शुक्र इव सूर्यो १, ४३, ५
यः शूरेभिर्हन्त्यो १, १०१, ६

यः श्वेतो अधिनिर्णिजः ८, ४१, १०
 यः संख्ये चिच्छतक्रतुः ८, ३२, ११
 यः सप्राहा विचर्षणिः ६, ४६, ३; साम. २८६
 यः सप्तरश्मिर्बुधः २, १२, १२; अथर्व. २०, ३४, १३
 यः समिधा य आहुती ८, १९, ५
 यः सुनीयो ददाशुषे २, ८, २
 यः सुन्वते पचते २, १२, १५; अथर्व. २०, ३४, १८
 यः सुन्वंतमवति यः २, १२, १४; अथर्व. २०, ३४, १५
 यः सुपच्यः सुदक्षिणः ८, ३३, ५
 यः सुबिन्दमनशीर्नि ८, ३२, २
 यः सोमः कलशोर्वा ९, १२, ५; साम. १२००
 यः सोम सख्ये तव १, ९१, १४
 यः स्त्रीहितीषु पूर्वः १, ७४, २; साम. १३८०
 यः स्मरुधानो गध्यासम ४, ३८, ४
 यं कुमार तवं रथं १०, १३५, ३
 यं कुमार प्रावर्तयो १०, १३५, ४
 यं क्रन्दसी अवसा १०, १२१, ६; अथर्व. ४, २, ३; वा. य.
 ३२, ७; तै. सं. ४, १, ८, ५
 यं क्रन्दसी संयती २, १२, ८; अथर्व. २०, ३४, ८
 यश्च गोषु दुष्वन्त्यं ८, ४७, १४
 यच्चित्रमप्य उपसो वहन्ती १, ११३, २०
 यच्चिद्धि ते अपि व्यथिः ८, ४५, १९
 यच्चिद्धि ते गणा हमे ५, ७९, ५
 यच्चिद्धि ते पुरुषमा ४, १२, ४; तै. सं. ४, ७, १५, ६
 यच्चिद्धि ते विक्षो यथा १, २५, १; तै. सं. ३, ४, ११, ४
 यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह १, २८, ५; नि. ९, २१
 यच्चिद्धि त्वा जना हमे ८, १, ३; अथर्व. २०, ८५, ३
 यच्चिद्धि वां पुर क्षपयो ८, ८, ६
 यच्चिद्धि दाक्षता वना १, २६, ६; साम. १६१८
 यच्चिद्धि दाक्षतामसीन्द्र ४, ३२, १३; ८, ६५, ७
 यच्चिद्धि सत्य सोमपा १, २९, १; अथर्व. २०, ७४, १
 यच्छक्रासि परावति (०१ अवस्तवा) ८, ९७, ४;
 साम. २६४
 यच्छक्रासि परावति (०१ यद्वा) ८, १३, १५
 यच्छलमहौ भवति ७, ५०, ३
 यच्छुभ्रया हनं हवं ८, ४५, १८
 यजध्वेनं प्रियमेधा ८, २, ३७
 यजन्ते अह्य सरयम् ७, ३६, ५
 यजमानाय सुन्वत आग्ने ५, २६, ५
 यजस्व वीर प्र विहि २, २६, २
 यजस्व होतृनिविदो ६, ११, १
 ऋ. ११८

यज्ञा नो मित्रावरुणा १, ७५, ५; साम. १५३७; वा. य.
 ३३, ३; तै. मा. २, ७, १२, १
 यज्ञाम इक्षमसा वृद्धमिन्द्रं ३, ३२, ७
 यज्ञामह इन्द्रं वज्रं १०, २३, १; साम. ३३४
 यज्ञामहे वां महः १, १५३, १
 यजिष्ठं त्वा यजमाना १, १२७, २; साम. १८१४
 यजिष्ठं त्वा वज्रमहे ८, १९, ३; साम. ११२; १४१३
 यज्ञातवेदो भुवनस्य १०, ८८, ५
 यज्ञायथा अपूर्व्य ८, ८९, ५; साम. ६०१; १४२९
 यज्ञायथास्तदहरस्य ३, ४८, २
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयत् ८, १४, ५; साम. १२१; १६३९; अथर्व.
 २०, २७, ५
 यज्ञं च नस्तन्त्रं च १०, १५७, २; साम. ११११; अथर्व.
 २०, ६३, १; १२४, ४
 यज्ञं पृच्छामि १, १०५, ४
 यज्ञस्य केतुः पवते ९, ८६, ७
 यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविष्मन्त १०, १२२, ४
 यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निम् ५, ११, २; साम. ९०९;
 तै. सं. ४, ४, ४, ३
 यज्ञस्य वो रम्य विश्वपति १०, ९२, १
 यज्ञस्य हि त्स्य क्रविज्ञा ८, ३८, १; साम. १०७३
 यज्ञानां रम्ये वयं ८, ४४, २७
 यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिः १, १६८, १
 यज्ञायज्ञा वो अग्रे ६, ४८, १; साम. ३५; ७०३; वा. य.
 २७, ४२
 यज्ञासाहं दुव इपे १०, २०, ७
 यज्ञे दिवो नृपदने शुथिग्या ७ २७, १
 यज्ञेन गातुमप्युरो २, २१, ५
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः १, १६४, ५०; १०, ९०, १६;
 अथर्व. ७, ५, १; वा. य. ३१, १६; तै. सं. ३, ५, ११, ५;
 तै. आ. ३, २, ७; दा. मा. १०, २, २, २
 यज्ञेन वर्धत जातवेदमम् २, २, १
 यज्ञेन वाचः पदवीयं १०, ७१, ३
 यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अवाक् ३, ३२, १३
 यज्ञेनिरसुतक्रतु ८, २३, ८
 यज्ञेनिरसुवाहते ८, १३, २०
 यज्ञेयसे स नत्तो १०, ९३, २
 यज्ञैः सम्मिस्ताः दृष्टवीभिः २, ३६, २; अथर्व. २०, ६७, ४
 यज्ञैरयवां यमनः १, ८३, ५; अथर्व. २०, २५, ५
 यज्ञैरिष्टं संनममानः १०, ८७, ४; अथर्व. ८, ३, ६
 यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो १, ८६, २; तै. सं. ४, २, ११, २

य इमे उभे अहनी ५, ८२, ८
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री १०, ११०, ९; अथर्व. ५, १२, ९; वा. य. २९, ३४; तै. मा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १४
य इमे रोदसी उभे अहं ३, ५३, १२
य इमे रोदसी मही समीची ८, ६, १७
य इमे रोदसी मही सं मातरेव ९, १८, ५
य ई राजानावृत्तुथा ६, ६२, ९
य ई वहन्त आशुभिः ५, ६१, ११
य ईक्षयन्ति पर्वतान् १, १९, ७
य ई चकार न सो अस्य १, १६४, ३२; अथर्व. ९, १०, १०; नि. २, ८
य ई चिकेत गुहा १, ६७, ७
य ईशिरि भुवनस्य १०, ६३, ८
य उक्था केवला दधे ८, ५२, ३
य उक्थोभिर्न विन्धते ८, ५१, ३
य उग्र इव शर्यहा ६, १६, ३९; साम. १७०७; तै. सं. २, ६, ११, ४
य उग्रः सन्ननिष्ठः ८, ३३, ९; साम. १६९८; अथर्व. २०, ५३, ३; ५७, १३
य उग्रा अर्कमानुसुः १, १९, ४
य उग्रेभ्यश्चिदोजियान् ९, ६६, १७
य उदाजन्पितरो १०, ६२, २
य उदानद् व्ययनं १०, १९, ५; अथर्व. ६, ७७, २
य उदचि यज्ञे अध्वरेष्ठा १०, ७७, ७
य उदचीन्द्र देवगोपाः १, ५३, ११; अथर्व. २०, २१, ११
य उद्रः फलिगं भिनत् ८, ३२, २५
य उशता मनसा सोमं १०, १६०, ३; अथर्व. २०, ९६, ३
य उ श्रिया दमेष्वा २, ८, ३
य उत्त्रिया अप्या अन्तः ९, १०८, ६; साम ५८५
य ऋक्षादहसो सुचत् ८, २४, २७
य ऋभ्रामहं मामहे ८, १, ३२
य ऋज्रा वातरंहसो ८, ३४, १७
य ऋते चिदभिश्चिपः ८, १, १२; साम. २४४; अथर्व. १४, २, ४७; तै. आ. ४, २०, १; कात्या. श्रौ. सू. २५, ५, ३०; ताण्ड्य. ब्रा. ९, १०, १
य ऋते चित्रास्पदेभ्यः ८, २, ३९
य ऋतेन सूर्यमारोहन् १०, ६२, ३
य ऋध्वः श्रावयस्सत्ता ८, ४६, १२
य ऋध्वा रिष्टिविष्टुतः ५, ५२, १३
य एक इच्छावयती ४, १७, ५

य एक इत्तसु दृष्टि ६, ४५, १६
य एक इदम्यश्वर्पणीनां ६, २२, १; अथर्व. २०, ३६, १
य एक इद्विदयते १, ८४, ७; साम. ३८९; १३४१; अथर्व. २०, ६३, ४; नि. ४, १७
य एकश्वर्पणीनाम् १, ७, ९; अथर्व. २०, ७०, १५
य एको अस्ति दंसना ८, १, २७
य एनमादिदेशति ६, ५६, १
य ओजिष्ठ इन्द्र तं ६, ३३, १
य ओजिष्ठस्तमा भर ९, १०१, ९; साम. ८२०
य ओहते रक्षसो देववीतौ ५, ४२, १०
यं यज्ञं नयथा नरः १, ४१, ५
यं युवं दाशध्वराय देवा ६, ६८, ६
यं रक्षन्ति प्रचेतसो १, ४१, १; साम. १८५
यं वर्धयन्तीद्विरः ६, ४४, ५
यं विप्रा उक्थवाहसो ८, १२, १३
यं वै सूर्यं स्वर्मानुः ५, ४०, ९
यं सीमकृष्वन्तमसे ४, १३, ३
यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं ४, ३८, ३
यं सुपर्णः परावतः १०, १४४, ४
यं सीममिन्द्र पृथिवीं ३, ४६, ५
यं स्या पृच्छन्ति कुह २, १२, ५; अथर्व. २०, ३४, ५
यः ककुभो निधारयः ८, ४१, ४
यः कुक्षिः सोमपातमः १, ८, ७; अथर्व. २०, ७१, ३
यः कृन्तदिद्भि योन्यं ८, ४५, ३०
यः पंचचर्पणीरभि ७, १५, २
यः परस्याः परावतः १०, १८७, २; अथर्व. ६, ३४, ३; नि. ५, ५
यः पावमानीरध्येति २, ६७, ३१; साम. १२९८
यः पुष्पिणीश्च २, १३, ७
यः पूर्याय वेधसे १, १५६, २; तै. मा. २, ४, ३, ९
यः पृथिवीं व्ययमानाम् २, १२, २; अथर्व. २०, ३४, २
यः पौरुषेयेण ऋविषा १०, ८७, १६; अथर्व. ८, ३, १५
यः प्राणतो निमिषतो १०, १२१, ३; अथर्व. ४, २, २
वा. य. २३, ३; २५, ११; तै. सं. ४, १, ८, ४
७, ५, १६, १
यः शक्रो मृक्षो अश्व्यः ८, ६६, ३
यः शग्मस्तुविशग्म ते ६, ४४, २
यः शग्मरं पर्वतेषु २, १२, ११; अथर्व. २०, ३४, ११
यः शशतो मङ्गनो २, १२, १०; अथर्व. २०, ३४, १०
यः शुक्र इव सूर्यो १, ४३, ५
यः शूरेभिर्हन्त्यो १, १०१, ६

श्रुतौ अधिनिर्णिजः ८, ४१, १०
 संख्ये चिच्छतक्रतुः ८, ३२, ११
 सप्राहा विचर्षणिः ६, ४६, ३; साम. २८६
 ससरश्मिर्बुधः २, १२, १२; अथर्व. २०, ३४, १३
 समिधा य आहुती ८, १९, ५
 सुनीयो ददाशुषे २, ८, २
 सुन्वते पचते २, १२, १५; अथर्व. २०, ३४, १८
 सुन्वंतमवति यः २, १२, १४; अथर्व. २०, ३४, १५
 सुपण्यः सुदक्षिणः ८, ३३, ५
 सुबिन्दमनशोनि ८, ३२, २
 सोमः कलशेष्वौ ९, १२, ५; साम. १२००
 सोम सख्ये तव १, ९१, १४
 स्नीहितीषु पुर्यः १, ७४, २; साम. १३८०
 स्सारुन्वानो गध्यासम ४, ३८, ४
 कुमार नवं रथं १०, १३५, ३
 कुमार प्रावर्तयो १०, १३५, ४
 क्रन्दसी अवसा १०, १२१, ६; अथर्व. ४, २, ३; वा. य.
 ३२, ७; तै. सं. ४, १, ८, ५
 क्रन्दसी संयती २, १२, ८; अथर्व. २०, ३४, ८
 इ गोपु दुष्पण्यं ८, ४७, १४
 चयमप्य उपसो वहन्ती १, ११३, २०
 छेदि ते अपि व्यधिः ८, ४५, १९
 छेदि ते गणा इमे ५, ७९, ५
 छेदि ते पुरुषा ४, १२, ४; तै. सं. ४, ७, १५, ६
 छिदि ते विशो यथा १, २५, १; तै. सं. ३, ४, ११, ४
 छिदि त्वं गृहेगृह १, २८, ५; नि. ९, २१
 छिदि त्वा जना इमे ८, १, ३; अथर्व. २०, ८५, ३
 छिदि वा पुर क्षपयो ८, ८, ६
 छिदि शश्वता तना १, २६, ६; साम. १६१८
 छिदि शश्वतामसीन्द्र ४, ३२, १३; ८, ६५, ७
 छिदि सत्य सोमपा १, २९, १; अथर्व. २०, ७४, १
 छत्रासि परावति (० अतस्त्रया) ८, ९७, ४;
 साम. २६४
 छत्रासि परावति (० यद्वा) ८, १३, १५
 छाहमही भवति ७, ५०, ३
 छाध्या इमं रथं ८, ४५, १८
 जध्वमे मियमेपा ८, २, ३७
 जन्ते अरय सरपम् ७, ३६, ५
 जन्माप्य सुन्वत आमे ५, २६, ५
 जस्त वीर म दिदि २, २६, २
 जस्त रीतगिदिदो ६, ११, १
 क. ११८

यजा नो मित्रावरुणा १, ७५, ५; साम. १५३७; वा. य.
 ३३, ३; तै. घा. २, ७, १२, १
 यजाम ह्यमसा बृद्धमिन्द्रं ३, ३२, ७
 यजामह इन्द्रं वज्रं १०, २२, १; साम. ३३४
 यजामहे वां महः १, १५३, १
 यजिष्ठं त्वा यजमाना १, १२७, २; साम. १८१४
 यजिष्ठं त्वा बृद्धमहे ८, १९, ३; साम. ११२; १४१३
 यजातवेदो भुवनस्य १०, ८८, ५
 यजायथा अपूर्य्य ८, ८९, ५; साम. ६०१; १४२९
 यजायथास्तदहरस्य ३, ४८, २
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयत् ८, १४, ५; साम. १२१; १६३९; अथर्व.
 २०, २७, ५
 यज्ञं च नस्तन्वं च १०, १५७, २; साम. ११११; अथर्व.
 २०, ६३, १; १२४, ४
 यज्ञं पृच्छामि १, १०५, ४
 यज्ञस्य केतुः पचते ९, ८६, ७
 यज्ञस्य केतुं प्रथमे पुरोहितं हविष्मन्त १०, १२२, ४
 यज्ञस्य केतुं प्रथमे पुरोहितमग्निम् ५, ११, २; साम. ९०९;
 तै. सं. ४, ४, ४, ३
 यज्ञस्य वो रथ्य विशपति १०, ९२, १
 यज्ञस्य हि स्य क्रतिवजा ८, ३८, १; साम. १०७३
 यज्ञानां रथ्ये पयं ८, ४४, २७
 यज्ञायज्ञा यः समना तुतुर्वणिः १, १६८, १
 यज्ञायज्ञा यो अमये ६, ४८, १; साम. ३५; ७०३; वा. य.
 २७, ४२
 यज्ञासाहं दुव ह्ये १०, २०, ७
 यज्ञे दिवो नृपदने पृथिव्या ७ ९७, १
 यज्ञेन गातुमन्तरो २, २१, ५
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः १, १६४, ५०; १०, ९०, १६;
 अथर्व. ७, ५, १; वा. य. ३१, १६; तै. सं. ३, ५, ११, ५;
 तै. वा. ३, २, ७; श. घा. १०, २, २, २
 यज्ञेन वर्धत जातवेदसम् २, २, १
 यज्ञेन वाचः पदवीयं १०, ७१, ३
 यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वाक् ३, ३२, १३
 यज्ञेनिष्ठतक्रतुं ८, ३३, ८
 यज्ञेनिष्ठवाहमे ८, १२, २०
 यज्ञेयस्ते म मन्त्र्यो १०, ९३, २
 यज्ञैः समिस्तः पृथगीभिः २, ३६, २; अथर्व. २०, ६७, ७
 यज्ञरथर्वा प्रयनः १, ८३, ५; अथर्व. २०, २५, ५
 यज्ञेतिष्ठ संवमनाः १०, ८७, ४; अथर्व. ८, ३, ६
 यज्ञेयं यज्ञवाहमो १, ८६, २; तै. सं. ४, २, ११, २

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुप्तं १, १०७, १; वा. य. ८, ४;
३३, ६८; तै. सं. १, ४, २२, १; २, १, ११, ४
यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूय ३, ३२, १२
यज्ञो हि ज्येष्ठं १, १७३, ११
यज्ञो हीळो वो अन्तर ८, १८, १९
यं जनासो हविष्मन्तो ८, ७४, २; साम. १५६५
यत इन्द्र भयामहे ८, ६१, १३; साम. २७४; १३२१,
अथर्व. १९, १५, १; तै. ब्रा. ३, ७, ११, ४; तै. आ.
१०, १, १; तां. ब्रा. १५, ४, ३
यता सुजूर्णी रातिनी ४, ६, ३
यत्किं चेदं वरुण ७, ८९, ५; अथर्व. ६, ५१, ३; तै. सं.
३, ४, ११, ६
यत्तुदस्मुर एतशं ८, १, ११
यत्तुतीयं सवनं रत्नधेयं ४, ३५, ९
यत्ते अपो यदोपधीः १०, ५८, ७
यत्ते कृष्णः शकुन १०, १६, ६; अथर्व. १८, ३, ५५; तै. आ.
६, ४, २
यत्ते गात्रादग्निना १, १६२, ११; वा. य. २५, ३४; तै. सं.
४, ६, ८, ४
यत्ते चतस्रः प्रदिशो १०, ५८, ४
यत्ते दिव्सु प्रराध्यं ५, ३९, ३; साम. ११७४
यत्ते दिवं यत्पृथिवीं १०, ५८, २
यत्ते पराः परावतो १०, ५८, ११
यत्ते पर्वतान्बृहतो १०, ५८, ९
यत्ते पवित्रमर्चिवत् ९, ६७, २४
यत्ते पवित्रमर्चिषि ९, ६७, २३; वा. य. १९, ४१; तै. ब्रा.
१, ४, ८, २
यत्ते भूतं च भव्यं च १०, ५८, १२
यत्ते भूमिं चतुर्भुजं १०, ५८, ३
यत्ते मनुष्यदनीकं १०, ६९, ३
यत्ते मरीचीः प्रवतो १०, ५८, ६
यत्ते यमं वैवस्वतं १०, ५८, १
यत्ते राजन्तुतं हविः ९, ११४, ४
यत्ते विश्वमिदं जगत् १०, ५८, १०
यत्ते समुद्रमर्णवम् १०, ५८, ५
यत्ते सादे महसा १, १६२, १७; वा. य. २५, ४०; तै. सं.
४, ६, ९, २
यत्ते सूर्यं यदुपसं १०, ५८, ८
यत्ते सोमं गवाभिरो १, १८७, ९
यत्वा तुरीयमृतुभिः १, १५, १०

यत्वा देवा प्रविवन्ति १०, ८५, ५; अथर्व. १४, १४; तै.
११, ५
यत्वा पृच्छादीजानः ८, २४, ३०
यत्वा यामि दक्षि तज्जः १०, ४७, ८
यत्वा सूर्यं स्वर्मानुः ५, ४०, ५
यत्वा होतारमनजन् ३, १९, ५
यत्वेवया मा नदयन्त १, १६६, ५
यत्पर्जन्य कनिकृद् ५, ८३, ९
यत्पाकत्रा मनसा १०, २, ५; तै. ब्रा. ३, ७, ११, ५
यत्पात्रजन्यया विशेषे ८, ६३, ७; नि. ३, ८
यत्पुरुषं व्यदधुः १०, ९०, ११; अथर्व. १९, ६, ५; वा. य.
३१, १०; तै. आ. ३, १२, ५
यत्पुरुषेण हविषा १०, ९०, ६; अथर्व. १९, ६, १०; वा. य.
३१, १४; तै. आ. ३, १२, ३
यत्पूर्यं मरुतो यच्च नूतन ५, ५५, ८
यत्पायासिष्ट पृथतीभिरथैः ५, ५८, ६
यत्र कामा निकामाश्च ९, ११३, १०
यत्र क च ते मनो ६, १६, १७; साम. ७०६
यत्र प्रावा पृथुवन् १, २८, १
यत्र ज्योतिरजसं ९, ११३, ७
यत्र देवा ऋचायतो ४, ३०, ५
यत्र द्वाविष जघना १, २८, २
यत्र नार्यपचयं १, २८, ३
यत्र बाणाः संपतन्ति ६, ७५, १७; साम. १८६६; वा. य.
१७, ४८; तै. सं. ४, ६, ४, ४
यत्र ब्रह्मा पवमान ९, ११३, ६
यत्र संयां वि बभूवते १, २८, ४
यत्र राजा वैवस्वतो ९, ११३, ८
यत्र वहिरभिहितो ५, ५०, ४
यत्र वेद्य वनस्पते ५, ५, १०; तै. ब्रा. ३, ७, २, ५
यत्र शूरासस्तन्वो वितन्वते ६, ४६, १२
यत्रा चक्रुर्मृता गातुमसौ ७, ६३, ५; नि. ६, ७
यत्रानन्दाश्च मोदाश्च ९, ११३, ११
यत्रा नरः समयन्ते कृतध्वजो ७, ८३, २
यत्रालुकामं चरणं ९, ११३, ९
यत्रा वदेते अवरः १०, ८८, १७; नि. ७, ३०
यत्रा समुद्रः स्कभितो १०, १४९, २
यत्रा सुपर्णो अमृतस्य १, १६४, २१; अथर्व. ९, ९, २२;
नि. ३, १२
यत्रेदानीं पश्यसि १०, ८७, ६; अथर्व. ८, ३, ५

श्रोत बाधितेभ्यः ४, ३०, ४
 श्रोत मर्त्याय कं ४, ३०, ६
 श्रोतशीः सममत्त १०, ९७, ६; वा. य. १२, ८०; तै. सं.
 ४, २, ६, २
 त्वंत्सत्सृजन्वो गामरक्षन् ४, ३३, ४
 त्सानोः सानुमारुहत् १, १०, २; साम. १३४५
 त्सिन्धौ यदसिन्ध्यां ८, २०, २५
 त्सोम आ सुते नर ७, ९४, १०
 त्सोम चित्रमुक्त्यं ९, १९, ९; साम. ९९९
 त्सोमनिन्द्र विष्णवि ८, १२, १६; साम. ३८४; अथर्व.
 २०, १११, १
 त्सोमो वाजमर्षति ९, ५६, २
 त्स्यो दीर्घप्रसन्ननि ८, १०, १
 त्स्य कण्वे मवचन्त्रसदस्यवि ८, ४९, १०
 त्स्य कण्वे मवचन्मेषे ८, ५०, १०
 त्स्य कलां यथा शफं ८, ४७, १७; अथर्व. ६, ४६, ३;
 १९, ५७, १
 त्स्य गौते अथा कृतं ८, ४, ३; साम. २५२; १७२१; नि.
 ३, २०
 त्स्य चिकण्वमावतं ८, ५, २५
 त्स्य चिद्वृद्धमतसं ८, ६०, ७
 त्स्य चिन्मन्यसे हृदा ५, ५६, २
 त्स्य देवा असुरेषु १०, १५१, ३; तै. मा. २, ८, ८, ७
 त्स्य नो ब्रह्मिनिः कर्त्तु १, ४३, २; तै. सं. ३, ४, ११, २
 त्स्य नो मित्रो अर्चना ८, २१, १३
 त्स्य नो मित्रो यरुणो १, ४३, ३
 त्स्यारवथा मनवे ९, ९६, १२
 त्स्य पूर्वभ्यः दत्तसा ९, ८२, ५
 त्स्य पूर्वभ्यो जतिभ्यः १, १७५, ६; १७६, ६
 त्स्यामवदनुदेयो १०, १३५, ६
 त्स्य मनौ विवस्वति ८, ५२, १
 त्स्य मनौ सावर्णौ ८, ५१, १
 त्स्ययजो होत्रमग्ने पृथिव्या ३, १७, २
 त्स्य युगं यरथया १०, ६०, ८
 त्स्य हृत्वा सुखो ८, २०, १७
 त्स्य वः स्वाहा रुमये दारोम ७, ६, ७
 त्स्य वरो कुपात्रे ८, २४, २८
 त्स्य दगति रेवाण्येदमत् ८, २८, ४
 त्स्य दानः दुष्यति ५, ७८, ९; वा. मा. १६, ९, ४, २३
 त्स्य दानो यथा दत्तं ५, ७८, ८; वा. य. ८, २८; नि. ३, ५५
 त्स्य दानप्रतिद्विधा ८, ६२, ५

यथा विद्वां सारं कर्त्तु २, ५, ८
 यथा विप्रस्य मनुषो १, ७६, ५
 यथा ह त्यहसवो ४, १२, ६; १०, १२६, ८; तै. सं.
 ४, ७, १५, ७
 यथाहान्यनुपूर्वं १०, १८, ५; अथर्व. १२, २, २५; तै. आ.
 ६, १०, १
 यथा होतर्मनुषो देवताता ६, ४, १; तै. सं. ४, ३, १३, २
 यथेयं पृथिवी मही १०, ६०, ९
 यथोत कृत्वा घने ८, ५, २६
 यदक्रन्दः प्रथमं जायमानः १, १६३, १; वा. य. २९, १२;
 तै. सं. ४, २, ८, १; ६, ७, १
 यदम् एषा समितिः १०, ११, ८; अथर्व. १८, १, २६
 यदमे अथ मिथुना १०, ८७, १३; अथर्व. ८, ३, १२
 यदमे कानि कानि विद् ८, १०२, २०; अथर्व. १९, ६७, ३;
 वा. य. ११, ७३; तै. सं. ४, १, १०, १
 यदमे दिविजा असि ८, ४३, २८
 यदमे मर्त्यस्त्वं ८, १९, २५
 यदमे स्वामहं त्वं ८, ४४, २३
 यदह्ना तविषीयवो ८, ७, २
 यदह्ना तविषीयस ८, ६, २६
 यदह्ना त्वा भरताः सं तेषु ३, ३३, ११
 यदह्ना दामुरे त्वं १, १, ६
 यदद्यस्तन्मा दामृकानो १०, ५४, २; वा. मा. ११, १, ६, १०
 यदस्येषु वृजनेषु १०, २७, ४
 यदसुरजिह्वा ८, १०२, २१; वा. य. ११, ७४; तै. सं.
 ४, १, १०, १; नि. ३, २०
 यदो दिवो अर्चव ८, २६, १७
 यदो दिवो अजगत् १, १८७, ७
 यदो वात ने नृते १०, १८३, ३; साम. १८४२; तै. मा.
 २, ४, १, ८; तै. आ. २, ४२, ३
 यदङ्गि पतिविरसे ९, ६५, ६; साम. ७८५
 यद्वक्त्रवृक्षान् ८, ९३, ४; साम. १०३; अथर्व. २०, ११०, १;
 वा. य. ३३, ३५
 यद्वक्त्रं कर्त्तुं विद् ८, ७३, ५
 यद्वक्त्रं पुनरुक् ८, ५३, ४
 यद्वक्त्रं मरुति वल्ले अमिन् ३, २९, १३; अथर्व. ७, ९७, १;
 वा. य. ८, २०; तै. सं. १, ४, ३४, ३
 यद्वक्त्रं विमलं वि १, १३३, ३
 यद्वक्त्रं वाक्पटोर्ध्वं ८, ६, ६; अथर्व. २०, ११०, ४
 यद्वक्त्रं वरिष्ठेयान् ३, ६३, ४; साम. १३५१; वा. य. ३३, ३०
 यद्वक्त्रं वरिष्ठे वक्त्रं ८, २३, २१

यदा सूर्य उदयति ८, २७, १९
यदा सूर्य मयो नागाः ७, ६०, १
यदा स्याः परावति ५, ७३, १
यदाश्विनावपाक ८, १०, ५
यदाश्विनावहम् ८, ९, १३; अथर्व. २०, १४१, ३
यदाश्विनावो आश्विन् ८, २२, ११
यदातता परावतम् ३, ४०, ९; अथर्व. २०, ६, ९
यदन्तरिक्षे पतयः पुममुजा ८, १०, ६
यदन्तरिक्षे यद्विधि ८, ९, २; अथर्व. २०, १३७, ०
यदन्ति यच्च दूरके ९, ६७, २१
यदन्यासु युग्मो ३, ५५, १७
यदपामोयधीना १, १८७, ८
यदप्सु यहनस्पती ८, ९, ५; अथर्व. २०, १३७, ५
यदमयं प्रथमं वां गुणानः १, १०८, ६
यदयातं शुभस्वरी १०, ८५, १५; अथर्व. १४, १, १५
यदयातं दिवोदामाय वतिः १, ११६, १८
यदयुक्था अरुपा १, ९४, १०
यदनुन सारमेय ७, ५५, २
यदश्वस्य ऋषियो नक्षिका १, १६२, ९; वा. य. २५, ३२;
तै. सं. ४, ६, ८, ३
यदश्वान्वृष्टं पृषतीरयुग्मं ५, ५५, ६
यदश्वाय वास उपलुपति १, १६२, १६; वा. य. २५, ३९;
तै. सं. ४, ६, ९, २
यदश्विना पृच्छमानाव १०, ८५, १४; अथर्व. १४, १, १४
यदस्य धामनि प्रिये ८, १२, ३२
यदस्य मन्थुरध्वनीत् ८, ६, १३
यदालि यात्याजिह्व ८, ४५, ७
यदा ते मारुतीर्विदाः ८, १२, २७
यदा ते त्रिणुतोजसा ८, १२, २७
यदा ते हर्षता हरी ८, १२, २८
यदादीध्ये नदविपाणि १०, ३४, ५; नि. १२, ७
यदापीतालो अंशवो ८, ९, १९; अथर्व. २०, १४२, ४
यदारमक्रन्तुभवः पितृभ्या ४, ३३, २
यदा वज्रं क्षिणयामि १०, २३, ३; अथर्व. २०, ७३, ४
यदा वलस्य पीयतो १०, ६८, ६; अथर्व. २०, १६, ६
यदा वाजमसनत् १०, ६७, १०; अथर्व. २०, ९१, १०
यदा वीर्यदधीत्यं ८, ४७, १३
यदा वीरस्य रेवतो हुगणे ७, ४२, ४
यदा वृत्रं नदीवृत् ८, १२, २६
यदादासा निःशसा १०, १६४, ३; अथर्व. ६, ४५, २;
तै. ब्रा. ३, ७, १२, ४

यदा समर्गं अग्नेद् ४, २४, ८
यदानु मर्गो अग्नेद् १०, ९५, ९
यदा सूर्यमनु दिवि ८, १२, ३०
यदि धिमातुर्गदि वा १०, १६१, २; अथर्व. ३, ११;
२०, ९३, ७
यदिन्द्र चित्र मेदनास्ति ५, ३७, १; साम. ३४५, ११;
नांजा मा. १४, ६, ४; नि. ४, ४
यदिन्द्र ने चवतो ५, ३५, २
यदिन्द्र दिवि पांयं यद्वह ३, ४०, ५
यदिन्द्र नाह्वीर्धो ६, ४३, ७; साम. २३९
यदिन्द्र पूयं अयथाय निभन् ७, २०, ७
यदिन्द्र पृथनाय ८, १२, २५
यदिन्द्र प्रागनामुदद् (०१ आ यादि) ८, ६५, १
यदिन्द्र प्रागनामुदद् (०१ मिमा) ८, ४, १; साम. २३९
१२३१; अथर्व. २०, १२०, १
यदिन्द्र अहमस्वते १०, १६४, ४; अथर्व. ६, ४५, ३
यदिन्द्र मन्मनास्वा ८, १५, १२
यदिन्द्र यावतस्य ७, ३२, १८; साम. ३१०; १३१;
अथर्व. २०, ८२, १
यदिन्द्र राधो अस्ति ८, ५४, ५
यदिन्द्र सगं अयतः ६, ४६, १३
यदिन्द्रामो अयमस्यां १, १०८, ९
यदिन्द्रामो उदित्वा सूर्यस्य १, १०८, १२
यदिन्द्रामो जना हमे ८, ४०, ७
यदिन्द्रामो दिवि हो १, १०८, ११
यदिन्द्रामो परमस्यां १, १०८, १०; नि. १२, ३१
यदिन्द्रामो मयः स्वे १, १०८, ७
यदिन्द्रामो यदुपु १, १०८, ८
यदिन्द्राहं यथा त्वं ८, १४, १; साम. १२२; १८३४; अथर्व.
२०, २७, १
यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनां १, ३२, ४; तै. ब्रा. २, ५, ४, ३
यदिन्द्रेण सरयं यायो ८, ९, १२; अथर्व. २०, १४१, २
यदिन्द्रो अनयद्विती ६, ५७, ४; साम. १४८
यदिन्विन्द्र पृथिवी १, ५२, ११
यदि प्रवृद्ध सत्यते ८, १२, ८
यदिमा वाजयज्ज १०, ९७, ११; वा. य. १२, ८५; तै. सं.
४, २, ६, २; नि. ३, १५
यदि मे राणः सुत ८, ३२, ६
यदि मे सख्यमावर ८, १३, २१
यदि वाहमनृतदेव ७, १०४, १४; अथर्व. ८, ४, १४
यदि स्तुतस्य मरुतो अवि ७, ५६, १५
यदि स्तोमं मन अयत् ८, १, १५

यदी सुतास इन्दवोऽभि ८, ५०, ३
 यदी सोमा बभूवूता ५, ३०, ११
 यदी घृतेभिराहुतो ८, १९, २३
 यदी गणस्य रशनामजीगः ५, १, ३; साम. १७४८
 यदीदहं युधये १०, २७, २
 यदी ममन्ति बाहुभिः ३, २९, ६
 यदी मातुरुष स्वसा २, ५, ६
 यदीमिन्द्र अवाय्यं ५, ३८, २
 यदीमृतस्य पयसा १, ७९, ३
 यदीमेनो उशतो ७, १०३, ३
 यदीशीयामृतानां १०, ३३, ८
 यदी सुतेभिरिन्दुभिः ६, ४२, ३; साम. १४४२
 यदुत्तमे मरुतो ५, ६०, ६; तै. मा. २, ७, १२, ४
 यदुदज्जो वृषाकपे १०, ८६, २२; अथर्व. २०, १२६, २२;
 नि. १३, ३
 यदुदीरत आजयो १. ८१, ३; साम. ४१४; १००४;
 अथर्व. २०, ५६, ३
 यदुहृतो निवतो यासि १०, १४२, ४
 यदुल्लको वदति मोघं १०, १६५, ४
 यदुप औच्छः प्रथमा १०, ५५, ४
 यदुपो यासि आनुना ८, ९, १८; अथर्व. २०, १४२, ३
 यद्वध्वमुदरस्यापवाति १, १६२, १०; वा. य. २५, ३३;
 तै. सं. ४, ६, ८, ४
 यदेदेनमदधुर्यक्षियासो १०. ८८, ११; नि. ७, २९
 यदेमि प्रस्फुरासि ७, ८९, २
 यदेपामन्यो अन्यस्य वाचं ७, १०३, ५
 यदेपां पृथती रथे ८, ७, २८; अथर्व. १३, १, २१
 यद्वायस्रे अधि नायस्रे १, १६४, २३; अथर्व. ९, १०, १
 यद्गोपावददितिः ७, ६०, ८
 यद्वाधिये प्रदिवि चार्धसं ७, ९८, २; अथर्व. २०, ८७, २
 यद्वाधिये मनस्यभि ८, ४५, ३१
 यद्वा अदः सलिले १०, ७२, ६
 यद्वा वाः शर्म शरणं ८, ४७, १०
 यद्वाशानां मिथ्रमहाः पुतोऽस्ति १, ४४, १२
 यद्वाशिः संतनये १०, ९८, ७; नि. २, १२
 यद्वा यतयो यथा १०, ७२, ७
 यदवाय इन्द्र ते वातम् ८, ७०, ५; साम. २७८; ८३२;
 अथर्व. २०, ८१, ११ ९२, २०; तै. सं. २, ४, १४, ३;
 तै. मा. १, ७, ५; नि. १३, १
 यद्वा यद्वां पुरमीज्जरस्य १. १५१, २
 यद्वा यद्वां पुरमीज्जरस्य १, १५१, २

यद्वा नूनं यद्वा यजे ८, ४९, ७
 यद्वा नूनं परावति ८, ५० ७
 यद्वा प्राचीरजगन्तोरो १०, १५५, ४; अथर्व. २०, १३७, १
 यद्वा यान्ति मरुतः १. ३७, १३
 यद्वा विष्यमृतुशो देवयानं १, १६२, ४; वा. य. २५, २७;
 तै. सं. ४, ६, ८, २
 यद्वा त्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति १, १७८, १
 यद्वा हिष्ठं नातिविधे सुदानू ५, ६२, ९; तै. मा. २, ८, ६, ७
 यद्वा जते मरुतो रुक्मवक्षसः २, ३४, ८
 यद्वा ज्ञाये वृषणमध्विना १, १५७, २; साम. १७५९
 यद्वा यं प्रक्षिमावरो १, ३८, ४
 यद्वा यया महतो मन्यमानः ७, ९८, ४; अथर्व. २०, ८७, ४
 यद्वा दसी प्रदिवो अस्ति ६, ६२, ८
 यद्वा भ्रान्ताय सुन्वते ८, ६७, ६
 यद्वा उ विश्वपतिः शितः ८, २३, १३; साम. ११४
 यद्वा ग्वदन्यविचेतनानि ८, १००, १०; तै. मा. २, ४, ६, ११;
 नि. ११, २८
 यद्वा कक्षीवां उत ८, ९, १०; अथर्व. २०, १४०, ५
 यद्वा जिनो दाम १, १६२, ८; वा. य. २५, ३१; तै. सं.
 ४, ६, ८, ३
 यद्वा तज्जो यना १, ६५, ८
 यद्वा वृक्षो मघवं हुत्वायाज ६, ४६, ८
 यद्वा दिवि पार्ये सुविमिन्द्र ६, २३, २
 यद्वा प्रवृद्ध सारते ८, ९३, ५; अथर्व. २०, ११२, २
 यद्वा प्रवृद्धो दिवो ८, ६५, २
 यद्वा भित्तिवो असुरा ८, २७, २०
 यद्वा मरुतः परमे सधम्ये १, १०१, ८
 यद्वा यज्ञं मनवे संमिनिध ८, १०, २
 यद्वा रुमे रतामे ८, ४२, २; साम. १२३२; अथर्व. २०, १२०, २
 यद्वा वन्य पुरपुत ८, ६६, ५
 यद्वा वान पुरतनं १०, ७४, ६
 यद्वा वास परावति ८, १२, १७; अथर्व. २०, १११, २
 यद्वा मि रोचने दिवः ८, ९७, ५
 यद्वा मि सुन्वतो वृषो ८, १२, १८; अथर्व. २०, १११, ३
 यद्वा हिष्ट हदमये ५, २५, ७; साम. ८३; वा. य. २३, १२;
 तै. सं. १, १, १४, ४
 यद्वा यान्ति मरुतः ७, ५०, २
 यद्वा यान्ति मरुतः १०, ९५, १६; तै. मा. १, ५, १, १०
 यद्वा यान्ति मरुतः ८, ४५, २१; साम. २०९; १०९०;
 अथर्व. २०, ४३, २
 यद्वा यज्ञं तव वायसि १. ८०, १३

यस्यै त्वं वसो दानाय मंहसे ८, ५२, ६
यस्यै त्वं वसो दानाय निक्षसि ८, ५१, ६
यस्यै त्वं सुकृते जातवेदः ५, ४, ११; तै. सं. १, ४, ४६, १
यस्यै त्वं सुदविणो १, ९४, १५; नि. ११, २४
यस्यै त्वमायजसे १, ९४, २; नि. ४, २५
यस्यै त्वं मघवन्नन्द्र ८, ५२, ८
यस्यै धायुरदधा मत्याय ३, ३०, ७
यस्यै पुत्रासो अदितेः १०, १८५, ३; वा. य. २, ३३
यस्य गा अन्तरदमनो ६, ४३, ३
यस्य गावावरुपा ६, २७, ७
यस्य तीव्रसुतं मदं ६, ४३, २
यस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय ८, १९, ३३
यस्य ते शुभ्रवत्पयः ९, ६६, ३०
यस्य ते नृ चिदादिशं ८, ९३, ११
यस्य ते पीत्वा वृषभो ९, १०८, २; साम. ६९३
यस्य ते पूषन्सख्ये १, १३८, ३
यस्य ते मघं रसं ९, ६५, १५
यस्य ते महिना महः ८, ६८, ३; साम. १७७३
यस्य ते विश्वमानुषो ८, ४५, ४२; साम. १०७१, अथर्व. २०, ४३, ३
यस्य ते विश्वा सुवनानि केतुना १०, ३७, ९
यस्य ते स्वादु सख्यं ८, ६८, ११
यस्य त्यच्छम्वरं मदे ६, ४३, १; साम. ३९२
यस्य त्यत्ते महिमानं १०, ११२, ४
यस्य त्यन्महिरवं वाताप्यम् १०, २६, २
यस्य त्रिधात्ववृत्तं ८, १०२, १४; साम. १५७१
यस्य त्री पूर्णा मधुना १, १५४, ४
यस्य त्वमग्ने अध्वरम् ४, २, १०
यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु ८, ५२, ४
यस्य त्वमूर्ध्वो अध्वराय ८, १९, १०
यस्य दूतो असि क्षये १, ७४, ४
यस्य धावापृथिवी पौत्यं १, १०१, ३
यस्य द्विवर्हसो बृहत् ८, १५, २; अथर्व. २०, ६१, ५; ६२, ९
यस्य न इन्द्रः पिबाद्यस्य ९, १०८, १४; साम. १०९७
यस्य प्रयाणमन्वन्य ५, ८१, ३; वा. य. ११, ६; तै. सं. ४, १, १, २
यस्य प्रस्वादसो गिर १०, ३३, ६
यस्य मन्दानो अन्धसो ६, ४३, ४
यस्य मा परुषाः शतं ५, २७, ५
यस्य मा हरितो रथे १०, ३३, ५
यस्य वर्णं मधुञ्जुतं ९, ६५, ८

यस्य वा सूर्यं प्रति वाजिनो ८, २०, १६
यस्य वायोसि व्रवन् ६, ४५, ३२
यस्य विश्वानि हस्तयोः पत्र १, १७६, ३
यस्य विश्वानि हस्तयोरुतु ६, ४५, ८
यस्य व्रते वृथिवी नन्नमीति ५, ८३, ५
यस्य शर्मन्तुय विश्वे जनासः ७, ६, ६
यस्य शश्वत्पिर्वो इन्द्र १०, ११२, ५
यस्य श्रवो रोदसी ७, १८, २४
यस्य श्वेता विचक्षणा ८, ४१, ९
यस्य संस्थे न वृषवते १, ५, ४; अथर्व. २०, ६९, २
यस्या अनन्तो अहृतः ६, ६१, ८
यस्यामित्रं पुण्ड्रे ८, १९, ११
यस्याजस्रं शवसा १, १००, १४
यस्यानुपन्नमस्त्रिनः ८, ७५, १४; तै. सं. २, ६, ११, ३
यस्या देवा उपस्थे व्रता ८, ९४, २
यस्यानक्षा दुहिता १०, २७, ११
यस्यानासः सूर्यस्येव यामः १, १००, २
यस्यानूता गभीरा ८, १६, ४
यस्यामितानि वीर्या ८, २४, २१, अथर्व. २०, ६५, ३
यस्यायं विश्व आर्यो ८, ५१, ९; साम. १६०९; वा. य. ३३, ८
यस्या ह्यान्तो अर्चयः १, ४८, १३
यस्यावधीत्पितरं ५, ३४, ४
यस्याश्वासः प्रदिशि २, १२, ७; अथर्व. २०, ३४, ७
यस्येद्वाकुरूप व्रते १०, ६०, ४
यस्येमे हिमवन्तो १०, १२१, ४; अथर्व. ४, २, ५; वा. य. २५, १२; तै. सं. ४, १, ८, ४
यस्यौपधीः प्रसर्पया १०, ९७, १२; वा. य. १२, ८६
या आपो दिव्या उत वा ७, ४९, २
या इन्द्र प्रस्वस्वासा ८, ६, २०
या इन्द्र मुज आभरः ८, ९७, १; साम. २५४; अथर्व. २०, ५५, २
या ओपधीः पूर्वा जाताः १०, ९७, १; वा. य. १२, ७५; तै. सं. ४, २, ६, १; नि. ९, २८
या ओपधीः सोमराज्ञीर्धक्षीः १०, ९७, १८; अथर्व. ६, ९६, १; वा. य. १२, ९२; तै. सं. ४, २, ६, ४
या ओपधीः सोमराज्ञीर्विन्दिताः १०, ९७, १९; वा. य. १२, ९३; तै. सं. ४, २, ६, ४
याः प्रवतो निवता ७, ५०, ४
याः फलिनीर्या १०, ९७, १५; वा. य. १२, ८९; तै. सं. ४, २, ६, ४
याः सत्प्रा विरूपाः १०, १६९, २; तै. सं. ७, ४, १७,

याः सूर्यो रश्मिभिराततान ७, ४७, ४
 या गुह्यगूर्वा तिनीवाली २, ३२, ८
 या गोमतीरूपतः सर्ववीरा १, १३३, १८
 या गौर्वर्तनि पर्येति १०, ६५, ६
 या जामयो वृष्ण इच्छन्ति ३, ५७, ३
 या त ऊतिरमित्रहन् ६, ४५, १४
 या त ऊतिरवमा ६, २५, १
 या तं च्छर्दिष्या उत नः परः ८, ९, ११: अथर्व
 २०, १४१, १
 याति-देवः प्रवता १, ३५, ३
 या ते क्षप्ते पर्वतस्येव ३, ५७, ६
 या ते क्षप्ता गोक्षोपदा ६, ५३, ९
 या ते काकुत्स्थकृता यावति ६, ४१, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १३
 या ते जिह्वा मधुमती ३, ५७, ५
 या ते विष्टुद्वयस्था ७, ४६, ३: नि. १०, ७
 या ते धामानि दिवि १, ९१, ४: तै. सं. २, ३, १४, १
 तै. ब्रा. २, ८, ३, २
 या ते धामानि परमाणि १०, ८१, ५: वा. य. १७, २१:
 तै. सं. ४, ६, २, ५
 या ते धामानि हविषा १, ९१, १९: वा. य. ४, ३७: तै. सं.
 १, २, १०, १
 या ते भीमान्वायुधा ९, ६१, ३०: साम. ७८०
 या दम्पती समनसा ८, ३१, ५
 या दक्षा सिन्धुमातरा १, ४६, २: साम. १७१९
 यादगेव ददरी तादगुष्यते ५, ४४, ६
 या देवेषु तमवमैर्यजत १०, १६९, ३: तै. सं. ७, ४, १७, १
 याद्राष्ट्रं वरुणो ३, ३८, ८
 या धर्तारा रजसो रोचनस्यो ५, ६९, ४
 या धारयन् देवाः ७, ६६, २: तै. ब्रा. २, ४, ६, ४
 या नः वीपरश्विना १, ४६, ६
 यो क्षामलो मरुत ३, ६५, ९
 यानि स्थानानि क्षादिता ७, ७०, ३
 यानीन्द्राग्नी पद्मपुर्गिणी १, १०८, ५
 या जु क्षावयो दिव ८, ४०, ८
 या या दिवो हरितवर्धय ७, ७७, ६
 यातये मर्ताकुसुमो १, ७६, ८
 यातो को देवयज्ञो ३, ८, ६
 या युगास्तु ह्यता ५, ८६, २
 याभिः बभ्रवामिदिभिः १, १३, ५
 याभिः बभ्रवामिदिभिः ८, ८, २०
 याभिः क्षावमाह्वये १, ११३, ३३

अ० ११९

याभिः कृशानुमसने १, ११२, २१
 याभिः पक्ष्यमवयो ८, २२, १०
 याभिः पठ्वा जडरस्य १, ११२, १७
 याभिः पत्नीर्विमदाय १, ११२, १९
 याभिः पण्डिता तनयस्य १, ११२, ४
 याभिः शचीभिर्वृषजा १, ११२, ८
 याभिः शचीभिश्चमर्सा ३, ६०, २
 याभिः शताती भवयो १, ११२, २०
 याभिः शुचन्ति घनमां १, ११२, ७
 याभिः सिन्धुमवय याभि ८, २०, २४
 याभिः सिन्धु मधुमन्तं १, ११२, ९
 याभिः सुदानू औक्षिजाय १, ११२, ११
 याभिः सूर्य परिवाधः १, ११२, १३
 याभिः सोमो मोरते १०, ३०, ५
 याभिरंगितो मनमा १, ११२, १८
 याभिरन्तकं जममानम् १, ११२, ६
 याभिर्नरं गोपुष्टं १, ११२, २२
 याभिर्नरा क्रमद्वयं ८, ८, २१
 याभिर्नरा हवते याभिः १, ११२, १३
 याभिर्महामिषिर्नरा १, ११२, १४
 याभिर्विद्वता धनमां १, ११२, १०
 याभीरमां क्षीरमां १, ११२, १२
 याभी रंमिष्टुं १, ११२, ५
 याभ वेदाः क्षुमागोमिषा ७, ५३, ६
 याभयर्षी समन्विता १, ८०, १३: नि. १०, ३४
 यां दृष्टमहोदयोम् ३, ५३, ८
 यां मे चित मरुत १०, ३७, १३
 या रक्षो जम्बेक्षो १०, १८८, ३
 या वा रंम १, ८५, १३: तै. सं. १, ५, १३, ५, मं. ब्रा.
 २, ८, ५, ३
 यावत्साम्यो ७, ९३, ३
 यावदिह सुवर्गं दिव १, १०८, ३
 यावन्नामकुप्यो १०, ८८, १९: नि. ७, ३१
 यावत्पुष्टेन स्वा ३, ५३, ३
 यावत्पुष्टेन स्वा वनेन १, ११३, १०
 यावत्पुष्टेन स्वा १०, ११३, ३
 या वा रंम मिष्टुं वा ७, ९३, ३
 या वा रंमिष्टुं वा (वा रंम वा) ३, ४७, ३
 या वा रंमिष्टुं वा (वा रंम वा) ३, ४०, ८:

अ० ११९

या वां कणा मधुमति १, २२, ३; वा. य. ७, ११; तै.सं. १, ४, ६, १
 या वा ते सन्ति दाशुपे ७, ३, ८
 यावित्था श्लोकमादिव १, ९२, १७; साम. १७३६
 या विश्वासां जनितारा ६, ६९, २
 या वीर्याणि प्रथमानि १०, ११३, ७
 या वृत्रहा परावति ८, ४५, २५
 या वो भेषजा मरुतः २, ३३, १३
 या वो साया अभिद्रुहे २, २७, १६
 या शर्धाया मारुताय ६, ४८, १०
 याश्चेदं उपशृण्वन्ति १०, ९७, २१; वा. य. १२, ९४; तै.सं. ४, २, ६, ५
 यासां राजा वरुणो याति ७, ४९, ३; अथर्व. १, ३३, २; तै.सं. ५, ६, १, १
 यासां तिस्रः पंचाशतो १, १३३, ४
 यासि कुत्सेन सरथं ४, १६, ११; नि. ५, १५
 या सुजृणिः श्रेणिः सुन्ने १०, ९५, ६
 या सुनीथे शौचद्रथे ५, ७९, २; साम. १७४१
 या सुवाहुः सांगुरिः २, ३२, ७; अथर्व. ७, ४६, २; तै.सं. ३, १, ११, ४
 या सुरथा रथीतमोभा १, २२, २
 यासु राजा वरुणो यासु ५, ४९, ७
 यास्ते धारा मधुच्युतो ९, ६२, ७; साम. २७९
 यास्ते पूषन्नावो ६, ५८, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ५
 यास्ते प्रजा भृगुतस्य १, ४३, ९
 यास्ते राके सुमतयः २, ३२, ५; अथर्व. ७, ४८, २; तै.सं. ३, ३, ११, ५
 युक्ते अस्तु दक्षिण १, ८२, ५
 युक्ता मातासीदुरि दक्षिणाया १, १६४, ९; अथर्व. ९, ९, ९
 युक्तो ह यद्वां तौग्याय १, १५८, ३
 युक्ष्वा हि केसिना हरी १, १०, ३; साम. १३४६; वा.य. ८, ३४
 युक्ष्वा हि त्वं रथासहा ८, २६, २०
 युक्ष्वा हि देवहृतमां अर्थां ८, ७५, १; वा. य. १३, ३७; ३३, ४; तै.सं. २, ६, ११, १
 युक्ष्वा हि वाजिनीवती १, ९२, १५; साम. १७३३
 युक्ष्वा हि वृत्रहन्तम ८, ३, १७; साम. ३०१
 युक्ष्वा ह्यहरी रथे १, १४, १२
 युगेयुगे विदथ्यं गुग्मयः ६, ८, ५
 युक्ष्वं ह्यहरी रथे ५, ५६, ६
 युजं हि मामहृया आदिदि ५, ३०, ८
 युजा कर्नाणि जनयन् १०, ५५, ८

युजानो अश्वा चातस्य १०, २२, ४
 युजानो हरिता रथे ६, ४७, १९
 युजे रथं गवेपणं हरिभ्यां ७, २३, ३; अथर्व. २०, ११, ३; तै. ब्रा. २, ४, १, ३
 युजे वां ब्रह्म पूर्वं १०, १३, १; अथर्व. १८, ३, ३९; वा.य. ११, ५; तै.सं. ४, १, १, २
 युजते मन उत युजते धियः ५, ८१, १; वा. य. ५, १४; ११, ४; ३७, २; तै.सं. १, २, १३, १; ४, १, १, १; तै. आ. ४, २, १
 युजन्ति ब्रह्मरूप १, ६, १; साम. १४६८; अथर्व. २०, २६, ४; ४७, १०; ६९, ९; वा.य. २३, ५; तै.सं. ७, ४, २०, १
 युजन्ति हरी इषिरस्य ८, ९८, ९; साम. ७१२; अथर्व. २०, १००, ३
 युजन्यस्य काम्या १, ६, २; साम. १४६९; अथर्व. २०, २६, ५; ४७, ११; ६९, १०; वा.य. २३, ६; तै.सं. ७, ४, २०, १
 युजायां रासभं रथे ८, ८५, ७; वा. य. ११, १३
 युधा युधमुप वेदेपि १, ५३, ७; अथर्व. २०, २१, ७
 युधेन्द्रो महा वरिश्चकार ३, ३४, ७; अथर्व. २०, ११, ७
 युधम सन्तमनर्वाणं ८, ९२, ८; साम. १६४३
 युधमस्य ते वृषभस्य ३, ४६, १
 युधमो अनर्वा खजकृत्सम ७, २०, ३
 युनक्त सीरा वि युगा १०, १०१, ३; अथर्व. ३, १७, १; वा. य. १२, ६८; तै.सं. ४, २, ५, ५; नि. ५, २८
 युनक्ति ते ब्रह्मणा १, ८२, ६
 युयुपतः सवयसा १, १४४, ३
 युयोता शरुमस्मादौ ८, १८, ११
 युयोप नाभिरुपरस्यायो १, १०४, ४
 युवं रथेन विमदाय १०, ३२, ७
 युवं रेभं परिपूतेरुत्पथः १, ११९, ६
 युवं वन्दनं निरुतं जरण्यया १, ११९, ७
 युवं वरो सुपाग्णे ८, २६, २
 युवं वखाणि पीवसा १, १५२, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, ६
 युवं विप्रस्य जरणां १०, ३९, ८
 युवं द्राका मायायिना १०, २४, ४
 युवं इयावाय रुतातीमदत्तं १, ११७, ८; नि. ६, ६
 युवं धियमग्निना देवताता ४, ४४, २; अथर्व. २०, १४३, १
 युवं श्रीभिर्देशताभिः ६, ६३, ६
 युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजितं १, ११८, ९
 युवं श्वेतं पेदवैऽग्निना १०, ३९, १०
 युवं सुराममयिना १०, १३१, ४; अथर्व. २०, ११५, ४; वा. य. १०, ३३; २०, ७६; तै. ब्रा. १, ४, २, १

वं ह कृतं सुवमक्षिता १०, ४०, ८
 वं ह गमं जगतीषु १, १५७, ५
 वं ह घमं महुमन्तमप्रये १, १८०, ४
 वं ह सुमुं सुवमक्षिता १०, ४०, ७
 वं ह रेमं वृषणा १०, ३९, ९
 वं ह स्यो निषजा १, १५७, ६
 वं हि प्ना पुस्तुवेमनेधनुं ८, ८३, ३
 वं हि स्यः स्वर्गती ९, १९, २; साम. १००१
 वं ह्यनराजाव सीदवं १०, १३२, ७
 वं ह्यातं नदी रन्धुवं १, १२०, ७
 वं कपवाय नासत्या ८, ५, २३
 वं कवी घः पर्वक्षितारयं १०, ४०, ६
 वं किं ददधुनीजितं ७, ७४, २; साम. ७५४
 वं क्पवानं सनयं १०, ३९, ४; ति. ४, १९
 वं क्पवानं जरतो सुसक्तं ७, ७१, ५
 वं क्पवानमक्षिता जस्तवं १, ११७, १३
 वं क्मिन्द्रायर्वता १, १३२, ३; वा.प. ८, ७३
 वं कालां दिव्यस्य १, ११२, ३
 वं कुमाय पूर्वोभिरेवैः १, ११७, १४
 वं कृक्षं पृथक्ता १, १५, ३
 वं देवा कृत्तुना ८, ५७, १
 वं धेनुं मयवे १, ११८, ८
 वं नरा रुवते कृष्णिनाय १, ११७, ७
 वं नरा सुवते पञ्जिनाय १, ११६, ७
 वं नो वेपु वरणा ५, ६४, ६
 वं नमस्तरयाव नक्षयो १, १८०, २
 वं नमस्तेजनीताय तक्षं १, ११८, ७
 वं नमो वज्रधुः सिधुधु हवं १, १८०, ५
 वं नमेताति दिदि १, ९३, ५; ति. मा. २, ३, १४, १; ति. मा.
 ३, ५, ७, २
 वं नम वसिषायामधन १, १८०, ३
 वं नरेवे पुरवायमक्षिता १, ११९, १०
 वं नगरय नापयो मरो वपु ३, ३८, ९
 वं नृपुं मनुह था १०, १३३, ५
 वं नृपुमपविहं मनुह ७, ३९, ३; ति. मा. २, ८, ६८
 वं नृपुं धामात् १, ११९, ३
 वं निषम लवं ५, ६५, ९
 वं नृपे नापुवो ८, ५, ३३
 वं नृपे वपु १, ११९, ८
 वं नृपे नृपे विवरात् १, ११९, ३
 वं नृपे वपु वपु विवरात् १, १२, ५

युवां हवन्त उमयाय ७, ८३, ३
 युवाहु हि नाचीनां १, १७, ४
 युवां गीतमः पुस्तनीवो १, १८३, ५
 युवां चिदि प्नायिनावतु १, १८०, ८
 युवादत्तस्य धिपया ८, २३, १२
 युवानं विद्वतिं कविं ८, ४४, २३
 युवाना नितरा पुनः १, २०, ४
 युवानो रुद्रा सजग १, ३४, ३
 युवां देवालय ८, ५७, २
 युवां नरा पश्यमानास ७, ८३, १
 युवान्नां वासिनीवतु ८, ५, ३
 युवान्नां देवी धिपया १, १८९, ४
 युवान्नां मिश्रवहनीयनां ५, ३४, ४
 युवानिद्वयवते पूर्वोप ४, ४१, ७
 युवामिद्वयु युवतासु ७, ८२, ४
 युवामिन्द्राभी वसुतो १, १२२, ५
 युवां पूरेवादिवा १, १८१, ९
 युवां सुतेव वागना १०, ४०, ४
 युवा न मन्त्रो नाना ५, ३१, १३
 युवा सुताया वसिषी ३, ८, ४; ति. मा. ३, ३, १, ३
 युवी भिरं वरि वीरवृत्ती ७, ६९, ४; ति. मा. २, ८, ७, ८;
 ति. ३, ६
 युवी मन्त्राभि सुतायो १, १८०, १
 युवीमिन्द्राभि ५, ३३, ३
 युवी रजय वरि वसिषी ८, २३, ६
 युवीमिन्द्रा वपुदे युवा सुते १, ११९, ५
 युवी नाना सुतायि ३, ८, २
 युवीरता वपु भिर १, ३३, १३
 युवीरता वपु सुते ८, २३, १
 युवीरते मन्त्रो ३, ५४, ३
 युवीरतिना सुताया १, ११९, ३
 युवीरति मन्त्राया १०, ३९, ३
 युवीरति मन्त्राया १०, १३३, ३
 युवाना नरा वपु वपु ५, ३३, ५
 युवानां देवा वपु ३, ५७, ३
 युवानां वपु वपु १०, ३३, ३
 युवानायाव नमो विवरात् ५, ४४, १३
 युवाना वपु ८, ५, ३
 युवी देवा वपु वपु ८, ३३, ८
 युवीरति मन्त्रो १, ३३, ८
 युवीरति विवरात् ३, ५८, ३

या वां कशा मधुमति १, २२, ३; वा. यं. ७, ११; तै. सं. १, ४, ६, १
 या वा ते सन्ति दाशुपे ७, ३, ८
 याविथा श्लोकमादिव १, ९२, १७; साम. १७३६
 या विश्वासां जनितारा ६, ६९, २
 या वीर्याणि प्रथमानि १०, ११३, ७
 या वृत्रहा परावन्ति ८, ४५, २५
 या वो भेषजा मरुतः २, ३३, १३
 या वो माया अभिद्रुहे २, २७, १६
 या शधाय मारुताय ६, ४८, १०
 याश्चेद उपशृण्वन्ति १०, ९७, २१; वा. य. १२, ९४; तै. सं. ४, २, ६, ५
 यासां राजा वरुणो याति ७, ४९, ३; अथर्व. १, ३३, २; तै. सं. ५, ६, १, १
 यासां तिस्रः पंचाशतो १, १३३, ४
 यासि कुत्सेन सरथं ४, १६, ११; नि. ५, १५
 या सुजूर्णिः श्रेणिः सुज्जे १०, ९५, ६
 या सुनीथे श्रौचद्रथे ५, ७९, २; साम. १७४१
 या सुबाहुः सांगुरिः २, ३२, ७; अथर्व. ७, ४६, २; तै. सं. ३, १, ११, ४
 या सुरधा रथीतमोभा १, २२, २
 यासु राजा वरुणो यासु ५, ४९, ७
 यास्ते धारा मधुच्युतो ९, ६२, ७; साम. २७९
 यास्ते पूषन्नावो ६, ५८, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ५
 यास्ते प्रजा अमृतस्य १, ४३, ९
 यास्ते राके सुमत्तयः २, ३२, ५; अथर्व. ७, ४८, २; तै. सं. ३, ३, ११, ५
 युक्तस्ते अस्तु दक्षिण १, ८२, ५
 युक्ता मातासीद्गुरि दक्षिणाया १, १६४, ९; अथर्व. ९, ९, ९
 युक्तो ह यद्वा तौग्याय १, १५८, ३
 युक्ष्वा हि केशिना हरी १, १०, ३; साम. १३४६; वा. य. ८, ३४
 युक्ष्वा हि त्वं रथासहा ८, २६, २०
 युक्ष्वा हि देवहूतमौ अर्था ८, ७५, १; वा. य. १३, ३७; ३३, ४; तै. सं. २, ६, ११, १
 युक्ष्वा हि वाजिनीवती १, ९२, १५; साम. १७३३
 युक्ष्वा हि वृत्रहन्तम ८, ३, १७; साम. ३०१
 युक्ष्वा ह्यरुपी रथे १, १४, १२
 युगेयुगे विदध्यं गृणद्भ्यः ६, ८, ५
 युक्ष्वं ह्यरुपी रथे ५, ५६, ६
 युजं हि मामकृथा आदिदि ५, ३०, ८
 युजा कर्माणि जनयन् १०, ५५, ८

युजानो अश्वा वातस्य १०, २२, ४
 युजानो हरिता रथे ६, ४७, १९
 युजे रथं गवेर्षणं हरिभ्यां ७, २३, ३; अथर्व. २०, १२, ३
 तै. ब्रा. २, ४, १, ३
 युजे वां ब्रह्म पूर्णं १०, १३, १; अथर्व. १८, ३, ३९; वा. य. ११, ५; तै. सं. ४, १, १, २
 युजते मन उत युजते धियः ५, ८१, १; वा. य. ५, १४
 ११, ४; ३७, २; तै. सं. १, २, १३, १; ४, १, १, १
 तै. आ. ४, २, १
 युजन्ति ब्रह्मरूप १, ६, १; साम. १४६८; अथर्व. २०, २६, ४
 ४७, १०; ६९, ९; वा. य. २३, ५; तै. सं. ७, ४, २०, १
 युजन्ति हरी इषिरस्य ८, ९८, ९; साम. ७१२; अथर्व. २०, १००, ३
 युजन्यस्य काम्या १, ६, २; साम. १४६९; अथर्व. २०, २६, ५
 ४७, ११; ६९, १०; वा. य. २३, ६; तै. सं. ७, ४, २०, १
 युजायां रासभं रथे ८, ८५, ७; वा. य. ११, १३
 युधा युधमुप वेदेयि १, ५३, ७; अथर्व. २०, २१, ७
 युधेन्द्रो मह्ना वरिवश्चकार ३, ३४, ७; अथर्व. २०, ११, ७
 युधम सन्तमनर्वाणं ८, ९२, ८; साम. १६४३
 युधमस्य ते वृषभस्य ३, ४६, १
 युधमो अनर्वा खजकृतसम ७, २०, ३
 युनक्त सीरा वि युगा १०, १०१, ३; अथर्व. ३, १७, १
 वा. य. १२, ६८; तै. सं. ४, २, ५, ५; नि. ५, २८
 युनक्ति ते ब्रह्मणा १, ८२, ६
 युयूतः सवयसा १, १४४, ३
 युयोता शरुमस्रदाँ ८, १८, ११
 युयोप नाभिरूपस्यायो १, १०४, ४
 युवं रथेन विमदाय १०, ३२, ७
 युवं रेभं परिपूतेरुत्पथः १, ११९, ६
 युवं वन्दनं निर्रक्तं जरण्यया १, ११९, ७
 युवं वरो सुपाग्ने ८, २६, २
 युवं वक्षणि पीवसा १, १५२, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, १
 युवं विप्रस्य जरणां १०, ३९, ८
 युवं शक्रा मायाविना १०, २४, ४
 युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं १, ११७, ८; नि. ६, ६
 युवं श्रियमश्विना देवताता ४, ४४, २; अथर्व. २०, १४३, १
 युवं श्रीभिर्देशताभिः ६, ६३, ६
 युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजुतं १, ११८, ९
 युवं श्वेतं पेद्वेऽश्विना १०, ३९, १०
 युवं सुराममश्विना १०, १३१, ४; अथर्व. २०, १२५, ४
 वा. य. १०, ३३; २०, ७६; तै. ब्रा. १, ४, १, १

सुवं ह कृशं सुवमश्विना १०, ४०, ८
 सुवं ह गर्भं जगतीषु १, १५७, ५
 सुवं ह घर्मं मधुमन्तमग्रये १, १८०, ४
 सुवं ह सुव्यं सुवमश्विना १०, ४०, ७
 सुवं ह रेभं वृषणा १०, ३९, ९
 सुवं ह स्यो भिषजा १, १५७, ६
 सुवं हि ष्मा पुरुसुजेममेघतं ८, ८६, ३
 सुवं हि स्यः स्वर्पती ९, १९, २; साम. १००१
 सुवं ह्यप्नराजाव सीदतं १०, १३२, ७
 सुवं ह्यास्तं महो रन्युवं १, १२०, ७
 सुवं कषवाय नासत्या ८, ५, २३
 सुवं कवी छः पर्यश्विनारयं १०, ४०, ६
 सुवं चित्रं ददधुभोजनं ७, ७४, २; साम. ७५४
 सुवं च्यवानं सनयं १०, ३९, ४; नि. ४, १९
 सुवं च्यवानं जरसो सुसुक्तं ७, ७१, ५
 सुवं च्यवानमश्विना जरन्तं १, ११७, १३
 सुवं तमिन्द्रापर्यता १, १३२, ६; वा.य. ८, ५३
 सुवं तासां दिव्यस्य १, ११२, ३
 सुवं तुमाय पूर्व्येभिरेवैः १, ११७, १४
 सुवं दक्षं धृतम्रता १, १५, ६
 सुवं देवा ऋतुना ८, ५७, १
 सुवं धेनुं शायवे १, ११८, ८
 सुवं नरा स्तुवते कृष्णिनाय १, ११७, ७
 सुवं नरा स्तुवते पञ्जिनाय १, ११६, ७
 सुवं नो वेपु वरुणा ५, ६४, ६
 सुवनस्यस्याव नक्षत्रो १, १८०, २
 सुवमग्रयेऽवनीताय तसं १, ११८, ७
 सुवमेवं चक्रधुः सिधुषु हवं १, १८२, ५
 सुवमेतानि दिवि १, ९३, ५; तै. सं. २, ३, १४, १; तै. मा.
 ३, ५, ७, २
 सुवं पय वस्त्रियायामघत्त १, १८०, ३
 सुवं पेदेवे पुरुवारमश्विना १, ११९, १०
 सुवं प्रलस्य साधयो महो यत् ३, ३८, ९
 सुवं सुव्यं समुद्र आ १०, १४३, ५
 सुवं सुव्युनवद्विदं समुद्र ७, ६९, ७; तै. मा. २, ८, ७, ८
 सुवं सुव्यं भुत्मानं १, ११९, ४
 सुवं मिश्रमं खवं ५, ६५, ६
 सुवं सगं जाम्बवं ८, ५, ३६
 सुवां दक्षैः प्रथमा १, १५१, ८
 सुवां स्तोमेभिर्देवयन्तो १, १३९, ३
 सुवां ह घोषा पर्यश्विनायनी १०, ४०, ५

सुवां हवन्त उभयास ७, ८३, ६
 सुवाकु हि शचीनां १, १७, ४
 सुवां गीतमः पुरुमीळो १, १८३, ५
 सुवां चिद्धि ष्माश्विनावनु १, १८०, ८
 सुवादत्तस्य धिष्ण्या ८, २६, १२
 सुवानं विष्पतिं कविं ८, ४४, २६
 सुवाना पितरा पुनः १, २०, ४
 सुवानो रुद्रा अजरा १, ६४, ३
 सुवां देवास्तय ८, ५७, २
 सुवां नरा पश्यमानास ७, ८३, १
 सुवाभ्यां वाजिनीवसु ८, ५, ३
 सुवाभ्यां देवो धिषणा १, १०९, ४
 सुवाभ्यां मित्रावरुणोपमां ५, ६४, ४
 सुवामिद्धयवसे पूर्व्याय ४, ४१, ७
 सुवामिद्युस्तु घृतनासु ७, ८२, ४
 सुवामिन्द्राप्रो वसुनो १, १०९, ५
 सुवां पूषेवाश्विना १, १८१, ९
 सुवां सृगेव वारणा १०, ४०, ४
 सुवा स मारुतो गणः ५, ६१, १३
 सुवा सुवासाः परिवीत ३, ८, ४; तै. मा. ३, ६, १, ३
 सुवो श्रियं परि योपावृणीत ७, ६९, ४; तै. मा. २, ८, ७, ८;
 नि. ६, ४
 सुवो राजांसि सुयनासो १, १८०, १
 सुवोरत्रिक्षिक्तवति ५, ७३, ६
 सुवो रथस्य परि चक्रमीयते ८, २२, ४
 सुवोरश्विना वपुषे सुवा सुवं १, ११९, ५
 सुवो राष्ट्रं बृहदिन्वतिर्घोः ७, ८४, २
 सुवोरुदा अनु श्रियं १, ४६, १४
 सुवोरुषू रथं हवे ८, २६, १
 सुवोर्क्तं रोदसी ३, ५४, ३
 सुवोर्दानाय सुनरा १, ११२, २
 सुवोर्ददि सखदायान्ते १०, ६१, २५
 सुवोर्हि मातादितिः १०, १३२, ६
 सुप्माकं स्ना रथो अनु ५, ५३, ५
 सुप्माकं देवा अवसाहनि ७, ५९, २
 सुप्माकं सुप्ते कषो १०, ७५, ८
 सुप्मादत्तस्य नरतो विक्तेन ५, ५४, १३
 सुप्मां व नक्तः ८, ७, ३
 सुप्मे देवा अवि ष्मि ८, ४७, ८
 सुप्मेपितो मरुतो १, ३९, ८
 सुप्मोतो विशो मरुतः ७, ५८, ४

यून ऊ पु नविष्ठया ८, २०, १९
यूपवस्था ठत ये १, १६२, ६; वा. य. २५, २९; तै. सं.
४, ६, ८ २
यूयं रयिं मरुत ५, ५४, १४
यूयं राजानः कञ्चिच्चरणी ८ १९, ३५
यूयं राजानमियं जनाय ५, ५८, ४
यूयं विश्व परि पाय १०, १२६, ४
यूयं ह रत्नं मववत्सु घत्सु ७, ३७, २
यूयं हि दवीक्षतयुग्मिरस्यैः ४, ५१, ५
यूयं हि एा सुदानव (०१ अघा चिद्) ८, ८३, ९
यूयं हि एा सुदानव (०१ कर्ता) ६, ५१, १५
यूयं हि एा सुदानवो रुद्रा ८, ७, १२
यूयं नावो मेदयथा कृतां ६, २८, ६; अथर्व. ४, २१, ६;
तै. ब्रा. २, ८, ८, १२
यूयं तत्सत्यशवस १, ८६, ९
यूयं देवाः प्रमत्तिर्युय २, २९, २
यूयं घूर्ष प्रयुजोन १०, ७७, ५
यूयं न दग्धा मरुतः १, १६६, ६; ६, ३०
यूयमस्मभ्यं धिपणाभ्यः ४, ३६, ८
यूयमस्मान्नयत वस्तो ५, ५५, १०
यूयं मरुं विपन्यवः ५, ६१, १५
ये अस्या ये अह्न्याः १, १९१, ७
ये अग्नयो न शोशुचश्चिधाना ६, ६६, २
ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा १०, १५, १४; अथर्व.
१८, २, ३५; वा. य. १९, ६०
ये अग्नेः परि जज्ञिरे १०, ६२, ६
ये अग्ने चन्द्र ते गिरः ५, १०, ४
ये अग्ने नेरयन्ति ते ५, २०, २
ये अजिपु ये वासीपु ५, ५३, ४
ये अर्वाचस्तां १, १६४, १९; अथर्व. ९, ९, १९
ये अश्विना ये पितरा ४, ३४, ९
ये के च उना महिनो ६, ५२, १५
ये गव्यता मनसा शत्रुमाद् ६, ४६, १०; अथर्व. २०, ८३, २
ये गोमन्दं वाजवन्तं सुवीरं ४, ३४, १०
ये च पूर्वं ऋपयो ये ७, २२, ९
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते ५, ३१, १३
ये चाहन्ति मरुतः सुदानवः ८, २०, १८
ये चिपूर्वं कृतमाप १०, १५४, ४. अथर्व. १८, २, १५
ये विद्धि त्वाग्नयः पूर्वं १, ४८, १४
ये विद्धि पूर्वं कृतमाप १, ७७, २
ये नृप्युवन्वव ८, १८, २२

ये चेह पितरो ये च १०, १५, १३; वा. य. १९, ६७
ये तातुर्द्वेष्टा १०, १५, ९; अथर्व. १८, ३, ४७
तै. ब्रा. २, ६, १६, २; नि. ६, १४
ये ते त्रिरहन्सवितः ४, ५४, ६
ये ते पन्थाः सवितः पृथ्वांसः १, ३५, ११; वा. य. ३४, २७
तै. सं. ७, ५, २४, १
ये ते पवित्रमूर्धयो ९, ६१, ५; साम. ७८८
ये ते विप्र ब्रह्मकृतः १०, ५०, ७
ये ते वृषणो वृषमाम इन्द्र १ १७७, २
ये ते शुक्रामः शुचयः शुचि ६, ६, ४
ये ते शुष्मं ये त्रिषीमवर्धन् ३, ३२, ३
ये ते सन्ति दशग्विनः ८, १, ९
ये तं सरस्व ऊर्मयो ७, ९६, ५; तै. सं. ३, १, ११ ३; नि. १०, १४
ये त्रिशति त्रयस्परो ८, २८, १
ये स्वा देवास्त्रिंशं मन्त्रे १, १९०, ५; नि. ४, २५
ये स्वाभिन्द्र न तुष्टुः ८, ६, १२; साम. १५०२; अथर्व.
२०, ११५, ३
ये स्वाहिहृत्वे मववन् ३, ४७, ४; वा. य. ३३, ६३, ६; ब्रा.
३, २०
ये देवानां यज्ञिया यज्ञिया ७, ३५, १५; अथर्व. १९, ११, ५
ये देवास इह स्यन् विश्वे ८, ३०, ४
ये देवासो अमवता सुकृत्या ४, ३५, ८
ये देवासो दिव्येकादश १, १३९, ११; वा. य. ७, ११
तै. सं. १, ४, १०, १
ये द्रप्सा इव रोदमी ८, ७, १६
ये नः पूर्वं पितरः सोम्यासो १०, १५, ८, अथर्व. १८, ३, ४६
वा. य. १९, ५१
ये नः सपत्ना अप ते १०, १२८, ९; अथर्व. ५, ३, १०
वा. य. ३४, ४६; तै. सं. ४, ७, १४, ४
येन चष्टे वरुणो निश्रो अयमा ८ १९, १६
येन उजोर्वीर्यायवे ८ १५, ५; साम. ८८१; अथर्व. २०, ६१, २
येन तोकाय तनयाय घान्यं ५, ५३, १३
येन दीर्घं मरुतः १, १६६, १४
येन घौर्या पृथिवी १०, १२१, ५; अथर्व. ४, २, ४
वा. य. ३२, ६; तै. सं. ४, १, ८, ५
येन मानामश्विनयन्त दग्धाः १, १७१, ५
येन वंमाम घृतनासु दग्धः ८, ६०, १२
येन घृद्धो न शवमा ६, ४४, ३
येन मिश्रं महीरपो ८, १२, ३; अथर्व. २०, ६३, ९
येन मूयं ज्योतिषा १०, ३७, ४
ये नाहस्याग्नि रोचने १, १९, ६

येना दराग्वमभिर्गुं ८, १२, २; अथर्व. २०, ६३, ८
 येना नवगो दध्यच्छ ९, १०८, ४; साम. ९३९
 येना पावक चक्षसा १, ५०, ६; साम. ६३७; अथर्व.
 १३, २, २१; २०, ४७, १८; वा. य. ३३, ३२;
 नि. १२, २२-२५
 येनाव तुर्वशं यदु ८, ७, १८
 येना समुद्रमसृजो ८, ३, १०; अथर्व. २०, ९, ४; ४९, ७
 येनेन्द्रो हविषा कृत्वी (१० ...अनपलः ।) १०, १७४, ४
 येनेन्द्रो हविषा कृत्वी (१० असपलः ।) १०, १५९, ४
 येनेमा विश्वा च्यवना २, १२, ४; अथर्व. २०, ३४, ४
 ये पाकशमं विहरन्त एवैः ७, १०४, ९; अथर्व. ८, ४, ९
 ये पातयन्ते अजमभिर्गिरी ८, ४६, १८
 ये पायवो मामतेयं १, १४७, ३; ४, ४, १३; तै. सं.
 १. २, १४, ५
 ये पृथतीभिर्कृष्टिभिः १, ३७, २
 येभिः सूर्यसुपसं भन्दसानः ६, १७, ५
 येभित्तितः परावतो ८, ५, ८
 येभ्यो माता मधुमत् १०, ६३, ३
 येभ्यो होत्रां प्रथमां १०, ६३, ७
 ये महो रजसो विदुः १, १९, ३
 ये मूर्धनः क्षितीनां ८, ६७, १३
 ये मे पञ्चाशतं ददुः ५, १८, ५; तै. ब्रा. २, ७, ५, २
 ये यजत्रा य ईद्व्याः १, १४, ८
 ये यज्ञेन दक्षिणया समक्ताः १०, ६२, १
 ये युपयन्ते प्रथनेषु १०, १५४, ३; अथर्व. १८, २, १७;
 तै. आ. ६, ३, २
 ये राधांसि ददत्यङ्ग्या ७, १६, १०
 ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं १०, ८५, ३१; अथर्व. १४, २, १०
 ये वाजिनं परिपश्यन्ति १, १६२, १२; वा. य. २५, ३५;
 तै. सं. ४, ६, ९, १
 ये वां दंमांस्यखिना ८, ९, ३; अथर्व. २०, १३९, ३
 ये वायव इन्द्रमादनास ७, ९२, ४
 ये वावृषन्त पार्थिवा ५, ५२, ७
 ये वृक्षणासो अधि क्षमि ३, ८, ७
 ये शुभ्रा घोस्वर्षसः १, १९, ५
 येपां अयाधि रोदसी ५, ६१, १२
 येपानजमेषु पृथिवी १, ३७, ८
 येपानर्णो न समथो ८, २०, १३
 येपामावाध क्रतिनय ८, २३, ३
 येपामिळा हृतहस्ता ७, १६, ८
 ये सत्यासो हविरदो १०, १५, १०; अथर्व. १८, ३, ४८

ये सवितुः सत्यसवस्य १०, ३६, १३; तै. ब्रा. २, ८, ६, ४
 ये सोमासः परावति (०) ये यादः) ९, ६५, २२; साम. ११६३
 ये सोमासः परावति (०) सर्वांस्तौ ८, ९३, ६; अथर्व.
 २०, ११२, ३
 ये स्तोतृभ्यो गोअग्राम् २, १, १६; २, १३
 ये स्या मनोर्यज्ञियास्ते १०, ३६, १०
 ये ह स्ये ते सहमाना ४, ६, १०
 ये हरी मेघयोक्था मदन्तः ४, ३३, १०
 यो अग्निं हव्यदातिभिः ८, १९, १३
 यो अग्निः कव्यवाहनः १०, १६, ११; वा. य. १९, ६५
 यो अग्निः क्रव्यात्प्रविवेश १०, १६, १०; अथर्व. १२, २, ७
 यो अग्निः सप्तमानुषः ८, ३९, ८
 यो अग्निं तन्वो दमे ८, ४४, १५
 यो अग्निं देववीतये १, १२, ९; साम. ८४६
 यो अग्नीषोमा हविषा १, ९३, ८; तै. ब्रा. २, ८, ७, ९
 यो अत्य इव सृज्यते ९, ४३, १
 यो अदधाज्योतिषि १०, ५४, ६
 यो अग्निभिर्प्रथमजा क्रता ६, ७३, १; अथर्व. २०, ९०, १
 यो अश्वरेषु शन्तम १, ७७, २
 यो अनिधमो दीदयत् १०, ३०, ४; अथर्व. १४, १, ३७;
 नि. १०, १९
 यो अषाधीने तमसि ७, ६, ४
 यो अप्सु चन्द्रमा इव ८, ८२, ८
 यो अप्स्ता शुचिना दैव्येन २, ३५, ८
 यो अयो मर्तभोजनं १, ८१, ६
 यो अश्वस्य दक्षिक्कागो ४, ३९, ३
 यो अस्मानां यो गवां गोपति १, १०१, ४; नि. ५, १५
 यो अश्वेभिर्वहते ८, ४६, २६
 यो अस्मा अश्वं तृषु १०, ७९, ५
 यो अस्मै अश्वं उत वाय ५, ३४, ३; नि. ६, १९
 यो अस्मै हविषाविधन् ६, ५४, ४
 यो अस्मै हव्यदातिभिः ८, २३, २१
 यो अस्मै हव्यैर्धृत २, २६, ४
 यो अस्थ पारे रजमः १०, १८७, ५; अथर्व. ६, ३४, ५
 योगक्षेमं व आदायाहं १०, १६६, ५
 यो गर्भमोयवीनां ७, १०२, २; तै. ब्रा. २, ४, ५, ६;
 तै. आ. १, २९, १
 यो गृयतामिदासियाभिः ६, ४५, १७
 योगे-योगे तवत्तरं १, ३०, ७; साम. १६३; ७४३; अथर्व.
 २०, २६, १; वा. य. ११, १४; तै. सं. ४, १, २, १
 यो जनान्महिषां ह्वा १०, ६०, ३

यून ऊ पु नत्रिष्ठया ८, २०, १९
यूयस्त्वा उत ये १, १६२, ६; वा. य. २५, २९; तै. सं.
४, ६, ८ २
यूयं रयिं मरुत ५, ५४, १४
यूयं राजानः कश्चिचर्यणी ८ १९, ३५
यूयं राजानमियं जनाय ५, ५८, ४
यूयं विश्व परि पाथ १०, १२६, ४
यूयं ह रत्नं मघवसु धत्थ ७, ३७, २
यूयं हि दवीकृत्युभिर्भरषीः ४, ५१, ५
यूयं हि एा सुदानव (०। अघा विद्) ८, ८३, ९
यूयं हि एा सुदानव (०। कतां) ६, ५१, १५
यूयं हि एा सुदानवो रुद्रा ८, ७, १२
यूयं गावो मेदयथा कृतां ६, २८, ६; अथर्व. ४, २१, ६;
तै. ब्रा. २, ८, ८, १२
यूयं तत्सत्यदावस १, ८६, ९
यूयं देवाः प्रमत्तिर्युय २, २९, २
यूयं धृषुं प्रयुजो न १०, ७७, ५
यूयं न उमा मरुतः १, १६६, ६; ६, ३०
यूयमस्मम्यं धियणाभ्यः ४, ३६, ८
यूयमस्मान्नयत वस्यो ५, ५५, १०
यूयं मत्तं विपन्यवः ५, ६१, १५
ये अस्या ये अह्ययाः १, १९१, ७
ये अम्यो न शोशुचस्त्रिधाना ६, ६६, २
ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा १०, १५, १४; अथर्व.
१८, २, ३५; वा. य. १९, ६०
ये अग्नेः परि जज्ञिरे १०, ६२, ६
ये अग्ने चन्द्र ते गिरः ५, १०, ४
ये अग्ने नेरयन्ति ते ५, २०, २
ये अक्षिषु ये वाशीषु ५, ५३, ४
ये अर्वाचस्तां १, १६४, १९; अथर्व. ९, ९, १९
ये अश्विना ये पितरा ४, ३४, ९
ये के च उमा महिनो ६, ५२, १५
ये गव्यता मनसा शत्रुमाद ६, ४६, १०; अथर्व. २०, ८३, २
ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं ४, ३४, १०
ये च पूर्व ऋषयो ये ७, २२, ९
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते ५, ३१, १३
ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः ८, २०, १८
ये चिपूर्वं ऋतसाप १०, १५४, ४. अथर्व. १८, २, १५
ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्व १, ४८, १४
ये चिद्धि पूर्व ऋतसाप १, १७९, २
ये चिद्धि मृत्युबन्धव ८, १८, २२

ये चेह पितरो ये च १०, १५, १३; वा. य. १९, ६७
ये तामृषुर्देवता १०, १५, ९; अथर्व. १८, ३, ४७;
तै. ब्रा. २, ६, १६, २; ति. ६, १४
ये ते त्रिरहन्मवितः ४, ५४, ६
ये ते पन्थाः मयिनः पूर्यामः १, ३५, ११; वा. य. ३४, २७;
तै. सं. ७, ५, २४, १
ये ते पवित्रमूर्मयो २, ६१, ५; माम. ७८८
ये ते विप्र मरुतः १०, ५०, ७
ये ते वृषणो वृषमाम इन्द्र १ १७७, २
ये ते शुक्रामः शुचयः शुचि ६, ६, ४
ये ते शुष्मं ये तपिषीमवर्धन् ३, ३२, ३
ये ते मन्ति दशम्विनः ८, १, ९
ये ते सास्य ऊर्मयो ७, ९६, ५; तै. सं. ३, ६, ११ ३; ति. १०, २४
ये त्रिंशति त्रयस्पगो ८, २८, १
ये त्वा देवांसिक्तं मन्ये १, १९०, ५; ति. ४, २५
ये स्वाभिन्द्र न तुष्टुः ८, ६, १२; साम. १५०२; अथर्व.
२०, ११५, ३
ये त्वाहिहत्ये मवन् ३, ४७, ४; वा. य. ३३, ६३; तै. ब्रा.
३, २०
ये देवानां यज्ञिया यज्ञिया ७, ३५, १५; अथर्व. १९, ११, ५
ये देवास इह स्थन विश्वे ८, ३०, ४
ये देवायो अमवता सुकृत्या ४, ३५, ८
ये देवासो दिव्येकादश १, १३९, ११; वा. य. ७, ११
तै. सं. १, ४, १०, १
ये द्रप्ता इव रोदसी ८, ७, १६
ये नः पूर्वं पितरः सोम्यासो १०, १५, ८; अथर्व. १८, ३, ४६;
वा. य. १९, ५१
ये नः सपत्ना अप ते १०, १२८, ९; अथर्व. ५, ३, १०;
वा. य. ३४, ४६; तै. सं. ४, ७, १४, ४
येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमा ८ १९, १६
येन उशीर्तोण्यायवे ८ १५, ५; माम. ८८१; अथर्व. २०, ६१, १
येन तोकाय तनयाय धान्यं ५, ५३, १३
येन दीर्घं मरुतः १, १६६, १४
येन धौरुपा पृथिवी १०, १२१, ५; अथर्व. ४, २, ४
वा. य. ३२, ६; तै. सं. ४, १, ८, ५
येन मानामश्चिनयन्त उम्नाः १, १७१, ५
येन वंसाम पृतनासु शर्धतः ८, ६०, १२
येन वृद्धो न शवमा ६, ४४, ३
येन मिथुं महीरपो ८, १२, ३; अथर्व. २०, ६३, ९
येन सूर्य ज्योतिषा १०, ३७, ४
ये नाकस्याधि रोचने १, १९, ६

यो वां यज्ञेभिरावृतो ८, २६, १३
 यो वां यज्ञैः शशमानो १, १५१, ७; नि. ६, ८
 यो वां यज्ञो नास्त्या ७, ७०, ६
 यो वां रजांस्यश्विना ८, ७३, १३
 यो वां रथो नृपती अस्ति वो ७, ७१, ४
 यो वाघते ददाति सुनुरं १, ४०, ४
 यो वां गतं मनसा ७, ६४, ४
 यो वाचा विवाचो १०, २३, ५; अथर्व. २०, ७३, ६
 यो वां नास्त्यावृष्टि ८, ८, १५
 यो वामश्विना मनसो १, ११७, २
 यो वामरुच्यचक्ष्मं ८, २६, १४
 यो वानृजवे क्रमणाय ६, ७०, ३
 यो वां परिजमा सुवृद्ध १०, ३९, १
 यो विश्वतः सुप्रतीकः १, ९४, ७; नि. ३, ११
 यो विश्वस्य जगतः १, १०१, ५
 यो विश्वा दयते वसु ८, १०३, ६; साम. ४४, १५८३
 यो विश्वान्यभि धृता ८, ३२, २८
 यो विश्वाभि विपश्यति (०। स नः पर्यद्) १०, १८७, ४;
 अथर्व. ६, ३४, ४
 यो विश्वाभि विपश्यति (०। स नः पूषा) ३, ६२, ९
 यो वृत्राय शिनमया २, ३०, २
 यो वेदिष्ठो अथ्यधिषु ८, २, २४
 यो यो देवा वृत्रजुना ६, ५१, ८
 यो यो वृताभ्यो अष्टणोद् १०, ६०, ७
 यो यंसं जाह्नवाणेन १, १०१, २
 यो यदतीरपागमय ८, ६९, १३; अथर्व. २०, ९२, १०
 यो हवादिमरिणाय २, १२, ३; अथर्व. २०, १४, ६
 यो ह वां मधुनो दतिः ८, ५, १९
 यो हवामन्यैरयता मधुरिणः ८, १९, २४
 यो ह स्व वां रथिना ७, ६९, ५; तै. सं. २, ८, ७, ८
 यो होता मीम्रथमो १०, ८८, ४; नि. ५, ६
 यो ते आनी यम रथिणो १०, १४, ११; अथर्व. १८, १, ११;
 तै. शा. ६, १, १
 यथा यो अग्ने तव ४, ६, १४
 यथा सु यो अरण्या २, २९, ५
 यथोहो वासिष्ठया विष्टो १०, ८९, १; अथर्व. ८, ६, १;
 तै. सं. १, २, १४, ६
 यथोहा विष्टो १, १, ३; साम. ६९०; द्य. २, २६, २६
 यथा संत्यो विष्टो १०, ६६, ११
 यथं वातं हत १०, ६०, १

रथं युजते मरुतः शुभे ५, ६३, ५; तै. शा. २, ४, ५, ३;
 नि. ४, १९
 रथं ये चक्रुः सुवृतं नरेष्ठां ४, ३३, ८
 रथं ये चक्रुः सुवृतं सुचेतसो ४, ३६, २
 रथं वामनुगायसं ८, ५, ३४
 रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्याभीशुम् ८, ५, २८
 रथं हिरण्यवन्धुरं इन्द्रवायू ४, ४६, ४
 रथं तु मातुतं वयं ५, ५६, ८; नि. ११, ५०
 रथवाहनं हविरस्व ६, ७५, ८; वा. य. २९, ४५; तै. सं.
 ४, ६, ६, ३
 रथानां न वेडाः १०, ७८, ४
 रथाय नावमुतनो १, १४०, १२
 रथिरासो हरयो ये ते ससि ८, ५०, ८
 रथीतमं कपदिनं ६, ५५, २
 रथीव कथावार्थो ५, ८३, ३
 रथे तिष्ठन्मति वाजिनः ६, ७५, ६; वा. य. २९, ४३; तै. सं.
 ४, ६, ६, २; नि. ९, १६
 रथेन वृत्रपातया ४, ४६, ५
 रथेष्टावाघवदवः ८, ४, १३
 रथो म वातः विष्टमिः १, १४१, ८
 रथो यो वा विष्टनुगो ८, २२, ५
 रथस्यो वरताः सुनीन ७, ८७, १
 रथव विष्टिन्द्राये माता १, १४७, ७
 रथवन्धर्वीरपा १०, ११, ३; अथर्व. १८, १, १९
 रथवं मे वसते सोमपा ३, ३३, ५; नि. २, ६५
 रथि सुधये स्वदत्तं १, ३१६, १६
 रथि दिवो हरिणो ४, ५१, १०
 रथि नक्षिन्नमध्वं ६, ४, १०; साम. १०५६
 रथिनं विष्टा सुो १, ६६, १
 रथिनं वा विष्टिन्मो १, ७३, १
 रथे हवसे मयि विष्टिन्मो ७, ३९, ६
 रथीविष्ट वरतामध्वं ८, ३५, ३१
 रथं ते निरो अवेना ६, ६३, २४; साम. १०७८
 रथस्यः वरता विष्टिन्मो ६, ६३, १२; साम. ८०७
 रथस्यो सुवृतं सुवृत्तिं हवे ३, ३३, ५; अथर्व. ७, ८८, १;
 तै. सं. ३, ३, १३, ५; नि. ११, ३१
 रथस्यवन्धुराणां १, १, ८; वा. य. ३, ३३; तै. सं.
 १, ५, ६, २
 रथस्यवन्धुराणां १, १३, ५; साम. ६९१
 रथस्यो न वरतिन्मो ६, १०, ३; साम. ११३३
 रथस्य वेष्टिन्मो २, ६५, १३; साम. ८३३

यो जागार तमृचः ५, ४४, १४; साम. १८२६
 यो जात एव प्रथमो २, १२, १; अथर्व. २०, ३४, १;
 तै. सं. १, ७, १३, २; नि. ३, २१; १०, १०
 यो जिनाति न जीयते ९, ५५, ४; साम. ९७८
 यो दग्नेभिर्हव्यो यश्च १०, ३८, ४
 यो दुष्टो विश्ववारः श्रवाय ८, ४६, ९
 यो देवो देवतमो ४, २२, ३
 यो देहो अनमयद्वधैः ७, ६, ५; तै. ब्रा. २, ४, ७, ९
 योद्वासि ऋचा शवसो ८, ८८, ४
 यो धर्ता भुवनानां ८, ४१, ५
 यो धारया पावकया ९, १०१, २; साम. ६९८
 यो ह्यपितो योऽवृत्तो ८, ३३, ६
 यो न आगो अभ्येतो भराति ५, ३, ७
 यो न ह्यमिदं पुरा ८, २१, ९; साम. ४००; अथर्व.
 २०, १४, ३; ६२, ३
 यो न ह्यन्दुः पितरो ह्यसुपीतः ८, ४८, १२
 यो न ह्यन्नाभितो जनो १०, १३३, ४
 यो न ह्यन्नाभिदासति १०, १३३, ५; अथर्व. ६, ६, ३
 यो नः कश्चिद्विरिक्षति ८, १८, १३
 यो नः पिता जनिता यो १०, ८२, ३; अथर्व. २, १, ३;
 या. य. १७, २७; तै. सं. ४, ६, २, १; तै. आ.
 १०, १, ४
 यो नः पृथग्वो वृकः १, ४२, २
 यो नः शश्वपुराविधा ८, ८०, २
 यो नः सनुय उत २, ३०, ९
 यो नः सनुयो अभिदामद् ६, ५, ४
 यो नः स्यो अरणो यश्च ६, ७५, १९; साम. १८७२
 यो नन्वान्यनमन् २, २४, २
 यो नार्मरं महवसुं २, १३, ८
 योनिमेक आ मसाद ८, २२, २
 योनिष्ट इन्द्र निपदे १, १०४, १; नि. १, १७
 योनिष्ट इन्द्र सद्ने ७, २४, १; साम. ३१४
 यो नो अग्ने अरिर्वो १, १२७, ४
 यो नो अग्ने दुरेव आ ६, १६, ३१
 यो नो अग्नेऽभिदासति २, ७७, ११
 यो नो दावा वसूनां ८, ५१, ५
 यो नो दावा म नः पिता ८, ५२, ५
 यो नो दाम आर्यो वा १०, ३८, ३
 यो नो देवः पगवतः ८, १२, ६
 यो नो मरुतो अभि दुर्हमायुः ७, ५९, ८; अथर्व. ७, ७७, २;
 तै. सं. ४, ३, १३, ३

यो नो मरुतो वृकताति २, ३४, ९
 यो नो रसं दिप्सति पित्वो ७, १०४, १०; अथर्व. ८, ४,
 यो वृहणे सुमतिमायजाते ७, ६०, ११
 यो भानुभिर्विभावा १०, ६, २
 यो सृयिष्ठं नासत्याभ्यां ५, ७७, ४
 यो भोजनं च दयसे २, १३, ६
 यो म इति प्रवोचति ५, २७, ४
 यो म इमं चिहु त्मना ८, ४६, २७
 यो मर्त्येष्वमृत क्रतावा ४, २, १
 यो मा पाकेन मनसा चरन्तं ७, १०४, ८; अथर्व. ८, ४,
 यो मायातुं यातुघानेत्याह ७, १०४, १६; अथर्व. ८, ४,
 यो मित्राय वरुणायाविधुः १, १३६, ५
 यो मृळयाति चक्रुषे चिदा ७, ८७, ७
 यो मे धेनूनां शते ५, ६१, १०
 यो मे राजन्युज्यो वा २, २८, १०
 यो मे शता च विंशतिं च ५, २७, २
 यो मे हिरण्यसंसृशो ८, ५, ३८
 यो यजाति यजात ह्य ८, ३१, १
 यो यज्ञस्य प्रसाधनः १०, ५७, २; अथर्व. १३, १, ६०
 यो यज्ञो विश्वतस्तनुभिः १०, १३०, १
 यो रक्षांसि निजूर्वति १०, १८७, ३; अथर्व. ६, ३४, १
 यो रक्षांसि विममे पार्थिवानि ६, ४९, १३
 यो रथस्य चोदिता २, १२, ६; अथर्व. २०, ३४, ६
 यो रयिवो रयिन्तमो ६, ४४, १; साम. ३५१
 यो राजभ्य ऋतविभ्यो २, २७, १२
 यो राजा चर्यणीनां याता ८, ७०, १; साम. २७३; १३३;
 अथर्व. २०, ९२, १६; १०५, ४
 यो रायो अवनिर्महान् (०। तमिन्द्रम्) ८, ३२, १३
 यो रायो अवनिर्महान् (०। तस्मा इन्द्राय) १, ४, १०
 अथर्व. २०, ६८, १०
 यो रेवान्यो अमीवहा १, १८, २; या. य. ३, २९;
 नि. ३, २१
 यो रोहितो वाजिनो ५, ३६, ६
 यो वः शिवतमो रसः १०, ९, ९; साम. १८३८; अथर्व.
 १, ५, २; या. य. ११, ५१; ३६, ५५; तै. सं.
 ४, १, ५, १; ७, ४, १९, ४; तै. आ. ४, ४४, ४;
 १०, १, ११
 यो वः सुनोप्यजिपित्रे ४, ३५, ६
 यो वः सेनानीमंहतो १०, ३४, १२
 यो वः वृजने विश्वयाविभु २, २४, ११
 यो वधेन अंगपीतो यो अगाः ७, १०१, ६

[illegible]

रथं युञ्जते मल्लः शुभे ५, ६३, ५; तै. ब्रा. २, ४, ५, ३
नि. ४, १९
रथं ये चक्षुः सुवृत्त नरेष्टां ४, ३३, ८
रथं ये चक्षुः सुवृत्तं सुचेतसो ४, ३६, २
रथं वामनुगायसं ८, ५, ३४
रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्याभीशुम् ८, ५, २८
रथं हिरण्यवन्धुरं इन्द्रवायू ४, ४६, ४
रथं तु माहर्तं वयं ५, ५६, ८; नि. ११, ५०
रथवाहनं हविस्त्व ६, ७५, ८; वा. य. २९, ४५; तै. सं.
४, ६, ६, ३
रथानां न चेजाः १०, ७८, ४
रथाय नावमुतनो १, १४०, १२
रथिरासो हरयो ये ते ऋषि ८, ५०, ८
रथीतमं कपर्दिनं ६, ५५, २
रथीय कनाधार्षी ५, ८३, ३
रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः ६, ७५, ६; वा. य. २९, ४३; तै. सं.
४, ६, ६, २; नि. ९, १३
रथेन द्रुपदाजसा ४, ४६, ५
रथेष्टयाश्चरयेयः ८, ४, १३
रथो न बाताः मिदभिः १, १४१, ८
रथो वो वां प्रिवन्धुतो ८, २२, ५
रथ्वयो वरागः सूर्याय ७ ८७, १
रथ्वमिन्द्रावेमावी १, १४२, ७
रथ्वयर्वीपा १०, ११, ३; भाष्ये. १८, १, १९,
रथ्वयं मे वचसे वीरवाय ३, ३३, ५; नि. ३, २५
रथि सुप्रभे सरथो १, ११६, १९
रथि रिद्धौ क्षत्रियो ४, ५१, १०
रथि नक्षत्रमार्घ्यं ६, ४, १०; भाष्य. १०५३
रथिनं पिशा सूरो १, ६६, १
रथिनं वा विद्विष्यो १, ७६, १
रथे त्वमे मग्निर्देहिवाणा ७ ३९, ३
रथेतिव वरागमयते ८ ३५, ३
रथे ते निद्रो जडेया ६, ६६, ७४; भाष्य. १०७८
रथहरः पद्मान विजानाय ६, ६७, १६; भाष्य. ८०३
रथमर्धे हाय हाय हाय ३, ३६, १; भाष्ये. ७२८, १,
३, ३६, ३, ११५, ५ नि. ११, ३१
रथमनवरतान् १, १, ८ वा. य. ३, ३३; तै. सं.
१, ५, ६, ३
रथमनवरतान् ३, ११, ५ भाष्य. ६३१
रथलो न प्राप्तेति १, १०, ३; भाष्य. ११६१
रथ मेहनिर्दिष्टे ६, ६७, १६ भाष्य. ८३३

राजा राष्ट्राणां पेशो नदीनां ७, ३४, ११
 राजा समुद्रं नरो ९, ८६, ८
 राजा सिन्धूनामवासिष्ठ ९, ८९, २
 राजा सिन्धूनां पवते पतिः ९, ८६, ३३
 राजेय हि जनिभिः ७, १८, २
 राज्ञो नु ते वरुणस्य १, ९१, ३, ९, ८८, ८
 रातिं यद्गामरक्षसं हवामहे ८, १०१, ८
 रात्रीभिरस्मा भटभिः १०, १०, ९, अथर्व. १८, १, १०
 रात्री स्वरूपदायती १०, १२७, १, तै. मा. २, ४, ६, १०
 रायः समुद्रोक्षतुरो ९, ३३, ६, साम. ८७२
 रायस्कामो वज्रहस्तं ७, ३२, ३
 रायस्पर्धिं स्वाधायो १, ३६, १२
 राया वयं समवातो ४, ४२, १०, वा. य. ७, १०
 राया हिरण्यया मतिः ७, ६६, ८, साम. १०६८
 राये नु यं जज्ञत रोदसी मे ७, ९०, ३; वा. य. २७, २४;
 तै. मा. २, ८, १, १
 रायो धारास्याष्टुगे ६, ५५, ३
 रायो पुत्रः संगमनो वसूनां यज्ञस्य १, ९६, ६
 रायो पुत्रः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभिः १०, १३९, ३;
 अथर्व. १०, ८, ४२; वा. य. १२, ६६, तै. सं.
 ४, २, ५, ४
 रारन्धि सवनेषु ण ३, ४१, ४; अथर्व. २०, २३, ४
 रासि क्षयं रासि मित्र २, ११, १४
 रिशादसः सप्ततौरदब्धा ६, ५१, ४
 रुजा दृक्का चिद्रक्षसः ९, ९१, ४
 रुद्रस्य ये मीळहुषः सन्ति ६, ६६, ३
 रुद्राणामेति प्रदिशा १, १०१, ७
 रुवति भीमो वृषभः ९, ७०, ७
 रुगद्वत्सा रुगती १, ११३, २; साम. १७५०; नि. २, २०
 रूपंरूपं प्रतिरूपो वभूव ६, ४७, १८
 रूपंरूपं मघवा वोभवीति ३, ५३, ८
 रेभदत्र जनुषा पूर्वः १०, ९२, १५
 रेवतीर्नः सधमाद १, ३०, १३; साम. १५३; १०८४; अथर्व.
 २०, १२२, १; तै. सं. १, ७, १३, ५; २, २, १२, ८
 ४, १४, ४
 रेवद्वयो दधाथे १, १५१, ९
 रेवां हृदेवत स्तोता ८, २, १३, साम. १८०४; तै. सं.
 २, २, १२, ८
 रैम्यासीदनुदेयी १०, ८५, ६; अथर्व. १४, १, ७
 रोदसी आ वदता १, ६४, ९
 रोहिण्यावा १, १००, १६

रोहितं मे पाकण्यामा ८, ३, २२
 र्वंगमेव पूपां १०, १०६, ५
 रंस विद्या पापाणि ७, १७, ५
 रंस नो वायां पुरु ८, २३, २७
 रदगन्तीनेरा ३, ७५, ३; वा. य. २९, ४०; तै. सं. ४, ६, ६
 नि. ९, १८
 रनो दीर्घप्रमथनीजे ८, २५, २०
 रनोपिदं वाचमुदीरयन्ती ८, १०१, १६
 रन्यन्ते वां ककुदासो १, ४६, ३; साम. १७३०
 रघं यज्ञके सुदनाय १०, १०५, ७
 रघ्रमेवो विभर्ति ८, २९, ४
 रघ्रेण हि वृत्रहा वृत्र १०, १११, ६
 रघ्रा मुनो सहसो ६, १३, ६
 रघ्रा हि सुनो अस्य प्रसद्धा ६, ४, ४; तै. सं. १, ३, १४, ७
 रघीं यज्ञं मरुत १, १६५, ८; तै. मा. २, ८, ३, ६
 रघीर्दिन्द्रो वरदित्स्य ६, २७, ५
 रघीर्हि दस्युं धनिनं धनेन १, ३३, ४
 रधूरियं पतिमिच्छन्त्येति ५, ३७, ३
 रधेन दस्युं प्र हि ५, ४, ६
 रधैर्दुःशंसो अप १, ९४, ९
 रनस्पतिं पवमान ९, ५, १०
 रनस्पतिरयस्यजन्तुष २, ३, १०
 रनस्पते रशनया नियूयः १०, ७०, १०; नि. ६, ७
 रनस्पतेऽवसृजोप देवान् ३, ४, १०, ७, २, १०; वा. य.
 २७, २१; तै. सं. ४, १, ८, ३
 रनस्पते वीड्वंगो हि भूयाः ६, ४७, २६; अथर्व. ६, १२५, १
 वा. य. २९, ५२; तै. सं. ४, ६, ६, ५; नि. २, ५; ९, ११
 रनस्पते शतवल्गो ३, ८, ११; तै. सं. १, ३, ५, १
 रनीवानो मम दूतास १०, ४७, ७
 रने न वा यो न्यधायि १०, २९, १; अथर्व. २०, ७६, १
 नि. ६, २८
 रनेम तद्धोत्रया १, १३९, ७
 रनेम पूर्वोरयो १, ७०, १
 रनेषु जायुर्मतेषु १, ६७, १
 रनेषु व्यंतरिक्षं ततान ५, ८५, २; वा. य. ४, ३१; तै. सं.
 १, २, ८, १
 रनोति हि सुन्वन् १, १३३, ७; अथर्व. २०, ६७, १
 रन्वस्व मारुतं गणम् १, ३८, १५
 रन्वस्ववातो अभि ९, ८९, ७
 रपन्ति मरुतो मिहं ८, ७, ४
 रपुर्नु ताम्बिकितुषे ६, ६६, १

यन्त्रोभिः पुत्रमयुवो ४, १९, ९; नि. ३, २०
 ययं वो वृक्षबर्हिषो ८, २७, ७
 ययं श्रोमिरस्तुभिः १, ८, ४; अथर्व. २०, ७०, २०
 ययं सोम इते तव १०, ५७, ६; वा. य. ३, ५६; तै. ग्रा.
 १, ४, २, ७; ३, ७, १४, ३
 ययं हि ते अमन्महि १, ३०, २१
 ययं हि त्वा वन्धुमन्तं ८, २१, ४
 ययं हि वां हवामह उक्षप्यन्तो ८, २६, ९
 ययं हि वां हवामहे विपन्यवो ८, ८७, ६
 ययः सुपर्णा उप सेदुः १०, ७३, ११; साम. ३१९; तै. ग्रा.
 १, ५, ८, ३; तै. सा. ४, ४२, ३; नि. ४, ३
 ययं घ त्वा सुतावन्त ८, ३३, १; साम. २६१; ८६४;
 अथर्व. २०, ५२, १; ५७, १४
 ययं घा ते अपि पमसि ८, ३२, ७; साम. २३०
 ययं घा ते अपूर्व्येन्द्र ८, ६६, ११
 ययं घा ते स्वे हव ८, ६६, १३
 ययं चिद्धि वां जरितारः १, १८०, ७
 ययं जयेम त्वया युजा पृतं १, १०२, ४; अथर्व. ७, ५०, ४
 ययं त इन्द्र स्तोमेभिः ८, ५४, ८
 ययं त पृभिः पुरुहूत सख्यैः ६, १९, १३
 ययं तद्गः सम्राज ८, २७, २२
 ययं ते क्षम उर्ध्वविधेम ५, ४, ७
 ययं ते अमं समिधा विधेम ७, १४, २
 ययं ते अघ ररिमा ३, १४, ५; वा. य. १८, ७५
 ययं ते अत्य वृत्रहन् वसो ९, ९८, ५; साम. १२३९
 ययं ते अत्य वृत्रहन् विधाम ८, २४, ८
 ययं ते अस्यामिन्द्र शुन्नहूतौ ६, २६, ८
 ययं ते त इन्द्र ये च देव ७, ३०, ४
 ययं ते त इन्द्र ये च नरः ५, ३३, ५
 ययं ते यय इन्द्र विद्धि २, २०, १
 ययं नाम प्र प्रत्रामा घृतस्य ४, ५८, २; वा. य. १७, ९०;
 तै. सा. १०, १०, २
 ययमग्ने अवता २, २, १०
 ययमग्ने वनुयाम त्वोता ५, ३, ६
 ययमयेन्द्रस्य मेष्टा १, १६७, १०
 ययमिन्द्रः सुदानवः ८, ८३, ६
 ययमिन्द्र त्वायवः सखिर्य १०, १३३, ६
 ययमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र णोनुमो ७, ३१, ४; साम. १३२;
 अथर्व. २०, १८, ४
 ययमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो ३, ४१, ७; अथर्व. २०, २३, ७
 ययमिन्द्र त्वे सत्ता ४, ३३, ४

॥ ११०

ययमु त्वा गृहपते जनानां ६, १५, १९; तै. ग्रा. ३, ५, १२, १
 ययमु त्वा तदिदं ८, २, १६; साम. १५७, ७१९;
 अथर्व. २०, १८, १
 ययमु त्वा दिवा सुते ८, ६४, ६
 ययमु त्वा पथस्पते ६, ५३, १; तै. सं. १, १, १४, २
 ययमु त्वा मपूर्य ८, २१, १; साम. ४०८, ७०८; अथर्व.
 २०, १४, १; ६२, १
 ययमु त्वा शतक्रतो ८, ९२, १२
 ययमेनमिदा ह्यो ८, ६६, ७; साम. २७२; १६९१; अथर्व.
 २०, ९७, १
 ययं मित्रस्यावसि ५, ६५, ५
 ययश्चित्ते पतत्रिणो १, ४९, ३; साम. ३६७
 यया इदमे अमयस्ते १, ५९, १
 ययो न ये श्रेणीः ५, ५९, ७
 ययो न वृक्षं सुपलाशं १०, ४३, ४; अथर्व. २०, १७, ४
 यया इवेद्वैवतासो हिरण्यैः ५, ६०, ४
 यरिवो धातमो भव ९, १, ३; साम. ६९१
 यरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे ६, ४७, ९
 यरिष्ठो अस्य दक्षिणां ६, ३७, ४
 यरुण वो रितादसं ५, ६४, १
 यरुणः प्राविता भुवन् १, २३, ६; साम. ७९५; वा. य.
 ३३, ४६
 यरुणो मित्रो अर्यमा ८, २८, २
 यरेये अग्निमातपो ८, ७३, ८
 यर्धन्तीनापः पन्वा १, ६५, ४
 यर्धस्वा सु पुरुषुत ८, १३, २५
 यर्धोपं यज्ञ उत ६, ३८, ४
 यर्धोन्यं विश्वं मरुतः ६, १७, ११
 यर्धोन्यं पूर्वाः क्षपो १, ७०, ७
 यर्षिष्ठ क्षत्रा वरुवक्षसा ८, १०१, २
 यवक्ष इन्द्रो अमिनं ४, १६, ५; अथर्व. २०, ७७, ५
 यवक्षुस्य केतवो ८, १२, ७
 यम्राजा सीमनद्वीः ३, १, ६
 यम्रासो न ये स्वजास्वतवसः १, १६८, २
 यपद् ते विष्णवासा ७, ९९, ७; १००, ७; साम. १६२७;
 तै. सं. २, २, १२, ४
 यसां राजानं वसति ५, २, ६
 यसिष्ठे ह यरुणो ७, ८८, ४
 यसिष्ठामः पितृवत् १०, ६६, १४
 यसिप्ता हि निदेष्य १, २६, १
 यसुं न विप्रमहसं १०, १२६, १

वसुरमिर्वसुश्रवा ५, २४, २; साम. ११०८; वा. य.

३, २५; १५, ४८; तै. सं. १, ५, ६, ३; ४, ४, ४, ८

वसुर्वसुपतिर्हि कं ८, ४४, २४; तै. सं. १, ४, ४६, २

वसुनां वा चकृष १०, ७४, १

वसु रुद्रा पुरुमन्तु १, १५८, १

वसोरिन्द्रं वसुपतिं १, ९, ९; अथर्व. २०, ७१, १५

वसुषो इन्द्रासि मे पितुः ८, १, ६; साम. २९२

वसुषी ते अग्ने संदष्टिः ६, १६, २५

वह कुसमिन्द्र वस्मिन् १, १७४, ५

वहन्ति सीमरुणासो ६, ६४, ३

वहन्तु त्वा मनोयुजो ४, ४८, ४

वहन्तु त्वा रथेष्टां ८, ३३, १४

वाहिष्ठेभिर्विह्वरन् ४, १३, ४; तै. मा. २, ४, ५, ४

वाहिं यशसं विदधस्य १, ६०, १

वाचं सु मिश्रावरुणाविराव ५, ६३, ६; तै. मा. २, ४, ५, ४

वाचमष्टापदीमहं ८, ७६, १२; साम. ९९०; अथर्व.

२०, ४२, १

वाचरपातिं विश्वकर्माणं १०, ८१, ७; वा. य. ८, ४५, १७, २३;

तै. सं. ४, ६, २, ५

वाचो जन्तुः कवीनां ९, ६७, १३

वाजयक्षिप नृ रथान् २, ८, १

वाजिनीपती सूर्यस्य यो ७, ७५, ५

वाजिन्तमाय सहस्रे १०, ११५, ६

वाजी वाजेषु धीयते ३, २७, ८; साम. १४७८

वाजेभिर्नो वाजसातां १, ११०, ९

वाजेवाजेजत वाजिनो नः ७, ३८, ८; वा. य. ९, १८;

२१, ११; तै. सं. १, ७, ८, २; ४, ७, १२, १

वाजेषु मायदिजेव ३, २७, ६; अथर्व. २०, १९, ६

वाजो नु ते शत्रुमस्वात्यन्तं ५, १५, ५

वाजमि वाजिनेता १०, ५६, ६

वात धा वातु मेधजं १०, १८३, १; साम. १८४; १८४०।

तै. मा. २, ४, १, ८; तै. मा. ४, ४२, २; नि.

१०, ३५

वातविरो मरुतो वर्षति ५, ५७, ४

वातस्य नृ मदिमानं १०, १६८, १

वातस्य दन्तस्त्रिणा ५, ५, ७

वातस्य युक्तान्सुयुक्त्वित् ५, ३१, १०

वातस्याश्वो वाचाः सन्ता १०, १३३, ५

वातासो न दे धुनयो १०, ७८, ३

वातेव रुद्रो नरोवरीतिः २, ३९, ५

वातेरुद्रो नरोवरीतिः १०, ६३, ७; साम. ९८३

वामं वामं त आदुरे ४, ३०, २४; नि. ६, ३१

वामं नो अस्त्वयमन् ८, ८३, ४

वाममद्य सन्नितवामम् ६, ७१, ६; वा. य. ८, ६; तै.

१, ४, २३, १; २, २, १२, २

वामस्य हि प्रचेतसो ८, ८३, ५

वामी वामस्य धृतयः ६, ४८, २०

वाय उक्थेभिर्जरन्ते १, २, २

वायवा याहि दर्शतेमे १, २, १; नि. १०, २

वायवा याहि वीतये ५, ५१, ५

वायविन्द्रश्च चेतथः १, २, ५

वायविन्द्रश्च शुष्मिणा ४, ४७, ३; साम. १६३०

वायविन्द्रश्च सुन्वत १, २, ६

वायुरस्मा उपामन्थत् १०, १३६, ७

वायुर्न यो नियुक्त्वा ९, ८८, ३

वायुर्बुधक्ते रोहिता १, १३४, ३

वायो तव प्रष्टुवती १, २, ३

वायो याहि शिवा दिवो ८, २६, २३

वायो ये ते सहस्रिणो २, ४१, १; वा. य. २७, ३२

वायो शतं हरीणां ४, ४८, ५; तै. सं. २, २, १२, ७

वायो शुक्रो अयामि ते ४, ४७, १; साम. १६२८। मा.

२७, ३०; तै. मा. २, ४, ७, ६

वाणं त्वा यस्यानिः ८, ९८, ८; साम. ७११; अथर्व.

२०, १००, २

वायंहव्याय शवसे ३, ३७, १; अथर्व. २०, १९, १। वा.

१८, ६८। तै. मा. २, ५, ६, १

वावतं एषां राया १०, ९३, १३

वावसाना विवस्वती १, ४६, १३

वावृधान तप सवि ८, ६, ४०

वावृधानः शवसा भूयोजाः १०, १२०, २; तै. मा. १, १

साम. १४८४; अथर्व. ५, २, २; २०, १०७, ५

वावृधानस्य ते वयं ८, १४, ६; अथर्व. २०, २७, ६

वावृधानाय त्वयं ९, ४२, ३

वावृधाना शुभस्पती ८, ५, ११

वावृधानो मरुतमग्नेरद्रो ८, ७६, ३

वासीमेव क्रष्टिमनो ५, ५७, २

वासीमेका विभानि ८, २०, ३

वाप्रा धयेन्नीन्द्रो ९, १३, ७; साम. ११९३

वाप्रेव विशुन्मिमावि १, ३८, ८; तै. सं. ३, १, ११, ५

वापयवीव धेयवस्य नः ७, ३७, ३

वाप्योवने भुवा स्थूणा ८, १७, १४; साम. २५५

वाप्योवने प्रनरगो १, ५४, २

वसुरभिर्वसुश्रवा ५, २४, २; साम. ११०८; वा. य.
३, २५, १५, ४८; तै. सं. १, ५, ६, ३; ४, ४, ४, ८
वसुर्वसुपतिर्हि ८, ४४, २४; तै. सं. १, ४, ४६, २
वसुनां वा चर्क्य १०, ७४, १
वसु रुद्रा पुरुमन्तु १, १५८, १
वसोरिन्द्रं वसुपतिं १, ९, ९; अथर्व. २०, ७१, १५
वस्यो इन्द्रासि मे पितुः ८, १, ६; साम. २९२
वस्वी ते अग्ने संदष्टिः ६, १६, २५
वह कुत्समिन्द्र यस्मिन् १, १७४, ५
वहन्ति सीमरुणासो ६, ६४, ३
वहन्तु त्वा मनोयुजो ४, ४८, ४
वहन्तु त्वा रथेष्ठा ८, ३३, १४
वाहिष्ठेभिर्विहरन् ४, १३, ४; तै. ब्रा. २, ४, ५, ४
वाह्निं यज्ञसं विदथस्य १, ६०, १
वाचं सु मित्रावरुणाविश्व ५, ६३, ६; तै. ब्रा. २, ४, ५, ४
वाचमष्टापदीमहं ८, ७६, १२; साम. ९९०; अथर्व.
२०, ४२, १
वाचस्पतिं विश्वकर्माणं १०, ८१, ७; वा. य. ८, ४५, १७, २३;
तै. सं. ४, ६, २, ५
वाचो जन्तुः कवीनां ९, ६७, १३
वाजयस्त्रिव नूरयान् २, ८, १
वाजिनीवती सूर्यस्य यो ७, ७५, ५
वाजिन्तमाय सलसे १०, ११५, ६
वाजी वाजेषु धीयते ३, २७, ८; साम. १४७८
वाजेभिर्नो वाजसातां १, ११०, ९
वाजेवाजेष्वत वाजिनो नः ७, ३८, ८; वा. य. ९, १८;
२१, ११; तै. सं. १, ७, ८, २; ४, ७, १२, १
वाजेषु सासहिर्भव ३, ३७, ६; अथर्व. २०, १९, ६
वाजो नु ते शवसस्पात्यन्तं ५, १५, ५
वाज्यसि वाजिनेना १०, ५६, ३
वात आ वातु भेषजं १०, १८६, १; साम. १८४; १८४०;
तै. ब्रा. २, ४, १, ८; तै. ब्रा. ४, ४२, २; नि.
१०, ३५
वातविषो मरुतो वर्षनि ५, ५७, ४
वातस्य नु महिमानं १०, १६८, १
वातस्य यमस्त्रीद्धिता ५, ५, ७
वातस्य युक्तान्सुयुजश्चिद् ५, ३१, १०
वातस्याथो वायोः सखा १०, १३६, ५
वातासो न ये धुतयो १०, ७८, ३
वातेवाहुर्यो नद्येवरीतिः २, ३९, ५
वानोपधृत इपिनो १०, ९१, ७; साम. ९८३

वामं वामं त आदुरे ४, ३०, २४; नि. ६, ३१
वामं नो अस्त्वयमन् ८, ८३, ४
वाममद्य सवितवामम् ६, ७१, ६; वा. य. ८, ६; तै.
१, ४, २३, १; २, २, १२, २
वामस्य हि प्रचेतसो ८, ८३, ५
वामी वामस्य धृतयः ६, ४८, २०
वाय उक्थेभिर्जरन्ते १, २, २
वायवा याहि दर्शतेमे १, २, १; नि. १०, २
वायवा याहि वीतये ५, ५१, ५
वायविन्द्रश्च चेतयः १, २, ५
वायविन्द्रश्च शुष्मिणा ४, ४७, ३; साम. १६३०
वायविन्द्रश्च सुन्वत १, २, ६
वायुरस्मा उपामन्थत् १०, १३६, ७
वायुर्न यो नियुक्त्वा ९, ८८, ३
वायुर्युक्ते रोहिता १, १३४, ३
वायो तव प्रष्टवती १, २, ३
वायो याहि शिवा दिवो ८, २६, २३
वायो ये ते सहस्रिणो २, ४१, १; वा. य. २७, ३१
वायो शतं हरीणां ४, ४८, ५; तै. सं. २, २, १२, ७
वायो शुक्रो अयामि ते ४, ४७, १; साम. १६२८; वा. य.
२७, ३०; तै. ब्रा. २, ४, ७, ६
वाणं त्वा यन्यामिः ८, ९८, ८; साम. ७११; अथर्व.
२०, १००, २
वात्रहत्याय शवसे ३, ३७, १; अथर्व. २०, १९, १; वा. य.
१८, ६८; तै. ब्रा. २, ५, ६, १
वावर्त. एषां राया १०, ९३, १३
वावसाना विवस्वती १, ४६, १३
वावृधान उप घवि ८, ६, ४०
वावृधानः शवसा भूर्योजाः १०, १२०, २; तै. ब्रा. १, ११;
साम. १४८४; अथर्व. ५, २, २; २०, १०७, ५
वावृधानस्य ते वयं ८, १४, ६; अथर्व. २०, २७, ६
वावृधानाय त्वय्ये ९, ४२, ३
वावृधाना शुभस्पती ८, ५, ११
वावृधानो मरुत्सखेन्द्रो ८, ७६, ३
वाशीमेत ऋष्टिमेतो ५, ५७, १
वाशीमेको विभति ८, २९, ३
वाश्रा अयेन्तीन्द्रो ९, १३, ७; साम. ११९३
वाश्रेय विद्युन्मिमाति १, ३८, ८; तै. सं. ३, १, ११, ५
वासयसीव धेधसस्यं नः ७, ३७, ६
वास्तोष्पते भुवा स्थूणा ८, १७, १४; साम. २७५
वास्तोष्पते प्रतरणो ७, ५४, २

- विश्वदानीं सुमनसः स्वाम ६, ५२, ५
 विश्वमस्या नानाम चक्षसे १, ४८, ८
 विश्वमितसवनं सुतं १, १६, ८
 विश्वं पश्यतो विश्वयु ८, २०, २६
 विश्वं प्रतीची सप्रधा ७, ७७, २
 विश्ववेदसो रविभिः १, ६४, १०
 विश्वस्या जग्निं भुवनाय १०, ८८, १२
 विश्वस्या इत्येदंशे ९, ४८, ४; साम. ८४०
 विश्वस्याःसीमधर्मां ४, २८, ४
 विश्वस्याःसीमधर्मां १०, ३६, ३
 विश्वस्य केतुर्भुवनस्य १०, ४५, ६; वा. य. १२, २३;
 तै. सं. ४, २, २, २
 विश्वस्य राजा पवते ९, ७६, ४
 विश्वस्य हि प्रचेतसा ५, ७१, २
 विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं १, ४८, १०
 विश्वस्य हि प्रेपितो १०, ३७, ५
 विश्वस्य हि क्षुष्टये देव ऊर्ध्वः २, ३८, २
 विश्वा अग्नेऽप दहारातीः ७, १, ७
 विश्वा उत स्वया वयं २, ७, ३
 विश्वाः पृतना अभिभूतां ८, ९७, १०; साम. ३७०; ९३०;
 अथर्व. २०, ५४, १
 विश्वा द्वेषांति जहि ८, ५३, ४
 विश्वा घामानि विश्वचक्ष ९, ८६, ५; साम. ८८८
 विश्वानरस्य वरुणति ८, ६८, ४; साम. ३६४; नि. १२, २१
 विश्वा अयो विपश्चितो ८, ६५, ९
 विश्वानि देव सवितर्दुरितानि ५, ८२, ५; वा. य. ३०, ६;
 तै. मा. २, ४, ६, ३; तै. आ. १०, १०, २
 विश्वानि देवी भुवना १, ९२, ९
 विश्वानि नो हृगैहा जातवेदा ५, ४७, ९; तै. मा. २, ४, १, ५;
 तै. आ. १०, २, १
 विश्वानि भद्रा मरुतो १, १६६, ९
 विश्वानि विश्वमनसो ८, २४, ७
 विश्वानि ह्युक्तो नर्षाणि ४, १६, ६; अथर्व. २०, ७७, ६
 विश्वान्देवो आ वह १, ४८, ११
 विश्वान्देवान्देवानो १, २३, १०
 विश्वान्देवो भुवना २, ४८, ५; तै. मा. २, ८, १, ६
 विश्वामिर्धामिर्भुवनैश्च ८, ३५, २
 विश्वामिदा अरामत १, ५६, १६
 विश्वा रुपाणि प्रति क्षुद्रते ५, ८१, २; वा. य. १३, ३;
 तै. सं. ४, १, १०, ६; नि. १२, १३
 विश्वा रुपाणां विष्णु ९, २५, ६
 विश्वा रोधांसि प्रवतश्च ४, २२, ४
 विश्वावसुं सोमगन्धर्वम् १०, १३९, ४; तै. आ. ४, ११, ७
 विश्वावसुरभि ततो १०, १३९, ५; तै. आ. ४, ११, ७
 विश्वा वसुनि संजयन् ९, २९, ४
 विश्वासां गृहपतिर्विशाम् ६, ४८, ८
 विश्वासां स्वा विशां १, १२७, ८
 विश्वा सोम पवमान ९, ४०, ४
 विश्वाहा स्वा सुमनसः १०, ३७, ७
 विश्वा हि मर्त्येभ्यो ८, ९२, १३
 विश्वा हि वो नमरुपानि १०, ६३, २
 विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो १, १००, १९; १०२, ११
 विश्वे अद्य मरुतो विश्वे १०, ३५, १३; वा. य. १८, ३१;
 ३३, ५२; तै. सं. ४, ७, १२, १
 विश्वे अस्या ऋषि माहिना ५, ४५, ८
 विश्वं चनेदना स्वा ४, ३०, ३
 विश्वे त इन्द्र वीर्यं ८, ६२, ७
 विश्वेत्ता ते सवनेषु ८, १००, ६
 विश्वेत्ता विष्णुगामय ८, ७७, १०; नि. ५, ४
 विश्वदनु रोधना २, १३, १०
 विश्वेदेते जनिमा ३, ५४, ८
 विश्वे देवा अकृण्वन् १०, २४, ५
 विश्वे देवा अनमरुणम् ६, ९, ५
 विश्वे देवा अतामृष ६, ५२, १०; तै. सं. २, ४, १४, ५
 विश्वे देवाः सासान मा १०, ५२, १; वा. मा. १, ५, १, २६
 विश्वे देवाः शत्रुनेमम् ६, ५२, १३; वा. य. ३३, ५३;
 तै. सं. २, ४, १४, ५; तै. मा. २, ८, ६, ५
 विश्वे देवाः मह धीभिः १०, ६५, १४
 विश्वे देवाः स्वाहाह्वि ९, ५, ११
 विश्वे देवा नो अद्या स्वमये ५, ५१, १३
 विश्वे देवा नम ऋषेभ्यः ६, ५२, १४
 विश्वे देवाम आ गच्छ ४, १३, १३; ५, ५२, ७; वा. य. ७, ३४
 विश्वे देवानो अथ वृषाणि १०, १३३, ८
 विश्वे देवानो अरुणः १, ३, ८; नि. ५, ४
 विश्वे देवानो अरिष्य १, ३, ९
 विश्वेभिः सोमो १, १४, १२; वा. य. ३२, १०
 विश्वेभिर्देवैर्हविः १, ३३, १०; साम. १६१९
 विश्वेभ्यो हि स्वा सुवनेभ्यः २, ३३, १९
 विश्वे वज्रा हवि १०, ६३, ११
 विश्वे वरां मेदना मन्दमानाः ६, ६९, ५
 विश्वे वा सतां देवता ६, ६९, ६
 विश्वे वा देवतामनी १०, ३, ३

वि पृक्षो जप्ते मघवानो १ ७३, ५
 वि पृच्छामि पाकया न देवाः १. १२०, ४
 विप्रं विप्रासोऽवसे ८, ११, ६; नि १४, ३२
 विप्रं होतारमदृष्टं ८, ४४, १०
 वि प्रथतां देवजुष्टं १०, ७०, ४
 विप्रस्य वा स्तुवतः सहस्रो ८, १९, १२
 विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु ७, २, ७
 विप्रासो न सन्मभिः १०, ७८, १
 विप्रेभिर्विप्र सन्मय ५. ५१, ३
 विभक्तारं हवामहे १, २२, ७; वा. य. ३०, ४; तै. आ.
 १०, १०, २
 विभक्तासि चित्रभानो १, २७, ६; साम. १४९८
 विभावा देवः सुरणः ३. ३, ९
 विभिद्या पुरं दायथा १०, ६७, ५; अथर्व. २०, ९१, ५
 विभिद्वां चरत ८, २९, ८
 विभु प्रभु प्रथमं मेहनां २, २४, १०
 विभूवराति विप्र ८, १९, २; साम. १६८८
 विभूवक्षस उभयां ६, १५, ९; साम. १५६९
 विभ्राजज्योतिषा स्वः (०। देवास्त) ८, ९८, ३; साम.
 १०२७; अथर्व. २०, ६२, ७
 विभ्राजज्योतिषा स्वः (०। चेनेमा) १०, १७०, ४
 विभ्राजमान उपसामुपस्थाः ७, ६३, ३
 विभ्राद् वृद्धपिबतु सोम्यं १०. १७०, १; साम. ६२८;
 १४५३; वा. य. ३३, ३०
 विभ्राद् वृद्धस्तुभृतं १०, १७०, २; साम. १४५४
 वि मच्छथाय रशानाम् २. २८, ५
 वि मृळीकाय ते मनो १. २५, ३
 वि मे कर्णा पतयतो विचक्षुः ६. ९, ६
 वि मे पुरुषा पतयन्ति ३. ५५, ३
 वि यत्तिरो धरुणमच्युतं १, ५६, ५
 वि यदस्याद्यजतो १, १४१, ७
 वि यदहेरध त्विपो ८, २३, १४
 वि यद्वांसि पर्वतस्य ४, २१, ८
 वि यद्वाचं कीस्तासो भरन्ते ६, ६७, १०
 वि यस्य ते ज्रयसानस्या १०, ११५, ४
 वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो ७, ३, ४
 वि या जानाति जसुरि ५, ६१, ७
 वि या सृजति समनं १, ४८, ६
 वि ये चूतन्त्युता सपन्त १. ६७, ८
 वि ये ते अग्रं मेजिरे अनीकं ७. १, ९
 वि ये दधुः शरदं मासमादहः ७, ६६, ११

वि ये आजन्ते सुमन्माम १, ८५, ४
 वि यो ममे यस्या मयती २, ६८, ३
 वि यो रजांसामिमीत ६. ७, ७
 वि यो ररप्य ऋषिभिः ४, २०, ५
 वि यो वीर्यसु रोष १, ६७, २
 वि रक्षो वि मृषो जहि १०, १५२, ३; साम. १८६०
 सयवं. १, २१, ३
 विराट् सत्राद्विम्बीः १, १८८, ५
 विराणिमत्रावरुणयोः १०. १३०, ५
 वि राय और्गोदुरः १, ६८, १०
 विरूपाम इदपयः १० ६२, ५; नि. ११, १७
 वि वातजूतो अनसेषु तिष्ठते १, ५८, ४
 वि वृक्षान्दन्त्युत हन्ति ५. ८३, २; नि. १०, ११
 वि वृष्ये पर्वतो ययुः ८, ७, २३
 विवेप यन्मा धिपणा जज्ञान ३, ३२, १४; तै. सं.
 १, ६, १२. ३
 विष्यदय महिना वृषन् ८, ९२, २३; साम. १६६१
 विशंविशं मघवा परि १०. ४३, ६; अथर्व. २०, १७, ६
 विशां राजानमद्भुतं ८, ४३, २४
 विशां कवि विश्वरि दाश्वतीनां ६, १, ८; तै. आ.
 ३. ६, १०, ३
 विशां कवि विश्वरि मानुषीणाम् ५, ४, ३
 विशां कवि विश्वरि मानुषोः ३. २, १०
 विशां गोपा अस्य चरन्ति १, ९४, ५
 विशामासामभयानां १०, ९२, १४
 विशो यदहं नृभिः १, ६९, ६
 विशोविशो इह्यमध्वरेषु ६. ४९, २
 विशोविशो वो अतिथिं ८ ७४, १; साम. ८७, १५६४
 विश्वरि यद्धमविधिं नरः ३, ३, ८
 वि श्रयन्तासुर्विषा २, ३, ५
 वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै १, १४२, ६
 वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो १, १३, ६
 विश्वं सत्यं मघवाना २, २४, १२
 विश्वकर्म्मन् हविषा वावृषानः १०. ८१, ६; साम. १५८९;
 वा. य. १७, २२; तै. सं. ४, ६, २, ६; नि. १०, २७
 विश्वकर्मा विमना १०, ८२, २; वा. य. १७, २६; तै. सं.
 ४, ६, २, १; नि. १०, २६
 विश्वजिते घनजिते २, २६, १
 विश्वतश्चक्षुस्त १०, ८१, ३; अथर्व. १३, २, २६; वा. य.
 १७, १९; तै. सं. ४, ६, २, ४; तै. आ. १०, १, १

विश्वदानीं सुमनसः स्याम ३, ५२, ५
 विश्वमस्या नानाम चक्षसे १, ४८, ८
 विश्वमित्सवनं सुतं १, १३, ८
 विश्वं पश्यंतो विभृया ८, २०, २६
 विश्वं प्रतीची सप्रया ७, ७७, २
 विश्ववेदसो रयिभिः १, ६४, १०
 विश्वस्वा क्षमिं भुवनाय १०, ८८, १२
 विश्वस्वा इत्स्वर्तो ९, ४८, ४; साम. ८४०
 विश्वस्वासीमधर्मा ४, २८, ४
 विश्वस्वाहो अदितिः १०, ३६, ३
 विश्वस्य केतुर्भुवनस्य १०, ४५, ६; वा. य. १२, २३;
 तै. सं. ४, २, २, २
 विश्वस्य राजा पवते ९, ७६, ४
 विश्वस्य हि प्रचेतसा ५, ७१, २
 विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं १, ४८, १०
 विश्वस्य हि प्रपितो १०, ३७, ५
 विश्वस्य हि ध्रुवो देव ऊर्ध्वः २, ३८, २
 विश्वा क्षमेऽप दृढारातीः ७, १, ७
 विश्वा उत स्वया वयं २, ७, ३
 विश्वाः पृतना क्षमिभूतं ८, ९७, १०; साम. ३७०; ९३०;
 अथर्व. २०, ५४, १
 विश्वा ह्येषां जहि ८, ५३, ४
 विश्वा घामानि विश्वपक्ष ९, ८६, ५; साम. ८८८
 विश्वानतरस्य वस्यति ८, ६८, ४; साम. ३६४; नि. १२, २१
 विश्वा अयो विपश्चितो ८, ६५, ९
 विश्वानि देव सवितुर्दुरितानि ५, ८२, ५; वा. य. ३०, ६;
 तै. मा. २, ४, ६, ३; तै. आ. १०, १०, २
 विश्वानि देवी भुवना १, ९२, ९
 विश्वानि नो दुर्महा जातयेद ५, ४९, ९; तै. मा. २, ४, ६, ५;
 तै. आ. १०, २, १
 विश्वानि भद्रा मरुतो १, १६६, ९
 विश्वानि विश्वमरुतो ८, २४, ७
 विश्वानि क्षुब्धो नर्याणि ४, १६, ६; अथर्व. २०, ७७, ६
 विश्वान्देवो आ वा १, ४८, १६
 विश्वान्देवान्देवान्दे १, २३, १०
 विश्वान्देवो भुवना २, ४०, ५; तै. मा. २, ८, ९, ६
 विश्वामिधीमिधुर्वनेन ८, २५, २
 विश्वामिध्या अरायम् १, ५३, १६
 विश्वा रुद्र नि प्रीतिस्तुते ५, ८१, ६; वा. य. १३, ३;
 तै. मा. ६, १, १०, ६; नि. १२, १६
 विश्वाः सप्तार्याणि १, २५, ६

विश्वा रोधांसि प्रवतक्ष ४, २२, ४
 विश्वावसुं सोमगन्धर्वम् १०, १३९, ४; तै. मा. ४, ११, ७
 विश्वावसुरभि ततो १०, १३९, ५; तै. मा. ४, ११, ७
 विश्वा वसुनि संजयन् ९, २९, ४
 विश्वासां गृहपतिर्विशाम् ६, ४८, ८
 विश्वासां त्वा विशां १, १२७, ८
 विश्वा सोम पवमान ९, ४०, ४
 विश्वाहा त्वा सुमनसः १०, ३७, ७
 विश्वा हि मर्त्यैवना ८, ९२, १३
 विश्वा हि वो नमरूपानि १०, ६३, २
 विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो १, १००, १९; १०२, ११
 विश्वे अक्ष मरुतो विश्वे १०, ३५, १३; वा. य. १८, ३६;
 ३३, ५२; तै. सं. ४, ७, १२, १
 विश्वे जत्या न्युपि माहिना ५, ४५, ८
 विश्वे चनेदना त्वा ४, ३०, ३
 विश्वे त इन्द्र वीर्यं ८, ६२, ७
 विश्वेता ते सवनेषु ८, १००, ६
 विश्वेता विष्णुगमरत् ८, ७७, १०; नि. ५, ४
 विश्वेदु रोधना २, १३, १०
 विश्वेदेतो जनिमा ३, ५४, ८
 विश्वे देवा अहृन्ता १०, २४, ५
 विश्वे देवा क्षममरुतम् ६, ९, ५
 विश्वे देवा अरायम् ५, ५२, १०; तै. सं. २, ४, १४, ५
 विश्वे देवाः सप्तार्या ना १०, ५०, १; वा. मा. १, ५, १, २३
 विश्वे देवाः शत्रुर्नेमम् ६, ५०, १३; वा. य. ३३, ५३;
 तै. सं. २, ४, १४, ५; तै. मा. २, ८, ६, ५
 विश्वे देशः सप्त पीभिः १०, ३५, १४
 विश्वे देवाः सप्तार्याणि ८, ५, १३
 विश्वे देवा नो रुद्रा मरुतं ५, ५३, १३
 विश्वे देशः सप्त मरुतम् ६, ५३, १४
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं ६, १३, १३; वा. य. ३, ३४
 विश्वे देवाः सप्त मरुतानि १०, १३३, ८
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, ८; नि. ५, ४
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, ६
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, १३; वा. य. ३३, १०
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, १३; साम. १३१३
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं २, ३, १३
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १०, १३, १३
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, १३
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, १३
 विश्वे देवाः सप्त मरुतं १, ३, १३

विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां ४, १, २०; वा. य. ३३, १६;
 तै. ब्रा. २, ७, १२, ५
 विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां ८, ४६, १६
 विश्वेषामिरज्यवो १०, ९३, ३
 विश्वेषामिह स्तुहि ८, १०२, १०
 विश्वेषु हि त्वा सवनेषु १, १३१, २; अथर्व. २०, ७२, १
 विश्वे हि त्वा सजोषसो जनासो ५, २३, ३
 विश्वे हि त्वा सजोषसो देवासो ८, २३, १८
 विश्वे हि विश्ववेदसो ५, ६७, ३
 विश्वे हि त्वा सनवे ८, २७, ४
 विश्वे शस्ये यजताय २, १६, ४
 विश्वेदेवैस्त्रिभिरेकादशैः ८, ३५, ३
 विश्वो देवस्य नेतुः ५, ५०, १; वा. य. ४, ८; ११, ६७;
 २२, २१; तै. सं. १, २, २, १; ४, १, ९, १
 विश्वो यस्य व्रते जतो ९, ३५, ६
 विश्वो विहाया भरतिः १, १२८, ६; तै. ब्रा. २, ५, ४, ४
 विश्वो ह्यन्यो भरिः १०, २८, १
 विश्वं गवां यातुधानाः १०, ८७, १८; अथर्व. ८, ३, १६
 विश्वं पा होत्रा विश्वमश्रोति १०, ६४, १५
 विश्वं पाशमे गृणते ४, ११, २
 विश्वं पु द्वेपो स्पृहति ८, ६७, २१
 विश्वं पु विश्वा अभियुजो ८, ४५, ८
 विश्वं पु विश्वा अरातयो १०, १३३, ३; साम. १८०३; अथर्व.
 २०, २५, ४
 विश्वं चर स्वधा धातु ८, ३२, १९
 विश्वो अश्वाण्युयुक्ते १०, ७९, ७
 विश्वं गृध्रो जनुया ५, ३०, ७
 विश्वं वृद्धो अमतेः १०, ४३, ३; अथर्व. २०, १७, ३
 विश्वं अश्वग्रावतः १०, ८७, २३; अथर्व. ८, ३, २३
 विश्वं भो दिवो धरुणः ९, ८९, ६
 विश्वो दाम्नी नरणिधेन १, ११०, ४; नि. ११, १६
 विश्वं सोमामः पुरुदस्मं ३, ५४, १४
 विश्वं रिष्या परमस्य १०, १, ३
 विश्वं गोपाः परमं ३, ५५, १०
 विश्वं गोपिं कलरयु १०, १८४, १; अथर्व. ५, २५, ५;
 वा. ब्रा. १२, ९, ४, २०
 विश्वोः कर्माणि पश्यत १, २२, १९; साम. १६७१; अथर्व.
 ७, २६, ६; वा. य. ६, ४; १३, ३३; तै. सं. १, ३, ६, २
 विश्वोर्दु के वीर्याणि १, १५२, १; अथर्व. ७, २६, १; वा. य.
 ५, १८; तै. सं. १, २, १३, २
 विश्वं नो नमो नमो १, १७३, १०

वि सद्यो विश्वा इंहितानि ७, १८, १३
 विसर्माणं कृणुहि वित्तमेपां ५, ४२, ९
 विश्वं सुपर्णो अन्तरिक्षायस्य १, ३५, ७; तै. ब्रा. २, ८, ६, १
 विश्वं सूर्यो अमर्ति न भिषं ५, ४५, २
 विश्वं सूर्यो मध्ये असुचत् १०, १३८, ३
 विश्वं हि त्वामिन्द्र पुरुषा १०, ११२, ७
 विश्वं हि सोतो रसुक्षत १०, ८६, १; अथर्व. २०, ११६, १;
 नि. १, ४; १३, ४
 विश्वं होत्रा अवीता ४, ४८, १
 विश्वं शल्यं मनसा १, १०२, १; तै. ब्रा. ३, ६, ८, १
 विश्वं चिदा रुजानुभिः १, ६५, ५; साम. ८५२; अथर्व. २०, ७७, १
 विश्वं चिद् इच्छा पितरो १, ७१, २
 विश्वं परमभिराशुहेमभिर्वा १, ११६, २
 विश्वं पविर्मरुत ८, २०, २
 विश्वं सतीरभि धीरा ३, ३१, ५
 विश्वं होत्रा कवे ५, २६, ३; साम. १५२३
 विश्वं होत्रा कृतद्वस् ८, ३१, ९
 विश्वं जनस्य दिव्यस्य ९, ९१, २
 विश्वं यो देवं मर्तो बुवस्येत् ६, १६, ४६
 विश्वं यासि दिव्यानि १०, ३२, २
 विश्वं नु स्मर्यं ३, ५५, १८
 विश्वं नु क्रतुरिन्द्रः १०, १०४, १०
 विश्वं भिर्वा रात्र्यनवद् २, २५, २
 विश्वं दस्य वारण ८, ६६, ८; साम. १६९२; अथर्व.
 २०, ७७, २; नि. ५, २१
 विश्वं चिज्जसमानाय ७, ६८, ८
 विश्वं श्रिमे अभिपिषे ८, ४, २१
 विश्वं वृक्षे नियता १०, २७, २२; नि. १, ६
 विश्वं याम ते परि द्वियो ८, ४५, १०
 विश्वं द यज्ञमसा परिहरी ६, ११, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, १
 विश्वं यमं बहुभिर्वस्येः ६, १, ३; तै. ब्रा. ३, ६, १०, १
 विश्वं यो वलरुजः ३, ४५, २; साम. १७१९
 विश्वं यो इवसयादीपमाणा ८, ७६, ७; साम. ११४
 तै. ब्रा. २, ८, ३, ५; तै. ब्रा. ३, २०
 विश्वं यम्यः समिधेषु ७, ८३, ९
 विश्वं यद्विना विश्वं १०, ११३, ३
 विश्वं श्रीरुज इन्द्रः ९, २१, ३
 विश्वं यो यमं वृषन् ३, २७, २५; साम. १५४०; अथर्व.
 २०, १०२, ३; तै. ब्रा. ३, ५, ६, २
 विश्वं धीमिरनुं ९, ६३, २१
 विश्वं यम्येन मयतो ८, २०, १०

- वृषणलो अमीरावो ८, ३३, ११
 वृषणिन्द्र वृषपाणास १, १३९, ६
 वृषभं वृषणीनां ३, ६२, ६
 वृषभो न तिमग्गहो १०, ८६, १५; अथर्व. २०, १२६, १५
 वृषाकपायि रेवति १०, ८६, १३; अथर्व. २०, १२६, १३;
 नि. १२, ९
 वृषा मावा वृषा मदो (०। वृषसिन्द्र) ५, ४०, ३
 वृषा मावा वृषा मदो (०। वृषा यज्ञो) ८, १३, ३२
 वृषा ज्ञान वृषणं रणाय ७, २०, ५
 वृषाणं वृषभिर्यसं ९, ३४, ३
 वृषा ते वज्र उत ते २, १६, ६
 वृषा त्वा वृषणं वर्धतु ५, ३६, ५
 वृषा त्वा वृषणं हुवे (०। वावन्ध) ८, १३, ३३
 वृषा त्वा वृषणं हुवे (०। वृषसिन्द्र) ५, ४०, ३
 वृषा न कुदः पतयत् १०, ४३, ८; अथर्व. २०, १७, ८
 वृषा पवस्व धारया ९, ६५, १०; साम. ४६९; ८०३
 वृषा पुनान आयुष ९, १९, ३; साम. १०००
 वृषा सतीनां पवते ९, ८६, १९; साम. ५५९; ८२१; अथर्व.
 १८, ४, ५८
 वृषा मद इन्द्रे श्लोक उक्था ६, २४, १
 वृषा यज्ञो वृषणः १०, ६६, ६
 वृषायन्ते महं सत्याय पूर्वाः ३, ७, ९
 वृषायमाणोऽवृणीत सोमं १, ३२, ३; अथर्व. २, ५, ७;
 तै. ब्रा. २, ५, ४, २
 वृषायमिन्द्र ते त्व ८, १३, ३६
 वृषा यूयेव वंसगः १, ७, ८; साम. १६२२; अथर्व.
 २०, ७०, १४
 वृषा रवाय वदते १०, १४६, २; तै. ब्रा. २, ५, ५, ६
 वृषा वि जज्ञे जगयन् ९, १०८, १२
 वृषा वृषान्धि चतुरः ४, २२, २
 वृषा वृष्णे दुहुहे दोहसा १०, ११, १; अथर्व. १८, १, १८
 वृषा वृष्णे रोहवद् ९, ९१, ३
 वृषा वो अंशुर्न किला १०, २४, १०
 वृषा सोमो अभिकनिक्रुद् ९, ९७, १३; साम. ८०६
 वृषासि दिवो वृषभो ६, ४४, २१; नि. ६, १७
 वृषा सोता सुनोतु ते ८, ३३, १२
 वृषा सोम सुमो अति ९, ६४, १; साम. ५०४, ७८१;
 तै. सं. ४, २, ११, ३; ३. १३, ३
 वृषा इमे अज्यो ६, ४८, ३
 वृषा इति भादुना ९, ६५, ४; साम. ४८०, ७८४
 वृषा इति रापसे ५, ३५, ६
 वृषेव यूथा परि कोशं ९, ७६, ५
 वृषो अग्निः समिधयते ३, २७, १४; साम. १५३९; अथर्व.
 २०, १०२, २; तै. ब्रा. ३, ५, २, २
 वृष्टिघावा रीत्यापेयः ५, ६८, ५; साम. १४६७
 वृष्टिं दिवः परि स्रव ९, ८, ८; साम. ११८६
 वृष्टिं दिवः शतधारः ९, ९६, १४
 वृष्टिं नो अर्षं दिव्यां ९, ९७, १७
 वृष्णः कोशः पवते २, १६, ५
 वृष्णस्ते वृष्णंशवो ९, ६४, २; साम. ७८२
 वृष्णे यस्ते वृषणो अर्कमर्चा ५, ३१, ५; तै. सं. १, ६, १२, ६
 वृष्णे शर्षाय सुमखाय १, ६४, १
 वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य ५, ४६, १०
 वेत्या हि निर्कृतीनां ८, २४, २४; साम. ३९६; अथर्व.
 २०, ६६, ३
 वेत्या हि वेधो अध्वनः ६, १६, ३; साम. १४७६
 वेत्सुमुर्जनिवान्वा ५, ४४, ७
 वेत्यध्वर्युः पथिभी रजिष्ठः ८, १०१, १०
 वेद मासो दृढमतो १, २५, ८
 वेद यज्ञीणि विदधान्येषां ६, ५१, २
 वेद वातस्य वर्तनिं १, २५, २
 वेदा यो चीनां पदं १, २५, ७
 वेदिपदे प्रियधानाय १, १४०, १
 वेधा अत्तो अग्निः १, ६९, ३
 वेमि त्वा पूषन्तु असे ८, ४, १७
 वेरध्वरस्य वृत्तानि ४, ७, ८; नि. ६, १७
 वेदि होत्रमुत पोत्रं जनानां १०, ६, २
 वेपि ह्यध्वरीयतामग्ने ६, २, १०
 वेपी ह्यध्वरीयतामुपवक्ता ४, ९, ५
 वेपीहस्य दूत्यं ४, ९, ६
 वैपद्वरस्य धुतं नरोतो ८, २६, ११
 वैश्वानरं विश्वहा १०, ८८, १४
 वैश्वानरः प्रातया नाकम् ३, २, १२; तांज्य ब्रा. १, ७, ६
 वैश्वानरं ब्रह्मो यक्षिण्यो १०, ८८, १३
 वैश्वानरं तव तस्यधमस्तु १, ९८, ३
 वैश्वानरं तव तानि ब्रह्मणि ६, ७, ५
 वैश्वानरं तव धामाग्ना ३, ३, १०
 वैश्वानरं मनसासि ३, २६, १
 वैश्वानरस्य दमदाम्नो ३, ३, ११; तै. सं. १, ५, १३, १
 वैश्वानरस्य विमित्रनि ६, ७, ६; नि. ६, ३
 वैश्वानरस्य सुमवी ह्यग्ना १, ९८, १; वा. य. ३३, ७; तै. सं.
 १, ५, ११, ३; नि. ७, ३३

वैश्वानराय धिषणाम् ३, २, १
 वैश्वानराय पृथुपाजसे ३, ३, १
 वैश्वानराय मीळहुये ४, ५, १
 वैश्वानरो महिज्ञा १, ५९, ७
 वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं ७, २८, ५; २९, ५; ३०, ५
 व्यकृणोत चमसं चतुर्धा ४, ३५, ३
 व्यक्त्तुन्नुदा व्यहानि ५, ५४, ४
 व्यक्त्वातिरुर्विया १०, ११०, ५; अथर्व. ५, १२, ५; वा. य.
 २९, ३० तै. ब्रा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, १०
 व्यञ्जते दिवो अंतेव्यक्त्तु ७, ७९, २
 व्यञ्जिभिर्दिव आतास्व १, ११३, १४
 व्यनिनस्य धनिनः १, १५०, २
 व्यन्तरिक्षमतिरुन् ८, १४, ७; साम. १६४०; अथर्व. २०, २८, १;
 ३९, २
 व्यन्तिवन्तु येषु मन्त्रसानः २, ११ १५
 व्ययं इन्द्र तनुहि श्रवांसि १०, ११६, ६
 व्ययंमा वरुणश्चेति पन्थां ४, ५५, ४
 व्यथस्वा वसुचिदम् ८, २३, १६
 व्यस्तद्वाद्वादसी मित्रो ६, ८, ३
 व्यसो अधि शर्म तत् ८, ४७, ३
 व्यानछिन्द्रः पृतनाः १०, २२, ८; अथर्व. २०, ७६, ८
 व्युच्छन्ती हि रादिमभिः १, ४९, ४
 व्युच्छा दुहितर्दियो ७, ७९, ९
 व्युपा भावः पथ्या जनी ७, ७९, १
 व्युपा भावो दिविजा ऋते ७, ७५, १
 व्युष्वन्ती दिवो अन्तो १, ९२, ११
 व्येतु दिष्टु द्विषाम् ७, ३४, १३
 वनं कृणुध्वं १०, १०१, ८
 वता ते अग्ने महतो ३, ६, ५
 वतेन स्यो भुवक्षेमा ५, ७२, २
 वानं-वानं गणं-गणं सुतास्ति ३, २६, ६
 वानं रोदसी सुवन्धवे १०, ५९, ८
 वासा महामिन्द्रं ३, ४९, १
 वासा मित्रस्य वरुणस्य ७, ६१, ४
 वासावाध्वर्यो ३, ५३, ३; नि. ४, १६
 वासेदुर्गं सुदानव ७, ३१, २; साम. ७१७
 वासुमयं धूममागदपथं १, १६३, ४२; अथर्व. ९, १०, २५
 वासेन वा सनिधं १, ९४, ३; साम. १०६६
 वासिष्ट इधि य संनि १, ४२, ९
 वासिष्ट वासिष्ट सुमग मजा ३, १६, ६

वाग्धी न इन्द्र यस्वा ८, ३, ११
 वाग्धी नो अस्य यद्ध ८, ३, १२
 वाग्धू यु शचीपत ८, ६१, ५; साम. २५३; १५७९; अथर्व.
 २०, ११८, १
 वाचीभिर्नः शचीवसु १, १३९, ५; साम. १८७
 वाचीव इन्द्र पुरुक्कृष्टुमत्तम १, ५३, ३; अथर्व. २०, २१, ३
 वाचीव इन्द्रमवसे १०, ७४, ५
 वाचीवतस्ते पुरुक्ताक ६, २४, ४
 वाच्याकर्त पितरा युवाना ४, ३५, ५
 वातं राज्ञो नाधमानस्य १, १२६, २
 वातं वा यः शुचीनां १, ३०, २
 वातं वा यदसुर्य १०, १०५, ११
 वातं वा यस्य दश साकं २, १३, ९
 वातं वेणुच्छतं शुनः ८, ५५, ३
 वातं वो अस्य धामानि १०, ९७, २; वा. य. १२, ७६; तै. सं.
 ४, २, ६, १
 वातं श्वेतास उक्ष्णो ८, ५५, २
 वातकृतमर्णवं शाकिनं ३, ५१, २
 वातं जीव शरदो १०, १६१, ४; अथर्व. ३, ११, ४;
 २०, ९६, ९; नि. १४, ३६
 वातधारं वायुमर्कं १०, १०७, ४; अथर्व. १८, ४, २९
 वातधारसुतसमक्षीयमाणं ३, २६, ९
 वातं ते राजन् मिपजः सहस्रम् १, २४, ९; तै. सं. १, ४, ४५, १
 वातं ते शिमिन्नूतयः सुदासे ७, २५, ३
 वातं दासे बह्वृथे ८, ४६, ३२
 वातं धारा देवजाताः ९, ९७, २९
 वातं न इन्द्र ऊतिभिः ९, ५२, ५
 वातपवित्राः स्वधया मदं ७, ४७, ३; नि. ५, ६
 वातप्रज्ञ इपुस्तव ८, ७७, ७
 वातमुजिभिस्तमभिहृते १, १६६, ८
 वातमइमग्मयीनां ४, ३०, २०
 वातमहं तिरिन्द्रिरे ८, ६, ४६
 वातमिन्नु शरदो १, ८९, ९; वा. य. २५, २२
 वातं मे गर्दमानां ८, ५६, ३
 वातं मेपाभ्युक्थे चक्षदानं १, ११६, १६; नि. ५, २१
 वातं मेपाभ्युक्थे मामदानं १, ११७, १७
 वातानीका हेतयो अस्य ८, ५०, २; अथर्व. २०, ५१, ४
 वातानीकेव प्र जिगाति ८, ४९, २; साम. ८१२; अथर्व.
 २०, ५२, २
 वातेना नो अभिष्टिभिः ४, ४६, २
 वातेरपद्मपथय ६, २०, ४

शुचिः पुनानस्तन्वं ९, ७०, ८
 शुचिः एम यस्मा अग्निवत् ५, ७, ८
 शुचिं न यामसिपिरं ३, २, १४
 शुचिं तु स्तोमं नवजातम् ७, ९३, १; तै. सं. १, १४, १;
 तै. ब्रा. २, ४, ८, ३
 शुचिमर्षेणुहस्पति ३, ६२, ५; तै. ब्रा. २, ४, ६, ३
 शुचिरपः सुयवसा २, २७, १३; तै. सं. २, १, ११, ४
 शुचिरसि पुरुनिष्ठाः ८, २, ९
 शुचिर्देवेषु अपिंता १, १४२, ९
 शुची ते वक्त्रे १०, ८५, १२; अथर्व. १४, १, १२
 शुची वो हव्या मरुतः ७, ५६, १२; तै. ब्रा. २, ८, ५, ५
 शुनं चाहाः शुनं नरः ४, ५७, ४; अथर्व. ३, १७, ६; तै. ब्रा.
 ६, ६, २
 शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रं ३, ३०, २२; ३१, २२; ३२, १७;
 ३४, ११; ३५, ११; ३६, ११; ३८, १०;
 ३९, ९; ४३, ८; ४८, ५; ४९, ५; ५०, ५;
 १०, ८९, १८; १०४, ११; साम. ३२९, अथर्व.
 २०, ११, ११; तै. ब्रा. २, ४, ४, ३
 शुनःशेषो एहद गृभीतः १, २४, १३
 शुनं नः फाला ४, ५७, ८; अथर्व. ३, १७, ५; वा. य. १२, ६९;
 तै. सं. ४, २, ५, ६
 शुनमन्धाय भरमह्यस्ता १, ११७, १८
 शुनमष्टा व्यचरत् १०, १०२, ८
 शुनमस्मभ्यमृतये १०, १२६, ७
 शुनश्चिच्छेपं ५, २, ७
 शुनासीराविमां वाचं जुषे ४, ५७, ५; तै. ब्रा. ६, ६, २;
 नि. ९, ४१
 शुभ्रं तु ते शुभ्रं वर्धयन्तः २, ११, ४
 शुभ्रमन्यो देववातं २, ६२, ५; साम. १००९
 शुभ्रो वः शुभ्रः कुम्भी ७, ५६, ८
 शुभ्रमान क्रतायुभिः ९, ३६, ४
 शुभ्रमाना क्रतायुभिः ९, ६४, ५; साम. १०३५
 शुश्रुवांसाचिदधिना ७, ७०, ५
 शुष्णं पिबुं कुयवं वृत्रमिन्द्र १, १०३, ८
 शुष्मासो ये ते अद्रिवो ५, ३८, ३
 शुष्मिन्तमं न ऊनये ३, ३७, ८; अथर्व. २०, २०, १; ५७, ४
 शुष्मिन्तमो हि ते मदो १, १७५, ५
 शुष्मी शर्धो न मारुतं २, ८८, ७; साम. १४७३
 शूरग्रामः सर्ववीरः ९, ९०, ३; साम. १४०९
 शूरस्यैव युध्यतो ३, ५५, ८
 शूरा इवेद्युधयो १, ८५, ८

शूरो न धन आयुधा ९, ७६, २; साम. १२२९
 शूरो वा शूरं वनते गरिरैः ६, २५, ४
 शूरोमिर्बुधो जुषागो १०, ६, ४
 शृङ्गागीवेच्छृङ्गां ३, ८, १०; तै. ब्रा. २, ४, ७, ११
 शृङ्गे नः प्रथमा २, ३९, ३
 शृणुं जरितुर्देवं कृष्णस्य ८, ८५, ४
 शृणुं जरितुर्देवमिन्द्रागो ७, ९४, २; साम. २१७
 शृगो न ऊजां पतिगिरः ५, ४१, १२
 शृण्वन्तं पूषणं वयं ६, ५४, ८
 शृण्वन्तु नो वृषगः ३, ५४, २०
 शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः १, ४४, १४
 शृण्वे वीर उग्रमुग्रं दमायत् ६, ४७, १६; नि. ६, २१
 शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः ९, ४१, ३; साम. ८९४
 शृनं यदा करति १०, १६, २; अथर्व. १८, २, ५; तै. ब्रा. ६, १, १
 शोचारे वायां ८, १, २२
 शोषन्तु त इन्द्र सस्त्रियोनां १, १७४, ४
 शोषे वनेषु मात्रोः ८, ६०, १५; साम. ४६
 शोचा शोचिष्ट दीदिहि ८, ६०, ६
 शन्यद्वृष्यन्तु सनोति वा ६, ६०, १; तै. सं. ४, २, ११, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, ३
 श्यावाश्वस्य रेमतस्तथा ८, ३७, ७
 श्यावाश्वस्य सुन्वतस्तथा ८, ३६, ७
 श्यावाश्वस्य सुन्वतोऽग्नीणां ८, ३८, ८
 श्येन आसामदितिः कक्ष्यो ५, ४४, ११
 श्येनाविव पतयो ८, ३५, ९
 श्येनो न योनिं सदनं ९, ७१, ६
 श्रुते द्यामि प्रथमाय १०, १४७, १; साम. ३७१
 श्रद्धायामिः समिध्यते १०, १५१, १; तै. ब्रा. २, ८, ८, १;
 नि. ९, ३१
 श्रद्धां देवा यजमाना १०, १५१, ४; तै. ब्रा. २, ८, ८, ७
 श्रद्धां प्रातर्हवामहे १०, १५१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ८, ७
 श्रवः सूरियो अमृतं ७, ८१, ६
 श्रवच्छुष्कणं ह्यते वसूनां ७, ३२, ५
 श्रवो वाजमिषमूर्जं वहन्तो ६, ६५, ३
 श्रातं हविरोऽपिन्द्र प्र याहि १०, १७९, २; अथर्व. ७, ७१, १
 श्रातं मन्य ऊधनि १०, १७९, ३; अथर्व. ७, ७२, ३
 श्रायन्त इव सूर्यं ८, ९९, ३; साम. २६७; १३१९
 अथर्व. २०, ५८, १; वा. य. ३३, ४१; नि. ६, ८
 श्रावयेदस्य कर्णां ४, २९, ३
 श्रियसे कं मानुभिः १, ८७, ६; तै. सं. २, १, ११, १;
 ४, २, ११, २; नि. ४, १६

श्रिये कं वो ऋषि तनूषु १, ८८, ३
 श्रिये जातः श्रिय आ १, ९४, ४
 श्रिये ते पादा दुव आ ६, २९, ३
 श्रिये ते वृक्षिरुपसेचनी १०, १०५, १०
 श्रिये वृक्षिरुपसेचन देवाः १, १८४, ३
 श्रिये मर्यासो भर्जो १०, ७७, २
 श्रिये सुद्वीपरस्य यास्वः ५, ४४, २
 श्रीणन्तुप स्वाद्विं १, ६८, १
 श्रीणामुदारो १०, ४५, ५; वा. य. १२, २२; तै. सं. ४, २, २, ३
 श्रुतं वो वृत्रहन्तमं ८, ९३, १६; साम. २०८
 श्रुतं गायत्रं तकवानस्याहं १, १२०, ६
 श्रुतं मे मित्रावरुणा १, १२२, ६
 श्रुषि श्रुकर्णं वह्निभिः १, ४४, १३; साम. ५०; वा. य. ३३, १५; तै. मा. २, ७, १२, ५
 श्रुधी न इन्द्र ह्यमसि ६, २६, १
 श्रुधी नो अग्ने सदने १०, ११, ९; १२, ९; अथर्व. १८, १, २५
 श्रुधी हवं विपिपानस्याग्नेः ७, २२, ४; साम. १७९८
 श्रुधी हवं तिरश्च्या ८, ९५, ४; साम. ३४६; ८८३
 श्रुधी हवमिन्द्र मा सिपयः २, ११, १
 श्रुधी हवमिन्द्र शूर १०, १४८, ५
 श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः सजीपा ६, ६८, १
 श्रुष्टीवानो हि दाक्षुषे १, ४५, २
 श्रुष्यमे नवत्य मे ८, २३, १४; साम. १०६
 श्रूया अग्निश्चिप्रभानुः २, १०, २
 श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने २, ७, १; तै. सं. १, ३, १४, ३
 श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं १, ४४, ४
 श्रेष्ठं वाः पेशो अग्नि धायि दर्शतं ४, ३६, ७
 श्रेष्ठो जातस्य रुद्रा श्रियांसि २, ३३, ३
 श्रोणामेक उदकं नामवाज १, १६१, १०
 शसित्यप्सु हंसो न १, ६५, ९
 शिखशो मा दक्षिणत ७, ३३, १
 श्वेतं रूपं कृणुते यत् ९, ७४, ७
 श्वेतिर्वाध चतुरः १०, ११४, ६
 श्वभारो एवो सपारु ३, ५६, २
 श्वश्वो आतिथिगव ८, ६८, १७
 श्वि सहायस्य ८, ७६, २२
 स आगमदिग्दो वो दक्षुर्वा ५, ३६, १
 स आ नो दोनि सश्व मेष्टो ७, ९७, ४
 स आ यवि मति स आ य १०, ३, ७ ति ४, १८

स आहुतो वि रोचते १०, ११८, ३
 स इज्जनेन स विशा २, २६, ३; तै. सं. २, ३, १४, ३;
 तै. मा. २, ८, ५, ३
 स इक्षेति सुधित ४, ५०, ८; तै. मा. २, ४, ६, ४
 स इत्तन्तुं स वि जानात्योतं ६, ९, ३
 स इत्तमोऽवयुनं ततन्वत् ६, २१, ३; नि. ५, १५
 स हस्तुदानुः स्वर्वा ६, ६८, ५
 स इत्स्वया सुवनेष्वास ४, ५६, ३; तै. मा. २, ८, ४, ७
 स इदमिः कण्वतमः १०, ११५, ५
 स इदस्तेव प्रति धाट् ६, ३, ५
 स इहानाय दम्याय १०, ६१, २
 स इहासं तुवीरवं १०, ९९, ६
 स इज्जो जो यो गृहवे १०, ११७, ३
 स इद्राजा प्रतिजन्याति ४, ५०, ७
 स इदने नमस्तुभिर्वचस्वते १, ५५, ४
 स इधान उपसो राम्या २, २, ८
 स इधान वसुष्कविः १, ७३, ५; साम. १५६२; वा. य. १५, ३६; तै. सं. ४, ४, ४, ५
 स इन्तु रायः सुवृत्तस्य १०, १४७, ४
 स इन्महानि समियानि १, ५५, ५
 स इपुहस्तैः सनिपट्टभिः १०, १०३, ३; साम. १८५१;
 अथर्व. १९, १३, ४; वा. य. १७, ३५; तै. सं. ४, ४, ४, ३
 स इं रथो न भुतिपाद् ९, ८८, २; साम. १४७२
 स इं रेभो न मति यन्त उताः ६, ३, ३
 स इं पृषा जनपलासु गर्भं २, ३५, १३
 स इं पृषा न फेनमस्य १०, ६१, ८
 स इं सत्येभिः सगिभिः १०, ६७, ७; आप. २०, ९, १, ७;
 तै. मा. २, ८, ५, १; नि. ५, ४
 स इं शृषो यन्ते अग्नीतः ३, २०, ९
 स इं पादि य अजोरी ३, १७, २; तै. मा. २, ५, ८, १
 स इं मही पुनि २, १५, ५
 स इं सुगो सपरी १, १४५, ५
 स इं सुभोऽनयो न १, १९०, ७
 स इं सज्जान् प्रतुभि १, १३२, ५
 स इं सज्जवी सुधवी विधमर्ध ५, ३४, ८
 स इं सज्ज इन्द्र सज्ज २, ३३, ३
 स इं सज्जो यन्तमर्ध ५, ७, ३; तै. सं. २, १, ११, ३
 स इं सज्जन्त सज्जन्ति ७, ५३, २०
 स इं सज्ज यन्तमर्ध १०, २७, ९
 स इं सज्जन्त सुधिव १, ३०, ३
 स इं सज्जो निधवी ७, ६३, ५
 स इं सज्जो यन्तमर्ध १, १११, ३

सं यस्मिन्निष्ठा यमूनि १०, ६, ६
 सं या दानूनि येमनुः ८, २५, ६
 सं यस्त इव मानूभिः २, १०५, २, साम. १०९९
 संयस्तरं दाशयानाः ७, १०३, १; अथर्व. ४, १५, १३;
 नि. ९, ६
 संवत्सरीणं पय ठन्निपायाः १०, ८७, १७; अथर्व. ८, ३, १७
 सं वां यतानासत्या सहस्रा ६, ६३, १०
 सं वां कर्मणा समिपा ६, ६९, १; तै. सं. ३, २, ११, १
 संवृक्तष्टण्णुमुक्थ्यं ९, ४८, २; साम. ८३७
 सं यो मदासो लग्नते १, २०, ५
 संसनिष्ठवसे वृषन् १०, १९१, १; अथर्व. ६, ६३, ४;
 वा. य. १५, ३०; तै. सं. २, ६, ११, ४; ४४, ४४
 सं सीदस्व महो अंसि १, ३६, ९; वा. य. ११, ३७; तै. सं.
 ४, १, ३, ३; तै. आ. ४, ५, २
 संसृष्टं घनमुभयं १०, ८४, ७; अथर्व. ४, ३१, ७
 संहोत्रं स्त पुरानारीः १०, ८६, १०; अथर्व. २०, १२६, १०
 सङ्कृद् घौरजायत ६, ४८, २२
 स केतुरध्वराणां ३, १०, ४
 सक्तुमिव विततला १०, ७१, २; नि. ४, १०
 स क्षपः परि पस्वजे ८, ४१, ३
 सखाय आ नि पीदत पुनानाय ९, १०४, १; साम. ५६८;
 ११५७
 सखाय आ नि पीदत सविता १, २२, ८
 सखाय आ क्षिपामहि ८, २४, १; साम. ३९०; अथर्व.
 १८, १, ३७
 सखायः क्रतुमिच्छत ८, ७०, १३
 सखायः सं वः सम्यञ्च ५, ७, १; वा. य. १५, २९; तै. सं.
 २, ६, ११, ४; ४, ४, ४, ३
 सखायस्त इन्द्र विश्वह स्याम ७, २१, ९
 सखायस्ते विपुण ५, १२, ५
 सखायस्त्वा ववृमहे ३, ९, १; साम. ६२
 सखायो ब्रह्मवाहसे ६, ४५, ४
 सखा सख्ये अपचतृयमग्निः ५, २९, ७
 सखा ह यत्र सखिर्निर्वययै ३, ३९, ५
 सखीयतामविता बोधि ४, १७, १८
 सखे विष्णो वितरं ८, १००, १२
 सखे सखायमम्या ४, १, ३
 सख्ये त इन्द्र वाजिनो १, ११, २; साम. ८२८
 स गृणानो अङ्गिर्देववान् १०, ६१, २६
 स गृणो अङ्गिस्तृणश्चिद् ७, ४, २
 स गोमघा जरित्रे ६, ३५, ४

स गोरशम्य नि तजं ८, ३३, ५
 स प्राणेभिः सनिता रणे १, १००, १०
 स पा मं वृषमं रणमनि १, ८२, ४; साम. ४३४
 स पा नः मृनुः जगमा १, २७, २; साम. १३३५
 स पा नो देवः सनिता मदा ७, ४५, ३; तै. आ. २, ८, ३, १
 स पा नो गोग आ मुवत् १, ५, ३; साम. ७४२; अथर्व.
 २०, ६०, १
 स पा यस्ते ददानि ३, १०, ३
 स पा राज्ञा मयनिः १, ५४, ७
 स पा वीरो न शिष्यति १, १८, ४
 स घेदुनामि गृध्रन् ४, ३०, २२
 संक्रदनेनानिमिषेण १०, १०३, २; साम. १८५;
 अथर्व. १९, १३, ३; वा. य. १७, ३४; तै. सं.
 ४, ६, ४, १
 सं गच्छन् सं वदन् १०, १९१, २; अथर्व. ३, ६३, १।
 तै. आ. २, ४, ४, ४
 संगच्छमाने सुयति १, १८५, ५
 सं गच्छस्व पशूभिः १०, १४, ८; अथर्व. १८, ३, ५६।
 तै. आ. ६, ४, २
 सं गोनिरङ्गासो १०, ६८, २; अथर्व. २०, १६, २
 सं गोनदिन्द्र वाजवद् १, ९, ७; अथर्व. २०, ७१, १३
 सं घोषः श्रुवे वमैरमिषैः ३, ३०, १६
 स चक्रमे महतो निरुः ५, ८७, ४
 सचन्त यदुपसः सूर्येण १०, १११, ७
 स चन्द्रो विप्र मायां १, १५०, ३
 सचस्व नायमवसे अमीके ६, २४, १०
 सचा यदासु जहतीषु १०, ९५, ८
 सचायोनिन्द्रश्चक्रे १०, १०५, ४
 सचा सोमेषु पुरुहूत ८, ६६, ६
 स चिकेत सहीयसाभि ८, ३९, ५
 स चित्रचित्रं चितयन्तमस्मे ६, ६, ७
 स चेतयन्मनुषो ४, १, २
 स जातुमर्मा श्रद्धाणे १, १०३, ३
 स जातेमिद्वृत्रहा ३, ३१, ११
 स जातो गर्भो अंसि १०, १, २; वा. य. ११, ४३; तै. सं.
 ४, १, ४, २
 स जामिभिर्यःसमजाति १, १००, ११
 स जायत प्रथमः पस्यासु ४, १, ११
 स जायमानः परमे व्योमनि ब्रवानि ६, ८, २
 स जायमानः परमे व्योमन्याविः १, १४३, २
 स जायमानः परमे व्योमन् वायुर्न ७, ५, ७

स जिन्वते जठरेषु प्रजसि ३, २, ११
 स जिह्वा चतुरनीक ५, ४८, ५
 सजूगदित्यैर्वसुभिः ५, ५१, १०
 सजूर्वैर्भिरपां नपातं ७, ३४, १५
 सजूर्मैत्रावरुणाभ्यां ५, ५१, ९
 सजूर्वैर्भिरदेवेभिः ५, ५१, ८
 सजोषम सादित्यैर्मादय ४, ३४, ८
 सजोपस्वा दिवो नरो ६, २, ३
 सजोपा इन्द्र वरुणेन सोमं ४, ३४, ७
 सजोपा इन्द्र सगणो ३, ४७, २; वा. य. ७, ३७; तै. सं.
 १, ४, ४२, १; तै. भा. १०, १, ११
 सजोपा धीताः पदैस्तु १, ६५, २
 सं च त्वे जग्मुर्गिर इन्द्र ६, ३४, १
 सं बोदय चित्रमर्वाक् १, ९, ५; अथर्व. २०, ७१, ११
 सं जमुंगणस्तरुभिः सुते ५, ४४, ५
 सं जागृवन्निर्जंमाण १०, ९१, १
 संजानाना उप सीदन् १, ७२, ५
 सतः सतः प्रतिमानं ३, ३१, ८
 स सक्कृषीपितस्तृणममे ६, ५, ६
 स सुर्वणिर्महो अरेणु १, ५६, ३; नि. ६, १४
 स तु वस्त्राण्यधपेक्षनानि १०, १, ६
 स तु क्षुधि क्षुत्वा यो ६, ३६, ५
 स तु क्षुधंन्द्र नूतनस्य ६, २१, ८
 स तु नो अग्निर्नयतु ४, १, १०
 स तु पवस्व परि पार्थिवं राजा स्तोत्रे ९, ७२, ८
 स तु पवस्व परि पार्थिवं राजा दिव्या च ९, १०७, २४
 स ते जानाति सुमतिं यविए ४, ४, ६; तै. सं. १, २, १४, २
 स तेजीयसा मनसा खोतः ३, १९, ३; तै. सं. १, ३, १४, ६
 सतो नूनं कवयः सं १०, ५३, १०
 सतो होता न ऋषियः ३, ४१, २; अथर्व. २०, २३, २
 सतो होता मनुष्वदा १, १०५, १४
 सत्वं तत्पूर्वदी यदी ८, ४५, २७
 सत्वं तदिन्द्रा वरुणा ८, ५९, ३
 सत्त्व वेदा अमदन्तो १, ३८, ७
 सत्त्वमिषत्त्व खाद्यो ६, ६०, ४; तै. भा. २, ६, ९, १
 सत्त्वमिषा महेनदि ८, ७३, १५
 सत्त्वमिषा ह्येदसि ८, ६६, १०; साम. ४६३
 सत्त्वमिषा उ अक्षिपा ५, ७३, ९
 सत्त्वमिषा उ तं ददं ८, ६३, १३
 सत्त्वमुत्त इहत्तः ९, ११६, ५

सत्यमृतेनैर एवा हि चक्रुः ४, ३३, ६
 सत्यामाशिषं कृणुता १०, ६७, ११; अथर्व. २०, ९१, ११
 सत्या सत्येभिर्महती ७, ७५, ७
 सत्येनोत्तमिता भूमिः १०, ८५, १; अथर्व. १४, १, १
 सप्ता ते अनु कृष्टयो ४, ३०, २
 सप्ता त्वं पुरुष्टुतं ८, १५, ११
 सप्ता मदासस्तव ६, ३६, १
 सप्ता यदी भावैरस्य ४, २१, ७
 सप्तासाहं वरेण्यं सहोदा ३, ३४, ८; अथर्व. २०, ११, ८
 सप्तासाहो जनभक्षो २, २१, ३
 सप्ता सोमा अभवन् ४, १७, ६
 सप्ताहणं दाष्टुषि ४, १७, ८; साम. ३३५
 स प्रितस्याधि सानवि ९, ३७, ४; साम. १२९५
 सप्र ह जाताविपिता नमो ७, ३३, १३
 स त्वं विप्राय दाष्टुषे ८, ४३, १५
 स त्वं दक्षस्याष्टुको ६, १५, ३
 स त्वं न इन्द्र धियसानो अर्कः ५, ३३, २
 स त्वं न इन्द्र वाजेभिः ८, १६, १२; अथर्व. २०, ४६, २
 स त्वं न इन्द्र सुर्वं सो वाप्सु १, १०४, ६
 स त्वं न इन्द्राक्वाभिः ६, ३३, ४
 स त्वं न उज्जां पते ८, २३, १२
 स त्वं नक्षिप्र वज्र इन्द्र धृष्टु ६, ४६, २; साम. ८१०; अथर्व.
 २०, ९८, २; वा. य. २७, ३८
 स त्वं नो अमेध्यमो ४, १, ५; वा. य. २१, ४; तै. सं.
 २, ५, १२, ३
 स त्वं नो सर्वसिंहाया ६, १२, ६
 स त्वं नो देव मवता ८, २६, २५
 स त्वं नो रायः सिरीदि ३, १६, ३
 स त्वममे प्रतीकेन १०, ११८, ८; तै. सं. २, ५, १६, ५
 स त्वममे विभावसुः ८, ४३, ३०
 स त्वममे सौभाग्यस्य १, ९७, १६
 स त्वमस्तद्वद द्विपो ८, ११, ३
 सत्वा अरिपो मरिपो हुव ४, ४८, २
 स त्वामदद् हृषा मदः १, ८०, २
 स त्वर्तनधीतविधिः १०, ९३, २
 सत्त्वमस्त्वमिषत्त्व १, २८, ६; साम. १३१; वा. य. ३६, १३;
 तै. भा. १०, १६, ६
 सत्त्वमस्त्वमिषत्त्व ६, ३३, २
 सत्वा वदी सुवर्णिमवदी १, ११३, ४३
 सत्त्वमस्त्वमिषत्त्व ५, ४४, १३
 सत्त्वमिषत्त्व सत्त्वमेव १०, ३१, ५; अथर्व. १८, १, ६३

9, 11, 13
15, 17, 19, 21, 23

1, 2, 3, 4

420

9, 5, 33

५५, ५६, ५७

45. 12. 1.

1

2278. 1917

74 6 6 6 6

55 111

;

15

1. 1. 1.

1

2

2.

•

•

2

Lipids

सं माग्ने वर्चसा १, २३, २४; अथर्व. ७, ८९, २;
९, १, १५; तै. सं. १०, ५, ४७
सं मा तपन्त्यभितः (०१ नि वाधते) १०, ३३, २
सं मा तपन्त्यभितः (०१ मूषो) १, १०५, ८; नि. ४, ६
सं मातृभिर्न शिशुः ९, ९३, २; साम. १४१९
संमिश्रो अरुषो भव ९, ६१, २१; साम. ८१७
संमील्य यद्भवना १, १६१, १२
सम्यक्सम्यञ्चो महिषा ९, ७३, २
सम्यक्सवन्ति सरितो न ४, ५८, ६; वा. य. १३, ३८;
१७, ९४; तै. सं. ४, २, ९, ६
सं यज्जनान्क्रतुभिः १, १३२, ५
सम्राजा उग्रा वृषभादिव ५, ६३, ३
सम्राजा या घृतयोनी ५, ६८, २; साम. ११४४
सम्राजावस्य भुवनस्य ५, ६३, २
सम्राजो ये सुवृधो यज्ञं १०, ६३, ५
सम्राज्ञी श्वशुरे भव १०, ८५, ४६; अथर्व. १४, १, ४४
सम्राज्यः स्वराज्य ७, ८२, २
स यन्ता विप्र पूर्णा ३, १३, ३
स यद्गयोऽवनीर्गोपवा १०, ९९, ४
स युष्मः सखा खजङ्गसम ६, १८, २
स योजते अरुषा विश्वभोज ७, १६, २; साम. ७५०; वा. य.
१५, ३३; तै. सं. ४, ४, ४, ४
स यो न मुहे न मिथू ६, १८, ८
स यो वृषा नरां न १, १४९, २
स यो वृषा वृष्ण्येभिः १, १००, १; तै. ब्रा. २, ८, ३, ६
स यो व्यस्यादभि २, ४, ७
स रंहत उरुगायस्य ९, ९७, ९; साम. १११८
स रत्नं मर्षो वसु १, ४१, ६
स रथेन रथीतमो ६, ४५, १५
स रन्धयापदिवः २, १९, ६
सरस्वति त्वमस्मौ २, ३०, ८
सरस्वति देवनिदो नि ६, ६१, ३
सरस्वति या सरयं १०, १७, ८; अथर्व. १८, १, ४३
सरस्वती यो पितरो १०, १७, ९; अथर्व. १८, १, ४२
सरस्वती देवयन्तो हवन्ते १०, १७, ७; अथर्व. १८, १, ४१
सरस्वती सरयुः सिन्धुः १०, ६४, ९
सरस्वती माधयन्ती २, ३, ८
सरस्वत्यानि नो नेपि ६, ६१, १४; तै. ब्रा. २, ४, ३, १
सरस्वतीभिर्वरुणः १०, ६६, ५
स गतमि पुनर्द्वे पृथो ८, १५, ३; अथर्व. २०, ६१, ६२, १०
स गयन्तास्तु मृश ६, ३६, ४

स रुद्रेभिरशस्तवार १०, ९९, ५
सरूपैरा सु नो गहि ८, ३४, १२
स रेतोघा वृषभः ७, १०१, ६
स रेवो हव विद्वपतिः १, २७, १२; साम. १६६५
स रोचयज्जनुषा रोदसी ३, २, २
स रोखदभिपूर्वा ९, ६८, २
स रोखद वृषभः १०, २८, २
सर्गो हव सृजतं सुष्टीरुप ८, ३५, २०
सर्वं परिक्रोशं जहि १, २९, ७; अथर्व. २०, ७४,
सर्वं नन्दन्ति यशसा १०, ७१, १०
स वज्रमृदस्युहा १, १००, १२
स वर्धिता वर्धनः ९, ९७, ३९; साम. १३५९
स वह्निः पुत्रः पित्रोः १, १६०, ३
स वह्निः सोम जागृविः ९, ३६, २
स वह्निभिर्ऋक्वभिः ६, ३२, ३
स वह्निरप्सु दुष्टरो ९, २०, ६; साम. ९७३
स वां यज्ञेषु मानवी ९, ९८, ९
स वाजं यातापदुष्पदायन् १०, ९९, ३
स वाजं विश्वचर्षणिः १, २७, ९; साम. १४१७
स वाजी रोचना दिवः ९, ३७, ३; साम. १२९४
स वाज्यक्षाः सहस्रेताः ९, १०९, १७; साम. ११६
स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्य ४, ३६, ६
स वावृधे नर्यो योपणासु ७, ९५, ३
सविता पश्वातासविता १०, ३६, १४
सविता यन्त्रैः पृथिवीं १०, १४९, १; नि. १०, ३३
सवितारमुपसमाक्षिना १, ४४, ८
स विद्वो अक्षिरोभ्य हन्त्रो ८, ६३, ३
स विद्वो अपगोहं २, १५, ७
स विद्वो वा च विप्रयो २, ६, ८
स विप्रश्चर्षणीनां ४, ८, ८
स विश्वा दाशुषे वसु ९, ३६, ५
स वीरो अप्रतिष्कृत ७, ३२, ६
स वीरो दक्षसाधनो ९, १०१, १५; साम. १३८८
स वृषहस्ये हव्यः स ४, २४, २
स वृषहा वृषा सुतो ९, ३७, ५; साम. १२९६
स वृषहेन्द्र ऋसुभ्राः ८, ९६, २१
स वृषहेन्द्रः कृष्णयोनीः २, २०, ७
स वृषहेन्द्रश्चर्षणीरु ८, ९६, २०
स वेतसुं दनामायं दशोणि ६, २०, ८
स वेद देव आनमं ४, ८, ३
स वेद सुष्टीनां १०, २६, ३

न हि क्रतुः स मर्यः १, ७७, ३
 स हि क्षयस्य मनसस्य ५, ७४, १०
 स हि क्षपावो क्षमी १, ७०, ५
 स हि क्षयेण क्षयस्य ७, ७६, २
 स हि क्षेमो हवियंजुः १०, २०, ६
 स हि त्वं देव शश्वते ९, ९८, ४
 स हि घुता विघुता १०, ९९, २
 स हि घुभिजंनानां ५, १६, २
 स हि द्वरो द्वरिषु १, ५२, ३
 स हि घीभिर्हंघ्यो जस्युष ६, १८, ६
 स हि पुंरु चिद्वोजसा १, १२७, ३; साम. १८१५
 स हि यो मानुषा युगा ६, १६, २३
 स हि रत्नानि द्वागुपे ५, ८२, ३
 स हि विश्वाति पार्थिवा ६, १६, २०
 स हि विश्वाति पार्थिवा एको ६, ७५, २०
 स हि वेदा वसुधिति ४, ८, २
 स हि शर्षो न मारुत १, १२७, ६
 स हि शुचिः शवपत्रः ७, ९७, ७; तै. भा. २, ५, ५, ४
 स हि श्रवस्युः सदनानि १, ५५, ६
 स हि ण्मा जरितृम्य जा ९, २०, २; साम. ९६९
 स हि ण्मा धन्वाक्षि ५, ७, ७
 स हि ण्मा विश्वचर्पणिः ५, २३, ४
 स हि सत्यो यं पूर्वे ५, २५, २
 स हि स्वसृष्टपदमो १, ८७, ४
 स होता यस्य रोदसी ३, ६, १०
 स होता विश्वं परि २, २, ५
 स होता सेदु ४, ८, ४
 सहोभिर्विश्वं परि चक्रम् १०, ५६, ५
 सहो पु णो वज्रहस्तैः ८, ७, ३२
 साकं यद्वम प्र पत १०, ९७, १३; वा. य. १२, ८७; तै. सं. ४, २, ६, ४
 साकंयुजा शकुनस्यैव १०, १०६, ३
 साकं वदन्ति बहवो ९, ७२, २
 साकं हि शुचिना शुचिः २, ५, ४
 साकं जातः क्रतुना २, २२, ३; साम. १४८७
 साकं जाताः सुम्भः ५, ५५, ३
 साकंजानां सप्तयमाहुः १, १६४, १५; अथर्व. ९, ९, १६;
 तै. भा. १, ३, १; नि. १४, १९
 साकसुक्षो मर्जयन्त ९, ९३, १; साम. ५३८; १४१८
 सातिर्न बोऽमवती १, १६८, ७
 सा ते अग्ने शवसा ८, ७३, ८

सा ते जीवातुस्त गत्य १०, २७, २४; नि. ५, १९
 सा पुंरुपुंमिनी वृहत् ८, ७४, ९
 सापुने गृधुस्तैव १, ७०, ११
 साप्यपांयि सनता २, ३, ६
 साप्यया अतिथिनीः १०, ६८, ३; अथर्व. २०, १६, ३
 साप्यमीमकदेववीति १०, ५३, ३; तै. सं. १, ३, १४, १
 सा नो अथ यस्या वयं १०, १२७, ४
 सा नो अथा भरद्गुः ५, ७२, ३; साम. १७४२
 सा नो विश्वा अति द्विः ६, ६१, ९
 सातपना इदं हविः ७, ५२, ९; अथर्व. ७, ७७, १; तै. सं. ४, ३, १३, ३
 साम द्विहां महि ४, ५, ३
 सामन्तु राये निधिमव् १०, ५९, २
 सा मा सत्योक्तिः परि पातु १०, ३७, २
 सा वसु दधती श्वगुराव १०, ९५, ४
 सा वह योजमिः ६, ६४, ५
 सा विद् सुवीरा मरुद्भिरस्तु ७, ५६, ५
 साला अरं प्रयनं २, १८, २
 साला अरं बाहुभ्यां २, १७, ६
 सालाकेभिरवती न श्यैः ६, १२, ४; नि. ६, १५
 साहा ये सन्ति सुष्टिरेव हव्यः ८, २०, २०
 साहान्विश्वा अभियुजः ३, ११, ६; साम. १५५८
 सिंहं नलन्त नश्यो ९, ८९, ३
 सिंहा इव नानदति १, ६४, ८
 सिञ्चन्ति नमसावतं ८, ७२, १०; साम. १६०४
 सिध्रा अग्ने धियो अस्मे १०, ७, ४
 सिनीवालिं पृथुदुके २, ३२, ६; अथर्व. ७, ४६, १; वा. य. ३४, १०; तै. सं. ३, १, ११, ३; नि. ११, ३२
 सिधुर्न क्षोदः १, ६६, १०
 सिधुर्न क्षोदः सिनीवा २, २५, ३
 सिधुर्न वां रसया ४, ४३, ६
 सिधोरिव प्रवण आमुया ६, ४६, १४
 सिधोरिव प्रवणे निष्ठा ९, ६९, ७
 सिधोरिव प्राप्नवे ४, ५८, ७; वा. य. १७, ९५
 सिधक्ति सा वां सुनतिअनि ७, ७०, २
 सिपस्तु न कर्त्रस्य पुष्टेः ५, ४१, २०; नि. ११, ४९
 सिपासद् रयीणां ९, ४७, ५
 सीदस्त्ये वयो यया ८, २१, ५; साम. ४०७
 सीद होतः स्व उ लोके ३, २९, १५
 १, २; ४, १, ३, ३

न हि ऋतुः स मर्यः १, ७७, ३
 न हि क्षत्रस्य मनसस्त ५, ४४, १०
 स हि क्षपावो अमो १, ७०, ५
 स हि क्षयेण क्षम्यस्य ७, ४६, २
 स हि क्षेमो हविष्यजः १०, २०, ३
 स हि त्वं देव शश्वते ९, ४८, ४
 स हि घृता विद्युता १०, ९९, २
 न हि धूमिर्जनानां ५, १६, २
 स हि द्वरो द्वरिणु १, ५२, ३
 स हि धीमिहंभ्यो अस्त्युग्र ६, १८, ६
 स हि पुरु चिद्वीजसा १, १२७, ३; साम. १८१५
 स हि यो मातुषा युगा ६, १६, २३
 स हि रत्नानि दाशुपे ५, ८२, ३
 स हि विश्वाति पार्थिवा ६, १६, २०
 स हि विश्वाति पार्थिवा एको ६, ४५, २०
 स हि वेदा वसुधितिं ४, ८, २
 स हि शर्षो न मारुतं १, १२७, ६
 स हि शुचिः शत्रुपन्नः ७, ९७, ७; तै. भा. २, ५, ५, ४
 स हि श्रवस्त्युः सदनानि १, ५५, ६
 स हि ष्मा जरितृम्य आ ९, २०, १; साम. ९६९
 स हि ष्मा घन्वाक्षितं ५, ७, ७
 स हि ष्मा विश्वचपंजिः ५, २२, ४
 स हि सत्यो यं पूर्वं ५, २५, २
 स हि स्वसृष्ट्यदन्तो १, ८७, ४
 न होवा यस्य रोदसी ३, ६, १०
 स होवा विश्वं परि २, २, ५
 स होवा सेदु ४, ८, ४
 स होमिर्विश्वं परि चक्रम् १०, ५६, ५
 स हो पु णो वज्रहस्तैः ८, ७, २२
 साकं यक्षम प्र पत १०, ९७, १२; वा. व. १२, ८७; तै. सं. ४, २, ६, ४
 साकं युजा शकुनस्त्व १०, १०६, ३
 साकं वदन्ति बहवो ९, ७२, २
 साकं हि शुचिना शुचिः २, ५, ४
 साकं जातः ऋतुना २, २२, ३; साम. १४८७
 साकं जाताः सुम्बः ५, ५५, ३
 साकं जानां सतयमाहुः १, १६४, १५; अथर्व. ९, ९, १६;
 तै. सा. १, ३, १; नि. १४, १९
 साकमुजो मजंयन्त ९, ९३, १; साम. ५३८; १४१८
 साविर्न वोऽभवती १, १६८, ७
 सा ते अमे शतना ८, ७४, ८

सा ते जीवानुराग मम्य १०, २७, २४; नि. ५, १९
 सा धुर्मधुमिनी धृष्ट ८, ७४, ९
 सायुने गृधुरस्तं १, ७०, ११
 साध्वयांसि मनता २, ३, ३
 साध्वयां अविधिनीः १०, ६८, ३; अथर्व. २०, १६, ३
 साध्वीमकदेववीति १०, ५३, ३; तै. सं. १, ३, १४, १
 सा नो अद्य यस्या वयं १०, १२७, ४
 सा नो सद्या मरुदसुः ५, ७९, ३; साम. १७४२
 सा नो विश्वा अति द्विषः ६, ६१, ९
 सांत्पता दृष्टं हविः ७, ५९, ९; अथर्व. ७, ७७, १; तै. सं. ४, ३, १३, ३
 साम द्विहो महि ४, ५, ३
 सामन्तु राये निविमन् १०, ५९, २
 सा मा सद्योक्तिः परि पातु १०, २७, २
 सा वसु दधती मधुराय १०, ९५, ४
 सा वह योन्नतिः ६, ६४, ५
 सा विद सुवीरा मरुत्तरस्तु ७, ५६, ५
 सास्मा अरं प्रयनं २, १८, २
 सास्मा अरं बाहुभ्यां २, १७, ६
 सास्माकेभिरवती न शृणुः ६, १२, ४; नि. ६, १५
 साहा ये सन्ति सुष्टिरेव हव्यः ८, २०, २०
 साहान्विष्या भमियुजः ३, ११, ६; साम. १५५८
 सिंहं नसन्त नप्यो ९, ८९, ३
 सिंहा इव नानदति १, ६४, ८
 सिद्धान्ति नमसावर्तं ८, ७२, १०; साम. १६०४
 सिद्धा अमे धियो अस्मि १०, ७, ४
 सिनीवालि ध्युष्टके २, २२, ६; अथर्व. ७, ४६, १; वा. व. ३४, १०; तै. सं. ३, १, ११, ३; नि. ११, ३२
 सिधुर्न क्षोदः १, ६६, १०
 सिधुर्न क्षोदः सिनीवा २, २५, ३
 सिधुर्न वां रसया ४, ४३, ६
 सिधुर्वि प्रवग आशुवा ६, ४६, १४
 सिधोतिव प्रवगे निम्न ९, ६९, ७
 सिधोतिव प्राध्वने ४, ५८, ७; वा. व. १७, ९५
 सिधक्ति सा वां सुनविज्जि ७, ७०, २
 सिपक्तु न कर्तव्यस्य पुष्टेः ५, ४१, २०; नि. ११, ४९
 सिपासन् रवीनां ९, ४७, ५
 सीदन्त्ये वयो यथा ८, २१, ५; साम. ४०७
 सीद होतः स्व ट लोके ३, २७, ८; वा. व. ११, ३५; तै. सं. ३, ५, ११, २; ४, १, ३, ३

सोम उ पुवाणः सोतृभिः ९, १०७, ८; साम. ५६५; ९९७
सोम एकैभ्यः पवते १०, १५४, १; अथर्व. १८, २, १४;
तै. भा. ६, ३, २

सोमं राजानमवसे १०, १४१, ३; साम. ९१; अथर्व.
३, २०, ४; वा. य. ९, २६; तै. सं. १, ७, १०, ३

सोमः पवते जनिता ९, ९६, ५; साम. ५२७; ९४३;
नि. १४, १२

सोमः पुनान ऊर्मिणान्यो ९, १०६, १०; साम. ५७२; ९४०

सोमः पुनानो अर्पति ९, १३, १; साम. ११८७

सोमः पुनानो अन्यये ९, ११०, १०

सोमः प्रथमो विविदे १०, ८५, ४०; अथर्व. १४, २, ३

सोमः सुतो धारयात्यो ९, ९७, ४५

सोम गोभिष्वा चयं १, ९१, ११; तै. मा. ३, ५, ६, १;
तांद्य मा. १, ५, ७

सोमं गावो धेनवो ९, ९७, ३५; साम. ८६०; नि. १४, १५

सोममन्य उपासदत् ६, ५७, २

सोममिन्द्रा वृक्षस्पती ४, ४९, ६

सोमं मन्यते पयिवान् १०, ८५, ३; अथर्व. १४, १, ३;
नि. ११, ४

सोम यास्ते मयोभुव १, ९१, ९; तै. सं. ४, १, ११, १

सोम राजन्मूळ्या नः ८, ४८, ८

सोम रारन्धि नो हृदि १, ९१, १३; तांद्य मा. १, ५, ६

सोमस्य धारा पवते ९, ८०, १

सोमस्य मा तवसं वक्ष्यसे ३, १, १

सोमस्य मिद्रायरुणादिना ८, ७२, १७

सोमस्य राज्ञो वरणस्य १०, १६७, ३; नि. ११, १२

सोमा असुप्रमाश्रवो ९, २३, १

सोमा असुप्रमिन्दयः ९, १२, १; साम. ११९६

सोमाः पयन्त इन्द्रवो ९, १०१, १०; साम. ५४८; ११०१

सोमानं स्वरणे १, १८, १; साम. १३९; १४६३; वा. य.
३, २८; तै. सं. १, ५, ६, ४; तै. भा. १०, १, ११; नि. ८, १०

सोमापूषणा जनना रयोणां २, ४०, १; तै. सं. १, ८, २२, ५

सोमापूषणा रजसो विनामं २, ४०, ३; तै. सं. १, ८, २२, ५;
तै. मा. २, ८, १, ५

सोमारद्रा पारयेथात् ६, ७४, १

सोमारद्रा पुषमेताप्यसो ६, ७४, ३; अथर्व. ७, ४२, ३;
तै. सं. १, ८, २२, ५

सोमारद्रा वि वृत्तं ६, ७४, २; अथर्व. ७, ४२, १; तै. सं.

सोमो अर्पति धर्मा

सोमो अस्मभ्यं द्वि

सोमो जिगाति गा

सोमो ददद्गन्धर्वाय

सोमो देवो न सुयं

सोमो धेनुं सोमो

२, ८, ३,

सोमो न वेधा क्रतु

सोमो मीद्वान्पव

सोमो राजा प्रथमो

सोमो पथ्युरभवत्

सोपामविन्दस्व स्व

स्वमिद्वि धां १, १

सतीरु खड्गवति ७

स्तरीयं सुत १०.

स्तवा तु त इन्द्र

स्तविष्यामि त्वाम

स्तोत्रं ते वहिः सु

स्तोत्रं वहिरुप नो

स्तोत्रो अस्व मंह

स्तोत्रं वहिषि-म

स्तोत्रं वहिषि स

स्तुत इन्द्रो मया

स्तुतध यासवा प

स्तुतासो नो मय

स्तुप उ वो मय व

स्तुपे जनं सुमनं

स्तुपे नरा दिवो

स्तुपेयं पुरुषर्ष

२०, १०७

स्तुपे सा वां वरु

स्तुहि भोजन्मु

स्तुहि धुवं विदु

स्तुहि धुवं सर्व

तै. सं. ४.

स्तुहि स्तुतिदेने

स्तुतिन्द्वाप्यव

स्तुतासो नम

सुवीरामो वयं धना १, ६१, २३
 सुवीर्यं स्वयं सुगन्धं ८, १२, ३३
 सुवृद्धो वतंते यन् १, १८३, २
 सुशंसो बोधि गृणते १, ४४, ६
 सुमिल्ये वृद्धी मही १, ५, ६
 सुशेवो नो मृक्याकुः ८, ७९, ७
 सुपहा सोम तानि १, २९, ३; साम. १७६७
 सुपुष्पां न क्रमवस्तदृष्ट १, १६१, १३
 सुपुष्पांसं न निर्जतेरूपस्ये १, ११७, ५
 सुपुमा यातमद्रिभिः १, १३७, १
 सुपोमे शर्यणावति ८, ७, २९
 सुपुभो वां वृषण्वसू ५, ७५, ४
 सुष्ठामा रथः सुयमा १०, ४४, २; अथर्व. २०, ९४, २
 सुष्वाणास इन्द्र स्तुमसि १०, १४८, १; साम. ३१६
 सुष्वाणासो व्यद्रिभिः १, १०१, ११; साम. ११०३
 सुसंकाशा मारुष्टेव १, १२३, ११
 सुसंहते स्वनीक प्रतीकं ७, ३, ६
 सुसंहशं त्वा वयं प्रति पश्येम १०, १५८, ५
 सुसंहशं त्वा वयं मयवन् १, ८२, ३; वा. य. ३, ५२; तै. सं. १, ८, ५, १

सुसमिद्धाय शोचिषे ५, ५, १; वा. य. ३, २
 सुसमिद्धो न आ वह १, १३, १; साम. १३४७
 सुक्काकं प्रथमम् १०, ८८, ८
 सुक्तेभिर्वो वचोभिः ५, ४५, ४
 सुनीमानेनाश्विना गृणाना १, ११७, ११
 सुयवसाज्गवती १, १६४, ४०; अथर्व. ७, ७३, ११;
 १, १०, २०; नि. ११, ४४
 सूर उपाके तन्वं दधानो ४, १६, १४
 सूरश्चक्रं प्र वृष्ट १, १३०, २
 सूरश्चिदा हरितो अस्य १०, ९२, ८
 सूरश्चिद्रथं परितक्म्यायां ५, ३१, ११
 सूर्यो न यस्य दशतिररेपाः ६, ३, ३
 सूर्यं चक्षुर्गच्छतु १०, १६, ३; अथर्व. १८, २, ७; तै. आ. ६, १, ४; ७, ३
 सूर्यरश्मिर्हरिकेगाः १०, १३९, १; वा. य. १७, ५८; तै. सं. ४, ६, ३, ३
 सूर्यस्येव रश्मयो द्वावयित्त्वो १, ६९, ६; साम. १३७०;
 नि. ७, २
 सूर्यस्येव वक्ष्यो ज्योतिरेपां ७, ३३, ८; नि. ११, २०
 सूर्याचन्द्रमर्मा घाता १०, १९०, ३; तै. आ. १०, १, १४
 सूर्याया वहतुः प्रागात् १०, ८५, १३; अथर्व. १४, १, १३

सूर्याग्निं देवेभ्यो १०, ८५, १७; अथर्व. १४, २, ४६
 सूर्यं विपसा सजामि १, १९१, १०
 सूर्यो देवीसुपसं रोचमानां १, ११५, २; अथर्व. २०, १०
 तै. आ. १, ८, ७, १
 सूर्यो नो दिवस्पातु १०, १५८, १
 सूर्यो रश्मि यथा सृजा ८, ३२, २३
 सृजः सिद्धिगहिना १०, १११, १
 सृजन्ति रश्मिमौजसा ८, ७, ८
 सृजो महीरिन्द्र या २, ११, २
 सृण्वेव जमरी १०, १०६, ६; नि. १३, ५
 सेदभिरर्शोरस्यस्त्वया ७, १, १४; तै. आ. २, ५, ३, ३
 सेदमिषो वसुण्वतो ७, १, १५
 सेदमे अस्तु सुमगः ४, ४, ७; तै. सं. १, २, १४, ३
 सेदुप्रो अस्तु मरुतः ७, ४०, ३
 सेदमवो यमवय ४, ३७, ६
 सेनेव सृष्टामं दधा १, ६६, ७; नि. १०, २१
 सेमं नः कामना पृण १, १६, ९
 सेमं नः स्वोममागाहि १, १६, ५
 सेमां वेतु वषट्कृतिम् ७, १५, ६
 सेमामविद्धि प्रभृतिं २, २४, १
 सेहान उग्र पृतना ८, ३७, २
 सेनानीकेन सुविद्वो २, ९, ६; तै. सं. ४, ३, १३, २
 सो अग्र ईजे शशमे च मर्वः ६, १, ९; तै. आ. ३, ६, १०, ४
 सो अग्र पुना नमसा ७, ९३, ७
 सो अग्रिषो वसुगृणे ५, ६, २; साम. १७३९; वा. य. १५, ४, २
 सो अग्रे अह्नां हरिः ९, ८६, ४२
 सो अङ्गिरसां उचया २, २०, ५
 सो अङ्गिरोभिः १, १००, ४
 सो अद्धा दाक्षधरो ८, १९, ९
 सो अग्रतीनि मनवे २, १९, ४
 सो अग्रियो न पवस १०, ९९, ८
 सो अर्णवो न नद्यः १, ५५, २
 सो अपेन्द्राय पीतये ९, ६२, ८; साम. ९८०
 सो अस्य वज्रो हरितो १०, ९६, ३; अथर्व. २०, ३०, ३
 सो अस्य विरो महि शर्म ९, ८६, १५
 सो चिन्तु मद्रा क्षुमवी १०, ११, ३; अथर्व. १८, १, २०
 सो चिन्तु वृष्टिर्दृष्ट्या १०, २३, ४; अथर्व. २०, ७३, ५
 सो चिन्तु सख्या नर्यं हनः १०, ५०, १
 मोता हि सोममद्रिभिः ८, १, १७
 मोदस्य सिन्धुमरिणान् २, १५, ६
 सोम इदः सुवी अस्तु ८, ६६, १५

सोमो अर्पति घूर्जसिः ९, २३, ५
 सोमो असमभ्यं द्विपदे ३, ६२, १४
 सोमो जिगाति गातुवित् ३, ६२, १३; तै. सं. १.३.४.१
 सोमो ददद्गन्धर्वय १०, ८५, ४१; अथर्व. १४, २, ४
 सोमो देवो न सूर्यो ९, ६३, १३
 सोमां धेनुं सोमो १, ९१, २०; वा. य. ३४, २१; तै. ब्रा.
 २, ८, ३, १
 सोमो न वेधा ऋत० १, ६५, १०
 सोमो मीढ्वान्पवते ९, १०७, ७
 सोमो राजा प्रथमो ब्रह्म० १०, १०९, २; अथर्व. ५, १७, २
 सोमो वषट्पुरभवत् १०, ८५, ९; अथर्व. १४, १, ९
 सोपासविन्दस्व स्वः १०, ६८, ९; अथर्व. २०, १९, ९
 सम्मीद्ध चां १, १२१, २
 सरीरु खच्चवति ७, १०१, ३
 स्वरिणाम्बु १०, ३१, १०
 स्वावा तु न इन्द्र पुर्या २, ११, ६
 स्वादिष्ठाणि ग्रामाणि १, ४४, ५
 स्वीनं ते गहिः सुत ३, ३५, ७
 स्त्रीनि दक्षिणे ली गहि १, १३५, १
 स्त्रीनी धार गंतो ३, १, ७
 स्त्रीनि दक्षिणे गमिष्यते भया चयो ४, ६, ५
 स्त्रीनि दक्षिणे गमिष्यते भया गुण ३, ५२, १७
 सुत इतो मघना वद ४, १७, १९
 सुतश्च माता वरुणि ८, २, २२
 सुतामी लो गतये १, १७१, ३
 सुत उ हो न गतये ३, ५१, ३
 सुते वने सुतः सत्यमीभि ३, ४२, १
 सुते ना शिवो सत्य मातरा ३, ३०, १
 सुतेन पुत्रवर्मे १०, १२०, ६; अथा ५, ३, ७;
 २०, १०५, १; पि १३, ३१
 सुते ना हो गतये विष १, १२५, ७
 सुति लोक सुतुगे भया ५, ४३, १६
 सुति सुते विच्छिन्नं ८, १३, १०
 सुति सुते गोवर्ध सुतये ३, ३३, १३; अथा १४, १, २०;
 ३, ५, १, १०, ३
 सुति सुतिरे लोके ८, १, ३०
 सुतिस्तु सत्यवद ८, २२, २२; अथा १०, १३, १
 सुतः सोमो ददम्भी १, १२२, ५
 सुतीनः १०, १०९, २
 सुती न सत्यवद १०, ३३, १
 सुती न सत्यवद १०, ३३, १
 सुती न सत्यवद १०, ३३, १

स्तोता यत्ते धनुमत ८, १३, १९
 स्तोता यत्ते मित्रर्षिः ८, १३, ६
 स्तोत्रं राधानां पते १, ३०, ५; साम. १६००, अथर्व.
 २०, ४५, १
 स्तोत्रमिन्द्राय गायत ८, ४५, २६
 स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गः ६, ५२, ११
 स्तोत्रे राये हरिषां ९, ९७, ६
 स्तोमं वो अग रुद्राय १०, ९२, ९
 स्तोमं जुषेयां युषवेण कन्ये ८, ३५, ५
 स्तोमं त इन्द्र विमदा १०, २३, ६
 स्तोमा आसन् प्रतिपद्यः १०, ८५, ८; अथर्व. १४, १, ८
 स्तोमासस्वा गौरिधीतेरवधन् ५, २९, ११
 स्तोमासस्वा विचारिणी ५, ८४, २; तै. सं. २, २, १२, ३
 स्तोमेन हि द्विवि देवासो १०, ८८, १०; नि. ७, २८
 स्त्रियः सतीस्तां १, १६४, १६; अथर्व. ९, ९, १५; तै. आ.
 १, ११, ४; नि. ५, १, १४, २०
 स्त्रियं दृष्ट्वाय कितघं १०, ३४, ११
 स्त्रियो हि दास आयुधानि ५, ३०, ९
 स्थिरं हि जानमेपां १, ३७, ९
 स्थिरं मनश्चकृपे ५, ३०, ४
 स्थिरा वः सन्तु नेमयो १, ३८, १२
 स्थिरा वः सन्वायुधा १, ३९, २
 स्थिरेभिरङ्गैः पुरुष २, ३३, ९
 स्थिरां गावो भवतां ३, ५३, १७
 स्थूरं राधः शताश्वं ८, ४, १९; नि. ६, २२
 स्थूरस्य रायो बृहतो ४, २१, ४; तै. ब्रा. २, ८, ५, ८
 स्पर्धन्ते वा उ देवहृये ७, ८५, २
 स्पर्धां यस्य श्रियो दशो ७, १५, ५; तै. ब्रा. २, ४, ८, १
 स्मरपुरंधिर्न आ गहि ८, ३४, ६
 स्मदभीष्ट कशावन्ता ८, २५, २४
 स्मदेतया सुकीर्त्या ८, २६, १९
 स्याम ते त इन्द्र ये त २, ११, १३
 स्याम वो मनवो देववीतये १०, ६६, १२
 स्युमना वाच उदियति १, ११३, १७
 स्योना पृथिवि भवा १, २२, १५; अथर्व. १८, २, १९;
 वा. य. ३५, २१, ३६, १३; तै. आ. १०, १, १०;
 नि. ९, ३२
 स्रक्के द्रप्सस्य धमतः ९, ७३, १
 सुवेव यस्य हरिणी १०, ९६, ९; अथर्व. २०, ३१, ४
 स्व आ दमे सुदुषा यस्य २, ३५, ७
 स्व आ यस्तुभ्यं वम १, ७१, ६

स्वः ज्ञान भाग्यो २, ५, ७
 स्वर्गो नो अग्निभिः ८, ११, ७
 स्वर्गो नि पापं १, २६, ८
 स्वर्गं तस्या ममिषो ३, ५४, २२
 स्वर्गामनु भियं नरो ८, २०, ७
 स्वर्गरा करि जाप्तेरा ७, १७, ४
 स्वर्गरासो मधुमन्त्रो ४, ४५, ५
 स्वर्गा न यस्य भामासः १०, ३, ५
 स्वर्गो न वोऽमवाजेनयवृष्टा ५, ८७, ५
 स्वर्गनाम्नुष्या जुगुरि २, १५, ९
 स्वर्गं यजेश्वर द्विवि देव १०, ७, ६
 स्वर्गं कनिर्विधर्तारि ९, ४७, ४
 स्वर्गं चित्तम मन्वते ८, ४, १२
 स्वर्गं दधिष्वे तविषीं यथा ५, ५५, २
 स्वर्गुनिन्द्र स्वराळसि ३, ४५, ५
 स्वर्गविद्या सुने नरो ८, ३३, २; साम. ८६५; अथर्व.
 २०, ५२, २; ५७, १५
 स्वर्जितं महि मन्वानं १०, १६७, २
 स्वर्जये भर आप्रस्य १, १३२, २
 स्वर्णरमभतरिक्षाणि १०, ६५, ४
 स्वर्णवस्तोरुपसाम् ७, १०, २
 स्वर्मानोरध यदिन्द्रमायाः ५, ४०, ६
 स्वर्गद्वेदि सुदकीर्णं ४, १६, ४; अथर्व. २०, ७७, ४
 स्वर्गजं हि स्वामहमिन्द्र १०, ३८, ५
 स्वर्गवा यदासा यातमर्वाह ७, ६९, ३; तै. ब्रा. २, ८, ७, ७
 स्वर्गवा सिन्धुः सुरया १०, ७५, ८
 स्वसा स्वस्ते ज्यायस्यै १, १२४, ८
 स्वस्तये वाजिभिश्च ३, ३०, १८
 स्वस्तये वायुमुष प्रवामहै ५, ५१, १२
 स्वस्तिदा विरास्पतिः १०, १५२, २; अथर्व. १, २१, १;
 तै. ब्रा. ३, ७, ११, ४; तै. आ. १०, १, ९
 स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः १, ८९, ६; साम. १८७५;
 वा. य. २५, १९; तै. आ. १, १, १; २१, ३;
 १०, १, ९
 स्वस्ति नः पण्यासु १०, ६३, १५
 स्वस्ति नो दिवो अग्ने १०, ७, १; तै. सं. ४, ३, १३, २
 स्वस्ति नो मिमीतामग्निना ५, ५१, ११
 स्वस्ति पण्यामनु चरेम ५, ५१, १५
 स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति ५, ५१, १४
 स्वस्तिरिदि प्रपथे अथा १०, ६३, १६; नि. ११, ४६
 स्वादयः सोमा आ याहि ८, २, २८

स्वादिहया मदिहया ९, १, १, साम. ४६८; ६८५, वा.प.
२६, २५; नि. ११, ३
स्वादुः पवस्व दिव्याय ९, ८५, ६
स्वादुपसदः पितरो वधो ६, ७५, ९; वा. य. २९, ४६;
तै. सं. ४, ६, ६, ३
स्वादुक्किलायं मधुर्नो ६, ४७, १; अथर्व. १८, १, ४८
स्वादुष्टे अस्तु संसुष्टे ८, १७, ६; अथर्व. २०, ४, ३
स्वादो पितो मधो पितो १, १८७, २
स्वादोरमसि वयसः ८, ४८, १
स्वादोत्तिषा विपूवतो १, ८४, १०; साम. ४०९; १००५;
अथर्व. २०, १०९, १
स्वाधो दिव आ सत १, ७२, ८; तै. मा. २, ५, ८, १०
स्वाधो वि हुरो देवयन्तो ७, २, ५
स्वाधुषं स्ववसं सुनीयं १०, ४७, २
स्वाधुधः पवते देव इन्द्रः ९, ८७, २; साम. ६७८
स्वाधुधः सोऽनुभिः पूयन्तातो ९, ९६, १६
स्वाधुधस्त ते सतो ९, ३१, ६
स्वाधुधात इमिजः ७, ५६, ११
स्वाहा देवस्यामृतं यदौ १०, १२, ३; अथर्व. १८, १, ३२
स्वाहा कृतस्व हृन्मते ८, ३५, २४
स्वाहा कृतान्मा गमुष १, १४२, १३
स्वाहामये वरुणाय ५, ५, ११
स्वाहा परां कुजोवने १, १३, १२
स्विष्मा यद्वनधितिः १, १२१, ७
हंसः कुविपदस्तु ४, ४०, ५; वा. य. १०, २४; १२; १४;
तै. सं. १, ८, १५, २; ४, २, १, ५; तै. आ.
१०, १०, २
हंसा हव हृत्पुष श्लोकं ३, ५३, १०
हंसा हव अंगिरसो ३, ८, ९
हंसाविव पतयो ८, १५, ८
हंसातो वे वां मधुमन्तो ४, ४५, ४
हंसैरिव सतिभिः १०, ६७, १; अथर्व. २०, ९१, ३;
तै. सं. १, ४, ११, ३
हंतं च स इन्द्रसंतं च ८, ३५, १२
हत ह्रवं सुरानव १, २३, ९
हतो हृत्पापदादा ६, ६०, ६; साम. ८५५
हृत्पाव देवा अमुतामृदाव १०, १५७, ४; अथर्व. २०, ६३, २
हृन्मैवो हृति यदा १, १६१, ५
हृन्मा ह्रवं हृतिजेनेष्टः ८, २, ३४
हृन्मा इन्द्रमिन्द्रः ७, २०, २

हन्ताहं पृथिवीनिमां १०, ११९ ९; नि. १, ४
हन्तो नु किमास्तै ८, ८०, ५
हये जाये मनसा १०, ९५, १; वा. मा. ११, ५, १, ६
हये देवा यूपमिदं २, २९, ४
हये नरो मरुतो मृकता ५, ५७, ८; ५८, ८
हयो न विद्वो अयुजि ५, ४६, १
हरयो धूमकेतवो ८, ४३, ४
हरिं हि योनिमभि १०, ९६, २; अथर्व. २०, ३०, २
हरिः सृजनः पय्याम् ९, ९५, २
हरिक्ता वर्चसा सूर्यस्त १०, ११२, ३
हरिं सृजन्त्यरुषो न ९, ७२, १
हरिश्मन्तारुर्हरि १०, ९६, ८; अथर्व. २०, ३१, ३
हरी नु कं रथ इन्द्रस्य २, १८, ३
हरी नु त इन्द्र वाजयन्ता २, ११, ७
हरी न्वस्य या वने १०, २३, २
हरी यस्व सुयुजा विमता १०, १०५, २
हर्षन्नुपसतमर्चयः ३, ४४, २
हर्षयं सताति ८, २१, १०; अथर्व. २०, १४, ४; ६२, ४
हव एषानसुरो १०, ७३, २
हयं त इन्द्र महिमा ७, २८, २
हयन्त व स्वा हवये ७, ३०, २
हविर्हविष्मो महि ९, ८३, ५
हविषा जातो अरां १, ४३, ४; नि. ५, २४
हविष्पुष्यमा गमए ८, ७२, १
हविष्पान्त्वमघरं १०, ८८, १; नि. ७, २५
हवीनमिहवये सोऽविभिः २, ३३, ५
हवे स्वा सुर उदिते ८, १३, १३
हव्यवागमिजरा ५, ४, २; तै. सं. ३, ४, ११, १
हव्यवागमिजरा १, २३, १२
हव्यपुनेभिरग्निभिः ९, ११, ५; साम. १४५५
हव्यमो इतरागमरां १०, १३७, ७; अथर्व. ४, १३, ७
हव्ये दधानो मुग्धा १, ६७, ३
हव्येदेव ब्रह्म १०, १०९, ३; अथर्व. ५, १७, ३
हव्येव सतिमभि २, ३६, ७
हविर्देव पतयो यजेतु ८, ३५, ७
हिदृष्टवती वसुधन्वी १, १६४, ३३; अथर्व. ७, ७३, ८;
२, १०, ५; नि. ११, ४५
हिती न सतिभि ९, ७०, १०
हितीना नो अथर्व १०, ३०, ११; नि. ६, ३०
हिन्मिन् सृजन्तः पयसा ९, ६७, ९
हिन्मिन् सृजन्तः सतातो १, ६५, १; साम. ९०३

हिन्वानासो रथा इव ९, १०, २; साम. ११२०
 हिन्वानो वाचमिष्यसि ९, ६४, ९; साम. ९६०
 हिन्वानो हेतुभिर्यत् ९, ६४, २९; साम. ६५५
 हिमेनाग्निं प्रंसमवारयेथां १, ११६, ८; नि. ६, ३६
 हिमेव पर्णा सुपिता घनानि १०, ६८, १०; अथर्व. २०, १६, १०
 हिरण्यकर्णं मणिग्रीवं १, १२२, १४
 हिरण्यकेशो रजसो १, ७९, १; तै. सं. ३, १, ११, ४
 हिरण्यगर्भः समवर्ततामे १०, १२१, १; अथर्व. ४, २७; वा. य.
 १३, ४; २३, १; २५, १०; तै. सं. ४, १, ८, ३; २, ८, २;
 तांब्य ब्रा. ९, ९, १२; नि. १०, २३
 हिरण्यस्वङ्मधुवर्णो ५, ७७, ३
 हिरण्यदन्तं शुचिवर्णं ५, २, ३
 हिरण्यनिर्णिगयो अस्य ५, ६२, ७
 हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिः १, ३५, ९; वा. य. ३४, २५
 हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वः ३, ५४, ११
 हिरण्यपाणिमृतये १, २२, ५; वा. य. २२, १०; तै. सं.
 १, ४, २५, १; २, २, १२, २
 हिरण्ययी अरणी १०, १८४, ३; श. ब्रा. १४, २, ४, २१
 हिरण्ययी वां रभिः ८, ५, २९
 हिरण्ययेन पुरुभू ४, ४४, ४; अथर्व. २०, १४३, ४
 हिरण्ययेन रथेन द्रवत् ८, ५, ३५
 हिरण्ययेभिः पविभिः १, ६४, ११
 हिरण्यरूपः स हिरण्यसंहृत् २, ३५, १०; नि. ३, १६
 हिरण्यरूपमुपसो व्युष्टौ ५, ६२, ८; वा. य. १०, १६; तै. सं.
 १, ८, १२, ३; नि. ३, ५
 हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य १, १६३, ९; वा. य. २९, २०; तै. सं.
 ४, ६, ७, ४

हिरण्यस्तूरः सवितर्यथा १०, १४९, ५; नि. १०, १३
 हिरण्यहस्तमश्विना रराणा १, ११७, २४
 हिरण्यहस्तो असुरः १, ३५, १०; वा. य. ३४, २६
 हुवे वः सुद्योत्मानं २, ४, १
 हुवे वः सुसुं सहसो ६, ५, १
 हुवे चातस्वनं कविं ८, १०२, ५; तै. सं. ३, १, ११, ८
 हुवे घो देवीमदितिं ६, ५०, १
 हृणीयमानो अप हि मद ५, २, ८
 हृत्सु पीतासो युध्यन्ते ८, २, १२; नि. १, ४
 हृदा तष्टु मनसो १०, ७१, ८; नि. १३, १३
 हृदिस्पृशस्त आसते १०, २५, २
 हेतिः पक्षिणी १०, १६५, ३; अथर्व. ६, २७, ३
 होताजनिष्ट चेतनः २, ५, १
 होता देवो अमर्त्यः ३, २७, ७; साम. १४७७; नि. ६, ७
 होताध्वर्युरावया १, १६२, ५; वा. य. २५, २८; तै. सं. ४, ६, ८, ९
 होता निपत्तो मनोरपत्ये १, ६८, ७
 होतायक्षद्विनिनो १, १३९, १०
 होतारं विश्ववेदसं १, ४४, ७
 होतारं सप्तजुहो यजिष्ठं १, ५८, ७
 होतारं चित्ररथं १०, १, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, ६
 होतारं स्वा वृणीमहे ५, २०, ३
 होत्रादहं वरुण विभ्यदाय १०, ५१, ४
 हृदं न हि खान्युपन्यूर्मयः १, ५२, ७
 हृदा इव कुक्षयः सोमधानाः ३, ३६, ८
 ह्यामसि स्वेन्द्र याहि ६, ४१, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, ११
 ह्यामि देवां अयातुः ७, ३४, ८
 ह्याम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये १, ३५, १

हिन्वानासो रथा इव ९. १०, २; साम. ११२०
 हिन्वानो वाचमिष्यसि ९, ६४, ९; साम. ९६०
 हिन्वानो हेतुभिर्यत ९, ६४, २९; साम. ६५५
 हिमेनाग्निं प्रंसमवारयेथां १, ११६, ८; नि. ६, ३६
 हिमेव पर्णां मुपिता घनानि १०, ६८, १०; अथर्व. २०, १६, १०
 हिरण्यकर्णं मणिग्रीवं १, १२२, १४
 हिरण्यकेशो रजसो १, ७९, १; तै. सं. ३, १, ११, ४
 हिरण्यगर्भः समवर्ततामे १०, १२१, १; अथर्व. ४, २७; वा. य.
 १३, ४; २३, १; २५, १०; तै. सं. ४, १, ८, ३; २, ८, २;
 तांश्व्य ब्रा. ९, ९, १२; नि. १०, २३
 हिरण्यस्वङ्गमधुवर्णो ५, ७७, ३
 हिरण्यदन्तं शुचिवर्णं ५, १, ३
 हिरण्यनिर्णिगयो अस्व ५, ६२, ७
 हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिः १, ३५, ९; वा. य. ३४, २५
 हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वः ३, ५४, ११
 हिरण्यपाणिमूतये १, २२, ५; वा. य. २२, १०; तै. सं.
 १, ४, २५, १; २, २, १२, २
 हिरण्ययी अरणी १०, १८४, ३; श. ब्रा. १४, ९, ४, २१
 हिरण्ययी वां रग्भिः ८, ५, २९
 हिरण्ययेन पुरुभू ४, ४४, ४; अथर्व. २०, १४३, ४
 हिरण्ययेन रथेन द्रवत् ८, ५, ३५
 हिरण्ययेभिः पविभिः १, ६४, ११
 हिरण्यरूपः स हिरण्यसंढगू २, ३५, १०; नि. ३, १६
 हिरण्यरूपमुपसो ग्युष्टौ ५, ६२, ८; वा. य. १०, १६; तै. सं.
 १, ८, १२, ३; नि. ३, ५
 हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्व १, १६३, २; वा. य. २९, २०; तै. सं.
 ४, ६, ७, ४

हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा १०, १४९, ५; नि. १०, ३३
 हिरण्यहस्तमग्निना रराणा १, ११७, २४
 हिरण्यहस्तो असुरः १, ३५, १०; वा. य. ३४, २६
 हुवे वः सुद्योत्मानं २, ४, १
 हुवे वः सुतुं सहसो ६, ५, १
 हुवे वातस्वनं कविं ८, १०२, ५; तै. सं. ३, १, ११, ८
 हुवे वो देवीमदितिं ६, ५०, १
 हृणीयमानो अप हि मद् ५, २, ८
 हृत्सु पीतासो युध्यन्ते ८, २, १२; नि. १, ४
 हृदा तष्टु मनसो १०, ७१, ८; नि. १३, १३
 हृदिस्पृशस्त आसते १०, २५, २
 हेतिः पक्षिणी १०, १६५, ३; अथर्व. ६, २७, ३
 होताजनिष्ट चेतनः २, ५, १
 होता देवो अमत्यः ३, २७, ७; साम. १४७७; नि.
 होताध्वर्युरावया १, १६२, ५; वा. य. २५, २८; तै. सं. ४, ६
 होता निपत्तो मनोरपत्ये १, ६८, ७
 होतायक्षहनिनो १, १३९, १०
 होतारं विश्ववेदसं १, ४४, ७
 होतारं सप्तजुहो यजिष्ठं १, ५८, ७
 होतारं चित्ररथं १०, १, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, ६
 होतारं स्वा वृणीमहे ५, २०, ३
 होत्रादहं वरुण विश्वदाय १०, ५१, ४
 हृदं न हि त्वान्यृपन्त्यूर्मयः १, ५२, ७
 हृदा इव कुक्षयः सोमधानाः ३, ३६, ८
 ह्यामसि खेन्द्र याहि ६, ४१, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३
 ह्यामि देवां अयातुः ७, ३४, ८
 ह्याम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये १, ३५, १

